+ IRE

+ 20,000

MACHVMETIS

SARACENORVM PRINCIPIS, EIVSQVE SVCCESSORVM VITAE, AC DOCTRINA, IPSEQVE

ALCORAN,

Quo uelut authentico legum diuinarum codice Agareni & Turcæ, alijq; CHRISTO aduersantes populi regũtur. quæ ante annos CCCC, uir multis nominibus, Diui quoq; Bernardi testimonio, clarissimus, D. Petrus abbas Cluniacensis per uiros eruditos, ad fidei Christianæ ac sanctæ matris Ecclesiæ propugnationem, ex Arabica lingua in Latinam transferri curauit.

His adiunctæ sunt CONFVTATIONES *multorum, & quidem probatissimorum authorum, Arabum, Græcorum, & Latinorum, unà cum excellentiss. Theologi* MARTINI LVTHERI *præmonitione. Quibus uelut instructissima fidei Catholicæ propugnatorum acie, peruersa dogmata & tota superstitio Machumetica profligantur.*

Adiunctæ sunt etiam, Turcarum, qui non tam sectatores Machumeticæ uæsaniæ, quàm uindices & propugnatores, nominisq; Christiani acerrimos hostes aliquot iam seculis præstiterunt, res gestæ maximè memorabiles, à DCCCC annis ad nostra usq; tempora.

Hæc omnia in unum uolumen redacta sunt, opera & studio THEODORI BIBLIANDRI, *Ecclesiæ Tigurinæ ministri, qui collatis etiam exemplaribus Latinis & Arab. Alcorani textum emendauit, & marginib. apposuit Annotationes, quibus doctrinæ Machumeticæ absurditas, contradictiones, origines errorum, diuinæq; scripturæ depravationes, atq; alia id genus indicantur. Quæ quidem in lucem edidit ad gloriam Domini* IESV CHRISTI, *& multiplicem Ecclesiæ utilitatem, aduersus Satanam principem tenebrarum, eiusq; nuncium Antichristum: quem oportet manifestari, & confici spiritu oris* CHRISTI *Seruatoris nostri.*

Cum Cæsareæ Maiest. gratia & priuilegio ad quinquennium.

CATALOGVS EORVM QVAE HOC *primo Tomo continentur.*

D. MARTINI Lutheri ad Alcorani lectorem Præmonitio.

Apologia pro editione alcorani, ad Reuerendissimos patres ac dominos Episcopos & doctores Ecclesiarum CHRISTI, Theodoro Bibliandro authore.

Epistola D. Petri abbatis Cluniacensis ad D. Bernhardum Claræuallis abbatẽ, de trasslatione Alcorani, siue Saracenorum legis, ex Arabico in Latinum.

Summula quædam breuis contra hæreses & sectam diabolicæ fraudis Saracenorum, siue Ismahelitarum.

Præfatio Roberti Retenensis Angli ad D. Petrum abbatem Cluniacensem, de alcorani uersione.

Codex authenticus doctrinæ Machumeticæ, ex Arabico uersus per eundem Robertum Retenensem, & Hermannum Dalmatam.

Doctrina Machumetis summatim comprehensa, quæ apud Saracenos magnæ authoritatis est, ab eodem Hermanno ex Arabico translata.

De generatiõe Mahumet, & nutritura eius, eodẽ Hermãno Dalmata interprete

Chronica mendosa & ridiculosa Saracenorum, de uita Mahumetis & successorum eius, eodem interprete.

Annotationes eruditi cuiusdam & recentioris scriptoris, quæ in alcorani manuscripti marginibus adiectæ fuerant, unà cum aliquot capitum argumentis & censuris, item uaria diuersorum exemplarium lectione.

CHRISTIANO LECTORI THEODORVS Bibliander S.

EPiphanius ille Cyprius episcopus, quem diuus Hieronymus & alij patres ecclesiastici tantopere prædicant nomine sanctitatis eximiæ, & eruditionis, in procœmio librorum de hæresibus ualde probat scriptorum diligẽtiam, qui bestiarum & serpentium formas & naturas, plantarumq; uim pariter noxiam & salutarem literis prodiderunt: ut qui generi humano maximum beneficium contulerint. Siquidem homines indicata uenena rectius cauere possunt, & si qui iam infecti sunt uel afflatu, uel morsu, uel denique aspectu noxiarum bestiarum, sanari possunt, indicatis remedijs, quibus uenenum acceptum expellitur. Eosq; uiros præclaros Epiphanius noster se imitatum esse dicit, perscribendo falsas & pestiferas opiniones, turpiaq; facta hæresum, quæ à condito mundo ad sua usq; tempora extiterunt. Quæ quidem unica ratio & exemplum doctissimi pariter & sanctissimi episcopi abunde defenderent, uel potius commendarent æquis iudicibus hoc uolumen, quo mortifera uenena draconis istius magni & rubentis sanguine humano, quæ per Machumetem infudit miseris mortalibus, fide optima indicantur: simulq; præbentur alexipharmaca, quæ uenenum repellãt, aut læsis præsentem opem ferant, cooperante gratia Domini Dei, qui uult omnes saluos fieri, & ad cognitionem ueritatis peruenire. Verum quia uaria sunt hominum iudicia, & alium aliud mouet, ut alterius consilium aut factum probet uel improbet, Apologia pleniori tum reuerendiss. dominis & patribus episcopis atq; doctoribus, tum pijs omnibus huius editionis rationes reddidi, paratus etiam uberius atq; prolixius satisfacere, si quis à me postulet. Quanquam Christiane lector non dubito, quin diligenter Apologia nostra perlecta, non obscurè sis intellecturus, me nulla prauitate animi ad hoc opus adductum, sed rationes maximas secutum esse: Nimirum ut satanæ & antichristi astus atq; fraudes detectæ melius caueri possint, animiq; Christianorum cõfirmentur in fide Catholica, & excitentur ad gnauiter inuigilãdum saluti suæ hoc nouiss. & periculissimo tempore. utq; homines Christo consecrati certatim incumbant ad oppugnandum antichristũ, idq; legitimè, suasq; facultates conferant omnes ad ornandam & amplificandam Christi ecclesiam, cui nos totos debemus. Deniq; ut summa ope decoretur nomen Iesu Christi domini dei & seruatoris nostri. qui habet nomen scriptum in uestimento & femore suo, Rex regum & dominus dominãtium: qui percutiet terram uirga oris sui, & spiritu labiorum suorum interficiet impium. Amen. Vale amice lector. Ex Tiguro xx. die Ianuarij. Anno salutis nostræ reparatæ MDXLIII.

D. MARTINI LVTHERI PRAE-

MONITIO AD CHRISTIA-

num Lectorem.

NITIO admonẽdus est lector Christianus, contra Mahometi furores, præmunitionem hanc piam & salutarem tenendã esse. Ecclesia Christi profitetur doctrinam traditã per primos patres, prophetas, filiũ Dei & apostolos. Hæc & prima est, & consentiens, & cõfirmata resuscitatione mortuorum, & alijs inusitatis euentibus, quos imitari diabolica potentia nõ potest. Agnoscimus igitur Ecclesiæ doctrinam esse à Deo æterno cõditore omnium rerum traditam, & sine hoc uerbo nullas religiones recipiendas esse. Porro Mahometus palàm fatetur, se prophetarum & apostolorum scripta abijcere, ac prorsus gignere aliud doctrinæ genus. Quare hæ recentes fabulæ Mahometi nihilo plus mouere aut turbare Christianos possunt, quàm ueteres furores Aegyptij, qui boues, feles, serpentes, tanq; numina colebant, & ab eis auxiliũ petebant.

Has superstitiones nihil dubiũ est, fuisse multo recentiores, quàm uocem diuinam traditã Nohæ & eius filijs. Semper igitur nobis, qui scimus hoc uerbum per prophetas, Christum, & apostolos traditum, uerè primum & diuinum esse, tenenda est regula, Nullas religiones sine hoc uerbo recipiendas esse. Vt abominamur Aegyptias superstitiones, Corybantum tympana, aut baccharum ululatus: sic Mahometi deliria abominanda sunt, quia pariter sunt extra prophetarum et apostolorum uerbum ac doctrinam. Nam Ecclesia uera Dei, extructa est super uerbum prophetarum & apostolorum: nec ullus usquàm Dei populus cogitandus est, qui non amplectitur nec audit propheta rum & apostolorum scripta.

Hac sententia, quæ est uerissima & certissima, primum præmuniendi sunt animi contra furores Mahometi. Deinde eruditus conferre doctrinarũ genera potest. Quid aliud dicit Mahometus, quàm quod ethnicæ religiones tradebant: Nihil adfirmat de remissione peccatorum, euomit blasphemias in filium Dei, non docet quid sit peccatum, non monstrat causas humanarum calamitatum, nihil potest dicere de uera inuocatione in fide: deniq; eam doctrinam quæ propria est Euangelij, totam abijcit. Ideo facile potest intelligi, & pugnare Mahometum cum prima doctrina tradita per prophetas & apostolos, & tantum particulam doctrinæ rationis humanæ de lege, seu de mo-

ribus retinere, in qua ipsa tamen multa insunt fœda, & ad barbaras illas nationes coniungendas accommodata, inter quas primùm exar sit hoc incendium.

Nominatim profitetur se hostem esse ijs populis qui inuocant filium Dei, & amplectuntur prophetarum & apostolorum scripta: & his populis hanc ipsam ob causam solam iubet inferri bella. Constituit igitur æternum latrocinium, & parricidia. Deinde coniugium prorsus abolet. nam Mahometus concedit duci, & abijci, & abiectas reuocari in thalamum, quot quisq; uult priuato arbitrio. Hæc longè dissident etiam à Mose, qui non concedit priuato arbitrio abijci uxorem, nec reuocari eam cum qua factum est diuortium. Quid quòd nefarias libidines concedit, propter quas Deus non tantum quinq; urbes, sed etiam sæpe totas gentes deleuit.

Est igitur Mahometi secta confusio quædam ex blasphemijs, latrocinijs, & flagitiosis libidinibus conflata. Hæ sunt manifestæ notæ diaboli, quæ deterrere homines debent, etiamsi propter regni potẽtiam, uictorias, & successuum magnitudinem leuia ingenia minus abhorrent à tanta impietate. Sed Christianos scire oportet, Ecclesiam in hac subiectam esse cruci, & sæpe imperia fuisse penes impias gentes.

Tertio & hoc utile est pijs, quærere ex ipsis prophetis & apostolis testimonia. Prædicunt post Euangelij propagationẽ Mahometi errores, eosq; damnant. Nihil dubito, Danielem concionari de regno Mahometico, cum de paruulo cornu uaticinatur: quod inquit bellum inferre sanctis, & prævalere eis, & loqui sermones contra excelsum.

Non frustra hæc præmonstrauit Deus ante Mahometum annis amplius mille. ac de Mahometo dici, inde liquet, quia post Romani Imperij inclinationem in Oriente, primùm extulit caput Mahometi factio, prima subitis successibus regnum peperit, quod cæteris potentia antecelluit. Concionatur autem Daniel de regno, quod collabente Monarchia in oriente grassaturũ erat, & quidem nouas blasphemias contra Deum armis propagaturũ. Vides igitur pie lector, clara uoce Dei damnatos esse Mahometi errores ac regnum.

Etsi autem liber Mahometi adeò refertus est prodigiosis fabulis, ut sani facile deprehendant authorem diabolum, qui talibus sannis deridet Deum & homines, tamen hæc lectorem præmonui, ut si quid fortasis alicubi minus scurriliter dici uidetur, tamen sciamus totum hoc poëma nihilo plus ad nos pertinere, quàm Aegyptiorum portenta, qui feles & serpentes inuocabant.

Illud postremò cogitandum est, quanta sit ira Dei, qui propter impietatem hominum sinit grassari hanc teterrimam pestem, & uere

subijcit

ſubijcit orbem terrarum regi peſsimo. Hanc iram pij deplorent, & ſua pœnitentia & precibus lenire ſtudeant. Eccleſia iam multis ſeculis partim Mahometica peſte, partim idololatria pontificis Romani uaſtata & attenuata eſt. quæ ne penitus extingueretur, accendit Deus iterum Euangelij lucẽ, ut aliqui liberẽtur ab æterna ira. Sed erit circa mũdi finem, qui inſtat, exigua Eccleſia. Ideo oremus Deum, ut potentiam diaboli graſſantis in impijs imperijs compeſcat, & finem blaſphemiarũ, idololatriæ, & aliorum malorũ faciat, & nomen ſuum glorificet, ac liberet Eccleſiam ſuam ab omnibus malis. Amen.

AD REVERENDISSIMOS PATRES
AC DOMINOS EPISCOPOS ET DOCTORES
ecclesiarum CHRISTI Apologia
pro editione Alcorani:

THEODORO BIBLIANDRO AVTHORE.

VVM doctrina Machumetis, quæ nongentis circiter annis maximã habitati orbis partem occupauit, atq; depasta est uelut cancer, non edatur in publicum ipsa sola, uerùm cum acie ualidissima scriptorum, qui non tam confutant eam & refellunt, quàm iugulant atque conficiunt: Spero nemini religionis Christianæ studioso, & erudito, & cordato uiro displicere factum. Potiusq; typographi studium & operam fauore prosequenda, qui non sine impensis pecuniarum & labore hos libros inquisiuit, & contraxit, ut in communem usum studiosorum uenirent, iudicaturos, quàm ut ulla culpa hic deprecanda sit. Sed quia tam indocti & mali, quàm docti & integri homines censuram sibi literariam sumunt, multisq; ingens est studium omnia omniũ facta carpendi & calumniandi: existimaui huius editionis rationem, cuius me fateor magna ex parte authorem, esse reddendam apud uos religionis Christianæ Antistites: quorũ præcipue interest, sanam pietatis doctrinã conseruare, & latissimè diffundere: noxijs autem ratione ac ordine obsistere.

Primoq; ostendam, & si Machumetanæ doctrinæ codex, quem Arabes uocant Alcoran, eiusq; sectatorũ libri plurima contineant falsa, impia, blasphema, non tamen propterea non legendos esse, neq; publicationem eorum librorũ labefactare Ecclesiam. Deinde indicabo, cognitionem doctrinæ & rerũ gestarum factionis Machumeticæ, multiplicem utilitatem afferre Christianis hominibus, præsertim nostra tempestate.

Nam si nihil esset legendum, nisi ab omni mendacio & corruptela impietatis remotũ, & diuinæ scripturæ per omnia quadrans, pessimè facerẽt homines Christiani, qui gentiliũ philosophorũ & poëtarum libros toties transscribunt, & in priuatis atq; publicis Ecclesiarũ bibliothecis reponunt, eosq; studiose legunt, et pueris in scholis interpretantur: qui certe non minorẽ continent, docentq; impietatem, si quis illis magistris uti uelit, quàm Alcoran Machumeticus. Nam uel Deum prorsus negant, quẽ natura ipsa cunctis hominibus esse demonstrat, uel in ea re hæsitant, uel plures deos adeoq; innumeros fabricantur. Et quibus numen atq; diuinitatem affingunt, eisdem attribuunt non dico probis hominibus indigna, sed in nullo uilissimo homuncione ferenda in ciuitate bene instituta. Vt interim taceam, quòd plerique corporum resurrectionem, animæq; immortalitatem, & præmia bonorum, & supplicia malorum æterna post hanc uitam negant & irrident. Quæ persuasio ubi mentem hominis occupauit, tam longe ab omni officio & humanitate abducit, ut nulla fera, nulla uenenatissima bestia sæuior & nocentior existat, quàm homo homini. Quæ omnia quantumuis impius Machumet oppugnat. Vt taceam lasciuiam quorundam poëtarum & obscœnitatem, qua uelut dulcedine condiri aiunt sua carmina. Vt alia multa huius generis præteream. Vnde quidam graues uiri non dubitarunt lasciuos poëtas appellare tibias cacodæmonis, ut quos ipse inspirans, per illos conetur letifera commenta ingerere hominibus. Tertullianus quoq; primi

mi ordinis theologus, philosophos uocat hæreticorũ patriarchas. Horum tamen libri chalcographia propagantur, & euoluuntur, & iuuentuti proponuntur in scholis ita recepto more, ut si quis reprehendat, protinus audiat cõuicium asini. Vtq; legantur philosophi, & poëtæ, & alij scriptores ethnicorum, Augustinus, Basilius, Hieronymus, Beda, & alij summi theologi non modò permittunt, uerum etiam suadent ac hortantur: idq; non solum ad facultatem Latini aut Græci sermonis cõparandam, sed etiam ut superstitiones & prauæ opiniones ethnicorum cognitæ alijs indicentur, quo cauere possint: & ut arma præparentur aduersum hostes ad pugnã, si quando cum eis congrediendũ sit. Adhæc, ut quæcũq; uera, & bona, & recta reperiuntur in eorum scriptis, ea tanq; iniquis possessoribus erepta, ecclesiæ uendicentur. Quum igitur in libro Sarracenicæ legis non plura extent falsa & impia dogmata, quàm in ethnicorũ scriptis: quæ usu propè quotidiano teruntur manibus Christianorũ, nec minorem utilitatem eius lectio quàm istorũ potest afferre pio & prudenti lectori, de quo plura dicentur idoneis in locis, spero, Doctiss. atq; religiosiss. uiri, dominiq; et patres uenerandi, uos minimè improbaturos esse Alcorani editionem, præsertim cum tot scriptores ei adiuncti sint, qui omnes errores detegãt ac refellant. Confido etiam, uiri prudentes, facilè uos intellecturos, eos qui nos criminantur propterea quòd edidimus, aut ut Alcoran ederetur operã dedimus, priuatis affectibus agitari magis, quàm studio Ecclesiæ, quod prætexunt.

Deinde, quis uel mediocrem peritiam Iudaicarũ rerum consecutus ignorat, eos maximo flagrare odio in Christũ, & eius Ecclesiam? quorũ libri plenissimi sunt uanitate atq; mendacijs, superstitione, impijs dogmatibus, & blasphemia. Nam trinitatis mysteriũ, & CHRISTI IESV diuinitatẽ pernegãt cũ Turcis, quodq; per mortẽ ipsius unica uia sit ad æternã felicitatẽ, ut extremã insaniã & blasphemiã detestantur. præterea concœptũ ex spiritu sancto, & natũ ex integerrima uirgine, uelis et equis oppugnãt: omniq; genere conuiciorũ Dominũ glorię, & Seruatorẽ totius mũdi petunt. Quũ tamen Machumet Mariæ uirginitatẽ, & concœpisse ex spiritu sancto, nõ semel adstruat: Christũq; magnis laudibus euehat, quanq; ut summũ prophetã, nõ autẽ ut Deũ. Nam quòd Iudæi armis & uiolentia superstitionẽ suã nõ obtrudũt alijs, neq; bella gerũt atrocia cũ populo Christiano, in causa est imbecillitas eorũ. Nam quotidianæ execrationes nominis Christiani per synagogas, & facta quæ aliquoties deprehenduntur, satis arguunt, si dentur pares uoluntati suę uires, facturos, quod olim duce Barchosba fecerunt in Christianos, aliquot milibus crudelissimè interfectis. Atqui Thalmud eorum, quo doctrina uniuersa Iudæorũ Christianæ doctrinę in plerisq; aduersa continetur, alijq; libri Iudæorũ ex eadẽ lacuna mendaciorũ & impietatis aspersi, à Christianis in ciuitatibus Christianorũ excuduntur, & inter Christianos diuenduntur. Nec quisq; sani iudicij homo uituperat eorum studium, sed potius laudat, ut benemeritos de rep. Christiana: quorum opera sit effectum, ut opiniones, & peruersa dogmata improborũ hostium fidei Christianæ exactè cognosci possint. Hieronymus quoq;, & Paulus Burgensis, & Nicolaus de Lyra, passim in commentarijs sacræ scripturæ Iudæorum deliramenta inserunt. Nec desunt, qui iustis libris populo Christiano exponunt Iudæorum peruersam doctrinam atq; superstitionem, uelut Tertullianus, Augustinus & Chrysostomus in homelijs contra Iudæos. Non dubito igitur, Antistites religionis Christianæ, uos omnesq; nõ liuore atque alijs affectibus malis occupatos, multo magis probaturos editionẽ Alcorani, quàm Iudaici Thalmud: ut ex Machumetis codice authentico, non ex particulis hincinde decerptis, penitissimè iudicari possit de hostium

noſtræ religionis ſuperſtitione, omnibuſq; inſtitutis eorũ etiam politicis.

Ad hæc libri curioſarum artium & ſuperſtitioſarum, ut genethliacorũ & aſtrologorum diuinantium, nec non artes chiromantiæ & pyromantiæ, & eius generis aliæ, illæ etiam quæ commercium aliquod habent cum maligno ſpiritu: quas exercere non modo legibus diuinis, uerum etiam Cæſarum & pontificum uetitum eſt: per chalcographiam diuulgatæ extant, ac leguntur. Diuus quoque Auguſtinus in libris De doctrina Chriſtiana, minimè pernicioſum aut inutile cenſet, euoluere libros curioſarum & ſuperſtitioſarum artium, ſed eo qui futurus ſit bonus theologus planè dignum. Aliquot etiã theologiæ doctores, & inquiſitores hæreticæ prauitatis, ludificationes Satanæ, atq; maleficarum actiones impias & turpes, quantum perueſtigatione acri cognoſcere potuerunt, conſcriptas inuulgarunt, approbantibus illud epiſcopis. Quorum omnium libri à typographis impreſſi diſtrahuntur, & à ſtudioſis leguntur, neq; ſine magno fructu. Siquidem inde cognoſci poſſunt Satanæ cogitationes & aſtus, hominũq; enormis peruerſitas, qui ſe à Deo & uerbo ipſius, Eccleſiæq; ſanctę cõmunione auertentes, maligno ſpiritui mancipati ſunt. Quod nam igitur periculum, quam ruinam Eccleſiæ molitur editio Alcorani? aut quomodo labefactat remp. Chriſtianam? Quum uiri prudentes, & religionis Chriſtianæ uindices edendo in publicum libros de ſuperſtitionibus, & maleficijs, & diabolicis operationibus, atq; technis uarijs, tollere pericula uoluerint, & labes atq; damna prohibere à populo Domini.

Præterea ex inſtituto eſt omnium artium, non modò nouiſſe uirtutes, & quid rectè atq; ad finem propoſitum accommodè fiat, uerum etiam uitia: & tam dare præcepta quid uitandum ſit, quàm quid agendũ, adductis interim exemplis eorum etiam qui contra leges artis uel egerunt, uel locuti ſunt. Idq; ut eſt in grammaticis, dialecticis, rhetoricis, ethicis, in medicina, in re militari obſeruatum: ita in theologia obſeruatu maxime neceſſarium eſt. Et imperfecta prorſus uidetur ſcientiæ diuinæ tractatio, niſi iuxtà ſermo fiat de inſtitutis Dei, & cõmentis atq; uerſutia diaboli: de Chriſto & antichriſto: de orthodoxis dogmatibus, & hæreticorum uaniſſimis & prophanis opinionibus: de uera & falſa religione: de uirtutibus & uitijs: de bonis & malis operibus: de probis hominibus & filijs Dei, itemq; de perditis mancipijs diaboli. Vnde in prophetarum ſermonibus, & apoſtolorum ſcriptis, propemodum plura dicuntur aduerſum peregrinos & impios cultus, quàm de legitimo & uero cultu Dei. Neq; modo præſentis temporis impiorum hominum partus editos, hoc eſt, falſas doctrinas, peruerſas religiones & peſſimas actiones attingunt, uerumetiam præterita repetunt, & de futuris præmonent. Quemadmodum Eſaias in ſermone, qui continetur à quadrageſimo capite uſque ad quinquageſimum caput, totam Babyloniorum religionem, & deos factitios, & cultus, & perſuaſiones impias de ſuis dijs, graphice depingit, ac populo Iuda proponit ante centum annos, quàm abducantur in Babylonem. Simulq; rationes apponit, quibus olim confirmentur in uera unius Dei religione, & non deficiant ad Babylonicam ſuperſtitionem. Paulus quoq; præmonens de nouiſſimis tẽporibus, 1. epiſt. ad Timoth. cap. 4. ait: Spiritus autem manifeſte dicit, quia in nouiſsimis temporibus diſcedent quidam à fide, attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocriſi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium ſuam conſcientiam, prohibentium nubere, abſtinere à cibis, quos deus creauit ad percipiendum cum gratiarũ actione fidelibus, & his qui cognouerunt ueritatem. Et Petrus 2. epiſt. cap. 3. inquit: quod uenient in nouiſſimis diebus illuſores, iuxta proprias concupiſcentias

tias ambulantes, dicentes: Vbi est promissio, aut aduentus eius? Ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseuerant ab initio creaturę. Seruator etiam in euāgelio docet, in nouissimis temporibus surrecturos multos pseudoprophetas, qui doctrinam Christianam peruertant, indicantes Christum in diuersis locis, ubi minimè reperitur: foreq; tempora plena proditionibus, perfidia, crudelitate, quę inter coniunctissimos homines grassentur etiam: hominesq; uicturos secure, deditos crapulæ & ebrietati. Quæ omnia cernimus euenisse. Et tamen qui talia faciūt, & tradunt, uel potius obtrudūt alijs, soluti ab omni religione, & metu iudicij diuini, adeò non acceperunt suam impietatem ex apostolorū et Christi doctrina, ut modis omnibus quærant eos perdere, qui redarguunt eorum doctrinam, & perditam uitā per apostolicā doctrinam. Hæc quum ita se habeant, perlecto semel & iterum alcorano, existimaui rem theologiæ tractatoribus gratam, & Ecclesię salutarem fore, si Machumetis doctrina & res gestæ eiusq; sectatorum ederētur in lucem hac tempestate, qua Christianæ res & Machumetanorum Turcarum, bellis & infestationibus, & captiuitatibus, & fœderibus maximè colliduntur inter se. Itaque contuli eam in rem, quantum ingenij mei & fortunarum tenuitas suppeditauit, corrogata etiam amicorum ope. Nec uideo ullam rationem idoneam, cur debeat consilium factum'que hoc nostrum improbari.

Porro quis nescit, quāta sit utilitas historiæ, quæ prudentiā & facultatē affert iudicandi de omnibus uitæ humanæ partibus? à quot hominib. eruditis euecta est usq; ad cœlū summis laudibus? Quis literarū & sapiētiæ cupidus nō ea delectatur, & historiæ lectioni bonā uitæ partē nō impēdit? Nec est quisq; historiæ scriptor tam indoctus, aut infans, modo ueritatis explicādæ studiū præ se ferat, qui nō aliquē fructū lectorib. afferat. Est aūt historię, & quidē ecclesiasticę pars expositio doctrinæ & aliarū rerū Machumetis. Vt liquidè perspici queat, q̄ authore, qua occasione, quibus rationib. et genere doctrinæ Arabes primū, apud quos olim florentiss. fuerūt ecclesiæ Christi, deinde tot populi Christiani abducti sint ab Ecclesiæ catholicę cōmercio, & in acerrimos hostes cōuersi. De quib. nōnulla in nostrorū hominū scriptis legi, quæ paulo aliter, & ꝓbabilius narrātur in Arabū libris. Quod si quē offendit, quòd Machumetica scripta plus mali q̄ boni cōtinent, is cogitet ingenij humani prauitatē, & magistri mendaciorū & omnis mali naturā. Vnde fit, ut omnis rerū gestarū expositio lōgè plus mali quàm boni exhibeat. Cōmemorat ne historia nō tantū extera, uerū etiā ecclesiastica, & si fas est diuina cōiungere humanis, adde q̄q; diuinā, tantū angelos aut sanctos homines, et pietatē, uerūq; et rectū Dei cultū, & honestas actiones, utq; semel dicā, ea dūtaxat quæ ꝓbanda, quæ imitāda, quę tenēda sunt? An nō potius bona historiarū pars loquit de prauis hominib. & facinorosis, de lurconib. tyrānis, latronib. superstitiosis, aut etiā extremè impijs? An nō crebra mētio fit superstitionū, ꝓphanę culturę numinis, factionū, seditionū, bellorū immaniū, latrociniorū, ueneficij, parricidiorū, luxus, stuprorū, adulterij, incestus, luxuriationis nefandę, fraudū, furtorū, peculatus, sacrilegiorū, pfidiæ, ꝓditionū? Qui hæc nō legi uelit in populo Christiano, eijciat extra limina ecclesiæ historiā uniuersam ethnicorū & ecclesiasticā oportet. oportet ut deleat magnā partē sacræ sanctæq; historię, ut dei uerbo uim inferat, ut diuinę sapiētię cōsilia reprehēdat dānetq;. Siquidē Deus sapiētiss. beneuolētissimus, & sanctiss. q̄ nō uult iniquitatē, cuius uolūtas est sanctificatio nostra, talē narrationē suo populo tradidit, eāq; legi & cognosci uult, nō ut iniusta, turpia, immoderata, impia discāt, & patrent, sed ut homines præmoniti caueāt, abhorreāt, detestētur. Quare mihi uidentur

dentur, uel de Machumeticis scriptis, quæ hoc uolumine cõtinentur, nonprobè iudicasse, uel affectu quopiam priuato moueri, qui hanc Saracenicæ historiæ editionem inique ferunt, & uituperant.

Non sic egerunt ueteres illi nunquàm satis laudati ecclesiarum præsules, qui errores & impia dogmata, & hæreticorũ doctrinas, quas uelut arcanis. mysteria conabantur apud se occultare, haudquaq; latêre passi sunt. Ac censuerũt impiæ doctrinæ confutationem & iugulationem esse, uel è latebris in lucẽ protrahi, & in Christiani populi iudicium adduci. Nihil enim est infirmius mẽdacio, ubi ad lucernam diuinæ ueritatis consideratur. Quẽ enim mediocriter doctum in Euangelio & lege Domini, uel tãtillum moueant omnes Machumetis rationes languidæ & elumbes, quibus nititur adstruere Christũ nõ esse Deũ, si unũ in fasciculum colligantur? Deus (inquit) unus est. ergo nõ pater, & filius: essent enim plures. Si pater & filius essent, & proinde plures dei, schisma cõsequereẽ, & factiones in cœlo: igitur Deus nõ habet filium. Deus nullius indiget, ac per se potuit omnia creare, omnia gubernare: igitur nõ genuit filium. Nefas est in Deo cogitare membra & actionem generandi: igitur non genuit filium. Christus & mater ipsius comederunt ut cæteri homines: igitur nõ est Deus. Docuit, Adorate Deum & dominum meum: quare ipse nõ est Deus, qui Deum adorauit. Quem inq; istæ friuolæ argutationes moueret? uel quis piorũ ex diuina scriptura nõ statim solueret? Vnde Machumetistæ à disputationibus & doctrinæ suæ discussione abhorrent, præmoniti etiã à suo doctore callidissimo: qui facilè præuidit suam doctrinam consistere non posse, si ad normam ueritatis exigatur. Celant etiam Machumetani libros suos, quantũ possunt, ne ueniant in manus hominum diuersæ religionis. Verum ne quis opinetur me ista fingere, apponã uerba eius uiri docti & religiosi, qui anno salutis M C C C C L I Fortaliciũ fidei scripsit in Hispania, ubi mores & consuetudinem Saracenorum ignorare non potuit. Sunt autẽ hæc uerba in libro quarto, cõsideratione tertia, de fatuitatibus & fabulosis legis Machometis. Literati & magni sapientes inter Saracenos nõ adhibent fidẽ, sed fictionẽ doctrinæ aduertunt in prædicto libro. Cuius sunt duo signa. Primum, quòd renuũt disputare cum alijs sapiẽtibus publicè. Secundũ, quòd nolunt adduci alcoranum in publicũ: & dolent uehementissimè, cum ab alijs legitur: & nullo modo uellent, quòd in linguas alias & literas transferretur. Hæc ille. Quapropter qui editioni alcorani obtrectant, & nos qui operam ea in re nauauimus, traducunt, & falsis criminibus apud uiros bonos nituntur inuisos reddere, nihil adhuc amplius uel studij uel operæ contulerunt in Ecclesiam CHRISTI, quàm ipsimet sectatores Machumetis. Apud quos fortasis inire gratiam uolunt isto beneficio.

Sed operæprecium uidetur huc apponere aliquas maiorum sentẽtias & facta, ut planius cerni possit, alcoranum non ulla temeritate, aut proposito lædendi ecclesiam hoc tempore uulgari: sed præmeditata ratione, & exemplo prestantissimorum hominum in ecclesia. Prius tamen constituendum est, quo genere doctrinarum alcoran contineatur. Romana ecclesia per libros pontificij iuris, & in litania parasceues, separat ab hæreticis Saracenos, sicut & Iudęos, & paganos. Epiphanius autem in opere de hæresibus, Iudæorum sectas, pharisæos, saduceos, herodianos, & reliquos: itemq; sectas gentilis philosophiæ, utpote stoicos, academicos, epicuræos, & cæteros uno genere hæreticorum complecti tur tanquàm partes. Qua ratione alcoranum inter doctrinas hæreticas rectissimè constituemus: presertim cũ eius peruersa dogmata reperiãtur ab alijs ante ipsum hæreticis iactata esse. Ex definitione quoq; Augustini, Machumet hæresiarcha

siarcha iudicari debet, eiusq; doctrina hæretica. Est autẽ Aurelij Augustini definitio eiusmodi ex libro de Vtilitate credẽdi, quę ponit̃ in Decreto causa xxiiij. quæstione iij. Hæreticus est, qui alicuius temporalis commodi, & maximè uanę gloriæ, principatusq; sui gratia, falsas ac nouas opiniones uel gignit, uel sequitur. Quæ omnia in Machumete ita sunt nota, ut indicio nõ egeant. Quare iam exempla maiorum aliqua perstringam.

Ireneus episcopus Lugdunensis, & martyr CHRISTI, uicinus apostolorũ temporibus, omnium hæresum ab ascensione Domini usq; ad sua tempora traditiones diligentissimè cõscriptas posteritati Christianæ tradidit. Idemq; in præfatione primi libri eius operis istam rationẽ reddit: Igitur ne forte & cum nostro delicto abripiantur quidã quasi oues à lupis, ignorantes eos propter exterius ouilis pellis superindumentum, à quibus cauere denunciauit nobis Dominus, similia quidem nobis loquentes, dissimilia uero sentiẽtes: necessarium duxi, cum legerim commentarios ipsorum (quemadmodum ipsi dicunt) Valẽtini discipulorum, quibusdã autem ipsorum & congressus, & apprehendens sententiã ipsorum, manifestare tibi dilectissime portentuosissima & altissima mysteria eorũ, quæ non omnes capiunt, quia nõ omnes cerebrum habent: ut & tu cognoscens ea, omnibus ijs qui tecum sunt, manifesta facias, & præcipias eis, obseruare se à profundo insensationis, & eius quæ est in Deum blasphemationis.

Post aliquot annos insecutus Tertullianus, libro cui titulus est Aduersus omnes hæreses, imitatus Ireneum, omnes hæreses explicat, à CHRISTI prædicatione usq; ad sua tempora. Docet etiam, hæreses non capere quenq;, nisi admiretur eas. Valere autem apud eos multum, qui in fide non ualent.

Dionysius Alexandriæ episcopus, & Eusebij testimonio nobilissimus patrũ, in septimo lib. Ecclesiasticæ historiæ inquit: Ego tractatus hęreticorũ lego, & traditiones eorũ perscrutor, etiamsi uidear ad horam uerbis eorũ pollui. Sed multum mihi confert hoc ipsum, quod ex ipsorũ uerbis arguere eos possum. de niq; dũ aliquis ex fratribus & compresbyteris prohiberet me, ne hæretica lectione tanq; cœni alicuius fœtore polluerer: uisio mihi quædã à Deo ostẽditur, quæ me cõfirmaret, & sermo ad me factus est, hæc mihi euidenter proloquens: Lege omnia quæcunq; in manus tuas uenerint, quia probare singula quæq; & discernere potes: quandoquidem ex initio tibi hæc causa fuit credẽdi. Amplexus sum uisionem, quia & apostolicæ sententiæ cõcordabat, dicenti: Omnia legite, quæ bona sunt tenete.

Porro Epiphanius, episcopus in Cypro insula, doctrinæ celeberrimæ uir, adductus multorum piorum precibus, opus non exiguum edidit, quo hæreses octoginta memorat, non raro duas aut plures coniungens hæreses. Aliter numerus maior profluxisset.

Nam Philastrius episcopus Brixiensis, CLVI hęresum dogmata & propha na instituta exposuit.

Post quos diuus Augustinus episcopus Hipponẽsis, & doctor Ecclesiæ inter catholicos & orthodoxos facile princeps, & priorũ diligẽtiam laudibus prosequitur, & ipse librũ quo hæreses lxxxviij complexus est, edidit. Cuius sanctissimi patris uerba de utilitate quã afferunt hæreses, licet diabolus ad nocendũ Ecclesiæ concitet, huc apponenda uidentur ex cap. viij. libri De uera religione. sunt enim dignissima, quæ tum in Machumetica, tum in alijs hæresibus inspiciantur. Quoniã, inquit, uerissimũ dictũ est, Oportet multas hęreses esse, ut probati manifesti fiant inter uos: utamur etiã isto diuinæ prouidẽtiæ beneficio. Ex his enim hominibus hęretici fiunt, qui etiãsi essent in Ecclesia, nihilominus errarent,

rent. Cum autẽ foris ſunt, plurimũ proſunt, non uerũ docendo, quod neſciunt, ſed ad uerũ quærendũ carnales, & ad uerũ aperiendum ſpirituales catholicos excitãdo. Sunt enim innumerabiles in Eccleſia ſancta Deo probati uiri: ſed manifeſti nõ ſunt inter nos, quamdiu imperitiæ noſtrę tenebris delectati dormire malumus, quàm lucem ueritatis intueri. Quapropter multi, ut diem Dei uideant, & gaudeant, per hæreticos excitantur. Vtamur igitur etiam hæreticis, non ut eorum approbemus errores, ſed ut catholicam diſciplinam aduerſus eorum inſidias aſſerentes, uigilantiores & cautiores ſimus: etiamſi eos ad ſalutem reuocare non poſſumus.

Omitto morem Eccleſiæ in librorũ cenſura, quæ quum in apocryphis nõ pauca improbaret, uelut in euangelio Nazareorũ, in euangelio Nicodemi, & alijs ſcriptis quæ multa olim circũferebantur, hactenus damnauit & reiecit, ut in Eccleſiæ publico cœtu non recitarentur, ut canonici & eccleſiaſtici libri: permitteret autem pijs & ſtudioſis hominibus, ut priuatim legerent cũ iudicio: & ſi quid reperirent quod faceret ad ædificationem Eccleſiæ, id licebat etiã in eccleſia proferri, loco idoneo & tempore. Prætereo, quòd Hieronymus etiã ſcripſit de hæreſibus, Auguſtino teſte: quodq; in cõmentarijs ſcripturæ ſanctæ paſſim ingerit hæreticorũ dogmata, ſi quam ſcripturã interpretando corruperunt, aut ex alio quo teſtimonio cõuinci & redargui poſſunt. Prętereo alia multa, ſtudio breuitatis. Veterum itaq; pulcherrima exempla & magna ſecutus Dominus Petrus abbas Cluniacenſis, curauit magnis impenſis, ut Alcoran à Latinis legi poſſet, nõ per hoc incommodaturus Eccleſię, ſed rẽ utiliſſimam effecturus. Cui uiro quantũ tribuerit diuus Bernhardus, qui arctiſſimo uinculo ſanctę amicitiæ cõplexus eſt eum, tum aliæ ipſius epiſtolæ teſtantur, tum cclxxvij ad Eugenium papam, paucis uerbis ingentem copiam uirtutum & rerum bonarum ei tribuẽs. Honorate uirum, inquit, ut uere honorabile membrũ in Chriſti corpore. uas eſt in ho
» norem, ni fallor, plenum gratiæ & ueritatis, refertum pluribus bonis: & reliqua.
» Qui uir pius & eruditus, ſi uidiſſet noſtra tempora, magnam haud dubie partem opum cœnobij ſui impendiſſet, ut non modò ſingulæ bibliothecæ collegiorum, ſed etiam ſinguli magiſtri eccleſiarum haberent Turcicæ legis codicem: quo melius poſſent homines Chriſtianos aduerſus periculum impendens diuino uerbo munire.

Sed non inutile fuerit etiam paucis indicare, quid Romani pontifices & concilia de hoc negotio decreuerint. In concilio quidem Carthaginenſi decretũ eſt, ut epiſcopus gentilium poëtarum libros non legat: hæreticorum autem perlegat, pro neceſsitate aut tempore. Id diſtinctione xxxvij ponitur in decreto. Cæterum in concilio Viennẽſi, quod Clemens quintus celebrauit Anno ſalutis noſtræ M C C C X I. de Arabicis libris, inter quos Alcoran primatum obtinet, ad hunc modum ſanxit, ut eſt in Clementinis, De magiſtris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi: Inter ſollicitudines noſtris humeris incumbentes perpetí cura reuoluimus, ut errãtes in uiam ueritatis inducere, ipſosq; † luciferare Deo ſua nobis cooperante gratia ualeamus. Hoc eſt, quod profectò deſideranter exquirimus: ad id noſtræ mentis ſedulò deſtinamus affectum: ac circa illud diligenti ſtudio, uel ſtudioſa diligẽtia uigilamus. Non ambigimus autem, quin ad huiuſmodi noſtrũ deſiderium aſſequendũ diuinorũ eloquiorũ ſit expoſitio congrua, ipſorũq; fidelis prædicatio admodũ opportuna. Sed nec ignoramus, quin & hæc promi noſcant̃ inaniter, uacuaq; redire, ſi auribus linguã loquẽtis ignorantiũ proferant̃. Ideoq; illius cuius uicẽ in terris licet immeriti gerimus, imitantes exemplũ, q ituros per uniuerſum mũdũ ad euãgelizandũ apoſtolos, in omni

In Baſilienſi cõcilio renouatũ eſt hoc decretum.

†pro lucrificare

linguarum

linguarum genere fore uoluit eruditos: Viris catholicis noticiam linguarum habentibus, quibus utuntur infideles prȩcipue, abundare ſanctam affectamus Eccleſiam: qui infideles ipſos ſciant & ualeant ſacris inſtitutis inſtruere, Chriſticolarumq; collegio per doctrinā Chriſtianæ fidei ac ſuſceptionem ſacri baptiſmatis aggregare. Vt igitur peritia linguarum huiuſmodi poſsit habiliter per inſtructionis efficaciam obtineri, hoc ſacro approbante concilio, ſcholas in ſubſcriptarum linguarum generibus, ubicunq; Romanam curiam reſidere continget, nec non in Pariſienſi, & Oxonienſi, Bononienſi, & Salamātino ſtudijs prouidimus erigendas: ſtatuentes, Vt in quolibet locorū ipſorum teneantur uiri catholici, ſufficientem habentes Hebraicæ, Arabicę, & Chaldææ linguarū notitiam: duo uidelicet, uniuſcuiuſq; linguæ periti, qui ſcholas regāt inibi, & libros de linguis ipſis in Latinum fideliter transferentes, alios linguas ipſas ſollicite doceant, earumq; peritiam ſtudioſa in illos inſtructione transfundant: ut inſtructi & edocti ſufficienter in linguis huiuſmodi, fructum ſperatū poſsint Deo authore producere, fidem propagaturi ſalubriter in ipſos populos infideles. Hactenus ſunt uerba Decreti. Quos autem libros Arabum, Synodus iuſsit transferri in Latinam linguam? non certe medicorum aut aſtrologorum magis, quàm eos qui religionem attingunt. Ad quem autē uſum transferri iuſsit? ut in cauernas abſtrudantur, aut cum tineis & blattis luctentur? Nimirum ut publici uſus fiant, & legantur, & eorum perdiſcantur opiniones, qui ad Chriſtianam religionem adducendi ſunt. Vnde autem linguam Arabicam magiſtri docere poſſent, quàm ex libris Arabicis? Nullus autem liber commodior eſt rudibus tyronibus, quàm Alcoran, propter lectionem, quum uocales alioſq; apices literis appoſitos habeat, qui alijs libris deſunt, & propter obſeruationem grammatices. Quemadmodum in Hebraica lingua nullus eſt aptior liber diſcētibus, quàm Bibliorum: quum in alijs notæ uocalium & proſodiæ non adſcribantur. Vtiliſsimū tamen diſcentibus Arabicam linguā fuerit, Latinam interpretationem adhibere Arabico libro, etiamſi præceptor doctus & fidelis obtingat. Quam utilitatem experiuntur ſtudioſi etiam in Græca lingua.

Proinde authoritas doctiſsimorū & ſanctiſsimorū patrū de quibus antea memini, iure præponderat legi Theodoſij iunioris, & Valentiniani, quæ prohibet Neſtorij libros, quē ſynodus Epheſina damnauit, ſcriptos habere, uel legere, aut deſcribere: iubetq; diligenti ſtudio requiri, & publice comburi. Præſertim ſi quis inſpiciat mores principum magnorum, qui plerunq; de literis & doctrinis iudicare non poſſunt, uel per imperitiam, uel per occupationes bellicas: & permittūt eam adminiſtrationem ſæpe hominibus neq; pijs, neq; doctis, neq; prudētibus.

Certe iſti principes ea lege nō maiorem pietatis & iuſticiæ laudem adepti ſunt, quàm ſi Maximilianus Auguſtæ memoriæ præbuiſſet ſe hominibus quibuſdā improbis circumueniendum, qui poſtulabant libros Iudæorum Thalmudicos eripi & extingui. Non enim hac uia Iudæi euaſiſſent Chriſtiani, neque Chriſtiani meliores. Quibus ſe ſtrenuè oppoſuit diuus Reuchlinus, nec permiſit Cæſar Auguſtus uirum optimum per uim opprimi: uterq; immortalem gloriam ex eo negocio apud poſteros cōſecutus. Et quid flammis effecerint Theodoſius & Valentinianus, aut alij eorum nomine talia ſancientes, tempora ſequentia indicant. Nam doctrina Neſtorij flammis nō deleta eſt, & Neſtoriani ſobolem produxerunt, ut poſt annos propè CC. Sergius Neſtorianus Machumetem ſua hæreſi effinxerit aliqua ex parte. Verbo enim Dei, & ſpiritu oris Chriſti monſtra hæreticorum domantur: Si Chriſtiani piè ſanctèq; uiuant, & doceant iuxta uerbum Domini: ſicq; ſagaciter praua dogmata eorum quos in uiam reducere mo-

liuntur, perueſtigent, & prudenti moderatione accommodent medicinam.

Poſtremo, Viri doctiſsimi & religioſiſsimi, quod nam piaculum eſt? quod ſcelus? quod peccatum? quæ culpa, delictum, error? eum librum denuò per typographiam publicare, qui olim per chirographiam uulgatus eſt, nõ ab impijs hoſtibus eccleſiæ, ſed uenerandis præſidibus: non à temerarijs hominibus, ſed in primis circumſpectis: non à ſtolidis ardelionibus, ſed à grauiſsimis & prudentibus uiris, qui eccleſiam iuuare, non labefactare uoluerunt? Primum quidem iuris publici Alcoranũ fecit, D. Petrus abbas Cluniacẽſis. nam librũ ex propriis ſcrinijs proferre, alijsq; deſcribendum exhibere, ac librarijs permittere, ut in bibliothecas publicas & priuatas trãſmigret, ſi ante artem typographicam nõ fuit edere atq; publicare, neſcio quid ſit apud ueteres, libros inuulgare. Deinde Ioannes Segobienſis, qui poſtea cardinalis creatus eſt, in concilio Cõſtantienſi Alcoranum à ſe interpretatum, & notis adornatum, in uſum publicum edidit. Præterea nullũ eſt dogma inſigniter impiũ & peruerſum in Alcorano, quod nõ extet in libris eorum, quos antea indicaui, Irenei, Tertulliani, ſcriptorũ eccleſiaſticę hyſtorię, Epiphanij, Philaſtrij, Auguſtini: quorũ libri ſæpius fœtant propè quàm cuniculi: & typographi quæſtum inde nõ exiguũ tolerant, & rem ſtudioſis bonæ literaturæ in primis gratam faciunt. Quædam etiam abſurdiora in ueterum hæreſum deſcriptionibus reperiuntur, quàm Alcoran protulerit. Quædam Machumetis opiniones conflatæ ſunt ex ſcripturis ſanctis malignè interpretatis. Voluit enim uerſutiſsimus pſeudopropheta ſuam doctrinam cõſonam uideri ſcriptis canonicis ueteris & noui teſtamenti: quam aliàs ſupplementũ Iudaici teſtamenti & Euangelij appellat, aliàs confirmationẽ. Quædam ex apocryphis Iudæorum & Chriſtianorũ accepta ſunt. Tantumq; ſeductor ſpiritus antiquas ſuas nænias in Machumetis doctrina palliolo nouo ueſtire conatus eſt, ne agnoſcerentur, fingens nuper hæc cœlitus ad prophetam Machumetem delata eſſe. Neq; uoluit ullus hæreſiarcha diſcipulus uideri alterius, quum eandem doceret impietatem: ſed colore aliquo ſuum dogma fucarunt ſceleſti deceptores, ut pro nouo uenditare poſſent.

Verum hæc aliquot exemplis demonſtranda uidentur, ut nemo non intelligere poſsit, uitilitigatores iſtos falſò nos criminari, quaſi nouis uenenis eccleſiã inficere uelimus edito Alcorano. Non ſemel in Alcorano ſcriptum eſt, Heman quendam cum Pharaone Moyſi præcipue obſtitiſſe. Is nimirũ eſt Iamnes, ex eo apocrypho productus, ex quo et apoſtolus magorum nomina Iamnis & Mambris accepit. Abraham quoq; libros ſcripſiſſe ait: quod in Græcorũ canone quodam etiam legitur. Exemplum quoq; peruertendi ſcripturas unum hic poſuiſſe ſat fuerit, quum in marginibus Alcorani eæ deprauationes annotatæ ſint. Nam quum in geneſi referatur, quod capto Lot Abraham quatuor reges perſecutus ſit: id uiolenter torquet Machumet in eam ſententiam, quòd fidem ſuam gladio propagare uoluerit.

Iam uinum bibere ante Machumetem prohibuit Seueriana hæreſis, itemq; Manichaica. Gladio perſequi aduerſos ſuæ religioni, ab Arrianis didicit: ut taceam Ariſtobulum Iudæorum pontificem, & Heraclij imperatorem, qui etiã uiolentia pertrahere homines in religionem ſuam conati ſunt. Sacramenta diuinitus inſtituta pro nihilo ducere, cõmune habet cum Meſſalianis, de quibus Epiphanius multa ſcribit: & Pepuzianis, & Manichæis. Plures uxores ducere, patrũ exemplo niti uidetur. Idem fecerunt Nazarei hæretici, qui & circumciſionem & legis obſeruationem defenderunt, ſicut Machumet. Quod ſi uerũ eſt, ut Machumet permiſerit luxuriationem contra naturã, quod Saraceni prorſus negant,

gant,& plurimis in locis Alcoran eam fœditatem uehementiſsimè deteſtatur:id tamen ei commune eſſet cum Ophitis ſeu Caianis,qui Cain, Eſau, Core, Iudã, Sodomitas colebant,ſuoſq; cognatos confitebantur. Animas unà cum corporibus interire, Alcoran obſcurius tradit.in libello autem de doctrina Machumetis,expreſſius dicitur, & in nouiſsimo tempore per tubã archangeli excitandas eſſe. Hoc ipſum Arabianorũ hæreſis profeſſa eſt, temporibus Origenis. Et antea Cerdon reſurrectionem animarum adſtruxit,corporum reſurrectionem negauit. Quod de purgatione animarum,& liberatione etiam malorũ hominum, & diaboli docet,idipſum & Origeniani docuerunt. Tantũq; intereſt, quòd Machumet illam uirtutem Alcorano ſuo uendicat, per quem redimendi ſint, ſi uel nouiſsimo die fidem ei adhibeant. Paradiſum uoluptatibus corporis affluentẽ, poſt Cerinthum & Papiam Hierapolitanũ,qui Chiliaſtarum hereſim cõdidiſſe fertur,Machumet fabulatur. Chriſtum non eſſe mortuum, ſed fruſtratis Iudæis ad cœlos euectũ,mentitur cum Cerdone, & Marco, qui putatiuè paſſum dicit: & Manichæis.cum Saturnino quoq;, & Baſilide, qui Symonem Cyrenaicum pro ipſo crucifixum eſſe cõmenti ſunt. Formam corporis humani Deo tribuit, cum Andianis,qui & Anthropomorphitæ. Trinitatẽ negat,cum Noetianis,& Sabellianis,qui & Patripaſsiani: aſſerentibus eundem patrem,filium, & ſpiritũ ſanctum.Hæreſis etiam quæ Cata Aeſchinem dicitur, Chriſtum eundem dicit cum patre. Praxeas quoq; & Hermogenes,deum ſe ſibi filium conſtituiſſe dogmatizabant. Multo autem inſanius hæreſis quædam innominata, triformem deum fingit,ut quædam pars ſit pater,quædam filius, quædam ſpirituſſanctus.

Cæterum plurimæ ſectæ à temporibus ſeruatoris uſq; ad Machumetem negarunt IESVM CHRISTVM eſſe filiũ Dei.Quarum aliquas enumerare conſtitui, ut euidentius cernatur, Satanã hoſtem Dei & generis humani improbiſsimum,nulli dogmati æquè infeſtũ eſſe,atq; incarnationi filij Dei:in qua uera dei noticia continetur & remiſsio peccatorum, uita deniq; æterna. Simulq; uerſutia diaboli agnoſcat,qui ſubinde nouo inuolucro ueteres & letiferas opiniones tegere conatur. Adhæc iudiciũ Dei ſpectetur aduerſum eos qui Dei uerbo incarnato impie contradixerunt. Quorum hæreſes quædã &ſi longiore tempore durauerunt,omnes tamen extinctæ ſunt,& ſenſerunt quod Dominus hoſtibus ſuis cõminatus eſt Lucæ xx.cap. Omnis qui ceciderit ſupra illum lapidem,conquaſſabitur:ſupra quem autem ceciderit, cõminuet illum. Neq; diffidendum eſt, quin ſi domi primùm res noſtræ ad diuini uerbi regulam componerentur, deinde uiri eccleſiaſtici, & magiſtratus Chriſtiani, populusq; totus fideliũ iungerent ſtudia & operas ad Machumeticam impietatem expugnandã armis ſpiritualibus,breui Machumet uileſceret,eiusq; doctrina in contemptũ abiret, Chriſtiq; regnum tolleret altè caput in ijs regionibus, quæ hodie principi tenebrarũ ſeruiunt,olim eccleſijs Chriſti ornatiſsimæ fuerunt.

Vtq; à temporibus Chriſti ordiamur, Matthei xxij cap. ſatis apparet, phariſæorum fuiſſe opinionẽ falſam,Meſsiam nõ Deum Deiq; filiũ, ſed tantũ hominem exiſtere.Quos ualidiſsimè cõfutat Dominus teſtimonio Pſalmi cx. Capite quoq; xvi. in Euangelio Matthæi, uariæ ſententiæ hominũ de Chriſto referuntur:quæ omnes eò tendunt,non Dei filium, ſed tantum hominem eſſe.Quibus opinionibus uanis Petrus nomine apoſtolorum orthodoxam et catholicam opponit confeſsionem,quòd ſit Chriſtus filius Dei uiui.

Mox poſt aſcenſionem Domini exorta eſt hæreſis Gaiana,ſeu Nicolaitarum, quos Ioannes in epiſtola ſua notat, uocans Antichriſtos, qui Chriſtũ negarent in carne ueniſſe,& putarent non eſſe filium Dei:ut eſt apud Tertullianum.

Apoſtolorum quoq; temporibus, Claudio imperante Romanis, Symon Samarita, in quem Petrus horrendam ſententiã tulit, auſus eſt ſe iactare ſummam uirtutem, hoc eſt, ſummum Deum: & tempore Tyberij apparuiſſe putatiuè in filij perſona, in monte Sina legem Iudæis dediſſe in perſona patris, ſuper apoſtolos autem in linguis igneis & in cæteris gentibus quaſi ſpiritum ſanctum aduenta ſſe. De quo Ireneus, Auguſtinus, Euſebius, &c.

Menander ſucceſsit Symoni, ſcutũ diaboli, qui præceptoris ſui Symonis impudentiſsimam gloriationẽ in ſe tranſtulit, ſemet ſaluatorem dicens, qui ad hominũ ſalutẽ de cœleſtib. & inuiſibilibus ſæculis deſtinatus fuerit. Idemq; in ſuo, nõ in Chriſti nomine baptiſauit. Cuius meminit Ireneus, Auguſt. Euſeb. et alij.

Ebion, à quo prognati ſunt Ebionei, ſeu Ebionitæ, CHRISTVM ſolum hominẽ putauit, & per profectũ uitæ ac uirtutis uirum iuſtum effectũ, ut in Euſebij chronicis, & Auguſtini libro de hæreſibus, & alijs eiuſdem argumenti legitur.

Carpocrates & Cerinthus, IESVM tantum eſſe hominem dogmatizauerũt, authoribus Tertulliano, & Auguſtino, &c.

Marcion deniq; Cerdonis diſcipulus, eandẽ uindicauit impietatẽ, uiuentibus adhuc Apoſtolis. Cuius impiũ dogma Lucanus excepit, authore Tertulliano.

Sethiani quidam putauerunt, Sem filium Noe, Chriſtum eſſe.

Alogiani autẽ, uſq; adeò uerbũ & filiũ Dei renuerunt, ut etiã Ioannis Euangelium reſpuerint, eo quòd in eius principio ſcribitur: In principio erat uerbũ, & reliqua. De utraq; hæreſi Auguſtinus ſcribit, poſt alios.

Theodotiani tradiderunt Chriſtum hominem tantũ eſſe, quanq; concœptũ ex ſpiritu ſancto, natum ex uirgine: ut Tertullianus & Auguſtinus ſcribunt. Quod Machumetis dogma refert proxime.

Origeniani non ueriti ſunt dicere, Chriſtum à patre tantum diſtare, quãtum à Chriſto diſtent apoſtoli. teſtis Auguſtinus.

Artemonis hæreſim inſtaurauit Paulus Samoſatenus, ſub Galieno imperatore, circiter annum Domini cclxx. Quæ aſſeruit Chriſtum purum eſſe hominẽ, hoc eſt, abſq; Deo, idq; traditũ ab apoſtolis. De quo Euſebius & Auguſtinus.

Paucis pòſt annis Vrbicus genere Perſa, qui propter mentis uitium Manes, hoc eſt inſanus cognominatus eſt, à quo Manichæorum profluxit hæreſis, inſania elatus nunc ſe paracletum prædicabat, nunc conabatur oſtendere ſe formã CHRISTI gerere, duodecim eligens diſcipulos, quos ad prædicandum ſtulta & impia, & à diuerſis hæreticis mutuata dogmata mittebat. De quo Euſebius, Auguſtinus, alij.

Reddita pace eccleſijs poſt Diocletiani perſecutionem, Arrianæ hæreſeos incendium exarſit, circa cccxx annum ſalutis recuperatæ. Quod multos epiſcopos & principes inuoluit, ac diutiſsimè CHRISTI eccleſiam exercuit. Docuit autẽ impius Arrius, CHRISTVM non eſſe ſubſtantiæ eiuſdem cum patre. De quo Euſebius & Theodoritus copioſe, nec non Auguſtinus, & alij.

Circa ſalutis noſtræ annum cccl viij. Photinus Antiochenus præſul impium dogma protulit, idem cum Samoſatena hæreſi re ipſa, uerbis autem abludens. Docuit enim Photinus, deum omnipotentẽ unum eſſe, qui proprio uerbo condiderit uniuerſa. Refugiebat autẽ CHRISTI filij Dei natiuitatẽ & exiſtentiam ante ſæcula profiteri. De quo in v. lib. Tripartitæ hiſtoriæ.

Theodoſio & Valentiniano imperantibus, Neſtorius epiſcopus Coſtantinopolitanus, tardioris ingenij hominibus uiſus eſt cum Samoſateno Paulo & Photino CHRISTVM dicere purum hominem. Quod opinatus etiam eſt Sergius monachus, qui dogma iſtud ſceleſtũ tradidit Machumeti. Atqui Neſtorius nõ

detraxit

detraxit prorsus CHRISTO diuinitatem, sed ab humana natura in Christo ita separauit diuinã, ut duas personas fingeret impius somniator. Vnde argutabatur: Quum Maria homo fuerit, Deus nõ est, quem illa genuit: Et qui adoleuit ritu hominũ bimestris & trimestris existens, Deus haudquaq; est. Neq; Mariam Dei genitricem appellandã esse, impius hæresiarcha latrauit. Neq; fas, credere ilsum Deum, qui pependit in cruce, qui mortuus est. Interim uerbi Dei subsistentiam cõfitebatur, & CHRISTO pro merito collatã esse diuinitatẽ. De quo Historia tripartita & Nicephorus meminerunt, & multa in scriptis Cyrilli extant.

Eodem Theodosio imperante anno ccccxlviij contraria hæresis oborta est authore Eutychete archimãdrita, seu abbate Cõstantinopolitano, cui fauit Theodosius, ut fuit magnæ leuitatis, qui Nestoriũ cum libris suis penitus extinctum uoluit. Confudit autẽ Eutyches duas naturas in CHRISTO, & permiscuit, ut humanam detraheret, diuinam duntaxat reliquam faceret. De quo Vigilius copiose scribit.

Ex ea uero Eutychetis uesana doctrina progenita est Monothelitarũ hæresis, quæ Christo unam tantũ uoluntatem, nempe diuinam tribuebat, adeoq; uerborum præstigijs humanitate spoliabat. Quo errore implicitus fuit etiã Heraclius imperator, per Cyrum & Pyrrhum episcopos.

Quæ impia doctrina imperatoris & procerũ ecclesiasticorum authoritate iam confirmata in populo Christiano, unà cum superstitiosa cultura diuorum, & in primis uirginis Mariæ matris Domini, uenerationeq; imaginũ, non parũ iuuerunt sacrilega dogmata Machumetis & sociorũ eius, aduersum CHRISTI Seruatoris diuinitatẽ, & sacerrimũ trinitatis mysteriũ, & colorem aliquẽ ueriſimilitudinis apud rudes homines adhibuerunt, simulq; totum populũ Christianũ idololatriæ suspectũ reddiderunt. Id quod animaduertere licet in aliquot locis Alcorani. Quum enim Monothelitæ CHRISTO adimerent uoluntatẽ humanã, nec cõcederent ueri hominis perfectã naturã: Machumet cõtrà probat fuisse hominem, quippe qui comederit & biberit, & reliqua cum hominibus cõmunia habuerit. Sicut & Esaias adstruit Messiæ humanitatem perfectam, loquens de Emanuele, quòd butyrũ & mel comedet: hoc est, ritu infantiũ alendus sit. Deinde cum diuã Virginẽ cõstaret coli à multis Christianis superstitiosius, ut hodie quoq; fit, dum eius opem superstitiosi implorant, reginã cœli, & stellam maris, spem & uitã suã appellantes: Hinc inuehitur in Christianos Machumet, quòd tres deos colant, patrem, & matrem, & filiũ: adhæc simulachra, quæ nec uideant, nec audiant, nec iuuare aut obesse possint, uenerentur. Et crebro ingeminat, unũ esse deum, erroneos autẽ ei consortes adiungere: quæ summa impietas sit.

Expositis ergo rationibus, quæ planè ostendunt, neq; Dei gloriam obscurare, neq; moribus & doctrinæ Christianæ, neq; ullo pacto ecclesiã labefacere, quòd Machumetis doctrina & res gestæ iterum ex typographica officina prodeunt in manus studiosorũ: paucis iam, Patres & domini reuerẽdissimi, perstringã utilitates aliquot redituras ad lectorem attentum, & cum iudicio in libris alienæ religionis uersantẽ: (quod ubiq; facere conuenit, etiã in ecclesiæ doctoribus) ut nemo nõ cernat, in hac editione nullũ piaculũ, aut scelus aut errorẽ admissum esse.

Primùm enim, uix ullum scriptum extat, aut memoria rei gestæ, ubi cernantur euidentius horrenda iudicia Dei aduersum eos homines, qui reuelatam sibi ueritatem nõ habent in precio, ut fiant salui: pluriscq; faciunt uoluptates corporis, & diuitias, & alia quæ caro inimica spiritui expetit. Qui turpissima ingratitudine sua Deum clementẽ prouocant, ut sua gratia & cœlesti custodia destitutos permittat ludibrijs Satanæ, & nunciorum eius uersutiæ atq; deceptionibus, ut

mente capti mendacio palpabili credant, & clarissimam ueritatem respuant, sub specie pietatis etiam flagitia magna perpetrantes. Arabia namque, in qua Machumetica hæresis edita primum adoleuit, ac fota est, deinde collectis uiribus in alias regiones irrumpens, populos à CHRISTO Seruatore abduxit, quàm ornatos doctrina & pietate olim Episcopos habuit? Quàm florentes & optimè institutæ in ea fuerunt ecclesiæ? Quàm copiosè lux Euangelij sese diffuderat in eo populo? Cuius nominatim etiam Spiritus sanctus in prophetis meminit, quum sermo fit de uocatione gentium ad regnum CHRISTI. uelut Psalmo septuagesimoprimo: Reges Arabum & Saba dona adducent. Et iterum: Viuet, & dabitur ei de auro Arabiæ, & adorabunt de ipso semper, tota die benedicent ei. Et Esaiæ capite sexagesimo, ubi sub nomine Hierusalem sermo est de CHRISTI ecclesia ex Iudæis & gentibus congreganda: Inundatio camelorum operiet te, dromedarij Madian & Epha. Omnes de Saba uenient, aurum & thus deferentes, & laudem Domino annunciantes. & reliqua. Verum episcopis ad priuatæ rei studium conuersis, & negligentibus suum munus: Principibus quoque magis incumbentibus expilationi plebis, quàm studio tuendi & conseruandi ueram religionem in populis creditis à Domino Deo suæ fidei, persequentibus insuper studiosos synceræ pietatis (ut fecit Imperator Valens, Arriana impietate deprauatus: & episcopus Lucius, eiusdem hæreseos sectator) plebs misera, uelut ouicularum grex pastore destitutus, abijt in diuersas opiniones, & secuta est affectus suos pecuinos, ut omnes homines natura sunt procliues ad malum, & semper indigent habenis, ut in uijs Domini rectà progrediantur.

Hinc cœpit res Christiana inclinare ad occasum apud Arabes, ut paulatim ecclesiastica disciplina & CHRISTI noticia exolescerent, & diuinæ scripturæ nomina, & umbra quædam tenuis relinqueretur. Simul etiam liberalis educatio iuuentutis, & artes bonæ expirarunt. Vt horrida barbaries tandem, & densa ignorantia omnium rerum bonarum, planum aditum præberent principi tenebrarum, eiusq; legatis artificio decipiendi egregie instructis, omnia transigendi pro sua pessima libidine in populo infelici. Quocirca eximium organum Satanæ Machumet, adiuuantibus duobus hæreticis profugis, & duobus apostatis Iudæis per doctrinam stolidam, impiam, furiosam, sibi contradicentem in plurimis dogmatibus, quas tamen sutelas oracula Dei, eaq; per Gabrielem cœlitus delata asserere nihil ueritus est, Arabes primùm, & alios deinde populos Satanæ laqueis ita innexuit, ut pro superstitione & uanissimis nænijs nihil facere aut pati, non denique mortem occumbere recusent: sempiternam autem ueritatem, & ueram unius Dei religionem aspernentur, oderint, omni genere malorum persequantur. Quem ista propius intuentem in Alcorano, & perpendentem, non horror, non ingens dolor inuadat? non metus iudiciorum Dei concutiat? non cura salutis suæ tangat ac moueat, ut ardentius oret, Deoq; maiorem gratitudinem exhibere studeat, pro summo & inæstimabili bono reuelatæ ueritatis salutiferæ per Domini gratiam? Cui non ueternus excutiatur & segnities in operibus diuinis, ut uerbum Dei meditetur die ac nocte, id' que sancta uita exprimat, & alijs monitor, hortator, impulsor sedulus instet, ne per negligentiam & cõtemptum rerum diuinarum in illud barathrum ignorantiæ, & impietatis, & perditionis præcipitentur?

Deinde magnum est operæprecium cognouisse miseram conditionem & infelicem statum eorum, qui à Turcis abducuntur in seruitutem. Quæ res non

ex decerptis particulis doctrinæ Machumeticæ probe cognosci potest: sed perspecta tota Machumetis doctrina ex ipsius Alcorano, quo religio & politia, & omnia Turcarum negotia reguntur, tum demum licebit æstimare, in qualem dominatum trahantur captiui Christiani, in quàm uesanum & perplexum doctrinæ genus, in quàm peruersam religionem. Graue quidem est spoliari facultatibus, abduci à patria, rapi à parentibus, uxore, liberis, & charissimis hominibus: adigi ad immoderatos labores, malignè pasci, flagris cædi, ferre multa indigna. Sed hæc leuia sunt præ illis, quæ animo pio perpetienda sunt.

Quid enim acerbius queat accidere homini uel mediocri pietate imbuto, quàm priuatum solatio Euangelicæ prædicationis, audire inauspicatas fabulas doctrinæ Machumeticæ? spoliatum sacris & rei diuinæ exercitio, spectare instituta prophana, eaq; laudibus ad cœlos euehi cum eleuatione Christianæ religionis? sollicitari denique modis omnibus ad abominabiles & letiferas nugas? Hic dolores & acerbissimi cruciatus animo pio infliguntur: hic tenduntur laquei conscientiarum: hic pericula urgent: hic grauissimæ tentationes circunstant hominem. Quam sanè conditionem uiuendi, uel potius seruiendi inter Turcas, qui non reformidat, securus indulget affectibus, neque dolet uicem fratrum Christianorum, qui iam sunt in eam sortem pertracti, aut periclitantur, ut breui deueniant in Turcicam seruitutem: eum existimo mente ac sensu carere humano, & quouis trunco ac lapide stupidiorem esse.

Veteres certè Christiani periculosissimam uitæ rationem sub infidelibus principibus & populis intelligentes, inter præcipua pietatis opera posuerunt redemptionem captiuorum, & liberaliter tum priuatas opes tum ecclesiasticas erogarunt ad liberandos homines, quos Persæ, Parthi, Gothi, Vandali, & alij pagani ceperant. Ad eandem pietatem extimulabit cognitio doctrinæ Machumeticæ homines, qui modò non sunt profligata mente, ut emendatione uitæ, studio innocentiæ & bonorum operum, consilio prudenti, orationibus pijs prouideant, ne in eam miseriam adducantur: fratres etiam, qui tyrannide hostium impiorum premuntur, iuuent precibus apud Deum, & omnibus facultatibus: Denique supplicent pro persecutoribus, ut pater misericordiarum dignetur eis bonam mentem reddere, ac errorum nebulis sublatis infundere ueritatis lucem, quo à laqueis diaboli erepti, desinant CHRISTI gloriæ, quantum in se est, obsistere, & eius cultores ad defectionem atque perfidiam extremam trahere.

Præterea collatio Alcorani ad scripturas diuinas aptissima est, quæ dignitatem, excellentiam, maiestatem doctrinæ Christianæ illustret, hominumq; mores & corrupta iudicia corripiat: quorum pars fastidit canonicam & orthodoxam doctrinam, pars iniquissimè fert se admoneri uerbo Dei: alij, quorum prę cipue interest curare, ut in Ecclesia per idoneos ministros Christiana doctrina proponatur, & scholæ sint rectè institutæ, negligunt sibi diuinitus iniunctum munus. Est enim in sanctis scripturis ueteris ac noui Testamenti, solida ubiq; ueritas: in Alcorano scatent absurda mendacia. In sanctis scripturis omnia sibi consentiunt, etiam diuerso tempore scripta: in conflando Alcorano Machumet cum pauculis adiutoribus non potuerunt sibi constare, quin crebras ponerent antilogias, & enunciata ex diametro pugnantia. Sacræ literæ sequuntur naturam & optimam rationem dicendi, ut omnia sint plana,

ſimplicia, fidei & charitatis rectiſsimæ normæ quadrantia: in Alcorano ſine ordine res congeruntur, omniaq; ſparguntur confuſe atque perturbatè, ut quædam Labyrintho inexplicabiliora ſint, etiam confeſsione illorum qui exercitati ſunt in doctrina Machumetis. Nulla propè argumenti explicatio ritè confecta ineſt, nullus lepos aut ſuauitas orationis, quæ lectorem detinere poſſit, unico rhythmo excepto, ob quem Saraceni Alcoranum mirifice prædicāt. Vtq; ſemel dicam, Scriptura oracularis aurum & argentum ſepties purgatum, & triticum purgatiſsimum, & lux clariſsima exiſtit: doctrina Machumetis ſcoria, & inanes paleæ, & denſiſsimæ tenebræ iudicari debet.

In doctrina CHRISTI apparet, quod pollicetur, iugū ſuaue, & onus leue: in Alcorani codice iugum durum & inſuaue, & onera difficillima: quātumuis Machumet promittat ſe religionis rationem faciliorem attuliſſe, uideaturq; uiribus hominis tribuere ſalutis æternæ adeptionem. Cur igitur tam moleſtum eſt profeſſis CHRISTVM, eius doctrinam auſcultare: quum Machumetiſtas non pigeat, gnaros literarum, quotidie tempus aliquantum lectioni Alcorani tribuere? Quanta reprehenſione digni ſunt literarum ſtudioſi, qui nugis ineptiſsimis ſæpe delectantur, & in eis bonam partem uitæ cōterunt, ſacras autem literas faſtidioſe relinquunt, aut ſummo cum tædio legunt: quum Alcoran inter Machumetanæ philoſophiæ ſtudioſos ſtatis horis, utq; uocant, canonicis, perlegatur ſingulis menſibus. Cur in proceribus Chriſtianis tam leuis eſt cura, ut doctrina pietatis per idoneos uiros colatur ſedulò & dextrè in Eccleſia: ut ſcholis præficiantur magiſtri ſanctis moribus, & eruditione minimè uulgari præditi, qui iuuentutem rectè inſtituant ad pietatem, & prudentiam, & eloquendi facultatē, unde reip. uiri ſuppetant, qui eam feliciter gubernare poſſint: ut rebus tam neceſſarijs, & ſine quibus nullo pacto incolumis poteſt quæcunq; ciuitas conſiſtere, legitima portio eccleſiaſticarum opum impendatur? ut de priuatis hic taceam. Siquidē Alcorano docendo magnifica gymnaſia deſtinata ſunt, & opes ingentes, quibus ingenia excitentur, foueāturq; tam qui docēt, quàm qui diſcunt perbenignè. Cæterum Alcorano reguntur nō tantū cæremoniæ, & religionem ſpectantia, uerumetiam politica tam in caſtris quàm domi. Vnde nomophylaces, qui hodie Turcarum dialecto uocantur leſcherchadij, poteſtatem habent retractādi ſententias per imperatorem latas, ſi legibus Machumetis repugnent. Quæ autem hodie in populo Chriſtiano doctrinæ cœleſtis reuerentia? Vulgares homines admoneri ſe, & uitia ſua carpi non ferunt æquo animo, ſed recalcitrant undiq;, dicentes ſe nolle regi à ſacerdotibus. Magiſtratus autem tantum non crimen læſæ maieſtatis interpretantur, ſi acta eorum aliquando ſacræ doctrinæ pugnantia redarguantur Dei uerbo. Quæ ingratitudo & peruerſitas magnum profectò malum dabunt, niſi corrigantur.

Adhæc perſpectus Alcoran mirifice monſtrat, quàm faciant imprudenter illi magiſtratus, qui prohibendo Euangelij prædicationem, conantur ueterem (ut aiunt) fidem retinere, & confirmare ſuam poteſtatem uel tyrannidem, & prohibere motus atq; nouationes rerum. Quo facto, iſti ſibi & ſubdito populo peſsime conſulunt. Quandoquidem illud plurimum iuuit conatus Machumetis, quia reperit in Arabia populum barbarum, & ſtupidum, ſine cognitione rerum, ſine doctrina cœleſti: qui nomina duntaxat euangelij & ueteris teſtamenti haberet, ac tenuē noticiā Chriſti. Nam per initia reſtitit populus Machumetis & diſcipulorum eius doctrinæ ijs rationibus friuolis, quæ in ore uulgi carentiś ſolida gratiæ & fidei doctrina hodiéque audiuntur: Maiores noſtri uixerunt, & mortui ſunt in hac religione: quapropter & nos eam retinebimus

pertina-

pertinaciter. Principes nostri sic tradiderunt, sic uitæ exemplo præeunt: qui nobis sequẽdi sunt. Machumet homo est nulla re insigni cõmendatus, nec edit miracula, nec ei adhærent homines nobiles & potẽtiores, sed infimæ sortis & quasi colluuies hominũ: cur igitur fidem illi adhiberemus, & in partes eius descenderemus? Verum eas obiectiones, & similes, facilimum fuit Machumeti soluere, quemadmodum in Alcorano cernitur. Et quia populus Arabicus non fuit certis ac solidis sententijs diuinæ scripturæ uelut anchoris confirmatus, aduersum fluctus aduersariæ potestatis, haudquaq; in certamine quod nõ tantũ aduersus carnem & sanguinẽ, sed magis aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores harum tenebrarũ, contra spiritualia nequiciæ in cœlestibus fuit, sine armatura Dei perstiterunt, sed palearũ ritu uentis impiæ doctrinæ abrepti sunt. Quum enim Machumet cum suis discipulis aliquãdiu subintrando ædes, quæ siuissent sectatores, confisi iam partibus suis auctis, in apertum protulerunt monstrum adultum: quumq; pars populi induisset persuasionem, quòd Machumet ueritatem traderet, pars simularet uel ob temporarium commodum, uel ex metu periculorũ, obtinuit in uulgo Arabico imperiũ Machumet, principesq; oppressi & extincti sunt, quorũ culpa infelix populus pseudoprophetis obiectus est. Habet etiam ætas nostra exemplum recens & uiuidum in regno Monasterienſi anabaptistarum. Quod nisi diuina prouidentia, & principum quorundam atq; uirorum optimorũ, qui CHRISTI Euangelio gaudent, opera fuisset destructum, staret hodie in media Germania regnũ per omnia simile Machumetico in Arabia, quod se per temporis interualla diffudit in omnes habitati orbis partes.

Iam uero quem non sæculum hoc turbatissimũ excitet, ut pericula, quæ undiq; nobis imminent, circumspiciat, quando res Christianæ & Turcarũ inter se confligunt atq; permixtæ sunt, ut alij cum Turcis fœdus habeant, alij bella gerant, fiantq; incursiones hostiũ propè quotidianæ, quibus fratres ab oculis nostris abducuntur? Quidq; de nobis statuerit Dominus, ignoratur, quũ sint omnes ordines Christiani populi multis & magnis uitijs deprauati, & parua cogitatio de uita emendanda. Quare mihi uidetur hoc tempore lectio Alcorani nõ modo utilis, uerum etiam necessaria, ut melius ad omnem fortunam nos parare atq; instruere possimus. Siue enim abeundũ nobis in captiuitatem sit, quod Deus auertat, siue in patria diutius uiuere permittatur, summopere cõducet inspexisse in authentico libro Turcarum, quibus rationibus nitatur ipsorum religio, & quibus oppugnent fidem Christianã: simulq; præparatas habere sententias uerissimas ex diuinis scripturis primùm, deinde ex hostium scriptis argumenta, quibus uelut suo gladio iugulentur. Nam in seruitutem abducti, & cauere sibi melius poterunt, ut qui præternauigant periculosa loca maris, antea de periculis admoniti: & magnã facultatẽ habebunt insinuandi CHRISTVM idoneis hominibus. Quibus autem concedetur patria frui, occasione reperta, & quasi ostio aperto, uel scriptis, uel etiã uiua uoce tum Christianis captis, tum uictoribus uiã salutis commode indicare studebunt, institutis in hoc uiris, qui linguarum habeant peritiam, per quas intercedere possit commercium. Quę cogitatio fortasse uidebitur aliquibus superuacanea & stulta, quòd prædicaturus CHRISTVM inter Machumetistas uitæ periculum aditurus sit, neq; ullum hominem adducturus Ecclesiæ: quandoquidem in superstitione sua obstinati, non ferant sermonem contradicentem Alcorano. Equidem, licet studium erudiendi alienos à Christo, & linguas primarias ad hoc negotium accommodandi, post concilium Basilienſe totum deferbuit, multis rationibns in bonam spem erigor, si res diuina primum domi rectè constituatur, deinde sancti conatus in timore

Domini

Domini & prudenter ad infideles lucrifaciendos Chriſto extendantur, non parum effectum iri. Tantum experiri iuuet, Dominusq; dabit ſucceſſum.

Eſt & illa nõ parua utilitas ex lectione Alcorani, quòd inde capi poſſunt exhortationes & caſtigationes, exẽplo prophetarũ & apoſtolorũ, & CHRISTI Seruatoris, qui exterorum dicta & facta in loco adhibuerunt, quibus Chriſtiani extimulentur ad officiũ. ut uerbi gratia, quum uideamus aliquos Epicureos uel porcos magis uiuere, ut appareat eos futurũ ſeculum non credere: an non acres correptiones erunt in eos, ſi obijciatur, quoties, quàm uehementer in Alcorano futuræ uitæ perſuaſio inculcetur? Grauis etiam obiurgatio eſt, Chriſtianos multos imagines ad religionis cultum adhibere, & diuos inuocare: quæ tamen Machumet, tenebricoſæ doctrinæ magiſter, cauenda & fugienda eſſe rationibus ſolidis euincit.

Deniq; in doctrina Machumetis liquidiſsimè ſpectare licet, quàm uana & inefficacia ſint argumenta, quibus aliqui mentiũ deceptores Chriſtiano populo falſa dogmata uenditant, & fucant, & defendunt. Non uerentur enim ſeductores ſua commenta dicere uerbum Dei, nixa eſſe diuinis ſcripturis: id quod & Machumet fecit. Verum quum pollicitationes magnificę reuocantur ad ſacram ſcripturã, deprehenduntur uerbo Dei pugnare, & ſententiæ ſpiritus ſancti malignè in alienum ſenſum detortæ. Diu (inquiunt) durauit illa doctrina, ideo uera eſt, & recta, & ſalutaris. Atqui præſcriptio Dcccc annorũ minimè patrocinatur falſæ & impiæ doctrinæ Machumetis. Allegant & multitudinem adhærentium, & potentiã, et ſanctimoniã. Verum orbis maxima pars regitur Alcorano, & potentiſsima in mundo: an propterea ſtatim eſt integra & ſyncera doctrina illius? Ea eſt etiam ſacerdotũ & monachorũ exquiſita ſpecies ſanctæ uitæ, ut nihil abſolutius dici poſsit. Vulgi autẽ ſanctimonia longe ſuperat minoritarũ & cartuſianorum obſeruantias. Non tamen ex hominibus fides æſtimanda eſt, ſed ex religione ſeu uera ſeu falſa homines, ſintne cultores Dei, an minus. Quòd ſi diuitiæ, honos, uictoriæ, fortunæ ſucceſſus, aliaq; pertinẽtia ad felicitatem temporariam alicui religioni bonitatem addunt, aut ueritatem, nulla eſt cum Machumetica religione cõparanda, cui hæc copioſiſsime ſuppetunt. Sed ratio iſta longiſsime fallit, ut niſi Turcæ alijq; ſectatores Machumetis à ſuo duce ad Chriſtũ tranſeant, æternæ damnationi adiudicati ſint.

Poſtremo quæſtio nobiliſsima de Antichriſto inter theologos, & in quam merito incumbunt omnes pij, explicari non poteſt, niſi perſpecto Alcorano. Quum enim aliquot eruditi homines noſtri æui, & qui ante annos ducentos ſcripſerunt, Machumetem caput & ſectæ ipſius totum (ut ita dicam) corpus Antichriſtũ dicãt, de quo Daniel, Ezechiel, Ioannes in Apocalypſi uaticinati ſunt, nihil hac de re poterit exacte conſtitui, niſi uniuerſam Machumetis doctrinã & inſtituta ex ipſius organo cognita, cum prophetijs conferamus. Tum enim demum licebit certum aliquid colligere, an ſectam Arabicam cum partibus omnibus pro Antichriſto accipiamus: an alium perueſtigemus, qui iam uenerit, aut uenturus expectetur.

Et quia mentio Antichriſti facta eſt, peto, Viri ornatiſsimi, ut concedatur mihi pauliſper, ex quo planiſsimè poterit perſpici, quod editio Alcorani eccleſiæ Chriſti nõ pericula ſtruit, ſed periculorũ indiciũ facit: nõ lædit, ſed iuuat: quodq; priuato affectu aliquo ducuntur, qui factũ noſtrum damnant. Ponamus enim, Antichriſtum (quem ueteres aliquot theologi tradiderunt annis tantum tribus & ſex menſibus eccleſiam perſecuturũ, & in templo Hieroſolymitano ſeſſurum eſſe tanquàm Deum) iam in Babylone, aut ulterius etiã in India, docere impie-

tatem & omnem nequitiem, aliosq; in sectã suam adducere persuasionibus falsis, alios promissis, alios terrore atq; supplicijs: agere etiã iniustissimè, turpiter, nefarie, immaniter: ut omnis malicia & nequicies, & diabolicæ operationes Antichristum obsident. Afferat autẽ ad nos uir cui meritò fides nõ denegetur, eius uniuersam doctrinã & facta plenissimè descripta. Nonne typographi certatim eum librum in omnes linguas translatũ cito spargerẽt per omnes nationes? Nec quisq; cordatus & æqui iudicij homo reprehenderet eorum factum, sed laudarẽt omnes boni & sapientes, quòd sua diligentia effecerint, ut homines imprendentium malorum præmoniti sese præparent, quo per Dei gratiã in tentatione subsistere possint. Et quod peccatũ in editione Alcorani, quo religio & leges Turcarum continentur, nec nõ aliorum librorum spectatæ fidei, quæ res Turcarum docent, admissum est, quum Turcæ ritu Antichristiano iam grassentur, & uicinos fratres atque fidei consortes immaniter affligant, uideanturq; propè in foribus nostris consistere? cur non potius fauorem quàm odium experimur, qui curauimus edi libros tempestati nostræ maximè accommodos? cur non laudem magis quàm uituperationem reportamus, qui prodesse uoluimus cunctis, nemini obesse?

Verumenimuero, Domini & patres colendissimi, religione, sanctimonia, eruditione, sapientia ornatissimi uiri, quum pateat, libros ethnicorũ, Iudæorũ, libros etiam curiosis & superstitiosis & maleficis artibus refertos imprimi, nulla id lege prohibente, nullo id sapiente uiro improbante, in quibus non minus est prophanæ & impiæ doctrinæ, quàm in Machumeticis libris: quum theologia, ut aliæ scientiæ, non modo religionem ueram tradere, sed etiam contraria illi cognoscere & iudicare soleat: quum expositio doctrinæ Machumetis & rerum gestarum, pars sit historiæ, & quidem ecclesiasticæ, quæ dignissima lectu iudicatur ab omnibus sano iudicio præditis: quum antesignani fidei orthodoxæ & catholicæ, fraudes hæreticorũ in lucem, & quasi ad ecclesiæ tribunalia protrahere studuerint: quum ante inuentã typographiam editus sit olim Alcoran, & in bibliothecas diffusus, extentq; in scriptis excellentium uirorum in ecclesia, quę in Alcorano sunt maximè prophana: quum lectionẽ Alcorani afferre multiplicem fructum ostenderim: Nihil dubito, uos editionem istam probare, neq; ullum prudentem hominem re diligentius perpensa damnaturum. Nam de calumniatoribus, quibus nihil ita recte, syncerè, pieq; factũ est, ut non machinentur inde negotium bonis uiris facessere, minus curandum uidetur. Quos authoritate uestra, & studio erga eos qui ecclesiã Domini pro sua uirili iuuare & amplificare cupiunt, à fortunis & fama nostra repelletis.

APOLOGIAE THEODORI
Bibliandri pro Alcorani editione
FINIS.

MARTINI LVTHERI DOCTORIS
Theologiæ, & Ecclesiastis ecclesiæ Vuittenbergensis, in ALCORANVM Præfatio.

DITA sunt à multis mediocria uolumina, quæ continent Iudæorũ huius ætatis ritus, opiniones, & mores, hanc ipsam ob causam, ut mendacia prolata, & patefacti errores ac furores facilius refutari possint. Nec dubium est, pias mentes cum conferunt testimonia prophetica ad illorum deliria & blasphemias, magnopere confirmari fide & amore ueritatis Euangelicæ, & incendi iusto odio Iudaicæ peruersitatis. Quis enim sanus aut mediocris cogitet, tantum esse insulsissimarum calumniarum, tantum amentiæ & sceleris in Iudaicis opinionibus & ritibus, quantum re ipsa deprehenditur, cum à doctis & bonis uiris eorum Eleusinia proferuntur, ut à Lyrano, Burgensi & Margarita. Vt autem Diabolus primum in paradiso miseram Euam suis mendacijs dementatam à Deo auulsit, ita certum est, postea à Diabolo furores omnium gentium ortos esse contra ueram Dei doctrinam. Quod omnes gentes mactarunt humanas hostias, ut exempla extant non solum ueterum Grecorum & Romanorũ, sed etiam recentiorũ, ut Imp. Seueri: quod Ægyptij feles, Arabum populi canes, Lampsaceni priapum, deniq; alij alia monstra coluerunt: quod stupra in Cypro & Thebis Ægyptijs & alibi tanquam sacri ritus fiebant: Hæc omnia certum est accidisse, Diabolo cæcas hominum mentes impellente, primum ut ostenderet se Dei hostem esse, deinde ut imbecilli hominum naturæ superbe illuderet. Ita à Diabolo & Iudæorum furores orti sunt, cum post resurrectionem Christi, seditiones excitarũt: cum deleta urbe Ierosolyma, iterum mouerunt bellum duce Ben Cosban: cum Iuliani tempore rursus extruere templum cœperunt. Nec minor est insania, quod cum non possint arma capere, sedent in suis lustris, & maledicunt filio Dei, & comminiscuntur fatuas & uenenatas corruptelas propheticorum testimoniorũ, fingũt crudeles ritus, lacerant sua & infantium corpora, somniant suas quasdam spes de imperio mundi contra manifesta testimonia prophetarum. Ac uellet quidem Diabolus imposturas suas non retegi, non proferri in lucem, non taxari. Sed ut gentium errores Apostoli damnarunt, ita nunc Ecclesia Dei errores omnium hostiũ Euangelij confutare debet, ut gloria Dei & filij eius Iesu Christi celebretur aduersus diabolum, & eius organa. Cum penderet in cruce filius Dei, uniuersa rerum natura nouis & terribilibus exemplis testabatur Deo curæ esse hanc necem, & minabatur non tantum Iu-

dæis, ſed toti mundo omnium temporum contemnenti filium Dei. Etſi autem pauci mouebantur, tamen extare Deus teſtimonium uoluit. Ita etſi poſtrema hæc ætas mundi oppreſſa ingenti multitudine idolorum Iudaicorum, Mahometi, & Papiſticorū, tamen nos uocem Euangelij ſonemus, & teſtemur Ieſum Chriſtum crucifixum & reſuſcitatum, quem Apoſtoli nobis monſtrant, uere eſſe filium Dei & ſaluatorem, & omniū errores execremur qui cum Euangelio pugnant. Ego igitur ut contra Iudęorū & Papiſtarum idola ſcripſi, & ſcribam pro dono mihi conceſſo: ita & peſtiferas Mahometi opiniones confutare cœpi, & confutabo prolixius. Sed id acturo prodeſt etiam inſpicere ipſum ſcriptum Mahometi. Ideo optaui ut uiderem integrū Alcorani codicem. Nec dubito, quin cum alij pij & docti legent, magis execraturi ſint & errores & nomen Mahometi. Vt enim Iudęorum uanitas, uel amentia potius, magis deprehenſa eſt prolatis eorum arcanis: ita prolato Mahometi libro, pij omnes collatis omnibus partibus magis deprehendent inſaniam & Diaboli uirus, & facilius refutare poterunt. Hæc me cauſa mouit, ut extare librum optarim.

Quod autem aliqui metuunt, hac lectione imbecilles animos quaſi contagio lædi, & ā Chriſto auelli, his hoc reſpondeo. Nemo tam ſit infirmus in Eccleſia Dei, qui non hanc ſententiam ita habeat infixam animo, ut tam certam ducat, quàm certo ſcit ſe uiuere, dum uigent ſenſus & motus corporis ſui, quām certo ſcit diem eſſe cum uidet ſolem ſupra terram uehi in medio cœlo, quod uidelicet impoſſibile ſit ullam religionem ac doctrinam de Dei cultu & inuocatione ueram eſſe, quæ prorſus abijcit ſcripta prophetica & apoſtolica. Vna eſt Eccleſia perpetua inde uſq; ab Adam, cui ſe certis et mirandis teſtimonijs patefecit Deus in hoc ipſo uerbo, quod tradidit prophetis & Apoſtolis. Et toties mandat, ut in ea doctrina agnoſcatur, & ut omnes aliæ opiniones de ipſo reijciantur. Ad hanc unam doctrinam nos alligat, ſicut clare dicitur Eſaiæ cap. 59. Hoc eſt fœdus meum, dicit Dominus, Spiritus meus eſt in te, & uerba mea quæ poſui in ore tuo, non recedant de ore tuo, nec de ore ſeminis tui in ſempiternum. Et Chriſtus inquit: Si manſeritis in me, & uerba mea manſerint in uobis, quicquid petetis, fiet uobis. Et Paulus inquit, Eccleſiam extructam eſſe ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum. Conſtantiſſime igitur omnes omniū gentium opiniones de Deo, quæ uel ignorant, uel reijciunt prophetas & Apoſtolos, damnandæ ſunt. Fatetur autem Mahometus, ſe excogitare nouam opinionem, diſſentientem ā prophetis & apoſtolis. Quare ut Ægyptiorū opiniones qui feles, Arabum qui canes colebant, conſtanter repudias, ita Mahometi figmentum deteſteris, quia palàm fatetur ipſe, ſe non amplecti prophetarū & Apoſtolorum doctrinam. Si qui tam imperiti ſunt, ut non habeant infixam hanc animo ſenten-

mo ſententiam, ſolam eam religionem ueram eſſe, quę prima eſt à Deo tradita certis teſtimonijs per prophetas & Apoſtolos, hi etiam ſi non legent ſcriptum Mahometi, ſed uel audient Turcos, uel uidebunt, quomodo ſe communient contra eorum opiniones? Imó turpis & impia ignauia eſt, ſi non quotidie in precibus ſe ipſi de hac ſententia admonent, ſeiungunt ſe à Iudæis, Turcis, ethnicis in inuocatione: ſi non cogitant, ſolum hunc uere eſſe Deum æternum, conditorem omniũ rerum & conſeruatorem, exaudientem nos, & donaturum uitam æternam, qui ſe patefecit in ſcriptis propheticis & apoſtolicis, qui filium ſuum miſit, ac uictimam pro nobis eſſe uoluit. Hæc qui non cogitant in inuocatione, agnoſcant hunc ſtuporem non leue peccatum eſſe. Et quia pauci recte inuocant, ideo pœnas dat Eccleſia ſuæ inſcitiæ ac negligentiæ. Sed cum iam in conſpectu ſint pœnę, nos admoneant, ut in inuocatione nos ſeiungamus (ut dixi) à Turcis, à Iudeis, ab ethnicis, & uere Deum æternum conditorem rerum, patrem domini noſtri Ieſu Chriſti crucifixi pro nobis, & reſuſcitati, inuocemus. Sed hæc aliãs copioſius dicam. Daniel & alij captiui traduxerunt regem Babyloniæ cum, & alios multos, ad agnitionem ueram Dei. Gotthi, Heneti, Franci, uictores à captiuis ad Deum conuerſi ſunt. Ita nunc quoq; Deus fortaſsis aliquos ex Turcis uocabit ex illis tenebris, per captiuos doctos: aut certe oppreſſos in Illyrico, in Græcia, in Aſia Chriſtianos ineruditos, per eos uult confirmari, qui lecto hoc libro firmius propugnare Euangelium poterunt. Magnas confirmationes continent hæ antitheſes. Vt Eccleſia Dei eſt perpetua, ita doctrinam Eccleſię oportet eſſe perpetuam. At hoc figmentum Mahometi eſſe nouum, hic liber teſtatur. Eccleſia Dei neceſsario amplectitur Prophetas & Apoſtolos: at Mahometus horum doctrinam reijcit. In Eccleſia Dei inde uſq; ab initio ſemper tradita eſt hæc uox Euangelij, quod filium Dei uictimam fieri pro peccatis æternus Pater uoluerit: at Mahometus hanc uictimam & placationem ridet. In Eccleſia ſemper extitit doctrina de cauſis infirmitatis humanæ, calamitatum, & mortis: videlicet de peccato propagato poſt lapſum primorum parentum. Hæc Mahometus, tanq; Epicureus, inanes fabulas eſſe ducit. Deniq; multas alias antitheſes liber ipſe offeret, quarum collatio pios ualde erudiet.

Non de ocio cogitandum eſt, nobis præſertim qui in Eccleſia docemus. Pugnandum eſt nobis vndiq; cum diaboli agminibus. Hac noſtra ætate quàm uarios hoſtes uidimus? Defenſores idolorum Papæ, Iudęos, monſtra Anabaptiſtarum multiplicia, Seruetos, & alios. Pręparemus etiam nos contra Mahometum. Quid autem de rebus ignotis poterimus dicere? Quare doctis prodeſt, legere ſcripta hoſtium, ut acrius ea refutare, concutere, & euertere, ut ſanare aliquos, aut certe noſtros firmioribus argumentis communire poſſint.

EPISTOLA DOMINI PETRI ABBATIS AD DOMINVM BERNHARDVM CLAræuallis Abbatem, de translatione sua, qua fecit transferri ex Arabico in Latinum sectam, siue hæresim Saracenorum.

SIngulari ueneratione colẽdo, totis charitatis brachijs amplectẽdo indiuiduo cordis nostri hospiti, Domino Bernhardo Claræuallis abbati, frater Petrus humilis Cluniacẽsis abbas salutem ad quã suspirat æternã. Mitto uobis chariſſime nouã translationẽ nostram, contra pessimum nequam Machumet hæresim disputantem. Quæ nuper dum in Hispanijs morarer, meo studio de Arabica uersa est in latinam. Feci autem eam translationem à perito utriusq; linguæ uiro magistro P. Toletano. Sed quia lingua Latina non ei adeò familiaris uel notaerat, ut Arabica, dedi ei coadiutorem doctum uirum, dilectum filiũ & fratrem P. notarium nostrum, reuerentiæ uestræ, ut extimo, bene cognitum. Qui uerba Latina impolitè uel confuse plærumque ab eo prolata poliens & ordinans, epistolam, imò libellum multis, ut credo, propter ignotarum rerum notitiam perutilem futurum perfecit. Sed & totam impiam sectam, uitamq; nefarij hominis, ac legem, quam Alchoran, id est, collectaneũ præceptorum appellauit, sibiq; ab angelo Gabriele de cœlo allatam miserrimis hominibus persuasit, nihilominus produxi, interpretantibus scilicet uiris utriusq; linguæ peritis, Roberto Retenensi de Anglia, qui nunc Papilonensis ecclesiæ archidiaconus est: Hermãno quoq; Dalmata acutissimi & literati ingenij scholastico. Quos in Hispania circa † Hiberum astrologicæ arti studentes inueni, eosq; ad hæc faciendum multo precio conduxi. Fuit autem in hoc opere intentio mea, ut morem illum patrum sequerer, quo nullam unquam suorum temporum uel leuissimam, ut sic dicam, hæresim, silendo præterierunt, quin ei totis fidei uiribus resisterent, & scriptis atque disputationibus esse detestandam ac damnabilem demonstrarent. Hoc ego de hoc præcipuo errore errorum, de hac fece uniuersarum heresum, in quã omnium diabolicarum sectarum, quæ ab ipso Saluatoris aduentu ortæ sunt, reliquiæ confluxerunt, facere uolui. Vt sicut eius letali peste dimidius penè orbis infectus agnoscitur, ita quàm execrandus & cõculcandus detecta eius stultitia & turpitudine à nescientibus agnoscatur. Agnoscetis ipsi legendo, & sicut arbitror (ut dignum est) deflebitis, per tam nefarias & abiectissimas sordes tantam humani generis partem deceptam, & à conditore suo per spurcissimi hominis sectam nefariam etiam post redemptoris gratiã tam leuiter auersam. Specialiter autem uobis ista omnia notificaui, ut & tanto amico studia nostra cõmunicarem, & ad scribendum contra tam pernicio-sum errorem illam uestram, quam nostris diebus uobis Deus singulariter cõtulit, doctrinæ magnificentiam animarem. Nam licet hoc perditis, ut extimo, prodesse non posset, responsionem tamen condignam, sicut contra alias hæreses, ita & contra hanc pestem Christianum armarium habere deceret. Quam si superfluã quibus tantus fuerit, quoniã quibus resistere debeant tali bus armis imminuti non assunt: nouitur, in republica magni regis quædam

Petrus Toletanus.

Petrus monachus Cluniac.

Alcoran

Robertus Retenensis.

Hermãnus Dalmata.

† Ebora Plinio dicitur.

Causa translationis Alchorani, & aliorum Arabicorum.

Hodie latius propagata est superstitio Machumetica.

fieri ad tutelam, quædam fieri ad decorem, quædam ad utrumque. Nam ad tutelam facta sunt à Salomone pacifico arma, licet tempore suo minus necessaria. Præparati sunt à Dauid sumptus, peracta & ornamenta templi diuini constructioni & ornatui deputata. sed nec illa eius tempore alicui usui profecerunt: sed in usus diuinos post eius tempora transierunt. Manserunt itaque ista aliquanto tempore otiosa: Sed incumbente necessitate apparuerunt, quæ diu uacauerunt, fructuosa. Nec tamen, ut mihi uidetur, opus istud etiam hoc tempore ociosum uocare debeo. Quia iuxta Apostolum, uestrum est & omnium doctorum uirorum, omnem scientiam extollentem se aduersus altitudinem Dei, omni studio uerbo et scripto impugnare, destruere, conculcare. Quod si hinc errantes conuerti non possunt, saltem infirmis Ecclesiæ, qui scandalizari & occultè moueri leuibus etiam ex causis solent, consulere & prouidere doctus, uel doctior, si zelum habet iustitiæ, non debet negligere. Propono inde uobis patres omnes, & præcipue patrem Augustinum. Qui licet Iulianum Pelagianum, licet Faustum Manichæum uerbis & labore suo ad fidem rectam conuertere nequiuerit, non tamen quin de eorum errore magna contra eos uolumina conderet, omisit. Sic de reliquis sui temporis et non sui temporis hæreticis, sic de Iudæis, sic de Paganis faciens, non solum contra eos sui temporis homines armauit, sed etiam ad nos & ad posteros omnes maximæ ædificationis & instructionis charisma transmisit. Si igitur reuerentiæ uestræ in his laborandi Deo adspirante uoluntas fuerit, nam facultas per eius gratiam deesse non poterit, rescribite, & mittemus librum, quemadmodum misimus † ut per os uestrum ipsius laude repletum, spiritui nequiciæ spiritus benignus respõdeat, & Ecclesiæ suæ thesauros gazis uestræ sapientiæ suppleat.

Contra peruersam doctrinam pugnandum est modis omnibus.

Exemplo patrum hæreses detegendæ ac refellendæ.

† *Videtur deesse partem, aut tale quiddam.*

INCIPIT QVAEDAM SVMMVLA BREVIS CONTRA HAERESES ET SECTAM diabolicæ fraudis Saracenorum, siue Ismahelitarum.

Primo negant trinitatem, & binarium constituunt in diuinitate.

Summa totius hęresis ac diabolicæ fraudis sectæ Saracenorum, siue Ismahelitarum, hæc est. In primis primus & maximus ipsorum execrendus est error, quod trinitatem in unitate deitatis negant. Sicq; Deum in una diuinitatis essentia trium personarum numerũ non credũt, in unitate numerũ euitãtes, dum ternariũ numerũ inquam omniũ formarum principiũ atq; finem, sicq; rerũ formatarum causam et originẽ atq; terminũ non recipiunt, Deũ licet ore cõfitentes, ipsum penitus nesciunt. Ipsi aũt deuiũ, ipsi uariabiles, principiũ uarietatis et alteratis omnis uidelicet binariũ solũ in unitate cõfitentur, scilicet ipsam diuinam essentiam, & eius animam. Vnde pluraliter loquẽtem introducit suũ Alchoran, quo nomine legem suam nuncupãt. Et interpretatur Alchoran ex Arabico, collectio præceptorum. Illi autem cæci Deum creatorem patrẽ esse negant: quia secundum eos nullus fit pater sine coitu. Christum itaq; licet ex diuino spiritu cõceptum, Dei filiũ esse non credunt, nec etiã Deum, sed prophetam bonum, ueracissimũ, omnis peccati immunẽ, filiũ sine patre geni-

Legendũ forte Alteritatis.

Anima Dei.

Christũ ex parte agnoscunt.

genitum, nunquam mortuum: quia morte non est dignus. Imò cum illum Iudæi interficere uellent, de manibus eorũ elapsum ascendisse ad astra: ibiq; nunc in carne uiuere in præsentia creatoris, usque ad aduentum Antichristi. Quem dum uenerit, Christus idem gladio suæ uirtutis interficiet, & Iudæos residuos ad legem suã conuertet: Christianos autem, qui iam à lõgo tempore legem eius atque euangelium perdiderunt, tum propter eiusdem discessum, tum etiam propter Apostolorum atq; discipulorum mortem legẽ suam perfectè docebit. In qua omnes Christiani, sicut & illi primi sui discipuli saluabũtur. Cum quibus simul & omnibus creaturis Seraphim, quem ipsi dicunt archangelum unum, sonante buccina morietur & ipse Christus: postea resurrecturus cum cæteris, et ad iudicium suos ducturus, eisq; auxiliaturus, sed nequaquam iudicaturus. Deus enim solus iudicabit: Prophetæ uero & legati singuli cum suis & pro suis intercessores aderunt, & auxiliatores. Sic enim docuit eos miserrimus atq; impijssimus Machumet, qui omnia sacramenta Christianę pietatis, quibus maximè homines saluantur, abnegãs, iam penè tertiam humani generis partem, nescimus quo Dei iudicio, inauditis fabularum deliramentis diabolo & morti æternæ contradidit. De quo quis fuerit, & quid docuerit, propter eos qui librum istum lecturi sunt, ut sci licet quod legerint, melius intelligant, & quàm detestabilis tam uita quàm doctrina ipsius extiterint, sciant, dicendum uidetur. Putant etiam quidam hunc Nicolaum illum, unum ex septem diaconibus primis extitisse, & Nicolaitarum ab eo dictorum sectam, quæ & in Apocalypsi Ioannis arguitur, hnac modernorum Saracenorum legem existere. Somniant & alij alios, & sicut lectionis incurioſi & rerum gestarum ignari, sicut & in alijs casibus, falsa quælibet opinãtur. Fuit autem iste, sicut etiam Chronica ab Anastasio Romanæ Ecclesiæ bibliothecario de Græco in Latinum translata apertissimè narrat, tempore imperatoris Heraclij, paulo post tempora magni & primi Gregorij Romani pontificis, ante annos quingentos ferè & quinquaginta, Arabs natione, uilis genere, antiquæ, primum idololatrię cultor, sicut & alij Arabes tunc adhuc erant, ineruditus, nullarũ penè literarũ. Strenuus in sæcularibus, & calliditate multa de ignobili & egeno in diuitem & famosum prouectus. Hic paulatim crescendo, et cõtiguos quosq; ac maxime sanguinis propinquos insidijs, rapinis, incursionibus frequenter insistendo: quos poterat furtim, quos poterat publice occidendo, terrorem sui auxit. Et sæpe in congressionibus factus superior, ad regnum suæ gentis aspirare cœpit. Cumq; uniuersis pari modo resistentibus, eiusq; ignobilitatem cõtemnentibus, uideret se hac uia non posse consequi quod sperabat: quia ui gladij non potuit, religionis uelamine, & diuini prophetæ nomine rex fieri attentauit. Et quia inter barbaros barbarus, inter idololatras & ipse idololatra habitabat, atq; inter illos, quos utpote præ cunctis gentibus tam diuinæ quàm humanæ legis expertes & ignaros, faciles ad seducendum esse nouerat, conceptæ iniquitati dare operam cœpit. Et quoniam prophetas Dei magnos fuisse homines audierat, prophetam eius se esse dicens, ut aliquid boni simularet, ex parte illos ab idololatria, non tamen ad Deum unum, sed ad suę quam parturire iam cœperat, hæresis fallaciam, traducere conabatur. Cum interim iudicio illius, qui terribilis in consilijs dicitur super filios hominum, & qui miseretur cui uult, & quem uult indurat, dedit Satan successum errori,

Antichristus à Christo conficiendus.

Christiani doctrinam Christi amiserunt: quam ipse reducet.

Iudicium nouissimum.

Machumet, quis & quæ do ctrina eius.

Apoc. 2.

Anastasius bibliothecarius.

Alcoran translatus auspicijs Abbatis Cluniacensis anno 1143.

Religionis simulatio aucupium egregiũ.

Arabes stupidi capiuntur faciliè impostoris.

Horrendũ Dei iudiciũ spectatur in secta ista:

Sergius Nestorianus Machumetis conspirator.

errori, & Sergium monachum hæretici Nestorij sectatorem ab Ecclesia expulsum ad partes illas Arabiæ transmisit, & monachum hęreticum pseudoprophetæ coniunxit. Itaq; Sergius coniunctus Machumet, quod ei deerat, suppleuit, & scripturas sacras tam ueteris testamenti quàm noui secundum magistri sui Nestorij intellectum, qui saluatorem nostrum Deum esse negabat, partim prout sibi uisum est, ei exponens, simulq; apocryphorum fabulis eum plenissimè imbuens, Christianum Nestorianum effecit. Et ut tota iniquitatis plenitudo in Machumet confluueret, & nihil ei ad perditionem sui uel aliorum deesset, adiuncti sunt Iudæi hæretico. Et ne uerus Christianus fieret, dolose pręcauētes homini nouis rebus inhianti non scripturarum ueritatem, sed fabulas suas, quibus nunc usq; abundat Machumet, Iudæi insibilant. Sic ab optimis doctoribus Iudæis & hæreticis Machumet instructus, Alchoran suum condidit, & tam ex fabulis Iudaicis, quàm ex hæreticorum nænijs confectam nefariam scripturam barbaro illo suo modo contexuit.

Ignorantia diuinæ sciētiæ in errorem adduxit Arabes.

Quod paulatim pthomos à Gabriele, cuius iam nomen ex sacra scriptura cognouerat, sibi allatum mētitus, gentem Deum ignorātem letali hausto infecit, et more talium oram calicis melle linens subsequente mortifero ueneno, animas & corpora gētis miserè (proh dolor) interemit. Sic planè ille impius fecit, quando & Christianam et Iudaicam legem collaudans, neutram tamē tenendam esse cōfirmans, propriando & repropriauit. Inde est, quod Moysen optimum prophetam fuisse, Christum Deum maiorem omnibus extitisse confirmat, natum de uirgine prædicat, nuncium Dei, uerbum Dei, spiritum Dei fatetur: nec nuncium, uerbum, aut spiritum, ut nos, aut intelligit, aut fatetur. Filium Dei dici, aut credi, prorsus deridet. Et de humanæ generationis similitudine uaccinus homo filij Dei æternam natiuitatem metiens, uel gignere uel generari Deum potuisse, quanto potest nisu, denegat & subsannat. Resurrectionem carnis sæpe replicando adstruit. Iudicium esse in fine sæculi non à Christo, sed à Deo exercendū esse, nō negat. Illi tamē iudicio Christum, ut omniū post Deū maximum, ac seipsum ac gentis suæ præsidium affuturum, uesanit. Inferni tormenta qualia sibi libuit, & qualia adinuenire magnum pseudoprophetam decuit, describit. Paradisum non societatis angelicæ, nec uisionis diuinæ, nec summi illius boni, quod nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascēdit: sed uere talem qualem caro & sanguis, imò fex carnis & sanguinis cōcupiscebat, qualemq; sibi parari optabat, depinxit. Ibi carniū & omnigenorū fructuum esum, ibi lactis & mellis riuulos, & aquarū splendentiū, ibi pulcherrimarū mulierum et uirginum amplexus, & luxus, in quibus tota eius paradisus finitur, sectatoribus suis promittit. Inter ista omnes penè antiquarū hæresum feces, quas diabolo imbuente sorbuerat, reuomens, cum Sabellio trinitatem abnegat: cum suo Nestorio Christi diuinitatem abijcit. cum Manichęo mortem domini diffitetur, licet regressum eius non neget ad cœlos. His & similibus nō acquisitionis, sed perditionis populum imbuens, à Deo plenissime auertit, Et ne Euangelicus sermo ultrà in eis possit habere locum, uelut omnia quæ sunt Euangelij & Christi scientibus, cordium eorum aditum ferreo impietatis obice obturauit. Circūcisionem insuper uelut ab Ismahele gentis illius primo sumptā, tenendam esse docuit. Et super hc omnia quo magis sibi allicere carnales mentes hominum posset, gulæ ac libidini frena laxauit. Et ipse

Resurrectio carnis.
Iudicium extremum.
Infernus.
Paradisus.
Circumcisio.
Voluptatis magister Machumet.

simul

ſimul x & octo uxores habẽs, atq; multorũ aliorum uxores uelut ex reſpon ſo diuino adulterans, maiorem ſibi uelut exẽplo prophetico numero adiun xit. Et ut non ex toto inhoneſtus proderetur, ſtudium eleemoſynarum, et quædam miſericordię opera commendat, orationes collaudat, Et ſic undiq; monſtruoſus, ut ille ait, humano capiti ceruicem equinam & plumas auium copulat. Qui qm̃ ſuadente iam dicto monacho, ac præfatis Iudæis, idololatriam ex toto & reliquit, & relinquendam quibus potuit perſuaſit, atq; unũ Deum, deorũ multiplicitate relicta, colendum eſſe prædicauit, hominibus agreſtibus & imperitis inaudita dicere uiſus eſt. Et quia rationi eorum hæc prædicatio concordabat, propheta Dei primo ab eis creditur. Dehinc proceſſu temporis & erroris in regem ab eis, quod concupierat, ſublimatus eſt. Sic bona malis permiſcens, uera falſis confundens, erroris ſomnia ſeuit, & ſuo partim tempore, partim & maxime poſt ſuum tempus ſegetem nefariã igne æterno concremandam produxit. Nam ſtatim Rhomano langueſcente, imò penè deficiente imperio, permittente eo per quem reges regnãt, Arabum uel Saracenorum hac peſte infectorum ſurrexit principatus. Atque ui armata maximas Aſiæ partes cum tota Aphrica, ac partem Hiſpaniæ paulatim occupãs, in ſubiectos † ſicut imperium, ſic & errorem transfudit. Hos licet hæreticos nominem, quia aliqua nobiſcum credunt, in pluribus à nobis diſſentiunt: fortaſſis rectius paganos aut ethnicos, quia plus eſt, nominarẽ. Quia quamuis de Domino uera aliqua dicant, plura tamen falſa prædicant, nec baptiſmati, ſacrificio pœnitentię, uel alicui Chriſtiano ſacramẽto, quod nunquã ullus, præter hos hæreticos, fecit, cõmunicant. Summa uero huius hæreſis intentio eſt, ut Chriſtus dominus, neq; Deus neq; Dei filius eſſe credatur: Sed licet magnus, Deoq; dilectus, homo tamen purus, & uir quidem ſapiens, & propheta maximus. Quæ quidem olim diaboli machinatione concepta, primo per Arrium ſeminata, deinde per iſtum ſatanam, ſcilicet Machumet, prouecta, per Antichriſtum uero ex toto ſecũdum diabolicam intentionem complebitur. Cum etiam dicat beatus Hilarius, antichriſti origine in Arrio extitiſſe. Dicit, quod ille cœpit, unum filium Dei Chriſtum eſſe negando, & creaturam eſſe dicendo: Antichriſtus tandem nullo modo illum Deum uel Dei filium, ſed nec etiam bonum hominem fuiſſe aſſerendo conſummaturus eſt. Meritò impiiſſimus Machumet inter utrũq; medius à diabolo prouiſus ac præparatus eſſe uidetur, qui & Arrij quodammodo ſupplementum, & Antichriſti peiora dicturi apud infidelium mentes maximum fieret nutrimentum. Nihil quippe ita cõtrarium humani generis inimico, ſicut fides incarnati Dei: per quem præcipue ad pietatem excitamur, et ſacramentis cœleſtibus renouati, ſpirituſſancti gratia operante illuc, unde nos deieciſſe gloriabatur, ad uiſionem ſcilicet regis & patriæ noſtræ ipſo rege & conditore noſtro Deo ad noſtrum exilium deſcendẽte, nosq; ad ſe meritum reuocante, iterũ redire ſperamus. Hanc pietatis & diuinę, diſpenſationis fidem, pariter & amorem, ſimpliciter ab initio in cordib. hominum molitur extinguere. Hanc etiam in principio adhuc naſcentis Eccleſiæ, ſi tunc permitteretur, ſubtilitate uerſutiſſima, & penè hoc eodem modo, quo poſtea gentem iſtam infeliciſſimam ſeducere permiſſus eſt, eradicare tentauit. Dicit etiam beatus Auguſtinus, Porphyrium philoſophum, poſtquam à Chriſtianitate miſerabiliter apoſtatauit, hoc in libris ſuis, quos aduerſus Chriſtia

Horatius in Arte.

Imperitæ multitudinis iudicio Machumet propheta declaratur.

Romanorum deficiente imperio Machumet conſurgit.

†*Hoc Germania, hoc totus orbis Chriſtianus attende.*

Perpendite uiri Chriſtiani, an illud deprehendatur in factitio Chriſti uicario.

Chriſti filij Dei incarnatio præcipue diabolo aduerſa. 1. Timoth. 3. Magnũ ſacrã. &c.

Porphyrius apoſtata.

Machumet Christo filio Dei non plus tribuit quàm diabolus.

nos edidit,retuliſſe, quod ſcilicet oracula deorum conſuluerit, & de Chriſto quid eſſet, interrogauerit: Reſponſum uero à dæmonibus fuiſſe,quod Chriſtus quidem bonus uir fuerit, ſed diſcipulos eius grauiter peccaſſe, qui ei fœlicitatem adſcribentes,quã ipſe de ſe non dixerat, confinxiſſent. Quæ ſententia penè ijſdem uerbis in iſtis fabulis inuenitur ſæpiſſime. Quanta aũt hæc diaboli ſubtilitas extitit,ut de Chriſto aliquid boni diceret? de quo ſi ex toto malè dixiſſet,nullatenus iam ſibi credi ſciebat,nõ curãs quicquid Chriſtus putaretur, dummodo diuinitas,quæ maximè ſaluat homines, in illo nõ crederetur. Si quis plenius uult intelligere,legat xviij. librum eiuſdem patris Auguſtini,& xviiij. de Ciuit. Dei,& primum de Cõſenſu euangeliſtarum. Ibi enim ſi boni ac ſtudioſi ingenij eſt, conijciet pro certo, & quid diabolus tunc machinatus ſit facere,ſed non permiſſus: & quid tandem occulto iudicio permittẽte,in hac ſola miſerrima gẽte fecerit relaxatus. Nullo enim modo tales fabulas,quales hic ſcriptæ ſequuntur, aliquis mortalium niſi diabolo præſentialiter cooperante,fingere potuiſſet. Per quas poſt multa ridicula, & inſaniſſima deliramenta,hic præcipue omni modo Satanas intendit perficere,ne Chriſtus dominus Dei filius & uerus Deus humani generis conditor & redẽptor eſſe credatur. Et hic eſt uere, quod per Porphyrium tũc perſuadere uoluit: ſed per Dei miſericordiam ab Eccleſia eo tempore ſpiritu ſancti feruente primitijs exſufflatus, tãdem miſerrimo homine iſto Machumet,& ut fertur à multis,arrepticio & cadente,quaſi inſtrumento et organo ſibi aptiſſimo uſus,proh dolor gentem maximam,& quæ iam penè dimidia pars mundi reputari poteſt,ſecũ in æternã perditionem dimerſit. Quod qua re iſti permiſſum ſit, ille ſolus nouit,cui nemo poteſt dicere, cur ita facis? & qui de multis uocatis paucos electos eſſe dixit. Vnde ego magis eligerẽ contremiſcere,quàm diſputare. Iſta breuiter prænotaui,ut qui legerit,intelligat: Et ſi talis eſt, qui contra totam hęreſim iſtã ſcribere et uelit & poſſit, cũ quali hoſte pugnaturus ſit,agnoſcat. Erit fortaſſe adhuc,cuius ſpiritũ Dominus ſuſcitabit,ut Eccleſiam Dei à magna quam inde patitur,ignominia liberet. Quia ſcilicet cum omnes ſiue antiquas ſiue modernas hæreſes uſque ad noſtra tempora reſpondendo confutauerit, huic ſoli quæ ſuper omnes alias tam in corporibus quàm in animabus infinitam humani generis ſtragẽ dedit,non ſolum nihil reſpondit,ſed nec quid tanta peſtis eſſet,aut inde proceſſerit, inquirere ſaltem uel tenuiter ſtuduit. Nam & hæc tota cauſa fuit, qua ego P. ſanctæ Cluniacẽſis eccleſiæ minimus abbas,cũ in Hiſpanijs pro uiſitatione locorum noſtrorum, quæ ibi ſunt,demorarer, magno ſtudio & impenſis totam impiam ſectam,eiuſq; peſſimi inuẽtoris execrabilem uitam de Arabico in Latinum transferri,ac denudatam ad noſtrorum noticiam ueni re feci: ut quàm ſuſpecta & friuola hæreſis eſſet,ſciretur, & aliquis Dei ſeruus ad eam ſcripto refellendã ſancto inflammante ſpiritu incitaretur. Quod quia proh pudor iam penè huiuſmodi ſtudiorum ſanctorum ubiq; in Eccleſia tepefacto feruore, non eſt qui faciat: (expectaui enim diu, & non fuit qui aperiret os, & zelo ſanctæ Chriſtianitatis moueret pennam,& ganiret) ego ipſe,ſaltem ſi magnæ occupationes meæ permiſerint, quandoq; id aggredi Domino adiuuante propoſui. Simpliciter tamen à quocunq; altero melius,quàm à me deterius,hæc fieri,gratum haberem.

Quiſtat,uideat ne cadat.

Operemur ſalutem noſtram cũ timore & tremore,& ambulemus dum lux eſt.

Operæpreciũ cognoſcere doctrinam impiã Machumetis.

Petrus abbas Cluniacenſis curauit magnis impenſis,ut Latini legere poſſint res Saracenorum.

PRAEFATIO ROBERTI TRANSLATORIS AD DOMINVM PETRVM ABBATEM CLVNIACENSEM, IN LIBRO LEGIS SARACENORVM,

quem Alchoran uocant, id est, Collectionem præceptorũ, quæ Machumet pseudopropheta per angelum Gabrielem quasi de cœlo sibi missa confinxerit.

Robertus Retenensis.

DOmino suo Petro, diuino instinctu Cluniacensi abbati, Robertus Retenẽsis suorum minimus, in Deo perfectè gaudere. Vbi sæpius atq; seriò percepi, qualiter quantum ue tuus animus solius & totius boni studiosus, sitiuit sterilem paludem Saracenæ sectæ nondum uisæ fertilem efficere, suumq; puteũ exhaurire, propugnaculaq; prorsus diruere: ego peditis tantum officio præuij functus, uias & aditus diligentissimè patefeci. Quis enim gressum dilatabit? Quis nõ citissime curret, ut hostis errorem, ipsumq; uictum, semetipsum aũt tenere sententiam ubiq; firmam atq; uictricẽ agnoscat? Latinitas tamen omnis hucusq; non dicã pernicios is incõmodis ignorantiæ negligentiæ ue pressa, suorum hostiũ causam & ignorare, & non depellere passa est. Tua uero peruigil prouidentia, sanctissimos & præelectos Ecclesiæ doctores semper aspiciens, hoc nullatenus noluit. Cum illum itaque patrem atque doctorem, cuius omnis hæreditas omni pro suo facultate uænalis statuitur, tu discipulus atque filius imiteris: nusquam aliàs reflexus, speraui me, licet omnium tuorum minimum, tuam gratiam promereri posse, si mundani somniq; militiæ que uoto post posito, tuis studiose nutibus inuigilarem. Vnde quanquam te uelut alumnum & hæredem sapientiæ cohors sapientium circumflua constipet, suas manus tuis nutibus benigne cõferens: quorum conuentu me minimè dignum adhuc sentio: uestrum tamen munusculum, puteum præsignatum pandens, saltem semel non obliquè tuus perspicax intuitus, quæso dignetur aspicere. Quanquam enim in effragili fulcitum ingeniolo plura præcesserunt incõmoda: tum hinc eloquij penuria, illhinc scientiæ tenuitas, tum id quod ad nil agendum est efficacius, secordiæ uidelicet negligentiæq; mater desperatio multiplex ob translationis nostræ uilem & dissolubilem, ac incompaginatam materiam, pro sui modo prorsus, Arabico tamen semoto uelamine, tuæ maiestati præbendam, non minus tamẽ obnixe tuum obsequium aggressus sum: confisus nil effectu quassari, quo tuum uotum igne diuino plenum adspirat. Lapides igitur & ligna, ut tuum deinde pulcherrimũ & commodissimum ędificium coagmentatum & indissolubile surgat, nil excerpens, nil sensibiliter nisi propter intelligentiam tantum alterans, attuli. Machometi que fumum, ad ipsius tuis follibus extinctum, & puteum ad illius exhaustum, tuo uase, ignis que uestri tuo uentilabro fomentum atque feruorem, nostri que fontis eductu tuo discursum, patefeci. Ius igitur exigit, ut hostium castrum, imò caueam delendo, puteum exiccando, cum tu sis dextra mundi pars optima, cos religionis acutissima, charitatis manus largiflua, tuorum

munimen corrobores, tela diligenter acuas, fontemq; suũ fortius emanare, suæq; charitatis uallum protensius atq; capacius efficias. Si quis me uilitatis & incompositionis rerum atq; uerborum arguat, licet iustè forsan: obsecro tamẽ ut cesset, sciens meum nunquam hic fuisse propositum, floribus uenenum tegere, remq; uilem & abijciendam deaurare. Quod & animi tui lux admirabilis, mira facundia pollens, manu fortissima uigens, mihi inde sæpius & studiose deliberanti, summatimq; dicere uolenti clarificauit. Lex tamen ista licet letifera multis in locis, maximum testimonium, argumẽtumq; firmissimum sanctitatis & excellentiæ nostrę legis, uidentibus & electis prę bet. Istud quidem tuam minimè latuit sapientiam, quę me compulit interim astronomiæ geometriæq; studium meum principale prætermittere. Sed ne procœmium fastidiũ generet, ipsi finẽ impono, tibiq; cœlesti, cœlũ omne penetranti, cœleste munus uoueo: quod integritatem in se scientię complectitur. Quæ secundum numerum, & proportionem atq; mensuram cœlestes circulos omnes, & eorum quantitates, & ordines & habitudines, demũ stellarum motus omnimodos, & earundem effectus atq; naturas, & huiusmodi cætera diligentissime diligentibus aperit, nunc probabilibus, nonnunquam necessarijs argumentis innitens.

Quid conferat doctrina hæc.

INCIPIT LEX SARACENORVM, QVAM ALCHORAN VOCANT, ID EST, Collectionem præceptorum.

AZOARA PRIMA.

Symbolum Mahumeticum.

Misericordi pioq; Deo, uniuersitatis creatori, cuius postrema dies expectat, uoto supplici nos humiliemus, adorantes ipsum: suæq; manus suffragiũ, semitæq; donum & dogma, quos nos ad se bene uolos, nequaquam hostes & erroneos adduxit, iugiter sentiamus.

Vel secundum alium translatorem.

In nomine Dei misericordis, miseratoris. Gratias Deo domino uniuersitatis misericordi, miseratori, iudici diei iudicij. Te oramus, In te confidimus: Mitte nos in uiam rectam, uiam eorum quos elegisti, non eorũ quibus iratus es, nec infidelium.

GVLIELMVS POSTELLVS ITA VERTIT.

In nomine Dei misericordis, pij. Laus Deo, regi sæculorum misericordi & pio, regi diei iudicij. O uos omnes illi seruiamus. certe adiuuabimur. Dirige nos domine in punctum rectum, in punctum inquam illorum, in quos tibi complacitum est, sine ira aduersus eos, & non errabimus.

AZOARA II.

Quid conferat liber Alchorã, et quales requirat discipulos.

IN nomine Domini pij & misericordis. Liber hic absq; falsitatis, uel erroris annexu, ueridicus eis, quibus inest amor diuinus, deitatisq; timor & cultus, nec non orationũ ac eleemosynarum studiũ, legum item tum tibi, tũ cæteris prædecessoribus cœlitus à Deo datarũ obseruatio, spesq; sæculi futuri,

ri, ſectam ueracem patefecit. Hæc namq; ſui ſequaces in ſummum ducens, ſummo bono dítat, ac ueneratur: uelut incredulis & erroneis ſummum malum uere uenturum minatur. Quorum licet uirgam tuæ correctionis adhibeas, nulla tamen ad fidem fiet conuerſio: cum eorum aures & oculos, corda ſimul Deus obdurauerit. Deum item deíque legem ore, non opere confitentes: ſíc que nihil aliud quàm ſuæ detrimentum animæ, licet inſcij, ſibi lucrantes, animus uacillans pœnis afficit, eiſdeḿ que cruciatum parit redargutio: cum illí peccatorum ſerui ſordidí, ſe lotos & líberos oſtentare præſumunt. P. Cum illis quídem bonæ legis perſuadetur acceptio, non oppugnantes coram, annuunt ſeq; non aliam quàm rectam amplecti uelle pollicentur. Bonís tamen in ſucceſſu commodo fauentes, ſemotim íllos ſibi fuiſſe ludíbrio ſuis innuunt díabolis: Cum illi poſt damnoſe ſectam ueracem ob iniquam & mendacem mutantes, ſurdi, muti, cæciq;, ſimul inconuertibíles deo ridiculum exiſtant. Illis etenim aſſímilantur, quibus ignis accenſus extinguitur, tenebræq; ſuccedunt, ſeu nube coruſca tonitrua & fulgura geſtante præoccupatis, aures ſuas timore mortis obſtruentíbus, lampadeq; fulguris ferè uíſu priuatis: quibus ſerenitas motum, tenebræ quietem inducunt. Dei quidem omnipotentiæ uíſum illis & auditum ſubtrahere poſſíbile eſt. Omnes igitur homines domini ueſtri priorumq; factorem, qui terram in ímo cœlúmque ſummo díſpoſuit, & imbres, & arbores, earúmque fructus producit, ínuocantes timete, eiq; nullum exiſtere parem firmate, hunć que líbrum ueracem eſſe penitus credite, uel conſímilem ſimul omnes manum conferentes, ſi poſſíbile ſit, perficite, teſtibúsque firmate. Sin autem ignem gehennæ malos puniturum pertimeſcentes, domini paradíſo bonos inducturum, ubi dulciſſimas aquas, pomáque multímoda, fructus uarios, & decentiſſimas ac mundiſſimas mulieres, omneq; bonum in æternum poſſidebunt, prædicate. Prauos autem & incredulos culicibus & huiuſmodi comparare Deus nequaquam erubeſcet. Multis itaq; bonis recto calle gradientibus, tamen mali plures, ipſiq; ſoli mentientes, Deo ne fanda, & à Deo prohíbita, ſíc que ſibi flagitio ſunt, gerentes, perniciоſam ſectam exequantur, domini prece quare non flectitis? Hic nos namque ad uitam de non eſſe deducens, mortem inducet, & ad ſe nos reſurgere faciet: qui mundanis peractis aſcendens, ſeptem cœlos omniſciens díſpoſuit, angelis intimans ſe facturum ſui ſímilem in terra. Quem illi cõtrà ſic affati ſunt: Nos in omnibus ueſtræ maieſtati ſubditi, grates uobis deuote referimus. Ille uero ueſtri ſimul nequam, & cruoris effuſor exiſtet. Tunc Deus ſe rem ab angelis ignoratam ſcire firmans, Adam uocabula rerum ſemotim edocuit, nondum angelis agnita: & illius eloquium ſuæ præ cunctis angelis argumentum induxit, firmans etiam, ſe totius mundi omniúmque cordium arcana cognoſcere: angelis tamen prius ſe uocabulorum peritiam ignorare fatentibus, cum Deus ab illis petiſſet illius expreſſionem peritiæ, ſi ueraces eſſent. Vnde angeli iuſſi ſe coram Adam humiles exhibere, nequam Beltzebub excepto, paruerunt. His omnibus ſic ex ordine geſtis, Adæ præceptum huiuſmodi fecimus. Tu mulieŕ que tua paradíſo maneatis, quantum & quodcunque libuerit, niſi de hac arbore ſolum, commedẽtes. Ques ab hoc cõſilio diabolica ſuggeſtio ſemouẽs, eoſdem eiciẽdos à paradíſo proſtrauit. Vnde deus illis præuaricatoribus ſuæ legis inquit, Aduerſantes

Similitudo de ijs, qui deſerunt ſectam, quam ſimulauerant.

Paradiſus.

Reſurrectio mortuorum.

Cœli ſept. creati.

Hominis dignitas angelos ſuperans.

Hominis lapſus.

uerſantes alter alteri ad terram, ibi locum horalem pro uelle meo ſi habituri deſcendite. Deinceps item Adæ adepto donum pietatis & uæniæ, ſic Deus inquit: Vos ambo meã mihi paradiſum relinquite, uitæ uiam, à me ſumẽtes, cuius omnis imitator nil periculi ſeu timoris, deuius & cõtradicens ignẽ infernalem finis neſcius inibit. Vos item filij Iſraël bonorum quę uobis cõtuli reminiſcentes, fœderis inter uos conſtituti diſſolutionem uitate, meq; ſuper omnia timẽtes, hũc librũ meæ legis à me cœlitus miſſum, ueſtræ legis firmamẽtum eſſe cognoſcite. Vnde nec uos eius obtrectatores, nec cõtradictores primos eſſe ius æquũ exigit. P. Sit aũt conſtans propoſitũ, falſa ueris nequaquã interſerere, nec uera cognita tacere, & orationibus aſſurgere cũ ſumma mẽtis & corporis ſubiectione fractuq;, decimas, nec non & debita Deo per ſoluere, uosq; crebris orationibus abſtinentiaq; premere, quæ uelut malis tædium & difficultatem, ſic bonis, quorum idoneus ad dominum reditus efficitur, dulcedinem & leuitatem generant. Cauendum quoque, ne cæteris bona prædicantes bene operari prętermittant, & ne legentes in ſua perſeuerẽt inſcientia. Horum præceptorum uos filij Iſraël executores exiſtite, iudicij diẽ, qua nulla anima uicem alius nec interceſſoris effectum percipe-
ret, timentes, recordantesq; bonorum omnium, quæ uobis dilectis attuli. Nonne enim uos ego de manu Pharaonis prolem ueſtram necantis, mulieresq; furripientis liberaui, commode transfretans, illum ſummergens? Vitulum tamen deinceps Moyſe quadragenarium ieiunium, ut legem ſuſciperet, efficiente adoraſtis. P. Huius deinceps criminis uobis data uænia, mihiq; gratia reddita, per librum uobis à Moyſe traditum, boni maliq; diſcretiuum, uos rectam uitæ uiam agnoſcentes, Moyſi uos animabus ueſtris noci uos ob adorationem uituli increpanti, dicentiq; uobis optimum eſſe Deum inuocare, animasq; ueſtras mortificare. Sic enim à Deo, cum ſit pijſſimus, uæniam aſſequimini. Reſpondiſtis, uos nolle gerere quicquam huiuſmodi, niſi Deum uideretis: Indeq; ſe fulguris ictus uobis, cæteris uidentibus ingeſſit. Huius rei tamen poſtea uænia facta, gratiaq; percepta, tẽperata ſereni
tate uos proteximus, mãnaq; dulciſſimũ, quod comederetis, pluẽdo prębuimus. Cumq; diximus, Villas ingredientes cibos undelibet ſumite: & per portam intrantes, humili uoto gratos reddite. Sic enim malis uæniam, bonisq; ſtatum meliorem Deus annuet. malis ipſis hoc abutentibus uerbo, ſicque ſibi nociuis, non nobis, uindictam cœlitus intulimus. Moyſes rurſum pluuiam ſuæ genti poſtulans, me docẽte petram cum uirga percutiendo, xij fontes potaturis eduxit. Illa quidem ſic potu ciboq; ne prædatum iſſet, ditata, ſe uno faſtidiri uictu, proferebat. Vnde ipſi precanti Moyſen, ut prece ſua ſibi comeſtibilia, ſcilicet bletas, cucumeres, allia, lentigines, cepas creator è terra produceret, diximus: Vos peius pro meliore poſtulãtes, ad Aegyptum deſcendite ueſtrum ibi uotum ſuſcepturi. Indeque contemptus & opprobrium, atque calamitas illis incubuerunt. P. Illis itaque diſcedentibus, ira diuina ſuperuenit. Quippe mendaces homicidæ, nequaquam deum timentes inuenti ſunt. Sciendum autem generaliter, quoniam omnis rectè uiuens, Iudæus ſeu Chriſtianus, ſeu lege ſua relicta in aliam tendens, omnis ſcilicet Deum adorans, bonique geſtor, indubitanter diuinum amorem aſſequetur. Veſtris iterum, ô Iudæi, uotis fidem adhibentes, ſuper uos montem ſublimauimus: Sicque ui & uirtute Deum

Iſraëlitis alchoranum commẽdat.

Bona operá, ſeu officia.

2. Cor. 9. Ne aliis prædicans, &c.

In iudicio Dei quiſq; onus ſuũ baiulabit.

Pharaonis ultio. Exod.

Vituli adoratio. Exod. 32. & latio legis. Exod. 19. nonnihil interpolata expoſitione.

Manna.

Cõmiſcet duas hiſtorias. Exod. 15. & 17.

Hiſtoria Exo. 16. deprauata.

Omnes Deum timentes cuiuſcũq; profeßionis ſaluabuntur. Act. 10.

te Deum timentes, noſtris mandatis paruiſtis. Quę poſtea linquentes, pœnã & interitum, niſi diuina ſubueniſſet pietas, meruiſtis. Vobis autem ſcientibus diuina uindicta die ſabathi gerentibus illicita, ſuisq; ſequacibus ſignum iræ pro correctione bonorum impreſſit. Moyſen rurſum Dei nutu uobis uaccarum cædem iniungentem increpaſtis, quærentes, an ei ridiculum eſſetis. Quod ipſo negante, cum uos nequaquam eſſe ſtultos adieciſſet, tandem ut per eius inuocationem uaccarum ætas annoteſceret, à uobis rogatus inquit: Sint ætatis mediocris, nequaquam annoſæ ſeu iuuenculæ. Vobisq; nondum penitus certis adiecit, Sint ſanè nunquam iugo laboriq; ſuppoſitæ. Tunc demum uos eum cum uera certitudine reddiſſe ab opis diuinæ prece fatentes, uaccam huiuſmodi uix tamen interfeciſtis. P. Cum quis Dei dogmate ipſoq; faciente homicidam ignoratum patefacere ſtuduerit, mortuum cum aliqua uaccæ particula tangat. Sic enim ſuſcitatus, rem ipſam edocebit. Hæc his que ſimilia Iudæis agnita, ſuam nequaquam duriciam ſemouent, cum adhuc corda lapidea, imò duriora geſtant. E' petris autem plures emanantes aquæ timore creatoris diffluunt. Huius itaque gentis conuerſionem ad legem tuam expectas? Abſit. Illa namque Dei uerbum auditum & agnitum mutauit, nec ex eo quid operari uoluit. Commodum tamen cum bonis ſimul aſſumens, ipſis annumerari ſe bonam faciens exoptat. Aliud autem remota iudicat, licet ſcire debeat, æque Deum mentis arcanum, E uocem agnoſcere. Plures item nequaquam ex lectione, ſed ex alieno ſermone ſenſu que legem aſſecuti, libros ex ambiguitatis incommodo intereſſe uel non eſſe temerariè captum conſtanter affirmantes, Deũ Ieſum à ſcriptoribus, cum ſub illius nomine eorum ſcripta ſignẽtur, ignémque minimè læſurum illos, niſi tempore determinato. Quos econtra ſic ſcriptores redarguunt. Cum quo pactum huiuſmodi firmaſtis? Creatorí ne uos ambiguum & neſcitum imponitis? Omnis autem peccator culpæ culpas accumulans, igne perenniter comburetur: uelut omnis Deum timens bonorum perſecutor operum, paradiſi gaudijs æternè fruetur. P. Eilij quidem Iſraël fidem libris in quibuſdam adhibentes, in pluribus uerò minimè, paucis ad modum acceptis, hanc uitam futuræ parantes, huius ſæculi contemptum & pœnam futuriq; maximè ſine meta ſubibũt. Fœdus namque dilectionis noſtræ firmatum, uidelicet quod ſolum Deum adorarent, parentibus, ſuæ legis profeſſoribus, orphanis, calamitoſis ſubuenirẽt, cunctis benedicerent, nullius cædis proſcriptionibus ſeu factores uel actores orationibus inuigilarent, deóque debita ſoluerent, nec hoſtium in mutua ſeditione captorum redemptionem ſuſciperent, rei facti in omnibus ruperunt. P. Cæterisq; prophetis poſtea libro tradito, Chriſto ſimiliter filio Mariæ, cui ſpiritus diuinus auxilium atque teſtimonium extitit, cur prophetas uobis miſſos diſplicita prædicantes uel interficitis, uel contradicitis, huicq; libro cœlitus miſſo ueſtræ legis firmamento nequaquam fauere, ſed contradicere rem cunctam uidentes maluiſtis? Non impunè quidem. Hoc enim inuidiæ factum ueſtras peſſundans animas, deitatis odium, & iram, mundiq; contemptum & opprobrium uobis ingeret, qui legi reſiſtitis, hunc ſuum confirmatorem reſpuentes. Si boni eſtis, cur prophetas perimitis? P. Vos per Moyſen uirtutibus & ſcientijs inſtructi, uitulum adoraſtis, fœderéque dilectionis noſtræ firmato, monté que ſuper uos eleuato, noſtrum ex ui mandatum ſuſceptum

Vt Num. 15. In colligente ligna.

Præcipue innuit uaccam rufam Nũ. 19. ſed fabuloſa admiſcet, numirum ex Iudæorum traditionibus.

Iudæorum obſtinacia deplorata.

Deus cordium inſpector.

Ventis doctrinæ incertæ agitatos taxat.

Qui ſeruentur aut pereant.

Iudæi tranſgreſſores legis diuinæ.

Crudele præceptum.

Prophetarum hoſtes Iudæi.

Chriſtus à ſpiritu Dei habet teſtimonium.

Alchoran firmamentum legis Iudaicæ.

Mors bonis optanda.

Gabriel familiaris Machumet.

Aduersarij angelorum perdentur.

Salomon magicam didicit à dæmonibus, Iudaica traditio uidetur.

Contra magicas superstitiones.

Postulat ab alijs demonstrationem, quam ipse non exhibet.

Iudæorum & Christianorum contentio.

Templorum religio.

Veri adoratores ubiq; exaudiuntur. Ioan. 4

Negat dei filiũ.

Sine miraculis fidem poscit.

suſceptum audiſtis, ueſtræ legis aduerſarij fuiſtis. Nonne mortem, ſi ueraces eſſetis, optaretis, cum uobis præ cæteris gentibus futuri ſæculi uita promitti tur? Quiſq; uerò ueſtri plus cæteris annorum ſpacium ob malorum actuum antecedentium conſcientiam affectant, licet hoc eorum malum ex merito futurum nequaquam auferet, creatorefactum ſuum omne dijudicante. Omnis aduerſarius Gabrielis hunc librum tuo cordi per creatorem intimantis, ipſumq; diuino præcepto tuis commiſſum manibus, cum uiam rectam edocens ſpem bonam bonis polliceatur, confirmantis: omnisq; ſimiliter hoſtis Dei, ac Michaëlis, et archangelorũ flagitioſis cruciatibus affligetur. Tibi quidem firma, nec non & manifeſta contulimus, quibus mali nequaquam obedient, cum prophetæ ueraciſſimi legem firmiſſimam, ſua poſt tergum mãdata proijcientes, neglexerunt. P. Sic igitur lege contempta ſcientiam à diabolis licet malis Salomoni patefactam, preſagiorum ſcilicet artemq; magicam, qualis eſt de diuiſione mulieris atq; mariti, & huiuſmodi: quam ſui principes in Babylonia uidelicet Arot et Marot neminẽ, niſi prius creatore legeq; ſua neglectis, docerent: Illius tamẽ inefficaces, niſi deo concedente, perſcrutantes animarum ſuarum nocumentum, & interitum didicerunt. Quibus commodius atq; ſalubrius eſſet, deum timere, credere, atq; ſperare. Secundũ incredulorum huiuſmodi uelle nullus à deo liber tibi mittetur. Sed illius pietas atq; donum, in quos uult, & quãdo uult, extenduntur. cuius mandato neglecto, uel conſimile, uel leuius præbebitur. An poteſt quis animæ ſuæ prodeſſe ſine deo, cœloq; terræ præſidente? Ipſum itaq; diligentes, ueſtrum bonum atque ſalutem, ut prius plures à Moyſe fecerunt, perſcrutemini, nequaquam ad incredulos à fide diſcedentes. Habentes autem libros uellent inuidia ducti uos adhærentes legi re cognita uera, malam accipere legem. Sed uos indurate, uſque dum deus omnipotens placere patefaciat. inuigilate: decimas date. Creator namq; ſuum cuique rependet meritum. Aſſerunt tamen, neminem præter Iudæum & Chriſtianũ ingreſſurũ paradiſum. Quod ſi uerum eſt, demonſtratione probent. P. Generaliter autem diligentibus annotandum, quoniam omnis faciem ſuam ad deum uergens & benefaciens deum promerebitur nullo timore grauatus. Licet Iudæis & Chriſtianis ſumma controuerſię lis incidat. Alter enim alterum nullius eſſe legis aſſerit, utroque librum legiferum habente. Quorum uelut & cæterorum conſimilia dicentium, litem in alio ſæculo Deus iudex dirimet. Quis eo peior exiſtit, qui domus orationum interdicit, earumque deſtructioni ſtudet? Illis quidem ingreſſus nequaquam pateat, niſi cum timore maximo in hoc ſæculo contemptum, in alio pœnam immoderatam habituro. Cum Dei ſit oriens & occidens, uerſus quamlibet partem orationes fundens deum inuenit. Sua namque pietas nullo loco circumſcribitur: Eius ſapientia cuncta complectitur. Aſſerunt item quidam, uniuerſitatis creatorem, cœli terræq; regem, cuius præceptum omnia perficit, cui cuncta ſubijciuntur, filium ſumpſiſſe. Quibus nequaquam ueritas conſonat. Sed hi quidem inſcij, uelut & prædeceſſores his dicto conſimiles inquiunt, ſe credituros, ſi ſe deus illis alloquio, uirtutibúsque patefaceret. Nonne ſatis res arduas uirtutesque ſublimes ſæpius ſapientiũ teſtimonio peregimus? Nunc tibi ueracia præcepta committo, quibus bonos inſtruas, nil curans de prædeſtinatis igni: ſed Iudæis Chriſtianisq; prædicans, nullam legem bonam eſſe, niſi

bene

bene creatoris. Licet ipsi nequaquam legi credẽt, nec dictis tuis acquieſcẽt, niſi cum ſuæ legis extiteris. Cuius ſi iam noſtra doctrina præſtructus imitator fueris, Dei dilectionem et donũ amittes. Omnes hunc librum cœlitus miſſum pro more debito æquanimiter legentes credent: Increduli perpetuo punientur. P. Abrahæ præcepta diuinitus petita complenti, ſeſe rectorem doctoremq; ſtatuere deus iniunxit. Cui reſpondens Abraham inquit: De prole mea quid faciã? Inquit deus: Viris prauis et peruerſis uerba mea ne tradas. Ipſi quoq; Abrahę Iſmaeliq; ſimiliter poſtea nos orationis domũ, timoris expertem, eccleſiæ refugium, hominum cõmodo proponentes, ut eam mundam, et ornatã, & idoneam illic orantibus, aliundeq; uenientibus efficerent, iniunximus. Cuius fundamentum Abraham ſtatuens inquit: Creator optime, locum iſtum tibi ſanctifica, ipſum aſylum cõſtituẽs, & nos filiosq; noſtros in te credentes edocens, quid hic boni gerendum ſit, ueniamq; tribuens, ut miſericors & piiſſimus noſtræ prolis mediatorem prophetam excita, cæteris gerenda, uirtutesq; tuas ſcripto notificantem, eisq; benedicentem, cum tu ſis doctor excelſus, omnia ſciens & audiens. Quiſquis igitur legem Abrahæ neglexerit, dereliqueritue, brutus erit. Qui à deo rogatus, ut crederet, confeſſus eſt, ſe in deum totius mundi regem credere. Vnde hic à Deo dilectus, inter bonos ſumma corona decoratur. P. Abraham quoq; præceptũ idem filio ſuo et Iacob intimans, inquit: Hanc legem ſanctam, atq; dilectam uobis à deo datã, ante mortem ne mutetis. Iacob autem ad loci limitem accedens, ſic ſuos filios affatus eſt: Me mortuo quem adorabitis? Reſponderunt: Creatorem unum, ſcilicet quem tu adoras, & Abrahã, et Iſmahel, et Iſaac. Dixit aũt eis: Illis iam defunctis ſecũdum opera ſua deus ipſe iudex merita prębuit: uobis quoq; cõſimiliter ſecundũ ueſtra daturus. Nec enim ab illis ueſtra, nec à uobis ſua perquirẽtur opera. Nunc quidẽ Iudæi & Chriſtiani gentem tibi cõmiſſam abſtrahere nitentes, ut ſuã amplectatur legem, & illã profiteatur, ammonẽt. Eorum enim uterq; ſuam legem tantũ bonã eſſe cõfirmat. Illa uero ſe legẽ Abrahæ, nõ aliã amplecti, iuſte profitetur, uiri iuſtiſſimi. Tu ergo fidem creatoris illis prædica, penitus perſuadẽs, ut libris tibi diuinitus miſſis, Abrahæq;, et Iſmaeli, et Iſaac atq; Iacob, & tribubus legibusq; Moyſis, & Chriſti, cæterorũq; prophetarũ nullis per te ſegregatis, firmam fidem adhibeant, creatorẽ adorãtes. Qui ſi noſtris præceptis paruerint, ſectã optimam imitabũtur. Sin autẽ, Deus te liberabit ab illis. Nos quidem uerbis creatoris, quibus nihil eſt melius, ſubiecti ſumus in omnibus. Illi uero dicunt, Abraham, et Iſmaẽlem, eorumq; ſequaces Iudæos uel Chriſtianos fuiſſe. Huius tam rei ueritatẽ agnoſcunt, meliusq;. Deus. Sed cum taceant, peccant. A gente præterita Deus nequaquam opera ueſtra, nec à uobis ſua exiget, quærens, cur mala gens primum orationis orientem dereliquit, cum ipſius ſint oriens & occidens omnis, quoslibet electos ſuos ad ſe ducentis. Tibi tamen nunc hucnũc illuc aſpiciẽti, tuisq; ad meorum propriorum noticiã, qui ſunt mediatores gentium teſtes, ſuum prophetam proprium teſtem habentes, orationis locum ueracem & idoneũ deo teſtificante uidelicet uerſus Mercham, tẽpliq; ſui medium, quod Abraham primò fundauit, firmabo: quo ſemper ubicunque fueris, faciem tuam orando uertas, ne te damnent, accuſentue alij, quàm mali. Etſi legum populus illam partem orandi renuerit, tu ne ſequaris eum. Hæc etenim

Abrahã doctor à deo conſtitutus.

Nõ ſanctũ canibus dandum.

Tẽplũ Mechæ conditum ab Abraham.

Vidit Abrahã diẽ Chriſti, & gauiſus eſt.

Pater credẽti Abraham.

Reddit Deus unicuiq; ſecundum opera ſua.

Doctrinæ Iudæorũ et Chriſtianorum opponit friuolũ commentum, quod librũ cœlitus acceperit. Id fecerũt Elcheſaitæ. Euſeb. 6. lib. Eccleſ. hiſt.

Cõfeſſionẽ fidei requirit.

Verſus Mechã ſpectãdo præcipit orandũ: ut Iudæi uerſus Hieruſalem.

etenim agens iam ueraci noticia tibi monstrata, malis connumeraberis, ipsi tamen filijq; sui ueritatem agnoscunt, licet eorum plæriq; negent. Cauendunt quoq;, ne sis eorum imitator, qui nunc affirmant, nunc negãt. Omnis tamen uersus quamlibet partem orans, quærendo quod est optimum, deum exauditorẽ promerebitur: Licet optimus et ueracissimus orationis aspectus uersus centrum templi Mechæ uertendus est, deo teste. V t in te quidẽ meũ fructificet uerbum, tuq; bonã sectam exequaris, me solum time: uosq; similiter omnes, quibus de uobismet ipsis prophetam excitaui, qui uobis dicẽda gerẽdaq; prius uestræ nõ subiecta peritiæ monstret. P. V t uos aduocem, meum nomen inuocate, grates referendo, nequaquam negando. Boniq; sibi per abstinentiã, patientiã, orationes prodesse uelint. Huiusmodi namq; uiris deus inhabitat, illis propitius suã concedens gratiam. Patienter enim colligẽtes mandatũ timoris, et famis ac detrimẽti, uitæ, pecuniæq;, et arborum, gaudiũ metẽt, et similiter damno superueniente dicentes: O creator, tui sumus: ad te redituri. Obsequio dei peremptos nemo mortuos existimet, sed illos potissimum uiuos & sanos. Meccham peregrinantes, locũ in itinere, cui nomen Acepha, nullatenus adire prætermittant. Omni bonum corde puro proponẽti, deus multiplicem remunerationẽ faciat: mala linquẽtibus, bonaq; gerentibus dabit ipse ueniã, cum sit pius, uenięq; largitor. Virtutes itemq; bonum abnegantẽ, postquàm libri sapiẽtibus illa patefecerint, deus abhorrebit, et destruet. Mandatis Dei minimum contradicenti, sicq; mortuo, ira dei, & angelorũ omnium, ac hominũ superueniens, ipsum nunquam impunitum esse permittet: Quem nec deus unquam respiciet. Iurans namq; falsum confunditur: V troq; uero iurante, uerum super Iudæos transit. P. Creator inquit: V nus ego creator sum, semperidẽ pius, et misericors: præter quem non est alius, cuius mirabilia uirtutesq; sapientibus atq; discretis sunt cœli terræq; machina, diei noctisq; uicissitudo, naues æquoreæ uiris accommodæ, eductus imbrium torpescentis rigatum, omnium animalum compositio, uenti, & nubes interpolatæ undiq; uenientes, aërem & terram occupantes. Pars hominũ nequaquam Deum, sed aliud loco sui colens, et præ cæteris diligens, cũ iram Dei perspicit, illã fatetur grauissimam, omnemq; deo uim attribuit, qua plus Deus bonos diligit, diuino quidẽ iudicio discernente pios ab impijs, sapientes à stultis. Malam sectam assecuti, cum nec pœnæ nec ardoris finem sentient, si fas esset redire, sibiq; sectam eligere, primos doctores penitus respuerent. Vos igitur homines comedite sapida bonaq; terrę, non exequẽtes iniurias diaboli, uobis aduersantis: qui peruersa docens insinuat, ut creatoris prorsus uobis ignarata mentientes imponatis. Hi rogati præcepta diuinitus obseruare, dicunt se nullã non primam suorũ sectam executuros. Patres itaq; si stulti cęciq; fuerunt, imitabimini: Eritis igtur uelut surdi, muti, cęci, stulti, ijs cõparabiles qui nil pręter auditum proferũt uel sciunt. Viri boni, deo grati, bona uobis ab illo collata comedite, grates ipsi reddẽtes, et prę cunctis inuocãtes. A morticinijs uero, & porco, et sanguine, et ab animali quolibet perempto non in creatoris nomine, uos abstinete. Necessitate tamẽ locoue cogẽte, inde quẽlibet saturari, nil alias secum inde portantem, minime peccatum censetur. Deus namque pius inde ueniam largitur. Hunc librum à creatore datum contradicenti um, et pro minimo ducentium uentres ignis indeficiens cibabit, eisque nullum

Solus deus timendus.

Subinde in se transfert illud Deut. 18. & Act. 7. Prophetam de uobis. &c.

Impatiẽtia possidebitis animas uestras.

Immitatur illud, Qui perdit animam suam, inueniet eam.

Matth. 5. Qui soluerit minimum.

Falsi iurantes puniuntur.

Vnũ deũ colendũ ostendit ab eius potentia et operibus.

Sero sapiẽt, qui doctores falsos audiunt.

Diabolus impostor.

Stulti patrum æmulatores.

Vetita et Leuit. 11. et 21. Dispẽsatio ex necessitate, nõ ob pecunias.

lum opus proficiet. Qui nec diuinum alloquium in sæculo futuro, nec pœnæ decrementum accipient: cum sectam malam pro bona, iramqúe Dei pro dilectione sibi comparauerunt, potius errori quàm libro cœlitus missо consentientes. Versus orientem uel occidentem orationes fundere, minimè fideles & ueraces efficit, sed in Deum credere, & alius aduentui sæculi, nec non angelis, & libris, atque prophetis fidem adhibere, pecuniámque suam beniuole consanguineis suis, orphanis, pauperibus, & mendicis hostiatim quærentibus, atque captiuis impertire, orationibus inuigilare, Deo debita soluere, uerbis fidem & constantiam habere, hora grauimalum et litem sustentare: Hæc inquam omnia quibus insunt, Deum timentes atq; fideles perficiunt. Cædis uindictam æqualem & consimilem quæ multorũ uitas protegere, uersus scientes deumq; timentes uobis scripsimus, ut liber scilicet libero, captiuus pro sui simili, fœmina pro fœmina mortem subeat: nisi quis pro pecunia cõdonare uolẽs, secundũ Dei præceptũ, leuius homicidæ pacificetur. Aliter aũt faciens, malum diuinitus datũ incurret. Quilibet item ad interitum accedens, de pecunia sua possessa rem determinatã atq; scitam familię sue, propinquisúe suis ad eleemosynas distinctas peragendas inde commendat: quas quilibet eorum postea mutans peccabit, creatore singulos actus suos dijudicante. P. Si prauitatem derisorum suspicetur, ipse rem disponens, eos mitigando corrigat, Deo cuncta condonaturo. Ieiunium quidem uobis, sicut & prędecessoribus uestris, per quod Deum timere uideamini, tempore statuto, certoq; dierum numero, uidelicet mense Romodã, in quo liber hic legifer boni maliq; discretiuus cœlitus est datus, iniungimus: Quod quisque unius præter infirmum, & uiatorem persoluat. Quod & ipsi postea faciant tempore quolibet. Deus enim mansuetus et pius, grauia à uobis nequaquam exigit: qui communiter etiam uobis nocturnos cum mulieribus coitus, cum abstinentiam huiusmodi tum difficilem, tum uobis impossibilem agnoscat, permittit, inde daturus ueniam. Inoleuit quidem diuitibus consuetudo, ut eleemosynis ieiunium redimerent. Sed hinc alter comitetur alterum. Vos de me quæstione facta, me propinquum orantibus responsurum, iustisq; præmia facturum affirmate. Inuocantes quoque meis obedienter præceptis respondeant, ne deuius error eos abducat. In templis nullus sit cum mulieribus coitus. Die tota ieiunantes, nocte ieiunium soluite, tũc comedentes & bibẽtes quantũ libuerit, ferè ad principium horæ, quæ solis ortum antecendit. Hos terminos à Deo constitutos nemo transgrediatur. Ex mendacijs, uel pro causis agendis, iudicijsúe dandis uictum acquirere, pecuniam sumendo nolite. Interrogati de lunatiõibus, docete illas homini cum modo statutas, cum per eas tempora peregrinationis atque ieiunij discernantur: In quibus summè nitendum, ut Deum timere atque diligere uideamini. Hostes atque pugnaces Dei præcepto dilectioneq; expugnate et interficite, & à locis unde uos proiecerint eijcite. Infestatio namq; seditioq; pugnax plusquam cædes officiunt. Apud Meccham tamen nemo uobis superueniens hostis perimatur. Tunc autem cædem promeretur. Solus domorũ ingressus per portas, nõ retrorsum, non collateraliter, iustus atq; bonus cẽsetur. P. Hostibus sicut & cæteris ad Deum redeuntibus, ipse pius prębet ueniam, uelut peccatũ & multum mense libertatis & quietis, in anni succedentis mense consimili ue-

Quid beatum faciat, et bonũ.

Cædis uindicta

Eleemosynæ per testamẽtũ.

Ieiunium solenne mense Remodam.

Contra calumnias, et rabulas forenses.

Temporis obseruatio.

Bella gerere, deo gratum.

Spiritum sanguinarium, qui mendax & homicida fuit ab initio.

Seueritas iudiciorum. niam meruit. De facientibus illicita fiat iudicium. Inferentem uobis iniurias atque molestias, cum similibus pœnis afficite. Pecunias uestras propter Deum in peregrinationibus expendite, non desperantes: nec redeatis, nisi primum peractis omnibus, pro facultate uestra, peregrinationi conuenientibus, nisi timoris locus impediat. Omnia complere studens, cum Deus grauiter & exquisite perfectionem affectet, pro modo suæ facultatis operetur: Impotens autem in itinere tres, & post reditum septem, sicque decem dies ieiunet: quem scilicet peregrinantem sua mulier non comitatur. Caput dolens, & ægrotus, suum eleemosynis ieiunium persoluat. Peregrinari proponens, facta praua, malasque cogitationes prorsus 19
Peregrinationes ad loca religiosa.

Deus remunerator inquirentib. eũ. Heb. 11. abijciat, nec aliquam controuersiam agat. Omnes actus bonos deus annumerat: cuius timor, fames est atque sterilitas. Huius abstinentiæ peregrinationisq; tempus menses statuti metiuntur. Omnes sapientes uiæ pertimescant, a quo sibi necessaria petere non uerecundentur. A peregrinationibus quoq; redeuntes, & repatriati, me dominum inuocent, suorum peccaminum ueniam postulantes: cum sim pius, ueniæq; dator: Sectam bonam eos edocens, qui prius prauam atque peruersam secuti sunt, omnibusq; peractis me, quantum patres suos, plusue diligentes, honorificent.

Deus solus inuocandus.

Imò ex toto corde, tota anima, &c. Quidam enim solum in hoc sæculo suo ditari uoto precantur, in alio nil boni sumpturi: Discretiores in utroque, suo uoto bonoq; perfrui, nec ali- 20
quibus pœnis opprimi, suppliciter Deum exorantes postulãt. Horũ Deus exauditor, operumq; suorum denumerator, merita multipliciter retribuit.

Alterũ exẽplar hic apponit Azoara III. Falsi fratres. Dies peregrinationis ab ipso dispositos si quis prius posteriusue per biduum incœperit, nequaquã inde reus existit, si Deum timeat, uelut ad ipsum rediturus. Plures eloquij melliflui, quorum uox cordi nõ consonat, Deũ sui cordis testem aduocãt, cum ipsi tamẽ perniciem, gentiq; flagitium, fructibusq; pestem inducere nitãtur. Hi tales gehennæ puteo pœnis undiq; uexati sepelientur. Obsequio diuino deiq; dilectione mortem subeuntibus, diuina pietas gaudia præbens superuenit. Viri boni, pacem inuicem diligite, errorem diaboli uobis aduersantis euitantes. Seducti quidem 30
Paci studendũ.

Iudiciũ nouissimum. & errantes post nostrorum traditionem præceptorum, Deum pium obsecrando sperãtes ueniã adipiscentur. Creatoris, nec nõ & angelorum in nubibus aduentum, singuli simpliciter expectent: ad quẽ omniũ fiet reditus.

Apostatæ graniter puniẽtur. Filios Israël de præceptorũ nostrorum atq; uirtutum quantitate, numeroq; percunctari uelitis. Ius moremq; bonũ agnitum permutans, Deum grauẽ atq; difficilẽ inueniet. Incredulis atq; malis hic à deo uitæ uenustate, iocunditateq;, quibus & boni ridiculo sunt, ditatis, Deũ timentes die iudicij præcellunt: quãdo Deus quos uoluerit, innumeris bonis ditabit. P. Humano generi toti prius uni genti prophetas mittens, ut ei fidem & spẽ intimarẽt,

Sectarum controuersias Machumet sustulit, & rectũ salutis iter monstrauit, scilicet. eosdem libris ueracibus boni maliq; discretiuis instruxit. Quibus iam man 40
data iusta cognoscentibus, & nõ alijs, lis atq; dissensio nõ mediocris incidit, eorũq; per sic & nõ sic esse, discretorũ, quibus sibi placitis Deus deinceps uiam rectã ostendit. Vnde uobis aditum in paradisum patêre putastis, cũ uestri prædecessores multa gerendo bona, plurima mala perpessi sunt? quousq; prophetæ uirisq; bonis cũ eo uindicẽ quærentibus intimatum est, uindictã propinquã esse. Perscrutantibus, quid expendãt? ut prosint parentibus, propinquis & orphanis dicito. Quicquid boni feceritis, creator agnoscet,

ſcet. Litium actũ uobis,licet nolentibus, qui multa uobis utilia negligitis, plura nociua diligitis, cuius rei Deus eſt cognitor, nos uobis iniunximus. In menſibus etiam libertatis & quietis pugnam ingredi,maximè tamen cõtra non inuocantes Deum, iuſtum eſt & utile:ſed Mecha quoſquã eijcere, grauiſſimum eſt Deo. Guerra namq; plus quàm cædes officit. A tua lege † diſſidentes, abſq; intermiſſione tuæ genti bellũ inferent, uſquequo eam ad ſuã legem ſi poſſibile ſit cõuertant. Tuam autem propter aliam mutans, & in ea manens,hic & in alio ſæculo reus igne indeficiente peribit. Viri boni,Deum timentes,& in eius nomine pugnantes, ſpe diuina corroborentur. Deus etenim pius atq; propicius ueniam eis prębebit. Sciſcitantibus de uino,ſcacis,talis, & aleis, & huiuſmodi, dic, peccatum maximum eſſe huiuſmodi potum & ludum: Licet tamen dulceſcant hominibus,tum utilitatem ferant hæc peccatorum materies,peccata tamẽ nociua ſunt. Quærentibus, quid expendent?dic,bona dei. Tu taliter huius futuriq; ſæculi noticia per Deum inſtructus,perſuade quærẽtibus de orphanis, ut eiſdem benefaciãt, & ſubleuent,eosq; ſibi fratres efficiãt. Sin aũt, tantã illis Deus egeſtatem & inopiã ingeret,ſi ſibi placuerit,cuius uoluntati nulla reſiſtere queunt,quod nec ſibi,nec alijs prodeſſe poterunt. Bene operantes, etiam ab alijs ipſemet diſcernit. Alterius legis fœminas in uxores nec ducatis, nec filias ueſtras uiris alterius legis nubere permittatis, niſi poſt eorum ad ueſtrã legem cõuerſione facta. Homo namq; legalis præcellit ex lege quamuis placidiſſimo, cum illius ad ignem omnis greſſus intendat. Deus autem hominibus perſuadens,ut ſibi caueant,ad paradiſum euocat. Menſtruatas item nemo tangat,niſi prius mundatas. Res namque munda deo placet. P. Mulieres uobis ſubiectas penitus pro modo ueſtro,ubicunque uolueritis,parate,* Deum timentes,ad quem omnium fit reditus, qui bonis præmia, malis crucia tus tribuit. Veſtris animabus utiles eſtote, nec per ipſum nominaũe ſua ſingulis negotijs iurate: cum ipſe ſit omnium auditor & cognitor. In illis quidem ſolis ſacramentis, quibus falſitas corde firmatur, Deus appoſitus læſionem contrahit. Mulieres à maritis relictæ, nemini niſi prius quatuor peractis menſibus nubant, quos maritis uolentibus renubere bonum eſt. Sin autem,Deus audit & uidet. Non nubant etiam aliquæ relictæ,niſi prius emundatis tribus menſtruis. Vuluæ conceptus nullatenus (Deum timete) negetur maritis,etiam ſi placuerit. Ipſi namque præſunt mulieribus. Secundo derelictæ nubãt, potius quàm cæteris. Tertio uero ſpretæ,nequaquã, uſq; quo maritis alijs nupſerint, & ab illis relictæ fuerint. Tunc autem ipſæ uolentes,prioribus maritis antè bene reconcilientur, aut nullis coactę uiribus honeſte dimittantur. Aliquid primo datum illis auferre, nefas eſt, & inhoneſtum. Mulieres fugam præparantes, marito nolente,redimantur ab ipſo, non tamen propter iram uel odium, ne diuinam iram mereantur. Diuina præcepta minime cum ridiculo ſuſcipientes, bonorum uobis à Deo datorum, librorumq; cœlitus miſſorum, caſtigati, Deumq; timentes, & eum omnia ſcire credentes, recordemini: ueſtrisq; mulieribus relictis,cũ terminus nubendi uenerit,nullã uim inferatis: quin ꝓ uelle ſuo cuilibet nubãt. Vobis etenim,licet inſcijs,hoc optimũ eſſe Deus agnoſcit. P. Mulieres per biennium ſuos infantes nutrire, & à patribus, uel ab eis quibus pecunia ſua commendatur, uictui ueſtituiq́ue neceſſaria determinata

Deus bella iniunxit ſuo populo. Iuſta quidẽ. At rurſum dicit: Non occides.

† Quæ igitur pax & cõiunctio inter Chriſtianos et Machumetiſtas?

Ludus illiberalis,et uini poculũ prohibetur.

Viſitate pupillos et uiduas in tribulatione ipſorum. Iacob.

Matrimonium ſit inter conſortes religionis. Deut. 7. &c.

Abſtinendum à menſtruata. Leuit. 18.

**Violentius hic locus à noſtris tortus eſt, quaſi nefaria permittat,quũ adijciat, Deum timentes, etc.*

Nõ aſſumendũ nomen Dei inuanum.

Diuortium. Deut. 24. aliter. etc.

Vxor debitum reddat marito, etc. 1. Cor. 7.

Vxores perfugæ reducendæ.

Educatio prolis.

ſuſcipere, ius æquum exigit: ſic tamen, ut nec pater nec mater damnum ſeu periculum ſubeat, deo nemini, quod eſt impoſſibile, præcipiente. Fas eſt item, aliam altricem aduocare, ſed cum præmij ſui determinatione manifeſta. Mulieres ſuis maritis mortuis, nemini niſi poſt IIII. menſes, decẽq; dies, nubant. Hocq; deinceps pro uelle ſuo faciant. Igitur abſque moleſtia & impedimento, permittatis eas ſua corpora adaptare, atque pollire, ſimul & nubere: quas uelle uobis coniugio uincire, nec uox ueſtra promat, nec cogitatio perpendat, uſquequo termino peracto manifeſtè notificetis. Deo namque placet res manifeſta & determinata, qui cogitationes omnes dignoſcit. Eiſdem item annum à maritis ſumptum, ut domos poſt mortem eorum non egrediantur, accipientibus, minimè licet exeant, moleſti ſitis: cum Deus huius culpæ uindex exiſtat. Eædem etiam, coram bonis uiris pecuniam determinatam accipiant. Repudium ſponſarum ante tactum ſuum neminem aggrauet. Quiſque namque maritus ſuæ ſic relictæ, pro facultate ſua rem determinatam, uidelicet dotis ſuæ medium, niſi patre uel præſidente mulieri condonare uolente, quod Deo teſte melius eſt, perſoluet, nec firmati fœderis immemor eſſe debet. Orationes, maximeq; mediam prætermittere, ſumme cauendum. Fiant igitur ubique more conſueto, ſecundum dogma noſtrum, niſi timoris locus impediat. Quo contingente, pedes pede, miles equo fundat orationes: Ita uos Deus docet ſuorum præceptorum peritiam. P. Nónne qualiter Deus ipſe millenis uiris pro timore mortis domos ſuas egredientibus, inquit: Moriamini, nouiſtis. Et eoſdem deinceps ille ſemper pius in homines, licet ingratos, reuiuificauit? In honore creatoris cuncta ſcientis, & audientis, ſibiq́ue ſeruientibus multiplicem remunerationem agentis, qui ſumit & donat, & ad quem omnium ſit reditus, certamina perficite. Vobis quidem notum extimo, qualiter populus filiorum Iſraël, Moyſis uidelicet poſteritas, à propheta ſuo regem, ſub quo lites Iudæi nomine faceret, poſtulauit. Ille uero reſpondens, inquit: Vos certamen poſtulantes, forſan ſi præceperimus, non agetis. Illi inquiunt: Nos è domibus noſtris atque prole propulſi, quomodo pro Dei nomine non pugnabimus? Bellum tamen iniunctum omnes, præter admodum paucos, recuſabant. malosq́ue Deus agnoſcit, propheta quidem dicente: Regem uobis Deus Saulem conſtituit. Indignati ſunt dicentes: Ille quare rex noſter efficietur, cum nec ipſe pecunioſus diuesue ſit, nec nobis meritis coæquetur? Propheta inquit: Deus ſuos honores & dignitates dans cui uult, illi corporis immenſitatem, & cordis amplitudinem conferens, eum ſuper uos exaltauit. Cuius rei uobis ſignum ſit & argumentum, quod ipſe cum arca, ubi repoſitæ ſunt diuinæ uirtutis reliquiæ, Moyſis & Aaron, legiferæ tabulæ ſcilicet, & uirga ad nos ueniat, angelis afferentibus arcam, quod mirabile uirtuc ſumq; Deum timentibus apparebit. Saul igitur ſic accedens cum exercitibus, inquit: Vos riuos deo docente uiſuri, nihil inde niſi quantũ manus ſemel hauſerit, guſtetis: quod quilibet tranſgrediens, mei iuris eſſe deſiſtat. Omnes tamen præter paucos præceptum potando tranſgreſſi ſunt. Illis quidem, ſuisq; ſcilicet non potis, riuos tranſgreſſis, de poſſe ſuo contra Goliam exercitumq; ſuum dubitantibus, uiri boni, ſcientes ſe ad creatorem redituros, inquiunt: imminere exercitus: paruiſſimi deo præſide corroborati, maximos uicerunt funditus.

Nuptiæ iteratæ mortuis maritis.

Repudium.

Orationes non ſunt omittẽdæ.

Ad bella inſtigat, ut ſolet.

1. Reg. 8. Hiſtoria perperã expoſita.

1. Reg. 11.

Videtur Gedeonis hiſtoriã admiſcere. Iudic. 7.

2. Re. 18. aliter narratur hic.

Deus

Deus enim ſemper abſtinentibus & induratis ſuffragium præſtat. Goliam itaque ſuo cum exercitu comminus aſpicientes, Deum adiutorem contra malos homines, & datorem fortitudinis atque conſtantiæ ſupplici uoto precantur: ſicq; uictores facti ſunt, Dauidq; Goliæ peremptori deus honorem, & regnum, rerumq; noticiam, omneq; magiſterium pro uelle ſuo tribuit. Tali quidem ratione, niſi deus alium alij reliſtere, litemq; fieri iuberet, terræ frequentatione cultuq; carent. Tibi, qui es unus prophetarum, has uirtutes, deiq; ſigna patefacio.

Perſeuerantiã commendat. Precibus & uirtute uincitur.

Alterũ exemplar hic ponit Azoara IIII. Chriſto prophetarũ excellentißimo anima dei collata. Cur igitur negas filiũ Dei? Beneficentia. Vnus deus uerus, uiuus, omnũ cõditor, omniſcius, imperueſtigabilis ſapientiæ. Nemo ui cogẽdus ad religionẽ. At quoties tui oblitus Machumet, iubes contrarium? Fabulæ Iudaicæ de Abrahã.

OMnium prophetarum alio ſuper alium per me ſublimato, & eorum quibuſdam cum Deo locutis, Chriſto Mariæ filio animam noſtram proprie conferentes, uim atq; uirtutem præ cæteris prębuimus. Deo quidẽ prohibente, ſeu uirtutibus prius agnitis, nulla lis atq; controuerſia incideret: cum nunc omnes diſſentiant. Vnus namque ſua credit, alius minime: nec omnes bonam legem imitantur. Viri boni, de meis bonis uobis commendatis, priuſquam dies ueniat, qua nec emptio, nec accommodatio, nec amici beneficium proficit, expendite, meisq; præceptis parete. Increduli namq; maximis pœnis affligentur. Ego quidẽ ſolus Deus uiuus, & uerus creator, præter quẽ nõ eſt alius, edico, quatinus ſurgatis, nec uobis ſopitio, ſeu ſomnus irrepat. Dei ſunt uniuerſa cœli & terræ: ſine cuius uelle quis cuiuſquam orator erit? Ipſe ſcit manibus inſitum, poſteriusq;. De cuius ſapientia cœlum & terram compræhendite, cunctis incompræhenſibili, nemo quicquam aſſequitur, niſi munere dei uelleq; ſuo. Vim nequaquam propter legem inferas, cum recta prauaq; uia patefactæ ſint. Non credens in idola, ſed in creatorem, mandatis dei ſapientis, & audientis, & omnibus eum adorantibus propicij, parce, & è tenebris in lucem perducitur. Incredulus autem, è contrario diſtrahitur, igni perpetuo deputandus. Nonne nouiſtis, Abrahæ à deo regis conſtituti, cum quodam alio de Deo diſputationem? Cum enim Abraham dixiſſet, deum mortificare & uiuificare, oſtentabat & alius ſe ſimiliter facere poſſe. Abraham uero dicente, ſolem ab oriente in occidentem ſolo Deo faciente rotari: alius ille ſtupidus obticuit. Accepiſtis item, qualiter quidam per uillam deſertam tranſiens, & quærens, an eam Deus unquam reædificaret? morti centum annorum ſpacio deo iubente ſuccubuit: Qui uitæ reſtitutus, & à Deo rogatus, an accubitus illic ſpacium noſſet? inquit, Per diem, uel diei portionẽ. Cui Deus ait, Imò per centum annos, cibumq; tuum abſq; detrimento uitioq;, ſimiliter & aſinum aſpiciens, & qualiter oſſa connexionem carneumque tegimen ſumant, agnoſcens, hæc mirabilia uirtutesque gentibus prædica. Ille quidem Deum omnipotentem eſſe ſe ſcire deum confeſſus eſt. Abrahę rurſum Deum deprecanti, ut eum qualiter mortuos reuiuificaret, edoceret, inquit Deus: Nonne credis adhuc? Reſpondit, Ita: Sed cor meum firmum conſtansque fieri poſtulo. Dixit deus: Aues quatuor membratim incide, & per montes uarios portiones diſſipa, uocatæque cito uenient, ſcitoque Deum incompræhenſibilem & ſapientem eſſe. Sua pro deo diſtribuens, grano ſeptem ſpicas, quarum ſingulæ centum obtinent grana, emittenti ſimilis exiſtit. Deus cum ſit potens & ſapiens, atque benignus, cui uult, duplicat. P. Expendentes pecuniam ſuam in itinere Dei, abſque omni oſtentatione, indubitanter cum Deo manebunt. Alio-

Reſurrectio per fabulas hic adſtruitur. Alibi ſolidas rationes ponit diuinæ uirtutis.

Fœneratur Domino, qui miſeretur pauperis. Id grani ſimilitudine oſtẽdit.

quin ſcitum atque benignum, muneri cum oſtentatione præualet: Cum ſit Deus copioſiſſimus & mitiſſimus, expers iracũdiæ. Igitur uiri boni, ueſtras eleemoſynas oſtendendo ne perdatis. Sua namq; diſtribuens, ut ſciant homines, nec deum die iudicij poſtulans adiutorem, terræ lapidoſæ puluere pauco coopertæ ſuperne comparatur: cui pluuia ſuperueniente, nil niſi lapis remanet. Subſtantiam uero ſuam propter Deum diſſipantes, & in bono perſeuerantes, grano loco ſterili ſeminato, unde ſuperueniens imber immenſus quadruplum, imber uero paruus minus educit, conferuntur. Deus omnia facta tam bonorum quàm malorum remunerat. Quis perpulchrum hortum habens, in quo ſint palmæ, & uites, ſubtusq; fluentes aquæ, & arborum genus omne, ipſeq; ſenex pater infantum pauperũ, ignis omnia conſumentis ſuper aduentum quærent. Huius diuini dogmatis, cogitationum ueſtrarum prouidi, memores eſtote, et eleemoſynas de meliori tum pecuniæ lucro tum terræ productu ueſtro: nequaquã autem de acquiſitis iniuſtè. Huiuſmodi namq; munera deus nõ curat. Satanas autem inſinuat, ut aut nulla, timentes egeſtatem, aut iniuſta diſtribuatis, & nefanda faciatis. Deus quidem ueniam & largitatem, atq; ſapientiam iniungit: quã quandoq; diſcretionẽ cui uult optimum munus efficit, quod nemo niſi ſenſatus, & nequaquam inanis cerebri percipit. Eleemoſynas palàm facere, bonum cenſetur: clàm uero, melius. Et hoc peccata tollit. Deus namq; ſecretorum cognitor, omnium iudex, beneficium omne factum ſeu propoſitum agnoſcit: Mali uero ſuffragio carebunt. P. Meum quidem eſt, nequaquam tuum, uias rectas cui uoluero, patefacere. De bono uobis commiſſo, ueſtris proficientes animabus, eleemoſynas facite ſinguli. Deus enim ſingulis ſuas reddet, neminiq; malũ faciet ipſe. Maxime tamen illis benefacite pauperibus, qui uno loco morantes, & pro uerecundia nil poſtulantes, diuitibus uel ſibi ſuisq; ſufficientibus qualitercunq; connumerantur. Hoc enim ſumme deo placet. Generaliter quidem ſubſtãtiam ſuam die nocluq; palàm & clam in Dei nomine diſtribuentes, diuinam miſericordiam aſſequuntur, nec hic, nec in alio ſæculo timorem habituri. De fœnore uiuentes, non niſi quaſi dæmoniaci reſurgent, cum ipſi fœnerare, quod deus nefas & illicitum ſtatuit, licitis annectant, dicentes fœnus eſſe, qualis eſt mercatura. Linquens peccatum, & pœnitens, factum præteritum deletum & ad nihilum redactum extimet: regrediens autem, & reincidens, ignem perpetuum ſine termino ſentiet. Hunc etenim, ſicut & omnem incredulum ac peccatorem, Deus abhorrens, deprimit. Eleemoſynarios quidem & beneficos omnes, quales ſunt credentes, & orationibus inſiſtentes, ac Deo debita perſoluentes, ſua dilectione ſummoq; bono ditat. Boni itaque uiri, Deum timete, & fœnerare prætermittite. Sin autem, iram & odium Dei atque prophetæ ſuſtinebitis. A fœnore rediens, capitale ſolum accipiat: nihil quidem ex alieno, nec alij de ſuo debitore perſolue re nequeunte ſuã poſſibilitatem expectet, & eleemoſynas agat. Hoc enim ſibi commodius eſt, atq; melius. Diem ueſtri reditus ad Deum, qua quiſque ſecundum modum atq; menſurã ſuorum operũ, Deo nemini malũ faciente, ſuſcipiet, timete. Emptiõibus ad terminũ factis adſit ſcriba fidelis, et Deũ timens, qui nihil addat ſeu minuat, nec quid falſitatis immiſceat. Et ſi bene promere neſcius & infacundus fuerit, alius ueridicus pro eo dicat. Sintq; duo

Similitudo non inſcita.

Deus unicuiq; ſecundũ opera ſua rependit.

Deus uolens iudiciũ, odit rapinã, etiã in holocauſto. Eſa. 61.

Eleemoſynæ occultæ meliores.

Eleemoſynis redimuntur peccata. Dan. 4.

Deus ueritatẽ reuelat ſolus.

Verecũdis inopibus præcipue ſuccurrendum.

Contra uſuras. Deu. 23. Ezec. 18. Pſal. 14. etc.

Pœnitentibus cõdonãtur peccata: quod ſæpe dicit, cauſam autem ignorat: nempe Chriſti ſeruatoris mortem.

Cũcta quæ fiũt adducet Deus in iudiciũ, etc. Eccleſ. 12.

Emptiõis tabulæ quomodo fiant.

duo uiri teſtes, uel unus uir duæq; mulieres idoneæ, ut alteram immemorem altera reducat ad memoriam. Diligenter quidem hoc intuendum, ut omnibus mercationibus ad terminum factis, aliter non ſemper eſt neceſſe, teſtes atque ſcriptor adhibeantur: ut nulla lis ſit, aut controuerſia de re ipſa uel termino breui ſeu longo oriatur. Sed ſi ſcriptorem uelut in itinere reperiri ſit impoſſibile, pignus ſumatur. Quod ſi alter alterius fidei mercaturam commiſerit, debitori ſumme cauendum eſt, ſi Deum timeat, ne dolum aliquem ſeu moleſtiam inde faciat creditori. Teſtimonium nullatenus negetur, cum hoc magnum peccatum ſit. Et Deus, cuius ſunt uniuerſa cœleſtia atque terreſtria, omnia occulta perſpicit, & omnia librat æquanimiter, tam corde retenta, quàm uoce patefacta, iſs ueniam & bonum, iſs malum pro uelle ſuo diſcreto conferens, ſuper omnia potens. Teſtes atque ſcriptorem nemo lædat, nec eis moleſtiam inferat: Sin autem, ſumme Deum offendet. P. Libro ſibi cœlitus miſſo propheta fidem adhibuit. Sicq́ue boni uiri cuncti crediderùnt in Deum, & ſuis angelis ac libris atque prophetis conſenſerunt. Inter prophetas diſcutere nemo præſumat. Quorum hic habetur ſermo: O Deus, nos ad te redituri, tuum audientes præceptum paruimus, ueniam expectando, & precando, ne uindictam de obliuione uel errore noſtro ſumas, uel nobis me anteceſſoribus noſtris tuam iram immittas, ſeu noſtris humeris intollerabile quicquã imponas: cum tuũ ſit, à nemine quicquã niſi ſecundũ uires ſuas exigere, & ſingulis ſecundum opera ſua facere. Tu Deus eſto nobis miſericors atq; propicius, uenięq; dator, qui es dominus noſter, & nos à malis hominibus protege, & contra ſeditioſos auxiliare.

Teſtes.

Pignus.

Depoſitum.

Teſtimonia.

Imo ſpiritus prophetarum probandi ſunt. Deut. 18. & Matth. 24. 1. Ioan. 4.

Præcepta Dei uiribus humanis præſtari poſſe, ſubinde dicit cum Pelagio.

AZOARA V.

† DEus pius atq; miſericors, ſcilicet uiuus, & altiſſimus, præter quem nõ eſt alius: qui prius teſtamentũ, deinceps Euangeliũ rectas uias hominibus tradidit: poſtremũ librũ ueraciſſimũ * uidelicet Alfurcã ueſtrę legis† cõfirmatorẽ uobis deſuper præbuit. Iſteq; cõtinet uerba quędã firmiſſima, & infringibilia, quæ ſunt libri ſcilicet mater ac materia: quædã uero contraria, quæ nutantis peruerſiq; cordis homines ad cõtrouerſiã cæteris inferendam, & ad expoſitionis ſuę notitiã exequũtur. Expoſitio uero ſua ſoli Deo et ſapientiſſimis, qui toti libro credentes totũ à Deo datũ eſſe teſtãtur, cuius nulli niſi ſapientes memores exiſtant, patet. Increduli quidẽ, & huic libro cõtradicentes, cruciatus grauiſſimos, & omnimodas anguſtias patientur, altiſſimo Deo uindice: cuius ſapientiæ nulla ſunt incompræhenſibilia, qui uuluræ conceptum prout uult, cuilibet ſimilẽ operatur. Ille igiť poſt legẽ ſuã rectã à ſe nobis intimatã, cũ ſit omnium bonorũ largitor, omniũ gentium congregator, illa die poſt certum à Deo terminũ propoſitum uentura, qua nec proles, neq; pecunia, nec eloquiũ prodeſſe quibit, animos noſtros infirmari, multariúe nõ patiatur. P. Per Pharaonis ſuæq; gentis & propriorũ etiam mandatis Dei contradicentium exitium, diuinamq; uindictã, & per miraculũ etiã factũ in illis duobus exercitibus, quorũ alter Deo ſeruiẽs, alterum Deo cõtrarium quadruplum uiſu iuuante uicit. Increduli diuinã grauitatem atq; uindictã pertimeſcere, & ad fidem cõuerti, & tuo nunc parêre præcepto deberent. Mulierum coitus, & filiorum amplexus, & auri argentiq; pondus innumerum, uel equos bonos, ac pecora ſimul & agriculturã, quæ cuncta ſecularia ſunt, quibus meliora Deus timentibus eũ pollicetur, paradi-

In Arabico incipit, In nomine dei pij & miſericordis.

** Teſtamentũ quidẽ ſeu lex et prophetæ cum Euangelio per omnia cõgruunt: alphurcã aũt iſte non item.*

Pharaonis ultione inuitat, ut ipſi credatur.

Tẽporaria bona minime beatũ faciũt. Lu. 8. q̃d prodeſt, etc.

paradiſum ſcilicet, ubi perſeuerantes ſponſas decentiſſimas, deiq; dilectionē omnia uidētis habebūt, plures uelut ſumme decora gaudēt aſſequi. Credentes quidē in Deum, peccaminūq; ſuorum ueniā poſtulantes & ab ignis feruore liberationem, abſtinentes, & ueraces, orationibus inſiſtentes, & eleemoſynarij, deo teſte, & angelis atque ſcientibus, qui unum ſolum deum incompræhenſibilem & ſapientem creatorem eſſe fatentur: coram quo nulla lex perhibetur, niſi tantum ſeſe totos, ſuaq; negotia deo uouentium, paradiſi gaudio perfruentur. Contradicentium autem, ſeu nō credentium Dei præceptis, deus ipſe iudex facta ſua conferens exiſtit. Si quis tecum deceptare noluerit, dic te faciem tuam ad deum eiusq; ſequaces conuertiſſe, quid agendo tam legem ſcientes, quàm illiterati bonam legem ſequentur. Sin autem, tuum eſt mea præcepta gentibus ſolummodo patefacere. Increduli, & propheticidæ, & iuſtorum quorumlibet interfectores, in hoc ſeculo contemptibiles, & in alio perpetuè damnandi, pœnam grauiſſimam tortoris atq; uindicis expertes ſubibunt. Partium librilatoribus ad librum aſcitis, ut inter eos iudicium diſcretionem præbeat, quidam eorum renuunt: Quorum hæc eſt ſententia, quod ignem gehennæ non niſi numero dierum præterminato ſentient, & ad diem ueritatis quilibet accedens, operum ſuorum mercedem accipiet deo iudice nociuo nemini. Tu quidem gentes edoce, quod deus imperij dator, rex regum & poteſtatuum potentes deprimens, pauperes eleuans, cum in ipſius potentis manu ſint omnia, diei noctisq; continuator, uitæ dator, cui uult dona facit innumera. Nemo uir bonus incredulum amicum loco boni, niſi pro timore ſolo ſuſcipiat. Hoc igitur ſumme cauendum, cum ex hoc multam offenſionem contrahat deus, æque ſecreta deus & uoce prolata, & quæ que cœli terræ que condita noſcens, die qua cuique ſua reſpondebunt opera, omnis malus ſui ſuorum factorum intercapedinem atque diſtantiam eſſe plurimum uellet, deumq; ſimul abeſſe: cum ipſe tamen ſingulis benefaciat. P. Deum diligentes me ſequentur, ſicq; diuinam dilectionem, peccaminumq; ueniam à Deo pio ueniæ datore conſequentur. In deum itaq; credentes, prophetæ credite, niſi deitatis amore carere ſtudeatis. Adam, ac Noë, & Abraham, illiusq; poſteritatem, & Ioachim, alios ſcilicet aliorum filios deus elegit, & ſuper omnem gentem extulit. Mulier Ioachim ſe grauidam ſentiens inquit, Tibi uentris mei conceptum Deus omniū creator uouens, ipſum tibi ſoli ſupplicem, ſeruientem deuotè poſtulo colligere digneris. Cum natam autem peperiſſet, eiq; nomen Maria poſuiſſet, deum teſtem ſexus ſui partus aduocans inquit: Natam meam, ſuamq; prolem, tuo penitus obſequio deuotos, à tentationibus et inſidijs diaboli protege. Hoc matris uotum deus benigne ſuſcipiens, natæ ſuæ crementum optimum, corq; firmiſſimum præbuit. Hanc Zacharias in domum ſuam atq; tutelam ſuſcipiens, quotiēs ut orationes funderet, ad altare proceſſit, fructus optimos intempeſtiuos ſuper eā inuenit. Quæ ab ipſo quæſita, unde ſumeret: inquit, à Deo, qui cui uult, dona facit innumera. Zachariæ deinceps diu ut filium ſibi gratum & honorificum tribueret, deprecanti, cum orationes ad altare coram deo funderet, angeli reſponderunt: Deus ueſtræ petitioni ſatisfaciēs, optimoq; nuncio lætificās, filium permittit Ioannem, cōfirmantem uerbū dei. Eritq; uir bonus, uirgo perſeuerās, magnusq; propheta, Zacharias inquit, Cū ſim ſenex,

Bona opera, quæ felicitatē paradiſi conferunt.

Non diſceptādum cum incredulis.

Prophetarum et iuſtorum occiſores punientur grauiſſimè.

Purgatorium. fermè ut in Ireneo.

Infida igitur cū Machumetiſtis amicitia.

Machumetum ſequentes bona conſequuntur. Chriſti genus.

Mariæ natales

Maria in domo Zachariæ educata, nimirū iuxta fabulas pſeudochriſtianorum apocryphas.

Ioānes baptiſta

ſenex, mulierq; mea ſterilis, quomodo prolem creator faciam? Inquiunt angeli: Deo nihil eſt impoſſibile. P. Zacharię pœnitẽti, ſibiq; difficile quid imponi poſtulãti, triduanã taciturnitatẽ niſi ſignis tantũ cũ hominibus, et diuinam inuocationẽ, precisq; ſtudiũ ſero maneq; Deus iniunxit. Angeli rurſus Mariam alloquentes inquiunt: O Maria, omnibus uiris et mulieribus et mundior atq; lotior, ſoli Deo perſeueranter ſtudẽs, ipſum cum humilibus, genuaq; Deo flectentibus adora. Tibi, quæ nequaquam in terras ſortes proiſcientibus & curioſa agentibus, quis Mariæ cuſtos efficeretur, hæc arcana ſecretiſſima cõmitto. Angelis dicẽtibus, O Maria tibi ſummi nunciĳ gaudiũ cũ uerbo dei, cuius nomẽ eſt Chriſtus Ieſus filius Mariæ, † qui eſt facies omniũ gentiũ hoc ſæculoq; futuro, ſenes, et infantulos cunabulas ſeruãtes conueniens, præſens, ſapiens, uir optimus ab uniuerſitatis creatore mittitur. Reſpondet illa: O Deus, cum uirum non tetigi, filium quomodo cõcipiã? Inquiũt angeli: Deo nihil occurrit impoſſibile, omnia prout uult operanti: cuius mandatum omne ſuum placere perficit: Ipſeq; filium tuum cum diuina uirtute uenientem, librum legiferum, omnisq; magiſterĳ peritiam, & teſtamentum ac euangelium, mandatumq; filĳs Iſrael edocebit. Ille namq; formis uolatilium luteis à ſe compoſitis inſufflans uolatile faciet: cæcos & mutos curabit: morpheaticos atq; leproſos emundabit: mortuos creatore cooperante uiuificabit: quidq; commeſtui, quidue diſpoſitioni deputatum ſit, propalabit. Quæ cuncta in deum à credentibus miracula cenſentur. Vetus teſtamentum confirmabit: quędam tamen prius prohibita licitis annumerabit, ſeq; cũ diuina uirtute, potentiaq; ueniſſe patefaciens inquiet: Timentes Deum me ſequamini. Deus enim mei ueſtriq; dominus eſt: Quem adorantes, recto procedetis tramite. P. Sciens Ieſus eos in ſua incredulitate obſtinaces manere, inquit: Quis in Dei nomine me ſequetur? Viri quidem albis induti ueſtibus reſpondentes, dixerunt: Nos in Dei nomine te ſequentes, in Deum credimus, te teſte, dixerúntque, O creator nos huic libro fidem adhibentes, legatúmque tuũ imitantes, fidelibus atq; credulis adſcribe. Fraudulenti uero, eum decipere nitentes, ab ipſo uelut à callidiore potius deluſi ſunt. Quem creator taliter affatus eſt: Ego tuam ad me reducens animam, & exaltans, & ab incredulis te liberans, eos qui te ſecuti ſunt, eisq; tuo uerbo non crediderunt, uſque ad diem publicæ reſurrectionis ſupponam. & tunc ad me tuo reditu facto, controuerſiam tuam atque litem diſcutiam, & incredulos omni uindice tutoréque carentes ſummis cruciatibus hic ſeculóque futuro profligam. Fidelibus quidem & benefacientibus merita ſua cum gaudio perpetuo conferam, malos atque flagitioſos perhorreſcens. De uirtutibus atque iuſticĳs Ieſu, quodammodo gerentis Adæ ſimilitudinem, iſta tibi reuelare decreuimus. Adæ quidem de terra plaſmando Deus inquit, Fiat, & factus eſt. Tum quidem dubitans & incredulus, ut qui nunc hoc aſſerit, nunc renuit, cum habueris firmum, ſic nullatenus eſſe uelis. Etſi quis ratiocinationem huius rei & controuerſiam poſt hanc ſcientia mtibi deſuper traditam inire uoluerit, dic filĳs ueſtris & uiris mulieribúſque ſimiliter aduocatis, eorum ueſtríque ſingulis mendacio conſentientibus anathema iramq; dei iniungamus. P. Creatorem non niſi ſolum unum incomprehẽſibilem, et ſapientem, ueraciſſimus perhibet ſermo,

Deprauat hiſtoriã Lucæ 1. Ieſus Chriſtus facies omnium gẽtiũ. Gẽ. 49. expectatio. 22 Eſa. 11. ſperabunt in eo. Zach. 3. ſuper lapidẽ unũ ſeptẽoculi. Hocte nete boni uiri Saraceni, et facile cõcordiãm tegrabimus. Matth. . hiſtoria inter polata hic. Næniæ confictorum miraculorum, ut eleuetur fides ijs, quibus declaratuseſt filius dei. Non uenit ſoluere legem, ſed implere. Aſcendo ad patrem meum & patrẽ ueſtrũ. Alluditur ad illa quæ ſunt in Apocal. 3. 4. 7. Similitudo Adæet Chriſti, non Paulino more tractata. Anathemate feriuntur, qui non de Chriſto ſentiũt iuxta Mahumetis opinionem.

sermo, præter quem non est alius. Cuius si quis uerbum quidpiam mutans incredulus extiterit, deũ agnoscentem uiolentos et flagitiosos iudicem habebit. Vos uiri leges scientes, huius sermonis factores, ut unus idemq; sermo sit omnium nostri, constanter estote: ut nos non nisi deum unum participẽ carentem adoremus, nec uestri quis alius quasi uerbum dei constituat. Illis autem hoc facere renuentibus dic, quod nos in deũ credimus. Testes estote uiri legum: Cur uestræ ratiocinationis & sectæ firmamentum ex Abraham illicitis? cum testamentum, nec non & euangelium post ipsum traditum fuerit, affirmantes quod nescitis. Ipse quidem nec Iudęus nec Christianus, sed uir dei & non incredulus uixit, eiusq; sequaces uiri præelecti. Hic quidem propheta, eiusq; sequax, omnesq; credentes in deum, ut uiri boni Dei sunt: secũdum uelle uero quorundam gentium legi subiacentium, erronei cæciq; uiuentes. Sed licet ipsi nesciãt, animas suas solum error abducit. Viri legis, cur Dei præceptis agnitis nõ creditis? Cur scientes ueritatem tacetis? P. Pars gentium legis inquit, præceptis traditis bonis uiris per diei portionem credite: completoq; die, usquequo conuertantur, negate. Et nemini nisi legem uestrã sequenti credentes dicite, omnes uias cuilibet à deo traditas, cum ille sit benignus atq; sapiẽs, optimas existere: qui sibi dilectis propicius atq; misericors, munera pro uelle suo maxima facit. Sunt quidã legi subditi, qui auri talentum sibi commendatum optime reddunt. quidam uero solidum commissum abnegant, de postulante se minime curare dicentes, et de Deo scienter mentiẽtes. Sermonẽ firmum et cõstantem, deumq; timentem, deus ipse diligit. Fideiussionẽ et iusiurandũ pro modico gerentes, nil boni sæculo futuro sumpturos, nec deus alloquetur, nec aspiciet die iudicij, nec illis quin pœnam grauissimã subeãt, quicquàm prodesse poterit. Quidam item homines uerba libris, quę licet opinio ferat, de ipso minime sunt, admiscentes, Deo scienter mẽdacium imponũt. Nõ est cuiquam idoneũ et opportunũ, cui deus librũ et sapientiam permiserit, atq; prophetiã docẽtem homines, persuadere, ut Dei loco adoretur. Sed potissime persuadete, ut prę sules & sacerdotes cũ notícia sibi tum à libro, tum à legatis comparata diuinis obsequijs perseuerẽt, nõ angelos, nõ prophetas deos extimãdo, cũ prius uias rectas edocti sint. Deus quidẽ à prophetis, quibus libros et sapientiam tradidit, prius pacto fœderis sumpto legatũ firmantẽ, quod nostris ineſt manibus, cui uult nos adhibere fidem, et auxiliari, misit, et illis hoc pollicẽtibus inquit: Huius pollíciti firmati testes, quibus et ego testis accedã, statui te. P. Omnis huiusmodi testimoniũ imitans, malis et flagitiosis annumerabitur. Cur alĩus, quàm Dei legẽ, quem omnia cœlestia atq; terrestria, ad quẽ et ipsa redíbunt, et pro uelle posseq; uenerantur, tãto desideratis studio? Dicite uos credentes in Deũ, prę ceptisq; tibi, et Abrahę et Ismaëli, & Isaac atq; Iacob, duodecimq; tribubus, simul et Moysi & Christo prophetisq; cæteris, quos discernere nimis est, desuper à deo fide nostra missa, fidem et testimoniũ adhíbemus. Quis aliud per fidẽ quàm legẽ assequi studet? Oĩs quidẽ incredulus sæculo futuro dãnandis annumerabitur. Viã ueritatis agnitã linquentes, cum prius miracula uidentes ueritatis prophetæ teste se extitissent, quonam modo sua doctrina deus instruetur? Malis etenim irã dei ac cunctorũ angelorum et hominũ promerentibus, omnis humana diuinaq; pietas, rectæq; uię doctrina subtrahuntur, eisq; sic semper manentibus, malũ expers

alleuiatio-

Atqui ô Machumet, Christus, cuius te ocium fingis, docuit baptizare in nomẽ patris et filij et spiritus sancti.

Christianus, pater omnium credẽtiũ, et Iudæus circumcisus.

Talenti allegoria ex Euangelio.

Veritas, fides, periurium.

Falsarij librorum Christum deũ asserunt.

Religionis antistites hortatur ad cõstantiam. Prophetiæ.

Fides legem assequitur.

alleuiationis & decrementi respectusq; diuini superincumbet: nisi qui postea pœnitentes & bene agentes fuerint. Illis enim ueniam gaudiumq; tribuet. Eorum reconuersionem, qui prius credentes increduli facti suam augmentant nequitiam, deus minimè colligit: nec eorum cuiusuis sic in erre mortui redemptionē quicquam auri terrę capacitas sustineret, acciperet. Pœnam igitur grauissimam absq; uindice suffragioq; patietur.

Negat ueniam deficientibus à fide, ut Nouatiani. Cui tamē pronunciato alibi contradicit.

AZOARA VI.

PLenam dei gratiam dilectionemq; nostri nullus assequetur, nisi primus de sibi dilectis distribuerit. Ante testamentum positum atque firmatum omni cibo, nisi quem Israël sibi posuit illicitum, uesci filijs israël licuit. Ablato testamento, an uerax sit hic sermo uideamus: Et quisquis deo mendaciū ulterius imposuerit, malis adscribatur. Tu uero cæteris intima, deum ueraciter iniunxisse, quod Abrahæ sectam imitentur. Qui nec incredulus, nec idololatra, primam orationis domum, Mecham scilicet locum benedictum, ubi ex ipsius Abrahæ ædificio uirtutes sunt manifestæ, primo fundauit. Quo quilibet ingressus, omnis timoris expers, quietus existit: Huncq; locum ab omnibus honorari, & à quolibet sua facultate permitteri te peti, deo summe placet. Incredulos autem minimè curat homines. Legū factores, cur dei præceptis, qui testis est omnium suorum operum, non pareant? Vel quare quicquam in ipsum credentes de lege sua iniustè peruertant, cum ipse singula sua facta dinoscat, percōtare. Viri boni, si illos legum factores imitari uelitis, uos prius bonos, malos efficient. P. Cum uirtutum Dei lectionem uestrum prophetam habeatis, ad deorum sectam cur conuertimini? Omnis Deum inuocās, rectam uiā exequitur. Viri boni, Deū, quātum ille meretur, pertimescite, lege bona perseuerantes, omnesq; Deo tutori nostro cohęrentes, eiusq; misericordiam petentes, dilectionis fœdus factum rumpite. Si qua uestris quibusdam hostilitas inciderit, omni semota discordia se secundum Dei uelle cōsimiles & unanimes quasi fratres efficiant, Deum imitando, qui solus uos insidentes præcipitio ignisq; concauo, ne casum & pestem pateremini, diligenter extulit. Suarum uirtutum atq; miraculorum notitiam uobis Deus taliter pandit, ut sitis sibi gens fructuosa, & antecedens, res scitas atq; licitas præcipiens, & illicita prohibens, non eorum imitatrix, qui post uirtutes agnitas schismate facto multa nociua perpessi, maxima grauissimaq; pericula subibunt, die qua facierū quædam albescent, quædam uero nigrescent. Nigrescent quidem, quæ fide relicta factæ sunt incredulæ, summum malum ob hoc gustaturæ. Horum autem albescent facies, qui lege bona perseuerantes, diuinam adepti sunt misericordiam. Istis diuinis uirtutibus tibi patefactis, scito Deum, cuius sunt uniuersa, & ad quem cuncta redeunt, suæ gentis nequaquam uelle malū. Vos quidem gentem meliorem esse cōstat, quæ dei prę ceptis prius per uirtutes agnitas parens, & illicita prohibens, Deum inuocat & adorat. Et si legum factores uobis consentientes uestram legem sequerentur, sibi cōmodiores & meliores existerent. Eorum tamen quidam credunt, quidā uero minimè. P. Illi quidem uobis nequaquā, nisi uerbo solo nocere poterunt. In litibus nāq; terga uertent, nec adiutorem inueniēt, cum pusillanimitate pressi, & ubiq; rei constituti ac affligendi, nisi propter fœdus mutuum Dei nutu factum, iramq; Dei promeriti, & ad inopiam ac paupertatem redacti

In Arabico incipit, ut superiores, In nomine dei, &c.

Ciborum delectus.

Mechæ templum cōditum ab Abraham.

Contra diuorū ueneration em.

Redintegrāda cōcordia mox inter fratres. Matth. 5

Stolidè arrogat sibi & suis, quod Deut. 4. tribuitur populo dei. &c.

Victoriā certā cōtra infideles promittit suis sectatoribus.

sunt. Omnia quidem hæc illis incumbunt, & eo quod increduli & iniusti propheticidæ omnibus uim inferentes pro posse suo, & uelle, nil pro iustitia perficere. Viri legum, de nocte surgentes, lectioniq́ue uacantes, qui credentes in Deum ipsum, tota nocte deprecantur, diemq; iudicij timentes, licita peragunt, & ad omne bonum festini, & illicita prohibentes, cæteris meritò præferuntur. Deus omnium iudex, seq; diligentes agnoscens, neminem quicquam bonæ operationis suæ perdere sinit. Incredulis autem nec proles, neq; substantia sua prodesse poterit, quin flamma interminabili torqueantur. Horum quidem sumptus in hoc sæculo uento nociuo, flatu suo cultus hominum noxiorum confundenti assimilantur, ipsiq; sibi malum inferũt, nequaquã Deus. Viri boni, nemo uestri uerbis eorum credat, quoniã abhorritionẽ odiũq; uestri, lingua sua propalant, maius aũt intrinsecus abscondunt. Vos itaq; tum dogmate uestro, tum proprio sensu præmuniti, eos uobis diligentibus inimicari, perpendere potestis. Ipsi tamẽ uobis toti libro credentibus immixti, uestrã legem penitus amplecti confitentur, semoti autem obstrepunt, & ex ira nimia sæpius rodũt. Dic illis, ut cum hac ira moriantur: Deum tum omniũ secreta cordium noscere sciant. Quanquã illis uestri meriti gaudiũ adueniens dolorẽ, uester cruciatus gaudium pariat, eorum uelle nil nocumenti uobis inferet, si deum timentes indurueritis. Ipse namq; uestros actus omnes circumuallabit. P. Die qua mane domum tuã egressus, ad loca litibus aptãda, uires Deo audiente atq; sciente plurimum animasti, duabus uestris cohortibus omni modo fatigatis: uos omnium bonorũ auxiliatores, qui uobis etiã pauca manu multorũ uictoriam in Badar præbuimus, uim atq; suffragium contulimus, uestrisq; bonis hominibus quodãmodo desperatis atq; dicentibus, uestram manum aduersus hostes minime sufficere posse, licet ipse Deus angelorum armatorum tria millia mitteret, dixisti: Si Deum timentes indurueritis, dominus uobis auxiliabitur, huc cito missurus quinq; millia angelorum belligerantium silim. Hoc quidem miraculum Deus uobis non ob aliam causam edisserit, nisi ut uos sæpe bono gaudioq́ue firmet, & partem incredulorum debilitet, suis faciebus plagas inferens, aut ad nihilum deducẽs. Eius enim solius sapientis & incompræhensibilis est omnis uirtus, atq; uictoria. Tua quidem manus nihil horum possidet. Quippe cuius sunt uniuersa cœlestia atque terrestria, ipse pius, ueniæq́ue dator, aut ad se trahens illos ueniam faciet, aut illis malis malum inferet. Omni timẽti Deum summè cauendum, ne de fœnore uiuat. P. Ignem incredulis præparatum timentes, Deo obsequium præstando, & ipse legatumq; suum sequendo ueniam atq; paradisum timentibus Deum fabricatã, cuius capacitas cœlo terræq; coęquatur, promerebitis. In tẽpore famis & ubertatis sua pro Deo distribuentes, irãq; corde funditus prementes, & cõdonantes iniurias, & pro peccatis pœnitentes, nec ipsa scienter celantes, castos etiã, omnes tandem Deum inuocãtes, & benefacientes, Deus illis ueniam faciens, in paradiso quẽq; secundum merita sua ditãs locabit. Illicita uero, animabusq; suis nociua gerentes, igne feruebunt indeficienti. Mores et cõsuetudines antecessorum uestrorũ pertrãseundo perspicite, ut quis qualisue finis cõtradicentium esset, percipiatis. Hęc quidẽ timentibus Deum, eiusq; sequacibus manifesta sunt castigamina. Tu quidẽ omnem dolorẽ, & tristitiã, ac desperationem

Bene operãtes nõ perdẽt mercedem suam.

Felicitas incredulorum uento noxio similis.

Cauendi infideles. At nunc Christianis scilicet tutum est cum eis fœdera pangere.

Cõflictus meminit in Badar, qua Saraceni grauiter laborarunt.

In auxilio diuino ponẽda spes uictoriæ.

Nõ fœnerãdũ. Machumetum sequentes paradisum ingrediẽtur. At Christus ait, Ego sum uia, &c. Et si cæcus cæco dux, &c. Inferos petent mali.

Exẽplo maiorum deterret à contumacia.

tionem expelle: quia tu tuiq; super cæteros sublimati estis, si in lege bona perseueraueritis. Si uobis aduersitates incubuerint, isti uel quippe sunt dies casus, atq; fortunæ. Deus malos abhorrens, in se credentes agnoscat, de cũctis testes accipiendo. P. Bonos homines deus mundat & purgat: incredulos autẽ, ut ferri purgamentum eiiciens, ad nihilum reducit. Opinati estis uobis aditũ paradisi patêre, nisi prius à deo fortibus & magnanimis in bello perspectis? Ante litis ingressum uos morti paratos firmabitis: Nunc eam uidẽdo, quid agetis? Machumeto nõ nisi legato Dei, quẽ & cæteri præcesserunt prophetæ, natura cædeúe perempto, uestrã legem defendentes, suũ terminare negotium studeatis. Sic enim uobis deo grates referentibus, suffragiũ atq; munimen tribuet diuina manus. Nullus igit mortẽ subire poterit, nisi deo uolente, tẽpore scilicet statuto. Deus omniũ uota dinoscens, omniumq; diues, mundana quærentibus tẽporale, petentibusq; cœlestia summum bonũ tribuet. Cõstat item, multorũ prophetarũ uiros summates, pluresq; bonos interfectos esse: nec inde detrimentũ seu timor oppressit Deo pugnantes, qui fortes & induratos diligit, atq; sustentat, & hanc suã orationem benigne suscipit: hic sæculoq; futuro illis misericors atq; propicius ueniæ dator, cum cunctis benegerentibus benefaciat. O deus culpas nostras ablue, peccata dimitte, pedes firma, & uim atq; uirtũtem nobis contra malos & incredulos tribue. Incredulos nullatenus quis sequatur, ne deuium et erroneum illum uertendo faciant, sicq; dãnandis adscribant. Deus aũt omnium optimus iudex, semper est sequendus. P. Cordibus incredulorũ ob incredulitatem & obstinanciã in uia praua turbationem immittã, ignisq; perpetui feruori tradã. Priusq; nostris cordibus dissensio titubatioq; fatigãs inhæsissent, uobis digredientibus à cæteris, ut uester successus clarescceret, me prius tum uobis dilecta patefaciente, Deus uobiscum pro suo uelle fœdus firmauit, uobis omnia peccata uestra, sola gratia misericordiaq; condonans. Vobis tamen postea lite relicta, per rupes atque conuexa fugientibus, nec prophetam uos retrouocantem, ut qui fortiter agendo sæculi futuri gaudium assequeremini, exaudientibus, curam atque dolorem Deus immisit. De prædę quidem amissione, uestriq; detrimento deo daturo ueniam, consolemini, nihil timentes, cum post dolorem habitum uobis quietum somnium deus induxit. Quo uobis refocillatis, uestri quidam animarum suarum commodo studuerunt: quidam de Deo rem iniustam atq; nefandam cogitauerunt, intrinsecus retentam maliciam nequaquam propalantes: cũ in solius Dei manu cuncta, in nostra uero nulla sint posita. Vnde illis dicentibus, se nequaq; interfici, si manus sua disponeret, manifesta eos: licet in proprijs domibus atque lectis quiescerent, hostium manu superueniente perimendos. Deusq; cognitor omnium uestrorum, arcana cordiũ cognoscit. Sciendum quidem, diabolũ omnibus die belli retrocedentibus, regressum propter actus antecedẽtes machinatum esse. Horum tamẽ omnium ueniam deus omnibus benefacientibus propicius permittit. Viri boni, nullatenus incredulis consentiatis, qui suis amicis prædatum pugnatumue proficiscentibus dissuadent, dicendo: Vestris domibus immorãdo, naturæ cædisq; mortem cuitare possetis. Horum tamen corda dolor & desperatio penitus occupant: Deusq; singulos actus uestros discernens, hos uiuificat, illos uero uelle suo mortificat. Omnibus in itinere suo mortuis

Scoria sunt infideles.
Animat ad bellum, utq; religionẽ armis defendant, ipso mortuo.
Machumet nil quàm legatus.
Prouidentia.
Non desperandum prophetis occisis.
Implorat Dei auxilium cõtrá infideles.
Cauendũ commerciũ infidelium.
Gratuita peccatorum condonatio.
Fuga Saracenorũ, nequicquã reuocante illos Machumete.
Vires hominũ nullæ.
Prouidentia Dei constituitur, qualẽ Bardesanes. &c.
Fugientes in bello, diabolo instigante.
Nõ audiendi à bello deterrentes.

Præmia in expeditione morientium.

ueniam, quæ cunctis uestris possessionibus prævalet, largiens, & ad iudicium mitissimum reuocans. Si tu grauis rigidiq; cordis existeres, nequaquam discederent. Sed tua tibi tuisq; mollicies obfuit. Vnde nunc illis condonans, illis à Deo ueniam perpetra, eosq; deinceps consolens de omnibus tuis negotijs delibera, & in omni rerum exordio te Deo tutori commenda. Quo uobis auxiliante, quis uos uincere quibit: eo uero nocente, quis subueniet? Cui singuli sapientes se commendant. P. Dedecus & illicitum prophetæ censentur, ut cum prædatum uenerit, quid prædæ negetur. Hoc namque faciens, die qua quisque Deo nemini nocente sua merita suscipiat, secundum graduum coram Deo distinctionem cum negato coram ueniet. Deus quidem è uobis prophetam docentem prius erroneos uias rectas, & legem, & castigantem animas, atque mundificantem excitans, bonis hominibus multum beneficium contulit: uobis semel mala, secundoq; duplicata passis, & mirãtibus, hoc unde cõtingeret, uosmetipsos causam illius esse patefeci: quia Deus est omnipotens, qui die coniunctionis exercituum mala uobis accidere permisit, ut fortes & bonos ab hominibus prauis cordis & inconstantis discerneret, qui scilicet pugnare hostes, ne reijcere in Dei nomine rogati dixerunt: Si pugnare sciremus, uos sequeremur. Sed illi potius incredulis quàm bonis consentientes, aliud quàm corde retentum, uoce proferũt, morantes domo, sibiq; dilectis dicentes: Si modo uerbo parêrent, nullatenus interficerentur. Si ueraces sunt, se morti subtrahant. In uijs Dei morientes, nequaq; mortui dicendi sunt. Illi namq; de bono, Dei dilectione q; gaudentes, apud deũ uiuũt, expectantes post se relictos, nilq; timẽtes.

Si Deus pro nobis, quis contra nos?

Nõ præda neganda prophetæ.

Eximio Dei beneficio Machumet exhibitus, uel potius ex ira Dei.

Probatio per calamitates & cladem.

Felices et uiuẽtes qui moriuntur in uijs Dei, id est, bello.

AZOARA VII.

ISTis, sicut & cunctis obedientibus Deo, prophetæq; suo, beneq; facientibus, bonam de Deo spem habentibus, deus iudex, nulli quicq; auferẽs, maximam mercedem tribuet, post laborum sustentamentum. Illos quos sermo uentilat aduersus uos, congregati, timete, uos præmuniendo, Deoq; commendando, fidem suam augendo, dicentes: Deus suum uelle faciet cũ prosperitate, commodoq;. Illæsi reuersi, Dei summè diligendi, & honorificentissimi, dilectionem adepti sunt. Illos quibus diabolus timorem immittit, nemo uir bonus timeat, sed ne tantũ. Increduli rursum, & ad malũ ueloces ac proni, penitus negligendi, uelut sibi, non Deo nociui, malũq; grauissimum sæculo futuro passuri: ubi nequaquam Dei participes erunt. Hic autem omnis uitę status iocundus et prosper illis à Deo permittitur, nõ ut suis animabus fructificent, sed ut peccata sua multiplicẽt. Ad uestræ legis item confirmationem, & bonorum in ea perseuerantiam, ferruginem prius atq; fecem abijcere Deus uoluit: qui uos ad incognitum & absens sublimare uolens, legatum pro uelle suo uobis doctorem misit. In Deum itaq; credite, suoq; legato parête, mercedemq; maximam & gaudium accipietis. Dissimulatores & auari non efficaciter intelligunt, bona sua sibi sæpius malum grauissimum generare, Deo totius hæreditatis cœli terræq; domino facta sua sciente, illis mercedem æqualem suis meritis allaturo. P. Eorum sermone scripto, quem deum pauperem seq; diuites asserentes propheticidæ facti sunt iniustè, eos sic alloquemur: Damnati, reiq; pœnam, ignisq; feruorem uobis propter actus uestros antecedentes gustate, me nemini malum uel iniuriam agente. Dicentibus deum sibi mandasse, ne cuiquam legato-

Ad famã hostis aduentãtis cauti esse debẽt, & Deũ inuocare.

Contemnendi mali.

Felicitas prauorum, perdit eos.

Machumet datus ut ferruginem extergeret ab hominib. etc.

Auaris opes nocent.

Prophetarum interfectores, Iudæi scilicet.

Contra postulantes miracula ex Machumet.

rum,

rum, nisi prius igne diuino adueniente, & holocaustū consummante uiso crederent, dic: Ante te legatos cum multis uirtutibus, & hac ab alijs quæsita ueniſſe, et ab illis nequaq; ueridicis interfectos esſe. Non mirandum itaq;, si uobis non paruerint, cum prædeceſſoribus ueſtris uenientibus cum uirtutibus, & psalterio, libroq; splendidiſſimo contradixerunt. Omnis homo mortem gustabit, nec aliàs quàm sæculo futuro mercedem habebit. Illeque solus felix, quē Deus ab igne liberans, paradiso locabit. Illa namque firma: hæc uero uita, omniaq; mundana fortuita sunt. ueſtrorum corporum detrimentū, damnūq; pecuniarū incurretis, et à uiris legū contumelias atq; conuitia sæpius audietis. Sed si patientes, & fortes, Deumq; timentes perseueraueritis, æterni gaudij præmium possidebitis. Inter Deum uirosq; legum pacto fœdereq; firmato, scilicet quod ipsi doctrinam à Deo susceptam nec gentibus negarent, nec inuite dissimulando darent, omne pollicitum post terga proijcientes ad nihilum redigentur. Suorum factorum ostentatores, & ex operibus alienis, reue non facta laudis affectatores, malum diuturnum atq; graue subibunt. Cœli terræq; machina, & noctis atque diei uicissitudo, quarum opifex solus omnium est rex, & omnipotens, manifestæ sunt sapientibus uirtutes. P. Omni modo Deum inuocantes, & cœli terræq; compositionem mirando, sciendoq; Deum hoc pro nihilo non feciſſe dicentes: Tu domine misericors, nobis tuum præconem exaudientibus, ut legem rectam sequeremur, nostra condona peccamina, nosq; defunctos bonis adiunge, à te nobis per prophetas atq; legatum pollicitum complēs, nec die iudicij nos contemnens, ab ignis feruore, quo malos sine remedio grauiter affliges, libera: quia tu termino proposito, ueraciter omnium causarum iudex existes. Isti inquam sic dicentes, huiusmodi responsum audient: Neminem, seu uir sit, seu mulier, hic uel ille, quicquam suorum operum amittere sinam. In litibus prædictis mortem seu damnum amore mei passos, & à domibus suis eiectos, suorum data peccaminum uenia secundum gratiæ meæ suiq; meriti modum, cum mea retributio sit maxima, paradiso locabo. Summopere cauendum, ne uobis in terra, cum illa sit angustissima, participes uel ueſtrorum negotiorum executores efficiantur: cum ipsi ad sedem malam atque gehennam proficiscuntur. Velut è contrario Deum timentes ad paradisum, ubi est quies & aquarum fluxus: qua melius etiam apud Deum ad opus bonorum existit. Homines legum, deum adorantes, & in ipsum credentes, suisq; mandatis super te & super cæteros, Dei uirtutes nequaquam pro modico ducentes, positis, fidem adhibentes misericordiam atque præmium à Deo, omnium operum promptissimo computista, suscipient. Viri boni, Deum timentes, ut præcedatis, omnibus resistendo uitijs, bonum assiduè peragite.

Scripturæ sacræ uelut psalterium.
Ante obitū nemo felix.
Res mortaliū incertæ.
Iudæorū & eorū qui legē acceperunt Dei, fuit illam communicare.
Ostētatores bonorum operū punientur.
Deū inuocātes saluabuntur.
Cōsortiū infidelium prohibet.
Deus in numerato habet omnium facta.
Vincendum uirtutibus.

AZOARA VIII.

DEum primi uiri plasmatorem, unde sua consequenter mulier, & ex illis deinceps totum humanum genus, sicq; uos Deo operante facti estis, timentes adorate: nec fœminis ueſtris consanguineis beneficia dilectionemue subtrahatis. Cum Deus & angeli custodes existant orphanis, pecuniam suam nil inde, sed de ueſtro comedentes persoluite, nequaquam boni uicem malo supplentes. Sed si uos illis orphanis non æquilibrè rectū facere putaueritis, aliàs quotcunque placuerit, duas scilicet, aut tres, uel

Hominū procreatio: ex qua profluat amor coniugū.
Orphani haud fraudandi.

Vxores plures ducere licet, modo quis ſperet pacẽ inter eas conſeruare poſſe.

quatuor uxores ducite, niſi timueritis eas nullatenus pacificare poſſe. Tũc enim uel unam, uel quod ſua manus caſtigare quiuerit, quibus rem determinatam donet, ducat. Res autem ſuas illis permittentibus, ueſtra uoluntate poſtulante, licitè comedere poteſtis. Neſciis & temerariis ante dies diſcretionis ſuæ ſolum uictui ueſtituiq; neceſſaria tribuito: Adultis uero, ſæpiusqúe probatis, & moderatis, ac prouidis inuentis, integrè reddatis, nil inde comedentes, ſi diuites fueritis: ſi pauperes autem, parum: hocqúe determinate: In redditione pecuniæ teſtes adhibete. Deus autem totius computi cognitor eſt. Rerum à patribus ſeu parentibus relictarum filij, ac filiæ, cæteriq; portionem rectam parum ſcilicet, an multum accipiant. Horaq; diuiſionis propinqui, & orphani, ac pauperes, & miſeri, aliquam ſaltem portiunculam cum miti dulciq; ſermone ſuſcipiant. Linquentes infantes paruulos, ſi timuerint Deum, pertimeſcant, & inde bene loquantur. Pecuniam orphanorum comedentes, uentrem ignis ſolus cibabit. Ipſeq; ſemper flamma torquebitur in ipſa. P. Deo iubente, quantum duæ filiæ, unus habeat filius: Et ſi plures quàm duæ fuerint, ille duas tertias: ſi una ſola, mediam: omnesq; parentes ſextam obtineant, ſi filius affuerit. Sin autem, parentes ſint hæreditarij, mater tertiam, niſi fratres habuerit. Tunc enim mater habebit ſextam, poſt perſolutionem debitorum & eleemoſynarum patris. Vos neſcitis, quis in Dei mandatis uobis erit magis commodus, cognatus ſcilicet, an filius. Si mulier moriens infantem uobis non reliquerit, ſuæ pecuniæ medietatem habeatis: Quartam autem, ipſa prolem linquente. Pecuniæ uero mariti mortui filio carentis, quartam mulier habeat: octauam autem, ſi proles aſſit poſt debitorum & diuiſionum perſolutionem. Cumq; non filius, ſed alius hæres acceſſerit, uir ſeu fœmina germanum uel germanam habens, eorum quilibet partem ſextam habebit. Et ſi plures fratres ſororesúe fuerint, poſt debitum eleemoſynasq; ſuas peractas ſextam inter ſe partiantur. Omnis horum præceptorum obſeruator, paradiſum, quod eſt maximum: inobediens omnis & præuaricator ignem atque gehennam, mala contemptumq; paſſurus, poſſidebit. Mulier quatuor fœminis teſtibus conuicta, in domo uſque dum illi uiam Deus aperiat, uel ipſa moriatur, ſit detenta: & accedentibus ad illam malum ingeratur, niſi malo relicto benefecerint. Tunc enim Deus pius ueniam dabit. Neſcienter autem fornicantes, citoq; digredientes non ſic affligendos, Deus leniter exaudit. Male quidem operantes, nec ante mortem, ſed in ipſo mortis articulo digredi uolentes, & ſimiliter incredulos morientes, Deus abhorrens pœnis affliget. Viri boni, uim mulieribus inferre, easúe decipere, uel eas ſibi blandiciis ſubripere, ut ab ea prius ſibi data, niſi rea fuerit, extorqueantur, minime licet: ſed illis benefaciendo procedere. Cumq; contigerit uos illas non diligere, quanquam forſan à Deo multum profi-
cuum allaturo dilectæ fuerint, unam pro alia mutare licet. Sed licet mutandæ, unum quintare, ſeu quãtumlibet daretur, nihil inde reſumere licet: Sin autem, iniuſtum atq; peccatum facietis. P. Quónam modo qualiue mente cum inter uos coitus inter nos firmati fœderis pactum fuerit, quicquam reſumere quiueritis? Cauendum quidem maximè, ne ductas à parentibus ſecundum morem temporis gentilium ducatis, cum fornicatio mala uia ſit et immunda. Et ut generaliter ueſtrum procedat eloquiũ, omnes hæ mulieres

Vxores plures ducere licet, modo quis ſperet pacẽ inter eas conſeruare poſſe.

Vxorũ numerus pro facultatibus temperandus.

Hæreditatẽ dimidentes beneficí ſint erga inopes.

Orphanorum fraus punitur à Deo.

Teſtamẽtarius quis optimus incertum.

Adulterárum pœna.

Raptus, & fucus mulieribus factus.

Vxorum mutatio.

Fornicatio.

uobis

uobis interdictæ sunt & illicitæ, uestræ scilicet matres & filiæ, sorores & amicæ, neptes atq; materteræ, nutrices atq; germanæ collacteæ, matres etiã & filiæ mulierum uestrarum, si à uobis tactæ fuerint: sin autem, licitæ sunt. Nurus etiam, duæq; germanæ, quæ tamẽ alijs temporibus quasi licitę sumptæ sunt, Deus quidem pius & misericors ueniam efficiet. *Personæ prohibitæ in matrimonio.*

AZOARA IX.

LIber hic uobis cœlitus missus, licitũ atq; tenendũ hoc uobis statuit, ut pecunijs uestris castas mulieres undecunq; quæsitas, quæ malicijs semotis nec meretrices neq; fornicatrices existant, ducatis: illis pecuniã sci- tam & determinatã prębendo. Illis itaq; uestris taliter factis, quod deinceps placuerit, ruboris atq; timoris expertes agite. Et Deus quidem sublimis est atq; sapiens. Impotens quidem ob diuitiarũ tenuitatem huiusmodi bonas atq; generosas ducere, secundũ manus suæ potentiã, mancipia bona & ad legẽ cõuersa ducat: estq; Deus legis sapiẽs. Nubẽt quidẽ ea suis scientibus, munera danda cũ determinatione sumentia, ut bonæ fiãt mulieres, nõ fornicatrices, nec amasios habentes. Illis aũt deinceps fornicantibus, medietas malorũ atq; cruciatuũ generosis fornicãtibus inferendorũ ingeraẽ. Indurare tamẽ atq; perpeti melius est, Deo uolente, qui maiores antecessorũ afferens ueniã largiẽ: cũ ille sit sublimis & sapiens, ueniæq; dator, leuia præcipiens & possibilia, cũ hoiem fragilẽ atq; debilẽ effecerit. Sequentes uero suos luxus et desideria, nos oẽs imitatores sui esse uellent. Viri boni, pecunias uestras mendacia, ubi pactũ mercaturę firmatur, inter uos acciderit, nõ comedite, nec animas uestras interficite. Hoc nãq; spõte maliciose faciens, in ignẽ proijcieẽ: quod Deo leue est. P. Omnẽ se diuertentẽ à rebus illicitis & pessimis, indeq; declinantẽ, in loco gaudij pleno, summoq; bono Deus ipse collocabit: nec uos dei munera cæteris non uobis parata adipisci studeatis. Quisquis nãq; uir seu mulier operũ suorum mercedẽ à deo, qui solus est oia sciens, obtinebit, singulis suis officijs patefactis. Patribus atq; cognatis portionem suã de rebus à se relictis præbete, quia Deus est omniũ testis. Cum uiros mulieribus præesse deo placuit, ut ipsi corrigãt eas, cũ quibus suã expenderint pecuniam, ipsæq; deũ inuocent, & maritis pareant, & eorum secreta sibi cõmissa celent, ius æquũ postulat. Quæ si forte præcepta nõ obseruauerint, à uobis correctæ & castigatæ, in domibus lectisue detentæ uerberentur, usquequo uestris nutibus atq; pręceptis pareant. Tunc aũt nequaq: quia Deus est excelsus & immẽsus. Seditione quidẽ uobis superueniente, sensu specta: si pacẽ uoluerint, utriusq; partis uiri recõciliatũ eos accedant, Deo qui est incõprehensibilis & excelsus directionẽ atq; cõnexũ facturo. Deũ timentes, nullũ ei participẽ æstimetis. Vestrisq; parentibus, & propinquis, & orphanis, ac pauperibus, atq; uicinis, & coitinerãtibus, ac peregrinis, subditisq; uobis bñfacite: totius ostẽtationis, quã deus abhorret, expertes. Auaris negãtibus bona sibi à deo cõmissa, & pſuadẽtibus cæteris, ut idẽ faciãt, malũ & dedecus inferemus. Suã quoq; pecuniã ut hoies uideant, expendẽtes, nec deo alterius sęculi iudici credẽtes, diabolis cõsociabũt. Quare uel hos in deũ alterius diei iudicẽ credere, uel illos bene sibi desup data distribuere grauat? Omniũ tamẽ deus cõscius est, qui nullũ librũ, licet etiã sit formicæ portiũcula minus, quin cõputando remuneret, prætermittit, meritumq; magnum & cõpletum beneficium multipliciter reddet, ex se etiam

Pudicæ uxores ducendæ.

Fidei cõsortes ducẽdæ. deut. 22

Possibilia præstitu Dei præcepta.

Non fraudes admittendæ.

Sũmum bonũ Deus bonis cõfert.

Viri præsint mulieribus. Gen. 3. etc.

Vxores quæ nolunt parêre castigentur.

Reconciliationes.

Auaricia.

Ostentatores hypocritæ.

Incredvli damnandi.

multa daturus. P. Die qua nos cunctarum gentium testimonium afferentes, horum uobiscum testes accesserimus, omnes Deum non inuocantes, prophetisq; minime credentes, secretam planam effici, nec unquam de creatore quid negasse, summis uotis affectarent. Oratum euntes nequaquam ebrij, sed penitus ebrij sint, ut quid acturi dicturiue sint, sanè cognoscant. Post coitum item, & egestionem, antequam orent, abluantur: nisi uel ægroti, uel in itinere fuerint, ubi repertus aquæ sit impossibilis. Tunc enim terræ mundæ puluere quasi aqua tergendo emundari licet. Deus namque pius ueniã dabit. Partis uero libri datores, errorem sequentes, uos similiter erroneos persuadẽt. Deus autem omnium custos & uindex, uestros hostes agnoscet. Iudæis uerba legalia distorquẽtibus, & in lege plurima mala proferentibus, & se quidem audisse, & non credidisse fatentibus, commodius atq; melius esset nobis credidisse & paruisse. Sed horum pauciſſimi fidem assequentur, cum Deus ipse gratiam suam atq; pietatem ab illis penitus retrahit. Homines tamen legis, hic nostrum munus cœlitus missum uestram legem confirmans, ante q̃ uestras facies retrorsum agã, ut sicut cæteros die sabbati confudi, destruam, credite. Deum adorãtes, qui summè criminalia peccata uidet, cęteris maiora nequaquã, sed minora cui uult, cõdonat. Nõne uidetis, qualiter ipsi glorificantes suas animas exaltando deo mendaciũ, quod est peccatum maximum, imponunt? Deus tamen quos uult, exaltat, nulli faciens iniuriam, nec auferens pondus nuclei ossis. P. Partis item libri datores, magos & idola credentes, dicentesq; se uiam rectiorem atque meliorem ex equi, Deus à se repellens confundit, absq; spe tutoris & uindicis. Sed rursus diuitiarum regniq; partem, unde nihil præbent, habere dicentes, hominibus de diuino munere sibi collato multum inuident. A me quidem genti libro & sapientia regnoq; & maximo tributis, cum eorum quidem quidam crediderint, quidam minime, incredulos nostrisq; uirtutibus cõtradicentes in ignem proijciemus, eorũ cutem cõsumptam semper renouantes, ut ignem sine termino gustent: credentes autem, & bene gerentes, in paradiso sub umbra refrigerij collocabimus. Hoc uobis à Deo præceptum summè considerandum, ut depositum remunerationemq; suæ genti reddatis, iudiciumq; facturi rectè iudicetis. Hinc enim Deus omnia uidens & audiens uos bene castigat. Deo, suoq; legato, uobisq; præsidenti, parête. Cumq; uerbum ambiguum ignoratumue uobis inciderit, ad deum atq; prophetam, in Deum sæculoq; futuro credentes, uos conuertite: et hęc uobis melior expositio fiet. Nónne uidistis dicentes credere se præceptis super uos et antecessores uestros desuper missis, qualiter Atheut iudicium postulant, in quem neminem credere seu parêre mandauimus? sed illos quàm longius aberrare diabolus suggerit, quod ad Dei prophetæque mandata conuerti rogati, quàm effrenes atque proterui uiæ suæ malæ semper innituntur. P. Quid facient, cum flagitium & mortem secundum suarum manuum opus antecedens inuenient? Malis tamen peractis redeuntes, coram Deo se nil nisi bonum & directionem ulterius uelle pollicentur, Deo tamen eorum corda agnoscente. Tu quidem ab illis discede post castigamen, & dictum mentibus suis intimato. Nullum legatũ, nisi quem cuiusq; mandata sequerentur, misimus. Et si illi tecũ deũ ueniã culpis neglectis postularent, eũ pium uenięq; datorẽ inuenirent. Illi uerò diuino præcepto minimè

Iudæi falsarij legum, et incredvli.

Sobrie orandũ.

Ablutiones, seu lvstrationes.

Ambigui in fide, magi, idolatræ, Deo inuisi.

Obedictia deo, et legato, et principibus debetur.

In dubijs ad Deũ et prophetã cõfugiendũ.

Peruicaces post admonitionẽ relinquẽdi.

Cur igitur alibi iubes occidi?

10 20 30 40

nimè parebunt, usquequò te iudicem suæq; controuersiæ discussorem constituam, & illi suis animabus nequaq; odium uel iram, sed ueritatem firmissimam gestent, & ad inuicem se salutent. Si mortem uel exitium iniungeremus, perpauci cõcederent. Nostrorum tamẽ præceptorum effectus plus cõmodi bonoq; ferret, cum eis mercedem maximam tribueremus, rectãq; uiam doceremus. Omnis quidem Deum legatumq; suum sequens, prophetis suisq; credulis, Deoq; nomine peremptis, quibus Deus misericordiã cõtulit, associabitur, Deo dante: ex cuius uelle & misericordia, cunctorum abundãtia bonorum procedit. Viri boni, summè cauete uobis in loco timoris atq; periculi, uos inde remouendo, aut bene curãdo. Quidam uestri recedentes, si manentibus illic mala contigerint, inquiunt, Deum sibi ob suã absentiã minimè fuisse: Si bona uero, se nõ affuisse dolent, tanquã aliquid magnum per presentiam adeptos. Istud pro sęculo futuro uidẽtes, propter Dei uiam rectam lites efficiant. Omnem enim sic pugnantem, seu uictorẽ seu peremptum maximo donabo gaudio. Propter uiros debiles, & mulieres ac infantes deprecantes, ut eos à uilla propter homines educat, sibiq; tutorem ac uindicem præbeat, pugnã quare nõ committitis? In nomine Dei uiri boni pugnent: Increduli prauiq; pro Amotheut, dæmonis adiutores expugnate: Quia gens sua debilis existit. Nónne uidistis quosdam inito sibi prælio homines, ut Deum, plusq; timere, cæteris persuadere, ut manus subleuarent, & orationes ac eleemosynas facerent, ipsiq; deo dicere: Quare nunc, non ante uel postea termino litis statuto, nos litibus adscribis? Huiusmodi uiris manifesta, quod omnis huius mundi pecunia possessa pauca est timentibus Deum, alius uero maxima: ubi nemo molestiam uel iniuriam sentiet, nec locorum quisquã licet turres cemento fabricatæ, mortem remouere potest. Hi quidem commodum sibiq; placitum adepti inquiunt, hæc Dei sunt: mala quidem tibi penitus adscribunt. Tu uero dic eis, omnia Dei esse. Quid de hac gente sentiendum, quæ nullius scientiæ capax esse potest? Quicquid boni quis fecerit Dei est: quicquid mali, suæ animę, Deo teste. Sequens legatum, Deum imitatur. Discedente quidem nulli custodem uigilem supponas: Præsentes se tui præcepta sequi testantur, absentes noctu transmittant: Deo tamẽ suorum secreta cordium dinoscente. Ab illis igitur tu deuitans, te Deo commenda, qui est imperatorum optimus. P. Alchoram fidem quare non adhibent? Qui nisi uir dei esset, contrarietates* multas obtineret. Mandato securitatis seu timoris illis adueniente, parum inde tractant. Sed si legatum homines sapientesq; sequerentur, suis retenta cordibus patescerent. Nunc autem nisi diuina pietate & abundantia suffulti, diabolum omnes, paucis admodum exceptis, sequerentur. Tu uero Dei nomine pugnam committe, nullius nisi tuæ solius animæ custos: bonisq; similiter litis effectum persuade. Deus namque cæterorum maliciam, cum sit eis fortior & efficacior, repellit, eisq; plurima mala retribuet. Postulans ab alijs beneficia ad opus inopum, beneficij partem habebit. Ad opus quidem aliorum mala quærenti, peccatum duplicatur. Deus autem est creator omnium, & custos. Cuilibet te salutãti, salutationem æqualem redde, uel saltem bona uerba congerendo multiplica: & Deus omnia noscit.

Qui recipit prophetã, prophetæ mercedẽ percipiet.

Cautio in bellis, et præmium militiæ pro fide.

Timidos uituperat.

Nõ fidendum in certis diuitijs, sed futuri sæculi bonis.

Bona Deo, mala homini adscribenda.

Machumet sequens Deum sequitur scilicet.

** Cõtinet autẽ multas cõtradictiones: igitur non ex Deo.*

Ad bellum instigat.

Pauperibus cõquirens beneficia præmium habebit.

Salutantes reſalutandi.

NOn est Deus, nisi unus, omnes cõgregaturus die resurrectionis: ubi nullus est locus mendacij: Cuius uerbo quid est uerius? Viri boni, quid cũ illis incredulis, quasi duabus cohortibus, quorum capita deus ob errorem suum subuertit, cõmunicatis? An ad uiam uestram rectã subleuare, Deo nolente eos nisi uia mala procedere, quæritis? Ipsi quidẽ uellent nos sibi in errore & incredulitate coæquari. Vos itaq; neminẽ eorum uobis ne gociatorẽ, seu sociũ, uel amicum, nisi prius recta Dei uia pugnatũ seu prædatũ iuerint, associate. Sin aũt, eos ubicũq; repertos, si fit possibile, capite, & interficite. Eorum aũt nullum uobis sumatis adiutorẽ, nisi cum quo fœdus firmaueritis, aut cuius cor dum est ut se cõuertat, ne uos, gentemũe suã expugnet, deo quidẽ si placeret, eos ad uos expugnandũ excitando subleuaret. Quod illis nõ agentibus, sed uobis spõte sua se subijcientibus, nullã eis molestiã inferatis. A uobis sibi suisq; securitatem petentes, & deinceps cõtra uos pugnã ineuntes, nisi uero uestrãq; pacem acclamauerint, manusq; suas retraxerint, eos inq; ubicunq; repertos, capite & interficite, quibus eminentem instigatorẽ & imperatorẽ deus imposuit. P. Nemo bonus bonum scienter interficiat. Ignoranter quidẽ perimens aliũ, bonũ redimat, & insuper parentelę reddat homicidiũ, nisi illa cõdonare uolente. Huius effectus impotens deo se pœnitentẽ, & ulterius ab huiusmodi recessantẽ reddens, duobus mensibus cõtinuis ieiunet. Spõtaneus boni uiri peremptor, ignẽ gehennæ perpetuũ, irãq; dei pœnã ei summã inferentis & abhorrẽtis patiet. Viri boni, prædatũ eũtes nullatenus acclamãtibus, eos surdos aures adhibeant, dicentes eos nequaquam credendos, ut suã extorqueant pecuniam: cum Deus summas diuitias innumeraq; bona possideat: qui, sicut prius cæteris incredulis, ita uobis uiam rectã tribuit, omnia sciens. Domo manentes, nullo morbo grauati, euntibus prædatum atq; certatũ in nomine Dei, cum pecunia sua uitaq́ue, nullatenus meritis coæquentur. Hos namque sic euntes, illis perendinantibus, Deus omnibus bona mandans, per gradum excelsum superponet, uelut maioris meriti, purioris q; ueniæ uiros. Ab angelis malis interfecti, detrimentumq; suis animabus operati, quæsiti quí nam essent, se debiles in terra fuisse testati sunt. quibus & hoc respõsum est: Nónne terra Dei spacioſa satis & immensa, qua profectum iretis, extitit? Isti quidẽ gehennã, uiamq; malã incurrẽt, nisi uiri debilissimi, & mulieres ac infantes ingeniorum & itineris inscij fuerint: quibus forsan Deus ueniæ largitor, ueniam præstabit. Terrarum propter Deum expugnatores, & è domibus suis propter deum atque prophetam quæsitum exeuntes, in terris abundantiam adipiscentur, ibiq; morientes Dei misericordiam integre consequentur. Quando prædatum pugnatumúe profecti estis, orationem aliquam uel omnes prætermittere nõ timeatis: si timueritis, malum uobis ab hostibus futurum, cum illi uobis summe inimicentur. P. Cum tu in exercitu ad orationẽ surrexeris, & tecum plures, quidã tecum orent, quidam arma teneant: quí deinceps uice mutata, fundant orationes, uobis arma tenentibus. Secundum eorum namq; uelle, uobis illi superuenientes, & uos interficerent, & substantiam uestrã tollerent. Vos item, uel infernos, uel loco pluuioso, uel lutoso manentes, arma uestra ponere, uosq; bene custodire, nõ sit uobis tædiosum, seu difficile. Eis namq; deus malũ cõtemptibile dedit. Oratione terminata surgentes, seu iacentes, Deum nominate:

Nõ cõmunicãdũ incredulis.

Qui socij adsumendi.

Ne resistatis malo, &c.

Rebellantes opprimendi.

Non occidendi boni.

Cædes imprudenter facta, ut expiãda. Deut. 19. aliter.

Cædes spontanea gehennæ ignibus punitur.

Prærogatiua belligerantium pro religione.

Orationes in expeditione.

nate: In loco uero timoris experte, orationes uobis bonis impositas per suas horas dicite, nec propter eos timidi, pusillanimesque sitis. Quia si uobis dolores incubuerint, et illis similiter uos insuper, quod illi nequaquã à Deo speratis, qui est incompræhensibilis & sapiens. Librum ueracissimũ super te cœlitus missi, ut secundum dogma nostrum inter homines iudices, nec cum malis causam ineas. Sicq; tibi tuisq; Deus pietatis ueniæq; dator, reatus condonabit. Pro illis item hominibus, qui animæ suæ detrimentum operantur, minimè Deo, et sui cordis arcana dissplicita ipsi Deo, qui omnes actus suos circuit, celantibus, ratiocinari desiste. Licet enim in hoc sæculo pro eis differas, quis in alio contra Deum causam tractabit? Vel quis adiutor erit? Omnis fornicator, & animæ suæ detrimentorum operator, si Deum precando pœnitentiam egerit, ipsum pium ueniæq; datorem inueniet. Peccata perpetrans nulli nisi animæ suæ nociuus existit, cum Deus omnia sciat. P. Quisquis culpam peccatumue perpetrans alij imputauerit, sibi nociuus existit. Vnde in iudicio errans, suæ tantũ animæ nociuus, tibi minimè iudicium à te iudicatum falsum prædicaret, nisi pietas amorq; Dei subueniisset. Deus namque, magnus & abundans, te nescita docens, hunc librum atque sapientiam super te descendere desuper fecit. In eorum autẽ uerbis nulla perpenditur utilitas, nisi tãtum illius, qui de substantia sua rem scitam eleemosynamue distribuit, & concordiam inter homines firmauerit. Huic namque tali ueniam mercedemq; maximam tribuemus. Omnem autem post res scitas, uiamq; bonam agnitã prophetæ cõtradicentem, ei uiã desideratã permittendo, gehẽna malaq; uia torquebimus. Deus enim nequaquã criminalia, sed illis minora, quibus uult condonat, cum criminale gerens, in longissimum errorem abijciet. Inuocantibus nil nisi fœminas, ferocemq; diabolũ, deus amorem suũ. Cui diabolus inquit, de gente tua partem agnitã ego sumens, eam abuiã, & instigando ac suggerendo malo pronã efficiens, ut aures & mẽbra tum bestiarum tum hominũ secet iniungã. Omnis autem loco Dei diabolo seruiens, iacturam manifestã incurrit. Qui licet illis hoc & alia facere polliceatur, nulla penitus pollicita persoluit: Ipsiq; gehennam ob hoc ingressuri, nõ inuenient exitum. P. Omnes benefacientes in paradiso aquis subtus fluentibus amœna perseuerãter collocabo. Hoc Dei uerbo quid est uerius? Secundum uelle uero tuum & plurium hominum legum, nemini male gerenti uicissitudo remunerans reddetur: Sed ex Dei parte nec suffragium nec uindictam Deo præsente reperiet. Omnis autem benefaciens, legemq; rectã tenens uir seu fœmina, paradisum, ubi nullus, quantum est granũ sinapis, iniustè perdit, ingredietur. Vbi reperiri potest lex melior quàm hominis humilis, deo penitus deuoti, sequentis legem Abrahæ, quẽ electum sibi deus omnia cõplectens, omnia possidẽs dilexit? Quæstione facta de mulieribus orphanis, quibus determinata scripto minimè soluũt, & quas in uxores ducere postulatis, liber hinc inde gerenda tradit. Infantulis, & cæteris orphanis rectum examen facite: Deus enim omnes actus annumerat. Sic mulier sui mariti discessum derelictionemue timuit, ei pacem quærere, cum pax melior sit, non sit difficile. Similiter & cæterę mulieres auaræ super alias zelotypæ pacem cõfirment, atque corroborent. Omnis timẽs & benefaciens, Deo singula sciente, mercedem accipiet. Inter uestras mulieres pacẽ & æqualitatẽ retinere cum sit impossi-

Secũdũ Alchorã iudicandũ.

Pro malis non intercedendũ.

Peccata nõ alijs imputãda, sed sibi.

Re non uerbis manibus declarantes studium legis, præmium accipiunt.

Criminalia peccata, id est, mortalia, et uenialia.

Diabolus instigator mali.

Diabolus uana promittit suis.

Paradisus.

Etiã minimum bonũ remunerabitur in paradiso.

Abrahæ lex optima.

Orphanis cauet.

Mulieres pacẽ studeant.

impossibile, earum contrarietates prout minus poteritis patiamini. Vobis enim pacem firmantibus deus pius dabit ueniam. Illis quidem diuisis, cuicp portionem amplitudinis suæ deus immensus & sapiens cunctaq; possidẽs præbebit. Hominibus quidem legũ, tuis antecessoribus, tibiq;, timere deũ iniunximus. Sin autem, Dei cuncta scientis atq; uidentis sint uniuersa: cui si placuerit, omnia mundana & trãsitoria destruens, cum alijs ueniet super hoc summè potens, apud quem est, quicquid de hoc, sæculoue futuro quisli bet expetit. Viri boni, directores uel dilectores hominum & æquilibres co ram Deo testes, licet de uobismetipsis sit, uel de parentibus, seu propinquis, diuitibus uel pauperibus, cum deus omniũ sit iudex, estote, nec uiã falsam & erroneam sequi uelitis. Rem etenim inuoluentes, aut de recto discedentes, deus agnoscet. Viri boni, in deum credẽtes, suo legato libroq; super eũ misso, & libro quoq; prius posito, & angelis ac alius diei aduentui credite. Sin autem, lõgus error uos abducit. Prius in deum credentes, postea factos incredulos, exhinc legales, postremoq; malos, si in illa perseueretis incredulitate, ipse deus penitus abhorrens, nec ueniam dabit, nec rectam uiam patefaciet. Quibus tu manifesta, quod ignem grauissimum introibunt. Loco bonorum, incredulorum amicitiã & societatem propter honoris adeptionem, cum Dei sint honores uniuersi, nemo sortiatur. Liber enim super uos cœlitus missus, quod cum renuentibus mãdata Dei non sedeatis, nisi prius ipsis mutantibus uerbum, instruit atq; castigat. Sin autem, illis cõniti & cõ similes eritis. Quia deus raptores iniustos & incredulos in gehennam congregabit. Vobiscum blandiendo morantes, à uobis commodo lucroq; suscepto, se fuisse uobiscum asserunt: Incredulis autem adueniente successu, se suos protectores & auxiliatores esse testati sunt. Sæculo uero futuro inter eos iudicium dabit Deus, illos malos bonis nequaquã præferẽs. P. Incredulí Deum fallere nitentes, ab ipso potissimè fallũtur. Qui surgentes oratum, inconstanter & ægrota mente orationes fundentes, hominibus benefacientes censentur: cum illi nec hinc, nec ilhinc deum nequaquam nisi parum diligunt, nec quis, quem Deus aberrare uult, uiam rectam inueniet. Illi inquam mali & increduli, in fumo septimo putrorum igneo sine omni spe suffragij mergentur: nisi qui uia praua relicta bene facientes, Deo paruerint, & se in Dei nomine in sua lege purgauerint. His namq; sociandis bonis hominibus cõmodum, præmiumq; multum à Deo speranda sunt. Vobis quidem malum inferri non uult Deus, si ei cui grates omnes reddendæ sunt, in eum credentes gratias retuleritis.

Testimonium sancte reddendum.

Alchorã fides tribuatur.

Apostatæ peribunt.

Cõmerciũ infidelium fugiendum.

Amici ollæ & fortunæ.

Astuti capiuntur in astutia sua.

Deus bene uult hominibus gratis.

AZOARA XI.

DEus omnia uidens atq; sciens, solis male gerentibus necem contumelioſam, uerbumq; malum fieri diligit. Omnis operator boni clàm coramúe, & iniuriarum cõdonator, ueniã à Deo omnipotente cõsequentur. Deo suisq; legatis inobedientibus, & inter eos discutere uolentibus, secp parti non toti, sicq; rectam uiam assequi putando, credere cõfitentibus, uelut ipsius ueritatis incredulis, malum atq; contemptum ingeremus. P. Credentibus autem prædictis, nec inter eos discutientibus, mercedem innumeram pius ueniæ largitor Deus tribuet. Illis te precaturis, ut super eos liber de cœlo descendat, dic, quosdam à Moyse maius hac re petisse, uidelicet ut ipse Deum eorum oculis monstraret, & ob hoc cœleste fulgur eos percussit.

Semifideles nõ placent Deo

Contra portentorum petitores Iudæos.

sit. Visis uirtutibus eis taurum adorātibus ueniam fecimus, Moysiq; regnū immensum & manifestum dedimus, & super eum montem extulimus, eisq; præcepto ut si per portam humiliantes ingrederentur sibi suisq; nostris uel nihil agerent, pactum inde firmatum sumpsimus. Quod deinceps illis rumpentibus, propheticidisq; factis, atq; testantibus se corda dura et obdurata gestare, eorum corda Deus ipse sigillauit. Quorum præter admodum paucos, nulli credent unquam. Vnde Mariæ blasphemiam & immoderatam contumeliam inferunt, seq; Christum Mariæ filium Dei nuncium peremisse perhibent. Sed nequaquā eum imò sui similē suspendentes interfecerunt, profitetes etiā se suæ cædis authores. Cordibus suis non minimā ambiguitatē inde gerunt. Sed eum nullatenus interfecerunt. Quia Deus incompræhensibilis & sapiens, eum ad se transmigrare fecit. In quem uiri legum ueraciter ante mortem credent, & eorum sæculo futuro testis adstabit ille. Ob eorum iniuriam atq; malitiam, quædam prius licita illis statuimus illicita: qui quoniā uiam Dei ferè penitus derelinquunt, meq; prohibente fœnus accipiunt, hominumq; pecunias pro mendacijs & iniurijs comedunt, malum atq; dolorē expectant. P. Horū tamen constantes, atq; sapientissimi, deumq; inuocantes, præceptis super te tuosq; prædecessores cœlitus missis credunt. Quibus sicut et cæteris in Deum dieiq; futuræ credentibus, & orationes atq; eleemosynas agētibus, mercedem maximam tribuemus. Vobis quidem nuncium, sicut Noë & prophetis succedentibus ipsum, scilicet Abrahæ & Ismaeli, & Isaac, atq; Iacob, & tribubus, ac Iesu, & Iob, & Ionathæ, & Aaron, & Salomoni, simul & Dauidi, cui dedimus psalterium, fecimus. Quorum legatorū nominibus signatis, sunt & alij minime nominati. Moysen quoq; Deus affatus inquit: Isti sunt lætitiæ bonorūq; nūcij, malorumq; correptores, ne post ipsos missos à Deo incōpræhensibili & sapiente, iuste Deum ob suam accusent ignorantiā. Præceptorum tibi diuinitus datorum, quod diuina tantū perfecta sunt sapiētia, Deus est testis, angeliq; similiter, licet Dei testimoniū sufficiat. Incredulis aūt, quos longus error abducit, & male gerētibus, Deus nec ueniā dabit, nec uiam nisi gehennæ, quo perpetuò manebunt, demonstrabit. Quod ei leue satis est, atq; possibile. Legato ad uos cum diuina uerita te misso credite, ut boni efficiamini. hocq; uobis erit optimum. Sin aūt, Dei sapiētis & incompræhensibilis sunt uniuersa cœli & terræ. Summopere quidem cauendum, ne lege uestra quid indignum proferatis, nec de Deo quicquam nisi uerum dicatis. Iesus Mariæ filius, Dei nuncius, suusq; spiritus, & uerbum Mariæ cœlitus missum existit. In Deum itaq;, illiq; suo legato credentes, ne dicatis Deos tres esse, cum non sit nisi Deus unus, qui filio caret: Eiq; omnipotenti, uniuersa cœli terræq; subiecta sunt. P. Christus quidem ipse minimè negare poterit, sicut & nec angeli, Deo propinqui, quin Dei subsit imperio. Omnem negantem se in Deum credere, & se sublimantem, Deus suæ manui subiugabit. Credentibus uero, & bene gerentibus, merce dem pro suo merito tribuet, eorūq; gaudiū ex proprio uelle semper augebit. Incredulos aūt, & se sublimantes, pœnis maximis affliget. Ita uobis lucē atq; splendorē Deus ipse patefecit, qui cūctis in se credentibus, pius atq; propicius, munimē firmissimū perseuerat, suis uiam rectā manifestās. Perscrutātibus te de iure hæreditario, hoc Dei uerbū responde: Si quis germanā habēs absq; prole moriat, ipsa mediū substātię suę relictę sortiatur. Si è cōuerso con

Iudæi pertinaces & duriceruices.

Christus nō crucifixus à Iudæis sed alius ei similis. ut Cerdo, et alij hæretici, loquuur.

Iudæi credent olim in Christum.

Fœneratores Iudæi.

Ismaël propheta.

Psalterium Dauidi à Deo datum.

Fabulæ Iudaicæ de Mose.

Legato credendum.

Iesus Dei nuncius spiritus, uerbum, non tamē Deus.

Qui negat filium, negat & patrem. &c.

Infideles et superbi perdentur.

Hæreditarium ius.

tigerit, germanus totum hæreditet. Si sorores duæ fuerint, duas tertias accipiant. Si fratres uero multi, sororesq; plures, sexui masculino duæ partes, & fœminino una tribuatur. Taliter, ne uos ignorantia turbet, Deus omnia sciens uos instruit.

AZOARA XII.

Cibi uetiti.

VIri boni, in omni pacto uobiscum firmato constantes, meq; timentes estote, nec animalium fœtus, quos illicitos dixero, cum omnes alij liciti sint, nisi peregrinantibus, comedere uelitis. Peregrinanti quidem cauendum, ne uenatus interficiat, Deo prohibente, nisi prius mẽses prohibitionis peractos: Tunc enim uenatus, summe fas censetur. Omnis Dei domum inuocans, nequaquã oblationes in alto ponat; & ut misericordiam à Deo cõsequatur, in ipsum credat: nec ob homines prauos à uia recta se diuertat, Deiq; dilectionẽ, suisq; bonis, nequaquã malis atq; peccatis studeat, Deum timẽs: quoniã ipse grauis atq; difficilis super rerum fines inuenitur. Sunt autem uobis hæc illicita, sanguis & morticinium, animal quodlibet nequaquã Dei nomine peremptum, et suffocatum, ac igne combustum, uel ruina morti deditum, & à lupo tactũ, nisi quis illud interfecit. Nullus item nisi per Deum iuret. Sin aũt, iniuriam effecit. Malis quidem exhinc certũ erit, eos uobis nunquã dominaturos, cum hodie tibi tua lex, mihi propter te placita, donumq; Dei necessariũ atq; sufficiens cõpleantur. Me itaq;, non illos timete. Si cui rerum istarũ aliquam, quasi sibi necessarias quis quæsierit, nec culpę nec peccati reus erit: quia Deus pius inundabit ueniã. Quærentibus à te, quæ res sint licitæ, dices, sapidę & odoriferæ. Venatum tendens, si sui canes ab eo docti, sicut et à Deo, ipsi bestias cœperint, super eos Dei nomẽ inuocãs, eas comedat, Deũ timens, cui subest omnis rerũ numerus. Amodo rursum hic à Deo uobis daf licẽtia, ut de dapidus hominũ legũ comedatis, illiq; de uestris. Eorũq; fœminas bonas & timẽtes, ac in Deũ credẽtes, et nequaquã amasios habentes, cũ illis munera dãda tribueritis, ducite. Omnis legi nõ credens, omnia sua perdit opera, in die iudicij cõnumerandus amissoribus. Viri boni, cũ oratũ surrexeritis, facies uestras ac manus ac brachia usq; ad cubitũ, & pedes usq; ad tibias abluere, & capillos reuoluẽdo caput abstergere, & post coitũ mulierũ balneari uos oportet. Infirmi quidẽ, uel in itinere ab egestu, uel mulierũ coitu uenientes, et aquã minime reperientes, facies suas atq; manus terræ mũdæ puluere tergãt. Deus namq; uestrã diligit mundiciã, officijq; diuini perfectionẽ cum gratiarum sibi redditione et deitatis inuocatiõe. Cũq; uos cõfessi fueritis corã Deo, uos fœdus inter uos firmatũ audire & credere, Deũ timete, cũ ipse arcana cordiũ cognoscat. Omnem talẽ esse decet, ut nequaquã propter homines rectũ dicere sinat, sed corã Deo, omnibus timẽndo, quoniam omniũ opera noscit, rectum quo nihil est melius peragat, Deo credentes, & omnes benefacientes spe confirmaturo, et ueniã ac mercedem & misericordiã eis daturo. P. Increduli, uestrisq; præceptis resistẽtes, ipsi gehennæ deputantur. Viri boni, manus hominũ ferè uobis impositas, ego diuertẽs à uobis retraxi. Vos itaq; me, Deum omniũ bonorum tutorẽ, timẽtes adorate. Inter Deũ filiosq; Israël pacto fœderis firmato, xij. expugnatores atq; pręcones iustitię ministros ex eis Deus elegit, quib. et ipse dixit: Ego uobiscũ semper pręsens adero, si in me credideritis, prophetis meis fidẽ adhibẽtes, et eis auxiliãtes, & oratiões ac eleemosynas in meo nomine feceritis: uobisq;

Leuitico quædã concinunt.

Iurandum in Dei nomine, Machumet aũt iurat per cœlum, &c.

Lex Machumetis propter ipsum Deo placita.

Cibi concessi.

Venatus.

Quatenus participandum cum Iudæis.

Lotiones.

Deo, non hominibus seruiendum.

Dubium, an de exploratoribus xij. an de principibus tribuũ loquatur.

uobisq; dans peccaminum ueniam, paradisum & æternam mansionem tribuam. Omnem hæc linquẽtem, deuius error abducet. Illis autem nequaquã fœdere firmato constantibus, amorem nostrum retrahentes, corda sua peruersa duraq; fecimus, suæ legis partem retinentia et distorquentia: unde sem per res iniustas facere eos innitendo uidemus. Tu uero Deum, omnes benegerentes diligentem, pro ipsis, ut ueniam faciat, deprecare. Cum uiris itẽ Christianæ professionis, nostræ dilectionis fœdere firmato, illi quorundam eis præceptorum obliti sunt. Illis autem, & istis, hostilitatem & infestationẽ ac abhorritionem usq; ad diem iudicij Deus immisit, eorum secundum opera sua uenturus iudex. Viri legum, uobis nuncius uester missus, uos multa prius à nobis negata docturus, multa adhuc taciturnitati cõmendaturus, lucem secum librumq; cœlitus missum, qui timentibus Deum uiam saluam & rectam ostendit, & à tenebris eijcit, affert. Sciendum quidem eos incredulos esse, qui Iesum Mariæ filium Deum esse dicunt. Quis enim eis quicquam faceret, inde si Deus omnipotens, omnia prout uult faciens, cuius imperio cuncta subiacent, Christum atq; Mariam, omnesq; mũdanos mori faceret? Vos Iudæi atq; Christiani, si Dei filij, suiq; dilecti estis, pro ut uos dicitis, cur uobis culpas atq; peccata gerẽtibus pœnas et malũ ingerit? Certe uos nihil aliud quàm homines estis, à Deo ueniæ mercedisq; maximæ datore, ad quem omniũ erit reditus, creati. P. Vobis, uiri boni, nunciũ uestrum aliũ prophetam à longe sequentẽ dimisimus, ne uos iuste cõqueramini, uos carere doctore, qui gerenda præcipiat, illicitaq; prohibeat. Moyses suæ genti persuadens, ut Deum ipsum inuocando adorarent, quia eis prophetã, & reges, ac diuites, multaq; nulli cæterarum gentiũ commissa cõtulit, inquit: Terram sanctã, scilicet Hierusalem, uobis à Deo prædestinatam, intrate retrouertẽtes. Sin aũt, damnũ et detrimẽtum incurretis. Dixerũt illi: Cũ homines ingẽtes, graues, atq; fortes illic immorẽtur, nos nunquã nisi remotis illis ingrediemur. Tũc duo uiri Deũ timẽtes inquiũt: Vosmetipsos, si boni estis, Deo cõmendantes, p portã super eos ingressum facite, sicq; uictoriã adipiscemini. Illi tamẽ obstinaces, quasi Moysen improbãdo, inquiũt: Nisi prius illis expulsis, nos nequaq; aditũ tentabimus. Sed tu Moyses, atq; Deus, eos expugnate, nobis hic stãtibus. Quibus Moyses respondẽs, se nullius animæ nisi suæ fratrisq; moderatorẽ et imperatorẽ esse, Deum ut inter eum illosq; malos discuteret, precatus est. Dixitq; Deus: Noli solicitari, uel quicquã de huiusmodi malis hominibus cogitare. Ego nãq; illos malos & noxios, xl. annos inducã, & per terras uagari faciam. P. Illis historiã filiorum Adæ, ubi sciant qualiter alter alterũ interfecerit, retexe. Illis holocaustũ igne superposito facientibus, alterius holocaustũ, alterius minime à Deo collectũ est. Vnde alteri dicenti fratri suo, Ego te interficiã: alter respondit, Deo nullius holocaustũ acceptabile, nisi timentis ipsum. Idemq; dixit: Licet manũ tuam ad mihi mortẽ inferendã superextenderis, ego nequaquã ut te necem, manum extendã. Deum namq; sæculi totius imperatorẽ timeo. P. Actuũ peccatiq; sarcinã feras, sic igni deputãdus. Talem nãq; mercedẽ maleficus assequitur, minime perhorresco. Illi itaq; diu deliberãti, anima sua cædẽ fratris persuadente, fratrẽ occidit, deinceps perditis associatus. Coruus aũt à Deo missus in terrã, quid de fratre suo gerendũ esset, insinuauit. Ille igitur nec inertia nec pigricia retẽtus, fratrẽ suũ, ut coruus coruũ terra cooperiẽs, semetipsum deinceps

Intercedendum pro Iudæis. Christiani legẽ traditam sibi deseruerunt.

Machumet legum lator.

Iesum Deum cõfitentes, increduli. Christiani & Iudæi non filij Dei dilecti, quia propter peccata affligumur. at Prouerbiorũ 3. refellitur. Historiam Nũ. 13. et 14. perperam replicat, ut solet.

Historiam occisi Abel, Gen. 4. uertit in fabulam.

Homicidium scelus maximum.

deinceps reum & repræhensibilem notauit. Hac itaque de causa filijs Israël scripsimus, ut quisquis hominem uita priuauerit, nisi ipse primus alius interfector, terræq; uastator extiterit, quasi totius gentis perẽptor existat: uniusq; uiuificator, quasi totius gentis resuscitator habeatur. Multis ad uos iam prophetis cũ uirtutibus missis, postea tamen eorũ multum terrã manentes iniustitiã secuti sunt. Omnes Deo suisq; prophetis resistentes, & ubiq; locorũ, ut iniurias hominibus terræq; uastationẽ ingerant, discurrentes, cædẽ & suspectionem, aut pedũ uel manuũ per oppositum abscissionẽ promerentur, atq; de terra proiectionẽ. Istiq; tales in hoc sæculo contemptũ, & in alio grauissimum malũ patientur, nisi prius illi mala dereliquerint, quàm uos eos aliquibus malis puniatis. Sciatis etenim, Deũ sua benignitate ductum, ueniã datu-

Graſſatorum pœna.

Inter ſe benefici Machumetiſtæ, alios perſequantur.

rum. Viri boni, Deũ timentes, factis per quæ uos ipsi propinqui sitis, studeatis, ipsiusq; nomine usquequo uos meliores, & elatiores efficiamini, præ-
datores & expugnatores estote. Incredulorũ aũt die iudicij nulla fiet redemptio, licet tantũ quantũ bis terra caperet, pro se darent. Ipsi nãq; maximis af-
fligẽdi pœnis, ab igne glisscentes, exire, nunquã inde euasuri, summe torque-

Furti pœna.

buntur. Furũ manus abscindãtur, eo q; Dei grauis atq; sapiẽtis offensionẽ & irã promerentur. P. Post malũ perpetratũ pœnitenti, beneq; faciẽti, Deus

Remiſſio peccati.

pius & misericors sibi dilectis ueniã, inimicis malũ pro uelle suo prębẽs, cum ipse sit omnipotẽs, eiusq; sint uniuersa, ueniã tribuet. Pro festinãtibus secun-

Contra Iudæos doctrinam Machumetis oppugnantes.

dũ uires suas ad incredulitatẽ, qui scilicet ore fidẽ confitẽtes, corde renuunt, nec curã multã nec dolorẽ tu nũcie sustineas. Iudæorũ falsa loquentiũ, alijsq; cõsimilia fari persuadentiũ, qui uerba distorquẽtes dicũt: Si uobis hæc uel illa dederit, sumite: sin aũt, uos ab illo cauete, cũ ex Dei parte nemini quicquã proficere queat, cui Deus nocere uoluerit: Horũ inquam uerba nequaquã esse mũda Deus censet, eis in hoc mũdo dedecus, & in alio graue malũ allaturus. Istos quidẽ sic falsa proferẽtes, & illicita ac iniusta pręmia comedentes, si ad te uenerint, aut à te repelle, q̃d nec tibi nocebit: uel cũ ueritate, quã Deus

Iuxta legem Dei iudicandum.

diligit, iudica. Cum ipsi testamentũ habeãt iudiciũ Dei docens, uiãq; rectã & lucẽ ac sapientiã præstãs, suis cordibus & mẽtibus ad gerendorũ noticiã à Deo monstratã, cũ quo prophetæ, timentesq; Deũ, & sacerdotes atq; pontifices iudicãt, cur à te iudiciũ postulant: Ego quidẽ timendus uobis sum, non homines: nec mea mãdata pro modico precio uendere uelitis. Omnis secun-

Exod. 21. Math. 5.

dũ Dei positum nõ iudicans, malis & incredulis adnumerabitur. Est aũt illi co à Deo positũ, ut anima pro anima, oculus pro oculo, naris pro nare, et dẽs pro dente tribuatur, & pro uulnere cõsimile fiat: Hoc tamẽ condonãs, Dei

Euangelium Chriſti lumen, & confirmatio ueteris teſtamenti.

misericordiã, peccatiq; decrementũ accipiet. Christũ item Marię filiũ, cui cõmisimus Euangeliũ, quod est lumẽ et cõfirmatio testamenti, & castigamen, ac recta uia timẽtibus Deũ, ad uestræ legis cõplementum misimus. Omnis igitur euãgelij seruus, ipsius præcepta iudicãdo sequatur, sin aũt, malus erit.

Liber Machumetis, Chriſti præcepta cõfirmat, ſi dijs placet.

Tibi quoq; librũ ueritatis, suorũ præceptorũ confirmatorẽ, cũ quo tuum est iudicare, desuper misimus. Tu igitur secundũ ipsum inter eos discussurus, eorum uelle nequaquã, sed solũ ueritatem amplectere, cũ sui cuiq; posita sint à nobis lex & iudicia. Sciendũ quidẽ, Deum, si sibi placuisset, omnes gentẽ

Deus poſſet, ſi uellet, omnes re

unã effecisse: sed scire quærit, quid de suis mãdatis quisq; perficiat. Sit igitur intentio uestra, semper benefacere, cũ ad Deum uestras lites cõtrouersiasq; discussurũ omnes redibitis. P. Tu inter eos iudiciũ daturus, secundũ Dei

dispositionem, caue ne suũ uelle sequendo, te à dato tibi cœlitus in suam par
tem distrahant. Sciendum quidem, Deum illis malum etiã pro minimis pec
catis daturum, si tuis iudicijs non obedierint. Et eorum multi sunt increduli,
quæruntq; iudicia brutorum & insipientium: cum Deo non sit iudex me-
lior. Vos uiri credentes, super uos nequaquam constitui præfectos seu iu-
dices Iudæos ac Christianos permittatis. Omnis enim hæc agens, eis con-
similis efficitur: cũ Deus homines prauos ad uiam rectã minime dirigat. Vi
ri tamẽ infirmi cordis, dicentes se malũ sibi futurũ timere, quibus suo corde
præhẽdenda timẽtibus, Deus aliquisúe pro eo ui sua superueniet, illis obe
diũt, sicq; bonorũ testimonio sua perdũt opera, perdẽdis associãdi. Viri cre
dẽtes, si quis uestri suã legem liquerit, uiros se dilectiores Deus ipse diligen-
dos eliget, qui pij dulcisq; cordis in bonos atq; fideles, grauis aũt atq; crudelis
in incredulos habetur. Expugnatores Dei nomine lites aggressi, nihil time-
ant. Hæc sua munera Deus cui uult tribuit, cũ ille sit diues et largus, ac sapiẽs
& immẽsus. Solus Deus, suusq; legatus, uiriq; boni, uidelicet eleemosynarũ
ac orationũ factores, seq; Deo penitus subijciẽtes, uobis auxiliẽtur. Pars em
illis cõmendata, uictoriã adipiscitur. De nostra lege ludũ atq; ridiculũ facien
tes, qui scilicet priusquam uos legi subiecti fuerãt, et similiter incredulos, qui
uos orãtes illudunt, cũ sint insipiẽtes, nullatenus uobis participes, nec uestro
rum tractatores negotiorũ statuatis, Deũ timẽtes, si boni estis. P. Viri le-
gũ, cum nos in Deũ credimus, suisq; præceptis super nos & super prædeces-
sores nostros missis paremus, uosq; peiores existitis, cur de nobis uindictam
sumitis? imò prioresq; estimando uos ueraciter estis, et à recta uia magis deuij.
Quibus Deus amorẽ suum retrahẽs, uestri quosdã simias, & porcos, ac idolo
latras cõstituit. Vos itẽ accedentes fidẽ uestram cõfitemini, qui semper & ad
uentu atq; discessu corda gestatis incredula, Deo cordiũ uestrorũ secreta di-
noscente. Horũ multi malorũ studiosi, mala gerunt, & illicita præmia come
dunt. Cũ igitur à suis primatibus cũ tacenda dicãt, & non agenda gerãt, hæc
prætermittere nõ iubentur: Manus Dei manicis ferreis cõiunctas Iudæis di
cẽtibus, suas manus merito sic uinciri, seq; pessundari, uerbũ illud exigit, cũ
diuinæ manus capacissimæ, & penitus expansæ, prout uult, & quantũ uult,
largiãtur. Sed eorũ semper error augmẽtabitur, ut minus præceptis super te
cœlitus missis fidẽ adhibeãt. Vnde uobis hostilitas & abhorritio, ante diẽ iu
dicij nequaquã terminanda intercidet. Sed hoc quidẽ tibi minime curandũ,
quia flãma eorũ marciam Deus extinxit. Terras tamẽ adhuc uastatũ, quod
Deus abhorret proficiscũtur. Nos quidẽ hominibus legũ, si crederent atque
timerent, ueniam peccaminũ facturi, paradisum sufficientẽ tribueremus: Et
si testamẽti, simul et euãgelij, ac cœlitus super eos missi præcepta sequerẽtur,
tot cibis totq; bonis abũdarent, quod etiã suis substernerentur pedibus. Eo-
rũ tamẽ pauci fidẽ obtinent, plurimi quidẽ sunt increduli. Tu donũ tibi cœli
tus missum nuncie cæteris docẽdo tribue. Sin aũt, te Deus ab illis hominib.
liberabit, qui malos ad uiã rectam nequaquã dirigit. Sciendũ quidem, ui
ros legũ nullius legi fideiue perfectionẽ assequi, nisi testamẽti & euãgelij ac
huius libri à Deo positi præceptis pareant. Hic aũt multis eorũ incredulitatẽ
atq; maliciã & obstinanciã augebit: quod tibi nullã curam inijciat. P. Cre
dentes atq; Iudæi, & angelos loco Dei adorantes, qui scilicet legem pro lege
uariant, Christiani etiam, omnes hi inquã si in Deum crediderint, & iudicij

digere in unam fidem. Atqui uult omnes saluos fieri. &c. Homines autẽ diligunt tenebras.

Magistratus fidei Machumeticæ sint. Notate uerba, signate mysteria.

Boni tantum uiri sunt adscribendi ad militiam.

Contra Machumetistarum hostes.

Æterna hostilitas indicitur doctrinæ Machumeticæ contemptoribus.

Transeuntibus in sectam Machume. paradisus promittitur.

Doctrina cœlitus missa Mac. alijs tradenda &c.

Nulla doctrina perfecta, quàm uetus testamentum, & Euãg. & Alcoran,

diem expectantes benefecerint, nihil timeant. Cum filijs Israël dilectionis fœdere firmato, nostrorum legatorum eis deinceps missorum, quia displi-
cita difficiliaq; illis nunciauerint, quibusdam contrà dixerunt, quosdam au-
Iesum Christũ Deum cõfiten tes, increduli. tem interfecerunt, hoc nequaquam certamen atque seditionem extiman-
tes, surdi cæciq; facti sunt, Deo singulos suos actus annotante. Omnes
Imò spiritus o mnis qui negat hoc, ex Deo nõ est. quidem dicentes Christum Iesum Mariæ filium Deum existere, mendaces
& increduli reperti sunt. Cum Christus ipse dixisset, Filij Israël in Deum
Negat trinita tem cum Sabel lio hæretico, &c. Nos unũ essentia trinũ in personis or thodoxè cõfi temur. dominum meum atque uestrum credite: Cui quisquis socium atque partici
pem posuerit, ingressum paradisi illicitum sibi reperturus, & in ignem ibit,
in perpetuum expers adiutoris atque uindicis. Sunt iterum increduli, fir- 10
mantes deos tres esse: quia non est nisi Deus unus. Vnde si huiusmodi uer-
bum non mutauerint, malo grauissimo percutientur. Cur igitur se non con
uertant ad Deum, ueniaḿ que præcentur, mirandum. Ille namque ueniam
atque misericordiam illis tribuet. Christus quidem Mariæ filius, non est nisi
Dei nuncius, quem & plures nuncij præcesserunt: matérque sua uera, & illi,
uterque comestibilibus uescebantur. Qualiter res ex plano perspice: &
Magni cõsi lij angelus. quare non credant, postea perpende. Quia loco Dei, quod nec bonum nec
malum nobis dare potest adoratis: cum Deus omnia sciat & audiat. Vi-
Contra diuorũ inuocationem. ri legum, nil nisi ueritatem in lege uestra sublimite, non imitantes ho-
mines, qui prius erronei multos errare fecerunt. Filios autem Israël, ob 20
Iudæi à Dauid & Christo damnantur. incredulitatem suam atque maliciam, ab amore suo Deus per linguam Da-
uid, Christiq; filij Mariæ, prorsus eiecit. P. Plures se nequaquam à rebus
illicitis & flagitiosis abstinentes, plurima mala perpetrabant. Eorum item
plures incredulorum negotia, ad quæ manus extendisse nefas est, cum ob
hoc Deus eos confundens semper in igne comburet, illis amici facti tracta-
bant, quod nequaquam fieret, si in Deum crederent, suoq; prophe
tæ, libroq; super eum cœlitus misso fidem adhiberent.
Sed eorum pars plurima semper in
sua manet malicia.

AZOARA XIII. 30

Christianorum præsules nescio qui Machume tizantes. GRauioris hostilitatis & infestationis Iudæi semper erga nos, amicitiæ
uero maioris Christiani reperiuntur. Christianorum etenim sacerdo-
tes & præsules nõ indignantes, pręsumptuosiue, cum uerbũ super prophe-
tam positũ audiunt, ueritatemq; cognoscũt, lachrymãtur, et dicunt: O Deus,
Leuissima ratio Paradisum adi piscendi. nos cum illis bonis hominibus credentes, te nos illis associaturũ summe spe-
ramus. Cur enim in Deũ, & ei quod nobis de ueritate datũ est, nõ credere-
Iuramentum ex animo factum obligat. Eiusq; uiolati expia tio. mus? Hoc aũt uerbo, sicut & omnes benefacientes, paradisum aquarũ fluxu
dulcissimam promerentur. Increduli uero, meisq; præceptis cõtradicentes,
igni deputantur. Viri boni, res à Deo uobis illicitas statutas, uel è conuer- 40
so, cum Deus à se prohibita gerentes abhorreat, nequaquã efficientes, bona
sapida uobis à Deo cõcessa ipsum timentes, quẽ adoretis, & inuocetis, come
dite. P. Iusiurandum ex corde factum, non aliud uos coram Deo reos ef-
ficit. Illius quidem ueniam adipisci studens, decem pauperes pascat, sicut
Vinum, alea, scaci ludus ue tantur. suam gentem pascere mediocriter consuetus est, aut eos induat, uel ho-
minem redimat. Horum omnium impotens, tres dies ieiunet. Hoc itaque
propter iusiurandum facturi, ea diligenter obseruantes, maxime nitetis:
Deo

Deo uos ſic ſua ſecreta docenti, grates reddite. Viri boni, uinum, & aleas, & ſcacos, cum non ſint res licitæ, ſed diaboli machinæ, per quæ inter homines inimicitiam & abhorritionem inijcere, & eos ab orationibus & inuocatione Dei retrahere maxime nititur, prætermittite. Dimittetis igitur, an non? Sed Dei mandatum ſequentes, legatoq; ſuo parentes, uobis cauete. Sin autem, non plus nuncio quàm mandatum perficere pertinet. Quã do timuerint, & crediderint, & benefecerint, itemq; timuerint, & crediderint, & benefecerint, ſicq; facto de cibis eorum nullam curam cuſtodiamue ſuſcipias. Deus enim benegerentes diligit. Viri boni, Deus uos in paruo uenatu manibus ueſtris ſeu lanceis ſumendo tentare uoluit, ut ſic timentes ſe dinoſcat. Prohibitum faciens, graue malum tolerabit. In menſibus igitur prohibitionis & peregrinationis, nemo bonus uenatum interficiat, quem quilibet ſponte perimens, pro illius modo coram teſtibus in cibis pauperum apud Mechan, uel deinceps ieiunio perſoluat. Hoc itaque præceptum amodo ſeruate tranſacta pro nihilo ducentes. Deus enim incompræhenſibilis & ſapiens, ulterius uindictam ſumet. Omnis uenatus maris, euntibus Mecham ac diſcedentibus, ad comedendum licitus eſt: Terræ uero uenatus, minime. Ad Deum itaque redituri, ipſum timete. Mechæ domum, uel menſas, ac oblationes, Deus aram hominibus conſtituit: ut ſciant, omnia cœleſtia ſeu terreſtria compræhendi ſapientia Dei, omnia ſcientis. Qui licet pius & miſericors ſit, grauis in fine cenſetur. P. Ad prophetam nil niſi mandatum patefacere pertinet, Deo ſciente ſingula, manifeſta ſcilicet & cordis arcana. Mala & inſipida, licet ipſa plura ſint, ſaporiferis minime coæquantur. Homines ſapientes, ut in anteriora procedatis, Deum timete. De præceptis huius libri quare quis quæſtionem quærimoniam ue mouet? Poſt Alchorã enim poſitionem, quicquam mutare nefas eſt. Et mutatio ſi fieret, uobis iram atque moleſtiam generaret. Hæc & his ſimilia priuſquam uos cæteri quæſiuerunt, ſed eis poſtea minime crediderunt, nec Bachiratin, nec cehibatin, nec cehiletin, nec ham Deus mandauit. Increduli quidem, & minime Deum adorantes, deoq; mendacium imponentes, cum ipſi poſtulantur præceptis à Deo poſitis ſuoq; legato fidem adhibere, inquiunt ſe nolle quicquam imitari, niſi quod parentes ſui imitati ſunt. Quibus talis fit obiectio, utrúmne patres, niſi uiam rectam tenentes imitamini? Viri boni cum cuiuſque ſua ſit anima, nec ſibi rectam uiam proficiſcenti alius error noceat, uos ad Deum, omnia facta ueſtra uobis dicturum, conuertamini. Inter uos item teſtimonia facite, cum quis ad mortem hora diuiſionis appropinquauerit: ſint que duo ueſtri aut alius profeſſionis teſtes. In itinere uero mortem præoccupantes, uſque poſt orationem terminatam tenere debeatis. Suique teſtes per Deum iurabunt. Sed nec quicquam falſitatis apponere, nec minus dicere, nec pro pecunia teſtimonium uendere, cum quilibet modorum iſtorum peccatum pariat. Si eos tamen illic peccare contigerit, alij ſuper eos teſtimonium dantes, iureiurando probent ſuum teſtimonium uerius quàm priorum exiſtere. Deum timentes, ipſum exaudiant, cum ipſe malos uiam rectam nequaquam doceat. Dic Deum omnes nuncios congregaturum, eos que quæret quid ſcilicet proficuum quiſque fecerit: quod tamen nequaquam eorum eſt ſcire, ſed ipſius Dei, qui cuncta nouit cordium arcana. Deus Ieſum Mariæ filium affa-

Legati officiũ exponere mandata.

Venatio licita quando.

Mecha.

Alcoran doctrina non uocanda in dubium.

Patrum traditiones eadem facilitate reijciũtur, qua allegantur.

Teſtamenta.

Teſtimonia.

Legatorũ Dei iudicium.

Ieſus animã habet mundam et benedictam.

Miracula partim uera, partim ficta. Vt 5. cap.

tus, cui tribuit animam mũdam atq; benedictam, qua iuuenes & infantulos affatus est, & formis uolatiliũ luteis à se factis insufflans uolatũ præbuit. Cæcum natũ, atq; leprosum curauit: Mortuos resuscitauit: quẽ item librũ, & sapientiã, nec non Euangeliũ & testamentũ docuit, inquit: Te sic ad filios Israël cum uirtutibus meo uelle ueniente, eorũ increduli magũ esse perhibẽt. Tu uero de bonis tibi matriq; tuę diuinitus datis, mihi gratias redde. Deo itẽ à uiris uestibus albis indutis quęrente, an in se nunciũq; suũ crederent: respõderunt, Ita, credimus, & tu testis es. Inde eisdem à Iesu Mariæ filio quærentibus, an Deus super omnes mensam cœlestẽ ponere potens esset: Iesus ipse respondit: Si creditis in Deũ, ipsum timete. Illis aũt dicẽtibus, uolumus inde comedere ad nostrorũ cordiũ confirmationẽ, utrum te uerũ dixisse sciamus, cũ nostro testimonio cõfirmemus. Deũ inde sic exorat: O Deus, nobis mẽsam cœlestẽ quæ sit nobis pascha, omnibusq; pręsentibus, primis scilicet, atq; cæteris, atq; miraculũ tribue. Quem Deus exaudiẽs inquit: Illis eam præbebo. Sed quisquis deinceps incredulus factus fuerit, eum præ cunctis mũdi gentibus pœnis atq; miserijs affligã. Ipsi iterum Deo dicenti: O Iesu Mariæ fili, tu persuades hominibus, ut Dei loco te matremq; tuã duos deos habeãt, & uenerentur, respondit Iesus: Nolit Deus, ut ego quid præter uerũ dicam. Et si ego protuli, tu nosti. Quia tu omniũ secreta cordium noscẽs, mei cordis arcanũ penetras, ego uero nequaquã tui. Tu scis itaq;, me nil hominibus nisi mãdata tua dixisse, scilicet quod te Deum meum atq; suum inuocẽt, & adorent, quorum quãdiu tibi placuit, testis affui: Nunc aũt tu, qui es testis omniũ, post quã ab illis ad te me sublimasti, eorũ cognitor exístas. Quibus si malum feceris, gens tua sunt: Si cõdonaueris, tu es incompręhensibilis & sapiens: Dicit Deus: Nunc instat dies, quo sua uindicis ueritas proficiet. Eis etenim ueniã quoniã me secuti sunt, quod sibi pręcæteris lucrũ est maximũ, & paradisum aquorum fluxu dulcissimã, ubi perseuerent tribuã. Ego namq; Deus omnipotens, cœlo & terræ, & uniuersis quæ sua capacitas continet, impero.

De mensa & cœna dominica more suo nugatur. Pascha.

Iesum negat Deum esse. Mariam pro Dea coli obijcit. Quod utinam non quibusdam competeret.

AZOARA XIIII.

DEo cœli terræq; creatori, qui lucẽ tenebrasq; posuit grates reddẽs, inuoca: qui tui cunctorũq; plasmator uobis terminũ & placitum ab eo præscitũ impositum: quod uos ambigẽtes nunc sic esse, nũc nõ esse dicitis. Sed ipse cœlo terraq; manẽs, omnia nostra benefacta, tam arcana quàm manifesta dinoscit. Increduli uero, alium Christum, Deo cõsimilem & æqualem ponũt. Tu quidẽ nequaquã ad eos cum Dei miraculis manifestis uenies: quoniã ea uelut odiosa & cõtraria reijciunt, et ueritati ad eos uenienti cõtradixerunt. Nunc aũt ad eos scientia rei, quã irridebant, ueniet. Nõne uidere queunt, quot gẽtes nostra tẽpora præcedentes, quibus præ cæteris diuitiarum et uitæ quantitatẽ dedimus, & aquas de cœlo uenire, riuosq; subtus currere fecimus: ob suas postea culpas cõfudimus, & nouas generationes hominũ formauimus: Illi tamẽ hunc librum manifestũ, magicum esse cõfirmarent, si eũ in quarta positum manu tetigissent, dicentes, illi credendum esse, si uel super angelos, uel cum illis uenientem poneretur. Quod nos minimè curamus. Si enim angelum mitteremus, ei formam humanam atq; uestem tribueremus.

Increduli Christum æqualem Deo ponẽtes.

Exemplis gentium quæ ob cõtemptos prophetas perierunt, fidem Alcorano captat.

Alcoran fides abnegatur. quia per quartas manus traditus.

P. Iis qui nuncios te præcedentes deriserunt secundum irrisionis modum atque mensuram pœna præparatur. Terras perscrutando perquirite, quis finis contradicentium fuerit. Tu uero quem cœli terræ que dominatorem esse

esse firmas? Inquit, Deum: qui pijssimus die ueraciſſimo, quo cõtradicentes omnes, licet neſciant, ſuas amittent animas, oẽs coadunabit: cuius omnia ſcientis & audiẽtis, ſunt uniuerſa, mobilia ſcilicet, motúue carẽtia. Nocte dieq; neminẽ niſi Deum cœli terræq; factorẽ, qui cunctos niſi ſemetipſum cibat, uobis in negotijs ueſtris adiutorẽ uocate. Præceptũ eſt quidem, ut primus in Deũ credat, ne cõnumeretur incredulis: qui niſi fecero, me malũ grauiſſimũ die magna paſſurũ pertimeſco. Illa die, inde recedẽti Deus pius ueniã, quod eſt immenſum, largietur: cuius ictũ & illationẽ pœnæ nemo reuelabit, beneficiũq; nemo niſi ipſo doctore prænoſcet. Ipſe enim eſt omnipotẽs, imperatorq; ſapiẽs, uim atq; uirtutẽ ſuper gentem ſuã obtinens. Quoniã cuius teſtimonio nil maius eſt, inter me & uos teſtis aſſidet: qui mihi hũc Alchoran, ad ueſtri correctionẽ atq; caſtigationẽ miſit. Sed uos alios cũ ipſo Deo eſſe teſtamini. Ego uero non aliũ niſi ipſum unũ, præter quẽ nõ eſt alius, cum ab hoc quod uos dicitis, ego penitus ſim liberatus. P. Non minus quàm prolis ſuę detrimentũ, atq; perditio animarũ incredulorũ innoteſcit his, quibus librum dedimus. Quid enim peius eſt, quàm Deo mendaciũ imponere, ſuisq; uirtutibus contradicere? His profecto nunc Deus ſuũ beneficiũ afferet, eisq; die cõgregationis omniũ dicet: Vbi ſunt ueſtri participes, quos uobis auxiliaturos credebatis? Tunc tandẽ ſe erraſſe cognoſcẽtes, inquient: O Deus, nos fuimus increduli. Conſidera qualiter errando, mihiq; mendaciũ imponendo, ſuis animabus nocuerũt, eisq; peremptiũ oculis repagulũ, auribusq; plumbũ immiſimus. Qui licet omnes uirtutes, omniaq; Dei miracula uiderẽt, nunc niſi tecũ diſceptatione facta credẽt: cum dicãt hic nequaquã fieri, niſi per primas incãtationes. Eos tamen, minime credẽtes ei, de ipſo malum auditũ turbat atq; moleſtat. Nec ipſi alij quàm ſuis animabus officiũt. Iſti quidẽ in igne ponentur, ſuo corde prius retẽta propalabũt, tandẽ dicendo: Si liceret nobis regredi, Dei præceptis pareremus, noſmetipſos efficiẽdo bonos. Sed ſi daretur reditus, ut prius, mendaces effecti, nullã niſi uiã ſuam rectã eſſe, & ſe minimè reſurgere dicerẽt. P. Si quæreres ab illis, quãdo ſtabunt ante Deum, hoc ne uerũ ſit an non? ita eſſe, per Deũ affirmarẽt. Sed Deus eis dicet: Guſtate malũ, ob errorẽ ueſtrum & incredulitatẽ. Qui cõgregationi ante Deũ uſq; ad horã ſubitã contradicunt, perdẽdis aſſociati, ſe nimiũ ob incredulitatem erraſſe cõfitentur: quãdo ſua peccata nimiũ eos aggrauãt atq; premunt. Mundus aũt iſte nil niſi ludus eſt atq; ridiculũ, quem tamẽ inſipientes plus aſſequũtur. Alius uero melior eſt, curia timentibus Deũ. Scio te moleſtari atq; pigere, quod ipſi tibi cõtradicunt. Sed ipſi cum ſint increduli, Dei prius præceptis reſiſtũt. Alijs quidẽ legatis priuſquam tibi contradicendo reſiſtebant, ſicq; obſtinaciter eis flagitiũ atq; malũ intulerunt, uſquequo diuinũ illis ſubuenit auxiliũ. Dei tamẽ uerbum nequaquam ſuo uerbo immutare queunt, prophetarũ fine cognito. Si tibi moleſtũ ſit atq; graue, quod tibi minime credunt: ſi tibi ſit poſſibile, totam terrã perſcrutare, ad cœlos per ſcalas aſcende, ut cum uirtutibus atq; miraculis aduenias. Nonne ſi Deo placet, omnes ſub eadem lege uiaq; recta colligeret? Tu igitur brutis aſſimilari deſiſte.

Alchorã à Deo exhibitus, ad corrigendos homines.

Vnus duntaxat Deus.

Obdurati, & excæcati.

Reſurrectioni & iudicio generali contradicentes.

Sæculum hoc fabula & ſomnium.

AZOARA XV.

TV nullatenus cum auditu carentibus ſermonẽ ineas. Deus mortuos reſuſcitabit, & ad ſe redire faciet. Petentibus ut eis uirtutes miraculáque Dei facias, dic, Deum omnipotẽtem illa facere, licet plures eorum hæc

Non diſputandum cum incredulis.

igno-

ignorent. Omne genus animalium terreſtre ſeu uolatile, hic enim liber nil prætermittit, ſic uos ad Deum redibitis. Noſtris præceptis cõdicentes, ſurdi mutiq́, obſcura geſtant uelamina: Deo quibus uult, rectam uiam monſtrante, quos uult, aberrare faciente. Si uos hora reſurrectionis ira Dei percuſſerit, quem tutorem aduocabitis, niſi qui malum uobis ſubtrahere, uel illius detrimentũ aut obliuionẽ facere poteſt? Plures etiã gentium ante tẽpus tuum ſummis afflictionibus atq; malis, ut ad uiã rectã cõuerterentur, aſtruximus: ſed eorum pluribus factis lapideis, diabolus ſua mala dulcia formoſaq; ſuis apparere uiſibus effecit. Illis itaq; ſic oblitis præcepta noſtra, omniũ rerũ portam & abundantiã, uſquequo noſtra munera ſummũ ſibi contulerunt gaudium, aperuimus. Tumq; ſecundò à nobis ipſis ſubito capti et deſperati, ſtupidiq; facti ſunt, & eorũ primos atq; poſtremos proſtrauimus, gratias Deo cunctarum gentiũ domino, Deo uobis auditũ atq; uiſum auferente, cordaq; ueſtra ſigillãte, et alius nequaquã deus ipſe reintegrare poteſt. Me taliterres intelligi faciente, quare non creditis? Ita quidẽ Dei ſubita patenter ne cõtingens, non niſi gentem malã ſubruit. Legatis aũt meis nil aliud iniungo, niſi quod uobis opus bonũ & gaudiorum effectũ perſuadeant, & illicita nefandaq; prohibeant. Quibus omnis credens, & ſe diligens, ac benefaciens, nil timeat, cum nil mali paſſurus ſit. Noſtris aũt præceptis reſiſtentes, malũ iraq; Dei pro factis ſuis trucidabũt. P. Nec arcana Dei, nec ipſius arca me poſſidere, cum non ſequar, niſi quod mihi miſſum eſt à Deo, nec me angelũ exiſtere, cũ nec æquales ſint cæcus atq; uidens, quod uos ſic eſſe cognoſcatis, unquã confirmabo. Huiuſmodi ſermone Deum timentibus, ut ipſum prorſus imitentur, ipſumq; timeãt, cum nullus alius eis auxiliari queat, perſuadens, Deũ mane ueſpereq; deprecãtes, Dei quærẽdo faciẽ, ab eo minime repelle. Sin aũt, malis aſſociaberis, cũ nec ſuorum operũ numerus tibi, nec tuorũ eis imputetur. Cęteri uero plures alijs, inuidia ſola repreſſi, bonũ diuinitus datũ patefacere noluerũt: licet Deus ſibi grates afferentes dinoſcat. Sed tu cũctis ad fidẽ uenientibus, præceptaq; noſtra ſequẽtibus dic: Salus Dei ſuper uos, cuius anima miſericors eſt, & pijſſima. Quiſquis ueſtri poſt malũ ignoranter geſtũ à malo declinauerit, & benefecerit, ueniã & miſericordiã à Deo conſequetur: Vt incredulorũ uiæ pateſcãt, res penitus diſcutiẽdæ ſunt. Ego quidẽ caſtigor, ne inuocẽ uel adorẽ, quod uos loco Dei adoratis. Nec uelle ueſtrũ amplectar: quoniã uiam rectã, ſecundum Dei mandatũ nuſquã errans, licet & uos cõtradicatis, proficiſcor. Nec eſt apud me, ad quod ueſtri feſtinẽt animi: quia ſolius Dei, qui eſt ueraciſſimus, & diſcuſſor optimus, cuncta ſunt iudicia. Si id quod affectatis, noſtræ ſubeſſet manui, inter me & uos res ad effectũ tenderent. Deus aũt malos diſcernit, apud quẽ ſunt ſecretorũ claues: Cũ ipſe ſolus uniuerſa terra mariq; cõtenta, omniũq; foliorum labentiũ numerũ, ac terræ germina, ſiccũ item omne & molle, uelut apud illũ in libro firmata dinumerat. P. Solius Dei eſt, omnia facta ueſtra diurna dinoſcere, & uos nocte mortificare: & deinceps uos expergefaciẽs die, & ſecũ uobis omnia facta ueſtra dicturus, uos ad eũ redituros ad placitũ ſcitũ ducẽs, uelut omnibus gentibus imperans: uos cuſtodi uſque ad mortis horam, in cuius momento feſtinãtiſſime uobis mortem inducit, ille committit. deinceps omnibus ad ſe uerſis, Deus ipſe dominus noſter cuncta cito dinumerans, iudicium dabit. Nubibus maris & terræ uexati, inuocantes atque timentes, & ſe humilian-

Gentes incredulæ punitæ.

Legati officiũ docere.

Quis haberi uelit Machumet.

Non imputantur aliena opera.

Doctrina propaganda.

Remiſsio peccati.

Afflictiones ſuſtinere ſe dicit, ob ueritatẽ & inuocationem unius Dei.

Deus habet claues ſecretorũ.

Prouidentia Dei, uel potius omniſcientia.

Deus omnium gubernator.

In periculis Deum cõfitentes, poſtea ſunt ingrati.

humiliantes, quærenti, Quis liberaret eos? dixerũt: Si nobis præsidium atq; suffragium in his malis feceris, nos ulterius reddemus gratias. Ille uero respõdens ait: Ab ijs & ab omnibus malis uos Deus liberabit. Vos tamen uestra manentes malitia, non credetis. Est tamen Deo possibile, uos ira sua pessimisq; pœnis undiq; circũdare, & uos schismatibus, & alternis contrarietatibus induere, uestriq; quosdam aliorum expugnatores & infestatores efficere. Rebus taliter ad uestri noticiam explanatis, licet ibi nil sit nisi uerum, uestræ genti malicioſi contradixerunt. Quibus tu dicas, nequaquam uestri custodes existere. Hora namq; scita omnium dictorum atq; factorum probatio censetur. His quidem dubitantibus de præceptis nostris, te usq; uerbum quod respondeant, subtrahe. Cumq; diabolus tibi rerum obliuionem ingesserit, memoria restaurata, cum malis hominibus ulterius ne moreris. Timẽtibus quidem Deum, nequaquã malorum numerus adscribitur: sed ut eos castigando, ad Dei noticiam atq; timorem reducant. Suam legem pro ludo ridiculoq; tenentibus, & de huius mũdi uita tantum sollicitis, manifesta, quod ob actus suos nullius boni spem neq; suffragium à Deo uenturum expectare debent, sed iram Dei & flammam ignis, uelut omnes increduli. P. Vijs rectis nobis à Deo patefactis, cur in fine nostro uertẽtes, impotem boni maliue uenerantes adorabimus? Sicut ille brutus & insciꝰ, qui à diabolo seductus & irrisus socios aduocat, dicens: Venite, hæc est uia recta. Sed illi solius Dei uiam rectam esse firmant, sibiq; mandatum esse, ut non nisi dominum totius mundi inuocarent. Orationes itaq; coram Deo fundite, ipsumq; time te. Quia ipse cœlum terramq; cum ueritate fecit. Ad quem omnes redibitis: Quo dicente, Fiet, facta erunt: omneq; uerbum eius uerax, secundum quod ipse iudiciũ illa die daturus, cum buccinis canere faciet, ut omnes res absconditas atq; manifestas agnoscat, ipse sapiens elocutor. Abrahæ patrem suũ Azar increpando quærenti, cur imagines sibi deos efficeret, unde ipse gensq; sua tota in errorem manifestum incideret, dixi: Te quicquid inest cœlo terræq;, docebo, ut tuum cor firmum atq; fidele sit. Nocte deinceps super ueniente, uidens Abrahã stellam, inquit: Hæc est Deus. Sed cum eam in occasum tendentem agnouit, inquit: Rem transitoriam & in occasum tendentem minimè diligo. Lunam item orientem aspiciens, inquit: Hæc est Deus. Sed eadem ad occasum tendente, dixit: Nisi me Deus uiam rectam docuerit, erroneis adscribar. Sole deinde oriente, eum esse Deum, quoniam maior erat, firmat. Sed eodem in occasum uergente, dixit: Vos homines, à uestra credulitate fidé que, cum falsa sit, amodo recedo. Ad Deum enim cœli terræq; conditorem faciem meam uerti, ulterius nequaquam incredulis adscribendus. P. Hominibus suis inde secum disceptantibus, inquit: Contra Deum uiarum rectarum doctorem, huiusmodi causam atq; certamẽ agite, ne contra me derelinquentem uiam uestram. Nihil enim ulterius efficiã, nisi præceptum Dei: cuius scientia complectitur omnia. Vnde uos minime memores estis: quia uos non pertimescitis, in Deum non credere, & ab ipso non statuta sequi, uiam uestram quare timendo sequerer? Scitis ne, quis nostrûm nil timere prometur? Illis uero non respondentibus, inquit: Credentes in Deum, suæ que fidei nullum malum annectentes, uiam rectam proficiscuntur, timoris expertes. Huiusmodi rationem Abrahæ contra gentem suam tribuimus, & quem uoluimus, super cæterorum gradus

Contentio pœna perfidiæ.

Cura sæculi occupati contemnendi à spe felici excidunt.

Contra diuorũ & imaginum adorationem.

Verbum Dei firmum.

Abrahæ & Tharhæ disceptatio de idolis.

Fabula Iudaica, orta ex eo, quod Philo & alij, tribuunt Abrahæ Astronomiæ scientiã egregiam: indeq; fidei uerę occasionem.

Præceptũ Dei uera sapientia.

Credentes & bene agentes, tuti sunt.

gradus exaltauimus: cum ego Deus ſim, Deus ſapiens & incompręhenſibilis. Iſaac rurſum, & Iacob, & Noë prædeceſſori ſuo, ſuiſq; poſterioribus Dauid & Salomoni, & Ioſeph, & Moyſi & Aaron, & Zachariæ atq; Ioanni, et Ieſu ac Helię, omnib. ſcilicet his bonis, et Samueli et Ezechię, atq; Loth, uias rectas patefecimus, & eos ſuper oēs gentes exaltauimus. Et ſimiliter quoſdam parentum ſuorum, & fratrum, ſuorumq; ſucceſſorum rectum iter duximus. Ita Dei lege ſibi dilectis patefacta, ſi fierent increduli, omnium ſuorum operum iacturam incurrerent. Si illi quibus librum & iudiciū atq; prophetam dedimus, non crediderint, ipſum credere uolentibus committemus.

Si non credant Saraceni libro Machumetis, ad alios digniores trāsferetur.

P. Credentibus itaq; Deus, quos nequaquam cæteri ſequuntur, uias rectas manifeſtauit: nec ante precium aliud pro huiuſmodi re poſtulat, niſi gē tem ſuam ammonere atq; docere. Dicentes Deum non potuiſſe quicquam ſuper aliquem, interroga, quis Moyſi librum clariſſimum homines edocentem plura, quorum quædā chartis inſcripta propalatis, plura quidem abſcōditis, tradidit? Sed ille quidem nec uobis, nec parentibus ueſtris omnia enodauit. O Deus, in ambiguitate diſceptationeq; ſua dimitte. Mater uillarum, circaq; poſitis uillis atq; credentibus aduentum alius diei, perſuade, ut hūc librum multiplicantem probātemq; ueritatem, obſeruationes orationum, cæterorumq; beneficiorum præceptorem credant, atq; ſequantur. Quis eſt deterior, magisq; reus, quàm Deo mendacium imponens, uel ſe miſſum fuiſſe nuncium falſò perhibens: uel ſibi poſſibile leueq; fuiſſe, ſe talem librum facere, qualem Deus edidit? Quid ſi in mortis articulo, angelosq; manus eorum tenentes, & taliter alloquētes uideretis eos? Vos hodie malum atq; contemptum ob mendacia Deo à uobis impoſita, ſuorumq; mandatorum contradictionem accepturi, ueſtras animas emittite. Et ſicut uitam ingreſſi, ſemoti accedite, omnia ueſtra retro relicturi. Vbi ſunt uobis polliciti, ſe prece ſuá que potentia uobis ſuffragari, participesq; que fieri? Nuſquam uideo. Hodie ueſtrum errorem diſcutiet Deus, qui grana fructuum diuidit, & ex mortuis uiuos & ècontra facit, & diem ac noctem diſcernens, noctem quieti deputat, & ſolem ac lunam certo numero promouēs, ſtellasq; uarias diſponēs, ut per eas nocte, terra mariq; rerum aliqua ſumatur notitia. Aquam ad ortum omnium rerum atq; nutritionem, quales ſunt res uirides, grana ſimplicia, atque multimoda, palmæ ac uites, & oliuæ, malaq; punica, ſimilia atq; diſſimilia: quæ omnia tum ortu ſuo, tum cremento credentibus in Deum magnū præſtāt miraculū, è cœlo mittit, qui uos omnes natos atq; fœtus ex una produxit anima. Hic quidem Deus ſolus eſt, & unus incompræhenſibilis, & ſapiens, nec aliud quiſquam corde ſuo gerat. P. Quorundam quidē eſt poſitio, diabolos ſocios atq; participes Dei eſſe, ipſumq; Deum filios et filias habere. Ipſe uero omnium conditor, omniumq; cognitor, præter quem nō eſt alius, nil nouit talium, qui omnibus uiſibus incompræhenſibilis omniū oculos atq; mentes penitus penetrat. Nunc autem uobis præcepta manifeſtiſſima largitus eſt: quorum ignorantia, ſeu noticia, cuilibet inſita, ſuę ſemper incumbit animæ: Nec enim tu ſemper illis, nec ego tibi ſemper cuſtos inſidebo. Tu uero res ita diſcernens, illos Dei mandata, præter quem nō eſt alius, edoce: cū Deus uult eos recto tramite proficiſci. Ab incredulis quidem, nil mali ſeu contumeliarum illis inferens, licet illi per iram & inſcientiā de Deo male loquantur (cuicq nācq gentiū ſua ſibi placita formoſacq uideri fecimus) recede.

Nudus in terrā ueniens, nudus exit.

Patroni et interceſſores non ualent coram Deo.

Stellæ, ſigna.

Rerum omniū origo ex una anima.

Quidam aſſerunt, dæmones eſſe diuinæ conditionis: & Deum habere filios et filias.

Increduli relinquendi, non cogendi armis.

recede. Ad deum autem cum redierint, opera ſua deo pandente cognoſcent, & per Deum ipſum iurabunt, ſe nuncio credidiſſe, ſi quem habuiſſent. Apud deum ſolum ſunt ea, quæ quæritis. Quibus forſan cum aduenerint, nõ credetis. Deus aũt incredulorũ corda, quia prima uice nõ crediderũt, probabit: et nos eos prauis cogitationibus ſuis immorari ꝓmittemus.

AZOARA XVI.

LIcet eos cum angelis, ac etiam cum mortuis loqui, & omnibus mundi rebus atque uoluntatibus abundare fecerimus, nunquam tamen niſi deo uolente fidem aſſequerentur: eorumq; pars plurima brutis animalibus aſſimilatur. Cum cuiq; prophetarum homines atq; diaboli, quorum ſermones auſcultãt, ſemper increduli, dicentes eos ueros eſſe, cum de nihilo ſint, aduerſentur, Deo permittente, hos & illos, locutionesq; ſuas dimitte. Deus quidem iudex omnium optimus, hunc librum boniq; mali diſcretiuum, & ueraciſſimum illis teſtibus, quibus ille miſſis uobis largitus eſt: nec tu ſicut plures ſis, nunc hoc negans, nunc affirmans. Hic namq; Dei omnia ſcientis & audientis uerba, uera & recta, quæ nemo mutare poterit, completa ſunt. Sed ſi plures, nil niſi dubium & ambiguum ſequentes, imitari uolueris, te prorſus deuiare faciẽt à uia recta dei, quæ perſpicaciter credentes, & increduloſ diſcernit. Cum omnes in deum credentes, ſuisq; præceptis obedientes, licite de rebus omnibus, ſuper quas nomen dei inuocatum eſt, de aliis uero nequaquam niſi neceſſitate cogente, uelut ſuperius dictum eſt, comedere queant, eos minime comedendo ſequantur, quos uelle propriũ, non aliqua diſcretio trahit in errorem: quos & Deus annotat. P. Cum opere penitus clàm atq; palàm mala ſemper euita. Omnis namq; peccans, æquam ſui meriti mercedem accipiet. Nullatenus quicquam, ſupra quod Dei nomen non inuocatum fuerit, comedatis, quia peccatum eſt: diaboliq; ſuis perſuadent hominibus, ut uobiſcum inde diſceptent. Quibus ſi uos aſſenſeritis, eritis increduli. Nos autem mortuos ad uitam reducimus, lucem dando, qua inter homines morari queant. Incredulis quidem, & in tenebris ſine termino manentibus, modum ſuæ ſectæ ſibi formoſum apparere fecimus. Singulis uillis maiores à nobis conſtituti, ſe calidos & aſtutos facientes, ſe decipere cæteros arbitrantur. Sed licet ipſi nil inde cogitent, animas ſuas ſolummodo fallunt. Iſti dei uirtute ſuperueniente, obſtinaciter dicunt, ſe minimè credere, niſi prius ſibi dato diuinitus, quod nuncio tributum eſt. Deus autem ſcit, quibus præcepta ſua committit, & quem ſibi nuncium elegit. Iſta dicentes, contemptum atq; pœnam ob dolum ſuum à Deo ſuſcipient. Eorum cor capax & immenſum ad legis intelligentiam Deus efficit, quos uiam ſalutis docere quit: quos uero errare permittit, illis malum inferens, cor anguſtum & anxium, ui tamen & ira ſurſum tendens, generat. Hęc eſt uia dei recta, quæ ſingula reminiſcentibus diſcernit. Quibus Deus dans donum ſalutis, auxilium atque gaudium ſecundum opera ſua præbebit. Cum omnes coram Deo congregati, diabolos de deriſione atq; deceptione hominum increpauerimus, cõfeſſiq; fuerint homines, ſe his & illis credidiſſe, et ad horam inuictam cõgregatos eſſe, Deus eis dicet, qui eſt incomprehenſibilis & ſapiens, quod in igne perpetuo manebũt, niſi quos ipſe uoluerit. P. Plebs hominum atq; diabolorum, nónne uobis meus miſſus eſt nuncius, qui uos meas uirtutes atque mandata, & huius diei reſurrectionem

Diaboli de nihilo ſunt.

Diuinus codex Alcoran.

Per diuini nominis inuocationẽ alimenũ ſanctificatur. Vetiti & cõceſſi cibi, ut 12. ca. Edere ſine benedictione, peccatum.

Deũ ſeductionis humanæ authorẽ dicit. Verũ nõ eo ſenſu, quo Paulus ad Theſſ. &c.

Iudicium generale.

e ctionem

ctionem & aduentũ ante me doceret? Dicent, Ita: Sed se stulto mundo credidisse, animarum suarum testimonio confirmabunt. Deus cuicq; suorum factorum expers obliuionis, nullis malum inferre desiderat: cum ipse sit pñssimus, & omnium abundans. Cui si uoluerit uos delere, & deinceps quos uoluerit renouare, uelut de filijs uestrorum prædecessorum fecit, tum possibile, tum leue est. Quod quidem uobis accidet, sed uos minime creditis. Vos itaque pro more uestro & uelle facite, sicut & ego pro meo. Vos autem deinceps uidebitis, quẽ hoc factum finem habebit, & ad quid quisque uestri deueniet. Sciendum quidem, Deum nequaquam auxiliaturum malis, qui uerbotenus Deo partem suarum frugum atque pecuniæ ponũt, dicentes: hic est pars Dei, hic nostrorum participum: sed iudicio nequam atque prauo, portio participum minime deo, Dei uero participibus præbetur. Eisdem quoque sui participes prolem suam interficere, sicq; contra legem suam litem inire, quasi decens atque formosum persuadendo fecerunt. Quod minimè facerent, Deo uolente resistere: sed eos in suis operibus immorari permittit. Secundum quosdam omnes bestiç agricolæ cuilibet, nisi quem uoluerimus, ad comedendum sunt illicitæ. Secundum alios laceratum: & secundum alios nulla, super quam nomen Dei inuocatum fuerit. His omnibus hæc non nisi falsa Deo superponentibus, pro suæ locutionis modo Deus ipse retribuet. Dixerunt item, omnes fœtus in uentre bestiarum comestui licitos, si masculi fuerint: illicitos uero, si fœminei. Et si mortui, omnes comestionis sint participes. Hi quidem omnes pro modo dicendi mercedem accipient. P. Suorum interfectores filiorum, licet nescij, perdendis associandi, & bona sibi diuinitus data non secundum Dei præceptum illicita statuentes, & Deo mendacium imponentes, errãtes atque deuij facti sunt. De fructibus, quos omnes deus, faciens uineas iacentes & sursum eleuatas, & palmas, messesq; dissimiles, & oliuas uarias, uobis tribuit, cum tempestiui fuerint, comedite. Cumq; collegeritis, inde reddenda persoluite, sed non superfluè. Deus enim odit superflua. Cum bestiarum quædam ad sarcinas leuandas, quædam tantum ad decolandum sint commodæ, uos de bonis uobis à Deo datis comedentes, errorem diaboli, qui uobis maximus hostis semper aduersatur, non sequamini. Parilium VIII. camelorum, & boum, caprarum, & ouium, de singulis scilicet duorum, utrum masculos an fœminas ueraciter illicitis annumeratis? Vos hæc testificantes, quando diuinum inde præceptum habuistis? Quid peius deteriusúe, quàm Deo malos minimè uiam rectam docenti, mendacium imponere, & hominibus insciis errorem immittere? In omnibus quidem, nisi diuinitus mandatis, nil comedere uolenti illicitum & contra legem reperio, nisi sanguinem, & carnem porcinam, & morticinum. Ex his tamen necessitate cogente comedenti, Deus in sibi dilectos pius, ueniam dabit. Iudæis autem, ob suam maliciam omnia fecimus illicita, ungulam continuam habentia, & uaccarum & ouium pinguedines, nisi costis aut carni uel ossi commistas, quod licet ipsi contradixerint, Deus sapientissimus atque pius, eis suam non subtrahet maliciam. Dicent tamen increduli, se parentesq; suos nequaquam incredulos, uel eis aliquid illicitum fuisse, si Deo solum placeret: quod & prędecessores sui fecerunt, usque dum malum grauissimum eis incubuit. Si quid constans atque scitum habetis,

Sacrilegorum damnatio.

Opiniões de uetitis animalibus.

Occisores liberorũ, et cõcessa in cibũ illicita statuentes, & Deo mendaciũ obtrudentes, pariter puniendi.

Fructus uitium cõcessus: nõ tamen uinum.

Modus in beneficentia.

Leuit. 11.

Dispensare licet ex necessitate.

Quare Iudæis tot uetita sint.

Disputat cõtra Iudæos Andabatarum more.

betis,

betis, coràm ueniat, nec ulterius pro more ueſtro rem incertam ſequamini. Deus quidem, quo uolente omnes uiam rectam ſequerentur, omnem ueſtram cõtrouerſiam diſcutiet. P. Veſtri participes, teſtantes Deum res prædicatas illicitas feciſſe, quibus uel incredulis legiq; reſiſtentibus tu nullatenus aſſentias, aſſint, ut quas ſibi Deus res illicitas propoſuit, addiſcant. Nullum igitur illius participem faciant: parentibus ſuis auxilientur: prolem ſuam nullatenus ob paupertatem (his etenim ac illis metum dabimus) interficiant: nec aliud unum, quod Deus illicitum poſuerit, deinde nil culpabile clàm palám ue perpetrent: Orphanorum pecunias ante dies ueneri ſtatutos nec rapiant, nec diſpergant: Examen atque pondus recte trutinent. Hæc præcepta Deus, hancq; uiam rectam, ſi reminiſcimini, tradidit. Eam itaque, non plures uiarum uarietates, ne diſcrepemini, ſequentes, Deum timete. His peractis, Moyſi librum, prædicti confirmationem & complementum, omniumq; rerum diſcretionem, & uiam, atque miſericordiam omnibus credẽtibus ſe redituros ad Deum, præbuimus. P. Librum utilimum è cœlo miſſum ſequentes, ut miſericordiam adipiſcamini, timete: nec dicentes, Deum illis duabus gentibus præmiſſis tantummodo legem ſcripſiſſe: nec uos melius legem obſeruare, ſi uobis daretur, quàm illi, præſumatis. Vobis iam Dei uirtute legeq; tributis, illis reſiſtere, ſeu aliàs diuertere, cum hoc nihil ſit deterius, nolitis. Sed ſcio, nil niſi angelorum, ſeu Dei aduentum, & miraculorum effectum expectatis. Sed uobis nil fides proficiet, quando uenerint, quia prius non credidiſtis. Si uos expectatis, & ego. Vos tamen minime credo de multitudine ſuam legem derelinquentium exiſtere: quibus Deus ſuos actus enucleauit. P. Omnibus ſuum beneficium decuplabitur: omni quidem peccatori ſui mali merces æqualis, Deo nemini nocente, reddetur. Ego quidem, cui Deus uiam rectam atque directam, illam ſcilicet Abrahæ non increduli patefecit, & immiſit, primo credens omnibus præceptis ſuis: (in quem enim crederem, niſi in dominum omnium rerum?) teſtor, omnes noſtras orationes & holocauſta, uitam etiam meam ac mortem, prorſus Dei, totius mundi dominatoris, ſocioq; carentis, eſſe, qui nobis omnibus ad ſe redituris, omnia facta noſtra propalabit, & controuerſias diſcutiet. Illa autem nos in terra uiciſſim & ſucceſſoriè creans, hos illis prætulit, ut uos in ſingulis commiſſis uobis experiatur, & probet. Ipſe namq; potens eſt, rerumq; finis, miſericordiæ totius ueniæq; largitor.

Præcepta officiorum.

Vnũ ſalutis iter ingrediendum.

Alcorã ueteri & nouo teſtamento confert.

Signa, quæ fidẽ Alcorã adſtruant, non neceſſaria.

Decuplũ præmium bonorũ, ſimplũ malorũ ſupplicium.

Proteſtatio Machumetis ampulloſa.

Deus finis ultimus.

AZOARA XVII.

NEc ſit tibi graue, neque moleſtum, hunc librum tibi cœlitus miſſum penitus ſequi, uerba brutorum & inſciorum minime curando, & per ipſum bonos homines caſtigare, & ad boni memoriam rectamq; uiam producere. Quoties enim uillis ueſtra confuſio noctu ſuperuenit, illi bruti malo læſi nil aliud reſpondent, niſi quod nos male fecimus. Nos uero illa die, qua uerax æquilibritas omne pondus examinabit, perſcrutabimur, quod illi nuncijs uel è conuerſo dixerint: uide utrum noſtra præcepta nunciata fuerint, me tamen omnia ſciente. Sunt autem boni, quorum pondus maximum fuerit: mali uero, quibus minimum, quia noſtris præceptis non crediderint. Ego quidem uos formans, terram ueſtræ uoluntati, licet cum minima reditione gratiarum, ſuppoſui: & ut angeli ſe patri ueſtro Adæ proto-

Alcorã tenendus cõſtanter.

Stathera iudicij diuini: ex Daniele accepta.

Diaboli ruina.

Fabula de adoratiõe Adæ, ex dignitate Christi et ministerio angelorum deducta.

plasto humiliarent, iniunxi: præceptoq; meo cuncti, Belzebub excepto, paruerunt. P. Deo quidẽ illic quærenti, qua de causa minime parêret, inquit: Quia ego factus sum ex igne, illi de terræ limo plasmato, præualeo. Inquit Deus: Hinc igit̃, ut minimus efficiaris, descende: cum tibi super me sublimari sit impossibile. Ei deinceps terminũ à Deo ante diem ueracissimum postulanti, respondit Deus: Terminus quidẽ est positus. Cui ipse: Quoniã tu mihi sic molestus malũ hoc ingeris, ipsi tuæq; posteritati rectã uiã sequentibus, circũquaq; suggestiones et assultus inferens efficiã, quod eorũ nemo tibi grates persoluat. Quoniã quẽ Deus sic increpans, inquit: Tu minime, tuq; repulse, descensum accelera, & de te tuisq; sequacibus gehennam prorsus implebo.

Zabulos, id est, malorũ cõsiliorum suggestor.

Lapsus hominis iterũ narratur, historia Geneseos fabulis contaminata.

Adæ uero, suæq; mulieri præcepit, ut in paradiso manentes, quod sibi placeret comederent: una tantũ arbore minus, nisi se malos esse mallent. His itaq; diabolus suggestionẽ faciens, & ad membrorũ uiriliũ, atq; pudendorũ dilectionem nitens, Deum eis illã arborem uetuisse fallaciter insinuauit, non ob aliud, nisi ut uel illi nequaq; angeli fierẽt, uel ibi perpetuò manerent. P. Diabolus itaq; iurans se nequaq; illis suo nociturũ alloquio, eos in uiã prauã atq; peruersam distorsit. Gustantibus igit̃ illis de arbore, sexus atq; pudenda mẽbra apparere cœperunt. Quæ ipsis è paradisi foliis tegentibus, Deus inquit: Nõne uobis hanc arborẽ interdixi, uobis hostilitatẽ atq; maliciam diabolicã enodãs? Respõderunt illi: ô Deus, nos nostris animabus nocuisse cõfitemur. Vnde nisi per te data uenia, perdendi perhibimus. Quibus ipse: Aduersantes alter alteri, ad terrã usq; descendite, moram horalẽ illic habituri, ibiq; uitæ uestrę peracto spacio moriemini, & deinde uos resuscitabo, uobisq; uestrę proli uestes daturus, unde membra genitalia tegatis. Horũ itaq; recordãdo, Deum uobis diuitias daturum timete. Et hoc est præceptum dei optimum.

Cauendus diabolus astutißimus.

O filij Adæ, nullatenus aurem seu mentẽ diabolo uelitis adhibere, qui patres uestros è paradiso proiecit, uestes apparere faciendo, quæ prius operta uidebantur, abstulit. Hoc quidẽ bellum uobis summè cauendũ, cum uos diabolo suæq; genti sitis uisibiles, illi uero uobis inuisibiles. Diabolis incredulorum consiliatoribus effectis, cum ipsi scelesta nefandaq; gerant, aiunt patres suos illiusmodi facta gessisse, & Deum hæc sibi præcepisse. Sed Deo nil nisi rectũ præcipienti, mendacium imponunt, & uiam rectã delinquentes, falsam sequuntur, extimantes tamen se recte facere.

Orandũ uersus templum.

O filij Adæ, ad templũ tendentes, uestros optimos ornatus sumite. Versus templum quoq; facie uersa orationes fundite, & Deum puro corde inuocate.

Temperantia.

In cibis & potibus uestris superfluitatem euitate. Quis cõstituit uestes & ornatus, cibosq; bonos & sapidos, uobis illicitos? Illi quidem liciti sunt bonis huius sæculi, & puris ac emũdatis alterius. Tali ratione discerno res hominibus, ut ipsi percipiant & intelligant.

Peccata quæ Deus imputat.

P. Deus ipse nil nisi criminalia modicaq; peccata, ut falsas rapinas & iniurias, positionemq; societatis & participationis in deitate, ipsiq́ue Deo falsum imponere, & his similia, statuit cuique uestrum illicita: nec cuiquam est possibile, terminum à Deo sibi præscriptum transgredi. Filij Adæ,

Machumet audiendus.

uobis iam aduenit de uobis nuncius, mea præcepta laturus: quibus omnis contradicens, & se retrahens, igne perpetuo punietur. Timens autem, & obediendo benefaciens, expers timoris atque molestiæ paradisi gaudio perfruetur. Quis uero peior imponente Deo mendacium, aut suis contradicente

cente præceptis? Horum quidem quisque libri partem habebit, usque ad nostrorum angelorum aduentum, qui ducentes eos extra lumen uitæ, dicent: Vbi est, quem adorauistis in Dei loco? Respondebunt, eum aufugisse, tuncq; suarum animarum testimonio perhibebunt, se incredulos fuisse. Tũc Deo eis iniungente, ut cum diaboli clientibus præ cæteris ignem ingrediantur, non desinent ipsi gentem prius ingressam increpare, usquequo omnes in igne depositæ fuerint, dicentq;: O Deus, isti nos aberrare fecerunt: unde tuo præcepto ignis eis duplicetur. Respondens quidem Deus dicet: Ita esse, licet ipsi nesciant. Primi uero succedentibus inquient: Bonoq; gaudio carentes gustate nobiscum malum, quod feciſtis. Nulli namque contradicenti mandatis nostris, aut se inde retrahenti, aperietur cœli ianua, paradisiue patebit aditus, usquequo camelo peruius per acus foramen gressus pateat: Sed eis in gehennam præparatur lectus igneus, & simile coopertorium, ut mali merentur. P. Credentibus, & benefacientibus uos, nemini nisi quam post iniungentes paradisum aquarum fluxu iocundissimam dabimus mansionem perpetuam: ubi ipsi per me prorsus malicia suorum cordium emundati dicent, Deo grates referimus, qui nos uias rectas nemini nisi per ipsum compræhensibiles docuit. Tunc accedentes ueraces Dei nuncij dicent: Hæc est paradisus, quam uobis pro factis uestris hæreditatem polliciti sumus. Ipsiq; paradisi hæredes, hominibus igni deputatis sibi Deum uerum dixisse confitentes quærent, an ipsi similiter inuenerint. Quod & ipsis testantibus exclamabitur uoce magna, Deum omnes suam uiam reijcientes, malumq; gerentes, alijq; sæculo minime credentes perditurum, & summis pœnis afflicturum. Inter hos quidem, & illos, in quodam quasi limite sublimi stabunt, quidam discrete scientes horum & illorum facies, qui nequaquam paradisum ingredientes, sed illud sperando expectantes, paradiso uisis inquient, Saluet uos Deus: oculos suos deuergendo. Illis uero apud inferos dicent: Nónne ualuit uobis numerus uester ad resistendum? Tu Deus, nunquam nos illis malis associa. Dicent illi: Ecce quibus Deus non mandauit misericordiam suam. Sed uos confidenter paradisum intrate, nil timentes. Malis quidem in paradiso manentes deprecantibus, ut eos aquarum suarum cæterorumq; bonorum à Deo sibi datorum participes efficiant, respondebunt illi, Deus hic incredulis suam legem in ludo ridiculoq; tenentibus, & suas uoluptates in hoc sæculo perficientibus, illicita statuit. Nos enim ibi nostris præceptis contradicentes, & irridentes obliuiscimur. P. Iam illis libro cœlitus misso, qui rectam uiam sapienter credentibus discrepat, omnes suam explanationem expectantes, sciant, quod die qua uenient omnes, una uoce confitebuntur, iam dei nuncios cum ueritate aduenisse, dicentq; prius increduli, tunc ob errorem suum animas perditi: Si quis pro nobis intercessor reditum exorasset, melius quàm primò faceremus. Nunc autem dominum Deum nostrum, qui cœlum & terram & uniuersa sex diebus creauit, & thronum ascendit, qui diem nocte cooperit, lunam & solem ac stellas suo præcepto promouet, uentis imperat, nubes subleuat, & inde ad arborum ortum & herbarum aquas ad terram mortuam demittit, qui & mortuos resuscitabit: Ipsum inquam omnium pijssimum, cum omnes suis præceptis obedientes diligat, cum timore & spe inuocantes adorate atque diligite: huiusmodi

Si cæcus cæco dux fuerit, ambo cadent in foueam.

Alludit ineptè ad illud Matth. 19. Facilius camelum, &c.

Paradisus.

Inferi.

Incerti quidam paradisum expectantes, inter beatos et dãnatos medij.

Fili, accepisti bona tua in terris, etc. Luc. 16.

Dei maiestas.

Terræ allegoria de hominibus, ut ad Hebræos. 5.

Noë. Gen. 6. 7.

Vnus Deus timendus.

ſuſmodi rerum ſemper memores eſtote. Terra quidem bona Dei præcepto germẽ bonum pariet, mala uero nil præter malum & inſipidum. Noë, ſuæq; genti olim iam iniunximus, hæc hominibus dicere: unum ſolum Deum, & non alium, ut debetis, inuocate. Aliter enim ſumme timendum eſt uobis, die magna. Pars uero plurima ſuæ gentis reſpondens, ait: In errore manifeſto te uidemus. Sed ille dixit, hoc non eſſe errorem, ſed Domini mundi mandatum. P. Dei mandatum inde quod minime percipitis, libenter atque deuotè uobis nuncio. Nec uos miremini, quod uobis à Deo uenit natiuus nuncius, uos caſtigans atque docens uiam Dei, uobis ueniam daturi. Cúmque Noë contradicerent, eum ſuoſq; fautores in arca proteximus: Cæteros omnes uelut cæcos ſummerſimus. Hut ad Hath gentemq; ſuam mittens, inquit: Inuocate Deum, alius enim nõ eſt adorandus. Nónne timetis eum? Sed eorum plures increduli, dixerunt: Te uiam erroneam ſequi cernimus, atq; te mẽdacem æſtimamus. Quibus ipſe: Non ſum erroneus, ſed Dei nuncius, uobis ſuum mandatum nil addendo ſeu minuendo ferens. An admiramini Deum uobis nũcium & caſtigatorem miſiſſe, natiuum hominem? Reminiſcamini quæſo, quomodo Deus uos, Noëq;, ſuæq; gentis uicarios conſtituẽs, uobis augmentum uirium atq; ſtaturæ præbuit. Ipſum igitur ut præcedatis, adorate. Reſpõderunt: Præcipis ne, quod unum ſolum Deum adoremus, & morem atq; culturam patrum noſtrorum omittamus? Aequũ eſt igitur, ut tu dicti tui probationem præbens oſtendas, quid Deum facturum nobis polliceris. Ille uero dixit: Vos iam iram odiumq; Dei promeriti, mecũ de nominibus impoſitis à patribus ueſtris, quæ Deus nunq; præcepit, nõ diſceptabitis: ſed ipſum Deum diſcuſſorẽ expectate. En ego uobiſcũ expecto. P. Eum, ſuoſq; factores, noſtra pietate liberauimus: Præceptis uero noſtris reſiſtẽtes, & incredulos, à ſummo ad infimũ deſtruximus. Schale ad Zeuth à nobis miſſus, inquit: Tu hominesq; tui Deum unum, quia nõ eſt alius, adorate: Et ego uobis uirtutes atque miracula ſua, mihi nota, uobis patefaciam. Vos recordantes, qualiter Deus uos uicarios Hath ſuæq; gentis poſuit, ipſius præcepto in plana terra domos ædificate, & ſimiliter in rupibus uobis manſiones excidite: nec ulterius terras uaſtatum eatis, inuocantes nomen Dei. Camelæ libera paſcua permittite, nullam ei moleſtiam inferentes: Sin autem, graue uobis malum incumbet. Eorum quidem plurima pars incredula, credentibus debilibus & paucis inquit: Scitis ne Schale Dei nuncium eſſe? Inquiunt, Ita: Nos ſcimus, & ei credimus. Quibus ècontra illi plures increduli reſponderunt: Veſtræ fidei nos ſumus increduli. Mandatum itaque Dei ſpernentes, camelam interfecerunt, & ipſum Schale ſic afatí ſunt: Si tu es nuncius, tua dicta nobis comproba, faciendo uidere, quod promittis. Quibus ipſe: Vobis Dei mandatum beniuole, uelut bonus conſiliarius, attuli: quod uos abhorrentes, minime curatis. Vnde ipſo Schale ſe conuentibus eorum ſubtrahente, terræmotus ſuperueniens, ſuas domos funditus diruit. P. Loth rurſum increpante ſuam gentem ob ſcelus inauditum, & nefas à nemine perpetratum, cum nemo prius uiris abuteretur, reſpondit: Ipſa è uilla tua, cunctos incredulos eijce. Ipſum quidem Loth, ſibiq; credulos, præter mulierem ſuam uetulam, quoniam ſuam non liquit maliciam, ſaluauimus, & imbre ſalubri ſufficienter irrigauimus. Quiſque prouidus,

Hut miſſus ad Hath.

Schale prophe ta miſſus ad Zeuth.

Nugatur, ut et aliàs, de cameli occiſione.

Loth Sodomitas increpuit ob nefandum ſcelus.

prouidus, illorum malorum finem conſideret. Schaibh rurſum Middenæ mittens inquit: Mihi mandata Dei ferenti parêntes eſtote: Deum unum, cum non ſit alius, adorando, nulli quicquam menſuræ ponderisúe doloſe ſubtrahendo, nec terram bonam uaſtando. Vobis item cauete, ne qualibet uia morando credentes in Deum à uia recta diuertatis. Debetis enim tum commemorare, Deum feciſſe uos multos è paucis: tum quis ſit finis incredulorum, perpendite. Licet ei nequaquam omnes fidem adhibeant, credentes tolerando ſuſtineant, uſquequo Deus optimus iudex uenturus litem diſcutiat. P. Primatum conuentus incredulorum illius gentis reſpondit Scaibeh: Te, tibiq́; credentes è uilla noſtra proijciemus, niſi more noſtro uixeritis. Quibus ille: Nulla uis, nullaq́; coactio nos ad hæc deducet, ut Deo mentientes, ſuamq́; legem linquendo ad ueſtram tranſeamus: ex quo nos ille liberauit ab ea, & nos ipſi ſponte noſtra ſubijcimur. Quem ſupplici uoto precamur, ut ipſe ueritatem inter nos patefaciat, cum ſit ueraciſſimus, & omnia ſciens. Increduli uero gentem ſuam increpando inquiunt: Si Schaibe ſequaces ſitis, perdemini. Contradicentes autem illi, peſſundati perditi ſunt, ſuæq́; domus per terræmotum diruptæ. P. Ipſe Schaib iam retractus ab illis, reſiduis ſolatium præbens, inquit: Ego uobis mandata Dei benituole, beneq́; conſulens, applicui. Quid curandum de incredulis? Omnes uillas ad quas noſtros prophetas miſimus, prius pœnis & anxietatibus, ut conuerterentur, preſſimus: deinceps peccatorum ueniam facientes, ut augmentarentur & ſublimarentur, uſque dum bonum & malum perpeſſæ fuiſſent, ſicq́; ſecuræ fierent, quod nec eis noctu ſopitis nec die uigilantibus atque uidentibus noſtra uindicta ſuperueniret. Eas deinde ob ſua facta ſceleraq́; peſſundedimus: quibus ubertatem cœli terræq́;, ſi timuiſſent, & credidiſſent, aperuiſſemus. Ex hoc igitur ſui ſucceſſores perpendere poſſunt, quod eos pro factis ſuis punire, ſicq́; ſua corda ſigillare, ut nihil exaudiant, noſtræ uoluntati ſatis eſt poſſibile: Quod uillis, quibus miſſi ſunt nuncij, iam ſæpius per nos contigit. P. Horum qui nobis dilectionis fœdus pepigerint, parte plurima nequaquam firma fideliq́;, ſed incredula reperta, deinceps Moyſen cum uirtutibus atque miraculis ad Pharaonem ſuamq́; gentem miſimus. Quorum non credentium, quis eſſet finis, uideatur. Moyſi igitur Pharaonem alloquenti, dicentiq́;, ſe Dei nuncium, nil niſi ueraciſſima Dei præcepta ferentem, ut ſecum filij Iſraël adueniſſent, ad eum acceſſiſſe. Reſpondit ipſe: Si cum uirtutibus adueniſti, eas ut ueridicus exiſtas, uideamus. Ipſius itaque manu ſuus baculus proiectus, draco factus eſt, manusqúe uerſa apparuit candidiſſima. Ob hoc Pharaonis homines eum magum ſapientiſſimum, & regem à ſuo deijcere regno uolentem perhibentes, quid rex inde uelit, perquirunt. Ipſe quidem eum fratrumqúe ſuum cuſtodiri, & per ſingulas urbes omnes ſapientes magos coadunari præcepit. P. Illis igitur aduenientibus, & quam pro adeptione uictoriæ mercedem ſuſciperent, quærentibus, dixit Pharao: Familiaritatem meam ſummam, & propinquitatem. Illis deinceps Moyſeq́; conuenientibus, & alternatim operum exordio poſtulato, illi parêntes, uiſibus humanis miranda atque timenda obiecerunt. Deinceps Moyſis ba-

Schaibh Middenam miſſus.

Moyſis cũ Pharaone acta, figmentis deformata.

culus noſtro nutu proiectus, cæterorum omnes machinas & fantaſias deuorauit. Et ſic illis repreſſis, & ad minimum redactis, ueritas apparuit. Omnes deinceps magi ſuperati, genua ſua coram Moyſe flectebant, confitentes publicè, ſe Deo Moyſis & Aaron, creatori uidelicet orbis, ſe ſubiícere. P. Ob hoc indignatus Pharao, quod in eum niſi nutu ſuo crediderant, inquit: Vos artibus ueſtris atque dolis enitentes, ut ſuam ex hac ciuitate gentem educatis, ueſtris manibus & pedibus abſciſſis ex oppoſito ſuſpendam. Cui illi: Cur de nobis ad Deum ituris, quoniam Dei præceptis aduenientibus credimus, uindictam ſumere quæris? Tu Deus nobis fortem tolerantiam, & in uera fide legeq; tua perſeuerantiam, benigne præſtare digneris. Homines quidem Pharaonis ſic eum affati ſunt: Si Moyſen fratremq; ſuum terram tuam ſic uaſtare, tuamq; ſibi gentem allicere dimiſeris, tuum idolum & te prorſus negligendo dimittent. Reſpondit: Ego ſuper eos fortis atque potens, infantes interficiam, fœminasq; cuſtodiam. Moyſes item ſuæ genti ſolatium præbens, inquit: Deum adorantes, ipſius auxilio fortes, omnia libenter tolerate. Qui finis uitaq; timentibus ipſum, terræ ſuæ quem uult, hæredem conſtituit. Ipſis autem indignantibus ξ* & obſtrepentibus, ſe ante ſuum aduentum, & ſimiliter poſtea mala plurima perpeſſo dixit: hoſtem ueſtrum Deus exulabit, & perdet, uobisq; deinceps terram daturus, effectus ueſtros ipſe uidebit. Hominibus deinceps Pharaonis, ſuisq; fructibus pedetentim annorum intercapedine, ut per hoc caſtigati magis Dei memores eſſent, decrementum immiſimus. Sed illi uelut inſcij, quotiens eis aliquod commodum contigit, hoc ſuum eſſe: quotiens malum, hoc per Moyſen ſuosq; factores contigiſſe, cum omnia tamen ſint, affirmabant. P. Illis dicentibus Moyſi, quod incantationibus arteq; magica ſuos effectus compleret, nec ideo ſibi crederent, locuſtas, & bruchum, & ranas, ac ſanguinem diſſerptim ingeſſimus. Ipſi tamen non minus increduli perſeuerabant, & Moyſi ſupplicando, licet increduli, precabantur eum: Tu Moyſes, Deum propter amicitiam ueſtram atque fœdus inter uos firmatum, ut malum iſtud expellat, exora, nosq; tibi credituri, filios Iſraël tecum mittemus. Vnde illis ad horam malis ſubtractis, accedente termino, ecce dimittere noluerunt. Quod nos præuidentes, uindictam ſumendo, quoniam noſtris contradicendo pręceptis increduli manebant, in mare ſummerſimus, Illamqûe terram ab oriente in occidentem pauperibus incolendam tribuimus. Sic igitur Pharaonis ſuæq; gentis factis dictisq; deletis, filios Iſraël noſtra uerba complentes tolerando transfretare fecimus. Qui deinceps tamen inuenientes homines idolorum cultores, Moyſen precati ſunt, ut eis imagines ſimiliter cõſtitueret. Quibus ipſe: Vos uere cęci eſtis, cum hanc gentẽ operaq; ſua quicq; eſſe putatis. Vnus enim ſolus deus uobis eſt adorãdus, qui uos ſuper oẽs extulit, & liberauit de gente Pharaonis, quæ uobis ſemper noxia prolem ueſtrã interfecit, ueſtrasq; mulieres, quod Deo ſumme diſplicet, ſubduxit. P. Moyſes accepto termino alloquendi deũ poſt XXX. dierũ peractum ſpaciũ, cui X. dies ipſemet adiunxit; ſicq; ſunt facti XL. Aaron fratrẽ ſuũ affatus inquit: Tu meus interim in mea gente uicarius eſto, & benefaciẽs nullatenus uiã errantiũ exequere. Ad horã itaq; conſtitutã ipſum aduenientẽ, deo affato Moyſes inquit: Tu deus, ut te uideã, mihi præſta. Cõtra quẽ ſic Deus:

Trãſpoſita ſue re hæc in tribus quibus uſi ſumus exẽplarib. ut ſigna indicant, infrà paulo.

Aegypti plagæ aliter expoſitæ quàm in Exo.

Secus quàm habetur Exo. 33. et 34. exponit, ut Deus Moyſi apparuit.

Deus: Me quidem nõ uidebis, niſi meus à te uiſus loco ſuo permaneat. Deo montem aſcendente, ipſe in minimum atque minutum redactus eſt. Vnde Moyſes quaſi mortuus cecidit, curatus autẽ inquit: O Deus, ego ueſter ſum, & in te primus credẽs. Dixit deus: Ego ſuper gentẽ meam te præ cæteris electum, mea mandata ferentem cõſtitui, tuq; munere meo ſumpto, quod iam ſtabulis inſcribitur, Deo grates perſolue. Continet autem illud omnem gerendorum doctrinam, & caſtigamen, ac diſcretionem. Quod tu conſtanter & firmiter ſumpturus, ut tua gens ſimiliter accipiat, intima. Domos incredulorum mihi noſtrisq; fallaciter reſiſtentium, tibi monſtraturus illos, licet qui omnia miracula uiderint, noſtraq; præcepta ſæpius audierint, nec ipſis nec alij ſæculo fidem adhibent, & utraque uia uiſa falſam ſemper proficiſcuntur: Illos inquam, ſuaq; negotia penitus confundam, & ſibi ſuorum operum uicem reddam. Moyſe quidem abſente, ſua gens ex annulis ſuis & torquibus tauri ſtatuam, ſonitum quaſi ſtertentis emittentem, ſibi fecit. P. Sed cum uiderent eam nil dicere poſſe, nec uiam rectam edocere, eam ſuis tractando manibus, ſe confitentes erraſſe, dixerunt: Niſi Deus ueniam miſericordiamq; fecerit, nos perdendis annumerabimur. Moyſes itaque reuerſus, multa permotus iracundia, eos ob ſui maliciam, Deiq; mandati feſtinationem poſt ſuum diſceſſum increpans, tabulas proiecit, fratremq; ſuum capillis arripuit. Ille uero reſpondit: Me debilem ipſi uolentes interficere, ferè uitam abſtulerunt. Vnde de me uindictam minime ſumas, ne ſim ridiculum hoſtibus, nec me malis hominibus illis admiſceas. Moyſes hoc audiens, Deum orat, ut ſibi fratriq; ſuo ueniam & miſericordiam, cum ipſe ſit omnium piiſſimus, præſtet. P. Qui taurum adorabant, iram Dei & dedecus huius ſæculi meritò ſuſtinebunt. Qui peccatis commiſſis, ad Deum poſtea pœnitendo ſe conuerterint, ueniam & miſericordiam conſequentur. Moyſes deinceps ira ſemota, librum & tabulas, uiam & miſericordiam timentibus Deum manifeſtantes, ſumens, ad horam ſibi mandatam, LXX ſuorum hominum elegit, quibus peſſundatis inquit: O Deus, qui quibus uis rectã, quibus uis malam uiam præbes, nunc hos ob ſuam inſcientiam factaq; nefanda condemnans, ſi tuæ ſubeſſet uoluntati, prius eos confundiſſes. Sed tu diſcrete, licet arcanè, omnia gerens, tu ueniæ largitor optime, nobis ueniam & miſericordiam præbe, ſimulq; da huius, ſæculiq; futuri bonum, nobis teˆ, non alium adorantibus. Inquit Deus: His bonum, illis uero malum meo præcepto ſemper accidit. magnamq; miſericordiam, omnium capacem, timentibus me, & obedientibus meis mandatis, ac eleemoſynarijs præbebo. P. Imitatores nuncij atque prophetæ, legendi ſcribendiue neſcij, cuius nomen atque mentio reperitur in teſtamento & Euangelio, qui gerenda præcipit, aliaq; prohibet, bona ſaporiferaq; ueſtro comeſtui licita, alia quidem illicita ponit, cogitationes prauas & errores eijcit: Omnes inquam illi credentes, & auxiliantes, atque ſublimantes, ſuisque mandatis obedientes, & boni ſunt, & bonis aſſociabuntur. Vos uiri, ego quidem ad uos uenio, Dei nuncius, regis cœli & terræ, præter quem non eſt alius, qui mortificat & uiuificat. In eum, mihiqúe, ſuo nuncio, legendi ſcribendiqúe neſcio, penitus ipſi ſuisq; præceptis ſubiecti credite, ſuis præceptis obedientes, ut boni efficiamini.

Hiſtoriã Exodi. 32. male redit, ut ſuprà etiam.

Machumet ignarus literarũ. Quod alibi negatur.

Inductionẽ abſoluit, ex prius recitatis ſimilibus inferens, ipſi legato Deì credendũ eſſe.

ciamini. Quidam autem de gente Moyſis, ad ueritatem iſtam ſe conuer-
tunt, ſecundum illam operantes. Nos quidem in terra duodecim gentes
diuiſum conſtituimus. Nos quoque Moyſi, cum ſua gens aquam peteret,
Hiſtorias Exo di perperã adducit, ut ſuperius. ut cum uirga petram percuteret, iniunximus: apertiq; ſunt fontes duode-
cim, eorum locis notis omnibus. Eos quoque nube protexímus, & manna
ſimul & coturnices ad comedendum præbuimus. Nunquam illis nocui,
ſed ipſi quidem ſuis animabus nocuerunt. Eiſdem item iniunximus, ut uil-
lam quamlibet frequentarent, & quidlibet ſibi placitum comederent cum
gratiarum redditione, & ut in portarum ingreſſu ſe humiliarent: Sicq; ſem-
per peccaminum ueniam tribuemus, & bonum ſemper augeremus. Ho- 10
rum uero prauis atque peruerſis noſtrum præceptum mutantibus, malum
Fabula Iudaica abſurdiſſima de ſabatho uiolato. cœlitus ob ſuam maliciam intulimus. Cum quidam in uilla iuxta mare in
ſabatho piſcium multitudine capitibus ſubleuatis adueniente, quod cæteris
diebus minime cõtigit, nos enim ipſis uicẽ ſuorum operum reddidimus, nõ
gerenda perpetrabant, ab alijs caſtigati dixerunt: Quare cæteros caſtiga-
tis, cum Deus eos confundet, aut graue malum eis ſuperueniet? Reſpon-
derunt: Noſtrum eſt Dei mandatum commemorare, cum forſan hoc ti-
morem immittet. Eis autem caſtigamina non curantibus, gerenda docen-
tes ſaluauimus, cæteros autem pro ſuis factis damnauimus. Diximus quo- 20
que uertentibus ad prohibita, ut ſimiæ perditæ fierent, in hoc ſæculo dede-
cus & opprobrium, in futuro malum grauiſſimum accepturæ. Ipſius præ-
cepto, qui eſt pius ueniæq; dator, gentibus per terras diuiſis, quarum quæ-
dam bonæ ſunt, quædam autem infrà, eis nunc bonum nunc malum exhi-
bendo, ut ſic eorum ad fidem eſſet conuerſio, tentauimus eas. Sed primis
Alcoranũ quidã partim recipiunt, partim reijciunt. peiores ſuccedentes, libri partem ſibi, uidelicet in hoc ſæculo placita feren-
tem accolunt, reſiduumq; dimittendo dicunt, Deum inde ſibi daturum ue-
niam. Nónne fiduciam & firmitatem à uobis cepi, quod in hoc libro nil
niſi uerũ eſſe diceretis? Cur inſenſati uiuitis? Alia quidẽ curia multo melior
habetur, quam libri factoribus, & orantibus, ſua perſoluendo præmia tri-
Nubẽ, ſiue quæ ad montẽ Sinai apparuit, ſiue quæ agmen circũdedit, montẽ dicit, ineptiens more ſuo. buemus. P. Montem ſuper Iudæos nubi ſimilem, cuius ruinam ſuper 30
ſe pertimebant, ut ſic ſaltim ui legem noſtram perciperent, & eam aſſiduè
ad timoris adeptionem legerent, extulimus. Cumq; cepi de filijs A-
dæ eorumq; poſteris teſtes ſuper animas ſuas, dixi: Nónne ego ſum Deus
ueſter? Dixerunt, Ita: Huiusq; rei teſtes ſuper animas noſtras adſumamus.
Quibus ego: Imò in alio ſæculo teſtes adeſtote, ubi nõ dicatis me nequaquã
huius rei noticiam & intelligentiam uobis intimaſſe: nec iterum ſequendo
patres ueſtros prius incredulos quæratis, Cur ob facta prædeceſſorum mala
patiamini? Ita quæq; diſtinguo diligenter, ut ipſi Deũ diligentes efficiantur.
Ille, cui prius iniuncto meo mandato deinceps ſubtraxi ſapientiam, malus
effectus, diabolum ſecutus eſt. Eum tamen cum ſua ſapientia ad me ſubli- 40
Tẽporaria æternis bonis præferentes, Deiq; uocationẽ ſpernẽtes, canibus ſimiles. mare meæ uoluntati poſſibile eſſet: Sed ipſe mundanam manſionem magis
diligens, ſuum amorem amplexus eſt. Hic quidẽ talis, cæteriq; meis cõtradi-
centes præceptis, ſicq; ſuis nocentes animabus, cani aſſimilantur: qui ſeu ad
ipſum accedas, ſeu nõ, latrare non deſinit. Solus aũt ille firmitatẽ obtinet, cui
Deus rectã uiam prędeſtinauit. Omnis illinc aberrans, in gehennã ponetur:
quò multitudinem diabolorum, & hominum habentium corda ſine diſcre-

tione,

tione, oculos ſine uiſu, aures abſq; auditu, qui brutis animabus magis erronei negligentes exiſtũt, mittemus. Illos igitur incredulos, quibus Deus mercedẽ p̃ merito tribuet, dimittẽtes, cũ ✠ Dei plurima bona ſint noſa, ipſum cum eis inuocate, ſequentes ratione, uiq; doctorem, & ſecundum illam operatorem. P. Sic contradicentibus præceptis noſtris, quibus inſcijs mala formoſa uideri fecimus, quod omnibus callidior, omnibus arte præualeo. Nonne perpendunt, ſcilicet unus è diabolo ſocius ſortitus ſit, utrum ſim alius quàm nuncius uerus. An cœli terræq; machinam, omneq; diuinum opus non conſiderant? cum forſan iam ſuæ mortis terminus acceſſit, poſt quem, cui uerbo credent? Cum nemo quem Deus aberrare fecerit, uiæ bonæ doctorem inuenire queat, eos in cæcitate ſua dimittamus. Quærentibus à te aduentum horæ poſtremæ, dic, illius noticiam nulli niſi Deo compræhenſibilem eſſe, qui in cœlo terraq́ue grauis ſubito pluribus neſcientibus ſuperueniet. Sic enim tu nil niſi Dei uelle bonum ſiue malum tuæ animæ commendare potens, abſconditum agnoſcens, multum boni, nec quicquam mali adipiſceris: cum nil niſi Dei nuncius, ſuorũq; uerborum ad incredulos applicator exiſtas. Adam patre ueſtro à Deo creato, & ex fœmina ad ſuum concubitum, in primo coitu mulier concepit, ſicq; deinceps grauida multum facta eſt, ob quod maritus ac mulier Deum deprecati dicebant: Si tibi nobis bona præbere placuerit, grates tibi referemus. Deo itaque proſperitatem atque bonum eis conferente, eis ſuorum donorum participem, unde te Deus liberet, conſtituerunt. Quomodo Deo ſocium atque particeps quicquam, non creans aliquid, ſed creatum, nec ſibi nec inuocantibus ipſum auxiliari potens, opinantur? P. Hi ad rectam uiã à uobis aduocati, nullatenus uos ſequentur. Aeque namq; proficit eos aduocare, atque tacere, cum ſint ſicut & cæteri. Qui ſi fides ueſtra uera eſſet, uobis reſponſa facerent. An habent illi pedes, quibus ambulent? an oculos, ut uideant? an aures, ut audiant? Illos itaq; participes inuocando, ſi uobis ſit poſſibile, decipite me, qui ſoli Deo libri datori, ſicut & omnes boni homines, me cõmendo. Illi uero quos loco dei adoratis & inuocatis, nec ſibi nec animabus ſuis prodeſſe queũt. Ad uiam rectã uocati, prorſus auditu uiſuq; carent. De decimis & beneficijs ſume, & inde ſecundum morẽ cõſuetum operare. Inſcijs te ſubtrahe ſemper. Si aliqua fortaſſis diabolica ſuggeſtio ſeu fraus acciderit, te diuina ſanctificatiõe præmuni, Deo audiente atq; ſciente. Oĩs enim deũ timens, cũ ei quicq; diabolus intulerit, Dei memor eſt, ad bonũ ſe cõuertens. Cũ te minime cũ uirtutibus uenientẽ quærãt, cur eas nõ efficis? dic, te nil niſi mãdatũ dei imitari. Hæc quidẽ ſunt res manifeſtæ, uiaq; uera, & miſericordia timentibus deũ. Cũ legitur Alchorã, eũ cũ toto corde, deuotaq; mente, ut Deus tibi miſericordiã preſtet, auſculta, & deũ in aĩa tua, unaq; uoce mane & ueſpere, nequaq; horũ aliquid negligens, cũ humilitate & timore inuoca & adora. Apud ipſum quidẽ manentes, nullatenus indignantur ipſum inuocare, humiliq; prece exorare.

Signũ quod remittit ad ſuperiora. Sed hæc bene cõhærent.

Pertinaces relinquendi.

Incerta hominibus dies nouiſſima.

Adæ & Euæ prima proles.

Protoplaſti idolo idololatræ.

Cõtra idola, ut Pſal. 113. etc.

Decimas percipere, ac bene uti cõceditur.

Sine miraculis doctrinæ nudæ credi poſtulat. Alchorã religioſa mente audiendus.

AZOARA XVIII.

OMnis rerum & orationum quæ Deo debentur exceſſus, Deo legatoq; ſuo gratus exſtat. Omnes Deum timeant, & uiciſſim benefaciant, Deum adorantes: ſuo legato, ſi boni fuerint, fidem adhibeant, eos imitando, qui lachrymas deum inuocando effundunt. Diuina legendo miracula,

Bona opera.

miracula,ſuam fidem corroborant, & ſe prorſus Deo commendant,facientes orationes de bonis ueſtris ſibi datis expendunt. Illi namq; ueritati bonoq; credentes,ueniam ſummumq; bonum à Deo recepturi,corã ipſo gradum excelſum obtinebunt.Poſtq; te Deus uirtutibus atq; ui à domo tua traxit,plurimæ gentes ad fidem coactæ,in ueritate iam manifeſta,ratiocinantes diſceptant,ijs comparabiles,qui ad mortem ſcientes adducuntur. Cum Deus uos expugnaturos ire gentem illam præcepit, nequaq; opinati eſtis ipſum uobis auxiliaturum.Sed ipſe quidem ueritatem ſui uerbi confirmat, incredulos à primo ad infimum damnat, ueritatem probat, falſum quidem delet, aut infirmat. Vnde uobis inuocantibus Deum,licet hæc incredulis dolorem parerẽt, me daturum uobis auxilium, mille angelorum pollicitus ſum.Sciendum quidem,Deum ,cuius eſt omnis uis & auxilium atq; uindicta,tot hoc feciſſe,ut plenum uobis gaudium cordiumq; firmamentum infunderet. P. Quoniam uobis Deus ſomnum ad cordium ueſtrorum quietem induxit,& aquam,qua loti mundiq; eſſetis, ut ſic à uerbis diaboli retracti corda ueſtra pedesq; firmaretis,cœlitus demiſit.Angelis ſuis ait:Ego uobiſcum ſemper præſens adero: uos autem euntes, illos meos homines firmate,& adiuuate: Incredulorum ceruices atq; manus, quorum cordibus ego timorem injciam,percutite, quoniam mihi meoq; legato non crediderunt. Omnis etenim reſiſtens, me grauem in fine ſentiet, ignemq; gehennæ ſubibit. Nullus uir bonus incredulos aggrediens,eis terga uertat, niſi cauſa cõmodioris adaptationis,& præmunitionis:Sin autem, iram diuinã ignemq; perpetuum,malamq; uiam incurret. Nullatenus te cædem meis intuliſſe,uel eos proiecciſſe præſumas.Ego namq; peremi,ego proieci. Cõſtat autem hoc diuinitus factum, ut Deus omniũ auditor & cognitor, ſuorum cordium effectus atq; ſecreta cerneret, qui ſemper artem atq; negotiũ incredulum infirmat. Si litem atq; uictoriam quæritis, ecce iam ueſtris adeſt manibus.Sed nos conuerti,uobis eſt utilius atq; melius:Sin autem,licet ueſtrę gentis maior ſit numerus,nil prodeſſe poterit.Quia deus eſt adiutor bonorum. Viri itaq; boni,Dei legatiq; ſui ſequaces eſtote,nuſquam ab eis ſcienter diſcedentes. P.Confitentes ſe audiſſe,cum nihil audirent, imitari nolite. Nullum enim animal coram Deo peius, quàm ſurdus & mutus & indiſcretus.Eis tamẽ auditum præſtaret, ſi boni quicquã illis ineſſe perpenderet. Licet enim bonum audirent, in eo minime perſeuerarent. Omnis bonus,Deo legatoq; ſuo uocãtibus eum,ut uiuificetur,reſpondeat: Timẽs Deum,hominis cordisq; ſui iudicem,ad quem omnium fit reditus. Nullatenus item obliuiſcamini ſuffragij, uindictæq; diuinæ. Vnde grates reddiditis,quando pauci debilesq;,gentes uobis maleficas timebatis. Lites quidem ſummè timendæ,quoniã ipſæ nõ ſolum malos uendicant,finisq; Dei grauis occurreret. Viri boni,nihil Deo, ſuisq; nuncijs, uel ſibi uiciſſim ſcienter ſubtrahant.Sciant enim,pecuniam ſuam atq; prolem inuidiam parere. Apud Deum,ſummarum diuitiarum eſt ſumma copia,qui muneribus omnibus abundans, timentibus ſe peccatorum ueniam atq; ſalutem præbebit,qui putantes te capere,aut interficere,aut eijcere ſuis artibus fruſtrantur, cum eius artes omnibus præualeant. P. Cum huiuſmodi uiris uerba Dei leguntur,indignanter inquiunt:Iam audiuimus,& tale quid noſtra uoluntate ducente faceremus.Hęc enim ſunt anteceſſorum miracula,precanturq;

Dei auxilium in bello.

Angeli boni ultores malorũ.

Metu fugiens in bello gehennam promeretur.

Homo indiſcretus, uel inſipiens,odioſus Deo.

Timens Deum uitam conſequetur.

Bella metuenda,quippe quæ bonos etiam auferunt.

Prohibet fraudes, ipſamq; auariciam.

Contemptores Alcoran.

canturq; Deum, ut si illa sit sua ueritas, semper eos lapides malumue graue pluendo cœlitus irruat. Deus autem eis nocere noluit, tum quia tu præsens illis intereras, tum ut pœnitendo se conuertant. Sed cum ipsi se prauis meritis indignos agendo, licet inscij, à templo Haran se retrahunt, nec uersus templum aliam orationem quàm sibilationes gestusq; manuum peragunt, cur malum Deus eis non ingerit? Malum quidem ab illis perpetratum, ipsi gustabunt. Increduli uero, suam pecuniam expendentes, ut uiam Dei rectam derelinquant, multimodam iacturam sentient. Post substantiæ namq; consumptionem, difficultatem inextricabilem incurrent, uincientur, & ad gehẽnam mittentur, ut purgaminis atq; purgatis sit disgregatio. Ipsorum quoque purgamini perdendorum aliud quasi in gehennã superponetur. Sciant tamen increduli, se præteritorum ueniam accepturos, si se conuerterint. Sin autem, more priorum iam perierunt. Eos semper usquequo ad Deum omnes conuertantur, neq; sit seditio seu lis, expugnate, eorumq; conuersorum Deus ipse facta dignoscet. P. Sciant omnes se conuertere nolentes, Deum esse dominum nostrum, bonum & uindicem optimum. Sciat item omnis in Deum credens omnipotentem, posito super prophetam die coniunctionis exercituum, quod totius prædæ quinta Deo atq; prophetæ, & propinquis, ac orphanis, & mendicis, ac pauperibus debetur. Die qua uos citra aquam prope, & alius uester exercitus subtus uos, alij quidem ultra longe sedes sortiti eratis, si uobis terminus poneretur, forsan fallaces uideremini. Sed Deus priusquam quid esset, omnia præuidit. Sciendum quidem illum uerum mortuum, illumq; ueraciter uiuum, qui mortem seu uitam testibus missis adeptus est, Deo res omnes audiente atq; sciente: quo uos pauca docente, si multa numerositas uideretur, corda uestra debilia timidaq; fierent. Sed ipse omnium cordium secreta dinoscens, sua uoluntate singula moderatur, qui uestris oculis cæterorum paucitatem, uisibusq; suis uestri minimã quantitatem, ut suum die illa mandatum compleretur, ad quem omnia redeunt, reputauit. Omnis uir bonus in exercituum congressu firmus fiat, & Deum inuocando suum increatur auxilium, sequens ipsum, suumq; legatũ. Cauendum quidem, ne uobis incidat contrarietas: Hæc enim uos debiles efficeret, uestrumq; successum minueret. Sed tolerantes & indurati perseuerate. Talibus enim Deus præstat subsidium. Eos item non imitemini, qui do mos suas egrediũtur plus populi fauore, quàm deitatis amore. Eorum tamẽ actus diuina sapientia circuit. Diabolus incredulos suos actus sibi formosos apparere faciens, inquit: Hodie quidem nõ uincemini, quoniam uobis ego auxiliator adero: sed exercitu uiso, moram fugæ non distulit, dicens: ξ * Ego uidens & uobis minimè uisum, Deum timeo, cuius finis grauis est, & intollerabilis. Increduli cordisq; praui deinceps dicentes, nos uestram legem extimare meliorem, cognoscãt ipsum legi bonæ adhærere, qui se prorsus Deo commendat. Angeli quidem illos incredulos faciebus & tergis cedentes, & interficientes dicebant: Malum feruoris ob actus uestros antecedentes, Deo nemini nocente, gustate: sicut illa gens Pharaonis, suiq; prædecessores, nostris institutis contradicentes, ob culpas suas proprias, Deo nemini nisi delinquenti munus suum auferente, perierunt: Sed Pharao, suiq;, per summersionem: quia cæteris animabus coram Deo deteriores sunt increduli, qui prius datam firmitatem Deum non timendo uariant. In lite captos uel captiua, uel

Tẽplũ Mechæ id est, Haram.

Armis cogendi increduli.

Quinta prædæ Deo et prophẽtæ, &c. danda.

Fortitudo in bellis retinẽda.

Propter Deum nõ propter existimationẽ hominum belligerandum.

Signũ istud superius positũ, omnia exẽplaria trãsposuerant.

Pharao.

Captiui aut occidendi aut seruandi.

perime, uel per hoc sui castigẽtur posteri, & si timueritis aliquẽ quid subtra-
here, dic illi, hoc Deo displicere. P. Cauendũ, ne uos nimia securitate firma-
Victores ne sine securi. tos, increduli uicti rursus aggrediant. Vosmetipsos igit armis, & bestijs, atq;
Dedentes se in fidem recipiendi sunt. pecunijs præmunite. Oẽs em uestros in uia Dei sumptus, deus nil diminuẽs,
multipliciter reddet. Vobis pacificè se subijcientes, diligẽter uobis recõcilia-
te, Dei scientis & audientis præcepto, qui tibi tuisq; præsens aderit. Si te fal-
lere quæsierint, sine cuius uelle minimè pax inter uos oriet, licet oẽm terrenã
Sine Dei fauore pax nullis humanis rationibus firmari potest. Vtinam hoc proceres Christiani perpendant. Ex Leuit. 26. & Deut. 28. sumpta, sed male aptata. substantiã propter hoc expenderetis: Tu nuncie, me tui tuorumq; factorum
adiutore, tuis pugnã persuade. Tui namq; uiginti sustinentes & indurantes,
ducentos alios superabunt: & centum uestri, cæterorum mille, quia sunt in- 10
discreti. Deus autem hoc primo propter uestrã debilitatem faciẽs, nunc im-
minuit. Si centum enim fueritis, eorum ducentos uincetis, & uos mille, cæte
rorum duo millia Deo præside indurantium sustentamine. Prophetarum
alicui captiuos habere usq; quo terras expugnasset, nondum accidit. Sed uos
hunc mundũ, Deus autem sapiẽs & incõprehensibilis alium diligit. Propter
hoc quidẽ graue malum atq; pœnã pateremini, nisi Dei liber præcedens o-
mnia cõplectens subuenisset. Nunc quidẽ de præda bona comedite, timẽtes
Captiuos clementer tractãs propheta recipiet præmium amplissimum. Militare docet. Deum pijssimũ, ueniæq; datorẽ. P. Captiuis in tua manu prophetæ reten-
tis, si Deus bonum inesse tuo cordi cognouerit, tua cogitatione plus atq; ma
ius tibi tribuet, cum sit pius ueniæq; largitor. Si quid uero tibi simulare dissi- 20
mulareue quæsierint, Deus grauis atq; sapiens uindictã inde recipiet. Ter-
rarum expugnatores Dei nomine & illius obsequio, cũ pecunia uitaq; sua
semper indurantes, & eorum auxiliatores, sibi mutua societate cõnectunt:
quibus cæteri usq; quo lites ingrediant, nullatenus cõnumerant. Tunc aũt il-
los uestrum petentes suffragium, nisi tãtum cõtra homines uobis fœdere pa-
cis munitos adiuuate, Deo singulos actus uestros dinoscẽte. Increduli quoq;
suiq; factores alternũ societatis cõnexum inibunt. Vobis quidẽ prædicta ne-
gligentibus, lis uastatioq; multa terrã occupabũt. Boni expugnatores, & ob
Dei gratiã indurantes, eos quoq; recipientes & adiuuantes corã Deo cõstan
tes, & boni ueniam plenam adipiscentur. Illi quoq; boni, qui postea pugna- 30
ces effecti, uobiscum passiones sustinuerunt, dilecti simul & electi, cum libro
Dei singula scientis & audientis, uobis annumerantur.

AZOARA XIX.

Contra finitimos bella gerenda. HAec epistola est Dei legatiq; sui illis incredulis missa: cũ quibus termi-
nũ posuistis. Libere per quatuor menses quouis terrarum pergite, scia-
entes uos Deo cũctorũ incredulorũ cõfusori, minime nocere posse. Die qui
dẽ peregrinatiõis in mẽse gẽtibus Deũ suũq; legatũ prædicate, dicẽtes, quod
Persequendi sunt armis increduli. O prophetã immemorẽ, qui aliquoties dixit, pertinaces iudicio diuino relinquendos esse. Deus se suumq; legatũ ab incredulis liberauit. Cõuerti quidẽ, uobis esset me
lius: Sin aũt, Deo minime nocere potestis, qui uobis malũ grauissimũ inge-
rit, illis exceptis, qui pacem firmatã tenuerint, nec in uiros nostræ legis surre- 40
xerint. Illi namq; in termino statuto cõuersi, cum Deus timentes diligat, col-
ligendi sunt. Conuerti nolentes, ubicunq; repertos, mensibus Harã peractis
sumite, & interficite, omnibus uijs insidiantes illis. Si uestrã legẽ sequi, & o-
rare, ac decimas dare uobiscũ uoluerint, dimittendi sunt: quia Deus pius &
misericors ueniam illis tribuet. Eorum quilibet ad te ueniente humiliter, dili-
genter collige, ut sic cũ sit uelut animalia bruta, uerba Dei audient, quæ for-
san eorũ corda penetrabunt. Qualiter firmi cõstantesq; cõtra Deum lega-
tosq;

tosq; suos, nisi qui uobis templum Harã fiduciæ pignus posuerint, aut aliud quid reperiuntur? Quamdiu tamen apud uos sua perseuerauerit iustitia, ius apud eos mutare nolitis, Deo timentes diligente. Et si eos uobis super apparere cõtigerit, aliud ore, aliud corde tenẽtes, cum eorum pars sit plurima incredula, Dei pręcepta pro minimo uendiderunt, & sic aberrando malũ operati sunt. P. His cũ nullius sint substantiæ, sed gratia uos hostilitatis maximæ nemo bonus credat, nisi prius cõuersis & oratoribus & beneficis factis. Tũc enim in lege nostri fratres existunt, quod sapiens quiuis discrete perpendit. Post iuraiuranda seuertentes, & in lege uestra malũ aliquod dicentes, cũ eorum sacramentũ ante conuersionẽ nihil sit, expugnate. Cum illis qui nunciũ è loco suo eĳcere uoluerũt, nobis tamẽ prius eiectis, cur bellum nõ initis? An eos timetis? Deus quidẽ omnibus credẽtibus plus timendus. Eos expugnare nõ differatis, cum Deus malum atq; dedecus eis per manus uestras sit illaturus, uobisq; ueniam atq; uictoriam, uestrorumq; cordium molestiã eis accumulabit. Nec ante fortitudinis & audaciæ uestrorum cordiũ noticia cessabit: nec ipsi rursum parti Dei omnia sua facta sibi reuelaturi, suiq; legati, cæterorumue bonorum nil eorum cuiq; celatè gerentium assentiãt. Increduli, quorum animæ testes sunt erroris & prauitatis suę sectæ, quorũ scilicet actus hic nihil sunt, sæculoq; futuro mansio focus, templum Haram adire minime digni sunt: nec etiam aliquis, nisi qui in Deum credidit, nullum aliũ timens, dieiq; futuræ fidem adhibuerit, & eleemosynas ac orationes fecerit. Hic namq; recto proficiscens itinere, Deo dignus est. Nullus extimet peregrinãtes ad templum Haram, & ibi potantes aquam, æquales existere bonis expugnatoribus, aliũ Deum expectantibus, & in Deum credentibus, qui malos homines in uiã bonam non dirigit. P. Expugnatores etenim tolerantes ardua, pecuniamq; suam pro Dei nomine cõsumentes, plenum gaudiũ habituri corã Deo gradum altiorem obtinebunt, & præmio maximo per eũq; donabuntur. Nullus uestri filĳs suis, suis fratribus, nisi suæ legis fuerint, cõfidat: Sin autẽ, malis annumerabitur. Si patres uestros, aut filios, aut fratres, & mulieres, gentẽq; uestrã atq; substantiam acquisitã, & mercaturã, cuius sumptũ pertimescitis, & ædificia pulchra, plusq; Deum, suũq; legatũ, et expeditionum effectus propter Deũ diligitis, indurate, usq; quo Deus illos malos abhorrens suum mandatũ afferat. In multis aũt locis, & maxime in die Heunami, qua uestra multitudo uobis placens minime uobis profuit: quin fugã terra spaciosa se uobis abbreuiante iniretis, Deus uobis suffragiũ præstitit: tũcq; uobis stationariã mansionẽ figens, cum exercitibus nõ uisis à uobis, malum incredulis intulit. Hic emẽ exegit suum meritũ, deinceps Deus cui uult, cõdonans uobis inde ueniã præbuit. Viri boni, qui legẽ uestram nõ sequuntur, scilicet illoti, post hunc annũ ad templum Harã nõ accedãt. Et si paupertatẽ & inopiã ob hoc timueritis, Deus ditissimus & sapientissimus uobis de sua pecunia largietur. Nõ credentes in deum, dieiq; futuræ, & nõ facientes Harã, qui suo legato Deus Harã cõstituit, & nõ recte litigantes uelut cæterarũ legũ homines, usq; quo uestri tributarĳ subiectiq; fiant, expugnate. P. Iudæos, dicentes Ozair esse filiũ Dei: Christianos uero, Iesum, quorum uerba prædecessorum nugis assimilantur, cõfundat deus: qui etiã suos sacerdotes atq; pontifices, Iesumq; Mariæ filiũ sibi dominos loco Dei sumentes, uenerantur: cum ipsis præceptũ sit, non nisi Deum unũ adorare: Ipsi quidẽ Dei lucem ore suo

Fides seruãda.

Proselyti.

Increduli à tẽplo Mechæ excludantur.

Milites boni præcellũt adeuntes Mechã.

Nemini fidendum præterquã fidei cõsortib.

Qui nõ omnia religioni postponunt, malum accipient.

Cladẽ domesticam refricat.

Illoti nõ admittuntur ad templum.

Christianos taxat, quod Iesum pro filio Dei colãt, & põtifices pro suis dñis et Dei loco uenerẽtur.

nituntur extinguere: sed ipsis nolentibus, lucis suæ cõplementũ efficiet. Sustitaq; nuncium cum uia recta legeq; bona misit, ut ipsam manifestet, & super omnes leges extollat, licet cæteri nolint atq; resistant. P. Sacerdotes atq; põtifices substantias hominũ gratis comedentes, nõ rectam uiã proficiscendo, uos uiri boni improbate. Omnis thesaurizans aurũ & argentũ, nec expendẽs in Dei nomine, malũ grauissimũ sortietur, ipsiusq; die futuro, uenientis ad gehennã, frons & latera, dorsum & nares inde cõburentur, effectũq; thesauri malum ipse reperiet. Cum in libro Dei, die qua cœlum & terrã cõdidit, sit totus mensium numerus XII. eorum quatuor hac lege data super Harã, in quibus nihil animabus uestris nociuũ agatis, omnes incredulos, uelut ipsi uos omnes, expugnate, scientes deum timẽtibus auxiliari. Nulla fides est incredulorũ, sed error maximus, cũ omnium rerũ harã numero apud Deum determinato, ipsi hale quod deus harã, & ecõtra, & quod hoc anno harã alio hale, & cõtra cõstituunt: quos suis factis sibi usu pulchris, per uiã rectã Deus minime dirigit. Vos uiri boni, cum uobis iniungitur iter Dei, cur recusatis, hoc sæculum plus quàm aliud diligentes, cum suæ res ad rerum alĩus cõparationem nihil sint? Ire nolentibus, Deus summam pœnã inferet, alios eorũ locis altiscens, cui nemo nocere potest, cũ ipse sit omnipotens. P. Licet uestrum desit auxiliũ, Deus minime suũ subtrahit subsidiũ: Qui tũc adiutor adfuit, quãdo in cauernã ob persecutores solus uno comitatus intrauit, socioq; suo dixit: Nil timeas. Deus enim nobiscũ est, qui cordibus eorum quietẽ induxit, & cũ exercitibus occultis uos adiuuans, suũ uerbum super eorũ uerba sublimauit, cũ ipse sit altissimus et sapiens. Leues igit̃ atq; graues in litibus cũ substantia uestra, uitaq; pro amore dei, quasi sopitis, uobis nihil est melius, indurate. Sunt quidã suarum animarũ perditores, Deo teste mendaces, qui si locus sterilis & cõmodus, uiaq; breuis & leuis esset, te sequerent̃. Sed cum sit difficilis atq; longinqua, per deũ iurant se minime posse uobiscũ exire. Quid de suo dixisti exitu, ubi ueniã meruit, quod ueritatẽ mendaciũ ue loquentiũ apparere uoluisti, uiris bonis nequaq; hærentibus, sed firmissime credẽtibus in Deum, dieiq; futuræ, & similiter hominibus contrarijs illis, se ad litẽ ituros cũ substantia uitaq; sua pollicentibus, cum illi suũ persoluant pollicitũ, hi saltim necessaria præuiderent, se prẽmuniendo, si uox sua cordi cõsonaret. Sed Deus timentes discernens, & horũ iter abhorrẽs, cũ nil nisi maliciam cordiũ & pusillanimitatem profecti uobis augerẽt, cõmorantibus in domo eos manere uoluit. Illis uestrũ malum atq; seditionẽ affectantibus, nostraq; manda-
ta usquequo manifesta ueritas illis nõ diligentibus apparuerit, uariantibus, quidã uobiscum uiuentes, quos Deus agnoscit, obediunt. Eorum quidã sanius intelligentes exorant, ut eis quælibet non uoluptuosa nec illicita præcipias, eo quod huiusmodi uiros sibi gehenna uendicat. P. Si profectis expugnatum successus cõmodus occurrit, mali domo relicti molestia grauantur. Ipsis uero uictis, uel nil lucratis, sed sibi bene prouidisse, quod nõ ibant, ostẽtant, maximeq; gaudent illis inani manu redeuntibus: huiusmodi uiris manifesta, neminẽ quid habiturũ, nisi quod sibi præscripsit dominus Deus noster: cuius tutelæ nos, sicut omnes credentes atq; boni, cõmendamur. Sciendum quidẽ, uestrã nobiscum morã esse causam uestri boni, uestrã uero nobiscũ esse, ut malũ recipiatis, uel ipso deo dante, uel per manus uestras: Vnde si uos stetis & nos, omnis sumptus noster siue spõtaneus siue coactus, à Deo minime,

Põtifices et sacerdotes opes corradentes, et nõ ministrãtes, uituperat.

Ex XII mensibus, IIII impugnãdis hostibus consecrati.

Sacra et prophana dijudicare conuenit.

Exẽplo domestico docet, fidendũ auxilio diuino, quũ deest humanum.

Contra militiã detrectantes.

Hypocritæ.

minime, quia mali estis, colligetur. Quippe nec in Deum, nec legato suo crediderunt, nec orationes corde puro, nec sumptus nisi cõtra uelle suum effecerunt. P. Horum neq; proles neq; substantia tibi placeat, cum Deus nolit eas alius quàm mali causas & effectus in hoc mundo existere: & eos itẽ uita priuabit, ipsis incredulis. Qui licet iurãdo per deum se uestros perhibent, nõ sunt nisi gens à nobis & à uero disgregata, sed munimina seu cauernæ uel cõ caua, quò fugerent, illis paterent, cito recedentes retrambuli fierent. Eorum quibusdam à te petentibus aliquid de decimis et beneficijs, si datur, est eis placidum: Sin autem, cõquerentes & irati recedunt. Sed si Dei legatiq; sui munus bonum esse faterentur, dicerent: O deus, tu legatusq; tuus nobis pro uelle nostro munera facietis, qui te precamur & adoramus. P. Eleemosynæ quidem, & beneficia pauperum, & miserorum petentium, & in Dei nomine redimendorum, ac peregrinantiũ inopum, secundũ dei præceptũ omnium sapientissimi. De propheta male loquentes, & dicentes se nõ dixisse, graui malo prement. Et licet uos cõiurando, ut uestrum amorẽ habere queant, se uelle simulent, tamẽ Dei nuncij q; sui dilectionẽ atq; fidem habere melius esset. Omnis deo molestiã & odium inferẽs, ignẽ gehennę passurus, dedecus magnum subibit. Cauendũ incredulis, ne sibi superueniant azoaræ, quæ sibi cordis sui secreta notificãt. Irrident tamẽ, quod Deus ab illis seruata pandet: qui percũctati, se deliberando dubitare fatent. An de deo suoq; propheta ridiculũ agunt? Quid uobis incredulis factis, post credulitatem prodest excusatio? Licet enim quibusdã uestrorum Deus ueniã largiatur, cęteris tamẽ, uidelicet incredulis, malũ inferet. P. Resistentes atq; perturbatores, & insurgentes uiri, seu mulieres, hi uel illi prohibenda præcipientes, & ècõuerso, suarũq; manuum cõstructores, Deum obliti, à deo minime cõmemorant ob maliciã suã. His & huiusmodi similibus incredulis, ignẽ gehennæ perpetuam mãsionẽ deus tribuet: quos ipse perpetuo cõfundet. Prædecessores uestros uobis maiores, & fortiores, atq; ditiores, pluriũq; filiorũ patres, sua negotia pro uelle suo sicut & uos perficientes, & dicendo dubitãtes imitari nolitis. Hic etem̃ sua perdiderũt opera, sæculo futuro perdendis associandi. P. A` prędecessoribus suis, Noë scilicet, et Baath, et Themuth, et Abrahã, suisq; factoribus, & à gente Madian et Almutesichech, Dei mandatũ cũ uirtutibus atq; miraculis allatũ est illis, qui sibi nocuerunt, Deo neminẽ lædente. Bonorum quidẽ illorum, uirorum seu mulierũ, alij credentes alijs res scitas iniungunt, nõ agenda quidẽ interdicunt, orationes ac eleemosynas faciunt, deum atq; prophetã exaudiunt, & sic à Deo sapientissimo ueniã promerentur, paradisum aquis amœnã, & in Gedena perpetuam mansionẽ, amoremq; Dei maximum, quo nihil est maius, suscepturi. O propheta, incredulos & insurgentes aggredere, illis manifestans, quod ad gehennã uiamq; malã proficiscẽtur, qui post uerbum incredulorũ à se dictum, fidẽq; suam derelictã, se nõ dixisse iurando, Deum testẽ uocant. Velle tamen suũ nequaq; ad actũ perduxerunt, nec aliud quàm quod deus suusq; legatus eos à sua uoluntate repulerunt, adepti sunt. Si redierint, cõmendabile est. Sin aũt, graue malum in hoc, sęculoq; futuro, absq; repertu tutoris atq; uindicis sui in terra patientur. Eorũ quidam hac utuntur ratione: O deus, si nobis tuam uoluntatẽ dederis, inde deinceps beneficiaq;, boni efficiemur. Deo quidẽ illis postulata præbente, errori cõsentiendo, nil dare uoluerunt. Vnde deus eis finem cõtrarietatẽ cor-

Noli æmulari in malignãtib.

Leues, qui suũ cõmodum semper spectant.

Eleemosynæ sunt congruæ præcepto Dei, &c.

Detrectantes prophetæ Machumet, luent pœnam.

Offensa Dei gehennã meretur.

Prophetarũ cõtemptores puniti à Deo.

Edẽ locus paradisi, in Genesi.

diũ, et anxietatẽ, ut ſic ſaltim ad eum conuerterentẽ, immiſit, eo quod ſua Deo placita nõ ſoluendo, mendaces reperti ſunt. Nõne ſciunt, Deum omniũ occultorum cognitorẽ, ęque ſuorũ arcana cordium & uoce prolata percipere? Deriſores bonorũ in eleemoſynis, quas facere nitunt̃, & nil niſi per laborem ſuũ habentiũ Deus irridebit, grauibuſq; malis affliget. P. Reſiſtẽtibus Deo, atq; ſuo legato, & ſic ingratis deo, ſiue tu cõdones, licet etiam ſeptuagies, ſiue nõ, Deus nequaq; ueniam faciet. Succeſſores uicariíq; prophetæ, quiete gaudentes, pugnatum ire nolunt cũ ſubſtantia uitaq; ſua propter Deum, perſuadentes ne quis tempore feruente pugnatum eat. Sed notandũ ſapienti cuilibet, ignem gehennæ calidiorẽ exiſtere. Nunc aliquantiſper rident: ſed multę querimoniæ cum lachrymis ob actus antecedentes ſequentur. Quanquam Deus ad aliquã iſtarum gentiũ acceſſerit, ſicq; tecum ire pugnatũ illa deſiderat, dic ei, quoniã primò domo manere maluiſti, nunc quoq; cũ aduerſis atq; contrariís perendina, nunq; mecũ profectura, nec hoſtes expugnatura. Nec ego ſuper ueſtri quenq; orationes fundam, nec ad ipſius mortui foueã accedam, tum ob hoc quod Deo legatoq; ſuo contradixerunt, tum quoniã incredulí mortui ſunt. Huiuſmodi uirorũ neq; ſubſtantia, neq; proles tibi placita ſit, quos ſibi Deus tantũ malorum materiã eſſe quęrit, animasq; ſuas ipſis incredulis extrahet. Cũ azoaram perſuadentẽ, ut in Deum credant, & cum ſuo legato pugnatũ proficiſcantur, iniícis, eorũ primates inquiunt, Bonũ eſt, ut nos perendinantibus remanere dimittas. Eorũ itaq; cum illis cõtrariís cõmorari cupientium corda, licet illis neſciís, ſigillata ſunt. Prophetę uero, ſuisq; factoribus pugnatũ profectis, cũ ſua uita ſubſtantiaq; deus ſemper ſua negotia ſublimaturus, paradiſi manſionẽ perpetuã, quod præ cæteris eſt lucrũ maximum, tribuet. P. Deo quidẽ ſuoq; legato rebelles, domiq; morantes, niſi debiles uel infirmi, uel nõ habentes neceſſaria, tales enim abſq; reatu ſunt, ſi ſolum bona uoluntate Dei ſuiq; legati præcepta corroborent, prædicta non agendo, graue malũ patientur. Arabum namq; plures, cæteriq; ſimiliter ad te uenientes, nequaq; uictũ cęteraq; neceſſaria à te quæſita, ut te comitarentur, recipientes, minime dãnandi ſunt, cũ ob ſupremam inopiã lachrymãdo reuerſi ſunt. P. Illi tandem rei ſunt, qui nulla debilitate, ſeu morbo, uel inopia preſſi, cum aduerſis cõmorantur: quorũ corda licet ipſis neſciís Deus ſigillat. Illis corã te redeunte ſe excuſantibus dic: uobis nequaq; ob aliq; excuſationẽ credã ulterius: quia iã Dei facta ueſtra uiſuri, ſuiq; legati pręceptũ audiſtis, ad deum adhuc redituri, qui oẽs actus ueſtros occultos propalabit. Quidã eorũ tui præſentis diſceſſum per deũ cõiurando poſtulant: & tu, cũ nihil niſi malũ ſint, gehennã ob ſua merita recepturi, diſcede. Eorũ quibuſdã ueniã petentibus, & obſecrantibus, minime da ueniã: Quia licet tu dones, Deus minime dabit. Arabes priores increduli ſunt, & expugnatores peſſimi, dei præcepta ſapientiſſimi ſuo legato ſuperne poſita prorſus ignorantes. Eorũ quidã ſuos ſumptus pro tributo cõnumerantes, uobis malũ inferre nituntur: ſed illud in eos redundabit. Eorũ uero quidã deum inuocantes, iudiciíq; diẽ expectantes, Deo legatoq; ſuo appropinquationẽ ſua beneficia fore credẽtes, minime fallunt̃. His etenim deus ueniã, ſuiq; dilectionẽ tribuet. P. In litibus præeuntibus & primis, cordeq; beniuolo ſibi ſuffragantibus, Deus integrã peccaminum ueniã daturus, paradiſum riuis amœnã, quod maximũ eſt lucrũ, tribuet, Arabũ aũt & Meduenciũ quibuſdã, qui iam te neſcio, tibi litẽ & ſeditionẽ machinantur,

Etiã ſi Machumet ueniã delictorũ donet, nõ tamẽ ſtatim & Deus.

Intẽtata gehenna inſtigat ad bellum.

Pro mortuis orationes.

Bonũ notabile pro uigilijs & exequijs, &c.

Quis immunis à militia.

Arabes.

Militantes, & qui eos iuuant, gratiã peccatorum promerentur.

machinant, bis nocebo, & ad ignẽ diuertã. Sunt & alij ſua cõfitentes pecca- *Confitenibus*
mina, ſicq; bona malis cõmiſcentes, quibus forſan deus ueniæ largitor igno- *peccata ſpẽ ue-*
ſcet. Eleemoſynas de ſua ſubſtãtia ſuſcipe, & eos emenda, bonũq; ſuũ multi- *niæ aliquam*
plica, Deũ pro ipſis inuocando, ut ipſe cũcta ſciens & audiens eorũ cordibus *aperit.*
quietẽ inducat. Deus emi ſuæ gentis pœnitentiã benigne colligit, & eleemo-
ſynas ac beneficia ſuſcipit, qui eſt miſericors, ueniæq; dator. Mala igit derelin
quentes benefacite, ad cognitorẽ & reuelatorẽ ſecretorũ redituri: qui, ſuusq;
legatus, uiriq; boni ueſtra uidebunt opera. Sunt item alij ſpẽ in Deo ponen- *Atqui Eſaias*
tes, quibus aut ipſe malũ faciet, aut ignoſcet. Templo ob malũ & incredulita *dicit, qui ſperat*
tem, bonorũq; diuiſionem ab illis cõſtructo, quos corã inuocantibus deum, *in eo, non con-*
ſuoq; legato prius ſe nõ niſi bonũ facere uelle iurantes, Dei teſtimoniũ men- *fundetur. &c.*
daces cõprobat, nunq; aſſurgas. Melius em eſt orationes fundere in templo *Tẽplũ Mecha*
timore Dei fundato, ubi ſe lauare uolentes cõmorantur, Deo mundiciã uo- *commendat.*
lente. Quod em melius eſt templũ, dei gratia fundatum, an illud, quod ſuper
pręcipitium cõuexũ & cõcauum ædificatũ, ſua ruina ſecũ ſuos in ignẽ gehen
næ deuergit, quò Deus ſolũ malos demittit? P. Eorũ cordibus, qui templũ
intentione tali fundauerunt, nõ aberit malũ atq; cõtrarietas, niſi ſuis animis
prorſum immutatis. Bonis dei nomine belligerantibus, Deus paradiſum tri *Dei nomine mi*
buit, preciũ pro ſuis animabus atq; ſubſtantijs, ſiue perempti, ſeu pemptores *litantibus am-*
exiſtant. De dei quidem pollicito nemini dubitandum, quod teſtamento, & *pliſſimum præ*
Euangelio, & Alfurcan cõfirmatur. Sit itaq; uobis pro ueſtris operibus ſum *mium pollice-*
mum ſolatiũ, quod deo ueſtras animas, ſubſtantiãq; totã uendidiſtis, cũ aliun *tur, ut ſolet.*
de tãtum lucrũ nequaq; accidat. A malo diuertentes, & orantes aſſiduè, gra *Alcorã Euan-*
tesq; reddentes, & ſe humiliantes, genuaq; flectentes, & præcipientes geren- *gelio et ueteri*
da prohibendaq; cõtraria, tandem oẽs obſeruatores diuinorũ præceptorum *ſcripturæ æ-*
plenũ gaudium atq; perpetuũ ſortient. Nemo propheta, nec uir bonus pro *quat.*
illis deprecetur incredulis, quos malos igniq; deputandos eſſe dinoſcit, licet *Pro incredulis*
ſibi ſint illi ſanguinei, ſiue propinqui. Abrahã uir bonus, aſſiduus orator, ne- *non orandum.*
quaquam iracundus, licet patri ſuo prius propter ſpem habitam cõſentiens
ueniam faceret, tamẽ deinceps percipiens ipſum deitatis hoſtem exiſtere, ma *Abrahã patrẽ*
num ſuam penitus retraxit. Deus homines poſt adeptionem fidei non erra- *idololatrã de-*
re permittit, priuſquam eos quid timere debeant, ipſe doceat. Omnia ſciens, *ſeruit.*
cœlum & terram regens, uiuificans atq; mortificans, qui non alius eſt tutor
uindexq; noſter, idemq; pius, ueniæq; largitor, ſuusq; legatus, expugnato-
ribus, & ſuis in hora neceſſitatis auxiliatoribus, iam ſuis debilitatis cordi-
bus, ignoſcunt. Idem quoque pijſſimus tribus uiris uſquequo ſub ipſis ter-
ræ capacitas anguſta, animæq; ſuæ breues ſibi uidebantur, & ſe non aliàs
ire poſſe, quàm ad Deum ſolum perpendebant, fugientibus ueniam, ut
redirent, largitus eſt. Ipſum igitur omnes boni timete, & ueridicis perſeue-
ranter obedite. P. Nec Arabes, nec Medenenſes euitare poterant, quin
cum legato pergerent, & pro ſuis animabus orarent. Nec enim ſitim, ſeu la-
borem, aliquodue malũ pro Dei gratia, uel exuuiã ab hoſtibus ſibi uendicãt,
nec ſumptũ breuem ſeu magnũ faciunt, nec aquas abducunt, nec tranſitũ ad
incredulorũ moleſtiã atq; malũ tranſcendunt, niſi quos Deus bonorum ope
rum præmiũ omnibus plenè largiturus, bonis operibus adſcribit. Oẽs tamẽ
adeſſe nec opportunum nec neceſſe fuerat: ſed ſingularum gentium ali-
quos abeſſe, qui iuris miniſtri legi prouiderent, & credentibus quid geren- *Legum periti.*

dum esset, intimarẽt. Incredulos in uestri directo cõstitutos, uos uiri boni scientes Deũ se timentibus auxiliaturũ, sic expugnate fortiter, ut uestrã sentiant audaciam. Sunt quidam, qui azoara posita quærunt, Cuius fidem nostrũ augmẽtat? Hic autem corroborat, credentibus quidem plenum habituris gaudium fidem confirmat, & augmentat: Incredulorum quidem uariíq; cordis malo malum accumulat, unde sua peribunt incredulitate. Nõnne patet, eos singulis annis deteriorari, cũ semel aut bis credentes, & item increduli, nec se cõuertunt, nec sui memores existunt? Hi quidem azoara sumpta, se inuicem cuicunq; respicientes quærũt, an eos quis uideat: deinceps corda sua Dei distrahunt obsequio, qui sunt indiscreti. Nũcius de uobismetipsis immutabilis & cõstans uobis datus est, quem cum sit boni pñíq; cordis, incredulitas uestra turbat, atq; molestat, ut bonorũ fides atq; dilectio lætificat. Sed si nullatenus credere, fideq; perseuerare uoluerint, in Deo, prẽter quem non est alius, immensi cœli domino, te cõmenda.

Vis Alcorani, quæ Dei uerbo syncero debetur. Blasphemat igitur pro more suo.

Laudum suarũ præco liberalißimus.

AZOARA XX.

HAec huius libri sapientis doctoris mirabilia, cunctis hominibus admiranda, quibus hominẽ de semetipsis afferentem illa, & monstrantẽ deus maximum præmiũ bene gerentibus, incredulis pœnas daturus, misit: increduli manifestas incantationes esse dixerunt. Sed ipsi quidem nec oratorẽ sibi, nec tutorem inuenient, nisi nutu consilioq; Dei, qui est dominus noster, cœlum & terrã sex diebus creans, & postea cœlos ascendens, rerum omniũ deliberator. Hunc itaq; dñm nostrũ, ad illũ redituri, summus etẽ terminus est ueracissimus, si memores estis, aduocate. Qui creator oĩm, ad se post mortem reuocabit oẽs, ut bonis & credentibus rectũ & æquũ, incredulis ignem malũq; graue largiat. Idẽ etiam soli lumen, lunæq; claritatẽ, & mansiones, ad annorũ cæterorũq; spaciorũ numerũ ueritatis tantũ noscendæ causa tribuit, & diei noctisq; uicissitudinẽ res sapientibus discernit, omnibusq; sibi timentibus miranda in cœlo terraq; cõposuit. Horum nostrorumq; prẽceptorũ negligentes, igni ob suos actus insidebunt. Sperantes aũt se redituros ad nos, hoc sæculũ alíj postponentes, sicq; fidẽ adepti benefacientes, in paradiso perseuerabunt. Hi quidẽ tales Deum inuocant, et sese mutuo demũ salutant, inuocationisq; fine Deo totius mundi dño grates soluunt. P. Si deus adeò festinus atq; pronus in malum hominũ existeret, quàm in bonũ, iam eorũ accessisset terminus. Vnde nõ habentes spẽ redeũdi ad nos, in errore suo quasi cæcos errare patimur: qui malo cõtingente secundũ ipsum sui status modũ, scilicet iacendo, seu stando, sedendoue Deũ quantocius adiutorẽ inuocant: Quo demente malũ, quasi nunq; inuocassent Deũ, redeunt. Ita sua facta sibi uisa pulchra fecimus: plures generationes præteritas, quia legatis nostris uirtutẽ afferentibus minime crediderant, & malefecerãt, ex merito suo prorsus deleuimus. Quorũ uos iam uicarios, usq; quo facta uestra uideamus, cõstituimus. Cũ eis uirtutes manifestas Dei lego, ad deũ nullũ sperãtes reditũ inquiunt, Aliũ Alchorã nobis aporta, uel istũ uaria. Quibus me id minime facturũ respõdeo, tum ob diuinorũ præceptorũ obseruationẽ, tũ ob malorũ die magna timorẽ. Notandũ item, me longo tẽpore prius inter uos cõmorantẽ, nullatenus uos cum eo uisitare, nisi diuina uoluntas cõpelleret. An nos error & inscitia uexant? Quis enim peior imponente Deo mendacium, aut suis contradicente præceptis? Cum huiusmodi uiris nullum bonũ Deus dirigat. An uos increduli, et inuocantes loco dei putantes ipsum pro uobis precaturum,

Deo motũ localem tribuit.

Deus ultimus finis, et summũ bonum.

Longanimus Deus.

Cõtradicentes Alcorano.

quod

quod utriuſq; boni maliq; uidelicet inefficax reperitur, Deũ agnoſcere, nec cœlo nec terra ſcitum cogitatis? Ab his quidem ſuis dictis deus me liberauit, cum gens prius una, ita nunc uarietur, niſi propter Dei uerbum præſcriptũ de ſua cõtrouerſia liteq; fieret iudicium, inquiunt, ſi diuina ſibi præcepta nõ adſcripſiſſet: Deus eſt omniũ occultorũ cognitor: expectetis igiſ, & ego. P. Hominibus poſt mali paſſionẽ bono rehilaratis, artẽ atq; dolũ in ueſtris præceptis facere nitentibus, dic, Deum callidiorẽ, & prouectiorẽ eſſe, qui ſuis legatis omnes ueſtras machinas atq; dolos agnoſcit. Ille uobis tranſitũ terrarũ & animum præſtãs, uſq; quo oẽs in una naui coadunauit, uentum proſperũ gaudij datorẽ primo cõtulit, deinceps uento peruerſo ſuperueniente, & undas circũquaq; coagitãte, illi timentes hoc obſidionẽ eſſe, Deum legis bonũ adiutorem inuocando dixerunt: Si nos ab hoc malo liberaueris, ulterius tibi ſubiecti gratias reddemus. Sed illi en liberati, terraq; poſiti, malũ fallaciter & iniuſte perpetrãt, ſibimet ſolis hoc agendo noxij: quibus ad me ſuo facto reditu, oẽs ſuos actus reuelabo. Nõne perpendunt paucitatẽ atq; breuitatem huius mũdanæ ſubſtãtiæ? Hęc nãq; uita campo cõparatur, qui per aquã cœlitus miſſam ſe ſuo fœtui cõmiſcentem, ut uictũ humanũ atq; feralẽ educat, floribus & fructu decoraẽ: hominibus me tũc pœnitentẽ eſſe fatentibus, deinceps noſtra uoluntate die noctuúe ducente, ad ſtipulã reducitur, priori formæ ualde diſſimilem. Me res ita diſcernentẽ ſapientẽ exaudiet Deus, ad uiã ſalutis uocans, & electis uiã rectã notificãs. Benefacientibus tribuet bonũ, & ſupra quorũ faciebus nunq; inerit pallor ſeu moleſtia, eruntq; paradiſi dominatores perſeueranter: Peccatores autem æquum ſibi ſimileq; præmiũ ſuſcepturi, dedecore præmundi, nullũ tutorẽ ſeu ſaluatorẽ habituri, uelamẽ quaſi noctem nigrã, faciebus ſuis apponent. Et ſi ſine termino ignis miniſtri manebũt, die cõgregationis omnium, corã me dicturo incredulis, uobis ueſtriſq; participibus, etiã uos nullatenus adoraſſe me perhibentibus, poſtulabitis dei teſtimonium, inter nos et uos ſufficiens adſit, nos ob incredulitatem ueſtram negligentes extitiſſe: tuncq; ſe ad Deum ſuũ ueritatis dominũ conuertentes, prius deſerẽt uerbum ſuũ, cum omnis anima præmiſſorũ mercedẽ accipiet. P. Datorem tamẽ uictus in cœlo & terra, oculorum & aurium iudicem, uitæ mortisq; largitorem, omniumq; rerũ prouiſorem, Deum eſſe teſtantur. Cur igitur nõ timent eum? Hic eſt Deus ſuus, dominus uerax: Et ueritatem deſerens, nil præter errorem atq; iacturã ſequitur. Cur conuerti negligitis? Dei quidem uerax eſt uerbum, quod incredulos nunq; conuertendos affirmat. Eſt ne quis ueſtrorũ participũ homines creans, & ad ſe reducẽs? Deus quidẽ erat, & ad ſe reditum pręſtat. An eſt eorũ quis, qui rectam uiã inſtruat? Deus quidem eas edocet, quẽ imitari melius eſt, quàm ignorantẽ, uſq; quo doceaẽ. Cur hic ſic eſſe nõ diſcernitis? Sed horũ plurima pars ambiguitatibus & opinionibus, quæ ueritati collatæ nihil ſunt, abducit, Deo ſua facta dinoſcente: cuius nutu p̃ceptoq; ſolius, hic Alcorã oĩs falſitatis expers, quoniã eſt Dei domini mundi, cõſtituit. Dicentibus eũ eſſe figmentũ, dic, ut ſaltem unã azoarã harum alicui cõſimilem, quolibet adiutore niſi ſolo Deo ſuffulti, efficiãt: ut ſic an ueridici ſint, appareat. Plures quidẽ contradicunt, eo quod noticiam eius ſe minime poſſe cõpræhendere fatentur. Quid ſi ſua qualis eſt explanatio ſibi mitteretur? Anteceſſorum ueſtrorũ ſimiliter cõtradicentiũ, qui finis, perſpicite. Eorũ tamen quidã illi credũt, quidã minime, Deo ſingulos diſcernente.

Gratulatur ſibi quod Deus ipſum liberauerit à Chriſtianorũ opinionib. diſſidentibus.

Allegoriã nauigij ſuæ ſectæ accommodat.

Parabola humanarũ rerum non inſcita.

Dei attributa quædã. Argumentatur non futiliter cõtra fictitios deos.

Cõtraria ſæpius dicit, nempe quod incredulis pœnitẽtibus ſalus obtingat.

Alcorã carere mẽdacio, quod facilius eſt pronũciare, quàm probare.

Alcorani difficultas intelligendi.

Tardis ad credendū subinde mittit libellum repudij, doctrinæ suæ diffidēs. Resipit hæresim, quæ temporibus Origenis peruaserat Arabiā, animas interire cū corporibus: utraque uero restituenda nouissimo die.

nente. Contradicentibus dicito, ut sibi sua sint negotia, tibiq; tua, ipsiq; à tuis factis, & tu à suis liber. Te quibusdam eorum auisultantibus, es ne potens, ut illi surdi, cum sint indiscreti, tuam uocem intelligant? Eorum quidam ad te respiciunt. Tu ne cæcos uiam rectam docebis? Deus ipse nemini facit iniuriam: sed homo ipsemet sibi efficit. Die resurrectionis opinabuntur singuli, se non plus quàm per unius horæ spacium iacuisse: & ad inuicem se cognoscent: ibiq; summam iacturam sentient, qui erronei congregationi corām Deo contradicebant. Eorum quæ dicemus, te partem docebimus, aut mori faciemus, & ad nos facto reditu cuiusq; gentis, suus nuncius sibi missus ueracissimus iudex nemini faciens iniuriam aderit, Deo omnium operum assidente teste. Quærentibus illius horæ noticiam, ad tuæ ueritatis probationē respondet: animæ meę bonum seu malum nequaq; iudico, nisi quod Deus discernens tribuit. Cuiq; gentium terminus suus conscriptus est, quē præcedere uel subsequi nemini licet, nec cuiq; perspicere datur, utrū die noctuúe suum malū accidat. Sed uos increduli, cur ita properatis? P. Siquidē cum aduenerit, credetis. Nunc uero cur antecedere nitimini? Vos increduli maliq;, uestra malefacta nō nisi pro modo lucri uestri gustate, & deinceps an sim uerax, quærite: Quod esse sic per ipsum iurando testabunt. Ego siquidē uerax sum: sed uos id minime dixistis. Quilibet male gerentiū tunc semetipsum ob malefacta redarguens, cum iudiciū inter omnes ueracissimū omnis expers iniuriæ fiet, omnē substantiam mundanā si possideret, eam pro sui redemptione redderet. Cur igit uestri reditus ad Deum uniuersorum regem, uitæ mortisq; datorē, cuius terminus, licet plures nesciant, est ueracissimus, nō recordamini? Vobis quidem iam à Deo castigamen, & salus nostrorum cordium occultis, uiaq; recta & misericordia bonis hominibus dei misericordia nutuq; gaudiū uobis afferens aduenit, quod omni uestra substantia melius est atq; preciosius. Cū deus uobis uictū sufficienter exhibuit, cur de ipso hoc Haram & illud Hale cōstituitis? Vtrum hoc præcepto suo, an impositione uestra facitis, de Deo mentientes? quid de semetipsis in alio sæculo cogitāt? Ipse quidē hominibus prorsus utilis, licet ipsi grates minime persoluāt.

Est. 5. Impij dicūt, Festinet et cito ueniat, etc.

Nouissimi diei memoriā subinde inculcat.

P. Amodo licet uerbū in omnem partē uergitis, omniū cogitationū uestrarū & electionum atq; factorū testes erimus, nec alicui cœlestium seu terrestriū addi subtrahiúe potest, nisi quod libro lucidissimo inscribitur. Deo quidem se cōmendantes, uidelicet credentes atq; timentes, secundum Dei uerbū immutabile tum in hac uita bonum, tū in futura plenum gaudium timoris expertes sortientur. Neminem aggrauet nos dicere, solius dei scientis & audientis omnia, cuius imperio subiacent uniuersa, qui noctem quieti, diem motui deputat, quæ sunt satis audiētibus admiranda, immensitatē uerumq; precium esse. Nō imitemur inuocantes loco Dei participes, cū ignorata dicētes, nil pręter opinionē sequant: dicendo, Deum sumpsisse filiū, quo nequaq; indigens est, cum sit omniū abundantissimus, uniuersa cœli & terræ possidēs. An habent inde rationes hoc demonstraturas? An deo nescitū imponunt? Omnis deo mendacium illud imponens, hic bono carebit, & ad ipsum suo reditu facto malum grauissimum ob incredulitatem ab ipso recipiet. P. Audiant isti Noé, suæ genti dicentem: Si sit uobis molestum atque graue, me uobiscum præsentem existere, ut præcepta Dei uobis intimem, rebus uestris atque participibus, ne uos tenebrositas & error includat, coadunatis,

Religiosi et in hoc sæculo & in futuro beati.

Deum carere filio probat argumento friuolo, quod nullius rei sit indigus. Rationes quæ probēt Deū habere filiū, extāt sempiternæ & liquidæ.

mihi

mihi memetipsum Deo cõmendãti patefacite retinaculum uestrũ atq; sectã.
Sin autem à solo Deo, qui me credentibus associauit, nequaq; à uobis præ-
cium postulo. Ipsi quidem cõtradicentibus eum, sciosq; factores in æquore
uase saluauimus, & cõtradicentibus summersis alios eorum in terra uicarios
cõstituimus. Ecce quis eorum finis contigit, quibus maxima merces pro-
mittebatur. Post hunc cæteros cũ uirtutibus prophetas hominibus misimus:
sed eorum credere renuentiũ, hostilitatemq; malentium, corda sigillauimus.
Moysen item & Aaron, cum nostris pręceptis ad Pharaonem suamq; gentẽ *Moyses & Aaron.*
misimus. Sed illi ob maliciam & superbiam suã resistentes, ueritatem uisam
diuinitus, artem magicã esse perhibebãt: quã Deus odit, & abhorret. Moysi *Magica Deo inimica.*
quærenti cur hoc facerent, dixerunt: Ideóne uenisti, ut nobis, qui tibi nõ cre
dimus, à secta patrum nostrorum deiectis, in terra nostra super nos subli-
meris. Indeq; Pharao quatuor sapiẽtes magos ad se iussit adduci. P. Illis qui- *Fabulæ Iudaicæ de magis Aegypti, & Pharaone, etc.*
dem eã præsentibus, Moysiq; præcepto mutationẽ pro uelle suo gerentibus,
inquit Moyses, Cur incãtationibus studetis, quas deus ipse cõfundet. Ope-
ribus em̃ huiusmodi sua uerba cõfirmans, licet malis nolentibus, detrimentũ
immittit. Paucis uero, illiusq; gentis minimis Moysi credentibus, Pharaonẽ
ut nimiæ potentię, & operis immoderati, suamq; gentẽ nimium timentibus,
ipse Moyses solatium præbens inquit: Si in Deũ creditis, eius uos tutelæ cõ-
mendate. Ipsi igit̃ se Deo cõmendantes, deum deprecant̃, ut eos minime ma
lis gentibus ridiculum atq; prodigiũ cõstituat: sed pro sua pietate misericor-
diaq; ab illis liberet. Moysi deinceps fratriq; suo præcepimus, ut in Mezara
suis gentibus domos uersus orientem cõstitueret, & in eandem partem ora-
tiones funderẽt, dicerentq; bonos summum bonum possessuros. Moysi de-
inceps Deum oranti, ut Pharaonẽ ornatu diuitijsq; mundanæ uitę donaret,
suisq; diuitijs repagulum cordiq; sigillũ obijceret, ut sic obstinaciter errone-
us ante mali grauis aduentum nullatenus crederet, Inquit deus, se suis ora-
tionibus rectis respondisse, & ne uiã errantiũ insequeretur iniunxisse. Quã-
do cũ filijs Israël mare transiuimus, & Pharaoni, exercituiq; suo ob inuidiam
& inimicitiã eos insequentibus, ferè subuersionẽ induximus, Pharao iã nõ in
aliũ quàm in deũ filiorũ Israël se credere cõfessus est. P. Tandẽ ne nunc huc-
usq; malefactor & incredulus, hodie tuum corpus liberari, ut sit posteris mi-
raculum, quæris? de nostris miraculis atq; uirtutibus pauci cogitãt. Nos de-
inde filijs Israël in Asia locum optimũ præstantes, eis bona saporiferaq; cõtu
limus, nullã eis nisi præmunitis & castigatis cõtrarietatẽ inferentes, & eorun-
dem in sæculo futuro post scientiã datã cõtrarietates discutiemus. Si de man
datis tibi missis quicq; dubitas, antecessorum tuorũ lectiones perlegendo, ue
ritatẽ tibi missam agnosces, ne sis ambiguus, nunc negãs nunc affirmãs. Oĩs
em̃ nostris præceptis cõtradicens, perdendis annumerabit̃, nec quis super se *Soli Niniuitæ per Ionã cõuersi, malũ eis impendens effugerunt.*
dei uerba firmãs, ante grauissimorũ malorũ aduentũ credet, licet oĩa mundi
miracula uideat. Adhuc nulli uillarũ, nisi tuũ genti bonæ, sua fides interitum
surripuit: Ei uero huius mundi dedecus ob fidẽ suã auferentes, usq; ad termi
num nõ à nobis in antea positum promouimus. Si Deus ipse uellet, omnes
terræ in simul crederent. An tu gentes ad fidem & credulitatem cogere stu- *Cur igitur gladio persecutus es, et alios id facere docuisti?*
des? nisi Deo uolente, nemo credere poterit, qui malos & indiscretos in sua
sordicia dimittit. P. Constat euidenter, nil cœlestium seu terrestrium, nec
miracula seu uirtutes incredulis quicquam proficere posse, qui suorũ ante-

cessorum

cessorum dies euentusq; consimiles, nil aliud expectant. Expectent igitur, & ego deinceps, ut nos decet, nostros nuncios cũ credentibus illis saluabimus. Ab eis, quibus huius legis inest ambiguitas, ego non dissentiens non adoro, quos ipsi: sed unum Deum solum, qui nobis omnibus mortem inducturus, me conuertens ad legem rectã credentem fecit, prohibens me, participes, & aliquid loco Dei nec officere nec iuuare potens, adorare: cuius bonũ munus nullus auferre poterit, quũ pro suo uelle cuilibet accidet. Malũ nemo nisi ipso præmonstrante prænoscere poterit. Iã diuina ueritas nobis data, rectã uiã proficiscentibus ostendit, cuius obseruatio salutẽ obseruantibus generat, error quidem detrimentum. Vobis itaq; cauete, quoniam ego nõ semper uester custos existã. Tu quoq; super te cœlitus missum sequere & sustine, usq; quo Deus iudex optimus dijudicet.

Machumet ex pagano cõuersus ad fidẽ, qui nõ semel dicit, infideles non conuerti.

AZOARA XXI.

Alcorano eloquentiã arrogat.

HVius uoluminis quàm optime à sapientissimo & eloquentissimo cõpositi, discernentis & castigãtis uerba, me inde castigatore manifesto, promptoq;, uobis persuadent, ut non nisi Deum unum inuocetis, & ab ipso ueniam & misericordiam postuletis. Ille etenim exoratus, usq; ad terminum prædestinatum uobis hic ęculi prosperitatẽ, deinceps cuiq; scilicet suũ meritum tribuet. Sin aũt, super uos ad Deum omnipotentẽ redituros, qui uestræ uocis cordisq; uariã dissonantiã uobis inhærentem perspicit, diei magnæ malum proijciemus. Deus quidem cœlum & terrã sex diebus perficiens, cuius super aquas sedes prius extiterat, & à quo solũ omnis creatura uictũ accipit, qui rerũ omniũ loca præsentia futuraq; dinoscit, uos in terra cõstituit, ut quis uestri melius operaretur, agnoscat. Si post mortẽ eos resurrecturos dixeris, hic nihil nisi fantasiã & incantationẽ manifestã esse perhibebũt: dicuntq;, me nequaq; potentẽ illis malũ immittere, cum illis euentũ usque ad determinatã horã differo. Sed sciat omnis hoc ueraciter futurũ esse, licet increduli hoc derideant, & ulterius nunq; auferendum: Si post bonum à nobis eis datũ, cum subtractionẽ seu malum ingesserimus, hoc eos ad incredulitatẽ & cor malũ diuerget. Si post malũ habitũ, bonum eis per nos acciderit, gaudentes ostentant à se peccata sua recedere, exceptis patientibus atq; beneficis, qui ueniã plenumq; gaudiũ sunt habituri. Sed fortassis tuo cordi tędiosum atq; difficile uidebitur, cũcta præcepta nostra patefacere. Vnde quærẽt cæteri, an tibi datus sit thesaurus cœlitus, an angelorũ aduentus? Tuũ aũt nõ est, nisi tuum iuncta tibi illis nunciare, Deo oim cognitore. Dicentes hoc à te fuisse cõpositum, tales decẽ azoaras quolibet aduocato, nisi solo Deo, afferãt, ut sic suũ dictum probẽt esse possibile: Sin aũt, hic diuinæ sapientiæ positũ esse cõfirmẽt. An creditis in Deum, præter quẽ nõ est alius? Omni quidẽ uitã istã, huiusq; sæculi decorẽ diligenti, facta sua nõ minuendo præmiũ hic persoluemus, sed in ęculo futuro nullũ bonũ pro factis suis recepturus, nil præter ignis feruorem habebit. Oẽs aũt Dei recto procedentes tramite, per testes firmato, qualis est lex Moysis, iã præmissa docens, & condonans credentibus illi, bonum præsidebit. Incredulus autem & deuius ignẽ. De ueritate pręceptorum eorũ tibi missorum, quanq; plures nõ credant, tu nullatenus hæsites. Imponentes Deo mendaciũ, sicut pessimi, à pietate dilectioneq; diuina repelluntur. Quis enim illis est deterior? Incredulis semper, atq; fidem uiamq; Dei sponte linquentibus, in sæculo futuro malũ nullo subueniente iudice duplicabit, quia nec audire nec uidere poterunt. P. Qui suas hic animas operando, & uerbis

De origine rerum opinio.

Resurrectioni mortuorum eõtradicentes.

Simplex credulitas reqritur.

Antè prouocauit ad unius Azoare cõpositionẽ: nunc ad decẽ, fortè cõditionẽ aspernatus.

Malorũ prosperitas nõ est felicitas uera.

errando

errando perdunt, ueraciter sæculo futuro perdentur, Credentes autem & benefacientes, & ad Deum se conuertentes, paradiso perseuerabunt. Horum quidem mẽbrorum est assimilatio, quasi cæci & surdi, ac uidentis & audientis. An hæc æqualia & similia memoratis? Noë quidem iam suæ genti castigatorem, clarumq; doctorem cum præceptis nostris misimus: quo persuadente, ut unum solum Deum inuocarent, quoniam eis magnæ diei malum futurum timebat, eorum plurima pars incredula dixit: Te quidem nõ aliud quàm hominem, sicut nos, nec plus quàm nos sublimatum, nec alios quàm nostri deteriores, nulliusq; consilij te sequi uidentes, te mendacẽ opinamur. Inquit ille: Ego forsan uiam Dei rectam per suam misericordiam mihi datã proficiscor, quod uos cæci minime perspicitis. An uero nolentes ad eam cogamur? A uobis quidem inde nullam, sed à Deo solo mercedem expecto. Vnde nequaq; credentes, quomodo Deo counientur? Sed uos brutos et inscios à me repello. Quis enim à Dei uindicta me tueretur, si bonos homines reijcerem? An nulla memoria solidati estis? P. Nec apud me thesaurũ Dei depositũ, nec me angelum esse, nec Deum nõ daturum illis bonũ, quos uos irridetis, quoniam suorum scit arcana cordium, nunq; perhibebo: quoniam malis annumerarer. Illi quidem indignantes responderunt: Hoc nimia disceptatio terminetur: tuq; pollicita uirtuosa mirandaq;, si uerax es, perfice. Dixit Noë: Nullus præter Deum si sibi placuerit, cum his uirtutibus ueniet. Qui si uos uiam malam aberrare fecerit, cum ipse sit Deus uester, ad quem omnium fiet reditus, nec meum cõsilium, nec ammonitio prodesse poterit, cum iam etiã impotentes stupidiq; sitis uos. Deinceps præcipientes Noë, ne contristaretur nimium pro factis humanis, eo quod plures fidem iam adepti minime crederent, ut arcam iussu præceptoq; nostro non præmuniens incredulos & malos, ut summergerentur, fabricaret, iniunximus. Ipse itaq; parẽs, maiori suæ gentis portioni ridiculum inde facienti dixit: Vos illudentes me, ego quidem irridebo, uidebimusq; malefactorem, & cui dedecus perpetuũ incumbet. Ipse quidem ammonitione nostra, omnium rerum duo parilia, cum mandati nostri signum, aqua uidelicet emergens decannos apparuit, in arca reposuit, omnibus pereuntibus præter admodum paucos, cum eo credentes in Deum. P. Noë cum Dei nomine, per quem motum atq; stationẽ habebat, arca eum per mõtes quasi per undas uehens, in ipsam cõscendens, filium suum in alia parte stantem aduocans ait: Fili, nobiscum equita, nec sis ulterius incredulus. Qui respondens ait: Ad montem, qui ab hac aqua me proteget, ego proficiscar. Cui Noë: Nisi cui Deus misericordiam fecerit, nihil omnium rerum hodie saluari poterit. Eos ita colloquentes, interueniens unda disgregauit. Nobis tunc imperantibus terræ, ut aquã emitteret, cœloq; ut pluuiam dimitteret, facta est Dei mandato aquarum congregatio, mõtes ipsos trãscendens. Me imperante incredulis, ut se remouerent, inquit Noë: O Deus, omnium sapientum doctor, cuius omne mandatum est ueracissimum, præcipe de mea gente meum filium esse. Cui Deus sic respõdit: Tuus filius minime de tua gente dicendus, quia nequam est atq; peruersus, nec tu quicquã à te nescitum ulterius à me postules. Te brutum enim & inscitũ esse nolo. Dixit itaq; Noë: Tibi Deus me commendo, uouens me nil perscrutaturum, quod scire non debeam: Et nunc supplici uoto precans, ut ueniam et misericordiam, ne sim perditus, facias. Noë rursum finito diluuio diximus,

Fideliũ et infideliũ collatio.

Noê diluuio superstes memoratur, fabulis admixtis.

Curiositas Noë à Deo castigatur.

Aliter quàm Gen. 8. & 9.

Cum ſalute tuorumqúe ſaluatione deſcende, ſitq; ſuper te gentemqúe tuam multiplicatio magna. Erit autem hic tua gens, terras diuitiasq; poſſidẽs & iudicans, uſq; quo malum item magnũ illis immittemus. Hęc ſunt Dei ſecreta, quæ ante tempus hoc à te genteq; tua ſciri nõ poterant. Tu quidem patienter indura, quia finis eſt timentium Deum. Genti quoq; Haath frater ſuus Huth ita perſuadet: O gens Deum inuoca, quẽ, nõ alium, deum habetis, qui nunc es ſolum falſitatis prolatrix. P. Et iſtud à ſolo Deo mercedem, nõ à uobis, cũ ſitis indiſcreti & inſcij, poſtulo, Deum ſupplici uoto precamini, ut uobis peccata ueſtra dimittat, & imbrium abundantiam inducat, ueſtrisq; uiribus inde accumulet, ne poſt fidem adeptam ſitis unquam increduli. Reſpõderunt: O Huth, nos quidẽ pro uerbis tuis quibus nõ credimus, minime refutabimus quod adoramus, cum tu nequaq; cũ miraculis & uirtutibus accedis. Opinamur enim aliquẽ eorum, quẽ adoramus, tibi plurimum nocuiſſe. Quibus ipſe Deũ teſtor, me liberum ab illis quos adoratis exiſtere, & omniũ expertẽ, niſi ſolius dei, qui eſt dominus meus & ueſter, cui omnis mundana creatura ſubiugat̃: Ipſiusq; eſt oĩs uirtus uiaq; recta. Vnde uos mihi cõmendato ipſi deo, pro ueſtra facultate potentiaq; nullatenus me præmuniẽtes nocete. Si cõuerti noluerítis, poſt dei præcepta nobis applicata dictaq;, alios ueſtri uicarios in terra cõſtituet Deus omniũ cuſtos: nec uos ei nocere poteritis. Huth quidẽ ipſi credentes, à magno malo noſtra pietate ſubueniente proximus. Homines uero Haath ſuo legato reſiſtentes, & cõtradicentes, mandata grauiũ hominum atq; mendaciũ ſecuti, ob incredulitatẽ ſuã repulſam hic, ſęculoq; futuro ſortiti ſunt. Gẽti quoq; Themuth ſuus propheta Schale ſic locutus eſt: O gens Deum, præter quem creatore cares, qui te de terræ limo plaſmauit, uitæq; ſpacium in terra tribuit, adora, ueniamq; poſtula, pollicens te nil mali facturum ulterius. Ipſe namq; præſens eſt, reſpondere paratus. P. O Schale, nos tibi plurimum hucuſq; cõfiſos, ob hoc fratres ueſtri inuocauerunt, deiĳcere ſtudes, cum de hoc quod tu nobis prædicas, nos dubitantes ei minime credimus. Reſpondit ipſe: O gens, unde tibi ſcire cõtigit, utrum rem à Deo mihi ſua pietate datam nõ imiter? Quis me nõ agentem Dei præceptũ, cõtra ipſum tuebitur? Vos quidẽ nil niſi damnũ mihi generatis. Hanc Dei camelã pro ſuo modo in terra dei comedere ſinite, nullum ei malum inferentes: Sin autem, in proximo uos malũ percutiet. Illis autẽ eam percutientibus, dixi: Omne placere ueſtrum in domibus ueſtris per triduũ efficite. Hic enim terminus uobis indubitanter poſitus eſt. Eo quidem finito, Schale, ſecumq; credentes, ab illius diei malo mea pietate ſaluans, hominibus mihi cõtradicentibus à gratia mea repulſis, uidelicet Themuth, ſuisq;, malum terræmotus intulimus. Vnde facti ſunt quaſi nunquam eſſent. Abraham meis nuncĳs ſibi miſſis, gaudium atque ſalutem afferentibus, uitulum ſaginatum attulit. Sed illis manus ſuas non apporrigentibus, hic ſtupidus & timidus factus eſt. Illi uero dicentes, ſe non niſi ad Loth ſuamq; gentem miſſos, ſicq; ſolatium & ſecuritatem illi tribuentes, mulieri ſuæ adſtanti ridentiq; dixerunt: Iſaac filium paries, unde Iacob orietur. P. Hoc à Deo miraculum quomodo fiet, cum ego ſim annoſa, maritusq; meus ſenex? Reſponderunt illi: Hoc quidem minime mirandum, Deo uolente, uobis grato atque benefico, cuius miſericordia munifica ſuper huius domus gentem deſcendit. Illi ſic gaudĳ nuncĳ facti, cum Abraham iam facto ſecuro, miti, non iracundo, bonorum

Vnò ante te Moſes rectiſsimè iſta perſcripſerat.

Haath et Huth, ut ſuprà.

Schale prophęta gentis Themuth.

Ineptit ſuper camelo.

Abrahã ut angelos hoſpites acceperit, exponit: ſed diſcedẽs à Moſe, Gẽ. 18.

bonorum uerborum credulo, de gente Loth diſceptantes Abraham ammo
nent, ne cauſam illorum ulterius tractet: Quia Dei mandato malum eis nũc
inferetur, nũquam eis auferendum. Eis itaq; deinceps ad Loth uenientibus,
dolor & anguſtia cor eius oppreſſerunt. Illis etenim hoſpitatis, uenit gens
ſua, ſcelere nefando prius imbuta, perſcrutatum illos. Quam Loth taliter
affatus eſt: Has meas filias uobis aptiores & mundiores aſſumite, Deum ti=
mentes, nec meos hoſpites dedecoretis, licet nullus ueſtri diſcretus, ſeu legis
obſeruator exiſtat. Illi uero reſpondentes, dixerunt: Conſtat quidem apud
te, nos minime filiabus potituros, & quid facere uelimus. Quibus ipſe re=
ſpondit: O ſi ſuper uos potentiam obtinerem, uel eſſet adiutor, quem in=
uocarem. Tunc eruperunt nuncij, dicendo: O Loth, nos ſolius Dei ſumus
nuncij, ad quos ipſos applicari minime fas eſt. Tu uero in termino noctis
propoſito, aurora uidelicet propinqua, cum tota tua gente, prẽter tuã mulie=
rem, idem quod cæteri paſſuram, ſurgens diſcede. In proximo namque, poſt
horam ſcilicet prænominatam, ſumma deorſum, & infima ſurſum uerte=
mus, & ſuper eos ſilices acutas & luteas pluere faciemus. Sicq; factum eſt.
P. Gentem Madian ſuus propheta Schaibe ſic allocutus eſt: O gens, Deum
inuoca, qui, non alius, eſt ueſter Dominus: ipſiusq; præcepto, licet auari
ſitis, unde timeo uobis diei futuræ malum, pondus atque menſuram im=
plete, & res cuiuſquam nequaquam uilipendite, nec terras uaſtatum per=
gite. Quia Dei reſiduum, ſi creditis in ipſum, uobis eſt melius atque com=
modius: nec ego ueſter cuſtos ſemper exiſtam. Reſponderunt illi: O Schai=
be, Præcipis ne nos dimittere, quod patres noſtri inuocauerunt? Es ne mi=
tis, & prouidus, atque diſcretus? Reſpondit ipſe: An ſcire poteſtis, utrum
ex parte Dei ſim? Quo mihi uictum bonum præbente, ueſtrum à me diſ=
ceſſum minime, ſed mandati diuini uobis per me patefacti perfectionis
ſtudium affecto. Quia pro poſſe meo Dei uiam, cui me commendo, & ad
quem redibo, uobis patefaciam, & ad eum dirigam, nec uobis difficulta=
tem ſiue moleſtiam mea uerba pariant: ſed Deum precamini, pœnitentiam
agendo, pium ueniæq; datorem. Sin autem, uos incurretis paſſiones Noẽ,
ſeu gentis Huth, ſeu Schale, ſeu Loth, quæ nequaquam remota eſt. Illi qui=
dem hæc audientes, dixerunt: O Schaibe, cum tu ſis debilis & ignobilis,
te paruum appreciantes, à gente noſtra prorſus eĳcimus, nec de tuis præ=
ceptis quicquam retinemus. Reſpondit ipſe: Ad meam generoſitatem plus
quàm Deum ipſum attenditis, omniaq; complectentem poſt terga proĳci=
tis. P. Vos itaque pro modo ueſtro facite, uelut & ego meo, expectan=
tes, & ego, quis ueſtri probabitur mendax, malo dedecoreq; ſuperincum=
bente. Ipſum itaq; Schaibe, ſuosq; factores, termino ſtatuto liberantes, ma=
los & incredulos ad nihilum redigendo, quaſi nunquam eſſent, ſuas domos
funditus diuulſimus. Moyſi quoque cum præcepto noſtro uirtuteq; magna
ad Pharaonem gentemq; ſuam miſſo, Pharao reſiſtens, ſuamq; gentem di=
ſtorquens, ipſa uolente, ipſe dux illius in aliud ſæculum, & ignem, locumq;
malum effectus eſt. Illis autem in hoc ſæculo repulſam & letum, & in alio
malum multimodum patientibus, nos minimè nocuimus: ſed ipſi ſuis ani=
mabus detrimentum operati ſunt. In mortis quidem articulo, & malorum
euentu parum eis profuit, ſed immoderate nocuit, quod Dei loco adorabãt.
Omnium quoque uillarum diuina captio grauis eſt, & ineuitabilis. P. Hęc

Gen. 19. Sodomæ ſcelus punitum.

Schaibe Madianitarum propheta.

Pharao Moyſen uilipendẽs, à Deo punitus.

quídem ſatis ſunt admiranda, timẽtibus malum illius diei: qua poſt terminũ præſcriptum adueniente, omniũ coram Deo fiet cõgregatio, nec quiſpiã niſi diuino nutu quid loquetur, ubi felicitas & infortuniũ omne patefiet. Infortunati namq́, niſi quos ipſe Deus uoluerit, omnia ſciens prout uult, ignem gementes ingredient, quo dum cœlũ terraq́ durauerint, perſeuerabunt: Et per ſpacium cõſimile felices omnes, quos Deus uoluerit, paradiſum obtinebũt.

Patrũ cacozeli. De his qui nihil niſi quod ſui patres adorauerũt, inuocant, nil dubites, quin ſibi partẽ ſuam abſque diminutione reddamus. Niſi Dei uerbum præſcriptũ firmum eſſet, & immutabile, eos qui libro Moyſi cõtrarietates inferunt, cæteroſq́ ſimiliter dubitantes, Deus ipſe iam iudicaſſet, omnia ſciens, omnibus ſua reddens opera. Tu igitur te, credenteſq́ tecum, ſicut nos præcepimus, corrige: nec ſe unq́ inde diuertat quiſpiã, cum Deus omnia uideat. P. Nolite uos male gerentibus aſſociare: Sin aũt, uos cõburet ignis, omnis adiutoris expertes. Corã deo in diei capitibus, parteq́ noctis, ad peccamina delenda, bonaq́ cõmemoranda, orationes fundite, expectantes mercedem, quam nemini Deus auferet. Si generationũ præteritarum, eorũ paucorum qui liberati fuerant, quis reſiduus eſſet, ne malũ in terra fieret, præciperet. Sed malos, nil niſi ſectã patrum ſuorũ ſequi uolentes, Deus ipſe cõfundit, uillas ſuas peſſundare nolens, ne bonis hominibus iniuriam inferat: quo uolente, tota gens una fieret. Sed inerit ſemper contrarietas, niſi quibus Deus ueniam & miſericordiam fecerit: Cuius uerbum indubitanter complebitur, uidelicet quod infernus de diabolis omnibus & hominibus replebiť. Inibimusq́ ſermonem cum omnibus de nunciorum noſtrorum præceptis, ut corda ueſtra firmentur, & in hac re ueritatem, et caſtigamen, atq́ memoriam credentibus uideat. Incredulis autem dicito, ueſtra negotia pro modo ueſtro facite, expectantes, & ego mea ſimiliter peragam. P. Dei ſunt arcana cœli & terræ, ad quem omnia mandata redeunt. In eum credite, uos commendantes illi, quoniam ipſe factorum ueſtrorum non eſt negligens.

Homines eruditiantur per Machumet.

Sodalitium malorum cauere iubet.

Orationes.

Damnatorum multitudo.

AZOARA XXII.

LIbri Alchoran Arabice facti, ſpem noſtræ cõuerſionis atq́ ſcientiæ res diſcernentis, hic ſunt manifeſta. Nunc autem omnium ueſtrorum tibi miſſorum pulcherrimum enarrabo iis, qui prius negligẽtes atq́ ſecordes extiterant. Quando Ioſeph patri ſuo retulit, ſe uidiſſe XI. ſtellas, & ſolem & lunam, ſe illi humiliantes, inquit pater: fili, ſomnium hoc fratribus tuis ne reueles, ne per inuidiam tibi quicquam moleſtiæ machinentur, diabolo ſuggerente, hoſte manifeſto totius humani generis. Deus quidem ſapiens & excelſus te uerborum expoſitionem docebit, te bono replens, & ſuper gentem Iacob patreſq́ ſuos te ſublimabit. Audiant omnes, quid mirabile Ioſeph fratribus ſuis contigit. Fratres enim percipientes nimiam dilectionem paternam in Ioſeph, dixerunt: Cum eum ſolum pater plus diligit, quàm nos gentem immenſam, ueraciter errat. Nos igitur eum interficiamus, aut è terra proijciamus. Sicq́ fiet pater deinceps nobis mitis & hilaris, & nos in eum boni. Eorum autem quidam eius mortem diſſuadens, inquit: Non perimatur Ioſeph, ſed in ciſternam, ſi uelitis, dimittatur, ut aliquis euntium uel redeuntium eum inueniens, hinc auferat. P. Fratres huius rei ſtudioſi, patrem ſuum ſic affati ſunt. Quare Ioſeph, cum eum ſumme diligimus, nobis nunquam committis? In craſtinum nobiſcum paſtum mittatur, & nos illius

Res Ioſephi ex Geneſ. cap. 37. &c. deprauatè replicat.

fideles

fideles cuſtodes erimus. Mane itaq; facto, in eorum exitu inquit pater: Doleo te illos comitari. Timeo namq;, quod lupi rapaces, cum ſis inſcius & negligens, deuorabunt. Cui fratres reſponderunt: Si lupus eum comederit, nos genti perditæ connumeremur. Eo itaque illos comitante, conſilio ponendi eum in ciſternam omnes adhæſerunt. Nos tamen mandatum patri, unde percipiat iſtud, interim miſimus: ſed ipſe tum negligens ipſius, tum inſcius, remanſit. Fratres crepuſculo lachrymando redeuntes, in huiuſmodi uocem eruperunt: O pater, Ioſeph noſtræ fidei traditum, cum noſtro pecore relictum lupus deuorauit. Et argumentū inde, interulā ſuam falſò cruentatā, afferunt, dicentes: Ecce pater argumentum cædis uerax, tu licet nobis fidem minime adhibeas. Pater reſpondens, inquit: Vos quidem hoc factū in corde ueſtro uoluiſtis: ſed ego patienter & † formoſè ſuſtinebo, & Deum adiutorē in hoc, quod uos dicitis, habebo. Viatoribus uenientibus, & ſuū clientem ad aquam hauriendā mittentibus illis, ipſe bonum retulit nunciū dicens: Ecce puer hic captiuus eſt. Fratres uero ſui dicentes, eum ſuū captiuū eſſe, eū pro precio modico, uidelicet pro nummorū numero certo uendiderunt, ſibimet ipſis malefacientes. Emptor ſuus de Mezara, ſuæ præcepit mulieri, ut eum diligenter & honorifice ſuſciperet. Sperabat enim illum filium ſuum adoptiuum, aliterue ſibi cōmodum futurum. Ita Ioſeph in terram duximus, adiuuantes eum in omnibus ſuis negotijs, quanq; paucis id ſcientibus, ut uerborum expoſitor optimus efficeret: Ipſiq; iuueni facto, ſapientiā attulimus. Sic enim boni promerent. Mulier aūt prædicta ipſum in thalamo ſuo repertum, oſtiū claudens precata eſt, ut ſecum cōcumbere non reſpueret. Cui ipſe dixit: Nolit Deus, me lædere dn̄m meū, mihi benefacientē: ſeu Deum, malos nō exaudientem. Ferè tamen utriuſq; cōſenſus affuit, antecq; Deus illi, quoniā de noſtra gente pura fuerat, rationem incluſit, quæ malicia illam penitus diuertit. Ipſum itaq; fugientē mulier inſecuta eſt, quæ manū ſuā injiciens camiſiæ ſuæ, retrorupit eam. Quo facto, domino ſuo ad oſtiū facti ſunt obuiā. Illa quidē prius in uocem erumpēs, inquit: Quid meretur, tale quid à me petens, niſi carcerem, malūue graue? Ille uero dixit: Ipſamet me precata eſt. Ad hanc rem diſcutiendā homines, illius mulieris aduocati iudices cōjciebant, hęc apparere uerū, illumq; mendacem cōuinci, ſi camiſię pars anterior rumpereturtomnia uero cōuerſò iudicari, parte poſteriori rupta. Illi deinceps rupturam antè perſpicientes, perhibebāt hoc de fœmineis artibus eſſe, quæ maximæ ſunt: perſuadentq; Ioſeph, ut ab illa re ſe diuerteret: mulieri autem, ut ueniam, quoniā errauit, poſtularet. Hinc inter mulieres ciuitatis crebra cōfabulatio nata eſt, dicentes: En en illius ſublimis atq; prelati mulier, ſuū ſeruientem diligens, eius concubitum precata eſt: Et ſic eorum uterq; uiam erroneā ingreſſus eſt. P. Illa uero huiuſmodi rumorum uentilationem percipiens, condoluit, illasq; mulieres adduci præcepit. Eis quidem lectiſternia, ut accumberent præparauit, & earum cuiq; cultro dato, Ioſeph coram uenire fecit. Quo uiſo, omnes menſtruatæ ſunt, & ſibi quoq; manum ſuam ſecuit. Eis itaq; dicentibus, nolle Deum illum hominem eſſe, ſed de melioribus & clarioribus angelis, illa reſpondit: Hic eſt, unde me redarguitis, qui me eius precantem concubitum non exaudiuit. Et ſi meum mandatum cōplere noluerit, ipſum incarcerabo, & ad infimorum menſurā reprimā. Ille quidē hoc audiens, inquit: O Deus, illum carcerem malo, quàm precantē me. Sed niſi

* *Formoſe pro moderatè, ut alibi etiam.*

Artes fœmineæ.

O *fœdum & obſcœnum prophetam.*

ſuas artes à me diuerteris, forſan ego brutus effectus cum ea peccabo. Deus quidē eum exaudiens, qui eſt omniū cōditor & auditor, artes ab eo ſemouit. Re manifeſtè percepta, ut uiſum eſt eis hunc uſq; ad horam certā incarcerā- dum, duo cum eo iuuenes in carcerem detruſi ſunt. Quorum alter deinceps dicens, ſibi uideri ſe uinum expreſſiſſe, alter uero panem ſuper caput porta- re, unde aues comedebant, precati ſunt Ioſeph, ut ipſe ſe bonū probans, quid illa uerba prętenderent, diligenter exponeret. Ipſe autem eos certiores, ſibiq; magis credentes facere intendens inquit: Non dabitur uobis quid ad come- dendum, quin ante ſuum aduētum ſuā expoſitionem ediſſeram. Hoc enim me Deus docuit. Quoniā gentē nec in Deum, nec alij ſæculo credentem, di- mittendo, ſectam patrum meorum ſecutus ſum, ſcilicet Abraham, Iſaac, ac Iſmaēl atq; Iacob: nec cuiq; noſtrū accidit, ut Deo ſocium ſtatueremus. Hęc eſt enim eius ſuper nos uolūtas. Sed plures hominum ingrati ſunt. Vos mei carceris ſocij percūctor, an deos diſgregatos meliores, an unum ſolū Deum omnipotentem & uirtuoſum eſſe dicitis? Vos autem nihil niſi nomina à uo- bis patribusq; ueſtris pręſcripta, cum quibus Deus, cuius ſolius ſunt iudicia, qui ſe ſolum adorari præcepit, inuocatis: legem uero à Deo ſancitam plures neſciunt. P. Hoc quidem cōſtans atq; manifeſtū cordibus ueſtris, quod al- ter ueſtri, domini ſui pincerna ſtatuetur: alter uero ſuſpendetur, de cuius ca- pite comedēt aues. Ita ſuis patefactis ſomnijs, ei quem liberandum agnouit, inquit, Me nominando, tuo domino notifica. Sed quoniā diabolo ſuggeren te, hæc iniungendo Deum nominare oblitus eſt, in carcere nouem annorū ſpacio moratus eſt. Tunc rex per ſomnium uidēs ſeptem uaccas macilentas deuorare ſeptem pingues, ſeptemq; ſpicas ſiccas cōſumere VII, uirides, ho- minibus ſuis cōuocatis, ut ſuum exponerent ſomnium, ſi ſcirent, iniunxit. Illi quidem cōfitentes, ſe talium expoſitionū ignaros, hoc inſomnium eſſe puta- bant. Tunc tandem à carcere liberatus, ad memoriā ductus, inquit: Si ad Io- ſeph ueridicum me miſeris, uerā hic tibi expoſitiōem referā. Ad Ioſeph itaq; nuncij trāſmiſſi, ſomnij ſibi reuelati uerā expoſitionem inde requirūt, ne rex ulterius inde ſollicitet. Dixit Ioſeph: Septem annis cōtinuis ſemina terræ cō- mittite, indeq; ſpicarū collectarum minimā portionem comedite, cæterasq; ſpicas cōſeruate. Septem enim anni graues ſuccedent, cōſumpturi prius ſer- uata, niſi modium à nobis reſeruatum. His ſuperueniet annus hominū pe- nuriam alleuiaturus, fructus & uuas laturus, quibus hominum multi libera- būtur. Hac expoſitione corā domino recitata, eum adduci ante ſe præcepit. Ipſe uero nuncium uenientem, ad dominū redire fecit, ut ſciſcitaret, cur præ- dictæ mulieres manus ſuas ſic ſecabant: quarum artes Deus ipſe dinoſcit. P. Domino quęrente, quid habebant, quādo Ioſeph cōcubitum poſtulabāt: per Deum iurando cōfirmabant, ſe mali in eo nihil percepiſſe. Tandēq; re- gis mulier inquit: Ad ueritatis euidentiā, me precatā eius coitum, eumq; re- cuſaſſe confiteor: Huiusq; ſecreti ipſe uerax eſt teſtis, & Deus, mendaces ab- horrēs. Nec ego quidem nego, animam hominis malorum ſtudioſam eſſe: Sed Deus pius ueniæq; dator, mihi miſericordiam largitus eſt. Tunc rex eū adduci iuſſit, ut ſuus ſeruiens efficeretur. Illum igitur adductum alloquens, eum coram omnibus prælatum & ſublimatum, fidelem ſibi ſeruientem ef- fecit. Quem Ioſeph ſic affatus eſt: Pone me cuſtodem atque ſcientem ſuper omnia granaria, atque depoſita regni tui: Et ego ſingula more boni cuſto-

Ioſeph nouē annis in carcere inclusus: quia ſe commendans pincernæ, Deum non nominauit.

Non rex fuit, ſed regius præfectus.

dis

dis tractabo. Ita Ioseph terram, quo uelle suum impleretur, præbuimus, qui cuilibet electo misericordiam utriusq; sæculi largimur, nulli bonum opus au ferentes. Omnes quidem credentes, atq; timentes alius sæculi, misericordiã præferunt. Deinceps suos ad se fratres uenientes, non cognoscentes eum, Ioseph optime nouit. Qui ipsis discedentibus cum illo, propter quod uene- Gen. 42. &c.
rant, iniunxit, ut fratrem suum ex paterno sanguine secum redeuntes adducerent. Sin autem, ulterius nõ accederẽt, uelut nihil habituri, persuasione dicens: Nõne uobis mensuram optimã, & pro leui precio tribui? Illis itaq; pollicentibus, se patrem suum exoraturos, ut id in actum ducant, clientibus suis
10 Ioseph præcepit, in eorũ sarcinis suam reponere pecuniã: ut ipsa reperta, facto reditu, domum libentius & festinãtius redirent. Ipsi igitur ad patrem reuersi, sic eum allocuti sunt: Nobis interdicuntur reditus atq; mẽsura, nisi fratrem nostrum adduxerimus. Eum itaque nobiscum mitte, nostræ tutelæ fideiq; commissum. Vnde pater indignans, ait: An eum, sicut fratrem suum, uestræ committam custodiæ? Deus quidem piorum pijssimus, melior custos adhibetur. Post sarcinarum apertionem, deinceps sua reperta pecunia patrem lætificant, eam sibi redditam ostendendo. Eoq; sic hilarato, fratrem suum secum ductum exorant, affirmantes se propter eum cameli sarcinam sumpturos, & eum insuper ueraciter reducturos. Pater quidem asserit,
20 eum minime tradendum illis, nisi prius ex parte Dei † reductus firmitate * Reductus no men ut reditus.
sumpta, nisi quis eis uim uel iniuriam inferret. Firmitatis itaque fœdere sumpto, Deo cunctorum custode, pater illos ammonens, inquit: O filij, per portas uarias minime, per unam ingressum facite. Ego quidem, cum Dei solius omnia sint iudicia, cuius tutelæ me commendo, cuius præsidio omnes boni subiacent: si quid ipsius nutu uobis accidit, depellere nequibo. Ipsi pro paterna dispositione portas ingressi, nihil molestiæ senserunt. Animo uero Iacob inerat sollicitudo pro dogmate nostro, cuius ipse testis est, quanquam pluribus insciis. Ioseph deinceps fratri suo sibi præsentato, se suum fratrem reuelauit, prohibens ne cuiquam hoc reuelaret, &
30 ne de factis fraternis multum curaret. Emptione facta, illis discedentibus, in sui germani sarcina uas regium reposuit, edictoq; facto, missisq; perscrutatoribus, illis inquit: Vos uiri latrones. P. Responderunt, Quid quæritis? Dixit Ioseph, Vas regium: quod quisquis attulerit mihi, sui cameli sarcinam accipiat, & insuper illi benefaciam. Illi uero responderunt, adsciscentes præsentium testimonium, se nec causa terram prædandi adueniisse, nec latrones existere. Istisq; quærentibus, Quid meretur, in cuius sarcina repositũ fuerit, si mendaces essent, cæterisq; permittentibus quamuis aliquod exigeret. Tunc omnibus sarcinis perscrutatis, deinde in germani sui sarcina repertũ est. Ita Ioseph artẽ sumendi fratrẽ suũ patefeci, exaltans singulos pro
40 uelle meo, & sapientẽ sapienti præferens. Adstantes quidẽ, illos increpando dixerunt: nõ mirandũ, si furtũ fecerint, qui prius similiter fratrẽ suũ subduxerunt. Ioseph hoc quidẽ uerbũ intrinsecus amplectente, nec inde quicq; proferente, respõderunt: Vos deteriores estis, uestrũq; sermonẽ Deus agnoscit. Et ad Ioseph cõuersi, sic fati sunt: Domine, cũ tu uir bonus & iustus uidearis, loco sui quempiam nostrum accipe. Adhuc enim illi pater senex superstes est. Quibus ille respondit: Nolit Deus, nos quenq; nisi latronem sumere. Sic enim iniuriã faceremus. Fratribus itaq; liberatis, & de retẽti nullo reditu

certis, maior eorum cõquerens dixit: Nõne ſcitis, nos patri ex parte Dei confirmaſſe, ſui reductũ filij: qui de Ioſeph opus cõſimile perpetrauimus? Terrã nullatenus ingrediar, uſq; quo ueniam à patre, reditusq; præceptum habere merear: Aut Deus ſuum inde iudicium faciat. P. Ad patrem reuertite, dicentes: pater, tuus filius furtum perpetrauit, prout nobis uiſum eſt, ſecretum & occultum, inde neſcientibus. Nos quidem nil niſi uerum dicere, tum uilla apud quam fuimus, tum cohors nobiſcum rediens interrogata, teſtis aderit. Pater igitur hoc audito, dixit: Cordibus ueſtris ſecreta reprimitis. Ego quidẽ pulchre patiar, uſq; Deus ſapientiſſimus illos ambos forſan reducet. Et de Ioſeph cõquerendo, & illum aſſiduè nominãdo, lachrymarum emanatione iugi oculi albugine uelati, ipſeq; miſer factus eſt. quem ſui filij interrogabãt: An Ioſeph uſq; ad amentiam mortemúe tuam nominare non deſines? Quibus ipſe: Soli Deo meam querimoniam facio, à quo uobis ignorata percipio. Sed uos obſecro filij, ut rumores de Ioſeph fratreq; ſuo nullatenus deſperantes (increduli namq; ſoli deſperati ſunt) perſcrutatum proficiſcamini. Tertio itaq; profectis, & ad Ioſeph peruenientibus, dicendo: O uir ſublimis, nobis malum & gente noſtra perpeſſis, pecunia minutis menſuram adauge, dando beneficium. Benefici namq; Deo grati ſunt. Ipſe reſpondit: Vtrũ facti ueſtri de Ioſeph memores eſtis, an obliti? Reſpõderunt: Tũne es ille Ioſeph? Inquit: Sum, & hic eſt frater meus. Iamq; Deus ſuã in uobis operatus eſt miſericordiã: qui nunc̃q; ſuũ meritũ aufert timenti, & benefacienti, ac perſeueranti. P. Demũ ſui fratres confeſſi ſunt, eum ſuper illos ſublimatũ, & ſe quàm lõgius aberraſſe. Ipſe uero conſolans eos, dixit: Nolite contriſtari, nec dolore tabeſcere. Hodie nãq; Deus, ueniæ largitor optimus, uobis ueniam præbebit. Hanc meã camiſiã patri noſtro ferentes, in eius faciẽ, ut lumẽ percipiat, proijcite, & cũ omni familia ueſtra huc redite. Iã cohorte proficiſcẽte, pater ſuus inquit: Odorẽ Ioſeph filij mei ego ſentio: quãq; uos minime mihi creditis. Cui adſtantes, dixerunt: Adhuc ſenectutis errore deliras. Sed gaudij nuncio ueniente, ipſoq; uiſum per camiſiã in faciem proiectã recuperante, dixit ipſe: Nõne me de Deo ſcire uobis neſcita firmaui? Reſpõderunt: O pater, dimitte nobis peccata, quoniã errauimus. Quibus ipſe pollicetur: Deum ueniæ miſericordiæq; datorẽ ego precabor, ut uobis ueniã largiatur. Eis deinceps omnibus ad Ioſeph proficiſcẽtibus, parentibus ſuis ab eo honorifice ſuſceptis, inquit: Mezara introite, totius, Deo propitiante, timoris expertes futuri. Eisq; ſuper ſedem ſuã exaltatis, omnes coram eo humiles ſe reddebãt. Hoc facto patrem ſuũ affatus eſt: O pater, præteriti ſomnij hęc eſt expoſitio, à Deo iam uerificata, qui mihi benefaciens, è carcere liberauit, & uos ad me duxit, poſt diabolicã cõmixtionem inter me fratresq; meos. Ille nãq; ſapiens, omnia perſpicaciter & facile penetrat. P. O Deus cœli terræq; cõditor, qui mihi poteſtatem dediſti, & uerborũ expoſitionem docuiſti, hic, ſæculoq; futuro tibi me cõmendo, tuq; perfice me fide perſeuerantem mori, & deinceps bonis aſſocia. Iſtud tibi uerbum ſecretũ cõmitto, qui nequaq; intereras illis res ſuas cõgregantibus, qui te decipere nitebantur. Licet enim omnia perpetrares, tota gens tibi nequaquam crederet. Tu uero precium nullum eos poſtula, niſi tantum, quod memores exiſtant, perpendentes uniuerſa cœli terræq; tranſitoria eſſe. Eorum tamen pars plurima minime credit, ſed à fide ſe nequiter diuertit, præter conſtantes & firmos, non timens, quid mali illis

Ex recitata hiſtoria Ioſephi, fidẽ ſibi conciliare ſtolidè nititur.

à Deo

à Deo futurum, nec aduentum illius horæ improuisæ, Deum quidem solum adorare, suisq; præceptis adhærere, uel cõparere, ut ego meiq; sequaces facimus. Non em̃ sum incredulus. Recta uia recte censetur. Ante te quidẽ prophetas misimus, ut hominibus de uilla prædicarent, & quis suorum antecessorum finis esset, edocerent, & patefacerent, aliã curiam timentibus Deum meliorem existere. Sed uos uestrã iustitiam nequaq; relinquistis. Vnde illis tandem desperantibus, & omnes esse cõtradicturos opinantibus, nos uindictam nostrã sumpsimus ab illis malis, nunq; malũ oblaturi, nostris amicis liberatis atq; saluatis. P. Hæc quidem prædicta timentibus, maxime miranda sunt. Hic em̃ sermo nõ est ficticius, sed cõfirmans atq; corroborans, quod uestris inest manibus, omnia discernens, & uiã rectã credentibus patefaciẽs.

AZOARA XXIII.

HVius uoluminis præcepta, & cætera tibi cœlitus missa, licet pars plurima maneat incredula, ueracissima sunt. Deus cœlũ, colũnis uisibilibus minime fulcitũ, extulit. Et deinceps ipse thronũ ascendens, solem & lunam ad terminum statum promoueri iussit: rerumq; prouisor, discretionem uobis immisit, qua uestrũ reditum futurum ad Deum perpendatis. Ipse quoq; terrã extendens, in ea montes & aquas & omniũ arborũ duo parilia, hortos item & uineas, ac messes & palmas, tum singulorum fœtum, tum uarios parturientes, pomosq; dissimiles disposuit, noctemq; diem succedere præcepit, quæ cuncta sapientibus atq; discretis manifesta sunt miracula. Omnis autem admirans illa, maximè uerba sic dicentium admiretur: Nos terra facti, quomodo rursum efficiemur homines? Hoc dicentes, in Deum minime credunt. Vnde plus ad malũ quàm ad bonum proni, colla cathenati grauiter in igne perseuerabunt. Deus tamen, cuius finis grauis est, mala quibus uult ignoscit. Sed iam bono cœlitus misso, dicẽt increduli: Si Dei pręcepta illis mitterentur, tuũ quidem est solum applicare mandatũ. Deus quidem sapiens & immensus, fœtum omnis fœminæ, uel quid addat seu minuat, agnoscens, cũ apud eũ sit omniũ rerũ mensura, cũctorũq; secretorũ notitia, scit quid cuiq; gentiũ facturus sit. P. Vnũ est apud Deũ & æquale, siue corde seu uoce quis loquatur, & seu die an nocte faciat. Ipse namq; custodes omniũ factorũ ante manus & retrorsum apponit, nemini malũ faciens, priusq; ipse suæ detrimẽtum animæ faciat. Quo cuiq; nocere uolente, nemo tueri uel prodesse poterit, ad quẽ omnium erit reditus. Ille corruscationes & fulgura, & nubes immẽsas, unde timore atq; spe trepidatis, producit, suãq; gratiã tunc pro metu tonitruis & angelis postulãtibus fulgura, quibuscũq; uult, immittit. Isti tamẽ increduli in Deum ratiocinant̃, cuius artes arduæ sunt, & quem solũ adorare æquũ est & iustũ. Aliud em̃ quàm ipsum adorãtes, erronei sunt, nullũ respõsum recepturi. Deum quidẽ uniuersa cœlestia atq; terrestria, tũ spõte tum ueraciter adorant. Vmbra etiam tota die loca permutans, ad Deum se semper humiliat. Quis est cœli terræq; dominator? Deus ipse. Cur igitur illius loco sumitis, quod nec nocere nec prodesse potest animabus? Sunt ne sibi similes & æquales, uidens uisuq; priuatus, aut lux & tenebræ? Cur suas formas posuerunt participes Deo? qui solus omnipotens omnia facit, aquas è cœlo dimisit. Vnde torrentibus atque riuis secundum aquæ mensuram discurrentibus, quod est incommodum seu leue, transit, & remanet. Cui focum apponitis, ut illic annulos & torques, hisq; similia fabricetis?

Inepte philosophatur, uel potius poëtatur, de rerum creatione.

Resurrectio mortuorum.

Omniscius Deus.

Cõtra idololatras efficaciter pugnat, ex potentia & operibus Dei ratiocinãdo.

Sicus

Sicut ipſe Deus hæc falſa ueris uidet, ſpumam, tranſitoriam ſcito rebus commodis in terra manſuris: Ita quoque omnes eum adorantes, & incredulos ipſe coniungit. Sed licet increduli duplum totius terrenæ ſubſtantiæ pro ſe redimendo tribuerent, ſed malum grauiſſimum perpeſſuri, igni malæq; uiæ ſemper inſidebunt. P. Quis ſcit illa diuina præcepta tibi tradita uera eſſe? Aut quis eorum eſt conſcius? Immemores enim ſunt omnes, præter diſcretos. Illi namque diuinis præceptis prorſus parent, Deiq; mandatum illis iunctum efficiunt, Deum diemq; computi timentes: & pro Dei dilectione ſuſtinentes, orationibus inſiſtunt, ueſtraq; bona ſibi commiſſa clàm atque palàm ad ſuorum deletionem peccaminum diſtribuunt. Vnde bonum in alio ſæculo finem, uidelicet paradiſum, adipiſcentur. Illuc enim patebit aditus omnibus, qui parentibus ſuis, atque mulieribus, & filijs benefecerint. Quos & omnes angeli per omnem portam ingredientes ſalutabunt, & dicent: Quia patienter ſuſtinuiſtis, domum optimam ſortiti eſtis. Rumpentes uero fœdus cum Deo firmatum, & delentes, quod ipſe delere noluit, teramq; uaſtantes, hic à Deo repulſam, & in alio ſæculo malum peſſimum ſuſcipient. Increduli quidem hac uita, quæ nihil eſt ad aliam collata, gaudentes, cum pluribus abundent, Deo pro uelle ſuo huic multam, illi paucam ſubſtantiam tribuente, dicunt: Si tu faceres Dei uirtutes, illis accidere. Deus quidem hunc aberrare, illum recta uia progredi pro uelle ſuo perficit: per quem credentes, & conſtantes ſua corda corroborant. P. In deum credentes, et benegerentes, recto tramite procedunt. Ad gentẽ priorum ſequacem, ut eam præceptis diuinis inſtruas, licet plurimi manebunt increduli, quod etiã cõtingeret, quanq; hic Alchoran mõtes applanaret, aut terras ſcinderet, mortuoſue loqui faceret: quæ cuncta Dei ſunt, cui ſi placeret, totũ humanũ genus una gens fieret, atq; bona: te miſimus, eiq; dicito: Solus Deus eſt dominus noſter, cui me cõmendo, & ad quem omniũ fiet reditus, ad terminũ quidem à Deo preſcriptũ, qui ueraciter accidet. Increduli, obſtinaciter ſuum errorem ſequent. Deriſoribus tuorũ prædeceſſorũ pœnã parumper diſtulimus: quos deinceps ſumptos, ad malũ finẽ deduximus, die qua facta ſua cunctis animabus numerabunt. Illi malefici & erronei, qui Deo participes ſecũdum placere ſuũ poſuerunt, in hac uita malũ, & in alia peius, uindicis & adiutoris expertes ſortient. Sed quis ad rectã uiam diriget, quẽ Deus aberrare facit? Paradiſi quidẽ, quod Deus ſe timentibus tribuit, ſtatus aquarum fluxu pulcherrimus eſt, et cibus indeficiens, ac umbra dulciſſima. Et hęc eſt credentium meta, ſicut incredulorũ ignis. Cum illi quibus librum dedimus, noſtris præceptis tibi cõmiſſis gaudeant, licet eorũ quidam parti cõtradicant, eis dicito, mihi nil iniunctũ eſt, niſi Deum ſolũ adorare, nec illi participẽ extimare, cui memet cõmendo, & ad ipſum redibo. Ita diſcretione rerũq; indicijs Arabice tibi ſcriptis, ſi poſt hanc ſcientiam prædictos ſequaris, corã Deo nec uindicem nec tutorem habebis. Ante te quoque prophetas, quibus mulieres prolemq; conceſſimus, ſingulos cũ libris diuinorum præceptorũ ad terminũ redactis, unde Deus, apud quem eſt librorũ mater, hoc pro uelle ſuo delet, hoc firmat, miſimus. P. Horũ quæ te docuimus, portionẽ aliquam gentem docebis, aut forſan te morti ſuccumbere faciemus. Tuum quidem nihil eſt, niſi tantũ mea prȩcepta nunciare, nec eis ſuus ſubtrahetur numerus. Nónne uident, qualiter terrarum capita minuimus? Deus iudicat, citoq; dinumerat, eiusq;

finis bonorum paradiſus.

Sine miraculis Alcorano haud credentes, nec miraculis crederent.

Paradiſus uoluptatibus corporis affluens, qualẽ et Corinthus finxit, etc.

Librorũ mater apud Deum. Bonorũ quidẽ librorum fons eſt ſanctus ſpiritus. Eccleſ. ultimo.

eiusq; iudicium nemo diuertit. Sed anteceſſorum quidam aſtuti, deceptionibus innitebantur. Dei tamen ſunt omnes artes, ſcientis quid animarum quæq; ſibi lucratur: quod euidenter patefiet, incredulis dicentibus, te nō eſſe Dei nuncium, cum qualitatem finis alius ſæculi perſpicient. Tu quidē inter te & illos conſtitue Deum teſtem, libri cognitorem atque doctorem.

Iudicium Dei ineuitabile.

AZOARA XXIIII.

Alcorā ad ſaluā tem hominum exhibitus. Sanè diligētibus Deum, ut omnia, utilitatē afferet. Nō tamen id Satā uult, ſed perdere.

HVnc librum ſuper te poſuimus, ut per ipſum homines ab umbris ad lucem, ad uiam uidelicet Dei, qui eſt incompræhenſibilis & ſapiens, qui cunctis cœli terræq; creaturis imperat, diligenter extrahas: Incredulis uero, uidelicet huius ſæculi uitam alij præferentibus, & à uia Dei ſe diſtorquentibus, ſuum errorem redarguendo, malum grauiſſimum ſibi futurum patefacias. Nullum prophetarum hucuſque, niſi cum ſuæ gentis lingua, ut ſingulorum optimus interpres haberetur, miſimus. Et Deus omnium ſapientiſſimus, has in uiam prauam abducit, illos in uiam rectam dirigit. Sic Moyſes miſſus ſuæ genti, ut eam à tenebris ad lucem reduceret, & dierum Dei eos memores efficeret. In quibus ſunt admiranda ſuſtinentibus, grates q; reddentibus ei, perſuaſit, unum Deum adorare, ipſiusq; beneficium exorare, qui eam de gente Pharaonis & ipſo liberauit, qui prolem ſuam peremit, & ſuis mulieribus potita eſt: quod eſt coram Deo deteſtabile, qui & dixit, ueſtra ſe bona multiplicaturum, poſt gratiarum redditionem. Sed ſi uos, omnisq; terrenus, increduli maneatis, de uobis Deus nullatenus curabit, quoniam ipſe cunctorum eſt abundantiſſimus, & gratia plenus. P. Nónne recordamini prædeceſſorum ueſtrorum, uidelicet gentium Noë & Haath & Themuth, ſuorumq; poſteriorum, mandatiq; diuini illis miſſi, quo Deus ſolus agnoſcit? In hora quidem nunciorum cum miraculis aduenientium, increduli manus inijciebant dicentes: Veſtris præceptis, quoniam mendacia nobis ſunt, nunquam credemus. Reſponderunt nuncij: In Deo non eſt quid ambiguum, ſeu falſum, cœli terræq; conditore, qui omnes aduocat, ut ueniam faciat, terminumq; ſcitum in antea uobis conſtituat, & ad tempus nominatum uos dilatet. Ipſi uero reſpondentes dixerunt: Cum uos uelut nos homines ſitis, cur nos à noſtrorum patrum inſtitutis repellere nitimini? An cum rebus mirandis, ut in eas credamus, uenitis? Quibus nuncij dixerunt: Nos quidem nil aliud quàm homines, ſicut uos, exiſtimus, facitq; Deus in ſua gente miſericordiam: nec nos ueſtra poſſumus adimplere deſideria, niſi Deo uolente, iam rectam uiam edocente. Cui nos ſuſtinentes malum nobis per uos illatum, nos commendamus, ſicut & omnes ſapientes atque boni. Reſponderunt increduli: Aut ad legem noſtram conuertimini, aut è terris noſtris eijciemini. Horum deinceps confuſionē Deus intulit ipſis incredulis, ut ſic credentes, & me diemq; futurum timentes, terram illorū incredulorū loco colāt: quibus terras adperui, incredulos ad nihilū redigendo. Quibus deinceps in gehenna aqua uenenoſa potum tribuetur, quæ cū attrahitur, uere ſuffocat: mori tamen minime poterunt, ſed illos malū grauiſſimū paſſuros cruciatus ambiet circūquaq;. P. Incredulorū facta cineri per uentū impetuoſum diſperſo ſimilia ſunt: cum utrobiq; impoſſibilis ſit coadunatio, & prolixus error. Nōne cœli terræq; cōditore ſatis eſt leue, uos quacunq; uoluerit hora, cōfundere, aliāq; gentē facere? ad quē omniū erit cōuentus. Tūc etiam

Prophetæ omnes lingua uulgi locuti ſunt. idq; Paulus requirit in Eccleſia.

Adulteriū deteſtabile, quod Machumet nō abhorruit.

Noë natio.

Hath.

Themuth.

Argutationes amulatorū paternarum traditionum.

Inferi.

Impij ut pulueris, quē diſijcit uentus. Pſal. 1.

Vltimo iudicio seducti accusabũt seductores, sed frustra.

etiam pauperes suis dominis atq; prælatis inquient: Vos si alicuius estis potentiæ, uestri semper sequaces à malo protegite. Sed ipsi dicent: Si Deus nos in rectam uiã direxisset, uos nobiscum duxissemus. Nunc autem unum nobis incumbit, siue patienter sustineamus, siue gemamus & lachrymemur, cũ in manu nostra nihil sit ulterius. Tunc tandem diabolus ipse cõfitebitur, uerum dicens: Deus quidem uobis ueritatem, ego falsitatem persuasi. Et licet nil constans uel euidens induxissem, uos uocati statim me secuti estis: Vnde me nullatenus, sed animas uestras reas censete. Hic enim nullus nostri præsidium alij tribuet, cum nos omnes increduli simus, pœnas grauissimas passuri: Credentes autem Dei præcepto paradisum possessuri, sibi inuicem salutem afferent. Vir quidem bonus gerit similitudinem arboris bonæ, radicem firmam habentis, & in altum se porrigentis, quæ Dei præcepto fructum suũ semper tribuit. Vir malus arbori malæ similatur, quæ nec radicis firmitatem, nec retinaculum aliquod obtinet. Istę similitudines homines ad boni memoriam perducant. Deus omnia prout uult faciens, credentes in hac uitaq; futura, bonis uerbis confirmat: Incredulos deuiare facit, qui bonum sibi diuinitus datum ob incredulitatem spreuerunt, se suosq; factores in domum ignis detruserunt. P. Videlicet in gehennam, ubi positores participum Deo, simul & omnes deuij in loco malo permanebunt. Hic igitur ipsi omne suũ uelle perficiant, igni postea tradendi. Credentes autem, orationes & eleemosynas sibi de bonis datis clàm atque palàm efficiant, anteq; dies superueniat, omnis emptionis & mutuationis expers. Deus cœlum & terram creauit, & imbres ad ortum arborum uictum præbentium de cœlo demisit, mare cursui nauium uestrarum adaptauit, aquas & solem & lunam motus indeficientes, & diem ac noctem disposuit, omniaq; uestra uota tribuit. Cuius omnia bona uobis data numerare cuiquam non est possibile. Vos tamen uestram incredulitatem ac maliciam non deseritis. Abraham exorans Deum, ut terram suam securam efficeret, & se suosq; filios, ne idolis, quæ multos aberrare fecerãt, crederent, corroboraret, inquit: Quisquis me secutus fuerit, meus erit. Cæteris autem tu Deus ueniam & misericordiam tribue, tuq; sic corda hominum uelis ædificare, dans illis hermodactylorum copiam, ut templum Haran ædificatum in terra Aman, gente filijsq; meis culta, unde messis non oritur, oratum & peregrinatum accedant, tibiq; grates persoluant, qui scis æque corde meo retentum & ore prolatum: quoniam te nullum occultum cœli terræq; latêre potest. P. Tibi grates deuotè reddo, qui mihi munus maximum, uidelicet Ismahel & Isaac tribuisti: qui respondens orantibus, in me meamq; gẽtem tibi placitas orationes fundere perfice, & illis tu benigne responde, & mihi parentibusq; meis, simul & omnibus bonis die dinumerationis tu pijssime ueniam largire. Nemo cogitet Deum ignorare incredulorum opera, licet eorum iudicium usq; diem iudicij dilatet: quò capitibus ereptis, nusquam oculos uergere potentes, cordeq; mortui coràm uenient dicentes: Deus pone nobis terminum propinquum, & tuorum dicta prophetarum sequemur. Respõdebit Deus: Ita quidem uos prius esse facturos polliciti, minime perpetrastis: Licet cohabitantes inter homines suis animabus nociuos, nostram uindictam de illis sumptam sæpius uidistis, post artibus atque dolis studentes. Nónne Deus omnium machinarum & artium cognitor? Sed quanquã artes uestræ montes extulissent, nõ minus tamẽ deberetis agnoscere

Diabolus mendaciorũ parẽs. Probatũ est in Machumetistis. &c.

Boni similes sunt arbori pulchræ, ut psal. 1. et 91. Et in Euãgelio, arbor bona & mala proponiur.

Operandum bene dum tempus datur.

Obiurgat beneficiorum Dei immemores.

Abrahã orauit Deũ, ut suos ab idololatria præseruaret.

Amonitidi attribuit Mechã, geographiæ imperitus.

In inferno repẽdetur malis, ubi nulla redemptio.

agnoſcere Deum precioſiſſimum,& omnium uindicem eſſe firmum & immutabilem in omnibus,quæ per prophetas ſuos mandauerat. P. Quoniã terra mutabitur in aliam,& cœlum ſimiliter,fietq; coram Deo ſolo cũctipotente conuentus omnium: ueniet gens incredula, manus & collum cathenata,camiſijs ex Alchitram induta,faciem igne combuſta,dabitq; Deus prõptus dinumerator illis,ſicut et cunctis animabus,ſecundum ſuum meritum. Ad bonorum memoriam confirmandam, & incredulos ad fidem excitandos,mea præcepta propala,docens unum ſolum Deum adorandum eſſe. *Cœlum & terra mutabuntur.*

AZOARA XXV.

HIc eſt liber & Alchoran euidens,hora quidem ueniet, qua uellent omnes increduli credentes exiſtere. Quod adhuc ueraciſſime ſcient,licet nunc nec comeſtiones nec actus infra uelle ſuũ reprimant. Nos quidem adhuc nullam uillam peſſundedimus,niſi prius ei libro ſcito tradito. Gens item nulla ſuum antecedet terminũ,uel ſuccedet. Dicẽtibus,te dęmoniacũ eſſe cũ hoc libro uenientẽ,& ſe tibi minime credere uelle,niſi cũ angelis mentiri nolentibus adueniſſes, nos firmamus, hunc librũ à nobis eſſe poſitũ, cuius nos cuſtodes perſeuerabimus. Omnes quoq; cæteri prophetæ præmiſſi, ridiculũ & cõtumelias paſſi ſunt. Quanquã enim noſtros in ſuis anteceſſoribus effectus uiderint,nõ minus ſuorũ cordiũ prauitas eos noſtris reſiſtere præceptis & errare perficit. Et ſi cœli ianuã ut ſurſum aſcenderent, eis patefaceremus, dicerẽt, Oculorũ noſtrorum ebrietas nos nil uidere permittit: ſumus etenim incantati. Ego quidẽ in cœlo ſigna diſponens,ad ipſius ornatũ & pulchritudinẽ uidentibus apparentẽ,ipſum ab omnibus malis diabolicis cuſtodio,pręter auſcultatũ uenientem,quẽ ſidera fugiẽtem lampas aſſequitur. Terram itẽ extendens,illiq; mõtes altos apponens, & omnes res ponderoſas in ea naſci faciẽs,uobis illic uictũ rẽm ue geſtabilẽ, cui uos nihil redditis,conſtitui. P. Non eſt ibi quicquam à nobis abſconditũ, qui certum modũ atq; mẽſuram ubiq; ſeruamus,uentis imperãtes,& imbres ad rerũ uegetationem, quos minime pro libro retinere queunt, è cœlo dimittentes,uitã damus,& mortẽ inducimus,omniũ heredes. Nosquoq; natos et naſcituros agnoſcimus,omnes coadunaturi,cum ſimus potentes atq; periti. Nos item hominẽ de terra et luto,diabolo prius ex igne peſtifero creato,plaſmauimus. Cũq; me plaſmaturum hominẽ de luto,& eidẽ animæ meæ portionem inſufflaturũ angelis intimaui,illis iniungẽs,ut ſe corã eo proijcerent,humiliantes omnes paruerũt. P. Præter Belzebub,ſe ſubijcere nolentẽ. Qui cur hoc faceret interrogatus à Deo, dixit: Qualiter homini de luto cœnoq; nigro plaſmato me ſubijciam? Reſpondit Deus: Quoniam malus es & nequã,deſcende à me uſq; ad alium diem reijciẽde. Ipſi quidẽ terminum ad diẽ publicæ reſurrectionis poſtulanti,Deus inquit: Ad diem horæ ſcitæ terminum poſui. Ipſe quidem nequicia plenus reſpondens ait: Ob hoc in me perpetratum à te, faciã eis ſuaq; mundana pulchra uideri,eos omnia mala docturus,præter gentẽ,quę bono puroq; corde te ſuper omnia diligat. P. Inquit Deus: Meæ gentisq; meæ uiæ rectę ſunt: unde tu minime potẽs es credentium in me,niſi tantũ eorum qui malos ueſtri ſecuti fuerint: quorum omnium uobiſcum fiet congregatio in inferno ſeptẽ portis diſcreto,quarum quam portionem notã recipiet. Timentes Deum,paradiſum cum ſalute timoris expertes ingrediantur: quorũ cordibus omnẽ tollemus maliciã,fiantq; fratres ex ſectis delicioſiſſimis,mu-

Fatũ Bardeſanis et Valentini,etc.

Diabolus ex igne peſtifero creatus.

Homini pars animæ Dei inſpirata: confutatur ab Aug. ut hæreticum,etc.

Infernus diſtinctus ſeptem portis.

Paradiſus.

tuo ſeſe reſpiciẽtes, nunquam illinc eĳciendi, nec aliquo labore malóue lædẽ
di. Dic meæ gẽti, quoniam ego ſum miſericors, ueniæq; largitor, et in manu
Angeli Abrahæ hoſpites. mea malum grauiſſimum retinẽs. P. Eidem quoq; manifeſta, quod hoſpi
tibus Abrahæ ad inde ingreſſis, eumq; ſalutantibus contigit, quos Abrahã
uidens inquit: Ego uos nõ mediocriter timeo. Inquiunt illi: Timere deſiſte.
lætos namque rumores de puero ſapiente à te generando ferimus. Quibus
ipſe: Hoc mihi quomodo gaudium accidet, cum ſim ſenex? Inquiunt: Gau-
dium eſt uerum, ſed tu minime deſpera. Inquit ipſe: Nullatenus deſperabo,
cum hoc nemo niſi malus agat. An alia de cauſa adueniſtis nuncĳ? Reſpon-
Loth ſeruatus per angelos, pe rẽũte Sodoma. derunt: Ad malorum hominum Loth perditionẽ, et illius ſuæq; gentis, præ- 10
ter mulierem ſuam antiquiſſimã, liberationem atq; ſalutem acceſſimus. P.
Illis igitur nuncĳs ad gentem Loth uenientibus, dixit ipſa, Se nequaquã eos
agnoſcere. Quibus ipſi reſponderunt: Nos uenimus, uobis ignorata patefa-
ctum, nil falſitatis admixturi. Secretoq; Loth ſic cõueniunt: In parte noctis
tu cum gẽte tua fugiens, illam ſubſequere, non aliàs uiſum dirigens: et uade
quò tibi ductum præbebimus. Hæc enim gens à primo ad poſtremum dele
bitur. Illis deinceps ciuitatis illuc cũ gaudio properantibus, Loth inquit: His
meis hoſpitibus obſecro, nullatenus malũ ſeu dedecus inferatis, ſed Deum
timete. P. Illi quidem interdicebãt ei, ne cauſam illam tractaret ulterius.
Quibus Loth: Per Deum, uos ſectam peſſimã amplectimini. An uos uexat 20
ebrietas? En filiæ meæ, quibus pro uelle ueſtro potiamini. Illos autẽ obſtina
ces uox excelſa turbauit, ſumma deorſum & ima ſurſum uergens, eosq; fun-
ditus pluuia lapidea ſubruit. Quod diſcretis admiratiõis ſatis imprimit. Hãc
Idololatræ perditi. itaq; rectam uiam, non illud malorum prodigium, credens ſequatur. De ho-
minibus arbores inuocantibus, & ſic temerariè deuiantibus, noſtram uindi
ctam ſumpſimus: ſicut & homines Alhigero, noſtris prophetis contradicen
tes, prorſus deleuimus. P. Ipſi namq; noſtris uirtutibus ſibi miſſis minime
credentes, in rupibus ſecando domos ſibi ſubterraneas, ad ſui protectionem
atq; ſalutem ædificabant: quibus noſtra uoce diluculo ſumptis, omne ſuum
opus minime profuit. Nos cœlum & terram, & illis uniuerſa contenta cum 30
ueritate creauimus. Horaq; ueniet ueſtræ formoſæ ueniæ, ſeptem uerbis &
Non mœchus ſit Machumet. Alchoran immẽſo tibi noſtra gratia dato, nullatenus oculos ad maritatas eri
gas, nec eas in corde tuo concupiſcas, ſisq; ſubiecti cordis & humilis, teq; nũ
cium præcepta mea diſceptatoribus de Alchoran dubitantibus, facturũ, cla-
rifica. Illos quidem diſcerptores, per memetipſum iuro, profactis ſuis atq; ſer
monibus ante me uenire faciam. Tu quidem interim illis mea præcepta no-
Plures deos conſtituẽtes, ſui dogmatis piget. tifica, ab incredulis te retrahens, & ab irriſoribus tuis ego te liberabo. Deo
Deum alium aſſociantes, an uerum ſit, ipſi ſcient. Iamq; uidemus hoc quodã
modo ſuis mentibus diſſonum & moleſtum exiſtere. Tu quidem Deum unũ
adora, eum inuocare, uſquequo mors ſuperueniet, non deſinens: & te humi 40
liando, & infringendo, orationes funde.

AZOARA XXVI.

Angeli animati. NOlite nimium feſtinare. Ecce iam aduenit præceptũ Dei, qui ſuper
omne dictum ueſtrum ſublimatus eſt, quiq; pro ſuo uelle ſuper quẽli-
Beneficia Dei in homines. bet angelos animatos, ut dicant ei, non eſſe niſi Deum unum, demittit. Eum
itaq; timete, cœli terræq; conditorẽ, qui ob noſtra de eo dicta ſe ſublimauit.
De ſpermate hominẽ producit: quẽ poſtea canidicum & eloquentem, atq;
diſcretum

discretum fieri cõtingit. Idem quoq; munificus bestias tales fecit, ut uos inde calorẽ, & commodum, ac uictũ, & ornatũ, atq; decus, ad eundũ spaciatũ, uestrasq; sarcinas ad quaslibet terras portatũ, quod uobis esset tum difficile tum impossibile, quales sunt equi, & muli, & asini, sortiamini. Idem etiam uobis ignorata faciens, uiam rectã, licet eorũ quidã pro eo nil faciãt, plures edocet. Ipso tamen uolẽte, omnes uniusmodi eiusdemq; sectæ fierent. Per eum imbres desuper in terrã ad uites & arbores educendas descendunt. P. Vnde uos uictum sumitis. Habetis etiã per ipsum messes, & oliuas, ac palmas, & arborũ genus omne. Idem diem & noctẽ creãs, & solem, & lunã, ac stellas, omnesq; suo prẽcepto sua negotia perpetrãt, resq; multiformes atq; dissimiles in terra perficiens: mare uestro uictui & uestitui, tum carnes recentes, tum cẽtera cõmoda extrahendo, nauiumq; cursui, ut per ipsum tum bona acquiratis, tum multiplicetis, Deo fauẽte, cui grates sunt reddendæ, cõmodum & idoneum statuit. Et in terra montes & aquas, ac uias ad itinera negotiaq; gerenda, & stellas ac signa ad rectarũ uiarum noticiã in cœlo disposuit. Quæ cuncta uirtutes & euidentia miracula bonis atq; discretis apparent, quantũ interest Deo potenti creare hominem, & homini talis operis impotenti. Sed quis Dei mirabilia dinumerare potest: Ipse quidẽ est ueniæ misericordiæq; largitor, eq̃ scies cordis arcana, uoceq; prolata. Illi quos Dei loco adoratis, facti sunt, nil facere potentes. P. Vita quidẽ carent, & insensibiles sunt. Hora quidẽ suæ resurrectionis singuli scient, unum solũ esse Deum. Quisquis aũt alij sæculo nõ crediderit, cor malũ atq; præsumptuosum gerit. Plures interrogati, quæ Dei præcepta sint illis tradita, dicunt, illa mirabilia priorũ. qui sæculo futuro peccatorũ cumulo prementur, tum propter pondus suorũ peccatorum, tum propter sarcinas incredulorũ, quos sibi stultè credere fecerãt. Prædecessorũ uero suas artes facientiũ, ædificiorũ fundamenta Deus diruens, super eos tecta subuertit. Et sic unde minus extimabant, malum eis incubuit. Quos die futuro interrogabimus, ubi sint, quos mihi participes statuerũt: Sapientiũ quidem testimonio malũ & dedecus illius diei inferentur incredulis. Incredulis perseuerãtibus usq; dum angeli suas animas eliciunt, tuncq; se illis cõmendando dicẽtibus se plus nescire, Deus eorũ facta dinoscẽs inquiet: Intrate portas gehennæ, postea nunquã egressuri. Resistentes itaq;, malã uiã gradiũtur. Timẽtes Deum, quæsiti quid diuinitus illis sit datũ, inquient, Bonum. Sciãt omnes hic sæculoq; futuro bonũ promerentes, illi sæculi bonum melius & præciosius esse. P. Illis, quos angeli mortis hora bonos inueniũt dicent: Saluete, et pro factis uestris paradisum, domũ optimã, ubi sunt fontes & fluxus aquarũ idoneus, introite, omne uelle uestrũ habituri. Tale quid enim bonorum meritũ exigit. Non expectãt increduli nisi aduentũ angelorum, uel alius à Deo dati. Similiter & sui prędecessores fecerũt, quibus Deus nequaquã, sed ipsi sibi mala fecere. Vnde propter ridiculũ, cæteraq; peccata, merito perierũt. Dicẽt aũt increduli: Si Deus uellet, nec nos nec nostri parẽtes aliud quàm ipsum adorassemus, nec quicq; nisi præceptũ suũ faceremus. Sui uero prædecessores similiter fecerunt. Sed nuncio nil aliud pertinet, nisi tantũ præceptũ applicare. Cuicq; gentium missis nuncijs, ut Deũ adorare & idolis minime credere prædicãdo persuaderent, quandã illius partem ad uiã rectam, quandã ad malã Deus deduxit. Terras perscrutentur, ut uideãt, quis erat finis cõtradicentium. Non preceris ut Deus malos uiam rectã edoceat.

Ex enumeratis operibus Dei demõstrat quantum ab eo distẽt qui titulo Deorum ẽluntur.

Patrum æmulatores inepti.

Bona futuri sæculi longe præponderant præsentibus.

Paradisus.

Munus legati, exponere mandata.

Exempla pereuntium ob fal-

Iam religionem moueant. Resurrectio.

Nil enim proficiet, nisi cui Deus uoluerit. Iureiurando suo firmãtibus, mortuos nunquam resurrecturos, respondet Deus: Imò & terminus ille ueracissimus est, quanquã plurimis nescijs. Ego uobis contrarietates explano: Pòst uero cognoscent increduli, se mẽtitos fuisse. Quando quid fieri uoluimus, dicimus Fiat, & factũ est. P. Post malum laboremq; perpessum factis expugnatoribus Dei nomine indurãtibus, & se ipsi cõmendantibus, hic bonum sæculoq; futuro maius si sciuerint, tribuam. Ante te non alios misimus nuncios quàm homines, qui discretos perscrutarentur, an librorũ mirabiliũ atq; psalterij noticia affectaretur. Tibi quoq; librũ istum tradidi, ut eius præcepta dicas & explanes hominibus, ut intelligãt, & cogitent, quid prioribus cõtradicentibus cõtigit. Culpabiles & peccatores nequaquam opinati sunt, quod uel tellus eos absorberet, aut inopinabile malũ illis incumberet: uel in negotijs suis, seu timore, nil facere potẽtes caperẽtur: Deus tamẽ pijssimus & omnipotens, uoluntatẽ suam in actum deduxit. Nonne percipiũt, qualiter omnes Dei creaturæ dextrorsum & sinistrorsum, omnemq; partẽ uersus umbrã proijciendo, sese Deo humiliãt, ipsumq; precantur. Omnes rursum cœlestes angeli, bestiæq; terrestres, Deum super eos exaltatũ omni superbia depositam timent, omneq; pręceptũ illis ab eo perpetran. P. Nullatenus uobis Deos diuersos statuite: quoniã nõ est nisi solus unus, & illũ adorate. Eius enim sunt uniuersa cœlestia atq; terrestria, & omnis bona lex atq; recta. Cur aliũ quàm eum inuocatis? Quid nisi ab ipso cõmodi uel uictus habetis? Malo uos percutiente illũ adoretis, atq; precemini: quod ipso tollente, uestri quidã minimè credentes, præcepta diuina sibi data illi participes ponunt. Et nostrorum bonorum sibi datorum portionẽ rei à se ignoratę tribuũt, Deoq; filios, quod nõ uult, omnia pro uelle suo dicentes adscribunt. Nunc pro uelle suo agant quidlibet, atq; dicãt: Deus aũt omnia uerba sua perscrutaturus, eos se cognoscere faciet. Cum eorũ cuipiã filia nascitur, suã inde denigrat faciẽ, suspiriaq; trahit, & ab hominũ conuentu recedit, usq; quo deliberet, utrũ eam natã teneat, an uiuã sepeliat. Heu quàm prauũ est iudiciũ, & quàm iniqua similitudo eorum, qui minime credũt aduentui futuræ diei. Dei quidẽ sublimis & sapientis similitudo celsitudinis est. P. Si Deus ad hominũ malefacta semper respiceret, nequaquã in terra quidpiã animal dimitteret. Sed ipse mitis atq; propitius ad horã scitam spaciũ differt, quam, cum uenerit, nemo præire uel sequi poterit. De Deo plurima nõ dicenda, illi bilingues atq; mẽdaces proferentes, ostentant se bonũ habituros, cum nil præter ignem ob stultiloquium suum sint accepturi. Per memetipsum iuro, me genti præcedenti uos, mandatum feciſſe. Sed diabolus eam distorquens, sua sibi uisu pulchra fecit: Cui nunc se cõmendantes, malum grauissimum passuri sunt. Hunc librum non alia de causa tibi commisi, nisi ut hominibus suas contrarietates exponas, & uiam rectam, atque misericordiam credentibus patefacias. Deus de cœlo dimittit imbres, ut terram mortuam uiuificent: & de uentribus bestiarum lac purum ex egestione & sanguine decolatum ad bibendum dulce, uictuique commodum educit: & in arboribus ac palmis & uitibus creat, quod inebriat, & optimè pascit. Hinc que uos assumite uobis. Quæ cuncta non minima sunt miracula sapientibus & audientibus. Apibus item iussimus, ut in montibus & arboribus sibi suas mansiones ædificarent, & deinceps de pomis omnibus gustarent, nec quóquam pergere quærendũ

Vmbræ, adoratio quædã Dei.

Filios attribui Deo, indigne fert.

Taxat immanitatem quorundam, qui liberos fœm. oderunt.

Longanimitas Dei.

Blasphemiæ.

Alcoran datus, ut dissidia religionis tollat, & uiam salutis indicet.

Apes.

ad ſuum quærendum cõmodum Dei nomine differrent, ut ſic ex uteris ſuis ſyropus multicolor ſaluber hominibus oriretur. Quod & ita contingit ſummè ſapientibus admirandum. Ipſe itidem Deus uos creauit, & perire faciet. Et ueſtri quidam ad peiorem uitam deuergẽtur, uſquequo à ſapiẽtibus facti ſunt inſci. P. Deo huic maiorẽ uictus copiã, illi uero minorẽ tribuẽte, exigit ne uis, ditiorem à ſuo participe, quàm ipſe de rebus ſingulis accipere? Cur Dei bona negatis? Deus de uobiſmetipſis uobis mulieres, et inde prolẽ, ac inde cõſanguineos, uiciſſimq; res bonas tribuit. Cur igitur mala creditis, uobisq; bona data negatis, Deiq; loco nullum uobis uictum cœleſtẽ ſeu terreſtrem dãtes, daréue potentes adoratis? Ipſi nulla proponatis exẽpla, omnia ſcienti, uobisq; neſcientibus parabolã iſtam proponenti. Sunt ne ſibi ſimiles an æquales, quorum alter ſumma miſeria calamitateq; premitur, alter noſtrorũ bonorũ abundãs, ea clàm palãq; diſtribuit, minime Deo gratus, quod eorum pars plurima manet inſcia? Aut ſunt ſibi ſimiles alicuius clientes, quorum alter mutus & nequam, & in ſuum dominum, præceptiq; nũquam efficax: & alter, qui quolibet miſſus, nunquam redit incommodus & inanis, nil præter æquũ & rectũ poſtulãs? Nolite alia proficiſci quàm recta uia Dei, cuius ſunt cœli terræq; ſecreta: qui uos ab aluis matrum ueſtrarũ uobis neſcijs eduxit, et aures ac oculos cordaq; ſimul uobis ad ſuarum gratiarum redditionem atq; noticiã præbuit. Horæ quidẽ aduentus nõ eſt, niſi qualis ictus oculi ad cœlum penetrans, aut uelocior etiã. Nonne uidetis aues cœlo propinquas, non aliunde quàm Deo ſuſtineri? quod credẽtibus admirandũ eſt. Vobis aũt domos uſq; ad mortẽ inhabitandas, & de beſtiarũ pellibus ueſtes, tum in negotijs gerendis, tũ in domibus ferendas, earũq; lanã & pilos atq; cineres uobis omnia proficuũ tradidit. P. Ita quoq; Deus ueſtræ materię iocundã umbrã, uobisq; loca mõtuoſa frequentationi, ueſtesq; tũ cauſa caloris tũ cauſa frigoris, tũ gratia timoris expellẽdi præbẽs, uos adeò bonis hominibus repleuit, ut ſanitatẽ atq; ſalutẽ habeatis. Illis aũt credere nolẽtibus, tuũ eſt tantũ præcepta nunciare. Eorũ etenim pars plurima manet incredula, bona cognita reſpuẽs. Die, qua de ſingulis gentibus teſtimoniũ quęremus, nõ incredulorum teſtimoniũ poſtulabimus, nec eos auſcultabimus, nec eorũ malũ uiſum minuemus, nec ad eos uiſum reflectemus, qui uiſis à ſe poſitis participibus inquient: O Deus, iſti ſunt, quos tui loco adorauimus. Illis uero reſpondentibus, eos inde mẽtiri, illa tandem die Deum adorabunt, reſpiciẽtes prius adorata. Et tũc incredulis à uia Dei ſe diuertẽtibus, malũ aliud ſuper illud ob ſuã maliciã accumulabimus. Singularumq; gentiũ teſtibus de ſemetipſis aduocatis, tecũ gentis huius teſtis aduenia. Tibi librum iſtũ tradidi, ut cũcta præcepta mea patefacias, uiamq; rectã, & miſericordiam, bonumq; nunciũ credentibus intimes, Deo præcipiẽte, ut iuſtum bonũq; facias, tuisq; conſanguineis beneficus exiſtas, qui culpas & inuidiã prohibet, te caſtigans, ut memor efficiaris. P. In Dei nomine uota tua perfice, nec nõ adauge. Iuſiurandũ firmatum, cum Deus omne tuum opus aſpiciens, inde fideiuſſor exiſtit, nullatenus mẽtiaris: nec imiteris eum, qui uerba prius firmata contradicẽdo falſum inducit iuſiurandũ, uolens in hoc ſæculo nobis probare mendacia. Hic enim fœneratoribus annumerabitur. Et ſi pes tuus primo firmus labitur, mali grauiſſimi paſſionem ſuſtinebis. Inter uos falſa ſacramenta nullatenus facite, nec diuinam firmaturam pro modico uendite. Quod enim apud Deum

Contra idololatras.

Conſanguinitas.

Comparatio ueri & falſi cultoris Dei.

Aduẽtus domini ad iudicium perniciſſimus: ut Math. 24. &c.

Vota exoluenda.

Iuſiurandum religioſe præſtandum.

Munificus bonorum remunerator Deus.

reſeruatur nobis, multo melius cẽſetur. Res enim mũdana cito trãſit, diuina nunquã. Secundum optimũ modũ ſuorum operũ quemcꝙ Deus remunerabit, uitã tribuens ęternã, ſiue uir fuerit, ſiue mulier. Si uellet Deus, uos unam gentẽ efficeret. Sed hunc aberrare, illũ uero credere facit. Quãdo legeritis Alchoran, uoſmetipſos diuina ſanctificatione à diabolo protegite, impoſſibili facere quicquã niſi tantũ incredulis, & Deo participes ponẽtibus. P. Cũ ſit hoc alicuius uerbi pro uerbo mutuatio, Deo poſitionẽ ſuã ſciente, dicunt increduli: Tu quidẽ non es niſi mẽdax, cũ adeò uerba tua uaries. Sed huius rei plures eorũ ſunt inſcij. Ipſe nãcꝙ Deus, ſpiritusꝙ ſuus benedictus, hunc librũ ueraciſſimũ cõpoſuerunt, ut rectã uiã credentibus, pleniꝙ gaudij rumorẽ bonis cõfirmet. Scimus quidẽ eos iam dicturos, linguę Latinę uirũ doces, et Alchoran eſt Arabicus. Eos nunquã Deus uiã rectam docebit, qui Dei præceptis cõtradicendo, ſoli mẽdaciſſimi ſunt: ſed malũ grauiſſimũ eis inferet. Poſt fidem habitã incredulus ui coactioneꝙ factus, fidẽ legẽꝙ corde ſuo retinẽs non dãnabitur. Sed hoc ſponte faciẽs, quia huius mũdi uitam alij prætulerit, nunꝙ à Deo in uiã rectã dirigendus, grauiſſimis cruciatibus affligetur. Talium enim corda Deus ſigillat, & aures oculosꝙ ſimul. Vnde hic negligẽtes & inſcij uiuũt, deinceps perdẽdi. Expugnatoribus poſt laborũ atꝙ malorum ſuſtentamen effectis, ueniã et miſericordiã Deus impartietur. P. Die qua quiſꝙ pro ſe diſceptabit, cuiꝙ ſecundũ opera ſua, abſꝙ uiriũ & iniuriarũ illatione, mercedẽ Deus tribuet: qui hanc uobis parabolã præbet. Villæ cuidã pręſens nihil timẽti, futurorũꝙ ſecuræ, ſui uictus copia multis locis redundabat. Sed ipſam nullas Deo pro ſuis beneficijs grates referentẽ, fames atꝙ timor, Deo iubẽte, preſſerunt: & ſuos incolas, nũcio ſibi miſſo cõtradicentes, peſtis mortifera peſſundabat. Vos itaꝙ Dei bona ſaporifera, & hale comedẽtes, Deũ adorate, ipſiꝙ grates perſoluite: multũꝙ cauete, ne quid propter ueſtrarũ uoluptatum perfectionẽ, hale ponatis à Deo cõſtitutum harã, uel ẽ cõtra, ipſi mendaciũ imponẽtes. Tales etenim nec multũ nec parũ antecedunt, malũ grauiſſimũ habituri. Deus quidẽ nil fecit † harã uictui ueſtro, niſi morticiniũ, & ſanguinẽ, carnẽꝙ porcinam, & animal nõ Dei nomine decollatũ. Inde tamẽ neceſſitate cogẽte ſumẽti, Deus ueniã dabit: Et ſimiliter id faciẽti neſciẽter, & poſtea pœnitenti, ac benefaciẽti. Eadẽ quoꝙ Iudæis harã conſtituimus, nec eis nos, ſed ipſimet ſibi fecerũt iniuriã. Abrahã uir in Deum credens atꝙ bonus, pro bonis ſibi collatis Deo grates perſoluit, quas Deus benigne ſuſcipiẽs, & eum in ſemitã rectã dirigens, ei bonũ in hoc ſęculo tribuit, et in alio bonis aſſociabit. Poſtea te miſimus, ut ipſius Abrahæ legem ſequaris, nuſquã diſgrediẽs, ne ſis incredulus. Sabathi quidẽ cuſtodiã non iniũximus, niſi quibus inerat cõtrarietas atꝙ diſceptatio, quas Deus futurus iudex diſcutiet. Cũ ſapiẽtia præſcripta, bonoꝙ caſtigamine Deũ inuoca. Diſceptãdo honeſta uerba, bonaꝙ tantum profer. Deus quidem diſcutit ſapienter, qui rectam uiam, quiue tortam proficiſcitur. Omni tibi quid ingerenti, modo ſimili reſpõde. Patienter tamẽ ſuſtinere, melius eſt. Igitur & nõ niſi cum Deo patienter indura. Contradicentes minime timeas, nec pro dictis ſuis aliquatenus cõtriſteris. Quia Deus cũ ſe timẽtibus et benegerentibus ſemper exiſtit.

Cur Latinis nõ Latine ſcribat, frigide diluit.

Vi ad negandũ fidem adactus, corde tamẽ eam retinẽs, non dãnabitur. Id cum hæreticis quibuſdam habet commune.

Ingratitudo cuiuſdã oppidi erga Deum, grauiter punita.

† *id eſt, illicitũ. Prohibita eſci.*

Abrahæ pietas.

Machumet fidei Abrahæ cõſors.

Vaniſſime.

Sabathum.

Modeſtia ſeruãda in diſputando. Idem planiſs. docet Petrus Apoſtolus.

AZOARA XXVII.

Portentoſum mendacium ad-

SEruum noſtrum dilectum, cui uidelicet multum profuimus, à tẽplo haram ad templum longinquum noctu ſuſtulimus, ut eum de noſtris uirtutibus

tibus et mirabilib. doceremus, qui omnia simul audimus atq; uidemus. Moy si quidē librum patefacientem uiam rectā filijs Israēl posteris illius bonę gentis, quam in arcam extulimus, & illicita prohibentem dedimus, dicentes illis in eo, quod bis terrā ammitterent, illicq; multum insurgerent, terminoq; primę destructiōis adueniēte homines ferocissimos atq; fortes super eos suis dolmibus immitteremus. Quod et ita fecimus, illis auxiliati, et eos super primos multiplicātes, filijs atq; pecunijs abundantes fecimus, dicētes: Si benè feceritis, uestris proficietis animab. si male, nocebitis. In aduentu quidē termini sic Dei hostes superueniētes uestris faciebus malū inferent, & tēpla, ut prima uice, ædificiaq; uestra funditus diruēt, nec quid uestrarū possessionū dimittēt. Forsis tamē Deus uobis adhuc ignoscet. Sed si uos reuersi fueritis, et ego, carcerē omnib. malis infernū positurus. hic Alchorā gaudij nūcius mercedē maximā seculo futuro cūctis credētibus, incredulis malū grauissimū nūciat. P. Homo suis negotijs impetuosus, æquè Deū pro malis ut bonis obsecrat. Sed quisq; suis humeris sua facta gestabit, siue fuerit erroneus, siue credēs. Quod cuiq; fiet euidentissimū, cum singulis librum apertū omnes suos actus continentē, ut perlegatis dinumeratos trademus. Nūc saltim peccatis uestris imponatur terminus, prius à nobis duob. luminibus clarissimis, altero noctis, altero diei cōstitutis: illi noctis deinceps tenebrositatē, illiq; diei splendorē adiūximus, singula manifestè discernētes, ut homo cum sciat annorū cæterorūq; temporum cōputum, tum sibi uictū cōmodumq; perquirat. Nos hucusq; neminē lædētes, nisi prius illi dato nūcio, cum uillā pessundari uoluimus, ei priuatos ad huc gerendū atq; potentes immittendo, nostrū propositum peregimus: qui sapientes omniū, & audientes, omniū generationū post Noé læsorum, sicut & cæterorū culpas sub certo numero cognoscimus. Licet plurium sit uotū res festinari, omnis tamē festinatio nisi per me inanis est & cassa, qui gehennā male gerētibus, ut illic dedecorati repulsiq; sine termino maneant: credentibus, hocq; promerētibus, cum eorū facta sint mihi grata, paradisum tribuā, his & illis de diuina substātia, quæ minimè parua est, largiturus. P. En qualiter unum ab alio discerno, ut cuilibet innotescat, quoniā alterius sæculi gradus est elatior, & exaltatio maior. Ne malus sis & erroneus, nullum Deo coæqua, qui tibi præcipit, ut eum solū adores, tuosq; parentes honores, eisq; benefacias, si ad te uterq; applicuerit, uel si unus uni. Cumq; senuerint, nullū uerbum graue molestúmue, sed bene formosum atq; iocundū illis dicito, teq; illis in omnibus cū humilitate atq; pietate subijciēs, Deū precare, ut illis ueniā atq; misericordiā tribuat: quoniā tibi paruulo fomentū necessariaq; tribuerunt. Deus est agnoscēs, quid uestris inerit cordibus. Si boni fueritis, misericordiā & gaudium prębebit. Propinquis itē & pauperibus munera facite, sed nō superflue. Gerentes nāq; superflua, diaboli ducentis homines ad incredulitatē, fratres existunt. Ab illis aūt spe cōmodi si discesseritis, pulchrū facite: alioquin, manus nec penitus apertas, nec prorsus clausas habentes. Sic enim perderemini, & reprehēderemini. Deus quidē huic uictus abundantiā, illi inopiam, pro uelle suo tribuit. P. Prolem uestrā inopiæ sumptus timore nullatenus interficite. Hoc est enim peccatū maximū: & nos uictū illi, sicut uobis, tribuemus. Nō fornicemini. Hoc est scelus, uiaq; praua. A Deo positum haram non perimas, nisi pro ueritate. Ab iniusto namq; perēptore, præcipit Deus iustitiam sumi: Ipseq; uindex existet. Pecuniā orphani ante

scribit Deo, ut rapuerit Machumetum ex Mecha Hierosolymam: inde in cœlum. Vide cōfutationes Alcorani, de scalis siue ascensu Machumet.

Alcoran bona promittit bonis, & minatur mala prauis.

Precationes peruersæ.

Nullum populum Deus perdit, nisi præmonitum.

Beatitudo.

Vnus Deus colendus.

Pietas in parentes.

Propinquis & pauperibus moderatè benefaciendum.

Liberorū occitio grāde scelus.

Nō fornicandū

Orphani non fraudandi.

uenereos annos, nisi secundum modum sibi meliorem, non tangatis. Firmitate facta perseueretis: quoniam uos Deus inde percunctabitur. Mensuram cõplete, pondusq; rectum apponite. Hoc enim iustum est & optimum. Nõ

Certa dunta-xat dicẽda. De omnibus dictis ratio reddenda.

dicatis quicquam, nisi cognitum. De dictis enim uestris uos perscrutabũtur, uestrum audire atq; uidere. Non eatis terras perscrutatum, plus debito et iusto. per uos enim nec terras scissa, nec montium longitudines applicare fiẽt.

Vnus tantũ Deus: quia pluralitas seditionẽ pareret. Argumentum ualidũ contra gentiles, nõ contra Christianos, colẽtes unũ Deum in essentia, trinum in personis. &c.

Hæc enim omnia coram Deo, nolẽte talia, peccata sunt. Præcunctis tamẽ prohibet Deus, ne cum ipso ponas aliũ. Inde nãq; repræhẽsus, in gehennam pessimam proijcieris. Ad memoriã dicẽtium illud, & reuersionem, in hoc Alchoran multorum discretionem fecimus. Vnde satis diligentes perpendãt: quum si qui Deo coæquales atq; participes essent, uiã ascensus ad ipsum quærerent. Quod ipse celsior illis, plus cæteris malis abhorret: cum ipsi soli cœlum, & terra, omniaq; subijciũtur: nec est, quod ipsi gratias nõ referat. Licet uos eas non intelligatis, ipseq; maneat expers iracũdiæ, ueniæq; dator. Vobis, & alij sæculo non credentibus, intercapedinem atq; uelamen in legendo Alchoran interponemus, sigilla suis cordibus imprimendo, ne scire queant, auribusq; suis plumbum infundendo. Vnde fugiendo se retrahunt, cum eos audire contingit in Alchoran, te nominãtem Deum solum. Nobis enim patens est, quid auscultant, uel quod de te uerbum faciãt. In multitudine namq; dicunt, Eum sequamini, si uelitis incantatores magiq; fieri. Cum illis tot exempla proponendo, res adeò manifestè discerno, cur errant à uia recta deuiantes? Illis dicentibus, Cum eritis ossa, uel ad nihilum redacti, qualiter efficiemini homines noui? respondet: Licet lapidei, uel ferrei, uel si quid est durius, essetis, qui uos prima uice creauit, ad uitam denuo uos resuscitandos reuocabit. Sua capita reflectendo, quærentibus terminum illius effectus, dic esse propinquum. Die, qua uos Deus reuocabit sua gratia, omnes respondebitis, putantes uos non nisi parum moratos fuisse. Persuade genti pulchriora meliora q; Deum, ne suus hostis manifestus diabolus illis se immiscеat: sed Deum meliorẽ cognitorem imitentur, qui sibi pro uelle suo bonum siue malum daturus est. Nec nos te quidem ad hoc misimus, ut se tibi commendent, uel adorent: Qui Da uidi psalterium dedimus, quibusdam prophetarum præ cæteris sublimationem & abundantiam permisimus. Inuocent increduli, quos adorent Dei loco, impossibiles sibi malum mutare uel delere: Non minus tamen malum illis incumbet. Deum autem inuocantes, & in illius sperantes beneficijs, eius propinqui sunt, omnis timoris expertes. Non est uilla cui nõ noceamus, uel pessundemus ante diem illum. Hoc enim nostro est præscriptum libro: nec nos quis mandata facere prohibuit, nisi primorum contradictores, uelut illi qui Themuth camelæ cędem prohibenti cõtradixerunt. Nos quidẽ mandata fecimus non ob aliud, nisi ut homines me timerent. Somniũ item quod te docuimus, ad gẽtium admirationem, arboremq; retractam pauci credunt, quod incredulitatem graueq; malum augmentant. P. Quum nos angelis iniunximus, ut se Adæ subijcerent, omnes prẽter Belzebub, dicentem se nunquã subijciendum creaturæ luteæ, quiq; minatus est, quod omnem gẽtem sibi prælatã modo suo præter paucos diuerteret, si usq; ad

Qui Machumeti non credunt, à Deo excæcati & obdurati.

Resurrectionẽ mortuorum adstruit per Dei creatoris uirtutem.

Machumet non missus ut adoretur, aut patronus sit, atque diuus.

Omnia interitura ante nouissimum diem.

Cameli mortem refricat.

Dei mandata, ut timeatur: Imò ut etiam ametur, & illi æternum uiuantur homines.

Somnium allegat: cui non credere, peccatũ dicit, quũ lex Dei contrarium dicat, Leuit. 19. Deut. 13.

alium

alium diem ſibi Deus donaret terminum, paruerunt. Cui Deus inquit: Hinc diſcede, gehennam cum ſequacibus tuis pro factis ſuis poſſeſſurus. De quotquot igitur eorum poteris, tuo ſermone cum tua gente & filijs, atque militibus, & peditibus, ac equis, ridiculum atque iacturam facito. In eorum item ſubſtantia & prole portionem accipito, illis imperans & blandiens: quorum nil niſi lapſum & præcipitium Deus diligit. Super gentem autem ſeſe mihi commendanti, nullius eris potentiæ. In uaſis æquoreis uobis à Deo permiſſis ad ueſtri commodi quæſtum, cum uos naufragium percutit, nullum niſi Deum adiutorem habere poteſtis. Liberati uero, & in terra poſiti, ad priſtina mala recurritis: unde Deo ſemper ingratus homo permaneat. Nõne timuiſtis, quod iuxta portum uos abſorberet, ut uentum lapides & arenas uoluentem immitteret Deus, nec alium quàm ipſum tutorem inueniſtis? Timendum quoque, ne uos alia uice redeuntes ob ueſtram maliciam ſummergat, omni tutore carentes. Filij quidem Adæ per nos honorificati, & per terram atque mare directi noſtræ manus beneficio, uictum illa bona ſaporifera ſuſceperunt. Et eorum quidem pars præ cæteris elationem & ſuperabuntiam ſortiti ſunt. P. Cuicumque liber ſuus lectu ri dextra datus fuerit, die quaſque gentes cum ſuo nuncio uocabimus, nullam iacturam ſentiet, uir quiſque lumine priuatus fiet, qui cæcus in hoc ſæculo perſeuerauit. Ibiq; plurimi te amicum libenter ſuſciperent, niſi te firmarem, tum ab eo quod tibi miſi, ut aliud diceres, te diuerterem: tum diabolus ad incredulos diuergere niteretur. Sicq; te tutoris expertem, in hoc ſæculóque futuro dupliciter punirem: pro more quoque noſtrorum prophetarum antecedentium nunquam uariando, è terra te uellent eijcere, nec niſi pauci poſt te tui morarentur. A' mane uſq; ad ueſperã orationibus inſiſtè, ſummè cauẽs, ne matutinalis oratio deficiat. Tunc enim omnes adſunt teſtes. Oratio quoq; noctis ſuperabundãs, uſquequo te Deus in uiam rectã dirigat, à te ſemper fiat, Deum ſic deprecãte: O Deus, in uera me dirige, falſaq; prohibe, mihiq; uindicẽ ex parte tua tribue. P. Iam libro poſito, ſalutẽ atq; pietatem credentibus præbente, incredulis uero nil niſi iacturam, ueritas affirmatur, falſumq; confunditur. Sed homo ſemper peruerſus, à me ſibi bonum tribuente, in partem contrariam deſcendit.

Diaboli regnũ in filios diffidentiæ.

Hic alterum exemplar infectam habuit partem ſequentis capitis.

Qui malo ſibi cõtingente deſperatus efficitur. Omnis enim ſecundũ ſui modũ operatur, Deo dinoſcẽte, qui rectius proficiſcitur. Perquirẽtibus cuius ſit anima, dic Dei, qui tibi, nil niſi paucã inde ſapientiam tribuit. Et ſi cum libro tibi dato diſcedere uellem, nõ inuenires qui tibi redderet, niſi diuina pietate ſuperueniente, quæ in te maxima eſt. Licet enim omnes homines atque diaboli ad unius talis compoſitionem cauſa uenirent, ſibimet mutuo proficientes minime facere poſſent. In hoc Alchoran omnibus parabolis explanatis, plures manent increduli, dicentes, ſe tibi minimè credere, uſquequo facias illis in terra fontem manantem. P. Vel paradiſum palmarum, uel uitium, atque riuorum fœcundam tibi pares, aut res cœleſtes ſuper illos deſcendere, ſiue Deum & angelos tecum cunctis uidentibus uenire facias, aut domum amœnã, puram, & ornatiſſimã habeas, uel ad cœlũ aſcendas, indeq; ſibi librũ ad legendum dimittas: nec prius tibi fidẽ adhibebũt. Tu uero Deum ut te liberet, exora, dicens: Non ſum niſi uir nũcius, uias rectas patefaciens, quibus

Anima.

Iterum conditionem mutat. Primo enim dixit, nõ poſſe unum Azoara facere, deinde decem, nunc totũ librũ.

Miracula.

Homines ad homines mittũtur, non angeli. etc.

quibus credere nemo prohibet, nisi dicẽs me nõ esse Dei nunciũ. Sciendum quidẽ, angelum fuisse missum, si in terra morãtes angeli hominibus cohabitarent. Inter me & uos Deus testis adest sufficiens, suã gentẽ prespiciẽs, prorsusq; dinoscẽs: quo docẽte, quilibet uiã rectã benè proficiscitur, & ab eo quilibet factus erroneus nunq; dirigetur. Die cõgregationis omniũ, cęcis ac surdis, & mutis sua facta dinumerãtes, eos igne feruoris torquebimus: & quãto plus arserint, tãto plus ignis apponemus. Hi sunt, q̃ dixerũt, Cũ nos in terrã

Resurrectio.

& ossa redacti fuerimus, quomodo in nouas facturas reducemur? Nõne possunt perpendere, conditorẽ cœli terræq; potentẽ, quales ipsi sunt facere? Ipse quidẽ illis terminũ absq; mendacio posuit, quod eis nihil præter incredulitatem adiũgit. Si omnis Dei substãtia suæ potestati subesset, expendere tamen timentes omnia retinerẽt, quoniã inde auari sunt. P. Moysi IX. mirabilia manifesta facere patefecimus, quod à filijs Israël perscruteris. Vnde Pharao illum magũ esse perhibuit. Cui Moyses respõdit: Tu, quẽ iam mortuis annumero, scire deberes, hæc tam manifesta nõ esse, nisi solius Dei cõditoris cœli & terræ. Eum uero nitentẽ proijcere à terra Moysen, fratrẽq; suũ & factores omnes illius, in mare summersimus: deinceps filijs Israël ut terras colerẽt, iniunximus, quos accedente alĩus sæculi termino, ueracissime crebro uenire faciemus. Te quidẽ deinde misimus, ut prolẽ gaudij summiq; doloris nũcius fieres. Ideoq; pedetentim Alchoran posuimus, ut homines pedetentim ipsum perlegãt, siue credãt, seu minimè. Illi uero quibus cõmittitur, cũ illis legitur, Deo se humiliãt, adorãtes ipsum & dicẽtes: O Deus, iam tauũ præceptũ adimpletũ est. Istiq; preces suas multiplicãt, humiles & lachrymãtes effecti. Seu Deum, seu misericordẽ appelles, eius solius nomina sunt. Orationes aũt uoce mediocri funde, Deoq; gratias redde, qui sublimis sublimiũ, & omniũ maximus, nec filium nec participẽ in regno, nec adiutorẽ seu uindicem habet.

Aegypti plagæ x. in Exod. hic tantum nouẽ.

Deus, uel misericors, idem.

AZOARA XXVIII.

Alcorã Dei munus eximium.

DEus quidẽ glorificandus est, ipsiq; grates persoluẽdæ, quoniã homini suo librũ directionis sufficiẽtis absq; falsitatis admixtione capacẽ tradidit: ut per ipsum uerbis serijs & castigatorijs rumorẽ pleni gaudij, uidelicet acceptionẽ mercedis interminabilis & optimę, credẽtibus et benefaciẽtibus patefaciat. Dicentibus aũt Deum sumpsisse filiũ, quod ab ipsis et à patribus suis est ignoratũ, cum hoc sit mendaciũ pessimũ, dicat: Quum nisi uerbũ illud mutauerint, spõte uim atq; dedecus passuri negabũt. Et nos, qui cunctas res mũdanas illis formosas apparere fecimus, ut uideremus, quis melior efficeretur, terrã esurientẽ, & omniũ suorum inopẽ statuemus. Eos imitari noli, quoniã fortassis perditis associareris. Ad maiorẽ fidẽ publicæ resurrectionis, quoddam nostrũ miraculum de quibusdã adolescẽtibus ad cauernã atq; arrachim profectis atq; sopitis, qui diuinã misericordiã uiamq; rectã Deũ precati sunt, in mediũ ducatur. P. Nos igitur in illa cauerna aures suas per certũ annorum spaciũ obstruximus, et deinde resuscitauimus, nec eorũ quis numerũ dierum sopitionis resuscitatus agnouit. De quibus hęc est narratio uera. Fuerũt quidem illi uiri boni, per nos ad uiam rectã deducti et adiuti, Deum solũ, nõ alium adorãtes. Vnde per nos resuscitati, cordeq; iustificati dixerũt: Hæc nostra gẽs Dei loco adorãs idola, unde nullã possunt inducere demirationem, nec quis deterior est imponente mendacium Deo, temerariè deuiat. Eam nullatenus imitabimur, cum suus error lõgus sit, & inanis: Sed unum solum

Deum filio carere.

Historiam septẽ dormientium qui Ephesi Theodosio tertio imperante, resurrectionẽ mortuorum testati sunt, in fabulam ridiculam uertit: Quanquam ad resurrectionem probandam accommodat.

Deum

Deū adorabimus, cœli terræq; conditorē. Vos ergo diſcedētes ab illis, quos inuocāt loco Dei, ad cauernā tendite, ibiq; Deus uobis miſericordiā & rerū ſufficientiā tribuet. Eos quidē ſopitos ſol oriēs in dextra parte percutit oriēs, occidēs in ſiniſtra. Illis in medio poſitis atq; ſopitis, licet quilibet aſpiciēs eos uigiles extimaret, eorūq; cauis brachijs extenſis ante hoſtiū accumbit, illis in dextra ſiniſtraq; pręmunitis, unde quilibet ſuper illos aſcendēs, prę timore fugiēdo diſcederet. Eorum quidē quilibet reſuſcitatus de ſuo ſopitionis ſpacio, quæſitus diem dieiue portionē affirmaret, cū hoc ſoli Deo ſit cognitū. Vnde ipſi proponētes eorū aliquē ad urbem cum argēto mittere, niſi quod cōmodius & ſaturitatis efficacius uidentur, ſibi uictū afferret, dixerūt, Ad leuia uiliaq; progredere, noſtrā noticiā diſſimulans. Si enim te cognouerint, bonus ulterius perſeuerare nō poteris: quoniā aut te lapidabunt, aut ad legē ſuam diuertent. Hoc quidē eſt mirabile Dei, quo dirigente quoslibet, ad uiam rectā directi ſunt: deuiante quidē, nemo diriget. P. Nos quidem eum notificauimus, ut ſic conſtantius atq; firmius perciperent homines horam illam poſtremam futurā. Quibuſdam deinceps cōtrouerſantibus, ſuper illos ędificia facere, Deus optime prę cæteris eorū eſſe dinoſcit: uelut nunc etiam quidā uicto res inquiunt, Faciamus ſuper eos tēpla noſtra. De numero quidē ſuo ambiguitas nata eſt. Quidam enim perhibent eos tres fuiſſe, & quartum ſuum canem: quidā quinq;, canēq; ſextum. Alij eos ſeptē, et canem octauū. Sic quiſque pro uelle ſuo de ſecretis et occultis loqui poteſt. Deus aūt eorum certum ſcit numerum, pauciſſimis cognitū. Tu uero nihil inde perſcruteris, necquid falſum & nō euidens inde proferas. Nihil item te facturū firmes, niſi ſuperaddito, Si Deus uoluerit. Quando cuiuſpiā oblitus fueris, dic: Tu Deus doce me uiā rectiorem iſta. Spacium aūt ſopitionis prædictorum in cauerna fuit CCCLX annorū, Deo quidē notū: cuius ſunt arcana cœli & terrę. Eſto uidēs & audiēs hæc, quoniā nullus tibi prodeſſe poterit, niſi Deus. Vnde nec te cō mendes alij, nec ipſi participē ponas: legeq; cæteris librū tibi à me traditū, cuius uerba nemo uariet. & cum inuocantibus Deum, quē non aliū uindicem inuenies, patiēter ſuſtine à mane uſq; ad ueſperā: diuināq; faciem ita deſidera, quod ad huius ſæculi pulchritudinē oculos tuos nullatenus diuertas. Nec imiteris ſecordes & negligentes, qui ſcilicet ſuarū uoluptatū, quæ nihil ſunt, ſtudioſi, gerenda prætermittunt. Diuināq; ueritatē nullatenus celes: cui quiſquis uoluerit credat, cæteri maneāt increduli. Quos die iudicij prorſus igne circūdabimus, eisq; poſtulātibus cæteri dabūt aquā, quaſi ſtillicidiū oculorū corrodēs: qui potus eſt peſſimus. Credētes & benefacientes, ſua nō amittent opera. P. Illi nāq; paradiſum fontibus amœnā, & illic annulos, & torques aureos, & ornatus ſericos uirides & deauratos poſſidebunt, et inlectis aulea tis accūbent. Et hæc eſt maxima merces, et interminabilis. Parabolā de duo bus hominib. audiāt, quorū alteri duos hortos ſemper fertiles palmis circūſitos, & meſſes ac fontes immixtim, nec ſine ſubſtātia tenētes: alteri nullū dedimus. Ille itaq; ſocio ſuo, deridēs ipſum, inqt: Te ditior atq; ſublimior in gēte mea merito cēſeor. Deinceps aliū ſecum adducēs, hortos ſuos animę ſuæ noxius ingreſſus dixit: Nec hoc nunq; dolendū, nec me ſurrecturū extimo: uel ſi reſurrexero, nunq; ulterius tale q̄d reperiā. Socius uero caſtigās ipſum, reſpōdit: Iā audio, quū tu quidem es incredulus, minime cōfidens in Deū, qui te de terra plaſmauit, & uirum fecit, quid ego? Deū & dominū adoro, nec ei

quenquam

Improbat morē ędificandi templa ad monumēta ſanctorum.

Cur tantus propheta tantillam rem non potuit explicare?

Veritas propagāda.

Paradiſus.

Parabola unius temporaria bona poſſidentis, alterius futuri ſæculi felicitatē expectantis.

quenquã participem pono. Tu quidem tuos hortos ingressurus, deberes dixisse, Si Deus uoluerit. Ab ipso namq; solo omnis uis atq; uirtus procedit. En mihi minus substantiæ prolisq; possidenti, Deus forsan dabit tuis hortis melius, illisq; cœleste fulgur, seu peltem reducentem eos ad arenositatem atque sterilitatem, seu diffluctum immittet. P. Vel forsan tellus penitus fontes absq; spe possibilitatéue reductus absorbebit. Eos itaque peste cœlesti prorsus circumdante, arboribusq; cõfusis possessor suus ad distorsionem manuũ redactus inquit: Vellem in Deum credidisse, nec ei participem posuisse. Sed tunc ex Dei parte nec tutorẽ nec adiutorem habuit. Sic Dei mandata complẽtur, qui ueracissimus mercedem optimam, finemq; bonum efficit. Doce item homines huius uitæ similitudinem esse, qualis est aqua cœlitus dimissa. Quæ cum terræ fœtibus immiscerí debeat, uentis superuenientibus hinc & illinc distracta dissipatur, Deo super omnia potente. Proles atque substantia sunt, uitæ huius sæculi iocunditas & pulchritudo. Quibus meliora remanẽt apud Deum, unde sperantibus & benefacientibus, optima remuneratio prębetur die, qua montes localiter moueri faciam, terramq; manifeste apparentem uidebitis. Deus dicet omnibus tunc cõgregatis, quo nullus aberit: Vos qui negastis me posuisse uobis terminum istum, sicut prima uice creati iam accedítis. Tunc illi aperto suorum operum libro tradito, incredulí contemptibiles atq; dolentes effecti dicent: Heu heu, quàm malus liber hic, qui nec de minimis nec de magnis quicquam prætermittit. Omnia namq; facta sua coram stanti perlegent, nec Deus cuiquam iniuriam faciet. Quãdo nos iniũximus angelis, ut Ese Adæ subjícerent, omnes præter Belzebub, qui & diabolus factus à Deo discessit, præceptum perfecere. Illum autem uohis hostẽ pessimum, filios ue suos Dei loco cur inuocatis? Quàm est nequam atq; praua hic incredulorum mutatio? P. In creatione quidem cœli & terræ, animarúmue uestrarum, eos nullatenus testes adhibui, nec pro quoquã meo negotio gerẽdo quenquam errantium assumere uolui. Die uero qua dicemus, ut participes nostros à se positos inuocent clamantes, responsum non accipient. Vnde nos illis incredulis suum confusorem immittemus, & focum uidebunt, seq; casuros in ipsum prænoscent: minime tamẽ euitare poterũt. Licet in hoc Alchoran multas hominibus parabolas præmiserimus, plurimi tamen eorum disceptant & ambigunt. Voluntas & inquisitio tuorum antecessorũ tantũ gentes in nunciorum aduentum ad Deum conuerti uetuit, usquo diuina uis superueniẽs malum intulit. Nuncijs quidem nil præcipio, nisi quod boni nuncij castigatores & correctores exístant. Increduli uero disceptationes ineunt, ut ueritatem extinguãt, & nihil atq; uana dicendo ueritatem delent. Sicq; mea præcepta & castigamina summe derident. Quis est illo deterior, qui prius doctus uerba Dei, postea discedit, & ipsorum actuum suorum obliuiscitur? Eorum corda ne sapiant, sigillis inclusimus, auribusq; suis plumbum infudimus. Vnde licet eos ad uiam rectam Dei pijssimi ueniæq; datoris uocaueris, nũquam exaudient. Quibus, si ad eorũ facta respiceret Deus, malum festinãter incumberet. Sed iam eis terminus immutabilis positus est, uillis ob sua malefacta destructis terminus semper præscriptus. Moyses quidẽ suum mancipiũ sic affatus est: Nullatenus à me discedas, donec uel applicuerimus ad duorum marium conuentum, uel simul per annorum spacium iuerimus. Illi ad marium cõiunctionem applicati, sui piscis in æquora tendẽ

Temporaria felicitas aquæ pluuiæ cõfertur.

Nouissima dies & iudicium.

Alludit ad librũ Danielis, qui aperiri dicitur in iudicio Dei.

Legatorum functio.

Deficientes à recepta doctrina pessimi.

Fabulæ Iudaicæ de Mose & famulo eius. &c.

tis iter

tis iter obliti sunt. Ipsis deinceps trans mare uectis mancipium rogatum, ut eis pransum prębęret, inquit: In hoc itinere labor nobis partus est. Ad lapidē namq; quo applicuimus, solo diabolo impediente oblitus sum piscis, qui ad maris pascua cōsueta rediit. Quid mirandum est: Hocq; modo suo atq; uelle Moyses contigisse firmauit. Illi deinceps reuersi, perscrutatum quendā dē gente nostra, cui misericordiam & de nobis sapientiam contulimus, inuenerunt. Quem Moyses ut eum sequi posset, uiamq; rectam per ipsius sapientiā addisceret, precatus est. Cui ille respondit, mecum durare non poteris: Quippe super rem, unde nihil scire poteris, indurares. Dixit Moyses, Deo uolente, mē quilibet sustinentem, nec te in quoquam offendentē semper inuenies. Cui ipse: De nullis itaq; rebus me perscrutare, usq; quo tibi dixero. P. Illis itaq; profectis usq; nauis conscensum, ille nauem rupit, ut in aqua gentē sum mergeret. Cui Moyses inquit: Rem difficilem atque grauem iam perpetrasti. Et ille: Nonne tibi intimaui, quoniam mecū indurare nō posses: Et Moyses: Noli me tantū obliuionis arguere, nec mihi pro meo negotio tantā uerecundiam seu molestiam inferre. Deinceps illis profectis, mancipiū quoddam occurrens ille peremit. Cui Moyses inquit: Mancipium absq; iure peremisti, & sic iniurius es. Cui ipse: Nonne satis prædixi, te minime mea mecū toleraturum: Et ipse, si de me quicquam ulterius perscrutatus fueris, à modo non patiar: quoniā à te multa perpessus sum. Illi deinceps ad uillam profecti perscrutatum hospitium, à nemine recepti, ad parietem cadere uolētem accesserunt. Quem super se Moyses extollens, inquit: Si uellem, hinc precium sumerem. respondit alius, Hic huiusmodi facta uestram separationem perimit. Aliud etiam tibi propalabo, quare mecum nequaquam indurare potuisti. Nauis rupta pauperum erat possessio, per quam sibi uictum in mari quęrebant. Quam ne rex immensus eos persequens, omnesq; naues ui capiens sumere dignaretur, per rupturam ad uilitatem redigere uolui. Puerulus item interfectus, omnibus suis parentibus fidem adeptis, incredulus existit. Vnde ego timens, ne factus adolescens suos parentes à fide ui distorqueret, malui quod Deus sui loco meliorem, magisq; pium restauraret. Paries autem fuit duorum orphanorum, sub se reseruans illis thesaurum pij patris sui. Quos si Deus ad annos discretionis perduceret, suum ibi thesaurum reperirent. Hæc igitur occasio nos disgredat. P. Si quis te de Alexandro percunctatus fuerit, dic ei, nos dedisse sibi regnū & iudicium in terra, omniumque rerum scientiam, quam ipse semper secutus est, usque ad solis ortum applicuit, & eum in fonte luteo quiescentem inuenit. Eidemque tunc iniunximus, ne repertis illic hominibus bonum seu malum inferret. Omni namque illis nocenti, ad nos suo facto reditu malum inijciemus grauissimum, sicut & omnibus malis. Credentes & benefacientes à nobis uerbum dulcissimum, optamq; mercedem accipient. Deinceps sua ductus sapientia, ad solis adscensum, illuc peruenit, quo sol super homines adscendit, inter quos nullum obstaculum posuimus. Demum ipso ad montes applicante, reperietęque prius homines nullum uerbum intelligentes, precati sunt citrapositi Alexandrum, ut ipsis & transmontanis terræ uastatoribus clausuram & obstaculum insereret. Eiq; precium ob hoc pepigerunt. Quod & ipse pollicitus est, ipsiq; que Deóque suis coadiutoribus. P. Vt incudes itaque cunctas, cæteráque ferramenta, ut prius per eorum interpositionem montes connecte-

De Alexandro Macedone narratur, ut quosdam cōcluserit in montibus: ut uulgo de Gog et Magog fabulantur Iudæi.

Metalla Cyclopum.

ret, deincepsq; cuprum ad superinfundendum afferrent iniunxit. Quo facto, ulterius illi transmontani, nec illud perforare, nec malum facere Dei pietate subueniente poterant. Termino uero ueracissimo, quem Deus præscripsit, contingente, illud fiet minutissimũ. Tuncq; coram pulsaturi omnes conuocabimus. P. Tunc etiã incredulis paradisum uidere permittemus, qui prius auditu uisú que priuati, opinati sunt, meam gentem illos adoraturam, quos Dei loco inuocabant: & infernum illis hospitium tribuemus, ob hoc quod præcepta prophetarum deridebant, nec diuinis miraculis, nec diei publicæ congregationis coram me fidem adhibebant. Sicq; licet opinati se benefacere, facta sua perdiderunt, nullum examen habituri. Credentes autem, & benegerentes, paradisum hospitium sempiternum, minime timẽtes illinc eíci uel exulari, possidebunt. Sed licet æquor eius ue duplum in incaustum flueret, primum ipsum deficeret, quàm uerba præceptaq; Dei penitus inde scriberentur. Tibi quidem præcipio, ne te quid aliud esse quàm hominem perhibeas, nec testificeris alium quàm unum solum Deum esse. Omnis deinde sperans se Deo cõiungendum, bonum opus perpetuet, nec Deo quenquam participem statuat.

Hyperbolẽ euãgelicã, totus mũdus non caperet libros, &c. intẽdit immodice

10

MEDIVM ALCORANI

AZOARA XXIX.

20

Zachariæ promittitur Ioannes. Alibi etiam narrauit.

IN nomine domini pij & misericordis. Dei pietatem atq; misericordiam suus seruus Zacharias secrete, nomine nisi solo Deo cõscio clamando, dixit: Cum ossa mea iam eneruia sint, & effracta, capilliq; cani, mulierq; mea sterilis, summeq; timeã, ne post me mei futuri uicarij tum mali sint, tum malos efficiant: tu Deus, cuius adoratio seu clamor mihi nunquam obstitit, misericorditer mihi tribue, qui mei uicarius & hæres, gentisq; Iacob per te sublimatus, & in bono confirmatus statuatur. Hunc Deus exaudiens, tale responsum reddidit: O Zacharia, cor tuum gaudeat, & gratuletur. Habebis namq; filium, appellandũ nomine nunquam antea cuiquam imposito, uidelicet Ioannes. Cui ipse: Quónam modo filium generabo, cum uxor mea sterilis sit, & ad plurimũ annorum numerũ ego redactus? Ait Deus: Sed mihi quidem leuissimum est. Nonne enim teipsum cum prius nihil esses, effeci? Hic itaq; respõdit: Tu Deus mihi quid imponere digneris. Et Deus: Per triduũ igitur æque cum nemine loquaris. Hic igitur ab altari ad suam gentem accedẽs, signis & nutibus iniunxit ei diuinam inuocationem constanter mane & uespere. Ioanni deinde præcepimus, ut librum ui potẽtiaq; sua sumeret, rerũq; discretionem puer adhuc subiret. Vnde nos diligens timuit, suosq; parentes honorificauit. Quippe ubi erat minime difficilis, nostra mandata nullatenus contemnens. Super quẽ die natalis sui, & mortis, ac resurrectionis salus quieuit. Hic item liber minime prætermittit, qualiter Mariæ uersus locum orientalem, à sua gente discedenti, suisq; uelamen & intercapedo cõtigit. Cui spiritum nostrum, qui uerum imitaretur hominem coram ea, quod & uere fecit, misimus. Cuius uisu illa pauefacta, Deum obsecrat, ut se ab illo, si Deum timeat, tueatur. Contra quam ipse sic fatus est: Nil nisi Dei nuncius sum, qui tibi puerum optime crescentem promittit. Respondit ipsa: Cum uirum non tetigi, nec hoc opus nũquam dilexi, filium qualiter habebo? Inquit ille: Hoc quidem Deo leue est, atq; possibile. In hoc hominibus mirandum unicumq; miracu-

Ioãnes baptista.

Maria ut cõceperit, ac genuerit Christum benedictũ, contra euãgelicæ historiæ ueritatẽ narratio prophana.

miraculum, noſtręq; pietatis munus appareat. P. Iſtud quidem firmè conſtanterq; dijudicatum eſt. Illa igitur impregnata, cum eo longinquum in locum aufugit. Tandem menſtruo partum præcedente diſtillante, cum iuxta palmã conſiſteret, inquit, utinam morti obliuioniq; ſuccumberem, antequã hic mihi contigiſſet. Chriſtus autem ſubtus eam egreſſus, ipſam conſolãs inquit: Ne timeas, en ego tecum aſſideo. Deinceps Deus ipſam allocutus iniũxit, ut palmam excuteret, ſicq; ſuper eam arruteba recentia caderent, unde ipſa comedens & bibens, cor ſuum corroboraret, atq; mitigaret: nemini uero uiſo colloquium præberet, ſingulis innuens, ſe Deo dies abſtinentię ieiunio niſq; uouiſſe. Eam deinceps afferentem puerum, ſui non mediocriter increpabant, dicendo: O Maria, cum tuorum parentum neuter malus exiſteret, cur rem adeò malã perpetraſti? Illa uero puerũ oſtendens, ut ipſum inde conuenirent ſignis iminebat. Quibus qualiter infantulum huiuſmodi conuenirent ſciſcitantibus, ipſe prius in uocem erumpens, inquit: Ego ſum Dei ſeruiens, qui mihi librum tribuens prophetam conſtituit, & loco quocũq; meliorantem & utilem poſuit. P. Mihi quidem orationes fundere, & eleemoſynas ac beneficia diſtribuere, & meam matrem honorare, dum inter homines conuerſarer, iniunxit: nec me uirum difficilem, ſed malorum expertẽ creauit. Et ſuper me eſt diuina ſalus in die meæ natiuitatis & mortis, & qua uiuus iterum accedã. Hoc eſt de Chriſto Mariæ filio uerbum uerax: in quo tamẽ plurimi diſſentiunt homines. Sed ſciendũ quidem hic Deo nunquam contigiſſe, nec hic uoluiſſe, ut filium unquam aſſumeret: qui quicquam perficere uolens, præcipit ut fiat, & factum eſt. Eum itaq; meum adorate dominũ & uniuerſorum: ſicq; rectum callem carpetis. Inter cohortes quædam ambiguitas ſeditioq; nata illa die maxima, malum incredulis maximũ afferet. Audiat igitur omnis, & cõſideret, quid de illis die aduẽtus ueſtri fiet: licet hodie uiã erroris proficiſcãtur. Tu uero, licet ipſi minime fiẽt increduli, de die uindictę pœnitentiæq;, qua rerum certiſſima diſcuſſio dabitur prędica, cũ Deus ipſe dicat: Nos quidem terram, omneq; poſitum in illa hæreditabimus, & ad nos redibunt omnia. Nec taceas item in libro, qualiter Abraham ueridicus atq; propheta patrem ſuum increpando, quoniam rem cæcam & ſurdam ſibi proficere uel obeſſe nullatenus poſſibilem credebat, inquit: O mi pater, diabolum quod à Deo præcipitur, minime uolentem, & homines aberrare facientem, imitari deſiſte, timendo Deum, ſibi malum illaturum, & te diabolis aſſociaturum. Ipſe uero obſtinax reſpondit: O Abraham, uis ne me ab idolorum cultu recedere? Te quidem niſi recedas, lapidibus opprimã, uel à me longiſſime proijciam. Reſpõdit ille: Ego quidem pro te Deum, me fortaſſis exauditurum, deprecabor, qui me à te idolisq; tuis retrahet, & à malorum actu paſſioneq;, mea prece liberabit, idemq; tibi ſalutem permittat. Abrahæ igitur retracto ab eo, quod quaſi Deum adorabat, Iſaac atq; Iacob, prophetas ſcilicet, quibus noſtra pietate linguam elatam atq; ueridicam cõtulimus, retribuimus. P. Hic reſponſum codice nequaquã ſubſit ſilentio. Moyſes purus nuncius atq; propheta, quem in monte Sinai uerbo propinquo cõuenimus, eiq; miſericordes atq; propicij fratrem ſuum Aaron prophetam fecimus. Iſmaël hoc item libro nominetur, qui ſuo ſermone ueridicus nuncius atq; propheta, ſuis præcepit, ut orationes funderent, & eleemoſynas ac Deo debita complerẽt, ſicq; coram Deo uir bonus inuentus eſt. Heforam quoq;

Silentium ieiunio coniũctum.

Chriſtus quis, teſtimonio Machumetis.

Abrahã & patris Tarrhæ concertatio de religione.

Moſes propheta eximius.
Aaron.
Iſmaël.
Heforam propheta.

ueridicum atq; prophetã à nobis eleuatum in locũ excelſum, in hoc uolumine nomina. Iſtis quidem prophetis ortis de filijs Adæ, & ſequenter à Noë, ac gente Abrahæ & Iſraël, quibus uias rectas narrauimus, & diligentes bonum contulimus. Cum diuinę uirtutes pręceptaq; legebãtur, humilitas adoratioq; diuina iugiter inhærebant. Illis uero ſuccedentes deteriores, orationibus abiectis, uoluptates prorſus ſecuti, malum grauiſſimum incurrent, niſi facta conuerſione benefecerint, in fide perſeuerantes. Hi namq; tales paradiſum, expertes omnis nocumenti, poſſidebunt. P. Hanc quidem paradiſum, ubi nemo contumeliam uel opprobrium, ſed ſalutationem mutuã audiet, plenumq; uoti gaudium mane ueſpereq; percipiet. Deus, cuius omne mandatum perficitur, hæreditatem ſuæ genti, nec ponenti uerbum iſtud niſi cum mandato diuino tribuit. Cuius eſt quod ineſt manibus, atq; poſterius, nihil obliuiſcentis Dei cœlorum & terræ, & omnium illis interpoſitorum. Huncigitur patiẽter & induratè ſupplex adora: Cui quis nomen æquale ſortitur? Licet homines aſſueſcant dicere, nos mortuos quiſquam uere ſuſcitabitur? Nonne recordantur nos prius eos, cum nihil eſſent, creaſſe per Deum, nos eos diabolosq; congregabimus, igneq; gehennę ſuis cum corporibus circumuallabimus. Nos enim quarumq; gentiũ deteriores, Deum minime uocantes, ſicq; ſibi lucrantes ignem, optime diſcernemus, ſemotim au-

Ignem omnes adibunt, ſed impij non inde liberabuntur.

ferentes. P. Sciendum quidem neminem eſſe, qui non ad ignem, quoniã hoc Deus mandauit, proficiſcatur, ubi corporaliter etiam increduli perſeuerabunt. Timentes autem Deum ſaluabuntur. Increduli tamen, noſtra uerba manifeſta ſæpius audientes, à credentibus percunctantur, quæ cohortũ ſtet firmius, adoretq; melius. Quot ſuorum prædeceſſores, ditiores atq; potentiores illis, confudimus? Sed erroneos Deus dilatabit, uſquequò uideant illius ſæpius dictum ſcilicet uel malum præſens, uel diem illam, qua dinoſcetur, quis eſſet debilior, quis ue partem priorem obtinebit. Credẽtium autem fidem ſemper augebit Deus: apud quem eſt bonorum reſiduum optimũ & precioſiſſimum, remuneratioq; præcellens. Nonne uides mandatis noſtris non credentes dicere? Nunquam nobis prolem ſeu diuitias dabit Deus. An ne Dei ſecretum ipſi ſcandunt? an cum illo pactũ firmarunt? Nos quidẽ eorum dicta ſcribemus, & eos in malo ſuo prolongabimus. P. Taliter dicentem firmare ore ſuo, ſentire faciemus: ipſeq; ſingularis ad nos ueniet. Plures adorantes idola loco Dei, ut ab illis honorẽ & ſublimationem habeant, uidebunt horam, qua nullatenus credent, eis iam illius malo contingente. Non-

Deus tradit incredulos diabolis.

ne perpendis, nos iam miſiſſe diabolos incredulis, ut de illis ſibi ridiculum faciant? Tu uero nullatenus uel eos feſtinare, quoniã nil eis, niſi cõputum ſuũ faciemus die, qua decenter Deum timentes corã ipſo congregabimus, et incredulos adductos igne ſepeliemus, quãdo nec quis ueniam poſtulabit, nec quicquã niſi Deo iubente mãdabit: agnoſcẽtq; dicentes Deum ſumpſiſſe filium, ſe turpe uerbũ protuliſſe. P. Ob hoc quidẽ turpe dictum, ferè cœlũ ſe cõfudit, & tellus aufugit, omniſq; mons cecidit. Hoc eſt enim inopportunũ & inhoneſtũ Deo, cuius iugo ſeruitutiq; ſubſunt uniuerſa cœleſtia atq; terreſtria, ad eum ueraciter diſtincte reditura, & ab ipſo numero certiſſimo dinumeranda die illa. Et illius amorem aſſequetur tunc omnis credẽs, & benefaciens. Tuæ quidã linguæ nullã facultatem induximus, niſi ut Deum timentibus nunciũ gaudio plenũ, & caſtigamẽ incredulis nunciet. Omni ne per al-

Summa blaſphemia, fateri Chriſtum filiũ Dei At ueritas ſempiterna dicit Ioann. 3. Qui non credit in unigenitum, &c.

chirna

chirna destructorũ à nobis quenquam uel sentire uel ab ipso uerbum aliquod percipere potest?

AZOARA XXX.

IN n.d.p.& m. Hunc librũ,uidelicet Alchorã,tibi nequaq; tuo malo misimus,sed ut per ipsum à rege cœli & terræ & omnium illis interpositorũ,terreq; suppositorũ,qui post terrã & cœlos à se creatos thronũ ascẽdit cõpositum, diuinã commemorationẽ dilectionẽq; timẽtibus dominũ infundas. Ipse nãq; scit dictũ,cordeq; retentũ,& occultius eo:Et præter ipsum non est Deus,suaq; nomina formosissima.Audi uerbũ Moysis,mulieri gẽtiq; suæ stationẽ ob focũ ab eo uisum iniungẽtis. Vos nullatenus hic moueatis,usquequo uel ab igne uiso uobis adducã,uel bonæ uiæ doctorẽ illic inueniã.Illi quidem illuc ascendẽti dixi:En ego Deus sum.A' pedibus tuis soleas abstrahe: quoniã tu locũ benedictũ obtines.Et deinceps tu à me quidẽ electus,præter quẽ nõ est alius Deus, meũ præceptũ audi,&me adora,& orationẽ cum meo nomine funde. Veniet enim hora,omnib. mea spõte celata, qua omnis anima suos actus inueniat.A' meo põcepto nullatenus diuertas. Si uelle nãq; dilectionẽq; nõ credentiũ sequaris,malũ patieris.Sed qd gerit tua dextera?Respõdit:Lignũ hastile gestat,quo sæpius fulcitus alleuor,gyrũq; faciendo tũ oues congrego,tum cętera negotia. Inquit illi Deus:Proijce ipsum.Quod ipso faciente,immẽsus serpens inde processit,hac & illac irrepens. Quod ille deinde metu semoto,me iubẽte sumpsit, priori forma per me redeũte. P. Meo quoq; præcepto manu sua alam eius attingẽte, candidissima malorũ expers redijt:sicq; miraculũ secundũ prodijt. Ipsumq; maiores uirtutes quasdã edocui.Me deinceps iubẽte,ut ad Pharaonẽ se præsumptuose sublimantẽ accederet,inquit:Tu Deus cor meũ aperi, negotiũ alleuia, linguã enoda, ut meus sermo promptus sit & intelligibilis,fratrẽq; meũ Aharon prælatũ atq; censorẽ in gẽte nostra cõstitue. Eo namq; sic operũ meorũ participe,fiet meũ negotiũ firmius & castigatius:et te nostros actus oẽs ꝓspicientẽ deuotius,& crebrius atq; diligẽtius inuocabimus.Respõdit Deus: Omne tuũ uotũ implebimus,qui te puerum etiã adiuuimus.Me namq; iubente tuã matrẽ, ut te clausum in cista in mare ꝓijceret,ut sic ad littus te reuersum meus hostisq; tuus susciperet,amor meus te sustinuit, uisuq; mei eduxit, & aluit:Quoniã tua sorore dicente corã rege,ego sibi nutricẽ inueniã,ad tuã matrem te reduxi,ut cor suũ firmum & intrepidũ existeret.Te rursus homicidã liberauimus,& tu deinceps in gente Madian annorũ numero cõmoratus, iam ad horã accessisti. P. Cum itaq; te sic ex anima mea iuui,tu fraterq; tuus ad Pharaonẽ pręsumptuosum eũtes,ipsum formoso colloquio ad memoriã Deiue timorẽ perducite.Illis uero respondentibus:O Deus,quot cruciatus atq; flagella uel statim inferet,uel uictor existet?Inquit Deus:Ego cuncta uidẽs et audiens,uobiscũ sum.Ad eum igitur intrepidãter euntes dicite, uos Dei nũcios esse,& præcipite,ut uobiscũ filios Israël,in nullo noxius eis,mittat.Eos itaq; cũ diuina uirtute ueniẽtes,dicẽtesq;,diuinitus salutẽ esse datã credẽtibus, regiãq; uiã sequentibus: incredulis aũt & cõtradicentibus,malũ grauissimũ: quæsiuit Pharao: O Moyses,quis tuus est Deus?Respõdit.Omniũ creator,hominibus omnia tribuẽs,& uias rectas edocẽs.Et ille: P. Vbi est gens præterita?Respondit:Huius rei noticia in libro omniũ capace,nec quicquã obliuiscente cõtinetur apud Deum,qui terrã applanãs,uias in ea peruias uobis patefecit,& ad aquas ad omniũ nascentiũ ortum,ut inde tum uestrũ uictum, tũ bestiarum pastum haberetis,de cœlo produxit,sciẽtibus scilicet miraculũ magnum. Et ipse nos è terra creauit,& iterũ ad eam reducet,& inde resuscitabit. Ille tamen nostris

Cur datus Alcoran:

Repetit,sed perperam, quæ leguntur Exod: 3.& 4.

Moses ad Pharaonem. Vide Exodũ,et superiores aliquot narratiunculas.

ſtris uirtutibus uiſis contrarius exiſtit, & obſtinaciter incredulus uixit, indignã
ter inquiens, An ueniſtis eiectum nos è terra noſtra incãtationibus artibuſq;
magicis: nos non uiciſſim cum ſimile negotium reponemus. Loci itaq; tempo
riſq; terminus ſtatuatur certamini, quem nec nobis nec uobis ullatenus præ-
termittere liceat. Illis itaq; ponentibus ad hoc diem ſolennem, diluculo ibi fa-
cto uirorum conuentu, Pharao omnes ſuas artes & artifices in unum reduxit,
illiſq; ſic aduenientibus dixit Moyſes: Caueat ſibi quiſq; ueſtri, ne Deo men-
dacium imponat. Nemo namque mendax aliud quàm malum ab eo lucrabi-
tur. Illi quidem deliberãtes ambigue, hocq; ſecreto, ne Moyſes hoc perciperet,
dicebant. Iſti magi nos exulatum uenientes adſunt, uel noſtros ornatus & pre-
cium delatum ſecum proponunt. Noſtris ergo artibus congregatis, linealiter
diſpoſiteq; procedamus. Loco namq; ſublimior uictoriam leuius adipiſcetur.
Sic itaq; progreſſi, Moyſen ſic affati ſunt: An tu aut nos cauſam noſtri conuen
tus inchoemus? Illis igitur Moyſe iubente primo proijcientibus funes & haſti
lia, ſerpentes reptiles cernebantur. Moyſen hoc uiſo corde trepidantem corro
borans atq; conſolans, quoniam uictoria donaretur, iuſſi, ut dextræ ſuæ geſta-
men proijceret. Inde namq; factum ut aliorũ opera cuncta, quoniam magica
fuerant, quæ nuſquam proficient, deglutiret. Illi igitur magi in terrã proſtra-
ti, Moyſiſq; pedibus aduoluti dixerũt publice, ſe in Deum Moyſis & Aharon
credere. Quibus Pharao turbatus inquit: In eum ante meũ præceptum credi-
tis? Ille quidẽ maior eſt, qui uos artem magicã docuit. Ego uero manus ueſtras
& pedes ex oppoſito ſtatim abſcindã, & in trunco palmarũ ſuſpendã. Sicq; ma
lo perpetuo deputati dinoſcetis, quis ueſtri maius grauiusue malum inferre
quiuerit. P. Reſponderunt, Nobis itaq; tibi nequaquam ſuper uirtutes agni
tas, Deumq; noſtri factorem credentibus, tuũ libitum imprime, & mandatum
exerce, quod minime uitã huius ſæculi trãſcendit. Nos aũt in Deum nobis ue
niam daturũ peccaminum & incantationum, te cogente præmiſſorum, credi
mus, qui eſt Deus optimus, poſt omnia ſuperſtes. Qui credentibus et bene ge-
rentibus gradum in paradiſo riuis amœna ſublimem perſeueranter præbebit:
incredulis aũt ad eum uenientibus gehennã, ubi nec uita ditati, nec morti ſub-
diti manebunt. Moyſes deinceps noſtro iuſſu educentẽ gentẽ noſtrã, & in ma
ri uiã ſiccam præparantem abſq; timore, Pharao cum ſuis exercitibus execu-
tus, mari manu noſtra ſummerſus eſt, quia uiã rectam minime profectus eſt.
Vobis itaq; filijs Iſraël ab hoſte noſtro liberatis, poſt terminum uobis in monte
Sinai conſtitutum, uictum manna coturnicesq; dedimus. Comedite de bonis
noſtris uobis datis, nemini facientes iniuriã. Sic enim ſuper uos mea iracũdia
caderet, quæ cuilibet incumbens ſumme nocebit. Conuerſis quidẽ, & creden
tibus, ac bene gerẽtibus, rectoq; tramite poſtea gradientibus ueniã facio. P.
Moyſes cur citius ſua gente ueniſſet, à Deo rogatus, inquit: Illa quidẽ me ſub-
ſequitur. Ego uero te annuẽte præcedens, tuã adoptaui faciem. Ipſe tamẽ Deo
dicẽte, quod propheta ille uel artifex Aſcemeli poſt diſceſſum ſuũ gentem ſuã
errare fecit, reuerſus eſt, nõ minimũ iratus ſuæ gẽti, & eam increpãs dicendo:
O gens, quare placitũ bonum uobis à Deo propoſitũ mẽtiti eſtis? An ſtudetis
iram incurrere diuinã? Illi uero reſponderunt: Non ſponte trãſiuimus. Sed no
bis quoddã ex ornatibus popularibus fabricare præceperũt: Cui præcepto no
bis fauẽtibus Aſtemeli taurũ fudit, corporeũ, emittentẽ mugitũ, & dixit, Eum
ueſtri Moyſiq; Deũ eſſe: quod ipſe tamẽ oblitus eſt. Nonne uidere poterant,
ipſum impotentẽ uerbũ quotquam reddere, uel eis prodeſſe ſeu nocere poſſe?

Non ui cogendi homines, ut Deum cognitũ deſerant.

Ira Dei grauiſſima.

Aſcemeli uitulum in deſerto fudit.

Exod. 32.

Saltem

Saltem audisset Aaron præmonentẽ, dicentẽq́: Vos per eũ decepti, me sequa
mini, mea prȩcepta faciẽdo, quod Deum dominũ nostrum adorãdo facietis. Il
li uero responderũt, se nullatenus hoc dimittere, priusquã Moyses reuertetur.
P. Moyses itaq́ reuersus, percũctatus est Aaron, cuius prohibitione eũ mini
me secutus sit, suúmue mandatũ non cõpleuerit? Cui ipse taliter respondit: Tu
matris meæ proles, nec barbã neq́ capillos auellas mihi, timẽti te dicturũ, quo
niam eos secernerẽ, tuumq́ uerbũ minime cõplerem. Ille deinceps ad Asceme
li cõuersus, quid præcepisset, quæsiuit. Qui respõdit, se nequaquã aceris uisum
uidisse. Vnde ego de prophetæ uestigijs manu mea clausum, quoniã hoc bonũ
uidebatur, inieci. Iniunxit itaq́ Moyses, ut quàm diu uiueret Ascemeli pere-
grinaretur, nec cuiusquã cõmunione potiretur. Sicq́ terminũ nullatenus mẽ-
dacẽ expectans, illũ solũ Deum consideret, cuius nullus est terminus, præter
quẽ non est alius Deus, cuius scientia cõplectitur omnia. Deũ etenim illũ con
flatũ uel cõburemus, uel diminutũ in mare proijciemus. Taliter tibi præ dece-
sorũ actus manifestamus, tibiq́ prȩbemus sapientiã, àqua quisq́ se diuertẽs pec
torũ sarcinã perseuerantẽ sentiet, die grauissima, qua flatu buccinæ oĩm facto
cõuentu, pallor incredulis insidebit. P. Dicent aũt quidã tũc, se x. dierũ spacio
iacuisse: cõsultiores uero discretioresq́, se nullatenus nisi per diẽ unã quieuisse
perhibebũt. Perscrutantibus uero, Quid de mõtibus fiet? intima, quoniã ego
Deus eos radicitus confundã, sua fundamẽta plana faciẽs penitus, & æqualia,
nilq́ superius uel inferius dimittẽs. Illaq́ die nulli distorquere se poterunt, quã
do uocantẽ se sequãtur: ubi nec tumultus aliquis efficiet, nec uerbũ Dei inquie
tabitur: nec quis prolocutor, nisi cuius uerbũ Deo placuerit, statuetur, qui dino
scit manibus inhærẽs atq́ posterius. Quem tũc uelut uiuũ et uerũ Deum ado-
rabũt omnia. Illic etiã malefactor omnis iacturã, benefaciẽs & credens nullam
iniuriã, meritiue detrimentũ sentiet. Taliter Alchoran Arabice dispositimus,
& correctiones inscripsimus, ut per ipsum omnes credẽtes atq́ memores effici
antur. P. Cum Dei ueri sit omnis sublimatio, Alchoran propalare minime
properes, priusquã tibi cuncta sua præcepta discernere permitto. Deum igitur
iugiter preceris, ut tuã augeat sapientiã. Hoc quoq́ prius Adæ prȩcepimus, cu
ius ipse prorsus oblitus, in nostris mandatis minime perseuerans repertus est.
Cui tamẽ ut angeli se subijcerẽt, nobis iniungentibus, omnes præter Beelze-
bub paruerunt: quẽ Adæ mulieriq́ suæ pessimũ hostem futurũ, ego patefaci-
ens persuasi, ne illos educeret à paradiso, ubi nec fames, nuditásue, seu sitis, aut
feruor accidet. Sic enim illis labor immensus incũberet. Diabolus autem econ
tra sic affatus est: Ego te quidẽ Adã ad æternitatis & imperij nunq́ senescentis
arborẽ inde comestũ adducã. Vnde cibatis illis, mẽbra genitalia patuerũt. quę
de paradisi folijs sumptis tegere nitebatur. Sic igitur Adã, à Deo minime præ-
ceptũ operatus, ius mortale subiuit. Illis tamẽ deinceps ad amorẽ Dei redeun-
tibus, prius male pacta Deus cõdonauit, uiã insuper rectã patefaciẽs. Vnde li-
cet eis iniũxisset, ut omnis aduersans alij descẽderet illinc: uerũ eis uiæ dogma
patefecit. P. Huius autem uiæ omnis imitator, hic sæculoq́ futuro timoris
omnis expers permanebit. Omnibus autem me derelinquentibus, & meum
nomen non inuocantibus, uiam angusta, & conuentu publico cæcitatem in-
feremus. Omnis tum huiusmodi dicet: Cur me sæculo præsente uidentem
hic lumine priuas? Cui Deus sic respondebit: Tu quidem meorum operum
atque præceptorum oblitus, hodie nostra premeris obliuione. Tale namque
promeretur malefaciens, nostrisq́ præceptis resistẽs. Alterius quidẽ seculi ma

Tuba conuocabit ad iudicium nouissimum.

Nouiss. dies.

Intercessores coram Deo.

Alcoran non festinatò publicandus.

Adæ lapsus. Diaboli sermo ad Adam.

lum grauius eſt,perpetuumq́.Quare nō perpendunt,quot gẽtes per alchirna præcedentes, quorũ habitationes atq; labores moderni poſſident, confundimus? Hæc tamen peritis non minimã noticiã adhibent, uindictæ quidẽ negotium ſtatim ſequeretur, niſi propter uerbũ Dei præſignatũ,ratum quidem & immutabile.Eorũ tamen dicta patienter ſuſtinendo indura: & Deum ante ſolis ortũ & occaſum,nocte quoq;,horisq́ diurnis,uſquequo mercedẽ ex meritis aſſequeris,deprecare,nec oculos tuos unquã ad uxores alienas,licet hoc mũdo ſpecioſas & precioſiſſimas, cõuertas.Apud Deum etenim timentibus,beneq́ ſperãtibus,res multo ſplendidior & melior reſeruatur. P.Præcipe tuæ gẽti,ut patiẽter & iugiter orent,cum nos illis uictũ & ueſtitũ præbentes,ab eis minimè talia exigamus.Sed inquiunt:Si diuinis cũ uirtutibus aduenisſet,Nõne teſtimoniũ de prioribus libris attulimus:Si cum malis aũt eos obruiſſemus, dicerent,ante malorũ iacturæq́ contingentiã ſe noſtris paruiſſe præceptis,ſi ſibi nuncij mitterentur.Dic igitur,expectent illi ſimul & ego, uſquequo manifeſte diſcutiatur,qui uiam rectam diuinaq́ præcepta ſecuti fuerint.

Non concupiſcẽda uxor aliena. Bene præceptum quidẽ,ſed non obſeruatũ à Machumet.

Miraculis non opus eſſe inqt, quum doctrina ipſius confirmetur ſcriptis authenticis. Da demõſtrandi.

A Z O A R A XXXI.

Non contemnẽdus Machumet, ut homo: ſiquidem alios mortales prophetas contempſiſſe, obfuit.

IN n.d.p.e.m. Quanquam hominibus inde parũ tractantibus,ſuus ad iudicij diem trãſitus plurimũ accedit.Aliud aũt nouũ illis ex Dei parte miſſum auſcultãt & irridẽt:ſuo nequaquã corde theſaurizantes illud, ſed indignando dicentes:Iſte nil aliud quàm homo,ſicut & nos,cum arte ſua magica nobis accedit, cuius uolumẽ allatũ uel ſomniũ eſt, ſuumúe fictitiũ.Sed Deus omnium auditor & cognitor, omne uerbũ cœlo terraq́ propalatũ dinoſcit.Villa quoq; prius nõ niſi per confuſionẽ &uim illatã,ad fidem conuerſa eſt.Alios enim nũcios carnales atq; durabiles, cibis potiẽtes ante te miſimus,quod à ſapientibus quæſitũ perfecte cognoſces.Cum quibus noſtro ueraci termino firmato,dilectos noſtros ſaluauimus.Incredulos aũt peſſundedimus.Cur igiť non timetis, cum uobis librũ noſtra præcepta ferentẽ miſimus? P.Quotquot uillarũ noxiarum, quarũ loca cæteris gentibus reſtaurauimus,huc uſq; cõfudimus,cum malorũ præſenſerãt aduentũ,libenter ſe retraherent.Vos aũt perfidiã minime derelinquetis, ſed ad ueſtras manſiones reuertetis,uſquequo percũctati dicetis:Nos quidẽ erronei malefecimus.Hoc quidẽ uerbũ tacebitis,niſi prius quaſi meſſis manu ueſtra proſtrati.Nos quidẽ ueritatẽ crebro ſiſtentẽ falſo prætulimus,ut ipſum cõfunderet.Vobis aũt tum ob falſiloquiũ, tum ob incredulitatẽ malũ inferet Deus:cuius ſunt uniuerſa cœli terræq́,cui ſemper aſſiſtũt, ipſum iugiter inuocãtes nocte dieq́ totius experte ludibrij. P.Vbi ſumpſerũt è terra ſibi conſtitutũ Deum,& effectũ?Si eſſet Deus niſi unus, omnia funditus perirẽt.Deus aũt excelſi throni dominus,dictum eorũ abhorret, cuius omnium opera perſcrutantis,minimè facta perſcrutabitur, quiſquam illius loco Deum aliũ aſſumens:quod uerũ eſſe,nemo deiurare poterit. Hic ſermo præſens etiã adhuc, atq; præteritũ amplectitur.Plures etiã ueritatis inſcij,ab ipſa longe diſſident.Prophetam nullũ ante te miſimus,niſi qui perhiberet Deum unum ſolum eſſe.Me igitur omnis adoret.Dicũt aũt plures, Deum nullatenus hoc uolentẽ ſumpſiſſe filiũ, qui tamen bonos homines, qui uerbum præceptũq; Dei nullatenus tranſgrediuntur,diligit,ſciens quod manibus inhæret &poſterius: corã quo nemo niſi ſuo iuſſu prolocutor uel exorator ſtatuatur,Deũ ſcilicet timẽs.Ponẽs aũt ſecundũ Dei loco,gehennã,prout mali merẽtur,introibit.Nõne uidẽt increduli,quomodo cœlũ & terrã illis primo creatis,clauſis atq; ſterilibus aperuimus,et ex qua omnia uiuẽtia produximus?Cur igiť nõ credũt? P.

Vnus Deus.

Filio Deus caret.

Atqui ueritas oſtendit nobis unum aduocatũ Ieſum Chriſtum, &c.

In terra

In terra quoq; montes magnos ad ipsius firmitatẽ, & ualles atq; planicies ad itinera trãsitusq; cognoscendos, & cœlũ tectum optimũ posuimus: quæ stulti nequaquam admirari sciũt. Diem itẽ & noctẽ continuauimus, & solẽ ac lunam, & omnes in circulo mobili currentes fecimus. Nec ante te quicquam immortalem condidimus hominũ, ut te mortuo superstes existeret. Omnis enim mortem gestabit, & uobis omnibus ad me redituris, quibusdam bonũ quibusdam malũ inferam. Increduli tamen te uidentes, diuinum nequaquã nomen inuocantes, te non adorantem idola sua deridebunt. Homo enim res est festinans, & transitoria. Me autem meas uirtutes patefaciente, nolite festinare, uel impetum facere. Sed ipsi quærent à te terminum illum, si uerax es. Sciant autem omnes increduli, quorũ faciebus atq; lateribus ignis inhęrebit perpetuus, eum terminũ ex improuiso futurũ, nemine prædocẽte ipsum. Tuncq; stupidi facti, nusquam diuertere se poterunt. P. Similiter cætero rum prophetarum ante te derisores, ex sui ludibrij modo malũ sustinuerunt. Sed quis tuebitur uos die seu nocte à Deo? An illi, quos adoratis Dei loco, qui nec se à nobis liberare, neq; uindicare queunt? Illos autem Deum nominare desinentes, parentesq; suos, in uitæ prolixitatem protraximus. Nonne uidere queũt, quod terram è capitibus suis minime fecimus? An se uictores fore cogitant? Ego quidem uos nequaquã alloquor, nisi cum uerbo diuinitus misso, surdis inaudibili. Malo uero quoquam eos attingente dicunt, per Deum, nos ad nostri detrimentum uiximus. Illa namq; die, qua nullus iniuriam sentiet, nec beneficium quotquam, siue fuerit aureus, sinapis ue granũ computãdo prętermittemus, actusq; omnium æquilibriter examinabimus. Moysi quoq;, nec non & Aaron, alfurkan lucem atq; memoriã timentibus corde Deum, & horam uenturam tribuimus, sicut & hanc sibi doctrinam. Cur igitur non credunt eam? P. Abraham quoq; prius discretam rerum actionẽ per me doctus, me audiente, patrẽ suum atq; gentẽ increpans, quæsiuit, Cur in idola credebant? Cui illi respondebant, se reperisse, parẽtes suos adorauisse illa. Eo quidem dicente, Tunc eos parentesq; suos errore manifesto detineri: responderunt, Hic ne serio seu ludi ore locutus es? Inquit ille: Vnum solũ Deum, cœli terræq; conditorẽ esse testor. Egoq; per Deum uestra fallam idola, ut sic saltim cõuertatis uos ad fidẽ. Fregit igitur omnia præter maximũ, ad quod redirent. Illis deinde quærentibus, quis hoc perpetrasset? responderunt alij, Se audisse illud fieri à quodã puero, cui nomen Abraham. P. Illum deinceps eorũ præcepto in præsentiã hominum, qui testes inde fierent, adductũ interrogabãt, An hoc de suis idolis peregisset? Quibus ille respondit. Hoc à maximo superstite perpetratum esse: quod & ab ipso, si quicquã proferre posset, percunctarẽtur, iniunxit. Illi itaq; ad se cõuersi, capitib. inclinatis cõfessi sunt, se malos et erroneos extitisse. Quibus ille dixit, Nonne sciuistis, ea nihil perferre potuisse? Cur Dei loco, bonorũ & malorum impotentes adorastis? Hic quidem & uobis & illis est inutile. An indiscreti uiuitis? Dixerunt uero cæteri: Ad idolorum uindictam ille comburatur. Deus autem ignem frigescere, & salutem super Abraham quiescere iussit. Illi quidem nocere uolentes, perdidimus: Ipsum autem & Loth liberantes, ad terram benedictam, ad opus gentium duximus. Et eorum alteri Isaac & Iacob, docentes homines uias rectas, proficisci dedimus. Quibus & orationis studium, & eleemosynarum, ac decimarum donum, fidemq;

Homo res fragilis.

Dies nouissima incerta: sicut fur in nocte ueniet. Matth. 24. & Dan. 12. Impij agent impie, &c.

Tantum uerbis diuinis loquitur Machumet. Os impudens.

Moysi et Abacon datus codex alfurcan.

Abraham idolatriam oppugnat.

Patres inepte imitantes.

Abrahain puer simulachra euertit. Iudaicum somnium.

Philo etiam refert, ignibus addictum fuisse Abrahã à Chaldeis.

Loth. dēq; diuinā iniunximus. Loth quoq; nos propicij, quoniā numero bonorū
inerat, ipsum scilicet sapientē fecimus, & à uilla male gerentiū & incredulo-
Noë. rū eduximus. Noë quoq; nos prius adorantē exaudientes, gentemq; suā ab
illa peste generali liberauimus, & à suis cōtradictoribus, quos uelut pessimos
Salomon. summersimus, uindicauimus. Nos item testes iudicij Dauidis & Salomonis,
quod de ouium in hominum cultus ingressu protendebant, Salomonem iu
dicando perspicaciorem, & in omnibus sapientem atq; discretum fecimus.
Dauidi fabulo- Dauidi quoq; mōtes & aues Deū inuocantes submisimus, & magistrū Mar
sa quædam af- tialiū indumentorū, quibus lite firmitas atq; cōstantia paratur patefecimus.
fingit. Et non inde gratias agetis? Salomonem rursus præbuimus, ut cum suo præ- 10
cepto uocatus, immensus ad terram benedictam curreret: Et nos quidem sci
Salomoni dæmo entes omnium existimus. P. Per ipsum item dæmones subtus terram &
nes subditi, ex aquas ad mira gerēda profecti sunt, me singula perspiciēte. Iob rursum cla
traditione Iu- mantem, Tu Deus omnium pijssimus atq; misericors, à malo superueniente
dæorum exor- me protege: nos exaudientes malum abstulimus, gentemq; sibi suā atq; sub-
cistarum. stantiam restaurauimus: cum simus propicij timentibus, & orantibus ac re-
Iob. Eam hi miniscentibus. Ismaël item & Hesdra, & Alchisla, indurantes omnes, & pa-
storiam optima tientes, ac boni, nostram senserunt pietatem & misericordiam. Et Ionas, licet
fide reddit, & iracundus discederet, cogitans nos nihil super id quod inuocabat posse, tene
interpretatur. bris inclusis ait, non esse nisi Deum unum, se uero malum extitisse. Nos igi- 20
Ionas. tur respondentes illi, eum à tenebris liberauimus. Quippe nos saluamus sin-
Zacharias pa- gulariter credentes. Zachariam item, inuocando Deum, & dicentem, Tu
ter Ioannis. Deus omnium optimus hæres, ne me solum dimittas: exaudiuimus, suamq;
mulierem adaptauimus eis, quod Ioannem dedimus. Quia ad nos adoran-
dum proni, et diligentes, ac humiles semper reperti sunt. Omniū rursum mu
lierum optimæ, ab omnibus intactę uuluæ, nostram animā insufflauimus, et
illam filiumq; suum manifestum miraculum gentibus posuimus. P. Mea
quidem est gens, & ego sum Deus uester. Me ergo adorate. Sed licet gentes
mea præcepta discrepant, ad me cunctæ redibunt, nec quis credens beneq; 30
faciens quicquam suorum operum, cum nos omnia scribamus, amittet. Vil-
Gog & la uero per nos confusa, nunquā conuertetur, usquequo Gog & Magog ex-
Magog. eant, & gentes undiq; conueniant. Hora uerace tunc appropinquāte, quam
suis oculis increduli uidentes lugebunt, dicentq;: Heu heu, cur unquam er-
ronei uel mali fuimus? Deus autem tunc inquiet: Vos, & quos adorasti Dei
loco gehennę lignum eritis, quò perseuerabitis. Quo minime tenditis, si il-
li dij, quos inuocatis, ueraces essent, atq; iusti. Sed nūc uos omnes illuciturī,
ignis strepitum atq; feruorē nil audientes gustabitis: unde prius benefaciens
retrahetur, nec quid inde sentiet, nec illud maximū negotiū timebit: sed per-
seueranter angelis sic alloquentibus eos associabitur. Hæc est illa dies, quam
prædicauimus, qua Deus scilicet cœlū inuoluet atq; plicabit sicut chartā: & si 40
cut primo, ita nunc secundo faciet. Hoc enim uobis incumbit, ut iteremus.
Post cętera quidē uerba in psalterio scripsimus, istud solū de primo aliquo ca
Iusti hæredita- su audierat: Quoniā uiri boni terrā hęreditabūt, ad quē Deū inuocātes appli
bunt terram. cabūt. Te quidē sola pietate nostra gētibus misimus, ut sola præcepta nostra
Ps. 36. &c. doceas dicēs: principaliter non esse nisi Deū unū, à quo si qui se diuerterint,
dic te feciſſe nunciū, & nullatenus scire, utrū terminus sui reditus affinis sit,
an remotus, & an malum propinquum sit, an longe uenturum. Hoc enim

solum

ſolum prænoſcitur à Deo domino noſtro uero iudice, æquè dictum cordeq́ retentum dinoſcente, qui nobis aduerſum incredulos auxilietur.

AZOARA XXXII.

IN n. &c. Genus humanũ, Deum time, quoniã horæ maximæ terræmotus eſt timendus, die reſurrectionis, quando nutrix ſuum alumnũ renuet, prægnans aborſum faciet, omniſq́ (licet falſò) uidebitur ebrius. Quoniam Deus malum inferet grauiſſimum: qui ſcripto notabit omnem inſipiẽter ratiocinantem in Deum, & ſequacem diaboli mali. Singulos namq́ tales aberrabit, & ad ignis pœnam mittet. Quare de reſurrectione dubitat quiſquam? Nonne uos è terra primo plaſmauimus? ſecundo à ſpermate primi præiacente, ſanguineq́ ſequente? tertio coagulata maſſa? quarto forma ſimilitudinis, non nunquam diſſimilitudinis produximus? Vobis quidem ad plenam noticiam ex plano ſingula, qui matris aluum conceptui manſionem ad terminum ſcitum efficio: poſt quem pueros educo, & ad uirilitatem integram adduco. Et erit quidam mortis iuri cito ſuppoſitus, quidam autem ad uitam peiorem deductus: ubi primo diſcretus inſcius efficitur. Terra quidem ſtabilis aqua ſuper ipſam cadente, mouetur atq́ fructificat: & ex omni naſcentiũ genere duo parilia decentia per eam orta ſunt. Hæc quidem digna ſunt memoria, quod Deus eſt ueraciſſimus, mortuos uiuificans, & omnipotens, & è foueis reſuſcitans omnes in hora totius experte mendacij. Quidam in Deum inſipienter inuecti, libro manifeſto contradicentes, in hoc ſæculo dedecus, & in futuro pœnam ignis patientur, ſecundũ actuum præcedentium menſuram, Deo nocente nemini. Quidam item non recto modo Deum inuocantes, ſi quid boni lucrantur, credent in illum: ſi quid autem mali, faciem ſuam auertunt. Et ſic hoc, aliudq́ ſæculum, quod eſt damnum maximum, amittẽt. Errore autem longinquo inuoluuntur, quoniam Dei loco bonorum & malorum impotentes adorãt, proniores ad ſibi nociuum, quàm ad commodũ: Sicq́ dominus eſt prauus, ſibiq́ ſeruientes nequam et imperiti. Deus autem omne ſuum uelle complens, Paradiſum iocundã credentibus & benegerentibus tribuet. Aeſtimans Deum nequaquam futurum uindicem in hoc, ſæculoq́ futuro, per funẽ cœleſtem aſcendat, & an ſic ſua quieſcat iracũdia, per pendat. Iam tibi cœlitus miſſa re manifeſta, quos uult, in uiam rectã Deus diriget: qui ſuper omnia potens, illa die credentiũ & Iudæorũ, ac leges uariantium Chriſtianorũ, item & gentiliũ ac incredulorũ iudex atq́ diſcuſſor intererit. Nonne uidere queũt, qualiter uniuerſa cœli terræq́, ac ſol et luna, ſimul & ſidera & mõtes, ac arbores & beſtiæ, pluresq́ gentiũ, cæteris in malo ſuo manẽtibus, Deum adorãt? A' quo quilibet dedecoratus, & repulſus, nuſquã adoratur. Controuerſantibus Deo, ſimul & incredulis, ipſe totũ uelle ſuũ perficiẽs, ueſtes igneas adaptabit, eorũ uentres et capita, cutesq́ foco uoluẽs perpetuo, exireq́ inde uolentem repellens, ac feruorem indeficienter deguſtet.

P. Credentibus, & benefacientibus paradiſum præbens, illis armillas aureas, & margaritas, moniliaq́, ueſtesq́ ſericas adaptabit, uiamq́ rectam, uerbumq́ gratum edocebit. Incredulis autem, & à uia præmonſtrata ſe diuertẽtibus, & templum Haran, cuius peregrinationem iugémque manſionem æquè bonas poſuimus, minime diligentibus, uel malum inferentibus malum grauiſſimum imprimet. Abrahæ quidem hic templum fundare, & ipſum benedicere ac emundare, propter aduenientes & inibi morantes, ac

Deum

Dies nouiſs. formidabilis. Vela ctemibus, &c.

Reſurrectio probatur hominis formatiõe in utero materno.

Quæ res à phyſicis rectius explicatur.

Idola ſimul & eorum cultores uituperat.

Aſtyſmo ludit in eos, qui non credunt Deum iudicem.

Chriſtiani leges uariantes. Accuſat enim quanquã falſo, ut ſcripturæ ſanctæ falſarios.

Pœnæ impiorum.

Paradiſus & felicitas piorum.

Inuiſere templum Mechæ quãti meriti ſit.

Deum adorantes, Deoq; nullum ſtatuere participem, & ad templum prædictum peregrinationem prædicando perſuadere, quo ſuper beſtias undique ueniant, ut ſibi proficuum teſtificando uideant, diebusq; determinatis Deũ nominãdo beſtias ſacrificent: Vnde tum ſe tum pauperes & egenos paſcãt, negotiaq; ſua peragant, & uota compleant, ac templum uetuſtum circumeant: quod factum maximum à Deo ſumme remuneratur, iniunximus. Om quidem beſtias licitas ſtatuimus, exceptis ſuperius adſcriptis abſtinẽtiæ. Om nem rem malam, & falſum teſtimonium euitate: nec iniuſte Deo participem ſtatuite. Hoc enim agens, eſt quaſi quis è cœlo decidens, uel ab auibus deuorandus, uel à uentis in puluerem redigendus. Qui Deum corde timẽs, ipſius præcepta maxima peregerit, poſt templi beneficium ſummum proficuum hora determinata ſuſcipiet. Cuiq; gẽtium locum ſcitum diſpoſuimus, ubi Deum inuocando & glorificãdo ipſi, qui eſt unus & ſolus, beſtias immolarent hora præſcripta. Vnde ſibi uictũ & pauperibus ac egenis acciperẽt in Dei nomine. Bonis etenim ſummũ gaudium eſt ſperandũ, amorq; diuinus, cum illi cordibus ſupplicibus iugiter orant, accidẽtia ſibi patienter ſuſtineãt, eleemoſynas & hoſtias diuino præcepto peragãt. Quippe Deus hominibus omnia cõmoda fecit, ut ſibi grates inde reddãt. * Qui carnes cruorem ue ſibi nequaquã aſſumit, ſed ut timeatur, appetit. Ipſeq; bonis bonum nunciũ mittens, eos à malis protegit: Subdolum autem, & furem, uel incredulum nulla tenus diligit. Suis expugnatoribus, uelut iam prædiximus, malum ingerant, & Deus eſt uindex optimus, firmus, & immenſus, qui uult rebelles & uindices fieri. † Aliter enim turres, & meſquide, templaq; quibus Deus multũ inuocatur, penitus peſſundarentur, & è domibus ſuis eijcerentur iniuſte dicentes: Deus eſt dominus noſter. Illi quibus ego Deus, omnium rerum finis, copiam & ſufficientiã indulſi, tellure orationibus inſiſtunt, eleemoſynas ac decimas tribuunt, remq; ſcitam præcipiunt, nefanda prohibent. Sin autẽ tibiq; contradixerint, ſimiliter & prædeceſſoribus fecerunt, uelut Noé & Hat atq; Themuth ſuæ gentes. P. Abrahæ quoq;, nec non & Loth ſuus populus, gensq; Madian, Moyſiq; ſua contradixit. Ego uero ſpacium illis incredulis permiſi, deinceps eoſdem ſuo malo cepi. Quot uillarum manu noſtra ſuam ob maliciã peſſundatarum apparerent ueſtigia, parietibus & puteis ac municipijs ſuperſtitibus? Quare per terras non proficiſcuntur, ut ſic ſaltem corda ſenſata & aures audientes acciperent? Oculorum etenim cæcitas minus officit, quàm cordis. Sed quanquam plures ad malũ ſint promptiores, Deus à termino iam preſcripto nequaquã digreditur. Apud ipſum autẽ erit dies, quales ſunt anni mille à nobis dinumerati. Ad nos autem opportebat redire uillas omnes, quas poſt ſpaciũ primo datũ diruimus. Vos homines, ego tantũ ſum caſtigator et expoſitor. Omnes credentes & benegerẽtes, ueniã uictũq; bonũ aſſequentur: Noſtris præceptis reſiſtẽtes, igni deputãtur perhenni. A Deo quidẽ nullus nũcius ſeu propheta miſſus eſt, niſi à cuius corde diabolicis ſuggeſtionibus & uoluptatibus affecto malum abradat, & bonũ inſerat Deus, ipſe ſapiens & incompræhenſibilis. Diabolus autem hominibus infirmi cordis mala uiſu formoſa parat. Sed illi longis inuoluentur contrarietatibus. Semper enim cõtradicent Dei præceptis, uſq; quo uel hora ſubita, uel malum improuiſum ſuperueniat. Illa quidem die Deus iudex credẽtes & benefacientes in paradiſum introducet, & omni ſuo uoto ditabit: Incredulis & contradi-

Pauperum ſuſtentatio è ſacrificijs.

Falſum teſtimonium uitandũ.

Simile de idolatris.

Omnibus gentibus à Deo præſcriptus locus diuini cultus. Euãgelium docet, neque in Hieruſalem, neq; in mõte Garizim ueros adoratores Deũ colere. Ioan. 4. &c.

** Deus non carnes uictimarũ, &c. requirit, ſed ut timeatur.*

Optimè doces hic ô Machumet, cum pſ. 49 Mich. 6. etc.

† Neceſsũ ut religio defendatur armis: nẽpe falſa. Nam uera et Chriſtiana cruce propagata eſt.

contradicentibus dedecus & malum inferet. Prædatum uel expugnatum profecti, & armis uel natura mortui, à Deo optimo remuneratore mercedē maximam adipiſcentur, in optimo idoneoq; loco ſtatuendi. Conſimiliter facta ſibi rependens, & ob hoc deinceps iniuriam recipiens, Deum pium ueniæ datorem uindicem habebit, qui diei noctem inducit, & econtra, præter quem non eſt Deus. Ipſe quidem eſt immenſus & uerax, adorata uero ſui lo comendacia. Ille quidem aquas de cœlo dimittit ad terræ uirorem, omnia quoq; terreſtria æquoreaq;, & naues mari currentes Dei præcepto hominū commodo fecit. Cœlum ne cadat in terram, niſi mandato ſuo, ſuſtinet, & ueniam ac miſericordiam hominibus prębet, quos uiuificat atq; mortificat, nec non & reſuſcitat. Eius enim eſt omnis uirtus atq; potentia: homines tamen permanebunt in credulitate. Cum à nobis cuiq; gentium lex, quam ſequuntur, ſit impoſita, in tuo tibi minime controuerſantur negotio. Sed tu Deum adora, cuius eſt uia recta. Tecum diſputare uolentibus dic, Deum ſolum omnes actus tuos agnoſcere, qui die poſtrema lites omnes & contrarietates diſcutiet: quod uelut libro præſcriptum ſibi leuiſſimum eſt, cum & eius ſint uniuerſa. Aliud inuocantes loco Dei, cuius demonſtratione ſcientiaq; carēt, uindice carebunt. Quorum facies in noſtrarum uirtutum lectione colore immutantur, et ipſi ferè lectoribus eorum malum inferunt. Vobis quidē iſto deterius prædico, ignem uidelicet perpetuum, uobis à Deo prædeſtinatum, uiamq; malam. P. Vos uiri, nouam à me parabolam audituri, memores efficiamini. Omnes adorati à uobis, Deiq; loco uocati, culicem unum facere nullatenus poſſunt: nec uos illis quicquam auferre, ſi nobis ſubripuerint. Et ſic omnes uos, interrogans ſcilicet & interrogatus, debiles et inanes eſtis. De Deo quidem firmo precioſiſſimoq;, quia nequaquam modo debito loquimini, qui cognoſcens omnia, ex angelis & hominibus nūcios mittit, optime diſcernens, quid manibus ineſt, quidq; poſterius. Vos itaq; uiri boni, coram Deo uos flectite, ipſum adorantes, & ad proceſſum in anteriora benefacite, & lites pro poſſe ueſtro facultateq; peragite. Hoc etiam præcipit Deus, nil niſi iuſtum in lege diſponens, quam pater ueſter Abraham tenens, uos fideles & credulos primo uocauit. Vnde teſtis eſt hic noſter propheta, ſicut & uos cæterarum gentium teſtes eritis. Orationes igitur & eleemoſynas ac decimas faciēdo, Deo cohærete, qui dominus ueſter, bonus & iudex optimus.

Deus qualis, et quantus.

Si quis diſputare uelit, ad nouiſſimū iudiciū translatio eſt offerenda.

Factitios Deos nō poſſe uel unum culicē facere.

Bella ſuadet. Abraham Machumeticæ legis conſors, ſcilicet.

AZOARA XXXIII.

IN n. &c. Salus & multiplicatio credētibus, cordeq; deuoto iugiter orantibus, & otioſa prauaq; uerba linquentibus, & decimatoribus, & caſtitatē ubiq; niſi cum propriis uxoribus, aut ſibi ſubiectis, et ancillis, obſeruantibus: Inde namq; nulla fiet querimonia. Aliud autem quærens, malis adnumerabitur. Depoſiti cuſtos fidelis, & uerbis conſtans, ac iugiter orans, hęredes exiſtunt. P. Alferdeum enim hæreditabunt, & in perpetuo manebunt. De luto quidem hominem fecimus prius, conſequenter ex conceptu ſpermatis in locum notum, unde ſanguis primo, ſecundo coagulum, demum oſſa carne tegenda creantur, formam compoſuimus. Omneq; noſtrum opus eſt formoſum, optimeq; cōpoſitum. Poſtea quidem moriemini: Demum uos reſuſcitabimus, qui ueſtri nequaquam obliti negligentesúe, VII. operibus cooperuimus, & aquas in terram de cœlo miſimus, quas noſtra uoluntas prohibere poſſet: unde palmarū & uitium hortos pomaq; multimoda comeſti-

Caſtimonia.

Depoſiti fides.

Hominis formatio.

bilia, nec non & arborem de monte Syon exeuntẽ uirtuosam & intinctioni ciborũ cõmodam produximus. Vobis itẽ in bestijs miranda fecimus. Quippe illæ uobis multipliciter cõmodæ, tum ab uteris suis cibos uobis emittunt, tum sarcinas uestras leuant, tũ ipsæmet uester cibus efficiunt. Nos quidẽ misimus Noë, dicentem suis: Deum præter quem nõ est alius, adorate, timoris expertes. Eorũ autem plures increduli dixerunt, eum nil præter hominẽ esse, qui super eos exaltari uoluit. Deo nãq; uolẽte, hic descenderẽt angeli: quod nec nos nec patres nostri prius uiderunt. Hunc aũt nil preter hominẽ insanũ & amentem, saltem ad horã dimittite. Illi igit deprecanti, ut nos eum de suis cõtradictoribus uindicaremus, iniũximus, ut arcam iussu nostro præceptoq; fabricaret, terminoq; ueniente, quod per aquã exeuntem de Tannor perpenderet, omnis generis rerum duo paria induceret. Peribit em̃ omnis, nisi quem sermo præcedens ratus liberauerit à summersione. Tu igit pro illis me nequaq; preceris. Sed cũ nauem cum tuis ascenderis, Deo te liberanti à gẽte peruersa gratias redde, & ut te loco bono sistat, cum ille sit optimus statutor, suppliciter exora. Quod quidem opus nostrũ satis est sapientibus admirandum. P. Alijs deinceps à me generationibus creatis, ex seipsis nuncios misimus, dicentes: Inuocate Deum, nil timentes: quia præter eum nõ est alius. Illi aũt increduli tum illi, tum diei futuræ contradicentes, quibus abundantiã humanã præbuimus, dicebant: hic nõ est nisi homo, comedens & bibẽs sicut nos, prædicãs tamen nos mortuos & in puluerẽ redactos, item surrecturos: cuius uere sequax perdet. Quippe Deo mendaciũ imponit, cui nos minime credemus. Seu nãq; uiuamus, seu moriamur, nõ resuscitabimur, cum nõ sit, nisi hęc uita tantũ. Illũ itaq; precantẽ, ut eum de suis cõtradictoribus uindicarem, exaudiens, pollicitus sum eorũ paucos futuros residuos, & eosdem se repræhensuros. P. Illos itaq; pro uoce uerace repulimus, & destruximus, & eorum loco generationes alias excitauimus: quarũ nulla suum terminum uel antecedit, uel subsequitur. Nobis itaq; nuncios mittentibus, cuiq; contigit, quod sua gens cõtinuate succedens cõtradixit illi. De quibus nos mira facientes, incredulis nõnunq; moram fecimus. Moysi quidem & Aaron fratre suo missis ad Pharaonẽ, gentemq; suã, illi uelut præsumptuosi cõtradicebãt, dicentes: Nos quibus gens subijcitur, quomodo credemus illis duobus carnalibus, sicut & nosipsi: Perierunt igitur, & cõfusi sunt. Sed Moysi quidem libri ad scientiã memoriamq; dedimus. P. Filiũ igit Marię, simul et ipsam, hominibus miraculũ facientes, ipsis locũ bonum & aquis amœnũ habitandũ præbuimus. Vos itaq; nuncij de bonis comedite, bonaq; facite. Ego nãq; uestros actus omnes perspicio, quem timentes adoretis. Gentes uero nostra præcepta discrepantes, suæq; legi congaudentes, in illa usq; ad horam præfinitam derelinquite. Cogitant aũt me neq; prolem neq; pecuniam daturum, nisi festinanter et ad nutum omnia perpetrare. Sed per memetipsum iuro, illi futura nescient. Deum timentes credũt ferentibus mandata nostra, & minime ponentibus Deo participẽ, atq; pauescunt. P. Distributores nostrorum bonorũ sibi datorũ, & credentes se redituros ad Deum, ad bonũ opus agendum proni prõptiq; sunt: Quibus nulla fiet iniuria, nostro libro ueracissimo prohibente, nec iniungente cuiq; nisi tantũ possibile. Corda uero clausa, resistentiaq; nostris præceptis gerentes, sua negotia tarde peragent. Sed cũ eorum magnates sum̃emus, precatũ uenient, Pro illis aũt nemo preceť, quoniã

Noë meminit, quod sæpe antea fecit.

Resurrectio.

Fatum.

Moses et Aarõ ad Pharaonem.

Iesu et Mariæ beatitudo.

Qui ad opera bona idonei.

Asserit suam authoritatem.

per

per nos nullam uindictã habebunt. Illi namq; nostris auditis pręceptis, incre
duli manebant. Quare res discretè nõ perpenditis? An præceptum itẽ uobis, non missum patribus uestris, mittemus? An quis uobis propheta missus est, ignoratis? P. Cur eum diuina præcepta ferentem, dæmoniacũ appellatis? licet uestri pluribus ueritas nequaq; placeat. Si ueritas uelle uestrum sequeretur, cœlum & terra cum suis omnibus periret. Nobis enim gerenda præcipientibus nõ obediunt: cũ nos optima pecunia pleni, datoresq; largifłui, de sua nil quæramus pecunia. Ipsi quidem ad uiam rectã per te uocati, non credunt, sed suo permanent in errore. Quibus quanq; nos misericordes omne malum auferemus, nunq; à sua malicia declinarẽt. Sic itaq;, cum nunq; mali cõuersi sint ad Deum, illumue precati, anteq; illis mali grauis portam aperui, desperatos eos pessundedi. Deus quidem, ad quẽ omnes redibitis, uobis oculos auresq; tribuens, & corda, uos audientes & uidentes ac intelligentes efficit: Sed uestri pauciſſimi grates illi referunt. P. Ipse quidem est uitæ mortisq; tributor, noctis dieiq; uicissitudinẽ operans. Sed uos tantum indiscreti uiuitis, antecessorum uestrorum dicta referentes huiusmodi: Nos mortui, & in ossa pulueremq; redacti, quomodo resurgemus? Illud quidem mandatũ, nostrum mandatum est. Sed illi parentum suorum mirabilia renouãt. Quæsiti tamen à te, cuius sit terra terrestriaq;? dicent, Dei. Cur igitur non reminiscuntur? Interrogati rursus, Quis dominatur septem cœlis, immensoq; throno? perhibebunt, Deus. Eum itaq; quare non timent? Si quæras item eos, in cuius manu sit omne præceptum atq; iudicium, & donum? inquient, Dei. Cur igitur ridiculum committunt? P. Nos ueritatem nunciamus: Illi uero falsa perhibent. Deus nequaq; filium seu participem sumpsit, Deum alium. Tunc enim quisq; cum suis facturis ueniens, in alium insurgeret. Deus autẽ occulta manifestaq; dinoscens, tale uerbum abhorret, & se super ipsum exaltat. Tua uero sit oratio: O Deus, me nullatenus tale dictum doceas, nec malis annumeres. Ego quidem te docebo, quæ illis agenda mandaui, potens in huiusmodi re, omniaq; dicta sua dinoscens. Tu autem malum illud à te cum bono repellens, obsecra Deum, ut ab omnibus diabolicis suggestionibus te protegat, & eas à te proiiciat. Eorum autem quiuis ad mortem proiiciens, accedens Deum precatur, ut sibi redire liceat. P. Te namq; bonum à modò faciam. Hoc uerbo quidem dicto consequenter ignem inibit, & usq; resurrectionem illic perseuerabit. Tuncq; sufflante buccina, nec illis intererit noticia, nec alius alium percunctabitur. Bonorum quidem mensura magna, malorum ad ignem transeuntium, qui suas facies comburet, breuis existet. Cur uobis meis lectis uirtutibus contradixistis? inquient demum, se errasse ob maliciam in illis superantem, Deumq; precabuntur, ut eos illinc eiiciat eo tenore, ut malis associentur, si similia prioribus ulterius agant. Quibus Deus respondebit: State taciti. Partem namq; gentis in me credentem, & precantem ueniam ac misericordiam à me propicio ueniæq; datore, derisistis, usquequo mei nominis & inuocationis obliti estis. P. Risistis. Indurati autem, amoremq; meũ lucratis, optimã ecce mercedẽ facio. Vos aũt quot annis telluri morati estis? Inquiẽt, per diem, dieiue portionẽ, quod à cõputatis perscruteris. Respondebit: Si sapitis, non nisi parũ cõputatis. Opinati ne estis, uos à Deo pro nihilo creatos, & ad Deum nõ redituros? Deum ut regẽ ueracẽ, dũm throni sublimis & immensi, præter quẽ nõ est Deus, exal-

Patribus enim homines missi sunt, nõ angeli: quod dicit eos postulare.

Atqui antea Niniuitas cõmemorabas per lonã cõuersos.

Nõ infirmis rationibus unum Deum colendũ esse probat. Cœli septem.

Male subiũgit, Deum nõ habere filiũ: Sic enim plures Dei essent, fieretq; seditio inter eos.

Iudiciũ extremum, ad quod buccina seu tuba citabit.

tate. Inuocans eñ Deum aliũ, nullam inde demonſtrationẽ inuenit: quoniã apud Deum ſolũ totus eſt illius numerus, nec ipſe bonũ tribuet incredulis. Tu Deus, optime largitor atq; miſericors, ueniam atq; miſericordiã tribue.

AZOARA XXXIIII.

Pœna adulterij.

IN n. &c. In hac azoara diuinitus poſita, res manifeſtas ad hominum memoriam ſcripſimus. Omnis adulterans, centum ictus ſuſcipiat in multorum præſentia: ut ſic tum correptus, tum uerecundatus, ulterius ab illo peccato omnibus bonis illicito ceſſet. Nec quis Deum legemq; diuinam timẽs, aliqua ſuper hac pietate moueatur. Imponentes adulterium bonis fœminabus, nec hic quatuor teſtibus probantes, ictus octuaginta patiantur, nec ulterius, quoniam iam uicti ſunt, credantur: niſi ſe conuerterint, & benefecerint. Illis etenim Deus dat ueniam. Imponentes quicq; ſuis uxoribus abſque teſtimonio, quater iurent ſe uerum dicere, quintaq; uice dicant, Maledicamur, ſi mentimur. Mulieres quoq; ne puniantur, econuerſo quater iurent, illos fuiſſe mentitos, & quinto precentur ſe ipſas deſtrui, ſi illi ueridici fuerint, niſi Dei ueniæ datoris & ſapientis pietate ſubueniente. P. Huiuſmodi mendaciorũ illatores ſciant, hoc ſibi peſſimum eſſe, bonum nequaq;. Omnẽ etenim ſuorum peccatorum effectus percutiet. Huius autem ſceleris author ſummo flagitio punietur. Quando uerbum huiuſmodi turpe de bonis uiris ſeu mulieribus audietis dictum, dicentem caſtigate, ne uelit hic dicere, cum in illis nil ſit niſi bonum. Et coram Deo mendax cenſetur, quatuor carens teſtibus, oreq; proferens ignoratum. Licet hoc apud homines leue uideatur, apud Deum uero difficilimum, hoc ſæculoq; futuro malum dedecusq; grauiſſimum patietur, niſi diuina pietate dilectioneq; ſubueniente. Deus enim incompræhenſibilis pietate mouetur, ueniamq; largitur omnibus ſe cõuertentibus, & benefacientibus, qui uos caſtigat, ne unq; ad tam fœtidum uerbum declinetis. P. Vos uiri boni, nullatenus errorem diaboli, perſuadentis illicita tantum, ſequamini. Omnis enim illius ſequax, eſt erroneus: Diuina uero bonitas abundantiaq;, gratuita ſuperueniens, conſtantem & bonũ, ſoliq; Deo deuotum efficit. Solus enim Deus omnia uidens & audiens, ſibi placitum purgat & firmat. Abundantes proculdubio & pecunioſi, benefaciant ſuis propinquis, & pauperibus, ac prædatum ac peregrinatum amore Dei proficiſcentibus: ueniamq; faciant, ſicut & ipſi Deum condonatorem exoptant. Male loquentes de mulieribus caſtis, & credentibus, ac iugiter orantibus, hoc ſæculoq; futuro remouentur à Deo, grauiter illos cruciaturo. Cognoſcent autem eum ueracem eſſe die, qua ſuã adimplebit legem, & omnium actus lingua ſua ſimul & manus ac pedes teſtificabuntur. Meretrices & immundæ cum ſimilibus conueniunt: caſtæ bonæq; ſibi comportionalibus gaudent: Hisq; omnes adiectis temporibus mundi, ueniã uictumq; bonum accipient. Vir bonus, nullius niſi ſui domum, niſi aduentu ſuo pate-
40 facto, ingrediatur: Et tunc intrinſecus ſalutet. Hoc enim bonum eſt. Nemine uero reperto, non intret, niſi iuſſus. Iniuncto quidem ſibi receſſu, pareat. Hoc enim uult Deus, omnium cognitor. Domos autem deſertas inducbitanter ingrediatur omnis illic aliquid habens. Deus quidem ſcit æque reuelatum & occultum. * Bonæ fœminæ ſuos uiſus, quàm licet, tegant, membraq; genitalia ſimiliter. Hoc enim eſt optimum apud Deum, omnes ſuos actus dinoſcentem. P. Mulieres itaq; bonæ ſe curent, ne lunaticũ aſpiciant, ſuoq;

Calumniatoris pœna, qui non peregerit ream adulterij.

Purgatio adulterij, ſi zelotypus maritus uxorẽ nõ cõuincat teſtibus.

Alia ratio Num. 5.

Deut. 19. In ore duorum aut trium teſtium ſtabit omne uerbum, &c.

Miſericors Deus.

Diabolus malorum tantum ſuaſor.

Diuitũ officia.

Caſtis mulieribus detrahentium pœna.

Similis gaudet ſimili.

Alienas ædes quomodo ingredi liceat.

** Fœminæ tegãtur diligentiß.*

Qui mos in Arabia fuit tẽporibus etiã Hieronymi, ut patet in cõmentarijs Eſaiæ.

ſuoq́ peplo tegentes collũ, & pectus, omnemq́ ſuã pulchritudinẽ, niſi quantum apparere neceſſitas cogit, celent omnibus, ſpeciemq́ pedũ etiã eundo, niſi maritis ſuis, eorũq́ ſuis parẽtibus & filijs, atq́ priuignis & fratribus, atq́ nepotibus, & ancillis, omnibusq́ nõ ſuſpectis, ſuæ ſubiectis manui, uel prius nõ pollutis. Ad Deum aũt omnes cõuertamini: quod eſt uobis optimũ. Veſtras clientes tum de gente ueſtra, tũ captiuas, ſi bonæ fuerint, ducite, nullam unq́ uim illis inferentes. Quæ licet pauperes ſint, à Deo ditiſſimo, datoreq́ largifluo pecuniam adipiſcent. Nequeuntes aũt eas ducere propter inopiã abſtineant ſe, uſquequo Deus illos ditet de ſua pecunia. Dilectis quidem & bonis agnitis, diuites & potentes de pecunia Dei ſibi commiſſa uel cito tribuant, uel ſcripto notent. Huius amor ſæculi à nemine bono quæratur. Deus tamen inde ueniam & miſericordiam faciet. Iam prælibatis prædeceſſorum exemplis & factis, unde caſtigamen ſibi timentes aſſumant: Sciendum eſt omnibus, Deum cœli terræq́ lucem comparari lychno lampadis uitreæ, ſtellam clariſſimam imitantis, & ex arboris fructu ferè lucentem ſine foci attactu, uidelicet oliuæ nec orientalis nec occidentalis accenſæ: qui ſuam lucem clariſſimam, cui uult, patefacit: & quos uult, exemplis bonis inſtruit, omnium doctor & cognitor. In domibus Dei præcepto ſtructis, ad ipſius adorationem & inuocationem uenite ueſpere & mane. Nemo cogitet de mercaturis, uel huiuſmodi negotijs, ſed de beneficijs, ac decimis dandis, & orationibus, adorationeq́ diuina, timoreq́ dei, qua nutabunt oculi cordaq́ ſua. Sed Deum uoto precetur ſupplici, ut ei melius ſuis meritis efficiat, & ex ſuis diuitijs augeat: qui cui uult, dona facit innumera. Incredulorum quidem opera nebulæ montibus incumbenti comparantur: quam ſitientes aquam opinati, illucq́ progreſſi, nil inueniunt, præter Deum ſibi ſuum numerum complentem, ſicut computiſta promptiſſimus agit, aut uelut umbra in mari magno, cum undam unda ſuperuenit, et nubium nigerrimarũ ſeries incumbit: quando quilibet manum extollens, eam minime uidere poterit. Omnis enim luce caret, niſi cui Deus dederit, quẽ inuocãt uniuerſa cœli terræq́, ſimul et aues cõtinuatim, quorum quodq́ ſuã orationem, orandiq́ modum ſcit, ipſeq́ Deus omnium dinoſcit opera. P. Dei quidem eſt omnium cœleſtium terreſtriumq́ iudicium, & ad ipſum omnium erit reditus, ipſiusq́ quoq́ potentia nubes diſgregat, & annectit, & hanc illi ſuperponit: Vnde producit aquam, lapidesq́ fulgureos de cœli ſublimitatibus emittens. Hos inde percutit, illos minimè, ſuaq́ inde lampas fulgurans, uiſum aſpicientibus impedit, diem nocte tranſmutat, & contrà beſtias ex aqua producit: quarum quædam utero ſuo prorepunt, quædam bipedes, quædam quadrupedes exiſtunt. Deus enim omnipotens omnem ſuam uoluntatem in effectũ ducit, & quos uult, ad uiam rectã dirigit. Pluribus autem cõfitentibus ſe in Deum credere, ſuumq́ prophetã imitari, eorũ quidam infirmæ fidei ſe diuertunt, iſtiq́ negligũt uerbum bonorum inuocantiũ Deum atq́ prophetam, ut inter eos diſcutiat: & dicentium, nos uidimus, & ſecuti ſumus Deum, nõ timeant malum illaturũ illis malis. Sequẽs autem Deum, atq́ prophetã, uoto ſuo potiet.

P. Iurantibus per Deum ſe facturos exitũ, ſi præcipiatur illis, dic, ne iuramẽto firment quicq́ ab illis nequaq́ agendum, cum Deus omnia uideat: cuius atq́ prophetæ ſequax omnis, bono calle procedit. Illos igitur ſequimini. Sin autem, ipſi prophetę nil aliud quàm manifeſtè Dei mandatũ nunciare debet:

Vxores ducendi leges.

Deus lux lychno comparatur.

Preces ſolennes quomodo peragendæ.

Opera incredulorũ nubi ſimilia. Oſe. 6. miſericordia ueſtra quaſi nubes, &c.

Dat eſcã pullis coruorum, inuocantibus eũ. Pſal. 146.

Non temere iurandum.

ſua reſpõdebunt opera, & uobis ueſtra. Deus quidem bonos atq; credentes priorum in terra uicarios ſtatuens, & legem ſibi dilectã confirmans, omnem timorẽ ab illis auferet, ut ipſum adorent, nec illi quenq; participẽ ponãt: Deinceps incredulus factus, malus erit. Orationes, & eleemoſynas, ac decimas efficite, prophetã ſequentes, uſq; quo uobis miſericordia tribuat. Nõ opinentur increduli, ſe ſemp ſic in terra mãſuros. In ignem ẽm uiamq; malã proficiſcent. De ingreſſu quidẽ uobis ſubiectorũ, ſeu minime ter pollutarũ, uel de ueſtro ſuper eos abſq; appellatione minime curandũ. Cum autẽ ad mulieres accedũt, nõ intrent anteq; clamẽt: ſicut & de prioribus diximus. Ita ſua præcepta Deus explanat ſapientiſſimus. Mulieres annoſæ, nuptiſq; deſperatæ, minime ſe poliant uel ornent: ſed bene ſe diſcooperiant. Se tamen tegere cõmendabilius eſt Deo, cuncta uidenti & audienti. De cæco rurſum, uel infirmo, uel claudo nullatenus tractandum. Non curetis item, quid edatis in domibus ueſtris, uel utrius uel parentis, ſeu fratrũ, uel ſororum, uel patruorum, aut amitarũ, ſeu auunculorum, ſeu materterarũ, ſeu loco ſuppoſito clauibus amicorũ ueſtrorũ. Seu ſimul omnes comedatis, ſeu omnes diſgregatim. Ingrediẽtes quidem domos, ſalutate repertos illic. Deo namq; placet ſalutatio. Sapientes aũt, & in Deum credentes, ſuoq; prophetæ parẽtes, & ab ipſo cũ eo iuncti, quærentes ante ſuũ diſceſſum, quid acturi ſint, quibus tu pro libito conſilium dabis, Deusq; ueniam. Boni namq; ſunt. Non inuocet quiſquam ueſtri Deum uel prophetam, ſicut ueſtri quis alium. Ipſe namq; dinoſcit omnes, uolentes ſuis abrenũciare præceptis: quibus maxime cauendũ. Malũ enim grauiſſimũ illis accidet à Deo, cognitore uoluntatũ omniũ, & omniũ rege, cunctis ſua facta miniſtraturo, die qua cuncta redibunt ad eum.

Machumet accedente alienas ædes, nemo ſuſpicetur quicquã mali. Nulla ipſum accedat, niſi præmonitum.

Anuum honeſtas.

Salutare inuicem decet.

Vt Deus uel propheta inuocandus.

AZOARA XXXV.

Alcoran caſtigandis hominibus proditus. Negat Dei filium.

IN n. &c. Hominũ multiplicator, qui ſuper hominem ſuũ poſuit Alfurcã, ut toti genti caſtigamen eſſet, cuius ſunt uniuerſa cœli terræq;, neq; filium neq; participem in regno ſuo ſumpſit, omnia pro modo recto gerens. Increduli uero, dominos alios ſibi, nulla facientes, ſed cõtrà nec eorum animabus nociuos ſeu proficuos, nec uitam nec mortem dare neq; reſuſcitare potentes, adorant. Qui dicunt etiam non niſi mendacium eſſe: ad cuius effectum cæteræ gentes auxilientur prophetæ. Illis autem mentientibus, ſicq; male loquentibus, dic hunc nõ eſſe poſitum niſi à Deo pio, ueniæq; datore, qui ſcit occulta cœli terræq;. Illi etiã credentibus intimant, Ne ſequamini uirũ illum dæmoniacũ & amentem per incantationes. Comedit ut cæteri, atq; per fora uadit. Quare nõ habet angelũ cuſtodem, elicientem ſibi theſauros, aut facientem hortos, unde comederet? Hęc tibi proponẽtes errãt, nec uiam rectã proficiſci queũt. Deo uero multiplicatore uolente, dabitur tibi melius, uidelicet paradiſus aquis amœna, ſimul & turres. P. Illos quidẽ de hora uerace mentitos, mittemus in ignem, cuius à longe uenientis ſtrepitus & ira percipietur: Vnde ipſi locum anguſtum igneum poſſeſſuri, clamabunt: Heu heu, quàm malum locum obtinemus: Cum potius conqueri deberent, ſe pluribus malis locis ineſſe. Vtrum hic, an paradiſus bonorum merces abundãs, perpetuaq; manſio, ueraxq; Dei terminus pręualet? Die quidem cõgregationis omniũ, qua quæremus inuocatos loco noſtri, an ipſi gentem aberrare fecerunt, an ipſi ſponte deuiaſſent, inquient: Nos alium quàm te minime ſumpſimus. Sed alios eo uſq; protraximus, quod ueſtrum pręceptum negligentes, in malicia

Machumet quare nõ audiẽdus, ratiũculæ: quum ex uerbo dñi, & ſanæ rationis iudicio, irrefragabiles ſuppetant.

Excuatio idololatrarũ apud Deum friuola.

liciam ducti sunt. Nunc autem nec disgredi, nec se uindicare queunt. Omni quidem contradicenti, & iniusto, malum grauissimum inferemus. Ante te nullum prophetam misimus, nisi cibis utentem, & ad fora pergentem. Quosdam autem uestri mirandos alijs fecimus, in fortiter & patienter sustinendo, Deo cuncta uidente. P. Non credentes publicum conuentum coram nobis futurum, & dicentes: Nónne Deum uel angelos sui nuncios, ut credamus, uidebimus? nimia præsumptione nimium efferuntur. Die namque quo uenient angeli, nullum bonum audituri dicent: Vtinam non essemus nati, actusq; nostri præmissi euanescerent uelut athomi. Gens autem paradisi tunc optimum locum possessura, uerbum profert melius. Illa quidem die cœlum iudicis & serenis nubibus distinguetur: angeli quiescent, omnisq; ueritas atque iudicium Dei fiet: difficultas & ponderositas incumbet incredulis, manus suas corrosuris, ac conquesturis se uiam aliam quàm prophetæ secutos esse, atq; dicturis: Heu heu, cur illum sortiti sumus amicum, qui nos à castigamine præceptisq; missis diuertit? imò suus diabolus eos à uijs rectis in prauas distorsit. Tu quidem propheta, qui tuam gentem hunc Alchoran contemptui sumpsisse, nec pro eo quicquam gessisse perhibes, ignoras me Deum sufficientem adiutorem & uindicem, posuisse cuique prophetarum incredulos hostes, sæpius dicentes: Si nos uel angeli semel Alchoran super eum poneremus? Nos autem tibi misimus ad tui cordis firmamentum, non uenturi consimili, nisi ueritatem & expositionem firmius expressuri. Ad gehennam super facies suas congregandi locum deteriorem, erroris q; uiam perenniter obtinebunt. Homines contradicentes præceptis nostris, quibus Moysen legislatorem Aaronq; fratrem suum censorem misimus: sicut & gentem Noë prophetis resistentem aquis miræ summersionis, incredulis semper malum atque dolorem inferentes: Hath item & Themuth, & Arazee gentem, quibus omnibus parabolas, uelut & cæteris generationibus interpositis patefecimus, magna confusione diruimus. Super uillam illam iam uenientes, nec eam uidere potentes, se nunquam resuscitandos opinabantur. Te quoq; uidentes ridiculose dicent: Hic est, quem Deus prophetam misit, qui nos ab adoratis prius ferè diuerteret, nisi nos indurantes inuenisset. Hora quidem uisa percipient, qui magis errorem secuti sunt. Nónne uides cuiusmodi Deum, amoremq; suũ prę elegerunt? Fies ne censor omnium? Cum bestijs sint similes, magisue bruti, putas eos discernere, uel audire? Deus quidem umbram extensam erectam faceret, si uellet: cuius dux sol statutus pedetentim eam recolligit. Idem etiam noctem coopertorium, & somnum, diem expergefactum, & motum statuit, uentos arrectos inter manus suas pias dispositi, aquam benedictam ad excitandam terram mortuam de cœlis emittit: unde potant bestiæ, homines q; plures. Cur igitur eum non adorant? P. Hunc Alchoran ad gentium hinc & illinc castigamen & commemorationem fecimus. Sed pluribus hominum nil præter incredulitatem immittit. Si nostra quidem uoluntas esset, singulis gentibus suum castigatorem mitteremus. Tu uero nequaquam incredulos imitans, uade pugnatum & peregrinatum in illius nomine, qui flumina fluentia & eorũ discretionem & intercapedinẽ faciẽs, hic salsum, hic dulce statuit. Hominem ex humore, & ex ipso filios, cæterosq; posteros produxit, super oĩa potẽs, Increduli tamẽ eius loco, bonorũ & malorũ impoten-

Cõtra negantes nouissimum iudicium.

Contradicẽtes Alcorano Deũ ordinasse.

Arazee propheta, uel potius gens.

Dei opera & beneficia. Ex quibus concludit, eum solum colendum.

Pugnandũ esse.

tem inuocãt. Tu uero tantũ missus ad diuinorum præceptorum doctrinam & castigamen, dic te nihil ob hoc ab illis quærere, nisi quod imitando te, rectã ad Deum uiam proficiscantur. Tu quidem te illi cõmenda, ipsum deprecans, & glorificans, et adorans suppliciter, qui uiuit nunq̃ mortẽ uisurus, omniũ beneficia peccataq̃ dinoscens, qui cœlum & terrã et eorum uniuersa sex diebus cõdidit, & postea cœlos ascendit. Sed cũ incredulis præcipitur, ut illum adorent, inquiunt, suam adaugendo maliciã & incredulitatem: Quis est ille Deus, quẽ nos adorare præcipis? P. Multiplicans in cœlo signa, nec nõ lumen, & lunam lucidam disponẽs, & diei noctisq̃ uicissitudinem, hominibusq̃ motum facile super terram efficiens, à cunctis bonis est adorandus. Dicentes nescijs & brutis etiã, saluete: nocteq̃ surgentes, ut Deum inuocent atq̃ precentur, ut eos à pœnis gehennæ, ubi nec stare nec sedere bonum est, liberet: suaq̃ mediocriter & moderatè distribuentes: nec Deo participem ponentes: nec quicq̃ haram à Deo cõstitutum, nisi cum æquitate ueritateq̃ uetantes: & nullam fornicationem cõmittentes, cuius actori cõtemptibili semp malum in alio sæculo duplicabitur, nisi pœnitens crediderit, & benefecerit, (tunc enim Deus pius & cõdonator peccatum pro beneficio cõmutabit) illi inquam omnes paradisum sortientur. P. Peccata derelinquens, & benefaciens, nullumq̃ testimoniũ falsum, nec ludicrum proferens quid, nisi formosum dicens, Deumq̃ deprecans, ut sibi de mulieribus suis & filijs honestam iocunditatem, & bonã aptitudinem tribuat, & semetipsos meliores & antecedentes efficiat, à Deo colligetur paradiso perenniter, loco scilicet ad standum atq̃ sedendum optimo. Ibiq̃ iugi salutatione gaudebitis. Deus autem nil quærit à uobis, nisi tantum ut eum inuocetis & adoretis. Sed uos ei contradicetis: quod uobis grauitatem & difficultatem inferet.

Creatis omnibus per dies sex Deum ascẽdisse cœlum.

Opera bona quæ beatos faciunt, et paradisi hæredes.

AZOARA XXXVI.

Deus nõ cogit ad fidem.

IN n. etc. Hęc sunt libri clari mirabilia. Nunq̃ tuam animã meriti minoris extimes: licet tibi prædicanti minime credant. Si uellẽ, diuinitus mittere, cui cunctorũ colla subijcerent. Illi aũt nunc ab omni nouiter adueniente, cũ præceptis & castigamine se diuertunt. Sciunt aũt adhuc, unde ridiculum fecerũt. Nõne uident, qualiter omnis generis rerum duo creauimus? quod est sapientibus mirãdum. Plures tamen sunt increduli: Sed est Deus pius, & immensus. Deo præcipiente Moysi, ut gentem malam, nõ timentem uidelicet, Pharaonis uisitaret, Ille respondit: P. Tu Deus, cũ timeam eos mihi contradicturos, & perempturos etiã, quoniam me reum statuũt, et linguã impeditã habeã, unde sollicitabor, fratrem meũ Aaron mitte. Inquit Deus: Tu quoq̃ simul, quoniã te comitabor, audiens omnia, & Aaron, Pharaonẽ uisitantes, dicite: Nos à Deo rege mundi cunctarumq̃ gentiũ missi uenimus, ut nobiscum mittas filios Israël. Respondit: Nónne tu es, quem nutriui puerum, & nobiscum per annos moratus illud perpetrasti? Vnde malus & reus factus es? Respondit: Feci quidem, & erraui: unde tuas manus timidus fugi. Inquit deinceps: Deus, suo legato prophetæq̃ constituto, sapientiam & discretionem tribuit. P. Istud bonum beneficijq̃ mentio intimentur in hoc, ut nobiscum mittas filios Israël. Pharaoni deinde quærenti: Quis Deus omnibus creaturis & orbi dominaretur? Respondit: Esto certus illum esse, qui cœlo terræq̃, cunctisq̃ creaturis eorum imperat. Pharaoni quoque quærenti, quis cum eo maneret? Inquit Moyses: Ille quidem Deus noster

Moysi ad Pharaonẽ legatio fabulis aspersa: ut iam aliquoties factum est. quod redarguitur Exod. 25.

noſter eſt, & Deus priorum patrũ noſtrorum. Reſpondit, Hic ueſter legatus amentiam & inſaniã prodit. Et Moyſes: Me miſit dñs orientis & occidentis, ac interpoſitorũ. An dinoſcis? Cui Pharao: Si ceperitis alium Deum quàm me, uos protinus incarceratis & uinctis adiungam. Moyſi quidem dicenti, quid ſi cum re manifeſta miranda uenio? Inquit, Veni itaq; ſi uerax es. Proiecit itaque ſuum lignum, & in ſerpentem ingentem redactum eſt, manusq; ſubleuata cernentibus apparuit candidiſſima. Quod Pharao miratus, magnatibus & multitudini circumſtanti dixit: En uere ſapiens magus, & nos arte magica de terra eĳcere proponens. Quid igitur hinc deliberatis? An uultis? Reſponderunt illi, fratriq; ſuo, termino dato per omnes urbes coadunatum omnes ſapientes magos cum adminiſtrationibus neceſſarĳs nuncios dirige. Illi deinde congregati loco dieq; præſcriptis, pompa populari comite, uelut extimante illos fore uictores, ad Pharaonem acceſſerunt quæſitum, quid illis patrata uictoria tribueret? P. Ille quidem pollicitus eſt, ſe ſuos amicos familiares futuros eſſe. Moyſe deinceps iniungente, quatinus ordirentur? illi proĳcientes funes & haſtilia, cõfirmabant per honorem Pharaonis, ſe uictoriã adepturos. Baculus aũt Moyſis proiectus, omnia opera deuorauit. Omnes itaq; magi uicti cõfitebantur ſubiecti, ſe Deum mũdi totius, & Moyſi, & Aaron adoraturos. Indignãs inde Pharao dixit, An ei creditis, anteq; præcepi? Iſte quidem uobis maior, uos artem magicã edocuit. Quod percipietis, cũ ueſtras manus & pedes ex oppoſito recidã, & deinde uos ſuſpendã. Dixerunt: Nos quidẽ hoc minime curamus, quoniã ad Deum trãſibimus, à quo noſtrorũ peccaminum ueniã, uelut primo credẽtes, ſperamus. Moyſen deinceps iuſſu noſtro gẽtem noſtrã educturũ præmonuimus, quoniã Pharao per urbes homines coadunaturus, eũ perſequi & aduerſari proponebat gentẽ ſuã animaturus, dicendo quod alĳ pauci eſſent, ſui uero multi, ego quidem Deus illos extraxi ab hortis ſuis, & fontibus, atq; theſauris, locisq; bonis, & eorũ hæreditates filĳs Iſraël tradidi. Moyſen aũt perſecuti per uiã prauã & inuiã. P. His illos & ècõuerſo uidentibus, Moyſis hoſtes pauefacti dixerũt, ſe iã ab hoſtibus eſſe captos. Quos ipſe cõſolans inquit: Deus me comitat, docturus nos, quónã modo liberabimur. Ipſe itaq; per me doctus, mare uirga pcutiens, ipſum diſgregauit: cuiusq; pars collateralis quaſi mons magnus apparuit, ſicq; credentes, Moyſen oẽsq; ſuos cæteris oĩbus, quod eſt mirandũ, ſummerſis, quod plures tamẽ minime credũt, ego Deus ſapiens & imenſus liberaui. Dic illis, qualiter Abrahæ quęrẽti patrẽ ſuũ utrũq; quẽ adoraret & inuocaret, reſpõderunt: Idola colimus, et in hoc pſeueramus. Et ipſe: Audiũt ne uos inuocãtes illa, uel bonũ malũue facient uobis? Reſpõderunt: Nos inuenimus parentes noſtros feciſſe talia. Et ille: Nõne ſcitis illa, quę uos adoratis, mihi eſſe inimica, et Deo meo creatori, boniq; doctori, uictusq; mei datori, & infirmitatis curatori? P. Idem me morifaciet, & ad uitam reducet, quẽ die magna meorũ peccatorum cõdonatorem ſpero. Tu Deus itaq; mihi ſapientiam præbe, bonisq; connumera, me ſtatuens illis æqualem, & in alio ſæculo ueridicum, & cohæredem in paradiſo, quam timentibus formoſam promittis, effice, patriq; meo ſuum errorem dimitte, meq; die illa non uilifices: qua nec Proles neque pecunia proderit, niſi tantum ad Deum uenienti corde puro. Malorũ aũt perſuaſoribus infernũ patefaciẽs, inquiet: Vbi ſunt quos adoraſtis Dei loco? proſunt ne nũc uobis, an obſunt? Illos quidẽ, & ąs adorabant,

Abrahã liberatus ab idolorũ cultoribus.

Homines impij cũ Belzebub et eius exercitu proijcientur ad inferos.

adorabant, totumq; Belzebub exercitum, in ignem capite subuerso deiciet. Quorum alius in alium cõtrouersiam & querimoniã aget: publicè uero confirmabunt, se uiam erroris secutos fuisse, quãdo præceptis diuinis fideiq; doctis nõ crediderunt, illis diabolis consentientes. Nunc autem prolocutore & uindice, ac extractore, amicoq; bono caremus. P. Si redire possemus, ulterius crederemus. Hæc mirabilia plures nequaq; credunt: Sed Deus immensus est, & omnia noscit. Noë gentem suam prophetis resistentem, sic allocutus est: Ego quidem ad uos mittor, nuncius ueritatis & fidei. Deum itaq; timete, me sequẽdo: qui nihil ob hoc à uobis postulo, sed à solo Deo rege mũdi. Illi uero dicebãt: Tibi quomodo crederemus, quoniam tantum textores plebsq; uilis sequuntur? Respondit, Sui quidem numerum, factorumq; suorum noticiam Deus habet: nec ego reiicere possum, qui sum nuncius tantũ & explanator. Illis aũt minantibus Noë lapidationẽ & mortẽ, nisi retrahenti se inde, ipse Deum sic precatus est: Tu Deus, me à gente cõtradicente disgregãs, me meosq; fautores libera. Illum igit, suosq;, saluauimus in arca. Quod licet mirandũ, pauci credunt: Deus aũt immensus, omnia dinoscit. Gentem Hat legatis contradicentem, Hut sic affatus est: Non timeatis, quin ego sum nũcius æquitatis & fidei. Timete Deum, et sequimini me. Nil ob hoc à uobis petetur, sed à solo Deo mũdi dño. P. En in locis excelsis ædificia struitis, mirandaq; facta in uirtute quę geritis, ut sic timore mortis careatis. Me uero sequendo Deum timete, qui uobis tribuit pecuniã, & pecus, atq; prolẽ, & hortos, ac fontes. Vobis aũt diei grauis malum futurũ pertimesco. Illos uero dicentes, unum eñ est & idẽ nobis incũbens, siue per te castigemur, siue nõ: cũ hoc tantũ priorum nugis assimileť, nec nobis malũ illud accidet: sicq; cõtradicentes nostris præceptis nos cõfundimus. Hoc tamẽ mirandum pluribus est incredibile: Deus aũt omnia sapit. Gentẽ item Themuth legatis resistentem Schale precatus est, ut se nũcium ueritatis & fidei sequendo, Deum timerẽt: qui illis absq; timore penitus suas possessiones dimitteret, uidelicet hortos, & fontes, ac messes, ac palmas fructũ dulcem & bonũ ferentes. Idemq; præcipit eis, in locis excelsis bonas domos efficere. Et dixit: Deũ timete, sequendo me, nil à uobis, sed à Deo mũdi dño petiturũ. P. Nefanda gerentes, & nil boni, destructoresq; terrarum nullatenus imitemini. Illi uero dixerunt: Tu non es nisi magus, & amens homo, sicut & nos. Vt te ueracem probes, miracula profer, atq; Dei præcepta. Qui respondens ait, hoc esse unũ. Camela semper illæsa die determinata potatum ex aqua accedat, & uos similiter: illam uero lædentes, malum capietis. Illis etenim deinceps eam interficiẽtibus, & se postea reprẹhendentibus, malum accidit. Quod mirũ, plures nequaq; credunt: sed Deus immensus omnia noscit. P. Loth † interrogatus gentẽ cõtradicentem prophetis, quare nõ timebat, inquit: Ego uobis mittor nuncius ueritatis & fidei, nil à uobis quærẽs, sed à solo Deo rege mundi, quẽ timeatis, sequendo me. Quid abutendo maribus, prætermittitis actum cum mulieribus naturalem, à Deo statutũ? Dixerũt: ô Loth, nisi te diuerteris ab huiusmodi persuasione, te nostra manus eiiciet. Ille quidem se suos actus abhorrere confessus, Deum precatus est, ut eum ab huiusmodi gẽte factisq; suis liberaret, per imbrẽ immissum residuos oẽs pessundedimus. Quod licet mirãdum, plures nõ credunt: sed Deus immẽsus omnia penetrat. Scaib quoq; gentẽ Aleicha cõtradicentẽ legatis quærẽs, quare nõ timeret, ait: Ego sum nũcius æquitatis

Vulgus rude Machumet secutũ est primo.

Argumentũ cõpetit in hæreses, non aũt in doctrinã Christi, ut Ioan. 7.

Hat cõtradicit prophetæ suo Hud.

Aedificiorum uanitas.

Themud resistit suo prophetæ Schale.

Fabulã cameli ut crambem sæpius ad mortẽ etiã apponit.

Loth.

Interrogatus, pro scisitatus, uel cum interrogasset.

Scaib uel Zhaibe ad Aleicha.

&

& iuris, nihil à uobis, ſed à Deo ſolo petens, quẽ timeatis, ſequendo me. P. Mẽſuras æquilibriter examinate, ne damni aliquid incũbat, ſeu detrimentũ, nec hominibus res ſuas uilificate, nec terras peſſundatũ eatis, timentes Deũ, ueſtri prædeceſſorumq; ueſtrorũ cõditorem. Illi aũt uocantes eum amentẽ, & nil ſuper hominẽ, rogabant, ut ad ſuæ ueritatis firmamentũ ſuper eos aliquas cœli ſciſſiones cadere faceret. Ille uero reſpõdebat, Deum ſuos euentus dinoſcere. Illis quidem cõtradicentibus, obſcuræ diei malũ grauiſſimũ & improuiſum incubuit. Quod mirandũ eſt, licet plures ignorẽt: Deus aũt ſapiens omnia noſcit. P. Cũ hoc tibi diuinitus miſſo ſpiritus bñdictus, penitusq; iuſtus tuũ cor penetrauit, ut cum eo caſtiges Arabice, & manifeſte. Has tamen uirtutes in primis libris deſcriptas, filij Iſraël ſcire deberent. Si librũ aũt hunc cuilibet traderemus ad legendum, nõ crederet eorum quiſq; adeò preſſimus incredulorũ corda. P. Non eñ credent ante mali grauis aduentũ, quod ſtatim ſubitoq; ueniet. Quo cõtingente, dicent ſe minime caſtigatos fuiſſe, mentiendo. Nullã enim gentem cõfudimus, niſi præmiſſo monitore. Nec enim cuiq; iniuriã fecimus. Aduentũ ne uelocẽ noſtræ uindictæ petunt? Quid eñ quantũlibet moræ ſpaciũ uitæ ſuę permiſſum prodeſt, ad malũ auferendum? Quod uere demum accidet. Hũc autẽ cõpoſuiſſe librũ diabolis tum difficile, tum impoſſibile fuit: cum ipſi procul ab audiẽtia ſemoti ſunt. Cum Deo nullatenus inuoces alium, ne damneris: teq; bonis atq; credentibus parificãdo, gentem propinquam caſtiga. Cui te minime ſequenti, dic: A tuis quidem operibus liber, illis diſſideo, me Deo pio cõmendans, qui cuncta uidens & audiens, uos oratũ ſurgentes aſpicit. Super peccatores aũt, & mimos cantilenarũ diſcurrentiũ, nil niſi falſa dicentiũ, diaboli quieſcunt, niſi pœnituerint, & credentes benefecerint, Deumq; iugiter inuocauerint, & poſt malum illatum ſe uindicauerint. Sciant autem increduli, quam uiam profecti ſunt,

Iuſtitia commutatiua.

Et librũ et ſpiritũ benedictũ accepiſſe Machumet à Deo.

Laus propria ſordet.

Nulla gens à Deo perdita, niſi prius admonita.

Diabolos nõ cõpoſuiſſe Alcoran: quia nõ audiunt. O Chryſippeũ acumẽ.

Poëtas uituperat, quum et ipſe poëtetur.

AZOARA XXXVII.

IN n. &c. Hęc ſunt ſecreta Alchorani huius, libri clari, uiam rectã docentis, & ſpem bonam pollicentis orantibus & decimantibus, ratione dieiq; futuræ credentibus. Incredulis autem, alio ſæculo perdendis, malumq; grauiſſimũ paſſuris, ſuos actus pulchros apparere fecimus. Ipſi quidẽ cæci ſunt. Tibi quidem hunc Alchoran ego Deus ſapiens, & optime cuncta diſponẽs, tradidi. Moyſes allocutus ſuam mulierem de foco uiſo, unde pollicitus eſt ſe laturum illi partem ad calefaciendum ſe, ſeu quem rumorem cõmodum adueniens illuc hic à me uerbum audiuit: Ego Deus mitis, mundi dominus, in nullis ſollicitus, in ignem tibi proficuum, & etiam cuicũq; poſcẽti ſtatuo, qui ſum incompræhenſibilis & ſapientiſſimus, teq; tuum proiicere baculũ præcipio. Illum itaq; proiectum Moyſes uidens, & quaſi quid erroneum uel dæmoniacum moueri, ſtatione relicta timens retroceſſit. Quem Deus conſolans inquit: O Moyſes, nullus apud me quiſquam paueſcat legatus, niſi tantum malefactor. Gerentem uice mali bonum, ego ueniam faciens pie ſuſcipio. Tua manus in ſinu tuo poſita, candidiſſima redibit. Illo deinceps ad Pharaonem gentemq; ſuam malam profecto, nouem cum uirtutibus, illi præſumptuoſi negabant eas, licet ueras agnitas, incantationibus annumerando. Quis eorum malorũ finis, percipito. Dauid itẽ & Salomoni ſapientiã ſimul & abundantiã, unde nobis grates ſoluerũt, præ cęteris bonis dedimus. Salomõ quidẽ Dauid ſui patris hæres cõſtitutus, inquit: Ego quidẽ garritus auium

Alcorã cõmendat ſubinde: quũ uendibili uino nihil opus ſit hedera ſuſpenſa, neque præconio.

Moyſis cũ deo colloquiũ repetit, nõ ut in Exodo legimus.

Salomoni Iudaica figmẽta attribuit, ut ſuprà.

auium noticiam didici, & præ cæteris Deo dante pluribus bonis abundo. Deinceps ille ſuis cum exercitibus tum dæmonum tum hominum, tum auium ipſum glorificãtium, ad locum formicarum uſq; peruenit. Quarum una perſuadente cæteris ſuarum cauearum ingreſſum, ne à Salomone ſuisq; neſciis cõculcarentur, Salomon ſubriſit dicens: Tu Deus immenſa tua pietate mihi uim & effectum tribue, ut de hoc cõmodo cæterisq; bonis mihi patriq; meo collatis, te dignè glorificem, opusq; gratum peragam, uirisq; bonis æqualis exiſtam. Auibus deinceps aſpectis, uppupaq; non reperta, qua lateret, quæſiuit. P. Ipſi quidem malum uel mortem immittam, niſi mihi aliquos rumores retulerit. Eo itaq; pauliſper immorato, illa ueniẽs inquit: Ego de Saba quidem tibi rumorem ueracem afferens, rem amplector tibi minime cognitam. Eſt ibi namq; mulier omnibus imperans, omnibus abundãs, alta maieſtatis ſede quieſcens, cui gentiq; ſuæ ſolem adorantibus Dei loco, diabolus cultum ſuum pulchrum reputans, eos aberrare coëgit. Non adorabant enim Deum cognitorem omnium occultorũ, cœleſtium atq; terreſtriũ, & uocum ac cogitationum, throni dominum, præter quem nõ eſt alius. Reſpondit Salomon: Ad tui dicti probationem, hanc meam chartam illis affer, & reuertere, ut quid acturi ſint, nobis innoteſcat. Illam itaq; uiſam magnatibus aduocatis regina perlegit, in ea uidens nomen Salomonis. P. Illi igit magnates conſulenti, quid ſibi uideretur inde gerendum eſſe, cum nil niſi cõſilio ſuo faceret, reſponderunt illi: Nos quidem fortes & audaces atq; potentes, tuo ſemper præcepto parebimus. Tuum itaq; uelle compleatur. Quibus illa reſpondit: Cum illi quidem potentiſſimi uillam quamlibet ingreſſi funditus eam proruant, ſuosq; potentes deprimant, illis tributum mittã per nuncios aliquos, ut per eos ipſorum uelle percipiam. Eos deinde profectos Salomon uidens, quæſiuit: An mihi pecunia ueſtra, unde plurimum gaudetis, proficere ſtudetis? Nónne mihi Deus maiorem & meliorem cõmiſit? Eam potius referte. Ego quidem cum exercitibus intolerabilibus uobis ſuperueniam, uosq; dedecoratos eiiciam. Illis itaq; diſcedentibus, Salomoneq; ſuum populum ſciſcitante, an eorum quis reginam in ſede ſuę maieſtatis prius adduceret, quam ipſa cum ſuis credens accederet: pollicitus eſt, diabolorũ quidem arte magica præcellens & efficax, ſe ducturum eam ſic coram abſq; læſione, priuſquam à loco ſuo diſcederet. Huius namq; rei potens extitit. P. Gyrauit quidam librorum peritia profectus, pollicitus eſt ſe facturum illud prius etiam, quàm ad ſe ſuos oculos diuergeret. His perceptis Salomon inquit, His ſuis muneribus mihi collatis Deus me pertemptat, an illi digne gratias & gloriam inde referam. Omnibus autem hoc facientibus, ſuæ prodeſt animæ: non agentem, Deus omnium dator parum curat. Sede quidem ſua iuſſu Salomonis in aliam redacta formã, ut ſic perciperetur, an ſui memor, an immemor eſſet illa, aduectam quærebant, an ſua ſedes talis eſſet? Quam talem ex opinione ſua perhibebat illa, & ab eius cultu quem adorabat Dei loco diſceſſit. Fuit enim incredula. Quæ pauimentum ingredi iuſſa, putans hoc eſſe aquam, pannis erectis crura detexit, ut tranſuaderet. Salomoni uero innuenti, hoc uitreum eſſe, illa reſpõdit: Quis mihi nocumentum uel impedimentum intulit, iam credenti cum Salomone in Deum totius mundi regem? P. Schale miſſus genti Themut, ut ei Deum adorare perſuaderet, cum illius diſgregatè altera pars cõtrouerſaretur, quæſiuit, cur potius ad bo-

De regina Saba fabulatur magnifice, ut ad Salomonem uenerit.

Schale ad Themut.

num

num quàm malum illa mala properaret? Si ueniam à Deo postularet, adipiscereturꝰ Responderunt: Tú ne tuiq; fautores estis nobis augurium? Quibus ille: Apud Deum tantum est auguriorum effectus atq; peritia: quod uos nescitis. In Medina manebant nouem cohortes terrarum uastatores, boni uero nullius authores. P. Illi quidem per Deum asserebant, se peremturos eum mulieremq; suam noctu, dicturosq; petentibus, se nullatenus eorum interfectores nouisse, hocq; probaturos. Illis autem dolosis & proditoribus nos callidiores, ingenium ab illis improuisum obiecimus. Ob suas namq; malicias eos destruximus, suasq; domos euacuauimus: credentes autem atq; timentes saluauimus. Ex hoc autem sapientes mirari queunt. Loth autem suã gentem increpanti, quoniam uiris abutentes, suis neglectis fœminis, insaniebant, respondebat: Ille, gensq; sua tota balneis utentes eíciantur. Nos autem eum, omnesq; suos fautores, præter fœminam suam annosam atque decrepitam, liberantes, residuos per pluuiam castigatis incredulis pessimam secuimus. P. Gratia diuina salusq; super Dei gentem electã, incredulæ præcellentem. Quis aquas ad speciosarum arborum ortum è cœlis dimisit, omniaq; creauit, nisi Deus? Hi uero nil creare potentes, à recto digrediuntur. Quis item terram stabilitate fundauit, & in ea montes & aquas ac maria distinxit? uentis obedientibus imperat? indigentibus inuocando respondet, & malum aufert? cæterosq; cæterorum uicarios efficit? in umbris noctis terra mariq; ducatum præbet, præter Deum? Item ipse quidem primus creator omnium, omnia secũdò uiuificabit: uictum è cœlo terraq; tribuit. Vestri tamẽ plures immemores & negligentes sunt omnium harum Dei uirtutum, collatorumq; beneficiorum. Ipsi quidem omnium altissimo molestũ est, quod illi participem ponunt, præter quem non est alius Deus: nec ipsi suum dictũ demõstrare queunt. Præter ipsum autem nemo scit cœli terræq; secreta, nec horæ publicæ resurrectionis: Vnde plures ambiguiter ratiocinantur ut cęci. Dicunt enim: Nos patresq; nostri in terram & ossa redacti, quomodo resuscitabimur? Hoc tamen antiquorum dictum mirabile, nobis nostrisq; patribus sæpius est relatum. P. Tu uero cæteris persuade, ut per terras eant fines malorum perscrutatum, nil curans de illis, nec inde sollicitus, quod quærunt: Quãdo continget hora illa, si ueritatis es cõscius? Quibus tu respõdeas: Forsan cito. Deus est autem in suam gentem beneficus, licet pluribus ingratis, qui suorum secreta cordium dinoscit. Liber enim euidens & clarus, nullum occultum prætermittit. Hic Alchoran filijs Israël maximam partem eorum, in quibus dissident, patefacit, uiam rectam & ueniam bene credentibus ostendens. Deus autem omnia noscens, suo iudicio cunctorum controuersias discutiet. P. Tu super uerum euidens confirmatus, Deiq; tutelæ subiectus, nec mortuos seu surdos, quoniam in errorem diuertunt Dei præceptũ audire, nec cæcis uiam rectam ad erroris sui repulsam aperire, nullos tandẽ nisi bonos, præceptisq; nostris parẽtes corrigere perfecte poteris. Quando nostrum mandatum illis accidet, & incumbet illis, quoniam infirmi sunt, bestiam è terra colloquentem producemus die, qua partes quarumq; gentium uobis cõtradicentes coadunabimus, dimouentes eas incarcerabimus. Quibus aduenientibus dicemus: Vos nescientes & obdurati nostris præceptis contradixistis: uos quid sciuistis? Ob suum malefactum elingues, mutiq; fiẽt. Nónne uident, nos noctẽ quieti somnoq;, diemq; luci deputasse? Hoc quidem

Medina regio.

Loth.

Disputat unũ Deum uerum esse colendum.

Resurrectio generalis mortuorum.

Alcorã explicare quæstiões controuersas Iudæorum.

Nõ omnes capaces Alcorani.

Bestiæ loquentes, nimirum ut asina Balaam.

Iudicij ultimi horrēda facies malis.

dem ſapientibus eſt mirandū. Die ſonitus buccinę uniuerſa cœli terræq; turbata, niſi quē Deus uoluerit, cito uenient, montes uiſu congelati, ſicut nubes promouebuntur, Deo hoc faciente: qui cunctorū actus dinoſcens, omnia ſapienter & optime fecit. P. Cum beneficio ueniens, optimum munus inueniet, turbationis illius diei ſecurus, & intimidus manſurus. Afferens autem peccata, faciem ſuam in ignem ſubuertet. Vnicuiq; merces pro ſuorū operū modo rependetur. Mihi quidem non eſt iniunctum, niſi dominum ciuitatis Haram adorare, & in eum credere cuius ſunt uniuerſa, & Alchoran hominibus euidenter legere, & per ipſum caſtigare. Opus autem cuiuſque reſpondebit. Deum glorifica, & ſuppliciter adora, qui te ſuas uirtutes edocēs, tuorum operum nullatenus erit negligens.

Mandata Machumeti à Deo.

AZOARA XXXVIII.

Hiſtoriam de Pharaone à Moyſe optime perſcriptā perperā replicādo conſpurcat.

IN n. &c. Volumen iſtud cuidens, cuius hæc ſunt miranda, ueram hiſtoriam de Pharaon & Moyſe, tibi cæterisq; credentibus pandit. Pharao præſumptuoſus, ſe nimium extollens, gentemq; diſgregans, partem debilitauit. Ille namque diſtractor prolem illius uita priuauit, fœminas autem uita donauit. Deus uero commodus atque propicius, Aegyptijs debilitatis eos præcellens, & imperantes, ac hæredes, ac ditiſſimos effecit. Pharaoni quidem & Hemen exercitibus ſuis timorem immiſit. Matrem Moyſis| ipſum lacte ſuo nutrire, timoreq; ſuperueniente in mare proĳcere ſine moleſtia pauoreq; præcepimus, eam de reditu ſuo certificantes, & ipſam de illo legato futuro lætificantes, qui gentibus quibuſdam Pharaonis, uelut hoſtis ſuus aduerſaretur. Ipſe namque Pharao, & Hemen, totusq; ſuus exercitus errabant. Mulier autem Pharaonis, dicens illum purum, honeſtum, & commodum, ſeu filium adoptiuum ſibi futurum, mortem illius diſſuaſit omnibus illum ignorantibus. Matris uero Moyſis animus motus atque turbatus, ferè rem penitus reuelauit. Sed nos cor ſuum obſtruendo firmauimus. Illa itaque credens, illius ſorori præcepit, quatinus fratrem ſuum ſcrutaretur. Eum itaque cæteris neſcientibus, aliunde ueniens recognouit illa.

Pro filia Pharaonis uxorem ponit.

P. Omnibus nutricibus adductis, per me factis haran, ſua ſoror inquit: Ego ducam eum domum, qua nutrietur optime, ſuſcipieturq; beniuole. Ita cor & oculos matris quieſcere, dictumq; noſtrum uerum apparere, licet pluribus hoc ignorantibus, reductu Moyſis ad ipſam perfecimus. Ipſi quidem uiro facto diſcretionem, optimamq; ſapientiam præbuimus. Ita bonis benefacere conſueuimus. Ipſe deinceps in hora ſuæ genti minime præuiſa, ciuitatem ingreſſo, duorum hominum uiſorum ab illo alternatim in ſuam mortem enitentium, alter uidelicet de gente ſua, ſuum auxilium in alterum, ſcilicet ſuorum hoſtium unum precatus eſt. Hoſtis ita manu ſua repulſus periĳt. Quo uiſo conquerendo perhibens, hoc eſſe factum dæmonis deuiatoris, hoſtis humani generis, ſeq; precaſſe confitens, à Deo pio condonatore ueniam adeptus eſt, & dixit: Licet hoc mihi beneficium tu Deus dederis, illis malis hominibus ulterius apparere non audebo. Vrbem tamen deinceps ingreſſus, ante repertum hominis, cui ſuffragium attulerit, timere non ceſſauit. Illo uero uocibus eum inſequente, ait Moyſes: Deſiſte ſodes adeò contumelioſus & malus exiſtere, mihiq; ſuffragium præſta. Quod ipſe renuens, exclamauit: An me, ſicut & alium heſterna die, perimere quæris? Te quidem in terra nullatenus potentem eſſe uolo, cum malorum meorum

Aegyptius à Moyſe occiſus. Exod. 2.

ſce

sis exactor. Quidam autem à capite ciuitatis aduenies, inquit: O Moyses, populus ille te morti tradere nititur. Ego uero tibi fidelis existo. Exiuit itaque timidus, sibi cauens, & deprecans Deum, ut eum à gente mala protegeret. P. Ad terram autem Madian facie sua uersa, dixit: Deus forsan me uiam rectam docebit. Madian quidem aduenies inter homines adaquantes pecora, duas puellas pro uerecundia retrocedentes inuenit. Quæ ab illo quæsitæ causam recessus, dicebant, se nequaquam aquaturas antè pastorum discessum, cum illæ uerecundæ patrem antiquum haberent. Ille deinceps eas adaquare faciens, in umbra discedendo dixit: Tu Deus mihi nil habenti necessarium, aliquid tribue. Qui deinceps aduocatus per alteram puellarum, uerecundè dicentem, Pater meus tibi nostram adaquationem remunerare proponit: accedens omnes suos euentus prodidit. Cui ille, illum consolans, inquit: Ne timeas, iam enim à gente mala liber es. Altera filiarum postulante patrem, ut eum sibi clientem & mercenarium, uelut fortem atque fidelem conduceret, pater Moysen allocutus est: Vt harum mearum filiarum ducas alteram, annis octo, seu te uolente, decem (ego namque tibi futurus commodus, nil contra tuum uelle postulo) seruias, exigo. Cui Moyses respondens, & absque sollicitudine fauens, Deum illius pacti testem aduocauit. Termino deinceps completo, mulierecq; ducta, focoq; uiso in monte Sinai, fœminæ suæ gradum sistere præcepit: donec uel inde rumorem aliquem, uel aliquam ignis portionem, ut illa se calefaceret, afferret. Veniens igitur à parte dextra ad arborem fructificantem, uocem huiusmodi percepit: O Moyses, ego sum Deus, mundi dominus. P. Moyses Dei iussu suum baculum proiiciens, ipsumq; mobilem quasi dæmoniacū perpendens, pede moto recessit, nil tamen mali suscipiens. Ipse autem iussu nostro deinde rediens securus, & manum suam in sinum mittens, & hale coniungens, ipsam exire candidam uidebat. Ille quidem iussus has demonstrare uirtutes Pharaoni, gentiq; suæ, male respondit: O Deus, ego reus apud illos ob homicidium statutus, timeo perimi. Fratrem meum Aaron expeditioris linguæ, maiorisq; facundiæ, ut mihi sit adiutor, uerborum meorumq; probator, contradictionisq; discussor, mecum mitte. Cui Deus inquit: Te fratre tuo corroborabimus, & iudicium atque uim ac discretionem conferemus, & cum tuis fautoribus uincere faciemus absque læsione. Illos itaque uestras uirtutes ostendentes, cæteri magos esse perhibebant, cum nec patres sui prius talia uidissent. Moyse dicente, Deum agnoscere uerace, & habiturum finem bonum, qui minime prodest retrocedentibus, Pharao taliter magnates suos atq; plebem affatus est: Deum præter me scire non potestis. Hemen autem illi artifici Pharao præcepit, quatinus ex lateribus turrem munitam adeò sublimem sibi strueret, ut Deum Moysis transcenderet: quem nil dicere nisi falsum opinatus est. Illum igitur insurgentem in nos iniustè, nec opinantem se rediturum ad nos, cum exercitu suo sumptum in mare summersimus. Ecce talis eorum finis extitit. P. Hos sic igni deputatos, in hoc sæculo malorum copia confusioneq; pressimus, & in futuro maioribus pœnis affligemus, nullum uindicem habituros. Post prædecessorum confusionem Moysi librum præbentem lucem, uiamq; rectā, & ueniā ac sapientiā credentibus, præbuimus. Tu quidē nequaq; tunc partē occidentalē obtinens, nec inde testis, nec uisor affuisti; Sed nos uitæ longitudinē per ge-

Moyses profugit in Madian.

nerationum ſeriem extendimus. Tu rurſum minimæ genti Madian prædi-
catum miſſus fuiſti, ſuis ſibi legatis traditis. Moyſe rurſum legem accipiente
Machumet doctor imperitiſſimorum. in monte Sinai, nequaq; affuiſti. Nunc autem te diuina pietas miſit, prædi-
catum gentibus, atq; doctum eas, minime prius eruditas. Si malum quidem
ob ſuarum manuum opera prius illis incubuiſſet, dicerent: O Deus, Si no-
bis nuncium mitteres, eum ſequentes in te crederemus. Noſtris autem præ-
ceptis aduenientibus, inquiunt, Se talia uelle, qualia Moyſes attulit, quibus
plures cõtradixerunt, affirmantes eos magos eſſe manifeſtos, ſicut & te mo-
Habemus autẽ Moyſen et prophetas, & apoſtolos, ipſumq; Chriſti Euangeliũ. Cur igitur nõ obtemperatis, ô Machumetiſtæ? derni. Quibus tu dicas, librum iſto meliorem noſtrum dictũ affirmantes af-
ferte, eumq; beniuole ſequar. Illis uero minime tibi reſpõdentibus, ſcias eos
nil niſi uoluptates ſuas et uota ſequi. Quis huiuſmodi incredulis liquentibus
uiam Dei, nõ dirigentis malos ad eam, deterior exiſtit? P. Sermones ſeria-
tim ſequentes ad hominum doctrinam contexi mus. Quibus uiri iam libro
prius ditati perceptis, & electis ſe credere confitentur, eosq; diuinitus poſi-
tos affirmãt. His quidem ſuum duplicabitur beneficium, eo quod induraue
runt, & beneficijs peccata ter ferunt, bonaq; ſibi data bene diſtribuerunt,
auditisq; mendacijs recedentes dixerunt, Nos quidem noſtram ſectam recu
ſauimus: Salus ſuper nos, ueſtra uobis opera, nobisq; noſtra reſpõdebũt. Tu
Niſi Deus trahat hominẽ, doctor nil efficiet. nullos, niſi Deo faciente, in uiam rectam diriges. Dicunt increduli, Si tuam
tecum uiam proficiſcimur, è terra forſan eijciemur. Non nos undiq; uictum
diuitiasq; ferri ad tuam haram fecimus? Omnium uillarum à nobis diſtracta
rum manſiones nulli, niſi perpauci, pòſt reædificabant. Nos autem omnium
hæredes ſumus, qui nullam uillam niſi præmiſſo nũcio gerenda prædicante,
Diuitiæ contemnendæ. eamq; malorum hominum tantum confudimus. Vobis quidem nullam pe-
cuniam, niſi mundanam, & illius ornatum, quibus apud nos meliora ſunt,
præbuimus. An ſenſu caretis? P. Mundanæ pecuniæ diues, in ſæculo fu-
turo perdetur. Omnis pactum à nobis cum illo firmatum proculdubio
reperiet die, qua Deus interrogabit de participibus poſitis. Illi quibus hoc
uerbum Dei unum pertinet, inquient: O Deus, nos ad hoc per illos deducti
fuimus, iam uero recedimus. Deus autem iniunget, eius aduocare partici-
pes. Quibus deinceps aduocati nil reſpondebunt, eorum uiſo periculo, qui
rectam uiam in hoc ſæculo minime ſecuti ſunt. Quos Deus interrogabit:
Cur legatis non paruerunt, in cæcitate ſtultitiaq; manentes, nec ab ijs peri-
tiæ quicquam perſcrutati? Qui pœnituerit, & credens benefecerit, Deo pro-
Prædeſtinationis aliquã umbram attingit. pitiante bonis aſſociabitur. Deus enim incredulorum dicta minime curans,
ore prolata, cordeq; retenta perſpiciens, cui ſoli gratia debetur, omnes in
hoc, ſæculoq; futuro, omneq; iudicium, & ad quem omnium fiet reditus,
quem uult eligit, omneq; uelle ſuum producit. P. Si Deus ipſe noctem
continuam protraheret, quis diem induceret, uel è conuerſo? Non auditis?
nónne uidetis? Ipſe quidem ſolus ſua pietate diẽ motui quæſtuiq; neceſſario
rum, noctem quieti condidit. Vnde grates illi maximæ reddendæ. Cum ad-
uocatis participibus iudicij die, & de quaque gentium adhibitis teſtibus ſui
Iudaica fabula de Karone quodã, ſiue Core, ſiue alium intelligat. cultus, & orationem fidei quæremus, agnoſcent omnes increduli unũ ſolum
Deum & ueracem eſſe, ſeq; prius erraſſe cõfitebuntur. Karon cuidam ſub-
iecto Moyſi tantam theſauri copiam cõtulimus, quod ipſius claues ſolæ ca-
melũ fortem geſtantẽ eas, ferè preſſere. Quẽ ſui præmonentes, ſic affati ſunt:
Tuam pecuniã nequaq; tibi gaudium ſeu ſpem extimes, ſed tuæ partis hu-

ius

ius sæculi non oblitus, illinc aliud sæculum tibi compara, & à malis operibus cessans, cæteris, ut tibi Deus, beneficus esto. Tibi namq; cõsimiles aliter agentes Deus abhorret. Ille uero respondebat, hoc sibi nullatenus esse datum, nisi tantum sapientia sua. Nónne uidit multas gentes tum eo potentiores, tum ditiores, à Deo fuisse destructas? Nónne culpas incredulorum finemq; perscrutari uoluit? Illum deinceps cum summis ornatibus exeuntem, amicis mundi præferentibus, illiusq; pecuniæ maximæ consimilem quantitatem optantibus, sapientes responderunt, eos malum et uotum & uerbum fecisse. apud Deum enim seruatur optima remuneratio, quam solum timentes & benefacientes adipiscẽtur. P. Tellure deinceps illum domumq; suam cum pecunia tota funditus absorbente, cum nec ipse nec alius eum protegere posset à Deo uindice suo, prius desideratores pecuniæ se redarguendo dicebant: Vere Deus omne uelle suum complens, cui uult, commodum atque potentiam confert. Vobis quoq; ferè consimile contigit. Deus enim incredulos nullatenus diligit. Nos alĩus sæculi curiam daturi, supplicibus in nos nullatenus insurgentibus, nec terras uastantibus, sed timentibus, splendidissimam mansionem tribuemus: quo quisque beneficijs uenturis suis meritis melius accipiet. Cum peccatis autem ueniens, secundum opera sua tantum mercedem sortietur. Qui tibi misit hunc Alchoran, te die futura ad se reducet, discussurus qui uiam rectam, quiq; falsam secuti sunt. Tu librum ex insperato tibi missum habens, ab illius mandatis nequaquam ulterius digrediaris. Ne sis incredulus, uel incredulorum adiutor, nec cum Deo Deum alium, cum ipse sit solus, participe carens, inuoces: Præter quem solum omnia pereunt, & ad ipsum iudicia facturum redibunt omnia.

Benefaciendo thesaurus ad futurum sæculum reponendus. Luc. 16. etc.

Videtur somniasse aliquid de supplicio Core, Dathan, Abirõ, Nũ. 16. Curiã pro palatio aliquoties dicit.

Alcoran commendat.

AZOARA XXXIX.

IN n. &c. Peccatores falso iudicãtes, se bonorũ fore uictores, opinati sunt, me passurũ eos dicere pro suorũ antecessorũ cõsuetudine, uidelicet quod credant: Cum ipsi potius fidei nullius, & increduli, cordisq; praui sint, egoq; dinoscã, quis uerũ, quis falsum proferat. Sperans se Deo couiendũ, cuncta uidenti & audienti, hoc apud Deum ratum inueniet. Prædator & expugnator, nõ nisi sibi tantum operantur. Deus enim ob curam hominum & actus parum sollicitatur. Pœnitenti, beneq; gerenti, suorum peccatorum pondus auferens, mercedem suis actibus maiorem tribuã. Omnis homo bonus, suis parentibus benefaciat: Illos tamẽ nullatenus sequens, si precentur eum, ut cũ Deo participem ponat, uel malã legem imitet. Vos enim omnes redibitis ad me, omnes uestros actus reuelaturum. Credentes, & benefacientes, bonis associabimus. Sermonem cõfitentium se in Deum credere, de illo tamẽ male loquentium, iramq; diuinam, in eadem trutina libra: aut quare diuinitus aduenientem, se nobiscum adhæsisse confirmant. Nónne Deus dinoscens credentes & incredulos, huiusmodi mentes hominum illis etiam perfectius penetrat? Incredulorum persuadentium credentibus, ut suam uiam sequantur, illis falsẽ permittendo, se laturos eorum peccata, cum hoc sit illis impossibile, suorum peccatorum mole pressis, sermo sæculo futuro pertractabitur. Noë uestrum legatum inter suos annorum mille spacio minus quinquaginta annis moratũ, suosq; fautores in arca saluauimus, cæteros autem diluuio summersimus: quod est sapientibus mirandũ. Abraham item suæ genti persuasit hęc dicens: Deum inuoca, timens ipsum. Hoc est em̃ omnium optimũ. Illius

Mali uana spe ducuntur.

Milites iam acceperunt mercedẽ suã. At quoties promittit eis cœlum? Pietas in parentes.

Fallax sponsio eorũ, qui recipiunt in se culpam, si quem seducant. Noë ætas. Abraham.

loco nullatenus adores idola, nequeũtia uobis uictũ dare: quem ſolus Deus omnibus glorificandus tribuit, ad quẽ omnium fiet reditus. Non mireris, ſi tibi cõtradixerint, cum prædeceſſoribus quoq; contradicebatur. Legati quidem eſt præceptum, aperire tantum, & nunciare. Nónne uident Deum homines creaſſe, quos ſecundo leuiter uiuificabit? Peregrinatum addiſcãt euntes, quoniam Deus omnipotens huic bonum, illi malũ, pro uelle ſuo faciens, omnia creauit, ſecundoq; uiuificans ad ſe reducet. P. Vobis eſt impoſſibile quicquam in cœlo ſeu terra mandare. Solus enim Deus ueſter uindex eſt atq; conditor. Contradictores præceptorum ueſtrorum die reſurrectionis à noſtra miſericordia ueniaq; deſperati, graue malum patientur. Gens autem ſua nil aliud reſpondit, niſi quod uel cædi uel combuſtioni tradetur. Deus autem eum ab igne liberauit, quod eſt credentibus mirãdum. Imagines quidem Dei loco in hoc ſæculo adorantium, alĳ die futura repræhendent alios, & maledicent, ad ignem ituri ſine uindice. Loth illum ſequendo, Dei ſapientis & incompræhenſibilis uiam ſecutus eſt. Ipſi quidem Abrahæ dedimus Iſaac atq; Iacob, librumq; legiferum, & de prole ſua prophetã excitauimus. Ipſeq; diues in hoc ſæculo, bonis in alio adnumerabitur. Loth conqueſto gentem facere ſcelus nuſquam antea perpetratum, hinc maribus abutendo, tum uias abſcidendo, tum cætera nefanda gerendo, illa reſpondit: Vt te uera cem probes, diuinam exerce uindictam. Ille uero Deum inuocando precatus eſt, ut ab illis maliuolis & flagitioſis ſe uindicaret. P. Nuncĳs ferentibus Abrahæ gaudium, & dicentibus, ſe deſtructuros uillas illas ob maliciam inhabitantium: Abraham intimauit, Loth earum inhabitatorem eſſe. Illi quidem confeſſi ſe hoc ſciſſe, polliciti ſunt ſe liberaturos Loth, atq; ſuos, præter fœminam ſuam decrepitam. Et hoc idem dixerunt, uenientes ad Loth, ipſos timentem, & ab eiſdem poſtea cõſolatum & edoctum, illos immiſſuros cœleſtem uindictã uillæ, propter maliciam hominũ. Huiusq; rei manent adhuc manifeſta ueſtigia cũctis admiranda. Schaib uenienti ad gentẽ Madian, prædicantiq;, ut Deum adoraret, & de die futura ſperaret, nec terras expugnaret, illa cõtradixit. Vnde eam cõfundente fulgure, ſuarum domuum alia ſuper aliam remanſit. Hath & Themuth fines atq; loca, & Pharaonis, & Hamer, atq; Karon, præſumptuoſorũ ſimiliter nouiſtis. Quorum nullus uictor neq; uindex ſui, quin ob culpas ſuas eos dirueremus, eſſe potuit. Eorum ẽm quo facta uento diſperſimus, quoſdam uox diſſipauit, hos tellus abſorbuit, illos aqua ſummerſit. Deus tamen nemini malum fecit, ſed ipſi ſibi nocuerunt. P. Adorans alium Dei loco, comparabilis eſt araneæ, domum ſibi cunctis deteriorem & fragiliorem texenti. Quid autem adoretis Dei loco, Deus ipſe dinoſcit. Noſtra quidem exempla ſæpius allata ſoli ſapientes diſcernunt, quibus diuina cœli terræq; creatio manifeſtum eſt miraculum. Librum tibi miſſum lege, & iugiter ora. * oratio namq; fornicationes, cæteraq; nefanda remouet: Deumq; cũctos actus dinoſcentem inuocare, maximum meretur meritum. Omnes homines legum, præter malos, honeſtis uerbis *diſputãdo ſemper alloquere, & confitere te in Deum credere, & præceptis ſibi miſſis parêre: cum Deus ſuus ſit tui Deus, & omnium omnibus adorandus. Eorum quidam, quibus librum dedimus, illi credunt: quidam autem, uidelicet mali, nequaq;, qui ſemper præcepta ueſtra renuentes, diuinas uirtutes ſuper ſe deſcendiſſe poſtulant. Sed tu dic, ſolius Dei præceptum atq; uirtutem

Legati officiũ.

Deus qui creauit homines, facile quoq; mortuos ſuſcitabit.

Simulachra cõ lẽtes dãnantur.

Loth.

Abraham.

Sodomæ & uicinarũ urbium ſubuerſarum ueſtigia.

Schaibe Madianitarum propheta.

Hath.

Pharao.

Karo.

Adorãtes alienos Deos, araneis ſimiles.

quæ parabola cõcinna Machumetis non eſt: ſed uſurpata olim Iob. 8. Eſaiæ. 59. Oſeæ. 8. etc.

**Orationis ſanctæ uis.*

**Modeſtia in diſputando ſeruanda.*

præceptum ſanè inculcandum Machumetiſtis, et magiſtris noſtris.

tutem esse, te uero solũmodo legatum. Nunc̃ illis nec leges, nec manu scribes, quin hoc esse falsum, nõ Dei mandatum iudicent: licet corda sapientum manifeste uideant illud nil nisi diuinum. P. Nónne sufficit illis me misisse tibi librum legendum illis, patefacientem diuinam pietatem & sapientiam credentibus? Tu constanter dicito: Deus uniuersa cœli terræq́ dinoscens, mihi uobisq́ testis atq́ iudex sufficiens interfit. Obedientes mendacijs, & in Deum nõ credentes, die futura perdentur. Eos enim ad malum festinantes, quibus & iam accideret, nisi propter Dei pactum firmatũ subito quidem incumbet, illis nil inde tractantibus gehenna circũdabit, undiq́ malũ atq́ dolorem inijciens, me tunc dicente: facta uestra gustate. Vos boni credentesq́, me, cui subest terræ capacis immensitas, inuocate: uobis tutelæ meæ cõmendatis, mercedem maximã daturũ, paradisum mundi gradibus distinctã, & aquarum fluxu iocundã. Omnis em̃ anima mortẽ gustabit, & nos deinde uisitabit, qui uos & animal omne, etiã suum lucrari uictũ impotẽs, pascit, omnia uidens & audiens. P. Illi quæsiti, quis cœlos & terram creauit, & solem ac lunam currere fecit? Respõdebunt, Deus. Cur igitur nõ credunt? Ipse quidẽ omnipotens & sapientissimus, cuilibet pro suo uelle uictum, cæteraq́ bona tribuit. Interrogati, quis de cœlis aquas ad terrenorũ uitam & ortũ demisit? inquient, Deus. Deo gratias. Eorum pars plurima nescia cæcaq́ permanet. Huius quidem sæculi uita nil nisi ludus est, & ludicrum inane. Alius autem sæculi uita melior est, atq́ uerior. Nauem ascendentes, corde deuoto Deum inuocant: Egressi, siccoq́ statuti, en recedunt. Nostris item præceptis resistendo, nónne uident, quod nos terram Haram timoris expertem fecimus? quò nostro præcepto proficiscuntur homines? Mendacijs, & nõ nostris præceptis fauẽtes, quibus nullus est deterior, & in Deum nõ credentes, gehennã mãsionem perpetuã sortient̃, uelut benefacientes paradisum, quibus nostras uias patefecimus. Deus quidem bonorum est illis propicius, atq́ misericors.

Alcoran.

Demonstrat, in solo Deo salutẽ uniuersam collocandam esse.

Vita præsens fabula.

In periculis homines religiosi. Mecha.

AZOARA XL.

IN n. &c. Agentibus in terra propinqua pessimaq́ Christiani superati, post IX. annos eorũdem uictores per Deũ, cuius sunt prima postremaq́ mandata, facti sunt. Vnde die illa uindicta Dei condonatoris atque pij, credentibus in ipsum gaudium fert. A Deo nunciatum nunquam fallit. Plures hominũ hoc nesciunt, huius sæculi uitã apparentem agnoscẽtes, alĩus minime. Nõne sua corda perpendunt, Demu cœlos, & terrã, omniaq́ interposita cum ueritate, terminoq́ noto creasse? Cur igitur nõ credunt illum eos resuscitare potentem? Peregrinando uideant finem antecessorum suorum, illis potentiorum ac ditiorum, terræq́ minima miranda componentium, terrasq́ plures colentium: quibus post aduentum legatorum mira facient, iã malum illos uelut contradictores & irrisores destruens incubuit, Deo nociuo nemini: Sed ipsimet sibi plurimum officiunt. Deus omnium origo principalis, ad se redire faciet uniuersa. P. In aduentu diei postremæ, increduli penitus desperati, nullum à participibus positis suffragium, seu uindictam sentient: Sed eorum alius alijs contradicens, & non credens aduersabitur, ipsiq́ malum patens & præiacens incurrent. Benefacientes autem atq́ credentes, paradisum lætitia plenam ingredientur. Deum uitæ mortisq́ datorem & resuscitatorem, qui uos de terræ limo plasmans, multitudinem terricolarum deinceps eduxit, & è nobis fœminas uobiscum mansuras, di-

Christiani uicti post annos IX. uictores. loquitur de bellis imperatoris Heraclij cum Persis.

Deus omnium origo et finis. Ex quo, et per quẽ, et in quem omnia sunt. Rom. 11.

Deus unus adorandus.

lectionisq; uinculo cõnectendas edidit, cœlo terraq; glorificandus, uespere manecq; horis singulis inuocate. Ipse quidem cœlorum terręq; cõditor, aquas de cœlis ad excitandã terram dimittit, corruscationẽ cœlorum uobis timorẽ atq; spem afferentem aperit, linguas multifarias coloresq; multiplices distinxit, noctem quieti, diem necessariorũ acquisitioni disposuit: Cuius iussu cuncta creata sunt. Quẽ omnium regem adorant uniuersa, ad eum nutu suo reducenda, absq; difficultate. Ipso namq; uocante statim accurrent uniuersa: quæ cuncta discretis & sapientibus sunt admiranda. Ipse sublimis & incomprehensibilis, uobis diuinas & excellentes similitudines de uobis & illis, quos in suis bonis uobis commissis participes ponitis, prætendit, quærens an uosmet illis parificetis, cum illos uelut animas uestras timetis? Me taliter res sapientibus discernente, malefactores tamen suas uoluptates stulte sequuntur. Quis enim patefaciet uias rectas illis, quos Deus aberrare facit, & à uindice tutoreq; destituit? Cor tuum beniuole uerte ad legem diuinam, immutabilẽ, omnibus diuinitus missam gentibus. Hæc est enim lex recta, licet pluribus nescijs. Illã itaq; sequere, diligenter tuã faciem ad Deum dirigendo cum timore, & orando iugiter, ne sis incredulus. P. Cohortum leges discrepantium quæq; sue legi cultuiq; cõgaudet: omnis tamẽ malo superueniente, Deum adiutorem inuocat. Quidã aũt misericordia diuina suffragioq; sustẽtati, declinant item ad scelus, primũ increduli facti: nostra negantes munera, eorũ noticiam futurã expectet. Plures hunc librum lucidũ sibi diuinitus datũ adepti, colloquio dicentiũ se nequaq; in Deum credere, potiuntur. Gens aũt quæ nostræ misericordiæ datoq; beneficio cõgaudet, peccato uero maloq; pro suarũ manuũ operibus incũbente desperant, nõne uidere queũt, Deum abundanter & illaboriose uictũ cæteraq; bona cũctis tribuisse? Opus præcellens & optimum est, propinquis, & pauperibus, ac mendicis sibi danda præbere, omneq; beneficiũ duplici mercede remunerabit. Suam fœnerando pecuniam augens, apud Deum nõ fructificat, nec crescit. Ipse quidem cunctis uictum & diuitias præbet, uitæ mortisq; dator, & omniũ resuscitator: quod participum nullus facere potest. Ob incredulorũ opera malum à Deo secundum suã mensuram sumentium, ut sic cõuertantur, mari terraq; scelus apparuit. P. Fines prædecessorũ suorum, quorũ pars plurima mansit incredula, gyro uagando perquirite. Faciem uestrã ad legem rectã uertite, anteq; dies ueniet uere uentura: qua fiet distinctio cedentiũ ad ignem, & ad paradisum. Et Deus abhorrens incredulos, quẽq; pro suis meritis remunerat, cuius imperio parẽt uenti. Spem bonã sæpius hominibus afferentes, quo iubente naues promouent, manusq; sua uobis omnes possessiones uestras tribuit. Uestris digna gratibus. Cuiq; gentiũ nostris legatis missis, mãdatisq; relatis, ego credentiũ & bonorũ uindex, illos à malis liberaui, qui uẽtis ut nubes per cœlum diffusas afferant, easq; dissipando pluuiam faciant, homines prius desperatos spe bona cõfirmante, impero. Deus ita terram mortuã uiuificat, qui similiter mortuos resuscitare poterit, cũ sit omnipotens. Si uentum aũt turbidum seu croceum immiserimus, fient increduli, Deo cõtumelias inferendo.

P. Mortuos nequaquam seu surdos audire, uel cæcos à uia praua diuertere, nullos tandem nisi credentes, audire faciens. Deus enim sapiens, omnia prout uult operãs, hominem de re fragili cõposuit: illi deinceps uires, postea debilitatẽ, tandem caniciẽ cõferens. Hora postrema superueniente, iurabũt

Prauí sequũtur affectus suos.

Lex Dei constans omnibus gentibus missa.

Nõ probat discipulos Alcorani colloquiũ infidelibus.

Beneficentia.

Fœnus.

Hominis uicissitudines.

increduli

incredulí, ſe nequaq; moratos niſi per horã unã. Ab hoc tamen dicto poſtea diuertunt, percipientes hoc eſſe falſum. Inquient em̃ illis credendi ſapientia præditi: Vos ſecundũ libri diuini determinationẽ hãc reſurrectionis horam, cuius uixiſtis inſcíj, expectabatis. Illa die nec excuſatio proficiet malefactoribus, nec fides adhibebit̃. In hoc Alchorã iam exempla plura cõtulimus. Sed licet aſſeras incredulis uera, ſummeq; miranda, nunq; deſinẽt te mendacem appellare. Ita Deus eorum corda ſigillauit. Deum time, & patienter indura, eius pactum ueraciſſimum expectando, ne te dubitantes irrideant. *Reſurrectio.* *Perſeuerantia Machumetis.*

AZOARA XLI.

10 IN n. &c. Hæc ſunt huius uoluminis optime compoſiti ſecreta. Ipſum quidem miſericordiam uiamq; rectam monſtrat benefacientibus, & orantibus, ac dantibus decimas & eleemoſynas, ſæculoq; futuro credentibus: qui bonam ſequendo uiam ſemper antecedunt. Homines uerba falſa uiasq; deuias ſine uadentes, qui noſtris uerbis lectis diſcedunt, quaſi non audientes, ſeu plumbatis auribus, dedecus magnumq; malum patientur. Credentes autem & benefacientes, paradiſum manſionem perpetuam ſortientur: ſecundum uerax Dei mandatũ. qui ſublimis & ſapiens, cœlum ſine columnarum ſuſtentamine ſurſum erexit, & terram montibus firmauit, & in ea cuiuſq; generis animalium par unum cõſtituens, ad eorum crementũ, & ortũ, 20 aquas è cœlis dimiſit. Monſtrent increduli factum ſaltem aliquod eorum, quos inuocant loco Dei, cuncta prædicta facientem. Illi quidem uiam erroris ſequunt̃. P. Aluchmen cum magiſterium optimũ, operisq; diſcretionẽ tribuimus, unde nobis gratias perſoluit, inquit filium ſuũ caſtigando: O fili, nec cum Deo participem ponas, nec quid Haram interficias nec huiuſmodi criminalia perpetres. Omnis enim benefaciens ſibi prodeſt, & incredulus ſibimet operatur. Deus quidem pñſſimus nullius eſt indigens. Omnis quidem ad me rediturus, mihi, & utriq; ſuo parenti, quorum alter eum neceſſarijs ſuſtentauit, altera prius aluo ſua concipiens, & fomentando in aliquid ducens, cum prius non eſſet, deinceps ad cibum à lacte ſeparauit poſt bien- 30 nium. Illis inquam, & mihi, gratiam & honorem faciat. Sed licet ipſi natum precentur, ut cum Deo participem ponat, uel de Deo quid mali dicat, nullatenus in hoc illis pareat: ſed illis in hoc ſæculo benefaciens, uiam inuocantis Deum, reuelaturum omnibus ſua facta, ſequatur. Ille namque fili, ſubtiliſſimus, & omnia penetrans, omnia remunerabit, ſiue fuerit aureus, ſinapis granum etiam in petra, ſeu terra, cœloúe poſitum. Tu itaque puer mi, orationes funde, iusq; notum præcipe, iniuſtum prohibe, indurans ſuper omne propoſitum noſtrum & commodum, nec tuam hominibus faciem ſubñcias, nec gyrouagus niſi ſecundum ius & honeſtum exiſtas. In itinere namq; tuo, atq; ſermone modeſtus & mediocris eſto. Vox enim nulla 40 peior eſt aſinina: & Deus fraudulentos & iactatores abhorret. Nónne uidetis Deum omnia feciſſe uobis commoda, & cœli terræq; ſingula, uobisq; clàm & palàm de ſua pecunia dediſſe? Sunt autem quidam irrationabiliter in Deum, uiamq; ſuam rectam, librumq; manifeſtum ratiocinantes, & dicentes, cum prædicantur illis diuina præcepta: Nos noſtrorum patrum ſectam imitamur. Quid ſi diabolus illos decipiens, eos ad ignem uocauit? Tuã ad Deum faciẽ uertens, nec illicitum aliquod perpetrãs, firmitati rerũ, quarũ omnium Deus finis eſt, adhære, ob incredulitatem malorum nõ ſolliciteris.

Alcoran bene agentibus promittit felicitatem: et minatur malis æternam infelicitatem.

Aluchmen filiũ ad unius Dei cultũ inſtituit, & uirtutem.

Deo et parentibus ſummus honor debetur.

Vel minima bona remunerat Deus.

Vt peregrinandum.

Modeſtia in dictis.

Patrum ſectatores.

Ad

Ad me namq; redibunt ſinguli, dicturum illis omnia facta ſua: cũ omnium ſecreta cordium agnoſcam: licet pauliſper malos dilatans, quos in ignẽ pinguem proſciam. Quæſiti tamen, quis cœlos & terrã fecerit? Inquient, Deus. Deo gratias, quod eorũ pars plurima manet incredula Dei, glorificandi ſemper, & nullius quoq; indigentis ſuper omnia cœlorũ & terræ. Ad cuius incomprehenſibilis & ſapientis integrè ſcribenda miracula, non ſufficerent omnes arbores in pennas redactæ, nec mariũ ſeptuplum incauſtum. Cui cuncta uidenti & ſcienti, adeò leue eſt omnes ſuſcitare, ſicut unum, qui diem nocti & è conuerſo iungit, ſolem & lunã ad terminum ſcitum promoueri fecit, omnium opera ueraciter dinoſcens, omnia uero ſuſcitaturus. Illi autẽ quos adoratis Dei loco, fallaces ſunt & impotentes. Ipſius quidem Dei præcepto miranda gerentis, naues ęquora ſulcãt, quod credentibus, Deoq; grates reddentibus eſt admirandum. P. Vndis aũt homines cooperti uelut montibus, Deum inuocãt corde deuoto: ad littus aũt reuerſorum quidam, uotis ſuis abrenunciant. Increduli quidem tantũ noſtris pręceptis reſiſtunt. Omnes boni Deum, illãq; diem, qua nec proles patri, nec ẽcõuerſo proderit, uere uenturã timete, nec huius mundi uitæ confidite: nec uiã falſam ingreſſi, de Deo, illius aduentũ horæ noſcente, ſecuri ſitis: A' quo procedit imbris deſcenſus, aluiq; conceptus perſpicit: nec quis præter eum ſcit, quid in craſtino ſit acturus, uel ubi morietur. Ipſe nãq; ſolus ſapiens, & eloquẽs, hæc omnia perfecte dinoſcit.

Impudẽs hyperbole. Cur nõ cõtentus fuit illa Ioan. ultimo: totus mũdus non caperet libros, &c.

Periclitãtes uere munifice, quod nõ ſoluũt liberati.

Incertæ res mortaliũ. Iacob. 4.

AZOARA XLII.

Alcoran à Deo exhibitus, ut rudes planè ac imperitos doceat.

IN n. &c. Hunc librum ambiguitatis expertem, à Deo totius mundi compoſitũ, tuũ opus eſſe dicent increduli. Tu uero dic, ſolũ Deum hoc feciſſe, per quod caſtiges gentem prius doctore carẽtem, ut in uiam rectam ſe uertat. Nec tutorẽ nec uindicem habet quiſq; præter Deum, qui cuncta ſex diebus creans, & deinde thronũ aſcendens, omniaq; ab ipſo creata bona bene diſponens, hominem de luto plaſmauit, poſterosq; ſuos ex humore fragili, eidemq; de ſuo ſpiritu inſufflans, aures, & oculos, ac corda præbuit: Ad quem ſcientem omnia deſuper miſſa, redibunt ſingula die ſpacioſa, quaſi mille noſtri anni. Pauci tum grates perſoluunt. Dicentes enim, nos mortuos quomodo reſuſcitabit? non credunt congregationem futuram coram Deo.

Rerũ creatio. Anima hominis de ſpiritu Dei. Hoc et antea nõ ſemel dixit. Reſipit aũt hæreſim Gnoſticorũ et Manichæorũ et Priſcillianiſtarum.

P. Omnes ab angelo mortis ſibi à Deo tradito terminati, ad Deum redibunt. Increduli coram Deo capita ſua declinaturi, ſe uidiſſe ſimul & audiſſe dicent, Deumq; poſtulabunt, ut eos remittat, pollicentes ſe credituros & benefacturos. Si uellemus, cuique gentium bonam uiam & rectam daremus. Sed iam uerbum noſtrum firmatum eſt, ut infernus de dæmonum & hominum conſortio penitus impleatur. Vos itaque reſurrectionis & reditus ad nos oblíti, unde ueſtri minime recordamur, malum perpetuum ob opera ueſtra guſtare. Soli noſtri memores noſtris uerbis obediunt, Deum adorantes, digneq; Deo gratias reddentes: cuius timore, ſpeq; bona ſubſtantiam ſibi datam diſtribuentes, ſomnum & lectum linquũt, ut Deum inuocent. * Nemo mercedem ſibi pro ſuis operibus dandam prænoſcit. Credentis autem & increduli magna eſt diſtantia. Credens enim & benefaciens, paradiſo: incredulus autem, in igne, cum non credidit, perſeuerabit, nunquam diſceſſurus. P. Faciemus ei etiam guſtare malum minus, quàm illud maximum, ut ſic ſaltim ſua fiat conuerſio. Quis eſt autem deterior, quàm delinquẽs atq; diſcedens poſt noſtrorũ præcepto-

Per Deum ſtat, quo minus oẽs teneãt uerã fidem. Videtur cõgruere cũ illo Moſis et Pauli, Quem uult indurat. Sed ſcriptura ſancta probè ſeipſam explicat.

** Homines ignorant præmiũ ſui operis. Propemodũ id dicit quod Sophiſtæ, ignari an in gratia Dei ſint, an in ira.*

rum

rum perceptionẽ? Nos quidem indubitãter ex eo ſumemus iam. Per Moyſen librum, quẽ ſequendo penitus Deo coniungetur, indubitanter miſimus filiis Iſraël. Quorum quidam indurantes, uerbisq; noſtris credentes, uias rectas docuerunt: quidam autem diſſenſerunt. Deus autem die uentura ſuas diſcutiet contrarietates. Nónne uident, quot præcedentes, quorum obtinent loca, nos confudimus, qualiterq; per aquas cœlitus ad terram miſſas, meſſes & herbas eorum, beſtiarumq; uictum produximus? Quæ cuncta ſapientibus admiranda ſunt. Nónne uidere queunt? Si quærant rerum euentus, et finis noticiam, illa die ſcient, qua fides tunc ſumpta nil proficiet, nec caſtigabuntur. Illos derelinquens expecta, quoniã illi ſimiliter expectãt.

Moyſis doctrinã amplexãtes iũgentur deo. Is autẽ Chriſto filio Dei unico ſeruatori totius mũdi reddit teſtimonium, cui Machumet cõtradicit.

AZOARA XLIII.

IN n. &c. Tu propheta Deum omnia noſcentem, tuaq; facta perſpicientem, timens, nequaquam malos & incredulos ſequere, te prorſus illi commendans, cuius protectio ſufficit. Nemini quidem duo corda tribuit, nec matres in uxores, quæ cauſa ſunt uobis balnei, ducere permiſit, nec filios ueſtros: quod & uos etiam confirmatis. Deus ipſe uerum omne dinoſcens, uiamq; rectam pandens, illac aduocari noluit, ſed parentes ſuos, quod eſt optimum, uel fratres, earumue cenſores. De factis iniuſtis nullatenus, niſi ſponte crebroq; factis, moleſteris. Deus enim condonabit, prohibens omnibus bonis, ne matres in uxores ducant. Vnius etiam legis quidam plus cæteris promerentur, uelut benefacientes, firmeq; credentes. Hoc enim per Dei librum firmatum eſt. Te quidem, ſicut & cæteros prophetas, Noë inde & Abraham, ac Moyſen, Chriſtumq; Mariæ filium, pacto dilectionis operisq; boni perſtruximus, qui ſuum à ueridicis uerum perſcrutabimur, & incredulos malo grauiſſimo torquebimus. Omnes itaque credentes, Deum inuocent, illi grates in omnibus referentes. Quando Deus actus ueſtros perſpiciens, & credentes tentans, exercitus à nobis non uiſos, poſt uentos immenſos undique ſuper uos uenire fecit, oculi ueſtri ſtupuerunt, cordaq; ferè faucibus adhæſerunt: Vnde uos de Deo dubitantes, uictoriæ malæ ſuccubuiſtis. P. Increduli quidem, & cordis infirmi, dicentes Deum atque prophetam falſum feciſſe pollicitum, gentem Iethrib examinabant, inquientes: Mora quidem uobis eſt impoſſibilis: ſed potius reditum properate, mittentes ad prophetam, nunc tantum uos excuſantes, & dicentes: domos ueſtras eſſe deſertas. Non erant antè deſtructæ, ſed ſic fugæ conſulebant. Licet enim undique illis domo repertis ſuperueniſſent exercitus, non niſi paucos rebelles, plures autem fugientes reperirent. Ab illis quidem prius pollicitis, ſe nec uincendos, nec fugandos, Deus promiſſum exquiret. Sed quid prodeſt eorum à cæde morteue fuga, cum eorum uita breuiſſima ſit? Quis eos à Deo, nocere uel obeſſe uolente, qui ſolus eſt tutor & uindex, proteget? Ipſe quidem ſcit ueſtri ſociorumq;, ſe per alios defendentium, & dicentium, ut uos paucis pugnæ dimiſſis ad illos eatis, iniurias & contumelias. Illi quidem rumore metus accidente, uos circumquaque uelut mortis certus, atq; cetus conſpiciunt; metu diſcedente uos oculis acutis reſpiciunt, & auariſſimi manent. Deus autem eorum facta delet, multumq; leuiter. Si illis cogitantibus exercitus non diſceſſuros, illi ſuperueniſſent, paucos rebelles inuenirent. Eorum namque pars plurima ſibi timens, exercitus

Prohibet inceſtas nuptias.

Volũtariæ iniuriæ demum caſtigandæ.

Chriſtus Mariæ filius.

Tẽpeſtatis horrendæ meminit, & cladis.

Iethrib, quæ primo recepit Machumetem, alij monuerunt ad reſipiſcendum.

Nõ fugiendum è prælio: quia uita hominis breuis.

alijs

Machumet dux bonus, quia ſpē collocans in Deo. Eſt id quidem præcipuū in duce. Pſal. 18. etc.

alijs incumbere uillis optaret. P. Prophetam tamen ducem, & perſecutorē bonum, in Deo ſperantem, eumq; multū inuocantem, dieiq; futuræ credentem habebant. Boni quidem illis exercitibus uiſis, Deum ſuo prophetæ uerbum miſiſſe, ſibi terminum illum propoſuiſſe firmabant: ſicq; fides eorum et meritum creuerūt. Credentium illud Dei uerbum quidam morti ſubcubuerunt, quidam ſuperſtites nihil inde mutauerunt. Deus autem credentes ob fidem ſuā optime remunerat, incredulos damnat, uel forſan ſua pietate ſubueniente ueniam tribuit. Reducentur quidem increduli irati, uelut nil boni lucrati, ad Deum ipſum, qui fortis & potens bonos à lite protexit: Illis rebelles, à ſuis ſublimitatibus depoſuit, et eorum cordibus impreſſit. Vnde eorum quidam mortem, quidam captiuitatem paſſi ſunt: uosq; ſuarum terrarum & cæterorum etiam hominum, nondum à uobis uiſorum, ſuarumq; pecuniarum hæredes Deus omnipotens conſtituit. Tu propheta tuas ſic mulieres alloquere: Si uitam & ornatum huius mundi malueritis, uelle ueſtrum uobis dabo, formoſeq; dimittam. Si Deum autem, atq; prophetam, aliamq; uitam plus dilexeritis, uobis, uelut & omnibus bonis, Deus ueniam mercedemq; maximam tribuet, beneficium duplicando, gaudiumq; plenum præbendo. Omnis quidem à prophetæ mulieribus quid nefandum uel non gerendum poſtulans, malum ſuum à Deo duplicatum inueniet. P. Omni quoq; mulieri prophetæ, Deum & ipſum ſequendo benefacienti, meritum ſuum duplicabitur. Vos prophetæ mulieres ſi timueritis, cæteris nequaq; ſimiles, nolite uerba blanda ſeu laſciua proferre, ſed honeſta & cognita. Homines etenim cordis infirmi, tunc à uobis aliquid non agendum ſperarent. In domibus ueſtris manete, non euntes modo priorum: & orationes ac eleemoſynas gerendo, Deum atq; prophetam imitemini, & Dei ſapientiam ſuaq; præcepta lecta ſuper uos nominate. Deus enim à uobis, quoniam prophetæ domū inhabitatis, omne malum auferre proponens, uos lotas & benedictas eſſe deliderat, cum ſit mitis atq; ſapiens. Viri, ſeu fœminæ, ſe Deo penitus uouentes, & credentes, ac orantes, & ueraces, & indurantes, ac flentes, genuaq; Deo flectentes, & eleemoſynas ac ieiunia peragentes, caſtitateq; perſeuerantes, et Deum iugiter inuocantes, à Deo ueniam & gaudium plenum aſſequentur. Nō decet uirum, ſeu mulierem benefacientem, non adhærere iudicio dato, fœderiue præcepto à Deo ſeu propheta. Tu uero uirum à Deo ditatum affatus, dicendo, Tene mulierem, timeq; Deum, quiddam à ſolo Deo notū plus timere deberes. Poſt moram igitur ſui mariti pro uelle ſuo cum illa, tibi permiſimus illam ducere ſponſam. Licet enim etiā bonis omnibus, poſt diſceſſum ſuum à maritis, quaslibet Deo iubente ducere. Non erat igitur prophetæ curandum tum Dei mandatum, tum prædeceſſorum morem diuinitus ſtatutum exequi. Deusq; ſolus eſt ſufficiens dinumerator, ſua mādata ferentium, & ſe ſolum timentium. Machometus nequaq; pater alicuius, ueſtrisq; tantum Dei, ſcientis omnia, legatus, poſtremum omnium ſigillum & cumulus acceſſit. P. Viri boni, Deum iugiter, mane ueſpereq; ipſum adorantes, inuocate: qui uobis beneficus atq; propicius, ſicut & angeli ſui, uos è tenebris ad lucem reducit: gaudiiq; pleni dator, die congregationis uerbum ſalubre profert. Tu propheta, miſſus à nobis teſtis & nuncius, ac gentis corrector, eiusq; prolocutor coram Deo, luxq; manifeſta bonis, ſe nunciaturus gaudium plenum habituros, Malos & incredulos non ſequere, ſed potius illos

Vxorū Machumet conditio.

Et quod tibi nō uis fieri, alteri ne feceris. Cur matronas ſecta ris Machumet?

Opera bona, ſeu officia uirorum & fœminarum.

Larga diſpenſatio ſuper matrimonio.

Intelliguntur hæc de Maria uxore regis Iacobitarum.

Machumet ultimus prophe-ta, ut quidā interpretātur. Diuerſum tamen legis de religione Turcarum.

los linquendo,te prorsus,quod salutem sufficienter præstat,commenda. Viri boni,si mulieres desponsatas intactas dimiseritis, illis munera faciendo, formose dimittite. Et ipsis deinceps de mora determinata non est curandum. Tibi quidem,ô propheta,mulieres omnes,quibus donando dederis, & omnes tuæ manui per emptionem suppositas, & amitæ tuæ materteræ que filias, omnes item bonas mulieres,tibi uolenti gratis subcumbere cupientes, hocq; tibi soli permittitur,licitas constituimus. Iam notum esse censeo, quid tibi & cæteris bonis de mulieribus uestris, atq; de suppositis manibus uestris agendum sit. P. Has à te semoue, illas adiunge,pro uelle tuo: nec prius abiectis, si dilexeris eas,molesteris. Illæ namq; tuo uoto parêre debent. Deus autẽ sublimis & sapiens,uestrorum secreta cordium agnoscit. Post illas tamẽ non est tibi licitum,alias,licet placidiores & habiliores, pro tuis mutuo sumere,nisi tantum tuæ manui subditas. Deus enim omnipotens,omnia penetrat. Nullus prophetę domum comestum ingrediatur,nisi uocatus. Tunc autem accedẽs, pransus statim exeat,nec aliquod ibi ridiculum,seu ludum agat. Hoc enim est prophetæ nociuum & tædiosum, qui uos uerecundatur. Sed Deus quidem uerum absq; uerecũdia promit. Quærens autem quodlibet,extra portam maneat. Hoc enim est optimum. Neminem quidem oportet uel prophetam in aliquo lædere,uel uxorem suam nunquam post eum habere: cum hoc Deo molestum sit,atque graue: qui perfectè perspicit, si quid clàm seu palàm fecerit quis. Nemo tamen zelotypia torqueatur,ob patres, uel fratres, seu filios, uel nepotes,aut mulieres ingredientes,seu subditos. Deum timete,testem omnium. Cumq; Deus & angeli propter prophetam exorent, uos quoq; Deũ precemini pro ipso,ut ipsum saluet & protegat. Malè loquentes de Deo atq; propheta,in hoc sæculoq; futuro à Deo repellendi,graue malum patientur. Malum quoq; dicentes de bonis uiris,seu fœminis mentiendo,mendacij grauisq; peccati supplicio punientur. Tu quidem propheta generaliter iniunge tuæ, cunctorumq; bonorum mulieribus & filiabus, ut suas facies quantumbet tegant,ne quales sint uideantur: uel malum de illis uerbum proferatur, cuius ueniæ Deus largitor est. Nisi se conuerterint inconstantes, cordisq; pusillanimis de Midena,malum maximum à me suscipient. Vestri propinqui nõ nisi parum mansuri,ubique repulsi,&quóuis reperti perimantur. P. Moriorum adhuc inuariabili de Deo dubitantes,& querentes aduentum illius horæ, sciant Deum solum hoc dinoscere, & forsis illico ueniet. Illos autem Deus repudians, igne perpetuo damnabit, omnis tutoris & uindicis expertes. Die quidem,qua suas in igne facies uoluent,optabunt se in Deum sequẽdo prophetam credidisse,& conquerendo dicent: O Deus,nostris magnatibus atque potentibus,causæ uidelicet erroris nostri, quos nos secuti fuimus, malum imputa,longiusq; repelle. Viri boni, non imitemini male loquentes de Moyse,qui per Deum à prauiloquio liberatus,honestus et bonorum exẽplum apparuit. P. Deus facta uestra diriget,peccataq; dimittet: quem,atq; prophetam quilibet sequendo,magnum quid adipiscitur. Conditionem uestram fidelem, super cœlos & terram ac montes firmatam, homo suis adsumpsit humeris: quam postea derelinquens,malus & inscius est effectus. Incredulis quidẽ uiris seu fœminis,suisq; participibus,Deus flagitium inferet: Bonis autem omnibus,ueniam & gaudium tribuet. Est namque pijssimus, ueniæq; dator.

Repudium.

O fœdissimũ libidinis mancipiũ. O plũbeos homines, q hæc non animaduerterunt,aut perferre potuerũt. Diuortij leges, neq; Mosi, neq; naturæ humanæ cõgruentes.

Vt liceat domũ Machumetis ingredi,præsertim cõuiuas.

Bene sibi ubiq; cauetlegislator, neque iniuria.

Zelotypia modum habeat.

Orent homines pro Machumet, ut seruetur: quia pro ipso & angeli & Deus orant. Quis nõ amplexetur istã sapientiam?

Fœminæ uelentur.

Midenenses accusantur timiditatis.

Nouissimi dies aduentus incertus.

Gratitudo erga Deum.

IN n. etc. Incõprehensibili sapiẽtiq; Deo, ueniæ datori, perfecteq; dinoscẽti omne terram ingrediens, uel exiens, & de cœlo descendens uel ascendens, cuius sunt uniuersa cœli terræq;, omnisq; gratia sæculi futuri, gratias digne reddamus. Incredulis scisscitantibus, An hora illa cõtinget? dic, Ita: ueniet per Deum, secretorum cognitorem: cuius sapientia nil cœleste, seu terrestre, nec formicam etiam, illa ue minorem seu maiorem, cum in libro manifesto sint omnia, prætermittit. Omnibus enim credentibus, & benegerentibus, ueniam & gaudium promerentibus, omnia sua beneficia reddet, præceptis diuinis aduersando resistentibus, omne suum maleficium annumerabitur. Nostri quidem sapientes percipiũt, hoc cœlitus missum esse uerum, & à Deo pio glorificandoq; compositum. Dicunt autem increduli: Hoc fictitium & nouum linquite, nosq; docebimus hominem dicturum, quando uel quid mali patiemini. Isti quidem coram Deo mentientes, ad diabolum tendunt: qui sæculo futuro non credentes, prolixum errorem ingressi sunt. Nonne uident suis inhærens manibus, & posterius? De cœlo terraq; nostra quidem uoluntate potente, uel eos in terra obruemus, uel per cœleste superneue quid accidens premeremus, quod uestris conuersis est admirandum. Dauidi diuitias abundanter contulimus, & montes, ac aues illi parêre fecimus, ferrumq; molliri iussimus. P. Ipsum itaq; loricas inde bonas texere præcepimus: Quoniã ego Deus omnia sua facta uideo, & audio. Salomoni quoq; uẽtos & pluuias uespere maneq; parêre fecimus, suæq; manui mineras aurichalci, & diabolos opifices, ut illinc pro uelle suo aras, & imagines, & paropsides, & amphoras fabricantes subiunximus. Vnde mihi genti Dauid grates persoluere debetis, quod rarissime faciunt. Ipsius autem, ad mortem per nos redacti, mortem penitus ignorabant, usquequo cecidit infima parte sui baculi à uermibus corrosa. Mortis itaq; suæ secreto taliter reuelato, confirmabant, se nequaquam tantum malum & dedecus esse passos, si scissent. Mortis deinceps illius rumorem gẽs Cheib admirata, dixit, Velut hortos à dextra sinistraq; possidentes, bonorum ciborum esui studeamus: cum terra nostra sit fœcunda, Deusq; ueniam donet. P. Illis digressis, per torrentẽ malum & magnũ immissum cœlitus, hortos fertiles in steriles & inutiles redegimus. Quippe tamarintas & ficulnos, steriles & spinosos fructus ferẽtes arbores induximus illis, & utilibus uillis cæteras uillas elatas, quibus inerat iter peruiũ atq; securũ, die noctuq;, nos interposuimus. Illi uero sibi nocentes, earum longinquitatẽ & remotionem optabant. Vnde nos illos diaboli uerbis credentes, præter paucos, fecimus mirandos indurantibus, Deoq; gratias dicentibus. P. Non est illis quicquam gerendũ, nisi tantũ ut sciatur, qui credãt, & qui nõ. Deus tamen omnia uidet. Videte firmiter, an à nobis adorati loco Dei, quàm est formica, in cœlis seu terra mãdent, uel aliquã apparitionẽ secundũ dicta uestra sortiantur. Coram Deo nisi secundum uelle suũ nemini prodest alĩus oratio. Illi quæsiti, Quid mãdat Deus? Inquient, Verum. Quęsiti quoq;, Quis diuitias omnes et uictũ cœlorum atq; terræ præbet? Respondent, Deus: nec tamẽ cæci esse desistunt. Deus autem nos omnes congregaturus, omniũ iudex & sapientissimus, qui uiã rectã, quia prauã fuerint secuti, dijudicabit, nec à me sua, nec ab illis mea perscrutaturus opera: Qui tunc etiã præcipiens, ut increduli suos participes aduocent, se solũ & unum Deum existere patefaciet. Tu uero tantum missus cunctis

Machumetis doctrina contemptibilis, quia noua. Ea ratione utitur & Augustinus contra hæreses. Aeternæ autem ueritatis existunt Christiana dogmata.

Dies iudicij.

Dauidis meminit, ut prius. Salomon.

Cheibe populus sterilitate agrorum punitus ob luxum.

Quisq; onus suum baiulabit.

cũctis gentibus boni nũcius, & caſtigator, quærẽtibus huius aduentus termi
num, dic, illos habere terminum, quem nec etiam per horæ ſpacium uel præ- *Fatum.*
cedere uel ſequi queunt. P. Increduli nunc dicentes, ſe nec huic Alchoran
nec tuis uerbis præſentibus fidem adhibere uelle, reſuſcitati coram Deo liti-
gium committent mutuum. Debiles enim & pauperes magnatibus atq; po-
tentibus inquient: Vos quidem noſtrę damnationis & incredulitatis occaſio *Altercatio im-*
fuiſtis. Vos enim die nocteq; præcepiſtis, nos nullatenus in Deum credere, *piorum die iu-*
ſed illi participes ponere. Vnde nunc malo uiſo, ſe noſtra corda remordent. *dicij.*
Reſpondebunt illi: Nos quidem nequaquam uos ſeduximus, nec aberrare fe
cimus: ſed uos ipſi potius nocentes & increduli permanſiſtis. Nos autem ho
rum & illorum colla, ſui meriti remuneratores, cathenis onerabimus. Num- *Omnibus lega-*
quam nuncium aliquem cuiquam gentium miſimus, quem non increpaſſent *tis Dei ſe proce*
ſui principes atq; magnates, dicendo: Tu tua præcepta perfice: Nos autẽ ma- *res oppoſuerũt.*
iori potentia proleq; pollentes, nec illis credemus, nec ſecundum dictum ue-
ſtrum confundemur. Heu heu: Nonne ſciunt, Deum pro uelle ſuo huic mul-
tam, illi paruã, alij nullam potentiã tribuiſſe: Coram quo nil niſi fides & bene
ficium perficiet, niſi tantum credenti, & bene gerenti, qui duplex meritum et
paradiſum indubitanter poſſidebit. Omnis autem noſtris mandatis reſiſtẽs,
malum cuidens & maximum incurret. Deus enim largitor optimus, pro uel-
le ſuo munera facit, & conſumpta reſtaurat. Coram quo nos congregaturo di
cemus angelis, illos uocaſſe nos omnes, reſpondebunt: Nolit Deus conditor
noſter, & dominus. Sed eorum plurima pars incredula diabolos adorabat, *Diaboli nec iu-*
quorum hodie nullus cuiquam bonum ſeu malum facere potens exiſtit. Gu- *uare nec obeſſe*
ſtet itaq; feruorem ignis, cui credere noluit. Increduli namq; noſtrorum præ- *poſſunt.*
ceptorum atq; uirtutum lectionem audientes, inquiunt: Hic non eſt niſi ma-
gus & mendax, totum fictitium ab ipſo compoſitum afferens, & nos ſic à pa-
trum noſtrorum ſecta diuertere proponens. Quippe ſui quoque prædeceſſo-
res noſtris prophetis, ſicq; mihi contradicere ſoliti ſunt. Sed hæc gens, cui
nec librũ legendum, nec prophetã ante te miſimus, ſibi conſulat, & deliberet:
uel ſimul, uel ſeparatim ſinguli, ſeu quodlibet quod agere diſponat, quidq; ſi- *Machumetem*
bi commodum ſit. Omnis autem non obediens huic eum caſtigatum miſſo, *ut maleficum*
quem dæmoniacum & magum appellant, graue malum patietur: Ipſe uero *ſpernentes pu-*
nil à nobis, ſed à ſolo Deo cognitore omnium ſecretorum et teſte, qui eum ue *nientur.*
ritatis nuncium miſit, expectat. Inde cum quo ueritas acceſſit, unde nec appa
ret, nec reuertitur falſitas, ſiue uiam rectam nunc à Deo mihi patefactam, ſeu
prauum errorem ſequor, mihimet tantum operabor. Illis quidem turbationẽ
immittens, quod nullatenus euadere poterunt, loco ſumam eos anguſto,
& breuiter. Mihi namque prius ignorata dicendo, ſuaſq; que uoluptates ſe-
quendo contradixerunt: Sicut & prius prædeceſſores ſui, prius ambigentes,
& illicita perpetrantes.

AZOARA XLV.

IN n. &c. Deo quiſq; bonus gratias reddat, qui cœlorũ & terræ cõditor, an *Angelorum di-*
gelorũ quoſdã habẽtes duas alas, quoſdã tres, quoſdã quatuor, (cuiq; enim *uerſitas.*
pro uelle ſuo cõmodum auget) miſit: quo beneficium cuilibet dare uolente, *Omnia bona à*
nemo diſturbare: prohibente uero, nemo dare poterit. Ipſe namq; ſolus omni *Deo.*
potẽs, ſolus omnia faciẽs, uobis cœleſte terreſtreq; bonũ præbens, præter quẽ
nõ eſt alius Deus, omnibus imperat. Cur igitur ô uiri ſuorũ beneficiorũ im-

memores estis,& mecum nō creditis? Si tibi contradixerint,similiter & præ-
Deus finis omnium. decessoribus prophetis fecerunt. Omnium tamen Deus finis est,cuius omne
mandatum uerum est. Ipsius itaq; præceptis contradicere,uel huius sæculi ui
Cauendus diabolus. tæ confidere nullatenus uelitis: sed diabolum uobis semper aduersantem, &
tantum ignis maliq; persuasorem, prorsus contemnentes euitate. Increduli
quidem graue malum, credentes & benefacientes ueniam & gaudium habe
bunt. Perseueret in factis iniustis, cui placent: nec hoc tibi molestiam inferat.
Præfracti negligantur. Deus enim sciens hunc deuiare,illum recte procedere,pro uelle suo perficit:
qui cunctos alia uice uiuere faciet æquali potentia, qua terram excitat per uē
Opera bona, seu mala. tos & nubes atq; pluuias. Apud Deum est omnis operis uerbiq; boni sublima
tio: Peccatoris uelut graue malum passuri,fiet opus omne incommodum &
Hominis formatio. insuscepti bile. P. Deus è terra uos plasmauit,& deinceps è spermate sui cō-
Dei beneficia in homines. similes produxit: sine cuius sciētia nulla mulier fit grauida, nec uita cuiusquā
augetur,nec minuetur, nisi secundū libri prędeterminationem. Ipse itē aquas
dissimiles condidit,hanc uidelicet dulcem potui bonam,illam salsam & ama-
ram,è quibus carnes recentes comestui,& uestes ac ornatus elicitis, & in illis
nauigando curritis: Inde grates ipsi Deo reddere debetis. Ipse quoq; diem no
cti,& è contra,inducit: Solem & lunam ad terminum statutū promoueri præ
cepit. Et ille quidem est Deus uester,omnibus imperās,omnia regens. Illi ue-
ro quos adoratis Dei loco,nec etiam quantum est alkitiner mandant,nec uo
cati audiunt: et licet audirent,minime responderent,sęculoq; futuro uobis cō
tradicent. Scito te nullum dicere uobis hoc,nisi scientem,uos quidem gratia,
Deum omnibus abundantem semper glorificandum,pauperes estis: cui ne-
quaquam esset difficile uolenti omnes uos perdere,& cum gēte noua redire.
Tu peccatum omne dicendo seu gerendo semper euita, Tantū timentes Deū
& orantes castigans. Omnis benefaciens,sibi prodest. Ad Deum aūt omnes
Discrimē inter homines coram Deo. redibunt,coram quo non sunt æquales cæcus & uidens,nec lux & tenebræ.
P. Non item coæquantur feruor & refrigeriū,nec uiuus & mortuus. Deo
quidem auditū cui uult præbente,cū sit omnipotens, tu nequaquā,cum sis ca
stigator tantū à nobis missus,ueritatis nuncius, mortuos audire facies. Si tibi
cōtradixerint, similiter & legatis prius missis cum uirtutibus diuinis & psalte
rio,libroq; lucido. Omnibus enim gentibus legatos misimus, quibus contra-
dictis incredulos cōfudimus: Quorum quis esset finis perpende. Soli tamen
Varietas in rerum natura. sapientes Deum sublimē,uenięq; datorē timent,qui per aquas cœlitus missas
arbores multimodas,& montiū has partes albas,illas rubeas,coruosq; nigros
Fœlicem mercaturam promittit benefacientibus, qui tantum futuri sæculi bona quærere iubet. & homines et bestias ac pecora coloris multimoda cōdidit. Librum diuinum
legentes & orantes,uestraq; bona sibi cōmissa clàm & palàm distribuētes,spe
rent mercaturā nullatenus decepturā eos,sed sua merita cōpleturam. Deus e-
nim glorificandus ueniā tribuit,meritūq; multiplicat. Hunc librum ueracissi
mū tibi missum confirmantē,quod tuis inest manibus, hæreditatē tribuimus
Alcoran bonis hominibus hæreditas. bonis hominibus: Quorum quidā animabus suis nociui sunt,quidā uero mi-
Paradisus. nime,quidā uero benefici. Et hi lucrum maximū,uidelicet paradisum,ubi tor
Inferi. ques aureos & margaritas,uestesq; sericeas habebūt adepti,Deū pium & glo
riosum laudabunt: eo quod eis illius curiæ mansionē absq; tactu laboris et ma
li præbuit. Increduli uero focū gehennæ mortis,& alleuiationis expertes pos
sessuri,secundū quem meritū incredulorū clamabūt: O Deus,eiice nos hinc,
& amodo melius operibus præteritis perpetrabimus. Deus aūt respondebit:

Nonne

Nonne uobis nuncium misi, uitamq; tribui, ut memores & sapientes efficeremini? Malum tutoris & uindicis expertes gustate. Deus quidem scit cordium & cœlorũ ac terræ secreta, qui uos prædecessorũ uicarios, & mãdatores in terra cõstituit. In quem quisquis nõ crediderit, nil corã ipso, nisi damnũ & iactu ram sentiet. Vestri participes inuocati loco Dei, quã in terra potentiã, uel quã cœli portionẽ habent? An misimus illis librũ illius sectæ doctorem? Mali uero malos, nõ nisi cum nugis, & male castigant. P. Deus quidẽ cœlum & terram suis in locis immobiles tenet: quo mouente illos à loco suo, nemo retinere poterit. Licet nunc iurent, se futuros meliores suis antecessoribus, si nunciũ haberent: tamen nunc missus eis nuncius, nil nisi præsumptionẽ, & incredulitatem, & à bono discessum augmentat. Mores enim tantũmodo patrum suorum obstinaciter amplectuntur: Sed mos diuinus est immutabilis. Quare nõ perscrutantur fines suorum antecessorum, qui potentiores & ditiores illis, nũquam omnipotẽti sapientiq; Deo in cœlis terráue quicquam auferre poterãt? Si Deus aũt illico de factis hominum se uindicaret, nihil in mũdo dimitteret. Sed ipse prouidus & patiens, eos ad horam terminatam differt, in cuius aduentu Deus optime perspicit, quid suis facturus est.

Peruersa doctrina. Turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum.

Patrum sectatores.

Longanimis Deus.

AZOARA XLVI.

IN n. &c. Per hunc librum sublimi pioq; Deo compositum, tibiq; missum ad castigationẽ hominum à suis patribus, quippe negligentibus & inscijs, nequaquã correctorũ, tu es nuncius uerax. Verbum aũt incredulitatis plurimorum cordibus firmatũ est: quorũ colla cathenis onerabimus mento nisum presso. Licet enim suis manibus insit arbitriũ uoluntarium, cæci tamẽ semper nunquã credẽt, siue castiges siue nõ. Nullus enim à te castigetur, nisi uerborũ tuorum imitator, & Deum timens, ac sperans daturũ ipsum sibi ueniã & gaudium sæculo futuro. P. Vos mortuos omnes uiuificatis: omnes suos præcedentes actus in euidente libro scriptos eis reuelabimus. Dic illis exemplũ de gẽte uillæ, quæ duobus nuncijs primo missis contradixit. Eisdẽ quoq; rursum aduenientibus, tertio comitatis, & dicentibus se missos illi nũcios, rebellis extitit dicẽs: Per uos tantũ homines, sicut & nos, nihil unquã mãdauit Deus: sed uos mendaces aduenistis. Illi uero responderunt: Deus scit nos esse nuncios, quibus nil nisi nuncium patefacere pertinet. Illis dicẽtibus, Omine malo uos uidimus: unde uos nisi cito facto discessu lapidabimus, pœnisq; magnis affligemus. Responderũt nũcij: Super uos onus uestrũ, qui licet nobis docẽtibus & admonentibus, prodigi profluiq; manetis. Interim uir quidã à parte uillæ remotior ueniens, inquit: Hos nuncios quam uiã rectã absq; nostri precij petitione docentes, omnes sequamini. P. Deum mei factorẽ & resuscitatorẽ quare non inuocẽ? Quomodo sui loco Deum aliũ sumerẽ? Illo namq; uolẽte mihi nocere, nullus uindex uel adiutor aderit, quin malã uiã proficiscar. Ipsi itaq; cõfitentes, se in Deum suum credere, & optare gentẽ suam scisse, quod iam Deus eũ bonũ effecit, illi paradisum polliciti sunt. Incredulis aũt illis sola nox immissa, nullo diuinitus postea præcepto misso morti tradidit. En quàm infortuniũ illis incubuit. Omnẽ enim nunciũ illis missum irridebant. Nonne perceperãt, nos prius multas gẽtes cõfudisse? quare nullus reditus ad eos permittebatur? Omnium aũt ante me cõgregatio fiet. P. Nonne uiderant nos terrã excitasse, indeq; grana suo comestui necessaria produxisse, & uineas atque palmeta, fontesq;, ut de fructibus laboreq; manuũ suarum homines co-

Se suumq; laudat codicem.

Liberum arbitrium.

Exemplum nescio quod apponit, eorũ qui ob contemptum prophetarum perierunt.

mederent, omniumq́ terra naſcentium, & animaliũ & rerum ignoratarũ par unum feciſſe, obſcuramq́ noctem, admirandum gentibus die recedente, ſolemq́ neſcium quietis in curſu ſuo, lunamq́ per manſiones promoueri, uſq́ quo diminuta ſicut ſcopæ ſubtile ſignum & antiquum appareat? Cur igitur Deum horũ factorem omniũ, incompræhenſibilem, & ſapientẽ, non glorificant, nec adorant? Eodem quoq́ diſpoſitore nec ſol lunam cõſequitur, neque nox diem præcedere poteſt. Hæc in circulo diſponuntur. Eſt item illis admirandũ, quod filij ſui nauibus oneratis per æquora currũt. P. Alias item illis equituras fecimus, ſi nos eos aqua ſummergere uelimus: Nec uerbum contrà proferent, nec protectorem inuenient, niſi noſtra pietas ſubueniat, eos ad tẽpus finitũ dimittens. Quum dicitur illis, Timete, credẽtesq́ benefacite, ut miſericordiã & ueniã aſſequamini, nullos enim niſi digredientes & incredulos percuſſit uindicta diuina, bonaq́ uobis à Deo commiſſa diſtribuite: reſpondent, Quare daremus huic uel illi cibũ, aut aliud? Deus enim illi daret ſi uellet. Ecce quàm errore manifeſto uexantur: quærentes à te terminũ, ſiue taxes, nõ expectant niſi uocẽ ſubito uenientem ſuper illos, negotia ſua cauſasq́ tractãtem. Sed tunc necquicquam mandare, nec ſuos reuocare poterunt. Buccina namq́ ſonãte, cunctos è foueis Deus ſuſcitabit. P. Illis cõquerentibus, Heu heu, qui nos ſopitos expergefecit? dicetur: Hic eſt terminus à nũcijs firmatus, quo per ſonitũ unum omnes ad Deum reuocabuntur. Illa die nemini malum faciemus, niſi ſecundũ meritum ſuum. Tuncq́ uiri paradiſi, mulieresq́ ſuæ, ſimiliter de nullis ſolliciti, puluinaribus ſericis accubitati, de fructibus omnibus in umbra comedent, omnes ſibi placitum inſuper accepturi, uerbũ ſalutis & diuinæ pietatis alternatim audiẽt. Increduli uero repellẽtur illic. O filij Adæ, nonne uobis mandaui, ne diabolum ueſtrum hoſtem peſſimum ſequeremini, ſed in me rectam ſequendo uiam crederetis? P. Quum per ipſum aberraſtis, & indiſcreti perſeueraſtis, en hic eſt infernus, quem uobis nũciauimus. Hodie ſcietis, uos incredulos extitiſſe. Hodie uobis ora ueſtra ſigillabo, manusq́ noſtræ uobiſcum ſequentur, & pedes erunt teſtes operum ueſtrorum. Si uellemus, oculos ueſtros clauderemus, ne purgatorium ignem tranſeundũ uideretis. Eſſet item uoluntati ueſtræ poſſibile, illos ſuo loco transformare, nec quicquam uiderent, uel recederent. Cui uita longa permittitur, in modum breuiorem redigitur. An ſapientia ſenſuq́ caretis? Nos quidem nequaquam cantus ſeu uerſus, ſed Alchoran euidentem, per quem caſtigentur uiuentes, firmeturq́ uerbum ſuper incredulos, docemus. Nunquid uident, qualiter beſtias eorum ſeruituti commodoq́ neceſſarias fecimus? P. Nos quidem illas manſuetas fecimus, quarum quaſdam equitant, quaſdam edunt, & ex illis proficuum eliciunt, & irrigant. Cur igitur Deo grates non reddunt? Imò Deum alium aſſumunt, ut eos uindicet, qui tamen præſens illis ſuccurrere non poteſt. Verba ſua te nullatenus ſollicitent. Nos enim ſcimus, quid corde celent, quidúe promãt. Homo quidem me factore de ſpermate factus, cauſidicus & diſputator efficitur, uobis inducens ſimilitudines, oblitus animę ſuæ. Ait enim, oſſa in puluerem redacta reſuſcitare quæris? dic: Qui uos primo plaſmauit, ſecundo reuiuificabit, omnium ſapiens. Ille quidem arbores uirides educit, è quibus ignem accenditis. Nonne cœli terræq́ conditor cõſimilia facere poteſt? Imò. Eſt enim omnipotẽs, et omnia ſciens, cuius mandatũ ſolum omnia perficit, cuius manus omnia regit, & ad illum redibũt uniuerſa.

Similitudo lepida, ita ut nil ſupra.

Nauigationis miraculum.

Excuſatio malignorũ, qui eleemoſynas minime conferunt.

Reſurrectio.

Paradiſi uoluptas.

Damnatio impiorum.

Ignis purgatorius tranſeundus. De quo ſuperius.

Negat ſe poëticon docere. Tametſi Alcoran uerſu compoſitus eſt.

A beneficijs Dei arguit, unicum Deum ueneradum.

Qui cõdidit hominem, is & facile mortuũ reſuſcitabit, &c.

AZOARA XLVII.

IN n. &c. Per angelorum in cœlis seriem, homines à uia mala diuertentium, præceptá que legentium, Non est nisi Deus unus, qui cœlum & terram, & interpositum omne creauit, & orientibus ac occidentibus imperat, cœlumq; pulchre stellis distinxit, ipsum à diabolis, nequid à ciuibus cœlestibus percipiant, custodiens. Quibus undique reiectis, graue malum inde sumpturis, quilibet eorum aliqua re percepta, fugientem festinanter stella persequitur. An sunt isti fortiores & potentiores cæteris hominibus, quos terræ de luto fecimus? Cum eas licet nolentes docemus, uirtutibus patefactis, eas deridendo dicunt, eas nil nisi manifestas incantationes esse: & quærunt, quomodo nos morti dediti, nostríque patres, & in puluerem redacti resurgemus? † Immò: sed dedecorati, & contumelijs affecti. Vnus enim buccinæ sonitus omnes excitabit, dicentes: P. Heu heu. Hæc est dies illa, scilicet iudicij, nobis sæpius prænunciata, & à nobis semper contradicta. Vos igitur omnes incredulos cum uxoribus uestris, & quos adorastis mei loco, gehenna sepeliam, nunquam morituros. Quare non uindicant uestri quidam alios hac in die? Oportet autem omnes misericordiam diuinam expectare.

Iurat per angelos, unum duntaxat esse Deũ.

Imò affeuerat. Atqui resurgẽt uerùm adignominiam.

Hi tamen illos increpabunt, dicentes: Vos potentes & præsumptuosi & incauti, quibus nos minime resistere potuimus, huiusmodi præcepta nobis attulistis. P. Super nos uerbum Dei firmatum fuit, quod malum reuera gustabimus. Quibus alij respondebunt: Nos tales talia uerba uobis persuasimus. Nunc autem omnes malorum participes existimus. Ita fiet incredulis, qui quotiens audiunt, Non est nisi unus Deus, se præferunt, & dicunt: Nos nequaquam nostrarum cultum imaginum dimittemus, propter illius mimi uersificéque ludentis uerbum. Ille tamen sola cum ueritate uenit, cæteros que confirmans nuncios. Malum igitur illud secundum opera sua gustet omnis, nisi Deo puro corde deuotus. P. Tales enim uictum bonum, gaudiúmque plenum, & honorem integrum omnium rerum & uoluptatum in paradiso, suis lectis in aliorum directo positis possidebunt, habentes mulieres oculis clarissimis & immensis uelut oua, nunquam illos nisi tantum ad maritos suos erecturas. Et eisdem uescentibus fructus quoslibet, porrigetur scyphus plenus humore clarissimo, & dulci, & saporifero. Aliorum uero perscrutantium alios, quídam inquiunt: Socium nobis dicentem habuimus, quare creditis istud? eo quod scimus nos mortuos, & in puluerem redactos, nunquam surrecturos. Respondent alij: Vultis ne scandere, ut hoc uidendo notetis? Ascendentes itaque, in igne medio positos uiderunt, & dixerunt: Nobis ferè multum obfuistis. Vobiscum enim iam essemus, nisi diuina pietas subuenisset. Nonne dixistis, nos primæ morti perpetuo succumbere, nec unquam ulterius resurgere? Nos quidem immensam gloriam adepti sumus. P. Hic quidem est, quod promerentur bene gerentes. Hoc quidem hospitium iocundius est atque commodius, quàm arbor ezetus, ob malos plantata cyros, sicut diabolorum capita gestans, & ex sua radice gehennæ focum emittens. Vnde cibandi increduli, uentres suos farciunt. Potaturi deinceps quiddam ex ignibus uarijs confectum, & demum ad ignem redituri: quem illi sui patres prius errantes, quorum sectæ fuerunt imitatores, lucrati sunt. P. Suorum antecessorum pars plu-

Quotquot seruantur, Dei misericordia seruantur.

Machumet uersificator.

Paradisus fictitia.

rima nunquam errare ceſſauit. Quorum niſi tantum corde Deo puro deuo-
Noë. torum, quis eſſet finis perpende. Noſtris tamen nunciis nulli caruerunt. Noé
nos precantẽ, gentemq; ſuam à diluuio liberauimus, eiq; cum filiis ſuis ſuper-
ſtiti, ſemper ſuum uſq; finem profecimus, ſuper quem & ſuos ſalus Dei quie-
Abrahã ob imagines deiectas periclitatus. De quo antea etiã. uit, quoniam in me crediderunt: cæteros autem ſummerſimus. Abraham aũt
ex illius genere procedens, et ad Deum corde ſano ſupplex accedens, patrem
ſuum & gentẽ ſuam ſic affatus eſt: Huiuſmodi res mutas Dei loco cur adora-
tis? Quid de ipſo mundi conditore cogitatis? Ipſe deinceps ſtellis uiſis, ſe mor
bis affligi fingens, cæteris diſcedentibus, ad imagines inquit: Quare nõ come
ditis? Cur uerbũ non profertis? Deinceps manu ſua fractis illis, hominibus ac 10
currentibus inquit: An manuũ ueſtrarum facturas, quos tamen & uos Deus
cõdidit, adoratis? Illos quidẽ iubentes ędificium magnum erigi, ut illũ in ignẽ
proijceretur, ſubeſſe fecimus. Vnde ipſe gaudens inquit: Ad Deũ ibo, qui me
uiam rectã docebit, mihiq; ſua miſericordia, preceq; ueſtra quodq; bonũ tri-
Immolatio Iſaac paulo aliter deſcripta quàm Gen. 22. buet. P. Nos itaq; nunciũ pueri mitis cõtulimus. Cũ quo deinceps ad mor-
tem accedens, inquit: O fili, mihi quidẽ uiſione nunciatũ eſt, quod te decolla-
rem, quid tibi placeat inde, perpende. Qui reſpondit: O pater, nunciatum tibi
perpetra. Me nãq; fortiter paſſurũ omnia reperies. Illi itaq; præparanti eũ ad
decollandũ, diximus: O Abraham, ueræ uiſionis cõfirmator, cum hic ſit malũ
euidens, nos eũ moleſtia magna redimemus, cui deinceps multũ profecimus. 20
Sic enim benefaciẽtes remuneramus. Salus Dei ſuper Abrahã noſtrum fide-
lem & iuſtũ. Tale quid enim promeretur credens, & benefactor. P. Eũ de-
inceps, & Iſaac, filioſq; ſuos euidenter ſuis animabus proficientes multiplica
Moſes & Aaron. uimus. Moyſi quoq; & Aaron obnoxijs nobis ob noſtra collata ſuffragia, ui-
ctoriam ſuper hoſtes ueſtros præbuimus, ipſoſq; ſuoſq; factores à graui peri-
culo liberantes & ipſos etiã libro ſibi tradito rectam in uiam duximus, ſuper
quos poſtremo multiplacatos diuina ſalus deſcendit: quoniã boni credẽtesq;
Elias. 3 & 4. Regum. fuerant. Et nos benegerentibus talem remunerationem facimus. P. Alioq;
noſtro nuncio quærenti gentẽ ſuam, quæ timebat & inuocabat Balen, dimit
tendo conditorẽ optimum uniuerſitatis, qui reuera Deus eſt illius ſuorũq; pa 30
rentum priorum: gens ſua rebellis obſtinaciter extitit. Vnde gehennã ingreſ
ſi ſunt, præter credentes timẽtesq; Deum corde puro. Ipſo deinde multiplica
Iezin. Loth. to ſuper ipſum, & gentẽ quoq; Iezin, quoniã bonus fuerat, ſalus cõtigit, uelut
ſuper omnes credentes. Loth itẽ nunciũ noſtrum, ſuoſq; factores omnes, præ
ter fœminã decrepitã ſaluauimus. Cæteros aũt cunctos confudimus. Quorũ
adhuc indicia uos omni die & noctu pergentes illac uidetis, niſi prorſus ſitis
Ionas, & conuerſio Niniuitarum. inſcij. Ionas quoq; noſter nuncius, nauem oneratã ingreſſus eſt. P. Super
ipſum quidẽ poſt ſortiũ proiectũ ſors cecidit. Ipſum deinceps eiectũ quaſi reũ
cetus abſorbuit, eumque ſemper in uentre illius Deum inuocantem, Deus il-
linc in primum extraxit, & poſt hedera ſuper eum eleuata texit, & eundem 40
miſſum demum ad centum millia hominum uel plures, illoſque factos cre-
Non modo prophanè, uerum etiam inſani ritu blatterat, Deum non habere filium. dentes, ad horam ſcitam dimiſit. Perquiratur ab incredulis, an ipſi per-
hibent filias eſſe Dei, filioſque? Sui pars autem plurima mentiendo di-
xit, Deum habere filium. Cœpit ne filias plus diligere? quid iudicatis im-
memores? An ueſtri dicti rationem firmam habetis? Librum quidem ue-
ſtrum, ſi ueraces eſtis, in medium afferte. Eſt autem eorum poſitio, quoniam
Dei dæmonesq; populus unus ſunt. Sciunt uero diaboli, ſe promeritos iram

Dei:

Dei: Et huiusmodi dicta Deus abhorret. P. Quid uel uosmetipsos, uel à uobis adoratos Dei loco, fore censetis? Omnes ad ignem ibitis, ubi cuicꝫ uestrũ locus scitus præscriptus est: quoniam Deum uerum minime uocatis. Dicitis tamen uos fore bonos & puros, si primorum memoriam haberetis. Illi uero contradixerunt, quod & ipsi percipient. Præcepta quidem nostra per nũcios nostros semper uindicãdos, quippe nostri semper exercitus uincent, aures gẽtium attigerunt. Ab illis ad horã discedens expecta, sicut & illi faciunt ad malum suum properantes: quod cum accesserit, grauiter illos percutiet. Sua dicta nullam inferunt molestiam. Incompræhensibili Deo, super cuius nũcios sit salus, & ipsi conditori mundi grates dignæ reddantur.

Maiorum emulatores.

AZOARA XLVIII.

IN n. &c. Per Alchoran homines instruentem, & docentem, ambigentes & præsumptuosi nobis aduersarij manent increduli. Qui cum memoratis gẽtibus deletis à nobis admirando dicunt, illis non fuisse locũ inhabitandi cõgruum: nunciumꝫ sibi missum de semetipsis, mendacẽ & magum appellant. Mirandum enim est, quomodo Deos nostros unum ponat. Hic etenim mos nouus ab illo fictus, à nobis est inauditus. Vnde in nostrorum deorum cultu pro suo uestroꝫ uelle perseueremus. Hoc suũ dictum qualiter uobis inde dubitantibus est interpositũ, uindictam meã quare non timent? Est ne in manu sua misericordiæ diuinæ donũ? An imperant illi cœlis & terræ cunctisꝫ interpositis? Per funes uisum illud ascendant. P. Gentes prius Noë scilicet, Hat, atꝫ Pharaonis, & Inhalandet, ac Themuth, & Loth, ac homines arboris, nostris contradixere nuncijs. Vnde quod mãdauimus, illis accidit. Isti quidem tantum uocem unam aduenientem, postquã nec gemitus nec singultus salus ulla sequetur, expectant & orant: ut ante diem computi sibi futurum accidat. Tu uero super hoc quod dicunt, indurãs dic, qualiter clienti nostro Dauid bono potentiꝫ montes, & aues omnes uespere maneꝫ Deum inuocantes parebant, & qualiter ipsum iuste iudicantem, & fortẽ, & firmiter imperantem, & discretum, atꝫ facundũ fecimus. A' quo si memor es, ad altare stante, quidam quæsitum iudicium accesserunt. P. Illi eos ingressos timenti dixerunt, nostram causam timoris expers discute: uerum uiamꝫ rectam ostendẽs nobis causantibus ob inuidiam. Iste meus super nonagintanouem mulieres habens, mihi tantum unam habenti ui molestiáque fraude subripere parat. Cui Dauid respondens, alium male fecisse: licet etiam amicorum multi nisi boni credentesꝫ bene fuerint, alijs inuideant, boni uero perpauci sunt, se peccasse cognouit. Vnde se Deo subijciens, reuersus est. Illum itaꝫ bene pœnitentẽ, nobis data uenia cõiungentes, sic affati sumus. Tu Dauid uicarius in terra constitutus, inter homines uerum iudica, non sequendo deuiantiũ uoluptates & uota. Errantes quidem graue malum patientur: quoniam diei iudicij non recordantur. Nos quidem cœlum & terrã & interpositum, nequaquã pro nihilo fecimus: licet hoc opinentur increduli, focum ob hoc perpetuũ ingressuri. Credentiũ enim ab incredulis, & timẽtium ab intimidis magna fiet diuinam cõmemorationem redigas. Damus item tibi uirũ bonũ, Dei sapientem, Salomonem, qui bonis equis sibi uespere monstratis, ait: P. Equos istos pro iussu dilectioneque Dei regis, tantum ab ortu ad occasum dirigo: Illos à me diuertite, colla que sua cum pedibus abscindite. In ipsius Salo-

Vituperat non audientes suum Alcoranum.

Increduli mirãtur à Machumet unum Deũ dici, quum persuasum habeãt, plures esse.

Dauid prædicatur.

Castigationem Dauidis per Nãtham prophetã 2. Reg. 12. itare fert, ut uix possis agnoscere.

Alcoran ad diuinam cognitionem perducere.

Salomon.

Fabulæ Iudaicæ.

monis

monis lectum, nimium diligentis natum suum, ipsum mortuũ prostrauimus, Vnde pœnitens ipse, deinceps inquit: O Deus, da mihi ueniam, & regimen, quale postea nemini dones, cum tu sis largitor optimus. Subiunximus igitur illi uentos, suo iussu leuiter quocũq; currentes, & diabolos, quorumlibet ædificiorum & machinarũ structores & submersores, alios etiam ferro uinctos. Nos huiusmodi domum, & alia multa facientes, damus & retinemus sine cõ
Iob. puto. Omnis enim nobis iunctus, bonum possidebit. Qualiter item Iob homo noster, diuinam pietatem inuocauit, dicens: O Deus, iam mihi laborẽ & damnum & malum diabolus intulit: non taceas. P. Inquit Deus, eum à te cum pede repelle. Hicq; iocundũ affuit, quasi dulcis aqua porrecta, siue syropus. Ei dupliciter gente sua restaurata, nostra pietate subueniente, sapientes animãte, præcepimus: ut cum radicibus fragilibus & siccis manu sua collectis
Abraham Isaac Iacob Ismaël Alieza Alchipbla. ictus faceret, quoniã iam bonus & indurator repertus est. Abrahã rursum & Isaac atq; Iacob in hoc sæculo bonos & puros legum obseruatores, & in alio mecũ optimos non prætermittas. Memores item Ismahel, & Alieza, & Alchifla, qui boni patientesq; uixerunt. Talia namq; dicta sapientibus uiam rectam atq; peritiã elucidant. Huiusmodi namq; uiris portæ paradisi patebunt,
Paradisus carnalis. in qua molliter discumbentes, pomis multimodis & syropo potientur. P. Mulieres etiam uerecundas, & coæquas, nusquam uergentes uisum nisi tantum ad maritos suos, habebunt. Hæc quidem omnia dies iudicij patefaciet,
Inferi. ubi fiet munus, gaudiumq; perpetuum. Præsumptuosi uero, malo suo redeũtes ad infernum, malum reperturi, grabatum malorum confectione igneum gustabunt. Quos cæteri peccatores sic increpabunt: Nos quidem uos hic in igne comburendos multum abhorremus, quoniam nostræ damnationis operis praui fuistis occasio. Vnde Deus ignis feruorem uobis, obsecramus, dupli
Iusti fœlicißime habebunt, stupentibus ob hoc incredulis. cet. Sed ubi sunt ô Deus, quos opinio nostra malos reputauit? Vtrum illis aliquod negotium iniũxistis? An oculis nostris sunt inuisibiles? Talem causam in igne medio ueraciter peragent. Tu quidem dic, te tantum esse nunciũ Dei potentis, & incompræhensibilis, ueniaeq; datoris, regis cœlorum & terræ, &
Sap. 5. cunctorum illis interpositorum, præter quem non est Deus alius. Diuinum mandatum est maximum. Sed uos non creditis illi, mihique non pertinet de magnatibus illis ratiocinantibus tractare, sed tantum castigare, mandatumq; diuinum explanare. Deus ipse dixit angelis, se facturum hominem de luto.
Hominis creatio. P. Illi itaq; quàm optime composito, de nostro spiritu insufflauimus: eidẽq; iussu nostro, præter Beelzebub recedentem, & incredulum, omnes angeli se
Angeli iussu Dei adorant, humiliabant. Qui quæsitus, cur in Deum insurgeret, nolens se humiliare, respondit: Ego quidem igneus, illo luteo melior existo. Inquit Deus: Hinc exi igitur à diuina spe, ad diem aliam retractus. Illi deinceps terminum usque ad
Adam. refert aliquam umbram eius quod in epist. Hebr. dicitur: Omnes sunt spiritus administ. &c. diem publicæ resurrectionis postulanti, Deus inquit: Iam tibi terminus positus est ad diem horæ scitæ. P. Respondit: Per tuum honorem & exaltatio
Diaboli studiũ, perdere. nem iuro, me cordibus eorum omnium, nisi tantum bonorum, & tibi deuotorum immissurum malum semper. Cui Deus: Veraciter igitur tibi promitto, quod de te tuisq; sequacibus infernum implebo. Tu uero dic, te tan-
Machumetis legatio. tum esse missum, castigatum & patefactum mandatum tibi diuinitus, nec quicquam aliud. Cum sim itaq; castigator ego, uos adhuc castigamen scietis.

AZOARA XLIX.

IN n.&c. Hunc librum ab incomprænſibili ſapientiq; Deo compoſitũ, tibi cum ueritate dedimus. Deum itaque dantem tibi legem puram, corde puro iugiter inuoca. Aduocantes etiam alios Dei loco, non alia de cauſa faciunt, niſi ut Deum pro illis exorent. Deus autem illorum errorem & contro uerſiam diſcutiet, qui mendacibus & incredulis uiam rectam non aperit. Si Deus filium ſumpſiſſe uellet, optimum & clariſſimum à ſe creatorum accipe- ret: quod ipſe plurimum abhorret. Eſt enim unus & ſolus Deus, fortis & potens, cœli terræq; creator, uerus, inæſtimabilis, ueniæq; largitor. Qui diei noctem inducens, & è contra ſolem & lunam ad terminum ſtatutum promoueri iuſſit, humanumq; genus totum produxit, conſequenter ex uno patre, ab eodem ſua muliere ſumpta, uosq; formando tribus obſcuris receptaculis diſpoſuit: Et beſtiarum octo parilia fecit. Hic inquam Deus eſt dominus ueſter, rex totius mũdi, prẽter quẽ non eſt Deus alius. Cur igitur non cõuertimini, timentes eũ? Incredulitas quidẽ ueſtra minime ſollicitat eum. Sed ipſe uult ſuos eſſe credentes, et glorificantes eum, ut ſic ſuis proſint animabus. Cum ad Deum ſecretorũ cordium cognitorẽ, dicturum ſingulis actus ſuos, uere redibitis, ulterius precare deſiſtite. Quilibet malo læſus, Deũ corde puro precatur: liberatus ſæpius illius precis obliuiſcitur, ponens illi ſimilẽ, uiam rectam exeundo. Perſeueret igitur pauliſper in incredulitate ſua, quoniã igni deputabitur. Omnis autem inuocans Deum die noctuq;, & adorans, diemque futuram timens, diuinam ſecurè miſericordiam expectet. An ſtulti ſapientibus coæquantur? Hoc quidem nulli niſi diſcreti percipiunt. P. Omnis quidem Deum timens, & credens, ac benefaciens, in hoc mundo miſericordiam diuinam aſſequetur. Deus enim cuius eſt terra ſpacioſa, merentibus bonum innumerum tribuit: cuius eſt mandatum, quod ipſum inuocem corde puro, legem que miſſam imitando, credentium primus exiſtam. Aliter autem graue malum ſubibo. Deum itaque, legemq; ſuam corde puro conſtanter imitor: uos uero, quos uultis inuocate. Perditores ſuarum animarũ, ſuæq; gentis, ſæculo futuro ueraciter & euidenter perdentur. Ignis enim eos undique teget. Deum taliter ſuos homines terrentem, ſumme timete, qui plenum præbet gaudium, diabolos & idola linquentibus, & ad Deum ſolum ſe conuertentibus. Auſcultantes uerbum meum, recta uia iugiter incedant, melius imitãdo. Illos enim, ſicut ſapiẽtes, ad uiã rectam dirigimus. Tũne uis igni deputatos ab ipſo proiſcere, cum ſuper eos uerbũ diuinũ ſit firmatum? Soli timẽtes Deum, mãſiones gradatim diſtinctas ſubtus fluentibus aquis, Deo nũquam diuertente ſe à mãdato ſuo, poſſidebũt. Deus quidẽ de cœlis in terram aquas dimittit, quibus ſementes primo uirides educit, & eoſdẽ deinceps croceas, tandem ſiccas efficit: Quod ſatis ſapientibus eſt admirandum. P. Cui Deus cor ad credendum aperit, ſuam lucem immittit: Corda uero lapidea geſtantes, contra diuinam inuocationem, euidenter in erroribus & tenebris inhabitant. Cum timentes Deum uerbum optimum, uidelicet librum ubique conſonum ſibi audiunt, capilli ſuorum capitum eriguntur, cordá que molleſcunt ad opis diuinæ petitionem, dicendo: Veraciter hanc eſſe uiam rectam Dei, docentis eam, quos uult. A quo quilibet deuiatus, nunquam ab alio dirigetur, quin faciei ſuæ malum diei futuræ grauiſſimum incumbat, cum nos incredulis mala ſua peracta guſtare præcepimus.

Deos alienos colere dicit hic plasmius, qui diuorũ patrocinia & interceſſionem petunt.

Deum nõ ſuſcepiſſe filiũ arguitatur ex humilitate Chriſti Seruatoris.

Machumet primus credentiũ, id eſt, nouæ ſectæ conditor.

Obſtinati quidam perditioni deſtinati.

Deus fidem donat.

Alcorã ſibi ubique conſonat: Ideo diuinitus datus. Sed aliquoties ſibi diſcrepat dis diapaſon: Igitur nõ eſt ex Deo.

pimus. Anteceſſores quoq; ſuos noſtris nuncijs contradicentes, malum improuiſum tetigit, & huius ſæculi dedecus incubuit, & alîus ſæculi malum multo peius, atq; perditio. Nos quidem in hoc Alchoran Arabico, falſitatis experte, plures induximus ſimilitudines, ut ſic memores atq; ſcientes efficiantur homines. Fuit uir quidam habens quendam participem fidelem & unanimem, & alium nequam & diſſidentẽ. Illi ne ſimiles & æquales eſſe cenſentur? Hoc exemplum à pluribus (Deo gratias) eſt ignoratum. Tu quidem, ſicut & omnes alij, mortalis exiſtis, dieq; futura coram Deo cauſam & iudicium omnes habebitis. P. Nemo deterior eſt illo, qui Deo mendacium imponit, & ueritati uenienti contradicit. Nonne locus eſt incredulis in gehenna? ueritatem ferentes, atq; firmantes, Deum timent, & apud illum omne ſuum uelle, prout boni merentur, habebunt. Deus enim illis peccata dimittit, & munus ſuis operibus melius & maius efficit. Increduli propter imagines ſuas inuocatas Dei loco, tibi terrorem immittunt: Sed Deus ipſomet teſte, ſuos potanter uindicabit, qui eſt uindex optimus. Quo docente quemlibet uiam rectã, directe procedit: quemlibet uero deuiare faciẽte, nunquam dirigetur. Poterunt ne, quos inuocatis loco Dei, mihi bonum à Deo uolente propoſitum auferre, uel malum repellere? Deo quidem ego me commendo, cui ſe commendant omnes ſapientes. Operimini uos more ueſtro, ſicut & ego meo: uidebimusq;, cui malum perpetuũ & dedecus accidet. Licet tibi miſſus ſit liber diuinitus ad opus gentis, non tamen ſis cuſtos, niſi perficientium uelle tuum. Quilibet namque ſibi, uidelicet uerã uiam ſeu falſam ſequens, operabitur. Morientibus mortis hora, cæteris hora ſopitionis, Deus animas extrahit: quibuſdam item reddẽs eas ad horam ſcitam, quibuſdam nunquam, omnia pro ſuo uelle faciens: Quod mirandum eſt ſapientibus. Loco Dei ſumuntur, quorum alius precatur pro alio. Illi tamen imperio ſenſuq; carent penitus. P. Deus ſolus eſt prolocutor, & iudex cœlorum & terræ, ad quem omnium fiet reditus. Eorũ tamen corda, qui ſæculum aliud futurum non credunt, diffugiunt, audiendo Deum ſolum inuocandum eſſe: Cęterorum autem Dei loco ſumptorum, inuocationi congaudent. Deus autem cœlorum & terræ conditor, omniumq; ſecretorum cognitor, diſſenſiones & contrarietates omnes diſcutiet. Si quilibet incredulus totius terræ ſubſtantiam duplicatam poſſideret, die qua non æſtimatum, qua ſæpius ab illo deriſum ſibi ſingulis peccatis ſuis reuelatis aſpiciet, eam totam pro ſe redimendo præberet. Hoc enim malo ſibi contingente, Deum intente precatur: adueniente bono, firmat hoc ſibi nullatenus eſſe datum, niſi per ſapientiam ſuam. Sed plures hoc ignorant: anteceſſores quoque ſuis malis uiſis, peccatisq; reuelatis, hoc eodem uerbo potiti ſunt. Sed totum lucrum ſuum nil eis profuit, ſicut non ſuum perdendis quicquam proficiet. Nonne ſciunt, Deum huic ſubſtãtiam multam, illi paucam pro uelle ſuo tribuiſſe? quod credentes admirantur. Gens mea, quæ nefanda peccataq; perpetrauit, ne deſperet, Deus enim ipſe miſericors peccata dimittit. P. Deum igitur ante malorum aduentum adorate: Ad ipſum autem conuerſi, & ſequẽtes librum optimum, uobis diuinitus datum. Malo namque ſubito uobis non tractantibus inde ſuperueniente, nullum habebitis adiutorem uel uindicem. Omnis enim anima mala, tunc ſuum conquerens infortunium, dicet: Quare deriſionem feci? non ex Dei parte deriſor extitit. Vel inquietis: Si me Deus ad uiam rectam dirigeret, timens eſſem: Et ſi nũc mihi daretur reditus, bonum

Quare Alcorã parabolis utatur.

Aenigma, quod ſphingem poſtulat.

Vana eſt diuorum inuocatio: Siquidem uolũtati diuinæ nemo poteſt reſiſtere.

De anima opinio impia.

Patroni diui, loco Dei habẽtur.

Quid ſi homo lucretur uniuerſum mundũ, animæ autem faciat iacturam?

Malis prementibus homines quidam inuocant Deum: Bona obuenientia ſuæ arrogãt induſtriæ.

Remiſſio peccatorum.

Pereuntes culpam Deo imputant falſo.

bonum efficerem. Respondebit dominus ipse: Nuncio uobis misso contradi
xistis increduli, unde nunc malum & perditionē incurrite. Imponentes Deo
mendacium, facies suas illa die nigrescere uidebunt, ingressuri gehennam,
quàm sibi lucrati sunt. Timentes autem & bonos Deus creans omnia, cuius
sunt uniuersa, mali totius & timoris expertes efficiens, saluabit. Vos ne uiri
nescij, me quenquam nisi Deum solum adorare, persuadetis? Ex prædecessoribus meis percipio, me perdendis associandum, si Deo participes ponam, sicut & illi fecerunt, cuius tota multitudo totam terrā includit, in cuius dextera cœli cuncti prorsus inuoluentur, & incredulorum dicta respuit. Ipsum igitur
10 adoro: Illi gratias reddo. Primo quidem buccinę sonitu morti succumbent omnia, nisi quę Dei uoluntas protexerit: Secundo sonante, singula reuiuiscēt. Deiq; splendore cœli & terra splendescent. Tum Deus omnium conditor cū prophetis interfectis accedēs, omnia cum ueritate iudicabit, nemini facturus iniuriam, omniq; suum meritum completurus, multasq; gētium cohortes ad ipsius inferni portas ducturus. Illi deinceps ab inferni ianitoribus quæsiti, Nunquid neminem nuncium Dei die illa prædicantē habuissent, respondebunt, Ita. Sed uerbum mali super incredulos firmatum est. Dicent & alij: Portas igitur intrate, perpetuam ibi mansionem facturi. P. Cohortes timentiū ad paradisi ianuas ducendæ, & præcepturæ sibi portas aperiri, hoc à ianitori-
20 bus responsum audient: Salus Dei super uos bonos. Introite, hic sine fine mā
suri. Vnde gaudentes illi, gratias Deo reddent, ob uerbum suum uerax: Quoniam ipsi prius ab ipso telluris hęredes constituti, demum in paradiso, optima beneficiorum mercede, uelle suum omne perficiūt, uidentes circa Deum angelos illius, circa precantes gratiam, & iudicantes inter gentes.

Vltimo die primo tubæ cōcentu morietur omnes, secūdo reuiuiscent. Aliter docet diuinus Paulus, 1. Cor.

Iudicium ultimum.

Angeli iudices.

Aliquoties solum Deum iudicare scribit.

AZOARA L.

IN n. &c. Per hunc Alchoran à Deo sublimi sapienteq; cōpositū, ipse mihi diuinitus missus est à Deo ipso, qui peccata dimittit, pœnitentes recipit, benefacientes optime remunerat, largus & immensus, præter quem non est Deus. Increduli uero tantum in diuina præcepta disputāt: de quorum factis,
30 seu dictis, nullatenus solliciteris. Quæq; gētium, contradicentiū scilicet Noë pluribusq;, per eum cogitauit disputando cum suo propheta uerum tollere. Ego uero uindictam de singulis sumpsi, quæ qualis esset, perpende. Super incredulos enim firmatum est Dei uerbum, quoniam ipsi perpetuum ignē inibunt. Subleuantes uero Dei thronum, & circumstantes, in Deum credunt, et inuocādo gratiam obsecrant, ut ipse bonis ueniam faciat, dicentes: Tu Deus incomprehensibilis & sapiens, omnia tua pietate sapientiaq; complectens, pœnitentibus indulge ueniā, tuiq; sequaces ab igne repellens, paradisum tribue: quam sibi, suisq; filijs, & mulierib. ac posteris, bonis scilicet pollicitus es. Talibus enim iudicij die misericordiā præbebis, gaudiumq; perpetuū. Increduli uero tunc dicturi Deum fuisse callidiorē, quando uocati ad fidem nō cre
40 diderūt, inquient: O Deus, nobis iam bis mortuis, et bis uiuis, te faciente, culpasq; nostras nunc cognoscentibus, uiam para reditus. P. Nonne uos audito solum Deum risistis, audito participes credidistis? Hodie quidem Dei iudicium est solius omne, qui uobis prę̨cepta tradidit, bonū de cœlis posuit: hoc tamen nemo nisi conuersus ad Deum credidit. Deum itaq; regē throno sublimem, & gradatim sublimatorem, licet nolentibus incredulis, & dantem cui uult spiritum castigaminis, atque dogmatis illius diei, qua solus Deus impe-

Per Alcoran iurat, quod ei sit exhibitus à Deo.

Duas mortes aliquoties dicit, ut Apocal. Iohannis.

rãs, omnibus ſuum meritum iuſtè daturus, omnium ſecretorum inſpector & promptus dinumerator, uerum dabit iudicium cæteris omnibus, nec amicũ, nec peroratorem quicquam de ſuis factis ſiue cogitationibus auſcultantem habentibus: quippe corda faucibus inhærebunt. Illum inquam omnia uidentem & audientem, corde puro iugiter inuocate. Illi uero quos adoratis Dei loco, nihil mandare poterunt. P. Euntes per terras uideãt, qualiter Deus uindex grauiſſimus potẽtiores & clariores ædificatores ſuis pro culpis ſumptos, quoniam prophetis ſuis docentibus diuinas uirtutes contradixerunt, nullum Deum alium habere uindicem potentes peſſundedit, uelut Pharaonem, & Haaran, & Karaon dicentes, Moyſen de noſtris præceptis differentem, mendacem & magum exiſtere, & præcipientes ut filij credentium illi nequaquã meliores interficerentur: cum ille tantum erroris opifex eſſet. Dixit autem Pharao: Sinite me Moyſen interficere, † et Deum ſuum, quem terram meam uaſtaturum timeo, precetur & inuocet. Cui Moyſes reſpondit: Deo domino meo, cunctorumq; ueſtri, uelut & omnium præſumptuoſorum & infideliũ, me cõmendo. Interim uir bonus de gente Pharaonis, legẽ in corde ſecreto cuſtodiens, accedens ſic affatus eſt: Hominem diuinis cum uirtutibus uenientẽ & confitentem Deum eſſe ſuum dominum, cur interficeres? Si mendax eſt, ſua ſibi reſpondebũt mẽdacia: Si uerax, ſuorum dictorum meritum accipiet, Deus enim neminem mendacem & præſumptuoſum in uiã rectam dirigit. Sed in terra ueſtrum ſit iudiciũ & ſublimitas: quis nos de diuina uindicta ſuperueniente proteget? Cui Pharaon inquit: Nec ego uos, præter quod uideo doceo, nec in uiam niſi rectam mitto. Reſpondit & ille: O homines, malum diei grauis, & dedecus futurum uobis ſicut cõtigit primis cohortibus timeo.

Moyſes et Pharao.

Et pro uel.

Conſilium cuiuſdam Aegyptij, quale Gamalielis in Actis Apoſt.

P. Ita namq; contigit genti Noë, & Hat, atq; Themuth, ſuisq; poſteris. Die congregationis & edicti, qua perdemini, nõ habebitis de Deo uindicem, ſeu protectorem. A' Deo deductus in errorem, nunquam dirigetur. Poſt Ioſeph diuinitus miſſum uobis, cui etiam nunquam credidiſtis, nullus poſtea uobis etiam teſtibus inde miſſus. Ita ſemper Deus præſumptuoſos & contradicentes errare faciet, ſuaq; corda ſigillat & obdurat: apud quem omnes ratiocinantes in diuina præcepta ſine peritia ſibi tradita, ſummam difficultatem & odiũ inuenient. Pharaon uero ſic Hem allocutus eſt: A edificium ad cœleſtiũ portarum attactum mihi conſtrue, ut ſic Deum Moyſis, quem falſum æſtimo, perſpiciam. Ita Pharaonem aberrare, ſibiq; ſuum malum placere, cuius artes ſibi ſunt damnoſæ, fecimus. Vir autem ille bonus & credens, ait: Si me ſecuti fueritis, rectam uiam me doctore procedetis. Huius mundi uita nihil eſt: aliud uero ſæculum eſt manſio perpetua, ubi peccator omnis meritum conſimile poſſidebit. Benefaciens autem omnis uir ſeu mulier, paradiſum ingrediens, bonum ſumet innumerum. P. O homines, me uos ad ſalutem uocante, cur ignem incurritis? Quare me non in Deum credere, ſed cum illo participẽ ponere, cuius eſt ipſe neſcius, perſuadetis? Me potius imitemini, uocantem uos ad Deum ueniæ datorem, ante quem uelut ante Deum ſuum die communis reditus uenient, nec hic nec ſæculo futuro cuiquam profecturi. Ego quidem Deo uobis dicta mea commemoraturo me commendo, qui omnia uidet & ſapit. Illum igitur à malo, quod timuit, protexímus, inferentes periculum hominibus Pharaonis, qui nunc mane ueſpereq; foco læſi, in grauiori malo poſt horam reſurrectionis ſtatuentur. Quando pauperes in elatos potentia diui-

Ioſeph.

Pharao poſtulat conſtrui ædificiũ, per quod cœlum ſcandat. Non ſemel abſurdam fabulã hanc ponit.

ijsq;

ijsq; sic ratiocinabũtur: Cum semper nos uestram sectam processimus, nunc uel ignem demittite, uel minuite. Illi uero respondebũt: En omnes insumus. Iam Deus inter homines dijudicauit. Omnes autem in igne positi, una uoce postulabunt ignis ministratores, ut sua prece Deus solum illa una die quiesce re permittat. Quibus quærentibus, Nonne uobis Dei nuncius aduenit? Respondebunt, Ita. Nos igitur inuocetis, atq; precemini Deum. Hoc est, nil nisi damnum uestrum est atq; dedecus. Ita quidem nuncios nostros suosq; facto res in hac uita uindicamus de malis, quibus in die futura nulla proficiet ex cusatio, quin repulsam domumq; pessimam ineant. Librum quidem Moysi traditum, filijs Israël hæreditatẽ, scientibus uiam rectam atq; memoriam tri buimus. Tu quidem terminum Dei ueracissimũ expectans, ipsum mane ue spereq; glorificans & inuocans, pro tuis culpis deprecari nõ desine. Insipien ter uero disputantium de diuinis pręceptis, cordibus nil nisi malum inhæret. Tu uero cuncta scienti uidentiq; Deo te commenda: cuius cœlorum terræq; machina cunctis hominum operibus præcellit. Licet hoc plures minimè per pendant. Sed cæcus & uidens, & peccator ac benefaciens, nullatenus coęquã tur. Pauci namque credunt, horam illam falsitatis expertem fore uenturam. Deus quidem pollicens se responsurum inuocantibus eum, & daturum gehẽ nam dedignantibus, hic diem motui, lucique, noctem quieti disponens com mode gentibus omnibus, dominus noster est, omnia creans, præter quem nõ est alius Deus. In illum igitur quare non creditis? Ille uobis terram immo bilem, cœlumq; tectum posuit, uosq; pulchræ similitudinis efficiens, uictum saporiferum tribuit. Vestri namq;, mũdiq; totius est dominus, uiuus & uerus, pręter quẽ non est alius Deus. Cuius solius glorificandi lex est glorioſa: quod tamen non credunt nostris præceptis resistentes. Ipsum igitur corde puro iu giter inuocate. Mihi quidem hic diuinitus lege data præceptũ est, nullatenus illos, quos Dei loco uos adoratis, inuocare: Sed in Deum totius mundi do minum credere, qui primo uos è terra plasmauit, deinceps è spermate per san guinei coaguli successionem puerum educens, senem iuuentute mediante perficit. Quidam tamẽ hora scita prius ueniẽte, prius pereunt. Illã enim eui tare sequendo, uel præeundo, nemo poterit. Ille rursus & mortem inducit: quo dicente Fiat, factum est. Qui præceptis per nostros nuncios latis, libroq; nostro contradicendo uel disputando resistunt, quare se non conuertunt? Vellent quidem conuerti, cum illi onerati colla cathenis longis, trahentibus illos ad ignem, illic perpetuò mansuros, me sic quærentem audient: Vbi sunt participes à uobis positi? Sed inquient: Illi nobis erroribus illatis discesserunt. Nunceq; cognoscimus, nos adorasse res friuolas et inutiles. Ita Deus incredu los aberrare faciens, inquiet: Vos rebus mundanis superbia præsumptioneq; potiti, meritum consimile suscepturi, portas intrate gehennæ, perpetuam ibi mansionem habituri. Tu uero, quoniam terminus Dei uerax est, indura, & uel partem nunciatorum illis tibi patefaciam, uel te mori, & illos redire fa ciam. Omnium prophetarum ante te missorum, quorum nullus quicquam nisi diuinum præceptum attulit, quosdam nominauimus, quosdam autem non. Quorum ueritatem hora ueniẽte Deus discutiet. Ad incredulorum de trimentum Deus humano commodo bestias creauit. Has enim comeditis, il las equitando, tum sarcinas uestras ad naues seu quouis defertis, tum legatio nes uestras cordis que uoluntates cito perficitis. In ipsum itaque docentem

Exprobratio inferiorum ad præsides qui se duxerunt.

Prophanæ disputationes de diuinis arguit mẽtem impiam.

Homo.

Fatum.

Prophetæ partim nominati, &c.

uos, quare non creditis? P. Quare nõ perſcrutantur per terras fines ſuorũ anteceſſorum, potentiorum illis: quorum adhuc indicia terra retinet? Hic tamen ab illis minime ſemouet opus prauum atque peruerſum, noſtris nuncijs miracula ferentibus uilis, ſuæ congaudebant ſapientiæ: poſtea tamen obſtinaciter deridebant. Sed noſtra uindicta demum apparente dicebant, cum ſuum credere nil profuit: Nos in Deum unum & ſolum credimus, nequaquam in participes poſitos. Mos Dei ſemper fuit, in incredulitate perſeuerantes perdere.

In eõ quod iudicas alterum, teipſum condemnas.

AZOARA LI.

IN n. &c. Alchoran Arabicus à Deo pio miſericordéque poſitus, res enodans, atque diſcutiens, ſcientibus his bonum, illis malum nunciat. Sed plures ab auditu illius diſcedunt, dicentes: Corda quidem noſtra contra id quod prædicas, clauduntur, aurésque noſtræ plumbo ſigillantur. Sit igitur inter nos diuiſio, uoſq; pro modo ueſtro, ſic ego pro meo, qui ſicut uos homo ſum, facite. Mihi quidem nunciatum eſt, quod Deus ueſter nõ eſt niſi Deus unus. Ad illum igitur recto tramite procedite, & precando ſuppliciter ueniam acquirite. Incredulis autem, qui ſcilicet nec decimas ſoluunt, nec alius aduentũ diei credunt, malum perpetuum incumbet: Velut credentibus & benefacientibus, bonum indeficiens tribuetur. Sed uos quare ponitis pares Deo domino mundi, qui terram in biduo creauit, & in ea montibus firmata, cuncta comeſtibilia duorum æqualium exquiſite dierum ſpacio creans, ex illa ſemen omne multiplicatum edidit, poſteaq; fumo cœlos aſcendente, illi terræq; dixit: Vtrum ſponte ueſtra, an ui uaditis atq; reditis? Illi nõ reſponderunt, ſponte. P. Cœlos deinde ſeptem biduo diſtinguens, in ſingulis eorum res prouelle ſuo poſuit. Vnde mundum fulgoribus & cuſtodibus decorauit. Non credentibus autem in ipſum Deum, talium operum factorem, dic: Quoniam ipſi patientur ſicut Hat & Themuth, qui noſtris nuncijs clàm atque palàm perſuadentibus, ut in Deum unum crederent, reſponderunt: Si uellet Deus nos in eum credere, angelos nobis mitteret: Vobis autem nequaquam fidem adhibemus. Hath ſe cum gente ſua fallaciter ſublimans, inquit: Qui noſtri potentior uiribus exiſtit? Nonne uidere poterant Deum eſſe potentiorem, cuius uirtutes etiam uiſas ipſi negabant? Illis igitur uentos frigidos in diebus malis immiſimus, illos confundentes, & eoſdem tutore uindicéque carentes alius uitæ dolore grauiſſimo punimus. Themuth quoque uiam rectam docuimus: ſed ipſe cæcus eſſe maluit. Vnde illi ſupplicium & dedecus intulimus: credentes atque timentes ſaluauimus, hoſtesq; noſtros hora ſcita coadunandos, in igne perpetuo damnabimus. Opera quorum oculi ſui ſimul & aures ac cutes Deo faciente loquentes teſtificabuntur, putatis ne teſtibus in operibus ueſtris carere, & Deum opera ueſtra neſcire? Oculi ueſtri quidem & aures teſtimonium ferent. Vnde coram Deo nil prodeſt excuſatio, ſed obeſt: Cum ſuorum prędeceſſorum, hominum ſcilicet & diabolorum, uerbum perditionis ſuper eos ſit firmatum, eiſq; pares conſtituimus, qui ſuis inhærens manibus atque poſterius ſibi placere fecerant. Dicent tamen ſemper incredu li: Huic Alchoran nullatenus credatis, ſed reijcite, ſicque ſuperabitis. Illos quidem ſic noſtris reſiſtentes præceptis, ob huiuſmndi uerbum grauiter affligemus, illaturis ſibi peius operi ſuo damnationem perpetuam. Sed ipſi die iudicij Deum poſtulabunt, ut ſuos deuiatores ſibi monſtret, & eos ſub plantis pe-

Rerum origo.

Cœli ſeptem.

Hat.

tis pedum ſuorum ponat. Confeſſis autem Deum ſuum eſſe dominum, ſicq; rectis, angeli ſui cuſtodes nunciantes ſibi gaudium promiſſum & paradiſum, dicent: Nos in alius ſæculi uita ueſtri fuimus, & hic nunciamus uobis, quoniam omne uotum ueſtrum & uelle perficietis. P. Vos boni, manſionem ueniæ, diuinæq; pietatis habituri, ubi non eſt niſi ſermo ſalubris & optimus, benefacite, ſemper inuocando Deum, & confitendo uos in eum credere, peccatáque cum beneficijs cum ſint diſparia remouete. Die quidem iudicij omnis aduerſarius ueſter amicus eſſe deſiderabit. Nemo uero gaudium poſſidebit, niſi benefactor et indurator. Cuicunque contigit impedimentum aliquod à diabolo, Dei cuncta uidentis & audientis tutelæ protectionique ſe commendet, cuius ſunt miracula dies & nox, ac ſol & luna. Nemo ueſtri ſolem ſeu lunam, ſed ſuum conditorem adoret, & inuocet. P. Multi tamen dedignantur, cum Deo uero manentes, ipſum indeficienter adorant die noctuq;, qui per aquæ miſſionem, terram mortuam aperit, & fœtum efficit, qui mortuos ſimiliter reuiuificabit, cum ſit omnipotẽs. Tui repræhenſores me nequaquam latebunt. Eſt'ne melior, in ignem eijciendus, an timoris expers, abſceſſurus? Veſtrum placere facite: Me quidem actus ueſtri non latebunt. Omnes enim contradicentes noſtris nuncijs, & libro, iam in libro clariſſimo ſunt prænotati. Hic liber à Deo pio ſapienteq; compoſitus, nec mendaciũ aliquod præſens ſeu futurum indicat, nec à prophetis præteritis contrarium nunciat. Qui ſi Latine notaretur, fieret quæſtio, cur Latinis & Arabicis literis non diſtinguerentur? dic: Imò credentibus uiam rectam & ſalutem prædicat. Incredulorum autem auribus plumbum, oculisq; cæcitas inhæret. Vnde illos à loco longinquo uocabimus: libro Moyſi tradito plures contradicentes, unde inter illos uelox fieret iudiciũ, niſi propter uerbum diuinitus firmatum. Sed illi licet dubitent, omnis benefaciens ſibi prodeſt, omnis quoq; maleficus ſibi nocet, Deo nocente nemini. P. Apud Deum ſolum eſt horę noticia, qui modum & quantitatem fœtus, & partus arboris & fœminæ perfectiſſime dinoſcit. Cui interrogaturo demum incredulos, ubi ſui ſint participes? inquient, Nos neſcimus. Eorum enim nullus nobiſcum eſt. Ab illis enim prius adorati, non opinati ſe talem cauſam habituros, diſcedunt. Nullus deſperet orare propter bonum. Cum cuiquam malum accidit, deſperat: cum bonum ei tribuitur, ait hoc eſſe ſuum, negátque reſurrectionem illa hora futuram. Ad Deum tamen ſe conuertens, bonum apud illum inueniet. Nos quidem ſingulis opera ſua monſtraturi, grauiſſimum malum incredulis inferemus, qui proſperitate contingente operari bonum ceſſant: malo quidem accidente, multum orant. P. Nonne uidere queunt, hoc à ſolo Deo compoſitum eſſe? Nec tamen illi credunt. Quis eſt peior illo, qui tam longum errorem incurrit? Ego tamen illis diuina miracula, præceptaq; cœliq; uirtutes, ut uerum percipiant, patefaciam. Nonne ſciunt Deum eſſe teſtem omnium? Illi uero non credunt ſe redituros ad Deum, omnia ſcientem & continentem.

Iudicium nouiſſimum.

Angeli cuſtodes hominum.

Spem fœlicitatis habentes bene operentur.

Peccata beneficijs penſanda.

Alcoran non mẽtitur de præſentibus aut futuris, nec prophetis repugnat. Proba.

Pœnitentia.

Preces malorũ.

AZOARA LII.

IN n. &c. Deus incompræhenſibilis & ſapiens, ſummus & maximus, cuius ſunt uniuerſa cœli & terræ, tibi, ſicut & prædeceſſoribus tuis, librum tradit Arabicum, per quem caſtiges matrem uillarum, & affines, prædicans illis de die totius falſitatis experte: quãdo quidam paradiſum, quidam autem gehennæ focum ingredientur. Cœlum quidem caderet ſuper homines, niſi

Per Alcorã prædicanda iudicij nouiſſimi dies.

Cœlũ caderet?

Nisi angeli pro mortalibus orarent.

Deus quẽ uult indurat. &c.

per angelos Deum adorantes, & precantes pro manentibus in terris Deum ipsum pium, ueniáque datorem. Quippe plures Dei loco cæteros adorant: quorum cum Deus sit perspicax cognitor, tu minime custos adesse cures. Omnis enim gens una fieret, si Deus ipse uellet, qui pro uelle suo misericordiam facit his, illos uero punit, suffragio uindictáque carentes, cum alios sui loco sumant. Ille namq; cunctipotens est, & mortuos suscitabit, omniumq; dissensiones discutiet. Ad ipsum igitur me conuertens, suæ tutelæ me commendo. Ipse quidem cœlos & terram condidit, & bestiarum pariles, ac de nobis-

Deus munera sua inæquali mensura distribuit.

met mulieres creauit, ipseq; uidens omnia nil comedit. Ipse quoque cuncta sciens, & cœli terræq; claues retinens, huic uictum substantiámque multam, illi paucã pro uelle suo præbet. P. Præcepta quoq; legũ & mores, sicut Noë, & tibi, ac Abrahæ, & Moysi, ac Christo patefecimus, nunc docemus. Illis igitur adhærete, sicut lex præcipit, nec illi cõtrouersantes, nec ab illa discedentes. Hoc aũt tædiosum atq; grauissimum est illis, qui non credunt in illum, quem adoratis. Deus aũt omne suum uelle perficiens, uiam rectã ad se conuertentibus manifestat. Post scientiam quidẽ missam, nõ antea schismata facta sunt ob

Machumet arbiter dissensionum religionis. Quis te constituit iudicem?

inuidiã inortã: Vnde gentes de libris sibi traditis dubitãtes, malæ suspicionis sunt. Nos aũt iam inter eos discernemus, nisi propter uerbũ diuinũ. Expectãs terminũ statutum, Deũ inuoca: & secũdum illius dogma te dirige, nequaquã hominũ uoluptates & uota sequendo, sed cõfitendo te credere libris positis à Deo, qui rectũ examinatum inter uos fieri præcipit, qui nostri uestriq; dominus, nobis nostra, uobisque uestra reddet opera: qui etiam nos & uos omnes coadunaturus, nostram controuersiam discutiet. Ratiocinãtes in Deum post nostrum responsum illis factum, friuolas rationes apud Deum habent: cuius hunc librum cum ueritate libráque ponentis, iram & odium merentur. Hora forsis cito ueniet, cuius contradictores quàm longissimum errant, &

Diẽ domini boni expanescũt.

ad illam properantur: Credentes autem pauescunt, quoniam illam ueraciter uenturam agnoscunt. Deus quidem custos subtilissimus, sublimis, & sapiens, cui uult necessariorum præbet copiam. Volens bonum alîus sæculi, suscipiet illud manu nostra. Studioso quoque bonorum huius sæculi, dabimus illa: sed nullam in alio portionem habebit. Increduli quidem habent participes, positores morum in lege nunquam à Deo statutorum, quibus malum atq; dolor incumbet. Iamq; discuterem inter eos, nisi propter Dei uerbum firmatum. Illis nequaquam facta sua timentibus, omne malum accidet: Credentes autem & benefacientes, pulcherrima loca paradisi possessuri, omne suum uelle perficient: hocq; lucrum est maximum. P. Huiusmodi quidem pollicitum credentibus & benefacientibus summam lætitiam denunciat. Ego uero nihil ob hoc

Qui fruũtur bonis tẽporarijs, carebũt futuris.

Mutua beneuolentia.

à uobis postulo, nisi quod propinquos uestros diligatis. Omniq; benegerenti bonum suum augebit Deus pius, ueniq; dator. Plures ante te Deo mendacium imposuisse perhibent. Sed si Deo placuerit, cor tuũ sigillabit, falsum abradet, uerbum uerum firmabit. Quoniam ipse nos, cuius secreta cordium, pœnitentes colligit, peccata dimittit, operumq; cunctorum cognitor, & credentium ac benegerentium exauditor, bonum suum augebit, incredulis graue malum inferet, qui pro uelle suo modum atque mensuram omnibus rebus imponens, uelut omnia uidens & sapiens. Nequaquam hic sibi plenum uictum atque substantiam coaceruat, ne à cæteris inuideantur. Ille quidem misericors, imbres iam desperatis tribuit, uelut omnibus imperans, omnibusq; glorificandus,

ficandus, qui cœlos & terram mirabiliter † machinatus est, & in eis sua posuit animalia, potens iterum, hora scilicet qua uoluit, cuncta coadunare: qui percussurus malos secũdum manuum suarũ opera, multis ueniam faciet. Naues itẽ uelificatas æquora sulcare facit. Quo uolente uenti quiescunt, marisq; planicies maneret immobilis: quod mirandũ est omnibus indurãtibus, Deumq; glorificãtibus: præter quẽ nec adiutorem nec uindicem habebitis. P. Incredulos forsan omnes Deus confundet, forsan eorum multis ueniam faciet, nostrorumq; præceptorum contradictoribus forsan nullum à nobis diffugium patebit. Pecuniæ uobis datæ sunt uitæ huius breuis mundi, quibus melior & durabilior seruatur apud Deum, ad opus credentium, & se Deo commendãtium, atq; respondentium, & orantium, ac consulentium, bonaq; sibi data diuinitus expendentium, & à criminalibus ac culpa & ira mala se retrahentiũ, atq; diuertentium malum. Cui libet inferentes malum, consimile merentur. Dimittens tamen, melius operatur, à Deo optime remunerandus, malos illos abhorrente. Vindicans se post iniuriam illatam, nequaquam reus existit. Malum enim inferentes, atq; nocentes sine causa, soli rei sunt, malum graue passuri: Patiens tamen & dimittens, præ cæteris optime facit. P. Ideo positus in errorem, post Deum non habebit adiutorẽ. Incredulis autem, malo uiso quærentibus, an sit uia redeundi, tot contumeliæ tantumq; malum infertur, quod loquela uisuq;, nisi tantũ stupido, pro dedecore carebunt die, qua suas animas gentemq; suam perdituri, perpetuæ damnationis iudicium ferent, nullũ adiutorem seu uindicem habituri. Viam fallacem exequitur, quem Deus aberrare perficit, antequam dies ueniat, qua nemini discedere licebit: nec excusator nec adiutor aderit diuinæ uoluntati respondentes. Nos quidem nõ misimus te custodem, uel coactorem disgredientium à lege. Tuum enim non est, nisi rem tantum nunciare. Homo beneficio sibi collato congaudet: Malo uero propter peccata sua contingente, confringitur manens incredulus. Dei quidem est imperium cœlorũ & terræ, quicquid uult operantis, dantisq; pro uelle suo, huic mares, illi fœminas, uel etiam gemellos huius & illius sexus, seu faciẽtis sterilem: Cum ille sit omnipotens, & sapiens. Non accidit cuiquã hominũ, quod cum eo Deus sublimis & sapiens loqueretur, † nisi per uisionem & uelamen interpositum, uel per internuncium, omnia pro uelle suo præceptoq; dicentẽ. * Tibi quidem, qui librum & legem ignorabas, nostrum spiritum mittentes, lucem præbuimus, per quam tu pro uelle tuo castigans homines, docens uiam rectã Dei, cuius sunt uniuersa cœlorũ & terræ, & ad ipsum redibunt uniuersa.

Machinatus est. pro fabrefecit.

Malum retalire permittit, cõtra illud Mosis, Mihi uindictã, & ego retribuam, &c.

AZOARA LIII.

IN n. &c. Hic liber euidẽs à nobis Arabice positus, ut per ipsum sapiẽtes efficiamini, apud Deũ sublimẽ & sapientẽ in matre librorũ continetur. Nos aũt illius memoriã pedetentim uobis subtrahemus, quoniam rebelles estis, & prophetarum omnium, sicut prædecessores uestri, derisores. Quorum potentiores subito cõfudimus. Quorũ qualis esset finis, satis innotescit. Increduli tamẽ interrogati, quis sit cœlorũ terræq; cõditor? dicũt, Deus. Ille quidẽ terram uobis mansionẽ præbens, illã uijs distinxit, ut quorsum gressus tẽderetur, pateret. Idẽ de cœlis aquas moderate mittens, terrã mortuam excitat, uos similiter resuscitaturus, omniumq; bestiarũ par unum faciens, naues & bestias equitaturas tribuit: ut uos illas condendo, Dei nomen inuocetis dicendo: O Deus, qui nobis hæc cõmoda & necessaria, quibus nequaq; digni fuimus, per

Nõ est Machimeti à Deo iunctum: homines ad religionẽ cogere. Quorsum igitur, aut unde sanguinaria ista lex, de ui aduersum incredulos?

† Modus colloquij diuini.

Machumet per spiritũ Dei edoctus, pro suo uelle docuit homines. Hæc uidelicet fundamenta sectæ istius.

Mater librorũ

feciſti, te glorificamus, ad te redituri. Secundum dictum quidem ponentium participes, & euidenter incredulorum, Deus ſibi filias ſumens, uobis dedit filios. Vnde quilibet eorum audito rumore de filia, iram in corde ſuo premens, faciem ſuam denigrat. Idem etiam aſſerunt, angelos circa Deum exiſtentes eſſe fœminas. An adhibiti ſunt illi teſtes in angelorum creatione? Nos autem ueſtris teſtibus ſcriptis à uobis ſingula percunctabimur, qui dicitis, nos nequaquam in illos credere: ſi Deus uellet, nullam ſcilicet ſapientiam, ſed ſolas opiniones ſecuti. Illis tamen forſan librũ ante dedimus, ſed ſequũtur eum: imò ſectam ſuorum patrum inuentam ſe confitentur imitari. Quid uero dicetis, ſi uobis rem meliorem ſecta patrum ueſtrorum attulero? Dicent: Non credimus illi, cum quo uenis. Similiter dixerunt magnates omnium gentium, ad quas primò noſtros nuncios miſimus. Nos quidem ex illis uindictam ſumpſimus. Et quis eſſet finis, perpende. P. Abraham patrem ſuum, ſuoſ que ſic affato: Omnibus abrenuncio, quos adoratis Dei loco, in nullum credens niſi in Deum creatorem meum, qui me uiam rectam docuit, uerbúmque manſurum, ut ſciatur, poſuit. Illis, parentibúsque ſuis ſpacium tribuimus, uſquequo ueritas nuncijq; manifeſti miſſi ſunt illis. Illi uero ueritatem uiſam, incantationem eſſe dixerunt, & ſe nullatenus illi credere uelle. Moderni conquerentes Alchoran non eſſe poſitum ſuper uirum aliquem magnarum uillarum, diſtribuunt ne dona diuina? Nos quidem in huius ſæculi uita pro uelle noſtro diſtribuimus, extollentes gradatim quoſdam ſuper alios, ut illius cæteri ſint obedientes & neceſſarij. Si gens quidem omnis eſſet una, negantibus Deum daremus domus tectis argenteis, quibus adeſſent ſimiliter gradus ad aſcenſum, & portæ de argento, lectique aurei: adderemus deſuper aurum copioſum. Quibus cunctis, cum ſint huius mundi pecunia, apud Deum timentibus ſe melius reſeruatur. Omni quidem cæco in diuino cultu nos adiungemus ſocium, illum à uia recta diuertentem: ſe tamen ſequi uiam rectam cogitabit. In reſurrectionis uero die ſtans ante nos, inquiet: Vtinam nobis intereſſet orientis & occidentis intercapedo. Malus enim & peruerſus fuiſti ſocius. Hodie quidem nil uobis proficiet, quoniam malum perpetraſtis, cuius nunc participes eritis. Tú ne ſurdos audire, uel cæcos, an erroneos docere poteris? Te forſan diſcedere, eoſ que mandata mea cognoſcere faciam. Quod nobis ſatis leue eſt, atque poſſibile. Legi quidem noſtræ tibi miſſæ, quæ tibi tuiſ que uiam rectam atque ſapientiam queſitu dignam patefaciet, adhæreat que perſcrutare. An nuncijs præmiſſis aliquas imagines adorare præcepimus Dei loco, qui Pharaoni gentique ſuæ Moyſen, confeſſum ſe regis mundi nuncium eſſe, miſimus. P. Illum autem cum uirtutibus uenientem diuinis, miraculisque maioribus præcellentem, ut ſic ſaltim conuerteretur, deridebant dicentes: O mage, Deum ob dilectionem noſtram pro nobis inuoca: quoniam ſic forſan conuerteremur. Malo tamen ab illis remoto, en illi redeunt. Pharaonem enim dicentem, O gens, nonne ego imperans Mizere, & aquís ſubtus fluentibus, illo contemptibili feréque non apparente melior exiſto? An angelis coæquatur? Quare ſuper eum non deſcendunt aurei torques, & cæteri ornatus? Ipſum inquam dicentem ſic, ſua gens nequaquam ſecuta eſt. Illam igitur incredulam ſubmergẽdo cũ duce ſuo, nos poſteris exemplũ præbuimus. A Chriſto quoq; Ieſu Mariæ filio parabolas exponente, plures diſceſſerunt, ſuas imagines præ

ferendo,

De angelis opinio abſurda.

Patrum ſectatores.

Querela, Machumeti homini haud perinde nobili Alcoran commiſſum

Pijs multo præſtãtiora ſunt parata in futuro ſæculo, quàm in terra quiſquam poſſideat.

Imagines damnat.

Moyſis & Pharaonis conflictatio.

Abraham.

ferendo, dicendóque, Christum eloquentem esse, suáque præcepta contraria. Ille uero non fuit nisi uir tantum, cui multam bonitatem contulimus, doctorémque filijs Israël præposuimus. Eorum quoque quosdam iudices, terrarum que reges, nostræ uoluntati possibile esset statuere. Deum quidem, apud quem est horæ noticia, sequendo, non contradicendo, recto calle proceditis: A quo nullatenus uos abducat hostis uester, diabolus nequissimus. Cum Christus diuinis uirtutibus ueniens inquit: En assum uobis cum sapientia, uestras dissensiones discussura, mé que sequendo timete Deum, mei uestriq; dominum: schisma maximum cohortibus incidit, & gentibus. Illos autem qui non crediderunt, die graui malum grauissimum puniet. Cur non cogitant de hora illis non inde tractantibus subito futura, qua amici cuncti fient hostes, præter eos qui Deum timuerunt? Quibus Deus inquiet: Nihil hodie timeatis, nec molestemini. Omnes enim qui nostris præceptis crediderunt, hodie cum suis mulieribus paradisum possidebunt, gaudium plenum accepturi.

Iesus Christus à multis derelictus ob eloquẽtiam.

Non credentes Christo, punientur.

P. Cum cathenis etenim & poculis aureis, plenis omni suo uelle tum formoso tum saporifero administrabitur illis, illic perpetuo mansuris, omniumq; uoto suo perpetuo potituris, fructúsque multiplices comesturis. Omnibus enim bonis paradisum hæreditatem pro factis suis tribuemus: sicut incredulis & malis ignis feruorem, quo nullum leuamen percepturi, desperati sine fine manebunt. Nec nos illis nocebimus, sed ipsi sibi damnationem meruerunt.

P. Illis quidem conquærendo dicturis, angelus mortis Omelich, utinam nos perire funditus Deus præcepisset: Ille respondebit, Imò superstites eritis, quoniam ueritati uobis missæ non credidistis. An cogitastis nos ignoraturos uestrorum cordium secreta, uocéque prolata? Imò. Nostri namque nuncij sciebant omnia. An adhuc Deum habere filium affirmatis? Ego uero credentium atque deuotorum primus, à uestro stultiloquio liber, in Deum solum dominum cœlorum & terræ ac throni credo. Tu Deus cœlorum terræ que creator, sublimis & sapiens, eos gyrouagos & uentilantes usque diem sui lucri dimitte. P. Totius boni multiplicator †obtinet, cuius manus obtinet imperium atque iudicium cœlorum & terræ, & omnium interpositorum, solus horam communis reditus ad ipsum agnoscit: qua nullus adoratus loco Dei pro quoquam precabitur, nisi tantum qui uerum dixerit & sciuerit. Increduli tum interrogati, Quis suus creator sit? Inquient, Deus. Cur igitur nõ credũt? Sed hæc gens est incredula. Manum igitur tuam tu retrahe, dicens: Salus super uos: uestrumq; meritum agnituri quale sit, integre sumetis.

Dei filium negat.

Machumet primus fidelis.

†obtinet superflue ponitur.

AZOARA LIIII.

IN n. &c. Hunc librum euidenter cuncta bona discernentem, & à Deo cuncta uidente, & audiente, scientéque compositum, bonos docentem, malos castigantem, in nocte fructifera posuimus: qui sumus cœlorum & terræ & totius intercapedinis creator, & dominus uestri, parentũq; uestrorum, uiuos & mortuos faciens, præter quem non est Deus. Sed tamen plures incredulitate sua manentes, & de nostris præceptis ludum & ludicrum facientes. P. Expecta diem, qua cœli fumus manifestus teget gentes, malumq; graue continget malis, tunc dicturis: O Deus, fumum aufer, atq; credemus. Nunc tandem cognoscitis? Nonne uos à nũcijs nostris uirtutes Dei patefacientibus retraxistis, dicendo, Isti doctores dæmoniaci sunt? Nunc quidẽ manum retraham paulisper: sed postea redibitis die, qua maxime festinabo

Alcoran nocte salutifera editus.

Dies iudicij.

Aegyptiorum ultio.

uindictam meam plene sumpturus. Gens quidem Pharaonis maximum peccatũ perpetrauit, cõtradicendo nostro nuncio bono uenienti, dicẽtiq;, Deũ inuocate, me nuncium uidelicet sequendo: nec mihi sapientiam regimenq; manifestum afferenti, Deumq; protectorem, ne me lapidetis postulanti, præferri uelitis. Sin autẽ, à me discedite. P. Illi deinceps dicenti: O Deus, hęc gens nequam suam incredulitatem non reliquit: Deus præcepit, Exire festina nocte cum gente sua, mareq; factum immobile taliter dimitte. Ipsum enim tuos hostes te persecuturos summerget. Hortos autem eorum relictos, & fontes, ac messes, locaq; † formosissima, fructuũq; fœcunda cæteris hominibus hæreditatem tribuimus: Vnde cœlum & terram nec flebant, neq; dolebant. Taliter filios Israël de malo dedecoreq; Pharaonis omnimodè præsumptuosi, imodum omnem excedentis, liberauimus. P. Illos super cæteras gentes sapientia uirtuteq; sublimauimus. Illi tamen dicẽtes non esse mortem, pręter hãc primam, nec aliquos resuscitandos, dicunt prophetis: Si ueridici estis, nostros patres redire facite: uel, an stant illi melius, an gens Tuba, an cęteri priores, prius à Deo semper propter incredulitatem confusi? Nos quidem cœlos & terram & interpositum omne minimè pro nihilo, sed cũ ueritate, licet plures hoc nesciant, fecimus: uenietq; terminus & hora cunctorum die iudicij, qua nullus dominus seruo suo proficiet, nec quenquam alius uindicabit, nisi cui pietas sapientis Dei & incompræhensibilis subuenerit. P. Nos peccatores cibandi ex arbore ezecum, quæ uelut ignis in nostris aluis feruebit, cibũ illum in igne medio sumẽtes reseruate, capitibusq; demersis focum immoderatum obuestram superbiam & pręsumptionem gustate, cui semper contradixistis. Timẽtes autem, locum hortis et fontibus fœcundum possidebunt, uestibusq; sericis & purpura uestiendi, puellas ducent cum oculis claris & immensis: quorum albugines candidissimæ, & pupillæ nigerrimæ. Pro uelle quoque suo fructus multimodos absq; timore comedent, non gustaturi mortem nisi primã. Deus enim dator optimus, eos à foco liberabit: Hocq; munus est maximum. Ita per linguam tuam, ut cęteri sapientes, memoresq; fierent, res explanauimus. Sed expecta, quoniam expectant illi.

Alibi uertit amœna.

Resurrectionẽ abnegantes.

Gratia Dei seruat.

Inferorum tormenta.

Paradisus carnalis.

AZOARA LV.

IN n. &c. Hic est liber à Deo sapiente positus, qui mirabilis apparet sapientibus in machina cœlorum & terræ, & in conditione uestri & omnium animalium, in uicissitudine quoq; noctis atq; diei, & in aquæ donis ad terram excitandam, ac uentorum undiq; currentiũ motu. Cum hæc omnia, cæteraq; similia Dei ueracissime sint miracula, post illius mandatum quid creditis peccatores & increduli, de Deo stulte loquentes? Diuinis præceptis auditis, uel in ridiculum faciunt, uel quasi nihil audientes discedunt. Sed infernum demum incurrent: cum nec opus præteritum, nec quos adorabant Dei loco, quicquam illis proficere potuerunt: quin pœnas malúmque grauissimum patiantur. Hic quidem liber uiam rectam ostendit: cui resistens, & non credens, graui flagitio perimetur. P. Deus quidem uobis mare nauibus sulcãdum, uniuersa cœlorum & terræ humano seruire commodo strauit. Vnde gratias homo Deo reddat, admirando & glorificando. Homines boni precentur pro desperatis, quatinus Deus illis bonum pro factis suis impendat, ad quem redibunt uniuersa. Omnis benefaciens sibi prodest, omnisque peccator sibimet malum ingerit. Filijs Israël iudicium atque prophetiam, ac legem, atque potentiam,

Alcorano non credentes grauiter puniemur.

Boni precantur pro malis.

Israëlitarũ excellentia.

tentiam, & diuitias præ cunctis hominibus mundi dedimus. Illis tamen nulla cõtrarietas intercidit, nisi post hæc munera sibi data, nostrasq; uirtutes agnitas, cuius occasio sola fuit inuidia. Eorum autem dissensiones Deus ipse iudicij die discutiet. Tu tandem cum lege recta, moribusq; cum iustis missus, eorum imitator esto, nequaquam uoluntatem insciorum, quoniam ipsi sibi inuicem associati, coram Deo solum se timentes diligente, tibi nullatenus profi cere potuerunt. Hoc autem est lumen, uiaq; recta, misericordiaq; bonis & cõ firmatoribus eius. Perseueranter peccatores opinati sunt, mortem & uitam non esse, nisi tantum unam, seq; superponendos credentibus & bene gerenti bus. Sed hæc quidem eorum opinio fallax & falsa. P. Deus cœlorum terræq; uerus conditor, iuste cuiq; suum reddet meritum, nemini facturus iniuriam. Nonne uides, qualiter Deus illos à sapientia deuiare fecit, eorum aures & corda sigillans, oculosq; tegens, qui sine sapientia uoluntate propria ducti deos sibi cõstituerunt? Quis uero præter Deum uiam rectam ostendet? Quare memores & sapientes effici recusatis? Dicunt enim, non est uita nisi tantũ huius sæculi. Hic namq; uiuimus, & mortem incurrimus: hocq; sæculum tantum nos nocte dieq; perimit. Hoc quidam affirmant, non aliqua scientia, sed opinione sola ducti. Audientes enim præcepta nostra manifesta, non habẽt, quid contrà proferant: nisi tantũ, ut suos parentes adducant. Nuncij sibi ueri dici sunt. Deus quidem cœlorum & terræ conditor, mortis uitæq; dator, ad se cuncta redire faciet, licet pluribus hoc nescientibus: horaq; ueniente omnes increduli iacturam facient, omnesq; gentes suos libros aduocabunt, Deo dicente, hodie fiet uobis secundum opera uestra. En, hic enim liber noster omnes actus uestros complectẽs, nostra manu scriptus, uobis ueraciter omnes actus uestros aperiet. Hodie quidem omnes credentes, & benefici, misericordiæ munus accepturi, plenum intrabunt gaudiũ. Incredulis autem dicet: Hodie uos obliuiscor: quoniam uos audito sermone de die iudicij, horaq; ueracissima, confessi uos inde nihil scire, nec hoc affirmare uelle, ridiculum feciſtis huius obliti diei, & in incredulitate firmati. Nunc igitur uiso ridiculo uestro, peccatoq;, ignem intretis nec adiutorem nec uindicem habituri. Quoniam Dei præceptorum derisores, huius mundi uitam dilexiſtis, hodie nec uos quisquam educet, nec excusatio uestra credetur. Hodie quidem sunt omnes gratiæ Dei sapientis, & incompræhensibilis domini cœlorum & terræ, totiusq; mundi, cuius in ipsis est sublimitas omnis & honor.

Epicurei negantes uitam æternam.

Patrum authoritatem aliegantes pro summa ratione.

Omnes gentes suis legibus iudicabuntur.

Alcorã Dei manu scriptus.

Damnatio infidelium.

AZOARA LVI.

IN n. &c. Hic liber à Deo pio sapiente que positus, qui cœlos & terram & eorum inter capedinem non nisi cum ueritate condidit, ad terminum nominatum. Sed qui castigationibus atque doctrinis minimè credunt, auditis diuinis uirtutibus, humeros & caput reuertunt. Illi uero quos adorant Dei loco, quid in terra fecerunt? Vel quam portionem in cœlis obtinent? Afferte mihi librum aliquem inde, seu signum, ut sic ueraces appareatis. Quis est peior seu stultior illo, quàm qui uocat Dei loco non responsurum ante diem iudicij, tunc que futurum hostem suum, nunc autem nescium & negligentem? Ob hoc enim incredulitatis pœnam subibit. Increduli quidem audientes præcepta manifesta, dicunt illa magicam artem esse, néque finxisse. Sed si uerum est illud, nullam de Deo partem accipiam

Auertentes se à doctrina Machumet.

Iurat se non finxisse Alcoran.

Machumet ignarus, quid sibi aut alijs faciendū sit. Quæ confeßio decet tantum prophetā, estq; contraria magnificis iactationibus ipsius.

piam, qui iudex noster aderit, & testis pius, ueniæq; dator. Ego non sum primus nuncius, nec scio, quid mihi seu uobis gerendum sit. Diuina mandata tamen explanabo: quæ licet Dei sint, hócque testificent, plures filiorum Israël credentes illis, uos minime creditis. Nec Deus malos in uiam rectam dirigit. Peccatores autem non credentes, nec rectam uiam uidentes, dicunt: hoc esse de priorum mendacijs, neque me uenisse cum hoc, si bonum uel uerum esset.

Parentes honorandi.

P. Moysi prius librum munusque misericordiæ tribuimus, sicut & tibi librum hunc ueridicum Arabice scriptum, per quem castiges malos, bonísque nuncium bonum feras. Dicentes Deum esse dominum omnium & regem solum, omni timore molestiáque carent. Pro factis enim suis paradisum perpetuo possidebunt. Parentes suos homo multum honoret, cum sua mater eum

Tempus lactandi infantes.

ui concipit, & in pariendo laborat, & ab imprægnationis hora menses triginta lactis alimoniam tribuit. Sícque ductus ad uirilitatem, scilicet annorum quadraginta spacium, Deum glorificans, ipsum sic deprecetur: O Deus, fac me tibi dignas reddere referre gratias, ob bona mihi parentibúsque meis tributa, tibiq; simul & illis placitum fieri, meísque posteris bonum & commodum: Quoniam ad te conuersus, in te credo. Tales enim Deus optime colligit, peccataq; dimittit, & paradisum bonis omnibus promissam tribuet. Aliquo tamen suis parentibus dicente, ut legem diuinam sua secta relicta sequantur, cum ipsius mandata uera sint, nec imitentur gentem præteritam præsumptuosam, illi respondent, Maledicitis. Hoc enim est de priorum fallacijs. Super illos autem firmatum fuit uerbum primum suorum antecessorum, qui scilicet erant disputatores atque diaboli. Nos quidem omnibus suorum operum gradus & mercedes implebimus, nulli facturi molestiam, die, qua monstrabimus incredulis ignem, quem sæpius contradixerunt. Dicetq; Deus illis: Quoniam in terra uoluptates uestras sequendo, sine ueritate bonoq;, mala perpetrastis, hodie malum meritum recipietis. Tu castiga gentes, ut Deum unum non alium adorent, malumq; diei grauis tantum timeant. P. Dicunt autem, Venís ne separatū ab illis nos, quos adoramus? Si ueridicus es, tua dicta manifesta. Dic Deum solū nosse, quod quærunt: teq; nihil facturum, nisi quod diuinitus præcipitur, illos aūt suam incredulitatē obtinere. Illis autē opinatis nubes uisas, pòst aquas esse pluuiarū, dicebatur: Non est nisi uentus, illaturus uobis graue malum, ad quod festinatis, deleturus omnia iussu Dei. Nil igitur superstes existet, nisi domus suæ tantū. Sic enim merentur increduli. Illis tamen uictum atq; diuitias, & oculos ac aures, atq; corda, sicut uobis, dedimus. Quę omnia, cum essent increduli, nil profecerunt eis: quoniā illis accidit, quod deridebāt. Existentes etiā circa ciuitates confudimus, prius tamen explanatis sibi mandatis diuinis: Nec suffragium aliquod ab adoratis Dei loco, cum illi defeciſſent, tunc sua mendacia prementes, susceperunt. Cum diabolos ad auditū Alchoran malos atq; te cōuertimus, ipso percepto gentem suam castigatum fugerunt, dicendo: O gens, iam audiuimus librū missum post Moysen, omnis sui dicti confirmatorē, & doctorē uiæ ueræ rectæq;. Parête uocāti uos ad Deū, illiq; credite, uobis peccata uestra dimissuro, & à graui malo liberaturo. Aliter aūt in terra nihil uobis prodesse poterit. Sicut Deus cœlū & terrā illaborioſe & infatigabiliter cōdidit: similiter et mortuos, cū sit omnipotens, resuscitabit die, qua ipse mōstraturus contradictoribus ignē, quæret: Nonne uerus est iste focus? Illisq; respondentibus, Ita: dicet, Gustate focum,

Sententia diuina in impios.

Diaboli cōuertendi per Alcoran. Quo quid falsius?

Resurrectio probatur ex rerum creatione.

quoniam

quoniam non credidistis. Tu uero fortiter sustine, sicut & cæteri prophetæ constantes, Deoq; deuoti: neque tu mandatum festinare uelis. Die namque, qua patebit singulis mandatum nostrum, accedent singuli, quasi non morati nisi per diei horam unam. Mandata cunctis applica: Increduli tantum uero confundentur.

AZOARA LVII.

IN n.&c. A uia Dei se diuertentes, & increduli, factorum suorum perditores, & falsitatis sunt imitatores. Benefacientes, & ueritati super Machumetum positæ credentes, ipsius Dei uiam & ueritatem sequuntur, quod cõdonaturus illis peccata sua, cuncta sua negotia factaq; diriget, cum sit omnipotens. Ita Deus homines suis instruit parabolis. Increduli à uobis litibus uicti, usquequo multa fiet cædes, capita perdant. Captiuati firmiter stringant, ut se bene redimant, lis nec cesset ante telorum depositionem. In terra pugnantibus, utrobiq; fatigatis, Deus quidem ab illis uindictam sumere posset: Sed mauult hos per illos experiri. Omnibus Dei dilectione pugnantibus, Deus facta sua remunerabit, complens quod bonis mandauerat, eisq; paradisum bonis creatam tribuet. Viri boni, si Deo pareatis, uobis auxiliabitur, pedes uestros firmaturus. Incredulis autem, Dei præceptum audire nolentibus, unde suos actus amittunt, nos cõfusionem & malum inferemus. Quare nõ scrutantur terras, ut sciant fines eorum, quos Deus confundit, omnes incredulos similiter confusurus? Quoniam Deus est bonorum dominus & uindex. Increduli quidem domino carent. Credentes atq; beneficos Deus in paradiso ponet. Peragant nunc increduli suas uoluntates, moreq; bestiarum comedant: Illos ueraciter ignis sequetur. Quæ uilla fuit uestra per nos confusa firmior, protectorem autem non inuenit? Quis enim diuinam uim atq; uirtutem superat? Aut cui placebunt actus illius, nil nisi uoluptates suas sequentis? Eme paradisum, timentibus tributam, ubi sunt aquæ cæteris odore saporeq; consimiles. Sunt illic & alij riui saporiferi, alius lactis, alius meri, alius mellis despumati. Sunt & ibi omnimoda poma. Peccatores autem in igne perpetuo mansuri, potum sument igneum, intestina sua cocturum. Horum autem quidam auscultando applicantes tibi, dicũt: Quid modò dixistis? Amores incredulorum secutis, Deus corda sigillauit: Timentibus autem fidem auget, atq; timorem: unde Dei terminum ueracissimum, horamq; subitam, forsan cito uenturam, semper expectãt. Scito non esse nisi Deum unũ, quem preceris pro tui cunctorumq; bonorum uirorum seu mulierum delectis, qui quid agas uel legas, intime dinoscit. P. Boni quidem atq; credentes, azoaram de pugna poni multum optant. Illa uero optime composita, pusillanimes & cordis infirmi, quasi iam ferè mortui, audita pugna uos respiciunt. Quibus uel te sequi, uel uerbum scitum proferre melius esset. In ipsius enim præparatione commodius esset eos uerbum de Deo melius protulisse, uerumq; sic dixisse: Quid cogitastis, cum eũdo terras destructum, uestras gentes disgregastis? Tales quidem Deus repellet, illis surditatem & cæcitatẽ illaturus. Quare non cõsuluerunt Alchoran? An corda cathenata gesserũt? Illis disgredientibus post uirtutes agnitas, diabolus suggestiones prauas intulit. Vnde pollicити sunt, se adhæsuros illis, quibus diuina præcepta displicebant. Deus autem eorum secreta dinoscit. Quid igitur isti secuti Deo displicita, nequaquam dilecta, unde sua facta confundet, facient: cum angeli

Leges belligerandi contra infideles.

Præmiũ militiæ paradisus.

Ironicôs iubet emere paradisum. Ignorauit, Romæ cœlum uenale.

Dies dñi fortasse breui uentura.

Dicit se legere, qui negauit se literas scire.

Increpat cessatores in bello.

suas animas extractum, & facies atque colla percussum aderunt? Nunquid opinati sunt, quod Deus malum in cordibus suis habitum non eliceret? Si uellemus, daremus tibi signum atq; peritiam, ut eos formis suis atq; uerbis agnosceres. Sed nos eorum actus & mentes penitus agnoscentes, te probabimus, tentantes, usquequo tuas peregrinationes & expugnationes ac opera cognoscamus. A' uia Dei disgredientes, prophetæq; contradicentes, postquam uiam rectam uiderint, sibimet non Deo negotia sua cuncta confusuro nocent. Deum igitur atq; prophetam, ne uestros actus perdatis, sequendo credite. A' uia namq; recta digressis, & incredulitate mortuis, nunquam Deus ueniam dabit. Non sitis contemptores, sed pacem diligite, eamq; uocate, quoniã uos digniores & potentiores existitis. Vnde uobiscum Deus de beneficijs uestris nil minui permittet. Huius mundi uita nil est præter ludum et ludicrum. Credẽtibus autem atq; timentibus, optimã remunerationẽ Deus faciet, à nemine quicq; de pecunia sua postulans. Sed & si sæpius ad fatigationem usque peteret, uos nullatenus daretis ei, nisi mortem minanti. Vos quidem dicitis, uos esse distributores rerum in Dei nomine dilectioneq;. Quod quidam uestri minime faciunt. Quisquis autem non fecerit, sua deficient animæ. Deus enim est omnium abundans, uos uero pauperes. Vobis discedentibus, uestra loca Deus supplebit alijs, nequaquam talibus, quales uos estis.

Quare nõ datũ sit à Deo Machumeti, corda hominum perspicere.

Moriens in incredulitate non saluabitur. Sed Alcorano tribuit uim seruandi diabolos & impios.

Parci, qui tãtũ ad minas Dei aliquid beneficij conferunt.

AZOARA LVIII.

IN n. &c. Tibi quidem summã leuitatem atq; facultatẽ in acquirendo tribuit Deus, tibi peccata præterita futuraq; dimissurus, suũ præceptũ facturo, qui te docens uias rectas, potenter te uindicabit: qui super te salutem & securitatem, animosq; credentiũ recõciliationem & augmentũ fidei ponit, qui sapiẽs & incõpræhensibilis, exercitus cœlorũ & terræ creauit. Credentes uiros seu mulieres in paradiso perpetuę mãsioni missurus, quod sibi leue est: Incredulos ac ponentes cũ Deo participes, ac de illo malũ cogitantes, in malam uiam repulsurus, grauiter puniet, cum ipse dominetur exercitibus cœlorum & terræ. Te quidem testem, gaudijq; nunciũ & castigatorem misimus, ut te sequendo in Deum credant, suisq; parendo præceptis, illũ maxime glorificẽt, & mane uespereq; suppliciter inuocent. Manus suas subleuando soli Deo seruierunt. Manus namq; Dei suis præsedit manibus. Omnis aũt mendax, sibi mentietur: Verbis autem cõstans, misericordiam cõsequentur. Arabes autem rudes domi manentes, pecuniæ suę simul & gentis impedimentũ prætendentes, seq; sic excusantes, ueniam postulant: aliud uoce præferentes, aliud corde tenentes. Sed quid impediet Deum omnes actus suos dinoscentem, quin bonũ uel malum illis inferat pro uelle suo? Opinati sunt autẽ hoc etiam optãtes, indeq; praui maliq; facti, quod nunq; ulterius propheta uiriq; boni suos reuisitarent, sed hominibus nequaq; in Deum credentibus, neque per prophetã secutis, feruorem ignis prædestinauit Deus, imperator cœlorũ & terræ, huic cõdonans, illum pro uelle suo dãnans, pius uenięq; largitor. In domo tamen residui, Dei uerba mutare quærentes, fallaciter inquient: Cum prędatum iueris, duc nos tecũ. Tu uero responde, Nolite me sequi. Sic enim antecessores uestri prius pollicíti sunt, decipiendo. Illis tamẽ dicturis, hoc obinuidiam fieri, nescientibus tamen hoc, sic responde: Nos uocabimus uos ad litem maximam, ubi uos, nisi se uerterint alij, pugnare necesse erit. Si pugnaueritis, maximam à Deo mercedem: si recesseritis, ut prius, graue malum accipietis.

Remißio peccatorũ etiam futurorũ promissa Machumeto.

Nunciũ gaudij et Euangelistã se facit. Orationes.

Arabibus detrectantibus militiam minatur.

Præmia fortiter pugnantiũ, & pœna fugiẽtiũ.

cipietis. Cæcus quidem, & claudus, ac infirmus, nullatenus ob moram & mansionem rei sunt. Demum omnis sequens Deum atq; prophetam, paradisum possidebit. Discedens aũt, graue malum patietur. P. Viri boni, manus suas subtus arborem eleuati, Deo placuerunt: qui noscẽs secreta cordiũ suorum, securã firmitatem illis tribuit, & prædam multã ac capturam omnẽ illis leuiter attulit. Quoniã eos multam capere prædam, hostesq; suos manus ab illis retrahere, ut sic illis populis admirandi fierent, præcepit: sine quo docente uias rectas, minime uictoriam ab illis essent adepti. Sed ipse suis semper propitius, omnipotens est. P. Si pugnarent uobiscum increduli, in fugã uerterentur, nec adiutorem, nec uindicem habituri, præter Deum, ius primũ immutabile mittentem, qui cũctos actus uestros perspiciens, manus uestras ab illis, & suas à uobis circa Mechã, postq; superiores facti estis, retraxit. Incredulis aũt nos à templo Harã diuertere credentibus, malũ subitũ & improuisum iam incubuisset, nisi propter bonos uiros seu mulieres, licet uobis hoc ignorantibus. Sed si malorũ atq; bonorũ disiunctio fieret, incredulis malum maximũ inferremus. Sed diuina pietas suis subuenit. Incredulis quidem summa fiducia sperantibus in suorũ auxiliũ, prophetæ suisq; securitatẽ & fortitudinem, uerbumq; diuini timoris intulit. Vnde munera Dei, scientis omnia, meruerunt. Veraciter quidem secundum uisionem ueram diu nitus prophetæ uidebatur, quoniam ipse timoris expers, & abraso capite, Deo uolente, templum Harã ingressus, uocem huiusmodi percepit: Ne timeatis: Deus enim scit, quæ tu & cæteri ignoratis, quod uobis licite captionem tribuit. Ille quidem prophetam doctorem & ducem in lege sua constituit, ut ipso Deo teste sufficiente, legem suam super omnes alias extollat, & manifestet. Machumetus enim, suiq; fautores, incredulorum (Dei iussu) uictores existent, sibimet inuicẽ prospicientes, ipsiq; Deo propter suã dilectionẽ humiliantes, faciesq; gestantes humilitatis, orationes fundunt iugiter. Hiq; secundum testamentum & Euangelium assimilantur grano, quod in calamum surgens, messem reddit multiplicem, lætiamq; seminãtibus, & incredulis iram. Credentibus & beneficis, optimam mercedem tribuit Deus.

Immunes à militia.

Deus victoriã Machumetistis concedens, claros facere uoluit.

Increduli cũ fidelibus militantes ad fugam prompti.

Prælium apud Mecham.

Malis parcitur ob bonos inter eos.

Machumet rasus, ut monachus.

Cautionem nõ raro ponit inter officia pietatis.

Euãgelica parabola de grano sinapis, aut frumenti.

Obedientiam suadet.

AZOARA LIX.

INn. &c. Viri credentes, nolite procedere Dei prophetæq; manus, nec uerba uestri super illa prophetæ extollere, nec ipsum sic aliquam uestrum quilibet alius acclamare. Sic enim, licet hoc à uobis minime percepto, uestra negotia perderetis. Deum autem omnia scientem, & audientem, timete. Virorum namq; blandi lenisq; sermonis in prophetam corda Deus in bono probauit, illis ueniam meritumq; maximum daturus. Extrinsecorum atque prædonum te uocantium, plures sunt insensati. Esset enim illis melius atque commodius, tuum ad illos exitum expectare. Deus enim est pijssimus, ueniæq; largitor. Viri boni cauete, ne si quis malus uerisimilia prædicet, uos inscios † & inueniat iam prophetam habentes. Pœnitentia namq; sequetur. Morsq; iam uos pressisset, si uestram uoluntatem omnem suus effectus secutus esset. Deus autem fidei boniq; dilectionem, & malorum ac incredulitatis abhorritionem cordibus uestris ingessit: sicq; uiam rectam, diligendo Deum, incompræhensibilem & sapientem sequimini. P. * Gentes consimiles inter se pugnam committentes, uel dirigendo pacifica, uel hanc infestan-

† *& amplificat, & quidẽ iã habentes, &c.*

**Ratio dirimẽdi cõtentiones infideliũ: nimirũ ut Assyrius rex arbiter interceßit inter Israëlitas.*

tem illam ob inuidiam nec pacificari uolentem, usquequo Dei præceptis obediat impugna. Illis autem pacem quærentibus, rectum examen inter illas effice. Deus enim iustum iudicium diligit, omnesq; credentes fratres sunt. Illis igitur pax est imitanda. P. Nemo uir seu mulier, ut sic maior uideatur, irrideat alium, nec uerbis inhonestis dedecoret, post fidem adeptam. Hoc enim malum est. Semoueat item à se quisque suspiciones malas. Nullus insidietur alij, nec de absente quid mali dicat. An uestri quis carnes fratris sui mortui corrodere uellet? Absit. Timete Deum ueniæ largitorem, qui uos de masculo fœminaq; producens, in magnam multitudinem redegit: ut ipse cuncta dinoscens uideret, quis eum plus timendo, plus diligeret. Arabum uulgo dicenti se in Deum credere, responde: Non credis, sed te Deo commendare dicis. Si corda uestra tamen fides intrauerit, & Deum atque prophetam sequendo, in litibus cum pecunijs uestris & animabus affueritis. Aliter namque faciens, non est credens, seu bonus. De uestris operibus negotijsúe nil amittetis, cum Deus pius talibus ueniam præstet. Non doceatis Deum legem uestram. Improperantes enim illi, quoniã ipse uerus, solus uos credere faciens, uniuersa cœlorũ & terræ regens, & eorũ omnia secreta, nec non & actus uestros dinoscens, omnia perspicit, & optimã mercedẽ tribuit.

Prohibet irrisionẽ et cõtumelias cæteras.

Suspicio prohibetur.

Insidiæ.

Detrectatio.

Ratio Paulina Gal. 5. ad charitatem hortans.

Arabes hypocritæ.

Omniscius & munificus Deus.

AZOARA LX.

IN n. &c. Per Alchoran disertũ summe mirati sunt increduli, nunciũ de se metipsis esse missum, indignãterq; dicunt, hoc diuinũ esse miraculũ. Sed licet ipsi dicant, Cũ mortui nos in puluerẽ redacti fuerimus, prolixus erit reditus: tamen nos scimus, quantũ de suo numero parua singulis diebus surripit, & quãdo fiet reditus. Apud nos eñ est liber, hæc omnia notans. Illi uero ueritatis missę cõtradictores, summè dubitant. Nõne uident, quomodo cœlum supernum sine plicæ cõfusione speciosissimũ ornauimus, & terrã planando montibus firmauimus, & in ea rerũ omniũ pares formose creauimus, ad omnium bonorũ usum & recordationẽ: & per aquas utiles cœlitus missas producentes hortos, & spicas, ac germina, nec nõ palmas proceras, & hermodactylos, uictũ scilicet hominibus, terrã mortuã excitauimus, cõsimili quoq; potentia ueraciter illos suscitaturi? Sui quoq; prædecessores, uidelicet homines Noë & Hat, superbiq; Pharaõis, nec nõ & Tuba, nostris præceptis, atq; prophetis cõtradixerũt. Illisq; cõtingit, quod illis prædictũ est & prædicatũ. Ego quidẽ hominis cõditor, sui cordis secreta cognosco, illi propior quàm guttur suum. Nihil autẽ in dextris uel in sinistris loquitur quis, uel operatur, quin à Deo sciatur atq; firmetur. P. Verum ueraciter mortis ebrietas, quã uos diffugistis, flatuq; buccinæ ueniet iudicij dies, qua cunctæ corã uenient animæ, cum testibus suis adductis. Diceq; Deus: Qui diem istũ neglexistis, iam detectis oculis uestris limaciter perspicite, & gehennã omnes intrate, malũ grauissimũ passuri: qui nostris præceptis cõtradixistis, increduli manentes, & bona prohibentes, malaq; gerentes, & cum Deo ponẽtes participes. Sui quoq; socij dicẽtes hoc idem sibi cõtigisse, Deum sic alloquent: O Deus, nos quidẽ eis nullatenus errorem intulimus, sed ipsimet errauerũt. Respondebit Deus: Nolite mecum causas agere. Verbum enim meum non mutabitur, quin cõtradictoribus infernus impleatur, & uos iam meos habuistis nuncios. Infernus quidem ab illo tunc quæsitus, an plenus sit, respondebit: Adhuc tribue.

Alcoran laudat immodice.

Opera dñi & beneficia resurrectionẽ probant.

Exempla incredulorum.

Deus de propinquo.

Sententia nouissima Dei.

Dei uerbũ non mutatur.

Credentibus

Credentibus quidem, & diuina mandata corde puro cuſtodientibus, inquiet Deus: Paradiſum timentibus factam, intrate cum ſalute. Hæc eſt enim dies, qua perpetuam manſionem illic accipietis, omne uelle ueſtrum habituri, quod & ego ſemper augebo. Plurimæ gentes illis potentiores à nobis deſtructæ, in terra multum malum operatæ, an quoquam in terris apparent? Hoc quidam ſapientes in memoriam reducere deberent, & recolere, quomodo ſine labore fatigationeq; cœlos, & terram, & interpoſitum omne ſex diebus creauimus. Tu quidem dictum eorum ſuſtine, & ora Deum ante ſolis ortum & occaſum, caput bis ad terram inclinans, et expectans, quando preco clamorem ex propinquo faciet. Illa namq; die uocem ueram audient omnes, & è foueis exibunt. Terra namq; cito diuidetur, noſtra uoluntate iubente, ut ad nos redeant omnia: quibus prius uitam, poſtea mortem dedimus. Nobis omnia ſua dicta cognoſcẽtibus, nullam illis caſtigando uim inferas: ſed tantum Alchoran iſtum illis explana, ut ſic timentes dirigas.

Paradiſi uoluptas augenda ſubinde. Igitur nõ perfectã habet felicitatem.

Orantes diem dñi expectent.

Reſurrectio.

Docẽdi, nõ cogendi homines.

AZOARA LXI.

INn. &c. Per uentos ſufflantes, attractasq; nubes ponderoſas, & naues æquore currentes, angelosq; nuncios, hæc omnia præcepta uera ſunt, diesq; ueritatem probans ueniet. Per cœlum uero rubore ſolis affectum, uos uerbis contrarijs inhæretis, quæ quilibet proferens graue malum patitur. Noſtra quidem manu perierunt, qui falſas opiniones & diſſenſiones induxerunt. Illi namque lumine, & ſobrietate, ac memoria penitus affecti, diei ueraciſſimi aduentum perſcrutantur, quam ego monſtraturus illis in igne, dicam: Guſtate, quod feſtinanter quærebatis. Timentes autem, paradiſum fontibus fœcundam, eſſe bonum illic ſumpturi, poſſidebunt. Quoniam prius credentes, paruoq; ſomno contenti, Deum mane precati ſunt, pecuniamq; ſuam pauperibus & quærentibus diſtribuerunt: Quod firmis & conſtantibus in terra memorandum eſſet. P. Ex ueſtris quidem animabus prouenit, quod non uidetis omne ueſtrum bonum atque uictum è cœlo procedere, per cœlorum terræq; conditorem. Ita uerum erit, ut uos loquimini. An de bonis rumorem hoſpitibus Abrahæ percepiſtis? Quibus ſalutantibus ipſum, ipſe ſalutem reddens, inquit: An boni ſitis, ego minime noſco. Quibus ipſe deinceps uitulum ſaginatum à gente ſua referens, porrigendo dixit: Quare non comeditis? Ipſum uero timentem ipſos, ſolantes reſponderunt: Ne timeas, ſed propter filium ſapientem tibi diuinitus dandum ſumme gaudeas. Mulier quidem ſua deinceps conquerens, faciem ſuam manu percutiens inquit: P. Vetula ſum, atque ſterilis. Quos reſpondentes, Dominum omnipotentem & ſapientem ita uelle: interrogauit Abraham, Quid quærerent? Illi uero reſponderunt: Nos ad gentem malam mittimur, ut illis incredulis lapides luteos, & acutos, propter uindictam diuinam immittamus. Nos quidem illinc extrahentes, bonos atque credentes, unam tantum uidelicet familiam, illic iudicia manifeſta grauis mali timentibus, dimiſimus. Pharaonem item & ſuos exercitus, dicentes Moyſen ſibi miſſum magum exiſtere, in mare ſummerſimus, quoniam rei reperti ſunt. Hat item uentum immiſimus, nihil dimittentem, quin in puluerem redigeret. Gentem quoque Themut, diſcedentem à præcepto Dei, poſt ſpacium ſibi permiſſum fulgur euidens occupauit: unde nec ſurgere, nec uin

Iurat per uentos, &c. uerum eſſe Alcoran.

Serſu carent, qui dubitant de die nouiſſimo.

Eſſe bonum, eſt ipſa beatitudo.

Culpa ſua Deũ ignorant homines.

Abrahã angelos hoſpitio recipit, Gen. 17. 18. 19.

Exempla congerit incurabilium hominũ.

Pharao.

Exod. 3. &c.

Hat.

Themut.

Noë. dictam habere potuit, sicut nec gens Noë, prior suam ob maliciam confusa. Cœlum quidem & omnia cœlestia pro uelle nostro creauimus, optimeq; terram applanauimus, omnium rerum in illa pares constituimus. P. Ego uobis missus nuncius & explanator, hoc uobis castigo, ut ad Deum fugiendo, ipsum solum adoretis, nullum illius participem statuentes. Si tibi uero cõtradixerint, uelut omnibus prædecessoribus mos inoleuit nostris nunciis cõtradicere, ab illis si discesseris, non reus statueris. Prædicare tamen non desistas, quoniam hoc bonis proficit. Diabolos quidem & homines ad me tantum glorificandum ego feci, nullam comestionem seu uictum ab illis expetens. Mea namq; manus omnem uictum, atq; diuitias, potentiamq; tribuit. Male gerentes quidem, sicut & socij sui, peccati pœna punientur. Ad malũ itaq; non festinent: quoniam ueraciter illis accidet in die iudicij.

Error castigandus, quod Deus habeat parem.

Omnia propter se creauit dñs: impiũ quoque, &c. & diabolos.

AZOARA LXII.

Iurat Dei uindictam impendere.

IN n. &c. Per montem Sinai, librumq; lineariter in chartis subtilissimis scriptum, & per superne domum ædificatam, tectumq; sublime, mareq; metis pressum, Dei uindicta superueniet, quam nemo deuitare poterit die, qua cœlum cum uniuersis illo cõtentis mouebitur, & montes cum nubibus, & cõtradictores malum sæpius illis dictum sortientur. Quibus tunc ad ignẽ gehennæ uocatis, Deus inquiet: Hic est ecce focus, cui sæpius deridendo contradixistis. An hunc fantasticum atq; magicum, an uerum esse perspicitis? Illum igitur patienter sustinete. Non minus enim patiemini, si sustinere nolueritis: cum secundum opera uestra meritum susceperturi estis. Timentibus autem, paradisum possessuris, & ab igne penitus liberandis, dicetur: De fructibus omnimodis uobis datis, optimoq; uictu comedite, atq; bibite, ob actus uestros optimos: & super uestium stramenta formosissima pro modo uestro discumbite, ducturi uirgines decentissimas, cum oculis immensis atque pudibundis, nusquam nisi tantum ad maritos suos flectendis. Credentium quoq; filios credentes secundum opera sua sufficienter remunerabimus. Illis fructus & carnes pro sui uoti modo multiplicaturi, qui pueris suis speciosis, ut margaritæ constipandi, potum sument, nec uerbi fetidi nec immensi peccati participem. Et horum alij sic alios alloquentur: Quoniam nos hominibus misericordes, Deum prius atq; suppliciter inuocauimus, ipse pius ueniẽq; dator nos ab ignis feruore liberauit. Homines ad memoriam reducere non desiste. Quoniam licet non sis prorsus conuersionis efficax, non es auarus, nec uersificator: Cum expectantibus tamen, nec conuerti uolentibus ante mortem, tu simul expectes. An dicunt sua somnia talia fore? an superbia præsumptioneue ducti ponunt alia? an perhibent hunc illa dixisse, & nec ideo se credere uelle? Veniant igitur cum similibus, si uerum dixerunt, nec illos pro nihilo fecimus. An illi cœlos & terram condiderunt? Hoc autem nequaquam asserunt. An apud eos Dei pecunia deponitur? an ipsi de Deo iuste conqueruntur? an † scalam, ut cœlestia secreta percipiant, obtinent? Res igitur nouas atque rumores afferant. An remunerationem, an calumnias ab illis quæres? Dicent quidem illas sibi grauissimas & impossibiles esse. An est apud eos secretorum noticia? Scribant igitur. An quærunt decipere? Deceptores quidem sunt. An hunc nisi Deum unum? Nolit Deus, quod ipsi perhibent. Qui uidentes aliquid cœleste cadere, dicunt, id esse nubes bonas conglomeratas. Illos usque ad diem dimitte, qua

Instandum est doctrinæ.

Cõtentio cõtra infideles, qui plures deos asserunt.

Scalã: sicut ipse per scalas cœlũ ascendit.

malorum

malorum operatoribus & incredulis, quorum pars est plurima, nec ars aliqua proficiet, nec quisquam adiutor, seu uindex aderit. Tu quidem patienter expecta diuinum iudicium, te uidente gerendum. Cumq; surrexeris, no cteq;, similiter circiter auroram, Deo grates humiliter redde.

Iudicium.
Oratio.

AZOARA LXIII.

IN n.&c. Per stellam uespertinam cliens noster, nullatenus errans, nil ex proprio uelle, nisi tantum diuinitus sibi mandatum loquitur: qui subleuatus ad orizontis celsitudinem, ad Deum ipsum instruentem illũ, atq; docentem efficaciter, accessit: tanti tamẽ spacij interuallo, quantũ sagitta arcu missa bis transcurreret. Qui tunc præcepta Deum sibi dicentem audiens, animum minime dubitantem inde tulit: ubi nec uos eum de diurna uisione calumniemini. In loco namq; propinquo paradiso, optime de uirtutibus maioribus uidit, oculo suo nullatenus eum fallente. An tribus imaginibus uisis, uidelicet Alleto, Alance, Meneth, masculos Deoq; fœminas adscribitis? Hæc quidem est iniusta partitio: quoniam illa non sunt nisi uana nomina, tantum à uobis patribusq; uestris ficta: quibus nullas uirtutes Deus permisit. Sed uos nil nisi tantum opiniones sequimini, uestras & uolũtates. Nunc autem uobis rectum humanumq; uotum à Deo mittitur, huius & alĩus sæculi domino: sine cuius uoluntate nec etiam aliquis multitudinis angelorum cuiquam prodesse poterit. Alij tamen sæculo non credentes, angelis nomina fœminarum imponunt, nullam peritiam habentes. Opiniones enim uerum impedire minime potentes, tantum exequantur. Ab illis igitur me nominare nolentibus, sed huius mundi uitam diligentibus, cui totum studium atque sapientiam præbent, manum tuam retrahe. Deus enim recte procedentes & aberrantes dinoscens, rebus uniuersis imperans, malis suam mercedem, bonisq; suam similiter iustissimè reddet: Qui tamen tum peccata maxima, tum culpas modicas committentibus, amplam misericordiam faciet. Ipsi itaque scienti, qualiter uos primo creauit, & in matris aluo secundo formauit, cur de corporibus uestris diuina debita beneficiaq; non tribuitis? Ille quidem timentes annotat. Nónne uides illum à beneficijs cessare penitus, qui primo paruum præbuit? Apud Deum est uisus atque noticia secretorum. Nónne uidit, qualiter libri Moysis & Abrahæ iam defunctorum præcipiunt, ne quisquam peccata peccatis transactis accumulet: cum omnis mercedem suam optime uisurus, secundum opera sua tantum iudicabitur, diuina tamen misericordia meritum augente. P. Omnes quidem redibitis ad Deum, qui ridere & plangere, ac mori & uiuere tribuit, & masculum & fœminam de spermate secundum modum atq; mensuram fecit, omnes alia uice suscitaturus: qui pro uelle suo hos diuites, illos pauperes efficit. Estq; dominus Acheare. Ipse quidem Hath confudit, nec Themuth dimisit, nec genti Noë prius malicioſiori atque superbiori pepercit. Alunce fichet etiam in terram deuergendo, penitus superno cooperuit. An aliquod istorum Dei factorum contradicitis? Vos quidem castigat, sicut & primos. Aliud autem sæculum iam appropinquat, quod nullus nisi solus Deus diuertere poterit. Hoc autem uerbum uos admirantes, nil tamen inde curantes deridetis, indeq; ludum facitis. P. Deum humiliter adorate, & ipsum iugiter inuocate.

Iurat se in cœlũ raptũ, didicisse mysteria hæc. Extat inter Saracenos liber eade re fabulosissimus. Cuius summa recitatur in Confutationibus. Nota erroris efficaciam.

Futuri sæculi assertio.

Angelis falso tribuentes sexũ fœminarum.

Abrahã libros à se scriptos reliquit. Qui nimirũ inter apocryphos Iudæorum fuerunt.

Allegat quædã sæpius iterata, quædam noua gentiũ pereuntium exempla.

Fingit miraculum, ut lunã bi pertito diuiſam reparauerit.

Cur igitur toties negauit, ſe miſſum cum miraculis?

Diluuiũ miraculũ generale.

Exẽplũ uidelicet iudicij diuini, &c.

INn. &c. Appropinquauit hora, lunaq; bipertito diuiſa eſt. Hoc tamen cæteriſq; mirabilibus, niſi contradictores ſuas uoluptates, propriaq; uota ſecuti diſceſſerunt, affirmantes hanc artem magicam eſſe. Sed cum ipſius poſt miracula ſæpius uiſa, quæ deberent ad ſui conuerſionem ſufficere, caſtigari recuſant: tu manum ab illis retrahe. Die uero generalis edicti, è foueis quaſi locuſtæ totam terram occupantes, exituri, & ad uocem pręconis acceleraturi, ſuum malum atq; dolorem perſpicient. Vnde conquerentes, diem illam grauiſſimã eſſe inquient. Noë quoq; ſui ſimiliter cõtradicentes, eumq; dæmoniacum eſſe perhibentes, reiecerunt. Vnde ipſe coactus, Deum adiutorem uocauit. P. Deus quidem ut ſe uindicaret iniungens, cœli portas ad aquarum deſcenſum terræq; fontes aperuit. Vnde congregatis auibus ad Dei uelle complendum, illum in fabrica ex aſſeribus ligneis clauis compaginata, quæ noſtro iuſſu curſum ſuum peregit, poſtea dimiſſa miraculũ gentibus generale ſaluauit. Diligenter itaq; perſpice, qualiter me uindicando caſtigamen adhibui. Alchoran quidem iſtum, iam leuem intelligentibus, miſimus: Sed inde quis ne memor efficitur? Homines rurſus Hat contradicentes, per uentos illis immiſſos die malorum & infortunij, illis os penitus diruendo dirimentes, ſicut palmas eradicatas deſtruximus. Ecce qualiter uindictam in illis exercuimus. Alchoran autem iſtum leuem recordantibus tribuimus. Hominibus rurſus Themuth, ſuo caſtigatui contradicentibus, & indignanter dicentibus: Huic ne præ omnibus nobis ſapientia diuinitus eſt tradita? Nil niſi mendacium profert. Vnde ſi nos eum hominem tantum, ut nos, ſequimur, erramus. Illis inquam ita dicentibus, eo reſpondente, Cras ſcietis, quis mendacijs innititur: nos camelam nemini tangendam poſuimus, iniungendo Themuth, ut eorum actus perſpiciens, & patienter ſuſtinens ediceret: quatenus aquam inter ſe diuiderent, hora ſua ſingulis adſcripta. Ab illis autem ſocius ſuus aduocatus, eam peremit. Sed quæ noſtra uindicta caſtigatum miſſa ſit, recordare. Vocem enim illis immiſimus, illos redigentem in puluerem. Iam Alchoran ſapientibus alleuiauimus. Hominibus quoq; Loth, præceptis noſtris contradicentibus, & hoſpites ſuos perſcrutantibus, ſicut & omnibus reſiſtentibus, malum ingeſſimus, eorum oculos obducendo, peſteq; matutinali diruendo, cum noſtro caſtigatui parêre noluerant: familiæ tantum Loth diuina pietate ſubueniente. Diſcretis Alchoran hic leuis miſſus eſt. Homines quoque Pharaonis noſtro nuncio uenienti contradicentes, ui potentiaq; deleuimus. Sunt ne potentiores illis increduli ueſtri? An habetis in pſalterio, quod uobis ſalutem præbeat? An dicitis uos omnes congregari, ut uobis uindictam adipiſcamini? Hora, qua ueſtrum erit placitum, die ſcilicet uobis amara, die grauiſſima, uos omnes prorſus uincemini, terga uertendo. Increduli namque tunc omnes errorem & ignem paſſuri, faciebus ſuis igne coopertis, dicentem audient: Guſtate focum indeficientem. Nos enim omnia cum pondere atque menſura fecimus: mandatumq; noſtrum eſt, ut ictus oculi. Quare caſtigari renuitis, uiſis pluribus ante uos manu noſtra confuſis? Quorum omnia facta in pſalterio reperiri poſſibile eſt. Actus enim omnes tam minimi quàm maximi ſcripti ſunt. Timentes quidem, paradiſum aquis iocũdam, in ſede uera cum omnipotente Deo rege cunctorum poſſidebunt.

Themuth.

Camelũ fabulo ſam reuocat ad nauſeam uſq;.

Alcorã tolerabilior doctrina.

Sodoma perdita, præter Lot, Gen. 19.

Pharao.

Pſalterium.

Deus omnia fecit in pondere & menſura. Sap. 11.

Paradiſi poſſeſſio cum Deo.

AZOARA LXV.

IN n. &c. Hunc Alchoran, Deus ipſe rerum expoſitionem hominibus patefaciens, docuit: qui ſolem & lunam ſecundum numerum, & arbores ſeipſi humiliantes, & cœlum præ cæteris ſublimauit, & examen, ne quid falſitatis uel iacturæ trutinando fiat, poſuit, humanoq; commodo terram extendit: In qua poma multimoda, & hermodactylos, ac tritici granum ac folia produxit. P. Cui factorum Dei contradicitis? Ille quidem hominem de celcal, atque diabolos ex ignis flamma condidit. Quod iſtorum operum Dei reprehenditis? Ipſe quidem rex eſt orientium & occidentium. P. Maria currentia ut coirent, ego nolens hic propoſitam intercapedinem repreſſi. An ueſtri quis hoc renuit? Ex illis quidem corallum & margaritas plures extrahunt. An ueſtri quis hoc negat? Ipſa quoque uaſa uelificata in ſe mouentia geſtant. Quis ueſtri contradicit iſtud? Omnis quidem res mundana terminabitur: Sola uero Dei maximi largiſſimiq; facies eſt interminabilis. An negat hoc aliquis? Vniuerſis creaturis cœlorum & terræ noua contingunt. Iſtud ueſtri quis contradicit? Cum hominibus atque diabolis noſtra præcepta ſpacioſe peragam. An ueſtri quis hoc negat? Vos homines atque diaboli, an ambitum mundi, niſi per meam uoluntatem, egredi poteritis? Minime. Quis igitur huic facto meo non credit? Vobis nullum uindicem habituris, ignem clarum atque fumoſum immittam. An huic rei quis ueſtri fidem non adhibet? Quando cœlum diuidetur, ut flos roſeus, ſeu minimũ rubicundũ exiſtet. An quis hoc negat? Illa die nec homo nec diabolus quæſtionem de peccatis faciet. An contradicitis? Incredulos ſuæ formæ patefacient, ante poſteriusq; noſtra manu ſumendos, & audituros: Hic eſt infernus, ab incredulis contradictus, in illo tamen ulterius ignem perpetuum paſſuris. Sed quis hic contradicit? Qui timuerit, coram Deo ſtans, duas paradiſos rerum multiplicium omnimodiq; boni fœcundas, fontium que fluxu iocundas, hæreditatem accipiet: Vbi ſunt omnium pomorum pariles. An aliquid horum factorum Dei contradicitis? Illic quidem credentes accubabunt tapetis ſericis, ſtramentisq; purpureis, omnibus que ſibi dilectis perpetuo potientur, ducentq; puellas formoſiſſimas, ut hyacinthus & margaritæ, ab hominibus atque diabolis nunquam deuirginitas, nec menſtruatas. An horum aliquid abnegatis? Bonorum ſolum præmiorum bonum eſt occaſio. An hic aliquis contradicit? Erunt & illic arbores colore inter uiridem croceumq; nitentes, fonteſq; fortiter emanantes, & poma ac palmæ, pomaq; punica. Quod horũ uerum eſſe nõ creditis? Illic quidem erunt mulieres optimæ, & ſpecioſiſſimæ, in umbraculis ſedentes, cũ oculorum albugine candidiſſima, pupilliſq; nigerrimis, in uirore ſplendido iacentes, ab hominibus atque diabolis intactæ. An horum aliquid falſum eſſe dicitis? Deus eſt totius bonitatis multiplicator ſublimis, largusq; atque munificus.

Homines ex umbra, diaboli ex igne creati. Subiectio, qua interrogat, & reſpõdet: nõ in cõcinna. probat aũt, iudiciũ Dei futurũ de omnibus, & quæ conditio maneat bonos aut malos.

Duæ paradiſi.

Propter opera bona felicitas confertur. Cui cõtradicit opinioni tota ſcriptura ſancta.

AZOARA LXVI.

IN n. &c. Rerum euentu ueraciſſimo contingente, quando nullus mendacio locus dabitur, quorundam exaltatio, quorundam depreſſio fiet. Tunc que terra penitrebit, & montes in puluerem redacti atomis adſimilabuntur, fietq; cunctorũ cohors tripertita, ſcilicet dextra, ſiniſtra, et anterior, quæ

Dies iudicij. Triplex diuiſio hominũ in iudicio: in paradiſo.

quæ paradiſo ditiſſimæ propius exiſtunt. Gens uero prior poſteriorq́, pars minima, illic ſedebunt accubitati, hi quidem in illorum directis. Quibus
Pincernæ cœleſtes. adminiſtrabunt adoleſcentes pulcherrimi cum phialis, cæterisq́ uaſis plenis optimo liquore, nec capitis dolorem nec ebrietatem parituro: electaq́ poma, carnesq́ uolatilium afferent. Aderunt etiam & uirgines, oculis immenſis atque pulchris. Talem itaque ſuorum factorum remunerationem acce-
Sermo cœlitũ. pturi, nullum uerbum fetidum ſeu culpabile, ſed tantum ſalutationis uerbum mutuum audient. Dextræ quoque partis homines inter ficus, arboresq́ proceras manentes, umbram immenſam cum optimis ſtramentis, amnemq́ fluentem, pomaq́ multimoda illis nũquam prohibenda, uirgi- 10
nesq́ coæquas, maritos ſuos maxime diligentes, habebunt. Sunt & in hac
Damnandi ad ſiniſtram. cohorte pars priorum, parsq́ poſteriorum. Homines uero ſiniſtri focum peſſimum, umbramq́ fumi nigerrimi inibunt. Quoniam prius negligentes, & malis obſtinaces, dixerunt: Cum nos in puluerem redacti erimus, nunquam nos ulterius, ſeu patres noſtri, reſuſcitabimur. Sciendum autem, primos atque poſtremos omnes in die præfinita coadunandos, & deinceps homines errantes atque contradicentes in igne perpetuo manſuri, uelut eſurientes de arbore ezecum comeſturi, uentres ſuos farcient. Deinde igneum quaſi ſitientes potum haurient. Mihi creatori ueſtro quare non creditis? Vtrum ego ſperma fœtumq́, an uoſipſi, fecimus? Vos quidem mortem 20
manu noſtra uobis immiſſam uindicare non poteſtis. Nos formas ueſtras immutamus, & plura uobis ignorata facimus. Primam uero facturam ue-
Deus hortũ uoluptatis condidit. Gen. 2. ſtram, ſi memores eſtis, agnoſcitis. Nónne ſcitis, an nos, an uos hortum ſeminauimus? Si ueſtra quidem uoluntas exigeret, penitus exſiccarentur, ut deinceps noſtra uis atque uirtus appareret: utrum nos an uos aquas cœlitus miſſas, quas uos potatis, præbemus? Nobis quidem eas ſalſas dimittere poſſibile eſſet. Gratias igitur noſtræ maieſtati quare non ſoluitis? Quis ueſtri lignum ignis materiam fecit? Nos quidem hoc ad commodum memoriamq́ bonorum fecimus. Tu Deum iugiter omnibus ſuis ſacris in-
Per occaſum iuxat, Alcoran à Deo cõpoſitũ. uoca. Per locum occaſus ſtellarum, quod magnum ſcientibus eſt ſacra- 30
mentum, hic Alchoran optimus à rege mundi compoſitus eſt atque poſitus, in loco tantum à mundis atque bonis tangibili. Cur igitur illius uerbo contradicitis? Hora quidem à uobis expectata, quaſi animæ ſuis faucibus inhærebunt. Quibus nos ſingulis, licet neſciant, propiores aſſiſtimus. Quilibet anteriorum & appropinquatorum, quietem & odorem optimum, atque paradiſum perpetuam manſionem habebit. Super quemlibet quoq́ dextræ partis ſalus Dei deſcendet. Reſidui uero, uidelicet cõtradicentes & erronei, ueraciter ardebunt igne grauiſſimo permanſuri. Hæc quidem de ſæculo futura uera ſunt: unde tu Deum immenſum inuoca ſuppliciter, & adora. 40

AZOARA LXVII.

Omnia Dei potentiã ſentiũt, et eũ uenerantur. IN n. &c. Vniuerſa cœlorũ & terra Deũ incõprẽhenſibilẽ & ſapientẽ totius mũdi regẽ, uitæ mortisq́ datorẽ, & oĩpotentẽ, primũ & poſtremũ, oĩm occultorum & apparentiũ, ſimul & omniũ cognitorẽ inuocant, & adorant. Quippe cœlos & terram ſex diebus ille creauit, deinde thronum aſcendit.

Ipſeq́

Ipſeq; uobiſcum ubique actus ueſtros ſingulos annotans, & uniuerſis impe rans, quid terram intret uel exeat, quidq; cœlos ſcandat, deſcendatúe, ſicut et omnium cordium ſecreta, cum ad ipſum omnia mandata redeant, dinoſcit. In ipſum itaque credite, ſuoq; nuncio, & de bonis uobis commiſſis expen- dite. Omnis enim credens & benefaciens, mercedem maximam conſe- quetur. Cur itaque non expenditis? Cur Deo ſuoq; nuncio uos ad Dei cultum inuocanti, non crediditis? Si fidem quidem habetis, & creditis, iam à uobis fœdus ſumpſi. Deus enim facturus uobis miſericordiam & ueni- am, prophetæ ſuo miſit præcepta ſplendida: quibus uos è tenebris ad lu- cem educat. P. Quare bona ueſtra non diſtribuitis in Dei nomine, cœ- lorum mundiq; totius hæredis? Qui pecunias ſuas in litibus agendis ante terrarum atque prædarum captionem conſumpſerunt, expendentibus po- ſtea non æquantur. Maiores etiam meriti ſunt. Deus tamen omnium ue- ſtrorum actuum cognitor, omnibus benefacientibus in ſui nomine, bene- ficium multiplicando reddet, die qua cuncti credentes tam uiri quàm mu- lieres lucem ſuam anterius & dextrorſum adſpicient, optimum nuncium mercedis maximæ percipient, uidelicet quod paradiſum aquis amœnam poſſidebunt. Qui cunctis incredulis precantibus illos, ut ſibi quid de luce ſua ſumere liceat, reſpondebunt: Redite, & uobis lucem lucremini. Tur- rim igitur inter eos cum patente porta fabricabunt. Erit autem intra por- tam, omnis quies atque gaudium: Vltrà uero, dolor omnis atque miſeria. Incredulis autem quærentibus, Nónne uobiſcum manſimus? credentes reſpondebunt, Ita. Sed quoniam incredulitatem ante terminum diuini- tus nominatum linquere noluiſtis, hodie nec à uobis, nec ab aliquibus ma- lis redemptio ſumetur: Sed diuinum odium uobis omnibus incumbet. Vident enim nunc increduli, credentes cordibus deuotis & humilibus, Deum inuocare, uerita iq; poſitæ conſentire: remanent tamen qual s ipſi quibus antea librum dedimus. Sed licet terminus longus poſitus ſit, ſintq; corda ſua multum obdurata, & eorum plurima pars incredula, ſciant ta- men Deum terram mortuam uiuificaturum. Si ſenſum quidem haberetis, uobis optimè res explanaſſemus. Omnes credentes Dei præceptis, ſuoq; prophetæ, eorumq; teſtes & confirmatores, ueniam & lucem mercedemq; multiplicatam à Deo ſortientur. Increduli uero uobis contradicentes, igni deputantur. Scitote uitam huius mundi nil eſſe niſi ludum & ludicrum, ornatumq; uanum, & opprobrium atq; contemptum. Quæ cuncta, ſicut & multæ pecuniæ, nec non prolis appetitus ſunt, ſicut imber incredulis pla- cidus, oriri faciens rem inutilem, citoq; marceſcentem. In alio quidem ſæcu- lo malum perpetuum ſequitur. Cum igitur huius mundi pecunia tota nihil ſit, Deiq; dilectio cõſtans & uera, ad Dei pietatem atq; miſericordiã, paradi- ſumq; promerendã: cuius ad opus timentiũ Deum atq; prophetã fabricatæ capacitas eſt, quanta cœlorum & terræ, quam Deus largifluus pro uelle ſuo ſuis tribuit, ueſtrum iter dirigite. P. Nullum animabus ueſtris nocumentũ in terra perpetrabitis, niſi quod ante ueſtri creationem in libro prænotatum fuit à Deo cuncta complectente. Nec amiſſio rerum facta uobis dolorem inferat, nec euentus futurus gaudium præbeat. Deus neminem fraudulen- tum, uel oſtentatorem, aut auarum diligit, Cui, cum ſit abundantiſſimus, nullius ab illo diſceſſus moleſtiam infert. Nos quidem per noſtros nuncios

Deus ubiq; ho- minib. præſens.

Eleemoſynæ.

Fabuloſa quæ- dam turris in paradiſo.

Vita præſens fabula eſt.

Rerũ euanida- rum parabola.

Pietatis et bene ficentiæ præci- puũ ſtudiũ ſit.

Fatũ quo agun tur homines.

Peccata Deum alienant. Eſaiæ 59. &c.

cum

Iustitia commutatiua.

cum rebus manifestis missos, librum atq; libram, ut gens iustum operetur, posuimus: qui ferrum fortissimum, & humanis commodis summe necessarium tribuimus. Deus quidem omnipotens atq; sapiens, omnium cognitor, suum prophetam iudicabit. Noë iam & Abraham nuncios misimus, & eisdem filios prophetas dedimus, per quos librum misimus. Eorum tamen quidam boni, plures autem fuerunt increduli. Post illos rursus alijs nuncijs missis, tandem Christo Mariæ filio misso, cuius sequaces ipsi penitus obedientes, corda constantia, & humilia, atq; fidelia gesserunt, nos Euangelium dedimus, non ob aliud, nisi ut per ipsum Dei dilectionem atq; gratiam assequerentur. Sed non ut dignum erat, obseruauerunt. Sed licet plures eorum sint 19
increduli, eorum tamen credentibus meritum debitum & maximum tribuimus. Viri boni, credendo prophetæ, Deum timete, uestra beneficia multipli
cando, reditum uiæq; rectæ lucem & ueniam daturum: Quoniam ipse pius est, ueniæq; dator. Sciãt autem homines libri, se minime potentes super Dei diuitias existere. Ipse nãq; cum in sua manu sint omnia, cui uult, illas tribuit.

Per Noë et Abraham liber missus.

Christo Euãgeliũ datũ à Deo, ut credentes illi gratiã cõsequãtur.

Homines libri, id est, qui Alcoran habent.

AZOARA LXVIII.

IN n. &c. Sermonem coram te conquerentis de merito suo, & de Deo uisore cunctorum & auditore, tuumq; Deus audiens, inquit: Suæ coniuges minimè sunt suæ matres. Solæ namq; parturientes eos: unde uerbum maritus illius horridum & mendax protulit. Deus autem pius est, ueniæq; dator. 20
Omnis quidem huiusmodi uerbum proferens, uel aliquem redimat, uel captiuum suum liberum faciat, antequam tãgat eam. Sic enim præcipit Deus, omnes nostros actus dinoscens. P. Impotens autem huius rei, duos integre continueq; menses ante concubitum eius ieiunet. Vel huius item impotens rei, quadraginta pauperes pascat. Hos quidem fines Deus statuit, ut in se, suoq; prophetæ credentes agnoscat: Quorum omnis neglector & incredulus, graue malum patietur. Omnes quidem Deo suoq; prophetæ repugnantes, Deus ipse, sicut & antecessores suos, destruet. Cuius uirtutibus iam manifeste positis omnis contradicens, malum & dedecus die publicæ resurrectionis, qua Deus omnium suorum factorum dinumerator, quorum oblití sunt illi, uelut testis euidenter pandet, quippe omnium cœlestium & terrestrium cognitor, sortientur. Nusquam est trium conuentus, quin ipse quartus adsit: Nunquam quinq;, quin ipse sextus: Tandem omnibus, siue pluribus, seu paucioribus, ille semper præsens adest. Vnde ipse cunctorum cognitor, cunctis omnes suos actus die futura reuelabit. Nónne uident illos, quibus super præcepta nostra conuentum interdiximus, à nobis prohibita perpetrare, uerbumq; peccati proferre, prophetæq; nullatenus credere? Vnde uenientes ad ipsum dicunt: Deum illa præcepta nequaquam misisse, arbitrantes Deum nequaquam uindictam sumpturum de dictis suis, quæ sibi damnationis uiæq; malæ causa sunt. Vos uero uiri boni, nolite loquendo 40
malum seu culpam incurrere, nec prophetę contradicere, sed Deum, ad quẽ fiet uester reditus, timendo, uerbum iustum & honestum proferre. Illorum autem diabolorum omne uerbum ad id nititur, ut dedecus atq; malum bonis inferatur hominibus: Quod illis est impossibile, nisi Deo uolente, cui se cuncti boni cõmendant. Vos uiri boni, locum postulantibus præbete. Deus enim uobis locum tribuet. Quærentes sublimationem à uobis, locum excelsum accipiant. Sic enim Deus omnes uestros actus agnoscens, uestri bonis

Prophetis & Deo repugnantes omnes punientur.

Dei præsentiã inter homines notat, ut Christus suã, Si duo uel tres, &c. Matth. 18.

Diabolus præcipue bonis nocere cupit: nihil tamen potest efficere, quàm quod Deus permittit.

atq;

atq; ſublimibus gradum ſublimem permittet. Cum prophetam cõueneritis, beneficia perpetranda promittite. Quę ſi minime facere poteritis, Deus pius ueniam dabit. An de beneficijs præcedentibus moleſtamini? Si beneficijs poſſibilibus ueniam nequaquam adſequi poteritis, oratores & decimatores eſtote, ſequendo Deum omnium operum cognitorem atq; prophetã. Nónne uident Deum illis iratum eſſe, qui ſe cunctis hominibus commendando, ſcienterq; mendacium proferendo, nec uobis nec illis conſentiunt? Qui licet ob ſui ſaluationem iura iuranda faciant, à Dei uia diſgrediuntur. Vnde malũ & dedecus ſuſcepturi ſunt, ignemq; perpetuũ paſſuri, neq; ſua pecunia, neq; prole, nec etiam ipſo Deo ſubueniente. A Deo quidem iuſcitati, ſicut nunc uobis iuraiuranda facient, extimaturi hoc illis prodeſſe: Sed minime. Mendaces enim comparebunt. Ipſiq; ſocij dæmonis, qui præſidens illis eos obliuiſci Deum fecerat, perdentur. Praueloquentes, atq; reſiſtentes Deo, ſuoq; prophetæ, quos ſcriptum diuinum ſemper ſuperaturos aſſerit, cum Deus ſit omnipotens, uelut omnium miſerrimi pedibus ſubſternentur & concalcabuntur. P. Nemo quidem credens in Deum, dieiq; futuræ, reperiri poteſt, qui Deo ſuisq; prophetis reſiſtẽtes, licet parẽtes ſeu fratres filijue ſeu familiares ſint, diligit. Talibus enim Deus ipſe ſuffragans, eorum cordibus fidem atq; cõſtantiam inſcripſit, daturus illis ueniam placidam, & paradiſum, manſionem perpetuam. Illi ſunt namq; gens Dei, ſemper antecedens.

Beneficentia.

Orationes.

Decimæ.

Iuſiurandũ uiolantes luẽt pœnã infernalem.

Deus fidẽ cordibus ſaluandorum inſcribit.

Populus Dei.

AZOARA LXIX.

IN n. &c. Vniuerſa cœlorum & terræ Deum adorant, incomprehenſibilem & ſapientem, qui die iudicij incredulos hominũ libri, è domibus ſuis contra ſuam opinionem eduxit. Extimabant etenim ſe protegendos à Deo, per caſtra ſua munitiſſima. Deus autem improuiſus aduenit, qui tantum eorum cordibus pauorem intulit, quod domus ſuas bonis hominibus de crebant. Hoc itaq; uidentes, memores eſtote. Illi uero hoc à Deo dedecus atque malum, niſi propter fugam illis perſcriptam acciperent, ſæculoq; futuro perpetuum ignem, quoniam ſuum prophetam impugnabant. Quaſcunq; ſuas arbores ſecueritis, uel ſuis radicibus firmiter inhærere permiſeritis, diuino mandato perficitur, ut ſic incredulis dedecus & damnum inferatur. Deus quidem ſuper quos uult, ſuum prophetam exaltans, cum ille ſit omnipotẽs, illi partẽ prædæ ueſtræ de terreſtrijs & eximijs ſtatuit, præcepitq; quod opes uillarum Dei ſint atq; prophetæ, & propinquorũ atq; orphanorum, & pauperum ac peregrinorum. Quicquid igitur propheta uobis iniunxerit, facite: ab illo prohibita dimittite, timendo Deum, in fine grauem. Pauperes in Dei nomine peregrinantes, è domibus ſuis atq; pecunijs exeuntes à Deo, ſuoq; prophetæ ſubuenientes, ueraces exiſtunt. Quorum primi credentes, diligentes ad ſe uenientes alios ſibi præferunt, bonaq; ſua diuinitus ſibi commiſſa cæteris tribuendo ſibi ſubtrahunt, licet eos fames atq; neceſſitas premant. Horum autem ſucceſſores Deum taliter exorant: O Deus, nobis noſtrisq; prædeceſſoribus ueniam tribue, omnem maliciam contra bonos homines à cordibus noſtris remoue: quoniam tu es optimus largitor ueniæ. P. Nónne uides, qualiter mali ſuos ſocios librorum incredulos alloquuntur? dicentes: Nemini ſuper uos fidem adhibebimus, quin uobiſcum eiectus à domibus ueſtris exeamus, & de ueſtris expugnatoribus uindictam accipiamus. Deo uerò teſte mentiuntur. Quia ſi fuerint eiecti, minime cum illis exibunt,

Victoriæ cuiuſdam meminit.

Opes ciuitatũ Dei ſunt, & prophetæ, &c.

nec illos unquam uindicabunt. Licet enim nonnunq; uindicare parauerint, ante uictoriam adeptam fugam proparabunt. Vos enim nunquam aggredi uel expugnare præsument, nisi ex castellis munitis, uel post muros. Illis tamen ineſt ſua ſemotim uerbotenus audacia, dicentibus ſe ſimul omnes uni parti fauere, cum eorum uelut inſciorum corda penitus diſgregata ſint. Vnde graue malum ſubibunt, uelut & ſui iam prædeceſſores ſuam incredulitatem. Velut diabolus, qui cuidam homini Deo diſplicita facere perſuaſit, & eum poſtea liquit, dicens, Se Deum mundi timere: unde merces uirtusq; contigit ſecundum commune meritum talium, ignis perpetuus. Viri boni, timete Deum, & uideat omnis, quid propter craſtinum diem permittit. Nullatenus obliuiſcamini Deum, omnes actus ueſtros dinoſcentem. Ipſe namq; tunc uere damnandos uos traderet obliuioni. Homines quidem igni deputati, minime coæquantur hominibus paradiſi. Illi namq; his melio res exiſtunt. Si ſuper montem quemlibet hũc Alchoran poneremus, pro diuino timore funditus diſſolueretur. Hunc ſermonem proferimus, ut ſic homines memores efficiantur. P. Ille uerus Deus eſt, prçter quẽ non eſt Deus alius, æque res occultas ut manifeſtas agnoſcẽs, pius, * cõdonator, rex, iudex benedictus atque ſaluator, omnipotens, altiſſimus, maximus, participibus illi mendaciter adſcriptis carens, omnium creator, res faciens, & corpora formans. Cuius nomina formoſiſſima ſunt, cui cuncta cœlorum & terræ ſubĵciuntur, cum ille ſit ſapiens & incompræhenſibilis.

Alcorani uis, quæ mõtes lique faciat. Arrogat autẽ ſuis nugis, quæ de potẽtia diuini uerbi ueriſſime dicũtur, quod ſit malleus cõtundẽs petras, & ignis. Ierem. 23. &c.

** Dei nomina.*

Nõ recipiendi alieni à doctrina Machumetica, ne arcana ſectæ cognoſcãt.

AZOARA LXX.

IN n. &c. Meos & ueſtros inimicos, ô uiri boni, uobis nullatenus amicos faciatis, ut ueſtra ſic ſecreta dinoſcant, cũ ueſtræ legi ueraciſſime reſiſtant, & prophetã eĵcere quærant. Si firmiter aũt in Deum credentes, & in ipſius nomine pugnatores atq; prædatores cõſtantes fueritis, ne dicatis ſecreto, uos amicos eorũ exiſtere. Omnis em̃ hoc faciens, longe deuiat, Deusq; dinoſcit, quid clàm, quidue palàm agitur. Si uobis item illi dominati fuerint, uobis hoſtes exiſtent, uobis cum amaritudine manus atq; linguas illaturi, cum eorum uelle ſit, uos incredulos permanere. Die quidem futura nemini proderit ſua gens ſeu proles, cum Deus omnium actuum cognitor, lites omnes dirimet, cuiq; ſuum daturus præmium. Suntq; uobis bonum exemplum Abraham atq; ſui, qui ſe ſuarũ gentium aliud quàm Deum adorantiũ ſocietatẽ linquere uelut abhorrentes, ſuumq; cultum negligentes, uſquequo ad Deum ſolũ cõuerterentur, affirmabant. Abrahã autem ſuo patri pollicitus eſt, quod pro ipſo à Deo ueniã precando peteret, cõfeſſus ſe nec ſibi nec illi cõdonare poſſe. Cuius talis erat oratio: O Deus, nos ad te conuertimur, tuæq; tutelæ ſummittimur, ad te redituri: tuq; cor noſtrũ maleuolum et infeſtum nullatenus effice, ſed ueniam tribue. Quoniam tu es pĵſſimus, & incompræhenſibilis, ac ſapiens. Iſtos itaq; bonos uobis exemplo poſitos, in Deum dieiq; futuræ credentes, ſequamini. Omnis autem ad hoc ſe diuertens, Deum glorioſum negligentẽ inueniet. Vos fortaſſis hoſtesq; ueſtros Deus ipſe potẽs, & pius, atq; condonator, amoris uinculo coniunget: qui minime prohibet, quin honorem atque iuſtitiam eis impendatis, qui nec uos expugnauerint, nec proſcripſerint. Deus enim recte facientes diligit, & uobis iniungit, ut non participemini aliquibus in negotĵs. * Cũ expugnatoribus uero pro lege ueſtra, & domos ueſtras uobis auferentibus, nec eos ullatenus diligatis. Sin autem, malis

Abrahã exemplũ eſt, ne quis falſos deos etiã à populo ſuo cultos uneretur.

**Hoſtes nõ diligendi. Refert illud ex lege: diliges proximum tuũ & odio habebis inimicum tuum, quod Matth. 5. Chriſtus interpretatur.*

malis associamini. O uiri boni, mulieres bonas ad uos fide sumpta uenientes optime probate, easq; fidei firmæ repertas, ad incredulos minime uertatis, sed illis suos sumptus peractos persoluatis. Illorũ enim cõiunctio nõ est licita. Eas quidẽ deinde ducere cũ danda dederitis, nec incredulorũ mores executi fueritis, minime dubitetis, Deo sapiente atq; discreto illud inter uos iudicante. P. Maritis quoq; cũctarum mulierũ, ad illos incredulos fugientiũ, sui sumptus reddantur. Deum timete, in illũ credentes. Cum mulieres credentes tibi uenerint ô propheta, fideq; firmauerint, se nec Deo participem posituras, nec furtũ, seu fornicationem, uel filicidium, uel ab aliquo tuo præcepto digressum perpetraturas, & à mendacijs se discessuras, tu quoq; fide firma Deum pium ueniæq; datorem pro illis exorabis. Viri boni, nec credatis, nec uestra cõmittatis negotia genti diuinam iram promeritæ, quæ iam à die futura desperat, sicut increduli ab hominibus commissis foueis.

Mulieres ex aliena religione aduenientes, probandæ. etsi faueant incredulis, nõ retinendæ.

Quæ abesse debeãt à fidelium mulieribus.

AZOARA LXXI.

IN n. &c. Cum omnia cœlorũ atq; terræ Deum incomprehensibilem atq; sapientem adorent, uos homines credentes & boni, cur pollicendo quod nõ agitis, Deum offenditis? Ipse quidem diligit pro sui nomine pugnantes aciebus bene dispositis, more firmiter ædificij structi præeuntes. Cum post Moysen quærentem suã gentem, cum prauis operibus insisteret, post ipsum nunciũ illi missum illa Dei uias discrepat, Deus à suis cordibus bonum dimouit, cum ille malos illos abhorreat, & in uiam rectam nũquam dirigat. Christum item Mariæ filium dicentem: O filij Israël, ego uobis à Deo missus nuncius, quod de testamento meis inest manibus, affirmo, uobisq; nuncium affero, de nuncio post me uenturo, cui nomen Machumetus, magum esse illi mendaciter asserebant. Quis autem peior est imponente mendacium Deo, uocanti cunctos ad legem rectam, illosq; malos abhorrenti? Illis quidem ore suo Dei uerba delere nitentibus, Deus sua, licet illos pigeat, præcepta complebit, quo nuncium suum cum lege bona, uiaq; recta, ut super omnem legem præemineat, licet inde dolentibus qui Deo participes ponunt, misit. O uiri boni, mercaturam uos à maximo malo defensuram patefaciam, uidelicet in Deum atque prophetæ credite, & prædatum ac expugnatum in Dei nomine cum uestris animabus atque pecunijs tendite. Hoc enim, si sapitis, est uobis optimum, cum Deus ob hoc uestra peccata dimittet, & in paradiso habitationes amœnas, domosq; perpulchras uobis tribuet. Dabit item & aliud à uobis maxime dilectum, uidelicet uindictam, & terrarum leuem & facilem acquisitionem, bonisq; magni gaudij nuncium. † Omnes boni Deo seruiant, ut Christus Iesus Mariæ filius persuasit, interrogans uiros albis indutos uestibus: Quis mihi subueniet, ex parte Dei me sequendo? Responderunt illi, Nos. Quidam autem filiorum Israël crediderunt, quos, cæteris incredulis manentibus, præferendo, longe super illos extulimus.

Promissa præstanda.

Recte præliantes Deus amat.

Christus prædixit Machumetẽ uenturũ. In genere sanè dixit, uenturos multos pseudoprophetas, à quibus sit cauẽdũ. Dei cõsiliũ, ut lex Machumetis omnibus legib. præemineat. Id euenisse iam proh dolor cernimus, ut maxima pars orbis eã sequatur. Christus autẽ prædixit: Quũ ueniet filius hominis, nũ reperturus est fidem? &c. † Christũ hortantẽ homines, ut Deo seruiãt.

AZOARA LXXII.

IN n. &c. Cœlestia cuncta, atque terrestria cuncta, inuocant Deum regem benedictum, incompræhensibilem & sapientem, * qui scribendi legendiq; simul insciis nuncium ex semetipsis excitauit, qui eis prius erroneis uiam rectam, & librum ac discretionem, diuinaq; præcepta patefaciens, benedicet illos, & alios etiam deinceps ad eandem legem alliciet. Per Deum

secuti sunt albis uestibus induti. ex Apocalyp.

** Machumet ex ignaris literarũ excitatus.*

sapientem & incomprahensibilem, qui cum sit ditissimus, hanc suam abun-
Iudæi cõferuntur asino gestanti libros. dantiam atque diuitias cuilibet pro uelle suo committit. Illi quidem, quibus
testamentum portatum misimus, ipsiq; minime tulerunt, assimilantur asino
librorum latori. Eorum enim incredulorum, diuinisq; præceptis contradi-
centium, exemplum pessimum habetur coram Deo, illos nunquam in ui-
am rectam directuro. O Iudæi, si uerum sit quod dicitis, uos scilicet penitus
Mors bonis optanda. Deo deuotos & adhærentes esse, nil tractantes de hominibus, cur mortem
summopere nõ optatis? Illi uero maximè propter prauos actus suos præmis-
sos eam respuunt. Deus tamen huiusmodi malos agnoscit. Illa mors, quã fu-
Verijs quid agere fas sit. gitis, uos assequetur, & ad cognitorem secretorum & apparentium omni- 10
um, dicturum uobis omnes actus uestros, ibitis. Quando die ueneris ora-
tum uocatur, omnis bonus forum atque negotium dimittat, & Deum in-
uocatum eat. Hoc enim est optimum, si sapitis. Oratione quidem termina-
ta, disgregemini, uestra captatum commoda, Deumq; in singulis rebus in-
uocatum atque precatum, ut sic uestra negotia procedant. P. Dimitten-
tibus autem horam illam, ob mercaturæ seu ioculationis aspectum, dic me-
lius atque iocundius illis mercaturis & ioculationibus apud Deum esse, qui
uictum optimum gaudiumq; plenum præstat.

AZOARA LXXIII.

IN n. &c. Ad te uenientes increduli dicẽt, se testimoniũ perhibere, quoniã 20
tu es Dei nuncius. Deus aũt agnoscens quis sit suus nũcius, illos esse men-
daces perhibet: qui sacramento facto propter sui saluationẽ, uiã Dei derelin-
quunt male gerendo, cũ ex credentibus fiant increduli. Nos aũt eorũ corda,
licet ipsi nesciant, sigillauimus. Eorum tamẽ corpora uisa, quasi stipites per-
pulchri parietibus infixi, suiq; sermones auditi summe placent tibi. Ab illis
tamen, uelut ab hostibus atq; mendacibus, quos & ipse Deus destruet, tibi
cauendũ est. Ad prophetã enim aduocati, ut ex Dei parte ueniã cõsequant̃,
inuoluendo sua capita diuertunt, & insurgũt. Vnum igitur & idẽ prouenit,
siue cõdones siue nõ. Deus enim nunq; illis ueniam faciet. Persuadentes ne
Opprimendi sunt, qui negãt opibus iuuandos sectatores Machumetis. prophetæ factoribus sumptus indulgeãtur, ut sic suis sumptibus penitus sint 30
inopes atq; mendici, à sublimibus atq; diuitibus pressi diruantur & eiciant̃.
Dei autem, omnes cœlorum atq; terræ diuitias possidentis, nec non & pro-
phetæ atq; bonorum, est omnis sublimitas atq; uictoria, licet hoc ignorẽt in-
creduli. Viri boni, nõ uos detineat quippiã uestrum negotiũ in pecuniis seu
Ante mortem facultates dispensandæ. filiis, ab inuocatione diuina. Hæc enim agens perdetur. Ante mortis aduen
tum de bonis datis uobis, benefacite, ne tunc necessitate cogente dicatis: O
Deus, uitam meam ad terminum propinquum protrahe. P. Eleemosy-
nas enim faciam, & bonus efficiar. Deus autem omnium actus dinoscens,
Fatum. neminem ultra terminum suum aduenientem protrahit.

AZOARA LXXIIII. 40

IN n. &c. Deum omniũ iudicem, et omnipotentẽ, ac glorificãdum, omnia
cœlorũ atq; terræ uelut suum dñm adorant. Ille uestri cõditor, & omnium
uestrorũ operum atq; secretorũ uniuersalis cognitor, quippe nulla latent eũ,
uos pulchris formis cõdecorauit, & cœlos ac terrã ueraciter, ac uniuersa simi
liter, & quidem uestri perhibent, creauit. Nónne percepistis uestros anteces-
sores incredulos, ob suorũ operum prauitatẽ graue malũ esse passos, grauis-
simũq; passuros? Nostros em̃ nuncios cũ diuinis pręceptis missos, increpan-

do

do dicebant: Vos homines tantum, ſicut & nos, uias Dei rectas docere præſumitis. Illos autem ſic incredulos manendo, Deus minimè curabat. Dicentibus quidem incredulis, ſe nunc̃ reſuſcitãdos, reſpondeas: Imò per Deum, imò Deus eos ſuſcitabit, omnes ſuos actus, quod ſibi leuiſſimũ eſt, patefacturus. In Deum itaq; ueſtrorum operũ cognitorem, atq; prophetam, & hunc Alchoran uobis diuinitus miſſum credite. P. Dies ueſtræ cõgregationis coram Deo cunctorum reſuſcitatore, uobis fiet amariſſima. Credentes autẽ & benefacientes tũc uentã adepti, paradiſum perenniter inhabitandã, quod eſt maximũ, poſſidebunt. P. Increduli uero, ueſtriſq; pręceptis contradicentes, igni manſioniq; prauæ perpetuo tradentur. Omnis mali lucrator ſecundum mandatum Dei ſolum proficiſcitur, nuſquam excedens: Sicut & ipſe Deus omnia dinoſcens, in credentium animum ſectam uiamq; ueracem immittit. Deum atque prophetam imitari ſtudete. Quod licet recuſetis, prophetæ nõ attinet, niſi tantũ mandata nunciare, & euidenter explanare. Deus quidem unus eſt, præter quẽ nõ eſt Deus alius. Cuius tutelæ ſinguli boni ſe commendant. Vos uiri boni, cum quædã ueſtrarum mulierũ infantiumq; uobis inimicentur, cauete uos ab illis: Pro quibus licet precati fueritis, ueniamq; feceritis, Deus ſolus ueniæ largitor exiſtit. Veſtra quidem proles atque pecunia, malorum nonnunquam eſt occaſio. Apud Deum eſt autem omne commodum, omniſq; diuitiarũ copia. Illum itaq; pro poſſe ueſtro timentes exaudite, & ſequentes benefacite: Quod ueſtris utilimũ eſt animabus. Ab auaricia namq; liberi, ſemper antecedunt. P. Omne ueſtrum in Dei nomine beneficiũ ipſe multiplicauit, peccataq; dimittet, glorificandus & ſapiens, æque noſcens occultum & apparens, incompræhenſibilis & immenſus.

Reſurrectio.

Legati munus tantum docere.

Cauendũ ab infidijs uxorum & liberorum. Opes & liberi aliquãdo malorum occaſio.

AZOARA LXXV.

IN n. &c. Cum tu Propheta mulieribus repudium feceris, ante terminum completum & ſcitum Deum timens, nec à domibus ſuis illas elicias, nec ipſæ niſi propter res manifeſte malas exeant. Termino quidem accidente, teſtibus bonis atq; fidelibus adhibitis, nullatenus coram Deo cuncta uidente mentiri uolentibus, uel eas cum re determinata retine, uel dimitte. Huius enim termini à Deo ſtatuti omnis neglector, ſuæ nocebit animæ. Forſis tamen aliud mandatum deinceps faciet Deus, qui nos nunc caſtigans atque perſuadens in ipſum credere, dieiq; futuræ fidem adhibere, omnes ſe timentes ab inuolucris & impedimentis expediet, uictumq; tribuet ex parte non cogitata, ſibiq; commendatis ſemper proficiens, omneq; ſuum mandatum compleri faciens, rebus modum atque menſuram ingerit. Menſtrua propter ætatem deſperantes trium menſium metam, & prægnantes terminum partus expectent. Timentibus quidem Deum, eius mandatum expeditum eſt & facile, qui tribuens hoc peccata dimittet, mercedemq; maximam tribuet. Dimittendas itaque, uobiſcum habitare abſque malorum & anxietatum illatione facite, & pugnantibus uſque partus horam ſumptus indulgete, deinceps q; ſi prolem aluerint, pactum determinatum & cognitum firmate. Ipſis autem nutrire nolentibus, alia nutrix adhibeatur, & his uel illis pro menſura ueſtra poſſeq; benefacite. Deus enim omnem difficultatem in facultatem redigens, nemini præcepit expendere, niſi ſecundum modum ſui poſſe. P. Omnibus uillis Dei prophetæq; præceptis contradicentibus, graue malum intulimus, ſuumq; malum illas guſtare fecimus.

Quomodo Machumet poſſit diuortiũ facere. Verum ea præſcriptio generalis ſit.

Timentib. Deũ lex eius facilis.

Machumeticæ doctrinæ contradicentes oẽs graue ſupplicium luerunt.

Quorum finis interitus fuit atque perditio. Omnes itaque sapientes timeant Deum, dantem omnibus credentibus sapientiam, suiq; notitiam. P. Mittit enim uobis nuncium docentem & explanantem diuina præcepta, ut credentes & benefacientes è tenebris ad lucem educat. Omnis credens & benefaciens, à Deo paradisum aquis amœnam, perpetuam mansionem, gaudiumq; plenum accipiet. Iste quidem septenario cœlos terramq; numero disposuit, quibus mandata sunt intersita, ut sic ipse cunctipotens, omniaq; sua sapientia complectens, à cunctis esse perpendatur.

AZOARA LXXV.

Fingit Deum permisisse dispensationẽ in re uxoria. quã dicũt excogitatam, cũ uxores duæ illũ deprehendissent cubitẽ cũ uxore Iacobitici regis.

IN n. &c. Cur tu propheta statuis, illicitum à Deo positum, liciter obtuarum mulierũ amorem? Deus quidem pius ueniæq; largitor, omnium dominus sapiens & incompræhensibilis, tibi iuraiuranda delere præcepit. Prophetæ quandã suarum mulierũ alloquenti, reuelando quoddã, illa respõdit: Quis tibi uerbum illud aperuit? At ille, Deus omnium scientissimus, ad quẽ si cõuertêris, omnibus malis cor tuum alienabit: Et si malis obstinaciter inhæseris, Deus dominus uester, & Gabriel, angeliq; cæteri, hominesq; boni testes aderunt. Aliquibus autem repudiatis forsan Deus meliores, firmæ fidei, iugiter orantes, & multum eleemosynarias, tum coniugatas tum uirgines, earum loco restituet. Viri boni, uos uestramq; gentem à foco nil nisi fulfur & homines comburente, cuius custodes sunt angeli feroces & immensi, nunquam à Dei præceptis digredientes, summopere retrahite, uosq; increduli, die iudicij nullam prætendatis excusationem, cum Deus tantum uos secundum opera uestra iudicabit. Vos uero uiri peccata uestra derelinquẽdo, ad Deum corde puro cõuertamini. Ille namq; forsan uobis peccata dimissurus, paradisum aquis amœnã tribuet die, qua nec prophetæ nec sibi credentibus dedecus infertur, sed lucẽ ante se suæ dextræ gustabũt, ipsiq; iugiter una uoce dicent: Tu Deus, quoniã omnipotens es, meã lucem adaugendo nobis cõple. Tu propheta incredulos expugnatũ & prędatum proficiscere, & ut te timeant, aggredere. Ipsi namq; gehennã, uiamq; malã semper insequentur.

Inquisitio.

Inquisitio.

Inquisitio.

uitisse, nec Deum quicq̃ per illos mandasse. Nunc etiã ignis minime nos læderet, si præceptis auditis fidem uelut sapientes adhibuissemus. En qualiter culpas suas, malumq̃ patefaciendo proferent. Timentes Deum, æque secreta cordium & indicia uocum agnoscentem, uenia mercedeq̃ maxima donabuntur. Non sciunt omnium conditorem omnia scire. Ille quidem terram humanis quæstibus & itineribus applanauit, & ex illa fœtum humano uictui produxit, & ad ipsum omnium fiet reditus. Habetis ne fiduciam de cœlorum conditore, quod uos simul cum terra minime pessundet? Ipsa quidem uobiscum summergenda confundetur. An tuti securiq̃ manetis, quod uobis uentos non immittet? Scietis autem postmodum, quod uobis castigauerim. Videte, quis fuit finis antecessorum nostris contradicentium. Quare non perspicitis aues, quas nil nisi Deus solus omnia uidens sustinet? Quis in Dei loco uobis feret suffragium? Increduli uero nunquam errare desistunt. Quis Deo prohibente, uictum atque diuitias uobis ministrabit? Resistentes autem, & perfidi, suam cæcitatem nunquam derelinquent. Vtrum est melior, capite summisso facieq̃ declinata pergens, an recte uiam proficiscens? Deus quidem nos in terra creans, ad quem singuli redibitis, uobis auditum, & uisum, corq̃ tribuit, licet uestri pauci sibi grates referant. Quærentibus illius aduentum termini à te, ut te ueridicum probes respondet: Nemini nisi soli Deo illum esse notum, teq̃ nil nisi nuncium tantum & explanatorem existere. Hominibus autem illum uisuris terminum, facies nigrescent, cum illis dicetur: Hic est ille dies, quem uobis sæpe prædicauimus. Siue Deum, me meosq̃ factores confusurum, siue uenia misericordiá que donaturum uideritis, quis è graui uindicta Dei malos illos & incredulos eijciet? Nos quidem in illum Deum credimus, & eius nos tutelæ † nos supposuimus. Finis autem omnium discernet, quis uiam erroris secutus fuerit. Si nostram aquam tellus funditus absorbuerit, quis aquam dulcem atq̃ bonam potum afferet?

Terra cum habitatorib. summergenda.

Humilitas etiã gestu corporis significata.

Incertus aduentus domini ad iudicium.

Abundat, nos.

AZOARA LXXVIII.

IN n. &c. Per calamum & lineas atq̃ scriptum, tu non es nisi Dei nuncius habitus optimi, mercedem maximam inde sumpturus, non magus, non dæmoniacus. Quod fiet euidens, quando Deus bonos malosq̃ discernens, quis rectam, quisue prauam uiam secutus fuerit, explanabit. Contradicentes, qui te sibi similem esse desiderant, nullatenus sequaris, nec iterum crebrè iurantes, quoniam ipsi contemptibiles sunt. P. Idem quoque sunt rerum uilificatores, & seditionum seminatores, detractores etiam, bonicq̃ diminutores, & culpabiles, ac increduli, prolis tamen atque pecuniæ diuites; qui nostra præcepta audientes, illa priorum esse mendacia perhibẽt. Vnde nos sibi suas facies denigraturi, malũ ab illis sæpius cõtradictum inferemus. Talium enim dormientiũ facies diuina uindicta superueniens, quasi noctem cõburendo denigrauit. Qui mane nisi tales à cæteris rogati, ut sicut prius, si possent, sua negotia peragerẽt, tandẽ percipiendo se prauã & falsam uiam esse secutos asserebant. Eorum uero medij dixerunt: Nónne uobis diuinam inuocationem iniunximus? Illi uero se male fecisse, Deum testem adhibuerũt. P. Sic his illi sui causam erroris improperabãt, Forsan tamẽ Deus

Iurat per calamũ & scriptionem, se Dei nũcium, non magũ.

Criminatur suæ doctrinæ contemptores.

hoc malum in melius mutabit: Quoniam ad illum orandum plene conuertimur. Cum que malum huius mundi magnum sit, constat apud sapientes, alîus maximum esse. Timentibus enim, à Deo paradisus tribuitur. Vos minime, malos bonis coæquare poteritis. Aut quid dicitis? An librum hoc affirmantem habetis? Quis eorum, dictum hoc asserit? Perscrutetur. Vel si participes habent ad sui dicti probationem, cum illis accedant. Die, qua uocabuntur Deum adoratum, hoc agere nequibunt: Quoniam hoc sani uocati recusabunt. Siue paulisper dona illis spacium, qui quæsiti reatus emendationem seu beneficium, hoc impossibile sibi dicunt esse. Ego enim sapientissimus & prudentissimus, illos quò nesciunt, attraham. An sunt ipsi secretorum scientes? Scribant igitur ipsa. P. Tu uero diuinum expecta iudicium, non imitans inclusum pisci, qui reus diuinitus aduocatus, nisi pietate diuina subueniente, ibi permaneret: per me tamen extractus, bonus effectus est. Increduli librum istum audientes, uisum aduertere nequeunt, sed nuncium dæmoniacum, cum non sit nisi doctor gentium, appellant.

Exemplo Ionæ deterret ab incredulitate.

Machumet doctor gentium.

AZOARA LXXIX.

Hat & Themuth ueritati resistentes perierunt.

IN n. &c. Verum quidem, uerumq; ueraciter est illud, cui Hat atque Themuth contradixerunt. Vnde gentem Themuth ob suam præsumptionem atque superbiam confudimus, populum Hath uento grauissimo dispersimus. P. Ventus enim illis septem diebus & noctibus octo incumbens, prorsus ut palmas uacuas et fragiles prostrauit eos. Quare si quisquam superstes existat, perpende. Pharaonem item, suosq; prædecessores ob errores suos Dei nuncio contradicentes, diuina uindicta grauiter percussit, diluuioq; ueniente, nostros per arcam liberauimus. P. Hoc quidem gentibus commemorandum posuimus, ut aure percipiant, cordeq; firme recondant. Primo buccinæ sonitu tellus & montes prosternentur, & in puluerem redigentur, hora ueniente, cœlumq; fundetur & debilitabitur, & angeli octo Dei thronum sustentabunt. Illa die nullum cuiusquam hominis factum celabitur. Omnisq; chartam suam dextra sumpturus, inquiet: O mater, meam chartam legam, qui me uenturum ad hunc computum semper existimaui. Vnde nunc uita dulci perenniq; perfruar. P. Hominibus huiusmodi paradisum sublimem, ubi propinqua pomorum est copia, possidentibus dicetur: Pro uelle uestro, modoq; penitus propter actus uestros præcedentes, comedite simul atq; bibite. Illi uero quorũ sinistris charta cõmittetur, inquient: Vtinam huius chartæ dono cõputiq; noticia careremus, unaq; tantum uita fuisset, cũ pecunia iam deleta nil nobis proficit. Faucibus enim atq; gutture sumpti in ignem proijcientur. P. In cathenis quoq; LXX. cubitorum detenti firme uincientur: Quoniam nec in Deum crediderunt, nec pauperibus cibum præbuerunt. Hodie namq; nec amicum, nec uictum, nisi tantum peccatorum, uidelicet igneum, cruentum, atq; uenenosum inuenient. Per res uisibiles & inuisibiles nuncij uerbũ bonum est à Deo cõpositum, nõ à mimo, uel cantore, uel mathematico. Si quicq; enim præter mandatũ à me profertur, illi dextra sumpta uenam cardiacam abscinderem, nullo mihi prohibere potente. Hoc autem uerum, uerumq; ueraciter est, ueram sectam timentibus patefaciens, incredulis maliciam adaugens, nec nobis est ignoratum, qui credunt illi, quiue contradicunt. Tu uero Deum cum ipsius immensis nominibus deprecare, te suæ tutelæ commendans.

Noë tempora.

Iudiciũ Dei nouissimũ uerbosius describitur.

Beandis charta seu catologus operũ in dexteram tradetur, damnandis in sinistram.

Cathenis ferreis uincientur damnandi.

Pœna pseudoprophetæ.

Azoara

AZOARA LXXX.

De iudicij die loquitur.

INn.&c. Licet homines de malo sæpius quæstionem facient, quod ineuitabiliter nemine prohibere potente, infert Deus incredulis: Illam diem cominus uidens, à cæteris à longe perspectam, qua ad ipsum ascendent angeli & homines, cuius tantum est spacium, quantum est L. milia annorum, tu patienter indura. Illa quidem die cœlum ut fumus euanescet, tellus ut lana carpetur, nec amicus amici recordabitur. P. Illa quidem die quilibet incredulus, pro se redimendo filios suos atq; mulieres, omnesq; suos, totamq; terræ substantiam tribueret. Tunc enim incredulos, quoniam Deum non adorabant, pecuniamq; multã coaceruando nil boni perpetrabant (quippe Deus hominem sic composuit, ut malo uiso pauescat, bonum adeptum retineat) graue malum passuros, ignis comprimet: Orantibus iugiter exceptis, & dantibus rem scitam quærentibus, atq; pauperibus, dieiq; futuræ euentũ ueraciter asserentibus, uindictamq; diuinam ineuitabilem timentibus, & castis in omnes, præter in mulieres proprias, suæq; manui subditas, unde nullus reatus sequitur. A prædictis alia petens, uelut malus damnandus est. Depositi custos fidelis, testisq; constans, & uir immutabilis, ac iugiter orans paradisum, & honorem sufficientem habebit. Cum te dextrorsum & sinistrorsum ambiant increduli, cur suum errorem non relinquent? Quomodo sperant Deum daturum sibi paradisum? Per orientis & occidentis dominum, nos eorum loco meliores ponere poterimus. Ipsi uero in me nullam uindictam exercere poterunt. P. Illos nunc hoc, nunc illud dicere, & ludum atque derisionem exercere permitte. Die namq; qua sæpius illis dicta reperient, per me suis è foueis confestim resuscitandi, uelut ad concilium proficiscentes, uisibus subiectis, minimeq; perspicacibus dedecus fidei sæpius illis prænunciatæ, malumq; patientur.

Si L. millibus annorũ diẽ dñi abesse dicit, sibi cõtraria loquitur, sæpius scribẽs fortasse breui uẽturũ. Si tot annorum iter: quomodo Machumet una nocte cõfecit bis? Ingenijs hominũ esse inditũ, ut malum auersentur, bono gaudeant. Videtur libidini malæ tribuere aliquid. Sed in alijs locis requirit cõstitutẽ inter coniuges de adulterio sibi datũ priuilegium fingit.

AZOARA LXXXI.

INn.&c. Noë missus castigatum homines, ante mali grauis aduentum, inquit: O uiri, uobis doctor & castigator diuinitus missus sum, ut exaudiendo me Deum timeatis, Sicque ueniam peccaminum assequemini, placitumq; dilatabitur. Dei tamen terminum nullatenus euitari sapientes intelligunt. Sed licet noctu dieq; illos castigando doceret, nil hic nisi diffugium suum ab illo effecit. Quanto magis enim obnixe eos castigauerit, & à Deo ueniam illis quæsiuerit, nuncq; secrete, nunc publice, ut Deum ueniæ datorem obsecrarent, precatus fuerit, tanto magis insurgendo suas aures digitis, oculosq; palmis suis atq; uestibus cooperuerunt. P. Cœlum quidem uobis imbres ad augmentum prolis, atq; pecuniæ, nec nõ hortorum, & amniũ donum & incrementũ mittet, Deo iubente, qui uos multiformes effecit, & cœlos ordine septeno distinxit, lunamq; lucem, solemq; candelam constituit. Idemq; uos è terra plasmans, uos ad se denuo suscitando reuocabit, qui terram uestris itineribus planam effecit. Cur ipsum igitur corde puro moreq; bono non inuocatis? P. Adhuc itẽ sermonem suũ prosequendo Noë dixit: O Deus, ne nullatenus imitando, sed dolos quàm plurimos perpetrando, id quod sibi pecuniam atque prolem non nisi damno suo tribuit, secuti sunt. Vnde illi persuadentes, uicissim cæteris, ne suas desererent imagines, quæ maxima multis erroris occasio fuerunt, uidelicet † Huden, Schuan,

Noë, & illius tẽporis exemplo hortatur ad credulitatem.

A cœlorum opificio argumẽtatur Noë.

† *Deorum siue imaginũ temporis Nohenici nomina.*

Dicit Noë precatũ, ut totũ genus mortaliũ aboleretur, quod scriptura sancta non habet.

Schuan, Iaguta, Iannea, Nacen, cum propter castigamina plus aberrauerint, reiçq; multũ extiterint, nostra manu summersi sunt, deinceps in igne positi, omni tutore uindiceq; carentes. Quod & Noë deuote precatus est, dicendo: Tu Deus, nullũ eorum peccatorũ superstitem esse patere: quoniã plures errare facient, nullã nisi malã & incredulã prolẽ facturi. Mihi uero, meisq; parẽtibus atq; credẽtibus ueniã largire, & incredulis nil nisi cõfusionẽ immitte.

AZOARA LXXXII.

Etiã cõfitentes Alcoranũ, et negãtes Dei filiũ, nefanda multa proferunt de Deo.

IN n. &c. Mihi diuinitus missum est, quod homines diabolici auscultando dicebant: Nos Alchoran mirabilem auditu, uiam rectam edocentem credimus, nec aliquem Deo sublimi, nec filium nec mulierem habenti, participem ponimus, licet inscientes & inertes multa de Deo nefanda proferant. Nos autem opinati sumus, nec homines neque diabolos quippiam Deo falsum imposituros. Quidam tamen exercitus dæmonum alijs tantum persuadent, ut in Deum nullatenus dicendo credant: Nos prius assueti cœlos auscultatum adscendere, nunc ipsum plenum atque munitum custodibus peruigilibus reperimus, & auscultantem omnem stella lucidissima prosequar. Vnde scire nequimus, † an terrenos odiat, diligatúe Deus. Cumq; nostri quidam boni, quidam terra simus, uias uarias proficiscimur. Nos autem opinati nihil Deum euadere, nec agere contrà posse, rectam uiam patefactam credimus. Omnis enim in Deum credens, omnium malorum & iniuriarum timore carebit. Quibusdam itaque nostris credentibus, quibusdam minime, credentes recta uia gradiuntur: Increduli uero disgredientes ab illa, in ignem feruentem & sursum erumpentem proijcientur. Aquas tamen bonas illis potum præberemus, si legem bonam spretis erroribus acciperent. Cum templa quidem Dei sint, nullum in illis cum Deo participem inuocetis. P. Ferè multitudo gentium undique concurrens, cui Dei uir prædicatum & inuocatum surrexit, ipsum conculcauit dicentem: Non inuenio quenquam quem adorem, nisi Deum solum, cuius mandata nuncio, nullum illi participem statuens: de quo neminem protegere uindicareúe quæso, nec cuiquam bonum uel malum immitto. Omnis autem nõ credens in Deum, atq; prophetæ, perpetuum ignem patietur, dieq; manifestationis omnium Dei præceptorum, quis debilior minorisúe computi fuerit, planè percipietur. * Ego nescio, an illum terminũ Deus elõgabit, an statim inferet. Hoc enim secretum nemini nisi prophetæ pro uelle suo, cuiq; patefacit, qui sciens illis omnia nũciata, omniũ suorũ operũ index & dinumerator existit.

† Sophisticũ, ne scit homo an sit in gratia Dei.

In templis quæ Dei sunt, non inuocandi sunt fictitij dei.

**Incertum, dies dñi quãtum absit: nisi Machumeti, qui aliquoties dicit se ignorare.*

AZOARA LXXXIII.

Tẽpus orandi præfinitum.

IN n. &c. Tu propheta nocte surgẽdo, eius medietatem parumúe minus plusúe pro uelle tuo, uigilijs trahe, & Alchoran iugiter atq; deuote lege. Hanc tibi grauitatẽ inijcio, quoniã cũ die cæteris intentus sis negotijs, horæ nocturnę meliores sunt atq; leuiores. Deiq; nomẽ inuocando, qui dñs est orientis & occidẽtis, prẽter quẽ nõ est Deus, illi te penitus cõmenda, malorũq; dicta patiendo, & te inde formose liberando, illos cũ mihi cõtradicant, sintq; diuites, mihi dimitte. Decreto namq; spacio sibi permisso ad nos uenient, suscepturi dedecus & ignem, malosq; cibos die, qua terra cum montibus pessundata, montes ut puluis uentis agitatus efficientur. Iam uobis nuncium uestri testem, sicut prius Pharaoni à nobis, quoniam non credidit, statim perdito, misimus: quare non timetis? Nónne creditis diem, qua capita puerilia

Iudicium Dei.

canescent,

eanescent, cœlumq; † frandetur? Hoc quidem ueraciter eueniet. Vnde memor atq; sciens effici potest, omnis ad Deum ire proponens. Quod tu nonnunquam ante duarum tertiarum, quãdoq; medietatis, nõnunquam unius tertiæ noctis transitum surgis, hominesq; tecum morantes similiter, Deus omnes horas noctis atq; diei agnoscens perspicit: qui uenią inde, quod totum legere nõ potes, prębebit, si pro posse tuo lectionibus insistis. Ipse nãq; nouit hominũ quosdã nõnunq; morbis grauari, quosdã ire lucratũ, quosdã expugnatũ. Omnes itaq; pro posse uestro legite, & orationes fundite, ac decimas & eleemosynas in Dei nomine facite: apud quẽ omne uestrum beneficium præmissum inuenietis. Quod erit uobis melius, optimaq; merces. Ipse nãq; precatus, & à nobis glorificatus, ueniam & misericordiam præbebit.

*Hãc uocem in Annotatiõibus reperies.

Lectionẽ Alcoran nimirum requirit.

AZOARA LXXXIIII.

IN n. &c. Vir pãnis laneis cooperte, cito surgere, teq; corrigere, & à rebus iniustis declinare, omniaq; cõtingentia pro nomine Dei sublimis oĩumq; maximi patienter sustinere, teq; tuasq; uestes emundare nullatenus recuses. Dies quidẽ rationis omnis amarissima fiet incredulo. P. Illũ mihi dimitte, qui solus eum cõdidi, pecuniãq; multã illi pluresq; filios testes prębui, spaciumq; permisi, cuius augmẽtum ille sperabat. Illũ enim in ignẽ sursum tendentem ascendere faciã, quoniã nostris præceptis nõ credidit, & præmeditate prout uoluit, interfecit, cõsulteq; factus est interfector. P. Deinceps iracũdus respexit, & disgrediens ac insurgẽs, hoc incantationẽ, & nil nisi uerbis ab homine cõpositũ esse cõfirmauit. Illũ igitur in ignẽ quietis impatientẽ & interminabilẽ, incredulos cõburentem, cui decẽ & nouem superstant, deiciã. P. Nos nõ posuimus super populũ ignis, nisi tantũ angelos, eorũq; numerũ signauimus, ut mirentur increduli. Homines uero librorũ atq; boni corda firment, fidẽ adaugeant. Homines uero cordis infirmi quærant, ut quid hãc Deus similitudinẽ exhibuit. Ipse quidem Deus. Hos itaq; deuiare, illos recte proficisci pro uelle suo facit. Quod cũ sit multa gentibus peritia, nullus exercituum Dei, præter ipsum solũ, agnoscit. P. Per lunã & aurorã atq; diluculũ iste est unus maiorum, castigantium atq; docentium gentes, quas credere seu recedere uoluerit. Omnibus quidem actus sui pignora fient, exceptis dextræ partis hominibus, qui paradiso mansuri, uicissim dicent incredulis: Quis uos in ignem deiecit? Respondebunt: Nos quidem nec orationes fecimus, nec pauperes cibauimus, & iniuste de Deo locuti, hunc diem usq; ad illius manifestam euidentiam, quando nullus prodest intercessor, contradiximus. Quare non reminiscuntur? Quare non se conuertunt homines? Sunt quidem uelut asini, leonem ex pauore fugientes. Quibus licet multum optantibus, notulæ bonæ nequaquam tradentur. Quoniam diem illam minime timebant. Hoc autem, nil nisi sapientiam & recordationem, qui uult commemorat. Hoc tamen agere nemo poterit, nisi Deo uolente, à quo procedit omne bonum atq; misericordia.

Officia quotidiana. Vestitus Machumetis.

Impiorũ & impiorum descriptio.

Angeli custodes infernalis carceris.

Dei opera incomprehensibilia.

Dextræ partis homines beandi, ut cap. 66. Ob quæ dãnentur homines.

Seruiliter Deũ timentes asino timenti leonẽ similes.

AZOARA LXXXV.

IN n. &c. Per diẽ sęculi futuri, animãq; ream, licet homines opinentur, me minime potentem ossa sua resuscitare, ego suos digitos erigam atq; recõponam. Sed homo falsa proferre laborans, alĩus aduentum sæculi perscrutatur: quando suis obscuratis luminibus, & luna eclipsim patiente, soliq́ue coniuncta, diffugium studiose quærent. P. Locum autem nulli diffugio peruium

Deus iurat se resuscitaturum omnes.

Excusatio nulla supercst.

perusum reperturi, ante Deum stabũt, dicturum cuiqꝫ, quid prius postremẽ peregerit, omni super semetipsum testimonium ferente. Excusare namqꝫ se uolenti, Deus inquiet: Lingua tua nullatenus loquatur. Quando hoc nostrũ est, qui cuncta congregauimus: Alchoran uobis missum quare non credidistis? Nostrum est hoc explanare. Vos mundum istum tantum dilexistis, negligentes alium. Illa quidem die facies quędam erunt pulcherrimæ, uidelicet aspicientium Deum: aliorum uero turpissimæ, qui nos malum illud illaturos minime cogitabant, antequam faucibus inhærebant animæ. Tunc autẽ carminatorem & medicum quærentes, nec hoc mortem esse penitus opinãtes, alterum crus adiungunt alteri, tuncqꝫ Deus eos resuscitabit. Eleemosynas, & decimas, ac orationes facere respuentes, cõtradicendo disgressi sunt.

Qui condidit hominẽ, eundẽ reparabit.

Melius autem, melius illi esset credidisse. An cogitauit homo, nos eum ita dimissuros: quem cum prius esset sperma, deinde coagulum sanguineum, Deus integre formauit, parilesqꝫ fecit, marem uidelicet atqꝫ fœminam? Nun quid igitur mortuos uiuificare nequibit?

AZOARA LXXXVI.

IN n. &c. Post tempus, quo nequaquam homo nominabatur, nos hominem de liquore produximus, dantes illi uisum & auditum, uiamqꝫ docuimus, quod quidam rectam, quidam prauam exequentur: gratiasqꝫ quidam reddunt, quidam uero minime. Incredulis quidem cathenas, & ferrum & focum præparauimus. Ex uase uero camphora condito, & ex aperto fonte homines Dei potabunt, quibus inerat uerborum fides atqꝫ constantia, timorqꝫ diei longissimi mali, & distributorum ciborum pro dilectione diuina pauperibus, & orphanis, & mendicis, quiqꝫ cõfessi sunt, se non dedisse uictum illis nisi pro Dei facie, nullam inde remunerationem seu gratiam expectantes, quoniam Deum amaramqꝫ diem timuerunt. P. Deus igitur illos ab illius malo diei liberat, dans honorem, & ornatum, atqꝫ mercedem maximam, pa-

Paradisi descriptio.

radisum uidelicet, & lectisternia serica propter indurationem. Vbi nec solis feruorem seu frigus sentient: sed arborum obumbraculum, sibi suos fructus collectos inclinantium, illic habituris. Et ibidem cum uasis uitreis & argenteis optimæ compositionis, illis potus, uelut zinziber saporifer, ex fonte zelzebil administrabitur. Aderunt & iuuenes uelut margaritæ specioſi, omniumqꝫ diuitiarum & bonorum copia. P. Vestes quidem sericas & deauratas illi iuuenes induent, torques argenteos in brachijs ferentes. Vinũ quoqꝫ benedictum illic Deo dante sufficiet. Huiusmodi quidem mercedem ob actus uestros gratos & commendabiles accipietis. Tu quidem, cui Alchoran

Alcoran.

istum misimus, diuinum expecta iudicium, non peccatores & incredulos imitans, sed mane uesperecqꝫ diu Deum deprecans, & humiliter adorans. In loco diligentium mundum istum, dieiqꝫ grauissimæ obliuiscentium, nostra uoluntate potente restituemus alios. Omnibus ad Deum progredi uolentibus, quod nemini tamen possibile est, nisi ipse sapiens & immensus uoluerit,

Nemo ad Deũ uenit, nisi ipse uoluerit.

hæc sunt commemoranda. P. Qui uult ueniam & misericordiam, misericordiam præbet, malis malum grauissimum illaturus.

AZOARA LXXXVII.

Deus iurat etiã per dæmones. En sanctã istã doctrinam.

IN n. &c. Per angelos legationis efficaces, uentosqꝫ siccos & imbriferos, dæmonesqꝫ licitorum & illicitorum discreturos, ac prophetis diuina mandata correctoria uel instructoria concitò ferentes, omne nostrum mandatũ

Omnis per maiorẽ iurat: Hebr. 6.

ueraciter

ueraciter accidet. Tum obſcurabuntur ſtellæ, cœlum findetur, ac montes in puluerem redigentur, die ſcilicet, qua placitum diſcuſſurum ſingula, uobis à prophetis indicitur: quę contradicentibus grauis erit, et amara. Vos quidem, primis noſtra manu confuſis, eorum ſucceſſores perſecuti fuimus, & cæteros adhuc incredulos ſimiliter perſequemur, quibus iudicij dies erit difficilima. Nos homines ex humore fragili creauimus. P. Hos quoq; nos ad ſcitam horam loco ſcito conſtituimus, illius facti potentes. Eiſdem quoq; mortem & uitam in terra montibus excelſis diſpoſita, aquiśque dulcibus potui fœcunda præbuimus. Contradicentibus autem, dies illa fiet grauiſſima. Quibus tunc dicetur rem à nobis ſæpius contradictam, & umbram tripertito diuiſam inite. P. Vmbra quidem non minor erit igne, ſcintillas uelut turres camelosq; ſufflauos efflante. Illa die nec aliquod fiet proloquium, nec excuſatio recipietur. Illa namque dies contradicentibus amariſſima, dies eſt diſcuſſionis, qua uos anteceſſoresq; ueſtri per me congregandi, coram, ſi me decipere poteritis, decipiatis. Vobis autem contradicentibus, dies erit difficilima. Timentes autem in umbraculis ex fontibus, & fructibus, cæteriśque cibis pro uelle ſuo ſpacioſe propter actus ſuos commedent atque bibent. Talem namque mercedem bonis exhibebimus, die contradicentibus grauiſſima hoc uerbum audituris: Comedite, & pauliſper expectantes quieſcite, ob ueſtram maliciam atque uerſutiam habitam. Hæc enim eſt dies malis amara, qui ſe humiliare rogati non parebant: Sed quod uerbum poſtea credent, illa dies erit difficilima reprobis.

Inferorum umbra tripertita.

AZOARA LXXXVIII.

IN n. &c. Et quid rem illam immenſam, unde ſumma uobis inoritur diſſenſio, tam ſedulè quæruntis? Sciant autem illam, me monſtraturo, qui terrã planam montibus quaſi cardinibus firmaui, uos creans pariles, ueſtræq; quieti ſomnóque noctem, lucro motuique diem diſponens, ſeptémque res firmas ſuperne fabricaui: Ibi lampadem ſplendidiſſimam inſerens, aquas item ex nubibus ad eductum granorum, hortorúmque crebrorum, & cæterorum naſcentium demiſi. Dies enim omnium diſcretiuus, erit illius placiti terminus, qua buccinæ ſonitu gentes omnes accedent, cœlum in portas plurimas aperietur, montes ut æſtiua nebula tranſcurrent. P. O uos mali, ueſtrum aduentum infernus ſitiet, expectando, qui ueraciter illuc uenturi, ibíque manſuri, nec refrigerium quid, nec uinum, ſed ignem tantum atque malum ob ueſtram prauitatem, & huius diei deſperationem, noſtrorúmque præceptorum contradictionem, quæ ſingula nos in libro notauimus, guſtabitis, nihil à me niſi augmentum malorum ſuſcepturi. Timentes uero, ſufficienter illic poſſidebunt hortos palmarum, & uitium, puellaśque conſocias, & conſimiles, papillis breuiſſimis, uaſaq; plena, nullum uerbum inhoneſtum ſeu mendax audituri. Hoc eſt donum, optimáque remuneratio Dei. Contra quem cœlorum & terræ omniúmque interiacentium dominatorem, nullum uerbum proferre poterit, niſi iuſſus ab illo uerum proferre die ueritatis, qua reſurgent animæ, & angeli ſimiliter ordinatim. Quam omnis qui uoluerit, credat, & Deum adoret. Illius quidem diei malũ à fine fore prędicauimus, qua quiſq; quod præmiſerit, reſpiciet: et incredulus optabit, * ut tellus efficiatur.

De die iudicij.

Septẽ res in mũdo ſuperiore.

Paradiſus uoluptuarijs grata.

* *Prouerbialis locutio, ſumpta ex ſcripturis, qua ſumma indicatur angustia, dum dicitur montibus, Cadite ſuper nos. Oſe. 10. Lu. 23. Apoc. 16.*

AZOARA LXXXIX.

IN n. &c. Animas malorum, ui coactasq́, bonorum autem leniter et sponte extrahunt angeli, præceptaq́ diuina citius omnibus alijs descendendo prophetis afferunt. Die uero bimembris sonitu buccinæ, corda fient contemptu plena, oculiq́ tenebris eorũ, uidelicet qui se uelut prius ad foueas redire plurimum optabunt. Nonne uides, qualiter Pharaonem cõfessum se Deum esse maximum, indeq́ semper contradicentem Moysi, quem Deus affatus in loco benedicto iussit eum adire Pharaonem, ut ipsum pro posse suo uirtutes gerendo cõuerteret, uiamq́ rectam patefaceret, Deus in hoc mundo pessundedit suum ob stultiloquium, sæculoq́ futuro fortius supplicium inferens. Hæc quidem diuina uindicta timentibus Deum est memoranda. An estis uos illo potentiores, qui cœlos creans & ornans, sursum extulit, & terram extendens ipsam uobis animabusq́ cæteris stabilem montibus uelut anchoris firmauit, et aquas ac herbas in ea produxit, noctemq́ tenebrosam, diemq́ splendidam fecit. Die quidem grauissima contingente, quisq́ suorum recordabitur operum, & ignis ingrediendus ab omnibus contradictoribus, huiusq́ mundi dilectoribus, propalabitur uisuris. Timens autem stationem coram diuina præsentia, animamq́ suam reprimens ab huius mundi uoluptatibus & amoribus, paradisum possidebit. P. Quærentibus aduentum illius horæ, responde, Illum soli Deo patêre, téque nullos nisi timentes illam castigare: Qua uisa, optabunt se non duxisse uitam huius mundi, nisi per unius horæ diei seu noctis spacium.

Pharao memorabile exemplũ.

AZOARA XC.

IN n. &c. Ad te cæco ueniente, discedens iratus es. Ille tamen forsan ad bonum conuerteretur, uel saltim quod sibi cõmodum esset, reminiscereretur. Pecuniosis autem atq́ diuitibus te uinciri atq́ fauere quæris, ut sic tibi munera faciant. Sed cur inde tractas, seu curas? A timente quidem mendicare, & à te quippiam quæsitũ ueniente, diuerteris. Hęc quidem scire uolentibus summe commemoranda sunt, libriscq́ benedictis sunt adnotata scriptorum manibus. Homo quidem ob incredulitatem suam periit, quem de spermate plasmatum Deus integre formauit, eiq́ deinceps uias suas patefecit, tandem eum ad mortem atq́ foueam duxit, omnes deinde uoluntate sua potente resuscitaturus. Cur igitur mea præcepta non exequitur? Recordetur saltim homo, suum uictum atq́ substantiam considerans. Nos enim aquam ad fructuum ortum misimus. Nos terram aperuimus, & in ea messes ac uuas, & bletes ac oliuas, & herbas uobis bestijsq́ uestris, & poma, palmasq́ præbuimus. Illa quoq́ die contingente homo derelinquit fratrem suum, & utrumq́ parentem, & mulieres, atq́ filios. Omnium namq́ tunc suum proprium peragere negotium satis erit, atq́ magnum. Quorũdam autem facies illa die speciosæ fient, & hilares, atq́ ridentes: Aliorum autem, uidelicet incredulorum, malum suum uidentium, pallentes erunt & cinericiæ.

Reprehenditur à Deo, quod neglexerit quædã, opulentium gratiam captans interim.

AZOARA XCI.

IN n. &cætera. Die qua sol obscurabitur, stellæ que cadent, montes que fient puluis, locáque uillarum herema, bestiarum que syluestrium inter se similitérque inter se uicissim conuentus aderit, & ad corpora redibunt animæ, & fœmina de suæ cædis occasione quæsita fuerit, libríque semetipsos ad perspiciendum inscriptum sibi reuoluent, cœlúmque

plicam

plicam in unam colligetur, focusq; fortiter accensus, & paradisus ornata fuerit: Tunc inquam omnis anima suos actus omnes agnoscet. Per stellas combustas, & retrogradas, atq; directas, ac noctem obscuratam, & auroram, hoc uerbum est boni prophetę, ipsum absque augmento diminutioneue ferentis, qui coram Deo potens est, ipsi deuote seruiens, suum præceptum nunquam transgrediens. Nullatenus autem est dæmoniaci, seu diaboli. Quò tenditis? hoc non est nisi commemoratio, certæ que uiæ doctrina, omnibus qui rectificari studuerunt. Quod tamen nemini contingit, nisi Deo mundi domino uolente.

Iuramentum de certitudine doctrinæ & sanctitate Machumetis.

AZOARA XCII.

IN n. &c. Dum cœlum semetipsum aperiet, foueæq; similiter, & stellarum casus, & æquorum concursus accidet, quid præmiserint, quidue reliquerint, omnes agnoscent animæ. Cur igitur in Deum largum, munificū, homo non credis? Ipse quidem te pro uelle suo formauit. Cur diei futuræ contradicis? Tibi quidē præsunt uigiles custodes, diserti scriptores, omnes tuos actus scientes atque notantes. Timentes atque boni bonum atque gaudium assequentur: Contradicentes & increduli, focum interminabilem, nunquam illos dimissurum. Sciendum quidem, illa die neminem alijs imperare: Sed diui *Regnum Dei:* na manus omnia tenebit.

AZOARA XCIII.

IN n. &c. Qui modum examinando non seruant, uidelicet infra sistentes, cum cęteris reddunt, ultra uero cū accipiunt, licet se minimè uenturos ante Deum in die publicæ resurrectionis arbitrentur, graui supplicio puniētur. Huiusmodi quidem malorum, cæterorumq; diei futuræ nostrisq; præceptis contradicentium, malorum autem tantum: qui lectionem nostrorum præceptorum audientes, illa priorum esse mirabilia confirmāt. Quippe Deus sua corda sigillis ob suos actus impressit, discessurus ab illis die iudicij ad ignem tendentibus, cum angeli dicent: En à uobis sæpius contradictum. Horum in quam liber suis malis insignitus, in terrarum infima reconditur. Liber autem bonorum formosissime scriptus, altissimo loco ponetur, legendus hominibus Deo propinquis: qui puluinaribus, stramentisq; sericis paradiso quiescent, potaturi uinum sapidum, & uelut mustum odoriferū: suisq; faciebus omnis inerit decor atq; pulchritudo. Erit quidem illi uino cōmixtum de thosucz fonte, uidelicet à Dei propinquis potādo. Credentes quidem talia, hoc maximè pro illis laborare deberent. Illa quidem die credentes hoc derisi, sæpius derident incredulos, qui cum fructibus ad suas mulieres transeundo, illos erroneos, curaq; carentes sæpius adpellare consueti sunt. P. Tunc aūt illi boni suis cubantes culcitris, an suorū factorum meritum susceptur sint, aspicient.

Libri iustorum & iniustorum.

Fons, unde miscetur potus bē atorum. Cap. 86. uide.

AZOARA XCIIII.

IN n. &c. Quando cœlum diuidetur, tellusq; pessundata occulta sua quoq; reuelabit, propter Dei præceptum atq; iusticiam, homo tunc ad Deum iturus, opus tuū omne reperies. Cuiuscunq; dextræ sua charta tradetur. Ille quidem leuem habiturus computum, ad suos redibit hilaris. Cuicūq; uero charta post tergum committetur, clamabit: Heu heu quàm grauis, quamq; difficilis hora. In ignem enim proijcietur, ob gaudium hic inter suos habitum, & quoniam minime sperabat se rediturum ad Deum, uel uisurum eum unquam. Per occasus ruborem, noctemq; tenebrosam, lunamq; deficientem, ex hinc

Suprà dixit; chartam esse dā dam malā in sinistras manus;

mandata post mandata uidebitis. Quare non credunt? P. Cum legitur illis Alchoran, quare non humiliant se? Contradicunt autem, manentes incredu li. Deus quidem scit suorum secreta cordium. Tu constanter & euidenter nũ cia malum illis omnibus uenturum, exceptis bonis, qui plenum gaudium & honorem integrum absq; contumelijs & opprobrijs sortientur.

AZOARA XCV.

IN n. &c. Per cœlum signiferum, placitiq; diem, & testantes ac testificatos ex alhudud, accenso foco percussis, & habitaculorum suorum super se casu dirutis non ob aliud uindicta sumpta est, nisi quia minime crediderunt in Deum sublimem et immensum totius mundi dominum, & testem omnium. Male namq; loquentes de Deo, credentibusq; uiris seu fœminis, nisi resipue rint, malum ignis atque gehennæ patientur. Credentes atque benefici para disum aquarum fluxu iocundam, quod magnum, possidebunt. Omne quidẽ Dei præceptum firmum est & immutabile. Ipse namq; rerum principium atq; finis, & pius, ueniæq; largitor, in throno sedens, omnia pro uelle suo perficit. Nunquam ignoratum est tibi, qualiter Deus persecutor exercitus Pharaonis atq; Themuth, incredulos & contradictores obsedit. P. Hic alchoran bo nus atque disertus, in tabula castigatissima continetur.

Dei præceptum est immutabile.

Pharao. Themut.

AZOARA XCVI.

IN n. &c. Per cœlum, stellamq; currentem lucidã, omnis anima suum opus scriptum inueniet. Homo sui considerando materiam, uidelicet humorẽ ex dorso uenisq; fluentem, sciat Deum illum reducere posse die, qua cordis hominis secretum omne propalabitur, cœlũq; uerso modo mutabitur, & ter ra confundetur. Hoc quidem uerbum est ueracissimum, non ludicrũ. Sed in credulí artium atq; dolorum executores, me quoque callidissimum sentient. Paulisper itaq; paulisper illos incredulos dimitte.

Ex formatione hominis docetur mortuorum reparatio.

AZOARA XCVII.

IN n. &c. Nomen Dei sublimis iugiter inuoca, qui res equilibriter condidit, dispossuit, præcepit, & docuit, herbas educit, & demum exsiccat. Vaca lectioni: Nequaquam obliuioni committas, præter quod Deus noluerit: qui sciẽs occultum & manifestum, te rectam in uiam diriget. Memor igitur esto, sicut & omnis timens Deum, non autem incredulus & malus, igne magno cõburendus, ubi nec morte, nisi uita potietur. Hoc enim cõmodum est tibi. Bonum opus perpetrat, qui credit in Deum, & ipsum orationes iugiter fundendo inuocat. Vos autem hanc uitã plus alia diligitis. Sed quamobrem, cum illa melior sit, & æterna? Hoc quidem foliis priorum, Abrahę uidelicet & Moysis, inscriptum est.

Orandum est iugiter.

Legendum sedulo.

Iterum Abrahæ scripta citat.

AZOARA XCVIII.

IN n. &c. An ignoras homines oculis coopertis, & faciebus inclinatis ad sua negotia semper superstitiose laborantes? Ignem quidem feruentissimum inibunt, fontes ibi fluentes potaturi, & sambuca tantum ibi cibandi, nec eos saturare, nec famem expellere sufficiente. Aliorum autem illa die facies fient formosissimæ, qui propter actus suos, labores que bonos, paradisum excelsam conscendent: Vbi nullum uerbum inhonestum audituri, fontem prosilientem, lectos que sublimes cum stramentis sericis puluinaribusq; congestis, & scyphos appositos habebunt. Nonne uident, qualiter Deus nubes conuocauit, cœlos extulit, montes disposuit, & terram extendit? P. Illos castiga-

Paradisi fœlicitas.

castiga simul, atq; doce. Tu namq; doctor es, non coactor. Omnis quidem dis grediens, & incredulus permanens à Deo, ante quem omnes uenient ibi iudicium habituri, graue malum accipiet.

Doctor, nõ coáctor Mahumet Sed contrarium sæpissime in Alcoran docet.

AZOARA XCIX.

IN n. &c. Per auroram, noctésque x. & per pascha, biduúmque præcedens, noctis que transitum, & hoc apud sapientes iusiurandum esse constat. Deus Hat filio * Herantis ædificij structori, quale non alia terra uidit, & Themuth lapidum ermolatori, & Pharaoni Alantheth: his omnibus uidelicet in terra maleficis & destructoribus, malũ grauissimum intulit omnium inspector. P. Deo cuiquam bonum pecuniamq; præbente, dicit ille, meis ex meritis Deus me diligit. uictũ autem tenuem, modicámue substantiam à Deo suscipiẽs, inquit: O Deus, cur mihi dedecus efficis? Me quidem iam minime diligis. Quare non impenditis orphanis atq; pauperibus curam bonam, & beneficia? Magis quidem diligitis alienas hæreditates comedere, & pecuniam coaceruare. In ipsius autem Dei & angelorum aduentu seriatim dispositio, cum infernum palám facient, quando tellus minutissime scindetur, quid agetis? Illa quidẽ hora si sibi proficeret, essét ne possibile, memor efficeretur homo, cum diceret: O qui sibi præmisit beneficium, opusq; bonum. Illa die nulli nisi malo nociua, ipsi soli suum uotum abnegabit. Animæ uero bonæ dicetur: P. Ad Deum te uerte, suis que te commisce, & paradisum ingredere.

Hominum peruersitas, qui bona suo merito adscribunt, mális se indignos putant.

In auaros.

* *Locus est mutilus et corruptus. uelut pro Heranis, duæ personæ distinctæ in Arabico ponũtur Irem, et Dhethi. Ermolatori positũ uidetur pro statuario, ut Græci dicũt hermoglypum, &c.*

AZOARA C.

IN n. &c. Per terram inhabitatam à te, filium que patri similem non iuro: Quoniam hominem fortem atque potentem fecimus. Ille superbiens nil sibi præualere extimat, suaq; substantiæ sumptum maximum conquærens, hoc esse nulli notum arbitratur. Oculos autem & os atque linguam ego illi tribui. P. Viam quoque bipertitam, rectam uidelicet atque fallentem, illi patefeci. Cur igitur hominem non redimit: uel orphanum, atq; mendicum, humiq; prostratum urgente fame non cibat? Credentes quidem, & patientes, atque benefici insidebunt parti dextræ, increduli uero parti sinistræ, quos ignis feruentissimus prorsus operiet.

Mirabile dictu, quod Deus abhorret iurare per terram et filium cæqualẽ, qui supra iurauit p dæmones. Hortatur ad beneficentiam.

AZOARA CI.

IN n. &c. Solem apparere diluculo, lunamq; succedere, diemq; clarificare singula, & noctem operire illam, Deus ipse præcepit: qui struendo cœlum erexit, & in imo terram extendit, habitu que bono ditauit, animam ipsam malum & bonum edocens. Bonum autem exequens semper antecedit. Alius autem gressus retrorsum efficitur. Homines Themuth contradicentes suo prophetæ, illos docenti displicita, & de cibo potú que camelæ nullatenus interficiendæ castiganti, cum ipsam peremissent, terræ motus superueniens illos funditus coæquauit. Deus autem talium perpetrator, eos nequaquam timuit.

Exemplar alterum transposuerat hæc duo capita, hoc nempe et præcedẽs: Themuth.

AZOARA CII.

IN n. &c. Sicut noctis aduentus diem tegit, dies autẽ res manifestat, & masculus atq; fœmina differunt, sic & actus hominum minime coæquantur. Timentem etenim, suaq; pecuniæ in Dei nomine distributorem, Deiq; præceptorum

Diuersissimus bene aut male agentiũ exitus.

ceptorum confirmatorem, & iugiter orantem, in uias rectas dirigemus. Huic autem contrarium, in ignem feruentissimum proijciemus. Quid igitur sibi, malum passuro, sua proderit pecunia? Nos autem utrique sæculo dominamur. Meum est, uobis rectas uias aperire, & ob ignem illum castigare, quem contradicentes & disgredientes inibunt: timens autem, & eleemosynarius, nunquam. Ob hoc quidem nullum peto præmium, nisi dilectionem diuinã.

AZOARA CIII.

Conditio Machumetis, & natales.

IN n. &c. Per diluculum atq; crepusculum, Deus te nequaquam dimittet, qui te repertum, & orphanum, & incredulũ, uiam rectam edocuit, & pauperem inuentum ditauit. Huic autem sæculo futurum longe præcellit. P. Orphano nullatenus uim inferas, nec pauperem repellas: Sed de bonis tibi commissis à Deo, benigne partire.

AZOARA CIIII.

Vires animi & corporis Machumetis, itémque nomen.

IN n. &c. Nos à te reatum auferentes, cor amplum, capaxq; subtilium, tergumq; graue fecimus. Nomen item tuum maxime sublimauimus, tuamq; difficultatem facultas, & ècontra commutabit. A' cæteris uacans negotijs, inuocando Deum te iugiter exerce.

AZOARA CV.

IN n. &c. Persicos, & oliuas, montemq; Sinai, istamq; tellurem impauidã, hominem habitus optimiq; modi creauimus, & deinceps infra cũcta redigimus ipsum. Omnes autem credentes atq; benefici, optima mercede donabuntur. Vt quid aduentui diei futuræ contradicunt aliqui? Nonne Deus rectius & æquilibrius, quàm omnes gentes, illa die iudicabit?

AZOARA CVI.

Lectioni uacandũ, eaq; in Dei nomine auspicanda. Deus hominem docuit literas.

IN n. &c. Lectioni uaca, exordium gerendo Dei nomine. Quoniam ipse maximus omnium, hominem à se creatum ex coagulo sanguineo, nescita prius, officiumq; pennæ docuit. Ipse uero dives effectus, præsumptuosus atq; superbus effectus est, ad Deum tamen rediturus. P. Si recta uia proficiscẽs, Deumq; timens consentiendo prohibenti se beneficium orationésque facere nostris præceptis contradiceret, nunquid Deum hoc agniturum non perpenderet? Ipsum quidem si se diuerteret, collo capillisq; uerticalibus ob suum peccatum atq; mendacium retrahi iuberemus ab aduocatis, ipsum ad ignem ducturis. Illum igitur non exaudiat, sed Deum adoret, & ad ipsum pro posse suo semper accedet.

AZOARA CVII.

Qui nocte legationes suas dimittat Deus, & Alcoran tradiderit.

IN n. &c. Hoc in nocte alchidera, uidelicet fœlicissima, mille mensibus melliore, super te posuimus. Illa namq; nocte fit angelorum Dei mandata ferẽ tium atq; salutem discessus, non prius aurora terminans.

AZOARA CVIII.

Ante Machumetem neq; Iudæi neq; Christiani quicquam sciuerunt. Eius tamẽ aduẽtu dissensio est orta.

IN n. &c. Inter librorũ homines, statuẽtesq; Deo participes, ante Dei nunciũ aduenientẽ, legentẽq; illis libros benedictos, quibus diuina præcepta sunt inscripta, & prædicantẽ illis, ut unũ Deũ adorarẽt, & orando corde puro iugiter inuocarẽt, & necessaria petẽtibus impertirẽt, quæ scilicet lex recta admonet, dissensio, cũ prius nihil sciissent, atq; cõtrarietas incidit. Omnibus autẽ deteriores sunt homines legibus subditi, cum increduli maneant. Deoq; participes adiungãt. Vnde perpetuũ ignem gehennæ perenniter patiẽtur. Velut credentes, & timentes, atq; benefici omnium optimi mercedem maximã, uidelicet paradisum fontibus irriguam, apud Deum sortientur.

AZOARA

AZOARA CIX.

IN n.&c. Die qua mouenda est tellus, omnes suas res ponderosas ejiciet, omnis que dicet anima factum suum omne. Deo iubente, uenient homines ordinatim, auditum Deum omnibus omnia facta sua mõstraturum: Vbi beatitudinem præstat, quantum est formica breuis, beneficium, & tantundem maleficium infœlicitatem.

Die iudicij omnia fient manifesta.

Vel minimũ beneficium cõfert beatitudinem, & contrà.

AZOARA CX.

IN n.&c. Quando strepitum anhelo pectore emiserint equi, & ex suorum pedum ictibus ignis lapidibus excussus, & è terra puluis eleuatus mane præda facta contingit, homo bonorum atque diuitiarum studiosus, Deo nequaquam inde gratiam seu gloriam persoluit. Nonne cogitauit, quod Deus homines è foueis suscitaturus, illis suscitatis omnia facta sua reuelabit.

AZOARA CXI.

IN n.&c. Die mandati grauis exibunt homines uelut culices, nunc hac nuncillac promouentes, fientq; mõtes ut lana decerpta. Et cuicunq; pondus immensum præponderabit, uitam uiuet optimam: cui uero leue contigerit, in ignis feruidi præcipitium corruet.

Diei nouissimæ forma.

Statheræ iudiciariæ iterum meminit.

AZOARA CXII.

IN n. &c. Quando nostri rerumq; nostrarũ nostra benignitate multus excreuit numerus, ad foueas usq; negligentes accessistis. Quod uobis euidenter improperabitur, quando re ipsa, feruoreq; foci uestris oculis perspecto, à nobis omnes actus uestri perquirentur.

AZOARA CXIII.

IN n.&c. Per huius horam, & historiam, homo damnum atque perditionem insequitur, nisi tantum credens, atque beneficus, & ueritatis monitor, ac indurator.

AZOARA CXIIII.

IN n.&c. Rerum uilificator, & obtrectator, atq; pecuniæ coaceruator aua rus, quam sibi durabilem, & semetipsum immortalem arbitratur, igne feruente, uidelicet interminabili hominum que corda comburente, & desuper corda imprimente damnabitur.

Qui damnãdi, præcipue fraudatores, detrectatores, auari.

AZOARA CXV.

IN n.&c. Nunquid te latet, qualiter Deus artes hominum elephantis erro re coegit, immittens illis uolucrum multimodarum cohortes quàm plurimas, quæ per nigrorum lapidũ iniectum, illos uelut tritici corticẽ euacuabãt.

AZOARA. CXVI.

IN n. &c. Homines Coraschin æstiuo hyemaliq; motu suo, semperq; securitatem nunc adepti, dominum huius domus, qui illos ex pauidis tutos atque securos, ex indigentibus copiosos atque saturos reddidit, corde puro suppliciter inuocent.

AZOARA CXVII.

IN n.&c. Legi contradicentes, & orphanos sua priuantes substantia, ac orationum obliti, nulliq; de sua substantia benefacientes, nisi propter ostentationem superstitionemq;, uelut mali perdentur penitus.

Non omnia hic ponuntur quæ sunt in Arabico.

AZOARA CXVIII.

IN n.&c. Tibi iam fontem in paradiso præparauimus. Orationem igitur

coram Deo funde, ipſiq; ſuppliciter immola. Tuus enim hoſtis adiutoribus proleq; carebit.

AZOARA CXIX.

Bonum diuortium, Habe tibi tua. Nos p gratiam Dei retinebimus, quæ donauit per Chriſtum filium ſuũ. Vi coactis ad ſectam inde parcendum.

IN n.&c. Incredulos taliter alloquere: Ego quidem legem ueſtram atque ſectam minimè ſequor, nec uos meam. Igitur mihi mea maneant, uobiſ que ueſtra.

AZOARA CXX.

IN n.&c. Cum diuina uindicta liberationeq; ſuperueniẽte, multas gentes Dei legem aſſumere uideris, illis ueniam atq; miſericordiam à Deo poſtula. Quoniam ipſe pius eſt, ueniæq; largitor.

AZOARA CXXI.

Grauis ſententia prophetæ de æmulo.

IN n.&c. Nihil unquam ſua pecunia ſiue lucrum profuit Auileah, quoniã ſua manus perdita ſit, ignemq; tandem feruentem inibit, quo ſua mulier collum fune cathenis ue ligata, lignum afferet.

AZOARA CXXII.

Non deſinit negare filiũ Dei.

IN n.&c. Conſtanter dic illis, Deum unum eſſe, neceſſarium omnibus, & incorporeum: Qui nec genuit, nec eſt generatus, nec habet quenquam ſibi ſimilem.

AZOARA CXXIII.

Quid orandum præcipue.

IN n.&c. In nomine Dei, domini circuli uiſibilis, te ſanctifica, poſtulans ipſum, ut ab opere peſſimo, maliſq; tenebris noctis, magorum & inuidorum & faſcinantium nocumentis te protegat.

AZOARA CXXIIII.

Vt à precatione orſus eſt, ita in fine præcipit orandam opem diuinã aduerſus diabolũ & pranos homines.

IN nomine d.pij,& miſ. Te ſanctificando, omnium gentium dominum, omnium regem, omnium Deum, iugiter atq; ſuppliciter exora, ut à diabolo humana corda penetrante, hominibuſq; diabolicis atque peruerſis te defendat, & liberet.

Subijciuntur in Arabica ſcriptura uerſus aliquot uice cœronidis. Qua de cauſa Latinus interpres omiſerit, non poſſum ſatis intelligere.

Alhigere eſt regnum Saracenicũ, ut in uitis ſuccæſſorum Machumeti.

ILLVSTRI GLORIOSOQVE VIRO PETRO CLVNIA. cenſi Abbate præcipiente, ſuus Angligena Robertus Retenenſis librum iſtum tranſtulit. Anno domini MCXLIII. anno Alexandri MCCCCIII. anno * Alhigere DXXXVII. anno Perſarum quingenteſimo undecimo.

EXPLICIT LIBER LEGIS DIABOLICAE SARACEnorum, qui Arabice dicitur Alchoran, id eſt, collectio *Capitulorum, ſiue præceptorum.*

INCIPIT DOCTRINA MACHVMET, QVAE APVD SARACENOS MAGNAE AVthoritatis est: ab eodem Hermanno translata, cum esset peritissimus utriusq; linguæ, Latinæ scilicet atq; Arabicæ.

Hic libellus à Machumete scriptus non est, sed ab alio eiusdem spiritus propheta: qui forma dialogi cõprehendere summatim uoluit præcipua dogmata Machumetis. Estq; à sectatoribus receptus inter authenticos libros. Quem pius lector cognoscet, non tantum ut Milesias & Apuleianas fabulas: sed etiam ut exemplum doctrinæ, in quam iusto Dei iudicio prolabuntur, qui Christi Seruatoris doctrinam salutiferam non habent in precio, & libentius attendunt fabulis à ueritate animos abducentibus.

ERat nuncius Dei, oratio Dei super eum & salus, sedens inter socios in ciuitate sua Iesrab, & descendit super eum angelus Gabriel dicens: Salutat te Deus ô Machumeth. Respondẽs ait: Ipse est dominus salutis. Ab eo namq; procedit, & ad eũ reuertitur. Et ille: Veniunt, inquit, ad probandum te quatuor uiri prudentissimi. Ipsi principes Iudæorum, & magistri in Israël. Maximus eorum Abdia iben Salon. Præterea dictus Abdalla iben seleh. Cui Machumet: Ad salutem ueniunt amice, an in opprobrium? Ad salutem, inquit. Tunc nuncius Dei patruelem suum Haali, filium Abitalib, in occursum eorum egredi iubet, descriptis ex nomine singulorum personis & habitu. Qui cum occurreret, salutat dicens: Salue Abdia iben Salon, & cæteri per ordinem, singulos suis nominibus appellans. Qui admirantes rogãt, quis ei singulos ita discrete indicarit, aut unde præscierit uenturos. Respõdit, se missum à patruele suo Machumet, cũ huiusmodi indicijs. Sequũtur uirũ conferentes inter se de ijs quæ audierãt, non sine admiratione. Cum ergo peruenissent ad prophetam, procedens Abdia iben Salon, ait: Salus super te Machumet. Et ille: Saltus, inquit, super eum qui salutem sequitur, & potentiam Dei timet. Cui Abdia: Ego, inquit, Abdia iben Salon, et hi socij mei periti legis nostræ, uenimus legati à populo Iudæorum, exquirendi causa à te loca per legem nostram minus perspicua nobis. Videris enim, prout audiuimus, qui laborem hunc si placuerit, facile absoluere possis. Et ille: Ad temptandum, inquit, an ad inquirendum? Ad inquirendum, ait. Licet igitur, inquit, quantum libuerit, quæras. Tunc ille ex centum quæstionibus principalibus, quas per omnem legem suam exquisite excerptas, scriptas attulerat, primam proponens ait: Dic ergo, si placet, in primis ô Machumet, propheta es, an nuncius? Respondit, Et prophetam & nuncium cõstituit me Deus. Sic enim ait in Alchoram: Partem misi super te, partẽ nõ misi. Et sermo Dei alter: Nec est possibile homini colloqui Deo, nisi per internuncium. Ait, Verum dicis. Dic ergo, legem tuã prædicas, an legem Dei? Respondit, legem Dei. Et ille: quid est lex Dei? Respondit, Fides. Quæ fides? Ait, Nõ dij, sed Deus ipse unus, sine participe. Ego Machumet seruus & nuncius eius, prædicans finẽ, quo sine dubio mortui resurgent. Ait, Verum est quod dicis. Dic itaque si placet,

Abdia Hebr. et Abdalla Saracenis Dei seruum sonat. Aliqui uocant Audiã.

Iudæi referunt ad Machumetum quæstiones obscuras suæ legis.

Mach. nuncius & propheta.

Mach. non suã, sed Dei legem prædicat.

placet, quot sunt leges Dei? Respondit, una. Quid ergo dices de prophetis, qui te præcesserunt? Respondit: Lex quidem, siue fides, omnium una, sed ritus diuersorum nimirũ diuersi. Ait: Ita est, ut dicis. Sed dic deinde, Intrabimus paradisum pro fide, aut credulitate, aut pro opere? Respondit, Et tria hæc necessaria. Et cõtingit tamen, ut si quis ex Iudæis aut Christianis siue gẽtilibus ad fidem Saracenorum conuersus ante opus morte occupetur, sola fides sufficiat. Sicq; siue Iudęus, siue Christianus, siue etiam gentilis, omni pietatis operi satisfaciens, nec id amore Dei, & ipsum & opus eius ignis assumet. Ait, uerum est. Sed dic, si placet, misit Deus tibi scriptum? Respondit, sic. Quod? Dicit, alfurcã. Cur dictum alfurcan? Dixit, quia discretæ sunt sententiæ & figuræ eius: Nec enim simul descendit super me uerbum Dei, quemadmodum simul data est lex Moysi, psalmi Dauid, & euangelium Christo. Ait, uerum dicis. Dic ergo cõsequenter, quod habet principiũ alfurkan? Respondit: initium libri, In nomine Dei misericordis & miseratoris. Quid post? Ait, abuget, & cætera. Quid est abuget? Respondit: a, deus. b, potentia dei. g, pulchritudo dei. d, lex dei. Præuenit enim Dei pietas iram. Ait ille: id quomodo? Respondit: cum enim præ cæteris creatus Adam, primum consurgeret, stertuit auit, dixit, Deo gratias. Quod audientes angeli dicunt, Pietas Dei super te Adam. Et ille, amen. Quibus dominus, Præcepi orationem uestram. Ait, ita quidem est, ut dicis. Procede ergo, & enumera si placet, quæ sunt illa quatuor genera, quæ Deus propriis manibus operatus est? Respondit: Manibus quidem propriis ædificauit paradisum altiorem, plantauit arborem tubæ, plasmauit Adam, scripsit tabulas Moysi. Ait: Et hęc quidem ita, ut dicit: solum ut adiungas, quis tibi indicauerit. Respondit: Gabriel, ex domino uniuersitatis. Ait, Ita certe uerum est. tantummodo subiungas, in qua forma, uiri an fœminæ? Respondit, uiri sanè: erectus, nunquam dormiens, neque comedens, neque bibens, nisi laudem & gloriam Dei. Ait, & hoc quoque uerum.

Nũc itaq; si placet, per ordinẽ exponas, quid est unũ, deinde quæ duo, quę tria, quæ quatuor, V. VI. VII. VIII. IX. X. & ita per ordinem, usque ad centũ. Respondens ait: Vnum quidem Deus, cui nec particeps, nec socius, nec filius, in eius manu uita & mors, ipse super omnia potens. Duo uero, Adam & Eua. unde par in paradiso, antequam eijcerentur. Tria uero, Michael, Gabriel, Saraphiel, archangeli secretarij deitatis. Quatuor, lex Moysi, psalmi Dauid, euangelium, & alfurkan. Quinq; sunt orationes Dei, quas mihi Deus & populo meo nulli prę cęteris sæculi prophetarum datas, neq; futuri cuiquam. Sex, dies illi quibus creaturam suam Deus consumauit. Septem, sunt cœli. Sic enim ait in Alchoran: Ordinauit septem cœlos. Octo sunt angeli, qui in die iudicij portabũt thronum Dei. Nouem miracula, miracula Moysi. Decem uero, dies ieiunij: quorum tres in itinere peregrinationis, septem in reditu. Vndecim stellę, quas Ioseph in somnio se adorare uidit. Duodecim, menses anni. Tredecim uero, undecim uidelicet stellæ, cum sole & luna. Quatuordecim, candelæ pendentes circa thronum Dei, longitudine quingentorum annorum. Quindecim, quoniam Alchoran continuo quidem descendit à summo cœlo usque ad infimum: inde paulatim lapsus est usque ad quintum decimum diem ramadam. sic enim ait Alchoran: Mensis ramadam, in quo descendit Alchoran. Sedecim, sunt legiones angelorum Cherubin circa thronum Dei, laudantes nomen domini sui. Decem & septem, nomina Dei inter

imum

Vna lex seu fides Dei: sed diuersorum ritus diuersi.

Tria necessaria ad salutẽ, fides, credulitas, opa.

Alfurcan quare dicatur.

Nõ simul Alcorã traditus Machumet. quod in Alcorano tamen sæpe dicitur, & mox inferius huius libri author.

Quatuor Deus suis manibus fabrefecit.

Mysteria numerorum ab uno ad centum.

nus Deus sine filio.

Quinque orationes Dei.

Dies ieiunij 10.

XIIII. cãdelæ pendẽtes circa thronum Dei.

ímum terræ & infernum: quæ si interpoſita non eſſent, erumpens æſtus inferni totum mundum conſumeret. Decem & octo, interſtitia inter thronum Dei & aërem: quæ ſi interpoſita non eſſent, claritas Dei totum mundum excæcaret. Decem & nouem, ſunt brachia zachæ infernalis fluuij, qui in die iudicij ualído ſonitu clamabit, & reſpondebunt omnes damnati. Viginti, quia uiceſimo die ramadam deſcenderunt pſalmi ſuper Dauid. XXI. Nam uiceſimo primo die ramadam natus eſt Salomon, & montes laudauerunt Deum. Viginti duo, Nam uiceſimo ſecundo die ramadam, ignouit Deus Dauid peccatum Vriæ. XXIII. nam uiceſimo tertio die ramadam natus eſt Chriſtus, filius Mariæ, orationes Dei ſuper eum. Viceſimo quarto, locutus eſt dominus Moyſi. Viceſimo quinto, diuiſum eſt mare Moyſi, & populo Iſraël. Viceſimo ſexto, dedit Deus tabulas Moyſi. Viceſimo ſeptimo, deglutiuit cetus Ionam eiectum naui. Viceſimo octauo, reddidit Deus uiſum Iacob, cum afferret Iudas camiſiam Ioſeph. Viceſimo nono, aſſumpſit Deus Enoch. Triceſimo, abijt Moyſes in montẽ Sinai. Hic interrumpit Iudæus, dicens: Fac breue, optime Machumeth, & expeditè. Siquidem mirum in modum cuncta exequeris. Faciam, inquit, quod poſtulas. Sed ne ante finem quæſiti deſiſtã: Quadraginta ſunt dies, quos ieiunauit Moyſes. Quinquaginta uero, quia diem iudicij continuabit ſpacium quinquaginta milium annorum. Sexaginta ſunt uenæ terræ ſingulorum colorum: quæ uarietas ſi non eſſet, nulla inter homines foret noticiæ diſcretio. Septuaginta uiros aſſumpſit ſibi Moyſes. Octuaginta ictus debentur inebriato. Nonaginta, quia † angelus miſſus ad Dauid, ait: Nonaginta oues habebat hic ſocius meus, & ego unam, quam abſtulit mihi. Centũ uero ſunt ictus, quibus in adulterio deprẹhenſi flagellantur. Ait, Et habet quidem omnia ita recte, ut ſunt, integre executus es. Procede ergo ſi placet, & expone, quomodo facta eſt terra, & montes, & quæ eis nomina, & quando fuerũt? Reſpondit, Deus Adam de limo, Limus autem erat de ſpuma, Spuma autem de procellis, Procellæ uero de mari, Mare autem de tenebris, Tenebræ uero de luce, Lux de uerbo, Verbum de cogitatione, Cogitatio uero de iacinto, Iacintus autem ex præcepto Eſto & fuit. Ait, Verũ eſt quicquid dicis. Dic ergo, quot angeli præſunt hominibus? Reſpondit: Singulos homines bini circumſtant angeli, alter à dextris, alter à ſiniſtris. Dexter uero benefacta hominis ſcribit, Siniſter malefacta. Ait, Vbi aſſident homini, aut qualiter? in quo ſcribunt? Reſpondit: Super humeros hominis ſedent. Calamus, lingua eorum: incauſtum, ſaliua linguæ: Tabula notoria, cor eorum. Ait, Et hoc quoque uerum eſt. Sed proſequere, ſi placet: Quid poſt hoc operatus eſt Deus? Reſpondit, Tabulam & calamum. Dic, quam tabulam, & quem calamum? Reſpondit: Tabulam quidem, in qua ſcriptũ eſt quicquid fuit, eſt & erit, in cœlo et in terra: Calamũ uero, de luce clariſſima. Ait, Quem longitudo calami? Reſpõdit: Lõgitudo quidẽ itineris quingentorũ annorũ, latitudo uero octuaginta itineris annorũ. Octuaginta dentes habet, qui nõ ceſſabunt ſcribere, quicquid fit in mũdo, uſq; ad diem iudicij. Sic enim ait in Alchoran: Nun uuacalam uua me aſturum. Ait, Et tabula unde? Reſpondit, De ſmaragdo uiridiſſimo, uerba eius de margaritis, dorſum eius de pietate. Ait, Quotiens ergo reſpicit Deus illam tabulã per diem & noctẽ? Reſpondit, Centum ſexaginta, ſinguliſq; reſpectibus erigit quem uult, & deponit quem uult. Sic enim ait in Alchoran: Quotidie Deus in uoluntate ſua. Ait, Nec de his quicquam

Quid inferni prohibeat flammas à terra.
Zacha fluuius infernalis, ut Styx.
Pſalteriũ XX. die ramadã traditum Dauidi.
Natalis Chriſti.
LX uenæ terræ ſingulorum colorum.
Nõ angelus, ſed prophetæ fuit.
Origo rerum fabuloſior quàm in Theogonia Heſiodi.
Angeli duo cuſtodes ſingulis hominibus, quæ annotant in tabulas res uniuerſas.
Calamus è luce portentoſæ magnitudinis.

quicquam, nisi uerum. Procede ergo, & expone, cur cœlum dictum est cœlū: Respondit: Ideo quidem, quia de fumo creatum: fumus uero, uapor maris. Sic enim ait in Alchoran: Vualme am uuægehu. Ait: Quid ergo habet, quod uiride est: Respondit, ex monte kaf. Mons enim kaf ex smaragdis paradisi. Qui mons orbem terræ cingens, cœlum sustinet: sic enim ait in Alchorã: kaf uualcoram elmegid. Ait, Habet itaq; cœlum portas: Respondit: Habet, itaq; portas pendentes. Ait, Et portæ claues: Respondit: Et portæ claues in thesauro Dei. Ait, Et portæ unde: Respondit: Portæ aureæ, portarum seræ de luce, claues de pietate. Ait, Vera refers. Sed cœlum istud nostrum, dic unde creatum est: Respondit, Primum de aqua uiridi, secundum de aqua clara, tertium de smaragdo, quartum de auro purissimo, quintum de hiacinto uiridi, sextū de nebula lucida, septimum de splendore ignis. Ait, Neque hoc quicquam nisi uerum. Quid ergo super cœlos septem: Respondit, Mare uiuificum. Ait, Quid deinceps: Respondit, Mare nebulosum. Ait, Prosequere per ordinẽ usque ad summum. Procedit desuper mare aëreum, desuper mare lapideum, desuper mare tenebrosum, desuper mare solatij, desuper luna, desuper sol, desuper nomen Dei, desuper supplicatio, desuper Gabriel, desuper pergamenū rasum, desuper plenū, desuper septuaginta interualla lucis, desuper LXX. milia interuallorum uirtutes, desuper LXX. milia montium, desuper mille spacia, in unoquoq; LXX. milia turbę, in unaquaq; turba quinq; milia angelorū, nunquã cessantiū laudare dominū uniuersitatis. desuper addet almuncihe, id est terminus angelicæ dignitatis: desuper uexillū glorię, desuper interualla de margaritis, desuper interualla gratiæ, desuper interualla potẽtiæ, desuper interualla diuinitatis, desuper interualla dispensatiõis, desuper scabellū, desuper soliū, desuper domus uniuersitatis. Ait, Mirū in modū cuncta, prout sunt, exe cutus es. Sequitur itaq;, ut decernas, si placet, utrū ne fideles sint sol & luna, an infideles: Respondit: Fideles quidẽ, & obediẽtes omni mãdato Dei. Quid ergo habẽt, quod nõ ęqualiter lucẽt: Respondit: Aequali quidẽ uirtute & splẽdore creauit eos Deus. Euenit ergo, ut incerta esset diei & noctis uicissitudo, quousq; Gabriel præteruolans motu uolitandi, forte ut sic ala sua lunam tetigit, & exinde luna obscurata est. Sic enim ait in Alchorã: Præposui diei & nocti luminaria, & extinxi nocturnum, & illuminaui diurnum. Ait: Cur ergo nox dicta nox: Respondit, Quia nox uelamen maris & fœminę, sic enim ait in Alchoran: Posui noctem uestimentum, & diem uictum. Ait, Et hoc quoq; prout ueritas habet. Consequenter itaque, si placet, edissere, quot sunt ordines stellarum: Respondit, Tres. primus, dependentium per cathenas à solio Dei, lucentium usque in septimum thronum: secundus, stellarum quæ & cœlum ornant, & quando diaboli ad insidiandum cœlestibus consilijs subintrare parant, occurrentes fugãt. Sic enim ait in Alchoran: Et cœlum cum eis ornauimus, & diabolis eas obiecimus. Tertius est inspectu angelorũ. Ait, Neque hæc uspiam à ueritate recedunt. Dic ergo, quot intersunt inter nos & cœlum maria: Respondit, septẽ. Ait, quot uero uenti inter nos & cœlū. Respondit, tres. Primus uentus sterilis, quem emisit Deus ingentẽ abat. Secundus niger, eleuans mare: & hic exasperabit ignem in die iudicij. Tertius est, qui terris marisq; ministrat. Ait, Neq; hic quicquã nisi uerum. Quot sunt interualla inter nos & cœlū: Vnum planè: quod nisi interpositū esset, omnia terrena cœlestis consumeret ardor. Ait, Et hoc certe uerum. Si solum subiungas, ubi sol: Respondit,

Mons kaf cœlum sustinet.

Portæ cœli.

Vnde cœli septem constent.

Maria supra cœlos.

Ordo & gradus uniuersorũ.

Sol & luna fideles.

Causa eclipsis lunæ.

Stellarum tres ordines.

Maria VII. inter cœlum & terram.

Respondit, In fonte calido, fons uero in colubro, coluber in interuallo, interuallum in monte kaf, kaf autem in manu angeli tenentis mundum usque in diem iudicij. Ait, Verum est quod dicis. Dic deinde, Quis modus deferentium sedem Dei? Respondit: Capita eorum sub sede Dei, pedes sub thronis VII. tanta quidem cerui cis amplitudine, ut si continue uolaret auis, uix mille annis ab una aure perueniret ad alteram. Cornua super capita eorum implicata, uictus & potus eorum laus & gloria Dei. Quorum prima acies, cuius dimidium nix, dimidium ignis, nec tamen uel ignis niuem consumit, uel nix ignem extinguit. Secunda acies, cuius dimidium tonitruus, dimidium fulgur impermixta. Tertia, cuius dimidium gleba, dimidium unda: nec tamen unda glebam diluit, uel undam ebibit gleba. Quarta, cuius dimidium uentus, dimidium aqua, incommota ab inuicem. Quinta, cuius dimidium ferrum, dimidium ignis, inconfusa ab inuicem. Sexta, cuius dimidium aurum, dimidium argentum. Septima, cuius dimidium laus, dimidium gloria. Octaua, de fulgidissimo splēdore. Ait, Nec hoc quoq; uspiā aliter quàm ueritas habet. Nunc itaq; fiducialiter oro, ne pigeat, exequaris spacium à nobis usq; ad cœlum. Respondit: A nobis quidem usq; ad infimum cœlum, iter quingentorum annorum: tantumq; per ordinem ab unoquoq; ad proximum, & amplitudo uniuscuiusq; itinerum quingentorum annorum: Tot unoquoq; angeli, quod nemo numerare potest, nisi solus Deus. Ait, Et hoc quoq; uerum. Dic itaq; consequenter, quæ aues sunt inter nos & cœlum? Respondit: Aues quædam, quæ nec cœlum neq; terrā unquam attingunt. Ipsæ colubri albi iubas habentes equinas, comas ut coma mulieris, alas ut aues. Oua pariunt super caudas suas, ibidemq; filios producunt, illinc usque in diem iudicij. Ait, Ita quidem uerum est. Dic ergo, mundus iste cur dictus mundus? Respondit: quia mundus iste factus fuit præter aliud sæculum. Si enim cum illo factus esset, perpetuus foret, ut illud. Ait: uerum est, Dic deinde, finis cur dictus finis? Respondit, quia eo resurget omnis creatura. Ait, Ita est. Subiunge ergo, sæculum aliud, cur dictum aliud? Respondit, quia postremum, post mundum istum superstes futurum, cuius nulla similitudo exprimi potest. Nec enim coloni eius mortales, neq; dies eius sub numero. Ait, Similiter & hoc uerum. Sed quid? Aliquid nempe hodie proponam, ubi incidas. Dic ergo si placet, Quis filius patre fortior? Respondit, ferrum. Quid ferro? ignis. Quid igne? aqua. Quid aqua? uentus. Ait, & hæc omnia uera. Nec cesses, sed dic consequenter: Adam cur dictus Adam? Respondit, quia creatus de limo terrarum omnium, non unius. Si enim de uno creatus esset, nulla esset inter homines noticiæ discretio. Ait: Ita est: dum subiungas, Cum factus fuit Adam, quà intrauit spiritus in eo? Respondit, per os intrauit inuitus, & per os exiuit. Ait, Quid ergo dixit, ei Deus? Respōdit, Habita tu & cōiunx tua paradisum: Comedite & bibite, tantum ne huic arbori appropinquetis. Ait, Quæ nam fuit arbor illa? Respōdit, arbor tritici. Ait, Quæ forma arboris? Respondit, septem spicas habebat. unam rapuit Adam, in qua erāt grana quinq;, de quibus duo comedit Adam, duo dedit Euæ, quintum detulit secum. Ait, Quantum fuit granum? aut quid inde fecit? Respondit. Magis fuit ouo, quod ubi in sexcentas particulas comminuisset, produxit ex eo cuncta seminum genera. Ait, Quà receptus est paradiso expulsus? Respondit: Adam in India, Eua in Nubia. Ait, Quid induebant? Respondit, Adam

Sol in calido fonte sedē habet. et alia lōge absurdissima.

Vehiculū Dei, nō quale Ezechielis.

Interualla cœlorū, cōtra demōstrationes astronomicas.

Aues inter cœlum & terram.

Aliquid factū ante hunc mundum.

Aenigmata, nō qualia Hiram Solomoni proposuit.

De hominis formatione fabulatur.

Arborē sciētiæ boni & mali, dicit arborem tritici.

Adā eiectus paradiso peruenit in Indiam, Eua in Nubiam.

tria folia de paradiſo, Euam coma cooperiebat. Quâ ergo cõuenerunt? Reſpondit: In Arafe. Ait, Vter de altero factus? Reſpondit, Eua ex Adã. Vnde eſt quod mulier operitur? Ex coſta eius ſiniſtra. nam ſi à dextra, æque fortis eſſet. Ait, Quis habitauit terram ante Adam? Reſpondit, Primum diaboli, deinde angeli, poſt angelos Adam. Inter diabolos & angelos ſeptem millia annorum, inter angelos et Adam M. anni. Ait, Rem omnem ut geſta eſt narras. Sed de his ſatis eſt. Tranſeamus ad alia: & dic ſi placet, Quis incœpit peregrinationem? Reſpondit, Adam. Ait, Quis raſit caput ei? Reſpondit, Gabriel. Ait, Quis circũcidit Adam? Reſpondit, ipſemet. Ait, poſt Adam quis circunciſus eſt? Reſpondit, Abraham. Ait, Et hæc quidem manifeſta ſunt. Habemus alia. Dic ſi placet, Quæ nam eſt terra, quam ſemel uidit ſol, nunq; deinde uiſurus uſq; ad finem ſæculorum? Reſpondit: Quando mare diuiſit Moyſes, denudatus eſt fundus pelagi, quem tunc uidit ſol, poſt reditum undarum amplius non uiſurus. Quid ergo uidetur Abdia, ne reperis hæc in lege tua? Et ille, Nec hæc quidem, nec multa alia, quæ pectus mihi miniſtrat. Age, Dic deinde, quæ nam eſt domus habens duodecim portas, per quas duodecim portiones exeunt, duodecim cum generationibus? Reſpondit, Rupis illa, quam percuſſit Moyſes, aperuit duodecim portas, & emiſit duodecim fontes, per duodecim tribus Iſraël. Ait, Verum dicis. Sed dic, cui terræ locutus eſt Deus? Reſpondit, Monti Synai præcepit, ut eleuaret Moyſen uſq; ad cœlum. Ait, Bene dicis. Dic deinde, qui uiuit, nec habens ſpiritum? Reſpondit, Nox. nec enim ſpiritus uenit uſq; ad mane. Ait, Hoc quoq; uerum. Age ergo, quid in primis lignum, poſtea cum ſpiritu? Reſpondit, Virga Moyſi nunc lignum, nunc ſerpens. Ait, ita eſt. Nunc itaq; refer, ſi placet, Quæ fœmina ex maſculo tantum, & quis maſculus de fœmina tantum? Reſpondit, Eua ex Adam ſolo, Chriſtus ex Maria uirgine? Ait, ita quidem refers, ut uerum eſt, dum ſubiungas, Quæ ſunt terra illa, quæ ſine uiri commixtione edita fuerunt? Reſpondit, Adam, aries Abrahæ, & Ieſus Chriſtus. Ait, uerum eſt. Dic deinde, quod ſepulchrum motum eſt cum ſepulto? Reſpondit, Cetus cum Iona. Ait, uerum eſt. Dic ergo conſequenter, qui ſunt ſoli illi duo, quorum ſepulcra ignorantur? Reſpõdit, Abitabil, & Moyſes. Ait, Id quomodo? ut breuiter de utroque exponas. Reſpondit: Ibetabil quidem cum mortem præſentiret, iniunxit, ut poſt obitum camelus ſuperpoſito funere ſuo impelleretur ad eundum, quocunq; fors duceret, euntemq; ſequerentur, quouſq; ſponte procumberet. Sic facto, ubi funus ab Ibetabil deferens camelus procubuit, fodiendo repertum eſt monumentum, quod Noë præparauit Abitabil. Sepulto itaque amiſſus eſt locus, nec unquam poſtea repertus. Moyſes uero cum ſolus per deſertum uagaret, forte ſepulcrum uacuum & apertum inuenit, recte ad quantitatem ſuam effoſſum. Quod admirans, incœpit ad propriam ſtaturam metiri. Interea angelus mortis aduenit ad interficiendum Moyſen. Quem cum cognouiſſet Moyſes, quæſiuit dicens: Ad quid ueniſti? Reſpondens, miſſus ſum pro anima tua. Cui Moyſes, Qua ergo putas eam eripere? per os enim non poteris, quo locutus ſum Domino: neq; per aures, quibus audiui uocem Domini: neque per oculos, quibus faciem domini uidi: neq; per manus, quibus donum Dei recepi: neque per pedes, quibus montem Synai conſcendi. His auditis, abiit angelus, formaq; mutata, attulit pomum de paradiſo, quod cum olfaciendum porrigeret,

Diabolos et angelos ante Adã incoluiſſe terrã.

Adã peregrinationem ad Mecham cõſtituit.

Idẽ raſus, uidelicet ut Machumet, et circunciſus.

Aenigma de mari rubro.

Subdola cauillatio in diuinam legem.

In Alcorã ſcribitur, ut Moſes cum famulo naſcentem repererit.

Aenigma de nocte.

Aenigma de baculo Moyſi.

Aenigma de Eua & Chriſto.

Aries Abrahæ ſine parente editus.

Aenigma de Iona.

Sepultura Abitabil.

Sepultura Moſis & mors fabuloſiſſima.

geret,recepit Moyſes. Cumq; naribus apponeret, arripuit eum angelus per nares, per quas tanquam emungens animam eius extorſit. Quo facto,remanſit corpus eius in ſepulchro, nemini unquam reperto. Ait, ita quidem factum eſt,ut dicis. Sed dic quis ignis comedit & bibit,& ex quo extinguitur,non accenditur uſq; in diem iudicij? Reſpondit, Ignis in corpore humano, uictu ſuſtentatur, & anima abeunte extinguitur. Nec antequam illa redeat,accendetur. Ait, Et ita uerum eſt. Dic deinde, quid paruum ſemper, quid magnum ſemper? Reſpondit,Lapilli,& montes. Ait, bene eſt. Sed dic, ubi eſt medium terræ? Reſpondit,In Hieruſalem. Inde namq; diſperſæ ſunt gentes,& illic congregabuntur. Ibi erit pons et ſtatera ſuper infernum,quod apportabunt illuc ſeptuaginta millia angelorum per totidem tenaces. Ait, Et ita eſt. Sed quare Hieruſalem dicta domus benedicta? Reſpondit,quia in directo cœleſtis Hieruſalem, quodq; locutus eſt ibi Deus & angeli cum patriarchis & prophetis: deditq; ibi Deus Moyſi præcepta tria millia quingenta quindecim. Ait,Et ita conſtans eſt. Dic deinde,quis humor fit neq; de cœlo,neq; de terra? Reſpondit, ſudor animalium laborantium. Ait, bene dicis. Sed memora,ſi placet:quomodo facta eſt nauis? Reſpondit, Nauuem incœpit primus Noë: claues dedit Gabriel: intrauitq; Noë cum filijs,& procedēs ex Arabia ſuper Meccam,circuiuit ſepties. Inde nauigās ſuper Hieruſalē,& eam ſepties circuiuit, peruenit in montē Iudææ, ibiq; decreſcentibus undis, hærens reſedit. Ait,quidem ita eſt. Dic ergo,ubi fuit interim Mecca? Reſpōdit, Aſſumpſit eam Deus in cœlum, Hieruſalem uero cōmiſit monti Abikobez,& ſeruauit eam in uentre ſuo. Ait, Omnia quidē ut geſta ſunt, exponis. Dic ergo, Quæ ratio, quod qui naſcitur ſimilis eſt patri, aut matri, eorumue parentibus? Reſpōdit, Quum ſuperat uoluptas uiri uoluptatem mulieris, trahit conceptus ſimilitudinem patris, eiusq; parentū: Sic in parte altera, ſuperante mulieris libidine. Ait, Et hoc uerum. Expone conſequenter, punit Deus quenq; ſine ratione? Reſpondit,non. Ait, Et filijs infideliū quid faciet? Reſpōdit, Venient in die iudicij filij infidelium ante faciem Dei,& dicet eis: Quis eſt dominus ueſter? Dicent, Tu domine, qui creaſti nos. Cui ergo ſeruiſti? Quem adoraſti? Domine noſter,neq; aurium, neq; linguæ officio uti, neq; nuncium tuum ſequi potuimus. Dicet eis, Faceretis ergo aliquid ſi præciperetur uobis? Dicent, Digne domine noſter & iuſte,quicquid præcipere placet. Tunc effluere præcipiet unum de fluuijs inferni,& dicet eis: Inſilite in gurgitem iſtum. Hinc ergo qui obedierint, illæſi exibunt,& in paradiſum tranſibunt: qui uero renuerint,ibunt cū patribus ſuis in infernum. Sic enim ait in Alchoran: Qui obedierint,erunt in paradiſo,qui renuerint,in inferno. Ait, Vere ita eſt. Sed uellem, ſi eſt aliqua horum ſimilitudo, eam mihi exprimeres. Reſpondit, Ita. Nam & fidelium filijs, ſi qui naſcuntur cæci, ſurdi,muti,eadem fit quæſtio. Ait, ita quidem uidetur, dum conſequenter exponas, Quomodo ſoluetur terra? Ignis terram diriget in cinerem. Cinerem aqua diluet. Ait, Ita eſt. Sed montes unde exierunt? Reſpondit, de monte Kaf: fixitq; eos Deus palos in terra. Sic enim ait in Alchoran: Poſui terram planam, & montes palos terræ. Ait, Verum dicit. Dic cōſequenter, quid nā reſtat ſub his ſeptem terris? Reſpondit, Bos. Ait,& pedes bouis ſuper quid? Reſpondit, ſuper lapidem album. Ait, quæ forma bouis? Reſpondit, caput

Aenigma de calore hominis uitali.

Aenigma de lapillis ſeu calculis & mōtibus. Hieruſalē umbilicus orbis.

Item cur domus benedicta. Apud Hieruſalem præcepta Moyſi data, quum nūquam adierit.

Aenigma de ſudore.

Mecha ſeruata per diluuiū in cœlo, et Hieruſalē in monte Abikobez.

Cauſa formæ in liberis, et ſimilitudo parentū.

Infideliū filij liberabuntur in die iudicij, ſi obedientes Deo inſilierint flumen.

Vt terra ſoluenda.

Vnde montes.

Sub terris ſeptē bos portentoſæ magnitudinis & formæ.

eius in oriente, cauda in occidente. Ei quadraginta cornua, & totidem dentes, à cornu ad cornu iter mille annorum. Ait, Et sub lapide, super quem
Mons zohot in inferno. stat, quid? Respondit, Mons cui nomen Zohot. Ait, Cuius hic mons? Respõdit, inferni. Ait, Quæ ei amplitudo? Respondit, Itineris mille annorum. Hũc ascendet omnis turba infidelium. Cumq; uerticem confederint, omnis intremiscet mons, omnemq; turbam deijciet in profundum inferni. Sic enim ait in Alchoran, Sourhicubu azohot: quod est, destruet eos zohot. Ait, uerũ est, quod dicis. Sed quid sub monte? Respondit, Terra. Quod est ei nomen? Respondit, Vuerelea. Quid sub ea terra? Respondit, mare. Quod est ei nomen?
Alkasẽ mare. Alkasem. Et quid infrà? ut omnia per ordinem edisseras. Respondit, terra Aliolen, infrà mare Zere, infrà terra Neama, infrà mare Zegir, infra terra therib, infrà alia terra Agiba, alba ut lac, redolens ut muscus, mollis ut crocus, lucida ut luna. Super hanc congregabit Deus omnes iustos. Sic enim ait in Alchoran: In die illo mutabit terram pro alia terra. Infrà hanc mare
Alknitar mare. Piscis maximus sustinens terrã & mare. Alknitar: Infrà piscis nomine albehbut, cuius caput in oriente, cauda in occidente. Super cuius dorsum terræ & maria, tenebræ, aër, & montes usque in finem sæculorum. Infrà piscem, uentus piscem substinẽs, infrà mons, infrà tonitruus, infrà fulgur. Sub his mare sanguineum, infrà infernus conclusus, infrà mare igneum, infrà mare opacum, infrà mare po *, infrà mare
Mirũ Chaos potius, quàm ordo atq; digestio partium mundi. nebulosum, infrà laudes, infrà glorificatio, infrà solium, infrà tabula, infrà calamus, infrà maius nomen Dei. Et quid infrà? Respondit, Infinita quærendo prosequeris Abdia. Quis ultra potest? Præter quod æqualis est undique uersum omnipotentia Dei. Ait, Res mira. Nihil quidem aliter quàm est uel opinari uideris. Sed prosequere deinceps si placet, & dic. Quæ sunt
E paradiso prodierunt oppida tria. tria quæ de paradiso in hunc mundũ uenerunt? Respõdit, Mecha, & Iesrab, et Hierusalẽ. Ait, Verũ dicis. Dum subiungas, quæ quatuor in hoc mũdo ex
Ex inferno quatuor urbes. inferno? Respondit, Vastat ciuitas ægypti, secunda Antiochia Syriæ, tertia Ehberam Armeniæ, quarta Elmeden Chaldææ. Ait, Et hoc quoq; uerum. Consequenter ergo metire mihi orbem. Respondit, Orbis quantitas iter u-
Orbis ambitus iter diei unius. nius diei. Ait, Quomodo? Respondit: Totum enim sol ab ortu suo usq; ad occasum permeat. Ait, Argute quidem hoc animaduertisti.

Nunc itaq; si placet, quoniam summa & infima uides, paradisum oro, & quæ incolis eius uita, planè mihi describas. Respondit, Quia cõuenienter & ex ordine quæris, placet, dum attẽtus assis. Paradisi namq; solum aureũ, smaragdis & hyacinthis crebro interpositis distinctũ, omnifructifera consitum arbore, decurrentibus per amœna fluentis. Quorũ alia quidem lac, alia mel album, alia uinum purissimũ fundunt. Dies enim mille annorũ, annus quadraginta milliũ annorũ. Quid ergo? Nunquid nõ ita beatitudini sufficere uidetur? Ait, Quinimo, & uere uideri poterit, dum incolarũ eius habitum & usum exequaris. Respondit, Incolis quidẽ eius, quicquid desiderari potest, statim aderit. Omni siquidẽ colore uestientur, præter nigrũ: Qui color nemi-
Præco, id est Machumet, insignis in paradiso singulari uestitu. nem illic attinget, excepto †præcone modò, qui ob insigne huius uitæ meritũ propriũ colorem singulari priuilegio retinebit. Perfecti omnes in statura qui
Incolæ paradisi statura Adæ oẽs & forma dem Adæ, in forma uero Iesu Christi, nunq; incrementũ aut detrimentum aliquod patientes. Ait, Hæc quidẽ ita uere sunt. Assume iam de uictu & uoluptate eorum, à primo introitu incipiens. Respondit, Primum quidem in-

Christi. In Alcoran tamen aliquoties pueri indicantur.

gressis

greſſis ueſcēdum proponitur iecur piſcis albehbut, cibus quàm ultra mirari poſſis delectabilis. Succedunt fructus arborum, potuſq; defluentis paradiſi, deinde quicquid affectarint, præſto erit. Ait, Dic ergo, cū quicquid influit, et effluere neceſſe habet, nōne ut comedēt, ſic & iam egerere oportebit: Reſpō dit, Nō ſequit. Nā & infans in utero dum uiuit, ueſcitur, nec tamē egerit. Et quàm cito egerere incipit, mortalitatis legem ſubit. Quæ & illos, ſi egererēt, neceſſitas cōſequeret. Si quid tamen ſuperfluit, id per ſudorē exit, odorē muſti fragrātem. Ait, Bene quidem, & diſcrete huic obiectioni reſpōdiſti, dum ſubiungas, etiā ne panem & carnes comedent, ut fructus & cætera? Reſpon dit, Planè quidem quicquid geſtierint, oblectamenta tantū, nō fame præter illicita: quæ nec ipſis placebunt. Ait, Quæ nā? Reſpondit, ueri bi gratia, caro ſuilla. Ait, Beaſti me, optime Machumet. Eā ſiquidē & nobis Iudæis, & ſcio nō ſine cauſa, prohibuit Deus: quàm uelim, ni pigeat, per Deum obſecro inter cætera, dum locus eſt, ediſſeras. Reſpondit, Placet, dū ſtudioſus ades. Nā Ieſus Chriſtus, dum rogaretur à diſcipulis, ut modū arcæ Noë, habitūq; ſuperſtitis in ea generis humani exponeret, tacitus rogantes audiens, formulā ex luto inter manus ſuas confectam iecit humi. Et ait, ſurge in nomine patris mei. Et ſurrexit homo canus. Cui Chriſtus, Tu quis es? Reſpōdit, Ego Iafeth filius Noë. Cui Ieſus, Ità ne canus mortuus es? Reſpondit, Nequaq;. Sed in hac ipſa hora, putans me ad diem iudicij ſurgere, metu canus effectus ſum. Præcepit ergo Ieſus, ut omnem hiſtoriam arcæ diſcipulis rogantibus exponeret. Tunc ille rem omnem à primordio narrans, ordine peruenit ad locū, ubi cum ſeceſſus inquit pondere egeſtionis arcā inclinaret, timuimus ualde. Cōſuluit itaq; pater Deum. Cui Deus: Adduc, inquit, elephātem, & uerte poſteriora eius ſuper locū. Et fecit. Vbi ergo elephas ſimum ſuum hominū egeſtioni iniecit, ſurrexit ſus grandis. Satis ne uidetur ergo cauſæ Abdia, uitādi animal immundum? Ait, Certe ſatis: Dum proſequaris, quid profecerit hac neceſſitate editus. Reſpondit, Quæ cum omnem (inquit) maſſam illā roſtro foſſorio diſpergeret, cōceptum inſuetis naribus fœtorem efflans, murem edidit. Qui deinde tum tabulas indefinenter roderet, conſulto pater Domino, leonem in fronte percutit. Leo concitus, flatu anhelo cattum naribus eiecit. Hic Iudeus: Bene, inquit, omnia. Sed hoc ſatis, ne à propoſito longius digrediamur. Et quoniā de uictu incolarum paradiſi plene expoſuiſti, reſtat, ut de uoluptate eorum proſequaris. Et illud primum, quoniā comedent & bibēt, ſi etiam miſceantur illic mulieribus, idq; qualiter, & qua lege. Reſpondit, Si ullum oblectamenti genus deeſſet, beatitudo minime plena eſſet. Fruſtra ergo deliciæ adeſſent, ſi uoluptas deeſſet. Quinimo ſi quicquid uolunt, præſto eſt, & quaſcunque, & quomodocunq; uolunt habent, & qualiter, & ubi, & quando, & quantum, & quotiens uolunt, ſine mora & difficultate, ita quidē, quod quas hic uxores habuerunt fideles, habebunt & illic. cæteræ, cōcubinę erunt. Ancillarum uero non erit numerus. Ait, Optime quidem & ad unguem omnia. Sed illuc recolens, quod dicis, præter illicita: cum illic uini fluenta deſcribas, quæro quid nam operis illic habeant, ſi uinum illicitum eſt? aut ſi licitum eſt, quid tibi cauſæ aſſumis in hoc ſæculo uini prohibendi? Reſpondit, Adeò quidem argute quæris, ut neceſſariò una quæſtione geminā reſponſionem extorqueas. Vtrūq; ergo exponam, & illic eſſe licitum, & hic illicitum. Erāt enim angeli duo Arot & Marot, miſſi olim à Deo de cœlis in

Eſus piſcis ex fabulis Iudæorū de Leuiathā.

Cauſa, cur à porcina carne abſtinendū, plena ſtoliditatis et blaſphemiæ.

Si patrē appellat, cur uos negatis filium.

Vnde mures.

Vnde catti.

Etiā cōcubitus in paradiſo, & tales quidē, ut pleraq; proſtibula uideantur uerecundius habere.

Cauſa, ob quam à uino abſtinetur. Aliā tamen reddit ipſe Machumet in Alcoran.

terram, gubernando & instruendo generi humano, tribus his interdictis, ne occiderent, nec iniuste iudicarent, nec uinum biberent. Multo itaq; tempore sic habito nocti iudices essent per uniuersum orbem, uenit eis die quodam mulier præ cunctis fœminis omnino pulcherrima, causam habens aduersus maritum. Quæ ut parti suæ accommodaret iudices, inuitauit ad prandium. Sequuntur. Illa satagens, cõuiuantibus inter epulas & pocula uini apponit. Adstat ministrans, offert crebro, instat ut sumant. Quid plura? Vicerunt blandiciæ mulieris. Inebriati poculis, in hospitam formosam incaluerunt. uicti, accubitum postulant. Spondet ea conditione, dum alter uerbum doceat, per quod ascendebant cœlos: alter, per quod descendebant. Placet con dictio. Cum ergo didicisset, eleuata est subito, & ascendit cœlos. Quod cum uideret Deus, explorata causa, posuit eam luciferum, pulcherrimã inter stellas, ut fuerat inter fœminas. Illis autem in iudicium uocatis, proposuit eis Deus, ut eligerent inter pœnam huius sęculi & pœnam alterius. Elegerunt hãc. Depensi sunt ergo per cathenas ferreas, demissis capitibus in puteo bebil, usq; in diem iudicij. Quid ergo Abdia? Nónne sufficiens uidetur causa cur & illic licitum sit uinum, & hic illicitũ? Ait, certe satis, & meritò. Sed quoniã hæc ad plenũ exposita sunt, uellem si placet, ut etiã de inferno breuiter percurras. Recte postulas, & ita faciã. Inferni siquidẽ solum sulfurcũ, fumosum, crebra pice interfertum. Ipse totus flammis teterrimis æstuans. Sunt in eo lacus & putei profundissimi, pleni pice feruente, suppositis flammis sulfureis, quibus quotidie immerguntur damnati. Sunt illic & arbores, quarum fructibus uescentur: quo cibo nihil grauius in toto mundo excogitari potest. Ait, Bene omnia exponis, si interseras, ubi est ille, quem Deus euocabit post diem iudicij? Respondit, in medio uallis inferni, in ualle gurges, in gurgite puteus, in puteo arca, in arca uictus cathenis, astrictus compede, spe constans, per mille annos incessanter misericordiam appellabit. Ait, Quid ergo faciet ei Deus? Respondit, Post mille annos adduci faciet eum, & dicet ei: Quid tibi uis miser, qui aures meas inquietare non definis? Quæ te fiducia ducit? Quo merito speras? Respondet gemens, Domine Deus meus, ego non habeo Deum nisi te, qui misereatur mei. Tu satis habes præter me, ubi iram tuam uindices. Miserere mei Domine, miserere mei. Ait, Quid tunc? Respõdit, eum reddi inferno. Adducetur, nec adhuc inuocare misericordiã Dei cessabit. Misertus tandem misericors miserator, eripi præcipiet eum. Cumq; pice nigrior eum infernalis calor tangat. Interrogabunt angeli, qualiter paradisi incolis misceri possit? Tunc lauari præcipiet eum Deus in fonte aërio, & fiet albus totus, præter maculam in fronte. Mundatus ergo incedet per paradisum, in publico conspectu omnibus uocabulis. Hic ergo assignabunt eum in inuicem omnes uidentes, ereptumq; inferno, quasi improperando hincinde murmurabunt. Ille uerecundus usq; adeò pudore superabitur, quousq; dicat, mallem inferno reddi, quàm huiusmodi probra longius ferre. Dicet itaq; misericors miserator angelis suis, ut iterum eum in eodem fonte quinquies lauent. Quod ubi fecerint, auferetur nota de fronte eius, fietq; similis paradisi incolis, & ita cessabit opprobrium. Hæc sunt quæ te de inferno quæsisse opinor Abdia. Procede si quid supersit. Ait, Omnia quidẽ ita ad unguem executus es, ut nullum penitus inter miseris nodum.

Metamorphosis fœminæ uenustæ in stellam Veneris.

Inferorum descriptio.

De liberato ex inferno fabula absurdissima.

Nunc

Nunc itaq; per Deum tuum obsecro, ut quoniam cuncta tibi quasi præ manibus, diem iudicij planè mihi describas. Respondit, Placet, dum attentus adsis. In die illo mandabit Deus angelo mortis, ut omnem creaturam spiritum habentem interimat, tam angelos omnes, & diabolos omnes, quàm homines, aues, pisces, beluas, & pecora. Sic enim ait in Alchoran: Omnia mortua præter Deum. Post hæc uocabit angelum mortis, dicens: O Adreiel, estne quid superstes ex omni creatura mea? Dicet, Nihil domine mi, pręter me seruum tuum imbecillem. Tunc dicet ei, Quoniam omnem creaturam meã occidisti, abi hinc inter paradisum & infernũ, & occide postremo teipsum, ac morere. Abibit infelix, atq; in præscripto interuallo proiectus humi, & aliis suis inuolutus, seipsum suffocabit, cum tanto quidem mugitu, qui & cœlestes spiritus & terrena animalia si uiuerent terrore exanimaret. Stabitq; totus mundus uacuus per quadraginta annos. Post hoc cœlum & terram pugno continens dicet: Vbi nunc reges & principes & potentes sæculi? Cuius est regnum, & imperium, atque rerum potentia? dicite, si ueridici estis. Et his uerbis ter repetitis, suscitabit Seraphielem, & dicet: Accipe tubam hanc, & descende in Hierusalem, & clange. Tunc accepta Seraphiel tuba, cuius longitudo itineris quingentorum annorum, stans in Hierusalem insufflabit tubam, exintus omnes animas iustas & iniustas inibi interim seruatas. Animæ euolantes in omnem terram, quæq; ad corpora sua, ubicunq; sint dispergentur, atq; ad primum hunc sonitum omniũ ossa congregabuntur. Transactis quadraginta annis iterum sonabit. Ad quem sonitum ossa, carnem, & neruos assument. Atque inde post quadraginta annos ubi tertio sonuerit, omnes animæ corpora sua induent. Sic facto, ignis ab occidente accensus, omnis creatura Hierosolymã agitabit. Quò cum omnes peruenerint, cessabit. Hic ergo ubi per quadraginta annos in sudore suo natauerint, expectãtes iudicium, tot tandem miseriis affecti appellabunt Adam, sic dicentes: Pater Adam, pater Adam, ad quid nos genuisti? huiusmodi scilicet miseriis, & tormentis? Ita ne pater filios sub incerto fine, inter spem & metum fluitare pateris? quinimo Deum ora, ut planè finiat de nobis qcquid inter paradisum & infernũ facturus est. Respõdebit Adã, & dicet: O filij filij, scitis ut suadente diabolo inobediẽs pręcepto Dei extiterim, quæ causa, ut indignus hoc habitus officio, uel huiusmodi præsumã. Sed ite ad Noë. Cõuersi ad Noë, dicẽt: Intercede pro nobis, electe Dei pater Noë. Respõdebit Noë dicẽs: Feci quod potui, saluaui uos in diluuio. Hic nihil mihi supereſt officij. Sed ite ad Abrahã. Appellabunt Abrahã, dicentes: Pater fidei & ueritatis, pater Abraham, respice nos miseros, & miserere. Quibus Abraham: Quid à me petitis? Non recolitis, ut diu uagabundus idololatra incircuncisus errauerim? Non sufficio. Sed appellate Moysen. Appellabunt Moysen, dicentes: Audi nos electe nuncie Dei, & propheta, famule Dei Moyses. Quibus Moyses: Quẽ appellatis? Nónne legem uobis dedi, miraculis confirmaui, nec tamen credidistis? Si mihi credidissetis, facere possem quod postulatis. Sed ite ad Iesum Christũ. Cõuersi ad Christũ, dicent: Iesu Christe, spiritus, uerbũ et uirtus Dei, moueat te pietas tua, & intercede pro nobis. Tunc dicet eis Iesus: Quod à me petitis, ipsi amisistis. Missus quidem fui uobis in uirtute Dei, & uerbo ueritatis: uos aũt aberrastis, & me plus quàm ego prædicauerim uobis, Deum

Adreiel angelus mortis.

Vt nouissime mors aboleatur.

Seraphiel tuba mortuos excitabit.

Adã, Noë, Abrahã Mose, negotiorum patrocinũ in die iudicij, res peruenit ad Iesum Christum, postremo ad Machumet.

Abrahã pater fidei & ueritatis.

Christus, spiritus, uerbum, & uirtus Dei.

Scopus primarius diaboli in omni doctrina, obscurare gloriã filij Dei, & occulere mysterium æternum ueræ salutis.

uestrum feciſtis. Hoc itaq; beneficium meum amiſiſtis. Sed ite ad ultimum prophetarum, hunc ſignificans, cum quo loqueris Abdia. Ad quem conuerſi dicent: O nuncie fidelis, & amice Dei, quàm male quidem peccauimus. Exaudi nos pie propheta Dei, ſpes una ſuperſtes. Nam poſt te, in quo ſperabimus? Exaudi nos, potentia, tibi à Deo collata. Aderit itaq; Gabriel: nec impotentem ſinet amicum ſuum uoluntatis ſuæ. Procedent ſocij ante faciem Dei, dicetq; eis Deus: Scio ad quid ueniſtis. Abſit itaq;, ut fidelis mei uotum in aliquo quaſſem. Hic ergo ponte facto ſuper infernum, ad caput pontis aderit ſtatera: qua libratis uniuſcuiuſque factis, ambulabunt ſuper pontem. Salui ergo tranſibunt, damnati in infernum decident. Quære deinceps Abdia, quid placuerit. Et ille, Proh dolor, quæ me hucuſq; dementia tenuit? ut uerum luce clarius non uiderem. Sed quoniam omnia tibi pro uoto meo occurrunt, procede. Nunquam enim hæc audire fatigarer. Enumera ergo acies populorum in die illa, & diſcerne fideles atque infideles. Reſpondit, Erunt acies omnium hominum, CXX. è quibus tres tantum fidelium, reliquæ omnes infidelium: Eritq; longitudo uniuſcuiuſq; aciei itineris mille annorum, latitudo uero quingentorum. Ait, Vere ita eſt, ut dicis. Conclude poſtremum hoc, quod cum omnes creaturæ in eum modum, quo deſcripſiſti, inter utramque regionem diuiſæ fuerint, quid fiet de morte? Reſpondit, Mutabitur mors in arietem, & adducent eam inter paradiſum & infernum. Eritq; magna inter utriuſq; regionis incolas diſſenſio. Nam populus paradiſi metu mortis necem machinabitur. Infernales uero ſpe mortis, ſuperſtitem fore cupient. uincet populus paradiſi, & mortem inter paradiſum & infernum occident. Hinc Iudæus exclamans, ait, Viciſti optime Machumet, ſiſte, & recipe confitentem me. Ego credo, & uideo, quia non ſunt dij, ſed Deus unus omnipotens, cuius uere tu nuncius & propheta.

In Alcorã Christo tribuitur etiã patrocinium.

Mors in arietẽ mutabitur.

EXPLICIT doctrina Machumet, quæ apud Saracenos magnæ authoritatis eſt, licet ibi multa mẽdacia ſunt, & multa ridiculoſa.

De

DE GENERATIONE MACHVMET

ET NVTRITVRA EIVS, QVOD TRANS= TVLIT HERMANNVS DALMATA

Scholasticus subtilis & ingeniosus, apud Legio=
nentem Hispaniæ ciuitatem.

Quisquis scripsit apud Arabes de natalibus & educatione Machumetis, dignus est author illo quem studet mendacijs inter diuos ponere. Estq; uel ob hoc dignissimum scriptum quod legatur, ut euidentius cernatur, quibus hominibus ad suam religionem opus sit somnijs, & reuelationibus, & confictis miraculis: quibus nituntur præcipue inter Christianos, qui uolunt deiculi haberi. ut qui libris conformitatum, & id genus commentis impudentissimis, sua miserè fulciunt.

Genealogia Machumetis.

LIber generationis nunciꝫ Dei Machumet, oratio Dei super eum, & salus, ab Adã & Eua per ordinẽ parentũ utriusq; sexus, usq; ad tempus quo produxit eum Deus perfectũ, gratiosum, & idoneũ sibi. Cuius authores per ordinẽ, primus Kabalachbar, deinde Abnabdalla Machũet filius Eize. Post hũc Abnalmutarreff, Abderachin filius Eize, deinde Abuzaid filius Elearab. Post quem Abumachumet, Alabez filius Abdalla. Sicq; Alfald filius Iahfar atq; Abulambez. Deinde Ezerigi filius Fulenum. Post quẽ Machumet Abhalati. Postremus filius Zaid Abnamar. Primus igitur Kabalachbar, sequentium omnium testimonio, cum in scripturis prophetam hunc sæculo nasciturum studiose didicisset, omnẽq; historiam uiri astrologico testimonio approbasset, Ecce sæculorum serie in ipsis diebus suis uirum natum audit, in ciuitate Arabiæ Iheresab, omnia prouidentiæ suæ signacula præferentem. Celebri deinde fama, frequentiq; testimonio motus, hominem adit. Quem undique uersum perspiciẽs, omnẽq; modũ eius & cõuersationẽ obseruans, ita quidẽ ut ipsas etiã corporis notas easdẽ quas præsignauerat, reperiret, ut in fronte maculã, inter scapulas huiusmodi characterẽ, hunc ipsum Machumet esse plene depræhendit. Quod deinde ut etiã sęculorũ serie diuinaq; dispositione eũ probaret, incipiens ab Adã & Eua usq; ad Machumet ordinẽ gñrationis eius, à magistro suo Rabelmehdi acceptã, in hũc modũ exponit.

Abnalmutarreff.

Scripturæ de uenturo Machumet.

CReator Deus omnipotens, ut primũ Adã creauerat, cõsurgentis recẽs cerebrũ subito cõtremiscens sonuit naturaliter, quasi frondes uento cõ motæ. Quod stupenti Adæ, dñs inquit, Quẽ miraris? Adã signũ est prophetarũ & nunciorũ mandatiuũ. Hoc ergo lucis semẽ uirtutis meæ dono cõceptum, nõ nisi dignis lũbis, mundæq; uuluæ cõmendabis. Fuit itaq; lux nasciturí ex eo prophetę Machumet, omnibus dieb. resplendẽs ex facie Adã tanq; sol in rota circuli sui, aut luna in nocte plenilunij. Quotiescũq; etiã aggressurus erat lauari & mũdari castigabat, dubius qua hora dñs semen lucis ex eo ꝓmoueret. Obseruabat ergo Eua præcepta mariti, quousq; cõcepit Seth, patrem prophetarũ & caput nunciorũ Dei. Qua ipsa hora lux splendẽs, à facie Adam migrauit in faciem Euæ. Fuitq; exinde Eua cunctis diebus in formæ decore,

Propago prophetarum.

Ab hæresi Sethiana acceptũ est, quæ dixit oẽs prophetas à Seth originẽ ducere.

decore, lucis que ſplendore addens uſque adeò, quod & aëris terræ qûe animantia uultus eius nitore admirata ſtuperent. Stupens & ipſe Adam, ſe à tactu grauidæ cohibuit. Singulis itaque diebus angeli ſalutantes ad-
Seth. ueniunt, odores paradiſi afferentes, quouſque genitus eſt Seth ſolus: Nam præter Seth omnes partus Euæ gemelli fuerunt, ſinguli ex maſculo & fœmina. Naſcens itaque Seth, maternæ lucis ſplendorem propria facie præfert, matre exuta. Poſuit que Deus inter infantem & ſatanam terminum, quem tranſire nequiret uſque ad ſeptem annos. Stetit que lux erecta inter cœlum & terram, per quam angeli ſuper Seth deſcendebant. Præco etiam ſuper thronos audiebatur, cunctis diebus clamans: Gaude terra, & exulta, digna luce Machumet. Super eum oratio Dei & ſalus fuit. Itaque lux illa reſplendens à facie Seth cunctis diebus, quouſque appropinquaret terminus Adæ. Adam uero uidens imminere ſibi terminum, acceptum manu filium Seth ducit ad locum oratorium, ſic que affatur: Quæ ſeruanda commendo fili, omni uigilantia & cautela cuſtodias. Deum ſiquidem, & Dei noſtri præceptum habeo, ut ante obitum meum teſtamentum tibi faciam lucis, quam præfers: Ne, quemadmodum ego quoq; diuino iuſſu ſeruaui, eam unquam niſi ſancto digno que commendes. Conuerſo que ad Dominum ſermone, ait: Domine Deus meus, ecce ego, prout præcepiſti mihi, ſemen lucis, quod priuilegio quodam mihi commiſiſti, uni de filijs meis commendaui. Mitte ergo de angelis tuis teſtimonium inter me & eum, antequam uitæ noſtræ fiat ſeparatio. Vix ita dictis, adeſt angelus Gabriel cum ſeptuaginta millibus angelorum, ſinguli cum paginis albis, calamo que de calamis paradiſi, ſalutantes Adam, & dicentes: Audita eſt uox tua Adam. Dixit enim Dominus, ut ordo generationis procedat. Scriptum itaque edictum Adam hæredi ſub angelorum teſtimonio reliquit, ſigillo Gabrielis eadem hora ſignatum. Induit itaque Dominus Seth tunica duplici, punicea, ſplendente ut ſol, tenui ut flos uiolæ. Eadem que hora in præſentia cœtus angelici
Machuueliet ſoror et uxor Seth. ſub omni teſtimonio deſponſatur Seth ſoror Machuueliet, candida, matri Euæ ſtatura & habitudine æqualis, formæ decore uultus que uenuſtate ſimilis. Sic facto, mortuus eſt Adam. Seth uxorem cognouit, concæpit Enos. Audit igitur grauida cunctis ex locis continuas angelorum ſalutationes, in gloriam & benedictionem lucis Machumet, ſeruauitq; eam, omnis que cœtus angelicus, tam ab homine malo, quàm à ſpiritu maligno. Nato igitur Enos, & adulto, pater admonitum conſilium diuinumque decretum prædicat, ſeruandi luminis & propagandi cum dignitate & reuerentia. Per ordinem ergo lucis priuilegium Enos commendat filio ſuo Chainan, Chainan uero filio Machieil, Machieil autem filio Baradæ, Baradæ uero ex Barra coniuge genito filio Enoc, Enoc autem filio Mathuſalem ex coniuge Thurige, Mathuſalem uero filio Lehet magno & forti, Lehet autem filio Noë ex Kainuſa filia Kebil: Noë uero filio Sem ex Genrara, cum arcula pariter teſtamentum lucis continente, ab Adam tradita, ex materia ſplendida, gemmeis ualuis, ex aureis cathenis, & ſmaragdinis laquearibus dependentibus, ordinatis in ea manſionibus omnium prophetarum. Sem itaque luce Machumet reſplendens, uxo-

rem

rem ducit ex ſtirpe regia. Commendatq́ lucis priuilegium filio Arphaxat, Arfaxat autem ex Margena coniuge filio Heber, qui & Hud propheta; Cui omnia loca conclamabant, hanc lucem naſcituri prophetæ Machumet, qua omnia idola deſtruebat, quacunque graderetur. Eber autem ex Muſacha filio Felech, Felech autem Salech, Salech Argauua, Argauua Sorach, Sorach Thaod, Thaod Tharoch, Tharoch autem Abrahæ, ex Ibecilne coniuge. Qui cum naſceretur, erumpentia duo lumina ex oriente & occidente in medio mundo concurrerunt, ſanctá que eſt lux una omnem mundum illuminans à terra uſque ad cœlos erecta. Factuś que eſt ſonitus angelorum per uniuerſum orbem plenus tripudio, & modulamine cœleſti cum ingenti præconio, eam eſſe lucem prophetæ Machumet, ſuper eum oratio Dei & ſalus. Exaltauitq́ Deus Abraham, quemadmodum Adam. Stupens itaque Abraham dicit Domino, ſe nunquam uirtutem huic ſimilem uidiſſe. Cui Dominus: Hæc inquit lux, quam admirari non ſufficis, ex ſemine tuo naſcituri amici & nuncij mei eſt: Cuius anima in prima animarum creatione, animæ tuæ permixta eſt. Cuius uerbum in uirtute mea: Cuius nomen in cœlo Achmet, in terra Machumet, in paradiſo Abualtrazim. Fuit itaque lux illa ex Abraham facie reſplendens, ſeneſcente iam Sara ſterili. Quæ cum diuinam promiſſionem ex mariti uerbis quaſi diffidens ſæpius retractaret, Abraham angeli coamonitu Hegir ancillam adit, ſtatimq́ luminis claritas in faciem grauidæ migrat. Naſcitur Iſmahel, patrum lumen præferens. Sed Sara grauiter ferens, Quid eſt, inquit, quod ego uacua maneo, atque alia ſeminis tui fructum proferet, quæ ego totiens promiſſum, diu fruſtra expecto? Quam cum nequaquam deſperans iugi affirmatione ſolaretur, adueniunt hoſpites angeli numero tres, qui inter cætera Saram impregnare inducunt. Poſtremo igitur Abraham cum imminere ſibi terminum ſentiret, aduocatis filijs, in cuius facie lumen ſuum cognouit, ei luminis teſtamentum cum arcula continente tradidit. Ducit itaque Iſmahel Beelam, filiam Albar. Quam cum cognouiſſet, genuit Keidar, paterna luce futuri prophetæ fulgentem. Cui ſeptem dona collata ſunt, nulli ante ſimul habita. Fuit enim ualidus, audax, pulcher, uelox, æquus, uenator, ſagittarius. Factuś que rex, uxorem duxit Miliam de terra Iſaac. Accidit itaque die quodam, ut dum uenatu ſequeretur, uocem audiret dicentem: O Keidar, ne lumen tibi commiſſum indigne colloces. Quod faciendum reſtet, ſacrificijs reſponſa quæres. Hic monitus, omni relicto negotio in terram Iſmael proficiſcitur. Qua primo altari conſtructo ſeptingentos arietes adhibet. Quos dum ſigillatim immolaret, holocauſtum cœleſtis arripuit ignis, quouſque uox audita eſt, proficiſci iubens ſub arborem heremi, captandi reſponſi cauſa, quid faciendum reſtet. Pergit, auditq́ uocem, uxorem ducendam ex Arabia, nomine Algadira. Parens igitur angelicæ uoci per omnia, in Arabiam proficiſcitur, lató que terrarum ſpacio peragrato, peruenit ad regem Alierchamin, filium Aomar: cui unica filia erat Algadira. Algadira ducit Keidar. Reuerſusq́ in patriam, uxorem grauidat: in qua concepti ſeminis lucem propheticam emicaret. Indignati filij Iſaac, ſeditionem mouent Keidar, cauſam proferentes pro eo, quod ipſi filij ſint prophetæ: Sibi potius deberi teſtamentum lucis propheticæ. Tunc Keidar accedit ad arcam, aperire parans, ſubitoq́ audit uocē prohibentem

Ibecilne mater Abrahæ.

Oſtentum, ſed commentitium.

Opinio uaniſſima de anima.

Tria Machumeti nomina.

De uxorib. Iſmaëlis. Gen. 25.

Cedar ſeptē dotibus inſignis.

Alierchamin rex Iſmaelitarum: cuius filia Algadira, uxor Cedar.

hibentem illicita, futuroq; sæculo diuinitus reseruatà, sed deferenda arcula Iacob. Cui dum Keidar diuinæ institutioni obtemperans deferret, audit Iacob in terra Chanaã sonitum arcę: occurritq; cum filijs, Keidar arcam testamenti tradidit Iacob. Cui Iacob: Gaude (inquit) Keidar, & exulta. Natus est tibi nocte ista filius, cœlesti præconio prædicatus. Cui Keidar, Quidę quos rumores noctis proximæ de Aram afferres in terra Chanaan? Cui Iacob: Vidi, inquit, nocte ista cœlos apertos, cœlestiq; lumine mundum omnẽ illustrari: angelos uero quasi ex ministerijs, officio ascendentes & descendentes. Inter cætera præconium ingens audiui, Algadirã peperisse tantæ celebritatis causam. His dictis, reseruata apud Iacob arca testamenti, Keidar abijt, reperitq; natum Hamel, paterno decore insignitum. Adultum igitur Hamel cum pater Mecham duceret ad sanctuarium Abrahæ, obuiat in itinere angelus mortis in forma hominis, habitoq; uiantium sermone ait, consilium sibi fore cum Keidar. Keidar aurem præbenti, angelus animam per aurem eripit: Cadit mortuus inter manus filij. Filio de funere patris anxio, adueniunt uiri, quorum auxilio sepultus est Keidar in monte Casiber. Valuit igitur Hamel duabus patris uirtutibus, ualetudine & uenatione. Post hæc ducit Hariedam, gignitq; Thebicht, patrio insigni decorum. Thebicht uero genuit Hamiesfa. Hamiesfa autem genuit Adeth, qui primus de tribu Ismahel scripturis operam dedit. Adeth autem genuit Aduue. Aduue autẽ Adnen, cui ob formæ inuidiam insidias plericq; pararunt. Adnen autem genuit Machat regem bellicosum, Israëli infestum. Machat aũt genuit Nizar: in cuius facie cum pernitentem uideret pater lucem nascituri prophetæ, holocausta arietum filio sacrificat. Nizar autem genuit Musarẽ: cuius claritatẽ cum pater miraretur, castigauit, ne semen lucis nisi digno utero cõmendaret. Sanctumq; pacti chirographum, in sanctuario Mechę seruatum est. Deinde Musar duxit Kerinam de gente sua. Quę confecta senio, peperit Aliez. Qui cum diu sine coniuge maneret, commota sunt uiscera eius, audiuitq; sonitum lumborum suorum. Territus, diuinos adit. Responso monitus, ducit Machara. Ex qua nascitur Madraca. Madraca uero genuit ex Pharadz Hoerima, cui in uisione mandatum est ducere Atamram filiam Vdem, ex qua genuit Kinena. Kinena uero genuit Annofra ex Kehiana. Adulto igitur Annofra pater somnium exponit, quod ante ipsum uiderat. Arborem uidelicet ex lumbis suis consurgentem, micantibus ramis cœlos cõtingere: per ramos uero homines albos ascendere, & descendere. Responsumq; à diuinis: arborem tantam esse prolem ingentem, quæ & terras illuminaret, & cœlos ascenderet. Tantus igitur extitit Annofra, ut cum Deus ab angelis suis quæreret, dicens: Est ne hodie homo in terris memor nominis mei? Responderunt angeli, neminem planè, excepto Annofra filio Keinena de tribu Ismahel. Post hæc Annofra ducit Rahel: ex qua nascitur primo Luie, Luie uero Galiben, Galiben uero Kab, Kab autem Murrã, Murra Cudai regem Arabiæ fortem, prudentem, et iustum. Cudai uero genuit Abdamenef, regem potentem per quatuor mundi partes. Habuitq; Archxam arcam Himahelis uexillum Nizar, & claues omnium idolorum Mechæ. Genuit Abdemenef quintq; filios. Primus Hesim, dominus paternæ lucis, nascituri prophetæ Machumet regnum possidebit, uir tantæ mundiciæ, ut testatus fuerit ei dominus in hæc uerba: Testimonium adhibeo nostrum angeli mei, quod hominem hunc omnis

Adeth primus inter Ismaëlitas literis operam dedit.

Machat rex Israëlitis infestus.

Somniũ. Et uanitas est, ubi multa somnia.

Melic. Cudai rex Arabiæ.

mnis immundiciæ immunem feci, ut digne in lumbis eius semen lucis nuncij mei Machumet carni et sanguini eius miscuerim. Fulgebat ẽ facies eius, non minus quàm luna & lucifer. Quæ causa erat, ut tam insigni uiro omnia supplicarent. Currebant ex omni parte reges & principes, offerentes filias uirgines regi. Repudiabat omnes pariter cum filia Constantini, filij Helenæ, Romanorum imperatoris, non immemor diuini moniti, non supereſſe dignam in terra suscipiendo lucis semini, excepta Seline filia Zeit, filij Amar, filij Leuit, filij Harras, filij Addi, filij Bahar regis. Genuit igitur Hesim ex cõiuge Seline Abdalmutalib, omni uirtute plenum, pariter cum luce futuri prophetæ. Qui cum die quadam dormiret, somnio perterritus, subito pergefactus est. Perterritus ita, nititur diuinis. Responso accepto, desponsatur Hende filię Achamet. Igitur Abdalmutalib cũ esset XV annorum, pater Hesim terminũ sibi pręsentiens, principes & magnates regni sui cõuocat, fieriq; præcipit filio Hommi pariter etiam arcam Ismahelis, uexillumq; Nizar, omniaq; armaria Mechæ, & insignia hæredi reliquit. Huic igitur omnis principum populus tributa soluens, metalli aggerem congerunt. Eratq; omnis illa terrarum pars huic regi subdita, excepto Cæsare filio Hermetis regẽ Mediæ: cuius inimicitias superare nequiuit. In diebus Abdalmutalib quotiens nimia siccitas terram urgebat, concurrebat omnis populus ad regem, arreptamq; manu ducebant in montem Casiber. A' quo cum ex facie eius lux illa terram illustraret, continuo sequebantur pluuiæ. Accidit in terra, ut rex orientis Abrahat, filius Assabach, excitaretur in Abdalmutalib, ut Mecham omnesq; terminos eius extirparet. Factumq; est, ut cum multitudine graui irruens ciuitatem obsideret, totis terminis eius deprædatis simul cum quadringentis camelis Abdalmutalib. Incolæ ad regem confugiunt, consilia & auxilia captantes. Solatur rex, firmatq; fiduciam, exponens ciuitatem illam dominum habere cœlestem, qui fouere & protegere eam non desinat. Hæc dicens, paucis comitatus procedit in montem Casiber: unde splendor nuncij Dei tanquam plenilunij ex eo ubiq; erumpens, usq; in sanctuaria Mechę in modum cerei flammãtis corruscat. Quo uiso, firmata securitate, comites redire iubet: Ipsum Mecha recipit. Videns igitur hostis se quasi neglectum, mittit equitem strenuum Heiater Abhanieri causam quæsiturum, ad regem Mechę. Ad quem cum uenisset, uiso lucis insigni, pedibus eius prouoluitur. Exposito nuncio, consurgens Abdalmutalib equitem sequitur. Venit ante regem Abraahat. Abraahat exurgens uenientem excipit, secumq; rex regẽ collocat. Mutuis itaq; uerbis habitis, conuersus Abrahat in faciem Abdalmutalib, scisitatur: Vtrum ne id lumen primus ipse habuerit, an ex parentibus collatum. Respondit, per omnem patrum successorum seriem descendisse. His habitis, iubet Abrahat elephantem in ostentaculum produci. Procedẽs elephas, corruit ad pedes Abdalmutalib, simulq; in uocem humanam erumpens, his uerbis insonat: Salus super te Abdalmutalib, & super lumen, quod ex lumbis tuis emicat. Tecum dignitas & claritas, honor & uictoria. His cõmotus Abrath, magos, sortilegos, aruspices, & ariolos accersiri iubet, causamq; rei percũctatur. Qui dicunt, non id exhibitum esse Abdalmutalib, sed semini lumborum eius. Vnde egressurum prædicant regem, cunctis mundi regibus maiorem futurum. Post hæc Abrath rogat causam aduentus Abdalmutalib. Cui cum exposuisset de camelis, ait: Quia ut primum uisus, statim

Cõstantini Romanorũ imperatoris filiã oblatã in matrimoniũ respuit Hesim.

Iterum somniũ.

Ingens uis opũ ex uectigalib.

Cæsar filius Hermetis.

Mira pluuiarũ euocatio.

Arabat rex orientis.

Mecha obsessa.

Elephas loquitur gratia Machumeti, ut asina Balaam scilicet.

Machumet cũctis mundi regibus maior.

malorem tuo me uicisti. Et camelos reddam, & in cæteris uoto tuo concedam, excepta aduentus tantum causa Mecham destruendi. Reddit Abdalmutalib: iubetq; ciues ad montana effugere. Ipse sanctuaria concludit, cum huiusmodi oratione: Domine quiscunque es huius domus, cum homines etiam mansiunculas suas defendant, quanto magis tu Domine domum tuam? Interea Abrach castra mouet, iubetq; omnem exercitum ciuitatem aggredi, elephantem cum omni mole impedimentorum præmittere parans. Concitus elephas, ut eo impelli sentit, horridus barriens procidit. Agitarij frustra conantur. Nam nec flagellis, nec tympanis ad aures tinnientibus proficiunt. Matura tandem ultio diuina auium multitudinem immittit. Aues desuper lapidibus immissis, omnem exercitum obruunt. Inter cæteros Abrahat medius crepuit, totaq; caro & ossa eius subita peste consumpta, horrendè fetida, corui colorem induũt. Hostium itaq; reliquijs tota regione abũdante, ipse Abdalmutalib immensè ditatus, duxit Bethalam filiã Hares: Ex qua natus est ei Abulheb, malignus & infidelis. Mortua Vehela, duxit Zaada filiam Giez: ex qua genuit Alaabez. Mortua Zaada, duxit Hũcida, ex qua genuit Hãza. Posthæc & Hũcida mortua est. Accidit igitur die quodam, ut dormiens super lapidem, quem Abraham in sanctuario suo Mechæ fundauit, uideret uisionẽ: Cuius terrore expergefactus, diuinos adit, sequente paruulo Alaabez filio, exponitq; uisionem, ut ex lũbis suis cathenã producente uiderit quadripertito hinc usq; ad ortũ solis, illinc usq; ad occasum sursum usq; in cœlũ, deorsum usq; in profundum abyssi: subitoq; tota cõplicata, in immẽsam arborem mutata surrexerit, uiridem & floridã, qualis nunq; uisibus humanis patuit. Interea adsistentes sibi duos senes, ad quos cõuersus cum rogauerim. ait, qui fuerint, alter Noë, alter Abrahã, prophetas altissimi Dei se esse cõfessi sunt. His inquit expergefactus, ad uos nescios cõsulendos adueni. Datur responsum, ex lumbis eius egressurũ hominem, per quẽ cœli & terræ credant, omnesq; nationes ad iustitiã & ueritatem cõuertat, qui tuens omnẽ dolum & iniquitatẽ destruat. Moratus est ergo Abdalmutalib aliquãdiu dubius, cui mulierũ temporis sui potissimũ iungeretur: quousq; oraculo didicit, Fatimã filiã Aomar ducendã. Ducit Fatimã datis in arras spõsæ C. camelis, & totidem talentis auri. Genuit ex ea Ibetabil, & Eminã, & Bertam: Nec splendor lucis à facie eius migrauit, quousq; die quodã uenatu rediẽs oratione soluta fessus, ut fit, aquę poculo sitim extinguit. Hausus liquor lũbos cõcitat. Vxorem adit. Grauida lucis splendore coruscat. Coniuge tũc deinde exuto, peperit. Igitur Abdalla, qui primũ dictus est Abdallet, minorũ filiorum Abdalmutalib procedit. Abdalla paternæ lucis splẽdore coruscus, cuius natiuitas eadẽ hora Alathor Syro cognita est. Habebat cm̃ Syrus telã de lana candida, tinctã in sanguine Ioãnis filij Zacharię, quæ hora natiuitatis Abdalla stillare cœpit. Quod ille scripturarũ, quas legerat, testimonio conferens, cognouit Abdalla filiũ Abdalmutalib. Notatoq; annorũ, mensium, & dierum cõputo, ut cognouerat, inuenit. Cũ igitur ætate processisset Abdalla, conuenit multitudo magorũ & aruspicum, cũ sortilegis & ariolis, multaq; id genus plebe, ut occiderẽt eũ, pro eo quod de semine eius omnis culturæ suæ ruinã præuidebant. Datus est igit Abdallæ pædagogus tutor, qui uidebatur homo, nec erat, ipsumq; perpetuis excubijs obseruans, oẽs illorum uisus frustrabat. Pugnabãt eo tẽpore Arabes cũ Syris, quotiensq; ex Arabia quiquã

Iterũ in elephãto miraculum.

Iterũ somnium.

Abdalla, qui & Abdallet.

Iudæus astronomus fuit & doctus in lege sua & Christianorum, Abdallæ familiaris.

Miraculosus sanguis baptistæ Ioannis.

Magi cõiurant in necem Abdallæ.

in

in Syriã uenirẽt, à diuinis Syriæ ab Abdalla reuerſis, quid de illo uiſum eſſet, ſciſcitabantur. Quibus ille, ſe reliquiſſe eum in magna uirtute & fortitudine, lumenq́ illud pręclarum & admirabile, quod præſentabat, nequaquam eius eſſe, ſed naſcituri ex eo prophetæ, & nuncij Dei Machumet. Poſthæc collecti ſunt ſeptuaginta ſapientes de Iudæis, coniurati omnes unanimiter in necem Abdallæ. Arreptis igitur LXX gladijs toxicatis, pariter omnes Mechã proficiſcuntur: ita quidem ut noctu irent, lucem quiete & ſilentio, & in abſcondito tranſigentes, quouſq́ in finibus Mechæ in abſcondito recepti ſunt. Hic dum, ut mos erat, quietem noctem ut præſtolarentur, ſors Abdallam † uenerat pergentem ſolum, per medias ingerit inſidias. Cognito quẽ quærebant, libera actione oblatum totus hoſtium populus ſtrictis gladijs occurrit: Circundant hominem. Homini laboranti auxilio ueniunt uiri, qui uidebantur homines, nec erant: Partimq́ cæſis, partim diſperſis hoſtibus, laborantem eripiunt, & incolumem ſaluant. Aderat eminus hoc conſpiciens, qui nec interim appropinquare ceſſauit, Abdemenef Azuchri. Cumq́ cognouiſſet Abdallam, reuerſus domum conuenit uxorem Berram de filia Hemina, quam pulcherrimam & honeſtiſſimam habebat, ut ſi quo modo fieri poſſet, amore caperet Abdallam, antequam alijs occuparetur. Factum eſt autem, ut Berra cum filia ornatiſſimè compoſita, quaſi uiſitandum Abdallam uenirit. Viſæ uirginis amore iuuenis hæſit. Nec immemor uiſionis, qua id præſcriptum acceperat, aut longum differens, Eminam ducit. Quo zelo per omnem ferè Arabiam mulierum multitudo correpta eſt: in tantum, uſque quo ad ducentas numero flamma fruſtra ſperati amoris conſumptæ interierunt. Quamplures uero ex longa uexatione uix deinde reſipuerunt. Ventũ eſt longa ſæculorum ſerie uſque ad terminum, quem prouiderat Deus, & præſcripſerat, ut lumen prophetæ Machumet ipſum tandem in mundum prodiret. Factaq́ eſt in menſe † dulcheia, nocte ueneris, diei * Arraſia, uox domini ad Arriduam, dicens: Aperi portas paradiſi, omniaq́ eius penetralia. Nocte ſiquidem complacuit mihi, ut lumen nuncij mei ex lumbis Abdalla in uterum Eminæ transferam, in mundum proceſſurum. Sic facto, cũ iret Abdalla filius Abdalmutalib, iudex & dominus Arabum, ad domum orationis, reſpiciens uidit lucem magnam à domo ſua in cœlum efflammare. Quod cum ſimul comitantibus aſſignaret, & ipſi idem ſe uidere teſtati ſunt. Poſt hæc mortuus eſt Abdalla, prægnante uxore. Tranſactis igitur die bus XII ſaabem, feria ſecunda prodit in lucem ipſe Machumet. Qua ipſa hora inclinata ſunt idola, & denigrata. Arreptus etiam Lucifer ab angelis, immerſus eſt profundo maris alcazũ: Vnde uix poſt quadraginta dies euadens, in montem Kobelz aufugit. Quò cum terribili fragore & horrendo mugitu omnes angelos ſuos cõuocaſſet, quid cauſæ ſit, anxij rogant. Cauſam exponens, Quia natus eſt (inquit) Machumet filius Abdalla, quẽ Deus produxit, miſſum in gladio radianti, acie cũcta penetrante, in noſtrã planè ruinã, ne quicq́ nobis in mundo ſuperſit, nec reſtet locus, quò non perueniat per eum doctrina de unitate Dei, qui cuncta creauit. Propter hunc etiã prophetã dãnauit me Deus, & poſuit Satanã maledictũ. Iſte enim eſt propheta † alumi arabide * Alchoras Tuhenn azezenn, dñs uirgæ & cameli, fidelis Deo: Cuius unitatem prædicans,

Iudæi cõiurant in Abdallã patrẽ Machumet.

Videtur legẽd. ſors quæ inuenerat, &c.

CC. mulieres ob unius amorem mortuæ

Nato Machũet inclinarũt ſe et denigrata ſunt idola.

Lucifer merſus in mari Alcazum.

Cõciliabulũ cacodæmomũ cauſa Machumet.

Nõ metuis Satã organum tuũ, ſed ſimulas.

† *Is eſt mẽſis poſtremus Arabũ.*

* *Id eſt, dies quo aperiũtur portæ templi Mechæ.*

Abdalla princeps Arabum.

Abdalla pater nõdum edito Machumet excedit è uiuis.

† *Alumi, id eſt laicus, uel illiteratus. aliter alumi legitur. Et hæc uerba in textu ponuntur.*

* *Alchoras, id eſt natione. ſ. prouincia Azazemi, id eſt à fame.*

al. de Alchoras Tubemi, id est, ex ista prouincia Azzemi, id est, à fonte.

prædicans, omnem participatũ abiget. A` quo, & gente eius, & cor & oculi mei obstruentur, ut nec superstit locus fugæ nostræ tutus. Cui satellitum suorum principes respondentes, aiunt: nec hoc domine rex noster curę tuæ causa sufficiens est. Meministi siquidem, ut Deus Adam septem uirtutibus perfectum creauit. De quibus cũ hoc tẽpore una tantũ superstit, an metuis, qua in illum præualuimus, nos resistere huic nõ posse? Quibus ille: Nequaq̃, inquit, cõfido. Hominem siquidẽ uideo, qui dolũ & iniquitatem perdens, iustitiam & ueritatẽ seruabit. Aggrediemur, inquiunt, genus humanũ per concupiscentias eorum, dolo & hypocrisi, omniq̃ ingenio mendacij. Multisq̃ huiusmodi frustra solantur. Cum autem anno illo tota illa pars terrarũ sterilitate deprauata esset, Deus nati prophetæ & nuncij sui benedictione & saturitate totam repleuit. Posuitq̃ ea nocte per omnem Arabiam interstitium inter masculum & fœminam, quod nemo Arabum tota illa nocte transgredi potuit. Omnibus etiam magis, sortilegis & ariolis eo die artificium suum defecit. Euersa sunt eadem hora omnia solia regum ab ortu solis usq̃ ad occasum, ut nullum staret erectum. Qua ipsa hora iecit Deus præconem per cœlum & terram, natum sibi amicum fidelem & benedictum. Testatur & mater, filium nec in utero, nec partu, ullum feciſſe dolorem: Hoc referens, quod cum sola esset in domo solitaria parturiens, nec adesset qui sitienti poculum ministraret, nec ipsa sufficeret, Adest, inquit, mulier cum baculo in uase perlucido, hausturnq̃ præbens, laborantem reficit. Assunt & obstetrices albis indutæ, similes filiabus Abdemenef, ut iusta me admiratione terruerint, quis illis indicauerit, aut unde tam celeres aduenerint. Interea uocem audio dicentem, recipi infantem ab oculis hominum: uideoq̃ acies auium cum rostris smaragdineis, atq̃ alis hyacinthinis, extendentes uisus meos ab ortu solis usq̃ ad occasum. Territa ad infantem respiciens, uidi quasi inflexum, tendentem digitos ad cœlum, tanquam fundendis precibus. Aduenit & uir albis indutus, tres claues margaritis similes infanti proponens. Quas cum simul omnes collegisset infans, exclamauit dicens: Recepit Machumet clauem uictoriæ, & clauem legum, & clauem propheticæ. Sequuntur tres uiri, facicbus tanquam sol radiantibus. Quorum primus peluim smaragdinam cum quatuor ansis margariteis continentibus proponens, ait, Hic est mundus iste, & cardines eius: Hic oriens, hic occidens, hic meridies, hic septentrio: uideamus quam partem capiet. Illo totum è medio capiente, ait: Quia recepit Machumet † Alkaaba per Dominum cœli & terræ, & * Abalkibla toti mundo imperabit. Capiensq̃ urceolum ex secundo, infantem septies lauit, deinde manu tergens, euoluensq̃ sigillum inter scapulas eius suprà scriptum characterem impressit. Tunc assumens eum inter alas, affixo ore in aurem longum fudit susurrum, nemini auditum. Datóque in fronte osculo, ait, Gaude, & exulta Machumet. Tibi enim conseruatum est, quicquid cæteris negatum fuit prophetis: quos omnes sapientia & cordis amplitudine superas. Cum tibi præ cæteris data sit clauis uictoriæ, eris sine metu et horrore: nec restabit in mundo, qui nomen tuum non prædicet. Hunc dicit Alabem fuisse Arriduuã. Attestatur & auus Abdalmutalib, quòd cum esset in oratione † fibeit Alcharam idolum Abel adorans, repente insonante ualido fragore perterritus est. Hic (inquit) adstitit uir alatus, alarum attactu perterritum confortans, Interea uocem magnam audio ter repetitam: Deus maior,

Dolo, hypocrisi, mendacio, egregie fucum fecit.

Omnia plena sunt miraculis. Nota statim cõ traditionem in uerbo.

Machumet tres claues accepit.

Id est, templum Mechæ.

** Id est, ab eodem templo.*

Machumeti cõ seruatũ, quicqd negatum alijs prophetis. Christus regnabit, et Machumet cadet.

Fibeit, id est, in domo.

maior, dominus Machumet omnipotens, domumq; ipsam hæc & uerbis intonantem: Nunc emundauit me Deus ab idolis, omniq; eorum spurcicia. His attonitus ad uisendū nurū properat, pulsat, aperit. Visa nuru, Quid (inquit) ô nurus optima, quid uides? Dormio, an uigilo? Nurus, Vigilas sanè. Et ille, Vbi est ergo splēdor faciei tuę? Cui illa, in nepote tuo. Iam ēm peperi. Socer, ludis ne me? Nam nec uerisimile est, quod dicis. Nullum enim signū partus in te comparet, præter splendoris absentiam: cum præsertim nec parturientis solatium, nec partus auxilium aliquod sola relicta uideam. At illa, Per domus huius penates, peperisse me nō dubites. Et ille, Vbi est ergo? demonstra, ut uisendum adeam natum. Cui nurus: Nec hodie uidere tentes, quoniam certum habeas his IX diebus humanis uisibus prohibitum. Hic illi extracto gladio, Aut tu (inquit) iam uidendum dabis, aut ceruicem huic gladio: aut ego quidem, ut utriq; satisfaciam, in meipsum hunc gladium conuertam. Mulier uicta, illic esse, digito assignat: Ille irrumpens, ut penetralia adire parat, uir terribilis obuius opposito ense aditum prohibet. Viso territus, in fugam conuertitur, impedito linguæ officio per septem dies. Hic igitur, ut Ibenabem asserit, certatim conueniunt omne auium genus, tum nubes & uenti ex omnibus mundi partibus, postremo & cœtus angelici pro educatione infantis altercantes. Dicebant enim se aues commodiores esse nutrimento infantis, pro eo quod diuersis fructibus cōgerendis faciles sint. Dicebant uenti, Imò nos potius, qui totius mundi odoribus eum replere possumus. Dicebant nubes, Quinimo nos cōmodissime, quibus omnium aquarum dulcedinem ministrare prōptum est. Indignati angeli aiunt: Ad quid hic nobis hæc cura superfit? Litem compescuit uox diuina, dicens: Non auferetur manibus hominum. Nam beata ubera, quæ fuget: beatæ manus, quibus tractabitur: Beata domus, & cubile eius. Iniunxitq; Deus curam hanc et officium Halimę filiæ Ducib Azadi. Cuius rei causam & ordinem Halima ipsa exponit, dicens: Anno siquidem eo tota Arabum regione fame pereunte, ego grauida tanto grauius uiuebam, quanto sterilia rura quærendis uitæ suffragijs peragrare minus ualebam. Producebam tamen utcunque uitam, sufficientem campestribus quibusq; herbiculis, nō mihi magis anxia quàm fœtui, gratias agens per omnia Deo. Peperi tandem, nec longe post partum ecce in uisione somniantem me uir ad flumen perducit lacte candidius, melle dulcius, croco suauius, butyro blandius: unde bibere iubet, unde implear lacte & beneficio. Cumq; bibissem, monet denuò. Cumque bibissem, cogit tertiò. Post hæc conuersus in me, Nosti ne me, ait? Respondi, Non. Tunc ille, Ego sum (inquit) Gratia, quam agere Deo nō intermisisti, in omni affectione tua. Mando igitur, ut Mecham pergas. Inuenies enim illic gratiam, & ampla beneficia: unde cum integro splendore tanquam plenilunium redibis, omniaq; hæc silentio seruabis. Tunc manu sua pectus meum tangens ait: I, cum gratia Dei, det tibi & lactis abūdantiam & beneficiorum. His expergefacta, plenam me & integram reperi, lacte ex uberibus meis in modū canalis profluente: idq; eo nempe tempore, cum tota propemodum gens Arabum fame periret. Attenuante namq; mane corporum & habitudo & color immutata erāt. Gemebat omnis domus, nec audiebātur per uicos nisi tanquam ægrotantium uoces. Deerant & lachrymæ intensa siccitate. Nec mirum. omnis enim tellus arida, omni uirore carebat. Arbores† ne de floribus,

Ibenabem citatur.

Certamen de Machumetis educatione, maius quàm de patria Homeri.

Halima nutrix Machumeti.

Gratia.

Ne, pro nō solū uerumetiam.

bus, imò etiam frondibus nudæ. Ipſi etiam montes & ſyluæ gramina ignorabant. Inter hæc, hiſq; ſimilia, me ſubita commutatione & habitudine plenam, & colore integram, mirandum, omnis populus accurrit, id ualde ſtupentes, quod cum externo die fame cõſumpta nec homo uiderer, hodierno delicijs affluens uiderer filia regis. Itaq; die quodam ego & plures aliæ cum in partem Mechæ, ut ſolebamus, quærendis graminibus exiuiſſemus, audiuimus ſemel omnes præconem uociferantem, quod Deus altiſſimus & benedictus per totum illum annum ab oriente uſque ad occidentem interdixerit omnem partum, tam hominum quàm dæmonum, cauſa unius qui natus eſt Malchorais. Ipſe ſol diei, & luna noctis. Accurrite ergo mulieres de Benizat, & inuenietis filios nutriendos. His auditis reuertuntur omnes, qui ſemel mecum audierunt, ut cum maritis ſuis conferrent de uerbo, quod audierant. Inſtituunt iter Mecha. Ego cum marito meo aſinam ſedens, poſtrema egredior. Dumq; pergo, audio aluum aſinæ † mutu greſſus dah dah reſonante, utpote potu inundante ſine cibo. Inter hæc maritus increpat, ut acceleremus: quoniam præceſſerunt omnes. Audio ſimul omnibus ex locis uocem Hamen hamen ô Halime. Coniugem appello, Non audis, quæ audio? Ille, Quid audiam? Inſana es, aut paues. Vrget aſellam ſtimulo. Illa imbecillis uix mouebatur. Peruenimus è monte in uallem. Et ecce uir, in manu ſua telum ſplendidum, quo percutiens aſinam ſuper uentrem, ait, Perge iam ô Halima cum pace & ſalute ad effectum uiſionis tuæ. Præcepit mihi Dominus, ut cuſtodiam te ab omni homine malo, & omni ſpiritu maligno. Appello coniugem, Audis ne & uides, quæ audio & uideo? Ille, Quid habes pauida? Tecum eſto. Audiam ne & uideam, ubi nec uox ſonat, nec corpus adeſt? Impellit aſinam. Illa ictu uiri reſtituta facillime proſilijt: ita quidem, ut alias omnes, quæ longe præceſſerant, nos facile conſequeremur. Peruenimus mane prope Mecham ad duo milliaria. Hic ego feſſa conſidens, maritum præmitto, ammonitione uocis quam audieram, ad domum Abdalmutalib. Interea omnes alias accerſiuerat Abdalmutalib, omnesq; repudiarat infans. Vnde reuerſæ omnes iam inuenerant, quod quæſierant. Solus ſupereſt filius Abdalla, & ego ſola. Interea perueni & ego, audio que præconem, quem iecerat Abdalmutalib: Si ſuperſtes eſt alia de mulieribus Benizat, ueniat. Et ueni, & reſpiciens Abdalmutalib rogat, Cuias eſt? Reſpondeo, de † renizat. Et ille, Quod tibi nomen? Ego, Halima. Hic ille, Papæ bath beth, inquit, Zaad & Helin † rõ omnia in una reſponſione: Eſt mihi nepos orphanus, nomine Machumet, qui iã omnes alias repudiauit. Veni uidere. Faciam, inquam, ſi prius cõiugem conſuluerim. Et ille, Ne obteſtor, offenſa recedas. Ego, nequaquam. Maritus recipere conſuluit. Interrupit fratruelis meus, qui unà nobiſcum aduenerat, quid mihi uelim, ut orphanũ penuriæ domus meæ adijciã. Ego cõceſſione mariti nec immemor uiſionis, infantẽ poſtulo. Exhilarata eſt facies audientis. Acceptaq; manu, deducit ad penetralia. Intranti aſſurgens mater infantis Emina, cultu & forma ſplendens ut lucifer, ait: Grates & gratias. Tibi ô Halima datur infans, ſuper eum oratio Dei & ſalus. Inuolutus ſyndone laneo lacte candidiore, muſto ſuauiore: ſubtus interula ſerica uiridis blandiſſima, reſupinus dormiens mellitum attingens. Expergefacio. Aperiens oculos, arriſit. Ex ore lux emicat

Deus edicto uetuit oẽm partũ.

Malchorais. Alchorais.

Forte, inter.

Vox congratulationis.

Benizat. Al. ſecundo.

Machumet orphanus, quippe poſthumus.

uſq;

usque in cœlum. Stupens faciem eius operio, per horam deinde mammillas præbeo. Recepit dexteram. Nam Ibenabez ait, sinistram eum collegæ suo, filio nutricis, nomine Daram, reliquisse. Recepto igitur infante, cum ad coniugem redirem, ait, Halima, respiciens uidi inclinato eum capite humiliari ablato infanti. Et dicebat, Gaude Halima. Nec enim ulla nostrarum cum tanto beneficio reuertitur. Mandauit autem mater, ne Mecha discederem, antequam consilium eius audirem. Quod expectans transacto triduo, nocte quarta forte, ut fit, expergiscor. Et respiciens uideo uirum uiridi perlucido indutum, ad caput infantis sedentem, oculis frontem paruuli continue repetentem. Suauiter excito coniugem, ut miraculum uideat.

Ille uidens susurrantem conspicit, & silentio rem seruari monet. Transactis itaque diebus, cum reditum omnes pararent, procedimus & nos. Cumque consedissem asinam, præbet maritus paruulum. Procumbit asina, tanquam adorando. Suscepto consurgit, & subleuato capite præcurrit omnes, qui iam præcesserant. Et cum uiderent, admirantes rogant: Hæccine est asina tua, per deos ô Halima? quam nudiustertius totiens releuari uidimus? Respondi, hæc ipsa, hæc ipsa. Asina tanquam pro se respondens, & in uerba humana prorumpens, alta uoce proclamat: Sic me Deus ex pereunte refecit, ex morte in uitam restituit. O si sciretis, quis est, quem defero. Hic est, inquit, sigillum prophetarum, Dominus nunciorum, melior prioribus, amicus Dei omnipotentis. Quid plura? Perueni ante alias omnes: omnisq; fortuna mea ita commutata est, ut non solum domus mea, uerum omnis uicinia fortunæ meæ fauorem senserit. Ita ergo educatus est, ita creuit, ut nullus unquam nutrientem molestijs infestarit. Factum que est, ut cum puer iam inter pueros lusum iret, & rediret, die quodam lusu rediens, interrogat dicens, Vbi sunt fratres mei? ô mater, cum eos hic non uideam? Respondi, abesse ad pascua, nec ante uesperum redituros. Cœpit flere, dolens, quod ipse cum eis non ierit. Solata sum, promittens. Mane facto, appositis quæ & solis terrori & oculis fascinantibus opponuntur, puerum cum filijs meis ad pascua mitto. Sic que multis diebus facto, ecce die quodam uenit accurrens filius meus Danira, ualido clamore totam domum terrens: Accurrite: nec enim fratrem meum Machumet, nisi mortuum inuenietis. Territus pater quærit, quid nam acciderit. Ille tres uiros puerum è medio sociorum arreptum in montem eleuasse, aperto que uentre totum euisceraſſe ait. Accurrimus amentes, inuenimus que ut dixerat in monte illæsum. Tum rogamus queruli, quid nam acciderit? Ille quasi terrefactus, Tres (inquit) uiri de pascuis arreptum huc eleuarunt. Quorum primus à pectore usque ad umbilicum nihil lædens aperuit, aperta que uiscera niue lauit. Succedens secundus, cor per medium scidit, & è medio granum nigrum eripiens, abiecit dicens, Hæc est portio diaboli. Tertius loca extergens, me ut fueram, & sum restituit. Quo facto me in una libræ lance posuerunt, in altera decem uiros, & iterum partis meæ pondus uicit. Sic facto, Sinite, inquit unus: Nec enim innumerabilis hominum multitudo huic æqui pendere posset. Oculisq; mihi in capite & fronte datis, abeunt. Et ecce digito assignans, ait, Abeuntes nónne uidetis? Hicq; tanquam febre percussus, intremuit. Tremulũ solliciti diuino, quoniã uicinum

Asina Machumeti se inclinat.

Asina loqtur, testimoniũ reddẽs Machũeti.

Superstitio.

Danira filius Halimæ, collactaneus Machumeti.

Machũet puer euisceratus & repurgatus.

Machũet multis præpõderat. Quod uerũ est, sano intellectu.

Auguriũ adhibitum Machumeto.

habebamus,adducimus. Cui cum rem expoſuiſſemus, ab ipſo audire uelle ait. Ille ab initio rem omnem per ordinem pandit. Aurem diuinus attentus præbet. Vix dum finierat: Et ecce aruſpex inflammatus ſpiritu, iniectis manibus arripit puerum, & adſtringens exclamat: Hunc credite,ſi ſuperſtitem dimittimus,ruinam omnis fidei & religionis noſtræ patimur. Pro turba deorum accurrite io populi, ſi quos deorum ſacra mouent:nec tantam diuinitatis cladem patientes,me potius cum ipſo pariter perimite. Hic ego uehementer irruens,puerum eripio. Domumq; reducto conſulit omnis uicinia, ut ab ſolitaria educatione puerum parentibus reddam. Credito conſilio,cum puero Mecham tendo. Cumq; per maiorem portam intrarem,in introitu portæ ſenatus conſederat. Hic & ego cum audiendo cauſas conſediſſem,puero ante me collocato, ſubitò inter manus meas puer euanuit. Exclamo territa, quis nam ſubduxerit,aut ſit:ubi uiſus fuerit:Omnes uidiſſe negant:clamantem dementiæ potius & furoris increpantes. Ingemino miſerandas uoces, lachrymis profluens. Audientes plangentem,ſolatio accurrunt. Dumq; circumſtant, adſtitit ſenex tremulus, ferula ſubnixus, monens ut Abhabel reſponſum quæram. Cui cum reſpondiſſem oſ.* dos ne pro eo rogem fruſtra quem ipſi adeò ſuſpectum habent,ait. Sequere ergo me, ſi tu deſperas: Ego pro te orabo. Sequor. Ingreſſus itaque ſenex incuruatur Abel principi,ſicq; ſocijs dijs per gyrum datis oſculis, manibus & genibus Abel ſupplicat pro puero Machumet filio Abdalla,filij Abdalmutalib. Hic ipſe Abel, omnisq; illic adſtantium & multitudo contremiſcens intonat: Nos ne ſtulte ſenex infeſtare uenis,eum nominans,qui in ruinam noſtram natus eſt? Abi hinc male ſane. Ita ne te fenium alienauit, ut tui oblitus aliena tractes? Hinc ego, ingeminato dolore anxia recedo, cogitans, ut ante rumorem ego prior ad Abdalmutalib occupem,aggredior. Ille ut audiuit, uehementi furore concitus,ualido clamore totam urbem commouet. Arreptoq; gladio: Quoniã, inquit, inuidia mihi nepotem ademit,ego hodie tãtam cædem in Alchoraïs conficiam, quanta nullis audita ſæculis: aut integram mihi uindictam reddat, ut ſaltem iram abundantia ſanguinis ſatiet. Affluit turba magnatum & plebis. pauideq; trementibus alijs,procedentes principes ſolantur, dicentes: ut quid hic domine rex? Nónne equorum curſu totam prouinciam luſtrare poſſumus,ne ullus ſuperſit locus,qui abſcõditum retineat? Sic facto, fruſtra fatigati redeunt. Rex impatiens templum ingreditur,ut ſaltem deorum munere amiſſum recuperet. Audit interea præconem cœlitus clamitantem, iuxta fluuium Tahene ſub arbore heremi reperiendum. Proſiliunt rapidi:inueneruntq; puerum,cum gaudio & exultatione magna reducunt.

Machumet hoſtis deorum.

Senatus in porta. Quo looo cauſas antiquitus actas eſſe, patet in Iob & Moſe.

Querela deorum uidentium per Machumet ſe deſtruendos.

Ego regijs muneribus diues, læta domum cum gratiarum actione rediui.&c.

Incipit

INCIPIT CHRONICA MENDOSA ET RIDICVLOSA SARRACENORVM.

Libellus iſte de uitis Machumetis & ſucceſſorum eius, etſi non integer eſt, quod colligi poteſt ex primo libro Cribrationis Alcorani Nicolai de Cuſa: non tamen ingratus erit ſtudioſis, dum integrum nanciſci liceat. Oſtendit autem initia & peßimas artes, quibus imperium Machumeticum eſt conditum. quædam etiam, quæ lectioni Alcorani accõmoda ſunt.

IN creationis ſuæ primordio Deus, manu propria quatuor cõdidit, prout multorũ Arabũ, cæterorũq; Saracenorũ plurimum teſtimoniũ perhibet, & authoritas aſſerit. Ego uero Latinus interpres, eorũ nomina ſilẽtio cõmendaui. Vt em̃ à latinitatis regulis prorſus ſunt aliena, ſic illi licet diligẽter adnotata, penitus manerẽt frugis omnis expertia: Niſi quis uerborũ prolixitatem, & foliorũ augmentum, fructum extimet. Creauit igit̃ primò calamũ, per cuius officiũ ad mundi finẽ ab ipſius initio cuncta præno tentur: Secundò, protoplaſtũ primum Adã: Tertiò, thronũ: Quartò, paradiſum. Ad Adæ quidem plaſmationẽ pugno ſuo Deus puluerem multicolorẽ collegit. Vnde quædã hominis in diuidua albedine, quædã nigredine, quædam colore medio: quædã item malicia, quædã bonitate, ſic cæteris qualitatibus participant. Propheta Machumetus Arabes alloquens, ait: Vos generationes LXX. naſcendo ſecutę ſunt: Omnibus gẽtibus probitate bonitateq; præcellitis. Subſequenter & ipſe perhibuit, Deũ homini nomen impoſuiſſe, priuſq; crearetur. Eiuſdem eſt, quod fœtus in aluo materna per XL dies ſperma perſeuerat. Illud XL diebus ſequentibus in coagulũ ſanguineũ cõdenſat̃. Vnde carnis fœtus corporis lineamenta ſuſcipiens, in diebus XL ſuccedentibus format̃. Illi tandem quadragenario dierũ numero ſequente, angelus à Deo mittitur, ut animã inſpiret illi, quatuorq; neceſſaria præſcribat, uidelicet quo uictu, quo uitæ termino, qua ſorte fruet̃. Vnde per Deum, præter quem nõ eſt Deus, inter dãnandũ quẽpiã & paradiſum intercapedo ſolũ cubitalis ex operatiõis ſuæ meritis appareat, neceſſario redibit ad opera, quæ ab angelo præſcripta illũ in ignẽ detrudẽt. Huius q̃q; cõuerſa ſiue cõuerſionẽ pãdat.

Aliquid differentiæ inter Arabes & Saracenos.

Quatuor deus principio creauit, calamum, Adã, thronum, paradiſum.

Arabes oẽs gentes præcellunt bonitate. quod olim Perſæ ſibi arrogabant.

Formatio hominis in utero.

Anima inſpiratur ab angelo.

Fatum.

Spacia quidẽ temporũ inter patres noſtros primæuos, tũ inter ſe tũ inter ſuos ſucceſſores habita ita dinumerat. Adã præceſſit Noë per MCCXLII annos. Poſt Noë quidẽ uenit Abrahã, annis MLXXX. Inter Abrahã autem & Moyſen uoluti ſunt anni DXV. Inter Moyſen & Dauid, D. & LXIX. Inter Dauid & Chriſtũ, mille CCCL. Inter Chriſtũ & Machumetum, tandẽ DC. & XX. Sciendũ eſt quidem, quoniã exceptis prophetis cæterarũ gẽtium, inter Moyſen & Chriſtũ de filijs Iſraël facti ſunt prophetæ M. Inter Chriſtũ autẽ & Machumetum quatuor. Ex prædictis itaq; inter Adam & Machumetum, colligitur numerus annorũ quinq; milliũ CCCCXXVI. Notandũ itẽ, quod Chriſti mater Maria, cuius totam uitã LXII anni mẽſi ſunt, poſt ipſum quinquẽnĳ ſpacio ſuperſtes extitit. Super Adam defunctũ Seth, Gabriele iubente, XCV orationes fudit. Cum dies aũt hodierna numerum orando quinarium ſeruet, ſciẽdum eſt, orationes quinq; factas fuiſſe propter Adam hominem, XC uero propter ipſum patrem & ducem omnium gentium. Fuit quidem & eſt orationis initium, alla uuaackbar, id eſt, Deus & omnium maximus,

De temporibus rationes falſas ponit pleraſq;.

Iſraëlitarũ prophetæ mille inter Moſen & Chriſtum.

Mariæ uita annorũ LXII. quæ V. annis poſt Chriſti aſcenſum.

Numerus prophetarum.

mus. Sciendū eſt, omniū prophetarum numerū eſſe centū XX millia: legatorum autem diulnitus miſſorū gentibus prædicatur CCCXV. Horū quinq; fuerunt Hebræi, uidelicet Adam, Seth, Eſdrik, Noë, Abrahā. Arabes quoq; quinq; fuerunt, ſcilicet Huth, Schale, Iſmaël, Schaib, Machumetus. Leges tamen optime prædicauerunt, tum uiribus atque potentijs tulerunt. Propheta primus Iudæorū Moyſes extitit, Chriſtus ultimus. Eſt item ſcitu dignū, quod prophetis cœlitus miſſi ſunt libri CIIII. Quorū L. dati ſunt Seth, Moyſi teſtamētum, Chriſto Euangeliū, Machumeto Alchorā. Omnium gentiū ſapientiſſimæ ſunt quatuor, uidelicet Arabes, Perſæ, Romani, & Iudæi. His namq; cæteræ collatæ nihil cenſentur. Cum quidā cui per ſomniū apparuit Machumetus, gradū obtinens ſextum cuiuſdā celſi loci ſeptem gradibus diſtincti, illud reuelaſſet ipſi, tale propheta reſponſum edidit: Locus ille mundum deſignat, ſuorum graduū numerus mundi ſpaciū, uidelicet VII millia annos. In quorum ſexto millenario ego uenio: poſt quē non eſt alius propheta uenturus. Finem quidem mundi propinquū clarificabit ortus ſolaris in occidente, & occaſus in oriente. Sciendum item, quoniā cum Noë tres filios habuerit, ſcilicet Sem, Cham, & Iaphet, ex Sem proceſſerunt utiles, boni uiri, uidelicet Arabes, Romani, & Perſæ. De Cham item bonitate uiri præditi, ſcilicet Aethiopes, Alhabaes, & Aegyptij. Orti autem ſunt ex Iaphet † Obog & Magog, cæteræq; gentes in Deum minime credentes. Propheta quæſitus, quando præceptum eſt ipſum fieri prophetam? Reſpondit, inter corporis Adæ creationem, animæq; ſuæ inſpirationem. In filijs Himael Deus ſibi præelegit Kyuem, & in filijs Kyuem Choraſc, & in illius filijs Heſim: Inter eiuſdem filios Machumetum præelegit, & præamauit. Eius quidem generatio totius ſimpliciter fornicationis expers, ex Adam legitimē proceſſit uſque ad ipſum naturalem illius egreſſum ab aluo materna. Illiq; naſcenti Deus lucem quandam impoſuit, Choraſc uidelicet, quæ (uelut plures perhibent) duobus millibus annis ante plaſmationem Adæ manibus creatoris inhærens, ipſum adorauit, ſicut & angeli. Hanc deinceps ab ipſo Deo creante Adam, illius coſtis incluſam, ſicut in terram, ipſe detulit. Eandem item Deus in arca Noë coſtis miſit. Ipſam itidem ſuſcepit diuinitus Abraham, in ignē proijciendus. Conſequenter quoq; uentres illa maternas ſemine uiciſſitudinis ingrediens, ad Machumetum orientem peruenit, ipſum illuminans. Cuius hæc eſt generatio.

Horū prophetarū crebra eſt mentio in Alcoran.

Chriſtus ultimus Iudæorum propheta.

Libri ſacri.

Gentes ſapientiſſimæ.

Machūet ſexto millenario mūdi uenit.

Origines populorum falſæ, ut Gen. 10. &c.

Gog.

Propheta in libello hoc pro Machūet ponitur, per antonomaſiam.

De iſta luce in natalibus Machumeti.

** In Fortalicio fidei, ex libro generationis Mahurit talis eſt ſucceſſio.*

Iſmaël, Cedar, Hamel, Tebich, Hameſſa, Adech, Adue, Adne, Mahak, Niſar, Muzar, Alien, Emoſera, Melich, Vain, Luue, Galibem, Caph, Mirrha, Coidai, Abdemenoph, Abdemutaliph, Abdalla, Machomet.

SEQVITVR GENERATIO MACHVMETI.

MAchumetum quidem genuit Abdalla, qui fuit filius Abdalmutalif: qui fuit Adamanef: qui fuit Facien: qui fuit Kaleph: qui fuit Morta: qui fuit *Kabni: qui fuit Lunay: qui fuit Paliff: q fuit Phaſce: qui fuit Melich: qui fuit Anaſcere: qui fuit Chinene: qui fuit Hudhaifa: qui fuit Mudicita: qui fuit Yiges: qui fuit Mudhar: qui fuit Schaad: qui fuit Aadiren: qui fuit Abhimaiſta: qui fuit Niſca: qui fuit Celif: qui fuit Amir: qui fuit Amubaſcar: qui fuit Acaba: qui fuit Abhuen: qui fuit Almucaien: qui fuit Numhib: qui fuit Kaab: qui fuit Thebit: qui fuit Iſmaël: qui fuit Abrahæ: qui fuit Ydriff: qui fuit Staron: qui fuit Hut: qui fuit Felech: qui fuit Amer: qui fuit Farcaſtad: qui fuit Sem: qui fuit Noë: qui fuit Lemich: qui fuit Almuta Vuaslak: qui fuit Annaſt: qui fuit Kanok: qui fuit Bard: qui

Non poſſūt barbara illa nomina recte inſtaurari ſine libris Arabicis, nec etiam multum in his momenti eſt ſitum.

qui fuit Belchil, qui fuit Chamen, qui fuit Anuſc, qui fuit Seth, qui fuit Adæ protoplaſti. Huius quidem generationis ſeries ſic ex ordine paterni ſanguinis proceſſit. Matrem illius Eminam, genuit Azohaar filia Veheb. Quam genuit Abdemilef. Abdemilef autem natus eſt ex Azoharata, filio Kileff. A' quo primum naturæ generis utriuſque parentis ſui coniungunt̃ur. Natus quidem circumciſus & hilaris prodiens ex aluo materna, die lunæ duodecima die menſis rabe, primo anno, anno Elfil poſt eius initium, ſexageſima die eiuſdem idem Elfil, Anno uiceſimoquinto fundatum eſt Alkaba: anno uero quadrageſimo Machumet propheta datus eſt. Elfil autẽ ille ſecum adiutorem ducens, Abruatam filium Iacum regis Alhabaſc in medio Almuharam Mecham profunditus atq; profectus dirutum Alkaba, ut ſic iram ſuam ſaturaret, uindicta grauiſſima ſumenda ob plenum pudore factum, uidelicet egeſtionem cuiuſdam ciuis Mechenſis, in templo ab Elfil ipſo fundato, in cuius medio caſulam ſimilem Alkaba apud Mecham circuiendam peregrinantibus ædificauit, cum exercituum ſuorum uniuerſo ferè numero contritus eſt, & in partes minutas quaſi grana frumenti redactus. Iniectu lapidum nigrorum ab auibus multimodis diuinitus miſſis, uindicatum ſcelus illud. Machumet quidem poſt ſeptem dies ab ortu ſuo nutrici traditur. Pater in Yetrib animam expirauit. Quò deinceps mater ſua cum illius tota pecunia ſimul & altrice puerum ferens, ipſum auunculis ſuis cuſtoditum & educatum tradidit. Finitis autem annis quatuor ab ortu, mater inde rediens, Mecham in itinere præoccupata migrauit. Puer itaque à nutrice ſua commiſſus auo ſuo, ſcilicet Abdaalmutalif, ipſum patronum & alitorem beniuolum ſortitus eſt octo annorum ſpacio. Seraphim quoque per terminum ſemper auditus, nunquam uero uiſus, ſibi curam atque cuſtodiam impendebat. Cui conſequenter Gabriel archangelus datus eſt cuſtos per uigintinouem annos. Ille quidem annorum quadraginta legem à Gabriele ſibi commiſſo ſuſcipiens, per triennium illam omnibus, præter admodum paucos, ſcilicet credentes, occuluit. Emenſis autem XVIII menſibus à tẽpore quo ſui factores illũ ducem atq; primatẽ ſtatuerunt, à Gabriele archãgelo Hieruſalẽ ductus, ab eodem eſt illic in cœlũ ſubleuatus. Vnde ad terrã facto deſcenſu, ſocijſq; ſibi iunctis, uidelicet Eubogara, et Alí, ac Zaid, profectus Athaiff publice docuit, cõmuniter perhibens, ſe prophetam eſſe. Indeq; Mecham reuerſus eſt. Annis tamen decem uelut gyrouagus nũc hac nunc illac gradiens, quocunq; ſcilicet ſpes aliquos ad Deum legemq; cõuertendi duxit eum, procul dubio pollicentẽ paradiſum cõuerſis, ferè nihil ironiæ ridiculiq; unquã geſſit, in deficienter tamen & efficaciter inſiſtens. Vnde ſingulis in domibus eam allexit. Tandẽ in loco ſui comitatus Alabem turbã LXX uirorũ iam per eum cõuerſorũ, cõquerentem eũ tãto labore torqueri, prædicationisq; latentis cura tabeſcere, cũ iam potẽs eſſet legẽ uiribus inferre, uenientẽ aſpiciens, à comite ſuo pertimeſcente quæſitus, quid nã eſſet illa cohors? Inquit illam ſuæ legis eſſe, nequaq; ulterius hic paſſuros, ſed legem manu collata illo aduentus ſui potente conſtanter affirmabat, & legem uiribus illaturos: cum iam nulla domus credentis expers maneret. Illis quidem ſic eum conſulentibus, quid ſua uoluntas diſponeret? Inquit ille: Mea quidẽ uoluntas exigit, uos mãdata legis penitus exequi, & ſibi in diuitijs ac pauperate conniui: Et uos alterna firmaq; dilectione quaſi filiali, uel propria perfrui;

Pater illius fuit Hayop.

Mors parentũ Machumet.

Angeli cuſtodes Machũeti.

De hoc uaniſſimũ cõmentũ in libro Halmahereig. Summatim autẽ refertur à Richardo in Cõfutatione Alcoran. Subintrauit ut uulpes, et clàm operatus eſt myſteriũ iniquitatis donec cõfirmatis partibus exiſtimauit ſe ui aliqd poſſe. Doctrina Machumet uerbo. Nã in animo cogitauit amplius ainẽ ſibi cõparare: ut Alcorã ſatis docet.

frui: Et à uobis nullatenus alienas uxores fornicatoriè reſpici: uos item à mà lis abſtinere, & illa prohibere, bona perſuadere, & perpetrare: Et in Dei nomine lites peragendo, metum uimq; inferendo circa paſcha decimi diei dulhega leges inferere ſummo deſiderio. Vobisq; pro talibus operibus paradiſum uere promitto. Vnde Zaid filius Zuzara fidem ſumpſit prophetæ, ſibi fidem ſuam mutuo tradens, cæteriq; ſimiliter auxilium illi fortiter gerendi. Mecham itaq; profectus, ſecum ducẽs Eubocarã, & Ali, atq; Zaid, & Thalha, ac Bibel conuerti, ſuæq; legis mandata ſequi fecit. Comen & Zaid, & Talha, ac Azubair, cæterosq; tot, quod numerum quadragenarium impleuerunt, cum Aomar, qui gladium ſuum euaginans Deum iurauit, ſe nullatenus ultra paſſurum diuinam inuocationem legisq; ſuæ celebrationem occulte fieri. Viribus enim notatur ſuæ uiam fortis armatus inuenit: Enſisq; timor ſæpius plus quàm rationis amor efficit. Deinceps ergo armatę fortisq; manus uiribus propheta confiſus, aperte multa cum audacia prædicauit, cũ enſe, cum ore proficiens. Deoq; iubente cum exercitu Yetrib aggreſſus eſt. Ipſe quidem & Eubocara Yetrib tendentes, cæterisq; uiſis exire præter Ali depoſitorum cuſtodem, ut illis redditis eum ſequeretur, admonet. Fauri, cauernam ingreſſi, per trium noctium duorumq; dierum ſpacium ibi morati ſunt. Quo duobus ſibi camelis adductis, ab Amer & Abdala, inde minabat perrexerunt. Vbi noctis dieiq; mora conſumpta, quendam ſcilicet Aomar adibant: Cum quo quadriduana mora peracta, Ietrib uadentes, illam ingreſſi ſunt feria ſecunda, die duodecima rabe primi. Vbi bonorum multitudine conuerſorum perenni conſtipatus, ſeptendecim menſibus non alias quàm centum uerſus Hieruſalem orationes fudit. Deinde ab ipſo Deo caſtigatus, orando uerſus Alkaba faciem ſuam uertebat.

Enſis ſæpe plus quàm ratio efficit. Qui gladium accipit, gladio peribit.

QVALITER EXPVGNATA MECHA VIOlenter legem ſuam impoſuit, & in prophetam ſimul & in regem eleuatus ſit, & de tota uita eius uſque ad mortem.

Primũ prælium Machumet apud Mecham.

ROmodam igitur die XIII. feria VI. anno ſecundo poſt exitum ſuum à Mecha, eiusq; derelictum, uel poſt eius biennium ſeu triennium, ut placet Abbohut, certamen certauit primum. Secundum autem, die Albandara ſeu Zeabb, anno quarto, ſeu quinto ſecundum alios, peregit. Anno quidem ſexto in menſe dulcada* apre albudembie pugnauit. Anno uero ſeptimo, in quo ſuam peregrinationem Romadàm Mecham expugnauit: ubi per XV. noctes moram impendẽs, orationes deuote fudit. Inde profectus Hunaim, gentem Illiche Vezin menſis Schauuel medio repertam deuicit. Vnde multa trophæi ſpolia ſumpta uiritim diuiſit. Conſequenter ciues Tharf obſedit menſtruo ſpacio. Vnde fatigatus abſq; captione diſcedens, Ietrib uſq; peruenit. Mechæ deinceps dominio ditauit Azeib, qui ſecundum quoſdam eodẽ anno uidelicet octauo, Arabibus, alijsq; multis Saracenis comitatus, Mechã peregrinando petijt. Fuit autem eodem anno præfectus Mechæ Moaad filius Gadel manu prophetæ, ut Alchoran iuraq; tenendo in pecuniarum diuiſione morte ueniente doceret. Anno quidem octauo, menſe Raieb, Machumet cum exercitu ſuo Tamhich profectus, templum uſq; in diem hodiernum durabile conſtituit. Illic ab ipſo quidem miſſi Zalid, & Meluuelid, ad Alozaida filium Almathaliff regem Aliendel, illum ſibi tributarium effectũ

in

in regno ſuo dimiſerunt. Machumet Iechibrit reuerſus, Eubocharam miſit Mechã, iniungens, ut cũ gente ſua peregrinationẽ faceret, & edicens, ne qs ulterius nudus illic egrederet, nec quiſpiã præter hoies ſuæ legis intromitteret. Et ſi tunc, anno uidelicet X. credentium tantũ populus acceſſit. Eodẽ etiam anno reges circũquaqꝫ cirtis ſuis admonuit, & ad legem ſuã beniuole ſuſcepit. Direxit itẽ nuncios ſuos cũ eadem admonitiõe, ad regem Perſarum, uidelicet Rezre, Abdalha. Miſit q̃qꝫ Dechera filium Aaiſa, ad Romanorum imperatorẽ. Et Aomar filium Alaſci, ad regẽ cinne: & Alale, ad imperantem duobus fretis: & Animarata filiũ Mumaia, ad regem Aethiopiæ: Achaub filium Rabea, ad Iabala regẽ Heſthẽ: & Stuna, ad Alũkaritz, regem ſcilicet Alexandriæ. Eodẽ item anno in prædicta peregrinatione Dulchada quinqꝫ diebus reſiduis Machumet Mecham ueniens, diemqꝫ feſtũ expectãs, hoĩbus publice leges atqꝫ iura mõſtrauit. Vnde Ietrib reuerſus, ubi per totũ Dulcheia, reſiduũ anni ſcilicet XI. terminũ, & ſequẽter per totã almuhara atqꝫ Saphar permanſit. Vbi feria ſecũda mẽſis rabe primi XII die, in quarto ſcilicet Ietrib primũ ingreſſus eſt, uitam expirauit. Illius igit̃ † alhigerã integre decẽne ſpacium menſum eſt. Sũmopere quiſqꝫ diligenter attendat, oẽm hoĩem ineuitabiliter morti ſuccumbere. Loco quem Deus ſuæ ſepulturæ præelegit, in domo Aiſcæ mulieris ſuæ, filiæ Eubocare, qua teſte per morbum cardiacum obĩit, ſepulchrũ in loco ſuæ dormitiõis, ubi die adhuc hodierna tẽplum uidetur, ex laterib. coctilibus ſibi ſtratũ eſt in quo corpus ſuũ eſt conditum, tribus albis pãnis inuolutum, ubi nec peplum affuit, nec interula. Quidã quæſiti, cuius ætatis eſſet, illi phibebãt, ipſius mẽtum raris canis albeſcere. Illã tamen caniciem mentum muſto cæteriſqꝫ perũctum occuluit. Aly quidẽ à quibuſdã interrogatus de illius qualitatibus, reſpõdebat, illum habuiſſe caput immenſum, faciẽ albedinis & ruboris innati participem, barbã prolixã, pedes optimæ cõpoſitionis atqꝫ coloris. Gradiendo quidẽ aquę fluxũ ab alto in imum imitabatur. Idem ipſe aſſerit, ſe nũqꝫ uidiſſe quẽqꝫ tanto decore taliqꝫ forma præditũ. Eius quippe facies oĩm gentium faciebus luce præfuit. Nec minus cordis benignitate magnanimitateqꝫ ualuit. Vnde quadã die equo currens ſella carente apud Ietrid, cum hoĩes illius caſum timerent ob equi curſus impetum, nimiũqꝫ turbarẽt, ille ſecurus inquit, Aequoris ſimilẽ inueni. Cũ illi ꝓponenti Romano imperatori chartã mittere, diceretur, ipſum minime literis adhibiturũ niſi ſigillatis, annulũ argenteũ ſigilli formã habentem fieri iuſſit, & eidem inſculpi, Machumet nuncius Dei. Apud ipſum quidẽ eandem dignitatem obtinuit Teidẽ filius Kakiz, quam apud regem iuſticiarius. Scriptores ſui fuerunt Zaidz filius Thebit, & Inoaypha filius Effitu. Exercitus XIX eduxit. Bis peregrinatus eſt. In Dulhada Mechã quater uiſitauit. Anno quoqꝫ ſequẽte in Dulcada ſemel, & in eodẽ menſe uice ſecũda, cũ prædã adductam de Humani diſtribuit. Tertioqꝫ in cõſimili menſe peregrinationem efficiens, Mecham aduenit. Suæ quidẽ uitæ ſpaciũ LXIII anni menſi ſunt. Perhibuit poſt illum autẽ XII ex natione Choraſc ſui uice poſituros. Quorũ primus, uidelicet Eubokare, uita breuis erit. Secundus autem Arabs erit optimus, molendini quidem dominus, ſcilicet Aomar filius Alathab, uitam longã ducturus. Tandem ob iuſtitiã perimetur. Propheta uiſum ſuum ad Ademen uergens, illũ ſic affatus eſt: Si tibi Deus camiſiã induerit, nunqꝫ tuæ uoluntati parens auferre coneris. Sin autẽ, per Deum cuius manibus in-

t tereſt

Ietrib.

Legationes circummittens ad principes imitat ad ſuam ſuperſtitionem.

Alhigerã, id eſt, regnũ Machu X. annorum.

Forma Machumet.

Benignus & magnanimus.

Titulus Machumet in finitis partibus modeſtior uicariorũ Chriſti.

XIX expeditiones ſuſcepit.

Actas Machumeti.

tereſt anima noſtra, nõ erit camelo trãſitus per acus foramẽ difficilior, quã tibi ingreſſus in paradiſum. Ipſe quoq; teſtatus ſuæ legis præcepta, omniũq; ſequentium prælatorum conſtanter atq; diligenter obſeruari uſq; ad finem XII. uicariorum ſuorum decoraſſe. Maximæ quidem turbæ ſecutæ illum, ſic locutus, domumq; reuerſus, quærentiq; rerum euentus poſt illos XII. ille reſpondit: Contrarietates contrarietates. Ac ei dicunt: Abdalla filius Monoz interrogatus, inde perhibuit prophetam affirmaſſe XII. ſuorum poſt ſe dominaturos, ſecũdum morem & numerũ ſubditorũ Moyſi. Machumet hortũ quendã ingreſſus, ſuo clienti familiari, uidelicet Neg iniunxit, quatenus percutientem portam extrinſecus introduceret, duplicique gaudio lætificaret dicens: quoniã poſt me populũ meum reget, & paradiſum præmiũ ſuſcipiet. Ille igitur præceptũ Dei ſui properãs perficere, Eubokarã extrinſecus repertũ nimium exhilarat. Secundo quoq; domini ſui iuſſu Aomar percutientẽ introducens inquit, Poſt Eubokarã regnabis, & paradiſum poſſidebis. Tertio uero percutienti ſcilicet Odmẽ, ſeruiẽs prædictus ore prophetæ monitus ait, poſt Aomar regni gubernacula ſortieris, & per cædem uita priuaberis. Ille quidem introgreſſus, hoc audito moleſtus prophetam curioſiſſime cõuenit: Poſt tuæ legis profeſſionem nec me mendacio pollui, neq; membrum uirile cum dextra tetigi. Reſpondens autem propheta, ſic proculdubio futurũ affirmauit. Cuius ſententia eſt, Nullũ prælatum ingreſſurũ paradiſum, niſi populo ſibi cõmiſſo optime præerit, prout ſibi diſpoſuerit. Omnis quidẽ X. hominum regimini præſidens, ad iudiciũ manibus mento ſtricte ſuppoſitis ueniet. Quas libere ſemouere ſibi licebit, ſi regendo iuſtitiam exercuerit. Sin autem, immotæ manebunt, uſquequo cunctorum iudicium terminetur. Omnis exauditor mei, Deum exauditorem inueniet. Hoc q; de uicarijs meis penitus cenſendum. Vnde nec ipſe Deus exaudiet, non audientes me, ſeu meos. Ipſe propheta ſemel in templo fuit prædicans. Inquit, Si quilibet Aethiops ſeu captiuus uobis præpoſitus fuerit, illum ſicut me diligenter audite. Omnium hominum Choraſc boni bonos, maliq; malos imitabuntur. Meæ quoq; legis dignitas et obſeruatio perſeuerabit, quamdiu de Choraſc XX ſuperſtites erunt. Mei quoq; ſucceſſores habitu uiliſſimo potientur, uſque ad triginta annos. Vltra uero ornatibus gaudebunt, atq; ſuperbia. Sciendum item, omni prophetæ quatuor conſiliatores eſſe datos, duos ſcilicet cœleſtes, ſicut huic Michaëlem & Gabriëlem: duosq; terreſtres, quales ſunt Eubokara & Aomar. Aſſerebat quidem Moaxi filius, Ocſin ſe audiſſe prophetam dicentem, quod illi de Coraſc præ cæteris inſtituta gubernacula tractabant: Poſt mortem tamen omnia præcepta legis obſeruent, iuraq; peragant ex doctrina Eubokarę & Aomar. Illius item prænunciatum eſt ore, poſt ſe triginta duos ſubſequi, Deoq; ſibi mendacium impoſituros. Quorum unus, ſcilicet Alaſuued, rex erit Chanaa, ubi ſubtiliſſimum eſt artificium pannorum ſericorum. Alius quidem, ſcilicet Muſthaleime, regno cui nomen † Aliemania, dominabitur.

Nullus prælatus paradiſum ingredietur, niſi populo ſuo bene præerit.

Obedientia.

Vaticiniũ Machumetis de luxu & ſuperbia poſterorum.

Quatuor cõſiliarij ſingulis prophetis.

Forte Aliemoma, ut infrius.

DE SVCCESSORE EIVS EVBOCARA.

COmmuni igitur aſſenſu prophetæ præſagium comitante, regni gubernacula legisq; curam ſuſcepit Eubokara, cui cognomen Abdalla. Huius autem pater fuit Odmẽ, filius Amir: Amir autem genitus ex Amara, filio Kaab. Kaab autem fuit filius Zaid, filij Thaib, qui genitus eſt ex Murra. In quo

Vocatur etiam Ebuberk, & Enpokora, etc.

quo eius atq; prophetæ † nõ concurrunt. Mater quidem eius Celine, cui cognomen Oamalasair. Illa autem genuit Kathriam, filium Amace: qui fuit natus Kaab. Kaab quidem genitus est ex Zaid, filio Kaib, filio Morræ. Sublimationis quidem illius die mortis prophetæ celebratæ principes extiterũt, Bestie, & Aomar, & Bobaida fauore. Ipse quidem eleuatus, impugnando malos & incredulos ad legem conuertit: quam ipse penitus more prophetæ tum firmiter obseruauit, tum cæteros hoc idem facere coëgit. Mendaces aũt prædictos, scilicet Almustai, Hileme, & Holesuued peremit, & Aliemoma in suam seruitutem redegit: dolosumq; Talha captiuauit. Vnde nec quis illi resistere quiuit. Eius color subniger extitit: statura mediocris: barba rara atque prolixa. Fuit quidem & macilentus, manus † aichuina, tingere solitus. Phtisis ipsum cõsumendo, per XV. dierum spacium infestans, mortẽ * illutit illi. Super quẽ duobus pãnis inuolutũ orationibus fusis ore† domar, iuxta prophetã sepultus est: Qui anno alhigere & III menses ac XIII dies est priuatus uita. Propheta Deum exorans inquit, Tu Deus genti misericordiam atque protectionem præbe, per Eubokaram & Aomar in lege firmissimam.

† *Naturæ, uel natiuitates.*

† *Nõ possum cõiectare quid scriptum sit.*

* *Intulit.*

† *Aomar.*

SEQVITVR de Aomar, successore Eubocare.

AOmar cõsequenter legem, & diligentem curã legis administrauit. Ille quidem patrem habuit Alhata, filiũ Alphail, quẽ genuit Abdalore filius Reia, filij Adij, geniti ex Kaab. A' quo rami generis illius atq; prophetæ prodeunt. Natus autem ex matre Khacuna filia Oscib, quem genuit Almughira, filius Abdalla. Illum autem genuit Aomar, filius Maktum. Ille quidem, sicut Eubokara, primitus nutu prophetæ sublimatus, legem indeficienter obseruauit: populum sapienter uirtuosèq; rexit: numerosis exercitibus multas suæ potentiæ terras subiugauit. Ipsius iussu ob ritum sunt congregati ter scripti: At scriptores pro modo sui meriti remunerati. Ipse rursus primo singulis templis orationes sic in mense Romodan fieri præcepit, & ordinauit, ut mense completo totus Alchoran perlegeretur. Annulum gessit prius habitum à propheta, consequenter ab Eubokara. Scriptores eius fuerunt Abdalla, & Zaid filius Thebit. Ipse quidem longus extitit, subniger, caluus, barbam habens raram, & semper albedine tinctam, manu quoduis opus optime peragens. Interfecit eum tamen captiuus Almigira. Vitam suam mensi sunt sexagintatres anni. Iuxta prophetam & Eubokaram sepulturam sortitus est. Annis singulis Mecham peregrinatus est. Morbo grauatus, uitæ termino ueniente præcepit, ut communi consilio sui loco uicé que fungeretur, qui melior dignior que inter septem ab illo præelectos, uidelicet Odinn, Alí, Thalha, Azur, Vbair, Caad, Abdarakem. Qui præcedens, hoc audito, dixit: Regnum ego renuo, sed deliberemus, quis aptior uideatur. Electionis igitur dignitatem Odinem obtinuit, qui C. etiam solis portionem accepit ab Auff filio Abdarakinum. Qui patre iubente, ut de pecunia sua singulis residuis Dobera C. præberet solis, singulis præter Odinem quadraginta contulit. Regnauit quidem Aomar decem annis & sex mensibus, uno die minus. Qui subleuatus decimotertio anno alhigero uitam uigesimoquarto finiuit. Præcepit propheta, ut iuxta eum sepeliretur, ubicunque mortuus. Omnis teste propheta uitam exuens, absque consiliatore bono, more bestiali morte mala perire perhibetur.

Ordinatio de lectione Alcoran.

Optimus regnõ præficiendus.

DE ODMEM, QVI SVCCESSIT AOMAR.

ODmem quarto loco rex constitutus, atque doctor, fuit filius Alphen: qui fuit filius Alaci: qui fuit Vtraien: qui fuit Abdastametz: qui fuit Abdamineff. De quo processerunt huius atque prophetæ genera. Ortus est quidem ex matre Aruua, filia Rabea, filij Abib. Quem genuit Abdastamz, filius Abdamineff. Vnde parentis utriusq; genus effluxit. Iste per triduum ante mortem Aomar generali fauore prælatus statutus, annulum sua manu gessit prophetæ, duorumq; successorum illius. Quo in puteum ex illius insipientis manu lapso, alium iterum argenteum fieri iussit, his literis insculptum: Vel indurabis, uel pœnitebis. Scriptorem habuit Mareuuem filium AlhaKem. Faciem habuit albam, uenustè compositam, staturam mediocrem, barbam prolixam. Ab omnibus uel ante sui conuersionem ad legem, & postea summè dilectus. Qui multum pecuniosus tum ob mercaturam, tum ob sapientiam atq; prudentiam, largus atque munificus in prophetam atque bonos inuentus est, omnesq; sui redituum & tributorum crementum senserunt. Ipse quidem cæterorumq; auxilio Alchoran integritatem collegit primo. Qui post multarum terrarum captionem in Ietrib lectioni uacans, in domo propria, manu maximæ turbæ accurrentis peremptus est. Quem insepultum triduano spacio, deinceps quinque boni uiri noctu uenientes, ipsum latenter sepulturæ commiserunt. Vixit annis octogintasep- 20
ptem, imperauit duodecim annis, una die minus. Propheta quodam in loco lites post eum uenturas prædicens, de quodam illic facie cooperta transeunte dixit: Ille uiam ueritatis non derelinquet. Quem quidam illò profectus agnoscens esse Odmim, indeq; quærens prophetam, an illum intellexisset, respondit: Ita. Propheta quoq; loquendo prosequens inquit: Omnibus meliores Deus meos socios præter prophetas posteros elegit. Quibus tamen omnibus bonis, bonitate præcellunt quatuor, scilicet Eubokara, Aomar, Odmem, & Ali. Ait item, Qui me uidit & credidit, bonam mercedem habebit. Septuplum tamen, qui me non uiso crediderit. Nullus hucusque propheta peremptus est, nisi cuius mortem comitata est cædes septuaginta hominum. 30
Nec successor etiam quisquam eius uicarius, nisi cum quo perempti sunt trigintaquinque. Turba prædicta donum Odmem & ipsum obsidente, quidam uir propinquus exiens, cui nomen Abdalla, filius Aomar, taliter illius impetum atq; furorem mitigare nisus est. Ait enim: Propheta defuncto, & similiter tribus eius sequacibus illius nutu, sicut & Odmem, ut sæpius prædictum est, præelectis, si mortem Odmem affectatis, atque figitis, nobis illo meliorem restituite. Quod, uelut arbitror, uobis occurrere impossibile.

Symbolũ annuli signatorio regis Odmẽ inscriptũ: uel constans eris, uel pœnitebis.

Alcoran collectus.

Impie detortũ ad Machumet uerbũ Christi, Beati qui nõ uiderunt & crediderunt.

Vltio cædis prophetarum.

DE † ALI NEPOTE MACHVMET.

Hali.

HAli consequenter regnum sortitus est. Filius fuit Abithaliff, filij Hescer, quem genuit Abdemineff. Vnde ille atq; propheta deriuati sunt. 40
Mater autem sua dicebatur Fatima, filia Azad, quem genuit Hescem. Die quidem cædis Odmem hic eleuatus est. Multis tamen dissentientibus, & ob hoc Mecham euntibus, fugitiuis ad Aysca filiam Eubokaræ coniugem prophetæ: Cui adhærendo, suo fulciti consilio rebelles effecti sunt. Vnde dies cameli partibus ambabus L. necem plorauit. Discedentes autem inde, Aali reuersus est Alchusa, Aisca uero Ietrib. Tandem Moaxia filius Cephin suo exercitu,

exercitu, similiterq; filius Odmem cum suo, simul cum illo uindicare tendens paternum sanguinem iuxta fluuium † Abforat bella gerentes, de ciuibus & adiutoribus Arachæ propè ciuitatem Aracham conueniunt. Ibiq; quinquagintaquinque diebus contra suos hostes bella gerentes, de illis uigintiquinque morti dederunt, nec sine detrimento suorum. Ex uiris enim Hescem sexagintaquinque animas † spirauerunt. Vnde deinceps utraque parte deliberante, paciq; consulente, omnium assensu communi duo uiri, ex parte uidelicet Aali & ciuium Arachæ Alascari, ex parte Moauui suorumq; Ammara filius Alasci, electi sunt, ut eorum iudicium terminum belis imponens, suis in locis alios bonos atque dignos restitueret. Illis igitur egressis deliberatum ad locum, cui nomen Algendel, Alasceri consilium Aali ab honore suo priuari iudicauit. Alter uero ipsum suo regno firmum affirmat. Sic tamen lite diuisa, nec pace facta, Aali reuersus est Alcupha, Moauuia uero Hescem. Istis deinceps tempore multo manum bello negantibus, sui uicissim homines inter se ter prædando, ter pugnando mala fecerunt. Illis postea Cepham conuenientibus, Aali partem uigintiquinque uirorum protegebant, partem uero Moauuia septuaginta. Aali uero profectus expugnatum Albestera, triginta secum duxit. Istis quidem bellis communis sententia perhibuit, omnes bonam uitam ducentes illic peremptos paradisum possidere. Post illa bella peracta, eis iterum armatis ad bellum, magnis factis exercitibus, Abdarakum filius Mulgem in templo peremit Aali mense romadam, anno Alhigere quadragesimo. Qui post orationem factam super eum ore filij sui Alhatem, ex parte solaris occasus extra uillam Alculpha sepultus est. Vitæ quidem suæ spacium quinquagintaseptem amplexum est. Annis quatuor, mensibus nouem regnauit. Annuli sui sculptura talis erat: Corde deuotus, Deus est meus dominus. Colorem eius subnigredo notabat, staturam breuitas commendabat. Barbam prolixam, brachia & tibias pilosas gestabat. Qui talis apud prophetam hoc perhibentem inuentus est, qualis est Aaron apud Moysen: hoc tamen excepto, quod hunc prophetam nullus propheta sequitur. Prophetæ quoq; sententiam nemo nisi uir bonus diliget, hos quatuor scilicet Eubokaram, & Aomar, ac Odmem, & Aali. Cuius filij, uidelicet Alhatem & Alhuacin, quanto cunctis iuuenibus paradisi præcellunt, tanto superantur à bonitate patris. Cuius fuit sublimatio anno alhigere trigesimo sexto.

Forte Aforat, id est, Euphrates.

† *exspirauerunt.*

DE Alhatem, successore Hali.

ALhatem patre suo defuncto, per Arachæ ciues in regem subleuatus est. Qui natus ex Fatima filia prophetæ, similitudinem prophetæ formamq; repræsentauit. Suus annulus his literis fuit insignitus: Dei solius est exaltatio. Eius scriptor Ouuaidalla manum auxilij cæteris Arachæ sublimatoribus illius confidenter conferens, illum comitatus est pugnaturum contra Moaxia, cum exercitu uenientem de Hescem. Illis igitur coniunctis in Elember, Alhatem exercitus ambos aspiciens, pietate cædis bellicique periculi motus, se manibus Moaxiæ suppossuit, illum sibi præferens. Illis igitur cum utroque exercitu profectis Alcupham, illic Moaxiæ & Alhatem pecuniam pro uelle suo tribunt, transmittentes illum Ietrib. Postea per ipsius manum apud Alcuphe Almughire rege constituto, ipse Moaxia Hecchera reuer-

ſus eſt, ambobus exercitibus comitatus. Alhatem ex hora ſuæ ſublimationis uſq; ad redditionem honoris, quinque menſes et uiginti dies numerauit. De quo ſemel eo præſente ſic propheta locutus eſt: Per puerum iſtum pacem ſuper duos exercitus, quorum alter alterius mortem ſtudebit, Deus conuertet. Pater ſuus, ſcilicet Aali, ſimpliciter ſolis uacans litibus, nunq; peregrinatum iuit. Fuit anno XLV. mortuus in Ietrib, die prima, X die Almuharan, anno Alhigez XLV. Fuit autem natus anno Alligez tertio. Propheta tunc litem faciente, Alhatẽ ob quoddam ſomnium uiſum bellari renuit. Videns enim propheta in ſomnis tenentem manum ſuper thronum Dei, & manum Eubokarę iacentem ſuper humerum prophetæ, & ſuper illius ſcapulas manum Aomar, cuius humerum tenuit manus Odmem, inter quos ipſe cruorem cernens, & cauſam illius quærens, audiuit illis patefacientibus, illum eſſe ſanguinem Odmem, cuius uindictam Deus ipſe requiret.

DE REGNO MOAVVI.

MOauui itaq; filius Cephim, filij Zargar, filij Nuharb, filij Vmaye, filij Aadaſtemus, filij Abdemineff, unde propheta deſcendit: natus ex matre Huid, filia Octebe, filij Rabea, filij Abdaaſteniz, filij Abdamineff. Hic inquã pace firmata, cõmuni fauore ſublimatus, omnia redegit in melius. Ad quem omnes orientales & occidentales confluxerunt, illi parentes. *Annus Aleme.* Annum autem in quo contigit illud, annum alema, id eſt, annum congregationis appellauerunt. Ille quidem iuſtitiæ bonorumq; morum firmiſſimus tutor, mitis, expers iracundiæ, ſapiens, modeſtus in prophetam, omnesq; bonos largifluus. In littore maris Romanorum multa munimina cœpit, & in terra Chriſtianorum multa mirabilia peregit. Erat illius inſcriptum annulo: O Deus, ueniam mihi præbe. Scriptorem habuit Vuabaidalla. Dedit quidem Albeſterum Alkigire, Alcupha ei dempta, & Azed tradita: qui fuit uir bonus, & in utraque urbe prædicta templum fundauit. Fuit autem Moauuie colore candidus, facie uenuſtus, ſtatura mediocris, oculos habens uarios, barbam aſſuetus tingere. Cum Alhima & Alchatin ipſius quondam inſpiciente puteum quendam ore cruentato, per ſpaſmum uita per aliquot dies moleſtata finiuit. Qui poſt orationem factam ſuper eum à filio ſuo Iezid, in Damaſco ſepultus eſt menſe raieb, anno alhigere ſexageſimo. Totam eius uitam menſi ſunt octoginta anni. Regnauit annis nouemdecim, uno die minus. Potens tamen fuit ſuper Heſcem uiginti annis, ante Aomar & Odmem. Secundum prophetæ teſtimonium Algoda terra Damaſci, cæteras terras à Sarracenis habitatas fertilitate ſuperat. Moauui profecto cum Odmem in expeditionem & peregrinationem, quidam dux eorum dixit, poſt Odmem regnabit Hali. Reſpondit alius, Imò qui mulam albam equitat: ſignificans Moauui. Quod etiam conceſſit Hali, percunctatus inde prophetam iam animo ſuo bono dato, bonis hominibus inuitatis, ab illo quidam illum ſic precantem audierunt: O Deus, uoce Moauui ſcribere, & numerare, & illum à malo protege. Propheta nunc ſic ſuos diſcipulos affatus eſt: Cum uos omnes paſtores ſitis, ueſtræ curæ & cuſtodiæ Deus quæſitor exiſtet, qui perſcrutabitur mulierem de cuſtodia domus uiri ſui, ſeruientem de domini pecunia ſui, ſingulos ſimiliter de ſingulis operibus ſuis. Hali quæſitus, cur ſibi ſucceſſorem non elegit, reſpondit: Nolo quidem hic, prophe

tam

tam imitans. Sed si Deus uos dilexerit, uos unanimes faciet, ut uestra delibe-
ratione uir bonus & dignus uobis rex perficiatur. Quidam uir probus testa-
tus se nunquam uidisse meliorem Moauui post prophetam, percunctatus
à quodam alio, an ille de bonitate superasset Eubokaram, respondit: Eubo-
kara fuit melior, sed iste bonus. Huius similitudinem etiam retulit de illo
ad Aomar & Odmem. Moauui primus cum Odmem, alijśque multis uiris
& mulieribus nauigio † Christianorum est ingressus.

Egregium de conferendis magistratibus.

terram.

DE REGNO IEZID.

IEzid filius Moauui, filij Cephin, natus ex Maiocara filia Ietrib, filij Calp,
filij Iohimer. Die obitus sui patris, per quem prius adhuc uiuum electus
est, in regnum accepit populo fauente. Suus annulus has habuit literas:
Deus est Dominus meus. Scriptor suus Amere. Ille quidem morbum
paralyticum, staturam longam habuit. Qui scribens ad Abdalla filium A-
zabair, inquit: Iam tibi missis à me compedibus aureis, & cathenis argen-
teis, illis uinctus ad me festinanter accede. Ille uero rescribens, illi dixit: Tu-
um uerbum me nequaquam emolliet, uel eneruabit, nisi prius lapide se
mollem masticatui præbente. In Harram † ex p cc pleumonia obijt, anno
tricesimoseptimo. Super quem locum Damascus frater eius orationem fe-
cit, & eum terræ commendauit. Regnauit annis tribus, mensibus octo, die-
bus duodecim. Solebat autem dicere: Nemo prælatis & regibus maledicat,
sed ut Deus emendet deuotè postulet, sicut etiam iussit propheta. Quodam
tempore nimium feruido, hominibus in expeditione potantibus atque di-
centibus, Iezib libate pocula ob illius tentorium clausum, impetus uenti su-
perueniens tentorium euulsit. Et sic illum † natari lectioni innotuit. Dice-
bat quoque prophetam præcepisse, subditos omnes patienter obtemperare
suis regibus, siue prælatis, licet malis & flagitiosis. atque dixisse: Misericor-
diam uos consequemini, illi pœnam. Tyrannos igitur uobis prælatos,
licet pecuniæ uestræ corporibusq́ detrimentum inferentes, æquanimiter
sustinete. In diebus eius ciues Alcupha scripserunt Alhiatem filio Dali, pro-
mittentes ei regnum, si à Mecha rediret. Amer autem filius Iezid
illud percipiens, obuius illum deuicit, & in Alcuphe
confinio peremit, die decimo Al-
muharan.

ex peripneumonia.

uacare.

ANNOTATIONES ERVDITI CVIVSDAM ET RECENTIORIS SCRIPTORIS, QVI ALI cubi citat Nicolaum Cusanum, quæ in marginibus Alcorano fuerũt adiectæ. Aliquot etiam capitum argumenta & censuræ.

DEus multis nominibus appellatur in hoc libro, ꝓpter multifariã illius potentiam. Dicit̃ itaq; misericors: quia bonis omnibus bonũ auget, malis omnibus uel pœnã suã minuit, uel æqualem reddit. Dicitur etiã pius: quia cunctos inuocantes exaudit, oibusq; uolentibus subuenit. Dicitur item salus: quia expers est totius detrimenti, et quia saluat, donũq; salutis dat beneficis, qui scilicet in ipsius dextra sedebunt. Dicit̃ fortis, quia nihil est illi graue uel difficile. Nõ iracũdus: sustinet em̃ suos detractores, & sibi malũ imponentes. Dicitur etiã mundus: quia nihil nisi bonũ et honestũ diligit. Dicitur benedictus: uel quia ipse solus est benedictio, uel quia cũcti benedicũt ei. Pater etiã dñs, sed perfectius quàm cæteri: ipse nãq; solus omnibus rebus dñatur. Fides etiã, seu credulitas: sed hęc nomina quibusdã prioribus non assimilantur. omnes em̃ in eum credunt, ipse autem in nullũ. Ipse quoq; firmat omnes, nullus autem eum. Testis: quoniam omnia noscit, omniaq; reuelabit. Fidelis: omne nãq; dictum suum atque promissum efficit, nunquam mentiens, mendacium semper abhorrens. Dicitur etiam tector: multa namq; celat, tegens illa mente sua. Abundans: nullis em̃ indiget, omnia possidens. Largifluus: cũ & ipse tẽporale bonũ, & æternũ tribuit. Cõditor: Ipse namq; solus omnia creat, et nihil † *trcs.* ei est impossibile. Inspector, uel uisor: nihil em̃ latet eum. Propinquus: quia præsens ubiq;. Immensus: continet enim omnia, à nullo cõtentus. Altus: præest enim omnibus, omnibus superior. Patiens: non enim est impetuosus, sed uindictam differt ad tempus. Potens, uel potentiosus: Illi namque cuncta leuia sunt.

Notandũ est legentibus librũ istũ, quod licet Deus ipse, prout Machumetus fingit, dicens se nec unquam legisse, nec literas uidisse, ne putetur ab illo compositus, legem istam manu propria scripsit, prophetæque prænominato tradidit, ut mundo prædicaret eam. Et tamen ipse loquendo, personarum assumit uarietatem. Nunc enim loquitur in persona Dei, nunc prophetæ, nunc bonorum Deum inuocantium, ipsiq; gratias agentium: nonnunquam etiam bonos increpantium, secundum locorum diuersitatem.

Nota quod liber iste Alcoran est summæ apud eos authoritatis: Ita ut quisquis contra aliquem diceret, statim sine mora interficeretur.

Dicunt etiam, quod si quis hunc librum in uita sua millies legere potuerit, quandam mulierem in paradiso habebit, quam paradisitam uocant: miræ, ut ipsi delirant, pulchritudinis & magnitudinis: ita ut supercilia eius tanta sint, quantus est arcus qui apparet in nubibus.

Sciendum autem, quod lingua Arabica maximã cognationẽ habet ad Hebraicam. Vnde & Arabes isti, qui hic Ismaëlitæ uel Saraceni dicuntur, sicut Iudæi à dextra in sinistram, non à sinistra in dextram, sicut nos, scribendo literas ducunt.

Eliph, lem, mim, a, l, m. Has † literas Arabicas in principio libri ponunt, quod sigillum libri dicunt.

Causa uero, quod ab huiusmodi characterе inquiunt: quoniam

eliph,

eliph, & in ordine literarum & in nomine Dei prima est apud eos. Per lem uero maiestas Dei, per mim imperium designatur: ut insinuent Deum omnipotentem, cuius hic nuncius, & huius præcepta.

Azoara Arabice, uultus Latine dicitur. Vnde quod nos capitulum dicimus, illi uocant azoarã. Sicut ẽm uultus maxime notat, quis uel qualis sit homo: sic capitulũ, quid sequens litera dicere uelit. Secundum quosdam azoara oraculum sonat. Illi namque soli iudicium tribuit. Prophetas autem dicit fore patronos & adiutores suorum professorum. AZO. I.

Primũ capitulũ istud breue matrẽ libri dicit ob hoc, quoniam ex eo tota lex originẽ sortitur, & fundamentũ: sicut lex nostra ex oratione dominica. Et est fundamentũ, & initium, & summa omnium orationũ eorum. Azoara primum septem uerba continet. Verba sententias uocat cuiusq; capituli, iuxta quosdã eorum. Licet multi Saraceni dicant, se nescire discernere, quomodo, uel qualiter hæ sententiæ distinguãtur in singulis uersibus. Oratio aũt in libri initio præmissa, quã matrẽ Alcorani uocãt, eo quod principium & finis est orationũ omnium eorũ. Verba sunt Machumeti. Nam per totũ librum nullũ cuiq; uerbũ adscribit, nisi soli Deo colloquenti Machũeto. Misericordi.) In primis ipse Machumet loquitur, quasi exhortans ad agendas gratias creatori: eo quod sibi talẽ legẽ dederit. Nã deinceps per totum librũ quasi Deus loquitur ad ipsum, aliquãdo singulariter, aliquando pluraliter. Aliquando uero personarũ uarietatẽ adsum t, ut quandoq; ipse propheta loquat, quandoq; bon: inuocantes, uel malos increpãtes, secundũ locorũ diuersitatẽ. Hostes Dei Iudæos uocat, quia Christũ propherã optimũ absq; peccato semp uiuentẽ, iustissimũ, & à uirgine natũ absq; reatu suspẽdere uoluerũt. Cui multas cõtumelias intulerũt, & prophetas multos antecedẽtes multis modis penitus afflixerũt, multos etiã morti dederũt. Christianos dicit erroneos tum quia putat illos adorare tres deos, tum imagines. Iudiciũ s. dies. Postre.) dies ultima, qua cuiq; dabitur merces iusta.

Beneuol.) scilicet ut prophetas.

Azoar. 2 Capitulũ de boue ducentorum octogintaquinq; uerborum. Singula cap. de aliqua re, quæ in eo specialiter memorat, appellat. Sicut istud primum, quod idcirco de boue nominatur, quia hic fabulose intexit cuiusdam uaccæ mentionem. Cuius tamẽ rei memoriã in ueteri testamento esse constat: sicuti & multarum fabularũ, quas hic mendose inducit, tam ex nouo quàm ex ueteri testamento penè omnes materias habuit, licet omnia mendacissime narret, sicut Iudęi eum & hæretici docuerunt. In primo capitulo statim orationes & eleemosynas laudat: ut scilicet sub hac quasi boni similitudine, ad sibi credendum incautos alliciat. Et hoc per totum librum nota, quia mira calliditate quando aliquid & impium dicturus est, uel iam dixisse se recolit, mox aliquid boni uel de ieiunio, uel de oratione, uel de laude Dei interserit ita: Sicut post aperiens turpitudinẽ mendacio inescatis, quo ubique plenus.

Domini Iesu.) Hoc dicit propter Christianos, quos mirabili insania putat tres deos credere, quia Christũ & Spiritũ sanctum æquales Deo patri dicunt. Et nota, quod in isto hæresis Arriana reuixit. Manum.) Hic iactat, quasi nullus hominum talem librum facere possit. Paradiso.) Nota quia talem paradisum uitamq; promittit, scilicet carnalium deliciarũ. Quæ fuit antiqua hęresis olim, & in isto nunc peius repululat.

4 Admittis

4 Admittit Alcoran, Christum sequentes præferri omnibus: cum Christus sit omnibus sanctiss. prophetis supraposítus. Ideo subiungit, præ cæteris prębuimus te, ex intentione. Intendit Christo scilicet potius adherendũ: prout late deducit Nicol. Cusanus Card. cap. octauo, in Cribratione Alcorani. 5 De gente Ioachim ducentorum uerborum.

7 Vt cauti & præmuniti (præmoniti legendum) sint in bellis.

8 Quot uxores habere debeãt, & de substantia eis diuidenda, & de multa cura mulierũ. 9 Item de mulierib. Et præcepta quædã stulta, & ut post coitum & egestionem antęq; orent, lauent culum, & cætera uerenda.

10 Cohortationes ad pugnã, & ea quæ sępe solet deliramenta repetit.

11 In qua asserit, nõ occidisse Iudęos Christũ, sed nescio quẽ símilem eius: nec Deum habere filiũ. Itẽ solitas insanias dicit: quod & sæpe facit.

12 Ea quæ solet, repetit more suo: Vana & fabulosa & impia intexit.

13 Christianorũ sacerdotes & p̃sules dicit magis sibi credere. Quod ualde dolendũ est. 14 Hic dicit, non sibi datum à Deo miracula facere, & cætera bona, & friuola, quæ solet.

15 Iterat quæ solet: & fabulæ de Abraham, & quibusdã alijs prophetis.

16 Multiplicat solitas nęnias, & insanias repetit.

17 Hic retexit fabulas infinitas de Adam & Eua, & Belzebub, & prophetis quibusdã inauditis: & de Moyse solita deliramenta, & insanias, & uerba stultissima reiterare nõ cessans, agitante eum spíritu maligno.

18 Eadem quæ solet, deliramenta repetit: pugnas & deprædationes cõtra eos, qui sibi non credunt, incessanter persuadendo.

19 Ea quæ solet repetit, & maxime cohortationes ad pugnam, & ad prædam, & ad rapinam.

20 De solitis nugis, atque mendacijs.

21 Solitis insanijs & mendacijs plena. 22 Continet fabulas & mendacia de Ioseph, nescio ubi inuẽta, & à sacra historia omnino aliena.

23 Solitas fatuitates ineptissimas replicat.

24 Stultitiæ & uanitatis plena.

Nota similitudinem arboris.

25 Solitas fatuitates replicare non cessans. Exig.) Hic dicit diabolũ ex igne creatũ. Plasm.) Replicat fatuitatem, de adoratione Adæ ab angelis.

26 Verba iterũ atq; iterũ replicans stultitiæ atq; insaniæ plenisśima. Exempl. null.) Nota exẽpla, quæ ponit. Mendax.) Hic excusat se nõ esse mẽdacẽ, cũ tamen nihil aliud quàm mendacia ubiq; & per totũ fingit. Latini.) Hic specialiter cõtra Latinos loquitur. Villæ.) Nota parabolam.

27 Seruũ.) te scilicet ô Machumet. Lõginq.) id est, Hierusalẽ. Harã, id est Mechæ. Parente.) Nota de honore parentũ. Ne ponas.) scilicet quod Deus habeat filiũ uel æqualẽ. Oratio.) A mane usq; ad uesperã orationibus incumbendũ est. Licet oẽs.) Si omnes homines & diaboli conuenirent, non possent facere librum símilem Alcoran. Nec filium.) Solitam blasphemiam replicat.

28 Deum habere fil.) Nota impietatem magnã. Adolescent.) Nota quomodo peruertit historiã illã, quæ inuenitur de septẽ dormientibus, & quàm mendaciter & turpiter eã narret. Nihil te fact. firm.) Nota ut nihil affirmet. Parab. de duob.) Nota parabolas stultissimas.

Moyses.) Fabula stultissima de Moyse. Alex.) Nota fabulam de Alexandro ridiculosam.

29 Hic

29 Hic eſt mediũ Alcorãi diabolici. Azoara XXIX. fabulas habet mẽdaciſſimas atq; ſtultiſs. de Ioanne baptiſta, de natiuitate Domini, de Moyſe, de infinitis atq; ridiculoſis †merai, Ioannes.) Nota mendacium impudẽs, & quod nullam omnino ſcripturarũ ſciebat: qui nomen Ioannis & in propheta Hieremia, & in libris Machabeorum præceſſiſſe non nouerat.

Spiritum qui mutar.) Nota, quàm hæretice delirans, uult dicere, nunciũ qui miſſus eſt ad Mariam, ipſum ſpiritum Dei fuiſſe in ſimilitudine hominis, miſerrimus, quid dicat, neſciẽs.

Imprægn.) Nota turpem & mendacem narrationem, atq; hæreticam, de partu uirginis. Mihi quidem orat.) Nota impietatem, quam repetere non ceſſat. Deum filium.) Solitam blaſphemiam replicat. Per alchirna, Locus idolorũ.) quæ deſtruxerat, intelligitur.

30 Stultitiarum, & fabularum, atq; impietatum pleniſſima. Tua ſorore.) Vbiq; mendacia, quæ à diabolo didicerat, repetit etiã cõtra ſcripturã. Noſtris act.) Nota dictũ. Ad uxor ali.) Non ſeruauit hoc præceptum peſſimus ribaldus, quia multorum uxores rapuit.

31 Mendacijs & uanitatibus copioſe referta. Villa.) ſcilicet Mecha, uel quælibet alia. Cibis pot.) ſcilicet ut eſſent fortes fortes, ſi qui pugnãdo intulerunt leges. quod uult dicere de Abrahã, & de Moyſe, ſcilicet quod pugnãdo, & uiolenter cogendo ad legẽ ſuam homines cõpulerunt: ut tali exemplo magis animet eos ad pugnandũ & interficiendũ omnes, qui ei credere nolebãt. Ipſum cõfund.) id eſt, ipſam falſitatem ueritas cõfunderet.

Deum filiũ.) Nota ſolitã impietatẽ. Dauid.) Nota fabulas ſtultiſſimas de Dauide & Salomõe. Martial. indũ.) Dicit inſanus, quod Dauid primus in uenerit artificiũ loricę faciendæ: cũ in ſcriptura ſacra legatur Golias, quẽ ipſe Dauid occidit, habuiſſe loricam.

Mulierũ opt.) Nota dictũ de Chriſto & matre ipſius. De mare Domini uult dicere, ſed impie dicit atq; hæreticè, Deum ſcilicet inſufflaſſe ei animam ſuã neſcio quã. Alchim.) Nota fabulas infinitas, & Alchiramũ prophetam inauditum, quem magis arbitror aliquem fuiſſe diabolum. †Leg. nomẽ.

Prænoſcitur à Deo.) Hoc dicit in excuſationem ſui, qui propheta non erat, niſi diaboli.

32 Variantes leg.) Chriſtianos uariatores legum appellat, uolẽs dicere illos Euãgeliũ corrupiſſe, & ad ſuum libitum cõmutaſſe. Abraha.) Abraham dicit fundaſſe templum Mechæ.

Tibi controuerſ.) Deum ſcilicet cõ temnunt, non te.

33 Caſtitatem.) Nota, & uide caſtitatem diaboli. Aifferdeũ.) Locus paradiſi, quem iſte ſuis promittit. Filiũ mori.) Nota ſtultitiã & impietatẽ ſolitam. Nota hic, de Chriſti et matris ſuę paradiſo. Nos ueritatẽ nũcio.) Nota quàm miſere et ſtulte putat filiũ Dei à nobis quaſi alium Deum intelligi.

34 Vana, ſtulta, impia. Vxorib. impon.) Nota cõpaſſionẽ eius circa mulieres adulterãtes. Male loquent. de mul.) Itẽ cura mulierũ, quas credibile eſt eum rogaſſe, ſicut ſuũ familiariſſimum, ut de eis in Alcorano ſuo loqueretur ſtudioſe, easq; attente commendaret. Domũ ingr.) Nota. Dicit ut nullus ingrediatur domũ niſi ſuam propriã, nõ tamen repente ingrediat: ſed antè aduentu ſuo nunciato: timẽs uidelicet depræhendi cũ uxoribus alienis, quas aſſidue ſcortabat leccator peſſimus. Domibus de.) Nota qualiter ſit orandum. Nubium nigerr.)

Nota ſtultitiam. 35. Vana, ſtulta, & impia. Hath, Them.) Nomina ſuorũ ꝓphetarũ, Intercapedo, eſt

eſt ſpacium inter unam rem & aliam.
36 Nutriui puer.) Nota mendaciũ de Moyſe. Si ceperitis.) Nota, quãta fabuloſitas. Hut.) Nota Hut et Hat ꝓphetas, qui nũq̃ fuerũt. Themuth.) Nota ſuperius iſtum omnes iſtas fabulas induxiſſe: quas iterum repetit, non habens quid dicat. Peſſundauimus) id eſt, conculcauimus.
37 Pauimentum.) Nota inſaniam.
38 Harã, prohibitis à nutritura eius.) Hale licitum ſignificat, Harã illicitũ. Mundanæ petu.) Nota ſtultitiã atq̃ mendacium. Non enim qui bene utitur diuitijs, in futuro ſæculo perdet. Karon.) Nota, quomodo nõ habens quid dicat, ad fabulas Iudæorum cõuertitur: ſicut & ſæpe facit.
39 Imagines.) Hic loquitur contra imagines Dei. Abrah. diues.) Nota paulò ante illum dixiſſe, quod qui dines eſſet in hoc ſæculo, in alio perditus eſſet. Nunc autem dicit, Abrahã diuitẽ in hoc ſæculo, & tamen bonis cõnumerandum. Et hanc eius cõtrarietatem atque ſtultitiam ferè ubique inuenies.
40 Stulta, uana, et impia.
41 Vana, ſtulta, & impia.
42 Vanitatis & fallaciarũ pleniſs. De ſuo ſpiritu inſufflãs.) Deus de ſpiritu ſuo inſufflans Adæ, &c. ubi nota opiniõem ipſius de anima. Incredul. in ign.) Nota, quanta contrarietas. Illum quẽ dixit perpetuo in igne mãſurũ, ſtatim dicit ad Deũ cõuertendũ.
43 Vana, ſtulta, & impia. Tuas muli.) Nota, quanta cura de mulieribus ſuis: quas ad minus XIII. habebat. Viri ſeu fœminę.) Nota, quomodo poſt tantam curam mulierum ſuarum, ſtatim ſermonem facit de caſtitate: ut cooperiat leccitatem ſuam, qui præ cunctis hominibus in mulieres libidine inſaniebat. Tu uirũ à Deo dit.) Hoc dicit propter ſeipſum, introducẽs Deum ſibi loquentem, ut cuiuſdam uxorem, quam ualde amabat, licenter ſtupraret, & poſtea ſibi eam uxorem acciperet, quaſi ex prȩcepto Dei dantis ſibi licentiam ſicut prophetæ ſancto, quã alij nõ habebant: uidelicet ut oẽs adulteri ſint. Tibi mulier.) Nota iterum leccacitatem, quomodo facit ſibi Deum loqui, ut quaſcunq̃ uoluerit, cõſtupret. Nullus prophetæ.) Nota quomodo uult cooperire, & quomodo temperare, quod ſuperius dixerat. Hoc totum propter uxores ſuas dicit, ſicut zelotypus, & adulter peſſimus. Midena.) de tali loco.
44 Vana, ſtulta, & impia.
Salom.) Nota, quanta fabuloſitas de Dauide & Salomone, & quotiens eã reiterat. Corã Deo.) Nota, quàm inſanè & ſtulte loquitur, ſicut dæmoniacus. Miſſus cunct. gentibus.) Hic dicit, quod ſit nuncius ad omnes gẽtes. Homo mag.) Nota, quomodo conſcius ipſe ſibi de ſe putat oĩa dici. Ita enim erat omnino, ſicut dicebat illos dicere de ſe.
45 Vana, ſtulta, & impia.
Alkmer, eſt aliquid uile & modicũ.
46 Leccacitatis plena. In paradiſo lect.) Nota leccacitatem inſanã, & paradiſum, quam promittit ſuis.
48 Dauid.) Nota inſanias fabuloſiſſimas, quæ ſequuntur. Portę parad.) paradiſus Machumet. Hominẽ de lut.) Nota, qualiter iſtam ſuam primam fabulam, quã diu intermiſerat, modo repetit, quid dicat nõ habens.
49 Si Deus fil.) Nota inſaniam ſolitã, & blaſphemiã. Tribus recepta.) Hic uult dicere, quod in uulua uel in matrice mulieris tria ſunt receptacula, ubi formatur homo. Quod ei forſitan aliquis phyſicus dixerat. Octo parilia beſtiarum more ſolito inſipiẽter dicit: cum non ſolum octo, ſed multa parilia beſtiarum fecit Deus. Credentium primũ.) Dicit ſe primum credẽtium. Alcorã falſ. expert.) Imò omnis

nis quodãmodo ueritatis. Exemp.) Nota exemplum.

51 Stulta, uana & friuola. Hic libet à Deo.) Mẽtiris, ſicut penè ubicꝙ.

52 Solitis nugis atcꝙ mendaciſs pleniſſime referta.

63 Stultiſſimis mendaciſs & nugis plena. Chriſto.) Nota de Chriſto, & parabolis ipſius, & de ſolita impietate.

54 Impia atcꝙ ſacrilega.

55 Stulta, uana, et impia. Filiſs Iſ.) Nota hic quid dicat de filiſs Iſraël.

56 Stulta, uana, et impia. Nõ ſum præm.) Dicit hic, ſe neſcire quid ſibi ſuiſcꝙ gerendum ſit. O Deus fac.) Nota ubicꝙ ſtultitiam.

57 Stulta, mẽdax, et impia. 58. Azoarã, oraculũ uel præceptũ. Azoaras ſingulas chartas Alcorani dicit: quas per Gabrielem ſibi à Deo mitti mẽdaciſſime confingebat, non ſimul, ſed paulatim dicens eas ſuper ſe uenire.

59 Diabolica & inſana.

61 Per uent.) Nota, quàm ſtulte iurat, quod ſcriptura eius uera ſit, & quâm inſana iuramenta facit.

62 In.) Nota iterum ſtultam iurationem.

63 Vana, mẽdax, & impia. Subleuatus.) Dicit ſe in cœlum eleuatum, et locutum fuiſſe cum Deo. Vana nomi.) Nomina idolorum, quæ tunc colebant Saraceni, dicentes fœminas ab ipſis eſſe creatas. Qui tũc.) Hoc ſimiliter. Aſcheare.) Nomẽ gentis alicuius, quam fingit, fuiſſe ſicut & alias multas, quæ etiam nunquam fuerunt.

64 Luna.) Aliquod ſignum contigerat in luna: quod dicit per ſe factũ. Themuth.) Nota, quoties iſtas fabulas de Noë, & de Hat, & de Themuth iam iterauit, non habens aliud quid dicat. Camel.) Ecce iterum camelam Themuth, quàm occiderant ei neſcio qui, qui nolebant ei credere. Pſalt.) Cuius pſalterij mentionem facit, neſcio. Sed puto, quod audierat ab aliquo nominari pſalterium, & putat ibi ſcripta eſſe, quæ nũquam audita ſunt.

65 Hermodactyli fructus ſunt palmarũ. Hominem de Celcal.) Nota ſæpe repetitam fatuitatem de angelis. Omnis res mund.) Quàm inſane loquitur ſicut diabolico ſpiritu agitatus. Ignem clariſſ.) Nota quàm ſtultè dicat ignẽ clariſſ. atcꝙ fumoſum. Paradiſ.) De paradiſo ſua, nota plurima.

66 Paradiſ.) Nota, quod huiuſmodi paradiſum ſemper deſcribit & promittit. Diligũt enim Saraceni talia delectamẽta, eſſe ſcilicet ſemper in hortis, inter arbores atque aquas, habere ſecum pulchras mulieres, comedere delicioſe, luxuriari, & cõcumbere indeſinenter.

67 Scitote uitam huiuſ.) Nota bonum dictum. Nullum animal.) Hic loquitur de præſciẽtia. Chriſto.) De Chriſto & euangelio.

68 & 69 Vana, mendax, & impia.

71 Chriſtũ.) De Chriſto, quod prænunciauerit Machumetum, & ipſius nomen expreſſerit. Chriſtus Ieſus.) Iterum de Chriſto.

73 Vaniſſima & impia.

74 Diabolica.

75 Mulierib.) Nota, quanta eſt ei compaſſio circa mulieres.

76 Hic facit ſe increpari quaſi à Deo, quare aliquid de ſuis uxoribus ſuſpicentur: cum ſint ipſæ bonæ, et nõ ſit opus eis aliquid prohibere. Iura iurand.) Quæ iuramẽta coëgerat eas facere, quod Dei fidem ſeruarent. Inſuff.) Nota quod ſæpe repetit de inſufflatione animæ beatæ Mariæ, & quid intelligat ex præcedentibus & ſubſequentibus, diligens lector inquirat.

78 Calam.) Nota fatuum iuramentũ. Iterũ crebro.) Et tu peſſime, qui non ceſſas ſtultiſſima iuramenta facere, de illis es. Alius.) Aduerte lector, ꝙd alius genitiuus in hoc opere pro alterius

terius quasi semper ponitur.

80 Vanissima. Quinquaginta an.) Nota fatuitatem de annis, &c. Mulieres prop.) Aduerte hic pessimũ ribaldum, in facto libidinosum cum uxoribus proprijs.

81 Diabolica.

83 Vanitatis & insaniæ plena. Fraudetur.) id est, scindetur.

85 Mendax, ut suprà. Per diem.) Iuramenta fatua, quæ Deo adscribit.

86 Mendax & uana. Paradis.) De paradiso sua.

87 Per angul.) Nota sæpe stultissima iuramenta, quæ Deo attribuit.

88 Timentes suffic.) De sua paradiso. Optimaq; remunerat.) Mẽtiris, quia maior est, quam Christus in Euãgelio promisit. Angeli.) Prosequitur suam fatuitatem de angelis, quos de igne creatos asserit, & mortuos, & tandem resurrecturos.

93 Paradis.) De paradiso sua.

98 Aliorum autem facies.) De paradiso sua. Illos castig.) Cur ergo præcipis, ut gladio ad tuã legem conuertantur homines: Et si non coactor sed doctor es, cur nõ rationibus ut homo, sed potentia ut bestiæ & animalia bruta homines subijcis? Sed ut mẽdax ubiq; tibimet ipsi contrarius existis.

107 Noctem alchideram uocat, in qua dicebat super se uenisse angelos, & attulisse Alcoran.

108 Librorũ ho.) Librorũ homines & legibus subditos, Christianos uocat et Iudęos. Maxime aũt de Christianis uult dicere, quod ante suũ aduentũ diss sensiões habuerint, & nihil sciuerint: sed ipse attulerit bonam legem, & legerit eis libros benedictos. Deo participiadiung.) Christianos hic maxime notat, putans infœlices, quod tres deos credant.

115 Nunquid.) Hic tangit aliquam fabulam inauditam, ut uideatur dicere mirabilia.

116 Homines Corasch uocabãtur, de quorum progenie ipse erat.

121 Amilcas.) Iste aliquis erat inimicus eius.

122 Deum unum.) Nota impietatem, quam nec in fine tacere potest.

FINIS.

LECTORI STVDIOSO.

Tanta religione ac fide usi sumus in describenda etiam infensissimi Christianæ religionis nostræ inimici lege, ut exemplari primo quod imitari per omnia statueramus, quia deprauatissimum tamen erat, ad duo alia quæ paulopòst amicorum aliquot opera nacti sumus, diligenter collato, & consulto etiam ubi necesse uidebatur Arabico optimè atque emendatissimè scripto, quicquid uel leuiter uariarent illa inter sese, uel cum melior quoque lectio forte animo nostro occurreret, annotandum id qualecunq; esset, atque hic seorsim adijciendum esse operæprecium duxerimus. Itaq; etiam hanc industriam nostram, Christiane lector, æqui boniq; consule.

ANNOTATIONES VARIAE LECTIONIS DIVERSORVM QVATVOR EXEMPLARIVM, quibus in describendo conferendoq; sumus usi: primo numero paginam, altero uersum denotante.

5	Pessimum	Aliàs pessimi	
7	translationem	al. transferri	
16	produxi	al. ex arabico ad latinitatem perduxi.	
24	Hoc ego	al. Hæc ego	
39	Forte legend. Quam si superfluam quidãratus fuerit, quoniã quibus resistere debeant talibus armis muniti, nõ assunt, nouerit, &c. et ita habebat ferè exemplar Latinũ Constãti nopoli scriptũ, quantũ ex lituris cõijcere licuit.		
2 3	peracta	al. parata	
29	siue Isma.	al. & Ism.	
34	Sicq; Deum	al. Sicq; dum	
eod.	trium	al. trinum	
41	Vnde plur.	al. Vnde dom̃ pluraliter	
46	omnis peccati immunem, &c.	al. omnis mendacij atque peccati immunem Mariæ filium	

1 10 putant etiam al. putant. e. leg. enim
21 diaconibus leg. diaconis
25 legend. hanc moderni.
33 inſiſtendo fortè legendum infeſtando
4 15 pthomos al. per thomos legend. per tomos. Nam ſingulas Azoaras, id eſt, uiſiones ad ſe perferri finxit, ut quidam dicunt.
20 propriando In altero exemplari deſunt hæc. al. properando, fortè legend. probando etiam reprobauit
21 Deum al. Dominum
25 uaccinus leg. fatuus
26 niſu al. riſu
29 ac gentis leg. ad gent.
30 uelanit pro, inſanientium ritu blaterat
33 ſed uere al. deeſt uerè
46 primo ſumptam al. patriæ, legendum, patriarchiæ ſumptam eod. legen. Et ſuper hæc
5 1 atque multorum al. atque multorum aliorum libidini patens atq;
2 adiunxit Legendum uidetur, maiorem ſibi uelut exemplo prophetico numerum perditorum adiunxit
10 prædicatio al. prædicando
12 ſomnia al. ſemina
16 uel Saracenorum al. & Sar.
17 tota al. deeſt
29 complebitur leg. complebuntur
30 unum fil. al. uerum. al. uerbum
31 dicendo al. de Deo
40 meritum al. nutum
6 4 fœlicitatem al. diuinitatem
eod. quam rem quam
6 extitit al. extiterit
11 conijciet al. uiciet
18 Et hic leg. hoc
19 eo temp. al. eo adhuc tempore
25 multis uoc. etiam uocatis
34 inquirere inquiremus
35 minimus al. humilis
41 pudor al. dolor
43 ganiret forte garriret
7 12 ſeriò al. ſero
16 greſſum greſſus
19 hucuſq; al. hucuſq; dicam. forte legẽdum, Non dicam quàm pernitioſis
22 noluit leg. uoluit
35 proſui al. profui
36 tamen al. tantum
37 coagmentatum al. commentatum
39 minus tamen alib. minus obnixe
8 12 faſtidium alib. meum faſtid.
24 cuius poſtrema al. iudicium, cuius
9 9 P. Iſta litera nõ eſt aliud niſi paragraphum arabicum. Ita in margine erat annotatum in exemplari altero.
10 annuunt al. amminutis
ſeq; non aliam legem quàm rectam
13 mutantes al. militantes
eod. ſimul incon. al. ſimul & incon.
15 tonitrua al. tonitrus
24 Sin autem, pro ſin minus, ſubinde ponit interpres
29 tamen al. cum
30 nefanda & à Deo al. nefanda & adeò
33 omniſciens al. omnium ſciens
38 ſuæ præ ſuæ ſapientiæ
10 1 ſi hab. al. ſcilicet hab.
9 Sit autem. Sit autem mentis ueſtræ conſtans
17 alius, pro alterius, ſæpiſſime ponit
41 Illis itaq; al. Namq; deſcendentibus
11 7 annoteſceret leg. innoteſceret
10 reddidiſſe leg. redijſſe
19 tamen al. autem
eod. bonam al. bona
21 E uocem al. & uocem
30 parantes. leg. præferentes. al. præſentes
36 P. Cæteris'que al. Moyſi, cæteris'que
43 qui al. qui dicentes, uos nulli niſi libro uobis dato credere ueſtræ legi
12 13 Salomoni al. Solomoni bono pat.
eod. præſagiorum. al. præſtigiorum
22 cœlóque. pro cœlo terræq;, præpoſitione tranſpoſita
26 inuigilate orationibus inuigilate
47 niſi bene al. niſi tantum
13 1 Licet ipſi al. ipſi tuæ, aliàs tantum
14 mediatorem. alib. filium. forte leg. fidum
14 44 quemlibet leg. quolibet
47 eisq; nullum. aliàs deſunt uerba iſta, eisq; &c. uſq;, cum ſectam, &c.
15 19 deriſorum leg. diuiſorum
24 quiſq; pro unuſquiſque
35 ferè ferè uſq; ad
43 nemo nemo niſi uobis
47 multum al. inultum. inde menſe
16 13 uiæ al. me
15 repatriati pro patriæ redditi, ſeu reduces
20 diſcretiones leg. diſcretiores autem
56 Deo uitæ al. Deo omni uitæ
40 diſcretiuis al. diſcretius
17 1 Litium. Litem pro bello ſubinde ponit ſuo more
5 Guerra, Gallicum uocabulum pro bello
6 diſſidentes, al. diffidis pro diſcrepantes
33 emundatis al. emundatæ
39 redimantur leg. reducantur
18 6 pollire leg. polire
20 Ita uos al. itaq; uos
46 imminere al. innumeri
19 20 Ipſe ſcit pro, ſcit præſentia & futura, ſubinde ponitur.
21 comprehendite leg. comprehendente
31 Item qualiter al. âme

20 3 oſtendendo leg. oſtentando
13 cogitationum al. cogit etiam ueſt.
14 tum pecuniæ al. tamen
17 ueniam leg. delictorum ueniam
18 quandoq; leg. quidem
27 ſufficientibus al. ſuis ſubiicientibus
40 rediens al. digrediens
21 19 me al. uel
29 mater, uide annotationes 1 capitis
33 pater al. ipſum
40 multari al. mutariue
22 7 prohiberur al. prohiber
10 deceptare leg. diſceptare uerueris
15 torroris leg. tutoris
22 dator leg. dator & mortificator, cui
46 permitrit forte promittit
23 5 mulieribus leg. mulieribus ſplendidior & mundior
7 Tibi quæ al. qui, leg. Tibiq;
33 eisq; leg. eos qui
36 profligam. leg. profligabo
42 firmũ al. cũ firmũ nullatenus credere uelis
45 ueſtriq; al. noſtriq;
24 13 ſolum al. ſolus
14 agnitis al. tradiris
34 nos al nobis
44 teſte leg. teſtes
46 diuinaq; al. deeſt
25 3 facti ſuam al. facti ſunt
38 tibi leg. tibi ueraciter pateſ.
26 13 ueſtro al. modo
14 prẹmuniti, p prẹmoniti ſubinde ponitur
16 rodunt al. ungues rodunt
20 Induraueritis. Indurare pro perſeuerare aliquoties ponit
29 ſitim al. ſimiliũ. leg. ſimul uel ſimilium.
37 legatum al. ligatum leg. & ipſum legatumq;
40 & pro &c. al. deſunt
27 2 Incubuerint al. ſimiliter & cæteri incubuerint. Iſti quidem &c.
14 item al. igitur
23 obſtinantiam al. abſtinentia leg. obſtinacia
28 4 perpetra pro impetra
eod. conſolens al. conſulens
16 prauis al. praui
28 congregati al. congregari
44 quem leg. quo
46 antecedentes anteced. paratum al. &
2 & ab hac al & ab hac ab iis leg. & ab hac & ab illis
29 43 fœminis al. fraternis
46 rectum al. recte
30 leg. mulier adulterio quatuor &c.
23 leg. ueſtras propter mendacia
30 36 ſpecta al. ſuſpecto leg. ſuſpicione
31 3 ſecretum leg. ſecreta plana uel palàm
9 partis uere al. partus uero datoris libri

32 26 maximo al. maxime
37 Antheut leg. Amotheat
40 quàm effrenes leg. quo effreniores
33 16 leg. propter malos homines
20 leg. præ cæteris ſuadere, ut manus
43 duplicatur leg. duplicabitur
34 17 leg. bonum propter hoc redimat
35 17 leg. namq; ter uel tibi magnus.
27 leg. amorem ſuum retrahit
28 abuiam pro deuiam
31 omnes benefacitẽtes. Ab hoc loco uſq; rem etenim inuoluentes &c. omnia deſiderantur in altero exemplari
43 Sic leg. ſi
36 12 Viri al. P. Viri boni
21 conniti leg. coniuncti
37 3 ſibi ſuiſq; noſtris uel nil ageret. Hæc uerba ſex deſunt alias
9 prius leg. poſt
38 29 perdit al. perdat
39 11 leg. multa uero adhuc
15 al. niſi Deus omnipotens
19 leg. à Deo uero ueniæ
25 prædeſtinatum al. prædeſtinaturum
28 Ingrediemur al. uos ingrediemini
40 ipſum al. Deum
40 5 multum terram leg. multi in terra
8 oppoſitum al. ſuppoſitum
18 P. poſt, &c. Hæc deſunt in altero exemplari uſq; Illos quidem
31 monſtratam al. monſtrauimus
45 effeciſſe leg. effeciſſet
41 6 hæc leg. hoc
17 noſtra al. mea
18 ſimiliter incred. al. ſimul incredulos &
35 marciam leg. inertiam
41 cæteris al. certus
45 obſtinanciam leg obſtinaciam
42 23 perpetrabant al. ſpectabant
47 nitetis leg. nitemini
43 6 Quando al. Et non, leg. Quando non
16 ulterius al. alterius inde
28 alias cehilatim. In Arabico בחירחין שיאבתין קצילחין חאם
45 quæret. uel potius quæſiturum
44 35 uenies al. ueniens
45 23 hic nequaquam legen. hæc uel hoc
35 curia al. iura
41 ad cœlos. al. aut cœlo per ſcalas aſcendere
46 7 aſtruximus leg. deſtruximus
15 ſubita al. ſubito
22 cognoſcatis al. cognoſcitis
47 10 te uſq; leg. uſqquo uerbum aliquod
44 noſtrũm al. ueſtrum
48 2 poſterioribus al. paſtoribus, leg. poſteris
12 ammonere leg. admonere
2 credidiſſe pro credituros fuiſſe
13 annotat al. annoſcat, forte, agnoſcit
27 ut al. ne
29 qua

29 qua — al. Quia
31 calidos — leg. callidos
58 quit — al. quint. leg. quiuit, uel quæſierit
50 30 decolandum — leg. decollandum
51 3 prædicatas — al. prædicans, uel prędictas
15 utilimum — pro utiliſſimum
39 ueſtra — al. noſtra
44 fuerit — al. fuerunt
45 formans — leg foras
46 reditione — leg. redditione
52 13 delectionem — al. detectionem
21 perhibimus — al. phibemus. leg. peribimus
53 9 Bonoq; — al. Bono quoq;
13 ſimliter — al. ſimiliter
54 25 factores. — pro fautores, uel ſectatores
55 8 ſuſtineant — al. ſuſtineat
24 uidentibus — al. ludentibus
56 13 dimittent habent, Ergo — al. demittent. Et pro Ego,
27 diſſerptim — al. diſcerptim
57 1 meus — leg. meos
5 meo — al. modo
6 ſtabulis — al. ſtabilis
12 inquam — al. in quem
59 1 animabus — leg. animalibus
32 ſume — al. ſumme
37 Hæc — al. hic. leg. hæ
60 14 Quoniam — al. Quando
33 perpenderet — al. compræhenderet
61 11 aliud — al. alij
30 increator — leg. in creatura
62 26 munitos — al. inimicos
37 in menſe — leg. immenſæ
63 5 uendiderũt — al. uendiderint. et pro ſunt, ſint
12 timendus — al. timentibus
24 Deum — leg. diem
27 altiorem — al. maiorem
33 Heunami — al. hennaim Arab. חניינין
47 Ozair — Arabice עזיר
64 1 efficiet — al. efficit
18 altiſcens — leg. adſciſcens
27 Quid — al. Quod
28 loquentium — al. loquenti
42 redeuntibus — al. reddentibus
45 ueſtrã nobiſcum — leg noſtrã uero uobiſcũ
47 noſter — al. ueſter
65 6 ſed — leg. ſed ſi
7 retrambuli — pro deſertores
25 conſtructores — al. conſecratores
26 leg. ſimilibus ac incredulis
32 factoribus — al. fratribus. leg fautoribus
40 derelictum — al. delectum
46 beneficia — leg. beneficiaq;
66 2 placita — al. pollicita
22 factoribus — al. fratribus, uel fautoribus
26 enim — al. etenim
45 primis — leg. præmijs al. primus
47 leg. Medinenſium: & pro litem, librum
67 1 bis — al. his

25 contraria — al. gratia. legendum, prohibentes q; contraria
34 uindexq; — al. iudexq; ueſter
68 35 Deum quamtotius, — al. dominum quãto citius. leg. Deũ quantotius, id eſt eueſtigio
69 7 prouectiorem — al. profectiorem. leg. perfectiorem
18 pœnitentem — al. petentem
24 dedecore — leg. dedecere præmendi
28 adſit — al. Abſit
36 Eſt'ne — al. Et
39 hic — leg. hæc
70 13 conſcriptus — al. adſcriptus
26 omni ueſtra — leg. omni uitæ ſubſtantia
31 uergitis — pro torquetis
42 Neſcitis — pro ignorantia
71 20 malis gentibus — leg. mala gerentibus
22 Mezera eſt Aegyptus — מצרים
35 præmunitis — al. præmonuis
72 30 beneficis — al. beneficijs
34 hoc — al. hic
40 firmato — al. confirmato
42 præſidebit — al. poſſidebit
46 iudice — al. uindice
73 6 inuocarent — al. inuocaret
12 A — al. An
13 quomodo — leg. quia Deo cõnumerentur
18 hoc — leg. hic
19 terminetur — al. rimeretur
25 præmuniens — pro præmonens
30 decannos — al. decanos. leg. decauernis
37 interueniens — al. inueniens
74 6 qui — leg. quæ
10 refutabimus — pro reſciemus
17 præmunientes præmouentes — al. præmonientes leg.
27 ueſtri — al. noſtri
76 14 peccamina — al. precamina
30 ſpem — al. ſpe
31 Diſcernentis — al. diſcernentibus hæc
77 33 oſtium — al. hoſtia, uel ad hoſtiam
37 ſeruiens — pro famulo
78 28 hic — al. huc
79 7 perſuaſione perſuaſionum — al. perſuaſionem. leg.
80 4 reuertite — pro reuertimini
9 uſq; — leg. uſquequo
34 Mezara — al. Mezaran, id eſt Aegyptum
81 2 meiq; — al. nunquam
6 iuſtitiã — al. inſcitiã nequanquã reliquiſtis
11 diſcernens — al. diſcerpens
19 meſſes — pro ſegetes
20 diem — leg. diei
43 & teneb. — al. aut tenebræ
47 fabricetis — al. eorum opponitis
82 1 uidet — al uide. leg. uidelicet
4 Redimendo non colligentur. — al. tribuendo redimendo. leg. pro ſe redimendo tribuerent, non colligentur

8	computi		al. compoti
29	prædeceſſorum		al. præceſſorum
83 3	quæq;		al. quem
25	poſteriorum		al. poſterorum
43	uere		al. ferè
84 5	noſtra		al. ueſtra
38	dinumerationis		al. dinumerationes
85 2	Quoniam		al. Quum
5	Alchimiã. Arab.	מן קטרלגין	de uinculis
15	nolentibus		al. uolentibus
19	non minus		leg. nihilo minus
26	geſtabilem		leg. guſtabilem
29	dimittentes		al. emittentes
30	hæredes		al. hæredem
40	ſuaq;		al. ſuisq;
44	quarum quam		pro aliquam
86 15	aliàs		pro aliò
26	Alhigero		Arabice אלחגר
32	immenſo		al. immenſe
35	diſcerptores		leg. diſceptores
47	canidicum		al. cauſidicum
87 45	prædicendo		al. deprecans
89 2	ſyropus		al. ſyrobus
4	ſapientibus		al. à ſcientibus
25	proficuum		leg. proficua. & pro
	Ita		al. Itaque
30	quæremus		al. poſtulabimus
91 6	illis		al. illis deinceps auxiliati
11	forſis		pro forſan, uel fortaſſis
21	computum		al. compotum
22	priuatos		al. primates
28	hocq;		al. hoc
41	alioquin		al. alloquium
92 6	terras	leg. terræ.	& pro applicare
	al.		amplificare
93 2	tuis		al. ſuis
45	amœnam		al. auream
94 33	hoc		al. hic
38	arrachim		al. arrakim
42	ſopitionis		al. ſopitiemus
45	demirationem		al. demonſtrationem
95 10	uidentur		al. uidetur
26	CCCLX		al. CCCIX
27	hæc		al. hic
39	parabolam		al. parabola
40	circumſitos		al. conſitos
44	dolendum		al. delendum
47	quid		leg. quum
96 5	diffluctum		al. defluxum
20	perlegent		al. perleget
97 10	quilibet		al. quidlibet
26	immenſus		al. immiſſus
98 4	minutiſſimum		al. munitiſſimum
47	in hoc		al. ut
99 5	hic		leg. hoc
7	arrutebat		Arab. רטבן ryteban
13	iminebat		al. inemebat. leg. innuebat
21	hic		leg. hoc
28	prædica		al. prædicta
36	al. Te quidem niſi à me receda		dibus &c. uel lapi
100 44	diſtincte		al. diſpectéq;
47	nuncium	al. omniũ. & Alchi	ma קרבן
101 21	attingente		al. obtingente
30	uiſuq; mei		leg. iuſſuq; meo
35	formoſo		pro modeſto
37	quot		al. quod
102 1	exiſtit		al. exſtitit
3	cum ſimile		al. conſimile
13	An tu		al. aut
40	adoptaui		al. præoptaui
41	Aſcemeli		leg. Aſchemeri
47	quotquam		leg. quodquã, pro aliquod
104 21	fictitium		pro figmentum
27	Quotquot		al. Quorumquot
35	Experte		al. expertes
38	quiſquam		pro quicunq;
105 3	continuauimus		al. æſtimauimus
4	quicquam		al. quenquam
5	hominum		leg. hominem
20	quoquam al. quoq;		leg. Quoquam,
	pro aliquo aut quocunq;		
22	quotquã	leg. quodquam	pro quodcũq;
30	Hic'ne	al. Deſunt iſta, leg. hæc'ne ſe=	
	rio ſeu ludicrè locutus, &c.		
41	hic		leg. hoc
106 8	magiſtrum		fortè magiſterium
17	Heſdra	al. Heſora. Arabice	ארדישן
	idreſora		
24	eis		leg. ei
29	diſcrepant		al. diſcerpant
35	tenditis		al. tenderetis
107 5	die		al. dij
8	aberrabit		Aberrare, pro repellere
38	adoratur		al. honoratur
44	Haran		al. Haram
46	hic		leg. hoc
108 23	meſquide		al. meſquidem
36	autem		al. aut
109 9	niſi		pro ſolo, uel duntaxat
12	in credulitate		leg. in incredulitate
22	culicem		al. calicem
40	Alferdeum	al. aifferdeum	legen.
	Alphar deus		
45	VII. operibus. leg. uirorib. uel uiroperib.		
110 1	intinctioni	leg.	fortè inter incommoda
7	hic		leg. hoc
11	Tannor	al. Tamnor. leg.	tannoro
20	humanam		al. mundanam
21	item		leg. iterum
45	prohibente		al. perhibente
111 10	auferemus		leg. auferremus
16	uiuitis		al. initis
44	telluri		al. tellure
112 7	tum corruptus,		al. ramen
10	hic		leg. hoc
20	hic		leg. hoc
30	placitum		al. placidum
	89 tempo=		

113 39 remporibus al. turpibus
21 nutabunt al. mutabunt
36 nocte al. noctem
47 debetur leg. debetur, ipſius officiũ eſt
114 7 pollutarũ al. pollitorũ. leg. interpellatorũ
8 ueſtro. lege noſtro. & Ad al. deeſt
14 uel utrius. al. utriúsue, pro alterutrius
19 libito al. libro
24 miniſtraturo leg. monſtraturo
37 Hæc al. hic
43 hic leg. hæc
115 9 athomi leg. atomi
17 contẽptui. al. contemplũ leg. contẽptim
20 poneremus al. ponemus
26 miræ al. mirè ſubuerſurus
31 diuerteret pro diuertiſſet
116 14 quicquam al. quidem. ead. lin. ueran tes al. uocantes
27 Hæc al. Hij
28 Si leg. Sed
43 intimentur leg. timentur
117 1 noſter al. ueſter
5 cum al. deeſt
26 quod al. quot
29 uiam prauam al. ſunt praua
35 utrunq; al. noſtrumq;
118 25 noſtris al. ueſtris
34 profer al. proferatq; & perfectaq;
19 19 ſunt al. ſint
22 liber illis al. deeſt
23 mimos al. minimos, uel minime
26 ſunt al. ſint
29 ratione al. rationeq; dici
33 foco al. facto. Et pollicitus al. pollicita
33 hic leg. hoc
120 8 qua leg. Quare
30 ſciſcitante al. ſciſcitantem
34 Gyrauit al. generauit, al. Gyrauit. al. ur autem
36 perrempter leg. pertentat
38 Sede al ſedẽ. al. ſede leg. ſede quidẽ ſua
40 aduectam leg. aduecta
42 pauimentum al. peramentum. leg. per pauimentum
47 diſgregatè al. diſgregatæ
2 augurium al. augumini
121 8 Ingenium pro re ingenioſe inuenta & excogitata
27 ambiguiter al. ambigunt, renuunt
40 tandem pro deniq;
122 8 hominibus al. donum
13 hæc al. hic
17 commodus al. commodius
18 præcellens al. præcellentes
19 leg. & exercitibus ſuis
29 Eum al. Cum
39 eſſe al. eſt
41 hoc al. hic
43 attulerit al. attulit

123 8 uerecundæ al. uerecundiæ
11 puellarum al. puellam
20 uel al. illis
26 hale leg. alæ
28 leg. gentiq; ſuæ malæ
38 autem al. aut
43 copia al. copiam
124 16 perferunt al. referunt
21 haram al. horam
44 Karon al. Baron. Arab. קראבין
47 extimes al. extimas
125 3 reſpondebat al. reſpondebit, hic
5 deſtructas al. deſtructos
6 uoluit al. noluit
17 uenturis al uenturus
20 diſcuſſurus al. diffuſiſſimus
29 couniendum al. commerendum. leg. connumerandum
30 hoc al. hic
126 8 uindex al. iudex
9 ueſtrorum al. noſtrorum
19 Vtte al. ullo
127 8 propter al. ſuper
10 Vos al. Nos
29 Chriſtiani. Arab. רום populus Romanus. Sic enim Imperator Conſtantinopolitanus tum uocabatur
32 fert al. fiet
38 mira facient. al. facientium malum
47 & è nobis. al. & nobis fœm. nobiſcum
128 18 quæq; al. quàm. leg. quanquam
23 quæ leg. quanquam
28 fructificat al. fructificet
37 uobis al. nobis, noſtras, noſtris
43 fient al. fiant
45 tandem pro denique
129 10 optime al. optimi
14 uadentes. uendentes al. uendentes. uel deuias
15 ſeu leg. ceu
22 Aluchmen. Arab. Lotmen לקטמאן
28 fomentando pro foueudo
29 biennium al. bigeminum
38 gyromagus leg. gyrouagus, pro erro
41 & cœli abundet &
130 5 quoq; al. quaquam. leg. nullius quoquam, pro nullius prorſum
7 mariñ al. Imarum, leg. marium uel. maris Incauſtum pro atramento ſcriptorio
12 quod al. qui
29 ſpacioſa al. ſpecioſa
30 noſtri al. ueſtri
44 cum leg. quem
131 5 quot al. qui
9 fides al. fines
18 illac al. illas
36 ſuperueniſſent al. ſuperueniſſet
44 certus mortis al. cæcus. Certus mortis, qui putat ſibi mortem imminere

132 5 ſubcubuerunt leg. ſuccubuerunt
13 hæredes al. hæres
20 & ipſum benefaciendi aliàs & deeſt leg. etiam
23 ueſtris al. noſtris
34 quidem al. quidam
40 ueſtriſq; al. noſtriſq;
46 ſe nunciat pro, ipſos habituros
133 1 præſtat al. præſtant
6 ſubcumbere pro concumbere
17 Quærens al. quęrenti, aut quolibet
23 Cumq; al. Cum
32 quóuis pro ubicunq;
38 cauſæ al. cauſa uidetur
134 11 hoc al. hic
18 ueſtris al. noſtris
23 paropſides al. parapſides
25 rariſſime al. rariſſimi
29 Cheib al. Theib. Arab. עיב
32 tamarintas al. tamarintam. uoluit dicere tamoratem. Arabice uidetur Caphura arbor poni, ut medici quidam uocant.
39 quam. al. quàm, pro tantum quantum
45 quia leg. qui
135 1 aduentus al. aduentum
20 dicemus al. cum dicemus
31 cum al. tantum
136 18 inducit al. inducet
19 ueſter al. noſter
20 alkitiner al. alritiner, leg. Alkitmer Arab. קטמירין
32 cõtradictis, id eſt quum eis cõtradiceretur
38 completuram al. completam
43 ſericeas pro ſericas, & Deum. al. ad eum leg. Deum, uel à Deo
137 22 niſum al. uiſum
30 unquam al. nunquam
42 quam pro quantum
44 permittebatur al. permittebat
138 1 ignoratarum, al. ignotarũ. leg generatarũ
9 equituras pro uectũras
25 ſiue al. ſine
27 necquicquam al. nec quotquam
29 qui pro quis
22 accubitati pro ſuffulti
23 placitum al. placidum
26 Quum al. Quoniam
32 nec. leg. ne. Vel, al. uobis
46 Imo, affirmantis, pro ſanè, uel hic ſane
139 2 ſeriem al. ſerie
34 nobis al. uobis
43 ezetus, al. ezecus. leg. ezecum, Arab. אלוסרים ut 54. Et eod. cyros al. cyrros
45 quiddam al. quidam
140 1 corde al. Deo corde puro
2 finis al. ſuus
15 pueri al. purè mitis. al. tu es mitis
28 Alioq; al. Aliena
29 quæ al. quare. & Balen al. Balem
33 Iezin Ieſeſin יאשין
40 in primum. al. In premium, pro primo exiraxit
141 21 uiſum, id eſt, ad uidendum
32 Inhalander, al. inha landet Arab. Dhoalauthed, pro arbore. Arab. סלחנבת
25 computi al. compoti
29 memor es al. memores
32 cauſantibus al. cantibus
37 nobis. al. uobis & pro coniungentes, contingentes
46 pro iuſſu al. permiſſu
142 5 ſubmerſores al. ſubuerſores
6 computo al. compoto, & pro nobis. uobis
8 mihi al. inde
22 igneum al. ignium
143 12 ſumpta al. ſumptam
13 ueſter al. noſter
17 dicturum al. dictorem
18 deſiſtite al. deſtitite
144 33 qua. leg. quæ ſæpius ab illo deriſa
36 hoc al. hic
145 10 ſonitu al. ſonitum
32 per al. Poſt
146 6 uindex al. iudex grauiſſimos
10 Haaran, Hemen האמין
32 Hem, al. Heum, leg. Hemen
147 2 infumus al. infirmos
29 iuuentute al. iuuentutem mediam
30 pereunt al. peremit
148 39 potiti al. poſiti
14 ſic al. ſicut
18 incumbet al. Incumbent
34 punimus leg. puniuimus
149 39 ueſtris al. noſtris
3 ueſtri al. noſtræ leg. ueſtri
150 13 adhærete al. adhærente
15 perficiens al proficiens
27 properantur al. proërrantur. leg. properant
151 24 reſpondentes al. reſpondente
43 uobis leg. nobis. & pro tenderetur. leg. tenderent
152 1 ponentium al. potentium
7 nos leg. uos
30 Socius hodie legendum
36 gentiq; al. gentiſq;
153 7 ueniens al. adueniens
25 Imò. puto pro uerum, nos ſcimus.
154 15 Tuba. Arab. תרנא uel apiculo uariae
10 תתבא thethone, uel Thethobe
155 5 leg. uoluntatis, aut uoluntatum
21 hoc al. hic
23 obliuiſcor al. obliuiſcar
156 5 hoc al. hic
6 neq; me. al. uiæ ueniſſe cum hic
33 quod al. quid
54 exiſtet

	34	exiſtet	al. extitit
	40	percepto	al. præcepto
157	8	Machumetum	al. Machometum Arab.
		Machmed	
	9	credentes	al. credentibus prauis
	11	litibus	al. in litibus
	20	confundit	al. confudit
	71	dixiſtis	al. dux eſtis
	47	facient	al. faciet
		neque per	al. nequaquam
158	39	credentibus	al. quærentibus
159	13	proſpicientes	al. proſpicitur
	26	procedere	al. præcedere
	32	aliquam	al. aliquem
	33	percepto	al. procepto leg. præcepto
	34	parua. Intelligenda eſt mora	
160	23	nos	al. uos
	24	ſummè	al. ſumma
	25	plicæ	al. plica
	26	Pharaonis.	In Arab. poſt Pharaonem
		Lot ponitur. Eadem linea Tuba. al. Thobba תבע	
	35	quin	leg. quando
	39	limaciter	pro limis oculis
	44	quin	al. quando
161	5	quoquam	pro uſquam
	25	contenti	al. contempti
	27	ueſtris	al. noſtris
	28	ueſtrum	al. noſtrum
	33	ipſos	al. ipſius
162	4	hoc	al. hic
	6	inoleuit	al. uiolauit
	7	diſceſſeris	leg. diſceſſeritis
		ead. lin. deſiſtas	al. reſiſtas
	11	pœna	al. pœno
163	6	noſter	al. ueſter
	39	Acheare	al. Aſcheare Arab. אלשערה & Arab. Almorth phethethe
164	13	Dei	al. adei
	18	illis os	al. illos ducendo
	39	uobis	al. nobis
	41	dicentem	al. dicente
165	4	quid	al. quis
	8	celcal. Arab. צלצל zelzel quod Hebræis & Syris umbram ſignificat	
	24	ante	al. autem
	26	hic	leg. hoc
	30	tapetis	pro tapetijs uel tapetibus
	36	horum	al. hoc al. hic
	44	pentrebit	al. melit leg. tremit uel tremebit
166	2	directos	leg. directè
	20	uobisipſi	al. nos
	25	noſtra uis atque tus, & aquas	al. noſtrum atque uir al. aquam
	29	ſacris	al. ſacrè
167	34	nos	al. uos
168	7	inuocanti	pro uocanti uel innitenti
	17	merito	al. marito
169	10	ſubuendente	al. ſuperbiente
	15	conculcabuntur	al. condalcabuntur leg. conculcabuntur
	18	diligit	al. diliget
	30	ſecueritis	al. ſecuritis
	33	terreſtrijs	al. beſtijs. & exuuijs
	35	Quicquid	al. quicquam
170	4	ſemotim	al. ſeniotim
	6	ſuam	leg. ob ſuam
	27	hoc	al. hic
171	2	eaſq;	leg. eoſq; fideī
	20	diſcrepat.	leg, diſcreparet uel diſſiparet
	24	Machumetus	al. Ahametus
	32	Hoc	al. Hic
	33	ueſtra	al. uiam
172	20	Ad te	al. A te
173	9	ueſtriſq;	al. noſtriſq;
	12	animum	al. omnium
	21	utilimum	pro utiliſſimum
	41	pugnantibus	al. prægnantibus
174	15	obſtinaciter	al. feſtinaciter al. hoſtinaciter
175	1	etiam	al. eſt
	4	uocum	al. focum
	10	quod uobis	al. pro uos
	13	feret	al. ferè
	18	ſibi	pro illi
	25	eijciet	pro eripiet
	27	bonam	al. horam
	47	tamen	al. tantum
176	30	computum	al. compotum
	33	modoq;	al. meoq;
	35	dono	al. donum
	36	nobis	al. uobis
177	22	dicere	al. ducere
	24	confeſtim	al. confeſſa
	34	caſtigauerit. Coniunctiua pro indicatiuis præteritis imperfectis	
178	1	Schuan. Arabice ita ſcribuntur uden, Soaahan, ſaguthe Iehuke. non ponitur autem Iannea	
	26	uir	al. uiri
	37	Tu	al. tuo al. ô
179	1	fraudetur. Arab. monphatirun, ſignificat autem בטר ſyris frangere ac rumpere	
180	1	poſtremè. Eſt aſyndeton ſed legendum poſteriùsue	
	19	exequenter	al. exequuntur
	30	collectos	al. collectis
	31	zelzebil, Arab. שלשבול ſelſebilam	
	46	diſcreturos	al. diſcretores
181	1	findetur. al. fundetur leg. findeī uel ſcindeī	
	24	morita	uel oritur
	26	ueſtræq;	al. noſtroq;
	31	portas	al. porta
	34	quid	pro aliquid
182	2	coactas	al. incoactasq;
	8	Pharaonem ut ipſum. Hæc in altero exemplari omnia deſunt	

Confeſſum

Confessum se Deum esse maximum, indéque semper contradicentem Moysi, quem Deus affatus in loco benedicto, iussit eum adire Pharaonem.

23 stabilem — al. strabilem
15 quidem — al. quidam
21 optabunt — al. optabant
45 inter se — al. inter
183 7 certæq; — al. uestræq;
33 thosnez — al. Thosuz. leg. Thesuimin
184 11 resipuerint — al. respuerint
25 dolorum — al. à dolus
29 Vaca — al. uota
33 nisi uita, &c. Planior erit contrarietas illa, nisi cum uita Nam semel atq; iterum dicit damnatos nec uiuos mortuos
42 sufficente — al. sufficienter
185 2 ante quem — al. antequam
7 Herantis — al. Herantans
8 ermolatori — al. ermolator
27 conquærens — al. conquirens
41 interficiendæ — al. interficiente
186 5 eleemosynarius, pro miti & benefico in egenos
26 commutabit — al. commutabitur
29 impauidam — al. nipandam
28 proficiscens — al. proficiscentes
29 timens — al. timentes
35 alchidera — אלקודר al. kideri
187 6 infœlicitatem — al. infœlicitate
8 anhelo — al. anelo
20 Quando al. Quoniam. et ead. lin. exercuit al. excreuit
26 insequitur — al. consequitur
40 ex — al. &
47 Tibi iam font. Paulo aliter apud Arabes legitur.
188 12 Auileah. al. anileathe, ad lin. quoniam al. quando. leg. quin. Arab. אעגי עבד Eagnei Enhu.
201 5 Kabalacbar — al. Kabalahar
8 post quem — al. postquam
9 Alabez — al. alubez
10 Ezerigi — al. Azerigi
11 Abhalati — al. Alchalachi. ead. lin. Kabalachbar. al. Kabalachor.
15 Iereſab — al. Ieſeſab. in Arab. alcon ietharib
21 probaret. al. proparet — al. propriorit. for te propheraret
24 quasi — al. quàm
25 dominus — al. sonus, dominus inquit
202 36 admonitum — al. ad nutum
42 uero — al. uno
43 continente — al. continentem
203 3 hanc lucem — al. hominem luci nascisturum
5 Leg. Salech autem Argauna
6 Thaod — al. Toad & Tharoch
al. Torach
8 sanctaq; — al. factaq;
17 Aabualrzazim — al. Abualkazim
36 Qua al. quo. leg. qua, pro ubi, ut isto tempore locuti sunt.
42 Alierchamin — al. Alierhamin
204 6 afferres — al. afferens
14 aurem — al. autem
16 Casiber — al. Tasiber uoluit
18 Thebicht — al. Thebit
19 Hamiessa — al. Hamiessa
22 Machit — al. Machat
23 pernitentem — al. prænitentem
26 Sanctumq; — al. factumq;
30 Machara al. Maham. ead. lin. Hœrima al. Horeima
31 Atamram — al. atamrata
34 micantibus — al. micantius
39 posthæc — al. post
40 Primo Luie al. Iumine futuri prophetæ præfulgẽs. Melic autem genuit Falhrem: Falhrem autem
205 10 pergefactus — al. expergefactus
12 Achamet — al. Ahamer
19 arrep amq; — al. arreptaq;
20 Casiber — al. Tasiber
21 in terra — al. interea
22 Abrahat al. Arahat. ead. lin. excitaretur al. excitaret
23 extirparet — al. exstuparet
26 captantes — al. capientes
30 corruscat — al. chorruscat
35 Abraahat — al. Abhraat
43 Abrath — al. Atrahat
206 1 maiorem — al. amor
6 Abrach — al. Abrahat
15 Vehela al. Behelo, & pauloante Bethala
16 Zaoda — al. Zoada
20 producente — fortè, prodeuntem
24 patuit — al. potuit, uel patuerit
26 nescios — al. nescius
28 qui tuens — al. desunt
31 in arras — al. marras
32 Bertam — al. Beream
35 coruscat — al. chorruscat
37 coruscus — al. chorruscus
38 Alathor — al. Alahor
39 filij — al. filiæ
41 mensium — al. mensorum, uel mensarũ
46 frustrabar — pro frustrabatur
47 quiquam — pro aliqui
207 11 actione — al. occasione
15 Azuchri — al. Azuhri
19 uenerit — al. uenit
24 Quamplures — pro complures: ead. lin. al. respuerint
27 dulcheia — al. Dulheia. ead. lin. Arrasia al. Aorasa
33 assignaret, pro iudicaret. & ipse, pro ipsi

34 diebus

34 xij Saabē al. de mēſe Sabeē, id eſt, nono
37 immerſus al. uniuerſis
44 necquicquam al. nequaquam
208 5 an metuis al metus uis, quæ
31 ſaturitate al. ſaturitatem
22 ut iuſta al. ut ubi iuſta. al. ubi iuſta
34 Illo al. Illum
37 manual. manutergm̃ al. munamnu tergio exterſit
45 Alcharam. al. Alch, id eſt uetitum yd & templa. Alchoram al.
209 1 Hæc & al. hic & in
11 certum al. certus
15 adire al. adiret
27 Ducib. al. Dueib
43 idq; eo al. in eo
210 10 Malchorais leg. in Alchorais
41 deducit al. ducit
46 mellitum al. molitum
47 Expergefacio al. expergefacta
211 8 Quod al. Quid
17 releuari al. reuelare
18 hæcipſa al. ſemel ponitur
212 13 fit al. ſic. lege ſcit
16 Abhabel al. ab Habel. leg. Abel
17 os dos al. id ſi deos
24. Hinc al. Huic
36 Tahene al. Tuhene
213 24 eſt al. &
28 inſpiret al. ſpiret
34 habita al. habet
45 fuiſſe al. eſſe
214 4 tamen tum
19 Alhabaes Libes & Obog al. Gog

36 Abdalmutalif Abdalmutalib
215 1 Chamen Chaimen
16 minutas al. imminutas
19 Yetrib alib. Ytrarip, quæ eſt prope Mecham in Arabia.
24 octo annorum al. octo m̃
29 Emenſis al. emeriſis
32 Eubogara ſocer Machum. Eubokara uel Ebubekk
33 communiter conſtanter perhibens
37 unquam al. materiam
42 hic hæc
47 conniui forte communicare
216 8 Comen forte Odmen
12 notatur forte legendũ uoluntatis
42 præfectus al. præſtitus
217 5 cirtis, chartis, id eſt epiſtolis
31 Ietrid Ietrib
40 Humani al. himaim
46 Ademen Odmen
218 1 acus al. alicuius
2 mento al. meto
219 39 Odinem al. Oalmen
220 4 Abdamineff Abdomenef
15 omneſq; al. diſq;
26 poſteros al. poſt
33 propinquus al. proprius
36 figitis facitis
44 fulciti fulti
221 15 ter prædando al. terpidando
28 brachia al. brachiorum tib.
33 iuuenibus al. nmemus
222 7 Alhigez al. Alhigræ

Series Chartarum primi tomi.

α β a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t u.
Omnes terniones.

C
EGIS
ANVM
arum La
pug

Adiec
M

CONFVTATIONES

LEGIS MACHVMETICAE, QVAM VOCANT ALCORANVM, singulari industria ac pietate à doctissimis atq; optimis uiris partim Latinè, partim Græcè, ad impiæ sectæ illius, errorumq; eius impugnationem, & nostræ fidei Christianæ confirmationem olim scriptæ, ac magno studio hinc inde conquisitæ, inq; lucem editæ.

Quorum catalogum uersa pagina continet.

Adiecta quoq; est Lodouici Viuis Valentini, uiri doctissimi, de Mahumete & Alcorano eius Censura, ex Libris ipsius de Veritate fidei Christianæ decerpta, unà cum alijs lectu dignissimis.

Cum gratia & priuilegio Imperiali ad septennium.

CONFVTATIONVM LEGIS MACHVMETICAE,
ſecundo hoc Tomo comprehenſarum Catalogus.

Lodouici Viuis Valentini de Mahomete & Alcorano ipſius Cenſura, è Libris eius de Veritate fidei Chriſtianæ decerpta.

De Mahometo, eiusq; legibus, & Sarracenorum rebus, ex Volaterrano.

Mahumetanorum ſectam omni ratione carere, Commentatiũcula lectu digniſſima, Hieronymo Sauonarola autore.

Diſputatio Chriſtiani eruditiſsimi, qui diu uerſatus eſt apud principem Sarracenorum cum magna dignatione, & Sarraceni ſodalis ipſius, aduerſus doctrinam & flagitia Mahumetis.

Cribrationum Alcorani Libri tres, Reuerendiſs. atq; doctiſsimo D. Nicolao de Cuſa Cardinali autore.

Richardi fratris ord. Prædicatorum, uiri doctiſsimi, Confutatio legis à Mahumete Sarracenis latæ, per Demetriũ Cydoniũ in linguam Græcam translata.

Eadem Richardi Confutatio è Græco rurſus Latinitate donata, Bartholomæo Piceno interprete.

Chriſtianæ fidei Exomologeſis, ſiue Confeſsio, Sarracenis facta, cùm primis quidem pia, & ſpiritum planè Apoſtolicum redolens, Græcè & Latinè, incerto autore.

DE MAHOMETE, ET ALCORANO

IPSIVS, SIVE SARACENORVM LEGE, LODOVICI Viuis Censura, è libris eius de Veritate fidei Christianæ excerpta.

Prima ætate Mahometes fuit pauper, & exercuit latrocinia: tum nactus opulentas nuptias, militauit sub Heraclio imperatore, inter populares suos Arabes. In ea militia occasionem principatus ac potentiæ inuenit. Nam quum Arabes irati Heraclio discessionem ab eo fecissent, hic se ordinibus iratorum militum admiscuit, eorumq; animos aduersus imperatorem exacuit, & in defectione confirmauit. Tum creatus est à parte quadam militum dux Mahumetes, quemadmodum ij solent in omni seditione extolli, qui praua multitudinis consilia comprobant, potentesq; & principes insectantur. Humilitatem generis & uitæ prioris sordes multi in nouo duce aspernabantur. Ipse ut ab illo se contemptu uindicaret, quod est apud stolidam plebem facillimum atq; efficacissimum, diuinitatem suis actibus prætendit, non iam se ducem & principem ferens, militari fauore electum, sed prophetam & nuncium Dei omnipotentis, ut obtentu diuinitatis omnes haberet dicto audientes. Caput uero negotij erat, Deũ misisse primò humano generi Mosen, hinc Christũ IESVM, instructos facultate prodigiorum: homines illis non se præbuisse obsequentes: statuisse Mahumetem mittere sine miraculis, armatum, ut quos non mouissent oracula, cogerent arma: se esse postremum nuncium, nec futurum postea alium, prædictum à Christo in Euangelio, prænunciatum luce admirabili quæ ab Eua per successionem generis in omnes mulieres transierit usq; ad matrem suã, &c. de quibus plura in Alcorano, hoc est lege sua, quam sibi dicit cœlitus traditam, ut communicaret hominibus: in qua est mira eius inconstantia. Aliàs enim dicit, se gentem habere peculiarem, cui sit missus: & neminem intellecturum suum Alcoranum, nisi sit Arabs, aut sciat Arabicè. Aliàs dicit, omnibus se gentibus ferre leges. Præterea nec minus securè infinita mendacia in Alcorano confingit, partim ex Thalmut Iudæorum, quæ tamen ipse magis corrupit, ut de Adã, de Cain & Abel, de prædicatione Nöe, de morte Mosis: de Pharaone, qui iussit sibi ædificium usq; ad cœlum extrui, ut uideret deum Mosis: de Solomone, quod haberet exercitũ hominum dæmonum & auium, ipsum glorificantiũ: de Dauide, cui montes & aues obediebant. Iam quæ sunt aperte planis uerbis in ueteri Testamento explicata, ipse deprauat, & narrat falsò, ut de Mose, de Pharaone, de Gedeone & Saule & Nöe & arca, de Abraham & Lot, de Ioseph. De nouo autem Testamento narrat falsò natalem Domini, & de Ioanne baptista, &c. Nec solum de utroq; Testamento tam licenter mentitur, sed & de historijs gentium. Alexandro ait tributam à Deo scientiam rerum omnium. Quis unquam id tradidit inter tot Latinos scriptores & Græcos, qui illius uitã & res gestas memoriæ mandarunt? Fieri profectò non potest, ut Mahumetes legerit utrunq; Testamentũ. Nam & si ego de illo pessime sentio, non tamen arbitror fuisse tam excordem, ut sic aperte mutaret & detorqueret, quæ nihil ipsi oberat integra relinquere. in quibus etiamsi fuisset error, non tamen erat is tanti, ut diuina correctione indigeret. Sed de utroq; Testamento partim ipse fando audierat nonnulla, quæ praue retinuerat: partim Christiani & Iudæi persuaserant sic habere. Itaq; ea scripsit, per quæ manifestò uanitas & imperitia illius se patefaceret, & ueritas esset ad percipiendum non difficilis. Nec ipse quid sit euangelium nouerat: quanquam sæpe dicit Christo esse datum librum euangelium à Deo. Nullum librum Deus dedit Christo, nec ipse euangelium scripsit, sed lætissimum nuncium attulit generi humano, reconciliationem fieri hominis cum Deo, & placatam iram Dei, cessare ultionem, reditum ad gratiam patêre: quo nullus est nuncius melior. Euangelium enim bona est annunciatio. Eiusdem notæ est & illud, quod ait Dauidi missum esse psalterij librum, quum ille sigillatim psalmos composuerit, & cecinerit Domino. At quo ore, quanta impu-

dentia, quasi nihil mutasset, Si quid (inquit) dubitatis in his, quærite ab ijs qui librum legerunt ante nos, quærite ab ijs qui legem & euangelium legerunt: hoc est, à Iudæis & Christianis. Hunc tu putes uel frontem habuisse, uel cor? Necesse est uel illum nihil legisse, sed quæ accepisset ab alijs, habuisse pro indubitatis, in quo eius tarditas & socordia ostenditur: uel si quid legit & nouit, non proiectæ solum & profligatæ, sed dementissimæ est impudentiæ, eos pro se testes adducere, quorũ testimonio sciat se condemnatum iri. Profectò alterum necesse est: uel ipsam beluam fuisse, uel eos quibus loquebatur habuisse pro beluis. Plura de Alcorani & Mahumetis erroribus, nempe quàm absurda de Deo, de Christo, de rerum natura, de die extremi iudicij, de beatitudine statuat, itemq; de legibus & uita Sarracenorum pleniſsimã tractationẽ reperies in Lodouici Viuis de Veritate fidei Christianæ libro 4. qui in hoc ipso confutãdo totus uersatur. Nos ista duntaxat hoc loco adiecisse, ut disputationis huius saltem admoneremus lectorem, operæ precium duximus.

DE MAHOMETO, EIVSQVE LEGIBVS, & Saracenorum rebus, ex Volaterrano.

SAracenorum gente Arabiæ felicis numerosa ac bello potẽtissima, nulla magis Christianos exercuit: eius Ptolemæus & Marcellinus in primis meminere. Ii diu regibus Persarum unà cum reliqua Arabia seruierunt, usq; ad Heraclij principis tempora, annũ uidelicet salutis DCXX. Tũc primum Mahumetes ex eis caput extulit, quem (ut refert Bibliothecarius) humili genere natũ, defunctis parentibus captiuum, Abdemonaples Ismaelitici uir generis emit, sibi gratum ob formam & ingenium. Quapropter mercimonijs ac negocijs ab eo præficitur. Frequentabat ea tempestate domum Abdemonaplis Sergius monachus, qui ob sectam hæreseos è Constantinopoli in Arabiam fugerat, Machumetemq; ob ingeniũ ualde diligebat. Interim herus sine liberis moritur, uxor uidua & quinquagenaria hunc sibi in uirum capit. Is igitur cum sæpe in alienationem mentis se uenire ostentaret, & tanquam qui morbum patiatur comitialem, corpore prosterneretur, admirante uxore: Desine, inquit, mirari, hoc mihi ex ipsius Dei spiritu me corripiente prouenit, qui mihi futura suggerit. Seq; planè prophetam dictitabat, atq; hæc omnia iuuante & consulente Sergio agebat. Paulatimq; uulgata fama, nec multo pòst hæres ab uxore moriẽte institutus, opibusq; adauctus, simulq; autoritate, inter suos legem condere cœpit: nouamq; propterea sectam edidit, ab Hebræis nonnulla mutuando, partim etiam à Christianis. Circumcisionem & abstinentiam porcinæ simul & uini præcepit: ieiunium mensem continuum seruare, tantumq; noctibus uesci, diurnam abstinentiam longa crapula compensando. Veneris diem colunt, quòd in hac ille rex factus: uel (ut quidã aiũt) ut Hebræis Christianisq; dissentiant: eademq; de causa ad meridiẽ conuersi Deo supplicant. Vxores, quot pro facultatibus licet, fas ducunt habere: quarũ Zelotypi solent esse: adulteras capite plectendo: nullam fœminam nisi operta facie foràs prodire, mancipijs pro libidine uti, uoluptates corporis futuræ felicitati minime officere. Tris tantum prophetas admittunt, quos Razales uocant, Mahumetem, Mosem, & Christum, quem minime deum alioquin esse putant: & angelos, ueterem etiam legem recipiunt. Hæc reliquaq; præcepta in uolumine cõscripsit, quod Alcoranũ appellant, atq; in latinum sermonem cõuertit Ioannes Hispanus in concilio Constantiensi, Martini V tempore. idq; Christianis argumentationibus publice refellit. Contra hoc item Ricardus ordinis Præd. summusq; Theologus librum condidit: quem Demetrius Cydonius in Græcũ sermonem cõuertit. Hac igitur superstitione armatus Mahumetes, obtemperantes Saracenorũ animos ad rebellandum cõtra Persas excitauit. Vixit annos XL. Moriens prædixit se iturũ in cœlũ: quod diu expectãtes, tandem tetro coacti odore sepulchro mãdarunt apud Mechã ciuitatẽ, quæ aditur ab eis ut à nostris Hierosolyma. Post eius mortẽ plures è successione principes eius gentis, partito inter se exercitu alibi alij regnauerunt, uarijs etiã nominibus appellati, Calyphæ, Amorræi, Admirati, Miramemelini, Sultani, quæ est apud eos summa potestas. Homar igitur à Mahumete tertius, post Persas subiugatos, Hierosolymã omnẽq; Syriã cepit, anno circiter DCLXX. sedente Agathone et Constantino IIII imperatore. deinde Aegyptũ inuasere, cõstituto apud eã Calypha. Res itaq; incolumis Saracenorũ usq; ad Mauguet Persidis principẽ durauit. Hic cum Himbraelem Babyloniæ regẽ ex eadem

secta

secta expugnare uellet, inter se quoq; dissiderent, Muchaletum Turcam ex Scythia accersiuit: à quo postea Persidis imperio exutus fuit. Hinc Turcæ quaquauersus prævalentes, etiam Aegypto potiti sunt per Syracinum, qui Calyphã interfecit, Almerici regis Hierosolymitani tempore: Sultanusq; appellatus est, cui Saladinus successit. Verum Saraceni ex Asia pulsi, alij alia loca petiere. In Africam transgressi, apud Carthaginem regiam constituerunt: inde in Siciliã Sardiniamq;, ac nonnullas Tyrrheni maris insulas, simul & Baleares inuaserunt. Anno DCCXXX, duce Miramomelino Hispaniam petiere, quod bellum in eius descriptione cõmemoraui. Eodem ferè tempore Zulemone duce in Thraciam trajcientes, Constantinopolim Leone IIII. imperante classe potentissima obsidione triennali cinxerunt: quam relinquere tandem diuinitus coacti sunt, peste maxima fameq; cõsumpti. Anno DCCCLVIII. sedente Leone IIII. ex Africa soluentes, Siciliã omnẽ occupauerunt. In Italiam quoq; transfretantes, Apulia capta, apud Nuceriam sedem constituerunt multos annos, egressiq; inde Ostiam usq; cursitauere. Indeq; agrum populati, basilicas etiam apostolorũ dicuntur incendisse, quibus Leo cum Romana iuuentute occurrens eos repressit. Haud multo pòst, anno uidelicet DCCCCXVII, iterũ oram percurrentes, Ioannes X pontifex ad Minturnas nobili prælio fudit. Anno DCCCCXXXV, ex Africa soluentes, Siciliã, Sardiniã, Baleares, insulasq; Hetruriæ plures occupauerũt: oraq; eius omnẽ, simul & Genuã populati sunt. Ad loca quoq; in Adriaticum uergentia penetrantes, Lotario Imp. & Sergio sedente, Anconã adplicuere, toto ferè Piceni littore occupato: unde apud Crotonem uictores Venetorum classis fuere. Qui uero in Hispania erant conati in Galliam trajcere, ab Eudone Aquitaniæ duce contra Francos uocati, à Carolo Martello clade memorabili adflicti, interfectis ex eis prope CCC milibus. Insequentibus deinde temporibus Hispaniæ regum, præsertim Ferdinãdi nunc regnantis uirtute, ex Europa penitus pulsi sunt: qui quamuis Africæ nunc quoq; dominentur, uiribus tamen ac uetere belli gloria magnopere ceciderunt. Duplex eorum hodie qui restant genus in Africa: qui urbes colunt, & Nomades, qui foris armenta pascunt, quotidieq; per agros incerta sede uagantur: quorum est præcipua conditio, formidiniq; urbanis sunt, à quibus & uectigal certum exigunt. Annis abhinc XXV. Cidianus quidam prophetæ nomine inter eos cœperat ad spem gentem profligatam reuocare, opinione uitæ uirtutisq; : sed breui tempore pereuntis hominis uanitas animaduersa. Saraceni Arabesq; omnes lingua utuntur Arabica, & propria, illorum sectæ communi, uerum indigenæ longe puriore.

MAHVMETANORVM SECTAM OMNI ratione carere, Commentatiuncula lectu dignissima, Hieronymo Sauonarola autore.

AT Mahumetani quodammodo inter Iudæos & Hæreticos medij, postremo nobis loco conuincendi superstant. Nam & Iudæorum circunciſionem imitantur, & omnium ferè hæreticorum errores coaceruarunt. Ideo non multo labore hæc contra illos pugna conficietur. Si quis enim inter eos uersetur, illorumq; mores ac religionem diligenter consideret, legiferiq; Mahumetis perlegat Alcoranum, quem inuiolabili fide tenendum putant, facile uanitatem rei deprehendet. Omnis namq; uera religio aut à naturali, aut à supernaturali lumine proficiscitur. Sed eorum superstitio penitus confusa, à neutro horum lumine prouenit. Quiuis enim uel mediocriter rationis philosophiæq; peritus, tam in speculatiuis quàm in practicis, eam religionẽ facile subuerteret. Cuius autor se literarum omnino ignarum fuisse ostendit. Librum enim suum, quem Alcoranũ, id est præceptorum collectionem uocat, adeò insulse ac confuse tradidit, ut à nemine ordinem ullum in eo deprehẽdi posse existimẽ: quod præcipuũ ignorãtiæ est atq; secordiæ signũ. Tot præterea in eo fabulæ, totq; cõtra bonos mores imperata uel permissa cõtinentur, quæ Philosophi ludibria & nefaria cẽserent, ut ea irridere satius sit q̃ refellere. Huiusmodi ergo religio ab ipso lumine naturali, cui cõtraria est, prouenire nõ potest. Neq; etiã à supernaturali proueniet. Quicqd enim naturali lumini aduersatur, ipsi etiã supernaturali cõtrariũ est, ut postea ostẽdemus. Itẽ quæ malo inchoata sunt principio, bonũ perraro uel nunquã exitũ sortiuntur. Sed hæc secta autore gloriatur Mahumetæ.

Qui ſicut certa tradit hiſtoria, prorſus irrationabilis, ſceleratus, adulter, & populorũ prædator fuit. Cumq; epileptico, ut fertur, morbo ſæpe correptus collaberetur, interrogatus cur id ei contingeret, ſe angeli colloquio tunc frui referebat. Vi autẽ & gladio, nõ rationibus inſtructus, pollicitationibus primũ malaq; arte homines rudes ac impuros ſibi aſciuit. Quibus paulatim alios in ſuã laſciuiã fabuloſamq; ſectam pellexit. Armisq; peruagante licentia, imbellem multitudinẽ ſubegit. Cum ergo origo peßima fuerit, neq; à Deo cœpiſſe, neq; bono poteſt fine concludi. In Alcorano item Mahumetes Euangelium uetusq; Teſtamentũ ubiq; probans atq; confirmans, Chriſtũ cõmendat: quem de uirgine natum, prophetamq; ueriſſimũ cõfitetur. Quid ergo inſipientius dici poteſt, quàm eadem affirmare & negare, nec eam quam probat doctrinam, ſed contrariã ſequi? Illud autem ridiculum eſt, quod in erroris ſui excuſationẽ affert, dicens Euangeliũ à nobis eſſe cum ueteri Teſtamento deprauatũ. Quod tam facile ac aperte refellitur, quàm leuiter temereq; prolatũ eſt. Pro certo enim conſtat, utriuſq; Teſtamenti codices Hebraicis Græcis Latinisq; literis iuxta harũ nationum idiomata antiquis monumentis aſſeruari, & per uniuerſum orbem ex ijs cõplura uolumina eodem exemplo uarijs tẽporibus fideliter eſſe tranſcripta, uetuſtiſſimisq; nouiſſima cõfirmari. Quomodo ergo in tot exemplaribus, apud diuerſas mũdi nationes, uarijs linguis diſſimilibusq; hominũ ſtudijs & ingenijs potuit hæc ſimul locũ habere deprauatio? Imò ex huiuſmodi ſcripturarũ cõſenſu illius fabulæ ac mendacia, quibus ineptè procaciterq; utrumq; Teſtamentũ uitiauit, planè deprehenduntur. Vera inſuper religio ad bene beateq; uiuendũ, & ad cordis puritatem, ueritatisq; contemplationẽ eſt ordinata. Eiuſmodi autẽ ſecta, terrena tantũ ſapiens, nulla ueræ beatitudinis mentione habita, beſtialem quandã uoluptatem uentri conſentaneã poſt præſentem uitam pollicetur. Ne quis uero eum parabolice locutũ exiſtimans, in alium ſenſum illius uerba accipienda putet, aſſeueratio totius ſermonis oſtendit. In quo liberũ ſibi mentiri putans, nihil in figuris à ſe traditis inter tot deliramenta unquã dixit. Huius ergo uanitas religionis per ſe declaratur. Nil præterea diuinũ aut mirabile in hac ſecta, propter quod à Deo exiſtimãda ſit, apparet. Nullis enim, quemadmodum Chriſtiana religio, fulcitur miraculis. Quod ipſe Mahumetes atteſtatur. qui ait Chriſto miraculorum uirtutem, quibus potiſſimè mundũ conuerteret, ſibi uero gladij poteſtatem eſſe cõceſſam, & ad hoc miſſum ut per uim ad fidẽ ſuam populos cõpellat, perinde ac per tyrannidẽ uoluptatesq; fiat acceptabile Deo ſacrificiũ. Quod autem maximũ inter eos habetur, eſt ubi pronunciatur, Non eſt Deus niſi Deus, & Mahumetes nuncius eius. Et ſæpe repetit Alcoranus, Deus eſt magnus & potẽs: & notiſſima quædã de Deo, multis poſtea deturpata fabulis. Quas nec pueri noſtri dignarẽtur.

Nemo inſuper inter eos magnarũ diuinarumq; rerum autor uel propheta aliquando uiſus eſt: ſed fatuos ſtultosq; quoſdã, per furorem ac inſaniã ſeipſos ferientes, ac debacchantes, tanquã ſanctos uenerantur, apud quos nulla omnino diuinorum peritia eſt. Quàm ſtulte etiam Mahumetes in Alcorano ſibimet contradicat, uel ex eo apparet, ubi ſe neſcire fatetur, utrum ipſe & ſui in uia ſint ſalutis, nec ne: neminemq; inter mortales haberi, qui Alcoranum intelligat. Nónne is autor de ſua deq; aliorum ſalute incertus, ac mandata perplexa inſcrutabiliaq; proponens, potius lapidibus obruẽdus quàm imitãdus fuit? Cum itaq; nullis rationibus, nullis miraculis, nullaq; uitæ ſanctimonia huiuſmodi dogma fundatũ ſit: ſequitur ut omni ex parte ſit ſugillandũ. Quod ſi diſputandi cum eis daretur locus, facillime uanitatis huius error detegeretur. Sed inſcitiæ ac prauitatis ſuæ conſcius Mahumetes, callide mandauit, nõ niſi gladio religionẽ ſuam tuendam eſſe. Vt quod ratione & honeſtate defendi non poterat, ferino impetu decerneretur. Sed fortè obijciat aliquis: Cur fide Chriſti iam in toto orbe terrarũ propagata, paſſus eſt Deus opere Mahumetis innumeros populos ab imperio ipſius Chriſti ſubduci, & ad alias leges cõpelli? nec ultricem manum tanto tempore in eos extendit? ſed potius illorum imperiũ in hunc uſq; diem augeri permiſit? Si ergo Chriſtus eſt Deus, illiq; Mahumetes aduerſus, cur ſe à Mahumete ſuperari paſſus eſt? Vera igitur (inquiunt Saraceni) fides noſtra eſt, ueſtra autẽ falſa. Hoc enim potiſſimũ argumento aduerſus Chriſtianos ſe defendũt. quo etiam multi è noſtris ita obuoluuntur, ut quid reſpondeant, prorſus ignorent. At nos primò reſpondemus, ex hoc ſuperiora argumenta noſtra, quibus Chriſtum Deum & religionem Chriſtianam ueram eſſe probauimus, nõ infirmari. Nam ſi uita ſanctior ea, quam docuit Chriſtus,

inueniri

inueniri non poteſt: atq; ſi nemo alius à ſeculo tot mirabilium & diuinorum patrator operum cõparuit, quis dubitet hunc cœlitus deum & hominem pro ſalute humani generis aduenisſe, quem talia ac tanta oracula, ſigna, geſta, ſucceſſusq; teſtantur? Quod ſi qua in terris religio uera eſt, nulla præter Chriſtianã alia dari poteſt. Quæ profecto Mahumetis legi penitus ceſsisſet, ſi meliora præcepta ab eo introducta, aut maiora opera fuiſſent exhibita. Cum autem in eius lege uniuerſoq; populo nil magnificũ, nil præclarum, nil ſingulare editũ ſit, ſed enormia & ſubſannanda multa conſpiciantur, nunquid præferendus eſt Chriſto, eo quod multos à catholica fide ſeduxerit, plures debellauerit, & in malo inualuerit? Cur non pari argumento humani generis ſubuerſor diabolus Chriſto melior dici poteſt? qui plures multò quàm Mahumetes à ueritate detorquet. Cur iuſtis ſanctisq; uiris impij & bonorũ corruptores, qui plures quàm iuſti ad ſe trahunt, non præponuntur? O admirabile argumentũ, Mahumetem Chriſto præponi, quia rudes & eneruatos populos ipſius fraudibus & pollicitationibus, minis inſuper & gladio à fide Chriſti ſanctiſsima ſubductos, ad uoluptatem perditosq; mores induxerit. Sanè operæprecium eſt in malitia gloriari. Haud talia noſtra ſunt argumenta. Non his religio noſtra nititur fundamentis. Quid uero mirum eſt ſi pauciores Chriſtum ſequantur, iubentem benefacere, & mala pati, & propter inuiſibilia omnibus mũdi blanditijs abſtinere, duraq; omnia acerbaq; potius eligere quàm modeſtiam? continentiam, iuſtitiam, pietatem fidemq; maculare? Quod ſi illorum ualida eſſet ratio, omnis philoſophia confundi poſſet, dum bonum malum, uerum falſum, ac lucem deniq; ipſam tenebras exiſtimare appellareq; liceret. Pauci enim philoſophorum ueritatem uerumq; bonum ſequuntur. Ideoq; rari inter eos uiri integri extiterunt. Si ergo uitam ex numero commendemus, certe bonum quod à perpaucis obſeruari conſueuit, malum potius, multorũ autem errorem bonum eſſe dicemus. Quod cum abſurdum ſit, cõſtat ab ipſo Mahumete non ideo Chriſtum eſse ſuperatum, quod diuina iuſtitia permittente multos laſciuienti licentia armisq; ſubegit: quemadmodũ etiam diabolo ac prauis hominibus aſsidue incautos & inertes ſimplicesq; & innocentes circumuenire & opprimere permiſſum eſt. Nam ſi Chriſtus cum adhuc eius nomen ignotum eſſet, & nouitate ignominioſæ mortis inaudita omnibus fugiẽdus & nihili pendendus uideretur, contra uniuerſum mundum præualuit: quid modo ſi uellet, poſt eius ubiq; gloriam celebratam receptamq; efficere poſsit? Nónne facilius nunc quàm ab initio Chriſtiani nominis palma conſurgeret? Sed hæc omnia ipſo ſciente ac permittente, quemadmodũ etiam ab ipſo prænunciata ſunt, in ultionem ſcelerũ euenerunt. Scriptum eſt enim: Multi ſunt uocati, pauci uero electi. Eccleſiaq; ſæpenumero aucta & diminuta eſt. Liberum enim ad uirtutes & ad uitia nobis Deus dedit arbitrium, nec ab ipſo deo in alterutram partem coguntur homines. Neq; enim ſtante natura cogi poſſunt. alioquin neq; merito, neq; demerito locus eſſet, ſi libertas ceſſaret. Deus autem præmijs tantum homines attrahens, & pœnis à malo deterrens, nõ ſemel cõceſſæ naturæ uiolator, ſed conſeruator exiſtit. Delinquẽtibus itaq; uarias pœnas cõminatus, primam ſtatuit, niſi citò reſipiſceret, mentis excæcationem. Vnde in perſona Chriſti & iuſtorum omniũ contra impios loquitur Dauid: Obſcurentur oculi eorum ne uideant, & dorſum eorũ ſemper incurua. Et ad Eſaiam ait Dominus: Vade excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude, ne quando uideat oculis ſuis, & auribus ſuis audiat, & corde ſuo intelligat, et conuertatur, & ſanem eum. Sic & incredulis Iudæis, qui cedere primi debuerãt cordis obſtinatione Euangelio, ſæpius & euerſio Hieruſalem, eorumq; captiuitas uſque in finem mundi duratura prænunciata eſt.

Item multos à fide catholica defecturos, paucosq; ſaluandos legimus. Vbi in ipſo Euangelio de nouiſsimis diebus loquitur Dominus: Quia enim abundabit iniquitas, refrigeſcet (inquit) charitas multorũ. Et alibi: Cum uenerit filius hominis, putas inueniet fidem in terra? Et Apoſtolus eius Paulus ad Timotheũ ſcribit: Spiritus manifeſtè dicit, quia in nouiſsimis tẽporibus diſcedẽt quidã à fide, attendentes ſpiritibus erroris, et doctrinis dæmoniorũ, in hypocriſi loquentium mendaciũ. Deniq; ſi Euangelicã doctrinam reuoluamus, hæc omnia à Chriſto prænunciata, & ipſo permittente ſubſequuta eſſe cõperiemus. Male uiuentes enim ſuo priuat lumine, ac in cæcitate relinquit. Quemadmodum ergo Iudæos propter ipſorũ ſuperbiam pertinaciamq;, ita & Mahumetanos aliosq; à fide contumaces

maces propter ſcelera puniuit. Nulla enim pœna grauior infligi poteſt, quàm ueri luminis rectæq; uitæ priuatio: propter quam certa damnationis æternæ uia præcipitium ducit. Nam prout ſuperius declarauimus, extra fidem Chriſti nulla rectitudo nullaq; ſalus, ſed error ac perditio eſt. At fortè dices, Cur pro patribus filij pœnas luunt? Si enim priſci Iudæi ac Mahumetani peccauerunt, cur in filios & nepotes eorumq; poſteros huiuſmodi pœna deuoluta eſt? Reſpondemus itaq;, eam eſſe Chriſtianæ fidei ubiq; terrarũ manifeſtationem, & miraculorũ famam, ut nemo ſe excuſare poſſit, quin ei ueritatis inquirẽdæ cognoſcẽdæq; facultas oblata ſit. quã ſi neglexerit, ipſi imputetur. Neq; enim in parentũ reatũ ueniret ultio, niſi idẽ crimen ſequeretur. Aut ſi iuxta rationẽ naturalem uitã ſaltem cõponeret, ab ipſo Deo, qui in neceſſarijs nemini deeſt, ſed ſemper eſt præſto, procul dubio illuſtraretur. Id quod iam ſatis ſuprà oſtendimus. Quanquam occulta inſuper Dei iudicia plurima ſunt, quæ ab hominibus inueſtigari nõ poſſunt. Propterea ait Apoſtolus: Concluſit Deus omnia in incredulitate, ut omnium miſereatur. Moxq; inſcrutabilem & profundiſsimam diuinæ maieſtatis abyſſum expaueſcẽs, exclamat: O altitudo diuitiarũ, ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incõprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles uiæ eius. Quis enim cognouit ſenſum Domini? aut quis conſiliarius eius fuit? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, ipſi honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

Illud tamen ſciendum eſt, quod ſicut Dominus noſter IESVS CHRISTVS futura hæc mala prænunciauit: ita Eccleſiæ quoq; ſuæ in ſtabili petra fundatæ nunquam defuturum atteſtatus eſt, dicens: Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus uſq; ad conſummationem ſeculi. Sicut ergo quæ is prænunciauit, ad hunc uſq; diem omnia euenerunt, inter quæ multorũ à fide cernitur defectio: ita credimus, Eccleſiam in æternum permanſuram. Tam ſolida enim habet fundamenta, ut putare nefas ſit ea poſſe ſubuerti. Quinimò ubi ultrix ira Dei in peſſimos Chriſtianos cæterosq; infideles completa fuerit, Eccleſiam illum ſuam renouaturũ, atq; uniuerſum terrarum orbem ad ſe conuerſurum ſe confidimus, ut fiat unum ouile & unus paſtor. Quod nõ procul abhinc omnino fore ſperamus. Atq; ita per uarias temporum uices nunc proſpere, nunc aduerſe nauigans Petri nauicula perſeuerabit, donec ueniat dies Domini magnus: in quo manifeſta erunt abſcondita tenebrarũ, iuſtiſſimaq; Dei iudicia tum demum cognoſcentur. Nũc autem quod ad peruerſitatem Mahumetis pertinet, ſatis dictum eſt: poſtquam neq; diuinis neq; humanis rationibus ſe tueri poteſt, ſed ſola ui atq; irrationabili impetu fertur. Cumq; nullum uiolentum poſſit eſſe perpetuum, quanto magis aucta eſt, tanto maiore corruet lapſu. Cuius ſanè ruina ſeductis ab eo populis comperta ueritate fiet in ſalutem.

*

DE HAERESI HERACLII
ET PRINCIPATV AC LEGE
Machumeti.

Disputatio Christiani eruditissimi, qui diu uersatus est apud principem Saracenorum in magna dignatione: et Saraceni sodalis ipsius, aduersus doctrinam & flagitia Machometis, dignissima uisa est, quæ ex XXIIII. libro Speculi historialis huc adiceretur. Licet enim in compendium sit contracta, multa tamen cõtinet ad historiæ cognitionẽ pertinentia, multa quæ ad lectionem Alcorani conferunt. Ipsum uerò superbum molimen Machumeticæ superstitionis, uelut aries ualide impressus, subruit & demolitur. Vt facile appareat, quanto potentior sit ueritas paucis & simplicibus uerbis exhibita, quàm mendacium infinita uerborum congerie & uersutia fultum.

REr idem tempus Cyrus Alexandrinus episcopus & † Sergius Constantinopolitanus patriarcha Monothelitarum hæresim prædicabant: qui scilicet unam tantũ in Christo naturam esse putabant. A quibus deprauatus Heraclius Augustus, post tantas uictorias aberrauit à catholica fide. Vnde diuino iudicio Agareni, qui & Saraceni dicuntur, Hummaro duce † cœperunt lacerare. Nam Hummarus Damascum & regionem Phœnicis, & Hierusalem, totamq; Syriam occupauit, & Antiochiam comprehendit. Promotus est etiam Mauchias à præfato tyranno prætor & amiras totius regionis, quæ est ab Aegypto usq; ad Euphratẽ. Hac præterea tempestate Saraceni, qui & Turci dicuntur, Machumet pseudopropheta eis ducatum præbente, à suis sedibus exierunt, & imperium Heraclij grauiter deuastare cœperunt. Porro iste Machumet Saracenorum & Arabum princeps & pseudopropheta, fuit de genere Ismaël filij Abrahæ. Qui cum in primæua ætate sua esset mercator, pergebat frequenter cum camelis suis † apud Aegyptum & Palæstinam cum Iudæis & Christianis, à quibus tam nouum quàm uetus † testamentũ. Sed & magus perfectissimus effectus est. Et cum hac illacq; discurreret, contigit ut Corozoniam ingrederetur prouinciam: cuius prouinciæ domina Cadigam nominabatur. Quæ cum diuersas species, quas secum Machumet attulerat, miraretur, cœpit ei præfata mulier familiarius adhærere. Quam Machumet incantationum suarum præstrictam phantasmate, cœpit astu paulatim in errorem inducere, dicens ei: quod ipse esset Messias, quem esse uenturum adhuc Iudæi expectant. Suffragabantur uerbis eius tam incantationum præstigia, q̃ calliditatis eius ingenia copiosa. Qua opinione nõ solũ potens mulier est decepta, sed & omnes Iudæi, ad quos fama eius pertingere poterat, ad eum cum Saracenis cateruatim confluebant, attoniti † tanta nouitate rei. Quibus cœpit nouas leges fingere, & eis tradere, adhibens etiam ipsis legibus testimonia de utroq; Testamento. Quas leges Ismaëlitæ suas appellant, eumq; suum legislatorem esse fatentur. Præfata quoq; mulier uidens hominem Iudæorum & Saracenorum pariter contubernio uallatum, existimabat in illo diuinam latêre maiestatem. Et cum esset uidua, adsumpsit eum sibi marítum. Sicq; Machumet totius prouinciæ illius obtinuit principatum. Deinde uerò Arabes ei adhærentes, regnum Persidis cœperunt infestare, ac demum orientalis imperij fines usq; ad Alexandriam super Heraclium inuadere. Post hæc uero † cœpit cadere frequenter epileptica passione. Quod Cadigam cernens, oppidò tristabatur, quòd nupsisset impurissimo homini & epileptico. Quam ille placare desiderans, talibus sermonibus demulcebat eam, dicens: Quod Gabrielem archangelum loquentem mecum con-

Pyrrhus

eius imperium grauiter

Machumeti genus.

ad didicit

tantæ

Machumet

templor,

templor,& non ferens ſplendorem uultus eius,utpote carnalis homo, deficio & cado. Credidit ergo mulier,& omnes Arabes & Iſmaëlitæ,quod ex ore archangeli Gabriëlis illas ſuſciperet leges,quas ſuis diſcipulis dabat: eò quod Gabriël archangelus ſæpe à deo mittatur hominibus ſanctis.

Comitiali laboraſſe Machumetum.

DE QVIBVSDAM LIBELLIS, IN *quibus agitur de ipſius fallacijs.*

eſſe FErtur autem † libellus in partibus tranſmarinis, de Machumeti fallacijs, in quo legitur,quod ipſe uolens ſibi conciliare animos populi Arabum, dicebat ſe eſſe prophetam ad eorum ſalutem diuinitus miſſum: ut uidelicet legem Iudæis & Chriſtianis, quę nimirum rigida nimis ac ſeuera eſſet,mitiorum præceptorum promulgatione temperaret. Et ut eiuſdem miſſioni adinſtar Moyſi prodigia quædam uiderentur atteſtari,populum aſſignata die cõuocauit ad certum locum,quaſi legem diuinitus miſſam in ſignis & prodigijs accepturum. Tunc eo ſermocinante ad populum,columba quæ in uicino erat,ad hoc ipſum fallaciter edocta,ſuper humerum eius aduolans ſtetit,& in eius aure iuxta morem ſolitum grana inibi repoſita comedens,quaſi uerba legis ſuggerere ei ſimulauit. Taurus quoq; ſimiliter ad hoc ipſum conſuetudine quadam edoctus,ut de manu eius pabulum acciperet,ad uocem eius coram populo uenit,& quaſi legis nouæ mandata cœlitus miſſa, quæ ipſe cornibus eius alligauerat,detulit. Sed & Picerias lacte ac melle plenas,quas ipſe in certis locis terræ latenter infoderat, quaſi per diuinam reuelationem ibidem effodi fecit,& populo uelut in ſignum abundantiæ futuræ, quam per eiuſdem legis obſeruantiam idem populus mereri iuberetur, oſtendit. Sicq; quaſi miraculis & magnalibus diuinis congratulantes & acclamantes ſeduxit,atq; ad legem ſuam quaſi diuinam recipiendam pertinaciter animauit. Porrò de libro † regis ipſius,qui Alchoranus dicitur, qualiter confictus ſit,et quàm dilaceratus atq; confuſus,dicetur paulo inferius. Hic enim pauca libet inſerere,de libello diſputationis cuiuſdam Saraceni & cuiuſdam Chriſtiani de Arabia, ſuper lege Saracenorum & fide Chriſtianorum, inter ſe: Qui ambo probati philoſophi,& in ſecta ſua perfecti, Emirhelmomini regi Saracenorũ erant familiares ac noti,ſibiq; inuicem amici chariſſimi. Hunc autem librum fecit dominus Petrus abbas Cluniacenſis de Arabico in Latinum transferri, à magiſtro Petro Toletano,iuuante Petro monacho ſcriptore: cum eſſet idem abbas in Hiſpanijs conſtitutus,cum imperatore Alphonſo,eo anno,quo idem imperator Choriam ciuitatem cepit,& inde Saracenos fugauit.

legis

Columba Machumeti humeris aduolare edocta.

Taurus legis libru ferre aſſuefactus.

Saraceni & Chriſtiani philoſophi diſputatio.

D. Petrus Abbas Cluniacenſis.

DE ORIGINE AC VITA MACHVMETIS.

Machumet idolatra.

HOmo igitur iſte,uidelicet Machumet,pupillus fuit in ſinu patrui ſui Abdamanef,qui cognominatur Abdemutalla. In cuius tuitione pater ipſius moriens,eum commendauerat: Eratq; tutor & curator illius. Ipſe uero præterea cultor fuit idolorum,quæ uocantur Ellech & Aleze in Mecha,cum omni domo & generatione ſua,ſicuti in ſua ſcriptura teſtificatur dicens, ita dictum ſibi fuiſſe, Nónne tu fuiſti pupillus, & collectus es: et in errore,et iuſtificatus es: et pauper, & ditatus es: Ita ergo uixit,uſquequò peruenit ad ſeruitium camelorum Adegæ filiæ Hulert, cuius factus fuerat mercenarius. Et proficiſcebatur cũ camelis in Syriam & in alia loca,donec duxit eam uxorem,interueniente cauſa,quam tu ſcis. Poſtquàm uero ſe diuitem factum eiuſdem mulieris opibus uidit, conatus eſt ſuper gentem & patriam ſuam regnum arripere. Sed dum hoc ad effectum, prout cupiebat,non poſſet perducere,præſertim cum paucos adhuc fautores haberet, arte & ingenio magno uſus eſt,ut qui rex eſſe non poterat,prophetam ſe Dei ſimularet eſſe, & nuncium. Hoc diſplicuit omni parentelæ & generationi eius, quæ

Prophetæ nomen ſibi uendicat Mach.

quæ uocabatur Choraes. Cumq; hoc modo prophetæ sibi nomen usurpasset, ingressus est ad homines, qui tanto facilius qualibet astutię machinatione decipi poterant, quanto longius ab omni sapientia, & usu ciuilitatis, totiusq; humanæ prudentiæ honestate per agros & uillulas sequestrati, quid Dei nuncius uel propheta esset, aut in quo cognosci deberet, denique quid inter ueritatem & mendacium, inter fatuitatem distaret & sapientiam, discernere nesciebant. Ad hos decipiendos cuiusdam astrologi, cuius postea nomen & causam dicemus, † opere et concilio non mediocriter confortatus, homines ad se pestiferos, & uiarū insidiatores, fugitiuos quoq; et homicidas sibi aggregauit. Quos etiā ad deuia syluarū, ad cacumina montiū, & ad proxima fontibus loca circūquaq; mittebat, insidiari scilicet negociatorib. & iter agētibus ad interficiendū eos, & diripiendū tā cameles q̄ cętera quę ducebāt, uel quę negotiationis uel necessitatis causa portabant.

† opera & consilio

DE FVRTIS ET LATROCINIIS EIVS.

DE ipso etiā scimus, q̄ primo tempore prophetiæ suæ, cū de ciuitate ueniret ad Mechā, & inueniret hominem camelū habentem, eundē illi camelū abstulit, et cum iam quinquaginta triū annorū esset, tali beneficio prędicationis suæ primordia dedicauit. Habuit autem ibi quadraginta de suis, qui affuerunt custodientes eum ab illis de Mecha, quos ualde infestos habebat: eo quod ipsi omnes artes eius & maleficia nossent. Oderant quippe illum nimis, quod cum latro & pestifer esset, prophetam Dei se esse stultis hominibus mentiebatur. Abiit autē in ciuitatem quandam destructā, quā ex maiori parte Iudæi pauperes inhabitabant. in quam cum ingrederetur, uolens ostendere iusticiæ suæ regulam, & † prophetice modū, pupillis cuiusdā carpentarij filijs domū abstulit, & in eā meskidā fecit. Deinde misit in prima sua expeditione Hanzetā filiū Abdimelech cū equitatu XXX. uirorū, ad syluas regionis in Hemē, rapere camelos Chorais, quando reuertebant de Syria. Cūq; illi occurreret Hebegel filius Hyssen in trecentis uiris de Mecha † dispersos, ubiq; cum eo erant, nullum certamen ausus cōmittere, fugit. Post hęc in secunda expeditione misit Hugaida Alarachi, filij Amichallabi sicut tu nouisti, in † LX. militibus, ut esset duplex numerus primo cœtui, † nec facile ab aliquo terreri possent, ad loca proxima Alfagati. Cui occurrit Ebezesin cum suis militibus. Inter quos tanta extitit effusio sanguinis, quantam ipse nouisti. Ego aūt nullū ibi ab angelis adiutū audiui, cū dicatur in Alchorano, quod angelus Gabriēl in similitudinē equitantis super albā equā, habens uestimenta uiridia, comitatus fuerit filios Israël, cū eos persequeretur Pharao in CCCC. curribus. Sed ueniamus ad tertiā expeditionē. In qua cū missus esset Zaid filius Ebibacad, similiter nō longe ab Algafati in XX. uiris, & nō inuenisset camelos: iā enim altera die transierant, spe sua & desiderio frustratus, inanis & uacuus rediit. Licet aūt tres istę expeditiones sufficere possint ad conuincendā falsitatē tui prophetę, non tamen alias ipsius, quas per se uoluit facere improbitates, tacebimus: illā scilicet primū commemorantes, qua egressus est ad capiendos camelos Chorais, quando uenit ad locum qui dicitur Gueden. Vbi cū cōueniisset Vmbrem filium Guhselmuhin, et non prævaleret aduersus eum, rediit uacuus. Iterū exiit per semetipsum, donec uinceret Iambo, quærendo iterū camelos Chorais, q̄ erāt apud Sem, & quibus insidiabatur in redeundo. Et cūis tunc pro eis acriter dimicaret, tandem confusus abscessit. Aduerte si huiusmodi expeditiones ad Dei prophetā debeant pertinere, in quibus nihil aliud cū fraus & uiolentia, & humani sanguinis effusio, & quicquid prorsus latrones et uiarum insidiatores faciunt, agebatur. Fueruntq; expeditiones ipsius uiginti sex, prętęr insidiarum assultus, qui fiebant nocte ac die. Quarum nouem ipsemet fecit, reliquas socijs imperauit.

Mecha.

prophetiæ

Machumeti latrocinia & expeditiones.

dispersis

Forte, sexcentis. aut abs superius, tricenis.

† ne

Machumet sanguinarius.

DE CRVDELITATE IPSIVS.

suis FAciebat etiam, quod peius est, ut si qui ei in istis † maleficijs contradicerent, uel in aliquo eum reprehenderent, statim eos, ubicunq; sibi contingerent aut per se, aut per suos, dormientes siue uigilantes proditorie iugularet. Sicut senem *Iudæus quidam dormiens à Machumete obtruncatus.* illum Iudæum dormientem, securũ, in lecto suo ideò iugulari fecit, quia se ab illo uituperatum dicebat. Quis unq;, nõ dico prophetam, sed qui uel in modico qualemcunq; Dei noticiam haberet, talia fecisse auditus est? An non poterat aliter de Iudæo illo suas iniurias uindicare, nisi dormientem confoderet? Quod non solũ apud deum, sed & apud omnem creaturam ipso auditu super omnia mala horribile est. Certè quod de brutis animalibus, ipsa humani cordis naturalis affectio fieri detestatur, adeò ut pullos auium in nido repertos nullatenus occidere, pro lege teneat, iste de hominibus faciebat. Vnde igitur hoc illi, nisi ex diaboli parte, qui proditor & homicida primus ab initio extitit, inesse poterat? Quod & humano & diuino iudicio omnes impietates exuperat. Vbi est, quod dicebas eũ in sua scriptura dixisse, Missus sum ad homines cum pace & misericordia? Hæc & his similia, quæ si per singula dicerentur, possent fatigare legentem: tu uide, si prophetæ Dei opera sunt. Nam illam ridiculosam ipsius expeditionem, superfluum puto retexere. In qua cum ei præciso labro, dentiũ etiã inferiorum medius excussus fuisset, insuper et à Gutheba filio Abhiacad in fronte et facie uulnera suscepisset, filius Cumennæ dextrum cum humero brachium penè illi sustulerat: nisi à Thala filio Humetcalla, qui ibi digitum perdidit, defensus † euaderet. Cui tamen digitum, quod satis prophetã decuisset, nõ restituit, ostendens q; alienus sit ab illo qui sicut Euangelium narrat, etiam inimico auriculam abscissam reddidit. Iste enim nec amico, qui se pro illo morti obiecerat, in aliquo subuenire potuit. Et ubi erant angeli, qui olim cum prophetis semper fuisse leguntur, eosq; à persecutoribus defendisse? sicut Heliã ab Achab, Danielem et socios eius à Nabuchodonosor, multosq; alios, quos numerare longum est.

Machumet uulneratus.

euasisset

DE IMPVDICITIA EIVS, ET FLAGITIIS.

QVi tale dedecus in scriptura prophetiæ suæ sibi facere non erubuit, ut diceret datum suis renibus à deo, XL uiros in coitu potentissimos fortitudine libidinis adæquare. Vbi quoq; inter cætera, rebus odoriferis & mulieribus se delectari dicit. Sed ut etiam de his aliquid nominatim dicamus, nónne ipse cum adamasset Zameb filiam Gaysi, uxorem Zaidi, & non posset eam habere, Deum illi in Alchorano introduxit loquentem ita: Cui dedit Deus, ego illi faciam uirum tuum retineri super te: Tu autem timebis Deum, & celabis, quod facturus est. Et si times hominem, magis Deum. Iterum ad seipsum loqui Deum faciens. Cũ (inquit) compleuerit Zaidi uir eius uotum suum in ea, tunc eam dabimus tibi. Nihil est enim prophetæ difficile in eo, quod Deus instituit. Quid uerò turpius dici potest, quàm quod in sua uxore, quæ uocabat Aysa, ipse fecisse dicitur? Hæc enim cum pulchra esset, & libidini dedita, diligebatur à Zhaphagam filio Almuhatham Ethsulami, qui & consuetudinarium cum ea stuprum gerebat, ipso Machumet sciente & consentiente. Cumq; multi † inde loquerentur, & testificarentur, maximeq; Musatha et Hazen, ad ultimũ uero Hali filius Abitalib princeps & nobilis inter suos inde eum liberius argueret, copiam mulierum esse dicens, nec decere tantũ hominem à muliercula dehonestari, dignamq; repudio esse cõfirmaret, respondit, nullã sibi adeò charam uel dilectam, utpote quam uirginem acceperat, et adhuc iuuenculã. Videbatur non se inde curare, nec propter hoc mulierem sibi habilem dimissurum. Vnde usq; hodie odium est in Arabia inter generationem Aysæ & generationem Hali. Postmodum uero dicit in Alco-

Libidinis mancipium turpissimum Mach.

Aysa Machumeti uxor. de illo

Odium inter Aysæ & Hali posteros.

Alcorano, mulierem illam innocentem esse, & sibi hoc diuinitus reuelatũ. Fuerunt autem uxores eius XV. ingenuæ, & duæ ancillæ: Quarum una fuit Huneteline, cuius nomen Iud, filia Abimnei. Ipsa est seducta mater infantium, de qua dixit Machumet, quod auferret ab ea zelũ, quando discessit ab eo ad matrem suam, fugiens uxorem Gaiaræ: quam postea reuocauit, dans ei uestes, & ornamenta & duas armillas. Ipsa uerò accepit hęc de possessione huius sęculi, & futuri. Alia fuit Zameb filia Gayssi, Zaidi, cui ipse misit portionem carnis, & ipsa respuit. Vnde & ipse indignatus est in eam, propter illam quoq; in alias uxores iratus, proposuit se ad nullam earum ingressurum per unum mensem, ingressus tamen uicesimo nono die. Alia quoq; Zaphia Iudæa alabastria, filia Hai, filij Aptab: quam docuit gloriari super alias uxores suas, quæ improperabant ei iudaismum, & ut diceret eis: Ego, cuius pater est Aaron, patruus Moyses, maritus Machumet. O q̃ longè est ab ista impura & turbulenta doctrina, Christianæ disciplinę pia & sancta religio. Si una sola uxor à Dei amore impedit hominem: quo modo qui + tantas habebat, officium prophetæ congrue adimplere poterat? Officiũ nanq; prophetæ nõ aliud est, q̃ ieiunare, orare, prædicare, & his similia bona opera facere. Quibus, miror, si homo tantis flagitijs deditus unq̃ potuit uacare.

Machumeti uxores.

tot Prophetæ officium.

DE HOC QVOD FALSO PROPHETA DICTVS SIT.

QVod si quis obijciat, multos male uixisse, sed tamẽ bene docuisse, qualiter etiã uester ꝓpheta docuerat, uideamus. Propheta est, ignota prędicẽs siue de præteritis siue de futuris. Scimus autem, quod olim quando prophetæ fuerũt, non statim quicunq; hoc nomen usurpasset, autoritatem habebat? Sed longa & diuturna uitæ sanctitate, signis quoq; & miraculis à principibus & populis Dei primitus comprobatus, huius nominis gloriam obtinebat. Si dixeris, eum multa præterita enarrasse, ueluti scilicet de Adam, de Noë, de Abraham, de Moyse, & Christo, utinam sicut apud nos erant, ipse ea ueraciter prædicaret, & nõ per multa mendacia delirans, totam penè scripturæ sanctæ ueritatem subuerteret. Quantum ergo ad præterita, iam de ordine prophetarum cecidit, qui tot mendacijs ueritatem corripit. Sanè si aliquas fabulas, forsitan ad suum libitum, cõposuit, quæ nunquàm auditæ sunt, nullatenus ei credendum est. Quia & hoc à quolibet facile potest fieri, & ipse iam in alijs mendax probatus est. De futuris uero quod nihil dixerit, nec teipsum ignorare puto, maximè cum in tota scriptura eius nihil tale inueniatur. Vnde & quantum ad futura, à prophetali gratia excluſus. Iam nec signis, nec miraculis, nec prophetia, nec uita inter prophetas esse merebitur. Nam illud totum, quod de paradiso quasi prædixisse uidetur, ad nihil aliud nos cogit, nisi ut dicamus, eũ ita mentiri de futuris, sicut probatus est mentitus fuisse de præteritis. De signis uero & miraculis, quod nõ sint illi data à Deo, ipse sibi testis est, dicens: Nisi sciremus eos tibi non credituros, sicut nec alijs crediderunt, daremus tibi signa & prodigia. Iterum forsitan dices, quia nisi esset propheta, nunquàm ad talem potentiam peruenisset. Maxime cum socij eius pauci essent numero, quando pugnauit contra regem Persarum, qui erat fortissimus atq; potentissimus, & obtinuit triumphum. Quamuis uero semper illi qui Dei cultores sunt, hostes suos superent, tamen inueniuntur etiam in scriptura sacra pauci idololatræ multos Israëlitas fugasse. Sed & illi qui semper uincunt, non propter sua merita semper uincunt: sed quia illi contra quos dimicant, tali pœna digni sunt. Nihil enim mirum est, Persarũ gentem idololatram & spurcissimam à Machumet uictam esse. Non quia ipse melior illis erat: sed quum ipsi hoc promeruerant, ut à sibi consimili diabolo punirentur. Illud deniq; quod sibi dicit Deum dixisse, Nisi sciremus eos tibi non credituros, &c. ad Ara-

Propheta quis.

Machumet præteritorum narratione Scripturæ sanctæ ueritatem subuertere conatus.

Machumeti successus in bellis.

bes quid pertinebat, qui nec prophetam uiderant, et ideò nec signa prophetica contempsisse unq; potuerant? Cuius autem impudentiæ est dicere, illos signis eius non credituros, qui non sine signis tantum, sed et sine aliquo alicuius boni indicio, quod nec pecora facere debuissent, pessimæ uitæ homini crediderunt?

DE FABVLIS AB EO CONFICTIS.

QVia ergo illũ tam philosophicis rationibus, quàm diuinis autoritatibus sua etiã cõfessione ab omni ꝓphetali gratia extraneũ esse probauimus, restat, ut quales sint fabulæ, in quibus cõtra id, quod supra dixerat signa se fecisse, asserit, uideamus. Dicitur itaq; ibi, quod aliquando audiens ululantem lupũ, sociis ait, se ex uoce illius intelligere, quod lupus ille inter alios maior et princeps omniũ esset. O signũ propheticũ. Nónne similiter potuit dicere, quod lupus eũ in illa uoce prophetã esse signaret? Quis enim † illũ posset arguere, cũ quid inter se lupi dicãt, homines nesciãt? Certè fabulã hanc multo urbanius, si quid intelligeret, cõponere potuisset. Sicut & de quodã alio lupo ibi refertur: quod cũ allocutus fuisset Veheben, filium Haizelhlim, statim sic factus est Saracenus. Vbi si leonẽ pro lupo ille fabularũ cõpositor posuisset, multo elegãtior fabula extitisset. Sed non immerito fabulis suis præcipue lupos intexuit, qui more lupi rabidus semper & cruentus incessit. Qui etiã bouẽ Zozai dño suo locutũ fuisse dixit, & quod super ubera Humemabet mulieris manũ suam posuerit. Item quod ipse præceperit arbori, & statim adorauit eũ. quod tamen Saraceni ipsi falsum esse testantur. Iterũ dicit, quod cũ Zameb iudæa uxor Zelem, filij Muslim, Iudæi in oue assa uenenũ sibi apposuisset, scapula ouis locuta sit ei, dicens: Noli me comedere, quia ueneno † confecta sum: Et ipse noluit comedere. Comedit aũt inde Elbetẽ filius Mazũ, & mortuus est. Vellem scire, utrũ ipse solus, an omnes qui cũ eo aderant, uocẽ illius scapulę audierint. Si enim ille solus audiuit, quare sociũ suũ inde comedere permisit. Si uerò omnes audierunt, mirum est quomodo ille comedere ausus fuit. Nisi forte de suo propheta sperans, quod etiam mortuum resuscitare potuerit. Iterum narratur ibi, quod aliquãdo miserit manum suã in cauernã, unde exierũt aquæ, de quibus ipse bibit, & socij eius & pecorarius. Quod magis de Machumet filio Azari narrari solet, cum de utroq; apud Saracenos incertũ & friuolũ habeatur. Ipse quoq; ista omniũ mendacissima esse testatur, cum in maiori scriptura sua dicat, signa sibi non esse data. Et cum iterũ loquitur, dicens: Non sum missus nisi uirtute gladij: et qui nõ susceperit meam prophetiam, occidatur, aut reddat tributum pro infidelitate sua, & dimittatur. Vnde uerò apertius aut manifestius ipso teste falsa esse illa omnia cõprobantur, quàm ex suis iterum dictis, quibus in Alchorano sic loquitur: Quicquid inueneritis scriptum pro me, conferte illud cum Alchoran. Et si ei non concordauerit, scitote, quia innocens sum ab illa scriptura, & non est mea. Ergo secundum istam regulam, signa illa omnia respuenda sunt, quæ nullatenus in Alchoran inueniuntur.

Machumeti signa ridicula et fabulosa. † inde

infecta Ouis scapula locuta.

Machumet fil. Azari.

DE MORTE IPSIVS.

IAm illud tam ridiculũ nobis, quàm lamentabile suis est, quod cum præcepisset eis, ut mortuum se non sepelirent, eo quod tertia die assumendus esset in cœlũ: ipsiq; præceptum obseruantes magnis hoc desiderijs expectarent, & iam à secunda feria in qua mortuus fuerat, usq; ad uesperam quartæ feriæ longa expectatione fatigati, nihil aliud in eo quàm fœtoris magnitudinem superexcrescere cernerent, tandem (sicut retulit Humbrem) nudum eum proiecerunt. Guinbran tamen filius Helizam dixit, quod lotus & tribus uestibus indutus, sepultusq; sit per manus Hali, filij Abitalib, & Alfadi filij Alahabet, filij Abdemutalla patrui sui. Fertur enim, quod per septem dies morbo pleuritico ęgrotauerit, & amiserit sensum, septimo uero die cõualuerit. Iratus est Hali filius Abitalib, eò quod perdideras

Machumeti ridicula apotheosis.

diderat ſenſum,& dixit hoc ei. At ille iuſsit nullum amplius remanere ſecum in domo,niſi Alahabet filium Abdemutalla. Alia uerò die ſeptima mortuus eſt,& intumuit uenter eius,& retro curuatus eſt minimus digitus eius. Et fuit obitus eius ſecunda feria XII. die menſis rabeg primi, anno LXIII. uitæ ipſius, poſtquàm ægrotare cœpit XIIII.die. Vita ergo eius LXIII. annis extitit. Quorum in prophetia XXIII.expendit,X.in Mecha,XIII.in ciuitate.Hæc ſunt quæ fecit Machumet,à principio uſq; ad finem.

DE INSTABILITATE SECTATORVM EIVS.

MOrtuo uero Machumet, omnes ab eo decepti, reuerſi ſunt ſtatim unuſquisq; ad ſuã,quã ante tenuerant,ſectã,ſiue idololatriam, ſiue quamlibet aliam: præter paucos ſuę cognationis,qui expectabant ſe fore ſucceſſores in regno. Eo tempore fuit Ebubere filius Amichahaf, uir prudens & callidus: qui nõ multo pòſt regnum adeptus eſt. Quod uehementer diſplicuit Hali, filio Abitalib, quouſq; rex adeò illum obſequijs & blanditijs deliniuit,ut etiam regnum ei poſt ſe delegaret. Illos qui auerſi fuerant à ſecta Machumet,omni ingenio ad eã reuocans,iterum eos ſtulticiæ mancipauit. Quidam enim timore, quidã ſpe honoris,& facultatũ,alij alterius cuiuslibet lucri cauſa, omnes tamen ſimulatorie, non ex animo redierunt. Puto autem te optimè recordari, quod dominus meus Emurhelmoni,aliquando cum eſſemus ei adſtantes, & quidam quererentur de aliquo,qui uidebatur eſſe Saracenus,& non erat,coram omnibus reſponderit. Dixit enim ita: Ego miror,quod de iſto ſolo,quaſi aliquid nouũ mihi dicatis: cũ ſciam non iſtum ſolum,ſed multos alios nobiliores & probiores in palatio meo, Saracenos eſſe. oſtendunt quidam ſe eſſe,ſed non ſunt. Eſt enim,inquit,mos penè omnium,ut ſicut de Iudæo prouerbium dicit; Iudæus niſi poſtquàm efficitur Saracenus,Iudæus non eſt: Et uix aliquis ſuam legem,niſi prius aliam acceperit,diligit. Ego autem de hoc quid aliud debeo uel poſſũ facere, quàm quod dominus meus Machumet ipſe faciebat? Nam illi hoc etiã contigit,ut ferè omnes, & maximè qui ei proximiores et familiares eſſe uidebantur, non niſi ſimulatè ac deceptorie legem eius tenerent. Adeò enim ſpernabatur ab eis,& quicquid dicebat, pro nihilo habebant,odientes eum in cordibus ſuis: ut quadã die uolentes eum occidere,expectarent eum in quadam ualle, quatenus tranſeunte illo terrificarent ſubito mulam eius,ut præcipitatus interiret. Qui tamen nunc; propter hoc eis ſe iratum monſtrauit. Eius igitur exemplo omnes iſtos, qui ſiue de Chriſtianis,ſiue de Iudæis,ſiue de paganis Saracenos ſe eſſe dicunt in regno meo, & non ſunt,nunc; ad aliud cogã. Scio nãq; quod nullus Chriſtianus qui timore Saracenus fieret,in Saracenitate pmanebit. Similiter de alijs ſentio. Quid ergo amplius poſsũ facere? Videat Deus,& iudicet. Hoc ſolũ faciã,ut ſemper maledicam eis.

Machumeti ſucceſſores.

Prouerb.de Iudæis.

QVOD LEX EIVS NON SIT DIVINA.

SEd iterũ ſi forte dixeris,nõ debuiſſe me reprehendere ipſum illũ,ſi ſe aliquando uindicauit: cũ hoc inueniatur feciſſe Ioſue,& cæteri multi prophetę: Scias aliud eſſe quod fit præcipiente Deo,aliud quod homo præſumit. Deus enim hoc illis præcipiebat. De cuius præcepto,quodcũq; ſit,quãdocũq; ſit,nõ licet homini iudicare. Ergo inquis,nec Machumet + de hoc hic reprehẽdi: Siqdẽ & illi Deus talia præcepit. Vnde tamen probas,quod deus illi præcepit? deus enim ille ſi deus fuit, in aliq̃ ſe deũ eſse oſtendere debuit. Secundũ ea uerò,quæ ſuperius oſtendimus,nec ſignis nec miraculis hoc oſtendit. Nos igitur eũ deũ fuiſse nõ credimus. Quod eñ de Deo credimus,tã in nouo q̃ in ueteri teſtamento,ſignis & miraculis cõmendatũ nobis & cõfirmatũ eſt. Nec aliũ unq̃ pro deo habebimus,niſi illũ unũ & uerum,qui quotiens legẽ dare uoluit, ſignis hanc diuinis & mirabilibus, confirmauit. Propheta uerò tuus quis fuerit,uel unde uenerit,neſcio, cum dica-

Vindicare ſe quatenus liceat debet Deus.

tur mihi à domino meo IESV CHRISTO, quod in Ioanne Baptiſta finis ſit omnium prophetarum. Illud quoq; prudentiæ tuæ nullo pacto conuenire arbitror, quod inuitare me uoluiſti, ut ſcilicet dimitterem ſacroſancta & ſpiritualia domini noſtri CHRISTI præcepta, Ex quibus ipſe mihi non illam ſordidiſsimam quã deſcripſiſti paradiſum tuam, ſed æternam angelorum uitam in cœleſtibus promittit: & accederem ad impuriſsimos & pecuales ritus, non à Deo, quod abſit, imò à ſpiritu fornicationis, & gaſtrimargię miſerrimis & carnalis feculentię ſeruis infeliciſsimis perſuaſos. Quorum, ſicut de ſimilibus Paulus apoſtolus dicit, Deus uenter eſt, & gloria in confuſione ipſorum. Qui non niſi terrena, caduca, uentri & libidini congruentia ſapiunt, nec ſapere poſſunt. Excæcauit enim eos ſpiritus immundiciæ. Qui æternam putredinem & uermes immortales hæreditabũt: quia porcorũ more ſemper in ſtercore & fœtore libidinis uolutantur. Ego enim mirari non ſufficio, quomodo perſuaderi potuit, non dico alicui ſapienti, ſed illi qui per ſomnium aliquid humani cordis ſe habere putaret, iſtum fuiſſe prophetam, cum eius & uita & doctrina ita contraria ſint nõ ſolum diuinæ religioni, uerũetiã humanæ honeſtati: ut ipſa quoq; bruta animalia pene hoc intelligere poſsint. Sed ut iterũ aliquid mitius dicemus quis unq; ſanctorũ & diuinorũ nunciorũ, quos à Deo eſſe miſſos cognouimus, in terrore gladij ſe miſſum aſſeruit? Quis ita facinoroſè uixit? Quis deniq; tot ſpurcitias docuit? Aut quis ita uentri & libidini genus humanum proſtituit?

Prophetarum omnium finis in Ioanne baptiſta.

Machumet an propheta.

QVALITER PER FALLACIAM FVIT DATA LEX.

ITerum tamen ad præcepta eius diligentius inſpicienda reuertamur, quæ ego neſcio ad quam legẽ pertinere uideantur. Duas enim à Deo accepimus, unã gratiæ, alteram iuſticiæ. Lex gratiæ à Chriſto data eſt, lex iuſticiæ à Moyſe. lex gratiæ talia iubet: Diligite inimicos ueſtros, Benefacite ijs qui oderunt uos, & cætera huiuſmodi. Lex iuſticiæ, oculum pro oculo, dentem pro dente, uſturam pro uſtura, percuſſuram pro percuſſura, & cętera quę ad talionem pertinent, reddi imperat. Harũ duarũ nullã ſocij tui eſſe manifeſtũ eſt. Multitudo enim antequàm ipſe emergeret, una à Chriſto, altera à Moyſe data eſt. Cum enim iſtæ duæ tantummodo leges hominibus datæ ſint, quarum altera diuina, altera humana magis eſſe uidetur: iſta tertia lex à ſocio tuo inuenta, quid erit niſi diabolica? Diabolo enim inſpirante maximè hanc ſubitò, neſcio unde emerſiſſe cognoſcimus: quæ nec humana nec diuina eſſe probatur. Sed inter utrunq; prodigioſa facie, nunc hoc nunc illud uideri uolens, et ſe nunc illam nũc iſtam eſſe cõfingens, nullum alium niſi diabolum, qui ſe inter deum & homines ſemper medium facere niſus eſt, imitatur. Sed forſitan dices, inde probari hanc legem eſſe diuinã: Quia cum Machumet idiota & ſine literis eſſet, nullatenus eam ſcribere uel annunciare hominibus niſi diuina uirtute potuiſset. Maximè cũ ipſe dicat: Quia nec homines nec dæmones talem ſcripturã facere poſſent. Et iterũ: Si hanc legem feciſsemus deſcendere ſuper montem, inclinaret ſe mons ipſe, & adoraret eam, præ timore Dei. & alia multa friuola & nihil rationis habentia, quæ tu aperta & manifeſta ſigna prophetiæ ſocij eſſe dicis, quibus probetur eſſe uera. O ſigna & miracula in iſtis ait Machumet. O ſigna comparanda mari rubro diuiſo, & † ſoli ad imperiũ Ioſue ſtanti, & Chriſti præcepto mortibus imperãti. Imò uere magna tam ueritatis quàm uirtutis inopia, quæ tibi hęc ſola argumenta, imò deliramenta omni ratione & uirtute uacua dereliquit.

Lex duplex à Deo tradita.

Machumeti lex diabolica.

Machumet idiota, & literarum imperitus.

ſolidè

QVALITER ALCHORANI LIBER CONNEXVS SIT.

SErgius monachus cum in monaſterio grauiter peccaſſet, et propter hoc excommunicatus & expulſus fuiſſet, uenit ad regionem Cuhenne: & inde uſq;

Sergius monachus.

ad

ad Mechã deſcendens, ubi erant duo populi, unus cultor idolorũ, & alter Iudaicus, inuenit ibi Machumet, qui colebat idola, uolensqúe aliquid facere, unde monachis illis qui eum expulerant placeret, & reconciliari mereretur (erant enim hæretici Neſtoriani, qui dicunt Mariam non peperiſſe deum, ſed hominem tantũ) omni ſtudio & conamine pſuadebat ei, ut ab idolis recederet, & Chriſtianus Neſtorianus eſſet. Quod cũ effectui mãcipaſſet, diſcipulus ei factus eſt Machumet, & ille ſe propter hoc Neſtoriũ nuncupauit. Et ita factũ eſt, ut ab ipſo monacho aliqua de ueteri & nouo Teſtamento edoctus, ipſa in Alchorano ſuo fabuloſe ac mendoſe intexeret. Hoc & ille perſuaſit, ut in Alchorano ſuo poneret dictum à Deo, quod monachi & presbyteri Chriſtiani familiariores ei eſſe deberent, quia non ſuperbiunt. Cum uerò cognouiſſent Iudæi, quod multi, & etiam Machomet ipſe, ad qualemcunq; quaſi umbrã Chriſtianitatis illũ monachum ſe querentur, & penè illud quod poſtea factum eſt per Machumet, per iſtum + Neſtoriũ iam conſummatũ eſſet, proſilierũt tres Iudæi, & timentes ne in uerã Chriſtianitatem quandoq; Machumet incideret, acceſſerunt ad eum, & malicioſa calliditate ſocios uel diſcipulos eius ſe eſſe in hac ſecta dicentes, eiq; omnia quæ turpiora uel nequiora in Alchorano ſunt, ſcribere perſuadentes, uſq; ad finẽ eius cũ eo ſemper fuerunt. Poſt mortem uerò Machumet, cum, ſicut diximus, unuſquiſq; redijſſet ad ſectam ſuam, & ſucceſſiſſet in regno Ebubere, Hali quoq; filius Abitalib, licet nobilior eo, ſub ipſo maneret, prædicti Iudæi uolentes iterũ turbare omnia, perſuadebant Hali, dicentes: Quare cũ ſis fortis & nobilis, non te in prophetã eleuas, ſicut fecit ſocius tuus Machumet: q erat Chriſtianus Neſtorianus? Et erimus tecum, ſicut fuimus cũ illo, adiuuantes te in omnibus. Ille autem, utpote iuuenis, & totius bonæ doctrinæ expers, facile acquieuit. Iam enim quaſi ad hoc prædoctus fuerat. Siquidem aliquando cũ puer eſſet, & uagabundus, ut illius ætatis eſt, quadã die per aliqua deuia incederet, + Neſtorij illius pſeudomonachi latibulũ, unde ab eo Machumet furtim reſponſa dabantur, offendit. At ille cum ſe deprehenſum uideret, puerũ tam minis quàm blandicijs induxit, ut hoc nulli hominum proderet. Itaque iam penè ad hoc incipiendum declinauerat Hali. Sed rex Ebuberc hoc comperto, ad ſe uenire mandauit. Quem cum uenijſſet, tantis blanditijs ac promiſſionibus deliniuit, ut ab huiuſmodi incœpto omnino deſiſteret, ſeq; illi ſubditum in omnibus exhiberet. Iudæi tamen non ceſſauerunt facere, quod potuerunt. Nam accepto libro ab ipſo Hali, quem reliquerat ei Machumet, quicquid ſibi uiſum eſt, aut addiderunt, aut detraxerunt, aut mutauerũt. Ex quibus illud eſt unũ: Dicũt Iudæi, Chriſtiani nihil ſunt: Dicũt Chriſtiani, ſed Iudæi ſtulti ſunt. Itẽ inter alia multa & fabuloſa illud capitulũ, ubi eſt fabula de formica, & aliud, in quo eſt fabula de ape, & aliud de aranea narrat.

Neſtoriani hæretici.

Machumet Neſtorius

Neſtorianum

Hali.

Neſtoriani

Alcoran à Iudæis magna parte auctum

QVALITER EIVSDEM SCRIPTVra dilacerata ſit.

QValiter autem ſcriptura iſta non ſolum à Iudæis, ſed etiam ab alijs multis uarie + incepta, diuerſe intellecta, multiformiter expoſita, & tandem penè tota dilacerata ſit, ex aliqua parte explicabimus. Poſt XL. uel ſicut alij uolũt, poſt ſex menſes, ex quo regnare cœperat Ebuberc, uocauit Hali filium Abitalib, & dixit ei: Quare præſens non fuiſti, quando factus ſum rex, & non cum alijs nobis adſtitiſti, cum ſis magnus princeps & nobilis? Reſpondit Hali, Quia occupatus fui in colligenda ſcriptura, ſicut iniunxit mihi propheta. Et iã collegerat Eleage filius Nizef multos codices, et diminuerat multa in illis. Sicq; ceteri multi. Quidam enim legebant ſecundum Hali ſcilicet + familia, & domeſtici, et propinquiores eius, illam ſcripturam quæ fuerat apud Chorais, & quæ prima illius fuiſſe dicebatur,

accepta

familiares

Nestorianus cebatur, quam tradiderat ei † Nestorius monachus: quem uocabat aliquando Gabrielem, aliquando spiritum fidelem. Alij uerò legebant collectum à diuersis hominibus. Multi uero secundum Arabem quendã, uenientem nuper de solitudine: qui multa inde scripserat absq; sensu & ratione. Alij secundũ Zabefatin, et Arabin, alij secundũ alios. Qui omnes in membranis & rotulis, quod unicuiq; uidebatur, transtulerant. Erant itaq; uarij inter se & discordes, dicebantq; cum le gerent alter ad alterum: Ego melius quàm tu, sed tu deterius quàm ego: Et ego totum habeo, sed tu nihil: Sed tu nihil, & ego totũ. Hoc igitur modo alijs adden-

Alcoran colligentium altercatio.

tibus, alijs minuentibus, alijs mutantibus, alijs alio quolibet modo corrumpentibus, liber ille omni fide indignus effectus est.

DE ITERATA COLLECTIONE ILLIVS, ET DISSIPATIONE.

DEniq; mortuo Ebubere, & succedente sibi Ozimen filio Hasen, cui insidiabatur Hali, filius Abitalib, & quærebat eum interficere: cum perlatum fuisset ad regem de diuersitate scripturæ, & assiduis contentionibus & rixis, quæ propter eam fiebant: dicerentq; illi sapientiores, timere se, ne de hac causa seditiones & dissidium orirentur in regno, maximeq; ne ex toto scriptura illa periret: præcepit rex, omnes libros & chartulas undecunq; colligi. Licet tamen Hali, Abitalib, & Ibenmuzod libros suos dare noluerunt: reliqui uerò collecti, dati

Alcorani farrago hinc inde collecta.

sunt in manus Zeidi filij Zebith Aleuzari, et Abdalla filij Alahabet, ad redigendum omnia in unum codicem, & emendandum. Dictumq; est illis: Si contigerit uos in aliquo capitulo non posse concordare, scribite illud secundum exemplar & autoritatem Chorais. Quod & ipsi fecerunt. Sicut, uerbi gratia, quando inuenerunt in quodam loco arcam, & alius dixit arcem, & alius arcum, tandem secundum id quod habebat Chorais, dixerunt. Sic & de multis alijs. Facientesq; qua-

Alcorani primum quatuor codices tantum

tuor similes codices, unum miserunt in Mecham, alium in Syriam, alium in Aleiarac, alium relinquerunt in ciuitate. Sed ille qui ad Mecham missus fuerat, incendio perijt, quando uastata est Mecha ab Ozeario. Ille uerò qui in ciuitate remansit, in diebus Gezit filij Maioma, perditus est. Tertius qui in Aleiarac erat, à tem-

Mechæ uastatio.

pore Almustat nusq; cõparuit. Rex aũt Azimẽ, qui libros illos præceperat fieri, quæcunq; remanserunt in chartis, præcepit comburi. Ex his igitur uarietatibus & mutationibus, quæ superius dictæ sunt, contigit, ut multa ibi capitula diuersa inter se & sibi inuicem contraria inueniantur. Sicut, uerbi gratia, capitulũ bo-

Alcoran quare multa habeat contraria inter se.

uis & capitulum uaccæ: de quibus dicitur, quod capitulum bouis ante fuerit prolixius capitulo uaccæ, nunc uerò breuius. Dicitur etiam, capitulum corruptum esse & imperfectum. Dixit etiam Aissa uxor Machumet, Hali multa inde abstulisse, & penè totum demutasse, & insuper prohibuisse homines, ne legeretur Alchoran, & propter hoc multos sæpe uerberasse.

QVALITER RECOLLECTA ET DISSIPATA SIT.

POst multa iterum tempora Elehagig filius Vizes cum regnare cœpisset, iussit congregari omnes libros, & chartas & uolumina: confectoq; ex eis uno codice ad suum libitum, postquàm multa adiecit & multa detraxit, multaq; † nar-

uariauit, uel mutauit legendum est.

rauit, cætera omnia quæ ubicunq; inuenirentur, iussit incendi. Fecit autem de suo libro exemplaria. Ex quibus unum misit in Aegyptum, alterum in Syriam, alterum in ciuitatem, alterum in Mecham, alterum in Mesopotamiam, alterum in Albazara. Aliquando etiã uenerũt ad istos multi de gente Eluch beti, qui idolatræ erant, & simulantes se uelle esse Saracenos, ut legem eorũ si possent annihilarent, multa nihilominus in prædicta scriptura, ubicunq; latenter poterant, modis omnibus lacerabant. Quodsi nulla alia uarietatis huiusmodi scripturę cau-

fuisse

sa †, uideretur, quàm ex illo habebatur, scilicet quod Hali, & Ebubere, & Ozimẽ & Go-

& Gonor semper discordes fuerant & inimici, sufficeret. Dum pro certo constat, singulos eorum pro sua intentione alterũ aduersus alterũ in libro illo iuxta propriam uoluntatem, quicquid sibi placuit, ad suæ commodum uel addidisse, uel minuisse, uel † narrasse. Viri certè probi Saraceni, & qui satis inde dolebant, mihi sæpius hoc dixerunt, quod tota Alchorani scriptura adeò commixta & confusa sit, ut quicquid ibi est, totum sine continuatione, sine compositione, absq; omni uerborum ordine, postremo absq; ullo sensu uel ratione uideatur. *uariasse*

DE VILITATE STILI EIVS, ET MATERIAE.

MIror autem, quid illic tibi placere possit. Nam si eloquentia consideretur, nemo tam turpiter aliquid Arabice scripsit. Quantum enim ad sapientes Arabicos scriptores, quid est totum Alchoran, nisi digna risu barbaries? Si uerò sententiæ perpendantur, ego nihil ibi uideo, si tamen esse potest, aliquid boni. Nam mala illic multa reperiri non dubium est, quæ uel quilibet stultus similiter, aut certè multo elegãtius fingere possit. Esto tamẽ bona ibi uideãtur esse aliqua, sicut uerbi gratia, ut aliquando ieiunetur, oretur, & ut fiant aliquæ eleemosynæ: Numquid primum talia inuenta sunt à Machumete, qualia scilicet ante ipsum nullus audierat? O quanto sanctius, quanto honestius, quanto rationabilius & Moyses, & Helias, & alij prophetarum multi? Iohannes quoq; baptista, sed & ipse dominus omniũ IESVS CHRISTVS, & ieiunauerunt, et adorauerunt, & misericordias impenderunt: nos quoq; ieiunare, & orare, & eleemosynam dare ante prodigiosam prophetiam Machumet infinitis retro temporibus docuerunt. Cesset cesset Machumet, earum rerum uelle uideri magister primus, quarũ nec dignus fuit in aliquo discipulus esse uel ultimus. Absit absit à nobis talis prædicator ieiunij, qui post monstruosum ieiuniũ sic omni libidini & ingluuiei operam impendere præcipit, ut non ad aliud uideatur instituisse ieiunium, quàm ut postea uoluptuosius & appetentius excitetur omnis turpitudo libidinum. *Alcorani etiam Arabici barbaries.* *Quicquid in Alcorano boni est, multo melius docuisse prophetas alios & Christum.* *Ieiunium.*

Iam uerò illud quod & tu mihi dixisti, & ipse in eadem scriptura prædicauit, hanc scilicet scripturam talem esse, qualis nec ab hominibus, nec à dęmonibus fieri potest, certe satis ipse elegit, quibus diceret, rusticissimos uidelicet & agrestes homines, qui et nouiter de diuersis sectis uenerant, ipsamq; linguam Arabicam ignorabant. Cæterum si hoc nobis exponere liceat, per omnia sic ei concedimus, quod uerè tam stulta, tam inhonesta, tamq; irrationabilis scriptura nec ab hominibus, nec à dæmonibus fieri potest. Puto enim, quod etiam dæmones talia scribere erubescerent. Sanè si tantũ uult Machumet gloriari de suo Alchorano, quanto magis gloriari possent alij quidam, quos te ignorare non puto: Muzeilenia, Heleaiſi, & Aethiops Alabazbi, & Calliata Ellecedi? Qui eodem tempore æmulatione illius, ut & ipsi nomen sibi apud homines compararent, suum quisq; Alchoranum fecerunt: multoq; honestiora, et saltem in aliquo uerisimilia conscripserunt. Sed quia non ex toto uentri & libidini frena laxabant, nõ tantos bestialium hominum greges asininos post se trahere potuerunt. *Machumeti sectatores quales.* *Alcorana plura etiã ab alijs scripta.*

DE IMPERITIA ET FICTIONE ILLI ADHAERENTIVM.

SIergo miraris, quare tantum † hæc scriptura placuit, pro certo teneas, nulli *quibusdam* unquàm nobili uel sapienti eam placuisse: sed miserrimo imperitissimo uulgarium hominum generi. Qui ab eo de locis syluestribus congregati, cum has primas literas audissent, rei nouitate stupefacti, sacrilegas fabulas diuina esse oracula crediderunt. Denicq; cum & paupertate & assiduo ruralium operum labore confecti fuissent, cibi, potus, precioſarum uestium, amœnitatis umbrosæ, uasorũ spectabilium, uxorum insuper pulcherrimarum, & infiniti concubitus, aliarũq; spurcissimarum paradisi deliciarum, quas etiam te proh dolor enumerare non puduit,

puduit, beatitudinem audientes, ſeq; ibi ex promiſſione Machumet iam iamq; futuros eſſe ſperantes, ad omnia quæcunq; uoluit, † pecorini homines cucurrerunt. Inde eſt, quod contra regem Perſidis exiens, ſic adiutus eſt ab eis, ut uinceret. Promiſerat ſiquidem omnibus, qui in bello ipſo mori pro eo eligerent, ſui paradiſi delicias. Quidam tamen magis idcirco pugnaſſe dicuntur, ut hortos optimos, quos in Perſide uiderant, obtinerẽt. Nam & illos ſe poſt victoriam daturũ eis dixerat, ut & in hoc ſeculo & in futuro ſemper in hortis eſſent. Noſti autem, Arabes quantum delectentur hortorum pulchritudine. Sed dicis: Non ſolum ruſtici illi, ſed & multi alij ſunt ſecuti eum. Verè multi alij, ſed peſſimi, & leccatores, & qui grauati ære alieno, uel pro ſuis ſceleribus morituri, hanc ſolam euadendi uiam inuenerant. Nam dic mihi obſecro, quem unquam ſapientem, aut nobilem, aut honeſtum ad Saracenitatem uenire uidiſtis? Illi enim qui è Iudæis uel è Chriſtianis adhuc ueniũt ad uos, abſit ut aliqua prouocati honeſtate hoc faciant: Sed quia miſeri & impudici legis ſuæ regulas non ferentes, ad latam & ſpaciоſam uiam, quam ſocius tuus docuit, ſe conuertunt. Quod quibuſdam maximè Chriſtianis contingit. Quorum lex ſpiritualis & cœleſtis, omnia quæ in mundo ſunt, cõtemni ſpe & amore uiſionis Dei æternę præcipiens, dum carnales & fluxas infelicium mentes comprimit, ſtatim ab ea diffugiunt: quia pugnare contra concupiſcentias negligunt. Hoc tamen certiſsimè ſcias, quia neq; Iudæi, neq; pagani, neq; Chriſtiani, quocunq; modo ſe exterius habeant, & ſi uenientes ad uos de ueſtra ſecta ſe eſſe ſimulent, unquàm ex corde uobiſcum ſint. Simulant quidẽ ſe eſſe, quod non ſunt, ut, ſicut prædixi, aliquod corporis euadant incommodũ: aut ut porcinis uoluptatibus, quarum apud uos copia eſt, perfruantur. Adeò aũt quicquid facitis, pro nihilo ducũt, ut ſæpe inter ſe loquẽtes, Machumet & legi eius maledicant, nec dignũ eũ aliquando fuiſſe prophetia uel Dei lege affirment.

pecuini

Arabes hortorum amantes.

Machumetanæ ſectæ ſimulatores.

DE NOMINE MACHVMET, QVOD *falſo dicatur in throno ſcriptum.*

SAnè ſuperfluum mihi uidetur tecum agere de illis, quæ tuam non latent induſtriam, qualia ſint apud uos, & quàm nulli pudenda, ſcilicet diuerſitas in præconio, celebritates exequiarum, uarietas in teſtimonio, orationes ſolennitatum, ſollicita ad plagam meridianam conuerſio, & modus legendi, & modus diſcernendi, ſimilesq; huiuſmodi uarietates. Quæ omnia in corde tuo quàm nihil ſint, ſcio: cum hæc ſola ſuperficie teneas, non tamen propter principatum quem tenes, dimittere uelis. Porrò illud quod mihi ſcripſiſti, Antequam ſæcula crearet deus, † fuiſſe in throno, Non eſt deus, niſi deus, Machumet nuncius Dei: unde acceperis, aut ibi inueneris, neſcio: cum nec in Alchorano, nec in alia qualibet ipſius inueniatur ſcriptura. Veruntamen ponamus, ut alicubi hoc repertum ſit. Velim ergo, ut mihi dicas, ſi hoc in throno ſcriptũ eſt, quis ſcripſerit. An aliquis ſcripſit hoc deo? Sed quis poſſet ſcribere, cum nec dum ſæcula creata eſſent? An Deus ipſe ſibi ſcripſit, timens ſcilicet perdere nomen ſuum, niſi illud ſcriberet? Quod ſatis abſurdum uidetur. Sed forſitan deus ſcripſit, ut angeli poſſent hoc legere. Et hoc non minus inſulſum eſt ſentire. Non enim per literas loquitur deus angelis, ſed illuminatione præſentiæ ſuæ, quę illis ubiq; adeſt. Num prę terea propter homines ſcriptum eſt, ut ipſi legerent, & ſcirent? Sed homines in throno quomodo legerent? Reſtat ergo, friuolum & uanum eſſe: quod & teipſum intelligere credo, teq; tibi ipſi ſcienter illudere. Sicut quidam de ſocijs dicunt, qui hoc pro nihilo habent, dicentes à Iudæis cõfictum eſſe, & inter alias fabulas mixtum, ut riſum de uobis toti mundo mouerent. Certe cum aliquis uult benedicere Machumet, & ultra modum laudare, hoc ſolummodo dicit: Deus tu benedic Machumet,

ſcriptum

Angelis quomodo loquitur Deus.

chumet,ſicut benedixiſti Abraham & generationi eius. Vnde & in libro eius ſcriptum eſt: O filij Iſraël,recordamini beneficiorum quæ ego exhibui uobis: quia prætuli uos omnibus gentibus. Si ergo ita + benedici Machumet à Deo,ſicut benedictus fuit Abraham & generatio eius, ſuper omnes laudes & benedictiones eſt,etſi filij Iſraël prælati ſunt à Deo omnibus gentibus.cũ tamen nec Abraham, nec generatio eius nomen habeant ſcriptum in throno: quomodo factum eſt,ut nomen Machumet,qui ſecundum hanc regulam ipſo Abraham & generatione eius minor habetur,ibi ſcriptum ſit?

Machumeto benedicendi formula.

+ benedicitur

DE SVPERSTITIOSIS IEIVNIIS *& lauacris Saracenorum.*

DEnique inuitas me ad quinq; orationes, & ad ieiuniũ menſis ramazan. Vbi non tam tibi reſpondeo, quàm ut ipſe tibi reſpondeas, uolo. Dixiſti enim in tua exhortatione, quod inter alia,quæ de noſtra religione cognoueras, etiam orationibus monachorum & ieiunijs interfueris,genuflexiones & inſtantiã deprecationum uideris,& cætera omnia,quæ uerè ſancta & cœleſtia eſſe nullus negare poterit. Super animam ergo tuam hoc pono,& teipſum iudicem facio. Scio namq; pro certo,quia ſi,quod iudiciũ rationis exigit,inde dicere uolueris,quantũ ad ieiunia & orationes Chriſtianorum,ieiunia & orationes ueſtrorum non ſolum ieiunia & orationes non eſſe clamabis: uerum etiam quod tales ſordes uestris & ſanctis ſeruorum Dei uirtutibus ſe comparare ullo modo auſæ ſint, cum maxima indignatione ridebis. Quod uerò frequenti corporum + lauatione hominem purificari creditis,easq; lauationes totiens frequentatis, hoc tibi reſpondeo, quod Dominus meus in Euangelio ſuo Iudæis ſimilia facientibus ait: Væ uobis hypocritæ,qui ſimiles eſtis ſepulchris ornatis de foris,cum habeant intus cadauera: Ita uos quidem lauatis corpora ueſtra forinſecus,& corda ueſtra polluta ſunt iniquitate. Quid ergo prodeſt lauare manus & pedes, & extergere caput,& inſiſtere orationibus: cum conſcientia cordis,& mens,& animus occupata fuerint in effuſione ſanguinis,& diripiendis ſubſtantijs aliorũ, uxoribus quoque & filijs captiuandis? Vide ergo,quomodo reſpondet eis ſpiritus uiuificans. Oportet enim hominem prius lauare interiora cordis ſui,& purificari à cogitationibus peſsimis: deinde ſi placet,& ſi neceſſe eſt,etiam corpora.

Ieiunia & orationes.

lotione

Lotionum frequentia.

DE CIRCVMCISIONE, ET PROHIBITIONE *carnis porcinæ,& uxoris repudio.*

CIrcumciſio uerò quid ad uos pertineat,ſcire non poſſum, cum nec Machumet circumciſus fuerit,nec in Alcorano ſuo inde aliquid dixerit. Niſi forte Abraham in hoc uos ſequi dicatis. Cum enim uos Iſmaëlis filios eſſe iactetis, & Abrahæ dicatur à Deo,non in Iſmaële,ſed in Iſaac reputabitur ſibi ſemen: uos in ſemine Abrahæ quomodo eſtis,qui ad Iſaac nullo modo pertinetis? Si uos dicitis Chriſtum fuiſſe circumciſum, quid ad uos,qui Chriſtiani non eſtis? De cuius tamen circumciſione quàm rationabilis fuerit,ſi uel digni eſſetis, uel in aliquo ad eum pertineretis,pleniſsime reſponderemus. Nunc uerò cum nec Iudæi nec Chriſtiani ſitis,circumciſionem inueniſtis. Niſi certè, quod ualde credibile eſt, hoc etiam à Iudæis libro ueſtro inſertum ſit: ut ſicut de quibuſdam Paulus apoſtolus dicit,in carne ueſtra gloriarentur,dum uos more ſuo circumcidi facerent, & ſuos in errore ſocios habere gauderent. Quare etiam Machumet porcum comedi uetuerit,neſcio. Nam & Iudæi à porco & à quibuſdam alijs prohibiti ſunt. Ratio certa apud nos eſt,quorum fidei lex illa militabat. Et licet nos modo illa corporaliter non ſeruemus: ea tamen quę ibi ſignificabantur,ſpiritualiter implemus. Quibus in nouo Teſtamento reuelata ſunt omnia per Chriſtum, qui utri-

Machumet nõ circumciſus

Iſmaëlitæ.

Porcina cur interdicta.

usq; testamenti conditor est. Ipse enim dixit per apostolum suum: Omnia munda mundis, & nihil reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Illam *quis* uerò turpitudinem † audiens nõ exhorreat, quam nõ erubuit Machumet in Alchorano suo ponere? Vt scilicet uiro quandocunq; uoluerit, qualibet etiam cau- *Repudij licentia.* sa, possit uxorem repudiare: sed non nisi prius alteri uiro iungatur, nec si uelit, possit eam reuocare. Hanc certe legem etiam bruta animalia, si loqui possent, turpissimam esse clamarent.

DE PEREGRINATIONE AD *domum Mecha.*

QVid est autem, quod me inter alia legis uestrę optima etiam ad Alahagh, hoc est, ad peregrinandum in domum Dei illicitam, quæ est in Mecha, ex- *Mecham frequentandi superstitio.* hortatus es: ad proiiciendos quoq; lapillos, & ad inuolutionem linteoli circa renes? Miror etenim, quod ita mecum loqueris, ac si nunc me primo nosse incipe- res. Nunquid ego aut cæcus, aut surdus nuper effectus sum, aut forsitan mutatus in puerum? Cui sic illudere possis, ut modo primum discere incipiam inanes & fatuas superstitiones, quæ nec rationem, nec honestatem in aliquo habere probantur. Quasi uerò nesciam, quid sit, & unde processerit, uel qualiter ad uos ritus ipsius errorq́ue stultissimus inter alia mala deuolutus sit. Nónne *in Veneris cultus Mechæ.* hæc & illa præclara socij tui † idolorum destructione diligentia? Vt cum à cæterorum cultu suos discipulos inhiberet, istud tamen in honore Veneris fieri Mecham suam permitteret. Quod quale sit, uel à quibus cœperit, quoniam tu te *ignorare* † simulas, audi. Duarum Indiæ gentium, quæ uocantur Zechian & Albarachuma, antiqua consuetudo fuit, nudos & decaluatos, magnisq; ululatibus personãtes simulachra dęmonum circumire, angulos quoq; osculari, et proiicere lapides in aceruum, qui quasi pro honore dijs extruebatur. Inde enim est, quod in libro *Salomonis locus.* Salomonis dicitur: Qui proiicit lapidem in aceruum Mercurij. Faciebãt autem hoc bis in anno, sole scilicet existente in primo gradu arietis, & rursum cum esset in primo gradu libræ: hoc est, initio ueris & autumni. Hæc ergo consuetudo cum ab Indis ad Arabes descendisset, eamq; suo tempore apud Mecham in honore Veneris Machumet celebrari reperisset, sic illam manere præcepit, cum tamen cętera idololatrię prestigia remouisset. Illud uerò soli Veneri in illa celebra- *Lapillorum superstitiosa proiectio.* tione dicitur exhiberi solitum, ut lapilli retro, id est, sub genitalibus membris proiicerentur, eò quod Venus illis maximè partibus dominetur. Vnde adhuc ita fit in domo Dei, quam tu uocas illicitam, id est, ubi nihil licet, nisi quod sacrũ est. Veruntamen cum hoc à nudis ex toto hominibus, semper fieri soleret, non tulit hoc humana uerecundia. Instituerunt aliqui, ut proiectores lapidum paruo saltem linteolo renes obtegerent, ne omnino denudati homines canum impudentiam imitarentur. Hanc ergo insaniam merito creditur Machumet saluã & incolumem, cum reliquas dæmonum culturas cessare præciperet, dimisisse, ne dominam suam Venerem, in qua se esse potentissimum ipse iactabat, penitus sine *Machumeti Veneri addictus.* honore relinqueret. Pro quo beneficio talem illi gratiam Venus rependit, ut ad eum totam huius gloriam referri, utpote ad singularem amicum, æquanimiter sustineret: Dum uos modo non Veneri, sed ipsi prophetæ eius hoc obsequium impendatis. Quod apud quosdam uestrum tantæ stulticiæ deputatur, ut uir prudens Gomar filius Hazha cum ad osculandos lapides (quod ante alia Machumet & fecerat, & fieri iusserat) aliquando accessisset, sic locutus fuisse dicatur: Ego scio, quia lapides istos osculari nec obest, nec prodest. Sed quia sic fecit, fierique iussit noster propheta, facio: licet sit omnino inutile.

DE

DE HOC QVOD IN DOMO ILLA *dicuntur fieri mira.*

ECce quid est alahagh uestrum,& alchimar,& peregrinatio in domum Dei illicitam? Ecce ad quæ sacra,ad quam festiuitatem, ad quantæ honestatis & utilitatis celebrationem amicos tuos inuitas. Obsecro charissime, ut & nobis in hoc & tuæ quoq; uerecundiæ amodo parcas,nec homines ad huiusmodi spurcitias,sed magis porcos,si ita uolueris,aduoca. Nunquid autem uerissimum in tua laudatione dixisti,quod scilicet mira ibi fieri uideantur,Et uerè mira non solum uidentur fieri,sed fiunt: quando rationabiles homines in bestialem sensum mutati,ista quæ narrauimus & similia faciunt.Non enim hoc facere possent homines,nisi prius ab humanæ rationis iudicio ad pecualem animalitatem conuerterentur. Verum ne dicas,nos serio,non ludo tecum agere debere, dimittamus paululum ioca,& quod ad rem pertinet,differamus. Quæro igitur à te,quæ sunt illa mirabilia,quæ ibi fieri uidisti,uel audisti? Nam si me interrogares de locis uel de ecclesijs Christianorum,tale aliquid non unum ego, sed mille tibi loca numerare & ostendere possem,in quibus cęci uisum,surdi auditum,muti loquelam,paralytici uel quolibet alio modo claudi gressum recipiunt. Ad ultimum, ibi omnium generum languores & incommoda,siue animarum siue corporum,depelluntur.Ibi etiam sæpe,quod maius est,ipsi mortui resuscitantur. Et hoc non aliquibus exterioribus adiumentis,siue quolibet genere medicinæ humanæ,sed fide,& oratione,& pura cordis deuotione id apud Deum & sanctos,pro iusticia et uera pietate erga mortuos impetrante. Tu ergo si unq; uel semel huiusmodi uirtus aliqua in illa quam uocas domum Dei,facta sit, enarra: Et si saltem unum tale quid ibi aliquando factum mihi ostendere potes,concedo uera esse, quæ dicis.Sed quoniam scio te id nullo modo posse,non enim illud tacuisses,si haberes, quando me inuitans,& mirabilia illa narrans,nihil habuisti quod diceres, nisi quia lapilli proijciuntur: quod non uirtutis diuinæ miraculum, sed diabolicæ impuritatis constat esse deliramentum. Cur illa loca sacrata etiam dixeris, respondere nequis.

Christianorum ecclesiæ miraculis celebres.

DE HOC QVOD MACHOMETVS IVBET *homines ad sectam suam uiolenter cogi.*

DEniq; inuitas me ad uiam Dei,quæ est expeditio contra aduersarios,& incredulos, & participatores, scilicet in ictu gladij,& populatione & deuastatione,donec ingrediantur in fidem Dei,& testificentur,quia non est Deus nisi Deus Machumet,& quia Machumet seruus eius & nuncius,aut reddant tributum subiecti. O tu prudens & sapiens,obsecro te, quomodo possunt continuari uerba tua? Nam multum discrepant, cum dicas hoc contra tuam scripturam, quam credis esse à Deo,quæ ita dicit: Missus est hominibus pariter in pietate & misericordia. Qualis habetur misericordia cum effusione sanguinis,& latrocinio,& præda? Si autem iterum apposueris nobis Moysen,quoniam ipse cultores idolorũ expugnauerit,recordare illa prodigia & miracula, quæ legisti eum fecisse in lege: & uidebis, quod iustum est credere, illum ex præcepto Dei hoc fecisse. Similiter de Iosue filio Nun, cui sol & luna stetere. Quæ miracula cum fieri non possint nisi ab electis Dei,credimus,quod quicquid fecere,iussu Dei factum sit. Tu autem nunquam legisti in diuina scriptura,aliquos ad Deum uiolenter conuersos: nec præceptis,gladio,direptione,captiuitate, sicut tuus socius fecit,& iussit obedire,coactos. Multi certe olim hæretici fuerunt, quorum tamẽ nullus nec gladio,nec aliqua coactione aliquem ad suam sectam pertrahere conatus est,sed fallacijs. Quicũq; enim uoluit inducere homines ad ueritatem siue

Machumet sanguinarius.

Moses

Iosue

An uiolentia cogendi homines ad fidem.

Hæreticorum fallaciæ.

ad mendacium, non potuit hoc facere sine aliqua uel saltem uerisimili prædicatione. Et omnes quidem præter socium tuum ita fecisse noscuntur. Ipse enim ad suam sectam non ita homines, hoc est, non sola arte calliditatis aut ingeniosa loquacitate, sed gladio, & uiolentia, & oppressione, & depopulatione coëgit. Nunquàm auditum est ab aliquo, quod ille dicebat hominibus: Quicunq; non confitebitur me prophetam esse domini seculorum, gladio illum feriam ego. Et omnes quicunq; de progenie mea sunt, similiter facient, & domum eius diripiam, & omnem familiam eius captiuitate affligam.

Prophetæ existimationẽ sibi Machumet etiã minando arrogat.

DE VANIS PROMISSIONIBVS *& minis Machometi.*

NOn scripsimus ex inuidia uel indignatione, sed causa disputationis, ad quã nos tu prouocasse uideris. Compulisti nos pauca de multis in medium proferre. Noster siquidem ignis latebat in lapide: sed tuo chalybe excussus, coactas erupit in flammas. Quocirca tam tibi quàm omnibus qui meum scriptum uiderint, plane & fiducialiter loquor. Quoniam illa ad quæ me inuitasti de rebus labilibus & fugitiuis, tam stulta & inania sunt: ut etiam si æterna essent, nullatenus homo rationabilis ea deberet appetere, uel suum ad hæc animũ inclinare, præsertim cũ aperta sint asinis & porcis, siue cęteris animalibus in quibus nihil aliud est quàm comedere, et bibere, & concũbere. Hic etenim mũdus, qui maxime per ista miseros decipit, apud rationabiles homines cum omnibus illecebris pro nihilo deputatur: qui solerter ac ueraciter cuncta eius blandimenta & gaudia fugitiua & misera esse considerantes, seq; ab ipsius laqueis uiriliter excutientes, CHRISTI Domini uera & sempiterna bona in futuro seculo promittentis sacrosanctis uestigijs adhæserunt. Istis autem tuis inordinatis admonitionibus nemo dignus habetur, nisi qui suæ carnis miserię subiacens, pronus & præceps ad quęlibet libidinis incitamenta, sicut equus & mulus fertur, & rapitur. Ego autem te non puto credere, me ad talia anhelare. Sapientes enim ac rerum causas subtiliter perpendentes, ab omnibus illis, quę tu pro magno munere in libro tuo promittis, longe distare uidentur. Illi enim indesinenter toto nisu per Dei gratiam elaborant, concupiscentias & uitia carnis extinguere. Et ut etiam quod non naturaliter superfluum habetur in corpore, possit auferri sanctissimo castimoniæ studio seipsos nõ desinunt castigare. Deus enim nõ creauit hominem ad hoc, nec in die iudicij ad hoc simile resuscitari faciet. Tu aũt in libro tui socij scis hoc scriptũ esse: Nos non ad aliud homines & dæmones creauimus, nisi ad colendum nos. Deinde aduersus soluit pactum, et destruit ædificium, pręcipiens uxores tres uel quatuor ducere, & ancillas quantæcunq; inueniri poterũt, unumquenq; sibi applicare: Insuper & more pecudum comedere & bibere absq; ordine, omniq; moderationis discretione. Capitulum uerò repudij, & licitæ reuocationis hic ponerem, nisi prolixus esse timerem, & librum istum uerbis inhonestissimis sordidare refugerem. Nam & ipsi gentiles, qui filios suos idolis immolant, hanc turpitudinem omnimode abhorrebant. Ego autem confundor talia nominare, & scribere. Illud uerò quod mihi aliquando dixisti, & me tuis minis uerberasti, fiducialiter in CHRISTO agens non timeo. Dixisti enim mihi: Considera quæso diligenter, & hanc iniuriam tibi inferre noli, neq; quod noceat prouoca. Audi ergo Dominum IESVM CHRISTVM in suo Euangelio mihi dicentem: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: Sed potius eum timete, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. Ego igitur securus & constans, scio & credo, quia nullus in animam meam potestatem

Mundi, rerũq; mundanarum uanitas.

Castimoniæ studium.

Legis Machumeticæ licẽtia.

ſtatem habet: niſi Dominus IESVS CHRISTVS, cuius nomen ſit glorioſum & benedictum. Qui in me abundare fecit clementiam domini mei Emir molimini. Nam & ego & mei ſimiles, qui eius uel longe uel propè familiaritate gaudemus, ſub umbra alarum ipſius in ſecuritate, & æquitate, atque benignitate manemus.

EXPOSITIO CVLTVS SARACENICI.

FRuſtra igitur inuitas me ad ſectam tuam dicens: Inuito te ad quinq; orationes, quas quicunq; impleuerit, petitione ſua, non fraudabitur, nec damnum aliquod pertimeſcet: eritq; tam in hoc ſæculo quàm in futuro laudandus. Iſtæ quippe orationes duabus inſtitutionibus datæ ſunt, una quidem à Deo, altera à Dei nuncio. Sunt enim poſt cœnam tres genu flexiones, & duæ in aurora, & poſt meridiem duæ, & duæ poſt ſolis occaſum. Quicunq; autem aliquid ex hoc dimiſerit, à peccato immunis non erit, & oportet illum pœnitere, & ſubdi correptioni. Inſtitutio orationis inter diem & noctem XVII genuflexionibus conſtat. In aurora duę, poſt meridiẽ IIII, in ueſpera quatuor, poſt ſolis occaſum quatuor, in prima cœna ante comeſtionem duæ, poſt cœnam (quæ uocatur ultima, quando iam eſt alahathama, id eſt denſitas tenebrarum) duæ. Rurſus inuito te ad ieiunium menſis † ramazan, quod Deus iudex inſtituit, & in eo Alchoran uenire fecit. In quo menſe de nocte prædeſtinationis teſtificatus eſt, & nox illa mille menſibus melior habet. Ieiunabis in die ab omnibus cibis et potibus, & concubitu, uſq; quo ſolis lumen occidat, & noctis ordo incipiat. Tunc comedes, & bibes, & concumbes per totam noctem, quouſq; filum album à nigro diſcerni poſſit. Hoc enim liberum & licitum eſt, & uita tranquilla & ſuauis à Deo. Tunc uero ſi puritate mentis ad celebrandam noctem prædeſtinationis peruenire meueris, ab omni malo & nunc, & in futuro ſeculo ſecurus eris. Dixit etiam deus gloriouſus & excelſus: Scripſi uobis ieiunium numeratis diebus, ſicut ſcripſi illis, qui uos præceſſerunt, fortaſsis timebitis. Si quis infirmus eſt, aut occupatus itinere, eundem dierum numerum alio tempore ſoluat. Illorum uerò ieiunium, qui ieiunare non poterint, uictu unius pauperis redimatur. Interim qui obedierit, melius illi erit. Si enim ieiunaueritis, & ſcieritis, quod hominibus utile eſt, & iuſtificationis teſtimonia, & Alfurcan, propriam mercedem habebitis. Dormire uerò cum mulieribus in ieiunio, licentiã uobis tribuo. Illæ indumentum uobis ſint, & uos ſimiliter illis. Præſciuit enim Deus, quod circumciſuri eſſetis animas ueſtras, et pœnituit eum, & liberauit uos. Adhærete igitur illis, & diligite hoc, quod uobis ſcripſit Deus. Comedite & bibite, donec in aurora diſcerni poſsit filum album à nigro. Deinde perficite ieiunium uſq; ad noctem ſine coitu mulierum. Eritis enim perſeuerantes in domibus orationum: tamen appropiabitis eis. Hæc ſunt præcepta Dei. Præferebat enim nuncius Dei ueſpertinam cœnam matutino cibo. Iterum inuito ad domum Dei illicitam, quæ in Mecha ſita eſt, et uiidere illicitum nunciũ Dei, & conſiderare ueſtigia & loca ipſius, & quomodo lapilli proiiciuntur retro quod uocatur Alchimar, & inuolutionem linteoli circa renes, & quomodo oſculatur angulus domus illius, & uidere loca illa ſacrata, et multa mira, quæ ab hominibus appetuntur. Iterum inuito te ad expeditionem diuinam, quod eſt contra inimicos, & aduerſum incredulos proficiſci, & expugnaret participatores & hæreticos in ore gladij, donec ad fidem Dei ingrediantur, & teſtificentur, quia non eſt Deus, niſi Deus Machumet, & ipſe nuncius Dei et ſeruus, aut tributum reddant.

Quinquæ orationum ſuperſtitio.

Ieiunium.

Al. romadan

Libidinis uſus in ieiunio conceſſus.

Mechæ cultus.

Expeditio diuina.

DESCRIPTIO PARADISI IVXTA *figmenta Machometi.*

ITerum inuito te ad confeſsionem Dei, ad cuius nutum reſuſcitabuntur mortui, qui iudicabit eos in iuſticia, & bonis bona retribuet, & malis mala. Et faciet ſuum populum eos qui ſibi obedierunt, & confitentes ſingularitatem eius teſtificati ſunt, quod Machomet eſt propheta ipſius & nuncius, & crediderunt omnibus, quæ ſuper eum deſcenderunt à Deo, in excipiendo legem uidelicet de paradiſo, in quo multa bona ſunt illis præparata, cum habuerint armillas de auro & electro, eruntq; ueſtimenta eorũ ſerica, & dicent: Gratias Deo, quia nõ abſtulit à nobis retributionem. Nulla oppreſsio uel moleſtia eos tanget. Habebunt certum alimentum, & fructus, & erũt in paradiſo delicium exultantes, & ſibi inuicem occurrentes honorificati. Diſcurretur per eos uaſis argenti candidi. Quilibet bibentes delectabuntur. Non erit ibi luctus, neq; mœror. Habebunt mulieres uenuſtis oculis. Habebunt cœnacula, & ſupercœnacula, ſub quibus erunt flumina. Nunquàm enim promiſsio Dei fallit. Et dicetur eis: O cultores Dei, nolite hodie timere: Triſticia non appropinquabit uobis. Ingredimini paradiſum uos & uxores ueſtræ, & eſtote ſecuri. Diſcurretur per uos calathis et ſcutellis aureis, & habebitis quod animæ appetunt, et concupiſcunt oculi in ſecura manſione in hortis et fontibus. Ibi primo primam noctem alia non ſequetur. Et faciet eos ſecuros à tormentis inferni. Hæc eſt gratia Dei tui. Ipſa eſt enim liberatio magna. Dixit enim Deus glorioſus et excelſus: In paradiſo, quem pollicitus ſum timentibus me, ſunt flumina, aquarum, in quibus nihil noxium eſt. Sunt flumina lactis, cuius ſapor nunquàm deficit: flumina quoque uini, bibentium delectatio: flumina uerò mellis puriſsimi, habent ſiquidem omnes in eo fructus, & remiſsionem à Domino. Dixit quoque glorioſus & excelſus: Timentibus Deum optime erit in ultimis. Aperientur eis portæ horti Eden, ubi pariter diſcumbentes præcipient ſibi afferri uinum, & abundantiam fructuum, & habebunt oculis uxores ſpecioſiſsimas. Hoc eis promittitur in die iudicij. Victus ibi nunquàm deficiet. Dixit iterum Deus glorioſus & excelſus, in deſcriptione paradiſi: Sunt in eo duo fontes currentes. Sunt in eo pomorum arbores, & palmæ, & mala punica. Diſcumbent in excelſis uiridarijs ſuper pomis & prunis. Adducentur timentes Deum in paradiſum per turmas & agmina congregati. Quibus cum hoſtiarij ianuas aperuerint, dicent: Pax uobis, habeminis: Suauiter ingredimini, & eſtote hic in perpetuum.

Paradiſi fictitiæ uoluptates.

ADHVC DE EODEM.

ET dixit glorioſus excelſus: Feci eos occurrere gaudijs & delectationibus, & dedi eis pro retributione paradiſum, eò quod patientiam habuerunt. In quo erunt diſcumbentes ſuper plumaria, & non percutiet eos ſol, neq; frigus: Et ſuper eos umbræ illius permanebunt. Per quos etiam uaſis argenteis & caniſtris diſcurretur, ſimiliter & uaſculis modicis argenti, & pixidibus miniſtrabitur eis, & facient eos potare uaſe quaſi commixti ginginberi. Fons in eo eſt qui claritas appellatur. Non audient ibi dolum, neq; mendacium. Hæc eſt retributio domini tui, quod eſt donum præmaximum. Dominus enim eorum liberabit eos à cruciatu inferorum, dicens: Comedite & bibite ſecuri, diſcumbentes in lectulis diſpoſitis. Dedimus eis uxores pulcherrimas, nihilq; eis de ſuo malo opere imputabitur, & unuſquiſq; ſecundum quod appetit, obtinebit. Dedimus eis diuerſitates pomorum, & quicquid carnis ad edendum concupiſcunt, & ut ſibi propinẽt inuicem. Miniſtri ſicut aurum fulgentes diſcurrent per eos, ad ſeruiendum parati. Et dixit benedictus & excelſus: Præcedentibus & feſtinantibus dentur man-

tur mansiones in paradiso uoluptatis. Pauci de primis, & pauci de nouissimis erunt super lectulis ordinatim dispositis, semetipsos ad inuicem intuentes. Inter quos erunt ministri sine fine mansuri, tenentes discos & conchas & uasa preciosa. Quicquid de pomis uel de carne uolatilium uoluerint, obtinebunt. cum quibus adhærebũt mulieres uelut margaritę fulgentes, scilicet sui operis præmium. Non existit illic dolus uel iniquitas, sed tantũ pax & salus. Hæc est descriptio paradisi, quam præparauit Deus credentibus in se, & in nuncio eius. Vbi præparata sunt illis multa delectabilia edendi, & bibendi, & dormiendi cum mulieribus intactis. Quæ sunt uelut lapides precioſi sine fine splendentes, & accipient omnia, quæ oculi eorum concupiscunt, & habebunt honorem & uitam. Et sedebunt super thoros mollibus induti, & purpureis: ornati quoq; armillis prętiosis & nitidis. Vultus eorum hilares & iocundi. Inter quos mares & fœminæ seruientes ambulabunt, & uelut aurum rutilantes fragrabunt ut muscus, & uariæ aromatum species. Bibent de fonte suauitatis, & dicetur eis, Auete in omni pace. Comedite & bibite, & delectamini, eo quod digni estis, cũ omni securitate.

DESCRIPTIO INFERNI IVXTA EVNDEM.

INfideles uerò qui participes faciunt Deo, & pares illi attribuunt, & prophetæ Dei non credunt, nec epistolam eius suscipiunt, & præceptis Dei aduersus prophetam eius rebelles effecti sunt, deputabuntur gehennæ incendio: Eruntq; in cruciatu & stridore ineffabili, & igne sine fine inextinguibili. Quorum cutis quotiens ignis ardore consumitur, totiens ad noua iterum supplicia reparatur. Mansio eorum puteus abyssi, potus omni felle amarior, cibus de arbore quæ appellatur + azachum, & est omni pessimo sapore deterior. Erunt sub ira Dei cum diabolo, & angelis eius. Dixit quoq; Deus glorioſus & excelsus: Qui non credunt mirabilibus Dei, & prophetas & eos qui ueritatem prędicant interficiunt, erunt in horribili cruciatu. Quorum opera maligna, nullo eis auxiliante, super ipsorum capita redundabunt. Morientur, nec tamen à cruciatu liberabuntur. Et dixit, Arbor azachũ data est pro delectatione impijs. Ipsa est enim, quę in profundo abyssi nascitur, cuius fructus quasi dæmoniorum. De quo manducantes uentrem suum implebunt. Deniq; omnibus malis subijcientur, & semper ad inferni supplicia reuoluentur. Superius & inferius caligo, ignis, & tenebræ. Et dixit: In die resurrectionis facies eorum qui Deo non credunt, horribiles atq; nigerrimæ. Nunquid enim gehenna mansio impiorum non est, & eorum qui nostris signis non credunt, & damnandi sunt? Et dixit: Qui non crediderunt, detrudentur in infernum conglobati. Ad quem cum peruenerint, & ministri portas aperuerint, dicent illis: Nónne ex uobis erant nuncij missi ad uos, qui uobis insinuantes præcepta Dei, annunciauerunt diei istius occursum. Intrate igitur portas gehennæ, ad habitandum in ea sine fine. Hæc domicilia præparata sunt superbis. Et dixerunt qui in igne summersi sunt, ministris: Deprecamur uos, orate pro nobis Deum, ut alleuiet nobis cruciatum huius diei. Ministri responderunt: Orate. Sed quid oratio impiorum, nisi error? Ex hinc sentient pondus cathenarum, & uincula. Erunt pallentes in igne, & rursum fatigati in igne. Tunc uidebit eos afflictione oppressos, & tumidis oculis latenter aspicientes. Iterum dixit benedictus & excelsus: Impij permanebunt in cruciatu gehennæ, ubi detrusi ulterius non respirabunt. Nos nihil illis iniuste fecimus, sed ipsi sibi impij extiterunt. Tunc uociferabuntur: Vsq; quo damnandi sumus, ô rex? Dixit, Ita manebitis sine fine. Et iterum dixit: Arbor azachum cibus est peccatorum: feruet in uentre sicut sulphur. Accipite illum, & ad horribilia inferni loca deducite, & super caput eius cruciatus & dolores infundite. Hæc sunt enim opera, quę facieba-

Inferno destinãdi qui.

Alzekon

ol

tis. Et dixit glorioſus & excelſus: Afferte aquam amaram, quę uiſcera eorum di rumpat. Væ non credentibus in die qua nec permittentur loqui, ut aliquã ha beant excuſationem. Hæc de illa diſputatione duorum philoſophorum, pagani & Chriſtiani, breuiter excerpſi, ad inſinuanda fi/ gmenta & fallacias Machometi.

LECTORI.

HIC ſtatim ſubiungere Richardi Florentini Confutationem Alcorani, itemq; Confeſſionem Chriſtianæ fidei, conſilium erat: nempe quòd præter alias rationes, & tempore uterq; libellus prior eſſet. Verum cum amicorum quorundam ope utrunq; etiam græcè ſcriptum nuper nacti eſſemus, uiſum eſt ordinem nonnihil immutare, ut cum aliis quæ ſequuntur Græcis in Alcoranum diſputationibus coniungantur. Idq; te amice Lector, hoc ſtatim loco ad monendum duximus, ne quid aliud forte ſuſpicarere.

CRIBRATIO ALCORANI CLARISS. VIRO D. NICOLAO De Cusa Cardinali autore,

PIO SECVNDO, VNIVERSALIS ECCLESIAE summo sanctissimoq; Pontifici S.

SVme sanctissime Papa libellum hunc, per humilem seruulũ tuum fidei zelo collectum. Vt dum more ter sancti Leonis Papæ, prædecessoris tui, Nestorianam hæresim apostolico spiritu, angelico ingenio, diuinoq; eloquio damnantis: tu Machumetanam sectam de illa exortam, eodem spiritu, pari ingenio, facundiaq; æquali, erroneam, eliminandamq; ostendes, cito promptęq; quædam rudimenta scitu necessaria ad manum habeas. Tuo etiã iudicio, qui in episcopatu fidei princeps es, illum & cuncta quæ scripsi scribamue, atq; me totum, ut fidelem decet, subijcio in nullo unquàm ab apostolico tuo throno dissensurus. *Pius. Leo.*

PROLOGVS.

HEi quam potui diligentiam intelligendi librum legis Arabũ, quem iuxta translationem per Petrum abbatem Cluniacensem nobis procuratam Basileæ habui: cum disputatione eorum nobilium Arabũ, quorum unus socius Machumet, nisus fuit aliũ trahere qui doctior & magnus inter Arabes, Christianam fidem quam zelose coluit, ostendit potius tenendam. Erãt etiam alia quædam opuscula de generatione Machumet, & duodecim successoribus eius in regno, & de ipsius doctrinis ad centũ quęstiones, dimisi librum apud magistrum Ioannem de Segobia, & ad urbem Constantinopolin perrexi, ubi apud fratres Minores habitantes apud sanctam crucem, reperi Alchoran in Arabico, quem mihi in certis punctis fratres illi prout sciuerunt, explanarunt. In Pera autem, in conuentu sancti Dominici erat translatus, modo quo Basileę dimisi. Quæsiui si quis Græcorum scripsisset contra illas ineptias: & non reperi nisi Ioannem Damascenum, qui parum post initium illius sectæ fuit, pauca ualde scripsisse, quæ habentur. Fuit tunc Balthasar de Luparis mercator apud Constantinopolin: qui uidens me sollicitũ circa prædicta, narrauit quomodo doctissimus & maximus inter Teucros, postq; in Pera occulte de Euangelio sancti Ioannis instructus fuit, cum duodecim uiris magnis ad Papam uenire proponeret, & plene informari, si ego secrete eis de conductu prouiderem. Comperi relatione fratrum hæc sic se habere: & dispositi cõductum, ut petierunt. Et quia ille supremus præerat hospitalibus, uoluit illa uisitare: & demum declinando ad locum ubi nauis eos expectabat, Romam proficisci, sed pestis eum in uisitatione abstulit. Dominus Balthasar, qui nunc miles Bononiæ moratur, sæpius mihi retulit, omnes doctores eorũ, euangelium ualde amare, & libro legis suæ præferre. Demum concitaui fratrem Dionysium Carthusium, ut scriberet contra Alchoran: qui fecit, & misit opus suum magnũ Nicolao Papæ. Vidi post hæc Romæ libellum fratris Ricoldi ordinis prædicatorum qui Arabicis literis in Baldach operam dedit, & plus cæteris placuit. Vidi & aliorum fratrum de ea materia scripturas catholicas: maxime sancti Thomæ, de rationibus fidei ad Cantorem Antiochenum: & ultimo reuerendissimi domini Cardinalis sancti Sixti, hæreses & errores Machumet uiuis rationibus cõfutantis. Ego ingeniũ applicui, ut etiã ex Alchorã Euangeliũ uerũ ostenderẽ &

Petrus Cluniacensis.

Ioannes Damascenus

Dionysius. Ricoldus. Thomas.

& ut hoc facile fieri possit, cõpendiosum meũ conceptum paucis præmittam.

Appetitus. Spiritus. EXperimur in nobis appetitũ quendam esse, qui ob motum qui in eo est, spiritus dicitur: quodq; ratio motus ipsius est bonum. In ratione enim boni, mouetur appetitus. Sic uidemus bonum sua ui trahere spiritum nostrum: ac quod nulla est alia ratio cur bonum appetitur, nisi quia bonum, finis igitur desiderij, bonum. Neq; potest aliunde spiritus noster habere appetitum boni, nisi à bono.

Bonum. Bonũ igitur, est creator spiritus nostri ad se: & est eius principium pariter & finis. Non igitur quiescit spiritus noster, nisi in suo principio. Et quia spiritus noster intellectualis non est ipsum bonũ quod appetit, cum bonũ illud non sit in ipso: si enim in ipso intellectu esset, esset intellectum sicut scitum in scientia est scientia: Ignorat igitur intellectus quid sit bonũ illud. Appetit ergo spiritus intellectualis, in sua natura cõprehendere bonũ illud. Nã etsi nulli deesse possit quod est, cum esse sit bonũ: tamen nisi intellectus intelligat ipsum, caret eo, & quiescere nequit. Et cum intellectus quid sit hoc bonum, quod esse nõ dubitat, ignoret: non habet etiam scientiam nominis eius, et conceptum de ipso facere nequit, quẽ non hæsitat omni cõceptu maiorem & meliorem. Et quoniam nihil experimur in nostro intellectu compræhendi, quod per sensum in ipsum non intrat (cæcus enim à natiuitate scientiam coloris non habet) scimus bonum illud non esse de regione huius sensibilis mundi, quodq; spiritus noster in hoc mundo ad quietem non perueniet. Cum autem sciamus appetitum boni illius nos non habere frustra, etiam certi sumus spiritum nostrum intellectualem nõ esse de sensibili mundo, sed quod exuta sensibili uita ipsius appetitus ad quietem pertingere poterit. Verum nisi ad hoc nostræ intellectuali naturæ iste mundus conferret, frustra intrassemus in ipsum. Oportet igitur quod fateamur, nos in hoc mundo habilitari uel dehabilitari posse, ad hoc quod in futuro seculo quietemur uel inquietemur.

Via ad cognitionem boni uera quæ. Via autem per quam in hoc mundo transire debemus, ut habilitemur ad apprehensionem desiderati boni, non debet esse nisi bona: & quæ seducit, mala erit. Hæc sic se habere, cuiq; habenti intellectum clarum est. Sed cum multæ possint uiæ esse quæ bonæ uideantur, manet hæsitatio, quæ sit illa uia uera & perfecta, quæ certitudinaliter nos ducit ad cognitionem boni, quod quidem bonum nominamus Deum: ut dum de ipso conferimus, nos mutuo intelligamus. *Moyses.* Moyses quidem descripsit unam: sed non est ab omnibus recepta, nec intellecta. *Christus.* CHRISTVS illam illuminauit, & perfecit, multis tamen adhuc incredulis remanentibus. *Machumet.* Machumet eandem uiam, ut ab omnibus etiam idololatris reciperetur, faciliorem describere nisus est, licet astu maligni seductus. Et hæc sunt magis famatæ descriptiones, dictæ uię: licet aliæ multæ sapientũ & prophetarum factæ sint. Omnes autem descriptiones iam dictæ, in fundamento habent bonum illud sæpe dictũ, esse maximũ: & ideò unũ, quod unũ Deũ omnes appellant: suasq; descriptiones bonas dicunt, quia sint ipsis, aut putẽtur ab eodem bono Deo reuelatæ.

DEVS unus, & bonũ unum Clarũ est autẽ, quod cum nullus purus homo Deum cõcipere possit, quod non habemus certitudinem, qualemcunq; purũ hominẽ nobis posse uiam ad sibi ignotũ terminũ pãdere. Vnde si nec Moyses, nec Machumet unq; dũ in hoc mundo essent, sæpe dictũ bonũ uiderũt (Deũ enim nunq; uidit homo) quomodo tunc alijs iter ad ipsum pãdere potuerũt? Esto aũt quod sermones aliquos eis immissos publicasset, qui figurabãt seu significabãt Deũ, & uiã ad ipsum: tamen ipsi illos exponere nõ potuisset, neq; alius homo. Et si aliquis homo hãc uiã manifesta

Christus ueræ ad Deum uiæ doctor. re potuisset, aut posset, illũ utiq; maximũ omniũ hominũ esse necesse fuisset, quẽadmodũ Mesiã esse oẽs nationes fatent. Q; si ille homo nõ esset ipsa omniscięs diuina sapiẽtia, per quã deus omnia operat: utiq; q; sibi incognitũ esset, reuelare ne

quiret;

quiret. IESVS aũt uirginis Marię filius, CHRISTVS ille, per Moysen & ꝓphetas prænunciatus uenturus, uenit, & uiam sæpe dictã, cum nihil ignoraret, manifestissime propalauit, atteſtante etiã Machumet. Certũ est igitur, quod qui CHRISTVM & uiã eius sequitur, ad cõprẽhensionem desiderati boni perueniet. Vnde si Machumet in aliquo, CHRISTO dissentit: necesse est, ut hoc aut faciat ignorantia, quia CHRISTVM non sciuit, nec intellexit: aut peruersitate intentionis, quia non intendebat homines ducere ad illũ finẽ quietis, ad quem CHRISTVS uiam ostendit, sed sub colore illius finis, suũpsius gloriã quæsiuit. Vtrunq; aũt uerum credi oportere, cõparatio legis Christi ad legem ipsius docebit. Tenendũ igitur credimus: ignorantiam, erroris & maliuolentię causam esse. Nemo enim cognoscens CHRISTVM, dissentit ab ipso, aut detrahit eidem. Intentio autem nostra est, præsuppositio euangelio CHRISTI, librum Machumet cribrare, & ostendere illa in ipso etiam libro haberi, per quæ euangelium si attestatione indigeret, ualde confirmaretur. & quod ubi dissentit, hoc ex ignorantia, & consequenter ex peruersitate intentionis ipsi Machumet euenisse. CHRISTO non suam gloriam, sed Dei patris, & hominum salutem: Machumet uero non Dei gloriam & hominum salutem, sed gloriam propriam quærente.

Machumeti scopus.

Ignorantia erroris & maliuolentiæ causa.

ALIVS PROLOGVS.

Ricoldus. Sergius monachus.

REfert nobilis ille Arabs Christianus, de quo suprà memini, Sergium monachũ de monasterio suo electũ, Mechã applicuisse, ibiq; duos populos repperisse, idololatras, & Iudæos, prædicasseq; ibidem fidem Christianã, prout Nestorius illã tenuit, ut fratres suos illius sectę placaret ad gratiã: quia omnes idololatras cõuertisset ad fidẽ. inter quos Machumet erat, qui conuersus de idololatria, mortuus est Christianus Nestorianus. Sed tres astutissimi Iudei se Machumet coniunxerunt, ut ipsum auerterent, ne perfectus fieret, & illi suaserunt uaria mala. Post uerò mortẽ Machumet, omnibus ad suã sectã reuertentibus, illi Iudæi accesserunt Hali filiũ Habitalix, cui Machumet suas collectiones dimisit: & persuaserunt ei, ut sicut Machumet, ita & ipse se in prophetã eleuaret, & apposuerunt, & deposuerunt de libro Machumet, quæ uoluerunt. Videtur igitur quod Machumet ab initio fundatus fuit per Sergiũ, ut esset Christianus, et legem illã seruaret. Ab illa uia nõ potuerunt Iudei ipsum amouere: sed ut quantum possent retraherent, addiderũt illa per quę uideretur propriæ sectæ propheta, & ueteri testamento non minus quàm euangelio fidem dare. Sergius autem obtinuit ab eo (ut refert suprà allegatus) quod ipse posuit in Alchoran Christianos maiores amicos, maxime religiosos & sacerdotes, quàm Iudæos. & quamuis hæc dicat, tamen postea à Iudæis inductus, Christianos deridet, qui suos prælatos & pontifices Dei loco uenerantur. Hoc ideò, quia Christiani nominant illos nomine quo solus Deus nominatur, scilicet dominos. Nulli autẽ conuenit illud, nisi Deo. Sic enim in Exodo habetur: Dominus, ipse est Deus. Facit etiam de decem nominibus Dei aliquando mentionem, inter quæ est Adonai, quod dominus interpretatur. & nomen ineffabile per Adonai significatur, legitur, & exprimitur. Ideò in Alchoran, nulli nisi deo tribuit hoc nomen, imò nec CHRISTO, nec Mariæ uirgini. Et quia Christiani nominãt CHRISTVM, Dominum IESVM, & Mariam dominam: dicit, quod loco Dei ipsi uenerentur. Et sicut cauet quod nunq; nisi Deo tribuat hoc nomẽ Dominus, ita cauet quod nũq; Deo tribuat nomẽ pater: quia dicit deũ, put uult omnia facere, ideò nõ cõuenit ei actus generationis. Quãdo igit ipse de Christianis bona dicit, intelligit de uestitis in albo: sic em̃ discipulos nominat. & de credulis Christo, uti Nestorianos putabat, quorũ errorẽ ignorauit, nec alios Christianos cognouit.

Hali successor Machumeti.

Domini appellatio soli Deo conueniens.

Patris appellatio in Deo.

Nestoriani.

Ne-

Nestorij error. Nestorius autem omnia quæ sunt in Euangelio acceptauit: & quod in CHRISTO esset corpus, anima, & diuinitas: circa modum autem unionis erra-
uit. Fatebatur corpus & animam uniri unione naturali, ut esset uerus homo: sed hominem illum uniri diuinitati aiebat per gratiam. sed non per communem gratiam, quia boni Deo uniuntur, sed per plenitudinem gratiæ, ob quam una esset Dei & hominis IESV uoluntas. propter quam excellentissimã gratiã de CHRISTO uerificaretur, ipsum esse filium Dei. Sed non admisit Mariam esse matrem Dei: quia id quod in CHRISTO reperitur à matre sua receptum, non conuenit Deo. sic uoluit naturam humanam in CHRISTO esse deificatam. Et quia euangelium dicit, quomodo uerbum Dei factum est caro, non quod caro sit facta uerbum Dei: ideò hunc sensum damnauit ecclesia in Conciliis uniuersalibus,
Maria theotocos. tertio, & quarto, dans matri IESV nomen quod est theotocos, id est Dei genitrix. Nestoriani autem generationem æternam confitentur. Quare uidetur Machumet contra sanctissimam trinitatem & generationem æternam nihil uoluisse scribere, solum pluralitatem deorum damnans, ut dicetur. Etiam si quis interrogasset Machumet, in qua forma misisset Deus ad homines legatum plus quàm angelum, certum est ipsum dixisse: si Deus angelum mitteret legatum ad homines, eum forma humana indueret. sic, & si plus quàm angelum mitteret, respon-
Christum Dei uerbum esse cõfitetur etiam Machumet. deret. Misit autem, secundum ipsum, CHRISTVM: quem dicit uerbum Dei, & filium Mariæ. Quare cum uerbum Dei sit eiusdem naturæ cuius est Deus, cuius est uerbum (omnia enim Dei, Deus sunt, ob simplicissimam eius naturam) quando uoluit Deus summum legatum mittere, misit uerbum suum, quo non potest maior legatus concipi. Et quia ad homines misit, uoluit quod indueret humanã
Euãgelij ueritatem reperiri etiam in Alcoran. naturã mundissimam: quod ita fecit in uirgine Maria, ut sæpius legitur in Alchoran. Non igitur erit difficile, in Alchoran reperiri euangelij ueritatem: licet ipse Machumet remotissimus fuerit à uero euangelij intellectu. Nec est prætermittendum, quo modo capitula collectionis dicti libri legis Arabum, non conti-
Alcorã uersib. scriptum. nuantur ad inuicem: sed quolibet de per se, integrũ existit: & proprius est rhythmus, seu carmen plenè mensuratum. In hoc enim summum studium adhibuit compilator, ut blanditijs dictaminis cunctos alliceret, & in stuporem uerteret, sicq; dictata faceret diuina uideri. Hinc ignoscendum mihi, si non uidebor undiq; congruum ordinem tenere: quando confusissimi libri continentiã discutio.

OPVS IN TRES LIBROS DIVISI, ET *cuiuslibet Capita Annotaui.*

CAPITA LIBRI I. HVIVS operis.

De Alchoran: & quod Deus uerus nõ sit autor eius. Cap. 1.
Quid continet Alchoran, secundum eius laudatores. cap. 2.
Quid continet, secundum iudicium perfectorum. 3.
Quod Alchoran fide careat, ubi sacris scripturis contradicit. 4
Quod euangelium sit Alchoran præferendum. 5.
Quod euangelium sit lux ueritatis Alchoran. 6.
Quod elegantia dictaminis nõ probat Alchoran Dei esse dictamen 7.
Quod CHRISTVM sequentes omnibus præferuntur. 8.
Quod Alchoran male dicat Christianos incredulos, quia CHRISTVM filium Dei dicunt. 9.
Quod clare ostẽditur CHRISTVS Dei filius. 10.
Cur CHRISTVS non se nominauit Deum, sed Dei filium. 11.
Laudes CHRISTI ex Alchoran, & ostensio

ſtenſio diuinitatis eius. 12
Facilis oſtēſio, CHRISTVM qui eſt uerbum Dei patris, eſſe eius filium. 13
Obiectio ex Alchoran, & eius ſolutio. 14.
Quod IESVS, quia Meſias, eſt Dei uerus filius. 15.
Quod CHRISTVS quia uerbum & legatus ſummus Dei, eſt Dei filius. 16.
Quæ teſtimonia Alchoran continent, CHRISTVM Dei filium eſſe. 17.
Quomodo in Alchoran intelligi debet, CHRISTVM eſſe ſpiritum & animā Dei. 18.
Quomodo in Alchoran intelligi debet, CHRISTVM eſſe uirum bonum & optimum, & faciem omnium gentium. 19.
Digreſsio ad manuductionem diuinorum. 20.

CAPITA LIBRI II.

De theologia myſtica, ſecundum quā Deus eſt ineffabilis. Cap. 1.
De theologia affirmatiua, ſecundum quam Deus eſt creator trinus & unus. 2.
Quomodo ex operatione intellectualis naturæ, uidemus diuinam. 3.
Quomodo de fœcunditate intellectualis ad fœcunditatem diuinę naturę eleuamur. 4.
Manuductio ex iſs quę in mundo ſunt, ut uideatur Deus trinus. 5.
Manuductio de intellectuali trinitate, ad diuinam. 6.
Manuductio eiuſdem per amorem. 7.
Declaratio ſanctæ trinitatis. 8.
Aenigma licet remotum, benedictæ trinitatis. 9.
Iterum ex tribus perſonis manuductio. 10.
Quod neceſſe eſt Arabes fateri trinitatem 11.
CHRISTVM ueraciter fuiſſe mortuum & crucifixum. 12.
Quod crucifixio ſit CHRISTI exaltatio & glorificatio. 13.
Quomodo Deus animam CHRISTI ad ſe reduxit, ipſum transfigurari fecit, & aſſumpſit. 14.
De reſurrectione IESV CHRISTI. 15.
Myſterium natiuitatis & mortis Chriſti. 16.
De fructu mortis CHRISTI. 17.
De paradiſo. 18.
Inuectio contra Alchoran. 19.

CAPITA LIBRI III.

Quod Alchoran, fide unius Dei ſalua, omnibus blanditur, CHRISTVM tamen preferendo. Cap. 1.
Quod Machumet ignorauit quid agendum & ſentiendum, & nihil firmi reliquit. 2.
Cur dicuntur ſaluati credentes Alchoran, & quod gladius eſt magiſter. 3.
Quod deus Alchoran uideatur deus abſolutus. & deus alius quo de loquitur, rebus ſit immerſus. 4.
Quod Deus Alchoran uideatur minor omnibus rebus, et ſeruus Machumet, atq; eius conceptus. 5.
Quod Machumet temerè contra Dei præcepta CHRISTVM in Chriſtianis perſequitur. 6.
Quod Machumet credat Dei præſcientiam neceſsitare ad omnia quæ aguntur. 7.
Quod finis operis Machumet, fuit ſui exaltatio. 8.
Quod Machumet nunc ſcribat CHRISTVM deum & hominem, nunc hominem tantum, ſic nunc ſingularem Deum, nunc pluralem. 9.
Quod Machumet continue uariat, ut in exemplis. 10.
Contra id quod lex Alchoran ſit lex Abrahæ. 11.
Quod Alchoran male dicat Abraham fuiſſe idololatram, & uera hiſtoria ponitur. 12.
De promiſsione facta Abrahæ fideli. 13.
Quod pactum Dei & Abrahæ excludit Iſmaëlitas: in CHRISTO mediatore concluditur. 14

Quod non nisi Christianus trinitatem in unitate adorans, Abrahæ filius esse esse posit. 15.
Quod Arabes legem Abrahæ penitus ignorent, & eius sint persecutores 16.
Persuasio ꝙd Solthanus mandet Maríam uirginem theotocon credi, & lumen euangelij amplecti. 17.
Ad califfam de baldach quod Iudæi de Abraham apposuerunt in Alchoran. 18.
Ostensio sine CHRISTO non posse felicitari. 19.
Ostensio CHRISTVM meruisse Christianis immortalitatem. 20.
Declaratio similitudinis Adæ & CHRISTI. 21.

DE ALCORAN ET QVOD DEVS VERVS NON SIT AVTOR EIVS.

CAP. I.

Alchoran. *Alfurkam.* *Mater libri.* *Azora.*

ST liber legis Arabum Alchoran, ob præceptorum collectionem, atq; Alfurkam, ob discretam capitum separationem, nominatus. Habet & alia nomina. Dicunt quidam obseruatores libri, illum aliter in Oriente, & aliter in Hesperijs partibus distingui. Occidentales enim, post orationem quæ præmittitur, & mater libri nominatur, aiunt totum librum azoras seu capita habere 123. Orientales uerò primam azoram, aiunt durare usq; Soret amrã, quod est quintum Cap. in libro Hispaniarum. Hic liber ut in Hispania legitur in latinum uersus, per nos uisus est, & ubi de hoc libro legis quicquàm allegamus, illud in latino illo haberi, dicere intẽdimus. Huius autem uidetur apocryphus. Aiunt enim quidam Arabes, ipsum Machumet quendam de Arabia de genere Ismaël composuisse. Alij uerò dicunt, Machumet dixisse hunc librum in septem uiris à deo descendisse, quos nominant. Alij dicunt, mortuo Machumet quatuor differentes et discordantes Alchoranos per quatuor quos nominant, sibi aduersantes, compositos. Dicunt etiam quidã, hunc qui in usu est, Merbam filium Elheken composuisse, & alios igni tradidisse Fertur etiam Elgag, uirum potentem 55. sententias detraxisse de libro, & totidẽ alias addidisse. Legimus in chronica Machumet, & regum suorum successorũ quomodo Gomar secundus rex post Machumet, ordinauit orationes fieri in singulis templis, in mense remadam, & Alchoran, cõpleto mense, perlegi. Cui successit Odiner, qui auxilio aliorũ, integritatem Alchoran primo collegit. Ex quibus certum est, licet Machumet aliqua præcepta ex testamento & euangelio collegerit, quæ præcepta Dei seu Alchoran dicebantur: tamen liber iste in sua integritate post eius obitum collectus est. Liber uerò ipse in primo cap. sic dicit: Omnis aduersarius, Gabrielis hunc librum tuo cordi per creatorem intimantis, ipsumq; diuino præcepto tuis commissum manibus, &c. Hęc ut dei uerba ad Machumet leguntur, & sæpissime in libro eadem sententia repetitur, quæ uult solum deum creatorem autorem libri esse. Sed ut sapientiores Arabes & ueræ historiæ habent, & liber ipse atq; nomen Alchoran ostendit, tunc est collectio quorundam præceptorum. & quæ quidem collectio, nullo modo deo uero attribui potest. Vnde ipse colligeret, qui est ipsa sapientia? Oportet igitur, quod collectio quæ non potest nisi in tempore fieri, nequaquàm deo ascribatur: cuius operatio est supra omne tempus sine successione. Cui igitur debet ascribi collectio,

Alcorani autores.

Gomar.

Odiner.

Autorem Alcorani non esse Deum.

nisi hos

nisi homini: qui de diuersis scripturis collectionem facit, & collecta ut uult appellat, quemadmodum hæc collectio Alchoran dicitur? Ideò quidam sapientes libri defensores, aiunt collectionem esse humanam: intimationem uerò dei, per Gabrielem esse. Verum est, collectionem hominis esse, sed quod deus creator uniuersi, per Gabrielem ipsum librum intimauerit cordi Mahumet, non potest esse uerum: cum illa in libro contineantur, quæ ob suam turpitudinem, iniusticiam, & notam mendacij, & contradictionis, deo sine blasphemia ascribi nequeant. Alius igitur erit autor eius, quàm Deus uerus: nec potest esse, nisi deus huius seculi. Hic enim est, qui excæcat mentes infidelium, ut non fulgeat illuminatio euangelij gloriæ CHRISTI, qui est imago Dei inuisibilis. quibus cum euangelium sit opertum, ipsi pereunt, ut apostolus Corinthijs scribit. Hic falsus deus, seu princeps huius mundi, qui à principio est mendax, per aliquem suorum angelorum, qui speciem lucis, & nomen forte Gabrielis assumpsit, inueniens Machumet hominem idololatram, Venerem colentem, & omnia quæ huius mundi sunt concupiscentem, ad hoc aptissimum: per ipsum principaliter, & eius successores, mendosam Alchoran collegit, cui hæreticos Christianos & peruersos Iudæos aptos ad hoc consiliarios adiunxit. uti sunt Sergius Nestorianus, & Iacobita Baheira: & Iudæi, Finees & Abdia, nomine Salon, postea dictus Abdalla: ut ueræ historiæ de hoc apud Arabes reperiuntur. Et licet multa testimonia uideatur continere de laude ueteris testamenti, & euangelij, & prophetarum Abrahæ, Moysi, & maxime IESV CHRISTI filij Mariæ uirginis: tamen cum illis omnibus quo ad uerum & salutarem finem contradicat (ut infrà patebit) potius ad decipiendum hæ laudes positæ creduntur.

Collectio.

Christus imago Dei.

Machumet idololatra, & Veneris cultor.

Sergius.

Batheira.

Finees.

Abdia Salon.

Abdalla.

QVID CONTINET ALCHORAN, *secundum eius laudatores.*

Caput II.

DIcunt autem sequaces Machumet, bona intentione Alchoran scriptum, & continere Machumet orphanum, erroneum seu idololatram, atque pauperem, legis & scripturæ penitus ignarum, solum natiuam Arabum linguam scientem, multas uxores habentem, à Deo misericordiam consecutum, diuitem, & magni cordis subtilium capacis, & alti nominis factum. Quem ipse Deus doctorem rudis gentis Arabicæ & idololatræ constituit, legatumque ipsius ad ipsas creauit, & eis prophetam præposuit, absque tamen manifesta miraculorum potestate, ut gentem illam sibi commissam ab errore in uitam reduceret. Et reuelauit ei Deus, ut fidem Abrahæ uiri iustissimi (qui à deorum cultura recedens, unum solum Deum uniuersorum creatorem adorauit) acceptaret, & ab Arabibus acceptandam suaderet, absque tamen uiolenta coactione, prædicaretque illum solum & unicum omnium creatorem, & non alium esse imperatorem & regem uniuersi, omnium bonorum datorem, omnipotentem, uitæ & mortis dispensatorem, sapientem, incorporalem, incompræhensibilem, & interminalem seu infinitum, pium, & misericordem, ueniæque datorem omnibus fidelibus ipsum adorantibus & inuocantibus. qui in die illa tremendi iudicij, quæ erit omnium terminus, resuscitabit mortuos ea facilitate qua ipsos creauit. & iudicabit inter bonos & malos, dans fidelibus & credulis secundum merita sua perpetuam paradisi omnium uoluptatum & desideriorum mansionem, & uitam optimam: Incredulis uerò & malis, iuxta demerita cuique, gehennam & perpetuam pœnam. Librum uero Alchoranum à Deo descendisse dicunt, cuius libri mater & ueriissimum fundamentum, fides præmissa unius Dei, et reditus

Machumet qualis prædicetur à sectatoribus ipsius.

Alcorani summa.

omnium ad ipsius terribile iudicium affirmant. Alia autem quæ in ipso libro continentur, quædam aiunt probationes illius fidei, quædam uerò leges Arabum, quas secundum librum illum credulí Arabes seruare tenentur, si Deo quem colunt obedire, & in eius gratia persistere uolunt, & iuxta merita felicem
Mußilmanni. assequi in paradiso remunerationem. Vnde omnes hanc fidem tenentes, Mussilmannos, scilicet sanæ fidei appellant: siue sint homines, siue angeli, aut dæmones. Hanc igitur fidem dicunt de necessitate salutis, omnes qui ignem æternum uitare uolunt, tenere oportere, in quam omnes, ut aiunt, præteriti prophetæ consentiunt. Ideò liber ille, nulli prophetarum contradicit, sed approbat eos, & confirmat libros à Deo ipsis traditos: scilicet testamentum Moysi, psalterium Dauid, & euangelium traditum IESV CHRISTO filio Mariæ uirginis, concludens, omnes prædicta credentes, & legem in libris legis suæ scriptam obseruantes, liberari à gehenna. Dicunt, quommodo omnibus gentibus deus natiuos nuncios miserit, & eas commonuit quid credere & quid agere ipsas oportet, ut in die iudicij inter bonos connumerentur, & paradisum plenum gaudij assequantur: ne causam habeant tunc se excusandi, non recepisse doctorem & commonitorem: quodq; illis Dei nuncijs credere debebant, & diuinis per eos promulgatis præceptis obedire, in quo decipi non poterant. Quomodo enim Dei uerbis parendo, in Deo confidens, qui est ueracissimus, quisquàm in die illa se posset reperiri deceptum? Quare concludunt, quod si uarietas legum uel rituum in identitate fidei in uarijs gentibus per Dei nuncios præcepta reperiatur, hoc quidem obedienti, nequaquàm quo minus apud pijssimum atq; iustissimum iudicem condignum præmium assequatur, obesse poterit. E-
Deum omnibus gentibus natiuos nuncios mittere.
Nuncij Dei, quibus credendum. numerat autem prophetas & Dei nuncios, quibus credendum erat, Abraham, Ismaëlem, Isaac, Iacob, Moysen, CHRISTVM, & alios plures. Hæc est summa continentiæ Alchoran secundum libri illius laudatores.

QVID CONTINET ALCHORAN, SECVNDVM *iudicium perfectorum.* Cap. III.

SEd qui tam inter Arabes quàm Christianos perfectionem dono Dei assecuti sunt, aduertunt, quoniam sub prætextu huius eradicationis idololatriæ,
Impia Alcorani dogmata. asserit CHRISTVM nec Dei filium, nec crucifixum, & quod hæc adiectio uidetur totius libri intentio: scilicet quod CHRISTVM seu Messiam nec Dei filium, nec crucifixum persuadeat, quoniam CHRISTVM filium Dei esse, & in cruce mortuum, est fides illa quæ uincit diabolum & mundum, & sola est uera & perfecta, & nulla fides præter illam resistere potest diabolo, & dare uictoriam et immortalem uitam fideli, in regno cœlorum intellectuali & incorruptibili. Ideò hoc medio sathan, de mundo ipsam euangelicam fidem omnino elíminare conatur: quemadmodum uidemus multa Christianorum regna iam à
Christus tandem uictor. fide uera CHRISTI recessisse, & Arabum legem acceptasse. Scimus autem tam ex euangelio, quàm Alchoran, Mahumet non posse præualere, sed CHRISTVS demum uincet, ut infrà patebit. Multi etiam Christiani sub principibus sectæ Arabum CHRISTO deuotius seruiunt, & infiniti Christiani renegati, & Arabes, & eiusdem legis cum ipsis, timore gladij fingentes se illius sectæ, in hora mortis profitentur se Christianos, sic finaliter omnes facient.

Quod

QVOD ALCHORAN FIDE CAREAT,
ubi ſacris ſcripturis contradicit.
Cap. IIII.

DIcit autem quidam ſapiens, attendendum, quomodo neceſſe fuit, Machumet (qui nullam præter Arabicam linguam ſciuit, nec legendi artem, nec ſcribendi habuit, etiam ſi eloquentia Arabica rythmica & poëtica præ cæteris pollebat, quia præ cunctis Arabicis libris Alchoran laudatur:) habuiſſe Iudæos & Chriſtianos, qui illi in Arabica lingua ea quæ in ueteri teſtamento, pſalterio, atq; euangelio continentur, referrent. Nam in illis ſacris literis per Alchoran approbatis & confirmatis, tanquàm lucidis & perfectis doctrinis, eum peritum eſſe oportebat, cum ſint Alchoran ſubſtantia, & præſuppoſitum, & nominantur ſupra aliqui ex illis, qui ei adhæſerunt. Sed cum illi hoc obiiceretur, quod ſic inſtrueretur, cecidit in faciem ſuam, & contractæ ſunt manus eius & pedes, & ſocij cooperuerunt ipſum ueſtibus ſuis. qui ad ſe rediens dixit: Deus miſit corripere uos de ſermone quem dixiſtis, quod tales me docerent, & legit unam ſententiam ex Azora eluael, quod interpretatur palma, quæ ſic habet: Scimus quod ipſi dicent, quod inſtruet eum homo lingua eorum qua loquuntur perſica. Hæc autem Arabica patens eſt. Ex hoc dixit, Quomodo poteſt dici quod illi me inſtruerent, quorum unus perſicus, & alter Hebræus eſt, qui dixerunt ei: Poteſt eſſe quod lingua ſua loquantur tibi, & exponant, & tu lingua tua omnia rectifices. nec inuenit reſponſionem. Ecce ipſum Machumet à diuerſis inſtructum. Et quia eo tempore, quando Machumet poſt CHRISTVM annis 624. tempore Heraclij Imperatoris incœpit, multæ hæreſes circa euangelij & ueteris teſtamenti intellectum dudum exortæ fuerunt, & ſynodaliter reprobatę: eſt ueriſimile ad ipſum plures confluxiſſe, qui puritatem intelligentiæ dictarum ſcripturarum permixtam cum nouitatibus opinionum minus uerarum habebant, & ſcripturas ueteris teſtamenti cum Talmuthicis narrationibus, & euangelij claritatem cum Apocryphis libris permiſcebant, & prout ipſum uiſum fuit ipſi Machumet recitabant. Fertur etiam, ſuprà nominatos Iudæos ſe Machumet coniunxiſſe, ut impedirent ne perfectus fieret Chriſtianus. Ex quo & poëtico ſcribendi modo eueniſſe aiunt, raro concordare hiſtorias in Alchoran deſcriptas, cum ipſis in ueteri teſtamento & euangelio poſitis. Sed contra hæc (ut aiunt) nititur Machumet reſpondere, ſe non niſi à deo informatum: uolensq; excuſationem adducere, dicit 25. cap. Cum ſit hæc (ſcilicet in Alchoran) alicuius uerbi pro uerbo mutatio, deo compoſitionem ſuam ſciente: dicunt increduli, tu quidem non es niſi mendax, cum adeò uerba tua uaries. ſed huius rei plures ſunt inſcij. Ipſe namq; deus & ſpiritus benedictus, hunc librum ueraciſsimum compoſuerunt. Sed hæc excuſatio conficta & mendax, non ſufficit: quin libri compoſitor uarius reperiatur, quod de uero & incommutabili deo aſſerere blaſphemia eſt. Neq; dicimus uariationem, ſi ſit uerborum aliqua mutatio, ſtante identitate ſententiæ, ſed ubi ſententia Alchoran non eſt eadem cum euangelio, aut ueteri teſtamento, tunc enim nequaquàm excuſabilis eſt Alchoran, quin concedi oporteat, deum illa non tradidiſſe, cum non concordent cum prioribus diuinis, & per Alchoranum approbatis libris. Puta, ait in Alchoran, uirginem Mariam matrem IESV, ſororem Aaron, & filiam Amram: certiſsimum eſt, illum qui hæc Machumet narrauit, erraſſe, & ueram euangelij hiſtoriam ignoraſſe. cum Maria filia Amram, ſoror Moyſi & Aaron, mortua fuerit annis plus mille, & in deſerto ſepulta, ante uirginem

Machumet literarum prorſus imperitus.

Quando Machumet floruerit.

Hiſtoriæ Alchorani cur à ueteris & noui teſtamenti hiſtorijs diſſideant.

Variatio in quibus intelligatur.

Maria ſoror Moſis.

Mariam matrem IESV CHRISTI glorioſam, quæ, ut in eodem legitur Alchorano, fuit tempore Zachariæ patris Ioannis baptiſtæ. Et cum hæc non ſemel, ſed pluries Alchoran dicat, hoc unicum exemplum ſufficit errorem reperiri in libro, & ideô dei compoſitionem non eſſe. Adhuc dicit Capite ſeptuageſimoquinto de Maria in fine: Maria ſe dirigendo, nil malitiæ ſeu prauitatis operata eſt. unde animam inflauimus illi, noſtra uerba librumq; confirmanti, & in bonitate perſeueranti. Certum eſt Mariam ante Alchoran penè ſexcentis annis mortuam: Quomodo tunc confirmauit librum Alchoran, de quo tamen Arabes ipſum loqui intelligunt? Sic errat in Capite trigeſimoquinto in recitatio-
Pharao. ne illa, quando Moyſes uenit ad Pharaonem: ubi Pharao dicit, ſe Moyſen in ſua domo nutriuiſſe. Nam ille Pharao qui Moyſen nutriuerat, diu mortuus fuit ante reditum Moyſi ad Aegyptum: Exodi cap. 4. Fuit enim quadraginta annis Moyſes in Madian, quo tempore obierat. Talia plura reperiuntur diſſona à ueritate ſacræ ſcripturæ, â Deo, ante Machumet traditæ, & Alchoran præferendæ. Nec Alchoran hoc negat. Sic enim Capite decimonono dicit: Si de mandatis tibi miſsis quicquàm dubitas, anteceſſorum tuorum libros legendo ueritatem tibi miſſam agnoſces, ne ſis ambiguus nunc, nunc negans, nunc affirmans. Ecce iubet in dubijs recurri ad libros priores, qui etiam admittit, quod ueriores ſeu meliores libri oſtendantur, & illis ſtetur. Sic enim Capite trigeſimo
Indubijs recurrendum ad libros meliores. dicit: Recentes te magum affirmantes, tu dic, Librum iſto meliorem, ueſtrum dictum affirmantem afferte, eumq; beniuole ſequar. Ecce quomodo nunc uult affirmare Alchoran euangelio præferendũ. Non ſunt igitur ea quę in Alchoran continentur, ut Dei uerba acceptanda, quando prioribus à Deo traditis, & per Alchoran admiſſis libris, aduerſantur.

QVOD EVANGELIVM SIT ALCHORAN PRAEferendum. Cap. V.

DEſcendentes itaq; ad magis particularia, ut deueniamus ad id quod intendimus, ſcilicet euangelium Alchoran præferendum, dicimus eum qui Alchoran in Hiſpania in latinum uertit, referre in principio Capite quinto ſeu So-
» retamram ſic haberi: Deus pius & miſericors, uiuus & altiſsimus, præter
» quem non eſt alius, qui prius uetus teſtamentum, deinceps euangelium re-
» ctas uias hominibus tradidit: poſtremo librum ueracem, uidelicet Alfurcan,
» ueſtræ legis confirmatorem, deſuper uobis tribuit. Iſteque continet uerba quædam firmiſsima & infringibilia, quæ ſunt libri mater & materia: quæ-
Mater libri. dam uerò alia, & reliqua. Ecce quomodo uetus teſtamentum & euangelium rectas uias dicit continere, & confirmat ipſa: Alfurkan uerò dicit ueracem, & continere quædam firmiſsima, quæ ſunt mater & materia libri, &
» quæ illa ſint ſupra dictum eſt, & continentur in oratione in principio libri
» quod principium mater libri nominatur, ſcilicet quod ſit unus Deus creator
» adorandus ac timendus, & terribilis iudex in die ultimi iudicij, quando eſt reſurrectio. alia non habent illam firmitatem infringibilem. Quare ubi diſcordant, cum ueteri teſtamento uel euangelio, potius ſtandum illis. Ad idem attente aduertendum, quomodo in Alchoran legitur, Deum Iudæis dixiſſe, Cap. 12.
Alcorani teſtimoniũ de Euangelij autoritate CHRISTVM Mariæ filium, cui commiſimus euangelium, quod eſt lumen & confirmatio teſtamenti ac caſtigamen, & recta uia timentibus Deum, ad ueſtræ legis complementum miſimus. Alibi ſæpe nominat euangelium lucidum, & aliquando ſplendidiſsimum. Cum ergo hoc ita ſit, quod euangelium in ſe omnia neceſſa-

necessaria ad salutem contineat, & suppleat ad legem ueteris testamenti quæ supplenda restabant: nihil igitur in Alchoran reperitur, quod sit necessarium ad salutem, ultra id quod in euangelio continetur: & non est aliquid necessitatis in ipso Alchoran, quod non sit euangelio conforme. Ait etiam quidam deuotus, et Arabicæ linguæ peritus, qui in Baldach studio Alchoran operam dedit: in cap. Elmeide sic haberi: Limitauimus uestigia hominum per IESVM filium Mariæ ueracissimum patenter, & dedimus ei euangelium, in quo est directio & lux & ueritas manifesta. Ex his patet Alchoran Arabas ad euangelium remittere, tanquàm ad lumen & rectam uiam Deum timentium. Dicit enim in Alchoran: Sciendum quidem, uiros legum nullius legis fideiue perfectionem assequi, nisi testamenti & euangelij, ac huius libri à Deo positi præceptis pareant. Nec hoc potest de illis Christianis intelligi, qui lucidissimum librum euangelij sequuntur, cum ipse in plerisq; locis attestetur, illos CHRISTI discipulos in albis uestitos, perfectissimos esse. Oportet igitur ut de Iudæis & Arabibus, qui sunt uiri legum, intelligatur. Mandatur etiam septuagesimo capite Alchoran, quod omnes boni Deo seruiant, ut CHRISTVS IESVS Mariæ filius persuasit. Si igitur ad hoc boni Christiani nituntur, ut faciant quemadmodum ibidem Alchoran continet, certissimum est, ipsos ab illis qui Alchoran credunt, irrepræsensibiles esse.

Viri legum.

QVOD EVANGELIVM SIT *lux ueritatis Alchoran.*

Cap. VI.

ALchoran dici non potest sufficere, & uia recta esse, nisi includatur in ipso euangelium, & solum illud constat, lucem ueritatis & recte uiæ in Alchoran dici debere, quod euangelio consonat. Nec de euangelio hæsitabat autor Alchoran. Allegat enim passus & continentias euangelij, de eo quod CHRISTO parabolas exponenti, aliqui abierunt retro, de grano frumenti, de cæco nato, & alijs. Illud enim euangelium de quo locutus est, & allegabatur per ipsum in partibus Arabiæ, & undique reperitur, etiam fortassis hodie & prius scriptum in aliquo antiquo uolumine quàm Alchoran conficeretur. & cũ ab initio fidei Christianæ per tot centenos annos ante Machumet euangelium mundo publicatum & hucusque inuariatum maneat, de quo nec Machumet tunc legitur dubitasse: mirandum est, cur Arabes pro intellectu Alchoran generaliter non addiderint studio & lectioni euangelium, sicut multi sapientes eorum, secrete euangelium summa deuotione amplectuntur, cum sine eius scientia nihil perfecte ex Alchoran trahere possint. Sed ut quidam peritus ait, alia causa non est nisi quia sapientes eorum sciunt, quod falsitas Alchoran de facili deprehenderetur, si ad legendum sacros & ueraces dictos libros admitterentur. Vnde & si quis recte considerat, illi nationi Arabum non fuit legatus necessarius ad aliam, quàm ad euangelij fidem & legem docendam. Post enim CHRISTVM, omnium prophetarum etiam secundum Alchoran altissimum, & librum euangelij omnium librorum perfectissimum, nihil melius restabit à deo expectandum. Hinc si quid pulchri, ueri, et clari in Alchoran reperitur, necesse est quod sit radius lucidissimi euangelij, & hoc uerum uidet, qui euangelio lecto ad Alchoran se transfert. Vnde contemptus huius mundi, et prelatio futuri seculi, persuasio iusticiæ & operum misericordiæ, & diuini proximi amoris

Euangelij loca aliquot recitari in Alcorano.

Arabes quosdã Euangelium religiose amplecti.

Euangelij radius quicquid est ueri in Alcoran.

unde uenditio omnium ſuorum, etiam animæ ipſi deo, maximi lucri conuincun
tur? Vnde habetur quod mori pro deo ſit uiuere æternaliter, unde uirtutum di-
lectio, uſurarũ, homicidiorum, periuriorum, fornicationum, atq; adulteriorum,
alienorumq; concupiſcentiæ prohibitio, in Alchoran ſuæ claritatis ſplendorem
receperunt, niſi ex euangelica perfectione & conuenientia? Cur alia multa, quæ
circa uoluptatem ſenſibilem & immundiciam carnis promittuntur in Alchorã,
tenebroſa & tetra uiliaq; ab omnibus ſapientibus etiam Arabibus reputantur,
niſi quia ab euangelicis promiſsis diſcordant, ut infrà latius dicetur? Lucet igi-
Quibus luceat euangelij ſplendor in Alcorã. tur euangelij ſplendor in Alchoran, illis ſcilicet qui ſpiritu CHRISTI ducuntur,
etiam præter intentionem autoris: ſed non ipſi lubrico Machumet, & illis anti-
chriſtis, qui hoc ſeculum futuro præferunt, & nihil bonũ iudicant niſi huic mun-
do & eorum concupiſcentijs conformetur. Illi putant Deum autorem Alcho-
ran, ſua corrupta deſideria confirmare; non aduertentes, nihil ueri eſſe, quod
euangelio contradicit.

QVOD ELEGANTIA DICTAMINIS *non probat, Alchoran Dei eſſe dictamen.*

Cap. VII.

NEc debet quenquam mouere id quod dicit alibi, librum Alchoran non po-
tuiſſe, nec ab omnibus hominibus, nec dæmonibus componi, ob ipſius ad-
mirabilis dictaminis elegantiam, ac quod ideò diuinus cenſeri debet. Eſto
enim quod hoc donum Machumet habuerit, quod cenſetur per alios Arabes ſin
gulare, diuinum, & inacceſſibile: & hoc arguat ob pulcherrimum dictamen, dul
cedinem, & blandiciem ſermonis ſtupendam, & cunctis mirabilem, librum dei
donum eſſe: non tamen propterea eſt affirmandum, omnia quæ in ipſo conſcrip-
ta ſunt Dei uerba eſſe, qui uerax eſt, & ſtabilis, & ſibi nequaquàm contrarius.
Vnde cum multa in Alchoran de ijs quæ in teſtamento & euangelio habentur,
adeò uarientur, quod ſimul cum prædictis uera eſſe non poſsint, utiq; deo igno-
rantiam & inconſtantiã atq; mendaciũ aſcribi oporteret, quod tamen etiã in Al-
Nõ quia elegãti oratione aliqd compoſitum, ideò uerum. choran pro maximo peccato habetur. Quod autem dulcis ſermonum compoſi-
tio non concludat dicta uera, patet ex tertio cap. Alchoran, ubi ſic dicitur: *Plu-*
res eloquij melliflui, quorum uox cordi non conſonat, deum ſui cordis teſtem in-
uocant, cum ipſi tamen perniciem, gentiq; flagitium, fructibusq; peſtem induce-
re nitantur. hi tales gehennæ puteo, pœnis undiq; uexati ſepelientur. Sed ſi, ut ſe-
quaces Alchoran aiunt, admitteremus, libro Alchoran finem et intentionẽ eſſe,
non ſolum non detrahere, nec deo creatori, nec CHRISTO, nec prophetis ac lega
tis dei, nec libris diuinis teſtamenti, pſalterij, & euangelij: ſed gloriam dare deo
creatori, laudem & teſtimonium CHRISTO Mariæ uirginis filio ſuper omnes
prophetas perhiberi, teſtamentum & euangelium confirmare & approbare (cu-
ius contrarium omnes ſapientes & zeloſi credunt, ut ſuprà patuit) utiq; tunc cũ
hoc intellectu Alchoran legens, licet uaria occurrant quæ offendant legentem,
quaſi ille liber ob ſuam contrarietatem, quam tam in ſe habet quàm cum euange
lio & teſtamento, non poſsit dei eſſe, ac quod Machumet uir muliebris, lubricus,
totus huius mundi & ſenſibilium amator, de peruerſa idololatria & ignorantia
ad legationem dei & propheticũ ſpiritum ſine poteſtate miraculorum à deo aſ-
ſumptus non debeat credi, nec ipſius ſimplici relationi ſtari, qui inconſtans & ua
rius reperitur, & Dei arcana ſe ignorare confitetur, & multa fortia argumenta
quæ in Alchoran contra Machumet in uarijs obijciuntur, & non ſoluuntur: ta-
men quando hæc omnia ſic conſiderantur quod prædictæ intentioni ſeruiant,

tunc

tunc aliquis elici poteſt fructus. Puta, cum quis legit uitam Machumet quæ in Alchoran ſcribitur, ſtatim intelligat, ideò illam deo permittente inſertam, ut ſciatur ipſum nõ eſſe, nec CHRISTO, nec Moyſi, nec alijs prophetis comparandum, & multo minus præferendum. Quando enim comparatur uita & ſcientia aliorum prophetarum ad uitam & ſcientiam ipſius, ſtatim uidetur, nullũ debere potius ſequi Machumet q̃ CHRISTVM, quod etiã Alchoran manifeſte confitetur.

Lectionis Alcorani fructus.

QVOD CHRISTVM SEQVENTES, *omnibus præferuntur.* Cap. VIII.

ADmittit Alchoran, CHRISTVM ſequentes præferri omnibus, cum CHRISTVS ſit omnibus ſanctiſsimis prophetis ſuprapoſitus. Ait enim ſic fictus Deus in Alchoran, Cap. 4. Omnium prophetarum alio ſuper alium per me ſublimato, & eorum quibuſdam cum Deo locutis, CHRISTO Mariæ filio animam noſtram proprie conferentes, uim atq; uirtutem præ cæteris præbuimus. Ecce ait, præ cæteris præbuimus. Si igitur prophetas nobis à Deo miſſos audire & ſequi tenemur, præ cæteris utiq; CHRISTVM ſequi tenemur. Hoc clariſsime Alchoran ex intentione intendit, CHRISTO ſcilicet potius adhærendum. Dicit enim alibi Alchoran, CHRISTVM dixiſſe: Timentes Deum, me ſequamini. Deus enim meus ueſterq; dominus eſt, quem adorantes, recto proceditis tramite. Et ſubiungit: Quomodo uiri albis ueſtibus induti ipſum ſecuti, alijs omnibus per Deum ſuprapoſiti ſunt. Et alibi ſcribitur, ut ſupra allegauimus: euangelium eſſe lumen & confirmationem teſtamenti, & caſtigamen, & rectam uiam deum timentibus, & legis complementum. Ecce CHRISTVM & eius euangelium ſequi, eſt ſequi lumen, & ire per rectam uiam deum timentium. Et iterum alibi: Iam diuina ueritas nobis data, rectam uiam proficiſcentibus oſtendit. cuius obſeruatio, ſalutem obſeruantibus generat, error quidem detrimentũ. Ecce diuina ueritas utiq; per CHRISTVM in euangelio eſt patefacta. Alibi de eodem ſic ait: Tandem CHRISTO Mariæ filio miſſo, cuius ſequaces ipſi penitus obedientes corda conſtantia, & humilia atq; fidelia geſſerunt, nos euangelium dedimus, non ob aliud niſi ut per ipſum Dei dilectionem atq; gratiam aſſequerentur. ſed non, ut dignum erat, obſeruauerunt, & licet plures eorum ſint incredulí, eorum tamen credentibus meritum debitum & maximum tribuimus. Iterum alibi: Omnes boni Deo ſeruiant, ut CHRISTVS IESVS Mariæ filius perſuaſit, interrogans uiros albis indutos ueſtibus, quis mihi ſubueniat ex parte dei me ſequendo? reſponderunt illi: Nos. Quidam autem filiorum Iſraël crediderunt, quos cæteris incredulis manentibus, longè ſuper illos extollimus. Iam ſatis oſtendimus ex Alchoran, CHRISTVM potius quàm Machumet, & euangelium potius quàm Alchoran ſequi oportere. Nunc deſcendentes inquiramus, an omnia quæ in Alchoran ſcribuntur, tendant ad gloriam dei. Omnes enim homines creatos eſſe ad glorificandum Deum, Alchoran atteſtatur. Videtur autem qui plures deos ponit, uelle Deo ſuam claritatem & gloriam obfuſcare. Ideò ponere Deo ſocios, participes, filios, alios deos, eſt gloriæ magni Dei detrahere, & confundere atque diuidere uniuerſum, & cuncta in ſchiſmate & in confuſione & malo ponere, ut Alchoran declarat, ſecundum intellectum quem Arabes libro attribuunt.

Christus prophetis omnibus præſtantior, Alcorani quoque teſtimonio.

Euangelium.

Omnes homines ad glorificandũ Deum creati.

QVOD ALCHORAN MALE DICAT *Chriſtianos incredulos.* Cap. IX.

CVm tu auctor libri Alchoran, ſolum deorum pluralitatẽ damnes, cur Chriſtianos, qui CHRISTVM filiũ Dei credunt, incredulos dicis? Nónne poſtq; Alchoran

Alchoran pluries negauit deum filium sumpsisse, se in XXXII. Cap. sic resoluit
» dicens: Deus nequaquàm filium seu participem sumpsit alium deum, tunc enim
» quisq; cum suis facturis ueniens, in alium insurgeret. Dicit alium deum: in quo
Christus Dei filius, non alius Deus. declarat, Christianos non esse incredulos, si dicunt CHRISTVM dei filium non esse alium Deum. Inquantum enim gloriæ dei non detrahit societas, participatio & filiatio: Alchoran secundum uos non intendit illa de Deo tollere, cui nihil perfectionis deesse potest. Sed inquantum illa dicunt aliũ deum, & illi uel illis gloriam illam soli creatori debitam tribuunt: tunc detrahunt à Deo creatore suam gloriam, & alteri diuidunt, nec manet deus creator, deus, quando non habet omnem gloriam, & maior in gloria esse posset. Ideo nulla ratione hoc dici potest, implicat enim contradictionem, plures esse deos: quando sequitur nullum esse Deum, cum quisq; careat summa gloria, quæ soli Deo conuenit. Alchoran huic sententiæ secundum uos consentit, & ait omnes prophetas in hoc concordare: nec in hoc Christiani & Iudæi contradicunt. Et Alchoran dicit, Mahumet missum ad Arabes idololatras, ut eos ad cultum unius Dei creatoris ducat. Si igitur Mahumet est ad hunc finem tantũ missus ad idololatras suæ nationis, cur Christiani persecutionem patiuntur, qui nec sunt Arabes, nec plures deos colunt? Patet satis Alchoran, secundum etiam intellectum quem ipsi Arabes tribuunt, non negare quin Deus habeat filium seu filios, dummodo non sit alius Deus, aut alij dij. Christiani enim & Iudæi non sunt repræhensibiles in eo, quod in oratione ad Deum creatorem & originem omnium, nominent ipsum patrem: & quemadmodum hoc tam in ueteri testamento quàm euangelio legitur, liber Alchoran
Deo filios attribuere, quomodo absurdũ dicat Alcoran. non intendit negare, nisi quod sibi absurdum uidetur, homines se dei filios appellare. Sic enim ait cap. XII. Vos Iudei atq; Christiani, si dei filij eiusq; dilecti estis, prout uos dicitis: cur uobis culpas atq; peccata gerentibus, pœnas & malum ingerit? Certe uos nihil aliud quàm homines estis, à deo ueniæ mercedisq; maximæ datore, ad quem omnium erit reditus, creati. Videtur ex hoc, ipsum arguere præsumptionem & modum dicendi, quasi filiatio dicat consubstantialitatem. Sed ubi nõ intenditur, non negat: et quia in testamento ueteri ac euangelio nusquàm legitur, CHRISTVM, aut alium quemcunq; sic filium dei appellari, quod sit alius deus à patre creatore: nec probationem Alchoran refellit quisquàm Christianorum, scilicet deum non posse sumere filium, neq; ab uxore, cum non habeat, neq; si sumeret nobilissimam creaturam in filium. Non enim esse potest creatura eiusdem naturæ cum creatore, sicut necessario filius existit. Etsi assumere deus filium, utiq; cum in tempore fieret talis assumptio, filius creatura esset. Concludit igitur Alchoran, impossibile esse deum habere temporalem filium, quam conclusionem Christiani nequaquàm impugnant. Negat autem Al
Christũ esse filium Dei, negat Alcoran. choran, CHRISTVM filium dei, licet ipsum exaltet supra omnem prophetam. Interrogo autem te subditum libro Alchoran, cur negatur Messias filius dei, cum in euangelio per te approbato, sæpius legatur CHRISTVS dei filius, Forte dicis ex Alchoran, CHRISTVM coram deo ad rationem positum, quod se deum nominauerit, hoc constanter negasse, ideò huius contrarium in euangelio reperiri, nequaquàm admittit. Non tam admiramur, quando CHRISTVS coram deo de hoc inculpatus sit quod se Deum nominauerit, & quomodo præsens fuerit Mahumet, qui deum inuisibilẽ (ut ipsemet fatetur) nunquàm uidit, quàm planè irridemus. Ignorabat nè deus ueritatem, & CHRISTO falsum imposuit? aut si ueritatem, tunc primò sciuit, postquàm CHRISTVS se excusauit: nonnè secundũ Alchoran CHRISTVS est in carne mortali uiuus, in quodã loco amœno aquis irriguo? & ait ipsum uenturum denuo in hunc mundũ, demũ moriturũ, &

surrecturum

surrecturum,& in iudicio futuro rationem operum suorum redditurum? quo/ modo hæc concordant,hæc esse facta,quæ in futuro iudicio secundum Alchorā fieri expectantur? Nónne dicit Alchoran, nullum uiuum hominem deum acce dere,& cum eo colloqui posse? Ecce quod huic dicto Alchoran non est fides ad= hibenda. & ut hoc ex textu Alchoran uerum uideatur, aduerte sic in textu dici ex Cap.14.fictitio deo dicente: O IESV Mariæ fili,tu persuades hominibus, ut " dei loco te matremq; tuam deos habeant & uenerentur. Respondit IESVS: No= " lit deus,ut quid præter uerum dicam. & si protuli,tu nosti, quia tu omnium se- " creta cordium noscens,mei cordis arcanum penetras, ego uerò nequaquàm tui. " Tu scis itaq; nil hominibus nisi mandata tua dixisse: scilicet,quod te deum meū " & suum inuocent & adorent,quorum quàmdiu tibi placuit, testis affui. Nunc " autem tu,qui es testis omnium,postquàm ab illis ad te me sublimasti, eorum co= " gnitor existas.quibus si malū feceris,gens tua sunt;si condonaueris,tu es incom- " prehensibilis & sapiens. Dicit deus: Nunc instat dies, quo sua uindicis ueritas " perficiet.eis etenim ueniam,quoniam me secuti sunt,quod ipsis præ cæteris lu- " crum est maximum, & paradisum aquarum fluxu dulcissimam,ubi perseuerēt, " tribuam. Ego nanq; omnipotens deus, cœlo & terræ & uniuersis quæ eorum capacitas continet,impero. Ecce textum,qui nihil facit contra diuinam CHRI- *Christus solius patris gloriam quæsiuit.*
STI filiationem. Sed quod CHRISTVS nunquàm persuaserit se & matrem loco dei uenerari,nec id euangelium habet,nec Christiani credunt. Non enim uenit IESVS,nisi ut daret gloriam deo patri suo,& suam nequaquàm quæsiuit.

QVOD CLARE OSTENDITVR, CHRI- *stum esse Dei filium.* Cap. X.

DIceret Arabs: Si CHRISTVS deus fuisset,utiq; cum Iudæi dicerent,quia tu homo cum sis facis teipsum deum,nō excusasset se,allegando in lege deos dici,ad quos sermo dei factus fuit ,sed clare respondisset. Dicimus eum clare re- "
spondisse,aiebat enim: Si illos dixit deos,ad quos sermo dei factus est, & non po- "
test solui scriptura,quem pater sanctificauit et misit in mundum.uos dicitis,quia "
blasphemas,quia dixi,filius dei sum. Si non facio opera patris mei,nolite credere "
mihi. Si autem facio,& si mihi non uultis credere,operibus credite, ut cognosca *Sermonum Dei capaces, dij appellati.*
tis,& credatis,quia in me est pater,& ego in patre. Ecce quàm clare locutus est: scilicet,non esse blasphemiam,si se filium dei dixit,& ideò se tacite deum confes- sus sit. Nam si sermonum dei capaces dij dicuntur, non est dubium, quin is quē pater ut pater ab æterno sanctificauit,& in tempore in mundum misit, non bla- sphemat,si se dei filium appellat. Pater enim,ut pater,non generat nec sanctificat nisi filium.qui autem sanctificatus est à patre ante mundum,& deinde in mun= dum missus,utiq; coæternus patri est. Quod autem hoc cognosci possit,quantū ad credulitatem sufficit,opera ostendunt,quæ nullus hominum ante ipsum fecit ita quod humanæ naturæ illa ascribi non possunt,aut creaturæ,sed creatori. Nisi igitur pater creator esset in CHRISTO,quomodo eius opera CHRISTVS feciſ- set? Essentia igitur patris,quæ operatur omnia in CHRISTO erat. Etsi deus pa= *Christus Dei filius.*
ter essentialiter est in CHRISTO,erit CHRISTVS eius filius,quia eiusdem essen= tiæ. Erit igitur CHRISTI ,quia filius,in patre,cum extra essentiam patris filius esse non possit. Sicut si autoritatem mittentis uideo mittentem,& æ- qualem autoritatem in misso uideo missum: utiq; mittens est in misso,& missus in mittente ob æqualita- tem. De quo infrà latius.

Quod

QVOD CHRISTVS NON SE NOMINAT DEVM, *sed Dei filium.* Cap. XI.

ADhuc attente considera fidem Christianam esse, patrem omnipotẽtem esse Deũ creatorem, & CHRISTVM, illum Deum nominare suum patrem. Ait enim in euangelio ad Iudæos: Est pater meus, qui glorificat me, quem uos dicitis, quia Deus uester est. Ille bene intelligit CHRISTVM non se Deũ nominasse, quia se patrem suum nominasset. Ostendit autem se satis filium Dei, quando illum semper patrem nominauit, quem Iudæi Deum dixerunt. Vnde Dei filium se nominauit, & non deum: cum nominatio Dei, sit nominatio patris CHRISTI. Est igitur CHRISTVS filius Dei patris, & non Deus pater. & est uerus filius dei patris, ideò & consubstantialis patri: licet non alius Deus, quàm pater. Vnde CHRISTVS non est Deus pater creans omnia, sed est Dei patris uerissimus filius, eiusdem naturæ cum patre, per quem Deus pater creat omnia. CHRISTVS igitur non est nisi Dei filius unigenitus, & hinc eiusdem essentiæ & naturæ cum deo patre: cum hoc sit de natura filij patris, ut sit cum eo eiusdem essentiæ & naturæ, uti filius hominis est eiusdẽ essentiæ et naturæ cuius est pater eius, eiusdem scilicet humanæ naturæ: sed essentia humana non est idem cum homine, ut tamen essentia diuina est idem cum deo, ob simplicitatem maximam diuinitatis. Ideò filius hominis licet sit eiusdem naturæ humanæ cum patre, non tamen idem homo, sed alius. Filius autem dei est idem deus cum patre, & non alius. Hæc clarissime sacrum euangelium reuelat, quod Alchoran approbat in genere, & ei in specie non contradicit, ut ex sequentibus ostenditur.

Cur Christus se non Deum, sed Dei filium appellet.

Filius Dei idem Deus cũ patre.

LAVDES CHRISTI EX ALCHORAN, *& ostensio diuinitatis eius.* Cap. XII.

SCribitur enim in Alchoran, Mariæ uirginis filiũ IESVM CHRISTVM esse, per hæc uerba: O Maria, omnibus mulieribus et uiris splendidior, mundior, atq; iocundior, tibi summi nuncij gaudium cum uerbo dei, cui nomen est IESVS CHRISTVS, qui est facies omnium gentium in hoc sæculo atq; futuro, sapiens uir, optimus ab uniuersitatis creatore mittitur. Illa respondit: O Deus, cũ uirum non tetigi, filium quomodo habebo? Inquiunt angeli: Deo nihil occurrit impossibile, omnia ut uult operanti. ipse filium tuum cum diuina uirtute uenientem, librum legiferum, omnisq; magisterij peritiam, & testamentum & euangelium edocebit. Ille cæcos & mutos curabit, morpheaticos et leprosos mundabit, mortuos creatore cooperante uiuificabit: quæ cuncta à credentibus in deum miracula censentur. uetus testamentum confirmabit. seq; cum diuina uirtute uenisse patefaciens, inquiet: Timentes Deum, me sequamini. Deus enim mei uestriq; dominus est, quem adorantes, recto procedunt tramite. Iterum alibi sic: IESVS Mariæ filius, Dei nuncius, suusq; spiritus, & uerbum Mariæ cœlitus missum existit. Ecce IESVM, ecce Messiam seu CHRISTVM, & uerbum Mariæ cœlitus missum, hoc est à deo cœli missum: quare eiusdem naturæ, cuius deus mittens. Non enim dici potest, quod diuinum uerbum, cum sit dei uerbum, sit aliud quàm deus simplicissimus. Deus enim, & suum uerbum, non sunt duo dij, sed idem Deus simplicissimus. Sic igitur patet: Deum mittentem, & suum uerbum missum, esse eiusdem naturæ diuinæ: sed cum mittens Deus non seipsum mittat, nec alium deum mittat, non erit mittens missus, nec alius deus, deus mittens, & alius missus.

Verbum Dei idẽ quod deus.

FACILIS OSTENSIO, CHRISTVM, QVI EST *uerbum Dei patris, esse eius filium,* Cap. XIII.

ADHVC sic. Certum est ex Alchoran, uerbo Dei omnia esse creata. uerbum igitur Dei, increatum est, quoniam per ipsum omnia creata sunt. Est igitur uerbum, æternum, increatum. Non est igitur uerbum sensibile, sed plus quàm intellectuale. Intellectuale uerò uerbum, per quod intellectus omnia operatur, intellectualis est conceptus. nam nisi intellectus intueatur in conceptum suum, quem intellectualiter generat, non facit quicquam intellectualiter. Sicut ædificator domus in uerbum seu conceptum intuetur, per quem ædificat. Dicitur autem uerbum, nam sicut uerbum extrinsecum sensibile, generatur à uerbo intrinseco intellectuali: sic conceptus generatur ab intellectu, & dicitur eius uerbum. Intellectualis igitur natura, omnia per uerbum suum format, & per uerbum reformat. Aedificator enim per uerbum format domum: & si ruit, per idem uerbum reformat. Deus sic per uerbum format, & reformat. Hoc uerbum uocatur etiam sapientia. omnia enim deus per sapientiam facit. Et dicit Alchoran: CHRISTVS cum diuinis uirtutibus adueniens inquit, En assum cum sapientia uestras dissensiones discussurus, meq; sequendo, timete deum. Nominat igitur Alchoran, id quod prius uerbum aiebat, nunc diuinam uirtutem & sapientiam. Sic uerbum ratio dicitur. Omnia enim cum ratione facta sunt. Nihil enim est, cuius legitima ratio non præcessit. Sic uerbum sermo dicitur, ars, seu magisterium, per quod Deus omnia facit. Euangelium uerò illud nominat uerbum, sine quo factum est nihil, & idem uerbum nominat Dei unigenitum, per quem fecit & secula. Sed cur potius Alchoran nominat uerbum, quàm filium illum per quem omnia facta sunt? Fortassis ex eo, quia cum uellet omnem modum pluralitatis deorum eliminare à rudibus idololatris, noluit occasionem dare errandi illis qui capere non poterant filiationem intellectualem, aliter quàm in sensibili mundo uidetur. Intellectuali uerò fœcunditati propinquius uerbum quàm filius accedit. Neq; apta locutio est, Deum habere filium. nam cum Deus sit pater omnipotens, omnium creator, qui omne id est quod habet, cum nihil sibi deesse possit: non est apta locutio, ipsum habere filium, quia idem uidetur, ac si diceretur, Deum patrem esse filium: cum habere in ipso sit esse. Propter hoc tamen non intendebat euangelio contradicere, nec testimonio Ioannis Zachariæ, quem approbat, & ait esse confirmatorem uerbi, qui in euangelio confirmat CHRISTVM esse filium Dei unigenitum. Vnde cum illum quem Christiani nominant CHRISTVM, nominet Dei uerbum, & Mariæ filium: tantum in hoc à Christianis uidetur discrepare.

Verbum Dei increatum, per ipsum uero reata omnia.

Verbum idem quod Sapiētia.

Ratio.

Vnigenitus deū

Ioannes Zachariæ F.

OBIECTIO EX ALCHORAN, *& eius solutio.* Cap. XIIII.

DIceret aliquis: Nónne sic legitur in Alchoran? Pars plurima mentiendo dixit, Deum habere filium: quomodo hæc non contradicunt euangelio? Dico Alchoran se declarare. Addit enim: Cœpit ne deus filias plus diligere? quid iudicatis immemores? An uestri dicti rationem firmam habetis? librum quidem uestrum, si ueraces estis, in medium afferte. Ecce Deum non habere filium humano modo, euangelio non contradicit: cum Deus sit spiritus, qui carnem et ossa non habet. Sed quod CHRISTVS sit unigenitus Dei filius, librum euangeliorum in medium proferre poterimus, & ueraces reperiemur. Adhuc diceres: Nónne azora antepenultima sic habet? Constanter dic illis, Deum unum esse, necessarium omnibus & incorporeum, qui nec genuit, nec est generatus, nec habet quenquam similem. Respondemus, illam azoram intelligi debere taliter,

Deum non habere filium humano mòdo.

quod per ipſam intendit dare Deo gloriam, & non detrahere à CHRISTO laudem. Vnde cum incorporeus Deus & deitas ſint idem, ſi Deus de quo loquitur azora deitas intelligitur, non contradicit euangelio. Deitas enim cum ſit eſſentia diuina, nec eſt generans nec genita, nec habet aliam deitatem ſibi æqualem: ſed pater generat filium eiuſdem eſſentiæ. Vnde conſiderare te oportet, quod licet idem ſit Deus & deitas, cum Deus ſimpliciſſimus ſit penitus incorporeus & incompoſitus, tamen quando reſpicis in deitatem, nullam uides generationem: cum reſpicis in Deum, uides ipſam. Nam Deum patrem nominari, in ueteri teſtamento, pſalterio, & euangelio clare legitur: deitatem autem, non legitur, patrem uocari. Si igitur Deo conuenit quod pater nominetur, & in hoc non imponitur ei ullum mendacium: tunc cum uerum ſit ipſum Deum eſſe patrem, nõ inconuenit Deo quod Deus filius nominetur, cum pater non intelligatur pater ſine filio. Etiam azora illa, licet ad excluſionem plurium deorum poſita ſit, cum ad hoc totus liber principaliter tendere uidetur, per eius ſequaces, & ad hunc finem per eos irrepræhenſibilis iudicetur: tamen etiam ſecundum ueritatem euangelicam azora tolerari poteſt, Deum uidelicet nec genuïſſe, nec generatum eſſe. generatio enim in diuinis cum ſit in æternitate, nunquam tranſiuit in præteritũ, ut deus dicatur genitus, uel generatus: ſed Deus pater æternus, generat Deum filium æternum, eadem deitate Deum, eadem æternitate æternum.

Deus pater, nõ autem deitas.

Deum nec genuiſſe, nec eſſe generatum.

QVOD IESVS QVIA MESSIAS, *eſt Dei uerus filius.* Cap. XV.

ADhuc dico, eo quod Alchoran dicit IESVM Mariæ filium Meſsiam ſeu CHRISTVM, omnia quæ prophetæ fatentur de Chriſto, ipſe fatetur. Dicit autem Micheas propheta: Et tu Bethleem effrata, paruula es in milibus Iuda, ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſraël. & egreſſus eius ab initio, à diebus æternitatis. Hic propheta de generatione Meſsiæ loquitur: & duplicem ponit generationem, unam temporalem in Bethleem, aliam æternam. Ab initio mundi prophetatum eſt, deum, Meſsiam ſaluatorem in mundum miſſurum. Certum eſt, Meſsiam ante mundi conſtitutionem eſſe, ut CHRISTVS de ſe loquens in euangelio atteſtatur ad patrem, dicens: Clarifica me pater claritate, quam habui ante mundi conſtitutionem. Ecce dicit, Clarifica me pater. Vnde ſi Deus Meſsiã miſſurus erat, illum qui ante mundi conſtitutionem clarificatus fuit: utique ille Meſsias, qui ut omnium ſupremus & maximus ſaluator expectabatur, Dei filius, fuit alius à patre ipſum miſſuro. Deus igitur erat, eiuſdem ſcilicet naturæ cum patre ante omnem creaturam. ſi enim tunc fuit, quando non niſi natura diuina fuit utique illius naturæ fuit, & ideò Deus fuit. Hinc Eſaias propheta dicebat: Deus ipſe ueniet, & ſaluabit nos. tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt. Et ſequitur ibi de ſemita & uia recta, quæ ſancta uocabitur: euangelium ſic appellans, uti Alchoran. Ita Baruch propheta uidit ipſum Meſsiam deum, & Dei ſapientiam, uenturum, & cum hominibus conuerſaturum. Sic cæteri. Nec difficile hoc uerum uideri. nam Meſsiam uenturum in hunc mundum, ante eius natiuitatem ex uirgine Maria, prophetæ uiderunt, & Iudæi crediderunt: ſicut & hodie uenturum credunt. Non poteſt dici, quod dum Meſsiam uiderunt, & illum uenturum prænunciauerunt, creaturam aliquam uiderint, ſed diuinam uirtutem & potentiam mente conſpexerint, quam in hominem uenturam, & in mundo ſe manifeſtaturam expectarunt. Et ſicut crediderunt & expectarunt, ita factum eſt. & non eſt alius Meſsias de Maria natus, & alius quem uidentes ſeu prophetæ uiderunt: ſed iam ipſe quem mente in æternitate contemplati ſunt, in tempore apparuit. Neque opus eſt ad præſens, ut mul-

Meſsiæ duplex generatio.

Meſsiæ aduẽtus

ta

ta de Meſsia dicamus: cum IESVS ſit ille CHRISTVS, de quo omnes ſcripturæ locutæ ſunt, & atteſtantur ipſum eſſe, quemadmodum euangelium de CHRISTO loquitur. nec Alchoran minus de CHRISTO intendit affirmare, q̃ euangeliũ et prophetę. Vnde cum ait, ipſum ſummũ dei nunciũ ueniſſe cũ uirtute dei, ac quod ſe cum illa uirtute ſeu poteſtate ueniſſe patefecerit, maxima de CHRISTO affirmat. Quo modo legatus eſt capax poteſtatis Dei ipſum mittentis, ſi non eſt ſic ſummus, quo maior eſſe nequeat? quo modo eſt pura creatura, quo purior & nobilior per Deum creari non poſſit? quomodo poterit creare, quæ non eſt ſimpliciter maxima, ita quod maior per Deum fieri nequeat, & ei communicari plenitudo diuinæ poteſtatis?

Ieſum Chriſtum eſſe Meſsiam.

QVOD CHRISTVS, QVIA VERBVM ET LEgatus ſummi Dei, eſt Dei filius. Cap. XVI.

VErbũ igitur, quod in uirgine Maria humanã recepit naturã, nõ fuit uerbũ niſi omnipotens omnipotentis dei patris, cuius incapax eſt omnis creatura Recte igitur ait Alchoran, Illi ſapientiã & omne magiſteriũ aſcribens. et in hoc optime ait, quod affirmat CHRISTVM patefeciſſe mundo, ſe cum diuina poteſtate ueniſſe, ut ſcilicet ipſe legatus Dei cum omnia dedit in manu poteſtatis eius, omne id poſſet quod homines à Deo petere poſſunt: miracula enim quæ CHRISTVS operatus eſt, patefecerunt in ipſo eſſe eandem poteſtatem quæ eſt in Deo patre, qui eum miſit. Et ut hanc patefactam Alchoran rudibus melius declararet, enumerat in ſumma curationes incurabilium morborum per homines, & reſuſcitationem mortuorum: etiam addens, quomodo factis de luto auibus inſufflando eis uitam tribuit. quaſi diceret, nihil defuiſſe ei quæ deo aſcribimus. Sic in doctrinis ſuis Machumet aſſerit, CHRISTVM ex terra in nomine patris ſui, Iaphet filium Noë excitaſſe, ut referret geſta patris ſui Noë in archa. Per quæ uerba etiam patet, ipſum CHRISTVM filium Dei, quem patrem eius aſſeruit: & ad quem finem hæc facta ſit patefactio, Alchoran concludere uidetur, ſcilicet ut fidem haberent. Nam cum nullus nuncius, qui eſt purus homo, ſit talis quod neceſſe ſit ipſi credi, cum omni rationali creaturæ, quantumcunq; ueraci, deus uera ciorem creare poſsit: manet hæſitatio, an illi quis talem fidem dare dèbeat, quod ipſum ſequatur. Non eſt autem apud quemcunq; dubium, deum eſſe ueracem, & eius filium cum ſit eiuſdem naturæ, nequaquàm minus ueracem quàm deum creatorem. Patefecit igitur IESVS, ſe CHRISTVM & legatum cum omni uirtute & poteſtate dei ad ſalutem hominum, ad quos miſſus fuit: quia IESVS. Ideò adiecit, ut ait Alchoran: Timentes deum, me ſequamini. Deus enim meus ueſterq; dominus eſt. Filio enim regis unigenito & hærede uniuerſorum ad regnum miſſo, & patefacto quod ipſe ſit filius & legatus patris ſui, ſciunt cuncti ipſum eſſe ſummum legatum, quo pater nullum potuit maiorem mittere: quodq; ipſe cum ſit unigenitus, dilectiſsimus regis patris ſui filius, cũ omni uirtute et poteſtate uenit, & ei ſit penitus credendũ & obediendũ. Ille filius cõuenienter utiq; diceret: Timentes regẽ patrẽ meũ, me eidẽ obediendo ſequamini. rex enim ipſe meus ueſterq; dñs eſt. Vnde illi qui Machumet illa uerba in Alchoran ſæpe repetiſſe aiunt, ſcilicet CHRISTVM dixiſſe Deum ſuum & aliorum dominum, ad oſtendendum CHRISTVM non ſe confeſſum deum fuiſſe, cum dicat deum ſuum dominum, Alchoran male interpretantur. Approbare enim IESVM eſſe CHRISTVM, & euangelium eſſe uerum, & negare CHRISTVM eſſe filium Dei, implicat contradictionem. Sed optime conuenit CHRISTO filio dei, nominare patrem ſuum, ſuum dominum: quando fatebatur, ſe filium & legatum ad ipſius

Ex libro de Infantia Chriſti.

Chriſtus Dei legatus.

Chriſtus Deum patrem cur dominum ſuum uocet.

honorem & gloriam augendam aduenisse, & nequaquàm suam quærere, ut Euangelium attestatur.

QVOD TESTIMONIA ALCHORAN *continent*, CHRISTVM *Dei filium esse.*

Cap. XVII.

DIceret aliquis: Quid sibi uult Alchoran, ubi fatetur, quod CHRISTO Mariæ filio spiritus diuinus auxilium atq; testimonium extitit? Spiritum diuinum testimonium dedisse CHRISTO, Ioannes Zachariæ attestatur: ut in euangelio scribitur. Aitenim: Quia uidi spiritum descendentem quasi columbam de cœlo, & manentem super IESVM: & ego nesciebam eum, sed qui misit me baptizare in aqua, ipse mihi dixit: super quem uideris spiritum descendentem & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto, & ego uidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius dei. Spiritus igitur diuinus in columbæ specie super CHRISTVM in Iordane descendens, dedit testimonium, quod & Ioannes perhibuit, CHRISTVM esse filium dei. Dedit etiam in omnibus apostolis ille spiritus, & alijs sanctis testimonium, usq; ad mortem inclusiue, quoniam IESVS est CHRISTVS filius dei. Quale autem auxilium dederit CHRISTO in uirgine Maria concepto de spiritu sancto, & in omnibus qui spiritum sanctum receperunt pro arra promissionum CHRISTI, & quomodo ille suggesit fidelibus ut intelligerent ueritatem eorum, quæ CHRISTVS locutus fuit, quoniam est spiritus ueritatis, sciunt, qui euangelium attente, atq; sanctorum scripta studuerunt. Hoc meo arbitratu notandum, quomodo Alchoran extollit Ioannem Zachariæ, tanquàm illum cui omnino credendum: quem dicit uirum bonum, uirginem perseuerantem, magnumq; prophetam, uerbum dei confirmantem, & similiter testimonium sancti spiritus allegat. Hæc omnia misericors deus inseri uoluit, ut sic sapientes remittat ad ueritatis testimonia, ne CHRISTO detrahat, si rudi populo hoc palàm non publicat, ob causam supra positam, CHRISTVM filium Dei. Nam etsi dixerit Deum inuisibilem, incorporalem & quem nemo unquàm aperta facie uidit, ita quod quisq; bene intelligere poterit uisibilem CHRISTVM sensibilibus oculis non fuisse, secundum conditionem illam uisibilem & corporalem, deum: tamen quia timuit, spiritualem diuinam uerbi Dei naturam incredulos attingere non posse, ideò illis idiotis & ignaris, quibus loqui oportebat ut talibus sensibilibus, de intellectualibus nihil sentientibus, cautius considerabat negatiue prædicandum, CHRISTVM Mariæ filium non esse filium Dei, cum filius Mariæ homo corporalis & uisibilis esset, quæ naturæ diuinæ non conueniunt. Eum tamen habere uirtutem & potestatem diuinam, quæ sola fide uideri potuit, attestantibus operibus illis miraculosis, quæ nemo hominum ante eum fecit: negare non potuit.

Christo datũ à spiritu diuino testimoniũ, quod sit filius dei.

Ioannis Baptistæ laus ex Alcorani testimonio.

QVOMODO ALCHORAN INTELLIGI *debet*, CHRISTVM *esse spiritum & animam* Dei.

Cap. XVIII.

DIceres, Cur fatetur Alchoran CHRISTVM spiritum Dei: & alibi, quod Deus ipsi animam suam propriè contulit. Dicimus, Alchoran animam & spiritum sæpe pro eodem capere: & nos intelligimus per illa, uitam illam intellectualem, quæ sapientia est. Contulit enim ei Deus piam & misericordem animam suam, hoc est uitam, non appropriatè, sed propriè. ita ipse CHRISTVS ait in euangelio: Sicut pater habet uitam in semetipso, ita dedit filio uitam habere in semetipso. Ecce quomodo Deus pater animam seu uitam suam propriè dedit

Christus quomodo spiritus & anima Dei.

dit CHRISTO: ut pater animalis, ſuam uitam animalem propriè dat filio ſuo, ut in ſemetipſo uiuat, ſicut pater uiuit, à quo uitam recipit. Vna eſt igitur uitalis natura Dei patris, & eius filij CHRISTI: quod Alchoran per unam utriuſque animam expreſsit. Et quia in patre eſt uita omnipotens, ita ut quem uoluerit uiuificet: ita & dedit filio, ut ita quem uoluerit uiuificet, & ideò illa uita ſpiritus Dei dicitur, propter uitalem motum. Omnis enim motus à cauſa occulta, ſpiritus dicitur, etiam uentus. In uita enim, niſi uitalis & delectabiliſſimus motus eſſet, non eſſet uita uiua. Quare ſicut ſomnolentia eſt figura mortis, ita uigilantia ob ſpiritualem motum figura uitæ. Recte igitur id Alchoran dicere potuit, quod CHRISTVS de ſe in euangelio loquitur: Ego ſum uita & reſurrectio, ſcilicet à morte. " Et alibi: Verba quæ locutus ſum, ſpiritus & uita ſunt. Spiritus enim CHRISTI, " eſt ſpiritus bonus, qui ad bonam uitam & immortalem, quæ Deus eſt, mouet. Sed ſpiritus diaboli, eſt ſpiritus malus, qui mouet ad mortem perpetuam.

Spiritus.

QVOMODO INTELLIGI DEBET ALCHORAN CHRISTVM *eſſe uirum bonum, & optimum, & faciem omnium Gentium.* Cap. XIX.

QVæreret aliquis, quid hoc ſignificat quod Alchoran ait, CHRISTVM uirum bonum & optimum, & faciem omnium gentium in hoc, futuroq; ſeculo? Dicimus, Alchoran uirginem Mariam ſuper omnes uiros & mulieres exaltare. & bene: quia mater eſt CHRISTI filij dei. Certum eſt autem, CHRISTVM ſupra Mariam eius matrem exaltatum. Erit igitur uir bonus, & optimus, quoniam melior eſſe nequit. Omnis uir quantũcunq; bonus, q̃diu nõ eſt adeò bonus quod melior eſſe nequit, non eſt ſimpliciter optimus in poſſe & eſſe. & cum ſolus deus ſit ſimpliciter bonus, imò optimus, ac bonitas ipſa, certum erit, uirũ qui ſic eſt bonus, participando bonitatem quod etiam eſt optimus, inter illum et deũ non poſſe mediare quenquàm. Sed ſic erit ille uir bonus, quod etiam ipſa bonitas. Vnde CHRISTVS eſt bonus, bonitate creata: quæ non eſt ipſa bonitas ſecundum eam naturam, qua uir ſeu homo. & cum hoc bonus bonitate increata, quæ eſt ipſa bonitas, cum ſit adeò bonus, quod optimus, qui melior eſſe nequit. Patet, quomodo idem CHRISTVS, ut eſt filius Mariæ, matris ſuæ humanã habens naturam, eſt bonus bonitate creata: & ut eſt filius Dei, patris ſui diuinam habens naturam, eſt optimus, hoc eſt bonus bonitate increata. Quæ ideò optima, quia nec melior, nec aliter eſſe poteſt, cum ſit actu omne id quod eſſe poteſt.

Christus ſupra matrem ſuam exaltatus.

Christus quomodo bonus, & optimus.

Quod autem IESVM faciem ait omnium gentium, tam huius quàm futuri ſeculi, maxime CHRISTVM extollit. Nam per hoc exprimit, illum eſſe de quo propheta Dauid dicebat: Specioſus forma præ filijs hominum, diffuſa eſt gratia in labijs tuis: propterea benedixit te deus in æternũ. Vbi eſt reſplendentia pulchritudinis uitæ, niſi in facie? Quid pulchrius facie omnium uirtutum? Quid aliud CHRISTVS ſecundum prophetam Dauid, niſi dominus uirtutum, & rex omnis gloriæ, claritatis, & formoſitatis? Quare ipſe eſt filius Dei, in quo habet pater ſummam complacentiam: & eſt CHRISTVS, unctus præ conſortibus ſuis. Vnde dicit Machumet in doctrinis: Perfectos in ſtatura Adæ, & forma IESV " CHRISTI, reſurgere in die iudicij. Nam hæc forma, quæ eſt facies omnium gen- " tium, eſt perfectio perfectorum. CHRISTVS igitur eſt, per quem perfecti iudicantur. & eius forma eſt illa, quæ ſolum immortali uitæ apta eſt. Qui igitur ſimiles ei erunt, intrant in gaudium domini. Ob hoc Alchoran alibi pluries repetit, quorundam facies in die iudicij albeſcere, & claras fieri, ſcilicet perfectorum &

Quomodo Ieſus omniũ gentium facies.

Facies aliorum uiescere in die aucij, aliorum bigrescere, quid.

beatorum: quorundam nigrescere, scilicet incredulorum & malorum. Et ut perbreuiter dicam: CHRISTVS est omne id, quod in omnibus gentibus præsentis & futuri seculi uerè & iuste laudatur. Hinc ipse est omnium facies decora, in quo omnes gentes quiescunt & benedicuntur.

DIGRESSIO AD MANVDVCTIONEM *diuinorum.* Cap. XX.

Ruhella.

QVomodo Alchoran CHRISTVM dicit ruhella, cuius interpretationẽ alij dicunt esse flatũ dei, alij spiritũ dei, alij uerbũ dei, alij animã dei: licet hæ interpretationes nõ uarient ueritatẽ. Qualitercunq; enim interpretetur, siue sit flatus, siue spiritus, siue anima, siue uerbum Dei, necessariò deus est, ut satis patet in præmissis. Nobis tamen uidetur, quod hæc interpretatio, quod sit uerbum Dei, scilicet intellectuale, quod conceptum appellamus, quia cum sacratissimo euangelio concordat, sit merito acceptanda. Et ut simpliciores exemplo sensibili ducantur, per quod patrem, uerbum, & spiritum aliqualiter à remotis uideant, pro intellectu præcedentium & sequentium est considerandum, quomodo magister qui uitra facit operatur. Vitrificatura enim est opus intelligentiæ. Carentes intellectu, eam artem non capiunt. Applicat autem cannam ferream, & ei adhære re facit aptam materiam, & insufflat in ipsam, & efficit uas uitreum prout uoluerit. In eo flatu est considerandum, quomodo intra materiam operatur, & format eam. Opus enim illud, similitudinem habet operis naturæ. Ars enim ab extrinse co operatur. Natura enim intrinsece, ut quisq; scit & uidet. In eo igitur flatu, consídero duo. unum est extrinsecum eius, & est sensibile: ut est uentus, seu aër, qui expiratur per artificem. in intrinseco illius cõsídero intellectum, quia artifex ad finem faciendi uas uitreum, operatur. Intelligit enim id quod facit. Hic intellectus non intelligeret nec se, nec id quod operatur, nisi de se generaret conceptum uasis quod efficit. & hunc conceptum intellectualem, uerbum dicimus. Loquitur enim intellectus suam intentionem, & conceptum quem intra se uidet, & sensui uisibilem facit. hoc uerbum generatur ab intellectu, se in ipso explicante: sicut sermo generatur à conceptu se explicante. & quia sermo sine flatu non explicatur, potest sermo flatus appellari humani conceptus, & conceptus pariformiter dici potest flatus intellectus. Ab intellectu igitur, & eius uerbo, procedit intellectualis motus, qui cõplet operationem. Vtiq; ista sic esse intellectualiter, quisq; conspicere potest. In efflatione igitur uitrificatoris, uideo intellectualem scilicet intellectum eius uerbum, & utriusq; spiritum seu motum, quæ si ibi non essent, nunquàm ipsa efflatio formam uasis introduceret. Neq; tamen intellectus, uerbum eius, & utriusq; spiritus, propterea recedunt à uitrificatore, quia in efflatione uidentur. Conformiter fiunt omnes operationes intellectuales, licet non corporali efflatione, sed intellectu, uerbo eius & motu seu spiritu utriusque: in sensibilibus per sensibilia in sensibili materia, mediante medio & organo siue instrumento sensibili. A creatore uerò omnia mediante uerbo, diuino motu seu spiritu in esse procedunt. Sicut enim ipse est absolutus ab omni contractione, ita absolute sine medio extrinseco creat intellectualem naturam, & cuncta ut uult. Sed est considerandum, quomodo deus instruxit Eliam tertio Regum decimonono, quod ipse non esset in forti spiritu seu uento subuertente montes, nec in commotione eum sequente, nec in igne commotionem subsequente, sed in sibilo auræ tenuis, ignem subsequente. Dominum igitur in subtili sibilo tenuis aëris esse, ipsum spiritum esse omni spiritu quantumcunque tenuissimo subtiliorem ostendit. Non est autem Deus spiritus in sibilo tenui,

Vitrarij miranda ars.

Operationum intellectualium ratio.

Deus spiritus, quomodo intelligatur.

aliter

aliter quàm ſpiritualiter ſine loci occupatione, ſicut intellectus in ſermone. Neque ſpiritus ille, qui Deus, eſt alicuius alterius ſpiritus aut accidens, ſicut accidit ſubſtantiæ: ſed eſt ſpiritus ſeu motus ſubſtantialis, omnem ſubſtantiam & cuncta creans. In quo eſt omnium ſcientia, ſiue ars: & intellectus, ſcientiæ & artis pater: prout infrà de hoc ſuo loco latius dicetur. Subſtantiam igitur ſpiritum eſſe, & Deo ſimiliorem, qui ſpiritus eſt, patet. Et quidem philoſophus attendens, quomodo granum poſt euaporationem ſpiritus, in qua, natura perdit fœcunditatem, ſeminatum fructum nequit producere: dicebat, ſubſtantiam ſpiritum eſſe. Hæc ſic dicta ſint, ut rudiores Alchoran ſubditi, eleuent mentem ad ſpiritualia, conſiderando ſpiritum imitari Deum per omnem ſubſtantiam. Quodque ſubſtantialia, quæ ſolo intellectu conſpici poſſunt, utique accidentalibus ſenſibilibus ſint longe præferenda. Cum accidentis non ſit eſſe, ſed adeſſe. Ac quod in ſcholis diuinis ſtudere debemus, nequaquàm comparantes generationem in diuinis & intellectualibus generationi ſenſibili: nec gaudia uitæ diuinæ, ad quam aſpiramus, gaudijs uitæ mundanæ: cum improportionaliter intellectualia excedant ſenſibilia. Vt ſic de Alchoran recedant ad euangelium Chriſti, tutum, intellectuale, & diuinum.

LIBRI PRIMI DE CRIBRATIONE ALCHORAN FINIS.

CRIBRATIONIS ALCHORAN, D. NICOLAI DE CVSA Cardinalis, Liber Secundus.

DE THEOLOGIA MYSTICA, SECUNDUM QUAM DEUS EST INEFFABILIS.

CAP. I.

NVnc accedamus ad elucidationem trinitatis, quam in diuinitate colimus, & oſtendamus Alchoran, pia interpretatione non contradicere trinitati, modo quo nos de ipſa loquimur, qui euangelio inhęremus. Dicit fortaſſis aliquis Arabs, Quãuis negari nequeant hæc quæ de laude euangelij dicta ſunt, per nos, qui Alchoran uti Dei uerbum colimus: tamen cum ſana fides ſit unius, ſolius & ſingularis Dei omnium creatoris, ſine omni participe, ſine ſocijs, ſine pluralitate, ſine filio ſeu filijs et æqualitate quacunq;, & Chriſtiani dicant pluralitatem Dei patris creatoris, & Dei filij eius, & Dei ſpirituſſancti utriuſq;, non contradicere euangelio: ideò Alchoran Muſſelmanni præferunt euangelio. Et Califæ in Baldach, ubi ſtudium eius ſectę eſt, inhibent euangelium & philoſophiam publice legi. Experti enim ſunt, ante prohibitionem, eos qui euangelio operam dederunt, Chriſtianos factos, & quendam Califam Chriſtianum crucem in ſecreto pectoris continue portaſſe, ac philoſophos Alchoran deridere. Ideò *u.* Cap. Alchoran, dicitur: CHRISTVS IESVS Mariæ filius, Deique nuncius, fuuſque ſpiritus, & uerbum Mariæ cœlitus miſſum exiſtit. In Deum itaque illique ſuo legato credentes, ne dicatis Deos tres eſſe, cum non ſit niſi unus Deus, qui filio caret: eique omnipotenti, uniuerſa cœli

Trinitati an contradicat Alcoran.

Muſſelmanni.

Califæ ſint ponti: fides ſanctæ: nec

Non desinit homo diabolicus, negare Dei filium.

ſa cœli, terræq; ſubiecta ſunt, CHRISTVS quidem ipſe minime negare poterit, ſicut nec angeli deo propinqui, quin dei ſubſit imperio. Ad hoc reſpondemus: Euangelium omnem deorum pluralitatem non ſolum damnare, ſed impoſsibilem affirmare. Deum enim principium & unde omnia oriuntur, nemo dubitat. Pluralitas quomodo eſſet principium, cum ante pluralitatem ſit unitas ſeu ſingularitas, quæ neceſſariò eſt æterna, cum ſit purum principium? quod ideò æternum eſſe neceſſe eſt, quia principium, & non principiatum. Illud autem principium poteſt conſiderari ſine reſpectu ad principiata, ut non plus ſit principium quàm non principium, ea conſideratione, eſt penitus infinitum & interminum, incomprænenſibile, & ineffabile. Tunc certe cum excedat omnem ſenſum, & omnem intellectum, & omne nomen, & omne nominabile, nec dicitur unus, nec trinus, nec bonus, nec ſapiens, nec pater, nec filius, nec ſpirituſſanctus, & ita de omnibus quę dici aut cogitari poſſunt, ut Dionyſius Ariopagita hoc aſtruit, quoniam omnia talia nomina excellit & antecedit in infinitum. Sic manet abſconditus ab oculis omnium ſapientum, & nulli creaturæ, ſed ſibi tantum cognitus. Et hoc tantum de ipſo cognoſcimus, quod ipſe eſt ipſa infinitas, excedens omnem creatum intellectum infinite. Eo modo, cum de ipſo nihil propriè dici & affirmari poſsit, quod non excedat: in ſilentio tantum admiramur & contemplamur, & colimus. De illo intermino & infinito Deo loquitur Alchoran 29. Cap. dicens:

Deorum pluralitatem damnari etiã euangelio.

Dionyſius Areopagita.

» Sicq; terminum ſcilicet mundi huius, ſeu diem iudicij nullatenus mendacem ex-
» pectans, illum ſolum Deum conſideret, cuius nullus eſt terminus, præter quem
» non eſt alius Deus. Et in Capite 64: Omnis quidem res mundana terminabi-
» tur, ſola uero Dei maximi largiſsimiq; facies eſt interminabilis. An negat hoc aliquis? uniuerſis creaturis cœlorum & terræ noua contingunt.

DE THEOLOGIA AFFIRMATIVA,

ſecundum quam Deus eſt trinus & unus.

Cap. II.

ALio modo aduertimus mundum iſtum uiſibilem, cum aliter eſſe poſſet quàm nunc eſt, non eſſe à ſeipſo: nam fuiſſet antequàm eſſet. & *cum aliter poſſet eſſe*, puta aut maior aut minor, uel alio modo: cum magnitudo ſua ſit terminata & finita, cui non repugnat quod maior ſit aut minor, utiq; ab aliquo principio ſeniori ipſo id eſt quod eſt, quod ipſum ſic fecit, & non aliter. Illud autem principium cum non neceſsitaretur ab alio, quia principium ante quod non eſt aliud principium, liberum fuit & eſt creare & non creare, quemadmodum intellectualis natura libera in ſuis operationibus. Sicut autem intellectus quando operatur, neceſſariò in mente ſeu in comprænenſione habet id quod operatur, aliter neſciret quid operaretur, & non eſſet intellectus: ſic habet etiam neceſſariò in ſcientia ſeu arte, id quod operatur. Si enim arte operandi careret, quomodo operaretur? habet denuò neceſſariò id quod operatur in uoluntate, cum nolens nihil faciat nobilis intellectus. Experimur in nobis qui intellectualiter operamur, illa ſic eſſe neceſſaria. Quomodo enim pictor per intellectum pingeret, niſi in mente haberet quod pingeret? Et quomodo poſſet pingere id quod in mente habet, ſi ſcientia pingendi careret? Et quomodo perficeret, quando nollet? Vnde uidemus uoluntatem non eſſe artem, nec mentem, nec artẽ mentẽ. Non eñ eius quod uolo, ſemper artẽ habeo: nec eius quod in mente habeo, ſcientiam ſeu artem habeo. Et licet ſciẽtiam pingendi habeam, tamen Mahumet depingere nequeo, cum ipſum mente non teneam. Vnde ſi

Mundi creati principium.

Intellectus operatio qualis.

mens

mens,ſcientia,& uoluntas ſint eiuſdem intellectualis ſubſtantiæ & naturæ, ac etiam ex mente generetur ars & ſcientia (carens enim mente caret arte, & carens mente & arte, caret libera uoluntate & electione) procedit igitur libera uoluntas à mente & ſcientia ſeu arte, & hoc primo notabis. Conſequenter aduerte, quomodo id quod eſt in mente operantis intellectus, eſt etiam in arte & in uoluntate: & non eſt aliud in mente, aliud in arte, & aliud in uoluntate: aliter non eſſet una perfecta operatio. Id uero quod in mente, eſt mens (ibi enim compræhenſum & compræhenſio, ſeu mentionatum & mens, idem ſunt) ſic id quod in ſcientia eſt, ſcientia eſt. Scitum enim, ibi ſcientia eſt, atque id quod in uoluntate eſt, uoluntas eſt. Ibi enim uolitum, uoluntas eſt. Patet igitur non aliud eſſe mentem, & aliud ſcientiam, & aliud uoluntatem, ſed idem eſſentialiter, licet non conuertibiliter. ſic ſcilicet, quod mens licet non ſit ſcientia ſeu uoluntas, non tamen eſt aliud mens quàm ars & uoluntas. Exigit igitur nobilitas intellectualis naturæ, quæ libera eſt, mentem non eſſe ſcientiam de ſe genitam. Quia cum ſit ab ipſa mente genita, non eſt mens ſeu pater generans. Sic exigit mentem & ſcientiam à mente genitam non eſſe uoluntatem ab ipſa & arte procedentem. Procedens enim, non eſt illa à quibus procedit. Hæc ideò, ut libere & perfecte poſſet intellectuales producere operationes. Hæc agricola ſemina tor grani, bene capit. Oportet enim ipſum in ſua compræhenſione habere ſemen grani, & in ſua ſcientia artem ſeminandi granum, & in uoluntate uoluntatem granū ſeminandi. Seminare enim, eſt opus intellectus, & hæc ſic ſe habent.

Voluntas libera à mente & ſcientia procedit.

Mens.
Scientia.
Voluntas.

QVOMODO EX OPERATIONE INTELLECtualis naturæ, uidemus diuinam. Cap. III.

AT quoniam intellectualis natura hoc, & hanc nobilitatem non habet niſi à creatore ſuo (nam operatur in ſimilitudine creatoris ſui) ſicut creando ueras res producit, ita intellectus imago eius, operando producit ſimilitudines ueratum rerum. Creare enim, eſt eſſentiare: & intelligere, eſt aſſimilare. Quare creator omnium cum intelligat id quod creat, & ſciat ſeu artem habeat, & uelit: tunc unus creator omnium ad hoc quod nobiliſsimus & perfectiſsimus atq; liberrimus ſit, creator ueraciter trinus eſt. Cuius ſimilitudo, in noſtro intellectu uno in eſſentia, & trino in operatione, præmittitur. Diuinam igitur mentem, in qua omnia quæ creari poſſunt, æternaliter conſiſtunt, Chriſtiani patrem & creatorem appellant. Artem uero eius omnipotentiæ, ſeu ſapientiam, ſiue ſcientiam, eius filiū uocant, per quem omnia facit. Voluntatem uero ſine qua nihil eſſe poteſt, cum à patre & filio ſcilicet mente & arte procedat, ſpiritumſanctum confitentur, qui omnia ad effectum producit. Sunt autem indiuiſa trinitatis illius opera, quia eſt una omnium operatio & creatio. In creatione igitur ex ſimilitudine operationis intellectualis unius creatoris uidemus trinitatem, ob quam trinitatem Moyſes Deum creatorem pluraliter in principio Geneſis per Elohim, & uerbū (Faciamus hominem) expreſsit, licet alibi diceret, Ego Deus zelotes. Sic & in Alchoran ait Deus: Nos, homines ex humore fragili creauimus. Et alibi: “ Cœlum quidem, & omnia cœleſtia pro uelle noſtro creauimus. Licet alibi dicat: “ Dic meæ genti, ego ſum Deus miſericors. Et quemadmodum Moyſes & Machumet per expreſſionem pluralitatis in creatione ſeu operatione Dei noluerunt plures deos fateri, ſic Chriſtiani propter trinitatem recede re nolunt ab unitate Dei creatoris.

Creare.
Intelligere.
Pater, creator.
Filius.
Spiritusſanctus
Elohim.

Quomo-

QVOMODO DE FOECVNDITATE INTELLE-
ctualis, ad fœcunditatem diuinæ naturæ eleuemur.

Cap. IIII.

ET ut per ſenſibilia in fœcunditatem intellectus, & de illa in diuinam te eleues fœcunditatem: attende, dum uides tot pulchras & uarias ſtructuras ciuitatum, templorum, caſtrorum, & ædificiorum, tot uarios pannos, tot picturas & ornatus, tot linguas, tot ſcientias & artes, atq; libros, tot dulciſſimas harmonias, tot delectabiles dictiones, tot ordinatas politias, & alia innumera eſſe opus ſimplicis atq; * rini intellectus, inuiſibilis & nullo ſenſu perceptibilis, à quo hæc omnia exiuerunt, & non exiuiſſent, niſi in eo intellectualiter multo altiori gradu præexiſterent: & mirabilem ualde uides intellectum, tunc aſcende ab intellectu ad creatorem ipſius, & omnium, ut uideas eius diuinam fœcunditatem, quomodo intelligentię, cœli, ſtellæ, ſol, luna, elementa, et omnia quę ſunt, uiuunt, & intel ligunt, ſunt opus ſimpliciſſimi atq; fœcundiſſimi creatoris: & quod creatio, eſt oſtenſio eorum quæ ſemper & æternaliter in mente ipſius fuerunt ipſe, & in arte ſeu ſapientia ſemper & æternaliter fuerunt idem ipſe, & in bene placito uoluntatis ſuæ æternaliter fuerunt idem ipſe deus benedictus. qui diuitias gloriæ ſuæ ex mera bonitate ſua oſtendit, ſicut diues intellectus ad oſtenſionem gloriæ ſuæ ſe in operibus ſuis oſtendit & communicat. & ea quæ intra ſe habet intellectualiter, quanto præciſius poteſt, ſenſibiliter nititur explicare, ut ſic iuxta naturam boni ſe diffundat, & participabilem faciat. & uidebis deum ſimpliciſſimũ, ineffabiliter diuitem & pulchrum, atq; plenum omni fœlicitate uitæ glorioſæ. de cuius diuitijs, ipſe tot lucidas intelligentias formis plenas, tot ſplendidas ſtellas, tot uiua animalia, tot dulciſſimos odores, & ſapores, atq; pulcherrimos flores, & cætera innumerabilia produxit & oſtendit.

Dei creatoris ſimplicitas.

MANDVCTIO EX IIS QVAE IN MVNDO
ſunt, ut uideatur Deus trinus.

CAP. V.

ET quia Mahumet in eo quod deum credit creatorem omnium, etiam de illo aſſerit neceſſario quæ de eius trinitate Chriſtiani confitentur: ideò ut ad diuinam fœcunditatem partum, & amorem omnis Arabs poſſit quantum ſufficit fidei, pertingere: iterum dicimus, mundum iſtum ſine fœcunditate, prole, & amore non poſſe perſeuerare & ſubſiſtere, certiſſimum eſſe. Nam his ſublatis, mundum deficere oportet, & fœcunditate, partu, & amore unus eſt mundus: unius igitur mundi ſunt fœcunditas, partus, & amor. Nec fœcunditas eſt alius mundus, & partus alius, & amor alius: ſed ſunt unus & idem mundus. & ſic hæc ſunt unius mundi, ut nihil mundi ſit ſine illis. Participatur enim fœcunditas mundi, & partus, & amor, in angelis angelice, in hominibus humanè, in brutis brutaliter, in uegetatiuis uegetaliter, in mineris mineraliter, in cœlis cœlice, in ſole ſolariter, in luna lunariter, in ſtellis ſtellariter, in entibus entice, in elementis elementariter, in uiuis uitaliter, in intellectualibus intellectualiter, & ita de ſingulis ſuo modo. Et unde habet mundus illa ut ſit neceſſariò ita trinus, ſicut unus, niſi à creatore? Si igitur ſine hac trinitate mundus naturam non haberet, nec naturalem perfectionem, nec benedictionem à Deo poſſideret, quæ in unitate eſſentiæ ſic triniter lucet, quomodo dicemus creatorem, iſta perfectione naturali carere, quam omnibus tribuit, ut ſint meliori modo quo eſſe poſſunt? Sicut igitur creatum eſt, unitrinum: ita & creator, cum creatum à ſe nihil ſit, & omne id quod eſt in hoc ſubſiſtat

Mundum ſine fœcunditate, prole, & amore non ſubſiſtere.

Mundus unus & trinus.

siſtat,quod eſt imago & ſimilitudo creatoris. Trinitas igitur quæ in creatura uidetur,eſt à trinitate increata tanquàm imago ab exemplari,& cauſatum à cauſa. Eſt igitur unitrinus Deus,qui creauit unitrinum mundum ad ſui imaginem & ſimilitudinem. In diuina igitur natura,eſt fœcunditas,proles,& amor. Fœcunditas, Deus eſt, qui & origo & pater: proles autem ipſius fœcunditatis, filius: amor, nexus utriuſq;.

Deus unitri. quemadmod. & mundus eo creatus.

MANVDVCTIO DE INTELLECTVALI Trinitate ad diuinam. Cap. VI.

ET ut in creatura magis deo ſimili, imaginẽ illius uideamus,ad naturam intellectualem inſpiciamus. In ipſa enim natura intellectuali ſpeculatiua,quãta ſit fœcunditas,proles,& amor,oſtendunt nobis libri innumerabiles contemplatiuorum. Quot theoremata circa ueritatem generauit intellectualis fœcunditas? quot delectationes proceſſerunt ab illis, & ſuauitates ſpirituales: quæ fecerunt illos pro nihilo habere gaudia huius mundi. Sic de intellectu practico dicendum,ut ſuprà tetigimus. In illa enim natura intellectuali eſt fœcunditas, quæ de ſe generat uerbum,ſeu conceptum intellectualem: & ab ipſis procedit amplexus,ſeu uoluntas. Quando enim mens, uerbum, ſeu noticiam generat,ſtatim procedit amplexus,ſeu uoluntas. ſicut enim id quod non ſcitur,non amatur: ita non poteſt non procedere à mente & noticia uoluntas. Scientia enim eſt de numero bonorum honorabilium: bonum autem eſt quod appetitur, omnia enim bonum appetunt. Ita patet,quo exemplo duci poterimus ad diuinam trinitatem. Deus enim non poteſt dici ignorans ſeipſum: ſi autem ſe intelligit,de ſe conceptũ ſeu uerbum ſuiipſius generat,nec eſt idem, generans uerbum & genitum, ſeu concipiens & conceptum. nec aliud in eſſentia diuina,cum Deus ſuiipſius conceptum talem generet,quod non poſsit eſſe perfectior. Erit igitur æqualis æqualitate ſubſtantiali,quæ eſt perfectior accidentali: quare nequaquàm alterius naturæ ſeu eſſentiæ. ſic nec amor ab ipſis procedens,poteſt dici ea à quibus procedit: nec poteſt dici aliud,cum ſit perfectiſsimus ante omnem alteritatem: quare conſubſtantialis illis,à quibus procedit. & hoc intenditur.

Naturæ fœcunditas,proles,amor.

Voluntas à mẽte & noticia.

MANVDVCTIO EIVSDEM PER AMOREM. Cap. VII.

ADhuc ut ratione utentes,uideant nos qui trinitatem credimus,rationabiliter moueri,alio exemplo ad idem procedamus. Nemo eſt qui non uideat, amorem omnino neceſſarium ad hoc quod mundus ſubſiſtat: quoniam eo ſublato,penitus nihil ſubſiſtere poteſt. In naturis intellectualibus & uitalibus amorẽ reperiri,ſicut & in omni quod ſubſiſtit,ſuo modo certum eſt. Priuabimusné deũ amore,qui eſt creator & dator omnis amoris? Si igitur Deũ dicimus amorem habere, utiq; id eſt quod habet. Deus igitur, eſſentialis charitas,ſeu amor eſt. Quoniam autem amor unit,amor perfectiſsimus qui maior eſſe nequit, neq; minor, cum ſit ſubſtantialis,maxime unit. Video igitur in eſſentia ipſius amoris unientis,unitatem. quomodo enim eſſet unus uniens amor,ſine unitate? Video etiã æqualitatẽ in ipſo. Nam amor gignit ſui ipſius æqualitatem, ſcilicet amorem, uti dicitur: Si uis amari,ama. Vnitas igitur generat æqualitatẽ. Video deinde procedere ex unitate amoris & eius æqualitate,utriuſq; connexionẽ, ſcilicet amorem connectentẽ unitatem amoris generantis,& æqualitatẽ amoris geniti. Amor igitur eſt cõnexio patris,& eius filij,à quibus procedit. Certum eſt aũt,unitatem eſſe ante omnem multitudinem: quare æterna eſt. Aequalitatẽ ante omnẽ pluralitatẽ,quia plura eo ipſo quod plura ſunt inæqualia. Cadit igitur ab æqualitate inæquali

Amor ad mẽdi ſubſiſtenti neceſſarius.

Vnitas, Aequalitas.

æqualitas: est igitur æqualitas æterna. Sic & nexus æternus, quia ante pluralitatem. Plura enim necessariò sunt ab inuicem diuisa. Diuisio uero cadit à connexione. ante igitur omnem diuisionem est connexio procedens ab unitate & æqualitate eius. Sic patet unitatẽ, æqualitatẽ, & connexionẽ, ante omnẽ multitudinẽ inæqualitatem & diuisionẽ, æterna esse. & cũ non possint esse tria æterna, cum ante omnẽ multitudinẽ sit unitas, quã multitudo præsupponit, sicut inæqualitas præsupponit æqualitatẽ, & diuisio præsupponit connexionẽ: ideò unitas, æqualitas, & cõnexio nõ sunt tria æterna, sed una æternitas. sic non sunt tria: quia si essent tria, essent tria æterna. Non est igitur aliud unitas, aliud æqualitas, aliud utriusq; nexus. quia tunc essent tria: & tria æterna. nec tamen propterea unitas, est æqualitas, aut connexio, cum æqualitas sit genita ab unitate. genitum autem, non est generans: nec nexus, est unitas, aut æqualitas, quia ab ipsis procedit. procedens autem, non est illa à quibus procedit. Patet igitur, quomodo in essentia diuini amoris, unitas amoris, æqualitas amoris, & nexus amoris, non sunt tres amores: quia unus amor, non est aliud ab alio. licet unitas amoris generantis, nõ sit æqualitas amoris geniti, aut nexus amoris utriusq; ab ipsis procedens.

Connexio.

Amoris diuinitas, æqualitas, nexus, idem.

DECLARATIO SANCTAE TRINITATIS.

Cap. VIII.

NVnc patet, quod qui non attingunt, non aliud non esse idem, & non idem non esse aliud, non possunt capere unitatem, æqualitatem, & nexum esse idem in essentia, & non inter se idem. ideò trinitatem in deitate non capiunt, nisi in tribus dijs. CHRISTVS autem nos docuit, Deum patrem uiuificare, & filium eius uiuificare, & etiam spiritum procedentem ab utroq; uiuificare: ut in euangelio eius per Ioannem apostolum descripto legitur. Non sunt tamen propterea nec tres uiuificatores, nec tres dij uiuificantes: licet pater non sit filius, nec spiritussanctus ab illo & filio procedens. Palàm est, illos qui hęc nõ capiunt, nõ habere conceptum perfectiorem de Deo perfectissimo: sed sibi fingere Deum quendam nequaquàm ultima felicitate felicem, innaturalem, sterilem & infœcundũ, carentem dulcedine paternalis & filialis atq; utriusque amoris & gaudij, atque perfectione fœcunditatis. non attendentes Deum per Esaiam dixisse: Nunquid ego qui alios parere facio, ipse non pariam? dicit dominus. Si ego, qui cæteris generationem tribuo, sterilis ero? dicit dominus Deus tuus. Neq; possunt Arabes hunc Esaiam prophetam respuere, cum in Alchoran nullus prophetarum respuitur, sed omnes acceptantur.

Dei perfectio.

AENIGMA, LICET REMOTVM,

benedictæ Trinitatis. *Cap.* IX.

OPortet in istis ad ænigma recurrere, quousq; habeamus intellectum exercitatum. Vidi aquam magnam inter rotundas ripas sine alterius aquæ influxu & effluxu semper eiusdem quantitatis, habentem in circuitu fœcundas arbores, segetes, & prata: & rustici propè habitantes non sufficiebant laudare aquam qua nullam putabant dari meliorem. Admirabar quomodo non diminueretur & exiccaretur, cum non uiderem riuulum in ipsam fluentem, & cur non putresceret, quia stagnalis apparuit. Accessi propius, & subtiliori consideratione diu habita, comperi in medio fontem apparere. & hoc, ex flumine, qui efflui de centro uidebatur, sic esse iudicaui, & dixi: Hæc forte est ratio, cur hæc aqua nunquàm minuitur, quamuis arboribus & seminibus atq; herbis præstet, unde uegetentur: quia uiuus fons non sinit ipsam imminui, & quamuis sit stagnalis inter ripas, tamen continue innouat seipsam, quia procedit ex fonte & fluuio fontis.

Nõ

Non igitur putrescit, nec corrumpitur, quia non antiquatur, sed semper ex fœcunditate fontali innouatur. Vnde uidi ipsam aquam, esse fontem, fluuium & stagnum, & hoc æqualiter: quia non magis fuit fons, quàm fluuius, & stagnum. & in stagno fluuium & fontem, nec tamen fons fuit fluuius uel stagnū, nec fluuius fons uel stagnum, nec stagnum fons uel fluuius. Nec hæc uidi, nisi intellectualiter considerans fontem de se generare fluuium. Ideò fons & fluuius, differunt ut generans & genitum, siue ut pater & filius. Nec stagnum, potest esse fluuius, uel fons, à quibus procedit. & dixi: fons, unitas: fluuius, æqualitas: nexus utriusq;, stagnum. Concluſi igitur: quoniam si ad æternitatem dimisso ænigmate ascendero, ipsam ueriori modo comperio trinam & unam, quàm hanc uisibilem aquā. & facilius, superius dicta, de generatione & processione æterna, indubia fide credidi. Dixi etiam in Alchoran scribi: ex aqua omnia uiuentia esse. Igitur si aqua ista dat uitam uegetatiuam omnibus circumstantibus arboribus & seminibus & herbis, sine sui diminutione: quanto magis creator aquæ huius, omnibus creaturis dat omnia sine sui diminutione? aquam in aqua uidi fontem, fluuium, & stagnum: transsumo ad absolutam essentiam, de qua omnia quæ sunt, id quod sunt, recipiunt, tam illa quæ sunt, quàm quæ sunt & uiuunt, & quæ sunt uiuunt, & intelligunt.

Aqua eadem fons, fluuius, et stagnum.

Aeternitas trina & una.

ITERVM EX TRIBVS PERSONIS MANVductio. Cap. X.

ADhuc attende. Non ita dicimus esse plures humanitates, sicut plures homines: sic non est idem humanitas, et homo, sed idem est deitas et deus, propter simplicissimā essentiā diuinā. Vnde sicut nō sunt plures deitates, ita nec plures dij. & non sunt nisi tres personæ in humanitate, scilicet ego, tu, ille. Vnde ueraciter dico, Ego sum homo, tu es homo, ille est homo. & sunt tres illæ personæ eiusdem humanitatis. Vnde igitur haberent hoc illæ personæ, nisi creator Deus esset similiter trinus in personis, & unus in essentia? Potest igitur Deus ueraciter dicere: Ego sum Deus, tu es Deus, ille est Deus eiusdem deitatis. & non sunt tres personæ, tres dij: quia non sunt tres deitates, sed sunt unus Deus, quia una deitas, quæ Deus. Certum est etiam, tres personas in unitate, non esse unitatem seu singularitatem: & tres personas in numero, non esse nisi numerum & pluralitatem. nos autem dicimus tres esse diuinas personas in unitate, non in numero: & tres humanas personas in numero dicimus, ideò plures homines.

Deus & deitas idem.

Deitas una, ut Deus unus.

NECESSE EST ARABES FATERI TRINItatem. Cap. XI.

QVod autem Arabes oporteat hanc Trinitatem in diuinis fateri, patet. Nam nisi fateantur, cum credant Alchoran esse librum ueritatis, conuincuntur deo dare participem. Scribitur enim in Alchoran, quomodo Deus dixit Mahumet: Tibi quidem, qui legem & librum ignorabas, nostrum spiritum mittentes lucem præbuimus. Et alibi: Cum hoc tibi diuinitus misso, spiritus benedictus penitus iustus cor tuum penetrauit, ut cum eo castiges Arabice. Iterum alibi de CHRISTO dicit: IESVS Mariæ filius, Deiq; nuncius, suusq; spiritus & uerbum Mariæ cœlitus missum existit. Iterum alibi: Ipse namq; Deus, & suus spiritus benedictus, hunc Alchoran librum ueracissimum composuerunt. Consimilia in multis alijs locis Alchoran habet. Vnde cum spiritus Dei benedictus non possit dici creatura, & missus spiritus nō sit à seipso missus, ideò nisi dicas ipsum esse tertiam personā in diuinis, & à patre & filio missam (quia dicit in plurali mittentes) necesse erit quod ponas plures deos, scilicet mittentes & missum. Iterū uerbū dei cœlitus missum, est IESVS Mariæ filius. & non potest uerbū dei

Trinitatis asserti tio etiam in Alcorano.

esse creatura,quia uerbo domini omnia sunt creata. Verbum igitur Dei, Deus est. Si igitur est Deus,& non est secunda persona quæ filius dicitur,scilicet uerbū patris,erit necesse,quod ponas plures deos,& uerbum Dei particeps Deo. Vide quando uis hoc negare,quod uerbum Dei non sit filius dei eiusdem naturæ cum patre,ne uidearis deo dare participem,tunc tu das deo participem. Et hoc
» etiam probatur exilla autoritate: Deus & spiritus eius librum composuerunt. Si Deus & spiritus non sunt duo dij, sequitur quod spiritus sit persona in diuinis. Oportet igitur Arabes de necessitate fateri trinitatem: alias sunt increduli, dantes Deo participem. Adhuc sic: Euangelium fatemini librum lucidissimum & ueracissimum,in illo continetur unum esse Deum patrem & filium & spiritumsanctum,nihil igitur in contrarium allegari potest per uos, quando hoc uo-

Euangelij autoritas, Alcorani testimonio.

bis ex euangelio ostenditur,cum non sit minoris autoritatis euangelium quàm Alchoran,ut Alchoran tradit. Quod autem in euangelio reperiatur, certum est. Legitur enim in ipso, CHRISTVM dixisse: Vnus est bonus Deus. Item: Sic deus
» dilexit mundum,ut filium suum unigenitum daret. Item: Paracletus autem spi-
» ritussanctus, quem mittet pater. Alibi: Spiritum ueritatis,qui à patre procedit.
» Et iterum CHRISTVS mandat: Baptizantes in nomine patris,& filij, & spiritussancti. Ex quibus & alijs euangelij locis clare colligitur,unum esse Deum patrem,& filium,& spiritumsanctum. Et hæc de sancta trinitate dicta sint.

CHRISTVM VERACITER FVISSE *mortuum & crucifixum.* Cap. XII.

REstant non paruæ discordantiæ Alchoran ab euangelio elucidandæ. Scribitur enim in Alchoran, Cap. XI. CHRISTVM non fuisse mortuum, sed a-

Christum non esse mortuum affirmat Alcoran.

lium quendam CHRISTO similem Iudæos suspendisse, sed CHRISTVM nullatenus interfecisse,quia Deus incompræhensibilis & sapiens eum ad se transmigrare fecit,in quem uirilegum ueraciter ante mortem credent,& eorum seculo futuro testis astabit ille. Hæc ibi. Sed euangelium & cunctæ scripturæ alborum seu discipulorum atque historiæ temporum,concorditer affirmant, non solum CHRISTVM mortuum,sed etiam secundum scripturas prophetarum de Messia taliter,ut prædictum,reperitur mortuum esse. Et quia secundum libri sequaces, Alchoran non debet intelligi quasi sibi contradicat: & cum euangelium & prophetas approbet,ideò intellectus quærendus,quid in his prędictis intelligi uelit. Et primo eliciamus conformia euangelio, in quo scribitur demum CHRISTVM unum pastorem,et uniuersum hunc mundum unum eius ouile futurum. Conformiter asserit Alchoran, omnes uiros legum tam ueteris testamēti quàm noui,atq; legis Arabum,in ipsum ante diem iudicij ueraciter credituros. Totum autem studium Alchoran,est persuadere,in solum Deum credendum. Et quia hic asserit, quod omnes uiri legum ueraciter in CHRISTVM credent: utique CHRISTVM à diuinitate non separat,nec alienum facit, sed diuinæ naturæ ipsum esse tacite affirmat. Sic aiebat CHRISTVS in euangelio: Qui in eum crede-
» rent,in deum patrem crederent qui eum misit. Secundo asserit euangelium &
» Alchoran,extremi iudicij eundem iudicem & testem. Hunc autem iudicem euangelium dicit CHRISTVM esse. Hoc & Alchoran hic tacite approbat, cum dicat CHRISTVM testem illorum sibi fidelium in futuro seculo. Per consequens fatetur CHRISTVM etiam,& iudicem,sicut & euangelium. Non erit autem iudex secundum Alchoran,nisi Deus creator. Erit igitur CHRISTVS homo, quia iudex etiam deus. Dicit autem Alchoran Cap. 48. Tu Deus omnium conditor,
» cum prophetis interfectis accedens,omnia cum ueritate iudicabis. Attende, si
» deus iudicabit cum interfectis prophetis,& CHRISTVS est super omnes,quinō deerit

Alcorani scopus.

Christus iudex & testis in extremo iudicio futurus.

deerit in iudicio: etiam ſecundum Alchoran(ut patet ex præmiſsis) erit & ipſe de interfectis prophetis primus,& ſupremus,& ipſa ueritas,et demum uerbum uerax,per quod omnia iudicabuntur ſecundum allegatum locum Alchoran. Vnde recte ait euangelium: Deum patrem omne iudicium dediſſe filio ſuo,quia & filius hominis eſt.Per formam enim humanam iudicat homines ſibi ſimiles filios dei eſſe,ſicut ipſe eſt,& ita erunt filij immortalis uitæ,& diſsimiles,filios æternæ mortis exiſtere. Vnde patet ſecundum piã interpretationẽ Alchoran,hæc ſecreta non niſi ſapientibus uoluiſſe reuelare.Ideò ait,illũ nihil ſecretorum ſubtice re,& ſolis ſapientibus facilem eſſe Alchoran,alijs autem difficilem. Non erant enim rudes Arabes,quos ait Alchoran omniũ incredulorũ peſſimos,aperte de ſecretis in illo principio informandi. Quod ſi Machumet ipſis ſimpliciter euangeliũ prædicaſſet,& non dediſſet propriam legem , acceſſiſſent ad legẽ Chriſtianã, quã penè ſexcentis annis refutarunt. Prædicauit igitur ipſis,quomodo eſſent Iſmaëlitæ,& ab Abraham ortum habuiſſent: quodq; tam Iudæi q̃ Chriſtiani illũ uirũ ut prophetã laudarent,& eius fidem approbarent,per quam à deo maxima eſſet hic & in alio ſeculo aſſecutus.& cum hoc facerent gentiles,qui ſequendo Abrahã eiectis idolis,aliquam aut Moyſi aut CHRISTI legem fouerent: à fortiori ipſi,qui ex Abrahã nati eſſent,facere deberẽt . Quodq; deus ipſum Mahumet in ſuũ nuncium ad eos elegiſſet,& præciperet eis,Abrahæ fidem & legem acceptare,uiri ſcilicet optimi & fidelis,nec Iudæi,nec Chriſtiani, quos anteceſſiſſet, qui eiectis idolis,ſe ad uniuerſorum creatorem conuertit, ipſumq; adorauit, eiq; obediuit,ſimiliter & poſteri eius Iſaac, Iacob,& duodecim tribus Iſraël. Hoc modo perſuaſit multipliciter idolorum culturam abijci,quam prius ob euangelium nunquam abijcere curarũt, maxime quia euangelica perfectio eis grauis uiſa eſt, & talis,quod eorum parentes eam acceptare timebant,edocti (ut & Alchoran continet) eos qui Chriſtianitatẽ acceptant,& non ſeruant mandata , plus omnibus deũ offendere,& grauiſsime in inferno cruciari. Quare Machumet ipſis ſecreta euangelij occultabat,credens quod ſapientibus in futurũ pateſcere poſſent, ſicut etiam ſanctum euangelium multis manſit in principio obſcurum & incognitum,et ſucceſsiue eſt magis & magis apertum.& niſi hoc expediuiſſet,CHRISTVS uulgò non fuiſſet parabolice locutus.

Alcoran,ſolis ſapientibus facilis.

Arabes.

Machumeti prædicatio qualis.

Abraham.

Euãgelica perfectio grauior uiſa Arabibus.

QVOD CRVCIFIXIO SIT CHRISTI *exaltatio & glorificatio.* Cap.XIII.

NVnc aduertamus,ut myſterium eliciamus mortis CHRISTI:quomodo intelligendum ſit,CHRISTVM non fuiſſe in cruce mortuũ.Primo certum eſt ipſum concordare cum euangelio,quod CHRISTVS uiuat.Si igitur uiuit,& expectatur ut redeat in mundum,ad conuertendos omnes uiros legum , utique ex hoc conſtat,Chriſtianos qui eius euangelium acceperunt,non accepturos aliud euangelium ab ipſo,cum iſtud ſit perfectum etiam ſecundum Alchoran. Alij igitur ſi libros ſequuntur euangelij contrarios,aut diſcordantes ,utiq; neceſſe erit illos proijcere,& euangelium amplecti. Non ſunt igitur illi in uia recta,ſed tunc primum erunt. Abſurdum eſt igitur ualde,Arabes perſequi euangelij obſeruatores:ex eo capite,quia eorum Alchoran,ſecundum ipſorum intellectum non concordat. Faciunt enim contra Alchoran, in eo quod perſequuntur credentes,& in ipſis euangelium,in Alchoran approbatum.Dicunt fortè: Chriſtiani in eo non ſunt Chriſtiani,ſed blaſphemi,quod credunt CHRISTVM dei uerbum,per perfidiſſimos Iudæos in cruce ſuſpenſum.Reſpondent Chriſtiani : Alchoran poſt mortem CHRISTI quaſi ſexcentis annis compoſitus , approbat euangelium tempore mortis CHRISTI ſcriptum,& prophetas qui ante mortem

Euangelium ab Alcorano approbatum.

tem CHRISTI prophetarunt, CHRISTVM tunc uenturum quando uenit, ita fa-
Christi mors cturum sicut fecit, ita moriturum sicut mortuus est. Et attendendum, quomodo
Danieli prædi- Gabriel angelus Danieli reuelauit, post 62. hebdomadas CHRISTVM occidi de-
cta. bere, ut legitur Danielis 9. Cap. quemadmodū & factum fuit. Ille enim Gabriel
angelus hæc reuelauit prophetæ, quem ponit Mahumet, sibi Alchoran intimas-
se. Quomodo igitur hoc stabit, quod Gabriel iussu Dei mortem CHRISTI pro-
idem phetæ prædixerit, & † eidem lapso tempore illo prius per ipsum prædicto, dicat,
ipsum non fuisse mortuum, deum & se mendaces faciens? Adhuc cōsidera, quo-
modo CHRISTVS ante mortem sic se in cruce moriturum suis discipulis prædi-
xit. Ita concorditer dicunt historiæ illius temporis; & sic tenuerunt omnes tam
Christiani, quàm Iudæi & gentiles, ante Mahumet quasi sexcentis annis. Vnde
debet argumentum sumi, quod si Alchoran hoc negat, utiq; euangelio est potius
standum, cum nullam rationem assignet. Dicunt autem quidam compositori
Alchoran uisum fuisse, hoc esse blasphemum, & de tanto propheta credi non de-
bere, quasi non dicat ad eius honorem. Sed si hoc sic putauit, utiq; mysteria cru-
cis CHRISTI ignorauit. Crucifixio enim CHRISTI, est ipsius CHRISTI exalta-
tio, & glorificatio, Christianorū iustificatio et uita, et omniū hominū resurrectio.
Multi fuerūt reges & principes, qui Christianos deridebant & persequebant, eò
quod crucifixum colerent, uti Egeas in Achaia Andream primum CHRISTI
discipulum: cui apostolus respondebat, hanc derisionem euenire ob ignorantiā
Mysterium cru mysteriorum mortis CHRISTI in cruce, quæ per gentiles capi non poterant. Et
cis Christi. Paulus apostolus, dum de cruce CHRISTI prædicaret, licet Iudæis esset scanda-
lum, & sapientes mundi Græci hoc stulticiam reputarent; tamen nō tacuit, quo-
usq; redemptionis mysteria Christianis aperiret. Certum est igitur, quod Alcho-
ran illis Arabibus, si sine mysteriorum apertione CHRISTVM crucifixum aper
te asseruisset, CHRISTVM in eorum mentibus non magnificasset. Voluit igitur
secundum piam interpretationem, occultare ipsis uilem mortem, & quod adhuc
uiueret & uenturus esset affirmare. Quoniam eius resurrectionem à morte, per
potestatem quam habuit animam suam ponendi & iterum assumendi (ut in e-
uangelio fatetur) non potuisset persuadere, nisi ipsum non solum hominem, sed
& Deum ostendisset: quod unitati Dei, quam prædicabat, aduersari putabat.
Nec conueniebat fidei suæ asserere, ipsum, iam à morte resurrexisse, ut statim di-
cetur. Ideò sic fortè locutus est. Dicit tamē hæc taliter, quod sapientes elicere pos-
sunt, euangelium uerissimum esse ut putabat.

QVOMODO DEVS ANIMAM CHRISTI AD se reduxit, ipsum transmigrare fecit & assumpsit.

Cap. XIIII.

ALchoran recitat, quod cum increduli fraudulenter cū CHRISTO agerent,
scilicet studentes ipsum per mortem extinguere, delusi sunt. Quem crea-
» tor taliter affatus est: Ego tuam ad me reducens animam, & exaltans, ab incre-
Christus Alco- dulis te liberaui. Post hoc alibi dicit, quomodo Deus ipsum CHRISTVM ad se
rani testimonio transmigrare fecit. Iterum alibi dicit, CHRISTVM per Deum ad se assumptum.
ad Deum rece- Hæc omnia ordinate Christiani sic esse affirmant. Nam euangelio teste, dum cla-
ptus. maret uoce magna in cruce ad patrem, ut quid eum dereliquisset, & subiunge-
ret, quod in manus suas commendaret spiritum suum, quem sic clamādo emisit,
tunc hoc uerificatum est, quod deus animam eius ad se reduxit. Idem enim est a-
nima & spiritus. Sed per resurrectionem, uerificata est transmigratio. Iuit enim
per mortem ad uitam immortalem. Sic eum deus ad ipsum, qui solum habitat
Pascha. immortalitatem, transmigrare fecit; & hanc transmigrationē Christiani pascha
nominā.

nominant. De quo etiam Alchorā meminit. Vltimò in aſcenſione CHRISTI ad patrem aſſumptio uerificata exiſtit. Negat autem Mahumet, Iudæos eum peremiſſe: ſed dicit, alium illi ſimilem ipſos ſuſpendiſſe, nullam faciens unquàm de cruce mentionem. Aduerte Mahumet ſic forte argumentari uelle: CHRISTVS uiuit, ergo per Iudæos non eſt peremptus. Si enim peremptus fuiſſet, quomodo uiueret, niſi reſurrexiſſet? Reſurrectio autem mortuorum nondum aduenit, ſed uentura eſt dies in qua omnes reſurgent & redibunt. Ante illum diem omnia quæ uitam habent, ſiue angeli, ſiue homines, ſiue alia animalia, extingui neceſſe eſt: ut omnium reſurrectio & reditio fiat. CHRISTVS igitur qui uiuit, quod certum eſt, nunquàm fuit peremptus. morietur tamen tandem, et in die reſurrectionis reſurget. Hæc eſt Mahumet perſuaſio, quæ in Alcoran licet ſparſim, continetur. Tamen Cap. 48. dicit: Primo quidem buccinæ ſonitu morti ſuccumbunt omnia, niſi quæ Dei dextera protexerit. Secundo ſonante, reuiuiſcunt. Et hæc nota propter ſequentia. Et aduerte, quod Mahumet tenet ſolum Deum reſuſcitatorem mortuorum, & quod reſuſcitati & reſuſcitandi non debent cenſeri reſurrexiſſe à mortuis. Ideò oportet illos denuò mori ante diem reſurrectionis. Deinde conſidera, inter diem mortis & diem reſurrectionis ſecundum ipſum nullum ſenſibile tempus currere. Ita quod Abel filius Adæ primus mortuus, quando reſurget, non iudicabit ſe diutius fuiſſe mortuum, quàm ille qui ſtatim ante diem reſurrectionis morietur. Dicit enim Cap. 55. in fine: Die namq; iudicij, qua patebit ſingulis mandatum noſtrum, accedent ſinguli quaſi non morati, niſi per diei horam unam. Sic dicit etiam Cap. 29. & in alijs locis ſæpiſſime. Ob hoc de illo medio tempore poſt mortem, & ante reſurrectionem non facit æſtimationem, licet dicat, illos qui propter deum mori uidentur, non mori. Sic etiam in Alcoran ſcribitur. Obſequio dei peremptos nemo mortuos exiſtimet, ſed illos potiſsimū uiuos & ſanos. & alibi: Obſequio diuino, deiq; dilectione mortem ſubeuntibus, diuina pietas gaudia præbens, ſuperuenit. Et iterum: In uijs dei morientes, nequaquàm mortui dicendi ſunt. Illi nanq; de bono dei dilectioneq; gaudentes, apud Deum uiuunt: expectantes poſt ſe relictos, nihilq; timentes. Vnde licet dicat, omnis anima mortem guſtabit, tamen cum euangelium dicat, non debere timeri eos qui cum corpus occiderint, non habeant quid amplius faciant, quia animam occidere non poſſunt, ſed eum qui etiam ultra hoc poteſt animam mittere in gehennam. Ideò ſecutus eſt euangelium & libros ſapientiæ, quomodo iuſti, licet oculis inſipientium uideantur mortui, ſunt tamen uiui & in pace. Et nihilominus animas talium demum mortem guſtaturas affirmat, ut reſurgant in generali reſurrectione, quam appellat diem ueritatis. Dicit enim ſic in Alchoran: Die ueritatis, qua reſurgent animæ & angeli. Et in doctrinis ad Abdalla: In die illo mandabit Deus angelo mortis, ut omnem creaturam ſpiritum habentem interimat, tam angelos omnes, quàm diabolos omnes, quàm homines, aues, piſces, beluas & pecora. Sic enim ait in Alcoran: omnia mortua præter deum. Et ſubiungit: Quomodo Adriel angelus mortis, demum ſeipſum interimet. Poſt ſequitur reſurrectio, ſic dicens: Tunc Raphaël accepta tuba, cuius longitudo quingentorum annorum, ſtans in Hieruſalem, inſufflabit tubam, & efflabit omnes animas interim ſibi ſeruatas, quæ euolabunt ad corpora ſua. Secundum hanc opinionem certum eſt, CHRISTVM non eſſe peremptum à Iudeis, quo ad animam, propter deum enim, ipſum interfeciſſent: & tales non debent cenſeri mortui. Vnde id quod Iudæi CHRISTVM ſuſpenderūt, falſum eſt omnino. Sed id quod ſequitur in Alcoran, Profitentes etiam ſe ſuæ cædis auctores, cordibus ſuis non minimam ambiguitatem inde gerunt, ſed eum nullatenus interfecerunt: eſt be-

Chriſtum à Iudæis crucifixum quomodo neget Alcoran

Interuallum inter diem mortis & reſurrectionis.

Dies ueritatis.

ne considerandum. Videtur enim, quod ex his uerbis non negetur, quin Iudæi cædis CHRISTI auctores esse possint: licet ipsum non interfecerint. Non negatur igitur, CHRISTVM crucifixum in toto, Alchoran: quam crucifixionem non Iudæi, sed Pilatus facere poterat, modo quo dicit euangelium.

DE RESVRRECTIONE IESV CHRISTI, Cap. XV.

Christi resurrectio asserta in Alcoran.

QVod autem CHRISTVS expers malorum, mortuus, & sua uirtute iterum uiuus accessit, ex Capite uicesimo octauo, medio scilicet, Alchoran uidetur manifeste haberi, ubi CHRISTVS post multa sic scribitur locutus: Deus me uirum non difficilem, sed malorum expertem creauit: & super
» me est diuina salus in die meæ natiuitatis & mortis, à qua uiuus iterum accedam.
» hoc est de CHRISTO Mariæ filio uerbum uerax, in quo tamen plurimi dissentiunt. Ecce dicit de die mortis, & non de die generalis resurrectionis, sicut dicit alibi de Ioanne Zachariæ. Vbi dicit, quod diuina salus super ipsum Ioannem die natiuitatis, mortis & resurrectionis. Et ideò intelligo, CHRISTVM ante illum diem mortuum, & iterum uiuum accessisse, modo quo euangelium hoc recitat. Vnde non est uerum, CHRISTVM & omne uiuum mori
Adriel. sonante buccina, aut per Adrielem mortis angelum, ut in doctrinis Mahumet legitur. Ideò pro correctione illius assertionis Capite quadragesimosecundo adijcitur:
» Omnia morti succumbere, nisi quæ dextera Dei protexerit, etsi aliquis sit illa protectione dignus, utique CHRISTVS erit, quo nullus dignior, imò ipse est illa Dei manus dextera, seu potentia: per quam Deus fecit, & facit, atque faciet omnia. Facit ad hoc id quod legitur in Chronica Machumet & ipsius successorum regum, Mariam matrem IESV post ipsum quinque annis superstitem fuisse, & quinquaginta quatuor annos uixisse. Sed dicite nobis magistri legis Arabum: Si propter Deum interempti non sunt mortui, quia apud Deum uiuunt: utique anima illorum à corpore separata uiuet, debetne anima illorum post hoc die occisionis omnium uiuentium mori? & si dicitis quod sic: Nónne ille Dei amator, in uia Dei ambulans, qui ea die interficitur per angelum mortis, etiam non moritur in anima, sicut si dudum ante fuisset interfectus? Si sic: Non erit igitur ille secundum animam Dei generalis resurrectionis mortuus, quare nec prius interempti propter Deum. Non enim erunt peioris conditionis. Anima igitur omnium talium nunquàm morietur, nec re surget: licet homo totus ex anima & corpore, qui mortuus fuit, resurget.
Et quia non est conueniens, dicere animam peccatoris mortuam, & extinctam, à deo resuscitari ad finem, ut ardeat æternaliter in gehenna: ideò CHRI-
Anima immortalis. STI doctrina, animam non posse occidi, utique uerissima est. Oportet ergo, quod id Alchoran, Omnia mortua præter Deum, intelligatur in comparatione ad Deum: qui solus habitat immortalitatem. A quo omne uiuens in tantum uiuit, inquantum ipse Deus id illi tribuit. Sed Deus tribuit animæ intellectiuæ ut libere uiuat, & iudicetur si errorem ueritati præfert. Non deficiet igitur, cum sit subiectum diuini iudicij. Animalia uero ratione carentia cum non possint iudicari, & ad iudicium ipsa resurgere non sit necesse, in uanum resurgerent. Et quomodo eadem animalia resuscitarentur, anima priore non redeunte in corpus, quæ penitus per mortem fuit extincta, & in nihilum redacta? Sic anima intellectiua cum creetur ex nulla præiacenti materia, si ipsa per mortem in nihilum redigeretur, quomodo eadem resurgeret? Ita nec angeli, nec dæmones resurrectione opus habent: cum sint intellectualis

naturæ

naturæ,& iam iudicati. Neq; opus est ut cuncta non iudicanda ad Deum, à quo sunt, redeant: cum apud ipsum nihil transeat in obliuionem, seu præteritum. Oportet igitur Arabes intelligere talia euangelio dissona, modo quo Christiani euangelio inhærentes. Ideò non sine optima causa Alchoran euangelium sæpe lucidissimum asserens, rectam uiam esse dicebat. Non est igitur asserendum, CHRISTVM iterum moriturum, & demum cum alijs resurrecturum, sed uerè à mortuis resurrexisse.

Euangeliũ esse lucidissimum, uiam rectã, & asserit Alcorã.

MYSTERIVM NATIVITATIS ET *mortis* CHRISTI. *Cap.* XVI.

AT ut causam mortis CHRISTI in cruce uideamus, præmittendum, Deum omnia in ostensione gloriæ suæ creasse. Nam cum rex incognitus in gloria sua nõ possit censeri magis rex quàm non rex, & careat honore & beneficentia, ideò ut uideatur uirtus & gloria sua, ac per hoc magnus cognoscatur, honoretur, & glorificetur, omne suum studium applicat & conuertit. Non autem ostendit gloriam, nisi intelligentibus. Sic Deus creaturas intellectuales, capaces iudicij gloriæ & ueritatis creauit, ut cognoscatur. & propter illas, cuncta inferiora, quoniam propter semetipsum omnia operatus est, ut in Cap. XCIII. Alchoran dicitur, ipsum esse rerum principium & finem. Homo autem inter illas intellectuales infimum locum tenens, intellectum habet in potentia, indigens alio actu, qui ipsum de potentia in actum ducat. Positus est igitur in paradiso, dotatus innocentia: ut innocens sub obedientia dei uiuens, demum gratia dei ad uisionem gloriæ dei sui transferretur, & ea frueretur. Sed quia homo liber suasu diaboli elegit potius per scientiam ascendere, quàm per innocentiam & obedientiam: recusauit Deo obedire, ut secundum promissa diaboli esset per se sciens bonum & malum. De paradiso perdita innocentia eiectus existit: & qui prius, si stetisset, semper uiuere potuisset, factus est mortalis & ignorans. & propter hoc non fuit possibile, ullo unquàm tẽpore ex omni studio suo ipsum ad immortalitatẽ & uisionem gloriæ dei pertingere, quę ab omni mortali uideri nequit. Nec erat remedium, nisi ille qui ipsum ad hoc creauit, etiam denuò gratiosè reformaret. Ad hanc igitur reformationem aptandam, probatus est homo, an lege naturæ, quæ ipsi concreata est, proficere posset. cui postea lex scripta superaddita, hominem erexit ad speranda promissa dei: primo in sensibilibus, deinde in intellectualibus. Et inter omnes prophetas, omnium saluator Messias à deo mittendus, prænunciatus est aliquando uenturus, qui uirtutem dei habens, complete ipsum dei populum reformaret & saluaret. hic tandem diu expectatus, de cœlo summus legatus & dei filius, in forma hominis humilis & pauper & pauperis filius uirginis Mariæ, in hunc mundum ueniens, IESVS CHRISTVS nominatus, cum diuina potestate apparuit, se opere hanc potestatem & dei uirtutem palàm doctrina cœlesti & miraculis diuinis habere ostendens, ut uiderent in ipso deum patrẽ qui ipsum misit operari: & uerba quæ loquebatur, ueracis Dei esse. Cui Ioannes Zachariæ, testimonium certissimum dedit: & illa quæ apud patrem suum cœlestem uidit, enarrauit. & qui eius uerba receperunt, compererunt ipsum esse Dei uerbum ueracissimum. Dedit igitur ipse Dei filius dilectus, omnibus qui crediderunt eum Dei filium, potestatem filios Dei fieri. Nam in hoc fuit omnis diligentia eius, ut crederetur filius & uerbum dei. tunc enim, firma fide cuncta quæ annunciaret reciperentur, & promissis eius de regno futuro cœli, resurrectione à morte, & æterna uita indubia fides adhiberetur, & eius præcepta seruarentur. Quis enim peccaret, quando ex uerbo dei indubitato sciret, peccatum inferre mortem perpetuã: & quis nõ obediret usq; ad mortẽ, quando nõ hæ

Omnia à Deo ad gloriæ suæ declarationem creata.

Hominis lapsus & restitutio.

Christi incarnatio.

sitaret in uerbo dei, sibi pro temporali morte uitam perpetuam à deo optimo remuneratore tribuendam? Quomodo enim homo dubitare poterit in promissis, qui certissima fide ea dei promissa esse credit? Intrauit igitur IESVS in hunc mundum, sine quacunq; carnis concupiscentia & uoluntate uiri: morti nequaquàm obnoxius, quæ ob actuale peccatum primorum parentum & originale eorum, eorundem filiorum ex carnis concupiscentia genitorum cunctos quos permisit deus inuasit. Erat igitur innocens IESVS, liber à morte: qui nec in peccatis natus est, nec ullum unquàm peccatum fecit. Reuelauit ea de patre cœlesti & eius regno & gloria, quæ sibi soli nota erant, & nulli alteri: cum nemo patrem unquàm uidisset in hoc sensibili mundo, ubi non uideri potest, & se uiam, uitam, & ueritatem propalauit. Scripturas aperuit, quoniam de ipso erāt: & quod ipse medicus, contra omnes infirmitates corporis & animæ, etiam contra mortem esset, facto & doctrina patefecit. Quodq; ipse rex & Messias esset: licet regnum suum de hoc mundo non esset, atq; hunc mundum, & hanc sensibilem uitam pro nihilo habendam, comparatione futuri sæculi & uitæ, uerbo & facto manifestauit. Et post multa signa & miracula, ut ostenderet hanc uitam propter ueritatem & regnum immortalis uitæ contemnendam, & deo usq; ad mortem etiam crucis turpissimam obediendum: ipse qui esse potuit immortalis, si uoluisset, mortuus est. Sic Deum patrem suum, qui ita uoluit, clarificando: & morte sua innocentissima omnibus hominibus ipsum per fidem recipientibus & induentibus, æternã secum uitam promerendo. Meruit enim consummata mors innocentissimi unigeniti filij Dei, quam in humana natura passus est, redemptionem omnium captiuorum per satanam, mortis auctorem, in qua CHRISTI morte, quisq; fidelis eidem incorporatus, mortuus est, & uitam meruit. In morte igitur crucifixi Messiæ commortui omnes fideles, meruerunt uitam sibi perpetuam in CHRISTO retribui. Resurrexit autem die tertia propria uirtute, qui habuit potestatem ponendi animam in morte, & iterum sumendi eam in resurrectione. Vnde eius resurrectio est, per quam omnes homines resurgunt, qui cum eo eiusdem sunt humanæ naturæ, quæ in ipso est uitæ immortali unita. Resurrexit autem tertia die, ut facto probaret resurrectionem mortuorum credendam, quam docuit die iudicij expectandam. Ipse est igitur, in cuius morte morimur, & in cuius resurrectione uiuificamur: & per quem accessum habemus ad Deum patrem creatorem, ad uidendum ipsum in gloria sua, & cum eo ipsum CHRISTVM IESVM eius filium semper benedictum. Ex his perquàm breuiter tactis, cõstat mortem CHRISTI in cruce ignominiosam, maxima habere mysteria, & fuisse tam fidelibus necessariam, quàm CHRISTO gloriosam, qui mortuus est, ut clarificaret patrem: & ostenderet, quantus ille est cui Messias in suo corpore, & turpissima & doloro sissima morte usq; ad omnium terribilium terribilissimum ostendit obediendum: & quanta est illius Dei pietas & remuneratio fidelium, qui omnibus Christiformibus ob filij sui mortem eis communicatam, cum eodem suo dilectissimo filio regnum uitæ retribuit possidendum. Hæc mors CHRISTI crucifixi, IESVM clarificauit esse diuinæ bonitatis filium. Quoniam non fuisset adeò pius, misericors, & uoluntarius ad obediendum usq; ad mortem inclusiue, nisi perfectissimus fuisset & deiformis, sic reuelans patrem per testimonium in sanguine suo, Deum esse supra omnia amandum, & sic ei seruiendum, & eius præcepta implenda, & uitam futuram magnificandam usque ad huius miseræ uitæ contemptum. Ostendit etiam promissa patris sui, & quæ de seipso prædixit impleta: & ueracem esse patrem, seq; eius ueritatem: omnemq; scientiam & scripturarum mysteria, atq; quantum sit pater de cœlis ab omnibus diligendus,

Christus per se morti nõ obnoxius.

Christi mors.

Resurrectio.

Christus morte sua uel maximè Dei filius declaratus.

dus,patefecit. Hæc sciunt filij lucis,qui CHRISTVM sequuntur: & filij tenebrarum,huius mundi amatores,spiritu CHRISTI carentes,ignorant.

DE FRVCTV MORTIS CHRISTI.

Cap. XVII.

Dlceret aliquis zelosus Arabs: Si mors CHRISTI clarificat patrem omnium creatorem,utiq; potens & laudabilis est, & de hac re iocundum esset plenius informari. Zelo illius uiri,conabimur pro nostra paruitate aliqua adhuc aperire,ut quisq; sic esse non hæsitet. Nam cum non sit dubium, peccata diuidere inter deum & hominem,ut ait propheta,dicens: Peccata uestra diuiserunt inter uos & deum uestrum,& hinc Dauid propheta imitator dei ait,iniquos odio habui: hoc quidem peccatum potest esse ab ortu,ut sic in peccatis concæptus à matre existat ex immunditia & uoluptate carnis, ut idem propheta se conceptum asserit. Et quoniam omnes sic ex Adam à matre ex uoluntate uiri concepti sunt, & nemo mundus illa munditia quæ est deo grata,Iob dicente: Nunquid iustificari potest homo comparatus Deo,aut apparere mundus natus de muliere? Nascimur enim filij iræ cum spiritu concupiscentiæ carnis,qui non est de regno intellectuali cœlorum Dei nostri incorporei, & experimur ex pronitate ad malū, quam ab adolescentia habemus,nos non moueri spiritu dei bono, & hoc in nobis dei dono experimur. Deus enim sic hominem composuit,ut malo uiso expauescat: ut ait Cap. 79. Alchoran. Quapropter nullus est ex Adam uia concupiscentiæ natus,qui non sit à Deo,uel uitio originis,uel peccati actualis separatus: solo CHRISTO excepto. Qui,attestāte etiam Alchoran,à matre uirgine Maria, quæ nunquàm mala operata est,sine uirili semine seu carnis uoluptate,mundissime natus existit. Et non est natus filius iræ & odij aut abominationis,sed mundissimus: quare Deo inter omnes qui fuerunt & erunt homines,dilectissimus. Hic utiq; nullum unquàm fecit peccatum actuale. Ipse enim est de quo scriptum est: Qui peccatum nō fecit,nec inuentus est dolus in ore eius. Et ita à Deo nunquàm diuisus,seu separatus. Hunc diuina sapientia,in sui unionem assumpsit. Nam sicut sapientia maliuolam animam & corpus subditum peccatis abominatur, sic diligit sanctam animam,& corpus ab omni peccato mundissimum,& sibi perpetuo fœdere desponsat. Ipse est igitur primogenitus similiter, & unigenitus filius regis uirtutum,qui est rex gloriæ. Nam si (Moyse teste) Deus dixit, filius meus primogenitus est Israël: negari non potest,CHRISTVM in Israël, omnium primum qui Messias,atq; ipsum primogenitum Dei in orbem terrarū missum,qui & simul est unigenitus dei filius. ut ipse CHRISTVS ait: Qui nō credit in me,iam iudicatus est,quia non credit in nomine unigeniti filij dei. Si igitur hunc suū dilectissimū primogenitū et unigenitū filiū Deus dedit p salute mūdi,utiq; maximè mundū dilexit. Quod autē hoc fecit,attestatur euangeliū quod dicit: Sic ēm deus dilexit mundum,ut filium suum unigenitum daret. Nónne empti sumus precio magno? puta preciosissimo sanguine unigeniti filij eius,ut simus Dei, qui fuimus sub principe tenebrarum. Ait enim Alchoran,quod Adam à Deo præceptum minime operatus,ius mortale subiuit. Vnde totum genus humanū ob peccatum primi parentis spoliatum innocentia, quæ sola in regno cœlorum locum habet,subditum principi huius mundi æternaliter damnatum, ad priuationem uisionis gloriæ dei,quæ mors est intellectualis naturæ,soluit debitum in morte unigeniti filij dei,qui pro omnibus ipsum ut Messiam & regem intellectualis uitæ recipientibus,mortuus est. Sic omnes in eius morte mortui satisfecerunt,& liberati sunt à seruitute principis mortis. Mors enim unigeniti, qui plus omnibus diligebatur à Deo, preciosissima: abunde ideò satisfecit, quia fuit mors præci-

Peccata diuidere inter Deū et homines.

Christi natiuitas.

Christus primogenitus pariter & unigenitus Dei filius.

Christi mors pro nobis, eiusq; meritum.

præcidentis dolorem mortis,ut ait propheta,quem omnes morientes ignorant.
» Quare dicit idem: Vere languores noſtros ipſe portauit. Et dum ad fidelem, fi-
d:i patrem Abrahã reſpicimus,quantũ ipſe meruit,quia filiũ ſuum unigenitum
Iſaac ut deo placeret in mortẽ tradere uoluit, ſtatim uidemus quid meruit Meſ-
ſias,ſeipſum in mortem tradens,ut deo placeret,in redemptione generis huma-
ni. Vide ineffabilem laudem dei patris,in eo quod filio ſuo non pepercit,ſed pro
nobis omnibus tradidit illum. Nónne meruit habere innumerabilem multitudi
nem filiorum & hæredum regni ſui cœleſtis,quemadmodum Abraam? Et quid
meruit IESVS realiter turpiſsima & doloroſiſſima morte mortuus, quæ omnes
dolores morientium excedit? Certe quia uitam dedit,reſurrectionem à mortuis
meruit pro ſe & fratribus ſuis patri acquiſitis: inter quos ipſe eſt ut primogeni-
Regnum cœlo- tus,in multis fratribus principatum tenens. Nec eſt regnum intellectualium cœ
rum ut æſtiman lorum æſtimandum,ut eſt regnum huius mundi: quod dum plures habent, qui-
dum. libet minus habet,ſed dum idem ſine defectu ab innumeris poteſt uideri & intel
ligi,ipſum regnum intellectuale ab innumeris intellectibus poteſt à quolibet in
ſolidũ poſſideri. Intellectualis eſt uita reſurgentium,ut ſciant & delectentur ſe ui
uere. Quæ eſſet remuneratio fidelis pro deo morientis,ſi maneret in morte, aut
ſi neſciret ſe uiuere? potius homo optat non eſſe,quàm ſine omni intellectu eſſe.
Sapientia. Quare non reſurgit homo ad uitam intellectualem,niſi in ſapientia,quæ eſt ſapi
da ſcientia,ut ſe ſapiat & ſciat uiuere. Sapientia autem quæ participatur in omni
bus intellectum habentibus,in Meſſia magiſterium habet. Participatione igitur
illius magiſterij,uiuit omnis in CHRISTO reſurgens, quia ipſe eſt reſurrectio
& uita,quæ appetitur. Iam uidet quiſq; zeloſus, quantum opus reformationis
humanæ naturæ excedit opus creationis,& quàm ſapienter omnia ſunt ordina-
ta. Sapientia autem quæ omnia ſapientiſſime diſpoſuit,tam circa mortem quàm
reſurrectionem CHRISTI,licet nunquàm CHRISTVM dereliquerit,non tamen
mortua eſt, CHRISTO ſecundum humanitatem per ſeparationem animæ et cor
poris mortuo,nec eſt alia ſapientia quæ aſſumpſit IESVM hominem, quàm illa
Anima Dei. ſapientia patris dei creatoris per quam cuncta creauit,quam Alchoran, animã
Dei nominare uidetur,cum dicat animas hominum participare tantum de ani-
ma dei,quantum ipſa ſapientia relucet. ſed anima CHRISTI plenitudini ſapien-
Fabulæ ex A- tiæ dei eſt unita. Ob hoc ait Alchoran, deum propriè animam ſuam CHRISTO
pocryphis. dediſſe: & ipſum illam ab utero matris habuiſſe,certis miraculis exemplificat.
Loquebatur enim,ut ait,matri ſuæ in puncto natiuitatis,ipſam confortando. Re
ſpondit tunc pro ipſa, illa die cum conſanguineis malum de matre ſuſpicanti-
bus. Loquebatur quando uoluit infantibus,ſicut ſenibus: & luto formato, ut ho
mo aut auis fieret. Et ita factum,Mahumet in doctrina ſua & in Alchoran aſſe-
rit. Sic locutus eſt cæco nato,ut uideret: leproſis,& alijs infirmis, ut ſani eſſent:
mortuis,ut uiuerent. Hæc & plura ex euangelio & Alchoran elici poſſunt: qui
liber eum etiam ſapientem aſſerit,dans ei idem nomen quod Deo,quem incom-
prehenſibilem & ſapientem ſæpiſſime affirmat. Si igitur fatetur CHRISTVM
abſolute ſapientem,ſicut & deum patrem,non erit alia ſapientia patris creato-
Patris & Chri ris,& alia CHRISTI. Sed pater creator per ſuam ſapientiam, quæ CHRISTVS
ſti eadem ſapi eſt,omnia operatur. Hæc eſt ſapientia immarceſſibilis,uitam dans omni intelle-
entia. ctuali naturæ,quæ ſine ſapientia mortua eſt. Ideò ad illius apprehenſionem, fi-
nis tendit creationis intellectualis naturæ: quam homo,niſi mediatore CHRI-
STO, in quo humana omnibus hominibus communis natura, ſapientiæ ſup-
premæ indiſſolubiliter unita eſt, attingere poteſt in ſua propria natura hu-
mana, CHRISTO & ſibi communi. Quare CHRISTVS eſt magiſter,

habens

habens doctrinam & uerbum uitæ intellectus noſtri, reuelator omnium quæ in theſauro Dei continentur, oſtenſor patris, fontis ſapientiæ & gloriæ eius. quæ oſtenſio, eſt receptio ſapientiæ in ſe intellectualiter, uiuificans æternaliter ipſum, & faciens ipſum ſimilem CHRISTO filio Dei, qui eſt in gloria Dei patris. Et hoc eſt eſſe fœlicem, & regnare perpetue in cœleſtibus ſummo gaudio beatitudinis. & hæc ſunt promiſſa CHRISTI, omnibus ipſum recipientibus firmiſsima. *Chriſti præſtantia.*

DE PARADISO Cap. XVIII.

DIceret Arabs aliquis: Remota ſunt & multum diſtantia illa quæ de paradiſo in Alchoran leguntur, & ea quæ euangelium promittit. Alchoran enim deliderio rum omnium complementum credulis et legem ſeruantibus promittit, deſcribitq; illa deſideria quæ cõmuniter appetuntur per uoluptuoſos: ſed euangelium ſolum promittit intellectualem fœlicitatem, quę eſt in uiſione intellectuali, & ſcientia, ſapientia, & cognitione. Reſpondemus, ſemper nobis apparuiſſe, tantum inter paradiſum Mahumet & CHRISTI intereſſe, quantum inter ſenſibilia & intellectualia: aut inter uiſibilia, quæ ſunt temporalia, & inuiſibilia, quæ ſunt æterna. Sic & de Alchoran & euangelio pariformiter. Sunt tamen qui allegant pro excuſatione compoſitoris Alchoran, quomodo ipſe rudes Arabes trahere uolebat, ut in unum creatorem crederent, qui dedit eis uiuere in hoc ſæculo temporali, quod ille etiam eis eſſet daturus, in ſæculo futuro perpetuo uitam ſine defectu, multo iſta uita meliorem. *Inter Mahumeti paradiſum & Chriſtum quanta diſtantia: item inter euangelium & Alcoran.*

Quodq; ad hunc finem, ut in Alchoran legitur, plures ſimilitudines introduxit, quas tamen nõ expoſuit, ſed ſapientibus illas notas reliquit. & niſi exempla ſum pſiſſet ab hac uita ſenſibili prædicendo futuræ uitæ iocunditatem, neque intelexiſſent, neq; moti fuiſſent propter promiſſa eis incognita. Ait enim Cap. 51. Credentes & benefacientes pulcherrima loca paradiſi poſſeſſuri, omne ſuum uelle perficient. Hocq; lucrum eſt maximum. Huiuſmodi pollicitum, illis ſummam læticiam denunciat. Vnde uidetur unam concluſionem uelle prædicare, ſcilicet quod Deus eſt remunerator fidelium ſibi ſeruientium, ſecundum ſpem & deſideria ſeruientis: pro ſeruitute temporali temporalia aſſequetur, pro perpetuis perpetua, pro uoluptuoſis uoluptuoſa, pro intellectualibus ſeruiens intellectualia habebit. Sic enim dicit cap. 6. Deus omnium uota dinoſcens, omniumq; diues, mundana quærentibus temporale, cœleſtia petentibus atque cœleſtibus ſummũ bonum tribuit. Et Cap. 1ib. dicit: Studioſo bonorũ huius ſeculi dabimus illa, ſed nullã in alio portionem habebit. Ideò ubi in primo cap. dicit bonos paradiſum introire, ubi dulciſsimas aquas, pomaq; multimoda, fructus uarios, et decẽtiſſimas ac mundiſsimas mulieres omneq; bonum in æternum poſſidebunt: aduertendum ad id quod dicit, omneq; bonum in æternum poſsidebunt: utiq; illud non eſt aliud quàm Deus. tamen ſenſibilium promiſsiones ſæpiſsime repetit, & demum in Cap. 64. dicit: Omnes itaq; ſapientes timeant Deum, dantem omnibus credentibus ſapientiam, ſuiq; noticiam. Et cap. 107. dicit, Paradiſum apud Deum ſortientur. Et ſæpe ponit ſimilia, ſcilicet quod æterna uita, æternum gaudium, & beatitudo, ſit remuneratio. Dicit etiam in doctrinis, quod nulla futuri ſeculi tradi poſsit ſimilitudo. Ideò non uidetur finaliter, quod poſsit euangelio contradicere, quod paradiſum intellectualium & ſapientũ, uiſionem dei & eius ſapientiæ ſeu CHRISTI aſſerit. Ideò Alchoran alibi, eos qui in inferno ſunt, priuatos ait diſcretione & ſapientia. Etiam alibi, enumeratis omnibus quæ in hoc mundo uidentur, & quæ ſæpe promittit paradiſum intrantibus: addit, quod bona futuri ſeculi his omnibus ſunt meliora, quoniam iſtud ſeculum in comparatione ad illud futurum nihil ſit. Vnde ſicut per ſimilitudinem cruciatus ignis ſenſibilis

Alcorani ſcopus.

Futuri ſeculi nullã tradi ſimilitudinem poſſe.

pœnã

pœnam eorum qui damnati ſunt deſcribit, ita per aquam & fontes uitam ſalua-
torum. Non tamen complete intellectualem fœlicitatem deſcribit, ſecundũ A-
Auicennæ de Machumet teſtimonium. uicennam in metaphyſica ſua. Nam licet eſſet de lege Arabum, affirmat Machu
met corporalem fœlicitatem deſcribere, & quod intellectualis, illa multo excel-
lentior, per ſapientes melius deſcribatur. Sed Alchoran licet minus extenſe, per-
fectam fœlicitatem ſapientum ponat in noticia Dei & ſapientiæ, quæ eſt filius
Dei ſecundum præmiſſa: quemadmodum & euangelium ex CHRISTI perfe-
ctiſsima doctrina. Præterit enim iſte mundus cum concupiſcentijs ſuis. Illa uerò
quæ futuri & perpetui mundi ſunt, habent ſe ad iſta huius mundi ſicut perpe-
tuum ad corruptibile. Vnde noticia ſeu uiſio Dei patris & ſapientiæ eius, pa- 10
ſcit immortaliter intellectum, quia ſapientia eſt immarceſſibilis, ut liber ſa-
pientiæ docet.

INVECTIO CONTRA ALCHORAN.

Cap. XIX.

Senſibilia intelligibilium imagines. ADuerti dum legerem Alchoran, quomodo ſæpiſsime fit mentio de die tre-
mendi iudicij, paradiſo, & inferno, & ſemper uarie & per ſimilitudines.
Cum aliter id quod nunquàm in conceptum hominis intrauit, deſcribi non poſ-
ſit: niſi coniecturaliter ad ſenſibilia, quæ intelligibilium imagines exiſtunt. &
quia ita uidi per uarias ſimilitudines regnum cœlorum ſignari in euangelio &
ueteri teſtamento, intra me admittebam, poſſe illa, pia ſequacium libri interpre- 20
tatione, excuſari. Verum poſtquàm legi ibidem, caſtitatem in uirgine Maria, &
in Ioanne Zachariæ, & generaliter in omnibus laudari, & quod concubitus in
templis prohibetur, & lotio poſt ipſum præcipitur ante orationem ob eius fœdi-
tatem, quodq; mundicies Deo grata ſit, ac quod Deum uident boni, & cum ipſo
ſunt in paradiſo, & quod Deus ipſos maxime amet, & eis id quod maximum eſt
retribuet, ac quod ipſum maximum, ſimpliciter non ſit niſi gaudium ſempiternũ
Alcoran turpitudine plenus. & incorporeum: ſtupebam de eo quod ſæpe de puellis, & earum papillis, & be-
ſtiali concubitu in paradiſo totiens replicauit, dicens Cap. 88. illam eſſe optimam
Dei remunerationem credentium: & uerecundabar illa turpia legere, intra me
dicens: Si Mahumet adſcribit Deo hunc librum plenum turpitudine, aut ſi ipſe 30
ſcribit & Deo auctoritatem tribuit, miror quomodo ſapientes & caſti uirtuteq;
præditi, Arabes, Mauri, Aegyptij, Perſæ, Afri, & Turci, qui illius legis eſſe di-
cuntur, Mahumet pro propheta habeant, cuius uitam nemo ſequi poteſt, qui ad
regnũ cœlorum anhelat, ubi non nubent, & ſimiles angelis ſunt, ut CHRISTVS
docuit. Nam tam turpia ita turpiter nemo loquitur, niſi plenus omni tali turpi-
tudine. Ex abundantia enim cordis os loquitur. Et hoc uerũ eſſe, patet ex Cap.
42. ubi dicit Deum uoluptates etiam illicitas alijs, iuxta prohibitionem quæ po-
Periurium cum adulterio. nitur 7. Cap. Alchoran in fine, & uoluntarias quaſcunq;, ei permiſiſſe. & quod
iuramentum licitum factum per ipſum, ne adulteraretur cum Maria Chriſtiana
Iacobina, præcepiſſet deleri. De quo loquitur Cap. 75. in principio, cõtra illa quæ 40
alibi de damnatione adulterorum & periurorum dicit. Ipſe enim in Cap. 77. per
iuros, qui ob ſui ſaluationem iurarunt, eſſe damnatos affirmat. Quomodo igi-
tur non ueretur Deum blaſphemare, cui aſcribit periurium præcepiſſe, ut adul-
teriũ continuaretur per ipſum? Probant & hoc plura quæ circa mulieres permi-
„ ſit. Vt illud Cap. 3. Mulieres uobis ſubiectas penitus, pro modo ueſtro ubicun-
que uolueritis parate. Et Cap. 8. tot permittit uxores, quot quiuerit quiſq; ſubiu-
„ gare, ſeu caſtigare. Et cap. 9. ſic dicit: Liber hic uobis cœlitus miſſus, licitum atq;
„ tenendum hoc uobis ſtatuit, ut pecunijs ueſtris caſtas mulieres eis præbendo du-
„ catis. Itaq; taliter ueſtris factis, quod deinceps placuerit, ruboris atq; timoris ex-

pertes

pertes agite. Etsi reperiatur Dauid excessisse in numero uxorum, aut alios postea sanctos, hoc non excusat Mahumet, qui uia legis indulsit, quasi deo sic uolente, quod prius apud omnes prophetas & legislatores fuit inauditũ. & est blasphemia, deo hoc imponere quod perfecte legi aduersatur. Et considerau i, quomodo legi in Alchoran Cap. LXXVI. sic præcepisse deum Mahumet: Vt te uera- " cem comprobes, non dic te nisi nuncium tantum esse. Idem in Cap. LXXVII. " in principio per iuramentum deus affirmat, nuncium scilicet ad Arabes idololatras. Et Cap. XXVII. Tuæ quidẽ linguæ nullam facultatem indulsimus, nisi ut " deum timentibus, nuncium gaudio plenum & castigamen incredulis nunciet. " Et Cap. XXXII. Dicito, mihi nihil iniunctum est nisi solum Deũ adorare, nec illi " participem æstimare: cui me commendo, & ad ipsum redibo. Si hæc uera sunt, " cur non seruauit? cur alijs sibi non iniunctum iniunxit? Cur cap. LXXVII. se doctorem gentium nominauit, qui secundum præmissa nuncius ad Arabes idololatras fuit? Etsi de his sibi non commissis intromittere nullatenus præsumpsit, dic Mahumet, cur loqueris contra euangelium & uetus testamentum, & nouam legem & librũ docere tentasti, quasi hæc tibi commissa fuerint? Quando fateris tuæ linguę non esse facultatem concessam, nisi ut nuncies deum timentibus nuncium gaudio plenum, & castigamen incredulis: in his facile tibi et cuiqꝫ creditur. Hoc enim quisqꝫ dicere & nunciare potest, cum sit uerum. & à deo uero, omne est uerum, à deo te potestatem hæc dicendi habere, tibi & omnibus dicentibus facile credi potest. In alijs uerò quomodo loqui præsumis, cum tibi non sit à deo nec iniunctum nec indultum? Et si dicis, cur tibi credam, quando deo nõ obedis? Vtiqꝫ excusabilis es: nisi uarietatem immutabili deo, ut soles, tribuas, ut sic blasphemando euadas. omnipotens tamen deus inter omnia illa spurca & uana, & sapientibus etiam Arabum abominabilia, talia etiam inseri uoluit: in quibus euangelicus splendor sic lateret occultatus, quod sapientibus diligenti studio quęsitus seipsum manifestaret. Tanta etenim est lux euangelica, quod sine ipsa nihil apparere potest uerum & clarum. Sed omne dictum & scriptum illa luce carens, quæ dicit: Ego sum lux mundi, illuminans omnem hominem uenientẽ in hunc mun- "
dum, ut qui sequitur me non ambulet in tenebris: est obscurum, inordinatum, te- "
nebrosum, mortiferum, & intellectuali naturæ abominabile, licet bestialitati & animalitati quæ est de hoc sensibili mundo sapida uideatur.

Machumet tantum nuncius.

Euangelij lux.

DE CRIBRATIONE ALCHORAN LIBRI SECVNDI FINIS.

CRIBRATIONIS ALCHORAN, D. NICOLAI DE CVSA Cardinalis, Liber Tertius.

QVOD ALCHORAN FIDE VNIVS DEI SALVA *omnibus blanditur*, CHRISTVM *tamen præferendo.*

CAP. I.

Portet ut qui Alchoran legit, aduertat, quomodo salua fide quæ est, non est deus nisi deus, nulli intendit contradicere. Ideò ita uariat ea, ubi dissensiones esse sciuit, ut quisqꝫ aliquid grati reperiat, cuiuscunqꝫ hæresis aut sectæ fuerit. puta sæpe dicit, qꝫ inter mortem & resurrectionem cuiusqꝫ, uix hora interfit, ne de statu animarũ ante iudiciũ opus sit dubitare. Tamen etiam

Alcoran ad omnium hæreses & sectas accõmodatum.

interſerit aliquas in amœno loco fontibus referto, medio tempore locari, ut de CHRISTO & uirgine Maria cap. XXXII. ſcribit. & iuſtis ob deũ interemptis, quos uiuere in deo aſſerit. Sic etiam dicit, aliquas uſq; in diem iudicij igne cruciari, eodem cap. XXXII. licet nullas dicit in paradiſo uel inferno ante ſententiam iudicis in die finali reperiri. Hæc ita ambiguè ſcribit, quod contrarias doctrinas hæreticorum & recte ſentientiũ de animabus defunctorum ante iudicium foue re uideatur: ſic nititur in omnibus facere opinionibus. Nam de regno cœlorum non dicit quicquàm, ſed de paradiſo ſæpiſſime loquit̃, ac ſi de paradiſo terreſtri intenderet. & quod ad locum unde eiectus fuit Adam, homo poſt diem iudicij fidelis & meritus reſtituetur, ibi perpetuo manſurus. Tamen ne Chriſtianorũ paradiſum, ſcilicet regnum cœlorum negligere uideatur, duas ponit in certo loco paradiſos, & gradus in ea plures. & in paradiſo aliquando illa reperiri affirmat, quæ Chriſtiani credunt in regno cœlorũ haberi, ſcilicet uitam æternam. Sic dicit cap. XXV. Res mundana cito, diuina nunquàm peribit. ſecundum optimum mo
" dum ſuorũ operum quemq; deus remunerabit, uitam tribuens ęternam, ſiue uir
" fuerit, ſiue mulier. Ecce æterna uita eſt diuina, quæ in regno dei cœli habetur, &
" per Chriſtianos expectatur. Sic etiam dicit cap. XVIII. Tandem omnes obſerua
" tores diuinorum præceptorum, plenum gaudium atq; perpetuũ ſortientur. Hoc
" autem non poteſt eſſe, niſi apud deũ qui habitat in cœlis. Dicit etiam cap. XXVI.
bonos aſſequi paradiſum, ubi de diuina ſubſtantia eis tribuetur. ita facit de cunctis. Vnde allegat deum eodem cap. XXV. ſibi ſic dixiſſe: Hunc librum non alia
" de cauſa tibi commiſi, niſi ut hominibus ſuas contrarietates exponas. Iterũ in eo-
" dem Cap. loquitur: Te miſimus, ut ipſius Abrahæ legem ſequaris, nuſq; digrediens, ne ſis incredulus. Sabbati quidem cuſtodiam non iniunximus, quia inerat
" contrarietas atq; diſſenſio, quas deus futurus iudex diſcutiet. Et alibi illum alijs
" præfert, qui credit prophetis, & inter eos non diſcutit. ut Cap. IIII. circa finem. et
" Cap. XI. ſic dicẽs: Deo ſuiſq; legatis inobedientibus, & inter eos diſcutere uolentibus, ſeq; parti, non toti, ſicq; rectam uiã aſſequi putando credere confitentibus,
" uelut ipſius ueritatis incredulis, malum atq; contemptum ingeremus: credenti-
" bus autem prædictis, nec inter eos diſcutientibus, mercedem innumerã pius ue-
niæ largitor deus tribuet. Ecce quomodo in contrarietate & diſcordia cuilibet legato dei dicit credendum. ita quod nullius opinio particulariter ſit ſumenda, imò diſcuſſio ad Deum in iudicio remittenda. Hoc modo ſæpiſſimè loquitur, dubia legũ et prophetarum ad illum diem ueritatis eſſe remittenda. Sed quia dicit ſucceſſiue & pedetentim Alchoran ueniſſe, ut cap. XXVI. ait, Ideo eſt conſiderandum ante hoc cap. XI. ſcilicet cap. III. diſcuſſionem inter prophetas factam, & CHRISTVS ibi legitur omnibus ſuprapoſitus, quare in dubijs CHRISTO ſtandum: qui dicebat ſe non ueniſſe ſoluere legem, ſed adimplere: ac quod omnia quæ ſcripta erant in lege & prophetis, de eo fuerunt. Vnde cum CHRISTVS ſit finis & concluſio legis & prophetarum omnium, qui prophetarunt aut prophetabunt, quando eius de terminationi ſtatur, omnium prophetarum diſcuſſioni ſtatur.

Cur ſubinde de Paradiſo loquatur Alcoran, de regno uero cœlorum nihil.

Chriſto credendum in dubijs.

QVOD MACHVMET IGNORAVIT QVID *agendum & ſentiendum, & nil firmiter aſſertum reliquit.* Cap. II.

" QVOD ipſe autem Mahumet non ſit primus, fatetur cap. LV. dicens: Ego
" non ſum primus nuncius, nec ſcio quid mihi ſeu uobis gerendum ſit. di-
" uina mandata tamen explanabo: quæ licet ibi ſint, hocq; teſtificent, plures filio-
" rum Iſraël credentes illis, uos minime creditis. Ecce qualis eſt Machumet pro-
pheta, ignorans quid ſibi gerendum, & alijs: niſi ea quæ prius præcepta fuerunt

allegans

allegans pro se Iudæos in testes, scilicet ipsum diuina priora præcepta testamenti explanare. Dicit etiam, eos qui præcepta Moysi sequuntur, assequi beatitudinẽ. Aliquando autem Iudæos omnes damnat: quia resurrectionem non credunt, CHRISTVM non accipiunt. Sic Christianos, CHRISTVM sequentes, saluos dicit. Alibi uerò tam Iudæos quàm Christianos, quia utriq; Deo filium tribuunt, incredulos ait. Licet de Iudæis hoc non sit uerum, quod deo filium tribuant. Omnes autem incredulos sæpissime damnatos affirmat. Sic Cap. XLIX. dicit: Firmatum est Dei uerbum super incredulos, quoniam perpetuum ignem inibunt. Sed Cap. LI. dicit: Incredulos forsan deus omnes confundet, forsan multis ueniam dabit. Sæpissime etiam dicit, omnes animas redire ad corpora in resurrectione. In Cap. XVIII. dicit sic: Morientibus, mortis hora, cæteris hora sopitionis Deus animas extrahit: quibusdam reddens eis ad horam scitam, quibusdam nunquàm: omnia pro suo uelle faciens, quod mirandum est sapientibus. Alibi angelos dicit animas è corporibus extrahere. Sic resurrectionem generalem, quã penè in omni Capite repetit, in dubio dimittit, quando ait: quibusdã animas extractas nunquàm reddere. Ob hoc nihil certi apud ipsum manet, nisi quod unus est deus creator uniuersi. Ideò solum fidem unius Dei sæpissime asserit, de necessitate salutis. Et demum etiam de hoc dubitans, resoluit omnem necessitatem ad hæc uerba: Non est Deus nisi Deus, & Mahumet est nuncius eius. Et addunt sui, magnus. Deũ nemo dicit paruum, quia magnitudinis eius non est finis. Nec quisquàm dicit hoc falsum, scilicet quod Deus sit Deus. Etiã idololatra plures deos colens, hoc uerum fatetur, Deum scilicet esse Deum, quia per se notum. Nullus igitur incredulus nec fuit, nec erit. Sed quod addit, & Mahumet est nuncius eius: si intelligitur quod sit nuncius ueritatis, scilicet illius propositionis per se notæ, non est magnum. Semper enim uerum fuit de eo & quocunq; alio, uerum nuncium esse, qui hoc nunciaret. Aliter autem hoc credere, scilicet q̃ Mahumet sit nuncius dei, non potest esse necessitatis. Nam fuit tempus in quo hoc fuit ueriſſimum, scilicet non est deus nisi deus: & falsum fuit, quod Mahumet fuit nuncius eius, quia nondum natus erat. Si igitur tunc per fidem illam, Non est Deus nisi Deus, saluabantur hoc credentes: ita necessariò omnes omni tempore, hoc tantum credentes. nec tempore eius erat necessarium, quod omnes saluandi crederent Machumet nuncium dei, cum ipse fateatur se nuncium ad Arabes & suam nationem missum. Neq; Arabes tenebantur ei credere quod esset nuncius Dei ad eos, quando non uenit cum miraculis & uirtutibus talibus, quæ in ipso dei uerbum esse testificarentur. Sed cum sine potestate miraculorum compareret, & communem peccatorum uitam ageret, fuissetq; idololatra, ut alij Venerem colens: non mirum si ei opposuerunt, quomodo per aliquem deorum offensus, ut se uindicaret, se nuncium dei finxisset, ut Cap. XX. Alchoran. Alibi Cap. XXX. opponebant ei, quomodo ipse homo eis similis esset, cum arte magica eos accessisset. Cuius uolumen, uel somnium uel fictitium esset. Et talia multa per ipsum allegantes, quæ non potuit aliter soluere, nisi quod Cap. XXIX. dixit: Inquiunt, si diuinis cum uirtutibus adueniſſet, nónne testimonium de prioribus libris attulimus? Ecce adducit in testimonium priores libros, scilicet euangelium & testamentum. Dicit enim Cap. XVII. Quod mentio de eo fiat, & nominetur in testamento & euangelio. Et Cap. LXX. dicit CHRISTVM prædixisse: Nuncium post me uenturum Machumet nomine denuncio, quem mendaciter magum dicent. Ecce omne testimonium, quod Mahumet sit nuncius dei. Sed cum penitus sit falsum, constat nihil uerum manere, nisi hoc solum, non est deus nisi deus.

Machumet qualis propheta.

Alcoran sæpe sibi contraria dicere.

De deo solum certa Alcorani assertio.

Machumet, quomodo Dei nuncius.

Mahumeti nulla miracula.

CVR DICVNTVR SALVATI CRE-
dentes Alchoran, & quod gladius est magister.
Cap. III.

POstquàm Mahumet uidit se deficere in ueritate, & mendacia quæ ex testamento & euangelio allegabat, rudi ignoranti populo non posse diu occultari, Christianis & Iudæis hoc uerum negantibus, cum nec in ambobus nec in altero librorum allegatorum mentio fiat aut nominetur Machumet, ad arma se transtulit, & populo dixit: Iussit deus gentes me gladio expugnare, donec testificentur, quod non est Deus nisi deus, & quod ego sum nuncius eius. Quod si hoc fecerint, confestim saluabunt sanguinem & pecuniam suam. Terrore igitur percussi multi mandato paruerunt, & salui facti sunt à sanguinis effusione, & rapina, & nominabantur saluati seu Musselmanni. Et attende, quomodo sæpe se solum natiuum Arabum nuncium, qui prius prophetam non habuerunt, asserit. Deinde generaliter dicit in cap. Prophetarũ, deum dicere: Non misimus te nisi ad uniuersitatem gentium: in hoc, ut in alijs, contradictionem Deo suo tribuens. Et demũ postquàm multi accesserunt, dimisso quod esset nuncius Dei, fecit præconisari. Quicunq; dixerit, non est deus nisi Deus, intrabit paradisum. Et ut Arabes seruare dicuntur, tunc intentio Machumet erat, confessionem faciens paradisum intrare, etiam si fornicatus, latrocinatus, & alia peccata feciſſet, quia fides saluaret. Depositit igitur mandato Dei sui Capite LXXII. de titulo legationis nomen Dei. Sic enim ibi scribitur: Vt uerax comproberis, non te nisi nuncium tantum dicas. Sic Machumet, qui se dei nuncium nominauit, reprehensus à Deo suo, se solum nuncium dicere debet. Et quia non est illi uisum quod conueniret intentioni præconisare, non est Deus nisi deus, & Machumet nuncius: ideò dimisit totum de nuncio. Sic ad eos uenientes, per eleuationem unius digiti professionem unius dei faciũt, quod dicunt sufficere. Est igitur ultima resolutio probationis omnium quæ in Alchoran leguntur, gladius. Sic enim in Cap. prophetarum, in Alchoran scribitur de Machumet: Dixisti somnia, & blasphemias cõcinnasti, uel forte poëtizas. Venias saltem cum miraculo uno, quemadmodum nunciĳ priores. Respondit: Destruximus, inquit deus, ciuitates ante eos quæ nõ crediderunt. Nec etiam uos miraculis crederetis, nisi per gladium. More suo Deum iussisse dicens, uiolentiam hominibus inferri. Faciens Deum, quem sæpissime scribit coactionem & uiolentiam talem sibi inhibuisse, mutabilem, uarium, & mendacem. De quo post hoc subiungetur.

Saluati, qui & Musselmanni.

Gladius, ultima omnium Alcorani probationum resolutio.

QVOD DEVS ALCHORAN, VIDEATVR DEVS
absolutus: & Deus alius, de quo loquitur, rebus sit immersus.
Cap. IIII.

NVnc inquiramus quis sit deus Alchoran. Nam ait sic Deus Mahumet cap. XXIIII. Nos item hominem de terra & luto (diabolo prius ex igne pestifero creato) plasmauimus: cũ me plasmaturũ hominem de luto, & eidem animæ meæ portionem insufflaturũ, angelis intimaui. Et Cap. XXVI. Perquirentibus cuius sit anima, dic, dei, qui tibi nõ nisi paucã inde sapientiã tribuit. Et XXX. cap. ubi de Ioanne Zachariæ loquitur, dicit deus, quod animã suã uentri matris insufflauit, & illã filiũq; suũ manifestũ miraculũ fecit. Cap. XXXI. ait: Deus hominem de luto plasmauit, posterosq; suos ex humore fragili, eidemq; de suo spiritu insufflans. Et Cap. XLVII. Deus dixit angelis, se facturum hominem de luto. Illi ita q̃ optime cõposito, de nostro spiritu insufflauimus, eidemq; iusso nostro præter Beelzebub recedentem & incredulũ omnes angeli se humiliabant. Qui quæsitus cur in deum insurgeret, nolens se humiliare, respondit: Ego quidẽ igneus,

neus,illo luto melior sum. Et Cap. XXVI. dicit Deus: Credentibus, hócque pro= "
merentibus, cũ eorũ facta mihi grata, paradisum tribuã, his & illis de diuina sub "
stantia, quæ minime parua est, largiturus. Ex his patet, quomodo deus qui in Al "
coran loquitur, nominat aliũ deũ. Dicit em: Dic quod sit dei, non nostri, uel mei. *Deus Alcorani*
Si igitur deus qui loquitur in Alcoran, est deus deorũ, & deus de quo loquitur *alius à Deo re/*
est alius deus, cuius dicit esse animã, & qui animã suã distribuit hominibus, & di *bus immerso.*
uidit suã diuinã substantiã sibi gratis, & suũ spiritũ insufflat in uentres prægnan
tium, utiq; deus Alchoran est absolutus & imparticipabilis. Et Deus de quo ille
deus loquitur, est immersus rebus & diuisibilis: igitur & corporalis. Et ita cum
omnis anima mortẽ gustabit, ut dicitur in Alchoran Cap. XXXVIII. Et anima
sit ipsius quæ est, & omnium, ipse mortalis est. Sic angeli & dæmones corporeæ
& igneæ naturæ erunt. Et si deus habet animam, & homines, igitur & angeli: ut
fatetur Cap. XLV. Et ita anima angelorum est anima dei, ipsis communicata: &
deus ille, erit naturæ creaturarum: & omnes creaturæ rationales, erunt naturæ
illius dei, cũ in ipsis natura illa dei sit contracta: & ita erit forma cuiusq; & pars
compositi, dans esse cuilibet. & nõ est ille deus creator qui ex nihilo creat, sed ex
seipso omnia format: ita est hyle, seu materia. Sicut enim ex sua anima animas, *Alcorani deus*
& suo spiritu spiritus: ita ex suo corpore corpora, & suo esse omnia quæ sunt, & *instar materiæ*
ex suis alis alas angelorum, uni duas, alteri quatuor, ut quodam loco Alcoran de
illis alis dicit. Verum si dicis animam esse dei summi & creatoris unici, & quod
deus ille in Alcoran loquens, dicens quod anima sit dei, loquatur de se deo, scili-
cet unico omniũ creatore, tunc anima eius erit etiam deus, cum nihil sit Dei nisi
deus. Igitur omnis creatura formæ intellectiuæ, erit deus & creatura: deus secun
dum spiritũ seu formam, & creatura secundum corpus in unitate hypostatica.
Et cum CHRISTVS habeat animam dei non secundum portionem aliquam, nec
appropriatè, sed proprie: utiq; ipse erit proprie deus & creatura: hoc est, plenus
& perfectus deus, sicut plenus & perfectus homo. Non sic aliæ creaturæ rationa
les, quoniam in illis anima Dei est partialiter, imperfecte, & impropriè. Ideò nõ
dicũtur propriè deus & creatura, sed impropriè sic dici possent, solus uero CHRI
STVS propriè. Hoc quidem necesse est fateri, qui Alchorã acceptat. Vnde patet, *In Christo om/*
quod CHRISTVS est perfectio absoluta intellectualium creaturarũ, de cuius ple *nis creaturæ*
nitudine omnes participant. In CHRISTO igitur capite, omnis creaturæ est per= *perfectio.*
fectio, quæ nec potest esse maior nec minor. Quia est omne id quod esse potest.
In alijs autem creaturis, est perfectio, quæ potest esse maior & minor. Est enim
CHRISTVS, ut ualor auri in auro puro: & aliæ creaturæ intellectuales, ut ualor
auri in alijs metallis, quorum unum plus habet de ualore auri, & aliud minus.

QVOD DEVS ALCHORAN VIDEATVR MI= *nor omnibus rebus, & seruus Mahumet, atq; eius conceptus.*

Cap. V.

SEd quomodo hoc stabit, quando Deus Alcoran iurat per dominum orientis *Deum Alcora-*
& occidentis? Per hoc enim apparet, quod Deus qui loquitur in Alchoran, *ni iurare etiam*
recognoscat alium deum superiorem se, & dominũ orientis & occidentis se ma= *per uiles creatu*
iorem. Non erit igitur deus supremus & absolutus. Imò iurat per calamum, fi- *ras.*
cum, culicem, & multa similia quæ sunt creaturæ. Deus enim testamenti & euan
gelij non reperitur sic iurasse, sed solum, per semetipsum, cum maiorem non ha-
beat: nec mutauit modum iurandi, cũ sit deus constans absq; mutatione. Iste autẽ
deus Alchoran, cum per uiles iuret creaturas, & nũc per illas, postea per alias, in=
constans & uarians, erit minor omni creatura. Fit enim confirmatio dicti per ue=

raciorem et maiorem, per quem iuratur, & qui in teſtem adducitur, ut dicto fides detur. Item adhuc ſi aduertitur ad Cap. XLII. Deus Alchoran ſeruus eſt Machumet. Ipſe enim & angeli pro Machumet orant. Loquitur deus, quæcunq; ipſe Mahumet loqui uerecundatur. Mediator eſt inter mulieres Mahumet et ipſum, ſeruiendo ardori immundiſſimæ concupiſcentiæ eius, diſpenſando ob hoc contra iuramentum licitum, & leges atq; promiſſa, ut ſuæ uoluntati complaceret: aſſumens in ſe uerecundiam & culpam atq; peccata, ut Mahumet ipſe nec famam nec reputationem perdat. Ecce quomodo Mahumet fecit deum ſeruum ſuum: & hoc undiq; conſtat. Nam cum Cap. XLVIII. de ſe Machumet dicat: Dei mandatum eſt, quod ipſum inuocem corde puro, legem miſſam imitando credentium primus exiſtam. Aliter graue malum ſubibo. Deum itaque, legémque ſuam conſtanter imitor. Et LV. Cap. de ſe dicit: Ego uero credentium & deuotorum primus. Quomodo iſta compatiuntur ſe cum eo quod tu dicis, te non ſeruare nec legem nec licitum iuramentum, quia Deus inhibuit tibi ne ſeruares, quando immundum cor tuum uoluptatē carnis legi & ſacramento prætulit, tu introducis deum tibi ſic mandaſſe? quomodo es tu credentium & deuotorū primus, qui alibi Moyſen primum affirmas? fuiſti ab initio peccator, & peccare nō ceſſaſti, & mortuus es in domo unius mulieris tuæ poſt innumeras ſanguinis effuſiones, prædas, ſtupra, & pauperum oppreſſiones. Si deus tibi iniunxit, ut uirū iuſtum Abraham ſequaris, ſi es ultimus prophetarū ut aſſeris, quomodo es primus credētium & deuotorum? Non eſt igitur deus Alchoran ille deus magnus, cui omnis rationalis creatura credere debet, quia omnium creator, ſed eſt Deus tuus, qui per te loquitur ea quæ tu concipis. Omne igitur quod in Alchoran reperitur deum dixiſſe, ſi eſt uerum aut falſum, non niſi conceptui Mahumet aſcribi debet. Et quia multa ſcripſit aut ſcribi fecit, quæ à Sergio & Baheira atq; ſuis ſocijs Iudæis audiuit, & non intellexit, ſicut forte nec illi qui ei retulerūt, ideò ipſe non omnia intellexit, & ſoli deo aſcribit intelligentiam Alchoran. Qui ut Cap. LXXXII. legitur illi iniunxit, ut iugiter & deuote etiam de nocte Alchoran legeret: quod tamen contradicit illi dicto, quod legendi ſcribendiq; ſit inſcius, alibi in Alchoran poſito.

Alcorani deus ſeruus Machumei.

Machumet de ſeipſo loqui diſſidentia.

Alcorani oracula nihil aliud quam cōceptus Machumeti.

QVOD MAHVMET TEMERE CONtra Dei præcepta CHRISTVM in Chriſtianis perſequitur. Cap. VI.

ADhuc dicito: Poſtquàm deus toties tibi dixit, uim nequaquàm propter leges inferas, in Cap. IIII. & Cap. XV. Ab incredulis quidem, nil mali ſeu contumeliarum illis inferens, licet illi per iram & inſcitiam de Deo male loquantur (cuique namque gentium ſua ſibi placita, formoſaq; uideri fecimus) recede: ad Deum autem cum redierint, opera ſua Deo pandente cognoſcent. Et Capite decimonono dicitur: quod non ſunt gentes cogendæ ad fidem. Quia niſi Deo uolente nemo credere poterit, qui malos & indiſcretos in ſua ſorditie dimittit. Ibi de hoc plura. Et Capite quinquageſimonono: Nullam illis caſtigando uim inferas, ſed tantum illis Alchoran explana. Et in alijs pluribus locis. Quomodo, inquam, contra Deum tuum qui tibi hæc ſuaſit, præſumis dicere, Deum præcepiſſe ut incredulos capias, interficias, & ſpolies, cogas credere, aut tributum ſoluere? Deo magnam facis iniuriam & contumeliam, apud quem coacta ſeruitia, uitia ſunt. Ideò uult ſeruitores ex ſua libera electione, ſibi fideles & credulos. Tu dicis Capite decimonono, Deum tibi dixiſſe: Contradicentibus dicito, ut ſibi

Ad fidem nemo cogendus, etiam iuxta præceptū Alcorani.

ut ſibi ſua ſint negocia, tibi tua. Non dicit, quod uiolentiam eis inferas. Alibi ais, tales contradictiones Iudæorum, Chriſtianorum, & aliorum in die ultima diffiniri. alibi introducis Deum, te laudantem de pietate & manſuetudine. Quomodo te alium facto manifeſtas, & Dei teſtimonium falſificas? quid eſt hoc quod deum tuum toties ſibiipſi facis aduerſari, quoties tu ſententiam mutaſti? In cap. XXV. ais: Poſt fidem habitam, incredulus ui coactionéq; factus, fidem legemq; corde ſuo retinens, non damnabitur, ſed hæc ſponte faciens. Scis enim Chriſtianos fidem unius Dei habere ſine participe ſeu alio Deo, & ideò ſecundum te credduli ſunt. Ideò & ſi coacti tibi uideantur conſentire, corde tamen Chriſtiani manent, & tecum non damnabuntur. Cur CHRISTO in Chriſtianis intantum aduerſaris, quod eos perſequeris, quos non negas in ſua lege ſaluari? Fuerunt Chriſtiani ante te, & CHRISTVS poſſedit in ſuis fidelibus huius mundi magnam partem, conſtantiſsima obedientia uſq; ad mortem infinitorum Dei martyrum. Cur perſequuntur tui ſequaces CHRISTVM, ut auferant acquiſitum populum? Confortamur autem per euangelium, cui poſt tot approbationes iniuriaris. Vbi ait CHRISTVS: Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſticiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Beati eſtis, cum maledixerint uobis homines, & perſecuti uos fuerint, & dixerint omne malum aduerſum uos, mentientes propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces ueſtra copioſa eſt in cœlis. Sic enim perſecuti ſunt prophetas, qui fuerunt ante uos. Ecce hæc eſt conſolatio noſtra, in omni tribulatione & anguſtia noſtra. Quoniam de morte transferimur ad uitam æternam.

Martyrum cõſtantia, & eorundem per Chriſtum confirmatio.

QVOD MAHVMET CREDIT, DEI *præſentiam neceßitare ad omnia quæ aguntur.*

Cap. VII.

ADhuc dic Machumet, Cur Chriſtianos perſequeris? Si ais, propter peccatum: Reſponde, ſi tu credis coactione quem uiolentari poſſe ut fiat bonus, cur tunc nono Capite dicis, Deum criminalia peccata nequaquàm condonare, ſed minora? Et Capite duodecimo habetur: Homines prauos ad uiam rectam Deus minime diriget. Et cur ais decimonono Capite, Deum dixiſſe: Dei uerax eſt uerbum, quod incredulos nunquàm conuertendos affirmat. Et Cap. quadrageſimonono: A Deo deductus in errorem nunquàm dirigetur. Et Cap. LXVI. Nullum animabus ueſtris nocumentum in terra perpetrabitis, niſi ꝙd ante ueſtri creationem in libro prænotatum fuit à Deo cuncta complectente. Nónne iſta clare oſtendunt, non poſſe malos per te in uiam rectam dirigi, cum nec deus illos dirigat? Dicis tamen ſæpe contrarium iſtis, ut in omnibus facis. Qui enim ſunt tui ſequaces, intelligunt te uelle, quod omnia quæ homo facit, ideò facit, quia ſic Deus faciendum prænotauit, non ſolum quod Deus omnia futura præuiderit, ſed quod præuiſio neceſſitet. Quod eſt penitus erroneum, & tollere omnes leges & iudicia, præmia & pœnas. Sed quia deus in æternitate omnia uidet ſimul, quæ ſunt in tempore ſucceſſiua, tunc ſimul uidet natiuitatem & mortem, & omnem hominis intermedium curſum. Et hæc uiſio non neceſsitat. Sicut cum te uideo cadere, non cadis, ideò quia te uideo cadentem, ſed quia tu cadis, te uideo cadentem. Videt igitur Deus omnia, & quæcunque agit homo, in æternitate ſciens cuncta, iudicium iuſtum faciens ſecundum opera bona & mala, quæ homo in tempore facit, & apud ipſum æternaliter præſentia

Incredulos non conuerti à Deo iuxta Alcoran.

sunt. Adhuc dicito: Quid uis ut faciat credulus, quem ad Alchoran remittis, cum nemo (ut dicis) ipsum intelligat nisi solus deus, & sapientes diuinam scientiam habentes? Et huius contrarium etiam asseris, scilicet Alchorã, clarum & facilem. Quis ista capiet? Et ita omnia inuoluis per contradictiones & uarietates, quod argumentum illud quod pro Alchoran facis Cap. IX. concludit. Ais enim: Nisi dei esset, contrarietates multas contineret. Ideò cum sibijpsi toties contradicat, utiq; ex Deo esse non potest.

Alcorani difficultas & contradictiones.

QVOD FINIS OPERIS MAHVMET fuit sui exaltatio. Cap. VIII.

SEd uisus es mihi ô Mahumet, prætextu religionis, dominandi potẽtatũ quæsisse: omnia enim in gladium resoluis, & gladio saltem ad tributum peruenire. Persuasisti quemlibet in sua lege saluari posse, ac quod deus fidelium constantiam diligat, uariantes uerò nequaquàm. Deinde accipis gladium, quasi illos uelis ad ueritatem compellere, quos animasti constantes manere. Sed das optionẽ ipsis, ut uel uarient, uel tributum soluant. Quis non intelligit finem tuæ religionis, zelum & ritum tuæ legis tantum ad hoc tendere, ut domineris? Tributo enim, quis deo & tibi satisfacit. Non erat alia intentio tua, quàm quod Deo & religione medijs magnus esses. Nunquàm credidisti ea uera, quæ fingis Dei præcepta: quia non seruasti ea. Nónne deum facis asserere in Alcoran, Christianos tuos meliores amicos quàm Iudæos? Et alibi persecutionem, quam quidam in Christianos exercuerunt, detestaris: dicens, quomodo Deus confortauit eos. Capite XXXIX. In principio à gentibus in terra propinqua pessimaq; Christiani superati, post nouem annos earum uictores per deum, cuius sunt prima postremaq; mandata, facti sunt. Ex illis non uidetur, te aliquibus inimicitijs seu legis tuæ ratione Christianos illos persequi, sed solo dominandi appetitu uim ipsis intulisti, & tuis successoribus tale exemplum reliquisti, utique pessimum ualde. Eundem enim dominandi animum habentes, ubiq; Christianos persequuntur. Sed Christiani dei dono, demum suos uictores superabunt.

Machumeti scopus in Alcoran.

Christianos Iudæis præferri in Alcoran.

QVOD MAHVMET NVNC SCRIBAT CHRIstum Deum & hominem, nunc hominem tantum, sic nunc singularem Deum, nunc pluralem. Cap. IX.

DE CHRISTO etiam sæpe Alchoran talia dicit, quæ ipsum diuinæ naturæ consortem concludunt. Nam fundamentum ponit, miracula diuina esse: CHRISTVM autem miracula super omnes feciisse approbat. Et non solum illa quæ in euangelio continentur affirmat, sed etiam quæ in alijs libris (qui quoniã occulti sunt ob auctoris innoticiam, Apocryphi nominantur) allegat, ut est de creatione auium uiuarum ex luto, & pleraq; alia, quæ CHRISTVM diuinæ naturæ fuisse concludunt. Habere enim generalem omnium miraculorum potestatem diuinum est. Sic enim IESVS se Messiam probauit, quando Ioannes Zachariæ ex uinculis duos ad ipsum misit, interrogando: Tu es qui uenturus es, scilicet Messias? an alium expectamus? respondit IESVS: Euntes renunciate Ioanni, quæ auditis & uidistis. Cæci uident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur, & beatus qui non fuerit scandalizatus in me. Ecce quomodo IESVS respondit, per opera, seipsum esse illum Messiam expectatum, quem Ioannes his auditis non hæsitaret Dei filium esse, cui spiritussanctus in Iordane testimonium perhibuit. Sic etiam Alchoran ipsum ad consortium diuinæ naturæ nititur eleuare, quando dicit, omnibus prophetis quantumcunque Deo familiaribus & proximis,

Miraculorum diuinitas.

Apocryphi libri.

Christi miracula.

CHRI-

CHRISTVM ſupraponi. Vtiq; qui etiam altiſsimis prophetis ſupraponitur, inter illum & diuinam naturam nihil mediat, cum nullus eo proximior Deo dari poſsit. Dicit etiam Alchoran, deum bonos homines inhabitare, & CHRISTVM maxime bonum, ſeu optimum omnium aſſerit. Ipſum igitur deus maxime inhabitat, ita quod perfectiſsime cum omni plenitudine, adeò quod natura humana eſt diuinæ naturæ ipſum inhabitantis ſummo gradu unionis unita, quam hypoſtaticam ſiue perſonalem uocamus: uti in homine corpus unitur animæ, ſeu animalis natura unitur intellectuali naturæ. Quapropter inter naturam humanam & diuinam, ipſe CHRISTVS eſt mediator, & talis, quod ſicut inter ipſum & homines nihil mediare poteſt propter identitatem naturæ humanæ ipſius & omnium hominum, ita etiam inter ipſum & deum nihil mediare poteſt, propter identitatem naturæ diuinæ dei & ipſius. Et quamuis Alchoran talia de CHRISTO dicat, per quæ ſapientes iſta facile elicere poſſunt: tamen alibi uariat, & illa de CHRISTO dicit, quæ uidentur in CHRISTO conſortium diuinę naturę negare. Quando ait, Mariam uirginem eius ueram matrem, & ipſum cum matre uſum fuiſſe humanis cibis & comeſtilibus: cum tamen alibi ponat, quod deus nihil comedat, & dicat etiam, quod deus ſit CHRISTI dominus & ſuperior, qui eum & matrem poſſet ſi uellet annihilare, ſicut alias creaturas: & quod non ſit nec Deus, nec filius dei, nec concurrens aut particeps. Et talia dicit, quæ prioribus diſſona uidentur: quæ tamen ſi ſibiipſis non contradicunt, neceſſe eſt ut intelligantur modo quo præmiſimus, ſcilicet CHRISTVM non eſſe alium deum, licet eiuſdem diuinæ naturæ cum omnium creatore. Sic & de unitate Dei ſæpiſsime repetit, unum ſolum deum creatorem eſſe: & tamen pluries in opere creationis, & alijs in Alchoran loquitur diuinitas pluraliter, ſcilicet, Nos creauimus hominem. Quæ tamen ſingularitas & pluralitas ſi ſibi etiam non contradicunt, intelligere oportet ut prædiximus, ſcilicet quod trinitas ſeu pluralitas quæ exprimitur per Nos creauimus, non ſit in numero ſeu in plurali numero affirmanda, ſed in ſingulari quæ eſt unitas. Pluralitas enim, etiam apud Grammaticos nō eſt pluralis numeri, quia ſingularis unitas. Ita etiam apud theologum, pluralitas eſt in unitate ſimpliciſsimæ diuinæ naturæ. Et ideò non eſt niſi ipſa ſingularis & una deitas, quæ Deus: quemadmodum breuiter in præcedentibus tetigimus. Et hoc uidetur dici in Alchoran XXXII. Cap. in fine. Inhibet enim ibi inuocationē alterius dei, dicens: Quia apud Deum ſolum, totus eſt illius numerus.

Alcorani de Chriſto teſtimonia.

Chriſtus eiuſdē naturæ cum Deo, non Deus alius.

QVOD MACHVMET CONTINVE uariat, ut in exemplis. Cap. X.

DIcit in Cap. ſeptem dormientium, quo modo quiſq; in ſecretis & occultis dicere poteſt quid ſibi uidebitur, quaſi in hoc non ſit repræhenſibilis. Ideò in recitatione opinionum diuerſarum, etiam contrariarū, modo unam, poſtea aliam amplecti uidetur. Omnia autem reputat occulta, in quibus prophetæ & eorum libri eis (ut aſſeritur) dati non concordant: præceptis à deo datis cuilibet ſeparatim exceptis. Nam illa obſeruari debere per eos quibus facta ſunt, fatetur. In eo autem in quo concordant omnes prophetæ ſecundum ipſum, à propheta Abraham incipiendo uſq; ad ipſum, eſt fides unius dei creatoris, iudicis in die reſurrectionis, quam reſoluit in uerba iſta: Non eſt deus niſi deus. Sine qua fide, ut aſſerit, nemo ſaluatur. Quod ſi quis ſimpliciter ſic crediderit, & legem ſibi datā per prophetam ſeruauerit, paradiſum poſsidebit. ſi non crediderit, niſi deus ueniæ largitor indulſerit, condemnabitur æternaliter: ſi uero crediderit, & præceptа legis non ſeruauerit, impœnitensqúe fuerit, condemnabitur. pœnitens uero

Occultorum eſſe libera iudicia.

Machumeticæ fidei ſumma.

uero ante mortis articulum, à datore ueniæ misericordiam consequetur. Hæc
Transeuntes de lege una in aliã esse uidetur intentio, ut suprà dictum est. Videtur tamen uarie loqui de transeun
tibus de una lege in aliam. Dicitur enim sic in primo cap. Sciendum autem gene
» raliter, quoniam omnis recte uiuens, Iudæus seu Christianus, seu lege sua relicta
» in aliam tendens, omnis scilicet Deum adorans, bonicp gestor, indubitanter diui
» num amorem consequetur. & infrà: Omnis uero peccator, culpæ culpam accu-
mulans, igne perenniter comburetur. Dicit omnis, generaliter, etiam sua lege re
» licta in aliam tendens. Cap. uerò III. dicit: A tua lege desides, absq; intermissione
» tuæ genti bellũ inferent, usquequò eam ad suam legem si possibile sit conuertãt,
» tuam autem propter aliam mutans, & in ea manens, hic & in alio seculo reus ig-
» ne indeficiente peribit. Ecce contrà hoc quod primo generaliter dixit, nunc ex-
cipit homines suæ legis, scilicet quod illi in alia lege non saluentur. Et contra il-
» lud IIII. cap. sic dicit: Vim nequaquàm propter legem inferas, cũ recta prauaq;
» uia patefactę sint. Non credens in idola, sed in creatorem: mandatis dei sapientis
» & audientis, & omnibus eum adorantibus propitij, è tenebris ad lucem perduci
» tur. Incredulus autem contrario, distrahitur igne perpetuo cruciandus. Hoc di-
ctum cũ primo concordat, sine exceptione generaliter loquens. Sic V. cap. dicit:
» Credentes quidem in deum, peccatorũq; suorum ueniam postulantes, et ab ignis
» feruore liberationem, abstinentes & ueraces, orationibus insistentes, & eleemo-
» synarij, deo teste & angelis atq; scientibus, qui unum solũ deum incompræhensi
» bilem & sapientem creatorem esse fatentur, coram quo nulla lex probabitur, nisi
» tantum hominum sese totos suaq; negotia deo uouentium, paradisi gaudio per-
fruentur. Ecce quomodo generaliter loquitur, sicut in primo cap. Similiter dicit
» XII. cap. Omnes qui in deum crediderint, & iudicij diem expectantes benefece-
» rint, nihil timeant. Cap. XXXVII. aliter dicit: Scilicet tu librum, uidelicet Alcho
» ran, ex insperato tibi missum habens, ab illius mandatis nequaquàm ulterius di-
grediaris: ne sis incredulus, aut incredulorũ adiutor. Et cap. XLI. Quis deterior,
» quàm post nostrorum præceptorũ perceptionem delinquens, uel recedens? Iam
» per Moysen librum filijs Israël tradidimus, quem sequentes penitus indubitan-
ter deo coniungentur. Ecce introducit deum illa dixisse: quasi quisq; legem dei
Christiani legẽ uariãtes, iuxta Alcoran. quam recepit tenere debeat: alioqui malus reputabitur. Et quia Christiani plus
alijs legem secundũ ipsum uariant, eos legẽ uariantes, sæpe ignominiose appel-
lat. Secundum igitur hoc dictum, non solum de lege eius existens, sed nec Iudęus
nec Christianus, sine transgressione & peccato legem semel acceptã mutare po-
test. Ait enim alibi, deum fideles & constantes in sua lege plus alijs diligere. Ite-
» rum dicit cap. XLVIII. Omnis quidem deum timens, & credens, ac faciens in
» hoc mundo, diuinam misericordiam assequitur. Et apertius cap. LI. sic dicit: Prę
» cepta quoq; legum & mores, sicut Noë & tibi ac Abrahæ & Moysi ac CHRI-
» STO patefecimus, nunc docemus. illis ergo adhærete, sicut lex præcipit, nec illis
controuersantes, nec ab illis discedentes. Ecce apertè fatetur, non uelle præceptis
legum & morum præteritis prophetis patefactis contradicere, sed illa docere: &
ideò illis præcipit adhærere, & nequaquàm ab illis (ut lex præcipit) discedere.
Alibi ait, Christianos & Iudęos incredulos, & omnes tales damnatos. Quis po-
test ex his solidi aliquid elicere?

CONTRA ID QVOD LEX ALCHORAN sit lex Abrahæ. Cap. XI.

SEd dicito Mahumet, credulitas est necessitatis? tibi autem ais à Deo re-
uelatum, ut legem Abrahæ sequaris, non declinando ad dexteram uel
ad si-

ad ſiniſtram,ne reperiaris incredulus. Quomodo præſumis dicere,legem quam Alchoran continet,Dei eſſe,cum nulli oſtendas Abraham talem legem dediſſe? Nónne ſi tibi deus reuelauit legem Abrahæ ſequendam? ſi lex Moyſi data, & lex CHRISTO data, ſunt in diuinis libris teſtamenti et euangelij,ut aſſeris neceſſarió à lege Abrahæ nec ad dexteram nec ad ſiniſtram declinant. Quomodo igitur præſumis dicere,tuam legem eminere præ alijs? Non ſunt duæ leges teſtamenti & euangelij,ſed una diuina lex, quam CHRISTVS non ſoluit, ſed compleuit,oſtendendo ſpiritum intelligentiæ legis,qui ſub litera continetur, & non cognoſcebatur. neq; uetus,neq; nouum teſtamentum deuiat à lege Abrahæ, ſed explicat ea quæ Abrahæ præcepta erant: ſcilicet quod coram domino ambularet, ut eſſet perfectus. Hoc præceptum Moyſes explicat, quomodo coram Domino eſſet ambulandum, Chriſtus uero explicat quomodo ambulans coram Domino iuxta explicationem legis Moſaicæ, peruenire poſſit ad perfectionem Abrahæ præceptam. Nihil igitur de lege Abrahæ reſtat explicandum. Quomodo igitur lex tua quæ Arabum dicitur,dici poteſt lex Abrahæ, quando ab euangelio declinat? Vtiq; nõ debes præſumere,deum tibi maiorem peritiam dediſſe quàm CHRISTO,quem & tibi & cunctis prophetis præfers. Oportet igitur ut fatearis,non eſſe niſi unam legem & Abrahæ & Moyſi & CHRISTI: quę ſeruantibus ſummam remunerationem æternæ uitæ promittit. Neque poſſunt eſſe plura perfectiſsima,cum quodlibet poſſet eſſe perfectius. Sola igitur una eſt perfectiſsima uia ſeu lex,ad unum perfectiſsimum finem perducẽs: quæ alia eſſe non poteſt,quàm illa per quam CHRISTVS qui omnium perfectiſſimus, iuit & docuit eundum. Quid facit te adeò uariantem & uacillantem in omnibus, niſi ignorantia CHRISTI? Dicis IESVM Mariæ uirginis filium eſſe CHRISTVM, & in hoc non erras: ſed quid CHRISTVS ſit,penitus ignoras. Si uero ſcires firmiſſima fide, CHRISTVM uerum filium Dei patris & Mariæ matris: tu uideres uitam æternam,quæ eſt ſumma & deſideratiſsima fœlicitas, non eſſe per hominem attingibilem,niſi in ipſo. Et deus in te maneret,& tu in deo: & non fluctuares in opinionibus eorum qui CHRISTVM ignorant. Vtinam tu literas ſciuiſſes,& ſtuduiſſes ſaltem illius diſcipuli CHRISTI dilectiſſimi Ioannis euangeliſtæ paruam Canonicam epiſtolam: uacaſſes utiq; à labore Alchoran,& acquieuiſſes illi luci ueritatis. Cur uoluit deus,ut illi in albis ueſtiti CHRISTVM ſequẽtes,toties in Alhoran ſummis laudibus extollerentur (de quorũ numero fuit ille euãgeliſta Ioannes CHRISTO dilectiſſimus,& permanẽs uirgo) niſi ut uos illius libri Alchoran cultores,& illorum uitam & doctrinam perquirentes imitaremini. Quærite igitur lucem in allegata epiſtola,ut ad CHRISTVM,qui lux uera eſt omnem hominem illuminantem pertingatis: & inuenietis theſaurum ſapientiæ & intelligentiæ omnium ſcripturarum.

Teſtamenti & euangelij lex una.

Machumet literarum imperitus.

D. Ioannis epiſtola canonica.

QVOD ALCHORAN MALE DICAT,

Abraham fuiſſe idololatram,& uera hiſtoria ponitur.

Cap. XII.

QVod autem euangelium perfectiſſime nobis legem Abrahæ tradiderit, nunc oſtendere conabimur. Et primo,Euangelium & euangelij obſeruatores non detrahunt laudi Abrahę,quemadmodum Alchoran, & eius ſequaces, qui aiunt Abraham primo idololatram, & poſt conuerſionem ſuam Tharæ ſuum genitorem de idololatria repræhendiſſe. De quo multa Alchoran narrat. Hoc autem Abrahæ in ignominiam cædit, ut in doctrina Machumet legitur: quomodo ipſe ob idololatriam illam, indignum ſe fatetur interceſſorem apud Deum. Hoc Machumet non habuit ex textu ueteris teſtamenti, ſed ex quadam

Abraham non fuiſſe idololatram.

quadam gloſa,quam quidam Iudæus pro euaſione obiectionis quæ fit de annis Tharæ & Abrahæ cogitauit,quam Chriſtiani non acceptant, neq; Iudæus Ioſephus,hiſtoriographus maximus. Vnde nequaquàm eſt credendũ, Abraham de ciuitate Vr Chaldæorum eductũ,idololatram fuiſſe,aut eius patrem,aut auum Nachor,uel Heber(à quo ipſe & Iudæi hebræi dicti ſunt) aut Noë,ſiue aliquem alium prædeceſſorem eius. Ad mandatũ dei Abraham ſubito egreſſus eſt,de terra & cognatione ſua in terrã Chanaan,& deus ob hanc obedientiã dixit: Faciã te in gentem magnã,& benedicã tibi,& magnificabo nomen tuum,eriſq; benedictus. Benedicã benedicentibus tibi,& maledicam maledicentibus tibi,atq; in te benedicentur uniuerſæ cognationes terræ. Et iterũ: Omnem terrã quam conſpicis,dabo tibi & ſemini tuo uſq; in ſempiternum,faciamq; ſemen tuum ut puluerem. ſi poteſt quis hominũ numerare puluerẽ terræ,ſemen etiam tuũ numerare poterit. Et iterũ: Noli timere,ego protector tuus ſum,& merces tua magna nimis. Et iterum: Non erit uernaculus tuus hæres tuus,ſed qui egredietur de utero tuo,ipſum habebis hæredem. Suſpice cœlum,& numera ſtellas ſi potes, ſic erit ſemen tuum. Credidit Abraham deo,& reputatũ eſt illi ad iuſticiam. Et iterum: Ego deus omnipotens:ambula coram me, & eſto perfectus,ponamq; fœdus meum inter me & te,& multiplicabo te uehementer nimis. Cecidit Abrahã pronus in terram,dixitq; ei deus: Ego ſum,& pactum meum tecum, eriſq; pater multarum gentium,nec ultra uocaberis Abram,ſed Abraham:quia patrem multarum gentium conſtitui te. Faciamq; te creſcere uehementiſſime,& ponam in gentibus,regesq; ex te egredientur. Et ſtatuam pactum meum inter me & te, & inter ſemen tuum poſt te in generationibus tuis fœdere ſempiterno: ut ſim Deus tuus,& ſeminis tui poſt te. Sarrai uxorem tuam non uocabis Sarrai, ſed Sarra. & benedicam ei, & ex illa dabo tibi filium, cui benedicturus ſum, eritq; in nationes,& reges populorum orientur ex eo. Cecidit Abraham in faciẽ ſuã, & riſit in corde ſuo,dicens: Putasne centenario naſcetur filius, & Sarra nonagenaria pariet? dixitq; ad dominum: Vtinam Iſmaël uiuat coram te,quem ex Agar ancilla habui, Sarra hoc deſiderante & deprecante. Et ait dominus ad Abraham: Sarra uxor tua pariet tibi filium,& uocabis nomen ſuum Iſaac,et conſtituam pactum meum illi in fœdus ſempiternum, & ſemini eius poſt eum. Super Iſmael quoq; exaudiui te. Ecce benedicam ei, & augebo & multiplicabo eum ualde. XII. duces generabit, faciamq; illum in gentem magnam. pactum uerò meum ſtatuam ad Iſaac. Poſtea ut deus mandauit, circuncidit ſe Abraham & Iſmaelem XIII. annorum,& omnes uiros domus ſuæ. Deinde apparuit ei dominus in ualle Mambræ,ſedenti ad oſtium tabernaculi ſui in ipſo feruore diei. Cui cum aperuiſſet oculos,apparuerunt ei tres uiri ſtantes propè eum. quos cum uidiſſet,cucurrit in occurſum eorum de oſtio tabernaculi, & adorauit in terra,& dixit: Domine,ſi inueni gratiam in oculis tuis, non tranſeas ſeruum tuum,ſed afferam pauxillum aquæ,& lauentur pedes ueſtri, & requieſcite ſub arbore: ponamq; buccillam panis, & confortetur cor ueſtrum, poſtea tranſibitis. Qui dixerunt, fac ut locutus es. Sarra concepit, & peperit filium in ſenectute ſua,tempore quo prædixerat ei deus: uocauitq; Abraham nomen filij ſui, quem genuerat ei Sarra, Iſaac: & circumcidit eum die octauo,ſicut præceperat ei Deus, cum centum eſſet annorum. Cúmque uidiſſet Sarra filium Agar Aegyptiæ,ludentem cum filio ſuo Iſaac,dixit ad Abraham: Eiſce ancillam hanc,& filium eius,non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Iſaac. Et dixit Deus ad Abraham: Omnia quæ dixerit tibi Sarra,audi uocem eius: quoniam in Iſaac uocabitur tibi ſemen. Sed & filium ancillæ faciam in gentem magnam,

Ioſephus hiſtoriographus. Hæbræi.

Vera de Abrahamo hiſtoria, ex ſacris literis, non Iudæorum fabulis.

Abram, Abraham.

Sarrai, Sarra.

Iſmaël.

Iſaac.

magnam, quia ſemen tuum êſt. Deinde tentauit Deus Abraham, dicens: Tolle filium tuum unigenitum, quem dïligis, Iſaac: & uade in terram uiſionis, & offeres eum ibi in holocauſtum, ſuper unum montium quem monſtrauero tibi. Tulit Abraham ligna holocauſti, & impoſuit ſuper Iſaac filium, ipſeq; portabat in ſuis manibus ignem & gladiũ. dixit Iſaac: Vbi eſt uictima? dixit Abrahã: Deus prouidebit de uictima, fili mi. Cumq; colligaſſet Iſaac filium ſuum, & poſuiſſet in altare ſuper ſtruem lignorum, extenditq; manum, & arripuit gladium, ut immolaret filium ſuum. Et ecce angelus domini de cœlo clamauit, dicens: Abraham Abraham, ne extendas manum tuam ſuper puerum, neq; facias ei quicquàm. Nunc cognoui quod timeas dominum, & non pepercerís filio tuo unigenito propter me. Abraham uidens arietem inter uepres cornibus hærentem, ipſum obtulit pro filio. Per memetipſum iuraui, dicit Dominus: quia feciſti rem hanc, & non pepercíſti filio tuo unigenito, propter me, benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli, & arenam quæ eſt in litore maris. Poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum ſuorum, & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, quia obediſti uoci meæ. Moritur Sarra. Abraham aliam capit uxorem, ex qua habuit filios. Deditq; Abraham cuncta quæ poſſidebat, Iſaac. filiſjs autem concubinarum, largitus eſt munera: & ſeparauit eos ab Iſaac filio ſuo. & deficiens, centum LXXV. annorum mortuus eſt. Dixitq; Deus Iſaac: Ero tecum, & benedicam tibi. Tibi enim & ſemini tuo dabo uniuerſas regiones has, complens iuramentum quod ſpopondi Abraham patri tuo. Et multiplicabo ſemen tuum, ſicut ſtellas cœli, daboq; poſteris tuis uniuerſas regiones has, & benedicam in ſemine tuo omnes gentes terræ, eò quod obedierit Abrabam uoci meæ, & cuſtodierit præcepta & mandata mea, & cerimonias legesq; ſeruauerit. Ecce quæ de Abraham, uera leguntur.

Abrahæ mors.

DE PROMISSIONE FACTA ABRAHAE fideli. Cap. XIII.

ABraham uero pater multarum gentium, quia pater fidei: Credidit eĩ deo, & reputatum eſt ei ad iuſticiam. Ideò omnes deo credentes, modo quo Abraham, iuſtificantur per fidem. Et quia Iſaac filium Deus illi dedit propter fidẽ, qui aliter ſecundum naturæ curſum ab Abraham XCIX. annorum, ex Sarra nonagenaria, & inſuper ſterili, cui muliebria deficiebant, generari non potuit; ſcimus, per fidem nos deſideria conſequi æternæ uitæ, ſupra mortalem noſtram naturam. Optamus ſiquidem filios habere, ut in ipſis noſter mortalis defectus inſtauretur, & in ipſis uiuamus. Per fidem uero uidemus Abrahæ deſiderium iuſtificatum. Meruit igitur conſequi deſiderium ſuum ab eo, cui credidit nihil impoſsibile. Per fidem conſecutus eſt uitam in filio ſibi à Deo dato, & conſequenter in poſteris uſq; in ſempiternum. Dicit enim Deus: Terram hanc ſemini tuo dabo uſq; in ſempiternum. Viuit igitur in ſempiterno ſemine ſuo Abraham. Et quomodo uiuit? non ſecundum carnem, modo quo in Iſmaële filio ſuo pater Abraham uixit, qui fuit filius ſecundum carnem: non ſecundum repromiſſionem, ſed ſecundum ſpiritum, modo quo uiuit ſpiritus credentis in promiſsis Dei. Pactum igitur Abrahæ cum deo quod eſſe debet ſempiternum, continuatur per Iſaac, non per Iſmahelem: ſcilicet in ſemine fidei, non in ſemine carnis. Hinc omnes fideles, in Iſaac uocati ſunt ſemen Abrahæ. Filíj igitur Abrahæ, ſunt credentes Deo in tantum, quod fide iuſtificentur. Ideò aiebat propheta: Lætare ſterilis “
quæ non paris, erumpe & clama quæ non parturis: quia multi filíj deſertæ, ma- “
gis quàm eius quæ habet uirum. Quare ex Sarra libera, licet ſterili, Iſaac promiſſus: oſtendit omnes gentiles fideles in patre Abraham benedictos, filios promiſ

Fidei uis.

Abrahæ uita quomodo ſempiterna.

Abrahæ emen benedictum, Christus.

sionis esse. Sic itaq; dum deus Abrahæ promitteret semen eius uehementissime augendum, in quo omnes gentes benedicerentur, & omnes tribus terræ, utique de CHRISTO locutus est pactum dei & Abrahæ, scilicet quia unus ipse creator esset Deus eorum. Seruatum est per omnes filios Abrahæ prophetas, qui circa illius pacti obseruantiam summe uigilarunt. Et deinde deueniendum erat ad omnium prophetarum maximũ, ubi semen illud uehemẽtissime creuit, in quo esset plenitudo promissæ benedictionis. Et hic est CHRISTVS, in quo Abraham & omnes fideles æternaliter uiuunt. Ideò dum uirgo Maria fœcundata CHRISTO
» exultaret in spiritu, & anima eius deum magnificaret, aiebat: Suscepit Israël pue
» rum suum, recordatus misericordiæ suæ. Sicut locutus est ad patres nostros, A-
» braham, & semini eius in secula. Ex cuius cantico scimus, CHRISTVM puerum

Christus, uerus Israël.

esse Israël, uirum uidentem deum, secundum promissionem factam Abrahæ & semini eius. Et Zacharias propheta, pater Ioannis baptistæ, de IESV dicebat: Ipsum esse cornu salutis, erectum in domo Dauid, scilicet Messiam saluatorem. Si-
» cut locutus est per os sanctorum qui à seculo sunt, & secundum iusiurandũ quod
» iurauit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis. CHRISTVS igitur, filius Abrahæ, est illud promissum semen, filius scilicet immortalis, in quo omnes fideles uiuunt æternaliter, cum omnes tribus terræ fideles in patre Abrahã sint benedictæ, & ipse uiuat in filio suo IESV, semine benedicto, uiuunt sic omnes benedicti in patre & in filio benedicto. Quapropter CHRISTVS dicebat ad Iudæos, quomodo sciret eos esse filios Abrahę, scilicet secundũ carnẽ. Sed quia hoc nõ sufficiebat ad uerã filiationẽ spiritus, ideò dicebat: Si filij Abrahæ estis, opera

Abrahæ filij uere qui.

Abrahę facite. Instruens illos, eos ueros esse Abrahæ filios, qui eius opera faciũt, qui scilicet sunt creduli, & deo obedientes. Dicit etiã, quod Abrahã exultauit ut uideret diem suũ: & quod uidit, & gauisus est. Vidit igitur ante se CHRISTVM, & illum sibi promitti, & ex sua progenie, & hunc aduentus diem dum uideret, gauisus est, & in hac uisione certificatus est, omnia sibi promissa compleri, nec hæc promissa sibi facta fuisse propter legem aut circuncisionem solum, sed propter fidem. Hæc mysteria à sæculis abscondita, nobis per CHRISTVM & discipulos eius manifestata sunt.

QVOD PACTVM DEI ET ABRAHAE EXcludit Ismaëlitas, & in CHRISTO mediatore concluditur. Cap. XIIII.

NVnc attendite uos Arabes, quomodo uos ex Ismaële secundum carnem geniti, non estis in fœdere & pacto Abrahæ cum deo, sicut filij promissionis ex Isaac, & nullam habetis partem hæreditatis Abrahæ, quia ex ancilla Agar geniti, & aduersarij spiritus, sicut caro semper est contra spiritum. Et non potestis esse benedicti in semine Abrahæ, nisi sitis filij Abrahę in spiritu per fidem,

Christus finis & complementum promissionis Abrahæ facte.

& tunc assequi poteritis repromissionem benedictionis in CHRISTO, qui est finis & complementum promissionis. Intelligite igitur fidem spiritu capi, & terminari in CHRISTO uiuo, uita immortali & sempiterna, cum sic sit filius hominis, quod & filius dei, qui solus est immortalis. Legitur autem in primo cap. Alchoran, Abraham sic orasse: O deus, nostræ prolis filium mediatorem prophetã
» excita, cæteris gerenda, uirtutesq; tuas scripto notificantem, eisq; benedicentem
» cum tu sis doctor excelsus, omnia sciens & audiẽs. Ecce quomodo de CHRISTO mediatore inter deum & hominem Abraham loquens, sic orat. Nec potest de alio intelligi, cum loquatur de propheta filio prolis, eius scilicet Isaac, quem Deus nominat unigenitum eius. Et hic mediator est inter deum & hominem, quia ipse solus est inter quem & Deum nullus mediat, cum sit altissimus propheta

CHRI-

CHRISTVS, qui ſolus eſt deum patrem notificans, quia filius eius, & fideles in ſemetipſo ut maximus ſacerdos benedicens. Videte Arabes quomodo ſequimini Abraham, qui hanc fidem non tenetis? quomodo corã deo ambulatis ut perfecti ſitis, ut quando non eſtis filij repromiſsionis in CHRISTO IESV? quærite, & non reperietis deum unquàm legatum, aut doctorem, prophetam, uel nuncium miſiſſe, qui non fuerit de obſeruantibus pacta & fœdera quæ Deus pepigit cum Abraham, Iſaac, & Iacob. De eorum enim genealogia omnes fuerunt, quibus deus ſpiritum prophetiæ dedit: non de genealogia Iſmaëlis, cũ quo deus pacta non iniit, ſed ipſum excludens, Iſaac elegit. Licet ei ob Abraham benedi-
10 ceret, & eius ſemen multiplicaret, & XII principes ex ipſo nati ſint. Ita quod in benedictionibus tam huius ſeculi, quàm futuri perpetui, ſempiternam benedictionem eſt aſſecutus. Nec uos moueat, in Cap. XI Alchorã, Iſmaëlem inter prophetas poſt Abraham ante Iſaac poni, & in Cap. XXVIII. nuncium & prophetam appellari. Nam huius dicti non habet teſtimonium ſcripturæ, nec teſtamenti, nec euangelij. Sed de eo legitur, angelum Agar de eo grauidæ prædixiſſe, ipſum ferum hominem, qui tentoria ſua contra fratres figeret, futurum. Poſuit autem Machumet hæc in Alchoran, ut ſe, qui erat Iſmaëlita, de genere prophetæ probando, facilius prophetam & nunciũ eſſe Arabibus perſuaderet. Sed deficiens in hoc, qualis ſit habendus oſtendit. Dicit autem in Cap. XLVI. Abrahã
20 ad Iſaac dixiſſe: O fili, mihi quidem per uiſionem nunciatum eſt, quod te decollarem. Quid tibi inde placeat, dicito. Qui reſpondit: Nunciatum tibi perpetrame nanq; fortiter paſſurum omnia, reperies. Si ſic eſt ut ibi ſcribitur, utiq; Iſaac deo & patri ſuo uſq; ad mortem obediens, meruit ille eſſe in quo deus uocauit ſemen benedictionis omnium fidelium. Nam utiq; maxima fuit Abrahę fides, qui cum credidiſſet Deo ſemen ſuum in Iſaac uehementiſsime multiplicandum, adhuc dum iuberetur illum filium in holocauſtum deo offerre, non replicuit hoc fore contra dei promiſſa. Quia non dubitauit de illis, etiam ſi in holocauſtum offerre
30 tur. Sed ſperabat, Deum potius promiſſa adimpleturum, ſi eidem in occiſione filij obediret: ſciens, apud ipſum nihil difficile, uel impoſsibile, qui mortuos facillime reſuſcitat.

Chriſtus ſolus mediator inter deum & homines.

Prophetarum omnium genus ex Abraham.

Iſmaëlem falſò præponi Iſaac, in Alcoran.

Abrahæ fides maxima.

QVOD NON NISI CHRISTIANVS TRInitatem in unitate adorans, Abrahæ filius eſſe poſsit.

Cap. XV.

PErfectiſſima igitur Abrahæ fides, cuius Iſaac uerus fuit ſucceſſor & hæres, typum ſeminis illius perfectiſsimi Meſsiæ gerens, obedientis deo patri ſuo uſq; ad mortem, etiam turpiſsimam. Sed quid amplius notandum? Certe quod aries pro Iſaac oblatus eſt. Aries ille qui repertus eſt per Abraham, quem pro filio obtulit, oblationem & uictimam ſignificauit CHRISTI, qui uerè oblatus & mortuus eſt, ut Iſaac fidelis & omnis fidelium generatio uiuat. Iſaac igitur ſignificauit CHRISTVM, ob pronitatem obedientiæ uſq; ad mortem, quæ ineſſe debet omnibus uerè fidelibus. Sed aries ſignificat CHRISTVM, ut eſt holocauſtum, morte ſua omnes dei filios per conſummatam fidem ſaluans, & à morte perpetua liberans. In doctrinis Machumet dicitur, arietem ſine commixtione, ſicut CHRISTVM, natum. Abraham autem, ſi recte capis ô Arabs, non fuit (ut Alchoran quodam loco dicit) ante CHRISTVM, & ideò ipſum Chriſtianum negat, ſed ante ipſum fuit CHRISTVS Dei filius, Deo patri ſuo coæternus. Ita enim legitur, CHRISTVM in euangelio dixiſſe: Antequàm fieret Abraham, ego ſum. Vidit igitur prophetico ſpiritu, ipſum Meſſiam mediatorem & ſaluatorem aliquando in mundum uenturum, ſine quo nec ſe nec quenquàm ad Deum

Iſaac Chriſti typus.

Cur aries pro Iſaac oblatus.

Chriſtus ante Abraham.

Abraham Christianus.

patrem acceſſum habiturum credidit. Ideò Abraham Chriſtianus fuit, ſperando medio CHRISTI ſe immortalem uitam indubie aſſecuturum. Hæc eſt ſola & perfecta fides Abrahæ, quæ & eſſe debet omnium qui ſanam fidem habere uolunt, & per ipſam fœliciter ſaluari expectant. Vidit Abraham tres in ualle mambrę, & pronus in terra adorauit, dicens: Domine, ſi inueni gratiam in oculis tuis, non tranſeas ſeruum tuum. Vnum dominum, in trinis perſonis adorauit. Vtiq; hæc eſt Chriſtianorum adoratio, quam niſi uos Arabes faciatis, non eſtis Abrahæ ſucceſſores. Quomodo putatis uos Abrahæ uiri iuſti ueſtigia inſequi, qui Abrahæ filios perſequimini? Vnus eſt Abrahæ filius, uniuerſorum hæres, IESVS CHRISTVS Mariæ uirginis, filiæ Abrahæ filius. Hic, cuius typum Iſaac geſsit, uerus hæres uniuerſorum. Quia idem & dei filius, eſt CHRISTVS, deus uerus, qui eſt merces magna nimis Abrahę. Deus dedit Abrahæ filium Iſaac, quia credidit deũ in promiſſis ueracem: ſed propter obedientiam quam in filio offerendo oſtendit, dedit ei filium CHRISTVM, uniuerſorum regem & dominum. Vos uero, ô Arabes, non creditis Abraham talem mercedẽ pro ſua iuſticia & obedientia aſſecutum. Minus igitur de Abraham creditis, quàm Chriſtiani, ueri Abrahę filij. Non eritis igitur cohæredes CHRISTI filij Abrahæ, qui fideles Abrahæ filij eſſe recuſatis.

Chriſtianorum adoratio.

Chriſtiani ueri Abrahæ filij.

QVOD ARABES LEGEM ABRAHAE PE-

nitus ignorent, & eius ſint perſecutores. Cap. XVI.

Circumciſione non fieri Abrahæ filios: curq; illa à Deo inſtituta.

ESt né hoc ſatis quod circumcidimini, quaſi in hoc legem ipſius impleatis? Circũciſio non arguit uos Abrahæ filios, qui credidit Deo, & reputatũ eſt ei ad iuſticiã, ſed fides Abrahę iuſtificat. Iuſtus erat Abraam nondum circumciſus. Sed deus qui elegit Abraam, Iſaac, & Iacob, & eorum poſteros in populum ſuũ peculiarem, pactum firmari uoluit, quod ipſe eſſet deus eorũ, in obedientia circũciſionis, ita quod fœdus tale cum quolibet in illa ſanguinis effuſione ad obediendum deo facta, amplius negari non poſſet: quodq; à cultu accepti dei recedens, præuaricationis ſuæ teſtimonium in corpore ſuo circũferret. Chriſtiani uero in CHRISTO circumciſi, cum ſint corpus CHRISTI myſticum per fidem & baptiſma facti, iam circũciſi in CHRISTO, nomine ſuo ſe fideles dei omnibus manifeſtant. Si circũciſio, ſignum eſt uoluptatũ carnis abſciſionis, utiq; legem ueſtrã illas abundantius indulgentem, non eſſe Abrahæ oſtendit. Mandatur circumciſio, & octauo die natiuitatis fieri, modo quo Iſaac fuit circũciſus: uos autem non mandatum dei exequentes, in XIII. anno (quia tunc Iſmaël fuit circũciſus) eam, ut ſitis Iſmaëlitæ, facitis. Scitis Abrahã, ut fratrem ſuũ liberaret, iuſte arma ſumpſiſſe, & tamen de ſpoliis & rapinis & aliorum bonis noluiſſe ditari. Vos autem in iniuſtis aggreſsionibus, rapinis quæritis impinguari, & ex lege ueſtra uobis licere aſſeritis, quæ tamen à lege Abrahæ in nullo debet declinare. Blaſphematis deum Abraham in Abraham, quando hæc legi Abrahæ conformia mentimini. Lex ueſtra dat deo quintam partem ſpoliorum, cuius ſunt uniuerſa. Quid ridiculoſius? Dicitis: Hæc fiunt contra incredulos. Nónne hoc eſt occultum ſecundũ ueſtrã legẽ, quis melius ambulet, licet quiſq; ſe putet rectius ambulare? Deus emũ, ut Alchoran dicit, dedit cuilibet genti qua ſua ſunt ei placita. Ideò hoc occultum, ſpectat ad iudicem occultorũ extremi iudicij. Oſtendite ubi hoc Abraham aut fecerit, aut fieri præceperit. Et quia non reperietis, male dicitis uos Abrahę legem ſequi. Quoties dicit liber ueſter: Si deus uellet, omnes eiuſdẽ legis & ritus eſſent. ſed ſic, uti uidemus, permittit. Cur uos præſumitis de mundo aliter diſponere q̃ deus? niſi quia deo ad corrupta ueſtra deſideria plus omnibus blaſphemando abutimini? Dicitis fortaſſis, Nos decimamus ſicut Abraham. Nónne Abraham,

Iſmaëlitarum circumciſio nõ 8. die, ſed 13. anno fieri ſolita.

Spoliorũ quinta pars Deo data.

Melchi-

Melchisedec sacerdoti dedit decimas? Quid figurabat rex salem, sacerdos summi dei, aliud quàm Messiam? hoc Dauid propheta de ipso dicit Deum dixisse, Psalmo CIX. Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedec. IESV CHRISTO sic illum psalmum in euangelio exponente. Si datis decimas CHRISTO æterno sacerdoti, decimas Abraham sequimini. Si non datis ei, etiã si detis, non estis sequaces Abrahæ. Vos autem persequimini CHRISTVM, & ipsum spoliatis & opprimitis in suis membris, ideò iniuriam facitis Abrahæ, cuius gloriamini successores. Vtinam intelligeretis, mysteria huius panis & uini, oblationis æterni sacerdotij & cœlestis mensæ, æternaliter pascere. De qua in Alchoran tunc perfecte uideretis, quod sicut substantia panis & uini, quæ non est uiua, opere naturæ depuratur & assumitur per substantiã humanam in sui unionem uiuam, quoniam substantia nntrimenti transit in unionem substantiæ alitæ: sic substantia uiua hominis depuratur opere uerbi dei, & demum assumitur in eius unione, ut uiuat uita altiori quàm prius, scilicet diuina & æterna. Et in hoc uidetur, quomodo uerbum dei CHRISTVS, & eius corpus mysticum, uiuunt una uita per unionem antedictam, immortali & perpertua. Sed hæc mysteria occultissima, per uos capi non possunt, qui non creditis personalem unionem humanæ naturæ & diuinæ in CHRISTO. Neq; fructum suprà dictum gustare unquàm poteritis, qui estis increduli, & sine spe.

Melchisedec decimæ ab Abraham datæ.

Ismaëlitæ Abrahæ successores.

SVASIO, QVOD SOLTANVS MANDET *Mariam uirginem theotocon credi, & lumen Euangelij amplecti.*

Cap. XVII.

NVnc post hoc, O tu Solthane Babyloniæ princeps gentis magnæ, considera cur tibi ascribis custodiam legis Arabum commissam. Fuisti aliquando Christianus, & abnegasti (ut aptus esses ad principatum) fidem Christianam. nõ fateris te CHRISTVM abnegasse, sed minus credere de eo quàm prius. Credebas enim eum filium Dei uerum, modo secundum legem Arabum non credis. Non abnegasti fidem unitatis dei, quam habuisti, & tenes modò. Credebas Mariam matrem IESV CHRISTI esse theotocon genitricem scilicet Dei: modo dicis, uirginem Mariã esse matrem CHRISTI, sed non dei. Credebas CHRISTVM in Hierusalem per Pontium Pilatum crucifixum pro nostra salute, uisitasti locum sepulturæ in Hierusalem, uidisti signa quæ acciderant mortis hora, scilicet scissuram petræ ex terræ motu, modò negas eum mortuum, & astruis eũ adhuc uiuum. Vidisti deuote & sæpe locum natiuitatis circa præsepe in Bethleem: modò negas hoc uerum, dicens, sub palma quadam in loco solitario CHRISTVM natum. Mira res est, factus es Solthanus, non ut imminuas laudes & exaltationẽ CHRISTI, & matris eius Mariæ uirginis. Loca illa quæ ad laudem constructa sunt in perpetuã memoriam crucifixionis & natiuitatis IESV, quę perhibẽt testimonium continuum mille annorum & plurium (ne detrahas laudi) esse finis, & te per illa conuinci nõ erubescis. Credidisti aliquando Gabrielem missum à deo ad uirginem Mariam in Nazareth, & ei annunciasse quomodo ipsa paritura esset IESVM filium dei, modò credis Amrã patrem Mariæ, & per consequens ipsam non esse illam de qua euangelium dicit, quæ secuta est illam primam Mariã plus quàm mille annis. Et si dicis Alchoran in hoc errasse, consequens est quod Gabriel euangelicus sit uerus, & Gabriel Alchoranicus sit mendax. Considera si Mahumet per Iudæos sibi assistentes deceptus fuit, qui illi persuadebant, Mariam matrem CHRISTI sororem Aaron fuisse, in multis eum decipere potuisse tanquàm penitus ignarum historiarum temporũ. Expetit à te uirgo glorioſissima Maria, ut restituas ei honorem à deo datum, & in tertia synodo sub Theodosio, atq;

Solthanus aliquando Christianus, regni gratia apostata factus.

Amram.

Machumet per Iudæos deceptus.

sio,atq; quarta sub Martiano imperatoribus declaratum. Respice in illos glorio sos imperatores, Theodosium, Martianum, Constantinum, & cæteros, qui gloriam uirgini & matri CHRISTI summo studio augere procurarunt. Si princeps es, aduerte hæc esse honoris tui, ut similiter facias, cum ad idipsum obligeris euangelio prius per te professo, & nunc in acceptatione Alchoran de nouo firmato & approbato. Diceres fortasis: Absit absit, quod ego debitum honorem Mariæ uirgini dare recusem. Neq; enim sic intelligo Alchoran. Ideò blasphemantes ipsam, mando mortis supplicio tradi. Sed deest intelligentia circa modum generationis IESV CHRISTI de uirgine. Respondeo: Modus incarnationis uerbi excedit humanum intellectum. sed cum euãgelium dicat, uerbum caro factũ, hoc utiq; à te credi oportet, si euangelio credis. Et istud sufficit, si credis matrem CHRISTI, qui CHRISTVS est uerbum dei in uirgine incarnatum, modo quo deus hoc operatus est. Si itaq; præceperis in omni imperio tuo omnes credere euangelio, modo, tali quo Aegyptij, Afri, Romani, Asianiq; crediderunt, & glorificauerunt uirginem Mariam tempore Mahumet, & antè & pòst omnes Christiani, aut maior eorũ pars, iustum erit mandatum tuum, Deo & CHRISTO & uirgini intemeratæ fore acceptum, & infinitarum animarum tribues salutem & quietem, tibiq; laudem immortalem & uitã perpetuã. Euenire debet tempus (ut suprà dictum est ex Alchoran) quo non erit nisi fides CHRISTI. Incipe tu accedere, & sequentur te omnes orbis & sectæ illius principes. Tunc dicetur: Ecce deus permisit fieri mala, ut euenirent bona. Fides euangelij ubiq; ab idololatris orientalibus spreta fuit. uenit lex Arabum, quasi nolens consentire in ipsam, & ad cultum eos unius dei, approbato tamen occulte euangelio, conduxit. Nunc placuit deo, quod approbatum euangelium, coopertum multis ineptijs in Alchorã (quemadmodum approbatur sæpe in eodem libro) in lucem ueniat. Ita ducentur de lege Arabum ad euangelium prius fortissime resistentes, ad gloriam magni dei, regis regum, creatoris & dominatoris uniuersi.

Incarnationis uerbi modus, supra captum humanum.

Futurum tempus quo nulla sit fides nisi in Christum.

AD CALIPHAM DE BALDACH, QVOD *Iudæi de Abraham apposuerunt in Alchoran.* Cap. XVIII.

PRimum à tua prudentia, qui præes legi Alchoran, deposco, utrũ credis deũ esse auctorem Alchoran, an non? Si non, cur mandas tantam diligentiam libro illi in studio Baldach adhiberi, qui de seipso perhibet falsum testimonium, cum dicat se à deo compositum, quod tu non credis? Si uero credis librum illum dei uerba continere, quomodo potest liber dicere, quod per Gabrielem deus ipsum Machumet intimauit, per hæc uerba: Gabrielis hunc librum tuo cordi per creatorem intimantis? Quomodo possunt hæc uerba deo loquenti adaptari, qui est creator? Tu nosti per discursum libri talia sæpissime reperiri, quæ per se ostendunt, non esse uerba dei qui loquitur. Esto igitur, quod istis et alijs obiectionibus non obstantibus, tu omnino credas deum libri illius collectorem. Credere igitur te oportet omnia esse uerissima, quę in ipso continentur. Dicito igitur, quando legitur Cap. XVI. Ego quidem, cui deus uiam rectam atq; directam, illam scilicet Abrahæ non increduli patefecit, & immisit. Quid per Ego intelligis? si dicis, Machumet, utiq; non sunt illa uerba dei, nec eis credendum. De se igitur Machumet testimonium perhibens, nihil probat: & illa uerba cum in Alchoran sint scripta, dei esse prædixisti, quæ simul stare nequeunt. Adhuc nónne Cap. VI. ponitur: Tu uerò cæteris intima, deũ ueraciter iniunxisse, quod Abrahę sectã imitent, qui ne incredulus nec idololatra. Si hæc deus ei præcepit, & post hoc Cap. XVI. eidem primo immisit & patefecit uiam Abrahæ (Alchoran enim successiue descendit, & pedetentim, ut Cap. XXVI.) quomodo hæc simul stabunt, & quomodo compatiun-

An Deus Alcorani autor credendus.

Alcoran pedetentim collectus

patiuntur se illa quæ in VI. cap. dicit, Abraham nec incredulum nec idololatram fuisse, & in doctrinis idem affirmat. Dicito, cum Mahumet XL. annorũ, de idolo latria conuersus sit per Sergium monachũ Christianũ & Nestorianum, cuius etiam habitum religiosum acceptasse dicitur, & in ea fide mortuus asseritur: quo modo est hoc uerũ, quod Abrahæ legem tenuerit? Vbi legisti in Alchoran præceptũ de circuncisione, aut Mahumet circuncisum: utiq; non in octauo die natiuitatis suæ, ut Isaac & filijs Abrahæ fuit præceptum, nec in XIII. anno, ut Ismaël (tunc enim idololatra fuit) nec postea legitur circuncisus. Sed quia Christianus, licet Nestorianus, utiq; baptizatus fuit. Nestoriani em̃ Euangeliũ amplectũtur, & baptizantur. Neq; est uerisimile, Machumet ista in Alchoran scripsisse. Nam ut patet ex Alchoran, euangelij laudes ponuntur in XII. cap. & ante capita illa quæ legem Abrahæ immissam Mahumet dicunt. Similiter & laudes CHRISTI cap. IIII. quæ credi possunt à Mahumet positæ, cũ esset Christianus, ut prefertur. Certũ est aũt ipsum, CHRISTVM omnibus prophetis preferre, & legẽ euangelicã omnibus alijs legibus, ideò quod derelicto CHRISTO & euangelio ad Abrahã fuerit per deũ remissus, nequaquàm est consonũ rationi nec uerisimile, cũ Christiani in obseruantia euangelij nõ dubitent omnẽ perfectionẽ fidei & legis Abrahæ contineri. Ista igitur de lege & uia ipsius Abrahæ. Verisimiliter Iudæi post mortem eius apposuerunt ad Alchoran, quoniam in eorum manibus erat collectio Machumet, ut præmittitur. Nunc uides Califa, uos, per astutos, peruersos, dei blasphemos Iudæos esse seductos, qui Alchoran nunquàm in uita Mahumet publicatum (neq; eius unquàm continentia plene cuiquam reperitur communicata) post mortem Machumet, antequàm Iudæi illi qui Machumet adhæserant, & collectionem præceptorum eius in sua potestate habuerant, ipsam Hali (cui Machumet tradi mandauit) assignarent, illa inseruerunt de Abraham, cuius se Iudæi filios iactant, atq; alia multa quæ in Alchoran remanserunt. Hæc cũ optime scias, sume uirilẽ animũ in dei timore, & ueritatẽ mendacio præferas.

Machumet idololatra à Sergio monacho conuersus.

Nestoriani.

Alcoran à Iudæis compositus.

OSTENSIO, SINE CHRISTO NON POSSE quenquam felicitari. Cap. XIX.

SEcundo considera, quomodo CHRISTO IESV & eius euangelio absq; omni hæsitatione etiam secundum Machumet subijci debeas, si ad æternam uitam peruenire speras: quoniam sine CHRISTO hoc omni homini impossibile est. Et ad hoc ostendendum, præmitto etiam secundũ Alchoran, hominem mortalem nullo modo posse quocunq; studio aut exercitio uirtutis immortalem fieri. Mortalis enim natura si seipsam efficere posset immortalẽ, faceret & seipsam deum, qui solus per naturam est immortalis, etiã secundũ Alchoran. Non potest igitur aliquis homo talia studiosa facere opera, propter quæ merito & de iure fiat immortalis. Et cum immortalitatem omnes desideremus, nemo erit felix ultima felicitate, nisi ipsam assequatur. Nec sufficeret, illã sine merito habere. Qui etenim non assequitur regnum immortalitatis ut hæres & dominus per iusticiã, nõdum est felix. Non enim uassallus, qui de gratia id habet quod habet, felix est, quia seruus: sed dominus, & hæres. Quomodo igitur erit possibile, quod homo ad regnum cœlorum & immortalitatis perueniat, ut sit rex & dominus & hæres regni illius, si mortalis immortalitatem sic mereri non potest, quod ei debeatur? Sicut enim sensibilis uita cuiuscunq; bruti animalis nullo unquàm exercitio ad hoc ascendere poterit, quod fiat intellectualis & intelligens, licet unum animal brutũ plus uideatur per doctrinã hominis ad conformitatem intelligentiæ ascendere, quàm aliud: nunquàm tamen erit possibile, bestiã fieri intelligentẽ. Sed si aliquod reperiret animal speciei bestialis capax doctrinæ, taliter q; exerci-

Sine Christo seruari, nulli possibile.

Cœlum nullius hominis merito parari posse.

tio cõtinuato apprænderet intelligẽtiã eorũ quę homo intelligit,& hoc opere ostenderet, nequaq; uerum esset illud animal fuisse puram bestiã, sed habuisse intellectum, cui animalitas illa brutalis speciei fuisset ut suæ hypostasi unita: ideò id quod in radice illa quam hypostasim dico habuit naturaliter, potuit etiam in assumpta specie brutali congruo mereri exercitio. Et quemadmodum hæc de bruto & intelligentia uera sunt, sic de homine & diuinitate, quæ & immortalitas nominatur, dici oportet. Nullus enim homo, quantumcunq; uideatur immortalitati seu Deo similior quàm alius, nunquàm tamen per quodcunq; exercitium studiosum licet sanctior continue fieret, ad diuinitatem seu immortalitatẽ peruenire. Et si quis peruenisse creditur, necesse fuit quod illius hominis radix seu hypostasis fuerit diuina, ut in assumpta humanitate exercitio uirtutis apto immortalitatem mereri posset, quam habuit in radice seu in hypostasi. Vos autem secundũ Alchoran, non dubitatis hominem fide & operibus mereri posse, quod per sententiam dei iudicis æterna uita in die extremi iudicij ei adiudicetur. De CHRISTO igitur minime hoc uerum dubitatis, quod eo nemo dignior. Oportet igitur fateri, quoniam CHRISTVS homo mortalis meruit immortalitatem in humana natura, quod illa humana natura in ipso radicata, & (ut sic dicam) hypostatizata fuit in diuina, ut pręferetur: et in nullo alio homine natura humana ita eleuata fuit, ut eius hypostasis esset diuina. Ipse enim solus altissimus. Nullus igitur homo alius immortalitatem mereri potuit, neque potest, naturæ suæ humanæ: solus autem CHRISTVS potuit. Meruit igitur immortalitatem, omnibus eiusdem naturæ humanæ sibi conformibus. Ideò intelligimus per angelicam Gabrielis annunciationem Mariæ uirgini factam, in euangelio scriptam, ipsum IESVM à deo nominatum, quia saluator est, saluum faciens populum suũ: & Messiam siue CHRISTVM regem esse, de cuius regno sunt omnes qui æternam & immortalem uitam assequentur.

Immortalitas homini per solum Christum parta.

OSTENSIO, CHRISTVM MERVISSE *Christianis immortalitatem.* Cap. XX.

Christi meritũ.

INtellige Calipha, quod CHRISTVS meruit hoc regnum immortalitatis in humana natura assumpta de uirgine, quia in radice seu hypostasi fuit immortalis per naturam. Vnde sicut ipse secundum hypostasim diuinam fuit naturaliter immortalis, ita in assumpta humana natura meruit, ut esset immortalis. Natura igitur humana in ipso non est facta immortalis solum ex gratia unionis eius cum diuina hypostasi, sed etiam ex exercitio uirtutis. Meruit enim deposita mortalitate per mortem, quã ob obedientiã dei passus est, fieri amplius immortalis. Messias igitur, seu CHRISTVS rex, præ consortibus unctus, natura & merito rex est æternæ seu immortalis uitæ. Hoc quidem regnum suum est, qui est rex uirtutum & gloriæ, & in ipsum ipsius regnum, omnes creduli & fideles per ipsum, ut sint conregnantes, uocati sunt: & qui audiunt uocem eius, & sequuntur ipsum, possident immortalitatem. Iam clare conspicis, CHRISTVM esse mediatorem dei & hominum, & nullum hominem fide & operibus, nisi per ipsum, mereri uitam æternam. Ipse est hæres regni dei immortalis, quod solus deus inhabitat, ad quod omnes homines aspirant. Hæres quidem omni dicendi modo, secundum naturam, & constitutionem. Et quia secundum naturam est hæres, tunc dicitur uerus filius Dei: filius enim hæres est naturalis. Et secundum constitutionem hæres est, & dicitur filius hominis, unctus præ consortibus suis. Duplex est aũt cõstitutio: una, quæ simpliciter dependet ab electione cõstituentis, alia, quæ non solũ ab electione cõstituentis dependet, sed ex merito cõstituti. ac si rex habens filiũ & fortẽ aduersariũ, faceret proclamare, q; illũ militẽ in hęredẽ cõstitueret qui aduersariũ uinceret, & naturalis filius seruilem militarem induens formã uictor fie-

Christus Dei & hominum mediator.

Constitutio duplex.

ret,ille omni modo hæres esset,natura,& constitutione. Ita CHRISTVS, hæres uniuersorum natura & constitutione existit. Induit enim hominis seruilem formam,& principem huius mundi uicit,dei aduersarium,de cuius manu liberauit humanam captiuam naturam,ad dei imaginem & contemplationem eius creatam. Vides CHRISTVM perfectissimum dei hæredem,natura & merito filium dei & filium hominis,& omnes homines Christiformes,per ipsum dei hæredes & filios,& ipsius CHRISTI cohæredes. Hæreditas autem est regnum uitæ æternæ,in quo uidetur deus pater in gloria sua,& CHRISTVS victor in gloria dei patris. Neq; alius potest esse uerus Alchoran intellectus,uti tuipse pura mente cõspicis. Hæc si recte aduertis,uides in CHRISTO non esse nisi unam diuinam hypostasim,in qua radicatur humana natura. Hypostasis uerò diuinæ & immortalis naturæ,humanam in se colligit naturam,ob quam hypostasim CHRISTVS est una diuina persona,licet sit diuinæ pariter & humanæ naturæ. Et de ipso dicuntur cõmunicatione idiomatũ,quæ diuinæ naturæ pariter & humanæ tribuimus. De quo poteris,si uelis,à multis doctis Christianis sufficienter informari.

Christiani omnes Christi cohæredes per ipsum.

DECLARATIO SIMILITVDINIS ADAE ET CHRISTI. Cap. XXI.

ET quia circa modum,quo humana natura diuinæ hypostasi uniatur, plerique non recteimaginati sunt, quoniam illud quod omnem intellectum exuperat,imaginatio non attingit,ideò pauca circa hoc, ne erres sequendo aut Nestorium aut Euticen,aut alium aliquem non sanè intelligentem,scire debes,quod sicut V. Cap. Alchoran scribitur,IESVM,Adæ quodammodo similitudinem gerere,ad bonum intellectum. Hoc sic uerum concipe. Adam à deo creatus ut præesset animalibus,rex & Messias animaliũ fuit. In eo enim altior hypostasis quàm in brutis,scilicet naturæ intellectualis fuit,in se brutalem animalitatem colligens & uniens. Ob quam etiam hypostasim naturæ intellectualis,una fuit persona licet intellectualis pariter & brutalis naturæ. Et quoniam omne perfectionis ordine,natura est prius,deus omnia antecedit non tempore,cum non sit in tempore, sed natura,quia perfectior. Ita Deus, antiquior intelligentia. Intelligentia,antiquior sensibilitate seu brutalitate. Sensibilitas antiquior uegetabilitate. Dico antiquior, non tempore,sed ordine & dignitate atq; perfectione. Eo dicendi modo intellectualis natura in Adam antiquior sensibili,in se uniuit sensibilem naturã. Et factus est rex omnium uita sensibili uiuentiũ,quia ipsam sensibilem uitam in unionem antiquioris intellectualis uitæ assumpsit,& mouit corpus uiuens uita sensibili,ad actus uitæ intellectualis. Sic CHRISTVS quodammodo in similitudine tali concipi potest,esse Messias & rex omnium uiuentium uita intellectuali. Quia diuina uita antiquior intellectuali, in se uniuit uitam intellectualem hominis, & mouit illam humanam intellectualem naturam ad operationes diuinas. Dicitur autem, quodammodo esse similem CHRISTVM Adæ, non totaliter. Nam uita intellectiua in Adam, non solum in se uniuit uitam sensibilem, sed quia inter ipsam intellectiuam & sensibilem quædam potuit esse proportio, cum quælibet sit finita & creata, hinc uita intellectiua in unione prædicta facta est forma,formans sibi unitam sensibilem uitam. Diuina autẽ uita in CHRISTO,licet in se hypostatice uniret uitam intellectiuam humanam, non tamen formaliter: cum inter diuinam uitam,cuius magnitudinis non est finis,& intellectiuam finitam non possit cadere proportio, quæ est necessaria inter formam & id quod format. Cum tamen hypostasis sit infinitæ uirtutis,naturam in se attractam nunquàm deserit,sicut uirtus magnetis in suam hypostasim ferrum attractum nunquàm deserit,& per medium attracti ferri aliud ferrum attrahit:

Similitudo Christi & Adæ.

Christus quatenus Adæ similis.

trahit: & hoc faceret in infinitum, si uirtus esset infinita. Non tamen fit uirtus illa magnetis forma ferri, neq; transit in ferrum ut fiat ferrum. Neq; componitur cũ ferro ut fiat unum tertium ex ipsis compositum, sed remanentibus naturis incõfusis, ita ferrum hypostasi uirtutis magnetis adhæret, quod ipsam non deserit, siue sursum, siue deorsum, siue lateraliter moueatur. His ænigmatibus quamuis remotis, CHRISTVM aliquantulum appræhende. Adhuc sicut Adam terrenus in se complicuit omnem hominem qui uenturus erat in hoc regnũ & hunc mundum sensibilem, ita quod complicite omnes homines in ipso erant, & ab ipso receperunt ut huius mundi homines esse possent, ita in CHRISTO, secundo scilicet Adam cœlesti, complicite sunt omnes prædestinati ad uitam immortalem alterius mundi & regni cœlorum, à quo necessariò omnia recipiunt, ut illius incorruptibilis cœlestis regni ciues & domestici esse possint. Quæ clarissime & apertissime sic esse reperies, si deus dignabitur tibi oculos aperire, ut legas & intelligas sacratissimum euangelium. Quod tibi cõcedat Deus pius & misericors, semper benedictus: Amen. FINIS.

Christus secundus Adam.

BARTHOLOMAEVS PICENVS DE MONTEARDVO, Ferdinando Regi Aragoniæ & utriusq; Siciliæ S. P. D.

CVm Demetrius Cydonius, uir utriusq; linguæ peritißimus, è latino in græcum, opus Richardi fratris ordinis Prædicatorum transtulisset, non ab re mihi uisum est Sereniß. atque catholice rex, illud rursus è græco in latinum conuertere. Non quod apud Latinos huiusmodi opus extare non existimem, sed cum uidissem Demetrium Cydonium opusculum illud è Latino in Græcum elegantiori stilo transtulisse, idcirco pro uiribus conatus sum libellum illum iterum ea dicendi elegantia quoquo modo in nostram linguam transferre, & eum in nitidiorem cultum, candidioremq; stylũ pro uiribus redigere, & tibi serenißime atq; catholice rex, illum dedicare debere. Qui solus inter Christianorum reges hac nostra tempestate Mahometanam sectam maximis cladibus affecisti. Nam non minimam laudẽ tibi comparasti, cum Beticam prouinciam, quæ per octingentos annos Mahometanam fidem coluerat, in Christianorum potestatem redegisti, & nunc uniuersam Aphricam capere intendas: quam facile assequi poteris, cum gentes illæ hoc tempore imbelles sint, quoniam cum Christianis diu pugnare non consueuere. Difficilius enim tibi fuit Beticam prouinciam expugnare, quàm totam Aphricam in potestatem tuã asserere. Erant enim in Betica milites illi strenuißimi, cum Hispano milite bellari semper assueti. At hi contrà homines ignaui, uentri & ocio dediti, cum Christiano nomine iamdiu præliari desueti. Nec sunt in bello exercitati, quales olim duce Hannibale Hispaniam & Italiam occuparunt. Nec eam copiam armorum habent, quam Hispanus miles, in bello strenuißimus & exercitatißimus, habere dicitur. Nec ibi magnæ desunt opes, quibus militum animi spe prædæ maximæ accenduntur. Omnia tibi prospere succedent, si reliquias incœpti belli prosequaris. Nec est quod uereare, bellum in Hispania tibi ab aliquibus moueri, præsertim hoc tempore, nouo tibi ob affinitatem cum Christianißimo Francorum rege fœdere inito. Prosequere igitur inchoatum bellum, & omnes uires tuas in Aphricam transfer. Quam facile Deo duce subiugabis, & ea quidem subacta, & in Christianorum potestatem redacta, facile deinde Hierosolymam recuperabis, quæ tam ampla, tam fertilis, tam sancta terra Sultano Babylonis hoc tempore paret. Qui autem nunc eam patriam tutantur, serui sunt uenales, ex diuersis prouincijs empti, & hi quidem ad summam uiginti milium non ascendunt. Qui cum coacti essent à Christiana religione discedere, Mahometanam nunc sectam sequuntur. Reliqui uero Sarraceni qui eis subijciuntur, quàm molles sint & effœminati, ex hoc coniectare possumus, quod his nunquàm licet arma tractare, nec equum ascendere, nec uirile quicquàm facere, sed uel agriculturam, uel mercaturam, uel alia huiusmodi uilia exercent. Quod cum ita sit, nemini dubium est quin facillime ex ea expeditione uictoriam cum maximo triumpho sis reportaturus, & ciuitatem sanctam Hierosolymam, in qua Saluator noster dominus IESVS CHRISTVS euangelium prædicauit, et nouum testamentum nobis constituit, ab immanißima Mahometanorum superstitione liberabis. Quæ quàm uana sit, quàm friuola, quàm nullius momenti, in præsentiarum nihil attinet dicere: quoniam eam tunc primum intelliges, cum hanc Richardi fratris Confutationem diligenter lectitaueris. Vale.

RICHAR-

ΡΙΚΑΡΔΟΥ ΤΟΥ ΤΩΙ ΤΑΓΜΑΤΙ ΤΩΝ ΓΑΡΑ

λατίνοις καλουμένων ἀδελφῶν πρεδικατόρων κατηγγελμένα, ἀναστιδυὴ τῆς παρὰ τοῦ καταραστοῦ μαχομένη τοῖς σαρρακηνοῖς τεθείσης νομοθεσίας, μετενεχθεῖσα ἐκ τῆς ἰταλῆς διαλέκτου εἰς τὴν ἑλλάδα, διά τινος δημητρίου.

RICHARDI EX ORDINE FRATRVM, QVI

apud latinos Prædicatores appellantur, Confutatio legis latæ Saracenis à maledicto Mahometo, translata ex Romana lingua in Græcam, per Demetrium Cydonium: deinde per Bartholomæum Picenum de Montearduo rursus è Græco in Latinum conuersa.

Nicol. à Cusa Ricoldum nominat. Meminit illius et Volaterranus.

Psal. 118.

QVOT sunt dies ſerui tui? Quãdo facies mihi de perſequentibus me iudicium? Narrauerũt mihi iniqui fabulationes: ſed non ſic lex tua Domine. Omnia mandata tua ueritas: Iniuſtè perſequuti ſunt me. Hęc uerba militantis ſunt eccleſiæ, flentis & gementis, diuerſis ſe grauatã eſſe miſeriis: quib. liberari diuino confiſa eſt auxilio. Sed etſi innumerabiles paſſa eſt eccleſia paſsiones & triſticias, omnes tamẽ uniuerſaliter has in tres referendum eſt. Primum quidem manifeſte ſuſtinuit rabiẽ perſecutionis, illatam ei ab impijs tyrannis. Hoc autẽ maxime ſic accidit, à quo paſſus eſt Chriſtus, uſq; ad tẽpora Conſtantini, in annis uidelicet trecentis & decem: quando Romani, qui monarchiam tenebant, & aliorum infinitus catalogus, ubiq; in uniuerſo orbe terrarũ innumerabiles ſanctos dei martyres interemerũt. Pro quo tempore compatiẽs Dauid eccleſiæ, dicit: Quot ſunt dies ſerui tui? Quando facies mihi de perſequentibus me iudicium? Sed ad deum ſanctorum ſanguis cum clamaret, & miraculis ipſi ſplenderent, repẽte facta eſt mutatio dexteræ altiſſimi: & qui prius Chriſtianorum perſecutores erãt, eccleſias ædificauerunt, ducesq; belli contra impios facti ſunt. Sed ſtatim ſecunda perſecutio hæreticorũ inſurrexit. Repẽte enim apparuit cruẽtus draco, fremẽs ex ſquama, & ſibilans diuerſas hęreſes, Arrij uidelicet, & Sabellij, Macedonijq; & aliorum hęreticorum. Propter quod maxime tempus dixit Dauid: Narrauerunt

Tres perſecutiones eccleſiæ.

I. *Per tyrannos.*

Psal. 26.

II. *Per hæreticos.*

ὅσαι εἰσὶν αἱ ἡμέραι τοῦ δούλου σου; πότε ποιήσεις μοι ἐκ τῶν καταδιωκόντων με κρίσιν; διηγήσαντό μοι παράνομοι ἀδολεσχίας, ἀλλ' οὐχ ὡς ὁ νόμος σου κύριε. πᾶσαι αἱ ἐντολαί σου ἀλήθεια. ἀδίκως κατεδίωξάν με. ὅτοι οἱ λόγοι τῆς στρατευομένης εἰσὶν ἐκκλησίας, ὠγνθόσης τε καὶ σφόδρα, τῷ διαφόρῳ βαρυθῆναι ταλαιπωρίας, ὧν ἐυδωθῆναι τῇ θείᾳ ἐποιθε συμμαχίᾳ. ἀλλ' εἰκὴ ἀναρίθμητα πέπονθεν ἡ ἐκκλησία πάθη καὶ λύπας, πάσας μέντοι καθόλου τὰς εἰς δύο εἶναι ἀναγαγεῖν. πρῶτον μὲν γὰρ φανερῶς ὑπέστη τὴν λύσσαν τοῦ διωγμοῦ, τὸν ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν τυράννων ἐπενεχθεῖσαν αὐτῇ. ὅπερ δὲ μάλιστα ταύτῃ συμβέβηκεν, ἀφ' οὗ πέπονθεν ὁ χριστός, μέχρι τῶν τοῦ Κωνσταντίνου καιρῶν, ὡς ἔτεσι δηλονότι τριακοσίοις καὶ δέκα, ὅτε οἱ κατέχοντες τὴν τοῦ κόσμου μοναρχίαν ῥωμαῖοι, καὶ τῶν ἄλλων ἀσεβῶν ὁ καταλογος παντάχοῦ τῆς οἰκουμένης ἀναριθμήτους τῶν ἁγίων τοῦ θεοῦ μαρτύρων ἀπώκτειναν. ὑπὲρ οὗ χρόνου συμπάσχων ὁ δαβὶδ τῇ ἐκκλησίᾳ, φησί· πόσαι εἰσὶν αἱ ἡμέραι τοῦ δούλου σου; πότε ποιήσεις μοι ἐκ τῶν καταδιωκόντων με κρίσιν; ἀλλὰ πῶς τὸν θεὸν τοῦ τῶν ἁγίων αἵματος κραζόντος, καὶ τῶν θαυμάτων λαμπόντων, ἄφνω γέγονεν ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ ὑψίστου. καὶ οἱ πρὶν τῶν χριστιανῶν ὄντες διῶκται, τὰς ἐκκλησίας ἱδρύοντο, ἡγεμόνες τε τοῦ κατὰ τῶν ἀσεβῶν πολέμου μετὰ θριάμβων γεγόνασιν. ἀλλ' αὐτίκα ὁ δεύτερος διωγμὸς τῶν αἱρετικῶν ἐπανέστη. αὐτίκα γὰρ ἀνεφάνη ὁ αἱμοβόρος δράκων, φρυαττόμενος ἐκ τοῦ φωλεοῦ, καὶ συρίττων διαφόρους αἱρέσεις, ἀρείου δηλονότι, καὶ σαβελλίου, μακεδονίου τε, καὶ τῶν ἄλλων αἱρετικῶν. διὸ μάλιστα χρόνον ἔλεγεν ὁ δαβὶδ· διηγήσαντό μοι

Psal.118. rũt mihi iniqui fabulationes, sed nõ sic lex tua domine. Sed data est & apposita tũc lux doctrinę ecclesiæ, cũ multi magistri tũc apparerẽt, et diuinã scripturã aperirent: Hilarius hic fuit, Augustinus, Hieronymus, & Gregorius. insurrexeritq; et multitudo sanctorũ patrũ, qui in eremis pfectæ & sincerissimæ uitæ erãt: adeò, ut & per eos draconis os debili & uulgari lino ligatũ sit: & sic diuinarum scripturarũ efficacia os loquentium iniqua obturatũ est. Sed statim posthæc inualuit ecclesijs tertia corruptio, ex falsis fratribus uidelicet periculũ. Vnde & post Gregorij tempora statim tribulatio per corruptos homines intellectum roborauit, in hypocrisi mendaciũ loquentium, & tot mendacia & figmenta renata sunt uitæ, doctrinæ & iustitiæ: ut multi essent, qui descenderent, & adiuuarẽt iniquos & tyrannos (in tantam enim hi fatuitatem & prauitatem prolapsi sunt) è conuerso perfectissimos homines oblactarent, eisq; detraherent. Hæc contra ecclesiam corruptio usq; ad senium & senectutem permanebit: ut nequaquam spes aliqua relicta sit, nisi diuini auxilij, & pro ueritate instantiæ. Vnde & pro temporibus his dicit Dauid: Omnia mandata tua ueritas: Iniuste persecuti sunt me, adiuua me. Quasi dicens: Etsi prostrata est ad tempus ueritas, oportet tamen hanc uelocissime exurgere, & efficaciter cognosci, maximè diuino cooperante auxilio. In hoc igitur tertio conditionis statu, post tẽpora uidelicet beati Gregorij, in temporibus Heraclij, insurrexit ueritati & dei ecclesię homo qdã diabolicus, primogenitus satanæ, in libidinẽ procliuis, & ex fraude machinamentis deditus, nomine Mahometus. Qui consilio & auxilio illius qui mẽdax & mendacij pater est, iniquã & mẽdacij plenã, tanquã ex diuino ore prolatã legem cõposuit: quã quidem legem Alcoranum nominauit, uidelicet diuinorum mãdatorũ collectionẽ. Hic Mahometus supra

III. Per falsos fratres.

A temporibus Gregorij magni ultima persecutio Machumeti & Papæ.

Fides & patientia sanctorum uincet.

Apoc.

Machumet.

Alcoranum.

τό μοι παράνομοι ἀδολεσχίας, ἀλλ' οὐχ ὡς ὁ νόμος σου κύριε. ἀλλ' ἐδόθη καὶ προσετέθη τότε τὸ φῶς τῆς διδασκαλίας τῇ ἐκκλησίᾳ, πολλῶν διδασκάλων ἀναφανέντων, καὶ τὴν θείαν διανοιγόντων γραφήν. ἱλάριος οὗτος ἦν, αὐγουστῖνους, ἱερώνυμος, καὶ γρηγόριος. ἀνέστη τε καὶ πλῆθος ἁγίων πατέρων ἐν ταῖς ἐρήμοις, τελείας καὶ ἁπλουστάτης ὄντων ζωῆς. ἵνα καὶ δι' αὐτῶν τὸ τοῦ δράκοντος στόμα ἀσθενεῖ καὶ ἰδιωτικῷ λίνῳ δεσμοῖτο. καὶ οὕτω τῶν θείων γραφῶν δραστηρίῳ τὸ στόμα τῶν τὰ ἄνομα λαλούντων περίμωται. ἀλλ' εὐθὺς μετὰ ταῦτα ἐπεφύη ταῖς ἐκκλησίαις ἡ τρίτη φθορὰ, ὁ ἐκ τῶν ψευδαδέλφων δηλαδὴ κίνδυνος. ὅθεν καὶ μετὰ τοὺς τοῦ μακαρίου γρηγορίου χρόνους, εὐθὺς ἡ θλίψις κατίσχυσε δι' ἀνθρώπων κατεφθαρμένων τὸν νοῦν, ἐν ὑποκρίσει λαλούντων ψεῦδος. καὶ τοσαῦτα ψεύδη καὶ πλάσματα ἀνεφύη βίου, διδασκαλίας τε καὶ δικαιοσύνης, ὥστε πολλοὺς εἶναι τοὺς συναγορεύοντας καὶ συναγονιζομένους τοῖς πονηροῖς καὶ τυράννοις, κἂν εἰς ὅσον οὗτοι σκαιότητος καὶ πονηρίας ἐλάσωσι· καὶ τοὐναντίον, καὶ τῶν τελειοτάτων τοὺς καθηλακτοῦντας καὶ διασύροντας. αὕτη δὲ ἡ κατὰ τῆς ἐκκλησίας φθορὰ, ἕως γήρας καὶ πρεσβείου διαμενεῖ, ὥστε μηδαμόθεν ὑπάρχειν ἐλπίδα, πλὴν θείας βοηθείας, καὶ τῆς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἐνστάσεως. ὅθεν καὶ ὑπὲρ τῶν καιρῶν τούτων φησὶ, πᾶσαι αἱ ἐντολαί σου ἀλήθεια. ἀδίκως κατεδίωξάν με. βοήθησόν μοι. μονονουχὶ λέγων, εἰ καὶ καὶ πρὸς καιρὸν τεταπείνωται ἡ ἀλήθεια, δεῖ μέντοι ταύτην τάχιστα ἀναστῆναι, καὶ παρρησίᾳ γνωσθῆναι, μάλιστα τῆς θείας συνεργούσης ῥοπῆς. ἐν ταύτῃ τοίνυν τῇ τρίτῃ καταστάσει, μετὰ τοὺς χρόνους δηλονότι τοῦ μακαρίου γρηγορίου, ὑπὲρ τῶν καιρῶν Ἡρακλείου, ἐπανέστη τῇ ἀληθείᾳ καὶ τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ, ἄνθρωπός τις διάβολος, προτότοκος μὲν τοῦ σατανᾶ, ἀσελγὴς δὲ, καὶ ταῖς ἐκ τῆς σκηνῆς τέχναις ἐκδεδομένος, ὀνόματι μαχούμετ, ὃς τῇ βουλῇ καὶ τῇ συμμαχίᾳ ἐκείνου, ὃς ψεύστης τε ἐστὶ, καὶ τοῦ ψεύδους πατὴρ, ἀνόσιον καὶ ψεύδοις γέμοντα, ὡς ἂν ἐκ τοῦ θείου στόματος ὑπηγορευμένον συνέθηκε νόμον. ὃν δὴ καὶ νόμον, ἀλκοράνον ὠνόμασεν, δηλαδὴ τῶν θείων προσαγμάτων ἀναγωγήν. οὗτος ὁ μωαμεθ, ὑπὲρ

ὥσπερ πάντας τοὺς γεγονότας ἢ ἐσομένους, τὴν τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν ἐδίωξεν. ὁ γὰρ ἑνί γε μόνῳ τρόπῳ προσέβαλεν, ἀλλὰ τρισὶ τοῖς γενικωτάτοις. νῦν μὲν ἁπλῇ τυραννεῖ τυραννίδι, νῦν δὲ διὰ τῆς ἐν τοῖς νόμοις ἀπάτης. νῦν δὲ δι' ὑποκρίσεως, ἀνατρέπων τοὺς ἁπλουστέρους. ὥς τ' ἤδη τὸ ἥμισυ τῆς οἰκουμένης ὑποπεσεῖν τῇ ἀπάτῃ, συγχωρήσει θεοῦ, ὃς ὅτι φοβερός ἐν πᾶσι βουλαῖς ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων.

Ἐγὼ οὖν, ὁ ἐν τῇ τάξει τῶν προδικαιόρων ἐλάχιστος, τοσαύτης συμφορᾶς σωαλγῶν τοῖς ἠπατημένοις, διελογισάμην τὰς ὁδούς μου, καὶ ἐπέστρεψα τοὺς πόδας μου εἰς τὰ μαρτύρια τοῦ θεοῦ. ὅθεν πελάγη διαπεράσας πολλὰ, καὶ ἐρήμους, καὶ τὴν πολυώνυμον τῶν σαρρακηνῶν πόλιν τὴν Βαβυλῶνα καταλαβών, ἔνθα τὰ μέγιστα καὶ καθολικώτατα τῶν παρὰ αὐτοῖς μαθημάτων εἰσίν, αὐτόθι τε τὰ γράμματα καὶ τὴν ἀραβικὴν διάλεκτον ὁμοίως μαθών, ἀκριβέστατά τε τὸν τούτων νόμον ἀναλεξάμενος, καθ' αὑτόν τε καὶ συνεχῶς μετὰ τῶν παρ' αὐτοῖς διδασκάλων διαλεγόμενος, μᾶλλον καὶ μᾶλλον διὰ τῆς πείρας κατέλαβον τὸ τοῦ προειρημένου νόμου διάστροφον. καὶ δὴ καὶ εἰς τὴν τῶν λατίνων διάλεκτον μεταφέρειν ἐπεχείρουν, πολλοὺς εὗρον μύθους τε ἅμα καὶ ψεύδη καὶ βλασφημίας, καὶ συνεχῆ διὰ πάντων φλυαρίαν τε καὶ παλιλογίαν, ὥς τ' ἀηδίας με πλησθῆναι, καὶ θαυμάσαντα χράψαι τινὰς ἐπιστολὰς πρὸς τῶν τοσούτων βλασφημιῶν, πρὸς τὴν θεομισουμένην ἐκκλησίαν, ὡς περ ἐκείνην μεμφόμενον ἐν πικρίᾳ ψυχῆς. νῦν δ' ἔστι μοι σκοπὸς, τὴν ἄκραν ἀλήθειαν θαρρήσαντι, τὰ κεφαλαιωδέστερά τε καὶ ἀρχικώτερα ψεύδη τοῦ παρανόμου νόμου τούτου διελέγξαι, καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν ἀδελφῶν παρασχεῖν ἀφορμὴν, δι' ἧς ἂν ῥᾷον ἀναπαλέσασθαι πρὸς τὸν θεὸν δυνηθεῖεν, τοὺς τῆς ἀσεβείας ταύτης αἱρεσιώτας. ὡσαὶ δὲ τοῦτο μετὰ τάξεως γένοιτο, εἰς ὡρισμένα κεφάλαια δεῖν ἔγνων τὴν ὅλην διελεῖν πραγματείαν.

Τὸ πρῶτον κεφάλαιον περιέχει τὰς ἀρχικωτέρας τοῦ νόμου τούτου αἱρέσεις.

Δεύτερον, τίνι τρόπῳ δεῖ τοὺς συγγενέσθαι.

Τεῖτον,

supra omnes qui fuerũt, uel futuri sunt, ecclesiã Dei persecutus est. Non enim uno solum modo ecclesiã percussit, sed tribus generalissimis: nunc quidem sæua tyrannide, nunc autem per decepti onem in legibus, nunc uero per hypocrisim simpliciores subuertens: ut iam magnam partem orbis terrarum deceptioni suæ subiecerit, ex Dei permissio ne, qui est terribilis in consilijs supra filios hominũ. Ego igitur in ordine Prędicatorum minimus, tantam calamitatem deceptis compatiens, consideraui uias meas, & pedes meos in testimonia Dei conuerti. Vnde cum transiuissem multa maria, & loca deserta, & inclytã Saracenorum urbem Babylona deprę hendẽs, ubi maxima & uniuersalia studia apud eos existunt: illicq; literas & Arabicam linguam similiter discens, diligentissimeq; & continue cum magistris apud eos disputans, magis magisq; depræhendi prædictæ legis perUersionem. Etiam hanc in Latinam linguam transferre incipiens, tot inueni fabulas, simul & mendacia, & blasphemias, & continuam per omnia fabulationem, ut tristicia plenus essem. Decreuiq; idcirco scribere quasdam epistolas de tantis blasphemijs, ad triumphantem ecclesiam: conquestusq; sum tanquam illa in amaritudine animæ. Nũc autem est mihi intentio, summa uerita te confidenti, capita & principalia mẽdacia iniquæ legis huius ostendere, & alijs fratribus causam exhibere, propter quam facilius ad Deum reuocare possent huius impietatis hæreticos. Vt autem hoc cum ordine fiat, in determinata capita oportere cognoui totum tractatum diuidere.

Babylon Aeg. quæ Baldach.

Richardus Alcoranum cœperat Latinum facere.

Finis huius scripti, sanè pius.

OPERIS DIGESTIO IN CAPITA XVII.

Primum caput continet principales huius legis errores.

Secundum, quis modus cum eis seruandus est.

Tertium, quod lex hæc non est lex Dei, propterea quod neq; uetus, neque nouum testamentum hanc testantur: et quod necesse est Saracenis, parêre dictis ueteris testamenti & euangelij.

Quartum, quod neq; in stylo, neq; in modo cum alijs conuenit.

Quintum, quod non conuenit secũdum sententias cum aliquo altero.

Sextum, quod in multis sibijpsi contradicit.

Septimum, quod nullo miraculo cõfirmatur.

Octauum, quod non est secundum rationem.

Nonum, quod manifesta continet mendacia.

Decimum, quod uiolenta.

Vndecimum, quod inordinata.

Duodecimum, quod iniqua.

Tertiumdecimum, de Alcorani institutione, & quis fuit huius legis opifex & inuentor.

Quartumdecimum, de fictione improbatissimæ uisionis.

Quintumdecimum, de quibusdam sex quæsitis in Alcorano communibus, & de Christi ad Mahometum excellentia.

Sextumdecimum, de euangelij ad Alcoranum excellentia.

Decimumseptimum, de Saracenorũ responsione ad prædicta.

DE PRINCIPALIBVS HVius legis erroribus. Caput I.

Hac ratione utitur & Cluniacensis Abbas.

PRimum igitur decet scire principales errores, quos Saracenorum lex ponit, secundum quos maxime diuinæ legi aduersatur. Notandum igitur, quod omne antiquorum cœnum, quod diabolus in alijs sparsim dissemināuit, in Mahometum comprehensim euanuit. Hic enim cum Sabellio negat omnino trinitatem: Dualitatem autem quandam ponit in diuinis, quæ nihil honestum & diuinis simile in se ipsa

Τείτον, ὅτι ὁ νόμος ὅτος, ὃν ἔστι νόμος θεοῦ· διὸ τὸ μήτε τῇ παλαιᾷ, μήτε τῇ νέᾳ διαθήκῃ, τοῦτο συμμαρτυρεῖν, καὶ ὅτι τοῖς σαρακηνοῖς πᾶσα ἀνάγκη πείθεσθαι τοῖς τῆ παλαιᾶς διαθήκης, καὶ τοῖς τοῦ εὐαγγελίου ῥήτοῖς.

Τέταρτον, ὅτι μὴ ἔχει φράσιν καὶ ἦθος τοῖς ἄλλοις συμβαίνοντα.

Πέμπτον, ὅτι μὴ συμφωνεῖ κατὰ διάνοιαν ἑτέρῳ τινί.

Ἕκτον, ὅτι ἐν πολλοῖς ἑαυτῷ ἀντιλέγει.

Ἕβδομον, ὅτι μηδενὶ δαίμονι βεβαιοῦται.

Ογδοον, ὅτι μὴ ἔστι κατὰ λόγον.

Ἔνατον, ὅτι ὁμολογούμενα προδιέχει ψεύδη.

Δέκατον, ὅτι βίαιος καὶ πρὸς τὴν εἰς αὐτὸν ἐρχομένην.

Ἑνδέκατον, ὅτι ἄτακτος.

Δωδέκατον, ὅτι πονηρός.

Τεισκαιδέκατον, περὶ τῆς ἀληθοῦς συγγραφῆς. καὶ τίς ὅτι τοῦ νόμου τούτου δημιουργὸς καὶ εὑρετής.

Τεσσαρεσκαιδέκατον, περὶ τοῦ πεπλάσθαι τὴν ἀσεξοπάτου θεωρίαν.

Πεντεκαιδέκατον, περί τινων ἐκζητημάτων ὧν ἔχει ἡ ἀληθοῦς κοινῶν. καὶ περὶ τῆς τοῦ χριστοῦ πρὸς τὸν μαχούμετ ὑπεροχῆς.

Ἑπτακαιδέκατον, περὶ τῶν σαρακηνῶν ἀπολογίας, πρὸς τὰ προειρημένα.

ΠΡῶτον τοίνυν προσήκει μαθεῖν τὰς ἀρχαιοτέρας αἱρέσεις, ἃς ὁ τῶν σαρακηνῶν πίθησι νόμος, καθὰς μάλιστα τῇ θείῳ νόμῳ ἐναντιοῦται. Ἰστέον τοίνυν, ὅτι πάντα τὸν τῶν ἀρχαίων αἱρετικῶν βόρβορον, ὃν ὁ διάβολος ἐν τοῖς ἄλλοις διεσπαρμένως κατέπαιρεν, εἰς τὸν μαχούμετ ἀθρόον κατέμεσεν. οὕτω γὰρ μετὰ μὲν τοῦ σαβελλείου, ἀρνεῖται παντελῶς τὴν τριάδα· ἀνάδα δέ τινα τίθησιν ἐν τοῖς θείοις, μικρὸν μὲν σεμνὸν καὶ τοῖς θείοις ἀναλογον ἐκφαίνειν ἐν

ἐν ἑαυτῇ δυναμένην, πάσης δὲ ἑτερότητος οὖσαν ἀρχήν. ὑποτίθησι γὰρ αὐτήν τε τὴν θείαν οὐσίαν, καὶ τὴν ταύτης ψυχήν. ὅθεν εἰς τὸ ἀλκοράνον πληθυντικῶς εἰσάγει διαλεγόμενον τὸν θεόν, ὡς δοκεῖν αὐτὴν τὴν τοῦ θεοῦ ψυχήν, καὶ αὐτὸν τὸν χριστὸν ἄλλης παρὰ τὸν θεὸν ὑπάρχειν οὐσίας, καὶ ἐλάττονος τοῦ θεοῦ καὶ ὑποτεταγμένης αὐτῷ· συμφερόμενος ἐν τούτοις ἀρείῳ καὶ εὐνομίῳ, ὑποτιθεῖσι τὸν χριστὸν, ψιλὸν εἶναι κτίσμα, πάντων μέν τοι τῶν ἄλλων ὑπερέχον. αὕτη δὲ ἡ δόξα ἐκ τῶν πλατωνικῶν ὡρμῆσθαι δοκεῖ, ὑποτιθεμένων τὸν ἄκρον θεὸν, πατέρα πάντων, καὶ δημιουργὸν, ἐξ οὗ τινὰ νοῦν ἔλεγον πρῶτον ἀπῤῥυῆναι, ἐν ᾧ πάντας εἶναι τοὺς λόγους τῶν ὄντων, καὶ ὑψηλότερον πάντων, ὃν καὶ πατρικὸν νοῦν προσηγόρευον· καὶ μετὰ τοῦτον εἶναι τὴν τοῦ κόσμου ψυχήν. ἐφεξῆς δὲ, τὰ λοιπὰ κτίσματα. τὰ τοίνυν ἐν ταῖς γραφαῖς περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ λεγόμενα, ταῦτ' ἐπ' ἐκεῖνον τὸν νοῦν ἀνῆγον ἐκεῖνοι. μάλιστα, τῷ καὶ τὴν θείαν γραφὴν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, θεοῦ σοφίαν, καὶ θεοῦ λόγον καλεῖν. ἡ δόξη καὶ ἡ τοῦ ἀβινσένα συνᾴδει, ὃς ὑπὲρ τὴν τοῦ πρώτου οὐρανοῦ ψυχὴν, τὴν πρώτην νόησιν ὑποτίθησι, κινοῦσαν τὸν πρῶτον οὐρανόν, ἧς ἐπέκεινα ἐν τῷ ἄκρῳ τὸν θεὸν καθιδρύει. οὕτω τοίνυν οἱ ἀριανοὶ ἐνόμισαν περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ὡς εἴη κτίσμα ὑπερέχον πάντων τῶν ἄλλων κτισμάτων· οὗ μεσιτεύοντος, πάντα τὸν θεὸν δεδημιουργηκέναι. ὅθεν καὶ ὁ μωάμεθ ὑποτίθησι τὸν χριστὸν, ἁγιώτατον καὶ ἐναρετώτατον ἄνθρωπον, ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. διαῤῥήδην δέ τι ἐν αὐτῷ φησὶν εἶναι καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον. ὀνομάζει γὰρ αὐτὸν λόγον θεοῦ, καὶ πνεῦμα θεοῦ, καὶ ψυχὴν τοῦ θεοῦ. τὸ δὲ θεὸν κατ' ἀλήθειαν λέγεσθαι, παντάπασι γελοῖον ἡγεῖται. καὶ πρὸς τὴν ἀπόδειξιν τούτου, δυσὶ μάλιστα χρῆται. ἑνὶ μὲν, τῷ μὴ δ' αὐτὸν τὸν χριστὸν, μηδέ πώποτε περὶ ἑαυτοῦ τοῦτο διϊσχυρίσασθαι ἢ εἰπεῖν. ἑτέρῳ δὲ, καὶ τοὐναντίον εἰπεῖν. ὅθεν φησὶν, ὡς οἱ χριστιανοὶ φασὶ τὸν χριστὸν εἶναι θεόν. καί τοι τοῖς ἰουδαίοις εἰπόντος αὐτοῦ τοῦ χριστοῦ, προσκυνεῖτε τὸν θεόν μου καὶ θεὸν ὑμῶν, τὸν κύριόν μου καὶ κύριον ὑμῶν. ταύτα δὲ μακρότερον ἐξεθέμην, ἵνα πάντες γνοῖεν, ὡς οὗ τινος τῆς ἀρχὴν

ipsa potest demõstrare, cum totius alteritatis principiũ sit. Supponit, enim diuinã essentiã, & huius animã. Vnde in Alcorano inducit Deũ pluraliter loquẽtem: ut uideatur ipsa anima Dei, et ipse Christus alterius præter Deũ esse essentiæ, & minoris Deo, & ei subditæ: cõueniens in his cũ Arrio & Eunomio, supponit Christũ excelsam esse creaturã, omnes tamẽ alias creaturas excedentẽ. Hęc aũt opinio ex Platonicis mota esse uidetur: qui supponunt summũ Deũ patrẽ omnium & creatorẽ, ex quo quãdã mentẽ dicebãt primũ defluxisse, in qua quidẽ sunt oẽs rationes entiũ, & omnibus excelsior est: quẽ & paternam mentẽ appellabãt. post hunc esse mũdi animã dicebant: deinceps aũt reliquæ sunt creaturæ. Quæ igitur de filio Dei in scripturis dicũtur, hæc ad illã mentẽ illi referebãt: maxime aũt, quod & diuina scriptura filiũ Dei sapientiã & Dei uerbũ appellat. Cũ qua opinione & ea quæ est Auicẽnę cõuenit, qui supra primũ cœlũ primã intelligentiã supponit, quæ primũ cœlũ mouet, ultra quam in summo Deũ firmari dicit. Sic igitur Arriani existimauerũt de filio Dei, quod esset creatura, quę oẽs alias creaturas excedit: q̃ mediante omnia Deus creauit. Vnde & Mahometus supponit Christũ sanctissimũ, & hominẽ uirtute prędituũ supra oẽs alios. Palàm aũt qd in eo dicit esse supra hominẽ. appellat em̃ eũ uerbũ Dei, et spiritũ Dei, et animã Dei: Deũ aũt secundũ ueritatẽ dici, omnino ridiculũ putat. Et ad demonstrationem huius, duobus maxime utitur: uno quidẽ, quod nunq̃ ipse Christus de seipso hoc asseruit, uel dixit: altero autẽ, quia ipse contrariũ dixisse uidetur. Vnde dicit Mahometus, quod Christiani dicũt Christũ esse Deum. etenim Iudæis ipse Christus dixit: Adorate Deũ meum, et Deũ uestrũ, dominũ meũ, et dominum uestrũ. Hæc aũt longius exposui, ut oẽs cognoscãt, quod illud quod in princi-

Opinio Platonicorum de Deo.

1. Corin. 1.

Ioan. 1.

Opinio Auicennæ de Deo.

Opinio Arrianorum.

Ioh. 20.

pio in mundo per Arrium seductor diabolus nõ potuit perficere, hoc post hæc marcescẽte quidem in ecclesia zelo, malicia aũt crescẽte per Mahometum adimpleuit, & tandem per antichristi nequitiã roborabit. Qui persuadebit mundo, quod neq; uerus Deus, neq; Dei filius est Christus, & neq; homo bonus.

Antichristi dogma de Christo.

Principalis igitur intentio Mahometi, est, persuadere, Christũ neq; deum, neq; filium esse Dei, sed sanctum quendã & sapientem hominẽ, et prophetam maximum, absq; patre ex uirgine genitum.

Scopus doctrinæ Machumeticæ.

In quibus cum Carpocrate hæretico cõuenit. Itẽ affirmat, impossibile esse Deũ habere filium, propterea quod uxorem nõ habet. Cum eodem rursus hæretico etiam in hoc cõuenit. Additque, quod si Deus haberet filium, in periculo iam omnis res esset, tanquam futurum schisma esset inter eos ex necessitate. In quibus cum Iudæis & Cerdonio hæretico conuenit. Subiungitq;, neque à Iudæis Christum fuisse interemptum, neq; crucifixum, sed alium quendam illi similem. In quibus cum Manichæis, † conuenit. Additq;, & Deum ad se ipsum accersisse, & rursus eum in fine mundi appariturum, & interempturum Antichristum. Post hæc autem faciet Deus Christum mori. Qui autem passionem Christi negat, negat omnia ecclesiæ mysteria, quæ à diuina passione efficaciam habent. In quibus cum Donatistis hæreticis conuenit. Dicit autem & dæmones posse saluari, per Alcoranum & quod multi eorum cum hoc audiuissent, facti sunt Saraceni, sequens in his aliquo modo † Origenem, qui dicit saluandos fore dæmones. Dicitque & ad Deum ascendisse, quando pro eo Gabrielẽ misit Deus, et manũ huic Deũ imposuisse, & tantũ Deo tãgente rigiditatis sensum cepisse in corpore, ut & is usq; ad medullã spinæ dorsi pertrãsiret. In quibus manifestũ est, q̃d cũ Antropomorphitis cõmunicat, q̃ corporalẽ Deũ

† & Iacobitis, &c.

Diaboli seruandi secundũ Machumetem.

Non Origenẽ, sed perfidos hæreticos, abutentes nomine sanctissimi uiri.

χλιὰ ἐν τῷ κόσμῳ διὰ τοῦ ἀρείου πνεύματος λόμενος ὁ διάβολος, οὐχοἷός τε ἐγένετο τελειῶσαι· νῦν μετὰ ταῦτα μαραινόμενος μὲν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ζήλου, ἐπὶ δὲ πονηρίας αὐξανομένης, ἀνεπλήρωσε διὰ τοῦ μωάμεθ. ἀλλ' ὅμως διὰ τοῦ ἀντιχείστου, καὶ εἰς τέλος ἐξοίσει τὴν πονηρίαν. ὃς ἀναπείσει τὸν κόσμον, ὡς οὔτ' ἀληθὴς θεός, οὔτε θεοῦ ὑός ἐστιν ὁ χριστός, ἀλλ' οὐδ' ἄνθρωπος ἀγαθός. ὁ πονηρευόμενος τοίνυν σκοπὸς τοῦ μωάμεθ ἐστί, τὸ πείθειν τὸν χριστὸν μήτε θεὸν, μήτε ὑὸν εἶναι θεοῦ· ἀλλ' ἅγιον τινὰ καὶ σοφὸν ἄνθρωπον, καὶ προφήτην μέγιστον, ἄνευ πατρὸς ἐκ παρθένου γεγεννημένον· ἐν οἷς καρποκράτει τῷ αἱρετικῷ συμφωνεῖ. Επὶ δ' ἰσχυρίζεται, ἀδύνατον εἶναι τὸν θεὸν ἔχειν υἱόν, διὰ τὸ μηδὲ γυναῖκα ἔχειν. τῷ αὐτῷ δὲ πάλιν αἱρετικῷ καὶ τούτῳ σωάδων· προστίθησι δὲ, ὡς εἴπερ ὁ θεὸς εἶχεν υἱόν, ἐν κινδύνῳ ἂν εἶναι τὸ πᾶν, ὡς ἐσομένου καὶ σχίσματος ἐν αὐτοῖς ἐξ ἀνάγκης. ἐν οἷς ἰουδαίοις καὶ κέρδωνι συμφωνεῖ τῷ αἱρετικῷ. διατείνεται δὲ, μὴ δι' ὑπὸ τῶν ἰουδαίων χεισὸν ἀνῃρῆσθαι, μή τε σωρωθῆναι, ἀλλά τινα ἄλλον ἐκείνῳ ὅμοιον· ἐν οἷς συμφέρεται μανιχαίοις. προστίθησί τε καὶ ὅ, τὸν θεὸν εἰς ἑαυτὸν μετακαλέσασθαι τὸν χριστόν. καὶ πάλιν αὐτὸν πρὸς τῷ τέλει τοῦ κόσμου φανήσεσθαι, καὶ θανατώσειν τὸν ἀντίχειστον. μετὰ δὲ ταῦτα ποιήσειν τὸν θεόν, ἀποθανεῖν τὸν χριστόν. ὁ δὲ τὸ παθὸς ἀρνούμενος τοῦ χριστοῦ, ἀρνεῖται πάντα τὰ τῆς ἐκκλησίας μυστήρια, ἐκ τοῦ θείου πάθους τὸ δραστήριον ἔχοντα. ἐν οἷς τοῖς αἱρετικωτάτοις δυναπισαῖς συμφρονεῖ. φησὶ δὲ, καὶ τοὺς δαίμονας σωθῆναι, διὰ τοῦ ἀληθοῦς· ὡς τε καὶ πολλοὺς αὐτῶν τοῦτο ἀκούσαντας, γνέσθαι σαρρακηνούς. ἑτέρως δὲ ἐν τούτοις ἀμηχέτως τῷ ὠριγένει, λέγων σωθήσεσθαι τοὺς δαίμονας. πλανᾶται δὲ, καὶ πρὸς τὸν θεὸν ἀνελθεῖν, ὅτε ὑπὲρ τοῦτον τὸν γαβριὴλ ἀπέστειλεν ὁ θεός, καὶ τῇ χεῖρα τούτῳ τὸν θεὸν ὡσθεῖναι, καὶ τοσαύτης ἀψαμένου τοῦ θεοῦ ψύξεως ἄκοντα λαβεῖν ἐν τῷ σώματι, ὡς τ' αὐτὸν διελθεῖν μέχρι τοῦ τῆς ῥάχεως μυελοῦ. ἐν οἷς δῆλός ἐστι κοινωνῶν τοῖς ἀνθρωπομορφίταις, σωματικὴν φαντασίαν τοῦ

τὸν θεόν. λέγει δὲ καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, κτίσμα· μακεδονίῳ συνᾴδων. ἐν οἷς δὲ φάσκει τοὺς ἀγγέλους δαίμονας γεγονέναι, μὴ βουληθέντας προστάττοντος τοῦ θεοῦ, τὸν ἀδὰμ προσκυνῆσαι, οὐδένα μιμούμενος φαίνεται. ληρεῖ δὲ καὶ τὴν ἐσχάτην τοῦ ἀνθρώπου μακαριότητα, ἐν ἀκολασίᾳ καὶ τρυφῇ λέγων εἶναι, καὶ ἱματίοις πολυτελέσι, καὶ παραδείσοις· ὁμολογῶν ἐν τούτοις κυρίνθῳ τῷ αἱρετικῷ, καί τισιν ἀρχαίοις ἀπίστοις. καὶ τὴν περιτομῆς δὲ δεῖν ἔχεσθαι λέγει, τὰ τοῦ αἱρετικοῦ εὐβίωνος ἐπαινῶν. συγχωρεῖ δὲ καὶ πλῆθος γυναικῶν ἐν τῷ γάμῳ, παλακῶν τε καὶ θεραπαινῶν ὁπόσας ἄν τις ἐν πολέμῳ λαβῶν δύναιτο τρέφειν. καὶ τὰς τῶν ἄλλων δὲ γυναῖκας, ἀδιαφόρως λαμβάνειν· τοῖς αἱρετικοῖς νικολαΐταις, ἐν τούτοις ἑπόμενος. πάντας δὲ δεῖν φησιν ἀναιρεῖσθαι, τοὺς μὴ τῷ τούτου πειθομένους νόμῳ, πλὴν εἰ μὴ φόρους τελοῖεν. δοκεῖ δὲ συγχωρεῖν καὶ τὰ σοδομιτικὰ ἔν τε ἀνδράσι καὶ γυναιξίν, ἐν τῷ περὶ τῆς βοὸς κεφαλαίῳ· εἰ καὶ οἱ τούτων διαδεξάμενοι, ταῦτα σεμνοτέραις τισὶν ἐξηγήσεσι συγκαλύπτουσιν. ὁ δὲ πᾶς τούτου σκοπὸς ἐστὶν, ἀποκόψαι μὲν πᾶν ὅπερ ἂν μέγα καὶ σεμνὸν ἐν τῇ πίστει, καὶ δυσχερείαν ἔχον ἐν τῷ κατορθωθῆναι· συγχωρῆσαι δὲ πᾶν, ἐφ' ὅπερ ἂν ἐπιῤῥεπεῖς ὦσιν, οἱ τοῖς παροῦσι προσηλωμένοι· καὶ μάλιστα τῶν ἄλλων οἱ ἄῤῥαβες, γαστριμαργίαν διηλονότι, ἁρπαγὴν, καὶ ἀκολασίαν. περὶ δὲ τῶν ἀρετῶν, οἷον ταπεινοφροσύνης, μακροθυμίας, εἰρήνης, ἐγκρατείας, ἢ τῆς εἰς τὸν πλήσιον ἀγάπης, ἢ τοῦ ἐσχάτου τέλους, οὐδὲν (ὡς εἰπεῖν) ἀξιόλογον εἶπεν. ὡς ἂν δὲ τὸ περὶ τούτων τῶν αὐτοῦ ψεῦδος μὴ ῥαδίως ἐλέγχοιτο, διά τε τῆς παλαιᾶς ἢ καινῆς διαθήκης, ἢ καὶ δι' ὧν ἔγραψαν οἱ φιλοσοφήσαντες, ἐν οἷς καὶ αὐτοὶ περί τε ἀρετῆς καὶ κακίας καὶ τοῦ ἐσχάτου τέλους διέλαβον, μηδὲν μηδαμῶς πιστὸν εἶναι προσέταξεν, ὅπερ ἂν τῷ παρ' αὐτοῦ τεθέντι νόμῳ ἐναντίον ὑπάρχει. ἀναιρεῖσθαι δὲ καὶ τοὺς ἐναντίον τι τούτῳ λέγειν τολμῶντας. αὐτὸς δὲ τό, τε ψαλτήριον, καὶ τοὺς ἄλλους προφήτας, λίαν ἐγκωμιάζει, καὶ πολλὰ περὶ αὐτοῦ φησὶ τὸν χριστὸν προφητεῦσαι ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, τοῖς ὑοῖς

asseuerant. Dicitq́ & spiritumsanctum creaturam esse, cum Macedonio conueniens. In quibus autem dicit angelos dæmones factos esse, cum noluissent mandante Deo Adam adorare, neminem in hoc imitari uidetur. Nugatur autem, & ultimam hominis beatitudinem, in intemperantia & delicijs dicens esse, & uestibus sumptuosis, & hortis irriguis, conueniens in his cum Cerintho hæretico, & quibusdam antiquis infidelibus. Et circumcisionem oportere tenere dicit, commendans, quæ hæretici Ebionis sunt. Concedit & multitudinem uxorum in nuptijs, pellicũq́ & ancillarum, & quotquot quis in bello capiens posset educare, & aliorum uxores indifferenter capere, hæreticos Nicolaitas in his sequens. Omnes autem dicit oportere interimi, qui huic legi non obtemperant, nisi tributa soluãt. Videturq́ concedere Sodomitica in uiris et mulieribus, in Capitulo de uacca, & si horum successores hic honestioribus expositionibus cooperiant. Huius autem omnis intentio est, resecare, quicquid erat arduum in credẽdo, & difficile in operando. concedere autem omne ad quod procliui erant, quæ præsentibus capiuntur, & maxime aliorũ Arabes, gulã uidelicet, rapinã, & intemperantiã. De uirtutibus autem, sicut humilitate, patientia, pace, continentia, aut in proximum charitate, uel de extremo fine nihil, ut ita dicam, precio dignũ dixit. Vt autem aliquod de his mendacium nõ facile argueretur per uetus uel nouum testamentũ, uel & per ea quę philosophãtes scripserunt, in quibus & ipsi de uirtute & uitio & extremo fine tractauerunt, nihil quicquam fide dignum esse iussit, quod legi ab eo latæ contrarium esset. Interim que mandauit, qui contrarium aliquod huic dicere auderent, grauiori pœna plecti. Ipse autem psalterium & alios prophetas ualde laudauit, & multa de eo dicit Christum uaticinatum esse in euãgelio;

Videntur uiolẽtius uerba Machumetis exposita, zelo quidẽ pro fide Christiana, sed non secundum scientiam.

filijs Israël, cum dixit: Nuncio uobis apostolum Dei, qui uenturus est post me, & nomẽ eius Mahometus. Affirmatq; nomen hoc ab ęterno scriptum esse in throno Dei, in superiori parte, ad dexteram. Ad hæc autem credendum nullum miraculum ostendit, sed nudans ensem dixit, non in uirtute miraculorum, sed armorum à Deo se missum esse. Hi sunt principales errores quos continet Alcoranum, quod est lex Saracenorum. Quę autem in illo mendacia continentur, ferè infinita sunt, de quibus in nono capitulo tractabimus.

Item de iustificatione hominis per Christi fidu ciam, &c.

ἡοῖς ἰσραὴλ εἰρηκότα, εὐαγγελίζομαι ὑμῖν τὸν ἀπόστολον τοῦ θεοῦ, τὸν ἥξοντα μετ' ἐμὲ· καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ μωάμεθ. δ' ἰσχυρίζετο δὲ τοὔνομα αὐτὸ, ἐξαίδιόν γεγράφθαι ἐν τῷ τοῦ θεοῦ θρόνῳ, πρὸς τοῖς δεξιοῖς, ἐν τῷ ἀνωτέρῳ μέρει. πρὸς δὲ τὸ ταῦτα πιστώσασθαι, οὐδ' ἐν παρέδειξε θαῦμα, ἀλλ' ἀπογυμνώσας τὸ ξίφος, ἔφησεν· οὐκ ἐν δυνάμει θαυμάτων, ἀλλ' ἐν ὅπλοις τοῦτο τοῦ θεοῦ ἀπεσταλθαι. ταῦτ' εἰσὶν ἃ ἀρχεῖσθαι δεῖ τῆς αἱρέσεως, ἃς περιέχει τὸ ἀλκοράνιον, ὅπερ ὅστι νόμος τῶν σαρρακηνῶν. τὰ δὲ ἐν ἐκείνῳ πεπλεγμένα ψεύδη, σχεδὸν ἄπειρα ἂν εἴη· πλὴν ἐν τῷ τοῦ ἐνάτῳ κεφαλαίῳ πραγματευσόμεθα.

QVOMODO OPORTET CVM *his uersari. Cap. II.*

ΤΙΝΙ ΤΡΟΠΩ ΔΕΙ ΤΟΥΤΟΙΣ ΣΥΓΓΙΝΕΣΘΑΙ.

Atqui catechesis apostolorum hæc primo tradidit etiam pueris.

SEcundo autem oportet scire, quod ualde curiosi sunt audire aliquid nostræ fidei, & maxime de diuina trinitate & incarnatione, non tamen uolunt his credere, neque possunt hæc intelligere. Et quia superant rationem, et humanum excedunt intellectũ, illa nec credere uolũt, nec intelligere possunt. Dicitur enim in Esaia: Si non credideritis, non intelligetis. Et quoniam contraria sunt Alcorano, quod ipsi constantissime supponunt esse uerbum Dei, & ideo illa non suscipiunt, sed ea derident. Dicitur enim in prouerbijs: Vir insipiens non suscipit uerba sapientiæ, nisi dicas ei quæ sibi placẽt. Vnde nõ oportet his statim à principio diuina proponere, neq; ante porcos margaritas spargere: sed conandum in primis uanam legem eis ostẽdere. Non enim oportet uirtutes inferere, nisi prius passiones radicitus euellãtur. Oportetq; & in omnibus breuem uiam eligere. Facilius autem est illorum fidẽ falsam ostendere, quàm nostram ueram demonstrare. Fides enim cum eorum sit, quæ non aspicimus, donum est Dei. Vnde nostra quidẽ fides ualde secũdum mandata uera existens, non uidetur esse corporalibus. Illorum autem solum apparens, nõ à rebus,

Esa. 6.

Prius refellẽda Machumeti puersa dogmata, quàm Christiana eis proponãtur.

ΔΕΙ δὲ εἰδέναι, ὡς λίαν εἰσὶ πορίβροι, ἀκοῦσαι τὰ τῶν τῆς ἡμετέρας πίστεως· καὶ μάλιστα περί τε θείας τριάδος, καὶ σαρκώσεως. οὐ βούλονται μέν τοι τούτοις πιστεύειν, οὔτε δύνανται ταῦτα νοεῖν, ὡς ἂν τὸν ἡμέτερον ὑπερβαίνοντα λόγον, καὶ νικῶντα τὸν νοῦν. λέγεται γὰρ ἐν τῷ ἡσαΐᾳ· ἐὰν μὴ πιστεύσητε, οὐ μὴ σωθῆτε. καὶ διὰ τὸ ἀγνωσία εἶναι τῆς ἀληθείας, ὅπερ ἀναπόδραστος αὐτοῖς θεία εἶναι λόγια ὑποτίθενται διὸ τὰ θεῖα οὐ παραδέχονται, ἀλλὰ καταγελῶσιν αὐτῶν. λέγεται γάρ ἐν ταῖς παροιμίαις, ἀνὴρ ἄφρων οὐ παραδέχεται λόγους σοφίας, πλὴν εἰ μὴ λέγεις αὐτοῦ τὰ αἱρεσᾶ. ὅθεν οὐ δεῖ τοὺτοις ἀθρόως ἀρχῆς τὰ θεῖα προβάλλειν, μὴ δὲ ἔμπροσθεν τῶν χοίρων σπείρειν τοὺς μαργαρίτας· ἀλλ' ἐπιχειρητέον ἐν πρῶτοις, τὸν νόμον αὐτοῖς μάταιον ὄντα δεικνῦναι. οὐ γὰρ δεῖ τὰς ἀρετὰς ἐγκεντρίζειν, μὴ πρότερον τῶν παθῶν προρρίζων ἀναστωμένων. δεῖ δὲ καὶ ἐν πᾶσι πλὴν ἐπίπονον ὁδὸν αἱρεῖσθαι. χρεὼν δὲ ὅτι πλὴν ἐκείνων πίστιν φαύλην ἀποδεικνύναι, ἥτις ἀληθῆ πλὴν ἡμετέραν ἀποδεικνύναι. ἡ γὰρ πίστις τῶν μὴ βλεπομένων οὖσα, δῆλον ὅτι θεοῦ. ὅθεν ἡ μὲν ἡμετέρα πίστις, σφόδρα κατὰ τὰ πράγματα ἀληθὴς οὖσα, οὐ δοκεῖ τοῖς σωματικωτέροις. ἡ δ' ἐκείνων μόνον δοκοῦσα, οὐκ ἀπὸ

ἀπὸ τῶν πραγμάτων τοιαύτη δοκεῖ. ἀλλ' εἰ καὶ μὴ πρόσεισιν ἀφορίζεις ἀφορίζεικνύσαι τὰ τῆς θείας τριάδος (καὶ τ' ἄλλα ὅσα τῆς πίστεως, οὕτω γὰρ οὔτε πίστις ἦν, οὔτε μισθῶν ἀξία) ἔχομεν μέν τοι τὴν εὐαγγελικὴν αὐθεντίαν, ἣ καὶ τὸ ἀλκοράνον συμμαρτυρεῖ. ἔτι τε καὶ τὰ θαύματα ἐκείνων, μήτε ταῦτα, μήτε γραφικὴν μαρτυρίαν ἐχόντων. εἰ γὰρ καὶ τὸ ἀλκοράνον φησὶ περὶ τοῦ θεοῦ, μὴ λέγετε τρεῖς θεοὺς, καὶ ἀποδίδωσι τὸν λόγον αὐτίκα λέγων, ὡς εἴη μόνος εἷς ὁ θεὸς, ἀλλ' ἡμεῖς οὐ τούτου τοὐναντίον φαμὲν, ἀλλὰ συγκατατιθέμεθα τούτοις, ἐν οἷς φασὶν ἕνα εἶναι θεὸν. ὃν φαμὲν οὐ μόνον ἕνα εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἁπλούστατον. οὔτ' αὐτῷ κοινωνόν τινα διδόαμεν καὶ συμμετόχον, ὥσπερ αὐτοὶ τὴν ψυχὴν, ἢ τὸν λόγον, ἢ τὸ πνεῦμα, ἢ θεῖόν τινα νοῦν, ὡς δοῦλον, ἐκ τῶν ἡμῖν ἀνωτέρω ῥηθέντων. οὐ δεῖ δὲ τῷ ἀνθρωπίνῳ νῷ ἐξισοῦν τὴν θείαν μεγαλειότητα. καὶ νομίζειν ἐκείνην μὴ εἶναι, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι τούτους νοεῖν τὴν τῶν προσώπων διάκρισιν, χωρὶς τοῦ διακρίνειν καὶ τὴν οὐσίαν. ἀλλ' οὐδ' οὕτως ἰσχυροὺς ἔχουσι λόγους πρὸς τοῦτο, οὓς οὐκ ἂν δυναίμεθα λύειν ῥαδίως. τοῦτο τοίνυν ἀρκεῖ πρὸς ἀπολογίαν τῆς πίστεως. ἐκεῖνο δὲ δεῖ μᾶλλον αὐτοὺς ἀπαιτεῖν, τί βούλεται τὸ παρ' αὐτοῖς ἀλκοράνον, ὅταν τοσαυτάκις εἰσάγῃ πληθυντικῶς περὶ ἑαυτοῦ διαλεγόμενον τὸν θεὸν, καίτοι γε ἁπλοῦν ὄντα καὶ ἕνα. τοῦτο δ' ἀπαιτητέον αὐτοὺς, ἵνα ἀναγκασθῶσιν ἀριθμὸν ἐν τοῖς προσώποις ὁμολογεῖν. περὶ δὲ τοῦ τῆς σαρκώσεως μυστηρίου, ὅπερ αὐτοὶ μὲν ἀρνοῦνται παντάπασιν, ἡμεῖς δὲ πιστεύομεν ταῖς εὐαγγελικαῖς ἑπόμενοι ῥήσεσι, δεῖ ζητεῖν ἐξ αὐτῶν, πόθεν ἴσασιν ὡς ἀδύνατον τὸν θεὸν σαρκωθῆναι. ἢ γὰρ ὅτι μὴ δεδύνητε, καὶ τοῦτ' ἐστὶ ψεῦδος· παντοδύναμος γὰρ ὤν, πάντα δύναται, ἐν ὅσοις οὐκ ἔστιν ἀντίφασις. ἢ ὅτι μὴ ἠπίστατο τοῦτο ποιῆσαι, καὶ οὕτως ὅπερ καὶ πρότερον. ἢ ὅτι μὴ βεβούληται· καὶ τίς αὐτοῦ σύμβουλος γέγονεν; ἢ δεδύνηται μὲν, ὥσπερ καὶ ἥλιον ἔλαττονα τοῦ νῦν ὄντος ποιῆσαι, καὶ μείζονα, οὐ πεποίηκε δὲ. καὶ τότ' ἀπαιτητέον αὐτοῖς, ἀπόδει-

à rebus, talis apparet. Sed & si nobis non insint demonstrationes, ostẽdentes quæ sunt trinitatis, & alia quæ ad fidem pertinent (neq; enim tunc fides mercede digna esset) habemus tamen euangelicam auctoritatem, quam etiam Alcoranum testatur: item et miracula, cum illi nec auctoritates nec miracula habeant. Etsi enim Alcoranum de Deo dicit, Ne dicatis tres deos: & reddit rationem statim dicens, quod sit unus. Sed nos non huius contrarium dicimus: sed simul hæc affirmamus, in quibus dicit unum esse Deum, quem dicimus non solum unum esse, sed etiam simplicissimum. Neque ei consortem quendam damus, & simul participem, sicut ipsi, animam mundi, uel uerbum, uel spiritum, uel diuinum quendam intellectum tanquam seruum ex dictis nobis superius. Non oportet autem humano intellectui adequare diuinam maiestatem, & existimare illam non esse, propterea quod hi non possunt intelligere personarum discretionem, absq; quo & essentiã discernãt. Sed neq; sic fortes rationes habent ad hoc, quas nõ possimus soluere. Hoc igitur sufficit ad defensionem fidei. Illud autem oportet potius † eos petere: quid uult Alcoranũ apud eos, quando totiens inducit Deum de seipso pluraliter loquentem, cum simplex sit & unus? Hoc autem eos petendum, ut cogantur numerum in personis confiteri. De mysterio autem incarnationis, quod ipsi quidem negant omnino, nos autem credimus, sequentes euangelica dicta, oportet quærere ab eis, unde sciant, quod impossibile est Deum incarnatum fuisse. Vel enim quod nõ potuit, & hoc est falsum. Omnipotẽs enim cum sit, omnia potest, in quibus non est contradictio. Vel quod nesciuit hoc facere. & sic quod & prius. Vel quod noluit: Et quis eius consultor fuit? Vel autem potuit quidẽ, sicut solem minorẽ quàm nũc est facere, et maiorem, tamen nõ fecit. Et tunc petendũ eos demonstrationẽ huius

† *pro, ab eis interrogare.*

Inquisitio super mysterio incarnationis.

 dare,

dare, quod nõ fecerit. Hoc aũt eis demõ
ſtrare eſt impoſſibile, quod neq; incarna
tus eſt uidelicet. De diuinitate autẽ Chri
Etiam ante Caiphã non negauit. Idq; fecit ex mãdato patris, Pſ. 2. prædicans præceptũ, &c. Ioh. 8. ſti utitur quidem demõſtratione Maho-
metus, quod neq; Chriſtus ſeipſum dixit
eſſe Deum. Sed & ſi ante reſurrectionẽ
non dixit de ſeipſo hoc palàm, ſufficien-
ter tamen hoc aperuit dicens: Ego prin-
cipium, qui & loquor uobis. Et Petrum
commendauit, quod palàm hoc dixit, di
Matth. 16. cens: Beatus es Simon Bar Iona, quia
caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed
pater meus, & reliqua. Ipſe autem mani
feſte hoc noluit dicere, propterea quod
occultè uenit, ut & prudentia & humi-
litate, & non ui uinceret eum, qui homi
nẽ uicit aſtutia. Propter hanc igitur ratio
nẽ, ante reſurrectionem non dixit Chri-
ſtus palàm de ſeipſo, Deus ſum, ſecũdum
quam rationem neq; piſcator prædicit pi
ſcibus reuelanter, ſub cibo eſſe eſcam, ſub
eſca eſſe hamum. Poſt reſurrectionẽ au-
tem manifeſte hoc oſtendit, dicens, dans
ſpiritum ſanctum et poteſtatem dimitten
Ioh. 20. di peccata: Accipite ſpiritum ſanctum,
& quorumcunq; dimiſeritis peccata, di-
mittuntur eis: quorũcunq; retinueritis,
retẽta ſunt, & reliqua. Et Thomas quoq;
palàm confeſſus eſt hoc, dicens: Domi-
nus meus, & Deus meus. Dato autẽ, hoc
nequaquam à Chriſto dictum eſſe, pro-
pterea quod humilia quidem uerba pro-
fert, præclara autem opera oſtendit: ſuffi
cit diſcipulos eius hoc palàm dicere, qui
hoc dicentes, ſimilia Chriſto ſigna fece-
runt. Sed quoniam Saraceni negant mi
racula et uerba Apoſtolorum, propterea
quod contraria ſunt Alcorano, inſiſten-
dum cõfutationi tam perfidæ legis, quod
non eſt lex Dei, & quod Saraceni debẽt
ſuſcipere euãgelica teſtimonia, ſimiliter
& quæ ſunt Veteris teſtamenti. Hoc au
tem per ipſum Alcoranum poſſibile eſt
demonſtrari, ut Ogolih ſuiipſius
enſe interimatur.

Ita uocant Goliath, quem Dauid occidit ſuo gladio.

QVOD

ἀποδεῖξιν πύρου. οὔτε δ' αὐτοῖς ἀποδεικτὸν
ναι ἀδυνάτου, ὅτι μὴ σεσαφήνωται δηλονό-
τι. περὶ δὲ τῆς θεότητος τοῦ χριστοῦ, χρῆ-
του μὲν ἀποδείξει ὁμωλόγει, ὅτι μὴ δὲ ὁ χρι-
στὸς ἑαυτὸν εἶπεν εἶναι θεόν. ἀλλ' εἰ καὶ πρὸ τῆς
ἀναστάσεως οὐκ εἶπεν οὕτω περὶ ἑαυτοῦ διαῤῥήδ
δην, ἱκανῶς μέντοι ἐνέφηνε, λέγων, Ἐγώ
εἰμι ἀρχή, ἥ τις καὶ λαλῶ ὑμῖν. καὶ τὸν πέτρον
ἀποδέξατο διαῤῥήδην εἰπόντα, λέγων,
μακάριος εἶ σίμων βὰρ ἰωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ
αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ πατήρ μου, ὁ
τὰ λοιπά. αὐτὸς δὲ φανερῶς οὐκ ἠθέλησε τοῦτο
εἰπεῖν, διατὸ κεκρυμμένως ἐλθεῖν, ἵνα φρονή
σει καὶ ταπεινώσει, ἀλλ' ὡς ἰσχύι νικήσῃ τὸν
ἄνθρωπον νικήσαντα πανουργίᾳ. διατοῦτον
τοίνυν τὸν λόγον, πρὸ τῆς ἀναστάσεως οὐκ
εἶπεν ὁ χριστὸς περὶ ἑαυτοῦ διαῤῥήδην, θεὸς
εἰμί· καθ' ὃν οὐδ' ἂν ἁλιεὺς πείσοι τοὺς
ἰχθύσιν ἀνακεκαλυμμένως, νοῦν τῷ προ-
φῆν εἶναι τὸν πέλεκυν, νοῦν δὲ τὸν πέλεκυν εἶναι
ἄγκιστρον. μετὰ δὲ τὴν ἀνάστασιν, φανε-
ρῶς ἐδείξε τοῦτο, δοὺς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον,
καὶ ἐξουσίαν τῆς τοῦ ἀφιέναι ἁμαρτίας. ὅ-
θεν εἶπε· λάβετε πνεῦμα ἅγιον. ἂν τινων ἀ-
φῆτε τὰς ἁμαρτίας ἀφέωνται αὐτοῖς, ἂν τινων
κρατῆτε, κεκράτηνται. καὶ τὰ λοιπά. καὶ ὁ
θωμᾶς ἐν διαῤῥήδην ὡμολόγησε τοῦτο, εἰπών,
ὁ κύριός μου καὶ ὁ θεός μου. δεδομένον ἐν μηδαμῶς
παρὰ τοῦ χριστοῦ τοῦτο εἰρῆσθαι, διὰ τὸ ταπει-
νοὺς μὲν λόγους προφέρειν, μεγαλοπρεπῆ
δὲ τὰ ὄργανα δεικνύναι, ἀρκεῖ τὸ τοὺς μαθη-
τὰς αὐτοῦ διαῤῥήδην τοῦτο εἰπεῖν· οἱ τοῦτο
λέγοντες, τὰ αὐτὰ τῷ χριστῷ σημεῖα ἐποίη-
σαν. ἀλλ' ἐπεὶ οἱ σαῤῥακηνοὶ ἀρνοῦνται τὰ
τε θαύματα, καὶ τοὺς λόγους τῶν ἀποστόλων,
διὰ τὸ ἐναντία εἶναι τῷ ἀληθεύῳ, πειρα-
τέον, καταισχύνοντας τὸν οὕτω παράνο-
μον νόμον, δεικνύναι ὡς οὐκ ἔστι νόμος
θεοῦ, καὶ ὡς οἱ σαῤῥακηνοὶ ὀφείλουσι δέχε-
σθαι τὰς εὐαγγελικὰς μαρτυρίας, ὁμοίως
δὲ καὶ τὰς τῆς παλαιᾶς διαθήκης. τοῦτο δὲ
δι' αὐτοῦ τοῦ ἀληθεύου δεικνύσθαι δυ-
νατόν. ἵν' ὀγολιὰθ ἀναιροῖτο τῷ
ξίφει τῷ ἑαυτοῦ.

οπ

ΟΤΙ Ο ΝΟΜΟΣ ΟΥΤΟΣ, οὐκ ἔστι νόμος θεοῦ, ἀλλὰ μήτε τῶν παλαιῶν, μήτε τῶν νέων διαθηκῶν, τούτῳ συμμαρτυρεῖν. καὶ τοῖς σαρρακηνοῖς πᾶσαν ἀνάγκην πείθεσθαι τοῖς τῆς παλαιᾶς διαθήκης, καὶ τοῖς τοῦ εὐαγγελίου ῥητοῖς.

QVOD LEX HAEC NON est lex Dei, propterea quod neque Vetus, neque Nouum testamentum hanc testantur: & quod Saracenis necesse est parere dictis Veteris testamenti & Euangelij. Caput III.

ΤΡΙΤΟΝ δὲῖ γινώσκειν, ὅτι τὸ ἀλκορὰνον οὐκ ἔστι νόμος θεοῦ. οὔτε γὰρ ἡ παλαιὰ διαθήκη, οὔτε τὸ εὐαγγέλιον, τούτῳ συμμαρτυρεῖ· οἷς ἀμφοτέροις τὸ ἀλκορὰνον μαρτυρεῖ, ὅτι ἀληθῶς εἰσὶ νόμοι θεοῦ. μόνος δ' ὁ μαχούμετ σωίστησιν ἑαυτόν, καὶ περὶ ἑαυτοῦ μαρτυρεῖ. ὁ γὰρ τοῦ θεοῦ νόμος, ὥσπερ σειρά τίς ἐστι συνεχής, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ κεχαλκευμένη τεχνίτου, καὶ ἑνὸς τῶν κρίκων ἔχεται τοῦ ἑτέρου. ὡς τε καὶ ἑνὸς τῶν προφητῶν, καὶ προφητεύει περὶ τοῦ ἄλλου, καὶ μέμνηται τούτου. καὶ πάντες προεφήτευσαν περὶ τοῦ χριστοῦ. Εἰ τοίνυν καὶ ὁ τῶν σαρρακηνῶν νόμος, νόμος ἦν τοῦ θεοῦ, καὶ ἡ εἰς αὐτὸν τὸν νόμον κλῆσις οὐ διαστροφὴ ἦν, ἀλλ' ἐπιστροφή, ὡς αὐτοί φασι, πῶς ὅτε διέλαβε οὐς ἄλλους προφήτας, ὡς τε μηδ' ὅλως εἰπεῖν τι περὶ ἑαυτοῦ; ἡμεῖς γὰρ οὐδ' ὅλως εὑρομεν, ἢ τὸν μωϋσῆν, ἢ ἄλλον τινὰ τῶν προφητῶν, ἢ αὐτὸν τὸν χριστόν, εἰπόντας τι περὶ τοῦ μωάμεθ, ἢ περὶ τοῦ κατ' αὐτὸν νόμου. εἰ μὴ ὅτι εἴρηκε περὶ τοῦ, δεῖ φυλάττεσθαι οὐς ψευδοπροφήτας. εἴρηκε δὲ καὶ ὁ χριστός, μέχρις ἰωάννην τὸν νόμον εἶναι, καὶ οὐς προφήτας. ὡς τε γνῶναι τὸν κόσμον, μηδ' ὅλως τοῦ λοιποῦ προφήτην ἐλεύσεσθαι, περί τινος ἔξον τος προφητεύοντα, ἐφ' ὃν δεῖ πάντας ἐλπίζειν. ὁ δὲ μωάμεθ, καθολικὸν ἑαυτὸν ἔφησεν εἶναι προφήτην. ἡμεῖς δ' ἀγνοοῦμεν, εἰ καὶ προφήτης ὅλως ἐστίν. ἴσμεν μέν τι, ὡς οὐδέποτε τοιοῦτος τίς ἐν τῷ κόσμῳ γέγονεν πλάνος, ἐν οὕτω βραχεῖ χρόνῳ τοσούτους ἀνθρώπους καὶ δήμους κτησάμενος δούλους. πῶς οὖν δ' ἀποκρίνονται οἱ σαρρακηνοὶ λέγοντες, τὸν μωϋσῆν καὶ οὐς ἄλλους προφήτας, προφητεῦσαι περὶ τοῦ μαχούμετ· τὸν δὲ χριστὸν ποσάκις καθαρώτερον περὶ αὐτοῦ προφητεῦσαι, ὥστε καὶ τὸ ὄνομα τούτου εἰπεῖν. ὅθεν εἰρηκέναι τοῖς υἱοῖς ἰσραήλ, εὐαγγελίζομαι ὑμῖν τὸν ἀπόστολον τοῦ θεοῦ, ὃς ἥξει μετ'

TErtio oportet scire, quod Alcoranũ non est lex Dei. neq; enim Vetus testamentum, neq; Euangeliũ hanc testantur: quę utraq; Alcoranũ testatur, quod uerè sunt leges Dei. Solus autem Mahometus constituit seipsum, & de se ipso testimoniũ perhibet: Lex enim Dei tanquam cathena quædam est cõtinua ab eodẽ artifice fabricata, & quilibet anulorum alteri cohæret, & quilibet prophetarũ de alio prophetizat, & meminit huius, et omnes prophetizauerũt de Christo. Si igitur & Saracenorũ lex, lex esset Dei, & in hanc legẽ uocatio, non peruersio, sed conuersio esset, ut ipsi dicũt: quomodo sic latuisset alios prophetas, ut nullus aliquid de eo ipso diceret? Nos enim nihil inuenimus Moysen, uel alium quendam prophetarum, uel ipsum Christum, dicentes aliquid de Mahometo, uel de lege secũdum eum, nisi quando † dixit, Nos cauere à falsis prophetis. Dixit autem & Christus, usque ad Ioannem legem esse & prophetas, ut mundus cognoscat nullum posthac prophetam uenturũ, qui de aliquo qui uenturus sit, sit uaticinaturus, ad quem oportet oẽs sperare. Mahometus aũt uniuersalem seipsum dixit esse prophetam. Nos aũt ignoramus, si et prophetaomnino est. Scimus tamẽ, quod nunquã talis quidam seductor fuit in mundo in sic breui tẽpore, qui tot homines & populos sequaces sibi fecerit. Ad hoc aũt respondent Saraceni, dicentes Moysen & alios prophetas, uaticinatos fuisse de Mahometo: Christus aũt tãto clarius de eo uaticinatus est, ut & nomẽ eius diceret. Vnde dixit filijs Israël: Nuncio uobis apostolũ Dei, qui ueniet post

Scriptura Dei seu cathena inter se cohæret.

† *iußit Matth. 7. & 17.*

post me, & nomen eius Mahometus. Sed Iudæi corruperũt Moysi legem & prophetas, Christiani autem euangelium, ut nihil ueritatis in lege & euãgelijs remaneret, nisi quantum est in Alcorano. Ostendam autem hoc esse inconueniens, et primum per Alcoranũ. Dicitur enim in capitulo de Iona: Si de quib. uobis reuelauimus dubitatis, quęrite ab his, qui priusquam uos librum legerunt. Qui autem ante Saracenos librum legerũt, Christiani sunt & Iudęi, qui pentateuchũ susceperunt & euãgeliũ: ut ipse Mahometus exponit. Is igit̃ dicit Saracenis, quærere à Christianis & Iudæis de rebus ambiguis. Quomodo autem rursus remisit hos Mahometus ad falsa testimonia, si quidem uerus fuit propheta, ut dicunt? Non igitur tẽpore Mahometi Christianorum & iudæorum libri corrupti erant. Sed neq; possibile est hoc dicere, quod post hæc passi sunt corruptionem. Dicitur enim in capitulo Elagar, quod significat lapis: Nos (dicit ex persona Dei) monitiones Dei fecimus descendere: & nos easdem seruabimus. Monitiones autẽ dicunt̃ apud eos, euangeliũ & lex Moysi. Deus igitur testimoniũ scripturæ sui ipsius seruauit inter fideles, & ante Mahometũ, & post hęc seruabit. Itẽ in capitulo Elmaida, quod significat mẽsam, dicitur, quod iudex Empazœne dixit Mahometo, quãdo Iudæi iustitiã & iudiciũ ab eo quærebãt: Si uenient ad te, iudica inter eos iuste. Deus enim amat eos qui faciũt iusticiã. Et quomodo hi quærunt iusticiã à te, cũ apud eos sit uetus testamentũ, in quo est iusticia Dei? Itẽ talem corruptionẽ & mutationem scripturarũ impossibile est uniuersalem esse et publicã. sic enim scire potuissent & aliæ gentes. Sed neq; particularis occulta. sic enim relicti esse potuissent quidã libri integri & absq; corruptiõe: sed in omni lingua & prouincia lex & euãgeliũ similiter scripta inueniuntur. Itẽ quatuor

In Lat. transl. cap. 20.

Libri sacri non corrupti.

Lat. Cap. 12.

μετ' ἐμὲ, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ μαχούμετ. ἀλλὰ οὐδ' ἰουδαίους διαφθεῖραι τὸν τοῦ μωσέως νόμον, καὶ οὐδ' προφήτας· οὐδὲ χριστιανοὺς, τὸ εὐαγγέλιον. ὥς τε μηδὲν τὴν ἐν τῷ νόμῳ, καὶ τῆς ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ἀληθείας ἐναπομεῖναι, ἄνευ τῶν ἐμφερομένων τῷ ἀλκοράνῳ. δείξω δὲ οὐδὲ ἀσύστατον ὄν. καὶ πρῶτον, διὰ τοῦ ἀλκοράνου. λέγεται γὰρ ἐν τῷ περὶ τοῦ ἰωνᾶ κεφαλαίῳ, εἰ περὶ ὧν ὑμῖν ἀπεκαλύψαμεν ἀμφιβάλλετε, ζητήσατε παρὰ τῶν πρότερον ὑμῶν τὸ βιβλίον ἀνεγνωκότων. εἰ δὲ πρὸ τῶν σαρακηνῶν ἀνεγνωκότου τὴν βίβλον, οἱ χριστιανοί εἰσι, καὶ οἱ ἰουδαῖοι, οἱ τὴν πεντάτευχον δεξάμενοι καὶ τὸ εὐαγγέλιον, ὡς αὐτὸς ἐξηγεῖται ὁ μαχούμετ, αὐτὸς ἄρα φησὶ τοῖς σαρρακηνοῖς, ζητεῖν παρὰ τῶν χριστιανῶν καὶ τῶν ἰουδαίων περὶ τῶν ἀμφιβόλων. πῶς δ' ἂν ἀνέπεμψε τούτους ὁ μαχούμετ, ὑπὸ ψευδεῖς μαρτυρίας· εἴπερ ἀληθὴς ἦν προφήτης, ὡς λέγουσιν. οὐκ ἄρα κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ μωάμεθ τὰ τῶν χριστιανῶν καὶ ἰουδαίων βιβλία διεφθαρμένα ὑπῆρχον· ἀλλ' οὐδὲ οὐδὲ δυνατὸν λέγειν, ὡς μετὰ ταῦτα πεπόνθασι τὴν φθοράν. λέγεται γὰρ ἐν τῷ ἐλαγὰρ κεφαλαίῳ, ὃ δηλοῖ λίθος, ἡμεῖς (φησὶν ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ) τὰς ὑπομνήσεις τοῦ θεοῦ πεποιήκαμεν καταβῆναι, καὶ ἡμεῖς τὰ αὐτὰ φυλάξομεν. ὑπομνήσεις δὲ λέγονται παρ' αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον, καὶ ὁ τοῦ μωσέως νόμος. ὁ θεὸς ἄρα τὴν μαρτυρίαν τῆς ἑαυτοῦ γραφῆς τετήρηκεν ἐν τοῖς πιστοῖς καὶ πρὸ τοῦ μωάμεθ, καὶ μετὰ ταῦτα τηρήσει. ἔτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλμαϊδᾶ, ὃ σημαίνει τράπεζαν, λέγεται ὅτι ὁ κριτὴς ἐμπαζοενὲ εἶπε τῷ μαχούμετ, ὅτε οἱ ἰουδαῖοι δικαιοσύνην καὶ κρίσιν ἐζήτουν παρ' αὐτοῦ· ἐὰν ἔλθωσι πρὸς σὲ, κρῖνον μεταξὺ αὐτῶν δικαίως· ὁ γὰρ θεὸς ἀγαπᾶ οὐδὲ ποιοῦντας δικαιοσύνην. Ὁ πῶς οὗτοι δικαιοσύνην ζητοῦσι παρὰ σοῦ, παρ' αὐτοῖς οὔσης τῆς παλαιᾶς διαθήκης, ἐν ᾗ ἔστι δικαιοσύνη θεοῦ; Ἔτι τὴν τοιαύτην φθορὰν καὶ μεταβολὴν τῶν γραφῶν, ἀδύνατον καθολικὴν εἶναι καὶ δημοσίαν· οὕτω γὰρ ἂν ἤδεσαν καὶ τὰ ἄλλα ἔθνη. ἀλλ' οὐδὲ μερικὴ καὶ λαθραία· οὕτω γὰρ ἂν κατελίποντο τινὰ τῶν βιβλίων ἀκέραια καὶ δίχα φθορᾶς. ἀλλ' ἐν πάσῃ γλώσσῃ καὶ ἐπαρχίᾳ, ὁ νόμος καὶ τὸ εὐαγγέλιον ὁμοίως εὑρίσκονται γεγραμμένα. Ἔτι τὰ τε

τὰ τέσσαρα εὐαγγέλια, οὔτε κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν, οὔτ' ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, οὔτ' ἐν τῷ αὐτῷ ἰδιώματι ἐξετέθησαν. ἀλλ' οὐδὲ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, ἀλλ' ὁ μὲν ματθαῖος ἑβραϊκῶς ἐν τῇ ἰουδαίᾳ, ἑλληνικῶς δὲ ὁ ἰωάννης ἐν τῇ ἀσίᾳ, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ λουκᾶς ἐν τῇ ἀχαΐᾳ, ὁ δὲ μάρκος λατινικῶς ἐν τῇ ἰταλίᾳ. ἡ δὲ τούτων εἰς τὸ λατινικὸν ἑρμηνεία, γέγονε διὰ τοῦ ἱερωνύμου, καὶ τῶν ἄλλων, πρὸ τῶν χρόνων τοῦ μωάμεθ. καὶ μεμενήκασι τὰ ἀντίγραφα ἐν πάσαις ταῖς διαλέκτοις. οὐκ ἄρα δυνατὸν ἦν διά τινων φθορέων οὕτως ἀχρειωθῆναι τὰς βίβλους, ὥς τε καὶ ἀγνοηθῆναι. Ετι οὐδέν ἐστιν ἐν τῇ πίστει οὕτως ἀναγκαῖον καὶ μέγα, ὥσπερ ἡ σάρκωσις τοῦ θεοῦ λόγου, τουτέστι τὸ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον εἶναι θεόν. περὶ τούτου δὲ, καὶ δυσχερέστατον ἦν τὸν κόσμον πεισθῆναι. διὸ καὶ οἱ ῥωμαῖοι καὶ οἱ ἄλλοι ἀσεβεῖς ἐν τριακοσίοις συνεχῶς ἔτεσι καὶ καθόλου ἐδίωξαν τοὺς χριστιανοὺς, καὶ παρῃτήσαντο δέξασθαι τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὴν πίστιν, διὰ τὸ λέγεσθαι τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον εἶναι θεόν. οὐχ ὅτι μὴ πολλοὺς ἤδη πρότερον καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας θεοὺς καὶ θεὰς εἶναι ἐδέξαντο, ἀλλ' ὅτι περ ὁ χριστὸς, μὴ ἐνδεδωκότων τῶν ῥωμαίων, θεὸς εἶναι ἐλέγετο, ὅπερ ἐκεῖνοι ἐκώλυον, ὥς τε μηδένα λέγεσθαι θεὸν, τῶν τῆς συγκλήτου ψήφων χωρίς· καὶ διὰ τὸ τὸν θεὸν τοῦτον μὴ δέχεσθαι κοινωνὸν. εἰ γὰρ τοῦτον ἐδέξαντο, ἠναγκάσθησαν ἂν καταλιπεῖν τοὺς ἄλλους θεοὺς· ὅπερ καὶ αὐτὸ ἐναντίον ἦν τοῖς ἔθεσι τῶν τε ἐπαρχιῶν, καὶ τῶν ῥωμαϊκῶν νόμων. πῶς ἂν τοίνυν οἱ χριστιανοὶ ἦν τῇ ἑαυτῶν βλάβῃ καὶ λύμῃ τῆς πίστεως καὶ ἐρεθισμοῦ κατ' αὐτῶν τῶν ῥωμαίων ἀρχόντων, εἵλοντο τοῖς εὐαγγελίοις προσθῆναι πρᾶγμα, οὕτω μέγα τε καὶ ἀπίθανον; πάντες γὰρ ἤδεσαν τοῦτον τὸν νόμον ἁγιώτατόν τε καὶ εὐλογώτατον, ἄνευ τοῦ πάντα λόγον ὑπερβαίνοντος τούτου· λέγω δὴ, τὸ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον εἶναι θεόν. εἴ τι ἄρα τῶν τῷ εὐαγγελίῳ ἔδει μεταβαλλεῖν τοὺς χριστιανοὺς, μετέβαλον ἂν ἐξαρχῆς καὶ ἀφεῖλον, εἴ τι ἦν ἀπίθανον. καὶ προσέθηκαν ἂν τὰ πιθανὰ μᾶλλον, ἢ τὸ ἀναπαλιν. Ετι πῶς ἂν οἱ χριστιανοὶ τοῖς ἰουδαίοις συνελθεῖν ἠδυνήθησαν, ὧν ἀρχαίῳ μίσει διαχω-

quatuor euãgelia, neq; eodem tẽpore, neq; in eodẽ loco, neq; in eodẽ idiomate edita sunt, & ab eodem auctore: sed Matthæus quidem hebraice in Iudæa, Ioannes autem græce in Asia, similiter aũt Lucas in Achaia, Marcus uero latine in Italia scripsere. Horum aũt in latinum interpretatio facta est per Hieronymum & alios ante tẽpora Mahometi, & remanserunt exemplaria in omnibus linguis. Nõ igitur possibile est, per quasdam corruptiões sic inutiles libros fuisse, ut ignorarentur. Item nihil est in fide sic necessarium & maxime arduũ, sicut incarnatio uerbi: id est, hominem illum esse Deũ. De hoc difficillimũ fuit mundum persuasisse. Quare & Romani & alij impij in trecentis continue annis, & uniuersaliter persecuti sunt Christianos, et recusauerũt suscipere euangelium & fidẽ, propterea quod dicebant hominẽ illum esse Deũ. Non quod nullos iam prius & uiros & mulieres deos & deas esse susceperint, sed quod Christus non cõcedentibus Romanis Deus esse dicebatur. Quod et illi prohibebãt, ut nullus Deus diceretur, absq; sentẽtijs senatus: et propterea, quod Deus hic cõsortẽ non suscipiebat. Si enim hũc suscepissent, coacti essent alios deos relinquere: quod & ipsum cõtrarium erat moribus prouinciarũ & legũ Romanorum. Quomodo igitur Christiani in eorũ ipsorum dãno, & pernicie fidei, & irritatione Romanorũ principũ, cõtra eos cœpissent euãgelijs addere rẽ impersuasibilẽ? Oẽs em̃ scie bãt hãc legẽ sanctissimã et rationabilissimã esse, quippe quę omnẽ rationẽ nõ excedat: huius dico iã dicti, scilicet hominẽ illũ esse Deũ. Si igitur aliquid eorum quæ sunt in euãgelio oportebat Christianos mutare, mutauissent iam à principio, & abstulissent si quid fuisset impersuasibile, & addidissent iam persuasibilia magis q̃ ecõuerso. Item quomodo Christiani cũ Iudęis cõuenire potuissent, qui antiquo odio separa-

Vide Eusebij historiam.

Verbi incarnatio præcipua Euangelij pars.

Vide Tertull. in Apolog. de Tiber.

Euangeliũ per Christianos nõ fuisse corruptũ.

ſeparabantur, corrumpẽtes ſcripturas, & maxime addẽtes illud in quo nequaquam conueniunt? Neque enim Iudęi dicunt Chriſtum, uel Deum eſſe, uel hominem bonum. unde quantum ad hoc, Chriſtiani magis cõueniunt cum Saracenis: qui dicunt Chriſtum ad minus ſanctiſſimũ hominẽ eſſe. Item ante aduentum Mahometi, Chriſtiani, & maxime in oriente, diuiſi erãt in diuerſas ſectas: Neſtorianorũ uidelicet, & Iacobitarum. Neſtoriani aũt cum Saracenis maxime conueniunt: quare & Mahometus proprie eos uenerari iubet. Quomodo igitur Iacobitę cũ Neſtorianis conuenire potuiſſent ad euangelij corruptionem, qui tãto odio inter ſe diuiſi erant, ut & ſe mutuo interimerent? Sed tamen ipſe inueni & legi euangelium apud utrũq;, idem quod eſt apud nos. Itẽ cuius gratia excepiſſent Chriſtiani nomen Mahometi ab euãgelijs, cum is tãtum laudet Chriſtum, & illius matrem et euangelium? Quare dicit in Alcorano, quod in euãgelio Chriſti eſt rectitudo et perfectio. Sed nõ illinc magis abſtulerũt nomen diaboli, & Pilati, qui Chriſtum flagellauit: minimeq; & nomẽ Iudę, qui hũc tradidit. Item quomodo rationabile, Chriſtianos addidiſſe in euangelio, Chriſtum & crucifixũ eſſe, et mortuum: cum honorabilius hominibus uideatur, nequaquam crucifixũ eſſe: & omnino inconueniens hoc, & Deum eſſe: ſicut in euãgelio dicitur. Quam autem conſequentiam habere poſſunt duo hęc tantum inter ſe diuerſa, in proprijs dogmatibus ſuppoſuiſſe: ſicut uidelicet, eundem & uerum eſſe Deum, et uere mortuum? Item ſuppoſito, in omnib. libris Chriſtianos hoc addidiſſe: quis enim omnibus hominibus perſuaderet, et in illorũ cordibus id infigeret? & tamen uniuerſus mundus perſuaſus eſt, intantũ quod hoc ſuſceperũt principes, tyrãni, & philoſophi ab indoctis et pauperib. hominib. Quare & Calyphas

hriſtianis cum acenis cõue e magis, q̃ cũ Iudæis.

διαχωρίζονται, διαφθείροντες τὰς γραφὰς. καὶ μάλιστα προστιθέντες ἐκεῖνο, ἐν ᾧ μηδαμῶς συμφωνοῦσι; οὐδὲ γὰρ οὐδ' ἰουδαῖοι φασὶ τὸν χριστὸν, ἢ θεὸν εἶναι, ἢ ἄνθρωπον ἀγαθὸν. ὅθεν ὅσον κατὰ τοῦτο, τοῖς σαῤῥακηνοῖς μᾶλλον συμβαίνουσιν οἱ χριστιανοὶ, λέγουσι τὸν χριστὸν τοιλαχιστον ἁγιώτατον ἄνθρωπον εἶναι. Ετι πρὸ τῆς τοῦ μαχούμετ παρουσίας, οἱ χριστιανοὶ, καὶ μάλιστα οἱ ἐν τῇ ἀνατολῇ, διῃρημένοι ἦσαν εἰς διαφόρους αἱρέσεις, τὰς τῶν νεστοριανῶν δηλονότι, καὶ ἰακωβιτῶν. οἱ δὲ νεστοριανοὶ, μάλιστα τοῖς σαῤῥακηνοῖς συμφωνοῦσιν. διὸ καὶ ὁ μωάμεθ, ἰδίως αὐτοὺς τιμᾶσθαι παρακελεύεται. πῶς ἂν τοίνυν τοῖς νεστοριανοῖς οἱ ἰακωβῖται συνῆλθον, πρὸς τῆς τοῦ εὐαγγελίου φθορὰν, τοσούτῳ μίσει ἀλλήλων διῃρημένοι, ὥς τε καὶ ἀλλήλων ἀποκτινύναι. ἀλλ' ὅμως αὐτὸς καὶ εὗρον, καὶ ἀνέγνων, παραμφοτέροις τὸ εὐαγγέλιον, ταὐτὸν τοῦ παρ' ἡμῖν ἐν ἅπασιν ὄν. Ετι τοῦ χαρὶν ἐξεῖλον ἂν τῶν εὐαγγελίων οἱ χριστιανοὶ, τὸ ὄνομα τοῦ μωάμεθ, αὐτοῦ τοσοῦτον τὸν χριστὸν ἐπαινοῦντος, καὶ τὴν ἐκείνου μητέρα καὶ τὸ εὐαγγέλιον. ὥς τε καὶ λέγει ἐν τῷ ἀλκοράνῳ, ὡς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ χριστοῦ ἔστιν εὐθύτης καὶ τελειότης, ἀλλ' οὐκ ἂν ἐκεῖθεν μᾶλλον ἀφεῖλον τὸ ὄνομα τοῦ διαβόλου καὶ τοῦ πιλάτου, τὸν χριστὸν μαστιγώσαντος· οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ τοῦ παραδεδωκότος τοῦτον ἰούδα. Ετι πῶς εὔλογον προσθεῖναι τοὺς χριστιανοὺς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τὸν χριστὸν, καὶ σταυρωθῆναι καὶ ἀποθανεῖν ἀληθῶς ἐντιμοτέρου τοῖς ἀνθρώποις δοκοῦντος τοῦ μηδαμῶς ἐσταυρῶσθαι. καὶ παντάπασιν ἀσυμφωνεῖ τοῦ καὶ θεὸν τὸν αὐτὸν εἶναι, ὡς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ λέγεται. ποίαν δ' ἂν ἔχει τὴν ἀκολουθίαν, δύο τοσοῦτον ἀλλήλων διάφορα ἐν τοῖς ἰδίοις δόγμασιν ὑποθέσθαι, ὥς τε δηλαδὴ τὸν αὐτὸν καὶ ἀληθῆ γε εἶναι θεὸν, καὶ ἀληθῶς τεθνηκέναι. Ετι ὑποτεθέντος ἐν πάσαις ταῖς βίβλοις τοὺς χριστιανοὺς τοῦτο προσθεῖναι, τίς ἂν οἷός τε ἐγένετο πεῖσαι πάντας ἀνθρώπους, καὶ ταῖς ἐκείνων ἐγγράψαι τοῦτο καρδίαις. καὶ ὅμως ὁ κόσμος πᾶς ἀναπέπεισται, καὶ ἐδέξαντο τοῦτο ἄρχοντες καὶ τύραννοι, καὶ φιλόσοφοι, παρ' ἀδιδάκτων καὶ πενήτων ἀνθρώπων. ὥς τε καὶ τὸν ἐν τῇ βαβυλῶνι καλυφᾶν

λυφᾶν χριστιανὸν ἀπεθανεῖν, καὶ σταῦρον εὑρεθῆναι φέροντα ἀπηωρημένον αὐτοῦ τοῦ τρα χήλου· ὥς τε τὸ γενόμενον μαρτυρῆσαι, καὶ αὐτὸν τῶν σαρρακηνῶν τὸν ἄρχοντα χριστιανὸν ἀπεθανεῖν. ὅθεν καὶ ἀπεφήναντο οὗτον ἰδίᾳ ταφῆναι, πόρρω τοῦ χωρίου, ἐν ᾧ θάπτειν ἔθος τοὺς ἄλλους καλυφάς. καὶ οὗτον τὸν τάφον αὐτὸς εἶδον ἐν Βαβυλῶνι. Αραρεν οὖν πᾶσι τόποις καὶ τῇ μαρτυρίᾳ τοῦ ἀλκοράνου, καὶ ἰσχυραῖς ἀπεδείξεσι καὶ φανεροῖς σημείοις, τὸ εὐαγγέλιον ἀπαθὲς καὶ ἀμεταποίητον μεῖναι. ἐπεὶ τοίνυν ὁ μωάμεθ τὸ εὐαγγέλιον ὑπὲρ τὰς ἄλλας γραφὰς ἐπαινεῖ, καὶ μετ' ἐκεῖνο τὴν παλαιᾶν διαθήκην, ἀναγκάζειντ' ἂν εἰκότως οἱ σαρρακηνοὶ δέχεσθαι τὰ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις, καὶ τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ ῥητά. Ἔτι ἐν τῷ ἀλκοράνῳ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλμαϊδᾶ, ὃ ἑρμηνεύετε τράπεζα, λέγεται ὅτι ἡ τοῦ βιβλίου ἑταιρία, οὐδὲν ὅλως ἐστὶν εἰ μὴ πληρῶσαι ἐν τῷ εὐαγγελίῳ καὶ τὸν νόμον. ἑταιρίαν δὲ τοῦ βιβλίου φησὶ τοὺς σαρρακηνούς, ὥσπερ αὐτόθι φησίν, ὅθεν λέγει· εἰ μὴ πληρῶσαιεν τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὸν νόμον. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ σοὶ ἀπεκαλυφθὲν, ἤτοι τὸ ἀλκοράνον, ὃ μόνοις, ὡς αὐτοί φασιν, ἀπεκάλυπται τοῖς σαρρακηνοῖς. ἀνάγκη ἄρα καὶ τούτοις ἔχειν τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὸν νόμον, ὥσπερ καὶ τὸ ἀλκοράνον, καὶ προσέτι τηρεῖν. ὅτι δὲ οἱ σαρρακηνοὶ ἑταιρία λέγοντες τοῦ βιβλίου κατὰ τὸν τοῦ μωάμεθ σκοπὸν, ἐν πολλοῖς τοῦ ἀλκοράνου δείκνυται τόποις. λέγεται γὰρ τοῖς σαρρακηνοῖς ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλνεσᾶ, ὃ ἑρμηνεύεται γυναῖκες, περὶ τὸ τέλος, μὴ δεῖν ἐν τῷ ἑαυτῶν νόμῳ σχολάζειν. ὅθεν ἐκεῖ γέγραπται· ὦ ἑταιρία τοῦ βιβλίου, μὴ σχολάζεται ἐν τῷ ὑμετέρῳ νόμῳ, καὶ μὴ εἴποιτε περὶ τοῦ θεοῦ πλὴν ἀληθείας. πάντα τὰ ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ ὄντα δεικνύουσιν, ἑταιρίαν τοῦ βιβλίου λέγεσθαι τοὺς σαρρακηνούς. δείκνυται δὲ διαρρήδην καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦλεμ, περὶ τὸ τοῦ βιβλίου τέλος. εἰ δὲ φιλονικοῦντες βούλονται λέγειν, τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὸν παλαιὸν νόμον παντάπασι διεφθάρθαι, δειξάτωσαν αὐτοὶ ἀκέραιον καὶ ἀμεταποίητον, καὶ δεξόμεθα. μάλιστα δ' ὑπὸ δεικνύτωσαν μονοειδὲς ἐν πάσαις ταῖς διαλέκτοις, ὥσπερ ἡμεῖς αὐτοῖς προηγάγομεν. φανερὸν τοίνυν, ὅτι τὸ ἀλκοράνον οὐκ ἔστιν νόμος θεοῦ, διὰ τὸ μή τε τὸν παλαιὸν νόμον,

lyphas apud Babylona Christianus mortuus est, & inuenta est crux in collo eius, ut testaretur, quod ipse Saracenorũ princeps Christianus mortuus est. Vnde & ostenditur, quod hic Calyphas proprie sepultus est, seorsum à loco in quo mos erat alios sepelire. Et hoc sepulchrũ ipse uidi apud Babylona. Congruit igitur omnibus modis, & testimonio Alcorani, & fortibus demonstrationibus, & manifestis signis, euangelium incorruptum et incommutatum esse. Quoniam igitur Mahometus euangelium supra alias scripturas laudat, & post illud uetus testamẽtum, cogi possent conuenienter utiq; Saraceni suscipere dicta in euangelijs et ueteri testamento. Item in Alcorano in capitulo Elmaida, quod interpretatur mensa, dicitur, quod libri societas nihil est, nisi adimpleant euangelium & legẽ. Societatem autem libri dicit Saracenos. Vnde dicit, nisi adimpleãt euangelium & legem: similiter aũt, & quod tibi reuelatum est, id est Alcoranum: quod solis, (ut ipsi dicunt) reuelatum est Saracenis. Necesse igitur & his habere euangeliũ & legem, sicut & Alcoranum, & adhuc seruare. Quia autem Saraceni societas libri dicuntur, secundum Mahometi intentionem, in multis Alcorani ostenditur locis. Dicitur enim in capitulo Elnasa, quod interpretatur mulieres, circa finem, quod Saraceni nõ uacillent in lege sua. Vnde scribitur: O societas libri nolite uacillare in lege uestra, & ne dicatis de Deo pręter ueritatem. Hæc quæ sunt in illo capitulo, ostendũt societatem libri dici Saracenos. Ostẽditur autem palàm & in capitulo Tulem, circa finem libri. Si autem contendentes, uolunt dicere, euangelium & ueterem legem omnino corruptam esse, ostendant ipsi integram & immutatam, & suscipiemus: maxime autem ostendant unicum typum in omnibus linguis, sicut nos eis adduximus. Manifestum igitur, quod Alcoranũ non est lex Dei, propterea quod neq; uetus

Calyphas Saracenorum princeps Christianus mortuus.

Societas libri, pro Saracenis.

Alcoranum nõ esse legem Dei.

lex, neq; euangelium (quæ diuinæ leges sunt, ut & Mahometus confitetur) hanc testantur, sed potius aduersantur.

QVOD ALCORANVM NON est lex Dei, quoniam non habet stilum & modum cum alijs conuenientem. Cap. IIII.

QVarto oportet scire, quod Alcoranum non est lex Dei, propterea quod nō habet stylum, nec modū diuinæ legi similē. Est igitur stylo rhythmicum uel metricū, & assentatione plenum in sermonibus, et fabulosum. Quod autē stylo rhythmicū sit, per totū librū manifestū est legentibus. Exemplū aūt huius nō possum apponere, propterea quod non potest saluari rhythmus uel uersus uere et secundum omnia, cum in latinū transfertur. Saraceni autem & Arabes in hoc maxime gloriātur, quod locutio quæ est apud eos, legis celsitudinem habet et rhythmum, & in hoc maxime ostenditur librum à Deo cōpositum fuisse, & Mahometo secundum locutionem reuelatum esse. Mahometus idiota existens, ignorabat talem sententiam & locutionem. Cuius contrarium apparet. Videmus enim in diuina scriptura Deum loquentem cū Moyse, & cum alijs prophetis, & nunq; rhythmis uel uersibus his loquentem. Moysi aūt legem, & euangeliū, dicit Mahometus à Deo esse, Deum libros Moysi et Christo dedisse. Sed hi non sunt metrici uel rhythmici. Et nullus aliorum prophetarum qui diuinam uocem audierūt, dixit Deum metrice locutū esse, quod & sapientes & philosophi homines dignātur. Vnde & intulerūt quidā hoc Mahometo, sicut dicitur in capitulo Elēpij, quod interpretatur prophetæ, dicētes ei: Potius quidē igitur somnias, potius quidē igitur tripudias, & alia quæcūq; talia huic improperabāt, considerantes quod nō solū hęc locutio nō est à deo, sed neq; omnino prophetica. Vlterius aūt lex hęc plena est assentatione in uerbis, & magis quàm quis posset credere uel dicere. Aliquando enim per totum capitulum

Alcoranum metrice scriptum.

Mahometus idiota.

Lex Saracenorum plena assentatione.

νόμου, μή τε τὸ ἀναγγέλιον (ἃ θεῖος ἐστὶν νόμος ὁ μωάμεθ ὁμολογεῖ) οὕτω συμμαρτυρεῖν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐναντιοῦσθαι.

ΟΤΙ ΤΟ ΑΛΚΟΡΑΝΟΝ ΟΥΚ ἔστι νόμος θεοῦ, ἐπεὶ μὴ φράσιν καὶ ἦθος τοῖς ἄλλοις συμβαίνοντα.

ΤΕΤΑΡΤΟΝ δεῖ γινώσκειν, ὅτι τὸ ἀλκοράνον οὐκ ἔστι νόμος θεοῦ, ἀλλὰ τὸ μὴ φράσιν ὁμοίαν ἔχειν τῷ θείῳ νόμῳ. ἔστι γὰρ τῇ φράσι ῥυθμικὸν, ἢ μετρικὸν, κολακίας μεστὸν ἐν τοῖς λόγοις, καὶ μυθικὸν ἐν τῇ διανοίᾳ. ὅτι δὲ τῇ φράσει ἔστι ῥυθμικὸν δῆλόν τοῦ βιβλίου, φανερὸν τοῖς ἀναγινώσκουσι. παράδειγμα δὲ τούτου οὐ δύναμαι παραθέσθαι, διὰ τὸ μὴ δύασθαι σώζεσθαι τὸν ῥυθμὸν ἢ τὸ ἔπος ἀληθῶς καὶ κατὰ πάντα μετενηνεγμένον εἰς τὸ λατινικόν. οἱ δὲ σαρρακηνοὶ καὶ οἱ ἄραβοι, ὧδι τούτῳ σεμνύονται μάλιστα, τῷ τὴν φράσιν τοῦ παρ' αὐτοῖς νόμου ὑψηλὸν ἔχειν καὶ ῥυθμόν. καὶ φασίν, ἐν τούτῳ μάλιστα δεῖκνυσθαι, τὸ βιβλίον, ὑπὸ τοῦ θεοῦ σωτεθεῖσθαι, καὶ τῷ μωάμεθ κατὰ λέξιν ἀπηκεκαλύφθαι. ὁ γὰρ μωάμεθ ἰδιώτης ὤν, οὐκ ἂν δύναιτο τοιαύτην διάνοιάν τε καὶ φράσιν. οὗ τοὐναντίον φαίνεται ἀριδήλως. ὁρῶμεν γὰρ ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ διαλεγόμενον τὸν θεὸν μωϋσεῖ καὶ ἰὼβ καὶ τοῖς ἄλλοις ἁγίοις προφήταις, καὶ ὁτὲ μὲν ῥυθμοῖς ἢ ἔπεσι τούτοις λαλήσαντα. τὸν δὲ τοῦ μωϋσέως νόμον, καὶ τὸ ἀναγγέλιον φησὶν ὁ μωάμεθ παρὰ θεοῦ εἰληφέναι, καὶ τὸν θεὸν τὰ βιβλία αὐτοῦ μωϋσεῖ καὶ τοῦ χεῖρα δεδωκέναι. ἀλλὰ ταῦτα οὐκ εἰσὶ μετρικὰ ἢ ῥυθμικά. καὶ τῶν ἄλλων δὲ προφητῶν τῶν τε θείας ἀκηκοότων φωνῆς, ὁτὲ μὲν ἔφησε τὸν θεὸν μετρικῶς διαλέχθαι· ὃ καὶ οἱ σοφοὶ καὶ οἱ φιλόσοφοι τῶν ἀνθρώπων ἀπαξιοῦσιν. ὅθεν προήνεγκαν τοῦτο καὶ τοῦ μωάμεθ τινὲς, ὡς λέγεται ἐν τοῦ κεφαλαίῳ ἑλεμπὶς, ὃ ἑρμηνεύεται προφῆται· λέγοντες αὐτοῦ, μᾶλλον μὲν ὃν ῥαψῳδεῖς, μᾶλλον μὲν ὃν ὀνειροπολεῖς, μᾶλλον μὲν ὃν χορεύεις, καὶ ἄλλα ἄττα τοιαῦτα πρὸς αὐτὸν ὠνείδιζον, σωνοδόντος ὡς ὁ μόνον ἡ τοιαύτη φράσις οὐκ ὄντι παρὰ τοῦ θεοῦ, ἀλλ' οὐδὲ ὅλως προφητική. πειρατέον δὲ κολακείας ὄντι μεστὸς ἐν τοῖς λόγοις ὅτου ὁ νόμος, καὶ πλέον ἢ καθ' ὅσον ἄν τις πιστεύσαι, ἢ εἴποι. ποτὲ μὴ γὰρ διόλου τοῦ κεφα-

κεφαλαίου ὑφαίνειν ἀξιόλογον δὲ οὐδὲν, μόνον δὲ ὅτι ὁ θεὸς ἔστι μέγας καὶ ὑψηλὸς, καὶ σοφὸς, καὶ καλὸς, καὶ ὅτι αὐτοῦ εἰσι πάντα τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ, καὶ τὰ μεταξὺ. καὶ ὅτι δικαίως κρινεῖ. καὶ καθ' ἕκαστον ῥῆμα ἐπαναδιπλάζει λέγων, αἰνείσθω αὐτός. καὶ τοῦτο παντελῶς ἄνευ ἀνάγκης τινὸς ἐπαναλαμβάνει ἑκατοντάκις καὶ πλέον. καὶ μετὰ ταῦτα φησὶν, οὐκ ἔστι θεὸς πλὴν τοῦ θεοῦ. καὶ, πιστεύετε εἰς τὸν θεὸν, καὶ εἰς τὸν ἀπόστολον αὐτοῦ· ἑαυτὸν ἀπόστολον θεοῦ ὀνομάζων. καὶ φησὶ ταῦτα πάντα ἀμέσως ἐξ αὐτοῦ τοῦ στόματος εἰρῆσθαι τοῦ θεοῦ, καὶ ὅτι οὐκ ἂν ἤδει ταῦτα λέγειν ὁ μαχούμετ, ἀλλὰ τοῦτο ἔστιν ἔθος ὠδὶ τοῦ θεοῦ, αὐτὸν περὶ ἑαυτοῦ ὡς περὶ ἑτέρου λέγειν, ὅτι ὁ θεὸς ἔστι μέγας καὶ ὑψηλὸς, καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ἅπερ ἐπανακυκλοῦν ἀηδὲς ἂν εἴη. σημειωτέον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι καὶ αἰσχίστοις καὶ μάλιστα σαρκικοῖς ὁ νόμος οὗτος ὀνόμασι χρῆται· οἷον, τοῖς τῆς συνουσίας καὶ λαγνείας, ὥσπερ ἔθος ὠδὶ τῶν χαμαιτυπείων λέγεσθαι. τὰ δὲ περὶ τῆς φράσεως καὶ τῆς ἐννοίας, βέβαιον καὶ φανερὸν τοῖς ἀναγινώσκουσι πᾶσιν, ὡς εἴη μυθώδης. ἀλλ' εἰ καὶ διόλου τοιοῦτος ἐστὶν, ἐν τισι μέν τοι ὀλίγα τινὰ ἀξιολογώτερα δοκοῦντα παραθήσω. λέγεται γὰρ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ νεμελὲ, ὃ ἑρμηνεύεται μῦα, ὡς ὁ σολομῶν μεγάλην ἀγγέλων συνήγαγε στρατιὰν, καὶ ἀνθρώπων, καὶ ἀλόγων ζώων. ἀπερχόμενοι δὲ εὗρον ὥσπέρ τινα μυῶν ποταμὸν. καὶ τότε δὴ εἶπεν ἡ μῦα· ὦ μῦαι, ὑμεῖς εἰσέλθετε εἰς τὰς κατοικίας ὑμῶν, ἵνα μὴ διαφθείρει ὑμᾶς ὁ σολομὼν, καὶ τὸ στράτευμα τούτου. καὶ ἡ μῦα ὑπεμειδήασε. καὶ μετ' ὀλίγα πάντα τὰ ὄρνεα ἐν τῷ στρατεύματι εὕρηται. ἀποῦσα. καὶ εἶπεν ὁ σολομῶν, τί ἐστιν ὅτι οὐχ ὁρῶ τὴν κολάσω ταύτην, καὶ ἀφελῶ ταύτης τὴν κεφαλὴν, ἢ ἀποδώσει μοι τὸν λόγον, δι' ὃν ἀπεῖ καὶ ἔστι πόῤῥωθεν. καὶ εἶπεν, ἔμαθον ὃ ὑμεῖς ἀγνοεῖτε. καὶ ἦλθον πρὸς ὑμεῖς ἐκ Σαβέας μετὰ ἀληθῶν ἀγγελιῶν. εὗρον γὰρ γυναῖκα βασιλεύουσαν ἐν αὐτοῖς, καὶ ἠνάγκασα ταύτην καὶ τὸν λαὸν αὐτῆς σέβεσθαι τὸν ἥλιον ἄνευ τοῦ θεοῦ, καὶ τὰ λοιπὰ. Ετι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ καραμὰρ, ὃ ἑρμηνεύεται

pitulum subtexit precio dignum quidem nihil, solum autem quod Deus est magnus & excelsus & sapiens & bonus, & quod eius sunt omnia quæ sunt in cœlo, & quæ sunt in terra, & quę sunt in medio, & quod iuste iudicat. Et secundum quodlibet uerbum duplicat, dicens: Laudetur ipse. Et hoc omnino absq; necessite aliqua duplicat centies & plus, & post hæc dicit: Non est Deus præter Deum, & credite in Deũ, & in apostolum eius, seipsum apostolum Dei nominans. Et dicit hæc omnia absque medio ex ipso ore Dei dicta esse, & quod nesciebat hæc dicere Mahometus, sed hic est mos in Deo eum de seipso tanquam de altero dicere, quod Deus est magnus & excelsus, & alia huiusmodi: quæ duplicare desuetum est. Notandũ et hoc, quod etiã turpissimis & maxime carnalibus nominib. lex hæc utitur, sicut his, scilicet coitus & luxuriæ, sicut mos est his qui humi depressi sunt. De locutione iam & sentẽtia, firmũ & manifestũ est omnibus legẽtibus, quod sit fabulosa. Sed & si per totũ talis est, in quibusdã tamen pauca quædã quę precio digniora uidentur apponã. Dicitur enim in capitulo Emele, quod interpretatur musca, quod Salomon magnũ angelorũ congregauit exercitũ, & hominum, & irrationaliũ animaliũ. Recedentes aũt inuenerunt quasi fluuiũ quendã muscarũ, & tunc iam dixit muscæ. O musca, uos introite in habitationes uestras, ne corrumpat uos Salomon, et exercitus huius. Et musca subrisit. Et paulo pòst omnes aues in exercitu inuentæ sunt, musca autem absens. Et dixit Salomon: Quid est quod non uideo muscam? puniam eam, & amputabo caput eius: uel reddet mihi rationẽ propter quam abest, & lõge est. Et dixit: Didici quod uos ignoratis, & ueni ad uos ex Sabęa cum ueris nuncijs. inueni enim mulierem imperantem illis, & coëgi eam & populum eius colere solem absque Deo. & reliqua. Item in capitulo Caramar, quod

Alcorani obscænitas.

Fabula de Musca.

interpretatur luna, dicitur: Appropinquauit hora, & luna contrita est. Quod interpretantes horum magistri, dicunt Maohmetum cum socijs eius stetisse. Videntes autem lunam appropinquantem coniunctioni, dixerunt ad eum: Ostende nobis prodigium quoddam. Et tunc ille duobus digitis eius annuit lunæ, id est pollice & medio. Quo facto, in duas partes luna diuisa est, & altera quidem pars cecidit in montem Elices, qui imminet ab una parte Mechæ: reliqua autem pars ad alterum montem, qui appellatur Rubus, ad aliam partem urbis positum. Sic autem luna diuisa intrauit in tunicam Mahometi, & ipse rursus hanc instaurauit.

Fabula de luna.

De uerme & morte Salomonis figmentum.

Item in capitulo Sæui, dicit uermem significasse mortem Salomonis dęmonibus. Vbi dicit expositio, quod Salomon innixus suijpsius baculo, tãto dolore repẽte correptus est, ut statim expirauerit, diuino autem miraculo non cecidit. Dæmones autem qui ei seruiebant, uidentes eum stare, credebant ipsum dormire. Et natus est quidem uermis è terra, et corrosit baculum cui innixus erat. Quo contrito, cecidit Salomon. Et tunc currentes dæmones, cognouerunt eum esse mortuum: & ex eo cœperunt hominibus iuxtà posse nocere. Item in capitulo Narrationum, ipse Mahometus reddit causam, propter quam uinũ prohibitum est. Dicit enim, Deum ad terram duos angelos misisse, ut bene imperarent, & iuste iudicarent. Erant autem hi angeli, Aroth & Maroth. Veniens autem quædam mulier iusticiam habens, ad prandium hos uocauit, & apposuit eis uinum: quod ne biberent, eis Deus mandauit. Inebriati autem, de coitu eam requisiuerunt. Quæ consensit, & pacta est super his tamen, quod alter quidem horum eam in cœlum ascendere faciat, alter uero descendere. Quæ & in cœlum ascendit. Deus aũt uidens hãc, & iustitiã quam habebat audiens,

Vini Saracenis interdicti causa.

μηνεύεται σελήνη, λέγεται, ἤγγισεν ἡ ὥρα, καὶ συνετρίβη ἡ σελήνη. ὁ ἐξηγούμενοι οἱ τούτων διδάσκαλοι, φασὶ τὸν μαχούμετ ἵστασθαι μετὰ τῶν ἑταίρων αὐτοῦ. ἰδόντες δὲ τὴν σελήνην ἐγγίζουσαν τῇ συνόδῳ, εἶπον πρὸς αὐτὸν, δείξον ἡμῖν τέρας τι. καὶ τότ' ἐκεῖνος τοῖς δυσὶν αὐτοῦ δακτύλοις, ἔνεσε τῇ σελήνῃ, τοὐτέστι τῷ ἀντίχειρι καὶ τῷ μέσῳ. οὗ γενομένου, εἰς δύο μέρη ἡ σελήνη διήρητο. καὶ θάτερον μὲν τῶν τμημάτων, ἔπεσεν ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ ἑλικὲς, τὸ ἐπικείμενον ἀφ' ἑνὸς μέρους τῇ πόλει μεσκᾶς· τὸ δὲ λοιπὸν ἐφ' ἕτερον ὄρος, καλούμενον ἐρυθρὸν, πρὸς τῷ ἄλλῳ μέρει τῆς πόλεως κείμενον. οὕτω δὲ ἡ σελήνη διατμηθεῖσα, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν χιτωνίσκον τοῦ μαχούμετ, καὶ αὐτὸς πάλιν ταύτην ἀπεκατέστησεν. Ετι ἐν τῷ κεφαιλαίῳ τοῦ σεβῆ, φησὶ τὸν σκώληκα σημῆναι τὸν θάνατον τοῦ σολομῶντος τοῖς δαίμοσιν. ἔνθα φησὶν ἡ ἐξήγησις, ὅτι ὁ σολομῶν ἐπερειδόμενος τῇ ἑαυτοῦ βακτηρίᾳ, ὑπὸ τοσαύτης ἄφνω ὀδύνης συνεσχέθη, ὥστε παραχρῆμα ἐκπνεῦσαι· θείῳ δὲ θαύματι, οὐ κατέπεσεν. οἱ δὲ τούτῳ δουλεύοντες δαίμονες ὁρῶντες αὐτὸν ἑστῶτα, ἐπίστευον ζῆν. ἀνεδόθη δέ τις ἐκ τῆς γῆς σκώληξ, διαφαγὼν τὴν βακτηρίαν, ἣν ἐπερείδετο. ἧς συντριβείσης, κατέπεσεν ὁ σολομῶν. καὶ τότε δραμόντες οἱ δαίμονες, ἔγνωσαν αὐτὸν τεθνηκότα. ἐξ ἐκείνου ἤρξαντο τοὺς ἀνθρώπους κατὰ πᾶσαν αὐτῶν τὴν δύναμιν βλαπτειν. Ετι δὲ ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν διηγήσεων, αὐτὸς ὁ μαχούμετ ἀποδίδωσι τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ὁ οἶνος κεκώλυται. φησὶ γὰρ, τὸν θεὸν ἐπὶ τὴν γῆν δύο ἀγγέλους ἀπεσταλκέναι, ὥστε καλῶς ἄρχειν, καὶ δικαίως κρίνειν. ἦσαν δὲ οὗτοι οἱ ἅγιοι ἄγγελοι, ἀρὼτ, καὶ μαρὼτ. ἐλθοῦσα δέ τις γυνὴ δίκην ἔχουσα, ἐπ' ἄριστον τούτους ἐκάλεσε· καὶ παρέθηκε τούτοις οἶνον, ὃν ὁ θεὸς μὴ πιεῖν αὐτοῖς ἐνετείλατο. μεθυσθέντες δὲ ἐξήτησαν ταύτην ἐφ' ὕβριν· οἷς καὶ συνέθετο ἐπὶ τούτοις μέντοι, ὥστε τὸν ἕτερον μὲν τούτων αὐτὴν εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβαίνειν διδάξαι, τὸν δὲ λοιπὸν καταβαίνειν. ἣ καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸν οὐρανόν. ὁ δὲ θεὸς ταύτην ἰδὼν, καὶ τὴν δίκης ἣν εἶχεν ἀκούσας,

ἀκούσας, πεποίηκεν αὐτὴν ἑωσφόρον· ὥς τ' εἶναι ταύτην ἐν τῷ οὐρανῷ μεταξὺ τῶν ἀστέρων, οὕτω καλὴν, ὥσπερ καὶ τῇ γῇ μεταξὺ τῶν γυναικῶν ἦν. δοθείσης δὲ τοῖς ἁμαρτοῦσιν ἀγγέλοις αἱρέσεως, ὅπου βούλοιντο κολασθῆναι, ἐνταῦθα δηλονότι ἢ ἐν τὸ μέλλον τι· ἑλομένων αὐτῶν ἐν τῷ παρόντι μᾶλλον τιμωρηθῆναι, ἐξήρτησεν τούτους ἐν τῷ τῆς βαβυλῶνος φρέατι, τῶν ποδῶν δι' ἁλύσεως σιδηρᾶς, μέχρι τῆς ἐν τῇ κρίσι ἡμέρας. ταῦτα καὶ τούτοις ὅμοια, ἐν τῷ προειρημένῳ περιέχονται νόμῳ. δι' ὧν πᾶς σοφὸς δύναιτ' ἂν διαγινώσκειν τὸ πλάσμα, καὶ ὅτι κατ' οὐδένα τρόπον νόμος ἐστὶ θεῖος. οὐδὲ γὰρ ἐστὶν εἰωθὸς τῷ θεῷ, διὰ τοιούτων μύθων διαλέγεσθαι τοῖς ἀνθρώποις.

ΟΤΙΤΟ ΑΛΚΟΡΑΝΟΝ ΟΥΚ ἔστι νόμος θεοῦ, ἐπεὶ μὴ συμφωνεῖ κατὰ διάνοιαν ἑτέρῳ τινί.

ΔΗΛΟΝ δὲ κἀντεῦθεν, μὴ εἶναι νόμον θεῖον τὸν ἀλκοράνον, διατὸ μήτε τῷ τοῦ θεοῦ νόμῳ συμβαίνειν, μήτε τοῖς φιλοσόφοις τοῖς περὶ ἀρετῶν καὶ τοῦ ἐν ἀνθρώποις ἐσχάτου τέλους διαλαβοῦσιν. ὑπέθεντο γὰρ οἱ φιλόσοφοι αὐτὴν τὴν ἀνθρωπίνην εὐδαιμονίαν, ἐν τῷ νοερῷ μέρει τῆς ψυχῆς εἶναι· καὶ τὸν νοῦν ἄκραν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ δύναμιν ὄντα, τοῦ ἄκρου εἶναι νοητοῦ· καὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἀρετῆς ἆθλον εἶναι· καὶ τὴν ἀρετὴν ὑπὲρ τὰ μεγάλα εἶναι, καὶ δυσχερῆ· καὶ ἄλλα τοιαῦτα, εἰ καὶ μὴ τελείως νοεῖν τὰ τοιαῦτα ἠδύναντο. ὁ δὲ χριστὸς αὐτὰ ταῦτα ἐν τῷ εὐαγγελίῳ δείκνυσι, λέγων, στενὴν εἶναι τὴν ἀπάγουσαν εἰς τὴν ζωὴν ὁδὸν, καὶ ὀλίγους εἶναι τοὺς δι' αὐτῆς ἐρχομένους· πλατεῖαν δὲ εἶναι τὴν ὁδὸν τὴν ἀπάγουσαν εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ τὰ λοιπὰ. ἐν τούτῳ δὲ τῇ τοῦ ἀριστοτέλους ἀποφάσει συμβαίνει, ὅς φησι, δυσχερὲς εἶναι κατ' ἀρετὴν ἐνεργεῖν, ὥσπερ ἐν κύκλῳ τοῦ κέντρου τυγχάνειν, ὅπερ ὀλίγοι ποιοῦσιν. Ἔτι δὲ ὁ χριστὸς καὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου εὐδαιμονίαν ἐν τῇ τοῦ θεοῦ θεωρίᾳ τίθησι, λέγων, αὕτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσι σὲ τὸν μόνον ἀληθινὸν θεόν. αὐτὰ δὲ ταῦτα γνωριμώτατά εἰσι καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ.

audiens, fecit eam Luciferum, ut esset hæc in cœlo inter astra ita pulchra, sicut & in terra fuit inter mulieres. Data autē peccantibus angelis electione ubi uelint puniri, tunc uidelicet, uel in futuro, eligentibus eis in pręsenti potius puniri, pēdere fecit hos per pedes catena ferrea in Babylonis puteo, usq; in diē iudicij. Hęc & his similia in prædicta lege continentur, propter quæ quilibet sapiens potest utique rem cognoscere, & quod nullo modo lex est diuina, neque enim solitus est Deus per tales fabulas cum hominibus loqui. *Conclusio.*

QVOD ALCORANVM NON est lex Dei, quoniam non conuenit secundum sententiam cum aliquo altero. Cap. V.

MAnifestum & hinc est, non esse legem Dei Alcoranum, propterea quod neq; cum lege Dei conuenit, neq; cum philosophis, qui de uirtutibus & de extremo fine qui est in hominibus tractant. Supposuerunt enim philosophi ipsam humanam fœlicitatem in intellectuali parte animæ esse, & intellectum summam in homine potentiam existentem, extremi esse intelligibilis, & fœlicitatem uirtutis præmium esse, & uirtutem circa magna esse & difficilia, & alia huiusmodi, & si nō perfectè talia intelligere poterant. Christus autem hæc ipsa in euangelio ostendit, dicens angustam esse uiam quæ ducit in uitam æternam, & paucos esse qui per eam ueniūt: latam autem esse uiam quæ ducit in perditionem, & reliqua. In hoc autem cum Aristotelis sententia conuenit, qui dicit difficile esse secūdum uirtutem operari, sicut attingere centrum in circulo, quod pauci faciunt. Christus autem & hominis fœlicitatē in Dei speculatione ponit, dicens: Hæc est uita æterna, ut cognoscant te solum uerū Deum. Hæc autem ipsa notissima sunt ex Veteri testamēto. *Fœlicitas hominis secundū philosophos.* *Matth. 7.*

Abrahæ enim factæ sunt promissiones, cui Deus proprie promisit eũ ipsum dare in terra promissionis, & seminis benedictionem. & Moyses autem, cui tot mirabiles gratias Deus prębuit, qui & Deũ in supposito ædificio speculis digne seipsum considerans non hoc sufficere ei, constanter petijt uidere uultum Dei & gloriam eius. Mahometus autem de uirtutibus quasi nihil tractauit, sed de bellis & rapina latam uiam sibijpsi conuenienter elegit, & suijpsius sequacibus, filijs perditionis & mortis. Vnde nihil ad salutem eis prodest dicere: Non est Deus præter Deum, & Mahometus est apostolus Dei. De ultimo autem fine cum nullo conuenit: præterquam cum antiquis quibusdam, qui uitam irrationalium uixere, & non discretionem faciunt inter intellectum & sensum. Vnde & fœlicitatem in sensualibus quibusdam supponunt, in cibis uidelicet, & in intemperantia, & in hortis & uestibus sumptuosis. de quibus pòst in sexto capitulo speculabimur. Et non possibile est hæc secundum similitudinem quandam dici ab eis, sicut & in euangelio mensę et cibi & talium est mentio in uita æterna. Ostenduntur autem hęc ex euangelio secundum similitudinem dici, quoniam multa etiam aperte illic dicuntur de æternа beatitudine. Sed in Alcorano nihil omnino de uera beatitudine dicitur manifeste, sed sicut conueniens est homini qui nihil de hac deprehendit, solum autẽ secundum literam talem pingit fœlicitatem, qualem conueniens est hominem carnalem & intemperantem appetere. Sed & si nihil de uera fœlicitate uel cõsiderauit, uel promisit hominibus, quædã tamen uera et insignia de ultimo fine Saracenorũ demonstrauit, quasi diuino spiritu afflatus. Dicit em̃ Saracenis ipse Mahometus: uos post me in septuagintatres partes diuidemini, quarũ una saluabit, reliqua uero oĩs igne destruet. Hæc sententia sic ualet apud eos, ut nullus nec sapiens,

Exod. 33.

Parabolæ Euangelij & Alcorani lõge diuersæ.

Vaticiniũ Mahometi de Saracenis.

ὡς γὰρ ἀβραὰμ ἐδόθησαν αἱ ἐπαγγελίαι, ὧν ἵνα ὁ θεὸς ἰδίως ὑπέσχετο ἑαυτὸν δοῦναι πρὸς τῇ γῇ τῇ ἐπαγγελίας καὶ τῇ τοῦ σπέρματος εὐλογίᾳ. καὶ ὁ μωϋσῆς, ᾧ τοσαῦτα θαυμασὰ χαρίσματα ἐχορήγησεν ὁ θεὸς, ὁ τὸν θεὸν ἐν ὑποκειμένῳ κτίσματι θεωρῶν, ἀξίως ἑαυτὸν κατανοῶν, μὴ τοῦτ' ἀρκεῖν αὐτῷ, ἀλλὰ μόνως ἤτησεν ἰδεῖν τὸ πρόσωπον τοῦ θεοῦ τὴν δόξαν αὐτοῦ. ὁ δὲ μαχόμετ πολὺ μὲν ἀφεστὼς ὥσπερ ὁ-δηγὸν ἐπραγματεύσατο, ἀλλὰ πολὺ πλέμων τὴν ἁρπαγῆς τὴν, πλατεῖαν ὁδὸν ἑαυτῷ συμφώνως αἱρόμενος, καὶ τοῖς ἑαυτοῦ ὁπαδοῖς, τοῖς ἑαυτοῦ δὲ ἀπωλείας τοῦ θανάτου. ὅθεν οὐδὲν πρὸς σωτηρίαν αὐτοῖς συντελεῖ τὸ λέγειν, οὐκ ἔστι θεὸς πλὴν τοῦ θεοῦ, καὶ μαχόμετ ἀπόστολος οὗτος τοῦ θεοῦ. περὶ δὲ τοῦ ἐσχάτου τέλους, οὐδὲν συμφωνεῖ· πλὴν ἀρχαίοις τισί, βίον ἀλόγων βεβιωκόσι, καὶ μὴ δεδεγμένοις μεταξὺ νοῦ καὶ ἀναθήσεως. ὅθεν καὶ τὴν δυσδαιμονίαν ἐν ἀναθεσίαις τισὶν ὑποτίθενται, ἐν τροφαῖς δηλονότι καὶ ἀνεσίαις καὶ πόσεσιν, καὶ ἱματίοις πολυτελέσι, περὶ ὧν μετὰ ταῦτα ἐν τῷ ἑκτῷ κεφαλαίῳ θεωρηθήσεται. καὶ τὸ δυσάρεστον ταῦτα καθ' ὁμοιότητά τινα λέγεσθαι παρ' αὐτῶν, ὡς καὶ τὸ εὐαγγελίῳ τραπέζης καὶ τροφῆς καὶ τῶν τοιούτων ὅτι μνήμη, ἐν τῇ αἰωνίῳ ζωῇ. δεῖκνυσι γὰρ ἐκ τοῦ εὐαγγελίου, πάντα καθ' ὁμοιότητά τινα λέγεσθαι· ἐπεὶ πολλὰ καὶ ἀνακεκαλυμμένως ἐκεῖ λέγεται περὶ τῆς αἰωνίου μακαριότητος. ἀλλ' ἐν τοῖς ἀληθεύω, ὅτ' ἐν πᾶσι περὶ τῆς ἀληθοῦς μακαριότητος λέγεται φανερῶς, ἀλλ' οἷον εἰκὼς παρ' ἀνθρώπου μηδ' ἐν περὶ ταύτης καταλαμβάνοντος, μόνον δὲ τὸ γράμμα χρεών τιν ἀναζωγραφοῦντος ἑαυτῷ τὴν δυσαιμονίαν, οἵαν εἰκὸς ἐνεῖναι ἄνθρωπον σαρκικὸν καὶ ἀκόλαστον. ἀλλ' εἰ μηδὲν περὶ τῆς ἀληθοῦς δυσαιμονίας ἢ ἐνόησεν, ἢ ἐπέσχεν τοῖς ἀνθρώποις, τινὰ μὲν οἱ ἀληθῆ καὶ ἐπίσημα περὶ τοῦ ἐσχάτου τέλους τῶν σαρκικῶν ἀπεφήνατο, ὥσπερ ὧδέ τ θεὶς ἐπεισόμενον προσδύμαζος. φησὶ γὰρ τοῖς σαρκικοῖς αὐτὸς ὁ μωάμεθ· ὑμεῖς μετ' ἐμὲ εἰς ἑβδομήκοντα τρεῖς διαιρεθήσεσθαι μοίρας, ὧν μία σωθήσεται, τὸ δὲ ὑπόλοιπον πᾶν καταλυθήσεται τοῦ πυρί. αὕτη ἡ ἀποφασις, οὕτω κρατεῖ παρ' αὐτοῖς, ὡς τε μηδ' ἕνα μήτε σοφὸν μήτε

μήτε ἀνόητον, ταύτην φαυλίζειν. ἄλλη περὶ τοῦ αὐτοῦ ὁμοίως ἀπόφασίς ἐστιν ἐν τῷ ἀλκοράνῳ, ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ μαριὴλ, ὁ ἑρμηνεύεται μαρία, λέγουσα, πάντας εἰς τὸν ἅδην ἀπελεύσεσθαι τοὺς σαῤῥακηνοὺς. ταύτην τὴν ἀπόφασιν ἀληθεστάτην εἶναι πιστεύω, εἰ καὶ παρὰ στόματος καθ' ὑπερβολὴν ψευδοῦς προγήνεκται. καὶ τούτῳ ὁ ψευδῆς προφήτης ἐν τῇ πρώτῃ ἀληθείᾳ συνᾴδει, εἰπούσῃ πλατεῖα ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ πολλοὶ εἰσὶν οἱ εἰσερχόμενοι δι' αὐτῆς. ἀριδήλως τοίνυν ἐκ τῶν προειρημένων συμβαίνει, τὸν τῶν σαῤῥακηνῶν νόμον εἶναι πλατὺν, καὶ πολλοὺς εἶναι τῶν σαῤῥακηνῶν τοὺς δι' αὐτοῦ εἰσιόντας, καὶ εἰς τὸν ἅδην κατερχομένους. καὶ τοῦτο, οὐκ ἐκ τοῦ στόματος μόνον τῆς ἀληθείας δῆλον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ στόματος τοῦ παρ' αὐτοῖς προφήτου. Ετι τὸ ἀλκοράνον οὐ συμφωνεῖ τῷ τοῦ θεοῦ νόμῳ, ἔν τε ταῖς ἐν τοῦ λαῖς, καὶ οἷς ἀπτρέπει. ὁ μὲν γὰρ τοῦ θεοῦ νόμος, κωλύει φόνον, ἁρπαγὴν, ἐπιθυμίαν, ἃ πάντα τὸ ἀλκοράνον ἢ κελεύει γίνεσθαι, ἢ συγχωρεῖ. Οτι οὐδὲ ἐν ταῖς δίκαις συνᾴδει. ὁ μὲν τοῦ γὰρ μωσέως νόμος, καὶ τὸ εὐαγγέλιον, φησὶ μηδένα καταδικάζεσθαι, μαρτυρούντος ἑνὸς· ἀλλ' ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων ἢ τριῶν. τὰ δ' ἐναντία τούτων, εὑρίσκονται ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλνοὺρ, ὃ ἑρμηνεύεται φῶς. ὅπου τὸ μὴ ἀναγκάζειν αὐτὰς ἀπολλύναι τὴν σοφροσύνην κωλύεται, συμφωνούσαις δὲ ἀσφαλῶς συγκαθεύδειν φησί. τὸ δ' αὐτὸ δῆλον καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλμουμηνίμ, ὅπου συγχωρεῖ μετά τε τῶν ἰδίων γυναικῶν, καὶ ὧν ἄν τις ἐν πολέμῳ λάβῃ μίγνυσθαι. φανερὸν τοίνυν, τὸν τοῦ ἀλκοράνου νόμον μὴ εἶναι νόμον θεοῦ, μήτε παρὰ θεοῦ εἶναι, εἰ μή που κατὰ συγχώρησιν, ὥσπερ καὶ ἄλλα κακά. διαφέρει γὰρ ἐκείνου, καὶ κατὰ τὸν σκοπὸν τοῦ θεοῦ, ὃς τὴν τῶν ἀνθρώπων βούλεται σωτηρίαν.

piens, neq; insipiens uilipendat. Alia aũt similis de eo est sentẽtia in Alcorano, in capitulo Martij, quod interpretatur Maria, quæ dicit, omnes in infernum Saracenos ituros. Hanc sententiam uerissimã esse credo: & si ab ore secundũ excessum mendacij antè allata est. Et in hoc falsus propheta cum prima ueritate conuenit, quæ dicit: Lata est uia quæ ducit in perditionem, & multi sunt qui ingrediuntur per eam. Manifeste igitur ex prædictis conuenit, Saracenorum legem latam esse, & multos esse Saracenorum qui per eam ingrediuntur, & in infernum transeunt. Et hoc non ex ore solum ueritatis manifestũ, sed ex ore prophetę qui apud eos est. Item Alcoranum nõ conuenit cum lege Moysi in mandatis, & in quib. nos auertit. Lex enim Dei prohibet cædem, rapinam, concupiscentiã omnem: Alcoranũ aũt uel iubet fieri, uel permittit. Item neq; in iudicijs cõuenit. Moysi enim lex & euangeliũ dicit, nullũ debere uno testante condẽnari, sed in ore triũ uel duorũ testiũ stat omne uerbũ. Cõtraria aũt horum inueniũtur in capitulo Elmir, quod interpretatur lux, ubi prohibetur ne cõpellant eas castitatẽ dimittere, cum consentientibus aũt secure similiter dormire dicit. Hoc autem ipsum manifestum est in capitulo Elminim, ubi permittit cum proprijs uxoribus, & cũ quibus quis in bello capere posset misceri. Manifestum igitur, Alcorani legem nõ esse legẽ Dei, neq; à Deo esse, nisi forte ꝑ permissionem, sicut & alia. Differt enim ab illa & secundum intentionem Dei: qui salutem hominum desiderat.

Matth. 7.

Cum Mosi lege non conuenire Alcoranum.

ΟΤΙΤΟ ΑΛΚΟΡΑΝΟΝ ΟΥΚ ἔστι νόμος θεοῦ, ἐπεὶ ἐν πολλοῖς ἑαυτῷ ἀντιλέγει.

Εκτον δεῖ θεωρεῖν, ὡς ὁ τοῦ ἀλκοράνου νόμος, οὐ τοῦ θείου νόμου μόνον ἀποστατεῖ, ἀλλ' οὐδὲ ἑαυτῷ συμβαίνει. καὶ τοῦτο ὅτι κακὸν ἐστὶ, καὶ αὐτὸς ἀπεφαίνεται ὁ μωάμεθ. φησὶ γὰρ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλνεσᾶ, ὃ

QVOD ALCORANVM NON est lex Dei, quoniam in multis sibijpsi contradicit. Cap. VI.

SExto oportet speculari, quod Alconi lex nõ solum à diuina lege elõgatur, sed neq; cum seipsa cõuenit. Et hoc, quoniam mala est, & ipse Mahometus ostendit. Dicit enim in capitulo Elnesa,

Contradicere sibi Alcoranũ in multis.

quod interpretatur mulieres: Nisi à Deo esset hoc Alcoranum, multæ in eo contrarietates & contradictiones inuenirentur. etem̃ ipse in multis locis dicit, quod Deus non deducit errantem: & tamen ipse in multis locis docet orare, ut deducantur à tenebris in lucem, et ex rectitudine in rectitudinẽ. Item dicit de seipso, quod factus est orphanus in errore, idolatra enim erat. Sed tamen ipse dicit, quod talem eum prophetam fecit Deus, quoniam quando Deus eum accersiuit, ascẽdit ad Deum usq; ad septimum cœlũ, & impetrauit ueniam ab angelo quodam, qui milies mundo maior erat, quem inuenit suijpsius peccata deplorantẽ. Itẽ dicit, eum prophetam esse uniuersalem: sed tamen dicit Alcoranum arabicis literis à Deo datum esse, neque ullam aliam linguam eum scire præter arabicam.

Alcoranũ Arabice scriptum.

Item dicit in capitulo Inpacara, quod interpretatur iuuenca, quod Iudæi & Christiani & Sabæi saluabuntur. et in capitulo Abraam, dicit post hæc, quod nullus saluabitur, præter eos qui sunt in lege Saracenorum. Et ipse mandat his, ne disputent asperis uerbis cum hominibus alterius sectæ, sed suauibus. nõ enim ad hominem pertinet deducere, sed ad Deum solum. Et unusquisque pro seipso solo, non pro alio rationem reddet. Post hæc autem ipse in plurimis locis mandat interimi omnes, & spoliari, qui non credunt, quousque credant, uel tributa soluant. Item ipse dicit in capitulo * comem: Quod eorum qui suscipiunt alterum Deum præter Deum, horum tu non sis custos uel curator, sed sibi soli hoc seruauit Deus. Hæc autem est precio digna contradictio, hinc quidem, totiens mandare interimi infideles: illinc autem, rursus mandare, neminem tanti sceleris esse punitorem, sed soli Deo pro his punitionem seruari. Item ipse in capitulo Elteminim, in fine, seipsum iactat, quod nõ est ex his qui cõpellunt credere.

Sed

ὁ ἑρμηνεύεται γυναῖκες, εἰ μὴ παρὰ θεοῦ ἦν οὗτο τὸ ἀλκοράνον, πολλαὶ ἐναντιότηταις εὑρίσκοντο ἂν ἐν αὐτῷ. ἀλλὰ μὴν, πολλαὶ ἐν αὐτῷ ἐναντιότητες καὶ ἀντιφάσεις εὑρίσκονται. καὶ γὰρ αὐτὸς ἐν πολλοῖς τόποις φησίν, ὅτι ὁ θεὸς οὐχ ὁδηγεῖ τὸν πλανώμενον· καὶ ὅμως αὐτὸς διδάσκει προσεύχεσθαι, ἵν' ὁδηγοῖντο καὶ ἐξάγοιντο ἐκ τοῦ σκότους εἰς τὸ φῶς, καὶ ἐκ τῆς ἀνοδίας εἰς τὴν εὐθύτητα. Ετι τέ φησι περὶ ἑαυτοῦ, ὡς γένοιτο ὀρφανὸς ἐν πλάνῃ· εἰδωλολάτρης γὰρ ἦν. ἀλλ' ὅμως αὐτός φησιν, ὅτι τοιοῦτον αὐτὸν προφήτην ἐποίησεν ὁ θεὸς, ὅτι ὅτε ὁ θεὸς αὐτὸν μετεκαλέσατο, ἀνῆλθεν εἰς τὸν θεὸν, μέχρις ἑβδόμου οὐρανοῦ. καὶ ἤτησε συγγνώμην ἀγγέλῳ τινὶ, χιλιάκις μείζονι ὄντι τοῦ κόσμου, ὃν εὗρε θρηνοῦντα τὰ ἑαυτοῦ ἁμαρτήματα. Ετι φησὶν ἑαυτὸν προφήτην εἶναι καθολικόν· ἀλλ' ὅμως φησὶ τὸ ἀλκοράνον ἀῤῥαβικοῖς γράμμασιν ὑπὸ τοῦ θεοῦ δοθῆναι· μὴ δὲ μίαν τε αὐτὸν ἄλλην γλῶσσαν εἰδέναι πλὴν τῆς ἀῤῥαβικῆς. Ετι φησὶν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἰμπακαρᾶ, ὃ ἑρμηνεύεται δάμαλις, ὅτι οἱ ἰουδαῖοι καὶ οἱ χριστιανοὶ, καὶ οἱ σαββαῖοι σωθήσονται. καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἀμρὰμ φησὶ μετὰ ταῦτα, ὅτι οὐδεὶς σωθήσεται, πλὴν ἐν τῷ νόμῳ τῶν σαῤῥακηνῶν. καὶ αὐτὸς ἐντέλλεται τούτοις, μὴ διαλέγεσθαι λόγοις τραχέσιν ἑτέρας αἱρέσεως. ἀλλ' ἠπίοις λόγοις. οὐ γὰρ ἀνθρώπου ἐστὶ τὸ καταρτίζειν, ἀλλὰ τοῦ θεοῦ μόνου. καὶ ἕκαστος ὑπὲρ ἑαυτοῦ μόνου, ἀλλ' οὐχ ὑπὲρ ἄλλου λόγον δώσει. μετὰ δὲ ταῦτα αὐτὸς ἐν πλείστοις τόποις ἐντέλλεται, ἀποκτείνεσθαι πάντας, καὶ λωποδυτεῖσθαι οὓς μὴ πιστεύοντας, μέχρις ἂν ἢ πιστεύσωσιν, ἢ τελέσωσι φόρους. Ετι αὐτὸς φησὶν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ *εμ̄, ὅτι τῶν δεχομένων θεὸν ἕτερον πλὴν τοῦ θεοῦ, τούτων οὐκ εἶσι παιδαγωγὸς ἢ ἐπιμελητὴς, ἀλλ' ἑαυτῷ μόνῳ οὗτο τετήρηκεν ὁ θεὸς. οὗτο δὲ ἐστὶν ἀξιόλογος ἐναντιοφωνία, τὸ ἐντεῦθεν μὲν τοσαυτάκις προστάττειν, οὓς ἀπίστους ἀποκτεινύναι· ἐκεῖθεν δὲ πάλιν προστάττειν, μηδένα τοῦ τοσούτου μύσους εἶναι κολαστήν, ἀλλὰ μόνῳ θεῷ τὴν ὑπὲρ τούτων τιμωρίαν τηρεῖσθαι. Ετι αὐτὸς ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλτενινοὺμ, πρὸς τῷ τέλει, ἑαυτὸν ἐξαίρει, ὡς οὐκ ὄντα τῶν ἀναγκαζόντων. πῶς

δ'

μ' οὐκ ἔστιν ἐκ τούτων, ὁ προστάσων ἀποκτείνεσθαι καὶ λωποδυτεῖσθαι τοὺς μὴ πιστεύοντας; τίς γὰρ μείζων ἀνάγκη τοῦ φόνου; Επ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῆς Βοὸς, συγχωρεῖ τὸ παρὰ φύσιν μίγνυσθαι ἀνδράσι καὶ γυναιξί. φησὶ γὰρ τοῖς σαρρακηνοῖς, μὴ μολύνειν ἑαυτοὺς μετὰ τῶν ἀπίστων, ὡστε οὖν πιστεύσωσι. καὶ πρὸς τὴν γυναικῶν φησίν· αἱ γυναῖκες ὑμῶν, ἀρουραι ὑμῶν. ἀρωτριάσατε οὖν αὐτάς, ὡς αὐ βούλεται. ἀλλ' ὅμως ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ προείπῳ, ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ λὼτ σοδομίται, ἄνομον πάθος εἰργάσαντο, καὶ ταῖς πρότερον γενεαῖς ἄγνωστον. Επ αὐτὸς φησὶ περὶ τοῦ ἀβραὰμ καὶ ἰσαὰκ καὶ ἰακὼβ, καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ὅτι ἦσαν σαρρακηνοί. ἀλλ' ὅμως αὐτὸς φησιν εἰρῆσθαι αὐτῷ παρὰ τοῦ θεοῦ, αὐτὸν εἶναι πλασθὲν εἰς τὸν πίστιν ταύτην τὸν πρῶτον σαρρακηνόν. πῶς οὖν ἦσαν ἐκεῖνοι σαρρακηνοί, εἰ πάντων τῶν σαρρακηνῶν ὁ μαχούμετ πρῶτος ἦν; Επι δὲ ἀνάγκη, τινὰς σαρρακηνοὺς πρὸ τοῦ τεθεῖναι τὸν νόμον τὸν τῶν σαρρακηνῶν. ὁ δὲ τῶν σαρρακηνῶν νόμος τὸ ἀλκορανόν ἐστιν, ὃ δὴ δέδοται μετὰ τὸν τοῦ μωϋσέως νόμον καὶ τὸ εὐαγγέλιον, ὥσπερ ἐν αὐτῷ περιέχεται τῷ ἀλκορανῷ. μᾶλλον μὲν οὖν, οὕτω ἑπτακόσια ἔτη δεῖ λθον μετὰ τὸν μωαμεθ. ὁ δὲ νῶε, καὶ ὁ ἀβραὰμ. καὶ ὁ ἰσαὰκ, καὶ ὁ ἰακὼβ, καὶ πρὸ τοῦ εὐαγγελίου καὶ τοῦ μωσέως γεγόνασιν. εἰ δὲ λέγει σαρρακηνοὺς εἶναι τούτους, διὰ τὸ προειδέναι τὰ τοῦ νόμου καὶ πάντα αὐτὸν ὅσα προεῖδεσαν προφῆται ὄντος· εἰ δ' ὡς ἀρέσκοντος αὐτοῖς τοῦ ἀλκορανου, καὶ τοῦτο ἀδύνατον. πολλοῖς γὰρ τῶν ὑπὸ τοῦ ἀλκορανου νενομοθετημένων τὰ ἐναντία ἐποίουν ἐκεῖνοι. Επ αὐτὸς φησι, τὸν οἶνον κωλύσαι τοὺς οἰωνούς· καὶ ὅμως αὐτὸς φησι μετὰ ταῦτα, ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλαρὰφ οἰωνίζεσθαι. εἰ ἑτέρως μὴ δύνασθε, ἐν τῷ σχήματι γοῦν τοῦ δακτύλου. καὶ ὁ μὴ τοῦτο ποιῶν, ἀνάθεμα. Επι αὐτὸς φησιν, ἑαυτὸν ἀπεστάλθαι τοῖς ἄραψι, διὰ τὸ μὴ ἔχειν αὐτοὺς ἀπόστολον πνὰ πρὸς τοῦ θεοῦ. φησὶ δὲ, καὶ τὸ ἀλκορανον ἐν μόνῃ τῇ ἀραβικῇ γλώσσῃ δεδόσθαι. φησὶ δὲ, καὶ ἑαυτὸν μὴ εἰδέναι ἄλλην διάλεκτον πλὴν τὴν ἀραβικήν.

Sed quomodo hoc uerum est? cum ipse mandet interimi & spoliari eos qui non credũt. quæ enim maior cõpulsio quàm cædes? Item in capitulo Bouis, concedit quod est præter naturã, misceri masculis & mulieribus. Dicit enim Saracenis, ne maculent seipsos cum infidelibus antequam credãt. Et de mulieribus dicit: Mulieres uestræ, terra est uestra: arate eas, sicut uultis. Sed tamen in eodem capitulo antè dixit, quod Sodomitæ tẽpore Loth abominabile peccatum commiserunt, et nationibus quę prius fuerant desuetum. Item ipse dicit de Abraham, Isaac, & Iacob, et filiis eius, quod erãt Saraceni. Sed tamen ipse dicit, quod est ei à Deo reuelatum, eũ esse uidelicet in fidem hãc primum Saracenum. Quomodo igitur erãt illi Saraceni, si omniũ Saracenorum Mahometus primus fuit? Item nõ necesse, esse quosdam Saracenos, antequam lex lata esset Saracenorũ: Saracenorũ aũt lex est Alcoranũ, quod iam est, & datum est post Moysi legẽ et euangeliũ, sicut in ipso Alcorano cõtinetur, immò modicum plus est cẽtum septingenti anni quod fuit Mahometus. Incœpit enim anno à natiuitate Domini nostri quingẽtesimo nonagesimooctauo: Noë aũt & Abrahã et Isaac & Iacob ante euangeliũ & Moysen fuerunt. Si aũt dicit Saracenos esse hos propterea, quod præsciebãt quæ erant legis: Etenim omnia esse potuissent quęcunq; præsciuerãt, cum prophetæ essent. Si aũt dicunt, quod placebat eis Alcoranũ: & hoc impossibile. In multis enim quæ ab Alcorano sancita sunt, cõtraria illi faciebãt. Item ipse dicit prohibere auguria, et tamẽ ipse dicit post hęc in capitulo Elaphar: Auguremini, si aliter non potestis, in scissura digiti: & qui hoc nõ facit, anathema sit. Item ipse dicit, seipsum missum esse Arabitis propterea, quod hi non habent apostolum quendam à Deo. Dicit autem & Alcoranum in sola lingua arabica datum esse, dicitque & seipsum nescire aliam linguam præter arabicam.

Nefanda libido.

Mahometus Saracenorum primus credens.

Mahometi tempora.

Auguria.

Vnde

Vnde cum adhæsisset Mahometo quidã Iacobita Mapyra, & Salonus Persa, & Abdala ex Perside, et ipse Selam Iudęus, & quidam alij dicerent, quod instruebãt eum, & ipse cecidit in faciem suam, & cõtractæ sunt manus eius & pedes, & socij cooperuerunt eum uestibus suis. Et tandem ad se rediens, dixit: Deus misit me ad corripiendum uos de sermone quem dixistis, quod tales me doceant. Legitq; eis unam sententiam, quæ est in fine lectionis Elnael, quod interpretatur palma, quæ sic dicit: Scimus quod ipsi dicẽt, quod instruunt eum cum loquuntur sic ei in lingua persica, hæc autem arabica facilis est. Et ex hoc dicit: Quomodo possibile est illos me docere, quorum alter quidem Persa est, alter uero Hebræus? Qui dixerunt ei, possibile esse eorũ ipsorum lingua tecum loqui, & exponere tibi: te autem tuijpsius lingua omnia construere. Non inuenit ad hoc responsionem. Sed si non poterat instrui ab Hebræo & Persa, qui propinqui sunt: quomodo ipse poterat remotiores ab eius lingua docere? Ipse tamen post hæc dicit, seipsum missum esse ad uniuersitatem gentium. Vnde in Capitulo prophetarum ait, dicere ei Deum: Nos misimus te ad uniuersitatem gentium.

Mahumet Arabs tantum idiota.

Sed quomodo uenire potuit ad omnes gentes, quæ diuisæ erant in septuaginta linguas, qui ignorabat aperire suiipsius uerbũ in alia lingua præterquam arabica? Manifestum igitur, contrarietatem & mendacium manifestum esse, eundem solis Arabibus missum esse, & omnibus gentibus. Non igitur lex Dei est, in qua tot cõtrarietates est inuenire.

Gentes 70. linguis diuisæ.

QVOD LEX SARACENORUM *nullo miraculo confirmatur.*

Caput VII.

SEptimo est considerandum, quod neq; Alcoranum est lex Dei, quę miraculis cõfirmetur, neq; Mahometus est apostolus Dei, nullum enim miraculum hoc testatur. Quando enim Deus misit Moysen

ὅθεν προσκολληθέντος τοῦ μαχούμετ τινὸς ἰακωβίτου μιπαιρᾶ, καὶ σαλώνου πέρσου, καὶ ἀβδαλλᾶ ἐκ τῆς περσίδος καὶ αὐτοῦ, καὶ σελὰμ ἰουδαίου, καί τινων λεγόντων ὡς ὑπ' αὐτῶν ἐκεῖνος διδάσκοιτο, αὐτὸς πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον, συνελκυσθεισῶν αὐτοῦ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν, καὶ τῶν ἑτέρων αὐτοῦ καλυψάντων αὐτὸν τοῖς ἱματίοις αὐτῶν, πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστραφεὶς εἶπεν· ὁ θεὸς ἀπέσταλκεν ἐλέγξαι ὑμᾶς περὶ τοῦ λόγου, οὗ εἰρήκατε, ὡς ἐμὲ τοιοῦτοι διδάσκειεν. ἀνέγνω τε αὐτοῖς ἐν ψήφισμα, ὅπερ ἐστὶν ἐν τοῦ τέλει τοῦ ἀναγνώσματος τοῦ ἐλναέλ, ὃ ἑρμηνεύεται φοίνιξ, οὕτω λέγων· ἴσμεν ὅτι σφοῦσιν αὐτοί, ὅτι ἄνθρωπος διδάσκει αὐτὸν· ἡ δὲ γλῶσσα ἣ αὐτοῦ διαλέγονται, ἐστὶ περσική. αὕτη δὲ ἡ ἀρραβική, ῥᾳδία ἐστί. κἀκτούτου φησί, πῶς δυνατὸν ἐκείνους ἐμὲ διδάσκειν, ὧν ἅτερος μὲν πέρσης ἐστὶν, ὁ δὲ λοιπὸς ἑβραῖος; εἰπόντων δ' ἐκείνων, δυνατὸν εἶναι τῇ ἑαυτῶν διαλέκτῳ πρὸς σὲ διαλέγεσθαι, καὶ ἐκτίθεσθαί σοι, σὲ δὲ τῇ σαυτοῦ γλώσσῃ πάντα συντάττειν· οὐχ εὗρε πρὸς οὐδὲν ἀπόκρισιν. ἀλλ' εἰ μὴ οἷός τε ἦν ὑπὸ ἑβραίου καὶ πέρσου διδάσκεσθαι, ὁμοιοτέρων ὄντων αὐτῶν, πῶς ἐκεῖνος ἠδύνατ' αὐτοῦ πορρωτάτω τοῦ αὐτοῦ γλώσσης διδάσκειν; αὐτὸς μὲν τοιμετὰ ταῦτα φησίν, ἑαυτὸν ἀπεστάλθαι πρὸς τὴν ὁλότητα τῶν ἐθνῶν. ὅθεν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῶν προφητῶν, φησὶν εἰπεῖν αὐτοῦ τὸν θεόν· ἡμεῖς ἀπεστάλκαμέν σε πρὸς τὴν ὁλότητα τῶν ἐθνῶν. ἀλλὰ πῶς ἂν ἀπῆλθεν εἰς πάντα τὰ ἔθνη, εἰς ἑβδομήκοντα γλώσσας διηρημένα, ὁ ἀγνοῶν ἀποστοματίζειν τὸν ἑαυτοῦ λόγον ἐν ἑτέρᾳ γλώσσῃ, πλὴν τῆς ἀρραβικῆς; δῆλον τοίνυν ἐστὶν, ἐναντιότητα καὶ ψεῦδος ἀπαρακάλυπτον εἶναι τὸ, τὸν αὐτὸν μόνοις τε τοῖς ἄρραψιν ἀπεστάλθαι, καὶ πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν. οὐκ ἄρα νόμος ἐστὶ τοῦ θεοῦ, ἐν ᾧ τοσαύτας ἐναντιότητας ἔστιν εὑρεῖν.

ΟΤΙ ΟΥΔΕΝΙ ΘΑΥΜΑΤΙ Ο τῶν σαρρακηνῶν νόμος βεβαιοῦται.

ΕΒΔΟΜΟΝ ἐστὶ θεωρεῖσαι, ὅτι οὔτε τὸ ἀληθράνον ἐστὶ νόμος θεοῦ θαύμασι βεβαιούμενος, οὔτε ὁ μωαμεθ ἀπόστολος ἐστὶ τοῦ θεοῦ· οὐδὲ γὰρ θαῦμα τούτῳ συμμαρτυρεῖ, ὅτε γὰρ ὁ θεὸς ἀπέστειλε τὸν

τὸν μωϋσῆ εἰς τὸν φαραὼ μεγάλα τέρατα ἔδειξεν. ὁμοίως δὲ καὶ ἠλίας καὶ ἐλισσαῖος καὶ οἱ ἄλλοι προφῆται, μεγάλα καὶ ἀήκουστα εἰργάσαντο θαύματα· καὶ μάλιστα οἱ καινόν τι εἰς τὸν βίον εἰσφερηνότος. ὁ δὲ χριστὸς, ἰδίως ἐν θαύμασι καὶ σημείοις μεγίστοις ἐλήλυθεν, ὥσπερ καὶ αὐτὸς ὁ μαχούμετ ἐν τῷ ἀληθεράνῳ φησίν. εἰ δὲ λέγοιεν οἱ σαρρακηνοί, πολλὰ καὶ μεγάλα θαύματα ποιῆσαι τὸν μαχούμετ, ὥσπερ τὸ ἀποκατασῆσαι τὴν σελήνην διαιρεθεῖσαν, καὶ πηγὴν ὕδατος ἐκ τῶν αὐτοῦ δακτύλων ἀποῤῥυῆναι, λῆρος δή τοῦτο, καὶ ψεῦσμα τοῦ αὐτοῦ ἀληθεράνῳ. κωλύει γὰρ ὁ μαχούμετ, περὶ αὐτοῦ τὶ τοιοῦτον πιστεύειν, πολλῶν ἐν τῷ ἀληθεράνῳ γεγραμμένων. περὶ πάντων φησὶ τῶν προφητῶν πολλοὶ πολλὰ ἐψεύσαντο, ὅπερ ἵνα καὶ περὶ ἐμοῦ λογίζοιντο τινές, ἐκεῖνο μόνον περὶ ἐμοῦ πιστεύεσθω, ὃ βοηθεῖται τῇ δυνάμει τοῦ λόγου τοῦ ἀληθεράνου. ἐκεῖνος γὰρ θαύματα μὴ ποιήσας, καὶ τοῦτο δεῖξαι βουλόμενος, εἰσάγει διαλεγόμενον τὸν θεόν, καὶ φάσκοντα, εἶπε κύριος πρός με, διὰ τοῦτο θαύματά σε ποιεῖν οὐ συγχωρῶ, ἵνα μὴ καὶ σοὶ διὰ τὰ θαύματα, ὅπερ τοῖς ἄλλοις προφήταις συμβῇ. τῇ ἑαυτοῦ τοίνυν ἐλέγχεται μαρτυρίᾳ, οὐδὲ σημεῖον ποιήσαντι. καὶ αὐτὸς γὰρ ὁ μαχούμετ, συνεχῶς ἐν τῷ ἀληθεράνῳ φησίν, ὅτι τῶν ἀνθρώπων λεγόντων αὐτῷ, δεῖξον σημεῖον, ὥσπερ μωϋσῆς καὶ χριστὸς καὶ οἱ ἄλλοι προφῆται ἐποίησαν, ἀπεκρίνατο· ὅτι ὁ μωϋσῆς ἦλθε μετὰ σημείων, καὶ οἱ ἄλλοι ἀποσταλμένοι παρὰ θεοῦ, καὶ μάλιστα ὁ χριστὸς, ὁ ἐν μεγίστοις ἐλήλυθε τέρασι, καὶ ὁ κόσμος οὐκ ἐπίστευσε τυφλοῖς· ἀλλ' ἔλεγε, φαρμακοὺς καὶ γόητας εἶναι τούτους. διατοῦτο ὁ θεὸς οὐ συνεχώρησέ μοι θαύματα ποιεῖν. οὐ γὰρ ἂν ἐπίστευον· ἀλλ' ἦλθον ἐν δυνάμει ὅπλων. τοῦτο δὲ ἐλέγχεται φανερώτατον ψεῦδος ὄν. πῶς γὰρ οὐκ ἂν ἐπίστευσαν τούτῳ, ποιήσαντι θαύματα· οἱ πιστεύσαντες αὐτῷ θαυμάτων χωρὶς, μόνον ἐντειλαμένῳ ἀποκτεινύναι, καὶ ἁρπάζειν, καὶ πλείστας διαφθείρειν γυναῖκας· καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος, καὶ ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ

Moyſen ad Pharonem, magna prodigia oſtendit: ſimiliter autem & Helias et Heliſæus, & alij prophetæ magna & inaudita miracula fecerunt: & maxime qui nouum quoddam in uitam inferebãt. Chriſtus autem proprie in miraculis & ſignis maximis uenit: ſicut & ipſe Mahometus in Alcorano dicit. Si autem dicant Saraceni, multa & magna miracula feciſſe Mahometum, ſicut reintegrare lunam diuiſam, & fontem aquæ ex eius digitis defluxiſſe: fabula eſt hoc, & contrarium eidem Alcorano. Prohibet enim Mahometus de eo aliquid tale credere, præterquam quæ ſcripta ſunt in Alcorano. De omnibus prophetis dicit: Multi multa mentiti ſunt: quod ne de me exiſtiment quidam, id ſolum de me uerum credatur, quod Alcorani auctoritate fulcitur. Ille enim cum miracula non feciſſet, & hoc oſtendere uolens, inducit Deum loquentem & dicentem: Dixit dominus ad me, Propter hoc miracula te facere nõ permitto, ne tibi propter miracula eueniat quod & alijs prophetis accidit. Suoipſius igitur teſtimonio conuincitur, nullum ſignum feciſſe. Ipſe enim Mahometus continue in Alcorano dicit, quod cum homines ei dicerent: Oſtende aliquod ſignum, ſicut Moyſes uenit cum ſignis, & alij ſcilicet, & Chriſtus, & alij prophetæ fecerunt. Reſpondit, quod Moyſes & prophetæ miſſi ſunt à Deo: & maxime Chriſtus, qui in maximis prodigijs uenit, & mundus non credidit his, ſed dixit hos ueneficos & incantatores eſſe. Propter hoc Deus non permiſit mihi facere miracula, non enim credidiſſent. Sed ueni in potentia armorum. Hoc autem manifeſtiſſime oſtenditur quod falſum ſit. Quomodo enim non credidiſſent huic facienti miracula, qui abſque miraculis crediderunt ſolum mandanti interimere & rapere, & plurimas mulieres corrumpere, & dẽtem pro dente, & oculum pro oculo

Prophetæ miraculis declarati.

De Machumeto ſolum credenda quæ in Alcorano cõtinẽtur.

Machumet uenuſſe cum potentia armorũ, pro miraculis.

oculo effodere. Procliui enim ſunt ad talia qui in mundo uerſantur: quare uix à multis iudicibus & tortoribus et punitionibus coërceri poſſunt. In potentia autẽ armorum, quod pro miraculo inducit, manifeſtum eſt mendacium. Non enim ſemper uictor fuit, ſicut Moyſes, & Ieſus Naue, & Helias: quos angelus domini ſemper protexit, & uincentes fecit. Mahometus autem aliquãdo uincebat, aliquando uincebatur: ſicut & alij tyranni.

Mahometus nõ ſemper uictor.

Dentes enim eius cõtriti ſunt in bello, & facies colliſa. Ex quo manifeſtum, quod nõ eſt miraculum quod ab eis pro ſigno aſſeritur, magnam uidelicet mundi partem ei repẽte adhæſiſſe. Talem enim cõſtituit legem, & talia dedit mandata, ad quæ homines ſine legibus procliui ſunt: ut in ſuperioribus manifeſtũ eſt. Mandauit enim mihi dominus, dixit, enſe gentes expugnare, quouſq; confiteantur, quod nõ eſt Deus præter Deum, & quod ego ſum apoſtolus Dei. Quod qui confeſſi ſunt, eorum argentũ eo conſeruauerũt, & ſanguinem. Hinc & Saraceni, ſaluati dicuntur. Qui enim Mahometi mãdata ſuſcipiebant, ſeruabantur, & ab eo, & ab eis q̃ ſub illo erãt: neq; interimebant eos, neq; ſpoliabãt. Vnde & Saraceni nõ uocantur ſaraceni, ſed Meſelamin: quod interpretatur, ſaluati. Et deridẽt Chriſtianos, qui dicunt ſeipſos ſaluatos: multis autem talem ſalutem à Mahometo ſuſcipientibus propter prædictã cauſam. Iuſſit poſt hæc prędicari, quod quicunque dixerit, non eſt Deus præter Deum, intrabit in paradiſum: & ſi mœchus ſit, uel latro. Venit autem ad eum quidã qui Euordi dicebatur: quærens ab eo, ſi hoc eſt uerum? Reſpondit autem, Etiam. Et addit ad prædicta: Si bibat etiam uinum, uel & interficiat. Et addit, Etiam ſi torſerit †abidode nares. Ad confirmandum autem hæc omnia, nullum ſignum oſtendit, ſed nudauit enſem. Item clarius continetur, in Capitulo prophetarum. Legitur enim ſic illic: Dixi de Mahome

Saraceni, qui et Saluati.

Meſelamin.

Al. ebidonda

ὀφθαλμοῦ ἐξορύξαι. ὡσπερεῖς γὰρ πρὸς τὰ τοιαῦτα, οἱ ἐν κόσμῳ ἀναστρεφόμενοι. ὡς τε μόλις ὑπὸ πολλῶν δικαστῶν καὶ βασανιστῶν καὶ κολάσεων κωλύεσθαι δύνασθαι. τὸ δὲ ἐν δυνάμει ὅπλων ἀφῖχθαι, ὅπερ αὐτὴ θαύματος εἰσάγει, φανερόν ὅτι ψεῦδος. οὐ γὰρ ἀεὶ νικητὴς ἦν, ὥσπερ ὁ μωϋσῆς, καὶ ὁ τοῦ ναυῆ ἰησοῦς, καὶ ἠλίας. ὧν ἄγγελος κυρίου ἀεὶ ὑπερήσπιζε, καὶ νικῶντας ἐποίη. ὁ δὲ μαχούμετ ἐνίοτε μὲν ἐνίκα, ἐνίοτε δὲ ἐνικᾶτο, ὥσπερ καὶ οἱ ἄλλοι τύραννοι. οἱ γὰρ ὀδόντες αὐτοῦ συνετρίβησαν ἐν πολέμῳ, καὶ τὸ πρόσωπον. ἐξ οὗ, ὡς οὐκ ἔστι θαῦμα τὸ παρ' αὐτῶν αὐτὶ σημείου νομιζόμενον, τὸ μέγα μόριον τοῦ κόσμου αὐτοῖς προστεθῆναι ἐξαίφνης. προῦπον γὰρ ἐνεκήσατο νόμον, καὶ προστάς δ' ἐδωκεν ἐντολάς, ἐφ' ἅπερ οἱ ἄνθρωποι καὶ νόμων χωρὶς ὑπαρχουσιν εὔκολοι, ὡς δ' ἦλθεν ἐν τοῖς ὑστέροις. ἐνετείλατο γάρ μοι κύριος, φησι, ξίφει καταπολεμῆσαι τὰ ἔθνη, μέχρις ἂν ὁμολογήσωσιν, ὅτι οὐκ ἔστι θεὸς πλὴν τοῦ θεοῦ, καὶ ὅτι ἐγὼ ἀπόστολος εἰμὶ τοῦ θεοῦ. ὅπερ οἱ ὁμολογήσαντες, ἐφύλαξαν τὸ ἀργύριον αὐτῶν, καὶ τὸ αἷμα. ἐντεῦθεν καὶ οἱ σαρρακηνοί, λέγονται σεσωσμένοι. οἱ γὰρ τὰς τοῦ μαχούμετ δεχόμενοι ἐντολὰς, ἐφυλάσσοντο καὶ ὑπὸ αὐτοῦ, καὶ ὑπὸ τῶν ἐκείνου. καὶ οὔτε ἐφόνευον αὐτούς, οὔτε ἐλωποδύτουν. ὅθεν καὶ οἱ σαρρακηνοί, οὐ καλοῦνται σαρρακηνοί, ἀλλὰ μεσελαμίν· ὃ ἑρμηνεύεται, σεσωσμένοι. καὶ καταγελῶσι τῶν χριστιανῶν, λεγόντων ἑαυτοὺς σεσωσμένους. πολλῶν δὲ τὴν τοιαύτην σωτηρίαν παρὰ τοῦ μαχούμετ λαβόντων, διὰ τὴν προειρημένην αἰτίαν, ἐκέλευσε μετὰ ταῦτα κηρύττεσθαι, πάντα τὸν λέγοντα, μὴ εἶναι θεὸν πλὴν τοῦ θεοῦ, εἰσελεύσεσθαι εἰς τὸν παράδεισον, εἰ καὶ πόρνος ἐστὶν ἢ λῃστής. ἦλθε δέ τις πρὸς αὐτὸν δυσωρδῆ λεγόμενος, ζητῶν παρ' αὐτοῦ, εἰ τοῦτ' ὄντως ἀληθές; ἀπεκρίνατο ναί. καὶ προσέθηκεν, ἢ καὶ τὴν τοῦ δύσωρ δάρσιν. πρὸς δὲ τὸ βεβαιοῦν ταῦτα πάντα, οὐδ' ὅλως εἶδεν σημεῖον· ἀλλ' ἀπεγύμνου μόνον τὸ ξίφος. ἔτι καθαρώτερον περιέχεται ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῶν προφητῶν. ἀναγινώσκεται γὰρ οὕτως ἐκεῖ· εἶπον περὶ τοῦ μω-

τοῦ μωάμεθ· τουτέστιν, ἐνυπνίων ἀκήκοας, βλασφημίας συνέθηκας, ἢ ἴσως ῥαψωδεῖς, ἐλθὲ πρὸς ἡμᾶς τοῦ λάχιστον ἐν ἑνὶ θαύματι, ὃν τρόπον καὶ οἱ πρότερον ἀπεστάλησαν. ἀπεκρίθη, κατεστρέψαμεν (εἶπεν ὁ θεὸς) τὰς πόλεις ἐνώπιον τῶν μὴ πιστευσάντων, καὶ μετὰ ταῦτα οἱ πρὸ ὑμῶν οὐκ ἐπίστευσαν· ἀλλ' οὐδ' ἂν ὑμεῖς ἐπιστεύσατε, εἰ μὴ διὰ ξίφους. διϊσχυρίζετο δὲ ὅμως, ὡς ὑπὸ τοῦ θεοῦ πρὸς αὐτὸν ὁ γαβριὴλ ἀπεστέλλετο, ἄγων πρὸς αὐτὸν καί τι ζῶον, ὄνου μὲν μεῖζον, ἡμιόνου δὲ ἔλαττον. ὄνομα δὲ ἦν τοῦ ζώου, ἐλμπεράκ. διελέγετο δὲ τὸ ζῶον, περιεπάτει δὲ ἐν μιᾷ ὥρᾳ ὁδὸν πεντήκοντα χιλιάδων ἐτῶν. καὶ ταῦτα ἐποίη ἐν νυκτὶ· καί τινας ἄλλους λήρους, περὶ ὧν ἐν τοῦ δεκάτου κεφαλαίου μετὰ ταῦτα εἰρήσεται. ἡ δὲ χριστιανικὴ πίστις, περὶ μεγάλων ἐντελλομένη, ἐπὶ θαύμασι φανεροῖς καὶ χρησίμοις ὅλη τεθεμελίωται, ἅπερ οὐ μόνος πεποίηκεν ὁ χριστὸς, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπόστολοι μετ' αὐτὸν, προσέτι δὲ καὶ οἱ διδάσκαλοι, οἱ τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὰς γραφὰς τῶν ἀποστόλων ἐξηγησάμενοι. καὶ μέχρι τῶν πρόντων καιρῶν διαρκοῦσι τὰ θαύματα, δαιμόνων ἐλαυνομένων, ἀσθενῶν θεραπευομένων, νεκρῶν ἀνισταμένων. ταῦτα τὰ θαύματα οἱ χριστιανοὶ καὶ πεποιήκασι, καὶ ποιοῦσιν, οἱ λέγοντες τὸν ἐσταυρωμένον χριστὸν ἀληθῆ καὶ μόνον εἶναι θεόν· ἅπερ εἰ λέγοιεν οἱ σαρρακηνοὶ μὴ πιστεύειν, ὡς μὴ γενομένοις, δείξομεν αὐτοῖς μεῖζον θαῦμα. φανερὸν, γὰρ ὡς πρὸ τοῦ χριστοῦ σχεδὸν ὅλος ὁ κόσμος τοῖς εἰδώλοις σέβας ἀπένεμον· μάλιστα δὲ οἱ ῥωμαῖοι, οἱ τὴν κοσμικὴν ἔχοντες μοναρχίαν. ἀλλ' οὗτοι τὴν τῶν χριστιανῶν ἐδέξαντο πίστιν, καὶ οὐ μόνον ἐπίστευσαν ἀληθῆ θεὸν εἶναι τὸν ἐσταυρωμένον χριστὸν, ἀλλὰ καὶ κατέπτυσαν πάντων τῶν ἄλλων θεῶν, οἵπερ ὑπὸ τοσοῦτον χρόνον χρησμοὺς αὐτοῖς διὰ τῶν εἰδώλων ἐδίδοσαν. βαρὺ δὲ οὐδὲν αὐτοῖς ἐπετίθεσαν τῆς χριστιανικῆς πίστεως, οὕτως ἀήθων καὶ μεγάλων ὑπὸ τιθέντων τοῦ κόσμου· οἷον καταφρονεῖν κόσμου, καταφρονεῖν ἑαυτοῦ, ἀγαπᾶν τοὺς ἐχθροὺς, εὔχεσθαι ὑπὲρ τῶν διωκόντων, εὐεργετεῖν τοὺς κακοποιοῦντας, τὰ ἀλλότρια μὴ ἁρπάζειν, τὰ ἴδια χαρίζεσθαι. ταῦτα πάντα ὁ κόσμος πᾶς προσεδέξατο, τὴν προτέραν τάξιν ἀποβαλλόμενος. ἢ τοίνυν δι' ἱκανῶν θαυμά-

Mahometo, id est insomnia audiuisti, blasphemias composuisti, uel forte cantas. Veni ad nos ad minus in uno miraculo, quo modo & qui prius missi sunt. Respōdit: Subuertimus (dixit Deus) urbes coram non credentibus, & post hæc qui fuerunt ante uos, non crediderunt. Sed neq; uos creditis, nisi per ensem. Asserebat tamen, quod à Deo ad eum missus est Gabriel, ducens ad eum quoddā animal, maius quidem asino, minus autem mulo, nomen autem animali erat Elmaparac. Loquebatur autē animal, ambulabatq; in hora uiam quinq; miliū annorum, & hæc faciebat in nocte. Et quasdā alias fabulas, de quibus in decimo capitulo post hæc dicetur. Christiana autē fides quę ardua pręcipit, in miraculis manifestis & utilibus tota fundata est, quæ non solum fecit Christus, sed etiam apostoli post eum, præterea & magistri qui euangelium & scripturas apostolorum exposuerunt, & usq; ad præsentia tēpora durant miracula, dæmoniorū quæ expelluntur, debilium qui curantur, et mortuorum qui resurgūt. Hæc autem miracula Christiani fecerunt et faciunt, dicentes Christū crucifixū & uerum & solum Deū esse. Quę si dicāt Saraceni nō credere, tanquam hæc non facta sint, ostendā eis maius miraculū. Manifestum enim, quod ante Christum totus ferè mundus idolis honorē tribuebat, maxime aūt Romani, qui mūdi monarchiā tenebāt, sed hi Christianorū fidem susceperūt, & nō solū crediderūt uerū Deum esse Christū crucifixū, sed et respuerūt oēs alios deos, qui tāto tēpore responsa eis per idola dederunt. graue autem nihil imposuerunt, cum Christiana fides sic desueta et ardua mundo imposuisset, sicut contemnere mundum, contemnere seipsum, amare inimicos, orare pro persequentibus, benefacere malefacientibus, aliena non rapere, propria donare. Hæc omnia mundus suscepit, ritum pristinum abijciens. Vel igitur sufficientibus miraculis

Fabula de Elmaparac.

Christianæ fidei miracula.

Præcepta Christiana.

culis perſuaſus eſt, uel abſque miraculis. Maius autem eſt miraculum, & abſq; miraculis per homines idiotas & ſimplices potuiſſe hoc fieri. Et hoc fecerũt Chriſtiani, non alios interimentes, ſed ab alijs eis illatam mortem patienter ſuſtinẽtes. Manifeſtũ igitur omnibus modis Chriſtianorum fidem in miraculis ſtupendis fundatam eſſe: Mahometi autem fidem nullo miraculo. Talis enim eſt, qualis neque miraculis indigeat, maxime autem ad Saracenos, homines carnales & mundanos: prudentiores aũt horum & literarum peritiam habẽtes, & uirtutẽ uiri ſibi uendicantes, nullã huic fidem adhibent.

θαυμάτων πιθεὶς, ἢ θαυμάτων χωεὶς. μεῖζον δὲ ὄϛι θαῦμα ὅτι, ⓒ θαυμάτων χωεὶς δὲ ἀνθρώπων ἰδιωτῶν καὶ ἀθρῶν δεδωίκοτας ὑπὸ χριϛιανοὶ, ὐκ ἄλλους φονεύοντας, ἀλλὰ τὸν παρ' ἄλλων αὐτοῖς ἐπαγόμενον θάνατον ὑπομένοντας μακροθύμως. φανερὸν τοίνυν ἅπασι τρόποις, τὴν τῶν χριϛιανῶν πίϛιν, ὡς θαύμασιν ἀξιοπίϛοις ἱδρύϛαι. τὴν δὲ τοῦ μαχούμετ ὐδενὶ θαύματι βεβαιῶϛαι. τοιαύτη γὰρ ἰών, οἵα μηδὲ θαύματος δεῖϛαι, μάλιϛα γε πρὸς ϛρατικοὺς ἀνθρώπους καὶ πολεμικούς. οἱ δὲ σωφρονέϛεροι τούτων, ⓒ γραμμάτων ἔχοντες πεῖραν, καὶ ἀρετῆς ἀντιποιούμενοι ἀνδρὸς, ὐδὲ μίαν ταύτῃ νέμουϛι πίϛιν.

Mahometi lex irrationabilis quatuor modis.

QVOD LEX MAHOMETI IRrationalis eſt. Cap. VIII.

OCtauo conſiderandum eſt, quod & abſq; omni miraculo poſſibile eſſet Mahometi legem à mundo eſſe ſuſceptam, & confirmatam tanquam legẽ Dei, ſi ſolum rationabile cum ſeipſa haberet, & propter eum qui legem tulit, & propter ſeipſam, & propter opera, et propter finem. Primum quidem igitur manifeſtum, quod irrationabilis eſt propter legislatorem. Irrationabile igitur omnino ſic ſanctam legem ut ipſi aſſerunt, uidelicet quod Alcoranum uerbum Dei ſit, datã eſſe à ſic iniquo uiro, rapace, mœcho, homicida, & peccatis alijs ſubdito, quæ omnia manifeſta ſunt his qui illius uitã ſciunt. Sed Saraceni ad hæc reſpondent, quod & Dauid in adulteriũ ſimul & cædem incidit, Moyſes aũt homicida fuit: ſic & de Mahometo poſſibile dicere. Verũ prophetam eſſe Dei, et ſi aliquado ſub peccato fuit: uterq; quidẽ taliũ legitimus Dei propheta fuit. Sed hoc nullã habet uim. Dauid enim & Moyſes pœnitentia eorũ ipſorũ peccatũ correxerũt, et hoc eſt inuenire. Dauid enim annũciauit ſuiipſius peccatũ, grauiterq; ſeipſum cruciauit, quare & ueniã meruit. Vnde poſtq; dixit, Peccaui: dixit ei Nathã ab ore Dei,
2. Reg. 12. Dominus dimiſit tibi peccatũ tuum. De Mahometo aũt minime dictũ eſt, quod uel

ΟΤΙ Ο ΤΟΥ ΜΩΑΜΕΘ ΝΟμος ἄλογός ὅϛιν.

Ορθὸν θεωρητέον αὖ εἶη, ὅτι καὶ χωεὶς ϖαντὸς θαύματος δυνατὸν αὖ ἰών, τὸν τοῦ μαχούμετ νόμον ὑπὸ τοῦ κόσμου δέχεσθαί τε καὶ βεβαιωθῆναι ὡς νόμον θεοῦ, εἰ μόνον τὸ λόγον ἔχοι μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ διὰ τὸν θήντα τὸν νόμον, ⓒ δι' αὐτὸν, καὶ διὰ τὰ ἔργα, καὶ διὰ τὸ τέλος. πρῶτον μὲν οὖν δῆλον, ὡς ἄλογος ὅϛι, διὰ τὸν νομοθέτην. ἄλογον γὰρ ϖαντελῶς, ὅτως ἅγιον νόμον, ὡς οὗτοι διϊσχυρίζονται, ὧν τε καὶ λόγον θεὸς τὸν ἀληθέστατον καλεῖν, δεδόϛι παρ' ὅτων ἀνοσίων ἀνδρῶν, ἅρπαγος, μοιχοῦ, φονέως, ⓒ ἁμαρτήμασιν ἄλλοις ὑποκειμένου, ἃ ϖαῦτα φανερὰ τοῖς τοιούτου βίου εἰδόϛιν. ἀλλ' οἱ σαρϗαϛικοὶ πρὸς ταῦτα ἀπολογοῦνται, ὅτι ⓒ ὁ δαβὶδ μοιχίᾳ ὁμοῦ καὶ φόνῳ πορίεπεσεν. καὶ ὁ μωϋσῆς δὲ φονεὺς γέγονεν· ἑκάτερος μέν τοι τούτων, ϑνομοῦ ὢν προφήτης θεοῦ· οὕτω καὶ πρὸς τοῦ μαχούμετ δυνατὸν λέγειν, ἀληθῆ ϖροφήτην εἶναι θεοῦ, εἰ καί ποτε ὑπὸ ἁμαρτίαν ἐγεγόνει. ἀλλὰ τοῦτο οὐδεμίαν ἔχει ἰσχύν. ὁ μὲν γὰρ δαβὶδ ⓒ ὁ μωϋσῆς, μετανοίᾳ τῷ ἑαυτῶν ἁμαρτίαν διορθώσαντο· καὶ τοῦτο ἔϛιν εὑρεῖν. ὁ γὰρ δαβὶδ ἐξήγγειλε τῷ θεῷ τὴν ἑαυτοῦ ἁμαρτίαν, ἰσχυρῶς τε ἐπιμωρήσατο ἑαυτόν· ὅθεν καὶ συγγνώμης ἠξίωται. ὅθεν μετὰ τὸ εἰπεῖν, ἥμαρτον, εὐθὺς ὁ νάθαν ἀπὸ ϛόματος τοῦ θεοῦ, κυρίως ἀφέλετο τὸ ἁμάρτημά σου. περὶ δὲ τοῦ μωάμεθ, οὐδαμῶς εὕρηται, ὡς ἢ τῷ ἑαυτ-

τοῦ ἁμαρτίαν ἀνήγγειλεν, ἢ μετενόησεν. μᾶλλον μὲν οὖν προσέθηκε τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ βλασφημίαν, παρανόμῳ νόμῳ βεβαιώσας αὐτήν. ὡς γὰρ ἅπασιν ἔγνωσται τοῖς σαρρακηνοῖς, ὁ μωάμεθ ἤ ἤρα τινὸς μαρίας ὀνομαζομένης ἰακωβίτιδος, ἣν ἐχαρίσατο τούτῳ ὁ τῶν ἰακωβιτῶν βασιλεὺς μαχωαῖος. δύο δὲ ἐκ τῶν τοῦ μωάμεθ γυναικῶν, ὧν ἄτερα μὲν ἐλέγετο αἰνεσέ, θυγάτηρ τοῦ ἐμπιπεκέρ, εὐγενεστάτη τῶν ἄλλων. ἡ δὲ λοιπὴ ἀασά, θυγάτηρ ὁμὰρ, ἐκινοῦντο ζηλοτυπίᾳ πρὸς τὴν μαρίαν. αἱ ἡμέρα τινὶ πρὸς αὐτὸν εἰσελθοῦσαι, εὗρον αὐτὸν συγκαθεύδοντα τῇ μαρίᾳ, καὶ εἶπον· οὕτω δεῖ ποιεῖν τὸν προφήτην; καὶ ὃς αἰσχυνθείς, ὤμοσε, μηδέποτε τοῦ λοιποῦ γνώσεσθαι τὴν μαρίαν. καὶ ἔμεινεν ὁ ὅρκος αὐτοῖς. ὀλίγου δὲ παραῤῥυέντος χρόνου, οὐχοἷός τε ἐγένετο ἑαυτὸν ἀπέχειν. διὸ καὶ νόμον ἔθηκεν, ὡς πρὸ ἐκ στόματος θεοῦ, ἀποκαλύψαντος αὐτῷ, καὶ ψῆφον ἐξήνεγκεν ἐν τῷ ἀλκορὰν, ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλμετεαρέμ, ὃ ἑρμηνεύεται ἐποχή, ἢ ἀνάθεμα. ἔνθα φησίν· ὦ προφῆτα, τί κωλύεις, ὅ σοι συνεχώρησεν ὁ θεός; χαρίζεσθαι ζητεῖς ταῖς σαῖς γυναιξίν; ἤδη σοὶ νόμον ἔθηκεν ὁ θεός, ὡς ἐξεῖναι σοι λύσαι πρὸς σοὺς ὅρκους. οὕτως ὠμόσατε, ἔγνω πάλιν αὐτῷ, εἰπὼν λύσαι τὸν ὅρκον αὐτῷ τὸν θεόν, μαρτυρούντων ὧδε τοῦτο μιχαὴλ καὶ γαβριήλ. καὶ εἶπεν αὐτῷ μία τῶν αὐτοῦ γυναικῶν· ὦ μωάμεθ, λίαν ἐσπούδασεν ὁ θεὸς ὧδε τῇ σῇ ἐπιθυμίᾳ. ἐβούλησε δὲ διὰ τούτου εἰπεῖν· ἴσως ὁ θεὸς σοὶ ζηλῶν, ἀνοσίῳ πεποίνωκεν ὀργῇ. καὶ προσέθηκε, μὴ αὐτὸς ὁ θεός σοι τοῦτο ποιῆσαι ἐνετείλατο, ἐπεὶ σὺ τοῦτο διὰ στόματος μαρτύρεις; ἴσως ὁ θεός, χαρίσασθαί σοι ζητεῖ, διὰ τούτου καὶ πλησιάσαι σοι. αὐτὸς δὲ ταῖς δυσὶ γυναιξὶν ὅλην ἀνέγνω τὸ ἑπόμενον ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῆς ἐποχῆς, καὶ εἶπεν ὡς ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ, μετανοήσατε ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ὅτι ἐξέκλιναν αἱ καρδίαι ὑμῶν περὶ τῆς κατηγορίας. λέγων, ἧς κατηγόρησαν αὐτοῦ ἐπὶ τῷ ἀθέσμῳ γάμῳ. ἐπειτά τε ἐφεξῆς, εἰ ὑμᾶς ἐκβάλλει, δώσω αὐτῷ ἀνθ' ὑμῶν βελτίους ὑμῶν σαρρακηνὰς, πίστας, πλουσίας,

uel ſuiipſius peccatũ annunciauerit, uel pœnituerit: potius quidem igitur addidit blaſphemiam, iniqua lege id affirmans. Sicut enim omnibus Saracenis notũ eſt, Mahometus forte cuiuſdam Marię amore tenebatur, quę Iacobitis appellabatur, quam ei donauit Machobęus Iacobitarũ rex. Duæ autẽ ex uxoribus Mahometi, quarum altera quidẽ dicebatur Aieſe, filia Empipecer, aliarum nobiliſſima: altera autẽ Aaſa, filia Omar, mouebãtur zelotypia in Mariam. Quę quodam die ad eum uenientes, inuenerunt ipſum ſimul dormientẽ cum Maria, & dixerunt: Sic oportet facere prophetam? Qui uerecundatus, iurauit nũquam poſthac ſe cogniturũ Mariam. Sicq; placatæ ſunt ad iuſiurandum. Pauco autem pòſt tempore elapſo, non potuit ſeipſum continere. Quare & legem tulit tãquam ex ore Dei, qui ei reuelauit, & ſententiam intulit in Alcorano in capitulo Elmeteareẽ, quod interpretatur uocatio, uel anathema. ubi dicit: O propheta, quid prohibes quod tibi conceſſit Deus? Gratificari quæris tuis uxoribus. iam tibi legem tulit Deus, ut liceret tibi ſoluere tua iuramenta. Sic peierans, cognouit rurſus eam, dicens ſoluiſſe iuſiurandum ei Deum, teſtantibus ſuper hoc Michaële & Gabriele. Et dixit ei una ex uxoribus eius: O Mahomete, ualde ſtuduit Deus in tua concupiſcentia. Voluit autẽ propter hoc dicere: Forte Deus tibi æmulans, ut iniquo tecum communicaret opere. Et addidit: Numquid Deus ipſe tibi hoc facere mãdauit, quoniã tu hoc per os teſtaris? forte Deus gratificari tibi quærit, & appropinquare tibi. Ipſe autem duabus uxoribus totum legit quod ſequitur in capitulo Vetationis, & dixit tanquam ex perſona Dei: Pœniteat uos coram Deo, quoniam declinauerunt corda ueſtra, de accuſatione dicens, qua eum accuſauerunt de inceſtu. Sequitur que deinceps: Si forte Deus uos repudiauerit, dabo pro uobis ei meliores uobis Saracenas, fideles,

Mahometi in Mariam Iacobitin amor.

Periurium ob libidinem.

fideles, diuites, pœnitentes & orãtes, agiles, & uirgines. Quod audientes, dixerũt: Pœnitet. Similiter autem fecit, quando accepit uxorẽ Zeith alumni sui. Dixit autem super hoc sententiam in capitulo Elazeb, quod Deus dixit: Tu æmularis in animo tuo, quod Deus propalat, & times homines, sed iustum est magis timere Deum. Tumq; enim respuit eam Zeith, dixitq; ei: Ne ducas hanc in uxorem apostole Dei. Et respõdit Mahometus, Væ tibi, Deus mihi hanc dedit. Qui post hæc de seipso hoc diuulgauit dicẽs, quod Deus hanc prophetæ dedit. Ecce per maius, minus peccatum occultauit. Etenim ipse Mahometus dicit: Nullum maius peccatum est, quàm Deo mendacium iniũgere. Item nullum est sic inter prophetas peccatum intolerabile, sicut in intemperantia & immundicia simul esse, cum spiritus sanctus nõ tangat prophetica corda in actionibus uenereis, ut dicit Hieronymus. et philosophus quoq; dicit, quod in talibus actionibus impossibile est hominẽ speculari. Est igitur omnino irrationabile, sic salutaris legis (ut ipsi dicunt) ministrum et prophetam carnalissimum & immundum hominem esse, in quo ipse de seipso gloriatur: tantam dicens in agendo uim et affluentiam intemperantiæ, quantã in quadraginta hominibus. et si Deus priuauit hunc filiorũ sobole: unam enim solam habuisse filiam dicitur. Irrationabilis igitur lex hæc propter legislatorem, tum quia sceleratus & carnalis, tum quia inscius & incertus. sicut et de seipso testatur in Alcorano: nescire se quid erit ei uel Saracenis, ignorare utrũ ipse uel ipsi in uia salutis sint, uel non. Sed neq; per seipsam lex hæc est secundũ rationem, tanquã habens nomina turpissima, & in quibus uelari iustum est, & maxime carnalibus conuenientia passionibus. In plurimis enim locis turpissimo hoc uerbo utitur, coëo: quod nulla alia lex facit. quo uerbo uix poëtæ ipsi Comici utuntur, quibus materia poëmatum

Libido à prophetico spiritu aliena.

Mahometo unica tantum filia.

11.

Obscænitas Alcorani.

σίας, μετανοούσας, προσκυνούσας, αἰνούσας, εὐηνήτους, καὶ παρθένους. ὃ ἀκούσασαι εἶπον, μετανοοῦμεν. τὸ δ' ὅμοιον πεποίηκεν, ὅτε ἔλαβε τὴν γυναῖκα ζεὶθ τοῦ τροφέως αὐτοῦ. εἶπε δὲ ὑπὲρ τοῦτο ψήφον ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ ἐλαζὲβ, ὅτι ὁ θεὸς εἴρηκεν αὐτῷ· σὺ ζηλοῖς ἐν τῇ ψυχῇ σου, ὅτι ὁ θεὸς δημοσιεύει, καὶ δειλιᾶς τοὺς ἀνθρώπους. ἀλλὰ δίκαιόν ἐστι μᾶλλον τὸν θεὸν δεδοικέναι. ὅτε γὰρ ἐφαύλισεν ὁ ζεὶθ, ἐξεδώκαμέν σοι ταύτην ὦ μαχούμετ. εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ ζεὶθ, μὴ ταύτην ἡγάγω ἀπόστολε τοῦ θεοῦ; καὶ ἀπεκρίθη, οὐαί σοι, ὁ θεός μοι ταύτην ἐκδέδωκεν. ἥ τις μετὰ ταῦτα, περὶ ἑαυτῆς τοῦτο διετέλει θρυλλοῦσα, ὡς ὁ θεὸς ταύτην τῷ προφήτῃ ἐξέδωκεν. ἰδοὺ διὰ τῆς μείζονος τὴν ἐλάττω συνεσκίασεν ἁμαρτίαν. καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ μωάμεθ φησίν· οὐδεμία μείζων ἁμαρτία ἐστὶν, ἢ τῷ θεῷ ψεύδος προσάπτειν. Ἔτι οὐδὲν ἐστὶν οὕτως ἀφόρητον ἐν προφήταις ἁμάρτημα, ὡς ἀκολασία καὶ ἀκαθαρσία συνεῖναι, τοῦ ἁγίου πνεύματος μὴ ἀπτομένου τῶν προφητικῶν καρδιῶν ἐν ταῖς τάξεσι τῶν ἀφροδισίων, ὥς φησιν ἱερώνυμος. καὶ ὁ φιλόσοφος δέ φησιν, ὡς ἐν ταῖς τοιαύταις ἐνεργείαις, ἀδύνατόν ἐστιν τὸν ἄνθρωπον νοεῖν. ἔστι τοίνυν παντελῶς ἄλογον, οὕτω σωτηριώδους νόμους (ὡς αὐτοί φασι) διάκονον καὶ προφήτην, σαρκικώτατον καὶ ἀκάθαρτον ἄνθρωπον εἶναι. ἐφ' ᾧ καὶ αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ σεμνύνεται, τοσαύτην εἶναι λέγων ἐν αὐτῷ ἐν τῷ δρᾶν ἰσχὺν, καὶ περιουσίαν ἀκολασίας, ὅσην ἐν τεσσαράκοντα ἀνθρώποις. εἰ καὶ ὁ θεὸς ἐστέρησεν τοῦτον παίδων γονῆς· μίαν γὰρ μόνην ἐσχηκέναι λέγεται θυγατέρα. ἄλογος γὰρ ὁ νόμος οὗτος, διὰ τὸν νομοθέτην, τοῦτο μὲν ὡς ἀνόσιον καὶ σαρκικὸν παντελῶς, τοῦτο δὲ καὶ ὡς τοσοῦτον ἄνουν τε καὶ ἀβέβαιον. ὡς καὶ περὶ αὐτοῦ μαρτυρεῖν ἐν τῷ ἀλκοράνῳ, μὴ εἰδέναι τί ἔσται αὐτῷ, ἢ τοῖς σαρρακηνοῖς· καὶ ἀγνοεῖν πότερον αὐτὸς, ἢ καὶ αὐτοὶ, ἐν τῇ ὁδῷ τῆς σωτηρίας εἰσίν, ἢ οὔ. ἀλλ' οὐδὲ δι' ἑαυτὸν ὁ νόμος οὗτος ἐστὶ κατὰ λόγον, τοῦτο μὲν ὡς ἔχων ὀνόματα αἴσχιστα, καὶ ἐφ' οἷς ἐγκαλύπτεσθαι δίκαιον, καὶ μάλιστα σαρκικοῖς προσήκοντα πάθεσιν. ἐν πλείστοις γὰρ τόποις, τῷ αἰσχίστῳ τούτῳ ῥήματι, μόλις αὐτοὶ χρῶνται οἱ κωμικοὶ ποιηταὶ, οἷς ὕλη τῶν ποιημάτων,

μάτων τὰ σαρκικὰ & αἰσχρὰ, εἰ καὶ ἔνι τινα τοιαῦτα· ὡς περ ὁ Ἄρατος ἀναιδῶς εἶπεν, ὁ δ' ἐνθυμεῖται σωφρονίζων. οὗτος δὲ ὅτι καθὼς καὶ αὐτὸς φανερῶς λέγει φησίν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ἐν τῷ κόσμῳ δυνάμενος νοεῖν τὸ ἀληθεύοντα νοεῖν. καὶ πῶς προσέταξεν ὁ θεὸς οὗτος τηρεῖσθαι, εἰ μὴ δέδωκε & νοεῖσθαι; δεῖ δὲ γινώσκειν, ὡς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ οὐδέν ἐστιν, ὃ περ οὐχ οἷοί τε ὦμεν & νοεῖσαι, τῷ τῆς πίστεως φωτὶ βοηθούμενοι. ἀλλ' οὐδὲ διὰ τὰ περιεχόμενα ἐν τούτῳ διδάγματα ἔνι κατὰ λόγον. φησὶ γὰρ ἐν πολλοῖς τόποις, τὸν θεὸν προστεταχέναι τοῖς ἀγγέλοις, προσκυνῆσαι τὸν Ἀδάμ. καὶ οὓς μὲν μὴ θελήσαντας, γενέσθαι δαίμονας· οὓς δὲ προσκυνήσαντας, μεῖναι ἀγγέλους. & πῶς ἂν ὁ θεὸς ἐνετείλατο εἰδωλολατρίαν, & τοῖς ἄλλοις τὴν αὐτῷ μόνῳ ὀφειλομένην ἔδωκε δόξαν; Ἔτι καὶ τῷ λόγῳ τῶν διδαγμάτων, ἄλογός ἐστι. δεῖ γὰρ ἐν ἐκείνῳ δεῖ νόμῳ μάλιστα & μόνον ἀναγκαῖον ὡς αὐτοί φασι, τοῦτ' ἔστι, τὸ διαγγέλλεσθαι πανταχοῦ, ὡς ὅτι ἔστι θεὸς πλὴν τοῦ θεοῦ, & ὁ μαχούμετ ὄντως ἀπόστολος προσλέγεσί τε, & ὅτι ὁ θεὸς ἔστι μέγας. ἀλλὰ τίς ἀναγγελία ἔνι μὴ τοιαύτη; δὲ εἷς γάρ ἐστι λόγῳ χρώμενος, ὃς ἂν εἴποι τὸν θεὸν εἷν μικρόν. Εἰ δὲ λέγοσι πρότασις, ὅτι ἔστι θεὸς πλὴν τοῦ θεοῦ, ἀληθής ἐστι καθ' αὑτήν, καὶ παρὰ δένα ἀντιλέγειν, εἴτε εἷς εἴη θεὸς, εἴτε πλείους. & ἐν πάντων ἀληθεστάτη ἔνι, ἡ τοιαύτη ἐπαναδίπλωσις· ὅτι ἔστι γὰρ ἄγγελος, εἰ μὴ ἄγγελος· & ὅτι ἔστιν ἄνθρωπος, εἰ μὴ ἄνθρωπος· & ὅτι ἔστιν ὂν, εἰ μὴ ὄνος. ὁ γὰρ βοῦς καὶ ὁ κύων, ὅτι οὐκ ἔστιν ὄνος. ἡ δὲ λέγοσι, ὁ μαχούμετ ἔνι ἀπόστολος τοῦ θεοῦ, λίαν ἔνι ἀμφίβολος. ποία τοίνυν αἰτία ἢ συναφὴς τῶν δύο τούτων προτάσεων; μιᾶς μὲν καθ' ἑαυτὴν γνωσῆς, τῆς δὲ λοιπῆς ἀγνώστης καθ' ἑαυτήν; ἢ ποία ἀρετὴ ἢ ὠφέλεια, τὰ τοιαῦτα ὁμολογεῖν, καὶ ὅτως εἶν ἀναγκαῖον, ὥς τε ἐξαναγκάζεσθαι πάντας τὸν ὅτως ὁμολογοῦντας; Ἔτι ὁ μαχούμετ ἐν τῷ προειρημένῳ νόμῳ φησίν, ὅτι πάντες οἱ ἄνθρωποι ἓν ἦσαν, καὶ μιᾶς αἱρέσεως, & μιᾶς θρησκείας, τὸν δὲ θεὸν διαφόρους αὐτοὺς ποιῆσαι ἀπεστείλαντι διαφόρους προφήτας. οὔτε δὲ οὐδὲ μέχρι τοῦ δόξαι εἶν ἂν ἀληθές. ὁ γὰρ μάλιστα εἷς θεὸς, καὶ μάλιστα τῷ φύσιτι καὶ τῇ τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν ἀγαπῶν, οὐκ ἂν διεῖλε τοὺς ἀνθρώπους

matum est carnalis & turpis, & si hi raro: sicut Aratus impudenter dixit, Non timui coiens. Hoc autem & ipse palàm dicit, Non est homo in mũdo qui possit Alcoranum intelligere. Et quomodo mandauit Deus hoc seruari, si nõ dedit & intelligi? Oportet aũt scire, quod in euãgelio nihil est, quod non possimus etiam intelligere, fidei lumine adiuti. Sed neq; propter doctrinã quæ in eo continetur, est secundum rationem. Dicit enim in multis locis, Deum mandauisse angelis, adorare Adam: & eos quidẽ qui nollẽt, fieri dęmones: adorantes aũt, manere angelos. Et quomodo Deus mãdasset idolo latriã, & angelis honorẽ tribuissẽt, qui soli Deo debebatur? Item et ratione doctrinæ irrationabilis est, ex dictis ipsorũ. In illa enim lege maxime necessariũ (ut ipsi dicunt) hoc est, ut dicatur ubiq;, quod nõ est Deus præter Deũ, & Mahometus est apostolus Dei. additq;, Et quod Deus est magnus. Sed quæ annunciatio est ista? Nullus enim qui ratione utitur, dicere posset Deum esse paruũ. Item propositio quæ dicit, Non est Deus præter Deũ: uera est per seipsam, & à nullo ei contradicitur, siue unus sit Deus, siue plures. Et in omnib. uerissima est talis duplicatio, nõ est enim angelus nisi angelus, & non est homo nisi homo, & nõ est asinus nisi asinus. bos enim et canis nõ est asinus. Quę aũt dicit, Mahometus est apostolus Dei: ualde est ambigua. Quæ igitur ratio connexionis harũ duarum propositionum, unius quidem per seipsam notæ, alterius autẽ per seipsam ignotæ? Quæ uirtus uel quæ utilitas, ut quicunq; hoc cõfiteatur, de necessitate saluetur? Item Mahometus in prædicta lege dicit, quod omnes homines unum erant, & unius sectæ, & unius religionis, Deus autem diuersos eos fecit, qui misit diuersos prophetas. Hoc autem neque quouisq; apparet uerum esse potest. Maxime enim unus Deus, qui maxime unitatem & hominũ salutẽ amat. Nõ enim diuisisset homines

Idololatria.

Ridicula propositionum cõnexio.

Sectarum diuersitas.

mines in diuersas sectas & errores & perditiones. Sed hoc inuidia dęmonis factũ est, & nequitia hominũ, permissione tamen Dei, qui permittit eos qui nolũt credere ueritati, in diuersos errores incidere. Item Mahometus in prædicta lege iubet tanquam ex ore Dei, interimi infideles, id est eos qui nõ sunt Saraceni. Itẽ dicit de eis, quod non possunt recta cogitare, cum à Deo non deducuntur: Deus autẽ eos non deducit. Sed inconueniens interimi, propterea quod non possunt: quos autem possunt, non conueniens est cogere, propterea quod non placet Deo seruitus coacta. Interimi aũt nisi credãt, uel aliquo modo simul impelli ad credendum, & ipse qui hæc mandat Mahometus, inconueniens iudicat & irrationabile. Dicit enim in capitulo Ionæ: Si uoluisset Deus, om̃es iam credidissent qui sunt in terra. & tu cogis homines ut credant? Et nullus potest esse fidelis, nisi hoc ei concessum sit à Deo. Hoc autem latius explicabimus in sequentibus, in nono capitulo. Irrationabilis est aũt lex hæc & propter hæc de quibus tractat. Facit enim capitulum proprium de formica, et aliud de aranea, & aliud de fumo, cuius autem gratia Deus talia mandauit de formica & de fumo? Item dicit, quod nunquã Deus parcere posset, ostendenti terga inimicis, & reliqua. Quod aũt peccatum, fugere hominẽ in bello, uidentẽ seipsum in periculo? Sed uoluit uel bellicosos ipsos, uel audaces Mahometus facere. Itẽ lex quæ iubet de lauatione, irrationabilis est omnino. Mãdat enim quãdo orare uelint, lauare manus et uultum & podicem et pudibunda, & palmas pedis, & brachia usque ad cubitum. Si autem non inueniant aquam, intingi manus in puluere: & post hæc terentes manus puluere illitas per faciem, puluere illinire sufficienter eorum ipsorum uultum. Sed & si lauare rationabile: rationabilius iam esset lauare cor, secundum Hieremiam dicẽtem: Laua cor tuũ à nequi-

Ad fidem nemo cogendus.

III.

Absurda in Alcorano pleraq;.

Lotionis superstitio.

θρώπους εἰς διαφόρους αἱρέσεις, καὶ πλάνας, καὶ ἀπωλείας. ἀλλὰ οὗτος φθόνῳ τοῦ δαίμονος γέγονεν, καὶ πονηρίᾳ ἀνθρώπων, παραχωρήσει μέν τοι θεοῦ, οὐδὲ μὴ βουλομένους πιστεῦσαι τῇ ἀληθείᾳ, διαφόροις ὑποπεσεῖν αἱρέσεσι συγχωρήσαντος. Ἔτι ὁ μωάμεθ ἐν τῷ προειρημένῳ νόμῳ κελεύει, ὥσπερ ἐκ στόματος θεοῦ, φονεύεσθαι οὐδὲ ἀπίστους, τουτέστι οὐδὲ μὴ ὄντας σαῤῥακηνούς. καί τοιγε εἰπὼν περὶ αὐτῶν, ὡς οὐ δύνανται τὰ ὀρθὰ φρονεῖν, μὴ παρὰ θεοῦ ὁδηγούμενοι· τὸν δὲ θεὸν αὐτοὺς μὴ ὁδηγῆσαι. ἀλλὰ ἄτοπον φονεύεσθαι, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι· οὓς δὲ δυναμένους οὐ προσῆκον ἦν ἀναγκάζεσθαι, διὰ τὸ μὴ ἀρέσκειν τῷ θεῷ τὴν κατηναγκασμένην λατρείαν. τὸ δὲ φονεύεσθαι εἰ μὴ πιστεύσαιεν, ἢ ἕτερον τρόπον συνωθεῖσθαι εἰς τὸ πιστεύειν, καὶ αὐτὸς ὁ ταῦτα προστάσσων μαχούμετ, ἄτοπον κρίνει καὶ ἄλογον. φησὶ γὰρ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ ἰωνᾶ· εἰ ἤθελεν ὁ θεὸς, πάντες ἂν ἐπίστευσαν, οἱ ἐν τῇ γῇ. καὶ σὺ ἀναγκάζεις οὐδὲ ἀνθρώπους ὥστε πιστεύειν; καὶ οὐδεὶς δύναται εἶναι πιστὸς, εἰ μὴ τοῦτ' αὐτῷ χαρισθείη παρὰ θεοῦ; οὗτος δὲ πλατύτερον ἐπεξελευόμεθα, ἐν τοῖς ἑπομένοις ἐν τῷ δεκάτῳ κεφαλαίῳ. ἄλογος δέ ἐστιν οὗτος ὁ νόμος, καὶ διὰ τὰ περὶ ὧν πραγματεύηται. ποιῆσαι γὰρ κεφάλαιον ἰδικὸν περὶ τοῦ μύρμηκος, καὶ ἄλλο περὶ τοῦ ἀράχνου, καὶ ἄλλο περὶ τοῦ καπνοῦ, τίνος δὲ χάριν ὁ θεὸς τοιαῦτα ἐνετείλατο περὶ τοῦ μύρμηκος καὶ τοῦ καπνοῦ; Ἔτι φησὶν, ὡς οὐδέποτ' ἂν ὁ θεὸς συγγνοίη σαῤῥακηνῷ, δείξαντι νῶτα τοῖς ἐχθροῖς, καὶ τὰ λοιπά. ποία δὲ ἁμαρτία, φυγεῖν τὸν ἄνθρωπον ἐν πολέμῳ, ὁρῶντα ἑαυτὸν ἐν κινδύνῳ; ἀλλ' ἠβουλήθη καὶ πολεμικοὺς αὐτοὺς καὶ τολμηροὺς ὁ μαχούμετ ποιῆσαι. Ἔτι ὁ νόμος ὃν διακελεύεται περὶ τῆς ἀπλούσεως, ἄλογος ἐστὶ παντελῶς. προστάττει γὰρ, ὅτε προσεύξασθαι θέλοιεν, νίπτειν τὰς χεῖρας, καὶ τὸ πρόσωπον, καὶ τὸν πρωκτὸν, καὶ τὰ αἰδοῖα, καὶ τὰ πέλματα, καὶ τοὺς βραχίονας μέχρι τοῦ πήχεος. εἰ δὲ μὴ εὕροιεν ὕδωρ, βαπτεσθαι τὰς χεῖρας ἐν τῇ κόνει, καὶ μετὰ ταῦτα τρίβοντες τὰς χεῖρας κεκονιμένας διὰ τοῦ προσώπου, κονίζειν ἱκανῶς τὸ πρόσωπον ἑαυτῶν. ἀλλὰ εἰ τὸ ἀπονίπτεσθαι εὔλογον, εὐλογώτερον ἂν ἦν πλύνειν τῆς καρδίαν κατὰ τὸ τέταρτον τοῦ ἱερεμίου· πλῦνον τῆς καρδίαν σου

ἀπὸ

ἀπὸ πονηρίας. τὸ δὲ νόνιμ ὠὴ τάπ]ειμ ὃσ΄ πῶ σώπῳ, ποῖον δ΄ωάτου λόγον ἔχειμ; μᾶλλομ μὲν δὴ ὅσομ τὸ νίπ]ειμ σύλογομ, τοσοῦτομ τὸ κονίζεσθαι καὶ τὸ αἰσχ☉, ἄτοπόμ ὅτι καὶ ἄλογομ. μάλισα δὲ ἄλογ☉ ὁ νόμ☉ ὅτ☉ δοκεῖ ὁ πόδι τῆ ἀπ]ασίᾳ. δ΄ωάτου γὰρ σαρδαπλῶς ἐκβάλλειμ τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα, καὶ πάλιμ αὐτῇ καταλλάπ]εσθαι, ὁσάκις αὖ τούτῳ ἀρέσκῃ, ἢ ἀπαρέσκῃ. ὅτω μού φι, ὅτι με τὸ νῦμ πρίτῳ ἐκβολὴμ μὴ δ΄ωάσθαι αὐτῷ εἰσ΄έχεσθαι, πλὴμ εἰ μή τις ἕτερ☉ σαρκικῶς αὐτὴμ γνοίη, μὴ οὖσαμ ἐμ τοῖς ἐμμήνοις. εἰ δὲ ταύτῃ γνοίη, μὴ ἱκαμῶς ἐμτεταμμέμῳ αἰδοίῳ, ἀμάγκη πραιτέρῳ γμῶμαι ταύτῃ, ἱκαμῶς ἐμτεταμμέμῳ ὡ΄ μέλει. ὅθεμ ὅταμ βούλομται καταλλάπ]εσθαι ταῖς ἑαυτῶμ γυναιξί, τίμημα δίδόασι τύφλῳ τιμί, ἢ ἑτέρῳ δύτελεῖ προσώπῳ, σωσεσμέμῃ τοιαύτῃ γυμαικί, καὶ μετὰ ταῦτα μαρτυρήσομτι δημοσίᾳ, καὶ ὁμοίως βούλεσθαι ταύτῃ ἐκβαλλεῖμ. οὐ γμομέμου, ὁ προῶτ☉ δ΄ωάτου καταλλαπ]ῆμαι αὐτῇ ἑαυτ΄ὡ΄. ἐμίοτε δὲ τοσοῦτομ ἀρέσκουσιμ αὐτοῖς οἱ δύτροι, ὥς τε λέγειμ αὐτὰς, μὴ δ΄ύμασθαι ἐκείμῳ χωρίζεσθαι. καὶ τότε ὁ προῶτ☉ ἀμβαλὼμ τὸ τίμημα καὶ τὴμ γυμαῖκα, ἐκπίπ]ει τῆς ἑαυτοῦ ἐλπιδ☉. ὧμ νόμ☉ οὐ τοσοῦτομ ἀμθρώποις, ὅσομ ζώοις λόγου ἐσερημέμοις προσήκωμ, ἀλλ΄ οὐ΄ δ΄ῆ θεῷ, δ΄ῆ πάμτα σὺμ λόγῳ δ΄οικοῦμτι. μάλισα δὲ ἄλογ☉ οὗτ☉ ὁ νόμ☉ ὅδε, κατὰ τὸ τέλ☉ καὶ τοὺς μισθοὺς οὓς ὑπισχεῖται. φησὶ γὰρ δ΄όλου τοῦ ἀληθοῦς, ὅτι ἡ μακαριότης τῶμ σαρδακημῶμ ὅδε, κατασύρτους παραδείσους κεκτῆσθαι γυμαῖκας τε καὶ παλακὰς πολλὰς νέας, αἰσχυντηλὰς καὶ κελὰς, πορφυροῖς ἱματίοις ἐμδεδυμέμας, σκύφους δὲ χρυσοῦς καὶ ἀργυροῦς δ΄ιὰ τῶμ προαιρέτωμ δ΄ιαπρέχοντας, σιτία ἥδιστα. ταῦτα μάλιστα καταλέγει ἐμ δ΄ῆ κεφαλαίῳ δ΄ῆ ἐλραγμαὶ, ὃ ἑρμηνεύεται ἐλεήμωμ. ἐμ δὲ δ΄ῆ βιβλίῳ τῆς δ΄ιδ΄ασκαλίας τοῦ μαχούμετ, οὗ οἱ λόγοι μεγάλα δ΄ώασται παρ΄ αὐτοῖς, ἐκτίθησι τὴμ τάξιμ τῶμ σιτίωμ. καὶ φησὶ πρῶτομ μὲν εἶναι ὄψομ τῶμ προτιθεισομέμωμ ἐκεῖ, τὸ ἧπαρ τοῦ ἀλμπεσούτ ἰχθύ☉, σιτίομ ἄκρως ἡδύ· καὶ μετὰ ταῦτα ἐκ δ΄ε-

à nequitia. Puluerem autem apponere uultui, quàm potest habere rationem? Magis quidem igitur quātum lauare est rationabile, tantum puluere illiniri incō ueniens est & irrationabile. Maxime autem irrationabilis hæc lex uidetur, quæ est de repudio. Potest enim Saracenus eijcere suijpsius uxorem, et rursus ei conciliari totiens quotiens huic placuerit uel displicuerit, sic tamen ut post tertiā repudiationem non possit eam suspicere: nisi quis alter eam carnaliter cognouerit, non existentem in menstruis. Si autem hanc cognouerit non sufficienter extenso testiculo, necesse ulterius hanc cognoscere sufficienter extenso membro. Vnde quando uolunt conciliari cū suijpsius uxoribus, dant precium cæco cuidam, uel alteri uili personæ, quæ cum tali uxore simul futura est. Et post hæc testabitur publice, & dicet uelle hanc repudiare. Quo facto, primus potest eam sibi conciliare. Aliquando autem tantum placent eis secundi, ut dicant non posse eas ab illis separari. & tunc primus amittens precium & uxorem, decedit à suijpsius spe. Quorum lex non tantum hominibus, quantum animalibus ratione priuatis cō ueniens est. Sed neque Deo, qui omnia similiter cum ratione gubernat, conuenit. Maxime autem hæc lex irrationabilis est secūdum finem, et prędmia quę promittit, dicit enim per totum Alcoranum, Beatitudo Saracenorum est, irriguos hortos possidere, mulieres & pellices iuuenes, uerecundas et pulchras, purpureis uestibus indutas, scyphos autem aureos & argenteos per mēsas discurrētes, et cibaria suauissima habere. Hęc maxime numerat in capitulo Elragman, quod interpretatī miserator. In libro autem de doctrina Mahometi, qui liber apud eos est magnæ auctoritatis, exponit ordinem cibariorum. Et dicit primum quidem esse ferculum eorum quæ illic sunt apponenda, epar alimpeput piscis, cibariorum ualde suaue, & post hæc

Repudij lex ab surdißima.

IIII.

Beatitudo Saracenorum in quibus sita.

ex succeſſione arborum fructus. Et deſcendens in eodem capitulo, interrogantibus eum quibuſdam, ſi & luxurientur, reſpondit: Non eſſet beatitudo, ſi quædã illic nõ adeſſet uoluptas. Potius quidem igitur fruſtra eſſent omnia, cum non ſequeretur uoluptas ſecundum luxuriam.

Alcorani ſcopus præcipuus qui.

In hoc autem eſt omnis Alcorani intentio, & totius Saracenorum ſectæ, beatitudinem maxime in luxuria & uentre cõſtituere. Et hæc non ſecundum ſimilitudinem quandam uel exemplum dicit, ſicut & ſacra ſcriptura meminit cibariorum & mẽſæ in beata uita. De uera autẽ beatitudine, ſicut de ſpeculatione Dei, uel de perfectione ſecundum animã, nullam omnino mentionem facit Mahometus, propterea quod neq; hanc concupiſcit, neq; apprehendit. Sola enim quæ cõcupiſcit, hæc iam & promittit. In hoc enim aperte oſtendit ſeipſum contrarium Chriſto, & omnibus prophetis & philoſophis, & omnibus qui ratione utuntur, qui omnes communiter conueniunt, ultimam hominis beatitudinẽ eſſe in Dei cognitione, ſicut in euangelio ſecundũ Ioannem: Hæc eſt uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerũ Deum. Et Ariſtoteles dicit, quod uita ſecundum intellectũ optima eſt. Igitur circa uentrẽ et uenerea peſſima eſt, etenim fit impedimento bonitati intellectus. Sed quoniã Saraceni, neq; dicta diuinæ ſcripturæ ſuſcipiunt, neq; philoſophorũ, propter ratiões in primo capitulo prædictas: redeundum iam eſt ad quandam rationem, quam & ipſi irrationales exiſtentes, nõ poſſunt omnino negare. Sit igit̃ ratio auctoritas, ſine qua nulla ualet auctoritas, & oſtendendũ, quod neq; in uẽtris, neq; in intemperãtiæ operib, fœlicitas hominis eſt, & q̃d hæc non erũt illic. Cõſtat enim q̃d cibos ad hoc ſumimus, ut corruptio, quę poſſet accidere ex cõſumptione naturalis humidi, euitetur, & fiat augmentum. Hæc aũt duo nõ erũt illic: omnes enim in cõmen ſurata quãtitate reſurgent, & poſthac nõ poterunt

Vera hominis beatitudo in cognitione Dei.

Ioh. 17.

Edendi cauſe.

ἐκ δοκιμῆς δ' ἐνδέχεσθαι παρεῖναι. καὶ παραπλησίως ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ, ἐρωτώντων αὐτὸν εἰ καὶ λαγνεύουσιν; ἀπεκρίνατο, οὐκ ἂν εἶναι μακαριότητα, εἰ τις ἐκεῖ μὴ παρεῖη ἡδονή. μᾶλλον μὲν οὖν, μάτην μὲν ἂν εἶναι πάντα, μὴ καὶ τῆς κατὰ τὸ λαγνείαν ἡδονῆς ἐπομένης. ἐν τούτῳ δ' ὄντι ὁ τῶν τοῦ ἀλκορὰνου σκοπὸς, καὶ ὅλης τῆς τῶν σαρακηνῶν αἱρέσεως, τῷ τὴν μακαριότητα μάλιστα ἐν λαγνείᾳ καὶ γαστρὶ σπουδάζειν. καὶ ταῦτα οὐ κατά τινα ὁμοιότητα ἢ παράδειγμα φάσκει, ὡς που καὶ ἡ ἱερὰ μέμνηται γραφὴ σιτίων καὶ τραπέζης ἐν τῇ μακαρίᾳ ζωῇ. περὶ γὰρ τῆς ἀληθῶς μακαριότητος, οἵαν τῆς τοῦ θεοῦ θεωρίας, ἢ τῆς κατὰ ψυχὴν τελειότητος, οὐδεμίαν ποιεῖται μνήμην ὁ μαχούμετ, ἀλλὰ τὸ μήτε ἐνθυμῆσαι ταύτης, μήτ' ἐνθυλαβεῖσθαι. μόνα γὰρ ἃ ἐπιθυμεῖ, ταῦτα δὴ καὶ ὑπίσχνεται. ἐν τούτῳ γὰρ ἀνακεκαλυμμένως δείκνυσιν ἑαυτὸν ἐναντίον εἶναι τε χριστῷ καὶ πᾶσι προφήταις καὶ φιλοσόφοις, καὶ πᾶσι τοῖς λόγῳ χρωμένοις· οἱ κοινοὶ πάντες συμφωνοῦσι, τὴν εὐχάριστον εἶναι τοῦ ἀνθρώπου εὐδαιμονίαν ἐν τῇ τοῦ θεοῦ γνώσει. ὡς ἐν τῷ ιζ' ἰωάννην· αὕτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν θεόν. ὁ ἀριστοτέλης δέ φησιν ἐν τῷ τετάρτῳ τῶν ἠθικῶν, καὶ σωδεκάτῳ μετὰ τὰ φυσικὰ, ὅλῃ τῇ νοῦ ζωὴ ἀρίστη ἐστίν· ἡ ἄρα περὶ τὰ γαστέρα καὶ τὰ ἀφροδίσια χείρίστη ἐστίν, τῷ τοῦ νοῦ ἀταθῶ ἐμποδὼν γινομένη. ἀλλ' ἐπεὶ οἱ σαρακηνοὶ ὅτι τὰ ῥητὰ τῆς θείας γραφῆς λέγοντες, ὅτι τὰ τῶν φιλοσόφων δὲ πρὸς ἐν πρώτῳ κεφαλαίῳ προειρημένους λόγους, ἐπανιτέον αὖ εἰς ἐπί τινα λόγον, ὃν καὶ αὐτοὶ ἄλογοι παντάπασιν ὄντες, οὐχ οἷόν τέ εἰσιν ἀπαρνήσασθαι. γράφω τοίνυν ὁ λόγος ῥητὸν, οὗ ἄνευ ὅλως ἰσχύει τὸ ῥητόν. ἔστι δὲ τοῦτον, ὅτι οὔτε ἐν τοῖς τῆς ἀκολασίας ὀργίοις ἡ εὐδαιμονία ὅλου τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὅτι ταῦτα οὐκ ἔσονται ἐκεῖ. διὰ τοῦτο γὰρ ἀναγκαίως τὰ σιτία λαμβάνομεν, ἵνα τετελειωμένῳ συμβαίνειν φθορὰν ἐκ τοῦ τὸ φυσικὸν ὑγρὸν ἀναλίσκεσθαι, φυλαξώμεθα καὶ πρὸς αὔξησιν. ταῦτα δὲ τὰ εὐδὲν οὐκ ἔσονται ἐκεῖ. παντὸς γάρ τινι συμμέτρῳ ποσότητι ἀναστήσονται, καὶ τοῦ λοιποῦ οὐδενὸς

γωνήσονται ἀποθνήσκειν, ἢ ἄλλην τινὰ τρόπην ἐκλείπειν. ὡς καὶ αὐτὸς ὁ μαχούμετ, ἐν τῇ ἑαυτοῦ δισδασκαλίᾳ φησίν, ὁ θεὸς ἀποκτενεῖ τὸν θάνατον. καὶ μετὰ ταῦτα, ἀναστήσονται ἀθάνατοι καὶ ἀκήραιοι. ἡ ἀνάληψις ἄρα τῶν σιτίων, οὐδαμῶς ἐστὶν ἀναγκαῖα. ὁμοίως δὲ, οὐδὲ ἡ τῶν ἀφροδισίων χρῆσις, ἐπεὶ μηδὲ νῦν ἐστὶν ἀναγκαῖα, εἰ μὴ ὡς τι φυλάττεσθαι * κατὰ τὸ εἶδος, τὸ μὴ διαλυόμενον ἐν τοῖς ἀτόμοις. Ἐπὶ οἱ ἀνισαλμένοι ἄνθρωποι, ἢ ἀεὶ ζήσονται, ἢ ἀεὶ τροφῇ χρήσονται ἐπ' ἄπειρον τούτοις αὐξηθήσονται τὰ σώματα, ἢ ἔσονται καὶ ἐκεῖ ἐκκρίσεις, καὶ ἄλλαι ἀισχημοσύναι. ὡς τε τοσοῦτον ἀναλύεσθαι, ὅσον πρέπεται εἰς τροφήν. ὧν ἑκάτερον ἐστὶν ἄτοπον. πρὸς τοῦτο δὲ ἀποκρίνεται ὁ μαχούμετ, ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ἑαυτοῦ δισκαλίας λέγων· ὡς οὐκ ἔσται ἐκεῖ ἐκκρίσις ἀισχρῶν, ἀλλὰ κάθαρσις δι' ἱδρώτων. καὶ παραλαμβάνει παράδειγμα, τὸν ἐν τῇ γαστρὶ τῆς μητρὸς παῖδα (ὃς τρέφεται, ὡς φησιν) οὐκ ἐκκρίνει. ἀλλ' οὔτε τὸ παράδειγμα τοῦτο, οὔτε ὁ λόγος πρὸς λύσιν ἐστὶν ἱκανὸς, εἴ τις ἀδιβλέπει. εἰσί γάρ τινα ἐν τοῖς ἀτελέσι, λόγον ἔχοντα πλειστον· ἅπερ ἐν τοῖς τελείοις ὄντα, πρὸς ἀτελοῦς, ἐκείνοις ἐστίν. Ἐπὶ εἰ ἡ χρῆσις ἀφροδισίων ἐστὶν ἐκεῖ, εἰ μὴ μάτην εἴη, ἕπεται καὶ γένεσιν ἔσεσθαι ὡς πρὸ καὶ νῦν. πολλοὶ ἄρα γεννηθήσονται μετὰ τὴν ἀνάστασιν, πρὸ τῆς ἀναστάσεως μὴ ὄντες. μάτην ἄρα χρόνον ἡ τῶν νεκρῶν ἀνάστασις παρατείνεται, ἵνα πάντες ὁμοῦ οἱ τὴν αὐτὴν ἔχοντες φύσιν, λάβοιεν τὴν ζωήν. Ἐπὶ εἰ ἡ μακαριότης ἐν τῷ λαγνεύειν καὶ πολλὰς ἔχειν γυναῖκας ἐστὶν, οἱ μετὰ τὴν ἀνάστασιν γεννηθησόμενοι, οὐ δυνήσονται εἶναι μακάριοι, εἰ μὴ γυναῖκας πολλὰς λάβοιεν. οὐ δυνήσονται δὲ λαβεῖν οὔτε διὰ μόνας, ὅτι κακοδαίμονας. ἀναμένει ἄρα δέκα, μέχρις οὗ ἄλλαι πλείους γεννηθῶσι. καὶ οὕτω δέκα πολλὰς μὲν γεννᾶσθαι γυναῖκας, ὀλίγους δὲ ἄνδρας· καὶ ὅτως ἐν βραχεῖ καιρῷ ἔσται ἡ ἀρχὴ τῶν γυναικῶν. Ἐπὶ εἰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἔσται ἀνθρώπων γένεσις, οἱ γεννηθησόμενοι ἢ πάλιν φθαρήσονται, ἢ ἔσον ἄφθαρτοι καὶ ἀθάνατοι. εἰ μὲν φθαρήσονται, πολλὰ ἔψεται

poterunt mori, uel alio quodã modo deficere. ſicut & ipſe Mahometus in ſua doctrina dicit: Deus interimet mortem, & poſt hæc reſurgent immortales & integri. Aſſumptio igitur cibariorum nequaquam eſt neceſſaria. Similiter autem neque rerũ uenerearum uſus, quoniã nec nunc eſt neceſſarius, niſi ut ſeruetur ſecũdum ſpeciem quod nõ poteſt ſeruari in indiuiduo. Itẽ homines qui reſurgent, uel ſemper uiuent, et ſemper nutrientur. Et ſi ſemper nutrientur, conſequens his, quod augebuntur corpora, uel erunt & illic egeſtiones & aliæ fœditates, ut tantũ reſoluatur quantum cõuertitur in cibũ, quorum utrunc eſt inconueniens. Ad hoc autem reſpondet Mahometus in libro ſuiipſius doctrinę, dicens: quod non erit illic egeſtio ſordiũ, ſed purgatio per ſudorem. Et adducit exemplum pueri in utero matris exiſtentis, qui nutritur (ut dicit) & non egerit. Sed nec exemplum huius, nec ratio, ſi quis diligenter reſpiciat ſolutionem, eſt ſufficiẽs. Sunt enim quædam de perfectione imperfecti, quæ in re perfecta eſſent magnæ imperfectiones. Item ſi uſus rerũ uenerearũ eſt illic, niſi fruſtra eſſet, ſequereẽ & generationẽ fore ſicut etiã nunc. Multi igitur naſcent poſt reſurrectionẽ, qui ante reſurrectionẽ non fuerunt. Fruſtra igitur in tantum mortuorũ reſurrectio elongatur, ut omnes ſimul qui eandẽ naturã habent, uitã capiant. Item ſi beatitudo in luxuriando, & multas mulieres habendo eſt, qui poſt reſurrectionem naſcentur, non poterũt eſſe beati niſi mulieres multas capiant. Non poterunt autem capere neque fœlices, neque infœlices: igitur remanent, quouſque plures aliæ naſcantur. Et ſic oportebit plures quidem naſci mulieres, paucos autem uiros, & ſic in breui tempore erit imperium mulierum. Item ſi poſt reſurrectionẽ erit hominũ generatio, qui gignentur, uel rurſus corrũpentur, uel erũt incorruptibiles & immortales. Niſi corrũpentur, multa

ſequen-

Rei uenereæ uſus.

Reſurrectionẽ conſequẽtia abſurda, ex Mahometi doctrina.

sequentur incõuenientia: tum quia erit multiplicatio in infinitũ, tum quia quorum erit similis generatio, nõ erit similis generationis terminus. Homines enim p generationẽ quæ est ex spermate, nũc quidẽ corruptibilẽ uitã habent, tunc aũt incorruptã habebũt. Et præter hęc: Omne genitũ corruptibile esse necesse est, propterea quod generatio & corruptio sunt cõtraria, & circa idẽ. Si aũt qui tunc gignẽtur homines corruptibiles erũt & moriẽtur, si rursus nõ resurgent, sequit illorũ animas semp manere separatas à corporib. quod est incõueniens, cũ sint eiusdẽ speciei cũ animabus eorũ qui resurgent. Si aũt & illi resurgẽt, oportebit & illorũ resurrectionẽ alios rursus expectare, ut simul omnibus qui eandẽ naturã participant, donũ resurrectionis cõferatur. Itẽ ipse Mahometus unũ solum ponit diẽ resurrectionis, id est in fine mũdi, in die iudicij: de resurrectiõe aũt illorũ, uel de natiuitate, nullã omnino mentionẽ facit. Itẽ nulla ratio esse uidetur, quare oporteat quosdã expectare ad simul resurgendũ, si non oportebit oẽs expectare. Si aũt quis dicat, quod in his qui resurgẽt erit quidẽ usus cibariorũ & rerũ uenerearũ, sed neque propter conseruationẽ uel augmentum corporis, neq; propter humanæ speciei augmentũ uel permansionẽ, solũ aũt propter uoluptatẽ, quæ talibus actiõibus accidit, ut nulla uoluptas hominib. absit in extrema mercedis retributiõe, sicut palàm Mahometus in libro de doctrina sua dicit. Manifestũ igit, quod hoc multismodis incõuenienter dicitur. Primũ quidẽ, quod resurgentiũ uita erit melius ordinata quàm hæc quæ præsens est. In hac autem uita impossibile & inordinatũ quoddam esse uidetur, si quis propter uoluptatem utatur cibarijs uel rebus uenereis, sed non propter necessitatem reseruandi corpus, uel procreandi filios. Et hoc rationabiliter. uoluptates enim in prædictis actionibus non possunt esse actionum fines. Sed econuerso potius quidem

ἔψεται ἄπορα· τοῦτο μὲν, ὅτι ἔσται ὁ πολλαπλασιασμὸς ἐπ' ἄπειρον· τοῦτο δ' ἐφ' ὧν ὅσην ὁμοία ἡ γένεσις, οὐκ ἔσην ὁμοίου καὶ ὁ τῆς γενέσεως ὅρος. νῦν μὲν ἔχουσι φθαρτὴν ζωὴν, τότε δ' ἄφθαρτον. καὶ παρὰ τοῦτο, ὧν τὸ γεννητὸν καὶ φθαρτὸν εἶναι ἀναγκη, διὰ τὸ τὴν γένεσιν ἢ τὴν φθορὰν ἐναντία εἶναι καὶ περὶ τὸ αὐτό. εἰ δὲ οἱ τότε γεννηθησόμενοι ἄνθρωποι φθαρτοὶ ἔσονται, καὶ ἀποθανοῦνται, εἰ πάλιν οὐκ ἀναστήσονται, ἕψεται τὰς ἐκείνων ψυχὰς ἀεὶ μένειν τῶν σωμάτων κεχωρισμένας· ὅπερ ὄσην ἄτοπον, πῦ αὐτῦ εἴδους οὔσας ταῖς τῶν ἀναστάντων ψυχαῖς. εἰ δὲ κἀκεῖνοι ἀναστήσονται, ἔσ ει καὶ τὴν ἐκείνων ἀνάστασιν ἄλλους πάλιν ἀναμένειν, ὡς θ' ἅμα πᾶσι τοῖς τῆς αὐτῆ φύσεως μετασχοῦσι τὴν δωρεὰν χαρισθῆναι τῆς ἀναστάσεως. Ετι δὲ αὐτὸς ὁ μαχούμετ, μίαν μόνην τίθησιν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως, τουτέστιν ἐν τῷ τέλει τῦ κόσμου, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως. περὶ δὲ τῆς ἀναστάσεως ἐκείνων, ἢ τῆς γενέσεως, οὐδὲ μίαν πανταχόσην μνήμην ποιεῖται. Ετι οὐδεὶς λόγος εἶναι δοκεῖ, διατί δεῖ τινὰς ἀναμένειν πρὸς τὸ ὁμοῦ ἀναστῆναι, εἰ μὴ δεῖ πάντας ἀναμένειν. εἰ δέ τις λέγει. ὅτι ἐν τοῖς ἀνισταμένοις ἔσται μὲν χρῆσις σιτίων τε καὶ ἀφροδισίων, ἀλλ' οὔτε διὰ σωτηρίαν ἢ αὔξησιν τοῦ σώματος, οὔτε διὰ τὴν τῦ ἀνθρώπου εἴδους αὔξησιν ἢ διαμονὴν, μόνην δὲ διὰ τὴν παρεπομένην ταῖς τοιαύταις πράξεσιν ἡδονὴν, ἵνα μηδεμία τοῖς ἀνθρώποις ἡδονὴ ἀπῇ ἐν τῇ ἐσχάτῃ μισθαποδοσίᾳ, ὥσπερ διαῤῥήδην ὁ μαχούμετ ἐν τῇ ἑαυτῦ διδασκαλίᾳ φησὶ, πλήν ὡς πολλαχῶς ἀπόπως λέγεται τοῦτο. πρῶτον μὲν, ὅτι οἱ τῶν ἀνισταμένων ζωὴ τῆς παρούσης διαπαντοδαπὴ ἔσται· ἐν ταύτῃ δὲ τῇ ζωῇ, ἐμπαθὲς καὶ ἄπαικτον εἶναι δοκεῖ, εἴ τις διὰ μόνην ἡδονὴν χρῶτο τοῖς σιτίοις τε καὶ ἀφροδισίοις, ἀλλ' οὐ διὰ τὴν ἀναγκαίαν τοῦ συνέχειν τὸ σῶμα, ἢ τοῦ παιδοποιεῖσθαι. ὃ τοῦτ' ἄλογος. εἰ γὰρ ἐν ταῖς παθειρημέναις ἐνεργείαις ἡδοναὶ, ὅτι αὐταί εἰσι τῶν ἐνεργειῶν τέλη, ἀλλὰ τὸ ἀνάπαλιν μᾶλλον.

ἢ

ἡ γὰρ φύσις πρὸς τοῦτο τὰς ἡδονὰς ἔταξεν ἐν ταύταις ταῖς ἐνεργείαις, ἵνα μὴ διὰ τὸν πόνον τὰ ζῶα τῶν ἀναγκαίων τούτων τῆς φύσεως ἔργων ἀφίσταιντο· ὃ συνέβαινεν ἄν, εἰ μὴ τὰ ζῶα ἡδοναὶ προεκαλοῦντο. ἔστι τοίνυν τάξις ἀπρεπὴς καὶ προθύστερος, εἰ διὰ μόνας τὰς ἡδονὰς αἱ ἐνέργειαι αὗται τελεῖντο. οὐδαμῶς ἄρα ἐν τοῖς ἀνισταμένοις, ὧν ἡ ζωὴ εὐτακτοτάτη ὑπόκειται, τῶν τοιούτων ἔσται χρῆσις· καὶ πολλῷ ἔλαττον ἐν τοῖς τοιούτοις, ἡ μέλλουσα ἔσται εὐδαιμονία. ἄλλως γὰρ, τί ἐκώλυε καὶ τὰ λοιπὰ ἄλογα ζῶα εὐδαίμονα εἶναι, ἐν ταῖς προειρημέναις ἐνεργείαις ἡμῖν κοινωνοῦντα; Ετι εἰ ἐν ταύταις ταῖς ἐνεργείαις ἡ ἐσχάτη τοῦ ἀνθρώπου εὐδαιμονία ἐστὶν, ὡς ὁ μαχούμετ διαῤῥήδην δοκεῖ λέγειν, τίνος χάριν νῦν ἔδει ἐγκρατεύεσθαι τούτων, ἀλλ' οὐ μᾶλλον ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἐσθίειν τε καὶ ἀκολασταίνειν, ἵνα ἐνταῦθα εὐδαίμονες τινὲς ὦμεν; ἀλλὰ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις, καὶ παρὰ τοῖς σαῤῥακηνοῖς δὲ αὐτοῖς, σεμνότερον δοκεῖ ἐγκρατεύεσθαι τούτων. ἔχουσι δὲ καὶ τινας ἄνδρας θεωρητικοὺς καὶ ἐγκρατεῖς, οὓς μάλιστα ἐπαινοῦσιν. ἀλλ' ἐπεὶ ἀνόητόν ἐστι λίαν λογικῶς διαλέγεσθαι ἀνθρώπῳ φρονήσεως παντάπασιν ἐστερημένῳ, ἐξέστω συνανοηταίνειν αὐτοῖς, καὶ λέγειν, εἰ ἐν ταύταις ταῖς ἐνεργείαις ἡ ἐσχάτη τοῦ ἀνθρώπου εὐδαιμονία ἐστὶ, τί ποιήσει ἄρα ἡ χωρισθεῖσα ψυχὴ πρὸ τῆς ἀναστάσεως, ἡ μήτε ἐσθίειν δυναμένη, μήτε ἀσελγαίνειν; ἀλλ' οὐδ' οἱ ἄγγελοι ποτὲ δυνήσονται εἶναι εὐδαίμονες, τῶν τοιούτων ἡδονῶν ἄγευστοι. Ετι εἰ ἐν τῷ πολλὰς μὲν ἔχειν γυναῖκας, ἀναριθμήτους δὲ παλλακὰς καὶ νεωτέρας, ἡ ἐσχάτη τῶν ἀνδρῶν εὐδαιμονία ἐστὶ, πῶς ἂν δύναιντο αἱ γυναῖκες εἶναι εὐδαίμονες, εἰ μὴ ἔχοιεν πλείους ἄνδρας; ἀλλὰ πάλιν, πῶς δυνατὸν τὸν ἄνδρα εἶναι μακάριον, οὗ τινος ἡ γυνὴ πολλοὺς ἄλλους ἄνδρας ἔχει; ἀνάγκη τοίνυν, ἢ τὴν γυναῖκα εἶναι εὐδαίμονα, καὶ τὸν ἄνδρα δυστυχῆ· ἢ τὸν μὲν ἄνδρα μακάριον, τὰς δὲ γυναῖκας καὶ τὰς νεωτέρας αὐτοῦ, κακοδαίμονας. πῶς δὲ δυνατὸν, εἶναι μακάριον, οὗ πᾶσα ἡ οἰκία ἣν ἀγαπᾶ, ἀθλία καὶ κακοδαίμων ἐστὶν; εὐλογότερον τοίνυν λέγειν, καὶ τοὺς ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας ἀθλίας

quidem natura ad hoc uoluptates ordinauit in his actionibus, ut non propter laborem animalia ab his necessarijs naturæ operibus elongarentur: quod accidere posset, nisi animalia uoluptates prouocarent. Est igitur ordo inconueniens & præposterus, si propter solas uoluptates actiones hæ perficiantur. Nequaquam igitur in his qui resurgent, quorum uita bene ordinatissima supponitur, taliũ est usus, & multo minus in talibus futura erit fœlicitas. aliter enim quid prohibet, et reliqua animalia irrationalia fœlicia esse in prædictis actionibus, quæ nobiscum cõmunicant? Item si in his actiõibus extrema hominis fœlicitas est, sicut Mahometus palàm dicere uidetur, cuius gratia nunc oportet ab his contineri, & non potius die ac nocte comedere & luxuriari, ut & hic fœlices esse possimus? Sed apud om̃es homines, & apud Saracenos ipsos honorabilius uidetur, continere ab his. Habent aũt & quosdam uiros speculatiuos & cõtinentes, quos maxime laudãt. Sed quoniã fatuum est, ualde rationabiliter loqui cum homine prudẽtia omnino priuato, liceat simul insanire et dicere: Si in talibus actionibus extrema hominis fœlicitas est, quid faciet igitur anima separata ante resurrectionẽ, quæ neq; comedere, neq; luxuriari potest? Sed neq; angeli poterũt esse fœlices, cum tales uoluptates non gustent. Item si in habendo quidẽ multas mulieres, innumerabiles autem pellices & iuniores extrema hominum fœlicitas est, quomodo possent mulieres fœlices esse, nisi haberent plures uiros? Sed rursus, quomodo possibile est uirũ esse beatũ, cuius uxor multos alios habeat uiros? Necesse igitur, uel mulierem beatam esse, & uirum infœlicem: uel uirum quidem fœlicem, mulieres autem & iuniores eius infœlices. Quomodo autem possibile est, esse beatum aliquem, cuius omnis domus quam amat misera & infœlix est? Rationabilius igitur est, & uiros & mulieres miseras

Voluptates in quẽ usum à natura institutæ.

Cõtinentia ipsis etiam Saracenis laudabilis.

miseras esse et infœlices. Hic tanꝯ in trãsgressione dicta sufficiãt, ad demonstrandum irrationabilem esse legem secundũ finem & præmium quod promittit. Irrationabilis est & secũdum alia multa quæ in hoc continentur, sicut id quod frequẽter inducitur, quod Deus iurat per fidelem urbem, & per ficetum & oliuetum: quod palàm apparet in Capitulo Eltim, quod interpretatur ficus. Homines per maiores suos iurant, sicut per Deum, uel per sanctos: Deus autem nõ habens maiorem per quem iurare posset, consueuit per seipsum iurare, ut ipse ad Abraam iurauit, sicut fertur in primo Geneseos. Per ficetum autem uel oliuetum iurare, uanum est et irrationale omnino. Item ipse prohibet uinum, propter ebrietatis euasionem, sicut in pluribus locis dicit. Sed cum uinum per seipsum malum non sit, sufficit solam ebrietatem cauere. Sed uidetur omnes Saracenos suspectos habere, quod nullus eorum possit uel mediocriter, uel cum sobrietate uino uti, unde eius dehortatio ex necessitate cogit uel malum esse uinum simpliciter, uel Saracenos uniuersaliter incontinentes esse.

Iuramentorum Dei in Alcorano absurditas.

Quare uinum prohibeat.

QVOD LEX SARACENORVM *manifesta comineat mendacia.*

Cap. IX.

NOno oportet considerare, quod lex hæc non est lex Dei, quoniam manifesta cõtinet mendacia. Deus enim summa & prima est ueritas, à quo dici aliquod mendaciũ, est impossibile. In Alcorano in cap. Ionę dicit: Quis in ueritatẽ ducit? & respondẽs dicit, Deus dirigit ueritatem, & qui dirigit ueritatem est ueritas, & conuenit eum imitari. Et post hęc uere non cõgruit diuinę legi, dici alquid sine Deo, sed mendacium et figmentum absq; Deo dicitur. Sicut enim inquit Augustinus: Si in euangelio unum solum mendacium inueniretur, totum euangelium secundum eandem rationem suspectum esset & falsum. Alcoranum autem, multa quidem uera continet, quæ

ἀθλίας εἶν καὶ παιδοκτόνους. τοῦτο ὡς πόρρω ἦν πεπεικάσει εἰρηνικὰς, ἀρκείτω πρὸς τὸ δεῖξαι ἄλογον εἶν τὸν νόμον, κατὰ τὸ τέλος καὶ τὸ ἄθλον ὃ ὑπισχνεῖται. ἄλογον δὲ καὶ καθ' ἑτέρα πολλὰ, τὰ ἐν τούτῳ περιεχόμενα. ὡς πρὸ αὐτοῦ συνεχῶς παρεμβάλλεται ὁ θεὸς ὀμνὺς κατὰ τῆς πίστεως πόλεως, καὶ τῆ τοῦ συκεῶνος καὶ τοῦ ἐλαιῶνος· ὃ φαίνεται διὰ ῥητὸν ἦν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλτὶμ, ὃ ἑρμηνεύεται συκῆ. οἱ γὰρ ἄνθρωποι τῆ τοῦ μείζονος ὀμνύουσιν, οἷον τῆ τοῦ θεοῦ, ἢ τῶν ἁγίων. ὁ δὲ θεὸς μὴ ἔχων μείζονα καθ' οὗ ὀμόσειεν, ἐώθεν ὀμνύναι καθ' ἑαυτοῦ, ὡς αὐτὸς ἔφη τῷ Ἀβραὰμ, ὡς λέγεται ἐν τῷ πρώτῳ τῆς γενέσεως. τὸ δὲ κατὰ τοῦ συκεῶνος ἢ τοῦ ἐλαιῶνος ὀμνῦναι, μάταιον δῆτα, καὶ ἄλογον παντελῶς. Επ αὐτὸς κωλύει τὸν οἶνον, διὰ τὴν τῆς μέθης ἀποφυγὴν· ὡς φασὶν ἐν πλείοσι τόποις. ἀλλὰ τοῦ οἴνου μὴ καθ' ἑαυτὸν ὄντος κακοῦ, ἤρκει μόνων τὴν μέθην φυλάξασθαι. ἀλλὰ δ' οἷ εἰ πάντας τοὺς σαρρακηνοὺς ὑποπτεύειν, ὡς μηδένος αὐτῶν δυναμένου ἢ μετρίως, ἢ μετὰ νήψεως χρῆσθαι τῷ οἴνῳ. ὅθεν ἢ τούτου ἀποτροπὴ, διὰ ἀνάγκης ἀναγκάζει λέγειν, ἢ κακὸν εἶν τὸν οἶνον ἁπλῶς, ἢ τοὺς σαρρακηνοὺς ἀκρατεῖς ὑπάρχειν καθόλου.

ΟΤΙ Ο ΤΩΝ ΣΑΡΡΑΚΗ-νῶν νόμος ὁμολογουμένως περιέχει ψεῦδος.

ΕΝναυμ δεῖ θεωρεῖν, ὅτι ὁ νόμος οὗτος οὐκ ἔστιν νόμος θεοῦ, ἐπεὶ ὁμολογούμενα περιέχει ψεύδη. ὁ γὰρ θεὸς πρώτη καὶ ἄκρα ἔστιν ἀλήθεια, παρ' οὗ λεχθῆναί τι ψεῦδος ἀδύνατον. ἐν τῷ ἀληθεύειν δὲ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ ἰωνᾶ φησί, τίς ἐστὶν ἀλήθειαν ἄγειν; καὶ ἀποκρίνεται, εἰπὲ, ὁ θεὸς κατευθύνει τὴν ἀλήθειαν· καὶ ὁ κατευθύνων τὴν ἀλήθειαν, ἔστιν ἀλήθεια, καὶ προσήκει τοῦτον μιμεῖσθαι. καὶ μετὰ πάντα ἀληθῶς οὐχ ἁρμόζει θείῳ νόμῳ, τὸ λέγεσθαί τι ἄνευ θεοῦ. ἀλλὰ τὸ ψεῦδος καὶ τὸ πλάσμα ἄνευ θεοῦ λέγεται. ὡς γάρ φησιν αὐγουστῖνος, εἰ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἓν μόνον ψεῦδος εὑρέθη, ὅλον ἂν τὸ εὐαγγέλιον περὶ τὸν αὐτὸν λόγον ὑποπτον ἦν καὶ ψεῦδος ἀκριβεσθικιμασμένον. τὸ δὲ ἀληθεύον, πολλὰ μὲν ἀληθῆ περιέχει, ἅτε

ἐν τε τῷ εὐαγγελίῳ καὶ τῷ νόμῳ μωσέως καὶ τοῖς προφήταις περιεχόμενα. ἀλλ' αὐτὸς ὁ μαχούμετ τοσαῦτα ἐκ τῶν ἰδίων περιέβαλε ψεύδη, ὡς θ' ὅλον ἀληθῶς ὑποπτον καὶ ψεῦδος ὀφείλειν νομίζεσθαι, καὶ ὀρθῶς τοῦ ψεύστου καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. ἀνάγονται δὲ τὰ ἐν ἐκείνῳ ψεύδη περὶ ἑαυτοῦ, περὶ τῶν χριστιανῶν, περὶ τῶν ἰουδαίων, περὶ τῶν ἀποστόλων, περὶ τῶν πατριαρχῶν, περὶ τῶν δαιμόνων, περὶ τῶν ἀγγέλων, περὶ τῆς παρθένου μαρίας. περὶ τοῦ χριστοῦ, περὶ τοῦ θεοῦ. καὶ περὶ ἑαυτοῦ μὲν φησιν, ὅτι ἐστὶ τέλος, καὶ σφραγὶς, καὶ σιωπὴ πάντων τῶν προφητῶν. καὶ προστάττει ἀποκτεινύναι πάντα τὸν μετ' αὐτὸν διϊσχυριζόμενον εἶναί τινα προφήτην. ἀλλὰ μὴ σωστάλη ἡ χεὶρ κυρίου, ὥς τε μὴ δύνασθαι μετ' ἐκεῖνον δοῦναι ἕτερῳ πνεῦμα προφητείας. καὶ ὅτι οὐ μόνον οἱ χριστιανοὶ καὶ οἱ ἰουδαῖοι λέγουσι παρ' αὐτοῖς εἶναι προφήτας μετ' ἐκεῖνον, πνεῦμα προφητείας ἐσχηκότας, ἀλλὰ καὶ αὐτοί ἐσ' ἐξαυτοῦ ἐν βαβυλῶνι προφήτην τινὰ σόλεμ ὀνομαζόμενον, ὃ ἑρμηνεύεται κλίμαξ, ὃν οἱ τάρταροι ἀπέκτειναν, καὶ μετ' αὐτοῦ οὐκ ὀλίγον πλῆθος σαρρακηνῶν. ἔτι δὲ περὶ ἑαυτοῦ φησίν, ἐπαίρων ἑαυτόν, ὡσπερ ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ· ὅτι εἰ πάντες ἄνθρωποι συναχθεῖεν, καὶ πάντα τὰ πνεύματα οἱ ἄγγελοι, οὐκ ἂν δύναντο ποιῆσαι τοιοῦτον ἀληθρόνον, οἷόν ἐστιν. ἢ τοίνυν οὕτω τοῦτο νόει, ὡς μὴ δυνησομένων ἐκείνων ποιῆσαι ἄνευ τῆς τοῦ θεοῦ βοηθείας. καὶ τὸ θαυμαστόν, εἰ μὴ δυνήσονται ἔργον, ὅπερ καὶ αὐτὸς οὐκ ἄνευ θεοῦ πεποιηκέναι φησίν; ἢ τοῦτο νόει, ὡς οὐκ ἂν δυνηθέντων ἐκείνων ποιῆσαι, εἰ καὶ ὑπὸ θεοῦ βοηθοῖντο. ἀλλὰ τοῦτο φανερὰ βλασφημία ἐστί. περὶ δὲ τῶν χριστιανῶν φησίν, ὡς δισλέγοντων τῷ θεῷ κοινωνόν· ὃ φανερῶς ἐστὶ ψεῦδος. φασὶ γὰρ οἱ χριστιανοὶ καθ' ὅλου τοῦ κόσμου, ὅτι ὁ θεός ἐστι μάλιστα εἷς, καὶ ἀπλούστατος. μετὰ ταῦτα φησίν, ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ πλατύμασε, ὃ ἑρμηνεύεται μετάνοιαι, ὅτι οἱ χριστιανοὶ θεοποιοῦσι τοὺς ἐπισκόπους αὐτῶν, καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς μοναχούς· ὃ ψεῦδος ἐστι. τοῦτο δὲ εἶφη ὁ μαχούμετ, ὡς ἄνθρω-

quæ in euangelio & lege Moysi & prophetis continentur: sed ipse Mahometus tot ex propriis manifesta inserit mendacia, ut totum ferè suspectum et falsum debeat existimari, opus illius qui mendax est & pater eius. Reducuntur autem quę in eo mendacia continentur, ad decẽ genera principalia. Dicit enim mendacia de seipso, de Christianis, de Iudæis, de Apostolis, de patriarchis, de dæmonibus, de angelis, de uirgine Maria, de Christo, de Deo. Et de seipso quidem dicit, quod est finis & sigillum & silentium omnium prophetarum. Et iubet interimi, quicunque post eum se prophetam esse asseruerit. Sed nõ sic contracta est manus Domini, ut non posset post illum dare & alteri spiritum prophetię. Et quod non solum Christiani & Iudæi dicunt apud eos esse prophetas, qui post illum spiritum prophetiæ habuerunt, sed & ipsi susceperunt apud Babylona prophetam quendam, qui Solem appellabatur, quod interpretatur scala, quẽ Tartari interemerunt, & cum eo nõ paucã multitudinem Saracenorũ. Item de seipso dicit, seipsum extollens tanquam ex persona Dei, Quod si omnes homines cõgregarentur, & omnes spiritus uel angeli, non possent facere tale Alcoranum sicut est hoc. Vel igitur sic hoc intellige, quod non poterunt illi facere absque auxilio Dei: et quid mirum si non poterunt hoc, quod & ipse non sine Deo se fecisse dicit? Vel hoc intellige, quod neque potuissent illi facere, etiam si à Deo adiuti essent. Sed hoc manifesta blasphemia est. De Christianis autem dicit, quod dant Deo socium: quod manifestum est mendacium. Dicunt enim Christiani totius mundi, quod Deus est maxime unus & simplicissimus. Post hæc dicit in capitulo Telteumpe, quod interpretatur pœnitentia, quod Christiani deificant episcopos suos, & pontifices, & monachos: quod falsum est. Hoc autem dixit Mahometus, tanquam

Decem genera mendaciorum in Alcorano.

1. de seipso.

Solẽ prophetá.

2. de Christianis.

homo ignarus Christianæ linguæ. Christiani enim Chaldæi & omnes oriẽtales, uocant episcopos et monachos, colentes eos, Rampan, quod interpretatur magister, uel maior meus. In arabica autem lingua, rampa est nomen Dei, quod interpretatur dominus, absolute, quod & de solo intelligitur Deo. Sicut & apud nos quando dicimus, Dominus tecum. Falsò igitur dicit Mahometus, quod deos Christiani hos uocant. Item idem dicit de Christianis, quod deificant Mariam. Inducit autem in capitulo Elmeide, quod interpretatur mensa, quod Christus excuset se de eo apud Deum, quod non dixit mundo, matrem eius esse deã. Et uerè: neque Christiani hoc dicunt, Mariam uidelicet esse Deum uel deam, sed dicunt, quod fuit purissima mulier. Etenim euangelium non deam eam nominat, uel nunciam, sed mulierem.

Rampa.

Maria Christianis nõ pro dea.

Ioh. 2. & 19.

Item inducit in eodem capitulo, dicens de Christianis & Iudæis, quod non sunt hi filij Dei, uel amici Dei. Quod ostendit ex eo, quod affliguntur pro peccatis, sicut ipse dicit. Hæc autem demonstratio falsa est omnino. Multæ enim tribulationes iustorum. Et sicut ad Hebręos dicit Apostolus: Flagellat omnem filium quem suscipit. Aliter tamen iusti, & aliter impij flagellantur à Deo. Etenim ipsis Saracenis multa flagella Tartari intulerunt, & si legem non habeant.

Heb. 12.

3. De Iudæis.

De Iudæis dicit Mahometus in capitulo Telteumpe, quod interpretatur pœnitentia, quod deificant Eleazar, & dicunt quod ipse est filius Dei. Hoc autem manifeste est mendacium. Iudæi enim nullum hominem Deum faciunt, neque filium Dei dicunt esse. Item in capitulo Elnasa, quod interpretatur mulieres, dicit quod ipsi iudęi dicũt interemisse Christum Iesum filium Mariæ apostolũ Dei. Hoc autem manifeste est mendaciũ. nõ enim Iesum, Christum dicunt esse Iudęi, neq; apostolum fuisse Dei, sed hominem iniquum. & dicunt ipsi, propter blasphemiam

ἄνθρωπος ἀνεπιστήμων τῆς διαλέκτου. οἱ γὰρ χριστιανοί, χαλδαῖοι, καὶ πάντες οἱ ἀνατολικοὶ χριστιανοὶ καλοῦσι τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς μοναχοὺς, τιμῶντες αὐτοὺς, ῥαμπὰν· ὃ ἑρμηνεύεται διδάσκαλε, ἢ μείζων ἐμοῦ. ἐν δὲ τῇ ἀῤῥαβικῇ γλώσσῃ τὸ ῥαμπὰ, ἔστιν ὄνομα τοῦ θεοῦ, ὃ ἑρμηνεύεται κύριος, ἀπολελυμένως, καὶ περὶ μόνου νοούμενον τοῦ θεοῦ· ὥσπερ καὶ παρ' ἡμῖν, ὅταν λέγωμεν, ὁ κύριος μετὰ σοῦ. Ετι τοίνυν ὁ μαχούμετ, ὅτι θεοὺς οἱ χριστιανοὶ τούτου καλοῦσιν. Ετι ὁ αὐτὸς φησὶ περὶ τῶν χριστιανῶν, ὅτι θεοποιοῦσι τὴν μαρίαν. εἰσάγει δὲ καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλμειδὴ, ὃ ἑρμηνεύεται τράπεζα, τὸν χριστὸν παραιτούμενον ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸν θεὸν, ὡς οὐκ εἰπόντος τῷ κόσμῳ, θεὸν εἶναι τὴν μητέρα αὐτοῦ. καὶ ἀληθῶς. οὐδ' οἱ χριστιανοὶ οὕτω φασὶ, τὴν μακαρίαν μαρίαν, δηλονότι θεὸν εἶναι ἢ θεὰν, ἀλλὰ λέγουσι ψιλὴν γενέσθαι γυναῖκα. καὶ γὰρ τὸ εὐαγγέλιον, οὐ θεὰν αὐτὴν ὀνομάζει, ἢ ἀγγελίδα, ἀλλὰ γυναῖκα. Ετι εἰσάγει ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ, λέγων περὶ τῶν χριστιανῶν καὶ τῶν ἰουδαίων, ὡς οὐκ εἰσὶν οὗτοι υἱοὶ θεοῦ, ἢ φίλοι θεοῦ· ὃ δείκνυσιν ἐκ τοῦ θλίβεσθαι ὑπὲρ ἁμαρτιῶν, ὡς αὐτὸς φησίν. αὕτη δὲ ἡ ἀπόδειξις, ψευδὴς ἐστὶ παντελῶς. πολλαὶ γὰρ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων. καὶ ὡς πρὸς τοὺς ἑβραίους φησὶν ὁ ἀπόστολος, μαστιγοῖ πάντα υἱὸν, ὃν παραδέχεται. ὅμως καὶ οἱ δίκαιοι καὶ οἱ ἀσεβεῖς μαστίζονται παρὰ τοῦ θεοῦ. καὶ αὐτοῖς γὰρ τοῖς σαῤῥακηνοῖς, πολλὰς ἐπηνέγκαν οἱ τάρταροι μαστιγας, καί τοι νόμον μὴ ἔχοντες. περὶ δὲ τῶν ἰουδαίων φησὶν ὁ μωαμεθ, ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῶν τελτεούμπε, ὃ ἑρμηνεύεται μετάνοια, ὡς θεοποιούντων τὸν ἐλεάζαρ, καὶ λεγόντων ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. τοῦτο δὲ φανερῶς ἐστι ψεῦδος. οἱ γὰρ οἱ ἰουδαῖοι, οὐδένα ἄνθρωπον θεοποιοῦσιν, οὔτε υἱὸν θεοῦ φασὶν εἶναι. Ετι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλνεσᾶ, ὃ ἑρμηνεύεται γυναῖκες, φασὶν αὐτοὺς τοὺς ἰουδαίους λέγειν ἀρκτεῖναι τὸν χριστὸν ἰησοῦν, τὸν υἱὸν τῆς μαρίας, τὸν ἀπόστολον τοῦ θεοῦ. οὗτος δὲ φανερῶς ἐστὶ ψεῦδος. οὐ γὰρ τὸν ἰησοῦν, χριστὸν εἶναι φασὶν οἱ ἰουδαῖοι, ἀλλ' οὐδὲ ἀπόστολον γενέσθαι θεοῦ, ἀλλ' ἄνθρωπον πονηρὸν. καὶ φασὶν αὐτοὺς περὶ βλασφημίας

φημίας αὐτὸν ἀποκτεῖναι. περὶ δὲ τῶν ἀποστόλων φησὶν ἐν τῇ κεφαλαίῳ τῇ Ἀβραὰμ, ὃν φησὶ πατέρα γενέσθαι τοῦ μωϋσέως, ὅτι ἐκεῖνοι ἐμαρτύρησαν καὶ εἶπον τῷ χεισῷ, ὡς εἶεν σαρρακηνοὶ, μιμηταὶ καὶ ἀπόστολοι τοῦ μαχούμετ. τοῦτο δὲ ἐστι ψεῦδος. ὁ μὲν γὰρ χεισὸς καὶ οἱ ἀπόστολοι, πρὸ τοῦ μαχούμετ γεγόνασιν ἑξακοσίοις ἔτεσιν. ὁ γὰρ μαχούμετ, ἐπὶ τῶν τοῦ ἡρακλείου χρόνων ἀνεφάνη, ὃς ἤρξατο βασιλεύειν τῷ ἑξακοσιοστῷ δεκάτῳ ἔτει τῆς τοῦ κυρίου σαρκώσεως· ἔστιν ὅπου εἰσὶν ἐπτακόσια ἔτη, ἀφ' οὗ γέγονεν ὁ μαχούμετ. εἰσὶ δὲ χίλιοι διακόσιοι, καὶ πλέον, ἐξ οὗ γέγονεν ὁ χεισὸς καὶ οἱ ἀπόστολοι. καὶ πῶς ἠδυνάσαντο οἱ ἀπόστολοι εἶναι σαρρακηνοὶ, καὶ μιμηταὶ τοῦ μαχούμετ, ᾧ ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ ἐντέταλται (ὡς αὐτὸς φησιν ἐν τῇ ἀλκορᾶνῳ, ἐν τῇ κεφαλαίῳ τῇ ἐλκαιμὰς εἶναι σαρρακηνῷ) ὁ πρῶτος καὶ πρώτιστος σαρρακηνισμὸς, ἀπὸ τοῦ μαχούμετ ἤρξατο. οἱ ἀπόστολοι ἄρα, οὔτε σαρρακηνοὶ εἶναι ἠδύναντο, οὔτε ἐκείνου μιμηταὶ, οὗ ἑξακοσίοις ἔτεσιν ἦσαν πρότερον. εἰ, εἰ σαρρακηνοὶ ἦσαν ἐκεῖνοι, αὐτὸν ἀδύνατον εἶναι πρῶτον. περὶ δὲ τῶν πατριαρχῶν, τὸ αὐτὸ διισχυρίζεται. φησὶ γὰρ ἐν πλείοσι τόποις τοῦ ἀλκορᾶνου, ὅτι ὁ ἀβραὰμ, καὶ ὁ ἰσαὰκ, καὶ ὁ ἰακὼβ, καὶ οἱ υἱοὶ ἐκείνων, σαρρακηνοὶ ἦσαν. τὸ δ' αὐτὸ φησὶ καὶ περὶ τοῦ νῶε, ὅτι λῶ σαρρακηνὸς, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο ἐπῆλθεν ὁ κατακλισμὸς εἰς τὸν κόσμον, διὰ τὸ ἐκεῖνον καὶ παραινεῖν τοὺς ἀνθρώπους γενέσθαι σαρρακηνοὺς, αὐτοὺς δὲ ἀπαρνεῖσθαι. τοῦτο δὲ πάντελῶς ἐστι ψεῦδος. πῶς γὰρ ἠδύνατο εἶναι σαρρακηνὸς, ὃς προεκηρύχθη τοῦ μωάμεθ δισχιλίοις πεντακοσίοις ἔτεσιν; ἔτι δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ μαχούμετ λέγοντος, ἐὰν τὸν γενέσθαι πρῶτον σαρρακηνὸν ἐν τῷ κόσμῳ. ἀδύνατον δὲ λέγειν, τὸν νῶε καὶ τὸν ἀβραὰμ εἶναι σαρρακηνοὺς, ὡς αὐτῶν τοὺς σαρρακηνοὺς γυμνοῦντων. αὕτη γὰρ ἡ ἐξήγησις, ἐναντία ἐστὶ τῷ ἀλκορᾶνῳ, ὅπου λέγεται τὸν ἀβραὰμ μὴ γενέσθαι χριστιανὸν, μὴ δὲ ἰουδαῖον, ἀλλὰ σαρρακηνὸν ἀκεραῖον. ἀνάγκη δὲ, ὥσπερ ἐκ τοῦ ἀβραὰμ γεγόνασιν οἱ σαρρα-

sphemiam eum interemisse. De apostolis autem dicit in capitulo Abraam, quem dicunt patrem fuisse Moysi, quod illi testati sunt & dixerunt Christo, quod essent Saraceni, imitatoresq; et apostoli Mahometi. Et hoc autem est mendacium. Christus enim & apostoli ante Mahometum fuerunt sexcentis annis. Mahometus enim in temporibus Heraclij apparuit, qui incœpit imperare anno sexcentesimo decimo ab incarnatione Domini. Vnde uix septingenti anni sunt, ex quo fuit Mahometus. Sunt autem mille ducenti, & plus, ex quo natus est Christus & apostoli. Et quomodo apostoli potuerunt Saraceni esse, & imitatores Mahometi, cui ex persona Dei mandatum est (sicut ipse dicit in Alcorano, in capitulo Elcaminar) quod sit ipse primus Saracenus? Primus igitur Saracenismus à Mahometo incœpit. Apostoli igitur neq; Saraceni esse potuerunt, neq; illius imitatores quem sexcentis annis precesserunt. Vel si Saraceni erant illi, impossibile est eum fuisse primũ Saracenum. De patriarchis idem asserit. Dicit enim in pluribus locis Alcorani, quod Abraam & Isaac & Iacob & filij illorum Saraceni erant. Idem autem dicit & de Noë, quod fuit Saracenus. Et quod propterea diluuium uenit super terram, quia ipse prædicabat hominibus, quod fierent Saraceni, & ipsi renuerunt. Hoc autem omnino est mendacium. Quomodo enim potuit Noë esse Saracenus, qui præcessit Mahometum duobus milibus quingentis annis. Item & ipse Mahometus dicit, seipsum fuisse primum Saracenum in mundo. Impossibile autem est, dicere, Noë & Abraam esse Saracenos, quod ipsi Saracenos genuissent. hæc enim expositio contraria est Alcorano, ubi dicitur: Abraam non fuisse Christianum, neq; Iudæum, sed purũ Saracenũ. Necesse igitur, sicut ex Abraã nati sunt

4. De apostolis.

Machumet sexcentis annis posterior Apostolis.

5. De patriarchis.

Noë.

Saraceni, sic ex eo & Noë Iudæi & Christiani nati sunt. Et dicunt etiam Saraceni, quod Deus promisit Mahometo, ut nullus introëat in paradisum ante eum. Et post hæc assumpsit eum Deus, & duxit in paradisum. Et uidit illic uiros & mulieres multas, & dixit: Quid est domine? Dominus autem dixit ad eum: Ne mireris, & hi enim imitatores tui sunt. Imitatores autem esse Mahometi impossibile, nisi per Alcoranum: sed hoc non fuit reuelatum ante tempora Mahometi, sicut in pluribus eius locis continetur, & maxime in principio. Huius autem figmenti mendacium quicunque intellectum habet, potest bene considerare, & propter hoc in talibus uersari non oportet.

VI. de dæmonibus. De dæmonibus autem speciale quoddam capitulum in Alcorano est, ubi palàm dicitur, quod dæmonum multitudo multa audientes Alcoranum, gauisi sunt, & testati sunt, quod per ipsum poterant saluari. Dixerunt autem & seipsos Saracenos, & saluati sunt. Hoc autem quantum mendacium continet, nõ est necessarium argumentatione quadã demonstrari.

VII. De angelis. De angelis autẽ dicit, quod omnes adorauerunt Adam, præter diabolum. Item dicit ipse, quod quando ad Deum uenit cum Gabriele, uidit in cœlo angelum unum qui milies maior erat mundo, & flebat suũ ipsius peccata. Et ipse ueniã suis precibus sibi impetrauit. Et multa alia falsissima dicit, de quibus latius narrabimus in fine presentis operis, cum dicemus uisionẽ maximæ fictionis, quã seipsum uidisse asserit. Item palàm dicere uidetẽ de angelis, quod sunt corporei. Dicit enim in capitulo Sad, in pluribus locis, quod angeli ex igne creati sunt, homines aũt ex terra. Dicit enim in alijs locis, quod sunt magni spacio, sicut in sequentibus dicetur.

VIII. De uirgine Maria. De uirgine autem Maria dicit palàm in capitulo Abraam, quod ipsa fuit filia Abraam, Abraam aũt pater fuit Moysi & Aarõ. In capitulo aũt Mariem, quod interpretatẽ Maria, palàm dicitur,

σαρρακλωοί, οὕτως δὲ αὐτὸ καὶ πρὸ νῶν οἱ ἰουδαῖοι καὶ οἱ χριστιανοὶ ἐγεννήθησαν. καὶ τοῦτο δέ φασιν οἱ σαρρακλωοί, ὡς ὁ θεὸς τῷ μαχούμετ ὑπέσχετο, μὴ δ' ἵνα εἰσελθεῖν εἰς τὸν παράδεισον πρὸ αὐτοῦ. ⁋ μετὰ τοῦτο ἀνέλαβεν αὐτὸν ὁ θεὸς, καὶ ἤγαγεν εἰς τὸν παράδεισον, καὶ εἶδεν αὐτόθι ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας πολλάς. καὶ εἶπε, τί δέ κύριε; ὁ δὲ κύριος πρὸς αὐτὸν, μὴ θαυμάσῃς. ⁋ οἵδε γάρ μου μιμηταί σου εἰσίν. ἀδύνατον δὲ μιμητὰς εἶναι τοῦ μαχούμετ, εἰ μὴ διὰ τοῦ ἀληθοῦς. ἀλλὰ τοῦτον ἐκ τῶν ἀποκεκαλυμμένων πρὸ τῶν χρόνων τοῦ μαχόμετ, ὥσπερ ἐν πλείοσι τόποις αὐτοῦ πεῖρεχετο, καὶ μάλιστα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ δὲ τοῦ πλάσματος τὸ ψεῦδος, πᾶς νοῦν ἔχων δύναται κατανοῆσαι, καὶ διὰ τοῦτο ἐν τοῖς πρόσθεν διαπρίβειν ὀ δεῖ. περὶ δὲ τῶν δαιμόνων, ἰδικόν τι κεφάλαιον ἐν τῷ ἀληθοῦῳ ὄντι, ὅπου διαῤῥήδην λέγεται, ὡς δαιμόνων πλῆθος πολὺ, ἀκούσαντος τὸν ἀληθοῦν, ἐχάρησαν, καὶ ἐμαρτύρησαν ὡς ἐσώθησαν διὰ τοῦτον σωθῆναι. ἀνεῖπον δὲ καὶ ἑαυτοὺς σαρρακλωοὺς, καὶ ἐσώθησαν. ὅσα δὲ ὅσον περιέχει ψεῦδος, οὐκ ἀναγκαῖον ἐπιχειρήματι τινὶ ἀποδείκνυσθαι. περὶ δὲ τῶν ἀγγέλων φησίν, ὡς πάντες προσεκύνησαν τῷ ἀδὰμ, πλὴν τοῦ διαβόλου. Επι φησὶν αὐτὸς, ὡς ὅτε πρὸς τὸν θεὸν ἀπῆλθε μετὰ τοῦ γαβριὴλ, εἶδεν ἐν τῷ οὐρανῷ ἄγγελον ἕνα, μυριάκις μείζονα τοῦ κόσμου παντὸς, θρηνοῦντα τὰς ἑαυτοῦ ἁμαρτίας, ἃς συγγνώμην ἰδίᾳ δεήσει αὐτὸς ἐξητήσατο. καὶ πολλὰ ἄλλα ψεύδηται φησί, περὶ ὧν διεξοδικώτερον ἐπεξελθύσόμεθα πρὸς τὸ τέλει τῆς παρούσης πραγματείας, ὅταν περὶ ᾗ μάλιστα πεπλασμένης θεωρίας διαλεγόμεθα, ἵν' ἑαυτὸν ἰδεῖν διυχυρίζεται. Επι διαῤῥήδην λέγειν ὅτι περὶ τῶν ἀγγέλων, ὅτι εἰσὶ σωματικοί. φησὶ γὰρ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ σὰδ, ἐν πλείοσι τόποις, ὅτι οἱ ἄγγελοι ἐκ πυρὸς ἐδημιουργήθησαν, οἱ δὲ ἄνθρωποι ἐκ χοός. φησὶ γὰρ ἐν ἑτέροις τόποις, ὅτι εἰσὶ μεγάλοι τῇ διαστάσει· ὡς ἐν τοῖς ἑπομένοις εἰρήσεται. περὶ δὲ τῆς παρθένου μαρίας, φησὶ διαῤῥήδην ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ ἀμρὰμ· ὁ δὲ ἀμρὰμ, πατὴρ ἦν τοῦ μωσέως καὶ ἀαρῶν. ἐν δὲ τῷ κεφαλαίῳ τοῦ μαριὲμ, ὃ ἑρμηνεύεται μαρία, διαῤῥήδην φησὶ,

φησὶ, ὡς ἡ τοῦ χρίστου μήτηρ μαρία, ἀδελφὴ ἦν ἀαρὼν· καὶ ὅτι μὲν μωϋσῆς καὶ ἀαρὼν ἔσχον τινὰ ἀδελφὴν λεγομένην μαρίαν, καὶ ὅτι οἱ τρεῖς οὗτοι ἦσαν υἱοὶ τοῦ ἀμρὰμ, δῆλον ἐν τῷ ἕκτῳ τῶν παραλειπομένων. ἀλλὰ μεταξὺ ταύτης τε τῆς μαρίας, καὶ τῆς μακαρίας παρθένου τῆς μαρίας, τῆς μητρὸς ἰησοῦ χρίστου υἱοῦ τοῦ θεοῦ, χίλια πεντακόσια ἔτη ἐρρύησαν. καὶ ἡ μὲν πρώτη μαρία, ἐν τῇ ἐρήμῳ ἀπέθανεν, ὅτε ὁ μωϋσῆς ἦγε διὰ τῆς ἐρήμου ὑπὲρ τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, τοὺς υἱοὺς ἰσραὴλ. τό τε δὲ, οὐδ' ἡ ῥώμη ἦν οἰκοδομημένη, ἣ μετὰ ταῦτα τεθεμελίωτο ὑπὲρ τῶν χρόνων ἐζεκίου βασιλέως ἰούδα· ὃς γέγονε μετὰ ἑπτακόσια ἔτη καὶ πλείω. ὁ δὲ χρίστος ἰησοῦς μετὰ ἐζεκίαν γέγονε τὸν βασιλέα, γεννηθεὶς ἐκ τῆς παρθένου μαρίας, ὑπὲρ τῶν χρόνων βασιλέως ὀκταβιανοῦ, μετὰ ἑπτακόσια ἔτη καὶ πλείω ἀπὸ ἐζεκίου, ἐφ' οὗ χρόνου ἤδη εἶχον τὴν τοῦ κόσμου μοναρχίαν οἱ ῥωμαῖοι, καὶ ἀπέστειλαν βασιλεῖς εἰς τὴν ἰουδαίαν. ὅθεν καὶ ἐμαρτύρισαν οἱ ἰουδαῖοι, μὴ ἔχειν βασιλέα, εἰ μὴ καίσαρα. καὶ σημείωσαι, ὅτι καθὼς φησιν αὐγουστῖνος ἐν τῷ ιη βιβλίῳ περὶ τῆς πόλεως τοῦ θεοῦ, ἡ μὲν ῥώμη ᾠκοδόμητο ὑπὲρ τῶν χρόνων ἄχαζ, ἢ κατά τινας ἄλλους τοῦ ἐζεκίου. τότε δὲ ἦν χρόνος τῷ ἰσραὴλ ἐν τῇ γῇ τῆς ἐπαγγελίας, ὁ τῶν ἑπτακοσίων δεκαοκτὼ. ἐξ ὧν, εἰκοσὶ ἑπτὰ μὲν ἀνήκουσι τῷ ἰησοῦ τοῦ ναυῆ. τῷ δὲ χρόνῳ τῶν κριτῶν, ἔτη τριακόσια εἰκοσιεννέα· ἐξ οὗ δὲ ἤρξαντο βασιλεῖς εἶναι αὐτόθι τριακόσια ἐξηκονταδύο ἔτη. ἀφ' οὗ δὲ οἱ τῆς πόλεως θεμέλιοι κατεβλήθησαν μέχρι τῆς γεννήσεως τοῦ χρίστου, ἑπτακόσια πεντηκονταδύο ἔτη, ὥσπερ φησὶν ὁ διάκονος παῦλος ἐν ταῖς ῥωμαϊκαῖς ἱστορίαις. συνεχώρησε τοίνυν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὕτω περιφανῶς ψεύδους ἁλῶναι τὸν μαχούμετ, ὥστε πάντα ἄνθρωπον ῥαδίως τὴν ἀπάτην φωράσαι. περὶ δὲ τοῦ χρίστου φησὶν ὁ αὐτὸς, ὡς ἐκεῖνος οὔτε θεός ἐστιν, οὔτε θεοῦ υἱός. καὶ ὡς αὐτὸς ὁ χρίστος περὶ ἑαυτοῦ οὐκ ἔφησεν, ἀλλὰ μεθ' ὑποστολίας περὶ τούτου ἑαυτὸν ὑπὲρ τοῦ θεοῦ πρηνεῖτο, ὡς μηδέποτε τῷ κόσμῳ τοῦτ' εἰρηκώς. οὐκ ἢ φανερῶς ἐστὶ ψεῦδος. γέγραπται γὰρ διαρρήδην ἐν τῷ τοῦ ἰωάννου

dicitur, quod Maria mater Christi soror fuit Aaron. Et quod Moyses & Aaron habuerunt quandam sororem quæ Maria appellabatur, & quod hi tres erant filij Abraam, quod manifestum est in sexto Paralipomenon. Sed inter hanc Mariam & beatam uirginem Mariam matrem Iesu Christi filij Dei, mille quingenti anni intercessere. Et prima quidē Maria in eremo mortua est, quando Moyses duxit per eremum filios Israël ad terram promissionis. Tunc autem neq; Roma ædificata erat, sed post hæc fundata fuit in temporibus Ezechiæ regis Iudæ, qui fuit post septingētos et plures annos. Iesus autem Christus post Ezechiam regem natus est ex uirgine Maria, genitus in temporibus Octauiani imperatoris, post septingentos & plures annos ab Ezechia, quo tempore iam Romani mundi monarchiam tenebant, & miserunt reges in Iudæā. Vnde & Iudęi testati sunt, se nō habere regem, nisi Cæsarem. Et nota quod sicut dicit Augustinus, Roma fundata est in tēporibus Achaz, uel secundum quosdam alios, Ezechiæ. Et tūc habitabat populus Israël in terra promissionis, quod fuit septuaginta quinq; annis: quorū uiginti septē peruenerunt quidem ad Iesum Naue. Tempore autē Iudicum, anni trecenti uigintinouem, ex quo incœperunt esse reges illic trecentis sexaginta duobus annis. A quo autem urbis fundamenta iacta sunt usque ad natiuitatem Christi, septingēti quinquaginta duo anni interfuere, sicut dicit diaconus Paulus in Romanis historijs. Permisit igitur spiritussanctus, Mahometum sic manifestum mendacium capere, ut quilibet homo facile deceptionem animaduerteret. De Christo dicit idem, quod ille neque est Deus, neque filius Dei: & quod ipse Christus de seipso hoc non dixit, sed quod apud Deum se humiliter excusauit, nunquam mundo hoc dixit. Hoc autem manifeste est mendacium. Scriptum enim est in euangelio

Num. 20.

Ioh. 9.

XVIII. lib. de Ci. Dei.

9. De Christo.

Ioannis, quod ipse dixit seipsum filium esse Dei. & tunc Iudæi uoluerunt eum quasi lapidare propter blasphemiam. Di
Christus Dei filius, Deus, principium, &c. xit autem et seipsum æqualem esse Deo, & principium, quod soli Deo maxime est proprium. dixit que: Si uerbis meis non uultis credere, credatis operibus. Antè autem demonstratum est in tertio capitulo, quod impossibile est quod Saraceni dicunt, corruptum esse euangelium, & quod euãgelium quod est apud nos, & uetus testamentum, debent suscipere. Sed & ipse Mahometus in capitulo Elacaph, quærit demonstrari ei auctoritatem libri qui scriptus est ante Alcoranum. Posthęc dicit de Christo: quod ipse neque crucifixus est, neq; mortuus, sed Deus in fine mundi faciet hunc mori: & alia infinita mendacia, quorum contraria in euangelijs & alijs scripturis continentur, quæ longum esset enarrare. De
X
De Deo. Deo autem simpliciter asserit, quod nullo modo possibile est eum habere filiũ, quoniam uxorem non habet. & hoc cõtinuè repetit, dicens pro alia quadam forti argumentatione. Hæc autem argumentatio similis est, sicut si quis dicat, Deum non esse substantiam, quoniam non habet accidens, uel non uiuere, quoniam nõ comedit, uel respirat. Fatua est talis phantasia, & hominis carentis intellectu & ratione. Christiani enim nõ tan
Quomodo filius ex patre. quam ex muliere dant filium Deo, sed sicut ex igne caliditatem, ex sole aũt splendorem, & uerbũ ab eo qui loquitur. quæ omnia uere dicuntur gigni, & si non ex muliere. filius enim Dei splendor est, & uerbum sempiterni patris, coæternum & consubstantiale, & in eadem æqua-
Heb. 1. litate. Sicut autem caliditas & splendor non separantur ab igne, ignis tamen aliquando à splendore nobiscum sine caliditate communicatur, sicut in luce lampadis: aliquando autem caliditas absque splendore est, sicut in accenso ferro. Sic & filius Dei potuit incarnari, & absq; quo incarnatus esset pater

ἰωάννου ϑυαγγελίῳ, ὅτι αὐτὸς εἶπεν ἑαυτὸν υἱὸν εἶναι ϑεοῦ. καὶ τότε οἱ ἰουδαῖοι ἐϑέλησαν αὐτὸν λιϑοβολῆσαι, ὡς περὶ βλασφημίας. ἔφησε δὲ ἑαυτὸν καὶ ἴσον εἶναι ϑεῷ, καὶ ἀρχὴν, ὃ μᾶλιστα ϑεῷ μόνῳ ὄντι οἰκεῖον. καὶ εἶπεν, εἰ τοῖς λόγοις μου μὴ ϑέλετε πιστεύειν, τοῖς ἔργοις πιστεύσατε. προαποδέδεικται δὲ ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ, ὡς ἀδύνατον λέγειν τοὺς σαρακηνοὺς, ἐφϑαρμένον εἶναι τὸ ϑυαγγέλιον· καὶ ὅτι τὸ παρ ἡμῖν ϑυαγγέλιον καὶ τὴν παλαιὰν διαθήκην ὀφείλουσι λέγεσθαι. ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ μαχόμετ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλακὰφ, ζητεῖ διεγθῆναι αὐτῷ τὸ ῥητὸν τοῦ βιβλίου ὃ γέγραπται πρὸ τοῦ ἀλκορανου. μετὰ τοῦτο φησὶ περὶ τοῦ χριστοῦ, ὡς αὐτὸς οὔτε ἐσταύρωται, οὔτε ἀπεθανεν, ἀλλ' ὁ ϑεὸς πρὸς τῷ τέλει τοῦ κόσμου ποιήσει τοῦτον ἀποθανεῖν· καὶ ἄλλα ἄπειρα ψεύδη. ὧν τ' ἀναντία ἐν τοῖς ϑυαγγελίοις, καὶ ταῖς ἄλλαις γραφαῖς περιέχονται· ἃ μακρὸν ἂν εἴη καταλέγειν. περὶ δὲ τοῦ ϑεοῦ ἁπλῶς διϊσχυρίζεται, ὡς οὐδ' ὁντινα πρόσωπον δυνατὸν αὐτὸν ἔχειν υἱόν, ὅτι μὴ δὲ γυναῖκα ἔχει. καὶ τοῦτο συνεχῶς ἐπαναλαμβάνει, ἀντὶ ἄλλου τινὸς ὡς ἐπιχειρήματος ἰσχυροῦ. τοῦτο δὲ τὸ ὡς ἐπιχείρημα, ὅμοιον ὥστερ ἂν εἴποι, τὸν ϑεὸν μὴ εἶναι οὐσίαν, ὅτι μὴ ἔχει συμβεβηκός. ἢ μὴ ζῷον, ὅτι μὴ ἐσθίει ἢ ἀναπνεῖ. ἀνόητος ἡ τοιαύτη φαντασία, καὶ ἀνθρώπου ἐστερημένου λογισμοῦ καὶ νοῦ. οἱ γὰρ χριστιανοὶ, οὐχ ὡς ἐκ γυναικὸς δίδασιν υἱὸν ϑεοῦ ϑεῷ, ἀλλ' ὥστερ ἐκ μὲν τοῦ πυρὸς τὸ ϑέρμον, ἐξ ἡλίου δὲ τὸ ἀπαύγασμα, καὶ τὸν λόγον ἀπὸ τοῦ λέγοντος, ἃ πάντα ἀληθῶς λέγονται γίνεσθαι εἰ καὶ μὴ ἐκ γυναικός. ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ϑεοῦ, ἀπαύγασμά ἐστι καὶ λόγος τοῦ ἀϊδίου πατρὸς, συναΐδιος καὶ ὁμοούσιος, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἰσότητι. ὥστερ δὲ ἡ ϑερμὴ καὶ τὸ ἀπαύγασμα οὐ χωρίζονται τοῦ πυρὸς, τὸ πῦρ μέν ποτε ἄνευ τε τοῦ ἀπαυγάσματος ἡμῖν αὐτοῦ τῆς ϑερμης παινωνεῖ, ὥσπερ ὡὶ τοῦ τῆς λαμπάδος φῶτος· γίνεται δὲ τῆς ϑερμης αὐτοῦ τὸ ἀπαυγάσματος, ὥσπερ ἐν τῷ πεπυρωμένῳ σιδήρῳ· οὕτω καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ϑεοῦ, ἠδύνατο σαρκωθῆναι, καὶ αὐτοῦ τὸν πατέρα

τέρα, ἢ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον σαρκωθῆναι, εἰ καὶ ἀδιαίρετά εἰσι τὰ ἔργα τῆς τριάδος. οὕτω πάλιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, τὸ τοῦ πατρὸς ἀπαύγασμα, ἠδύνατο ἐν αἰσθητῷ βιβλίῳ γραφῆναι, ὥστε ὑπ' ἀνθρώπων ἀναγινώσκεσθαι, καὶ αἰσθητῶς τὰ ἔργα αὐτοῦ ὁρᾶσθαι, καὶ εἶναι σαρκὶ ἡνωμένον. καὶ τὸ μὴ βιβλίον τὸ γεγραμμένον, τουτέστιν ἡ σὰρξ, ἠδύνατο διαῤῥήσεσθαι. ὁ δὲ τοῦ κυρίου λόγος, μένει εἰς τὸν αἰῶνα· ὥσπερ καὶ τὸ τοῦ βασιλέως πρόσταγμα, τοῦ τὸν λόγον αὐτοῦ εἰς τῆς ὑπ' αὐτὸν γῆν ἐν βιβλίῳ πέμποντος, αὐτὸς μὴ οὐκ ἂν καυθείη, τὸ δὲ βιβλίον δύναται καίεσθαι. φασὶ τοίνυν οἱ χριστιανοί, τὸν χριστὸν λόγον ὄντα θεοῦ, υἱὸν εἶναι θεοῦ. τοῦτ' αὐτὸ δὲ καὶ ὁ μαχούμετ περὶ αὐτοῦ ἔφησεν, εἰ καὶ μήτε ἐπιστάμενος, μήτε νοῶν. φησὶ γὰρ ἐν τῷ ἀλκοράνῳ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλνεσᾶ, ὁ ἑρμηνεύεται γυναῖκες, ὅτι ὁ χριστὸς ἰησοῦς υἱὸς τῆς μαρίας, λόγος ἐστὶ τοῦ θεοῦ, καὶ πνεῦμα ἐστὶ θεοῦ. διὰ τί τοίνυν οὐκ ἔλεγεν ὁ μαχούμετ, ὅτι ἀδύνατον τὸν θεὸν ἔχειν λόγον ἢ πνεῦμα, ἐπεὶ μὴ δὲ γυναῖκα ἔχει. ζητητέον τοίνυν περὶ τῶν Σαῤῥακηνῶν, ὥστε ζητήσαι αὐτοὺς παρὰ τοῦ μωάμεθ, ὅταν λέγει τὸν χριστὸν λόγον εἶναι τοῦ θεοῦ, καὶ πνεῦμα ἐκ θεοῦ, πότερον περὶ τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ λόγου φησὶ τοῦ προφορικοῦ, ἢ περὶ τοῦ οὐσιώδους, τουτέστι περὶ τοῦ κτιστοῦ, ἢ τοῦ ἀκτίστου. εἰ μὴ περὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἢ τοῦ τοῦ κτιστοῦ, οὕτως οὐ μόνον ὁ λόγος καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ ἐστιν ἐκ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ οἱ λόγοι καὶ τὰ πνεύματα τῶν ἄλλων προφητῶν, καὶ τῶν ἄλλων μακαρίων ἀνθρώπων. καὶ κατὰ τοῦτο οὐ μέγας τίς ἐστιν ἔπαινος τοῦτο περὶ τοῦ χριστοῦ, ὃν ὁ μαχούμετ ἰδίως καὶ ὑπὲρ πάντας ἀνθρώπους βούλετο συνιστάναι. ἀλλ' οὐδὲ διὰ τὸν τοιοῦτον λόγον καὶ τὸ τοιοῦτον πνεῦμα, πληθυντικῶς ὁ θεὸς περὶ ἑαυτοῦ διελέγετο, ὥσπερ εἰσάγετο ἐν ὅλῳ τῷ ἀλκοράνῳ. εἰ δὲ λέγει περὶ τοῦ ἀκτίστου καὶ οὐσιώδους λόγου τοῦ θεοῦ καὶ πνεύματος, οὕτω συμβαίνουσιν ἡμῖν ἐπί τε τῆς σαρκώσεως καὶ τοῦ τῆς τριάδος μυστηρίου. Ἔτι φησὶν ὁ μαχούμετ περὶ τοῦ θεοῦ, ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλμουμενίμ, ὅτι εἰ ὁ θεὸς εἶχεν υἱόν, ἐν κινδύνῳ ἂν ἦν ὅλος ὁ κόσμος. ἦν γὰρ ἂν ἐν αὐτοῖς σχίσμα. αὕτη δὲ ἡ ὑπόθεσις λίαν ἐστὶ ψευδής. ὑποτίθησι γὰρ μὴ οἷόν τε εἶναι τὸν θεὸν ἔχειν υἱόν, εἰ μὴ πονηρὸν καὶ αὐθάδη καὶ ἀνυπότακτον. ἡμεῖς δὲ φαμεν, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, λόγος ἐστὶ τοῦ θεοῦ, καὶ ὠθιστήμη τοῦ πατρὸς, δι

ter uel spiritussanctus, & si indiuisibilia sunt opera trinitatis. Sic rursus filius Dei & uerbum Dei patris, potuit in sensibili libro scribi, ut ab hominibus legeretur, & sensibiliter opera eius uiderentur, & esse carni unitus. Et liber quidē scriptus, potuit interrumpi, uerbum aūt Domini manet in æternum. Sicut & regis mandatum, qui mittit uerbū eius in libro ad terram quę sub eo est: ipsum aūt uerbum nunquam comburi potest, liber aūt comburi potest. Dicūt igitur Christiani, Christum, cū sit uerbū Dei, filiū esse Dei. Hoc idē & Mahometus de eo dixit, & si neq; sciebat, neq; intelligebat. Dicit enim in Alcorano in capitulo Elnesa, quod interpretatur mulieres, quod Christus Iesus filius Mariæ, uerbū est Dei, & spiritus est Dei. Quare igitur non dixit Mahometus, quod impossibile est Deū habere uerbum uel spiritum, quoniam uxorem nō habet? Quærendum igitur à Saracenis, ut quærant ipsi à Mahometo, quando dicit Christum uerbum esse Dei, & spiritū ex Deo, utrū de spiritu uel uerbo dicit, de accidētali quod profertur, uel de essentiali, id est creato. Sic nō solū uerbū & spiritus Dei est à Deo, sed & uerba & spiritus aliorū prophetarū, & aliorū hominū beatorū. Et secundū hoc nō magna quędā laus est hæc de Christo, quē Mahometus proprie & supra oēs homines uult cōstituere. Sed neq; propter talē rationē & talem spiritū pluraliter Deus de seipso loquitur, sicut inducunt in toto Alcorano. Si aūt dicit de increato & essentiali uerbo Dei et spiritu, sic utiq; nobiscū sentiūt tam de incarnatione, quàm de mysterio trinitatis. Itē dicit Mahometus de Deo in capitulo Elminim, Quod si Deus haberet filiū, in periculo iam totus mūdus esset. esset enim schisma inter eos. Hæc autem suppositio ualde falsa est. Supponit enim, non possibile esse Deum habere filium, nisi iniquum & audacem & inobediētem. Nos autem dicimus, quod filius Dei est uerbū Dei, & sciētia patris,

Verbum.

Psal. 118.

Mahomet Christum uerbum et spiritū esse Dei fatetur, non autem filium.

Dei filius uerbum ipsius.

per quam omnia operatur. Verbum autem comprehensum in mente, & artificis scientia, nunquam in homine separatur à concipiente intellectu. Nisi alicubi blasphemans Mahometus dicat, dissentire ad seipsum Deum, & contraria dicere suijpsius intellectui & cogitationi. Idem Mahometus dicit in capitulo Elezat, quod Deus & angeli eius orant pro Mahometo & Saracenis. Quod quidem est angelorum, est omittendum. Deus autem quando pro eis orat? Quem orat? Angelos, uel homines, uel seipsum? Sed hoc est mendacium, orat seipsum: & maxime secundum Mahometum, qui uerbi incarnationem negat, & neque personarum discretionem ponit in diuinis. Ponit autem & alia mendacia quædam, & impossibilia, sicut in capitulo Elasiar, dicitur quasi ex persona Dei: Si hoc miserimus Alcoranum super unum montem, uideres iam eum utique scissum à reuerentia & timore Dei. Et sicut in capitulo Elcaminar, quod interpretatur luna, dicit, quod luna contrita est: & multa alia, quæ londum esset enarrare. Vnde potest omnibus sapientibus manifestum esse, legem illam non esse à Deo, quæ tot & sic manifesta continet mendacia. Inueniuntur autem post hæc & alia quædam absona, quæ tanquam firma Saraceni affirmant, translata ex Alcorano in modum expositionis, continentur autem palàm in libro Mahometi de expositionibus: ex quibus cum multa sint, pauca hic commemorabo. Vnum est quod dicit, quod creatum fuit cœlum ex fumo, fumus autem ex exhalatione maris, mare autem ex quodam mõte qui Caph appellatur, & is circumit totum orbem terrarum, & sustinet cœlum. Dicitq; solem & lunam æqualis lucis & uirtutis fuisse, & nullam discretionẽ esse inter noctẽ et diem. Ali quando aũt accidit, quod dũ uolaret Gabriel, ala eius lunã tetigerit, quæ & sicut nunc uidemus, obscurata est. Itẽ dicit, & suem

Alia mendacia ex Alcorano.

Mahometi liber de Alcorani expositionibus. Is est qui inscribitur, De doctrina Machumet.

δι' ἧς πάντα ἐργάζεται. ὁ δὲ λόγος ὁ συλληφθεὶς ἐν τῇ διανοίᾳ, καὶ ἡ τοῦ τεχνίτου ἐπιστήμη, οὐδέποτε οὐδ' ἐν τῷ ἀνθρώπῳ διίστανται τοῦ συλλαμβάνοντος νοῦ. εἰ μή που βλασφημῶν ὁ μαχούμετ, εἰρεῖ διχονοεῖν πρὸς ἑαυτὸν τὸν θεὸν, καὶ ἀντιλέγειν τῷ ἑαυτοῦ νῷ καὶ νοήματι. Ετι ὁ μαχούμετ φησὶν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλεζὰπ, ὅτι ὁ θεὸς καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ εὔχονται ὑπὲρ τοῦ μωαμεθ καὶ τῶν ἄλλων σαῤῥακηνῶν. τὸ μὲν οὖν τῶν ἀγγέλων, παρεατέον. ὁ δὲ θεὸς ὅτε ὑπὲρ αὐτῶν εὔχεται, τίνι εὔχεται; τοῖς ἀγγέλοις, ἢ τοῖς ἀνθρώποις, ἢ ἑαυτῷ; ἀλλὰ τοῦτ' ἐστι ψεῦδος, τὸ εὔχεσθαι ἑαυτῷ· καὶ μάλιστα κατὰ τὸν μαχούμετ, ὃς καὶ τὴν τοῦ λόγου σάρκωσιν ἀρνεῖται, καὶ οὐδὲ διάκρισιν προσώπων τίθησιν ἐν τοῖς θείοις. τίθησι δὲ καὶ ἄλλα ἅττα ψεύδης καὶ ἀδύνατα, ὥσπερ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλαστὰρ λέγεται, ὥσπερ ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ, εἰ ἐπέμψαμεν τοῦτο τὸ ἀλκοράνον εἰς ἓν τῶν ὀρῶν, εἶδεν ἂν αὐτῷ σχισθὲν ἀπὸ τῆς εὐλαβείας καὶ τοῦ φόβου τοῦ θεοῦ. καὶ ὥσπερ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλκαμὰρ, ὃ ἑρμηνεύεται σελήνη, φησὶν, ὅτι ἡ σελήνη συνετρίβη. καὶ πολλὰ ἄλλα, ἃ μακρὸν ἂν εἴη ἀπαριθμεῖν. ὅθεν δύναται πᾶσι σοφοῖς γενέσθαι καταφανὲς, τὸν νόμον ἐκεῖνον μὴ εἶναι παρὰ θεοῦ, τοσαῦτα καὶ οὕτω δῆλα περιέχοντα ψεύδη. εὑρίσκονται δὲ μετὰ ταῦτα καί τινα ἄλλα ἀπάδοντα, ἅπερ ὡς βέβαια διϊσχυρίζονται οἱ σαῤῥακηνοί, μεταφερόμενα ἐκ τοῦ ἀλκοράνου ἐξηγήσεως τρόπῳ· περιέχονται δὲ διαῤῥήδην, ἐν τῷ περὶ διηγήσεων τοῦ μωάμεθ βιβλίῳ. ἐξ ὧν πολλῶν ὄντων, ὀλίγων ἐνταῦθα μνημονεύσω. ἓν ἐστιν ὅ φησιν, ὅτι ὁ κτιστὸς οὐρανὸς, γέγονεν ἐκ καπνοῦ· ὁ δὲ καπνὸς, ἐκ τῆς ἀναθυμιάσεως τῆς θαλάσσης· ἡ δὲ θάλασσα, ἔκ τινος ὄρους κὺφ καλουμένου, ὃ περιζώννυσιν ὅλην τὴν οἰκουμένην, καὶ ἀνέχει τὸν οὐρανὸν. φησὶ δὲ καὶ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην, ἴσου φωτὸς καὶ δυνάμεως γενέσθαι, καὶ μηδὲ μίαν διάκρισιν εἶναι μεταξὺ νυκτὸς καὶ ἡμέρας. ποτὲ δὲ πετομένου τοῦ γαβριὴλ, συνέβη τὸ πτερὸν αὐτοῦ ἅψασθαι τῆς σελήνης, ἣ καὶ ὥσπερ ὁρῶμεν νῦν ἐσκοτίσθη. Ετι φησὶ, τὸν μὲν

σῦν

σῶ τὸν ἄγελον ἐκ τῆς κόπρου τοῦ ἐλέφαντος γεννηθῆναι, τὸν δὲ μῦν ἐκ τῆς κόπρου τοῦ χοίρου, τὸν δὲ γαλῆν ἐκ τοῦ μετώπου τοῦ λέοντος. ὅθεν δὲ τὸν τρόπον δέδεικται. ὄντος γὰρ τοῦ νῶε ἐν τῇ κιβωτῷ μετὰ τῶν υἱῶν καὶ τῶν ζώων, ὅτε πρὸς ἀπόπατον ἐχώρουν, ἐκλίνετο ἡ κιβωτὸς· καὶ μάλιστα, ὅτε ὁ ἐλέφας ἀπῄει. καὶ διὰ τὸ λίαν φοβεῖσθαι, ἠρώτησαν ὁ νῶε τὸν θεόν. ὃς εἶφε, ἄπελθε, καὶ προσκύνησον τὸν πόκτον αὐτοῦ πρὸς τῇ ὀπῇ, ἐξ ἧς προέρχεται ἡ κόπρος. οὗ γενομένου, ἅμα τὸ ἐξίει ἡ κόπρος, καὶ σὺν αὐτῇ χοῖρος μέγιστος λίαν. οὕτω δύγχει τὰς κόπρους (ὡς εἴωθεν) ὀρύσσοντος, ὁ μῦς ἐγεννήθη. καὶ ἤρξατο κατεσθίειν τὰς σανίδας τῆς κιβωτοῦ. καὶ τότε μάλιστα ἐφοβήθησαν. καὶ ἐπερωτήσας ὁ νῶε τὸν κύριον, ἐπάταξε τὸν λέοντα ἐν τῷ μετώπῳ. καὶ ἐξῆλθε γαλῆ, διὰ τῶν μυκτήρων αὐτοῦ. καὶ ταύτην εἶναι φησὶ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν τὰ τοῦ χοίρου ἱερεῖα ἀκάθαρτα εἶναι φασί. φησὶ δὲ πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ, ὅτι ὁ θεὸς πρὸς τῷ τέλει τοῦ κόσμου ἀποκτενεῖ πᾶσαν κτίσιν, καὶ τοὺς ἀγγέλους καὶ ἀρχαγγέλους, καὶ οὐδ' ἐν ὑπολειφθήσεται ζῷον, πλὴν τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ θανάτου· ὃς ὄνομα ἄγγελός τις λεγόμενος ἀσρεὴλ. καὶ τότε ἐντελεῖται κύριος τῷ ἀσρεὴλ, ἀποκτεῖναι ἑαυτόν. οὗ γενομένου, φωνήσει κυρίως φωνῇ μεγάλῃ, καὶ ὀρεῖ· ποῦ εἰσὶν οἱ σατράπαι τοῦ κόσμου, καὶ οἱ ἄρχοντες; καὶ μετὰ ταῦτα ἀναστήσει πάντα. αὐτός τε πάλιν ὁ μαχούμετ, ἐποίησε βιβλίον, ὅπου ἔγραψε δώδεκα χιλιάδας λόγων θαυμασῶν. θαυμαζόντων δὲ καὶ ζητούντων, εἰ πάντα ἐκεῖνα ἀληθῆ εἰσιν, ἀπεκρίνατο· μόνα τὰ τρισχίλια ἀληθείαν ἔχειν, τὰ δ' ἄλλα ψευδῆ εἶναι. ὅταν οὖν εὑρίσκωσιν ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ ψεύδη τι καταλαμβάνοντες, φασὶν οἱ σαρρακηνοί, καὶ οὕτω τὸν μαχούμετ εἰπεῖν, μὴ πάντα εἶναι ἀληθῆ, εἶναι δὲ καὶ τοῦτο ἐξ ἐκείνων. τὸ δ' ὑπόλοιπον, ὅλον ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἰσχύι ἀεὶ διαμένειν. οὕτω πιστεύω τοὺς σαρρακηνοὺς πιστεύειν καὶ ὧδε τοῦ ἀληθεύειν. εἰ γὰρ καὶ πολλὰ ψεύδη καταλαμβάνονται ἐν αὐτῷ, ὅμως διά τινα πρεσχόμενα ἐν αὐτοῖς ἀληθῆ, ὥσπερ θεοῦ λόγου πιμᾶται

suem agrestem ex stercore elephantis natum esse, murem autem ex stercore porci, cattum autem ex fronte leonis. Hoc autem isto modo exponitur. Cum enim Noë esset in arca cum filijs & animalibus, quando ad latrinam secesserunt, inclinata est arca, & maxime quando elephas aderat. Et propterea quod ualde timuit, consuluit Noë Deum. Qui dixit: Recede, & adora podicem eius ad foramen, ex quo prouenit stercus. Quo facto simul exiuit stercus, & cum eo porcus ualde magnus, cuius rostro stercora (sicut consueuit) effodiente, mus natus est, & incœpit rodere tabulas arcæ. Et tunc maxime timuerunt. Et interrogans Noë Dominum, percussit leonem in fronte. Et exiuit † mustela per nares eius. Et hanc dicunt esse causam, propter quam carnes porci non licitas esse dicunt. Dicit autem rursus in eodem capitulo, quod Deus in fine mundi interimet omnem creaturam, & angelos, & archangelos, & nihil relinquet uiuens præter Deum, & Mortem: quæ est angelus quidam, qui dicitur Adriel. Tunc mandabit dominus Adrieli, ut interimat seipsum. Quo facto, clamabit Dominus uoce magna, & dicet, Vbi sunt satrapæ mundi & principes? Et post hæc resurgent omnia. Ipse que rursus Mahometus fecit librum, in quo scripsit duodecim milia uerborum mirabilium. Mirantibus autem & quærentibus quibusdam, si omnia illa uera sunt: Respondit, Sola tria milia ueritatem habere, alia autem falsa esse. Quando igitur in prædicto libro falsum quoddam depræhenditur, dicunt Saraceni, & hoc Mahometum dixisse, non tamen omnia esse uera, & hoc ex illis esse. reliquum autem totum in suo robore permanere. Credo etiam idem facere Saracenos in Alcorano. Etsi enim multa mendacia depræhenduntur in eo, tamen propter quædam, quæ in ipso continentur, uera, sicut Dei uerbum,

Porcus & mus è stercore.

cattus. ita enim habet liber de Doct. Machumeti.

Mors, Adriel.

Duodecim milium uerborum mirab. liber.

in pre-

in precio habetur apud eos. Dictum est autem nobis superius, quod sicut dicit Augustinus: Si unum solum uerbum falsum in euangelio inuenireturr, iustum esset, quod totum euangelium friuolum et uanum existimaretur et fabulosum. Ego autem firmiter sensi, quod Saracenorum maxime sapientes, & qui literarum peritiam habent, uerbis Alcorani nullam adhibent fidem, sed fictionem doctrinæ eius auertunt. Signum autē huius, quod cum alijs sapientibus hi publice disputare recusant, sicut ego per experientiam ipsam cognoui. Et ipsum Alcoranum in medium afferri nolunt, uehementissime enim tristantur, cum ab alijs legitur, & nequaquam uolūt in alias linguas ipsum transferri. Scimus autem, quod purum aurum neque aquam timet, neque ignem, neque indicē. Et propter hoc Christiani ueritati Dei confidentes, quæ fortissima est, & manet in æternum, libenter de Euangelio cum alijs nationibus disputant, & gaudent cum alijs nationibus disputare, & gaudent cum ab alijs nationibus legitur, desiderantq; ipsum omnibus publicari, & in alias linguas transferri, & non literis solum, sed etiam scripturis publicis Christi passionem ostēdunt, quod ab alijs gentibus ludibrium et ignominia uidetur.

Alcoranū ipsis etiam Saracenis suspectū, ideoq; publicari illud ægre sustinent.

Psal. 116.

πιμᾶται παῤ αὐτοῖς. εἴρηται δ' ἐμοὶ ἀνωτέρω, ὅτι καθὼς φησιν αὐγουσῖνος, εἰ μόνον εἷς λόγος ψεύδους ἐν τῷ εὐαγγελίῳ εὑρέθη, ὅλον μαθαιον λογίζεσθαι καὶ μυθῶδες. ἐγὼ δὲ βεβαίως ἡδόμην, ὅτι τῶν σαρρακηνῶν οἱ μάλιστα σοφοὶ καὶ γραμματων ἔχοντες τὴν πεῖραν, οὐ πιστεύουσι τοῖς τοῦ ἀληθρανου λόγοις, ἀλλὰ τὸ πλάσμα ψεύδασκαλίας αὐτοῖς ἀποκεκαλυμμένον ὄν. σημεῖον δὲ τὸ, τοῖς ἄλλοις σοφοῖς αὐτοὺς δημοσίᾳ δεῖ λέγεσθαι, παραιτεῖσθαι· ὥσπερ ἐγὼ διὰ τῆς πείρας ἔγνων αὐτῆς. καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ἀληθρανου οὐ βούλονται δημοσιεύεσθαι· σφοδρότατα γὰρ ἄχθονται, ὑπ' ἄλλων ἀναγινωσκομένου. καὶ οὐδαμῶς ἐθέλουσιν εἰς ἄλλα γράμματα καὶ διαλέκτους αὐτὸ μεταφέρεσθαι. ἴσμεν δὲ, ὅτι τὸ καθαρὸν χρυσίον, οὔτε ὑδρὸς δεδοικεν οὔτε τὸ πῦρ. καὶ διὰ τοῦτο οἱ χριστιανοί, τῇ τοῦ θεοῦ ἀληθείᾳ θαῤῥοῦντες, ἰσχυροτάτην τε οὖσαν καὶ μένουσαν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀσμένως περὶ τοῦ εὐαγγελίου τοῖς ἄλλοις γένεσι διαλέγονται, καὶ χαίρουσιν ὑπ' ἄλλων ἀναγινωσκομένου. ἐπιθυμοῦσι τε αὐτὸ πᾶσι δημοσιεύεσθαι, καὶ εἰς ἄλλας μεταφέρεσθαι διαλέκτους, καὶ οὐ γράμμασι μόνον, ἀλλὰ καὶ γραφαῖς. δημοσίαις τε τοῦ χριστοῦ πάθη δεικνύουσιν, ὅπερ ὑπὸ τῶν ἄλλων ἐθνῶν παιγνιῶδες, καὶ ἀτιμίαν νομίζεται.

QVOD VIOLENTA SIT LEX *Saracenorum. Cap. X.*

ΟΤΙ ΤΟ ΑΛΚΟΡΑΝΟΝ οὐκ ἔστι νόμος θεοῦ.

DEcimo debemus cōsiderare, quod Alcoranum non est lex Dei, uiolenta enim est. Et ut breuiter dicam, lex hæc propriè dici potest lex cædis & mortis, non solum quod ad ęternam mortem nos mittit, sed quod corporali cæde homines cogit credere his quæ ab eo ipso dicuntur. Et in ipso Alcorano in capitulo Emparaca, quod interpretatur uacca, dicitur, quod in lege Dei nō est compulsio, & quod iam definitum est ęquum ab iniquo. Quæ enim est maior compulsio, quod

Alcorā lex mortis.

ΔΕκατον ὀφείλομεν σκοπεῖν, ὅτι τὸ ἀληθρανου οὐκ ἔστι νόμος θεοῦ· βίαιος γάρ ὅστι. καὶ σωτόμως εἰπεῖν, ὁ νόμος οὗτος πυείως ἂν λέγοιτο νόμος σφαγῆς καὶ θανάτου, οὐ μόνον ὅτι αἰωνίῳ παραπέμπει θανάτῳ, ἀλλ' ὅτι σφαγῇ σωματικῇ καὶ βανάτῳ οὓς ἀνθρώπους βιάζεται, πιστεύειν τοῖς ἐν αὐτῷ λεγομένοις. καί τοι γε ἐν αὐτῷ τῷ ἀληθρανῳ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλμπακαρᾶ, ὃ ἑρμηνεύεται βοῦς, λέγεται, ὡς ἐν τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ οὐκ ἔστι βία, καὶ ὅτι τὸ ἴσον ἐξ ἀρχῆς ἀδίκου δίκαιόν ἐστι, οὐκ ἔστι δὲ μείζων ἀνάγκη τῆς

quod

διὰ τῆς σφαγῆς. ὁ ἄρα διὰ ταύτης τοὺς ἀνθρώπους ἀναγκάζων νόμος, οὐκ ἔστι νόμος θεοῦ. αὐτοὶ δὲ οἱ σαῤῥακηνοὶ, καλοῦσιν αὐτὸν πρωνύμως, τὴν ἐλεσαλὲμ, ὃ ἑρμηνεύετε σωτηρίας νόμος, καὶ νόμος θεοῦ, κυρίως ὀφείλων λέγεσθαι, καθὼς εἴρηται νόμος κατακρίσεως καὶ θανάτου. καὶ αὕτη ἡ ὁδὸς οἰκεία γέγονε τοιούτῳ νόμῳ καὶ νομοθέτῃ, ὥς τε τοῦ τοῦ σωματικοῦ θανάτου φόβῳ συγκατατίθεσθαι, τοῦ τοῦ αἰωνίου θανάτου νόμῳ· ὥσπερ τὸ ἀνάπαλιν οἱ χριστιανοὶ τοῦ σωματικοῦ θανάτου καταφρονοῦντες, τυγχάνουσι τῆς αἰωνίου ζωῆς. ἰδὼν τοίνυν ὁ μωάμεθ, μᾶλλον δὲ ὁ τροφεὺς αὐτοῦ διάβολος, τὸν νόμον τοῦτον τοῦ θείου νόμου παντελῶς διϊστάμενον τοῦτε ἐν τῇ παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ καινῇ, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἑαυτὸν διαφωνοῦντα, καὶ ἄνευ παντὸς καὶ λόγου καὶ θαύματος, καὶ φανερὰ περιέχοντα ψεύδη, καὶ πολλοὺς ὑπολαβὼν διὰ ταῦτα ἔσεσθαι τοὺς ἀντερῶντας αὐτῷ, δέδωκεν αὐτῷ τοῦ μωάμεθ ὄργανον οἰκεῖον, τοὐτέστι ξίφος πρὸς τὸ φονεύειν. καὶ αὐτὸς δέδωκεν ἐντολὴν ἐν τοῦ νόμῳ, φονεύεσθαι πάντας τοὺς ἐναντιουμένους, καὶ μὴ πιστεύοντας. καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐν ἑνὶ κεφαλαίῳ μόνον λέγεται, ἀλλὰ διόλου τοῦ βιβλίου, ὥσπέρ τις ἐντολὴ καθόλου, ἀποκτείνετε ἀποκτείνετε. αὕτη ἡ ὁδὸς φανερῶς ἐναντία ἐστὶ τοῦ χριστῷ, ὃς ἐντέλλεται καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἀγαπᾶν, καὶ ὑπὲρ τῶν διωκόντων εὔχεσθαι, καὶ τοὺς βλάπτοντας εὐεργετεῖν. ἀλλ' ὁ μωάμεθ τοῦ ἀντιχρίστου πρόδρομος ὤν, ὁδὸν προητοίμασεν ἐν τοῦ κόσμῳ τοῦ τῆς ἀπωλείας υἱῷ· ἥ τις ὁδὸς πόσον ἐστὶν ἄλογος, δῆλον γέγονεν ἐν τοῦ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ. καὶ γὰρ καθώς φησιν αὐγουστῖνος, ἄλλα μὲν ἄν τις δυνηθείη καὶ μὴ βουλόμενος, πιστεύειν δὲ οὐδαμῶς πλὴν θέλων. ἐρεῖ τοίνυν ὁ βιασθεὶς· τῷ μὲν σώματι πιστεύω, οὐδαμῶς δὲ τῇ καρδίᾳ πιστεύσει. αὐτοῦ τοῦ κυρίου μάλιστα τὴν καρδίαν παρὰ τοῦ ἀνθρώπου ζητοῦντος, κατὰ τὸ· υἱὲ, παρασχέ μοι τὴν καρδίαν σου. παρήχθη δὲ τοῦ μωάμεθ, καὶ ὁ θεῖος αὐτοῦ σαῤῥακηνὸς ἐσόμενος, καὶ εἶπε· τί δὲ ἔσται ἐμοὶ μὴ τοῦτο ποιήσαντι, υἱὲ τοῦ ἐμοῦ ἀδελφοῦ; ὦ δὴ ὁ μωάμεθ ἀπεκρίνατο· ἀποκτενῶ σε ὦ θεῖε. ὁ δὲ εἶπεν, ἀδύνατον εἶναί τι ἄλλο; οὐδὲν ἕτερον ἔφη. καὶ εἶπεν ὁ θεῖος, ἀκολουθήσω σοι εἰς ὅπερ

quàm cædes? Lex igitur quæ per hãc homines compellit, non est lex Dei. Ipsi autem Saraceni uocant eam denominatiue Elesalem, quod interpretatur lex salutis Dei, quæ proprie debet dici (sicut dictum est) lex cædis & mortis. Et hæc uia commoda fuit tali legi & legislatori, ut timore mortis corporalis, consentiant legi mortis æternæ: sicut econuerso Christiani corporalem mortem contemnentes, uitam æternam consequuntur. Vt uidit igitur Mahometus, potius autem alumnus eius diabolus, legem hanc à diuina lege omnino differre, & ab ea quæ in ueteri & nouo testamento, & ad seipsam dissentire, & absq; omni ratione & miraculo manifesta mendacia continere, & cum existimaret multos propter hæc fore qui ei contradicerent, dedit ipsi Mahometo instrumentum proprium, id est ensem ad interimendum. & ipse dedit mandatum in lege, ut interimerentur quicunque huic legi aduersarentur, & non crederent. Et propter hoc non in uno capitulo solum dicitur, sed per totum librum, sicut mandatum quoddam uniuersale: Interimite, interimite. Hæc uia manifeste contraria est Christo, qui mandat & inimicos amare, & pro persequentibus orare, & eis qui nos offendunt benefacere. Sed Mahometus Antichristi præcursor existens, uiam præparauit in mundo filio perditionis. Quæ uia quantum est irrationabilis, manifestũ fuit in octauo capitulo. Etenim sicut dicit Augustinus: Cæterum potest homo inuitus credere, potest etiã cõfiteri ore qui cogitur crede: corde aũt credere minime cogi potest, cũ ipse Dominus maxime cor ab homine quærat. Iuxta illud: Fili, præbe mihi cor tuum. Deductus autem fuit Mahometo & auunculus eius dicens, Quid mihi, si hoc non fecero, fili fratris mei? Cui iam Mahometus respondit, Interimam te ô auũcule. Hic aũt dixit: Impossibile est esse quoddã aliud? Nihil aliud dixit. & dixit auunculus, Sequar te ad quodcunq;

Credere an quis inuitus possit.

Prouer. 23.

Violentia Mahometi.

quodcunq; uolueris, lingua tantum, ſed non corde, timore enſis. Omar autem filius Catempadi coactus dixit: Domine, tu ſcis quod ſolo timore mortis fio Saracenus. Et filius autem Empiaſcaa timore enſis factus eſt Saracenus. Vnde miſit et literas ad Meſce, quas mulier quædam occultauit ſub crinibus capitis, nuncians his qui ſunt in urbe aduentum Mahometi, ut cauerent ipſi uim doctrinæ illius.

Notandum autem, quatuor eſſe partes eorum qui retinent errorem Mahometi. Prima, eorum qui ingreſſi ſunt Saraceniſmum per enſem, ut dictum eſt: qui etiam nunc eorum ipſorum errorem cognoſcentes, reſipiſcerent utique, niſi eum propter enſem timerent. Alia particula eorum eſt, qui decepti ſunt à diabolo, credentes uera eſſe, mendacia. Tertia particula eſt eorum, qui nolunt diſcedere ab errore maiorum ſuorum, ſed dicũt, detinere ea quæ eorum patres detinebant, à quibus maxime diſcedunt: qui pro idololatria, quam prius detinebant, Mahometi ſectam tanquam minus malam ſine dubio elegerunt. Quarta pars eorum, qui propter remiſſionem uitæ, et mulierum multitudinem, & alia remiſſibilia, potius in his immundiciam quàm æternitatem futuri ſeculi amauerunt, & cum his concordes ſunt, qui apud eos ſapientiores appellantur. Et qui literarum peritiam habent, non credunt legem illorum eſſe ueram, uel bonam ſimpliciter: ſed uehementia uoluptatum ſedat iudicium rationis, prout dicit ſapiens. Sicut & multi literarum experti apud Chriſtianos, non ſeruant Euangelij legem, & ſi credant ueram eſſe & bonam, potius imitantur uiam Alcorani, quamuis credãt in ueritate illum erraſſe. Et huius rei ſignum in utriſq; eſt. tranſmutantur enim quidã Saraceni in Chriſtianos, & Chriſtiani quidã fiũt Saraceni. Chriſtianus quidẽ nunquã in morte fieret Saracenus, ſed in uita: Saracenus autem in morte potius fit Chriſtianus, q; in uita.

Saracenorum quatuor genera.

Chriſtiani aliquot Saracenorũ imitatores.

ὅπορ αὖ θέλης, γλώσσῃ μόνον, ἀλλ' ὁ καρδίᾳ τοῦ δέει τὸ ξίφους. ὁ δὲ ὁμὰξ ὁ υἱὸς τοῦ καταπαπαδῆ ἀναγκαζόμενος εἶπε, κύριε σὺ οἶδας ὅτι μόνῳ τοῦ θανάτου φόβῳ γίνομαι σαρρακηνὸς. καὶ ὁ υἱὸς δὲ τοῦ ἐμπασαᾶ, τοῦ φόβῳ τοῦ ξίφους γέγονε σαρρακηνὸς. ὅθεν ἔπεμψε καὶ γράμματα εἰς τὴν μεσκὲ, ἃ γυνὴ τὶς ἔκρυψεν ὑπὸ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς, μηνύουσα τοῖς ἐν τῇ πόλει τὴν παρουσίαν τοῦ μωάμεθ, ὡς τε φυλάξασθαι αὐτοὺς τὴν βίαν τῆς ἐκείνου δισσαλίας. Ἰστέον δέ, τέτταρας εἶναι μοίρας τῶν κατεχόντων τὴν πλάνην τοῦ μωάμεθ. πρώτη μοῖρα, τῶν τὸν σαρρακηνισμὸν ὑπελθόντων διὰ τοῦ ξίφους, ὡς εἴρηται· οἳ καὶ νῦν τὴν ἑαυτῶν γινώσκοντες πλάνην, βδελύσσονται αὐτὸν, εἰ μὴ τὸ ξίφος ἐφοβοῦντο. ἄλλη μοῖρα ὅτι, τῶν ὑπὸ τοῦ διαβόλου ἀπατωμένων, πιστευόντων ἀληθῆ εἶναι τὰ ψεύδη. τρίτη μοῖρα, τῶν μὴ βουλομένων ἀποστῆναι τῆς πλάνης τῶν προγόνων αὐτῶν, ἀλλὰ λεγόντων κρατεῖν ἃ κατέχουν καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν· ὧν ἀφίσασται μᾶλλον, οἳ αὐτὶ τῆς εἰδωλολατρείας, ἣν πρότερον κατέχοντο, τὴν τοῦ μωάμεθ αἵρεσιν. ὡς αὖ ἦσαν πονηραὶ, ἀναμφιβόλως προείλοντο. τετάρτη μέρος ὅτι, τῶν διὰ τὸ αὖρον τῆς ὁδοῦ, καὶ τὸ πλῆθος γυναικῶν πλῆθος, καὶ τὰ ἄλλα ἡδύσματα, μᾶλλον τὴν φυσικὴν ἀκαθαρσίαν ἢ ἀϊδιότητος τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἠγάπησαν. καὶ τούτοις εἰσὶ σύμφρονες, οἱ παρὰ τοῖς σαρρακηνοῖς σοφώτεροι λεγόμενοι, καὶ γραμμάτων ἀθετήμονες ὄντες. οὐ γὰρ πιστεύουσι τὸν νόμον ἐκείνων ἀληθῆ εἶναι, ἢ ἀγαθὸν ἁπλῶς· ἀλλ' ἢ σοφιστὴς τῶν ἡδονῶν καταπαύει τὴν κρίσιν τοῦ λόγου, ὡς φησὶν ὁ σοφός. ὥσπερ καὶ πολλοὶ γραμμάτων ἔμπειροι παρὰ τοῖς χριστιανοῖς τὸ φυλάττουσι τὸν τοῦ εὐαγγελίου νόμον, καίτοι πιστεύοντες ἀληθῆ εἶν καὶ ἀγαθόν· μᾶλλον δὲ τὴν ὁδὸν μιμοῦνται τοῦ ἀληθοῦς, καὶ εἰ πιστεύοντες ἐπ' ἀληθείας ἐκεῖνον πεπλάσθαι. τοῦτο σημεῖον ἐν ἀμφοτέροις· μεταπιθεμένων γάρ τινων σαρρακηνῶν εἰς χριστιανὸς, χριστιανῶν τινῶν γινομένων σαρρακηνῶν· ὁ μὴ χριστιανὸς οὐδέποτ' ἂν ἐν τῷ θανάτῳ γένοιτο σαρρακηνὸς, ἀλλ' ἐν τῇ ζωῇ. ὁ δὲ σαρρακηνὸς ἐν τοῦ θανάτῳ μᾶλλον γίνεται χριστιανὸς, ἢ ἐν τῇ ζωῇ.

Vterq;

ἑκά-

ἑκάτερος ἄρα χριστιανὸς αἱρεῖται μᾶλλον ἀπο-
θανεῖν, ἢ σαρρακηνός· εἰ μή που τῇ προειρημέ-
νῃ βίᾳ ἀφέλκοιτο. τρία δέ εἰσι φανερώτατα
τῆς βίας τοῦ προειρημένου νόμου, ἄνευ τοῦ προ-
ρηθέντος, ὅπερ ἦν τοσαυτάκις λέγειν καὶ
προστάσσειν ἀπεκτεννύναι. πρῶτον ἐστὶ, τὸ τὸν
μαχούμετ ἐκείνοις εἰπεῖν ὠδὶ τοσοῦτον διαμε-
νεῖν τὸν νόμον αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον ἂν αὐτοῖς δια-
μείνῃ καὶ ἡ ἐν τοῖς ὅπλοις ἰσχὺς, καὶ ἡ πρόσ-
καιρος δυναστεία. ἀλλ' ὁμολογουμένως, καθώς
φησιν ὁ χρυσόστομος, τοιαύτη τίς ἐστιν ἡ τῆς
ἀληθείας φύσις, ὥς τε καὶ παρὰ πολλῶν πολε-
μουμένη μᾶλλον ἰσχύειν· ὥσπερ καὶ τοὐναντίον
τὸ ψεῦδος ὑπὸ πολλῶν βοηθούμενον, ἐν ἑαυ-
τῷ ἀσθενεῖν· ἡ ἀλήθεια τοίνυν, οὐ δεῖται τῆς ἐκ
τῆς προσκαίρου δυνάμεως βοηθείας· καὶ μάλι-
στα ἡ τοῦ κύριου ἀλήθεια, ἥ τις μένει εἰς τὸν αἰῶ-
να. ὁ γὰρ τῶν χριστιανῶν νόμος, τοῦ τοῦ διωγ-
μοῦ καιροῦ, τριακοσίοις δέκα ἔτεσι συνεχῶς
διαρκέσαντος, μάλιστα ἐπέδωκε καὶ τῷ ἀ-
ριθμῷ τῶν πιστῶν, καὶ τῇ λαμπρότητι τῶν
θαυμάτων. σημεῖον δὲ καὶ τοῦτο τῆς βίας, τοῦ
παρ' ἐκείνοις νόμου. ὅταν γὰρ ὠδὶ τὴν διδασ-
καλίαν συνέρχονται, ὥς τε τὸν νόμον αὐτοῖς
διδαχθῆναι ὁ τῶν σαρρακηνῶν διδασκα-
λος, ὁ τοῦ λόγου καθηγεμὼν, πρῶτον ἀπογυμ-
νώσας τὸ ξίφος, γυμνὸν κατέχει τῇ χειρὶ ἐ-
φόσον διδάσκει, ἢ τίθησι πρὸς κατάπληξιν
ἐν ὑπερανεστηκότι τόπῳ τινί. οἱ χριστιανοὶ δὲ
διδασκόντευ, οὐ ξίφος, ἀλλὰ σταυρὸν αἴρου-
σιν· οὐ βίας σημεῖα δεικνύντευ, ἀλλ' ἡμερό-
τητος, ὡς ἂν ἄνθρωποι πεμπόμενοι παρὰ
τοῦ χριστοῦ ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων. τρί-
τον δὲ σημεῖον τῶν φόνων καὶ τῆς βίας ἐστὶ, τὸ
τοὺς ἀσσυρίους ὑπὸ τῶν σαρρακηνῶν διατρέ-
φεσθαι, φονεῖς ἐσομένους ἀνθρώπων. οἷς δι' οὓς
ἐνεργοῦσι καὶ πάσχουσι φόνους, τὴν αἰώνιον ζωὴν
ὑπισχοῦνται. οὓς καὶ ἀποστέλλουσι πανταχοῦ,
τοὺς ἄρχοντας τοῦ κόσμου δολίως ἀπεκτενοῦντας.
οὗτοι δὲ οἱ ἀσεσηνοὶ κάστρα τε ἔχουσι καὶ ἄκρας
περὶ τὸ λίλτον ὄρος, ὑπακούουσί τε τῷ σουλτά-
νῳ τῆς βαβυλῶνος, κεφαλῇ ὄντι τῶν σαρρακη-
νῶν. καὶ αὐτοὶ δὲ τοῖς νόμοις καὶ τῇ τάξει σαρ-
ρακηνοί εἰσι, καὶ οὐ καλοῦνται ἀσεσηνοὶ παρὰ τῶν
σαρρακηνῶν, ἀλλὰ ἰσμαηλῖται, οἷον ῥίζα καὶ
φυλὴ τῶν σαρρακηνῶν, καὶ πρῶτοι ἐκδικη-
ταὶ καὶ συντηρηταὶ τοῦ νόμου τοῦ μωαμεθ.

πρὸς

Vterq; igitur horum potius eligit Christianus mori quàm Saracenus, nisi aliquo modo prædicta ui abstrahatur. Tria sunt manifestissima signa uiolentiæ, prædictæ legis, absq; his quæ totiens antè dicta sunt: quod quidem fuit, quod totiens dicit & mandat interimere. Primum signum est, quod Mahometus illis dixit, intãtum permanere legem eius, in quãtum eis permaneat & in armis uis, et tẽporalis potentia. Sed sicut dicit Chrysostomus, talis est ueritatis natura, ut & cũ à multis oppugnatur, fortius inualescat: & è conuerso mendacium, cum à multis adiuuatur, in seipso debilitatur. Veritas igitur non indiget auxilio ex temporali potẽtia, & maxime Domini ueritas, quę manet in æternũ. Christianorum enim lex, persecutionis tempore trecentis annis continue durante, maxime creuit, & numero fidelium, & splendore miraculorum. Signum autem & hoc uiolentiæ legis apud illos. Quando enim ad doctrinam conueniunt, ut legem eos Saracenorum magister doceat, & qui debet proponere uerbum, primum nudans ensem, nudum manu detinet, inquantum docet, uel ponit ad terrorem in quodam eminenti loco. Christiani autem docentes, non ensem, sed crucem tollunt, non uiolentię, sed mansuetudinis signa ostendentes, tanquam homines qui mittuntur à Christo, sicut oues in medio luporum. Tertium autem signum cædis & uiolentiæ est, quod assessinij à Saracenis nutriuntur, homicidæ hominum futuri, quibus ex ipsa actione actiua & passiua uitam æternam promittunt, et mittunt eos per orbem terrarum, ut principes mundi dolose interimãt. Hi aũt assessini, castra habent & arces circa Liltum montẽ, obediuntq; Sultano Babylonis, qui est caput Saracenorũ. Hiq; legibus & ordine Saraceni sunt, & nõ uocantur assessini à Saracenis, sed Ismaëlitæ, quasi radix & tribus Saracenorum, & primi defensores & conseruatores legis Mahometi.

Tria signa uiolentiæ legis Saracenorum.

1

Psal. 116.

2

3

Assessinij.

Sultanus Babylonis.

M Ad

Ad hoc enim præcipue instruuntur & nutriuntur, ut eędem faciant. Hoc scelus non Christiani solum, qui sanctissimam legem habent, abominantur, sed & Tartari, qui nullam legem seipsos habere dicunt præter naturalem. Ex his igitur apparet manifeste, quod Saracenorum lex, lex est cædis & uiolentiæ. Est autem uiolentum, cuius motus est ab extrà, qui nullum momẽtum huius quod mouetur remittit, ut dicit Aristoteles. Et ex hoc manifestum, quod non est lex Dei.

Tartaris nulla lex præter naturalem.

Violemũ quid.

πῶς γὰρ ἰδίως αὐτοῦ νουθετοῦσι καὶ τρέφουσιν, ὥστε φόνους ὀργαλίζεσθαι. ὅτι ἄγιος, οὐχ οἱ χριστιανοὶ μόνον, ἁγίωτατον ἔχοντες νόμον, βδελύσσονται, ἀλλὰ καὶ οἱ τάταροι, οἳ οὐδ' ὅλως νόμον ἑαυτοῖς φασὶν ἔχειν πλὴν τοῦ φυσικοῦ. ἐκ τούτων γοῦν φαίνεται φανερῶς, ὡς ὁ τῶν σαρρακηνῶν νόμος, νόμος ὅτι σφαγῆς καὶ βίας. ἔστι δὲ βίαιον, οὗ ἡ κίνησις ὅθεν ἔξωθεν, οὐδὲ μίαν τοῦ κινουμένου ἐνδιδόντος ῥοπήν, ὡς φησὶν ἀριστοτέλης. καὶ τοῦτον ὅλον, ὡς οὐκ ἔστι νόμος θεοῦ.

QVOD ALCORANVM NON est lex Dei, inordinatum enim est.

Cap. XI.

VNdecimo considerandum, quod Alcoranum nõ est lex Dei, inordinatum enim est, Quæ enim à Deo sunt, ordinata sunt, ut dicit Apostolus. Videmus autem hoc in operibus naturæ, et in sacris scripturis. Firmissimum enim non solum Christianis, sed etiam ipsis Saracenis, Moysi legem & prophetas & euangelium à Deo esse. Hęc autem omnia ordinata sunt. Moyses enim ualde ordinate incipit à mundi creatione, & deinceps totum pentatheucum percurrit secundum ordinem temporis & historiæ, & alij autem prophetæ bene ordinate processerunt secundum ordinem temporis, demonstrantes quando & quibus regibus, uel secundum ordinem historiæ, uel ad minus secundum ordinem materiæ. Et euãgelium bene ac ordinatissime procedit, & temporis ordine, & historiæ, & materiæ. Incipit quidem ab incarnatione & natiuitate Christi, deinceps autem de uita & doctrina & miraculis eius, & post hæc de morte & resurrectione & assumptione dicit. Alcorano autem omnino nullus est ordo temporis. Neq; enim dicit quib. regibus, uel secundũ quod tẽpus. Neq; historiæ ordo est. primũ enim capitulũ unde incœpit, dicitur inscriptio uel aperitio libri, in quo indubitatò proprie incœpit ab oratiõe & laude Dei. Et absq; medio, post breuẽ orationẽ tractatum

Rom. 13.

Testamenti ueteris ordo.

Euãgelij ordo.

Alcorani nullus ordo.

ΟΤΙ ΤΟ ΑΛΚΟΡΑΝΟΝ οὐκ ἔστι νόμος θεοῦ, ἄτακτον γάρ.

ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ θεωρητέον, ὅτι τὸ ἀλκορᾶνον οὐκ ἔστι νόμος θεοῦ· ἄτακτον γάρ ὅτι. τὰ δὲ παρὰ τοῦ θεοῦ, τεταγμένα εἰσίν, ὡς φησιν ὁ ἀπόστολος. ὁρῶμεν δὲ τοῦτο ἐν τῆς φύσεως ὀργάνοις, καὶ ἐν ταῖς ἱεραῖς γραφαῖς. βεβαιότατον γάρ ὅτιν οὐ μόνον χριστιανοῖς, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς σαρρακηνοῖς, τὸν τοῦ μωϋσέως νόμον καὶ τοὺς προφήτας καὶ τὸ εὐαγγέλιον παρὰ θεοῦ εἶναι. τῶν δὲ πάντα, τεταγμένα εἰσίν. ὁ μὲν γὰρ μωϋσῆς λίαν ἐντάκτως ἤρξατο ἐκ τῆς τοῦ κόσμου δημιουργίας, καὶ ἐφεξῆς ὅλων τῶν πάντων ἐνδυχομένως διεξῆλθε, κατὰ τὴν τάξιν τοῦ τε χρόνου καὶ τῆς ἱστορίας. καὶ οἱ ἄλλοι δὲ προφῆται, ἐνδιατάκτως προῆλθον, δεικνύοντες κατὰ τὴν τοῦ χρόνου τάξιν, ὅτε καὶ ὑπὸ ποίων βασιλέων, ἢ κατὰ τὴν τάξιν τῆς ἱστορίας, ἢ τοῦ λαχίστου, κατὰ τὴν τάξιν ἢ ὕλης. *καὶ ἐγχώμιον μὲν ἀπὸ τῆς σαρκώσεως καὶ τῆς γεννήσεως τοῦ χριστοῦ, ἐφεξῆς δὲ περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν θαυμάτων αὐτοῦ· καὶ μετὰ ταῦτα, περὶ τοῦ θανάτου, καὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ τῆς ἀναλήψεως. ἐν δὲ τῷ ἀλκορᾶνῳ, πανταχοῦ ἀδιάκριτος ἔνδειξις ὅτι τάξις, οὔτε χρόνου. ἀδὲ γε λέγει ὅτε τίνων βασιλέων, ἢ κατὰ τίνα καιρόν. οὔτε ἱστορίας τάξις· τὸ μὲν γὰρ πρῶτον, ὅθεν ἤρξατο, λέγεται ὡς γραφή, ἢ διάνοιξις τοῦ βιβλίου, ἐν ᾧ ἀναμφιβόλως οἰκείως ἤρξατο ἐκ προσευχῆς καὶ ὕμνου θεοῦ. ἐφεξῆς δὲ ἀμέσως μετὰ βραχείαν σύγχυσιν, ἤρξατο

ἤρξατο τῆς πραγματείας. καὶ ἐστὶ κεφάλαιον δεύτερον περὶ τῆς πυῤῥᾶς βοὸς, ἣν ἔθυσε μωϋσῆς, ἧς ἱστορία ἐστὶν ἐν τῷ λευϊτικῷ. τρίτον δὲ κεφάλαιον, περὶ τοῦ οἴκου τοῦ ἀβραὰμ, ὃς γέγονε πατὴρ μωϋσέως· ἐν ᾧ πολλὰ περὶ τοῦ χριστοῦ παρενέβαλλε, καὶ φησὶ τὴν παρθένον μαρίαν ἀδελφὴν γενέσθαι μωϋσέως καὶ ἀαρὼν. καὶ ἐφεξῆς ἕπεται τὸ τέταρτον κεφάλαιον περὶ τῶν γυναικῶν, ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων, οὕτως ἀτάκτως, ὥς τε μηδένα εἶναι ἄνθρωπον ὃς ἂν δύναιτο λόγον ἀποδοῦναι τῆς τάξεως τῆς ἱστορίας καὶ τῶν κεφαλαίων. ἀλλ' οὐδὲ ἡ τῆς ὕλης τάξις ἐστὶν. οὐδέποτε γὰρ μίαν ἐπεξέρχεται ὕλην εὐτάκτως, ἀλλ' ἐφεξῆς ἀπὸ μιᾶς ὕλης ἐφ' ἑτέραν ὑπόθεσιν παντελῶς ἀσύμβατον μεταφέρεται, ἄντικρυς ὥσπερ ἐξεστηκώς. ἀλλ' οὐδὲ τάξιν ἔχει ὑπηχειρημάτων, ἢ τινὸς ἀποδείξεως. ἀλλ' ἡ διδασκαλία πᾶσα, ἐξ ὑποθέσεως πρόεισι. καὶ ὑποθέμενος τινὰ πρότασιν καθ' ἑαυτὴν ἀληθῆ, ἐξ ἐκείνης ἄλλην τινὰ συμπεραίνει, μηδὲν ἔχουσαν κοινὸν πρὸς τὴν πρώτην. οἷον ἐστὶ τὸ συνεχῶς παρ' αὐτοῦ λεγόμενον, ὅτι ὁ θεὸς ὑψηλὸς ἐστὶ καὶ ἀγαθὸς, καὶ τὸ ἀλκοράνον νόμος ἐστὶ σωτηρίας, καὶ ὁ θεὸς ἐστὶ θεός, καὶ ὅτι οὐδείς ἐστιν ἄλλος θεὸς πλὴν τοῦ θεοῦ, καὶ ὁ μωαμεθ ἐστὶ προφήτης ἀληθὴς. ὁποῖον δέ ἐστι τοῦτο τὸ συμπέρασμα, τὸ τὸν μωαμεθ εἶναι ἀληθῆ τοῦ θεοῦ δοῦλον, ὅτι ὁ θεὸς ἐστι θεός. καὶ ὥσπερ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλμαϊδᾶ, ὃ ἑρμηνεύεται τράπεζα, φησὶ, κατέστησεν ἡμῖν ὁ θεὸς οἰκίαν ἐλαρὰμ, τοὐτέστιν αὕτη ἐστὶν οἶκος μεσκὲ· μὴν ἐστὶ τῆς νηστείας τοῦ σαῤῥακηνισμοῦ. καὶ γινώσκετε, ὅτι ὁ θεὸς πάντα οἶδε, τὰ ἐν οὐρανῷ καὶ τὰ ὑπὸ γῆς, καὶ ὁ θεὸς οἶδε πᾶν ὅπερ ἐστίν. ἀλλὰ τίς τοσοῦτον ἀνόητος, ὥς τ' ἀμφιβάλλειν, εἰ ὁ θεὸς πάντα οἶδεν; ἔστω δὲ καὶ τινὰ ἀμφιβάλλειν, ποίαν ἀκολουθίαν ἔχει τὸ, τὸν οἶκον μεσκὲ καὶ τὴν νηστείαν τοῦ σαῤῥακηνισμοῦ μηνὸς ποιεῖν γινώσκειν αἴτιον γενέσθαι τοῦ εἰδέναι τὸν θεὸν πάντα γινώσκειν; συνεχῶς δὲ δοκεῖ διαλέγεσθαι ὥσπερ ἐνυπνιασθεὶς, καὶ μάλιστα περὶ τὸ τέλος τοῦ βιβλίου, ὅπου δοκεῖ τοὺς λόγους ὑπολείπειν αὐτῷ,

tum incœpit. Et est capitulum secundum de fulua boue, quàm obtulit Moyses, cuius historia est in Leuitico. Tertium autem capitulum est de domo Abraam, qui fuit pater Moysi, in quo multa de Christo interserit, & dicit uirginem Mariam sororem fuisse Moysi & Aaron. Et deinceps sequitur quartum capitulum, de mulieribus. Similiter autem et de alijs sic inordinate procedit, adeò quod nemo est qui possit reddere rationem ordinis historiæ & capitulorum. Et neque materiæ ordo est, nunquam enim unam materiam bene ordinatéque pertransit, sed deinceps ab una materia ad alteram per suppositionem omnino impertinentem transfertur, tanquam abstractus. Sed & neque ordinem habet argumentationum, uel alicuius demonstrationis. Sed omnis doctrina ex suppositione procedit, & suppositiones quandam propositionem per seipsam ueram, ex illa aliam quandam concludit, quæ nihil commune habet ad primam. Sicut est continue quod ab eo dicitur, quod Deus est excelsus & bonus, & quod Alcoranũ lex est salutis, & Deus est Deus, & quod nullus est alius Deus pręter Deum, & Mahometus est propheta uerus. Quæ autem hæc conclusio, Mahometum esse uerum Dei seruũ, et quod Deus est Deus? Et in capitulo Elmaiada, quod interpretatur mensa, dicit: Constituit nobis Deus domum Elaram, id est uocationis. Hæc est domus mensæ. Mensis est ieiunij Saracenismi. Et hoc est, ut sciatis, quod Deus omnia nouit quæ sunt in cœlo & quæ sunt in terra, & Deus scit quicquid est. Sed quis est tam demẽs, ut dubitet quin Deus sciat omnia? Sed posito quod dubitetur ab aliquo, quæ est hæc consequentia, quod mẽsa & ieiunium mensis Saracenismi faciat scire, quod Deus scit omnia? Et cõtinue autem uidetur loqui tanquã somniator, & maxime circa finẽ libri, ubi uidẽtur ei uerba defi-

Loquitur Mahometus lit somniator.

cere. Sicut in capitulo Elcapherũ, q̃d interpretatẽ Hæretici, dicit de uerbo ad uerbum: O execrabiles, nõ adoro quod uos adoratis, neque uos adoratis quod ego adoro: Ego nõ adoro quod uos adoratis, neq; adoratis uos, q̃d ego adoro. Vobis uestra lex, & mihi mea lex. Sed quilibet hæreticus potest hoc dicere, ut intercîdat materiã quę est de inquisitione ueritatis. Et neq; reminiscor me inuenisse in toto libro unã solã argumentationẽ, quæ secũdum rectã suppositionẽ & conuenientem ordinem procedat. Nominum autem ordo illic grammaticè & rhythmice optimus est. ferè enim totus liber metricus & rhythmicus est. Vnde & ualde gloriantur Saraceni, in sic pulchro & ornato arabicæ locutionis modo: & ex his argumentantur, uerum prophetam fuisse Mahometũ. Nõ enim sic ornate sciuisset loqui homo omnino idiota. Sed sicut superius uisum est in quarto capitulo, nõ cõsueuit Deus loqui in mũdo, uel cũ prophetis, per uersus uel rhythmos. Sic igit̃ manifestũ, quod lex hæc non est à Deo, quę nullũ habet ordinẽ nisi solũ rhythmicũ, & grãmaticum, qui Deo nõ cõgruit.

Alcoranus metricus & rhythmicus.

QVOD LEX SARACENORVM nõ est Dei, iniqua enim est. Cap. XII.

DVodecimo oportet considerare, quod lex hæc nõ est à Deo. Deus enim est summe bonus: optimi aũt est, optima facere, secundũ Dionysiũ. Quod aũt lex Alcorani iniqua est, ex ipso Alcorano manifestũ est. Dicitur enim in capitulo Elcaph, & in capitulo Elgem, quod interpretatur dæmones, quod ipsum Alcoranũ placet dæmonibus, & in eodem delectãtur: Dæmones aũt iniqui sunt & peruersi secundũ uoluntatẽ, quibus prẽter iniquũ aliud placet nihil: Alcoranum igitur malum est. Item, Alcoranum causa est omnium malorum, sicut cædis, rapinæ, periurij, & huiusmodi, quæ non solum permittit Alcoranum, sed etiam mandat (sicut superius manifestum fuit) & maxime cædes. Non suffi-

Alcorani lex iniqua. Argument. 1.

ὡὐδ'. ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλπαφεμ, ὃ ἑρμηνεύεται ἀίρετικοί, φησὶ κατὰ λέξιν· ὦ βλάσφημοι, οὐ προσκυνῶ, ὃ προσκυνεῖτε. οὔθ' ὑμεῖς προσκυνεῖτε, ὃ προσκυνῶ. ὑμῖν ὁ ὑμέτερος νόμος, καὶ ἐμοὶ ὁ νόμος ὁ ἐμός. ἀλλὰ πᾶς αἱρετικὸς οὕτω δύναται λέγειν, ἵνα διακόπτῃ τὸ τῆς ζητήσεως τῆς ἀληθείας. ἀλλ' οὐδὲ μέμνημαι ποτὲ διὰ παντὸς τοῦ βιβλίου ἓν μόνον ἐπιχείρημα εὑρὼν κατ' εὐθεῖαν ὑποθέσιν τοῦ προτεινομένου τόπου. ἡ δὲ τῶν ὀνομάτων τάξις ἐκεῖ, γραμματικῶς καὶ ἀριθμικῶς καλλίστη ἐστί. σχεδὸν γὰρ τὸ βιβλίον ὅλον, καὶ ῥυθμικόν ἐστιν. ὅθεν λίαν καυχῶνται οἱ σαρακηνοὶ ἐφ' οὕτω καλῷ καὶ κεκοσμημένῳ ἀραβικῆς διαλέξεως τρόπῳ. κἀκ τούτων ἀθετοῦσιν, ἀληθῆ προφήτην εἶναι τὸν μαχούμετ. οὐκ ἂν γὰρ οὕτω κοσμίως ἠπίστατο διαλέγεσθαι, ἄνθρωπος παντελῶς ἰδιώτης. ἀλλ' ὡς ἀνωτέρω τεθεώρηται ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ, οὐκ εἰώθει ὁ θεὸς διαλέγεσθαι τοῖς νόμοις, ἢ τοῖς προφήταις, διὰ ἐπῶν ἢ ῥυθμῶν. ὅτι δὲ οὐκ ἔστι παρὰ θεοῦ, μηδεμίαν ἔχων τάξιν, εἰ μὴ μόνον ῥυθμικὴν καὶ γραμματικήν, ἣ τοῖς θεοῖς οὐχ ἁρμόζει.

ΟΤΙ Ο ΝΟΜΟΣ ΟΥΤΟΣ ΟΥΚ ἜΣΤΙ ΝΌΜΟΣ.

ΔΩδέκατον δεῖ θεωρεῖν, ὅτι ὁ νόμος οὗτος οὐκ ἔστι παρὰ θεοῦ. ὁ γὰρ θεὸς ἄκρως ἐστὶν ἀγαθός. τοῦ δὲ ἀρίστου ἐστὶν, ἄριστα ποιεῖν, κατὰ τὸν διονύσιον. ὅτι δὲ ὁ νόμος τοῦ ἀλκορανου πονηρός ἐστιν, ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀλκορανου φανερόν. λέγεται γὰρ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλκὰφ, καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ ἐλγέμ, ὃ ἑρμηνεύεται δαίμονες, ὅτι αὐτὸ τὸ ἀλκορανον ἀρέσκει τοῖς δαίμοσιν, καὶ χαίρουσιν αὐτῷ. οἱ δαίμονες πονηροί εἰσι καὶ διεστραμμένοι κατὰ τὴν θέλησιν, οἷς πολὺ τοῦ πονηροῦ, οὐδὲν ἕτερον ἀρέσκει· τὸ ἀλκορανον ἄρα κακόν ἐστιν. ἔτι τὸ ἀλκορανον, ἄτοπόν ὅτι πάντων τῶν κακῶν· οἷον, φόνων, ἁρπαγῆς, πορνείας, καὶ τῶν τοιούτων· ἃ δὴ οὐ μόνον συγχωρεῖ τὸ ἀλκορανον, ἀλλὰ καὶ προστάσσει, ὡς ἀνωτέρω γέγονε δῆλον, καὶ μάλιστα φόνους. οὐχ ἱκανὰ

ἱκανὴ δὲ πρόφασις, τὸ προστάσσειν οὐκ ἀπίστους ἀποκτεννύναι, ἀλλὰ μὴ οὐδὲ πιστοὺς. φησὶ γὰρ ἀναμφιβόλως, ὅτι ὁ πιστὸς οὐκ ὀφείλει ἀποκτεννύναι πιστόν, αὐτοὺς δὲ οὐκ ἀπίστους ἀποκτείνειν ἐντέλλεται, εἰ μὴ φόρους τελοῖεν. τὸ οὖν φόρους τελεῖν, ἱκανὴ οὖν αἰτία, τοῦ ἢ φονεύεσθαι, ἢ μή, ὡς τι οὐ καθὸ ἀπίστους; τὸ πιστὸν. Ἐπι καθὼς ἐν πολλοῖς τόποις τοῦ ἀλκωρανου λέγεται, οὐδὲν ὄντι μεῖζον κακὸν, ἢ τῷ θεῷ ψεῦδος ἐπιτιθέναι. τὸ δὲ ἀλκωρανον πολλὰ καὶ ἄλλα ψεύδη ἐπιτίθησι τῷ θεῷ, παρὰ τὰ ἀνώτερον εἰρημένα ἐν τῷ ἑνὶ κεφαλαίῳ, περὶ ὧν ἐν τούτῳ πρόκειται μόνων ψεύδων, ἃ πάντα εἰς τὸν θεὸν ἐπανακάμπτει ἐν τῷ, ἀλκωρανον (ὡς φασι) νόμος ἐστὶ θεοῦ. δείκνυμεν δὲ καὶ ἄλλα πλείω δεικνύναι. ἐν γὰρ τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλεμφαάλ, ὃ ἑρμηνεύεται λέρδη, φησίν, ὅτι εἰσί τινα τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀποστόλου λέρδη, καὶ δότωσαν τῷ θεῷ τὸ πέμπτον μέρος ἐξ ὧν κερδαίνουσιν. ἀλλὰ μήποτε ὁ θεὸς οὕτως ἐστὶ πονηρὸς, ὥστε συγχωρεῖν ἁρπαγεῖν, ἵν' ἐκεῖθεν τὸ πέμπτον λάβοι μέρος; ἢ οὕτω πένης ὁ θεὸς, ὡς τε μὴ ἔχειν ὅθεν αὐτῷ θρέψῃ τοὺς πτωχοὺς αὐτοῦ, τουτέστι τὰς χήρας καὶ τοὺς ὀρφανοὺς καὶ τοὺς πάροικους, περὶ ὧν ἐκεῖ διαλέγεται, εἰ μὴ συγχωρήσειε τὴν ἁρπαγήν; ὡς τ' ἐκεῖθεν κερδαίνειν, ἀληθῶς ὁ μωαμεθ κοινωνὸν ἑαυτῷ ποιεῖ τὸν θεὸν ἐν τῷ πονηρῷ, ὃν φησὶ μὴ δύνασθαι ἔχειν κοινωνὸν ἐν τῷ ἀγαθῷ. Ἐπι εἰ καὶ ἐνίοτε τὸ ἀλκωρανον κωλύει τὴν ἁρπαγὴν καὶ τὴν ἐπιορκίαν καὶ ἄλλα τινὰ τῶν κακῶν, ὅμως αὐτὴ ἡ κώλυσις, συγχώρησίς τις μᾶλλον ὅτι. φησὶ γάρ, μὴ ποιήσητε τὰ καὶ τὰ κακὰ· ὃ γὰρ ἀρέσκει τῷ θεῷ. εἰ δὲ ποιήσητε, αὐτὸς ὅτι ἐλεήμων καὶ οἰκτίρμων, καὶ ῥᾳδίως ὑμῖν συγγνώσεται. περὶ δὲ τ' ἁρπαγῆς, οὐδὲν οὐδ' ἐπέταξεν ὡς τε ἀποδοθῆναι· οὐδὲ τοιοῦτον αὐτοῖς ἔθος ἔχουσιν. ἀλλ' ἀρκεῖ πρὸς τῷ τέλει τ' σαρρακηνὸν εἰπεῖν, ὅτι ἔστι θεὸς πλὴν τοῦ θεοῦ, καὶ ὁ μωάμεθ ἀπόστολος ὅτι τοῦ θεοῦ, ὥσπερ ἀνωτέρω γέγονε δῆλον ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ. περὶ δὲ τῆς ἐπιορκίας, διαῤῥήδην φησὶν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλμεινὲ, ὃ ἑρμηνεύεται τραπεζα· οὐ λογιεῖται ὑμῖν ὁ θεὸς τὸν ὅρκον, ἀλλὰ ὡσανεὶ ἔλεγεν, ὃ χρηματίας ὑμᾶς ἐνόχους ποιεῖ ἡ ἐπιορκία, ἀλλὰ τιμωρίας. καὶ μετὰ ταῦτα φησίν,

sufficiens autem excusatio est, mandare infideles interimi, sed neque fideles. Dicit enim indubitatò, quod fidelis non debet interimere fidelem: ipsos autem infideles mandat interimere, nisi tributa soluant. Tributum igitur soluere, sufficiens causa est interimendi, uel nō? Quare nō, inquātum infideles sunt, est tale? Item, sicut in pluribus locis Alcorani dicitur, Nullum est maius malum, quàm Deo mendacium iniungere. Alcoranum autem multa & alia mēdacia iniungit, præterquam quę dicta sunt superius in nono capitulo, de mendacijs quæ in hoc continentur, quæ omnia in Deum reflectit. Possumus autem & alia plura ostendere. In capitulo enim Elemphaal, quod interpretatur Lucra, dicit, quod sunt quædam Dei & apostoli lucra, & dent Deo quintam partem ex quibus lucrantur. Sed nunquid Deus est sic iniquus ut permittat rapinam, ut illinc quintam capiat partem? uel sic pauper Deus, ut non habeat unde nutriat pauperes eius & uiduas & orphanos & peregrinos, de quibus illic loquitur, nisi permittat rapinā? Quare ut illinc lucretur, certe iam facit Mahometus Deum consortē sibi in malo, qui non potest habere cōsortem in bono. Item, & si aliquando Alcoranum prohibeat rapinam & periurium, & alia quædā mala, tamen hæc prohibitio, permissio quædā potius est. Dicit enim: Ne faciatis mala, nō enim placent Deo. Sin autem feceris, ipse est misericors & miserator, & facile uobis parcet. De rapina aūt nihil unquā mandauit ut restituatur, neq; talē ipsi consuetudinē habēt, sed sufficit in fine Saracenum dicere, Non est Deus præter Deum, & Mahometus est apostolus Dei, sicut superius manifestum fuit in quinto capitulo. De periurio aūt palàm dicit in capitulo Elmin, quod interpretatur mēsa: Non imputabit uobis Deus fraudationem iuramenti, sed inuocationem eius. Quasi dicat: Periuriū nō obligat ad culpā, sed ad pœnā. Et postea

3 Alcorani mendacia.

4 Periurium.

subdit: Pro trãsgressione autem eius, sufficit decẽ pauperum educatio, uel totidẽ indumentũ, uel unius captiui redẽptio. Qui autem hæc non potest facere, ter ieiunabit. Ex istis equidem sequuntur omnia mala. Non enim timent rapere, uel decipere, uel peierare, nec fidẽ seruare: cum Christiano præcipiatur, fidẽ seruare oportere etiam inimicis & infidelibus. Habent tamen quoddam indubitatò genus iuramenti Saraceni, quod non de facili transgrederentur, de quo post hæc speculabimur. Mahometus autem palàm dicit in capitulo Elmetaare, quod interpretatur necatio, quod Deus dispensauerat ei, ut non seruaret quod licite iurauerat, non amplius uidelicet ad Iacobitissam quandam accedere, quę Maria appellabatur. & sic peierauit: cuius remissionis testes sunt, ut dicit, Michaël & Gabriel. Iniqua igitur est lex illa, quam sequũtur omnia mala. Est autem iniqua propterea, quod tot & sic magna mala et mendacia Deo iniungit. Et præter prædicta, etiam alia multa iniungit mendacia, et fatua. Dicit enim, quod Deus se excusat ex eo, quod misit apostolum Mahometum, hominem, & non angelum. & ait, quod Deus dixit, quod misisset angelos, sed ipsi nõ potuissent mundum cum securitate pertransire. Sed nunquid Mahometus securius per mũdum, quàm angeli, accedebat? quod si angelos intelligit bonos & pacificos homines, adhuc non est dubium, quod boni & pacifici homines securius mundũ pertranseunt quàm mali. Inducitq; Deũ continue loquentẽ, et dicentẽ, q̃d nõ ludi gratia creauit mundũ. Sed quis est tã demẽs, ut existimet de mũdo, quod tanq̃ ludens fecit mũdum? Item Mahometus Saracenus homo existens, & continuæ intemperantiæ deditus, in capitulo Elinir Elacap, inducit Deum dicentem: Ne ingrediamini domum alicuius nisi inuitati & uocati, & nisi perstrepant de foris. Et addit tanquã ex persona Dei: Et postquam ingressi fueritis

Mahometi periurium.

φησὶν ὑποκατιὼν, ὑπὲρ δὲ τῆς παραβάσεως αὐτοῦ ἀρκεῖ δέκα πενήτων τροφὴ, ἢ ἔνδυμα τοσούτων, ἢ ἑνὸς αἰχμαλώτου λύτρωσις. ὁ δὲ ταῦτα μὴ δυνάμενος, τρὶς νηστεύσει. τούτοις δὲ ἕπονται πάντα κακὰ. οὐ γὰρ δεδοίκασιν ἁρπάζειν, ἢ ἀπατᾶν, ἢ ἐπιορκεῖν· ἀλλ' οὐδὲ τηροῦσι τὰ πιστὰ, τῶν χριστιανῶν πιστευόντων τὴν πίστιν δεῖν φυλάττεσθαι καὶ τοῖς ἐχθροῖς καὶ ἀπίστοις. ἔχουσι δέ τι ἀναμφιβόλως οἱ σαρρακηνοὶ γένος ὅρκου, ὅπερ οὐκ ἂν ῥαδίως παραβαῖεν, περὶ οὗ μετὰ ταῦτα θεωρηθήσεται. ὁ δὲ μωάμεθ διαῤῥήδην φησὶν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλμετὰ ἀρὲ, ὃ ἑρμηνεύεται ὅτι ὁ θεὸς ἐνέδωκεν αὐτῷ μὴ φυλάξαι, ὃ δικαίως ὡμώμοκε, τὸ μηκέτι δηλονότι προσελθεῖν ἰακωβιτίσσῃ τινὶ, ὀνομαζομένῃ μαρίαν. καὶ οὕτως ἐπιόρκησεν. ἧς ἐνδόσεως μάρτυρες εἰσὶν, ὡς φησὶν, ὁ μιχαὴλ καὶ ὁ γαβριὴλ. πονηρὸς ἄρα ἐστὶν ὁ νόμος ἐκεῖνος, ᾧ ἕπεται πάντα τὰ κακὰ. ἔστι δὲ πονηρὸς καὶ διὰ τὸ τοσαῦτα καὶ οὕτω μεγάλα κακὰ καὶ ψεύδη ὑπιτιθέναι τῷ θεῷ. καὶ παρὰ τὰ εἰρημένα δὲ, καὶ ἄλλα πολλὰ ὑπιτίθησι ψεύδη καὶ ἀνόητα. φησὶ γὰρ τὸν θεὸν παραιτεῖσθαι, διὰ τὸ πέμψαι ἀπόστολον τὸν μαχούμετ, ἄνθρωπον ὄντα, ἀλλὰ μὴ μᾶλλον ἀγγέλους, διὰ τὸ ἐκείνους μὴ δύνασθαι μετ' ἀσφαλείας τὸν κόσμον διέρχεσθαι, καὶ μήπως ὁ μαχούμετ ἀσφαλέστερον τῶν ἀγγέλων διήει τὸν κόσμον. εἰ δὲ τοὺς ἀγαθοποιοὺς καὶ εἰρηνοποιοὺς διὰ τῶν ἀγγέλων, βούλεται νοεῖν, ἔτι οὐδ' οὕτως ἀμφίβολον τοὺς ἀγαθοὺς καὶ εἰρηνικοὺς τῶν ἀνθρώπων ἀσφαλέστερον διϊέναι τὸν κόσμον, ἢ τοὺς πονηρούς. εἰσάγει δὲ τὸν θεὸν συνεχῶς διαλεγόμενον, καὶ λέγοντα, ὅτι οὐ παιδιᾶς χάριν ἐδημιούγησε τὸν κόσμον. ἀλλὰ τίς τοσοῦτον ἀνόητος, ὥστε λογίσασθαι περὶ τοῦ θεοῦ, ὡς παίζων πεποίηκε τὸν κόσμον. Ἔτι ὁ μαχούμετ σαρκικὸς ἄνθρωπος ὤν, καὶ συνεχῶς ἀκολασίᾳ προσκείμενος, ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἑλινὴρ ἐλαζὰπ, εἰσάγει τὸν θεὸν λέγοντα, μὴ εἰσέρχεσθαι εἰς οἰκίαν ἀκλήτους. καὶ πρόσκειται, ὡς ἂν ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ. καὶ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν καὶ φαγεῖν ἐξέλθετε, καὶ μὴ ἵστασθε,

σθε πρὸς τὸ ὁμιλεῖν τὰς θυροροὺς. βαρὺ γὰρ ἐστι τοῦ προφήτου, καὶ αἰσχύνεται λέγειν. ἀλλ' ὁ θεὸς οὐκ αἰσχύνεται λέγειν τὴν ἀλήθειαν. ὡς ἐν βραχεῖ δὲ, πᾶν ὅπερ ἂν ἠθέλησε ποιῆσαι, ἢ αὐτοῦ παρ' ἄλλων γενέσθαι, τὸ ὅλον τοῦ θεῷ ἀνετίθει, ὡς ἐκείνου προστάσσοντος οὕτω γίνεσθαι. κἀκ τούτου πάντα τὰ κακὰ ἠκολούθησεν, ὥσπερ ἐξ αὐθεντίας τοῦ νόμου· τοὐτέστιν, ἀποκτεινύναι, ἁρπάζειν, μοιχεύειν μετὰ τῆς γυναικὸς ζεὶθ, αἱμομιξίας ποιεῖν, μετὰ μαρίας τῆς ἰακωβιτίσσης ἐπιορκεῖν, καὶ μὴ φυλάττειν πίστιν ἐν τοῖς ὑπεσχημένοις. πονηρὸς ἄρα ἐστὶν οὗτος ὁ νόμος, ἀρέσκων μὲν τοῦ διαβόλῳ, προτρέπων δὲ εἰς τὰ πονηρά. οὐκ ἄρα παρὰ θεοῦ ἐστιν, ὃς ἄκρως ἐστὶν ἀγαθὸς, καὶ παρ' οὗ ἀγαθὸν μόνον πρόεισι, κακὸν δὲ οὐδὲν.

fueritis & comederitis, exite, & ne stetis ad loquẽdum cum ianitoribus, quia molestum est prophetæ, & uerecundum est dicere. Sed Deus non uerecundatur dicere ueritatem. Breuiter autẽ, quicquid uolebat facere, uel quod fieret, id totum Deo iniungebat, idq; mãdabat quod ita fieret. Et ex hoc subsecuta sunt omnia mala, quasi ex auctoritate legis: id est, interimere, rapere, mœchari, cum uxore Zeith incestum committere, cum Maria Iacobitissa peierare, & non seruare fidẽ in promissis. Iniqua igitur lex hæc, quæ placet quidem diabolo, & quæ ad multa mala nos inducit. Non igitur à Deo est, qui summe bonus, & à quo bonũ solum procedit, malum autem nihil. *Conclusio.*

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΑΛΚΟΡΑνου συγγραφῆς. καὶ τίς ἐστι τοῦ νόμου τούτου δημιουργὸς καὶ εὑρετής.

Ἐπεὶ τοίνυν δέδεικται, ὅτι τὸ ἀλκοράνον, ὁ τῶν σαρρακηνῶν δηλονότι νόμος, οὐκ ἔστι παρὰ θεοῦ, ἕπεται ζητῆσαι περὶ τῶν τοῦ μαλωμεθ μαθητῶν, καὶ τῆς συστάσεως τοῦ προειρημένου ἀλκοράνου. δεῖ τοίνυν γινώσκειν, ὅτι βεβαιότατα πιστεύετε ὑπὸ τῶν παρ' ἐκείνοις σοφῶν, καὶ ἰσχυροῖς ἀποδείκνυται λόγοις, τὸν πρῶτον τοῦ ἀλκοράνου ποιητὴν οὐκ ἄνθρωπον γενέσθαι, ἀλλὰ διάβολον, ὃς ἰδίῳ φθόνῳ καὶ παραχωρήσει θείᾳ, διὰ τὰς τοῦ λαοῦ ἁμαρτίας κατίσχυσε, καὶ ἤρξατο ἀναπεπταμένως καὶ ἰσχυρῶς τῆς ἀπιστίας τοῦ ἀντιχρίστου. ὁρῶν τοίνυν ὁ διάβολος, τὴν τοῦ χριστοῦ πίστιν ἐν τοῖς ἀνατολικοῖς αὐξάνουσαν μέρεσι, καὶ τὴν εἰδωλολατρίαν ἐκλείπουσαν, ἡττηθέντος ἤδη τοῦ χοσρόου τοῦ τῶν περσῶν βασιλέως καὶ μήδων τοῦ εἰδωλολάτρου, διὰ τοῦ χριστιανικωτάτου βασιλέως ἡρακλείου, ὃς δὴ κατέβαλε τὸν ὑψηλὸν πῦργον ὃν αὐτὸς ᾠκοδόμησεν ὁ χοσρόης ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ λίθων τιμίων, διὰ τὴν εἰδωλολατρίαν, καὶ τὸν σταυρὸν τοῦ χριστοῦ οὕτως ὑψωθέντα διὰ τοῦ ἡρακλείου, καὶ ἔτι ὑψωθησόμενον, μηκέτι δυνάμενος ἐκτελεῖν τὴν πολυθείαν, μήτε παντελῶς τὸν τοῦ μωσέως νόμον καὶ τὸ τοῦ χριστοῦ εὐαγγέλιον ἐξαρνεῖσθαι, ἤδη κατὰ πάντα τὸν κόσμον

DE ALCORANI INSTITVTIONE, & quis fuerit legis huius opifex & inuentor. Cap. XIII.

QVoniam igitur demonstratum est, quod Alcoranum, Saracenorum uidelicet lex, nõ est à Deo, sequitur, quærere de discipulis Mahometi, & de constitutione prædicti Alcorani. Oportet igitur scire, quod firmissime creditur à sapientibus illorum, et efficacibus rationibus ostenditur, primum Alcorani auctorem non hominem fuisse, sed diabolum. qui propria inuidia & diuina permissione, propter peccata populi, præualuit inchoare solẽniter & efficaciter perfidiam antichristi. Videns igitur diabolus fidem Christi in oriẽtalibus partibus maxime crescere, & idololatriam deficere, superato iam Chosroe Persarum rege et Medorum idololatra, per christianissimum Heraclium imperatorem, qui excelsam turrim diruit, quam ipse Chosroes ędificauerat ex auro & argẽto & lapidibus preciosis, propter idololatriã: & quod crux Christi iam tũ erat ꝑ Heracliũ exaltata, & amplius exaltãda: et cum nõ posset diabolus amplius multitudinẽ deorũ defendere, nec omnino Moysi legẽ et Christi euangeliũ negare, qa iã ꝑ totũ *Alcorani autor diabolus.*

mundum diuulgatum erat: excogitauit figmento legis cuiusdã, quasi mediæ inter nouum & uetus testamentum, mundum decipere. Et ut hoc ad effectum deduceret, assumpsit hominem quendã diabolicũ, nomine Mahometum, religione idololatram, fortuna pauperem, mente superbum, maleficijs celebrem. Et quidẽ libẽtius assumpsisset diabolus hominem bonæ famæ, si hoc ei permissum esset: sicuti & libẽtius temptasset hominem per aliud animal, in quo amplius ipsius malefícia celarentur, quàm per serpẽtem. Sed non permisit diuina sapientia, nisi ut tale animal assumeret, et per talem hominem mundum inuaderet, ut ipse mundus facile posset considerare, qualis lex illa esset, quæ per talem legislatorem data est. Superato igitur Chosroe à prædicto Heraclio, & translata sancta cruce in Hierusalem cum triumpho, sexcentesimo uicesimo anno ab incarnatione Domini, decimo quinto autem imperij Heraclij, apparuit quidam Mahometus arabs, qui primũ diues factus per quandam uiduã, quàm in uxorem duxit, & post hæc princeps latronum factus, in tantam prorupit superbiam, ut et rex Arabum fieri uoluerit. Sed quia ipsi non susceperunt eũ, quia de genere & opinione uilis erat, finxit se esse prophetam. Et cum comitiali morbo laboraret, ne firmiter quis eo detentum esse crederet, cõtinue cadens, dicebat angelum cum eo colloqui. Dabat autem post hæc responsiones quasdam, quas (ut dixit) audiebat quasi per modũ campanæ circumsonantis auribus eius. Et quia idiota erat, & illiteratus, dedit ei diabolus socios proprios, & quosdam hęreticos & Iudæos, & Christianos similiter hæreticos. Adhæsit enim ei quidam Iacobita, nomine Baira, & durauit cum Mahometo usque ad mortem. Feturq́, quod Mahometus postea interfecit. Sed & Iudæi quidam, Phinees uidelicet, & Audia, nomine Salon, post hæc autem Audala dictus, & Selem: qui etiam

Mahometi conditio.

Translatio crucis Christi in Hierusalem.

Mahometi arrogantia.

Mahomet idiota.

Mahometi sectatores.

κόσμον διαστρεφόμενον, ἔγνω πλάσματι νόμου τινός, ὥστερ ἐν μέσῳ τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς ἀπατῆσαι τὸν κόσμον. καὶ ἵνα τοῦτο εἰς ὄργον ἀγάγῃ, προσελαβετό τινα ἄνθρωπον διαβολικόν, ὀνόματι μωάμεθ, τῇ θρησκείᾳ εἰδωλολάτρην, τῇ τύχῃ πτώκα, τῷ φρονήματι ὑπερήφανον, κακουργίαις ὑπερήφανον. καὶ ῥᾴδιον αὐτῷ προσελθεῖν ἄνθρωπον ἀγαθῆς φήμης, εἰ τοῦτο παρεχωρεῖτο. εἴτερ καὶ ῥᾴδιον αὐτὸν τὸν πρῶτον ἄνθρωπον ἐπειράσθη διὰ ἑτέρου ζώου ἢ διὰ ὄφεως, ἵν' ᾧ ἡ ἐκείνου πονηρία μᾶλλον αὐτὸν ἀπεκρύβη. ἀλλ' οὐ συνεχώρησεν ἡ θεία σοφία, καὶ διὰ τοῦτο τοιοῦτον αὐτὸν ἔλαβε ζῶον, καὶ διὰ τοιούτου ἀνθρώπου τῷ κόσμῳ ἐπέθη, ὡς τ' αὐτὸν τὸν κόσμον ῥᾳδίως διαπλῶσαι καταμοῆσαι, ποταπὸς αὐτὸν εἴη ὁ νόμος ἐκεῖνος, ὁ διὰ τοιούτου διαθεὶς νομοθέτου. τοῦ χοσρόου τοίνυν ἡττηθέντος παρὰ τοῦ εὐσεβοῦς ἡρακλείου, καὶ μετενεχθέντος τοῦ ἁγίου σταυροῦ εἰς τὴν ἱερουσαλὴμ μετὰ θρίαμβον τῷ ἑξακοσιοστὸν ἐνδέκατον ἔτος ἀπὸ τῆς τοῦ κυρίου σαρκώσεως, πρωτοκαθέδρου δὲ τοῦ βασιλέως ἡρακλείου, ἀνεφάνη τις μαχούμετ, ἄραβ. ὃς τὸ πρῶτον πλούσιος γεγονὼς, διά τινος χήρας, ἣν εἰς γυναῖκα ἠγάγετο, καὶ μετὰ ταῦτα ἄρχων λαῶν γεγονὼς, εἰς τοιαύτην κατέστεσεν ὑπερηφανίαν, ὡς τε καὶ βασιλεὺς ἀρρᾴβων γενέσθαι βεληθῆναι. ἐπιληπτικὸς δὲ ὤν, ἵνα βεβαίως κάτοχός τις εἶναι πιστεύηται, συνεχῶς πίπτων, ἔλεγεν ἄγγελον αὐτῷ συλλαλεῖν. εἰδίδου δὲ μετὰ ταῦτα ἀποκρίσεις τινὰς, ἃς (ὡς ἔλεγεν) ἤκουε δίκην κώδωνος πειμηχούσης αὐτοῦ τοῖς ὠσί. καὶ ἐπεὶ ἰδιώτης ἦν, καὶ ἀγράμματος, δίδωκεν αὐτῷ ὁ διάβολος ἑτέρους οἰκείους αὐτῷ αἱρετικούς τινας καὶ ἰουδαίους, καὶ χειστιανοὺς ὁμοίως αἱρετικούς. προσεκολλήθη γὰρ αὐτῷ τις ἰακωβίτης, ὀνόματι βαειρά, καὶ διήρκεσεν μετὰ τοῦ μωάμεθ σχεδὸν μέχρι θανάτου. φαίνεται δὲ, ὡς μετὰ ταῦτα αὐτὸν ὁ μαχούμετ ἀπέκτεινεν. ἀλλὰ καὶ ἰουδαῖοι τινες, φινεὲς δίκλονόμ, καὶ αὐδὰ. ὀνόματι σαλὼμ, μετὰ ταῦτα δὲ αὐδάλλᾳ εἰρημένος, καὶ σελέμ, οἳ καὶ

καὶ γεγόνασι σαῤῥακηνοί· καί τινες νεστόριανοί, οἳ μάλιστα κοινωνοῦσι σαῤῥακηνοῖς λέγοντες, μὴ θεὸν γεγενῆσθαι ἐκ τῆς μαρίας παρθένου, ἀλλ' ἄνθρωπον ἰησοῦν χριστόν. καὶ τότε συνέθηκεν ὁ μωάμεθ τινὰ νόμου τρόπῳ, διὰ τῶν ἑτέρων, λαμβάνων τινὰ μὲν ἐκ τῆς παλαιᾶς, τινὰ δὲ ἐκ τῆς καινῆς διαθήκης. οὐ μὴν τότε ὁ λαὸς εἶχεν τὸ ἀλκοράνον. λέγεται μέν τοι ἐν ταῖς αὐτῶν ἱστορίαις εἰπεῖν τὸν μαχούμετ· κατῆλθεν ἐπ' ἐμὲ τὸ ἀλκοράνον ἐν ἑπτὰ ἀνδρᾶσι· καὶ ὅπερ ἂν πολὺ ἦ, ἀρκεῖ. λέγουσι δὲ τούτους γενέσθαι τὸν ναφὲ, καὶ ἐὸν, ὁμὰρ, ὀμβρὰ, ἐλρεσὰρ, ἀσὴρ τὸν υἱὸν τοῦ κετὴρ, καὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἅμερ. ἐροῦμεν τοίνυν αὐτοῖς, ἀνέγνωσάν ποτε ἔσω ἐνώπιον τοῦ μωάμεθ; καὶ πάντες ἐροῦσι, οὐχί, ἀλλ' ἐνώπιον τῶν πρεσβυτέρων, καὶ οὕτως μέχρι τοῦ μωάμεθ. βέβαιον δέ ἐστιν, ὅτι οὗτοι οὐ συνεφώνησαν τοῖς πρώτοις πρεσβυτέροις ἐν τῇ ἀναγνώσει ὧν νῦν κατέχουσιν. ὃ δείκνυται ἐκ τοῦ, τὸ τοῦ πρώτου μέρος ἀναγνωσμα ἐναντίον εἶναι τοῦ δευτέρου μέρει. ἀπὸ γὰρ τοῦ καιροῦ τοῦ μωάμεθ οὐδεὶς ἐπιστήμων γέγονε τοῦ ἀλκοράνου, εἰ μὴ ὁ αὐδαλλᾶ ὁ υἱὸς τοῦ μεσετοῦδ, καὶ ὁ ζεῖθ ὁ υἱὸς τοῦ ταμπέθ, καὶ ὁ καναὶ υἱὸς ὀφὺ, καὶ ὁ ἐμπῆ υἱὸς τάπ. περὶ δὲ τοῦ ἀλῆ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀβιτελὲμ, τινὲς λέγουσιν ἐπίστασθαι μέρος, τινὲς δὲ οὔ. ἕκαστος δὲ τούτων συνέθηκεν ἀλκοράνον, τοῦ τῶν ἄλλων ἀλκοράνῳ ἀνομοιότατον. ἐπολέμησαν δὲ καὶ πρὸς ἀλλήλους μέχρι θανάτου, μὴ δεχόμενοι τὰ τῶν ἄλλων. μετὰ δὲ τὸν ἐκείνων θάνατον, ἐδιχονόησεν ὁ λαὸς ἐν τοῦ ἀλκοράνῳ, μέχρι τοῦ καιροῦ τοῦ μερπαῖν, τοῦ υἱοῦ ἐλεκὲμ, ὃς συνέθηκεν αὐτοῖς ἔσω τὸ ἀλκοράνον ὃ νῦν ἔχουσιν, ἐνέπρησε δὲ καὶ τὰ ἄλλα ἀλκοράνα. καὶ τότε οἱ εἰρημένοι ἑπτὰ τῶν πόλεων ἄρχοντες, ἀντεῖπον ἀλλήλοις ἔντε τῇ γραμματικῇ καὶ τοῖς ἰδίοις ἰδιώμασιν. εὕρομεν δὲ ἐν ταῖς ἱστορίαις αὐτῶν, ὅτι τὸ τοῦ ἀποσταλίου κεφάλαιον ὑπερέβαινε· τὸ δὲ κεφάλαιον τῆς βοὸς τὸ πρῶτον ἐν διακοσίαις τριάκοντα ἀποφάσεσιν ἦν, νῦν δὲ συνέστηκε τὸ ὅλον ἐκ δώδεκα. φασὶ δὲ ἄλλοι καὶ τὸ κεφάλαιον τῆς βοὸς, χιλίας ἀποφάσεις περιέχειν

qui etiam facti sunt Saraceni. Et quidam Nestoriani, qui maxime cum Saracenis conueniunt dicentes, quod Deus nõ est natus de beata uirgine, sed homo Iesus Christus. Et tũc composuit Mahometus quædam in modum legis, per socios, assumens quędam quidem à ueteri, quędam autem à nouo testamento. Non tamen tunc populus habebat Alcoranum. Dicitur tamen in eorum historijs, quod Mahometus dicit: Descendit ad me Alcoranum in septem uiris, & quicquid est satis sufficit. Dicunt autem hos fuisse, Naphe, & Eon, Omar, Omra, Eleesar, Asir filiũ Cethir, & filium Amer. Diximus igitur eis, quando legerunt hoc coram Mahometo? Et omnes dixerunt, quod nõ, sed coram senioribus, et sic usq; ad Mahometum. Firmum autem est, quod hi non cõuenerunt cum senioribus prioribus in litera quam nunc tenent. Quod probatur ex eo, quod litera primę partis contraria est parti secundæ. A' tempore enim Mahometi nullus peritus fuit Alcorani, nisi Audala filius Mesetud, & Zeith filius Tampeth, & Ocanan filius Ophyn, & filius Oenpe filius Tap. De Alete autem filio Abitalem, quidam dicunt scire partem, quidam autem nõ. Quilibet autem horum composuit Alcoranum, aliorum Alcorano dissimillimum. Pugnauerunt autem & inter se usque ad mortem, non suscipientes quæ erant aliorũ. Post mortem dissensit populus in Alcorano, usq; ad tempus Mermpan filij Elezen, qui cõposuit eis hoc Alcoranum, quod nũc habent. Combussit autem & alia Alcorana. Et tunc etiam ciuitatum præfecti septem contradicebant sibi in grammatica, & proprijs idiomatibus. Inuenimus autem in eorum historijs, quod repudij capitulum excedebat capitulum bouis, quod primum in ducentis triginta sententijs fuit, nunc autem totum constitutum est in duodecim. Dicunt autem alij, quod & capitulum bouis aliquando mille sententias contine-

Nestoriani.

Alcorani autores.

Alcorani contrarietas.

Alcorana plura.

Alcorani mutationes.

continebat, hodie tamen octogintaseptem. Referunt etiam & de quodam potenti, nomine Elgas, quod abstulerit ab Alcorano octogintaquinque sentētias, & addidit alias totidem alterius sensus. Quomodo igitur est uerum quod dicunt de Alcorano, quod Deus dicit, Nos descendere fecimus monitionem, et nos eā seruabimus? Narrant etiam quędam historiæ, quod Mahometus ueneno mortuus est, nec habuit populus Alcoranū. Cum autem Empeumpecer susciperet principatum, præcepit ut quilibet colligeret quæ posset: & hoc quod est præ manibus, Alcoranum composuit, reliqua autem combussit. Sed in capitulo Elamram, de Alcorano dicitur, quod nullus præter Deum cognouit huius expositionem, & qui profunditatem sapientiæ habent, dicunt: Credimus ei, totum enim est à nostro Deo. Et uere in hoc libro multa sunt sic dispersa, sic inordinata, sicut etiam superius manifestum est, ut nullam sententiā dicant, dementiam potius & mendacia cooperiant. Factum autē fuit, quod conuenerunt hoc esse Alcoranum, quod nunc in manibus habent, & dicunt Deum Mahometo reuelauisse, et scripsisse ex ore Dei. Elphocaa autem, id est, magni doctores & expositores, nunquam conuenerunt in expositione eius, neque in æternum conuenient. Et sic nō solum orientales ad occidentales, sed orientales inter se, & occidentales inter se, & in eisdem scholis diuersæ sunt sectæ, & tantum diuersæ, ut una condemnet aliam. Quidam enim sequuntur Mahometum, & sunt plures: quidam autem Hali, & sunt pauciores, & minus mali & dicunt Mahometum tyrannica potentia sibijpsi usurpauisse, quod fuit Hali. Insurrexerunt autem contra utrosque quidam philosophiæ experti, & incipientes legere in libris Aristotelis, & Platonis, relinquebant omnes Saracenorum sectas, & ipsum Alcoranum. Quod intelligens ex Babylone qui-

Mahometi mors.

Sectatorum Alcorani diuersitas.

Constitutio Calyphæ.

περιέχειν ποτὲ, σήμερον δὲ τοσοῦτον καὶ ἔτι διακόσια ὀγδόηκοντα ἑπτά. ἐμφέρεται δὲ καὶ περί τινος δυνατοῦ ὀνόματι ἐλγὰν, ὅτι ἀφεῖλεν ἐκ τοῦ ἀλκοράνου ὀγδόηκοντα πέντε ἀποφάσεις, καὶ προσέθηκεν ἄλλας τοσαύτας εἰς ἄλλον σκοπὸν ἀφορώσας. πῶς τοίνυν ἐστὶν ἀληθὲς, ὅπερ φασὶ περὶ τοῦ ἀλκοράνου εἰπεῖν τὸν θεὸν, ὅτι ἡμεῖς καταβῆναι πεποιήκαμεν τὴν ἀνάμνησιν, καὶ ἡμεῖς αὐτὴν φυλάξομεν; διηγοῦνται δέ τινες αὐτῶν ἱστορίαν, ὡς τοῦ μαχούμετ φαρμάκῳ ἀπεθανόντος, οὐκ εἶχεν ὁ λαὸς ἀλκοράνον. τοῦ δὲ ἐμπεουμπεκὲρ τὴν ἀρχὴν λαβόντος, καὶ προστάξαντος ἀναμνησθῆναι ἕκαστον ὃ δύναται, συνετέθη τὸ νῦν ἐν χερσὶν ὂν ἀλκοράνον, τὰ δὲ λοιπὰ κατεκαύθη. ἐν δὲ τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλαμρὰμ, περὶ τοῦ ἀλκοράνου φησὶν, ὅτι οὐδεὶς πλὴν τοῦ θεοῦ ἔγνω τὴν τούτου ἐξήγησιν. καὶ οἱ βάθος σοφίας ἔχοντες, φασὶ, πιστεύομεν αὐτῷ, ὅλον γὰρ ἐστὶ παρὰ τοῦ ἡμετέρου θεοῦ. καὶ ἀληθῶς ἐν τούτῳ τῷ βιβλίῳ πολλά εἰσιν οὕτως σκοτεινὰ, οὕτω διεσπασμένα καὶ ἄτακτα, ὡς καὶ ἀνωτέρω γέγονε δῆλον, ὡς μὴ δὲ μίαν διάνοιαν λέγοντες, τὴν ἄνοιαν μᾶλλον καὶ τὰ ψεύδη συγκαλύπτειν. γέγονται δὲ συμφωνῆσαι τοῦτ' εἶναι τὸ ἀλκοράνον, ὃ νῦν ἔχουσιν ἐν χερσὶ, καὶ εἰπεῖν, τὸν θεὸν ἀπεκαλύψαι τὸν μαχούμετ, καὶ αὐτὸν γράψαι ἐκ στόματος τοῦ θεοῦ. οἱ δὲ ἐλφικαὰ, τοῦτέστιν οἱ διδάσκαλοι οἱ μεγάλοι καὶ οἱ ἐξηγηταὶ, οὐδέποτε συνεφώνησαν ἐν τῇ ἐξηγήσει αὐτοῦ, οὔτε εἰς τὸν αἰῶνα συμφωνήσουσι. καὶ τοῦτο οὐ μόνον οἱ ἀνατολικοὶ πρὸς τοὺς δυτικοὺς, ἀλλὰ καὶ οἱ τῆς ἀνατολῆς πρὸς ἀλλήλους, καὶ οἱ δυτικοὶ πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἐν τοῖς αὐτοῖς σχολίοις διάφοροι εἰσὶν αἱρέσεις, καὶ τοσούτῳ διάφοροι, ὥς τε μίαν τῆς ἄλλης καταψηφίζεσθαι. τινὲς μὲν γὰρ ἕπονται τῷ μαχούμετ, καὶ εἰσὶ πλείους· τινὲς δὲ τῷ ἀλῆ, καὶ οὗτοι εἰσὶν ἐλάττους, καὶ ἧττον κακοί. καὶ φασὶ, τὸν μαχούμετ τυραννικῇ δυνάμεινοσφίσασθαι ἑαυτῷ τὸ τοῦ ἀλῆ. ἐπανέστησαν δὲ ἑκατέροις ἀρρακηνοί τινες φιλοσοφίας ἔμπειροι, καὶ ἀρξάμενοι ἀναγινώσκειν ἐν τοῖς βιβλίοις ἀριστοτέλους καὶ πλάτωνος, ἀπεσκοράκιζον πάσας τὰς τῶν σαρρακηνῶν αἱρέσεις, καὶ αὐτὸ τὸ ἀλκοράνον. ὃ νοήσας καλυφᾶς τις ἐκ βαβυλῶνος,

Βυλῶνος, ὀνόματι ὠνησόμενον ἐν Βαβυλῶνι τὴν ἀκαδημίαν καὶ τὴν μεγάλην σχολήν, λαμπροτάτας οὔσας· καὶ μετήνεγκε τὴν παρὰ τοῦ ἀλκορὰνου ἀναγνῶσιν. καὶ ἔταξεν, ὅσοι ἂν ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν ἔρχονται εἰς τὴν Βαβυλῶνα, ἵνα τὸ ἀλκορὰνου διδάσκωνται, ἔχουσι καρικίας καὶ ἀναλώματα ἐκ τοῦ κοινοῦ ἀναγκαῖα. καὶ ἐψηφίσατο τοὺς σαρρακηνοὺς καὶ τοὺς μὴ ἀλκορὰνῳ προσέχοντας, μηδένα τρόπον σχολάζειν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ. διὰ τοῦτο οὐδὲ καλοὺς σαρρακηνοὺς εἶναι νομίζουσιν, τοὺς φιλοσοφίᾳ προσέχοντας. διὰ τὸ οὖν τοιούτους φαυλίζειν τὸ ἀλκορὰνου, διά τινας ἀνωτέρω εἰρημένας αἰτίας, ἔνθα καὶ ἐγκάτω κεφαλαίῳ.

bylone quidam nomine Calyphas, ædificauit apud Academiam & Stanzeriam scholam, quæ chariſſimæ ſunt, & tranſmutauit lectionem in Alcoranum. Et ordinauit, quod quicunque ex prouinciis ueniunt Babylona, ut Alcoranum diſcant, & habeant habitationes & expenſas neceſſarias à publico. Et decreuit, quod Saraceni qui Alcorano uacãt, nullo modo philoſophiæ operam nauent. propter hoc neq; bonos Saracenos eſſe exiſtimãt, qui philoſophiæ operam dãt: propterea quod huiuſmodi Alcoranum uilipendunt, propter cauſas ſuperius dictas in octauo et nono capitulo.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΕΠΛΑΣΘΑΙ τὴν ἀδοξοτάτην θεωρίαν.

DE FICTIONE IMPROBATIſſimæ uiſionis. Cap. XIIII.

ΤΕΣΣΑΡΕΚΑΙΔΕΚΑΤΟΝ δεῖ θεωρεῖν, ὅπως πεπλασμένην θεωρίαν ὁ μαχούμετ συνέθηκεν, ἐξήγησιν οὖσαν ἀλκορὰνου τινός. φησὶ γὰρ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῶν υἱῶν ἰσραὴλ, ἀνθ' ὧν τοῦ ποιήσαντι διελθεῖν τὸν δοῦλον αὐτοῦ ἐν μιᾷ νυκτὶ ἐκ τοῦ �ratηρίου τοῦ ἐλαφὰμ, ὅ ἐστιν οἶκος μηχᾶ, μέχρι τοῦ πρώτου �ratηρίου, ὅ ἐστιν οἶκος ἅγιος ἱερουσαλὴμ, ᾧ εὐλογήσαμεν, καὶ τὰ λοιπά. ἐξήγησις δὲ τῆς ἀρχαίσεως ταύτης ἐστὶν, ὅτι ὁ μαχούμετ ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἔψαλλε τὴν ἑωθινὴν αὐτοῦ ὥραν, ᾗ καὶ πλήσας εἶπε πρὸς ἀνθρώπους, ὦ ὑμεῖς ἄνθρωποι, κατανοήσατε. χθὲς μετὰ τὸ ἀπελθεῖν με ὑμῶν, ἦλθε πρός με ὁ γαβριὴλ μετὰ τὴν ἐσχάτην ἑσπερινὴν ψαλμῳδίαν, καὶ εἶπε μοι, ὦ μωαμέθ, ἐντέλλεταί σοι ὁ θεὸς, ἀπαντῆσαι αὐτόν. ᾧ εἶπον, καὶ ποῦ αὐτὸν ἀπαντήσομαι; καὶ εἶπεν ὁ γαβριὴλ, ἐν τῷ τόπῳ ὅπου ὄνος. καὶ ἤγαγέ μοι κτῆνος, μεῖζον μὲν ὄνου, ἔλαττον δὲ ἡμιόνου. καὶ τὸ ὄνομα, ἐλμπεράκ. καὶ εἶπε μοι, ἀνάβαινε τοῦτο, καὶ ἔλαυνε μέχρι τοῦ οἴκου τοῦ ἁγίου. καὶ ὡς ἐφρόντιζον ἀναβαίνειν, ἔφυγε τὸ κτῆνος. καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἵστασο ἀσφαλῶς, ὁ μαχούμετ γάρ ἐστιν ὁ σὲ βουλόμενος ἀναβιβάσαι. καὶ

Quvartodecimo oportet ſpeculari, quod fictam uiſionem Mahometus compoſuit, quæ eſt expoſitio cuiuſdam Alcorani. Dicit enim in capitulo filiorum Iſraël: Laus ei, qui fecit tranſire ſeruum eius in una nocte ex oratorio Elaram, quod eſt domus Mechæ, uſque ad longiſſimum oratorium, quod eſt domus ſancta Hieruſalem, quam benedicimus, & reliqua. Expoſitio autem ſententiæ huius eſt, quod Mahometus una dierum pſallebat matutinam eius horam. quam cum perfeciſſet, dixit hominibus: O uos homines, conſiderate. Heri poſtquàm ego diſceſſi à uobis, uenit ad me Gabriel poſt ultimam ueſpertinam pſalmodiam, & dixit mihi: O Mahomete, mandat tibi Deus ut uiſites eum. Cui dixi: Et ubi uiſitabo eum? Et dixit Gabriel: In loco ubi eſt. Et adduxit mihi iumentũ maius quidem aſino, minus autem mulo, & nomen eius Elmparac. & dixit mihi: Aſcende hoc, & equita uſq; ad domum ſanctã. Cumq; curarem aſcẽdere, aufugit iumentũ. Dixitq; ei: Sta firmiter. Mahometus eñ eſt, qui uult te aſcẽdere. Et re-

Mahometi uiſio ficta.

Fabula mire lepida, quæ cum Luciani Veris narrationibus quoq; conferri poſſit.

Et respondit iumentum: Nunquid pro eo missum sum? Respondit Gabriel: Vtique. Et dixit iumentum: Non permittam eum ascēdere, nisi prius rogauerit Deum pro me. Ego autem intercessi pro iumento apud Deum meum, ascendique ipsum, & ambulabat me insidente tenui gressu: collocabátque ungulam pedis in orizonte, uisus sui. Et sic ueni in domum sanctam in minori spacio, quàm quantum oculi ictus perfici posset. Erat autem Gabriel mecum. & duxit me ad rupem in domo sancta Hierusalem, & dixit mihi Gabriel: Descende, quoniam ab hac petra ascendes in cœlum. Et descendi. Et Gabriel ad rupem iumentum Elmparac, cum cingulo ligauit, & portauit me in humeris suis usque ad cœlum. Cúmque uenissemus ad cœlum, pulsauit ianuam Gabriel. dictúmque fuit ei, Quis es? Respondit, Ego sum Gabriel. Dictúmque fuit rursus ei: Et quis est tecum? Respondit, Mahometus. Dixit autem ianitor: Nunquid pro eo missus fuisti? Et dixit Gabriel, Etiam. Et aperuit nobis ianuam. Et uidi gentes angelorum: & bis flectens pro eis genua, effudi orationem. Et post hæc cepit me Gabriel, & duxit me ad secundum cœlum. Erat autem spacium horum duorum cœlorum iter quingentorum annorum. Et quamprimum pulsauit ianuam, responsio facta est ei secundum omnia similis usque ad septimum cœlum. In quo septimo cœlo describit se uidisse populum angelorum. Prolixitas uniuscuiusque angeli multo milies mundo maior erat, quorum quisque habebat septuaginta milia capitum, & in quolibet capite septingenta milia ora, & in quolibet ore mille septingentas linguas, laudantes Deum septingentis milibus idiomatibus. Et aspexit unum angelorum flentem. Et quæsiuit causam fletus eius. Et respondit, se peccatum esse. Ipse autem orauit pro eo.

Monstra angelorum septimi cœli.

καὶ ἀπεκρίθη τὸ κτῆνος, μὴ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπεστάλην; ἀπεκρίθη ὁ γαβριὴλ, ναί. καὶ εἶπε τὸ κτῆνος, οὐ συγχωρήσω αὐτὸν ἀναβῆναι, εἰ μὴ πρότερον ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ θεοῦ δεηθείη. ἐγὼ δὲ ἐδεήθην τοῦ θεοῦ μου ὑπὲρ τοῦ κτήνους. ἐπέβην τε αὐτοῦ, καὶ τὸ εὐπάτειά μου πορεία λεπτῆ. ἐσήκωσε τὸ κτῆνος τοῦ ποδὸς ἐν τῷ χηλῷ τοῦ ποδὸς ἐν ᾧ εἶχεν τῆς ὄψεως αὐτοῦ. καὶ οὕτως ἦλθομεν εἰς τὸν οἶκον τὸν ἅγιον, ἐν ἐλαχίστῳ διαστήματι, ἢ ὅσον ἂν ὁ βολὴ ὀφθαλμοῦ τελεσθείη. ἦν δὲ καὶ ὁ γαβριὴλ μετ' ἐμοῦ. καὶ ἤγαγε με εἰς ἀπόῤῥωγα ἐν τῷ οἴκῳ τῷ ἁγίῳ ἐν τῇ ἱερουσαλήμ. καὶ εἶπε μοι ὁ γαβριὴλ· κατάβηθι, ὅτι ἀπὸ τῆς πέτρας ταύτης ἀναβήσει εἰς τὸν οὐρανόν. καὶ κατέβην. καὶ ὁ γαβριὴλ ἠσφαλίσατο μετὰ κύκλου πρὸς τὸ ἀπόῤῥωγα τὸ κτῆνος τὸ ἐλμπαράκ, καὶ ἐβάστασέ με ἐν τοῖς ὤμοις αὐτοῦ, μέχρι τοῦ οὐρανοῦ. καὶ ὅτε ἤλθομεν πρὸς τὸν οὐρανόν, ἔκρουσε τὴν θύραν ὁ γαβριὴλ, ἐρρήθη τε πρὸς αὐτόν, τίς εἶ; ἀπεκρίθη, ἐγώ εἰμί γαβριὴλ. ἐρρήθη τε πάλιν αὖθις· καὶ τίς ὅδε μετὰ σοῦ; ἀπεκρίθη, ὁ μαχούμετ. εἶπε δὲ ὁ θυρωρός, μὴ ὑπὲρ τούτου ἦν ἡ ἀποστολή; ναί. καὶ ἤνοιξεν ἡμῖν τὴν θύραν. καὶ εἶδον ἔθνη ἀγγέλων. καὶ δὶς κάμψας ὑπὲρ αὐτῶν τὰ γόνατα, ἐξέχεον προσευχήν. καὶ μετὰ ταῦτα, ἔλαβέ με ὁ γαβριὴλ, καὶ ἤγαγέ με πρὸς τὸν δεύτερον οὐρανόν. ἦν δὲ τὸ διάστημα τῶν δύο οὐρανῶν, ὁδὸς πεντακοσίων ἐτῶν. καὶ ὡσπερ πρῶτον ἔκρουσε τὴν θύραν, καὶ ἀπόκρισις γέγονεν αὐτοῖς κατὰ πάντα ὅμοια μέχρι καὶ τοῦ ἑβδόμου οὐρανοῦ· ἐν ᾧ ἑβδόμῳ οὐρανῷ διαγράφει, ὁρᾶν λαὸν ἀγγέλων· τὸ μῆκος ἑνὸς ἑκάστου ἀγγέλου ἦν, πρὸς κόσμου πολλάκις χιλιοπλάσιον, ἦν εἶχε τὰς ἑπτακοσίας χιλιάδας κεφαλάς, καὶ ἐν ἑκάστῃ κεφαλῇ ἑπτακοσίας μυριάδας στόματα. καὶ ἐν ἑκάστῳ στόματι, χιλίας ἑπτακοσίας γλώσσας, αἰνούσας τὸν θεόν, ἑπτακοσίοις μυριάδων ἰδιώμασι. καὶ προσέβλεψα ἵνα τῶν ἀγγέλων, θρηνοῦντα. καὶ ἐζήτησε τὴν αἰτίαν τοῦ θρήνου αὐτοῦ. καὶ ἀπεκρίθη, ἁμαρτίαν εἶν. αὐτὸς δὲ ἐδεήθη ὑπὲρ αὐτοῦ.

αὐτοῦ. οὕτω τε φησὶν, ὁ γαβριὴλ παρέθετό με ἀγγέλῳ ἑτέρῳ, κἀκεῖνος ἄλλῳ, καὶ οὕτως ἐφεξῆς, μέχρις ἔστην ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ βήματος αὐτοῦ. καὶ ἥψατό μου ὁ θεὸς τῇ χειρὶ αὐτοῦ ἐν μέσῳ τῶν ὤμων, ἕως οὗ ἡ ψυχρότης τῆς χειρὸς αὐτοῦ διῆλθε μέχρι τοῦ μυελοῦ τῆς ῥάχεως τοῦ νότου. καὶ εἶπε μοι ὁ θεὸς, ἐπέθηκα σοὶ καὶ τῷ λαῷ σου εὐχὰς. καταβάντι δέ μοι πρὸς τὸν τέταρτον οὐρανὸν, συνεβούλευσεν ὁ μωϋσῆς, ἐπανελθεῖν με πρὸς τὸ κουφίσαι τὸν λαὸν, μὴ ὄντα δυνατὸν ἐξαρκεῖν τοσαύταις εὐχαῖς. καὶ τῇ πρώτῃ ἐπανόδῳ, ἔλαβον ἄνεσιν ἀπὸ δέκα μέχρι καὶ τῆς τετάρτης ἐπανόδου· καὶ τῇ πέμπτῃ ἐπανόδῳ, τοσοῦτον εἰς τὸ ἔλαττον ἦλθεν ὁ τῶν εὐχῶν, ὡς ὀλίγας ἐναπομεῖναι. εἰπόντος δὲ τοῦ μωσέως, μὴ δὲ τοσοῦτον δυνήσεσθαι τὸν λαὸν· ἐγὼ αἰσχυνθεὶς ὡς τοσαυτάκις ἀναβὰς, οὐκ ἀνέβην πλέον· ἀλλ' ἐλθὼν εἰς τὸ ἐλμπαρὰκ, ἤλαυνον ἐπανιὼν εἰς τὸν οἶκον τοῦ μεκὲ. τούτων δὲ πάντων χρόνος ἐλάττων, ἢ τὸ δέκατον μέρος τῆς νυκτὸς. τῆς δὲ θεωρίας ταύτης πλέον ὃ παρελίπομεν, ἢ ὃ διηγησάμεθα φησὶν ὁ συγγραφεὺς. ταύτην δὲ τὴν θεωρίαν διηγησαμένου τοῦ μωαμεθ παντὶ τῷ λαῷ, ἀπέστησαν τοῦ νόμου αὐτοῦ χιλιάδου ἀνθρώπων. εἰπόντων δ' ἐκείνων αὐτῷ, ἀνάβηθι ἡμέρας εἰς τὸν οὐρανὸν, ὁρώντων ἡμῶν, καὶ εἴδομεν σοὺ συναντῶντας σοι ἀγγέλους· οὐκ ἐπέγνω τὸ ἑαυτοῦ ψεῦδος, ἀλλ' εἶπεν· αἴνεσις τῷ θεῷ μου. μὴ ἄλλ' ὅτι εἰμὶ ἐγὼ, ἢ εἷς τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀπόστολος; οὕτως ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῶν προφητῶν διηγεῖται περὶ τῶν ζητούντων γενέσθαι παρ' αὐτοῦ σημεῖα, εἶπον περὶ τοῦ μωαμεθ· ἤκουσας ἐνύπνια, βλασφημίας συνήγαγες, ἢ ἴσως ποιητικῶς φθέγγῃ. ἐλθὲ πρὸς ἡμῶν τοὐλάχιστον ἐν ἑνὶ θαύματι, ὃν τρόπον ἀπεστάλησαν καὶ οἱ πρότερον. ἀγκρίνεται· ἀνετρέψαμεν (ἔφησεν ὁ θεὸς) τὰς πόλεις, ἔμπροσθεν τῶν μὴ πιστευόντων. μὴ, οὗτοι πιστεύσουσι; καὶ πῶς ἀναμενοῦσι παρ' αὐτοῦ τὰ θαύματα; ἀγκρινεῖται αὐτοῖς, ὅτι οἱ πρὸ ἡμῶν οὐκ ἐπίστευσαν θαύμασιν, οὔτε πιστεύεται, εἰ μὴ διὰ ξίφους.

ΑΝΤΙΡΡΗΣΙΣ.

Ἀκούσατε τοίνυν οἱ τὰ μαχούμετ φρονοῦντες, εἰ ἀληθὲς τὸ ἀλκοράνον νομίζετε.

eo. Sicq́ꝫ, inquit, Gabriel commendauit me alteri angelo, & ille alio, & sic deinceps, quousque steti coram Deo, & tribunali eius. Et tetigit me Deus manu eius inter humeros, usque adeò, ut ad medullam spinæ dorsi mei frigiditas manus eius pertransiret. Et dixit mihi Deus: Imposui tibi & plebi tuæ orationes. Cúmque descendissem ad quartum cœlum, consuluit mihi Moyses, ut reuerterer ad leuandum populum, qui tot orationes ferre non poterat. Et primo reditu obtinui remissionem à decem usq́ꝫ ad quartam, & à quarto reditu usque ad septimum. Et in fine tantum in minus uenit numerus orationum, ut paucæ remanerent. Cúmque diceret Moyses: Nec hoc poterunt ferre homines, ego præ confusione uerecundatus, quod totiens ascenderim, nolui plus ascendere, sed rediens ad Elmparac, equitaui descendens in domum Mechæ. Horum autem omnium tempus minus fuit quàm decima pars noctis. Visionis autem huius plus est quod dimisimus, quàm quod narrauimus. Cũque narrasset Mahometus uniuersis gentibus, mille homines à lege recesserunt. Dicentibus autem illis ei: Ascẽde de die in cœlũ, ut nos aspiciamus, & uideamus obuiantes tibi angelos. non recognouit suijpsius mẽdacium, sed dixit: Laus Deo meo. Nunquid aliud quoddam sum ego quàm unus hominum, & apostolus? Sic in capitulo prophetarum, narrat de his qui quærebant ab eo fieri miracula, sicq́ꝫ dixerunt Mahometo: Audiuisti insomnia, blasphemias cõgregasti, uel forte poëtice loqueris. Veni ad nos ad minus in uno miraculo, quo modo missi sunt & priores. Respondit: Subuertimus (dixit Deus) urbes coram non credentibus, nũquid hi credent? & quomodo expectant ab eo miracula? Et respõdit eis: Quoniã qui præcesserũt uos, non crediderũt miraculis, & neq́ꝫ uos etiam miraculis crederetis, nisi per ensem. Audite igitur Mahometani, si Alcoranum uerũ existimatis;

Obiectio Saracenorum.

Solutio uanâ Mahometi.

matis. ipſe enim Mahometus eſt, qui affirmat nullum miraculum ſe feciſſe. Longe autem plures fuerunt quos enſis conſumpſit, quàm qui gratis eũ ſecuti ſunt, ſicut ſuperius demonſtratum eſt. Hæc ſola fictio uiſionis prædictæ, debet ſufficere ad confutandum quicquid dixit & fecit Mahometus. Sicut enim ſæpenumero antè dictum eſt, ſic permiſit eum ſpiritusſanctus mentiri, ut quilibet homo facile figmentum cognoſceret. Nunc quidem dicit de ſeipſo inaudita miracula, aliquando autem dicit ſe nullum miraculum feciſſe. & aliquando dicit, quod eſt ſolum nuncius & homo: aliquãdo uero, quod & plus eſt quàm angelus, & ſuprà angelos. Et quare indiguit aſino uel iumento à Mecca uſque ad Hieruſalem, qui ex Hieruſalem uſque ad ultimũ cœlum aſcendit abſque aſino? Quomodo potuit tot ſplendores angelorum in cœlo ſuſtinere, qui dicebat, quod quando apparebat ſibi unus angelus, ſemper in terram concidebat, & ſpumans agitabatur, et incuruabantur et contrahebantur manus & pedes eius? Et neque in prædicta uiſione ponit ſe raptũ, ſed dicit, quod aſcendit cum corpore ſimul et anima, cuius ſignum eſt, quia dicit quod Deus manu ſua tetigit eum inter humeros, & ſenſit frigiditatem uſq; ad medullam ſpinæ dorſi. Vnde Deum & angelos ſupponit, poſitionem habere ſpacio corporali.

Mendaciorum Mahumeti impudentia.

ζετι. αὐτὸ τὸ μαχούμετ δλα βεβαιοῦται μηδ᾽ ὡτιποιηκέναι θαῦμα. πολλῷ πλέιους ἐγένοντο, οὓς τὸ ξίφος ἀνέλωσε τῶν ἑκόντων ἀκολουθησάντων αὐτῷ, ὥσπερ ἀνωτέρω δεδήλωται. οὐχ μόνον τῆς προειρημένης θεωρίας τὸ πλάσμα, ἐχρὴν ἀρκέσαι πρὸς ἀισχύλλω παντὸς, ὃ ὡτιποιηκε, καὶ εἰπεν ὁ μωαλμεθ. ὡς γὰρ πολλάκις προείρηται, οὕτω συνεχώρησεν αὐτῷ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ψεύσασθαι, ὡς τε πάντα ἄνθρωπον ῥαδίως ἐπιγνῶναι τὸ πλάσμα. νῦν μὲν γάρ φησι περὶ ἑαυτοῦ ἀνήκουστα θαύματα, ἄλλοτε δέ φησιν, ὅτι ἀπεσταλμένος ὅτι μόνον καὶ ἄνθρωπος. ἐνίοτε δέ, ὅτι καὶ πλέον ὅτι ἄγγελος, καὶ ὑπὲρ ἄγγελον * δεῖται. τί δὲ καὶ ἐδεῖτο ὄνου ἢ κτλίωους, ἀπὸ τῆς μεκὲ μέχρι τῆς ἱερουσαλὴμ; ὃς ἐκ τῆς ἱερουσαλὴμ μέχρι τοῦ ἐσχάτου οὐρανοῦ ἀνῆλθε χωρὶς ὄνου. καὶ πῶς ἠδυνήθη τοσούτας ἀγγέλων ἐν τῷ οὐρανῷ ὑπομεῖναι, ὁ λέγων, ὡς ὅτι αὐτῷ εἷς ἄγγελος ἐπιφαίνοιτο, καταπίπτειν συνεχῶς ἐπὶ πλεῖον, καὶ ἀφρὸν ἀποπτύειν καὶ συνέλκεσθαι τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ. ἀλλ᾽ οὐδὲ ἐν τῇ προειρημένῃ θεωρίᾳ ἑαυτὸν ἡρπάσθαι φησίν, ἀλλὰ μετὰ σώματος καὶ ψυχῆς ἀνελθεῖν. σημεῖον δὲ, ἅψασθαι τὸν θεὸν αὐτὸν τῇ χειρὶ ἐν τοῖς ὤμοις, καὶ διαδέδαι ψύξεως μέχρι καὶ τοῦ μυελοῦ τῆς ῥαχέως τοῦ νώτου. καὶ τοὺς ἀγγέλους τρίνειν καὶ τὸν θεὸν ὑποτίθησι θέσιν ἔχειν σωματικῆ σλασσαῖσει.

DE QVIBVSDAM SEX QVAE *ſitis in Alcorano communibus, & de Chriſti ad Mahometum excellentia.*

Cap. XV.

ΠΕΡΙ ΤΙΝΩΝ ΕΞ ΖΗΤΗμάτων ὧν τοῦ ἀληθραίνου κοινῶν, καὶ περὶ τῆς τοῦ χριστοῦ πρὸς τὸν μαχούμετ ὑπερoχῆς.

COnſequenter mouendæ ſunt dubitationes quædam, & quæſtiones in Alcorano, de quibus cum non poſſint rationem reddere Saraceni, non ſolum uocabuntur ſimpliciter, ſed etiam cogentur demonſtrationibus, coacti in conuiuium ueritatis introire. Prima quæſtio eſt,

Ερωμένως κινητέον αὖ εἴη ἀπορίας τινὰς καὶ ζητήσεις ἐν τῷ ἀληθραίνῳ, περὶ ὧν μὴ δυνάμενοι λόγον οἱ σαρρακηνοὶ ἀποδοῦναι, οὐ μόνον κληθήσονται ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαθήσονται ταῖς ἀπορίαις ἐξιστι, βιαζόμενοι, εἰσελθεῖν εἰς τὸν δεῖπνον τῆς ἀληθείας. πρῶτον

πρῶτον ζήτημά ἐστι, τί βούλεται τὸ ἀλκοράνον λέγειν, ὅταν τοσαυτάκις εἰσάγει τὸν θεὸν πληθυντικῶς περὶ ἑαυτοῦ διαλεγόμενον; φησὶ γὰρ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἡλιμπακεράμ, ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ, εἴπομεν τοῖς ἀγγέλοις, προσκυνήσατε τῷ ἀδάμ, καὶ τὰ λοιπά. Καὶ οὗτο μετὰ ταῦτα διόλου λέγει μέχρι τοῦ τέλους τοῦ βιβλίου, ποτὲ μὲν πληθυντικῶς περὶ θεοῦ διαλεγόμενος, ποτὲ δὲ ἑνικῶς. Βεβαιότατον δέ ἐστι πᾶσι χριστιανοῖς καὶ ἰουδαίοις καὶ τῶν σαῤῥακηνῶν τοῖς λόγῳ χρωμένοις, ἵνα εἶναι τὸν θεὸν, καὶ μόνον καὶ ἁπλοῦν, καὶ μὴ δύνασθαι ἔχειν τινὰ κοινωνόν. διατί τοίνυν πληθυντικῶς φθέγγεται περὶ ἑαυτοῦ; ἀλλ' οὐ δύνανται λέγειν, περὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἀγγέλων τὸν θεὸν λέγειν. λέγεται γὰρ ἐκεῖ, εἴπομεν τοῖς ἀγγέλοις. ἔστι τοίνυν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ οὗτος, οὐ τῶν ἀγγέλων, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἀγγέλους. Ετι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ σὰδ, λέγει ὅτι πάντες οἱ ἄγγελοι προσκύνησαν τῷ ἀδάμ, πλὴν τοῦ διαβόλου. πᾶσιν ἄρα τοῖς ἀγγέλοις εἶπεν ὁ θεὸς, προσκυνήσατε τῷ ἀδάμ. Ετι ἐν πολλοῖς τόποις τοῦ ἀλκοράνου, εἰσάγονται τοιαῦταί τινες διαλέξεις πληθυντικῶς περὶ τοῦ θεοῦ ἐν τοιαύταις ἐνεργείαις, ἐν αἷς οἱ ἄγγελοι οὐδαμῶς τῷ θεῷ κοινωνοῦσιν, ὥσπερ ἐν τῇ τοῦ κόσμου δημιουργίᾳ, καὶ τῇ δικαιώσει τοῦ ἀσεβοῦς. λέγεται γὰρ ἐν πλείστοις τόποις τοῦ ἀλκοράνου, ἡμεῖς (φησιν) ἐδημιουργήσαμεν τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὰ μεταξὺ οὐ πρέργως· καὶ ἡμεῖς ἐδικαιώσαμεν τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἡμεῖς ἀπεστάλκαμεν τὸν υἱὸν τῆς μαρίας, καὶ δεδώκαμεν αὐτῷ πνεῦμα ἅγιον, καὶ τὸ εὐαγγέλιον καὶ θαύματα, καὶ τοιαῦτά τινα ἐν οἷς οἱ ἄγγελοι οὐδαμῶς δύνανται κοινωνεῖν τῷ θεῷ. οἱ γὰρ ἄγγελοι ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ τοῦ θεοῦ. ἀλλ' οὐ συνδημιουργοῦσι τῷ θεῷ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τὰ μεταξύ. Καὶ οὐ δύναντο λέγειν οἱ σαῤῥακηνοὶ, ὡς ἡ πληθυντικὴ ἐκείνη φωνὴ, φωνὴ ἐστὶ τοῦ θεοῦ, ἢ φωνὴ θεοῦ καί τινος ἑτέρου νοῦ ὑπερβεβηκότος κτιστοῦ, δ' οὗ πάντα πεποίηκεν ὁ θεὸς, ὥς φασι. δῆλον γὰρ, ὅτι πᾶν ὅπερ ἂν ἦ πρὰ τὸν θεὸν κτίσμα ἐστί, καὶ οὐδὲν κτίσμα δύναται συνδημιουργεῖν τῷ θεῷ. Ετι οὐ δυνατὸν λέγειν, πληθυντικῶς τὸν θεὸν διαλέγεσθαι, διὰ τὰς ἐν αὐτῷ διαφόρους ποιότητας· οἷον δύναμιν, σοφίαν, δικαιοσύνην, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἃς οἱ ἄῤῥαβες καλοῦσι σαφὰ. τταῦτα γὰρ οὐ

est, Quid uult Alcoranum dicere, quando totiens inducit Deum pluraliter de se ipso loquentem? Dicit enim in Elimpaceram, ex persona Dei: Diximus angelis adorare Adam, & reliqua. Et post hęc per totum dicit usq; ad finem libri, aliquãdo pluraliter de Deo loquens, aliquando autem singulariter. Firmissimũ enim est omnibus Christianis & Iudęis & Saracenis, qui ratione utuntur, unum esse Deũ, & solum & simplicem, & non posse habere consortem quendam. Quare igitur pluraliter loquitur de eo ipso? Et nõ possunt dicere, quod Deus loquit̃ de seipso et de angelis. Dicitur enim ibi, Diximus angelis. Est igitur locutio hæc Dei, non angelorũ, sed ad angelos. Item in capite Sad, dicitur, quod omnes adorauerũt Adam, præter diabolum. Omnibus igitur angelis dixit Deus, Adorate Adam. Item in multis Alcorani locis inducuntur tales quædam locutiones pluraliter de Deo, in talibus actionibus in quibus angeli nequaquam cum Deo communicant, sicut in creatione mundi, & iustificatione impij. Dicitur enim in pluribus locis Alcorani: Nos, dicit, creauimus cœlum & terram, & quæ sunt in medio, & non incassum iudicauimus hominem, et nos misimus filium Mariæ, & dedimus ei spiritum sanctum & euãgelium, & miracula, & talia quædam in quibus angeli nequaquam possunt communicare cum Deo. Angeli enim creati sunt à Deo, sed non simul creant cum Deo cœlum & terram, & quæ sunt in medio. Et nõ possunt dicere Saraceni, quod pluralis illa uox est Dei, & cuiusdam alterius intellectus qui excedit creatum, per quem fecit omnia Deus. Constat enim, quod quicquid est præter Deum, creatura est, & à Deo creatum, & nulla creatura potest esse simul creatrix cum Deo. Item non possibile est dicere, quod Deus pluraliter loquit̃ propter diuersas quæ in eo sunt qualitates, sicut est potẽtia, sapiẽtia, iustitia, et talia quę Arabes uocãt Saphat. Hæc em̃

Quæstio, I. Cur Deum in plurali de seipso loquentem toties introducat Alcoran. I.

2

3

4

non accidentia sunt in Deo, neq; differē tię, sed sunt in ipsa diuina essentia. Vnde in Deo nullam compositionem nec pluralitatem faciunt, ut per illa Deus de seipso pluraliter loquatur. Quin imò nec homo, nec angelus propter eorum differētiam, potest de seipso pluraliter loqui: & si hęc in homine & angelo accidentia sunt, & quandam in his compositionem faciunt. Et uere talis locutionis modus, Deum uidelicet unum existentem, pluraliter de seipso loqui, semel à Moyse inuenitur in Genesi illatus. In formatione enim hominis, locutus est Deus, dicens: Faciamus hominem ad imaginem nostram. Quod dicunt Iudæi, uocem esse Dei ad angelos. Quod quidem est con- Gen. 1.
trarium diuinę scripturæ, quę nunquam dicit angelum secundum imaginem hominis formatum esse, sed secundum imaginem Dei. Et hoc est quod etiam addit Moyses deinceps, post illos sermones dicens: Et fecit Deus hominem secundum imaginem & similitudinem suiipsius, secundum imaginē Dei fecit eum. Est igitur uox illa patris ad filium, uel totius trinitatis ad seipsam. Vnus enim et simplex Deus essentia, trinus est in personis. Et hoc dicere potuisset Alcoranum simpliciter, nisi timuisset posse esse personarum discretionem, discretione secundum essentiam. Propter hoc dicit in capitulo Elnesan: O societas libri, ne uacetis in lege uestra, & ne dicatis de Deo præter ueritatē, quod Christus Iesus filius est Marię, & Apostolus Dei, & uerbum Dei, quod in ea posuit per spiritum sanctum. Ecce hic nominat Deum, & uerbum Dei, & spiritum sanctum. sed timēs, ne propter hæc diuina essentia diuidatur, uel multiplicetur, uel terminetur, subiungit statim: Et ne dicatis tres Deos, quoniam Deus, Deus unus est. Ecce quantum appropinquauit ad illud quod est maxime arduum in fide, modo quodam hoc dicens Ioannis: Pater & uerbum & spiritus, & hi tres unum sunt. 1. Ioan. 5.

Trinitas etiam Alcorano posita, nominibus Dei, uerbi, spiritussancti.

Inducit

οὐ συμβεβηκότα εἰσὶν ἐν τῷ θεῷ, οὔτε διαφορα, ἀλλ' εἰσὶν αὐτὴ ἡ θεία οὐσία. ὅθεν ἐν τῷ θεῷ οὐδὲ μίαν σωίθεσιν ἢ πλῆθος ποιοῦσιν, ὥς τε διὰ ταῦτα τὸν θεὸν πλῃθωτικῶς διαλέγεσθαι. μᾶλλον μὲν οὖν οὔτ' ἀνθρώπου οὔτ' ἀγγέλου, διὰ τὴν τούτων διαφοράν, δύνασται περὶ ἑαυτοῦ πλῃθωτικῶς λέγειν. καί τοι ταῦτα ἐν τῷ ἀγγέλῳ καὶ τῷ ἀνθρώπῳ συμβεβηκότα εἰσί, καί τινα σωίθεσιν ἐν τούτοις ποιοῦσι. καὶ ὄντως, ὅτι οὕτω τῆς διαλέξεως τρόπος, τὸν θεὸν δηλονότι ἕνα ὄντα πλῃθωτικῶς περὶ ἑαυτοῦ διαλέγεσθαι, ἄπαξ ὑπὸ τοῦ μωσέως εὕρηται ἐν τῇ γενέσει, εἰσφωνημένου. ἐν γὰρ τῇ πλάσει τοῦ ἀνθρώπου, ἐλάλησεν ὁ θεὸς λέγων, ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν. ὃ φασιν οἱ ἰουδαῖοι, φωνὴ εἶναι τοῦ θεοῦ πρὸς τοὺς ἀγγέλους· ὅπερ ὀδὲν ἐναντίον τῇ θείᾳ γραφῇ, εἴ τις οὐδ' ἐστὶ φησὶ τὸν ἄγγελον κατ' εἰκόνα ἀνθρώπου πεπλάσθαι, ἀλλὰ κατ' εἰκόνα θεοῦ. ὃ καὶ προστίθησιν ὁ μωϋσῆς, ἑφεξῆς μετ' ἐκείνους τοὺς λόγους λέγων, καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν αὐτοῦ, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν. ἔστι τοίνυν ἡ φωνὴ ἐκείνη, τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν υἱόν, ἢ ὅλης τῆς τριάδος πρὸς ἑαυτήν. ὁ γὰρ εἷς καὶ ἁπλοῦς θεὸς τῇ οὐσίᾳ, τριαδικός ὅτι τοῖς προσώποις. καὶ τοῦτ' αὖ εἶπε καὶ τὸ ἀληθεύον ἁπλῶς, ἡ μὴ ἐκλοίπει τὸ μὴ δύνασθαι εἶναι προσώπων διάκρισιν, ἄνευ τῆς κατ' οὐσίαν διακρίσεως. διὰ ὃν φησὶν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐπιγεσαὶν ὠ ἐπιγραφὴ τῆς βίβλου, μὴ χαλάζετε ἐν τῷ νόμῳ ὑμῶν, καὶ μὴ λέγητε περὶ θεοῦ πλεῖν τῆς ἀληθείας, ὅτι ὁ χριστὸς ἰησοῦς υἱὸς ὅτι τῆς μαρίας, καὶ ἀπόστολος τοῦ θεοῦ, καὶ λόγος θεοῦ. ὃ ἐν αὐτῇ ἔθηκε διὰ πνεύματος. ἰδοὺ ἐνταῦθα ὀνομάζει θεὸν, καὶ λόγον θεοῦ, καὶ πνεῦμα ἅγιον. ἀλλὰ φοβούμενος ἵνα μὴ διὰ ταῦτα ἡ θεία οὐσία μερισθῇ, ἢ πληθυνθῇ, ἢ ὀλιγωθῇ, προστίθησι παραυθὺς· καὶ μὴ εἴπητε τρεῖς, ὅτι ὁ θεὸς θεός ὅτιν εἷς. ἰδοὺ ποσὸν πεπλησίακεν, ὁ μάλιστα μέγιστόν ὅτιν ἐν τῇ πίστει, τρόπον τινὰ ταυτὰ λέγων τοῖς ἰωάννῃ· ὁ πατὴρ, ὁ λόγος, καὶ τὸ πνεῦμα, καὶ οὗτοι οἱ τρεῖς ἓν ἐν εἰσίν. εἰσάγει

εἰσαγει τοίνυν ἐν τῷ ἀληθεράνῳ ὁ μωαμεθ τὸν θεὸν πλιθυντικῶς διαλεγόμενον, ἀγνοῶν τὴν αἰτίαν. δῆλον τοίνυν ἐντεῦθεν τὸ πρῶτον ζήτημα, ὅτι κοινῶς πιστεύομεν μετ' αὐτῶν, τὸν θεὸν ἕνα καὶ μόνον εἶναι καὶ ἁπλοῦν. αὐτοὶ δὲ ἔχουσιν ἐν τῷ ἀληθεράνῳ· ὁ θεὸς ἔχει καὶ λόγον καὶ πνεῦμα. καὶ οὕτω πιστεύομεν τὸν ἀληθῆ καὶ ἕνα καὶ ἁπλοῦν θεόν, ὡς μὲν ἑνικῶς διαλέγεται· διὰ δὲ τὸ τριαδικὸν εἶναι τοῖς προσώποις, ἐνίοτε καὶ πλιθυντικῶς.

Δεύτερον ζήτημα ἐστίν, ὅτι τὸ ἀληθεράνον συνεχέστατα μέμνηται τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ. τί τοίνυν ἐστὶ τοῦτο τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον; καὶ τίς ὁ τοῦ θεοῦ λόγος; περὶ μὲν οὖν τοῦ ἁγίου πνεύματος, φαμὲν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλπακεράμ ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ· ἐδώκαμεν τῷ ἰησοῦ τῷ υἱῷ τῆς μαρίας, ποιεῖν τέρατα καὶ θαύματα φανερὰ καὶ ἐτελειώσαμεν αὐτὸν διὰ πνεύματος ἁγίου, καὶ τοῦτ' αὐτὸ ἐπαναλαμβάνει διὰ παντὸς τοῦ κεφαλαίου. ἔτι φαμὲν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλπιᾶ περὶ τῆς μαρίας, ἐνεφυσήσαμεν εἰς αὐτὴν ἐκ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου· καὶ ἐν πλείοσιν ἄλλοις τόποις, τὰ ὅμοια διαλέγεται περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. καὶ ὃ λέγουσιν οἱ σαρρακηνοὶ κτίσμα τι εἶναι, οἷον ἄγγελός τις ἀγαθός. ἐπεὶ ἑνικῶς περὶ αὐτοῦ διαλέγεται, ὡς περὶ ἑνὸς ἁγίου. οἱ δὲ ἅγιοι ἄγγελοι πολλοί εἰσι, καὶ πάντες εἰσὶ τοῦ θεοῦ. τίς τοίνυν ἡ αἰτία ἑνικῶς περὶ αὐτοῦ διαλέγεσθαι; καὶ λέγειν ἡμέτερόν καὶ ἅγιον. καὶ ἔτι οὐκ αὐτῷ μέγα ἐγκώμιον περὶ τοῦ χριστοῦ, ὃν τὸ ἀληθεράνον ἰδίως σκοπεῖ σωτῆρα, τοῦ δοῦναι τῷ θεὸν αὐτῷ ἄγγελον φύλακα. ἕκαστος γὰρ τῶν ἀνθρώπων, ἔχει ἄγγελον φύλακα. καὶ γὰρ ὁ θεὸς ποιεῖ τοὺς ἀγγέλους πνεύματα καὶ ἡμετέρους ἀποστόλους, ὡς φησὶ τὸ ἀληθεράνον ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ ἐλμελαικέ. ἔτι οἱ ἄγγελοι, οὐχ ἁγιάζουσι τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' ὁ θεὸς ἀμέσως καὶ μόνος. ὡσπερ μόνος ὁ θεὸς τὰς ἁμαρτίας ἀφίησι, καθὼς λέγεται ἐν τῷ ἀληθεράνῳ. τὸ προειρημένον τοίνυν πνεῦμα, ἀληθὴς ἐστὶ θεός. ἀληθὴς δὲ θεὸς, καὶ ὁ περὶ τοῦ πνεύματος διαλεγόμενος, ὁ λέγων· δεδώκαμεν αὐτῷ πνεῦμα ἅγιον, καὶ ἐνεφυσήσαμεν ἐκ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου. ἐπεὶ τοίνυν ἡ θεία οὐσία, μία ἐστὶ καὶ ἁπλῆ, καὶ οὐ διαιρεῖται διακείνεσθαι, ἢ διαι-

Inducit igitur in Alcorano Mahometus Deum pluraliter loquentē, ignorans cau ſam. Manifeſta igitur hinc prima quæ-ſtio, quod communiter credimus cū his Deum eſſe unū, & ſolum & ſimplicem. ipſi autem habent in Alcorano, Deus ha bet & uerbum & ſpiritum, & ſic cre-dimus uerum & unum & ſimplicem Deum. Et proprie de ſe loquitur ſin-gulariter: propterea autem quod trinus eſt in perſonis, aliquando de ſe pluraliter loquitur. Secunda quæſtio eſt, quod Alcoranum continue meminit ſpiritus ſancti, & uerbi Dei. Quis eſt ille ſpiritus ſanctus, & quod eſt illud uerbum Dei? De ſpiritu ſancto quidem dicit in capitu lo Elpalceram, ex perſona Dei: Dedi-mus Ieſu filio Mariæ ut faceret prodigia & miracula manifeſta & perfecimus eū per ſpiritum ſanctum: & hoc idem repe-tit per totum capitulum. Item dicit in capitulo Elempai de Maria, Inſpirauimus in eam ex ſpiritu ſancto. Et in pluri-bus aliis locis ſimilia dicit de ſpiritu ſan-cto. Et non poſſunt dicere Saraceni, cre-aturam quandā eſſe, ſicut angelus quidā, ſcilicet bonus, quoniam ſingulariter de eo loquitur, tanquam de uno ſancto. ſan cti autē angeli plures ſunt, et omnes ſunt Dei. Quæ igitur cauſa, ut de illo ſingula-riter diceret, noſtro & ſancto? Item non eſſet magna laus de Chriſto, quem Alcoranum intendit ſingulariter com-mendare, quod Deus dediſſet ei ange-lum cuſtodem. Etenim Deus facit an-gelos ſpiritus, & noſtros apoſtolos: ſi-cut dicit Alcoranum in capitulo Elmai-ce. Item angeli non ſanctificant ho-mines, ſed Deus immediate, et ſolus: tan quam ſolus Deus poteſt peccata dimitte re, ſicut dicit in Alcorano. Prædictus igi tur ſpiritus uerus eſt Deus, uerus autem Deus & qui de prædicto ſpiritu loquitur dicens: Dedimus ei ſpiritum ſanctum, & inſpirauimus ex ſpiritu ſancto. Quoniam igitur diuina eſſentia una eſt & ſimplex, non poteſt diſcerni, uel

Quæſtio II. dē ſpiritu ſancto.

diuidi: & ibi est dans & datum, dans, qui dicit, Dedimus: & datus, qui dicitur spiritussanctus, qui dicitur datus & inspiratus. Inter dantem autem, & qui datur, requiritur ut distinguatur personaliter solum, non essentialiter, & sic solis relationibus distinguũtur. Et hęc est sola discretio, quàm Christiani in personis diuinis faciunt. Hanc eandem omnino quæstionem quam de spiritusancto quęsiuimus, possumus quærere etiam de uerbo Dei.

Personarum in diuinis discretio.

Dicitur enim in capitulo Abraam: Dixerũt angeli beatæ Mariæ, O Maria, Deus prępositit te supra oẽs mulieres. Et post hæc dixerunt angeli: O Maria, nũciat tibi Deus, uel nũciat tibi uerbũ eius, & nomen eius Christus Iesus filius Mariæ. Et in capitulo Elnesa dicitur: Ne dicas de Deo præter ueritatem, quod Christus Iesus filius Mariæ apostolus est Dei, & uerbum Dei, quod ipse posuit in ea per spiritumsanctum. Affirmat igitur omnino, Christũ uerbũ esse Dei. Quæritur igitur, quod sit hoc uerbũ Dei? utrũ uerbũ accidẽtale, uel potius personale & reale. Si dicit uerbum esse uocale solũ, & accidẽtale: hoc nõ potest dici. loquitur enim de Deo Alcoranũ & Euangelium singulariter, & de uno uerbo tantũ: uerbũ aũt Dei uocale & accidentale, quod à Deo exit, nõ unũ, sed multa. Omnia enim bona uerba & sancta et uera, uerba Dei dici possunt. Item nõ esset excellẽs cõmendatio Christi, quẽ Alcoranũ intendit singulariter cõmendare, si propter hoc dicatur uerbum Dei, tanquam uerba Dei dicens. Nõ enim solus Christus, sed etiam alij prophetæ uerba Dei nunciauerunt, & tamen nullus illorum dicitur uerbum Dei. De solo enim Christo euangelium & Alcoranum dicit, quod sit uerbũ Dei. Si autem essentialiter uerbum capiatur, manifestũ quod sempiternũ esset uerbũ Dei, & Deus uerus. Sicut enim uerbum quod procedit ex ore corruplibilis hominis, corruptibile est ex necessitate: sic uerbum quod ex sempiterno ore procedit,

III. Christus quomodo uerbum Dei.

Argumentatio à contrario.

ἢ διαιρεῖσθαι· ἐκεῖ δὲ ἐστὶ διδοὺς καὶ διδόμενον. διδοὺ μὲν, ὁ λέγων δεδώκαμεν, διδόμενον δὲ, τὸ πνεῦμα ὁ δίδοται, καὶ ἐμφυσᾶται. μετὰ ξὺ δὲ τοῦ διδόντος καὶ διδομένου, ζητεῖται διάκρισις, ἀνάγκη τὸν διδόντα καὶ ἐμφυσῶντα θεὸν, καὶ τὸ διδόμενον καὶ ἐμφυσόμενον πνεῦμα, προσωπικῶς διακρίνεσθαι μόνον, ἀλλ' οὐκ οὐσιωδῶς. καὶ οὕτω μόναις ταῖς ἀναφοραῖς διακρίνονται· καὶ αὕτη ἐστὶ μόνη ἡ διάκρισις, ἣν οἱ χριστιανοὶ ἐν τοῖς θείοις προσώποις τιθέασι. Τὸ δὲ αὐτὸ παντάπασι ζήτημα, ὃ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐζητήσαμεν, δυνάμεθα ζητεῖν, καὶ περὶ τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ. καὶ γὰρ ἐν τῷ ἀλκοράνῳ, συνεχῶς μέμνηται τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ. λέγεται γὰρ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἀμρὰμ, εἶπον οἱ ἄγγελοι τῇ μακαρίᾳ μαρίᾳ, ὦ μαρία, ὁ θεὸς προέθηκέ σε ὑπὲρ πάσας τὰς γυναῖκας. καὶ μετὰ ταῦτα εἶπον οἱ ἄγγελοι, ὦ μαρία, εὐαγγελίζεταί σοι ὁ θεὸς, ἢ ἀναγγέλλει σοι τὸν λόγον αὐτοῦ, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, χριστὸς ἰησοῦς υἱὸς τῆς μαρίας. καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλνεσᾷ λέγεται, μὴ εἴπῃς περὶ τοῦ θεοῦ, πλὴν τῆς ἀληθείας, ὅτι ὁ χριστὸς ἰησοῦς ὁ υἱὸς τῆς μαρίας ἀπόστολος ἐστὶ τοῦ θεοῦ, καὶ λόγος τοῦ θεοῦ, ὃν αὐτὸς ἔθηκεν ἐν αὐτῇ διὰ πνεύματος ἁγίου. διϊσχυρίζεται τοίνυν παντάπασι, τὸν χριστὸν λόγον εἶναι θεοῦ. ζητεῖται τοίνυν, τίς ἂν εἴη οὗτος ὁ τοῦ θεοῦ λόγος; πότερον λόγος συμβεβηκὸς, ἢ μᾶλλον προσωπικὸς καὶ πραγματικὸς. εἰ λέγει λόγον εἶναι φωνητικὸν μόνον, καὶ συμβεβηκότα, οὗτος οὐκ ἂν δύναιτο λέγειν. διαλέγεται γὰρ περὶ αὐτοῦ τὸ ἀλκοράνον, καὶ τὸ εὐαγγέλιον ἑνικῶς, ὡς περὶ ἑνὸς μόνου λόγου. ὁ δὲ φωνητικὸς λόγος καὶ συμβεβηκὸς, οὐχ εἷς, ἀλλὰ πολλοί. πάντες γὰρ οἱ ἀγαθοὶ λόγοι καὶ ἅγιοι, καὶ ἀληθεῖς, λόγοι θεοῦ δυνάνται λέγεσθαι. ἔτι δὲ οὐκ ἂν ἦν ὑπερβάλλον τι ἐγκώμιον τοῦ χριστοῦ. ὃν ἰδίως τὸ ἀλκοράνον βούλεται ἐπαινεῖν, εἰ διὰ οὗτος λέγοιτο λόγος θεοῦ, ὡς οὐδὲ λόγους εἰπὼν τοῦ θεοῦ. οὐ μόνος γὰρ ὁ χριστὸς, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι προφήται, οὐδὲ λόγους ἀνήγγειλαν τοῦ θεοῦ, καὶ ὅμως οὐδεὶς ἐκείνων λόγος λέγεται τοῦ θεοῦ. περὶ μόνου γὰρ τοῦ χριστοῦ τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὸ ἀλκοράνον φησὶν, ὡς εἴη λόγος θεοῦ. εἰ δὲ οὐσιωδῶς καὶ προσωπικῶς ὁ λόγος λαμβάνοιτο, δῆλον, ὡς ἀΐδιος ἂν εἴη ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, καὶ θεὸς ἀληθὴς. ὥσπερ γὰρ ὁ ἐκ τοῦ στόματος τοῦ φθαρτοῦ ἀνθρώπου προϊὼν λόγος, φθαρτὸς ἐξ

ἧς ἀνάγκης ἐστὶν, οὕτω καὶ ὁ ἐξ ἀϊδίου προελθὼν τοῦ στόματος τοῦ θεοῦ λόγος, δι' οὗ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὰ μεταξὺ (ἵνα ἐξ τοῦ ἀληθράνου χρήσωμαι λόγῳ) ἐποίησεν, ἄφθαρτόν καὶ ἀΐδιον εἶναι ἀνάγκη. πᾶν δὲ τὸ ἐκ τοῦ θεοῦ προϊὸν, οὐσιωδῶς ἐστὶ θεός. καὶ ὅπερ μὲν πρόσωπον, θεός ἐστὶν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος. οὗτος ἐστὶ ὁ λόγος τοῦ λέγοντος καὶ τοῦ νοοῦντος τὸν λόγον διαφέρει πρόσωπά τινα. ἐν δὲ τῇ θείᾳ οὐσίᾳ, οὐ δύναται εἶναι διαίρεσις ἢ διάκρισις, ἀναγκη ἐκεῖ εἶναι προσωπικὴν μόνην διάκρισιν, ὡς τε τὸν λόγον τοῦ λέγοντος, ἀναφορᾶς διακρίνεσθαι μόνας, ὥσπερ καὶ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος εἴρηται. καὶ οὕτως ἐστὶν ὁ λόγος, ᾧ ὁ θεὸς πάντα τὰ γινόμενα εἶπε, γενέσθω, καὶ γέγονεν· ὥσπερ καὶ ἐν τῷ ἀληθράνῳ λέγεται. καὶ κατὰ τοῦτο συμφωνεῖ τὸ ἀληθράνον τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ ἰωάννου, ὅς φησι, πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο. ἐπεὶ τοίνυν ἀπὸ τοῦ λέγοντος ὁ λόγος συλλαμβάνεται, καὶ νοερῶς γεννᾶται· καὶ τὸ ἀφ' ἑτέρου γεννώμενον, καθ' ὁμοιότητα τοῦ εἴδους καὶ τῆς φύσεως λέγεται υἱός, διὰ τοῦτον τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, λέγομεν υἱὸν τοῦ θεοῦ. ὥσπερ ὁ ἥλιος εἰ τοιοῦτον ἀπαύγασμα ἐγέννα ἐξ ἑαυτοῦ, ὥστε εἶναι ἥλιον, πάντως ἐκεῖνον τὸν ἥλιον καὶ τὸ ἀπαύγασμα καὶ υἱὸν ἂν ἐλέγομεν τοῦ ἡλίου. ἐν τούτῳ μέν τοι ἐστὶν ἡ διαφορὰ, ὅτι ἐν μὲν τοῖς κτίσμασιν ἐν οἷς διαφέρει τὸ εἶναι καὶ ἡ οὐσία, οὐ δύναται πολλαπλασιάζεσθαι τὰ ὑποκείμενα, μὴ καὶ τῆς φύσεως πολλαπλασιαζομένης. ὅθεν ὁ ἄνθρωπος ἄλλον ἄνθρωπον γεννᾷ· ὁ δὲ θεὸς, ἐν ᾧ ταυτόν ἐστὶ τὸ εἶναι καὶ ἡ οὐσία, ἐξ ἑαυτοῦ γεννῶν λόγον, οὐκ ἄλλως θεὸν γεννᾷ. ἡ γὰρ θεία οὐσία, οὔτ' ἀνόμοιός ἐστιν, οὔτι πέφυκε πολλαπλασιάζεσθαι κατά τινα τρόπον, διὰ τὴν ἄκραν τελειότητα καὶ ἁπλότητα. ὁ μωαμεθ τοίνυν ἀκούσας τοὺς χριστιανοὺς, λέγοντας τὸν θεὸν ἔχειν υἱὸν, οὐκ ἠδυνήθη λογίσασθαι, ὡς δυνατὸν εἴη υἱὸν χωρὶς γυναικός. καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲν ἄλλο παρήγαγεν ἐπιχείρημα περὶ τοῦ μὴ ἔχειν υἱὸν τὸν θεὸν, ἢ ὅτι οὐκ ἔχει γυναῖκα. καὶ οὐκ ἐγνώκασιν ὅτι ὁ δαβὶδ, ὃν τοσοῦτον ἐγκωμιάζει, πλὴν τοῦ φύσει υἱοῦ, ἐπε

dit, per quod cœlum & terram & quæ sunt in medio (ut Alcorani uerbo utar) fecit, sempiternum & incorruptibile esse necesse est. Quicquid ex Deo autē procedit, essentialiter est Deus, & hoc modo Deus est Dei uerbum. Vnde cum uerbū aliquo modo differat à dicente & cōtinente uerbum, & in Dei essentia non possit esse diuisio seu distinctio essentialis, oportet quod ibi sit distinctio personalis: et quod uerbū à dicente proprijs et solis relationibus distinguatur, sicut et de spiritu dictum est. Et hoc est uerbū, quo Deus omnia quę sunt dixit, et facta sunt: sicut & in Alcorano dicitur. Et secūdum hoc conuenit Alcoranum cum Euangelio Ioannis, qui dicit: Omnia per ipsum facta sunt. Quoniam igitur ab eo qui loquitur, uerbum compræhenditur, & intellectualiter gignitur: & quod ab altero generatur, secundum similitudinem speciei & naturæ, dicitur filius: propter hoc, uerbum Dei dicimus filium Dei. Sicut sol si generaret ex se talem splendorem qui esset sol, illum solem & splendorem diceremus filium solis. In hoc tamen est differentia, quod in creaturis, in quibus esse & essentia differunt, non possunt multiplicari subiecta, cum non multiplicatur natura. Vnde & homo alium hominem gignit: Deus autem, in quo idem est esse & essentia, ex seipso uerbum gignens, non alium Deum generat. Diuina enim essentia neque dissimilis est, neque innata est multiplicari secundum aliquem modum, propter summam perfectionem & simplicitatem. Mahometus igitur audiens Christianos dicentes Deum habere filium, nescivit considerare, quod possibile est esse filium absque muliere. Et propter hoc nullam aliam adduxit argumentationē, nisi quod Deus non potest habere filium, quia uxorē non habet. Et non excogitauit quod dixit Dauid, quem tantum commendauit Mahometus, qui præter filium naturalē,

Verbum essentiale.

Ioan. 1.

Filij appellatio.

Mahometi opinio de filio Dei.

dixit Deum multos habere filios adoptiuos, dicens, Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes: & non ex muliere. Aliàs tamen licet Mahometum simul cum eo intelligere, qui dicit Mariam posse habere filium absq; uiro: sed quomodo, non conuenienter considerauit, quod Deus & absq; muliere potuisset habere filium. Verum igitur dixit Mahometus, quando dixit Christum Iesum filium Mariæ, & uerbum Dei esse: sed non intellexit. Si enim intellexisset, dixisset: Ex quo est filius Mariæ, est uerus homo: ex quo est uerbum Dei, est uerus Deus. Non enim est Deus compositus & imperfectus, sicut homo, cuius uerbum et comprehensio mentis, & ars & actio, non est homo. Quicquid autem est Dei, est Deus. Vnde & uerbũ Dei, Deus est, & intellectus Dei, Deus est, & actio Dei, Deus est. Alcoranum autem hominem solum cepit Christum. Et propter hoc postquam dixit, quod uerbum est Dei, addidit, quod Iesus sic est apud Deum, sicut Adam, quẽ creauit de limo terræ: & dixit ei, Esto. Et quomodo hoc cum præcedentibus conuenit: Cum enim dixerit, quod Deus infuderit uerbum Mariæ, & spiritum eius, ex quo natus est Christus, & post hæc rursus opinatur, ut Adam is sit quem formauit ex terra: inconueniens igitur, uerbum Dei et spiritum eius terram esse. Nisi aliquo modo Dei naturam terram supponamus, quod absit. Esset enim uerbũ eius, & spiritus eius, sicut quædam statua, quæ neque intelligit, neque spirat. Nunc autem Deus noster, qui est benedictus in sæcula, uidet & audit omnia, & habet uerbum incarnatum ex Maria uirgine, & spiritumsanctum qui eam obumbrauit, & humanitatem uerbi adimpleuit. Si autem existimant & in Adam uerbum Dei & spiritum fuisse, non effugient manifestum mendacium. Si enim uerbum Dei cum carne & terra illius unitum esset, & spiritus reple-

Psal. 81.

Quicquid est Dei, idem etiã Deum esse.

In Adam non fuisse uerbum Dei, nec spiritumsanctum.

εἶπε καὶ ἄλλους ὑοὺς εἰσποιητοὺς ἔχειν, λέγων· ἐγὼ εἶπα, θεοί ἐστε, καὶ ὑοὶ ὑψίστου πάντες· καὶ οὐκ ἐκ γυναικός. ὅμως ἔξεστι συνανοηταίνειν αὐτῷ, ὁ μαχούμετ εἰπὼν τὴν μαρίαν δύνασθαι ἔχειν ὑὸν ἄνευ ἀνδρός· πῶς οὐκ ἂν εἰκότως ἐλογίσατο, ὅτι ὁ θεὸς καὶ ἄνευ γυναικὸς ἐδύνατο ἂν ἔχειν ὑόν. ἀληθὲς τοίνυν ἔφησεν ὁ μαχούμετ, ὅτε εἶπε τὸν χριστὸν ἰησοῦν τὸν ὑὸν τῆς μαρίας, καὶ λόγον εἶναι θεοῦ· ἀλλ' οὐκ ἐνενόησεν. εἰ γὰρ ἐνόει, εἶπεν ἄν, εἰ καθὸ ὑός ἐστι τῆς μαρίας, ἀληθής ἐστιν ἄνθρωπος, καὶ καθὸ λόγος ἐστὶ τοῦ θεοῦ, ἀληθὴς ἐστὶ θεός. οὐ γὰρ ἔστιν ὁ θεὸς συνθετος ἢ ἀτελὴς, ὥσπερ ὁ ἄνθρωπος, οὗ ὁ λόγος καὶ ἡ σύλληψις τῆς διανοίας, καὶ ἡ τέχνη, καὶ ἡ ἐνέργεια οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος. μᾶλλον μὲν οὖν ὅπερ ἂν ἦ τοῦ θεοῦ, θεὸς ἐστιν. ὅθεν καὶ ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, θεός ἐστι· καὶ ὁ νοῦς τοῦ θεοῦ, θεός ἐστι· καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ θεοῦ, θεός ἐστι. τὸ δὲ ἀληθεύνον, ἄνθρωπον μόνον ἔλαβε τὸν χριστόν. καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τὸ εἰπεῖν, ὅτι λόγος ἦν τοῦ θεοῦ, προσέθηκεν, ὅτι ὁ ἰησοῦς οὕτως ἐστὶ πρὸς τὸν θεόν, ὥσπερ ὁ ἀδὰμ ὃν ἔπλασεν ἐκ τῆς γῆς. καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἔσο. καὶ τοῦτο πῶς τοῖς προηγουμένοις συνᾴδει, ὥστε τὸν αὐτὸν δοξάζειν ἐνθεῖναι μὲν τῇ μαρίᾳ τὸν λόγον καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, ἐξ οὗ γενέσθαι τὸν χριστόν· καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν δοξάζειν, ὡς τὸν ἀδὰμ αὐτὸν εἶναι, ὃν ἔπλασεν ἐκ τῆς γῆς. ἀσύμβατον παντελῶς, τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ χοῦν εἶναι. εἰ μή που τὴν τοῦ θεοῦ φύσιν χοῦν ὑποθώμεθα, ὅπερ ἀπείη. ἦν γὰρ ἂν ὁ λόγος αὐτοῦ καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, ὥσπερ τις ἀνδριὰς, μήτε νοῶν, μήτε πνέων. νῦν δὲ ὁ θεὸς ἡμῶν, ὅς ἐστιν εὐλογημένος εἰς τοὺς αἰῶνας, ὁρᾷ καὶ ἀκούει πάντα, καὶ ἔχει λόγον σεσαρκωμένον ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου, καὶ πνεῦμα τῇ παρθένῳ ἐπισκιάσαν, καὶ τὴν ἀνδρότητα τοῦ λόγου πληρώσαν. εἰ δ' ὑπολαμβάνουσιν ὁμοίως καὶ ἐν τῷ ἀδὰμ, τόντε λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ τὸ πνεῦμα γενέσθαι, ἀλλ' οὐκ ἐκφεύξονται τοῦ ψεύδους τὸ φανερόν. εἰ γὰρ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ τῇ σαρκὶ καὶ τῷ χοῒ ἐκείνου ἥνωτο, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ ἐπλήρωσε

ἐπλήρωσε τὸν ἀδὰμ, οὐδέποτ' ἂν ἠπάτησεν ἐκεῖνον ὁ σατανᾶς. ἢ κατέβαλεν, τῷ δὲ λόγῳ αὐτοῦ εἶπεν ὁ θεὸς τῷ ἀδὰμ, ἔσο, ᾧ πάντα πεποίηκε, καὶ ὃς ἐξαϊδίου ἦν παρ' αὐτῷ. ἔστι τοίνυν ὁ χριστὸς, θεὸς ἀληθὴς, ἐπεὶ καὶ λόγος θεοῦ. οὐ γὰρ ἔστιν ἐλάττων τοῦ θεοῦ ὁ λόγος αὐτοῦ. ἔστι δὲ καὶ ἄνθρωπος ἀληθὴς ἐκ τῆς παρθένου μαρίας γεγεννημένος, καὶ καθόσον ἄνθρωπος, καὶ ἀπόστολος ἐστὶ τοῦ θεοῦ, καὶ προφήτης αὐτοῦ καὶ δοῦλος. καὶ ὅσον πρὸς τοῦτο, καλῶς φησὶ τὸ ἀλκοράνον ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλνεσᾶ, ὅτι οὔτε ὁ χριστὸς, οὔτε οἱ πιστοὶ ἄγγελοι ἀρνήσονται δοῦλον αὐτὸν εἶναι τοῦ θεοῦ, τοὐτέστι καθὸ ἄνθρωπον. οὐχ εὑρίσκεται μέν τοι ἐν ὅλῳ τῷ εὐαγγελίῳ, αὐτὸν τὸν χριστὸν εἰπεῖν περὶ ἑαυτοῦ ὡς εἴη δοῦλος θεοῦ, ἵνα μὴ πλάνην εἰσαγάγῃ. ἀλλ' οὐδὲ διαῤῥήδην εἶπεν, ἐγώ εἰμι θεὸς. οὐδ' ἄνθρωπος, ἀλλ' ἀληθέσι καὶ φανεροῖς ἔργοις ἔδειξεν ἑαυτὸν, καὶ θεὸν ὄντα ἀληθῆ, καὶ ἄνθρωπον ἀληθῆ. καὶ διὰ τοῦτο εἶπεν, εἰ ἐμοὶ οὐ θέλετε πιστεύειν, τοῖς ἔργοις πιστεύσατε. καὶ αὕτη ἐστὶ δραστικωτέρα ἀπόδειξις, ἢ εἰ λόγοις μόνοις τοῦτο εἶπεν. εἴρηται δὲ ἀνωτέρω, διὰ τὶ πρὸ τοῦ πάθους τοῦτο οὐκ εἴρηκε διαῤῥήδην. οἱ δ' ἀπόστολοι καὶ οἱ εὐαγγελισταὶ, καὶ πρότερον καὶ μετὰ ταῦτα οὕτω φανεροὺς λόγους καὶ θαύματα καὶ εἶπον καὶ ἔδειξαν, ὡς πάντα τὸν κόσμον συνελαθῆναι, τοῦτο πιστεῦσαι. ὁ δὲ μαχούμετ, μετὰ τὸ καλῶς εἰπεῖν τὸν χριστὸν εἶναι λόγον θεοῦ, οὐκ ἔστη ἐν τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλ' αὐτεῖπεν ἑαυτῷ, εἰπὼν αὐτὸν τὸν χριστὸν μὴ εἶναι θεὸν. τοῦτο μὲν ὡς εἰπὼν, παραιτήσασθαι τὸν χριστὸν ἑαυτὸν ὑπὲρ τοῦ θεοῦ περὶ τούτου, ὃ φανερῶς ἐδείχθη ψεῦδος ὂν ἐν τῷ ἐννάτῳ κεφαλαίῳ. τοῦτο δὲ ὅτι εἶπεν αὐτὸν χριστὸν εἰπεῖν, προσκυνεῖτε τὸν θεόν μου καὶ θεὸν ὑμῶν, τὸν κύριόν μου καὶ κύριον ὑμῶν, τοῦτο δὲ οὐδαμῶς τῷ λόγῳ προσίσταται. καθόσον γὰρ ἀληθὴς ἄνθρωπος ἦν, καὶ ἀληθὴς δοῦλος ἦν τοῦ θεοῦ, ὡς ἀνωτέρω γέγονε δῆλον. συμβέβηκε τοίνυν τῷ μαχούμετ, ὃ περὶ τῶν ἄλλων αὐτὸς ἔγραψεν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ ἰωνᾶ, λέγων, εἶναι τινὰς ἀποδοκιμάζοντας ἃ μὴ νοοῦσι, καὶ ἃ μὴ δύνανται ἐξηγεῖσθαι. ὥσπερ καὶ αὐτὸς ἀπεδο-

repleuisset Adam, nũquam decipere potuisset illum sathanas, uel fefellisset. Verbo tamen suo dixit Deus Adæ, Esto, hoc eodem uerbo quo fecit omnia, quod quidẽ ab æterno erat apud Deũ. Itaq; Christus uerus est Deus, & uerbũ Dei. Neq; enim uerbum Dei minus est quàm totus Deus. Est etiam homo uerus, ex uirgine Maria genitus: & in quantum homo, & apostolus est Dei, & propheta Dei, et seruus Dei. Et quantum ad hoc, bene dicit Alcoranum in capitulo Elnesa, quod neque Christus, neq; fideles angeli negabunt eum seruum esse Dei, id est, inquãtum homo est. Non inuenitur tamen in toto euangelio, quod ipse Christus dicat de seipso, quod sit seruus Dei, ne errorẽ inducat. Sed neq; palàm dixit, Ego sum Deus, neq; homo, sed ueris et manifestis operibus ostendit, seipsum & Deum esse uerum, & hominem uerũ. Et propter hoc dixit: Si mihi nõ uultis credere, operibus credite. Et hæc est efficacior probatio, quàm si uerbis solis hoc dixisset. Dictum est autem superius, quare ante passionẽ hoc non dixit palàm. Apostoli aũt & euangelistæ prius, & posthæc & alij prædicatores, sic manifesta uerba et dixerunt & ostenderunt, ut totus mundus cõuinceretur hoc credere. Mahometus autem, postquam benedixit Christum esse uerbum Dei, non stetit in ueritate, sed cõtradixit sibijpsi, dicens, ipsum Christum nõ esse Deum. Tamen dixit, quod apud Deum se excusauit, quod patuit superius in nono capitulo, manifeste falsum esse, tum quia dicit quod ipse Christus dixit, Adorate Deum meum et Deum uestrũ, dominum meum & dominum uestrum. Hæc autem ratio nequaquam constat. Inquantum enim uerus homo fuit, uerus seruus est Dei, ut superius manifestum fuit. Contingit ergo de Mahometo, quod de alijs ipse scripsit in capitulo Ionæ, dicens, quod quidam reprobant quæ non intelligunt, & quæ non possunt exponere. Sicut & ipse reproba-

Ioh. 1.

Christus, uerbũ Dei, homo, apostolus, propheta, seruus.

Ioh. 10.

Ioan. 20.

Ioh. 19.

reprobauit myſteriũ incarnationis, propterea quod ipſe nõ intelligebat, nec poterat exponere quæ in euangelio dicebãtur de Chriſto. Et ſecundum eandem rationem neq; trinitatis myſterium ſuſcepit, non enim potuit intelligere perſonarum diſcretionem, abſq; diſcretione quæ eſt ſecundum eſſentiam. Et quid mirum ſi homo carnalis non percipit excellentiſſima Dei myſteria? Hæc quidem igitur ſufficiant de tertia quæſtione. Quarta quæſtio eſt, quod Mahometus continue in Alcorano laudat legem Moyſi, et Iob, & Dauid, & dicit pſalterium librum eſſe clarũ, ſupra omnes autem libros cõmendat euangelium, in quo dicit eſſe ſalutem & deductionem. Queritur igitur, Quare neq; habent, neq; legunt Saraceni libros iſtos, neq; interpretantur? Chriſtus enim, cum commendaſſet Moyſen & alios prophetas, Chriſtiani cum hos non haberent, acceperunt illos à Iudæis, & eos in diuerſas linguas transferri fecerunt, habentq; illorum libros autenticos, leguntq; eos in ſcholis. Dicunt autem Saraceni, Iudæos quidem corrupiſſe libros ueteris, Chriſtianos euangeliũ & libros noui teſtamenti, & quod nihil ueritatis remanſit in mũdo, præterquàm quod eſt in Alcorano. Sed antè demonſtratum eſt hoc in tertio capitulo, quod hoc eſt falſum, et contrariũ Alcorano. Item, Quomodo tãtus propheta, qualem exiſtimãt eſſe Mahometum, tantum commendaſſet corrupta exemplaria, et dixiſſet in his eſſe ſalutem & deductionem? Vel quomodo non prædixiſſet in poſterum eſſe corrumpenda? Sed potius contrarium dixit. Quod ſi in ambiguo quodam de Alcorano fuerint Saraceni, quærant ab his qui ante eos libros legerunt: id eſt, à Chriſtianis & Iudæis. Et hoc dicit in capitulo Ionæ. Oportebat autem potius dicere: Ne credatis his qui corruptos libros habent. Item in capitulo Abraam docet, ut Saraceni quærant auctoritatem legis Moyſi, dicens: Affer-

IIII. De libris Moyſi, et euangelij.

Libri noui et ueteris Teſtamẽti an à Iudæis, & Chriſtianis corrupti.

ἀπεδοκίμασε τὸ μυςήριον τ̃ σαρκώσεως, διὰ τὸ μήτε νοεῖν μήτε διωκάθαι διηγεῖσθαι τὰ φν τ̃ εὐαγγελίῳ λεγόμενα περὶ τ̃ Χριςοῦ. καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ὀδὲ τὸ τ̃ τριάδ@ μυςήριον προσεδέξατο. οὐ γὰρ ἠδύνατο νοεῖν τὴν τ̃ προσώπων διάκρισιν, ἥν ἐςι κατὰ τὴν οὐσίαν διακρίσεως. καὶ τί θαυμαςὸν, εἰ ἄνθρωπ@ σαρκικὸς οὐκ ἐνόησε τὰ ὑπερβεβηκότα τὴν τ̃ θεῖ μυςηρίων; ταῦτα μὲν οὖν ἀρκέιτω περὶ τ̃ τρίτου ζητήματ@.

Τέταρτον ζήτημα δεῖ, τὸ τὸν μαχούμετ συνεχέςατα ἐν τ̃ ἀλκορανῷ ἐγκωμιάζειν τὸν νόμον μωϋσέως, & τὸν ἰὼβ, καὶ τὸν δαβὶδ, & λέγειν, τὸ ψαλτήριον βιβλίον φωτεινὸν. ὑπὲρ δὲ πάντα τὰ ἄλλα βιβλία, ἐγκωμιάζει τὸ εὐαγγέλιον, ἐν ᾧ φησὶν εἶν σωτηρίαν καὶ ὁδηγίαν. ζητεῖται δίνων, διατί ὅτ' ἔχομεν, ὅτι ἀναγινώσκουσιν οἱ σαρρακηνοὶ ταύτας τὰς βίβλους, ὅθ' ἑρμηνεύουσιν ἐν ταῖς σχολαῖς; τὸ γὰρ χριςὸν τὸν μωϋσῆν συςήσαντος, & οὐ ἄλλους προφήτας, οἱ χριςιανοὶ μὴ ἔχοντες αὐτοὺς, ἔλαβον ἐκ τ̃ ἰουδαίων, & μετενεχθῆναι τούτους ἐκ διαφόρων γλωσσῶν πεποιήκασιν, ἔχοντὸ τὰ ἐκείνων βιβλία αὐθεντικὰ, ἀναγινώσκουσί τε αὐτὰ ἐν ταῖς σχολίοις. λέγουσι δὲ οἱ σαρρακηνοὶ, τοὺς μὲν ἰουδαίους διαφθεῖραι τὰ βιβλία τ̃ παλαιᾶς, τοὺς δὲ χριςιανοὺς τὸ εὐαγγέλιον & τὰ βιβλία τ̃ καινῆς· καὶ ὅτι ἐν τ̃ ἐν τ̃ γραφῶν ἀληθείας ἐναπέμεινε τ̃ κόσμῳ, πλὴν τ̃ ἐν τ̃ ἀληθεύω ὄσης. ἀλλὰ πρὸς ἀποδείκνυται ἐν τ̃ τρίτῳ κεφαλαίῳ, ὅτι τοῦτο ὄντως ψεῦδος, καὶ ἐναντίον τῷ ἀληθεύω. Επ πῶς ὁ τοιοῦτ@ προφήτης, ὁποῖον νομίζουσιν εἶναι τὸν μωάμεθ, τοσοῦτον αὐ ἐπαίνεσε τὰ διεφθαρμένα ἀντίγραφα, ὥς τ' εἰπεῖν ἐν αὐτοῖς εἶναι σωτηρίαν καὶ ὁδηγίαν; ἢ πῶς οὐ προεῖπε ταῦτα φθαρησόμενα μετὰ ταῦτα; μᾶλλον μὲν οὖν εἶπε τοὐναντίον. ὡς εἴπερ ἐν ἀμφιβόλῳ τινὶ περὶ τοῦ ἀληθεύοντος ἦσαν οἱ σαρρακηνοὶ, ζητεῖν ἐν τ̃ πρὸ αὐτῶν λαβόντων τὰς βίβλους, τουτέςι παρὰ τῶν χριςιανῶν καὶ τῶν ἰουδαίων. καὶ τὸν τὸ φησὶν ἐν τ̃ κεφαλαίῳ τ̃ ἰωνᾶ. ἔδει δὲ μᾶλλον εἰπεῖν, μὴ πιςεύητε κύριος διεφθαρμένας ἔχουσι βίβλους. Επ ἐν τ̃ κεφαλαίῳ τ̃ ἀμβακούμ, διδάσκει τοὺς σαρρακηνοὺς, ζητεῖν τὸ ῥητὸν τ̃ νόμου μωϋσέως, λέγων, ἐνέγκα-

Affer-

ἐνέγκατε τὴν πεντάτευχον, εἰ ἀληθῆς ἐστε. καὶ ἀνάγνωτε, καὶ τὰ λοιπὰ. ἡ δὲ αἰτία τοῦ μὴ ἀναγινώσκειν σαῤῥακηνοὺς τὰ προειρημένα βιβλία, οὐδεμία ἄλλη ἐστὶ, πλὴν ὅτι ἴσασιν οἱ σοφοὶ τούτων, ὡς ῥᾳδίως ἁλώσεται τὸ ψεῦδος τοῦ ἀλκοράνου, εἰ τὰς ἁγίας καὶ ἀληθεῖς γινώσκοιεν βίβλους. ὅθεν καὶ τὸ ἀλκοράνον κακούργως προσενοήσατο ἑαυτοῦ, καὶ τέσσαρας θεραπείας ὑπέθετο, τοῦ μὴ τὸ ψεῦδος αὐτοῦ φανερὸν καθίστασθαι. ὧν μὲν ἐστι, τὸ ἐντείλασθαι τοὺς ἐναντίον τι τοῦ ἀλκοράνῳ λέγοντας, ὃ γέγονε δῆλον ἀνωτέρω ἐν τοῦ τετάρτῳ κεφαλαίῳ. δεύτερον, τὸ εἰπεῖν μὴ διαλέγεσθαι μετὰ ἀνθρώπων ἄλλης αἱρέσεως. τρίτον, τὸ κωλύσαι τούτοις πιστεύειν· φησὶ γὰρ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ ἀμρὰμ, μὴ πιστεύσητε τινὶ πλὴν τῶν ἑπομένων τῷ ἡμετέρῳ νόμῳ. καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἐν τοῦ εὐαγγελίῳ σωτηρίαν εἶναι καὶ ὁδηγίαν. φησὶ γὰρ καὶ τοὺς σαῤῥακηνοὺς μηδὲν εἶναι μὴ πληρώσαντας τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὸν νόμον. ὀφείλουσιν ἄρα ἔχειν αὐτά. τέταρτον, τὸ χωρίζεσθαι παντελῶς ἐκείνων, καὶ λέγειν, ἐμοὶ ὁ ἐμὸς νόμος, καὶ ὑμῖν ὁ ὑμέτερος, καὶ τὰ λοιπὰ. καὶ μετὰ ταῦτα, ἐλεύθεροι ἐστὲ ὑμεῖς, ὧν ἐγὼ πράττω, κἀγὼ ὧν ὑμεῖς. καὶ τοῦτο φησὶν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ ἰωνᾶ. εἰ τοίνυν οἱ σαῤῥακηνοὶ καλῶς ἐλάμβανον τῆς τοῦ ἀλκοράνου συμβουλὴν, ἀναμφιβόλως ἂν ὁδηγοῦντο· εἶχον γὰρ ἂν τὸ εὐαγγέλιον, καὶ τὸν νόμον μωϋσέως, καὶ τὰς ἄλλας ἁγίας γραφὰς, μάλιστα αὐτοῦ τοῦ ἀλκοράνου ὅταν ἐγκωμιάζῃ τὸν μωϋσῆν, τὸν δαβὶδ, τὸν σολομῶντα, καὶ τοὺς ἄλλους προφήτας, λέγοντος συνεχῶς, ὡς τούτων οὐδὲν ἐστι προτιμότερον τοῦ ἑτέρου. ταῦτα καὶ πρὸς τὸ τέταρτον ζήτημα, πέμπτον ζήτημά ἐστι. τί ἂν βούλοιτο λέγειν ὁ μαχούμετ, ἐν τῷ ἀλκοράνῳ τοσαυτάκις παλλιλογῶν περὶ ἑαυτοῦ καὶ γράφων, πιστεύετε εἰς τὸν θεὸν καὶ ἀπόστολον, ὑπακούετε τῷ θεῷ καὶ τοῦ ἀποστόλῳ, ἀκολουθεῖτε τῷ θεῷ καὶ τῷ ἀποστόλῳ. ἴσμεν γὰρ μόνῳ τῷ θεῷ ὀφείλεσθαι πίστιν, τιμὴν λατρείας, ἐνέργειαν ὑπακοῆς, καὶ ἀκολούθησον ὁδοῦ. αὐτὸς γάρ ἐστι μόνος ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος πάντων. ὅθεν οὐδεὶς οὐδέποτε προφήτης ἐτόλμησε ταῦτα εἰπεῖν, καὶ τῷ θεῷ ἐξομοιοῦν ἑαυτὸν ἐν τοῖς τοιούτοις, ᾧ μηδένα μηδέποτε κοινωνὸν ἢ συμμεριστὴν γενέσθαι. ὁ μὲν γὰρ κύριος ἐν τοῦ νόμῳ τοῦ μωϋσέως, τοῖς ἰουδαίοις φησίν.

Afferte pentatheucum, si ueraces estis, et legite in eo: & reliqua. Causa aũt quod Saraceni non legũt prędictos libros, nulla alia est, nisi quod sciunt horum sapientes, quod facile deprehenderetur mendacium Alcorani, si sanctos & ueraces libros legerent. Vnde & Alcoranum maliciose prouidit sibijpsi, & quatuor medelas supposuit, ut mendacium eius nõ manifestum cõstitueretur. Quorum unum quidem est, mandare interimi qui contrarium aliquid Alcorano dicerẽt, quod manifestum fuit superius in quarto capitulo. Secundum dicit, ne disputent cum hominibus alterius sectæ. Tertium, prohibet his credere. Dixit enim in capitulo Abraã, Ne credatis alicui, nisi his qui sequuntur nostram legem, & quod in euãgelio est salus & deductio. Dicit etiam, quod Saraceni nihil sunt, nisi adimpleãt legẽ & euangelium. ergo debent euangelium habere. Quartum, separat se omnino ab illis, & dicit: Mihi mea lex, & uobis uestra, & reliqua. Et post hæc: Liberi estis uos, à quibus ego facio. & ego, à quibus & uos. Et hoc dicit in capitulo Ionę. Si igitur Saraceni bene acciperẽt consilium Alcorani, proculdubio deducerentur. habuissent enim euangelium & legẽ Moysi, & alias scripturas. maxime, cum ipsum Alcoranum continue commendet Moysen, Dauid, Salomonẽ, & alios prophetas: & frequentissime dicat, quod alterum alteri nõ præfert. Et hæc ad quartam quæstionem. Quinta quæstio est. Quid uult dicere Mahometus in Alcorano, quod totiens dicit & repetit de se scribens, Credite in Deum & apostolũ, obedite Deo & apostolo, sequamini Deũ & apostolũ? Scimus enim, soli Deo deberi fidẽ, honorẽ diuini cultus, actionẽ obedientiæ, & sequelã uiæ. Ipse enim solus est principiũ, et finis oĩm. Vnde nullus unq̃ propheta ausus est hæc dicere, et Deo seipsum in talibus associare: cui nullũ unq̃ possibile est socium uel simul participem fieri. Dominus em̃ in lege Moysi Iudęis dixit;

Cur Saraceni legis & euangelij libros non legant.

Quatuor præcipuæ Alcorani cautelæ.

Quæstio V. de consortio Dei.

Apoc. 22.

Deut.32. dixit: Scitis quod ego sum solus. Propter
2. Regum 18. hoc autem & Helias dicit: Si dominus est, ite post ipsum: si autē Baal, sequamini eum. Videtur igitur ex talibus, Mahometum non solum dare se Deo participem, sed facere seipsum illius socium, & simul consortem. Et sic dicitur in capitulo Elnesa: Non parcet Deus, si quis ei dederit participem. Solus autem Christus, neque consors neque particeps Dei, sed Deus uerus & homo uerus, potuit dice-
Ioh.14. re: Credite in Deum, & in me credite. qui tamen nunquam dixit: Credite in Deum & in me, uel obedite Deo & mi-
Quæstio. 6. hi, ne homines crederent eum Dei participem & cōsortem. Sexta quęstio est: Cum Alcoranū de Christo quidem multa dicit, & magnifica, econtrario autem pauca de Mahometo, & quidem uilia, quæritur igitur, Quare Saraceni non potius sequuntur Christū quàm Mahometum, & euangelium quàm Alcoranum? Et quia cōtraria iuxta se posita magis elucescunt, uideamus è regione & intrinsecus, quid Alcoranū de utroq; narrat. Di-
Quid Alcoranum de Christo narret, quidq; de Mahometo. cit enim Alcoranum, quod Christus suæ matri fuit annunciatus per angelum, & sanctificatus per spiritum sanctum, et uirtute Dei conceptus, non operatione naturæ, & ex sanctissima uirgine Maria, et supra omnes alias mulieres mundas, genitus est. De Mahometo autem nihil tale dicit, sed quod fuit orphanus, et uagus, à Deo conductus. Item dicit de Christo, quod est uerbum Dei, & secundum hoc nihil potuit ignorare: Mahometus autē fuit propheta incertus. dicit enim, se nescire quid de se fiet, ac suis. Dicit etiā ipse: Nescio utrū ego aut uos sumus in rectitudine. Vnde et fertur dixisse de patre et matre sua: Vtinam scirem quod est opus eorum. Item fertur, quod ipse fuit præstigiatus à Iudæis, acubus ab aliquibus mulieribus in uultum cæreum immissis, & proiectis in puteum. Affirmantque communiter, ipsum Mahometum ueneno uitam finiuisse, quod assumpsit

φησίν, ἴδετε ὅτι ἐγώ εἰμι μόνος. διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ ἡλίας φησίν, εἰ κυρίος ὁ θεός ἐστι, πορεύεσθε ὀπίσω αὐτοῦ, εἰ δὲ βάαλ, ἀκολουθήσατε αὐτῷ. δοκεῖ τοίνυν ἐκ τῶν τοιούτων ὁ μαχούμετ, οὐ μόνον διδόναι τὸν θεὸν κοινωνὸν, ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν ποιεῖν ἐκείνου κοινωνὸν καὶ συμμερισὴν. καὶ οὕτω λέγεται ἐν τῷ ἀλκοράνῳ, ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλνεσᾶ· οὐ φείσεται ὁ θεὸς, εἴ τις αὐτῷ διδοίη κοινωνὸν. μόνος δὲ ὁ χριστὸς μήτε κοινωνὸς, μήτε συμμεριστὴς ὢν τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ θεὸς ὢν ἀληθὴς καὶ ἄνθρωπος ἀληθὴς, δεδύνητε λέγειν, πιστεύετε εἰς τὸν θεὸν καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε· καί τοι ἐκεῖνος οὐδέποτε εἶπε, πιστεύετε εἰς τὸν θεὸν καὶ εἰς ἐμὲ, ἢ ὑπακούετε τῷ θεῷ καὶ ἐμοὶ, ἵνα μὴ πιστεύσωσιν οἱ ἄνθρωποι κοινωνὸν αὐτὸν τοῦ θεοῦ, καὶ συμμετόχον; ἕκτον ζήτημα ἐστὶν, ὅπως τὸ ἀλκοράνον περὶ μὲν τοῦ χριστοῦ πολλὰ φησι καὶ μεγαλοπρεπῆ, τοὐναντίον δὲ εὐτελῆ περὶ τοῦ μωαμεθ· ζητεῖται τοίνυν, διατί οἱ σαῤῥακηνοὶ οὐ μᾶλλον ἀκολουθοῦσι τῷ θεῷ ἢ τῷ μωαμεθ, καὶ τῷ εὐαγγελίῳ ἢ τῷ ἀλκοράνῳ; καὶ ἐπεὶ τἀναντία παράλληλα τιθέμεθα, μᾶλλον ἐκφαίνονται, ἴδωμεν καὶ παραβάλλοντες ἀλλήλοις, τί τὸ ἀλκοράνον περὶ ἑκατέρου διέξεισι. φησὶ γὰρ τὸ ἀλκοράνον, τὸν χριστὸν τῇ ἑαυτοῦ μητρὶ δι' ἀγγέλου εὐηγγελεῖσθαι, καὶ διὰ πνεύματος ἁγίου ἡγιᾶσθαι, καὶ δυνάμει θεοῦ συνειλῆφθαι, ἀλλ' οὐ φύσεως ἐνεργείᾳ· καὶ ἐκ παρθένου ἁγιωτάτης, καὶ ὑπὲρ πάσας τὰς ἄλλας γυναῖκας καθαρὰς γεγενῆσθαι. περὶ δὲ τοῦ μωάμεθ οὐδὲν τοιοῦτον φησίν, ἀλλ' ὅτι ἦν ὀρφανὸς καὶ πλανήτης ὑπὸ θεοῦ συναχθεὶς. Ἔτι φησὶ περὶ τοῦ χριστοῦ, ὅτι ἐστὶ λόγος θεοῦ· καὶ κατὰ τοῦτο, οὐδὲν ἠδύνατο ἀγνοεῖν. ὁ δὲ μαχούμετ, ἦν προφήτης ἀμφιβόλος. φησὶ γὰρ ἑαυτὸν ἀγνοεῖν, τί ἔσται αὐτῷ, ἢ τοῖς ἰδίοις. αὐτὸς τὲ εἶπεν, ἀγνοῶ πότερον ἐγὼ ἢ ὑμεῖς ἐστὲ ἐν εὐθύτητι. ὅθεν καὶ φέρεται εἰπεῖν αὐτὸν περὶ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς, εἴθεν ἤδειν τί ἐστι τὸ ἔργον αὐτῶν. ἔτι τὲ φέρεται, ὅτι αὐτὸς γέγονε παρὰ τῶν ἰουδαίων καὶ εἰς φρέαρ ἀποῤῥιφεῖς. ὑπὸ κρατεῖ τὲ κοινῇ αὐτὸν τὸν μαχούμετ δηλητηρίῳ τὴν ζωὴν ἐκτελέσαι, ὅπερ ἐνέβαλε τούτῳ

τούτῳ τὴν φλέβα τεμνομένη ἰουδαία τις. Ἔτι αὐτὸς μὲν ὁ χριστὸς ἐκ τοῦ ἀβραὰμ κατήγετο διὰ τοῦ ἰσαὰκ, ᾧ γεγόνασιν αἱ ἐπαγγελίαι περὶ τῆς εὐλογίας καὶ τῆς ἑψομένης κληρονομίας. ὁ δὲ μαχούμετ κατήγετο διὰ τοῦ ἰσμαὴλ, ᾧ οὐκ ἀνῆκεν ἡ ἐπαγγελία· ἀλλὰ περὶ ἐκείνου γέγραπται μόνον, ἔσται σιδηροῦς ἄνθρωπος, καὶ αἱ χεῖραις αὐτοῦ ἐπὶ πάντας, καὶ τὰ λοιπὰ. Ἔτι ὁ μὲν χριστὸς οὐδέποτε οὐδεμίαν ἐποίησεν ἁμαρτίαν. τὸ γὰρ πνεῦμα τοῦ θεοῦ, καὶ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, οὐ δύναται πλανηθῆναι· ὁ δὲ μαχούμετ, εἰδωλολάτρης γέγονε, καὶ φονεὺς, ἀσελγὴς τε καὶ ἅρπαξ, καὶ πολλοῖς ἄλλοις ἁμαρτήμασιν ἔνοχος, ἐφ' οἷς ὁ θεὸς (ὥς φασιν) αὐτοῦ συνέγνω. Ἔτι ὁ μὲν χριστὸς φρικτὰ πεποίηκε θαύματα, καὶ χρήσιμα. ὡς γὰρ λέγεται καὶ ἐν τοῦ κεφαλαίῳ τοῦ ἐλμοϊδὲ, πρὸς τοῦ τέλει, ὁ χριστὸς, τυφλοὺς ἐφώτισε, λεπροὺς ἐκαθάρισε, καὶ νεκροὺς ἀνέστησεν· ὁ δὲ μωάμεθ πεποίηκε θαῦμα οὐδὲν, κατὰ τὸ ἀλκοραίνον· καὶ ἅ τινα περὶ αὐτοῦ λέγοιντο, ἢ ἄτοπα, ἢ ἀδύνατα εἰσι, καὶ ἀπηχῆ, ὥσπερ τὸ τὴν σελήνην διαιρεθεῖσαν ἐπισκευάσαι· ἢ ἄχρηστα, ὥσπερ τὸ τὴν κάμηλον φθέγξασθαι· ἢ παντάπασι κεκρυμμένα, πολλὰ γὰρ ἔλεγεν ἑαυτὸν ποιεῖν ἐν κρυπτῷ καὶ νυκτὸς, ἃ τῆς ἡμέρας ἀπαιτούμενος δεικνύναι οὐκ εἶχεν. ὅθεν αὐτοῦ ἔλεγον, φῆς ἀνέρχεσθαι εἰς τὸν οὐρανὸν νυκτὸς πρὸς τὸν θεὸν, ἀναβηθι καὶ ἡμέρας ὁρώντων ἡμῶν, καὶ πιστεύσομεν. ὁ δὲ χριστὸς μέγιστα καὶ μεγαλοπρεπῆ θαύματα ἐποίει ἡμέρας καὶ ἐν τοῦ φανερῷ, καὶ πολλῶν ὁρώντων ἐνώπιον, ὥς τε φανερὰ εἶναι τὰ ἔργα ἐκείνου. μετὰ ταῦτα ὁ μὲν χριστὸς διδάσκαλος γέγονεν ἔξοχος. ὡς γὰρ λέγεται ἐν τοῦ ἀλκοραίνῳ, ἐν τοῦ κεφαλαίῳ τοῦ ἐλμεϊδὲ, ὥσπερ ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ· ὦ χριστὲ, ἀναλόγισαι πῶς σοι δέδωκα πνεῦμα ἅγιον, ὥστε διαλέγεσθαι ἔτι ἐν τῇ βρεφικῇ κλίνῃ κείμενον, καὶ ἐδίδαξά σε βίβλον καὶ σοφίαν, τὸν μωσέως νόμον καὶ τὸ εὐαγγέλιον ὁ δὲ μωάμεθ. διδάσκαλος ἦν ἀγνοῶν, ἄνθρωπος ἰδιώτης, οὐδὲ μίαν εἰδὼς γλῶσσαν πλὴν τῆς ἑαυτοῦ, ἀγνοῶν καὶ τῆς ἑρμηνείαν τοῦ ἑαυτοῦ νόμου. φησὶ γὰρ, μόνον τὸν θεὸν εἰδέναι τὴν τοῦ ἀλκοραίνου

assumpsit, cum huic Iudæa quædam uenam secuisset. Item, ipse quidem Christus ab Abraam descendit, & Isaac, cui facta est promissio de benedictione, & consequenda hæreditate. Mahometus aũt descendit per Hismaël, ad quem non peruenit promissio: sed de eo scriptum est, quod erit ferreus homo, & manus eius contra omnes, & reliqua. Item Christus nullum unquam peccatum commisit. Spiritus enim Dei & uerbum Dei non potuit peccare. Mahometus autem idololatra fuit, & homicida, lasciuus & rapax, multisq́ alijs peccatis† cõnoxius, in quibus Deus, ut dicunt, ei pepercit. Item Christus stupenda fecit miracula, & utilia. Sicut enim dicitur in capitulo Elmaide, in fine, Christus cæcos illuminauit, leprosus mundauit, & mortuos suscitauit: Mahometus autem nullum miraculum fecit, secundum Alcoranum. Et quæ de eo dicuntur, uel inconuenientia, uel impossibilia sunt & absona, sicut lunam diuisam reintegrare: uel inutilia, sicut camelum loqui: uel omnino occulta. Multa enim dixit seipsum in occulto & nocte facere, quæ in die requisitus, ostendere non potuit. Vnde ei dixerunt: Dicis te ascendere in cœlum ad Deum nocte, ascende de die, ut uideamus nos, & credemus. Christus autem maxima & magnifica miracula faciebat de die, & in manifesto, & coram multis testibus uidentibus: quare manifesta sunt opera illius. Præterea Christus quidem magister fuit excellens, sicut dicitur in Alcorano. Et in capitulo Elmeide, quasi ex persona Dei: O Christe, considera quem dedi tibi spiritum sanctum, ut loquaris. Item, In cunabulis docui te librum, & sapientiam, & legem Moysi, & euangelium. Mahometus autem doctor fuit ignarus, & homo idiota, nesciens aliam linguam nisi suam, ignorans etiam interpretationem legis suæ. Dicit enim, solum Deum scire Alcorani ex-

Christi ad Mahometum excellentia, per collationem.

Gen. 16.

obnoxius.

Mahometi miracula.

Mahumet idiota.

ni expositionem. Item Christus secundũ euangelium crucifixus est, & mortuus, & resurrexit uere, & ascendit in cœlos, & sedet ad dexteram Dei. Alcoranũ autẽ dicit, quod non est mortuus, sed assumpsit eum Deus. Quare & secundum euãgelium, & secundum Alcoranum, & in omnem euentum Christus uiuit. Mahometus autem omnino mortuus est. Sed melior est adiutor uiuus, quàm mortuus. Omitto alias secundum quodlibet excellentias, quas de Christo euangelium posuit. Mirum igitur, quare Saraceni nõ sequuntur potius Christum quàm Mahometum, & euangelium potius quàm Alcoranum, cum ualde credibile sit, per meliorem legislatorem meliorem legem datam esse, & melius à Deo conseruatam ueracem & incorruptam, sicut superius demonstratum est in tertio capitulo.

DE EVANGELII AD ALcoranum excellentia. Cap. XVI.

EVangelij autem ad Alcoranum excellentiam, facile ex superioribus dictis possumus cognoscere. Antè enim demonstratum est, non esse Alcoranum legem Dei, propterea quod neque uetus neq; nouum testamentum hanc testantur, & quod neq; in stilo, neq; in sententijs cum alijs conuenit, & quod contradicit sibijpsi, & quod nullo miraculo confirmatur, & quod est irrationabile, & quod manifesta continet mẽdacia, et quod uiolentum, & quod inordinatũ, & quod iniquum, & quod ambiguum. hæc enim omnia per ipsum Alcoranũ breuiter sunt antè demonstrata. Veruntamẽ idipsum Alcoranum legentibus, melius hæc demonstrantur. Quare nos audacter dicere possumus, si nobis credere non uultis, Alcoranum legite. Horum autem contraria in euangelica doctrina manifeste apparent. Etenim Mahometus præcipue, quasi supra om̃es prophetas qui sunt uel q futuri sunt, Christũ cõmendauit, & euan-

Epilogus.

Acoranũ legendum, ut quàm sint absurda eius dogmata intelligatur.

νου ἐξήγησιν. Ἔτι ὁ μὲν χριστὸς, κατὰ τὸ εὐαγγέλιον ἐσταύρωται, καὶ τέθνηκε, καὶ ἐγήγερται ἀληθῶς, ἀνῆλθε τε εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ κάθηται ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ. τὸ δὲ ἀλκοράνον φησὶν, ὅτι οὐ τέθνηκεν, ἀλλ' ἀνέλαβεν αὐτὸν ὁ θεός. ὥς τε κατὰ τὸ εὐαγγέλιον καὶ κατὰ τὸ ἀλκοράνον καὶ κατὰ πᾶσαν ἔκβασιν, ὁ χριστὸς ζῆ, ὁ δὲ μαχούμετ παντελῶς τέθνηκε. βελτίων δέ ἐστι τοῦ τεθνηκότος βοηθοῦ, ὁ ζῶν βοηθός. καὶ παραλείπω τὰς ἄλλας καθ' ἕκαστον ὑπεροχὰς, ἃς περὶ τοῦ χριστοῦ τὸ εὐαγγέλιον τίθησι. θαυμαστὸν τοίνυν, πῶς οἱ σαῤῥακηνοὶ οὐ μᾶλλον ἀκολουθοῦσι τῷ χριστῷ, ἢ τῷ μωάμεθ· καὶ τῷ εὐαγγελίῳ μᾶλλον, ἢ τῷ ἀλκοράνῳ· μάλιστα λίαν ὄντος πιθανοῦ, διὰ τοῦ βελτίονος νομοθέτου βελτίονα νόμον δεδόσθαι, καὶ βέλτιον συντηρούμενον ὑπὸ θεοῦ, ἀληθῆ τε καὶ ἀδιάφθορον, ὡς ἀνωτέρω δέδεικται ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΕΥΑΓΕλίου πρὸς τὸ ἀλκοράνον ὑπεροχῆς. κεφάλ. ιϛ.

Τὴν δὲ τοῦ εὐαγγελίου πρὸς τὸ ἀλκοράνον ὑπεροχὴν, ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων ῥαδίως δυνάμεθα γνῶναι. προαποδέδεικται γὰρ, μὴ εἶναι τὸ ἀλκοράνον νόμον θεοῦ, διὰ τὸ μήτε τὴν παλαιὰν, μήτε τὴν νέαν τούτῳ συμμαρτυρεῖν. καὶ ὅτι οὔτε ἐν τῇ φράσει, οὔτε ἐν ταῖς ἀποφάσεσι, συμβαίνει τοῖς ἄλλοις. καὶ ὅτι ἀντιλέγει ἑαυτῷ. καὶ ὅτι οὐδενὶ θαύματι βεβαιοῦται. καὶ ὅτι ἐστὶν ἄλογον. καὶ ὅτι φανερὰ περιέχει ψεύδη. καὶ ὅτι βίαιον, καὶ ὅτι ἄτακτον, καὶ ὅτι πονηρὸν, καὶ ὅτι ἀμφίβολον. ταῦτα γὰρ πάντα ὡς ἐν βραχεῖ δι' αὐτοῦ τοῦ ἀλκοράνου προαποδέδεικται. πλὴν τοῖς ἐν αὐτῷ τῷ ἀλκοράνῳ ἀναγινώσκουσι, βέλτιον δείκνυται ταῦτα. ὡς θ' ἡμᾶς θαῤῥούντως δύνασθαι λέγειν, εἰ ἡμῖν πιστεύειν οὐ βούλεσθε, τὸ ἀλκοράνον ἀνάγνωτε. τούτων δὲ τἀναντία ὑπὸ τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας φαίνεται καθαρῶς. καὶ γὰρ ὁ μαχούμετ, ὥσπερ ἐξηρημένως ὑπὲρ πάντας οὐδ' ὄντας προφήτας, ἢ ἐσομένους, ἐπῄνεσε τὸν χριστὸν, οὕτω καὶ τὴν τοῦ εὐαγγε-

euangelij doctrinam supra omnes diuinas scripturas magnificauit. Scimus autem, quod nullum sic est tam ualidum, tamq; potens testimonium doctrinæ uel uitæ, quàm laus ab his qui conantur reprehensionem inducere. Dicit autē ipse Mahometus in Alcorano, in capitulo El meide: Terminauimus uiam hominum per Iesum Christum filium Mariæ, ueracissimum prophetam, & dedimus ei euāgelium, in quo est deductio & lux & ueritas manifesta. Et in multis locis Alcorani præcipue commendat euangelium. Etenim ipsum euangelium in omni loco & lingua excellentissime mūdo seipsum manifestat. Quare confidenter dicere possem de eo Saracenis: Si uestro Mahometo uultis, uel non uultis credere de euangelio, id ipsum euangelium legite. Et quoniam, sicut dicitur in Alcorano in capitulo Elemphal, uolens Deus quod uerificetur ueritas per uerbum suum, & intercidatur gubernatio hæreticorum, & ut ueritas uerificetur & uanitas euanescat, prouidit & dispensauit Deus, ne mundus per ignorantiam periret, ut lex illa, quæ generaliter omnibus & sola necessaria erat, lex ea quæ est euangelij, non in uno loco, sed in diuersis prouincijs: neque in uno idiomate, sed diuersis et in omnibus linguis scriberetur, hebraicæ, græce, & latine, & post hæc fideliter transferretur. In fine autem euangelij mandauit discipulis suis Christus, ut in uniuerso mundo efficaciter euangelium prædicarent. Quod ut perficere possent, dedit eis gratiam linguarum & uirtutem miraculorum. Alcoranum autem arabice solum sibijpsi dicit à Deo datum esse: & Saraceni firmiter credūt, nullum posse hoc scire qui arabicam linguam ignoret. Sequitur autem, non omnes scire arabicam linguam, neque posse hanc discere. Scriptum autem est in Alcorano, sicut & antè demonstratum est, nullum posse saluari, præter eos qui sunt in lege

Euangelij manifestatio cuiusmodi à Deo instituta.

Marci 16.

Saracenorũ. Quare conuenienter quæri posset, si solos uelit Saracenos Deus saluos fieri, & eos qui arabicam linguã sciunt. Christianorum autem lex, quæ scripta est in omnib. linguis, dicit, quod Deus uult omnes homines saluos fieri. *Saraceni, Saluati.* Saraceni igitur, qui solo nomine saluati dicuntur, sicut antè dictum est, & alij omnes qui secundum ueritatem saluos se fieri uolunt, discant Christum esse saluatorem, legantq; euangelium in quacunq; lingua uolunt, & inuenient ferè contraria omnia quæ prædicta sunt & demonstrata ab Alcorano. Inuenientq;, quod *Laus euangelij Christi.* Moysi lex & prophetæ ipsum testantur, & nullam esse euangelij contrarietatem, sed potius complementum & perfectionem omnium aliarum scripturarum. In- *Stilisimplicitas.* uenient quoq; in euangelio stilum non metricum uel rhythmicum, sed simplicẽ & communem, nõ quidem propter simplicitatem scribentium, sed propter utilitatem legentium, ut ab omni simplici et idiota conuenienter intelligi posset. Modum non habet assentatorium, neq; turpia uel desueta nomina, sed communia & honestissima. Fabulam autem omni- *Parabolæ.* no nullam continet euangeliũ: & si quasdam aliquãdo parabolas apponit, ex ipsa uerbi consequentia manifeste ostẽditur, quod parabolicè loquitur. Conuenit autem in sententijs, non solum cum alijs sacris scripturis, sicut dictum est, sed etiam cum philosophis, qui de uirtutibus & de extremo hominum fine demonstratiue, uel rationabiliter tractauerunt. Addit etiam quædam excelsissima, ad quæ naturalis humana ratio nõ potest peruenire. Et nequaq; aliquid dicit, cui quis demonstratiue possit instare, quia cum demõstratio cõtineat uerũ, nihil potest esse ei contrariũ nisi falsum. Speculãtibus aũt diligẽ- *Nulla contradictio in 4. Euangelijs.* ter, nulla cõtradictio in euãgelijs cõtinetur. Quare nõ solũ unum euangeliũ cum seipso cõuenit, sed etiam quatuor inter se, in omnibus necessarijs circa fidem, simpliciter conueniunt: id est, de incarnatione,

σαρρακηνῶν. ὡς τ' εἰκότως ἂν ζητηθείη, εἰ μόνους βούλοιτο σωθῆναι τοὺς σαρρακηνοὺς ὁ θεὸς, καὶ τοὺς γινώσκοντας τὴν τῶν ἀραβικῶν γλῶσσαν. ὁ δ' ἐν τῶν χριστιανῶν νόμος, ὁ ἐν πάσαις γεγραμμένος ταῖς ἁλλέκτοις, φησί, τὸν θεὸν πάντας ἀνθρώπους θέλειν σωθῆναι. οἱ σαρρακηνοὶ τοίνυν οἱ μόνῳ τῷ ὀνόματι λεγόμενοι σεσωσμένοι, καθὼς πρόειρηται, καὶ οἱ ἄλλοι πάντες οἱ κατὰ ἀλήθειαν σωθῆναι βουλόμενοι, μαθέτωσαν τὸν χριστὸν εἶναι σωτῆρα, ἀναγινωσκέτωσάν τε τὸ εὐαγγέλιον ἐν ᾧ ἂν βούλωνται ἁλλέκτῳ, καὶ εὑρήσουσι σχεδὸν ἅπαντα τοῖς προειρημένοις καὶ διεσταλμένοις ὑπὸ τοῦ ἀληθοῦς. εὑρήσουσι συμμαρτυροῦντα αὐτῷ τόν τε τοῦ μωσέως νόμον, καὶ τοὺς προφήτας, μηδεμιᾶς οὔσης πρὸς αὐτοὺς τοῦ εὐαγγελίου ἐναντιότητος, μᾶλλον μὲν ὂν συμπληρωτὴν καὶ τελειότητα πάντων τῶν ἄλλων. εὑρήσουσί τε ἐν τῷ εὐαγγελίῳ φράσιν οὐ μυθικὴν ἢ ῥυθμικὴν, ἀλλ' ἁπλῆν καὶ κοινήν· οὐ διὰ τὴν ἁπλότητα τῶν γραφόντων, ἀλλὰ διὰ τὴν ὠφέλειαν τῶν ἀναγινωσκόντων, ὡς θ' ὑπὸ παντὸς ἁπλοῦ τε καὶ ἰδιώτου οἰκείως ἀναγινώσκεσθαι δύασθαι. οὐκ ἔστιν ἔχει οὐ κολακευτήν, ἀλλ' οὐδ' αἰσχρὰ ἢ ἀήθη ὀνόματα, ἀλλὰ κοινὰ καὶ σεμνότατα. μῦθον δὲ οὐδ' ὁντινοῦν παντελῶς οὐδ' ἔχει τὸ εὐαγγέλιον, ἀλλὰ καὶ εἴ τινας ἐνίοτε παραβολὰς παρατίθησιν, ἀπ' αὐτῆς τῆς τοῦ λόγου ἀκολουθίας δῆλόν ἐστι φανερῶς, ὅτι παραβολικῶς ἐλάλησεν, ὡσαύτως δὲ ἐν ταῖς ἀποφάσεσιν οὐ μόνον ταῖς ἄλλαις ἱεραῖς γραφαῖς, καθῶς εἴρηται, ἀλλὰ καὶ τοῖς φιλοσόφοις τοῖς περὶ ἀρετῶν καὶ τοῦ ἐσχάτου τῶν ἀνθρώπων τέλους ἀποδεικτικῶς ἢ λογικῶς πραγματευσαμένοις, προστίθησι μέν τι καὶ τινα ὑψηλότατα, ἐφ' ἃ ὁ φυσικὸς καὶ ἀνθρωπίνῳ λόγῳ οὐ δύναται ἐφικέσθαι. καὶ οὐδ' ἐν οὐδ' ἐμῶς φησιν, ᾧ ἄν τις ἀποδεικτικῶς ἐνστείη. τῆς γὰρ ἀποδείξεως ἀληθὲς περιεχούσης, μόνον τὸ ψεῦδος ταύτῃ δύναιτ' ἂν ἐναντιοῦσθαι. ἀκεραίως τε σκοπουμένοις, οὐδεμία ἐναντιολογία ἐν τοῖς εὐαγγελίοις εὑρίσκεται. ὡς τε μὴ μόνον ἓν εὐαγγέλιον ἑαυτῷ συμφωνεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰ τέσσαρα ἀλλήλοις ἐν πᾶσι τοῖς περὶ τῆς πίστιν ἀναγκαίοις, τουτέστι, περὶ τῆς σαρκώσεως,

κώσεως, τῆς διδασκαλίας, τοῦ πάθους, τῆς ἀναστάσεως, τῆς ἀναλήψεως τοῦ χριστοῦ, καίτοι γε τῶν τεσσάρων εὐαγγελίων ἐν διαφόροις τόποις καὶ διαφόροις διαλέκτοις, ἔτι τε ἀπὸ διαφόρων συγγραφέων ἐξ ἀρχῆς συγγεγραμμένων, ὡς προείρηται. τινὲς μέν τοι τῶν ἀπλουστέρων ὑπέλαβον ἐν τῷ εὐαγγελίῳ εἶναι ἐναντιότητα, διὰ τὸ ὅπερ ἐν ἑνὶ εὐαγγελίῳ γέγραπται, ἐν ἄλλῳ μὴ περιέχεσθαι. τοῦτο δὲ οὐκ ἔστιν ἐναντιολογία, ἀλλὰ μᾶλλον οἰκονομία θεοῦ. τοῦ γὰρ ἁγίου πνεύματος παροτρύνοντος τὸ παρ' ἑνὸς εὐαγγελιστοῦ σεσιωπημένον, ἕτερον εἰπεῖν. τὸ δὲ ὑφ' ἑνὸς εὐαγγελιστοῦ γραφέν, οὐδεὶς ἀρνήσαιτο τῶν ἄλλων τριῶν, ἢ ἐναντίον τι εἶπεν. ἀλλὰ καὶ οὗτοι οἱ τέσσαρες, οὐ πάντα τὰ ὀργανα ἢ τοὺς λόγους τοῦ χριστοῦ συνεγράψαντο, ἀλλὰ μόνα τὰ πρὸς σωτηρίαν ἀναγκαιότερα. πῶς δὲ ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία, τελείως θαύμασι βεβαιῶται, φανερῶς ἐν τῷ ἑβδόμῳ κεφαλαίῳ προαποδέδεικται· καὶ οὐ δεῖ πάλιν ἐν τοῖς αὐτοῖς διατρίβειν. οὐδεμία δέ ἐστιν ἐν τῷ κόσμῳ διδασκαλία ἢ νόμος οὕτως λόγος ὢν καὶ τέλειος, ὡσπερ ὁ εὐαγγελικὸς, ὃς πάντα τὰ πάθη ἐκ τῆς ῥίζης αὐτῶν ἀφανίσαι οὐ μόνον τὴν ἄτακτον ἐνέργειαν, ἢ τὸ ἔξωθεν ῥῆμα κωλύων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄτακτον τοῦ λογισμοῦ κίνησιν, ἢ τὴν ἔνδον διάθεσιν, οἷον ἀθυμίαν, ὀργὴν ἄτακτον, καὶ τὰ τοιαῦτα, οἷς πάντα τὰ ἔξω κακὰ ἕπονται. ἐφύτευσε δὲ καὶ ἀπήρτισε πάντα τὰ ἀγαθὰ ἐν τῇ ἐντολῇ τῆς τελειοτάτης ἀγάπης, τοῦ θεοῦ δηλονότι καὶ τοῦ πλησίον· ἔστι δὲ πλήρωμα νόμου. φυτευθείσης γὰρ φιλίας καὶ ἀγάπης τελείας, ἢ τῶν ἰδίων ἀγαθῶν τοῖς ἄλλοις κοινωνεῖν ἀναγκάζει, οὐκ ἔτι ἔστιν ἀναγκαῖον δικαιοσύνην ζητεῖν, ἀναγούσαν πρὸς τὸ τὰ ἀλλότρια ἀποδιδόναι. Ἔτι περιέχει τὸ εὐαγγέλιον τὸ οἰκειότατον καὶ φυσικὸν πρόσταγμα· ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε ὁμοίως αὐτοῖς. ὃ μόνον τοῖς κτησαμένοις οὐδὲν ἐν ἄλλο ἔστιν ἀναγκαῖον πρόσταγμα, ὅσον πρὸς τὸν πλησίον. ἃ μόνον δὲ ἀλήθειαν περιέχει τὸ εὐαγγέλιον, ἀλλ' ὥσπερ πιστεύουσιν οἱ διδάσκαλοι τῆ χριστια-

nation e, doctrina, passione, resurrectione, ascensione Christi, & spiritus sancti missione: & si quatuor euāgelia in diuersis locis & diuersis linguis, nec non à diuersis auctoribus à principio conscripta sunt, ut antè dictum est. Quidam tamen simpliciores existimauerunt, in euāgelio esse cōtrarietatem, propterea quod illud quod in alio euangelio continetur, in alio euangelio non continetur. Hoc autem non est contradictio, sed potius dispensatio Dei, quasi inspirante spiritu sancto, ut quod ab uno euangelista prætermissum est, alter dicat: quod autē ab uno euangelista scriptum est, nullus aliorum trium negauit, uel contrarium aliquid dixit. Sed hi quatuor nō omnia opera, uel uerba Christi conscripserunt, sed solum quæ ad salutem sunt magis necessaria. Quomodo autem doctrina Christiana perfecte miraculis sit confirmata, in septimo capitulo manifeste antè demonstratum est: quare non oportet amplius in eisdem uersari. Nulla autem est in mūdo doctrina, uel lex, quæ sic rationabilis existat & perfecta sicut euangelica, quæ omnes passiones radicitus auellit. Non solū inordinatam actionem & exterius uerbum prohibet, sed & inordinatum animi motum, uel intrinsecum affectum, sicut cōcupiscentiam, iram inordinatam, & similia, ex quibus omnia mala exteriora sequuntur. Plantauitq́, & conseruauit omnia bona in mandato perfectissimæ dilectionis, Dei uidelicet & proximi. Habita enim amicitia & charitate perfecta, quæ propria bona cum alijs cōmunicare cogit, non est necessarium iusticiam quærere, quæ nos inducit ad restituendum aliena. Item continet euangelium naturalissimum & proprijssimū mandatum. Quæcunque uultis ut faciant uobis homines, & uos facite similiter eis. Quo solo habito, non est necessarium aliud præceptum respectu proximi. Non solum etiam ueritatem continet euangelium, sed, sicut credunt

Christi opera et dicta non omnia in Euangelijs scripta.

Euangelicæ legis perfectio.

Mēdacij et uiolentiæ expers Euangelium.

Christiani doctores, si unum solum mendacium in euangelio inueniretur, totum euangelium meritò suspectum haberetur, sicut superius determinatũ est in nono capitulo. Violentiam autem nullam permittit euangelium, quinimo et ipsam uiolentiam, & iniuriam patienter oportere ferre ait, dicens: Si quis te alapis percusserit ad dexteram genam, uerte & alterã, & si quis à te capiat pallium, ne prohibeas eum, sed da etiam tunicam. Docet etiam pro illata iniuria et odio, beneficium & dilectionem reddere dicens: Diligite inimicos uestros, Benefacite odio habentibus uos, & orate pro malignantibus, & his qui uos persequuntur. Non tamen hoc aduersatur, si quidam Christianorum iniqui non seruant hæc omnia. Non enim iniquorum peruersio prohibet sanctissimę legis perfectionem & ueritatem. Bene ordinatissima autem est euangelię doctrina, sicut antè demonstratum est decimo in capitulo, & temporis ordine, & loci, & doctrinæ, & materię. Incipit enim ab incarnatione Christi, determinans quæ ad natiuitatem huius sunt conuenientia. Et post natiuitatẽ conuenienti tempore ostendit doctrinã & sapientiam eius. Et post hæc, & potentiam & miracula, & deinceps passionem & mortem, ultimo autem resurrectionẽ, & in cœlos ascensionem. Sanè nullũ malũ potest inueniri in doctrina tantæ perfectionis: etsi instabiles & indocti dicãt, blasphemias quasdam in euangelio contineri, sicut de incarnatione Christi & passione, item de trinitatis mysterio: de quibus, ut antè dictum est, scriptum est in Alcorano, quod ipsi reprobant quę non intelligunt. Certissima uero est lex euangelica, quia certissime scitur quo tempore, quo loco, à quibus hominibus conscripta est euangelica doctrina. Certissimum etiam est, quod conuenientissime et facillime intelligibilis est, quia credenda præponuntur per reuelationem Dei, & non inuestiganda per rationem, ut sim-

Matth. 5.

Luc. 6.

Matth. 5.

Euangelicæ doctrinæ ordo.

Certitudo euangelij, & facilitas.

χεισιανῶν, εἰ γὰρ μόνον ἐν τῷ εὐαγγελίῳ εὑροιτο ψεῦδος, ὅλον εἰκότως ἂν ὑποπτεύθη, ὥσπερ καὶ ἀνωτέρω δέδεικται ἐν τῷ ἐννάτῳ κεφαλαίῳ. Βίαν δὲ ὅλως μίαν συγχωρεῖ τὸ εὐαγγέλιον· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ αὐτῷ τῇ βίαν καὶ τῇ ἀδικίαν μακροθύμως δεῖν φέρειν φησίν, λέγων, ἐάν τίς σε ῥαπίσῃ εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην· καὶ εἴ τις ἀπὸ σοῦ λάβοι τὸν χιτῶνα, μὴ κωλύσῃς αὐτὸν, ἀλλὰ δὸς καὶ τὸ ἱμάτιον. διδάσκει δὲ καὶ ὑπὲρ τῆς ἐπηρεαζομένης ἀδικίας καὶ μίσους δυποιΐαν καὶ ἀγάπην ἀποδιδόναι, λέγων, ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς, καὶ εὔχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων καὶ διωκόντων ὑμᾶς. οὐ μὴν οὐδὲ ἐναντιοῦται, εἴ τινες τῶν χεισιανῶν πονηροί, οὐ φυλάσσουσι ταῦτα πάντα. οὐ γὰρ οἱ τῶν πονηρῶν διαστροφὴ, κωλύει τὴν τοῦ ἁγιωτάτου νόμου τελειότητα καὶ ἀλήθειαν. βυτακροτάτη δέ ἐστιν ἡ τοῦ εὐαγγελίου διδασκαλία, καθὼς προαποδέδεικται ἐν τῷ ἐνδεκάτῳ κεφαλαίῳ, καὶ τῇ χρόνου τάξει, καὶ τόπου, καὶ διδασκαλίας, καὶ ὕλης. ἄρχεται μὲν γὰρ ἐκ τῆς σαρκώσεως τοῦ χεισοῦ, καὶ διορίζεται τὰ πρὸς τὴν γέννησιν τοῦτον ἀνήκοντα. καὶ μετὰ τὴν γέννησιν, τῷ προσήκοντι καιρῷ δείκνυσι τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν σοφίαν αὐτοῦ, καὶ μετὰ ταῦτα τὴν δύναμιν καὶ τὰ θαύματα· καὶ ἐφεξῆς τὸ πάθος καὶ τὸν θάνατον, ἔσχατον δὲ τὴν ἀνάστασιν, καὶ τὴν εἰς οὐρανὸς ἀνάληψιν. ἀληθῶς μὴ ὀλίγη πονηρὸν διαφυγεῖν ἐν διδασκαλίᾳ τοσαύτης τελειότητος· εἰ καὶ οἱ ἄσκοποι καὶ ἀπαίδευτοι λέγουσι βλασφημίας τινὰς περιέχεσθαι ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, ὥσπερ περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ χεισοῦ, καὶ τοῦ πάθους, ἔτι τε περὶ τοῦ τριάδος μυστηρίου, περὶ ὧν (ὡς προείρηται) γέγραπται ἐν τῷ ἀλκορᾴνῳ, ἀποδοκιμαζόντων ἃ μὴ νοοῦσι. βεβαιοτάτη δέ ἐστιν, ὡς βεβαιότατα γινωσκομένη, τίνι χρόνῳ, τίνι τόπῳ, καὶ πρὸς τίνων ἀνθρώπων ἡ εὐαγγελικὴ συγγραφὴ διδασκαλία. ἔτι τε βεβαιοτάτη ἐστὶν, ὡς τελείως νοουμένη, καὶ κατὰ τὸν προσήκοντα τρόπον· πεπίστευται γὰρ, ὡς θεῖον ταύτην πιστεύειν, θεία ἀποκαλύψει· ἀλλ' οὐ ζητήσει ἢ καταλήψει λογισμῶν ἀνθρωπίνων, ὡς τὰ

ὡς τε καὶ τοὺς ἀπολουσθοῦντας ἐπ' αὐτῷ ῥᾳδίως ἀναβαίνειν δύνασθαι. ἔτι δὲ δεῖ γινώσκειν, ὅτι μηδέν ἐστιν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, ὃ μὴ δυνατὸν ὑφ' ἡμῶν νοεῖσθαι, τῇ τῆς πίστεως βοηθουμένων φωτὶ. εἰ δὲ καὶ ἀσφαλέστατόν ἐστιν, ἀλλ' ὅμως οὐχ ὑπὸ πάντων νοεῖται, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ταπεινῶν μόνον, καὶ ταπεινῶν τῇ καρδίᾳ. οἱ δὲ ὑπερήφανοι καὶ σαρκικοί, ὃ δύνανται τούτῳ νοεῖν, ᾧ ὁ νοῦς οὕτως ἔχει πρὸς αὐτό, ὥσπερ ὁ τῆ νυκτερίδι ὀφθαλμὸς πρὸς τὸν ἥλιον. οἱ δὲ ἱεροὶ τῆ χριστιανικῆς πίστεως δυσὶ ἀσκηταὶ, οὐχ ὡς νυκτερίδες ἐν νυκτὶ πέτονται, ἀλλ' ἀετῶν ὄμμασιν ὀφθαλμοῖς, ὥσπερ ἀετοὶ τὰς τῆ ἀληθείας ἀκτῖνας ἐν ἑαυτοῖς θεωροῦσι. τοῖς δὲ ἄλλοις πᾶς ἀγνοοῦσι, καὶ λόγον ζητοῦσιν, οἰκείου ἑρμηνεύουσι τὰ τῆ πίστεως καὶ τῆς ἀληθείας μυστήρια. ἀλλ' ὃ λέγουσιν αὐτοῖς ὥσπερ ἐν τῷ ἀλκορὰν, ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλκαφερὶμ, ὅτι δέον οὐ σαρκικοὺς λέγειν τοῖς ἄλλοις ἔθνεσι πᾶς μὴ πιστεύουσι καὶ λέγουσι τῷ ἀλκορὰν, ἐμοὶ ἡ πίστις ἡ ἐμὴ, καὶ ὑμῖν ἡ ὑμετέρα· ἀλλ' εἰσὶν ἕτοιμοι πρὸς ἀπολογίαν παντὶ τῷ αἰτοῦντι λόγον περὶ τῆς ἐν αὐτοῖς πίστεως καὶ ἐλπίδος. ὥσπερ δέ ἐστιν ἴδιον τοῦ σοφοῦ, λόγον τοῦ ἰδίου ἔργου ἀποδιδόναι. ἄλλως γὰρ οὐ πᾶς ἀνόητος ἠδύνατο νόμον συγγράφαι, καὶ συμπεράνειν ὅπερ αὐ βούλοιτο, καὶ λέγειν, μηδὲν δεῖν ἐναντίον πιστεύεσθαι τοῖς ὑπ' αὐτοῦ τεθειμένοις.

ut ſimpliciores ad eã facile accedere poſſint. Item oportet ſcire, quod nihil eſt in euangelio, quod non poſſibile ſit à nobis intelligi, qui fidei lumine ſumus adiuti. Et licet in ſe certiſſima, tamẽ nõ ab omnibus intelligitur, ſed ab humilibus ſolum, & humilibus corde. Superbi autẽ & carnales non poſſunt hanc intelligere: quorum intellectus ſic ſe habet ad eam, ſicut ueſpertilionis oculus ad ſolem. Sacri autem Chriſtianæ fidei doctores, non tanquam ueſpertiliones in nocte uolant, ſed attentis oculis tanquam aquilæ, ueritatis radios in ſeipſis contemplantur: aliis autem ignorantibus, & rationem quærentibus, proprię interpretantur fidei & ueritatis myſteria. Et non dicunt eis, ſicut in Alcorano in capitulo Ionę, & in capitulo Elcapherim, quod cõueniens eſt Saracenos dicere aliis nationibus quæ non credunt, & contradicunt Alcorano: Mihi mea fides, & uobis ueſtra. Sed ſunt parati ad reſponſionẽ cuicunq; poſcenti rationem de fide, & ſpe quæ in eis eſt. Hoc aũt eſt propriũ ſapientis, rationem et cauſam ſui operis reddere. Aliter enim quilibet fatuus poſſet legem condere, & concludere quicquid uellet, & dicere, nihil oportet contrarium credere his quæ ab eo poſita ſunt.

Sapientis proprium.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΩΝ ΣΑΡΡΑΚΗΝΩΝ ἀπολογίας, πρὸς τὰ προειρημένα.

DE SARACENORVM RESPONſione ad prædicta. Cap. XVII.

Πρὸς τοῦτο δὲ ὠλιγέρωσιν ἀφλογεῖσθαί τινες δεισιδαίμονες σαρρακηνοὶ, καὶ δυσεβεῖς, λέγοντες· ὅ φαμὲν τὸ εὐαγγέλιον οὐκ εἶναι παρὰ θεοῦ τὸ γὰρ ἀλκορὰν οὕτω φησὶν· ὅτι φαμὲν ἀτελὲς εἶναι, παρὰ θεοῦ ὄν· ἀλλ' οὕτω μεγάλα καὶ τέλεια περιέχει τὸ εὐαγγέλιον, ὥστε μὴ ἀρκεῖν τὸν κόσμον ταῦτα τελέσαι. τίς γὰρ τὸν θεὸν ἐξ ὅλης καρδίας, καὶ τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν δύναται ἀγαπᾶν; τίς δύναται ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν εὔχεσθαι, καὶ συμφωνοῦντων; τίς ἐξ ὅλης τῆς καρδίας εὐεργετεῖν οὐ κακοποιοῦντας; καὶ ἄλλα δέ τινα τελεώτατα προστέτακται τῷ εὐαγγελίῳ). ὅτι τοίνυν οὐκ ἦν νόμος τηρεῖσθαι δυνάμενος, πρόγνοι

Ad hæc autem conantur reſpondere quidam ſuperſtitioſi & contentioſi Saraceni, dicẽtes: Nõ dicimus quod euangelium non ſit à Deo, cum Alcoranum hoc manifeſte teſtetur, neque dicimus imperfectum eſſe, cum à Deo ſit, ſed tam ardua & perfecta continet euangelium, ut non ſufficiat mundus ea perficere. Quis enim Deũ ex toto corde, et proximũ ſicut ſeipſum poteſt diligere? Quis poteſt pro perſequentibus & calumniantibus orare? Quis ex toto corde benefacere malefacientibus? Et alia quædam perfectiſſima mandat euangelium. Quoniã igitur non erat lex quæ potuiſſet ſeruari,

Euangelij præceptorũ perfectio.

prouidit mundo Deus per legem ſalutis, & leuia fecit mandata, & dedit mũdo Alcoranum, quod minime continet difficilia hæc, ſed facile eſt ad ſaluandum homines per ipſum. Vnde dicũt, Alcoranum magis eſſe commune, & ualde ſufficere ad ſalutem mundo. Et propter hoc uocãt Alcoranũ antonomatice, legem ſalutis. Dicunt igitur, quod Alcoranum ſucceſſit quaſi loco euangelij, & quicquid boni erat in euãgelio, totum eſt in Alcorano, & quod iam non eſt opus euãgelio. Sed hoc manifeſtũ continet mendacium. Nõ enim poſſibile eſt dicere, ad tempus datũ eſſe euangelium, ut puta uſq; ad Alcoranum, & poſt hæc Alcoranum ei ſucceſſiſſe ad ſalutem hominum. cum Alcoranũ manifeſte teſtetur, quod in euangelio eſt deductio & ſalus. Pręterea non poteſt dici, quod poſtquã dedit euangeliũ, aduertit quod mundus nõ poterit ipſum ſeruare, & correxit ſtilum, & temperauit præceptum, ut Deus facta noſtra putet ab euentu. Sciebat enim Deus à principio, et quid euangelium continet, et quid homines ferre poſſunt. Præterea & ipſum Alcoranum dicit, quod nihil ſunt Saraceni, niſi adimpleant euãgelium, & legẽ Moyſi, ut ſuperius dictum eſt. Chriſtiani autẽ ſolum euãgelium adimplere debẽt. Item quomodo poſſet euangelium perfectum dici, ſi non poſſet ſecundum uires ab hominibus ſeruari? Item, ſi perfectũ eſt euãgelium, & ad ſalutem neceſſaria cõtinet: quid obſtat, ſi quædam alta conſilia continet, quæ magnæ perfectionis exiſtant? hæc tamen non dicit neceſſaria eſſe ad ſalutem. Item, quantum quæque lex magis remiſſibilis eſt, tantum eſt per ſe minus mercede digna. Si igitur Alcoranum eſt remiſſibilius quàm euãgelium, non ergo ſimiliter eſt ad ſalutem efficax. Non enim dedit Deus legem minoris efficaciæ, & ad ſalutem laborioſiorem. Et conſtat in Alcorano, quod & per ipſum Alcoranum dæmones ſaluari poſſunt, ut ſuperius manifeſtum fuit in ſeptimo

Obiectionis Saracenorum confutatio.

Dæmones ſaluari poſſe, Alcorani teſtimonio.

προεγνόησατο τοῦ κόσμου ὁ θεὸς διὰ τοῦ νόμου τῆς σωτηρίας, καὶ ἐκούφισε τὰς ἐντολὰς, δοὺς τῷ κόσμῳ τὸ ἀλκοράνον, μὴ περιέχον τὰ δυσχερῆ ταῦτα, ἀλλὰ ῥᾴδιον ὂν πρὸς τὸ σώζεσθαι δι' αὐτοῦ τοὺς ἀνθρώπους. ὅθεν φασὶ τὸ ἀλκοράνον μᾶλλον εἶναι κοινὸν, καὶ λίαν ἀρκεῖν πρὸς σωτηρίαν τῷ κόσμῳ. καὶ διὰ τοῦτο καλοῦσιν τὸ ἀλκοράνον πρωνύμως, νόμον σωτηρίας. φασὶ τοίνυν, ὅτι τὸ ἀλκοράνον διεδέξατο τὸ εὐαγγέλιον· καὶ πᾶν ὅπερ ἦν ἀγαθὸν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, οὕτως ὅλον ἐν τῷ ἀλκοράνῳ ἐστὶν. ὥστ' ἤδη μὴ εἶναι χρείαν τοῦ εὐαγγελίου. ἀλλὰ ταῦτα φανερὸν περιέχουσι ψεῦδος. οὐ γὰρ δυνατὸν λέγειν, πρὸς καιρὸν δεδόσθαι τὸ εὐαγγέλιον, οἷον μέχρι τοῦ ἀλκοράνου· καὶ μετὰ ταῦτα τὸ ἀλκοράνον, αὐτὸ διαδέξασθαι πρὸς τῆς σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. αὐτὸ γὰρ τὸ ἀλκοράνον φανερῶς μαρτυρεῖ, ὅτι ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἐστὶν ὁδηγία καὶ σωτηρία. Ετι οὐ δύνατον λέγειν, ὅτι μετὰ τὸ δοῦναι τὸ εὐαγγέλιον, ὁ θεὸς συνεῖδεν, ὡς οὐ δυνήσεται ὁ κόσμος τηρῆσαι αὐτὸ, καὶ διὰ τοῦτο διορθώσατο μὲν τῆς ἑρμηνείαν, τὴν δὲ ἐντολὴν κουφοτέραν ἐποίησεν, ὡς ἂν ἀπὸ τῶν ἀπεβαινόντων τὰ δέοντα γινώσκεσθαι συνειείς, ἤδη γὰρ ὁ θεὸς ἐξ ἀρχῆς, τί μὴ τὸ εὐαγγέλιον περιέξει, τί δὲ οἱ ἄνθρωποι συνήδοντες. καὶ ἄνευ δὲ τούτων, καὶ αὐτὸ τὸ ἀλκοράνον φησὶν, ὡς οὐδέν εἰσιν οἱ σαρρακηνοὶ, εἰ μὴ πληρώσαιεν τὸ εὐαγγέλιον, καὶ τὸν νόμον μωϋσέως, καὶ τὸ ἀλκοράνον, ὡς εἴρηται ἀνωτέρω. οἱ δὲ χριστιανοὶ μόνον τὸ εὐαγγέλιον πληρῶσαι ὀφείλουσιν. Ετι πῶς ἂν ἠδύνατο τὸ εὐαγγέλιον τέλειον λέγεσθαι, μὴ ἀνάλογον ὂν τῇ τῶν ἀνθρώπων δυνάμει, μηδὲ κοινῶς τηρεῖσθαι δυνάμενον. Ετι εἰ τέλειον ἐστὶ τὸ εὐαγγέλιον, καὶ περιέχει τὰ πρὸς τὴν σωτηρίαν ἀναγκαῖα, τί δὲ θαυμαστὸν εἴ τινας καὶ ἄλλας συμβουλὰς ὑψηλὰς περιέχει, μεγάλης οὔσας τελειότητος, ταύτας μέν τοι μὴ λέγειν ἀναγκαίας εἶναι πρὸς σωτηρίαν. Ετι ὅσον τὶς νόμος μᾶλλον ἐστὶν ἄνεως, τοσοῦτον ἐστὶ καθ' ἑαυτὸν ἧττον ἔμμισθος. εἰ τοίνυν τὸ ἀλκοράνον κουφότερόν ἐστι τοῦ εὐαγγελίου, οὐχ ὁμοίως ἄρα ἐστὶ πρὸς σωτηρίαν δραστήριον. οὐ γὰρ ἂν ἔδωκεν ὁ θεὸς νόμον ἀδρανέστερον μὲν πρὸς σωτηρίαν, ἀπονώτερον δὲ. λέγεται δὲ ἐν τῷ ἀλκοράνῳ, ὅτι δι' αὐτοῦ καὶ οἱ δαίμονες σωθῆναι δύνανται, ὡς ἀνωτέρω γέγονε δῆλον ἐν τῷ

ἑβδό

ἑβδόμῳ κεφαλαίῳ, οἵ τινες οὐ δύναν) διὰ τοῦ εὐαγγελίου σωθῆναι. ἔστιν ἄρα τὸ ἀλκοράνου σωτηριῶδες μᾶλλον, ἢ τὸ εὐαγγέλιον· ὥστε ὑπὸ πονώτερον, καὶ δυσχερέστερον. Ἔτι εἰ τὸ ἀλκοράνου, ῥάων νόμος ἐστὶν, ὑπὸ κινδυνώτερον καὶ μείζονος ἄξιον μέμψεως ἔσται, τὸ μὴ φυλάττειν αὐτὸ. ἀλλ' οἱ σαῤῥακηνοὶ, οὐκ οὐ τηροῦσιν· ὑπὸ κινδυνώτερον ἄρα ἁμαρτάνουσιν. ὅτι δὲ οὐκ πραβαίνουσι, δῆλον. πίνουσι γὰρ οἶνον, καὶ βοτάναις μεθύσκοντες, ἐσθίουσι τέ τινα ἀκάθαρτα παρ' αὐτοῖς, οὐ τηροῦσι τε τὴν νηστείαν, οὔτε τὴν προσευχὴν, οὔτ' ἀναλίσκουσι κατὰ τὴν αὐτῶν εὐπορίαν· καὶ ἄλλα πολλὰ, ἃ βέλτιον οἶδεν ὁ ἐν τῇ πρὸς αὐτοὺς ἀναστροφῇ πεῖραν τούτων λαβὼν. εἴτ' ἄρα ῥᾴδιον οὐκ φαῖεν, εἴτε δυσχερὲς, τὸν κίνδυνον οὐκ ἐκφεύγουσιν. ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας ὁ μαχούμετ ἐπεχείρησε μὲν ῥᾴδιον δοῦναι νόμον, οὐ συγκεχώρητε μέν τοι παρὰ θεοῦ οὕτω διαθῆναι τὸν κάλαμον, ὥστε μὴ πολλὰ δυσχερῆ παραμίξαι. περιέχει μὲν γὰρ ὁ νόμος ἐκεῖνος δυσχέρειαν πολλὴν, ἐν τῷ νοεῖσθαι. λέγεται γὰρ ἐν αὐτῷ, ὡς ὑπὸ μόνου νοεῖται τοῦ θεοῦ. οὐκ δὲ ὅπως ἐστὶν ἄλογον, δῆλον γέγονεν ἀνωτέρω ἐν τῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ. Ἔτι τε δυσχερὴς ἐστὶ περὶ τὸ πιστεύεσθαι. φησὶ γὰρ τὴν παρθένον μαρίαν, παρθένον γεννῆσαι τὸν ἰησοῦν, καὶ τὸν θεὸν ἔχειν λόγον καὶ πνεῦμα ἅγιον· ἃ τινα ἀναγκαῖα εἰσὶν πρὸς τὴν ἡμετέραν πίστιν, πλὴν θαύμασι βεβαιωθέντα. Ἔτι τὸ δυσχερὴς ἐστὶν ἀπεπληρωθῆναι δι' ἔργων· οἷον ἐστὶ, τὸ περιτέμνεσθαι, καὶ τὸ μὴ πίνειν οἶνον, καὶ περὶ τοῦ φυλάττεσθαι διὰ τοῦ σίκερα καὶ δι' ἄλλων τὴν μέθην, καὶ περὶ νηστείας καὶ προσευχῆς, καὶ περὶ μεταδόσεως κατὰ τὴν παρὰ θεοῦ δεδομένην εὐπορίαν ἑκάστῳ· καὶ πολλὰ ἄλλα, ἅπερ ὀλίγοι φυλάττουσι τῶν σαῤῥακηνῶν. ὥσπερ τοίνυν γέγονε τῷ κόσμῳ ἀναγκαῖον κουφοτέρας γενέσθαι τὰς τοῦ εὐαγγελίου ἐντολὰς, καὶ ὡς κουφότερον τὸ ἀλκοράνον δοθῆναι, οὕτω καὶ περαιτέρω πάντως ἦν ἀναγκαῖον, ἄλλον ἐλαφρότερον νόμον δοθῆναι, ῥᾷον δυνάμενον ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τηρεῖσθαι. ἢ ὀλίγων ὄντων τῶν σωζομένων, μέμψις ἂν ἠκολούθει τῷ θεῷ, τοιοῦτον δεδωκότι νόμον, ὃν οὐκ ἂν ἠδύναντο φυλάττειν οἱ ἄνθρωποι. εἰ δὲ οὐκ ἐστὶν ἄτοπον, δεῖ ἄρα ὑπὸ τοῦ πρώτου ἴσασθαι· ὥστε δηλονότι τὸ εὐαγγέλιον εἶναι νόμον παρὰ θεοῦ, ἁγιώτατόν τε ὁμοῦ, καὶ τὴν δύναμιν τῶν ἀνθρώπων οὐχ ὑπεραίροντα.

septimo capitulo, qui nõ possunt saluari per euangelium. Est igitur Alcoranũ magis salutare quàm euangeliũ, ergo & laboriosius & difficilius. Itẽ, si Alcoranũ facilior lex est, & periculosior, maiore reprehẽsione dignũ erit eã non obseruari. Sed Saraceni eam nõ seruant: periculosius igitur peccãt. Quod aũt eam nõ seruãt, nec cõplent, manifestũ est. Bibunt enim uinũ, & inebriãtur, comedũtq; illicita apud eos: nõ seruant ieiuniũ, neq; orationẽ, neq; expendũt iuxta eorũ facultatem, & alia multa, quæ melius scit qui in cõuersatione inter eos experientiã horũ capit. Siue facilẽ hanc dicũt, siue difficilẽ, periculum non euadunt. Sed in ueritate, Mahometus conatus est quidẽ facilẽ legẽ dare, nõ tamen permissum est sic calamũ tẽperare, quin difficilia multa interseruerit. Cõtinet enim lex illa difficultatẽ multam ad eã intelligendã. Dicitur enim in Alcorano, quod à solo Deo intelligitur. Hoc aũt quomodo sit irrationabile, manifestũ fuit in octauo capitulo. Itẽ cõtinet etiã difficultatẽ ad credendũ. Dicit em̃, uirginẽ Mariã peperisse Iesum, & Deũ habere uerbũ & spiritũ sanctũ, quę necessaria sunt ad nostrã fidẽ, & tamen miraculis confirmata. Itẽ difficilis est propter opera adimpleri, sicut circũcidi, & nõ bibere uinũ, & cauere ebrietatẽ per cicerã, & alia quę sunt de ieiunio & oratione, et de collatione cuilibet secundũ facultatẽ sibi datã à Deo, & multa alia, quæ pauci Saracenorũ seruant. Sicut igitur fuit mũdo necessarium, quod alleuiarẽtur præcepta euãgelij, & daretur Alcoranũ leuius: ita posset dici ab aliquo, quod esset necessarium ut daretur alia lex leuior, quę posset ab hominib. obseruari, & tam euãgelium quàm Alcoranũ delerentur. Vel si pauci saluarent̃, esset culpa Dei, q talẽ legẽ dedit quam hoĩes seruare nõ possent. Quod si hoc est incõueniens, standũ est in primo, scilicet quod euangeliũ sit lex à Deo, sanctissima pariter & obseruabilis mũdo, & quæ uires hominũ nõ excedit.

Saracenos non seruare Alcorani legem.

Alcoranum difficile.

FINIS.

CHRISTIANAE FIDEI CONFESSIO, FACTA SARACENIS, IN certo autore.

Siue Richardus Florentinus, quod ſtylus & aliæ quædam circumſtantiæ ſubindicant, ſiue alius hanc fidei Chriſtianæ exomologeſin fecit: pia certe eſt, & ſpiritum apoſtolicum redolet. Exhibet autem formam profitendi catholicam & orthodoxam Chriſti religionem citra petulantiam & maledicta: rurſumq; ſine omni fuco figuratæ potius abnegationis, quàm confeſſionis. Quod ſi ardentibus uotis à patre meſsis impetraremus aliquot eiuſmodi operarios, qui peritia diuinarum ſcripturarum inſtructi, & amore diuino inflammati adirent nationes alienas à Chriſto, ut ille uir eximius Aegyptum adijt, didicitq; linguam Arabicam, & doctrinã iſtius ſectæ propius inſpexit, mox inde Chriſtianam fidem expoſuit, & eorum dogmata refellit, ſeruata Chriſtiana moderatione, uideremus breui fructus copioſos in horrea domini Dei noſtri colligi.

NOs tales, &c. Chriſtianæ fidei profeſſores, à longinquis partibus uenientes, exiſtẽtesq; gratia Dei ſanæ mentis: Hodie in nomine ſanctiſſimæ trinitatis, patris, & filij, & ſpiritusſancti, unius ſummi & omnipotentis Dei, creatoris et gubernatoris uniuerſorum, pura & ſyncera intentione, et nulla humana paſſione moti, corã tua et tuorum terrena & tranſitoria poteſtate nos humiliter præſentamus, ad duo firmiter et conſtanter faciendum. Primò quidem ad profitendum nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti, eiusq; ſynceræ & immaculatæ fidei, atq; ſancti euãgelij ueritatem: Secundò ad annũciandum uobis uiam, extra quàm ſalui eſſe nõ poteſtis. Ad primũ cogit nos diuinus honor atq; amor. Etenim in lege diuina ſcriptum eſt: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota mente tua. Quæ quidem dilectio ad diuinum pertinet honorem & amorem, qui quidem honor & amor in libera tandem, ſpontanea & uoluntaria coram hominibus confeſſione oſtenditur, & declaratur. Vnde & Dominus Ieſus in euangelio ſuo ait: Omnis qui confitebitur me coram hominibus, cõfitebor & ego eum coram patre meo, qui eſt in cœlis: & qui erubuerit me, & meos ſermones, hunc filius hominis erubeſcet in maieſtate ſua, & patris,

Duo agũtur in hac oratione.

Μεῖς οἱ δ' ἐῖνες, ☩ τὰ λοιπὰ· ☩ χριστιανικῆς πίστεως ὁμολογηταὶ, ἀφ' μακρῶν τόπων ἐρχόμενοι, ☩ ὑπάρχοντες τῇ τ' θεδ χάριτι ὑγιοῦς διανοίας, σήμερον ἐν τῷ ὀνόματι ☩ ἁγιωτάτης τριάδος, τ̃ πατρὸς, ☩ τ̃ υ̃ ☩, καὶ τ̃ ἁγίου πνεύματος, τ̃ ἑνὸς ἄκρου καὶ παντοκράτορος θεδ, τ̃ δημιουργοῦ ☩ κυβερνήτου τῶν ὅλων, καθαρῷ καὶ εἰλικρινεῖ σκοπῷ καὶ, μηδ' ἐν ἀνθρωπίνῳ πάθει κινούμενοι, ἐμπροσθεν τῆς σῆς καὶ τ̃ σῶν γνίνου καὶ παρερχομένης δόξας, ταπεινῶς παριστάμεθα, ὥστε δύο ποιῆσαι βεβαίως καὶ δυνατῶς. πρῶτον μέν, ὥστε ὁμολογῆσαι τὸ ὄνομα τ̃ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστ̃, καὶ ☩ καθαρᾶς καὶ ἀμωμήτου πίστεως αὐτ̃, ☩ τ̃ ἁγίου εὐαγγελίου τ̃ ἀληθείας. δεύτερον, ὥστε ἀναγγεῖλαι ὑμῖν τ̃ ὁδόν, ἧς ἔξω σωθῆναι δύναται, πρὸς τὸ πρῶτον αὖ ἀναγκάζῃ ἡμᾶς, ἡ τ̃ θεδ τιμὴ ☩ ἀγάπη. ☩ γὰρ ἐν τῷ νόμῳ τ̃ θεδ γέγραπται, ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου, ἐξ ὅλης τ̃ καρδίας σου, ☩ ἐξ ὅλης τ̃ ψυχῆς σου. καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου, ἥτις δὴ ἀγάπη ἀνάγκη πρὸς τ̃ τ̃ θεδ τιμὼ ☩ τ̃ πόθον. αὕτη δὲ ἡ τιμὴ ☩ ὁ πόθος δείκνυται ☩ φανερῶς τ̃ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ ☩ ἑκουσίῳ ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων ὁμολογίᾳ. ὅθεν καὶ ὁ δεσπότης ἰησοῦς, ἐν τῷ ἰδίῳ εὐαγγελίῳ λέγει, πᾶς ὅστις με ὁμολογήσει ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω καὶ ἐγὼ αὐτὸν ἔμπροσθεν τ̃ πατρός μου τ̃ ἐν οὐρανοῖς, ☩ ὃς ἂν ἐπαισχυνθῇ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους, τοῦτον καὶ ὁ υἱὸς τ̃ ἀνθρώπου ἐπαισχυνθήσεται ἐν τῇ δόξῃ αὐτ̃, καὶ

καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ τῶν ἀγγέλων τῶν ἁγίων. πρὸς τὸ δεύτερον διεγείρει ἡμᾶς ὁ ζῆλος καὶ ἡ ἀγαπὴ ἡ ἀδελφικὴ. ὅθεν καὶ τῇ ἀνωτέρω εἰρημένῃ ἐντολῇ περὶ τῆς ἀγαπῆς τοῦ θεοῦ, ἀμέσως συνάπτετε ἡ ἐντολὴ περὶ τῆς ἀγάπης τοῦ πλησίον. ὅταν γὰρ λέγεται, ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου, καὶ τὰ λοιπὰ, εὐθὺς ἐπάγεται, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. τοῦτέστι, πρὸς τὸ αὐτὸ τέλος, πρὸς τὴν αὐτὴν σωτηρίαν καὶ εὐδαιμονίαν, πρὸς ἣν σεαυτὸν ἀγαπᾶς καὶ ἀπευθύνεις, ἀγαπήσεις καὶ τὸν πλησίον σου, καὶ τὴν αὐτὴν αὐτῷ φροντιεῖς σωτηρίαν. γνωστὸν οὖν ἔστω ὑμῖν ποθεινότατοι, ἡμᾶς εἶναι αὐτοὺς, ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐνιαυτῶν, τῇ θεραπείᾳ τοῦ θεοῦ ἀφιερωμένους, εἰ καὶ ἀναξίους καὶ ἁμαρτωλοὺς, καὶ πεφυτευμένους ἐν τῷ οἴκῳ κυρίου, πρὸς τὸ μελετᾶν ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ ἡμέρας καὶ νυκτὸς, καὶ ἐν τῇ ἀκριβεῖ μελέτῃ αὐτοῦ καὶ ἐξετάσει, ἀληθέστατα ἐδιδάχθημεν, ὅτι ἡ πίστις τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τῶν χριστιανῶν, ἧς τινος ἡμεῖς εὐμὲν ὁμολογηταὶ, ἔστιν ἀληθεστάτη, οὐδεμίαν ἐν ἑαυτῇ περιέχουσα ἀπάτην ἢ ψεῦδος. καὶ τὸ εὐαγγέλιον τοῦ χριστοῦ, ἐστὶ νόμος θεοῦ ἄμωμος, ἀπιστρεφῶν τὰς ψυχὰς. μαρτυρία τοῦ κυρίου πιστὴ, σοφίαν παρέχων νηπίοις. δικαιοσύναι κυρίου εὐθεῖαι, εὐφραίνουσαι καρδίας. ἐντολὴ κυρίου τηλαυγὴς, φωτίζουσα ὀφθαλμοὺς, ὡς ἀπ' αὐτοῦ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς διὰ τοῦ λόγου αὐτοῦ, διὰ τῆς σοφίας αὐτοῦ, δι' αὐτοῦ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ αὐτοῦ, δι' οὗ πᾶσαν ἐκ τοῦ μηδενὸς παρήγαγε κτίσιν, νομοθετηθεὶς ὑπὸ τῶν πατριαρχῶν, πολλυτύπως προρισθεὶς, ὑπὸ τῶν προφήτων προῤῥηθεὶς, καὶ διαφόροις αἰνίγμασι καὶ τύποις προτυπωθεὶς πρὸ πολλῶν χρόνων, ἐν ἑκατέρῳ τῷ λαῷ τοῦ θεοῦ, τῷ τε καλουμένῳ τῶν ἰουδαίων καὶ τῷ τῶν ἐθνῶν· καὶ ὕστερον, δι' αὐτῆς τῆς θείας σοφίας ἐνανθρωπισάσης τῷ κόσμῳ παραδοθός τε καὶ φανερωθεὶς, θαυμασίοις σημείοις καὶ δυνάμεσι βεβαιωθεὶς, ὑπὸ τῶν ἀποστόλων κηρυχθεὶς, καὶ τῷ αἵματι καθαγιασθεὶς, αὐτοῦ τε τοῦ νομοδότου ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ αὐτῶν τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ τῶν ἀναριθμήτων ἐφεξῆς μαρτυρῶν, τῶν τε ἁγίων τοῦ χριστοῦ ὁμολογητῶν καὶ διδασκάλων ῥήμασι καὶ παραδείγμασι, πολλαχῶς καὶ θαυμασίως φανερωθεὶς, καὶ τῶν ἁγίων χηρῶν καὶ παρθένων θείᾳ μᾶλλον ἢ ἀνθρωπίνῃ ἐγκρατείᾳ καὶ καθαρότητι παρθενικῇ στεφανωθεὶς, καὶ τῇ τῶν μετανοούντων αὐτῶν θαυμασίᾳ

& patris, & sanctorum angelorum. Ad secundum incitat nos zelus & amor fraternus. Vnde & superiori mandato & dilectione Dei immediate adiungitur præceptum de dilectione proximi, cum dicitur: Diliges Dominũ Deum tuum, &c. Subiũgitur & statim: Et proximum tuũ sicut te ipsum. id est, ad eundem finẽ, ad eandem salutem et fœlicitatẽ, ad quam te ipsum diligis & dirigis, diligas & proximum tuum, & eandem ei procures salutem. Notũ itaq; sit uobis dilectissimi, nos esse homines iam à pluribus annis diuino cultui dedicatos, licet indignos & peccatores, plantatosq; in domo Domini ad meditandum in lege ipsius die ac nocte. In cuius diligenti meditatione et perscrutatione uerissime didicimus, quod fides ecclesiæ catholicæ Christianorum, cuius nos sumus professores, est uerissima, nullam in se continens falsitatem aut mendaciũ. Et euangeliũ Christi est lex domini immaculata, conuertens animas: testimonium domini fidele, sapientiam præstans paruulis. Iusticię domini rectę, lætificantes corda: præceptum domini lucidũ, illuminãs oculos, utpote ab ipso Deo patre per uerbum suum, per sapientiam suã, per ipsum unigenitũ suum filiũ, per quẽ uniuersam ex nihilo produxit creaturam, dictata à patriarchis multis præsignata, à prophetis prædicta uarijs ænigmatibus & figuris, multis antea sæculis apud utrumq; populũ Dei, scilicet qui Iudæorum dicebatur, & gentilẽ, præfigurata. Et tandẽ per ipsam diuinã sapientiam humanatã mundo tradita, & manifestata, mirabilibus signis & portentis cõfirmata, ab apostolis prædicata: ipsius legislatoris Iesu Christi, ipsorũq; suorũ apostolorũ, et innumerabiliũ subsequentiũ martyrũ sanguine cõsecrata: sanctorũ Christi confessorũ & doctorũ uerbis & exemplis multipliciter et mirabiliter declarata: sanctarũ uiduarũ & uirginũ diuina potius q̃ humana cõtinentia et puritate uirginali decorata: ipsorũ pœnitẽtia mirabi

Excellentia & certitudo fidei Christianæ.

bili

bili purgatione ſuper niuem dealbata. In qua omnem humanum intellectũ excedentia prædicantur, uoluptates carnis cohibentur: omnia quæ in mundo ſunt, contemni docentur: & inuiſibilia, immaterialia, ſpiritualia, & æterna, non qualia caro & ſanguis perſuadent, promittuntur. Sed ut cum Alchorano concludamus, in qua eſt directio, & lux & ueritas manifeſta: Quantum igitur ad primum, tota mentis noſtræ deuotione, toto cordis noſtri deſiderio & feruore prędicamus, & confitemur nomen domini noſtri Ieſu Chriſti, quod eſt ſuper omne nomen: ita ut in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum: & omnes lingua confiteatur, quia dominus Ieſus in gloria Dei patris. Ipſam etiã quæ de ipſo eſt fidem, unuſquiſq; noſtrum ſic cum eccleſia catholica ſumma cum deuotione profitetur: Credo in Deum patrem omnipotentem, creatorem cœli et terrę: & in Ieſum Chriſtũ filium eius unicum dominũ noſtrũ: qui conceptus eſt de ſpiritu ſancto, natus ex Maria uirgine: paſſus ſub Pontio Pilato: crucifixus, mortuus, et ſepultus. Deſcendit ad inferos, tertia die reſurrexit à mortuis. Aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. inde uenturus eſt iudicare uiuos & mortuuos. Credo in ſpiritũ ſanctum, ſanctam eccleſiam catholicam, ſanctorũ cõmunionem, remiſſionem pecatorũ: carnis reſurrectionẽ ad uitã æternam, amẽ. Credimus etiam, quicquid cum his credit ſancta mater Eccleſia: ſiue ad miniſterium fidei, ſiue ad diuina præcepta, ſiue ad ſacramẽta quibus regeneramur ad uitam, ſiue ad euangelicam quocũq; modo pertineat legẽ. Quantum ad ſecundũ annũciamus, prædicamus, & firmiter profitemur, quod Dominus noſter Ieſus Chriſtus uere filius Dei, uerus Deus & uerus homo eſt uia per quã itur ad ſalutẽ uerã, & in cœlum aſcenditur, ipſo in euangelio dicente: Ego ſum uia, ueritas, & uita.

Symbolum.

Via

μασίᾳ καθάρσει, ὑπὲρ χίονα λευκανθὲς. ἐν ὁποίῳ νόμῳ, πάντα τὰ τὸν ἀνθρώπινον ὑπερβαίνοντα νοῦν κηρύττονται, αἱ τῆς σαρκὸς ἡδοναὶ κωλύοντες, τὰ ἐν τῷ κόσμῳ πάντα διδάσκονται καταφρονεῖσθαι, τὰ δὲ ἀόρατα καὶ ἄϋλα, καὶ πνευματικὰ καὶ αἰώνια, οὐχ ὁποῖα ἡ σὰρξ καὶ τὸ αἷμα συμβουλεύουσιν, ἐπαγγέλλονται. καὶ ἵνα μετὰ τοῦ ἀλκοράνου συμπεραίνωμεν, ἐν ᾧ ἐστὶν ἡ διόρθωσις, καὶ τὸ φῶς, καὶ ἡ φανερωθεῖσα ἀλήθεια· ὅσον οὖν πρὸς τὸ πρῶτον, ὅλῃ τῆς διανοίας ἡμῶν τῇ σχέσει, ὅλῃ τῆς καρδίας τῆς ἡμετέρας τῇ πνθυμίᾳ καὶ τῇ ζέσει κηρύσσομεν καὶ ὁμολογοῦμεν, τὸ ὄνομα τοῦ κύριου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, οὕτως ὥστε ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ ἰησοῦ πᾶν γόνυ κλίνεσθαι, ἐπουρανίων πνγειῶν καὶ καταχθονίων. καὶ πᾶσαν γλῶσσαν ἐξομολογεῖσθαι, ὅτι κύριος ἰησοῦς ἐστὶν εἰς δόξαν θεοῦ πατρός. καὶ αὐτῇ τὴν περὶ αὐτοῦ πίστιν, ἕκαστος ἡμῶν οὕτω μετὰ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας σὺν ἄκρᾳ εὐλαβείᾳ ὁμολογεῖ· πιστεύω εἰς θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς. καὶ εἰς ἰησοῦν χριστὸν, τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸν μονογενῆ, τὸν κύριον ἡμῶν, συλληφθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου, γεννηθέντα ἐκ μαρίας τῆς παρθένου, παθόντα ὑπὸ ποντίου πιλάτου, σταυρωθέντα, ἀπεθανόντα, ταφέντα, κατελθόντα εἰς τὸν ἅδην, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστάντα ἐκ τῶν νεκρῶν, ἀνελθόντα εἰς οὐρανοὺς, καθήμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς τοῦ παντοκράτορος θεοῦ, μετὰ ταῦτα ἐρχόμενον κρίναι ζῶντας καὶ νεκροὺς. πιστεύω εἰς πνεῦμα ἅγιον, ἁγίαν ἐκκλησίαν καθολικὴν, ἁγίων κοινωνίαν, ἄφεσιν ἁμαρτιῶν σαρκὸς ἀνάστασιν, ζωὴν αἰωνίαν, ἀμήν. ἔτι πιστεύομεν, εἴ τι σὺν τούτοις πιστεύει ἡ αὐτὴ ἁγία μητὴρ ἐκκλησία, εἴ τε εἰς μυστήριον τοῦ θεοῦ, εἴτε εἰς θείας ἐντολὰς, εἴτε πρὸς τὰ μυστήρια δι' ὧν ἀναγεννώμεθα πρὸς τὴν ζωὴν, εἴτε πρὸς τὸν εὐαγγελικὸν νόμον τρόπῳ τινὶ ἀναφέρεται. ὅσον πρὸς δεύτερον, ἀναγγέλλομεν, κηρύττομεν, καὶ βεβαίως ὁμολογοῦμεν, ὅτι ὁ κύριος ἡμῶν ἰησοῦς χριστοῦς, ὁ ἀληθῶς υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἀληθὴς θεὸς καὶ ἀληθὴς ἄνθρωπος, ἐστὶν ὁδὸς, δι' ἧς ἐρχόμεθα πρὸς τῆς ἀληθινὴν σωτηρίαν, καὶ εἰς οὐρανὸν ἀναβαίνομεν, αὐτοῦ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ λέγοντος, Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς, ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζωή.

ὁδὸς

ὁδὸς δηλονότι, δι' ἧς ἀπευθυνόμεθα μὴ πλανηθῶμεν. ἀλήθεια, δι' ἧς φωτιζόμεθα, μὴ ἀπατηθῶμεν. ζωὴ, δι' ἧς ζωοποιούμεθα, μὴ ἐκλίπωμεν ἀπὸ τοῦ ὅρου. ὅθεν ὅς τις ἂν μὴ ὑπάρχῃ ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ, πλανᾶτε. ὅς τις ταύτην μὴ ἀτενίζει τῆς ἀλήθειαν, ἐν τῷ σκότει ἐστὶν. ὅς τις μὴ ζωοποιεῖται ταύτῃ τῇ ζωῇ, νεκρὸς ἐστὶν. ὅθεν καὶ μέγας τὶς τοῦ εὐαγγελικοῦ νόμου διάπυρος κῆρυξ, βοᾶ διαλεγόμενος περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ χριστοῦ, οὐκ ἔστιν ἄλλο ὄνομα δοθὲν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν, ἐν ᾧ δεῖ ἡμᾶς σώζεσθαι. αὕτη τοίνυν ἐστὶν ἡ ὁδὸς, ἀφ' ἧς ἐάν τις ἐκκλίνῃ πρὸς δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ, πλανᾶτε. οὐδὲ φθάνει εἰς τὸν ὅρον τῆς σωτηρίας καὶ τῆς αἰωνίου εὐδαιμονίας. αὕτη ἐστὶν ἡ ὁδὸς, ἣν ὁ ἡμέτερος νόμος ὁ εὐαγγελικὸς δείκνυσι καὶ ὑφηγεῖται. καὶ ἵνα εἴπω μέν τι συλληπτικῶς καὶ σωτηρίως, οὗτος ὁ νόμος ἡμῶν ὁ εὐαγγελικὸς δείκνυσι τὴν προειρημένην ὁδὸν ἐν τρισί. πρῶτον, πῶς ἂν ταύτην τῆς ὁδὸν βλέπωμεν καὶ γινώσκωμεν, καὶ οὐχὶ διὰ τῆς πίστεως. δεύτερον, πῶς ἂν ἐν αὐτῇ τῇ ὁδῷ εἰσερχώμεθα καὶ ἱστώμεθα, καὶ οὐχὶ διὰ τῶν μυστηρίων. τρίτον, πῶς μετὰ τὸ τεθῆναι ἐν αὐτῇ, κατευθυνθησόμεθα, ἵνα μὴ αὐτῆς καταρίπωμεν, καὶ φθάσωμεν τὸν ὅρον τῆς σωτηρίας καὶ τῆς εὐδαιμονίας· καὶ οὐχὶ, διὰ τῶν ἐντολῶν καὶ τῶν ἀρετῶν. ὅς τις οὖν θέλει σωθῆναι, πρὸ πάντων χρεία ἐστὶν αὐτῷ, κρατεῖν τῆς καθολικὴν πίστιν, δηλονότι τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τῶν χριστιανῶν, ὡς αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ διὰ τοῦ εὐαγγελίου παραδίδωσιν· ἵνα φωτίζητε καὶ βλέπῃ καὶ γινώσκῃ ταύτην τὴν ὁδὸν, ἧς ἔξω οὐ δύναται σώζεσθαι. μετὰ ταῦτα, ἵνα τὰ μυστήρια τῆς ἐκκλησίας εὐλαβῶς ἀναδέξηται, ὡς ἂν τεθῇ ἐν τῇ ὁδῷ, δι' ἧς ἀνάγκη ἐστὶν ὁδεύειν πρὸς τὴν σωτηρίαν. ὕστερον, ὡς ἂν δυνηθῇ πρὸς τὸν ὅρον τῆς σωτηρίας καὶ τῆς εὐδαιμονίας ἀσφαλῶς φθάσθαι, χρεία ἐστὶν, ἵνα φυλάττῃ τὰς εὐαγγελικὰς ἐντολὰς καὶ θείας, καὶ κατὰ τὰς ἀρετὰς τὰς θεολογικὰς ὁμοῦ καὶ τὰς ἠθικὰς τῆς ἑαυτοῦ ζωὴν τάττῃ καὶ ἐνεργῇ. χρὴ τοίνυν, ὦ ποθεινότατοι, διὰ τῆς σωτηρίαν ὑμῶν, καὶ περὶ τοῦ θεοῦ καὶ περὶ τῆς προειρημένης ὁδοῦ, ἥ τις ἐστὶν ὁ χριστὸς, ἄλλως καὶ πλέον φρονεῖν καὶ νοεῖν, παρὸ ἐν τῷ ἀλκοράνῳ ὑμῶν ἔχετε· ἐν ᾧ τινι, εἰ καὶ περὶ τοῦ θεοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ πολλὰ ἀληθῆ καὶ φανερὰ, ἃ καὶ ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν, ἔχετε, ὅμως διότι

Via uidelicet, qua dirigimur ne errẽmus: ueritas, qua illuminamur, ne decipiamur, uita qua uiuificamur, ne deficiamus à termino. Vnde quicunq; non est in hac uia, errat: quicunq; hanc nõ aspicit ueritatem, in tenebris est: qui hac nõ uiuificatur uita, mortuus est. Vnde & magnus quidã euangelicę legis eximius prædicator clamat, loquens de nomine Iesu: Nõ est aliud nomen datũ sub cœlo, in quo oportet nos saluos fieri. Hæc est igitur uia, à qua si quis declinat ad dexteram uel ad sinistram, errat, nec pertinget ad terminum salutis, & fœlicitatis æternæ. Hæc est uia, quam lex nostra euangelica ostendit, & demonstrat. Et ut aliquid summariè & salubriter proferamus: Hæc lex nostra euangelica ostendit prædictam uiam in tribus. Primò, qualiter hanc uiam uideamus & cognoscamus, & hoc per fidem. Secundò, qualiter in illa uia ponamur et statuamur & hoc per sacramenta. Tertiò, qualiter iam in ipsa positi dirigamur, ne ipsam deseramus, & terminum salutis & fœlicitatis attingamus, & hoc per præcepta & uirtutes. Quicunq; igitur uult saluus esse, ante omnia opus est ei ut teneat catholicã fidẽ, scilicet ecclesię catholicę Christianorũ, prout ipsi ecclesiæ per euãgelium traditur ad hoc ut illuminet̃, & uideat, atque cognoscat hanc uiã extra quam nõ est salus. Deinde ut sacramenta ecclesiæ reuerẽter suscipiat, ut ponat̃ in uia per quam necesse est ad salutẽ ambulare. Tandem ut possit terminum salutis & fœlicitatis secure attingere, opus est ut obseruet euangelica præcepta & diuina: & secundum uirtutes theologicas pariter & morales suam uitam ordinet, & operetur. Oportet ergo, dilectissimi, pro uestra salute tã de Deo quàm de supradicta uia, quæ Christus est, et plus sentire, quàm in uestro Alchorano habeatis. in quo licet tam de Deo quàm de ipso domino nostro Iesu Christo multa uera & pręclara, quæ & nos confitemur, habeatis: tamen

Pet. Actorũ 4.

Euangeliũ tripliciter uiam Christum monstrat.

Ecclesiæ fides.

Alcoran quatenus audiendus.

quia non eadem, ut ipsa ueritas in euangelio manifestauit, nec sufficienter: ideo ipsa lex Alchorani non sufficit ad salutē. Tradit enim ipse Alchoranus de Deo, quod unus sit, et incorporeus, immaterialis, inuisibilis, incompræhensibilis: cui nec particeps nec socius est, in eius manu uita & mors: ipse super omnia potens, super omnia benedictus: ipse creator, gubernator, & iustificator animarum, & multa alia quæ certe & nos credimus, & prædicamus. Sed in hoc, quod negat Deum patrem, nō carnaliter ex fœmina cum spiritus sit, sed ex substantia sua intellectualiter ab æterno coæternum sibi gemuisse filium, & produxisse spiritum sanctum, miserabiliter errat, & deficit à ueritate euangelij: quod firmiter docet, unum esse Deum in substantia & natura, & trinum in personis, scilicet patrē & filium & spiritum sanctum. Nec filiū aut spiritum sanctū esse participem, aut socium Deo, cum utrumq; nō participatione aut societate, sed substantialiter & naturaliter sit Deus, eandem cum Deo patre indiuisam & impartitam habētes deitatis naturam. Quam incompræhensibilem deitatis altitudinē nemo cognoscet nisi primò per humilitatem euangelio crediderit. Vnde & quidam antiquorum prophetarū ait, Nisi credideritis, nō intelligitis. Et dominus noster ipse in euāgelio loquens ad patrem ait: Confiteor tibi pater domine cœli & terræ, qui abscōdisti hæc sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Multa insup uera, præclara, & magnifica tradit de ipso domino nostro Iesu Christo Alcoranus: ut pote, quod dominus noster Iesus Christus est filius Marię uirginis, omniū mulierum optimę: quod sit Dei nuncius, suusq; spiritus, uerbū cœlitus missum Mariæ: uir optimus, sapiens, propheta, qui cęcum natū atq; leprosum curauit, mortuos suscitauit, quod cum uirtute diuina uenerit, quod librum legiferū attulerit, omnis'que magisterij peritiam, quod testamen

Esaias.

διότι οὐ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὡς αὐτὴ ἡ ἀλήθεια ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἐφανέρωσεν, οὐδὲ ἱκανῶς· διὰ τοῦτο αὐτὸς ὁ νόμος τοῦ ἀλκοράνου, οὐκ ἀρκεῖ πρὸς σωτηρίαν. παραδίδωσι γὰρ αὐτὸ τὸ ἀλκοράνον περὶ τοῦ θεοῦ, ὅτι ἔστιν εἷς, ἀσώματος, ἄϋλος, ἀόρατος, ἀκατάληπτος, οὗ τινος οὔτε μέτοχος, οὔτε κοινωνός ἐστιν· ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ ζωὴ καὶ θάνατος, αὐτὸς ὑπὲρ πάντα δυνατὸς, ὑπὲρ πάντα εὐλογημένος· αὐτὸς δημιουργὸς, κυβερνήτης καὶ δικαιωτὴς τῶν ψυχῶν, καὶ πολλὰ ἄλλα, ἅ τινα καὶ ἡμεῖς ἀληθῶς πιστεύομεν καὶ κηρύττομεν. ἀλλ' ἐν τούτῳ, ὅτι ἀρνεῖται τὸν θεὸν καὶ πατέρα, οὐ σαρκικῶς ἐκ γυναικὸς ἐπεὶ πνεῦμα ἐστὶν. ἀλλ' ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ νοερῶς ἐξ αἰδίου συναΐδιον ἑαυτῷ γεννῆσαι υἱὸν, καὶ προαγαγεῖν πνεῦμα ἅγιον, ἐλεεινῶς πεπλάνηται, ἐκλείπει τε ἀπὸ τῆς ἀληθείας τοῦ εὐαγγελίου· ὅπερ βεβαίως διδάσκει, ἵνα εἶναι τὸν θεὸν ἐν τῇ οὐσίᾳ καὶ τῇ φύσει, καὶ τριάδα ἐν τοῖς προσώποις. ἤγουν πατέρα καὶ υἱὸν, καὶ πνεῦμα ἅγιον· οὐδὲ εἶναι αὐτὸν, υἱὸν ἢ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, μέτοχον ἢ κοινωνὸν τοῦ θεοῦ, ἐπειδὴ ἑκατέρος αὐτῶν οὐ μετοχῇ τινὶ ἢ κοινωνίᾳ, ἀλλὰ οὐσιωδῶς καὶ φυσικῶς ἐστι θεὸς, τὴν αὐτῆς μετὰ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἀδιαίρετον καὶ ἀμέριστον ἔχοντες τῆς θεότητος φύσιν. ὅπερ ἀκατάληπτον τῆς θεότητος ὕψος, οὐδεὶς γνώσεται, ἐὰν μὴ πρῶτον διὰ ταπεινώσεως τῷ εὐαγγελίῳ πιστεύσῃ. ὅθεν καί τις τῶν ἀρχαίων προφητῶν λέγει, ἐὰν μὴ πιστεύσητε, οὐ μὴ συνῆτε. καὶ ὁ κύριος ἡμῶν αὐτὸς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ διαλεγόμενος πρὸς τὸν πατέρα φησίν, ἐξομολογοῦμαί σοι πατὲρ κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις. καὶ πολλὰ ἄλλα ἀληθῆ λαμπρὰ καὶ μεγαλοπρεπῆ παραδίδωσι περὶ αὐτοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ τὸ ἀλκοράνον· οἷον, ὅτι ὁ κύριος ἡμῶν ἰησοῦς χριστὸς ἐστὶν υἱὸς τῆς μαρίας τῆς παρθένου, τῆς ἀρίστης πασῶν τῶν γυναικῶν· ὅτι ἐστὶν ἄγγελος θεοῦ, καὶ πνεῦμα αὐτοῦ, ῥῆμα οὐρανόθεν πεμφθὲν τῇ μαρίᾳ· ἀνὴρ ἄριστος, σοφὸς, προφήτης· ὅς τις τυφλὸν ἐκ γενετῆς καὶ λεπρὸν ἐθεράπευσεν, νεκροὺς ἀνήγειρεν· ὅτι μετὰ δυνάμεως θείας ἦλθεν, ὅτι τὸ βιβλίον τὸ νομοφόρον προσηνέγκεν, καὶ πάσης διδασκαλίας ὑπῆρξεν· ὅτι

διαθή-

διαθήκην καὶ εὐαγγέλιον καὶ ἐντολὴν τοῖς υἱοῖς ἰσραὴλ ἐδίδαξεν, τὴν παλαιὰν διαθήκην ἐβεβαίωσεν, καὶ τινὰ τοπρότερον κεκωλυμένα τοῖς ἐνδεδομένοις συνηρίθμησεν. ταῦτα δὴ καὶ πλείονα ἄλλα λαμπρῶς εἰρημένα ἐν τῷ ἀλκοράνῳ, περὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, καὶ μετὰ πάσης αἰδοῦς ὑποδεχόμεθα. ἀλλὰ διότι οὐ τῷ αὐτῷ σκοπῷ, ᾧ καὶ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ λέγονται, καὶ τὰ πλείω καὶ μείζω τῶν προειρημένων ἀφίενται καὶ ἀπερνοῦνται περὶ αὐτοῦ, διὰ τοῦτο τὸ βιβλίον τοῦ ἀλκοράνου, οὐ μόνον οὐκ ἀρκεῖ πρὸς τὴν σωτηρίαν, ἀλλὰ καὶ παντάπασιν ἐστὶ κατὰ τῆς σωτηρίας. τὰ προειρημένα τοίνυν περὶ τοῦ χριστοῦ, ἐν τῷ ἀλκοράνῳ κείμενα, ἀνάγκη ἐστὶ καὶ ἄλλως νοεῖν. καὶ ἐπέκεινα τούτων ἄλλα μείζονα καὶ ὑψηλότερα περὶ χριστοῦ πιστεύειν. δεῖ γὰρ πιστεύειν, ὅτι ὁ χριστὸς οὐ μόνον ἐστὶ τῆς παρθένου μαρίας, ἀλλ' ἔτι καὶ τοῦ θεοῦ μονογενὴς υἱὸς, ὁμοούσιος καὶ ὁμότιμος καὶ ἴσος κατὰ πάντα τῷ θεῷ καὶ πατρὶ, ἐξ ἀϊδίου, καὶ ἄνευ χρόνου καὶ ἀρχῆς, ὡς θεοῦ λόγος, ὡς σοφία, ὡς δύναμις, γεννηθεὶς· δι' οὗ πάντα ἐγένετο. ὅς τις ὕστερον δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, κατέβη ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ ἐσαρκώθη ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ μαρίας τῆς παρθένου, καὶ ἄνθρωπος γέγονεν. καὶ ὅτι ἐσταυρώθη, καὶ ἀπέθανεν, καὶ ἐτάφη ἀληθῶς· καὶ ταῦτα ἐν τῷ ἰδίῳ προσώπῳ ἦν. ὅτι τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀνέστη ἀπὸ τῶν νεκρῶν, ἀνέβη εἰς τὸν οὐρανὸν τῇ ἰδίᾳ δυνάμει ὡς θεὸς, ὅθεν κατῆλθεν· οὐχ ὡς κτίσμα ἑλκυσθεὶς, ὡς καταπλάττει τὸ ἀλκοράνον ὑμῶν. καὶ κάθηται νῦν ἐν τῇ δεξιᾷ τοῦ πατρὸς. καὶ ὅτι ὕστερον ἐν τῷ τέλει τῶν αἰώνων ἐλεύσεται μετὰ δόξης, κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος. δεῖ τοίνυν πιστεύειν, ὅτι ὁ χριστὸς ἐστὶν ἀληθὴς θεὸς, καὶ ἀληθὴς ἄνθρωπος, σωτὴρ καὶ λυτρωτὴς τοῦ κόσμου, ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν μελχισεδὲκ· καὶ ἀμνὸς ἄμωμος, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἔχων τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ πᾶσαν ἐν οὐρανῷ καὶ ἐν γῇ ἐξουσίαν· οὗ τινος ἡ ἐξουσία ἀΐδιος ἐστὶν, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἄφθαρτος, ὅτι βασιλεύσει ἐν τῷ οἴκῳ ἰακὼβ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος. ὅτι ὁ χριστὸς ἐστὶν ἐκεῖνος, ἐν ᾧ εὐλογη-

testamentum ac euangelium mandatũq; filijs Israël edocuerit, uetus testamentũ confirmauerit, & quædã prius prohibita licitis annumerauerit. Hæc utique et plura alia præclare dicta in Alchorano de domino nostro Iesu Christo & nos credimus, & cum omni ueneratione suscipimus. Sed quia non eadem intẽtione qua in euangelio dicuntur, & plurima, & maiora prædictis omittuntur, & negantur de ipso: ideo liber Alchorani non solum nõ sufficit ad salutẽ, sed omnino est cõtra salutẽ. Prædicta igitur de Christo in Alchorano posita, necesse est et aliter intelligere, & ultra ea alia maiora & altiora de Christo credere. Oportet enim credere, quod Christus non solum est Mariæ uirginis, sed etiam Dei unigenitus filius, consubstantialis & coæqualis per omnia Deo patri ab æterno, & sine tempore ac initio, ut Dei uerbum, ut sapientia, ut uirtus, genitus: per quem omnia facta. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlis, & incarnatus de spiritu sancto, ex Maria uirgine, & homo factus sit. Quod etiam crucifixus, mortuus, & sepultus uerè, & in propria persona fuerit. Quod à mortuis tertia die resurrexerit, ascenderitq; in cœlum propria uirtute, ut Deus, unde uenerat: non ut creatura tractus, ut Alchoranus uester fingit. Sedeatq; nũc ad dexteram patris. Quod tandem in fine sæculi uenturus sit cũ gloria, iudicare uiuos et mortuos: cuius regni non erit finis. Oportet igitur credere, quod Christus sit uerus Deus & uerus homo, saluator & redemptor mundi, sacerdos in æternum secundum ordinẽ Melchisedech, agnúsque immaculatus, qui tollit peccata mundi: habens claues regni cœlorum, & omnem in cœlo & in terra potestatẽ. Cuius potestas æterna est, & regnum eius incorruptibile. Quod regnet in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Quod Christus sit ille, in quo benedi-

Quis sit Christus.

benedicendæ erant omnes gẽtes, de quo promissio facta est Abrahæ in Isaac filio liberę, & non in Ismahele filio ancillæ, teste scriptura: Eijce ancillã & filium eius, quia in Isaac erit tibi semen. Quod ipse sit ille Messias, & propheta magnus, de quo Moyses & prophetæ scripserunt in lege. Quem Abraam summo desiderio expectauit, ut uideret: & tandem uidit, & gauisus est. Qui à prophetis nominatur angelus testamẽti, Emanuel, Salutare, Consiliarius, Deus, fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis. Hæc & multa alia tradit euangelium de uia salutis, quæ Christus est, ut eam uideamus, & cognoscamus per fidem. Verum quia modicum proficit cognoscere & uidere uiam salutis, nisi in ea homo sit, & ponatur in ea: ideo ultra fidem, necessaria sunt euangelica sacramenta. Inter quæ primum, & ianua aliorum est sanctum baptisma: de quo ait Dominus in euangelio Ioannis ad Nicodemum: Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Et post resurrectionem suam ascendẽs in cœlum, tradẽs huius sacramenti formam, inquit discipulis: Euntes igitur, & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritussancti, docentes eos seruare omnia quæcumque mandaui uobis. Et iterum: Euntes in mundum uniuersum, prædicate euangelium omni creaturæ: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Est igitur hoc sacramentum, quo regeneramur ad uitam, necessarium ad salutem: quia nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Cum igitur Alcoranus prohibeat omnino hanc baptisati regenerationem, non aperit, sed potius claudit regnum Dei his, qui eum sequuntur. Necesse est ergo, ut qui uult saluus esse, & introire in regnum

Sacramenta.

Baptismus.

εὐλογηθήσονται πᾶσαι αἱ γενεαὶ, καὶ περὶ οὗ ἡ ἐπαγγελία γέγονε τοῦ ἀβραὰμ ἐν τοῦ ἰσαὰκ τοῦ ἡ ὑῷ τῆς ἐλευθέρας, καὶ οὐκ ἐν τοῦ ἰσμαὴλ τοῦ ἡ ὑῷ τῆς παιδίσκης, μαρτυρούσης τῆς γραφῆς τὴν παιδίσκην καὶ τὸν ἡ ὸν αὐτῆς. διότι ἐν τοῦ ἰσαὰκ ἔσταί σοι σπέρμα. ὅτι αὐτός ἐστιν ἐκεῖνος ὁ μεσίας, καὶ ὁ μέγας προφήτης, περὶ οὗ ὁ μωϋσῆς καὶ οἱ προφῆται ἔγραψαν ἐν τοῦ νόμῳ, ὃν ὁ ἀβραὰμ ἄκρᾳ πληθυμίᾳ προσεδόκησεν ἰδεῖν, καὶ ὕστερον εἶδε, καὶ ἐχάρη· ὅς τις ὑπὸ τῶν προφητῶν ὀνομάζεται, ἄγγελος διαθήκης, ἐμμανουὴλ, σωτὴρ, σύμβουλος, θεὸς, ἰσχυρὸς, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, ἄρχων εἰρήνης. ταῦτα καὶ πολλὰ ἄλλα παραδίδωσι τὸ εὐαγγέλιον περὶ τῆς ὁδοῦ τῆς σωτηρίας, ἥ τις ἐστὶν ὁ χριστὸς, ἵνα αὐτὴν ὁρῶμεν καὶ γινώσκομεν διὰ πίστεως· πλὴν, διότι ὀλίγον ὠφελεῖ γινώσκειν τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας, καὶ βλέπειν, ἂν μὴ ὁ ἄνθρωπος ἦ καὶ τεθῇ ἐν αὐτῇ, διὰ τοῦτο ἐπέκεινα τῆς πίστεως ἀναγκαῖα εἰσὶ τὰ εὐαγγελικὰ μυστήρια ἐν οἷς πρῶτον καὶ θύρα τῶν ἄλλων ἐστὶν τὸ ἅγιον βάπτισμα. περὶ οὗ φησὶν ὁ κύριος ἐν τοῦ εὐαγγελίῳ τοῦ ἰωάννου πρὸς νικόδημον· ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ἂν μή τις ἀναγεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος ἁγίου, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ ἀνίων εἰς τὸν οὐρανὸν, παραδιδοὺς τούτου τοῦ μυστηρίου τὸν τύπον, εἶπε τοῖς μαθηταῖς, πορευθέντες οὖν διδάσκετε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὀνόμα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἡ ὑοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν. καὶ πάλιν, πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον πάντα, κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει· ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς, σωθήσετε. ἔστι τοίνυν τοῦτο τὸ μυστήριον, ᾧ ἀναγεννώμεθα πρὸς τὴν ζωὴν, ἀναγκαῖον πρὸς σωτηρίαν· διότι ἐὰν μή τις ἀναγεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος ἁγίου, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τῆς βασιλείαν τοῦ θεοῦ. ἐπεὶ τοίνυν, τὸ ἀληθράνον κωλύει παντελῶς ταύτην τοῦ βαπτίσματος τῆς ἀναγεννήσιν, οὐκ ἀνοίγει, ἀλλὰ μᾶλλον κλείει τῆς βασιλείαν τοῦ θεοῦ τοῖς ἀκολουθοῦσιν αὐτοῦ. ἀναγκη τοίνυν ἐστὶν, τὸν θέλοντα σωθῆναι καὶ εἰσελθεῖν εἰ τὴν

βασιλείαν

Βασιλείαν τοῦ θεοῦ, ἐπ' ἐκείνα δὴ ὀρθῆς καὶ ὀρθοδόξε πίστεως ἐν τῷ ὀνόματι δὴ παναγίας τριάδος, δηλονότι τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος βαπτιζῶται, ἐφεξῆς τροφῆναι τῇ οὐρανίῳ τροφῇ, δηλονότι τῷ σώματι καὶ τῷ αἵματι τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ. αὐτοῦ λέγοντος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, ὁ μὴ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ μὴ πίνων μου τὸ αἷμα, οὐκ ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ τἄλλων ὁμοίως κατ' ἀκολουθίαν ἀκλαῦσαι δὴ ἐκκλησίας μυστηρίων. ὡσαύτως δὲ, ἐπειδὴ μάτην ὄντων ὅσων πρὸς τὸ σωθῆναι, τὸ εἶναι καὶ γνέσθαι χριστιανὸν ὀνόματι, καὶ μὴ ὄργοις, ἴσασθαι τε ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ μὴ κατευθύνειν τὰ ἴδια διαβήματα εἰς τὸ πέρας, διὰ τοῦτο ὡς τελειότατος νόμος τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον, ὃ μόνον δείκνυσιν ἡμῖν τῆς ὁδὸν διὰ δὴ πίστεως, καὶ τίθησιν ἡμᾶς ἐν αὐτῇ διὰ τῶν μυστηρίων, ἀλλ' ἔτι καὶ ὀρθῶς καὶ ῥᾳδίως ἀτρεύθυνει ἡμᾶς εἰς τὸ πέρας, ὀρθῶς μὲν διὰ τῶν ἐντολῶν καὶ τῶν ἀρετῶν, ῥᾳδίως δὲ διὰ τῶν συμβούλων· οὐδεὶς γὰρ νόμος ἐστὶν ἢ γέγονε ποτὲ, ὃς τις οὕτω ῥιζοῦς ἐκριζοῖ τὰς κακίας, οὕτω βαθέως ἐγκαρτερίζει τὰς ἀρετὰς, οὕτω γενναίως τὰς θείας ἐπεξεργάζεται ἐντολὰς, οὕτως ἡδέως πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς τελειότητος εἰσφέρει τὰς συμβουλὰς, ὥσπερ αὐτὸς ὁ εὐαγγελικὸς νόμος, ὁ πάσαν τελειότητος ὁδὸν προδιέχων καὶ ὑποδεικνύς. τίς γὰρ πότε νόμος γέγονεν, ὃς τις ὅτως εὐσεβῶς, ὅτως εὐλαβῶς. οὕτω μεγαλοπρεπῶς καὶ εἰλικρινῶς τὸν θεὸν θεραπεύειν ἐδίδαξεν, τὸ ὄνομα αὐτοῦ τιμᾶν, τὰ σάββατα καὶ τὰς ἑορτὰς ἁγιάζειν, οὐ γονέας ἀγαπᾶν, οὐ πλησίον φιλεῖν, οὐ κατ' εἰκόνα θεοῦ γεγονότας ἀνθρώπους μὴ κτείνειν, ἁπλῶς φυλάττειν ἐν ἅπασι· μὴ μόνον μὴ μοιχεύειν, ἀλλὰ μηδὲ πορνεύειν, ἢ μολύνεσθαι ὅπως δήποτε· μὴ κλέπτειν, μὴ ληστεύειν, μὴ δὲ ἁπλῶς βλάπτειν καὶ συνοχωρεῖν τὸν πλησίον· μὴ ψευδομαρτυρεῖν κατ' αὐτοῦ. καὶ τὸ πλέον, μὴ σκανδαλίζειν αὐτὸν, μὴ δὲ ὀργίζεσθαι αὐτῷ. μὴ ἐπιθυμεῖν δὴ γυναικὸς αὐτοῦ, μὴ δὴ παιδίσκης, μὴ ἄλλου πράγματος ὁποῖον δήποτε ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι. καὶ ὁ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅπερ τοῖς σαρκικοῖς ἀνθρώποις ἀδύνατον δοκεῖ. ἀγαπᾶν τοὺς ἐχθροὺς, εὐεργετεῖν τοὺς μισοῦντας, εὔχεσθαι ὑπὲρ τῶν διωκόντων καὶ συκο-

num Dei, quod ultra fidem rectam & orthodoxam in nomine ſanctiſſimæ trinitatis, ſcilicet patris, & filij, & ſpiritus ſancti baptizetur: deinde cibetur cibo cœleſti, ſcilicet corpore & ſanguine Domini noſtri Ieſu Chriſti, ipſo dicente in euangelio: Qui non manducat meam carnem, & non bibit meum ſanguinem, nõ habet uitam æternam. alijs que iuxta exigentiam imbuatur eccleſiaſticis ſacramentis. Vlterius, quia fruſtra eſt, quoad ſalutem, fieri & eſſe Chriſtianum nomine, & operibus ſtare in uia, & non dirigere ſuos greſſus in terminum: ideo ut perfectiſſima lex ſecundum euangelium, nõ ſolum oſtendit nobis uiam per fidem, ponit que nos in eadem per ſacramenta, ſed etiam: rectè & faciliter dirigit nos in terminum, rectè quidem, per præcepta & uirtutes: faciliter autem, per conſilia. Nulla etenim eſt, aut unquam fuit lex, quæ tam radicitus extirparet uitia, tam profunde inſereret uirtutes, tam ardue diuina exequeretur mandata, tam ſuauiter ad implendum perfectionis cõſilia demulceret, ſicut eſt euangelica lex, quæ omnem perfectionis uiam cõtinet, & oſtendit. Quæ enim lex unquam fuit, que tam pie, tam deuote, tam magnifice, & pure Deum colere docuerit: nomen ipſius honorare, ſabbata & feſtiuitates ſanctificare, parentes amare, proximos diligere, ad imaginem Dei homines factos non occidere: pudicitia ſeruata in omnibus, non ſolummodo non mœchari, ſed nec fornicari, aut pollui quoquomodo: non furtum facere: non latrocinari, non aliàs opprimere proximum, non contra ipſum falſum teſtimoniũ dicere. & quod amplius eſt, non ſcandalizare ipſum, nec ei iraſci: non concupiſcere uxorem ipſius, non ancillam, non rem aliam quamcunque in hoc ſæculo. Et non ſolum hæc, ſed etiam quod carnalibus hominibus uidetur impoſſibile: Diligere inimicos, benefacere odientibus, orare pro perſequentibus, & calum-

Euchariſtia.

Præcepta de officijs.

Virtutes calumniantibus nos. Et ut ad uirtutes ueniamus, ipsa humilitate & mansuetudine superbiam deijcit, benignitate inuidiam uincit, magnificentia & largitate auariciam superat, temperantia et sobrietate gulam mitigat, patientia iram extinguit, sollicitudine & diligentia acediam eneruat, castimonia uero & pudicitia non solum luxuriam & omnem impetum libidinis refrenat, uerum multos et plurimos ueluti ipsos cœlestes et incorporeos spiritus reddit impassibiles omnino. Quid plura? Ipsa auertit uisum, ne uideat uanitatem: claudit auditum, ne inutilia & scurrilia audiat: prohibet gustũ, ne illicita concupiscat: temperat odoratum, ne ad inanes & mortiferas dilabatur suauitates: refrenat & retrahit tactũ, ne prohibita quoquo modo tangat, aut amplectatur. Ipsa cogitationes immundas purgat, delectationes noxias fugat, consensum ad illicita omnino prohibet, linguam cohibet, sermones ordinat, mores componit, opera dirigit, omissa quę agẽda sunt restaurat. et ut uno sermone omnia cõplectamur, ipsa docet Deũ timere, & ipsum toto corde diligere, ipsi adhærere, & ab ipso nunquam in æternum separari: quod est summa fœlicitas, & immensa iocunditas, hic inchoata, utcunq; possibile per speciem, quæ tandem in alia uita per rei euidentiam complebitur & perficitur ex integro. Quæ fœlicitas & iocunditas est finis & terminus uiæ, per quam lex euangelica suos sectatores ducit, & dirigit, modo ut dictum est. Qui quidem finis & terminus, quod salutem & fœlicitatem dicimus, licet sicut incompræhensibilis, ita & inexplicabilis sit, dicente Esaia propheta, Oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, bonum scilicet quod Deus præparauit diligentibus se: nihilominus ut nos mortales possumus, aliquid & breuiter dicemus de ipso, ut ex ipsa auiditate præmij, animi nostri non abhorreant ardui

Summa fœlicitas.

Finis, summúmque bonum, aut terminus.

συκοφαντούντων ἡμᾶς. καὶ ἵνα πρὸς τὰς ἀρετὰς ἔλθωμεν, διὰ μὲν τῆς ταπεινώσεως καὶ πραότητος τὴν ὑπερηφανίαν ἀπῤῥίπτει, διὰ τῆς εὐγνωμοσύνης τὸν φθόνον νικᾶ, διὰ τῆς μεγαλοπρεπείας καὶ ἐλευθεριότητος τῆς φιλαργυρίαν ὑπερβαίνει, διὰ τῆς σωφροσύνης καὶ ἐγκρατείας τὴν γαστριμαργίαν πραΰνει, διὰ τῆς μακροθυμίας τῆς ὀργὴν σβεννύει, διὰ τῆς σπουδῆς καὶ ἀθιμελείας τῆς ἀκηδίαν ἐκνευρίζει. διὰ δὲ τῆς ἁγνείας καὶ σωφροσύνης, οὐ μόνον τῆς ἀκολασίαν, καὶ πᾶσαν ὁρμὴν ἀσελγείας χαλινοῖ, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς καὶ πλείστους, ὥσπερ αὐτὰ τὰ οὐράνια καὶ ἀσώματα πνεύματα, ἀπεκαθίστησιν ἀπαθεῖς παντελῶς. τί πλέον; αὐτὸς ἀπεστρέφει τῆς ὄψιν, ἵνα μὴ βλέπῃ ματαιότητας. κλείει τῆς ἀκοὴν, ἵνα μήτε ἀνωφελῆ καὶ ἀκερῆ ἀκούῃ. κωλύει τῆς γεῦσιν, ἵνα μὴ τῶν ἀθεμίτων ἠθυμῇ, κιρνᾷ τῆς ὄσφρησιν, ἵνα μὴ εἰς ματαίας καὶ θανασιφόρους ὀλισθαίνῃ ἡδύτητας. χαλινοῖ καὶ ἀνθέλκει τὴν ἁφὴν, ἵνα μὴ τῶν κεκωλυμένων ὅπως δήποτε ἅπτηται, ἢ αὐτὰ περιπλέκητε. οὗτος τὰς ἀκαθάρτους ἐνθυμήσεις καθαίρει, τὰς βλαβερὰς ἡδονὰς διώκει, τῆς πρὸς τὰ ἀθέμιτα συγκατάθεσιν κωλύει παντάπασι, τῆς γλῶτταν ἐπέχει, οὐδὲ λόγους τάττει, τὰ ἤθη συντίθησι, τὰ ἔργα κατευθύνει, τὰ πρακτέα καταλειπόμενα ἀνακτᾶτε. καὶ ἵνα ἑνὶ λόγῳ πάντα περιλάβωμεν, οὗτος διδάσκει τὸν θεὸν φοβεῖσθαι, καὶ αὐτὸν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ ἀγαπᾶν, αὐτῷ προσκολλᾶσθαι, καὶ ἀπ' αὐτοῦ μηδέποτε εἰς τὸν αἰῶνα χωρίζεσθαι. ὅτι ἐστὶν ἄκρα εὐδαιμονία, καὶ ἄμετρος ἡδονὴ, ἐνταῦθα ἀρχομένη διὰ ἐλπίδος, ὡς δυνατὸν ἐστὶν, καὶ ὕστερον ἐν τῷ ἄλλῳ βίῳ τῇ φανερώσει τοῦ πράγματος τελειωθησομένη καὶ συμπληρωθησομένη ἐξ ἀκεραίου. ἥτις δὴ εὐδαιμονία καὶ ἡδονὴ, ἔστι τέλος καὶ ὅρος τῆς ὁδοῦ, δι' ἧς ὁ εὐαγγελικὸς νόμος οὐδὲ ἀκολούθους αὐτοῦ ἄγει καὶ κατευθύνει, καθ' οὗ εἴρητε τρόπου. ὃ δὴ τέλος καὶ πέρας, ὃ σωτηρίαν καὶ εὐδαιμονίαν λέγομεν, εἰ καὶ ὥσπερ ἀκατάληπτον, οὕτω καὶ ἀπροσπέλαστον ἐστὶν, λέγοντος τοῦ προφήτου ἡσαίου, ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, οὐδὲ οὖς ἤκουσεν, οὐδὲ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη, τὸ ἀγαθὸν δηλονότι ὃ ὁ θεὸς ἡτοίμασε τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν. ὅμως καθὸ θνητοὶ ἡμεῖς, κατὰ δύναμιν ἐροῦμεν τι περὶ αὐτοῦ, καὶ βραχέως, ἵνα ἐκ τῆς ἀπηθυμίας τοῦ ἄθλου, μὴ ἀπεστρέφωνται αἱ ψυχαὶ ἡμῶν,

τὸ

τὸ μέγεθος τῆς ὁδοῦ. ἐν γὰρ ἡ εὐδαιμονία, ἣν ὁ εὐαγγελικὸς νόμος ὑπισχνεῖτο τοῖς χριστιανοῖς, οὐ συνίσταται ἐν κτήσει γηΐνων ἀγαθῶν, οὐκ ἐν τροφῇ παντοδαπῶν σαρκῶν, ἤγουν κρεῶν καὶ καρπῶν· οὐκ ἐν πόσει οἴνου, μέλιτος ἐν γάλακτος, οὐκ ἐν ἡδύτητι ἤχου ὑδάτων τρεχόντων, ὀχετῶν δηλονότι καὶ πηγῶν, οὐκ ἐν περιπλοκῇ καὶ ἀκολασίᾳ σαρκικῇ ὡραιοτάτων γυναικῶν ἐν παρθένων, οὐκ ἐν ἄλλοις, πρὸς ἅ τινα ἡ σαρκικὴ ἐπιθυμία καὶ ἡ θνητὴ ὕλη διεγείρει· ὁποῖον παράδεισον ὑμῖν τὸ ἀλκοράνον ὑμῶν ὑπισχνεῖται. ἀλλ' ἡ εὐδαιμονία ἡμῶν τῶν χριστιανῶν, ἣν ζωὴν αἰωνίαν λέγομεν, συνίσταται οὐσίως μὲν καὶ ὑπαρκτικῶς, καθ' ἑαυτὴν, καὶ χωρίς τινὸς κτιστοῦ μέσου, ἐν τῇ θεωρίᾳ αὐτῆς τῆς θείας οὐσίας καὶ φύσεως. ὅθεν ὁ κυρίος ἡμῶν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ φησίν, αὕτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκουσι σὲ τὸν μόνον ἀληθινὸν θεὸν, καὶ ὃν ἀπέστειλας ἰησοῦν χριστόν. καὶ διότι τὸ τοιοῦτον ὁρώμενον ἔσται ἐν τῷ ὁρῶντι δι' ἀγάπης, ἥ τις μεταβάλλει τὸν ὁρῶντα εἰς τὸ ὁρώμενον, αὐτῇ τῇ θεωρίᾳ ἀκολουθήσει μεταμόρφωσίς τις καὶ ἔκτασις, ᾗ τινι ὁ ἀγαπῶν θεοειδὴς ἀποτελευθήσεται, καὶ κρατήσει τὸ ἀγαπώμενον. ἀλλὰ καὶ τὸ ἓν ἔσται ἐν τῷ λοιπῷ, αὐτοῦ τοῦ κυρίου λέγοντος, ὁ μένων ἐν ἐμοὶ, καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ. διότι ὁ θεὸς ἀγάπη ἐστὶ. καὶ ὁ μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἐν τῷ θεῷ μένει, καὶ ὁ θεὸς ἐν αὐτῷ, καὶ διότι πρὸς τὴν ἕνωσιν τοῦ ἄκρως συνερχομένου, ἕπεται ἡδονὴ ἄκρα, αὐτῇ τῇ θείᾳ καὶ ἀϊδίῳ θεωρίᾳ ἀκολουθήσει ἀνεκδιήγητος γλυκύτης καὶ ἡδονὴ, ἣν ἰδίῳ ὀνόματι ἀπόλαυσιν λέγομεν. καὶ τοιαύτη, ὁποίαν οὔτε νοῦς νοῆσαι, οὔτε γλῶττα δηλῶσαι θνητῶν δυνήσεται. ἣν θαυμάζων δαβὶδ ὁ προφήτης ἐν πνεύματι ἐβόα λέγων, ὡς, πολὺ τὸ πλῆθος τῆς χρηστότητός σου κύριε, ἣν ἔκρυψας τοῖς φοβουμένοις σε. παρὰ δὲ τὴν προειρημένην τῆς θείας θεωρίας μακαριότητα, ᾗ τινι ἡ ἡμετέρα ψυχὴ ἐξ ἀκεραίου μακαριοθήσεται, ἕξομεν καὶ ἐν τῷ σώματι τὴν εὐδαιμονίαν, κατὰ τὸν αὐτοῦ τρόπον. καὶ γὰρ τὰ σώματα τῶν μακαρίων ἔσονται ἀθάνατα, ἄφθαρτα, καὶ παντελῶς ἀπαθῆ, λεπτὰ πρὸς τούτοις, καὶ κοῦφα. καὶ πλέον, πρὸ ὁ ἥλιος νῦν ἐστὶ, καὶ λαμπρὰ

καὶ

arduitatem itineris. Etenim fœlicitas quàm lex euangelica promittit Christianis, non consistit in possessione bonorum terrenorum, non in esu omnigenorum carnium & fructuum, non in potu uini mellis & lactis, non in suauitate sonitus aquarum currentium, riuulorum scilicet & fontium: non in amplexu & luxu carnali, pulcherrimarum mulierum & uirginum: non in cæteris, ad quæ carnalis concupiscentia & mortalis fex instigat, cuiusmodi paradisum uobis uester promittit Alchoranus. Sed fœlicitas nostra Christianorum, quam uitam æternam dicimus, consistit substantialiter quidem & essentialiter per se, & absque quocunq; creato medio in uisione ipsius diuinæ essentiæ & naturæ. Vnde Dominus noster in euãgelio ait: Hæc est uita ęterna, ut cognoscat te solum uerum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Et quia tale uisum erit in uidente per amorem, qui transformat amantem in amatum, ad ipsam uisionem sequitur transformatio quædam & tensio, qua amans deiformis efficietur, & tenebit amatum: immò & unum erit in reliquo, dicẽte Domino, Qui manet in me, et ego in eo. quia Deus charitas est, et qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. quia ad unionem summæ cõuenientis, sequitur dilectio summa. Ad illam diuinam & æternam uisionem, sequitur inenarrabilis dulcedo & suauitas, quã proprio nomine fruitionẽ dicimus. Et talis, qualem nec mens cogitare, nec lingua ualet exprimere mortaliũ. Quam admirãs Dauid propheta in spiritu clamabat, dicẽs: O q̃ magna multitudo dulcedinis tuę Domine, quam abscõdisti timẽtibus te? Pręter prædictã diuinæ uisionis beatitudinẽ, qua anima nostra ex integro fœlicitabitur, habebimus et in corpore fœlicitatẽ suo modo. Etenim corpora beatorũ erũt immortalia, incorruptibilia, et omnio impassibilia, subtilia deniq;, et agibilia, et plusq̃ sol modò sit, splẽdida,

In quo uita æterna, seu fœlicitas.

& refulgentia. Non comedent, neque bibent ibi corporaliter, diuinæ uisionis ineffabili satietate repleti. Similiter neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut angeli Dei, dicente Domino nostro Iesu Christo in euãgelio: In resurrectione enim neq; nubẽt, neq; enim ultra mori poterunt: sed sunt sicut angeli Dei in cœlo, et filij sunt Dei. Et iterum: Tunc fulgebũt iusti, sicut sol in regno patris eorum. Et sicut de societate, ita & de cõditione ipsorum, quo ad huiusmodi actus corporeos gaudebunt. quia nullum erit ibi cibi desiderium, nulla ibi exardescet libido, nullæ reliquæ passiones, quales modo patimur corporis. Non lachrymæ, non luctus, non clamor, non deniq; ullus dolor, non ægritudines, non imbecillitates, non paupertatis metus. Nemo ibi lædetur, nemo irascetur, nemo inuidebit proximo. Nulla pulsabit honoris, aut potestatis ambitio. Nulla erit tunc discordia, sed cuncta consona. Nullus erit ibi diaboli metus: insidię dæmonum nullæ: timor gehennæ procul: tranquilla erunt omnia, & cum ęterna securitate iugis splendor. Vere degenerat, qui huius uitæ amore nõ capitur, in qua diuitię & deliciæ & gaudia sic inchoantur, ut finiri non possint. Cuius qui amator esse noluerit, & præsentem, & perdet uitam tẽporalem, & hãc æternam de qua loquitur nõ inueniet, atque à morte ęterna capietur. Huius æternæ uitæ, & æternæ fœlicitatis, olim magnus Paulus noster, Iesu Christi desiderio tractus, de exilio uitæ præsentis conquerens, sic clamabat: O infelix homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Viuo ego iam, non ego, uiuit autem in me Christus. Cupio dissolui, & esse cum Christo. Abscondita enim est mortalibus illa uita: quia quàm diu sumus in mundo, peregrinamur à Domino. Sed tunc reuelabitur, & manifestabitur, cum Dominus Iesus cœperit pro terrenis cœlestia, pro temporalibus sempiterna, pro

καὶ ἀστράπτοντα. οὐ φαγοῦντες ἐκεῖ, οὐδὲ πίονται σωματικῶς, τοῦ ἀῤῥήτῳ κορακινῷ τῆς θείας θεωρίας πεπληρωμένοι. οὔτε γαμοῦσιν ὁμοίως ἐκεῖ, οὔτε ἐκγαμίζονται, ἀλλ' ἔσονται ὡς ἄγγελοι θεοῦ. λέγοντος τοῦ εὐαγγελίου, ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἐκγαμίζοντες· οὐδὲ γὰρ ἔτι ἀποθνήσκειν δυνήσονται, ἀλλ' εἰσὶν ὡς οἱ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ ἐν τοῦ οὐρανῷ, καὶ υἱοὶ εἰσὶ τοῦ θεοῦ. καὶ πάλιν, τότε λάμψουσιν οἱ δίκαιοι ὡς ὁ ἥλιος, ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν. καὶ ὥσπερ περὶ τῆς κοινωνίας, οὕτω καὶ περὶ τῆς καταστάσεως αὐτῶν, ὅσον πρὸς τὰς τοιαύτας ἐνεργείας τοῦ σώματος χαιρήσουσιν. διότι οὐκ ἔσται ἐκεῖ βρώματος ὑπερθυμία, οὐδεμία ἐκεῖ ἐκκαυθήσεται ἀκολασία, οὐδὲ τὰ λοιπὰ πάθη, ὁποῖα νῦν πάσχομεν τοῦ σώματος· οὐ δάκρυα, οὐ θρῆνος, οὐ κοπετὸς, οὐ πόνος οὐδεὶς, οὐ χαυνότης ἀσθενείας, οὐ φόβος πτωχείας· οὐδεὶς ἐκεῖ βλάπτεται, οὐδεὶς ὀργίζεται, οὐδεὶς φθονεῖ τοῦ πλησίον. οὐδεμία νύζει τιμῆς ἢ δυνάμεως φιλοτιμία, οὐδεμία ἔσται τότε διχόνοια, ἀλλὰ σύμφωνα πάντα. οὐδὲν ἔσται ἐκεῖ τοῦ διαβόλου δέος, ἔνεδρα δαιμόνων οὐδεμία, φόβος τῆς γεέννης μακρὰν. γαλήνα ἔσονται πάντα, καὶ σὺν αἰωνίῳ ἀσφαλείᾳ. τῇ ἀληθείᾳ ἀγεννὴς ἐστιν, ὅς τις οὐχ ἁλίσκεται τοῦ πόθῳ τῆς ζωῆς ταύτης, ἐν ἡ πλοῦτος καὶ τρυφὰι καὶ εὐφροσύναι οὕτως ἄρχονται, ὡς μὴ δύνασθαι τελειωθῆναι. ἧς τινος ὁ μὴ θέλων γενέσθαι ἐρασὴς, καὶ τὴν παροῦσαν καὶ πρόσκαιρον ἀπολεῖ ζωὴν, καὶ ταύτην τὴν ἀΐδιον περὶ ἧς διαλεγόμεθα οὐχ εὑρήσει, καὶ τοῦ αἰωνίῳ θανάτῳ κρατηθήσεται. ταύτης τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ ἀϊδίου εὐδαιμονίας, πάλαι ὁ μέγας παῦλος ἡμῶν, ὁ ἀπόστολος τοῦ ἰησοῦ χριστοῦ, τῇ ὑπερθυμίᾳ ἑλκυσθεὶς, περὶ τῆς ἐξορίας τῆς παρούσης ζωῆς λυπούμενος, οὕτως ἐβόα· ὦ δυστυχὴς ἄνθρωπε, τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θνητοῦ τούτου. ζῶ ἐγὼ ἤδη, οὐκ ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ χριστός. ὑπερθυμῶ ἀναλῦσαι, καὶ σὺν χριστῷ εἶναι. ἀπεκρύφθη γὰρ τοῖς θνητοῖς ἐκείνη ἡ ζωὴ. διότι ἐφ' ὅσον εὐμὲν ἐν τοῦ κόσμῳ, ἀποδημοῦμεν ἀπὸ τοῦ κυρίου. ἀλλὰ τότε ἀποκαλυφθήσεται καὶ φανερωθήσεται, ὁπόταν ὁ κύριος ἰησοῦς ἄρξηται ἀντὶ τῶν γηΐνων τὰ οὐρανία, ἀντὶ τῶν προσκαίρων τὰ ἀΐδια, ἀντὶ

ἀντὶ τῶν μικρῶν τὰ μεγάλα διδόναι, καὶ προσάγεσθαι σὺν αὐτῷ τοὺς ἁγίους, ἐν τῇ θεωρίᾳ τῆς πατρικῆς δόξης· καὶ ποιεῖν μετ' αὐτοῦ ἐν τοῖς οὐρανίοις συγκαθῆσθαι, καὶ τὴν ἀθανασίαν τὴν ἰδίαν δωρεῖσθαι, πρὸς ἣν τῇ ζωοποιήσει τοῦ ἰδίου αἵματος αὐτοὺς προσκεύασεν. ὡς δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σου ἡ πόλις τοῦ θεοῦ, ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματα σου κύριε τῶν δυνάμεων. ὠθιθυμεῖ καὶ ἐκλείπει ἡ ψυχή μου εἰς τὰς αὐλὰς τοῦ κυρίου. ἔλεγεν ὁ προφήτης, ἡ καρδία μου καὶ ἡ σάρξ μου, ἠγαλλιάσατο ὠθὶ θεῷ ζῶντι. τοιαύτη τοῦ ὄντι ἐστὶν, ἡ εὐδαιμονία τῶν χριστιανῶν. τοιαύτη ἡ ἐλπὶς ἡ ἡμετέρα. τοιοῦτον τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου τὸ τέλος καὶ τὸ πέρας. οὐχ ὁποῖον σὰρξ καὶ αἷμα ὑπισχνεῖται ὑμῖν, ἀλλ' ὁποῖον ἔχουσι τὰ οὐράνια καὶ ἀγγελικὰ πνεύματα. ὅπερ ὥστε κατασχεῖν καὶ φυλάξαι, οὐδὲν θαυμαστὸν, εἰ οἱ πρὸ ἡμῶν πατέρου, τῷ πυρὶ τῆς ἀγάπης ἐξαφθέντου, ποικύλα καὶ ἀναρίθμητα ὑπήνεγκαν ἡδέως καὶ χαρμονικῶς κολαστήρια, εἰ γονεῖς, εἰ γυναῖκας, εἰ παῖδας, εἰ πλοῦτον, σαρκὸς ἡδονὰς, καὶ τὰ ἄλλα πάντα τοῦ αἰῶνος ἀγαθὰ ἑκουσίως ἠρνήσαντο, ἵνα πρὸς ταύτην καὶ συντομώτερον καὶ ἀσφαλέστερον καὶ ἐλευθερώτερον φθάσωσιν. καὶ διότι ἡ ἀγάπη τοῦ χριστοῦ (ἥ τις τὸ κατ' αὐτὴν θέλει πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν) ἠνάγκασεν ἡμᾶς, ἵνα ἀφέντου πάντα τῆς παρούσης ζωῆς τὰ ἡδέα καὶ συμφέροντα, ἀπὸ μακροτέρων μερῶν καὶ μετὰ μεγάλων κόπων ἕως ὑμῶν ἔλθωμεν, καὶ ὁμολογήσωμεν καὶ ἀναγγείλωμεν, ἅ τινα ὡμολογήσαμεν καὶ ἀνηγγείλαμεν. διὰ τοῦ τὸ παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, καὶ ἱκετεύομεν, ἐν τῷ πάντας ἡμᾶς κατ' εἰκόνα αὐτοῦ λογικοὺς καὶ νοεροὺς δημιουργήσαντι, ἵνα μακροθυμῶς δέξησθε ἐν τούτοις τοῖς γεγραμμένοις ἅπερ ἀνηγγείλαμεν· καὶ ὡς λογικοὶ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν θεοῦ δημιουργηθέντου, τὰ γράμματα ἡμῶν μετὰ λόγου ἐρευνήσητε. καὶ ἂν τι τῷ λόγῳ σύμφωνον εὕρητε, ἐκεῖνο ὡς λογικοὶ δέξησθε. ἂν δέ τι ἄλλως ὑμῖν δόξῃ ἀναγγελθῆναι, ἰδοὺ ἑτοίμους ἡμᾶς προσφέρομεν, ἕως οὗ ἀποδώσωμεν τὸ πνεῦμα τῷ θεῷ τῷ ποιήσαντι αὐτό, ἐν τῇ βοηθείᾳ καὶ τῇ δυνάμει τοῦ εἰπόντος, ὅταν σταθῆτε

pro modicis magna præstare, & adducere secum sanctos in uisione paternæ gloriæ, & facere secum in cœlestibus considere, suique immortalitatem largiri, ad quam sui sanguinis uiuificatione eos reparauit. O quàm gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei. O quàm dilecta tabernacula Domine uirtutum, concupiscit et deficit anima mea in atria Domini. Dicebat propheta, Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum uiuum. Talis profecto est fœlicitas Christianorum: talis spes nostra: talis sancti Euangelij finis & terminus. Non qualem caro & sanguis promittit nobis, sed qualem habent cœlestes & angelici spiritus. Pro quo obtinendo, nõ mirum si priores nostri patres igne charitatis accensi, uaria & innumera pertulere alacriter & gaudẽter tormenta: si parentibus, si uxoribus, si liberis, si denique diuitijs, delectationibus carnis, cæterisq; huius sæculi bonis spontæ renunciabant, ut ad hanc & uelocius & securius atque liberius pertingerent. Et quia charitas Christi (quę quantum in ea est, uult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionẽ ueritatis peruenire) coëgit nos, ut dimissis omnibus uitæ præsentis commodis, à longinquis partibus, & cum magnis laboribus usque ad uos ueniremus, profiteremur'que, & annunciaremus quæ professi sumus, & annunciauimus. Ideo rogamus uos, & obsecramus in eo, qui nos omnes ad sui imaginem, rationales & intellectuales creauit, ut patienter his in scriptis suscipiatis, quæ annunciauimus: & ut rationales, ad imaginem & similitudinem Dei creati, scripta nostra cum ratione discutiatis. Et si quid rationi consonum reperietis, illud ut rationales suscipite. Si quid uero aliter uobis uideatur esse nunciatum, ecce paratos nos offerimus, etiam quousque reddamus spiritum ad Deum, qui fecit illum, in illius auxilio & uirtute, qui dixit, Dum steteritis

ritis ante reges & præſides, nolite cogita re, quomodo aut quid loquamini. dabi- tur enim uobis in illa hora quid loquami ni. Ad oſtendendum, quod omnia quæ ſcripſimus, ſancto euangelio & rationi ſunt conſona. Si autem nec prædicta cũ ratione diſcutere, nec nos ulterius audi- re, ordine & circumſtantijs ſeruatis debi tis, uolueritis: excuſamus nos corã Deo & omnibus angelis & ſanctis ſuis, & in- uocamus in teſtes cœlum & terram, & omnem creaturam, quod iuxta poſſe circa ſalutem ueſtram fecimus, quod facere potuimus: ponentes animas no- ſtras pro ueſtra ſalute, & charitate, iuxta Euangeliũ, quod dicit: Maiorem charita tem nemo habet, quàm ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. & pro laude Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui eſt Deus benedi- ctus in ſæcula. Amẽ.

FINIS.

σαθῆτε γνώπομ Βασιλέωμ καὶ ἀρχόντωμ, μὴ λογίζεαθαι, πῶς ἢ τὶ λαλήσετε· δοθήσεται γὰρ ὑμῖμ ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, τί λαλήσετε. πρὸς τὸ δεῖξαι, ὅτι πάντα ὅσα ἐγράψαμεν, τῷ ἁγίῳ εὐαγγελίῳ ☩ τῷ λόγῳ εἰσὶ σύμφωνα. εἰ δὲ μή τι τὰ προειρημένα σοὶ λόγῳ ὀρθυνῆσαι, ἢ τάξεως ☩ τῶν προεστάσεωμ φυλαττομένωμ τῶν ὀφειλομένωμ, θελήσετε, ἀξιπιώμεθα ἡμᾶς αὐτοῦ ἐνώπιομ τοῦ θεοῦ καὶ πάντωμ σῶμ ἀγγέλωμ καὶ τῶν ἁγίωμ αὐτοῦ, καὶ ὡς καλούμεθα μάρτυρας τὸμ οὐ- ρανὸμ καὶ τὴν γῆν καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιμ, ὅ- τι κατὰ δύναμιμ πρὸς τὴν σωτηρίαν τὴν ὑ- μετέραν ἐποιήσαμεν, ὅπερ ποιῆσαι ἠδυνήθη μεν, πιθόντες τὰς ψυχὰς ἡμῶμ ὑπὲρ τῆς σω- τηρίας ὑμῶμ καὶ τῆς ἀγάπης, ἧς τὸ δυαγγέ λιομ· ὃ φησιμ, ὅτι μείζονα ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἢ ἵνα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ τις ὑπὲρ τῶν φί- λωμ αὐτοῦ, καὶ ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ κυρίου ἡμῶμ ἰησοῦ χριστοῦ· ὃς ὄν θεὸς εὐλο- γημένος εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

ΤΕΛΟΣ.

Σ.

HISTORIAE DE
SARACENORVM
SIVE TVRCARVM ORIGINE, MORIBVS, NE-
quitia, religione, rebus gestis: itemq; de ordinatione po-
litiæ eorundem domi & foris, & disciplina ac or-
dine militiæ Turcicæ, deq; itineri-
bus in Turciam,
Vnà cum uitis omnium Turcicorum imperatorum ad nostra
usque tempora, alijsq; lectu digniſsimis, hocq; præ-
sertim sæculo cognitu utiliſsimis, ac
ualde neceſſarijs.
Quorum catalogum proxima ſtatim
pagella indicabit.

Cum gratia & priuilegio imperiali
ad ſeptennium.

CATALOGVS EORVM QVAE TERTIO
hoc Tomo continentur.

MARTINI Lutheri epiſtola ad pium lectorem.

De moribus, religione, conditionibus & nequitia Turcorum, Septemcaſtren quodam autore incerto.

Epiſtola Pij Papæ II. ad Morbiſanum Turcarū principem, qua & oſtenſis Mahumetanæ ſectæ erroribus, ipſum admonet, ut relicta illa, ueram ſolidamq; legis Euangelicæ eruditionem amplexetur.

Morbiſani Turcarum principis ad Pium Papam reſponſio.

Ordinatio politiæ Turcarum domi & foris, incerto autore.

Turcicarum rerum commentarius Pauli Iouij epiſcopi Nucerini, ad Carolum V. imperatorem Auguſtum.

Ordo ac diſciplina Turcicæ militiæ, eodem Paulo Iouio autore.

Ioannis Lodouici Viuis, de conditione uitę Chriſtianorum ſub Turca, libellus.

Quibus itineribus Turci ſint aggrediendi, Felicis Petantij Cancellarij Segniæ ad Vladiſlaum Hungariæ & Boëmiæ regem liber.

Iacobi Sadoleti epiſcopi Carpentoractis de regno Hungariæ ab hoſtibus Turcis oppreſſo & capto, Homilia.

MARTINVS LVTHERVS

LECTORI PIO S.

RATIAM & pacem in Christo. Hunc librum de religione & moribus Turcorũ oblatum, libenter accepi, & non sine consilio, ut mihi uideor, sano, edere constitui. Hactenus enim cum uehementer cuperem nosse religionem & mores Mahumetistarũ, nihil offerebat, quàm quædam Confutatio Alkorani, & item Cribratio Alkorani Nic. de Cusa, Alkoranum uerò etiamnum cupio legere. Videbatur sanè tam ille Confutator, quàm Cribrator, pio studio Christianos simpliciores, uelle à Mahometo absterrere, & in fide Christi retinere. Sed dum nimiò student, quæq; turpissima & absurdissima ex Alkorano excerpere, quæ ad odium faciunt & ad inuidiam mouere possint uulgum, & bona quæ in eo sunt, uel transeunt non confutata, uel occulunt, factum est, ut parum fidei & authoritatis inuenerint, quasi uel odio illorum uel impotentia confutandi sua uulgarint.

Hic autem uir, quisquis fuerit huius libri author, uidetur summa fide causam agere, qua fide & apud me magnã authoritatem consecutus est, ut ei fortiter credam, tanquam synceriter uera narranti. Et quanquã modica & parua sunt quę narrat, & plura & maiora desiderem, tamen ea ipsa modica & parua fideliter ostendit. Sic enim ea narrat, ut non solum mala eorum recitet, sed etiam optima eorum iuxta opponat: eaq; sic prædicat, ut nostros homines illorum collatione arguat, & uituperet. Nec tamen ea probat tanq; pie facta, sed animose & fortiter, quantum pro illo tempore fieri potuit, confutat. Hæc sunt sanè certa signa candidi & synceri pectoris, nihil scribentis ex odio, sed ex amore ueritatis omnia narrantis. Qui enim hostem uituperat tantum, & solum turpia & absurda eius criminatur, honesta uerò & laudabilia eius tacet, is magis nocet causæ quàm prosit. Quid enim facilius, quàm palàm turpia & inhonesta (quæ seipsa confutant) criminari? At bona honestaq;, specie detracta, cõfutare: hoc est causæ prodesse, hoc est scandala tollere, & angelum lucis mentita forma spoliare, & sua propria turpitudine & rapina lucis odiosum reddere.

Itaq; ex hoc libro uidemus, Turcorum, seu Mahometi religionem, cæremonijs (penè dixerim) & moribus, esse multo speciosiorẽ, quàm nostrorum etiam religiosorum, & omnium clericorum. Nam ea modestia, & simplicitas uictus, uestitus, ædium, & omnium rerum, ut hic

liber indicat, item ieiunia & preces, conuentus generales uulgi, apud noſtros non uidentur uſpiam: imò impoſsibile eſt, uulgus noſtrũ ad ea perſuaderi. Deinde miracula & monſtra abſtinentię & diſciplinæ in religioſis ipſorum, quem nõ pudefacerent monachorũ, ſiue ſit Cartuſianus (qui uolunt optimi uideri) ſiue Benedictinus? Vmbræ ſunt noſtri religioſi ad illos collati, & uulgus noſtrum planè prophanum ad illorum uulgus comparatũ. Nec ipſi uere Chriſtiani, nec Chriſtus ipſe, nec apoſtoli, neq; prophetę, tantã ſpeciem unquam præſtiterunt. Atq; hoc eſt quod multi tam facile à Chriſti fide deficiunt ad Mahometũ, & ei tam pertinaciter adhærent. Ego planè credo, nullum papiſtã, monachum, clerum, aut eorum fidei ſociũ, ſi inter Turcos triduo agerent, in ſua fide manſurum. Loquor de ijs, qui ſeriò fidem Papæ colunt, & optimi inter eos ſunt. Cætera turba, & maior eorum pars, præſertim Itali, quia porci ſunt de grege Epicuri, nihil prorſus credentes, ſecuri ſunt ab omni hæreſi & errore, fortesq; & inuicti in ſua fide Epicurea, tam contra Chriſtum, quàm contra Mahometum, & contra ipſum ſuummet Papam.

Atq; hoc conſilio hunc librum edimus, & in faciem aduerſantium Euangelio protrudimus, ut ſtulta ſua opinione cõfuſi, rẽ ipſa experiantur, & manibus proprijs palpent, hoc quod Euangeliũ docet, uerum eſſe. Nempe, Chriſtianam religionem longè aliud & ſublimius aliquid eſſe, quàm cæremonias ſpecioſas, raſuram, cucullos, pallorem uultus, ieiunia, feſta, horas canonicas, & uniuerſam illam faciem eccleſiæ Romanę per orbem. Nam in his omnibus ſuperant longiſsimè Turci, qui tamen Chriſtum & negant, & ardentiſsimè perſequuntur, nõ minus quàm noſtri Papiſtæ eundem negant & perſequuntur. Deinde & hoc palpent eſſe uerum, ſcilicet Chriſtianam religionem longè aliud eſſe, quàm bonos mores ſeu bona opera. Nam in his quoq; oſtendit is liber, Turcos longè ſuperiores eſſe Chriſtianis noſtris.

Ite nunc Tyranni & Pontifices, & propter fidem Chriſti, id eſt propter cæremonias ueſtras, occidite, exurite, ſuffocate, proſcribite, & pleno impetu inſanite: cum hic uideatis, ueſtrarum cæremoniarũ claritatem non eſſe claritatem, propter excellentem claritatem Turcorum: & ueſtros mores, ad illorum mores collatos, planè abominationes eſſe. Itaq; pro apologia quadam Euangelij noſtri, ſimul hunc librum edimus. Nunc enim uideo quid cauſæ fuerit, quòd à Papiſtis ſic occulere-tur religio Turcica: cur ſolum turpia ipſorum narrarint. Scilicet quod ſenſerunt, id quod res eſt, ſi ad diſputandum de religione ueniatur, totus Papatus cum omnibus ſuis caderet, nec poſſent fidem ſuam tueri, & fidẽ Mahometi confutare: cum ea confutare oporteret, quæ ipſimet maximè probant, & quibus maximè nituntur: & ea tueri, quæ illi ma-

xime probant, & quibus maxime nituntur.

Sunt, fateor, plurima apud Turcos in speciem quoq; turpia, & absurda fortasse, & interim plura creuerũt: nec modo per omnia tales nunc Turci sunt, quales hic liber pingit, ante captam Constantinopolim, id est ante septuaginta annos editus, sicut solent omnia cum tempore in peius prolabi. Sed hæc mala pulchre teguntur specie tam efficaci & ualida cæremoniarum, bonorum morum, & falsorum miraculorum. Nam quid non fuit apud nostros quoq; turpitudinis, in tot monstris libidinum, auaritiæ, ambitionis, superbiæ, inuidiæ, discordiæ, blasphemiæ, mendaciorum, uanitatis, impietatis? ut Sodomam & Gomorram uinceremus: & tamen hæc tecta fuerunt infirmiore specie cæremoniarum, quàm Turcorum est, ut ea omnia non uiderentur, & ipsi nihilominus sancti haberentur. quanto minus mouebunt Turcos sua turpia, tam religiosis cæremonijs ornata?

Proinde hunc librum, etiam hoc altero consilio edimus, ut scandalum Mahometicum præueniremus. Cum enim in uicino nunc Turcam & suam religionem habeamus, monendi sunt nostri, ne specie religionis illorum & facie morũ commoti, aut humilitate nostræ fidei ac morum deformitate offensi, negent Christum suum, & Mahometum sequantur. Sed discant, religionem Christi aliud esse, quàm cæremonias & mores. atq; fidem Christi prorsus nihil discernere, utræ cæremoniæ, mores & leges, sint meliores aut deteriores: Sed omnes in unã massam contusas, discant ad iustitiam nec esse satis, nec eis esse opus. Hæc nisi discamus, periculũ est, ne plurimi ex nostris Turci fiant, alioqui prodiues ad multo minus specios os errores.

Et quamuis hic author Turcorum absurda & turpia satis exagitet, deinde eorum specios a scandala (quibus & ipse motus aliquãdo lapsus est, uti fatetur) satis candide & recte confutet: tamen uidemus illo tempore non ita ualuisse in publico nostra summa præsidia, & robustissima arma, quæ sunt articuli de Christo, scilicet quòd Christus sit filius Dei, mortuus pro nostris peccatis, resuscitatus ad uitam nostrã, quòd fide in illum iusti, & peccatis remissis salui sumus, &c. Hæc sunt tonitrua, quæ destruunt non modò Mahometum, sed & portas inferi. Mahometh enim negat Christum esse filium Dei. Negat ipsum mortuum pro nostris peccatis. Negat ipsum resurrexisse ad uitam nostram, negat fide in illum remitti peccata, & nos iustificari. Negat ipsum iudicem uenturum super uiuos & mortuos, licet resurrectionem mortuorum & diem iudicij credat. Negat Spiritum sanctum: negat eius dona. His & similibus articulis est munienda conscientia contra cæremonias Mahometi. His machinis Alkoranus eius confutandus est.

Nam si iam dictos articulos quis neget, quid illi prosit, etiam si an-

gelorum religionem habeat, etiam si bis sit Turcorum religiosus: Contrà, si quis hos articulos teneat, quid illi noceat, si neq; tam multa ieiunet, oret, uigilet, abstineat: neq; uictu, uestitu, gestu, re familiari tam modestus sit. Sint Turci, sint Papistæ his rebus clari: at simul uerà fide uacui, & iuxtà alijs criminibus turpissimis oppleti sunt, & coram Deo abominabiles, & apud homines odibiles. Sed uenia huic danda est authori, qui communi uitio seculi, maiora non attigit: & quæ attigit, stilo usitato sui temporis formauit. Laudandus uerò ob insignem zelum, candorem & diligentiam, quibus quantum potuit, præstitit fideliter. Plura forte dicam, si quando mihi ipse Mahometus, Alkoranusq; suus in manus uenerit. Spero enim Euangelium nostrũ tanta luce fulgens, etiam impetum facturum esse ante iudicij diem, in ipsum Mahometum, abominabilem prophetam. quod faciat Dominus noster IESVS CHRISTVS cito. Cui sit gloria æterna, Amen.

Amen Amen

Procœmium

PROOEMIVM IN TRACTATVM DE MORIBVS, CONDITIONIBVS, & nequitia Turcorum.

Tametsi author huius libri de religione ac moribus Turcorũ nomen suum modestè supprimit: patriam tamen indicat, & quo tẽpore ad quæ loca perductus sit, quaq; occasione perspexerit res Turcorum. Vt appareat ex omnibus circunstantijs, eum mereri fidem in hac historia. Mihi equidem uidetur beneuolo Domini cõsilio adolescens illo ingenio, illoq; animo præditus, ex regione Septemcastrensi abductus, & per 22. annos in exilio conseruatus, uelut Daniel quispiam, & in eas domos introductus, ubi exactißimè posset cognoscere omnem Turcicam institutionem, quam ecclesiæ Christianæ exponeret. ut percepta conditione Christianorum sub Turcica seruitute, extimularentur homines ad uitam componendã ex uerbo Dei ad omnem pietatem, ne unquã tradantur in manus istorum hostium. Nec offendat lectorem pium, quod sermo non habet exactam elegantiam Latini sermonis, quum intelligi planè possit. Et multa leguntur barbarißima oratione scripta, quæ tamen parem fructum afferre non possunt lectoribus.

IMMANISSIMA persequutionum genera, non tam humana quàm diabolica, tribulationes & angustias, & terrores nouissimorum temporum, quæ humano generi futura prædicta sunt, & adhuc quotidie annunciantur, in serie tam ueteris quàm noui testamenti, in horrendis draconum & bestiarum figuris, & stupendis cœlorũ & elementorum motibus, & cœlestium spirituũ tam insolitis actibus & gestibus, hactenus in codicibus legebamus. Nunc autem non multis exemplaribus opus est, cum manifestis experientijs, luce clarius doceamur, ea in foribus nostris adesse, & cerui cibus nostris incessanter & indubitanter incumbere. Nisi forte non uidemus illam cruentissimam beluam, inimicum crucis Christi, draconem crudelissimũ (sectam dico & cateruam Turcorum infidelissimorum) demolitis cunctis partibus orientalibus, & afflatu suo, populi Christiani multitudine infinita, ueneno suæ infidelitatis infecta, finibus Italiæ appropinquare, & ad ruinam Romanæ ecclesiæ, quam solam hactenus intactam reliquerat, totis uiribus inhiare.

O quis non doleat super tot & tantarum animarũ morte, quas quotidie apertis faucibus insatiabiliter deuorat, & suæ damnationis hæredes facit? O pernitiosa & crudelis nimis persecutio. O à seculis inauditũ scelus. Non enim in corpora, sicut cæteri persecutores, sed & in animas sæuit. Et dum corpora exterius fouendo, sub pietatis specie non occidit, interius fidem auferendo, animas sua diabolica astutia occidere intendit. Huius rei testimonium innumerabilis multitudo fidelium esse potest, quorum multi promptissimi essent pro fide Christi, & suarum animarũ salute, in fide Christi mori, quos tamen conseruando à morte corporali, & ductos in captiuitatem, per successum temporis, suo infectos ueneno, fidem Christi turpiter renegare facit. Huius rei ueritatẽ & in meipso expertus didici, qui cum multo mentis gaudio expectabã mortem pro fide Christi subire, & tamen (ut inferius declarabo) de igne semiuiuus extractus, & uitæ redditus, per successum temporis detentus in manibus eorum, ueneno erroris eorum quasi infectus, de fide Christi non modicum dubitaui. Et nisi misericordia Dei mihi adfuisset, & me custodisset, turpiter eam negassem. Igitur meæ intentionis in hoc tractatu est, ea quæ de actibus, cõditionibus, moribus, & nequitijs Turcorum, experientia me docuit, memoriæ & scriptis recommendare: ut si secunda uice (quod Deus auertat, licet adhuc satis timeam) me iam senem in manus eorum incidere contingat, ab eorum erroribus melius quàm iuuenis

feci, me custodire ualeam. Et credo, quòd etiam multũ utilitatis possit conferre, si unusquisq; fideliũ istis temporibus talia audire, legere, studere conaretur, eo quòd sicut liquidè constat, multi, imò innumerabiles Christiani, fidem Christi renegant, ignorantes, imò nõ credentes ea quæ de eorũ astutia dicuntur, donec illaqueati docentur experientia, quod prius intelligere neglexerunt.

PROLOGVS.

NVNC autem meæ infelicitatis historiam præponere uolo, quomodo scilicet & quando captus fui à Turcis, & ductus in eorum captiuitatem, ut ex his etiam illis quæ dicturus sum, unusquisq; certius fidem faciat, dum me non fabulas seu ficticia, sed expertam in meipso ueritatẽ narrare simpliciter deprehenderit. Vnde cum Anno Domini † M. CCCCXXVI. in obitu Imperatoris Romanorum Sigismundi, magna inter Hungaros & Alemannos exorta fuisset dissensio de faciẽdo rege, eo quòd Imperator legitimũ successorẽ sibi nõ reliquisset: Turcus magnus, qui uocabat Moratbeg, pater illius qui nunc regnat, uidelicet Mechemetbeg, cum magna exercitus multitudine partes illas intrauit. dicebatur enim habuisse trecenta milia equitũ, ea intentione ut totam Hungariã deuastaret: quod fecisset, nisi cuiusdã fluuij inundatio (Deo sic disponente) sibi impedimẽto fuisset. Illa itaq; intentione frustratus, direxit aciem ad prouinciam ultramontanã, quæ Septem castra uocatur, & omnia sibi occurrentia crudeliter deuastauit & demolitus est, nullo sibi impedimento obstante. Ea tempestate ego iuuenis XV, uel XVI annorũ, eiusdem prouinciæ, anno precedente recesserã de loco † ciuitatis meæ, & uenerã in quoddã castellũ, seu ciuitatulam nomine Schebesch secundum Hungaros, in Teutonico uerò † Mulenbach, studendi gratia. Quæ quidẽ ciuitas tunc erat satis populosa, non multũ tamen bene munita. Ad quam cum Turcus uenisset, et castris positis expugnare cœpisset, dux Valachorũ, qui cum Turco uenerat, propter antiquã (quam prius cõtraxerat cum ciuibus ipsius ciuitatis) amicitiam, uenit ad murũ, & sedata pugna, uocatis ciuibus persuasit, ut suis cõsilijs cõsentirent, & cum Turco nõ pugnarent, eò quod nequaq; ciuitatis munitio esset sufficiens ad resistendũ (hoc enim eius erat consiliũ, ut ciuitatem Turco cum pace darent) & ipse à Turco impetrare uellet, quod Maiores ciuitatis usq; ad terrã suam secũ ipse duceret, & postea quando placeret eis, recedere, uel etiã stare possent: reliquum uerò uulgus sine aliquo rerũ uel personæ detrimento Turcus in terrã suã duceret, illicq; data ipsis terra ad possidendũ, deinde ad placitũ recedere uel habitare in opportunitate tẽporis, in pace possent. Quæ omnia ut promiserat impleta uidimus. Impetratę igitur sunt cũ hoc pacto induciæ usq; in crastinũ, ut unusquisq; posset se disponere cum rebus & familia cum pace exituri. Quidã uir nobilis cũ fratre suo æquè strenuo uiro, qui prius fuerat Castellanus, & cum Turcis multũ cõflixerat, huiusmodi cõsilio & pacto nequaq; acquiescens, dixit se prius centies uelle mori, quàm se & uxorẽ suam & filios in manus Turcorũ tradere. Persuasit etiã q; pluribus alijs. Et electa una de turribus quã introiuit, & per totã illã noctẽ arma & uictualia intulit, & fortiter muniuit. Cum his igitur & ego turrim intraui, & expectabã cum magno desiderio magis mortẽ q; uitã. Facto itaq; mane, Turcus magnus in propria persona ad portã ciuitatis uenit, & omnes exeuntes unũquemq; cũ familia sua, iussit scribi, & deputatis custodib. in terrã suã duci, sine aliquo rerũ uel personę nocumento. Ciues quoq; & maiores duci Valachorũ, eodẽ modo ducendos in suam terrã cõcessit. Cũ igit uniuersus exercitus eius de hac præda nullã partẽ habere potuisset, cũ maximo impetu & intolerabili furia unanimiter ad turrim, in qua eramus,

1436. *in obitũ*

Sigismundus Imperator.

Septem castra.

natiuitatis

Muelenbag

eramus, ſpe aliquid lucrandi cucurrerunt. Quanta autem & qualis hæc fuerit tempeſtas, lingua nulla ſufficeret exprimere. Tanta erat denſitas ſagittarũ & lapidum, quod denſitatem pluuiæ uel grandinis excedere uideretur. Tantus erat clamor pugnantium, & fragor armorũ, & ſtrepitus currentium, ut cœlum & terra concuti uiderentur in momento. Et quia turris multũ decliuis erat, immediate tectũ ſagittis & lapidibus contriuerunt: propter fortitudinem tamen murorum nequaq; poterant præualere. Cum igitur tardior eſſet hora, utputa ſol declinans poſt meridiẽ, & nihil profeciſſent, inito cõſilio, alijs pugnantib. alij ad deferendum ligna cucurrerunt, & ſtruem lignorũ quaſi ipſi turri æquauerunt. Submiſſo igitur igne, nos quaſi, ſicut decoquuntur panes in furno, decoxerunt. Et iam quaſi omnibus mortuis, cum uidiſſent amplius neminem in turri moueri, diſtrahentes ignem irruerunt per oſtium, ut ſi forte aliquos ſemiuiuos inueniſſent, refocillatos extraherẽt. Me quoq; eodem modo extrahentes, mercatoribus uenditũ tradiderunt, qui me cum cæteris captiuis poſitum in catena, trãſito Danubio, uſq; in † Adrianopolim, ubi eſt ſedes ipſius Turci magni, deduxerunt. De anno autẽ Domini prædicto, uſq; ad annum Domini M. CCCC. LVIII. incluſiue, illius duriſsimæ captiuitatis grauiſsima onera & intolerabiles anguſtias, nõ ſine corporis & animæ periculo, ſuſtinui: & tandem Deo auxiliante, ut infrà oſtendam, liberatus, ſuperaui.

declinatus

Edrenopolim

Adrianopolis ſedes Turci.

QVOMODO TVRCI TERRAM ET REGIONEM ORIENTALEM INCOEPERUNT POSSIDERE & INHABITARE. Cap. I.

SECVNDVM omnes hiſtorias ſcribentes apertẽ conſtat, quòd lex Mahometi, & ſecta Sarracenorum incœpit circa annum Domini ſexcenteſimũ, ſub Bonifacio quinto, & Heraclio Imperatore. Floruit autem circa annũ Domini octingenteſimũ, ſub Leone quarto, & Ludouico Imperatore. Tunc enim Sarraceni ad tantum creuerunt numerũ & multitudinem & crudelitatem contra Eccleſiam, ut iamdudũ capto imperio Hieroſolymitano, Romam uenientes, eam obſederint, & omnia quæ extra munitionem inuenta ſunt, crudeliter cõbuſſerunt: eccleſiã quoq; ſancti Petri ſtabulum equorum fecerunt, & funditus deſtruxerunt: Italiãq; & Siciliã deuaſtantes, in terrã ſuam redierunt. Fructũ autẽ omnis malicię & nequitiæ in ſignis & prodigijs mendacibus (quibus nunc innumerabilib. abundant) incœpit facere circa annũ Domini M. CCLXXX. Tunc igitur, Deo permittente, Soltanus magnus egreſſus de plaga meridiana, proceſsit cõtra orientem, & obtinuit omnem regionem & munitionẽ uſq; ad mare. Cum igitur uidiſſet terrã ſpacioſam & multũ aptam ad inhabitandũ, diuiſit eam in ſeptẽ partes, & dimiſsis ibi ſeptem de principib. ſuis, unicuiq; partem unam cõmendauit, & tradidit iure hæreditario poſsidendam. Quorum primus habebat nomen Othmanbeg, ſecundus Ermenbeg, tertius Germenbeg, quartus Czarchanbeg, quintus Andinbeg, ſextus Mentheſsebeg, ſeptimus Karamanbeg. Cum igitur procedẽte tempore unuſquiſq; terram ſuam incoleret, gubernaret, & in pace poſsideret, ille qui uocabatur Othmanbeg, incœpit terram ſuam & fines eius dilatare, & eius qui iuxta eum erat à parte orientis, terram inuadere. Cui cum ille reſiſtere non poſſet, relicta terra ſua fugit, & ad illum qui Karamanbeg dictus eſt, ſe contulit.

Ortus Mahometi.

Ludouicus Imperator.

Soltanus.

Othmanbeg.

Igitur

Igitur Othmanbeg illius terra obtenta, conuertit ſe ad inuadendum terram il-
latere lius qui iuxta eum erat ex alia† parte, & eo, † ut priore, expulſo, tranſijt ad tertiũ,
prioris modo & ad quartum, & ad quintum. Et ſic omnium aliorũ terras ipſe ſolus obtinuit, excepta ſolum illius qui Karamanbeg dictus eſt. Et hoc ideo, quia iſti qui à facie eius fugerant, eidem auxilio erant: tum etiam, quia terra ipſius multũ ad expugnandũ difficilis erat, tum etiam (ut magis credendum eſt) Deo ſic placuit.
in deſerto Sic enim olim† in terra Chanaan aliquas gẽtes Deus inuictas dimiſit, in quibus exerceretur Iſraël: ſic etiam illi facere uoluit. Nam uſq; in hodiernum diem inuictus perſeuerat, & multas inſidias & obſtacula ei præbet. Niſi enim cum eo pacem Turcus habuerit, nequaquam audet ſe contra alium ad bellum mouere. Quod ſi fecerit, immediate ille terras ſuas inuaderet. Ter enim, me adhucibidem exiſtente, deſcendit, & illius terras inuaſit, & multa uaſtauit, combuſsit, & diripuit. Ille etiam cum cõtra eum pluries aſcenderit, tamen modicum profecit. Vna autem uice cum tanta furia & indignatione ad eum exterminandum cum magna multitudine exercitus perrexit, inter quos (ut dicebatur) erant xx. milia peditum, portantes ſecures & alia inſtrumenta, ea intentione, ut terrã illius penitus euerteret, inciſis arboribus & uineis, ita quod amplius inhabitari nõ poſſet: & tamen reuerſus compoſita pace, omnia intacta reliquit. Vnde ex hoc poteſt haberi certa coniectura, & commune prouerbium habetur inter eos, quod
Prouerbiũ de Karamanbeg. Othmanogli. Karamanbeg ſtabit in æternum. Ille igitur Othmanbeg (& poſteri eius, qui ab eo nomen acceperunt, & Othmanogli dicti ſunt, id eſt, filij Othman) uſq; hodie eſt rex & dominus totius Turcię, & in tantum profecit, & quotidie proficit, ut non ſolum in oriente, uerumetiam in occidente iam eius timor habeatur. Et
Tartarus. licet ipſum Tartarus magnus de orientalibus procedens ſemel ſuperauerit, ut ſolitus erat dominus meus narrare, quia adhuc ultra mare nihil obtinuerat, & ideo non habebat potentiam reſiſtendi: tamen iſtis temporibus tantæ eſt potentiæ, ut eo potentior non inueniatur, nec audiatur in orientali plaga. Cæterũ omne regnum ultramarinũ adhuc uſq; hodie in ſeptem regiones diuiſum, uocabulis priorum inhabitatorum nuncupatur, ſcilicet Othmaneli, Ermeneli, Germaneli, Czarchaneli, Andingeli, Mentheſcheli, Karamaneli.

QVOMODO MVLTIPLICATA SIT SECTA *Turcorum, & quomodo hoc nomen Turcus acceperit.* Cap. II.

DE ſecta autem Turcorum, hoc quod in præcedenti capitulo tactum eſt, quod uidelicet hæc ſecta fructum maliciæ ſuæ, à culpa Chriſtianorum Chriſti fidem negantium, conſecuta ſit, eo ordine quo nunc quotidie apertiſsimè conſpicitur fieri, eodem etiam ordine tunc factum fuiſſe, nulli dubium eſſe poteſt. Vnde ſicut dictum eſt, cum Sarraceni uel Mahometiſtæ incœpiſſent Chriſtianos perſequi, & terras eorum occupare, multi ex Chriſtianis, uolentes declinare perſecutionẽ eorũ, ſeipſos eis ſponte tradiderunt. Et hoc patet, quia adhuc uſq; hodie multa caſtella & oppida ſunt in Turcia, de illis antiquis Græcis ſub dominio Turci, quæ ſe tunc ſponte tradiderunt, ideoq; intacta permanſerunt. Vnde factum eſt, ut ipſi Chriſtiani eis auxilio fierent ad perſequendos alios, ſeu cæteros Chriſtianos. Et ſic eorum culpa cœpit ſecta Turcorum creſcere, propter cenſuras Eccleſiaſticas, quas non timebant incurrere. Et quia ipſi Chriſtiani erant, incœperunt ſub quadam pietatis ſpecie deuictis Chriſtianis parcere, & eos in ſeruos & ancillas ſibi retinere. Et ex tunc incępit illa impia auiditas poſsidendi ſeruos & ancillas, quæ uſq; hodie in ipſa ſecta perdurat. Tandem iſta ſecta illius pietatis culpa in tantum excreuit, ut malicia Chriſtianorum

in

in perſequendis cæteris Chriſtianis, excederet malitiam infidelium, & in hoc eorum magiſtri fierent & prælati, & in culpa diſcipulos haberent, quos ad perdendum animas magiſtros ipſi habuerant.

Et ex tunc intrauit ille nouus & ſpiritualis Mahometus, nuncius Antichriſti: & cœperunt iam ipſi non Sarraceni, ſed Theorici, id eſt, ſpirituales, nomen habere, eo quod in attrahendis Chriſtianis ad ſuam maliciam, & auertendis à fide Chriſti & ſocietate Eccleſiæ, quaſi ſupernaturalem uiderentur habere efficaciam. Cum igitur Eccleſia eos corrigere per publicas cenſuras decreuiſſet, ipſi culpam ſuam excuſare, & ſeipſos iuſtificare cœperunt dicentes, ſe Eccleſiæ in hoc multum ſeruire, eo quod Chriſtianos ab incurſu Sarracenorum cuſtodirent. Et tunc addita eſt eis ſecunda malicia, ſcilicet ficta humilitas, † hoc eſt ſui ipſius, ſub ſpecie humilitatis, contra Eccleſiam erectio, cuius † primum eſt exterior apparentia in moribus, & exemplaritas ſimulata, & religionis ficta oſtentatio. Et ex hoc hypocritæ nomen & rem ſibi non immeritò uindicauerunt.

Turci theorici.

† *& ſuijpſius*

† *præmium*

Cum igitur procedenti tempore, creſcente culpa eorum & malicia, Eccleſia uideret eos obſtinatos, brachio ſeculari armata contra eos proceſſit. Sed ipſi non cognoſcentes, ſed defendentes culpam ſuam friuolam, Eccleſiæ publice reſtiterunt. Et habita contra eam victoria, terras Chriſtianorum inuaſerunt. & more tyrannico omnia deuaſtantes, totum orientem obtinuerunt. Et ex tunc hoſtes Eccleſiæ & inimici Dei facti, ab unitate Eccleſiæ diuiſi, ipſi humani generis inimico ſe ſubdiderunt. Cuius demum auxilio & potentia freti, etiam uirtutibus & falſis miraculis clarere inceperunt, ut ſcilicet præmium ſuæ deſperationis conſecuti, & in obſtinatione omnium malorum confirmati, citius & facilius ualerent imperio diaboli parere, & ad eius libitum animarum perditionem operari. Et ex hac ſanctitatis ſpecie etiam tertium nomen acceperunt, ut ſcilicet idolum uocarentur & eſſent.

Falſis miraculis clarere Turcos.

Sed quod tale fuiſſet initium huius ſectæ, apparet in figura Apocalypſis decimo tertio, ubi ultimæ perſecutionis forma ponitur in figura beſtiæ aſcendentis de terra, habentis duo cornua ſimilia agni, & loquentis ſicut draco. Iſta enim beſtia aſcendit de terra, quia à ſoliditate & firmitate catholicæ fidei orta. Habet duo cornua ſimilia agni, maliciam inuidiæ ſub ſpecie pietatis, & nequitiam ſuperbiæ ſub ſpecie humilitatis & obedientiæ conſecuta. Loquitur ſicut draco, quia opera falſorum miraculorum uirtute diabolica ſe facere oſtendit.

Locus ex Apoc. 13.

Nunc demum uide, quomodo eccleſia Antichriſti per omnia ſimilitudinem tenet Eccleſiæ Chriſti, licet peruerſo modo. Illa enim pro fundamento ſuo habet opus ſanctiſſimæ Trinitatis, unicuiq; perſonæ proprium attribuens. Nam prælatura eccleſiaſtica, eſt opus Trinitatis attributum patri. Exemplaritas, quæ per incarnationem & obedientiam fuit, eſt opus Trinitatis attributum filio. Miraculorum autem operatio, eſt opus Trinitatis attributum ſpiritui ſancto. Ad hæc enim tria omnia reducuntur, quæ ad ſalutem animę pertinent. Ad iſta etiam tria, quę de principio eccleſiæ Antichriſti ſuprà diximus, reducuntur omnia etiam quæ de neceſſitate fiunt ad damnationem totius hominis.

QVAM TER-

QVÀM TERRIBILIS, QVAMQVE TIMENDA sit secta Turcorum. Cap. III.

CVm tam multa, imò ferè omnia huius temporis accidentia & occurrentia nobis persuadeãt, nos debere esse solicitos, & doceant finem mundi timere, præsertim cum nobis certum sit quòd nos simus in quos fines sæculorum deuenerunt: sacra quoque scriptura utriusque testamenti, præsertim ipsa Apocalypsis hoc ipsum nobis persuadet. Illæq; terribiles & horribiles figuræ Danielis & Ezechielis: quæ nobis non tam ad sciendum & intelligendum, quàm ad timendum de ultimorum temporum periculis, scriptis mandatæ sunt. quorum etsi materia descriptionis terribilis sit, effectus tamen multo terribilior sine dubio credendus est. Dispositio quoque huius mundi, eius senectutem & propinquum iam finem nobis aperte demonstrat: scilicet in omni statu pronitas ad malum, difficultas ad bonum, auiditas prælaturæ, tarditas obedientiæ, artium quoque curiositas, ædificiorum uaria superfluitas, & in scientijs præsumpta nouitas, & in omnibus denique rebus superaddita antiquitati noua uanitas. Sed inter hæc omnia illa cruenta bestia (sectam dico Turcorum) nos multum solicitare deberet, cuius continuum augmentum assiduitas præliorum & persecutionum, diuturnitas durationis, non aliud quàm aliquod grande discrimen & scandalum, tribulationesq; & miserias extremas denunciat. De quibus tamen omnibus quasi nihil curamus, non ob aliud certè, nisi quia abscondita sunt ab oculis nostris, testante abbate Ioachim, super illud Apocalypsis decimo tertio: Quis similis bestiæ, & quis poterit pugnare cum ea? ita dicente: Heu heu quot esse arbitror natos in mundo, qui tantæ huius calamitatis angustias non euadent? & nunc abscondita sunt ab oculis eorum. Infœlices matres quæ tales genuerunt, & ubera quæ lactauerunt filios: miseri parentes, qui pro talibus thesaurizant, nescientes quòd cogitet Dominus malum super diuites terræ. Audite, audite obsecro uos omnes qui diligitis natos uestros. audite omnes, qui paruulos delicatè nutritis. Docete filios uestros habitare in syluis, uiuere in deserto de radicibus herbarum. Delicias affluentes derelinquere, & carnis epulas deuitare, ut discant commorari cum feris, donec pertranseat indignatio ista. Hæc ille. Certè credo, quòd sicut tempore Noë incredulos aquæ diluuij repente occupauerunt, sic istis temporibus faciet incautos magna uindicta & uniuersalis indignatio diuina, ineuitabilis & sempiterna. Istam quoque extremam necessitatem Saluator in Euangelio docet declinare & fugere, dicens: Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c. Et sequitur: Timete eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam. & dicit notanter, Postquam occiderit, nõ determinans. Non enim illa persecutio occidit modo humano, sed diabolico. Communis enim modus occidendi est, corpus & animam ab inuicem separare: inhumanus autem, imò diabolicus est, animam occidere, & ad inficiendum alios suo fœtore homines, quasi cadauer putridum, eam in corpore uiuo sepelire. Sicut enim in electis exterior exemplaritas uirtutis ad profectum animarũ est bonus odor CHRISTI, animæ sanctæ in corpore degentis: sic nimirum in reprobis, simulatio uirtutis exterior ad decipiendum animas, est fœtor animæ in corpore uiuo existentis. Hæc sunt sepulchra dealbata, quorum fœtor infidelitatis totum orientem infecit, & nunc se incipit trãsfundere in occidentem. Sed terribile est ualde quod sequitur: Habet potestatem mittere in gehẽnam. O' inaudita malitia, ô nequitia excedens omnem diaboli astutiã. Quis enim crederet, diabolum posse cogere homines ad faciendum malum? Ista tamen malitiosa secta non cum uiolentia, sed longi temporis cõsuetudine uoluntatẽ libertatis aufert, animi firmitatẽ frangit, cordis

Figuræ Danielis & Ezechielis.

Signa finis mũdi.

Ioachim abbas.

Apocal. 13.

Matthæi 10.

Matthæi 23.

cordis constantiam uincit, & in tantam cæcitatem perducit rationem hominis, ut fidem, pro qua prius paratus erat mori, postea infectus & deuictus turpiter negare cogatur. Quis huius potestatis maliciam ualet euadere? tantæ enim est † uiolentiæ & crudelitatis, ut anima in corpore existente, utrunq; hominem occidat, & mittat in gehennam. Quomodo enim uiuere dicendus est, qui toties mortis periculo expositus, aut pecunijs uenditus, toties sui iuris proprietatem amisit? Aut quomodo uiuere dicendus, qui mortem toties desiderauit & quæsiuit? Certè si mihi creditur experto, tot mortibus interij, quot inter Turcos uixi dies. Sed non satis dixi. Si enim ouis in manibus lupi uiuere per horam non potest, inter quos est solum inimicitia naturalis: quomodo Christianus in manibus Turci uiuere potest, inter quos etiam est inimicitia supernaturalis, uel spiritualis? Hoc malum persuadeo unicuiq; Christiano, quantum possibile est, declinare: ab hoc fœtore unumquenq; fidelem longè esse consulo. Tanta est enim eius intentio, ut ad intima cordis penetret, nec etiam ipsius animæ præcordia infecta derelinquat.

† uchementiæ

QVOMODO DIFFERANT INTER SE, *persecutio corporum & persecutio animarum.* Cap. IIII.

VT autem uideamus quomodo differant ecclesiæ prima persecutio, & ista ultima, non incongrue applicari potest figura Apocalypsis 13. Ibi enim fit mentio de duabus bestijs, quarum prima de mari ascendisse dicitur, altera de terra. Et illius quæ de mari ascendit, terribilis quidem aspectus, non tamen terribilis describitur in facto. Sed illa quæ de terra, licet non terribilis multum in aspectu, tamen multum terribilis in facto describitur. Et quia sicut cultus diuinus dupliciter consideratur, scilicet accidentaliter & essentialiter: sic ad eius persecutionem duplex modus persequẽdi necessarius fuit. Sicut in his duabus bestijs patet. Fuit igitur primo cultus ueri dei impugnatus ab idololatria in accidentalibus, & ideo omnia de prima bestia ad exteriora pertinent. Consistit enim cultus diuinus accidentaliter in compositione morum, in humilitate & paupertate, continentia, castitate, frugalitate, sobrietate, pietate, uigilijs & orationibus, oblationibus, sacrificijs, eleëmosynis, peregrinationibus, ecclesiarum ædificationibus, & custodijs, & his similibus, quæ corporaliter exercentur. Contra talia armauit se gentilitas cum exteriori & materiali apparatu. Vnde in prima bestia describuntur decem cornua cum decem diadematibus, & septem capita, cum nominib. blasphemiæ. In quibus decem cornibus potest designari omnis potentia, quæ consistit in rebus terrenis acquirendis, gubernandis, dispensandis, expendendis, custodiendis cum omni sufficientia, in omni pompa quæ ad hoc pertinet. Per diademata, eorum efficacia in omni pompa & gloria, & ornatu, quem consecuti fuerant Romani gentiles in dominio totius orbis, accipi potest. Per septem capita nõ incongrue omnis industria, prudentia, astutia, qua pollebãt ad subijciendũ sibi populum & regendum, designari potest. Nomina autem blasphemiæ, quid aliud, nisi patrocinium, adiutoriũ, & fauor, quem habebant à dæmonibus, quos colebant super malitijs contra ecclesiam perpetrandis, dici possunt? Et sic breuiter in istius bestiæ figura, continetur omnis illius primæ persecutionis malicia contra ecclesiam, ad euacuandum cultum Dei. Sed hoc quod dicitur de capite quasi occiso in mortem, cuius tamen plaga mortis curata est, significatur, quod illius persecutionis malitiosa intentio, nequaquam effectũ habuit. Quia dum ad euacuandum cultum ueri dei, Martyrum corpora immanissimis subegit supplicijs, & eos uarijs mortibus interfecit, non solum nihil obfuit persecutio illa: sed quantũ ad meritum uitæ æternæ animabus & corporibus sanctorum magnum obsequiũ præstauit. Et propter hoc plaga mortis eius curata est, eo quòd per orationes ecclesiæ

Apoca. 13

Cultus dei duplex, eiusdẽq; item duplex impugnatio.

Bestiæ primæ typus.

Cur plaga mortis eius curata.

impedita est, ne culpa eius ad ultimum excessum attingeret, ut scilicet inimicus Dei fieret, & plaga eius incurabilis fieret, quia tunc ecclesię orationes ei auxilium esse contra diabolum non possent. Vnde factum est, ut gentilitas propter fidem Christi impugnatam, demum mereretur præmium suæ persecutionis accipere.

Secunda autem persecutio, quia diuini cultus essentialia impugnare debuit, armis se spiritualibus muniuit. Diuinus enim cultus essentialiter in anima et suis potentijs consistit. Et ergo non immerito istius secundæ bestiæ duo cornua similia agni describuntur, in quibus simulatio uirtutis & sanctitatis exprimitur, contra duas potentias animæ. Et quod loquebatur sicut draco, per quod falsorũ mira culorum & uirtutũ operatio, contra tertiam potentiã animæ designatur. Quod autem ignem de cœlo descendere fecit in terram, illud inordinatum desiderium supernaturalium experientiarum, quæ solent istis temporibus abundare in mentibus simplicium, & curiositas ad perscrutandum secreta Dei, possumus non incongrue accipere. De imagine autem & charactere bestiæ talem interpretationem formare licet. Nam qui propter bona quæ facit, reuelationes uel uisiones spirituales expectat, uel consequitur, characterem bestiæ in dextera & in fronte portat. Et sicut prima persecutio totum mundum sua culpa participem fecit, sicut patet in Romanis, qui per totum mundum idololatriam dilatauerunt: sic persecutio secunda suæ malitiæ peste, quasi neminem non infectum relinquit. Quis enim simplicium uel idiotarum, sentiens in se aliquid uel modicum deuotionis, non statim desiderat habere reuelationes, uisiones, uel scire secreta Dei? Sed de desiderio inordinato & appetitu dignitatis ecclesiasticæ & honorũ quid dicã? Est ne inueniendus aliquis, qui sibi oblatũ quodcunq; beneficiũ ecclesiasticum, non sine omni mora & sine omni scrupulo ignorantiæ, uel insufficientiæ immediatẽ non acceptet? Sed de his qui talia tyrannice inuadunt, uel pro pecunia emunt, uel alijs illicitis modis sibi usurpare non timent, nihil audeo dicere, nisi hoc quod in ista figura ponitur: ut ne quis posset emere uel uendere, nisi qui habeat characterem bestiæ, quasi digito demonstrans præsentem ecclesię statum, in quo nihil reperitur, quod à uitio simoniæ sit alienum. Sed nunc in hoc concludendum est, quod licet inter Turcos personaliter non sint, omnes tamen reprobi, mentaliter ab eorum consortio in culpa non sunt disiuncti.

Bestiæ secundæ explicatio.

Bestiæ character.

Romanorum idololatria.

Simonia in ecclesia.

DE SOLICITVDINE, QVAM HABENT Turci ad inuestigandum & rapiendum Christianos. Cap. V.

CVm igitur, sicut in præcedenti capite dictum est, illę duæ persecutiones diuersæ sint, imò oppositæ conditionis, necesse est ut media, quibus exercendæ sunt, diuersa & opposita existant. Primi igitur persecutores non multum laborabant ad inueniendos ipsos Christianos, eo quod ipsi se eis ultrò offerebant. Tunc enim maioris meriti erant, qui se ultro persecutoribus offerebant, quàm quos ipsi deprehendebant, uel quærentes inueniebant. Persecutores uerò animarum fugere & declinare, ad salutem necessariũ esse, Euangelium docet, dum eosdem significando dicit: Ostendam autem uobis quem timeatis. Non enim sine culpa esset, ad periculum animæ se ultro exponere. Ideo nunc de Turcorum industria, uersutia, & nequitia, quam inuenerunt docente eos instinctu diabolico, ad inuestigandos & capiendos Christianos, uidendum est. Vnde Turcus magnus ultra exercitum suum uniuersalem, semper tenet unum exercitum particularem, xx uel xxx. milia uirorum astutissimorum magis quàm fortium, cui præficit unum de omnibus peritissimis, quos in suo exercitu habet. Qui quasi latrunculi quidam magis nocte quàm in die operantẽ. Isti nullo anno intermisso, semel

Matth. 10

Turcorum uersutia ad capiendos Christianos.

Exercitus particularis Turci.

ſemel ad minus ad prædam exeunt, aliquando etiam in uno anno bis uel ter, ſecundum quod commoditas ſe offert, exire cõtendunt. Et hoc occultè & cum tanto ſilentio, quod uicini eorũ uix poſſunt eorum receſſum percipere, propter cauſſam inferius dicendam. Qui quia opus totum cum curſu perficitur, neceſſe eſt ut equos ſuos & proprias perſonas, cum † certa induſtria & diſciplina ſciant ad hæc habilitare & diſponere, ita quod etiam ſi contingat eos per unam totam hebdomadam die noctuq; currere, nihil tamen moleſtiæ uel ipſi uel equi eorum, ex impetu illius curſus patiantur. Vnde tempore quo ipſis uacat, ſeipſos & equos ſuos ſic gubernant & nutriunt, ut bene impinguentur & fortificentur. Cum autem intendunt exire, ſeptem uel octo dies ante exitũ ſuum ſibi & equis ſuis cum una certa diſciplina, potus & cibi ſcilicet reſtrictione, & quodam moderato exercitio apponunt diligentiam, ut corpulentia & pondus corporale tollatur: & ſic fagina interior in medullis remanens, eos habiles & aptos ad curſum reddat. & antecq; exeunt, diuulgant ſe ad uiam & locum ire, ad quem tamen nõ intendunt: & hoc propter decipiendos, ſi aliqui fuerint exploratores. Et non uadunt, niſi habeant unum aut duos fideles conductores, qui uias & ſemitas terræ, quò iturí ſunt, optimè cognoſcant. & cum tanto impetu & uelocitate currunt, quod in ſpacio unius noctis trium uel quatuor dierum uias pertranſeunt. Et hoc ideo, ut ſi aliqui eos ſenſerint, nullatenus tamen eos præuenire, ad prodendum aduentum eorum poſsint. De cognoſcendis equorum naturis & conditionibus, tantam habent induſtriam, ut uideantur omnem phyſicæ artis peritiam ad plenum conſecuti. Ad unicum enim reſpectum, omnes eius defectus & profectus, & cuius ſit utilitatis, ætatis & ualoris, immediate diſcernunt. Omitto autem, quomodo nõ de frigore hyemis, necq; calore æſtatis, necq; aliquo incommodo aëris uel temporis curant, & quomodo non faſtidiunt nec abhorrent aſperitatem locorum, longitudinem uiarum: & quod magis mirum eſt, quomodo non portant de cibo & potu, uel armis uel ueſtimentis, quod eis poſſet eſſe impedimento, ſed modicis imò pauciſsimis contenti, ad longiſsima locorum ſpacia tranſcurrunt, nec aliqualiter deſiſtunt, donec aliquos incautos inuadant, & ſatiati † domum redeant. Sed de his rebus hic breuiter dicere uolo, quod ea quæ de eis narrantur, prorſus incredibilia ſunt. Nam, ut uerum dicam, niſi me experientia docuiſſet, & oculis propriis aſpexiſſem, nullatenus quæ de eis audiui, credere potuiſſem. In hoc autem concludere uolo, quod ſi eorum aſtutiæ & actus ſcriberentur, libri eſſent compilandi plures. Quis autem cogitare poſsit, quanto tremore & ſtupore concutiant illi, quos ſic incaute & inopinate inuadunt? Certe ſi ferrea, uel etiam adamantina eſſent corda, reſoluuntur, & totis uiribus deſtituuntur. Quid enim faceret, uel quò ſe uertere deberet, qui ſubito & inopinate inimicum ſuum mortalem, extracto gladio ante ſe conſpiceret? Certe hoc auditu non mediocriter formidabile, ſed multum terribile eſt, ſicut ego experientia didici, & propriis oculis uidi. Sed quo fine omnia talia fiunt? non ad aliud ſanè, niſi ut incaute & ſine ſanguinis effuſione & occiſione hominum, capere, & uiuos poſsint conſeruare corporaliter, quos ſpiritualiter intendunt occidere. Niſi enim diabolus eis auxilio eſſet & conſilio, nequaquam talia attentare præſumerent, necq; perficere poſſent. Reputãt enim pro magno damno, ſi unus homo occidatur. Vnde etiam Turcus magnus, cum ſit potentiſsimus, & multas terras & inſulas poſſet ui armorum capere, tamen ita cauet occiſionem hominum, quod potius uult eos habere uiuos & tributarios, quàm cum effuſione ſanguinis capiendo poſsidere. Vnde nullo modo occidere uolunt homines, niſi extrema neceſsitate compellantur, ſcilicet quando ſe defendunt, uel fugiunt: ſed omnino conantur, ut uiuos capiant. Sic de uno homine duplex rapina perficitur. Turcus enim intendit, uendendo† pro

cætera Diſciplina militaris Turcorũ.

Proſectionum celeritas.

Induſtria Turcorũ in cognoſcendis equis.

Turci patientiſsimi malorũ.

reuertantur

Capere uiuos quàm occidere maius ſtudiũ Turcis.

per corpora ſuæ neceſsitati

corpore ſuæ cupiditati ſatisfacere: diabolus autem, fidem auferendo, animam ſecum in gehennam miſerabiliter perducere.

QVOMODO CAPTOS CONSERVENT, *emant & uendant.* Cap. VI.

Emptores & uenditores hominum.

VT autem facilius & commodius poſsint captiui conſeruari, habent deputatos mercatores per omnes ciuitates ad emendū & uendendum homines, qui ſicut & mercatores aliarum rerum habent priuilegia à rege, ut poſsint captiuos quoſcunq; & à quocunq; captos emere, uendere, impignorare, redimere, ſecundum ſtatuta regalia, ſuper hoc decreta, ſine alicuius uel aliorum impedimento. Neq; hanc emptionē ſolum in ciuitatibus exercent, ſed etiam uadunt in campum cum exercitu, portātes catenas, ut emant captiuos de manibus rapientium. Illi enim qui rapiunt, quia gubernare non poſſunt, ſtatim uendunt & pro maiori uel minori precio, ſecundum copiam uel inopiam captiuorum. Nam aliquando in tanta multitudine capiunt̄, ut unus homo (ut audiui ab eis) pro uno pileo uendatur. Illi igitur mercatores eos emunt & gubernant, mittentes eos in catenas æreas, decem uel duodecim in unam catenā. Non eſt autē medicus neque phyſicus, qui ualeat iſtis mercatoribus comparari, in cognoſcendis complexionibus & cōditionibus hominum. Immediate enim ut in faciem alicuius inſpexerint, cuius ſit ualoris, artis, uel fortunæ, cognoſcunt. Non ſolum autem magnos uel prouectæ ætatis, ſed etiam paruulos & pueros adhuc in lacte matris, uel etiā eos quos ſolent proiicere illi qui rapiunt, ne ſint eis oneri, inuentos portant in

Captiuorū uenditio, & emporia.

ſaccis, & nutriunt cum magna diligentia & mirabili induſtria. Præterea in omnibus ciuitatibus, ſicut ad cætera mercimonia, ſic etiam ad homines emendos & uendendos habetur forum propriū, & loca ad hoc legitimè deputata. Ad hunc locum & forum, pauperes captiui cum catenis & funibus ligati, quaſi oues ad occiſionem, ducuntur. Ibi examinantur, denudantur. Ibi rationalis creatura, ad imaginem Dei facta, ſicut animal irrationale, uiliſsimo precio uenditur & comparatur. Ibi (quod pudendum dictu) maſculorum & fœminarū pudenda coram omnibus contrectantur, & manifeſtè oſtenduntur. Nudi etiam compelluntur coram omnibus incedere, currere, ambulare, & ſaltare: ut manifeſtè appareat, utrum infirmus uel ſanus, maſculus uel fœmina, ſenex an iuuenis, uirgo an corrupta ſit. Et ſi quos uiderint erubeſcere, circa illos magis inſtant, impellendo, uirgis cædendo, colaphizando, ut ſic coacte faciant, quod ſponte erubuerint coram omnibus facere. Sed de hoc modicū dixi. Ibi uenditur filius, inſpiciente & dolente matre. Ibi emitur mater, in confuſionem & deſpectum filij. Ibi marito erubeſcente, uxor ut ſcortum deluditur, & alij uiro traditur. Ibi paruulus à ſinu matris rapitur, & cōmotis totis uiſceribus mater ab eo alienat̄. Ibi nō defertur dignitati, nec parcitur ſtatui. Ibi ſacerdos & plebeius una pecunia taxantur. Ibi miles & ruſticus una ſtatera ponderantur. Initium autem malorum hoc, uide quid ſequatur. Emitur & educitur, & unius uiliſsimi ruſtici & turpiſsimi uillani ſerui tio, uiliſsimū mancipiū perpetuis carceribus cōdemnatur, nulla amplius eſt ſpes libertatis uel requiei, nullū prorſus ſolatiū aut cōſolatio. Sed & in maioris deſolationis opprobriū, totius domus & omniū quæ in ea ſunt onera, ſuis humeris imponuntur. Et ſi defectus euenerit, uidebis ſicut aſinū uerberibus ſubijci, & inter uerbera crucis & paſsionis Chriſti improperiū ſibi irrogari. De intolerabilibus laboribus taceo, de fame & ſiti, & nuditatis opprobrio nihil dico: ſed hoc ſolum adiungere uolo, quod & tanta & tam amara eſt illius ſeruitutis animę & ſpiritus afflictio, quod & mors ei æquiparari nequaquam poſsit. Quid enim faciet miſera anima, cum ſe cōſiderat ab omni bono impeditam, & omni malo expoſitam?

Durißima captiuorum ſeruitus apud Turcos.

Attende.

Attende. Videt ſibi dominari inimicū crucis Chriſti, uidet ſe oppreſſam tantis laboribus & uarijs

& uarijs occupationibus: considerat se separatam ob ouili Christi, & traditam in manus & fauces luporũ. Deniq; uidet se inclusam perpetuis carceribus, & omni spe frustratam libertatis. Demum uidet se derelictam à Deo, & traditam in manus diaboli. Certe si optio daretur, magis eligeret mori, quàm uiuere. O quàm multi huius calamitatis discrimen non ferentes, in baratrum desperationis ceciderunt. O quàm multi se multis modis morti exponentes, fugerunt, & in montibus & syluis fame & siti perierunt: uel quòd extremum malum est, sibijpsis manus inijcientes, uel laqueo sibi uitam extorserunt, uel seipsos in fiumen projcientes, uitam simul corporis & animæ perdiderunt.

DE AVIDITATE TVRCORVM POSSIDENDI seruos & ancillas, & de fuga seruorum & liberatione. Cap. VII.

TAnta est inter eos auiditas possidendi seruos & ancillas, ut in tota Turcia una omniũ uniuersalis habeatur ista opinio, quod quicunq; potuerit possidere unum seruum uel ancillam, egestatem amplius non uidebit. Nec eos fallit ista opinio. nam pro certo credo, quod ꝓpter hoc maledictio Dei intrat in domũ eius, ut frustratus totaliter spe felicitatis æternæ, gaudeat felicitate terrena. Nam & ex tunc tanta insatiabilitas cor eius occupat, ut cum unum possederit seruum uel ancillam, immediate ad habendum secundum toto cordis desiderio aspiret. Et sic deinceps de secundo ad tertium, de tertio ad quartum: & sic crescente culpa, in infinitum se extendit concupiscentia. Ita quod multi inueniantur, qui uillas de seruis & ancillis constituunt, & seruum cum ancilla coniugio iungentes, domos efficiunt, quatenus ex eis nascentibus filijs & filiabus, suo insatiabili desiderio aliqualiter satisfiat. In tota enim Turcia uix domus inuenitur, quæ uno ad minus seruo uel ancilla careat. Vnde fit ut quantumcunq; in numero & in copia multiplicentur, nunquam tamen ualor uel precium decrescit, imò potius augetur. Et exinde etiam ipsorum raptorum, & etiam mercatorum exercitatur solertia, dum conspiciunt suorum mercimoniorum precium & ualorem ex copia non minui, sed potius augeri. Et sicut dominorum magna est auiditas seruos possidendi, ita & seruorũ est magnũ desiderium manus eorum euadendi. Nam nihil aliud inter se tractant, non aliud cogitant & loquunt̃, nisi quomodo & quò fugiant & euadere possint. Sed cum ipsi domini eorum perpendunt & considerant hoc ex assidua & mutua collocutione, statim incipiunt eis negare copiam alimentorum, ne ex superfluitate sibi ad fugam uiaticum præparare poterint.

Opinio Turcorum de possidẽdis seruis.

Fugiunt multis modis, nihilominus nihil proficiunt. nam uix aliquis fuga euadere potest, maximè de his qui ultra mare ducuntur. Inuenerunt enim ipsi Turci multos & uarios modos eos impediendi, requirendi, & inueniendi. Cum igitur post fugam inuenti fuerint & reducti, duplicat̃ eis miseria: & si secundo fugerint & fuerint inuenti, iam non est locus ueniæ, sed sine aliqua misericordia uerberantur, cruciantur, & affliguntur. Si autem fugiendo perseuerauerint, uenduntur, uel etiam uarijs necessitatibus à fuga coercentur. Nam alij eis cibo & potu negato, & uestimentis, permittunt mori. Alij massam ferri in pedibus apponunt. Alij colla catenis constringunt. Alij combustis neruis claudos eos reddunt. Alij abscisis auribus & naso, inutiles & deformes reddunt, & notabiles. Alij etiam crudeliter gladijs occidunt & interimunt. Sed huic incommodo quoddam remedium inuentum est, quod tamen non omnes, sed solum sapientiores & ✝ maiores eorum obseruant. Vt enim eos à fuga compescere, & stabiles reddere possint, inducunt eos ad accipiendum pactum libertatis. Quod cum facere contenti fuerint, ducunt eos ad iudicẽ ordinariũ loci illius, & cõueniunt cum eis pro certo termino tẽporis, & quantitate pecuniæ, & firmato super hoc pacto coram iudice

Captiuos in Turcia difficilimè effugere posse.

mitiores.

Pactum libertatis.

& teſtibus, & chirographo confecto, reddunt eos ſecuros de libertate habenda. Cum igitur hoc quod in pacto eſt, perſoluerit, iudex cum authoritate Imperiali perpetua donat libertate, cum inſtrumento ſolenni, quod nemini aliquatenus licet infringere. Per iſtum modum & ego liberatus fui. Hæc autem libertas præteritis temporibus erat uniuerſalis & larga, ita quod potuiſſent ad libitū in Turcia ſtare, uel reuerti ad patriam. Iſtis autem temporibus reſtricta eſt, ita quod liberatis non licet reuerti ad patriā, ſed ſolū manere in Turcia. Et ergo poſt habitam libertatem, magna eſt difficultas poſſe exire, eo quod in omnibus locis, ſiue portibus maris, ſiue alibi, interdictū habetur à rege, quod nequaq; dediti libertati permittantur ad patriā reuerti. Sunt & alij quàm plures modi euadēdi, inter quos ſunt duo etiam magis uſitati. Quorū prior eſt, quod illi qui poſſunt habere commoditatem acquirendi pecuniā, poſſunt à ſacerdotibus, peregrinis, & uagantibus huiuſmodi literas emere, & ſic occultè recedere. Secundus eſt, quia ſunt quidam fures, ſub ſpecie mercatorū illorum qui uendunt homines, euntes de terra in terram, qui cum inuenerint ſeruos uel ancillas fugere uolentes, recipiunt eos furtim, & uendunt ad loca remotiora: & ſi quos inuenerint magis aptos, faciunt cum eis pactum, & poſtquàm ter aut quater iſto modo uendiderint, liberos cum literis permittunt abire. De illis autem qui liberantur, pauciſsimi ad patriā reuertuntur, quia iam ibi familiaritatem contraxerunt: uel etiam propter difficultatem recedendi, ut ſuprà diximus.

Euadendi duo modi.

DE HIS QVI NON INVITI NEC COACTI, *ſed ſponte huic periculo ſe offerunt, uel ingerunt.* Cap. VIII.

SEd ſi de his, qui quotidie inuiti, deuicti & coacti abducuntur, ſecta illa fulcimentum & augmentum recipiat, tamen culpa eorū in immenſum excedit facinus illorum, qui tanq; arida ligna huic inſatiabili incendio, ſine contradictione ſeipſos exponere non deſiſtunt. Sed iſti dum ſponte ſe quotidie in tanta multitudine ad negandum fidem ingerunt, non ſolum ſibi, ſed etiam cæteris incitamentum ruinæ fiunt. De quorum generatione ad plagam Aquilonis quatuor uel quinq; magna regna ſunt ſita, quorum terras licet Turcus ipſis deuictis, longo ante tempore poſſederit, tamen eas propter amplitudinem & latitudinē nequaq; cum Turcis adhuc implere potuit. Quorum hæc ſunt nomina: Boſna, Arnant, Laz, Slauonia, Albonia. Vnde uſq; hodie gentes illæ terram ſuam ſub dominio ipſius Turci inhabitant: ſed propter tributa annualia, & onera grauia, & multas incōmoditates, quas patiūtur, ita depauperati ſunt, quod uix ſe nutrire poſſunt. Vnde fit, ut ægeſtate compulſi, annuatim tempore laboris ueniant, & per ciuitates Turcorum diſpergantur, ut inopiæ ſuæ, more mercenariorum, aliquatenus ualeant cū ſudore laboris ſubleuamen inuenire. Et hi, ſi intemperies aëris nō obſtiterit, in tanta ueniunt multitudine, quod iam nō pro alia mercede, ſed ſolū pro uictu laborare contenti ſunt. Et iſtis faciliter perſuadetur, ut non recedant. Ideo quod illius idiomatis & generationis tanta iam ibi creuerit multitudo, et maximè in ciuitate regia, quæ † Adrianopolis dicitur, quòd ferè omnes maſculi & fœminæ, parui & magni, hoc idioma loqui didicerūt. Nam in curia ipſius regis uix aliquando idioma Turcorū auditur, eo quod tota curia & maior pars magnatorū ex renegatis illius idiomatis congregata exiſtat. Præterea Turcus magnus ab omni præda & rapina captiuorū decimas ſuas habet, & cum ſenſerit copiam eſſe illorum, præcipit ut omnes iuuenes à xx. annis & infrà, pro parte decimæ, quæ ad eum ſpectat, ſibi offerantur. Sed & per omnem terram ſui dominij adhuc multi ſunt de Græcis antiquis, & alijs nationibus, qui caſtella & oppida plurima inhabitant, & ab omnibus ſtatutis & oneribus aliorum dominorum liberi & exempti, ipſius regis ſeruitijs intendunt, & ad eius curiam pertinent. Horum filios

Boſna.
Arnantlaz.
Slauonia.
Albania.
Ecce Gog & Magog.
Edrenopolis Andrianopolis ciuitas regia.
Ex præda captiuorum rex Turcorum decimas accipit.

à uiginti

á uiginti annis et infrà ætatis, missis nunciis de quinquennio ad quinquennium sibi adducere præcipit, & iubet, ut distributi per curias magnatium suorum, in moribus & ritibus & in armis erudiantur & exerceantur. Qui dum circa xx. annos uel amplius ætatis peruenerint, reductos ad curiam suam, in stipendium suum eos recipit, & sibi famulari facit. Talis eorum lingua Gingitscheri uocantur. Et habentur aliquando in curia regis xxx. uel xl. millia. Portant quædam insignia in uestimentis, & maximè in capite. Portant enim pileos, uel mitras albas, quibus nemo audet uti, nisi sit de curia regis. Et ex illis habentur electi sagittarij, v. uel vi. milium, qui arcum sinistra manu trahunt, et uocantur Czolaclar, id est, sinistrarij. Isti habent arcus tantæ fortitudinis, quod sagittæ eorum omne scutum & loricam penetrant. Et immediate incedunt ante regem. Et dum rex procedit ad campum, his omnibus quasi quodam castro utitur. non enim se mouet ad pugnam. Et si omnem exercitum suum frangi contingat, nihilominus ipse cum suo exercitu uictoriam non amittit. Sicut audiuimus factum in isto magno trium dierum & noctium conflictu, quem habuit cum rege Poloniæ. ubi licet exercitus suus communis totaliter dispersus fuisset, & uictus, tamen ipse finaliter cum suo exercitu uictoriam obtinuit. Ex istis iam dictis seruis suis, secundum uirtutem expertam in eis, promouentur ad officia regni sui. Vnde fit, ut omnes sui magnates & principes totius regni, quasi quidam officiales, & nõ domini uel possessores sint à rege constituti: & per consequens ipse solus dominus & possessor, & legitimus dispensator, distributor & gubernator sit totius regni. Cæteri uero executores, officiales, et administratores secundum suam uoluntatem & imperium. Habet autem inter alios dominos, duos maiores, qui omnibus alijs præsunt. Vnum citra mare, & alium ultra mare, qui secundum suum imperium & uoluntatem habent omnia negocia regni expedire: qui uocantur Beglerbegi, quasi domini dominorũ. Et exinde procedit, quod in regno suo, quamuis sit innumerabilis multitudo, non potest oriri aliquid contradictionis uel repugnantiæ, sed quasi uir unus in omnibus, & per omnia uniti, ad unicum eius imperium respiciunt, subijciuntur, & indefesse famulantur, & sine authoritate eius nemo aliquid intendit præsumere. Si autem aliquis, siue magnum, siue paruum attentauerit, eo facto priuatus omni beneficio, & reuocatus ad curiam, priori seruituti subijcitur, si non fuerit maior pœna infligenda: sin autem, † ad libitum eum occidit, & carceri deputat, uendit, & in seruitutem redigit, sine alicuius contradictionis respectu, uel personæ. Nunc uero ex hoc quisq; cognoscere potest, quod illorum reproborum & iniquorum concordia, non ex aliquo commodo accidentali, uel exteriori procedit, cum sint illius crudelissimi tyranni seruitio & regimini taliter & cum tanto timore mancipati. Sed ex quodam essentiali & interiori fundamento & caussa, quæ est desperatio de bono, & obstinatio in malo: ad quam suis culpis exigentibus deuenerunt, quasi inebriati, & quodã instinctu diabolico constricti & adunati à furore iusti iudicis, cuius calicem indignationis biberunt, ut in finem maliciæ & totius peruersitatis possint sine intermissione & impedimento currere, & locum suo domino diabolo & Antichristo præparare. Qui cum eorum malæ intentionis mensuram impleuerit, & omnium reproborum & iniquorum in se personam recipiens, maliciam, qua dei ecclesiã impugnauerunt, ad plenum perfecerit, ita ut se ab omnibus pro Deo adorari faciat: tunc interficiet eum Dominus IESVS spiritu oris sui, ut ipse cum suis membris † seruitutem sentiat punientis, qui patientiam Dei contempserunt, tam diu ad pœnitentiam expectantis, &c.

Gingitscheri.

Insignia aulicorum.

Czolaclar

Conflictus Turcorum cũ rege Poloniæ.

Turcus magnus solus imperat.

Beglerbegi

Obedientia & concordia Turcorum.

ad libidinem

Vnde ista concordia oriatur.

2. *Thess.* 2.

seueritatem

DE MOTIVIS, PERSVADENTIBVS ISTAM *sectam † præferendam fidei Christianæ, & de multiplici genere eorum.* Cap. IX.

& præferentibus

MOtiua autem istam sectam, & hunc errorem persuadentia, sunt in duplici specie, scilicet naturalia & supernaturalia. Naturalia iterum duplicia, scilicet uniuersalia & particularia. Vniuersalia sunt duplicia: alia cõiecturæ, alia experientiæ. Coniecturæ sunt, quæ contingunt à remotis, & solum ex auditu: experientiæ uerò, quæ ex uisu & sensu percipiuntur. De motiuis cõiecturæ dicit Ab-
Apocal.13. bas Ioachim, super illud Apocalypsis 13. Et uniuersa terra admirata est post bestiam. Licet illud in die suo complendum sit, iam tamen non desunt plurimi, qui admirentur, & quasi titubare incipiunt dicentes: Quod esse creditur hoc iudiciũ,
Scandalum infirmorum. quòd tanta multitudo aduersatur fidei, & quod ita præualere permittitur contra populum Christianum? Putas tot milia hominũ damnandi sunt, quasi unus homo? putas sine causa permittit Deus, illos in tantam excrescere infinitatem?

Psal.91. Hæc dicentes, miseri ceciderunt à fide, nescientes id quod scriptum est: Quàm
„ magnificata sunt opera tua Domine, nimis profundæ factæ sunt cogitationes
„ tuæ. Vir insipiens non cognoscet, & stultus non intelliget hæc. Cum exorti fue-
„ rint peccatores ut fœnum, & apparauerint omnes qui operantur iniquitatem, ut
intereant in seculum seculi: Tu autem altissimus in æternum Domine. Hoc ue-
deseruerunt rò nesciunt stulti, qui admirantur post bestiã, & † deserunt fidem Christi, incli- 20
Abbas Ioachim nantes se bestiali potestati, & transeuntes ad immundiciam eius, & ipsius se perfidiæ hæredes faciunt. Hæc ille. Hic Abbas Ioachim ponit quatuor motiua coniecturæ. Primo enim sic audientes potentiam ipsius Turci, & uictorias eius contra Christianos, & multa mala quę facit quotidie, admirantur & dicunt: Quomodo tanta multitudo contrariatur fidei? quasi dicerent, Cum ipsa ueritas semper præualeat errori, & magis est amata & desiderata ab omnibus, non est possibile, quod tam multi eam impugnent. Ergo ubi multitudo, ibi ueritas. Secundo sic: Quomodo possunt præualere ueritati, cum Deus semper sit adiutor ueritatis, *uel* ipsam tenentium? Ergo qui præualent, tenent ueritatem. Tertio sic: Quomodo possibile est, quod possent sic multiplicari & crescere, cum omnis error sit sine 30
fundamento, & sic non potest multiplicari? Ergo, &c. Quarto sic: Quomodo Deus permittit, ut tanta multitudo transeat in perditionem, cum ipse uult omnes homines saluos fieri? Ergo, &c. Istis motiuis uel conceptibus respondet & ipse
Psalm.91. Abbas Ioachim, per dicta Psalmistæ dicentis: Quâm magnificata sunt, &c. quasi diceret: Cum ipsa natura pro modico grano conseruando & nutriendo, in immensum faciat multiplicare paleam & stipulam, & tamen in hoc non errat: quid mirum, si Deus propter salutem paucorum iustorum, multos reprobos patitur & supportat? Sed hoc non considerant insipientes, qui pro suis phantasijs & cogitationibus, uolunt iudicare de diuinis operibus incomprehensibilibus.

Motiua experientiæ sunt duplicia, scilicet uniuersalia & particularia. De uniuersalibus motiuis experientiæ notandum, quod tentationes quæ fiunt per experientiam uisus, uehementius se ingerunt quàm illæ quæ per auditum & coniecturam percipiuntur, de quibus iam breuiter dictum est. De his autem quæ per uisum et experientiam fiunt, nunc diligentius est insistendum. Vnde pro fundamento ipsius materiæ hic aduertendum est, quod in moribus exterioribus æqualiter se habent boni & mali, licet inæquali intentione: quia sicut bonis omnia cooperantur in bonum, ita econuerso, omnia malis in malum. Vnde si boni bonis polleant moribus, ad exemplum uirtutis facit: si autem prauis, ad custodiam uirtutis interioris uel humilitatis facit. Reprobi autem bonis

moribus

moribus ad decipiendum, malis autem ad corrumpendum animas fideliũ utuntur. Vnde de primo dicitur: Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula. De secundo autem: Corrumpunt bonos mores, colloquia praua. Quis enim, non dico simplex tantum, sed etiam sapiens quisq;, non moueretur prima fronte, uidendo tantam cõpositionem morũ in ipsis infidelibus? Omnem enim leuitatem, in quibuscunq; actibus eorum & gestis, uestitu & apparatu, detestantur sicut ignem, & abominantur sicut pestem. Videntes enim leuitatem Christianorum in uestitu & equitatu, & alijs quibuscunq;, derident, & eos capras & simias uocant. Honestissimũ enim modum, imò religiosissimum habent in uestitu, tam mares quàm fœminæ, tam maiores quàm minores, tam curiales etiam quàm ipsi rustici & uillani. Et ita cõmunem & simplicem, ut omnino nihil indecentiæ uel inhonestatis, seu superfluitatis uel curiositatis, uel leuitatis possit in eis deprehendi uel notari. De his autem qui religiosiores & deuotiores habentur, quid dicam? Tantum enim simplicitatis & conformitatis & singularis apparentiæ & exemplaritatis ostendunt in actibus, gestis, & motibus & uestimentis, ut eos aliquem modũ regularis obseruantiæ crederes professos. In equitatu etiam & alijs apparatibus, non solum simplices, sed etiam ipsi magnates, in tantum deuitant omnem strepitũ & rumorem, ut nullo modo aliquis equitet equum, qui non sit castratus. In uno enim exercitu centum mille equorũ, non audiretur unus minimus rumor uel strepitus alicuius equi. In sellis & in frenis nulla prorsus curiositas, nulla uanitas uel superfluitas habetur. In omni apparatu equorum simpliciss imum tenent modũ. Nullus armatus incedit, dum ad campum exeunt, sed omnia arma eorum in sarcinis deferuntur camelorum & mulorũ. Nullus discurrit, nullus cum equo saltat uel tempestat, ut est moris Christianorũ. Ipsi deniq; magnates & principes ita simpliciter se habent in omnibus, ut ab alijs discerni non possint. Vidi regem euntem ad ecclesiam per longum spaciũ à palatio suo cum duobus iuuenibus. Et hoc uidi etiam, ad balneum euntem facere. Nec reuertentem de ecclesia ad palatium aliquis fuit ausus comitari, nec in platea sibi aliquis ausus est occurrere, uel clamare, sicut solent facere et dicere, Viuat Rex, & huiusmodi. Vidi etiam in ecclesia orantem, non in cathedra uel solio regali, sed super terram, substrato tapecio, ad modum cæterorum sedentem. nec circa eum aliquod ornamentum suspensum, uel ostensum, seu extensum. Nihil omnino singularitatis in uestimentis uel in equo utitur, quo possit † ab alijs cognosci. Vidi eum in exequijs matris suæ, nec possibile fuisset me eum cognoscere potuisse, nisi mihi ostensus fuisset. Habet strictissimè interdictum, ne aliquis eum comitetur, uel ei in uia occurrat, † nisi sua licentia speciali. Omitto multa quæ de eo audiui, quomodo sit affabilis in collocutione, maturus & benignus in iudicio, largus in eleemosynis, & in alijs actibus suis beneuolus. Vnde fratres Christiani in Pera, dixerunt mihi, eum intrasse ecclesiam eorum, & sedisse in choro, ad uidendum cærimonias & modum officij. Vnde etiam ipsi missam coram eo, ipso sic uolente, celebrauerunt, & hostiam non consecratam in eleuatione demonstrauerunt, uolentes eius curiositati satisfacere, nec tamen margaritas porcis prodere. Qui etiam dum cum eis de lege & ritu Christianorum colloquium habuisset, & audisset, quod episcopi præessent ecclesijs, uoluit ut ad consolationem Christianorum aliquem episcopum adducerent, cui ad omnia suo statui necessaria, promisit se fauorem & auxilium sine defectu præstiturũ. Quis autem, audiens uictorias, bella, & exercitus multitudinem, gloriam & magnificentiam, talem in eo posset simplicitatem suspicari, uel auditam non admirari?

Psal.54.
1.Corint.15.
Cõpositio morum in Turcis.
Qualis uestitus Turcorũ.
Vestitus religiosorum.
Turci utuntur equis castratis
Nullum discrimen personarũ inter Turcos.
Turcorum regis simplex cultus.
præ
sine

De

DE MOTIVIS EXPERIENTIAE, ex particularibus. Cap. X.

& Motiua particularia sunt duplicia, scilicet extrinseca & intrinseca. Extrinseca sunt ea quæ pertinent in primis ad mundiciã. Tantam enim in omnibus exterioribus ostendunt se diligere mundiciam, ut quasi omnia quibus utuntur, suspecta habeantur eis de immundicia. Nam in domibus eorum, ubi ipsi comedunt, nullatenus permittunt, ut habeantur pulli, uel quod intrent canes. Et si casu canis uel pullus tangeret scutellã uel ollam, ex ea amplius nullatenus comederent. Quando uolunt comedere pullum, prius eum sex uel septem diebus faciunt ligatum teneri, & purum granum ad comedendũ ei tribui. Si quodcunq; animal moreretur, cui non fuisset incisa gula cum gladio uel ferro, & effusus sanguis totaliter, nullo modo ad comedendum de carnibus eius contingerent. De mundicia autem corporali tanta est cura, maximè illis qui frequentant orationem, quod in uestibus & in corpore minimam maculam non sustinent. De lotionibus autem, quæ orationem præcedere debent, infrà dicetur, cap. 13. Ea de causa non bibunt uinum, nec carnes porcinas comedunt: quia, ut ipsi dicunt, homine immundũ reddunt. Nullo modo etiam post quamcũq; pollutionẽ naturalem, aliquẽ secũ permittit loqui, uel se permittit ab aliquo (quantũ possibile est) uideri, nisi prius totaliter corpore in aqua mersus, uel aqua perfusus. Vnde propter hoc in ciuitatibus continuis utuntur balneis. Vbi autem non habentur balnea, aliquem secretum locum ad hoc præparatum habent in domibus suis, ut statim possint aqua perfundi antequã domum exeant. Nam pollutũ quemq; Tschumup uocant, per quod notãt immundiciam, quæ multũ execrabilis habetur apud eos. Motiua intrinseca sunt, quæ ad appetitum & desiderium pertinent. Vnde primo occurrit magna simplicitas eorũ, quam habent in ædificijs eorum. Nullam enim omnino delectationem habent in ædificandis & cõstruendis ædificijs, siue domibus. Et licet sint ditissimi in auro & argento, & in pecunijs, tamẽ omnem superfluitatem & curiositatem ita detestantur, ut paupertatem crederes eos esse professos. Raro est domus aliqua in ciuitatibus de lapidibus, nisi magnorum dominorum, & ecclesiarum, & balneorum, sed sunt communiter de lignis & terra constructæ. Miro etiam modo scandalizantur de Christianis, propter ædificiorum superfluitatẽ, hi qui ea uiderunt. Cum autem narratur his qui non uiderunt, detestantur, dicentes, Putãt se illi pessimi pagani semper uiuere posse? Deniq; ipsi magni domini, quãdo nõ fit conuocatio ad campũ, in æstate exeunt ad loca amœna, & non curãtes de domibus, habitant in papilionibus, & insistũt continuis uenationibus & solatijs. Præterea est quædã generatio inter eos, nõ ad aliud nisi ad nutrienda & custodienda pecora operã dans, tenens modũ antiquorũ patrũ: & isti sunt innumerabilis multitudinis, ita ut dispersi per totã Turciam, uix sufficiat eos capere terra præ multitudine pecorũ & bestiarũ. Non enim curant de domibus uel ædificijs, sed circũeuntes terrã, secundum cõmoditatem quam exigunt ipsa pascua et aliæ utilitates pecorũ. In hyeme enim ad loca inferiora et calida descẽdunt, in æstate uerò ad superiora ascendunt loca. Sunt etiã ditissimi & potentissimi in tantũ, ut eorũ unus cũ familia sua & diuitijs, unũ exercitũ armare & expedire possit, & tamen habitãt in uilissimis tentorijs et tugurijs, demõstrantes se nõ esse incolas huius mũdi, sed peregrinos. Et hoc agunt ex quodã instinctu naturali, qd' Christiani propter Christũ et fidem eius facere deberẽt ex uoto. Nunc secundò occurrit simplicitas quã habent in hoc, quod picturas seu sculpturas omnium imaginũ sic abhorrent & detestantur, ut Christianos qui in his tantum delectantur, idololatras & cultores dæmonum uocent, & in ueritate esse credant. Vnde dum essem in Chio, & ambasiatoribus Turcorum, pro recipiendo

Mundicia Turcorum.

Mundicia corporalis Turcorum.

Turci uinũ nõ bibũt, nec carnes porcinas edunt.

Lotiones frequentissimæ apud Turcos, ut olim apud Iudæos.

Aedificia Turcorum qualia.

In ædificiorum luxum.

Turci picturas & sculpturas detestantur.

recipiendo tributo, illuc uenientibus, introductis in ecclesiam nostram, uolebam persuadere de imaginibus, nequaquã acquiescentes, sed omnibus rationibus refutatis, hoc solum affirmabant, perseuerantes in obstinacia sua: Vos idola colitis.

Ludẽtes pro pecunia puniunt.

Ludentes etiã pro pecunia, quocunq; modo uel genere ludendi, ita persequuntur, quòd inuentos multis ignominijs afficiunt & puniunt.

Titulorum & insigniorum uanitas.

De illa autem superstitione maxima Christianorum, præsertim in partibus Italiæ, de pingendis & sculpendis armis suis, & scribendis nominibus suis & signis, in tantum generatio Turcorũ est aliena, ut ne uestigium quidem inter eos de hoc possit uideri.

Non obsignant literas.

Nec utuntur sigillis in literis siue regalibus, siue cuiuscunq; alterius, neq; aliquo alio signo quantumcunq; minimo: sed immediate fidem faciunt, audito solo nomine epistolam mittentis, uel etiam inspecto stilo scribentis.

Non utuntur campanis.

Omnia ergo talia & similia, quæ habent notam superfluitatis uel superstitionis, ipsi uana & inutilia, & non necessaria reputantes, abhorrent. Hæc etiam est causa, quòd usum campanarum nequaquam admittunt, nec etiam permittunt ut Christiani inter eos commorantes utantur.

Simplicitas Turcorum quã obseruant in sedendo.

De simplicitate autem quam habent in sedendo, quid dicam? non enim solum ipsi rustici, uel homines plebei, sed & omnes Principes, magnates, uel cuiuscunque dignitatis uel conditionis existant, ipse quoque Imperator eorum, siue ad comedendum, siue quodcunque aliud faciendum, non requirit scamnum uel sedile, uel quodcunq; fulcimentum aliud ad sedendum, sed modo puerorum, honestissima tamen & quadam decentissima compositione, recumbit super terram, deferens ipsi naturæ omnibus æqualiter disponenti.

Quales mensæ Turcorum.

Mensa eorum, ut plurimum est facta de corio communi attonso, uel etiam de corio ceruino non attonso, rotunditatem præferens, quatuor uel quinq; palmarum latitudinis, habens circulos per circuitum ferreos, quibus introducta corrigia per modum bursæ clauditur, & aperitur, & portatur.

Inhonestum apud Turcos, aliquem calciatũ sedere, &c.

Nullus intrat domum, uel ecclesiam, uel alium locum, in quo intendit sedere, nisi discalciatus. Vnde apud eos inhonestũ habetur, ut calciatus sedeat aliquis. Et ut hoc competentius fiat, utuntur quodam genere planellarum (quod lingua eorum Bathmag dicitur) præsertim fœminæ, quod faciliter potest deponi, & iterum recipi. Et communiter in domibus, siue in ecclesijs, locus ubi sedetur, stratus habetur tapetijs laneis, uel scirpeis, & iunceis: uel etiã, ubi necessitas requirit, habentur tabulata eleuata à terra, propter humiditatem uel immundiciam locorum.

Sed de hoc non taceam, licet cum uerecundia dicam, quàm honeste se habeant extra domum, uel in conspectu populi, sicut solet contingere in campo, ad secreta naturæ perficienda. Vnde ipsi utuntur uestimentis & femoralibus multum largis & longis, in anteriori parte apertis. Et sic etiã in medio exercitus, curuatus ad terram, & reiectis abintus retrorsum uestimentis, prius detractis † inferius femoralibus, sine aliqua nudatione corporis perficit opus naturæ, ita ut † nec possit deprehendi, uel suspicari quid faciat. Hoc etiam apud eos multum cauetur, ne ad faciendum huiusmodi opus facietenus quis se ad meridiẽ uertat, quò ipsi se solent uertere ad orantes. Insuper si quis stando & erectus, modo Christianorum, urinaret uel mingeret, pro hæretico uel excommunicato ab omnibus iudicaretur.

† *interius uix*

Turcos uersa facie ad meridiem, orare.

DE IIS MOTIVIS QVAE ALIOS ATTRAHVNT, *& etiam ipsos in suo errore multum confirmant.* Cap. XI.

Turcos tanta alacritate concurrere ad bellum, ac si inuitati essẽt ad nuptias.

SVnt & aliqua motiua alia, quæ non solum alios attrahunt, sed etiam ipsos in suo errore non mediocriter confortant & confirmant: & sunt quatuor.

Primũ est feruor maximus, quẽ habẽt ad illius sectæ defensionẽ & propugnationẽ. Vnde quãdo fit cõmotio ad cõgregandũ exercitũ, cũ tanta prõptitudine & celeritate cõcurrunt & cõueniunt, ut crederes nõ ad bellũ sed ad nuptias inuitari. imò

imò uix possunt expectare donec ueniat tẽpus exeundi, sed & ipsi præueniunt. Sed & si quandoq; contigerit eos à bello uacare, magno afficiuntur tędio. Et non solum illi qui scripti sunt, sed plures illis quasi motu proprio ad hoc currunt & festinant. Et propterea non multum laborat Turcus ad congregandum exercitum suum, sed solum missis nuncijs ad præsidentes, designat diem & tempus. Et illi immediate faciũt præconizare in ciuitatibus & oppidis, & sic in spacio unius mensis cõueniunt in ordine, secundum quòd scripti sunt, pedestres seorsum ab equestribus, unusquisq; cum suo Præsidente, eodem ordine quo & in campo solent castra ponere, & ad pugnam procedere. Nec etiam utuntur uexillis, sed ipsi Campiductores pro signo habent lanceam altam, in cuius summitate habent dependentes pilos alicuius coloris, per quod omnes ad eum pertinentes, possunt eum cognoscere. Et unusquisq; illorum Campiductorum utitur uno tympano magno cum fistula, ad conuocandum suos, & ad concitandum & prouocandum, quando necesse est, ad pugnam. Et illi uocantur Czumbastchi. & unicuiq; eorum subijciuntur Centuriones, plus uel minus, secundum quod requirit exercitus. Et sunt ad minus quatuor, ad maius autem decem. Et isti uocantur Tscheri baschi. quorum unusquisq; præest centum equestribus, qui uocantur Czingheri. Iste etiam ordo in pedestribus obseruatur. Cum igitur reuertunt̃ de pugna, unusquisq; siue magnus, siue paruus, se præsentat Regiſtrario, qui est unus de magnatibus, ut si aliquis defuerit, loco suo alius scribit possit. Si autem Turcus uiderit contra se grauari bellum, statim missis nuncijs per totum regnum, quartum uel quintum, cum expensis remanentium, cogit exire. Et iste exercitus uocatur Escherihor. Et per istum modum infinitum potest congregare exercitũ. Itaq; hoc edicto per nuncios publicato, cum tanto†furore prosequuntur & faciunt, ut unus pro alio se offerat: & ille qui remanet, iniuriam sibi fieri credat. Insuper dicunt se felices fore, si non in domo inter lachrymas et sputa mulierculartũ, sed in campo inter hastas & sagittas hostium possint mori. Et de eis qui sic moriuntur, non solum non dolent, sed eos sanctos & uictores prædicant & extollunt.

Quomodo rex Turcorum congreget exercitum.

Turcos nõ uti uexillis.

feruore

Beatos existimari qui ab hostibus occiduntur.

Secundum est, uictoria eorũ cõtinua contra Christianos: quod aliquos multũ mouet, ut in octauo capite dictum est, sed minus sapienter, ut infra de interpretatione motiuorũ patebit. Hoc etiam eos multũ cõfortat & confirmat in ipsa secta. Vnde etiam uictores se nominant, & gloriantur, quasi uictores totius mundi. Orant etiam pro uictoribus specialiter in omnibus congregationibus suis, præsertim in continuis post comestionem gratiarũ actionibus. Superbiunt insuper, & Christianos fœminas despiciendo nominant, & se uiros earum. Et ut ad hoc magis ac magis incitentur, antecessorũ uictorias describunt, decantant, laudant, & præconizant.

Continua Turcorum uictoria cõtra Christianos.

Turci iactãt se uictores mũdi. Turci Christianos fœminas, se uiros uocãt.

Tertium est, eorum maxima & continua augmentatio, non solum ab his qui inuiti ac uicti adducuntur, uel qui sponte se offerunt, ut dictum est suprà in capite septimo, sed etiam de his qui inter eos generantur. Vnde unusquisq; eorum secundũ legem potest habere duodecim legitimas uxores, ancillas quot & quantum placet sine numero & computatione. Et secundũ eandem legem, omnes filij & filiæ ancillarũ habentur æqualiter per omnia hæredes cum uxorum filijs. Vnde mercatores eorũ, aut etiam alij domini potentes & diuites, in qualibet ciuitate ubi habent practicare, habent unam domũ & uxorẽ, filios & filias. Et per istum modum aliqui usq; ad duodecimũ numerũ perducunt numerum uxorum. Pauci tamen inueniuntur qui duas uxores in una domo teneant, propter iurgium & inquietudinem earum. Habent etiam secundum eandem legem libertatem recipiendi, dimittendi, tenendi & non tenendi uxorem, quando sibi placet, sine aliquo respectu. Vnde ligamen matrimonij, quod ipsi Kebni uocant, in potestate

Vnusquisq; turcorũ potest habere XII uxores legitimas.

Libertas Turcorũ dimittendi uxores.

Kebni

dicunt

dicunt esse ipsius uiri, & nũ uxoris. Et licet quisq; possit hoc soluere ad libitum, non potest tamen ligare, nisi authoritate ipsius Sacerdotis.

Quartum, est multitudo ad eos †conuersorum, non solum simpliciũ, sed etiam sapiẽtum, & de omni genere & cõditione & dignitate hominũ. Vnde religiosis & sacerdotibus Christianorum ad eos cõuersis, meliorem prouisionem faciunt, ut sint exemplum conuersionis aliorũ. Vnde uidi quendam fratrem ordinis Minorum, qui magnam prouisionem de camera regis habebat, eo quòd fidem abnegauerat. Audiui etiam de uno fratre Prædicatorũ, qui fidem abnegauerat: qui dum cõtra Christianos in quodã nauigio cum Turcis trãsisset, instante fortuna maris, cæteris ereptis nauigijs, ipse mercedem suæ perfidiæ, submerso nauigio solo in quo ipse erat, æternam perditionem non immerito suscipere meruit. Turci neminem cogũt fidem suam negare, nec multum instant de hoc alicui persuadendo, nec magnam æstimationem faciunt de his qui negant. Vnde uidi quendam, qui in curia cuiusdam magni domini puer literis deditus, & tandẽ optimus sacerdos & plebanus, †habens uxorem & filios, mortuo domino sine expressione libertatis, ab æmulis uenditioni cum filijs suis expositum, nec dimissum, nisi se ad placitum hæredum domini sui liberasset.

conuertentium

Multos conuerti ad Turcos.

Hoc autor dicit pro tempore suo.

factus est habens.

DE HONESTATE FOEMINARVM *ipsorum Turcorum.* Cap. XII.

HOc autem quod nunc dicere uolo, si quis credere noluerit, in dictamine rectæ rationis se ipsum interroget: tunc ipse mihi testis erit, quòd à ueritate uacuum nullatenus esse poterit. Si enim in rectæ rationis iudicio à capite procedit, quicquid in corpore fuerit, quomodo non dicatur procedere à uirorum impudicitia, uel lasciuia, quicquid in moribus uxorum inhonestum uel indecens reperitur? cum teste scriptura, Vir mulieris caput esse comprobetur. Certe mihi magna admiratio oritur, quãdo honestatem, quam uidi in fœmineo sexu inter Turcos, considero: & impudicissimos ornatus, & damnatos mores fœminarũ inter Christianos cõspicio. Sed quia hoc quod ibi uidi, ita uniuersaliter in omni loco Turciæ ueritatem habet, ut penitus aliud fieri nõ uiderim in omnibus ciuitatibus seu locis quæ perlustraui: hoc autem quod inter Christianos uideo, non ita commune & uniuersale est, ut uniuersali indigeat reprehẽsione, sed solum quorundam, non uirorum certe, sed effœminatorum hominum, qui ita in carnalitate submersam habent rationem, ut nequaquam discernere queant, quid communi proximorũ saluti expediat, sed solummodo †hęc intendunt, ut suis impudicissimis cordibus & oculis satisfaciant in cultu meretriceo uxorũ suarum. Nec propter hoc excusabiles sunt ipsæ uxores, quia uiris suis hoc optimè placere sciunt. Nec uiris coguntur obedire in hoc quod obest saluti: alioqui hoc in ipsis implebitur quod scriptum est, Omnis mulier quæ est fornicaria, quasi stercus in uia, ab omnibus prætereuntibus conculcabitur. Virorum quoque culpa earum culpam excedit, dum earũ effrenatã impudicitiã freno discretionis non dirigunt. O execrãda, imò diabolica impudicitia, quæ quia non potest singulorum membris se supponere polluendam, contendit tamen singulorum se oculis & affectibus ingerere prostituendam. Certe sunt multo feliciores prostitutæ in lupanaribus latentes, istis impudicissimis fœminis, ad perdendas animas totam ciuitatem circumeuntibus. Sed ô talium mulierum omnium infœlicissimum genus. Credis te tenere iura matrimonij, qui toties adulterium cõmittis, quoties collum tuum & pectus nudatum, oculos nutantes, faciem placidam, ceruicem erectam, capillos defluentes, oculis impudicorum obiecisti? Sed tu ô uir huius impudicissimæ uxoris, non tuæ solum, sed omnium: ô prostibulum Sathanæ, qui talem foues & nutris la-

ad hoc

Ecclesiastici 9.

Inuehitur autor in peruersos mores, & inhonestum habitũ Christianarũ fœminarũ.

queum diaboli, non existimas te redditurum rationem de tot malis, dicente scri-
Matthæi 5. ptura: Qui uiderit mulierem ad concupiscẽdum eam, iam mœchatus est cum ea
in corde suo. Sed nunc ad id redeamus, de quo est intẽtio sermonis nostri. Cer-
Turcos ducere multas uxores non propter libidinis ardorẽ, &c. te uiros nõ immeritò dixerim ipsos Turcos, qui dum quilibet eorum duodecim
uxores habere sibi licere dicit, in nullã specialiter earũ amorem suũ se inordinatè
transfundere ostendit: sed omnibus æqualiter, ad cõcipiendę & nutriendæ pro-
lis necessitatem utitur. Et dum unum uirum duodecim fœminis præferri secun-
dum legem suam docẽt, illius infœlicissimi generis uilitatem, & creatoris senten-
Genesis 3. tiam qua mulieri dixit, Sub potestate uiri eris, confirmant: Eosq; qui fœminas si-
Ruffiani. bi dominari patiuntur propter libidinis ardorem, non uiros, sed Ruffianos pes- 10
simos, ipsiusq; diaboli adiutores ad perdẽdas animas, non immeritò esse censen-
dos. Pro magna enim infamia reputaretur uiro apud eos, si uxor sua in conspe
Vestitus mulierum Turcorũ. ctu uirorũ, siue in domo propria, siue extra domum discooperta facie apparere
uideretur. Fœminæ insuper eorum simplicissimo modo utuntur in uestitu, si-
ne nota alicuius curiositatis, uel superfluitatis. In capite utuntur mitris superposi-
tis uelis, ita ut inuoluta diligenter & decenter mitra, extremitas ueli dependens,
remaneat ad dexterã faciei: quã si domũ exire, uel in domo corã uiris apparere cõ
tingat, statim circũducere & totã faciem uelare, exceptis solis oculis, possint. Sed
hoc de omnibus, etiam uillanis & simplicioribus dico. In ciuitatibus uerò magnũ
nephas putaretur, si uxor alicuius notabilis extra domũ, nisi tota facie cum subti- 20
li serico ita uelata, ut ipsa alios uidere, à nemine autẽ facies eius uideri possit, exi-
re compertum fuisset. Nunquam audet fœmina, ubi est cõgregatio uirorum,
cõparere, & forum adire. Vendere aliquid uel emere fœminã, apud eos omnino
illicitum est. In ecclesia maiori locum longè à uiris habent separatũ, & sic secre-
tum, quòd nemo possit introspicere, uel aliquo modo intrare. Et illũ non omnes,
Dies Veneris apud Turcos solennis. sed solùm magnorum dominorum uxores, & nunquam amplius, nisi in die Ve-
neris, ad unicã orationis meridianæ horam, quæ apud eos solennis est, decet ali-
quo modo intrare. Collocutio uiri cũ muliere in publico ita rara est, ut si inter
eos per annum esses, uix semel experiri posses. Mulierem sedere cum marito,
uel equitare, ab omnibus habetur pro monstro. Etiam in domibus proprijs, uiri 30
cum uxore nunquam in actibus & motibus, uel collocutione, minimum indiciũ
lasciuiæ uel inhonestatis deprehendi potest. Et tanta est maturitas uirorũ, etiam
in domibus proprijs, ut timor & reuerentia ab omni familia eis exhibeatur: præ-
rigorem sertim autem erga uxores †rigorem nunquam relaxant. Magni autem domini,
quia cum uxoribus suis esse semper non possunt, eunuchos ad custodiam earum
deputatos habent, qui cum summa diligentia ita eas custodiunt, ut conditionem
uiri cuiuscunq; penitus ignorare uideantur, nisi mariti sui. Reliqua causa breui-
quindecim tatis transeo. Hoc autem quod in domo patroni mei ultimi (in qua †ad uiginti
annos fui continuè) à fœminis expertus uidi, longum esset enarrare per singula:
nihilominus tamẽ non permittit me tacere omnino operis magnitudo. Nã uxor 40
filij eius quæ annos uiginti in domo eadẽ transegerat, habens filios & filias, nun-
quã uisa est præsente patre mariti aperto ore uel discooperta facie comedisse, uel
Rigor reuerentiæ qui seruatur à fœminis Turcorum. locuta fuisse. Et hunc rigorẽ reuerẽtiæ à prima die qua hanc eandem domũ intra-
uerat, nunquam relaxauit, nec in posterum aliquando relaxare decet. Et ista est
omnium una generalis consuetudo in simili statu degẽtium apud eos. Est etiã
aliud quod strictissimè obseruãt. Facto emm despõsationis pacto inter filiũ unius
& filiam alterius, nunquam amplius sponsus aliquo modo audet parentibus uel
propinquis sponsæ colloqui uel apparere, usque in diem nuptiarum, sed decli-
nat, & fugit erubescendo præsentiam eorum, quantum est possibile. Hoc idem

obser-

obſeruatur ab ipſa ſponſa reſpectu parentum & propinquorum ſponſi ſui, &c.

DE MOTIVIS SVPERNATVRALIBVS ET SPIRITVA-libus, & primo de profeßione & lege Turcorum. Cap. XIII.

PRofeſsio, ſuper quam fundata eſt lex Turcorũ, iſta eſt, Layl Lahahillal lach mehemmet erczullach. Hoc uult dicère ſecundum communem opinionem exponẽtium, Deus eſt †uerax, & Mahometus eſt propheta eius maior. Omnium opinionum difficultas in iſto profeſsionis modo conſiſtit. Si enim ſe unius Dei cultorem eſſe perſuadere potuerit, uenenum ſui erroris ſub ſpecie pietatis facili-ter diffundit. Hic eſt lapis offenſionis, ad quem multi impingentes, in laqueum perditionis animarum inciderunt. Hæc eſt illa molla aſinaria, quę multorum collis appenſa, in baratrum deſperationis eos demerſit. Dum enim ſimplices audiũt eos idola execrari, & omnem formã uel imaginem ſicut gehennæ incendium refutare, & unius Dei cultum tam conſtanter profiteri & prædicare, non manet amplius de eis ſuſpicionis locus. Sed & quidam de ſapientibus cauſam durationis illius ſectæ ſuper alias ſectas & hæreſes, illam dixerunt eſſe: quia idola deteſtatur, & unum Deum colit. Sed hoc multùm improuidè dictum uidebitur, ſi de reproborum duratione, quid ſcriptura commemoret, diligẽter inſpiciatur. Deus enim reprobos ideo patiẽter expectat, ut in die iudicij eos in plenitudine peccatorũ puniat. Quos autem hic citius tollit, nec permittit ex ſentẽtia agere, hoc utique ideo facit, ut in pœnis cum eis mitius agatur. Culpa igitur, clementiam expectantis cõtemnentium reproborum, dum ad infinitum tendit, quid agit, niſi ut furorem iuſti iudicis contra ſe graſſantis ſine remedio & fine, ſeuerius in pœnis uindicẽ ipſa expectet & recipiat? Quomodo autem hæc profeſsio interpretanda ſit, in cap. 17. dicetur. Quid autẽ contineat lex huius profeſsionis, hic uidendum eſt. Communis opinio ferè omnium Turcorum talis eſt de lege eorum. Dicunt enim primum prophetam magnum, cui data fuit lex primitus, à Deo fuiſſe miſſum, id eſt Moyſen, cui datus eſt liber Tefrit, quem nos Pentateuchon uocamus, & omnem hominem qui eo tempore ipſam legem obſeruaſſet, ſaluatum eſſe. Cum autem per ſucceſſum temporis humana malitia & negligentia hanc legem corrupiſſet, in huius præuaricationis remediũ electus eſt ſecundus propheta magnus Daijt, quẽ nos Dauid dicimus, cui datus eſt liber Czabur, quẽ nos Pſalteriũ uocamus.

Quo prioris modo ſeruato, & corrupto, tertius propheta magnus ſubiunctus eſt Ieſſe, id eſt IESVS, cui tertia lex cum libro Ingil, quem nos Euangelium dicimus, miſſa eſt, quæ ſuis temporibus omnibus cauſa ſalutis fuit. Ea tandem præcedentium modo euacuata, quartus electus eſt Mahometus, qui legem cum libro qui Alcoranus dictus eſt, à Deo accepit. quæ (euacuatis omnibus antè habitis) ſola neceſsitatem ſalutis, donec alia ſuperuenerit, plenè & indubitanter ab eis prædicatur & dicitur habere. Hęc igitur lex Alcorani, primo in præcepto habet, ut omnis utriuſque ſexus, dum ad prouectam peruenerit ætatem, extra limites matrimonij uitã non ducat. Deinde omnes pari †diſtinctione ad orationem ſubijcit, quæ quinque uicibus in die, quinq; ad hanc deputatis horis & temporibus, perficitur. Tempus primæ orationis eſt, ortus Solis, non computando horam, ſed accipiendo tempus groſſo modo: eo quòd ipſi nullam artem habent computandi, ſed ſolùm inſtinctu naturali de tempore iudicãt. Iſta ergo oratio prima per quatuor Erket & duo Czalamat perficitur. Erket eſt geminata inclinatio, cum totidẽ proſtrationibus: Czalamat autem eſt ipſa ſecreta oratio, quã facit ſedẽdo poſt quodlibet Erket, cum ſalutatione à dextris & à ſiniſtris, & impreſsione pacis, quam utraque manu in faciem obducendo facit. Tempus ſecundæ orationis eſt circa meridiem, quæ decem Erket & quinque Czalamat continet. Tertia oratio in

uerus Mahumeticæ fidei ſumma.

Eſaiæ 8.
Matthæi 18.

Quare deus impios tam patiens eſt.

Opinio Turcorũ de lege ſua.

Moyſes.

IESVS.

Mahometus.

Lex Alcorani.

deſtrictione

Orãdi modus.

Turci ignari artis cõputãdi.

declinatione ſolis tempore ueſpertino fit, & ipſa octo Erket & quatuor Czalamat habet, &c. Quarta oratio quinq; Erket & tria Czalamat continens, tempus circa occaſum ſolis ſibi uendicat. Quinta & ultima reliquarum prolixior, quindecim Erket & octo Czalamat habet, & poſt cœnam tardiori hora celebratur. Prima oratio eorum lingua Dagnanias dicitur, ſecunda Orlenanias, tertia Kindinanias, quarta Achſamnanias, quinta Iaczinanias. Has † horas unuſquiſque cum parochiano ſuo, & in eccleſia propria tenetur orare, niſi legitima cauſa interueniente: tunc autem in omni loco hoc licitè facere poteſt. In obſeruatione temporis eadem eſt diſpenſatio, ut ſcilicet uno tempore ſuppleat quod alio omiſſum eſt. Die autem Veneris, quæ apud eos celebris eſt, attentius orant, non tamen abſtinent aut uacant à quocunque labore. In ciuitatibus habetur una ſolemnis & principalis eccleſia, quæ † Enemeſgit dicitur, ad quam in die Veneris omnes conueniunt, tam ipſe rex quando præſens eſt, quàm alij principes. Et oratione meridiana ſolenniter peracta, fit prædicatio, & eleëmoſynarum regalium elargitio. De ordine autem, honeſtate, ſilentio, & deuotione, quæ omnia obſeruant in eccleſia, longum foret enarrare per ſingula. Hoc tamen breuiter dico, quòd quando in Turcorum eccleſia, eorum ſilentium, & Chriſtianorum in ſua eccleſia tempore orationis tumultum conſidero, magna mihi generatur admiratio, de tanta ordinis permutatione, unde ſcilicet in illis tanta deuotio, & in iſtis tanta indeuotio eſſe poſsit: cum tamen contrarium eſſe debere, cauſa & ratio ipſa requirat. Habent & inquiſitores, qui accuſatos de omiſsione orationis multis afficiunt ignominijs. Circũducunt enim eos, tabulam cũ caudis uulpinis collo appẽdentes, & non ſine taxa pecuniæ dimittunt, maximè ſi hanc orationis negligentiam in quadrageſima eorum admiſerint. Habent etiam triplicem lotionem, qua ſe ad orationem præparant. Prima eſt perfuſio totius corporis cum aqua ita diligenter, ut non remaneat locus, quantus eſt punctus unius acus, intactus ab aqua, alioquin inualida eſſet lotio iſta. Et propter hoc ſolent frequenter & diligentiſsimè radere pilos in omni parte corporis, excepta barba in uiris, & capite in mulieribus, quorum pilos multo ſtudio lauant, & cum pectinibus frequenter † diſcriminant, ut aqua penetrare poſsit. Incîdunt diligentiſsimè inſuper ungues manuum & pedum. Et propter hanc eandem cauſſam, reor eos uti circumciſione, ut inferius dicetur in capite uiceſimoprimo. Et hæc lotio, ut ſuprà dictum eſt in capite decimo, poſt quantamcunque pollutionis maculam neceſſaria eſt, & uocatur Zcoagir gmeg. Secunda lotio uocatur Tachriat, & eſt neceſſaria, quandocunque opus naturæ exercetur, uel etiam aliquid uentoſitatis emittitur: tũc enim in aliquo loco ſecreto pudenda & poſteriora abluẽda ſunt. Tertia lotio uocatur Aptan, uel Abdas, & eſt neceſſaria in quinque ſenſuum organis, incipiendo à manibus: quibus lotis cum brachijs uſque ad cubitum, procedit ad os & nares, deinde abluta tota facie cum oculis, tranſit ad aures, &

Orationum diuerſæ appellationes.

orationes

Alij meſquitas uocant.

Ordo, honeſtas, ſilentium, deuotio Turcorum in eccleſia, &c.

Inquiſitores hæreticæ prauitatis.

Quadrageſima Turcorum.

Lotiones quib. ſe Turci præparant ad orãdum.

diſterminant

Circũciſio Turcorum.

Operæprecium uidetur ut huc apponam præconium, quo uocãtur homines ad tẽplum uice cãpani æris, ut Ioannes Theſaurarius regis Franciæ, qui annos quatuor inter eos captiuus fuit, retulit. Quælibet meſquita habet unum ſacerdotẽ, qui uocatur Foqui, & unũ miniſtrũ qui uocatur Muetden, quod ſonat præconem, qui ſupplet defectum campanarum. Eius officium eſt, ut hora precationis turrim meſquitæ quadratam, in qualibet parte ſui feneſtram magnam habentem, aſcendat, ad quamlibet partẽ clamet alta uoce, obturatis auribus cum digitis, ut uox fortius reſonet, uerba ſuæ linguæ, quæ illud nobis ſonant: Nil aliud poſſe niſi Deus & Mahometus eius nũcius. Venite ad orationem faciendã in releuationẽ peccatorũ noſtrorũ. Et poſtea ſubdit, Le Galib Ille Halla: id eſt Non alius eſt uictor niſi ſolus Deus. Quæ uerba omnes milites Sarraceni portant in ſcutis ſuis. Præterea ſubijcit, Deus eſt omnipotens.

manu

manu cum aqua ſuperducta capiti, deſcendit ad pedes, & cruribus uſque ad tibias ablutis perficitur. Hanc lotionem in omni loco licitum eſt peragere, & non eſt neceſſarium, ut præcedat unamquamque orationem, niſi fortè aliqua immundicia hoc exigente. Si autem poſt primam orationem poterit caueri omnis immundicia, eadem die ad omnes orationes non requiritur alia lotio. Aliqui tamen pro deuotione, & pro maiori cautela eam frequentare ſolent. Habent & unam lunationem inter duodecim lunationes anni communis, in qua ieiunant. Et quia annus ſolaris non concordat in menſibus cum anno lunari ſine emboliſmo, & ipſi hanc computationem ignorantes, computant duodecim lunationes pro anno: ideo menſis ieiunij eorum nunc in hyeme, nunc in æſtate contingit. In ipſo autem ieiunij die abſtinent ab omni genere cibi & potus. In nocte autem omni genere ciborũ, & quoties placet, utuntur. Habent & unũ paſcha in fine ieiunij, in quo uiſitant memorias mortuorum ſuorum, ibidem orantes, & quæ ſecum portauerunt comedentes, & inuicem oſculantes, dicunt, Baaram glutioczong: hoc eſt, ueniat tibi bonum paſcha. Et hæc omnia obſeruant etiam in ſecundo paſchate, quod in ſexageſima die poſt primum celebrant, eo quòd tunc uel in ipſo die peregrini eorum in †Meche celebrant, & peraguntritum peregrinationis ſuę.

Ieiunium Turcorum.

Turci ieiunantes non edunt in die.

Paſcha Turcorum.

Mekye

Nam magna multitudo de ſecta illa, nõ ſolùm de genere Turcorum, ſed etiam de omni generatione quæ illi ſectæ deſeruit, ſcilicet Arabes, Sarraceni, & Tartari, annuatim uiſitant memoriam & ſepulchrum Mahometi, in loco qui ab eis in eorum idiomate †Meche nominatur, & eſt ultra Hieruſalem ad ſexaginta dietas. Et non poſſunt tranſire illuc, niſi cum camelis, eo quòd arenoſa & aridiſſima eſt uia illa. Vnde & Soltanus habet ad hoc pręparatos camelos pro peregrinis ducendis. Habentur autem & †Chriſtiani peregrini, qui ſepulchrum Mahometi uiſitauerunt in magna reuerentia & reputatione, & uocantur †Hatſchilat, & utuntur multis priuilegijs. Vnde & in iudicio unius eorum teſtimoniũ pro tribus aliorum teſtimonijs acceptatur, & pro eis ſpecialis fit oratio, ſicut pro uictoribus. Et propter eos duo habentur genera hoſpitaliorũ in omni loco: unum in uijs, & aliud in ciuitatibus. Hoc quod in uijs, uocatur Czeuuenczcreij. Et eſt ædificatio magna in locis, ubi non inueniuntur habitatores ſufficientes ad recipiendum uiatores & peregrinos. Hoc quod in ciuitatibus eſt, uocatur Ymarat, quæ ſunt eccleſiæ magnæ ædificatæ à regibus & principibus, & dotatæ multis poſſeſſionibus, ita ut omni die poteſt fieri bina refectio aduenientium, & primò peregrinorum, ſecundò ſtudentium ad hoc ſcriptorum. Quibus refectis, ſi quid ſuperfuerit, omnibus indifferenter præſentibus diſtribuitur. Et hoc quotidie, tempore prandij & tempore cœnæ. Sacerdotes autem & ſtudentes, qui ibi ſcripti habentur, pro refectione obligantur ibi peragere †ſpeciale officium pro anima illius qui hoc fundauit & inſtituit. Habent inſuper gymnaſia magna & multa, in quibus docentur quædam leges ciuiles æditæ à regibus, pro gubernando regno. In quibus qui magis proficiunt, promouentur ad beneficia, ad iudicandum ſcilicet, & regendum populum. Et habent duplicem gradum: minores, qui Minetſchuz uocantur, maiores uerò Muderis. Minus docti uocantur Tamſman, quibus ſufficit ut Alcoranum bene ſciant, & cæremonias quæ ad orationem & cultum legis pertinent. Et ſecundum hoc habentur prouiſiones eorum. Niſi enim ſint iudices, uel regiſtrarij, uel iuriſconſulti, qui Calife dicuntur: qui ſibi uacare non poſſunt, non habentur aliæ prouiſiones, niſi quòd ſint liberi & exempti à ſeruitute & oneribus communis populi. Sacerdotes enim eorum non habent occupationem circa curam animarum, in audientia confeſſionum, & miniſtratione ſacramentorum, & uiſitatione infirmorum, uel ſepultura

Sepulchrũ Mahometi uiſitatur.

Mekye

iſti

Hatſchilai

Hoſpitalia pro peregrinis.

Sacerdotes.

ſpirituale

Studentes.

Iuriſcõſulti.

Qualis religio, tales ſacerdotes.

mortuorum. Nec habent magnam curam ecclesiarum cum reliquijs & paramentis, & sacrorum uasorum & altarium, de quibus omnibus nihil habetur apud eos. Non enim possunt pollui ecclesiæ eorum, uel perdere sanctitatem, quam non enim sunt consecutæ. Nullam† etiam differentiam sacerdotes eorum à communi populo, nec ecclesiæ eorum à domibus communibus habent. Orationum numerum possunt sacerdotes, ut alij, sine omissione laboris implere: non enim uacant meditationibus, uel studijs literarum, sed solatio uxoris, & filiorum, & communis familiæ, iumentorum & possessionum, mercantiæ & usuræ, locis & uenationibus, auibus & canibus uenatorijs. De quibus omnibus & similibus, nihil est eis illicitum facere, nec prohibitum. Qualis enim lex, tales & sacerdotes: & qualis cultus, tales ministri. De his quæ dicenda essent, excederent mensuram calami & chartæ: sed hæc breuissimè perstrinxi, ut darem occasionem reliqua inquirendi, & diligentius perscrutandi. Pudet enim & tædet me dicere, quæ in particulari de his uidi & audiui.

Quibus rebus uacent sacerdotes Turcorum.

DE MOTIVIS SVPERNATVRALIBVS & religiosis. Cap. XIIII.

Signa & prodigia bifariam mendacia dici.

SAnctus Augustinus de Ciuitate Dei libro uicesimo capite decimo nono, de signis & prodigijs mendacibus loquens, dicit, quòd signa & prodigia duobus modis dicuntur mendacia. Vno modo, quia decipiuntur sensus hominum uirtute & arte diabolica, ut credatur fieri quod in ueritate non fit, ut sunt phantasmata. Secundo modo, quia trahunt credentes ad mendacium, ut scilicet credant fieri uirtute diuina, quod diabolus facit. Vel ut credant sibi fieri pro salute, quod ad damnationem fieri constat. Vnde quòd ignis de cœlo descendit, & combussit familiam & pecora ipsius Iob, non erat mendacium, licet fieret operatione diabolica, Deo permittente. Istis igitur modis credendum est unicuique fideli, prodigia & signa innumerabilia mendaciter fieri per religiosos ipsorum perfidorum Turcorum, tam in uita eorum quàm etiam post mortem. Nam tanta est potentia diaboli in eis, ut uideantur potius diaboli incarnati, quàm homines. Secundum enim differentiam quam habent in habitu exteriori, latet etiam ipsa diabolica uirtus in eis. Quidam enim ex eis præferunt maximam patientiam, & isti exterius non portant aliquem habitum, sed nudi incedunt, solùm cooperientes uirilia. Et in ista specie religionis inueniuntur aliqui tantæ perfectionis, ut quasi impassibiles sint, ut nihil exterioris impressionis sentire ualeant. Nam in maximis frigoribus hyemis ipsi nudato toto corpore incedunt, & non sentiunt. Et hoc similiter in caloribus æstatis. Isti suæ probationis rationes & patientiæ ueritatem ostendunt in uarijs stigmatibus combustionum, & cicatricibus incisionum corporum suorum. Nam si quis probare uoluerit, facit sibi apponi ignem, uel incidere carnẽ cum gladio: quæ omnia tantũ sentit, ac si lapidi ignẽ apponeres, uel lignũ gladio incideres. Alij ex eis magnam prę ferunt uirtutẽ abstinentiæ: de illis dicebatur, quòd ad tantã perfectionẽ perueniunt aliqui, ut rarissimè cibũ & potũ sumant. Aliqui autem & magis perfectè, sine omni potu & cibo corporali uiuũt.

Signa & prodigia innumerabilia fieri p religiosos Turcorum.

Si obseruantia stricta, ut uocant, sanctũ facit, hi certè omniũ sunt optimi sancti, et sanctiores ipsis Cartusianis.

Hi plus quàm Pythagorici sunt.

Portẽtosa quorundam Turcorũ abstinentia.

Alij ita magnã paupertatẽ habẽt, ut omnino nihil de terrenis rebus cogitare aut curare dicãtur, nec in crastinũ aliquid retinere. Alij perpetuũ silentiũ tenẽt, & mutorũ nomine Czamutlar nũcupati, nullã cum hominib. cõuersationẽ agũt, ne ad loquẽdum prouocentur. Quorũ unum solum uidere potui, nõ sine admiratione.

Alij uisionibus, alij reuelationibus uarijs sunt donati. Alij raptus, alij ecstases supernaturales habent. Et secũdũ hoc nullus est inter eos qui nõ cõsequatur aliquid experientiæ spiritualis, per quod possit haberi certa cõiectura & euidẽs iudicium, quòd sit de numero & ordine Dermsschler. Hoc em̃ est nomẽ omniũ in tali statu

degen

degentiſſ. Et ſecundum uarietatẽ ipſarum experientiarum ſpiritualiũ uel ſupernaturaliũ, etiam differunt in habitu, & in modo uiuẽdi. Nam unuſquiſq; portat ſignum ſuæ profeſsionis. Si enim uideris aliquem in capite deferre pennas, denotat eum meditationibus & reuelationibus deditum eſſe. Si portat habitum conſutum † uariorum colorum pecijs, ſignificat paupertatem. Illi qui inaures portant in auribus, ſignificant ſeipſos obedientes eſſe in ſpiritu, propter raptus frequentiam. Portantes catenas in collo uel in brachijs, denotant uiolentiam uel uehementiam, quam habent in ecſtaſi. De patiẽtibus ſuperius dictum eſt, qui nudi ambulant, & ſic de alijs multis. Varios etiam modos tenent uiuendi. Illi enim qui minus † periti ſunt in ſpiritualibus, ſcilicet in raptibus & alijs, communem uitam ducunt, & habitant inter homines. Alij uero ſeorſum habitant, congregati per modum uillæ. Alij etiam ſolitarij in nemoribus & ſolitudinibus uitam ducunt. Alij in ciuitatibus hoſpitalitatem exercentes, quorum domus † Teche uocantur. Recipiunt hoſpites ſaltem ad quieſcendum, ſi non habent unde reficiant. Alij ex mendicitate continua uiuunt. Alij in ciuitatibus portantes aquam cum utribus, de meliori aqua quæ ibi reperitur: & circumeuntes ciuitatem, omnibus præbent ad bibendum recentem aquam, & nihil mercedis petunt, ſed ſolum ſponte oblatum recipiunt. Alij habitantes circa ſepulchra nominatorum ſanctorum, & cuſtodientes, & de uotis & oblationibus populi uiuentes. Vtrum autem omnes uxores habeant, percipere non potui, eo maxime, quia de lege Turcorum, quæ hoc præcipit, ipſi non curant, propter opinionem ipſorum ab alijs differentem, de quo infrà dicetur cap. 20. Non enim obſeruãt alias cæremonias legis, in orationibus, & lotionibus, & alijs ſimilibus. Quapropter etiam quia forma aliarum uirtutum in eis ſupernaturaliter exercetur, ut dictum eſt, credendum eſt, quod etiam prodigium continentiæ non debet deeſſe. Illud uero magnum portentum, de quo magnus inter eos eſt rumor (ſcilicet plures conceptos eſſe & natos ſine uirili ſemine, qui Nefes ogli dicuntur, de quibus etiam in ſequenti capitulo fit mentio) credendum eſt, fieri per fœminas non corruptas carnali corruptione. Poteſt tamen eſſe, quod ipſæ matres talium, ſint uxores religioſorum, & propter prodigium continentiæ eorum, naſcantur eis filij modo non naturali: ſed modo alio diabolicæ diſpenſationis, hominibus occulto. Vnde propter hoc ipſis Turcis non uidetur inſolitum, quando Chriſtiani dicunt, imò ipſimet dicunt, & confitentur, Chriſtum ex Maria conceptum, & natum ſine humano ſemine. Quocunq; igitur hoc modo fiat, licet ſit inſolitum & mirabile auditu, non tamen impoſsibile uidebitur diabolicæ potentiæ, ſi cætera eius opera inſpiciantur, quæ in eis & & per eos operatur. Agunt & ipſi religioſi eorum quaſdam feſtiuitates, uel propter uota populi eis oblata, uel propter prædeceſſorum ſuorum memorias, uel etiam propter communem populi neceſsitatem, ſcilicet pro pluuia impetranda, uel ſerenitate, & huiuſmodi. Tunc conueniunt, & congregantur omnes qui ſunt in locis propinquioribus, & fit primo omnium communis refectio. occidunt enim animalia, ſi habent: ſi autem non habẽt, faciunt de leguminibus, uel riſo, ſecundum facultatem ſuam cibaria, qualia poſſunt. Et completa refectione, ille qui primus eſt inter eos accepto tympano facit modulationem, & ſurgentes cæteri per ordinem, incipiunt ludere. Vocatur autem feſtiuitas eorum Machia, ac ludus Czamach, qui fit quadam totius corporis regulata & bene modificata agitatione, cum honeſtis & dignis & ualde decentibus omnium membrorum motibus, ſecundũ modulationem menſuræ inſtrumẽti muſici, ad hoc cõuenienter aptatę, et in fine per modũ uertiginis, quodã motu uelociſsimo,

Religioſorum Turcorũ quot ſectæ. uarium

impediti

Tekije

Religioſi Turcorum per omnia ſimiles noſtris Phariſæis.

Plures concipi & naſci ſine uirili ſemine.

Feſtiuitates

Quo modo feſtiuitates Turci celebrant.

Ludus Czamach.

Nota

& circulari rotatione, uel reuolutione, in qua tota uis ipsius ludi consistit. Nam feruentiores eorum, in tanta uelocitate reuoluũtur, ut non possit, utrum sit homo uel statua, discerni ab intuentibus. Et ostendunt se in hoc quasi supernaturalem agilitatem corporũ habere. Et licet aliquis possit eos imitari in cæteris ipsius ludi gestibus, in isto tamen reuolutionis actu, nemo eos quantumcunq; aptus et agilis fuerit, potest aliquatenus imitari. Postquam igitur singuli luserunt, surgunt omnes simul, & confuso ordine ludunt, emittentes quasdam imprecationis uoces, pro salute eorũ qui eis uota sua uel eleemosynas elargiti sunt. Vtuntur etiam quibusdam † carminibus, à prædecessoribus suis sibi traditis, qui eos dum in raptu uel in extasi erant, in spiritu locuti sunt, qui suauis sunt facundiæ, & rhythmatice prolati, & faciliter mente retinẽtur, sed secundum materiã de qua tractant, uel longiores, uel breuiores existunt. Alij enim sex uersus, alij octo uel decem, alij plus, alij minus continent. Et trahunt omnes cærimonias legis Turcorum & ritus ad sensum spiritualem: quorum ego magnam habui copiam, tam in scriptis quàm in mente: & delectabar in eis, eo quòd magis Christianam religionem confirmant quàm Turcorum. Vnde sacerdotes eorum non accipiunt eos ad authoritatem, dicentes, illos qui eos dixerunt, non intellexisse quid dicerent, quia in raptu uel extasi positi, & extra sensum constituti erant, dum eos dicerent. Quando igitur ipsi religiosi sunt inter homines, unusquisq; suæ perfectionis uel professionis signum ostendere conatur: & inter cæteros actus suæ ostensionis, nullus est tam prouocatiuus deuotionis uel feruoris, sicut ipse ludus eorum suprà dictus. Nec caret † mysterio: nam & sancti prophetæ antiquitus huiusmodi ludis utebantur in suis festiuis officijs. Sicut habetur de Dauid, quod ludebat ante arcam Domini, & de multis alijs ueteris testamenti. Dum enim quidam eorum in domo nostra hospitaretur, post cœnam surrexit, & præcinxit se, & incœpit ludere: & dum se reuolueret, audiebantur quædam uoces ex ipso sonantes, ita quod omnes qui in domo erant, attoniti ex admiratione, uix poterant à lachrymis continere. Alia uice quidam eorum, dum essemus in cœna, repente raptum incurrit, & totaliter extra se, usu omnium sensuum destitutus, quasi mortuus sedebat, nihil mouebatur uel sentiebat. Sæpius autem apud eos hospitantes, de sermonibus suprà dictis, consolationem præbebant audientibus. Sunt enim tantæ exemplaritatis in omnibus eorum dictis & factis, in moribus & motibus tantam præferentes religionis ostensionem, ut non homines, sed angeli uideantur esse. Nam in facie eorum quandam spiritualis representationis notam habent, ut si nunquam amplius uidisses eum, quod solius uultus intuitione eum statim cognoscere posses. Sed quia satis de exteriori apparentia eorum locuti sumus, nunc ultimo uideamus, si possumus, fructus, per quos esse cognoscẽdos tales interius Saluator dicit Matthæi 8. Si quis enim uoluerit dicta eorum & facta priuatim & in particulari perscrutari, tantam in eis inueniet ambitionem propriæ reputationis, & tantum spiritualis superbiæ uenenum, ut hoc quod dicitur, Angelũ sathanæ se transformare in angelum lucis, proprie de ipsis possit intelligi. Nam ipsi dicunt se præ cæteris à Deo electos, & quasi amicos Dei, se ab omnibus debere honorari. Dicunt, se gratiam Dei † specialiter ab alijs & præ alijs cõsecutos, ita ut nemo possit saluari, nisi mediãte gratia eorũ. Et propter hoc dicũt, uota et eleẽmosynas totius populi deberi sibi. Vnde si etiã eos aliquis in modico offenderit, statim uindicãdo, indignationẽ Dei sibi imprecantur. Quidam enim eorũ, dum ad hospitandũ uenisset in domũ cuiusdã diuitis in partibus illis ubi ego eram, nõ longe distans à uilla nostra erat domus eiusdẽ diuitis, qui dum circa pecora occupatus cum familia, quia tẽpus erat pluuiale, non attendisset

sermonibus Carmina.

ministerio

2. Reg. 6.

Tam magnam esse sanctitatis speciem in religiosis Turcorum, ut non homines, sed angeli uideãtur esse.

Ex fructibus eorum agnoscetis eos.

2. Cor. 11.

spiritualiter

Nota

attendisset hospiti secundum uoluntatem eius: ille immediate de domo exiens, uociferando & imprecãdo eis indignationem Dei, recessit. Eodem anno in tantum ultio Dei secuta est, ut in domo illa nec de hominibus, nec de pecoribus aliquid remanserit, quin omnia interierint. Et hoc de multis alijs audiui factum. unde multum cauetur ab omnibus, ne in aliquo offendantur. †Ex hoc considera repotes, quod istæ non sunt conditiones amicorum Dei, qui uult omnes homines saluos fieri: sed ipsius diaboli, qui non quærit nisi perdere. De hac autem materia, adhuc aliqua sum dicturus in sequenti capitulo. Hoc solum addere uolo, quod omnem maliciam & uersutiam diabolicæ fraudis, omnes deniq; nequitias artis eius, ad perdendas animas, plenissime in istis reprobis reperiri nullatenus dubito.

Patientia iusticiariorum.

Fideliter igitur consi. istæ, &c. 1. Timo. 2. Iohan. 8.

ITEM DE MOTIVIS SVPERNATVRALIbus, prodigijs, & signis mendacibus. Cap. XV.

INter cæteros huius sectæ, qui post mortem signis & prodigijs mendacibus claruerunt, & adhuc quotidie clarent, est unus principalis qui magnæ reputationis & ueneration is habetur in tota Turcia, cui nomen Sedichasi, quod interpretatur sanctus uictor, uel uictoriosus inter sanctos, cuius sepulchrum sacrum est inter fines Othmani & Karomani. Et licet isti duo frequenter inter se discordias habeant, & unus inuadat terras alterius, nemo tamen est ausus aliquando appropinquare sepulchro eius, uel terris ei propinquis aliquid mali inferre: quia sicut sæpe expertum est, qui ausi fuerunt facere hoc, magnam in eos secutam eius ultionem fuisse. Et illa est inter eos omnium communis opinio, nunquam aliquem fuisse fraudatum desiderio suo, de his qui implorant eius auxilium in quacunq; necessitate, permaxime autem in bellorum factis & negocijs præliorum. Et hoc probat magna multitudo uotorum, in omni genere animalium & aliarum rerum & pecuniarum, quæ annuatim à rege & principibus, & totius †uulgi multitudine communiter ad eius sepulchrum deferuntur. Maxima nanq; fama & æstimatio habetur de eo, non solum inter Turcos, sed etiam in omnibus huius sectę nationibus. De his autem signis & prodigijs hoc dicere uolo, quod maior celebritas habetur de eo inter omnes Mahometistas, quam habeatur de sancto Antonio inter Christianos. Et est alius uocatus Hatschipettesch, qui interpretatur quasi adiutorium peregrinationis, qui etiam multum inuocatur & uneratur, maxime à peregrinis, qui eius auxiliũ frequenter experiri dicuntur. Alius dicitur Ascik passa, qui ab amore nomen habet, & dicitur quasi patronus amoris, qui in matrimonio existentibus, sicut in partus periculo, uel habendæ prolis desiderio, uel discordantibus marito cum uxore, & pluribus talibus necessitatibus opem ferre dicitur. †Alius Van passa, discordantibus patrocinium concordiæ confert: de quo dicebatur, quod quærentibus se nunc iuuenis, nunc senex apparebat. Scheychpassa, conturbatis & tribulatis solatio esse solet. In illis autem partibus ubi ego steti, multi fuerunt olim, qui pro Sanctis habebantur: quorum nomina nesciuntur, nihilominus sepulchra eorum habẽtur in magna ueneratione. nam si pro pluuia habenda, uel serenitate cõsequenda, uel pro quacunq; alia necessitate solicitudo incũberet, conueniunt super sepulchra eorũ, & uota sua & oratiões facientes, magnã spem exaudatiõis suæ reportãt. Quibus ego sæpius interfui cũ eis, caussa habẽdi aliquid boni de his quæ portãt ibi ad comedendũ. Inter illos autẽ duo sunt, quorũ nomina sciũtur: quorũ unus Goi, uel Mirtschin, alter Bartschum passa nuncupatur: quorũ mira gesta narrabantur in eisdẽ partibus, maxime circa custodiã & conseruationem pecorum & aliorum animalium,

Sedichasi sepulchrum.

populi communitate

Signa & prodigia, &c.

Dij auxiliares Turcorum.

Aliuan passa

animaliũ. Sed præcipue illius qui dicitur Goi, uel Mirtſchin, de quo ipſa mea do-
Deus pecorũ. mina ſæpiſsime mihi narrabat, quod magna beneficia eius cõſecuta fuiſſet circa
cuſtodiam ſuorũ uitulorũ: unde annuatim ei certam quãtitatem butyri uouebat,
& reddebat. Addidit etiam dicens: Si quando obliuiſcor uel neglexero uotũ red-
dere, ſtatim damnum aliquod incurro. Sed & mihi perſuadebat, ut eum inuoca-
rem, dum in paſcendis ouibus lupum haberem infeſtum. Sed nec ſilentio præ
tereundum exiſtimo, quod dominus meus ſæpiſsime ſolitus erat narrare. Dice-
bat enim, quod cum una dierum unus taurus ſuus de armẽto de ſero cæteris ue-
nientibus pecudibus defuiſſet, ſtatim ut in illis partibus moris eſt, conuocatis om
nibus uicinis, per modum uenantium unuſquiſq; cum pharetra, & arcu, & cani-
bus, ipſo ſero tranſeuntes ad propinquiora loca ſyluarum, nullum penitus inue
nientes indicium, reuerſi ſunt. In craſtino, eodem quo prius modo perluſtrantes
omnia loca paſcuarum, nihil omnino profecerunt. Die tertia cum iam adueſpe-
raſcente die fatigati, et omni ſpe fruſtrati eſſent, in reuerſiõe ſubito inopinatè do-
minus meus conuerſus ad ſemetipſum, mente quoddam uotum concepit, ſcilicet
quod pro amore ſancti Goi, uel Mirtſchin, ſi iumentum repertum fuiſſet, unum
Pahlama. panem calidum, quem ipſi† Paſlama uocant, butyro ſuperpoſito, cum peregrinis
comedere uellet. Adhuc eo iſta cogitante, ſubito concurſus cum clamore excitan
tur, & ecce taurus hęrens cornibus in quadam arbore furcata inuenitur: & eo mi
rabilius, quia per triduum locum eundem inquirendo pertranſierat, nec poſsibi-
Dij auxiliares. le fuiſſet à feris ſaluum potuiſſe taurũ remanere. Cum dominus meus uoturn
quod concœperat omnibus retuliſſet, omnes in ſtuporem conuerſi, Deo gratias
agentes, & merita & nomen Goi, uel Mirtſchin extollẽtes, cum lætitia & gaudio
reuertentes, non ſolum de tauro inuento, ſed etiam miraculo, quod experti ſunt.

Chidirellus

Eſt & alius, cui nomẽ Chidirelles, qui uiatoribus præcipue neceſsitatem patien
tibus, ſolet eſſe auxilio: cuius eſt tãta exiſtimatio in tota Turcia, ut uix aliquis in-
ueniatur, qui in neceſsitate auxilium eius non ſenſerit, uel à ſentiẽte narrare non
audierit. Iſte ſolet apparere in forma uiatoris, griſeum equum inſidẽtis: & ſtatim
uiatori neceſsitatem patienti ſubuenire ſolet, ſiue eum inuocauerit, ſiue etiã *eius*
nomen ignorans, ſe deo commẽdauerit, ut à pluribus narrantibus compertũ eſt.

Sed & alterius prodigium narrare me compellit euidens ueritas, quod narraba
tur ab his qui de eius cognatione adhuc ſuperſtites erant. Fuerunt enim quo-
ſuperſtitionem dam tempore religioſi loci illius, qui nobis uicinus erat, diffamati per † ſuſpicio-
nem de quodam tradimẽto contra regẽ facto, ſuper quo nimis indignatus Rex,
omnes eos igne comburi mandauit. Ille autem qui inter eos prior erat, dum pro
excuſatione & ſatisfactione ſua & ſuorum, nequaquam eum placare potuiſſet, fa
Memorabile cta conteſtatione ſuæ & ſuorum innocentiæ coram Deo, ipſe coram Rege pri-
prodigium. or ardentem comburendus intrauit furnum, & quouſque totum incendium cir
ca eum refriguit, omnino ab igne illæſus remanens, furorẽ Regis mitigauit, ſeq;
cum ſuis à periculo mortis eripuit, & poſteritati ſuæ, necnon & uniuerſæ gen-
ti illius ſectæ exemplum ſolenne dereliquit. Cuius planellæ, quæ cum ipſo in
furno ab incendio intactæ remanſerant, pro teſtimonio ueritatis adhuc hodie in
eiſdem partibus repoſitæ habentur. Taceo de innumeris geſtis, quæ au-
diui ab uno qui adhuc uiuus eſt in corpore, non longe à partibus illis ubi ego
eram, qui tantæ erat famæ, ut quaſi in omni loco, ubi eſſet conuentio uel con-
gregatio hominum, de ipſo talis erat rumor, quod de omnibus rebus occultis
tam manifeſta indicia dabat, & maxime de rebus perditis, uel furtim abla-
tis, quod omnes latrones & fures illius terræ propter eum exterminati erant,
Furum mag. ne aliquis audebat apparere. Et licet multas inſidias ei feciſſent, tamen omnino
ma fugumido. nihil

nihil nocere poterant. Et quod multo mirabilius est, pluribus ad se uenientibus, prius ipse occulta mẽtis eorum coram eis declarauit, quàm ipsi ea sibi retulissent. Quem & ego propter famę magnitudinem uidere decreueram, post adeptam libertatem: nihilominus præpeditus recedendi solicitudine, quæ mihi tunc instabat, & anxietate difficultatis in exeũdo & euadẽdo. Ista & alia multa, quę audieram, neglexi uidere: & fortè Deo sic disponente, quod magis credo: quia talia uidere & curiosius perscrutari, sine dubio magnum detrimentũ fidei possit inferre.

Qui ueritatem non suscipiunt, ut salui fiãt, mẽdacio credunt, ut damnentur. 2. Thessalon. 2.

De his autẽ qui Neffes ogli dicũtur, sicut suprà dixi, quorum semper duo uel tres in illa ciuitate magna, quæ Prusczia uocatur, dicũtur haberi: quorum capilli, uel de uestimentis eorũ aliquid receptum, omnem infirmitatem depellere dicebatur: dicere plura causa breuitatis omitto. Dicuntur enim tales prodigiosè nasci, id est sine uirili semine: & per cõsequẽs, tota eorũ uita & actio supernaturalis & mirabilis credẽda est. de quo etiã in prędcedẽti capite aliquid, uel modicũ dictũ extat.

Prusczia.

VTRVM MOTIVA ALIQVA SINT SVFFICIENTIA *ad auferendum Christiano fidem.* Cap. XVI.

SI autẽ aliquis mihi diceret, Quid te mouit, quod tu de fide Christi dubitares? & fortè negasses, nisi misericordia Dei te cõseruasset? Breuiter respondendo, ad historiam meæ infelicitatis, quã in Prologo narrare incœpi, ea quæ huic quæstioni congruere uidentur, adiungam. Nam cùm à primis meis emptoribus ductus fuissem † Adrianopolim, me emptum mercatores ultramarini, in quadam ciuitate quę Burgama uocatur, cuidam uillano reuendiderunt: cuius mihi crudelitas ad hoc profuit, ut celerius agerem pro libertate consequenda, insuper horrorẽ illius sectæ mihi inducens, & fide Christi me consolidans. & licet longè me abductum conspicerem, nihilominus de dei adiutorio non desperans, fugam inire nõ distuli. Cum igitur post primam fugam mihi inuento, & ad † domum reducto, furorem conceptum reprimens peperciisset, minando si secundò fugerem, duplicis uindictæ me expectare rigorẽ: me, qui magis mori quàm uiuere optabam, nõ solùm non terruit, sed etiam ad secundam fugam citius agẽdam prouocauit. De his autem quæ mihi post fugam secundam fecerit, hoc solùm dico, quòd non solùm ea quæ minatus fuerat, perfecit, sed omnia quæ citra mortem fieri possint sine aliqua misericordia crudeliter peregit. Nec à uinculis absoluisset me, nisi duæ sorores eius carnales pro me interuenissent, fidemq; iussissent, me amplius nõ fugiturũ. Hæc omnia continẽs, nec iam dubius de crudelissima morte, si post tertiã fugam me reperissent, non longè pòst cuidam de mercatoribus simulatis, de quibus mentionem superius feci, me sponte tradidi, qui me de ipso liberatum, in spacio quatuor mensium, de loco ad locum tribus uendidit uicibus, & tandem in locis remotissimis dimisit. Interea quinq; anni in isto medio transierũt. Dum igitur omnes modos fugiendi, cum maximis periculis & immensis laboribus probassem, post ultimam fugam, quæ erat octaua in ordine fugarum, quam feci in domo ultimi domini, quasi omni spe libertatis frustratus, & à Deo derelictus, cœpi intra me cogitare, & fatigatus atque fractus quodammodo, in animo hæsitare, & dicere: Vere si placuisset deo illa religio, quam hactenus tenuisti, utique te non dereliquisset isto modo, sed auxilio fuisset tibi, ut liberatus ad eam reuerti potuisses. Sed quia omnem liberandi uiam tibi obstruxit, fortè magis sibi placet, ut illa derelicta isti sectæ adhæreas, & in ea saluus fias. Et ex tunc neglectis orationibus & psalmis, quos ibi scripseram & frequentaueram, incœpi addiscere orationes & ceremonias eorum, & frequentare diligenter quantum potui, & quantum permisit onus seruitutis: & hoc magis nocte & occultè quàm de die. Cœpiq; inter cętera doctrinas religiosorum (de quibus superius mentionem feci)

Edrenopolim

dominum

Fides autoris tentata.

feci)diligentius ruminare, quę cæremonias & legis ritum ad ſenſum ſpiritualem trahunt,& quodammodo religionē Chriſti approbant & confirmant. Frequens igitur illarū ruminatio fuit apud me. Tandē elapſus in hac mea fluctuatione, ſex uel ſeptem menſibus, ſubito una dierum, deo auxiliante, mentem meam mutauit, ita ut dimiſsis omnibus ſectæ illius ritibus, incœpi priſtinas orationes meas reſumere, & fidem catholicam quaſi perditam & recuperatam drachmam fortius amare, & conſtantius tenere, & diligentius quàm prius feceram cuſtodire. Illos igitur quindecim annos, quos ibi poſtea tranſegi uſque ad libertatem, ita firmatus permanſi, ut nullum motiuum, ſiue interius, ſiue exterius me perturbare potuit. Omnia enim quæ poſthac audiebam, uel uidebam, nihil aliud quàm deliramenta & illuſiones diaboli interpretatus ſum. De iſta igitur modica fluctuatione in tantum profeci, ut ſi cētum annis inter eos manere debuiſſem, nullatenus motus fuiſſem: nec de religione Chriſtiana aliquid dubij admiſiſſem, auxiliante mihi diuina clementia. Ex hoc igitur exemplo unuſquiſq; perpendere poteſt concluſionem quæſtionis noſtræ, quòd omnia motiua poſſunt quidem animum fidelis Chriſtiani, deo ad profectum ſuum hoc permittēte, aliqualiter perturbare; à fide autem Chriſti auertere nullatenus poſſunt, nec ſpem ſalutis adimere. Mea enim perturbatio non fuit propter deſperationem ſalutis, ſed libertatis. Credebā enim deo placere, ut legem illam tanquam remedium ſalutis amplecterer, ex quo ab alia me ſeparaui. & ideo quia illam dimiſi, cœpi aliam amplecti, & in ea ſalutē quærere. Non ſic impij renegati, non ſic faciunt. nō enim alicuius ſeducti motiui fallacia, ſed propria iniquitate & malitia inducti, fidem negant: nec ob illam obſeruandam, iſtam abijciunt: ſed ſicut iſtam nō niſi fictè tenuerūt, ſic nec illam intendunt obſeruare. Sed quia in iſta quæ ſtrictioris eſt obſeruātiæ, ſentiunt ſibi ad perpetrandum malitiā ſuam obſtare remorſum conſcientiæ, ad illam quæ largior eſt, ſe conferunt, ut libertatem malitiæ habentes, uelamen damnatę ſuæ conſcientiæ, ad ducendam uitam in omni genere uitiorum, poſsint pertingere ad finem totius diabolicæ nequitiæ, ad quem ſectæ illius error pleniſsimè perducit. Nequaquam enim Deus ueritatis auctor, permittit aliquem, ſpem ſalutis habentem, derelicta ueritatis uia, errori adhærere. Nam ſi aliquis Chriſti fidem, permotiua inductus, uel tribulatione & anguſtijs coactus, negare deberet: multo magis ego negaſſem, quia ea tantum expertus ſum, quantum poſsibile eſt aliquem poſſe experiri. Nec reperiri poſsibile eſt unquam aliquem Chriſtianum fidem negaſſe, cum nō ſolum fortes & uirilis ætatis, ſed etiam teneras uirgines & pueros, examinatos exquiſitiſsimis tormentis, fidem Chriſti uſque ad mortem conſtantiſsimè confeſſos, firmiter tenuiſſe, quotidie legere & prædicare audiamus. Viſo igitur exemplo, audiamus etiam quid dicat autoritas Abbatis Ioachim, ſuper iſto uerbo: Quis ſimilis beſtiæ? &c. Multi, inquit, qui habitant in terra illa, in die illo terribili frangentur & diſſoluentur à compage fidei, percuſsi timore. Non enim uidebitur illos poſſe ſuſtinere flagella, qui poſiti in pace eccleſię, nequeūt uel leuiſsimam contumeliam pati. Dicant ergo, quis ſimilis beſtiæ? &c. Prius deſperabunt de uictoria, quàm perueniatur ad bellum: & territi à uoce beſtiæ, perdent fidem, quam inaniter & fictè pacis tempore tenuerunt. Et Ioannes in Canonica ſua: Multi à nobis exierunt, ſed non erant ex nobis: nam ſi ex nobis fuiſſent, nobiſcum utique permanſiſſent. manifeſtè oſtendens, quòd fidem Chriſti quidam perceperunt, ſed eam operibus non impleuerunt. Ad idem teſtis eſt Apoſtolus Paulus, qui dicit: Quis nos ſeparabit à charitate Dei? &c.

Fides autoris rurſum firmata.

Electis cooperantur omnia in ſalutem, impijs in pernitiem.

Apocal.13.

1.Ioannis 2.

Rom.8.

De in-

DE INTERPRETATIONE MOTIuorum. Cap. XVII.

VIso, quod nequaquam aliqua motiua sunt sufficientia ad auferendum fidẽ, nũc quomodo interpretanda sunt cuilibet fideli, quo possumus modo meliori, uideamus. Quia igitur ecclesia Antichristi, quasi quoddam ædificiũ dispositа est, cuius si fundamentum quomodo à ueritate uacuum est, uisum fuerit, totius structuræ uidere ruinam in promptu erit. Profitentur enim (ut suprà dictum est) dicentes † Laalla, hahillalach, Mehemet erczullach. Vnde & in primis considerandum est, quod non præponit aliquid, neq; supponit, sed absolute pronunciando dicit, Deus est unus. In isto professionis modo, à se cultum Dei usurpatum ad aliorum profectum, suam uero perniciem, manifeste ostendunt. Ea enim quæ ad ueræ religionis profectum & sufficientiam pertinent, omnia hic deficiũt. Fideles enim se uere Dei cultũ habere ostendunt, dum in sua professione dicunt Credo. In quo habitus fidei ostenditur, per quam Deo, quem colunt, se subditos esse pronunciant. In hoc autem quod subditur, In Deum, &c. ostenditur habitus charitatis & amoris, per quem Deo, quem colunt, uniri, & cum eo corpus unum effici se declarant. In omnibus autem alijs quæ sequuntur, scilicet mysteriũ trinitatis, creationis & redemptionis, habitus spei comprehenditur, per quam totius salutis se posse perfecte consequi efficaciam demonstrãt. Quid autem isti nephandissimi Turci sibi uolunt, cum dicunt, Deus unus est, nisi hoc Luciferi patris eorum, quando dixit, Super cœlos ascendã, & similis ero altissimo, † Nam diabolus etiam sciebat unum esse Deum. Sed forte dicunt, intelligendam esse pronunciationem cum additamento, ut scilicet dicatur, Vnus est Deus quem colo, quem adoro, &c. Sed tunc quantæ detestandæ blasphemiæ ex eadem pronunciatione resultent, uideamus. In primis eorum principes & prælati, Deum se colere dicunt, cuius non solum cultum uerum, quantum possunt impugnant, sed etiam se ab omnibus, dum eos sibi mancipando subijciunt, coli pro Deo uolunt: & sic non immerito Deum patrem blasphemãt, dum beneficium potestatis acceptum ab eo, in suam iniuriam et inimicitiam retorquent. Sacerdotes uero eorũ, dum sapientiæ donum se habere simulant, & fidelium animabus occulte insidiantur, nonne filium Dei, qui Dei sapientia est, Deum se colere dicentes, blasphemant? & cultum ueri Dei oppugnantes, & doctrinam totius peruersitatis docentes, animas fidelium secum in perditionem ducunt? Sed forte nec minoris nequitiæ Deriuischzler, qui & simulati religiosi eorum qui spiritum diabolicum præferentes, cum simulata ostensione uirtutum, dum colere se Deum dicunt, spiritum sanctum (qui ueritatis inspirator est & doctor) blasphemant, & ad euacuandum ueri Dei cultum, cum toto malignitatis spiritu anhelare præsumunt. Videat nunc uerus Dei cultor, quomodo hæc diabolica secta, super summam totius maliciæ consistit fundata. Præcedentium enim persecutorum Ecclesiæ Dei, aliqui eam impugnauerunt: reliqui uero in expugnando eam laborauerunt: cæteri autem ad euacuandum cultum Dei operam dederunt. Sed hi omnes ecclesiæ precibus adiuti, ad effectum suæ maliciæ peruenire permissi non sunt. Et propter hoc usq; nunc diabolus, Ecclesię precibus impeditus, quasi ligatus in Apocalypsi describitur. Ista autem secta quasi caput omnium præteritarum, ad effectum maliciæ in tantum peruenit, ut iam Ecclesiæ preces ei auxilio, in his quæ ad salutem pertinent, nequaquam esse possint. Et ideo diabolus quasi solutus à uinculis, & expeditus sine omni impedimento, ad omnẽ artem suæ nequitiæ se conuertit in tantum, ut nunc quidem in mysterio adorari se in reproborũ persona faciat: elapso autem nõ multo tempore, etiã in persona propria hoc facere eum dubiũ non

Illaylach Hylla ylah mehemmet

Cultus fideliũ.

Esa. 14.

† malignitatis mysterium uellein executionem mittere?

Mahometi secta reliquarum omniũ caput.

Offensionis diuinæ triplex in hac secta argumentum. 1.

est. Tria igitur indicia odij diuini, in ista secta super omnes alias præteritas, cõsiderare debemus. Primũ est, quòd Deus permisit, ut cultores Dei nomẽ usurpare sibi præsumerent: quod quantum Deus odiat, apparet in hoc, quòd potius uoluit ut idola colerentur, quàm quòd à reprobis coleretur Deus, cuius mysteriũ ignorant. Minor est enim culpa idololatriæ, quàm Deum ficte colere. Vnde plures idololatræ fidẽ Christi receperunt. de fictis autẽ Deum colentibus, ut suprà dictum est, nunq; aliquis ad fidem Christi reperitur cõuersus. Et si aliquis conuersus inueniretur, magis pro miraculo homini haberetur factũ, quàm per uiam ordinis naturalis, maxime istis temporibus. Pro quo notandũ, quòd offensio diuina in triplici gradu habetur. Primus est iniuriæ, & est omnium extra Dei gratiam existentiũ. Sicut sunt infideles, & peccato mortali obnoxij, qui auersionem Dei incurrunt. Et isti possunt ex facultate liberi arbitrij sui, ad Deum conuersionem acquirere pœnitendo. Secundus gradus offensionis est illorũ, qui peccata peccatis addendo, contemptum Dei incurrunt: ut sunt hæretici & hypocritæ, & Deum ficte colentes, & huiusmodi, qui honori diuino detrahẽtes, iram Dei merentur, quam per se placare non possunt, quibus necessarij sunt intercessores.

Idololatria minor hypocrisi.

Tertius gradus est illorũ, qui ad contemptũ Dei, despectũ addunt. & hoc est genus desperatorũ, qui ad gloriã Dei aspirantes, gloriant̃ cum male fecerint: super quorũ animabus diabolus potestatẽ inuincibilẽ accipiens, usq; ad indignationẽ Dei eos perducit. Et tales modo ordinario nequaq; amplius, neq; per se neq; per alicuius intercessionẽ, ad Deum conuerti possunt. Absoluta tamen potentia diuinæ pietatis, quæ infinita est, hoc facere potest. Et licet igitur prioribus temporibus, de huius sectæ reprobis plures fidẽ Christi receperint, sicut legitur de sancto Vincentio ordinis nostri, qui plures Sarracenorũ cõuerterit: tamẽ modernis temporibus, secundũ meam coniecturã, credo, quòd culpa eorũ excreuit in tantum, quòd de secũdo gradu offensionis diuinæ ad tertiũ iam producti, per diaboli inuincibilem potestatẽ, indignationẽ Dei contra se sic prouocauerunt, ut iam nec per se, nec per alicuius intercessionẽ, ad statũ salutis possint reuocari. Et si factum fuerit in aliquo, pro miraculo habendũ existimo, sicut etiã infrà in cap. 20. dicet.

S. Vincentius.

a Secundum indicium odij diuini, est simulatio sanctitatis, & prodigiorum & signorum mendacium ostensio. Cum enim iusti ad deferendũ honorem debitum, omnium bonorum largitionem à Deo cognoscentes, nihil supernaturalis experientiæ desiderent, optent, uel consequantur, non immeritò diuinæ indignationis & odij indicium esse dicendũ credo, quòd reprobi tantis signis & prodigijs mendacibus clarent, quæ consecuti sunt ex inordinato desiderio, & appetitu uanæ laudis & gloriæ, ad deprauandum uera signa & prodigia sanctorum, & ad detrahendum diuino honori, & ad euacuandum diuini cultus mysteria & sacramenta, & ad suæ cæterorumq; damnationis cumulum.

derivatio

Tertium indicium odij diuini, est longæua † duratio super cæteras sectas, de quo etiam superius in 13. cap. dictum est, & paulo ante in isto capitulo. Nulla enim sectarũ permissa est, de iniuria diuina ad contemptum, & de contemptu ad despectum peruenire, sicut huic sectæ creditur factum. Sed necdum finis. Nam licet in contemptu satis profecerit, despectus tamen initium iam incipit facere, ut suprà dixi. Poterit tamen iam de profectu aliquid coniecturari, uiso initio, ut in sequenti cap. dicetur. Licet ergo Deus ista tria iam dicta patienter dissimulet, firmiter tamen credendum est, quòd ei tantum sunt in odio, ut tandem propter finalem maliciam eorum, quasi coactus & constrictus, ad iudicium uenturus sit. Cum enim cultus Dei, propter quem omnia creata sunt, euacuatus fuerit, non immerito omnis creatura commouebitur, & iustum iudicem ad ultionem inimicorum inuitabit. Sed euacuationem diuini cultus cum audieris, de accidentalibus,

bus,& non de essentialibus dictum intellige. quia licet nullus inueniatur locus ad exercendum cęremonias,quæ ad cultus diuini solennitatem pertinent,& hoc Deo permittente,& reproborum malicia exigente,ut scilicet credant contra Deum se iam prævaluisse,& cultum eius totum euacuasse, tamen usq; in finem seculi nunquàm deficiet, imò semper proficiet cultus diuinus in essentialibus, ita ut electi temporis nouissimi, perfectionem omnium præteritorum Sanctorum habebunt summatim, licet pauciſsimi latitantes in cauernis & speluncis, exhibebunt tamen cultũ digniſsimũ Deo uiuo & uero. De hoc autẽ quod superius replicaui,quomodo scilicet reprobi nõ possunt adiuuari orationibus ecclesiæ: notã dũ,quòd Martyriũ est species pœnitentiæ,quæ uoluntariæ assumitᷣ & toleratᷣ,& per disciplinam regularẽ, sicut cætera opera pœnitentiæ,perficitur. Vnde plures sancti licet persecutoris gladium nõ senserint,tamen propter uoluntatem patiendi,& pœnitentiæ suæ asperitatem, corona martyrij non sunt priuati. Vnde persecutores martyrum, eis magnum † obsequium præstiterunt, & quasi quidam adiutores, uel etiam causa,ad tantam gloriã perueniendi extiterunt. Et propter hoc etiam cultus diuinus,quasi eorum adiutorio, ad culmẽ magnæ perfectionis perductus est. Et ideo non solum ipsi Martyres,sed ipsa etiã ecclesia uniuersalis,quasi multũ obligata,dum pro eis oraret, sicut pro alijs debitoribus, exaudita est: ita ut magna pars eorum ad fidem conuersa est,& tandem tota gentilitas cultrix ueri Dei effecta est. Opus autem iustificationis,quia non ad humanam,sed ad diuinam iusticiam pertinet, non perficitur disciplina regulari, sed cœlesti: nec eius pœna est uoluntarie assumpta uel tolerata, sed inflicta secundum modum & uoluntatem Dei iustificantis. Persecutor autem, & anima iustificata, habent se per modum instrumenti,& non per modũ agentis & patientis. Inde est ut debitum quod interuenire potuit, quamuis modicũ, beneficio temporalis seruitij, quod â iustificatis,persecutoribus suis exhibetur,cõpensationem recipit. Et dum ecclesia orans dicit,Dimitte nobis debita nostra,sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: nihil eis prodesse potest quibus ecclesia nihil debet, nec culpa eorum â iustificatis,quibus nihil nocere potuerunt,nec aliquid profuerũt: sed à renegatis, quos ad suum errorem traxerunt,& damnationem,augmentum recipit. Et sic remoto impedimento, quod ecclesiæ orationibus fiebat, diabolus quasi solutus à uinculis,& potestate accepta, de humana natura intendit se uindicare, sicut manifeste apparet in reprobis,in quibus quotidie tam magnum profectum facit,in perditis animabus,in illa secta. Sed quomodo meritoriũ sit opus iustificationis,cum non sit uoluntariũ,in 18.cap.patebit, cum de cõditione & † ueritate disciplinæ dicet cõlestis,quę ipsa naturalia,artificialiter operãdo,quasi supernaturalia efficit.

Electi temporis nouissimi.

Martyrium.

exequium præstauerunt

Impij persequẽdo pietatẽ,eam promouent.

Iustificationis opus cœlestis disciplinæ,nõ humanæ.

Malos homines & seductores, proficere in peius,seducere,et seduci.

uirtute

DE PROFECTV MAGNO FVTVRO HVIVS SEctæ,qui ex fundamento eius cõsideratur. Cap. XVIII.

SI igitur,ut in precedenti capite dictum est,ista secta despectus diuini initium fecit,& indignationem Dei cõtra se prouocauit, quasi clibanum succensum ad consumendum, & diabolus diuinæ uindictæ administrator, quasi leo solutus à cauea, succinctus cum omni malignitatis suæ potestate & præparatus: quis poterit stare ad uidendum furoris illius ardorem æternum? aut huius executoris tyrannidẽ sustinere? Certe intolerabilis nimis erit furoris illius aspectus, & executoris illius tempestas tam horribilis, ut cœlum superius, & terra inferius contremiscent,sidera cuncta nutabunda pauebunt, maris pelagiq; fundamenta concutientur,& omnis creatura,turbato creatore,immẽso tremore turbata illius crudelissimi exactoris, tantam super se acceptam potestatem cernens,ut non esse ullum modum uel locum euadendi,insolitis motibus exagitata,in seipsa tabefacta,

deficiet. Non igitur ô fidelis anima te moueant, quæ hactenus audisti & uidisti, & experta es in initio tantorum malorum. Sed dispone animum tuum in omni spe & fiducia, exerce mentem tuam in omnibus operibus charitatis, cõfirma cor tuum in fide Christi, ut te nõ moueant terribilia quæ futura sunt, in quorũ † operatione solatium apparebunt ea quę hactenus magna putasti. Audisti forte, & experientia didicisti Turcorum magna prælia & uictorias, & mirata es: sed scias quòd initium malorũ sunt ista. Nam modicum expecta, uidebis in hac secta tantam tyrannidem & uictoriarũ magnitudinem futuram, quòd nec Alexandri magni, & Romanorũ uictoriæ, qui sibi totum mundũ subiugauerunt, ualeant eis comparari. Non enim, sicut in illorũ tyrannorũ bellis, solum corporũ erit occisio: sed animarum simul & corporũ æternalis, per quatuor † climata mundi erit uniuersalis perditio. Item uidisti nõ sine admiratione feruorem maximũ Turcorũ ad propugnandũ et dilatandũ sectam illam. Sed maiora uidebis. Nam intantum extendetur audacia & præsumptio eorum in futuro, ut flamma ipsius diabolici spiritus incensi, totũ genus humanũ in stuporem uertent, ipsam quoq; curiã cœlestem in admirationem sui mittent. Item miraris multiplicationem eorũ: sed multiplicatio eorum futura, si quanta sit considerasses, præsens eorum multiplicatio tibi uiluisset. In tanta enim erunt multitudine futuri, ut aëris atomos & puluerem terræ, arenam quoq; maris excedere uideantur, & more locustarũ totius terræ superficiem implebunt. Item dicis, quomodo tam multi ad eos cõuertuntur: expecta, & uidebis de omnibus gentibus, populis, & nationibus, & linguis eis adhærentes uniuersaliter, ut uix pauci cultores dei in speluncis & cauernis terræ remanebunt, ad obseruationem & conseruationem cultus Dei uiui. Miracula & prodigia mendacia, quæ nunc inter eos fiunt, nõ sunt nisi quædã semina malitiæ, demonstrantia qualis futura sit illa messis diabolicæ operationis, quãdo ipse satanas in humanam formam transformatus, ad omnia opera nequitiæ, ad quæ à reprobis fuerit inuitatus, ita se promptissimè offeret, ut nihil malignitatis studij remaneat, quod nõ ad plenum impleatur. Videbis mortuos resuscitari, omnis generis morbos curari, secreta cordium reuelari, & abscondita ä seculo thesaurorum loca reperiri, & nihil ex omni genere maleficiorũ † fore, quod non consequutum à reprobis fuerit. Tanta præterea erit simulatæ sanctitatis & religionis ostensio futura, ut sanctorũ patrum quorumcunq;, & ipsorum apostolorum sanctitatem, uidebuntur excedere. De ipsorum morum & aliarũ uirtutum simulatione futura, hoc solum dico, quòd tanta erit in uniuerso populo de eis fama & æstimatio, ut eorum similes à principio mundi usq; ad finem, nõ credantur posse reperiri. Quid enim eis poterit deesse de omni genere simulatę uirtutis, quos ipse malignus spiritus inhabitando mirabiles exhibebit in aspectu, & mirabiles in facto, ita ut ab omnibus pro dijs colendi censeantur? Hæc igitur pauca de istius malæ arboris pessimo fructu futuro, sic interpretatus sum per coniecturam, eo quòd in radice eius, quã tam firmiter fixit, amaritudinẽ ita gustando probaui, & expertus sum, quòd nõ solum talia quæ dixi, sed in infinitũ plura, quæ nec lingua potest exprimere, nec intellectus capere, sine dubio credo ex ea processura. Sed nec quisquam sapiens est, uolens quotidianum defectum Christianitatis, & illius sectæ continuum augmentum, diligenter & fideliter considerare, qui non ita hoc futurum esse suspicabitur. In tanta enim uelocitate uidemus cultus diuini diligentiam inter Christianos continue deficere, & omnem uanitatem ac teporem fidei, & torporem charitatis, & maliciam uiciorum augeri, ut bene consideranti non sit dubium, quin illa diabolica potestas iam initium fecerit, & non elapso multo temporis spacio ita se diffundet & extendet in mentibus humanis, ut in omni statu

comparatione

Turcorum uictoriæ.

elementa

Ista ut prædicta sunt ab authore ante centum annos, ita hodie gerũtur.

Miracula Saracenorum.

permanere

Ista omnia prædixit Paulus futura. 2. Thess. 2

Christus cũ suis infirmus, diabolus cum suis potens.

uix

uix aliquæ reliquiæ Christianæ religionis in ueritate poterunt reperiri. Et licet foris solo nomine aliquid apparentię remaneat, tamen interius nõ iam Christus, sed satanas totum occupabit, ut non iam Christiani, sed potius antichristiani nõ immeritò dici possint: & tunc negabit mihi aliquis esse opus aliquo motiuo, cum uiderit ipsos Christianos ex propria malicia iam, antequàm ueniat Turcus, Christum abnegasse. Quis ergo antiqui hostis potestatem ac potentiam, qualis in opere futura sit, non uideat, si in tam breui temporis spacio talia perpetrauit? Faciant igitur fidẽ ea quæ uidemus, his quæ futura diximus, & timere nos faciãt, ne incaute incidamus in manus eius, de quibus euadendi nulla remanebit facultas.

DE RELIQVORVM MOTIuorum interpretatione. Cap. XIX.

VIso autẽ in superioribus de interpretatione fundamenti, quod est ipsa professio, nunc de reliquorum motiuorum interpretatione consequenter dicendum est. Et pro introductione istius materiæ notandũ, quòd omnia quæ de interpretatione motiuorum dicta uel dicenda sunt, ad simplices, qui de exterioribus mouentur & iudicant, pertinent. Spiritualis autem homo, qui omnia iudicat, & â nemine iudicatur, huiusmodi interpretationibus nõ indiget. Nam omnia quæ in exterioribus geruntur bonis & malis, communia sunt, quorum iudicium & differentia in intentione consistit. Qua agnita, uniuscuiusq; opus, ad quem finem tendat, faciliter iudicatur. Si igitur secundum intentionem uolumus iudicare, uidebimus Deum in Christianis, & diabolum in Turcis inuicem pugnantes. Sed ab initio mundi semper maliciã diaboli Deus in caput suum retorsit: & quantum acrius & crudelius ecclesiã suam persecutus est, tantum Deus eam per maliciam eius ad † cultum gloriæ & meriti prouexit maioris. Quia autẽ ab initio mundi, nunquàm fuit persecutio similis huic in malicia & diabolica astutia, certissimè & indubitanter credendũ est, nunc̃q; ex aliqua persecutione tantũ fructũ meritorũ Ecclesiam Dei reportasse, sicut ex illius sectæ consequit̃ persecutione.

culmen

Veniamus igitur ad aliqualem practicam, & uideamus quæ sit differentia inter intentionem Dei & diaboli, in uictorijs istius sectæ. Diabolus enim Christianos *in ipsis* Turcis persequendo, captiuãdo, tribulando, & in uarias anxietates & calamitates mittendo, incarcerando, emptioni & uenditioni exponendo, confusionibus & *erumnis innumeris*, supplicijs & miserijs affligendo, intendit cultũ Dei omnino euacuare, & salutem humani generis impedire, nec non propter potestatem magnam quam nunc accepit, credit se etiam de Deo posse uindicare. Sed intentio Dei longe aliter se habet. Deus enim intendit cultum suum non extinguere, sed multiplicare. Meritò enim gratiæ, quo prius Ecclesiã suam decorauit, nunc meritum gloriæ addere intendit, & Ecclesiam suam tanc̃q; sponsam ornare, & eam sine ruga et nota alicuius offensionis sibi exhibere, ut digna sit thalamo & amplexibus suis. Et hoc per istum modũ. Intendit enim uoluntatem humanam mortificare, & carnalem affectum in spirituale mutare, & de corde humano omnem peccandi auferre consensum. Videamus adhuc magis in particulari. Primo peccator punitur intentione pœnitendi, & per istam pœnitentiã omnis culpa peccati deletur. Secundo punitur in sensu, & aufertur pœna peccati. Quare autem iam tertiò punitur in † sensu, nisi ut uirtus † inducatur pro uitio. Quarto igitur loco, quo modo actus ipse per pœnitentiam nõ sit meritorius, quãdo non de culpa nec de pœna, sed de uirtute procedit? Quis ergo nõ miretur, quomodo in uno eodemq; opere culpa peccati & pœna deleatur, & uirtus cum merito inducatur? Sed hoc mirum non erit, si uirtus disciplinæ cœlestis diligenter inspiciatur, de qua paulo inferius dicet̃. Quanta autẽ & qualia sint necessaria ad ista perficienda,

Intentio Dei et diaboli in uictorijs Turcorum

consensu indicatur

ficienda, solus ipse summus artifex scit, qui ad tam mirabile opus tam mirādum instrumentū fabricauit. Gloriantur igitur Turci de uictoria: multo magis Christianus glorietur, qui per hanc uictoriam de ipsius diaboli potestate eripitur, & in libertatem filiorum Dei transfertur, per quam ipse Turcus diabolicæ seruituti mancipatur, libertatem in æternū amplius non adepturus. De interpretatione seruoris notandū, quòd ipse inimicus humani generis, incendiū odij & liuoris excitat in cordibus reproborū, & solicitat sine intermissione ad persequendū fideles. Sed econtrà Deus in electis suis, flammas illius sanctissimæ charitatis, qua inimicus diligetur, accendit, ut eis cum diligētia seruiant, honorent, obediant, & domos eorum gubernent, filios & filias nutriant, & se ipsos sine præiudicio seruitijs eorū impendant, & quasi suijpsius obliti, uerba & uerbera contemnant. Insuper illatas sibi iniurias pro nihilo reputent, panes suos die ac nocte cum lachrymis, & potū cum fletu miscentes, quasi à Deo derelicti, capita reprobis inclinent, coram eis ingeniculent, & fatigati iniurijs obsecrent. Nec tamen lassis datur ulla requies, sed de agro reuertenti labor uineæ indicitur: & cum omnia opera nihil omittendo perfecerit, uix panis siccus cum aqua, ad refocillandū potius quàm ad comedendū, ad instar canis extra domū uel retro portā porrigit: & ut festināter se expediat, cum indignatione præcipitur: & ne tempus ociose transeat, quàm citius ad omissum opus nō tam destinatur quàm expellitur. Hæc & innumerabilia his similia, spirituſſancti feruore accensi fideles Christiani, inimicis suis seruiendo tolerant, ut ualeant ad meritum æternæ gloriæ finaliter peruenire. De multiplicationis interpretatione notandū, quòd reprobi multiplicantur in numero, & deficiunt in merito. Electi autem deficientes numero, in tantū multiplicantur merito, ut quasi stellæ cœli, numerari non possint. Quot enim in anima & in corpore sunt species indiuiduæ, tot sunt eorum materiæ merendi. Cœlestis enim disciplina non coarctatur loco uel tempore, sed omnia simul cōplectitur, principium medium & finem in una eademq; operatione coniungens, præsens præteritū & futurū in uno momento cōstituēs, de imis ad summa nō discurrēdo, sed discernēdo, nō interueniente mora ascendit & descēdit ad ima de summis. Insuper eadē cœlestis disciplina, intentionē, sensum & cōsensum actūq; in eadē operatione nō diuidit. In substantia esse & nō esse, in memoria scire & nescire, in potentia posse & nō posse, in uoluntate uelle & non uelle, ita coniungit, ut quod in uno deficit, in alio supplet, nihil defectuosum, nihil incōpletum relinquens, sed & prospera & aduersa, læta & tristia, amara & dulcia, denique bona & mala, & quæcunq; in humanis passionibus interuenire possunt, omnia ad meritum cooperantur. Quæ igitur potest esse cōparatio, de multiplicatione numerosa reproborum, ad multiplicationem tantorum meritorum? Prorsus nulla. Sed nunc de miraculorū & prodigiorū mendaciū interpretatione aliquid uideamus. Pro quo notandū, quòd ipse diabolus, quos motiuis exterioribus & materialibus illaqueare non potest, quia curiosi sunt & sagaces, ijs necesse habet ut prodigiorū mendacium laqueos inijciat. Vnicuiq; enim escam deceptionis secundum suum appetitū uenator studiosus curat proponere. Sed frustra iacitur ante oculos pennatorū rete illius diabolicæ tentationis. sagittæ enim reproborū repercussæ fidei scuto, in corda eorum intrant, & oculos mentis eorum in tantū excæcant, ut diabolicas illusiones, diuinas cōsolationes credant. Et dum propter hoc se ipsos reputantes, cæteris se præferre præsumunt, quid aliud nisi illius antiqui hostis militiæ se ad singulare certamen, cōtra ecclesiā Dei, primicerios & duces ostendunt?

Impij uincentes uincuntur, pij uicti uincūt

Pij propter & per Deum omnia mala constantissimè uincunt.

2. Thess. 2.

Iusti autē, dum tantā nequitiā diabolicæ fraudis, cum adiutorio diuino euaserunt, pro maxima eis uictoria ascribitur, & quasi singularis certaminis culmen adepti,

adepti, in persona uniuersalis ecclesiæ tam militantis quàm triũphantis, gloriosæ uictoriæ primã coronã accidentalis præmij obtinebunt. Præterea reprobi pro consolatione ista momentanea, quantas æternę damnationis desolationes sint accepturi, ipsi tũc experti uidebũt. Quod aũt iustis in hac cõsolatione subtrahit, centuplum in cõsolationis æternæ præmio reddetur. Videamus nunc desolationis modũ. In tantũ enim alieni ab omni cõsolatione sunt, in omnibus modis desolationis præsentis uitæ, quòd non solũ infra ipsam naturã, sed & contra naturam uitã agere uideant. Et omnis reputationis species sic eis auferẽ, ut possint esse in derisum et in despectũ, & in opprobriũ omnibus, quasi iam nõ cum uiuis sed cum mortuis deputati, despecti & deiecti, quasi lutũ & stercus execrati, & ab omnibus quasi terra, quæ pedibus calcatur, reputati, & non solũ ab hominibus, sed etiã à proprijs passionibus ita deuicti, ut se ipsos iam nõ homines, sed bestias reputent. Et confusi in semetipsis, ita ut etiã coram hominibus apparere non audeant, sed quantũ possunt declinant, ne ab hominibus uideantur: sed & in tantũ rubore perfusi, ut se hominũ conspectui indignos in ueritate credant. Insuper etiam quod maius est, ad maiorem eorum cõfusionem, Deo permittente, sæpius contingit, ut in medio hominũ, quorum præuerecundia aspectum declinare uolunt, inuiti deputentur. Et si de eis aliquid uel modicũ reputationis haberi ab aliquibus permittitur, hoc nõ ad materiam cõsolationis, sed ne in baratrũ desperationis ueniant, ad extremæ deiectionis aliqualem releuationem eis conceditur. Quis ergo tantæ desolationis † acerbitatem digne poterit æstimare? De simulatione sanctitatis & religionis istorũ hypocritarũ notandum, quòd diabolus pecata istorum reproborũ, superducto sanctitatis & religionis colore, ne ad lucem ueniant, & arguantur, abscondit, & in ipsis ipse habitãdo, exterius à se & ab alijs, ad suorum & aliorũ perniciem, sanctos & bonos reputari eos facit. Sed & hoc cumulo damnationis eorũ accedit, quòd dum seipsos reputãdo & iustificãdo, alios iudicant corã hominibus, corã Deo alios iustificãdo, se ipsos condẽnant. Et dum minima aliorũ, sine termino & mẽsura, aggrauant: sua magna apud iustũ iudicẽ, qua pœna digna sint, ostẽdunt. Econtra iusti, quasi ab omni creatura notati, ita uiles & modicæ cõditionis sunt, ut eorũ nõ solũ actiones, sed & cogitationes habeant in notitia et reprehensione. Ipse enim instinctus naturæ, eos specialiter arguere uidet, dum ea quæ omnib. cõmunia sunt, † is subtrahere uidet. Sæpe enim dum uigilare uellent, somnus occupat: & dum dormire uellent, somnus fugit. Et sic de alijs. Influentię etiã naturales, dũ eis duriores alij se reddũt, quasi pane quẽ comedũt, eos indignos notãt. Alia quoq; necessaria, dũ eorũ usibus subtrahunt, quasi omnib. reprobis et peccatoribus deteriores, quatuor elemẽtis, quę bonis & malis famulant, ipsos uti nõ debere, ostendunt. Omnes ẽt spiritus uitales & substãtię abstractę & cõcretæ, eorũ desolationi & cõfusioni arridere uident. Sũt etiã super cęteros infirmi, debiles, ignobiles, deformes, timidi, pusillanimes, materiales idiotæ, & omnibus alijs defectibus abundantes. Cum igit eorũ peccata & defectus ita detecti et manifestati, ad notitiã omnis creaturę ad increpandũ & arguendũ sint perducti, merito in iudicio Dei in obliuionẽ uenire debẽt, & excusationem recipere, hocq; ipsa diuina iustitia exigente, ut hi qui hic præ cæteris opprobrijs & confusionibus saturati sunt, ibi torrẽte uoluptatis & libertate domus Dei, specialiter inebriari debẽt. De apparẽtia simplicitatis & morũ maturitate Turcorũ dicere, & interpretationẽ facere uolẽtes, notabimus, q̃ omnia exteriora efficaciã et uirtutẽ ab interiorib. hominis trahere solent. Mores enim exteriores, si ab affectu uitioso immũdo & carnali processerint, quantũcunq; cõpositi fuerint, scandalũ præstant. Si autẽ ab effectu mũdo & uirtuoso processerint mores quãtumcunq; incompositi & uitiosi, in proximis tamen ædificationem operantur.

Is ordo est Dei in iustificando, primũ damnat, deinde iustificat suos, &c. 1. Reg. 2.

inde culpæ retributionis cõsolatione futura æstimare digne poterit qualitatẽ? Nemo prorsus.

eis

Conditiones piorum.

Mores reproborum & electorum.

Mores igitur reproborum, quamuis oculis intuentiũ placere uideantur, tamen propter uenenum, quod in affectu latet, quasi mola asinaria seipsos & proximos in foueam desperationis mittunt. Et è contrà mores electorũ, q̃uis uitiosi & molestijs passionũ deformes, tamen propter affectus puritatẽ, cœlestis disciplina eos attenuatos & alleuiatos, quasi quasdã pẽnas efficit, quibus electi, ad instar aquilarum in sublime subuecti, ut omnes huius uiæ uanitates & errores, scrupulos & uitæ discrimina, sine omni offensione trãsire usq; ad finẽ, & nõ deficere possint.

DE MOTIVIS RETRAHENTIBVS ab errore Turcorum. Cap. XX.

Tria genera Christianorũ, qui captiui tenentur à Turcis.

IN captiuitate Turcorum tria genera hominum Christianorum inueniuntur. Primum est illorum, qui in pura simplicitate uitã agunt, nec aliquid de factis eorum curant, nec intelligunt. Isti eos infideles esse sciunt simpliciter, & ideo eos & ritus eorum, quantum captiuitas ipsa & seruitutis iugum permittit, deuitant & declinant, & timent ne ab erroribus eorum decipiantur, & religionem Christi conantur obseruare, quantum sciunt & possunt. Et iste modus securior est. Sicut ego quosdã uidi, qui in simplicitate sua firmiter permanentes, & in amore fidei Christianæ, mores & actus eorum execrantes, post multam fugam & labores patienter toleratos, tandem in fide Christi mortuos, quos etiam martyres effectos æstimo. Alios etiam liberos effectos recessisse. Secundũ genus est illorum, qui curiose circa facta eorum intelligenda & perscrutanda (licet pericula quæ interuenire possunt, nõ aduertant) incautè se ingerunt. Isti licet magno periculo se exponant, tamen si deo adiuuante, ad perscrutandũ eorum secreta eis tempus suffecerit, & intellectus ad inuestigationem, & ad interpretationẽ † ratio, maiorem fructum securitatis reportant, nõ solum sibi, sed etiam alijs profuturũ. De quorum sorte, ego quoq; non modicũ laboraui, nec sine periculo, ut latentem errorem in specie religionis explorare possem & deprehendere. Nec me defraudauit diuina gratia intentione mea, sed omnia cooperata sunt mihi in bonum. Tertium genus est illorum, qui medium tenent. qui dum incautè considerantes, facta eorum penetrare nequeunt, & interpretari: isti decipiuntur, errorem eorũ credentes ueritatem, fidem, quam fictè tenuerunt, perdunt, & errori eorum adhærentes, non solum sibi, sed etiam alijs detrimenti & discriminis exemplum fiunt. Talium infinitus est numerus. Qui quantũ in ista secta sint multiplicati, & qualiter principatum & regimen & totius regni gubernationem cõsecuti sint, suprà in septimo capite plenius dictum est. Si autem in aliquo eorũ qui negant, aliquid esset constantiæ mẽtis, & nõ ita repente crederent motiuis, persuadentibus istam sectam, sed diligentius insisterent perscrutando, inuenirent proculdubio multa retrahentia ab isto errore, & sufficiens argumentum eius infidelitatis præstantia. Quorum tria sunt principalia. Primum est diuisio seu discordia animarum. Et licet magnam cõcordiam & unitatem uideantur habere exterius, & habeant de facto ad persequendum cultum Christi, & dilatandum sectam suam, & ad perpetrandum omne malum: tamen in his quæ ad salutem pertinent, & ad agnitionem ueritatis, tanta est inter eos diuersitas opinionum, & diuisio animorum, & peruersitas uoluntatum, ut nulli possit dubium esse, quin ista secta non à Deo, sed à diabolo habuerit initium. Omnia enim quæ pro lege utuntur, nõ sunt nisi quædam adinuentiones ad libitum inuentæ, et per consuetudinem introductæ, nihil mysterij, nihil ueritatis continentes, imò plenæ blasphemijs & superstitionibus, & diabolicæ fraudis effectibus.

ratiocinatio

Diabolũ authorem esse Turcicæ sectæ.

Vtunt enim, imò potius abutunt, ipso Alkorano, ad perpetrandũ omnia genera sce-

Turcorum Alcoranus

ra ſcelerum, ſcilicet furta, homicidia, fornicationes, adulteria, ſtuprà, latrocinia, & his ſimilia. Quæ ſi omnia quæ audiui, uidi, & expertus ſum, narrare uellem, tædium generarent, & nauſeam audientibus. Sortilegijs & incantationibus & diuinationibus ita infecti, deturpati & corrupti ſunt, ut uix ſit uetula, quæ non habeat earum aliquam artem & ſcientiam. De lege autem eorum, & Alcorano, uel Mahometo, tanta eſt inter eos diſcrepantia dicendorũ, & narrationis diuerſitas, ut ſi centum de eis, de huiuſmodi interrogati fuerint, nullus eorum reſponde bit ad propoſitum alterius. Sacerdotes eorum, licet magnam oſtendant religionem corã hominibus, in occulto tamen pleni ſunt omni nequitia, ita ut de omnibus ſceleribus ſe intromittant, & ſcribant literas pro pecunia, pro quacunque cauſſa uel negocio fuerint requiſiti. Scribunt multis literas libertatis, ut ſuprà dixi capite quinto, pro pecunia, ut poſsint fugere & euadere manus dominorũ ſuorum. Scribunt & alias literas his qui præliantur, ut gladius uel ſagitta non poſsit eis nocere, & talia multa. Et iſtæ literæ uocãtur Haymayly. Et hoc licet fieri ſoleat ab omnibus, tamen præcipuè ab illis qui negant, multi decipiuntur. qui recepta pecunia, fugiunt de loco ad locum, ut nequitia eorum nõ deprehendatur. Iſtis & alijs innumeris modis, repleti ſunt figmentis & doloſitatibus, ut quotquot diabolicæ fraudes excogitari poſsint, in tot partes erroris inueniãtur diuiſi. Inter alias particulares diuiſiones, quę ſunt de cęremonijs legis, & ritu & inſtitutionibus, & cultu, & obſeruationibus, quæ inter eos habentur, quatuor ſunt opiniones ſolennes, de facto ſaluationis inter ſe diſtinctæ, quarũ quamlibet una generatio illius ſectæ tenet firmiter, & ſequitur, ita ut non ſolum una nõ conſentiat alteri, uerum etiam una alteram perſequatur ui armorũ, et munitionibus caſtrorum, ut multoties perturbato uniuerſo regno, niſi rex manus apponat, nequaquã ſedari poſſent. Prima generatio eſt ſacerdotum, qui habentur inter eos in magna reuerentia, quaſi rectores populi, & executores, & diſpenſatores legis, doctores, & iudices, & præſidentes in beneficijs ſpiritualibus, & eccleſijs & gymnaſijs. Quorũ opinio eſt, quòd nemo poteſt ſaluari, niſi in lege Mahometi. Et hoc docent & perſuadent omnibus. Et licet hoc probare non poſsint aliqua ratione, uel authoritate, uel exemplo, tamen conantur contradicentibus, omni quo poſſunt modo reſiſtere. Et hi multos habent ſibi de populo conſentientes, præcipue ex principibus & magnatibus. Secunda generatio eſt illorũ, qui Dermſchler dicuntur, & ſunt religioſi, qui equidem ab eis in multa ueneratione habentur, quaſi ſanctorum ſuperſtites & ſucceſſores, & quaſi totius regni conſeruatores, & amici Dei & Mahometi. de quibus plenius in decimotertio capite dictum eſt. Quorum opinio eſt, quòd lex nihil prodeſt, ſed gratia Dei eſt qua oportet omnem hominem ſaluari, quæ ſine merito & lege ſufficiens eſt ad ſalutem, quam ipſi Rachmatallach nominant. Nec illi ſuam opinionem in aliqua fundant ratione, uel authoritate: ſed prodigijs & ſignis ea probare conantur, ut ſuprà in cap. 14. & 15. patuit. Et iſti etiam multos habent fautores, & ſibi conſentientes. Et præcipue de illis qui magis ſpirituales, deuoti & humiles in eorum uita exiſtunt. Tertia generatio eſt illorũ, qui Czofilar dicunt, quaſi meditatiui, uel etiam ſpiritualibus exercitijs dediti. Et ipſi habentur in magna reputatione, quaſi ſucceſſores prophetarũ & patrum, qui hanc ſectam fundauerunt, & ſe maioris dicunt eſſe authoritatis quàm cæteros. Nec illi fundamentũ aliquod ſuæ opinionis habent, niſi quod eis dicunt ſic ab antiquo traditũ. Et iſtorũ opinio eſt, quòd unuſquiſq; debet ſaluari per meritũ, & hoc ſufficit ad ſalutẽ ſine gratia & lege: & hoc ipſi Pereketallach uocant. Iſti multũ ſunt ſoliciti ad orationes particulares, & exercitia ſpiritualia in uigilijs & meditationibus. nunq; enim ceſſant ab oratione cõtinua, quam ipſi Czil laraitmach uocãt. De nocte enim cõueniũt, et circulariter ſedẽtes, incipiũt dicere,

Layla

Qualis arbor, tales fructus.

Sarracenorum de Alcorano et Mahumeto diſſenſio.

Sacerdotes

septimo. Haymayly.

Sacerdotes Turcici honorantur à ſuis.

Tres ordines sacerdotum Turcicorum

Religioſi.

Meditatiui ſpiritualibus exercitijs dediti.

Euchetæ Turcorum.

Layla illalach repetendo cum cõmotione capitum, per aliquod ſpacium temporis. Et poſt hæc dicunt Lahu, iterum eodem modo repetendo. Deinde ultimo dicunt, Hu Hu, iterũ repetendo, ita quòd quaſi exanimes effecti, cadunt & obdormiunt. Et iſti etiam ſuæ opinionis multos habent fautores, maximè de his qui de antiquitate uel nobilitate generis gloriantur, qui Efficler Embieler dicuntur. Hi igitur autentici habentur, quia genus eorum alterius nationis commixtionem non accepit, nec ab origine primorum fundatorum illius ſectæ receſsit.

Iſtæ igitur tres generationes cum ſuis opinionibus omni populo manifeſtæ ſunt, et plures inter ſe tam in priuato quàm in publico diſſenſiones gerunt, nihilominus eo quòd æqualiter æſtimatæ ſunt ab omni populo, nulla poteſt præuale re alteri, ſed continuo ad pacem & concordiam reducuntur. Quarta autem generatio, eorum lingua Horiſe dicitur, quod hæreſim ſonat: quorum opinio eſt, quòd unuſquiſq; ſaluatur in lege ſua, & unicuiq; genti ſeu nationi lex data eſt à Deo, in qua ſaluari debet: et æqualiter omnes leges bonæ ſunt eas obſeruãtibus, nec aliqua eſt præferenda quaſi melior alijs. Et iſti à Turcis ſuſpecti habentur, & quaſi habeñ pro ſchiſmaticis: & ſi inuenti fuerint, cõburuntur. Et ideò opinionem ſuam nõ manifeſte, ſed occultè tenent. Huius generationis unum reperi, dum eſſem in Chio, qui intrabat eccleſiã Chriſtianorũ, et ſignabat ſe ſigno crucis, & aſpergebat ſe aqua benedicta, & dicebat manifeſtè: Veſtra lex eſt ita bona, ſicut noſtra. quod nullus alterius opinionis Turcus pro uita ſua faceret. Tantis igitur diuiſionibus repertis & expertis, & in ueritate in hac ſecta cõpertis: quis in iudicio rectæ rationis eam nõ omni ueritate uacuã, imò nõ diabolicã, & omni ſuperſtitione plenã, & ſine aliquo fundamento æſtimaret, & merito contemneret?

Turci hæreticos cõburunt.

DE SECVNDO ET TERTIO MOTIVIS, RETRAHENtibus ab errore Turcorum, quæ ſunt Ignorantia & Obſtinatio. Cap. XXI.

SEcundum motiuum, per quod habetur euidens argumentũ infidelitatis huius ſectæ, eſt ignorantia. Licet enim maximæ ſint aſtutię ad omne opus malũ perficiendũ, & in rebus naturalibus magnã & quaſi ſupernaturalẽ habeant practicam & experientiã, tamen in his quæ ad ſalutem pertinent, & ad res ſpirituales cognoſcendas, tam ſtolidi tamq; inepti ſunt, ut uideantur ad modũ beſtiarũ uſu rationis carere, & quaſi ſaxa indurati nihil ſpiritualis intelligentiæ poſſe capere.

Ignorantia Turcorum.

Nulla enim ars penitus de liberalibus reperitur doceri in gymnaſijs eorũ. De omnibus alijs ſcientijs ita ſunt alieni, ut nec nomina earũ inueniañ, uel cognoſcantur ab eis. Quid enim de factis Dei? quid de myſterijs & ſacramentis? quid de nobilitate animæ uel ſalute eius, intelligere poterunt, qui de cæremonijs legis ſuæ & inſtitutis nullam ſciunt dare rationẽ? Si enim diceretur alicui, quare nõ bibis uinũ, uel quare nõ comedis carnes porcinas? & ſic de alijs: penitus obmuteſceret, uel aliquid mendacij uel fictionis reſponderet, uel, ut in capitulo nono dictũ eſt, immundiciam cauſaret. De lotionibus autem quibus utuntur, ut ſuprà in cap. 13. dictum eſt, & inclinationibus, & alijs cęremonijs, tantã habent æſtimationem, ut credant ualere ea ad conferendũ gratiam, et remiſsionem peccatorum, & præmiũ uitæ æternæ. De peccatis & caſibus conſcientiæ, & quomodo per peccatum anima maculetur, & quomodo per penitentiam iterum purgetur, quomodo deniq; Deus offendatur, & quomodo placetur: inſuper de uitijs & uirtutibus, nullũ in eis nec minimũ indiciũ cognitionis uel ſcientiæ habeñ. Humilitatẽ laudãt, & cæteras uirtutes: ſuperbiã et cętera uitia uituperãt, nõ culpã uel meritũ: ſed ſolũ ipſas naturales paſsiones cõſiderantes, non culpã. Solum enim crimina, quibus concordia communitatis, uel commodum turbatur priuatę conuerſationis, ſicut furtum uel homicidiũ, & cætera, talia iudicio condemnant & puniunt. De reliquis facinoribus manifeſtis & occultis, magnis & paruis, nulla fit mentio

Artes liberales non docẽtur in Turcia.

Quæ crimina Turci puniant.

nec

nec cõfeſsio, nec pœnitentia, nec abſolutio, nec correctio, nec finalis emendatio.

Vtuntur etiam circumciſione, non in remedium alicuius culpæ uel peccati, eo quòd de originali peccato penitus apud eos ignoratᷣ quid ſit, ſed ſolum pro quadam ſuperſtitione. Vnde pro magno improperio habetur, quãdo dicitur alicui, Czunetſz, id eſt ſine circumciſione. Et hoc idem ipſi frequẽter improperant cæteris, dicentes: Vos incircumciſi. Sed mihi uidetur, quòd potius utuntur circumciſione propter hoc, ut lotio, qua ſe aqua perfundunt, non ſit inualida, remanente aliqua ſiccitate, ſub iſta pellicula præputij, ſicut ſuperius in 10. & 13. cap. dictum eſt. Propterea etiam diligenter incidunt ungues, & radunt pilos. Sed quocunq; modo fiat, certum eſt, quod nõ niſi ſuperſtitioſe utuntur. Nam filij eorum, frequẽnter ſine circumciſione moriuntur, nullã ſolicitudinẽ ut circumcidantur adhibent: quod utiq; nõ permitterent fieri, ſi ſaluti crederent obeſſe uel prodeſſe.

Turci circumciduntur.

Quare Turci utuntur circũciſione, & tã diligenter incidant ungues et radant pilos.

Cum igitur de hoc, uel de quibuſcunq; alijs, interrogati fuerint, ne ignorantia eorum notari poſsit, inuoluunt ſententias, & quodam obſcuro modo loquentes, uelamen obducũt excuſationis. Et hoc ſacerdotes faciunt, cum de rebus ſpiritualibus, uel de uita æterna interrogati fuerint. Seculares uerò, quando de hoc inter eos ſermo oritur, uarijs truffis & inſolentijs prouocati, deridẽtes & ſubſannãtes, alij dicunt, Forte habebimus pulchras uxores: alij autẽ, Forte multa ſuauia habebimus ad manducandũ & bibendũ, dicunt, & huiuſmodi. Si aliquis autem ſeriò forte aliquid dicere uoluerit, nihil omnino dignũ ad propoſitũ dicere poterit, eo quòd omnino nihil rationi conſonum in libris eorum de hoc uel alijs reperiri poteſt. Et ideo unuſquiſq; eorum, ſiue ſacerdos, ſiue idiota ſecundũ propriam phantaſiam de hoc blaſphemat & obloquitur. Multa de Antichriſto, quẽ ipſi Tethſchel uocant, & de reſurrectione mortuorum, & extremo iudicio, & de inferno, & purgatorio, friuola & abſurda, & ad libitum inuenta, fabulantur & garriunt. Et inter cætera dicunt, Poſt iudicium Mahometus omnes liberabit de inferno, cuiuſcunq; ſectæ uel religionis fuerint, neminem relinquendo, propter magnam potentiam & auctoritatem ſuam, quam habet apud Deum. De alijs innumeris fabulis, & mendacijs quæ de rebus ſpiritualibus uerſanᷣ inter eos, cauſa breuitatis dicere plus nolo. Hoc tantũ adijcere uolo, quòd nequitia eorũ, ſicut in cæteris omnibus, uelamine ſimulationis obtegitᷣ & abſconditᷣ. Ita & ignorantia ſacerdotũ eorum, uelut cuprum auratũ, ſub auri nomine & æſtimationis uigore obtecta latet. Nam quicquid dicunt, quidue præcipiunt, ita uolunt ab omnib. obſeruari, quaſi præceptũ Dei, ut nemo audeat uel in minimo contradictionem uel reſiſtentiam facere. Tertium motiuũ, per quod habetur euidens argumentum infidelitatis huius ſectæ, eſt obſtinatio. Quis autem dubitat, ueram fidem, libertatem uoluntatis augere, & nõ minuere? Vnde in Euangelio fideles docibiles dicti ſunt, eo quòd rationes nõ ſpernunt, ſed probant, & malum per rationes reprobant, & bona probãtes quæcunq; nõ recuſant, de malis quoq; bona eliciunt, & aduerſa ad ſuam utilitatẽ retorquent. Et hæc omnia fiunt in libertate fidei, per quam omnia cooperantur in bonũ, his qui ſecundũ propoſitũ uocati ſunt ſancti.

Turci de Antichriſto multa dicunt.

Sacerdotes Turcorum ignari.

Obſtinatio Turcorum.

Non autẽ perfidia Turcorũ ſic agit, ſed more beſtiarũ, ſectã ſuam non rationibus ſeu argumẽtis, ſed gladijs & armis defendere cõtendunt, eo q; in lege ſua ſic ſe habere dicunt in præcepto. Tantã enim pertinaciã & obſtinationẽ inhærẽdo ſectæ ſuæ habent, quòd quaſi uſum rationis uidenᷣ amiſiſſe, & ad nihil aliud ſe poſſe moueri uel flecti ex neceſsitate oſtendunt. Nam quicquid uiderint, audierint, uel ſenſerint, qđ hãc ſectã nõ cõmendat, immediate quaſi phrenetici, amentes, execrãtes abhorrent, fugiuntq; tanq; mortale uenenũ. Nec ſunt alicuius ſpiritualis impreſſionis capaces, nec aliqua ſpecies ueritatis eis motiuũ pręſtare poteſt.

Turci fidẽ ſuã non ſcripturis, ſed gladijs & armis defendunt.

Et

Et quamuis hoc uniuersaliter de omnibus fiat, tamen præ omnibus alijs, illi re-
Renegati Christiani. negati Christiani & desperati, sic erroribus excæcatã habent cõscientiã, quòd uideantur ligati catenis igneis diaboli, quas nullatenus disrumpere ualeant. Vnde quendam eorum in familiari collocutione interrogaui, Quare (inquiens) rogo propter Deum, hoc feciſti? aut quid te mouit? nihil aliud respondere potuit, nisi, Maledicta dies in qua hoc feci. & ego, Quare ergo non reuerteris ad fidẽ Christi? Et ille retorto collo, & auerso uultu, Non possum, inquit, nõ possum: nihil aliud adijciens. Est & aliud nõ minus de obstinatione eorũ notandũ. Creditur enim pro certo, quòd nõ sit aliquod genus nationis, de quo ad fidem Christi non inueniant aliqui conuersi. De ista autẽ peruersa generatione, aliquẽ prouectæ ætatis ad fidẽ Christi posse cõuerti, quasi pro impossibili habetur, tamẽ ut suprà in cap. 16. dictũ est, si fieret, magis pro miraculo habendũ esset. Nam cum in primis annis Sixti quarti, legatio, quæ cõtra Turcos missa fuerat per mare plurimos eorum Romã detulisset, quorum meliores Papæ præsentati, reliqui aliorũ prælatorum curijs deputati, omnes ferè baptizati sunt: quorũ aliquos ego familiares habui, qui magnam deuotionem ad fidem Christi ostendentes, me interpretante, etiam confessionem & cõmunionem petierunt. quorum unius quidem confessionem accepi. Ei autem qui curam eius habebat sacerdoti, communionem differre persuasi. mihi enim multum difficile uidebatur, ueram fuisse conuersionem eorum: sicut postmodũ rei probauit euentus. Nam post aliquos annos, omnes inuenta occasione & commoditate, fugerunt: licet etiam qui in curia Papæ erant, bonam habuissent prouisionem. In hoc aperte ostendentes, se ad baptismum ficte accessisse. Vnde de opinione quam prius habui, nunc indubitatam sententiam de eis proferre possum, quod impossibile sit, aliquem Turcũ fidem Christi recipere.

Impoßibile esse Turcum aliquẽ recipere fidem Christianam.

DE QVODAM NOTABILI FACTO, QVOD *contigit in Turcia, ad probationem suprà dictorum.* Cap. XXII.

Factũ notabile. NVnc ad supradictorũ clariorem notitiam & probationem, non puto prætereundum quoddã factum notabile, quod me existente in Turcia contigit. Quod eo certius credendum uenit, quia non occultè, sed per totam Turciam
Turcarum promulgatum est, & non alicui priuate, sed ipsi † terrarũ regi, & toti regno eius euenisse narrabatur. Illius enim regis, qui Mirathbeg est dictus, pater illius qui nunc regnat, non pòst multo tempore, quo nos in captiuitatem adduxerunt, facta est quædam contentio inter sacerdotes qui Tamsmani dicuntur, & religiosos qui Demrschler nuncupantẽ, cuius quæstionis talis erat tenor: Vtrum uota & eleëmosynæ & oblationes cõmunis populi, iure debeantur ipsis sacerdotibus, uel ipsis religiosis? Dicebant enim sacerdotes: Nos sumus curam populi habentes, in cõsiliando, in iudicando, in regendo, & docendo, legem tribuendo & obseruando, & totius populi onus portando. Quia igitur ministeriũ nostrum magis est necessariũ populo & uniuerso regno, merito uota populi nobis debentur.

Talis fuit contentio inter nostros clericos et monachos mendicantes. Econuerso isti dicebant, nos sumus successores & uicem gerentes illorum, qui fundamentũ sunt legis & gratiæ, & qui pro populo coram deo assistẽtes, omnes necessitates eius suis meritis & intercessione supplentes, totius regni mala & pericula auertẽtes, & bona cooperãtes, qui omni facultate & studio deficiente humano, succurrũt & auxiliantẽ. Et ergo nobis potius eleëmosynæ & uota populi iure debentẽ. Cumq; ita cõtenderent, & nullam quæstio determinationẽ acciperet, in hoc omnes consenserunt, ut causa Regis arbitrio cõmitteretur, & quicquid ab eo determinatum & iudicatũ fuisset, sine omni cõtradictione ratum ab omnibus haberetur. Cum itaq; Rex audita causa, rationes utriusq; partis diligẽtius peruolueret in animo, cœpit æstimare, quòd ministerium sacerdotum regno magis necessarium

neceſſarium eſſet, propter rationes ſupradictas: & quod propterea uota populi, in recompenſationem retributionis magis ad eos pertinerent. Sed dum iſta uoluntatis conceptio Regis ad religioſorum peruenisſet notitiam, illico Regem adierunt, & petierunt, ne iſtam ſententiam diffinitiue proferret, donec ipſi inter ſe diligentius de hac re cõferre poſſent, ne anticipatio ſententiæ in tam ardua cauſa, perplexitatem animorum generaret futuram. Quibus dum rex annuiſſet, & ſeptem dierum inducias interpoſuiſſet, una nocte, trãſactis aliquibus diebus, Regi in ſtratu ſuo requieſcẽti, ſubito magna commotio uiſcerum, quaſi inſtaret neceſsitas naturæ, exoritur: qui cum feſtinatione ſurgens, ad locum explendæ neceſsitatis peruenit. Cum igitur cum quodam impetu ſuper ſedes ſe iactaſſet, ſubito tabula ſub eo rumpitur, & deorſum cadens Rex, in medio loci ſuper quãdam partem muri, uel ut dicebatur, ſuper quodam ligno ſuſpenſus remanens, ad infima non deſcendit. Cum autem uociferaret, et nemo auxilium præſtare poſſet, eo quod omnes portæ ſeris firmatæ inuentæ ſunt: tandem fatigatus, quaſi unius horæ ſpacio laborans, & nihil proficiẽs, ſubito uenit in mentem eius, ut aliquem ſanctorũ inuocaret. Quod cũ feciſſet, mox in loco lumen apparuit, & quiddam in forma religioſorum apparens, ſic eum alloquitur: O domine rex, ubi ſunt illi quos tibi & regno tuo tam neceſſarios æſtimaſti? Quare in iſta neceſsitate tibi non ſubueniunt? Illo autem præ timore & terrore uiſionis nihil reſpondente, ille adiecit: o rex noli timere. ſcire te uolo, quod illi tibi & regno tuo magis neceſſarij ſunt, qui in extremis neceſsitatibus auxilium præſtare poſſunt, & cum defecerit uirtus humana, tunc inuocantibus ſe, uirtus eorum maxime ſe oſtendit, & ſuccurrit uniuerſis. Et cum hoc dixiſſet, ipſo Rege ſine aliqua moleſtia proprio lecto reſtituto, ab oculis eius euanuit. Et ſic Rex ad ſeſe reuerſus, quid ſibi acciderit animo reuoluens, licet ex prodigio cum admiratione ſuſpenſus, tamen quia de difficultate quæſtionis certificatus & inſtructus, multum contentus erat. Facto igitur mane omnibus conuocatis, rem per ordinem exponit, & iubet, ut cito omnes religioſi, qui tunc inueniri poterant, coram eo adducerentur. Quo facto, ipſe ſedens in ſolio ſuo, iuxta ſe habens uas plenum pecunijs, ſingulos religioſorũ ad ſe accedere fecit, diligentius unumquenq; intuens, cognoſcere uolens illum qui ſibi apparuerat, unicuiq; de pecunia quantum pugillus capere poterat elargiendo. Cumq; ſinguli pertranſiſſent, & de ſuprà dicto nihil notitiæ interueniſſet, & ipſe Rex de hoc miraretur, ille qui inter eos maior erat, acceſsit, & dixit ei: Noueris rex, quod ille qui tibi apparuit, unus quidẽ uiſus eſt, ſed in perſona omnium noſtrũm hoc factum eſſe non dubites, eo quòd omnium noſtrum cauſſa in communi tractabatur. Ex tali igitur uiſione, imò (ut melius dicam) diabolica illuſione, Rex ille in tantã dementiam & alienationẽ animi perductus eſt, ut filio ſuo paruulo uix adhuc decem annorũ in ſede regni relicto, ipſe ad quandã ciuitatem, quæ Manaſſa dicitur, ſeceſsit, & cum alijs religioſis, quorum ibi eſt magna multitudo, uitam ducere decreuit. Tranſacto autem in hoc ſuo propoſito aliquo temporis ſpacio, & filio ſedente in ſolio regali, quædam turbatio magna non ſine ſanguinis effuſione inter Curiales exorta eſt, intantum ut turbationem totius regni nõnulli timuiſſent futuram, ſi citius nõ fuiſſet remediũ adhibitum. Nam illi qui Gingitſcheri dicuntur, quorum in Curia regia magna eſt multitudo, cõtempto puero regis, ſibi unum qui eis præeſſet elegerunt, ut ſe poſſent opponere contra omnes qui eis non conſentirent. Quod dum principes & magnates perpenderunt, regem, patrem uidelicet pueri adeuntes, non tam precibus quàm minis perſuaſerunt, ut regni totius diſcrimen, quod imminebat, auerteret, et futuro malo antequam in augmentum ueniret, ſe opponeret. Sic igitur, licet reluctantem,

Quanta diaboli illuſio.

prodigiorum admir.

Maniaſſa

Rex Turcorũ factus monachus.

Seditio orta inter Curiales Turci.

ad ſedem priſtinam reduxerunt, & uſq; ad mortem regnare coëgerunt. Factum iſtud in tanto fuit rumore per totam Turciam, ut à ſingulis ferè nihil aliud tunc tractaretur. Ego etiam, licet à pluribus in communi locutione audiuiſſem, tamen ſpecialiter & priuatim ab uno religioſorum, qui tunc perſonaliter interfuerat, diligentius ſingula cognoui, qui etiam quantum pecuniæ de manu regis tunc accepiſſet, & quantum gratiæ & fauoris unuſquiſq; conſecutus fuiſſet à rege, & plura alia quæ tunc contigerant, narrauit. Eſt & aliud factum non mediocre, quod non ſuperflue ad prædicta addendum putaui, quod regis illius qui nunc regnat, filij illius de quo nunc dictum eſt, temporibus contigiſſe narrabatur. Eſt enim in partibus Orientalibus quidam magnus Tartarus, qui Demyrleng dicitur, de quo etiam ſuperius mentio facta eſt, qui quodam tempore ad mortem regis Turcorum, ſtimulante odio, aſpirans, quoſdam ſui generis in omni nequitia artis diabolicę famoſos & expertos precibus et precio induxit, plura eis tribuens, ſed multo ampliora promittens, ſi caput Turci inimici ſui ſibi deferrent. Qui dum exequendi facinoris commoditatem & modum pluribus temporibus quæſiſſent, & in omnibus rei difficultas occurreret: & quia ipſi multæ artis diabolicæ, magicæ quoq; & necromantiæ non modicam habentes peritiam cogitauerunt aliquid nouitatis prætendere, ut ſub hoc prætextu dum regi curioſo fuiſſent præſentati, & ipſi nõ poſſe ſe artem & ludum nouitatis ſuæ exercere, niſi omnibus excluſis, dicerẽt, ad ſui propoſiti commodum & executionem uenire poſſent. Sed rex auiſatus per quoſdam, qui illos ſuſpectos habuerant, eorum machinamenta cautus præuenit. Nam dum inuitati à rege, in habitu & forma religioſorum exterius, armis uero intus bene muniti, antequàm ad ipſum regẽ intraſſent, capti, et pœnis ſubacti: hoc malũ quod in regem cogitauerũt, ipſi à rege interempti, experti ſunt. Præterea omne ferè nephas publicum exercentes in ciuitatibus, in uijs & nemoribus, & ſtratis publicis, bono communi & paci inſidiãtes, criminoſiq;, & omnia genera flagitiorum ſectantes, narrabantur eiſdem temporibus in habitu & forma religioſorum latitare. Quibus omnibus rex permotus, & permaxime ſupradictorum nequitia commotus, emiſſo publico edicto, omnes religioſos de regno ſuo expellere ac perturbare fecit: & inuentum quẽquam in habitu religionis, publicæ pœnæ & cuſtodiæ ſubactum, rebus omnibus & uita priuari mandauit. Tantam autem execrationem & deteſtationem illius generationis regis animum tunc occupauit, ut non ſolum nomen illud audire non poterat, ſed etiam quoslibet qui in habitu pauperum ſibi ubicunq; occurriſſent, nullatenus ſine perturbatione poterat intueri. Vnde qui eum comitabantur uel præcedebant in locis quibus erat trãſiturus, nequaquam pauperem aliquem ſinebant apparêre. Et ſi quis incaute apparuiſſet, perturbationis eius ſæuitiam in contumelijs & uerberibus experiebatur. Huius rei tanto ſecurior teſtimonium perhibere poſſum, quanto eam uerius non ſine timore & periculo in meipſo expertus didici. Vna enim dierum diluculo poſt ortum ſolis, contra aulam regis propter frigus, ad ſolem, cum pluribus alijs diuerſi generis & habitus hominibus & pauperibus, ſedendo ad ſpectaculum curiæ & principum, quorum multi ad regem, qua de cauſa neſcio, tunc uenerant, tranſacta hora iam ſexta, incautè remanſimus. Recedente igitur uniuerſa curia, inopinatè uidimus de curia regis exeuntes equeſtres, præcedente præcone cũ baculo, & ſubſequentibus duobus iuuenibus, & regem ad balneum (quod retro nos erat) iturum. Viſis igitur nobis, mox ipſe rex cum magno ſtrepitu uocem emiſit. Tunc præco cum uelociſsimo curſu uenit ad expellendum nos à facie regis. Et illos quidem qui ad uiam, quò erat iturus, fugerant, non credo uer-

Magnus Tamerlan.

Religioſi omnes è Turcia expulſi.

bera

bera euadere potuisse: me autem, qui ad aliam partem fugi, licet tunc nix euadere potui, timoris tamen magnitudo in futurum cautiorem me reddidit, ut ante conspectū eius, maxime cum alijs pauperibus nequaquam ultra comparerem in uia, in qua erat transiturus. Ex his igitur exemplis, unusquisq; fideliter considerans, poterit perpendere omnia, quæ de ista secta dicta sunt, ueritatem habere: maximè circa diuisionem, obstinationem, & ignorantiam.

DE RECOMMENDATIONE RE-ligionis Christianæ. Cap. XXIII.

DE secta Turcorum in superioribus sub breuissimo compendio dictum est, quomodo uidelicet omni fundamento ueritatis careāt. De nequitia quoq; Turcorum & malitia, quibus Christianos persequuntur, & de motiuis eam ueram persuadentibus, & de his quæ ab ea retrahunt: & de omnium motiuorum illorum declaratione & interpretatione, cum quibusdam exemplis. Nunc in isto finali capite de recommendatione religionis sanctissimæ Christianorum, paucissimis uerbis aliquid dicere debitum æstimo, ut de eiusdem ueritate, cum illius sectæ erroribus comparatione facta, quilibet fidelis, quam eligere, quamq; detestari debeat, luce clarius intelligere possit. Licet igitur sanctissimam & dignissimam religionem Christianæ legis, nulla lingua sufficienter possit extollere, & sicut debitum esset, magnificare, tamen quantū ad præsentis materiæ exigentiam, breuissime in septem causis principaliter eam intendo commēdatam habere: scilicet in fundamenti eius firmitate & necessitate, in cultus eius dignitate, in sacramentorum eius sanctitate, in uirtutum eius nobilitate, in scientiæ eius sublimitate, in meritorum eius qualitate, in præmiorum eius quantitate.

Epilogus.

Christianæ religionis commendatio ex 7 causis.

Sanctissima religio Christiana mysteriū sanctæ & indiuiduæ trinitatis pro fundamento habet, cuius ab initio mūdi tāta necessitas fuit, ut sine eius agnitiōe nulla penitus esset causa salutis, & uia uel modus placandi irā Dei. Vnde sicut in ueteri testamēto nemini prorsus dabatur spes ueniæ uel clemētiæ Dei, nisi mysteriū sanctæ trinitatis ei fuisset, uel in ænigmate, uel in aliquo signo uel figura demonstratum: sic & in nouo testamento nemini penitus est spes amicitiæ Dei, nisi mysterio sanctæ trinitatis ueraciter sit imbutus, & per characteris impressionem substantialiter ei informatus. Habuit & ab initio hoc ipsum sanctissimę trinitatis fundamentum, tantam in mentibus fideliū firmitatis efficaciam, quod ille antiquus humani generis hostis, cum omnibus artibus dolositatis suæ, ipsiusq; carnis illecebræ, & mundi fraudulenti inuidiæ, super ædificatam ei fidei spei & charitatis structuram nunquā deiicere potuerunt, nec usq; in finem hoc ipsum aliquatenus facere poterunt, licet in nouissimis temporibus, nostris scilicet & futuris, maxima sit ipsius diaboli potestas, &c. Fremat igitur in reprobis Mahometus, sæuiat quantum poterit in Antichristo diabolus, nullum fructum nequitiæ suæ reportabit, sed quantumcunq; malitiæ excogitare poterit, electis Dei ad gloriam, sibi autem & suis complicibus ad æternæ damnationis augmentum redundabit.

I *Mysterium sanctæ Trinitatis.*

Maxima iam diaboli potestas.

Cultus sanctissimæ religionis Christianæ tantæ est dignitatis, ut in principali actu suo, ipsos mortales homines ualeat quodāmodo ipsis supernis ciuibus coæquare. Nam licet illi æterno Deo ineffabiles laudes & diuina obsequia indefesse reddant, tamen diuinæ maiestatis oculis non minus placere comprobantur debitæ seruitutis officia & gratuita obsequia, nec non ipsa laudum sacrificia, quæ ueri cultores in spiritu & ueritate, de donis et muneribus desuper eis datis, in ecclesia militanti quotidie offerunt. In cæteris etiam, quæ in ea geruntur, excedit in dignitate omnes actus humanos, quantumcunq; dignos & præcipuos. Si enim in-

II *Dignitas cultus Christianæ religionis.*

ministrorum

ſpiciatur ſacræ doctrinæ procedẽdi grauitas, tractantiũ maturitas, materiarũ conformitas, fundamentorũ ſoliditas, doctorum auctoritas, †myſteriorũ ſublimitas, ſacramentorũ ſanctitas, ſententiarũ firmitas, uerborũ tenacitas, argumentorum inconcuſſa ueritas, rationum ſecuritas, dubiorum clara dilucidatio, errorum omnium confutatio, contemplatio diuinorum, deuotio officiorum, miniſtrorum nobilitas, prælatorum dignitas, ſubditorum ſimplicitas, efficacia docendorum, ſufficientia omnium ad ſalutem pertinentium: inſuper abundantia gratiarum, uirtutum redolẽtia, deniq; omnium diuinarum & humanarum rerũ magiſterium, & fidelium animarũ conſolatio ſingularis, omniumq; ſpiritualium chariſmatum copia & plenitudo, aliarumq; rerum ſummum faſtigiũ & excellentia infinita, crẽdo quod ſi omnes humanorum actuum excellentiæ fuerint exhibitæ, parti huic extremæ non ualeant comparari.

III Sacramentorum ſanctitas huius ſanctæ religionis tanta eſt, ut in creatura rationali, non ſolum interioris hominis ſubſtãtiam diuino uſui aptam reddere, ſed etiam tantarum ei gratiarum redundantiam infundere ſufficit, ut & ſecundũ exterioris hominis facultatem, ad utilitatem proximorum, de effluẽtia gratiarum, in colloquendo, in conuerſando, in docendo & exhortando, in conſulẽdo, in neceſſitatibus ſpiritualibus & temporalibus ſubueniendo: & in alijs operibus pietatis ſeruiendo, fructum ſalutis ualeat operari, & ſingulorum animos ad amorem Dei prouocare. Si autem maioris deſiderij corda flagrantia inuenerit, tantã habet efficaciam & potentiam, præcipue ſanctitas ſacratiſsimæ Euchariſtiæ, ut utriuſq; hominis naturis, ſublata uitiorum & terrenorum ſarcina, adhuc in terra poſitis, illius cœleſtis patriæ guſtum fruitionis ualeat cõferre. Adhuc etiam ipſorum quatuor elemẽtorum, ſolis quoq; & lunæ dignitatẽ & nobilitatem, cæterarumq; creaturarum decus & ornatum, in multiplici idolorum & dæmoniorum cultura perditum & amiſſum recuperare, & priſtino ualori reſtituere: id quoq; quod in uariarum inſenſatarum rerum nephando obſequio, à reprobis à principio mundi infideliter exhibito, neglectũ uel deformatum eſt, in uſum uerorum cultorũ, ad honorem & laudem creatoris, & gloriam ipſius ſummi Dei, renouare pleniſsime & reintegrare ſua efficacia poteſt. Hoc quoq; quod in quorumcunq; blaſphemorum uſu maledictum eſt uel maledicendum, uſq; in finem mundi, erit ipſis impijs ad damnationis cumulum, electis uero ad multiplicem meritorũ fructum, cooperari finaliter & exhibere poteſt.

Sacramentorũ ſanctitas, & efficacia.

IIII Virtutum nobilitas, quibus animæ ſanctæ in Chriſtianitatis religione exercentur, ad uitę ſpiritualis profectum, ſecundum modum & formam uirtutum naturalium, ad uitæ ſenſibilis perfectionem regulantur. Spiritus enim ſenſibilis, de capite in membra corporis diffunditur, & ſecũdum diſpoſitionẽ organorum formatactum in operationẽ. Eodem modo ipſa diuina gratia in anima rationali reſidens, ſecũdum diſpoſitionẽ uoluntatum & effectuum humanorum, format effectus ſpiritualis uitæ. Vide quàm nobilẽ fructum fidei, ex affectu tam bene diſpoſito, ſancto Abrahæ patriarchæ diuina gratia produxit, qui propter excellentiam ipſius fidei, quam in Deum habuit, filio ſuo non tam charo quàm raro, imò primogenito & unigenito, non curauit parcere. Fructus autem ſpei in affectu Noë ſancti qualis fuit: qui uniuerſo orbe corrupto, ſolus in fabricatione archæ laborare, tẽpore tam longo non faſtidiuit. Quid charitatis fructus in ſancto Moyſe: qui amore ſuperno ardens, filium filiæ Pharaonis ſe negauit: & percuſſo Aegyptio, Hebræũ liberans, iram Pharaonis incurrere non timuit. Sed hæc quaſi quædam ſemina, in ſanctis patribus ueteris teſtamenti pertranſiens, ſi ad ampliſsimam meſſem ſanctorum noui teſtamẽti accedere, et quid in ſingulorum

Virtutum nobilitas in Chriſtiana religione.

Abraham patriarcha.

Noë.

Moyſes.

Sancti noui teſtamenti.

purificatæ

purificatæ mentis affectu diuina gratia, tam de theologicis quàm cardinalibus & moralibus uirtutũ ſpeciebus, fructus produxerit, ſcire quis et intelligere uoluerit, Chriſtianorũ librarias percurrat: & cum, quaſi † finitimã legendarum multitudinem huius materiæ inſpexerit, reperiet proculdubio magis admirandã quàm inueſtigandam huius religionis uirtutũ nobilitatem. Hoc autem non tam mirabile quàm ineffabile, quod in affectu ſpirituali electorũ nouiſsimi temporis operandum uenit, diligentiori ſtudio & deuotioni relinquo. In hoc cõcludere uolo, quod quicquid ordinis, quicquid perfectionis & decoris, quidue dignitatis & excellentiæ in uniuerſo orbe à principio uſq; in finẽ reperiri potuit, totum ab huius ſanctiſsimæ religionis uirtutum nobilitate proceſsit. Quibus ſublatis, nullus ordo, ſed ſempiternus horror & error permanebit. *infinitam*

V
Sublimitas chriſtianæ ſciẽtiæ.

Sublimitatem ſcientiæ huius religionis intelligendam, nullum conuenientioris ſimilitudinis modũ inuenio, quàm ſicut de Paradiſo exeuntes quatuor flumina totum mundũ irrigarunt, ſic nimirum quatuor Euangeliorum ſcientia & doctrina, de religione Chriſtiana, quaſi de Paradiſo cœleſti egrediẽs, uniuerſam humanã naturã, diu aridam & ſterilẽ, ſalutis fœtu fœcũdauit. Ille enim magiſter cœleſtis qui dixit, Vos uocatis me magiſter & domine, et bene dicitis, ſum etenim: *Iohan.13.* ueniens in terris ſcholas tenuit, ſanctam catholicam eccleſiã inſtituit, & ſcientiæ ſublimitatem, quam in ea docuit, et poſteris docendã dereliquit, manifeſtæ oſtendit, quãdo dixit: Omnia quæcunq; audiui à patre meo, nota feci uobis. O ad- *Iohan.15.* mirandum myſterium, ea quæ in cœlo empyreo, & in conſiſtorio ſanctæ trinitatis tractantur, hominibus in terra manifeſtãtur. O immenſa dignitas religionis Chriſtianæ, quæ in ſcientia angelos, archangelos, & reliquos ordines beatorum ſpirituum tranſcẽdit, & ad ipſorum Cherubim & Seraphim arcana conſilia accedit. Et quid mirum, ſi hæc ſcientia de hominibus deos, de mortalibus immortales facere poſsit, quę talem ac tantũ doctorem habuit? Huius ſanctiſsimę ſciẽtiæ ſublimitatem, profunditatẽ, longitudinem & latitudinẽ, intellectus non capit humanus, nec lingua exprimit, ſed fide percipitur, ſpe retinetur, & charitate perficitur. Huius ſcientię ſcholã qui intrauerit, quamuis indoctus, doctiſsimus euadit. Quicunq; autem eam ingredi aut negligit aut contemnit, quamuis doctiſsimus, ignorantię ſuæ tamen cæcitatem in æternum lugebit. *Dignitas religionis chriſtianæ.* *Scientia Chriſtianorum ſola fide percipitur*

VI
Merita Chriſtianæ religionis.

De meritorum qualitate huius ſanctiſsimę Chriſtianę religionis, argumentari aut dubitare ipſis infidelibus & hæreticis derelinquo, quorũ quidã Chriſtum non uerũ Deum, alij non uerum hominẽ, reliqui ſolum prophetã fuiſſe blaſphemarunt. Nemo autẽ fidelium, qui Chriſtum filiũ Dei, & uerũ filium hominis, de ſpirituſancto conceptũ, de Maria uirgine natum, inter homines 33. annis conuerſatum, & poſt infinitos labores, poſt miraculorũ & doctrinarũ inſignia, à Iudęis captum, ligatum, flagellatum, conſputum, irriſum, illuſum, ſpinis coronatum, & infinitis doloribus & confuſionis opprobrijs, iniurijs & blaſphemijs ſatiatũ, tandem inter latrones affixũ cruci, & pro ſalute humani generis acerbiſsima morte finitum, credunt, confitentur, & ſuppliciter adorant, de eius infinito merito dubitare permittitur. Quod autem infinitum eſt, ultrà multiplicari non poteſt. Superfluum tamen non eſt, ſi glorioſæ uirginis Marię, omniũ ſanctorũ, apoſtolorum, martyrum, confeſſorum, atq; uirginum merita, quibus chriſtiana religio dotata eſt, addere uoluero.

VII
Quãtitas præmiorum.

De quantitate præmiorum quid dicendũ putamus? Non'ne iuſtum eſt, ut ſecundum laborẽ requies, ſecundũ dolores gaudium, et ſecundum confuſionẽ gloria retribuatur? Firmiter igitur credamus, & nullatenus dubitemus, huic ſanctiſſimæ religioni, pro infinito labore æternę requiei ſolaciũ, pro tantarũ paſsionum *Præmia piorum.*

doloribus ſempiterni gaudij refrigerijũ, pro confuſionum & opprobriorum immenſitate conſolationẽ gloriæ ſine fine manſurę in retributionis præmiũ, à iuſto & æterno iudice, in ſuo diſtricto et extremo iudicio exhiberi. Felix igitur, imò felicior & feliciſsima anima, quæ huius ſanctiſsimę religionis fundamenti firmitate fundata, cultus eius dignitate mancipata, ſacramentorũ quoq; eius ſanctitate conſecrata, uirtutũ nobilitate decorata, & ſcięti æ eius ſublimitate tam fideliter & excellenter imbuta, ut per eius infinita merita, ad præmiorũ eius tam ſublimia faſtigia finaliter ualeat peruenire. Quod nobis præſtare dignetur IESVS CHRISTVS Dominus noſter: qui cum patre & ſpirituſancto uiuit & regnat Deus, in ſecula ſeculorum, Amen. Qui de ſecta Turcorũ magna & admirãda ſcire deſideras, pauca quæ hic inculto ſermone & incõpoſitis uerbis dicta ſunt, rogo ne ſpernas. Nam ſi ſingula bene inſpecta & intellecta fuerint, de multis & magnis debitę inquiſitionis materiã, & rei ueritatis ſeriẽ, nequaquã tibi negabunt.

FINIS.

ORATIO TESTIMONIALIS EORVM *quæ dicta ſunt.*

SI in rerum humanarũ dubijs, maiori experientiæ fides adhibetur potior, nulla minorem mihi, de conditione & ritu Turcorũ loquenti, fidem debere cenſeo, qui eorũ truculentiſsimæ captiuitatis & horrendæ perſecutionis, per integros uiginti annos, terribiles tempeſtatum ſpiritualiũ turbines, & immenſa pericula corporis & animę pertuli. Et ut poſſem euadere, præcipue periculũ animę, & conſeruare fidem Chriſti, octo ſolennes fugas peregi, quarum quælibet hominẽ non ſolum in perturbationem mittere, uerumetiam in deſperationis foueam deijcere, ſufficiens materia exiſtere potuiſſet. Quater quoq; poſt fugam precio redemptus: ſepties pro pecunia uenditus, & totidem emptus fui. Præterea intantum cõuerſationis eorũ conſortio aſtrictus fui, ut maternam linguã oblitus, eorum Barbarici idiomatis loquela ad plenum eruditus, nec non literaturæ eorum tam extraneæ & peruerſæ non mediocriter inſtructus, adeò ut Sacerdos eorum unus de maioribus, ad beneficium eccleſiæ ſuæ non modicis redditibus dotatum, quod ipſe mihi obtulit, me ſufficientem & idoneum æſtimaret. Porrò religioſorum eorum moribus & ritui ſic me conformaui, ut ſermonũ ſpiritualium, quibus ipſi in collationibus ſuis & propoſitionibus populi utuntur, tantam haberem experientiã et copiã tam in ſcriptis quàm in mente, ut non ſolũ uicini noſtri, qui me frequenter audiebant in cõgregationibus ſuis, uerumetiam de alijs locis me proponentẽ audire deſiderabant, ipſorum quoq; religioſorum plurimi, quos proponerent populo, à me didicere ſermones.

Quot fugas peregerit author.

Denicq; domino meo ita charus eram, ut ſæpius in collocutione plurium, plus quàm filium ſuum, quem unicum habebat, me diligere aſſereret: & propter hoc poſt adeptam libertatẽ, promiſsionibus & precibus me omnibus modis retinere attentabat. Sed quia ſciebat me ualde auidum ad diſcendum literas, per excuſationem, qua me finxi ad ſtudiũ ire & reuerti, deceptus, me dimiſit, non tamẽ ſine totius familiæ ſuæ deſolatione, rogans, & per nomen Dei & Mahometi me àdiurans, ut quantotius redirem. Et forte adhuc reuerſurum à ſtudio expectat, ut uidelicet de meo ſacerdotio, & ſui deſiderij impletione, duplex ſibi gaudiũ, quod multum optauerat, accreſcat. Demum in fine, quod ualde paucis ductis in eorum captiuitatem contingere poteſt, cum litera Imperiali authoritate confecta, & autenticorum teſtium ſolenni uallata teſtimonio, Deo mihi adiutorium præſtante & miſericordiam, nõ ſolum illius duriſsimæ captiuitatis nexibus ſolutus, uerum etiam illius cruentiſsimæ ſectæ diabolica infectione ſolutus, liber exiui-

Detur

Detur igitur maioris experientię teſtimonium, cum euidenti ratione: & ego meis poſtpoſitis, ſuis aſſertionibus indubitanter cùm cæteris fidem adhibebo.

ISTI SVNT DVO SERMO-
nes in uulgari Turcorum.

CAffil olma aths goeſingi, halinga bakoeleni, gore ruenelit itma doenuede, yaſu clerung deleni goer, nitſcheler uatir dueſſe beni, girnulam tſtheyā ueſſuebemi Czuem uekleri tſaſſa beni tſthur beni olā guer. Kym ach iduep kilir zari kuenethdur ellinde uuari. Gutſthmiſth yatir kari giri miczkij nueri guueleni goer czorma hallyn kynczene uuarma yeramāczine Kymczini goef deczini uul ſub gyeni iulani goer. Hantz Meheknimet muſtafa, huekym itti kaftā kaffa. Doenne kyme kildi baffa, aldaniben galani goer, Aldanma maladanuara kulukeyla, haka iar, Seuigile bile uuara baki iotaſch olani goer Ionus bij czuſteri tſattar balka moriffer ſatar Gendiczine hadar dutar czoledigi ialani goer.

Iana itſthim goner oſim bon oelim angitſtac, olim endeſtherczin hoſt, uulurara dantſthag. Oliczeris belli beangiſsi itſthimis olor eam, teneſthir uſtine konp, halkunginde iuunt ſthad, hitſch hilmeczen ben nitge iden, hanke ianna, czaffaridē, yacaffis don geemgidē, bachſis atta binnitſtheg. Gelle bāga kauum gardaſth ola czim degi ioltaſth. Kim olaczar bāga haltaſth ben czinin do egalitſthag, galā ben amalimla hernitgeczij halimla. Gide kauū guule guele, efdē iāga donitſtheg. Sāga aidirem ai paſſa, nelergelliczor baſſa. Kimingiczidem bagir piſſche, Kim ſchra ba anitſthag, yarrin cziaczar guria tſchumla galeik derle. Kime inir czeuuan herle, kiming iczidem iantſchag amal uuer unda tſthoap amalſiſa olor hedep, ſchol biſſchia olmaczhezzep, bunda azat olitſthhag, yonus emdi kiliarak ut anmeaczin dogri bak. Tſchumla galeik derle atli atilia czaijt litſchag.

INTERPRETATIO SERMONVM
prædictorum in Latino.

OLI eſſe incautus, aperi oculos, & conſidera conditionem tuam, quia mortalis es. Et noli iniquè agere in hoc ſeculo, ſed de commiſſis pœnitentiam agere cura. Conſidera multitudinem morientiū, & diſpoſitionem eorum in ſepulchris, & deformitatem, quomodo pleni uermibus & ſerpentibus, facies deturpatæ, phlegmate pleni, omni putredine & fœtore. Iuſti in hoc ſæculo cum timore uixerunt, & cum dolore mortui, & non comparent. Et miſeri peccatores rident & conſolantur, credentes ſe mortem euadere poſſe. Noli igitur argumentum quærere ab aliquo, uel rationem. Nec contrarium dicentibus uolueris credere. Quotidiana morientiū experientia & conditio de hoc te certum reddant. Vbi eſt † Mahomet Muſtafa? qui fuit tantæ authoritatis, ut cœlo & terræ imperare uideretur. Et ſi huic mors nō pepercit, quem non ſeducat mundana uanitas? Non ergo blandiantur temporalia & caduca, ſed exerce te in cultu diuino, & aſſociare ſpiritualibus rebus, quæ tibi in extremis poſſunt eſſe refugiū. Ionus has ſentētias copulat, uendens populis mercimonia ſpiritualia, cuius ſermonū ueritate meliora facta teſtimonio eſſe poſſunt.

Menhent ninſtafa.

Timor mortis exterius, ſed magis interius, eius me conturbat memoria. Sed quia omnibus commune mori ſcio, aliqualem mentis releuationem habeo. Certum eſt quòd omnes morimur, ſed horam mortis tunc ſolum experiemur, quando ſuper feretrum poſiti, incipimus coram oculis omnium lauari. Quid faciam? aut quò me uertam neſcio, quando omnia mihi prius chara me ſolū derelinquunt. Tūc pannus quo inuoluar, & tabula cum qua efferar, mihi ex omnibus remanebunt. Sed fortè amici mei & proximi cōpatientes uſq; ad tumulū erunt mihi ſocij.

Quem uero consortem habebo, quando solus in terra tumulatus restabo? Tunc manebunt mecum merita & mea sancta desideria, †ô non illi, qui tristes se sociauerunt, gaudẽdo redibũt ad propria. Sed tibi dico frater chare, cõsidera qualis morientium differentia: alij enim æstuabunt incendio, alij uerò satiati gaudebunt refrigerio. Tandem instante ultimo examine, omnes iterũ habent resurgere. Tũc alios gratia spiritus obumbrabit, alios ignis æterni incendij concremabit. Non uerba, sed merita ibi respondebunt: qui nõ habent merita, magnam necessitatem habebunt. Illi autem tunc securi erunt, qui de hac uita sine impedimento & liberi exierunt. Ionus ergo age nũc de tali prouisione, ut tunc apparere possis sine cõfusione, quãdo singulorũ nomina & merita toti mũdo erũt manifesta & cognita.

quano illi

HAEC EST OPINIO ABBATIS
Ioachim, de secta Mahometi.

QVANTVM autem secta Mahometi debeat durare, habetur Danielis 7. ubi declaratum fuit Danieli ab angelo de bestia magna quæ dissimilis erat cęteris in hunc modum: Hæ quatuor bestiæ magnę, quatuor sunt regna, quæ consurgent de terra. Suscipient autem regnum sancti Dei altissimi, & obtinebunt regnum usqꝫ in seculum, & in seculum seculorum. Quod tractans Abbas Ioachim super illo loco Apocal. 12. Et iratus est draco in mulierem, sic dicit: Si historias ecclesiasticas diligentius notamus, cum iam moderata esset persecutio Arriana, & etiam in quibusdam deleta, inchoante Cosdroë rege Persarum, qui in persecutione orientali præcessit Mahomet & successores eius, persecutio istius sectę secuta est tam immanis, ut reuera nõ hominũ, sed bestiæ cuiusdã terribilis esse uideretur, pręsertim cum ipsius error nõ aliqua ratione humana uidetur esse munitus, sed solum detestãdo furore mendacij, & tyrannica armorum potestate defensus. Quantum uerò inualuerit in breui, & quàm cito profecerit in malitia sua, haud dubiũ propter peccata, testatur desolatio ecclesiarum Syriæ, & Phœnicis, Palestinæ pariter & Aegypti, necnon & Aphricæ, & Mauritaniæ, & insularum maris, in quibus abolito Christi nomine, ipsius Mahomet detestanda traditio, quasi magni prophetæ Domini, & pręconis altissimi prædicatur. Heu si tãta mala faciet Antichristus, quãta iste fecit in mendacio suo, ut enim Moses legislator longò antè præcessit Christum, ita & iste lator mendacij parauit itinera Antichristi. Ac ne cui immanitas huius bestiæ uideatur esse similis aliarum bestiarum, Iudæi quidem pugnauerunt contra fidem Christi: sed tamen eis renitentibus & inuitis, ædificatæ sunt ecclesiæ Hierosolymis, & non post multos dies absorpti sunt à Romanis, ita ut ex tũc quo ad eos, finem acciperet & persecutio ecclesiarum & regnum ipsorum. Pagani pugnauerunt contra Christum, sed quotidie uincebantur à militibus eius, ita ut in diebus Syluestri Papæ penè redderent arma, & eidem Christi uicario sceptrum regni assignarent. Gothi & Vuandali, & Longobardi, & alij hæretici partim deleti sunt ab exercitu Romanorum, partim ad catholicam fidem conuersi. Hæc uerò quarta bestia ita indomabilis fuit, ut licet apparuerit ad tempus humiliata, & quasi mortua, quàm iterum magnificata sit, & ad deuorandum parata, plus timere est quàm exprimere. Hæc igitur est illa bestia, quam sanctus Daniel quartam nominat, terribilem nimis. Ioannes uerò tam eam quàm tres alias comprehẽdit sub una habente septẽ capita, & in uno eorũ cornua decem. Et infrà paulo pòst idem Abbas Ioachim ita dicit, Per hanc bestiam diabolus meridianam incolentes eremum uiros solitarios impugnauit. Et per hanc talia facturus est, & ex parte iam facit, qualia non est permissus in temporibus alijs, nec etiam quando sanctos martyres laniare ictibus uarijs sineretur.

Danielis 7.
Apocal. 12.
Persecutio Arriana.
Cosroës rex Persarum.
Mahomet.
Mahomet præcursor Antichristi.
Danielis 7.
Apocal. 13.

APPENDIX, DE CHRISTIANORVM *decem nationibus, siue sectis.*

NOTANDVM quòd gentes Christianorum diuiduntur in decem nationes: uidelicet Latinos, Græcos, Indos, Iacobitas, Nestorinos, Moronitas, Armenos, Georgianos, Surianos, & Mozarabes.

Latini. Prima natio est Latinorum, qui habent imperatorem Almaniæ, & reges multos, uidelicet reges Castellę, Arragonię, Portugalliæ, Nauarræ. Et isti sunt de natione Hispanica. In natione Gallica est unus rex Francorum, & multi duces & comites. In natione uero Italiæ est rex Sicilię, Neapolitanus, multi duces, comites, marchiones, ac communitates magnæ, uidelicet Venetiarum, Florentię, Senarum, & Ianuæ. In Germanica autem natione præter imperatorem qui debet esse Almanus, sunt reges multi, uidelicet rex Angliæ, Scotiæ, Hungariæ, Bohemiæ, Poloniæ, Daciæ, Frisiæ, Suediæ, Noruuegię, Dalmatiæ, & multi marchiones, lantgrauij, duces, comites, &c. Item in insula Cypri, rex Cypri. Omnes prædicti sunt obedientes Romanæ ecclesiæ.

Græci. Secunda natio est Græcorum, qui habent patriarcham Constantinopolitanen sem, archiepiscopos, episcopos, abbates, &c. in spiritualibus. In temporalibus uerò imperatorem, duces, & comites, &c. Pauci tamen numero sunt nunc, quia Agareni & Turci occupauerunt & inuaserunt maximam partem Græciæ. Et isti nõ obediunt ecclesiæ Romanæ, & habent errores multos qui sunt condemnati per ecclesiam: quia dicunt, quòd spiritus sanctus non procedit à filio, sed à parte solum. Etiam dicunt, quòd non est purgatorium.

Indi. Tertia natio est Indorum, quorum princeps est Presbyter Ioannes, cuius potestas excedit omnes Christianos. Nã habet sub se septuaginta duos reges. & quando dictus dominus Presbyter Ioannes equitat, semper facit ante se portari crucem ligneam. Quando tendit ad bellum, facit portari duodecim cruces de auro & lapidibus preciosis factas, pro uexillo. In illius terra est corpus beati Thomæ apostoli in maxima ueneratione.

Presbyter Ioannes.

Corpus Thomæ apostoli.

Iacobitæ. Quarta natio est Iacobitarum, à Iacobo hæretico, discipulo patriarchæ Alexandrini Iacobitæ dicti sunt. Hi in partibus orientis occupant magnam partem Asię, terram Mambræ, quæ est propinqua Aegypto, & terram Aethiopię usque ad Indiam plus quàm quadraginta regna. Hi circũciduntur & baptizantur, cum ferro ignito characterem crucis imprimunt in frontibus & in alijs partibus corporis, ut in pectore, uel in brachijs. Hi confitentur soli Deo, & non sacerdotibus Iudæorum & Agarenorum. Et dicunt, in Christo esse tantum naturam diuinam. Aliqui eorum loquuntur lingua Chaldaica, aliqui lingua Arabica, alij uerò alijs linguis, secundum diuersitatem nationum. Et isti fuerunt condemnati in concilio Cedensi.

Nestorini. Quinta natio est Nestorinorum, à Nestorino hæretico, qui fuit Constantinopolitanus episcopus, sic dicti Nestorini. Hi soli ponunt in Christo duas personas, unam diuinam, aliam uerò humanã. Et negant beatam uirginem Mariam esse matrem Dei, sed bene hominis Iesu. Hi utuntur lingua Chaldaica in suis scripturis, & conficiunt corpus Christi in fermẽto. Hi inhabitant Tartariam, & maiorem Indiam: & sunt multi numero. Terra eorum continet tantum, sicut Almania & Italia. Et isti hæretici fuerunt condemnati in tertia synodo Ephesina, & fuerunt diuisi ab ecclesia Romana, & permanserunt in pertinacia.

Moronitæ. Sexta natio est Moronitarũ. Moronitæ à quodam hæretico Morone dicti sunt. Hi unum intellectũ & unã uoluntatẽ in Christo tantũ ponũt. Hi habitãt iuxta Lybiam.

Lybiã in prouincia Phœnice in magno numero, uiri bellatores, in prælijs edocti & experti, ſpecialiter utũtur arcub. & ſagittis. Hi more Latinorũ cãpanis, & eorũ epiſcopi annulis, mitris & baculis paſtoralibus utuntur. In ſcripturis litera Chaldaica, & in uulgari Arabica utuntur lingua. Hi aliquando fuerunt ſub obedientia Romanæ eccleſiæ. Nam eorum Patriarcha interfuit concilio generali Lateranenſi, celebrato Romæ ſub Innocentio tertio. Sed poſtea receſſerunt ab eccleſia Romana. Hi primò fuerunt condemnati in ſynodo Conſtantina, & poſtea uenerunt ad obedientiam Romanæ eccleſiæ. Et iterum reuerſi ſunt ad propriam eorũ opinionem, in qua perſeuerant hodierno tempore.

Armenij. Septima natio eſt Armeniorum, qui habitant in regno Armeniæ prope Antiochiam. Hi proprium idioma & linguam communem omnibus habent, & ſcripturas ſanctas, & officium eccleſiæ cantant, & dicunt in uulgari lingua, ita quòd ab omnibus ſecularibus tam uiris quàm fœminis intelligantur. Habent ſuum Primatem, quem uocant Catholicum, cui obediunt ſicut nos Papæ, cum magna deuotione & reuerentia. Quadrageſimam ieiunant cum magna deuotione, in qua nõ comedunt piſces, nec bibunt uinũ. In diebus autẽ Veneris comedunt carnes.

Georgiani. Octaua natio eſt Georgianorũ. à beato Georgio, quem habẽt in prelijs in patronũ, dicti ſunt Georgiani. & habitãt in partib. oriẽtalibus. Et eſt populus pulcher, fortis, & delicioſus: Medis, Perſis, & Syris (in quorum confinibus commorãtur) ualde formidoloſi. Et utuntur lingua Græca, utuntur ſacramentis more Græcorum. Clerici habent coronas in capitibus eorum rotundas, ſeculares uerò quadratas. Quando ueniunt ad ſanctum ſepulchrum, non ſoluunt Sarracenis tributum, & ingrediuntur Hieruſalem cum uexillis erectis, quia Sarraceni eos timent.

Eorum fœminæ utuntur armis ſicut uiri, barbas & crines etiam habent ſicut uiri, utuntur pileis altis in capitibus ad altitudinem cubiti. Quando ſcribunt Soltano, ſtatim conceditur eis quod petunt.

Suriani. Nona natio eſt Surianorũ. ſic dicti Suriani, à ciuitate Sur, quę eſt eminentior ciuitas in Suria, uel Aſſyria. Hi utuntur in ſermone uulgari, lingua Sarracenica: in ſcripturis diuinis & officijs miſſæ, lingua Græca. Habent epiſcopos & conſuetudinem Græcorum ſeruant, & eis obediunt in omnibus. Conficiuntin fermento, & habent opiniones Græcorum contra Latinos. Hos ſequuntur ali qui Chriſtiani, qui in terra ſancta uocantur Samaritani, primò conuerſi tempore apoſtolorum, ſed ipſi non bene ſapiunt in catholica fide.

Samaritani.

Mozarabes. Decima natio eſt Mozarabum, hi Mozarabes fuerunt olim multi numero in partibus Aphricæ & Hiſpaniæ, ſed modò ſunt pauci. Sunt autem dicti Mozarabes, quia modos Chriſtianorum de Arabia in multis tenebant. Iſti utuntur in officijs diuinis lingua Latina, & obediũt eccleſiæ Romanæ, & prælatis Latinorũ. Conficiunt in azymo, ut Latini, ſed in multis diſcrepant à Latinis. quia cũ dies naturalis diuiditur in uigintiquatuor horas diei & noctis, tot officia habent ſiue horas, & pſalmos ac hymnos certasq; orationes habent & nimis prolixas, quas non dicunt more Latinorum. Nam & quod Latini dicunt in principio, ipſi dicunt in fine, uel in medio. Sacramentum euchariſtiæ diuidunt aliqui in ſeptem partes, aliqui in decem. Et eſt hæc natio ualde deuota. In matrimonio uerò non coniunguntur, niſi perſonis ſuæ gentis, ſiue nationis. inter quos fœmina amiſſo primo marito, nunquam coniungitur alteri, ſed permanet in caſtitate perpetua.

DIVERSITATIS HVIVS INTER *Chriſtianos cauſæ.*

Prima cauſſa. CAuſſa uerò tantæ diuiſionis inter Chriſtianos fuit, quòd ab antiquis temporibus Chriſtiani fuerunt aſtricti, ne celebrarent Concilia generalia. Ideo

Ideo insurgentibus hæreticis, in diuersis mundi partibus, non fuit qui remedium apponeret. Secunda causa fuit negligentia summorũ Pontificum, quia non curauerũt nuncios mittere ad Christianos in erroribus positos: quia si hoc fecissent, multos, aut omnes ad unam fidem & obediẽtiam Romanæ ecclesiæ reduxissent. *Secunda.*

FINIS.

PIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI ILLVSTRI MORBISANO TVRCARVM principi, timorem diuini nominis & amorem.

SCRIPTVRI ad te aliqua pro tua salute & gloria, proq; communi multarũ gentium consolatione & pace: hortamur ut benignè audias uerba nostra, nec prius damnes, q̃ iudices, nec prius iudices, q̃ singula diligẽter intelligas. Accipe quę scribimus in bonã partem, & usq; in finẽ patiẽter audi: si bona sunt quæ suademus, amplectere: sin mala, respue, & in ignẽ mitte. Neq; idcirco epistolã reijcias, quia Christiani hominis est, & eius Christiani qui cęteris præest. Non em̃ te odio persequimur, neq; tuo insidiamur capiti, quamuis nostræ religionis hostis existas, & armis Christianam urgeas plebem. Operibus tuis, non tibi sumus offensi. Diligimus, iubente Domino, inimicos nostros, & pro persecutoribus nostris oramus: sapientibus & insipiẽtibus debitores sumus, & omnes cupimus fieri saluos, Græcos, Latinos, Iudæos, Saracenos, omnibus optamus bona. Sed scimus uera bona neminem assequi posse, qui extra euangelium degit. & à Christo domino nostro est alienus. Noli autẽ aures claudere, aut oculos auertere, cum Christum nominamus, quem Mahumetea lex iniqua natum & uirum sanctum, & prophetã magnum, & uirginis filium, & miraculis clarum dicit. Multa tibi per eum & maxima bona euenient, si ei credideris, & eius sacris initiari uolueris. Horresces hæc cum primùm accipies, sed audienda est tota lex, deinde iudicium promendum. Audi quò tendimus. Multa tibi & tuis progenitoribus cum Christianis bella fuerunt, multus sanguis effusus est, multæ urbes deletæ, sacræ ædes incensæ, raptæ uirgines, uiolatæ matronæ, uastati agri, scelera perpetrata sunt quæcunque in mentem uenire possunt, dum Turca & Christianus, uter imperet, gladio contendit: tibi (ut fama & opera ipsa loquuntur) ingens desiderium est Christianos sub iugum mittere, & imperium Latini nominis obtinere. Et sunt fortassè qui hoc facile suadent, & omnia tuis armis peruia dicunt. & alij tuas uires amplificantes, Christianas attenuant: alij in diuisionibus & odijs quæ gentem nostram excedunt, spem collocant, haud difficile existimantes eos uinci ab exteris posse, qui domi desident. Nos non ita ignarum te credimus nostrarum rerum, quin scias quanta est Christianæ gentis potentia, quàm ualida Hispania, quàm bellicosa Gallia, quàm populosa Germania, quàm fortis Britannia, quàm audax Polonia, quàm strenua Hungaria, quàm diues & animosa & bellicarum perita rerum Italia: sola Hungaria diu progenitores tuos & teipsum fatigauit. Octogesimum iam annum aduersus Hungaros Turcarum signa ferũtur, & adhuc circa Samum ac Danubium hæret una gens, quæ te tuasq; uires agitat. Quid facias si tibi cum Italis, aut Gallis, aut Germanis res fuerit, amplissimis & robustissimis populis? Fortassè non deest qui dicat, Iustinianũ imperatorẽ Constãtinopoli sedentẽ, misso in Italiã Belisario cum parua manu militũ perdi-

Matthæi 5. Rom. 1.

Extra euangelium & Christũ nulla salus.

Iustinianus imperator.

Adulatores regum aſſidua peſtis.

perditam Romam, & reliqua loca uſque ad alpes recuperaſſe, nec te Iuſtiniano minorem eſſe. Caue ne te fallant adulatores, domeſtica regum & aſsidua peſtis. Facilè principes magna de ſe loquentibus aurem præſtant, atque idcirco ſæpe decipiuntur. Rarus eſt uerò, qui non ſe maiorem credat. Iuſtinianus uniuerſæ Græciæ & Illyrici & Aſiæ & Lybiæ dominus erat, & Italiam non acquiſiuit, ſed recèns perditam recuperauit, & à Gothis gente barbara, non ab Italis abſtulit: nondum amor imperij Romani in mentibus Italis refrigerat, neque ullus erat qui barbaricum iugum æquo animo ferret. Cuncti arma pro imperio, & pro patria magnis animis ſuſceperant, nec tam Belliſarius Italis libertatem reſtituit, quàm Itali ſuum decus uendicarunt. Tui progenitores nunquam aut poſſederunt Italiam, aut uiderunt, nec tibi ius ullũ in ea eſt. Quòd ſi pergas Italiam inuadere, ſenties tibi cum uiris bellũ eſſe. Fatemur, res claras maiores tui egere, nec tua minora ſunt opera. qui Conſtantinopolim expugnaſti, & Peram è regione Genuenſium coloniam, & Peloponneſum, magna ex parte in deditionem accepiſti, & in Raſtia & Valachia non parũ agri adeptus es, & ſæpe tuos hoſtes fudiſti. Et hoc anno Synopem uetuſtam urbem † Metis Eupatoris patriam & eius tyrannum cepiſti, & Trapezunte direpta, incolas eius & imperatorem in captiuitatem abduxiſti: & Ioannem Caſſanum prælio congredi auſum ſuperaſti. Magna hæc tibi uidentur, nec nos parua dicimus. At Iulius Cæſar cum de uictoria † Pontica triumpharet, in curru quo uehebatur, hæc uerba iuſsit inſcribi: Veni, uidi, uici. Imbelles eas gentes & parui momenti exiſtimans, quas Pompeius paulo antè domuerat, & tu hac ætate ſuperaſti. Alia eſt Italorum natura, aliæ uires, alia ingenia, alij animi. Neſciũt ſubeſſe, qui ſoliti ſunt præeſſe. Et nunc tota Italia armata eſt, equis & hominibus plena: nec pecunia caret, quæ neruus belli dicitur. Non pugnabis contra fœminas, aut Italiam, aut Hungariam, aut aliam in occidenti prouinciã ingreſſus. Ferro hic res geritur, nõ Aſiaticis ſudibus. Chalybeus torax pectora tegit, equi ſimul & homines tecti pugnant, ordines ſeruant, nec uano metu pauent. Fortior ſit neceſſe eſt, & manu promptior, & animo præſtantior, qui eos loco depellat. Nec Chriſtiana diſſidia deſiderio tuo conducere putes, haud in his confidas. unientur Chriſtiani omnes, ſi quando te audiant interiora Chriſtianitatis accedere. nectu melius Chriſtianorum paci conſulere potes, quàm ualidis & magnis copijs Chriſtianitatem inuadens: ceſſabunt priuata odia, ubi publica ſenſerunt, & coniunctis uiribus aduerſus communem hoſtem arma ſumentur. Nec tu neceſſe arbitreris ad propulſandas tuas incurſiones, ad comprimendum tuum impetum, tuasq; uires elidendas totam Chriſtianitatem uniendam eſſe, quod fatemur difficile eſſe. Sed una ex quatuor nationibus ſatis fuerit, ſuperq; ſatis, tuas copias profligare. Atque ut de alijs taceamus, complures eſſe in tuo palatio arbitramur, qui terram Italiam luſtrauerunt, & uires & ingenia noſcunt. Ipſos audi atq; interroga, an æquari tuis uiribus Italia poſsit, an uinci tuis armis, an tuo imperio ſubijci. Plus negotij Romanis fuit Italiã acquirere, quàm orbi reliquo frena imponere. Diceret aliquis, quod ſuprà tetigimus, inteſtina odia, quæ noſtram gentem exagitant, introitum tibi in Italiã poſſe præbere: & ſi unus principum te excludat, alterũ incluſurum, daturumq; aditum. Sunt diuiſiones ſanè & inimicitiæ & ſimultates inter Italos, plures & graues & periculoſæ, & utinam non eſſent: ſed nullus eſt qui dominum pati non Chriſtianum uelit, omnes in fide orthodoxa mori uolunt. Nulli animus eſt à religione recedere. Non hic inuenies, quod tui maiores apud Græcos: qui contendentibus de imperio duobus, nunc uni, nunc alteri minus potenti auxilia miniſtrauêre, donec ambos eneruatos & exhauſtos eiecêre, & ſibi principatum arripuêre. Aliæ ſunt Italiæ potentiæ, alij regum oculi, alia ciuitatũ conſilia.

Mithridatis

Pontifica

Itali.

Chriſtianis diſſidijs Turca ne confidat.

Italorũ factiones.

Vene-

Venetorũ reſpublica ſapientia diues, & auro, Chriſto deuota, ut noſtra fert opinio, prius euertetur funditus, quàm hoſtem religionis in Italiã patiatur intrare. Atq; hęc quidẽ per ſeſe quando ſtatuerit, nullis adiuta uicinis, tuas opes euertet. tantum terra mariq; poteſt. An Florentiæ urbis magnificentiam ignoras, & uires, & opes, & quantus eſt in ea religionis cultus, quanta erga IESVM reuerentia, quantus amor? Credis'ne fieri poſſe, ut hæc ciuitas Italiam diuerſæ religionis hominibus aperiri ſinat? Sunt aliæ multæ urbes inſignes, multi principes clari & magni. Nihil de regno Siciliæ dicimus, quòd armis hac tempeſtate concutitur, non poſſumus multa nobis de illo promittere: licet tamen hoc aſſerere, quòd quanquam duo reges de ipſo liti gent & bello decertent, maluerit tamen uterq; regno priuari, quàm tuis auxilijs uictoria potiri. quòd ſi ad te alter confugerit, totius Italiæ in ſe odia concitauerit. In Gallia Ciſalpina, quæ & ipſa pars eſt Italiæ, dux Mediolanenſis in armis excellit, & potentia par regibus habetur. Nec paruæ ſunt ducis Mutinæ uires: aut Genuenſis, qui Liguribus præeſt marinis. Non contemnendus ducis Sabaudię, opulentus & ualidus in Italia principatus. Adeſt Marchio Mantuanus. Sunt & alij complures urbium domini, quibus nihil poteſt eſſe moleſtius, quàm nobilem Italiam uanæ ſuperſtitionis ritu fœdari. De nobis & eccleſiæ Romanæ ciuitatibus & prouincijs tacemus, quoniam noſtram tibi poſſeſsionem haud ignotam eſſe confidimus, quibus ſola cura eſt ſeruandæ et ampliandæ fidei domini noſtri IESV. Hæc ſi accepiſti ab alijs, gaudemus, ueritatem enim accepiſti: ſi minus, hortamur hæc diſcutias, & uerum inueſtiges. inuenies nihil nos eſſe mentitos. non folium Sibyllæ, ut quidam ait, ſed euangelij paginam recitamus. Difficile eſt, atq; adeò difficile, ut impoſsibile dici queat, te tua in lege permanentem uoti compotem fieri. Si, ut aiunt, imperium Chriſtianorũ deſideras, dicens *quàm plu*rimos tibi Chriſtianos ſubeſſe, & de reliquis idem ſperas, non eſt par ratio. Pauciſsimi ſub tuo imperio Chriſtiani ſunt, qui ad ueritatem am*bu*lent euangelij. Omnes aliquo ſunt errore imbuti, quamuis Chriſtum colant, Armeni, Iacobitæ, Maronei, & alia quædam nomina. Græci à Romanæ eccleſiæ unitate aberant, cũ tu Conſtantinopolim inuaſiſti, neq; adhuc decretum Florentinum acceperant, & in errore ſtabant, neq; de ſancto ſpiritu, neq; de purgatorio igne, conſona rectæ fidei ſentientes. Pauci fortaſſe inopes ueri Chriſtiani, neceſsitate, non uoluntate tibi obediunt. At urbes Italię potentiſsimas, non eſt tuũ cogere. ualidiores ſunt, quàm tuis queant exercitibus ſuperari. Noſti quæ acciderunt, cum Taurinũ inuaſiſti, quod noſtra ætas Belgradum uocat. Pauci cruce ſignati, innumerabiles tuas copias proſtrauerunt. Non eſt de Italis ſperanda uictoria, quibus aduerſa fuit in Hungaris pugna. Quo circa ut eò tandem ueniamus quò noſtra feſtinat oratio, & id dicamus quod ad ſcribendũ compulit, tuamq; gloriã & tuam ſalutem tibi deniq; oſtendamus: adhibe his paucis animũ. Si uis inter Chriſtianos tuum imperium propagare, & nomen tuum quàm glorioſum efficere, non auro, non armis, non exercitibus, nõ claſsibus opus eſt. Parua res omniũ qui hodie uiuunt, maximum & potentiſsimũ & clariſsimum tered dere poteſt. Quæris quæ ſit? Non eſt inuentu difficilis, neq; procul quærenda, ubiq; gentiũ reperitur: id eſt, aquæ pauxillũ, quo baptizeris, & ad Chriſtianorum ſacra te conferas, & credas euangelio. Hæc ſi feceris, non erit in orbe princeps qui te gloria ſuperet, aut æquare potentia ualeat. Nos te Græcorũ & Orientis imperatorem appellabimus; & quod modo ui occu-

Veneti.

Florentia.

Siciliæ regnum.

Mutinæ dux.
Genuenſis.
Sabaudus.
Mantuanus marchio.

Chriſtiani ſub Turca.

Belgradi oppugnatio.

Ad baptiſmum hortatur.

pas,& cum iniuria tenes,posſidebis iure. Chriſtiani te omnes uenerabuntur,et ſuarum litiũ iudicẽ facient. Oppreſsi undiq; ad te ueluti commune patrociniũ confugient,& toto ferè orbe ad te prouocabitur. Multi ſponte ſua ſeſe tibi ſubijcient,tribunalia tua ſequentur,& tributa præſtabunt. Licebit tibi ſurgentes extinguere tyrannides,iuuare bonos,oppugnare malos, nec Romana eccleſia te arguet recta uia uadentem. Eadem erit erga te charitas primę ſedis,quæ in cęteros reges,et tanto maior,quãto eris ipſe ſublimior.

Vladislaus Poloniæ rex. Facile hoc pacto ſine ſanguine,ſine armis,multa poteris nãciſci regna. Vladislaus Lituaniæ princeps Vituldi frater,cum aſpiraret ad regnũ Polonię, eſſetq; infidelis,ut uoti ſui compos fieret,effectus fuit Chriſtianus,et deinde

Caſmirus. etiam regnũ obtinuit. Cuius nunc filius Caſmirus regnat,alter filius,qui etiam apud Hungaros regnauit, in bello contra genitorẽ tuum geſto ſuperatus occubuit. Quid reris de te fiet,Chriſtianis initiato ſacris? Magnus erit ad te cõcurſus, & felicitatis genus exiſtimabitur Chriſtianis,ſe inter ſubiectos tuos annumerari. quippe ut arbitramur,ſi Chriſtianus fuiſſes,mortuo Ladislao Hungariæ ac Bohemiæ rege, nemo præter te ſua regna fuiſſet adeptus. Speraſſent Hungari poſt diuturna bellorũ mala,ſub tuo regimine pacẽ,et illos Bohemi ſecuti fuiſſent. Sed cũ eſſes noſtræ religionis hoſtis,elegerũt Hũgari uiri fortes et fideliſsimi, religionẽ potius cũ bello retinere,q; ea pdita pacẽ conſequi. Quot ſunt hodie in Epiro,in Peloponneſo,in Macedonia,in reliqua Gręcia,in Dalmacia,in inſulis ægei,Carpathij et Ionij maris,qui tuũ imperiũ non alia de cauſa refugiunt,niſi quia alienus es à CHRISTI ritu? & hi modo ad nos,modo ad alios recurrũt,opẽq; petunt,extrema omnia ſubituri,priuſquã te circunciſum & alienigenã dominum ferant. Et nos eis aliquando argento,aliquando frumẽto,aliquãdo rebus alijs ſubuenimus. Quod ſi baptizatus eſſes,et nobiſcũ ambulares in domo Domini cũ conſenſu,nec illi tuũ imperium tanto tẽpore formidarẽt,nec nos eis aduerſus te ferremus opẽ, ſed tuũ potius brachiũ in eos imploraremus, qui iura eccleſiæ Romanæ nonunquã uſurpant,et contra matrẽ ſuã cornua erigũt.

Haiſtulphus & Deſiderius reges. Et ſicut noſtri anteceſſores,Stephanus, Adrianus, Leo, aduerſus Haiſtulphũ,& Deſideriũ gentis Longobardæ reges, Pipinũ & Carolũ Magnum accerſiuerunt,& liberati de manu tyrannica, imperiũ à Græcis ad ipſos liberatores tranſtulerũt: Ita et nos in eccleſiæ neceſsitatibus, tuo patrocinio uteremur,& uicẽ redderemus accepti beneficij. O quanta eſſet abundantia pacis,quãta Chriſtianæ plebis exultatio,quanta iubilatio in omni terra,re-

Eſa. 11. dirent Auguſti tẽpora,et quæ poëtæ uocãt,Aurea ſecula renouarẽtur: habitaret pardus cũ agno,& uitulus cũ leone,gladij uerterẽtur in falces, in uomeres acligones rediret omne ferrũ,excolerentur agri, euelleretur aſpera domus, terra miteſceret,uici repararentur, et urbes reſurgerẽt,templa deo ſacrata quæ ceciderunt emergerent,collapſa monaſteria et plena uiris religioſis,diuinis omnia laudibus perſonarẽt. O quanta eſſet tua gloria,qua pacẽ orbi reddidiſſes. O quãta tibi redũdaret felicitas, qui ad æterni paſtoris ouile cũctas redegeris oues. O quantũ te omnes amarent,obſeruarẽt,et extollerẽt,qui cõmunis omniũ pacis et ſalutis fuiſſes autor. Diceret aliquis, hanc pacẽ,hanc unionẽ,hanc communẽ lætitiã, haberi poſſe ſub tua lege. Errat qui hoc cẽſet: multos reges,multos populos unitos eſſe oportet,priuſq; tuã legẽ ubiq; diſſemines. Nec ſi unies corpora,unies et animos: ſciunt

Chriſtianorum lex ſancta, uera, ſalutaris. Chriſtiani ſuam legem ſanctam eſſe & ueram & ſalutarẽ, nec dimoueri ab ea poſſunt, quamuis aliqui aut libidine ducti, aut auaritia tracti, aut uoluptate

luptate illecti, aut metu mortis attoniti, aut cruciatu superati, nonnunquã circuncidantur, & in tuos ritus concidant: quorũ si corda posses inspicere, intelligeres neminem esse qui libenter consultoq; recesserit ab euangelio. Ostendimus suprà, quantum præcellant Christianæ gentis uires, & q̃ difficile sit, tot nationes Christũ colentes euincere. Non est quod pacem speres sub lege Mahumetea, in qua non est salus: difficultatis experimentũ ipse ui des, qui & si multis Christianis, hisq; non omnino ueris imperas, minime tamen eis tuam legem persuadere potes, minus persuadebitur ueris. Quæ non in argumentationum rationibus, sed in solo ferro fundata est, ut quæ uincere disputando non sperat, sed uinci formidat. Non sunt Christiani qui uel bello superari possint, uel disputationibus decipi, quando et armis excellunt, & rationibus munitissimi sunt, non solũ diuinę scripturæ, sed etiã philosophicæ. Impossibile est sub lege Mahumetea unionẽ fieri, sub Christiana facile fieri potest. Et id magna ex parte in tua uolũtate cõsistit. Tu unus si annuas, Turcæ omnes annuent: nec Syri, aut Aegyptij, aut Arabes, aut Libyes aduersabuntur. Tecum quicquid est intra Hellespontũ & Euphraten, & quicquid possides in Europa, conuertetur. Quid faciet baculus Aegyptiorũ arundineus, quando Christianũ te uiderit effectum? Quid imbellis Arabs? Quid nudus Afer? Omnibus his Aethiopes imminẽt, qui Presbytero Iohanni parẽtes, quod Christianus est, non poterunt & illis & reliquis Christianis obsistere. Noli cursum retinere. possunt Aethiopes et congregatam aquam dimittere, quæ rumpat aggeres, & totam inundet Aegyptum, atque submergat, cum sidus apparet arcturi. Hispani & Siculi facile Mauritaniam inuadunt, & Cathalani cum Genuensibus. Scis quantũ uale ant occiduæ classes, & quantus est terror uel Syrijs, uel Alexandrinis, uel cæteris Orientalibus, quando Christianæ triremes ad eos nauigant. Tua certe autoritas & animi magnitudo, & in bellis felicitas, apud omnes admirationi est, qui Mahumeteam sequuntur legem. quod si te nobis adiunxeris, breui totus Oriens reuertetur ad Christũ. Vna tantũ uoluntas pacare orbem potest: & ea tua est, si ad baptismi gratiam se conuertat: in te, crudelibus bellis imponere finem, & tantũ prẽstare mortalibus bonum, quantum effari nõ possumus. Quęret aliquis, quomodo quiescere t orbis Turcis ad Christũ conuersis, quando nec ipsi Christiani inter se concordes existunt, & multa per Italiam, Germaniam, Galliam, & reliquas prouincias desæuiunt bella? Diximus, dissidere inter sese nostræ gentis homines, non negamus, & pluribus in locis ferro contenditur. Diuino olim consilio sub Octauiano propter reuerentiã Saluatoris, qui tunc secundũ carnẽ natus est, ea pax in orbe fuit, quæ nec antea nec postea uisa est. Difficile est, & propemodũ impossibile, quiescere in terris omnia, ubi homines sunt affectibus subiecti reprobis. Illũ ambitio exagitat, hunc cupiditas trahit, libido aliũ impellit. Multa est inter mortales belli materia, sed nõ sunt tã atrocia inter Christianos prælia, q̃ inter Turcas et Christianos. Christianus cũ Christiano de agri possessione, de regno, de imperio, de gloria contendit. Cũ Turca de religione, de libertate, de uita. Inter Christianos qui bello uincuntur, positis armis, nec uitam, nec libertatẽ amittunt, & multis etiã patrimonia dimittuntur, principes imperio priuãtur, inferiores domũ mutant, reliqua tenent. In prælijs quæ geruntur aut cũ Turcis, aut cum Saracenis, qui succumbunt, si uitã non amittunt, in seruitutẽ rediguntur, & multi etiam religioni renunciare cogũtur. Hęc acerbissima sunt, et immanissima bella: quę si tol-

Lex Mahumetica in ferro fundata.

Presbyter Ioannes.

Affectuum prauitas omnis dissidij in orbe causa.

si tollantur, (quod in te situ esse monstrauimus) pax maxima exoritur, & uniuersalis quies. Nã reliqua bella huic comparata, faciem quodammodo pacis habent & otij: nec illa tam multa erunt quando unus asit, qui solo nutu compescere possit iniurias, qualiter te futurũ non ambigimus, si cum tua potentia Christianus efficiaris. Vides ne quantũ tibi laudis affert baptismi lauacrũ, quantũ cum Christo sublimis & conspicuus redderis? Quis prohibet aquã? Quid metuis? Voces fortasse aulicorũ times tuorum, quorum non dubitamus dicturos tibi aliquos: Quid cogitas, quid agis, quorsum te tua uoluntas trahit? uis baptizari? uis Christianus fieri? nescis quod periculũ adis, omnes te Turcæ deserent, & ubi existimas fieri magnus, fies nullus. ex Turcis natus, Turcas deseres, inter Turcas creuisti, Turcarũ te manus extulit, Turcæ Asiã et Græciã gubernant, Turcæ exercitibus præsunt, qui si uel minimã famã tuæ mutationis acceperint, è uestigio sumptis armis, te deiecto, imperatorẽ aliũ suscipient: tu nudus & expulsus si euaseris, apud Christianos mendicabis panẽ. Nam quis Turca est quem suæ religionis pœniteat? moriemur omnes, prius q̃ nostri prophetæ iugũ excutiamus. Non sunt parua quæ isti obijciunt. adhibenda est et huic parti medela, quã nemo teipso melius inuenerit. Nosti tuos homines, & quibus prouincias commiseris, non ignoras quanta sit cuiq̃ fides, et quis animus non te lateat. Non fit sine periculo magnũ facinus & memorabile. Vilia sunt quę paruo emuntur. Diligentia hic & labore opus est, peruestiganda sunt amicorũ consilia, noscenda subditorũ ingenia, & his utendũ est quos fidos et prudentes uideris. Seruiunt tibi non pauci ex Christianis nati, qui quãuis circunciſi sunt, non tamen Christianũ nomen oderunt. His exercitus, his pręfecturas reddere potes, qui tui sint amãtissimi, et ita regnũ ordinare, ut quando uelis præsto sint omnia. Tui subditi magna ex parte Græci sunt et Armeni (ut diximus) Iacobitæ, qui et si aliquid erroris habent, Christiano tamen nomine censentur, nec aliud magis cupiunt q̃ te similẽ eis esse, et illũ Deum * colere quẽ colunt ipsi. sperarent meliori se loco futuros, qui nunc mancipia quàm uilissima sunt, tributa exoluunt grauia, iniurijs afficiuntur quotidie nis, ad bellũ ducuntur inuiti, & inermes cædibus exponuntur, priuantur liberis et uxoribus: miserrima res est, postquã filios educauerunt, eos perdũt, rapiuntur in palatiũ, pueri circunciduntur, & Mahumeteis ritibus imbuuntur. uident infelices parentes non modo corpora liberorũ, uerũ animas etiam ire perditũ, & angustiati inter tot calamitates plorare non possunt, maiora mala timentes. Nemo horũ te diligit. neq̃ enim natura fert, ut eos amemus à quibus patimur mala. Quod si te Christianũ cernerent, mirũ in modũ diligerent, felicitatẽ tuam cuperent, & omnibus studijs tuã gloriam quærerent, & filios suos et seipsos q̃ libentissime tibi donarent. Magna est horũ multitudo, et pro sua religione constantia. quod si prudenter eos tractaueris, nihil tibi de rebellione Turcarũ uerendum erit, qui medios inter Christianos sese uidentes, tuę potius uoluntati consentiẽt, fortunas et dignitates seruaturi, q̃ mortis periculo se subijciant. Non suademus rẽ nouã aut insuetã, tutum est iter quod ostendimus, multi hoc & magni reges ingressi sunt. Apud Francos ex gentili & idololatra Christianus effectus est Clodoneus, & simul cũ eo regni proceres baptizari non recusarũt. Apud Hungaros Stephanus nostris initiatus sacris, omnẽ illã gentẽ Christo acquisiuit. apud Vesogotos, qui longo tẽpore in Hispania regnauerunt, & usq̃ in hęc tẽpora eiusdẽ gentis sanguis imperat. Richardus Lemugildi filius, suadente Leandro Hispalensi episcopo, Arrianæ renuntiauit hæresi, & cum

Adulatorum uoces, dehortantiũ ne fiat Christianus.

Turcæ subditi Christiani.

Regum aliquot exempla, qui ex gentilibus Christiani sunt facti.

omni

omni gente sua catholicã fidem cõplexus est. Apud Longobardos Agilol phus, suasu coniugis Theudelindæ, reliquit idola, & cũ omni populo Chri stianæ sese legi subiecit. Apud Hyberos, qui sunt in Asia, imperante Con= stantino maiore, rex gentis cũ coniuge, & omi nobilitate atq; plebe, ad prę- dicationem unius captiuæ mulieris, relicta idolorũ insania, baptizatus est. Sed quid moramur, & nõ exemplũ illud adduximus, quod omniũ est maxi mũ? Constantinus ipse imperator ac monarcha uiã aperuit, quã tu & tui si- miles ingredi absq; ulla cunctatione possetis. omnes qui eũ pręcesserant im peratores, excepto Philippo, gentiles fuêre. Iouẽ, Mercuriũ, Apollinẽ, Her culẽ, & alia quæ sunt monstruosa nomina, tanquã deos colebant. Senatui et omni Romano populo, stultitia Christus erat. Proponebantur passim edi= cta quæ Christianos cõprehendi iubebant: & nisi sacrificarẽt idolis, crudeli bus modis interfici. Nihil uilius erat nomine Christiano. infame genus & maleficũ habebatur omniũ qui Christo crederent. Sub Nerone, sub Domi- tiano, sub Diocletiano crudelissima in Christianos desæuit persecutio. At Constantinus acceptis imperij fascibus, postquã persuasus est à Syluestro, prædecessore nostro, in simulacris dæmonia coli, et unũ tantũ deũ esse cum patre & spiritu sancto CHRISTVM IESVM, et in euãgelica tantũmodo lege salutẽ inueniri: non est cunctatus Christi fidẽ amplecti: non dixit, Senatus mihi aduersus erit, resistet populus, copiarũ duces alienabuntur, imperio deijciar, sed alto animo iactans in deo spẽ suã, legẽ edidit, qua publicè Chri- stũ coli iussit, & eã fidẽ teneri ab omnibus imperio subiectis, quã beati apo stoli Petrus & Paulus Romanis tradidissent. nec propterea sinistri aliquid sibi acccidit, sed tunc potissimũ excellens et glorioſus euasit, cum in uexillis suis crux domini IESV appoſita resplẽduit. Viderat per quietẽ in aëre signũ crucis, et uocẽ audiuerat dicentẽ: In hoc Constãtine uinces. Parauit uexilla crucis, erexit, ciuilibus bellis finẽ imposuit, superauit hostes, barbaros affli= xit, imperiũ ampliauit, pacẽ subditis dedit, ecclesias aperuit, cõcilia sacerdo tũ celebrauit, hęreses eliminauit, lucẽ quã acceperat ab euãgelio, cũctis gen tibus cõmunicauit. Magnificus et excelsus super omnes Cæsares inuentus, Græcis & Latinis nostris celebratus. Imperauit annos supra triginta, sedẽ imperij apud Byzantiũ erexit, et ampliatis ciuitatis mœnibus, multisq; tũ publicis, tũ priuatis ædificijs magnificè cõstructis, de suo nomine Constan- tinopolim appellauit. & plenus dierũ, apud Nicomediã edito testamento, quo filios imperij successores reliquit, ut Christianũ decet, sacramẽtis eccle siæ receptis, è uita decessit. Quid erat quod ille amplius in terra posset opta re? imperio potitus est omniũ maximo, uita ei & longa fuit, et paucis obno- xia morbis. inimicos humiliatos uidit: et quod hominibus dulcissimũ esse so let, hæredes amplissimæ fortunæ filios dimisit. Nec alienũ fuerit, tantũ im= peratorẽ, qui Christianã fidẽ tantopere ampliauerit, in alio seculo cũ Chri- sto regnare, ut est, credere, cui seruiuit in hoc dũ uiueret. Quod si omnibus qui patriam auxerint, iuuerint, defenderint, certũ est esse in cœlũ diffinitũ locũ, in quo beati æuo sempiterno fruãtur, sicut philosophi doctissimi tra- diderũt; multo id certius de illis sperandũ est, qui pro lege Domini uel ser- uãda uel augẽda summis studijs contenderũt. sicut de Constantino ostensũ est, quẽ sicut in terra felicẽ fuisse dicimus, ita & in cœlo beatũ credimus. Ea- dẽ proculdubio euẽtura tibi esse cõfidimus, si nobiscũ sapiẽs Christũ colas, & magnũ Constantinũ imiteris: quemadmodũ Romani cum suo impera- tore Christiani sunt effecti, ita & Turcæ unà tecũ baptizabũtur, eritq; tuũ regnũ super omnia quæ sunt in orbe, & nomen tuũ nulla silebit ætas, lati-

Constantinus Imperator.

Vox cœlitus ad Constantinum edita.

Constantini laus.

næ te literæ & Græcæ & barbaræ celebrabunt, nemo inter mortales erit, qui te potentia aut gloria præcedat. Magna sunt hæc quæ promittimus, maiora quę sequuntur. De regno, de potentia huius seculi, de gloria huma na sumus locuti. Caduca hęc & incerta sunt, & fluxa: omnes morimur, omnia nata occidunt, & omnia orta senescunt, breuis est humanæ prosperitatis cursus, cito regnũ deficit, nulla potentia longa est, gloria quoq; clari nominis, quãuis de maximis rebus diu perseueret, finitur tamẽ aliquando, & cũ tẽpore deficit. Nihil est inter mortales non mortale, conterit omnia tempus. Esto duret per multa secula nomẽ, quę dulcedo post obitũ laudis? aut damnatus est homo in altera uita, et nihil ei prodest fama quæ remansit: aut saluatus est, & ea nõ eget, beatitudine donatus æterna, quę oĩni ex parte plenissima est. Filios ac nepotes prędara maiorũ nomina iuuãt, et nobis quoq; dum uiuimus, dulce est talẽ hæreditatẽ posse relinquere, quæ sit posteritati solaciũ. Est id quidẽ aliquo modo bonũ, sed meliora quærenda sunt & stabilia bona, quæ uere nostra sint, neq; unquã nos deserant. Philosophi, quos peripateticos uocauit antiquitas, tria bonorũ genera posuerunt: & alia esse animi dixerunt, alia corporis, alia externa. Stoici ea dũtaxat bona existimarunt, quæ animũ excolerẽt. hoc facit iustitia, prudentia, moderatio, fortitudo, & quæ sunt aliæ in animo dotes. Egregiã corporis formã, roboris multitudinẽ, nobilitatẽ, cliẽtelas, opes, inter bona non acceperũt: quę neq; sunt in potestate nostra, neq; possessori felicitatẽ præstant. Sed neq; illę quatuor uirtutes, quæ principales existimantur, tranquillam homini mentem reddunt: nisi aduniantur aliæ tres, quas theologicas appellant, et in animo sitæ sunt, Spes, fides, charitas. Tristis est, & in anxietate moratur, & torpet & angitur, & nihil boni operatur, qui spe futuræ uitæ priuatus est. Sine fide impossibile est placere deo, qui est ultimũ hominis bonum, et finis in quem tendimus. Charitas diuino amore feruet, curiosa est animę nostræ, & proximo consulit, quem iubet lex, ut tanquam nosipsos diligamus. Si ergo animi bona cupimus, & moralibus uirtutibus opus est & theologicis, neq; in his ulla est nobis cum tua lege contentio. alia sunt, in quibus discrepamus. Fatebitur tua lex & uitam æternam in altero seculo reperiri, & his itineribus ad eam perueniri. Dicet fidem necessariam esse, uerum non eam fidem quam nos recipimus amplectetur. Laudabit charitatẽ, sed alia eius officia esse dicet, q̃ Christianus. Sine spe non posse bene homini esse fatebitur: sed spei finẽ longe diuersum à nostro recipiet. Pax erit in nominibus, bellũ in rebus. Facessat nunc hæc cõtentio. et quomodo uera & æterna bona, ex fide CHRISTI consequi possis, & animæ tuæ consulere, quæ immortalis est, ostendamus. Et si enim huius seculi quæ dicũtur bona concupiscis, et inter mortales magnus uideri uis, non tamẽ animæ tuę oblitum te credimus, nec ex illorũ numero censemus, qui cũ Epicuro et alijs quibusdã delirantibus philosophis, extingui animã simul cũ corpore putauerunt. Nec rursus te sine Deo esse cẽsemus, sicut olim de † Gallicis in Hispania traditũ est, qui nullum colebant deũ: & de Pythagora, quẽ ferũt dicere solitũ esse, non liquere sibi an deus aliquis esset. Quæ disputatio adeò impia iudicata est, ut ab Atheniẽsib. autor eius eiectus sit, et libri in quibus ea continebãtur exusti. Posidonius scripsit, Epicurũ de deo nihil sensisse, sed ea quæ de dijs locutus est, inuidiæ depellendæ causa dixisse. Stultorũ hæc est assertio, sicut in Propheta legimus: Dixit insipiens in corde suo, non est deus. Haud equidẽ te adeò rudem existimamus, ut cœlũ credas rectore carere, & hanc pulcherri

Res terrenæ omnes fluxæ.

Bonorum tria genera.

Virtutes theologicæ tres.

Heb. 11.

Lex Mahumeti quatenus ab Euãgelio diuersa.

Callecis

Pythagoras.

Epicurus.

mam

mã mundi machinam casu emersisse, & omnia fieri fortuitò: sed arbitramur te Deum unum confiteri, & in eum credere, qui cœlũ creauit & terram, & omnia quæ in eis sunt, & quæ creauit non negligit. Nec te ignorare censemus, incorruptibiles esse animas hominum: & cum è nostris corporibus migrant, in alias regiones transferri & bonas læta sortiri loca, malas ad supplicium rapi: quod non solum in euangelio nostro scriptum est & in prophetis, sed tua quoq; lex idem docet. quamuis in hoc mũdo temporalia quæ putantur bona, casu quodã fortuito euenire non rectè arbitratur. Socrates & Plato & Aristoteles, philosophorũ principes, de mundi regimine, de immortalitate animarũ, de deo, eadem crediderunt quæ Christiani: quamuis aliqua nouę legis arcana, quæ nondum edita erant, ignorauerunt. Platonis in epistolis hæc uerba leguntur: Credendũ est aũt semper ueteribus sacrisq; sermonibus, nobis asserentibus animã esse immortalẽ, iudicesq; habere, ac pœnas dare maximas, cũ à corpore fuerit separata, quod intelligendũ, cum male uixerit. Non est hic locus apud te altius exanimandus, qui pro tua lege deum esse intelligis, qui omnia uidet, & omnia iudicat: & animas corporea mole solutas, pro suis operibus in alio seculo uel præmia recepturas, uel supplicia, non dubitas. Quæ cum ita sint, stultum cognoscis terrenis rebus ita aliquem inhærere, ut cęlestia negligat: & dum corpori studet, animã perdat. Breue est omne quod uiuimus æuum, etiam si Mathusalem aut Nestoris annos possimus attingere. quicquid æternitati comparatur, momentaneum est. Quotusquisq; hodie reperitur qui centesimũ uideat autumnum? Quotus qui octogesimũ impleat annum? Vita hominis (ut inquit propheta) in ipsis septuaginta annis in potentatibus: aliquando ad octoginta protenditur, ulterius labor & dolor. Quotus iterũ ex eis qui nascuntur, ad perfectã peruadit ætatem? quàm multi moriuntur infantes? quot pueros extinguũt morbi, paucissimi iuuentutem superant. Angustissima est uita hominis, & incerta, mille instant in omnes horas pericula, mille mortis fauces uitæ nostræ insidiãtur: minima res cursum nostrũ interrumpit. Alieno hic arbitrio sumus, uocat nos Deus quando uult, & ubi uult, & cũ minime credimus, tunc citamur. Peremptoria monitio est, nec licet prouocare, aut cõtrà niti: parendũ est altissimo Domino, et uillicationis ratio reddẽda. Sapiunt, qui ita uitam instituunt, ut uocati, alacri animo abeant, et corã iudice, qui nihil ignorat, impauidi consistant, in die illa tremenda & amara ualde, in qua nihil amplius mereri licet, & omnis spes ac metus ex his quæ acta sunt pendet, nec supplicare iuuat, neq; negare. Est igitur de anima curandũ, quę post hanc uitam, aliã habet uitã, in qua uel dolet, uel gaudet. Quid prodest homini si uniuersum mundũ lucretur (inquit in euangelio Dominus) animæ uero suæ detrimentũ patiatur? aut quam commutationẽ dabit homo pro anima sua? Viuimus, ac sapimus, ac Deo similes sumus: hæc melior pars nostri est reb. omnib. preciosior, dimisso corpore, in alias regiones ingreditur. Corpus in terra iacet, & in puluerẽ conuertitur, & usq; ad ultimũ maximũq; iudiciũ sensu carebit: tunc uero pro meritis quæ illi cũ anima fuere cõmunia, uel ad gloriam uel ad pœnam resurget. Quid Nino prodest latè per Asiam imperasse? quid Semiramidi eius uxori? quid Dionysio, quid Herculi, ad Indos usq; penetrasse? quid Idamthirso, Scythiæ atq; Asiæ iugum imposuisse? quid Nabuchodonosor, ad Gades usq; perrexisse? quid Osiridi, dimissa Aegypto, per Syriam et Asiam in Thraciã duxisse copias? quid Agamemnoni, Iliũ exusisse? quid Cyro, Persarum imperium constituisse? quid

Platonis pia sententia.

Vitæ humanæ breuitas.

Vita hæc ad futuram instituenda.

Math. 16.

Alexandro Magno illud euertisse, & usq; ad Hispasim in Orientem, & ad Laxartem fluuium septentrionem uersus arma tulisse? quid Hannibali, Italiam uexasse? quid Scipionibus, Carthaginem deleuisse? quid Pompeio orientales reges debellasse? quid Iulio Cæsari subacta Gallia Romanum imperium inuasisse? quid Hunorum regi Attilæ, Pannonia Germaniaq; protrita, Aquileiam in Italia subuertisse? quid Tamerlamo, tot Asiæ Syriæq; urbes incendisse, atq; auũ tuum prælio superasse? quid genitori tuo Amirato, sæpe de Græcis, sæpe de Hungaris triumphasse? quid cæteris regibus atque imperatoribus, res magnas et claras gessisse prodest, si absq; cognitione ueri Dei mortui sunt, & nũc eorũ animę apud inferos cruciantur? laudãtur hic, & ardent illic? Quæ famæ uoluptas in cruciatu esse potest? Quæ dulcedo gloriæ in doloribus? Dura uox est eorum, qui uel in tauro Phalaridis beatitudinem esse dicunt. Nõ bene cohabitant dolor ac uoluptas, nec ullus est in fœlicitate mœror. In cœlo plena felicitas est, apud inferos plena miseria: cum eò uentum est, nihil iuuat gloria quæ præcesit, & fama seculi. Studendum igitur est, ut post obitum quod per omnes se horas infert, certus & incertus, animabus nostris bene consulamus. Præueniendus est pijs operibus dies mortis, & omnes actus nostri ita dirigẽdi, ut Deo placeamus. Ipse est enim finis omnium, & summũ bonum, ad quod aspiramus: et ipsa beatitudo, cuius cupiditas omnibus mortalibus inest. Quærendum est iter ad eam. Id recta fides ostendit, & operatio iustitiæ: quia nec iustitia sine fide, nec fides sine iustitia sufficit. Iustus ex fide uiuit, ut scriptum: & sine fide nemo acceptus deo. Tua lex, ut aiunt, in sua quenq; religione saluari hominem censet, si alioquin caste iusteq; uiuat, nisi Mahumetea traditione relicta ad aliam transierit. Dicunt & in tua lege scriptum esse (est enim sibijpsi sæpe contraria) nulli salutem patêre, nisi in ea. Nos cõtrà sentimus, & certi sumus, uiam uitæ soli Christiano, si bene agat, apertam esse. Ait enim ueritas nostra in euangelio, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluabitur: qui non crediderit, condemnabitur. Tu ergo si futurum credis seculum, si uis fieri saluus, si animæ tuæ bene consultum cupis, ut fidem Romanæ ecclesiæ (extra quam non est salus) & baptismum recipias oportet. His duabus clauibus, fide & baptismo, aperiuntur paradisi portæ. Illis tamen qui appositè ad fidem uiuunt, nihil proderunt: nam fides sine operibus mortua est. Euangelio præbendæ sunt aures, & Christi doctrina sequenda, quæ nullum fallit. Diceres nolle tuæ leginostram proponere, aut Mahumetem relinquere prophetam magnum. Rogauimus ab initio, ut benigne audires, itidem nunc petimus: & nunc maximè attentis auribus, & pia mente opus est, & iudicio recto, quando ad radicem arboris infructuosæ admouemus securim. Audi seriem rerum, nosce historiam fidei, præbe aures uero, cui perraro est in altis ædibus locus. Calisthenẽ philosophum crudelibus modis lacerum in custodiam rapuit Alexander, qui uera loquens diuinum cultum homini denegauit: & Clitum Philippi laudes cõmemorantem lancea transfodit. Timẽt homines exempla, & uidentes melius adulatoribus succedere quàm rectamonentib. ad nugas se cõuertunt, & quæ placeant loquũtur. Antigonus aliquãdo unus ex successorib. Alexandri, qui regnauit in Asia, inter uenandũ mutata ueste, relictis cõitib. errabũdus apud agrestes homines, in uili tugurio pernoctauit incognitus: & cõbibens, de seipso tanquã de altero percũctatus astantes, omnia quæ fecerat mala, ab eis audiuit. Mane quæsitus, atq; inuentus, cum uestem allatam & regium ornatum uidisset: Date (inquit) purpuram, quam ut primum indui, uerum de me nisi hac nocte nunquam audi

Deus summum bonũ.

Rom. 1.

Mahumeti lex in plerisq; sibi contraria.

Veritati rarus in Principũ aulis locus.

Antigonus.

ui. Et

ui. Et Augustus mortuo Varo, idcirco seipsum supra modũ dolere aiebat, quia non esset à quo uerum audiret. Ad pauperes philosophos relegata est inquisitio ueri, qui propterea sapientię amatores uocantur, quia ueritati seruiunt, & nolunt decipi. Turpe est cuiqꝫ homini errare, maximè regi: qui si per seipsum nõ satis intelligit, propè habet magistros quos interroget: tantum placeat audire, nec pudeat discere quod ignorat. Tria sunt hominũ genera, ut inquit Hesiodus. Primi & optimi sunt, qui per sese omnia noscunt. His proximi, qui recta monentib. auscultant. Tertij prorsus dãnandi sunt, qui neqꝫ ipsi uident, neqꝫ uidentibus credunt. Sed nulla in re periculosius eratur, quàm in his quæ pertinent ad fidem: neqꝫ utilius inuenitur uerũ. Recte ad Antipatrem de Alexandro scribit Aristoteles, monens, ne pro tot exercitib. uictorijsqꝫ & subiugatione orbis terrarũ glorietur, sed cogitet, quod si quid de Deo rectè cognoscat, nõ minori gloria dignus est, quàm ipse pro tantis rebus gestis tantaqꝫ potentia. Et in Ethicis, Sapientem inquit esse amicissimum deo. Sapiens autem nemo existimandus est, qui à recta fide est alienus. In his uero quæ sunt fidei, neqꝫ tuus legifer satis intellexit, neqꝫ tu in hanc usqꝫ diem satis didicisti. An uero recta monentẽ audire & sequi uelis, futurus dies ostẽdet. Si uero hęc quæ ad te scribimus audieris, signum erit ad discendum parati. Si feceris quæ monemus, eris proculdubio sapiẽs. Nemo hominum Sapientiam contemnit, nemo odit, nemo est qui nolit esse sapiens. Verum primus sapientiæ gradus est, nolle errare, & uerum quàm libentisse audire: maximè in his rebus, unde homini est salus. sicut est religio, quæ ordinatur ad æternam uitam. Audi ergo uerum circa religionem. Si non scribimus uerum, argue scribentes, & despice tanquam stultos. Sed noli falsum dicere, nisi cognoueris falsum esse. Et narrabimus breuissimè ab initio mundi, usqꝫ ad obitum Saluatoris CHRISTI nostri, legis arcana. Deinde aliqua de tua lege dicemus, eaqꝫ cõferemus ad inuicẽ, & quantum interfit ostendemus, conabimurqꝫ quantum ex alto dabitur, lucem tibi ostendere, per quã possis ad eam lucem peruenire, quæ illuminat omnẽ hominẽ uenientẽ in hunc mundũ. Cum creasset Deus in principio cœlum & terram, & maria, & lucem, & solem, & lunam, & alia sidera, & plantas, & herbas, & uolucres, & pisces, & quadrupedum genus inexterminabile (ut scribitur Sapientiæ secundo) ac reptilia, & alia animantia, postremo Adam creauit, & insufflauit in eum spiraculũ uitæ, & posuit eum in paradiso deliciarum, & fecit adiutorium simile sibi Euam, ex costa eius eductam. Et data licentia qua possent cæterarum plãtationum degustare fructus, ut abstinerent à plantario prudentię imperauit. Et ambos cũ præuaricati essent, ex paradiso deiecit, atqꝫ in eis humanum genus morte damnauit. Iussitqꝫ laboriosam uitam et ærumnis plenam agere. Ab his propagata creatura rationalis, cũ rursus animo rebelli diuinam maiestatem contemneret, & in uitia quoqꝫ prolaberetur, aquarum diluuio deleta est. Noë cum cõiuge & sex alijs animalibus in arca saluatus est, & ab his omnes homines qui modo sũt, & post diluuium fuerunt, originem ducunt. Tres filij Noë, Sem, Cam, & Iaphet, redeuntib. aquis in locũ suũ, humanam gentem reparauerunt, adeò ut traditum sit, priusquam Noë moreretur, quatuor milia hominũ ex suis et filiorum lumbis exiuisse, ex quibus etiam iniqui emerserunt, Nemrot filius Cam, & qui cum eo in contumeliam Domini turrim Babel ædificare cœperunt. In ea diuisum est labium uniuersæ terræ, & confusione impeditum opus. Secuta est peccatum pessimum Pentapolitana submersio, et Abraam & Lot inuenti religiosi: in semine Abraã benedictæ sunt gentes, & circumcisionis

Augustus.

Philosophi appellatio.

Tria hominũ genera.

Sapiẽs Deo amicißimus

legis diuinæ mysteria à condito orbe repetita.

Gene. 2.

Diluuium Noe.

Turris Babel.

Abraham. cisionis pactum cum eo percussum est. Fuit enim iustus, & placuit deo in
Isaac. operibus suis, cum filium Isaac diuino imperio immolare non detrectasset,
Iacob. Nec̃ Isaac patris uiam deseruit: cui natus est Iacob, qui alio nomine dictus
est Israel, & huic duodecim filij fuerunt, à quib. duodecim tribus emanarũt.
Ioseph. Is cognito quòd Ioseph, quem putabat extinctum, magnus & potens esset
in Aegypto, cum reliquis filijs ad eum migrauit. Multiplicatum est illic Iu-
dęorum semen, & in gentẽ magnam cum creuissent Israelitæ, surrexit q̃ rex
alius, qui Ioseph & opera eius ignoraret, grauissimis laborib. oppressi sunt,
Moses. & contumelijs innumerabilibus affecti. Et miserãte Deo, per manus Moy
si & Aarõ seruitutẽ effugerũt, & sicco uestigio rubro mari traiecto, per an-
nos quadraginta cibo cœlesti uitam in deserto egerunt. Et circa montẽ Si-
nai diuinã legẽ in tabulis lapideis acceperũt. Acquisita est terra promissio-
nis. sed nõ tota in manu Moysi. Post obitũ eius mirabilia fuerunt opera Io-
Iosue. sue, & aliorum iudicum: inter quos etiã prophetæ claruerunt uiri excellen-
tissimi. Successerunt deinde reges & alij prophetæ in populo dei, & nõ sine
cœlesti munimine conseruata est gens Hebræa: & prophetæ quidem inter
pretati legem, salubria tradidere præcepta, uirtutem extollentes, & uitia ef-
fulminantes, & multa per illos scripta sunt diuinitus reuelata, quæ de futu-
ris notitiam præbuere. Nõ tamen pauca perpessi sunt aduersa Iudæi, cũ le-
gem Domini contemnerent, & in traditionibus patrum nõ permanerent.
Iudææ gentis aduersa. Ceperunt eos Chaldæi, & in seruitutẽ redegerunt. Et nunc Syri, nunc Ara
bes, nunc Aegyptij in eos arma uerterunt. Multæ fuerunt eorũ tribulatio-
nes, multę calamitates ac miserię: sed de omnibus liberauit eos Dominus, cũ
ad deum clamauerunt, & tota mente redierunt: quia cor contritum & hu-
Legi diuinæ & Machumeticæ quatenus con/ ueniat. miliatum non despicit diuina maiestas. Hæc ut arbitramur communia tibi
nobis q̃ sunt, & in Alchorano Mahumetæo magna ex parte continentur.
Verax igitur & tuo & nostro iudicio lex Iudæorum, uerax Moyses & Da-
uid & Salomon & Isaias & Ieremias & Iezechiel & Daniel, & ueraces om-
nes prophetę Domini, uera Iudæorũ fides, qui ante Christũ in lege perman
serunt: mendaces omnes gentes, quæ coluerunt idola. Notus ante Christũ
solũ in Iudęa Deus. Nihil huc us q̃ cõtendimus. Concedis hæc nisi fallimur
omnia. In his quæ sequũtur, discordia erit. Sed nos in luce ambulamus, nec q̃
offendimus ad lapidẽ pedes nostros: & ne de cætero tu quoq̃ offendas, mag
nopere cupimus, & ultro ne decipiaris, lumen offerimus. Tu creatura Dei
es, & ouis eius: sed errabunda extra caulas in alienis pascuis, procul ab ouili
dominico, letiferum capis cibum, et pestifera aleris herba. Nos boni pasto
ris exemplo, qui relictis nonagintanouem ouibus in deserto, unã quæ ab-
errauerat, secuti sumus, te q̃ quærimus, & in uiam salutis optamus reduce-
re. Dolemus te uirum excellentem nobilitate, moribus illustrem, gestarum
rerum gloria clarum, imperio magno præditũ, et pluribus naturæ dotibus
eminentem, nõ incedere in uijs Domini, non nosse mandata eius, nõ esse in
lege sua. Compatimur tibi, & tuorum subditorũ infelicitatem deploramus,
qui tecum pereunt. Nec te credimus libenter errare, cuius naturam bonam
esse confidimus. Ignorãtia ueri te retinet: Tui te parẽtes, et seipsos, per igno
rantiam decepere, cum progenitoribus laberis. Sed timenda est scriptura,
2. Cor. 14. quæ ait: Ignorans ignorabitur. Quod si cęteris in rebus præcipuam curam,
exactam diligentiam, summum studium adhibeas, ne quis fallat te: circa reli
gionem potissimè curandũ est ne fallaris, in qua tanto cautiorẽ te esse opor-
tet, quanto in ea cũ maiori periculo delinquitur. Cæterarũ rerũ ignorantia

hæc quæ

hæc quæ ſunt temporalia in hoc ſeculo, adimere poteſt. Religionis error alterius uitæ bona, id eſt animæ felicitatem deperdit. Quod ne tibi accidat, ſi nobis aures & fidem præſtiteris, facile adiumento erimus. Audiſti ea quæ de ueteri teſtamento diximus, nunc de nouo agendum eſt, in quo plurimum diſcordamus. Audi quæ ſubiungimus, ſic ut tuę legis tenebras odio habebis, ut ſperamus, & noſtræ legis lucem amabis. Duo in ueteri teſtamento uaticinia reperiuntur, quorum alterum eſt: Non auferetur ſceptrum de Iuda, neq; dux de femore eius, donec ueniat qui mittendus eſt, ſiue (ut Chaldæi dicunt) Meſsias. Alterũ eſt, quod ait: Cum uenerit ſanctus ſanctorum, ceſſabit unctio ueſtra. His uaticinijs prædictum eſt in aduentu Chriſti, Iudæos & regnum amiſſuros eſſe & ſacerdotium, ſicut & factũ eſt. Regnum quod Iudęorum fuerat, Idumæi acceperunt. Regnante nanque primo Herode Antipatris filio, genere Idumæo, & alienigena, Chriſtus ex Maria uirgine natus eſt dei filius, uerus deus, & uerus homo, qui ſacerdotiũ Iudæorũ ad Chriſtianos tranſtulit: Petro ſibi ſucceſſore delecto, in quẽ pontificis maximè poteſtatem transfudit, neq; ulterius apud Iudęos paſtoralis ouium cura permanſit, dicente Domino ad Petrum: Paſce oues meas. Paſtor ipſe bonus, & pontifex magnus, Chriſtus: paſtores deinceps & pontifices Chriſtianos, non Iudæos eſſe conſtituit, quamuis Petrus & alij plures ex Iudæis, non amplius Iudæi, ſuum ſummum pontificium acceperunt. Atq; in hunc modum Iudaica ceſſauit unctio, & translatum eſt ſacerdotium. Quo facto, & lex ipſa translata eſt, dicente Apoſtolo: Quia translato ſacerdotio, neceſſe eſt ut legis etiam translatio fiat. Deus igitur, qui multifarie multisq; modis olim patribus in prophetis locutus fuerat, nouiſsimè per filiũ ſuum, quem conſtituit hæredem uniuerſorum, per quem fecit & ſecula, allocutus homines nouam legem edidit, & noua dedit præcepta, quibus ſeruatis uitam *mere*rentur æternam. In tempore igitur, quod in altiſsimo indiuiduæ trinitatis conſilio ab æterno fuerat diffinitum, regnante apud Hebræos Herode, imperante apud Romanos Auguſto, quieſcente mundo, & aduentum Domini mirabili & inaudita prioribus ſeculis pace honorante, miſſus eſt Gabriel angelus de cœlo, qui Mariæ felicem concœptionem & ſacratiſsimum partum annunciaret. Sed antè præcurſor natus eſt Iohannes, qui pœnitentiam prædicaret, & uiam Domino præpararet. Concœpit uirgo de ſpiritu ſancto, ut prædixerat angelus, & ſeruata diginitate uirginitatis, filium ſimul & Dominum peperit. Natus eſt CHRISTVS ſaluator octauo Calendas Ianuarias, & in ipſis Calendis circunciſus eſt, & iuxta uocem angelicam IESVS appellatus, quia ſalutem attulit humano generi. Plurima de infantia Saluatoris ſcripta ſunt, nec dubium eſt, quin omnis eius ætas ſignis & miraculis plena fuerit. Sed Eccleſiæ noſtræ grauitas & acre iudicium, ea tantum recipit, quæ certa ſunt, apocrypha prætermittit. Duodecimus Saluatoris annus memoriam habet, quia templum ingreſſus, cum legis doctoribus diſputauit, & aliqua ex parte ſplendorem ſuæ diuinitatis oſtendit. Sed circa triceſimum annum fulgor ille plenius emicuit. Tunc enim baptizatus eſt à Iohanne, & Iohannem ipſe baptizauit, & paterna uox audita eſt: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Conuertit aquam in uinum, & innumerabilibus coruſcauit miraculis. Elegit ſibi diſcipulos, quos uocamus Apoſtolos. Et circuiens regiones, & mentes hominum & corpora ſanauit ægrotantium

Gen. 49.

Iudæi & regno & ſacerdotio, naſcẽte Chriſto, ſpoliati.

Heb. 7. et 8.

Chriſti incarnatio.

Luc. 1.

Chriſti natiuitas

Chriſti miracula.

tantiũ: & faciẽs ipſe quę docebat, toto triennio prędicauit euangeliũ. per Iu-
Chriſti doctrina. dæã & uicinas prouincias, beatiſsima uox eius intonuit. Quæ uita hominũ eſſe deberet, oſtẽdit excellentiſsimè, et præcepta tũ uetera innouauit, tũ noua, prioribus multũ utiliora inſtituit: abdita & obſcura, quæ erant in ueteri lege, multa reuelauit, & obſcuros prophetarum aperuit ſenſus, & quæ de ſe prædicta fuerant, palàm expoſuit: myſterium ſanctæ trinitatis oſtendit, & unitatem in trinitate monſtrauit, docens tum patrem, tum filium, tum ſpiritum ſanctum diuinis honoribus proſequendum, & hos tres unũ eſſe deum. Prædixit non modo mortẽ ſuam, uerum etiam genus mortis: & quod tertia die reſurgeret, & quod aſcenſurus in cœlum, rediturus eſſet in fine ſecu-
Mors. li iudicare uiuos & mortuos. Comprehenſus eſt ſicut ipſe uoluit, et traditus Pilato præſidi, qui eum neci daret. Teſtes in eum citati ſunt, nec eſt inuenta mortis cauſa, quia peccatũ non fecit, nec repertus eſt dolus in ore eius. Maximum crimen obiecerunt, quia filium dei ſe fecit, & regem dixit: & propter ueritatem occiſus eſt, crucifixus atq; ſepultus: & iuxta uerbum ſuum re-
Reſurrexio, et aſcenſio. ſurrexit à mortuis: & quadraginta diebus cũ diſcipulis commoratus, cum eos confirmaſſet & corroboraſſet, atq; in orbem ire iuſsiſſet, euangeliũ diſſeminaturos, tandẽ uidẽtibus illis eleuatus eſt, & nubes ſuſcepit eũ ab oculis eorũ, aſcendit ad cœlum, & ſedet ad dexterã dei patris, & inde uenturus eſt
Spiritus ſãctus. iudicare uiuos & mortuos, & redditurus unicuiq; ſecundũ opera ſua. Interea ſpiritus ſanctus ab eo miſſus, omnia ſuggerit eccleſiæ, quę neceſſaria ſũt ad uitam æternam. Hæc nos Chriſtiani firmiter credimus, hæc eſt fides noſtra, quam cunctis gentibus prædicamus, & impartiri omnibus cupimus. Hæc ab apoſtolis & eorum ſucceſſoribus per fideles manus immutilata &
Saracenorũ de Chriſto opiniones. incorrupta ad nos uſq; delata ſunt. Hæc uos Turcæ & Saraceni magna ex parte negatis: & ſi enim CHRISTVM ex uirgine natũ, & ſanctũ uirum, & dei flatũ, & prophetam magnũ, & mirabiliũ operũ effectorẽ, & adhuc uiuentẽ confitemini: deum tamen & dei filiũ eſſe inficiamini, nec ſibi, nec ſancto ſpiritui diuinitatem conceditis, et trinitatem perſonarum in diuinis reſpuitis, & Chriſti mortem deridetis: quem translatum, & alium ſibi ſimilem *loco* ſuo interfectum arbitramini, nec eius aduentũ in extremo iudicio expectatis, & alia nõ pauca Chriſtianæ legis reijcitis: & plurima creditis, quæ apud noſtros riſu digna uidentur, quę nõ dimittemus intacta. At quæ nos credimus, non ſolum ex noua lege, ſed ex ueteri inuitamur. Vos Mahumeti & Alcorano eius, fidem tantummodo adhibetis, & hominem mortuum, ſine conteſte, ſine ratione, ſine miraculis ſequimini. Nos uiuo credimus, uiuit enim ueſtro teſtimonio CHRISTVS: nos deo pręſtamus aures, et ſignis, et rationibus, ſacris ducimur teſtimonijs. Quod ſi nos audies, monſtrabimus breuiter noſtræ legis ſplendidam lucem, & tuæ obſcuram caliginem detegemus.
Fidei arcana pijs & attentis auribus percipienda. Sed opus eſt pijs & attentis auribus, quando fidei ſublimitas attingitur, & magni dei panduntur arcana. Sæpe iocis & inanibus fabulis te præſentem adhibuiſti, & leuiores audiſti narrationes: non eſt cur hæc grauia contẽnas, aut ea noſſe recuſes, ex quibus tua pendet ſalus. Nõ eſt anima nobilis cui nõ inſit ueritatis amor, nõ eſt homo qui nolit ſaluus fieri. Audi ergo qui generoſus es, audi quę te ſaluare poſsũt: Quid eſt inter Chriſtianos Turcasq; cõtrouerſiæ, in quo ſimul contendimus? quæ diſsidij cauſa? Sanè non alius diſcordiæ fomes eſt, niſi quia circa diuinitatem non eadem ſapimus, de patre, de filio, & ſpiritu ſancto contendimus: hoc eſt præcipuum diſsidiũ, quo ſublato, facile omnia componentur. Attingemus hæc, & quæ ſit inter nos de diuinitate

uinitate diſſenſio, latius exponemus. Nos in deo tres dicimus perſonas eſſe, patrem & filium & ſpiritũ ſanctum: uos unam tantum, quam nec patrem, nec filium, nec ſpiritum ſanctum dicitis, ſed deum tantummodo appellatis, & hunc unicum eſſe dicitis creatorem cœli & terræ, & omniũ quæ in eis ſunt. Nulla eſt de unitate contentio. non latent nos uerba Moyſi, dicentis in exordio legis: Audi Iſraël, dominus deus tuus unus eſt. Et rurſus in lege ſcriptum eſt: Ego ſum dominus deus tuus, qui te eduxi de terra Aegypti, non erunt tibi dij alij præter me. Et rurſus: Ego ſum, qui ſum. Et ſi quæſierint nomen meum, uade, & dic eis, Qui eſt, miſit me ad uos. Et in cantico Exodi dicitur: Dominus omnipotens, nomen eius. Quæ teſtimonia unum eſſe deum, et unum dominũ, manifeſte declarant, et unam poteſtatem, & unam naturã. Nam deus naturę, dominus poteſtatis eſt nomen. Fatemur idẽ quod uos, de unitate diuinitatis. Hic amicitia eſt atq; concordia, uobis unus deus eſt, & nobis unus. Dicitis principium omnium rerum eſſe deum, nos idem affirmamus. In quo igitur diſſentimus? Multa ſunt quę de deo aliter Chriſtiani dicunt, aliter Saraceni ſeu Turcæ. Vos deum corporeum dicitis, nos incorporeũ. Vos fortuita eſſe quę hic in terra geruntur arbitramini, nec curare de his deum: Nos gubernare eum, qui creauit omnia, non dubitamus. Vos deum patrem in diuinitate negatis: nos patrem & filium cognoſcimus. Vos ſpiritum ſanctum ex diuina maieſtate reijcitis: nos ponimus & ueneramur. Mittamus alia, hæc aggrediamur in quibus plus ponderis eſt: Nos Chriſtũ dei filium dicimus, uos negatis. Cur negatis? Sanè quia nec uxorẽ habet deus, ex qua filiũ procreare poſſet. Quod ſi uxor ei fuerit, filioſq; genuerit, mundus qui unius imperio regitur, in plures diuiſus dominos, diu ſtare non poſſet. In unitate concordia eſt, quæ ſeruet imperia: in pluritate diſcordia, quæ maxima regna ſubuertit. Sed quis tam rudis, tam uecors, tam demens Chriſtianus eſt, qui generare deum ex connubio et permixtione fœminæ arbitretur? Non ſumus adeò hebetes Chriſtiani, ut tantũ nefas admittamus. Saracenis ſuaderi hoc poſsit, qui deo & corpus & caput & manus, & cætera membra concedunt. Nos deum ſpiritũ eſſe aſſerimus, incorporeũ, immortalem, æternum, et incomprehenſibilẽ, qui dum ſe ipſum intelligit, in mente ſua uerbũ concipit, quod nos filiũ dei eſſe dicimus: nec aliud eſt in deo ſeipſum noſſe atq; intelligere, quàm deum eſſe: nihil eſt enim in deo, niſi Deus. Deum autẽ cuius eſt uerbum, nominamus patrẽ: & proceſſum ipſius uerbi, generationẽ filij dicimus. Nec ueritas hæc de uerbo dei apud Chriſtianos tantũ illuxit: gentiles philoſophi ante Chriſti aduentum eadem quæ nos aſſerimus, nonnulli affirmauerunt. ſiquidem Platonici philoſophi in ſuis libris apertiſsime dixerunt, quod In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum: hoc erat in principio apud deum. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Et reliqua fermè omnia comprobant de uerbo Dei, quæ Iohannes in euangelio ſuo tradit, uſq; ad incarnationem uerbi, quam ignorarunt: quia nondum natus erat Chriſtus, & alta legis myſteria abſconderat Deus à ſapientibus huius ſeculi, quæ reuelauit paruulis. Quod igitur Platonici uerbũ dei nominant, & deum eſſe dicunt, nos filium uocamus ex deo genitum, & deum eſſe fatemur: nec ruinã mundi ex filij generatione timemus, quando unus duntaxat filius eſt. Et pater & filius unum ſunt, una poteſtas, una uoluntas, una maieſtas, nec uerbum conceptũ ab intellectu concipiente diſcordat. Obſcura hæc uerba uidebuntur: at ſi uoles, præſto erunt qui lumen af-

Quenam Saracenis & Chriſtianis de diuinitate diſſenſio.

Exod. 20.

Dei unitas.

Chriſtus Dei filius.

Deus ſpiritus.

Platonicorũ de Deo ſententia.

ferant,& apertiſsima omnia reddant. Et tu ſolẽ hunc corporeũ cernis,qui noctem abiens, & diem efficit rediens: hic à ſeipſo lucis producit radios.

Solis ad diuinitatem comparatio.

Hæc productio,generatio quædã eſt in ſole: & radij ſolis, filij ſolis eius non inconuenienter uocantur. Quæ ſimilitudo quamuis multifarie eſt inepta: nã ſolis plures ſæpe uidimus radios,deo unicus tantũ eſt filius: in eo tamen conuenit,quia una eſt & ſolis & radiorum ſubſtantia,& una eſt patris & filij diuinitas atq; eſſentia: quamuis comparatio corporaliũ rerum nulla ſatis cũ diuinis quadrari poteſt. Sed accipe teſtimonia, & qui ratione non capis, cede autoritati. Vetus teſtamentũ et Iudęis et Chriſtianis et Saracenis commune eſt. Eructauit(inquit Dauid ex perſona dei)cor meũ uerbum bonũ. Hoc eſt,quod dei filiũ dicimus, & unigenitũ patris æterni, non ex carnali cõiugio,aut humano cõplexu, ſed ex corde dei, id eſt, intellectu productũ aſſerimus. Et rurſus: Filius meus es tu,ego hodie genui te. Hodie dicit, qa deo nec heri præterijt, nec cras imminet. Sed hodie ſemper adeſt, cui præſentia ſunt omnia. Iterum, Ante luciferũ(inquit)genui te: ut intelligas,quia non loquitur de Salomone Dauid,ſed deus pater de filio deo,quia ante lucíferũ nemo fuit. Et in libro Prouerbiorũ legimus, Sapientiã dei, quæ dei filius eſt,dicentẽ: Nondũ erant abyſſi,& ego iam concepta eram. Ante montes & colles ego parturiebar. Nunquã enim pater ſine filio fuit,nec ſine patre filius. Et hoc eſt,quod in euãgelio inquit Iohãnes: In principio erat uerbum,& uerbũ erat apud deũ, & deus erat uerbũ. Quæ myſteria profunda & alta cũ non intelligeret Arrius, nec Mahumetes comprehẽderet,negare maluerunt ueritatẽ dei,quàm ſuã ignorantiã confiteri: & ſuas ineptias imprudenter ingerere,quàm aliorũ ſapientiã humiliter diſcere. Stulta hæc et dãnoſa pertinacia eſt. Deo eñ & prophetis eius oportet credere: & ſi quid eſt cuius rationẽ nõ capimus,debemus cũ Paulo dicere: O altitudo diuitiarũ ſciẽtiæ & ſapientiæ dei, q̃ incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles uiæ eius. Fatentur iuriſcõſulti,non omniũ quæ à maioribus ſuis inſtituta ſunt,rationẽ reddi poſſe, & tamen legi parendũ eſſe, quia non ſine cauſa cõdita fuerit: quãto minus arcana dei licet cognoſcere? Plurimæ ſunt occultę cauſæ,ad quas nulla potuit curioſitas hominũ peruenire: quia ſicut oculi noctuæ ad ſolẽ,ita & noſter intuitus ad ea quę ſunt diuinitatis. Nõ eſt ergo mirandũ,ſi neq; generationẽ filij,neq; ſpiritus ſancti proceſsionẽ,neq; trinitatẽ in diuinitate,intellexit carnaliter homo, uel Arrius uel Mahumetes. Sed illud in eis dãnabile ac deteſtabile fuit, q̃ ſacræ ſcripturæ, diuinisq; teſtimonijs non acquieuerũt. nã quid opus eſt argumẽtis, ubi deus ipſe loquitur? De Pythagoricis traditũ eſt, quod in diſputando ſoliti erant dicere, Ipſe ait. Ipſe autẽ erat Pythagoras, tanquã eius autoritati nõ liceret aduerſari: quanto minus deo,qui uerax eſt,& omnis homo mendax. Sed negabis hæc eſſe Dei,quæ afferimus, teſtimonia. De his poſterius dicemus. Nũc de ſpiritu ſancto agendũ eſt,cui tua lex diuinos honores abrogata. Nõ eſt huiuſmodi erroris Mahumetes inuẽtor. Arrij et Neſtorij & Macedonij hæc olim demẽtia fuit, quos ſacra patrũ cõcilia dãnauerũt: ſed eorũ uirus apud Aegyptios & Arabes aliquãdiu latuit,& poſtremò, autore Mahumete & magiſtro eius Sergio, latè diffuſum eſt. Ne mouearis dum uera loquimur. Caue ne ſequaris cæcos, diſce ſpiritũ ſanctum eſſe deũ, & tertiã in trinitate fore perſonam. Diximus paulo antè,deum patrem dum ſe cognoſcit,uerbũ concipere,& filium gignere. Nunc quod ſequitur, adijcimus cognitioni annexam eſſe appetitiuam quandam operationem, cuius principiũ uoluntas eſt:

Hodie te genui filius.

Prouer. 8.

Arrius.

Arcana Dei incomprehenſibilia.

Pythagoras.

Spiritus ſanctus.

est: inter operationes uero, q uas uolũtas producit, prẹcipua est amare. Adhibe hic aures, & mentem erige. In deo perfectã & absolutam fateri cognitionem oportet, & amorẽ pari modo, cuius processus per appetitiuã operationẽ exprimitur, sicut & uerbi generatio per intellectiuam: & alia est operatio qua intelligit, alia qua appetit. Intellectiua ex his completur, quę sunt quodammodo in ipso intelligente: nam sicut sensibilia in sensu, ita intelligibilia in intellectu dicimus esse. Appetitiua autem complementum accipit secundum quendam ordinem uel motum ad eas res, quæ obijciuntur appetitui, et occultum quoddam principium sui motus habet. Ea uero quæ prin *Spiritus.*
cipio feruntur arcano, spiritus nomen acceperunt: nam & uentos spiritus esse dicimus, & in scripturis, procellarũ spiritus appellantur, quia non apparet afflationis spiritus initium. Respirationem etiam & arteriarum motum ab intrinseco & occulto principio manantem, uocamus spiritum: atq; hoc modo congruenti quadã similitudine, quantũ diuina humanis uerbis indicari possunt, diuinus ipse amor à patre filioq; procedẽs, spiritus dictus est. In nobis duplici ex causa procedit amor. Aliquando ex corporea, et materiali natura: & is plerunq; immundus est, & menti noxius. aliquando ex ipsa proprietate spiritualis naturæ, cum bona intelligibilia & rationi conuenientia adamamus: & hic purus est amor, & laudabilis, & animæ salutaris. In deo corporalis amor seu materialis locum non habet, sed ille tantũ reperitur, qui simplex est et nitidissimus et purissimus, quem spiritũ sanctum appellamus. Nec nos intellectuali & sancto amore quicquã prosequimur, nisi quod intellectu concipimus. Conceptio autẽ (ut diximus) quę fit ab intellectu, uerbum est, atq; ita necesse est amorẽ ex uerbo exoriri. Amat enim deus quod de seipso intelligit, id est, uerbũ quod concipit intelligendo. Verbum autem dei, dicimus filium dei, qui & ipse patrem nouit et amat: atq; ita *fit, ut* amor ipse, cui sanctus spiritus est nomẽ, ex patre filioq; procedit, fitq; *cũ* patre & filio pariter deus. Nam sicut diuinũ intelligere essentiæ diuinitatis est, ita & amare. Et sicut deus se semper intelligit, ita & se semper amat: et omnia amat, suam bonitatẽ dum amat. Rursusq; sicut dei filius, qui est uerbũ dei in natura diuina subsistens, patri coæternus, perfectus, & unus deus est, ita & spiritus sanctus deus est patri & filio coæqualis & coæternus. Et quia omne quod subsistit in natura intelligibili, apud nos persona dicitur, *Persona.* apud Græcos ὑπόστασις, consequens est, ut tres personas in diuinitate ponamus, quia tres sunt subsistentes, pater & uerbũ & spiritus sanctus, neq; has personas dicimus esse per essentiam diuersas, sed per solas relationes distinctas, quæ ex processione uerbi & amoris proueniunt. Atq; in hunc modũ Christiana religio diuinitus illustrata, distinctas tres personas confitetur in *Personarum in trinitate distinctio.* diuinis, non tres deos, sicut Mahumetes falso opinatus est: sed patrem, & filium, & spiritum sanctum, unum esse ab ęterno deum asserimus: nec tamen ipsum patrem qui filius est, nec filium qui pater est, nec spiritum sanctum qui pater est aut filius. Vna est enim patris & filij & spiritus sancti essentia, in qua non est aliud pater, aliud filius, aliud spiritus sanctus: quãuis in personis alium patrem, alium filium, alium spiritum sanctum, diuina docente autoritate, dicamus. Nec similitudo in his quæ creata sunt summę deest trinitati. Inuisibilia dei (sicut Apostolus ait) per ea quæ facta sunt intellecta, " conspiciũtur. Sempiterna quoq; uirtus eius ac diuinitas relucet, quippe in " anima nostra, quæ diuinæ trinitatis est imago. Est enim anima nostra substantia quædã incorporea, & ratione prædita, & actus quidẽ sine forma organici

gãnici corpõris, quæ dum corpus mouet & regit, sui meminit, se intelligit, & se diligit: quibus in rebus quædã apparet trinitas, memoriæ, intelligẽtię & amoris. Tria hæc ad seipsa referuntur, quia non est amor sine memoria, nec memoria sine notitia. Nam quis meminit aut amat quod nescit? Inseparabilia sunt hæc à semetipsis, & tamen quodlibet eorũ, & simul omnia una essentia sunt, et una uita in anima una. Differunt tamen, quia memoria non est intelligentia uel uoluntas, nec intelligentia uoluntas siue amor. Quod si hæc diligenter inspicias, inuenies summæ illius trinitatis atq; unitatis uestigiũ, et imaginem quandam quamuis imparẽ. Quicunq; enim sempiternam et in commutabilẽ naturam, per memoriã reminiscitur, intuetur per intelligentiam, amplectitur per dilectionem. Profecto reperit in seipso summæ trinitatis imaginẽ, non tamen omnino similẽ, sed qualemcunq;, ita ut in similitudine magna inueniatur dissimilitudo. Etsi enim homo meminit, intelligit & diligit, non tamen memoria est, nec intelligentia, nec dilectio, sed sunt hæc in eo & in una substantia, non sicut accidẽtia in subiectis, quæ possunt abesse, sed substantialiter existunt in anima, & unus homo est qui habet hæc tria, non ipse est hæc tria. In simplici uero natura, quæ deus est, cuius unus sit deus, tres tamen personæ sunt, ut dictum est, & ipse deus est hæ tres personæ. Sed illud satis ad rem nostram est, quia tria hæc aliquo modo unũ sunt. Reperitur & sub alijs nominibus, & alio modo in nostra natura illius summę et ineffabilis trinitatis imago. Nã mens et notitia eius et amor, tria quædã sunt: mens enim nouit se, & amat se, nec amare se potest nisi etiã nouerit se. Duo quędã sunt, mens, et notitia eius: duo etiã sunt mens et amor eius. Cũ se nouit mens, & se amat, manet trinitas; scilicet mens, amor, et notitia. Et hæc tria, quãuis distincta inuicẽ sint, unum tantũ esse dicuntur, quia in anima substantialiter existunt: & est ipsa mẽs quasi parens, & notitia eius quasi proles eius. Mens enim cũ se cognoscit, notitiã sui gignit, et est sola parẽs suæ notitiæ. Tertius est amor, qui de ipsa mente & notitia procedit, dũ mens cognoscit se, diligit se: non eñ posset se diligere, nisi cognosceret se; amat enim placitã prolem notitiã suam. Et ita amor quidã complexus est parentis & prolis: nec minor est proles parente, cum tantam se nouerit mens quanta est. nec minor est amor parente & prole, id est, mente et notitia. Considerat hæc rationalis homo, & uidens tria in una essentia concurrere, extendit se ad contemplationẽ creatoris, & intelligit unitatẽ in trinitate, et trinitatem in unitate, & unũ deum colit, unam essentiã, & unum principium, sicut et patriarchæ & prophetæ atq; apostoli tradiderũt. Sed audiamus iam tandem ipsos, & diuinę legis autoritatẽ & testimonia in mediũ afferamus, sine quibus uana est omnis argumentatio. Deum patrẽ, omnes sacræ literę confitentur, & dei nomen paternitatem ad omnia refert. Et si filiũ dicimus, non possumus patrẽ negare. De filio adducta sunt testimonia legis, ergo et pater ostensus est, sicut et Saluator ait: Philippe, qui uidet me, uidet et patrẽ meum. Nunc de spiritu sancto, quod cæpimus, prosequendũ est. In Genesi legimus, Quia spiritus domini ferebatur super aquas. Quis tunc dominus nisi deus fuit, & cuius spiritus nisi dei? Et quomodo dei spiritus, nisi deus? Deus est quicquid dei est, nec aliquid illi immixtũ est. Incompositus est, simplex est, & purus deus. In Iob scriptũ est: Spiritus domini fecit me, & spiraculũ omnipotẽtis dei uiuificauit me. Dei sunt hæc opera, nõ hominis. Quis fecit hominẽ nisi deus, aut uiuificat hominẽ nisi deus? est igitur spiritus domini. propter quod dictum est in Psalmis: Spiritus domini repleuit orbem terrarum

Anima nostra diuinæ trinitatis imago.

Mens trinitatis imago.

Absq; diuinis testimonijs omnis de his argumentatio uana.

Iohan. 14.

Gene. 1.

Iob. 33.

Sapien. 1.

terrarum

terrarum,& hoc quod continet omnia,ſcientiam habet uocis. Quis hic ſpíritus niſi deus? quis impleat orbem niſi deus,cui cœlũ ſedes eſt, & terra ſcabellum pedibus eius? Et apud poëtas deum ire per omnes terras tractuſq; maris,cœlumq; profundũ,traditũ eſt. Et rurſus, Eſt'ne Dei ſedes niſi terra, pontus,& aër,& cœlum & uirtus? Propter quod recte ait Dauid: Quò ibo à ſpiritu tuo? Oſtendens non eſſe locum in quo poſſet fugere ſpiritum domini,qui eſt ubiq;. Eſſe autem ubiq;, implere & continere mundũ, ſoli deo tributũ eſt. Deus igitur ſanctus ſpiritus eſt,qui hæc peragit, & futura præ=noſcit,& prædicit,ſicut ſcriptum eſt: Reſponſum accepit Symeon à ſpiritu ſancto,quia non moreretur niſi uideret Chriſtũ domini. Non eſt cur deum negemus,qui dei efficit opera. Non igitur ſolus pater deus eſt, neq; ſolus filius,ſed ſpiritus ſanctus cum patre ſimul & filio deus eſt. Quia non aduerſatur rationi trinitas perſonarum in unitate diuinitatis, quemadmodum ſuperius oſtenſum eſt. Sed iam trinitatẽ ipſam ex ſacris codicibus demonſtremus,& Moyſen ante omnes audiamus, cuius hæc ſunt uerba in capite libri quem Geneſim noſtri uocant: In principio creauit deus cœlum & terram. Terra autem erat inanis & uacua,et ſpiritus domini ferebatur ſuper aquas. Tria commemorat: Deum,principium, & ſpiritũ. Ideo in deo, patrem intelligimus: in principio,filium; in ſpiritu domini,ſpiritum ſanctum. Et accipiatur hoc in loco principiũ pro filio,ſicut in Pſalmis de ſuo filio dicit deus: Tecum principium in die uirtutis tuæ in ſplendoribus ſanctorũ, ex utero ante luciferũ genui te. Atq; ita in exordio naſcentis mundi, trinitas ipſa in diuinis perſonis adducitur. Hic ſi placeret, interſeri poſſet de Heloenim, ſecundum Hieronymum ad Marcellum. Tentans diabolus primos parentes,interpoſito ſerpente,& ſuadens ut edant de ligno prohibito,Eritis (inquit)ſicut dij,ſcientes bonum & malum. Quod perinde accipiendũ eſt,ac ſi *diceret*,Eritis ſicut diuinæ perſonæ,quibus ignotũ eſt nihil. Et cum eiiceretur Adam de paradiſo,inquit Dominus, Ecce Adam factus eſt ſicut unus ex nobis. quibus nobis? patri ſcilicet,& filio, & ſpiritui ſancto. Sed manifeſtius eadem trinitas oſtenditur,cum dicitur: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinẽ noſtram. Cum ait,faciamus,& noſtrã, plures perſonas inducit. Cum dicit,Imaginem,unitatem diuinitatis oſtendit. Nec ſolitarius eſt cum dicit, faciamus: neque aliena à ſe loquitur,qui Noſtrã ait. Duo ſunt pluralia uerba, Faciamus & Noſtrã, ut uideatur pater cum filio & ſpiritu=ſancto miſcere ſermonẽ, quod non ſono uocis,ſed intellectu expreſsius eſt. Dixerat, Creauit deus cœlum & terram. Deus,& Creauit, ſingularia ſunt: quia unus eſt deus,& una diuinitatis eſſentia. ſubiungitur, Faciamus,et Noſtram,ut pluralitas in perſonis intelligatur. Idem & Pſalmiſta canit regius, dũ ait: Verbo domini cœli firmati ſunt,& ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum. Quid manifeſtius dici potuit? In conditione cœlorũ, tres perſonę concurrunt,dominus,uerbũ,& ſpiritus: dominus,patrẽ exprimit: in uerbo,filium accepimus: ſpiritus is eſt, quem ſanctũ uocamus. Et rurſus Propheta, ut trinitatem perſonarum in diuinitate cognoſcas, ter deum prouocat in benedictione. Benedicat nos (inquit) deus deus noſter,benedicat nos deus, & metuant eum uniuerſi fines terræ. Trina dei confeſsio, trinitatem exprimit perſonarũ. & cum ſubditur, Metuant eum uniuerſi fines terræ, unitas aperitur diuinitatis. In Pſalmo quoque XLIIII. multum expreſſe trinitatem innuit,cum dicit filio: Sedes tua deus in ſeculũ ſeculi. & poſtea ſubdit, Propterea unxit te deus deus tuus: id eſt, pater & ſpiritus ſanctus. & cum ſequitur, Prę participibus tuis. myſteriũ quoq; incarnationis aperit, de quo

Gene.1.

Pſal.138.

Luc.2.

Pſal.109.

Pſal.66.

suo loco prosequemur. Et Isaias in uisione sua clamantia introducit Sera-
Isaiæ 6. phim, Sanctus sanctus sanctus dominus deus sabaoth. Ter Sanctus ad tres personas refertur, & semel Dominus, & semel Deus dicitur: quia unus est dominus, & unus est deus. Et rursus idem uates ex persona CHRISTI loqui
„ tur, & dicit: Dominus meus misit me, & spiritus eius. Dominus meus, in-
„ quit, id est, pater meus: misit me, scilicet filiũ: & spiritus eius, qui est sanctus spiritus. Quis hic non intelligat trinitatem? Non latuit prophetas hoc mysteriũ. Possent et alia plura huiusmodi testimonia ex ueteri testamento afferri, quę trinitatẽ planè ostendunt. planius tamen locutus est in euangelio do
„ minus, qui cũ in orbẽ mitteret discipulos: Euntes (inquit) docete omnes gẽ 10
„ tes, & baptizate eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Tres nominauit personas, In nomine, dixit: non, in nominibus, ut essentiæ unitatẽ in personarũ trinitate monstraret. Et Iohannes euãgelista, qui de pectore do
„ mini ueritatẽ hausit, in epistola sua inquit: Tres sunt qui testimoniũ dãt in
Rom. 11. cœlo, Pater, uerbũ, et spiritus sanctus: & hi tres unũ sunt. Et apostolus Pau
„ lus: Misit (inquit) spiritũ filij sui in corda nostra. Et alibi: Spiritus eius qui
„ suscitauit Iesum, habitat in nobis. Et iterũ: Ex ipso, inquit, & per ipsum, &
„ in ipso sunt omnia, ipsi gloria. Ex ipso dicit, propter patrem: & per ipsum, propter filium: in ipso, propter spiritũ sanctum. Non dicit ex ipsis, aut per ipsos, siue in ipsis, nec ipsis, sed ipsi gloria, inquit: ut trinitatẽ simul & unita- 20
tẽ cognosceremus. Atq; his testimonijs et autoritatibus illuminata est desu per Christiana religio. Summa enim fiducia confitetur & prædicat unum deum esse, qui est causa causarum, principium & finis omniũ rerum, & omnis autor creaturæ, & summum bonum, & nihilo minus tres personas in deo recognoscit, & trinitatem in unitate ueneratur: cui qui aduersatur, salutis expertem se reddet, & ambulat in tenebris, & ueritas non est in eo. Tu uero si sapias, de tenebris emerges, & candida luce perfusus, sacratissimã trinitatem & cognoscendo coles, & colendo cognosces. Nec aduersaberis sa-
„ crosancto euangelio, in quo legitur, Verbum caro factum est. Negat tuus
Verbi incarnatio. legifer incarnationem uerbi. Nam cur (inquit) factus est deus homo, & in 30
ligno crucis passus, qui alio modo genus humanum redimere poterat? Negat tua lex Christi necem, & alium suo loco interfectũ existimat: nec deum incarnatum cognoscit, neq; crucifixum aut mortuum. Nos utrunq; prædicamus, quia factus est deus homo, et passus est: & propter salutem hominis
„ hæc facta esse testamur. Ait em̃ de seipso Dominus: Venit filius hominis sal-
„ uare quod perierat. Constabat primi parentis errato, omnes homines culpa teneri: clausa erat paradisi porta, nec mortalibus patebat in cœlũ aditus. Decebat summam dei bonitatem, hominem qui ceciderat reparare, nec miserum esse perpetuò sinere, qui ad beatitudinem perfruendã creatus fuerat. Sed obstabat iustitia dei, quæ pro peccato satisfactionem exigebat. Dignus 40
erat infinita pœna, qui maiestatem offenderat infinitam. Nec homo tanti erat, ut infinitam posset redimere culpam. Stabat hinc diuina iustitia ultionem petens, illinc diuina bonitas miserendum esse contendens. Audienda fuit utraq; uox, quia uniuersæ uiæ Domini misericordia & ueritas. Quare & si poterat deus aliter humanæ imbecillitati consulere (est enim omnipotens) hic tamen conuenientissimus fuit modus quem elegit, ut assumpta humana natura, ipse pœnas solueret. Factus est deus homo, ut homo fieret deus: ueritas de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit. Coniuncta est humanitas diuinitati, ut acciperet de plenitudine bonitatis, quod suæ defectum

ctum suppleret infirmitatis. Fuit hic modus saluandi humani generis diuinæ bonitati conueniens. Satisfactum est iustitiæ simul & misericordiæ, satisfactum est amori & odio. Placuit hoc diuinæ potentiæ, quæ omnem defectum nostrum sua uirtute superat. Placuit & sapientiæ, quæ nihil frustra, nihil non decenter ac conuenientissimè facit. Et licet necessitate absoluta, qua necessarium dicimus, sine quo aliud esse non potest, incarnatio uerbi necessaria non fuit: eo tamen modo quo necessarium accipitur id, quo conuenientius & congruentius peruenitur ad finem, dicere non pudet, ad reparationem hominis incarnationem filij Dei necessariam fuisse. Ego sum Deus, ego sum Dominus, & nõ est alius absq; me saluator, ex persona Christi inquit Isaias, quia nõ poterat homo saluare seipsum, cur necessarium fuit ut homo fieret deus, et Deus homo saluaret hominẽ. Propterquod pulcherrime & ad propositũ aptissime inquit ex nostris professoribus unus in hũc modũ, de mysterio diuinæ incarnationis: Suscipitur à maiestate humilitas, à uirtute infirmitas, ab æternitate mortalitas, & ad deponendũ conditionis naturæ debitum, natura inuiolabilis est unita passibili, Deusq; uerus & homo uerus in unitate reperitur, ut quod nostris remedijs cõgruebat, unus atque idem hominum Deiq; mediator, & mori ex uno, & resurgere posset ex altero. nisi enim esset uerus Deus, nõ afferret remedium: nisi esset uerus homo, non præberet exemplum. Intelligis quàm conuenienter filius Dei carnem assumpserit ut Deus, & mortem obierit ut homo. Sed quæris testimonia antiquæ legis. non negabimus, præsto sunt: Ecce (inquit Isaias) uirgo concipiet, & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emanuel, quod interpretatur nobiscum deus. Quomodo nobiscũ Deus est? nisi quia uerbum caro factum est, & habitauit in nobis. Et iterũ eiusdẽ prophetæ uerba sunt: Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, cuius imperium super humerum eius, & uocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. An non hic mysterium incarnationis planè ostenditur? & quę tũc futura erant, tanquã præterita manifestantur? Puer, inquit, natus est nobis, quia natus est in humana paruitate. et datus est filius, quẽadmodũ Iohannes ait: Quia sic Deus dilexit mundũ, ut filiũ suum daret unigenitũ. Datus est Christus ex diuinitate, natus ex humanitate, natus ex uirgine. Cuius imperium super humerum eius: quod est imperiũ Christi, ni si lignum crucis, in quo pependit, mundũ uicit, aëreas potestates debellauit, & subacto triũphatoq; diabolo, regnũ suũ potẽter intrauit. Oportuit enim Christum pati, & sic intrare in gloriã suã, ut inquit ipse in euangelio Lucæ. Imperium igitur super humerum eius fuit: quia crucẽ suam suis gestauit humeris. quamuis eo fatigato Simon Cyreneus angariatus sit eam tollere. Dicitur admirabilis, propter signa & prodigia quæ fecit, lumen cæcis, auditũ surdis, claudis ambulationem, debilibus fortitudinem, & mortuis uitam restituens. Consiliarius appellatur, propter euangelica consilia, quæ adiecit antiquæ legi. Deus asseritur, ne putares purum hominem natum, nam Deus humanæ naturæ coniunctus est. Fortis, quia spoliauit infernum, & portas aëreas confregit, et uectes ferreos dissipauit. Pater futuri seculi, quia cœlum aperuit electis, & regnum homini præparauit æternũ post hanc uitam in cœlesti Ierusalẽ. Princeps pacis, quia nato Christo, clausum est apud Romanos templum Iouis, & mira pax exorta est: et Gloria in excelsis Deo, cantauerunt angeli, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Ostẽdit & alio loco idem Isaias incarnationem uerbi, dicens: Dominus enim iudex noster,

Verbi incarnatio quo pacto necessaria fuerit.

Incarnationis mysterium.

Esaie locus explicatus.

Christi imperium crux.

,, ster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster, ipse ueniet & saluabit
,, nos. quod perinde accipiendũ est, ac si dicat, carnem accipiet, & mortẽ pro
Isaiæ 45. nobis subibit. Et rursus: Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel saluator.
Absconditus, inquit: quia in carne latuit saluator Israel, quia sua morte no-
,, stram mortem redemit. Et ne putes temporalem esse salutem, saluationis ge
nus addidit: Israel saluatus est (inquit) in Domino: id est, in uirtute Domini.
Et subdit, salute æterna: quam cõsecuti sunt omnes, qui ex Israel Christo cre
Ierc. 23. diderunt. Apertissimum testimonium est Isaiæ. sed audi Ieremiam, sua sunt
,, hæc uerba: Ecce dies uenient, dixit Dominus, & suscitabo germen iustũ ex
,, semine Dauid, & regnabit rex, & sapiens erit, & faciet iudicium: & in dieb. 10
,, illis saluabitur Iuda, & habitabit Israel confidenter: & hoc est nomen quod
uocabunt eum, Deus iustus. Cõsidera uerba, & attende mysteria. Suscitabo
(inquit) germen iustũ, id est, Christũ sanctũ & iustũ ex semine Dauid secun
Locus Ieremiæ dũ carnẽ: quia ex prosapia regia et de sanguine Dauid Maria: mater Domi-
explicatus. ni nata est. Et regnabit rex, quomodo regnabit? Sanè quemadmodum ipse
Matt. 28. apud Mattheũ in euãgelio dicit: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in
terra, q̃ est regẽ esse. Et sapiẽs erit, sapientia creata scilicet quæ hominis est,
& increata quæ Dei est, & quæ est ante secula. Et faciet iudiciũ, discretionis
scilicet et discussionis. nũc discretionis, dũ eligit ex mortalibus quos uult, et
alios suo arbitrio dimittit: & in fine seculi discussionis, quãdo reddet unicui 20
que secundũ opera sua. In dieb. illis saluabitur Iuda: id est, quicunq; credide
rint et baptizati fuerint, salui erunt. Et habitabit Israel confidenter, in statu
ecclesię triũphantis. Et hoc est nomẽ quod uocabũt eũ, Deus iustus: ut scias
quia Christus ex semine Dauid natus est, non solum homo, sed etiam Deus
est; nec alteri quàm Christo hæc uerba conuenire possunt. Accedat & alius
Baruc. 3. propheta Baruch nomine, quid ille ait? Hic est, inq̃t, Deus noster, & nõ æsti-
,, mabitur alius aduersus eum: hic adinuenit omnem uiam disciplinæ, & tra-
,, didit illam Iacob puero suo, & Israel dilecto suo. Post hæc in terris uisus est,
,, & cum hominibus conuersatus est. Docent hæc omnia incarnationem uer
bi, & hominem factum Dei filium manifestant. Nunc de morte audi, & *eos* 30
contemnito, qui Christum uolunt esse translatum, & nondum mortuũ, sed
incredibili dementia circa diem supremum iudicij cum omnibus angelis in
Christũ uerè es- terficiendum putant. Et nefandam audaciam, & stultitiam aliàs inauditam,
se mortuum. dimittimus, angelos, quorum substantia incorporea est et immortalis. Chri
stum interfectum negant, & aiunt interficiendum. At Dauid ex persona
Psal. 68. Christi: Quæ non rapui, tunc (inquit) exoluebã. quia non peccauit, & pœ-
nas dedit, pro alieno delicto mortem subijt. Quod manifestius Isaias osten-
Isaiæ 53. dit, dicens: Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse porta-
,, uit: ipse uulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scele
,, ra nostra: disciplinam pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus. 40
,, omnes enim nos quasi oues errauimus, et unusquisq; in uia sua declinauit: et
,, Deus posuit super eũ iniquitatem, expiandis omniũ nostrum. Et subditur:
,, Oblatus est, quia ipse uoluit, & nõ aperuit os suũ. Et paulo pòst: Tradidit in
,, mortẽ animã suã, & cũ sceleratis deputatus est: ipse multorũ peccata tulit, et
,, pro trẽsgressoribus rogauit. Si uidisset propheta passionẽ Christi, uix potuis-
,, set apertius loqui. Nec Ieremias tacuit tormenta Domini, qui eum ex ligno
,, crucis ita loquentẽ inducit: O uos oẽs qui trãsitis uiã, attendite, & uidete, si
,, est dolor similis sicut dolor meus. Et ipse Saluator de se ait: Ecce ascẽdimus
,, Ierosolymã, & filius hominis tradetur principibus sacerdotũ & scribis, et con

demnebunt

demnabunt eum orte, & tradent eum gentibus ad illudendũ & flagellandũ & crucifigendũ, & tertia die resurget. Et iterũ alibi: Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis: ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitã æternam. Et ne de morte dubites, scribit euangelista: Cum accepisset Iesus acetum, dixit: Consummatũ est. Et inclinato capite, emisit spiritum. Prophetæ Christum moriturum, & à mortuis resurrecturum prædixerunt: Euangelistæ & obijsse in cruce, & sepultum resurrexisse tertia die affirmãt. Certa res est, nihil ambiguitatis habet, ueritati omnia consonant. Resurrexit Dominus, ascendit ad cœlum, & uenturus est iterum, ut faciat iudicium in fine seculi. Tua lex non recipit, quia non sapit de Christo, quæ sapere oportet. Cuius alterum aduentũ non solũ euangelium, sed antiqui etiam uates ostendunt, sicut paulo antè de Ieremia diximus. Contestis eius est Daniel, dicens: Ecce in nubibus cœli quasi filius hominis ueniebat, & usq; ad antiquum dierum peruenit. Et sequitur: & dedit ei potestatem & honorẽ & regnum, & omnes populi, tribus, & linguæ seruient ei, quibus in uerbis uiri doctiores iudicium Christi facile inueniũt in fine mundi. Et ipse Christus de seipso loquitur: Dico uobis, quod uos qui secuti estis me, in regeneratione cũ sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & uos iudicantes duodecim tribus Israël. Et in actibus Apostolorum legimus, Constitutum esse Christum à Deo patre uiuorũ & mortuorum iudicem. Hæc nos de Deo sentimus, hæc & firmiter credimus, hæc salubriter prædicamus, æternã uitã promittentes omnibus qui Christo credunt, & in trinitatis nomine baptizati, opera faciũt euangelio digna. Quæris quę sit ista uita æterna, qd agat illic homo, qua uoluptate lætetur, & quã beatitudinẽ assequatur? Respondemus cum euangelio Iohannis: Hæc est uita æterna, ut cognoscãt te uerum Deum, & quem misisti Iesum Christum. *Summa* tibi felicitas erit, uidere Deum in sua natura, & eius perfrui bonitate. Gaudio nostræ mentis hinc satiabimur, hinc implebimur, hinc summa felicitas erit hærere Deo, et Deum cognoscere. Videmus enim nũc per speculũ (ut ait Apostolus) tũc facie ad faciem, & in nubilo, teste Iob: In facie Domini uidebimus lumẽ, & satiabimur cum apparuerit gloria eius: & erimus sibi similes ut, ait Iohãnes. Nec oculus uidit (inquit Isaias) nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽdit, quæ promisit Dominus diligentibus se. Et Apostolus, nõ esse condignas passiones huius seculi dicit, ad futurã gloria quę revelabitur in nobis. Tua lex in alia uita flumina lactis & mellis & uini pmittit, & cibaria delicata, & uxores multas, & cõcubinas, & uirginũ coitus, & angelorũ in turpib. obsequijs ministeria, & quicquid caro deposcit. Bouis hæc paradisus & asini potius, q̃ hominis est. Nã quis mortalis est, hominis habens faciem, qui per omnem uitã suã corpori seruiat? quis nõ aliquando in mentis secessum abit, quis non pascit intellectum aliquando, & à sensibus recedit speculando? An non est honoris & gloriæ uoluptas multo iucundior & diuturnior, quàm cibus ipse uel potus? Bibit sapiẽs, atq; edit, ut uiuat. Tua lex ideo uitã appetendam homini existimat, ut edat & bibat. Sicut in hoc seculo carneus fuit legifer tuus, ita & in futuro carni studendũ putauit: neq; curauit satiare mentem, cui omne studium fuit implere uentrem: atq; in ea re summum bonũ esse putauit, quod neq; gentiles philosophi, præter paucos, admisissent, inter quos summa fuit de supremo bono dissensio. Alij in doloris priuatione felicitatem posuerunt, ut Didonius: Alij in honestate uoluptati coniuncta, ut Calipho & Synomachus: alij in scientia,

10 20 30 40

Iohan. 3

Christi aduentus secundus.

Iohan. 17.

Vita æterna quid.

Qualem felicitatem Alcoranilex promittat.

Philosophorum de summo bono dissensio.

tia,ut Herilus:alij in sola uirtute atq; honestate,ut Zenõ & Stoici:alij in bonis animi & corporis & fortunæ, ut Aristoteles & Peripatetici. Soli Aristippus & Epicurus,& eorum schola,summum bonum in uolptate locauerunt,atq; his tua lex conformis est, qui fæx omniũ philosophorum & fœtidum cœnũ fuere. Nec tamen illi in eo errore fuerunt, ut hanc felicitatem in altero seculo expectarent,quibus futuræ uitæ spes nulla fuit, mortalem animam existimantibus. Nostri philosophi summum bonum nec in terra,nec in sensu,sed in cœlo & in Deo querendum censent,et eo satiandam mentem existimant.Et natura instituit nos,ut cœlum aspicientes, eò uotis omnibus aspiremus. sicut est illud poëticum: Os homini sublime dedit, cœlumq; uidere Iussit, & erectos ad sidera tollere uultus. Quis nescit finem his præstare, quæ sunt ad finem? omnia hæc corporea oblectamẽta eò reperta sunt,ut spes hominis cõseruari,& in suum finẽ,qui est Deus, per hęc adduci posset. Quis aut ederet,aut biberet,aut procreandis liberis operam daret, nisi esset in his aliqua delectatio? At hæc non est finis hominis, qui ad Deum factus est:& nisi ad Deum ueniat, nunquam quiescit, nec per carnales delectationes ad Deum ipsum peruenitur: sed quanto his magis immersus est homo, tanto est ab ipso Deo remotior. qui *tanto* licę diuinę naturæ magis ac magis adhæret: nec curat carnalia desideria,qui bonis fruitur spiritualibus. Sicut ignis et aqua simul esse non possũt,sic delicię spirituales carnalibus non cohærent: trahunt illæ ad se humanã naturã, & totã in se rapiunt,neq; sentire sinũt quæ caro appetit. Gustato spiritu, de sipit omnis caro, ut inquit unus ex nostris. Tua lex in paradiso uoluptates admittit,quas nec Solõ nec Lycurgus permisit in terra. Quot fœditates de cibo & potu & alijs uoluptatibus oriuntur, quas in paradiso nephas fuerit nominare? aut enim gignerẽtur sine fine homines,& implerent omnia nunquam morituri: aut frustra esset permixtio maris et fœminę sine fructu,quę etiam in hoc mundo damnatur. Dicis, Quid ergo fœminis opus est,si non est coitus? Dicimus & nos, Quid opus est coitu,si nõ est generatio? Propter uoluptatem,dices. At hęc fœda uoluptas est,& indigna,quæ paradisum *nõ* ingreditur. Nam quomodo illic permissa erit hæc turpitudo, quæ hic tanquam obscœna prohibetur? & tantum propter sobolem,aut euitandi maioris mali causa permittitur? Hippocrates diuinæ uir scientiæ, uenereum coitum partem esse quandam morbi teterrimi existimabat,quem nostri comitialem dixerunt. Quis igitur habens aliquid humani pudoris,(ut uerbis cuiusdam gentilis utamur) uoluptatibus istis duabus coëundi atq; comedendi,quæ homini cum sue atq; cum asino cõmunes sunt,gratuletur? Non sunt hæc,quæ pia mẽs in cœlo requirat. Dicis iterũ, Igitur nõ erit plena felicitas in paradiso,si aliquod defuerit oblectamẽti genus. Ergo ut existimas, cum uarijs rebus oblectentur homines,saltatione,uenatione,piscatione,ludo, lucro,cantu,cibo,potu,uenere,& alijs quàmpluribus,eadem omnia in paradiso tuo requires,& cum Virgilio dices: Quę gratia currûm Armorũq; fuit, uiuis quæ cura,nitentes Pascere equos,eadem sequitur tellure repostos. Vana hæc philosophia est, quam nulla unquam ciuitas bene instituta recepit. Nos(ut diximus)mentis gaudia & spirituales delicias quærimus. Beatitudo nostra quam expectamus in altera uita, est ipsa dei uisio,qua nihil optabilius inueniri potest. Videbit enim beatus animus & quæ sunt in cœlo, & quæ sub cœlo. Quid erit quod eius aspectum fugiat, qui uidebit uidentem omnia? Quæ nunc uidentur obscura de Deo, de trinitate, de incarnatione uerbi,

Summũ bonũ in Deo.

Paradisus Mahometi.

Venereus coitus morbi comitialis quædam pars.

Beatitudo fideliũ qualis futura

uerbi, de processione sancti spiritus, de sacramentis ecclesiæ, de cæteris arcanis, tunc aperta erunt & manifesta: nullum deerit oblectamentum, nihil requiret ultrà plenus animus. Nam quid pleno opus est? nihil illi deest, qui nihil cupit. Desideria nostra implebit optimus ac maximus Deus, in quo omnia bona insunt, nec ullum cupiditatibus nostris relinquet locum. Erit Deus omnia in omnibus, qui sine fine uidebitur, sine fine amabitur, sine defatigatione laudabitur. Quæ lingua dicere, uel quis intellectus capere sufficit illius supernæ ciuitatis quanta sint gaudia, angelorum choris interesse, cum beatissimis spiritibus gloriæ conditoris assistere, præsentem Dei uultum cernere, incircumscriptum lumen uidere, nullo mortis metu affici, incorruptionis perpetuę munere lætari: neq; illic beatitudo humani corporis in epulis erit, aut in uino, aut in coitu. Ex redundantia beatitudinis animæ glorificabitur corpus ipsum, & similitudinẽ eius induet. Fulgebit tanquã sol in conspectu Dei, teneritati eius nulla resistet materia, leuitas & agilitas infinita spacia in ictu oculi permeabit, nihil erit quo amplius lædi possit: inuiolabile erit et impassibile, more animæ. & ita totus homo exultabit, & dicet cum Propheta: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum uiuum. Nec frustra erit differentia sexuum, aut artus reliqui superfluent. resurgent uiri et fœminæ integris membris, & non solũ in specie, sed in ipso individuo humanę naturę perfectio reintegrabit̃: nec tamẽ animales operationes aderũt, nec cõmixtio maris & fœminæ, quia cessabit caussa propter quã fuerat introducta. Erit enim completa multitudo hominũ à Deo præfinita, nec ullus erit carnalis appetitus, nec pulsabit tentatio inimici, nõ patebit insidiæ locus: cum peruentũ fuerit ad triumphum, pax ibi inconcussa, & quies & summa concordia uigebit. Vides inter tuam & nostrã beatitudinem, quantum interest. Nostra felicitas nobiliori hominis parti, id est animæ, respõdet: tua uiliori, id est corpori. Nostra mentalis est, tua carnalis: nostra fulgens & nitida, tua obscura et fœtida: nostra cum angelis et ipso Deo communis est, tua cum suibus & alijs pecoribus: nostram docti omnes philosophi laudant, tuã uituperant: nostra cœlo digna est, tua etiã in terra reprehenditur. Sed dices, in sacris etiã codicibus conuiuia reperiri, quæ futura uidentur in cælesti Ierusalem, potu cibo q; plena. Inquit enim Isaias? Faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc conuiuiũ pinguium. Et in Sapientia legimus: Miscuit uinũ, & posuit mensam. Et iterũ: Venite & comedite panem meum, & bibite uinum quod miscui uobis. Et in Ecclesiasti/co: Cibauit illũ Deus pane uitæ & intellectus, & aqua sapientiæ potauit illũ. Et Dominus apud Lucã: Ego (inquit) dispono uobis, sicut disposuit mihi pater meus, ut edatis & bibatis super mensam meã in regno meo. Omnia hęc, & his similia, spiritualẽ habent intelligentiã: quia de mensa ipsa sapiẽtię nõ corporalis uel cibus uel potus assumitur, sed mẽtalis, qui suauissimus est ac mũdissimus: & hic est quẽ nos expectamus in futuro seculo. Tãto est igitur nostra dignior q; tua felicitas, quãto nobilior & diuinæ beatitudini propinquior. Sed attingamus nõnullas alias tuæ legis ineptias, quę tũ sacris literis aduersantur, tũ philosophicas ratiões excludũt. Dicit legifer tuus, q; tetigit eũ Deus manu sua inter humeros, et usq; ad medullã dorsi eius penetrauit frigus. Quod perinde est, ac si corporeũ esse Deũ affirmet: quia tactus nõ est nisi per corpus. Nos incorporeũ dicimus Deũ. Ait ẽm Ieremias ex ore dei: Cœlũ et terrã ego implebo. quod nõ posset fieri si corporeus esset. et propterea dicit in Psalmis Dauid; Spiritus Domini repleuit orbe terrarũ. Spiritus

Deus omnia in omnibus.

Sexuum differentia in futuro seculo.

Beatitudinis nostræ & Mahumeticæ discrimen.

Isaiæ. 25.

Prouer. 9.

Lucæ 22.

Deus incorporeus.

Ierem. 23.

ritus(inquit)Domini, non corpus Domini. Et Iohannes in euangelio, Spi
ritus est Deus. Philosophi Deũ purum actum esse dicunt, principium om=
nium rerum, naturę omnino simplicis, & æternæ. Quod si corporeus esset,
esset compositus ex elementis, aut alia materia: et posterior suis partibus, ne
que simplex, neq; purus, neq; origo omnium rerum: & creaturas haberet se
ipso excellẽtiores, angelos scilicet(nobiliora sunt enim spiritualia quàm cor
porea)quod est opinari absurdum, ne dicamus asserere. Nec simul stare po-
test, ut causa causarum sit deus(sicut philosophi uolunt, & recte uolunt) &
compositus inueniatur. esset enim ab alio compositus: & illũ nos potius di-
ceremus Deum qui composuisset. Non est igitur corporeus, quia composi/ 10
tus nõ est. Nec mouemur, quia in sacris literis et caput & manus, & pedes et
Cur Deo in sa/ cris literis mẽ/ bra etiã humana attributa. oculi, & digiti, et cor, & uterus, et huiusmodi attribuãtur Deo: utitur enim
spiritus sanctus, qui loquitur in scripturis, uocabulis quę sunt in usu, per si/
,, militudinẽ quandam. sicut dicit Iezechiel ex persona Dei: Ego uisionẽ mul-
,, tiplicaui eis, & in manibus prophetarum assimilatus sum eis. Est enim na-
turale homini per sensibilia ad intelligibilia peruenire, & omnis nostra cog/
nitio à sensu capit exordium. Atq; idcirco spiritualia nobis in sacris codici-
bus sub metaphora corporalium exhibentur: atque ita fit, ut etiam rudes ali
quid capiant, qui alioquin essent diuinæ sapientiæ minus idonei auditores.
Dixit præterea tuus Mahumetes, omnium peccatorũ causam esse Deum. 20
& exclamans, his uerbis utitur: 'O Deus, quibus uis bonam, quibus uis ma
Deus an pecca ti causa. lam uiam prębes. Nos mortale peccatum, auersionem quandã esse dicimus
ab ultimo fine: nec possibile censemus, Deum, qui ultimus finis est, uolunta
tem cuiuspiam à se auertere. esset enim sibiipsi contrarius. Et si Deus omnia
Sapien. 11. diligit quæcunq; fecit(ut est illud Sapientiæ: Diligis omnia quæ sunt, & ni
hil odisti eorum quæ fecisti.) quomodo consentaneum est, ut peccati causa
sit ipse Deus; cum dicit in Psalmis Dauid, Odisti omnes qui operantur ini
Ecc. 15. quitatẽ. Et in Ecclesiastico legimus, Omne excrementũ erroris odit Deus.
Cõtraria sunt amor & odium. Audi ulterius intolerabilem tuæ legis erro
rẽ. Si nobis(inquit)aduersa incumbunt, incubuerunt & cæteris, sunt *enim* 30
Prouidentiam diuinam negat Mahumet. isti dies casus atq; fortunæ. Negat diuinam prouidentiam curare mortalia.
Nos de diuina sapientia dicimus, quòd attingit à fine usq; ad finem fortiter,
& disponit oia suauiter, nec summæ Dei bonitati cõuenit ea negligere quæ
creauit. Propter quod inquit apud Mattheum Dominus: Omnes capilli ca-
pitis uestri numerati sunt. Addit Mahumetes, angelos creatos ex flamma
Angeli spiritus incorporei. ignis, & peccare, & mortuos esse. Nos cum propheta dicimus, quòd Deus
fecit angelos suos spiritus, & creauit eos ex nihilo. Et philosophos nobiscũ
sentientes habemus, qui omnes angelos, quos uocant intelligẽtias, incorpo/
reos esse dixerunt: nec peccatum in angelis reperiri posse censemus, qui De
um in essentia uidentem omnia uident, & omnia intelligunt ad suam perfe- 40
ctionẽ necessaria: nec est in eis ignorantia peccati mater, nec subiectam cor/
ruptioni naturam angelicam arbitramur, in qua non est materia quæ sepa-
rari possit à forma, sed ipsa forma per se subsistit incorruptibilis & immor-
Origenes. talis. Origenis, præclari & excellentis ingenij uiri, sicut multa extant præ-
clarissima opera, ita & nonnulli errores pernicioſissimi reperiuntur: inter
quos unus ille est, quia dæmones per Dei misericordiam liberandos esse ali
quando à pœnis asseruit. Hũc secutus est Mahumetes, qui saluãdos per Al/
coranũ malos angelos affirmat. Nos cũ Isaia de omnibus damnatis, siue ho-
minibus, siue angelis, unam sententiam habemus: quod uermis eorũ nõ mo
rietur, &

rietur,& ignis eorum non extinguetur. Et Saluator in euangelio damnatis in ultimo iudicio,ignem ęternũ repromittit,diabolo et angelis eius prę-
paratũ. Quid quod tuus legifer animã humanam portionem esse asserit animæ dei? Sic nonnulli philosophi palàm tradiderũt,et Manichæi secuti sunt. Nos humanam animã ad imaginem & similitudinem dei factam dicimus, *Anima hominis an diuinæ animæ portio.*
sicut scriptum est in Genesi: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostrã:quod de anima dictũ est,non de corpore. Quod si anima hominis portio esset dei,esset utiq; deus:nec esset homo nõ deus, quod stultissimum est: cum manifestum sit labi hominis animã à bonitate in malitiam, à ueritate in errorem,à gaudio in tristitiam,à spe in desperationẽ: quod est à dei substantia penitus alienũ. Nec illud uerum est quod in uestra lege traditur, animas hominum ex materia productas esse omnes. Asserunt enim *Animæ an ex materia productæ.*
philosophi,ab extrinseco esse homini intellectũ, & quod innato,sit spiritus uitæ iussu dei. Et theologi, rationales animas omnes ex nihilo creatas dicunt. Et Adam cum factam uidisset fœminam,Hoc os (inquit) ex ossibus meis,& caro de carne mea:non dixit anima de anima. Et propheta in Psalmis canit,Qui finxit singulatim corda eorũ. Ponitur enim cor pro anima, *Psal.32.*
quia sedes eius in eo est. Et deus sibi animarũ productionẽ reseruauit propter earum dignitatem,qui per Isaiam ait: Omnem flatũ ego feci. quod intelligitur de flatu spirituali,qui est rationalis anima. Præterimus quod cœlum ex fumo factum dicitis.quod si uerũ esset,corruptioni subiaceret. Prętermus quod solem & lunã æquales ab initio uirtutis & luminis tuus propheta testatur:nos dicimus cœlum ex nihilo creatum, & duo luminaria magna fecisse deum ab initio:luminare maius,ut præesset diei: & luminare minus,ut præesset nocti. Ad illud transimus, quod in uestra lege dulcissimũ *Cœlũ ex nihilo factum.*
& saluberrimum esse putatis,uxores multas ducere. quod si deo placuisset, *Vxorum pluralitas.*
creato homini ab initio non unam tantum sociam prębuisset,sed plurimas: nec dixit deus,Relinquet homo patrẽ et matrẽ,et adhærebit uxoribus suis: sed uxori suæ,dixit. Nec amicitia inter uirum & uxorẽ uera esse potest,ubi non est æqualitas,cum uir pluribus misceatur, mulier uero uni tantũ adhæreat, cuius est in alias plures distractus amor. Nec propterea numerus hominũ augetur,quia plures uni nubant fœminę:nam totidẽ uiri priuati coniugio sine prole decedunt, & præsertim cũ mulieres numero pauciores existant. Iniqua insuper res uidetur, & naturali aduersa libertati, unius urbis ciuiũ alios multiplici matrimonio uti, alios in solitudine degere. Nec propterea ea laudanda consuetudo,quòd in ueteri lege plerosque sanctos uiros pluribus uxoribus fuisse coniunctos legimus,quia nõ id ex lege,aut ex uoluptate fecerunt,sed diuina quadam dispensatione, & ad sobolem procreandam,quæ crescceret in cultu dei. Tacemus de diuortio, quod permittitur a- *Diuortium.*
pud uos contra legem euangelicã,& de adulterio et fornicatione,et alijs sceleribus,quę licet antiqua lex detestatur,& noua prorsus abominetur,apud uos tamen concessa uidentur. Non est quòd omnia tuæ legis errata percurramus,quando neq; nobis scribendi,neq; tibi legendi satis est otij, et tu ipse pro tuo ingenio multa intelligis adeò stulta esse,ut nulla possent ratione defendi. Tota de deo quæstio est,huc omnia referuntur,totũ in hoc consistit, ut CHRISTVM IESVM deum esse credamus: quo concesso, necesse est eius *Christum esse Deum.*
legi obedire,et eius uerbis credere, qui uerax est, & mentiri non potest. In eius lege trinitatẽ,de qua suprà diximus, in unitate diuinitatis cõperimus, et incarnationem uerbi,& processionẽ spiritus sancti,et reliqua omnia quæ

retulimus, usq; ad extremum iudicium. Quod autem Christus deus sit, iam supra ostensum est ex ueteri lege atq; prophetis: licet etiam ex tua lege monstrare, quæ prophetam & sanctum uirum fuisse Christum asserit. Si propheta et sanctus, ergo uerax: si uerax, & deus. Nam deum se ipse testatus est, dicens: Ego & pater unũ sumus, & qui uidet me, uidet & patrem: & si creditis in deum, & in me credite: & alia multa huiusmodi, per quæ diuinitas Christi colligitur; & æqua cum patre & spiritu sancto mateſtas. Bene est igitur, ut legem nostram amplectaris, quæ uerax est & salutaris à deo data: & tuam relinquas, in qua non est ueritas neq; salus: homo illam tulit, peccatis & ignorantia plenus. Intellexisti quanta adducimus ex ueteri lege testimonia, quibus deus ostenditur, & homo, CHRISTVS IESVS, & pro nostra salute supplicio crucis affectus. Audiuisti sacras sancti euangelij attestationes, & ipsius Christi uoces, quem tua lex sanctum habet. Quid igitur obstat baptismo? quis prohibet aquam? quid moraris? Ingredere iam tandem salutis iter cum præcellentibus uiris et magnis imperatoribus, ad æternam salutem sub Christo peruenies. Diximus de Constantino seniore, & Philippo, qui rempublicam tenentes in Christum credidêre. Post Constantinum creati Cæsares idem iter secuti sunt, et in fide nostra obierunt: excepto Iuliano apostata, qui ex monacho Cæsar factus, transiuit ad idola, quæ uitam laxiorem promittebant. Sed ille in bello Parthico pœnas dedit, & sagitta confossus in incertũ missa, coactus est cadens dicere: Vicisti Galilæe. sic enim per contumeliam uocabat Christũ. Fuerunt & aliqui schismatici et hæretici, qui & si Christiano censebantur nomine, non tamen recta incesserunt uia. Imperatores Christiani nullo errore polluti inuenti sunt, Iouinianus, Gratianus, Iustinianus, Valentinianus, Iustinus, duo Theodosij, Arcadius, Honorius, Carolus Magnus, Ludouicus, & plures Franci & Teutonici: tres Ottones, Henrici aliquot, et nõ pauci sub alijs nominibus. Prętermus alios reges fama claros, q uel in Gallia, uel in Hispania, uel in Anglia, uel in alijs prouincijs Christianis, sacris initiati fuerunt, & in Domino mortui, ad uitã creduntur migrauisse beatã. Cum his non est cur te pudeat Christi iugũ subire, & sub eo regnare, per quẽ reges regnant, & legũ conditores iusta decernũt. Multos inuenies reges, qui te colentẽ Christũ honorabunt. Et si eñ aliquando horrebant reges Christi nomen, & propter idola Christianos persequebantur, postea tñ propter Christũ idola deleuerunt. Honesta hæc societas est, cũ qua te uocamus in uiã salutis, ueritatis et pacis: illa nihil dignitatis habet, cũ qua te tua lex in deuia rapit. Nam præter Othonianorũ familiã, de qua natus es, & illustres progenitores tuos, quis est qui magnopere laudari inter Saracenos queat? Colebatur Saladinus quidã, & aliqui pauci nomen habent, qui res memoria dignas gessere. At Christianorũ excellentissima nomina omnes historias impleuerũt. Noti sunt in Syria, et in Aegypto, et in Asia, Godefridus, Balduinus, Bohamundus, Tancredus, Cõradus, Philippus, et alij admodũ multi, qui ab extremis Galliarũ & Germanię finibus, cum ingentibus copijs Ierosolymã petiere, iterq; sibi per medios hostes ferro parauere. Hos tibi comites damus, cũ his te Christo iungere cupimus. honestiores hi socij sunt, q; Aegypti effœminati, aut imbelles Arabes. Tua origo (sicut accepimus) Scythica est: inter Scythas multos fuisse uiros in armis claros, memoriæ traditur, qui uectigalem Asiam pluribus seculis tenuerunt, & Aegyptios ultra paludes eiecerunt. Non sunt comparandi aut Aegyptij, aut Arabes Scythico generi, non est forti &

Iohan. 10. & 14.

Iulianus apostata.

Imperatores Christiani qui.

Othonianorum familia.

Scythæ.

ignauo

ignauo æqua ſocietas. Mirandum eſt tantum potuiſſe ſuis feſtinationibus Arabes, ut audaces & præſtantes Scythas in ſuam ſocietatem adduxerint. Quid dicimus ſocietatem? non eſt hæc ſocietas: ſeruitus eſt, quando eorum legi ſubiectus es, quæ utinam lex eſſet, & non deceptio ac præſtigium. Conformior tibi cũ Chriſtianis ſocietas erit. Fortibus uiris facile admittuntur fortes, uirtus uirtuti placet. Pulchra et ſtabilia ſunt inter æquales conſortia, ſi eadẽ religio eſt, idemq; cultus dei. Age igitur, accipe Chriſtianos ſocios, accipe fidem et baptiſmum, qui te hic in terris faciet magnũ quo ad uixeris, & poſt obitum in cœlo beatũ reddet. Audiſti promiſſa euangelica, & quomodo cuncta quæ diximus ueteris legis autoritate probãtur. Sed times ne te decipiamus. Recordaris tui legislatoris, qui aſſerit legem & prophetas à Iudæis, euangelium à Chriſtianis eſſe corruptum, tantumq; de ueritate uel noui teſtamenti uel ueteris remanſiſſe, quantũ Alcorano continetur. Exploratũ id forſitan arbitraris & uerum eſſe, atq; idcirco teſtimonijs noſtris non adhibes fidẽ: nec baptizari audes, aut in CHRISTVM credere. Vtinam tam bonus fuiſſet tuus legifer quàm callidus, tam uerax q; uerſutus, tam iuſtus quàm iniquus: tota eſt artificioſa & fraudulenta lex eius. Nam qui diuinũ ſibi abeſſe auxiliũ non ignorabat, ad humanas confugit aſtutias. Cupiebat legem edere quæ ſibi nomen daret, famamq; etiam per flagitia exoptabat, ut Heroſtratus ille qui Dianę Epheſię templũ incendit. Et animaduertens antiquã & nouam legem quamuis honeſta eſſet, durã tamen uulgo uideri, & ſeruatu difficilẽ: ſuam ipſe edidit, quæ uoluptatem humano generi amicã permitteret. ſic enim facile fieri poſſe exiſtimauit, ut innumerabiles populi in ſuas traditiones concederent. Nam gentiles quamuis laxiori lege tenerentur quàm Chriſtiani, continentiam tamen & modeſtiam & frugalitatẽ commendabant, et philoſophis auſcultabant uirtutis amatoribus, necq; ſinebant ſuos ciues corrumpi uitijs, aut uoluptate marceſcere. Creuit igitur ſecta Saracenorũ, licentia uitiorũ. Placuit uxores ducere quot uellent, eaſdemq; dimittere cũ diſplicere cœpiſſent, habere concubinas quàm plures, & in omne libidinis genus poſſe prouolui. Indulgere uentri cuncta quæ uellet, & ori, præter uinũ, & uniuerſis immergi uoluptatibus. Etſi enim aliqua ieiunia in lege tua præcipiũtur, id etiam ad irritandam uoluptatem factum eſt. nam Saraceni diem ieiunantes, nocte quàm longa eſt epulantur et bibunt. Nec aliã ob cauſam uini uſus interdictus eſt, niſi quia noceret in ardenti terra, qualis eſt Arabia, & maior eſt in frigidis uoluptas poculis. Hoc unum ergo in Mahumeto intentũ fuit, ut legem propagaret ſuam: ea præcipiens quæ grata eſſent auditoribus, & maximè plebibus, quæ iumentis ſimiles exiſtunt; nec fefellit eum opinio in hac parte. Placuit noua lex, et breui tempore ita colauit, ut in multis populis gentibus ac linguis reciperetur, cuius fundamenta in uoluptate iacta fuerunt. Verũ ſicut agricola non imprudens, poſtquã uineam plantauit, foſſam circumducit & ſepẽ, ne deſtruatur à feris: ita & Mahumetes ſuam legem conſeruare ac munire ſtatuit. animaduertit homo ſagax, duobus modis ſuũ dogma conuelli poſſe, atq; confundi: autoritate ſcilicet & ratione. atq; aduerſus hęc duo quæ poterant inueniri remedia, non neglexit. Autoritati appoſuit, quod paulo ante retulimus, antiquam ſcilicet & nouam legem deprauatã eſſe, nec quicquã ueri reſtare, niſi quod Alcoranus haberet. Rationi arma obiecit, iubẽs ne quiſpiã de ſua lege diſputaret, neue rationẽ quæreret: in eum qui contra niteretur, ferro uindicandum eſſe, atq; huiuſmodi uallo ſuam legem callidus uetera-

Mahumeti lex tota fraudulenta.

Saracenorum ſecta quomodo creuerit.

Vinũ cur prohibitum.

tor communiuit. Sed non est hic adamantinus murus, neq; ferreus, neq; ex uiuo lapide: fragili materia est, creta & luto munita domus, facile oppugnabitur, neq; resistit telis nostris, facile ruunt ædificia in arena fundata. Aggre diamur hæc telis tuæ legis munimenta. Corruptionem in primis sacrarum literarum obijcitis, hoc ei probandum fuerat, qui factum asserit: nobis satis erat negare factum. Libet tecum aliter agere, & apertam tuæ legis latoris calumniã ostendere. Lex Iudaica quam Moyses & prophetæ tradiderunt, antequam Mahumetes nasceretur, pluribus seculis scripta fuit, & multis in locis promulgata, et in alienas translata linguas: nec fuit unus interpres, sed plurimi: rogante Ptolemæo Philadelpho, septuaginta presbyteri legẽ interpretati sunt, & consona dixerunt. Aquila etiam, & Theodotion, et Symmachus, & alij uetus testamentũ traduxerunt. Facta est antiqua lex & Græca & Latina, multis ætatibus, antequam tua promulgaretur. Impletæ sunt omnes bibliothecæ Mosaica & aliarum prophetarum traditione, Alexandriæ, Romæ Athenis, Carthagine, Syracusis, Toleti, Lugduni, & in omnibus locis quæ insignia essent, siue apud Græcos, siue apud Latinos, uetus testamentum ex Hebraica ueritate traductum et habebatur et publice legebatur. Quis illæ Iudæus tam potens fuit, qui corrumpere legẽ ubiq; gentium potuit? Nondum natus erat Christus, cum Septuaginta interpretum editio facta est: quo tempore nulla erat causa corrumpendæ legis, cum nulla esset cum Christianis, nondum natis, de lege contentio: nec propter alios oportebat legi aliquid detrahere, qui legem non acceperant: nec propter se qui talem acceperant, et laudabant, si qua corruptio interuenit, in ea potuit interuenire, quæ apud Hebræos remansit, non in ea quæ inter Latinos & Græcos diuulgata est, et per infinitas diffusa prouincias: quanquam nec Iudaica corrupta est, quæ usq; in hanc diem cum Græca & Latina traditione concordat, difficilis ac penè impossibilis fuisset corruptio in tot manibus. Mahumeti leue fuit unum codicem corrumpere, & illum tanquam uerum his tradere, qui sibi ab initio crediderunt. Quod si multi sunt hodie apud *uos* codices unius continentię, non tamẽ idcirco ueritas in eis est: ab uno enim, qui falsus erat, emanantes, omnes falsitatẽ continent. quia non defluunt ex amaro fonte dulces riuuli. Quærimus ex te magne princeps, si te iudice, duo rationum codices afferantur, quorum alter ex altero transcriptus existat, & in eo de quo est facta transcriptio, Sempronius mille debere talenta scriptus est, in exemplari duo milia, cui potius fidem dabis? aut non exemplo magis cẽ exemplato? Hebræi parentes antiquæ legis existunt, & apud eos exempla legis habentur, apud alios exẽplaria. Rursus ex te quærimus, quatuor inueniuntur rationum libri apud quatuor negociatores, Seium, Caium, Titium, & Sempronium. In eo quem Sempronius producit, creditor ipse Lucij in centum talentis scriptus inuenitur, in alijs debitor, cui credes? quid respondebis? an non tres libros uni præferes? Certe non dubitabis præferre. Si ita iudicas, soluta quæstio est. Quatuor libri habent uetus testamentum: Vnus est Hebræorum, alter Gentilium, & tertius Christianorum, ultimus Saracenorũ, qui à cæteris discrepat: mendax enim est. nam reliqui conformes inueniuntur. Nã & Græci qui gentiles erant ante Christi aduentum, & Latini ante Mahumetem, uetus testamentum non alio modo habuerunt, cẽ nos hodie habemus. Hoc fortasse inficiari possis, quia non reperiũtur hodie gentiles, qui bibliothecas habeant ueteres. Sed interroga Iudæos, inuenies uera esse quę dicimus. Et adhuc extat Iosephus Hebręus,

Sacras literas corruptas esse, falso Mahumetum asserere.

Septuagin/ta interpre/tes.

qui

qui translationẽ antiquę legis in manu Ptolomęi, quẽ nominauimus, ema narunt, quæ usq; in hanc diẽ perseuerant, & Hebraicę ueritati concordant. Stulta est igitur Mahumetis fictio, & turpis inuentio, nec quicquã habet ue risimile, nec tam confusione quàm irrisione digna est. Quod diximus de ueteri testamento, idem licet de nouo intueri, quod nec ab uno scriptũ est, nec in una lingua, nec in uno loco, nec in uno tempore, & tamen una senten tia est, & unica concordia. Quod Græci habent, hoc Latini, hoc Hebræi, hoc Syri, Armeni, hoc omnes barbari Christum colentes: quamuis hæretici aliqui ad tuendos errores suos corrumpere nonnullos codices ausi fuerunt. Quid ages? quid dices? cui fidem adhibebis? an soli Saraceno, an Latino, an Græco, an Hebraico? Multo antiquior est Christiana lex quàm Saracena. Misit Christus adhuc in terra existens discipulos suos in orbem, ut prædicarent euangelium omni creaturæ. Audita est in omni terra euangelij tuba, sicut scriptum est: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum. Vulgata est recepta lex Christi per totum Romanum imperium, priusquam tuus legifer prodiret in lucem. Et idem euangelium, quod nunc habemus, omnes gentes susceperẽt. Nec fuit maioribus nostris aut facultas corrumpendi rem adeò uulgatam, aut necessitas, cum non esset Mahumetes, cũ quo de fide contenderent. Corruptio ei necessaria fuit, qui nouam legem edere uoluit, ueteri & nouę contrariam. Nec dubium faciet iustus iudex, quin Christiano maior fides adhibenda sit de Christi lege, quàm Saraceno: ipse enim conseruator est suæ legis, & manet in traditione patrũ. Saracenus ab ea recessit, & inuentiones sequitur nouas, quas sui maiores ignorauerunt. Euangelia apud nos quatuor recepta sunt, quę summa diligentia, uigenti studio, & acri discussione sancti patres in generalibus concilijs non prius amplexi sunt, & esse ueriſsima, multis modis recognouerunt. Non est igitur quòd tuus legifer de corruptione sacrarum literarũ possit obijcere. De ciuitate Domini, quę est ecclesia, inquit in Psalmis David: Fundauit eã deus in æternum. Non esset fundata in æternũ ecclesia, si fundamentum eius, quod est euangelium, uiolari aut corrumpi potuisset, nec uerum fuisset quod ait propheta Baruch, loquens de lege dei: Lex, quæ est in æternum. Nec illud staret quod dicitur, In æternum permanet uerbum tuum, et in seculum seculi ueritas tua. Nec Isaias uera fuisset de Christo locutus, dicens: Super solium Dauid & super regnum eius sedebit, ut confirmet & corroboret illud in iudicio & iustitia usq; in sempiternũ. Nos Gabrieli angelo credimus, qui de Christo Mariæ uirgini sic ait: Dabit illi dominus deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum. Quomodo regnat Christus in domo Dauid? nisi per fidem. Quomodo per fidem? nisi per euangelium in æternum. Quomodo per euangelium in æternum, si corruptum est euangelium? Mendax lingua, falsa calumnia. Ego uobiscum sum (inquit Dominus) usq; ad consummationem seculi. Et Oseę prophetæ uerba ad ecclesiam conferuntur: Sponsabo te mihi in fide usque in sempiternum. Et ad Petrum uicarium suum inquit Saluator: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Et iterũ: Rogaui pro te Petre, ut non deficiat fides tua. Præualuisset portæ inferi, & defecisset fides Petri, si falsum esset euangelium quod sequimur. Sed manet fides magni pastoris in ecclesia Romana, quæ nunquam inuenta est errasse, neq; errabit in æternũ. Magistra est enim, & mater omniũ fidelium, & disciplina ueritatis. Caue Mahu-

* *Noui testamenti concordantia.*

Mahumetes scripturarũ corruptor.

Psal. 47.

Isaiæ 9.

Lucæ. 1.

Osee. 1.

Romana Ecclesia

Porphyrius Siculus apostata.

metes, caue magnẽ princeps, ne sequaris errorẽ Porphyrij Siculi, qui turæ legi consona dicit. Is ex Christianismo ad idola transiens, ait se deos consuluisse quid de Christo sentirẽt: & illos respondisse, bonũ uirum fuisse Christũ, sed peccasse discipulos eius, qui diuinitatẽ ei attribuerant, quã sibijpsi nunquam arrogasset. Hoc deorũ testimonium est, id est, idolorum, quæ tu dæmonia esse non dubites. An non intelligis fraudem? an non uides tui legiferi et dæmonũ esse unum argumentum, unam conclusionẽ, unam fallaciam, & Christo diabolũ inuidere, eiusq; gloriæ et maiestati detrahere? cuius consilio atq; suasu tua lex edita est, euangelicæ atq; Mosaicę contraria. Dices pari modo, Christianam legem Mosaicæ aduersari, nanq; iussit Moyses pluri ma, quæ Christus uetat: ea permittens quæ ille uetuit. Nescis antiquæ legis arcana, quæ diu grauida fuit, nouam in utero gerens, & cum statutũ diuino consilio tempus uenit, eam peperit. Vidit Ieremias per spiritũ legem hanc

Iere. 31. nouã, cum ait: Ecce dies ueniunt, dicit Dominus, & feriam domui Israël et
„ domui Iuda fœdus nouũ, non secundum pactũ quod pepigi cum patribus
„ eorum. Sed hoc erit pactũ quod feriam cum domo Israel. Post dies illos, di-
„ cit Dominus, dabo legẽ meam in uisceribus eorũ, et in corde eorum scribã
„ eam, & ero eis in deum. Nouũ fœdus inquit, quia baptismus circunciſioni
„ successit: & legem meam, inquit, scribam in corde eorum, quia uetus lex in

Legis ueteris & nouæ diferimen.

tabulis lapideis scripta fuit, noua per charitatẽ in corde hominũ radicata. Et ero eis in deum: quia nouæ legis autor & promulgator Christus, deus et homo est. Antiqua per Moysen innotuit, tantũ hominẽ: et aduenientе perfecto, euacuatum est imperfectũ: nec amplius in præputio nobiscũ deus, sed
„ in corde pascitur, dicente Apostolo: Si circuncidamini, nihil prodest uobis.

Nec ulterius cęremonię legis habent locũ. Venit eñ ille de quo loquitur in Deuteronomio Moyses propheta: De gente tua suscitabit tibi deus, ipsum
„ sicut me audies. Et subditur: Ponã uerba mea in ore eius, loqueturq; ad eos
„ omnia uerba quę præcepero illi. De Christo hęc prophetia est, q locutus est
„ ex ore dei, quod uerũ erat os suũ, in cuius aduentu legalia et cæremoniæ de
futura erant. sicut apud Matthæũ scriptum est: Lex & prophetæ usq; ad Iohannẽ. Sacramenta eñ quę ueteres et prophetę obseruabant, adnunciatiua
„ erant uenturi Christi, quæ in eius aduentu completa cessauerunt, & alia in-

Legis cæremoniæ per Christũ sublatæ.

stituta sunt, uirtute maiora, ueritate meliora, actu faciliora, numero pauciora. & sicut sacerdotiũ mutatum est, sub cuius administratione lex erat, ita et legem mutari oportuit. Non est igitur aduersa ueteri noua lex, quæ in eius uentre concluſa erat, & aduenientẽte Christo, & euangelij luce clarescente, patefacta, circumcisioni et alijs cæremonijs antiquitus obseruatis (sicut præfinitũ erat) finem imposuit. Est autẽ Christiana lex tanto dignior q; Iudaica, quãto nobilius est oraculũ dei, q; hominis. Cognoscis iam, nisi fallimur, ueritatem & maiestatẽ nostræ legis, nec utilitatẽ ignoras: incipisq; de tua diffidere, et ardes desiderio disputandi, uellesq; latius cuncta discutere: sed obstat legifer tuus, et inquirere uerũ prohibet, et interminatur et clamat: Non

Mahumet de lege sua disputare prohibet.

est mea lex quæ disputationi subijciẽda sit. caue ne quid loquaris, arma sunt in manu mea: dum mihi credis, multũ imperij adeptus es. Qui non audiunt meã uocẽ, gladio conterendi sunt, ensis meæ legis dignitatẽ tuetur. In Arabia ortus eius fuit, ex paruo principio; quantũ creuerit uides. Aegyptum

Regiones sub Turca quæ.

adieci meæ legi & Syriam & Mesopotamiã & Libyam & Indiam & Mauritaniam, & partem Hispaniæ, & diuitem Asiam, & doctam Græciam, & fortem Thraciam, & nobilem Macedoniam: sunt & aliæ quàm plurimæ

regiones

regiones ſub imperio meæ legis, quæ armis, non uerbis quæſitæ ſunt. Mulebre eſt uerba uerbis refellere, uiri ferro decertãt. Si nõ fuiſſet uera mea lex, nõ dediſſent ſuperi imperio noſtro, necnon dominationi noſtræ tantos ſucceſſus atq; proſperitates. Amat nos Deus, & legis odorẽ ſentiẽs gratulatur, et ſternit iter uictorijs noſtris. Scis quàm feliciter ſępe in hoſtes pugnauiſti, & modò in Ponto & ſępe in Græcia. En fili quid cogitas, quid moliris, tot triumphis ſub mea lege illuſtratus: Chriſtũ perſequeris, cuius cultores ſtrauiſti toties, & ad internecionem uſq; cecidiſti. Caue ne meam linquens legẽ, relinquaris à Deo. Credimus his te uerbis non parũ cõmoueri, & aliquem ineſſe in tua mente timorẽ. Sed audi quàm inanis eſt timor. Omnis qui malum facit (inquit in euangelio Veritas) odit lucẽ. Fures noctu domos perfodiunt, & in obſcuro adulteri latitant, nõ adhibẽt teſtes qui peccant, nolũt deprehendi mendaces. Cũ his ſentit tuus legifer: ueretur ne diſputando ſuæ legis uanitates innoteſcant, ueretur ne pudenda ſua detegantur. prohibet diſceptari uerbis: armis defendi ſuam legem iubet, nec aliũ iudicem quàm ferrum depoſcit: multumq; gloriatur de ſuę legis incremẽto. Diximus cur creuerit, plebes uoluptas allexit: neq; inficiamur multas tuæ gentis uictorias partas, & ingentia confecta bella, & tu ipſe in prælijs clarus euaſiſti. Viciſti hoſtes non paucos, & triumphaſti ſæpe: fuiſti tamen etiã aliquando uictus. parua Chriſtianorum manus tuas ingentes copias, ut ante diximus, apud cõfluentes Samũ et Danubium paucis antè annis deleuit. Nõ milites uetera ni, nõ duces in bellis ante probati, non uiri nobiles armis potentes, & equis, ſed pauci cruce ſignati ex agris collecti inermes & nudi, fide tãtũ armati, ferro fulgentes & auro, tuos fuderunt exercitus. Quod ſi uictoria ueritatẽ legis oſtendit, hoc uno prelio ſatis admonebare, in quo multi fugerũt paucos. *Victoriæ ſucceſſu non declarari uerã religionem.*

Tuæ uictoriæ nihil miraculi habẽt, ad quas nunquã ſine grandi tuorũ prærogatiua uentũ eſt. Sed qđ agimus? nõ his argumẽtationib. ſtat recta fides, Vici, fudi hoſtes, imperiũ teneo. Si ſic licet arguere, uera fuit ſub Alexãdro Magno, tot uictorijs illuſtrato, & ſub eius ſucceſſorib. religio, q & in Græcia, et in Aſia, et in Syria, et in Aegypto, et in Libya, & in Perſide, et in Scythia, et in Indis regnauere, imperio p arma quæſito. Vera etiã Romanorũ fides uſq; ad priorẽ Conſtantinũ, qui orbẽ ſibi ferro ſubiecerũt, et oẽs domuêre quas adiêre gentes. Scimus tñ & Alexandrũ & eius hæredes, & Romanos, et qui ſub eis erãt, Iudæis exceptis, idola coluiſſe: alij Iouẽ, alij Martem, alij Mercuriũ, alij ſolẽ & Lunã, & alij ſidera. Multi etiam, ut Aegyptij, animalia bruta colebãt. Quis neſcit (inquit unus ex poëtis) Voluſi Bithynice qualia demens Aegyptus portenta colat, Crocodilon adorat. Et q ſtultius fuit, & alliũ, & porros & cepe inter numina poſuerunt. Præclaræ tamẽ Aegyptioꝝ uictoriæ memorãtur, ſicut de Oſiride proditũ eſt, q uictũ pagrauit orbẽ. Ergo & deos Aegyptioꝝ recipiemus, & uerã eorum religionem fatebimur, quia uicerunt? Nõ ſic ratio ſuadet, neq; ſic Iudæi ſẽſere, qui uicti ab Aſſyrijs, & ab Antiocho, & à Romanis, & in ſeruitutẽ ducti, non tamẽ uictorũ leges de dijs acceperũt, ſed uicti et angariati, et mille modis oppreſſi, in ſua lege manſerunt. Nec nos Chriſtiani, cum prælio ſuperamur, aut alijs calamitatibus affligimur, legẽ noſtram aut relinquimus aut accuſamus: ſed arbitramur pium Deum nos tanquam filios propter peccata, quæ committimus, uerberare: quia nõ paremus euãgelio, nõ ſeruamus legẽ noſtrã, neq; manemus in traditione ſanctoꝝ patrũ, ſed uicti fragilitate aberramus, et labimur ut homines, Ipſe uerò lapſos corrigit, et plagis multis noſtras iniquitates

Iuuenal. Satyra 15.

 quitates

quitates emendat. Cognoscimus errata nostra, & considerantes quæ feci
mus, minorem esse pœnam quàm delictum non ignoramus. Si cadimus in
bello, si amittimus regnum, si iugo seruitutis opprimimur, dicimus cum
Daniel.2. Daniele propheta: Deum esse in cœlo, qui reuelat mysteria, mutat tem-
pora, & trãsfert regna, ut uniuersi cognoscant, quòd dominatur in excelsis
in regno hominũ: & cui uoluerit, dabit illud. Nouimus Deum et Iudæos et
Christianos posse cum uelit, & uoluisse aliquando, alterius sectæ hominib.
subijcere, propter offensas populi, qui eum ad iracundiã prouocauit: sed con
uersi ad Deum, non desperamus misericordiã consequi. Quamuis enim ira
scitur Deus (ut inquit propheta) nõ tamen obliuiscitur misereri. Pius est &
Religio nõ sem per melior pe/ nes uictores. benignus, nec deserit clamantes ad se. Absit autem ut propter uictoriã, me-
liorem esse credamus religionem uictorũ. Sic enim fatendum esset, omnes
qui uicerunt Hebræos, melius de Deo sensisse quàm ipsi uicti, quod neq; tu
diceres, neq; tuus legifer, qui defensionem suæ traditionis in armis collocat,
& omne genus ratiocinationis effugit, maximum iniquitatis indiciũ. Non
sic beatus Petrus, qui donatus à Christo domino cælestis regni clauibus, &
pastor constitutus gregis Christiani, paratum se ait rationem omnibus red
dere de ea quæ erat in eo fide, nec aliter suos auditores edocuit. Et beatus
Laurẽtius martyr: Mea uox, inquit, obscurũ nõ habet, sed omnia in luce cla
Lucæ 11. rescunt. Et in euangelio non probat Dominus eũ qui lucernam accendit, &
sub modio ponit, sed super candelabrũ eam esse uult, ut luceat omnibus qui
Matth.10. sunt in domo: et prędicari uerba sua super tecta iubet, & de seipso dixit: Ego
palàm locutus sum mundo. Deceptores & pseudoprophetæ in angulis præ
dicant, & uolunt occulta esse quæ dicunt, aut iuramenta taciturnitatis exi-
gunt, sicut Romæ accidit in his qui bacchanalia celebrant. In occulto enim
Mahumet de lege sua dispu/ tare cur prohi/ buerit. Deo suo sacrificantes, nullum flagitiũ libidinis omittebãt. Quod si alia non
essẽt aduersus tuã legẽ iudicia, hoc unũ sufficere potuit: quia prohibuit eius
lator in disputationẽ uenire. Sciebat nõ ęqua esse, neq; uera, quę tradiderat:
uidebat ueterẽ & nouam legẽ contra se stare, intuebatur philosophorũ acu-
tissimas rationes sibi aduersas esse: nec sperauit in cœtu hominũ, aut in scho
lis uirorũ excellentiũ sua deliramẽta posse defendi. Animaduertit homo sa-
gax & ingeniosus in malo, gentiles qui Deos colebãt damnatos esse, & iam
ppemodum exterminatos, nec Iudæis locũ esse quoꝝ lex trãslata esset cum
sacerdotio ad Christianos. Cumq; statuisset nouam legem, idemq; sibi no-
mẽ daret, sperauit q; modò euenit, iratũ Deũ Christianis, qui suæ legis man
data transgrediebantur, aduersus trãsgressores uictoriã concessurũ, atq; id-
circo suæ legis defensionẽ in armis collocauit, quã alioquin hominib. gratã
propter licentiã uoluptatũ nõ ambigebat. Diaboli hoc fuit inuentũ. Anti-
quus hãc uiã suæ nequitiæ serpẽs excogitauit, qui cũ uidisset sese procul eij
cí, & Christiana religione augescente, idola deleri, nec amplius deorũ multi
tudini locũ esse, sed unũ tantũ Deũ adorari cũ patre & spiritu sancto Iesum
Mahumeta næ sectæ origo. Christũ, Heraclio imperante, Mahumetis spiritũ excitauit, eumq; sibi mi-
nistrum elegit, hominem ritu prius idololatram, fortuna pauperem, mente
superbũ, natione Arabem, qui consilio usus quorundam Iudæorũ & Chri-
stianorum peruersorum, inter quos fuit Sergius, spiritu ambitionis infla-
Sergius mo nachus. tus, legem tertiam edidit, ex ueteri & noua conflatam, multis ineptijs ex/
trinsecus adiectis. Legẽ diximus, quia ipse legem uocat, nos blasphemiam
rectius appellamus. Rugasti frontem, auertisti oculos, horruisti, turbatus
es, subiratus es, dum hæc dicimus: at si ueritatis amicus es, audienda est
ueritas:

ueritas: necꝫ tuus legifer, ſi tibi amicus eſt, ueritatẽ interdicet, quę tanto magis amica eſt, quãto ſalubrior homini, ac ipſa natura cõuenientior. Audi uerum, & diſce quomodo ſit appellãda lex. Legẽ dicunt eſſe philoſophi, quòd ratione præcipitur: & ſunt qui nil aliud legem affirmant, quàm rectam rationem, à diuino numine ductam. Quicquid igitur rationi aduerſum eſt, legis nomine caret. At tuus legifer ratiocinari de ſua lege prohibet, & ſolum arma illi ſuffragari uult. Non eſt igitur dicenda lex, niſi ex illis quarum conditores apud Iſaiam dominus maledicit. Docet nos Dauid cognoſcere legẽ Domini, dum ea quæ propria ſunt exponit. Attende, & uidebis an Mahumetea lex de cœlo ſit, & à numine tracta diuino, an aliũde. Lex Domini (inquit propheta) immaculata, conuertens animas, teſtimonium Domini fidele, ſapientiã præſtans paruulis. Immaculata eſt lex Domini, quia mala quęque excludit, necꝫ libidinẽ, necꝫ turpitudinẽ ullam admittit. Sic apud eundem Prophetam: Eloquia domini caſta dicuntur. & apud Iob legitur: Non inuenietis in ore meo iniquitatem, nec in faucibus meis ſtultitia perſonabit. Et Apoſtolus: Lex ſancta, inquit, & mãdatum ſanctum & iuſtũ & bonum. At quomodo Mahumetea lex immaculata, quæ ſtupra & adulteria, & omnes libidinũ maculas ac fœditates admittit? Dices, quia ieiunia quædam precepit, & orationes, & eleemoſynas. non damnamus, hoc abſit ut ea mala dicamus: inuentorem eorum Mahumetẽ eſſe negamus, abſcꝫ Mahumete ſciebamus hæc eſſe bona. Ieiunauit Elias, ieiunauit Chriſtus: orare & frangere eſurienti panẽ ſuũ, & egenos & uagos in domum ducere, multo antiquius eſt, quàm turæ legis inuentũ. Multi nos legislatores ad opera pietatis inuitarunt. Verũ adulterari, fornicari, ſeruire uentri, & in cœno uoluptatum iacere, ſolus tuus legifer inter bona collocat. Solus Mahumetes eſt ꝙ turpia *docet*, & flagitia præcipit: quamuis hęreticorũ more ut facilius decipiat, bona ſimul & mala cõmiſcet. At lex quæ Domini dicitur, ut inqt Propheta, animas conuertit. Quò cõuertit? ad Deũ, conuertit ad ſuũ creatorẽ, ad ſummũ bonũ, ad ultimũ finẽ: at lex Mahumetea nõ conuertit ad Deũ, ſed auertit ab eo. Dicit enim dominus Deus: Eſtote ſancti, quia ego ſanctus ſũ. Mahumetes, Vxores (inqt) ducite et concubinas quot placet: nã ego quadraginta uirorũ in meis lũbis uires habeo, & uxorib. atqꝫ ancillis permiſceor plurimis. Quid de teſtimonio fideli? Cũ data eſt Moyſi lex domini in monte Sinai, fulgura & coruſcatiões apparuerũt & ſigna de cœlo, quæ teſtimoniũ legi præbuerũt. Lex Chriſti miraculis admodũ multis confirmata eſt, dicẽte ipſo: Si opera nõ feciſſẽ in eis, quæ nemo alius fecit, peccatũ ſcilicet infidelitatis non haberent. Et ꝓpterea de ueteri, quæ cõuertit ad ſuum creatorẽ, ad ſummum bonũ, & noua lege inqt Dauid: Teſtimonia tua credibilia facta ſunt nimis. Et in euangelio Lucæ circa finẽ legimus: Illi ꝓfecti prædicauerũt ubiqꝫ Domino cooperante, & ſermonẽ confirmãte ſequentib. ſignis. At Mahumetis legẽ, quæ ſigna, quę miracula ꝓbant, audiamus eũ: Nõ ſum miſſus inquit niſi in uirtute gladij: & ꝙ non ſuſceperit meã prophetiã, occidat, aut reddat tributũ, preciũ pro infidelitate ſua. Quid eſt hoc? nũquid manifeſte negat ſe miraculoꝝ uirtute carere, & ficta falſaqꝫ eſſe omnia ſigna demonſtrat, quæ tuę legis doctores in populis prædicãt? Nõ habet igitur tua lex teſtimoniũ, niſi in armis: ſed id non eſt fidele, ut ante docuimus. Ad ultimũ tranſeamus, & quomodo ſapientiam præſtet paruulis, id eſt, populis tua lex, animaduertamus. Sapientia (ut antiqui tradiderunt) diuinarum & humanarum rerum ſcientiam continet, eſtqꝫ admodũ ſapida & dulcis, dum amorem diuinitatis

Lex quid.

Pſalm.18.

Pſalm.11.

Iob.6.

Rom.7.

Mahumeticæ legis quædam bona.

Leuit.19.

Iohan..15.

Pſal.92.

Sapientia.

mentibus

mentibus noſtris inſtillat. propter quod inquit Pſalmographus, Quam dul
Pſal. 118. cia faucibus eloquia tua ſuper mel ori meo. Tua lex neq; de Deo ſapit, neq; de cœleſtibus, neq; terrena ſatis intelligit, quæ putat ſuperis curæ non eſſe. Magna olim & florida in Alexãdria philoſophorũ ſchola fuit, & multi per Syriam & Aſiam uiri doctiſsimi claruerunt, quorũ nomina ad nos uſq; per
Turcarum barbaries. uenerunt. At poſtquam lex Mahumetea curſum habuit, pauciſsimi nominantur, qui naturæ arcana perſcrutati, excellentes euaſerint: quia non præſtat paruulis ſapientiam tuus propheta, aut tua lex, cuius fundamentum uoluptas eſt, & tutela gladius. Inter nos uero liberalium artium ſtudia admodum florent. Legitur publice philoſophia, auditur in ſcholis theologia, nullum doctrinę genus prætermittitur, gymnaſia literarum in pluribus Italię ciuitatibus clariſsima reperiũtur, nec trans Alpes in Hiſpania, in Gallia, in Germania, in Britannia, collegia deſunt uirorum excellentium, qui ſapientiam præſtant paruulis. Eſt enim ingens Chriſtianorũ cura, ut indocti erudiantur, & ueritatem intelligant in noſtra lege, quæ nunquam mentita eſt, diuinitus comprehenſa. Ac legifer tuus non modo mentitur, ſed leuiter, ſed indocte, ſed imprudẽter, ſed inſipide mẽtitur, & ſibiipſi ſæpe cõtrarius eſt: quẽadmodũ ſuæ legis inſpector planè intelliget. innumerabiles ſunt eius in
De Mahumeti raptu in cœlum fabula. eptiæ, & aniles fabulæ, & pueriles nugæ. De quibus libet hoc loco pauca referre, quæ de cęteris iudiciũ præbeant. Exponẽs Mahumetes capitulũ Alcorani quod dicitur filiorum Iſrael, in hãc ſententiã loquitur: Sit laus ei, qui ſeruum ſuum ab oratorio (quod eſt Helcarata, ipſa eſt domus Meſche) uſq; in oratorium ſanctæ domus Ieruſalem nocte una tranſtulit, circa quam benediximus Deum. O uos homines audite & intelligite. cum abij à uobis, uenit ad me Gabriel ſero poſt pſalmodiam ueſpertinam, quæ ultima eſt, & ait: O Mahumetes, iubet Deus ut ſe adeas. Cui reſpondi, Et ubi eũ adeam? Et ait Gabriel, Vbi ipſe eſt. Et iumentum ilico adducit, magnitudine inter aſinum & mulum. Elberahil uocant, humanæ uocis capacem. Et una non amplius hora iter egi annorum quinquaginta milliũ, & ait Gabriel: Aſcende animal, & ito ad ſanctam domum. aſcendere uolentem, fugiebat iumentum, & iuſſum eſt ſtare, quia Mahumetes aſcẽſurus eſſet. Numquid accerſitus eſt? inquit. Et reſpondente Gabriele, accerſitum eſſe: Non ſinam, addidit, niſi pro me Deum rogaret. Obtuli preces Deo meo pro iumento, quod me inſidente ſuaui ingreſſu inceſsit, ponẽs ungulam pedis anterioris in orizonte ſui uiſus, & minori ſpacio quàm ictus impletur oculi, ad ſanctam domum perueni. comes aderat Gabriel, qui duxit me ad domũ ſanctam in Ieruſalem, & uicinam rupem. dixitq;, Deſcende, quoniam ex rupe ad cœlum aſcendes. & colligato illuc iumento, portauit me humeris ſuis in cœlum. Et cum aplicuiſſemus ad cœlum mundi, & ad portam eius, pulſauit Gabriel, & quæſitum eſt, Quis eſſet? & reſpondit Gabriel, Ego ſum. Et iterũ quærenti, Quis tecum adeſt? reſpondit, Mahumetes. & ſubdidit ianitor: Numquid uocatus? Et ait Gabriel, Vocatus. Et aperta eſt porta, & uidi angelos, & bis genua flectens, oraui pro eis. Et accepit me rurſus Gabriel, & uexit ad ſecundum cœlum, & fuit diſtantia inter cœlum & cœlum, quantum eſt iter quingentorum annorum. Et ſicut in primo cœlo, ita in hoc cœlo pulſatum extitit: & rurſum pari ſolennitate ad ſeptimũ uſq; cœlum procedit, æquam cœlorum diſtantiam ponens. Et ait, in ſeptimo cœlo uidiſſe ſe angelorum populum, & longitudinem angeli cuiuſq; inſtar mundi fuiſſe, & aliquorum mille uicibus extenſiorem, & inter eos unum inueniſſe, cui ſeptiescentena

centena mille millia essent capita, & in quolibet capite totidē ora, & in quo libet ore linguę totidē, quę septingenis mille millib. idiomatib. laudabāt Deum. Et rursus alterū angelū ostendisse, qui fleret, et quęsiuisse causā fletus, et cū ille dixisset culpas esse, orauí pro eo. Et tū cōmēdabat me Gabriel alij angelo, et ille alij, donec fui in conspectu Dei, et tribunali eius adhæsi, tetigitq; me manu sua Deus inter humeros, & frigiditas manus eius peruenit usq; ad medullas dorsi mei. His nugis atq; deliramentis implet Mahumetes aures populi. Sed audiamus alterā fabulā in lib. cui titulus est De doctrina Mahumetis. Duo angeli nominantur Arathes & Narathes, quos ille asserit iussu Dei in terrā descendisse, ut genus humanū regerent atq; instruerēt, trib. mā datis acceptis. Primū, ne quenq; occiderēt: alterū, ne qd iniuste decernerēt: tertiū, ne uinū biberent. Cum aliquādiu rexissent, & iā ex toto orbe ad eos iudicia deuoluerentur: mulier quædam decenti forma, & omniū pulcherrima, aduersus maritū suū causam habens, iudiciū ab eis petijt, atq; ut fauentes haberet iudices, ut apud se prandiū habeāt, multis precib. inuitat: nō abnuūt angeli, paratur splendidū cōuiuium, epulas et pocula mulier ipsa ministrat. apponūtur fercula multiplicia, et cū his uinū. Quod cū angeli recusarent, instante sępius muliere, & multas obijciente blandicias, tandē biberunt, & inebriati uino, in hospitā incaluerunt, eiusq; cubitū postularūt. spondet mulier ea cōditione, ut alter eorū ei ascensū in cœlū ostēderet, alter descensū. Placet conditio. Illa, ut ita didicit. mox ascendit in cœlū, relictis atq; irrisis angelis, quā Deus recognitā inter sidera collocauit, cui Lucifer est nomē. Angeli ad iudiciū euocati, catenis ferreis in puteo profūdissimo religati sunt, usq; in diem iudicij permansuri: cum elegissent in hac potius uita, quàm in altera plecti. Hæc est sapientia Mahumetis, quam docet paruulos: hæc eius theologia, hæc doctrina diuinitus reuelata. Mira hominis audacia, ne dicamus stultitiam seu dementiam. Quot sunt in his fabulis deridenda somnia? Non obiurgamus iumenti uerba, quando & asinam sacræ literæ loquutam produnt, & gentiles bouem. Sed quid est quod una hora iter quinquaginta millium annorum pergitur? Metire hæc, & diligenter cogita, an corpori nondum glorificato id possit accidere. Quò iuit, ubi fuit, quid circuiuit? Non adhuc cœlum ascenderat, quibus in locis tantum spacij peragrauit? nec iumentum eum tulit, quis tulit eum? unde uenit? quomodo uenit? nihil horum dixit. Quid peccauerat iumentum, ut precibus egeret, cui non est lex alia nisi naturæ, & illi paret? quid ostiarius in cœlo collocatus, rogamine Mahumetis egebat? an non satis felix erat. Fortasse altius cupiebat ascendere: tanquam non sit illic perfecta hominum beatitudo, & regnet adhuc ambitio. Distantiam cœlorum ostendit, & sphęrarum quanta sit crassitudo demonstrat, quingentorum annorū iter ex cœlo in cœlum ponit, & párere omnium spissitudinem, quid hoc? quis credat gentilium fabulis? simile somnium est. Aiunt illi Dionysiodorum quēdam geometrię scientiæ nobilem in patria senectam diem obijsse, propinquos funus ei duxisse, ad quos pertinebat hæreditas. hos consecutis diebus cum iusta peragerent, inuenisse in sepulchro eius epistolam Dionysiodori nomine ad superos scriptam, quæ diceret, eum à sepulchro, ad infimā peruenisse terram, esseq; illuc usq; quadraginta millia stadiorum. Nec defuerunt geometræ (ut Plinius ait) qui interpretarentur, significare epistolam à medio terrarū orbe missam, quo deorsum à summo longissimū esset spacium, & ibidem pilæ mediū. ex quo consecuta computatio est: quæ circuitū terrę, id est, totius pilæ ambitū, ducenta quinqua-

Alia fabula de duobus angelis

Lucifer.

Fabulæ prioris absurditas declarata.

De Dionysidoro fabula.

quinquagintaquinq; millia ſtadiorum pronunciauit. Sed harmonica ratio, quæ cogit rerum naturam ſibi ipſum cõgruere, (eodem Plinio teſte) addit huic menſurę ſtadiorum ſeptem millia. Heratoſthenes huiuſcemodi rerum ſolertiſsimus indagator, uniuerſum terræ ambitum ducentorum quinquaginta duorum millium ſtadiorum prodidit, Hipparchus ſtadiorum paulo minus uigintiquinq; millia adiecit: reperiuntur & aliorum ſententię admodum diſſonæ, neq; in hanc uſq; diem mortali cuipiam ſatis exploratam credimus terræ menſuram, cuius neq; ſeptentrionem, neq; meridiẽ uerſus cogniti fines ſunt. At tuus legifer maiora concepit animo, qui tanquam cœlum aſcenderit, quingentorũ annorum itinere diſtare cœlum à cœlo prodidit, quoniam tanta eſſet craſsitudo ſphærarum. Hoc idem aſſerit rabbi Moyſes Hebræus genere philoſophus, qui apud Aegyptios claruit. At philoſophi quos noſtri probant, non ita ſentiunt: nec Ptolemæus Alexandrinus aſtronomorum facile princeps, de craſsitudine lunaris ſphæræ cum tua lege concordat, in qua iter annorum ſexagintanouem, & aliquorum menſium ac dierum poſuit, milibus paſſuum uigintiquinq;, ſeu ſtadijs ducentis pro qualibet die computatis. Alij uero aſtronomi qui hæc diligenter indagauerũt, ſphæram ſolis pluſquam ſexcentis uicibus ſuperare lunarem tradiderunt. Rurſusq; martis ſphæram, quamuis ſole altior eſt, & longè maiorem habet ambitum, ſpiſsitudinem tamen multis uicibus ſuperari. Improbum humanæ mentis auſum, uerũ ita ſubtili argumentatione comprehenſum, ut pudeat aliquos non credere, plurimi hæc incerta reſpuunt. Tuæ legis latori fortaſſe credendum fuerit, non quia illuc angelo bono deferente conſcenderit, ſed quia cũ peruerſo ceciderit. Quod ſi hac de cauſa fidẽ expedit, credimus: alioquin cũ ſacra ſcriptura dicimus, Cœlũ ſurſum & terrã deorſum, & cor regis inſcrutabile eſt. Sed alia percurramus, angelos mũdo ſe maiores uidiſſe affirmat, eoſdemq; corporeos. Si mundo maiores angeli ſunt, neceſſariũ eſt aliquam eorum partem extra mundum eſſe. At philoſophi mundi circumflexu omnia contineri dicũt, neq; quicquam exterius eſſe. Tuus legifer quando aliquid ſolito plus adbibit, ſopori deditus, quicquid ſomniauit, pro uero retulit, et omnia ſibi licere putauit: quo errore & angelos corporeos, & peccare, & egere ueniat, & ſe rogaſſe pro eis dixit. Simili ſomnolentia tactum ſe ſuper humeros affirmauit manu dei, cuius gelu uſq; ad dorſi medullas penetrauit: quę omnia ſuperius cõfutata ſunt. Quis illud patienter audiat, q; angeli Dei uino inebritati, ſpecie mulieris decepti, cõcubitũ eius appetierint: quæ iter in cœlum edocta, ad conſpectũ magni Dei peruenit, & honorifice accepta inter aſtra locum obtinuerit: angeli pœnas dederint, atq; idcirco uinum homini interdictum, quod tanti mali cauſa fuerit. Commemorat hæc tuus legifer, & tanquam ex penu Dei recepta hominibus inculcat. Vide quàm grauiter, quàm uere, quàm perite loquitur. Poëtarum figmenta, quæ pueris leguntur, inter arcana legis inſerit. Pueri noſtri non ſine riſu audiunt, cum raptæ in cœlum fœminæ referuntur, & inaſtra commutatæ, quæ maior & minor urſa uocantur, pigri circum ſarraca Boœtæ lucentes. Credimus pro tua ſapientia te iam parui facere, atq; cõtemnere tuæ legis figmenta. Sed miraris uehementer, quod indies aliqui relicto dogmate Chriſtiano ad tuũ migrant, & aſſerentes iniquam legem noſtram, amplexi tuam, circumciduntur, et tuis initiantur ſacris: & qui trinitatem prædicabant, nunc deteſtantur: & qui Chriſtũ cruci affixũ colebant & laudabant, nunc derident. Sunt qui hoc agunt, nõ dubitamus. Sed qui nam homines?

De Terræ ambitu opiniones.

Rabbi Moyſes

Lunaris ſphæræ craſsitudo.

Solaris.

Martis.

Angeli an mũdo maiores.

Fabulæ de angelis cõfutata.

Chriſtianorum ad Turcam defectio.

homines? sanè aut libidinis serui, aut ambitionis, & quibus nullus erat locus in nostra lege, spreti à nobis, & electi tanquã uilia & inutilia mãcipia ad te transiuerũt, nec tamen illos inextinguibilis conscientiæ uermis rodere cessat. Quòd si posses eorum introspicere corda, intelligeres procul dubio eos aut uitæ futuræ spem nullam habere, aut admodum esse anxios, quia fontẽ aquæ uiuæ reliquerunt CHRISTVM IESVM, & nesciũt quo pacto redeãt, maius suum peccatũ existimãtes, q̃ Dei misericordiã. Sed quid miraris, si ad opes cõsequendas, ad uoluptates exhauriendas, nõnulli tuæ legi sese subijciũt? Nõ est hoc nouũ, nec dignũ admiratione. Idẽ quoq; & Saraceni faciũt, qui sæpe ad nos migrãt. Illud est mirabilius, illud stupendũ, illud magnopere celebrãdũ, quòd tot millia philosophorũ Christiano insignita nomine sub tuo imperio degũt, grauia tributa pendũt, nunc liberis priuantur, nunc coniugibus opprimuntur, durissima seruitute lacerantur, uexantur mille modis, nec tamen Christianæ legi renunciãt. Quòd si tuã acciperẽt, nullius ferrent impetũ, mitius ferrẽt imperiũ, fierent liberi, honores & opes sperare possent. Sed malũt tolerare seruitutis iugũ, & in squalore ac miseria uiuere, quàm Christũ negare. Hoc stupendũ est & diuinũ opus, & quod te præcipuè mouere debet, non quòd pauci à nostra lege aberrent, sed quòd tam multi in ea perseuerent, & q̃ tanta sit uel in aduersis cõstantia, miraculũ est. Facit hoc bonitas legis, & securitas æternæ uitæ, quam nemo sapiens præsenti postposuit. Quid tu hic dicas? quid cõtrà hiscere, aut mutire poteris? Vera est Christiana lex, ex utero recepta Mosaicæ, ex prophetis, ex diuinis oraculis: deus autor eius est, filius Dei eã tradidit, ex ore Dei manifestata est, pura est & nitida, & immaculata, & sancta, perfecta ex omni parte, nullã habet rugã, nusq̃ deficit, nusquã claudicat. in ea qui quærit, inuenit: qui petit, accipit: & pulsanti aperiet. Ipsa est fons clemẽtiæ, iustitiæ culmẽ, pietatis speculũ, mãsuetudinis & misericordiæ plena: pro ea martyres innumerabiles sunt occisi, senes, iuuenes, pueri, matronæ, uirgines, uiduæ, innuptæ puellæ, crudelia carnificum nõ expauere tormenta, scientes beatos esse mortuos qui moriuntur in Domino. Præterimus signa & prodigia, quæ certitudinẽ Christianæ legis ostendant. Quis uiros cõmemorare queat ex Christiano genere, diuini & humani iuris excellentissimos professores, uerè mundi lumina, scientiæ fontes, qui usq; ad mortẽ in fide Christi perseuerantes, præclara uolumina ediderunt, quæ tanquã sidera quædam doctrinæ humanas mentes illustrant? Et quæ nam ullo in loco lex est, quæ alterum habeat Augustinum, alterum Hieronymum, alterũ Ambrosium, alterum Gregorium? Et ne Græcos prætereamus, quæ religio uirum unquam habuit qui Origeni comparari posset? quãuis hic in plerisq; locis errauit. Quis Ioanni Chrysostomo æquabitur? quis Magno Basilio, quis Cyrillo, quis Eusebio, quis Gregorio Nazanzeno? Non sufficiet dies, si numerare pergimus illustres nostræ legis doctores, siue uiuos siue mortuos: quamuis non sint mortui, sed nunc maximè uiuunt, & tanquã stellæ in firmamento lucent, qui fidẽ sacratissimæ trinitatis elucidarunt. Quid dicemus de religiosis domibus, in quibus angelica ducitur uita, & pro peccatoribus assiduè effunduntur preces Domino, nec unquam cessant diuinæ laudes ac psalmodiæ. Benedictus Nursiensis apud nos multorum monachorũ doctor & pater extitit, apud Græcos Magnus Basilius. Secuti sunt Bernardus abbas Claræuallis, & Bruno qui Carthusiã instituit. quotidie sanctorũ uirorũ apud nos augetur numerus, ædificantur noua monasteria, & sancta renouantur instituta. Quos fructus edidit seraphicus Frãcíscus, eximius paupertatis amator, in Vmbria (quæ pars est Italiæ) natus? Quot eum discipuli secuti sunt, quot sub eius regula uiri sanctissimi floruerunt? Antonius Patauí iacens, miraculis clarus: Bernardinus Senensis in Aquila, quẽ nostra ætas quasi alterũ Paulum prædicantẽ audiuit.

Multi Christiani etiamnũ sub Turcæ imperio.

Christianæ legis ueritas.

Religiõis Christianæ doctores præcipui.

Monachorũ ampliores.

Nicolai Lyrani extãt opera, quę omnes admirantur. Dominicus in extremis Hiſpaniæ natus oris, quaſi alius ueſper emicuit, qui nouum quendam ſanctum & nitidum uiuẽdi morem ſuis auditoribus tradidit, & Prædicatorum inſtituta regula uniuerſum illuſtrauit orbem. Multi ex diſcipulis eius clariſſimi euaſerũt. ſed præcipua eſt Magni Alberti fama, qui nullum doctrinæ genus ignoraſſe creditus eſt: nec minor eo Thomas Aquinas fuit in literis, & ſi maior extitit in ſanctitate. Claruit & meo ſeculo ſub eadẽ regula, Vincentius Hiſpanus, quem noſter anteceſſor inter ſanctos Chriſti cõfeſſores retulit. Et in ordine diui Auguſtini Nicolaus Tolentinas, paulo antè inter cœleſtia relatus ſanctorum agmina. Noua in dies prole floreſcit noſtra religio: quòd ſi non deſunt peccatores diuinam prouocantes maieſtatem, non deſunt etiã conciliatores uiri ſancti Deo accepti, & uirgines immaculatæ, precibus aſsiduis diuinã iram auertentes. Nec timemus ruinam, tantis adiuti patrocinijs. Tu ergo princeps nobilis, qui nõ es rationis incapax, neq; ingenij obtuſi, collige quę diximus, & conſerua in mente tua, & cõſule tibi & tuę genti, & noli eſſe incredulus, ſed fidelis. relinque tenebras, & lucem ſequere. Intelligis quo pede claudicat tua lex, & quantis ſcatet erroribus, & quàm procul à ueritate recedit, & quòd non eſt in ea ſalus, & nouæ & antiquæ legis inimica. Intelligis quàm ſolida eſt euãgelica doctrina, quàm uera, quàm ſancta, quàm munda & immaculata, & quòd ea tantum iter in cœlum oſtendit, & non alia. Intelligis, ſi uerba noſtra memoria tenes, quòd trinitas in unitate, & unitas in trinitate colenda eſt, neque altera contradicit alteri. Intelligis, quo nam modo pater ſibi filium æqualem genuit, & quomodo à patre & filio ſanctus procedit ſpiritus, qui eſt charitas & amor, & ſimul colendus eſt, & deus eſt: & quòd filius pro noſtra ſalute incarnatus eſt, mortẽ tulit: & ſpoliato inferno, tertia die reſurgens, quadraginta diebus cum diſcipulis conuerſatus, aſcendit in cœlum, ſedetq; ad dexterã patris, uenturus in fine ſeculi iudicare uiuos & mortuos. quo facto, mali perpetuò pœnam ignis ſubibunt, boni æternã beatitudinem conſequentur: non in carnalibus deſideriis, aut impudicitijs, non in cubilibus, ſed in dulcedine mentis & in charitate CHRISTI, quæ ſuperat omnem ſenſum. Ante omnia uerò monſtratum eſt, nõ poſſe te aſſequi inter Chriſtianos gloriam, & potentatũ quem uideris optare, maximè apud Europæos & occidentales populos, dũ tua in ſecta perſeueraris. Quòd ſi uelis Chriſtianis initiari ſacris, magnam tibi ſpem fecimus & potẽtiæ & gloriæ. Memẽto igitur uerborũ noſtrorũ, & accipe fidele conſiliũ, ſume baptiſmũ CHRISTI, & lauacrũ ſpiritus ſancti. Amplectere ſacroſanctum euangelium, & illi te totum committe. ſic tuam animã lucrifacies, ſic Turcarum populo bene conſules, ſic tuæ cogitationes adimpleri poterũt, ſic tuũ nomen in ſecula celebrabitur: ſic te omnis Græcia, omnis Italia, omnis Europa demirabitur: ſic Latinę te literę, ſic Greçæ, ſic Hebraicæ, ſic Arabicæ, ſic omnes barbaræ celebrabũt, ſic nulla ætas de tuis laudibus conticeſcet, ſic pacis autor & fundator quietis appellaberis, ſic te Turcæ animarum ſuarũ repertorem, & Chriſtiani ſuæ uitæ conſeruatorẽ uocabunt. Syrij, Aegyptij, Libyci, Arabes, & quæcunq; ſunt alię gentes extra CHRISTI caulas, aut his auditis, tuam uiam ſequẽtur: aut tuis, Chriſtianis armis paruo negotio domabuntur. Et ſi noluerint in noſtra lege te ſociũ habere, experientur dominum in ſua: nos te iuuabimus, & omnium eorũ aſsiſtente diuina gratia legitimũ principem cõſtituemus. Hæc ſunt quæ tibi cum baptiſmo præmia promittuntur, his te bonis diuina pietas proculdubio cumulabit obſequentem euangelio. Quòd ſi reſpueris conſilia noſtra, peribit tanquã fumus gloria tua, & tu more hominũ reuerſus in cinerem totus morieris. CHRISTVS regnabit in æternum, cui eſt honor & gloria in ſeculorum ſecula. Amen.

Albertus Magnus.

Thomas Aquinas.

Vincentius.

Nicolaus Tolentinas.

EPILOGVS.

FINIS.

Epiſtola

EPISTOLA MORBISANI MAGNI *Turcæ, ad Pium papam II.*

MORBISANVS, Hebręi & Gęſij, cũ ſuis fratribus Cerabi Eiusbait imperatoris Organi collaterales pugiles in partibus Achere, magno ſacerdoti Romanorum iuxta merita dilecto. Nuper auribus noſtris intonuit, quòd in partibus Italiæ ad preces & poſtulationẽ populi Venetiarũ, in baſilicis ueſtris publicè facitis diuulgari, quòd quicunq; ſumpſerit arma contra nos & noſtros, ſuorum in hoc ſeculo remiſſionem peccatorum, eisq; beatam uitam promittitis in futuro. Cuius rei ueritatẽ occulta fide decernimus, per aduentũ quorundam peditum Cruciferorum, qui nuper in Venetorum nauigio transfretarunt. Propter quod admirari cogimur uehementer. Quia dato quòd à ſummo Tonante uobis eſſet data poteſtas abſoluendi animas & ligãdi, tamẽ adhuc maturius procedere deberetis, neq; Chriſtianos, maximè Italicos, crucis charactere inſignitos, inducere ſuper nos: cum, ſecũdum quod patres antè dixerunt nobis, populus noſter Turcarũ innocens fuerit moritis & iniuriæ Chriſti ueſtri: & cum terra & loca ubi ſanctuaria ueſtra ſunt, minimè poſsideãtur per nos, imò populos Iudæorum exoſos ſemper habuimus & habemus, quia prout in hiſtoriſs antiquis & chronicis noſtris audiuimus, ipſi proditoriè & per inuidiã eundẽ Chriſtum ueſtrũ prophetã Ieroſolymis tradiderunt præſidi Romanorũ, quem in crucis patibulo mori fecerunt. Ac inſuper admirari & dolere compellimur, quòd ſurgunt Italici contra nos, cum latens amor nos incitet ad dilectionem ipſorũ, eo quòd ipſi & ipſorũ magnalia & parentes à Troianorum ſanguine proceſſerunt, quorum autorem fuiſſe ſcimus ueraciter Anteno rem & Aeneam de ſanguine Priami procreatos, in cuius locũ ducturi ſumus imperium in partibus Europæ, ſecũdum repromiſsiones à diſs noſtris, quas patres *noſtri habuiſſe* noſcuntur. & Troiam magnam intendimus reſtaurare, & ulciſci *ſanguinem* Hectoris, ac Ilionis ruinam, nobis Græcorum imperium ſubiugando, & iniuriſs deæ noſtræ Palladis factis eoſdem punire in tranſgreſſorum hæredes. Inſuperq; intẽdimus Cretam & alias marinas inſulas, quas Venetorum populus antedictus extorſit à nobis, imperio repromiſſo totaliter uendicare, easq; noſtrę ſubiicere iuriſdictioni. Idcirco prudentiam ueſtram attentè requirimus & rogamus, quatenus epigrãmatibus ueſtris per terras Italiæ miſsis, ad inſtantiam ſupradicti populi Venetorũ ſilentiũ imponatis, non prouocantes contra nos amplius ſub pietatis ſpecie populum Chriſtianũ, cum erga uos & ipſum nullã guerram propter crudelitatis differentiam habeamus. Cum enim nihil nobis referat, ſi ipſum colitis Chriſtum, quia & nos ipſum reputamus fuiſſe prophetam: neq; enim ex lege ipſius, prout audiuimus, poteſtis aliquem ad crudelitatẽ cõpelliere. Si autem lis aliqua uel diſcordia orta eſt inter nos & populum Venetorũ: hoc accidit, quia ipſi indebitè nullo iuſtitiæ muniti colore, ſub Cæſaris nomine, uel alterius monarchæ, cui ex lege aliqua temporalia ſint promiſſa, ſed ſua ſuperbia ac temeritate, iamdudum quaſdam marinas inſulas & alia loca, quę noſtro (ut ſuprà diximus) ſunt repromiſſa imperio, crudeli tyrãnide ſubiugarunt. Quæ tolerare non poſſumus, cum futurũ tempus noſtræ repromiſsionis inſtat: propter quę & alia poteſtis meritò ab incœptis deſiſtere: & ſpecialiter, cum audiuerimus ipſum populum Venetorũ fore alienũ à uita & moribus Romanorũ, quia nec ſecum legibus uiuunt, nec moribus conuertuntur, ſed ſe ſolos æſtimant cunctis circũſtantibus populis meliores, quorum inſaniã ſuperbiamq; deorum noſtrorũ & ſummi Iouis auxilio ad extremũ deducemus. Alioquin ſi ueſtra prudentia non deſiſtat ampliare, curabimus uires noſtras ſuper eo diuini imperatoris Organi auxi-

lio, & aliorum orientaliũ regum & principũ, qui simulant se hodie dormire, quorum muniti præsidio, trahemus à finibus terræ armatorũ acies copiosas, per quas nõ solũ cõtra uestros pedites Cruciferos resistemus, uerũ etiã si cõtra nos Romanam ac Germanicã & Gallicã militiã prouocetis, intendimus hostiliter obuiare: ac demum fauẽte Mercurio, per mare Ponticum & Dalmatiã cum innumerabili nostro nauigio Euri flatibus perducti, intendimus pertransire: & septentrionalẽ plagam, præsertim Croaciam & Dalmatiã, uisitare. Datum anno Mahumeti septingentesimo quadringentesimo quinto, in introitu mensis hasien.

ORDINATIO POLITIAE TVRCARVM DOMI ET FORIS, EX ORATIONE HORTATORIA ad bellum Turcis inferendum: quam uir in rebus magnis diu cum gloria magna uersatus habuit ad Maximilianum Cæsarem.

Othmanus rex.

TVRCARVM gens ante pauca sæcula adeò obscura fuit, ut etiã ipsi nullas à se res gestas memorię dignas ante Othmanum, qui primus hanc gentem illustrauit, narrare possint. Et licet de origine eius apud autores parum cõstet, eam tamen Scythicã esse, & mores & lingua haud dubiè demõstrant. Plinius quoq; grauissimus autor, in Asia circa Męotidem lacũ, Turcas usq; solitudines saxosis cõuallib. asperas accolere prodidit. In primis itaq; inopia rerũ coacti, uicinas nationes latrociniis potius, q̃ legitimis prælijs infestarunt. Mox crescente audacia, duce Othmano uiro bellicosissimo & callidissimo, nõ solũ ut prius rapinis & incursionibus, sed iã aperto Marte cõterminos populos inuaserũt. Cuius successor Orham, infeliciter cõtra Tartaros pugnãs, cũ multis populis gentis suę occubuit. Post quẽ Amorath factus imperator, ubi ita imperium auxit, ut usq; ad Pontum longè lateq; fines suos extẽderet, debitũ naturæ persoluit. Succedit huic Bayazith, qui cũ pari audacia finitimos populos inquietaret: captus tandem à magno Tamberlano, cum ingenti clade gentis suæ, finem audaciæ suæ fecit. Post quem quatuor imperatores successerunt. Qui quamuis de gente Othmana non fuissent celebres, tamen bella gesserũt. nam Celeby multorum populorum uictor, partem quoq; imperij Trapezõtis subiugauit. Soleyman, cui Tamberlanus tributũ rependit. Orhan secũdus, qui multas urbes Asiæ & Ponti expugnauit. Muse autẽ, cum Orhanum dolo interemisset, magnã partẽ Asiæ in suam ditionem redegit. Post Musem culmen imperij ad gentem Othmanam redijt. Machomet itaq; ex eadem gente potito imperio, Saracenos, Gordianos, Persas, Cappadoces uarijs prælijs fudit, nomenq; Turcarũ ita celebrè fecit, ut iam gentes Europæ illud reformidarent. Cuius frater Amorath, qui primus Turcarũ in Europã cum exercitu traiecit, multis regnis Europę deuictis, memorabili illo prælio ad Varnam Vladislaum fortissimũ regẽ Hungariæ cum magna cęde populi Christiani debellauit. Huius res gestas filius eius Mahometus in tantum superauit, ut ad solis ortum & occasum plures terras, maria, insulas, populos, regna, imperio Turcarũ solus ipse adiecerit, quàm omnes decem superiores. Cuius uictorias si quis uellet recẽsere, profectò maximam partẽ Asiæ & Europæ enumeraret. Nec contentus filius eius Bayazith, qui hodie regnat, tantũ imperiũ à maioribus suis partũ cõseruare: sed plura castella & oppida in ditionẽ suã redegit, nec in dies cessat terminos imperij sui usquequaq; dilatare. Croacia igne ferroq; cõsumpta, & crebris incursionibus penè exhausta, nuper celeberrimum regnũ Polonię inuasit, & abducẽs LX millia Christianorũ, cũ inaudita crudelitate uastauit,

Turcarum latrocinia.

Regum successio.

Mahometh.

Amorath, Mahometi frater.

Bayazith rex.

uaſtauit & damnū intulit. cui niſi cito per maieſtatem ueſtrā & cæteros principes Chriſtianos ſuccurrat, paulo pòſt ipſi etiā hoſti immaniſsimo erit miſerādum: & deinde quid mali ex ipſius ruina cæteris regnis ipſi adiacentibus immineat, optimè intelligere poteſt maieſtas ueſtra. Sunt em̄ huic Bayazitho filij nouē, quorū nomina exprimere nō pigeat. Eſt itaq; primogenitus filius eius Mahometh Celebi, qui hodie pręſes eſt in Amaſia. Secundò genitus eſt Churchut Celebi, qui præſes eſt in terra Charanian. Tertiò genitus eſt Synan Celebi, qui præſes eſt in Domuſly circa Rhodū. Quartò genitus eſt Ahmath Celebi, qui præſes eſt in una ex prouincijs Huſunchaſan, in Perſia. Quintò genitus eſt Murath Celebi, qui præſes eſt in Trapezuntha. Sextò genitus eſt Hally Celebi, qui pręſes eſt in Chapa. Septimò genitus eſt Halhamaſſach Celebi, qui pręſes eſt in Cheſtemoni. Reliqui uerò ſunt in curia patris, quibus dominia hucuſq; nō ſunt aſsignata propter infantiā. Et ut de iſta peſtifera progenie maieſtati ueſtræ pleniſsima informatio detur, ſunt ipſi Bayazitho filiæ octo, quarū prima eſt uxor Ahmath Baſcę filij ducis Stephani de Boſna. Secūda eſt uxor capitanei laniciariorū, quę dicitur Agga. Tertia fuit uxor Vſunchaſſan, quæ hodie uidua eſt. Quarta eſt uxor Muſtaphabegh, qui præſes eſt ducatus ſancti Sabbe. Quinta eſt uxor filij Tanth baſce. Sexta eſt uxor Iuſſelahmath, qui præſes eſt Vaulone. Septima eſt uxor filij Ieddyamath. Octaua eſt uxor Muſcaphabegh, qui pręſes eſt Chruſentze. Nūc autē conſiderādi ſunt proſperi ſucceſſus & benignæ fortunę huius peſtiferi draconis, tam in amplificatione imperij, quàm in procreatione filiorum. Sed nemo miretur quo pacto res Turcarū ex anguſtiſsimis principijs tam breui tempore ad tantum faſtigiū peruenerint. multitudinē enim principū Europæ, odia atq; inteſtina bella iugiter inter eos, præcipuam cauſam eſſe crediderim. Ars quoq; militaris, qua quondam Lacedæmonij & Romani totum penè orbē ſubiecerūt, apud multos principes Europę extincta eſt. At ſumma imperij Turcarū penes unū principē habetur, uni imperatori parēt, unus cuncta regit, unus omnes redditus poſsidet, & ut ſummatim dicā, unus tantū dominus eſt: cæteri uerò mancipia, & ad libitū eius periclitari poſſunt. Præterea diſciplina militaris apud eos adhuc locū habet. Nullū autē eſt diſcrimē nobilitatis, uel generis. Is namq; generoſus habetur, qui fortior in bello extiterit. Is plura ſtipēdia meret, qui fortius dimicarit. Vnde præmia tanta milites ſtrenuiores reddūt, ut unuſquiſq; cæteros fortitudine ſuperare conetur. Vt igitur maieſtas ueſtra liquidè cognoſcere poſsit, cōtra quē hoſtē dimicatura ſit, hoc cōmentariolo, ſtilo rudi ac craſſo exponā, quibus magiſtratibus totum imperiū & aula imperatoris Turcarū gubernetur, quanti ſint ordinarij reditus imperij, quæ ſint genera militū, & numerus eorū, modus qui ſit cōſtruendi exercitū, cum imperator ipſe bello intereſt. A' gubernatione imperij exordiū ſumam. Summa igitur totius imperij tribus magiſtratibus gubernat, quorū ſummus eſt Quatuoruiratus, qui ipſorū lingua appellātur Veſierbaſcia. Hi ſunt principes conſiliarij, qui quater in hebdomada ſedēt pro tribunali, in loco qui dicitur Duyan, ut audiant legatos nationū, & hominū ſupplicationes, quas imperatori referūt. Hi quoq; iudicāt cauſas, quorū gratia prouocatū eſt ad imperatorē. Et cū quis horū depoſitus aut defunctus fuerit, alter denuò ſubſtituit, ut ſit ſemper magiſtratus Quatuoruiratus. Poſt quē ſequitur magiſtratus Duūuiratus, qui dicit Beglerbeghi, principes pręſidū. Hi præſunt pręſidibus prouinciarū. Et ut hic magiſtratus melius intelligatur, diuiſio totius imperij hoc in loco recenſenda eſt. Omnia itaq; Turcarū regna in duas partes diuiſa ſunt: orientalia, quæ nuncupatur Natolia: & occidētalia, quæ dicit Romania. Natolia ſita eſt ultra Helleſpontū, quæ cōtinet in ſe prouincias infrà ſcriptas: Bithyniā, Aſiā, Cappadociā, Paphlagoniam,

Bayazithi filij nouem.

Eiuſdem filiæ octo.

Succeſſus regni Turcarum, eiuſq; cauſæ.

Monarchia Turcæ.

Imperij Turci adminiſtratio.

Imperium in duas partes diuiditur.

Natolia.

goniã,& Cariã.Inſulas uerò principales quatuor, Aeoliã, Ioniã, Lesbũ, & Smyrnam: quæ omnia noſtro ſæculo Turcarũ aduentu immutata ſunt, & ad eorũ linguam accõmodata. In ipſa quidẽ Natolia iſta ſunt linguarũ genera: Græca, Itala, Scythica, Armenica, Aggiamica, Cercaſica, Ziſsica, Egnaſica, Menglorica, Vualachica, & Ruthena. Tenent itaq; totã Natoliã XXXVI preſides uexillares, qui Turcarũ lingua dicũtur Sangiarchæ. iis enim imperator autoritatẽ tribuit erigendi uexilla in propriis prouinciis quib. præſunt. Quorũ quidẽ præſidũ reſidẽtiæ loca propriis nominib. ad maiorẽ rei intelligentiã nominabimus, uidelicet Amaſia, Trapezõta, Capha, Cheſtemoni, Burſa, Domuſſi uel Seteli, Sarchan, Karaman, Vſunkaſſan, Aydinmẽtes, Languri, Kermen, Enguri, Boliaſsiria, Engheri, Iaia, Charaſarchen, Ghenimuſſolni, Cheſſe, Mitili, Emittili, Syſchup, &c. Romania uerò cõtinet prouincias iſtas: partẽ Daciæ, Thraciã, Dardaniã, Achaiã, Peloponeſum, Acarnaniã, Macedoniã, Epirum, Raſsiam, & Illyriæ partẽ. Et ipſæ prouinciæ gubernatæ ſunt per perfidos uexillares, ſiue Sangiarchos XXV. quorum loca reſidentiæ ſunt iſta: Kiliæ, Nicapogliæ, Bdyngh, Callipoli, Seres, Salonych, Negroponte, Morea, Argnocaſtro, Iamane, Preſrer, Oheid, Vocetorum, Coſtadin, Cernomẽ, Azigan, Scodri, †Smederouo, Boſna uerbo, Zonnya, Kruzẽze, Suonick circa Taurinũ. Turcarũ itaq; regna in LXI prouincias diſtribuũtur, & in qualibet ſunt milites quibus agri aſsignati ſunt, unde uiuũt, qui Timari appellãtur, de quibus poſtea mentionẽ faciemus. Beglerbegh ergo, ſiue princeps præſidũ, quilibet in ſua parte ſine præſidib. imperat: uidelicet unus in Natolia, alter uerò in Romania. & ſi quæ diſcordiæ inter milites ortæ fuerint, ipſi diſcernũt, quorũq; iuſſa nullo pacto preſides retractare poſſunt. Et quia omniũ poſſeſſionũ militariũ collatio ad ſolũ imperatorẽ pertinet, quilibet nihilominus Beglerbehg in ſuis prouinciis cõferre poteſt, cui uult, poſſeſsionem aſcendentẽ ad ſummã aſpriũ quinq; mille, hoc eſt ducatorũ centũ. Per hos igit̃ tres magiſtratus tota ſumma imperij optimè gubernat̃. Sunt præterea alij magiſtratus, qui licet imperiũ nõ gubernẽt, tamẽ æquitatẽ & iuſtitiã tuent̃: ſine quibus nullũ imperiũ diu ſtare poteſt, ad gubernationẽ imperij iura pertinere uident̃. Peſcherchadi, ſummi iudices exercitus, qui duo ſunt: unus Natoliæ, alter Romaniæ. qui iudicãt omnes cauſas, tam ciuiles q̃ capitales, pro quib. ad imperatorẽ prouocatio facta eſt. Quinetiã hi poſſunt retractare ſentẽtias latas per imperatorẽ, ſi cõtra legẽ Mahometi latæ fuerint: quia ſecundũ ipſius legẽ omnia iudicãt, quibus ſemper aditus ad imperatorem patet. Nec poſſunt preſidere huic magiſtratui, niſi ab origine Turcus fuiſſet, id eſt Muſſoman, uel circumciſus. Secũdus magiſtratus nuncupat̃ Muchti, id eſt ſummus legis interpres: qui quũ de aliqua lege ambiguitas orit̃, ipſe diſcernit, & explicat, quid lex ipſa & iura uelint: cuius ſententia non poteſt prouocari.

Sunt etiã Moderis, id eſt legis periti & doctores, quos cõſulunt pro uariis cauſis & neceſsitatibus. Sunt & Thephterderi, id eſt adminiſtratores rationũ, quorum unus procurat rationes Natoliæ, alter uerò Romaniæ: qui magiſtratus eximiæ dignitatis habet̃. Nunq̃ ab aula imperatoris diſcedũt, ſicut & Veſierbaſtę, id eſt cõſiliarij. Et quia de quęſtoribus hic mentionẽ fecimus, ſubdemus etiã unde proueniãt omnes redditus imperatori ordinarij, & quę ſit ſumma ipſorũ. Ex uniuerſa itaq; ſumma domus in imperio ſuo exiſtẽte tam Chriſtianorũ q̃ Turcarũ, et aliarũ nationũ quę uiritim pendũt tributũ ſingulis annis: itẽ ex fodinis auri, argẽti, ferri, plũbi, & aliorũ metallorũ, ac ex Syla monetarũ tã in Romania q̃ in Natolia. Item ex aurifodinis in Cheſtemoni, & ex fodinis aluminis in Natolia. Item ex Bonibate, Orcza, & ex uectigalibus ſerici in Burſia. Item ex piſcibus ſalitis tã marinis q̃ fluuialib. Itẽ ex redditib. ſaliũ tã in Romania, q̃ in Natolia. Itẽ ex decimis

& paſcuis

Linguarum genera.

Romania.

Smederoua, ſiue Zenderou, circa Taurinũ.

Prouinciæ regni Turcici.

Magiſtratus alij.

Peſcherchadi iudices.

Muchti.

Moderis legis periti.

Thephterderi.

Redditus imperij Turcici unde.

& pascuis cunctorũ animaliũ. Itẽ ex omnibus frugibus, & cæteris terræ nascenti
bus. Itẽ ex portorijs in Natolia, et ex Schalogijs in Romania, id est doanis siue ue
ctigalibus. Itẽ ex traiecto Callipolitano, & aliorũ locorũ. Item ex hæreditatibus
mortuorũ, quãdo ex defectu seminis propinquorũ deuoluũtur bona ad impera-
torem. Itẽ ex tributo uariarũ urbiũ, quæ sunt in Romania, Morea, Epiro, Mold-
lama, Scio, Calloier, & Ragusio. Similiter ex urbibus & prouincijs, quæ sunt in
Natolia, Charaman, Synope, Symisso, Anguri, Finica, Cãdeloro, Capha, & ab
alijs satrapis maioribus uel minorib. habet circiter quadragies cẽtena milia num *Summa tribu-*
morũ aureorũ. Sed quia uarijs natiõibus et linguis terrarũ imperat, necesse est ut *torum.*
sint uarij scribę & cãcellarij, secundũ uarietatẽ linguarũ. Est tamẽ inter eos unus *Scribarum di-*
supremus cãcellarius. Grẹcis itaqꝫ et Italis lingua Græca scribũt: Hũgaris, Molda *uersitas.*
uis, siue Valachis, Sclauis et Ragusĉis, literis Rascianis. Turcis p̃terea, Saracenis,
Persis, Armenis, & cẹteris natiõibus lingua Agiamica, Arabica, uel Persica. At
ille qui est custos sigilli imperatoris, Nisancibastia nominat. Singuli autẽ princi
pes cõsiliarij peculiare sigillũ habẽt. Peractis magistratibus, quib. tantũ imperiũ
gubernat, ueniendũ est ad eos qui palatio imperatoris seruiũt. Ministri autẽ im- *Palatio mini-*
peratoris oẽs sunt impuberes, eligũturqꝫ eximię uenustatis, in flore ætatis suæ, no *strantes, & re*
minant Spahioglani, filij nobiliũ, & secundũ uaria ministeria uaria nomina sor- *gij stipatores.*
tiunt. Quidã sunt dapiferi, pincernæ, cubicularij, custodes rerũ preciosarũ, quos
Haznador nominãt. Cũqꝫ ad annos pubertatis peruenerint, ad maiores dignita
tes ascẽdunt. Nã multi eorũ præsides prouinciarũ efficiũtur, secundũ uirtutes &
merita eorũ. Maior tamẽ pars eorũ post annos pubertatis custodes corporis im-
peratoris efficiunt. Ita hi qui minus strenui apparẽt, retinẽt pristinũ nomẽ, & di
cuntur Spahioglani: magis autẽ strenui, Soluphtuari appellãtur. Cũ igit imperator iter facit, est stipatus undiqꝫ cateruis horũ custodũ. In una eñ parte sunt Spa- *Satellitum nu-*
hioglani, qui sunt circiter mille & sexcenti. In altera parte sunt Saluphtuarij, qui *merus.*
sunt circiter quingẽti: qui oẽs prænominati uiuũt ex stipẽdio. ingrediuntur præ
terea quottidie palatiũ imperatoris, propter ornamentũ aulæ. Sunt & alij ma- *Principũ filij.*
gnorũ principũ circiter septuaginta, qui appellant Mutapharichi: & hi sunt libe
ri ab omni onere militiæ & aulæ, nisi cũ ipse imperator est in exercitu, ipsi quoqꝫ
necesse est ut militent. uiuunt ex stipẽdio. Habet etiã imperator alios corporis *Sagittarij.*
custodes, qui sunt optimi sagittarij, electi ex numero Ianizariorũ: Solachi nun-
cupantur. Hi non uadunt in equis, & sunt armati framea breui, arcu cum sagittis
promptis ad ictũ. Schcuphias byrreta in capite deferũt, albas & rectas, circulis au
reis redimitas, & uestimẽta succincta. Hi enim sunt præcipui custodes imperato- *Custodes.*
ris, cũ in itinere est, nunqꝫ ab equo imperatoris discedẽtes: numero sunt circiter se
ptingẽti, & sunt distincti per cẽturiones, et uiuũt ex stipẽdio. Sunt & Ianitores, *Ianitores.*
qui etiã ex Ianizarijs creãtur: quorũ numerus est CCC. Capiti uocantur. Hi etiã ui
uunt ex stipẽdio. Sed & Mehtery, tentoria & papiliones extẽdunt, & omnẽ su
pellectilẽ aulæ disponũt: qui circiter sexcẽti sunt. Sunt præterea artifices diuer *Artifices.*
sarum artiũ, quæ ad ornamentũ aulæ imperatoris pertinẽt: qui omnes in aula im
peratoris uiuunt, tanquã mancipia. Imbrahor bastia, est magister Agazonum.
Imbrahali dicũtur, qui distribuunt uexilla. Segmenbastia, est magister uena
tionis. Alia multa officia omittũtur, gratia breuitatis. Sed postquam de magi
stratibus, quibus imperiũ gubernatur, & de ministris ac custodibus corporis im-
peratoris abũde disseruimus, supereſt ut de generibus militũ, & modo cõstruen- *Militum gene-*
di exercitũ sermonẽ faciamus. Sunt ita diuersa genera militum, uidelicet Thi- *ra.*
marci, Ianizary, Assapi, & Accangi: de quibus singulis sigillatim tractabimus.
Thimarci sunt milites, equites omnes, quibus ager ab imperatore attributus *Thimarci.*

est, unde ipse cũ quatuor militibus loricatis uiuere posit : & sic Thimar apud eos intelligit̃ ager unus, de quo quinq; milites uiuũt ex decimis, per subditos prouinciarum, de domib. & omnib. terræ nascentibus datis, q̃uis ipsi agri nõ sunt æquales. Quia aliquis est, qui potest diuidi in X X, X X X, & X L partes Thimar: & tamen ab uno possidet̃. Sed ad instar magnitudinis agri prouentuũ, talis possessor equites siue milites tenet. Vnde cõputatis omnib. agris militarib. maiorib. & minoribus, qui habent̃ in Romania, numero sunt quatuor millia et quingẽti: militũ uero, uiginti duo milia & quingẽti. In Natolia uero facta simili supputatiõe, numero sunt quinq; milia & quingenti milites: ex quib. omnib. Thimar, in Natolia scilicet & Romania, resultãt quinquaginta milia equitũ: qui oẽs obediũt suis præsidibus, & semper stant parati ad bellũ, nec aliud alimentũ habent q̃ ex agris illis.

Agrorũ, & militum numerus.

Equites.

Ianizarij.

Secundũ autẽ genus militũ est, qui Ianizarij dicunt̃. Omnes enim pedites sunt, & ex stipẽdio Imperatoris uiuũt, & semper sunt ubi Imperator est. Maior pars eorũ est ex Romania, et ab origine Christianorũ. Qui a semel in triẽnio fit delectus per totã Romaniã, & colligunt̃ filij subditorũ, eosq; mittũt in Natoliã, ut ibi imbuantur lingua & ritibus Turcarũ. Cũq; ad annos pubertatis peruenerint, exercitati in armis, qui magis strẽnui sunt, pedites efficiũtur, & ad custodiã impatoris deputant̃, & in ipsa custodia sunt semper nouẽ uel decẽ milia : quorũ capitaneus Agga nuncupat̃, uir magnæ authoritatis. Qui autẽ minus apti uidẽtur militię, deligunt̃ ad custodiẽdas munitiões & arces: & sunt circiter numero XXX milia, qui obediũt suis Dazdar. idest castellanis, uiuẽtes ex stipẽdio. Sunt autẽ Ianizarij munimẽ et robur impatoris, eiq; sunt obsequẽtissimi, tuẽturq; ipsum cõtra oẽs tumultus & seditiões.

Christiani milites sub Turca.

Assapi.

Assapi, sunt milites gregarij minus exercitati, ac precio cõducti: quorũ aliqui sunt pedites, aliqui uero equites. Hi etiã classẽ maritimã intrãt, habẽtes pro stipẽdio uiritim aspra quinq; per diẽ. De tali autẽ genere militũ quãtũ ipse imperator uult, tantũ cõducere potest, cũ sint uulgares, & ad pugnãdũ inexperti, tã in pugna terrestri q̃ nauali. & possũt esse Assapi tã Christiani, q̃ Turcę, & alię natiões.

Accangi.

Accãgi militãt ad fortunã sine agris, & sine stipẽdijs, quintã partẽ prædæ dant imperatori. et si qui strẽnui apparuerint, Thimarci uel alterius dignitatis nomẽ & gradũ sortiunt̃.

In Alcoran etiã quintas prædæ lex arrogat principi.

Sunt q; exercitũ ordinãt clauis ferreis, hi milites in stationibus suis stare cogũt, & semper præcedũt imperatorẽ, eiq; uiã parãt, & appellantur Zausti: numero sunt quadringẽti, uiuũt ex stipẽdio.

Zausti, uiatores.

Sũt præterea quidã milites prodigiosarũ uiriũ, qui cõtra quinq; pugnare perhibent̃. Stipendiũ quoq; pro quinq; militib. sumũt, Belsli uocant̃: numero sunt C C. uel circa: uiuũt ex stipẽdio.

Belsli.

Sũt & Gonili, qui in arte gladiatoria peritissimi habẽtur, maximaq; agilitate lanceis, sagittis, gladijs exercẽtur. Sunt semper equites, quorũ numerus est centum & sexaginta, uiuũt ex stipẽdio.

Gonili.

Musselym sunt, qui munitiões, castra, et propugnacula cõstruũt: quorũ merces est diurna quinq; aspriũ, quartus ex dicta prouincia intrat exercitũ. Sed Iaya sunt Turcę, qui propijs expẽlis militãt: quia exẽpti sunt ab omni alio onere: ipsi quoq; uias mũdant cũ Musselym.

Musselym.

Iaya.

Sarahori habẽt stipẽdium ab imperatore aspriũ quatuor per diẽ : homines sunt agrestes, qui sequentes exercitũ omnia uilia opera exercent, sicut & alij superius nominati, id est Musselym & Iaya. Hi omnes sunt, per quos militia terrestris imperatori Turcarum perficitur.

Sarahori.

Classis Turcarũ imperatoris cõtinet ad summũ uela C C C C. supputatis nauibus, triremibus, biremibus, palandiarijs, grippis, & alijs generibus nauigiorum: quæ capit circiter hominum triginta milia, & ipsam parare solent Constantinopoli, Nicaoniæ, Callipoli, Negroponti & Vaulone. Sed cũ sint in ea homines ut plurimũ agrestes, & ad nauigandũ inexperti, magnas uires habere nõ potest: cuius capitaneus semper est præfectus Callipolli, et illi qui ipsam intrant,

Classis Turcarum imperatoris.

trant, omnes sunt precio conducti, secundū distinctionē exercitij & officiorum.

Peregimus tandē magistratus, quibus gubernatur imperiū Turcarū. Palatiū quoq; quibus ministris regatur, abūde explicuimus. Genera quoq; militū distinximus, ac maritimæ classis quantitatem, & quo in loco parari soleat, ostendimus. Nunc superest, ut describamus modum castrametandi, cum imperator ipse personaliter adsit in castris. Prius igitur castrametatores eligūt locum aptiorem pro castris, qui tutus sit ab omni impetu hostiū, ex quo de facili hostes expugnare possint. Eligūt itaq; quod habeat montē, uel fluuiū, uel paludē, quibus munitior sit, quem locū descripto ambitu castrorū, fossatis altissimis muniūt. Post quæ sequuntur cunei acutissimi in circuitu, cathenis desuper colligatis. Sequitur postea ordo camelorū, qui cōmeatum & impedimenta pro usu castrorū baiulāt. *Modus castrametandi.*

Post quas minor altera fossa foditur in ambitu, cū hastis pro maiori tuitiōe in circuitu affixis, quo in loco Sarahori, Iaya, et Mussely mānsiones et habitationes suas habēt. Post tot ualidas munitiōes, pedites, qui Ianiczarij dicūtur, p multiplices ambitus papiliōes et tētoria sua figunt: in quorū medio imperator ipse cū suis pueris & ministris ornatiss. tētoria habet. Eminēt pręterea duo maxima cornua cōtra hostes, cōtra quos pugnandū est, adhærentia circula castrorū, in quibus collocati sunt equites cū suis pręsidibus. In uno enim cornu sunt milites Thimarcij, qui agros possident in Romania: in altero uero, qui agros possidēt in Natolia. In capite uero cuiuslibet præsidet princeps præsidū, id est Beglerbegh. At in medio horū cornuū locātur omnes custodes corporis imperatoris, hoc est Spahioglani, Soluphtarij, Solacchij, & cæteri aulici. Post quos situata sunt uaria genera machinarum & tormentorū. Cū igitur pugnandū est, in qua parte imperij bellū gerendum est, Beglerbegh illius partis cū suis præsidib. pugnā incipit. Quod si cōtigerit milites illius cornu ab hostibus superari, mox aliud cornu opē fert. Superatis ambabus cornubus, pugnatur omni genere Mussely & tormentorū. Deinceps custodes corporis manus cōserunt, ultimo Ianiczarij imperatorem ipsum in medio duorum cornuum collocant, ne forte uertēs ipse terga hostibus, causa interritionis totius exercitus constare uideatur. *Locatio exercituum Imp. Turcarum.* *Modus pugnandi.*

Hæc sunt quæ de imperio Turcarū longis peregrinationibus, subtiliq; indagatione cōperimus: quippe cū ciuitas nostra Ragusiū, quæ in cōfinibus ipsorum sita est, quāplurima cōmercia cū gentibus illis habeat, non desunt nobis facultates singula perquirēdi. quæ quidē humili sermone, & sine ullo elegātiæ fuco scripsimus, non ad res Turcarū extollēdas, & ad incutiendū terrorē maiestati uestræ, & cæteris principibus Christianis: quin potius, ut clarius sole demōstraremus, si ipsi Christiani potentiā Turcarū recto iudicio perpēdissent, uiresq; suas agnouissent, iam pridem de imperio Turcarum actum esset.

Nūc quæso animaduertat maiestas uestra, qui fuerint ante pauca tēpora Turcæ, q; imbelles gētes deuicerint, & quàm uanis & falsis terroribus imperiū suum auxerint. Reperiet nēpe eos fuisse homines agrestes & inermes, inopia omnium rerū ad latrocinia & rapinas coactos. Perquirat diligēter historias uariarū gentiū, Romanorū monumēta euoluat, inueniet semper Asiaticos fuisse molles & timidos: ut extat uulgatus ille Iulij Cæsaris titulus, quē in curru cū à triumpho Ponti-co rediret, inscribi iusserat, Veni, uidi, uici: imbellē eam gentē, nulliusq; momēti existimans. Siquidē Romani, orbis ferè quondā domini, per plures annos cōtra Numantiā unā urbē Hispanię pugnauere, quàm cōtra totā Asiā. Quid ergo tam magnum, gentes Asiaticas imbelles, et semper seruire assuetas deuicisse? Quid tam arduum, Græculos effeminatos, intestinis odijs semper dissidentes, debellasse? Quid tam grāde, Rascianos & Bulgaros, homines inermes, circa metalla & *Asiatici semper molles.*

pecudes

pecudes occupatos, ſubdidiſſe? Quid tam generoſum, Boſnenſes debacchantes, diſsidẽtibus inter ſe principibus Hungariæ, in deditionẽ accepiſſe? Quid denicꝫ tam ſtrenuis principibus Europæ uere dormitantibus, gentes timidas & infidas ſponte ſeſe dedentes, in ditionem ſuã redegiſſe? Econtrario uires ſuas maieſtas ueſtra, & cæterorum principũ Chriſtianorum examinet, generoſitatem & potentiam cõſideret. Nunquid propè innumeros annos ſereniſsimæ maieſtatis ueſtrę,

Hungari. Hungaria populoſiſsima, tamẽ adhuc rudis, cõtra Romanos orbis dominos fortiſsime pugnauit? ingẽtesꝫ clades illis intulit? & deinde pro Chriſtiana fide quoties Saracenos debellauit? nunc florentiſsima, artibusꝫ militaribus apprime inſtructa: cui quodãmodo nulla gens, nullaꝫ potẽtia reſiſtere poteſt, ut ex glorioſiſſimis uictoriis cõſtare uidetur: cõtra uiliſsima mancipia pro Chriſtiana fide bellare non audebit? uſꝫ ad internitionẽ proſequi non patietur? Quia furor eſt profecto, deterreri à potẽtia Turcarũ. Quippe præter quinquaginta uel ſexaginta mil-

Turcæ exercitus qualis. lia equitũ, et decem milia peditũ, quæ ſupra retulimus eſſe in exercitu Turcarum, reliquũ uulgus iners & inerme eſt, ac uelut grex pecudum ad libitũ uictoriis ſine ulla pugna duci poteſt. quod ſecus in prouinciis Chriſtianorũ cõtingit, nã & uulgus armis aptiſsimum eſt, & ad pugnandũ ferociſsimum. Exurgat ergo maieſtas ueſtra unà cum principibus Europæ, qui cõmune bonum & utilitatem deſiderant, & præcedente CHRISTI cruce, arma contra hoſtem ſæuiſsimũ ſumite. Fidem, patriam, leges, templa, uxores, liberos, parentesꝫ chariſsimos defendite: iuſtiſsimoꝫ bello, auxilium diuinum uobis non defuturum ſcitote.

INVICTISSIMO CAESARI CAROLO, EIVS NOMINIS QUINTO, *Paulus Iouius Epiſcopus Nucerinus* S. D.

QVandoquidem omnibus notiſsimũ eſt, inuictiſsime Cæſar, te pro tua ſingulari religione atq; animi magnitudine, nihil aliud nunc magis quàm bellũ in Turcas meditari (quod quidẽ nobis ut ob corũ proſperitatem atq; audaciam neceſſarium, ita omnium iudicio etiam glorioſum fuerit) uolui, ut æmularer illos qui te armis, nauibus, equis, & theſauris adiuuabunt, quum ego nihil aliud præſtare poſſem, ſaltẽ tibi peculiarem atq; apertam militiæ, potentiæ ac uictoriaru, quibus ipſi Turcæ potiti ſunt, cognitionem præbere: ac ſimul uiam breuiter fideliterꝫ oſtendere, qua hæc fera natio ad tantã imperij magnitudinẽ tãto cum honore, militari ex arte parto peruenerit: ut à ducibus ac militiæ magiſtris certa remedia contra eorum & uires & artes inueniri facile poſſint: & Chriſtiani milites exẽplis rerum præteritarum inſtructi, meliorem et cõmodiorem bellandi diſciplinam percipiãt, quo tandem eos ipſos Turcas debellare queant. Quod quidẽ tibi non erit admodum difficile, qui poſt infinitas uictorias pacem adeò magnifice, neq; id ſine gratia Dei, omnibus ac priuatim deſeſſæ iam Italiæ donaueris, atq; animum Chriſtianiſsimi regis Franciſci fœlicibus ſororis nuptijs tibi adeò deuinxeris, ut is quum ob propriã uirtutem, tum uerò ob titulum quẽ gerit, non poſsit uoluntate, conſilio ac uiribus tibi non eſſe coniunctiſsimus: quẽadmodum etiam de alijs principibus Chriſtianis ſpes eſt futurum. præſertim quum Beatiſsimus pater Papa Clemens religioſa quadã promptitudine ipſos inuitet: qui quidem Clemens uotis omnibus non ſolũ res ſacras et non ſacras, uerumetiã mentem ac corpus ipſum huic ſanctiſsimæ prouinciæ dicauit. Et quoniam apud te laudẽ eloquentiæ minimum quærere, ſed tãtum fidelem & Chriſtianum animum hac in re mihi oſtendere propoſitum eſt, tædioſa proœmia & Tuſci ſermonis ornamenta, tanquã res ſuperfluas, prætermittam. atq; ut uerba ipſa cõmodius excipiantur, ſimpliciori atq; uniuerſæ Italiæ cõmuniori lingua utar, quo ſubſtantiã rerum abſq; temporis circa uerborum uanitatem amiſsione percipere facilius poſsis. Neq; mireris optime Cæſar, ſi ego ipſe homo demiſſæ ad talũ togæ, ſacriſq; initiatus, qui nunquã limites Italiæ trãſierim, de rebus militaribus ac de longinquis regionibus loqui audeam. Tibi enim perſuadeas uelim, me diutina præcipuaq; diligentia, auxilio ſummorum principum, relatione excellentium ducum, militum, oratorum, ac deniq; cuiuſcunq; conditionis hominũ uſum eſſe, ut ueram mihi notitiam rerum in noſtris Latinis Chronicis deſcriptarum parare. Quæ quidem Chronica, quod in Dei laudem, atq; in tuam tuorumq; auorum perpetuam gloriam cedat, breui in publicum edere conſtituimus. Vale.

Datum Romæ, undecimo Calendas Februarij. M. D. XXXI.

TVRCICARVM RERVM COMMENTARIVS, PAVLI IOVII EPISCOPI NVCERINI, ad Carolum V. Imperatorem Augustum: ex Italico Latinus factus, FRANCISCO NIGRO BASSIANATE interprete.

VRcarum natio à Scythis, quos nũc Tartaros uocamus, qui solitudines ultra Caspium mare circa Volgam fluuium inhabitant, originem dubio procul ducit. Id quod ex ipsorum moribus, ex facie, ex usu sagittarum, ex bellandi consuetudine, ex superba deniq; loquendi forma Scythicæ simili, facile deprehenditur. Anni sunt plus quàm sexcẽti, quòd ij in Asiam minorem, quam Natoliam appellamus, peruenerunt: quo in loco prædæ ac bellis continue incumbentes, quàm plurima loca munita paulatim subiugarunt, adeò ut populis illis, qui non admodum exacte arma exercere nouerant, magno terrori essent. Neq; tamen principem aliquem unquam habuerunt, sed ueluti Aphricæ Alarbes quos uocant, diuisi per turmas, regionem illam amplissimam tyrannico imperio possidebant. Cæterum sub magnifici ducis Gottifredi Bolioni aduentum, qui ut terram sanctam acquireret, cum trecentis millibus peditum atque equitum centum millibus transierat mare, uires in unum cõtraxerunt: ac sub regimine Solimani cuiusdam excellẽtissimi ducis prope ciuitatem Niceam Christianos aggressi, maximis nostrorum laboribus ac pugna non incruenta, fusi tandem fugatiq; sunt. Post hunc Solimanum Turcæ per plures annos, nullum ducem, cuius extet memoria, præcipuum habuere. *Verum* circa annũ à CHRISTO nato M. CCC. Ottomanus quidã filius Zichi, *qui* tenuis conditionis homo fuit, nomen, uires, ac dignitatem inter Turcas habere cœpit. Atq; is extitit, qui Turcarũ imperatoribus, nimirũ ijs qui per masculorum rectam lineam descendunt, nomen familiæ dedit. Is inquam magnum ingenium cum uiribus corporis coniunctum, ac fortunam mirum in modum fauentem habuit. Plurima loca munita, Pontico mari adiacentia, in deditionem accepit. Sed egregias suas uictorias maximopere nobilitauit, debellata Siua ciuitate pulcherrima, quæ antiquitus Sebastia dicebatur. Regnauit annis uiginti octo. Defunctusq; est salutis nostræ Anno M. CCCXXVIII, sub pontificatu papæ Benedicti XI.

Tartari

Natolia

Nicea hæc olim Antigonia, ab Antigono Philippi filio conditore dicebatur.

Siua, quæ Sebastia olim.

ORCANNES.

SVccessit Orcannes, qui paternis uirtutibus immensam animi magnitudinem, ac subtiliorem in acquirendis finitimis regionibus artem adiunxit. Liberalitatem erga milites pro comite perpetuo habuit: qua uirtute nullam uiuidiorem princeps aliquis habere potest, ut magnus atque adeò immortalis cito efficiatur. Copiosus ac ingeniosus in militari apparatu, necnon in nouis bellicis machinis inueniendis fuit. Primus extitit qui familiam illustriorem fecit, accepta in uxorem filia regis Caramaniæ, quæ à ueteribus Cilicia dicta est. Is arma in Michaelem Palæologum Constantinopolitanum imperatorem mouit. Denique Bursiam ciuitatem egregiam (hæc Prusa uetusta sedes regum Bithyniæ fuit) expugnauit. Tandem ex uulnere in ea ipsa expugnatiõe accepto, quãquam leue uideretur, occubuit: atq; Amurathi filio uictoriam fruendam reliquit. Imperauit annis duobus & uiginti: ac mortem obijt, quo tempore papatui præerat Clemens sextus.

Liberalitas.

Caramania.

Prusa.

AMVRA

AMVRATHES. I.

Amurathes ambitiosus, simulator, infidelis, & quod ad corpus attinet, inualidus: sed astutus ac uigilans, semperq; ad quamlibet occasionẽ, qua imperiũ dilatare posset, paratus extitit. Necilli fortuna quod optabat negauit. Nã quum pacem cũ imperatore Constantinopolitano iniisset, discordia inter Græciæ principes, atq; ipsum imperatorẽ exorta est. Marcus uero Craiouichius Bulgariæ dominus principibus fauebat: quam ob rem imperator ab Amurathe tanquam ab amico uiciniore auxilium petere coactus est. Amurathes autem liberaliter imperatori adfuit. nam duodecim millia electorũ Turcarum illico in Græciam misit: quibus adiutus imperator, Marcũ ipsum ac cæteros rebelles fudit fugauitq;. Porrò finito bello, septem Turcarũ millia in Asiam remisit: quod reliquum fuit, præsidij loco sibi seruauit, atq; Amurathi gratias egit pro huiusmodi beneficio: quod tamen origo ruinæ Constantinopolitani imperij, ac principium nostrorum uulnerum fuit. Etenim Amurathes quum ex militibus, qui in patriam redierant, accepisset, et Græciam pulcherrimam esse prouinciã, & pessime inter Græcos principes cõuenire, illico traiicere destinauit, ut imperatoris inimicos persequeretur: is illi traiiciendi prætextus fuit. Angustias igitur Hellespontiacas anno Christianæ salutis M CCCLXIII transiuit, duabus Genuensibus nauibus in eam operam conductis: quarum altera Interiana, altera uero Squarciafica uocabatur: quę pro sexaginta Turcarũ millibus traiectis, totidem numos aureos accepere. Turcę autem quum in Græciam peruenissent, totam regionẽ excursionibus bellicis infestarunt, Gallipolimq; ac uicina Hellesponto oppida expugnarunt, atq; ibidem naues ad pedites equitesq; ex Asia in Græciam traiiciendos construxere: quibus postmodum nauibus Turca exercitum continue augens, atq; omnia tanquã inimicorum imperatoris debellans, tandẽ Philippopolim & † Andrinopolim ciuitatem magnificam cepit. Inde in Seruiam profectus, maximum ei prouinciæ terrorem incussit. Quapropter Lazarus Seruiæ Despota & Marcus Bulgariæ dominus, ac nonnulli principes † Albaniæ simul coniuncti, uires in unum contulerunt, ut Turcis resisterent. Quumq; in præliũ descendissent, Christiani ferè omnes trucidati sunt. Despota uero captiuus quidẽ factus, sed tamen & ipse paulo pòst interfectus est. Cæterum seruus quidam natione Seruianus, Despotæ proprij domini mortem ægre ferens, eamq; summopere uindicare desiderans, egregij uiri nomẽ, spreta morte, post se relinquere decreuit: sicq; nactus occasionem, pugione Amurathem interfecit. Imperio præfuit Amurathes annis XXIII. Perijt anno post CHRISTVM natum M. CCCLXXIII, sub Gregorio undecimo Pontifice Romano.

Bulgariam inferiorem Mœsiam esse multi arbitrantur.

Andrinopolis, ea Adrianopolis est. Seruia superioris Mœsiæ pars est.

Despota, dignitatis nomen est.

Albania: hanc nonnulli Dalmatiã, alij Epirum esse uolũt.

BAIAZETES I.

Reliquit Amurathes duos filios, Solimanũ & Baiazetem. Verum hic ne imperij æmulũ haberet, Solimanũ interficiẽdum curauit: ac statim cõtra Marcum Bulgariæ principem, patris mortem uindicaturus, magnum cõparauit exercitum, profectusq; ad locum ubi prius pater fuerat interfectus, Marcum ipsum cum omni Bulgarorũ ac Seruianorũ nobilitate in pugna trucidauit: ac post eam uictoriã omnibus ferè Bulgariæ ciuitatibus & munitis locis potitus est. Necq; ita multo pòst, nempe anno à restituta salute M. CCCLXXVI, per Bosinam transiens, crudelissimas in Vngaria, Albania & Valachia excursiones fecit, Christianosq; quàm plurimos in Thraciam captiuos duxit. Enimuero prudentia singulari, maximoq; cum animi tum corporis uigore præditus fuit, sed super omnia solers in prouidendis, ac patiens in expectandis rerum occasionibus extitit. Verum in negotijs exequendis tanta celeritate utebatur, ut Baiazetes Hildrin, id est cœli

Baiazetẽ hũc, alij Paizetem, alij Paiazetem nominant.

Bosina, pars superioris Mœsiæ.

cœli fulgur cognominaretur. Iis igitur naturæ dotibus adiutus, totam ferè Græciam subegit. Porrò tandem etiam Constantinopolim obsidione cinxit. Quam ob causam infœlix imperator, ut à Christianis principibus Occidentis auxilium peteret, in Galliam nauigare coactus est. Galliæ regnum Carolus eius nominis septimus tunc temporis administrabat. Is ueluti qui pietatem cum magnanimitate coniunctam haberet, Iohannem Niuernensem comitem ducis Burgundiæ filium, proprium fratrem, iuuenem alioqui audacẽ, cum ipso imperatore misit: quem præcipui Galliarum principes, nimirum Guido Tremoliæ dominus, Philippus Artesiorum comes, Ioannes Viennæ dominus, comes de Cuci, comes de Diû, atq; alij complures comitati sunt: ac secum mille cataphractos unà cum leuis armaturæ aptis equitibus conduxere. Quumq; in Vngariam peruenissent, Sigismundo regi, qui postea imperator extitit, se cõiunxerunt: ac demum simul omnes itinere per Seruiam Despota fauente arrepto, post leuiculas aliquot inter eundum adeptas uictorias, Nicopolim peruenerunt: atq; ipsam urbem oppugnare quidem cœperunt: sed Turcis eam egregiè defendentibus, laborem omnem frustra consumpsere. Interea uerò Baiazetes temporis spacium, quo uires suas in unum colligeret, nactus, innumerabilem equitum multitudinem contra Christianos adduxit. Porrò Galli in anteriori exercitus parte cõstituti, quum maximam stragem palantiũ Turcarum, qui exploratum uenerant, effecissent: neq; monitionibus, neq; protestationibus (ne uidelicet sine Vngaris, Germanis, ac Seruianis equitibus in hostem impetum facerent) audaciores quàm sapientiores contineri potuerunt, quin fugientes prosequerentur, præsertim quum nonnulli ex ducibus iam dictis, malignitate Sigismundi, qui Gallis primũ honorem inuideret, huiusmodi protestationes fieri affirmarent. Vnde comes de Diú, atq; alij ferè omnes principes, Viennensem dominum uexilliferum per uim in hostes impulerunt, sicq; tubis classicum canentibus in densissimam turmam, constipati, *Turcas* inuasere: adeoq; multos in primo congressu occiderunt, ut uictoriæ acclamare iam inciperent. Verum ea lætitia breuis admodum extitit. Nam Baiazetes unà cum sexaginta millibus equitum in lunarem formam recens eductorum adueniens, ipsos circundedit, ac medios, antequam Sigismundus auxilium ferre posset, inclusit. Atq; in hunc modum Galli temeritatis suæ pœnas pendentes, ferè omnes, licet se uiriliter tuerentur, interfecti sunt: id quod reliquo exercitui tantum terroris incussit, ut absq; pugna turpiter ac fœde milites omnes aufugerint. Sigismundus uerò ac magnus Rhodi magister nauicula Danubiũ ingressi, uix euadere potuerunt, Turcis à fluuij ripa sagittis eos cõtinue impetentibus. Enimuero ex Gallis trecenti equites seruati sunt, in quos ob diuitem uestium ornatum auara crudelitas Turcarum, quo precium redemptionis extorqueret, haud sæuierat. Porrò Baiazetes Niuernensem comitem, qui ferè nudus erat, iussit ad se adduci, habitaq; & ætatis, & regij sanguinis, ex quo is exortus erat, ratione, nõ tantum ipsum in uita seruauit, sed insuper facultatem concessit, ut ad releuandũ captiuitatis mœrorem, quinq; ex suis quos uellet socios deligeret. Is autem superius nominatos duces sibi dari postulans, ipsos à morte liberauit, excepto Viennæ principe, qui in prælio defunctus erat. Vbi uero selecti duces ad comitem deducti fuere, Baiazetes cæteros omnes ad unum trucidari turbato uultu imperauit. Verum comes quum inter eos, qui interficiebantur, Buccicaldum Galliæ Mareschalchum (ut uocant) hominem giganteæ staturæ cognouisset, supplex ac lachrymans eum quoq; sibi donari obnixe Baiazetem orauit, id quod Baiazetes humanissimè concessit. Alij autem omnes ante oculos sex horum superstitum crudelissimè necati sunt. Quod uerò ad Mareschalchum attinet, is Buccicaldus ille

Carolus Gallorum rex.

Vngaria, Pannonia est.

Rhodij equites suum præfectũ, Magnum magistrũ appellant.

Mareschalchus nomen dignitatis apud Gallos est.

eſt,qui poſtea Genuæ gubernator extitit, atq; ibi Gabrielem uicecomitem Piſarum principem decapitauit: quiq; cum Galeatio Gonzaga homine paruulo ſingulare certamẽ iniit ac ſuperatus eſt, ſeq; ob id ipſum uoto obſtrinxit arma, non amplius induturum. Sed, ut ad rem redeam, Niuernenſis comes unà cum cæteris captiuis Pruſam deductus eſt, quo in loco per aliquod temporis ſpaciũ haud digne ſatis pro cõditione eſt habitus. Verum conſtituto tandẽ omnibus redemptionis precio, liberius aliquãto ac cõmodius uiuere illis permiſſum eſt. Nam & id Baiazetes liberaliter conceſsit, ut omnis generis uenationibus uterentur. Poſtremo ducentorũ millium aureorum precio ſimul omnes redempti ſunt: quam pecuniarum ſummam Iacobus Mithyleneus princeps ſoluit. Cæterum Froſartes Gallus hiſtoricus, qui captiuos, poſteaquam in patriam ſunt reuerſi, allocutus eſt: literis mandauit, cornua exercitus Baiazetis in alæ curuaturam ad ſimilitudinem nouæ lunæ ſparſa, plus quàm ſeptem milliariorum ſpacium occupauiſſe, iudicatumq; eſſe, in eo exercitu plus quàm trecẽta hominum millia, ex omnibus orbis totius nationibus collecta extitiſſe: Chriſtianos uerò uix numerum octoginta millium attigiſſe, inter quos circiter uiginti millia equitum erant. Incidit autem is conflictus in annum ſalutis humanæ M CCCXCV, quo die diuo Michaeli uigiliæ celebrabantur. Verũenimuero Baiazetes poſt huiuſmodi uictoriã ad Conſtantinopolitanam obſidionem reuerſus, antiquas omnes Græcorum delicias, hortos nimirum atq; ædificia extra urbem demolitus eſt, agrosq; ipſos quaquauerſum incurſionibus patebant, populabundus uaſtauit. Neq; ulla profectio ratione imperij caput illud ſeruari poterat, niſi Tamberlanes Zagataiæ orientalis Scythiæ regionis Parthiam ac Sogodianam uerſus, princeps, in minorẽ Aſiã perueniſſet. Samarcanda ciuitas ad fluuium Iaxartem conſtructa, Tamberlanis patria fuit: qui inde peditum atq; equitum innumerabili multitudine ſecũ ducta, Natoliam totam occupauit. Quam ob cauſam Baiazetes Conſtantinopoli relicta, exercitum nauibus Angoriũ deduxit. ac prope Stellam montem, ubi olim cum Mithridate Pompeius pugnauerat, cum Tamberlane conflixit, ac ſuperatus eſt. Hunc igitur captum Tamberlanes catenis aureis ligauit: atq; in ferreã caueam detruſum, per totã Aſiam ac Syriam circunduxit, quouſq; tandem *ipſi* mi ſeriarum finem mors attulit. In eo prælio, quod tempore Bonifacij papæ noni commiſſum eſt, plus quàm ducenta hominum millia deſiderata ſunt.

Superius dictũ eſt Aſiam minorem Natoliam nunc uocari.

Angorium ab antiquis Ancira dicebatur, ut quidã putãt.

CALEPINVS.

EX Angorienſi conflictu aliquot Baiazetis filij aufugerunt, atq; in Græcorum manus qui Helleſpontum claſſe cuſtodiebãt, peruenere. Vnus autem ex ijs fauẽte fortuna euaſit, atq; Andrinopolim perductus eſt, isq; Cyriſcelebes, non autem Calepinus uocabatur, quemadmodum Nicolaus Secundinus credidit, qui Turcarum genealogiam Latino ſermone conſcriptam Pio papæ dicauit. Id quod in cauſa fuit, ut ferè omnes alij corrupta ueri nominis pronunciatione, pro Cyriſcelebe Calepinum dixerint. Hic igitur Cyriſcelebes inſtauratis imperij uiribus, aduentanti Sigiſmundo uiriliter ſe oppoſuit. Etenim Sigiſmũdus haud ſuſtinendum ratus, ut Turcæ poſt tantam à Tamberlane acceptã cladem, uires reſumerent, magnũ ſibi compararat exercitum, ac Salumbezenos cãpos occupauerat: id quod in annum CHRISTI, M CCCCIX incidiſſe conſtat. Ergo in ijs campis cum hoſte congreſſus, fugam facere coactus eſt, anno tertiodecimo, poſt eam pugnam quam prius infœliciter cum Baiazete pugnauerat. Enimuero ipſe rex non minus hic ſibi fauente fortuna, quàm apud Nicopolim fauerat, è uictorum manibus euaſit. Animaduerſum eſt in eo conflictu Sigiſmũdi pedites antè ſagittis fuiſſe confoſſos, quàm in phalangẽ diſpoſiti cominus congre-

Cyriſcelebes.

congredi cum hoſte potuerint: equites uerò ad primum ſtatim inuadentis hoſtis impetum terga uertiſſe. Porrò Cyriſcelebes poſt hãc uictoriam Seruiæ Deſpotã bello laceſſere, imperatoriſq; Cõſtantinopolitani fines deuaſtare incœpit. Verum infirmitate præuentus, in ipſo ætatis ſuæ flore, ſub Alexãdrini Quinti pontificatu uitã cũ morte cõmutauit, quũ plus minus ſex annis imperiũ obtinuiſſet.

MAHOMETES I.

EX Cyriſcelebe Orcannes & Mahometes filij ſuperfuere. Sedenim quum Orcannes adhuc paruulus auxilio quorundam ducum aſſumere ſibi imperium uellet, à Moſe patruo interfectus eſt. Attamẽ neq; ipſe Moſes diu eſt rerum potitus: quia Mahometes Orcannis frater, tanquam patris legittimus ſucceſſor, eo occiſo, imperium arripuit. Is igitur Mahometes eſt, qui Valachis aſperrimum bellum intulit. Mox in Aſiam profectus, loca omnia quæ Tamberlanes occupauerat, recepit, ac plurimos principes Turcicæ nationis ex Gallatia, ex Põto, atq; ex Cappadocia pulſos funditus extirpauit. Imperatoria inſignia ex Pruſa in Græciam translata, Adrianopoli, quæ caput eſt Thraciæ, collocauit. Imperiũ quatuordecim adminiſtrauit annis, ac mortuus eſt anno Domini M CCCC XIX, Martino quinto Romæ pontificẽ agẽte. Ergo ſecundũ hãc tẽporis ſupputationem, apparet hunc Mahometem, & nõ Cyriſcelebem, prope Salumbezium Sigiſmundum fugaſſe. Verum ueritas hac in re ſuum ſibi locũ inueniat.

Adrianopolis caput Thraciæ.

AMVRATHES II.

MAhometi ſucceſſit clariſſimus Amurathes eius filius, qui expeditione in Seruiæ Deſpotam facta, Scopiam, Sophiam & Nouemontem occupauit, treſq; ipſius Deſpotæ liberos captiuos duxit: è quibus duos maſculini ſexus æreo inſtrumento ignito, lumine oculorum priuauit: tertiam fœminã, quia pulcherrima erat, in uxorem accepit. Hic primus omniũ, ordinẽ peditũ, quos Ianizaros uocant, inſtituit: eosq; ex Chriſtianis, qui tamen CHRISTVM abnegauerant, elegit: quorum uiribus & ipſe, & qui ipſi ſucceſſere, ex innumeris ferè prælijs uictores euaſerunt, ac penè totum debellarunt Orientem. Verum de ijs ſuo loco dicetur. Amurathes non cõtentus Vngariam, Boſinam, Albaniam, Valachiam & Græciã excurſionibus infeſtaſſe, Venetis quoq; bellũ inferre perſeuerauit, quouſq; illis Theſſalonicã nobilem ciuitatẽ per uim ademit. Mox Belgradum obſedit. Verum in oppidi foſſis circiter decem hominum millibus amiſſis, cum dedecore inde diſcedere coactus eſt. Cæterum non ita multo pòſt Ládiſlaus Poloniæ atq; Vngariæ rex magno exercitu comparato in Seruiam ac Bulgariam ſe contulit, atq; in montis Hemiuallibus, cum Amurathis duce Carambeio uiriliter conflixit. Sedenim in eo prælio pedites Poloni, cominus cũ Turcis pugnantes, ac breuibus quibuſdam contis equos ſuffodientes, integram uictoriam capto Carãbeio reportarunt. Porrò Ladislaus anno eam uictoriã proxime ſubſecuto, pacem cum Turca optimis conditionibus inijt, ac Carambeiũ precio quinquaginta millium ducatorum redemptum dimiſit. Verum ea pax parũ roboris apud Ladislaum obtinuit, propterea quòd is in gratiam Conſtantinopolitani imperatoris, atq; Eugenij papæ, & Philippi Burgũdiæ ducis, ac Venetorum pactis non ſtetit. Veneti enim Helleſpontũ ſe occupaturos, atq; Amurathi, qui ab Europeis ob pacem confectã nihil timens, in Aſiã contra Caramaniæ regem tranſierat, reditum clauſuros pollicebantur. Vnde Ladislaus gloria & utilitate uictoriæ recentis illectus, Varnam ad Euxinũ ſitam petijt, ut inde profectus eò, ubi Chriſtiana claſſis cõtinebatur, ſuas copias cũ maritimis coniungeret. Verũ Amurathes, quum hoc audiſſet, neglecto Caramanij regis exercitu, ac ſuperatis ſeptuaginta Chriſtianorũ triremibus, quæ ſummo conatu redeunti iter impe-

Ianizari.

Belgradũ nonnulli arbitrantur Taurunum ab antiquis eſſe dictum

dire nitebantur, per anguſtias Helleſpontiacas reuerſus eſt: ac mox celeritate ma
Varna. xima uſus, die ſeptimo prope Varnam ciuitatem ab antiquis Dionyſiopolim uo
Dionyſiopolis. catam, cum octoginta millibus Turcarum ſeſe hoſtibus oſtendit. Porrò Iohan-
nes Huniades, Matthiæ regis pater, ſumma militaris artis peritia, ſic diſpoſuit
Chriſtianorũ exercitũ, ut latus unũ ad plaudem quandam, alterum uero ad cur-
rus ſimul catenatos, terga autem ad montem conuerſa milites haberent. Quũq;
acriter diu pugnatum utrinq; eſſet, primi Turcarum ordines tandem in fugam
conuerſi ſunt. Iamq; uictoria ad Chriſtianos inclinare, atq; Amurathes identidẽ
fuga propriæ ſaluti conſulere uelle uidebatur: quum duo epiſcopi, nempe Va-
radinus & Strigonia fugientem hoſtem intempeſtiuius ſecuti, commiſſa ſibi lo- 10
ca deſeruere, Turcicorum equitum turmæ aditũ in noſtrum exercitum, per eum
quem dereliquerant locum conceſſerunt. Sicq; effectum eſt, ut ingreſſi Turcæ
ſagittarum grandine pedites noſtros ſuo ex ordine diſturbarint. Huniades igi-
tur ſuis tanto in diſcrimine conſtitutis opem ferre deſiderans, reſumendarum
uirium commoditatem Amurathi dedit. Ergo Amurathes tum huiuſmodi oc-
Baſſa, dignitatis eſt nomen apud Turcas. caſione, tum uero exhortatione Galiꝭ Baſſæ animum recipiens, cum Ianizaris
conſtitit, ac Ladislaum regem infœlicem, equites Portæ ſuis cataphractis impe-
tentem non tantum ſuſtinuit, uerumetiam arte quadam medium clauſit: tan-
demq; poſt acerrimam pugnam ex equo prolapſum unà cum quamplurimis
nobilibus Vngaris & Polonis interfecit. Huniades autem corpus regis ex hoſti- 20
bus per uim extrahere conatus, in maximum uitæ diſcrimen incidit: nihilomi-
nus & ipſe tandem, cum aliꝭs qui iam per montes & paludes ac ſyluas inacceſſas
fugiebant euaſit. In ea fuga Iulianus Cæſarinus Cardinalis Papæ legatus occi-
ſus eſt. Perſuaſerat is regi prius, ut cum Turcis percuſſa fœdera diſrumperet:
Infidelibus quoq; ſeruanda fides. quãdoquidem nulla omnino ſint uincula, quæ Chriſtianos obſtringant, ut in-
fidelibus fidem ſeruare teneantur. ſic ille aiebat. Cæterũ Amurathes eo loci, ubi
pugnatum eſt, columnam uictoriæ inſcriptionem continentẽ erexit. Sed & ibi-
dem in hanc uſq; diem oſſium tumuli uidentur, qui indices magnitudinis per-
petratæ illic ſtragis ſunt. Perpetrata autem eſt anno ſalutis humanæ M CCCC
XLIIII, in menſe Nouẽbri, eo qui diui Martini feſto dicatus eſt die. Hanc pu 30
Callymachi hiſtoria Vngarica. gnam paulo aliter Pius Papa deſcripſit: ſed nos potius Callymachum ſequimur,
qui in ſua Vngarica hiſtoria pulcherrimo ordine ac ſine affectibus eam pingit.
Hexamilos. Porrò Amurathes poſt illatam Vngaris tam fœdam ſtragem, ac poſt pacem cũ
Venetis antea bello diu laceſſitis initam, in Græcos conuerſus, Hexamilum Co-
rinthi petiꝭt: qui quidem locus murum in ſex milliariorum ſpacium porrectum
habet, in iꝭs anguſtiꝭs, quæ Aegeum mare Ioniumq; diſterminant, ac Peloponne-
Morea. ſum totam (hodie Moream uocant) adeò includit, ut eam ueluti inſulam effi-
ciat. Huiuſmodi igitur muro Amurathes expugnato ac demolito, Conſtantino-
politani imperatoris fratrem qui ea loca tutabatur, cum omni Græcorum exer-
citu fudit. Inde Peloponneſum uniuerſam ferro igneq; deuaſtans, incolarũ par 40
Velonam, aliqui Oricũ anti quis dictũ fuiſſe exiſtimant. Scanderbech. Croiã, antiquitus Troiam uocabant. tem interfecit, partem captiuam duxit. Sub hæc Velonæ portum è regione Hy-
drunti occupauit. Verumenimuero quum poſt hæc omnia Scanderbechus Al-
baniæ præfectus ab Amurathe, cui aliàs inſeruierat, defeciſſet, Amurathes ipſe
maximo exercitu, ac Mahomete etiam proprio filio ſecum ducto, Croiam uenit,
atq; urbem ipſam diu machinis bellicis impetiuit. Verum quum eius capiendæ
nulla facultas daretur, amouit quidem inde caſtra: ſed tantum dolorem uel po-
tius rabiem ex ea re contraxit, ut mala ualetudine correptus, Andrinopoli demũ
è uita exceſſerit, Anno ab inſtaurata ſalute M CCCCL, in menſe Nouembri.
Regnauit annis XXXI, tempore Nicolai papæ quinti.

MAHOMETES II.

POst Amurathis mortem, Mahometes eius filius annum uigesimum primũ agẽs, maximo militum fauore imperator salutatus, ut liberius imperio præesset, fratrẽ illico iussit occidi. Hic prosperrima fortunæ aura usus est, animoq; ac ingenio, necnõ gloriæ cupiditate magno Alexandro persimilis extitit, nihilominus crudelis admodum cum in bello, tum in Portæ clausura fuit, adeò ut iuuenculos etiam ac pueros, quos tamen libidinoso prosequebatur amore, uel minima de causa interficeret. Cæterum liberalem principem egit, præcipuè uero uirtute prædítos, ac fortes uiros, sibiq; ex animo inseruientes, magnis muneribus donauit. Quamplurimi fuere qui existimarint, non magis hũc Mahometanæ religioni, quàm aut Christianæ, aut gentiliũ adhæsisse. Educatus quidem à matre Christiana Lazari Seruiæ Despotæ filia ab incunabulis fuerat, Angelicamq; salutationem, ac Dominicam precatiũculam ex ea didicerat: sed quum adoleuisset, Mahometanam sectam secutus, talem se exhibuit, ut neq; in CHRISTVM, neque in Mahometem crediderit. Hincq; effectũ est, ut promissa, nisi quatenus in suũ commodum cederet, minime seruaret: atq; in nullo scelere culpam aut peccatum constitueret, quo suis satisfacere desiderijs ualeret. Excellentes in quauis arte uiros summopere dilexit. Impensissime curauit, ut uictoriæ, quibus ipse potitus fuerat, à doctis atq; iudicio prædítis hominibus conscriberentur. Antiquorum uero historias continuè legere consueuerat. Iohannem Mariam Vicentinum Mustaphæ primogeniti sui seruum maximis excepit blanditijs, quòd uictoriam, quam ipse de Vsuncassano Persiæ rege reportarat, Turcico sermone atq; item Italico literis mandasset. id quicquid est, nos quoque legimus. Bellinum Venetum pictorem, quem Constantinopolim, cum ut suam ipsius imperatoris faciem ad uiuam effigiem, tum uero ut occidentalium hominum habitus depingeret, Venetijs euocarat, largis muneribus ditauit. Ad summam, plurimæ uirtutes *bona* fortuna comitatæ, hunc ad Constantinopolitanum imperium perduxere. Etenim hoc ipsum imperium, ne infimis expeditionibus, ac parum honoris in se continentibus occuparetur, statim aggressus, innumeris propemodum machinis æreis terra mariq; adhibitis, Cõstantinopolim expugnauit: qua in expugnatione Constantinopolitanus ipse imperator armatus ac pugnans occubuit. Illud autem notatu dignum ac fatale ferè habetur, quòd quemadmodum Constantinus Helenæ filius, primus Constantinopolitanus imperator fuerat: sic & is qui post annos ab illo primo M CXXI, ultimus extitit, Constantinus Helenæ filius fuit. Vrbis uero huius expugnatio, quarto Calendas Iunias facta est, anno post uirgineum partum, M CCCCLIII. Post huiusmodi autem memorabilem uictoriam Mahometes Græciæ ac Natoliæ ciuitates omnes imperio Constantinopolitano subiectas habuit. Porrò non ita multo pòst ducentis millibus Turcarum secum ductis, Belgradum inuasit. Sed uirtute Huniadis egregij ducis fusus, uulnere etiam accepto, machinas æneas relinquere coactus est. Hac tantũ in re aduersa fortuna usus. Sub id tempus Romaniæ Bassam in Peloponnesum cum exercitu misit, qui Græcorum ac Venetorũ copias bis ibidem cecîdit. Inter eos autẽ qui occisi sunt, hi præcipui duces extitere: Emanuel Boccalus, Michael Rallus, Ciccus Brandolinus, & Iohannes Tella, unà cũ Venetorum † prouisore Barbadico, qui super eminentem Patrarum turrim palo suffixus est. Et huiusmodi quidem uictorijs Turcæ per fraudem semper potiti sunt, Christianis ueluti in nassam attractis, eorumq; ordinibus deturbatis. Hexamili deinde murũ iterũ demoliti sunt: eundem enim ipsum murũ post priorem illam destructionẽ, cuius Amurathes autor fuerat, Veneti quindecim dierũ spacio ex

Quid Porta, uel Portæ clausura sit, inferius sub libelli finem patebit.

Ioannes Maria Vicentinus.

Bellinus pictor.

Constantinopolis expugnatio.

Romaniã Thraciæ partẽ appellari putãt.

Prouisores Veneti suis in bellis eos appellant, quos Romani Legatos nominabant.

Lemnos ac Mithylenæ captæ.

† Euboeã antiquis uocant.

Scutarũ, antiqui Scodra.

eisdem, quibus antea cõstabat, quadratis lapidibus instaurauerant, triginta mil-
libus hominum, & eo amplius ei operi destinatis. Sub hæc Turca Lemnũ ac Mi
thylenem insulas cepit, incredibiliq; apparatu ponte supra Euripũ constructo,
† Nigropontem expugnauit, Christianis fœda strage affectis ob classis Venetæ
prouisoris inertiam, qui uentis etiam prosperis flantibus, non ausus est pontem
triremibus inuadere. His peractis, Turca Croiam ac Scutarum ciuitates in Al-
bania post longam obsidionem ac uarias pugnas in ditionem accepit. Regnum
præterea Bossinæ adortus, Iaizam urbem regiam expugnauit, ac Stephano regi
captiuo caput amputari iussit. Magnam Valachiæ & Transalpinę partẽ suo im-
perio subiecit. Caphã Genuensiũ urbem in Euxini ora positã deuicit. Pirameto
Caramaniæ regi multas ciuitates per uim abstulit. Cũ Vsuncassano Persiæ rege
bis acerrime cõflixit, semel prope Euphratẽ, ubi superatus decẽ militũ millia unà
cũ Asmirathe Bassa Græco homine, olimq; imperatoris Constantinopolitani
consanguineo amisit. Verũ secundo prælio Vsuncassanus ac Persæ fusi fugatiq;
sunt, Zeinale Vsuncassani filio interfecto. Atq; hæc uictoria Turcis nõ nisi ob
multitudinẽ ærearũ machinarũ, insolitũ auribus Persicorũ equorũ strepitũ inso-
nantiũ, obtigit. Mox Turca ipse Trapezuntinũ imperiũ occupauit, infœlicẽq;
imperatorem Dauidem nomine, Christianũ, Vsuncassani socerũ occidit, at totã
illius stirpem crudelissime sustulit: Carinthiã ac Stiriã militaribus excursionibus
infestauit. Tandem Homarbeiũ Bossinæ Saniacũ, Genuensis cuiusdam filium,
hominem alioqui egregiũ, ad Italiæ ingressum misit, qui exercitui Veneto Gradi
obuius factus, singularem uictoriam nostro cũ dedecore adeptus est. hoc nimirũ
ordine, mille equites, quos noctu Lisontiũ fluuium uadare iusserat, quadã in ual
le occulte adeò collocauit, ut Veneti, qui in unũ collecti, in fluminis ripa Turcis
opposita, castra metati fuerant, animaduertere non potuerint. Summo deinde
mane alam equitum eundem fluuium tranare, ac nostros ad prælium audacter
prouocare imperauit. Enimuero Hieronymus Nouellus & comes & primus ex-
ercitus dux, in tres partes copias omnes Italico more distinxerat: filiũ præfecerat
primę, ipse per se præerat secundæ: Iacobus uero Picininus, & Anastasius à Ro-
mandiola tertiam ductabant. Ducis igitur filius hostẽ uiriliter suis cataphractis
inuadens, plurimos trucidauit: effectumq; est ut reliqui tanquã fusi, terga uerte-
re cœperint: ac iuuenis, qui ut corporis uiribus, ita animi audacia præditus erat,
diu sit fugientes insecutus, etiã inuito patre. qui Turcarũ insidias ueritus, tubarũ
clangore ac uexillis nonnullis in altum sublatis, ipsum subinde, ut reuerteretur,
admonebat. Et reuera statim insidiæ retectæ sunt. Nã uix iuuenis equum refle-
xerat, quum ecce Turcæ conuersi, totã nostrorũ equitum turmã circundederũt,
ac uariis modis impetitã prius dissipauere, quàm comes filio suppetias ferre pos-
set. Eodem temporis momento Turcæ, qui in insidijs latitauerant, supra partem
exercitus extremã in mõtis decliuio apparuere, Barbaricisq; uociferationibus è
monte cũ impetu descendentes, eã ipsam partem in fugã uerterũt. Homarbeius
aũt unà cũ reliquo exercitu comitẽ inuasurus, flumen uadauit: sicq; tandẽ nostri
omnes ad unum ferè occidione occisi sunt. Comes uerò nõ sine Turcarũ strage,
quũ & Homarbeiũ uulnerasset, occubuit. Idẽ accidit comitis filio, idẽ Anastasio,
idẽ Badoario prouisori. Nonnulli tamen duces, quòd pulcherrimis essent uesti-
bus ornati, in hoc tantum seruati sunt, ut redẽptionis preciũ ab ipsis extorquere-
tur: atq; ob id catenis uincti, ad Turcarum imperatorẽ sunt deducti: inter quos
Iacobus Picininus, filius charissimi comitis Iacobi, qui in Neapolitana arce inter-
fectus est, atq; Antonius Caldora, & Iohannes Clericata extitere. Hæc Turca-
rum uictoria totam Italiam terruit. Homarbeius autem igne ferroq; regione de-
uastata,

Trapezuntis occupatio.

Saniacus nomẽ Turcicæ dignitatis est, à non nullis tamen Sansacus dicitur.

Memorabilis nostrorum cla des.

uaſtata, cum infinito captiuorum numero ad ſuos reuerſus eſt. Verũenimuero hoc in conflictu eſt manifeſte perſpectum, Turcas arte magis ac multitudine, quàm uiribus ualere. Nam ſi Hieronymus comes, legiones noſtras inimicorum legionibus non in directum, ſed per latum oppoſuiſſet: ipſe medius inter primã ac tertiam legiones ab utroq; latere in ſimilitudinem Romanorum cornuum ſibi adhærentes extitiſſet: ſicq; exercitu uelut in unum corpus redacto, Turcæ tã facile ipſum circundare ac penetrare haud potuiſſent, ut fecerunt, ac toties facturi ſunt, quoties præpoſtero hoc ordine cum illis pugnabimus. Anno qui eam cladem ſecutus eſt, Turcæ uiginti millibus militum in unum collectis, eadem illa loca iterum petierunt. Sed Veneti Carolo Montone comite exercitus duce cõſtituto, non temerè cũ ijs amplius conflixerunt. Enimuero ex Iohanne Paulo Manfrone equitum præfecto, qui poſtea ſub Papiæ mœnibus interfectus eſt, accepi, noſtros ſemel tantum caſtra exijſſe, cataphractis omnibus, quorum ipſe primum ſe fuiſſe aiebat, in cunei formam uetuſto Romanorum more diſpoſitis: Turcas uero, qui eum cuneum impetiſſent, ſeipſos lanceis infixiſſe, quas noſtri ordine militari minime derelicto in unamquanq; partem contra inimicos uertebant. Igitur quum Turcæ nihil contra noſtros eo loci promouerent, in Germanos cõuerſi, Cadorum oppidulum, ubi tranſitus per Alpes in Germaniã eſt, occuparunt, atq; innumeros inde captiuos abduxerunt. Tandem uero Mahometes cũ Venetis pacem iniijt, ac totius orbis imperio inhians, tres uno & eodem tempore expeditiones ſuſcepit. Nam Meſithum Baſſam Græcum genere, ex Palæologorum familia, Rhodum miſit: qui tamen poſt multas ac cruentas quidem illas urbis oppugnationes, cum ſuorũ dedecore ac ſtrage repulſus eſt. Acomathẽ uero Baſſam, Hydruntũ Apuliæ oppidũ petere iuſſit. Ipſe aũt per ſe Syriã petiturus, atq; Alcairi Sultanũ inuaſurus, in Natoliã traiecit. Et trecenta quidem armatorũ millia, ducentasq; triremes, ac trecenta minora nauigia his tribus in locis eum habuiſſe creditum eſt. Verum quum iam prope Nicomediam eſſet, colico dolore correptus, quarto demũ die uitã finiuit, quinto nonas Maias, Anno CHRISTI MCCCCLXXXI, ſub Pontificatu Sixti quarti. Porrò Mahometis mors Italiæ ſaluti fuit, propterea quòd Turcæ, qui omnium ferè Chriſtianorum uires per annum iam & menſes aliquot Hydrunti ſuſtinuerant, audita Principis morte, Acomathem Baſſam, qui cum uigintiquinq; Turcarum millibus Hydruntinum exercitum inſtauraturus, Velonam aduentabat, haud diutius expectarũt: ſed cum noſtris ea fœdera percuſſere, quæ bellicã gloriã prius partã minime denigrarint. Etenim & antea ſe militiæ magiſtros eſſe oſtenderant, cataphractis noſtris ſæpius repulſis, ac duobus primi nominis ducibus, nempe Iulio comite ducis Hadrienſis patre, Mattheoq; Capuæ principe interfectis. Vna tantum inter noſtros equitum Vngarorum ala inuenta eſt, quæ pari arte cum Turcis congrederetur, aſſueta nimirum leuibus pugnis, quas in Belgradi ac Samandriæ finibus abſq; intermiſſione cum ipſis committunt. Iohannes autem Iacobus Triultius princeps ſæpius referre ſolitus erat, Italos duces didiciſſe optima propugnacula conſtruere, ex ijs quæ Turcæ intra Hydrunti mœnia ſingulari artificio fabricarunt. Cæterum poſt receptam à noſtris ciuitatem, Calabriæ dux plurimos è Turcis qui in ea fuerant, ut ſub ſe militarent, conduxit: atq; ij poſtea in eo prælio, in quo ipſe dux contra Sixti papæ exercitum in loco qui Campus mortuus dicitur, pugnans fuſus eſt: adeò uiriliter cum hoſtibus congreſſi ſunt, ut pediteſ, quos Ianizaros uocant, baliſtis equitum impediti, nec tamen unquam terga uertentes, ad unum omnes perierint: equites uero, magna militari cum uirtute, tum arte ſæpe in ſequentes conuerſi: atque iter inſtitutum ijs repreſſis

Turcas multitudine magis quàm uiribus ualere.

Cadorum oppidulum captũ.

Campus mortuus.

prosecuti, Ducẽ ipsum, contẽpto hostiũ impetu, usq; ad Neptuniana mœnia incolumẽ perduxerint. Verũ quod ad Mahometẽ pertinet, præfuit is imperio annis XXXII, quos tamẽ nõ omnino expleuit. Aetatis uero annum LIII, quũ mortuus est, agebat. Homo neruosi ac robusti corporis extitit: faciem subgiluã, atq; oculos eiusdem coloris, sed aliquãtulum ampliores ac supercilia arcuata habuit: nasum aũt usq; adeò aduncũ, ut summitas cõtingere labra uideret. Porrò in bellis quæ is gessit, plus quàm trecẽta hominũ millia ferro periisse cõpertũ est.

BAIAZETES II.

Mustapha.

TRes filios Mahometes habuit, inter quos Mustapha iuuenis præcipuę indolis primus extitit. Is in prælio contra Vsuncassanum suscepto egregie se gessit: quin antea quoq; Iosephũ Persianũ ducem, regis Caramaniæ fautorem in fugam conuerterat. Verũ quũ hyemaret Iconij, uenationibus ac Venereis rebus nimiũ indulgens, in ipso iuuentutis flore decessit. Enimuero in huius gratiã Solimanus, qui nunc imperatorem agit, primogenitum suum, annos XXII natum, atq; in mense Iulio proxime præterito maxima pompa circuncisum, eodem nomine appellauit. Superfuere Baiazetes ac Zizimus, quorum alter in Cappadocia, alter uero in Caramania agebat. Cæterũ defuncto Mahomete, Mehemedes Bassa genere Caramanus, qui Visir, id est imperatori à cõsilijs erat, cadauer statim curru Constantinopolim uehendum curauit. Inde Zizimo atq; Alcairi Sultano per citissimũ nunciũ hac de re admonitis, ipsum Zizimũ principẽ constituere peroptabat. Interea Ianizari litus maris accesserant, ut Constantinopolim peterent. Sed Mahemedes inde naues omnes amouerat, ne exercitus traijcere ualeret. Quo cõperto, Ianizari maximo furore succẽsi, lembis quibusdã paulatim, ac per partes trãsire cœperũt. Mox qui transierãt, maioribus in eo litore acceptis nauibus, alios omnes trãsuexere. Sed quũ Mahemedes & ipse ob id furore percitus, eos ut insolentes ac parũ obsequẽtes uehementer increparet, in unũ collecti, hũc ipsum ædibus, in quas se receperat, expugnatis, interfecerũt: nam & ab omnibus, tanq; nouorũ uectigaliũ inuentor, odio habebatur. Post hæc Ianizari Baiazetem absentẽ imperatorẽ creant, & id quidem auxilio ac fauore Cherseoli Bassæ Greciæ Bellerbeij, & Agæ Ianizarorũ, qui Baiazetis generi erãt. Sed enim Isaachus & Dauthus ambo Bassæ ac Visires, summæq; authoritatis uiri, Cõstantinopoli tunc tẽporis agentes, ut tumultus sedare ac melius omnia disponere ualerent, Corchutũ Baiazetis filium, annos XIII natum, imperatorem salutarũt, quousq; pater Constantinopolim reuerteretur. Iam enim & id ferebatur, Zizimum maximo cum exercitu aduentare, ut seipsum imperatorem constitueret. Neq; ita multo pòst Baiazetes affuit, adeoq; puerum sollicitauit, ut tandem patri filius imperium renunciarit, Baiazete post imperatoriam dignitatẽ acceptã pollicente, imperiũ se puero tempore opportuno restituturũ. Interea Zizimus Bursiam peruenerat, atq; ipsa ciuitate potitus, summis bellorũ conatibus totam Natoliam sibi subijcere quærebat. Quã ob causam Baiazetes exercitum per Hellespontum traiecit, atq; Acomathe cum ijs militibus, qui Hydruntinis suppetias tulisse debuerant, reuocato, prope Niceam cum fratre conflixit: quo in loco Zizimus uirtute ipsius Acomathis fusus, & in Caramaniam usque fugatus est. sed quum ne illic quidem ob insequentem hostem tutus esset, in Syriam profectus, Alcairũ, Sultano seipsum cõmendaturus, tãdem uenit. Vnde & factũ est ut paulo pòst ipsius Sultani ac regis Caramaniæ adiutus auxilijs, qui & milites & pecunias subministrant, in Asiam reuersus sit. Baiazetes autẽ Acomathẽ cõtra eũ misit. quo cum Zizimus iterũ pugnans, quàm plurimis è suis amissis, superatus est. Quãobrem fuga rebus suis cõsulere coactus, ad Rhodij maris litora peruenit, ibiq; spe

Solimani filius nuper circuncisus, Mustapha cognominatus.

Quid Bellerbeius, et qd Agi Ianizarorũ sit, in fine libelli ubi de ordine Turcicæ militiæ agitur, patebit.

Sabellicus cõfẽdit Alcairum eam esse urbẽ, quã ueteres Mẽphim uocarint.

ibiq; spe omni destitutus magno Rhodi Magistro seipsum tradidit, à quo postea ad Innocentium quartum pontificem Romanum missus est. Is est Zizimus qui à Carolo Francorum rege eius nominis octauo ex urbe Roma Neapolim uersus deductus, in itinere obijt Terracinæ, ueneno (ut creditum est) ab Alexãdro papa interfectus. Huius cadauer postea Federicus rex Constantinopolim misit, ut ea liberalitate quæ nihil ipsi constabat, Turcici principis beneuolentiã contraheret. Zizimus autem uir grauis atq; excellentis ingenij fuerat, ac magna cum prudentia, tum animi tranquilitate captiuitatem tolerauerat. Porrò Baiazetes (ut ad eum reuertamur) tertio imperij sui anno Valachiam subegit, maximoq; & terrestri & maritimo belli apparatu, Lithostomo in Danubij ora sito, ac Moncastro erga Boristhenem fluuium (hodie Neper uocant) posito debellatis, Cõstantinopolim reuersus est. Vbi non ita multo pòst, Acomathẽ Bassam, quũ innumera ipsius officia rependere aliter non posset, interfici iussit: testatus nimiã serui magnitudinem ac uirtutem domino timorẽ incutere. Is Acomathes ex Albania oriundus, antiquis ducibus uirtute militari æqualis fuit, adeò ut prouinciæ omnes, quas impeteret bello, uel solum nomẽ ipsius pertimescerent. Cognominatus est Ghendich, quoniã dens ei unus deesset: nam id Turcica lingua ghẽdich significat. Verũ tribus posteaquam hæc peracta sunt annis, Baiazetes Alcairi Sultano, quòd Zizimo fauisset, bellũ inferre cõstituens, Cherseolũ Bassam & Calubeiũ, maximis terra mariq; dispositis copijs, Tharsum uersus misit. Quo audito Mamaluchi statim Antiochiæ conuenerunt, atq; Amanum, nunc nigrũ montem appellatum, transeuntes, Issum petiere: quo in loco Magnus Alexander olim memorabili pugna cum Dario conflixit. Ex Isso Adanam Caramaniæ ciuitatẽ cursu citato profecti, Turcas castrametantes inuenerunt: ex itinere enim fessi, ac sole iam in occasum inclinante uires in castris reparare optabant. Erãtq; ipsi Turcæ numero multo plures, quàm Mamaluchi: sed hi meliores equos atq; arma quàm Turcæ habebant, neq; ex itinere admodum fatigati esse uidebãtur. Ducibus igitur, quid facto opus esset, in medium conferentibus, duo Itali Mamaluchi pugnam in posterum diem minime differendam, sed eodem temporis momento Turcas impeditos, ac sub Papilionibus sine ordine agentes impetendos esse, pluribus adductis rationibus consulere. Quod quũ omnibus placuisset, ilico tubicines classicum canere iusserunt, ac plurimis in locis uno & eodem tempore Turcarum castra ex improuiso adorti sunt: tantusq; Mamaluchorum fortiter omnia dissipantium impetus fuit, ut Turcicorum castrorum custodiæ persistere non potuerint, quousq; cæteri milites conscenderent equos. Vnde Calubeius exercitum in fugam conuersum uidens, aufugit & ipse. Cherseolus uerò post uulnus in manu acceptum captus, Alcairum ad Caitheum Sultanum deductus fuit. Et hoc quidem dedecore atq; hac strage nullam maiorem Turcæ unquam à quauis orbis natione perpessi sunt. Baiazetes autẽ inita post eam cladem cum Sultano pace, in Albaniã arma conuertit, ac Dyrrachiũ prope Velonam sitũ cepit. Quumq; iam annus humanæ salutis M CCCCXCIII ageretur, Cadumum Bassam præstantissimum ducem in Vngariam misit, qui cum octo millibus equitum Zagabriam usq; profectus, non sine maximo populorum illorum terrore omnia deprædatus est. Quamobrem Croaciæ, Sclauoniæ atq; Vngariæ principes, quos Banos uocãt, habita tam damni nuper illati quàm quod in futurum inferri poterat, ratione, magnum simul exercitum comparunt. Id quod in causa fuit, ut Cadamus usq; ad Diauoli montem, qui Croaciã à Corbauia diuidit, suos retraxerit. Cæterũ Iohannes comes cognomento Torquatus, uir prudens, armisq; & consilio ualens, non in patenti campo cum Turcis congre-

Zizimus.

Moncastrum. Neper.

Ghendich.

Sultani milites Mamaluchi uocabantur.

Turcarum strages insignis.

Diauoli mõs.

cis congrediendum, sed eos in angustioribus locis, ubi etiam montes auxilio esse possent, arctandos atq; impellendos censebat. Verum Bernardinus Francapanus comes plus audaciæ in consulendis, quàm uirium in peragendis rebus bellicis habens, aperto Marte dimicandum suadebat. Idem Vngariæ Banus inimicos contemnens, iudicabat. Quorum sententia quum præualuisset, iuxta Morauam fluuium certatum est. Cadumus tripartitò exercitum diuiserat, ac primam partem Hismaelbeio Seruiæ Saniaco, secundam Caruiliæ Vaiuodæ commiserat, tertiam sibiipsi seruarat. Hoc idem & Christiani suos pedites inter tres equitũ
Sclauini. alas æqua portione diuidentes effecere: primã, quæ Sclauinos loca inter Drauũ & Sauum fluuios incolentes continebat, Ferdinandus Berisburchus regebat: secundam Croates continentem, Iohannes Torquatus ductabat: tertia sub Nicolao & Bernardino Francapanis erat. In hunc igitur modũ exercitibus ordinatis, Hismaelbeius tanto impetu primas nostrorum cohortes inuasit, ut Ferdinãdus è suo ordine deturbatus, non tantum cedere, sed etiam suos pedites derelinquere coactus sit. Vnde ñ statim in fœdam & cruentam fugam usq; ad Morauã acti, ob insequentium Turcarum timorem seipsos in fluuium præcipitarunt. Hismaelbeius uerò prima hac acie deuicta, secundam aggressus est: quam etiam Coruilia eodem temporis momento inuadens, Torquati milites ad unum trucidarunt. Torquatus autem pluribus circa se Turcis interfectis, & ipse tandẽ occisus est. Porrò neq; Cadumus occasionem insequendi Vngaros omisit. nã uirtute fortissimorum militum, quos in hoc sibi delegerat, adeò omnia dissipauit, ut in spacio propemodum unius horæ capto principe Bano, eiusq; filio interfecto, egregia uictoria paucis è suis amissis potitus sit. Numerari deinde cadauera interfectorum iussit, atq; in testimonium stragis Christianis illatæ, multa capita ac nasos quàm plurimos ad imperatorem suum misit. Enimuero qui occisi fuerũt, septem millium numerum excessere. Sub hæc Baiazetes anno ab orbe redẽpto M CCCCXCVIII bellum Venetis inferre cœpit, quòd Iohannem Cernouichium comitem propinquum Cataro contra Turcas defendẽdum suscepissent. Halis Bassa Eunuchus ex Albania oriundus, classe Turcica Iadram usq; peruenit: abductisq; ex tota Dalmatia prædis, uniuersam prouinciam igne ferroq; desolauit, ne uidelicet Veneti, milites in maritimi belli usum conscribere ualerent. Cęterũ Veneta classis Turcicæ prope Methonẽ obuia facta, eã, qua tamen longe superior erat, opprimere non tantum non tentauit, sed etiam occasionem
Sapientiæ portus. id efficiendi in Sapientiæ (ut nunc uocãt) portu opportunam dimisit. Quam ob causam Antonius Grimanus, classis præfectus apud Venetos, huius rei reus actus, in uincula coniectus est, ac sic Venetias deductus. Interea Turcica classis in Corinthiacum sinum profecta, Lepantum ciuitatem, antiquis Naupactum dictam, cepit. Verumenimuero sub id tempus Veneti Ludouico Francorũ regi huius nominis duodecimo, fœdere se coniunxerunt. Vnde rex ipse in Italiã contra Ludouicum Sforciam ueniens, Mediolanensem ditionem, qua nondũ potitus erat, cum Venetis diuisit. Quamobrem Mediolani dux ab omnibus derelictus, ad Baiazetem cõfugit, pluribusq; in medium productis causis, orauit ut sibi auxilio esse uellet, Venetis ualidius impetitis. Quod Baiazetes siue ob huiusmodi preces, siue ob destinatum sibi antea propositum lubens effecit. Nã Schenderum Bassam cum decem millibus equitum in forum Iulium misit, atq; ea loca excursionibus infestari mandauit. Schenderus autem licet aliquantulum infirmus esset, Tiliauentum tamen ac Lisontium lata flumina uadauit, ac cœli fulgure celerior in Taurisinum usque agrum populabundus processit. Sed enim quum eos omnes, quos captiuarat, abducere secum non ualeret, in Tiliauenti

uenti ripa caput hominibus plus quater mille amputari iussit. Nec Veneti pro- *Heu cruentum*
uisores, quos uocant, Turcas unquam inuadere ausi sunt: id quod in causa fuit, *spectaculum.*
ut ipsi Turcæ liberè quà libebat uagantes, Venetijs adeò propinqui effecti sint,
ut è montibus eminentioribus urbis situm contemplari potuerint: id quod in
mense Octobris anni superius iam dicti M CCCCXCVIII accidit. Verum
Baiazetes eo anno qui hunc insecutus est, ad expugnandum Methonem per se-
ipsum est profectus, exercituq; in tres partes diuiso, machinis æreis mœnia diu
tius impetiuit, propugnacula diruit, domosq; quàm plurimas in urbe mortarijs
(ut uocant) perforatas destruxit. Methonensibus igitur iam ferè extrema patien
tibus, quatuor Venetæ triremes auxiliarijs peditibus atq; alijs ad bellum neces- 10
sarijs rebus onustæ aduenerunt. Quo cognito, ij qui in urbe erãt ob præsens au
xilium læti, omnes ad portum cucurrerunt, ac mœnia sine custodijs & sine de-
fensoribus reliquere. Quod ubi Ianizari senserunt, per ipsa mœnia in urbẽ in-
gressi, Venetos pedites ad unum trucidarunt, atq; ipsa demum urbe potiti sunt: *Methone Tur*
& huiusmodi quidem clades, quo die diui Laurentij festũ celebramus, facta est, *cis capta.*
Anno qui à CHRISTO nato M D numeratur. Turcicus autem imperator
Methonensem episcopum, aliosq; cõplures corã se de collari præcepit. Mox in-
de profectus, & Iuncum, & alia multa Pelopõnesi loca obtinuit. Cæterũ quum
principes Christiani id ægerrime ferrent, nauium ingentem numerum ex Gal-
lia, ex Lusitania, atq; ex reliqua Hispania in unum cõtraxerunt, ac Duce eo qui 20
Magnus Capitaneus cognominatus est, unà cum Venetis ad expugnandã Ce
phaleniã insulam perrexerunt. Veneti uero etiã sanctæ Mauræ insulam postea
cepere. Verum non ita multo pòst Andreæ Griti, nunc Venetiarum clarissi-
mi ducis opera, qui tunc Cõstantinopoli captiuus detinebatur, ea restituta, pa-
cem cum Turca sanxerunt, quæ quidem in hodiernum usq; diem perseuerat. *Venetorũ cum*
Turcis fœdus.

Porrò Baiazetes iam senex & podagrosus effectus, omissis bellis, incumbere
quieti ac philosophiæ cœpit, præsertim uero doctrinæ Auerrois, qua summo-
pere delectabatur: simulq; eodem tempore Constantinopolitana mœnia instau
rauit, quæ terræmotu maiori ex parte collapsa fuerant: id quod rerũ, quæ Otto-
manię familiæ postmodum accidere, certum prodigium fuit. Enimuero dũ hu- 30
iusmodi pace Baiazetes frueretur, Hismael Sophis ex Vsuncassani filia proge- *Hismael So-*
nitus, apud Persas magnus euasit. etenim Mahometanam legem nouis exposi- *phis.*
tionibus interpretatus, nouam itidem religionem introduxerat, atq; ea uia Per-
siæ regnum sibi occuparat. Et fama quidem huius iuuenis, qui Orientem iã sub
egerat, tanta erat, ut eius sectæ duces in Natoliã usq; procurrẽtes, omnia tumul-
tibus replerẽt. Tumultuariũ quidẽ Persæ exercitũ, sed quotidie magis excrescẽ-
tem habebãt, adeò ut tandem etiã cũ Goragne Bassa cõferere manus ausi sint: ac
victoriã adepti, ipsum prope Luciã ciuitatẽ palo suffixerint. Post Goragnẽ Ha-
lis Bassa ualido exercitu statim Persas insecutus est: quũq; iam eos, nõ ut Eunu- 40
chus, sed ut fortissimus miles pugnãs penè perdidisset, in ipsa victoria occubuit.

Sub idẽ tẽpus minimus Baiazetis filius, nomine Selimus, noua moliri cœpit.
nã è suo Trapezũtino Saniacatu Capham profectus cũ Tartarorũ principe fœ
dus iniit, accepta in uxorẽ eius filia: sicq; Turcarum ac Tartarorũ simul exercitu
cõparato, prope Valachiæ Heliã Danubiũ traiecit, aliũ Saniacatũ fidei Maho
metanæ inimicis uiciniorẽ à patre se desiderare affirmãs, quo uirtutẽ propriam
ostendere, seq; in armis exercere commodius ualeret: simul ne Acomathi fratri
ãdeò uicinus foret, quo cũ de Amasiæ finibus iã contendebat. Interim Andrino
polim, ubi erat pater propinquus, nuncios subinde præmittebat, qui patri indi-
carent, ipsum in hoc accedere, ut paternam manũ oscularetur: quandoquidẽ pa

trem à plu-

trem à pluribus annis nõ uidisset. Baiazetes autem astutus alioqui senex, qui ingenium filij ac naturam imperij auidissimam optime norat: Samandriæ Saniacatum Belgrado Vngariæ propinquum illico ei concessit, missisq; pecunijs, uestibus, equis, ac seruis, pulcherrimo munere filiũ donauit: ac respondit non opus esse, ut tunc res erant, eum ad deosculandam manum accedere. uehemẽter enim timebat, ne collectis in unum Ianizaris imperium usurparet, sicuti demum fecit. Enimuero Selimus fortis ac liberalis, & suprà modum belli cupidus, pacisq; inimicus Ianizaris uidebatur: quibus de causis milites omnes magis eum diligebãt, quàm aut Acomathem, qui in Amasiæ & Cappadociæ Saniacatu uoluptatibus potius quàm bellis incumbebat: aut Corcuthum, qui in Magnesia Rhodio litori uicinus, philosophiæ ac Mahumetanæ legis theologiæ operam dabat: quæ studia, quum in utroq; parum militibus probarentur, in causa erant ut Selimo magis fauerẽt. Interea Selimus ipse unà cum exercitu iam Andrinopoli uicinus, aiebat, se omnino patrem inuisere uelle: sed Baiazetes eo minime expectato, Constantinopolim uersus iter arripuit, ne uidelicet ciuitas imperij totius caput à Selimo præoccuparetur. Iamq; Ciorlum, qui locus Cõstantinopolim atq; Andrinopolim æquis ferè spacijs dirimit, Baiazetes peruenerat, quum ecce Tartari atque aliæ Selimi turmæ per planiciem sparsæ, Baiazetis impedimenta ac milites sine ordine incedentes, adorti sunt. Quam ob causam Baiazetes è curru, quo ob podagrã uehebatur, iniquo filio effusis lachrymis male precatus, sese militibus commendauit: orationemq; adeò luculentam habuit, ut Ianizari, quamuis Selimum summopere amarent, optarentq; ut Baiazetes ipsum principem constitueret, nõ potuerint, quod debebant, non præstare: sicq; Portæ equitibus coniuncti, Tartaros omnes subitò prostrauere. Selimus autem ipse acriter pugnando uulneratus, cuiusdam equi spadicis, qui optimus erat, beneficio Varnam peruenit: ubi quum nauem conscendisset, ad Tartarum principem socerum suum tandem se contulit. Verumenimuero Baiazetes ueritus ne post mortem suam Selimus inquieti ac feri animi iuuenis, Ianizarorum fauore legitimam regni successionem impediret, Acomathi primogenito indicauit, uelle se uita adhuc superstite imperium ei renunciare. Igitur Acomathes ubi Selimum fratrem suum à patre fugatũ audiuit, occasionem inde Constantinopolim ueniendi accepit. Iamq; Scutarum, ueteribus Calcedonem uocatum, & contra Constantinopolim situm, eo animo peruenerat, ut princeps ab omnibus consalutaretur. Verum eius aduentus Ianizaris Selimo fauentibus ita displicuit, ut affirmarint se neutiquam permissuros, ut uiuente adhuc Baiazete, rerum alter potiretur: præsertim quum ueram ac debitam imperij successionem, quotiescunq; principem mori contingeret, non essent impedituri. Ad hæc aiebãt, fidelitatem suam omnibus iam satis esse perspectam: præterea sua se Portæ uetera priuilegia amittere nolle asserebant, quibus in principis morte Iudæos & Christianos deprædari permissum, atq; huiusmodi crimina iuramento noui principis condonari solitum erat. Ad summam, uerba hæc atq; hi tumultus Ianizarorum tantum potuere, ut bonus senex quadam etiam dominandi usq; ad mortem dulcedine ductus, miserit qui dicerent, Acomathi nullam adesse rationem qua princeps creari posset: debere igitur eum in Amasiam reuerti, quousq; tandem melior occasio desiderij cõmunis exequendi sese offeret. Acomathes uero tali nuncio turbatus, odium in patrem de rebus suis inconsiderate desperans, statim concœpit, ac Natoliã occupare proposuit, ut post mortem patris, huius prouinciæ uiribus adiutus, imperium accipere atque aduersarios punire posset. Ergo exercitu coacto, quàm plurima loca subiugauit. Alensciachi Baiazetis primogeniti, multis antè annis defuncti filium, qui Iconium nobilissi-

Ciorlus

Scutarum.

Chalcedon.

nobiliſsimam ciuitatem poſsidebat, è regno expulit. Denique tanquam patri penitus rebellis, omnibus inimica batur, qui ſuis conſilijs opponere ſe auderent. Quin quod maius eſt, patris etiam oratori naſum atq; auriculas abſcidit. Quo ſcelere Ianizari commoti, exclamare cœperunt, Acomathem ueluti proditorẽ ac parricidam eſſe puniendum. Sed & Baiazetes maxima in Acomathem indignatione concœpta, exercitum, ut in Natoliam traijceret parari iuſſit. Verum Baſſæ omnes ac Belerbeij, præterea & Ianizarorum Aga, ſe contra Ottomanium ſanguinem ituros omnino recuſabant, niſi à Principe aliquo ex eodem ſanguine progenito ducerentur. Obtinebant tunc apud Baiazetem ſummam authoritatẽ Cherſeolus Baſſa, Latici ducis origine Græci filius, Principis gener: ac Muſtapha Baſſa, qui ſimul etiam Viſirus erat, nimirum is qui Romam ad Innocentium Papam orator uenit, ac ferrum lanceæ quæ latus Domini noſtri IESV CHRISTI aperuit, ad nos detulit. Igitur ij duo Baiazeti ſuaſerunt, ut Selimum condonata culpa ad ſe uocaret, atq; eum ipſum contra Acomathem mitteret. rem enim non niſi optime ſucceſſuram arbitrabantur, etiam ſi Selimus ſuccubuiſſet: quãdo in quencunque euentum inclinaſſet fortuna, ſceleſti ſe mutuò caſtigaſſent. Placuit Baiazeti conſilium. Etenim quia ſenex atque infirmus erat, in Aſiam per ſe traijcere, Selimo in Europa relicto, non audebat: illud præcipuè timens, ne ſeipſo atq; exercitu abſente, Selimus imperiũ occuparet. Poſtquam igitur in eam ſententiam pedibus itum eſt, Baiazetes manu propria ad Selimũ ſcripſit, ut ad Portam accederet. Porrò Corcuthes, tertius Baiazetis filius, ab amicis hac de re certior factus, eodem ipſo tempore ex Phocæa Conſtantinopolim triremibus uenit, ac patrem obnixè rogauit, ut eam ſibi redderet dominationem, quam poſt Mahometis mortem à ſe liberaliter acceperat. Baiazetes autẽ libere pollicitus eſt, ſe id effecturum, quum Selimus in Aſiam tranſiſſet. Cæterum non ita multo pòſt adfuit Selimus, incredibiliq; omniũ militum fauore & gaudio exceptus eſt. Quin & Corcuthes ipſe uſq; ad ciuitatis portam illi obuiã proceſsit. Selimus ubi ad patrios pedes peruenit, perpetrati criminis ueniam facile impetrauit, Baiazete læto uultu affirmante: quòd quum proprij erroris ſubitas pœnas ſoluiſſet, merebatur etiam ut malefacta maleq; cogitata cito ei condonarentur. Inde Selimus duces ac priuatos Portæ milites muneribus & pollicitationibus efficere ſibi amiciſsimos incœpit. Corcuthes uerò huiuſmodi ambitionibus minime intẽtus, ſperabat fore ut à patre id obtineret quod Selimus à militibus quærebat. Sed re ipſa cognitum eſt, liberalitatem atq; induſtriam cuicunque quãuis difficili negotio ſucceſſum optimum præbere. Nam quum Selimus bellicæ expeditionis dux publicandus eſſet, nõ dux, ſed imperator à militibus magno clamore ſalutatus eſt. Mox q; Muſtapha Baſſa, huiuſce rei author ad Baiazetem eſt miſſus, qui ei indicaret, ut Selimo renunciaret imperium: quod niſi effeciſſet, milites ſtatim ingreſſuros qui ipſum interficerent. Baiazetes aũt, qui ueluti attonitus ob auditas uociferationes, in podium quoddam exierat, perſuaderi ſibi permiſit ut id donaret quod iam in manu Selimi erat. Sicq; Selimus iterũ princeps ſalutatus eſt, ac tota ciuitas ijs utẽs cæremonijs, quibus in nouorum principum creatione uti conſueuit, ad ipſum cucurrit. Curcuthes uero eo tumultu perterritus, in prouinciã ſuam triremibus aufugit. Porrò Baiazetes collectis gemmis ac pecunijs è ueteri ſua ſede, lachrymans diſceſſit, eo nimirum animo ut Dimoticum amœniſſimã ciuitatem in Euxini litore ſitam peteret. Verum in itinere nimio ex dolore in malam ualetudinẽ lapſus, pharmaco uenenato per medicum quendam Iudæum, Selimi iuſſu diſpoſito, interijt, quum iam ætatis annũ LXXIIII ageret, annisq; XXXI, quemadmodum & pater & auus, imperio præfuiſſet. Enimuero Selimus in Aſiã contra Acoma-

Lanceæ ferrũ, quæ Chriſti latus aperuit, Romam delatum.

Liberalitatis atq; induſtriæ ſucceſſus.

Curcuthes mors.

tra Acomathem traiecturus, timuit ne pater, si eũ uiuere permitteret, forte recuperaret imperiũ. Adfuit pręterea huic facinori crudelitatis atq; adeò uitiorum omnium mater auaritia. Selimus enim in rem suam minime esse iudicauit, ut senex pater gẽmas omnes, resq; alias pretiosas à pluribus, qui præcesserãt principibus collectas, secũ auferret: pręsertim quũ eiusmodi rebus ipse indigeret, quo immẽsæ obligationi, quam cum militibus contraxerat, satisfaceret, quando ij etiã proditionis notam subire non timuerant, ut ipsum constituerent imperatorem.

SELIMVS.

HAc iniusta & scelorosa uia Selimus ad imperium peruenit anno ab humani generis instauratione M. D. XII. in mense Aprili: nempe illis ipsis diebus, quibus Galli atq; Hispani inter se Rauennæ conflixerunt. Defuncto patri funebres pompas ac magnificum sepulchrum apparauit, ut hac uana & simulata pietate manifestum parricidium cõtegeret. Quibus peractis, illico thesauros numerauit, atq; amplissimũ donatiuũ Ianizaris Portæq; equitibus dedit. Stipendia militibus omnibus, ut cuiusq; ueteris ordinis ratio exposcebat, adauxit, adeò ut omnes sibi factum esse satis professi sint. Mox in fratrem arma mouit, illumq; è Cappodocia expulit. Acomathes enim uires, quibus resisteret Selimo, nõ habebat. Inde Angoriũ nobilem ciuitatem ueteribus Ancyrã dictã, profectus, nepotes omnes Alensciacho, atq; ex alijs suis fratribus antea defunctis, interfici crudeliter iussit. Sub hæc quũ Aladinũ & Amurathem Acomathis filios post paternã fugam cum exercitu, recuperandæ regionis causa uenisse Amasiã uersus audisset, equitatum in eos qui comprehensos interficeret, immittere decreuit. Id consilij Mustaphã Bassam ad pietatem inflexit: iam enim eũ pœnitere incœperat, occasionem præbuisse ut & Baiazetes, & tot iuuenes infantulicq; sanguinis Ottomanij fuissent interfecti. Quamobrem Acomathis filios adeò & secrete & celeriter admonuit, ut ante imperatorij equitatus aduẽtum ad montes aufugerint. Selimus aũt, qui homo astutus erat, statim animaduertit Mustaphæ opera iuuenes euasisse. Vnde etiam ob eam suspicionem Mustaphã Bursiæ suffocari, ac nudũ cadauer in publica uia canibus exponi iussit. Et talem quidẽ Mustapha meritorũ suorũ gratiam recepit: quia apud malum principẽ uel minima offensiuncula pluris æstimatur, quàm acceptorum quamplurium officiorum obligatio. Post Mustaphæ mortem, Selimus Corcuthem quoq; interficere constituit, quanquã ob ocioso & quieti dedito philosopho parũ sibi timendũ erat. Duæ igitur equitum turmæ in Magnesiã, ubi Corcuthes residebat, in hoc excurrerunt. Verum Corcuthes à suis hac de re certior factus, inimicorum furorem euasit: seruis enim duobus comitatus, uestibusq; alienis indutus, ad Smyrnæ litora se contulit: ibiq; in spelunca quadam delitescens, nauem aliquam expectabat, quæ Rhodum traijceret. Sed quum id nequaquam fieri posset, Bostange Bassa Selimi genero classe ea litora obseruante, ob famem ac serui perfidiam citò deprehensus captusq; est: & quemadmodum Selimus ordinarat, arcus neruo suffocatus. Interea Acomathes, implorato à Sophi atq; Alepi principe auxilio, qui ueluti capitales inimici magnitudinis Turcicorum imperatorum, rebus ipsius fauebant, adeò magnum ac potentem coëgit exercitum, ut aperto Marte cũ hostibus congredi ualeret. Nam & equitum Persianorum ualidam turmam optimeq; armatam habebat, sicq; tandem ad Horminiũ usq; montem Bursiæ proximum peruenit. Solimus aũt Canolio uxoris suæ fratre cum maxima Tartarorũ multitudine secũ ducto, obuiã ei profectus, decimooctauo Calendas Maias, Anni M. D. XIII, cũ ipso cõflixit, ac uirtute Sinami Bassæ Eunuchi, Natoliæ Bellerbeij Persas fudit. Acomathes uero à Tartaris impetitus à tergo, ex ordine & ipse deturbatus est: quumq;

Angoriũ. Ancyra.

Mustaphã interitus.

Sunt qui dicãt Alepũ uel Alepiã, (ut nũc uocant) ab antiquis fuisse Epiphaniã nominatam.

Acomathis mors.

est, quumq; equus, cui insidebat, ob nimiam crassitiem parum agilis, in terrã decidisset, ab hostibus captus, iussu Selimi statim eo quo & Corcuthes modo, crudelissimè strangulatus est. Porrò Aladinus & Amurathes euasere: quorum alter postmodum ad Sultanum profectus, ibi febribus periit. Alter uerò Persiam petens, apud Sophim per plures annos mansit. Selimus posteaq; consanguineos omnes, quos commodum habere potuit, è medio sustulisset, de ijs omnibus qui Acomathi fauerant, uindictam sumere decreuit. Quoq; id securius atq; expeditius efficere ualeret, solennes inducias cum Ladislao Vngariæ rege pactus est: ac pacem cum Venetis, quam Baiazetes eius pater cõstituerat, cõfirmauit: sicq; anno à CHRISTI natiuitate M. C. unà cum ducentis hominum millibus peditibus partim, partim equitibus, itinere sexaginta dierum contra Hismaelem regem profectus, non procul à ciuitate Arsengana Euphratem transiuit, ac prope Taurium inclytam regiamq; ciuitatem in medio maioris Armeniæ sitam peruenit. Nec tamen unquam Sophis obuius illi est factus. Sed id tantum curabat, ut stramina, atq; ea quæ ad uictum pertinebant, igne cõsumerentur, quo Turcæ fame laborare cogerentur. Verum cum Selimus in magnã Calderamæ planitiem inter Coin & Taurium, ubi antiquitus Artaxata nobilis ciuitas extitit, peruenisset, Sophis rex unà cum equitatu adeo armis equisq; pulcherrimis ornato, ut nihil supra excogitari posset, sese hostibus ostendit: nihilominus tamen neq; pedites, neq; machinas æreas habebat. Sed enim equi phaleris laminibus chalybæis, ut Azemiæ fiunt, elaboratis, sic exornabant, ut equites ipsi Turcis inermibus, defessis, ac fame laborantibus comparati, duces esse uiderentur. Enimuero Princeps Sophis, quum sibi pararet imperium, cum Armenis, Persis, Medis & Assyrijs suorum quatuor regnorum, quæ nunc Tauris, Sumachi, Sciras & Bagadat uocant, primoribus populis sæpius pugnarat, ac semper egregie uictor euaserat. Quamob rem perpetua hac fœlicitate elatus, Turcas numero suis longe superiores, nihili faciebat: neq; quid sibi euenire posset, si æquo Marte in prælium descendisset, animo perpendebat. quemadmodum hi consueuerunt efficere, qui fortunam nunquam experti sunt contrariam. Et sanè semper cum militibus tumultuarie ac de improuiso, ut bellandi necessitas cogebat, ex populis, quos superius paulò memorauimus, collectis sibi res fuerat. Turcæ uero ueterani milites erant, bellis ac uictorijs perpetuo assueti, ad quancunque necessitatem sufferendam nati, quo certam uictoriã ex quauis tentata prouincia referrent. id quod ipse forsitan minimè cogitabat. Vt ut fuerit, nono Calendarum Septembrium exercitum in duo amplissima cornua diuisit, quorũ alterum Vstaolo summę authoritatis duci commisit, alterum sibi ducendum seruauit. ac mox tubicinibus classicum canentibus, Cassanum Bassam Romaniæ Bellerbeium aggressus est. Præerat is sinistro Turcarũ cornu: dextrum Sinamus Bassa tenebat: medium uero Selimus cum Ianizaris tuebatur, circundatus camelis in ordinem dispositis, ac machinarum æneārum curribus ab utroq; latere & à tergo collocatis. Verum primo congressu Sophiani tanto impetu hostes inuaserunt, ut Turcæ inermes, equosq; inualidos habentes, resistere minimè potuerint. Etenim Sophiani & longioribus & breuioribus hastis uariè hostem impetentes, ensibusq;, quos Cimitarras uocant, ac optimis securibus ferientes, homines atq; equos subuertebant. In hoc congressu Belerbeius unà cum quatuor Saniachis, ac militibus quàmplurimis periere. Porro altera ex parte, quum Vstaolus inimicorum dextrum cornu inuasurus esset, Sinamus astute ipsum aperiri, atq; æreas machinas quas Falconetos appellant, exonerari iussit: quæ Persis, antequam cominus pugnare possent, maximũ & terrorẽ & damnũ intulere, nihilominus tandẽ pugna-

Artaxata hæc (ut quidam putant) ab Annibale condita fuerat, cum ab Antiocho discessisset.

Sophis quatuor regna.

Cimitarræenses.

Falconeti.

tum est, licet ob fumum atq; ob puluerẽ pugna ipsa satis esset obscura. Vstaolus unà cum multis è suis occisus est. Cæteri uerò Sinami equitatu circundati ac repulsi, in cornu medij frontem, ubi Selimus cum exercitus neruis erat, impingere coacti sunt, atq; ibi demum omnes æreæ machinæ, additis etiam paruulis, quas Ianizari ferebant, (Scopietos eas uocant) globulos suos emisere, atq; indiscrimitim tam Turcis quàm Sophianis nocuere. Quam ob causam Sophiani ipsi prius quàm ad Ianizaros peruenire potuissent, in fugam cõuersi sunt. Hismael scopieti glande in scapulis uulneratus, uexilla ac plurimos ac egregios charosq; milites amisit. Et nisi puluis obscurissimus eripuisset uisum, sine dubio & ipse aut morti aut captiuitati obnoxius extitisset. Interea uerò dũ manus conserereẽtur, Selimus semper inter Ianizaros mansit, nullis armis præterquam trilici collario indutus. Verum fideliores Spachi & Solachi maiores quosdam clypeos circa principem erectos tenebant, ut ipsum ab immissis sagittis tuerentur. Ex ueridicorum hominum, qui huic pugnæ interfuerunt, relatione accepi, inter cadauera interfectorum fœminas nonnullas, Persarum nimirum uxores, repertas fuisse, quæ more uirorum armatæ, maritos in quencunq; fortunæ euentum sequebantur. Eas Selimus honorifice sepiliri iussit. Porrò huiuscemodi uictorię fama totam Armeniã adeò perterrefecit, ut ipse Sophis Taurij consistere nõ audens, ulterius ad instaurandum exercitum progressus sit. Verum Selimus ut optimus dux, uictoriæ recens parte calore usus, Taurium cum expeditiore equitum manu profectus est, atque in ipsa urbe, quam sine pugna deditam accepit, per aliquot dies est commoratus. Mox quũ Hismaelẽ cõgregatis ex omnibus suis prouincijs militibus Taurium aduentare audisset, principis palatiũ ac mercatorũ plurimorum ædes pulchrioribus & preciosioribus rebus expoliauit: præterea pecunias à ciuibus exegit, ac demum inde discedens, multas artificum ac nobilium familias secũ abduxit. Quũq; iam ad Euphratẽ longis itineribus peruenisset, maxima ac fortissima latronum Hiberorum Hismaeli subditorum turma, transuadantes Turcas à tergo populabunda inuasit, atq; ex ipsis plurimos ex itinere defessos, & ad reliquum exercitum subsequendum tardos interfecit. Postea uero quàm fluuiũ Selimus transisset, ab Aladulo principe maxima & molestia, & damno affectus est. Etenim is in fluminum transitu atq; in montium angustijs Turcicũ exercitum, præcipuè uero milites extra ordinem uagantes assiduè infestauit, Selimo sæpius iurante se huiusmodi iniurias uere nouo uindicaturũ. Cæterũ hæc Calderamia uictoria incredilẽ authoritatẽ Selimo peperit, qui itinere dierũ uiginti longius quàm Mahometes ipsius auus progredi ausus esset: atq; in hoc peculiariter commendabatur, quòd per ipsum iam omnibus manifeste patêret, Sophianas uires non usq; ad miraculum excellere, quemadmodũ prius fama creditũ erat. Nã ut uerũ fateamur, ipsius Sophis exercitus non ex militibus ordinario stipendio cõductis constat: sed ferè omnes ad principis imperium conuenire, ac propriã tueri patriam bene armati iubentur. Id sanè uerum est, centum Persas ob equorum atq; armorũ apparatum cum quadringentis Turcis posse congredi. Verum ipsi Persarum reges commoditate suscipiendarum in remotas prouincias expeditionum omnino carent: quoniã neq; consuetudinẽ, neq; facultatem stipendiorum, tam pacis, quàm belli tempore soluendorum habẽt, sicuti Ottomanios principes habere certum est. Persæ enim stabiles atq; idoneos ad bellandum pecuniarum prouentus non possident, quũ populi ab antiquis tẽporibus liberi ab omnibus ferè uectigalibus sint. Vnde etiã est, ut nullos peditũ ordines perpetuò alãt, neq; multũ machinarũ ærearũ secum ducant: quibus tamen duabus præcipuè rebus quoduis

Scopieti.

Persarum uxores armatæ in pugna.

Sophis exercitus qualis.

Persarum bellandi ratio.

quoduis bellicum quamuis difficile negocium ſuperatur. Sed ut ad Selimum redeam, Turcicus exercitus eo anno in Trapezontina atque Amaſina prouincia hyemauit. Anno uero qui proximè inſecutus eſt, nimirum M. D. XV, ut acceptas iniuria uindicaret, bellum contra Aladulum Principem mouit. Is Cappadociæ montes illos, quem Taurum uocant, prope Euphratem incolit, ac regni ſui fines terminat cum Sultano quidē Alepum uerſus, cum Sophi uero prope minorem Armeniam, cum Turca autem urbe quadā quam Orfam nominant, Amaſiæ Saniacatui atq; Iconio oppoſita. Et ualles ſanè aliquot fructiferas, uerum plures ſylueſtres & ſaxoſas poſsidet. In ijs autē Coſtagelus dux difficiles quoſdā tranſitus, iter hoſtibus impediturus munierat. Verū labor omnis fruſtra inſumptus eſt. Sinamus enim locorum anguſtias omnes penetrauit, plurimisq; illarū gentium turmis profligatis, ac præſidijs deturbatis, tandē cum Coſtagelo inter montes conflixit, atq; eum in fugā conuertit. Sedenim Coſtagelus perſequente Sinamo ab incolis proditus, in Selimi manus peruenit, qui eum capite puniri imperauit, atq; ipſum caput Venetias in uictoriæ ſignū miſit. Verumenimuero quū adeò fœlici rerum ſucceſſu Selimus ſuum imperium debellatis Perſis atq; Aladulo caſtigato ſtabiliſſet, cum ob audaciā inde ſumptam, tum ob triumphorum cupiditatem Campſoni Ciauro Alcairi Sultano bellum inferre conſtituit. Et Campſon quidem ipſe cum ingenti exercitu eodem tempore ex Aegypto in Syriam uenerat, Alepū conceſſurus, ut Caierbeium eiuſdem urbis Principem ſubditū ſuis imperijs, ſed parum amicum ac parum obſequentem, & principatu & uita priuaret: atq; ut Turcarum finibus propinquus Selimo terrorem incuteret, ac experiretur an authoritate ſua res Sophis cum ipſo Turca componere ualeret. Nam potentia ac fœlicitas Selimi reuera iam omnibus timori erat: optimeq; Sultanus ipſe conſiderabat, Turcis deuicto antea Caramanię rege, proſtrato nuper Aladulo, ac Sophi grauiter depreſſo, nihil amplius obſtare poſſe, quo minus Syriam, quum liberet, inuaderent. Comitabantur Sultanum quatuordecim millia Mamaluchorū, ac totidem ſubſerui armis, equis, atq; alijs egregijs ornamentis adeò excellentes, ut nihil omnino pulchrius uideri poſsit. Mamachulorum plerique genere Circaſsi erant, omnesq; ex eorum numero qui CHRISTO ualedixerunt: uerum homines robuſti, & in pertractādis armis, ac ſagittis etiam equitando eiaculandis agiles, ingenio tamen adeò elato ac ſuperbo, ut ſeſe omnibus hominibus præferrent: ſed præcipuè Turcas, quoniā eos antè prope Tarſum tam facile fugarant, ueluti pecora contemnebāt. Interea Selimus cum exercitu Cæſaream uenerat, ex quo loco cōmode uel Euphratem traijcere, atq; in Perſam mouere, uel Amanum montem tranſire, ac Syriam inuadere poterat. rumor tamen diuulgabatur, ipſum cōtra Perſas iturum. Nihilominus quandiu Cæſareæ manſit, oratores quamplurimi ac literæ à Sultano ad Selimū & è conuerſo miſſi fuêre. Porrò Caierbeius Turcam ſubinde admonebat atq; inuitabat, ut in Syriam tranſiret, ſimulq; pollicebatur ſe à domino ſuo ad ipſum defecturū, quemadmodum & fecit, ac deniq; certam Turcis uictoriam promittebat. Cæterum, quum iam Sultanus Amanum ciuitatem, antiquitus Apamiam dictam, inter Damaſcum atq; Alepum, peruenisſet, eo nimirū animo ut Alepum ſtatim inuaderet, Selimus tandem Sultanum ipſum aggredi decreuit: ſicq; ad dextram cōuerſus, incredibili celeritate montem Amanū pertranſiuit, Ianizaris atq; Aſapis æneārum machinarum currus ſuper humeros geſtātibus. Quod quum Bampſon audiſſet, iam nō Caierbeium caſtigare, ſed ſeipſum à Turcis tueri, ac uindictam in aliud tempus differre ſtatuit. Vnde etiam Caierbeium ipſum orauit ut prope Alepum ſecundum paruulum fluuium à ueteribus Singa uocatum, in caſtra

Aladulus Taurus mons.

Sinami mors

Mamaluchi

Amanus quondam Apamia.

concederet. Id quod Caierbeius haud inuitus fecit, non quidem ut Sultanũ iuuaret, sed ut proderet. Inter hæc Selimus derepente hostibus sese ostendens, Mamaluchos, qui sub Sybeio Beluamo Damasci principe ac primi nominis duce erant, inuasit. Sed Mamaluchi eo in congressu uiriliter agentes, Turcicos equites à Mustapha paulo ante in Bellerbeium assumpto & Imbracore Bassa in pugnã deductos dissiparunt. Erant prẽterea & aliæ tres Mamaluchorum classes, quarũ unã Caierbeius ducebat: qui longo ambitu hostes circumiens, impedimẽta atq; homines ad bellandũ minime idoneos à tergo aggredi uelle uidebatur. Alteri Lãbardus Gazelles ueteranus ac fortissimus dux præerat, qui etiã Sinamũ Bassam fortiter inuasit. Tertiã, quæ ad duo miliaria remota erat, Sultanus ipse per se ductabat. Sedenim quũ Gazellis ac Sybeij turmæ usq; ad Ianizaros penetrassent, & ab ijs & ab æreis machinis adeò egregie repulsi sunt, ut nõ secus ac in Sophiano conflictu antea Persis acciderat, laxatis habenis retrocedere coacti sint. Quãobrẽ Sinamus fugientes insecutus, eos in Sultani classem impingere cõpulit: qui quidem uisa suorũ fuga, & Caierbeij proditione audita, nimio dolore perculsus ex equo inter fugiendum cecidit, equorũq; non minus suorũ quàm hostiũ pedibus attritus, uitam finiuit. Ad hæc Tripolis princeps ac Sybeius, qui equitandi peritia nemini cedebat, interfecti sunt. Gazelles euasit, ac collectis in unũ, qui su perfuerant, Mamaluchis, Damascũ se contulit. In eo conflictu plurimi excellẽtes equi, nimiũ cũ laborẽ tũ calorẽ sufferre non ualentes, medij crepuere: pugnatum est enim nono Calendarum Septembriũ, sicuti duobus retro annis eodem die et simili fortuna cũ Persis pugnatum fuerat. Sultani cadauer illæsum, quod ad uulnera attinet, inuẽtum est. Fuerat Sultanus ipse homo admodũ pinguis, senioq; iam confectus, ut qui septuagesimum sextũ annũ ageret. præterea hernioſus: id quod illi etiam præcipua mortis causa fuit, quando ob huiusmodi impedimentũ in fuga celeriter equitare non potuerit.

Sultani interitus.

Verũ ut ad Selimũ reuertamur, egregia hæc uictoria Syriæ portas omnes Turcæ reserauit. Nam Alepũ, Amanũ, ac Damascũ profectus, summo cum gaudio tanquã populorũ è tyrãni manibus liberator, ab omnibus exceptus est. Mamaluchi uero omnes, tam qui aufugerant, quàm qui maritima loca tuebantur, Alcairi conuenerunt, ac Tomõbeium Alexandriæ præfectũ (Armiralium nunc uocant) Circassum quidem genere, sed hominem cũ egregij corporis, tũ inuicti animi dotibus, regiam dignitatẽ præ se ferentem, Sultanum creauêre. Is statim quicquid seruorũ, quicquid Arabum inuenire potuit, simul contraxit, ac Rhodũ misit qui machinas æneas afferrent: præterea Mathaream Alcairo uicinam exacte muniuit, relicto in Iudeæ Gaza Gazelle cum militum manu non contemnenda, qui hostium transitum impedirẽt. Verumenimuero Selimus, ubi noui Sultani bellicum apparatum audiuit, petere omnino Alcairum constituit. sicq; inter eundum Hierosolyma profectus, atq; ibidem per aliquot dies commoratus, templum inuisit, monachisq; eiusdem loci incolis eleemosynam dedit. Sinamus autem cum uiginti millibus equitũ ac plurimis Ianizaris scopietarijs (ut uocant) imperatorem præcedens, prope Gazam cum Gazelle conflixit, ac Mamaluchos tandem post cruentam pugnam fudit. Gazelles accepto in ceruice uulnere, præter omnium opinionem è medijs Turcarum turmis euasit. Porrò Sinamus Mamaluchorũ capita cum suis illis demissis barbis secundũ uiam ad palmarum truncos affigi curauit, ut à Selimo illac transituro postmodum uiderentur. Selimus uero ea uictoria lætus, quàmplurimos utres parari iussit, quibus aqua per arenosa deserta ferri posset, atq; exercitũ Alcairum uersus direxit, quo in itinere sæpius cum Alarbis, quos uocant, pugnatum est. Tandem Selimus Mathaream, ubi balsamum nascitur, ab Alcairo circiter quinq;

Armiralius.

Balsami prouentus.

ter quinque miliarijs distantem peruenit: quem locum Tomombeius æreis machinis, fossis, & apertis & occultis, maximisq; propugnaculis, ne patêret hosti transitus, munierat, ibiq; castrametatus milites sub papilionibus esse iusserat. Cæterum quum Turcicus exercitus illuc appropinquasset, duo Mamaluchi ex Albania oriundi, meliorem fortunam quæsituri, è castris ad Turcas ipsos transfugêre, Tomombeijq; consilia Sinamo conterraneo suo manifestantes, loca ostenderunt, ubi fossæ cratibus canneis coopertæ, quæ præcipites exciperent equos, latitabant. Adhęc, ubi & quomodo æreæ machinæ dispositæ essent, indicarunt. Id quod procul dubio in causa fuit, ut postea Selimus victoria potitus sit: magno enim circuitu ad sinistram arrepto itinere, præparatas insidias euitauit. Tomombeius, ubi rerum à se dispositarum ordinem proditione retectum uidit, spe omni iam ferè destitutus, machinas ipsas aliò traducere conatus est. Verum quum non ex ære, sed ex ferro, ut antea fieri consueuerant, confectæ, atque in trabibus quibusdam multo ferro munitis, nõ super currus collocatæ essent, difficulter deduci poterant: nihilominus leuiores aliquot curribus impositas secum accipiens, contra Turcas profectus est. Nullibi unquam memoria hominum crudelius pugnatum est, quum uterq; princeps uitæ, honoris, atq; imperij omnem spem nulla alia in re quàm in victoria posuisset. Gazelles maxima militum multitudine stipatus, Sinamum est adortus. Magnus uerò Diadarus Mustaphæ cornu inuasit: Sultanus autem ipse in Selimi ordines inuectus est: ac prius quidem ex utraq; parte machinæ æreæ globulos in hostes, maximis militum acclamationibus emisere. Mox ingens Mamaluchorum numerus Turcas circundedit, ac circum impedimenta maximum excitauit tumultum. Verum in medio maior strages est edita, in qua etiam fortis atque egregius eunuchus Sinamus interijt. Iamq; victoria ad Mamaluchos inclinare uidebatur, quum Selimus Ianizaris ut suis adessent, signum dedit. Hi uero seruato ordine progressi, quadam ueluti grandine globulorum è scopietis quos ferebant emissorum, Mamaluchos in fugam terga dare coëgerunt. Ergo Tomombeius, ubi pugnando strenui etiam militis officio functus esset, ad Alcairi portas se contulit, ut exercitus reliquias colligeret. Idem fecit & Gazelles, sicq; ambo incolumes euasere. Diadarus autem ac Bido præfectus, incredibilis fortitudinis uir, letalibus acceptis uulneribus, capti sunt: quos Selimus non ita multo pòst, ad expiandos Sinami manes interfici iussit, testatus se tantum è Sinami morte doloris, quantum ex parta victoria lætitiæ accepisse. Tomombeius autem sapientes reges imitatus, qui etiam in aduersis animo semper infracto sunt, Mamaluchus hortari cœpit, ut munire urbem, atque in singulis uicis, imò in singulis domibus contra hostem persistere uellent: præterea plus quàm sex mille seruos Aethiopes manumisit, atque ad id bellum armauit. Ad hæc Alcairi ciuibus persuasit, ut se à communi omnium, crudelissimoq; hoste tuerentur: sicq; effectum est, ut summa diligentia dignioribus urbis locis munitis, uijsq; omnibus intercluſis, etiam fœminæ ad hanc ultimam pugnam disponerentur. Selimus uero huiusmodi apparatus optimè norat, nimirum per eos seruos, qui ad ipsum transfugientes Sultanum deferebant: quemadmodum plerunque fit, ut aduersa domini fortuna beneficiorum acceptorum memoriam seruis adimat. Magna igitur solicitudine curabat, ut exercitus quàm citissime fieri posset, uires recuperaret, ac præcipuè ut uulnerati medicorum auxilijs iuuarentur. Tandem quum quarto post commissum prælium die Alcairum ingredi decreuisset, Ianus Bassa Ianizarorum cohorte ac nonnullis equitibus, nec non & machinis æreis secum ductis, primus urbem est ingressus, per eam portam quæ Bassuela uocatur, quo in loco non

uentus circa Matharcam.

Sinami interitus.

Seruorũ fides cum fortuna dominorum mutari solita.

Alcairi expugnatio.

ita diu pugnatum est. Selimus paulò pòst hunc est insecutus, ac sic demum Alcairi ciuitatis egregię loca paulatim expugnata sunt, sed adeò difficulter, ut aspera illa atq; cruenta pugna per duos dies ac totidem noctes cum utriusque partis ingenti strage perseuerauit. Tandem bona Mamaluchorũ pars in magnã quandam Meschitam concesserunt: ubi quum pugnando defessi etiam fame laborare cœpissent, uitam cum Turcis prius pacti sese dedidere. Verum Selimus promissis minimè stetit: nam eos omnes Alexandriam missos, in carcere decollari iussit. Tomombeius cum Circassorum parte trans Nilum profectus ad instaurandum bellum milites congregare, Mamaluchosq; omnes ac multos Arabum duces ad se uocare. Gazelles autem prudentium uirorum exempla secutus, qui posteaquam quod officij sui est præstitere, cum fortuna, ne penitus frangantur, inducias agunt: ad Selimum uenit, seq; illi ut digniss imo uictori dedidit, ac pollicitus est se Turcis eadem fidelitate inseruiturum, qua Sultanis antea inseruierat. Selimus humaniter hominem excepit, atq; inter suos duces locum ei non infimum concesit. Octauo inde Calendas Februarias Anni M. D. X V I I, Alcairi arcem ingressus est, quæ in colle haud admodum eminenti sita, deauratis pictisq; ædificijs, fontibus, hortis, ac plateis miro artificio stratis pulchrior, quàm muris munitior est: etenim ipsius & portæ & fenestræ pretiosissimis rebus, nimirum marmore, ebore atq; ebeno egregie insculptis ornãtur. Neq; ita multò pòst Selimus prope Bulachum uicum è nauibus pontem supra Nilum construxit, ut cõmodius contra Tomombeiũ flumen transiret. Quo perspecto, Tomombeius partem Turcici exercitus, quæ trans pontem castrametata fuerat, de improuiso adortus, tumultuarium conflictum init. In quo quum Ianus Bassa periclitaretur, Canolius affinis Selimi, occupato adhuc à Ianizaris, qui nondũ omnes pertransierant, ponte, Nilum cum Tartarorũ manu natando transgressus est, ut celerius suis adesse posset. id quod ob Nili profunditatem immensam miraculo penè ascriptũ est. Porrò Tomõbeius, quũ instaurata sæpius maximis uiribus pugna, in qua et ipse propriis manibus egregia facinora edebat, impetũ Ianizarorũ ac Tartarorũ diutius sustinere nõ posset, aduersam fortunã execratus, rebus suis fuga cõsuluit. Selimus autẽ ubi Tomombeiũ cum paucis effugisse accepit, Mustapham unà cum Caierbeio & Gazelle, qui regionẽ optime norãt, ad eum insequendum misit. Vnde infœlix Tomombeius per Principem quendã Maurum proditus, atq; in palude, ubi inter cannas & iuncos pectore tenus in aqua latitabat, inuentus, ad Selimũ perductus est. Selimus autẽ adhibitis tormentis hominem uexauit, ut quònã in loco thesauri Campsonis Ciauri essent, ex ipso agnosceret. Sed Tomombeius incredibili quadã animi constantia nihil unquam indicauit. Verum Selimus non ita multo post, ut omnem defectionis spem populis adimeret, Tomombeium mulæ insidentem, atque annexum gutturi laqueum habentem, per totam urbem duci, ac demum prope portam Bassuelam tertio Idus Aprilis suspendi iussit: omnibus crudele hoc spectaculum deplorantibus, atque iniquam fortunam accusantibus, quæ ipsum Tomombeium ob singularem uirtutem ad imperiũ uocauerat, ac mox regum omniũ qui unquam miseri extitissent miseriorẽ effecerat. Sublatis his duobus Sultanis, unà cum ferè tota Mamaluchorũ superba progenie, puincię omnes etiã quæ in extrema sinus Arabici parte sitæ sunt, Turcis sese dedidere. Selimus uerò post hæc Bulacũ petijt, ut Nilum iucundissimè illic excrescentẽ uideret. Inde Alexandriã profectus est. Ex quo demũ loco Alcairum reuersus, Caierbeiũ administrandis paulò antè deuictis prouincijs præfecit, ut proditionis in Alepino conflictu factæ id illi præmium foret. Sedenim Ianus Bassa, qui munus hoc honorificum sibi tradi uehementer

Gazelli prudẽtia, ex necessitate.

Nilus natando superatus.

Tomombei interitus.

uehementer optabat, id ægerrime tulit. Vnde etiam id honoris Caierbeio inuidens, curauit ut Ianizari, qui Alcairum custodiebant, statim à principis discessu in unum collecti tumultum excitarent, quo Caierbeius ob id male audiret apud omnes. Verũ scelus in autorẽ recidit. Nã Selimus, cognita Iani fraude, in itinere non procul ab Alcairo capite eum puniri iussit: ut omnibus ostenderet non esse aduersus imperatorem tumultu militari ludendum. Mox quũ in Syriã uenisset, eius prouinciæ administrationem Gazelli concessit, Turcis iam inter se murmurantibus, quòd princeps proditoribus fideret, ac Turcicorum ducũ officia parui æstimaret. Tandem Selimus Constantinopolim peruenit, quo in loco sub Pyrrhi Bassæ magnæ fidei ac singularis prudentiæ uiri cura, Solimanũ unicũ filiũ ut reliquerat, sic inuenit: licet antea ueritus (ut multi iudicarunt) ne sibi absenti Solimanus imperiũ adimeret, quemadmodũ ipse Baiazeti patri ademerat, quũ ueste quadam ueneno intincta dono missa filij uitæ pater insidiatus esset. Neq; ita multo pòst Selimus domi agens, ulcus in renibus contraxit, quod cancris in morem serpens, eam corporis dispositionem, quam complexionem uocant, paulatim turbauit, atq; omnia bellandi consilia expulit. Pòst paulum etiam pestifera febris hominem inuasit, sicq; iam morbi tædio sibijpsi grauis, uictorijs ac triũphis exaturatus mortem obijt, salutis nostræ Anno M. D. XX. in mense Septẽbri, in eodem pago Ciurlano ubi prius cum patre conflixerat. Quod non sine manifesto Dei iudicio factum est, ut quo in loco peccatum commiserat, ibidem & pœnas solueret. Prefuit imperio annis octo: agebatq;, quũ obijt, ætatis annũ XXXXVI. Verum quod ad corporis membra attinet, uentrẽ admodũ demissum breuioribus cruribus sustentabat. Vnde etiam eques magis quàm pedes commendabatur. Faciem subrotundam ac pallidam, oculos prægrãdes & feritate plenos habebat. Animi uero magnitutudine leonem æquabat. Nihil sibi unquam à fortuna pertimuit. Nullum ob periculum quamuis manifestum susceptas semel expeditiones unquam dimisit. Consilia dubia, sed spem aliquam honoris continẽtia, securis, sed illaudatis præferebat. Alexandrum magnũ ac Dictatorem Cæsarem pluris quàm alios omnes antiquos duces faciebat. Quamobrem etiã ipsorũ gesta in Turcicã linguam uersa sine intermissione legebat. Natura uero seuerus erat atq; inexorabilis: semper cogitabundus, nunquã præceps, præsertim in exequenda crudelitate, quæ tamen sæpius inniti iustitiæ uisa est. Mustaphã interfecit, quia parum fidelem comperit. Chendemum Bassam necari iussit, quoniã sibi contra Persas eunti tot difficultates obiecerat, ut Ianizari in unum collecti transire Euphratem recusarent. Bostangi Bassæ genero suo caput amputari præcepit, quod prouincias, quibus eum præfecerat, expilasset. Ianũ Bassam interficiendum curauit, ut ipsius nimiam arrogantiam cum infidelitate coniunctam puniret. Dicere consueuerat, se nõ nutrire prolixam barbã, ueluti Baiazetes pater effecerat: ne Bassæ manibus in illam iniectis, ducerẽt principem quò uellent, quẽadmodum euenerat Baiazeti. Nimia tamen in proprium sanguinem crudelitate infamem se reddidit. Verum ipse affirmabat nihil esse dulcius, quàm sine consanguineorum timore ac suspicione regnare, seq; ob id excusatione dignum arbitrabatur. Quod si uel minimus quispiam ex Ottomanio sanguine in principem prius euasisset, sibi quoque eodem modo pereundum fuerat. Præterea eum minime prudentem esse aiebat, qui quod proposuisset, non illico exequeretur: quoniam in mora sæpe amitteretur occasio, atque impedimentum designatæ intentioni contrarium oboriretur. Summa hæc est. In arte militari, atque in populorum regimine excellentissimus ac rari nominis uir extitit, quippe qui iustitiam ubique seruandam præciperet, Aloysius Mocenico uir clarissimus unus ex

Ianæ Bassæ mors.

Selimi mors, eiusdẽq; fama & ingenium.

In barbã prolixiorẽ scõma.

Occasionẽ sæpe mora emitti.

unus ex Venetis oratoribus, qui Bononiæ apud Maiestatem tuam fuere, nobis retulit, se nemine unquam hominũ Selimo (nam apud ipsum quoq; Alcairi oratorem egerat, diuq; cum illo fuerat uersatus) parem, quod ad iustitiã, humanitatem, animi magnitudinem, atq; alias huiusmodi uirtutes attinet, inuenisse: nullosq; barbaros mores in eo fuisse asserebat: & quicquid à uulgo illi obijciebatur, egregie refellebat. Porrò cõsueuerat Selimus (ut ex sereniſsimo Griti Venetiarũ duce accepimus) nonnunq; edere semen quoddã Turcis notũ, quod rerũ seriarũ ac molestarũ memoriã hominibus adimit, eosq; liberos ac iucundos per aliquot horas facit. Id quod ipse efficiebat, ne pfundius grauioribus cogitationibus inhæresceret, sed ad oblectandum animũ aliquod temporis spacium haberet. Venationibus summopere delectabatur, sed mulieribus nimium deditus erat. Verum tanta in uictu modestia utebatur, ut nõ nisi ex uno ferculo comederet, quod plerunq; potius è feris uenatione captis, aut eiusmodi uilioribus carnibus, quàm è uolatilibus sibi eligebat, quemadmodum & priuati milites efficere consueuerant. Id quod in causa erat, ut etiam inter tot labores, quos in remotisſimis regionibus sub uario subinde cœlo sustinebat, prospera semper ualetudine uteretur.

Forsan Nepenthes fuit.

SOLIMANVS.

SOLIMANVS unicus Selimi filius suffectus est patri, eodem anno quo tua Maiestas imperatorio diademate Aquisgrani coronata est. Nec parũ Christiani Principes Selimi tam fortis ac fortunati hostis morte lætati sunt: sed præ cæteris prudẽtisſimus Papa Leo X. tantũ ex ea re cõcepit gaudij, quantũ tristitiæ paulò ante audito Sultani interitu acceperat. Nã eo interitu nũciato litanias ac supplicationes publicas, in quibus homines nudatis pedibus incederent, Romæ haberi pie curauerat: legatosq; per totã Europã miserat, qui idefficerent, ut Christiani in unũ coëuntes, cõtra Christianorũ omniũ hostẽ arma sumerent. Nihilominus quod ad Solimanũ attinet, omnibus uidebat mitẽ agnũ rabido leoni succesſisse, quum Solimanus ipse iuuenis rerum imperitus, ac natura (ut ferebatur) quietisſimus esset: quę tamen falsa opinio multos, atq; inter eos Gazellem præcipue fefellit. Etenim is defuncto Selimo, cui se iuramento deuinxerat, ueluti iam liber, Syriam sibi subijcere proposuit. Vnde & reliquias omnes Mamaluchorum excipiens, regionis simul incolas, necnõ Alarbiũ Duces ad se blanditijs alliciebat: præterea sese Magno Rhodi magistro insinuauit, ut machinas æreas, quæq; ijs necessaria sunt, insuper arma ac triremes inde acciperet. Ad hæc legatum occulte Alcairum ad Caierbeium misit, qui eum hortaretur, ut de iniurijs & sanguine Circassorum effuso uindictam sumeret: atque occisis Turcis, principem se constitueret, Sultanicumq; imperium denuò instauraret. Verum Caierbeius Gazellis ueteris inimici uerbis minimè fidem adhibens, aut fortasse maiorem quàm pro suis uiribus difficultatem in huiusmodi peragendo negocio futuram consyderans, legatum interfici iussit, ac Solimanum eius rei admonuit. Solimanus Faratem Bassam cum ualido exercitu statim in Syriam misit. Quod quum audisset Gazelles, licet iam Baruti ac Tripoli alijsq; in locis plura Turcarum præsidia expugnasset, terrore tamen perculsus, Damascum sese recepit, quo quidem & Faratres longis itineribus tandem peruenit. Cæterum Gazelles nihil aliud suis rebus magis expedire arbitratus, quàm ut fortunæ omnia committeret, quæ aut uictoriam, aut mortem generoso duce dignam afferret, exercitum, quem congregarat, extra urbem duxit, ac mox cum Farate conflixit. Sedenim in eo conflictu ipse unà cum Mamaluchis omnibus trucidatus est. Farates uero una hac uictoria & Syriam recepit, & Caierbeij totiusque Aegypti fidelitatem erga Solimanum confirmauit. Porrò Solimanus

Barutũ antiquis Berytus erat, quin & Straboni Barutus dicta.

eo anno, uictoriam secutus est, Pyrrhi natione Turcę, prudentissimi uiri consilio, ac Ianizarorũ hortatu, Belgradũ, ubi quamplurima ex Turcis deuictis posita ab Vngaris trophæa cernebantur, aggredi constituit. Igitur præmisso exercitu Sophiã usq; , quæ Seruiæ ciuitas est, antè peruenit, quàm Vngari ea de re aliquid resciscerent. Enimuero quod ad Vngaros attinet, per id tempus Vladislao, qui per aliquot annos absq; militari gloria regnũ administrarat, Ludouicus unicus filius successerat, iuuenis haud admodum ingeniosus, atq; ob ætatem adhuc rerũ imperitus. Hunc regni principes atq; Ecclesiarum præsules auari expilandum sibi proposuerãt, adeo ut nihil ipse præter regium nomen possideret: id quod in causa extitit, quo minus collígi exercitus cõtra Turcas illico potuerit, præsertim principibus auxilia pollicentibus tantum, nihil autem re ipsa præstantibus. Hinc Solimanus nullo impediente commoditatem nactus, subterraneis cuniculis, æreis machinis atq; alijs huiusmodi bellicis instrumentis, paucis è suis amissis, Belgradum expugnauit: quod quidem non tantum Vngariæ, sed totius Christianitatis propugnaculum erat, quemadmodum infortunia, quæ postea insecuta sunt, manifestè ostenderunt. Solimanus quum post eam uictoriam per integrũ annũ quieuisset, generosa quadam animi promptitudine contra Rhodum arma sumpsit, Pyrrho ac pluribus Saniacis minime id probantibus: etenim adhuc memores erant, quàm difficulter, quamq; magno cum suorũ damno ac dedecore Mahometes antea id frustra tentasset. Sed super omnia parum tutum imperatori iudicabant, ut seipsum tam paruæ insulæ committeret: fieri enim posse arbitrabantur, ut classis Turcica uel aduersa tempestate, uel Christianorũ nauibus impetita, ingens aliquod incommodum sustineret: id quod principem ipsum in manifestum discrimen induceret. Nam illis æquum ac rationi consentaneum uidebatur, ut occidentales principes Rhodijs suppetias ferrent. Verũ Solimanus, qui ex patre audierat, uictorias, nisi imperatoris manu parentur, nõ esse omnino integras: per seipsum tandem petere insulam decreuit. Sicq; anno ab orbis instauratione M. D. XXII, sub lunij mensis finem cũ quadringentis nauibus, ac ducentis Turcarũ millibus illuc se contulit, æreasq; quamplurimas machinas secũ duxit, quibus deinde super duos montes dispositis, omnem defendendæ urbis commoditatem abstulit. Hos aũt montes (quod incredibile ijs etiã qui uiderũt, penè fuit) ipsi Turcæ construxerant, terra per spaciũ duorũ à ciuitate milliariorũ ligonibus atq; eius generis instrumentis contra urbis fossas proiecta, & in eã altitudinem coaceruata. Tãtaq; Turcarũ multitudo, earum operarum more, quibus nostri exercitus in excauandis uel implendis fossis, atq; alijs huiusmodi ad bellum necessarijs exequendis utuntur, huic operi incubuerat, ut breui ad fossas urbis peruentum esset, in quibus iam & excauarentur cuniculi, & mœnia uarijs instrumentis demolirentur. Philippus autem Villadamus Gallus Rhodiensium equitum Magister, nihil cum suis, quod ad defendendam ciuitatem pertinebat, prætermisit: quin machinis æreis maximũ etiã damnum Turcis intulit: adeoq; egregie cominus pugnatum est, ut fossæ urbis Turcarum cadaueribus repletæ fuerint. Neque tamen propterea Solimanus oppugnationem unquam remisit, quamuis etiam triginta millia & eo amplius Asaporum dysenteriæ morbo iam perijssent. Tandem deiectis turribus ac mœnibus demolitis, per subterraneos cuniculos Turcæ urbis extremas partes occupauerunt. Vnde paulatim semper ulterius progredientes, Christianos cædere, ac nouis subinde propugnaculis, ut ut poterant, se tueri compellebant. Præterea machinæ quædam æreæ quas mortarios uocant, globos qui ulnæ diametrum habebant, emittentes, urbis que interiorem partem impetentes, tecta ac pauimenta domorum usque

Sophia

Belgradi expugnatio.

Rhodi oppugnatio.

Mortarij machinæ.

ad ter-

ad terram cum maximo omnium terrore perforabant. Iāq; aliquot menſes ab in cœpta obſidione præterierant, & nihilominus Rhodijs adhuc nemo ſuppetias tulerat, quū tamen interim Turcis & à Farate ex Natolia, & à Caierbeio ex Alexandria auxilia quamplurima adueniſſent. Nam ipſe Caierbeius quadraginta naues rebus ad bellum neceſſarijs onuſtas miſerat. Cæterū dū hæc apud Rhodū gererentur, Hadrianus papa cū nonnullis nauibus ac triremibus, peditūq; circiter tribus millibus ex Hiſpania in Italiā uenit. Hunc Cardinalis Medices, qui nunc Papatui præeſt, atq; alij quamplurimi rogarūt, ut eas naues ac pedites unà Rhodum mitteret: futurum enim ſperabāt, ut ualidioribus autumni uentis adiutæ, inuita etiam Turcica claſſe portum ingrederentur: præſertim quum quinquaginta Venetorum triremes in Creta tunc eſſent, quæ hac in re nonnihil auxilij, ſaltem ſeſe hoſtibus oſtentando, attuliſſent. Verum Sanctiſſimus pater, qui recens Pontificatum acceperat, ipſorum conſilijs tanquā ſuſpectis minime adhęrens, id gratiæ diuinitus non habuit, ut negotium hoc iuuandi Rhodios amplecteretur. Quamobrem Rhodij ipſi ſpe omni deſtituti, Villadamo authore ſeſe Turcæ dediderunt: cum illo tamen prius pacti, ut & uiuere, & res proprias poſſidere, demptis æreis machinis unicuiq; concederet. quas conuentiones Solimanus humaniſſime ac religioſiſſime ſeruauit: præterea res diui Iohannis templo ſacras ne attigit quidē, à quibus noſtri milites fortaſſe non abſtinuiſſent. Equidē Villadamo referente audiui, quòd quū Solimanus triginta millibus hominum comitatus Rhodum ingreſſus eſt, ne unum quidem uerbū eſt unquā ex alicuius ore auditum, adeò ut milites per urbem incedentes, monachi obſeruantes, quos uocant, eſſe uiderentur. Ad hæc Villadamus ipſe aiebat, ſe quum ſecundo ad Solimanum, ut abeundi peteret ueniam acceſſiſſet, tam benigne fuiſſe exceptum, ut idem Solimanus ad Hebraimū Baſſam, quem ſummopere amabat, quemq; ſolum tunc ſecum habebat, conuerſus, huiuſmodi uerba dixerit: Profectò non poſſum non dolere, infœlicem hunc ſenem propria domo pulſum, adeò triſtem hinc abire. In ſumma, Solimanus maxima cū ſua gloria, & Chriſtianorū omniū ſummo uituperio Rhodum, quæ ſibi ueluti moleſta ſudes in oculo fuerat, ſexto menſe ab eo quo ipſam oppugnare cœperat, occupauit. Porrò, eodem ipſo die quo Rhodij ſe Turcæ dedere concluſerunt, Romæ magnum Hadriano papæ prodigium accidit. Nam quū is Palatij ſacellum ad ſolennes natalis diei CHRISTI cæremonias peragendas ingrederetur, ianuæ illius ſacelli ſuperliminare, quod marmoreum erat, poſt eius ingreſſum ilico decidit, ac nonnullos cuſtodiæ ſuæ milites cum maximo ipſius timore occidit. Sed ut ad Solimani res reuertamur: poſt captam Rhodum, Caierbeius ſtatim defunctus eſt. Cui Acomathes Baſſa, quod ad adminiſtrationē attinet, ſucceſſit. Verum is, quū parū ſuo principi fidelis eſſet, occupare Sultanicum imperium propoſuit, ſed id quidem parum conſultè, quoniam in ipſo pertractandæ rei huius initio à Turcis eo fidelioribus captus atq; interfectus eſt. Quam ob cauſam Solimanus Hebraimū Baſſam Alcairum miſit, ut is res turbatas componeret: qui omnia ſingulari prudentia ſubitò pacauit. Mox principis, qui eum diutius abeſſe ſufferre non poterat, amantiſſimis literis reuocatus, Conſtantinopolim redijt: ac nō ita multo pòſt Bellerbeia dignitate donatus eſt. Sub hæc Solimanus, anno poſt CHRISTVM natū MDXXVI, Vngaris bellum indixit: quumq; Belgradum peruenisſet, Ludouicus infœlix Rex, omnium Chriſtianorum principum alijs bellis impeditorum auxilio deſtitutus, præterquam Clementis papæ, qui Boemis ac Germanis peditibus nonnullis è ſuo ſtipendia exhibebat, hoſti obuiam ire conſtituit, quadam potius fatali neceſſitate, quàm aut belli ratione, aut ſpe uictoriæ ductus.

Papæ negligentia Rhodus Turcis dedita.

Prodigium Hadriano papæ editum Romæ.

Expeditio in Vngariam.

Neq;

Neque enim ſecuræ atq; honeſtæ belli protrahendi uiæ illi deerant, etiam ſi regni pars aliqua fuiſſet amittenda: etenim ex ea re minus damni accepiſſet, quàm ex totius regni amiſsione poſtmodum accepit, præſertim cum Ioannes Vaiuoda unà cum quamplurimis militibus aſſuetis pugnare cũ Turcis quotidie expectaretur. Sed Paulus Tomoreus Collocenſis archiepiſcopus monachus Franciſcanus, uir manibus promptus, at ingenio nimiũ audaci, conſilia omnia pugnæ auiditate interturbauit. Enimuero ſe iam poſſe belli ducẽ agere exiſtimabat, propterea quòd ſemel aut iterũ cum Turcis, non quidẽ integra acie, ſed leuioribus quibuſdam pugnis ac tumultuariis incurſionibus fœliciter cõgreſſus fuerat. Nam poſt præſtantiſsimi regis Matthiæ obitũ, Vngari, quod ad bella pertractanda attinet, ſemper inglorij extitere. Etenim Ladiſlaus militarem diſciplinã, atq; à rege Matthia inſtitutos militum ordines, adeò labefactari permiſerat, ut Vngari, qui tunc ſub Ludouico militabant, nullam bellandi peritiam, ſed ſolummodo quandam temerariam audaciam, ac ferinũ furorem haberent, quo ſe poſſe Turcas omnes in primo congreſſu deuorare preſumerent. Summa uero totius Vngarici exercitus, nõ niſi uigintiquatuor millia hominum in pedites equitesq; diſtinctorum continebat: qui quidem, quũ Mogatium ad Danubiũ ſitum, Budamq; ac Belgradũ equis ferè ſpacijs dirimentem, peruenijſſent, anteriorẽ Turcici exercitus partẽ, quam Balibeius Belgradi Saniacus conducebat, haud procul abeſſe conſpexerunt. Viginti millia equitũ erant, qui planiciem importunis & moleſtis excurſionibns ac leuibus pugnis die noctuq; ſine intermiſsione infeſtabant. in quatuor enim turmas diuiſi, ſenis horis, quo per integrum naturalẽ diem ſemper adeſſent, alijs alij per uices ſuccedebant. Vngari uero inter curruũ ſepta neceſſitate ſic cogente clauſi, ne aquatũ quidem equos ducere ad Danubiũ non niſi quantũ ſagittæ iactus eſt ad ſiniſtram diſtantem, audere: ſed puteos ad aquam eo loci, ubi continebantur, inueniendam continuè excauare. Interea Solimanus cum reliquo exercitu ſe ſuis adiunxit, ac milites ex Romania profectos Hebraimo, ex Natolia uero miſſos Becramo Baſſę ducendos cõmiſit. Tomoreus aũt militibus omnibus in latam quandã aciem cõſtitutis, inter peditũ cohortes, equitum turmas diſpoſuit, ne facile à Turcis, qui multo plures numero erant, circumdari poſſent. Prętera pauculas illas æreas machinas quas habebat, in locis opportunioribus collocauit, atq; ad curruũ cuſtodiã eos qui minus in bellis exercitati erant reliquit. Rex uero ipſe poſt aciẽ manſit, electosq; equites circiter mille præſidij nomine ſeorſum cõſtituit. In ipſo aũt conſerendarũ manuũ initio, Turcæ bis machinas æreas globulis in hoſtem eiectis exonerarunt. Verũ ij qui machinis ipſis exonerandis (quos nominant bõbardarios) præerant, altius quàm debuerant ferientes, uix noſtrorũ lanceas fruſtraneis ictibus attigerũt Creditum eſt id conſulto fuiſſe factum, propterea quòd Chriſtiani ſint ijquorum opera in ea re Turca utitur. Equitatus deinde Turcicus in Vngaros immiſſus eſt: quo acriter à fronte pugnãte, turma itidem Turcicorũ equitum currus à tergo inuaſit. Quumq; ijs ſuccurrere neceſſe eſſet, equites illi qui in regis preſidiũ in omnẽ fortunæ euentũ ſeruabantur, eò miſsi ſunt. Interea uero Tomor, multitudine pugnantiũ Turcarũ oppreſſus, interfectus eſt, unà cum Strigonia & Varadino præſulibus, quamplurimisq; nobilibus, inter quos Ambroſius Sarconus, & Gregorius Vaiuodæ frater extitere. Sed & ipſe infœlix rex deſtinato antea præſidio deſtitutus, euadere minime potuit. Etenim inter fugiendũ in paluſtrem quandam foueam deſcendit, ex qua quũ emergere aſcendendo conaretur, ab equo, qui in terga in paludem obuerſa decidit, oppreſſus eſt: & quia grauioribus armis indutus erat, ſubtrahere ſeſe ex equo non ualuit, ſicq; tandẽ coactus eſt ibidẽ miſerrime uitam finire. Germani aũt ac Boëmi pedites nonnihil quidem reſtiterũt, ſed nihilominus &

Paulus Tomoreus.

Bombardarij.

Ludouici Vng. regis interitus.

minus & ipsi demum occidione occisi sunt. Pauculi equites effugerunt. Solimanus stultitiam regis uehemẽter admiratus est, qui ducentis hominũ millibus cum tam paruo exercitu obuius factus esset. Mox Budam profectus, urbis arcem his conditionibus se dedentẽ, ut & homines & res priuatæ incolumes seruarẽtur, benigne accepit, ac firmiter cõuentionibus stetit. Duas deinde statuas æreas per probatissimos olim artifices Matthiæ regis iussu fabrefactas, Cõstantinopolim duci, ac super bases è marmore, pulcherrimo ornatu constructas, ueluti uictoriæ trophæum in foro erigi curauit. Et pugna quidẽ hæc eodem (quem superius memorauimus) anno M D X X V I, quarto Calẽdas Septemb. pugnata est. Verũ enimuero Solimanus post eam ipsam pugnã ob hyemis uicinitatẽ haud diu in Vngaria moratus, Constantinopolim reuersus est. Nec aliquid postea contra Christianos est molitus, nisi Viennæ oppugnationẽ in qua nos quidẽ auxilio Dei ac Germanorum uirtute uictoriã sine cõflictu adepti, agnouimus quanto in discrimine uniuersa Christianitas extiterit. Et proculdubio dominus noster IESVS CHRISTVS eo periculo ac damno Principes Christianos admonitos uoluit, ut rebus suis consulant, ne eos succumbere contingat, si parum uigilantes iterum à Turcis impetentur. Illud tibi optime Cæsar persuadere potes, Solimanũ, qui natura gloriæ cupidus, atq; ob uictorias plurimas, imperijq; magnitudinem audax est, nihil aliud magis in animo habere, quàm ut regna tibi subiecta tandẽ occupet. Etenim ex hominibus integris, quorum uerbis fides haberi potest, accepi Solimanum ipsum dicere sępius esse solitum, Romæ ac totius Occidentis imperiũ ad se spectare, propterea quòd ipse imperatoris Constantini, qui Byzantium imperiũ transtulit, legitimus successor sit. Neq; id te lateat, Solimanum res Christianorũ omnes optime atq; exactissime callêre, nec minus animi quàm uiriũ habere, ut plura simul bella conficienda suscipiat. Ad hæc in rebus ferè omnibus mirabili iudicio uersatur. Denicq; uirtutibus quamplurimis ornatus est: præcipuisq; illis auaritiæ, crudelitatis atq; infidelitatis uitijs caret, in quibus Selimus, Baiazetes ac Mahometes, qui ipsum præcesserũt, fuere. Sed super omnia religione ac liberalitate est præditus: quæ duæ res facile hominẽ in cœlum subuehunt. etenim religio iustitiã ac temperantiã parit: liberalitas uero, militũ animos sibi deuincit, at certam prẽmij spem in eorum omnium animis seminat, qui per uirtutem ad meliorẽ fortunam conscendere studeant. Porrò ijsdem uirtutibus Hebraimus quoq; Bassa, qui præcipua authoritate omnia gubernat, ornatus est. Is enim in omnibus suis actionibus iustus, ac natura sobrius, castus & patiens habetur: præterea eos qui uarijs de causis ipsum accedũt & liberrime audit, & citissime expedit. Huncalij duo Bassæ tanquã herũ uenerãtur, propterea quòd ipse tam in bellicis quàm inciuilibus negotijs pertractãdis, ac pecunijs ex prouincijs omnibus colligẽdis, autoritate Principi ferè æqualis sit. Natus uero est in Macedoniæ uico, quẽ Pargã uocant, à Corcyra nõ admodũ remoto, ac Schenderi Bassę seruus fuit: cuius etiã filiã postea in uxorẽ accepit. Cęterũ ab ineunte ętate cũ Solimano (fortuna sic disponente) educatus mores grauissimos atq; optimos semper seruauit, adeoq; temperate gratia & fauore Principis usus est, ut nihil arrogantiæ, nihil inde superbiæ contraxerit, quemadmodũ plerunq; ij facere consueuerunt, qui ex humili loco in altum conscendentes, amplitudine aspirantis fortunæ abutuntur. Tanta hinc beneuolentia Imperator ipsum prosequitur, ut multos ob id tantũ quòd illi inuiderẽt, perdiderit: inter quos extitit Farates Bassa, qui quòd tantã Hebraimi sublimitatẽ ferre non posset, interfici iussus est. Pyrrhus quoq;, & Visirio munere & aulæ consuetudine, honesto quodã exilij genere, ob eandem causam est priuatus. Mustapha aũt Bassa, qui superiore anno defunctus est, ob idipsum Principis indignationem penitus incurrisset, nisi ipse Princeps ei

Budæ arcis deditio.

Viennæ oppugnatio.

Ad Carolum Cæsarem Apostrophe.

Solimani uirtutes.

Hebraimus Bassa.

Parga.

culpam

culpam condonasset proprię tantum sororis intuitu, quæ olim quidem Bostangi, cui caput Selimus amputauit, nupserat, tunc uero ipsius Mustaphæ uxor erat. Quod uero ad imperij Turcici solidos prouentus attinet, Imperator ipse, cõnume ratis cum prioribus suis etiam Sultanici regni redditibus, sexagies centena millia aureorum singulis annis habet. Ex quibus quinquies & quadragies centena millia expendit, nihilominus quoties ei belli tempore populos censere libet, ex quauis uel minima summa census extraordinariæ imposita, pecunias innumerabiles corradit, adeò ut quod ad erariũ pertinet, ex bellis potius lucretur quàm in damno sit. Pręterea plus gemmarũ ac thesaurorũ solus possidet, quàm cæteri omnes orbis principes simul possideant. Ad hæc tantã ærearum machinarũ, ac rerum ad illas attinentiũ copiã, tantumq; papilionũ, armorum, nauiũ, ac triremiũ apparatũ habet, ut quilibet qui pauperiẽ nostrã aliquousq; norit, facile iudicet, eum pluribus simul principibus uno & eodem tempore bellum inferre posse. Et sanè quemadmodum tua maiestas pluribus regnis præest, quàm aliquis unquam occidentalis præfuerit Imperator, ita Solimanus potentia imperijq; amplitudine reges exteros omnes, de quibus historiæ meminerint, sine cõtrouersia superat. Quo fit ut multi existimẽt, uelle iam Deum orbem uniuersum in ueterem monarchiã redigere, ut maiestatẽ tuam unica uictoria tam re quàm nomine Cæsarem Augustũ cõstituat.

Turcici Imperij prouentus.

ORDO AC DISCIPLINA TVRCICAE MILITIAE, EODEM PAVLO IOuio autore.

VIS OMNIS Turcicæ militiæ in Portę militibus, quos uocãt, sita est. Ii uero homines selectissimi sunt, partim peditũ, partim equitum ordinibus ascripti. Spachi Oglani (sic enim eorum aliquos Turcæ appellant) digniorẽ obtinẽt locum. Nam ij ipsi in eo, cui Clausuræ nomen est, loco educati, ac literarũ atq; armorum disciplinis instituti, ueluti principis filij habentur. Legatorũ & commissariorum, præsertim si honorificum aliquod atq; utile negotiũ peragendũ sit, muneribus funguntur, ac Saniacathibus atq; alijs huiusmodi dignitatibus præficiuntur. His præterea Clausuræ iam dictæ mulieres, necnon filiæ ac sorores ipsius Principis nubunt. Summa hæc est: Ii cæteris omnibus nobiliores, ac Principi gratiores sunt. Excellentiores equos, equorumq; ornamẽta pulchriora, uestes preciosioribus suffultas pellibus, seruos robustiores elegantiusq; indutos, quàm quodlibet aliud hominũ genus inter Turcas habent. Vt aũt tam egregiè ornati incedãt, Persicæ atq; Alcairienses efficiunt prædæ. Nam antea sub Mahomete, nec preciosis pellibus, nec gemmis, nec pannis auro intertextis, nec multis holosericis uestibus utebantur. Sunt uero ij numero mille, quorũ unumquenq; tres aut quatuor, aut ad summũ decem serui comitantur: qui quidem serui capita quibusdã, ut ipsi uocãt, sarcolis limbo aureo cristaq; pulcherrima exornatis obtegunt. Ipsi aũt Spachi Turbantos (utendum est enim eorum uocabulis) in capite gestant, uestesq; aureas uaria textura pictas atq; holosericas uel tyrio, uel alio colore infectas induũt. Quum uero extra urbem equitandũ est, ij Principis dextrum latus claudunt. Porrò sinistrũ, mille item equites, quos Sulastros uocant, eiusdem cum Spachis educationis ac nobilitatis, ijsdem uestibus atq; armis utentes, occupant. Et ijs quidẽ bis mille equitibus honorẽ exhibent omnes, quemadmodũ (quod exempli causa dictum sit) ducentis nobilibus illis quos Gallorum rex apud se habet, exhiberi solitũ est. Horum quamplurimi armis oculis omniũ expositis induuntur, paruisq; phaleris Damasceno artificio elaboratis, Persarum more proprios equos ornant. Has duas equitum alas mille adhuc alij equites Vlufagi dicti subsequũtur. Ii uero con-

Portæ milites.

Spachi oglani quibusdam uno tãtum nomine Spahiglani uocantur.

Clausura.

Sarcoli.

Turbanti.

Sulastri.

Vlufagi.

flati sunt partim ex Ianizaris, qui ob aliquod egregiũ facinus ex pedestri ad equestrem euecti sunt ordinẽ: partim ex seruis, qui Bassis ac Bellerbeijs fidelẽ acfortẽ operã in bellis nauarunt, quos princeps defunctis eorũ dominis, relatione multorum probatos assumpsit. atq; huiusmodi tres militũ classes è Christianis, qui tamẽ abrenunciarũt iam CHRISTO, cõstant. Post has Caripici (ita enim à Turcis appellãtur) millenariũ & ipsi numerũ explentes, equitãt. Ii uero leuis armaturæ sunt equites, equorũ egregij domitores, ac pugnãdi arcu, lancea, scuto atq; ense, quem cimitarrã uocant, eousq; periti, ut res supra uires humanas efficere Mamaluchorũ more uideant. Omnes aũt ij Mahometani sunt ex uarijs prouincijs, nimirum ex Persia, Turcomania, Syria, Aphrica, Alarbia, Scythia, atq; etiam ex India usq; in unum collecti. stipendiũ satis amplũ habent: idq; priuilegij à principe ijs conceditur, ut quandiu ipse Cõstantinopoli moratur, ubilibet hybernare atq; æstiuare ualeant. Tertia quaq; hebdomada die lunæ ad Portam (sic ipsi nominant) mittunt, qui stipendiũ ipsis debitũ accipiãt, quod quidẽ illis illico exhibetur. Sic Turcicus Imperator quatuor milliũ equitum electissimorũ caterua stipatus incedit, ipsorũ equitum seruis minime in hunc numerũ uocatis. Nam & ij quàmplurimi sunt, & uestibus, armis equisq; tam ornati, quàm proprij domini principẽ comitantẽ. Sed loca deputata seorsim habent, neq; ordinibus iam dictis immiscentur. Ad hæc Ianizarorũ circiter duodecim millia, fortissimorũ sanè peditũ custodia, princeps perpetuò munitur, qui quidẽ & ipsi ex eorũ numero sunt qui CHRISTVM abnegarunt. Eliguntur aũt ij, quũ paruuli adhuc sunt, ex bellicosissimis Christianorum nationibus: atq; educãtur, pars quidẽ in principis Clausura, pars uero apud Natoliæ Turcas: quoniã pueri omnes, siue ex tributo, siue ex bellicis excursionibus accepti, per Turcarũ domos distribuuntur, atq; ipsorũ nomina in schedis quibusdam annotantẽ, ut numerus tam eorũ qui emergunt, quàm qui pereunt, inueniri facile possit. Et unusquisq; quidẽ puer aliquã mechanicã artem militiæ utilem discit, ac simul se exercet, ut tractandorũ armorũ, & quibus eminus, & quibus cõminus pugnatẽ, peritus euadat. Qui uero ex ijs ad militiã seligũtur, caput operiũt pileis quibusdã ex panno albo, sed admodũ rudi, in caligę similitudinẽ confectis, atq; eos glutino usq; adeò durant, ut ictũ cuiusuis gladij sustinere possint. Et qua parte huiusmodi pilei supereminẽt frõti, aureo limbulo precij nõ parui ornantur: cui inquã limbulo uaginula itidẽ aurea inest, quæ cristas impositas ueluti conus excipit. eosq; sic ornatos, Exarcolas uocant. Ensem, quẽ superius citarrã appellari diximus, & pugionẽ biciachũ dictum, ac securiculã à cingulo posterga pendentẽ continuè ferunt. Vtuntur præterea nominatis antea scopietis, & ijs quidẽ oblongis, atq; eos agillimè pertractant. Nõnulli ex ipsis dimidiatas lanceas, atq; alia huiusmodi plura bellica instrumenta portant. Et ante Selimũ quidẽ plures eius ordinis erant, nunc aũt non admodũ multi sunt. Sagula quædã passim ac circũquaq; densissimis filis consuta, armorũ loco induunt. Faciẽ habent miris modis effictã: etenim barbam integrã non alunt, sed eam tantũ quæ à superiore labio dependet, partẽ prolixè demittunt. Maior istorum pars ex Vngaris, Sclauonibus atq; Albanensibus conflatur, reliqua ex Græcis, Germanis, Polonis, Seruianis, atq; ex Occidentalibus hominibus constat. Cæterũ ex integro omniũ Ianizarorum ordine circiter sex millia, qui seniores sint, seliguntur, ut nõ à Bellerbeis, sed ab ipso Principe immediatè pendeant. Præterea circa decẽ millia iuuenũ, tyrociniũ Ianizaricũ exercentium uarijs in locis aluntur, atq; ex ijs Ianizarorũ duobus generibus in demortuorũ loca supplentur. Porrò stipendiũ nõ omnibus æquale est, sed unicuiq; pro meritis augetur. neq; cõmendatione aut fauore ad hanc rem opus est: quoniã qui egregiũ aliquod facinus aggreditur, plurimorũ oculis expositus, aut prosperã, si uicerit: aut aduersam, si succubuerit, fortunã experitur, id quod in causa est, ut in uiros

Caripici.

Porta.

Ianizari.

Exarcolæ.

Citarra.

Biciachus.

Ianizarorum uirtus bellica unde.

ut in uiros fortiſsimos euadant, quemadmodum in uariis conflictibus cognoſcere potuimus. Etenim poſt Amurathis tempora, qui primus Ianizarorũ ordines inſtituit, nunquã eos acie integra pugnãtes, fuiſſe fugatos inuenimus. Deniq; Ianizari præpoſitum unũ habẽt, quocum ſub uno & eodem papilione uerſantes, officia inter ſe diſtribuunt. Nam nonnulli coquinæ, alij uero tendendi ac colligendi papilionis curã habent. Sunt etiã qui ipſius papilionis cuſtodiæ præſint: ſicq; ſumma in cõcordia quietiſsimè uiuunt. Deinde centeni quiq; ac milleni ſuis præfectis parent, quouſq; tandem ad ducem unũ omniũ ſupremũ ac ſupremæ autoritatis deueniat, quem ipſi Agam appellant. Inſuper ex omnibus Ianizaris ducenti, cæteris & corpore proceriores, & ſagittandi arte peritiores eligunt, qui tenſis arcubus ac ſagittis neruo aptatis equitantẽ Principẽ circundant, Solachi ij nominãtur. Sagulis aliquanto quàm reliqui Ianizari breuioribus utuntur. Pileos albos in formã pyramidalẽ oblongos in capite geſtant, quorũ ſummitatibus criſtulas aliquas plerumq; affigunt. Necq; aliud omnino hic Ianizarorũ ordo eſt, quàm Macedonica phalanx, qua totũ Orientem Alexander Magnus debellauit. Videturq; iam Turcæ, quemadmodũ imperij Macedonici occupatores ſunt, ita & militaris diſciplinæ ab antiquis Macedoniæ regibus inſtitutæ imitatores eſſe: quanquã in quibuſdã à Macedonibus differant. Macedones enim longis lanceis, lorica, galea, & parma ferrea utebãtur, quæ quidẽ parma ab humeris pendebat, ut quoties enſe cõminus pugnandũ erat, ipſam arripere facile ualerent. His igitur equitũ ac peditũ generibus Principis Porta cõclu ditur, qua (ut ſuperius dictũ eſt) ſemifugatis ſæpius inter pugnandũ exercitibus opẽ ferens, nobiliſsimis potitur uictorijs. Omnes aũt alij equitum ordines ſub Bellerbeijs ſunt. Bellerbeius uero idiomate Turcico Principẽ principũ ſonat: ſuntq; ij numero duo, totius equitatus præcipui duces. Imperãt Saniacis, qui quidẽ prouinciarum prefecti ſunt, ob eximiã aliquam uirtutẽ ad id muneris aſſumpti. Alter aũt ipſorum Bellerbeiorũ in Natolia moratur, atq; urbẽ Galatiæ Cutheiam dictã inhabitat. Alter uero in Romania uerſatur, ac Sophiã Seruiæ ciuitatẽ incolit. Porrò uterq; plurimos ſub ſe Saniacatus continet. qui Saniacatus licet ſub Baiazete non niſi duo de quinquaginta eſſent, nihilominus aucto poſtea per Selimũ ac Solimanũ imperio, etiam ipſorũ numerus auctus eſt. Sub Saniacis Subaſij ac Timoriotes ſunt, qui pro numero uillarũ & locorũ, quos poſſident, equites alere, ac ſingulis pro ſtipẽdio tria millia aſprorũ (quæ ſumma Turcicæ monetæ, ſexaginta ducatos efficit) annuatim exhibere tenentur. Si quis aũt ex ipſis equitibus arma atq; equũ ei traditũ non recte curat, ſtatim ex equitũ numero expungitur. Cæterũ Bellerbeij quoties Princeps iubet, ſexaginta millia equitũ & eo amplius paucíſsimis diebus congregant. Et Natoliæ quidẽ equites pulcherrima ſcuta, lanceas, arcus, ſecures, ac cimitarras ferunt. Romaniæ uero lanceis & ſcutis more Albanenſiũ, ſed paucíſsimis arcubus utunt, atq; ij ſane Natoliæ equitibus robuſtiores ſunt, licet illi meliores & ornatiores equos habeant. Omnes aũt eodẽ modo Turbantis ſiue caputijs (ut ita eos uocẽ) acuminatis ex pellibus, uel ex qualibet alia materia, ut unicuiq; magis arridet, confectis, capita tegunt. Sunt præterea quidã alij ex Turcica natione, quibus olim ab Ottomanijs Principibus agri uarijs uictorijs acquiſiti, pro ſingulorũ meritis ſic diſtributi ſunt, ut unuſquiſq; pro ſingulo terræ iugero, quod accepit, equitẽ unũ aut duos pedites, quoties maiora inſtant bella, exhibere principi teneatur. Atq; ij uocantur Moſellini, ex quibus nonnunq; plus quàm ſex millia equitũ, ac peditum magnus numerus in unũ coit. Sed neq; rei bellicæ peritia, neq; uiribus admodũ ualent. Habent ij quoſdã ueluti cenſores à Principe conſtitutos, qui prouincias omnes Turcicas circumeuntes, huiuſmodi agrorum poſſeſſores agnoſcant, ac ſeuere iudicent. Cæteri omnes Turcici exercitus equites, fortunæ equites ſunt, abſq; certo ſtipendio militantes, appellãturq; Alcanzi. Et quidẽ natura ipſa maximi & crudeliſsimi latrones ſunt, pan-

Aga.

Solachi.

Macedonum armatura.

Bellerbeius.

Saniaci.

Cutheia.

Moſellini.

Alcanzi à nonnullis Aconiziæ fatales dicuntur.

noſi incedunt, ac pileis pelliceis capita obtegunt. Militiam non niſi ſpe prædæ exercent. Quum aliquò eundum eſt, itinere unius diei aut duorũ reliquũ exercitum præcedunt, igni ferroq; omnia deuaſtantes. Nonnunquã numerũ triginta millium excedunt, quibus omnibus Dux unus militari prudentia præditus præficitur. Enimuero ex hoc ordine extitere ij qui anno ſuperiore Solimano Viennã oppugnante, trans urbem progreſsi, regionẽ Lincio adiacentẽ, memorabili clade affecerũt, miſeriſq; ſenibus crudeliter interfectis, ac locis igne conſumptis, quamplurimos captiuos abduxerunt. Inter hos Alcanzos plurimi Martelosſi, Vallachi, & Tartari, inhu-

Aſapi. manisſimi alioqui homines, militant. Eſt adhuc aliud genus militum, qui Aſapi uocantur. Sed ij pedites ſunt, quos prouinciæ ac Turcicæ ciuitates iubẽte Principe ad bellũ mittunt, ac ſingulis tres aureos coronatos in ſingulorũ menſiũ ſtipendium exhibent. Suntq; ferè omnes ſagittarij. Verum genus hoc ignauũ atq; inerme eſt, ac bellis parum aptũ. Vnde etiã ipſe Princeps, quoties nauale bellum parat, ijs remigũ loco utitur. In terreſtri autẽ bello, ipſos earũ operarũ uice habet, quibus (ut ſuperius diximus) noſtri exercitus in excauandis uel implendis foſsis, atq; alijs huiuſcemodi ad bellum neceſſarijs exequendis utuntur, quemadmodũ eos Rhodi ac Viennę habitos eſſe ſatis conſtat: adeoq; Imperator iſtorũ ſalutem parũ curat, ut ſæpe foſſas oppidorũ, quæ oppugnat, ipſorũ corporibus impleat, quo facilius aditũ ad loca expugnanda Ianizaris paret. Ducem nihilominus bellandi peritia inſignem ſemper ha-

Viſiri. bent. Cæterũ Viſiri Baſſæ Imperatori à cõſilijs ſunt: cum ijs enim de negotijs omni-

Baſſæ. bus, tam ad pacem quàm ad bellum pertinentibus, agit. Sunt aũt numero tres, aut ad ſummũ quatuor. Nunc ut tres habẽt, tres tantũ eſſe dicuntur, nimirũ Hebraimus Aiax & Caſsimus, ex eorũ & ipſi ordine, quibus CHRISTVS abiuratus eſt. Liuero ut ſummam autoritatẽ, ſic infinitas diuitias habent. Sed huiuſmodi eorum potentia inuidiæ oppugnatione non carens, multis periculis expoſita eſt. Nam pro principis libito ſæpe etiam ſtrangulantur: ſic enim Acomathes Ghendich Baiazetis, ſic Muſtapha & Ianus Selimi, ſic Faracates huius Solimani iuſſu periere. Aliquando dignitatibus priuantur, ut Pyrrho ante hoſce nõ ita multos annos euenit: qui nunc ſenio confectus, in uilla quadam principe concedente priuatã uitam uiuit. Verum quod ad bella attinet, expeditiones Bellerbeijs cõmittuntur, qui ſæpenumero uno & eodem tempore etiam Viſiri, id eſt conſiliarij ſunt. Sicuti Hebraimus Vngarico bello cõtra Ludouicum regem & Bellerbeius & Viſirus erat: idem erat & Sinamus eunuchus, qui ſub Selimo in conflictu Mattareæ habito interfectus occubuit.

Variarum linguarum uſus in aula Turcica.

Porrò in principis aula uariarum linguarum uſus eſt, quarum tamen omniũ cognitionem, omnes ferè ſaltem aliquouſq; habent, quemadmodum etiam in tuæ maieſtatis aula Gallice, Hiſpanice, Germanice, atq; Italice loquũtur. Enimuero lingua Turcica, qua Imperator ipſe utitur, primum ſibi uendicat locum: Arabica ſecundũ,

Alcoranum. qua Turcarum lex (Alcoranũ uocant) conſcripta eſt, & in uniuerſum Turcæ literis ſeu characteribus Arabicis in ſcribendo utuntur. Tertium locum Sclauonica lingua occupat: qua, quia latiſsime patet, Ianizari loquũtur. Græca quartum locum habet: ea uero Conſtantinopolitani ac totius Greciæ urbium ciues utuntur. Verum

Diſciplinæ militaris obſeruatio. enimuero Turcæ diſciplinam militarem tanta & iuſtitia & ſeueritate exercent, ut ueteres Græcos ac Romanos facile ſuperent. Nulla unquam inter eos pugna exaudi-

Turcæ noſtris militibus meliores. tur, propterea quòd uel minimum etiam delictum capite uindicetur. Tribus uero de cauſis Turcæ, quàm milites noſtri, meliores ſunt. prima eſt, quia prompte obediunt imperantibus: quod inter noſtros rarò fit. Secunda, quia nullum quãuis manifeſtum uitę diſcrimen in pugna ſubterfugiũt, temeraria quadam opinione ſibi perſuadentes, unicuiq; quomodo & quando mori debeat, eſſe conſtitutũ. Tertia quia

Oriza et aqua Turcis abſq; pane & abſq; uino diu uiuere poſſunt, oriza & aqua contenti. Sæpenumero etiam æquo animo carent carnibus. Quod ſi contingat eos orizam quoq; minime habere

habere, salitis carnibus minutatim contritis, ac uelut in puluerem redactis utuntur. Nam eiusmodi pulueres in quibusdam sacculis secum ferunt, cumq; opus est, immixta calida aqua, dissolutos ebibunt, atq; inde nutriunt. Præterea soliti sunt, præsertim quũ nimia fame laboratur, equos phlebotomare, atq; illorũ sanguine uitam propriam alere. Quinetiã equinis carnibus non inuit uescuntu r. Denicq; multo cõmodius omnem inopiã ferunt, quàm nostri milites, qui nunc etiam in castris plura fercula expetunt. Vnde tuæ maiestati nihil difficilius in pertractando hoc bello se offeret, quàm ut ratio conducendorũ commeatuũ constet, præcipue panis ac uini; quas tamen duas res Romani ueteres non admodum curabant, contenti uidelicet aqua & frumento contuso, atq; in lebetibus cocto, quod illis ordinario iure exhibebatur. Quòd si pane uescendum erat, quasdam conficiebant placentas, quas uel sub cineribus, uel sub testis quibusdam ferreis in hoc super currus post legiones conductis, coquebant. Etenim illud nobis persuadeamus oportet, si obuiam hosti eundum erit, Turcas in itinere non permissuros ut aliquid commeatus in nostra castra deferatur. Nam equorum multitudine, maxima occupant spatia, atq; iter ad castra circũquaq; impediunt. Neq; huic difficultati ulla alia ratione occurri potest, nisi ut unusquisq; miles, quæ ad sustentandam uitam necessaria sunt, secum ferat: utputa sacculos farinæ plenos, aut panes recoctos, aut alimenta alia huiusmodi. Ad hæc illud obseruandum, ut legiones in acie dispositæ, ac leuioribus machinis æreis circundatæ, semper incedant, neq; impedimentis pluribus onerentur. Enimuero si Dominus noster IESVS CHRISTVS id gratiæ tuæ maiestati concesserit, ut Christianos milites Ianizaris opponat, proculdubio certissimam adipiscetur uictoriã. Et fortissimẽ quidẽ Germanorum peditum legiones primum educendæ erunt, ut sustinere, ac demum etiam reijcere Turcicos equites possint, quousq; tandem ad pedites penetrare liceat. Turcicus autem peditatus, quãuis fortissimus sit, nunquam tamen Germanis lancearijs, præsertim Boëmis, Hispanis atque Italis scopetarijs (ut uocant) adiutis parerit. Quòd si Ianizari in fugã uerterentur, iam æreis machinis, impedimentisq;, atq; adeò castrorum hostilium omni apparatu potiri fas esset. Neq; admodum referret, etiam si omnes equites incolumes euaderent, quando experientia ipsa iam constat, Ianizaros Turcicarũ uirium neruos esse. In huiusmodi autem euentu, etiam Christiani equites, licet pauci, cõmodè satis in hostem ferri possent, sic tamen ut à nostro peditatu non longius abirent, ne ad hostibus circuncludi contingeret. Nam quũ tam leuis armaturæ, quàm cataphracti equites optime armati sint, securè hostes insequi, ac se subinde ad peditatum recipere ualerẽt. Neq; id inutile fuerit, si extremi peditum ordines clypeis ac parmis utantur, quo antequam cominus in pugnã descendant, sagittas excipere absq; nocumento possint: tanta enim sagittarum ueluti grando erit, ut quamplurimi uel armorum, uel aliarum rerũ tegumenta desideraturi sint. Nec sanè olim M. Antonius sagittarijs Parthis aliter, quàm militũ capita clypeis tegendo, restitit. Quin & posteriores Romani cõtra Gothos & Hunnos, qui omnes ferè sagittarij erant, testudinẽ clypeis itidem cõficientes, quàm citissime poterant, in hostem cõcurrebant, quia cominus pugnantes facilius multo uictoriã consequebãtur. Summa est, ut Deũ optimũ maximũ enixè precemur, ne bellum posteaquã inceptum fuerit, protrahatur, sed facultas illico confligendi nobis detur. Etenim Turcæ si bellum protrahendũ foret, ob equorum multitudinẽ ac patientiã militũ, innumerasq; pecuniarũ myriadas, facilè tãdem superiores euadere possent. Sed si statim confligatur, uerisimile est, peditatũ nostrũ nobis uictoriam pariturũ. Et quoniam si huiusmodi conflictu decernendũ esset, alea totius orbis imperij iaceretur necessariũ iudicauerim, ut maximus rerũ omniũ militariũ apparatus fieret, quemadmodũ ab ijs qui sibi timent fieri cõsueuit: cõtemptis nonnullorũ uanis atq; inutilibus uerbis, qui Turcas antequã periculũ faciant, nihili faciũt: quo, ubi bellum incœptũ fuerit,

Militũ nostrorum intemperantia.

Expeditionem contra Turcam susceptur is quæ obseruanda. NB.

Pugnæ protractio. NB.

adeò nobis omnia bene diſpoſita ſint, ut non tantum uirtute, armis, ordine, machinis æreis, atq; alijs huius generis rebus, Turcis non cedamus, ſed ne numero quidẽ militum multo illis inferiores ſimus. Cęterum nonnulli ſunt, qui exiſtiment Turcã, ſi ipſe aut Auſtriam, aut Italiã inuaderet, in fugam uerti facilius poſſe, quàm ſi Chriſtiani in Turcicas prouincias profecti, eo loci ipſum adorirentur, ubi poſt longorũ itinerũ labores, etiam cõmeatus inopiã ſuſtinere fortaſsis cogerentur. Et hæc quidẽ opinio forſan nõ aberraret à ſcopo, ſi Principes Chriſtiani adeò unanimes eſſent ut ad primum ipſius Turcæ aduentus rumorẽ, ualidas ad reſiſtendũ uires in unum colligerent. Sed ſperare uix poſſumus hoc futurũ. Nam nullus unquã ſibi perſuadebit Turcam aduentare, quouſq; tandẽ adeò propinquus extiterit, ut omnis ad reſiſtendum apparatus, ſerus ac fruſtraneus futurus ſit: quemadmodũ in Rhodia, Belgradenſi, ac Budenſi expeditionibus contigit. Qua de cauſa qui rei bellicæ peritiores ſunt, arbitrantur, certius ac ſecurius in inferendo hoſtibus, quàm in excipiendo ab eiſdem bello uictoriam conſiſtere poſſe. Bellũ enim quod nobis infertur ab alijs, ut periculoſiſsimum eſt, ita Deus ſummopere orandus, ne huiuſmodi nos inuoluat. Porrò quo tempore de ſuſcipienda in Turcas expeditione, plurimus ſub Leone Papa X. ſermo erat, Ducum quorundam primi nominis iudicium fuit, ut ea non niſi ualida ac triplex ſuſciperetur: nimirũ in hunc modũ, ut Maximilianus Cæſar, Germaniæ, Vngariæ, Boëmiæ, ac Poloniæ uiribus comitatus, Seruiam uerſus ſecundũ Danubium iret. Franciſcus uero Francorum Rex, ingenti exercitu ex quacunq; ad bellum diſpoſita natione conſcripto, ex Apulia in Epirum traijceret, ac fauore populorum illorum, qui Turcis alioqui infenſiſsimi ſunt, adiutus, progrederetur quò bona fortuna iter oſtendiſſet: Rex autem Angliæ, Luſitanis, ac totius Hiſpaniæ uiribus, necnon Venetorũ triremibus adiutus, Helleſpontũ uerſus nauigaret, caſtellisq;, quos dardanellos uocant, expugnatis, rectà Conſtantinopolim peteret. Futurum enim arbitrabantur, ſi res Turcica, uel in unum tantum iſtorum trium laterum debilitaretur, ut Chriſtiani poſtea uictoriã integrã adipiſci facile ualerent. Sed quẽmodum ſummæ difficultatis erat, Chriſtianorum uires omnes, ac peculiariter ipſos etiam potentiores Principes in unum colligere: ſic Dei uoluntate eſt actum, ut omnia tunc in nihilum redigerentur, quo huiuſmodi Turcarum debellandorum occaſio tranquillioribus temporibus, adeoq; tuæ maieſtati iam adultæ ſeruata eam ad ſummum faſtigium ueræ gloriæ, ut ſuis innumeris uirtutibus meretur, extolleret.

Victoria in inferendo quàm excipiendo bello certior.

Belli Turcis inferendi optima ratio

Dardanelli.

FINIS.

IOANNIS LODOVICI VIVIS DE CONDITIONE VITAE CHRISTIANORVM sub Turca.

EST inter Chriſtianos homines odiorũ atq; inimicitiarũ tanta acerbitas, & tam cęca rabies, ut ea multi mortales perciti atq; acti pręcipites, nihil dubitent in ſe ac alios peſsimè cõſulere, et in eas uoragines ſe ac ſuos omneis, uel uotis ac deſideriſs, ueletiã quatenus poſsint re ac opera conijcere, unde nunquã deinceps emergãt. Optant alij nõ unius aut alterius hominis cædẽ atq; interitũ, nec inimicitias inimicis cõcludunt, ſed populorũ, ciuitatũ, nationũ, gentium cladẽ læti ac libentes ſpectarent. Alij nouationibus rerũ ſtudent, & cuperẽt non ſolũ principem mutatum, ſed Turcam, aut impiũ aliquẽ regẽ, & à noſtra pietate non tantũ uita & actionibus, ſed nomine quoq; ac profeſsione abhorrentẽ. Ad quam tam impiã ac nefariã animi libidinẽ uarij uarijs de cauſis rapiũtur. Sunt qui hoc cupiant, quòd ſub Chriſtiano principe

cipe(Christianos hic de nomine ac professione nuncupo)sub tali ergo rege durã uitam & intolerabilẽ transigũt,pressi uel à rege ipso,uel ab ijs quibus rex publicas administrationes concredit ac cõmendat,uel ab hostibus quos ille in se lacessiuit, quũ illis à finibus ditionis suæ arcendis par nõ esset. In quo utriq;,& princeps & subditi, non mediocre flagitiũ admittunt. Ille quidẽ,qui muneri suo nõ satisfacit,& patrem professus,hostẽ præstat,causamq; eiusmodi querelis præbet:Christianus uerò priuatus etiã culpandus,qui ita rerũ uitæ huius cura & cogitatione à cursu cœlestiũ reuocaẽ,ut suam & aliorũ quietẽ interturbet. Vnus est finis,quò omnes tẽdimus,nempe felicitas illa sempiterna. Vna uia,quà ingrediendũ,uera pietas. Quantulũ refert, modo ab hac uia non depellâre,quid extra illã fiat? quid prauus aliorũ atq; incitatus animorũ tumultuetur impetus? Quàm parui refert Christiani hominis tam exiguũ atq; incertũ uitę curriculũ,sub quo principe decurrat,modò ut metã possit pertingere,quò cõtendit. Viatores uidemus paulò prudentiores ac moderatiores,uiæ omnes molestias,et uisu ac perpessu indigniſsima,ſiue in diuersorijs,ſiue in uia ipsa,tacitos præterire ac deuorare:in id modo spectãtes ac intentos,quò profectionẽ destinarũt cultu modico,ac interdũ sordido,splendore illo atq; illa dignitate deposita,qua sunt in patria. ferunt excludi se,extrudi,nõ haberi honestissimis hominibus honorẽ,tractari se ut famulos,illã aduersum se exerceri petulantiã,cuius sunt ipsi domi coërcitores ac punitores. Quid eos qui in aliena regione negociantur,si quid illis uel à priuatis grauius,uel à principe existat,uel etiã à solo aut cœlo,quomodo aspicimus concoquere ac pati,& quasi in statione perdurare,ne lucri spes abrumpaẽ? Quæ Germaniæ frigora tolerãt Itali & Hispani,atq; adeò Bethyci mercatores? quos Aegypti aut Africæ ardores Galli & Germani? quæ tributa,indictiones,duritatẽ oris,uerba atq; etiã interdũ uerbera contumelioſissima? omnia mollit ac cõdulcorat spes rei augendæ. Quid milites perferunt in castris ob uilem stipem? quid athletæ ob uictoriã? quantũ uenatores propter feram occidendã? Tam ualidè spes aliqua animũ omnẽ à præsentiũ rerũ cogitatione ac sensu ad se auocat. At uerò,quod nos ita in cura præsentiũ rerum immoramur,an nõ apertè declaramus,nõ ita animũ nostrũ spe aliqua duci præmij,ut illorũ? alioqui quanto minus,quàm illi,de quibus dixi, hæc præsentia sentiremus,occupati atq; intenti in eam uitã,quæ immortalis est post hanc mortalem futura. Idcircò sancti apostoli,quũ uiderent nõ debere Christianũ suũ cura rerum uitæ huius intricari,obedire nos rectoribus ac præfectis nostris iusserunt, non solũ cõmodis & mitibus,sed asperis quoq; & difficilibus:nec parêre nos tantum uolunt,sed & pro illis orare cœlestẽ nostrũ patrẽ,ut sapienter populũ regant, cuius administrationi præsint. Id quũ disertis uerbis præcipiũt,tum ipsi ac maryres, deinde omnes præstiterunt. Cypriano Cæcilio quũ esset tanquam crimen obiectũ à præfecto,quod in Cæsarẽ coniurasset,respondit:Longissimè absumus nos Christiani ab ista culpa,qui Cæsari,etiamsi alia sacra,alios Deos colenti,tamen quia princeps est noster,bene & cupimus,& precamur, & rogamus Deum nostrũ, ut mentem illius ad cogitationem uerorum bonorũ adducat. Nam quid potest tantum principes eripere,quo non maius sit,quod odium,quod res turbatæ,& auocatio à religione eripiat,ac tollat? siue bona inter se diuersorum generũ conferantur, fortuita cum corporeis,aut animorũ, siue etiam generis eiusdem. Alij speciem sibi quandam confinxerunt stultam libertatis,ne nominatam quidem in uetustis Romanorũ ac Græcorum monumentis,nedum expressam,ut cuiq; impunè liceat quantum libeat:quod quum sub Christiano consequuturos se desperent,ideo uel Turcam mallent:quasi is benignior sit in largienda libertate hac,quàm Christianus. Quid tu dicis? Sita uerò est in hoc libertas,quod nihil ad publicũ bonum ęrario ciuitatis pendeas,uel principis fisco? quod penitus sublata sint uectigalia? magistratus uel nulli,uel autoritate debilitata prorsum & imminuta,ut à priuato non differãt? quod impunè liceat cuiuis male

Pressi à suis principibus Christianis.

Magistratui obediendum,diuinitus constituto.

Libertatis species.

uis malefacere? Vbi uisa est libertas hæc? quãdo audita? quis populus, quæ respub. uel punctum posset temporis in tali libertate consistere? an non si omnia omnibus licerẽt, breui fieret, ut nemini liceret quicquam, & pro principe uno excluso sexcenti nascerentur postridie? nec esset ullus, qui se non in illius reponi ac collocari sedem ui, armis, cæde omnium peteret ac contenderet? Cedo, quod tandem tempus uolũt uel Athenis signare, uel Spartæ, uel Romæ, in quo maxima uiguerit libertas? Nullum inuenietur tam solutũ ac liberum, in quo nõ magistratus, leges, forum, iudicia, pœnæ, præmia ualuerint, in quo non uectigalia fuerint: transeo, quum non solum æs uel argentum, uel aurum rei erat publicæ impendendũ, sed sanguis quoq; ac uita uolenti nolenti, quod contingit uel sub florentissima libertate. Contrà potius ea ex istimatur libertas summa, legibus ac legitimis magistratibus quietè obtemperare, & bonos se ac moderatos præbere ciues, uocilegũ aut magistratuũ præsto esse, & imperijs promptè ac alacriter parêre. Imò uerò hæc una est libertas uera, ut uelis bene uiuere, hoc est animi uitijs uacare, & impotẽtissimis tyrannis animi motibus ac cupiditatibus nõ seruire: quæ sola est seruitus, ut nec reges ipsi dici possint liberi, quamdiu his obsequuntur. Proxima est libertas, quæ ex priore illa deriuatur ac deducitur, quietè & pacatè legibus ac magistratibus tanquam publicis parẽtibus obedire: qui, sicut est in mimo, amandi sunt, si boni: sin aliter, ferẽdi. Nam malè, & per alienã iniuriã uiuere, libertas non est, sed effusissima atq; effrenis quiduis agendi licentia, & flagitiorum ac scelerum impunitas. Quidã se non putant satis liberos, nisi quiduis in quemuis liceat, sublatis legibus, summoto metu pœnarum omni, & reuerẽtia magistratuũ. Alijs ob oculos uana quædã obuersatur imago libertatis, quæ animos imprudentes in errorem adducit: quæq; non solũ cum chartis exoleuit ac computruit, sed nulla potius ullo fuit tempore, ullo in populo: nec ipsi qualis sit, satis scirent explicare, etiã si maximè uellẽt ac conarentur, tantũ se libertatẽ clamant cupere. Euoluant uerò, legant rerum ueterũ monumenta omnia. inueniẽt nulla esse nũc tam dura, aspera, difficilia tempora, quibus nõ peiora atq; intolerabiliora fuerint Romæ, non modò sub Cæsaribus, quorũ uix unus atq; alter non importunissima fuit bellua, sed sub ipsis consulibus. An huc adducã ciuilium bellorũ nomina, Antonios, Octauios, Brutos, Cassios, Dolabellas, Hircios, Pansas, Cæsares, Pompeios, Marios, Syllas? adde his Gracchos, Fuluios, Carbones, Saturninos, Glaucias, & aliam turbulentorũ ciuium manum. Quid? iuuabat ne aliquem illis temporibus Romæ uiuere, aut omnino natum esse? ut mortuorũ consolationes inde peterentur, quod tam miseris esse absumptos temporibus, felicitatis & maximi cuiusdã beneficij loco deberet deputari. Sic Sulpitius consolatur Ciceronẽ, sic Cicero mortem L. Crassi, & Q. Hortensij oratorum. sic Cato habitus est felicissimus, quod eo modo è uita exisset, atq; eo tempore. Si quis superiores ætates memoria repetat, inueniet pauperem populum exiguũ pependisse uectigal, sed ex facultatibus exiguis, ac propè nullis: stetisse tamen in acie noctes ac dies armatũ, ferentem labores ac pericula militiæ, quũ stipendium numeraretur maligniſsimũ, diu nullum. ita ut mergentibus se in sortem usuris, corpore et sanguine crudeli esset fœneratori satisfaciendũ. Deniq; non opus est ambagibus. quid fuit alia Romana respublica, nisi tacitum quoddã regnum nobilitatis in plebẽ? An Athenas libet inspicere? nõ placebunt, nihil fieri potest turbulẽtius illo populo, nihil leuius, nihil ingratius, ut nulli essent infeliciores, quàm qui uel aliquid ad cõmunes & publicas utilitates contulissent, uel qui insigni uirtute aliqua & laude præstarent An placebit Sparta, etiam gentilibus sapientibus improbata? ut Platoni & Aristoteli: consensus quidam ad bellum, & duram inhumanitatem. Quæ est ergo libertas hæc, quam ipsi nec optando & cogitationibus talem possent fingere, ut ciuitates, & hominum cœtus ac communio constare cum illa posset ac perseuerare? Sunt, qui quorundam principum aut nationũ odio, malint Turcæ, &

Libertas quid.

Libertatis uanæ species aliquot.

Romana respublica tyrannis.

cæ, & cuícunque principi barbariſsimo ſubíjci, quàm íllis: ut Italorum quídam, quorum Gallum alij, Germanum alij, alij Hiſpanum tam infenſe oderunt, ut malint centies mori, & quod morte eſt peius, indigniſsima & nefaria cuiuſuis imperata facere, quàm ſub illis uiuere. Si meminerunt cladium Italiæ, res quidē eſt acerba, & profectò deflenda. Sed an non plures atque atrociores ipſi olim toti humano generi intulerunt? Ignorant has eſſe rerum humanarum uices, ut uíctor uíncatur, & patiatur inuitus ac gemens, quæ aliquando fecerat lætus ac exultans? Roma eſt capta & expilata, grauiſanè & odioſum bonis omnibus. quis enim uellet id factum? ne ipſe quidem Princeps, cuius auſpicio res putatur geſta. Sed reducat Roma in mentem ac recordationem, quot ipſa urbes ceperit, expilarit, incenderit, diruerit, ſolo æquarit, non modò tecta & populum, ſed ueſtigia quoque deleuerit ciuitatum uetuſtiſsimarum. Quid idem ipſi Itali? quomodo matrem ſuam Italiam tractarunt? an humanius & mitius, quàm exteræ iſtæ nationes? an uetera nomina iterum commemorem, Marios, Syllas, & huiuſmodi? nunc in ipſis iſtis cladibus, quarum memoria recentiſsima eſt, & ſenſus adhuc urit, an non ſæuiora multò ipſi deſignarunt Itali in Italiam, quàm Germanus aut Hiſpanus aut Gallus? At oderunt gentem, cuius ſentiunt incommoda. Putant ne talem ſe eam gentem in amicos, & iunctos uel ditione, uel fœdere præbituram, qualem in hoſtes armatos, aut hoſtium ciuitates atque agros? aliam ſentient amicam, quàm inimicam. non tales experiuntur Neapolitani Hiſpanos, quales Inſubres. Neapoli ſtatur legibus, habent ciues cum peregrinis, cum militibus idem forum, eundem iudicem, omnibus ex æquo ius dicitur, ſecundum leges & iura, inter hoſtes nulla putatur legum communio: licere in eos credunt, quicquid lubeat. Principem uerò non poſſe pati extraneum, nimis eſt delicatum, ne dicam inſolens, quum & olim mundus tam diu paſſus ſit Romanos magiſtratus, & in unaquaque natione ſcimus res collapſas & propè perditas exteri principis cura eſſe ac prouidentia erectas ac reſtitutas, in Hiſpania, in Germania, Britannia, Gallia, in ipſa eadem Italia. At qui ab extero tantopere abhorrent, cur ipſi accerſunt, non futuri mox accíto pares? et ſi Hiſpanum, uel Germanum, uel Gallum ſic faſtidiunt & oderunt, cur Turcam & Scytham extremæ feritatis ac barbariei non abominantur, differentibus, diuerſis, contrarijs moribus, lingua, commercio, religione? Non deſunt, qui Chriſtiani dicuntur, non amore pietatis, aut etiam profeſsione uitæ, ſed tantum uelut quodam cognomine, quod nati ſint inter Chriſtianos: haud aliter, quàm dicerentur uel Romani, uel Carthaginenſes, uel Scipiones: tam facilè, tam libenter cuiuſcunque ſuperſtitionis & impij deorum cultus futuri, quàm ſanctæ religionis noſtræ. Ad iſtos tam deploratos, ſeu uerius deplorandos, longè eſſet repetenda oratio, ut qui ad humanum eſſent ſenſum mentemq; reuocandi: à qua tam longè recedit quiſque, quàm à religione: ſine qua, ſi quis acutè rem expendat, non eſt homo, homo, ſed bellua. Itaque multo alia his opus eſſet oratio, ſeu pharmacum uerius. Nam quemadmodum Circe illa pharmacum habebat, quod humanæ faciei ac naturæ redderet, quos ipſa eadem pharmaco alio ex hominibus beſtias fecerat: ita malicia hominem in belluam mutauit, conuertit rurſum in homines ratio ac religio. Non intelligunt inſani iſti, ſi hic humana omnia conſumantur, nihil penitus inter hominem interfuturum & beſtiam, niſi quod beſtia ſimplicius cōformiusq; ad naturam uiuit, hoc eſt, felicius. homo uerò maiore malicia, ac proinde rerum cura obruitur ac premitur, id eſt miſeria perenni. Quæſo num etiam ſi optio daretur, eam eligerent conditionē uitæ, ut omnia cum corporibus interirent? Sed hæc opinio, quæ non ſolum animæ uitam eripit, & eam, ſicut Cicero inſectatur, tanquàm capitis damnatam morte multat, uerum etiam

Principis aut nationis oſores.

Roma capta.

Principem extraneum nō pati, nimis delicatum.

Chriſtiani ſolū nomine.

Circes pharmacum.

etiam religionem extinguit, & Deum de cœlis ac mundo detrahit, maioribus est me aliquando uiribus aggredienda: & quod de Christi auxilio spero ac confido, penitus extirpanda. Interea autē omnes, quibuscunq; aliquid in animo restat honesti ac boni respectus attendant. Quum adhuc ferueret sanguis Christi, & firma esset constansq; Christianorum hominum fides, & proinde religio pura atq; incorrupta, nihil erat utilius Ecclesię, quàm agere sub principe impio, à pietate nostra sententia abhorrente professione hoste. Nam in fide tam solida, & tam altè radicibus immissis, non erat periculum, ne quis ullo metu perterrefactus, aut uoluptate delinitus, aut spe illectus nutaret. uincebat omnia, superabat, prosternebat, conculcabat ualidissimus cunctorum adfectuum amor: nec aliter minas, terrores, uerbera, tormenta, cruciatus, mortem, fides charitate fulta atq; adiuta excipiebat, quàm marinos fluctus, & tempestatem impactus scopulus aliquis uetustus, rupis durissimæ: ut ita infigi ac confirmari fides uideretur, quemadmodum stipes aut saxum festuca percussum. Ergo altius acta sunt per martyrium fidei nostræ fundamenta, quicq; ictus eò putabantur infigi, ut luxarent & reuellerent, hęrentem ac fixum stipitem altius demittebant. Nulla in terram decidebat cruoris martyris stilla, ex qua non centum Christiani uiderentur surgere: adeò erat efficax sanctus ille cruor, qui exemplo principis & autoris sui, pro ipso eodem libenter fundebatur.

Martyrij momentum ad firmãdam fidem.

Iam ad permouendos saxeos illos & ferreos homines, quàm erat illud ualidum, uidere constantiam profitentium, ut durum duriore frangeretur, intueri robur humano maius, planè cœleste, & diuinitus adiutum? Philippus Vostrensis princeps Romanus, ad annum v. c. millesimum, Christianum nomen magis est professus, quàm præstitit pietatem. Insecuti nihilo secius principes, idem in nomen Christianum exercuerunt odium, quod superiores Decius, Diocletianus, Maxentius, & alij. Primus bona fide baptisatus est Constantinus. Fuit dies ille, nescio an tam Ecclesiæ prosper, quàm multis forsan uideri posset. Certè D. Hieronymus in uita Malchi monachi, nõ perinde uidetur esse illo facto lætus. Cessauit enim martyrium, id est, fidei coticula, accensio charitatis, fundamentum ac robur totius religionis: securitas illa peperit negligẽtiam & obliuionem maximarum uirtutum, non minus quàm longa & certa pax ociosis militibus desidiam atq; ignauiam. paratior erat quisq; in præsenti, aut certè impendente periculo, quàm nũc sumus metu sublato. Nam etiamnum in tam alta hac securitate adituri pericula aliqua, uel naturæ, uel casuũ: ut intraturi mare, aut prœliũ, aut euidens aliud capitis & uitæ discrimen, sanctius nos gerimus, & paramus nos diligentius diuini iudicis examini, quàm quum lauti accumbimus frequenti & læto cõuiuio.

Primus Cæsar Christianus.

Constantinus.

Ingressus est princeps Ecclesiam, nõ ut uerus ac planè Christianus, quod fuisset sanè felicissimum & optandum: sed inuexit secum nobilitatem, honores, arma, insignia, triumphos supercilia, fastum, superbiam: id est, uenit in Christi domum comitatus diabolo: & quod fieri nullo modo poterat, uoluit duas domos aut duas ciuitates coniungere, Dei & diaboli, quod non magis potuisset efficere, quàm Romam & Constantinopolim: quæ tanto & terrarum & maris tractu separantur. Quæ cõmunio Christi ad Belial? inquit Paulus. Refrixit paulatim ardor, nutauit fides, degenerauit tota pietas, cuius nunc umbra atq; imaginibus utimur, easq; (ut ille dicit) utinam retineremus. Sed quemadmodum dies ille Constantini tristis pietati fuit & dolendus: ita ille acerbissimus, nefastus, aterrimus illucebit, quisquis nunc his moribus & hac uitæ ratione populum aliquem Christianum ditioni subdet uel Turcæ, uel principis cuiuscunque à pietate nostra nomine alieni, ac professione: imò uerò nõ illucebit, sed perpetuas tenebras & noctem inferet. Vos qui immunitates, qui libertatis nomina tanti facitis, reputare decet, uos omnes Turcæ non alio futuros

Ecclesiæ quæ mala per Constantinum inuecta.

turos loco, quàm pecudes, quas ad utilitates modò & fructus suos alit, nõ ad participatum ullum commodorum, honorum, non denique earum rerum quæ communes sunt ciuibus inter se: quum illi nõ simus futuri nec ciuium numero, ac ne hominũ quidem. Non pateretur nos augeri opibus, potentia crescere, uigere honoribus, pollere dignitate. incrementa nostra omnia haberet suspecta, inimicus nobis lege, inimicus professione, inimicus odio, & suo & auito, nec ulla se nobiscum crederet deuinctum lege, nullo iure, non fœdere, non cõmunione, non humanitate & natura ipsa omnibus communi. Quicquid ipsi liberet, existimaret licere oportere, & iure uictoriæ, & quod non censeret ullas esse leges, ullum iusiurandum, ullam fidem, qua soluti affectus possent alligari, aut uehementia impetus retardari ac impediri. Nam qua fide uictoriam exequatur, testes sunt Rhodiani milites, qui nisi se maturè subduxissent, crudelissimo illos dolo statuerat omnes intercipere. Sed nec ad ipsos suos populares, & eisdem initiatos sacris meliore utitur fide. Victo & capto Sulthano, Mamelucos paratos se defendere, quum in fidem accepisset, uniuersos contrucidauit. Id quum ausus sit nõ sine aliquo populi sui consensu, quid eum facturũ in nos censemus, secundo suo populo & applaudente? Quòd si ipsi eidem mitius aliquem nostrûm aut honorificentius placeret accipere, aut uix liceret ei inuidia suorũ, aut nobis acerbissimus esset is honor, tanta inuidia infectus ac contaminatus. Nam quocunq; aliquis nostûm receptus esset loco, ab eo se excluſum eiectumq; uir Turca interpretatur. Cui nõ dico principi, aut Bassano, sed Genuisaro, uel satelliti, uel gregario militi non liceret, quicquid esset collibitum in nos, in liberos, in uxores, in fortunas nostras? Quid nisi nempe hominibus in canes, illorum opinione. Vtinam huius rei non tam acerbum haberet Christianus orbis exemplum, & hæc potius coniecturis à nobis fingerentur, quàm tristibus adeò experimentis. An ulla gens, aut ullus omnino hominum tam extremam est seruitutis aliquando conditionem passus, quàm nunc *patitur* inclyta illa & ingenijs, & literis, & armis Græcia? quod mancipium miserius seruit, quàm illa Græcia: quæ olim pro solo libertatis nomine tantum effudit sanguinis, tantum armauit militum, qui ad certissimam atque indubitatam mortem ire nõ dubitarent pro libertate? Vt nunc nullus in tanta regione nascatur ingenio paulò liberiore, aut impatienti seruitutis, qui non primùm omnium Græciam sibi relinquendam & fugiendam ducat, uelut ergastulum ultimę seruitutis: in Italiam se aut in alias orbis partes conferat, magnum secum quocunque eat, circumgerens documentum, quid patiendum sit uiuentibus sub Turca. Hæccine ferrent uiri fortes, armati bellatores, & iactatores libertatis? Hæc parati sunt perpeti, qui pati nõ possunt indictionem aliquam extraordinariam Christiani principis, aut syluam, uel aquulam, uel piscem, uel leporem ex publico priuatum fieri? O quàm cæcis oculis ista intuemur? & dũ præsenti cupiditati seruimus, nihil cunctamur in apertos malorum gurgites nos immergere. Tu ergo ut lenticulam aut intertriginem sanes, hauris uenenum: & quia parum acutè cernis, utrumque tibi lumen extinguis? Quid porrò principes? An putant uerò, si sub illius ditionẽ ac potentiam uenerint, etiam si initio sedulò dissimulet, & amicorum eos ac sociorũ nomine dignetur, non eum tamen paulò mox ut inualuerit, & uires cõfirmarit, ad morem suum patrium redituruũ? ut nemo pedem unum terræ possideat, quem possit suum dicere: omnes serui ac mancipia illius & sint & nominentur, & cuicunque impurissimo carnifici ab eo misso præbenda sit ceruix, sine ulla detrectatione aut cunctatione, si Dominus iubeat? Vbi tum erunt feroces isti ac teneri, qui ne uerbulum quidem affinis aut propinqui possunt perferre? Erit hæc dura quidem, sed tamen iusta Dei ultio, ut qui Christianũ parem, & fratrem suum nõ

Qualis uita nostrorũ sub Turca.

Rhodiani milites

Fides Turcæ nulla.

Græciæ hoc sæculo seruitus misera.

tulerit, extremæ conditionis ſeruitutem ſub crudeliſsimo domino ſeruiat. Dicent hic mihi nonnulli ex his qui ſanctitatis opinionem affectant, honores, opes, decus, dignitas, uitæ conditio, carnalia ſunt omnia: ualeant, Chriſtianis non curanda. Valeant ſanè per me, atq; utinam iampridem iuſsiſſemus hæc ualere: quæ ſi non tantoperè in nobis inualuiſſent ac inſediſſent, nemo inter nos de Turca loqueretur. Sed agedum excutiamus ſpiritalia. Erit ne adeò ſpiritalis quiſquam noſtrûm, tam obfirmato atque obdurato animo ad ſenſum rerum omnium uitæ huius, qui perpeti ac tolerare poſsit, quod eſt Græco quotidie deuorandum? cbꝛ. ijci nobis, ut crimen atque ignominiam, nomen hoc Chriſtiani, quo tantoperè iure gloriamur? Poterit audire tot blaſphemias, tot maledicta, tot conuicia nominis CHRISTI, & Dei omnipotentis? Quòd ſi quis inter illos uel uerbum unũ per imprudentiam contra Mahumetem miſerit, uel uita ſit ei protinus, uel religio amittenda. è ueſtigio enim aut moriendum eſt illi ipſi, aut ad eam ipſam ſectã tranſeundum cui maledixerit. An non pleriſque omnibus, ſi hæc uiderent, animus haud aliter accenderetur, quàm Matathiæ Maccabæo? ut occiderent & Iudæum idolo ſacrum facientem, & id fieri iubentem gentilem. Quid illud omnium grauiſsimum & acerbiſsimum, abduci liberos paruulos in remotiſsimas regiones? ut ibi abnegato CHRISTI nomine, & tota pietate in obliuionem miſſa, ſeruiant domino ſpurciſsimo ac impio. Quis id noſtrûm perferret? quis non mallet mori millies, quàm id uidere, uel etiam audire? Neque inter hæc audent Græci filios ſuos obiurgare, reprehendere, caſtigare flagitia, formare ad uirtutem & ſtudium honeſti, uirga & flagris quum res poſcit admonere diſciplinæ, ne illi irritati, ad Turcas ſe cõferant. & hoc filij audent parentibus minari: à quibus Turcis ſi quis ſit ſemel receptus, nulla ui, nulla ope, nulla arte poteſt unde uenerat redire. Et quum inter animantia omnia ſolus homo ſcelere ſuo corruptus à natura ſua diſceſſerit, quia & à Deo, fit ut ſi ſibi relinquatur, nullum animal efferacius euadat, nullum magis barbarũ atque incompoſitum, nec ulla fera bellua tam ſit immanibus moribus & inhumanis, tam belluæ ſimilis, ac homo. Quales ergo illic adoleſcere atque educari pueros eſt credibile, ſolutos, effrenes in licentia atque impunitate uitiorum omnium, ſemota diſciplina? Quæ poteſt in eiuſmodi animis eſſe pietas? Iam religio mirabiliter effloreſcit, ſtudijs adiuta ſapientiæ & bonarum artium, quibus eruditus atque excultus animus acutius recondita diuinæ ſapientiæ myſteria intuetur: nec remotus eſt ad diuina gradus cognitio atque exploratio rerum humanarũ & mundi huius, cuius notitiam corporis ſenſibus capimus, atque uſurpamus. Apoſtolus Paulus inuiſibilia Dei per uiſibilia cognoſci ait. & primam Abrahæ cogitationem acceſſumq; ad uerum atq; omnipotens numen adorandum ac colendum ex aſtris illi, ex cœlis, ex ordine & cõſtantia mundi eſſe ortam, autor eſt Philo Iudæus, is qui de mundo ſcripſit: ut non iniuria uideatur dixiſſe Pſalmiſta, cœlos enarrare gloriam Dei. Nec alia maior eſt ſuperſtitionis ac impietatis cauſa & occaſio, quàm ignorantia. At ſtudia humanitatis, id eſt philoſophia, & reliquæ ingeniorum atque ingenuæ artes, ut honore uelut gratiſsimo quodam & ſaluberrimo fauonio exhilaratæ flores ac fructus fundunt, ita contemptu aut etiam neglectu flacceſcunt, ac emarcidæ collabuntur. Græcis aut Romanis rerum potiẽtibus, magni ſunt in diſciplinis omnibus progreſſus facti: ſub Gotthis & Barbaris illis ac feris dominis ita elanguerunt, ut parũ admodum abfuerit, quin uitam omnem penitus ac ſpiritum exhalarent. Quàm tenues, quàm inualidas earum reliquias patrum ætas & noſtra accepit? At Turca quàm alienus ſit ab omni cultu animi, Scytha, ſanguinarius, quis non uel fando audiuit? Sub eo quod ſit artium decus, qui uigor, uel ex Græcia diſcamus, Niſi forte meliore

Spiritaliũ iniuriæ cuiuſmodi ſub Turca ferendæ.

Hominum feritas unde.

Diſciplinarum momentum ad pietatem.

Philo Iudæus.

Ignorantia.

Iovios abit archus.

Turcæ barbaries.

no[s]

nos putamus fore, aut pollentiores ingenijs, magísq; factos atque aptos ad literas, aut natura & nutu quodam ingeniorum magis ad literarum studia propensos Græcis: à quibus artes ac disciplinæ omnes, cultusq; & ornatus ingeniorum & natus est, & auctus, & in cęteros omnes mortales propagatus. Si ille pristinus, qui iam olim ardor deferbuit, adhuc in nobis duraret, fortasis credi posset piè uicturum Christianum sub Turca. Sed quum uideamus inter nos plena & florenti ecclesia, propter numum unum centies peierari nomen Domini, ubi periurio non solùm à diuino iudice parata est spiritalis animaduersio, sed etiam ab humano corporalis: quid futurum arbitramur, non numo uno, sed tanta mercede proposita commisi? Et qui sub Turca contra Christianos, contra patriam, contra penates, contra religionem meret ducato uno: an non religionem ipsam deseret, & se abnegare profitebitur, si is iubeat, aut se cupere significet, propter decem? Quid ij qui hic inter nos de fide sunt dubij? num illi non leuissimo momento impulsi deficerent? Nec illi ipsi qui nunc sunt firmi ac constantes, fortasis stabilitatem illam suam perpetuò possent conseruare. Quantum putamus contagij ex dubijs & inconstantis fidei Dei hominibus ad sodales, ad conuictores, ad familiares, & eos quibus cum uersantur & colloquuntur affricari ac hærere? Non minus atque ex putri aliqua ac fœda scabie. Cui non inijceret scrupulos, illa tam frequens dubitatio, inquisitio, examinatio, altercatio, præsertim accedente in partes diaboli ueteratoria astutia & fraudibus? Nam si in rebus quæ corporeis sensibus expositæ sunt magis atque obuiæ, quàm ea in quibus sita est fides pietatis, humana cauillatio aliquid semper inuenit quod conuellat, quod luxet, & præstigię sensibus nostris fiunt, ut ueritas sæpe obscuretur ac cogatur latêre, nõ id quidem rerum uitio aut magnitudine luminis nostrorum ingeniorum, sed tenebris atque hebetudine mentis nostrę, ut meritò ille dixerit, Nimium altercando ueritas amittitur: quid futurum est in religione, in ea quæ sensum omnem humanum excedit, quæ est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium?

Qui tales sumus sub Christianis, quales erimus sub Turcis?

Dissensiones in religione & fide.

Fortior quidem Deus diabolo, & omnium ueritas fortissima: sed nos quia à Deo ad diabolum defecimus, quæ à partibus nostris uidentur stare, facillimè recipimus, ægrè quæ faciunt pro diuinis, pressi hoc carnis pondere, quæ nutu suo ad ima nos deijcit: id est à cœlestibus ad terrena, ut magno conatu sit opus, quo tam onusti cliuum hunc ascendamus, quum ultrò per pronum delabamur. Adfert tempus ipsum ueritati splendorem ac lucem, & ipsa ueritas posteaquam diu latuit, emergit tandem: fateor. sed interea, dum tempus cunctatur, dum illa emergit, nos immergimur, ac perimus. Postremò, quum hic inter nos, ubi incitamur monitis, autoritate sapientum, exemplis bonorũ deterremur ab impietate, ignominia, dedecore, foro, iudicijs, pœnis, nihil uel uidemus uel audimus quod ad impietatem apertè ac palàm adhortetur atque impellat, aut à uirtute, probitate, pietate auertat atque arceat, respectum tamen CHRISTI inter postrema posuerimus: nunquid si inuersa sit uitæ & rerum ratio, nõ potiora erunt nobis, quæ iam nunc priora esse quàm pietatem existimamus? Quid iam ergo est reliquũ, quod furiosi homines, perditi, desperati, consecuturos se sub regno Turcæ sperent? nõ opes, non honores, non dignitates. Quis enim hæc canibus concedit, cuiusmodi nos illis erimus? Libertas quæ esse poterit sub tali domino, imò sub talibus dominis? nobis præcipuè: quum nulla sit eius popularibus, eiusdem gentis, & hęresis? Literarum nulla erit cura, nulla mentio, pietas in periculo. Quid restat? ut noua aliqua rerum natura cõdatur, cuius bonis insani isti sub Turca perfruantur? Quòd si quis adeò sit forti atque audaci animo, ut contemptis alijs rebus omnibus, pietatem tamen se sub impio rege conseruaturum confidat: id tamen nõ de-

bet alijs optare ac procurare, de quorum constantia ac firmitate nihil habet exploratum. Se det ipse. Qui sibi nunc uidetur stare, ne se efferat animo, iuxta monita D. Apostoli: sed circumspectè agat, metuens casum. Non est omnino committendum, ut tentemus, ut uelimus, ut optemus experiri, qualis illa futura sit uita, in tantam tentationem, morum ac pietatis nullo penitus modo, quantum præstari à nobis possit, non debemus sinere ut inducamur. Nam & illis quos confirmaturus & corroboraturus erat ille spiritus, cui pares non sunt mundi uniuersi & totius naturæ uires, præcepit tamen Deus, uigilent, orent, ne inducantur in tentationem: incerti utrũ in ea pugna occumbent, an euadent incolumes. Quantò id est nobis omnibus magis orandum, tantò infirmioribus omni animorum robore ac uiribus deserti ac destituti? Precibus est hoc contendendum, & omni arte, ingenio, ope, uiribus connitendum: cauendumq́, ne tanta pernicies & tam præsens malum contingat.

FINIS.

QVIBVS ITINERIBVS TVRCI SINT AGGREDIENDI, FELICIS PETANCII CANCELlarij ad Vladislaum Hungariæ & Boëmiæ regem, LIBELLVS.

ACCEPIMVS, serenissimè rex, maiores nostros cum de inferendo bello consultarent, prius itinera quibus tutò in hostes pergerent, multorum & scriptis & documentis accuratius inuestigasse. Qua ex re sæpe compertum est, eos fusis ualidioribus copijs, amplissima regna atque opulentissimas prouincias ocyus fuisse adeptos. Ea propter operæprecium erit, maiestatem uestram commonuisse, quos terrarum limites, quas ue gentium regiones adeat, in Turcos expeditionem affectans. Et quamuis decẽti & matura persuasione ad prouisionem ruinæ Christianæ opus esset exordiri prolixioribus uerbis, tamen status perturbatissimus rerum me prohibet, eoq́ maximè quòd maiores nostri, quorum exemplis innitimur, in huiusmodi arduis & maturè nauandis rebus impigri ac semper citissimi extiterunt. Igitur dimissis oris maritimis, quæ uersus Asiam nauigantibus patent, referam qui tramites ex septentrionali plaga in Thraciam & orientem dirigant. Primum igitur ex Pannonia ad Istri & Saui confluentem, traijcitur in superiorem Mysiam prope Belgradum oppidum, ubi duæ concurrunt uiæ. Altera superior in Thraciam, siue Romaniam: altera inferior ad Dardanos & Macedones mittens. Sed superiorem uiam sequendo patentibus campis Godomiri præter celebre phanum Ressaue, regum atque principum illustratum sepulchris, nõ procul pertransito amne maioris Muraue, relictisq́ sinistrorsum agris Bardiloue, per pagum Branicerum pergitur ad Nisum, olim (ut ruinis cernitur) ciuitatem peregregiã, nunc instar uici redactam, à Turcis & Bulgaris habitatam. Adiacet altissimis montibus ex finitimo Rhodope progressis, fluuio Nisaua, à quo denominatur, magnaq́ uænalium copia rerum inter alios Mysiæ & Tribalorum pagos censetur præclara. Abest à traiectu Belgradi CXX millibus passuum. Ex ea ascendendo ad uicum Pirothi situm in montanis, peragrato uasto montis Cunorouice iugo arduo atque difficili, cum ob profunda circumeminentium rupium cõcaua, tum propter densissimum nemus, longioresq́ anfractus,

Diuisio itinerũ à Belgrado.

Nisus.

Pirothi uicus.

anfractus. Fit per quinquaginta milliaria acceſſus ad Sophiam metropolim Tri- *Sophia.*
balorum, emporium noſtris ſæculis memorandum. iacet in plano, ſpectans ab o-
riente inferiorem Myſiam, hoc eſt Sagoriam ex Chyabro flumine, circa Bioniũ
& Nicopolim oppidum, porrectam per limites Iſtri ad mare Ponticum, à meri-
die Thraciam, ab occaſu & ſeptentrione Cordiſcos, Tribalos, & excelſas montis
Vaſiglicæ alpes. Hinc Rhodope præ alijs quàm plurimis quos habet uerticibus *Rhodope.*
eſt eminentior, quaſi omnibus finitimis montibus imperitans, quod ex ipſa Græ
ca denominatione planè innuitur. per cuius aſperos & anguſtiſsimos aditus bi-
duo pertranſitur ad plana Philippopolis uel Romanię. Hac Romani Aſię quon *Philippolis.*
dam imperium ſibi uendicantes iter habuere. quorum inſigne ad hæc uſque tem- *Romanorum iter in Aſiam.*
pora in montis medio marmoreis erectum columnis conſpicitur. Hinc & Goti-
fredum de Bulgonis, dum terram promiſsionis recuperaturus pergeret, ad Helle
ſponti ſiue Callipolis traiectum ex ſuperiori Myſia tranſcendiſſe memoriæ pro-
ditũ eſt. Hiſce etiã anguſtijs Vladiſlaus Pannonię & Polonię rex, olim ab Amu-
ratho Turcorũ principe obſeſſus retrocedere, & Pannoniã ire fuit cõpulſus. Ex
Philippopoli uia tridui & campeſtri continuè ad latus Marizæ ſiue Hebri flumi-
nis peruenitur ad Drinopolim, uocatam apud priſcos Odryſum, ſiue Horeſtida. *Hadrianopolis.*
Ea quantum pulchritudine & geſtarum gloria rerum inter omnes Thraciæ ur-
bes ſemper claruit, hinc uel maximè deprehenditur, quòd eius fœcunditate uete-
res Bithyniæ reges allecti, ex Aſia in Europam commigrantes, ipſam ſibi in do-
miciliumatque imperij ſedem diu ante Bizantij expugnationem tenuêre. Ab ea
in Propontidem & Helleſpontum, ſiue Callipolim miliaria L X, in Conſtan-
tinopolim uerò C X X computantur.

ALTERA VIA INFERIOR, QVAE EX EODEM BELGRADO *per Dardanos & Tribalos montes Aemum tranſgreſſa, prope Hebrum cum ſuperiori uia coniungitur.*

ALtera inferior uia eſt acceſſu perfacilis. Patet enim ex Belgrado ad limi-
tes Myſiæ & Dardanorum C C L X X X millibus paſſuum progrediens,
circa Oſtermice oppidum, & Rauanicẽſe monaſterium. Adducit primò ad Mo- *Morava.*
rauam, olim Moſchium dictum, ad latus arcis Cruſceuæ fluentem, quandoq; im
brium exundatione inuadabilem. Dehinc ad Baſilicã albam, & Apennini mon
tes, Myſiam inuicem ſeparans. Raſsiani enim primi huius prouinciæ populi, fe- *Raßiani.*
roces ac bellicoſi eam partem incolunt quæ ad Drauum, Sauum & Iſtrum flumi-
na ſpectat. Valachi montani, genus agreſte hominum, hi gregibus tantùm pol- *Valachi.*
lent & armentis: aliam autem quæ ad Dardanos, Macedones, & Tribalos uergit,
Seruiani gentes uſu mitiores, & ſiderum aſpectu benigniori, eo quòd magis ad *Seruiani.*
meridiem tendant, & frequentia commeantium mercatorum. Pertranſitis ita-
que montibus, ſequitur planum Dubotize frequenter inhabitatum. Sed dimiſſo *Dubotize.*
aliquantiſper ad læuã tramite, qui ad uillam magnã Procopiæ & Niſum dirigit,
non procul offert ſe uallis Coſſouiza cum Labo flumine per medium eius decur- *Coſſouiza uallis.*
rente, procedens ad latiſsimum Coſſouum campum, celebratum toties diuerſarũ *Coſſouus campus.*
gentium certaminibus. Verùm ex multis quæ hic præclarè geſta in antiquis nar-
rantur annalibus, pauca in huius campi memoriã repetam. Galli olim Græciam
atque Aſiam occupaturi, illic primò tumultuantes cum circumfinitimis populis *Gallorum clades.*
prælium iniere, non ſine magna ſtrage, ut ex eorum monumentis apparet. Preci-
bus namq; uix inducias obtinuerant, donec traditis ſepulturæ occiſorum corpo-
ribus, à prouincia abirent. Præterea anno iam C L Amoratho Turcorũ regi ma- *Lazari Deſpoti interitus.*
gna cum Barbarorum multitudine ex Thracia in Myſiam irruenti, Lazarus De-
ſpotus huic cum multis millibus obuians fuit occiſus, paucis ex ſuo exercitu ſu-

perſtitibus apud Turcos uictoria remanente: nõ incruenta tamen, perempto ibidem eorum rege. ubi eius adhuc inteſtina marmareo condita tumulo iacent. Cadauer enim in Burſam, ſiue Byrſam Bithyniæ metropolim deportatũ eſt, cũ alijs ex Othmanorum familia regibus ſepeliendum. Poſtremò hic fuit illa infauſta & omnibus ſæculis execrãda clades, Ioannis Huniadis, genitoris diui Matthię Pannoniorũ regis, ex conflictu habito cum Amorathe & Mahumete Calepino, eius filio, qui fuit pater moderni Turcorum imperatoris. Huius campi planicies protenditur circiter LXX millia paſſuũ, uſq; ad uiam Cuzamici, & fauces Cliſſuræ quæ ad Scopiam ducit, poſita inter duo flumina Sithnizum & Labum, uallata undique montibus, quorum extrema perabundant uicis & pagis, habens ad latus opulentiſsimum pagum Priſtinam: qui ob maximam ubertatem fuit quondam Myſiæ dominis in ſummis delicijs. Eſt inſuper ad X milliaria Nouamontana ciuitas Germanorum colonia. In principio namq; Saxones in Myſię partibus metalla & argenti materiam reperêre. Cæterùm iuxta Horauize lacum & paludes, diuertendo ab ea uia quæ ducit per Binzum, Morauam, ad montes Criuicinæ infra Myſiam & Dardanos iacentes itinere unius diei ab ingreſſu Cliſſuræ, patet acceſſus ad Scopiam, caput Dardanorum & terminum Macedoniæ. Hæc ciuitas eſt ferax, & abũdans omnibus precioſis terræ fructibus, plena diuitijs, diuerſorium peculiare principis, irrigua ſalubri flumine Vardaro, ſcaturiente ex iugis altiſsimis Orbelli montis qui imminet Macedoniæ, Tribalis, Myſiæ, & Dalmatiæ, ac Epiro: propterea opportuna ad cõuocandum exercitum. Inde iter arripiendo per planiciem Gegligoue, uallem Conopnize, Balnea Beobuſci, pontemq; Strymonis dirimentem Macedones à Tribalis ſiue Bulgaris, prope uillam ripæ Rubeæ. Perluſtratis campis Samocoui, ſyluis & uaſtis ſolitudinibus montis Aemi uocati, apud Tribalos eius accolas Coſtegnazo difficili admodum uia deſcenditur ad Marizam, hoc eſt Hebrum fluuiũ & campos Philippopolis, ſiue Romanię. ubi hæc uia inferior, diſtans à Scopia CCXXX millib. paſſuũ, cõiungitur cũ ſuperiore, ex monte Vaſigliza, ſiue Rhodope, ad hęc plana progrediẽte.

Ioannis Huniadis clades.

Priſtina pagus.

Nouomontana urbs Saxonum colonia.

Scopia.

Vardarus fluuius.

Hebrus, qui & Mariza fluuius.

TRACTATVS DE COGNOMINE *& ſitu Romaniæ.*

Romania. ROmania autem, de qua paulò ſuperius mentionẽ fecimus, eſt regio aprica, affluens omnibus quæ ad humanum expediunt uſum: ab Romanis olim ob magnam ſitus amœnitatem diu habitata. Vnde propter frequentes in ea prouincia Romanorum colonias, & præſertim Conſtantinopolim, quæ quaſi altera Roma, uulgò nominari conſueuit. Eius longitudo à littoribus Aegæi equoris & Strymone fluuio CCCLXXXX millibus paſſuum progreſſa, ab oriente Ponto, à ſeptentrione Iſtri ambitu nõ longè à Rodope, iuxta Ciabrum amnem cum inferiori Myſia finitur, latitudo uerò ex uicinis Aemi latebris incipiens ad meridiem CLXXX uerſus Callipolim protenditur.

ALIVS LOCVS VNDE EX PANNONIA IN MYSIAM *iuxta Saslon oppidum traiectus eſt.*

Saſlon oppidũ. SEcundus autem locus, unde ex Pannonia tranſitus in Myſiam eſt, prope Saſlon, ſiue Sabacum oppidum, non procul inde ubi Drina ex Dalmatia decurrens Sauo immiſcetur. Vltra Sauum duæ ſequuntur prouincię, Belgina, & Maza, relictis ad dextram flumine Albo, & his montibus, Sacero, Chirbernico, Crupno, Saëza. Et tunc itur ad famoſum uicum Vagbem, montesq; Larzi, exercitibus propter currus & alia impedimenta immeabiles. Ex parte ſiniſtra fit progreſſus ad uadum maioris Muraue, abluentis ibidem Cruſſeuam arcem, adhærendo ſemper alijs itineribus ſuperius memoratis.

Belgina.

Maza.

VIA QVAE EX PANNONIA PER TRANSSYLVANIAM *mittit uersus Thraciam & Pontum.*

EST & tertium iter, opportunius minusq; laborioſum, ducēs ex Pannonum finibus in Thraciam, & ad alia loca uicina Ponto. Verùm quia tam ipſos Pannonas, quàm reliquos trans Danubium commorantes populos, illud minimè latet, cum ex concurſu cōmeantium inuicem mercatorum, tum ob cōtinuum bellum quod circa oram Iſtri, & eas regiones Turcos propulſando exercent, pauca tantummodo ad hanc uiam neceſſaria aggrediar. Buda itaque abeſt à Varadino, LXXX millibus paſſuum, interiacentibus Cumanorum locis, & flumine Tibiſco. Hinc ad Rhium oppidum prope Criſsiam amnem, eſt uia unius diei ſemper campeſtris. Ex eo patet acceſſus per uallem longam in Coluſuar, ſiue Themiſuar. Inde ad Sibinium pari ſpacio itineris & perfacili. Hæc ciuitas eſt principalis ex ſeptem caſtris, quæ regio uulgò Tranſſyluania, ſiue Herdelia appellari cōſueuit: bello inſuperabilis, parit enim ſtrennuos ac fortiſsimos milites. Eſt in ea Huniad oppidum loci natura munitiſsimum: unde Ioannes, pater diui Matthiæ regis oriundus fuit, qui hic primùm Turcis, eorum duce Meſcribecho interfecto, melioribus ſemper auſpicijs uictoriam proſequendo, adeò hoſtibus terrori & ſuis admirationi extitit, ut omniū ſententia in regni gubernatorem deposceretur. Ex Sibinio ſequitur Corona, ſiue Breſouia ultimū oppidum Tranſſyluaniæ, adiacens montibus qui diuidunt eam prouinciam à maiori Valachia ſeu Dacia. Hinc tertia die aditur Tragouiſcus metropolis Valachorum, & ſedes peculiaris principum, inacceſsibilis: non muro, non mœnibus cincta, ſed foſſa uallo & aggeribus tantùm, cum ſudibus præacutis exterius poſitis, ſita inter paludes obductas, lutoſis ſyluis & lacuis aquarum, ita quòd hyeme tota penè circumfinitima regio immeabilis ſit. Hęc eſt prouincia Dacia dicta apud ueteres, Romanorum colonia: unde eius aborigines hac etiam noſtra tempeſtate, paſsim Latino utuntur colloquio. Eſt ea gens barbara, crudelis, diuinationibus & augurijs dedita, rapinis ſemper & prædæ inhians. Ex his locis declinando uiam ad traiectum Bidinij & Nicopolis dirigētem, ad læua offert ſe Vaſillum caſtrū medium fermè conſiſtens inter Valachiam maiorem, ſiue Moldauiam, ubi ſæpe cum Turcis certatum eſt. Dracula enim cum paucis, ſed electis, Machumetum Turcorum imperatorem potitū in maiori Valachia, & ad minorem occupandam maturantem, hic ad ſecundam uigiliam noctis aggreſſus, conuerſum in fugam ad Danubium cum magna ſuorum cæde & ignominia regredi coëgit. Hic denique Stephanus Moldauiæ princeps Soleimanum Baſſam & ducem Romaniæ ſic proſtrauit, ut ex XXX Turcorū millibus pauci admodum, qui forte uelocioribus equis inſederant, euaſerint. Ex Vaſillo circiter XXX millia paſſuum pertranſitur Iſter ad Brilagum, ſiue Braillouū oppidum: ultra quod occurrit Græcia, procedens ultra ſeptem ora Danubij uſque ad Pontum. ubi eſt campus Varnæ, celebratus primo conflictu imperatoris Sigiſmundi & ducis Burgundiæ, poſtmodū cæde Vladiſlai Pannoniæ & Poloniæ regis atque legati apoſtolici.

Cumani.
Sibinium.
Septē caſtra.
Huniad oppidum.
Corona.
Tragouiſcus.
Dacia.
Valachorum mores.
Draculæ uictoria.
Stephani Vaiuodæ facinus.
Braillouum.
Varnæ cāpus.

VIA PER QVAM EX VARBOSANIA ITVR *uersus mare & montes Corbauiæ.*

RELiquum eſt, ut quàm breuiſsimè enarretur, ex quibus Dalmatiæ partibus Turci irruant in Germaniā, & in alias circumfinitimas nationes. Eſt igitur in ea prouincia locus qui Varboſania dicit, caput & ſedes principalis ducis eius gentis, quò omnes ex Aſia & Europa barbari prædæ ac rapinarū auidi confluūt: propterea quòd inde facilius diſcurritur ſiue ad oram maritimam, ſeu per Lichā & montes Corbauiæ, in Liburnos, Iſtros, Lubianam, & forum Iulium: uel ex

Varboſania.

monte Adrio, qui fermè medius inter Bosnam & sinum Adriacum consistit, ad Croaciam declinando, in Carniolam, Ciliam, Carinthiam, Stiriam usq; Austriæ penetratur fines: sed ex declinatione itinerum quibus ad eas transitur gentes, ubi quæq; dictarum regionum plenius apparebit. Hostes itaque ex Varbosania ad planiciem Thimæ siue Sethiæ, distãtem CLXXX millibus passuum, & ad alia loca proxima mari discurrere uolentes, & si plures aditus habeant, duos tamẽ cõtinuis excursionibus sibi magis cognitos, & quasi faciliores frequentant: altero circa Visochij Ganzan, & Prosor oppida descendunt ad Cliffam, Spaletũ, Tragurium, & Scibenicum: altero autẽ longius ad Cluci arcem porrecto, præter Bistrizam, intrant in Iadræ plana, patentia usque ad fretum, dirimens insulas ab inuicem à promontorio Corbauiæ, cæterisq; mediterraneis locis. Verùm regrediendo ex istis cãpis ad Cluci oppidũ & montes, unde in hæc littora diuertitur, duę offerunt se uiæ. Alia uersus Bichachiũ & Hun, siue Hunã fluuiũ pergens, alpinũ Corbauię per angustias pleriscq; in locis, trãsitu difficili & arcto, uix pedibus peragrãdo, dimissis ad læuã Nouij & Buchari oppidis, cũ Istria, Tergesto & Mõtefalcon, ferunt ex limitibus Bosnę CCCXX milib. passuũ, ad Hissunitiũ amnẽ.

Excursionum Turcicarũ duo aditus.

VIA QVAE EX CLVCI OPPIDO VERSVS HVN FLVuium progreditur, & per quam itur in Germaniam.

SEd superiorem uiã tendendo, trajciẽtes Hun fluuiũ ad latus Bichachij, relicta Cruppa ad dexterã, semper locis cãpestribus spacio L milliariũ offendũt omnem regionẽ Croaciæ circa Modrusiũ, usq; ad Cruppã & Sauũ fluuios. Hinc etiam in Lubianã excursiones fieri possunt per eosdẽ montes Corbauiæ, uia stricta, lapidosa & aspera. Post Cruppam amnem sequitur Methlica, in cuius finibus est mons arduus, transitu difficilis, porrectus ad quatuor milliaria, ubi pauco admodum præsidio iter hostibus præcluderetur. Inde ad Sauum & Carniolam transcurrunt, & ultra Sauum per Ciliam, Carinthiam & Stiriam prouincias Drauo flumini adiacentes, depopulaturi dextera Murã fluuiũ & Austriã adoriuntur.

Incursio in Croaciam.

VIA EGNATIA EX EPIRO SIVE DYRRHACHIO, per Aemathiam in Thraciam progrediens.

DVxi præterea peroportunum fore, si nostrę ætatis hominibus simul atque posteris notum fieret, per quæ itinera olim Romani exercitus ex Epiro in Macedoniam siue in orientem transibant, pręsertim cum & assidua bellorum uastitate & temporum uicissitudine nomina urbium atque locorum obliterata, omninoq; hodiernis Christianis militibus incognita existant. Proinde duæ sunt uię. altera Egnatia, ex Dyrrhachio in orientem, quam Strabo geographus ad Hebrum fluuium Thraciæ per millia passuum D atque XXXV mensus est. altera autem ex Apollonia, quæ Candauia à monte Illyrici denominatur, in Macedoniam CCLXVII, Thessalonicam usq; progrediens. Sed prior Egnatia ex Dyrrhachio per Pharsalicos & Aemathiæ campos, linquendo sinistrorsum Fandam fluuium, & montes Ducagmorum circa Lisum Aemathiæ quondam nobilissimam ciuitatem, & frequentissimos Vrachiæ & Dibri pagos, pergens ad Belgradum oppidum fermè medium inter Aemathiam Thessalos & Macedones, dimissis ex parte dextera Thessaliæ montibus, læua uerò Drina fluuio, peragratis syluis & nemoribus finitimorum montium, descendit in planiciem Macedonię, extensam uersus Hebrum & Thraciam.

Via Egnatia.

Candauia.

VIA CANDAVIAE MARITIMA, EX APOLLONIA ad fauces Propontidis extensa.

SEcunda uerò uia, quæ Candauia dicitur, ex Apollonia, unde sumit initium Epirus, ad sinũ Ambracium, præter Aulonis siue Valonæ lacum procedẽs.

dextror-

dextrorsum adiacent sibi gentes Epiroticæ, quas Siculum mare alluit. Hæc regio uulgò Arbanus nuncupatur, diu sub Aranitorum dominio habita, cum Acheloo, uel (secundum accolas) Pachicolamo amne è Pindo decurrente cõiungitur. Illic terminus Epiri. Ab eo per Acarnanes ad Euinum, seu Phidarim fluuium, qui in os sinus Corinthiaci influit, dirimentis Aetoliam à Peloponneso, ad Anthirium flumen Isthmo pertinet. Verùm tota hæc uia superius memorata continuè extẽditur per oram maritimam, aditu quibusdam in locis aspero, & longius à mari ambiendo, ob crebros prominentes in hæc littora mõtes. Ea post Isthmum ab Aegæo excepta pelago, per locos Phocenses, Bœotios, Atticos, & Megarenses, Græciæ maritimos populos, circa Euboeæ atque Thessalonicæ sinus dimissa, ad læuam Lariſſa, descendit usque Thessalonicam clarissimam Macedoniæ urbem. Dehinc rursus ad latus eiusdem freti uersus meridiem, Athon montem declinando, per plana & montes Strymonem transgrediens (qui Macedones à Thracibus diuidit) locis semper maritimis ad Aemio oppidum extenditur, ubi Hebrus Thraciæ fluuius Aegæo immergitur æquori. Hinc duo patent itinera. Alterum per LX milliaria uersus Adrianopolim: alterum autem ad læuam per pontem Aeginæ, supra paludes & lacus miro artificio tribus millibus passuũ extensum, præbetur accessus ad Callipolim. ex ea in occasum diuertendo, facilè ad fauces peruenitur Propontidis, siue Dardanellum.

Arbanus regio.
Achelous.
Euinus fluuius.
Græcia maritima.
Thessalonica.
Hebri ostia.

EPILOGVS EXHORTATORIVS AD *inuadendum Turcos.*

HAec sunt itinera à Romanis olim toties peragrata exercitibus, nunc à Christianis obnixius affectãda, si pulsis ex Europa barbaris, perpetua pace potiri concupiscunt. Non est itaq; expectandus hostis, neq; dimicandum cum eo in limitibus & gremio Italiæ. In Epirum siue Macedoniam transportandæ sunt copiæ uno atque eodem momento. Hinc & ex Pannoniæ oris bellum Thraciæ inferendum esse, nemo iam ambigit: non defuturũ enim militem, neq; cõmeatum, omniaq; necessaria præsto fore. Aderunt & ex circumfinitimis prouincijs undiq; fideles populi, solam Christianam expeditionem præstolantes, parati hostes undique adoriri, quàm primùm senserint Christianorum castra, Istrum, & ex Italia exercitum Adriæ fretum traiecisse. Hæc est una atque extrema uia debellandi hostem. Legimus namq; Alexandrum Magnum cum Dario Persarũ rege in Asia decertasse. Xerxes ne ab Athenienſibus in regno suo circumueniretur, prior ipse Græciam inuasit. Hannibalis quoque una atque eadem sententia semper erat, ut in Italia bellum gereretur. neque ab ea iam uictor prius reuocari potuit, quàm translato in Aphricam bello. Cæsari etiam tanta in opprimendis hostibus celeritas inerat, ut plerumque ipse famam sui aduentus præueniret. Sed prætermittenda sunt tot exterarum gentium exempla, solummodo unum relinquitur dignum memoria, ac celebrandum posteris documentum Ioannis Huniadis, qui nunquam passus est Turcos aduersus Christianos expeditionem mouisse, quin eos in ipsa Thracia aggrederetur. Cuius præclara ac sanctissima pro defensione orthodoxæ reipublicæ incœpta nostræ tempestatis principes imitari,

Dominus IESVS CHRISTVS Deus optimus maximus faxit.

In suis terris aggrediẽdi hostes.
Ioannis Huniadis prudentia.

FINIS.

IACOBI

IACOBI SADOLETI EPISCOPI CAR. PENTORACTIS DE REGNO VNGARIAE AB hostibus Turcis oppresso & capto, HOMILIA.

MAGNO & intolerabili dolore afficior, fratres charissimi, ex his iam penè assiduis incommodis & detrimentis, quibus Christiana conficitur & laceratur respublica. Nec uerò aliter uobis usu uenire intelligo. Sed ætas mea exacta iam, & præcipitans, ususq; rerum multarum in quibus diu fum penitusq; uersatus, me plus aliquanto, quàm pars uirilis postulat, non solùm præsentia mala hæc dolere, quæ longe antè impendentia uideram, sed etiam futura pertimescere semper cogit: ut dolor meus cum metu & timore deteriorũ rerum semper coniunctus, grauiores mihi profectò, quàm cuiquã uestrûm animi curas afferre, & sollicitudines debeat. Et tamen paulo antè cùm recitarentur ex Germania literæ, quæ regnũ Vngariæ totum delatum in hostium potestatem, nostrorum exercitus occidione occisos, uexatas & perditas citeriores prouincias, Pestum & Budam urbes loco manuq; munitas, arces regni illius quæ propinquæ Austriæ & propter uicinitatis situsq; opportunitatem, tanquam uestibulum Germaniæ, propugnacula Italiæ semper habitæ sunt, ab hostibus Turcis oppugnatas & captas nunciabant: uidi ego gemitus & dolores uestros, uosq; prope ęquè, atque ego eram, perculsos atq; afflictos illo aduerso nuncio intellexi. Cum autem illa præterea quæ in eisdem literis subiuncta erant uobis legerentur, quòd maximas cędes ubique Christianorum esse factas, nulli neque ætati, neque sexui crudelitatem hostium peperciss, terram coopertam corporibus interfectorum, flumina sanguine multo cruenta fluxisse cõstabat: quis tum fuit uestrûm, qui in tanta cõiuncti nobis & religione & legibus Christiani generis strage lachrymas tenere posset? Quis nõ defleuit sociorũ casum? Quis se dolore nõ abiecit? Nec uerò quisquam, opinor, ex nobis in domestico funere, quanquam charissimo pignore orbatus, tantum unquam mœstitiæ luctusq; suscepit, quantis nos cuncti fletibus & lamentis casum hunc reipublicæ, & ueluti funus prosequuti sumus. Laudo pietatẽ uestrã, fratres dilectissimi, humanitatẽ probo, charitatem agnosco. Quòd enim calamitate fratrum uestrorum tanquã uestra cõmouemini, magno mihi ea res argumento est, uos laturos fuisse miseris illis atque indigentibus opem, si facultas affuisset, quos ab immanissimis hostibus crudeliter absumptos tantoperè doletis. Nam quòd illi fratres fuerint uestri, sintq; reliqui omnes, qui ab eodem patre Deo, & ex eadem matre ecclesia in hanc cœlestẽ uobiscũ unà cognationis necessitudinem geniti sunt & procreati, ne dubitatis quidem. Quotiens enim cunq; Dominica à nobis profertur oratio (qui mos in CHRISTVM rectè credentibus solennis & quotidianus est) paterq; noster Deus inuocatur & poscitur, totiens fratrum nostrorũ qui ubique gentium eundem Deum patrem agnoscunt, facimus mentionem. Quos si uerè, si iure, si sanctiore etiam quàm hæc mortalis & terrena sit, generis necessitudine fratres appellamus, fraterna item iure beneuolentia & uoluntate complectimur. Atq; horum ô misera & calamitosa tempora, in quæ nos deuenimus: horum inquã Dei filiorũ fratrumq; IESV Christi & nostrorũ genus quondã per-

Pestum. Buda.

Dominica oratio.

amplum, & frequentiſsima cognatio, omneis propè terras, maria omnia obtinebat, tum cum diffuſa toto orbe terrarum cunctis in gentibus Deo gratias agebat, hymnosq; & laudes catholica concinebat Eccleſia, pòſt locis undique & regionibus expulſi, patriisq; ſedibus extorres abire coacti, paulatim primò, deinde præcipitantius, ad extremũ Africa Aſiaq; amiſsis, omnibusq; prouinciis, quæ trans mare ſunt, inter diſſenſiones noſtras à Turca occupatis, angulum Europæ non maximum tenebamus: cum eadem ira Dei & amentia noſtra nobis aduerſante, ex eo ipſo iam extrudimur. Quis enim non uideat, noſtris munitionibus iam effractis, patefactum eſſe hac oppreſsione Vngariæ hoſtibus barbaris aditũ ad fortũnas noſtras omneis corripiendas, ſanguinemq; Chriſtianorũ fundendum atq; exorbendum, quem illi tanta cum auiditate ſemper ſitiunt, ut ſaturari eo nunquã nec expleri poſsint? Atque hæc eo duriora nobis atq; indigniora eueniunt, quòd cum uirtute, ſi per noſtras diſſenſiones & diſcordias liceat, ſuperiores ſimus, amentia & cæcitate animi reddimur inferiores. Inferiores dico? iam non eſt uerbi huius rebus ipſis cõgruens & apta ſignificatio. Illi enim inferiores uocandi ſunt, qui cùm certent, cũ repugnent, cũ reſiſtant, uincũtur tamẽ uel aduerſariorũ ui, uel aliquo calamitatis caſu. Nos ſine certamine traditi hoſtiũ libidini & crudelitati ſumus, & qui, ſi uellemus, tanq; aduerſus fœminas uiri eſſe poſſemus, ceu pecudes ſumus ad impetũ luporũ proiecti atq; expoſiti, deſtituti à paſtoribus noſtris, quos ipſorũ propria ſtudia, acerbaq; inter ſe odia in partes diuerſas trahũt: nulla autẽ, uel non ea quam deceret, ipſis commiſsi gregis cura beneuolentiaq; attingit. Siquidem bonus paſtor, quemadmodum eſt à Domino in euãgelio demonſtratũ, non & ipſe paſcitur fructu & incrementis gregis, & lupos non arcet populari conantes gregem: ſed ut ſalutẽ ouium ſuarũ tueatur & cuſtodiat, offert in diſcrimen ſuam. Quod non modò noſtri humani paſtores non faciunt, ſed quod multo grauius & pernicioſius nobis eſt, ab ipſo quoq; Deo ſummo omnium paſtore & duce neglecti iampridem & repudiati ſumus, quòd grauem eius irã offenſionemq; aduerſum nos, noſtra innumerabilia peccata concitauerunt. An non perſpicua omnibus & manifeſta eſt Dei offenſio? Quis dubitare hac quidem de re poteſt? quis aliud ſentire? Hoſtis adeſt in foribus, atque is hoſtis, qui cum ſanguinis & prædæ uehementiſsimè ſit appetens, ſanguine tamen noſtro magis etiam quàm præda ſemper eſt delectatus. Is cædem & ſeruitutẽ omnibus nobis denũciat. Nihil audimus, nihil commouemur: iam intulit uim atque arma, iam reſcidit uallum munitionum noſtrarum, iam intra noſtra caſtra tabernaculaq; uerſatur: nos ab hac cogitatione penitus auerſi ſumus: inter nos litigamus, inter nos digladiamur: & dum magna prælia paruis de rebus inter nos conſerimus, ad illud prælium quo noſtra ſalus & fortunæ omnes in uniuerſum periculum uocatæ ſunt, minimè ſumus attenti. Poteſt ne ex his obſcura cuiquam eſſe ira contra nos, & inimica infeſtaq; uoluntas omnipotentis Dei? Vnde enim, obſecro, nobis hic ſtupor, hæc animi omiſsio, hæc uecordia? niſi quia nõ direximus cor noſtrum in Deum, & non cõiunximus cum eo ſpiritum noſtrũ, neq; poſuimus in eo ſpem noſtram, & in lege eius ambulare noluimus, ſumusq; ipſius beneficiorum obliti, & ad iracundiã eum cõeiuimus. Iccirco tradidit in captiuitatẽ uirtutem noſtrã, & omneis noſtros apparatus in manus inimici: conſumpſit gladio populum ſuum, & hereditatem ſuam repudiauit. Nõ enim alijs, fratres, uerbis malorum noſtrorum uera ratio & cauſa, præſertimq; tantorum exprimenda nobis eſt, quàm eſt à Prophetaipſo, & à ſcripturæ ſanctæ oraculis expreſſa. Quos enim Deus non amat, ijs mentem & conſiliũ profectò adimit. Hęc porrò nobis adempta eſſe quis nõ intelligat? Qui ſi præteritis malis detrimentisq; edocti, aliquãdo tamẽ reſipiſceremus: ſi cogni-

Inferiores qui propriè.

Dei offenſione graſſari in Chriſtianos Turcam.

ſi cognitis hoſtis inſidijs, eiuſq; malitia & callidítate perſpecta, qui ſemper ſocia-
les noſtras diſcordias occaſionem ſuarum rerum bene gerendarum aduerſus nos
putauit, qui incredibili ambitione inflammatus, inhiat orbis terræ imperio, cui
noſtrum omne extinctum & perditum nomen cupit: ipſi quoq; arma contra eum
noſtra & auxilia conferremus, animisq; uſi uirilibus, & conſilium quo ualere ſo-
lebamus, & uirtutẽ qua longè ſumus ſuperiores, illius & malitiæ opponeremus,
& ferocitati: placatoq; in primis, quod maximè neceſſe eſt, Deo, quod expiandis
pœnitẽtia ueteribus peccatis, nouaq; & caſta uita ad illius arbitrium & uolun tatẽ
ineunda perfacilè obtineremus, ſpes eſſet nõ modò nos impetũ hoſtis barbari &
crudelis à reliquis noſtris urbibus & agris propulſuros, ſed ultrò in eius præſidia
& regna inuaſuros, recuperãdisq; prouincijs & nationibus, quas amiſimus, ue-
terem unà dignitatem & amplitudinẽ maiorum noſtrorũ recuperaturos. Nunc
quis nos amentiæ nõ condemnabit, & rationis lumine orbatos non agnoſcet, cla
raq; hæc & certa indicia non conſtituet, alienati à nobis atque auerſi præpotentis
Dei, illiusq; diuinæ dexteræ à noſtra protectione amotæ? Cuius Dei alienationẽ
etiam mentis noſtræ alienatio ſequitur: quòd non modò nil dignum nobis, ma-
ioribusq; noſtris cogitamus, ſed ne ſupremam quidem peſtem, quæ nobis immi-
net, ultimumq; excidium quod appropinquat, poſſumus rectis oculis cõſpicari.
An eſt de reliquo exitio noſtro nobis dubitandum? noſq; ea tantũmodo, quæ ma
lè adhuc geſta ſunt conquerimur, de futuris nõ pertimeſcimus? Imò uerò metus
& expectatio malorũ impendentiũ nos peius habet, quàm dolor eorum, quę iam
perpeſsi ſumus. Id adeò uos mecum unà cõſiderate. Turca hoſtis ſuperbus, & ui-
ctoria ferox, religione impius, crudelitate barbarus, auarus imperij ſui ampliandi
(ſi tamen id imperium, in quo unus omnino liber, & idem tyrannus eſt, cęteri ex-
trema fortunæ conditione ſunt ſerui) is nunc utraque Pannonia ſuæ ditioni ſub-
iuncta, tot populis & prouincijs uno aduentu ſuo impetuq; oppreſsis, & à Chri-
ſtiana conſenſione diuulſis, oppida, arcesq; eas ui cepit, ex quibus proximus illi
& procliuis ad hęc noſtra interiora eſt progreſſus, ut & peruagari quà uelit, & ex-
currere quocunque libeat, ſine metu & periculo rerum ſuarum, iam illi ſit licitum.
Eſt ne igitur quiſquam qui dubitet, quin hac opportunitate contra nos uſurus,
ſuarumq; curſum uictoriarum continuaturus ſit? Nemo profectò: non enim re-
mittit ille quippiam, non procraſtinat, non ſinit effluere & præteruolare occaſio-
nes: ſed præſto eſt ſemper uenientibus, & ſe offert. Quid ergo, cum iniecerit ſeſe
introrſum in nos? ut forſitan iam iniecit: nihil dum enim poſtea ex illis locis eſt al
latum. Quos, quos ille inueniet ciuitatum nationumq; conſenſus & conſpiratio-
nes paratas, ad obuiam eundum, reſiſtendumq;? Quam concordiam & proui-
dentiam principum, conſulentium rebus communibus? Quas acies, manusq;
militum, quos non ſolùm animi fortitudo, ſed pietas etiam erga patriam, aduer-
ſus impium hoſtem armarit atque erexerit? Nihil omnino horum, ſed cuncta o-
dijs ciuilibus diſsipata, factionibus perturbata, hæreſibus polluta, ignauis pra-
uiſ ue conſilijs contaminata & perdita, eſt reperturus: ut illi ſumma commoditas
ad impugnandum, nobis uix ulla facultas ad reſiſtendum reliqua oſtendatur.
Nam ſi reſiſtendi conſilium, aut animus fuiſſet, in propugnaculis oportuit reſi-
ſti. Nunc amiſsis illis, quanto maiore cum periculo debilitatas uires noſtras hoſti
opponemus, qui integras obuiam ferre negleximus? quanquam nullum quidem
periculum deſidia, & inteſtina noſtra diſſenſione maius eſt. Vtinam modò con-
ueniremus, utinam conſopita iam diu Chriſtiani nominis uirtus, aliquando tan
dem expergiſceretur, principesq; noſtri, quibus data eſt in Chriſtiano populo
poteſtas & moderatio, quæ ſe eſſent digna, & ſuo nomini cõſentanea cogitarent,

alterutrum

alterutrum nobis non deesset, ut aut uinceremus hostem ignauum suapte natura nostris dissensionibus felicem, non fortem: aut si à nobis esset Dei omnipotentis decreto hæc spes & gloria tantæ uictoriæ abiudicata, honestè tamen, tanquã fortis in pugna uir, & sine dedecore caderemus: qui nunc pecudum exterritarũ more dispulsi & errantes, sine opilione, sine certo signo, sic dilaniamur passim, atque conterimur, ut non modò nobis uiuentibus dignitas, sed etiam morientibus desit misericordia. Verùm quoniam queri quidem hisce de rebus possumus, opitulari autem & subsidio esse ruenti reipub. non possumus, quod ad id nobis nõ animus, sed fortuna opes non suppeditat, si quid autem autoritatis publice in consulendo habuimus, id frustra iam aliquotiens & dicendo & scribendo sumus experti. Veniamus fratres charissimi ad ea solatia, & in periculis malisq; perfugia, quæ nobis nulla inimica uis, nullius hostis acerbitas, nulla commutatio rerum, uisq; & inclinatio temporum potest eripere: Ad Deum enim nostrum, qui summum nobis bonũ est, tutus semper nobis est, si uolumus, facilisq; receptus: nec nos deterreat, quod ille habitat altissimis in locis, nos in infimo mundo sumus positi: non enim tarditate corporum, sed uelocitate animorũ illuc usq; pertendimus. Etenim posteaquam IESVS Christus summi filius patris, parq; ipse patri & natura & potestate Deus, ad nos deuenit, carnisq; nostræ fieri dignatus est particeps, quò suæ ipse diuinitatis nos quoque uicissim compotes efficeret, ex eo regnum cœli uim à mortalibus pati assueuit, & uiolenti illud, atq; fortes rapere cœperunt: nec tamen ista uiolentia eò est requisita, ut oram, ambitumq; cœli, quasi urbis munitæ mœnia tormentis perrumpamus, sed in dissoluendis uinculis necessitudinũ terrenarum, quæ nos à Deo longè remotos detinent, & in tabernaculis nostræ uitæ, quæ in terra altè fixa, atq; defossa sunt, extrahendis ac refigendis, noua quædam & magna uis nobis necessariò est adhibenda: quã nos nec nosse, quo ex genere sit, nec suscipere & exequi quemadmodũ oporteat unquam potuissemus, nisi Christus *idem* nobis & exemplo semel fuisset ad percipiendam eius rei doctrinam, & esset quotidie adiumẽto ad exercendam uirtutem. Quapropter fratres, si uolumus (ut ante dixi) nosmetipsos, & bona omnia nostra in illum sublimẽ locum deportare possumus, quò neq; malum aliquod, nec flagellũ inimici potest appropinquare. Cur autem ita uelle debeamus, causæ complures sunt, & diuinæ illæ quidem, & humanæ: sed nos breuitatis causa paucis perstringemus. Humanæ causæ sunt, quamobrem nos conueniat spes & rationes nostras conferre & dirigere in unum Deum, ut malum, ut calamitatem, ut exitium fugiamus: Diuinæ, ut bonum, ut felicitatem, ut immortalitatem consequamur. Parum ne uobis in utraq; parte ponderis esse uidetur, & momenti, cur & hæc quæ mala sunt relinquere, & illa quæ tanta & tam expetenda bona sunt, exquirere debeamus? Nam hic quidem, in hoc inquam mundo, & in his terrenis ac mortalibus bonis, si tamen bona appellanda sunt, quæ quò plura & maiora nos circũsistunt, hoc sumus angoribus animorum & solicitudinum stimulis inquietiores. Igitur in his ecquid nam obsecro tanti est, ut id studio nostro & cura dignum sit iudicãdum, ac mediocri quidem cura? cum tamen nos omneis curas, & studia omnia nostra in ijs rebus cõstituamus: in quo malus nimirum nos error, & opinio decipit, usu & cõsuetudine deprauata. Cum si rectè putare rationem totam, & naturam rei perscrutari uelimus, contrà nobis eueniat, quàm ut sibi persuaserat, & summam suarum rationum fecerat nostra cogitatio. Illa enim ex his temporũ & terræ bonis multas sibi paratas utilitates, egregias commoditates, complures & magnas & uarias iucunditates spe præceperat, quarum euentu in experiundo fraudata, (incidit enim magis ex illis in molestias, in mœrores, in timores graues, & solicitudines) nunquã tamen desistit inquirere

anxiè & laborioſe, quo ſe nunquam fruiturã intelligere nõ poteſt: ita & ſpe uana meliorum in poſterum rerum, & tædio ac ſatietate præſentium fruſtrata & illuſa uita noſtra, antè præceps ad occaſum truditur, quàm nõ modò potuerit reperire quod quærebat, ſed etiam quàm iter rectum ad quærendum inuenerit. Itaq; ille ſapientiſsimus regum, cui & ſua ui ingenij atq; conſilij, & in primis Dei omnipotentis donis omnia quæ optarat ad uoluntatem ſucceſſerãt, cum honores, imperium, regnum inter ſuos, famam autem & gloriam & præſtantem authoritatẽ inter alienos, illas uidelicet nationes Orientis eſſet nactus, cum agros præclarè cultos & conſitos paraſſet, magnificè & ſplendidè omnibus in locis ædificaſſet maximum auri pondus argentiq; congregaſſet, tum autem cætera quæ ad uoluptatem corporis, & ad lætitiam animi apta atq; idonea eſſe exiſtimantur, haberet ſibi per omneis propemodum ædium & uillarum ſuarum angulos, perq; omnia horarum temporumq; momenta parata atq; diſpoſita: in his tamen ipſe, & alijs eiuſdem modi ſingulis rebus commemorandis inſiſtens, tanquam illuſus à fortuna & à ſpe ſua deſtitutus, exclamat ubiq;, uanitatem iſta omnia eſſe: nec qualemcunq; uanitatem, ſed quæ cæterarum omnium princeps uanitatum, & ſumma uanitas ſit. Quod perinde eſt, ut ſi diceret, non eſſe uanum cõtemptũ huiuſmodi rerum, quarũ ſtudiũ & adeptio ſit maxima uanitas. Quid in Eugeãlio dominus, Luca atteſtante: non ne hominẽ illũ optima ratione redarguit, qui ædificatis ſibi cellis penarijs permultis, ijsq; omniũ fructuũ copia & uarietate repletis, cũ in multos annos paratas ſibi copias uitæ & cõmoditates uideret, auſus eſt animo ſuo dicere, & ſuadere, ut gauderet nũc deniq;, & lætaretur, quoniã haberet in poſterũ, quibus ſe perpetuò eſſet oblectaturus: ad quem mors eodem ferè momẽto: Stulte, inquit, hac nocte abs te anima tua repoſcetur. Et ſanè omnibus ferè hoc contingit, qui in terrenis bonis congregandis elaborant, ut ſemper ſolliciti, ſemper anxij, ad omnia ſemper auido animo anhelantes, nuſquam inueniant ſuarũ ſolicitudinum finem, exitum ue laborum, cùm tamen ſemper inuenturos ſe ſperent, donec mors improuiſa irrepens, inopinanteis eos in medio curarum æſtu, & cupiditatum opprimat: uel ſtupenteis, & attonitos, tanquam beluas, & illo mortis caſu amenteis factos, quòd ſe fragiles eſſe, & ex moribundo genere ortos antea non cogitarant: uel ſi ſenſum & cogitationem conditionis ſuæ eo tempore retineant, tum maximè gementes & dolentes, uitam ſibi eripi, cùm rebus ſuis planè conſtituendis nondum finem eum, quem ſibi propoſitum habuerant, impoſuiſſent. Sed ſit hic fermè cunctorum communis error, & humana deceptio, ut diximus, quæ ab hominibus malè adhuc animaduerſa, ex ſcripturis ſanctis perſpicuè redarguta eſt, quòd inter uanam ſpem futurorum bonorum, quæ ſcilicet terrena & mortalia ſint, inanemq; fructum præſentium, quorum quotidianis ſollicitudinibus, & moleſtiarum aculeis amara plerunque, & irrequieta eſt poſſeſsio, portum noſtrarum cogitationũ tenere non poſſumus. Quid? quòd amore huiuſmodi bonorum deprauati, atq; indicti, uera & ſempiterna bona ueluti ſponte, et data opera à nobis abalienamus? Tantum ne hic quoq; poteſt error, & importuna nobis cæcitas animi ſic officit, ut certiſsimorum, maximorũq; bonorum, præ his quę & leuia, & certè fugitiua ſunt, nullam ſæpenumero ducamus rationem? ut perpetuam noſtram ſalutem, & fœlicitatem, breui & falſæ iucunditati poſthabeamus? Diximus hæc terræ bona non magnæ à nobis dignationis haberi conuenire, propterea quòd eorum acquiſitio laborioſa, cuſtodia ſolicita, poſſeſsio fugax, fructus nobis atq; uſus inutilis plerumq;, & perniciosus ſit. Atq; hæc ita diximus, ut etiam illa ſi iure obtineantur à nobis, ſi ſponte ſua ad nos confluant, ſi ſine iniuria, ſine improbitate, ſine conſcientiæ damno ſint nobis

parata

parata, non tamen magni facienda uideantur, propterea quòd aut bona ex se, & sua natura, non sunt Christianis hominibus quidem, quorũ non est in his copijs beatitudo cõstituta: aut si quid habent in sese boni, in eo habeant duntaxat, cum negliguntur quà ad commodum nostrũ pertinent, ad aliorũ autem incommoda subleuanda potius adhibentur. Vt uerò eis quoq; appetendis, captandis auidè, anxieq; quoquomodo cõquirendis, nec fides teneatur à nobis, nec seruetur iusiurandum, nec pietatis ac religionis erga Deum, humanitatis erga proximum, ratio habeatur: quis hanc tantã labem & perniciem bonorum morum cùm animo aduertit, non ipsa coactus ueritate confiteatur, Deum nobis merito & iustissime succensere? Miramur nomen Christianum pessum quotidie ire? Miramur hostibus nostris tantam uim, tantam prosperitatem, tam felices nostro detrimẽto atq; exitio euentus procedere? Quid ista mirari oportet, cum omniũ origo malorum euidens & manifesta sit? Nempe quod iratus & inimicus nobis est Deus: nec sponte ille sua. Quid enim magis est ab illius clemẽtia & infinita bonitate alienũ? Sed maximis & grauissimis iniurijs prouocatus à nobis. Itaq; ut Assyrios ad excidium Iudæorum adduxit, sic exterminationi nostræ inuehit, atq; corroborat Turcas, genus hominum longè multoq; quàm Assyrij & crudele magis, & inhumanum, & barbarum. Minus enim offenditur Deus in ijs, qui apertè illi & sunt & semper fuêre hostes, quàm in nobis, qui amicitiam cum eo fidelitatemq; professi, omnia & fidei & amicitiæ iura prodimus, & uiolamus: idq; aduersus Deum, qui uindicare acerrimè, & quamuis subito potest, cuius forti potentiæ incuruantur & inclinantur omnia, nec nostram abiectionem imbecillitatemq; respicimus, & sæpe intra nos taciti ratiocinamur, & quærimus, quid causæ sit quod uideatur Deus de nobis curam abiecisse, & nationes eas in quibus solis colitur & honoratur, ipsius nomen uastari, diripi, & in seruitutem redigi sinere. Qui est iste cultus atq; honor? aut quæ Dei colens natio? Quid habet Deus iam in nobis, quod suũ *dicere* possit? cum usurpetur quotidie quidem inter nos illius nomen: uerum id magis ad cõfirmationem improbitatis nostræ, quàm ad ueneratione diuinitatis suæ: atq; ut ipsemet inquit, Labijs tantum à nobis honoretur, cor autem nostrum longe sit ab eo. Quod ita esse, iam mihi omnes concedatis est necesse. Est ne quicquam quod ille magis nobis præceperit, crebriusq; idem & uehementius inculcarit, quàm ut diligeremus inter nos, ut inuicem quisq; alterius onera ferremus, ut essemus erga proximum & humanitate & beneficentia misericordes, & mites? Quid ergo? (respondeat quicunq; uult) Paretur ne Deo, ista præcipienti, obtemperatur, obeditur? Obscurum est, credo, Carpentoractenses mei. Sic enim agam nunc uobiscum, ut de uitijs eis, & peccatis, quæ generi & ordini uestro familiaria sunt, cõmemorandum putem: non adsunt principes uiri in præsentia, non reges, non Pontifices, non factiosi & nobiles, non militares homines, non illustres artes scientiasq; professi: quibus, si adessent, alia, & alterius modi adhibenda esset oratio. uobiscum loquor, quos tanquam diligens pastor cupio in uiam errantes reducere, & à Christo Domino disiunctos, ad Christũ rursus adiungere: de uulgatis & communibus delictis uerba facio, non ut quempiam lædam bonum, sed ut minus bonis timorem aliquem Domini (in quo initium omnis sapientiæ est, & corrigendæ uitæ studium) quatenus nobis à Deo cõceditur, inferam atq; injiciam. Obscurum ne cuiquã & dubiũ esse potest, quid agatur in hoc quotidiano inter se hominum cõmercio, in hac infida societate uitæ? quæ alternis opibus suppeditata, & adiuta fideli & mutua charitate, sicut imperat Dominus, munita esse debebat: non ne omne penè omniũ studium in eo nunc cõsumitur, ut circumueniendo proximo, quæstui quisq; suo, & iniusto lucro deseruiat? emuntur, uenduntur,

Calamitatũ huius sæculi causa quæ.

Circũueniendo proximo oẽs iã studere.

duntur, contrahuntur quotidie res, ſyngraphæ conficiuntur, iudicia exercentur, lites intendũtur, ubiq; Deus, ubiq; iuſiurandum, ubiq; pactio, ubiq; promiſsio: eſt' ne in hiſce rebus fidei iam uſquã, & ueritati, & iuſtitiæ, & religioni locus? parum' ne cogitamus, quid' nam agimus: aut ſi ea res, & animi noſtri inteſtina malitia, menti noſtræ eſt propoſita, Deum ita deſpeximus, ut illi uolentes, & prudentes, tot quotidie inferre non uereamur iniurias? Mitto nunc cætera communis uitæ delicta, deſidias, libidines, luxus, æmulationes, iracũdias, & quę ſunt eiuſdem modi: quæ etſi uitia, ac peccata grauia ſunt, eodemq; in genere improbitatis uerſantur, tamẽ faciliores habent, quàm auaritia, ad Deum rurſus receptus. Auaritia maximè una eſt, quæ tanquam tetra quædã, horribilisq; peſtis, diſsipat omnẽ bonum morẽ, humanæq; uitæ ſocietatem diſturbat, & depopulatur: quorumq; in animum inuaſit, arcemq; in eis obtinuit mentis atq; cõſilij, eos illa ſtatim è familia Dei ereptos, atq; abſtractos, in ſeruitutem Sathanæ mancipat. Eſt enim auaritia, ut pluribus in locis repetit Paulus, idolorum ſeruitus. Egregium ſanè fructũ fert hominibus auaritia, ut qui à Domino Deo pacem, ſalutem, uitam, felicitatemq; & precamur & optamus, eaq; unius illius dono obtineri à nobis poſſe cognoſcimus, nec tam in terris hæc quæ mortalia ſunt, ſed illa cœleſtia & ſempiterna, ij dẽ ad aureũ alium dominũ transfugientes, oppoſitum è regione omnipotenti Deo, ſupplicesq; illi facti, mortem & perniciẽ ab eo, animiq; turbã & tumultũ, totiusq; uitæ miſeriam precibus impetramus: nec ſolum hæc in hac ut habeamus uita, in qua tamen miſerijs finem mors quandoq; imponit: uerum & in altera, ubi nulla unquã ſummæ infelicitatis & miſerrimæ calamitatis datur intercapedo. An non hoc experimini quotidie in uobis, Fratres? Vos ego appello, ſi qui forte adeſtis, in quibus maius aliquanto, quàm oporteret, inſit pecuniæ ſtudium. Vos enim ego parturio in Chriſto, & in eodem Chriſto ſanos & ualẽtes cupio parere. Non' ne inquam ſentitis, quàm acres habeat ſtimulos, & quàm animũ uehementer fodicet iſte lucri amor, uſq; eò quidem, ut quieſcere animum non ſinat, turbasq; omnium intus concitet cupiditatum? quibus quidem in eo dominantibus non pax, non ratio, non rectus mentis uſus habere ibidem locum poteſt, non uirtus, non libertas, non conſilij conſtantia. Atqui ad animum ſic affectum, tanquam in domum ſeditionibus & turbis agitatã, nequaquã pacis autor ingreditur Chriſtus. neque uerò ipſe habere aditum eò poteſt, ubi eum mens non recipit, ſordidis alijs curis & cupiditatibus occupata: aures non audiunt, quoniam pecuniæ & ſyngrapharum & litium tinnitibus obſtrepuntur: lingua non nominat, niſi cum inaudito quodam & prorſus nefario ſcelere, captandi lucri cauſa, facere eum illa uult ſuæ fraudis & perfidiæ adſtipulatorem & teſtem. O' miſeros nos: eo' ne uſque amentiæ & impietatis proceſſum eſt, ut quo mendacijs noſtris fidem aſtruamus, Deum ſæpe teſtem ſcelerata mente faciamus? Falſitas ergo imperabit ueritati, Chriſtianis hominibus authoribus, & Sathanas leges imponet Deo? In primis, quæ Moyſi à Deo data ſunt, præceptis illud propè eſt primarium, quo uetamur nomen Dei noſtri irrita & ludicra appellatione exprome-

Auaritiæ peſtis

Nomen Dei nõ faciendum irritum.

re. In quo præcepto id ſpectatum eſt, ut ne nimium crebra & familiari commemoratione illud uilius factum, minus ſanctum & uenerabile ad aures hominum accideret. Nos, quod ſine cauſa facere prohibiti ſumus, ob eam cauſam faciemus potiſsimum, ut mendacia noſtra iureiurando fulcientes, proximo noſtro fraudi & detrimento ſimus? Quid tandem ut efficiamus, aut quod eſt extremum & ultimum noſtrarum tantarum contentionum & laborum? Nempe ut & ipſi terræ commodis, & corporis iucunditatibus largius perfruamur, & liberis noſtris quamplurimum relinquamus. Poteſt' ne quiſquam malè

partis

partis benè frui? aut in animo sibi ipsi implacato & discorde, solutá & pura huiusmodi bonorum delectatio inesse? Liberis autem nostris non ne eam certiorem hæreditatem transmitimus, qua ipsos in eadem cupiditate & malo more nobis instituimus similes, quàm qua ædeis illis nostras & fundos relinquimus? Quæ tamen ipsa quoquo pacto nobis quæsita sint, etiam per fas & honestam rationem, omnia iam animaduertere potestis, addicta esse uanitati. Turcæ adsunt, impendent, irruũt, una hac & recente equitatus sui excursione Pannoniã utramque sibi subiecerũt, treis trans Danubium uno tempore prouincias, Dacorumq; illas gentes & nationes, quæ in treis tetrarchias erant distributæ, in suã redegerũt potestatem: non quiescunt, non desistunt, non defatigantur, ardent cupiditate omnia corripiendi: terribiles sunt crudelitate, feroces uictoria. Itaq; reliquis populis, orisq; Italiæ & Germaniæ exitium clademq; minantur: nos ad eos arcẽdos & propulsandos, propter intestinas nostras discordias, propterq; illam infœlicẽ & cæcam dementiam, quæ nobis ex ira Dei & ex peccatis nostris inuecta est, minimè sumus idonei. Quàm eos diu putamus ab his locis abfuturos? quàm non celeriter aduolaturos? ut nos quoq; sedibus nostris & fortunis euertant, qui plus una æstate proxima terrarum & nationum uincendo, uastando, urendoq; obierunt, quàm quantum inter ipsos nũc & inter nos sit interiectum: longiora spacia cum exercitu maximo, quippe centum & quinquaginta millibus equitum, trecentis peditum peruolauerũt, quàm sint ea quibus sumus ab illis separati atque disiũncti: ut cõfidere nemo possit, hanc diu pestem & perniciem à nobis abfuturã, qua orbis terræ iam ferè oppressus est. At sunt urbes & oppida munita in medio, quæ uim illorum sustineant. Hæc ratio fratres, hæc falsa opinio omneis penè gentes & Christianas nationes opportunas hosti ad subigẽdum præbuit. dum enim unaquæque earum in uiribus & propugnatione alterius, quæ ante se esset periculo obiecta, spem suam ponit, dumq; illius præsidio se existimat tutam, nec coire cum ea belli & fortunæ societatem curat, deinceps singulæ sunt in seruitutem excidiumq; arreptæ. Quin mihi uehementer ut reformidem in mentem uenit, cernenti præsertim & agnoscenti Christianę reipublicæ statum, quæ domesticis uulneribus grauiter ægrota, uix tollere oculos, & haurire spiritum liberioris cœli potest, ne paucos ad annos (quod tu, ô bone Deus, obrue quęso, & detestare meum omen) ex his exturbati atque eiecti locis, & in ultimas aliquas terras, qui Turcarum & barbarorum mos est, transire iussi, patrias hasce sedes & auitos lares nostros harenis aut paludibus commutare cogamur, quicunque tamen crudelissimæ hostium cædi superfuerimus: quanquam qui tunc morientur, multo erunt fortunatiores. Sed uos, uos inquam appello Carpentoractenses mei, mea curatio, meus dilectus grex, quando nostra non est medendi his malis, illisq; obuiam eundi potestas: quorum autem ea est, ij aut non intelligunt quid mali ipsis & periculi immineat, aut certè negligũt: cuius oscitantiæ perniciosæq; negligentiæ magna olim ab eis & peracerba certè exigetur ratio. Quando ergo hæc nostræ potestatis non sunt, nec cunctorũ saluti & publicæ incolumitati consulere possumus, nostræ saltem cõsulamus. Est autem illud consiliũ primum optimum, ut ne tantũ in his terrenis bonis operæ studijq; ponamus, quorũ amor nos facit, ut animo simus semper irrequieto & sollicito, ut timoribus, ut mœroribus, ut doloribus omnibus pateamus, quæ etiam si nobis bona propria esse possent, non tamen essent tanti, ut præ illorũ cõmodis, quæ omnia extra nos sunt, & ad corpus nostrũ forsitan nõnihil, ad nos quidẽ ipsos minimè certè pertinent, tot nostros proprios intimosq; angores, tot animi molestias sollicitudinesq; susciperemus. Nunc & incerta ipsa sunt, facileq; caduca, ac fragilia, & in id præsentis adducta discriminis, ut

Pannonia utra que iam Turcæ subiecta.

Futuræ calamitatis omen.

Turcis magis parata quàm nobis, & hostibus potius quàm liberis tradenda esse uideantur: quorum ab amore, & inconsulta cupiditate, si animum auellere & reglutinare studuerimus, continuò nobis CHRISTVS illucescet: cõtinuò uerior illa uita cœlestis & sempiterna, magis erit nobis cordi: atque horum bonorum (minimè quidem bonorum) adipiscendorũ causa, si quid iniquè, improbè, fraudulenterq; egerimus, si quod patrauerimus facinus, si qua libidine, si quo turpi scelere fuerimus maculati atque infecti, ueniet diuinitus in nos sancta illa & salu-
Pœnitentia. taris pœnitentia, quæ molliet pectus nostrum, omnesq; intimos animi recessus peragrabit, atque illinc euerret sordes, impietates, fraudes, nequitias, mundumq; in nobis Deo parabit domicilium: quo quidem Deo humanissimè & clementissimè nostrum hospitium subeunte, danteq; nobis gratiæ & reconciliationis suæ dexteram, spei multo melioris & firmioris lætitiæ efficiemur compotes. Non tum nos ista terrebunt, quę nunc anxios & miseros maiorem in modum habent: non ex aliorum tristibus euentis nostram propinquam calamitatem extimescemus: non audiendis crudelissimi hostis cædibus & stragibus, quas ille in fratribus nostris, populis CHRISTI uidelicet quotidie facit, animo ipsi consternabimur. Est omnino quidam dolor ex fratrũ nostrorum incõmodis intestinus in nobis, quẽ charitas Christiana non sinit nos eijcere: sed ut aliorũ calamitatibus indoleamus, nostrarũ certè erimus securi. quod enim amitti à nobis possit, quod ue nobis eripi, nihil admodum erit, in quod ius habeat fortuna & potestatem. Itaque cum diuino Psalte alacres concinemus, De ærumna mea inuocaui Dominum, & exaudiuit me Deus: Dominus mihi adiutor, non timebo quicquid faciat mihi homo: Dominus mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos. Deum enim uobiscum habentes, fratres charissimi, facile inimicorum impetus ferocitatesq; contemnemus, à quibus nullum præsertim esse potest nostris certissimis ueríssimisq; bonis periculum. Etenim attolite, quæso, oculos in cœlum, contemplamini & considerate patriam illam, quam ita oculis nostris & mentibus ingerit atq; offert Deus, ut uideatur uix spacium dare nobis uelle, aliorsum uersum curas & cogitationes nostras conuertendi. Hanc nobis sedem fortunarum omnium nostrarũ, hoc regnum proprium atque perpetuum promittit CHRISTVS, quò nobis iteratq; aditum non hostium equitatus, quamuis innumerabilis, non insidiæ ullæ, non aperta aliqua uis potest intercludere. Vt enim in libertate dici solet, neminẽ posse amittere libertatem, nisi qui ipse autor factus sit: sic regnũ cœleste nemini potest eripi, qui non ipse sit suæ tantæ iacturæ calamitatiq; assensus. Tanta fuit erga nos summi Dei benignitas, ut rem omnium pulcherrimam & maximam, in qua adi-
Dei erga nos quanta benignitas. piscenda omnes nostræ prosperitates, omnes iucunditates, uita denique beata & immortalis nostra sita est, nostræ esse subiectã uoluerit potestati. Dedit enim nobis potestatem (ut enunciat Scriptura) filios Dei fieri, ijs qui credidimus in nomine filij eius. Nam hoc quidem in primis ad cognationem cœlestem summamq; tantæ nobilitatis gloriã acquirendam necessariũ & nobis, & cęteris omnibus est, ut credatur in nomine unigeniti filij Dei IESV Christi, sine quo omnis noster conatus in cœlum perueniendi irritus & inanis est. Porrò autẽ ita creditur (ne fortè in uerbo quispiam uim sitã putet, solaq; credulitate arbitretur se satisfacere) ita inquã creditur, si in eo omnis spes nostra, nõ in his terrenis rebus mortalibusq; cõstituatur. Hoc si egerimus, in eumq; crediderimus toto animo et plena fide, quę maximè in amore cœlestiũ cõsistit, despiciẽtiaq; terrestriũ, quotiẽscunq; aliquid sęuũ atq; atrox nobis nũciabit, cuiusmodi ferè iam hauriũt quotidie & expectãt aures nostræ, quotiẽs aut urbs nominis nostri ab hostib. excisa, aut populus abductus, aut trucidatus exercitus, aut nationes integrę prouincięq; oppressę huc perferentur, do-

tur, dolebimus quidē, ut dictū est: nec aliter poterit fieri: sumus ēm omnes unius corporis membra. Sed tamen in luctu publicæ calamitatis proprium paratū unusquisque nostrum solatium habebimus. Clamabimus enim, ad Deum corde conuersi: Et si ambulauero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Quamobrem expergiscere, qui dormis, & exurge à mortuis (hoc est, à peccatis, quæ ueram afferūt mortem) & lucebit tibi Christus, is qui tua causa ex Deo homo factus est, qui pro te crucem & mortem nō recusauit, qui generis humani unicus in cœlum est deductor. Lucebit autem is tibi, ut recto itinere tibi demonstrato, si monitis eius parêre uolueris, in illud cœleste domiciliū te deducat.

Nunc quidem etiam dum hic sumus iucundissima expectatione & spe illiusq; diuinæ uitæ, si piè, innocenter, Christianeq; uixerimus, similitudine: post re quoque ipsa & propria cœli possessione, cum ille nobis extremus dies aduenerit, quē plericq; frustrà pertimescimus, qui deberemus potius optare atq; deposcere, ut ex hac ærumnosa & calamitosa uita in illam pacatissimam & beatissimā quàm primùm traduceremur. Quod quidem Deum immortalem rogo atque oro,

ut & mihi, & uobis quo ipse statuerit tempore feliciter contingat,
gratia & misericordia eiusdem Dei & seruatoris nostri
IESV CHRISTI, qui cum Patre & Spiritu sancto uiuit & regnat in sæcula sæculorum,
Amen.

FINIS.

SERIES CHARTARVM.

æ ß a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u
* A B C D E F G H I K L M N O P
aa bb cc dd ee ff gg hh ii kk ll mm nn oo

Omnes sunt terniones, præter * & oo duerniones.

IOANNIS CAN

TACVZENI CONSTANTINOPO-

LITANI REGIS CONTRA MAHOMETICAM

fidem Christiana & orthodoxa assertio, Græcè conscripta ante annos ferè ducentos, nunc uero Latinitate donata,

RODOLPHO GVALTHERO TIGVRINO

INTERPRETE.

Adiecta est eadem Græcè scripta, in eius linguæ ac pietatis studiosorum gratiam.

Cum Cæsareæ Maiestatis gratia & priuilegio ad quinquennium.

BASILEAE.

CLARISS. VIRO D. IOANNI DRACONITI SACRAE THEOLOGIAE APVD *nobile Marpurgum fideliſſimo doctori, Rodolphus Gualtherus Tigurinus S. P. D.*

VLTVM hodie quæri ſolet, uir clariſsime, quo modo, quibus conſilijs, qua arte, quibus denicq; armis Turcica illa barbaries propulſari poſſit, quæ nobiliſsimis Europæ partibus, Græcia nimirum, Macedonia, Thracia, & ipſa nuper, proh dolor, Pannonia deuictis, nunc etiam ipſi Germaniæ manus admoliri uidetur: & inferet haud dubie grauiſſimam cladem, niſi nos ijs quibus par eſt, armis reſtiterimus. Atqui nemo eſt interim, qui non huic reſiſti cupiat, qui non hanc debellari uelit, qui non etiam hoc metu liberari exoptet. Hoc enim uel cũ brutis commune habemus, ut noxias res deuitare, ſalutiferas autem & utiles amplecti ſoleamus. Cum uero tenebrarum princeps primum parentem Adam totumq; humanum genus, non modo peccati reũ fecerit, uerumetiam diuinæ illi naturę, quam Deus homini dederat, tenebras offuderit, fieri uidemus ut inter res ipſas ferè omnes non bene diſcernẽtes, noxias pro utilibus amplectamur, utiles uero pro noxijs auerſemur. Et quemadmodum in ſummi boni inquiſitione & iudicio maximam hominum partem falli uidemus, dum alius opes, alius honores, alius uoluptates ſummi boni loco æſtimat, & ad hoc medijs contendit illicitis, ambitione nimirum, dolis, fraude, rapinis, furtis, cæde, alijsq; huiuſmodi: ita in malis propulſandis longe aliam, quàm Deus præceperit, uiam ingredimur. Noſtris enim uiribus propulſare conamur, quæ diuina potẽtia immiſſa ſunt. Sed quàm miſere ſuccedant huiuſmodi conatus, ex quotidianis priuatorum hominum exemplis & nobilium rerumpub. ruinis cõijcere licet. Videmus hoc idem nobis, hoc anno nimium infœlici fato contigiſſe, dum alijs alijsq; modis Scythicũ illud flagellum confringere conamur. Hic enim mira hominum huius ſæculi cõſilia audire licet, dum alius Germanum, Hiſpanum alius, alius Romanum & aliunde collectum militem crepat. Alij interim confœderationes Regum, principum, nationum & urbium magno ſtudio ambire ſolent: tunc nimirum rebus ſuis conſuluiſſe putantes, ſi innumerabilem blaſphemorum ſimul & ebriorum militum multitudinẽ et apparatum plus quàm Perſicum in caſtra detulerint. Atqui utinam hic omnes illud Pſalmiſtæ animo ſuo uoluerent, ſub perſona Dei dicentis: Vtinam

» populus meus audiſſet me, & Izraël in uijs meis ambulaſſet. Quia
» breui inimicos illorum humiliaſſem, & ſuper aduerſarios eorum
» uertiſſem manum meam. En benigniſsimam Dei in nos beneuolen
tiam, & fauorem plus quàm paternum. Vt enim pater non læto, ſed afflicto animo filium inobedientem corrigit, hoc unũ, ut reſipiſcat, deſiderans: talem ſe nobis Deus proponit, qui inuitus flagellum im mittat: retrahat autem cupidiſsime, ſi nos in ordinem redactos eſſe uiderit. Videre hoc licet multorum exemplorum teſtimonio, ſi mo do in reipſo ſole clariore exemplis opus eſt. Quoties enim duræ cer uicis populus Izraël per deſertum duce Moſe oberrans, Deo ob murmurauit, omnium beneficiorum immemor? Quoties hac in gratitudine Dei iram in ſe concitauit? Sed quoties idem per pœni tentiam & religionem ſaluatus eſt? Quod idem, cum terram pro miſſam iam poſſiderent, factum uidemus. Nunc enim propter pec cata ſua Chananæorum, nunc Ammonitarum, nunc Madianita rum, nunc Palæſtinorum, aliarumq; gentium iugo preſſæ, repenti num ſemper & inſperatum ſenſerunt auxiliũ, ſi animo ad Deum ele uato illius miſericordiam inuocarent. Deus enim, qui in Aegypto inuocantes ſe audiuerat, idem etiam in terra ſua ad ſe ſolum confugi entes non negligebat: quin pace ſecura illis conceſſa, Iudaici impe rij terminos longe lateq; extendit. Veriſsimum enim eſt idem illud Dei oraculum, quod apud Eſaiam ſuperiori ferè ſimile legimus: V-
» tinam aduertiſſes mandata mea, tunc fuiſſet quaſi fluuius pax tua, &
» iuſticia tua ſicut fluctus maris. Hæc inquam, Draconites chariſsi me, utinam tota Germania conſideraret: & haud dubie breui, iſto atrociſsimo flagello liberaremur. Quis enim non intelligit, peccata noſtra pœnam hanc meruiſſe? Conferamus enim ea quæ Babyloni cam captiuitatem præceſſerunt Izraëlitarum tempora, cum hiſce no ſtris: utraque hæc tam ſimilia inter ſe eſſe apparebunt, ut ouum ab ouo citius quàm hæc ab illis diſtinxeris. Vt enim tunc temporis e rant, qui ex profeſſo idololatriæ ſtudebant, qui Ieremiæ & alijs pro phetis obloquebantur, qui ſiderum cultum pleno ore iactabant: ſic noſtris temporibus inuenire licet ubique templa pontificia abo minatione conſpurcata, religionem quæſtuoſam, cultũ à Deo crea tore ad creaturas translatum, Verbi contemptum: talesq; in ſin gulis locis homines, qui ſcripturarum nulla religione tenentur, & penes quos tutius fuerit atrociſſimis calumnijs inſontes circumue nire, blaſphemias impijſſimas effundere, ſpurciſſima cum ſcortis & lenonibus colloquia miſcere, quàm Sacrę ſcripturæ locum aliquem exponere, uitæ emendationem poſtulare, & pacem promouere publicam. Vt Ieremiæ temporibus hi qui pij uidebantur, fucatam

magis

magis quàm ueram religionem præ se ferebant: ita hodie inter illos euenire uidemus, qui Euangelio inflati potius quàm emendati, Christianissimorum nomen sibi uendicant. Multa enim illi de Euangelio differunt, Christum crepant, quæstuosam pontificis nundinationem proscindunt, gratuitam que peccatorum remissionem per sanguinem Iesu Christi partam iactitant: obliti interim, hanc alteram tantummodo Euangelij partem esse, quam prior illa, pœnitentia nimirum, præcedat necesse est. Vtraque enim hæc Christus docuit, & idem hic Euangelium in has partes diuisum, iam cœlos ascensurus apostolis docendum commendauit. Si igitur Christiani uideri uolumus, ubi Christiana fides per charitatem, ut Paulus ait, efficax? ubi Christiana religio? ubi Christianæ uitæ sinceritas & innocentia? ubi ante omnia hæc humillima illa & luctuosa peccatorum nostrorum pœnitentia, & ardens sacrarum literarum studium? Hæc sanè si hodie quæras, unà cum Astræa illa poëtica relictis terris in cœlum auolauisse dices. Quamuis interim non ignorem esse quosdam, imò multos in principum aulis, in populorum magistratibus, in ciuitatum conuentibus homines uerè pios, qui hæc agnoscunt, deplorant, & ardentissimis uotis sublata cupiunt, qui uiam docent ueram, & modum ostendunt per quem Dei iram effugere liceat. Sed quid pauci inter plures alios diuersum longe sentientes? Quamuis enim hi multum de mutuo pacis studio, de ecclesiæ reformatione, de priuata & communi omnium pœnitentia differant, & hæc arma longe fortissima contra Turcicam ferocitatem in medium deponant, derisores citius quàm obsecutores inueniunt. Cæterum alia ad hunc propellendum arma non esse, & nos, nisi ijsdem utamur, perituros, ueterum exempla docent, & nos nostro malo quotidie experimur.

Accedit autem his aliud malum longe grauissimum, quod paucos inuenire liceat in uera religione bene institutos. Licet enim nomine tenus omnes Christiani sint, & periculosissimum sit hunc illis titulum auferre: paucissimos tamen in hominum uulgo inuenias, qui Christianæ religionis fundamenta & penetralia? ut sic dicam, penitius inspiciant. Hi deinde consuetudine potius quàm fide aut religione ducti, Verbū audiunt, sacris participant, & omnibus Christianorum ceremonijs utuntur: sed animum habent affectuū procellis turbidū, qui fructiferum aliàs Euangelij semen opprimere solent: uel si idem enatum sit, leui momento rursus amittunt. Quemadmodum enim semē in petricosa loca deiectum exoritur quidem, sed cum radices altius agere non possit, nec etiam tempestatum & caloris uires sustinet: Sic homo qui uerbis quidem fidem iactat, ani

Crux multos desperare facit

mum uero à fide alienum habet, ſecundis quidē rebus Chriſtianus eſſe uidetur, at perſecutione orta afflictionum æſtu cōſumitur. His enim ferè contingere ſolet, ut fidem ueram ex ſucceſſu cultorum æſtiment: quem ſi lætum conſpiciant, fidem illorum probare: ſin aduerſum, improbare conſueuerunt. Hi igitur cum exactiſsimam rei militaris diſciplinam, inſtructiſsimas copias, arma fœliciſsima, & uictorias exoptatiſsimas Turcicæ potentiæ contra Chriſtiani nominis profeſſores cernunt, de ſua religione, quæ Chriſto innititur, incipiunt dubitare, exiſtimantes fieri non poſſe ut religionem Deo aduerſam ſequantur, qui tam fœlici fruuntur rerum ſucceſſu. Hinc fit igitur ut multæ gentes ſponteæ quodammodo ſe illi dedant: multi etiam frigidis animis ſeſe opponētes, leuiſsima incurſione uincantur: qui ſi rem omnem penitius intelligerent, fortiſſimo animo decertarent, non tam armorum fiducia quàm fide in Deum confirmati.

» Dicerent enim cū fortiſsimo illo Izraëlitiçe militiæ duce Ioab: Con
» fortamini, et firmi ſtemus pro populo noſtro, et pro ciuitatibus Dei
» noſtri. Dominus autem faciat, quod bonum eſt in oculis ſuis. Si inquam, hoc animo inſtructi hoſtes infideles aggrederemur, ſciremus utique non noſtrum, ſed Dei negocium hîc agi: & tanto duce animati, & uulnera & mortem contemneremus. Huiuſmodi autem animus ſine uera ueræ religionis cognitione eſſe non poteſt. Illa autem firma nunquam fuerit, niſi falſam etiam religionem cognitam habuerimus. Vtrarumq; enim collatione piorum animi incenduntur ardentiſſimo fidei & pietatis amore, odium uero acerrimum impietatis concipiunt. Adde, quod nunquam ueram religionem contra infideles defendere poterit, qui illorum perfidiam, impietatem, et impietatis argumenta ignorat. Prudenter itaque mihi facere uidentur, qui hoc periculoſo rerum ſtatu in id incumbunt, ut Mahometicæ legis abominatio in medium protracta, ueritatis mucrone penetrantiori quouis gladio ancipiti confodiatur. Vident enim hi quantum boni in ueteri eccleſia hinc emerſerit, quòd hæreticorum impia figmenta toti orbi proponerentur. Ea enim eſt impietatis & ſuperſtitionis deformitas, ut ſi laruam illam fucatam illi detraxeris, etiam ipſos ſuos diſcipulos terreat. Quare orthodoxi ueteris eccleſiæ ſcriptores, non in hoc erant, ut hæreticorum dogmata & argumenta in tenebris abſcondita deliteſcerent: ſed in ueritatis lucem uel inuitis hæreticis protracta, uerbo Domini iugulabant. Nec enim eſt ut hic aliquis ueritatis damnum metuat, qui illam penitus cognouerit. Ipſe enim Chriſtus cum phariſæorum hypocriſim ſuæ doctrinæ plurimum incommodare uideret, eandem non contexit, ſed uæhementiſſimo animi ardore detexit, Væ illud horrendum illis intonando.

Atqui

Atqui idem noſtris temporibus factum uidemus, magno cum animarum commodo & ſalute. Quamdiu enim Romani pontificis lex fuit incognita, nec ſuperſtitioni illi abominandæ hypocriſis larua detracta eſt, uiribus quotidie aucta, ueritatem & pietatem oppreſsit, ita ut nullis armis unquam uinci potuerit. Quis enim ignorat Imperatorum aliquot contra Pontificem conatus, magnanimos quidem illos, nec improbandos, ſed ſucceſſus ſemper infœlicioris? Poſtquã uero Euangelij lux in mundo affulſit, & Romanæ impietatis abominatio in medium prolata hominum oculis expoſita eſt, quis non uidet, quantum damni fœda illa ſuperſtitio acceperit, ut iam non principibus modo, doctis & eruditis, ſed etiam idiotis & agricolis, imò pueris adhuc teneris ludibrio ſit? Omnino enim ſic comparatum eſſe uidemus, ut is qui Euangelium non armis, ſed uerbi prædicatione in orbem uniuerſum propagari uoluit, idem etiam impietatis ſectatores non gladio & igne, ſed ueritatis fortitudine uelit debellari.

Ipſe igitur cum aliquos multis ab hinc annis uiros bonos, pios & eruditos, hunc etiam lapidem contra Sarracenorum hæreſim mouiſſe uiderem, & hoc noſtro ſæculo idem multos tentare, non ſimili tamen ſucceſſu, ſemper cupiebam quàmplurimos tam egregij operis adiutores eſſe, non dubitans eodem ariete iſtam hæreſim quatiendam & dejciendam fore, quo hiſce diebus papiſtica illa arx excelſiſſima deiecta eſt, adeò ut quorum ortus eodem tempore emerſit, eodem etiam gladio & tempore conciderent. Ecce autem ut ſubito non ſine numine, ut ſpero, commodiſſima ſeſe occaſio obtulit, qua etiam noſtri (ſi modo aliquod datum eſt) ingenij uires in tam ſancto opere exercerem. Cum enim fideliſſimus in Chriſti eccleſia miniſter, ſagaciſſimus diuinorum myſteriorum indagator, & præceptor noſter unice colendus, THEODORVS BIBLIANDER (cui ut multum Tigurina debet eccleſia, ita omnes etiam exteræ eundem ſuſpiciunt) noctes dieſq; in hoc negotio uerſaretur, ut Chriſtianus orbis Mahometicæ legis impietatem & agnoſcere & refutare poſſet, obtulit nobis hunc Ioannis Cantacuzeni Conſtantinopolitani regis librum contra legem, cuius modò meminimus, conſcriptum magna pietate, magna religione, ſummo etiam in ſacris tractandis iudicio. Obtulit autem exemplaria duo Græca, manu ſcripta, quæ ab amicis acceperat: è quibus quod uetuſtius erat, & correctius, Conſtantinopoli erat conſcriptum, teſtante hoc ſubſcriptione, quæ & locum & librarij Emanuelis Zycandylæ nomen præferebat. Petijt autem à me, ut in Chriſtianæ religionis gratiam, commodum publicum, & multorum ſalutem, eundem Latio donarem. Quid autem facerem, mi Draconites? Erat opus nouum,

& graue, & meis fortaſſe humeris impar. Petebat autem is, cui me plurimum debere nunquam fateri deſinam. Poſtulabat totius eccleſiæ utilitas, in cuius gremio quotquot ſunt, Chriſti ſpiritu & protectione fouentur. Num igitur meam hîc operam denegarem? Num laboris tædio ducerer? Num pudore ruſtico tot bonos & Chriſtianos uiros hoc tam ſancto munere ſpoliarem? Ingratus certe, imò impius mihi uiſus eſſem, ſi hic meos denegauiſſem labores, quos in alijs nonnunquam minus utilibus impenderam. Subij igitur pondus hoc ſatis graue, exemplaria utraque contuli, in quibus tamen non multum diſcrepantiæ inuenire licebat, & tandem omnia collata Latino ſermone loqui docui. Neque hic mouebant me ſcrupuli aliquot, quos in nonnullis locis, in tertia autem Apologia imprimis animaduertebam. Illic enim, prout temporum ſuorum ratio poſtulauit, ſanctorum imagines, interceſsionem Diuorum, crucis religioſum cultum, & neſcio quæ alia, ſatis conſtanter quidem, ſed minus firmis argumentis defendit. Hæc tamen tempori (ut dictum eſt) condonanda eſſe putabam. Et iniquum mihi uidebatur, tantum theſaurum propter carbones aliquot iniectos abijcere. Sic enim hoc facere uoluerimus, uix aliquem etiam receptum doctorem in eccleſia retinere licebit. Vt enim uix inuenire licet corpus aliquod omni carens macula: ita uix opus aliquod, à pijs etiam compoſitum inuenias, in quo non humanæ, id eſt labilis & lubricæ naturæ ueſtigia deprehendas. Vt autem rem aliquam multis accommodam uſibus, non propter aliquod leue incommodum repudiamus: ita etiam hunc librum Chriſtianis hominibus recipere licebit, & ſingula iuxta Pauli doctrinam probare, & quæ bona fuerint retinere. Damaſcenum enim ſecutus eſſe uidetur: qui cum & ipſe imagines defenderet, non tamen imaginibus honorem tribui docebat, ſed ijs quibus imagines eſſent poſitæ: imò non his, ſed Deo, quem illi docuiſſent. Quid tamen de horum ſententia ſentiendum ſit, ipſe Dominus ubiq; in ſcripturis per legem & prophetas exponit. Vt enim in lege ſe ſolum coli uult, ita etiam imaginibus ſe coli non uult: longa & ſufficienti enumeratione omnes imagines, quales ſint, è cœtu ſacro eijciens. Apud Eſaiam enim claris uerbis teſtatur, dicens: Ego Dominus, & hoc eſt nomen meum: & gloriam meam alteri non dabo, nec laudem meam ſculptilibus. Et ne illas tantum imagines prohiberi putaremus, quæ in aliorum, nõ Dei honorem inſtitutæ ſunt, alibi apud eundem prophetã clariſsime dicit: Cui aſſimilabitis Deum, aut qua ſimilitudine exprimetis eum? Quaſi dicat: uel hinc conſtat uaniſſimam eſſe omnem, quæ idolis conſtat, religionem, quod qui hanc habent, mutis ſimulachris

Damaſcenus de imaginibus

eum

eum referre conantur, quem nulla similitudo exprimit. Si enim ipsa hominis mens & ratio (quæ cœlestium quoq; orbium motus, & aërias impressiones sua inquisitione penetrauit) Dei naturam nullo modo inquirere potest, nec illius infinitam æternitatem & potentiã percipere, quî fit ut ligno & lapidi tribuamus, quod nec rationi tam diuinæ tribuimus? Cum & ipse Dominus in lege testetur: Non uidistis ullam similitudinẽ, in illo die quo locutus est uobiscũ Dominus in Horeb, de medio ignis. Ne forte perditè agatis, faciẽtes uobis sculptile & simulachrum cuiuscũq; figuræ, similitudinẽ masculi aut fœminæ. Neq; enim hic prætexere licet illiteratorum imperitiã, quibus multi imagines ceu scripturam laicorum proponendas esse asserunt. Constanter enim huic opinioni Habakuk reclamat, dicens: Væ qui dicit ligno, euigila: & lapidi insensibili, excitare. Ipse ne docebit te? Et Paulus ad Romanos scribens, docet, quod Dominus τὸ γνωστὸν τοῦ θεοῦ, id est omne illud quod de Deo sciri oportet, potestue, declarauerit nobis per creaturas, uisibilium nimirum contemplatione in inuisibilis creatoris considerationẽ inducendo. Qua de causa factũ uidemus, ut in ueteri ecclesia usq; ad Hieronymi tẽpora, summo studio hoc cauerint episcopi, ut nulla in tẽplis imago prostaret, nec picta, nec sculpta, nec texta: & ne Christi quidẽ, propter Anthropomorphitas. Patefacta autem errori & superstitioni ianua est, dum ceremonijs potius quàm religioni mentis purę intẽti, circa Dei culturam ex suopte ingenio, licet non malo zelo, homines multa innouare cœperunt. Et de Crucis ueneratione quid hic dicere opus est? Magna quidẽ eius religio, & magna sermonis crucis apud Paulũ authoritas. Sed de quánam cruce illum loqui putabimus, cũ Galatis scribens, inquit: Ego uero absit ut glorier, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo? Num ligneam crucem intelligemus? Et quàm conueniens hoc fuerit, si illum in ligno gloriari dicas, qui fidem puram tanta constantia docuit? qui Corinthijs fatetur, se nõ scire quicquã quàm Iesum Christum, & hunc crucifixum: id est, qui cruce & morte sua nos à morte æterna redemptos patri Deo reconciliarit? Atqui in eodem & nos gloriamur, contra mundum & mundi principem. Crucem, id est passionem Domini nobis salutarẽ esse credimus, hanc ueneramur, colimus & suspicimus. Cruces uero materiales, si ad cultũ prostent, eiusdem authoritatis esse iudicamus, cuius crucis typus, æneus nimirum serpens erat: quem cum Ezechias ille pijssimus Izraelis rex coluideret, contriuit, & Nehustan, id est rem æneam, uitæ, uirtutis & salutis expertem nominauit. Porro quod diuorũ inuocationem attinet, & intercessionem, multis disputare non est opus. Christus enim

ut

ut nuſquàm diuorum interceſſionem docuit, ita ad ſe uenire iubet omnes qui laborant, & onerati ſunt. Et apud Ioannem alta uoce cla-
» mat: Si quis ſitit, ueniat ad me, & bibat. Et apoſtolus Ioannes, qui in myſtica illa cœna ſuper pectus Ieſu recumbens, diuinorũ myſterio-
» rum cognitionem percepit: Filioli mei, inquit, hæc ſcribo uobis, ne
» peccetis: ſi quis autem peccauerit, aduocatũ habemus apud patrem,
» Ieſum Chriſtum, iuſtum. Vt autem nemo hominũ per ſe apud Deũ abſolute iuſtus eſt, ita etiam nemo pro alijs, ut iuſti reddantur, intercedere poteſt. Quare etiam fortiſsimus ille Dei præco, & apoſtolus
» Chriſti Paulus inquit: Vnus Deus eſt, unus etiam cõciliator Dei &
» hominum, homo Chriſtus Ieſus, qui dedit ſemetipſum precium re-
» demptionis pro omnibus, &c. E' quibus omnino patet, quis nam colendus, & quo ritu colendus ſit: unus ſcilicet Deus pater, per filiũ ſuum Chriſtum, in ſpiritu ſancto, cum fide indubitata, per charitatem efficaci, & pura ſanctaq; uitæ innocentia. In lege enim dicit: Sancti eſtote, quia et ego ſanctus ſum. Cum uero hæc eadem hic author noſter ueriſsime tradat, interim uero hos ueluti næuos faciei ſuæ aſperſerit, non tamen propter reliqua uere orthodoxa dogmata fuerit reijciendus. Si enim Maro ille ex Ennij ſtercore gemmas legere non dedignabatur, quanto magis nos paucíſsimis iſtis reiectis, hunc tantum theſaurum decet amplecti? Neq; hic mihi uitio uerti uelim, quod hæc ſcribens, ipſa authoris uerba, cum minus pia iudicarem, in lucem ediderim. Malui enim bona fide quicquid inueni transferre, ſenſu, quantum potui, abſoluto & uero, quàm hoc admittere, ut fraudis & doli mali meritò accuſari poſſem.

Deũ q ritu colendus

Omnem uero hunc laborem noſtrum tibi dedicatum eſſe uolumus, Draconites præſtantiſſime, tum propter immenſa illa tua in me collata beneficia, tum propter principem tuum Philippum Illuſtriſſimum Heſſorum Landgrauium, cui totius Heſſiæ nomine me plurimum debere fateor. Quando enim ſatis prædicare potero, inſignem illam humanitatem nobis à Marpurgenſis ſcholæ profeſſoribus exhibitam? qui me, cum iſtic uerſarer, non in diſcipulorum, ſed amicorum numerum aſcripſiſſe uideri poterant? Quando etiam ſatis laudabo familiaritatem illam (cuius uel memoria hodie dulciſſima eſt) quæ mihi Ratiſponæ in Illuſtriſs. tui Principis aula fuit, tecũ nempe, & cum Ant. Coruino, Ioanne Piſtorio, Dionyſio Melandro, & Ioan. Megabacchio, alijſq; uiris bonis, pijs & eruditis? Quibus omnibus cum me multum debere fatear, tibi tamen quàm plurimum debeo imprimis, quod te duce in horum familiaritatem peruenerim: qui cum omnes ſummum in nos amorem teſtarentur, tu tamen, neſcio quo modo, omnes ſingularibus beneficijs ſuperare cõ-
tendebas:

tendebas: parumq; tibi facere uidebaris, nisi & amici & fratris, imò filij loco me complectereris. Si tantæ igitur beneficentiæ obliuiscerer, haud dubie è tygride natus, & in asperis Caucasi montis rupibus enutritus esse uideri poteram. Vt interim alias uirtutes taceam, quas apertissimis signis nõ semel ostendisti, imò ostendis quotidie. Nota enim, imò commendata est omnibus tua illa in Marpurgensi schola eruditio, religio, pietas, fides & candor, quo sacras literas magno cum fœnore doces. Nota est tua in Christum fides, qua comite etiam patriam, nobile illud Francorum Carlostadium, deserere maluisti, quàm sine hac domi præclarus uiuere. Nota est animi tui fortitudo, qua non semel fidem tuam & dogmata sancta coram ferocissimis hostibus defendere ausus es. Meritò igitur hunc fœtum meum in illius sinum depono, quem hunc non minus ac uerum patrem scio defensurum. Oro autem, ut hunc beneuolus suscipias, præsertim cum non in beneficij retributionem, sed in sempiternum amoris nostri symbolum hunc tibi nuncupem. Faxit modo Deus opt. max. ut hosce labores nostros in sacrosancti nominis sui gloriam & Ecclesiæ utilitatem cessisse uideamus. Salutabis autem nomine meo, eruditione & pietate præstantes uiros, D. Ioannem Megabacchium, Lonicerum, Gasparem Rodolphi, Matthæum Capellam, & alios amicos fratresq; in Christo semper obseruandos, Saluum uero te cupiunt, unà cum omnibus tuis, D. Heinrychus Bullingerus, Gaspar Megander, Eras. Fabricius, Pellicanus, & Theodorus Bibliander, præceptores nostri & symmystæ charissimi. Vale, & in uinea Domini laborantes precibus continuis iuuare pergito.

Tiguri, x. Calend. Ianuarij. Anno à Christo
nato M. D. XLII.

IN LIBRVM IOANNIS CANTACV-ZENI REGIS CONSTANTINOPOLITA-ni contra ſectam Mahometicam,

ARGVMENTVM.

CHAEMEMIDES quidam uirilem ætatem iam ingreſſus, homo non ignobilis, & fortunæ ſplendidæ, docendi munus adminiſtrabat. Nam & ipſe cum patriæ legis, & omnium quæ ad hanc pertinent æmulus eſſet, Mahometem & legem illius magnę omnino æſtimationis eſſe perſuadere uidebatur. Hic ueræ pietatis iubare excepto, cũ patriam ſuperſtitionem condemnauiſſet, Deum uerum agnoſcit. Ob hoc uero omnibus bonis ſuis ſpoliatus, ad piiſſimum Romanorum regem, qui tunc IOANNES CANTACVZENVS erat, confugit: quo etiam amice uſus eſt. Cum uero Deus regem ad uitam philoſophiæ Chriſtianæ ſtudioſiorem uocaret, ipſe etiam inter regis comites aſſumptus, unà cum eo uitæ Monaſticæ inauguratus, mutato nomine Meletius dicitur. Familiari regis colloquio tum non parum adiutus eſt, cum hic nimirum illius informaret animũ, & in religione Chriſtiana inſtitueret. Cæterum hæc humani generis hoſtem æquo animo ferre, non erat facile. Perſam itaq; quẽdam armat contra Meletium, cui perſuadet ut literis doloſis & uerſutis illum aggrediatur, & impellat ut ueritatẽ mendacio permutans, ad priſtinam religionem redeat. Meletius autẽ quamuis cupidiſſimus eſſet huiuſmodi ſemet ipſum ſcriptis opponere, dicendi tamen facultate deſtitutus, ad Regem confugit, cui literas offert, & auxilium in imminenti concertatione ab illo poſtulat. Rex itaq; cum uiri inſtitutum approbauiſſet, certamen ſuſcipiens, Meletio ſimul & ueritati linguam ceu mutuo dat. Oratio autem, cuius argumentũ erat, epiſtolam cuius ſuprà meminimus reuincere, contra Sarracenorum hæreſim progreditur, defendens quidẽ Chriſtianorũ dogmata, obiter uero ſingulas Sarracenæ hæreſis partes percurrens: tũ quatuor ſermonibus oſtendit, hanc nec ueritati nec ſibiipſi eſſe conſentaneam, utpote quæ ipſa ſibi multis in locis non ſatis conueniat. Quod autem Moſis ſimul, prophetarũ & Euangeliį teſtimoniis Chriſtianæ religionis myſterium demonſtrat, nemini mirũ uideatur, cum & ipſis Sarracenis pro ſacroſanctis habeãtur, quę à Moſe, prophetis, & Euangeliį ſcriptoribus dicta ſunt. Veruntamen eadem hæc contra Iudęos induci poſſunt, idq; nõ ſine ratione. Sarracenis enim non pauca ſunt cum Iudæis communia. Eadem enim apud utroſq; monarchiæ politia, idem polygamiæ ſtudium, eadem ſuillæ carnis abſtinentia, idemq; circumciſionis ſignum. Eodem etiam iure apud utroſq; repudiį libellũ propriis licet dare uxoribus: & aliquo uel horum uel illorum defuncto, cõiugem illius frater ducere ſolet. Sed ut ſummatim dicam, non errauiſſe mihi quiſpiã uidebitur, ſi Mahometis legem confuſum corruptumq; Iudaiſmũ dixerit. Quapropter & Diuus Ioannes in Apocalypſi de lege & gẽte hac differens, ubi quaſi per ænigmata perſtringit quæ utriſq; communia ſunt, inquit: Dicunt ſe Iudæos eſſe, & non ſunt. Adeò ut abſurdi nihil fuerit, ſi communis & eadem cum illis concertatio ſit, qui quàm plurima inter ſe communia obſeruant. Apo. 2.

MVSVLMANVS SAMPSATES ISPHAchanes Persa, Monacho Meletio.

N nomine Dei misericordis & cõmiserantis. Frater dilecte, Salutẽ & laudẽ et intercessionẽ à nobis fratrib. tuis humillimis susципito: at animi nostri beneuolentiã, qua in te affecti sumus, etiã sine scriptis depræhẽdes. Scire tamẽ te uelim, quod ego frater tuus humilis & exilis, opportuno tẽpore in regionẽ magni Amura (cuius iustitiam ut Deus augeat imprecor) delatus sum, quẽ et ipse nosti nimirũ nihil perinde atq; laudes tuas respicere. Vitæ uero tuæ rationẽ & sententiã ab amicis & fratrib. quos hic habes, cognoui, qui tanto tui amore tenentur, ut nũ quàm nos uiderint, quin hoc à me cõtendant tuo nomine, ut Amuram, quo te restituat, precari uelim. Illos igitur sic affectos uidẽs, etiã ipse, licet mihi ignotus sis, condoleo, Deũq; ceu peccator oro, ut te à tenebris & perditione, in quã incidisti, cõuertat. Quin etiã te obsecro, resipisce, plora, geme: Deus enim misericors est. Intelliges etiã te nõ solũ hoc malo laborauisse: uerũ & sancti & prophetæ alijq; uiri magni & insignes Deũ fefellerũt, quib. tamen peccata ab illo remissa sunt, quemadmodũ ipse ore suo sancto testatur, dicẽs, Paratus & prõptus sum ut resipiscentẽ susципiã. Quin & propheta cum Deo in hæc uerba consentit: Si quis resipuerit ab ijs quibus Deũ fefellit, pro insonte & immuni à peccato habebitur. Quod si igit̃ & tu ceu homo lapsus es, noui nihil accidit: resipisce tantũ, & laua cor tuũ, ut Deus ille misericors te recipiat. Si enim nõ peccaret homo, quo nã argumẽto Deũ misericordẽ esse & nobis condolere depræhenderes? Literæ certe, quas scripsisti, huc trãsmissæ, nequaquàm eruditioni & honori tuo pristino respondebãt. uerũtamen affectu impulsus hoc feci sti, & prophetã accusando illũ, ut nosti, calumniatus es. Nõne scripturã nosti quę à Deo per prophetã dicta est, Omnia propter te feci, & te propter me? Sed Deũ oro, ne te mors apprehẽdat in perditionẽ. Dic tamen, per Deũ obtestor, quid nã boni tibi apud Christianos uidere licuit? Imaginãtur enim sibi specie falsa, quod Christũ gloria extollant, cũ in eundẽ sint iniurij, dicentes hunc & Deũ esse, & Dei filiũ. Confuderũt uiam uerã, & hac neglecta ceciderũt in morbum incurabilẽ. Non tamen decet, ut Musulmanus orthodoxus eos deuoueat, sed ut potius oret pro illis, iuxta Dei & prophetæ sententiã. Rursus uero abs te interrogo: Quid quæso uidisti quod seductus es, & in illorũ fidem consensisti? Dicũt se tres personas adorare, Patrẽ, Matrẽ & Filiũ. Quis hoc unquàm uidit? quis audiuit? qualis propheta hoc docuit? aut cui unquàm sanctorũ per uisionẽ reuelatũ est? † ut audiuimus, in plures partes diuisi sunt, dicũtq; alij quidem deos esse multos, alij uerò pauciores: & de hoc quotidie disceptare solent, & cõtendere. An uel ex his eos nunquàm cõdemnare potuisti? Væ horũ impudentiæ, uæ horũ stultitiæ. Deserto enim & relicto Deo cõditore omnium, deos plures colunt, Christũq; cum sit Sermo Dei falsò traducunt, quod dixerit se filium Dei esse. Nonne hunc Iudæi interrogauerũt dicentes, Tu ne es filius Dei? & negauit, dixitq;, Vos dicitis. * Veruntamen ab Adeth usq; in hoc tempus quid nam tibi scribã? quid redarguam? quid doceã? Quod scilicet unus sit Deus, creator cœli & terræ: quẽadmodum & ipse dixit, Ego sum Deus, et consortem diuinitatis non habeo. Bene tamen hoc depræhendimus: non enim, quantum audio, rudis & indoctus

† Qui

* Locus obscurus, librariorũ, ut uidetur, incuria depraua-tus. Videtur autem per ἑλλὼ, Adeth intelligẽdus, Ismaëlitarum propheta. uel Huth, qui primus Ismaëlitarũ literas didicit.

ctus es, nisi quod corporis tui te uicit cupiditas. Nosti nimirum, an mundus principio & substantia careat? & sufficiant hæc. Prudentem uel unica seruabit oratio. Et hæc quidem per literas, illa autẽ absq; literis nunciata sunt. Qua ratione fieri potest, ut Deus filium habeat sine muliere? Quod si Deus filium habuerit, dissidium sanè aliquod inter ipsos oriri poterit. Quomodo item possibile est, ut Deus homo fiat? Quo deniq; modo homo factus est? Insuper, si Christus deus erat, et dei filius, cur non hominem nudo uerbo seruauit, sed quasi impotentia impeditus homo factus est, & mortuus est, ut hominem saluaret, iuxta Christianorum sententiam? Quod si deus erat, quo modo passus est? deus enim pati non potest. Cumq; Christiani Mosaicã legem transgrediantur, et propter hoc merito accusandi sint, ipsi tamen Musulmanos, qui potius laudẽ merebantur, incusant. Sed & ipsius Mahometi nomen & in ueteri testamẽto, & in Euangelio, etiam Christo hoc commendante, descriptum erat: Christiani uero illud eiecerũt. Imò non in his tantum, sed etiam ab æterno in dextra diuini throni parte scriptum inuenitur. Postremo Musulmanorum fidem ab ipso Abrahamo originem traxisse, certis argumẽtis deprehenditur.

QVOD CHRISTVS FILIVS DEI SIT ET DEVS VERVS ET PERFECTVS, QVOD-que Deus existens homo factus sit, iuxta theologorum & prophetarum testimonia.

APOLOGIA PRIMA.

MAGNVS est Deus Christianorum. Meletius Monachus humilis & exilis prudentissimo & sapientissimo Sampsati Isphachani. Cũ literas tuas, quas ad me misisti, accepissem, intellexi quàm multis mecũ colloqui cupias, si mutua cõuersatione frui liceret. Temporis uero opportunitate hoc non admittente, necesse fuit scriptis hoc, quod cupiebas, exequi. Verum & ipse iam antè rescripsi, et de omnibus, quibus accusas nos, pro uirili defendi, et Apologiam abs te scriptam expectaui hactenus: sed frustra. Nõ multo autem trãsacto tempore, mea, quam tibi scripserã, Apologia ad me reuersa est sine omni indicio & respõsione. Miratus sum hoc uehemẽter, multa et diuersa de hac re mecum considerans. Quidam uero à uobis huc peruenientes retulerunt mihi, quod cupias responsionem hanc uel apologiam huc non remissam esse. pœnituisse enim te facti. Præterea & hoc addiderunt, quod dicas, Quomodo possibile est Deo esse filium sine muliere? Si enim filium habet, en dissidium & factio inter ipsos est. Quomodo etiã possibile est, ex Deo hominem fieri? item, Qua ratione cum Deus fuerit, homo factus est? Præterea, quod si Christus Deus erat & Dei filius, cur nõ hominem uel nudo aut solo uerbo seruauit, sed quasi impotentia impeditus, homo factus est, mortẽq; subijt ut hominem saluaret? Insuper, si Deus erat, quomodo passus est? Deus

enim nõ patitur. Deniq; quod nos qui Christũ profitemur, transgrediamur & soluamus legem Mosaicam, incusemus uero & damnemus uos, ut qui impiè & falso eandem obseruetis. Fieri itaq;, ut nos qui accusationem meueramus, uos ipsos qui laudem meruistis, condemnemus. Item, quod & Christus de Mahomet uaticinatus sit, ipsumq; commendauerit: quodq; nomen eius & in ueteri Mosis lege & in Euangelio descriptum Christiani cum multis alijs eiecerint. Sed & hoc hi ijdem addiderunt, quod cupias Apologiam nostram copiosiorem & puriorem haberi. His itaque cognitis, institutum tuum comprobaui. Quicunq; enim ueritatem inquisiuerit, eandem inuenit. Musulmani enim interdicere solent, ne quidam illorum cum Christianis disputent: nimirum in hoc, quantum uidere est, ne mutuis disceptationibus exercitati, puram ueritatem agnoscant. Christiani contrà cum animi fiducia innitentes puræ suæ fidei, & rectis, probatis uerisq;, quæ obseruant, dogmatis, nullos omnino suorum impediunt, sed singuli illorum confidenter & libere cum omnibus, quibuscunque libuerit, disputare solent. En igitur iuxta animi tui sententiam, defensionem meam quoad potero instituam, ea scilicet edisserens, de quibus ad nos scribens dubitauisti & interrogasti. Atqui hæc tua sunt, ô bone Sampsates, uerba. Ego uero quid dicere aut loqui uelim, & unde orationis sumere initium, non uideo: ueritus, ne tibi simile quiddam, quod his qui oculis laborant, contigerit. Hi enim cum uisus sint imbecillioris, solis radios lumen que auersantur, & in tenebris potius desidere gaudent. Ita etiam tibi ueritatis & iustitiæ uerba audienti contingit. Veritatem enim auersaberis, odioq; habebis, multo potius cupiens in uanis his, quibus nunc immersus es, tenebris desidere, sicut et illi de quibus modò diximus. Quod tamen ne fiat, deprecor. Veruntamen innata illa tibi, quam Deus concessit, iudicandi cognitione, disciplinis quoque & institutione honesta, qua institutus es, insuper honesta & integra, quam tibi multi tribuunt, conscientia (quæ omnia te in ueritatis uiam inducere possunt) freti, hunc laborem suscepimus. Nec enim multorum & uariorum hæc est cognitio. Nunc autem, ut ipse uides, ad te scribo, & quasi oblitus ingenij mei, tenuitatis & inscitiæ, rusticitatisq;, qua premor, rationem Apologiæ nostræ reddere instituí, & ostendere ea tibi, de quibus dubitando interrogauisti, quorum cognitionem ipse auribus percepi, & animo edoctus sum, Dei auxilio nimirum oculis meis apertis, meq; à uana, peruersa, à patribus tradita superstitione ad sinceram & inculpatam Christi fidem & ueritatis uiam cõuerso. Hortor itaq;, ut attẽtus audias. Nihil enim ex me dicturus sum, neq; ex his quæ à uobis non recipiuntur: sed eorum utar librorum testimonijs, quos omnes Musulmani pro ueris & sacrosanctis scripturis à Deo datis agnoscũt & fatentur. Fac igitur, ne tibi idem contingat, quod ijs qui thesauris in terrã defossis insistentes, cui nam rei insistant, & quid nam ipsis proximum sit, nõ intelligunt. Hi enim ingentes diuitias tantum non manibus habentes, propter ignorantiam harum uacuis discedũt manibus. Vel ne his similis fias, qui dulcissimæ potatu & limpidissimæ assistentes scaturigini, sitibundi tamen discedunt. Quin potius laborioſos illos & sudantes imitare, qui in hoc sunt, ut defossum illum & absconditum thesaurum effodiant, & lucro ditentur. Tũc etenim, quæ impijs & indoctis ignota sunt, Dei oracula in presentiarum tibi reuelata, ceu in manus tradentur. Attende igitur, ut scopo & proposito diligenter considerato, & diligenti simul inuestigatione hæc nostra legas, ut diui

na

na sciẽtia simul & ueritate implearis. Magna est enim Christianorum fides, & magnum mysterium est Christi filij Dei incarnationis negotium.

Quomodo, inquis, possibile est Deo esse filium sine muliere? Quomodo item Deus homo fieri potest? Quis denicꝫ sanctorum hãc docuit tantam impietatem, aut quis nam prophetarum hoc per uisionem cõspexit? Et hęc quidem tu dicis: quibus nos sic respondemus. Quod Deus creator sit omnium uisibilium & inuisibiliũ, didicimus etiam nos, cognoscimus, credimus et fatemur: quid uero Deus sit, neꝫ edocti sumus, neꝫ intelligimus, imò ne in animum quidem incidit huius impietatis inquisitio. Similiter Christum et filium & uerbum Dei esse, Deumꝫ ipsum, didicimus, cognoscimus, credimus, & confitemur: qualis uerò illius sit generatio, nos nec scimus, nec edocti sumus, neꝫ etiam in ęternum hoc inquirere uolumus, ceu impium, & à Christiana fide & religione quàm maxime alienum. Quin ęquanimiter sentimus & ab angelis & ab hominibus illud omnem naturam excedens mysterium ignorari. Atꝫ eadẽ nobis de incarnatione illius est sententia. Quod enim homo factus sit, & edocti sumus, & cognoscimus & credimus. Quo modo autem homo factus sit, ignoramus. Sed quemadmodum ignoramus illius ex Deo & patre generationem, sic etiam eam qua ex matre sua sancta Maria uirgine natus est, nobis incompertam esse fatemur. Vos uero, qui quid Deo impossibile sit, intelligitis (dicitis enim, quomodo possibile est ut Deus habeat filium?) eadem certe ratione qua hoc dicitis, quid etiam Deo possibile sit, intelligetis. Vos igitur multarum rerum scientia præditi, docete nos indoctos & rudes, quæ nam Dei natura sit, & quæ nam sit illa possibilitas simul & impossibilitas, ut nos iuxta uestram sentẽtiam in perditione uiuẽtes ab interitu eripiatis. Edissere igitur nobis, quid Deus sit & Dei natura: tunc & ego, quę nam filij & uerbi Dei sit generatio, exponam. Et licet fortasse audaculi quidam & perfrictæ frontis homines de hac re dixerint, quicquid ipsis in mẽtem uenerit, fatebor tamen ipse nostram in hoc negotio ignorantiam. Verũtamen hac me, qua ipse teneor, dubitatione libera. Vos enim, qui dicere soletis, qua ratione possibile est ut Deus filium habeat absq; muliere? intelligere uidemini aut tales esse, qui intellecturi sint exactissime, quo modo Christus ex muliere natus sit sine uirili opera: & quod illo est manifestius, quomodo Adam homo factus sit sine uiro et fœmina: uerùm ut et Eua ex uiro quidem, sed absq; muliere creata sit, idq; non iuxta naturæ legem constitutam, quam post transgressionem à Domino acceperunt, uerùm diuersa quadam ab hac ratione, nobis qui Christum fatemur prorsus incognita, sed soli Deo nota. Quod si autem hoc deprehendere nulla humana ratio potest, quid quæso incassum laborantes Musulmani nos de ijsdem accusant, quæ nec ipsi intelligunt nec nouerũt, sed tantum à ueritate aberrare uidẽtur, quantũ cœlũ à terra distat? Verũ scripturarũ ignorantia in huiusmodi errores inciderũt. Mosis enim libros & Dauidis psalterium, insuper & prophetarum scripta, sed & ipsum Christi Euangelium, omnia inquam hæc sancta, iusta, uera et bona esse dicunt & confitentur (ut & reuera sunt) fatentur autem solis uerbis: quę autem in his dicuntur, non intelligunt. Et quemadmodum fieri solet, cum auditis angelos egregie & suauissimis sonis Deum celebrare, ea quidem quæ dicuntur ab his amore & laudibus prosequimini, quis uero dictorũ sensus sit nõ intelligitis. Sic in omnibus hisce libris facere soletis, ut ea quidẽ quę in his scripta cõtinentur; laudibus uehatis, quid uero dicatur, ignoretis. Quam ob

rem? Quia nunquam de his ſolide edocti eſtis. Chriſtiani uero partim in ecclesijs congregati, partim ſinguli domi ſuæ quotidie ſacros libros perlegũt: & ſic tandem temporis diuturnitas, aſſidua lectio, & diligens inueſtigatio expoſuit docuitq; illos omnem ueritatem. Quum igitur ignores ea quæ Chriſti ſunt, putas etiam, quod nemo ſanctorum de illo locutus ſit, & nullus prophetarum de hoc uaticinatus: eaq; à nobis, quos omni patrocinio deſtitutos arbitraris, audire deſideras. Audi igitur quod quæris, & attente quæ dicuntur conſidera.

Gen. 18 Magnus ille Moſes in libro Geneſeos uerbotenus ſit dixit. Dixit Dominus, Clamor Sodomarum & Gomorrhæ multiplicatus eſt coram me. Deſcẽdens igitur uidebo. Abrahã uero ſtabat coram Domino. Et appropinquans Abraham dixit, Num ſimul iuſtũ perdes cum impio? Et erit iuſtus ſicut impius? Si fuerint quinquaginta iuſti in urbe, nonne remittes illi propter quinquaginta iuſtos? Nequaquam hoc facies, qui iudicas omnẽ terram. Dixit uero Dominus: Si inuenero quinquaginta iuſtos in Sodomis, remittã omni loco iſti propter hos. Et reſpondens Abrahã dixit: Nũc incæpi loqui ad Dominũ meũ, ego uero terra ſum & cinis. Quid ſi inueniantur quadraginta quinque? Et dixit Dominus: Si inuenero quadraginta quinque, remittam ciuiti. Et hoc modo colloquens cum Domino Abraham, deſcendit uſq; ad decẽ. Et tunc Moſes ſubiungit: Et abijt Dominus, poſtquàm ceſſauit loqui cũ Abraham. Vides ne unde cœperint paulatim manifeſtari, quæ ad Chriſtũ pertinẽt? Oculi enim hominis iuſti poterãt agnoſcere Deũ, licet in ſeruili forma exiſteret. Attende igitur, quod Deus pater nunquàm apparuit in prophetarum uiſionibus humana ſpecie, eo quod ipſe non eſt homo factus: ſed nunc quidem alia, nunc rurſum alia ſpecie apparuit. Angeli uerò nonnunquã humana ſpecie apparent. Inquirendum igitur in hac uiſione fuerit, quis nam is ſit qui tunc uiſus eſt. Ecce uero, Deus pater non erat: quia humana forma uiſus eſt. Sed angelum ne fuiſſe dices? Sed quàm quæſo decorũ hoc erit, ſi Moſes aut alius quiſpiam ſanctorum angeli mentione facta ipſum appellauerit dominum uel iudicem? Quis eſt alius qui iudicat omnẽ terram, quàm Deus? Cũ igitur cõſtet, quod is qui humana ſpecie apparuit, nec Deus pater fuerit, nec angelus, propter eas cauſas quas modò recẽſuimus, elucet omnino, idq; neceſſariò, quod ille ipſe uerbũ & filius Dei fuerit, qui & deus & homo eſt. Eo enim facto, quo ipſi Abraham humana ſpecie apparuit, oſtendit futurã ſuam incarnationem. Quod uero dominus nominatur ab ipſo Abraham & Moſe, & uniuerſæ terræ iudex, qui miſereatur cuius uoluerit, et corrigat quẽ corrigere fuerit uiſum, ſuam in hoc diuinitatem demõſtrauit. Iudicare enim, miſereri, & iraſci, Dei ſolius eſt: angeli uero uel hominis nequaquàm, neq; enim hoc illorum uirtutis eſt, & potẽtiæ. Cum enim dicit, Si inuenero quinquaginta uel pauciores his, urbi remittam, potentiæ ſuæ magnificentiam indicauit. Tu uero caueas interim, ne cum audieris dicentem Dominũ, Deſcẽdens uidebo: de Deo humile quidpiam, & illius diuinitate indignum imagineris. nam propter humanę naturæ imbecillitatem ſępenumero talia de Deo dicuntur. Præterea hoc dictum eſt, propter futuram illius cum hominibus † conuerſationem.

συγκατάβασιν

Gen. 13. & 22. Præterea cum Dominus Abrahæ quatuor totius orbis cardines oſtendiſſet, inquit: Tibi dabo terram, & ſemini tuo, & multiplicans multiplicabo ſemen tuum ſicut aſtra cœli, & ſicut arenam iacentem in littore maris: quoniam

nſam patrem multarum gentium conſtitui te, & benedicentur in te omnes gentes. Hæc ſunt Dei ad ipſum Abraham uerba. Nunc quis horum ſenſus ſit, inquirendum eſt. Conſidera igitur ut Moſes dicat, quod Deus ipſi Abraham & ſemini ipſius promiſerit & pollicitus ſit omnem terram, & quod ſemen ipſius ſit multiplicaturus ſicut aſtra cœli, & arenam in littore maris: & in ſemine tuo, inquit, benedicentur omnes gentes. Et quandoquidem Dei uerba uera ſunt, nec unquàm fallunt, inſpiciamus agedum, quando & quo'nam modo impleta ſint hæc Dei oracula. Abraham enim binos habuit filios, alterum quidem ex ancilla Agar, Izmaëlem ſcilicet: alterũ ex libera uxore Sara, nempe Iſaac. Num itaq; propter Izmaëlem ex ancilla genitũ, ceu Abrahæ ſemen, dixit Dominus, quod in illo benedicendæ ſint omnes gentes? Sed cum Dominus diceret ipſi Abrahæ, Eiſce ancillam cum filio ipſius, nequaquam enim hæres erit ex ancilla genitus cum filio liberæ: ſecundum Dei præceptum Abraham Izmaëlem cum Agar matre ſua eiecit, domoq; ſua expulit. Inſuper Abraham iuſtus, cum ex Deo audiret, Patrem multarum gentium te conſtituam, & tibi dabo terram, & ſemini tuo, & in ſemine tuo benedicentur omnes gentes: reſpondit ſic dicens, Quid mihi dabis Domine, cum ipſe ſine liberis moriar? Vnde uides, quod priuſquàm admoneretur Abraham ut Izmaëlem domo eiiceret, hunc nequaquàm filij loco duxit. Si enim hunc filium uerum eſſe æſtimauiſſet, nunquàm certe poſtulauiſſet filium alterum. Eo enim quod dicit, Ego uero orbus morior: filium poſtulat, quem & filium & ſemen ſuum eſſe æſtimet. Iſaac enim tum demum cum hæc antè peracta eſſent, natus eſt. Poſt hæc autem omnia uerbum Domini dicens, Eiſce ancillam cum filio ſuo, manifeſte oſtendit, quod nec Deus Izmaëlem filium & ſemen ipſius Abrahæ eſſe reputauerit. Et ecce, quantum apparet, Izmaël iuxta Dei præceptum hæreditate paterna Abrahæ excidit. Num igitur hunc Iſaacum eſſe dicemus? Quod quidem hic filius ſit uxoris liberæ, manifeſtum eſt: & Hebræorum gentem ab hoc deſcendiſſe conſtat: gentium autem benedictio ad hunc minime referri poteſt. Soli enim Hebræi ſunt ex illius ſemine, ceu poſteri Iacobi, & duodecim filiorum eius. Quin in fœlicitate adhuc: & flore regni ſui conſtituti, pauci admodum & numeratu faciles reperiuntur, ſi cum totius orbis habitatoribus conferantur. Vix enim uel unius tantum gentis quantitatem ſibi conſeruauerunt: diuino autem auxilio adiuti, inſignes & terribiles habebantur. Populum enim ſibi hunc peculiarem uocabat Dominus, & illos hæreditatem & peculium ſuum nominabat: & illius uirtute deuicerunt ſimul, & aduerſariorum oppidis potiti ſunt, per'que Dei potentiam in Aegypto Moſes miracula edere cœpit, & poſt hunc filius Nun Ioſue aliiq; plures uſque ad Chriſti generationem. Sed poſt generationem illius in perniciem ruere Iudæi cœperunt, & Iacobi prophetia impleta eſt dicens, Non deficiet princeps ex Iuda, neque dux de femore illius, donec ueniant quæ repoſita ei ſunt, & ipſe expectatio gentium. Verum & Iſaiæ oraculũ dicens: Exurget radix Ieſſæ, & qui exurget ad imperandum gentibus, in illum gentes ſperabunt. Nam uſque ad Chriſti natiuitatem Iudæi & reges & pontifices de ſua gente habuerunt: hoc autem nato, & reges & pontifices defecerunt. Interea uero temporis nunc quidem Deus illis iraſcebatur propter peccata ipſorum, idololatriã in primis, cuius ſtudioſiſſimi erant: nũc uero eorundem miſerabatur denuo: poſtquam uerò facinus illud magnum &

Gen. 22.

Gen. 49.
Eſa. 11.

horrendum patrare sunt ausi, tũc à Deo deserti in iram irreconciliabilem inciderunt, & in gẽtes dispersi sunt. Et sanè sustinuit illos Deus ad tempus, humanum quasi mitemq; se illis exhibens, cum nimirum resipiscẽtiam illorum & pœnitentiam expectaret: sed incurabili morbo laborantes abscidit, quemadmodum prophetæ de ipsis uaticinati fuerant. Cum enim idolis seruirent, & Deum irritarent, ipsos quidem in captiuitatem & pœnas propter scelera illorum tradidit, non tamen omnino dereliquit: sed in tempus aliquod non adeò immensum, nec infinitũ, diuina in illos ira extendebatur. quo transacto, ut dictum est, & illius misericordiam & pristinam fœlicitatem recuperabãt. Veruntamen nec in tempore captiuitatis illorum unquàm defuerũt illis prophetæ, ad consolationem illorum & animæ salutem à Deo dati. Prędicebant enim & uenturam Dei in illos iram, & tempus iræ definitum, tum etiam Dei post hoc secuturam commiserationem, & futurum in Hierosolymam reditũ. In Aegypto enim transegerunt annos quadringẽtos, uerum ibidem et multiplicati & enutriti sunt. Postquàm uero ascenderunt Hierosolymam, & templum extruxerunt, in captiuitatem redegit eos Babyloniorum rex Nabucho donozor annis 70. Post hæc annis duobus & semis Antiochus ille cognomẽto illustris. nec ultrà longius diuina in illos ira porrecta est. Imò cùm tempore Mosis in deserto existentes uitulo sacrificarent, & post hæc idolis offerrẽt uictimas, nec tantummodo animalium sacrificia, sed proprios liberos quoq; dæmonibus immolarent, & prophetarum cædibus contaminarentur, nequaquàm tamen adhuc Dei iram irreconciliabilem experti sunt. A' Domini uero passione anni iam mille trecenti & sexaginta elapsi sunt, & tamen (ut nimirum ipsi affirmant) legem custodiunt, & ab omni idololatria abstinent: sed propter unum hoc, quod in Christum exercuerũt impijssimum facinus, deserti, & totius mũdi exemplum facti sunt. Quod enim hac de causa dispersi sint, ut totius mundi ludibrio & risui exponerentur, clarissime uel ex hoc patet, quod à nullo prophetarum interea temporis consolationem acceperunt, nec aliquis prophetarum inter illos locutus est post Ioannem Zacharię filiũ. Cum enim iam aduenisset is qui per prophetas prædictus erat (Christus nimirum) necesse erat prophetiam aboleri, partim quidem quod Christus, ut modò dictũ est, uenisset, partim quod Iudæi hac indigni essent, & omnino deserendi, eo quòd Christum contempsissent, & in eum omnia quæ facta sunt ab ipsis patrauissent: propterea inquam, malis obiecti sunt incurabilibus. Non enim nudum hominem crucifixerũt, sed Deum & hominem: nec tamen diuinitas passa est, sed homo. En igitur & illa, quæ ex Saræ liberæ filio, Isaac nempe, progenita est posteritas derelicta est, & Isaaci semen, quantum Iudæos attinet, in perditione desertum. Qua igitur ratione Deus Hebręorum gentem pro Isaaci semine erat habiturus, cum iam de illis constitutum esset, ut in Dei iram implacabilem inciderent? Quomodo item pro Abrahæ filijs erant reputandi, quos Dauid antè præuidens, de ijsdem uaticinatus Dominum alloquitur: Obscurentur oculi ipsorum, & dorsum illorum semper incuruà? id est, nõ recedat ab illis seruitutis iugum perpetuæ. Hoc enim sibi uult, quod eos incuruandos esse à Deo præcipit. Neq; enim hæc est execrandi formula, sed prophetiæ enunciatio. Qua deniq; ratione eos Isaaci semen & Abrahæ filios Deus iudicaturus erat, quorum subuersionem & excidium prędixit propheta Daniel? nusquàm uero reditus illorum & reuocationis (ut in alijs solet) meminit, sed diuersum longè indicat. Postquàm enim tragico

Tẽpus, quo liber hic conscriptus est.

Psal. 68.

& magnifico dicendi genere euentura ipſis mala expoſuiſſet, tandem ſubiungit, Vſq; in conſummationem ſeculorum hæc eos detinebit ſeruitus. Verum in Euangelijs quoq; ſic ſcriptum eſt, quod Iudæis magnifice ſeſe erga Chriſtum extollentibus, dicendo, Patrem habemus Abraham, dixit Ioannes: Ne dicatis intra uos ipſos, patrem habemus Abraham. Dico enim uobis, poſſibile eſt Deo, etiam ex lapidibus hiſce Abrahamo filios ſuſcitare. Quid autem hæc ſibi aliud uoluerunt quàm ſi dixiſſet, Quoniam in uobis ipſis boni nihil eſt, uerum in hoc ſolo cõfiſi ſplendidis uerbis extollimini, quod uos Abrahæ filios dicere poteſtis, dico uobis, quod poſſit Deus etiam ex lapidibus iſtis ipſi Abrahamo filios excitare. Quod autem ex lapidibus inanimatis poſſit Deus homines formare, manifeſtum eſt: qui enim de nihilo creauit hominem, eundem ex inanimata materia creare poteſt. Veruntamen hæc non de lapidibus, ſed gentibus dixit, quæ corda habebant ipſis lapidibus magis excæcata: quæ poſtea Chriſtum adorauerunt, in eundem crediderunt, & iuxta promiſſionẽ pro Abrahæ filijs reputati ſunt. Iudæos enim non modo hac gloria priuauit Chriſtus, & à genere Abrahę excluſit, uerum etiam diaboli filios nominauit, dicens: Vos facitis opera patris ueſtri, diaboli. Ille homicida eſt ab initio, & in ueritate non ſtetit, quoniam mendax eſt. Quos autem Chriſtus diaboli filios nominauit, num Deus Abrahæ filios & Iſaaci ſemen iudicare poteſt? Quæ enim eſt communio diaboli cum Dei ſeruis Abraham, Iſaac & Iacobo? Imò quod eſt Dei cum diabolo commercium?

Dan. 9

Matth. 3 "
"
"

Ioan. 8 "

En igitur, iuxta Iudæorum & Muſulmanorum ſententiam & fidem, Dei uerbum irritum falſum'que eſſe deprehenderetur (ab Izmaële enim gentes nequaquàm Deo acceſſerunt, ſimiliter nec ab Iſaaco) ſed nequaquàm hoc eſt, minime inquam. Nullo modo enim Dei uerbum intercidit: uerum in Chriſto, qui ex Abrahæ ſemine natus eſt ſecundum carnem, manifeſtatæ, reuelatæ & impletæ ſunt omnes uiſiones, omnes prophetiæ, omnes'que reuelationes, quæ ipſum & Deum eſſe & hominem oſtendunt, quemadmodum noſter hic ſermo iam demonſtrauit & expoſuit, & manifeſtius adhuc multo exponet. Inſuper & omnes gentes in Chriſto acceperunt benedictionem per fidem, qua in illum crediderunt. Gentes enim uniuerſæ prius idolorum cultui deditæ, nunc fideles & orthodoxæ ſunt, exceptis pauciſſimis, Muſulmanis ſcilicet, Hebræis, & alijs: qui ſimul omnes, nulli uidentur, cum Chriſtianorum multitudine collati: non magis quàm ſi tantillum aquæ, quantum uola manus capit, cum pelago comparetur. Veruntamen quid hoc ad ueritatem, ſi nonnulli hanc contemnentes, incorrigibiles & infideles permanſerunt? Sol enim totum illuminat aërem, & orbem uniuerſum, cæcis interim in cæcitate & tenebris permanentibus: nec tamen propterea ſol reprehendendus eſt, ſed ipſi cæci. Talis mea quoque de Chriſto fertur ſententia. Chriſti nempe Euangelium & doctrina, imò Chriſtus ipſe, infinitos ſoles ſplendore & lumine excellit. In omnẽ enim terram Euangelij prædicatio diuulgata eſt, et credentes ſalutem conſequuntur: qui uero non credunt, pereunt. Non tamen hæc culpa in Chriſtum, ſed in infideles incidit, qui ſuam ipſorum ſalutem produnt. Nec tamẽ omnibus ſimpliciter & nude credentibus ſalus contingit, ſed ijs qui per fidem opera faciunt ſalute digna. Reuertatur autem ad Chriſti teſtimonia & demonſtrationes noſtra oratio, non tamen ut omnes recẽſeat. Si enim omnes, quę de Chriſto ſunt, reuelationes, uiſiones & uaticinia diſcutere aggrederemur, etiam

Non ſola fides

multi

multi scribæ multum laborando, uix paruam aliquam ex his partem absolue rẽt: nihilominus tamẽ pauca ex multis proferamus ad ueritatis illustrationẽ.

Deut.18 Dixit Moses ad populum Hebreorũ: Prophetam ex fratribus uestris su-
„ scitabit Dominus Deus, sicut me: & omnis anima quæ non audierit prophe
„ tam illum, eradicabitur. Atqui considera hic prophetæ diligentiam. Dicendo enim, prophetam suscitabit Dominus Deus, ostendit, quod homo futurus sit de quo uaticinatur, & quod à Deo sit, nec de pseudoprophetarum numero. Dicendo autem, Ex fratribus tuis, ostendit quod ex Hebręis, & nõ alicunde oriundus sit: ne si forte quis alienigena se prophetam hunc esse diceret, & Dei spiritu uaticinari, ab ipsis reciperetur, sed ut hunc ceu erronem & impostorem negligerent. Porrò & magnus ille Moses prius à Deo accepit testimonia, partim quidem ex miraculis in Aegypto editis, & maris rubri trã situ: partim uero ex Dei in monte Synai congressu, & uisione per ignem exhibita coram uniuersis populi Iudaici castris. Et tunc demũ legem à Deo acptam promulgauit: quapropter superius diximus Mosem illum magnũ hoc
„ de Christo dixisse, Suscitabit Dominus Deus prophetã ex fratribus uestris. Illud uero, SICVT ME, hac de causa adiecit, quod sicuti ego uos in libertatem asserui ex acerba Pharaonis seruitute, luto & laterum coctione, & legem uobis salutiferam tuli: sic etiam is à me modò prædictus propheta, ex tyrãnide & potestate diaboli & idololatria uniuersum mundum libertaturus est, & libertatis leges laturus. His auditis Iudæi hunc olim prænunciatum expectabant, & uidentes Ioannem Zachariæ filium ex deserto uenientem & baptizantem populum, cum hunc eundem esse quem Moses prędixerat, existima

Ioan.1 rent, interrogauerunt eum, Tu ne es propheta ille? Quid uero idem respon-
„ dit? Non sum ego, sed ipse ante illum missus sum. Venit autem post me, cu-
„ ius ego calciamẽta portare indignus sum. Propheta certe erat Ioannes, & prę clarus quidem: sed quia Iudæi de illo propheta interrogabant, quem Moses prædixerat uenturum, Ioannes se illum non esse respondit. Sed ecce Iudæorũ ingratitudinẽ & stultitiã, qui priusquàm Christus uel Messias adueniret, illum expectauerunt, illumq; inquisiuerunt, uenientem uero contẽpserunt.

Psal.97 Post hæc uero rursum dicit Moses ille magnus: Lætẽtur unà cum illo cœ
„ li, & adorent illum omnes angeli Dei. Age igitur & mihi dicito, quem nam alium angeli Dei adorant prętерquàm Deum ipsum? Hic igitur, quem Moses hominem, prophetam & legislatorem esse demonstrauit, quem item ab angelis adorandum esse dixit, & Deus & homo est, filius scilicet & uerbũ Dei, à nobis simul & angelis adorandus & honorandus. Et hæc quidem ex Mose.

Psal.71 Dauid uero propheta sic dixit: Deus iudicium tuum Regi da, et iustitiam
„ tuam filio regis. Iudicabit pauperes populi, & saluos faciet filios inopũ, & ca-
„ lumniatorem humiliabit. Commorabitur cum sole, & ante lunam, in gene-
„ ratione generationum. Descendet ueluti pluuia super uellus, & ueluti stilla
„ stillans super terram. Oriri faciet in diebus suis iustitiam, et multitudinem pa
„ cis, donec auferatur luna. Et adorabunt eũ omnes reges terræ. Omnes gen-
„ tes seruient ei, & erit nomen eius benedictum in secula. Ante solem perma-
„ net nomen eius, & benedicentur in eo omnes tribus terræ: omnes gentes bea
„ tificabunt illum. Beatus Dominus Deus Izraëlis, solus faciens mirabilia, &
„ benedictum nomen eius in seculum & in æternum. Duas hic in uniuersum personas propheta inducens, Deum scilicet, et filium regis, nihil aliud innuit quàm Deum uel regem, & illius filium Christũ, qui iudicat pauperes populi,

puli, & ſaluos facit inopes, & humiliat calumniatorem. Neq; hic hominem quendam fortem, & iuſtum principem uel regem intelligas. de eodem enim dicit, quod commoraturus ſit cum ſole: item de eodem, quod ſit ante lunam & generationes generationum. In quem uerò hominum hoc competere poteſt, ut ante lunam in generationes generationum eſſe dici poſſit? & ut cum ſole commoretur? In nullum certe alium, ſed reuera in ſolum ipſumq; Chriſtum prophetia quadrat. Cum enim dicit, quod iudicet pauperes populi, & ſaluet filios inopum, & calumniatores humiliet, illius oſtendit iuſtitiam, fortitudinem, & curam qua erga homines utitur. Cum uerò dicit, quod ante ſolem permaneat nomẽ eius, & ante lunam in generationes generationũ, illius æternitatem principio carẽtem indicat. Et eo quod dixit, Commorabitur cũ ſole, illius æternitatem fine carentem denotauit. Item, Deſcendet ueluti pluuia ſuper lanam, & ſicut gutta ſtillans ſuper terram. Exoriri faciet in diebus ſuis iuſtitiam, & multitudinẽ pacis, donec auferatur luna. Denuò (reſponde) quis deſcendit ut pluuia ſuper lanam, id eſt quietè, & ſine ſtrepitu, & citra propriam maieſtatem magnificentiamq; ſuam, præter Chriſtum? qui deſcendit cœlitus in ſanctam uirginem, quæ conceptum eum peperit in uili præſepio, & humili caſa. Non enim uenerat iudicaturus mundum, ſed ut mundũ ſaluaret. Cum uerò ueniet iudicaturus orbem, apparebit in gloria patris ſui cum omnibus angelis: quemadmodum ipſe Chriſtus in Euangelio teſtatur, Non ueni iudicaturus mundum, ſed ut mũdum ſaluem. Item, Exoriri faciet in diebus ſuis iuſtitiam & multitudinem pacis, donec auferatur luna. Quis nam horum ſenſus, Producet in diebus ſuis iuſtitiam & multitudinem pacis? Non alius, quàm quod impietatis ſummã notat perniciem: quod ſcilicet homines derelicturi ſint Deum, procreatorem & factorem ſuũ, qui eos nuſquàm exiſtentes in hanc ſubſtãtiam redegit: & adoraturi ſint diabolum, creaturas, & opera manuum ſuarum. Et quemadmodũ aliquis ebrietate uictus, aut in denſis profundisq; tenebris oberrans, neglecto proprio parente, qui commodum & utilitatem ſalutemq; ſuã in primis & unice deſiderat, promotamq; cupit, hoſtem ſequitur, cædis & perniciei ſuæ cupidũ, ligatus ſcilicet & uinctus ab eo manusq; pedesq;, deductus tãdem in carcerẽ munitiſſimũ, & obſcurum, non agnoſcit nec diſcernere poteſt patrem & amicum ab inimico & hoſte propter ebrietatem & crapulam, nec etiam uult: & poſtea licet tandẽ ad ſenſus ueſtigia reuertatur, illud non poteſt, in uinculis nimirum detẽtus. Sic homo etiam initiò errabundus, & à recta planaq; ſeductus uia, incidit in manus diaboli. Et quis nam locus eſt hoc obſcurior, & deformior? Hic uero hominem uoluptatum copia inebriatum, omnis ſenſus expertem fecit: tunc ueluti inebriati, aut inordinato & ſuperfluo humore & inſania, aut à dæmone agitati, audientes non audiunt, & uidentes non ſentiunt, propter mẽtem ſcilicet & rationem, quæ ducis officio fungitur, ſeductam: uerum ea quæ ſolida ſtant, tanquàm mobilia imaginãtur: & quæ mouẽtur, immota conſiſtere putãt: & quæ illis utilia ſunt auerſantur, noxia uero amplectũtur, nec honeſtum bonũ ue à malo dijudicare poſſunt, nec ab inimico amicũ. Hoc ipſum, ut diximus, homini contigit. Reſpuit enim Deum, & ligatus à dæmone in denſiſſimis ignorantiæ tenebris tyrannidem illius ſuſtinuit. Dauid uero diuina gratia repletus intellexit, in quantum perniciei barathrum, procellam & tempeſtatem homo inciderit, & quanta Deum affecerit iniuria, ipſum repudiando (duplex enim hic iniuria depræhenditur. hominem enim iniu-

Ioan. 12

ria

ria affecit diabolus, quòd hũc tam procul à Deo seduxerit: &, si dicere fas est, in ipsum quoq; Deum facit iniurias, illius nimirum creaturam seducendo. Similiter & homo Deum affecit iniuria, quod hoc repudiato, diaboli imperium secutus sit) quis deniq; ipsum à densissimis tenebris & iniquitate esset redẽpturus. Cum itaq; propheta dicat, Oriri faciet iustitiam, hoc innuit, quod quemadmodum ægroti in tenebris decumbentes, ipsi quidem non in lucem prodeunt, sed lux ad illos penetrat: sic etiam homini in diabolicis tenebris decumbenti exoritur is, qui misericordię uiscera erat assumpturus: quo exorto & totũ orbẽ illuminante, omnes tenebræ discedẽtes disparuerũt. Homo uero illuminatus, ubi cognouit iam quali uinculo constrictus decumbat, & seipsum nullo modo adiuuare ualens, ad eum qui hoc potest, respicit. Hic uero, cum nollet hominem ulterius diaboli tyrannide premi, liberauit eum, sanauitq;. Liberatus uero, sanatusq;, non amplius diabolo adhæsit, uerum hac redemptione facta, per fidem hominis ea qua Deus affectus fuerat iniuria euanuit, & huius apparuit iustitia, exorto iam rationali sole iustitię, Christo nimirum. Homo itaq; fide percepta, tempestate & fluctibus carẽtem fidei portum ingressus, multitudinem pacis nunquàm iactandæ procellis aut conturban-
Psal. 25 dæ accepit. Tunc impletum est Dauidis oraculum, dicentis, Beati quorum remisse
» sę sunt iniquitates, & quorum peccata obtecta sunt: Beatus uir, cui Domi
» nus peccatum non imputat. Sed quod in loco suprà citato dicit, In diebus illius: innuit hominem fore, qui hæc miracula editurus sit. In Deo enim dies curiosius inquirere, uel mensurare, nefas est. Christus autem, quatenus homo est, initium habuit, & huius dies mensurantur. Illud uero, Donec auferatur luna, nullo alio sensu propheta dixit, quàm hoc, quod ueluti luna seruanda est, nec peritura, ita nec ille homo. Quoniã uero absolutè fine carere, soli Deo proprium est, indicauit hisce, quod hic & Deus & homo sit. Illis uero uerbis, Adorabunt eum omnes reges terræ, & omnes gentes seruient illi: indicauit gentium conuersionem ad Christum, & regum adorationem. Ne uero hi qui ueritatem destruere & inuertere cupiunt, hæc de rege aliquo potenti & inuicto intelligerent, utpote Iulio, Augusto, Tiberio, uel alijs, qui & ipsi à regibus terræ & gentibus adorati sunt, & ab his celebrati, quamuis homines essent, ut et nos omnes, Dauid cum dicit Nomẽ eius esse benedictum, etiam hoc addit, In sæcula. Vniuscuiusq; enim hominis laus in uita hac unà cum illa deponitur: sed post mundi huius consummationem nec laus ipsius permanet, nec infamia. Sola enim opera illius unà cum ipso discedunt, quorum etiam retaliationem ab eo expectat qui mundũ iudicaturus est, siue bona fuerint, siue minus. Illud uero, In secula benedictum erit nomẽ ipsius, nequaquàm hominis est, sed Dei. Item, Ante solem permanet nomen illius. Quis rogo hominum ante solem conditum inuenitur? Nullus omnino, & nec ipse Christus, quatenus homo est, sed quatenus Deus est. secundum humanitatem uero & esse cœpit, & dies habet mensuratos, & adorauerunt eum omnes gentes, & omnes reges terræ, ut Deum & hominem, & in eo omnes gentes sunt benedictæ.

Vocatio gentium.

Porro hæc Dauidis prophetia, cum Esaia & Iacobo conuenit, qui de Christo dicunt, quod sit expectatio gentium: quemadmodum in superioribus demonstratum est. Tandem uero omnia cõprehendens propheta, & respiciẽs Verbi Dei conuersationem pro hominum salute factam, & quod Deus existens hominẽ assumpturus esset: uidens deniq; illum modo ferocem & immi

tem

tem tyrannum diabolum ab homine, quem modo antè tyrannide presserat, iam tantum non illusum esse & conculcari, uoluptate quasi abreptus, beatam illã uocem exclamans profert, Benedictus Dominus Deus Izraëlis, qui solus facit mirabilia, & benedictum nomen eius in æternum & in sæculum sæculi. Indiget sanè & præsens locus expositione aliqua, licet reuera quolibet sole & omni humana ueritate purior sit & dilucidior. Quem enim Dauid paulo antè hominem nominauerat, quemq; ante solem & lunam conditam extitisse dixerat, hunc ipsum nunc pure & simpliciter Deum appellauit. Quis uero tam infœlix, ut de illo dubitet et inquirat curiosius, quem Dauid deum nominauit? nec eum adoret, quem Dauid Deum esse prædicat?

Veruntamen & alibi, magnus ille Dauid sic dicit: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedũ tuorũ. Virgã potentiæ tuæ emittet tibi Dominus ex Siõ, & dominare in medio inimicorum tuorum. Penes te est principatus in die potentiæ tuæ, & in splendore sanctorum tuorum: ex utero auroræ genui te. En nunc aliam illius prophetiam considera. Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis. Quis nam est ille prophetæ & regis dominus? Num rex aliquis ex præclaris istis, & in hac terra multa potentia præditis? Minime. Quam ob rem? Propter libertatem, quam à Deo tunc temporis Iudæi habebant, à quo solo regebantur. Principem uero & ductorem habuerunt olim quidem Mosem, post hunc uero filium Nun Iosue, deinde Iudices. Ipsis uero propria animi sui uoluntate et affectu regem à Deo petentibus, dedit ipsis regem è gente propria filium Cis, nempe Saulem, deinde Dauidem filium Iessæ. de quo & Deus testatus Samueli dixerat, Inueni Dauidem filium Iessæ, uirum secundum cor meum, qui faciet iuxta omnes uoluntates meas. Et Iudæi quidem urgebantur à suæ gentis regibus, illorum uero reges usq; ad Christi natalitia tempora liberi, nulliq; hominum aut regum terrenorum subditi fuisse inueniuntur. Et reuera sic est, quoniam nullus alius prophetarum, utpote nec Isaias, nec Ieremias, nec Daniel, calũniari conatus hoc prophetæ oraculũ dicere potuit, quod ab aliquo rege mortali & perituro ad alium prophetæ simile dicta sint hæc uerba, Dixit dominus domino meo. Cui uero dixit Deus, sede à dextris meis? Ad hominem nimirum, quem Verbum & filius illius assumpsit. Filius enim ante omnia sęcula principatus fuerat particeps cũ Deo: dixit autem hoc Deus pater ad hominem, quem Verbum & filius suus assũpsit, sanctificauit, glorificauit, & temporalem cepit principatum, ex quo hunc assumpserat. Volens itaq; propheticus sermo ostendere, Deum patrem quidem, qui ab æterno existit, principio carere: hominem uero, quem uerbum & filius illius assumpsit, initium cepisse, dixit Sede, &c. Tum etiam stabilitatem & perpetuitatem, honorisq; magnificentiã ipsa sedes denotat. Et quẽadmodum ignis in ferro, ferri quidem frigiditatem non recipit, ferrum autẽ in ignis naturam transit: rursum uero nec ferri nigredine ignis inficitur, sed ferrum huius splendore & claritate assumpta omnino pellucidum fit: talis etiã mea de unigenito Dei filio & homine, quẽ assumpsit, fertur sententia. Filius siquidem Dei, quoniam Deus erat, mutationem, pollutionem, aut alternationem nequaquàm passus est, sed Deus, ut & antea, impermutabilis permansit: hominem uero quem assumpsit, eum inquam sanctificauit, glorificauit, clarificauit, & ut à dextris Dei patris sederet dignatus est, non quod Deus uel dextram habeat, uel siniſtram sui partem (hæc enim corporalia sunt) sed

Psal. 110

quemadmodum per ſedem honoris magnificentiam deſignauit, eodem ſenſu etiam de dextris dixit. Deus enim neq; ſtat, neq; ſedet, neq; dexterā habet, neq; ſiniſtram, ſed maieſtate ſua implet omnia. Item, Donec ponā inimicos tuos ſcabellū pedū tuorū. Quí nā huius inimici ſunt? Idololatræ, qui Chriſtū non adorant, & ipſe diabolus. Hæc uero, Donec poſuero, pater non ita dixit, quaſi filius ad hoc efficiendum ſit impotentior, uerum ut his uerbis oſtenderet unam & eandem eſſe patris & filij potentiam. Quemadmodum enim in Euangelijs dicit filius, Nemo uenit ad patrem niſi per me: ita pater dicit, mea potētia cadent inimici tui ſub pedes tuos. Præterea, Virgam fortitudinis emittet tibi Dominus ex Sion, & dominare in medio inimicorū tuorū. Quænam illa eſt à Deo ex Sion emiſſa uirga, & ad quem miſſa eſt? Ad hominem nimirum, quem aſſumpſit filius & Verbum Dei, miſſa eſt. Virga autē eſt ipſa crux, quæ in Sion eſt fixa. Vt enim uirga propter paſtorem potentiam habet paſtoralem, & eam qua feræ depelluntur uirtutem, talis & mea de cruce & Euangelij prædicatione fertur ſententia. E' Sion enim egredietur lex, ſecundum Eſaiam, & uerbum Domini de Hieruſalem. Omnes itaq; qui audito Euāgelij uerbo baptizati ſunt, paſtorali illa uirga paſcuntur, cruce nimirum. qui uero ceruicibus induratis Euāgelij prædicationi nō crediderūt, nec præceptis apoſtolicis, crucis potentiæ etiam inuiti ſuccubuerunt. Per crucem enim & uictus & conculcatus eſt diabolus: per crucem & nomen Chriſti, miranda & ſtupenda miracula ſunt edita. Et quid multis opus? per crucem & Euangeliū totus terrarum orbis credidit, & facti ſunt ſerui quidem Chriſti, filij uero Abrahæ iuxta promiſſionem per Chriſtum, Chriſto nimirum ex ipſo Abrahæ ſemine nato. Et tunc dominatus eſt in medio inimicorum ſuorum Chriſtus. Attende quæſo, quæ fuerit prophetæ diligentia. Non dixit, uince hoſtes tuos. Sæpius enim hoſtis ab aliquo uincitur, in quo tamen aliqua adhuc hoſtilis potentiæ portio remanet. Dixit autem, dominare: uel hinc docens inæſtimabilem illam crucis potentiam, & ſummam hoſtium ipſius impotentiam. Tum & illud, In medio inimicorum tuorum, infinitam crucis potentiam innuit. In medio enim totius mundi, & in medio idololatrarum apoſtoli & horum ſucceſſores prædicauerunt, & in medio ipſorum ædificabant altaria. Et quod imprimis admiratione dignum eſt, quamuis ſumma cura & ſtudio impij eccleſias deſtruerent, flagellis deniq; diris Chriſti nomen inuocantes punirent & affligerent, crucis tamen potentia & prædicatio inſtar ſolis, imò clarius ipſo ſole eluxit. Ne uero quis hominum aut ignorantia aut malitia exiſtimaret diceret'ue, filio & uerbo Dei propterea miſſam eſſe à Deo uirtutis & potentiæ uirgam, quod illi per ſe impoſſibile fuerit facere quodcūq; uoluerit libuerit'q;, ſubiungit Dauides, Penes te eſt principatus in die potentiæ tuæ, in ſplendore ſanctorum tuorum. Quapropter non eſt humanarum uirium, ut penes aliquem ſit principatus illius, ſed Dei eſt. Omnes enim homines tantummodo extrinſecus ad ipſos delatū imperium poſſident: nam tam princeps quàm rex aliquis ſæpe priuatus ſine imperio naſcitur: & licet paternū adminiſtret imperium, nihilominus tamen in hoc, quod ante non habebat, ceu paternus hæres ſuccedit, uel propria uirtute & egregijs factis regnum acquirit, uel iniuſtus in alios alterius regnum uiolenter arripit, & hoc modo etiam ille alterius regnum quo antè carebat, occupat. Sed alius ab his modus regnum acquirendi non eſt. Ingenitam uero ſibi & inſeparabilem à ſe poteſtatem homo non habet, præter hanc ſolā, qua

in

in affectus proprios & liberos ex se genitos utitur, quam solam in homine uidere licet. In Deum autem hoc, quod modò dictum est, non competit. Quapropter & Esaias de Christo uaticinatus, inquit, Cuius principatus super humerum illius: id est, naturalis erit, & ab illo inseparabilis. Dauid etiam in alio Psalmo sic dicit, Regnum tuum regnum sæculorum omnium, & dominium tuum in omnes generationes generationum. Quod idem in præsenti loco dicit, Penes te est principatus in die potentiæ tuæ. Sed qualis nã illa potentiæ dies? Ea nimirum, qua crux libere euulgata est, per quam omnes gentes cognoscunt inenarrabilem illam tuam conuersationem & inedicibilem potentiam. In splendore sanctorum tuorum. Quorũ? Apostolorum, doctorum, martyrum & sanctorum, qui quidem ab insipientibus pro mortuis & perditis habiti, in manu Dei uero sunt, & in pace quiescunt, iuxta Solomonis oraculum: quiq; secundũ Euangelij promissionẽ, splendent magis quàm sol. Deinde, quemadmodum in paulo antè præmissa prophetia, sic etiam in hac presenti dicitur. de homine enim, quẽ filius Dei assumpsit, hæc omnia locutus, & demõstrare uolens quod idem & Deus & homo sit, hoc inducit, Penes te principatus: quod uel solum ad præsentem statum & demonstrationẽ sufficeret, nihilominus tamen planius apertiusq; dicit in hunc modũ, Ex utero auroræ generatio tua. Quis unquam hominum ante solem natus est? Nullus omnino. Ne quis tamen hoc calumniari uolens, de angelis sermonem esse diceret, quasi illi ante solem creatum conditi sint, inquit, Ex utero auroræ. Quod enim uteri meminit, non eo sensu accipiendum est quod Deus uterũ habeat: sed eo quo & Dauid alibi dicit, Manus tuæ fecerunt me & formauerunt me: operatricem uidelicet Dei potẽtiam ostendens. &, Oculi Dei super iustos: quo omnia prouidentem Dei uirtutem innuit, & quod iusti opera faciant digna ut coram Deo ingrediantur. Sic etiam præsens locus intelligendus est. Dicendo enim, Ex utero, ostendit unam & eandem filij cũ patre substantiam & naturam. Quemadmodum enim inanimatæ arbores eædem & similes sibij ipsis generantur, ficus enim ficum et olea oleam gignit: similiter & bruta animalia singula iuxta genus suum naturæ suæ similia generant: & homo rationalis cum sit, rationalem gignit hominẽ, & mortalis mortalem, & filius eiusdem cum patre est naturæ & substantiæ. Multo magis igitur hæc & sine omni dubitatione de Deo sentiemus, quod filius & uerbum ipsius eiusdem cum patre sit naturæ & substantiæ, quemadmodum reuera est. Sed respice prophetiarum diligentiam. Propheta enim inquiens, Dixit dominus, ostẽdit se de Deo dicere, ut iam antè demonstratũ est. Addens autem, Domino meo, & Sede à dextris meis donec ponam inimicos tuos scabellum pedũ tuorum: &, Virgam potentiæ emittet tibi ex Sion Dominus: &, Dominare in medio inimicorum tuorum: hæc omnia, inquam, hominem omni natura præstantiorem & inenarrabilem designãt. Vt uero ostẽdat eundẽ & Deũ esse & hominem, dicit, Penes te est principatus in die potentiæ tuæ, in splẽdore sanctorum tuorum. Præterea ut rursum euincat, quod Deus cum sit, naturalis etiam & uerus sit Dei filius, et eiusdem cum Deo patre naturæ & substãtiæ, hoc subiungit, Ex utero auroræ genui te. Verum hic idem in alio loco dicit, Et tu Domine spes mea, altissimum posuisti suffugium tuum. Attende quæso, quid dicatur. Eo enim quod propheta dicit, Et tu Domine spes mea, filium Dei innuit. Per altissimum uero, eiusdem patrem Deum indicat. Rursum uero his uerbis, Posuisti suffugium tuum, denotat hominẽ, quem

Esa.

filius Dei assumpsit, cui opus erat suffugio. Purus enim ille Dei filius, suffugio uel asylo non indigebat.

† Quin & huius filius omni admiratione dignus Solomõ: sic dicit, Et nũc ò Domine Deus Izraël ratum fiat uerbum tuum, quod locutus es seruo tuo
3.Reg.8 Dauid patri meo. Quoniam num uerè habitabit Deus cum hominib. super
» terram? Et, ut Ieremias dicit, Quoniam hic est Deus noster, non reputabitur
Baruch.3 alius coram eo. Quoniam super terram uisus est, & cum hominibus conuer-
» satus est. Sic & sapiens ille Solomon dicit, Domine Deus Izraël ratũ fiat uer-
» bum tuũ, quod locutus es seruo tuo Dauid. Quid enim aliud significat, Con
» firmetur, quàm fiat, reueletur et exhibeatur, ut tu qui Deus es, manifeste cum hominibus conuerseris: quod & factum est. Filius enim Dei super terrã uisus est, & cum hominibus habitauit. Quid igitur tibi uidetur? Sufficiũt ne hę sanctorum de Christo reuelationes, et prophetarum oracula, ipsiusq; Dei testimonia ad demonstrationẽ hãc, quod Christus filius Dei sit & Deus uerus: scilicet quod & idem hic & Deus & homo sit? uel num alijs adhuc demõstrationibus & testimonijs opus est? Quantum profectò mihi uidetur, hęc etiam planè imperitis sufficerent. Veruntamẽ amplius tentabo tibi amico nostro, huius ueritatem declarare fusius, sicuti hactenus quoq; factum est.

Magnus ille Moses, & celebris, cũ esset iuxta montem Sinai, cõspicatus
Exod.3. est rubum ardentem, quem cum multis diebus ardere conspexisset, nõ tamẽ igne consumi, animo suo meditari cepit quid nã hoc sibi uellet, quod rubus tot diebus arderet, nec tamẽ ab igne cõsumeretur. & profectus, inquit, uidebo, quod nam illud stupendum sit prodigium. Rubo autem propior factus, uocẽ cœlitus allatam, sibiq; dicentem audiuit: Moses Moses, solue calceamẽta pedum tuorũ, locus enim in quo stas, terra sancta est. Quid sanè aliud significat rubus ardens, & nõ consumptus, tum etiam uox clamitans, Solue calceamenta pedum tuorũ, nisi quod rubus ardens adumbrauit typoq; prætulit diuam Mariam uirginem, quæ filium & uerbum Dei secundum carnẽ peperit? Quemadmodũ enim rubus quidem ardebat, & non cõsumebatur, ita etiã diua uirgo, ubi cõcepit Dei filium & uerbũ, igne diuinitatis nõ consumpta est, sed à Deo custodita: quia humanarum uirium illud prorsus non erat. Verba aũt hęc, Solue calceamenta pedum tuorũ, hoc innuũt, quod quicunq; de diuæ uirginis mysterio & Christi incarnatione erudiri uolunt, eos nequaquàm habere oportet partem aliquam in se mortuam, quæ illos à Deo separaret, nec mentem corruptam & à cognitione ueritatis mortuam, sed uiuentem & sanam, qualis ipsius Mosis erat. Huius autem calceamenta ex mortui animalis tergore erant consuta: & propterea dictum est, Solue illud.

Porro & Persarum rex Nabuchodonosor somnio admonitus uisionis, quam uiderat, oblitus est: & congregatis omnibus Chaldæorum Magis incã
Dan.2 tatorib. & Gazarenis, interrogabat eos qualẽ nam fuisset quod uiderat somnium, & quæ nam illius interpretatio. Hi uerò & somnium & interpretationẽ illius ignorantes hæsitabãt. Rex autẽ ira in illos uehemẽti incendebatur. concessit tamen aliquot dierum terminũ, quibus inquirerent simul, & explicarẽt uisum à se somnium, & eiusdem interpretationẽ: quod si iuxta mandatum eius exequerẽtur, multis & splendidis muneribus honorati ditarentur à rege: sin minus, mortis supplicium subirent, quin ut & liberi, amici & cognati illorum eiusdẽ pœnæ essent consortes. Cum uero illi hoc nõ possent, quin potius uitã suã plangerent et deplorarent (quomodo enim possibile erat regi

&

& somnium & interpretationẽ eius exponere, somnio nõ antè audito:) Daniel propheta in Babylonem captiuus deductus ex Hierusalem unà cũ alijs, qui tunc temporis secum erant, Iudæis, cum regis mandata cognouisset, conuenit Arioch Persarum principem, quem rex ad perdendum sapientes constituerat, quod somnium ipsius deprehendere non potuissent, dixitq; ad illum: Sapientes Babylonis ne perdas, quin potius me ad regem introducito, & uisionem unà cum interpretatione eius regi edisseram. Tunc Arioch festinanter prophetam ad regem induxit. cui ille ait, Poteris ne mihi Daniel explicare somnium quod dormiens uidi, & interpretationẽ eius? Respondit Daniel: Mysterium, ô rex, de quo interrogas, homines sapientes, Magi & incantatores annunciare non possunt, sed hoc solius Dei cœlestis opus est, qui mysteria reuelat. Deus notum fecit regi Nabuchodonozori, quæ nam fieri oporteat in extremis diebus. Cogitationes tuæ super lectum tuũ ascenderũt, quid futurũ esset post hęc. Tu rex uidebas, & ecce imago quędã magna, & aspectus eius excellẽs stabat coram facie tua, & uultus eius terribilis. Imago inquã, cuius caput erat ex auro puro: manus uero & pectus unà cũ brachijs ipsius argentea: uenter uero & femora ex ære: tibiæ aũt ferreæ: & pedes partim quidẽ ferrei, partim uero testacei. Videbas, ô rex, donec abscissus est à monte lapis absq; manuum opera, & percussit imaginem super pedes eius ferreos & testaceos, & omnino comminuit eos. Tunc quoq; comminuta sunt pariter, ferrum, testa, æs, argentũ & aurũ, & facta sunt tanquàm puluis horrei æstiui, & abstulit ea uentus uehemens, nec locus aliquis in his inuentus est. Lapis autem qui imaginem comminuit, excreuit in montem magnum, & impleuit omnẽ terram. Hoc est somniũ, & interpretationem illius corã rege dicemus. Et postquàm propheta regna futura enumerauisset, quæ per aurum, argentum, æs, ferrum & testam adumbrabantur, sic dicit ad regem: Suscitabit Dominus cœli regnum, quod in sæcula non corrumpetur, & regnum ipsius alteri populo non relinquetur, quod cõminuet et uentilabit omnia regna, ipsum uero stabit in sæcula. Quemadmodũ uidisti quod abscissus est à monte lapis absq; manibus, & cõminuit testam & ferrũ, æs, argentũ, & aurũ. Deus magnus reuelauit regi, quæ nam oporteat fieri post hæc: & uerum est somnium, fidelis etiam interpretatio eius. Tũc rex prostratus in faciem, adorauit Danielem, & dixit: Reuera Deus uester Deus deorum est, & Dominus regũ, & reuelans arcana, quoniam potuisti reuelare mihi arcanum hoc.

Quale nam est regnũ hominis, quod in sæcula nõ corrũpetur? Nullũ prorsus: neq; enim hoc humanæ naturę cõceditur. Quod igitur est? En dicã tibi. Mons hic diua uirgo est, quæ filium & uerbum Dei secundũ carnẽ peperit. Lapis autem absq; manuũ opera abscissus, Christus est: qui quidẽ natus est ex ipsa, sed non ex uiro. quod per illud intelligitur, cum sine manibus dicitur abscissus. Lapis deniq; qui imaginẽ percussit, aurũ & reliqua comminuit, & mons ingens factus impleuit terrã: ille idem Christus est, & illius regnũ permanens in sæcula, quod diaboli uires contriuit, & idolorũ cultum destruxit.

Propheta autem Esaias sic dixit: Ecce uirgo erit prẹgnãs, & pariet filium, & uocabunt nomẽ eius, Nobiscum Deus. Rursus idem dicit: Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus ipsius super humerum eius, & uocatur nomen eius Magni consilij nuncius, admirabilis, consilarius, Deus fortis, potens, princeps pacis, pater futuri sæculi. Inducam enim pacem super principes, pacem & sanitatem ipsorum. Magnus est prin- Esa. 7 & 9. " " " " "

cipatus ipſius, & pacis ipſius nõ eſt terminus. Viden' ut puerum nominauerit, & magni conſilij nuncium, unà cũ alijs modò enumeratis, quæ omnia ad hominẽ pertinent, quem aſſumpſit filius Dei ex uirgine. Deinde eundẽ uocat Deum fortem, potentem, patrem futuri ſæculi (creatorem nimirum intelligens) & quod pacis ipſius non ſit terminus, id eſt finis. De pace ergo & alijs, quæ per partes in preſenti Eſaias enumerat ſatis exacte, diximus in Dauidis prophetia paulo antè expoſita, qua dixit, Dixit Dominus domino meo, ſede à dextris meis, &c. Veruntamẽ nõ pigeat nihilominus huius prophetię cohęrentiam inſpicere. Cũ enim propheta dicit, Ecce uirgo pariet filium, &c. denotat illum ſupernaturali modo natum ex diua uirgine hominem. Sed cũ admirabilem uocat cõſiliarium, duas perſonas denotat, patrem ſcilicet, & huius filium, ſeu uerbum: & quod patris ſimul & filij unũ ſit conſilium, una uoluntas, una potentia, una & eadem cognitio. Deus enim conſilio nõ indiget. Illum uero eundem uirginis filium Deum fortem uocat, potentem, patrem futuri ſæculi, cuius pax finem non habeat. Et quid' nam aliud hæc ipſa prophetia ſignificauit, quàm quod ille idem Deus & homo eiuſdem ſit cõſilij & cognitionis cum Deo patre particeps?

Luc.1 ✗ Quin & propheta Zacharias nato ſibi filio Ioanne ſic dixit: Et tu puer
» propheta altiſſimi uocaberis. præibis enim ante faciem Domini, ad paran-
» dum uias eius, ad dandum ſcientiam ſalutis populo ipſius per remiſſionem
» peccatorum eius, per uiſcera miſericordiæ Dei noſtri. Ioannem certe Zachariæ filium magnum prophetam fuiſſe conſtat, omnium quoque Muſulmanorum teſtimonio. Quid uero hic prophetauit? Nihil aliud quàm Chriſtum denotauit, quemadmodum ſuprà expoſuimus. Zacharias uero, quẽnam altiſſimum nominat? Chriſtum ſcilicet. De illo enim hoc dixerat, Pro-
Bar.3 pheta altiſſimi uocaberis.

» Porrò Ieremiam prophetam ſic dicentem legimus: Hic eſt Deus noſter,
» & alius iuxta hunc non reputabitur. Inuenit omnem uiã ſcientiæ, & dedit eã
» Iacob ſeruo ſuo, & Izraëli dilecto ſuo. Poſt hæc autem ſuper terram uiſus eſt,
» & cum hominibus conuerſatus eſt. Hic eſt liber mandatorum Dei. En tibi oracula ſole ſplendidiora. Cum enim ſinguli prophetarum diuerſis utantur dicendi formulis, omnes tamen in unum conſentiunt, quãdoquidem Deus eſt, qui hæc & ſimilia per os ipſorum locutus eſt. Veruntamen ceu ex communi quadam contemplatione uaticinati ſunt, & Eſaias & Ieremias. Eſaias quidem in hunc modum, Puer natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis: quibus addit, Deus fortis, etc. Ieremias uero ſic dicens, Hic eſt Deus noſter, non reputabitur alius iuxta hunc. Super terram uiſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt. Non enim de ſolo Chriſto uaticinati ſunt prophetæ, uerumetiã de ſacroſancta illius matre, uirgine Maria, quæ quidem nunc propter nimiã prolixitatem omittemus. Et hęc quidem de ſanctorum reuelationibus & prophetarum oraculis ſufficienter diximus: nunc uero quis horum omnium finis ſit, conſideremus.

Quod ſanè archangelus Gabriel cœlitus miſſus ſit diuæ uirgini Mariæ conceptionem nunciaturus, & quod hæc ipſa Dei uerbum cõceperit, uos ipſi affirmantes confitemini: quamuis de his minus recte ſentiatis, cum dicitis nimirum, quod uirgo hominem nudum pepererit, & non Deũ (ſecuti haud dubie Neſtorij dogma) et quod Chriſtus homo tantũ fuerit, homo autẽ magnus, ſanctus & auguſtus, quo ſanctior ante hũc natus nõ ſit, neq; naſciturus,

& fa-

ſed hunc omnium hominum eſſe ſanctiſſimũ. Nos uero credimus, ſentimus & fatemur, quod ipſe Chriſtus, ille idẽ inquã filius ſit Dei uiuentis, Deus uerus, qui natus eſt ex Maria uirgine ſine uiri congreſſu, filius inquam Dei ſit & Deus ab æterno, qui carnem ex ipſa aſſumpſerit, & homo factus ſit, quem ſimul & Deum & hominem eſſe credimus. Hæc uero deſumpſimus & didicimus à propheta Moſe, Dauide, & omnibus alijs, qui poſt Moſem uſq; ad Chriſti, qui ab illis prædictus fuit, aduentum floruerunt: imò ab ipſis etiam ſanctis, qui ante Moſis tempora uiſiones uiderunt: præterea abipſo etiam Chriſto, & illius diſcipulis & doctoribus, miraculis & operibus ipſo ſole (ut ſuprà diximus) clarioribus. Quin et hæc dicemus: Poſtquàm uirgo (ut modò dictum eſt) concepiſſet, appropinquauit tempus partus ipſius, cũq; in Bethlehem deueniſſet, Chriſtum peperit, & reclinauit eum in præſepe brutorũ. Tunc impletum eſt quod prædictum erat ab Eſaia propheta dicente, Hęc dicit Dominus, Bos agnouit poſſeſſorem ſuum, et aſinus præſepe Domini ſui, Iſraël autem me non cognouit. Tempore igitur natiuitatis Chriſti angelorum multitudo cœlitus delapſa eſt: laudantium Deum & dicentium, Gloria Deo in excelſis, ac in terra pax, in hominibus bona uoluntas. Paſtores autem, qui tunc gregem ſuum paſcentes in agris erant, angelorum apparitionẽ conſpicati, & auditis illorum hymnis, timore magno timuerunt: & dixit illis angelus, Ne timeatis. Ecce annuncio uobis gaudium magnum, quod futurum eſt toti populo, quia natus eſt nobis Saluator, qui eſt Chriſtus Dominus in ciuitate Dauid. Et hoc uobis in ſignum. Inuenietis infantem inuolutũ faſcijs, poſitum in præſepi. Et profecti in regionem ſuam, diuulgauerunt omnia quæcunq; audiuerant & uiderant de angelis. Conſiderato nunc quid ſibi uelit ab angelis decantatus hymnus & oratio, dicens, Gloria in excelſis Deo, & in terra pax, in hominibus bona uoluntas. Non aliud certe, quàm quod Adam poſtquam Dei mandatum tranſgreſſus eſſet, defecit ab illius tutela Dominus, & ob hanc cauſam ab illius amicitia omnis creatura excidit: ſiquidem & Adam poſteritas, quæ diuinis legibus contraria erant facere & deſignare cępit. Nam huius filius Cain fratrem germanũ Abel trucidauit. Procedente uero tempore non homicidæ ſolũmodo facti, & omni malitia petulãtiaq; homines repleti ſunt, quemadmodũ Noë tẽporibus immiſſum diluuiũ, et uiuente Arahã Sodomarũ ſubuerſio, & cœlitus immiſſa conflagratio teſtatur, uerumetiam Deo creatore & formatore ſuo penitus neglecto diabolũ & idola adorauerunt: quamobrẽ omnes creaturæ defecerũt ab homine, ut quę hunc Dei hoſtem eſſe iudicarent. Et primo quidem ipſi angeli, deinde & ipſa bruta animalia, imò & ipſa inanimata rerum materia, quod manifeſto colligi poteſt. Ante tranſgreſſionem enim omnia animalia tam uolatilia quàm quadrupeda, & piſces ipſius Adami arbitrio & uoluntati parebãt: poſt tranſgreſſionẽ uero nõ modo cœlos inhabitantes angeli ipſum ceu hoſtẽ auerſati ſunt, ſed & ipſa animalia, quæ prius Adami arbitrio ſubiecta erãt: poſtea autem non modo ab illo & hominibus ex illo natis aufugerunt, ſed feræ ipſum hominẽ hoſtis & inimici loco duxerũt: et quẽ antea adorauerãt, illius uitę cæperunt inſidiari. Sed quid opus eſt multis de angelis, cœlo et terra, animalibus & feris differere, cum et ipſum hominis corpus aduerſus animam illius inſurrexerit? Et quemadmodum duo infenſiſſimi hoſtes una domo coniuncti pugnas mouent mutuas, è quibus qui uiribus præſtantior eſt, victoria potitur: ſic etiam anima cum corporibus affectibus & appetitu pug-

Esa. 1

Conuiciũ angelorũ

nans cõgreditur: cum autem ipsius Dei auxilio destituta sit, corpori succũbit, rerumq; ordo inuertitur, ut quæ prius domina erat corporis, & imperium exercebat, in posterum serua et uoluptatum mancipium facta sit. Christi autem generatio & filij Dei incarnatio uniuit ea quæ in cœlo & in terra sunt. Angeli itaq; uidẽtes inenarrabilẽ illũ Dei descensum, quod scilicet is qui Deus erat, propter innatam sibi bonitatem carnem assumeret, & inimicam aduersamq; sibi in homine habitantem naturam assumptam, sibi cum diuinitate uniret, sanctificaret et exaltaret: hoc inquam uidentes angeli, stupendo hoc miraculo & omnem naturam exuperante, in admirationem & stuporem rapti, exclamauerunt ad Dei laudes celebrandas, & dixerũt, Gloria in excelsis Deo. Videntes etiam hominum cum angelis concordiam iam confirmatam, & sublatam esse diutinam illam inimicitiam, dixerunt, In terra pax, & hominibus bona uoluntas. Vnde impletum est illud Dauidis oraculum, dicens: Lætentur cœli, & exultet terra: annunciauerunt cœli iustitiam eius, & uiderunt omnes populi gloriam ipsius: adorate eum omnes angeli eius. Montes tripudiẽt à cõspectu Domini: quoniã uenit: quoniã uenit ad iudicandũ terrã. Iudicabit terrã in iustitia, et populos in equitate. Respice quæso prophetarũ et angelorũ cõsonantiã, carmini musico bene concordãti similẽ. Propheta enim dicit, Lętentur cœli: et angeli canunt, Gloria Deo in excelsis. Propheta dicit, Exultet terra: canunt angeli, Ac in terra pax, in hominibus bona uoluntas. Quibus etiam hoc non dissimile est, Annunciauerunt cœli iustitiam ipsius, et uiderũt omnes populi gloriã eius. Quin et Moses dixit: Exultate cum eo cœli, adorate eũ omnes angeli eius. Dauid uero sic, Adorate eũ omnes angeli eius: qui equidem adorantes dixerunt, Gloria Deo in excelsis. Qua de causa aũt hanc repetitionem adiectam putas, Quoniam uenit: quoniã uenit ad iudicandũ terram? Non quidem alia de causa, quàm quod primum illud membrum, in quo simpliciter dicitur Quoniam uenit, primum Saluatoris aduentũ in mũdum denotat, quo non in propria sua maiestate uenit, sed humili quadã specie, et cõtempta. Consentit enim cum uerbis Domini dicentis: Non ueni ut iudicem mundum, sed ut mundum saluem. Quod uero idem repetens dicit, Quoniam uenit ad iudicandum terram, denotauit secundam Christi in mũdo præsentiam. tunc enim uenit iudicaturus terram, quod idem cum Domini uerbis cõsentit: Cum uenerit filius hominis in gloria sua, & omnes sancti angeli cum eo, tunc sedebit super sedem gloriæ suæ, et congregabuntur corã eo omnes gentes, & separabit eos sicut segregat pastor oues ab hœdis: & statuet oues quidem à dextris suis, hœdos uerò à sinistris. & dabit singulis iuxta opera sua: his quidem qui Euangelij legibus immorigeri scelera cõmiserũt, pœnam nunquàm finiendam: illis uero qui uitæ munus iuxta Euangelij regulam iuste administrauerunt, uitam æternam, paradisum, & bona indefinita. En quanta sententiarum copia in paucis uerbis lateat? quæ instar aureę catenę inter se connexæ sunt, cuius connexio ad cœlum usq; pertingit, & anuli ex sese mutuo dependent. Talis enim mihi omnis sacra scriptura uidetur. Omnes nẽpe prophetæ, qui ab Abrahæ & Mosis temporibus usq; ad Christũ floruerunt, eadem spectant, eadem dicunt, eadem scribũt, omnesq; ceu uno ore de Christo eadem uaticinantur. Et hæc quidem hactenus.

Psal. 95. 96 & 97.

Ioan. 12

Math. 25

In ipsa uero Christi generatiõe, Persicę regiõis Magi diuinarũ rerũ peritia et reuelatiõe, Deũ et hominẽ prętер naturę leges natũ esse cognouerũt. Magi uero nõ uulgares erãt homines, sed dominatores et regionũ pręsides. hi itaq; cum

Matth. 2

Magi

cum huius rei notitiam percepissent, deliberare inter se cœperunt, quá nam uia ad regem modo natum peruenire, illiq; dona possent offerre. Hæc uero illis meditantibus & dubitantibus simul, quo modo uoti sui compotes redderentur (alienigenæ enim & peregrinæ regionis incolæ cũ essent, nõ habebãt etiam uiæ ducem) corã ipsis stella apparuit, quæ prœeundo uiam desideratam cœpit indicare noctes simul & dies. Stellam itaq; à Persia in Palæstinã usq; secuti, cũ Hierosolymam peruenissent, stella sese occuluit. non aliud nimirum innuente Domino, quàm ut itineris duce destituti, de Christo loquerẽtur, & sic omnibus illius natiuitas innotesceret. Cum enim stella à Magis (ut dictũ est) disparuisset, interrogauerunt, Vbi est qui est natus rex Iudæorum? uidimus enim stellam ipsius in oriente, & uenimus ut adoremus illum. His auditis, qui tunc regnabat, Herodes perturbatus est, & tota Hierosolyma cũ eo: Et congregatis pontificibus & scribis populi, perconctatus est eos, ubi Christus nasceretur. At illi dixerũt ei, In Bethlehem Iudeæ: sic enim scriptum est per prophetã Micheam, Et tu Bethlehẽ terra Iuda, nequaquã minima es inter principes Iuda: ex te enim prodibit dux, qui pascet populũ meum Izraël, et exitus ipsius à diebus antiquis. Vides ne nunc quomodo in prophetis descripta inueniantur, quæ ad Christum pertinent? Non enim ea tantum prædixerunt, quæ in ipsum Christum competebãt, uerum etiam loci, in quo erat nasciturus, meminerunt. Illud enim significat quod dicitur, Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquàm es minima. Tu enim, inquit, quę modo minima eras, tenuis et contempta (talis enim erat locus iste) quoniam Christus in te nasciturus est, nõ amplius, ut modo tenuis es & paruula, sed celebris, illustris & à multis honorata. Quod uero sequit̃, Ex te enim prodibit dux, qui pascet populum meum Izraël: nõ propter Hebræorum populum à propheta recensetur (iam antè enim demõstratum est, quod Hebræi, eo quod indigni fuerũt, à Deo reiecti et excluſi sint, et filij diaboli nominati) uerum gẽtes hoc loco populum Dei & Izraëlẽ nominauit, de quib. omnino propheta hoc dixit, Quoniã prodibit ex Bethlehem dux, qui scilicet Christus est, qui pascet populum meum Izraël, gentes nimirum. Quis enim dux alius de Bethlehẽ egressus est præter Christum? & quos nam pauit præter gentes omnesq; alios in se credẽtes? Hæc autẽ uerba, Et exitus eius à diebus antiquis: ipsius diuinitatem significant. In quem enim hominũ tempus illud competere inuenietur, quod est à diebus antiquis? In nullũ certe aliũ præter quàm in unũ Deum. Quapropter Dauid etiã uaticinatus dixit, Non dabo somnum oculis meis, donec inuenero locũ Domino, tabernaculũ Deo Iacob. Ecce audiuimus eum in Ephrata, inuenimus eam in cãpis syluę. Intremus in tabernacula ipsius, adoremus in loco ubi steterunt pedes eius. Obserua nunc prophetam. Reuelatũ illi erat diuinitus, filiũ Dei nasciturũ esse è uirgine, q cũ uerus Deus sit, hominẽ esset assumpturus, quemadmodũ ex multis oraculis illius per partes hactenus cõprobauimus. Et quid nã alijs opus est? De ipsa autẽ uirgine sic cecinit, Audi filia et uide, & inclina aurẽ tuã, et obliuiscere populi tui et domus patris tui. Dauidis enim filia erat diua Maria: et qa hęc auditura erat archãgeli Gabrielis uocẽ, dicit, Inclina aurẽ tuã: nimirũ ad inenarrabile illud gaudiũ, cuius particeps erat futura. Et qa ab eo tẽpore omnia antiquitus instituta pro uilib. et cõtẽptis abroganda erant & cassanda, nouaq; Christi lex unà cum Testamento per totũ mũdũ affulsura, inquit, Obliuiscere populi tui et domus patris tui, et nouis illis iã futuris esto intenta. Et hæc quidẽ ad uirginẽ referẽda sunt. Postq̃ uero,

Psal. 131

Psal. 45

ut

ut dictum est, iam agnouisset quod Dei filius hominem esset assumpturus, & ex filia ipsius nasciturus, rogauit ut & locum in quo nasciturus erat Christus, sibi Deus ostenderet. Hoc autem tanto animi feruore & studio inuestigauit, ut nec cibum sumeret, nec somno nec quieti indulgeret, donec ipse quoq; natalis locus sibi à Deo reuelaretur. & tunc prophetico spiritu agitatus dixit, Ecce in Ephrata audiuimus eam, id est in Bethlehem: inuenimus eam in cãpis syluæ, unum eundem locum bis denotans. Tunc subiungit, Intremus in tabernacula ipsius, adoremus in loco ubi steterũt pedes eius. Hæc uerba, Intremus in tabernacula ipsius, tanquam de contemptis & nullo precio habitis dixit. Scena enim uel tabernaculum dicitur, recenter extructũ & quod statim refrangitur domicilium. Adoremus locum ubi steterunt pedes ipsius. Quid opus est me multa de his dicere? Quin potius teipsum de his appello. Magnum enim illum prophetam & regem, qui Dei quoq; testimonio commẽdari dignus fuit (sic enim de illo Deus loquitur, Inueni Dauid, &c.) quem nam adorauisse dicemus? An illum tantummodo qui nasciturus erat? sed & locũ in quo steterant pedes illius, tanquam hominẽ nobis omnibus tantũmodo similem? Quis uerò tã stupidus, imò tam desertus à Deo, ut hoc uel in animũ admittat? Sed quemadmodũ in superioríb. hunc eundem & Deum & hominem esse comprobauit, ita nunc quoq; in loci contemplatione illum facere uidemus, in quo cum Ioanne propheta omnino cõsentit. cum quidem Dauid dicit, Adoremus locum ubi steterunt pedes eius: ille uero, Non sum dignus ut portem calceamenta illius, qui post me uenturus est. Iam ne intelligis ut tã in magnis quàm in paruis omnes prophetæ consentiãt, ipsum adorent & celebrent? nec quisquam prophetarum est, qui ubi de Christo uaticinari & uerba facere ceperit, seipsum non paruum, contemptum & nullius precij dignũ esse confiteatur: quod etiam de Abraham legimus, qui seipsum terram appellauit & cinerem. Veruntamen non Micheas modo & Dauid de Bethlehem locuti sunt, sed etiã plures alij, quos uolẽtes, ut in alijs multis, omittimus proter nimiam scripturæ copiam. Sed redeundum ad Magorum, unde suprà digressi sumus, historiam. Tunc Herodes postquam cognouit, quod in Bethlehem nasceretur Christus (hoc enim ex prophetis pontifices & scribæ cognouerant) clã accersitis Magis præcepit, Profecti illuc accuratè inquirite de puero: ubi uero illum inueneritis, renunciate & mihi, ut ego ueniam & adorem illum. Hæc autem animo dixit mendaci & subdolo. Cum enim regem nasciturum audiret, qui gubernaturus esset Izraëlem, Christum talem regem fore putauit, quales multi sunt, cuius regnum temporale esset & terrenum. Et cũ in Bethlehem quidem Christi natales fore intelligeret, locum uero illius certum & determinatum ignoraret, inuidia motus, & infantis cædem iam ante præmeditatus, hæc simulatè & fictè Magis dicit, Renũciate mihi, ut & ego ueniam & adorem illum. Hi uero audito rege profecti sunt. Et ecce stella, quam uiderãt in oriente, præcedebat illos, donec progressa staret suprà locũ in quo erat puer. Tu uero, cũ Magos dixisse audis, Vidimus stellam ipsius in oriente, nequaquam putes Christum propter hoc reliquis omnibus similem & nudum hominem esse. Qui enim circa stellarum motus uersantur Astrologi, talia docent, quod singuli homines stellas habeant singulas, & peculiares, futuræ uitæ omnes successus & euentus sibi denunciantes: & quod inprimis quisque regum stellam sibi propriam uendicet. Hæc enim falsa esse, manifestissime constat. Sed quia nostri instituti non est, Astrologorum

Astrologi Regum

rum uanitatē conuincere, omittemus hoc: nunc uero de ſtella, quæ tūc apparuit, qualis & quæ nam illa fuerit, uideamus. Quod autem una ſtellarum fuerit cœleſtium, nō probabile uidetur. Primò quidem, quod omnes ſtellæ unà cum ſole & luna ex oriente mouentur in occaſum: hæc uero ex ſeptentrione in meridiem motum ſuum inclinauit. Perſarum enim regio ad orientem ſita eſt, Palæſtina autem ad meridiem, in qua & Bethlehem eſt. Præterea ſi ſtella erat, non certe unà cum Magis proficiſcentibus moueri, & ijſdem dormitantibus conſiſtere uiſa fuiſſet. Tum ſi ſtellam dixerimus fuiſſe, fulgorem illius propter radios ſolares diſparere & obſcurari oportebat. Cum uero in meridie etiam unà cum ſole ſplendorem ſuum retinuerit (non enim ab hoc potuit obſcurari) manifeſtum eſt ſtellam non fuiſſe. Poſtremò, ſi ſtella fuit cœleſtis, qua nam ratione illius indicio Magi paruum illud & uile tugurium, in quo Chriſtus erat, per immenſam illam cœleſtium orbium ab hoc altitudinem cognoſcere potuerunt? Ex prædictis igitur patet, ſtellam non fuiſſe. Virtus autem quædam diuina fuit, quam itineris ducem habuerunt, quæ etiam terræ propinquior apparebat. Et quemadmodum Hebræos per deſertum columna ducebat ignea: ita etiam Perſarum Magos hoc, quod ipſis ſidus eſſe uidebatur, uiam præmonſtrauit. Sed & ipſa, quæ tunc Deus Hebræorū gēti exhibuit miracula & prodigia, plura multo gentibus contigerunt. Primi enim ex gentibus Chriſti adoratores Magi fuerūt. Stella enim (ut modò dictum eſt) immota conſiſtente ſupra locum in quo erat puer, Magi ingreſſi ſunt, & inuentum Chriſtum cum diua matre eius adorauerunt, offerentes munera, aurum, thus & myrrham. Conſidera nunc, quæ ſit munerum inter ſeſe cōmunio: quę quidem, quod ſpeciem externam attinet, nulla prorſus eſt; ſed quod ad ſenſum, magna & arcta. Aurum enim tanquàm regi obtulerunt. ceu mortali, quia homo erat, myrrham: hanc in ſepultura mortuorum adhibere Hebræis in more erat. thus autem ceu Deo offerunt: Deo enim thure ſacrificare ſtatutum & ſolenne erat. Vnde uides quomodo Magi quoq; Chriſtum, & Deum & hominem eſſe confeſſi ſint. Cęterum poſt Magorum adorationem miſſus ad eos Dei angelus præcepit, ne rurſus ad Herodem redirent, quare per aliam uiam abierunt in regionem ſuam. Angelus autem ueniens, dixit ipſi Ioſeph: Aſſume puerum & matrem eius, & abi in Aegyptum. Herodes enim quæſiturus eſt animam pueri. & ſeceſſit illuc. Tunc impletum eſt illud prophetæ uaticinium, Ex Aegypto uocaui filium meum. Herodes autem uidens ſibi illuſum eſſe à Magis, indignatus eſt ualde, & miſſis ſatellitibus interfecit omnes pueros in Bethlehem, quotquot erant bimuli & minores natu, & horum aliquot millia. Sed quis horum ſenſus? Primo quidem ut appareret illum qui natus erat Deū eſſe, quemadmodū prophetæ annunciauerunt. præterea autem & homo eſt uerus, non ſecundum imaginationem, ut nonnulli docuerunt. Secundo uero ut appareret hinc Ieremiæ prophetia, quæ dicit, Vox in Rama audita eſt, lamentatio, ploratus & fletus multus. Rachel plorans liberos ſuos, & noluit conſolari, propterea quod non ſuperſint. Tertio, quod non de Chriſti tantum generatione prophetæ prædixerint, uerumetiam de multis locis & demonſtrationibus, partim quidem propter multorum infirmitatem, ut his ducibus in ueritatem perducerentur: partim uero, ut impiorum obturarent ora, ne illis ueritatem impugnandi eſſet occaſio. Quæcunque enim de Chriſto aut dicta aut facta ſunt, in aliquam hominū utilitatem cedunt. Obſerua itaq;, & comperies, quod omnia

Ieremiæ 31

quæ

quæ uel dicta uel facta sunt ab Adam usq; ad hodiernum tempus, in Christo demum declarata sunt & completa, quod in alio quoquam fieri non poterat. quare & hoc completur, Ex Aegypto uocaui filium meum. Puer autẽ Christus iam ad uirilem & iustam ætatem progressus, Ioannem Zachariæ filium accessit, qui Christum ad se uenientem conspicatus dicit Iudæis, Ecce agnus
Ioan.1 Dei, qui tollit peccatum mundi. Cur autem Ioannes hunc agnũ Dei esse dixerit, postea explicabimus. Quis uero alius mundi peccatum tollere poterit, quàm ipse Deus? Quare hũc, de quo prius dixerat, Non sum dignus ut portem calceamenta eius: nunc Deũ esse confessus est. At Christus dicit illi, Propheta, ades, baptiza me. Ioannes aũt, Ego opus habeo abs te baptizari, & tu uenis ad me? En etiã hoc cõsidera. Propheta ille magnus, qui, ut et uos ipsi fatemini, ex promissione natus est, qui à Deo ad baptizandũ missus erat, num à nudo homine tã seruiliter baptismũ posceret? Hoc certe nemo uere sapiẽs affirmauerit. Sed ab eo, quem Deum esse confessus erat, baptismũ petit. Sed dicet fortasse aliquis, quod & ipse Christus à Ioanne baptismũ petierit. Verum non simili ratione hoc facit: quare medium, quod inter utroq; est, considerandum erit. Ioannes quidem ipsum antea & Deum & hominẽ esse confessus erat. Cum enim dixisset se indignum, qui calceamenta illius portaret: &, Ecce qui tollit peccatum mundi: ipsumq; his uerbis Deum esse ostẽdisset, addit & hoc, Ego opus habeo abs te baptizari, et tu uenis ad me? Christus autem non sic, sed imperiose & cum authoritate illum compellat, dicẽs: Prophe ta, ades, baptiza me. Ille autem humilitatem suam, qua indignus erat, simul ostẽdit, & Domini mandato paruit. Iordanem itaq; ingreditur. Sed Christo baptizato scissi sunt cœli, & uox cœlitus audita est, dicens: Tu es filius meus dilectus, in te mihi bene complacitũ est. Animaduertis ne rẽ terribilẽ, & stupore plenam? Hactenus quidem sancti loquebantur, prædixerunt prophetæ, ministrauerunt angeli: nunc uero nec angeli, nec homines, sed ipse Deus est, qui dicit, Tu es filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum est. Ex his sanè quæ scripsimus iudicare poteris et tu, & si quis alius Musulmanorum prudens fuerit, quod inueniantur sancti homines, qui uisiones de Christo uiderint: et quod prophetæ sint, qui de illo sint uaticinati: quamuis adhuc tot ac tantis argumentis citatis & demonstratis, arbitrentur & iudicent nos qui Christum profitemur errabundos esse, se uero orthodoxos. his uero auditis, discãt nos recte sentire: quamuis nos Musulmanorum intercessione opus habere iudicent, quemadmodum tu dicis, eo quod confitemur & credimus Christũ Dei filium esse, & Deum, quemadmodũ tu in epistola ad me missa scribis. Defecerunt autem ab hoc Græci, defecerunt ab hoc Hebræi, ab eodẽ etiam Musulmani, propterea quod hæc non ut fide digna per fidem receperunt, sed demonstrationibus cupierũt inquirere. Minus tamen Græci, qui libris simul & prophetis carẽt, incusandi sunt, quàm Iudæi & Musulmani. Nõ ne enim ridiculum est, quod ipsos libros uenerantur: ea uero quæ in ipsis cõtinentur, contemnunt? & cum prophetas beatos esse prædicent, eum qui ab ipsis prædictus est, auersantur? Maxime tamẽ omnium Musulmani uituperandi, qui cum unà cum alijs libris Christi Euangelium ceu sacrosanctũ, absolutum & diuinum recipiant, uerbis nudis illud uenerantur, factis uero tantum ab illo dissident, quantum cœlum à terra distat: & relicta ueritatis uia, uanas & errabundas Græcorum opiniones sequuntur: & quæ intellectus ipsorum capere nequit, omnino non recipiunt. sed dum suprà naturam singula

inuesti-

inuestigãtes ea apprehẽdere nõ possunt, à ueritate aberrãt, et cogitationũ sua rũ figmenta proferunt, nẽpe, Quomodo possibile est ut Deus habeat filiũ sine muliere? Et hi sunt qui perscrutantẽ penitius Dei generationem, & ignorant interim quot in cœlo stellæ luceant, quot aquæ mensuras contineat pelagus, quantus sit arenæ in littore maris numerus, & alia huiusmodi infinita. Et licet horum certam rationem ignorent, credunt tamen quod hęc Dei opera sint, neq; de his tumultuantur. filij uero Dei generationem argutius scrutari tentant, hi ipsi inquam, qui nec propriam suiipsius generationem nouerũt. Agedum dicant illi nobis, quomodo patris ipsorum semen in matris utero corpus factum sit, & quãdo anima ipsorum in corpus deuenerit, uel nũ aduenies cum ipso semine coniuncta uel unita fuerit, seu minus. Vel, si unita fuit, quod nam illud sit unionis uinculum. Vel, quod si unita cum semine non est, quando tandem cum corpore uniatur, unde etiam ueniat, & ubi ante aduentum, suum in corpus existat, & in quo loco cõmoretur. Quod si hæc cognitu impossibilia sunt, quî fit ut Dei generationem perscrutẽtur, qui propriam uitam, qua uiuũt, non cognoscunt, neq; sciunt an in crastinum uicturi sint, inquirunt qua ratione Christus sit Dei filius. Quiq; ignorãt cuius nã patris ipsi filij sint, uerum singuli matrũ suarũ uerbis credunt, quibus fieri potest ut decepti alio nomine appellentur pro uero & paterno: credunt tamen, & falla pro ueris recipiunt: prophetarum autem oracula damnãt, & Christi sermones contemnunt, illisq; fidem negant. Quapropter nequaquam illorũ capaces sunt, quę naturam omnẽ excedunt, quæ nec ipsi angeli possunt intelligere, nedum ut hi suo intellectu percipiant: qui ignorant, quod Christus, quem ipsi uerbum Dei, animam Dei, & spiritum Dei appellant, millies sese filium Dei dixerit: & quod à uerbo Dei mendacium dici & annunciari sit impossibile, impræmeditate & sine dubitatione credunt (quis enim tam stultus & stupidus, tantæ imò impudentiæ esset, qui uerbum Dei mẽdacij coarguere auderet?) Musulmani tamen, cum manifeste obloqui non possint, ipsam ueritatẽ calumnijs inficiunt, dicẽdo, quòd Christus hoc non dixerit, sed Christiani, nec quicquàm boni illud argumentum apud illos efficere potest. Nos uero Christiani dicimus, quod Christi uerba, quibus Euangelium continetur, agnoscamus. Musulmani autem dupliciter peccant: partim quidem quod non credunt Christum esse Dei filium, partim uero quod Christianos de rebus sibi quoq; ignotis accusant. Dicunt autem, Quomodo est possibile Deũ habere filium sine muliere? & quis tam stultus & stupidus, ut tãtum crimẽ & impietatẽ admitteret? Deceret uero, ut sine omni dubitatione hæc pro ipsius Christi uerbis reciperent. Cum autem inquirunt, & diligentius curiosiusq; rimantur, manifeste apparet, quod nec illum ueracem esse credũt, quẽ Dei uerbum esse confitentur: imò nec Abrahæ, nec Dauidi, nec prophetis fidem habẽt. Incredulitatem enim sequitur ignorantia. Esaias enim dicit, Nisi credideritis, non intelligetis. Intelligis ne quomodo fides cognitionem, incredulitas uero ignorantiam pariat? Fides autem non est rerum uisibilium. Quæ enim uidentur, fide nulla indigent: clara enim per se sunt. Fides autem earum rerum est quæ nec uidentur, nec intellectu percipiuntur. Nequaquã igitur uos hæc curiosius inuestigare oportebat, nec aduersus ueritatem cõtendere, sed sequi & parêre Abrahæ & prophetis, & imprimis Christo: nec priuatę uoluntati & arbitrio consentientes dicere, Impossibile est Deo esse filiũ, ut nõ forte (ut tu inquis) dissidia inter utrosq; existant. Errantes enim à uero

& recto tramite, uana & inania loqui nunquàm desinitis. Fides certè ex auditu est. & quid quæso tam fide dignum est quàm uerbum Dei, quod uos animam Dei, & spiritum Dei appellatis? Quæ autem scriptura Euangelio est sanctior, & fide dignior? Illud enim & ipse Mahomet sacrosanctum & absolutum esse confitetur. Opus igitur fuerit (ut & antè dictum est) curiositate omni omissa, Dei & prophetarum credere miraculis. Quoniam uero in tantam absurditatem deuenistis, en necessitate compulsi aliquid apertius ceu exemplo oculis subiecto adumbrabimus, licet ueritas exemplis perfecte demonstrari non possit, eaq; imprimis quæ Deum spectant. Impossibile enim est humanam rationem rem aliquam inuenire, quæ exacte & absolute Dei generationem referre possit. Veruntamen necessitate coacti (ut modò diximus) fatemur filium Dei sic à Deo generari, ut ratio ex mente uel intellectu, et radij ex sole generari cõsueuerunt. Quid igitur uobis uidetur? Nũ ex muliere intellectus rationem, aut sol radios gignit? uel num propterea aliquod inter hæc dissidium deprehenditur? Quod si igitur hæc generatio ab his (quod & uos fatemini) libera est, quomodo Dei simplicem & omni passione carentem generationem tot & tantis absurditatibus subiectam esse putabimus? Cæterum omnia hæc dicere postulauit necessitas, propter incredulitatem & infirmitatem uestram. Diuina enim omnem humanũ & angelicũ intellectum exuperant. Facilius enim est cœlum & terram cum omnibus creaturis deuorare, quàm Dei naturam compræhẽdere. Si autem illud impossibile est, nec generationem ipsius cognoscere necesse fuerit. Nihilominus tamen & ipse Mahomet & omnes Musulmani confitentur, quod Christus ex diua uirgine Maria citra uirilem operã natus sit, & quod uirgo ipsum pepererit, & uirgo post partum permanserit, semperq; uirgo esse deprehendatur. Cum igitur hæc uerè confiteantur, exponant nobis agedum huius generationis rationem. Si autem hoc impossibile est, quid quæso aërem flagellando frustra laborant, dicendo quod impossibile sit Deum habere filium sine muliere? Et hæc quidem dicũt, qui nec uilissima contemptissimaq; cognouerũt. Edisserant enim hi nobis, ubi nam culex uiscera sua habeat, uel quis uocis illius meatus sit: quale sit formicæ cerebrum, quale cor, qualis sit apum cõsideratio, & quæ his similia sunt. Quod si autem uilia hæc & contempta ignorãt, infirmitatem suam agnoscentes conticeant, nec curiositate sua illis fidem derogent, quæ angelorum hominumq; intellectum excedunt: quin credant potius Abrahæ & prophetarũ oraculis, qui hæc per uisiones, reuelationes & oracula cognouerunt, quod Christus scilicet reuera filius Dei sit, & idem uerus Deus, & homo perfectus.

FILIVS

FILIVS ET VERBVM DEI CVM DEVS ESSET, EXTREMIS TEMPORIBVS PROpter hominum salutem homo factus est, crucifixus mortem subijt, sepultus resurrexit, & in cœlos est assumptus. Non tamen diuinitas, sed homo passus est, qui idem iudicaturus est orbem uniuersum.

APOLOGIA SECVNDA.

QVandoquidem tibi sufficiẽter per Abrahami, Isaac & Iacobi, Mosis, Dauidis & prophetarum, in primis autẽ, si uerũ fateri uolumus, per ipsius Dei patris testimonia demõstrauimus de Christo, quod Deus sit uerè, & Dei filius, agedum nunc etiã reliqua, de quibus dubitas, in medium proferentes, discutiamus & inspiciamus. Vehementer autem nos, qui Christi nomen agnoscimus, incusas. Tua uerò hæc sunt. Quonam modo fieri potest ut Deus homo fiat? itẽ, quo modo homo factus est? Item, si Christus Deus erat, & Dei filius, cur non uel nudo uerbo seruauit hominem, sed tanquàm impotentia laborãs hominem assumpsit & mortuus est, ut hominem saluaret, iuxta Christianorum sententiam. Præterea si Deus erat, quomodo passus est? Deus enim non patitur quicquam. Et tu quidem nos incusans, hęc loqueris: quibus nos sic respõdemus.

De Dei quidem possibilitate & impossibilitate, in superioribus diximus, quæ & sufficiunt. nostram enim infirmitatem sumus confessi, quod Dei possibilitatem & impossibilitatem discernere non possimus. Sentimus autem & credimus omnia apud Deũ possibilia esse, & impossibile apud hũc esse prorsus nihil. Tum quod homo factus sit, cum Deus uerus esset, didicimus, credimus, & hæc est horum ueritas. Quo autẽ modo hoc euenerit, nõ noui. Quomodo enim humanæ rationi ea cognita essent, quæ angelis incognita sunt? Qui uero Dominicæ incarnationis scopus sit, & quę causa humanæ in Christo naturæ, nos quantum fieri potest modò explicabimus: tu uero attẽte hæc nostra audias.

Deus cũ nulla re in uniuersum indigeret, sola bonitate sua permotus mũdum uniuersum extruxit & condidit, uisibilem simul & inuisibilem: creauit angelos: creauit cœlum & terram, & omnia quæ in his continẽtur. Sed & hominem fecit, & formauit è puluere de terra sumpto: & cum illi animã rationalem inspirasset, secundum imaginem Dei creauit eũ, & ex costa ipsius formauit fœminam: illisq; in paradisum collocatis, præcepit ut de omni ligno paradisi uescerentur, ex arbore autem scientiæ boni & mali non comederẽt: quia quacunq; die de hac comederent, morte essent morituri, quemadmodũ magnus ille Moses in ueteri Testamento descripsit. Quidam uero angelicorũ ordinum princeps, cum seipsum splendidum & mire formosum conspexisset, non intellexit se seruũ & creaturã esse, & quod Dominus ipsum cum nullus esset, condidisset, unde serui instar Dominum adorare deberet: sed stultus & temerarius dixit, Ponam sedem meam supra nubes, & ero similis altissimo. Hæc autem cum is in animo uolueret, huic commissa cohors illius impietatẽ imitata est, hic autem cœlo depulsus cum omni sua militia excidit, & hi omnes

nes in dæmones mutati sunt. Cum itaq; diabolus hominẽ in paradiso uidisset, inuidia in illum motus, accedẽs primò mulierem ceu faciliorem deceptu, aggressus est & dixit: Cur Deus præcepit uobis, ut ex omni arbore quę in paradiso est, comedatis, abstineatis autem ab arbore, quæ in medio paradisi est, & quod quacunq; die comederitis ex illa, morte sitis morituri? Nequaquàm enim morte moriemini, sed ne ex illa comedentes oculis uestris apertis similes ipsis diis redderemini, cognoscendo nimirum bonũ & malum, hæc prohibuit Dominus. His auditis, mulier decepta comedit ex arbore, & dedit marito suo Adam, qui & ipse comedit: diuinitatis maiestatem affectans. Et comedẽtes ex arbore Adam simul & Eua, à gratia exciderunt. Deus autẽ circa meridiem in horto obambulans dicit illi, Adam ubi es? Hic autem respõdit, Audiui uocẽ tuam ambulantis in Paradiso, & abscõdi me, quia nudus sum. Dicit illi Deus, Et quis nam tibi ostendit, quod nudus sis? num ex arbore, de qua præcepi tibi ne comederes, comedisti? Et iratus illi Dominus, eiecit eum paradiso cum maledictione. Nunc autem hæc quæ facta sunt, cõsidera. Diabolus animo elatus, & quasi ratione destitutus, cum deus fieri, & altissimo similis esse cõcupiscit, cœlo cum tota sua cohorte excidit, & ex luce in tenebras est permutatus, & diabolum: propter superbiam enim suam & animi fastum à Deo reiectus est: nec ut uos dicere soletis, in hoc creatum fuisse ut Adamum adoraret, aliorum angelorum more, qui illum adorantes seruati sunt, & in dignitate sua persistentes adhuc angeli dicuntur: hunc autem quia adorandi officium Adamo negauerit, Dei iram in sese concitauisse, & ex angelo factum esse diabolum. Quam enim authoritatem hæc uerba habere uidentur? præsertim cum nulla scriptura horum meminerit, nec Moses, nec prophetæ, nec Christus? Cum igitur omni horum testimonio careãt, falsa sunt, & reijcienda. tum etiam hac de causa, quod angelorum natura simplex, pura & incorporea est, & suprà cœlos cõstituta: Adami uerò ex terra cõmixta. Quis igitur uel tantillum rationis habẽs, rem tam absurdam crederet? Sed dicat aliquis, quod & Christus cum homo sit, iuxta Christianorum sententiam, ab angelis adoretur. Sed ad hoc sic respondendum. Filius & uerbũ Dei cum ante sæcula Deus esset, ab angelis unà cum Deo patre suo adorabatur: & nunc homo factus rursum adoratur ab ijsdem unà cum corpore, ita ut unà iam homo adoretur, quem filius & uerbũ Dei assumpsit cum substãtia sua, quemadmodũ primitus ab angelis adorabatur: quod in Adamo fieri non poterat. Respice enim quæ sit domini & serui differentia. In homine uero, quem filius & uerbum Dei adsumpsit, illud conueniens est, decorũ, iustũ ac sanctum, ut etiam nunc ceu exemplo declarabimus. Regis corpus à seruis illius unà cum anima adoratur, quamuis reuera rex tantummodo quod animam attinet, & non corpus, adoretur. Et quis tam stultus ut de hoc dubitaret? Sed quid hæc de regis anima & corpore opus est dicere? Si enim in nundinis uestimẽtum aliquod ematur, & illo rex indutus sit, ab ea ipsa hora illud uel manu contingere nemo audebit, sed omnes illud cum timore & reuerentia inspiciunt, quamuis, quod substãtiam attinet, reliquis uestibus simile sit, propter regem tamen tantum honorem sortitum est. Idem mihi de Christo uidetur. Reuera enim hominem assumpsit, nec alterius naturæ hominẽ, sed ipsissimam hominum naturam, quæ ex Adam est, licet ex uirgine præter naturæ leges natus sit: per diuinitatem uero eundem hominem sanctificauit, exaltauit, honorauit, & ad dextram Dei patris sui constituit, quemadmodũ suprà

prà demonſtrauimus. Et ſic omnino factum eſt, ut etiam antè diximus, nimirum quod ſicut ferrum licet natura ſua frigidum nigrumq; ſit, igni tamen unitur, ut hic quidem ferri frigiditatem & nigredinem non aſſumat, ferrũ autem propter ignis coniunctionem naturam propriam non abijcit, quin potius ipſum totum ignis ſit, illius nimirum calorem & ſplendorem recipiens. Sic etiam de Chriſto ſentimus. Cum Deus eſſet ante ſæcula, poſt hæc homo factus eſt, & nõ imminutus, quin potius diuinitate ſua hominẽ quoq; glorificauit, & in eum locum ſubuexit, quem filius & uerbum Dei obtinebat: & propterea iam ſimul adoratur ab angelis pariter et hominibus, hic ſcilicet qui præter naturam homo & Deus eſt. Adam uerò in Dei ordinatione & mandato non perſiſtens, ſed ex arbore cum Eua uxore ſua comedens, dum hoc modo uterq; diuinitatem affectant, paradiſum quoq; quem habebant amiſerunt, & maledictionem loco benedictionis acquiſiuerũt, proq; uita æterna mortem. Deus autem diabolum incorrigibilem, & nulla pœnitẽtia ductum conſpicatus, tanquã uas inutile abiecit, nec ulla illius habita eſt memoria uel ratio. Adamum uero cum Eua longe alia ratione cecidiſſe uidens, nõ ſcilicet tam uana ambitione & ſuperbia, quàm diaboli inuidia & fraude: & quod homo tãdem emendationem eſſet recepturus, quamuis antea illis maledixiſſet Deus, idq; cauſa correctionis: ueruntamen ambulans in paradiſo circa meridiem (ut Moſes teſtatur) interrogauit eum dicens, Adam ubi es? Num quod ignoraret ubi nam is eſſet, interrogauit? Abſit tãta blaſphemia (quid enim apud Deum latêre poſſit, cum omnia cognoſcat, priuſquàm generẽtur?) Verum hoc ſibi uolũt iſta uerba, O Adam in qualem nã dignitatem ſubuectus es? ubi nunc agis? qualé nam eſt, in quod incidiſti, barathrum? Quid uero Adam ad hęc? Vocem tuam audiui ambulantis in horto, et abſcondi me. Pomeridianum autem tempus hic non aliud innuit, quàm quod ſicut hora pomeridiana dicitur, quæ poſt maximam diei partem iam exactam ſequitur, ſic etiam poſt plura tempora elapſa Deus ſuper terrã eſſet ambulaturus. Paradiſus enim, iuxta Moſis doctrinam, locus terreſtris eſt. Perinde igitur idẽq; eſt, ſiue in paradiſo ſiue ſuper terram aliquem eſſe dixeris. Quæ uero plura illa ſint, de quibus hic dicitur, tempora, iam tibi exponam.

A conſtitutione mundi uſq; ad conſummationem præſentis ſeculi, ſeptem millia annorum fore dicunt, uel etiam plus, quibus annis elapſis mortuorũ reſurrectio futura eſt. Ab Adam uerò uſq; ad Chriſti generationẽ anni exierũt ter mille, noningenti, ſeptuaginta quatuor. Reliqui igitur in abſolutionẽ ſeptẽ milliũ reſtãt. Et hac de cauſa ſancti ſimul & prophetæ dixerũt, quod in extremis tẽporib. Chriſtus eſſet carnẽ aſſumpturus. Vides ne igitur ut ab ipſius Adami tẽporib. filij Dei myſteriũ manifeſtari cœperit? imò ante huius tẽpora. Ad quẽ enim dixit Deus, Faciamus hominẽ? Deus enim ſolus & unius perſonæ tantum exiſtens, cui nam hoc dicere potuit, Faciamus hominem iuxta imaginem & ſimilitudinem noſtram? Manifeſtò cõſtat, quod ad filium ſuum uerba fecerit. Pater enim & filius unũ ſunt, Chriſto hoc ipſum in Euãgelio dicẽte, Pater & ego unum ſumus: &, Qui me uidet, patrem uidet. Quin & nos Chriſtiani fatemur, anathema hunc eſſe, qui duos deos fuerit confeſſus. unum enim Deum eſſe credimus, creatorem cœli & terræ. Et Deus, ut antè dictum eſt, eiecit eum paradiſo, & ad terram colendum conſtituit, quo tẽpore & ſeminauit, & alios fructus cœpit producere. Iam ne intelligis, hũc qui docuit frumenti ariſtã eſſe arborem hãc de qua Adã comederit, quid nã docuerit,

docuerit, ignorauiſſe? ſed iuxta animi ſui arbitrium dixiſſe quæcunq; libuerit, qualia multa adhuc illius eſſe deprehenduntur, quæ conuincunt hunc ſecundum priuatas ſuas cogitationes & propria figmenta docuiſſe. Frumenti enim ſpica poſt exilium paradiſi & maledictionem demum excreuit. Deus enim Adamo dixerat, In ſudore uultus tui comedes panem tuum: unde cũ labore & ſudore multo frumentum & ſeminatum & excultum eſt. Adam uerò arborem de qua comedit, bonam & malam eſſe nouerat. Quid uerò paradiſus fuerit, & quæ nam arbor, nec Moſes, nec alius quiſpiam prophetarũ, imò nec Chriſtus docuit, ſed adhuc arcanum & incognitum eſt, ut & antea. Quare unde nam Mahomet hæc, quæ de frumenti ſpica dicit, deſumpſerit, non uideo: ſed cogitationis ſuæ figmenta ſunt. Homines enim nactus indoctos rudesq;, nihilq; ferè à brutis animalibus differentes (Arabes enim paſtores ſunt) ea quæ propria ratio pepererat figmenta docuit, de quibus ſilebimus. Non enim primarius noſtri inſtituti ſcopus eſt, Muſulmanorum iniquas & erraticas confutare opiniones, ſed tantummodo auguſtã illam, ſanctam, iuſtam & honeſtam Chriſtianorum religionem exponere. Quare redeundum ad id, unde digreſſi ſumus.

Cum Adam filios genuiſſet & filias, & ijſdem ſimiliter filios & filias progignentibus, humanum genus ſuper terram multiplicatum eſt. Sed Adam cum Eua ſua, quamuis ſeducti à diabolo, dum diuinitatem affectãt, paradiſum quoq; quẽ habebant amiſiſſent, nihilominus tamen Deum adorauerũt, creatorem & factorem ſuum. Horum autem poſteri cum à ueritate deflexiſſent, inciderunt in nefanda ſcelera, opera horrenda dictu, et peccata ipſas naturæ leges excedentia, quæ uirum bonum nec nominare quidem decet. Nec tantum in hiſce prauis multisq;, ut diximus, peccatis peccauerunt: ſed relicto etiam Deo cœli & terræ creatore, adorauerunt creaturas, & creaturam plus quàm creatorem coluerunt. Hi enim ſolem adorauerunt, illi lunam, alij ſtellas, & hęc omnia ipſius Dei nomine dignati ſunt. Et quemadmodum in tenebris profundis ambulantes, ea quæ ipſis propinqua ſunt nõ uident, alia uerò quæ nuſquàm ſunt, eſſe imaginantur, ita & illis contigit. Longius enim à uera luce digreſſi, & in tenebris ignorantiæ ambulantes, Deum quidem uerum auerſati ſunt, & idola coluerunt, & in ijſdem lætati ſunt. Et Aegyptij quidem bouem adorabant, & aquam: Africani ouem, Indi uinum, alij fluuios & fontes, alij ſtatuas erexerunt, & ſtulti manuum ſuarum opera pro dijs coluerunt. Deſino enumerare ſingularum regionum errores, propter infinitam copiam. Ex his enim ceu particularibus, unuſquiſque reliqua quoque cognoſcere poterit. Verumtamen non eò uſque tantum illorum uæcordia proceſſit, ſed & Scythis mos erat Deo ſuo eos qui ex naufragijs ſaluati erant, immolare, quotquot ſaltem deprehendi poſſent: ficq; quos propria ſeruauerat ſolertia, illorum trucidabat crudelitas. Alij rurſum homines bello captos numerantes, è centenis ſingulis unum immolabant. En tibi cædes, & crudelitatem omnibus brutis & feris ferociorem. Nullum animal cum generis ſui conſorte pugnat, nec illud perdit: hi uerò ipſis feris longe immaniores eſſe conuincuntur. Non enim peregrinos modo & alienigenas occiderunt, uerum etiam fratres & ſanguine iunctos. Cretenſes enim & Phœnices, cum corda haberent ære duriora, dæmonibus proprios filios & filias ſacrificabant. Cæterum priuſquàm hæc fierent, diluuium Noë temporibus inundauit, & aquis ſubmerſa eſt omnis

anima

anima uiuens, tam hominis quàm omnium aliorum animalium, uolatilium & quadrupedũ, propter peccata, quæ tunc temporis inter homines esse deprehendebantur: seruatæ aũt sunt in arca nõ plures quàm octo animę, Noë scilicet & uxor illius, tres filij ipsius, & uxores eorũ. Noë uero singulorũ animaliũ genus in arcã induxerat. Deus aũt optimus & benignus denuo pręcepit humano generi, Crescite, multiplicamini & implete terrã: similiter & animalibus. Sed rursum ad impietatẽ delapsi sunt homines, quã modo per partes exposuimus. Melchisedek uero, Abraham, & Loth illius ex fratre nepos, Dei altissimi cultores se esse declarauerunt: totus aũt mundus diabolo seruiuit, et idolis. Deus itaq; benignissimus cum uidisset nobilem illam creaturam suam, genus humanũ scilicet diaboli tyrannide pressum, qui uiuentes quidem fascinaret & deciperet ut ipsum ceu deum colerent, mortuorum uerò animos in tristi & obscuro inferno detineret, misericordia ductus, salutem dare uoluit. Modum itaq; quo humanum genus ad salutem peruenit, diligenter percipe.

Ipse quidem homo seipsum iuuare non poterat, partim quidẽ quod non uellet, eò quod uoluptates summi boni loco duceret (in tantum enim erroris inciderant à malo excæcati) partim uerò, quod uerum Deum ignoraret, seruiret autẽ idolis & dæmonibus, & in tenebris ignorantiæ desidens Deum non agnoscebat, sed in hostis permanebat captiuitate. Quin & hoc concedimus statuimusq;, quod animaduerterunt quidem in quantum malorum barathrum incidissent: sed quomodo seipsos iuuarent, qui maiorum suorum Adami nempe maledictione tenebantur? & quo modo immortales redderentur, qui mortẽ ceu hæreditario iure acceperant? Omnes enim ex Adam geniti, mortales facti sunt, propter Adami patris ipsorum transgressionem. Quoniam igitur homo aut ignorauit de quanta sublimitate & magnificentia excidisset, & in quantum delapsus esset ignominiæ barathrum: aut hoc forte cognito, sibijpsi tamen subuenire non poterat, periculum iam erat, ne peccato semper nobis præsenti, mors etiam omni homini dominaretur. Illud igitur Dauid perspiciens dixit, Homo cũ in honore esset non intellexit. comparatus est iumentis insipientibus, & illis similis est factus. Deus uero humani fautor generis misericordia motus, imaginem suã ulterius diaboli imperio premi non permisit. Incepit igitur ab Abrahami temporibus reuocare & restituere hominem. Cum enim Abraham genuisset Isaac, & hic Iacobum, Iacob autem duodecim filios eius, undecim ex illis aduersus fratrem suum Ioseph inuidia moti, eum ligauerunt & demiserunt in cisternam, & tandem Aegyptios quosdam nacti, uendiderunt. Hi uerò Iosephum in Aegyptum abductum dederunt Pharaoni, qui eum totius Aegypti dominũ constituit. Exorta autem fame descenderunt Iosephi fratres in Aegyptum, ut inuenirent alimenta. Ioseph uerò cognitis fratribus suis, eos aluit, oblitus commissi ab illis aduersum se facinoris, aduocato simul ad se patre suo Iacob. Sed hic typus erat Christi. Quemadmodum enim Ioseph à germanis suis fratribus damnum malumq; accepit, sed huius immemor bonum pro malo rependit fratribus in se iniurijs: sic & Christus inuidia uexatus à popularibus suis Iudæis, ligandus erat, & in sepulchrum ceu cisternam deponendus, & tradendus morti. Sed quemadmodum Ioseph Aegypti dominium consecutus, patrem & fratres suos à morte, per famem illis imminente, liberauit: sic & Christus cum portas mortis contriuisset, & dissoluisset diaboli imperium,

Psalm. 48.
"
"

Gen. 37.

Ioseph typus Christi

seruauit credentes in ipsum ex Iudæis & gentibus, quin & ipsum primum parentem Adam. Et Iacob, ut dictum est, Aegyptum ingressus cum animabus septuaginta quinque, mansit illic usq; ad tempus mortis suæ. Retenti uero sunt illic posteri eius annis circiter quadringentis & triginta, seruientes Pharaoni & Aegyptijs seruitute tristi & luctifica. Post hæc autem Deus misso Mose eduxit & liberauit eos ex seruitute Pharaonis & Aegyptiorum, cum ederet is miracula et prodigia magna in Aegypto, & educeret ipsos per mare rubrum diuisis & scissis fluctibus, Pharaonem autem cum omni suo exercitu demergeret. Iudæis autem longo tempore in deserto commorantibus, Deus manna dedit. hi uerò murmurabant, & uerbis suam prodebant ingratitudinem. Moses autem illos admonere non desijt. Cum uerò hic in montem Sinai ascendisset, legem à Deo accepturus, Hebræi, qui prius ingrati & murmuratores fuerant, etiam impij facti sunt. Dicunt enim Aaroni fratri Mosis, fac nobis Deos, qui prẽcedant nos. quid enim Mosi illi, qui nos eduxit Aegypto contigerit, nescimus. Et aurum quantum sufficiebat corrogantes, fecerunt imaginem uituli, & huic tanquàm Deo ab illis recepto sacrificauerunt, & in tam absurdo lætati sunt facinore. Moses uerò reuersus, tanto scelere uiso confregit acceptas à Deo legis tabulas. Et dixit Deus, Delebo genus ipsorum, & constituam te regem super gentem magnam & populosam. Ille uerò noluit, sed Deum multa obsecrans hortansq; intercessit pro illis: & non deleti sunt. Obserua igitur nunc, Deum non de his locutum esse ad Abraham, cum dicit, In semine tuo benedicentur omnes gentes: sed de Christo. Mose autem pro Hebræorum populo intercedente, lex illis denuò data est. & tũc Deus ad Hebræos per Mosem locutus est: Ego sum Deus primus, & Deus in futurum, et post me Deus alius non est. Hæc igitur ita se habent quemadmodũ Deus locutus est, et prẽcepit. In literis uero tuis hoc ceu magna accusatione dignum contra nos, qui Christiani dicimur, continetur, quòd Deo dicente, Ego sum Deus solus, & diuinitatis consortem non habeo, nos tamen dicamus Christum deum esse, & Dei filiũ: unde etiã multos deos adoremus. Cæterum anathema sit, quisquis uel duos uel tres plures ue deos adorauerit: nos uero unum Deum uerum adoramus, creatorem cœli & terrę. Deus enim Hebræis prẽcipiens ne posthac idolorum cultui inseruirent, dixit: Qui idolis credunt, multis dijs credunt. Christiani uerò, quæ recta sunt sentientes, uni Deo credunt, & non multis. iuxta Christi doctrinã
Ioan. 10. et 14. quam in Euangelio tradidit, dicens: Ego & pater unum sumus, & qui me uidet, uidet patrem meum. Vos autem cum scripturas ignoretis, à ueritate excidistis: & cum hoc factum fuerit, alijs auditis alia & diuersa intelligitis. Hebræi uero Deum misericordẽ experti, nequaquàm perierunt: terram tamen promissionis non uiderunt, sed à Deo damnati, multis erroribus hinc inde per desertum circumducti sunt annis circiter quadraginta, donec omnes illi mortui sunt, ne scilicet terram uiderent, quam Deus se filijs Abraham daturum promiserat. Post obitum uero illorum, liberi horũ terram promissam ingressi sunt, in qua simul bona quàm plurima sunt adepti. Et hanc incolentibus Deus prophetas misit, & doctores: sed alios quidẽ illorum occiderunt, alios uero lapidauerũt, & seipsos ingratos exhibuerunt, & beneficiorum Dei immemores. Verũ nõ ingrati modo fuerunt, sed etiã perpetuò ferè idolorũ cultibus dediti, et propter hoc tradidit eos Deus in captiuitatẽ. Denuò aũt illorũ misertus, eos reuocauit: eadẽq; de causa ultimis iam tẽporibus appropinquã-

tibus

tibus cõplacitũ illi est & decreuit, ut filius & uerbũ suũ in mundum ueniens saluaret hominẽ, quem diabolus deceptũ à Deo abduxerat, ut creaturæ seruiret & diabolo. Filius itaq; et uerbũ Dei cœlitus descendẽs, carne ex diua uirgine Maria assumpta homo factus est, quemadmodum suprà sanctorum & prophetarum testimonijs demonstrauimus. Et homo factus cũ annis uixisset triginta, cœpit docere populum, illisq; ueritatis & iustitię uiam ostendere, docensq; operatus est, & inter operãdum docuit, ediditq; miracula magna & stupenda, non quemadmodum olim nonnunquã aliquot sanctorum in nomine Dei fecerũt ceu serui, sed cũ imperio & authoritate fecit & operatus est quæcunq; fecit. Dicebat enim illi leprosus: Domine si uolueris, potes me mũdare: et dixit illi Christus, Volo, mũdare. Sic dixit illi paralyticus, Domine annis iam triginta & octo decubui, nec habeo quenquam, qui cum aqua turbata fuerit, me in illam immittat. Angelus enim Domini descendebat certo tẽpore, & turbabat aquã, in quã qui primus descẽderat, sanus reddebat, à quocunq; morbo, quo laborauerat. Cum itaq; paralyticus infirmus hominumq; destitutus auxilio, illic iuxta piscinam per annos triginta & octo decubuisset, illum uidẽs Christus, misertus illius dixit ad eum, Vis ne sanus fieri? Hoc uero Christum adorante, & credente, dicit ad eum Christus, Tolle lectũ tuũ, & abi in domum tuam. Similiter faciebat ubiq;, quócunq; locorũ incederet. Cæcos sanauit, uisumq; restituit, surdis auditum reddidit, claudos incedere fecit, paralyticos neruis firmis & uiuacibus confirmauit, mortuos resuscitauit, dæmoniacos authoritate summa liberauit, & ut summatim comprehẽdam, omnia fecit instar Dei, iuxta ipsius uoluntatem & arbitrium. Venit ad illum, qui cæcus fuerat à natiuitate sua, & orauit illum: cumq; alios cæcos nudo & solo uerbo sanauisset, hũc non itẽ: sed in terram expuens, lutũ ex sputo fecit, oculosq; illius inunxit, dicens ad illum, Abi, ablue in piscina Siloë: & cũ lauisset, uisum recepit. Quid nã hoc factũ denotauisse putabimus, quod alios cæcos solo uerbo sanauit, ad hunc uerò sanãdum, lutũ fecit? Non aliud certe, quàm cũ alij cæci, à natiuitate sua oculos habuerint sanos, postea oculis capti sunt: hoc uero oculis omnino carente ab ipso matris utero, lutũ fecit Dominus, innuens se hunc eundem esse, qui è luto hominẽ formauerit, & huius nunc in corpore defectũ luto sumpto cõpleat. Deinde dixit cæco, Credis in filiũ Dei? Respõdit ille, Et quis est domine ut credam in illũ? (cum enim cæcus fuisset, Christum non nouerat) & dixit illi Christus, Ego sum, qui loquor tibi. Tũc dixit cæcus, Credo Domine, & adorauit illũ. Similiter & milia aliquot hominũ quodam die Christũ erant secuti, uerbum ipsius & doctrinã audientes: & cum esurirent, non inuenerunt in loco illo plures panibus quinq;, & duos pisces. Et benedixit illis Christus, præcepitq; discipulis, qui omnib. istis panes apposuerũt, de quibus comederunt omnes, & saturati sunt, & reliqui fuerũt cophini duodecim pleni panum fragmentis & piscibus. Sed quis horũ sensus? Partim quidem ut edant famelici, partim uerò ut intelligãt & animo suo meditentur, hunc illum esse qui in deserto patres ipsorum manna cibauerit. Porrò, homo quidam mortuus est & sepultus, cumq; in sepulchro dies egisset quatuor, defuncti sorores accersiuerunt Christum. hic autem dicit illi, Lazare exi foras. Et illico qui mortuus fuerat, sepulchrum egressus est, & ambulauit, ligatus manusque pedesq; (sic enim moris erat Iudæorum mortuos sepelire) & sic resuscitationis miraculo aliud illud incessus sui miraculum successit. Sed cur hæc facta? Vt cum homines uiderent hunc

Matth. 8

Ioan. 5

Ioan. 9

Mar. 6

Ioan. 11

non

non tantũmodo mortuos excitare, ſed etiam hunc quatriduanũ, intelligerẽt hunc eſſe uitæ & mortis dominum: & ut ſi Chriſtũ poſtea ſepultum uiderẽt, crederent hunc qui propria uirtute mortuos excitauiſſet, multo magis poteſtate ſua ſuum ipſius corpus eſſe excitaturũ. Dicebat enim diſcipulis ſuis apoſtolis, Nemo tollit animam meam à me. Poteſtatem habeo ponẽdi eam, et poteſtatem habeo recipiendi eam. Quòd tamen ſingulis diebus credentibus in Chriſtum turbis hominum innumerabilibus, ipſumq; Deum & Dei filiũ confitentibus, pontifices, ſcribæ, & horum principes cõtra Dei doctrinam inſtructi, huic eſſent contradicturi, ex Eſaiæ prophetia prædictum erat, qui di-
Eſa:6 cit: Oculos habentes non uidebunt, & aures habentes non audient. incraſſatum eſt enim cor eorum, & oculos ipſorum occluſerũt, & auribus difficulter audiuerunt. Quæ prophetia omnis impleta eſt. Miracula enim edente Chriſto, tanquàm cæci apparuerũt: & hoc docẽte, ſurdis fuerunt ſimiles, inſtar aſpidis ſurdæ & obturantis aures ſuas. Et tunc quidem dicebat ad illos Chriſtus: Quod ſi cæci eſſetis, non haberetis peccatũ: nunc uerò dicitis, uidemus, peccatum igitur ueſtrum in uobis manet. Tum etiam alibi dicit de illis Chri-
Ioan.9 ſtus: Si ex Deo eſſetis, utiq; diligeretis me. Nihilominus tamẽ hæc Chriſto faciente, haud quaquàm ad cognitionem peruenerunt: quin potius occaſionẽ quærebant, qua eum interficerent. Sed quid attinet de miraculis ipſius, quæ in Hebræorum gẽte fecit, dicere, cum infinita ſint & innumerabilia? Sed nec illis editis ad cognitionem peruenerunt, uani & errabundi homines: uerum inuidia & improbitate uicti quærebant omni modo & conatu, quomodo in Chriſtum accuſationem aliquã mouere, ipſumq; benefactorem ſuũ interficere poſſent. nec aliam inuenerũt, quàm quod blaſphemum dicerent, qui ſe dixiſſet Dei filium, & qui cum homo eſſet, ſe Deum eſſe iactitaret. Et cũ audirent Chriſtũ dicentem credentibus in ſe, Remittuntur tibi peccata tua: dicebant, quem nam teipſum facis? &, quis nam poteſt remittere peccata præter ſolum Deum? Et ſanè uere dixerunt Iudæi, quod ſolius Dei ſit peccata remittere: nam ignorantes hi miſeri, quod Chriſtus Dei eſſet filius, ea quæ modò diximus, dixerũt: & obtenebratum eſt imprudens cor ipſorum, & obcæcati ſunt oculi ipſorũ, nec uiderũt quod cũ authoritate hęc faceret, quæcũq; faciebat. Vnus enim diſcipulorũ Chriſti Petrus, quũ in naui eſſet, Chriſto uiſo di-
Math.14 xit, Iube me ad te uenire ſuper aquas. Et dixit illi Chriſtus, Veni. Hic autẽ naui egreſſus, aquis inambulãs ad ipſum uenit. Hoc cũ contigiſſet, quid nã aliud illos cogitare oportebat, quàm quod idem ille eſſet, qui mare rubrum diſſecuerat, & patres illorum ſicco traduxerat pede, qui etiam nunc humidã naturam materiam aquarũ inſtar aridę ſolidam ſolo uerbo et mãdato ſuo fecerat? Sed quo plura his ſimilia miracula coràm uidẽt, eo magis ira & furore tumultuantur. Deinde tẽpeſtate orta uehemẽti ſimul et magna in mari, adeò ut na-
Matth.8 uis, in qua erãt Chriſti diſcipuli, obtegeretur fluctib. magna uoce ipſi exclamauerũt dicẽtes, Ieſu ſerua nos, perimus. Chriſtus aũt ipſi mari imperioſe ſimul et cũ authoritate pręcipit, Tace, obmuteſce: et ſtatim facta eſt trãquillitas magna. Iudęi itaq; uiſo hoc inopinato miraculo attoniti, magna uoce clamauerũt: Quis eſt hic, quod & uẽti & mare illi obediũt? Verũ tamẽ miracula uiderunt infinita, et naturã rerũ exuperãtia: ipſi uerò prorſus incorrigibiles pmanſerũt:
Io.10 & 14 unde & Chriſtus ad ipſos dicit, Ego ſum oſtiũ. Et alibi, Ego ſum uia. Rurſus alibi, Ego ſum ueritas. Quod ſi mihi nõ creditis, uel operib. credite. Hęc uero Chriſtus dixit, ut qui obcæcati erãt Iudæi, cognoſcerent quod nullus prophe-

tarum

tarum & ſanctorum tanta cum authoritate ſermones ſuos, ut Dominus, pro tulerit, ſed ſeipſos ſeruos & miniſtros eſſe oſtenderunt. Chriſtus uero nõ ſic: ſed ceu dominus & princeps creaturæ cũ authoritate dixit & fecit omnia inſtar Dei. Et ſanè ex populo & turbis magna hominum multitudo in illũ credidit: ex ſcribis uero, Phariſeis & principibus pauci, et faciles numeratu. His igitur ſic abſolutis, & tantis infinitisq; editis miraculis, atq; doctrina uera per tres annos continuos ſingulis diebus per Chriſtum annunciata, proferente etiam illo nonnunquam prophetarũ teſtimonia (non quod teſtimonijs aliorũ de ſe indigeret, ſed propter incredulitatem, & Iudæorum animi duritiam, tũ deniq; propter hominum infirmitatem) nonnunquàm etiã hoc citante Abrahamũ aut Moſen, imprimis uero Deum ipſum patrem ſuum, Iudæis autẽ nihilominus incurabili morbo circa hæc laborantibus, nec propriam illorũ ſalutem uolentibus admittere, relictis his Chriſtus ea quæ ad uniuerſalẽ totius mundi ſalutem faciũt agere cœpit, & dicere diſcipulis ſuis, quæ nã illi eſſent euentura. Ecce, enim inquit, aſcendimus Hieroſolymã, & filius hominis tra- Matth. 16
detur principibus ſacerdotũ & ſcribis, tradentq; cũ gentib. & flagellabũt eũ, & illudẽt illi, & deſpuẽt in illũ, occidẽt illũ, & tertia die reſurget: & auditis his diſcipuli eius mœrore affecti ſunt ualde. Tũc ſubduxit diſcipulus ſuos Chriſtus, & aſcendit in mõtem Thabor, & refulſit facies illius, Chriſti ſcilicet, pluſ Matth. 17
quã ſol, & ueſtimenta illius facta fuerunt ueluti nix. Videntes uerò diſcipuli ſplẽdorẽ faciei illius, ceciderunt in terram: non enim poterant hũc ferre. Viderunt autem & Moſen & Heliam cum Chriſto colloquentes, forma ſeruili. Nunc itaq; hoc factum conſidera. Primo quidem ut apoſtoli uiſo ſplendore diuinitatis ſuæ certo intelligerent, quod ſua ſponte & propria uolũtate ſua in mortem traderetur, non aliorum potentia coactus. Secundo, ut hinc conſolationem & animi tranquillitatem acciperent, & à mœrore, quem ex narratione paſſionis Chriſti antè cõcœperant, ſeſe reuocarent. Tertio, ut uiſo Moſe et Helia prophetis cum reuerẽtia Chriſto aſtantibus, certi redderentẽ, hunc omniũ prophetarum ſimul & omnis creaturæ eſſe dominũ. Verũ & hoc miraculum ingens, quod quemadmodũ Chriſto in Iordane baptizato, ſic etiã hic uox de cœlo diſciſſo facta eſt, dicens, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacitũ eſt, ipſum audite. Hoc nimirum oratione hac innuente, ut partim quidem pleniſſime certi & ſecuri redderentur, hunc filiũ et uerbum Dei eſſe: partim uero, ut quia iam tẽpus ſepulturę Chriſti inſtabat, & poſt ſepulturam et reſurrectionem apoſtoli ad prædicatione emittendi erant: hi uero licet pauci eſſent, indocti et infirmi, non tamẽ ad ſuã infirmitatẽ, ſed ad Dei potentiã reſpicerẽt, et ut Chriſti gloria et ſplendore uiſo, Deiq; patris uoce et teſtimonio audito intelligerent unũ Deũ eſſe et patrem et filiũ, quodq; una ſit diuinitas natura et potentia patris et filij, utq; in Dei potentiam confiſi cum alacritate prædicationis negotium aggrederentur. Et impletur hic Dauidis prophetia dicens, Thabor et Hermon in nomine tuo exultabunt. Cæterum Moſes ille propheta dixit, ut et antè annotatum eſt, Prophetam excitabit Dominus Deus ex fratribus ueſtris, ſicut me. Omnis anima, quę nõ audiuerit prophetam illum, extirpabitur. Quod uero hic dixerit, Omnem animã quæ non audiuerit prophetam illum, eſſe extirpãdam, & quod omnia quę à Moſe & prophetis dicuntur, uerba Dei ſint, manifeſtũ eſt, et uerum eſſe conſtat. Nihilominus tamẽ et in baptiſmo et in tranſformatione uox cœlitus demiſſa eſt, & non per hominem, ſed immediate per ipſum Deum patrem. Viden' igitur, Deut. 18

quomodo

quomodo primitus & ab initio paulatim ea quæ Christi sunt, apparuerint? Et quemadmodum post noctis tenebras non repente sol uidetur, sed primò splendor, deinde lumen, tandem uerò ipse sol: ita etiam de Christo factum esse uidemus paulatim enim cœpit: deinde ipse Christus sol uerus & rationalis lucem in mundum intulit, & in animas illorũ qui in eum credunt. Deinde Hierosolymam Christus ipse ascendit, ut ipsius impleretur passio, quemadmodum apostolis prædixerat. Et ingrediente ipso in urbem, cœpit populus exclamare & dicere (imprimis autem Hebræorũ pueri) Benedictus, qui
Luc.19 uenit in nomine Domini, Hosanna in altissimis, Rex Izraëlis, Pax in cœlo
Matb.21 & gloria in altissimis. Furore autem repleti scribæ & pharisæi dixerunt Iesu, increpa illos ut taceant. At Christus respondit illis, An nũquàm legistis prophetam dicentem? Ex ore infantium & lactentium cõcinnabo laudẽ. Quod si hi tacuerint, lapides clamabunt. En etiam nunc attende. Angeli in ipsius Christi generationis celebratione cecinerũt, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax, in hominibus bona uoluntas: nunc uero dixerunt pueri, Hosanna in altissimis, Benedictus qui uenit in nomine domini rex Izraëlis, Pax in cœlo & gloria in altissimis. Quis uero Dominus super terram uocatur? Nullus alius certe præter Deum. Dicuntur equidem etiam multi hominum domini, sed cum appositione nominis sui: ut legimus de Iosue filio Nun dicente, Dominus meus Moses: & de alijs multis dicentibus, Dominus meus Dauid. Quam dicendi consuetudinem etiam hodie inter homines seruatã uidemus. Domini uero nomen sic indefinite nemini alij q̃ soli Deo tribuitur. Quapropter Christus cum Deus esset, non modo non increpauit dicentes, Hosanna in altissimis, &c. sed etiam Dauidis citauit testimoniũ, dicens, An non legistis prophetam dicentem? Ex ore infantium & lactentium concinnauilaudem. Qui uero lapides sunt, quos Christus uociferaturos dixit? Gentes nimirum, qui tunc quidem cor habebant durum ad fidem suscipiendam, paulo pòst uerò clamauerũt ipsis tonitribus clarius & sublimius: quin & sepulchrorum lapides planè & aperte, qualiter uix unquam, Domini resurrectionem cum diuina uirtute & potestate factam exclamauerunt. Post hęc uerò dicit discipulis suis Christus: Ecce ascendimus Hierosolymam, & perficiẽtur omnia quæ scripta sunt à prophetis de filio hominis. Tradetur enim gentibus, et illudetur illi, calumnias patietur, & despuetur, & flagellatum occidẽt, tertiaq; die resurget. Et cũ cœna iam esset finita, dicit discipulis suis: Vnus uestrûm prodet me. Et interrogauerunt eum singuli, Num ego sum? Et nulli horũ respõdit: Tũc & Iudas qui erat ex discipulorum numero, dicit, Num ego sum? Dicit illi Iesus, Tu dixisti. Et paulo pòst dicit illi, Quod facis fac cito. Non enim poterat quicquàm nec Iudas nec alius contra Christum facere, nisi hoc cum illo consentiente. Mox autem postea rursum dicit discipulis suis Christus: Ex nunc appropinquauit tempus, quod prædixi uobis. Cęterum non turbetur cor uestrum, neq; formidet. Et postquàm docuisset et animauisset eos sufficiẽter, dixit eis: Nunc quidem dolebitis, mox autem lętabimini, & gaudium uestrum nemo auferet à uobis. Surgite, eamus hinc. Et abijt in locum consuetum. Pontifices autem congregati cum scribis & pharisæis & omni concilio eorum, dixerunt: Quid faciemus? quoniam homo hic multa signa edit. Si sic permiserimus eum, uenient certe Romani, et tollent nos & locũ hunc & gentem. Conducit ut moriatur. Iudas autem Iscariotes profectus ad pontifices et scribas, dixit illis: Quid dabitis mihi ut ego prodam illum? Et dederunt illi triginta

ginta argenteos. Et paulo pòst Iudas turba multa assumpta, eò deuenit ubi Christus inueniebaꝫ. Quibus uenientibus, dicit discipulis suis Christus, Surgite eamus. ecce qui prodit me, appropinquat. Et accedente Iuda cũ Iudæorũ turma, dicit illis Christus, Quem quæritis? Dicunt illi, Iesum Nazarenũ. Dicit illis Christus, Ego sum. Et hoc audito, omnes prostrati sunt in terram. Num igitur qui tot ac tanta fecerat miracula, qui una uoce prostrauit quęrentes se, non potuit nunc efficere ne illum comprehenderent? Haud dubie igitur sua sponte illis traditus est. Tunc dicit illis Iesus: Si igitur me quæritis, sinite hos abire. & dimissis discipulis ipsius, comprehenderunt Christum. Vides ne quomodo antè quidem unico uerbo prostrati ceciderint: deinde uerò cum diceret illis, Sinite hos abire si me quæritis, solus propria sua uoluntate cõsentiente his traditus sit? Demonstrauit itaque in se & potentiam suam, et uoluntatem. Quapropter & Dauid dixit, Traditus sum, & non declinaui. Si enim Christus cum euadere posset, traditus est, uolens seipsum tradidit. Abduxerunt itaque Christum ad pontifices. Discipuli autem timore correpti fugerunt. Sacerdotum autem principes propter Iesum comprehensum gauisi sunt. & aduocatis duobus falsis testibus contrà illum, quæcunque libebat dicebant mendacia. Iesus uero tacebat. Dicit igitur illi summus sacerdos: Adiuro te per Deum ut dicas nobis, num tu sis filius Benedicti, uel num tu sis Christus filius Dei uiuentis. Dicit illi Iesus, Ego sum. Verumtamen dico uobis, à nunc uidebitis filium hominis sedentẽ à dextris potentiæ, & uenientem in nubibus cœli. Tunc princeps sacerdotum scidit uestimenta sua, dicens: Blasphemauit, quid ultrà indigemus testibus? Ecce uos ipsi audiuistis blasphemiam ipsius. Quid uobis uidetur? At illi dixerunt, Reus mortis est. Quidam igitur astantium dedit illi alapam. Et cum illusissent illi, abduxerunt illum, & tradiderunt Pilato. Iudas uero abiens dicit principibus sacerdotum: Peccaui, prodens sanguinem innoxiũ. & argenteis in templum proiectis, abijt, & suspendit se. Pontifices uerò pecunijs acceptis dixerunt, Non licet eam ponere in corbonam, quoniam precium sanguinis est. emerunt igitur hac agrum figuli, in sepulturam peregrinorum. Milites autẽ præsidis acceptum Iesum exuerunt uestibus suis, & induerunt illum chlamy de probrosa, et abudxerunt eum ad regem Herodem. Et cum uidisset illũ Herodes, remisit illum Pilato. Hic uero interrogauit eos dicens, Quid dicitis de homine isto? At illi dixerũt, Crucifige illum. Pilatus uerò inquit, Et quid nã mali fecit? At illi dicunt, Obloquitur Cæsari, & seipsum dicit Dei filium. Et sic conturbabant Pilatum. Hic uerò uoluntati illorum satisfacturus, accepta aqua coram omnibus, manus abluit dicens, Innoxius ego sum à sanguine iusti huius. uos uideritis. Illi uerò dixerunt, Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Et tunc tradidit Iesum militibus, ut crucifigeretur. Illi uerò cũ accepissent, illi illuserunt, & expuerunt in faciem eius, & flagellauerũt eum: quin & uestimenta illius diuiserunt. Gestabat uerò tunicam inconsutilem, super quam iecerunt sortem, quis nam illam acciperet. Et cum hæc fecissent, abduxerunt Iesum ad crucifigendum illum. Dederunt etiam illi potum, felle mixtum acetum, & crucifixerunt eum. Et obtenebratus est sol ab hora tertia usq; ad horam nonam: & hora nona emisit spiritum, astantibus simul cruci sancta matre ipsius, & uno discipulorum Ioanne. Reliqui uerò discipuli omnes aufugerunt, & latuerunt absconsi præ timore suo. Et accedens quidam militum, lancea perfodit latus ipsius. Postea ueniens quidam optimatum Io-

seph nomine, à Pilato corpus Christi petijt. & deponens illud, adiuuante simul alio quodã, Nicodemo scilicet, inuoluit sindone & myrrhæ ferè libris cẽ tum, prout mos est Iudæis sepelire. Nactus uerò sepulchrum excisum in petra, sepeliuit corpus Iesu, & imposuit illi lapidẽ ualde magnum. Crastina autem die scribæ & pharisei uenientes ad Pilatum dixerunt illi, Domine, recordati sumus, quod impostor hic uiuens adhuc dixerit, se post dies tres resurrecturum. Iube igitur muniri sepulchrum usq; ad diem tertium: ne forte discipuli illius uenientes furentur illum, & dicant populo quod surrexerit à mortuis, et sic error postremus deterior sit priori. Dixit Pilatus: Habetis custodiã, abite & custodite quantum potestis. Hi autem profecti muniuerunt sepulchrũ, obsignantes lapidem unà cum custodia, (custodiam autem hoc loco turmam militum intelligas.) Et tertio die factus est terræmotus magnus, & deuolutus est lapis de sepulchro, & milites præ timore mortuis sunt similes facti. Christus autem surrexit è sepulchro. Milites uerò profecti annunciauerũt principibus sacerdotum & scribis, omnia quæ facta fuerant: & dederunt illis pontifices pecuniam copiosam, dicentes illis, Dicite quod uobis dormientibus uenerint discipuli illius, & furati sint illum. Quòd si hoc coram præside auditum fuerit, nos persuadebimus eum, uosq; omni cura exoluemus. Hi uero pecunia accepta, fecerunt ut edocti fuerant. Iesus autem abiens inuenit discipulos suos, & dixit illis, Pax uobis. Hi uerò uidentes illum gauisi sunt. Et cum mansisset apud illos dies quadraginta, docens & confirmãs illos, die quadragesima illis dixit: Abeuntes ite in mundum uniuersum, prædicate in omnes gentes. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, hic saluabitur. Qui uerò non crediderit, condemnabitur. Credentes autem signa hæc cõsequentur: In nomine meo dæmonia eijcient, linguis nouis loquentur, serpentes tollent, & si quid letiferi biberint, nõ nocebit illis: super infirmos manus ponent, & sanabũtur. Vos autem sedete Hierosolymis, donec uirtute ex alto induamini. Et benedixit illis, interq; benedicendum secessit ab illis, & sublatus est in cœlos, & sedet ad dextram Dei. Apostoli autem reuersi sunt Hierosolymam cũ gaudio magno, expectantes uirtutem ex alto promissam. Quis autem horum omnium sensus? Quod si singula secundum omnem diligẽtiam discutere uellemus, omniaq; quæ facta sunt describere, multo sanè opus haberemus ocio. Quoniam autem uaria est horum ratio, & explicatu difficilis propter uestram ignorantiam, agedum quod reliquum est breuissimis uerbis, quantum fieri potest, absoluemus. Inspiciamus itaque prophetias, quæ de Christi passione copiosissimæ, ceu torrens aquis auctus niualibus, habentur.

Congregati sunt pontifices, scribæ, pharisei, tum etiã rex Herodes & Pi-
Psalm. 2. latus aduersus Christum. Dauid autem dicit, Quare fremuerũt gentes, et po
» puli meditati sunt inania? Adstiterunt reges terræ, & principes conuenerũt
» in unum, contra Dominum, et contra Christum eius.

Prodidit Christũ Iudæis in mortẽ Iudas discipulus eius. Et rursum de eo-
Psal. 41 dẽ idem Dauid loquitur: Inimici mei dixerũt mihi mala, quando moritur, et
» perit nomen eius? Et ingrediebatur ut uideret, uana loquebatur cor illius, cõ
» gregauit iniquitatem. Egrediebatur foràs, & loquebatur in idipsum. Etenim
» homo pacis meę, qui comedit panes meos, magnificauit aduersus me supplã
Psal. 109 tionẽ. Constitue super eum peccatorem, & calumniator stet à dextris eius.
» Et cum iudicatur exeat condemnatus, & preces eius fiant in peccatum. Fiant
» dies eius pauci, & episcopatum eius accipiat alter. In generatione una delea-

tur

tur nomen eius. In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conſpectu Do mini: & peccatum matris eius nõ deleatur. Diſpereat de terra memoria eius. Dilexit maledictionem, & ueniet ei: & non uoluit benedictionem, & elonga bitur ab eo.

Apprehenderunt Iudæi Chriſtum, & abduxerunt eum ad principes ſacerdotum. Et de hoc Ieremias dicit, Ego uerò tanquàm agnus innocens ducebar, ut mactetur. Ieremi. 11

Accepit Iudas triginta argenteos, & abiecit eos, emeruntq; pro illis agrum figuli. Et Ieremias dicit: Statuerunt triginta argenteos, precium appreciati, quem æſtimatum emerunt à filijs Iſraël, & dederunt ea in agrum figuli, quẽadmodum conſtituit mihi Dominus. Habentur hæc. Zach. 11.

Venerunt falſi teſtes, & mendacia aduerſus Chriſtum locuti ſunt. & rurſum dicit Dauid, Surgentes in me teſtes iniqui, quæ ignorabam interrogauerunt me, & reddiderunt mihi mala pro bonis. Pſal. 35

Congregati ſunt apud principes ſacerdotum, Annam & Caiapham, illudẽtes Chriſto. de hoc Dauid: Circumdederunt me canes multi, tauri pingues circumſteterunt me: Opprobria opprobrantium tibi cecíderunt ſuper me. Multiplicati ſunt ſupra pilos capitis mei, qui me odio habẽt ſine cauſa. Corroborati ſunt inimici mei, & qui me perſequuntur iniuſte. Quæ non rapui de illis, mulctatus ſum. Hoc eſt, Adam quidẽ ex arbore prohibita comedens, iuſte mortuus eſt: Chriſtus uerò peccati ignarus, iniuſte mortem ſubijt. Pſal. 21. Pſal. 6

Tradiderunt Chriſtum Pilato, Pilatus rurſum militibus: hi uerò exuerũt eum, & diuiſerunt ueſtimenta illius, ſuper tunicam uerò inconſutilem miſerunt ſortem, ne eam diſcinderent. & de hoc Dauid loquitur: Diuiſerunt ueſtimenta mea ſibijpſis, & ſuper ueſtitum meum miſerunt ſortem. Pſal. 21

Induerunt eum tunica probroſa. de quo etiam Dauid: Ego uerò cum tumultuantur in me, ſaccum induebam. Pſal. 35

Flagellauerunt Chriſtum, & alapas illi inflixerunt, inſpuerunt in faciem illius. Et de hoc Eſaias: Ego uerò non inobediens ſum, nec obloquor, tergũ meum dedi ad plagas, & maxillas meas ad alapas. Faciem autem meam non auerti à pudore inſpuẽtium. Et Dominus mihi auxiliator factus eſt, eò quod non auerſus ſim, ſed poſui faciem meam ceu petram ſtabilẽ, et cognoui quod non confundar. Eſa. 50

Dederunt illi fel aceto mixtum. & Dauid dixit: Dederunt in cibum meũ fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto. Pſal. 68

Abduxerunt Chriſtum ut illum crucifigerent. & Iſaias dicit: Tanquàm ouis ductus eſt ad mactationem, & tanquàm agnus coram tondente ipſum mutus, ſic non aperit os ſuum in humilitate ſua. Iudicium illius ſublatum eſt: generationem uerò eius quis explicabit? quoniam aufertur de terra uita ipſius. Eſa. 53

Interrogauit eum Pilatus, Tu´ne es filius Dei? & dixit illi Chriſtus, Tu dixiſti. Pilatus uerò tradidit eum ut crucifigeretur. & Dauid dicit: Clauis perforauerunt manus meas, & pedes meos. Pſal. 21

Confoderunt latus ipſius lancea. & de hoc Zacharias: Reſpicient in me, quem pupugerunt. Zach. 12

Obtenebratus eſt ſol Chriſto in crucem ſuſpenſo, ab hora ſexta uſq; ad horã nonã. & ſic dicit Zacharias: Et dies hęc cognoſcibilis Domino, & nõ dies, & nõ nox. & ſub ueſperã erit lux, & Dominus erit in regẽ ſuper uniuerſam Zach. 14.

terram. In die illa erit Dominus unus, & nomen eius unum. Attende igitur. A' creatione ipsa mundi nox diem excipit, & similiter dies noctem: in passione uero Domini non sic, sed sol obtenebratus est. Quod si uerò iuxta cõmunem, quę sæpius contingere solet, obtenebrationem solis eclipsis contigisset, nequaquàm de hac, ut nec alibi, propheta dixisset: cum naturaliter solis eclipsis eo tempore contingere soleat, quo luna cum sole coniuncta est, quod in decima quarta illius die nunquàm fit, nec unquàm erit. Propterea ceu stupendam, admirandam, & naturæ leges excedentem rem propheticus sermo denotat, ut & imprudentes intelligant, & qui sensu carent sensum recipiant, quod in Christi passione sol obtenebratus est, & uanissimi homines non crediderunt. Petrę dissilierunt, templi uelum in duas partes scissum est à summo usq; ad imum, monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum qui obdormierant, surrexerunt (quemadmodum sanctum Euangelium testatur) & ingressi sunt Hierosolymam, & apparuerunt multis: sed uanissimi homines non crediderunt, uerum obtenebratum est insciens cor illorum, & in tebris conuersantur.

Eclipsis solis

Esa.53 Christus expirauit. & Esaias dicit: Non est illi species, neq; decor: & uidi-
„ mus eum, nec habebat speciem, neq; decorem. Sed forma eius inhonorata, &
„ deficiens præ filijs hominum. De cruce uerò sermo noster iam sileat. de hac enim suo loco et tempore dicemus.

Astiterunt autem cruci mater Iesu, & unus discipulorum illius Ioannes. Quid autem de hoc dicatur, audi. Erat homo Hierosolymis cui nomen Simeon, & homo iste iustus & pius: & responsum acceperat à Deo, non uisurum
Luc.2 se mortem nisi prius Christum uideret. Et cum ipsum puerum adhuc in tem-
„ plum attulissent, ad implendum ea quæ in lege descripta sunt, idem ille Chri-
„ stum in ulnas suas suscepit (sacerdos enim erat) & dixit: Nunc dimittis seruũ
„ tuum Domine, secundum uerbum tuum in pace. quoniam uiderunt oculi
„ mei salutare tuum, quod parauisti ante faciem omnium populorum. Lumen
„ in reuelationem gentium, & gloriam populi tui Izraël. Et conuersus ad uirgi
„ nem Mariam dixit: Ecce positus est hic in ruinam, & resurrectionem multo-
„ rum in Izraël, & in signum cui contradicitur. Et tuam ipsius animam pene-
„ trabit gladius, ut retegantur ex multis cordibus cogitationes. Nunc autem quid hæc sibi uelint, perpendito. A' Deo definitum erat, ne mortem uideret Simeon, nisi prius uidisset Christum. et iam ad senium extremum deuenerat. Christum uerò uidens, dixit: Nũc dimittis seruum tuum Domine, secũdum uerbum tuum. Hoc uerbo planè denotans, hunc ipsum Deum esse, qui illi responsum dederat de non uidenda morte, & quasi à domino uitæ & mortis postulat ut ab hac uita terrestri liberetur. Quod autem dicit, Hic positus est in ruinam & resurrectionem multorum in Izraël: manifestum est, quod scilicet animabus suis ceciderunt, quotquot in illum non crediderũt. qui uerò crediderunt, à peccati lapsu surrexerunt. Item hoc, In signum cui contradicitur,
Ioan.7. propterea dixit, quòd omnes de Christo disceptauerunt, hi quidem dicendo hunc bonum esse, alij uero, malum. Quin & in ipsa cruce duo latrones inter se contendebant (unà enim cum illo duos latrones crucifixerunt, unum à dextris ipsius, alterum à sinistris) & alter quidem, Christum in
Luc.23 cruce suspensum conspicatus, conuicia in illum iecit. alter uerò, hunc increpauit dicens: Non times tu Deum, cum in eodem sis iudicio? & nos quidem iuste, operibus enim nostris digna patimur: hic uerò iniqui

qui nihil designauit. Et dicit ipsi Iesu, Domine memento mei, cum ueneris in regnum tuum: & saluatus est, alter uerò periit. Item, Tuam uerò ipsius animam pertransibit gladius, ut retegantur ex multis cordibus cogitationes. Hæc ita intelligenda sunt. Quidam hæreticorum putauerunt Christum esse quidem Dei filium, deumq; uerum, hominem autem uerum esse negauerũt, sed hominem factum esse modo quodam imaginatorio. Et hoc quidẽ multis uidetur, quòd homo quidem sit citra controuersiam, non tamẽ homo uerus. Hoc igitur instar prophetæ præuidens Simeõ matri dixit Deiparæ, Et tuam ipsius animam transibit gladius, ut retegantur ex multis cordibus cogitationes: hoc innuens his uerbis, Cum homines te matrem illius dolentem uiderint, flentem & plorantem, cum hunc in cruce pendere conspexeris, certi reddentur et confirmabũtur, qui cogitationes de illo habent dubias, quòd citra omnem controuersiam & homo sit, & tuus filius. Sãcta enim mater illius doluit quidem hunc in cruce conspicata, expectauit autem simul resurrectionẽ illius tertio die secuturam, & lętata est, quod & contigit. Nũc igitur intelligis, quomodo omnia quę de Christo facta sunt, prophetæ & sancti prędixerint, quemadmodum etiam in hoc nostro argumento factum est. Et uos quidem, sicut illi, imaginatorio modo hominem factum esse non dicitis, sed Christum uerum hominem esse fatemini: nihilominus tamen aliquid hæreticis simile dicitis. Non enim arbitramini, quod ipse Christus crucifixus sit, sed Musulmani ceu honoraturi illum dicunt, Iudæos alium quendam Christi loco crucifixisse, cum imaginatione falsa decepti hunc Christum esse putauerint. Licet enim in Christo uniuersalem illam imaginationem siue phantasiam non probetis, cum tamen illum aliquo modo uel tempore à uera substantia degenerauisse dicatis, sine omni controuersia in eundem errorem inciditis. Si enim aliquãdo uobis cum ipsis disputatio incideret, & illi quidẽ dixerint Christum per omnia hominem fuisse imaginatorium, uos uero his è contra responderitis, hunc reuera hominem uerum fuisse, in sola autem passione fuisse imaginatorium, aliumq; loco illius crucifixum esse. Hi autem denuo obiecerint, Quod si uos particularem phantasiam uel imaginationem in Christo factam fuisse dicitis, cur nos qui uniuersalem asserimus, propter hoc à uobis damnamur? Particulare enim cum uniuersali nõ pugnat. Te itaq; interrogo, quam responsionem illis afferetis dignam & probabilem? Quam certè huc afferatis, nullam habetis omnino. Vides igitur quàm peruerse Musulmanos instituerit, qui huiusmodi dogma dedit, siue inscius rerum, quæ non intellexit, docuerit: siue re omni cognita, ueritatem tamen occuluerit. Aliter uerò nos Christiani ueritatem edocti ab ipsis prophetis, ex Euangelio quoq; & discipulis à Christo institutis sic sentimus, et sic credimus, Quod filius Dei carne assumpta ex sancta & deipara uirgine homo uerus natus sit, & idem ipse uere sit mortuus, & non alius: & in cruce, & in passione & in morte eius gloriamur. Quod si uolueris Esaiam dicentem audi: Non est speEsa.53
cies ei, neque gloria. Et uidimus eum, nec habebat speciem, neque decorem. "
Sed species eius inhonorata, ac deficiens decor ipsius præ filijs hominum. "
Homo in plaga existens, & sciens ferre infirmitatem, quia auersa est facies e- "
ius, despecta est, & non est reputata. Hic peccata nostra portat, & pro nobis "
dolet, & nos putauimus eum esse in dolore & plaga à Deo, & in afflictione. "
ipse uulneratus est propter iniquitates nostras, & infirmatus est propter pec "
cata nostra. Disciplina pacis nobis super eum: liuore eius nos sanati sumus. "

» Omnes tanquam oues errauimus. Homo in uia ſua errauit, & Dominus tra-
» didit eum iniquitatibus noſtris, & ipſe propter afflictionem non aperuit os
ſuum. Animaduertis ne qua ratione fiat ut Chriſtianos paſſionis Chriſti nõ
pudeat, quin potius in hac glorientur, & illam prædicent? Qua enim inter-
pretatione uaticinium hoc præſens ipſo ſole ſplẽdidius indiget? Quis enim
hominum pro alterius peccatis patitur, præterquàm Deus? Nullus ſanè. Cu
ius etiam hominis mors alterius ſit reſurrectio? Cuius ęgritudo alterius eſt ſa
nitas? Fateri omnino oportet, quod hoc non ſit alterius quàm ſolius Chriſti.
Ipſe enim ſolus pro nobis paſſus eſt, & ipſe contemptus eſt: ſed contemptum
hunc nihili duxit. Ipſe peccatum è medio ſuſtulit, & ipſe pro nobis afflictus
eſt, & ipſe uulneratus eſt propter iniquitates noſtras ut illas deleret, & liuore
illius nos omnes ſanati ſumus. Moſes uerò ſic dixit: Videbitis uitam ueſtram
Deut.28 ſuſpenſam ante oculos ueſtros. Cuius enim uita ſuſpendi poteſt ante oculos
alicuius? Nullius omnino. Sed ſolus Chriſtus in cruce ſuſpẽſus eſt, qui eſt ui-
Ioan.14 ta mundi. Ipſe enim de ſe dixit, Ego ſum uita, ego ſum uia, ego ſum ueritas.
Nunc nimirum intelligis, prophetas etiam de morte Chriſti, quemadmodũ
de reliquis omnibus, eſſe uaticinatos. Agnoſce igitur, quod indubie Chri-
ſtus ipſe mortuus ſit. Ille ipſe enim crucifixus eſt, & mortuus, & non alius, ut
uos dicere ſoletis. Et liuore illius omnes ſanati ſumus, et morte eius omnes ſu
mus uiuificati, & reſurrectione illius omnes uicimus, & cruce illius abolita
eſt diaboli tyrannis, mortiſq; potentia. Si uerò quis nunc obijciat, Quî igitur
cõtingit, ut homines etiam nunc moriantur, & diabolus adhuc liber ſit? Ten
tare enim homines nequaquam deſinit, ſed ſummo ſtudio omnes ad peccan
dum incitat. Huic nos ſic reſpondebimus. Hæc, quam nos mortem eſſe puta
mus, mors non eſt, ſed ſomnus. Olim enim mors talis erat, quæ reſurrectio-
Mors christianis ſomnus ne carebat, ſed detinebãtur in inferno animę: nunc uerò reſurrectione nobis
à Deo donata, tanquàm ex ſomno reſurrecturi ſumus omnes homines, tã pij
quàm impij. Et conſidera quæſo rem tremendam & horribilem. In hominẽ
enim ratione & ſenſu prędituм, ab Adamo mors regnauit, in omnem homi
nem: nec erat reſurrectio in hominibus ſine Chriſto, quemadmodum pro-
phetæ teſtati ſunt. Per Chriſti uerò mortem mors illa deiecta eſt, & ſuperata,
uenitq; reſurrectio: & morte confracta liberatus eſt totus mũdus à poteſtate
Satanæ, & credentes in Chriſtum & non credentes. omnes inquam, à tyran-
nide diaboli ſunt liberati. Et ſanè niſi Muſulmani crederent reſurrectionem
eſſe, rationes certas afferremus, quibus eam poſſemus comprobare: cum ue-
rò & ipſi eandem amplectantur & expectent, ſuperuacaneum mihi uide-
tur de illa multis differere. Cæterum hoc ſolum dicimus, quemadmodũ acce
pimus et ſumus edocti ex ſacra ſcriptura, quam & Muſulmani ſacram eſſe fa
tentur, Chriſti reſurrectio toti mundo utilitati fuit. De diabolo autem ſic di-
cimus. Quamuis adhuc nondum condemnatus ſit in locum proprium pœ-
næ, propterea quod iudicium, quod Chriſtus iudicaturus eſt, nondum tranſ
actum ſit, hoc tamen ueniente diabolus ignem hęreditabit inextinguibilem,
qui illum manet. Et quãuis uideatur ille uiuere, pro mortuo tamen eſt haben
dus, perinde ac ſi homicida aliquis, aut fur, alius ue quiſpiam, qui capitale a-
liquod commiſit facinus, à rege capitis ſupplicio adiudicatus fuerit, licet poſt
hanc à rege latam ſententiam uiuat adhuc diebus aliquot in carcere, mor-
tuis tamẽ adnumeratur, licet inter uiuos adhuc ſit. Idem igitur hoc de diabo-

lo

lo fieri intelligas. Postquàm enim Christus resurrexit, ille perditus est. Cum autẽ in homines ea quæ facere solet, machinatur, non ceu potestatem aliquã habens, aut uirtutem, facit: sed tanquàm malus aut fraudulentus, amicitiam simulat, eaq; consulit quæ hominibus interdicta sunt & noxia. Et quidem si aliquem sibi morigerum nactus fuerit, uidetur multum potuisse, & dedisse damnum. Si uerò ab aliquo non fuerit receptus, sed dimissus inanis & uacuus, omni destitutus robore discedit, nec uires habet aliquas. Homo enim multoties ab homine cogitur ut inuitus faciat, quod nec uult, nec antè constituit: à diabolo autem non sic. uolens enim paret uano & noxio illius consilio. Qui uerò parêre noluerit, diabolum ceu rem nihili contemnit. Idem uero singuli homines à propria sua ratione patiuntur, quod à diabolo. Incidit enim homo in alicuius meditationem facinoris, uel honesti, uel turpis: & siquidem principem uel ducem, mentem uidelicet sanam habuerit, et prudentem, illa meditationes simul & harum causas dijudicat, bonumq; à malo discernit. Si uero dux hominis mens infirma fuerit & impotens, noxia pro utilibus amplectitur. Vides igitur diabolum uiribus carêre, quamuis easdẽ habere uidetur: sed comminuta est & euanuit uniuersa tyrannis illius, Christo ex sepulchro resuscitato. Post secundum enim Christi aduentum relegabitur in tenebras exteriores, & in ignem inextinguibilem, prout commeritus est. En itaque, ut antè dictum est, sic factum esse apparet: quod scilicet ea quæ Christum attinent, ab initio paulatim apparuerunt: quanto autem propius appropinquauit tempus generationis huius, tanto clarius planiusq; prophetæ de illo uaticinati sunt. Postquàm autem Christus uenit, dedit is clauem scientiæ hominibus, ut pure & sine omni fuco ueritatem intelligerent: quin (si ueritas dicenda est) ipse Christus aperuit thesauros absconditos, & in medium deposuit ceu infinitum pelagus, ut quilibet ex hoc nemine prohibente hauriat, quæ illum oblectant, & iuuant. & hæc quidem talia sunt. Redeamus uero ad id unde sumus digressi.

Christo in cruce pendente, quidam militum aperuit latus illius lancea. De hoc igitur, ut suprà monuimus, Zacharias dicit: Videbunt, in quem pupugerunt. *Zach. 12.*

Mortuus est: de quo & Esaias dicit ea, quæ suprà recensuimus. Dicit uero & admirandus ille Solomon, de iusto & celeberrimo Iob, tanquàm sub persona Dei: Accinge tanquàm uir lumbum tuum, & interrogabo te, tu autem mihi responde. Vbi eras cum fundarem ego terram? annuncia mihi, si scis, intellectum: quando facta sunt astra? Laudauerunt me uoce magna omnes angeli mei, & celebrauerunt hymnis. Concluси autem mare portis, & posui illi terminos, dixiq; illi, Hucusque uenies, & non transgredieris, sed in teipso collidentur tibi fluctus tui. Annuncia mihi: Num tu accepto luto formasti animal, & sermone præditum posuisti illud super terram? Num in uestigijs abyssi deambulauisti? Aperiuntur ne tibi præ timore ianuæ mortis, & ianitores inferni te uiso stupuerũt? Respondens uerò Iob, dixit Domino: Noui quod omnia possis, et impossibile tibi est nihil. Auditu enim auris audiui te prius, nunc uerò oculus meus uidit te. Audiuisti ne de morte Domini prophetiã hanc clarissimam, & splendidissimam? Ipse enim Deus de se dicens, quod fundauerit terram, quod posuerit mari terminos, quod celebrauerint eum angeli sui: idem ille dicit ipsi Iob, Num accepto *Iob. 38*

luto formauisti animal, & sermone præditum posuisti illud super terrã? num in uestigijs abyssi deambulauisti? Aperientur ne tibi præ timore ianuæ mortis, & num ianitores inferni te uiso stupuerunt? Quid quæso his innuit aliud, q̃: Ego Deus sum qui feci hæc, ego aperui portas mortis, timore enim mei apertę sunt, & me uiso in inferno stupuerũt ianitores illius Verũtamen quid nam opus est hanc prophetiam interpretari? Talem enim esse uidemus, ut uel planè stupidus & rudis eam intelligat. Illud enim, Viso me ianitores inferni stupuerunt, Christi resurrectionem cum authoritate diuina potentiq̃ uirtute factam significat, præterea uniuersam illam inferni mortisq̃ destructionem. Quin & Dauid luculenter sic dicit, Non derelinques animam meam in inferno, neq̃ dabis ut sanctus tuus uideat corruptionem. Tertia enim die resurrexit Dominus, nec corruptionem sensit corpus illius sacrosanctum. Mortuo enim illo, sanctissimum illius corpus Ioseph simul & Nicodemus, ut suprà diximus, inuoluerunt sindone, myrrha & aromatibus. Et de sepultura illius Magi quoq̃ in Bethlehem uenientes prophetauerunt ipso nato, offerentes illi aurum, thus, & myrrham.

Psalm.16.

† Dixerunt Iudęi Pilato Iube muniri sepulchrum: & nisi munitum fuisset illud, occasionem habuissent resurrectionem cauillandi, dicentes, quod non ad fuisset digna & sufficiens custodia. Verum cum omnifaria custodia & diligentia his commissa fuerit, nullam omnino occasionem reliquam habent resurrectioni illius contradicendi. Ita enim ut cupiebant, uolebantq̃, sepulchrum custodiri curauerunt. Lapis enim huic impositus est ingens, quem etiam sigillo obsignauerunt: quin & militum turmam ad custodiam huius constituerunt. Cæterum ut ingratorum Iudæorum effrena obturentur labia, quid fit? & quale nam tempore resurrectionis Christi editur miraculũ? Terræmotus fit ingens, & milites sepulchro custodiendo deputati mortuis redduntur similes. Christus uerò relicta sindone cum aromatibus quibus inuolutus fuerat, surrexit è sepulchro. Et de hoc Dauid, Vespere occinetur luctus, & mane exultatio. Ploratus quidem propter sepulturam, exultatio autẽ propter resurrectionem. Vidistin' imò audiuisti magis augustam illam, diuinam & potentem uirtutem et potentiam? An non obstupescis, et attonitus ad hæc redderis? Fatendum omnino est rem sic se habere, et nõ aliter. Quomodo enim aliàs possibile fuerat, myrrha conditum corpus à sindone posse reuelli et euolui, eamq̃ euolutam inueniri integram puramq̃ cum totius coris aromatibus? Hoc certè unum etiam est ex magnis illis et stupendis Christi miraculis. Sed et lapis deuolutus est, ne Iudæi putarent Christum, qui resurrexerat, adhuc in sepulchro iacere: uerum ut per terræmotum et lapidem, tum etiam sudarij et sindonis indicio cum aromatibus illic, ut diximus, iacentis in cognitionem peruenirent, et recordarentur uerborum Christi, Nemo tollit animam meam à me. Potestatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo rursus sumendi eam. Verum neq̃ sic intellexerũt miseri, sed pecunias dederunt militibus, qui Christi resurrectionem obscurarent.

Psalm.30.

Ioan.10.

Christus porrò cum resurrexisset, ueniens ad apostolos dixit, Pax uobis: Illi autem hoc uiso gauisi sunt. Vnus uerò horum Thomas fortè illa hora nõ aderat illis. Cum autem de Christi resurrectione audiuisset, dixit: Nisi ipse uidero in manibus illius signa clauorum, & immisero manum meam in latus eius, non credam. Hisq̃ contrectatis Thomas, quod quærebat inuenit, & altùm exclamauit, Dominus meus, & Deus meus. Neq̃ enim simplici quo-

dam

dam & fortuito modo, tanquàm gratificaturi Christum apostoli Deum dicebant, & confitebantur: sed cum magna reuerentia & studio. Christus autem dicit illi, Quia uidisti me, credidisti. Beati, qui non uidentes credunt. Post resurrectionẽ igitur Christus cum apostolis cõmoratus est dies quadraginta. & cum docuisset eos, dedit illis potestatem contra dæmones, & uirtutem edendi miracula, quæ Christus faciebat: et ut quæcunq; peccata in terra remitterent, ea in cœlo quoque essent remissa: & ut quæcunque in terra ligarent, in cœlo etiam essent ligata. Non tamen apostoli modo, uerum omnes Christo credentes, qui iuxta uerbum & euangelij doctrinam uiuũt, eandem potestatem & uirtutem à Christo acceperunt, quam & apostoli, eadẽq; cum apostolis miracula sancti fecerunt.

Die autem quadragesima abijt Christus cum apostolis in montem Oliua rum Hierosolymæ uicinum, & dicit illis: Profecti docete omnes gentes. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui uero non crediderit, condemnabitur. Signa uerò credentes hæc consequentur. In nomine meo dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent: & si lætale quipiam biberint, non nocebit eis: infirmis manus imponent, & sanabuntur. Vos autem sedete Hierosolymis, donec induamini uirtute ex alto. Et benedixit illis: & factum est inter benedicendum, secessit ab illis, & sublatus est in cœlum. cum'que ascendisset, consedit ad dextram Dei. Quamuis uerò & Musulmani dicant, Christum in cœlis esse, non tamen ueritatem ipsam attingunt. Christum enim in cœlo dicunt esse hominem sanctumq; magnumq;, & sanctiorem omni homine: talem inquam ipsi Christum in cœlo esse fatentur, amplius uero nihil. Sed quemadmodum in omnibus ad Christum pertinentibus, ita etiam in hoc errant. Si uerò ueritatem discere uoles, Da-
uidem audi dicentem: Cantabo tibi in gentibus Domine, quoniam alte *Psal.56*
supra cœlos misericordia tua, & usque ad nubes ueritas tua. Exaltare Deus
supra cœlos, & super omnem terram gloria tua. Attende diligenter. De quo
nam Dauid dicit, quod alte suprà cœlos sit misericordia eius, & usque ad nubes ueritas illius? & quod exaltatus sit Deus suprà cœlos, & super omnem terram gloria eius? Deus ubiq; est, & non est locus ubi Deus non sit. Hoc igitur haud dubie citra omnem controuersiam dicit de homine, quem filius & uerbum Dei assumpsit: qui antea quidem non erat in cœlo, sed in terra: nunc uerò subuectus est, & exaltatus, & consedit à dextris Dei patris, qui quidem in cœlo est, super terram uero gloria eius. Sed planius adhuc, & dilucidius idem Dauid dicit: Tollite portas principes uestras, *Psal.24*
& eleuamini portæ sempiternæ, & ingredietur rex gloriæ. Quis est ille
rex gloriæ? Dominus fortis & potens, dominus potens in prælio. Tollite
principes portas uestras, & eleuamini portæ sempiternæ, & introibit rex glo
riæ. Quis est ille rex gloriæ? Dominus uirtutum: hic est ille rex gloriæ. Quid
tibi de hac prophetia uidetur? Dico sanè, quod si alius propheta nullus de Christo locutus esset, hæc sola prophetia multarum & magnarum loco esset. Demonstrauit enim propheta dicens, Tollite principes portas uestras, & eleuamini portæ sempiternæ, & introibit rex gloriæ: quod de illo loquatur, qui antè nunquàm in cœlis fuerat, sed eo demũ temporis articulo quo portæ cœlestes, id est angelicę uirtutes aperiri iubentur. Eo enim tempore ascendit rex gloriæ, quẽ uidentes obstupuerunt & interrogauerunt: Quis est ille rex glorię? Quibus hi, qui subuexerunt dominũ gloriæ, responderũt, (quos prophe

ta Ezechiel

ta Ezechiel uidit, ut pòst declarabitur) Dominus fortis & potens, dominus potens in bello. Quis autem in bello potens apparuit? Homo ille supernatu ralis, quem assumpsit filius & uerbum Dei ex diua uirgine: hic etenim dia bolum debellauit, & illius destruxit regnum, quo ab Adami temporibus usq; ad Christum regnauerat: quin & tyrannidem illius, qua genus huma- num presserat, est amolitus. Quid enim noui est, si Deus diabolum uincat? Nihil omnino. Verum hoc magnum & admiratione dignum est apud ange los & homines, atq; humanæ naturæ potentiam excedit, ut homo uincat dia bolum. Nam secundum humanitatem Christus diabolum deuicit, no secun dum diuinitatem. Quod enim bellum erat contra Deum? Propterea et Chri
Ioan.14. stus dixit, Venit mundi princeps (id est diabolus) & in me non habet quicq;. Licet enim omnes homines peccatores sint, in Christo tamẽ peccati signum inueniri non poterat, nec peccati indicium. & quamuis omnes deprehen- damur à peccato uicti, et ligati quodammodo, per illud roborabatur & tyran nidem exercebat: homo autem ille supernaturalis & stupendus, quem filius Dei assumpsit, peccato non fuit obnoxius, sed illud uicit, inferniq; regna de- struxit. Quapropter propheticus iste sermo, qui dicit, Dominus fortis & po- tens, dominus potens in bello: ostendit ipsum hominẽ. Cum uero dicit, Do minus uirtutum, hic est ille rex gloriæ: ostendit ipsum Deum. Virtutes enim angelorum cohortes sunt. Quis autem angelorum dominus est? Deus ni- mirum. Vides quomodo unum eundemq; angeli, & omnes prophetæ antè generationem illius & post illam, in morte illius & post resurrectionẽ, et deũ & hominem prædicarint? Ezechiel porrò sic dicit: Ego eram in medio capti
Zach.1. uitatis iuxta fluuiũ Chobar: & aperti sunt cœli, & uidi uisionẽ Dei, & facta
» est super me manus Domini. Et uidi nubem magnam, & splẽdor in circuitu
» ipsius & ignis fulgurãs. Et in medio erat quasi similitudo quatuor animaliũ,
» & unicuiq; alæ quatuor, & scintillę quasi æs fulgurans, alæq; illorũ celeres. Et
» similitudo super caput animaliũ quasi firmamentũ, quasi uisio crystalli hor-
» rendi. Et super firmamentum quod erat super caput illorum, tanquam simi-
» litudo throni in eo: & supra throni similitudinem tanquàm similitudo
» hominis insidens. Et uidi ceu uisionem ignis intrinsecus in eo. Et licet præsens hæc prophetia, copiosa, magna & admiranda sit, quam propter scri pturæ & interpretationis copiam omisimus, tamen ut ut hæc sint, hoc solum consydera, quod quatuor animalia (quæ uates alata dicit alis quatuor, & sub- iungit postea, Et reliquæ duæ coniunctæ ad inuicem) magna illa angelo- rum cohors est, quæ per totam scripturam sacram Seraphim dicitur. Super caput autem horum uidit propheta similitudinem throni, & super thro- num similitudinem hominis. Atqui hoc sanè interpretatione indiget. Quis enim ille homo est, quem maximi angelorum super caput suum ge- stant in throno sedentem? Non alius certe quàm filius Dei, quem omnes pro phetæ Deum & hominem prædicauerunt. Et hæc quidem hactenus. Tu uerò cum alijs obijcis: Cum Christiani affirment Christum Deum esse, quo- modo passus est? Deus enim pati nequit. Item, Si deus est, cur non uel nudo uerbo saluauit hominem, sed quasi impotẽtia impeditus, homo factus est, et mortuus, ut hominem saluaret? Et quod Deus non patiatur, teipsum testem habeo, siquidẽ illud fateris. Verumtamen homine aliquo moriente, qui uel naturali morte per morbum deficit, uel uiolẽtia, gladio nimirum, aut alio casu fortuito incidente, corpus quidem patitur & moritur, anima uero pas-

passionis expers & immortalis manet. Quis igitur tam stultus est, ut diuinitatem passibilem esse arbitretur? Sed ne sic quidem diabolus hominem intentatum reliquit. Armenij enim Christum filium Dei esse confitentur, & deum. Adduntautem, quod sicut corpus illius passum sit, ita etiam eiusdem passa sit diuinitas. Quapropter illos & hæreticos esse iudicamus, & sub anathemate detinentur. Hoc uerò quod quæris, Cur Christus hominem non nudo uerbo seruauit? ego explicare non possum, sed nostram infirmitatem confiteor. Verum & tibi hoc idem consulo, ut ea quæ fidem merẽtur, credas: neq; ea inquiras, quæ uiribus maiora sunt. Quis enim nouit mentem Domini? Si enim homines conspectis regis alicuius terreni operibus, opera quidẽ amant & amplectuntur, ulterius uerò non inquirunt, neq; laboriosius curiosiusq; ea inuestigant: quantò magis de rege regum, & domino dominantium? imò æterno cœlorum rege inquirere, & curiosius inuestigare singula absurdum est? Et cum quæstio sit una, qua appareat Christum filium Dei esse: hæc autem sine omni controuersia comprobata sit, & sacris scripturis demonstrata, amplectere hæc, & animo reconde, quod cum Deus sit omnipotens, & cum mundum saluet, siue per angelum, siue per uerbum, uel alio modo quocunq;, quem scit et agnouit, potuit hoc facere, et potest. Deus uerò non facit quæ illi possibilia sunt, sed quæcunque uult. quæcunque enim uult, eadem potest: non autem quæcunque potest, eadem uult. Possibile enim illi erat mundos creare infinitos: sed cum hoc nolit, unum creauit solum. Possibile item illi erat alias creare angelorum myriades, sed noluit. Quapropter ne inquiras longius progrediundo. Cum enim latissime hæc rerum absurditas pateat, multa alia hinc absurda nascuntur. Et quomodo id fiat, considera. Qui enim hæc inquirere ausus fuerit, sic interrogare potest, Quandoquidem Deus omnia etiam ante generationem ipsorum nouit, & præuidit diabolum casurum esse, cur quæso illum creauit? Et cum aduersus Deum elatus ex angelo & luce caligo & diabolus factus sit, cur Deus non totum perdidit, sed permisit potius, ut etiam hominem deceptum longissime à Deo abduceret? quinetiam adhuc omnes homines incitat ad peccatum, qui peccantes priuantur gloria Dei & paradiso? Sed & alia plurima absurda malaq; emersura sunt, si unum aliquod absurdum concedatur. Decet igitur ut per fidem suscipiamus ea quæ à Deo facta sunt, nec ea inquisitioni & curiositati nostræ permittamus. Propter nimiam tamen curiositatem tuam, rationem aliquam huius afferemus: quę si ueritati fuerit consentanea, gloria sit & laus Deo sanctissimo: in hunc quippe solum referenda, qui ueritatem omnem cognouit. Moses scribit, quin potius Deus per Mosem loquitur: Diliges dominum Deum tuum ex tota anima tua, & ex tota cogitatione tua, & ex totis uiribus tuis. Sed & Christus in Euangelio dicit: Qui diligit me, diligetur à patre meo. Item Esaias: Hæc dicit Dominus, Num obliuiscetur mulier liberorum suorum? Verumtamen & si obliuiscatur mulier, ego tamen non obliuiscar, dicit Dominus. Et reuera quidem euenire uidemus, ut Dei amor, quo homines prosequitur, multis modis parentum in liberos amorem exuperet. Debet igitur omnis homo plus quàm matrem, patrem, uxorem, liberos, fratres, imò plus quàm suam ipsius animam, Deum diligere. Omnis enim hominis uirtus, omnis´que actio huc tendit, hunc-que finem sibi habet propositum, ut Deum diligat.

Deut. 6.

Ioan. 14.

Esa. 49.

Et quantocunque illum amore prosecutus fuerit, tanto & infinitis modis

modis maiore diligetur à Domino. Qua igitur ratione? quo denique facto cõmotus homo, eò intellectus peruenire poterit ut Deum diligat? Si nimirum hæc meditetur, & animo suo reputet: En propter me peccatorem, transgressorem diuinæ legis & præcepti, quem deceperat diabolus, longeq; à Deo abductum occiderat, nostram carnem gestauit Deus, homo factus est, & propter me mortem subijt, eiusq; mors uita nostra facta est, eiusq; resurrectio mihi paradisum regnumq; quod amiseram reddidit. Quod si hoc modo cõsiderare cœperit homo immensum Dei in humanum genus amorem & charitatem, huius cõsideratione in amorem Dei deuenit, impletq; Dei præcepta, & uerba Euangelij: quibus ab ipso completis etiam ipse à Deo redamatur, ceu obseruator mandatorum Domini. tuncq; impletur sermo Domini per Mosem dictus, Diliges dominum Deum tuum ex tota anima tua, & ex tota cogitatione tua, & ex totis uiribus tuis. Impletur & Christi uerbum, quod dicit, Qui diliget me, diligetur à patre meo: & qui diligitur à patre, diligitur etiam à filio. Vnus enim Deus est, & pater, & filius. Et hac de causa Deus homo factus est. Præterea olim prophetis locutus est Deus, & apparuerunt illis uisiones: & nunc quidem in nube, ut ipsi Iob: nunc uero in igne & caligine, ut Mosi: aliàs uero in aura tenui, ut Heliæ. quemadmodum & Oseas
Ose.12. propheta dicit, Ego uisiones multiplicaui, & in manibus prophetarum assimilatus sum. Assimilatus sum, inquit, non uisus sum, utpote uisiones adumbraturus. Nunc igitur cum humani generis amator sit, & misericors, hominemq; in tantum diligat quantum nulla lingua potest eloqui, nec ulla mens intelligere, quemadmodum antè per multifarias uisiones seruis suis sanctis conuersabatur, sic tunc per carnem ceu uelo intermediante nobis conuersatus est, et adhuc seruis suis & amicis est conuersaturus, quemadmodum illud ante resurrectionem suam ex mortuis, & post illam demonstrauit. Quin & adhuc speramus, quotquot Christum profitemur, quod cum Dei filius & uerbum Deus fuerit, homo factus sit, & in mundum ueniens non uenerit ut mundum iudicaret, sed ut doceret mundum, quod ipse sit filius Dei, Deus nempe is qui à prophetis prædictus erat, & ut in illum crederent, omnesq; in illum credentes & baptizati saluarentur: qui uerò non crederent, condemnarentur. Rursus autem certò futurum est, ut denuò redeat, non uelut antè, in uili figura, & statu humili, homoq; quod externam specie attinet, sub qua Deus sit intelligendus: sed instar Dei manifesti, & ceu unigenitus Dei patris filius, in gloria sua cũ omnibus angelis, cunctisq; ordinibus cœlestium. quemadmodum Dauid dixit superius, quod ueniat ad iudicandum terram, & ad iudicandum orbem. Quin & ipsum Christum in Euangelijs dixisse
Math.25. scriptum est, Quod uenturus sit filius hominis in nubibus cœli in gloria sua, & omnes sancti angeli cum eo. Tunc sedebit super thronum gloriæ suæ, & congregabuntur coram eo omnes gentes, & separabit eos ueluti pastor segregat oues ab hœdis: & statuet oues quidem à dextris suis, iustos nimirũ: hœ-
Dan.7. dos uero, id est peccatores, à sinistris. Et dabit peccatoribus quidem pœnam æternam, iustis uero uitam sempiternam, paradisum et bona omnia. Verũtamen et Daniel sic dicit: Videbam donec throni ponerentur, et antiquus dierum consedit. Thronus eius quasi flamma ignis, et rotæ eius ignis ardens: fluuius ignis trahebat præcedens illum. Mille millia ministrabant illi, et decies centena millia stabant ante illum. Iudicium consedit, et libri aperti sunt. Videbam in uisione, et ecce cum nubibus cœli ueniebat quasi filius hominis,

nis,& uſque ad antiquum dierum peruenit, & ante faciem illius allati ſunt illi. Et ipſi data eſt poteſtas & gloria,& regnum: & omnes populi, tribus & linguæ illi ſeruient,& poteſtas illius poteſtas ſempiterna,quæ non tranſibit, & regnum illius non corrumpetur. Horruit ſpiritus meus. Ego Daniel in uiſione mea. Viſiones capitis mei perturbauerunt me. Sed ecce diligẽter obſerua,quæ hic à propheta dicta ſunt: Videbã,inquit,donec throni ſunt appoſiti,& antiquus dierũ cõſedit. Quis eſt antiquus dierũ? Deus. Quí nã miniſtrauerunt,uel ſeruiuerunt illi,&quí nam ſunt aſtantes illi mille millia, & decies centena millia? Omnes angeli. Quale eſt hoc iudiciũ? Aliud nullũ præterq́ quod Dauid prędixit de Chriſto,quod ueniat ad iudicandũ terrã,ad iudicãdũ orbẽ: & ipſe Chriſtus de ſe dicit, quod in illo iudicio iudicanda ſit omnis terra. Vnũ enim idemq́ eſt patris & filij iudiciũ. Quis uero eſt fluuius ille igneus,quem ante antiquũ dierũ egredientem uidit propheta? Hic nimirum, quí diabolum & omnes peccatores excepturus eſt. Quí nam libri ſunt quos apertos eſſe legimus? Ipſa nimirum hominum facinora, quæ omnia in die illo retegentur. Quis uerò eſt filius hominis,quẽ uidit in uiſione ſua Daniel uenientem in nubibus cœli,& pertingentem uſq́ ad antiquum dierum? cui etiam datus eſt principatus, honor & regnum, & omnes populi tribus & linguæ adorant illum,& ſeruiunt illi: & cuius poteſtas,poteſtas eſt ſempiterna,quæ non tranſibit,& cuius regnum non corrumpetur? Sufficiens certe hæc prophetia eſt,ut etiam planè ſtupidum ad ſenſum meliorem perducere poſſet, ut intelligeret Chriſtum filium & uerbum Dei eſſe,quí ſubuehens in altum hominem, quẽ aſſumpſit,ſubduxit illum in nubes cœli ad Deum & patrem ſuum: & huic datus eſt honor,poteſtas & regnum: & hunc adorant omnes angeli Dei: hunc etiam adorant omnes tribus & linguæ, quemadmodum in ſuperioribus prophetæ prophetauerunt. Et ille quidem eſt, qui conſedit ad dexteram Dei, iuxta Dauidis uaticinium, & huius regnum eſt ſempiternum,quod non tranſibit: & huius eſt poteſtas,quæ non corrumpetur. In alium uero hominem hæc minime competunt. Nõ enim homo ullus ante ſolem natus eſt: uerum ſolus filius & uerbum Dei, ſecundum quod Deus eſt,non ſecundum humanam illius naturam. Nullus enim alius hominum poteſtatem ſempiternã et regnum inconcuſſum habere poteſt, præter ſolum hominem,quem aſſumpſit filius et uerbum Dei, quí ab illo etiam ſeparari nequit. Hæc omnia uidens Daniel, et admiratus hæc, ut par erat. cum autem non poſſet magnum illud et inæſtimabile miraculum et myſterium percipere, dixit: Horruit ſpiritus meus. Ego Daniel in uiſione mea. Viſiones capitis mei cõturbauerunt me. Hunc uero, quo uiſo Daniel ille magnus ſpiritu ſuo horruit,& uiſiones capitis ſui cõturbauerunt eum, Muſulmani Deum eſſe pernegant. Et quis tam ſtupidus, ut non uel maxime illos condemnauerit?

QVOD POST DOMINI ASSVMPTIONEM DVODECIM DISCIPVLI ILLIVS totum orbem docuerint, miraculis simul fidem suam confirmantes. Tum de Deipara uirgine, de quæstione Christi, cruce & imaginibus.

APOLOGIA TERTIA.

Vod itaq; Christus filius Dei, & Deus & homo à sanctis simul & prophetis adeoq; ab ipso Deo patre prædicatus sit, sufficienter in præcedẽtibus demonstrauimus. Nunc uero agedum reliquis etiam discussis, inspiciamus ea quę hæc insecuta sunt, negotia. Christus enim cum prædixisset se ascensurum ad patrem suum, in ipsa assumptionis hora dicit sanctis suis discipulis, & apostolis: Profecti in
„ mundum uniuersum annunciate Euangelium omni creaturæ. Qui credide-
„ rit & baptizatus fuerit, saluabitur: qui uero non crediderit, condemnabitur.
„ Vos uerò desidete Hierosolymis, donec induamini uirtute ex alto. Et cum adorauissent, abierunt. Post dies uero aliquot, cum apostoli unanimiter in eadem domo considerent, factus est sonus ceu flatus alicuius uehementis: & repleti sunt omnes diuina gratia. Non quod Christo adhuc in terris agenti impossibile fuerit gratiam illis dare: sed ut omnes intelligerent, unum Deum esse & patrem & filium, & unam eandemq; patris & filij naturam & potentiam. Dedit enim Christus apostolis cum in terris ageret, uirtutem & potestatem calcandi super serpentes & scorpios, & aduersus omnem potestatem inimici, id est diaboli: misit uerò nunc etiã Deus pater illis gratiã suam. Et im-
Luc.10. pleti diuina gratia, ut dictum est, apostoli, singuli illorum ea cognouerunt, quæ naturam excedunt, omnes scilicet omnium gentiũ quæ sub cœlo sunt linguas, quàm exactissimè. Causam uerò huius inspice. Vt nimirum aggrederentur totius mundi doctrinam & functionem, data est ipsis omnium linguarum cognitio: ne interprete indigerent, sed ut ipsi & interpretes essent, & doctores. Et docere cœperunt initio facto à Hierusalem. Sic enim scriptum erat ab Esaia: E' Sion egredietur lex, et uerbum Domini de Ierusalem. Iudæi uerò adhuc corde occæcato prædíti, non intellexerunt. et impletum est in ipsis, quod in lege scribitur: Linguis nouis, & alijs labijs lo-
Esa.2. quar populo isti, & neq; sic audient me, dicit Dominus. Et apostoli quidem populum docentes, iusserunt in Christum credere, illumq; confiteri, quod sit filius Dei uiuentis. Et facta sunt per illos miracula, & prodigia multa, non tamen ea qua Christus faciebat, authoritate & potestate, sed tanquam à seruis & ministris. in nomine enim Christi miracula edebant, sic dicendo: In nomine Iesu Christi uisum recipe: & uisum recepit cæcus: In nomine Iesu Christi filij Dei resurgat mortuus, & surrexit. Et hoc idem dixerunt cum sanaretur paralyticus. Quin in nomine Christi sanabant omnem morbum: & quotidie multæ hominum turbæ in Christum crediderunt. Tandem diuisi duodecim apostoli peragrauerunt totum orbem. Impij uerò eosdem multis malis & damnis afflixerunt, aliosq; in Christum credentes, ut quotidie diuersis in locis magnam occiderent Christianorũ multitudinem. Vniuersus enim mundus idololatriæ deditus erat. Sed uno Christiano occiso, decẽ corã tyran-

nis

nis emerſerunt: & ſi decẽ occiderentur, exurgebant centũ: ſi mille, apparebãt decẽ millia: ſi decẽ millia, uiginti millia ſuccedebant in martyriũ. Ne uerò uerba mea à multis ceu ficta eſſe iudicentur, minus dico quàm ueritas rei poſtulet. Sæpius enim uno die crediderunt hominum quinquaginta millia, & amplius. Et quemadmodum à creaturis ad ueram cognitionem peruenit Abraham iuſtus, & ſeruiuit coluitq; ſolum Deum uerum: ſic etiam per Chriſti & apoſtolorum miracula gentes ſimiliter in ueritatis cognitionem peruenerũt, eandemq; coluerunt, & perfecte confeſſi ſunt Chriſtum uerum eſſe mundi ſaluatorem, filiumq; Dei uiuentis, & uerum Deum. Vnde igitur hoc factum eſt? qua uirtute & potẽtia? quibus opibus & magnificentia? per quos nam philoſophos & oratores? Per nullum prorſus: ſed ſola Dei uirtute, quam induerant duodecim apoſtoli, rudes antea, agreſtes & infirmi. Sic enim dixerat illis Chriſtus: Ecce mitto uos tanquam oues in medio luporum: ne ſoliciti ſitis, quid dicatis, aut quid loquamini coram ipſis. Ego enim dabo uobis os & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere, nec contradicere omnes qui ſeſe opponunt uobis. Et ſic eueniſſe legimus. Omnes enim philoſophi, omnes rhetores, omnes magi, coram apoſtolis ceu piſces muti apparuerunt. Tunc impletum eſt illud Dauidis uaticinium: Et loquebar in teſtimonijs tuis coram regibus, & non confundebar. Quin & illud Eſaiæ: Quàm ſpecioſi ſunt pedes euangelizantium pacem, qui annunciant bona. Diuiſi itaq; ſunt apoſtoli, & diſperſi in uniuerſam terram: ſinguliq; in illis locis, ad quos peruenerãt, docuerunt euangelium. Et impleta eſt Dauidis prophetia dicens: In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in terminos orbis uerba ipſorum. Conſidera igitur, uide & attende diligenter horum omnium quæ hic ſcripta ſunt, ne unicam quidem dictionem aliunde quàm è Moſe, Dauide, prophetis & Euangelio tranſcriptam eſſe, quæ omnia pro ſanctis, iuſtis & bonis ipſi quoq; Muſulmani uenerari ſolent. Ipſe enim Mahomet, quem omnes Muſulmani præceptorem ſuum agnoſcunt, non potuit in uniuerſum ueritatem occulere, uerùm libros hos ſanctos eſſe teſtatur. Quod ſi igitur libros dicunt ſanctos & bonos, ea uerò quæ in his continentur, Muſulmani contemnunt, neceſſe omnino fuerit ut cuncti homines illos condemnent, quin potius (ſi uerum dicere oportet) ut illorum ceu mente captorum miſereantur, quod uos nimirum tot tantisq; donati occaſionibus, quibus ueritatem & inuenire & cognoſcere licet, quod Chriſtus filius & uerbum Dei ſit, relicta tamen ueritatis uia, à ſcopo uero aberraueritis. Sed redeundum eò unde digreſſi ſumus.

Matt. 10.

Pſalm. 118.

Eſa. 52.

Pſalm. 19.

Qui itaque apoſtolos perſequebantur, & ſua premebant tyrannide, hi ipſi tandem in Chriſtum credebant, & confitebantur hunc eſſe filium Dei uiuentis, imò apoſtolorum loco illi ipſi prẽcones nominis Chriſti reddebantur. Et omnes quidem apoſtolos morte, qua Chriſtum cõfeſſi ſunt, ſublatos eſſe, uerum eſt: non tamen in hos tantum ſæuierunt impij, quantum in illos qui ab idololatria ad Chriſtum conuerſi fuerant. Atroces enim de illis pœnas ſumebant. Membratim diſſecabant eos: & quaſi uno momento ſalui & integri apparuerunt. In caminos deiecerunt: ſed tanquam aquas ingreſſi ſeruabantur. Plumbum liquefactum coacti bibebant: ſed non lædebantur. In maris profundum demergebant: & in littus euaſerunt. Et quis nam (ut dici ſolet) martyrum tormenta & tentationes poſſet exponere? Tandem autem mortui ſunt, & tormenta uoluptatum loco, & mortem pro

uita æstimauerunt, ostenditq; per martyres Christus suam ipsius diuinitatem & potentiam, quin fidem quoq; & desiderium, quo erga illum tenebantur. Eo enim quod salui & illæsi seruarentur martyres Christi, apparebat potentia & diuinitas: per mortem uero quam sustinebāt, illorum in Christum fides elucebat & charitas, quemadmodum postea planius demonstrabitur. Insignis enim certantium fortitudo, & horum fides instar facis fulgebat. Qui enim illos seruabat illæsos ex talibus tantisq; tormentis, poterat omnino, ne morerentur, efficere. Sed quemadmodum in proprio corpore Christus fecit, ut ad solam qua Hebræos compellauit interrogationem, Quem quæritis? omnes conciderent: cumq; ad eosdem diceret, Sinite hos abire, discipulis dimissis, se Christum scilicet apprehenderent: sicut inquam, in hoc potentia simul & uoluntas illius apparuit, ita etiam euenit in martyribus. seruabantur enim illæsi, diuina uirtute & potentia, in magnis pœnis & tormentis: nihilominus tamen mortui sunt, ut illorum in Christum fides appareret, & uiuerent in æternum uitam uere beatam & immortalem. His igitur uisis, qui idolis seruiebāt, & intelligentes simul opera esse plus quàm naturalia, quæ Deus nimirum operaretur, conuersi sunt omnes reges, omnes præsides, omnes tyranni, uniuersa deniq; multitudo terram mareq; inhabitans, Christum coluerunt, confessi sunt & crediderunt hunc filium Dei, & Deum uerum esse:

Psal. 72. & impletum est Dauidis aliorumq; prophetarum oraculum, dicens: Adora-
" bunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient illi, omnes gentes illum
" beatum dicent. Etiamsi uerò quidam inueniantur, qui Christum nō credant filium Dei esse, non tamen propter hos prophetas mendacij arguere licebit: sed quemadmodum sol quidem totum orbem illuminare dicitur (quod & reuera fit) cæci tamen solē nec uident, nec ab hoc illuminantur: ita etiam in Christo solet euenire. Omnes reges terræ & uniuersus orbis adorauerunt illum, & Deum esse confessi sunt: qui uero illum non adorauerunt, uel qui prius quidem hoc adorato postea pœnitentia ducti, dogmata eius impia esse æstimauerunt, tunc sanè ueritatis cognitione non multum iuuantur. Quam ob rem? Omnis enim homo dum uiuit, opera facit quæcunq; uult, & animo concipit tam ad salutem suam tendentia, quàm ad damnationem et pœnam. Pœnitentiæ uero post mortem locus non est reliquus. Si igitur Christi fideles in boni cognitionem peruenerint, & crediderint in ipsum, en inuenerunt ueritatis uiam, & salutem suam acquisiuerunt: si uero in impietate sua perseuerauerint, quid de illis postea fiat? qui intelligit, intelligat. Porrò Dauid rur-

Psal. 47 sum sic dicit: Omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in uoce exulta-
" tionis. Quoniā Dominus altissimus, terribilis, rex magnus super uniuersam
" terram. Psallite Deo nostro, psallite. Psallite regi nostro, psallite. Quoniam
" rex uniuersæ terræ, Deus. Psallite prudenter. Regnauit Deus super gentes.
" Deus sedet super thronum sanctum suum, principes populorum congrega-
" ti sunt cum Deo Abraham. Quoniam Dei fortes terræ uehementer eleuati
" sunt. Nunc uero diligenter quæ dicuntur perpendito. Omnes gentes, inquit, plaudite manibus, iubilate in uoce exultationis Deo. Non Iudæos solos aduocat, nec Ismaëlitas, nec alios alicuius partis terræ incolas, sed omnem quæ soli subiacet terram conuocat ad hanc spiritualem exultationem. Cum enim dicit, Omnes gentes, nullum hominem ex omnibus istis excluſit. Causa: Quia Dominus altissimus, terribilis, rex magnus super uniuersam terram. Sed dicat aliquis, Quando nam, ô bone Dauid, Deus non erat altissimus?

mus? quando non erat terribilis & magnus? Psallite Deo nostro, psallite. Psallite regi nostro, psallite. En uides hic aliud explicatu difficilius, qui rem inexplicabilem interrogauisti, quando nempe Deus non fuerit altissimus, magnus & terribilis? Respondet enim, Psallite Deo nostro, psallite. Psallite regi nostro, psallite. Et rursum Dauid inquit: Quoniam rex uniuersæ terræ Deus. Psallite prudenter. Regnauit Deus super gentes. Deus sedet super thronum sancti sui. Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham. Quoniam Dei fortes terræ uehementer exaltati sunt. Sed nunc agedum inspiciamus, quid nam sibi uelit propheticum oraculum.

Psalmus quidem carmen est concinnum, Deo consecratum. Et quemadmodum aliquis à trophæo aut uictoria reuersus, præ ingenti gaudio nihil aliud dicit, quàm Vicimus hostes: rursum uero interrogatus, Quomodo & qua ratione illi uictoria obuenerit, eadem illa respondet, Vicimus hostes, uicimus inquam. Eodem modo propheta prudentibus oculis gentium conuersionem perspiciens, exclamauit: Omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in uoce exultationis. id est, & qui antea fideles fuistis, & qui postea demum credidistis, omnes simul plaudite manibus: neque simpliciter sine ratione & ordine manibus uestris plaudatis, sed cum uoce exultationis, & lætitiæ. Quapropter prophetica quoque uoluptate ceu abreptus, dixit: Psallite Deo nostro, psallite. Psallite regi nostro, psallite. Quoniam Dominus altissimus, terribilis, rex magnus super uniuersam terram. Et quasi ipse exponens sua uerba, addit, Regnauit Deus supra gentes: id est, gentes prius diaboli tyrannide pressæ, relictis nunc patrijs suis dijs, idolis scilicet inanimatis & mutis, declinauerunt, coluerunt & crediderunt soli uero & uiuenti Deo, illiusq; regno subiectæ sunt, antea enim regno Dei indigni iudicabantur. Deus sedet super thronum sanctum suum. Omnis thronus gloriam significat, & requiem. Et quoniam Deus antea non celebrabatur à gentibus, sed à solis angelis & sanctis, gentes gloria Dei destituebantur: nunc uerò accedentes fruuntur omnes gloria Dei, & requieuit Deus in gentibus. Quoniam uero etiam hominum thronus gloriam habet, & honorem, quin & requiem, innocentiam autem à peccatis habere non potest, adiunxit, Super thronum sanctum suum. Humana enim omnia unà cum labili, & ad peccandum prompta natura etiam illud extraneum, incertum uel separabile habent, ut in prima Apologia diximus. Dei uerò thronus altus, & sublimis sanctusq; est, & magnificentiam gloriamq; suam habet naturalem & inseparabilem. Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham. Qui nam sunt congregati illi principes? Reges terræ, & præsides tam parui quàm magni. Et quis nam est Deus Abraham? Num alius est præter Deum illum uniuersorum, qui creauit cœlum, & terram? & propterea Deum Abrahæ dixit? Absit blasphemia. Minime. Sed partim quidem Dominum & iudicem uniuersæ terræ, qui miseretur & irascitur, uocauit Deum Abrahæ. qui illi in deuastatione Sodomarum apparuit, coram quo se terram & cinerem esse iudicauit, qui scilicet erat filius & uerbum Dei, quemadmodum in præcedentibus demonstratum est, & adhuc patebit: partim uero, ut quemadmodum Abraham Deo credidit, & reputata est illi

Thronus.

fides ad iusticiam: sic etiam omnibus gentibus, si deserto cultu patrio, imò (ut uera dicam) uano & falso, conuersæ fuerint ad Deum uerum, & Christum confessæ fuerint filium Dei esse, Deumq; uerum, etiam illis fides ad iusticiam reputabitur, ut & Abrahæ. & remissæ sunt illis omnes iniquitates, impietas & peccata ipsorum.

Præterea dicente tunc Deo ad Abraham, Patrem multarum gentium constitui te, & in semine tuo benedicentur omnes gentes: præuidens id quidem Dauid, quòd Dei sermo ad Abraham factus, nondum impletus esset (nam omnes gentes ad fidem conuersæ, filij Abrahæ facti sunt) & quòd gentes per fidem in Christum, qui est semen Abrahæ secundum carnem, qui & ipsius Dauidis regis est filius, saluandæ essent, dixit, Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham: in memoriam reuocans omnibus hominibus olim factam ipsius Abrahæ coram Deo adorationem, & Dei ad illum promissionem: & impletus uoluptate inenarrabili propheta, dixit: Psallite Deo nostro, psallite. Psallite regi nostro, psallite. Omnes gentes plaudite manibus. Deinde uerò docens dixit, Psallite prudenter. Quid'nam hoc est, Psallite prudenter? id est, corda-
te, sapienter, cum uera scientia cognoscite quæ dicuntur, cognoscite inquam ea quæ fiunt, nec complodite manus uestras illicito & turbato modo, ut in commessationibus manibus plaudere solent insanientes: sed cum didiceritis antè unde'nam hæc uictoria, unde libertas, unde hæc salus, exhibete magnificentiam, exhibete gratiarumactionem Deo authori uictoriæ. Plaudite manibus, edite uocem laudis & exultationis ipsi Deo Abraham: id est, illi qui enatus est ex semine Abrahæ secundum carnem, quem annunciauerunt omnes prophetæ, quem demonstrauerunt, quem confessi sunt Deum & hominem, qui sedit super thronum suum sanctum, hominem scilicet, quem ex diua assumpsit Virgine modo supernaturali. Psallite prudenter, in profundum animi nimirum uestri recondite, respicite repositam in propheticis oraculis cœlestem margaritam, quæ à multis tanquàm in ostreis honorata est. Psallite prudenter: thesaurus enim inexhaustus intra manus uestras est, quem euolutis patrum uaticinijs inuenietis, qui est Christus filius & uerbum Dei, creator omnis
Psal. 32. creaturæ. Verbo enim Domini cœli confirmati sunt, & spiritu oris sui om-
„ nis uirtus illorum. Vides' ne quomodo nunc quidem Deum appellat Da-
„ uid, nunc uerò Deum & hominem: nunc etiam uerbum Dei, nunc etiam creatorem omnis creaturæ? Cum enim cœli creatorem dixit, omnis creaturæ creatorem esse declarauit. Qui enim cœlos fecit, idem est qui creauit angelos & homines.

Et Moses quidem inquit, In principio creauit Deus cœlum & terram: Dauid autem, Verbo (inquit) Domini cœli firmati sunt. Certè quem Mahometh uerbum Dei uocat, & Musulmani omnes, quem omnes Christiani ceu uerbum Dei & Deum adorant, de hoc eodem Dauid dicit, quod cœlos firmauerit: id est, creauerit. de hoc eodem Moses dicit, quod in principio condiderit cœlum & terram. Et quis tam stultus est ut dubitet, nec eum adoret, quem Dauid Deum esse prædicat? quem Moses Deum esse fatetur? Tu uerò cum de cœlis audis, non est quod plures cœlos esse existimes, sed unum, & non plures. Interpres enim Hebraicam

braicam phrasim secutus, iuxta illius leges & consuetudinem pluraliter transtulit. Videamus uerò de quibus nam Dauid hæc dicat: Cuius fortes terræ ualde eleuati sunt. Qui nam? Discipuli illius pauci, qui modò erant humiles, indocti & rudes, nunc uero doctores totius orbis: qui persecutionem sustinuerunt ab omnibus, qui iniurijs affecti, qui colaphis cæsi, qui non habebant quò caput reclinarent, nunc sublimes & magni uidentur, & fortes Dei, & ad honoris fastigium eleuati. Omnes enim principes, omnes satrapæ, omnes reges terræ post Deum apostolos habent aduocatos, ipsosq; doctores & duces salutis suæ confitentur. Apostoli enim docuerunt euangelium omnem creaturam, miraculis simul illud comprobantes, ut diximus: & qui prius persecutores erant nominis Christi, nunc pro illo uitam deponunt: & qui prius in illum calumnias & tyrannidem exercebant, nunc per Christum & apostolos facti sunt pastores, doctores, & orbis luminaria ipso sole splendidiora: & qui modo idolorum erant cultores, nunc Christi sunt martyres, & accepta à Deo gratia (ut dictum est) miracula edere conspiciuntur. Martyres enim non uiui modò miracula & prodigia edebant, quibus uisis idololatræ obstupuerunt, sed etiam post mortem magna & stupenda miracula ediderunt. Viui enim adhuc in tyrannorum conspectu interrogabant idola, dicentes: In nomine Christi dicite ueritatem. Et responderunt idola, Christus est Deus uerus. Infideles autem his auditis magna uoce exclamabant, Magnus est Deus Christianorum, magna etiam fides ipsorum, & in Christum crediderunt. Et quidem quod omnes martyres Christi miracula ediderint, quæ propter nimiam copiam nunc omittuntur, constat. uerumtamen è multis non pauca ab illius seculi scriptoribus collecta sunt, è quibus & hoc unum fuerit. Christi martyr Georgius, qui à nobis Christianis colitur (quem etiam ipsi Musulmani in honore habent, & ab illis Cheter Eliaz dicitur) tormentis & quæstionibus excruciatus est ab impijs & idololatris, ut Christum abnegaret, & illorum Deos coleret adoraretq;. Hic uerò maluit infinitas mortes & infinita tormenta pro nomine Christi sustinere, quàm fidem suam in Christum reijcere. Multis igitur tormentis & supplicijs excruciatus martyr, dicit tyranno: Euntes uideamus deos uestros. Hic uerò hoc audito, ualde gauisus est, existimans hunc dijs suis esse sacrificaturum. Omnibus uerò simul profectis, & tyranno quoq; cum turba sua hunc comitante, martyr Georgius ad aram accessit, & dicit uoce magna, In nomine Christi, ô idola muta, ueritatem dicite. Quis nam Deus uerus est? Et repente idola loquendi facultate donata, dixerũt, Christus filius Dei, & huius pater Deus. Et rursum adiecit martyr: In nomine Christi terræ illisa cõteramini. Et ipso effectu uerbum hoc comitante, omnia idola in terram conciderunt, & confracta sunt. Hominum uero turbæ hoc miraculo uiso, magna & clara uoce exclamauerunt, Magna est fides Christianorum, & magnus est Deus Georgij.

Georgius in humore quod sanauit.

Audiant, qui in Christum non credunt, & confundantur, quod pater mendacij diabolus uerum occulere non potuit, sed à sancto increpatus, & à ueritate ceu flagellatus, Christum Deum esse uerum confessus est. Qui uerò non credunt, tanquàm in densissimis tenebris errantes obambulant. Porrò Christo adhuc in terris agente, attulerunt illi parentes quidam filium qui dæmonio agitabatur, & orabant eum ut illum sana-

ret. Dæmon uerò, qui hominem occupauerat, uiſo Chriſto exclamauit, dicens: Quid mihi tecum rei eſt fili Dei? Veniſti ante tempus ad affligendum nos? Non enim unus tantum in homine erat diabolus, ſed multi. Cum autem Ieſus hunc increparet, ex homine digreſſi ſunt, & ſanitati reſtitutus eſt. Quem igitur Deus ipſe teſtatus eſt, quem prædicauerunt prophetæ, in quem uniuerſus orbis credidit, quem & ipſi dæmones licet inuiti Deum eſſe confeſſi ſunt, cuius nomen horrent & tremunt, hunc inquam, qui non confitentur, non ne ſtulti ſunt & ſeducti? Omnino certe. Tunc itaque implebitur in illis propheticum illud Dauidis oraculum:
Pſal. 48 Homo in honore exiſtens, non intellexit, comparatus eſt iumentis brutis, & ſimilis his factus eſt. Et ſanè fœlices eſſent, ſi pro brutis haberentur animalibus. Hæc enim cum non peccent, nec pœnam etiam datura ſunt. Væ autem in Chriſtum non credentibus: utinam non nati eſſent homines iſti.

Poſt mortem uerò martyrum concurrerunt ad ſepulchra, & monumenta horum homines, & ſanati ſunt à morbis ſuis. Cæterum uſque ad hodiernum diem infinita eduntur miracula circa ſepulchra martyrum, & aliorum ſanctorum, qui iuxta Euangelij præcepta uitam ſuam inſtituerunt. Quin & nunc modum non habent Dei homines, qui ſalutis ſtudioſi ſunt, & quidam agunt in montibus, illi uerò in ſpeluncis, alij cum hominibus conuerſantur, & uirtutem habent potentiamq; edendi miracula, & edunt. Quid uerò tibi uidetur? Num propter falſum, fictum, & fucati Dei nomen cooperatus eſt duodecim apoſtolis Deus, indoctis illis, & rudibus, per infinita miracula, & conuertit uniuerſum orbem ad fidem Chriſti, & Dei cognitionem, frenumq; iniecit rhetoribus, & philoſophis? Et quis tam miſer qui hoc dixerit? Nobiliſſimæ enim omnium creaturarum ſunt, angelus & homo. Cæterum & angelus, cum animo ſuo diuinitatem affectaret, à propria gloria excidit, & ex angelo diabolus factus eſt, & ex luce in tenebras mutatus. Similiter & homo, cum ſanctus eſſet, & paradiſum incoleret, poſtquàm diuinitatem affectare cœpit, en ſtatim è ſancto peccator comparuit, & paradiſo expulſus, ad terræ culturam condemnatus eſt. Et, quod calamitoſiſſimum eſt, qui immortalis erat creatus, morti ſubiectus eſt, & audiuit: In ſudore uultus tui comedes panem tuum: & quia terra es, in terram reuertêris. Sed quid de angelo & Adamo dicimus, quod propter diuinitatis affectationem hęc modò dicta paſſi ſint, cum uel hi qui Moſi ſe opponere audebant, & incenſum Deo offerre religionis gratia, quod non illis, ſed ſolis licebat ſacerdotibus, terræ hiatu aperto abſorpti ſint: Dathan nimirum, Abiron, & Core? Emicuit etiam ignis è terra, & combuſſit Ophnem & Phinees. Sacrificauit Ozias Iudæorum rex, & repentina lepra mulctatus eſt. Vides igitur, ut cum omne peccatum Deus ad tempus ferre ſoleat, & peccatoris pœnitentiam expectare, hanc ſolam audaciam non fert, ſed eo ipſo momento Dei indignatio & ira in huiuſmodi audentem oboritur.

Quandoquidem igitur, ut demoſtratum eſt, Deus apoſtolis cooperatus eſt, & martyribus, in fidei Chriſtianæ cõprobationẽ, qui in Chriſtum nõ credit, non credit Deo. Sic enim ipſe Chriſtus in Euãgelijs dixit: Qui nõ credit filio, nec patri credit: & qui nõ habet filiũ, nec patrẽ habet. Quod ſi igit Chriſtus

stus non erat Deus, nec Dei filius, sed temeritate quadam hæc dicere ausus fuit, an non eadem pati debebat, quæ diabolus & Adam passi sunt? Sed cum Deus esset uerus, aperte omnes docuit, ut puram ueritatem agnoscerent, quin potius illius diuinitatem. Quãdoquidem igitur planè & confidenter se Deũ esse dixit, & filium Dei altissimi: nec in abscõdito & angulo obscuro, sed in medio omniũ hoc dixit: cum deniq; & ipse Mahomet omnesq; Mussulmani confiteantur Christum uerbum Dei esse, & spiritum Dei, & animã Dei, omnes etiam Mussulmani hac religione tenentur, ut sine omni dubitatione & curiosa inquisitione credãt, sicuti de seipso Christus testatus est. Porrò miraculo, quod annuatim Hierosolymis iuxta Christi sepulchrum tempore resurrectionis illius contingit, ut ipse nouisti, numquid contradicere potes? Non ignoras enim, quod Dei sic permittente iudicio, loco illi sancto Mussulmani dominantur, & circa tempus resurrectionis Christi multam magnamq; curam adhibent, & diligentiam, ne ullum aliquod lumen ardens conspiciatur. Fit igitur hoc sine omni controuersia diligentissimè. Eo autem temporis articulo, quo Christiani, qui illic agunt, hymnum de Christi resurrectione compositum decantant, lumen cœlo delabitur, uidente hoc Mussulmanorum principe qui interea temporis ibi commoratur, incendens tres illas, quæ Christi sepulchro astant, lampades. Quid igitur tibi uidetur? Num falso dixit Christus se Deum esse, & Dei filium? Falsóne hoc Christiani credunt? Quomodo igitur eadem hora, qua illi Christum, ut diximus, Deum & Dei filium decantant, & creatorem omnis creaturæ, in copiosiorem nimirum miraculi assertionem expositionemq;, testante simul Deo hoc uerum esse, lumen cœlitus delapsum, lampades (ut dictum est) circa Christi sepulchrum astantes, incendit? Quemadmodum enim in Iordane cum Christus baptizaretur, uox cœlitus descendit, dicens, Hic est filius meus dilectus, Christum denotans: sic tempore suprà memorato lumen cœlitus delabitur, asserens & testificans omnibus tam fidelibus quàm infidelibus, quod ipse sit Christus, filius & uerbum Dei, uerus Deus & homo. Quis igitur tam miser, ut illum non adoret, & Deum esse confiteatur, & filium uerbumq; Dei? Si autem fortasse multum indagando his (ut nimirum fieri solet) contradixerint, Christum hæc falso locutum esse, quid nam alia accusatione opus est? Ipsi enim seipsos incusant, si eum, quem uerbum Dei, spiritum & animam Dei esse confitentur, mentiri dixerint. Quomodo autem possibile est, ut uerbum Dei mentiatur? Agnoscentes igitur infirmitatem suam, huc confugiunt, dicentes, quod Christiani Christum nimirum honoraturi dicant, hunc de seipso dixisse, quod filius Dei sit. Cum tamen hoc non ueritati consentaneum, sed calumnia sit. Christus enim non modo non dixit hoc, neque docuit, sed etiam à Iudæis interrogatus, negauit, dicens: Nõ sum, uerum uos hoc dicitis. Et hic quidem uester prætextus est, & suffugium. Quidam enim Christum iniuria affecturi, manifestè hoc facere non potuerunt, timentes nimirum publicam subire hominum condemnationem: quapropter alia finxerunt ex alijs. Cæterum quotquot ueritatis studiosi sunt, sciant ipsum Christum propriis labijs non semel dixisse, bis ue aut ter, sed sæpius, totumq; ferè Euangelium hoc unum dicit & docet, ut nimirũ intelligant homines, solum & uerum Deum & filiũ, quem ante omnia sęcula uerum Deũ genuit. Totius enim Euangelij finis & scopus hic est, ut scilicet omnis homo sese ab impietate ad Dei religionem conuertat, ut dictum est, & ut homi-

nes

nes opera faciant salute digna. Quapropter Christus quotidie hoc dixit, & docuit, quod ab illo excipientes Apostoli Euangelium conscripserunt, & docuerunt in orbe uniuerso: & propter hanc doctrinam, Euangelium & dogmata, occubuerunt ipsi simul & martyres. Porrò & alij quidam hæreticorum de Christo dixerunt, quod Christus reuera quidem ante omnem fuerit creaturam, quodq; angelorum & Adami creator sit, cœli etiam, & terræ, omnisq; creaturæ: quod reuera sic, & non aliter est: eundem uerò filium Dei esse negauerunt. Qui sanè hæreticorum multum damni ueræ fidei confessoribus intulerunt. Qui enim illo tempore imperio præerat, illorum astipulabatur sententię, illorumq; partes fouebat, & adiuuabat in tali dogmate. Quod si hi Euangelium summa ueneratione prosequentes, demonstrare poterant, nusquàm de sese Christum dixisse quod Deus sit, & Dei filius, quanam alia probatione opus erat quàm hac? Hæc enim uel sola seruauisset eos præ cæteris argumentis omnibus. Cæterum Euangelium in precio habebant, & amplectebantur, sanctumq; nominabant, & legentes hoc perpetuò cum prophetarum scriptis miserrimi homines, nihilominus hęc ridicula et stulta protulerunt. Et alij quidem in hac hæresi diem obierunt, & anathemate tenentur, alij uerò uiuunt & Aegyptum incolunt, Arrianiq;, Iacobitæ, & Nestoriani dicuntur. Interrogentur itaque hi, & fatebuntur ueritatem omnem, quod Euangelium tale ab initio scriptum sit, quale hodierno die extat.

Dicitis prętera, Christianos in tres credere personas, Patrem, matrem, & filium. Et quoniam in omnibus quæ Christianorum dogmata spectant, prophanus es, ut in alijs, sic etiam hic erras. Sed audi. Nos equidem, qui Christum profitemur, unum Deum adoramus, creatorem omnium, uisibilium & inuisibilium: huiusq; uerbum & filium, Christum scilicet. Hæc uera sunt, nec sentimus aliter. Talem enim hunc credimus, & fatemur. Diuam uerò uirginem Mariam, creaturam Dei iudicamus, & Dei ancillam. Credimus autem, & confitemur, quod huic similis homo nec natus sit, nec posthac ex uiro & muliere nasciturus usq; ad consummationem sæculi. Et secundum humanam quidem naturam eam angelis inferiorem esse iudicamus, tanquàm hominem: honore autem & sanctimonia ipsam omnibus angelis indubie præferimus, eo quod uerbum & filium Dei secundum carnem pepererit: omnesq; nos illam aduocatam & auxiliatricem agnoscimus. Orat & intercedit indesinenter pro peccatoribus. Miracula edit, & operatur admiratione & stupore digna. Hanc autem colimus non ut deum, sed ut matrem filij Dei secundum carnem. Cæterum anathema sit, quisquis uel duos uel tres plures ue Deos adorauerit. Sed adoramus unum Deum, creatorem cœli & terræ, omnium uisibilium & inuisibilium.

Affertis in accusationem nostri, quod Christus à Iudæis interrogatus, Num filius Dei es? negauerit, dicens: Vos hoc dicitis. Et hoc testimonij loco contrà nos adducitis, ut ijs quæ à uobis dicta sunt, fidem facere possitis. Hæc autem propter scripturarum ignorantiam facitis. Si enim scripturas, ut fieri omnino oportet, excutieretis, inuestigaretisq;, nequaquã seduceremini. Nũc autem nos accusatis de his, quæ uos ipsi non intelligitis. Veruntamen omittam dicere in pręsenti, quę ab initio mundi de Christo testimonia dicta sunt, ipsum & Deum et Dei filium hominemq; esse cõprobantia: quia multa sunt. Quare his præteritis dicemus singularia quædam. Simul & hoc dico, Iudęos non alia de causa Christũ crucifixisse, quàm quod se Deum diceret, & hominem,

nem Dei que filium. Et alicubi quidem dicebat: Qui me uidet, uidet patrem meum. Alibi uerò, Ego & pater unum sumus. Rursus alio in loco, Si me nouissetis, & patrem meum utique cognouissetis. Item: Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non uidebit in æternum. Et alibi, Remittentur tibi peccata tua. Quę omnia perpendentes Iudæi dicebant, Quem nã teipsum facis? cum homo sis, facis te Deum. Quid uerô Christus? Qui credit in me, etiamsi moriatur, uiuet. Et quemadmodum pater suscitat mortuos, & uiuificat: sic & filius, quos uoluerit, uiuificat. Et nemo uidit filium, nisi pater: nec patrem aliquis uidit, nisi filius, & cui filius uoluerit reuelare. Christus igitur hæc dicens, docensq; homines, interrogatus ueritatem celaret? Et quis uel insanus uel stultus hoc crederet? Si enim non erat Deus, nec Dei filius, non utique discipuli eius ab illo interrogati, quem me dicunt homines esse filium hominis? dixissent illi, Alij quidem te dicunt esse Heliam, alij Ieremiam, uel unum prophetarum. Et dixit illis Christus, Vos uerò quem me dicitis esse? Et respondens Petrus, dixit illi: Tu es Christus, filius Dei uiuentis. Dixisset tunc Christus Petro: Errauisti, impiè locutus es, & peruersè. Non enim filius Dei sum. Cum enim præceptor illorum Christus esset, ecquid aliud quàm ueritatem erat illos docturus? Quid autem Christus Simoni Petro respondet? Beatus es Simon fili Iona. Quoniam caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, qui in cœlis est. Christus uerò non quasi ignorans interrogauit Petrum, quem nam illum esse dicerent homines: sed quemadmodum de Lazaro priusquàm moreretur dicebat, Lazarus amicus noster mortuus est, sed abeo, & suscitabo illum. Profectus uero illuc interrogabat, Vbi posuistis eum? Deinde cum authoritate dixit: Lazare, exi foras. Et obediuit exanimis uerbo Domini. ut inquam Christus hæc fecit, ostendens suam diuinitatem, & humanitatem: sic etiam nunc interrogauit discipulos, ut ostenderet se Deum esse & hominem, & ut à paruis initijs ad fastigiũ ueritatis perducerentur. Cæterùm post ipsam quoq; resurrectionem, quid nam Thomas dixit, qui & ipse unus erat è duodecim discipulis? Qui contrectato Christi latere, planissimè idem dixit: Dominus meus, & Deus meus. Quid autem illi Christus? Non dicit, Desine blasphemare. Sed quid? Quia uidisti me, credidisti. Beati qui non uident, & credunt. Quin in prædicationis initio, quid nam Nathanael ad Christum dicit? Ipse enim Nathanael legis doctor erat apud Iudæos, ueniensq; ad Christum, interrogauit eum quæcunque uoluit & cupiebat: cum uerò ex Christo etiam ea cognouisset, quæ animo suo occultata tegebat, dicit ad Iesum, Tu es ille filius Dei, Tu es ille rex Izraëlis. Num autem hunc Christus ceu male dicentem increpuit? Nequaquam. Quid uerò? Dicit illi Christus, quia dixi tibi quæ corde occultata tegebas, credis. Maiora his uidebis: Et cum Christus à Pilato interrogatus dixit, Tu dixisti: non negationis formula est, sed affirmationis, & confessionis, qua etiam ad Iudam usus est. Cum enim cum discipulis suis discubuisset, dixit ad eos, Vnus uestrum prodet me. Et dixerunt singuli de sese, Num ego sum Domine? & alius, Num ego sum? Dixit tandem & Iudas, Num ego sum? Dicit Christus, Tu dixisti. Hæc sanè non negandi figura, sed affirmandi erat, qua eadem Pilato respondit. Formula enim erat illi genti peculiaris, qua etiam ceu uulgari & usitata Christus usus est. Quemadmodum etiam apud Musulmanos frequenter in usu est. Si enim quis dicat alterum consulendo, Faciemus ne hoc aut illud?

Ioan.14
Ioan.10
Ioan.8
Ioan.8
Matth.9
Ioan.10
Ioan.11
Ioan.5
Matth.11
Matth.16
Ioan.20
Ioan.8

Tunc

Tũc pro eo quod alter dicere debebat, Fiat: dicit, Tu nouisti. Neq; hoc negãdi, sed assentiendi formula est. Ita & Christus hac illis usitata formula, Tu dixisti, usus est. Nihilominus tamen Pilatus interrogauit Christũ, dicẽs, Tú ne
Ioan.18 es rex Iudæorum? Respondit illi Iesus, Regnum meum non est ex hoc mundo. Si ex hoc mũdo esset regnum meũ, ministri utiq; mei pugnarẽt pro me, ne Iudæis traderer. Nunc aũt regnũ meũ non est hinc. Dixit illi Pilatus, Nũ igit̃ rex es tu? Respõdit Iesus, Tu dicis me regẽ esse. Ego in hoc natus sum, & propterea in mundum ueni, ut testimonium feram ueritati. Omnis qui ex ueritate est, audit uocem meã. Dicit illi Pilatus, Quid est ueritas? Vides ne quomodo idem hic planius demonstratum est? Christus omnino se regem esse comprobauit, & à Pilato interrogatus idem hoc respondit. Nam pro eo quod dixisset, Certe rex sum: dixit, Tu dicis me regem esse. Quid ergo Pilatus respondet Christo dicenti, Ego in hoc natus sum, & propterea in mundum ueni ut testimonium feram ueritati? Dicit illi, Quid est ueritas? Quasi dicat, Si in mũdo esset ueritas, nequaquàm esses traditus in mortem: & quasi deplorans ueritatis interitum dixit, Quid est ueritas? Cæterum à principe sacerdotum quoq; interrogatus Christus, Adiuro te per Deum uiuentem ut nobis dicas,
Marc.14 nũ tu sis filius Dei: nihil aliud respõdit, quàm Ego sum. Vides ne quomodo de rebus sibi incognitis Musulmani homines laude dignos accusent. En nũc igit̃, siquidem ueritatem inquiris, ipsam agnoscito: nũc etenim nouisti. Ignorãtia enim non propter ueritatẽ oboritur, sed propter illos qui eã auersantur.

Quoniam uerò de cruce etiam nos in superioribus dicturos esse promisimus, nunc quoq; de hac audias. Quemadmodum enim ea quæ Christum spectant, ab initio prædicta sunt à Mose, Dauide & prophetis, dicta sunt autem obscure quodammodo & tectè: ueruntamen sicut de passione & morte illius per tot prophetias exposuerunt, sic etiam de cruce. Et nunc qua ratio-
Exod.14 ne hoc factum sit, perpẽdito. Cum Moses Iudæos Aegypto educeret, exiuerũt Aegyptij, & insecuti sunt eos, quos & assecuti sunt apud mare rubrum. Hebræi autem timore correpti, de uita desperauerunt. Moses itaq; orauit ad Dominum: & dixit illi Deus, Quid clamas ad me? Loquere filijs Izraël, ut accingantur. Et tu tolle uirgam tuam, & percute mare, & transibunt filij Izraël per siccum. Moses igitur accepta uirga, percussit mare ictu recto, & diuisa est aqua maris, et stetit murus à dextris & murus à sinistris, & transiuit omnis populus per siccum. Aegyptijs uerò hos persequentibus, et super siccum ingressis, dixit ad Mosem Dominus, & rursum percussit mare uirga sua, non quidẽ ictu recto, ut prius, sed transuerso: & aqua in locum suum reuersa, submersit Aegyptiorum regem Pharaonem cum omnibus curribus suis, & uniuerso exercitu. Tunc sanè typus crucis per uirgam Mosis ligneam hoc edidit miraculum, & sectio maris typum crucis designauit, uirga uerò ipsius ligni naturam. Insuper sicut Moses per typũ crucis & ligni per mare liberauit Hebræos ex tristi Pharaonis seruitute & tyrannide: sic Christus per crucem & potentiam illius liberauit hominem ex tristi seruitute, & potestate diaboli. Præterea discedente Mose cum populo, in quodam loco Mara nuncupato, cum
Exo.15 non inuenirent aquam ad bibendum (amaræ enim erant aquæ loci illius) ostẽdit Deus Mosi lignum, quo in aquas iniecto dulcescere cœperũt, & sic omnis Iudæorum populus saturatus est. Hoc nimirum innuente miraculo, quod diaboli, quæ in mundo fuit, amarulentia esset disparitura & immutanda per crucem in magnam dulcedinem, & lætitiam. Porro progrediente Mo-

se

se per desertum cum populo, serpentum multitudo in locum quendam incidit, quibus periclitabatur populus. Moses uerò Dei iussu fecit serpentem aeneum, lignum´que rectum terræ infixit, cui serpentem transuersum affixit, omnes´q; qui à serpentibus icti fuerant, uiso æneo illo, sanabantur: nec ullus erat qui à serpentibus ictus, æneo uiso non sanaretur. Nimirum, & illo miraculo hoc innuente, quod erectum lignum affixus´que illi transuersus serpens crucis typum denotabat, æneus´que serpens haud dubie Christi typus erat. Quemadmodum enim serpens hic formam quidem serpentis habuit, uenenum uerò nequaquam: sic etiam Christus homo quidem erat futurus, sed peccati expers: & quilibet diaboli morsu impetitus, si Christo respecto in illum crediderit, saluabitur: qui uerò in illum non respexerit, nec crediderit, propter peccatum morietur. Insuper bello inter Iudæos cum Amalekitis exorto, extendente Mose ad Deum manus suas, Hebræorum milites Amalekitis superiores erant: hoc autem manus demittẽte, Amalekitę Izraëlem repellebant. Præcepit igitur Moses, ut se manus extendentem iuuarent, donec in uniuersum deuictus esset Amalek. Ecce etiam hac re manifeste crucis typum præferebat, & eiusdem potentiam. Sed & beatus ille Iacob nepotibus suis benedicturus, manus suas in modum crucis transuersas ijsdem imposuit: crucis typum hac forma ostendens. Porrò manifestius clariusq; his Deus per prophetam Esaiam dicit: Gentes & reges, qui tibi non seruierint, peribunt, & gentes solitudine desolabuntur, in cupresso pinu & cedro simul, ut glorificent locum sanctum meum, & locum pedum meorum glorificabo. Attende igitur, & uide rem nouam, & admirabilem. Quemadmodum enim Christi passionem prædixerunt prophetæ, & non solum hanc, uerumetiam eiusdem species, ut Dederunt mihi in cibum fel, & in siti mea potauerunt me aceto, & Perfoderunt manus meas & pedes meos, & diuiserunt uestimenta mea, & super uestem meam miserunt sortem, & alia his similia: sic etiam crucis illius typum demonstrauerunt, et quod per hanc abolenda esset diaboli tyrannis. Sed & genus ligni Esaias notauit, dicens: In cupresso, pinu & cedro simul glorifices locum sanctum meum, & locum pedum meorum glorificabo. Ex his enim tribus ligni generibus crux compacta est, unum quidem erectum, secundum transuersum, tertium uerò inferius, cui affixi sunt pedes Christi. Dauid uerò sic exclamat: Exaltate Dominum Deum uestrum, & adorate scabellum pedum suorum, quoniam sanctus est. Nunc uerò de cruce, ea quæ dicta sunt sufficiant. Verum & Iacob benedicens, ut dictum est, filijs Ioseph, manus transuersas illis imposuit, & in modum crucis ijsdem benedixit. Præuidentes enim prophetæ, quod per crucem mors esset abolenda, & deijciendus diabolus, prophetauerunt de hac, hanc adorauerunt, & ceu à longinquo illam uenerati sunt, ueluti & nos in præsenti facimus.

Num.21

Exod.17

Gen.49

Esa.60 " "

Psal.99 " "

Post alia uero crimina, quibus à Musulmanis nos qui Christum profitemur, accusamur, etiam in hoc ab ijsdem condemnamur, quod sanctorum adoremus imagines. Et quid adoramus? Prorsus non aliud quàm ligna, colores & lapides. Quoniam uero omnia de quibus accusauerunt nos, non intelxerunt, sed iuxta cogitationes cordis sui dixerunt hæc omnia: idem nunc etiã fit, quod imagines attinet. Quod si uerò ueritatis studio teneris, audi quæso. Deus cum humani ingenij lubricitatem cognitam haberet, præcepit in ueteri Testamento ut sacerdotes miracula ab illo edita describerent, eaq; descripta semper à sacerdotum penderent manibus: ut quotidie tam sacerdotes quàm

populus uisis miraculis Dei descriptis, quæ per illos cõtigerant, in memoriã Dei reuocarentur, Deoq; gratiarum actionem & gloriam redderent, qui illos ex seruitute Pharaonis liberauerat, & deuicerat reges magnos & fortes, gentesq; robustas, quiq; urbes illorum populo Iudæorum tradiderat, quin & miracula per illos in deserto edidisset. Et factum est sicut præcepit illis Dominus. uidentes enim, quæ in sacerdotum manibus suspensa erant, Dei recordati sunt, & illi gratias egerunt. Eadem autem imaginum est ratio. Depingunt Christi natiuitatem, baptismum, crucem, resurrectionem: & uisis his turbæ hominum in Dei recordationem perueniunt, & meditari incipiunt, quomodo Christus, cum Deus esset, propter humani generis amorem carnẽ assumpserit, & in carne passus sit, quæcunq; item alia Deus propter hominem fecerit, hinc illi gratias agunt, cum extollunt & glorificant. Quod idem in imagine Diuæ uirginis contingit, quæ filium & uerbum Dei secundum carnem peperit: tum quoque martyrum & sanctorum omnium. Et honorem imaginibus tribuimus, propter charitatem & honorem illorum, quibus imagines sunt positæ. Et quemadmodum olim Romæ, & alibi statuas ponebant uetustorum regum memoriæ, & imperatorum, statuis que uisis recordabantur egregiorum facinorum, quæ per has suggerebantur, & per imaginum magnificẽtiam et honorem in recordationem fortium gestorum ducebantur, illaq; uenerabantur, sicut in Regum statuis, ita in imaginibus contingit. Hæ enim perducentes animum nostrum ad ipsa illarum exemplaria, illorum ueneramur imagines. Et quemadmodum fieri solet, si regis mandatum perferatur ad aliquem (si modo moribus institutus fuerit, qui hoc suscipit) statim assurgit, & non modo amplexatur, sed & capiti illud imponit: nec tamen atramentum & chartam sic uenerari sibi uidetur, sed regi istum honorem tribuit. Eadem nobis est imaginum ratio. Quæ enim in columnis & tabulis prostant, à nobis coluntur: uetustate uero corruptas & abolitas, non amplius honoramus, sed iudicamus inutiles. Idem quoq; de cruce uidere licet. Quam diu enim lignum aliquod crucis figuram prætulerit, adoratur, & honeste à nobis colitur: crucis aũt figura cõfracta, ulterius lignum à nobis non adoratur. Verumtamen hoc exemplo tu & quilibet alius, qui inquirere uolet, deprehendere potest, quod quæ in urbibus usurpantur nomismata, Christi imaginem insculptam, & formatam gerunt, quin & sanctæ matris illius, & aliorum sanctorum: non tamen propterea à nobis adorantur, nec propterea honor aliquis illis habetur: abijciuntur enim nonnunquam, & conculcantur, conflantur item, & ex forma una mutantur in aliam, prout magistratus uoluntas decreuerit. Sed imaginibus, quæ nominatim sanctorum memoriæ dedicatæ sunt, non idem contingit: uerum cum honore, deuotione, et religione illas accedimus. Videntur itaq; mihi demonstrationes hæ sufficientes esse, quæ demonstrent simul, & dilucide ueritatem asserant. Hanc igitur qui uolet, agnoscat. Quod si autem rursus ueteris testamenti requiris testimonia, ut & in superioribus, en etiam illa accipe. Deus Mosi præcipiens, ut tabernaculum testimonij extrueret, iuxta formam sibi in monte propositam, tum etiam arcam, quæ sanè Christi & sanctæ matris illius typum præferebant (quæ quidem propter prolixitatem scripturæ, & interpretationis uolentes, ut etiam in alijs plurimis, omittimus) præcepit illi ut faceret imagines Cherubim, quæ poneret super arcam. Vides, ut omnia quæ Christianorum sunt, non simplici modo & casu fortuito fiant, sed

cum

cum scopo & fine diligenter considerato, dignaq; præmeditatione? Quapropter desiste tandem ab importunis & ineptis cauillationibus. Omnia enim quæ Christianos spectant, non casu nec frustra facta sunt, sed diligenti cura, & eximia, à maximo ad minimum usq; & ab eo tempore constituta, descripta & ordinata sunt, quæcunq; contigerunt.

QVOD DOLOSE ET PERNICIOSE DOCVERIT MACHOMET, ET QVOD LEX ET TESTAmentum uetus non sint sublata per Christum, sed magis illustrata. Insuper, quod in lege infirmum erat & impossibile, hoc Euangelium compleuit.

APOLOGIA QVARTA.

QVandoquidem de alijs, quorũ à uobis Musulmanis nos qui Christum profitemur, accusamur, abunde satis demonstratum est, adeò ut iam omni reprehẽsione liberati simus, age quantum supereſt de reliquis nunc uideamus. Sunt uero hæc. Dixit Deus ipsi Machomet, Omnia feci propter te, & te propter me. Hoc uero Christiani pernegant. Quin & ipsius Machomet nomen scriptum in Euangelio extat, Christo nimirum ad Iudæos sic dicente: Bonum uobis nuncium prædico, ut illud cognoscatis, quoniam post me uenturus est apostolus & propheta. Idem etiam in Mosis ueteri Testamento scriptum est. Christiani uero inuidia moti, illud ex Euangelio eiecerunt. Cum tamẽ non in Euangelio tantum, & ueteri testamento Mahometi nomen scriptum inueniatur, sed etiam à dextris throni diuini partibus. Et Musulmanorum fides ab ipso Abraham authore dependet. Christiani quoq; quia Mosis legem transgrediuntur, accusatione & reprehensione digni sunt: ipsi uero Musulmanos accusant, laude dignos et honore. Atqui hęc sunt, de quibus nos Christiani à Musulmanis accusamur. hæc uero sic confutamus. Deus indigus & alicuius rei inopia laborans, deus non est. Sed uerus Deus, creator cœli & terræ & omnium quæ in his creata sunt, quiq; creauit angelos & homines, nulla re prorsus indiget, sola autem bonitate sua & uoluntate creauit omnia. Cum uerò hoc tam firmum sit, ut nemo qui negare possit, inueniatur, impie reuera locutus est Mahomet, quod Deus ad illum dixerit, Omnia creaui propter te, & te propter me. Deus enim nulla re prorsus indiget. Quod uero Musulmanorum fides ad Abraham authorem non possit referri, ueluti Mahomet tradit, ex sua ipsius persona redarguitur. Ipse enim author & legislator est legum huiusmodi. Quod si alius est, demonstretur. Ab Abrahami enim tempore usq; ad Mahomet anni elapsi sunt bis mille quingenti & octuaginta duo, quibus euolutis demum Mahomet ortus est. Musulmanorum igitur fides ab Abraham autore non descendit. Quod si uerò hoc fortasse propter circumcisionem dicitis, age ipse tibi circumcisionis rationem explicabo. Cum uidisset Abraham cœlum, solem, sidera, terram, mare, & quæ in ipsis

sunt,reputauit secum dicens, Vtiq; hæc tanta & stupenda opera uel simplici modo & sua sponte exorta sunt, aut habent aliquem qui ipsa creauit. Contemplatus igitur,ut modò dictum est, creaturarum elegantiam,admiratione ductus obstupuit,& animo suo hæc uoluere cœpit: Nequaquam hæc creatorem alium habent, sed hæc ipsa nimirum dij sunt. In ea nim opinione & parentes illius,& omnes simulachrorum cultores tenebantur. Et licet hæc omnia Deus ualde bona creauisset,& suo digna opificio, ut horum contemplatione homines in Dei cognitionem perducerentur,horumq; creatorem & opificem celebrarent,laudibusq; ueherent (quæ sanè sola & non alia horum causa est) homines tamen à uero & recta cognitione aberrantes, & omissa creatoris omnium, Dei scilicet,cultura & religione, creaturam potius adorauerunt,& hanc plus quàm creatorem coluerunt. Abraham autem longe aliam uiam ingressus est. Cordatus enim prudensq; cum uideret,& intelligeret cœlum quidem non immotum consistere,sed moueri continuè, interim uero solaribus radijs egere,qui hoc contemplationis causa illuminarent: tum etiam aërem huic subiectum cernens,& solem nunc quidem supra terram exoriri, nunc uero sub eandem abscondi,& quod hic nubibus nusquam præsentibus luceat, illis uero incidentibus obtenebretur: præterea mare uentis agitari, & terram aquis ad fructuum prouentum indigere conspicatus,omnia damnauit,utputa per se omni uirtute & potentia destituta,quæq; mutua opera indigeant, nec aliquam harum ex creaturis Deum esse existimauit. Deus enim nullius opera indiget. Deinde contemplatus,ne forte dum nullum ex singulis hisce Dei munus obire possit, omnia pariter coniuncta Dei nomen obtineant. Videns autem rursum arida cum humidis pugnare,frigida uero cum calidis,& ignis uirtutem aquis opprimi,rursum apud se meditatus est, deum sibijpsi diuisum, & pugnantem secum,Deum esse non posse. Hinc uerò creaturarum ordinem & contemplationem longe optimam contemplatus,dubitare apud semetipsum cœpit, esse nimirum uirtutem quandam,quæ omnia intra se contineat & gubernet. Et cum omnes homines Deum esse confiteantur, singuli uero pro suo arbitrio & uoluntate alium aliumq; confiteantur,coniecit hinc omnes errare & mentiri. Restat itaq; quod non sit alius Deus uerus,quàm qui omnia condidit, quæ sanè illi seruiunt, illaq; agit & mouet, disponitq; pro suæ uoluntatis arbitrio. Hunc itaque Deum ipse adoro. Et in terram prolapsus Abraham,Deum solum uerum que adorauit. Deus autem benignissimus, qui per Esaiam
» prophetam dicit, Adhuc loquente te, ego adsum: id est, priusquam tuam ad merectam iustamq; petitionem absolueris, tibi adsum: statim etiam suscepit Abrahami adorationem, fidemq;, quæ illi ad iusticiam reputata est præ cæteris omnibus uirtutibus,& in numerum amicorum Dei receptus est. Nos enim omnes indigemus scripturarum auxilio,propter infirmitatem nostram: iustus uerò Noë & Abraham,& qui illorum tempore floruerunt,pura mente præditi,scripturis non indigebant, sed hæc in ipsorum cordibus inscripta & adumbrata sunt. Tunc igitur dixit illi Deus: Non amplius uocabitur nomen tuum Abram, sed Abraham, eo quod patrem multarum gentium feci te. Tunc etiam promissiones illi dedit Deus, dicens: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Et tunc ostendit Deus terram Abrahæ dicens, Tibi & semini tuo dabo eam. Vnde Abraham libertate sumpta,pro Sodo-

mis

mis apud Deum interceſſit, ut ſuperius à nobis dictum eſt. Poſtquam uero iudicijs Dei ipſi ſoli notis (quis enim Dei mentem cognouit?) in Aegyptū paulo pòſt tranſmittenda erat Abrahę poſteritas, ut illic annis uiuerent quadringentis & triginta (ſic enim Deum ipſi Abrahæ dixiſſe legimus, Semen tuum erit in terra aliena, gentem uero cui ſeruient, ego iudicabo: quod & factum eſt Pharaonis temporibus) ne propter diuturnam Hebræorum cum Pharaonitis conuerſationem uniti utrinqꝫ, Aegyptiorum ritus & idololatriam imbiberent, circumciſio inſtituta eſt, tanquàm ſignum & ſymbolum Hebræos ab Aegyptijs ſeparans, ne hi in nuptiarum commercia & conſenſum cōuenirent: partim quidem propter cauſam, quam modò recenſuimus: partim uero, ut tempore liberationis ſuæ Hebræi prompti eſſent, & agnitu faciles. Si enim cum alienigenis fuiſſent uniti, quomodo conſeruari potuiſſet Abrahæ ſemen & genus? Quapropter etiam in deſerto errantes non circumcidebantur, annos ſic agentes quadraginta: uerum in Aegypto, & poſtquam deſertum egreſſi ſunt, rurſum circumcidi cœperunt. Et hic quidem unus, ut diximus, circumciſionis finis eſt. Alter uerò hic eſt, ut circumciſi carne, temperantia & moderatione in unam politiam contraherentur, nec laſciui eſſent, & molliculi, & propterea fornicationem ſuam ceu rem nihili reputarent: cæterum ut hinc paulatim ad auguſtiorem ſcientiam & politiam pertingerent, cum nimirum non in ueræ religionis ſignum circumciſio data ſit, ſed ijs tantum de cauſis, quas ſuprà memorauimus. Quod uero ad Chriſti aduentum lex abrogata ſit, & nulla maneat reliqua circumciſio, ex ijs quæ nunc dicuntur attendito. Baptiſmus quidem à Deo inſtitutus, in ueræ religionis ſignum inſtitutus eſt, & propterea omnes ſimul uiri, ſimul & mulieres baptiſantur: & qui non baptiſatus fuerit, uera religione caret. Circumciſio autem talis non eſt: ſoli enim uiri circumciduntur, mulieres autem nequaquàm. Appareret enim hinc, quod uiri quidem ceu circumciſi pro orthodoxis haberentur, mulieres uero ceu incircumciſæ pro impijs. Intelligis ne quàm longe alia ſit circumciſionis ratio quam Muſulmani ſequantur? Hi enim omnem incircumciſum pro impio iudicant. Sed ecce uos contra uoſipſos pugnatis, & quæ ceu ueræ religionis ſigna ueneramini, eadem ex parte contemnitis. Sed non in his ſolis Muſulmani ſibijpſis diſſentire uidentur, ſed etiam in alijs multis, quæ non opus eſt nunc de ipſis exponere. Dicamus tamen de hoc uno. Chriſtus in Euangelio dicit: Qui non baptizatus fuerit, nō ad Deum pertinet, et ſalutem. Mahomet autem cum Euangelium ſanctum, abſolutum, bonumqꝫ eſſe confiteatur, Muſulmani tamen circumciſos orthodoxorum loco iudicant, baptizatos autem impijs adnumerant. Si igitur Mahometem ut uera docentem amplectimini, qua ratione eos qui baptizati ſunt, impios dicitis? nec Euangelij doctrinam ſequimini, cogitatisqꝫ circumciſos quidem peruerſe agere & ſentire, baptizatos autem uere religioſos eſſe? ſed his diuerſum ſentitis. Non ne conſtat uos uobis ipſis contrarios eſſe, & uos uoſipſos confutare? Sed hæc talia quidem ſunt.

Quoniam uero Iſmaël, quo Muſulmani progenitore gaudent, cum Hebræis non in Aegyptum deſcendit, in illo etiam circumciſionis nulla erat utilitas, quemadmodum in Hebræis: non enim adnumeratur Abrahæ hæredibus. Deus enim præcepit Abrahæ, dicens: Eijce ancillam cum filio eius, nequaquàm enim hæres erit ancillæ filius cum filio liberæ. Et eiectus

est ex domo Abrahæ Ismaël cum matre sua Agar. Quod si tamen forte non nunquam ad Abraham redijt, uisitationis causa uenit, non ut filius & semen hæresq; illius. Hæc igitur cum sic se habeant, undé nam fidem suam Musulmani desumpserint, non uideo. Propterea nullo indicio conijci potest, Musulmanorum fidem ante Mahometem ab Abraham authore deriuari. Verum ipse huiusmodi dogmatum author est, & ex sui ingenij nidulo docuit quæcunq; docuit, & non ex Deo.

Quod uerò Musulmani tradunt, ipsius Mahometi nomen in Euangelio citari (dicente nimirum de hoc Christo, Annuncio uobis bonum, quoniam post me uenturus est apostolus & propheta, nomen illi Mahomet) Christianos uero inuidia motos illud expunxisse ex Euangelio: agedum etiam de hoc inquiramus, & uidetur mihi ueritatem non absonsam futuram: attente igitur hæc audias. Tres legislatores sunt, qui leges tulerunt uniuersales: Moses, quem secuta est Hebræorum gens: Christus, quem secutæ sunt omnes gentes, & maxima Hebræorum in illum credentium multitudo (qui enim ex his non crediderunt, numero pauciores sunt illis qui crediderunt, & numeratu faciles:) & Mahomet, quem Musulmani secuti sunt. Præter autem illos tres, qui legem tulerit nullus est. Mosem uero à Deo missum esse, statim ab initio testimonijs comprobatur. Cum enim adhuc in Aegypto esset, fecit signa & miracula magna, & Aegyptum flagellauit, plagas illi inducens terribiles, percussit & sanauit, tum etiam futura ceu propheta prædixit: Quod si populum Dei dimittere uolueris, dimitte: quod si nolis, hæc & illa tibi & toti populo Aegypti euenient. Et Pharao cum se uerbum Domini facturum esse promisisset, à Mose sanatus est, utpote qui potestatem à Deo accepisset. Post hæc uero Moses eduxit brachio potenti gentem Hebræorum ex terra Aegypti, & Pharaonis seruitute. Eos autem insecutus Pharao, à Mose submersus est in mari rubro cum omni suo exercitu. Deinde in desertis obambulauit annis quadraginta, miracula edens infinita. quin & coram tota Iudæorum gente in montem Sinai ascendit, sic ad illũ dicentibus Iudæis: Ascende in montem, & Dei uoluntatem edisce, nos enim Dei uocem audire non possumus, ne forte moriamur: populus uero stabat procul à monte, cum tremore adorans Deum cum Mose colloquentem. Moses autem Dei sermonibus auditis, eosdem Hebræis exposuit: & repente, quod dixerat, impletum est. Præterea nunquàm per quadraginta hos annos locum mutauerunt citra Dei oraculum. Moses enim loquebatur, & Deus uoce sua respondit, ut scriptura testatur. Multis igitur testimonijs & miraculis instructus, legem Hebræis tulit, & legem ab hoc latam, ceu diuinam, receperũt & uenerati sunt. Secutus hunc est Christus, omnium prophetarum probatus testimonijs. Et Moses quidem testimonium recepit iam octogenarius (tot enim iam annos natus erat, cum à Deo ut Israëlem Aegypto educeret, ordinaretur) Christus autem testimonijs probatus fuit ab ipsa mundi fundatione, & priusquam ille nasceretur. Statim enim Abrahæ temporibus declarari cœperunt illius testimonia, quemadmodum in superioribus demonstratum est. Iam uerò natus, semel atque iterum Dei patris testimonium accepit. Præterea miracula quoque edidit, non ueluti Moses in Aegypto & deserto, sed ingentia, & omnem superantia naturam, tantoq; illis maiora, quanto Dominus seruo est præstantior. Et post multa ista testimonia, post infinita &

plus

plus quàm naturalia miracula, Euangelij lex promulgata est. coluerũt etiam & amplexæ sunt hanc omnes gentes, & uniuersus orbis, atq; in Christum crediderunt, qui Euangelium dederat.

Mahomet autem quibus testimonijs instructus dogmata sua dedit, & Musulmanis legem suam promulgauit? Nullius certe alterius authoritate, sed sua propria hanc statuit. & hic ipse est, qui de se testimonium fert. In uniuersa enim sacra scriptura nullum de illo extat testimonium, sed quæ illi contraria sint. Moses enim de Christo ad Hebræorum populum sic dixit, Suscitabit Dominus Deus prophetam ex fratribus nostris tanquàm me. Omnis anima quæ non audiuerit prophetam illum, extirpabitur. Et licet in superioribus de his dixerimus, non tamen pigebit de ijsdem denuò dicere. Cum enim Moses propheta dicit, Prophetam suscitabit Dominus Deus ex fratribus nostris: significauit ex Iudæis hunc prophetam oriundum esse. Et hunc audient, aliumq; uenientem non recipient, quin procul ab ipsis exibilabunt. Christus Ioannem Zachariæ filium prophetam, & maximum prophetam testificaturus, dicit: Omnes prophetæ usq; ad Ioannem prophetauerunt, à Ioanne uero regnum Dei annunciatur. Iam'ne intelligis, quomodo Moses Iudæorum populo præcipit, ut unicum tantummodo Hebræorum semine natum prophetam recipiant, alium uero nequaquam? Verũtamen omnes prophetæ è Iudæorũ populo nati sunt. Christus aũt rursus hoc planius exposuit, Omnes prophetæ usq; ad Ioannem, & ulterius non erunt. Quapropter qui Dei & prophetarum testimonio caruerit, & ipsius sacræ scripturæ, à Deo nõ est. Mahomet igitur cum non habeat sacræ scripturæ testimonium, à Deo nõ est missus. Christus uero non tantum hoc dixit, Omnes prophetæ usq; ad Ioannem, & ulterius non erunt: sed & signum dedit hoc cognoscendi omnibus, dicens, Cauete à pseudoprophetis, qui ueniunt ad uos uestitu ouium, intus uero sunt lupi rapaces, à fructibus ipsorum cognoscetis illos. Inspiciamus igitur quis legis Mahometicæ fructus sit, & hoc diligenter enucleato elucebit ueritas. Mahomet dicit, Non ueni legem laturus per miracula, sed cum ense & gladio. Et qui nostræ legi, quæ diuina est, non paruerint, morte moriantur, aut tributa soluant. & qui tributum soluunt, in fide sua propria permaneant. Quod si Euangelium non iustum erat, sanctum & rectum, merito sane & decenter uenturus erat legislator, qui homines ueritatem & iusticiam doceret. Si uero iustum erat, & sanctum, imperfectum tamen: etiam sic iustũ decensq; erat, ut legislator aliquis ueniens Euangelij defectum compleret. Cum autem & sanctum & iustum & perfectũ rectumq; dicatur & sit, idemq; de hoc confiteatur Mahomet cum dicit, Euangelium à Deo datum est & sanctum & plenum & rectum, quid'nam alio legislatore indigemus? Nihil prorsus. Porrò importuna est & inutilis Mahometicæ legis promulgatio. Quod enim per omnia rectum est, nihil habet se rectius, & perfecto nihil est perfectius, nec ipso uero quicquam uerius.

Matth. 11.

Matth. 7.

Verumtamen discussis singulis, inspiciamus quid'nam legislatoris Mahomet uerba sibi uelint. Non aliud quidem certe, quàm cum se ab omni miraculorum uirtute & pœnitentia alieniſſimum esse intelligeret, suam ipsius occultare uolens imbecillitatem, ne forte aliquando ab hominibus condemnaretur, dixit: Non ueni daturus legem per miracula, sed per ensem, & gladium: quemadmodum etiam in ipsis legis suæ expositionibus

tionibus ſtatuit, ne legislatores & hæredes ſui cum Chriſtianis diſputent. Quod ſanè non alia de cauſa fecit, quàm ne illorum conuinceretur uanitas. Illud uero, quod legem enſe & gladio ſe daturum promittit, cædes docet & rapinas. Et quis unquam audiuit aliquem hominum ui coactum credidiſſe? Fides animæ & mentis pars eſt. Et quoniam anima uel mens res ſunt nullius ſeruitio ſubiectæ, quo'nam modo Deus, qui has liberas creauerat, tanquam operis ſui oblitus legislatorem erat miſſurus, qui has cogeret? Fides enim uoluntate & electione, tum libertate animæ & ipſius cognitione conſiſtit: aliter uero nequaquàm. Corpus enim ſeruit & uincitur, nõnunquàm etiam ea quæ non uult, facit. de anima uero non ſic ſentiendum: ſed in uoluntate, iudicio, cognitione & electione & in iudicio & ueritate horum, qui credunt illi, Deus eſt (eſt enim cordium ſcrutator) nec perſonam, ſed cor reſpicit. Et quæ bruta animalia per legem naturæ non faciunt, ea legibus exigit Mahomet. Quis enim leonem à leone deuorari uidit, aut ab urſo urſum, aut à pardali pardalim? Hic uerò manifeſte homini, ut hominem occidat, præcipit. Et quis tam uanus, ut hunc à Deo eſſe crediturus ſit? Deus enim rapinas & cædes non præcipit. Ad hæc ſcelus ſceleri permutatur. Dicit enim, Aut moriantur, aut tributum ſoluant. Sic enim cædes permutatur auaricia. Non tamen inter hos terminos ſcelus conſiſtit, ſed extenditur longius. Quid enim tanta crudelitate & odio humani generis peius eſt, ut etiam illos trucidet, qui nihil mali admiſerunt? Si enim Muſulmanis in bellum profectis, aliquis illorum ceciderit, nequaquam ſeipſos, ut belli authores, reprehẽdendos exiſtimant: ſed ſuper occiſi cadauer ſinguli tot uiuentes trucidant, quot acquirere licuerit: & quò plus occiderint, eò magis occiſi animam putant eſſe adiutam. Quod ſi uero homines proprios non habuerit, qui occiſi animam iuuare cupit, Chriſtianos ubicunque inuentos emit, eoſq; aut ſuper corpus occiſi, aut ſuper ſepulchrum illius iugulat. Et à Deo eſſe dicetur, qui talia legibus ſuis ſtatuit? Idem dicit: Qui cum ſcorto mercede ſoluta concubuerit, nõ peccat. at qui uirginẽ ui uiolauerit, peccat: qui autẽ cum illa ſibi cõſentiente concubuerit, non peccat. Et qui captiuas in bello ceperit, his pro ſua libidinè nullo prohibẽte utatur. Quomodo igitur Deo authore id faciet, qui ſcortationes & uirginũ uiolationes legibus confirmat? Et quod longeſcelestiſſimum eſt, his qui iuxta Dei præcepta in hoc ſæculo uixerint, illis ſingulis poſt obitum ipſorum balnea & domus auguſtas, mulieres denique & uirgines quàm plurimas à Deo dandas fore promittit: & quod idololatrarum Græcorum nominati theologi dicere nec auſi ſunt, nec talia eſſe crediderunt, hæc Mahomet aperto ore legibus ſuis ſancire non erubeſcit. Hi enim ſentiunt, quod qui uitam ſuam honeſte in hoc mundo tranſegerint, cum poſt obitum ipſorum, animæ illorum pure à corporibus liberatæ ſint, tunc eos in deorum numerum referri, interq; illos fortunatas inſulas incolere, & cum illis exultare. Eorum uero qui impie hic uiuentes, impure ſimul & pollute obierint, animas in obſcuros & tenebricoſos locos diſcedere, & in fluuium perpetuis ardentem ignibus.

Et hæc quidem idololatræ Græci tradunt. Mahomet uero, qui ſe orthodoxon eſſe, & Deo proximum dicit, huiuſmodi abſurda & turpia legibus conſtituit? Minime certe perpendit, quod omnia hæc odij, iræ, & peccati effectus ſint. Siquidem ante Adami tranſgreſſionem, ubi tunc

balneas

balnea? ubi domus? ubi mulieres? Post peccatum uero & maledictionem, corpus contra animam instar feræ cuiusdam insurrexit: & cum hæc absoluta Dei consideratione careret, corpus uicit, animamq; à sublimitate & magnificentia sua detraxit, & abduxit in absurdas & uanas corporis concupiscentias et uoluntates: tuncq; anima ceu mancipiũ corporalium cupiditatum seruitio tradita est. Si igitur post mortuorum resurrectionem homines, qui iuxta Dei uoluntatem uixerunt, non possessuri sunt beatam illam uitam, quam Adam progenitor noster ante transgressionem habuit & amisit, sed eandem omnino uitã, quam post maledictionem sustinuit, acquisituri sunt, Væ hominibus illis. Verum hoc pessimum est, quod non modo de misera hac & execrabili uita Mahometis absurda opinio fertur, quam Deum iustis daturum promittit, sed de longe miseriori & turpiori, quàm hęc sit quam modo uiuimus. Adam enim post transgressionem, maledictionem & relegationem ex paradiso, Euam cognouit: uerum & hoc propter liberorum procreationem fecit, quos & progenuit. Ante transgressionem uero, angelicam uitam uixerunt. Præterea Adam Eua cognita, etiam postea hæc eadem unica erat mulier, & non plures. Non enim unum marem creauerat Dominus, & multas fœminas: nec multos mares, & unam fœminam: sed unum uirum, Adamum: & unam mulierem, Euam. Humano autem genere iam multiplicato, & in lasciuas & iniquas operationes prolapso, grauatus & indignatus est contra ipsos Deus, quemadmodum beatus ille Moses in ueteri Testamento describit, quod scilicet dixerit Deus: Non permanebit spiritus meus cum eis, quia caro sunt. quod nimirum toti carnales & terreni facti essent, non habentes conuenientem ipsi boni memoriam, & quod in lasciuiam penitus incidissent. Tunc dicit ad Noë Deus, Quoniam te inueni iustum in generatione hac, arcam fac ligneam talem, &c. Et fecit Noë arcam iuxta uerbum Domini, & arcam ingressus est cum tribus filijs suis, Sem, Cham, & Iaphet: ingressa est & uxor Noë in arcam, & tres uxores filiorum Noë. Viden' ut à Deo iusti testimonium accipit Noë una uxore contentus? quin & singuli filiorum ipsius singulas, easq; solas, uxores habuerunt, & ab ira Dei seruati sunt, totum uero humanum genus diluuij aquis deletum est. Hoc certe uel planè insipidum docere queat, quod unam eamq; solam uxorem uiro esse conueniat, iustumq; sit mulierem quoque uni soliq; uiro coniungi. Verum & hoc, ut prædiximus, post transgressionem propter liberorum procreationem factum est. Mahomet uerò manifeste docet, quod ea quæ iustis à Deo tribuitur merces, balnea sint, & singulis uxores plures, domusq; pulchre instructæ. Quomodo igitur à Deo fuisse dicetur, qui talia instituit? Quin etiam uanus est, qui talia recipit, creditq;, quod ea quæ Dei ira peccatori pœna euenit, tempore retributionis in boni & honesti mercedem sanctis iustisq; multipliciter retribuatur. Sed attende his quæ facta sunt. Dicit Moses: Et ingressus est Noe in arcam, & filij eius, & uxor eius, & uxores filiorum illius. Et postea dicit: Et exiuit Noe de arca, & uxor eius, & filij illius, & uxores filiorum illius. Atque in introitu quidem dicit: Ingressus est Noe, & filij eius, & uxor illius, & uxores filiorum illius. In egressu uero non sic, sed, Egressus est Noë, & uxor eius, & filij illius, & uxores filiorum illius cum eo: non aliud nimirum hac loquendi figura innuens, quàm quod iustum æquumq; sit, uirum unam habere

Gen. 6.

habere uxorem. Verumtamen tempus aliquando incidit, ut etiam ab illa abstinere conueniat. Cum enim Moses inquit, Ingressus est Noë in arcam, & filij eius: filios illius ceu murum interposuit, ipsum Noë ab uxore sua separantem. Dum uero rursum dicit, Egressus est Noë & uxor illius: significauit, quod ab hinc nihil impediat, quo minus uxori suæ coniungatur. Eadem etiam ratio est filiorum illius, & uxorum illorum. Porrò & ipse Moses in montem Sinai ascensurus, Iudæos sic compellat: Purificate uos ipsos singuli usq; ad tertium diem, lauantes uestimenta uestra, & uxorem ne tangatis. Quin & Gen. 2. ipse Adam cum Euam uidisset, dixit, Hæc est os de ossibus meis, & caro de carne mea. Et propterea derelinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Considera igitur quomodo post peccatum demum & stoliditatem hominum, polygamia increuerit. Adam enim non dicit, Et erunt multæ mulieres cum uiro in carne una: sed duo, hoc est uir & mulier. Vna uerò & plures inter se pugnant. Quamuis autem legislator Moses singulis Iudæorum uxores plures concesserit, in temporis successionem illud permisit: quemadmodum & in animalium sacrificijs factum est, ut eos ab impura filiorum cæde & oblatione abduceret. Sicut uerò Christus adueniens animalium sacrificia prohibuit, legis scopum implendo: ita etiam uxorum pluralitatem sustulit. Mahomet uero hic loco temperantiæ intemperantiam legibus suis constituit, non in hoc tantum seculo, sed in futuro etiam hæc ab ipso Deo cum multo fœnore rependi docens. Et Psalm. 9. uidere in illo licet illud Dauidis oraculum: Laudatur peccator in concupiscentijs animæ suæ. Et iniquus benedicitur, id est laudatur & celebratur, ab illis qui adulantur illi, & scelus ipsius irritant, & qui nec sensum quidem morbi propter silentium possunt habere: propterea etiam ille incurabilis existit. Quod enim morbi sensu caret, medicinam non quærit, nec admittit. Et hoc omnium atrocissimum est, cum malicia laudatur, nec malitia esse creditur. Mahomet enim, de quo sermo est, hominum uoluntati et uoluptati inprimis studuit, & secundum has docuit, ut uoluptatis ui quàm plurimos stultorum attraheret. Insuper, num soli uiri Deo curæ sunt, tanquàm creaturæ ipsius, mulieres uero nequaquam, cum non sint Dei figmentum? Numque igitur uiri tantum talibus à Deo acceptis bonis fruentur, mulieres uero nullis omnino? Quandoquidem autem una creatura est uiri & mulieris, idemque homo est omnis homo, sique omnes simili ratione iudicandi sunt, & simili ratione recepturi, qui quidem honeste uixerunt, bona: qui uero male, iram Dei, repulsam pœnamq; : omnino manifeste constat, omnes homines idem iudicium subituros, tam uiros quàm mulieres, cũ una eademq; horum natura sit: eodem etiam modo omnes iuxta opera sua, quæ patrauerunt, uel bona uel mala sunt recepturi. Restat igitur, quod & iustum & decorum est, ut mulieres eadem, quæ uiri, accipiant. Et quemadmodum unicuiq;, qui honeste uitam suam transegit, iuxta Mahometi leges mercedis loco multæ mulieres retribuuntur: sic dentur etiam singulis, quæ honeste uixerunt, mulieribus plures uiri. Quod si hoc tanquam absurdum reticuit, eadem mente & iudicio de uiris quoque illum sentire & iudicare conueniebat. Præterea plures illi uiri unicę dati mulieri, uel laudis gratia illi dabuntur (quod scilicet honeste uixerint) uel damnationis. Quod si ceu honeste uita sua functi sic remunerantur, cur his non plures datæ sunt mulieres?

beneſi-

beneficij & mercedis gratia, ut dictum est? sed potius uiris multis mulier una? Si uerò illud ceu condemnatis contingit, hæc eadem sanè beneficia laudis, & bonæ retributionis domicilia sunt, ueluti Mahomet enarrat. Quod idem de multis mulieribus uni uiro datis sentiendum est. Si enim uiris dantur ceu damnationem meritæ, cur in easdem hæc conferuntur beneficia? Si autem laudem meruerunt, cur uni uiro multæ tribuuntur? Et quid'nam hac confusione est absurdius, & magis deforme? Vides'ne in quot absurda uel inuitus incidit, qui à uia uera aberrauit? Sed minime hæc ita sunt: non sunt, inquam, hęc. Quæ enim sanctis exoluitur retributio, nõ in delicijs uersatur, potationibus, balneis, et mulieribus, quæ omnia peccati & iræ fructus sunt, ut dictum est: uerum retributio hæc sanctitas est, puritas, & uita angelica, gaudium & hilaritas, & exultatio, quam oculus non uidit, & auris non audiuit, nec in cor hominis unquàm ascendit. Vides itaque fructum legislatori huic ex sua lege prouenientem. Cognoscitur autem à fructu operum ratio illius, aut non? Et quis tam stupidus & excæcatus, ut hæc quę dicta sunt non intelligat? Quomodo igitur Deum authorem referet, qui huiusmodi statuit? Et de his quid'nam pluribus opus est?

De nomine uerò Mahomet, scripto in dextra throni diuini parte, quid opus est uerborum apologiam contexere? Prudentes enim prudenter de hoc iudicabunt: stulti uero & stupidi, ut uoluerint. Non tamen, quasi nostri sermonis obliti, de Mahomete hæc quæ dicta sunt conscripsimus. Dixi enim, quod huius meæ ad te Apologiæ finis non sit, Musulmanos impugnare, & quæcunq; absurda, pernicioſa malaq; dicant, faciantq;, proferre: sed ut ostendam tantummodo, quod sine omni ratione & inique Christiani à Musulmanis accusentur: quod etiam fecimus. Quod si interim quædam de Mahomete diximus, ipsius rei argumentum nos dicere coëgit. Quandoquidem si de absurdis doctrinæ suæ scribere instituissemus, multa hic nobis dicenda essent. Quod uerò Christus de Mahomete sermonem non habuerit, nec in Euangelio nomen illius fuerit inscriptum, sufficienter à nobis in superioribus dictum est: sed & ipsa ratio hoc manifestius comprobabit. Quæcunq; uiderunt apostoli & discipuli Christi, & quæcunq; ex ore illius audiuerunt, hæc & literis prodiderunt, & docuerunt. Ex illis itaq; Christi discipulis quatuor conscripserunt Euangelium. Vnus quidem Matthæus nomine; qui Hebraica lingua illud descripsit, in Palæstinæ institutionem, & Hierosolymæ, partium'que Affricæ. Alter uero Marcus, Latino idiomate conscriptum uulgauit in Achaiam, Italiam et Romam, quin etiam in omnes gentes occidentales. Tertius Lucas lingua Græca usus est, quod in Asiam, Aethiopiam, Persiam, Indiamq; euulgatum est, & Arabiam. Quartus uero Ioannes, etiam ipse Græcis literis usus, Euangelium conscripsit, quod in Europæ aliquot partes diffusum est, & insulas aliaq; loca à Græcis habitata. Sic inquam, Euangelium dispersum est in mundum uniuersum, non ui & necessitate, non gladio & ense, sed apostoli cum charitate, mansuetudine & humilitate uerbum Dei prædicauerunt. Et contrario omnino modo res successit. Apostolis enim percussis & colaphos passis, calumnia pressis, et in persecutione simul docentibus prædicatio illorũ nõ intercidit: sed quotidie crescebat & augebatur Christi Euangelium. Quin & hi ipsi, qui magno studio & labore in hoc incumbebant ut Christi nomen occultaretur, ne quis hominum

Euangelistæ 4° Idiomate usi

num confiteretur illum Deum esse, & ut mortis supplicium subiret qui hoc faceret, hi ipsi inquam, ueritate cognita illi adiuncti sunt, eamq; coluerunt, alij quidem ab apostolis, alij ab horum successoribus & discipulis edocti, & crediderunt Christum esse uerum Deum, & Dei uiuentis filium: quin etiã dolore & fletibus prosequebantur anteactos dies, quibus in tenebris & Satanæ erroribus ambulauerant. Deus autem benignus et misericors, ipsorum suscepit pœnitentiam, ipsosq; Christiani nominis persecutores pastorum officio dignatus est, & doctores pręconesq; Euangelij & nominis sui fecit. Omnes etiam Euangelium recipientes, describebant illud singuli, legebant, discebant, & in illo instituebantur, colebantq; quæ in eo erant scripta, tum deniq; summo studio ignaros horum erudiebãt. Et hoc modo Euangelium in orbem uniuersum dispersum est, omnesq; illud habebant totius terræ incolæ. A' Christi temporibus itaq; usq; ad ea quibus docere cœpit Mahomet, anni elapsi sunt plus quingentis. Quis uero post Euangelij cognitionem intra quingentorum annorum spacium ausus fuisset expungere Mahometis nomen ex Euangelio, si modò in illo scriptum inueniebatur? partim quidẽ, quod qui unam tantum dictionem uel addere uel demere ausus fuisset, posthac Christiani nomen amisisset: partim uerò, ut demus impium quendam aliquã Euangelij dictionẽ expungere ausum fuisse, num uniuersum orbẽ unius ineptias secuturum fuisse putabimus? Nequaquàm. Hinc igitur elucet, Mahometis nomen nusquam in Euangelio descriptum fuisse. Præterea si Mahometis nomen Euangelij libris inerat, illum sanè Christus uel bonum, uel malum esse fuerat testificaturus. Si bonum, recepturi hunc certe erant omnes reges terræ, omnes præsides, omnes Christiani, eum nimirum qui Christi testimonio esset comprobatus, ut scilicet illius etiam utilitate perfruerẽtur. Si uerò malum dixit, retinuissent nimirum illius signa et indicia, et ne ab hoc læderentur custodiuissent. Quod si igitur uel ut bonum recepturi, uel ut malum auersaturi, non eiecisset uniuersus orbis ex Euangelio Mahometis nomen, etiam hinc apparet huius nomen in Euangelio scriptum non fuisse. Porrò nemo est qui alteri, priusquàm is natus sit, inuideat. Quis igitur Mahometem inuidia esset prosecutus, priusquam is nasceretur? Nemo prorsus. Et licet aliquis post natiuitatem illius hunc inuidia esset prosecutus, num totus orbis unius contra Mahometem inuidię erat subscripturus? Et quis tam imprudens, ut hoc non impossibile fuisse iudicet? Quare etiam hinc colligitur, Mahometis nomen in Euangelio non fuisse descriptum. Præterea siquidem dicerent Ismaëlitæ, quod in solo Euangelio Mahometis nomen scriptũ inueniretur, quodq; illud Christiani eraserint, sufficientes essent hæ, quas diximus, demonstrationes ad ueritatem comprobandum. et illorum refutandũ mendacia. Cum uerò addunt, illud etiam in ueteri Testamento à Mose conscripto extare, quomodo illud expunxerunt Hebræi? Illic etenim ne signum quidem de Mahomete inuenitur. Considera igitur qua fronte Musulmani dicant Christianos nomen illius inuidia motos ex Euangelio expunxisse? Hebræi uerò quam ob causam idem fecerunt? in circumcisione quippe, & in alijs quibusdam, cibis uidelicet alijsq; ritibus, Musulmani cum Hebræis cõueniunt. Nunc igitur uel hinc quoq; constat, quod nec in ueteri Mosis testamento, nec in Euangelio, Mahometis nomen contineatur. Et hæc quidem hactenus: sufficiunt enim hæc, ut uel stupidissimum in ueritatis cognitionem inducant.

Inter

Inter alia uero omnia etiam in hoc Christiani à Musulmanis accusamur, quod spernentes legem à Mose latam, accusationem mereamur, cum tamen nos accusatione digni, Musulmanos accusemus summis celebrandos laudibus. Num itaq; laudandi sint Musulmani, seu minus, singulatim in superioribus demonstratum est. Sed agedum de nobis ipsis nunc uideamus. Num soluta est à nobis Mosis lex? Quin potius ab Euangelio confirmata est, & id quod in lege infirmum erat & impossibile, hoc Euangelium compleuit. Omnis enim sermo, omnis scriptura, omnis actio cum fine certo dicitur, scribitur, & fit: & quemadmodum omnes fructus præcedit flos, ita omnium actionũ dux est destinatus finis, apud cordatos homines. Et nunc diligenter, quæ dicuntur, considera, quomodo Adam nimirum à Deo formatus sit, & in paradisum collocatus, è quo propter diuinæ legis transgressionem extorris et exul factus sit, & maledictione à Deo suscepta & damnatione ut in eam terram redeat, è qua sumptus est, condemnetur. Quod sic euenisse uidemus. Mortem enim subijt, & defunctus in inferno detinebatur. Verumtamen opera diaboli totum genus humanum, & uniuersi simul inciderunt in facinora lasciua & illicita: & hoc perniciosum illis erat, quod relicto cultu creatoris cœli & terræ, & Dei factoris sui, seducti diabolum coluerunt, & idola, ut in superioribus diximus & demonstrauimus. Deus uero misericors, nequaquam uoluit creaturam suam ulterius diaboli tyrannide premi: hominemq; saluari uoluit. Quoniam uerò is ut sui iuris et liberi arbitrij sit, à Deo conditus est, nec ablatum ab ipso est antea illi concessum liberum arbitrium, sed semper liberum habens arbitrium permansit: uoluit saluare Deus hominem, sed tamen sua ipsius, hominis scilicet uoluntate & arbitrio, nõ ui & necessitate, ut Mahomet prædicat. Cum uerò omnes homines diuturno planè morbo lasciuiæ, & plus quàm naturalium uitiorum & idololatriæ laborauissent, ab eo tempore impossibile erat eosdem facile à tam diutino morbo liberari. Cœpit igitur Deus instar peritissimi medici paulatim curare genus hominum, Hebræorumq; gentem boni huius initium constituit, præcepitq; uni hominum iusto & sancto, Mosi scilicet, ut ex Dei oraculis exorsus Hebræorum gentem institueret: quod & fecit. Quoniam uerò omnia quæ lege & Euangelio continentur, huic meæ Apologiæ particulari inserere non facile licet, particularia tamen quædam ex his in medium afferemus, & quemadmodum ex uno calice omne quod in dolio est, uinum dijudicatur: sic ex his singularibus, quis nam legis & Euangelij scopus sit, cognoscere poterimus, & num alterum contradicat alteri. Diligenter itaq; his quæ dicuntur attendito. Moses dicit, Non occides: Dicit Christus, Qui irascitur fratri suo ignis pœnam subibit. Et Moses quidem dixit, Non occides: Christus uerò, Nõ irascaris. Nouisti igitur, quod primò quidem sanguinis, qui circa cor est in homine, efferuescẽtia oboritur, qua homo incitatur ad iracundiã, ex quibus & ipsa cædes sequitur. Qui uero ratione animi æstum refrenauerit, si non ad iram cõmotus fuerit, quomodo in cædis crimen inciderit? Et Moses quidẽ dicendo, Nõ occides, hominem à malo & ipso peccato absterruit, ipsum uero non reddidit perfectũ. non enim hoc homini multũ profuerit, si à malo abstineat, nisi etiam bonum operetur: Quapropter Christus non dixit, Non occides: sed, Quicunq; iratus fuerit fratri suo, &c. radicitus ipsum crimen euellens. Et lex quodammodo fructũ aufert (cædes enim iræ fructus est) Christus uero ipsam peccati arborẽ extirpat, id est animi æstum et iram. Et Moses quidẽ dicens, Non occides, in hoc cõstitit, nec ultrò progressus

sus est. Christus uero non sic: sed cum dicit, Quicunq; irascitur fratri suo obnoxius est gehennæ ignis: sic addit, Cum obtuleris munus tuum ad altare, & illic recordaris quod frater tuus aliquid habeat contra te, relinque munus tuum coram altari, & abi primum & reconcilieris cum fratre tuo, & tunc reuersus offer munus tuum: charitatem fratris sacrificio utiliorem iudicans. Et sanè non dixit, Si tu habueris aliquid contra fratrem tuum (hoc enim antè prohibuit) quid igitur? Si habuerit frater tuus contra te. Non enim hunc modo à malo absterruit, sed & fratrem curari præcepit.

Dicit in lege Moses: Non peierabis, sed reddes Domino iuramenta tua. Periurium prohibens, iuramentum concedit. Christus autem in Euangelio: Ne iures omnino, sed sit uobis ita ita, & non non: quid nam innuente hoc uerbo? non aliud quàm ut ueraces simus, & fide digni, & ut loco multorum iuramentorum uerba nostra talia sint quæ fidem possint mereri. Et sanè qui iurat, uel uolens uel inuitus, iurando potest fallere aut falli: qui uero in uniuersum non iurat, periurij periculum effugit.

Moses idem dicit, Oculum pro oculo, dentem pro dente: nec aliud respicit quàm ut timore contentiones & pugnas mutuas prohibeat. Christus autẽ in Euangelio: Quicunq; tibi alapam inflixerit in dextram maxillam tuã, obuerte illi & alteram. & qui te in iudicium uolet rapere, & tunicam tuam tollere, dimitte illi & pallium. Et quicunq; te adegerit ad milliare unum, abi cum illo duo. Nunc itaq; te interrogo, utrum ex duobus mandatis istis legislatoris finem plenè attingit, num scilicet ut prohibeantur, quin potius ut omnino tollantur mutuæ lites, contentiones & pugnæ? Euangelica haud dubie. Si quis enim propter ultionem oculo suo altero priuetur, aut dente, non ne ulciscitur, & temporis occasione id permittente alteri nocet, uel ad minimum irascitur, & iniuriarum memor est? Haud dubie. Qui uerò paratus promptusq; ad hoc fuerit, & hoc studuerit semper, ut si quis illi alapam infligat, non modo sustineat à fratre illatam sibi iniuriam, sed cum humilitate alteram illi alapam obuertat: et cum re sic gesta huius philosophię studiosus fuerit, et percutientẽ sustinuerit, non ne sustulit hic & deuicit omne uitium, omnem contentionẽ & iram? Num hic ne, uel ipsa lex legislatoris finem propius attigit? Non ne diabolum letali afflixit uulnere, patrem pugnæ & offendiculorum? Diabolũ enim cœlo eiecit fastus, cum angelus esset, deinde inuidia & odium. In diabolo enim ne uestigium quidem est charitatis. Non tamen in homine solummodo diaboli odium inuenitur: sed & dæmones inter se mutuò alter alterius perditionem & exitium concupiscit. Propter inimicitiam uero & odiũ, quo in homines laborant, pacem inter se habere uidentur. Et quemadmodũ inimici ira mutua inter se concertant, alterq; alterius quærit perniciem & interitum. si uero in alios hostes ijdem inciderint, omisso bello illo mutuo & intestino, cum illis congrediuntur: deinde uero rursum alter alterius mutuã perniciem sitire deprehenditur. Talis est etiam ea quæ inter hos putatur esse cõiunctio & concordia. in hominum enim pernitiem, non uero & integro animo contrahitur. Vbi enim ueritas apud mendaciorum patrẽ locum habeat? Homo aũt, qui alterius alapam sustinuerit, non ne facinus diabolo prorsus contrarium patrauit? Non ne coram fratre suo humiliatus est? imò magis coram Deo? Nonne fratrem dilexit, & propter charitatem fratri exhibitã diabolũ confudit? Et quis tam insipiens ut de his dubitet? Et qui ad hæc promptus talia dixerit & fecerit, quomodo fiet ut cum altero contentiones misceat?

Dicit

Dicit Moſes, Diliges proximum tuũ, & odio habebis inimicum tuum. Quid'nam hæc legislatoris uerba aliud quàm ueritatem uolunt conſtituere? Quid uerò Chriſtus, Si dilexeritis eos qui uos diligunt, quæ'nam ueſtra gratia eſt? Diligite inimicos ueſtros, Benefacite odio uos habentibus, & orate pro his qui uos execrantur. Quæ'nam ex his legibus charitatem conſtituit? Vetus'ne an Euangelij lex? Illa enim poſt amicorum dilectionem propter multorum infirmitatem concedit quodammodo odium contra inimicos. Chriſtus uero cum dicit, Diligite inimicos ueſtros, & orate pro illis: odium omnino ex homine ſuſtulit. Qui enim hoſtem ſuum diligit, & pro illo orat, quomodo amicum aut alium hominem odio habebit?

Lex dicit, Non mœchaberis: Chriſtus uero non ſic, ſed, Quicunq; uiderit mulierem ad concupiſcendum illam, iam adulterium cum illa cõmiſit in corde ſuo. En diligentiã legis conſidera. Non legem modò prohibuit, ſed etiam laſciuum oculum, & ipſum quodammodo animi affectum. Qui enim ſeipſum uſq; ad oculi commotionem cuſtodierit, quomodo in adulterij crimen incidet? Quemadmodum uero brutis animalibus his quidem ultricia, illis uero defenſiora & protectoria arma data ſunt, ut leoni quidem ira & robur, apro dentes, boui cornua, lepori uero curſus celeritas, idemq; capreæ & ceruo: omnibus autem ſimul ſenſus quidam datus eſt, quo noxia omnia & uenenatos cibos auerſentur, utiles uero appetant: ſic & homini omniũ loco mens data eſt, quæ dijudicare poteſt bonum à malo: & ab illis quidem abſtinere quæ animam lędunt, utilia uero & ſalutaria appetere. Quod ſi uero forte carnali cupiditate & diaboli affectu in animum cogitatio quædam inciderit indecens, caprea uelocior turpem cogitationem effugere poteſt. Et ſi odio ſatanæ cogitatio hæc illum inſecuta fuerit, animi zelum & feruorem ſibi à Deo datum poſſidet in ſuum commodum: quo leonis aut urſi inſtar ſeſe defendit, cogitationem hanc hoſtisq; bellum conculcare & extirpare concupiſcit. Homo autem non cuſtodiens ſanum illud diuinæ gratiæ donarium, in illicitas & abſurdas actiones incidit, quemadmodum in ſuperioribus copioſius enarrauimus. Deus autem ſaluare uolens ſuam creaturam, hominẽ ſcilicet, legem Moſaicam miſit, ceu ducem quendam & præceptorem. Et quemadmodum teneris adhuc infantibus cibus ſolidus non datur, ſed tenerior & concoctu facilis, paulo pòſt autem ſolidior, hinc rurſum ſolidior alius, tandem etiam cibus perfectus: & ut imperfecta adhuc cognitione rerum prædi tis nondum philoſophiæ diſciplina præſcribitur, ſed primo quidem literarũ elementa traduntur, & paulo pòſt harum coniunctio & ſyllabæ: puero aũt per ætatem & incrementum ad perfectiorem ætatem progreſſo, etiam philoſophiæ arcana proponuntur: ſic eadem mihi & legis ratio uidetur. Propter hominum enim infirmitatem lex ad manuductionem boni data eſt, nõ quidem ut hominem perfectum reddere poſſit, ſed quemadmodum in ſublimi ſcala primus gradus nos à terra attollit, nec tamen hoc ad ſummum ſcalæ aſcenſum ſufficit, niſi multi ſimul ſuperati ſint propter altitudinem & ſublimitatem: ita etiam in ueteri lege contingit, ſancta quidem & iuſta & à Deo lata (unus enim idemq; Deus eſt, qui et legem et Euangelium promulgauit) ſed tamen propter hominum infirmitatem lex data eſt, pædagogum agens, et illos à terra ſubducens quaſi in primũ ſcalæ gradum, hoc eſt abſtrahens illos à multis & ingentibus uitijs, et à terra in qua uolutabantur: non tamen illos ad ſcalæ ſummitatem perducere potuit. Euangelium uerò hominẽ eue-

xit, & in ſummum collocauit ſcalæ faſtigium, quod ad cœlum uſque pertingit. Quod enim in lege infirmum erat & impoſſibile, Euangelium impleuit. Sicuti demonſtratum eſt. Dominus enim in Euangelijs ſic ait, Non ueni ut legem deſtruam, ſed ut impleam. Ante Euangelij enim tempora ſimul cognoſcebatur quí nam uitiorum multitudine eſſet obrutus. Poſt huius uero annunciationem, libere ſeſe uirginitatis politia protulit, & innumeri ex hominibus uirgines inueniuntur & muliebris & uirilis ſexus. Ceſſo tamen de his dicere propter nimiam uerboſitatem. Plurimi enim Chriſtianorum uitã agunt angelicam. Nouiſtí ne autem nunc quomodo una eademq; lex ſit illa à Moſe lata antiquitus, & quam Chriſtus in Euangelio tulit? Et quemadmodum rex aliquis miſſis ſeruo ſuo nummis quinq;, dicit illi, negotiare & operare cum his quamdiu peregre abfuero. Hic uero gratijs actis accipit, et negotiatur. Cum uero denuò peregre profectus fuerit rex, eidem ſeruo alios centum tradidit, nec propterea quinq; his ille priuatus eſt: ſed nomen quidem quinq; nummorum defecit, nihilominus tamen hi quinq; multipliciter in ipſis centum cõtinentur: et cum centum nummorum numerus nominatur, neceſſariò cum his coniunctus eſt & unà intelligitur ipſorum quinq; numerus unà cum centenis: ſic, inquam, in lege & Euangelio contingit. Lex quidem abrogata dicitur, citra controuerſiam tamen in ipſo Euangelio continetur ipſius legis finis, & multipliciter in hoc operatur, quemadmodum paulo antè diximus. Et hæc quidẽ abrogata eſt non ceu mala, ſed ceu inutilis, quod præſens tempus attinet, nec uſum habens aliquem. Et quemadmodũ in denſiſſimis tenebris media nocte luna exorta tenebrarum profunditatem quaſi attenuat, aërem tamen non omnino dilucidum reddit: ſol uero exortus in tantum uniuerſum orbem illuminat, ut etiam minimus in aëre puluiſculus per ſolis radios conſpiciatur. & luna quidem inſitum ſibi propriumq; lumen non amiſit, diſparuit tamen & obtecta eſt, propter ſolis ſplendorem: ſic etiam in ueteri lege & euangelio contingit. Lex enim uetus idololatriæ quidem tenebras depulit, non tamen in uniuerſum illuminare & abſoluere potuit hominum animas: Euangelium uero illuminauit, docuit, abſoluit, & homines in cœlum euexit, paradiſumq; quam progenitor Adam amiſerat, gratuitò cõceſſit. Et quis tam infœlix, ut Euangelio relicto ad legem reuertatur, & quaſi denuò ceu infans lactis nutrimentum concupiſcat, nec inſtar uiri cibum ſolidiorem? uel quis ceu puer literarum elementa requirat, & non potius ceu abſoluta prudentia præditus philoſophiam? Vel quis ſolari lumine repudiato, lunarem amplectatur? Mihi ſanè ea quæ ſcripſimus ſufficere uidentur, ut facile, quicunq; uoluerit huius rei ueritatem cognoſcat, quin & tu ipſe. Si autem fortaſſis adhuc propter ſacrificia, circũciſionem, ſabbati ociũ, & ciborũ diſcrimen ratio tua dubitat & uacillat, minime tamen hoc fieri conueniebat, cũ de maximis illis & neceſſarijs ſufficienter dixerimus: uerumtamen etiam de his, ut & reliquis, breuiſſime diſſeramus.

Homines, ut ſuprà diximus, humanas idolis uictimas immolabant, nec alienigenas tantum, ſed etiam proprios liberos. Et quemadmodum lignum tortuoſum integram & nimiam inflexionem ſuſtinere non poteſt, ſed illud paulatim principio artificis arte & opportunitate ab inæqualitate priore immutatur, deinde omnino in rectum extenditur ceu regula aliqua: ita etiam in ſacrificijs factum eſt. Conceſſit enim Deus primo tauros immolari, oues & hircos, ut illos ab impijs hiſce hominũ immolationibus abduceret. Quid

enim

enim his deterius & iniquius? Hæc tamen concessit Deus, ut paulo pòst & ipsa abrogaret, & homines in notitiam sacrificandi laudem induceret. Sic enim per Dauidem Deus locutus est: Non suscipiam ex domo tua uitulos, " neq; de gregibus tuis capellas. Num edam taurorum carnes, & hircorum " sanguinem bibam? Offer Deo sacrificium laudis, id est hymnum oris tui " cum sincero & recto corde: & redde Domino uota tua, & inuoca me in die " tribulationis tuæ, & eripiam te, & glorificabis me. Et hæc tanquàm sub Dei persona dixit, auersantis animalium uictimas. Per seipsum autem ad Deum sic dicit: Quoniam si uoluisses sacrificium, dedissem tibi. Holocausta non cõ " probas. Sacrificium Deo, spiritus contritus. Cor contritum & humiliatum " Dominus non despiciet. Viden' quomodo in omni negotio à summo ad in- " fimum tandem prophetæ locuti sint? Si igitur de sacrificijs dilucide dixerũt, quod Deo non grata sint, sed temporanea quædam concessio, iam post inutilem animalium oblatiónem sacrificatur & cantatur per os & labia ex puro & sincero corde, quod & factum est. Qui enim antè idololatræ, tyranni & persecutores Christi fuerant, qui Christum ignominia affecerant, conuersi doctores & præcones orbis facti sunt, & pro nomine Christi occubuerunt, seipsos proponentes formulam eorum qui in Christum credunt, ut dictum est. De circumcisione autem copiosius in superioribus diximus. Verumtamen etiam nunc sic dicimus. Circumcisio cordis est circumcisio, non carnis. Abundantiam enim cordis circumcidere debent singuli, non carnis. Abundantia enim cordis peccatum est, quod conciliauit diabolus & homo propter uoluptates. Quod uero Deus in homine fecit, non est superuacaneum. integrũ enim est, & bonũ, & abundans est nihil. Si itaq; homo cordis abundantiam circumciderit, id est peccatum, hic reuera uere circumcisus est. Si autem peccato obnoxius fuerit, & carne circumcisus, uana & inutilis est huius circumcisio. Sed & Moses sic inquit: Hodie itaq; circumcidite duritiam cor- Deut.10 dis uestri, & ceruicem uestram ne induretis amplius. Dominus enim Deus " uester, hic Deus deorum est, & Dominus dominantium. Deus magnus & " fortis. En qualem Moses circumcisionem faciat? Non carnis certe, sed cor- " dis. Verum & martyr Christi Stephanus cũ Hebræis disputans dixit, Duri ceruice & incircumcisi corde, qui recepistis legem, & non obseruauistis eam. Act.7. Sabbatum uero non casu aut fortuitò institutum est, ut homines eo die o- " cioси desiderent (ocium enim per se uitio habetur) sed ut Iudæi omnino ab " ijs quæ uitam attinent uacantes, spiritualia curarent. Et in hunc finem institutum est, ut sabbato quidem uacarent à curis uitam spectantibus, in cõcionem uero ardenti studio & cura abirent. Et clare constat, quod sacerdos in sabbato duplicem laborem absoluebat, et duplices oblationes immolabat. Iudęi autẽ etiam hoc neglecto uoluptatibus magis studebant et delicijs. Quapropter & propheta increpans illos, dixit: Væ abeuntibus ad diem malum, qui appropinquatis & contingitis sabbata ficta. Et Iudæis quidem, ut diximus, sabbatum institutum est, ut à curis uictum spectantibus uacantes, ad conciones sacras studiosè conuenirent. Christianis uerò non similiter, utpote cum quotidie ad conciones & preces ipsis conuenire solenne sit. et sic laboratur ut hi quidem plus, illi uerò minus singulis diebus orẽt. Et quemadmodum in omnibus præceptis lex minimum illud & imperfectum exposuit, Euangelium uero uniuersale illud & totum: ita etiam in Sabbato fieri uidemus. Lex quidem sabbatum constituit, ut conciones adirent. Euangelium

uero quotidie hoc fieri uoluit, idq; non semel tantum in die, sed millies, si cui libuerit. Quod si uolueris, dicam id dilucidius. Iudæis ad Christum sabbato apportantibus magnam infirmorum multitudinem, claudorum, cæcorum, aridorum, paralyticorum, dæmoniacorum, aliorumq; uarijs morbis laborantium, omnes eadem ipsa hora sanauit. Iudæi uerò inuidia & ira pleni, cum aliud quod Christo obijcerent non haberent, dicunt illi, Non licet tibi hoc facere sabbato. Quin & Pharisæi uidentes Christi discipulos sabbato spicas uellere & comedere, dixerunt eundem sermonem. Quid uerò ad hos Christus? Annon legistis quid fecerit Dauid, cum esuriret ipse, & qui cum eo erant? Quomodo ingressus sit in domũ Dei, & panes propositionis comederit, & dederit his qui cum eo erant in die sabbati? Sabbatum enim propter hominem factum est, & non homo propter sabbatum. Sed & alia quædam est sabbati ratio. Sex diebus Deus creauit omnia, & septimo quieuit ab operibus suis. Tum & Christus in sepulchrum depositus, sabbato quieuit. in parasceue enim laborauit: latroni enim salutem dedit. die uero dominico rursum operatus est, suscitando primum, ut Deus, proprium corpus, & multorum aliorum: deinde & apostolis apparens, confortauit illos, & cum his alios multos apostolos. Et quod septem exactis seculis, id est annorum septem millibus à creatione mundi, uniuersalis omnium hominũ quies futura sit. Eò usq; enim omnis actio tam bona quàm mala extenditur: tempore autem illo resurrectio mortuorum & iudicium operum futurum est, & singulorũ iuxta opera sua retributio. & hos quidem qui impie uixerunt, æterna manet damnatio: pios uero bonosq;, uita æterna, paradisus & bona q; plurima, quæ oculus non uidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non ascenderunt. En igitur quis ocij illius sabbatini finis sit, & quomodo errauerint ac adhuc errent, ueluti in omnibus alijs, miseri & stulti Iudæi.

De cibis uero ipsa ueritas sic se habet. Omnia quæ fecit Deus, ualde bona sunt: & si bona sunt, quomodo legislator ea pro malis & reijciendis erat iudicaturus? Cum Deus ad illos dicat, Ecce dedi uobis omnia ad comedendũ, ut herbas campi. Sed cum in deserto moraretur immorigera & ingrata Iudæorum gens, singulis diebus manna à Deo missum accipiebant: cæterum contra Mosem, imò ipsum Deum murmurabant quotidie, & suillas Aegypti carnes appetebant, quas antea comederant, & infinita alia (in primis tamen præ alijs suillarum carnium desiderio tenebantur.) Hac igitur de causa interdixit his legislator Moses, ne his uescerentur, ut eos ab omnibus Aegypti cupiditatibus abduceret. Sed de his ipsis audi. Quod enim uniuersus mundus in idololatriæ tenebras & barathrum inciderit, manifeste constat: in primis tamen omnium Aegyptij omnia ferè animalia adorabant, & deorum numero ascribebant. & quæcunq; hi tanquàm Deos uenerabantur, hæc Moses legislator immolare iussit: è uolatilibus quidem turturem & columbam, è quadrupedibus uero bouem, ouem & capram. sed porco uesci prohibuit, quoniam huius cibus magni erat precij apud Aegyptios simul et infeliciſſimos Iudæos. Moses igitur ipsis immutare uolens Aegyptiorum ritus, ea immolare iussit quæ Aegyptijs pro dijs erant, ut intelligerent se frustra hæc colere & uenerari. Quæ uero chara habebant, & magni faciebant, cibi gratia, illorum esum interminatus est: in primis tamen suillarum carnium, propter insatiabiles harum cupiditates, ut dictum est. Christus uero nihil è cibis prohibuit, nec etiã apostoli, horumq; successores, Quod si uero

aliqua

aliqua animalia sunt à quibus Christiani abstinent, hoc simpliciter diutinæ consuetudinis & propriæ uoluntatis gratia faciunt, non propter doctorum & Euangelij traditionem. Vetus enim lex hasce obseruationes habebat, Euangelium uero nequaquam: sed omnia in uniuscuiusq; potestate & arbitrio sunt constituta. propter diutinam uero, ut dictum est, consuetudinem à quibusdam animalibus abstinent, nec illis uescuntur: quemadmodũ qui penes nos sunt Monachi, ab omnium carnium esu abstinent, non quod has impuras & reijciendas esse arbitrentur, sed uitam (ut dictum est) augustiorem sequi cupientes, & rempub. habere longe sublimiorem propter corporis sui tolerantiam carnibus abstinent. Et ecce ex his quę de lege scripsimus, iudicare potes, legem Euangelio contrariam non esse, nec Euangelium legi: omnia enim hæc sibi consentiunt. Legis uero infirmitatem Euangelium cõpleuit. Si enim lex perfecta fuisset, nequaquam sic per Ieremiam prophetam dixisset Dominus: Ecce dies ueniunt, dicit Dominus, & constituam super domum Izraël & domum Iuda fœdus nouum: nõ secundum fœdus quod pepigi cum patribus ipsorum, in diebus cum apprehenderem ego manum ipsorum, ut educerem eos de terra Aegypti: quoniam ipsi non perstiterunt in fœdere meo, & ego neglexi eos, dicit Dominus. Quoniam hoc est fœdus quod statuam domui Izraël post dies illos, dicit Dominus, Dabo leges meas in sensus illorum, & in cor ipsorum inscribam eas, & ero ipsis in Deum, & ipsi erũt mihi in populum. Nec docebit unusquisq; proximum suum, et quilibet fratrem suum, dicens, Cognosce Deum: quoniam omnes cognoscent me, à minimo ipsorum usque ad maximum illorum. Quoniam propitius ero iniquitatibus illorum, et peccatorum illorum & delictorum non amplius recordabor. Attende diligenter ad ea quæ dicuntur. Dicit Deus, Ecce dies ueniunt, et constituam super domum Izraël et super domum Iuda fœdus nouum. Dicendo, constituam fœdus nouum, ostendit primum illud esse imperfectum, futurum uerò illud fore perfectum. Cum item nouum dicit, ostendit alterum illud esse uetus, cuius nullus sit usus. Quin dilucidius adhuc dixit, Non secundum fœdus, quod pepigi cum patribus illorũ, quoniam non perstiterunt in fœdere meo, & neglexi eos, dicit Dominus. Omnino autem hinc elucescit, quod uetus quidem fœdus abrogauit, nouum uero gratuitò concessit. Sed adhuc clarius de hoc locutus, sic dixit: Ero ipsis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum, & omnes cognoscent me à minimo ipsorum usq; ad maximũ. Quoniam propitius ero iniquitatibus ipsorum, & peccatorum illorum delictorumq; non amplius recordabor. Vides quomodo Israëlis quidem populum reprobauerit, proculq; à se abegerit: & gentes, quibus nouũ fœdus, id est Euangeliũ traditũ est, populum suum nominauerit? Et domum Izraël & Iuda de ipsis gentibus dicere uidetur Deus, de Hebræorũ uero gente nequaq;. Quos etenim Christus diaboli filios uocauit, quomodo pater huius Deus eosdẽ populũ suũ appellaret? aut Deus ipsorũ esse diceretur? Similiter per Esaiam quoq; sic inquit Deus: E' Zion exibit lex, & uerbũ Domini de Ierusalẽ. Et quæ nam lex alia de Zion & Ierusalem egressa est, prẽterquam Christi doctrina et Euangelium? Mosaica enim lex in monte Sinai promulgata est Iudęis, genti immorigerę et ingratę: Christi aũt doctrina & Euangeliũ ex Hierusalẽ. Verũtamen tute tecũ cõsidera, et uide. Quemadmodũ homo tabernaculũ quoddã umbratile extruens, de hoc nõ multũ sollicitus est, in domo aũt extruẽda summo studio utit̃, et in primis curat ut fundamẽtũ positũ sit firmũ et stabile, ut forma domus sit cõmoda, et

Ierem.31.

Esa.2.

culmen imponat concinnum: quin etiam de elegantia domus non parum ſolicitus eſt. in domo enim ſua pater familias habitat. Sic etiam in ueteri lege & Euangelio contingit. Euangelium quidem, ſecundum quod in eo requieſcere Deus uoluit, per omnia ſanctum fecit, perfectum & iuſtum & ſtabile. In lege uero nō ſic: ſed uolens hanc tantum non ceu inutilem abolere, quaſi in tranſcurſu ipſam tradidit, ut legis defectus per Euangelium implerentur & refarcirentur. Cæterum quemadmodum de Chriſto prophetæ uaticinati ſunt, & hæc quidem ſermonibus claris expoſuerunt, hæc uero per ænigmata: non ſolum autem de Chriſto, ſed etiam de Euangelio & illius diſcipulis
Gen. 27 apoſtoliſq; : ſic etiam de lege. Et primo quidem cum Iſaac benedicere uellet filio ſuo primogenito Eſau, non complacitum eſt Deo in hoc: ſed Iacobo poſt hunc nato benedixit. Et Eſau quidem typus erat legis & populi Iudaici, Iacob uero typus Euangelij & populi ex gentibus collecti. Iudas uerò la
Gen. 38 cobi filius genuit Phares & Zara. Cum autem Zara ad naſcendum egrederetur, manus quidem eius emicuit, corpus uero nequaquam. Cum autē obſtetrix manum filo tincto religauiſſet, manus infantis rurſum ingreſſa eſt: & poſtea natus eſt frater eius Phares: quo in lucem edito, tandem & Zara natus eſt. Hoc autem uiſo obſtetrix dixit, Quare propter te ſolutum eſt ſeptum? Septum certè ab omnibus prophetis lex Moſaica appellatur. Quis igitur expoſuit obſtetrici duos eſſe infantes? & quā nam de cauſa coccineo filo manum alterius religauit? Tum quid nam innuens dixit, Quare propter te diſſolutum eſt ſeptum? id eſt, quomodo tu typus legis factus es? Et quemadmodū qui modò apparuiſti, deinde abſconditus es, & frater qui poſterior te erat, prior in lucem editus eſt: ſic etiam ſeptum, lex ſcilicet, quæ prima eſſe apparebit, paulo pòſt poſteriores habebit partes. Lex uerò Euangelij, quæ poſtremo uentura eſt, ante hanc enaſcetur. Vnde nam obſtetrix edocta hæc dixit? Diuina certe uirtute hæc uaticinata eſt: et quæ per prophetas loquitur Dei uirtus, per os etiam mulieris locuta eſt. Planius tamen adhuc & dilucidius per Ieremiam dixit Deus: Ecce dies ueniunt dicit Dominus, & conſtituam ſuper domum Izraël & ſuper domum Iuda fœdus nouum, &c. ut ſuperius dictum eſt. Viden' quomodo per figuras & prophetias manifeſte & clare Deus legem demonſtrauerit ocioſam quidem eſſe, & imperfectam: euangelium uero efficax & perfectum? Nihilominus miſeri & excæcati Iudæi nec imperfectam & impotentem legem obſeruant, ſed quotidie uel primi illius trangreſſores eſſe deprehendūtur (non accuſo illos peccatorum, quis enim à peccatis abſtinere poterit? ſed de lege dico, quod illam tranſgrediantur) & ijdem ſi maxime uellent facere ea quæ legis ſunt, nō tamen poſſunt. Et uide qua ratione hoc fiat. Deus cōſtituit & decreuit, ut Hieroſolyma omniū, quas gēs Hebręorū habet, urbiū ſit metropolis, in qua Solomon templū ædificauit, præcepitq; Deus ut intra templū ſacrificia fiant, & oblationes pro peccatis hominū: extra Hieroſolymā uero & templū hoc ſacrificia nulla eſſe offerenda. Quandoquidem igitur Hieroſolymarum urbs deſtructa eſt, et templū ſubuerſum, neq; iam ſacerdotiū habent ad ſanctificationem ſui, neq; modum offerendi Deo, quid nam ipſis eſt reliqui? Nihil omnino. Propter hæc itaq; & alia multa, quæ nunc exacte ſcribere non eſt opus, neque Chriſtiani eſſe deprehenduntur, quia euangelium non recipiunt: neque hæretici, quia nullum prorſus ſequuntur hæreſum doctorem: neque Muſulmani, quia Mahometem non ſectantur: neque Iudæi, cum

nulla

nulla, quæ legis sunt, faciant: sed tales esse conuincuntur miseri, qui quid colant credant ue ignorent, sed in perditione uiuunt. Viden' quomodo à uera & recta uia aberrantes, cum se rectà incedere arbitrantur, in barathro & perditione esse conspiciuntur? Et hæc quidem hactenus.

Quoniam uero in omnibus, quę prius ad nos partim scripsisti, partim ore retulerunt tui ad nos nuncij, uoluntati tuæ obsecuti, copiosius nos defendimus, nunc age tui sermonis memineris. In fine enim literarum tuarũ sic dixisti, Prudẽti uel una sufficit oratio: quod reuera sic est. Si igitur prudenti uel una sufficit oratio, ut tu ipse testaris, et ipsa docet ueritas, prudẽs uerò aliquis multis sermonib. auditis bonis ueriscꝫ, nec illos receperit, uel decerpserit fructum illorum, nonne meritò accusandus & reprehendendus fuerit? Vbi igitur nostrę hæ literę, hęcꝫ nostra apologia ad te peruenerint, adhortor ut diligẽter hæc consideres, & per singula uerba discutias, latentem thesaurum in his haud dubie inuenturus. Non enim animi nostri fœtus sunt, sed ex libris Mosaicis, sed ex Dauidis Psalterio, sed ex prophetis & Euangelio desumpta, quæ et ipse Mahomet & omnes Musulmani sancta & iusta esse cõfitentur & dicunt. Et hæc ipsa sunt, quæ uerbotenus ostendunt Christũ filium Dei esse, & eundem Deum simul & hominem. Ipse enim est, qui ab omnibus prophetis Deus est prædicatus. Is est quem Abrahã, utpote Deum, adorauit, & iudicem omnis terræ dixit. Is est quem cantu celebrauerunt angeli, & quem uirtutes supernæ in nubibus suis gestauerunt, quem uidit Daniel uenientem in nubibus ad iudicandum orbem. Is est, cui omnis creatura seruit, illius dicto obediẽs, uenti scilicet, mare, & reliqua. Is est, quo uiso infernus regnũ suum amisit: cæterum & ante mortem cum tremore implebat huius imperium, dimittens Lazarum, & alios. Hoc testantur infinita illa, quæ fecit, miracula. Et quid dicã amplius? Is est, qui à Deo patre testimonium sæpius accepit. De hoc Dauid dixit: Omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in uoce exultationis. Quoniam rex uniuersæ terræ Deus. Psallite prudenter. Deus regnauit super gentes: quemadmodum in superioribus copiosius dictum est. Non enim de Deo patre dixit, nec de Dei filio, quod prius quidẽ non existens rex uniuersæ terræ, postea uero regnum super omnes gentes & omnem terram acceperit: sed hæc propter hominem, quem assumpsit filius & uerbum Dei, propheta dixit, qui nec regnabat, nec à gentibus omniꝫ terra adorabatur, eo quòd nondum esset natus. Post natiuitatem autem illius data est illi gloria, honor & potestas, ut dixit Daniel, & regnum. Cæterum & ipse Dauid eodem loco: quin & ipse Christus post resurrectionem quasi obsignans huiusmodi prophetias, dixit apostolis: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Profecti, docete omnes gentes: qui crediderit & baptizatus fuerit, saluabitur: qui uero non crediderit, condemnabitur. Vides ne quanta cum simplicitate & luce appareat, quod de homine, quẽ filius & uerbũ Dei assumpsit ex diua Virgine, eadẽ dicunt prophetæ, sed & ipse Christus: & de illo extant omnia testimonia propter hominũ infirmitatem? Ipse enim filius Dei secundum diuinitatem testimonio non indiget. Quo enim testimonio Deus indigeat? Verumtamen quemadmodũ de Christi incarnatione, cruce & passione, resurrectione itẽ & assumptione, de lege quoꝫ & alijs uaticinia sunt prædicta, uisiones uisæ, typi facti: sic etiã de baptismo prophetiæ & typi sunt propositi, quę tamẽ omnia ꝓpter nimiã copiã, ut etiã in alijs, omisimus. De his tamẽ quędã particulariter pstringamus,

A. Tv. 4.

Matth. 28

gamus. Moſes ille magnus, ſi non potuiſſet per mare rubrum Hebræorum gentem traducere, periſſent ſanè Pharaonis manibus. Ioſue etiã filius Nun, niſi Iordanem in diuerſas partes ſecuiſſet, non ingreſſi fuiſſent Iudęi terram promiſſam: arca uero propius propiusq; ad Iordanem fluuium allata, aquæ diuiſæ ſunt, & per ſiccum tranſiuit omnis Iudęorum populus: & arca typus erat diuæ Virginis Mariæ, quæ filium & uerbum Dei ſecundum carnem peperit. Cæterum & propheta Helias extruxit altare, & lignis holocauſtisq; ſimul impoſitis, nullum omnino ignem inferebat, ſed cum altare aqua perfudiſſet, orabat, cœloq; delapſus ignis ſacrificium conſumpſit. Vides ne igitur quomodo omnia, quæ Chriſtiani colunt, primis illis & uetuſtis teſtimonijs comprobata ſunt? Hæc enim & alia multa baptiſmum denotabant. Sine hoc enim hominem ſaluari, eſt impoſſibile. Quapropter & ipſe Chriſtus dixit, Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluabitur: qui uero non crediderit, condemnabitur. Cum uero hæc omnia ſic ſe habeant, nonne ridiculum fuerit, quod libros quidem ſummo honore proſequimini, Deum uerò in his celebratum contemnitis, dicentes hominem eſſe, & non Deum? Licet itaq; & fuſiſſime fieri potuit, non ſcripſimus, propter nimiam ſcripturæ copiam, tardumq; infirmitatis tuæ iudicium, nihilominus tamen hæc tanta ſcripſimus, ut uel ſtupidiſſimo ad rectum uerumq; diſcendum ſufficiãt. Et ecce idem in te hodie, quod et in Iudęos, competit. de illis enim dixit Dominus: Dabo illis famem, ſed non famem panis & aquæ, ſed famem audiendi uerba Domini. Et ſic omnino euenit. A tempore enim illo, quo Chriſtus mortem ſubijt, in iram inciderunt irreconciliabilem & ſempiternam: ex tunc omnis ſanctificatio omnisq; doctrina ab illis defecit. Idem igitur & in te contingit. Nam in hodiernum diem uſq; uerbum Dei nec audiuiſti, nec edoctus es: ſed in ſtultitia ambulauiſti, & tenebris. Nunc uerò miſſa tibi ſunt Dei oracula, ſanctorum & prophetarum dogmata: hæc igitur attente conſidera, & fine diligenter inſpecto & accurata inquiſitione ſtude, ne poſthac in tenebris ambu

Amos 8.

» les, ne illud Dauidis in te impleatur oraculum, dicens, Filij hominũ quouſq;
» aggrauatis cor? quàm diu diligitis uanitatem, & quæritis mendacium? Et
» cognoſcite, quod Deus mirifice extulit ſanctum ſuum, id eſt Chriſtum.

Quin & illud magni illius & admirandi Solomonis, dicens: In animam ma-

» leuolam ſapientia Dei non tranſit, nec in corpus peccatis deditum.

Ne ſimilis fias deſerto & ſolitudini ſpinas producenti, & tribulos: ſed potius ſimilis ſis terræ fructiferæ, quæ ſemen ſuſceptum trigecuplum, ſexagecuplũ, & centuplum rependit. Sic tu recepto Euangelij uerbo fructũ proferas centuplum. Deum obteſtor creatorem cœli & terræ, ut is oculos tuos aperiat, & dilatet cor tuum, ut facias opera tibi ſalutaria, quo paradiſum et omnia bona in hac repoſita poſſidere queas.

AMEN.

ALCORANI, ID EST LEGIS PER MAHOMETEM LATAE CAPITA, QVAE PRIma oratione confutantur, sunt hæc.

QVod Mahomet tempore epilepsiæ, cum spumans hinc inde uoluere- 1
tur, dixerit sibi archangelum Gabrielem se conuenientem uidisse.
Quod librum conscripserit, Arabice Corran dictum, Græce uero, legem 2
Dei salutiferam.
Quod prophetam Dei & apostolum se nominauerit. 3
Quod Mosaica, Psalterium & prophetica scripta, iusta, sancta & uera nomi- 4
nauerit, præcipue uero Euangelium confessus sit iustum, sanctum, rectum, uerum & perfectum esse, & (ut in capite Iona reperitur) Dei cõmonitiones uocauerit.
Quod non à Mahomete solo, sed etiam ab alijs lex illa lata sit. 5
Quod à Mahomete promulgata lex ore ad aures à diabolo lata sit. 6
Quod quidam dignitate Chalibas existens, id est summus doctor, reli- 7
gionem Christianam receperit.
Quod Mahomet cũ in hæreticos quosdam Nestorianos & Arrianos, quin 8
etiam Iudæos aliquos incidisset, omnem horum maliciam collegerit.
Quod iactabundus de se dixerit: Si omnes homines conueniant, omnes 9
spiritus & angeli, non poterunt Alcorranum meo similem constituere.
Quod in fastigio dexteræ partis throni diuini Mahometis nomen inscri- 10
ptum sit.
Quod legem non per miracula daturus uenerit, sed per gladium: et quod nõ 11
credentibus illi, aut mortis supplicium ferendum, aut tributa pendenda sint.
Quod interdixerit, ne quis suæ sectæ uel ordinis cum aliquo Christiano- 12
rum disputet.
Quod Noë & Abraham, ipsi denique apostoli, eiusdem quam ipse postea pro 13
mulgauit doctrinæ sectatores fuerint.

ORATIONIS II. CAPITA.

QVod ea quæ in Mosaicis præceptis, prophetis, psalterio & Euangelio 1
continentur, sancta, iusta & Dei traditiones nominet, amplectatur & obseruet: quodq; illius sectatores non sint, qui hæc non impleuerint.
Quod legis suæ sectatores in partes septuaginta tres sint diuidendi, quarum 2
unica sola sit saluanda, reliquas uero igni tradendas fore.
Quod nisi à Deo esset Alcorran, multa in eo essent sibi inuicem con- 3
traria.
Quod cum Gabriele ad Deum ascendens, in angelum inciderit decies mil- 4
lenis uicibus maiorem toto mundo, deflentem peccata sua: qui sua ipsius intercessione ueniam apud Deum impetrauerit.
Quod ipse scopus & sigillum sit prophetarum. 5
Quod rapinas, cædes & periuria prohibeat, eademq; rursus permittat. 6

Quod

7 Quod Deus illi permiserit peierare.
8 Quod Deus secum collocutus, dixerit se lusus gratia mundum condidisse.
9 Quod in capite Mipacara, id est iuuenca dicto, Iudæos & Christianos salute consecuturos esse dixerit: in capite uero Amram, contrà asserit, neminem sine Ismaëlitarum lege seruari posse.
10 Quod ante ipsum nemo possit paradisum ingredi. Et rursum dicit, quod Deus illi multas mulieres uirosq; ante se paradisum ingressos ostenderit.
11 Quod Deus post resurrectionẽ domus elegantes, balnea & hortos, pluresq; mulieres se daturum promittat Mahometicæ legis sectatoribus.
12 Quod in capite Sad, angelos ex igne, homines uero ex puluere factos esse affirmet.
13 Quod in capite Emele, quod muscam significat, de Solomone et muscis mendacium prodat stolidum, quod & fatetur.
14 Quod in capite Rubeso, de Solomone & uerme tradat, superiori mendacio simillima.
15 Quod in libro Enarrationum, causam ponit, cur illis uino interdictum sit.
16 Quod cœlum hoc creatum, ex fumo factum sit: mare autem, ex monte quodam Caph nominato.
17 Quod solem, lunam, lumine & uirtute æquales esse dicat.
18 Quod à Gabriele, ut cœlum ascenderet, uocatus, ex Dei manu sibi impositã tantam frigoris uim senserit, ut quæ ad medullam dorsi usque penetrauerit.
19 Quod in capite Sad tradat, dæmones cum angeli essent, à Deo ut Adamum adorarent esse constitutos: cumq; hoc aliorum angelorum more facere noluerint, propterea dæmones esse factos.
20 Causam tradit, propter quam suillis carnibus interdictum sit.
21 Quod Deus in fine mundi omne hominum & angelorum genus occisurus sit.
22 Quod librum conscripserit, duodecim millia sermonum continentem: è quibus ter mille quidem ueri sint, cæteri autem falsi.
23 Quod in capite Ceramar dicat, se lunam in duas partes dissecuisse, quarum altera quidem in tunicam illius, altera uero in terram deciderit: deinde uero integram rursum restituisse.
24 Quod Deus & angeli pro Mahomete orent.
25 Quod in capite Helmaida, quod si interpreteris, mensam significat, affirmet, Hebræos & Christianos non esse filios Dei, nec amicos eius, eò quod affligantur.

ORATIONIS III. CAPITA.

1 QVod impossibile sit Deum habere filium, sine muliere.
2 Quod si filium Deus habuerit, erit inter utrosq; dissidium.
3 Quod in capitulo Elnesa, quod mulieres significat, dicat, Christum esse uerbum Dei, animam Dei, & spiritum Dei.
4 Quod Christum ex uirgine citra uirilem operam genitum esse testetur.
5 Quod neget Christum & Deum esse & Dei filium, illius etiam incarnationem. Eundem uerò nudum tantũmodo, ut Nestorius, hominem uocat: sanctum uerò, & cunctis hominibus excellentiorem.
6 Non Christum, sed alium loco illius crucifixum esse.

Quod

Quod Deus Christum ad se in cœlos uocauerit, hunc autem in fine mun di uenturum esse, & Antichristum occisurũ, quo facto & ipse Christus mo- 7
riturus sit.

Christianos Deiparam uirginem in Deos retulisse, eamq; sororem esse 8
Mosis & Aaronis.

ORATIONIS IIII. CAPITA.

QVod in cœlos surreptus Mahomet, corã Deo steterit, & audiuerit ua- 1
ria, rursumq; in terram delatus sit.

Dæmones etiam salutem esse consecuturos.

Alcorrani interpretationem neminem intelligere, nec ipsum quidem Ma- 2 3
hometem, sed solum Deum.

IN MAHOMETEM ORATIO PRIMA.

QVIS QVIS alteri contradicere proposuit, scopũ unum prę fixum habet, ut sua quidem confirmet, & obiecta destruat. Quandoquidem ergo de fide in Christũ sufficienter disse- ruimus, & quàm rectissime, ut mihi simul & ueritati uide- tur, consili agedum sancto spiritui, ab illis quidem contem pto, à nobis autem honorato, uideamus quæ nam sint uer ba illa, quæ contra Deum & ueritatem euomuit perditionis filius Maho- met: non obliti interim huius, quod suprà diximus, nõ scilicet nostri insti- tuti esse, ut in uniuersum omnia quæ à Mahomete absurde instituta sunt redarguamus, sed ea tantum refutabimus, quæ blasphema in Christum & illius in carne conuersationem impie & imprudẽter quidam infremuerunt. Et ne ceu infirmiores certamen detrectare uideamur, nunc illud Deo auxili ante subibimus, ut in utilitatem quærentium se ueritas eluceat.

Regnante Heraclio Romanorum rege, homo fuit pernicios̃ius & uæsa- nus, qui os quidem suum posuit in cœlum, & contra altissimum iniqua locu tus est, lingua autem illius transiuit in terram: quem sanè non erraverit quis *Psalm. 72.*
piam, ut mihi uidetur, si diaboli primogenitũ & filium perditionis patremq; simul & filium mendacij uocauerit: nomen illi Mahomet, Arabs natione, peruersus ingenio, & animo peruersior. Hic hæreticis quibusdam conuersa tus, & ab ijsdem institutus, semen excepit, quod in docentis & edocti cordi- bus arauerat & seminarat zizaniarum seminator, & spinas tribulosq; protu lit centuplo plures. Omnem enim ferè hæresim in unum colligens, & hac cum sui ingenij figmentis permixta, mixturam ex his fecit unam, animarũ uenenũ scilicet. Deinde aliquos nactus homines quidẽ nomine, reipsa aũt à pecudibus nihil differentes, in illos uirus impietatis suæ euomuit: homines nimirũ pastores, penes quos non aliud quàm perpetuã cum pecudibus con uersationem deprehenderat. Vnde enim in his esset uera ratio? ubi doctri- na? ubi lectio? Neq; enim, si quid ex his omnibus esset, iudicare poterãt, sed instar ferarum agrestes, immites, cõtinue in montibus & inter greges uersa- bantur: quos sanè si quis definiuerit, animalia esse sermone prædita, non ra- tionalia, mortalia, mente & omni scientia destituta, nequaquam à uero aber rauerit. Quid enim deterius est homine, qui ratione & eruditione destitutus est? Verũtamen cum nec pessimus quisq; omni bono in uniuersum careat,

nihil tamen hoc profuerit. En enim miseri Arabes dum bona quærũt, in mala inciderunt, & uiam salutis appetentes in profundum perditionis delapsi sunt. Mahomet enim hos ex uia ueritatis seductos in montes abduxit & solitudines, locosq; quos non inspicit Dominus, ut non immerito orare debuissent, dicendo, Custodi nos à laqueo quem posuerunt nobis, & ab offendiculis operantium iniquitatem. Constitue Domine legislatorem super nos. Non tamen propterea pro iustis habebũtur, ut qui fortasse Dei uoluntatem, iustum, sanctum, deoq; placitũ ignorauerint. In uniuersam enim terram exiuit apostolorum sonus, & Euangelium in totum orbem annunciatum est & Iudæis & gentibus, in testimonium ipsis. Quale uero gentium testimoniũ? Ipsum Euangelium, ipsa prædicatio, ipsa doctrina sapientum apostolorum, qui Euangeliũ annunciauerunt omni creaturæ, è quibus alij quidem ueritate cognita adorauerunt coluerunteq; solum Deum uerũ: alij uero ad ea quæ dicebantur, non intenti erant: alij rursum ad tempus fideles, postea in perditionis barathrum reuersi sunt, & quamuis idololatræ nõ fuerint, ut prius, in aliud tamen præcipitium à priori nihil differens inciderũt. Hic itaq; primum parentem suum diabolum scilicet imitatus, qui ceu fulgur cœlo delapsus, postquam à propria domo deiectus est, nullũ hominem non tentat, uerum uniuersos ignis gehennæ & tenebrarũ cohæredes facere conatur, & peregrinos alienosq; à Deo reddere: sic ille inquam infœlix Mahomet, non destitit curare quomodo omnes homines à Dei familia abstraheret. Et cum omnis homo delictorum suorum rationem redditurus sit in die iudicij, quam obsecro apologiam instituet stultus Mahomet, qui tantam hominem multitudinem à Deo abalienauit? Licet enim nemo è manu Dei eripere possit eum, qui salute dignus est, hic tamen Dei inimicus apparet, quantumuis reipsa infirmus sit.

1 Hic morbo caduco laborãs, morbi tẽpore hinc inde uoluebatur spumãs. Quid ergo impietatis inuentor comminiscitur? Simulat se non à morbo, sed à Deo detineri. dicebat enim se, quod archangeli Gabrielis conspectum ferre nequiret, ceu mortuum collabi: post uisionem uero diuinam, diuinorumq; dogmatum cognitionem ad sese redire: destinatum, scilicet se à Deo esse, ut quæcunq; uideret & audiret & à Deo disceret, in uniuersi mundi uti-
2 litatẽ manifestaret. Et primo quidem semetipsum prophetam appellauit, & dei apostolum: deinde librum diuinorum dogmatum collectionem dictum conscripsit, Arabice uero Alcorranũ, & legem Dei salutiferam. Qua
3 uero ratione tam impudenter hic se prophetam appellauerit, non intelligo. Nomina enim quædam significationẽ habent à loco, ut Romani, Græci, Macedones: quædam substantialem, ut Petrus, Paulus, Socrates: alia rursus patronymicam, ut Pelopidæ, Cecropidæ: alia uero à scientia aliqua, ut philosophus, dux, medicus: alia ab officio, ut apostolus, doctor, discipulus: alia rursus ab officio simul & uirtute donorum, ut propheta, meditatiuus, miraculorum editor. Si ergo impudens ille se solum apostolum uocauisset, mendacium suum aliquousque occuluisset, ceu irreprehensibile. Propheta autẽ quomodo dici poterit, omni prophetia destitutus? Omnes enim prophetæ de Christo uaticinati sunt, item de Iudæis alijsq; argumẽtis, quæ quidem partim ferè priusquam uaticinium proferretur, facta sunt: partim post tempus certum: partim in longum tempus differebantur: omnes tamen prophetiæ impletæ sunt. Hic uero impudens mendacij deprehensionem non

ueritus,

ueritus, tam impudenter prophetæ nomen sibi uendicat, qui non modo quàm longissime à prophetico dono remotus est, sed ne pseudoprophetis illis qui olim seducebant populum, similis: sed simpliciter & absolute sese prophetam & apostolum nominauit. Et fortè respondeat aliquis de pseudo prophetis dicens: Si mendaces erant, quomodo potuerunt seducere populum? Hæc uero quæstio non omni ratione caret. nam & nos hanc soluturos esse speramus. Deus Hebræorum gentem brachio excelso Aegypto educens, post multa illa & eximia, quæ in ipsos contulit, dona, etiam prophetas illis dedit, ut populo Dei præcepta annunciarent. Et his quandoq; dicebat: Hæc dicit Dominus, Si uolueritis audire me, bona terræ comedetis: quod si me nolueritis audire, gladius uos deuorabit: tali nimirum prophetia doctrinam cũ misericordia simul & minis continente. Quandoq; autẽ propter iniquitates ipsorum & peccata, prophetæ manifestã in illos Dei uẽturam iram annunciabant, per bellum & captiuitatem. Tunc itaq; propter ueritatis austeritatem Dei uerbis per prophetas annunciãtis non attendebant, sed illorum magis inhiabant sermonibus, qui dicebant, Hæc dicit Dominus, pax pax. Et contẽptis ueris prophetis, iniquitati adhærebãt. Quapropter cõcessit Deus hoc, & ingressus est spiritus seductor in pseudoprophetas, & quãdoq; mendaces illi uera prædicabant, mentiebantur autem millies, Deo hæc omnia sic in illorum commodum administrante. Hi autem ueris neglectis, mendacibus adhærebãt, quemadmodum etiam ad Iudæorum regẽ Achab quidam pseudopropheta Sedechias nomine adueniens, factis cornibus ferreis coram rege astitit, dicens: Hęc dicit Dominus, Cornibus istis uentilabis Syriam, ô rex. Hic autem illius uerbis persuasus, cum populo egressus, propriam quoq; uitã perdidit. Et hi quidem permissione singula hæc faciebãt, & infidelium uindicta aliorum erat admonitio. Quęcunq; autem uanus hic fecit, omnia ad interitum & perditionem sui temporis hominum, & sequentium se instituit. Scripsit sanè Mahomet librũ, quem legem Dei salutiferã, & diuinorum præceptorum collectionem nominauit, ueluti in præcedentibus dictum est. Hic inquam uniuersum legis per ipsum latæ negotium tribus modis stabiliuit, pœna nempe & tyrannide, mendacio & impostura & hypocrisi, uoluptate permixta, de quibus etiã superius in quarta Apologia diximus, quantum tunc licuit: uerum & nunc nõ pigebit eadem dicere, quæ Deus ori nostro indiderit. Magnus ille & beatus Moses, ut neminẽ latet, à Deo ut filios Israel Aegypto educeret, missus erat, instructus antè miraculis, signis et prodigijs. Post exitum uero Aegypti, & illam in deserto commorationem, imò errores, nihil minora prioribus istis miraculis per istũ Deus exhibuit, sed maiora multo haud dubie. Post tantam igitur miraculorum uirtutem locutus cum illo est Dominus, non in angulo, aut abscondito: sed coram totis castris, & omni Iudæorum multitudine (opera enim lucis in luce exhibentur.) & tunc per Mosem seruum illius lex lata est, & sanè confirmata, ratificata & constabilita est omnibus ceu lex à Deo cœlitus demissa. Post huius autem promulgationem, ne tunc quidem miracula cessauerunt. sed & hoc uiuente & defuncto, per Iosue filium Nun, aliosq; similiter facta sunt. Quin & prophetæ magnis & stupendis miraculis editis claruerunt ad ueræ fidei certitudinẽ. Helias quidem tribus annis, & paulo amplius, cœlos conclusos aperuit, mortuos suscitauit, sacrificium aquis incẽdit. Similiter & Heliseus, & alij. In consummatione autem sæculorum descendẽs Christus,

non ut ſeruus inſtar illorum, ſed ut horum dominus: & teſtimonia non ut prophetæ recipiens, ſed ut illum decebat creaturæ omnis dominum & conditorem: nec tanquàm teſtimonij indigus, ſed propter hominum ignorantiam & imbecillitatẽ, (magnum enim reuera eſt filij & Verbi dei in carnis administratione negotiũ.) Teſtimonijs igitur, ut dictum eſt, acceptis, (ut in ſuperioribus Apologijs ſingulatim & dilucide demonſtrauimus) exorſis ab Adami creatione, item à Noë, Abraham, Iſaac, Iacob, Moſe, Dauide, & prophetis omnibus, quin etiam in natiuitate ſua ab ipſis angelis, magis, & ſtella: & quod longe maximũ eſt, in baptiſmo Dei patris uoce, Tu es filius meus dilectus, in quo mihi complacitum eſt, (omitto enim nunc dicere edita ab ipſo tempore conuerſationis ſuæ inter homines miracula & prodigia magna, quæ multa ſunt & innumerabilia, etiam in tempore paſſionis ſuæ & reſurrectionis, & poſt hanc) comprobatus, tunc demum Euangelij legem protulit. Cæterum ferè transformationem Saluatoris noſtri in Thabor monte factam prætereramus. Thabor enim, inquit Dauid, & Hermon in nomine tuo exultabunt. Et quomodo, ô bone Dauid, inanimata exultabit materia? Næ, inquit, non fortuito caſu, neq; obiter Domini prodigia inſpicite, ſed recondite in cogitationum profunditatem, & magnum deprehendetis commodum. Age itaq; uideamus, quæ nam patriarchæ doctrina ſit. Thabor & Hermon, inquit, in nomine tuo exultabunt. Quemadmodum enim in domini paſſione omnis creatura triſtitiæ ſigna edidit, ſancta uidelicet illius mater, apoſtoli, & omnes fideles, quin & ſol obtenebratus eſt, terra concuſſa, & petræ ſciſſæ, uelum diſruptum eſt, & ipſi angeli ad nouum Verbi Dei myſterium obſtupuerũt: ſic etiam in monte Thabor omnis creatura exultauit, ex inanimatis quidẽ quaſi tota terra & plantis, Thabor & Hermon: ex illis uero quæ ſenſu uiuunt, quæ in Thabor ſunt animalia: ex mortuis, Moſes: ex uiuentibus, Petrus, Iacobus, & Ioannes: ex uita autem illa noua & immutata, quæ nec humana nec angelica eſt, ſed qualem Enoch & Helias agũt, ipſe Helias: ex cœlo autem, nubes lucida & angeli. Et ecce Thabor & Hermon cũ omni creatura exultauerunt, Hermon in baptiſmo, Thabor in transformatiõe. In quo negotio? In uoce Dei patris de unigenito ſuo filio, qua dixit, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacitũ eſt, ipſum audite. Et in paſſione quidem omnis creatura alienabatur, omniaq; permiſcebantur: in Saluatoris autem trãsformatione omnis creatura exultabat propter nomen filio Dei datum. Sed redeundum eò, unde ſumus digreſſi. Moſes quidem, ut dictum eſt, accepto prius à Deo miraculorũ teſtimonio, legem tulit. Prophetæ autem uaticiniorum euentu, & nonnunquam miraculis quoq; ſunt confirmati. Chriſtus etiam illis, quæ recẽſuimus, teſtimonijs probatus, & infinitis miraculis, ipſe quoq; ore docuit. Poſt illius autem aſſumptionem diſcipuli huius Euangelium conſcripſerunt, ipſiq; docuerunt, miraculis ſibi fidem uendicantes: non tamen miraculis ſolummodo, ſed etiam propter optimam rerum adminiſtrationem, fidem merebantur apoſtoli. Primò enim cum hos exacuiſſet Chriſtus, & ceu ferreos feciſſet & adamantinos, ad prędicationem emiſit, dicẽs illis: Ecce mitto uos ut oues in medio luporum. hi uero humilitatem induti, leonibus formidabiliores apparuerũt. Non enim audacia tollit audaciã, ſed æquitas & humilitas. Luceat enim, inquit Chriſtus, lux ueſtra coram hominibus, ut uideant opera ueſtra bona, & glorificent patrem ueſtrum qui in cœlis eſt. Et hæc quidem eſt rei ueritas, quod uita integra &

Matth. 5.

gra & uirtus multis miraculis sit præstãtior. Multi enim, dicit Dominus, in illo die dicẽt mihi, Domine domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo uirtutes multas edidimus, & in nomine tuo dæmones eiecimus. Et dicam illis, Non noui uos, abite à me qui operamini iniquitatẽ. Et si dicat aliquis: Et qd, opus euãgelica adducere uerba aduersus ea quæ à Mahomete dicuntur? nos illi respondebimus, quod multum his opus sit, & maxime. Testimonia enim ab hostibus accepta fide digniora sunt. Num, ut Euangelium hostium testimonijs indigeat? Absit blasphemia. Cæterum, ut si quis ab aliquo talentorum decem millia mutuò sumpserit, aut creditor mutui forensem contra debitorem actionem instituat, & illic debitor interrogatus à controuersiarum iudicibus, annuerit & confessus fuerit rem sic se et non aliter habere, nec aliqua res fuerit in qua falsum dicat, Iudex huiusmodi sermonibus auditis tacite secum ipse perpendens hosce sermones, sufficientes iudicat in testimonium debiti reddẽdi. Eadem mihi de omni sacra scriptura fertur opinio. Mosaica enim scripta, psalterium & prophetarum oracula, Mahomet sancta, iusta & uera esse docuit, quẽadmodum in Apologijs planius demonstrauimus: præcipue uero ante omnia excellentissimum Euangelium, sanctum esse & iustum, rectum, uerum & absolutum sæpius, declarauit, adeò ut hoc Dei commonitiones nominet. quemadmodum in capite Iona, quod in Alcorrano continetur, sic inquit: De his quę uobis reuelauimus, si dubitaueritis, ab illis inquirite, qui iam ante me Biblia legerunt, & ueritatem deprehendetis. Quin nam igitur sunt, qui ante Mahometẽ Biblia legerunt? Constat certè Hebræos esse, qui Mosis pentateuchum & prophetica scripta recipiunt, & Christiani, qui unà cum his etiam Euangelium admittunt, & apostolorum scripturas. Ecce quàm dilucide Mahometis testimonio apparet, quod posteri maioribus indigeant, nec maiores ipsis posteris. quemadmodum etiam in capite Helmaida (quod mensam interpretantur) copiosius explicat. Mahomet uero qua causa legem suam tulerit, uel potius iniquitatem legibus honesti solutã, nescio, nisi fortè à patre suo diabolo motus. Nullo enim testimonio aliunde petito innititur, neq; è ueteri Testamento & prophetis, neq; ex nouo & apostolis: quæ potius hunc ceu hostem & inimicum auersantur. Beatus quidem ille Moses ad filios Izraël sic dicit, Suscitabit Dominus Deus prophetam ex fratribus nostris, sicut me. eum in omnibus audite. Omnis autem anima, quę non audiuerit prophetam hunc, extirpabitur. En diligenter quod dicitur considera. Cum enim Moses dicit, Dominus Deus suscitabit prophetam ex fratribus nostris, docuit ut hunc à se prædictum suscipiant, id est Christum, (ueluti in prima apologia dilucide demonstratum est:) ablegent uero & longissime à se arceant ex peregrina gente ad ipsos uenientem prophetam. Christus uero ad illos qui in ipsum credũt, sic dicit, Cauete à falsis prophetis, qui ueniũt ad uos uestiti pellibus ouium, intus uerò sunt lupi rapaces. A fructibus ipsorum cognoscetis eos. Et non potest arbor bona fructus malos ferre, neq; arbor mala fructus bonos facere. Quapropter nos his consideratis, inspiciamus Domini oraculũ, quis nam sit magister hic, quæ nam huius doctrina, quæ arbor & qui nã fructus, ut uel ex ipso fructu arborẽ agnoscamus, & ex doctrina doctorẽ.

4

" Deut. 18.

" Matth. 7.

Anno à domini & saluatoris nostri Iesu Christi ueri Dei incarnatione millesimo ducentesimo & decimo, quidam ordinis prædicatorũ Richaldus nomine, Babylonem profectus, ubi studiũ & mysteriũ iniquitatis exerceba

tur, ſummo labore ſeſe in Arabum lingua exercuit. Hic diſcuſſis ſimul & exactiſſime deprehenſis ijs quæ in Iſmaëlitarum lege continentur, eadem in Latinam linguam ex Arabica tranſtulit. Lex itaque Iſmaëlitarum Al-
5 corranum dicta, & à Mahomete promulgata, non ab ipſo ſolo lata eſt, uerumetiam ab alijs quibuſdam, utpote genero illius Ala, & alijs ſeptem, quorum nomina ſunt, Naphe, Eon, Oma, Elreſar, Aſer, filij Cheter, & filij Amer. Cum igitur hi quidem hoc, alij uero illud reciperent, & ſinguli proprium aliquid ſtatuerent, poſt mortem Halæ & Mahometis factiones, contentiones, bella & cædes ſucceſſoribus horum inciderunt. Verum hodie quidem bella mutua ſopita ſunt, diſſidium uero & diſſenſio perdurauit ad-
6 huc: & alij quidem hoc, alij uero illud recipiunt. Cæterum lex illa principiò à dæmone lata eſt. Omnis enim iniquitas & peccatum dæmones habet adiutores, & cooperarios. In lege uero hac non item: ſed ore ad aurem à dæmone dictata eſt: quemadmodũ etiam hi qui in Babylone ueritatis ſtudioſiores ſunt, ueritatem non occulunt, ſed ſinguli ijs quibus confidunt, dicũt hoc, & fatentur doctrinã hanc à Deo non promanauiſſe, rationibus conſentaneis hoc demonſtrantes: timore mortis autem cedunt, & ſequuntur impietatem. Non paruum tamẽ ex horum impietate argumentũ colligitur, quod
7 qui tales ſunt, Chriſtianorum dogmata omnino ignorẽt. Præterea quidam ex doctorib. horũ in dignitate Chalibarũ conſtitutus, nomine * cũ iam expiraret, crucem penes ſe ferre deprehenſus eſt. Qua in pectore illius inuẽta, intelligẽtes hunc occulte Chriſtianum fuiſſe, non eò loci ubi Chalibades ſepeliri ſolenne eſt, illum ſepelierunt, ſed in alio ab hoc ſemotum. Qui enim inter hos ſapientiores & prudentiores ſunt, non ignorant errorem ſuum, & impoſturam: ſed partim quidem propter timorem prædictum, partim uero quia humanam gloriam magis amãt quàm gloriam Dei, occluſis animæ oculis in tenebris obambulãt, & timore mortis huius corporalis animæ mortem acquirunt. In Chriſtianis autem contrà fieri ſolet: timore enim mortis animę, corporalem illam & externam cum uoluptate contemnunt. Chriſtianorum enim fides longe lateq; ab his diſcrepat. Arctam enim & anguſtam
8 Chriſtus dicit uiam eſſe, quæ nos ad uitam deducit. Et legem quidem, ut diximus, à dæmone didicit: nihilominus tamen in hęreticos quoſdã incidens, reliqua aſſumpſit: & à Iacobo quidem Baenra in Neſtorij dogmatibus inſtitutus eſt, quem & poſtea occidit: à Iudæis autem quibuſdã, Phinees nimirum & Audio, quem ipſe mutato nomine Audulam uocauit, atq; Salom, quem Perſelem cognominauit, multa etiam tranſumpſit, ſicq; etiam in Neſtorianos aliquot incidens omnium impietatẽ collegit. Quapropter in Alcorano multa inuenire licet, ex modo dictis deſcripta hęreſibus. Si enim mores bonos corrũpere malorũ conuerſatio poteſt, quãto magis ſi ea in prauos mores inciderit? Cum igitur legẽ à dęmone accepiſſet Mahomet, quid aliud illũ facere aut dicere oportebat, quàm ea quæ ſui erãt magiſtri? Et quẽadmodum ille faſtu laborãs, poſtquam lapſus eſt, ſtatim mẽtiri cœpit, ſic etiam Ma-
9 homet ex ſuperbia & mẽdacio loqui cœpit & ſcribere. De ſeipſo enim iactabundus dicit in hunc modũ: Si omnes homines conueniãt, omnes ſpiritus & omnes angeli talem, qualem ego, Alcorranum componere non poterũt. Item in capite Elaſiar, quaſi perſona Dei loquens, ſic inquit: Quod ſi hunc Alcorranum in aliquem montium immitteremus, timore illius & religione erga illum diſrumperetur. Non tamen ex his tantummodo uerbis, illius iactantia

ctantia deprehenditur, sed etiam in alijs multis effertur, sicuti paulo pòst no
stra oratio exponet. A' solo Deo enim dicit Alcorranum intelligi, ab homi-
nibus uero nequaquam. Cæterum agnoscat uanissimus doctor, quod sa-
pientia sua non è supernis est, sed terrena, animalis & dæmoniaca. Domi-
nus enim, inquit Dauid, ducet mansuetos in iudicio, docebit mansuetos ui Psalm. 27.
as suas. Superbis uero, inquit Solomon, resistit Dominus: humilibus uero "
dat gratiam. Si enim immundus coram Deo reputatur, quisquis animo ex-
tollitur, quis' nam hunc mundare poterit? Et si Dominus superbis resistit,
quis huic auxiliaturus est? Et si Dominus ducit mãsuetos in iudicio, & man
suetos docet uias suas, arrogantem & superbum quis ducet in uiam salutis
& ueritatis? Quid uero de mendacio is, qui hoc ceu basim & fundamentum
suum collocauit, & à quo nihil sine mendacio dictum sit? Cæterum alia qui-
dem in uniuersum & omnino falsa & ficta sunt, alia uerò, ueritatis aliquod
uestigium nactus, prodigiosa omnino & absurda fingit. Et quemadmodũ
nullus est sensuum, qui non tactu instar uehiculi utatur: sic nullus est ab
hoc dictus sermo, qui non aut manifeste mendax & falsus sit, aut ex menda
cio & ueritate mixtus. Quis enim uel tantilla cognitione præditus, non iudi-
caret inter simplex figmentum, falsumq; quod Deo obtrectans, de Alcorra
no quasi in propria persona loquitur, Quod si in aliquem montium miseri-
mus illum, disrumpetur utique præ timore & religione huius: quin etiam
hoc de archangelo Gabriel, quem sub tempore morbi sui secum loquentem
inducit. Præterea, quod de nomine suo Mahomet effinxit, quod ex æterno
scriptum inueniatur in fastigio dextræ partis throni diuini: quodq; de illo 10
uaticinatus Christus filijs Israël dixerit, Annuncio uobis, apostolum Dei
uenturum post me, nomen illi Mahomet. Cum uerò nec in ueteri nec in no
uo Testamento huiusmodi scriptura inueniatur, & mendacium sit apertis-
simum, dixerunt finxeruntq; successores huius, quosdam inuidia motos il-
lud expunxisse, Iudæos quidem ex ueteri Testamento, Christianos autem
ex Euangelio. Nos uero dilucide hoc in quarta Apologia confutato, de-
monstrauimus quàm aperte hoc falsum sit: quapropter superuacaneum &
importunum existimo, eadem & de ijsdem sæpius disputare.

Ad hęc, Nõ ueni, inquit, per miracula, sed per gladium & supplicia, ijsq; 11
qui nostræ legi & doctrinæ non obediunt, mortis pœna constituatur, aut tri
buta pendant. Quid 'nam hoc? Non aliud certe, quàm tegere uolens suam
ipsius stultitiam & infirmitatem, cum nec scripturarũ nec miraculorum au-
thoritate fidem inueniret, cædes adornat, ut timore reprehensionem effuge-
ret, quod etiam euenit. Timore enim mortis confutationem, imò ueritatem
deuitauerunt, & mẽdacium amplexati sunt, atq; perditionem: adeò ut & suc
cessores huius eo tempore, quo doctrinam suam explicant, strictũ gladium
in medium illorum deponant, tanquam sub Mahometis persona dicentes:
Hæc dicit propheta, Quoad gladius permanet, en etiam mea lex permanet:
gladio autem sublato, etiam illa destruetur. Et quod peccatores quidem gla-
dium suum contra Dauidem strinxerint, & intenderint arcus suos ad ferien
dum rectos corde, manifestò constat. Sed gladius ipsorum trãseat in cor eo-
rum, & arcus illorum conterantur. Quoniam brachia peccatorum conteren
tur, iniqui uero expellentur, & semen impiorum extirpabitur. Paucorum
enim est, & numeratu facilium, eos de fœlicitate in mortẽ deijcere. Quapro-

pter ueritatis teſtes & magni & ſancti, & regni Dei hæredes facti ſunt.

81 Porro etiam hoc præcipit Mahomet, ne quiſquam ſui ordinis cum aliquo Chriſtianorũ diſputet, ſuam ipſius infirmitatem metuens. Quin idem rurſus alibi interdicit, ne quis diſputet uerbis duris & acerbis cum aliquo alterius ſectæ homine, ſed blandis: Nõ enim, inquit, hominis eſt componere, ſed ſolius Dei: &, Singuli de ſeipſis ſolis, et non de alijs rationem reddãt. En ſibijpſi contradicens, & contrarius. Non enim in hoc tantum capite, ſed in tota lege ſua inſtabilis, inordinatus & diſſimilis ſibi apparet, & in omnibus ferè ſcriptis ſuis ipſe ſeipſum confutare deprehenditur. Quemadmodũ enim mente captus & ignorans quæ nam argumenta ſint & dogmata, de quibus dicere inſtituit, quę nam ſint media, & qui nam finis: ſic etiam in ſcriptis ſuis agit. non enim tantummodo quæ in uno ſcripſit capite, in altero deſtruit & impugnat: ſed ſæpius, quæ in principio eiuſdem capitis confirmauit, circa finem confutat & ſubuertit. Vix enim & difficulter in capita & ordinem digeſta ſunt, quæ ille tradidit: adeò ut contradictionis ratio ordinẽ præcedat. Idem enim hic qui præcipit, ne cum aliquibus alterius doctrinæ diſcipulis digladientur uerbis aſperis duriſq;, ſed blandis & manſuetis, (ut etiam in capite Elteniũ ſeipſum laudans dicit, Non hoc cogentium eſt, &c.) quin etiam in capite Elmipacara, quod bouem ſignificat, ſic ait, In lege Dei non eſt uis, quoniam quod æquum eſt, iam ante definitum eſt: hic idem inquam, ſui quaſi oblitus, præcipit dicens, Noſtræ legi non obediẽtes, mortis ſupplicium maneat, aut tributa ſoluant. Et quid morte uiolentius eſt, ô legislator uaniſſime? Et quomodo à Deo ortum eſſe diceretur, quod ſcelus ſcelere compenſat? Auaritia enim cædis furorem mitigat. Natura enim humana, quin potius homines, & naturæ illius formator & opifex Deus, talem conſtituit hominem, ut unà cum alijs animæ illius indiderit concupiſcentiam, animi zelum & feruorem, atque rationem: ut per concupiſcentiæ affectum amet & diligat ſummum bonum, quod eſt ipſe Deus, omnemq; iuſtitiam & uirtutem, quæ inſtar ſcalæ ſunt animam ad ipſum Deum perducentis. Quod ſi autem fortè concupiſcentia à uero & recto amore declinauerit, & pro dextris in contraria cœperit nutare, zelus iſte animi cõtra dæmonem permoueatur, & humani generis perditorem ſerpentem perſecutus, concupiſcentiæ ſuperatæ dux ſit in uia recta & erroribus carente. Quod ſi uero etiam hic animi zelus ocioſus & deſidioſus permãſerit, aut permotus nõ contra ſerpentem, ſed hominem ſibi cognatum inſurgat, tunc ratio, id eſt dux & princeps ipſa mens inſtar iudicis fortis et incorrupti, hunc intra terminos conſiſtere iubeat, ſingulaq; ſuum ordinem cuſtodire. Quapropter etiam omnium opifex concupiſcentiæ ſedem in iecore conſtituit, quod, cordi ſubiacet: irã uero aut animi zelũ in corde collocauit, quod iecore ceu principalior pars, eſt ſuperius: rationis uero ſedẽ fecit cerebrũ, quod omniũ ſummũ eſt, ceu rex quiſpiam, dux & princeps in omnia poteſtatem habens, non ſolũ ab his quæ circa ſe ſunt propter liberũ ſui arbitrium honoratũ, ſed ab omni natura ſenſu prædita: quadmodũ in Adamo, in Noë, alijſq; tã inueteri quàm in nouo Teſtamento declaratũ eſt. Quapropter quilibet homo contra affectus ira uti debet, & aduerſus quãlibet rem quæ ipſum à Deo abducit. Mahomet uero non contra affectus, ſed cognatum ſibi hominẽ hac tanquam fera immitiſſima & crudeliſſima uſus eſt: niſi quod auaritia, ut dictum eſt, irã nonnihil mitigauit. Idem uero rurſus in capite Em, tanquam omnium oblitus,

oblitus, sic dixit: Eorum qui deum alium quàm hunc recipiunt, tu pædagogus non es, nec procurator: quoniam deus hoc sibijpsi reseruauit. Et quisnam alius Mahometis accusator tã grauis fuerit, quàm ipse est sujpsius? Volens enim scripturis cõtradicere, quas antea iustas & sanctas uocauit, nõ his tantũ contradicere deprehenditur, sed in omnibus ferè ipse sibijpsi est cõtrarius. In capite enim Elnesa, quod mulieres significat, sic inquit: Nisi à Deo esset Alcorranum, multa in eo inuenirentur cõtradictoria. Cum sanè ipsemet nõ posset suis oculis scripturas intueri, necessariò cõfugit ad mendacia, quasiea quæ dicuntur, à Deo sint. Et quomodo à Deo esses mendacij minister & pater? Vbi eñ mendaciũ, ibi Deus locũ nõ habet: & ubi Deus est, ibi mẽ dacium defecit. Tenebræ enim luminis præsentiam non sustinent, quemadmodum nec morbus sanitate succedente subsistit. Præterea ducem & magi- 13
strum se dicens esse legis, quam iniquis tulit, Alcorrani ipsum non puduit. Dicit enim, quod Noẽ, Abraham, Isaac, Iacob, sed & ipsius Christi apostoli eiusdem legis sectatores fuerint. Et quomodo eiusdẽ dogmatis apostoli fuerunt, qui priusquàm tu nascereris, annis uixerunt circiter septingentis, si tu dogmatis huius author es? Quomodo uero Abraham, Isaac & Iacob, tot ante hos sæculis nati: quomodo iterum Noẽ, qui ante hos uixit annis circiter quadringentis? Quod si tu igitur author & inuentor impietatis es, (ut etiam es reuera) falso dicis illos impuri dogmatis assectas fuisse. Si uerò, ut facis, illos eadem sentire asseris, rursum mendacij cõuinceris, quod te legis authorem nomines. Nec enim poterit fons ex uno eodem'que canali aquam dulcem simul & amaram effundere, uel uerũ & falsum. Sed quod ipse per ignorantiam tibi contradicas, uerum est. Quoniam fides non ui, nec necessitate datur, sed electionis & uoluntatis est. Corporalia enim uim sentiunt: anima uero, & quæ illius sunt, nõ item. Sed anima quodammodo sui iuris est, & libera: quod enim credit, & uult, illud amat & amplectitur. Quod autẽ ui cõtingit, motum à seipso non habet: quod autem proprię naturæ repugnat, & aliunde mouetur, firmum non est: & quod firmum non est, nec etiam stabile erit. Euãgelij autem lex & firma est, & stabilis, propter proprij iuris potestatem, & ipsius uoluntatem animæ. Qui enim potest, inquit Christus, capere, capiat. Mahometis lex nec firma est, nec stabilis, eo quod per gladiũ & uim administretur: licet Dei iudicijs huius impietas dilatata, & uiribus aucta sit. Sed quãtum à cœlo terra distat, tantum Dei consilia ab humanis differunt, & illius cogitationes ab humanis cogitationibus, quemadmodũ & ipse Deus per Esaiam prophetam manifeste declarauit. Propterea nos quoq; cum Paulo theologo dicimus, O profunditatem diuitiarum sapientiæ & cognitionis Dei: quàm abscõdita sunt iudicia illius, & nõ inuestigabiles uiæ eius? Quis enim nouit mentem Domini? Aut quis illi fuit à consilijs? Nouit enim Dominus pios custodire, iniquos uero seruare ad diem iudicij, puniendos igne sempiterno. Lux enim impiorum extinguitur. Insuper hoc dicit Mahomet: Non ueni legẽ confirmaturus miraculis, sed per gladiũ. Et hoc uere dixit. Miraculorum enim uirtus, diuinorũ est munerũ & dotum. Et quæ'nam boni cum malo est communio? Nulla omnino. Sed quemadmodum malum tanquam non à Deo factum, non proprie per se subsistit, sed propter boni interitum & defectum, tanquam per accidens in ijs quibus contingit perspicitur: ita mihi de Mahometis doctrina factum uidetur, quod interitu & defectu uerorum Dei dogmatum, per accidens noua

Matth. 19.

& pere-

& peregrina lex eruperit, quin potius à ueritate & Deo aliena . Quantum enim hoc malum est, tanta etiam est absurditas, & inordinata rerum confusio. Quemadmodum enim malum propter boni defectum apparet, ipsum uero per se substantia caret: & morbus propter sanitatis, cõfusioq; propter ordinis defectum enascitur, sic & Mahometis lex propter ueræ legis defectũ per accidens enata conspicitur, rectum simulans, cum ipsa per se mera sit absurditas & confusio, animæq; morbus, imò mors. Tantum enim Mahometis lex boni particeps est, in quantum quis sibi bene facere uidetur . Nullus enim malum, ut re ipsa est, conspiciens, ea quæ cõmittit, faceret. Suam igitur ipsius infirmitatem perspectam habens, mendacium assumit . simulat autẽ diuinam legem esse, quæ ab ipso traduntur: quoniam à Deo, ut dictum est, miraculorum testimonia non habebat . Sed quid de miraculorum testimonijs loquor? Ex charismatis enim et dotibus, quas à Deo habebant apostoli, minimum & postremum erat inter omnia, linguarum cognitio: & hanc quidem ceu doctores orbis habebant, ut quócunq; proficiscerentur, gentis linguã nossent quàm exactissime, (nisi enim quæ dicebantur intellexissent, uarijs opus fuisset interpretibus, ad eorum quæ utrinq; dicebantur declarationem.) Quomodo igitur hic se catholicum & uniuersi orbis doctorem nominat, qui ex omnibus donis, ne minimo quidem instructus est? Ipse enim de seipso inquit, quod aliam quàm solam Arabum linguam non nouerit: quare & Alcorranum eadem lingua promulgauerit, ut ipse dilucide confessus est. Quapropter ad gladij pœnam confugit, & cędem: nec immeritò. Huius
Ioan. 8. enim præceptor et pater homicida erat ab initio, & in ueritate non stetit. Dę monis enim uitium menti bonæ repugnare oportet: animæ uero uitium rationi, corpori, & ipsi naturæ contrarium est. quæ manifeste in Mahometis doctrina apparent . Absurditas enim & confusio, falsum deniq; & mentis excæcatio clare cognoscuntur. Videamus autem, quomodo ab hoc, quod præter naturam est, doceatur, & quale illud sit considera . Natura seipsam interimere nequit: sed cum ipsa sit ratio, omnia cum ratione facit. Mahomet uero hic quæ bruta animalia non faciunt, (quis enim animal aliquod uidit aliud quod eiusdem secum est generis interficere?) hominẽ similiter, ut ipse, Dei manu formatũ, sine omni commiseratione occidere docuit: qui omnibus feris apparet ferocior & immitior, ut ex eo quod modò dicetur, clarius apparebit. Fertur enim ab ipsis, Adductum quondam esse ad ipsum Mahometem, patruũ illius, & dixisse illi, Quid mihi eueniet, ô nepos, si uestræ legi non paruero? Hic uero respõdit: Non aliud, ô patrue, quàm quod occidam te. Ille uero, An non alia pœna restat? Non alia, respondit. Patruus, Obtemperabo tibi itaq;, inqt, in qbuscunq; uolueris: lingua aũt sola, nõ corde, idq; metu gladij cõpulsus. Coactus tamẽ ab illo etiã filius Catẽpladæ, dixit: Domine, scias me solo mortis timore doctrinã hãc recipere. Cęterũ & filius Empiastæ idẽ dicit, Timore mortis & gladij doctrinã hanc subeo. Deinde clam literas mittit in regionẽ Mechæ, ne errent, sed prospiciãt sibi quomodo gladij periculũ possint effugere. Hæc omnia ex Alcorrano & alijs libris desumpta sunt. Veruntamẽ in capite Bouis, concedit, quæ contra naturã ad faciendum nefaria sunt, quæ etiam dictu sunt turpissima. Quoscunq; enim apprehenderit impietas, in hos ceu morbus omne malum exercet. Dissimilium enim commixtio naturaliũ facultatum ad illicita est commotio, quod et ipsa intemperantia efficit. Huius uerò scopus non fuit alius, quàm ut naturalium

simul

simul & innaturalium uoluptatum promissione conciliaret sibi stultam & insanam hominum multitudinem, quod & factum est.

IN MAHOMETEM ORATIO SECVNDA.

VERITAS quidem una est & simplex, falsum uero multiplex & uarium: & qui in ueritate ambulat, in luce uersatur & securitate: falsi uero studiosus in tenebris obambulat, & quó nam uadat non nouit. Quapropter & Mahomet contempta ueritate, & recepto mendacio, nihil sani nihilq; humanæ saluti consentaneum docuit, uerum hoc solum studuisse deprehenditur, ut hominum uulgus sibi adiũgeret. Et uirtutum quidem fuit negligentissimus, ut humilitatis, longanimitatis, pacis & charitatis in proximum: nec aliquid utile commodumq; conscripsit. Ne uero redarguerentur illius mendacia & uanitates, per uetus & nouum Testamentum: nonnunquam alia sapientiæ alienæ dogmata nullo modo probabilia, quæ ab alijs conscripta sunt, adiunxit. Et ipse quidem inuitus & nolens & quasi diuina uirtute percitus sæpius scribendo ostendit, Mosis traditiones & prophetarum, quin & Psalterium ipsumq; Euangeliũ sancta esse, & à Deo tradita: præcipue uero & luculenter ipsum Euangelium sanctum, perfectum, rectumq;, & commonitiones Dei uocat in Alcorrano. Et cum ueritatem nõ posset omnino abscondere, dicit: Nam & ipsemet quæ in his scripta sunt, observo & facio. Et quoniam iustam, sanctam, rectam & à Deo traditam confitetur ueterem nouamq; scripturam, ipse seipsum huic obstringit etiam inuitus, & per omnia hæc seruare debebat. Mentionem uero uirtutũ, quæ in sacris continentur, non facit, quæ hominem à terra subuectum, cœlestem possunt efficere: sed quodcunq; illi in mentem incidit, illud approbat, docetq;: & nunc quidem approbat monetq;, ut nec ueterem nec nouam scripturam suscipiant: nunc uero, ut easdem recipiant. Quemadmodum in capite Helmaida, quod mensam interpretantur, sic inquit: Libri societas nulla est, nisi Euangelium & legem impleant. Libri autem societas secundum illũ dicuntur, Mahometis sectatores. Porro post multa prodigiosa uerba sua etiã hoc addit, quod in partes septuagintatres diuidendi sint legis suæ sectatores, è quibus una tantum eadem sola seruanda sit, reliquas autem igni tradẽdas. Quanam contra huiusmodi stulta & omni statu carentia uerba confutatione opus est? Nulla prorsus. Verum hoc solũ, qui uera sapiat adiecerit, quod & illa unica pars ab igne æterno consumenda sit, nisi fidem recipiat ueram & irreprehensibilem. Insuper quemadmodum ubiq; ferè ipse sibi contrarius est, sic etiam in capite Elnesa, quod mulieres significat, ipse seipsum confutat. dicit enim: Nisi à Deo esset Alcorranum traditum, multa in eo essent sibi inuicem contraria: cum contradictorijs planè refertum sit. In locis enim diuersis inquit, Quod Deus errantem non ducat: & idem denuò docens dicit, Orate ut ducamini ex tenebris in lucem, & ex uiarum tesquis uel salebris in rectas semitas. Quin de seipso testatur, quod in errore fuerit, (erat enim idololatra) & quod Deus eum reuocatum ad tanti prophetæ dignitatem constituerit, ut ad cœlum septimum usq; peruenerit, obuiamq; sit factus angelo cuidam millies maiori uniuerso mundo, qui peccata sua deplorans, per

hunc

4 hunc ueniam à Deo rogauerit. Item, quod cum Gabriele ad Deum ascendens, in angelum inciderit decies millenis uicibus maiorem mundo uniuerso: qui & ipse peccata sua deplorans apud Deum, se intercessore usus sit, &
5 ueniã impetrauerit. Porro de seipso dicit, quod finis, sigillum & silentium sit omniũ prophetarum, & propterea nemini post hunc prophetare licitum esse: quare morte moriatur, quisquis prophetauerit. Fertur uerò post hunc in Babylone quendam exortum esse nomine Solem, (quod scalam significat) qui se prophetam dixerit, & à Babyloniis pro propheta receptum esse, sed à Scythis cęsum unà cum turba illum sequente. Et quis nam mendacia, fabulas & uanitates à Mahomete conscriptas enumerauerit? Tanta enim & tot sunt, tam innumerabilia & prolixitate uerbosa, ut etiã summi apud eos perditissimorum dogmatum doctores, quos illi Helphocaa, id est eximios nominant, inter se non consentiant aliquando in Alcorrani enarratione, nec in æternum consensuri uidentur. Quidam enim Mahometi adhærent, quidam Halæ, alij uero alijs: sed & hi ipsi inter se mutuò dissentiunt. Agnoscens igitur propriam infirmitatem calumniator hic, hancq; simul occultare uolens, in capite Helaram sic dicit: Nemo præter solum Deum Alcorrani enarrationem intelligit. Agnoscens enim legis suæ inutilitatem, sed & falsitatem, confusionem quoque & dissimilitudinem, quod que multa summa reprehensione digna conscripsisset, hoc dixit. Sapientes uerò & prudentiores illius gentis, qui Græcorum sapientia instituti sunt (sunt enim quidam qui Euangelium & Mosis scripta perlegunt) ea quæ à Mahomete scripta sunt, condemnant, & pro infirmis reijciunt. Vnde apud Sarracenos lege cautum est, ut si quis in uniuersum dubitet, aut quæstionem dubiam de
6 Alcorrano moueat, extemplò morte moriatur. Insuper dicit: Ne committatis rapinas & cædes, nec periuria: quoniam Deus hæc moleste fert. quod si tamen fortè feceritis, Deus benignus est, & misericors, illa que condona-
7 turus est. Item in capite Helmaida, quod mensam significat, dicit, Deum periurij fraudem in nobis nihili æstimare, pro transgressione autem illius satisfactionem esse decem pauperum cibationem, totidem que uestitum, aut pro his unius captiui redemptionem. Qui uerò neutrum ex his facere potest, ter ieiunato. Habent etiam iuramentum, quod non facile fallunt: quan-
8 quam etiam hoc nonnunquam contingere soleat. Insuper, cum iurauisset Mahomet, se nõ coiturum cum Iacobitissa quadam nomine Maria, permisit illi Deus, ne quod iurauerat ratum haberet: sed ad eum accessit, ut in capite Elmetaare clarissime testatur. Testes autem huiusmodi permissio-
9 nis & periurij citãtur angeli, Michael scilicet & Gabriel. Ad hæc Deum sæpius cum illo collocutum, dixisse refert, quod lusus gratia mundum creauerit. Et cordatus quilibet, quæ hic dicuntur, perpendat, quomodo omnem concedat licentiam, ut quàm plurimos ad se attrahat. Et Domino dicente arctam & angustam esse uiam quæ ad uitam perducit, latam uerò & spaciosam quæ ducit ad perditionem: & reuera in illum conuenit hoc, Viam
10 præceptorum tuorum nolo cognoscere. Item in capite Mipacara, quod iuuencam interpretantur, Iudæos & Christianos saluandos esse dicit. In capite uero Amram, rursum inquit, quod nemo saluari possit sine ijs quæ Ismaelitarum lege continentur. Præterea inquit, quod nemo ante se paradisum possit ingredi. Idem uerò ipse paulo pòst dicit, quasi huius prioris oblitus, quod Dominus ipsum assumptum in paradisum duxerit, ostende-

ritq; ibi uiros & mulieres multas. Et interrogauit eum, Domine, quid hoc est? Et respondit illi Deus, Ne mireris, nam & hi tui sectatores sunt. Quod uerò tradit Deum sibi dixisse, quod lusus gratia hominem fecerit, duas ob causas docet Mahomet: partim quidem ut ostenderet, Deum non magni estimare hominum salutem, & propterea singulis pro libidine sua intrepidò esse uiuendum: partim uerò, ut saluatoris Christi incarnationem suggillaret. Reuera certe sepulchrum apertum est guttur illius, & lingua eius dolosa. Venenum aspidis sub labijs illius. Instrumentum enim perditionis existẽs, uana & falsa eructauit uerba. quæcunq; enim sceleratissima profari uoluit, Deum loquentem inducit. Quidam enim homines uasa sunt electionis, & misericordiæ: quidã uero uasa iræ, & perditionis. Propter capacitatem enim uasa nominantur. Extrinsecus enim excipiunt tam bonum quàm malum. Angeli quidem cognitionem suam habent de supernis: homines uero ex sacra scriptura, alijsq; extrinsecus accidentibus cognitionem colligũt, & per multa differentia in unam ueram cognitionem perducuntur: quapropter et uasa dicuntur. Miser itaq; hic diaboli doctrina susceptа, cum omne uenenũ suis dogmatibus miscuisset, unam (ut dictũ est) impietatis mixturã adornauit, quam propinauit sibi credentibus, & illorũ animas ægritudine affectas, diabolo ceu sacrificiũ obtulit. Animæ enim ægritudo, nõ quemadmodũ in corporibus macies et pinguedo in substantiã suam transiens cõtingit, sed est ad corporalia illa & momentanea permissio. Quapropter animę functiones omnino immutari possunt. Adulteria eñ, scortationes et uoluptates omnes mundo annexæ sunt. Et amicitia mũdi huius inimicitia est erga Deũ. Quapropter & ipse omnib. omissis, uulgus hominũ uoluptatibus permisit, et nõ uiuos modò istis addixit, uerumetiam post mortem illas permansuras esse pollicitus est. Quod scilicet sectatoribus illius post mortuorum resurrectionẽ Deus daturus sit ueneres, et mulieres quàm plurimas singulis, domus itẽ instructissimas, balnea & hortos, uestes et delicias, et alia his similia polliceba tur, Cyrinthũ hæreticũ secutus, & alios quosdam ueteres, sicq; finẽ quodam modo fœlicitatis uoluptatem esse docuit. Verum nos de his singulatim in quarta Apologia iam antè diximus: quapropter nõ nostri instituti est, in uniuersum omnes Mahometis impias opiniones reprehendere. Quoniam uerò nobis uisum est has copiosius refutare, sic dicimus. Idem ille Mahomet in Alcorrano sic dicit, Quod Deus mortem occisurus sit: quo facto, homines immortales & integros esse resurrecturos. Cum itaq; res ita se habeat, quid opus est delicijs & rebus uenereis, cum generatio non sit necessaria? Alimentum enim propter corporis imminutionem factum est, ut defectum impleat. Et uiri cum muliere congressus propter liberorum procreationem concessus est. Quandoquidem uerò hic idem confitetur, quod omnes resurrecturi sint immortales, frustraneum certe est alimẽtum, frustraneum etiam rei uenereæ studium. Vt autem hoc concedamus, necessariò tamen generatio inde sequetur. Homines uerò hic generatos natura aut mortales aut immortales nasci oportet. Quod si mortales, quî fit ut ex immortalibus mortales nascantur? Si uerò & hi ipsi qui nascuntur, immortales sunt, en nouum quendam generationis modum induxit. Beatus autem Moses hominum generationem exponens, sic inquit: Deus è puluere de terra sumpto formauit Adam, à seipso uero spiritu illi indito, factus est in animam uiuentem. Ex costa uero Adami formauit Euam: ex utrisque uero simul ipsum Seth, et

omnes homines. Mortales igitur cum essent, etiam ipsi mortales genuerũt. Cui dogmati assentit Dauid, testimonium ferunt prophetę, & hoc ipse Christus confirmat. Nouum uero hunc generandi modum undé nam sceleratus ille incitatus docuerit, non intelligo: nisi forte propria ratione, & à patre suo diabolo permotus. Sed en absurdũ hoc cõsidera. Si enim parentes immortales, filios etiã immortales genuerunt, en generationis modus exortus est, qui nec mortẽ sentit, nec resurrectionẽ. Quod si uero ipsi immortales, filios mortales genuerunt: quomodo filios diuersæ ab ipsis naturæ genuerunt? Natura enim omnis sibi simile generare consueuit. Vt uero etiã hoc cõcedamus: quomodo mors interfecta (ut antea posuisti) post resurrectionem denuò uires exercebit? Iaḿ ne intelligis, quomodo Mahometis doctrina sacrę scripturæ contraria, etiam sibi mutuo repugnet? Ipse enim unam eamq; solam dicit fore resurrectionis diem. Ecce autem si mortales nascũtur, morientur necessariò. Cum autem alia resurrectio nulla sit, & hi in æternum mortui iaceant, quis beatitudinis finem ipsam mortalitatem dixerit? Præterea sanctorum animæ quia nunc à corporibus separatæ sunt, uoluptatibus carerent, & propterea etiam beatitudine destituerentur, iuxta Mahometis sententiam: & ante illas, ipsi angeli. Sed hoc nequaq; est, non est inquam. Frustratum enim est insciens cor illius, & dum se sapientem putauit, omnium stultissimus apparuit. Beatitudinis enim finis, non uoluptas est: sed ut homo, quantum fieri potest, Deo similis fiat, Deum cognoscat, illiq; uniatur. Hoc inquam, summum & angeli & hominis bonum est, & summa fœlicitas. Mahomet uero cum quǽnam dicat, ignoret, manifeste diuinæ repugnat iusticiæ. Iusticia enim diuina est, quæ omnia digne distribuit, & quæ immortalia sunt in æternum conseruat, temporanea uero hæc ad tempus, et reliqua suo quo debent ordine. Et primo quidem supremis ordinibus ea dantur, quæ conueniunt: deinde animabus & corporibus, post hæc etiam naturæ, quæ illam spectãt. En igitur proportionem, pulchritudinem, ordinem & administrationem iustam, quæ in singulis adhibetur. Nec ueteres quosdam philosophos sequaris, qui & ipsi stupidi sunt: uerumtamen frigida quadam oratione dicunt, fœlicitatem esse mentis cognitionem: cum ipsi, mea sententia, mente careant. Cum enim illi existiment nihil interesse inter mentem & intelligentiam, ignorant quod inter hæc Deus est summum bonum, & beatitudinis fœlicitatisq; caput. Quantum enim aliquis Deo appropinquat, tantum beatus est, glorioſus & fœlix. Mihi uerò dubitare contingit, quare non cædes etiam & rapinas post resurrectionem fore dixerit. Cum enim uoluptatum gratia & amore diuitiarum omnia bella moueantur, etiam illic idem dicere oportebat: quoniam qui plures in se uoluptates transfert, alijs multo est beatior.

finis beatitudinis

12 Quin ille idem dicit in capite Sad, Angelos quidem ex igne creatos esse, hominem uero ex puluere. Et quemadmodum corpus ex terra compactum est, ita etiam angelos ex igne ceu materia compositos putat: è uerbis nimirum prophetæ hunc errorem hauriens, qui dicit, Qui fecit angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. non intelligens miser, quod cœlestes animi spiritus dicuntur propter celeritatem & uelocitatem, leuem etiam & incorpoream substantiam. Ignis autem flammam uocari propter claritatem, strenuitatem, repentinum motum, uimq; purgatoriam, & fortassis etiam propter corrumpendi potẽtiam. Quemadmodum & supremi ordines, qui immediate maiestatis diuinæ splendorem sustinent, Seraphim ab Hebræis dicuntur:

Seraphim

dicuntur, id est flāmæ ardentes & calescentes, propter motum illum sempiternum circa diuina, & indesinentem, propterq; calorem, uelocitatem & feruorem continui, irrequieti & indefessi motus. Si enim ignis ille materialis proprietatem habet illuminatoriam & purgatoriam, ut in auro, corrumpendi uerò uirtutem in omnia adulterina, quantò magis cœlestes illi principatus, sancti nimirum angeli, uirtutem illuminandi & purgandi, & efficaciam ad illuminandum & purgandum illuminatione & purgatione dignos (quales nimirum sancti sunt, & prophetæ) habebunt: corrumpendi uero & uastandi potentiam, ut contra Senacherib Assyriorum regem? His itaq; nō intellectis, stolidus angelorum naturam ex igne cōstare putauit. De fabulis uero & prodigijs, quæ prodigiose edidit, dixitq;, à uetularum ebriosarum deliramentis nihil differentibus, quid plura dicere opus est? Dicit enim in capite Emele, quod si interpreteris muscam significat, Solomonem magnum angelorum, hominum & brutorum animalium exercitum collegisse. Qui in expeditionem egressi, ingentem ceu muscarum fluuium inuenerunt: dixitq; musca, O muscæ, ingredimini uos in antra uestra, ne uos perdat Solomon, & illius exercitus. Et musca subrisit. 13

Insuper in capite Rubesa dicit, uermiculum quendam dæmonibus Solomonis mortem denunciauisse: cuius rei narratio talis est. Cum Solomon scipioni suo inniteretur, tanto repente dolore correptus est, ut confestim expiraret: diuino tamen quodam miraculo non corruit. Huic uero ministrantes dæmones, cum illum sic stare cernerent, uiuere adhuc arbitrati sunt. Prorepsit autem è terra uermis, scipionem illius arrodens: quo simul corroso, Solomon concidit. Dæmones uero accurrentes, ut eum obijsse cognouerunt, ex eo tempore cunctis suis uiribus humano generi nocere cœperunt. 14

Porrò in libro Enarrationū Mahomet ipse causam reddit, quare ipsis uino interdictum sit. Dicit enim, Deum in terras duos emisisse angelos, ad bene imperandum & iudicandum: quorum nomina erant Arot & Marot. Mulier autem quædam actionem habens forensem, illos accedens, ad prandium inuitauit, & uinum (quod illis ne biberent præceperat Dominus) apposuit. qui ubi inebriati sunt, eandem opprimere ui conati sunt. Illa uero libidini illorum non consensit: sed conscenso cœlo, res suas exposuit. Deus uero hac simul uisa, & causa quam habebat cognita, ipsam fecit Luciferum, ut tam in cœlo inter stellas formosa esset, quàm in terra inter mulieres fuerat. Angelis uero qui peccauerant optionem obtulit, utrum in hoc an futuro sæculo puniri uellent. eosq; cum in hoc sæculo puniri mallent, ex pedibus ferrea catena in Babylonis puteum suspendit, usq; ad diem iudicij. 15

Dicit præterea, cœlum hoc creatum ex fumo factum esse: unde apparet, quod cœlum aliud, quod nō creatum sit, esse putauerit nouus ille legislator, quod nullus hominum unquam cognouit: in cuius differentiam cœlum hoc, quod coràm uidemus, creatum uocat, quasi ex maris exhalatione fumus talis exortus sit. Mare autem ex monte Caph prodijsse docet, qui totum orbem circumdat, & cœlum sustinet. Deinde solem & lunam æquales fuisse dicit luce simul et uirtute, nullamq; inter diem noctemq; fuisse differentiam, sed Gabriele quondam uolitante alam illius fortuitò lunæ propius admotam & impactam, corpus illius obscurauisse. 16 17

Insuper dicit, quod cum à Gabriele, ut Deum conueniret, uocatus in cœ- 18

lum fuerit, Deum manum ſuam ſuper ipſum Mahometem impoſuiſſe: ſe uero tantam ſenſiſſe frigoris uim, ut hæc ad dorſi quoq; medullam penetrauerit. Quod autem hoc illius figmentum ſit, manifeſte conſtat. Verumtamẽ & Anthropomorphitarum ſententiam ſecutus hæc dicit, qui Deum fingũt corporeum: ignorans nimirum miſer illud, Suſcepiſti iniquitatem, quoniã
19 ero tibi ſimilis. Item in capite Sad dicit Mahomet, dæmones, cum angeli fuerint, ut Adamum adorarent à Deo inſtitutos eſſe: mutatos autem eſſe in dæmones, cum hoc officij detrectarent, nec illum more aliorum uellẽt adorare. Atqui hæc opinio huic impio propria & peculiaris eſt. Dicit præterea Ma-
20 homet, ex ſtercore elephantis porcum enatum eſſe, ex ſtercore autem porci murem, felem autem ex fronte leonis. Cauſa autem huius talis refertur. Cũ Noë in arca eſſet unà cum filijs ſuis & animalibus, illis ad naturæ officium abeuntibus arca inclinabatur: in primis autem, ſi abiret elephas. Nimio itaq; timore Noë correptus, Deum conſuluit. qui dixit, Profectus culum illius & ſtercoris meatum adora. Quod cum feciſſet, ſimul exiuit ſtercus, & cum illo porcus ingens, qui cùm roſtro ſtercora rimaret, ſcrutareturq;, mus prodijt, qui arcæ tabulata cœpit arrodere: qua de cauſa maxime territi ſunt. Noë autem de hoc denuò conſulente Dominum, leo in frontem percuſſus eſt, & ſtatim ex naribus illius felis proſilijt. Et hanc ille rationem adducit, propter quam ſuillæ carnes ab his pro immundis habeantur. Dicit item, quod Deus in conſummatione mundi occiſurus ſit omne genus & angelo-
21 rum & hominum, & quod nemo uiuens præter unum Deum & mortem (quam angelum quendam Hadriel nomine eſſe dicit) relinquendus ſit. Et tunc præcipiet Hadrieli Dominus, ut occidat ſeipſum. Quo facto, clamabit uoce alta Dominus, & dicet, Vbi ſunt ſatrapæ mundi & principes? Et poſt hæc omnes ſuſcitabit. Quid uero, quiſquis mentis compos fuerit, de tot tantisq; nugis dicet? Non aliud certe, meo uidere, quàm quod ipſe Mahometes
22 teſtatur, qui ait ſe librum conſcripſiſſe duodecim millia ſermonum mirabilium continentem: à diſcipulis uero ſuis rogatum, ut hæc ipſis exponeret, dixiſſe illis, quod ex his quidem ter mille ueri ſint, reliqui uero falſi. Hincq; euenit, ut ſi qui Iſmaëlitarum cum aliquibus diſputauerint, et falſum eſſe cõuincatur quod ab ipſis allatum eſt, intrepide dicant, ea ex falſis Mahometis ſermonibus, & non ex ueris deſumpta eſſe. Quod ſi is forte Lucianũ imitatus, de ſeipſo dixiſſet hanc unam ſolamq; eſſe ueritatem, quod omnia quæ in Alcorrano deſcripta ſunt falſa ſint, ueniam certe, quæ in hoc continentur, poſſent mereri. Quemadmodũ hic facetè Veras narrationes nominat, quæ à ſe dicuntur mendacia. In principio enim libri ſui ſic dicit: Vnicam hanc ueritatem dicturus ſum, omnia nimirum quæ hic deſcribuntur, falſa eſſe. Et deinde quæcunq; ridicula ſunt, per luſum aſcribit. Cum uero hic tanta cum impudentia falſum doceat, nec Deum ueritus nec homines, quã nam uenia infœlix dignus fuerit? Præterea in capite Ceramar, quod lunam interpre-
23 tantur, dixit: Quod Mahometis diſcipuli cum lunam coitui uicinam uiderent, dixerint illi, Oſtende nobis prodigium aliquod. Tunc ipſe duobus digitis ſuis Lunæ innuit. quo facto, hæc in duas partes diſſecta eſt, & alterum quidem fruſtum in montem Helicain (qui ab uno latere ciuitati Mechæ adiacet) decidit: alterum uero in alium montem Erythron nomine, qui ab altero latere eiuſdem ciuitatis ſitus eſt. Et luna ſic diſſecta in Mahometis tu-

nicam

nicam collecta est, qui eandem integram restituit. Qua autem confutatione in huiusmodi figmenta & fabulas opus est? Verumtamen quisquis studiosus fuerit, intelligat miracula non in alicuius rei specimen fieri solere: sed alia quidem propter aliquam utilitatem animæ fiunt, ut de Christo & Nathanie le legimus. Nathaniel enim auditis quæ à Christo fiebant miraculis, & arcanis animi sui, uerum suum Dominum agnouit, & Christum confessus est esse Dei filium & præceptorem Israëlis, id est Deum & hominem. alia uero in utilitatem corporum fiunt, ut infinita infirmorum multitudo à Christo sanata, & esus panum: alia rursum propter utrumq; contingunt, corpus nimirum & animam: ut in paralytico contigit, cui primum peccata remissa sunt, & fidem remissionis peccatorum etiam dissoluti corporis sanitas secuta est. Item in eo, qui à natiuitate sua cæcus fuerat. Post sanitatem enim oculorum acquisitam, is quoq; proprium suum formatorem & creatorem agnouit, ipsumq; adorauit. alia rursum miraculorum propter usum aliquem facta sunt, ut à Mose in Aegypto & deserto: item à Iosue filio Nun, qui solem in bello consistere fecit: sacerdotum quoq; in Iericho. Hoc uero lunæ prodigiũ qua de causa factum est? Propter nullum certe commodum, nec usum: sed in hoc tantum, ut Mahometis discipuli omnia ea quæ in mentem inciderent, effutirent, aliaq; quæ ab ipsis uana falsaq; dicuntur. Vnum tamen bene facere uidentur, quod mentiri scopum sibi proposuerunt, & perpetuò mentiuntur. Hic enim idem est qui dixit, Non ueni per miracula daturus legem, sed per gladium. Et si hoc uerum est, quã nam ratione hoc stupendum in luna miraculũ edidit? Adeò omnia uana & falsa sunt, quæ ab ipsis dicuntur. Cum malitia enim cõuersantes, ignorantiæ seruiunt. Cognitio enim ignorantiam gignere nequit, ut nec lux tenebras. Malicia uero ignorantiam parere solet. Porrò in capite Elezap sic dicit, Deus & angeli semper pro Mahomete & illius sectatoribus orant. Quid dicis ô homo? Num Deus pro aliorum salute orat? Et si orat, aut seipsum orat, aut alium. Si seipsum, absurdum omnino est quod dicitur. & quæ nam sic est orationis utilitas? Et hoc modo nec propriam uoluntatem perficit. Quod si alterum orat, alium omnino, ut uidetur, Deum maiorem se habere deprehenditur. Sine omni enim controuersia, quod maius est, à minori oratur. Et ecce iuxta tuã opinionem, ô Mahomet, duo Dij sunt: hic quidem maior, ille uero minor: & hic quidem orare uidetur, ille uero alterius preces suscipere. Et tu ipse Deum creatorem cœli & terræ, illum inquam fateris, ipsumq; adorando colis, quem tamen pro te orare affirmas. Quem enim alium Deum facis, qui cœli & terræ creatoris preces suscipiat? Quis nam ille Deus sit, non intelligo. Ego autem cum magno illo Mose consentiens dico, Dij, qui non fecerunt cœlum & terram, pereant. Sed dicunt fortassis Mahometistæ, Qua ratione igitur uos Christiani dicitis Christum, quem similiter ut Deum adoratis, pro crucifigẽtibus se orauisse? Eiusdem certe criminis, cuius nos accusatis, uos ipsi uel nolentes rei esse deprehendimini. Si enim Christus, iuxta uestram sententiam, Deus est, quare non libere & proprio iure crucifigentium se delicta remisit? Quod si Deus non est, cur illum ceu Deum adoratis? Si autẽ ille Deus est, & nihilominus, ut uidere licet, orare deprehenditur, alio certe Deo se maiore habet opus. En igitur iuxta tuam quoq; opinionem Deus maior & minor est. Audiant uero nunc diligenter, qui hanc quæstionem mouent. Dominus in Euangelio apostolis sic ait: In cathedra Mosis sederunt scribæ & pharisæi: omnia igitur quæ

Ioan. 1

Matth. 14.

Matt. 9

Ioan. 9.

24

"

Matth. 23.

"

quæ uos iusserint seruare, seruate, & facite illa: secundum opera autẽ illorũ ne feceritis. dicunt enim, & nõ faciunt. Quid nam hæc uerba innuũt? Non aliud quàm quod scribæ & pharisæi solo nomine doctores sint, reipsa uero nequaquàm. Christus autem operibus quoq; uirtutes docuit. et nõnunquã Christus facere aliquid prius, deinde docere conspicitur: nonnunquàm uero facere, & silere: adeò ut & ipsum silentium alterius doctrinę locũ suppleat.
Matth. 5. Et aliquando quidem dicebat: Luceat lux uestra corã hominibus, ut uideãt
" opera uestra bona, & glorificent patrem uestrum qui in cœlis est. aliquando
Matth. 6 uero rursus: Non sciat sinistra tua, quid faciat dextera tua. Inter docendum enim, cum dicit, Si quis te adegerit ad miliare unum, abi cum eo duo: & uolenti tunicam tuam auferre, dimitte etiam pallium. & percutienti te in maxillam, obuerte & alteram (aliaq; omnia, quæ uerbositatis causa omittimus) tunc dixit illis: Quod si dilexeritis amicos uestros, quod uestrum est præmium? Et si mutuum dederitis his à quibus uos recepturos esse speratis, quod nam uestrum est præmium? Quin potius mutuum date illis, à quibus uos nõ recepturos speratis: & diligite inimicos uestros, & orate pro execrantibus uos. Cum igitur reliqua omnia etiam factis docuisset, & ipsa facta uerũ annunciarent: amorem autem hostibus exhibendum uerbis tantummodo docuerat, facta autem adhuc laterent, nec manifesta essent: tempore passionis orauit pro crucifigentibus se, & quæ in illo latebat erga inimicos charitas, in lucẽ se protulit. Quin & beatus ille Lucas regi Theophilo sic dicit: Su-
" periore quidem uolumine, id est euangelio, diximus de omnibus quæ cœ-
" pit Iesus tum facere, tũ docere. Quibus uerbis non aliud innuit, quàm quod Christum à stulte docentium scribarũ & pharisæorum similitudine separat, & ostendit hunc doctorem uerum, qui dicat simul & faciat, qui faciat & doceat. Orauit quidem Christus pro his qui crucifigebant se, sed ut homo: Non enim instar Dei sine corpore in terris uersabatur, neq; tamen homo nudus, ut Nestorius & uos dicere soletis, sed Deus & homo. Et nunc quidem ceu Deus operabatur: ut cum dicit, Volo, mundus sis: &, Remittuntur tibi peccata tua. nunc uero ceu Deus & homo, ut cum cæcum tetigit, & sanatus est. Et in filia Centurionis per attactum quidem ostendit se hominem esse: per illud autem, quod dicit, Tibi dico, respice & surge, suam ipsius diuinitatem declarauit. Nonnunquàm uero solam suam humanitatem demonstrauit: ut cum esuriuit, laborauit, fleuit propter Lazarum.

Perfectus enim Deus, & perfectus homo erat. Et quemadmodum instar Dei propria sua potestate, quæcunq; uolebat & illi libitum erat, faciebat: sic ut homo, omnia humana (excepto peccato, quod sancta eius anima non cognouit: & ægritudine, quæ sanctum illius corpus non attigit) quæ hominis sunt, suscepit. Et quemadmodum peccati uestigium non erat in sancta Domini anima, sic nec ægritudo in sancto illius corpore. Peccatum enim ordinis turbatio & boni defectus est: & humorum inordinata confusio, sanitatisq; defectus, ægritudo. Sed quomodo inordinatæ confusionis & ægritudinis species in corpore creantis ordinem, morbum & omnem infirmitatem sanantis conspiceretur? Quandoquidem igitur, ut dictum est, Deus erat & homo, orauit quidem humano more, quia tempus reuelandi charitatem in-
Ioan. 15 teriorem aduenerat. Ipse enim est qui dicit: Maiorem hac charitatem nemo habet, quàm ut ponat aliquis animam pro amico suo: id est, uitam. Hic uero

non

non modo pro amicis ſuis uitam ſuam morti expoſuit, ſed nihilo minus pro inimicis ſuis, pro illis nempe qui crucifixerunt eum, & omnibus Iudæis: quin etiam pro toto mundo, quemadmodum prophetæ prædicauerunt, & res ipſa edocuit, ueritasq; emicuit ſole ſplẽdidior. Vt enim lapis emiſſus, ſi in ſolidum inciderit, in emittentem retorquetur: ita & Saluatoris oratio, infirmorum iſtorum & impiorum animas omni ferro duriores nacta, in eum qui hanc habuit reuerſa eſt. Quapropter & Dauid uaticinatus dixit: Inſurgentes in me teſtes iniqui, quæ non nouerunt, interrogauerunt me. Retribuerunt mihi malum pro bono, & orbitatem animæ meæ. Ego uero cum illi obturbarent me, induebam ſaccum, & humiliabam in ieiunio animam meam, & oratio mea in ſinum meum reuertetur. En Chriſti oratio rurſum ad illum reuerſa eſt. Quam ob rem? Quia non inuenit pœnitentiæ locum in animabus crucifigentium illum. Si enim pœnitentia in illis inuenta fuiſſet, peccatum utique illorum eſſet ſublatum. Quod etiamſi non factum ſit, nihilominus tamen etiam Chriſtus diſcipulos ad prædicationem emittens, ſic inquit: Ingreſſi in domum, ſalutate illam. & ſiquidem domus fuerit digna, ueniat pax ueſtra ſuper eam. ſi uerò non digna fuerit, pax ueſtra ad uos reuertatur. Et qui non ſuſceperit uos, nec audierit ſermones ueſtros, egreſſi ex domo & ciuitate illa, excutite puluerem pedum ueſtrorum, in teſtimonium ipſis. Amen dico uobis, tolerabilius erit Sodomis, & Gomorrhæ in die iudicij, quàm ciuitati illi. Et uide, non pace modo ut & precibus priuati ſunt, ſed etiam Sodomis collati. Intelligis ne ut quæ de Chriſto feruntur, à principio ab omnibus prophetis deſcripta ſunt? quæ ſanè propter nimiam copiam præterimus. Si quis enim ueritatis ſtudioſus fuerit, ipſam inueniet. Exemplo autem utor (non enim abſurdum fuerit, ab obſcurioribus ſimilitudinibus ad omnium authorem aſcendere) Quemadmodum enim apud Græcos quidam in ſtatuis, quos nonnulli Mercurios uocauerunt, in illis inquam, quantum foris apparet, omnino inornata & deformia ſunt omnia: ſtatuis autem apertis, illarum imagines perpulchræ apparent. Ita mihi de Chriſto fieri uidetur. Quæ enim extrinſecus dicuntur, & apparent, parua uidentur & exigua: quæ uerò in his intelliguntur, magna ſunt, & plus quàm naturalia. Verum hoc exemplum ſufficiens non eſt. Qui enim ueritatem, ut dictum eſt, inquirit, non ſolum quæ in his intelliguntur Chriſti opera magna, plus quàm naturalia & ſtupenda, Deoq; digna inueniet: ſed etiam illius humana, quæ omnem cognitionem & intellectum angelorum & hominum excedunt. Et quemadmodum ex his, quæ uidentur creaturis, cœli & terræ aliorum'que opifex Deus apparet (illud enim Deo proprium eſt, ut ipſe quidem non uideatur, talis uero eſſe colligatur ex operibus) ſic etiam in Chriſti miraculis Deum eſſe apparet, eum qui talia authoritate propria operatur. Quapropter ipſe Saluator dixit: Si mihi non creditis, operibus credite.

Pſalm.35.

Præterea in capite Helmaida, quod menſam ſignificat, dicit, Chriſtianos & Hebræos non eſſe filios & amicos Dei, eo quod peccatorum ſuorum gratia caſtigentur. Ego autem potius contrarium dico. Pater enim filium, qui illi curæ eſt, caſtigat, modo charitatem habeat. Quem enim legitime caſtigat aliquis, quàm proprium filium? Et de Hebræis quidem uere dixit, licet ignarus ueritatem locutus ſit. neſciuit enim diſcernere

inter profanum & ſanctum. Hebræi enim olim Dei iram ſenſerunt, ſed nō implacabilem (habebant enim perpetuò prophetas, purificationes & ſacerdotium) caſtigante quidem eos Deo corporaliter, quod uero animam attinet, illos non deſerente: quin potius oſtendente adoptionis gratiam ab illis nondum defeciſſe. Poſt crucem uerò et paſſionem Domini abſoluta horum deſertio facta eſt, animarum ſimul et corporum, & ceu ingratos maximo peccato, & parricidas maximo facinore, & Dei occiſores ſumma impietate factos Deus abdicauit, proculq; à ſe repulit, abſolutè & omnino illos deſerēs, omnes Hebræos poteſtati aliorum ſubijciendo, & conſtituendo eos ſeruos omnium ferè gentium. Et hæc quidem corporum eſt derelictio. Animarum autem perditionis, & uniuerſalis repulſę, non in hoc modo ſed etiam futuro ſæculo, ſignum eſt, quod ab ipſis ſacerdotium defecerit, purificatio, ſacrificiū & templum, & ceu uas inutile & impurum reiecti ſunt. Quapropter & Dauid uaticinatus ſic dixit: Coràm te omnes, Domine, qui præmunt me: opprobrium expectauit anima mea, & miſeriam. Et expectaui condolentem, ſed non erat: et conſolatorem, ſed nō inueni. Et dederunt mihi in cibum fel, & in ſiti mea propinauerunt mihi acetum. Fiat menſa illorum coram ipſis in laqueum, et in retributionem, et in offendiculum. Excæcentur oculi illorum ne uideāt, & tergum ipſorum ſemper incurua. Effunde ſuper eos iram tuā, & furor iræ tuæ apprehendat eos. Fiat habitatio illorum deſerta, & in tabernaculis illorum non ſit inhabitans. Quid nam hæc prophetia innuit? Dicemus agedum. Beatus ille Dauid uolens in alio pſalmo Dei in peccatores correctionem oſtendere, ſic dixit: Deus iudex eſt, hunc humiliat, hunc exaltat. Quia poculum in manu Domini uini meri, plenum mixto. Et inclinauit ex illo in hoc, uerumtamen fex illius non eſt exinanita. Omnes peccatores terræ bibent. Rurſum in alio pſalmo ſic dixit: Deus iudex iuſtus, fortis & longanimis. nec iram inducens quotidie. Niſi conuerſi fueritis, exacuet gladiū ſuum. Nunc igitur, quę reſtant, diligenter accipe. Propheta dixit Deum eſſe iudicem: ſed etiam iuſtum eſſe notauit. Quoniam uerò quidam hominum iudices ſunt, alij quidem iuſti, alij uero iniuſti, eo quod iuſtū uocauit, oſtendit Deum omnis iniuſtitiæ eſſe expertem. Cum autem fortem uocat, oſtendit quod iuſticiam ſuam poſſit conſtituere. Cumq; longanimem dicit, oſtendit quod non ex abrupto Deus iudicia ſua exequatur, ſed manſuetè & clementer: quapropter iram ſuam peccatoribus non quotidie inducit. Cur? Eo quod peccatorum pœnitentiam expectet. Nunc uerò gladium ſuū acuit, id eſt potentiam ſuam puniendi proferet contra eos qui à peccatis ad pœnitentiam nolunt conuerti. Rurſum cum dicit Deum eſſe iudicem, mox ſubiungit: Hunc humiliat, hunc exaltat. Poſt hæc uero dicit, Poculum in manu Domini, uini meri, plenum mixto: & declinauit ex hoc in hoc, uerumtamen fex illius non eſt exinanita. Bibent omnes peccatores terræ. Quid nam hæc prophetia ſignificat? Non aliud quàm quod ſuperius dictum eſt: Niſi conuerſi fueritis, gladium ſuum exacuet. ſic & hic dicit, quod poculum in manu Domini uini meri, plenum mixto: id eſt, plenum furoris. ſed etiam miſericordiæ (hoc enim mixtum ſignificat) declinante nimirum hoc ex abrupto ad longanimitatem, uel remiſſionem. ſiue, propter opera quidem peccatorum furore plenum: propter Dei uero in homines amorem, mixtum eſt miſericordia illius, expectantis peccatorum pœnitentiam. quemadmodum in Niniuitis, ipſa clementia peccatum exu-

Pſalm. 69.

Pſalm. 74

peran-

perante propter pœnitentiam. Quamuis autẽ Hebræorũ caſtigatio auſtera fuerit propter captiuitatem ſemel atq; iterum ipſis inductam, non tamen fex exinanita eſt, id eſt ſordes infimę et finis furoris. Id enim per fecẽ denotatur. Et cum propter idololatriam & iniquitates ipſorum captiui abducti ſint, propter Dei tamen in homines amorem denuò redierunt ad priſtinam ſuã libertatem & conditionem: & biberunt quidem ceu peccatores ex poculo hoc uinum, non tamen merum, ſed amore & miſericordia temperatũ. Poſtquàm uero immane illud auſi ſunt facinus, et in Chriſtũ tanta exercuerunt, Deiq; occiſores facti ſunt, intendit etiam in illos Deus arcum ſuum, cum ſtultorum illorum conuerſionem expectauiſſet annis quadraginta: à tempore ſcilicet eo quo Saluator paſſus eſt, uſq; ad Veſpaſiani et Titi tẽpora. Cum autem peccatum horum omni pœnitentia careret, incurabilia iſta mala paſſi ſunt. Et tunc impleta eſt Dauidis prophetia, ea quæ ab illis in Chriſtum facta ſunt exponens. Poſtquàm enim tragicè & ampliter ea quæ facta ſunt expoſuit, utpote, Contra te Domine omnes qui præmunt me. &, Opprobrium expectauit anima mea & miſeriam. &, Expectaui condolentem, ſed non erat, & conſolatores, ſed non inueni. &, Dederunt mihi in cibum fel, & in ſiti mea propinauerunt mihi acetum: Tunc, quæ illis euentura ſint mala, enumerat. Fiat menſa illorum coram ipſis in laqueum, & in retributionẽ, et in offendiculum. Menſa enim cibum impoſitum geſtat ad impletionem deficientis corporis: habet etiam fruitionem, delitias & lætitiam. Colligens igitur in unum propheta omnes Hebræorum delicias, omnem lætitiam & fruitionem, menſæ uocabulo utitur: oſtendere hoc uolens, quod illis omnia in contrarium ceſſura ſint. Et quemadmodum animalia quædam laqueis capta, ueniente uenatore & illa incipiente mactare, ſingula alterius exitum uident, nec tamen ſibi ipſis nec reliquis animalibus concaptiuis ſuis ſubuenire poſſunt: ita etiam Iudæis continget. Coram ipſis enim cædentur amici & fratres, parentes & liberi, eo quod nemo ſit qui eos eripere uel adiuuare poſſit. Simul uero cauſam calamitatis oſtendens inquit, In retributionem: id eſt propter mortem Domino ab ipſis illatam. Excæcentur oculi eorum ne uideant, & dorſum illorum ſemper incurua. Obtenebratos itaq; oculos habentes, nec intelligebant, uidebant ue rationalem iuſticiæ ſolem, Chriſtũ. Tergum illorum ſemper incurua: ne ſcilicet ab ipſis auferatur perpetuæ ſeruitutis iugum. Et hoc grauiſſimum eſt, quod loco colophonis omnibus adijcitur: Et effundatur in illos ira tua, & æſtus uel furor iræ tuæ apprehendat eos. Aeſtus enim animi ue furor, cõmotio cordis eſt ad rem aliquam: quem motum aliud quoddam extinguit, ut in Nineuitis, pœnitentia, ſicuti dictum eſt. Ira uero huius commotionis effectus eſt, quem & fecem nominauit, quemadmodum de Sodomitis quoq; eſt dictum. Sed perpendas nunc prophetæ oraculum. Non dicit, Funde furorem tuum: ſed, Effunde furorem tuum & iram tuam. Articulus enim hoc loco immoderatam iram Dei & furorem ſignificat, extremum excidium & deſertionem animarũ ſimul & corporũ, aduerſus eos qui tunc tẽporis extabant, illosq; qui in poſterũ horũ dogmata ſunt ſecuturi. Fiat habitatio illorũ deſerta, in tabernaculis illorũ nõ ſit qui inhabitet. Quod & euenit. Hæc aũt prophetæ oratio nõ execrandi formula eſt, ſed prophetiæ elocutio. Vbi enim eſt Hieruſalem? ubi templum? ubi ſacrificium & oblatio? Omnia hæc exinanita ſunt, ac ſi nunquam extitiſſent.

titissent. Et nisi templum reædificare conati essent, possent quidem dicere: Si conari uoluissemus, potuissemus utiq; & absoluere. nunc uero conspiciuntur non semel, aut bis, sed etiam tertio id tentauisse, nec unquam uoti compotes facti sunt. Existimabant enim miserrimi homines, se templum reparaturos regnante Adriano Romanorum rege: deinde sub Constantino Magno: sed ab utroque ceu proterui & contumaces puniti sunt. Hostis uerò Christi & defector Iulianus, unà cum Iudæis summo studio in hoc incubuit, pecuniam deposuit, artifices conuocauit, omniaq; egit, fecit & procurauit, ceu insanus & mente captus, ut Christi destrueret sententiam, quæ templum illud reparari non permittebat. Cæterum qui sapientes capit in uersutia sua, statim ei re ipsa ostendit Dei suffragia longe omnium esse fortissima. Vt enim stultum & uæsanum studium aggressi sunt, fundamentisq; eruttis manus ædificio admouere uoluerunt, ignis è fundamentis emicans plurimos consumpsit, horumq; conatum & uæsaniam repulit. Rex uero uæsanus quócunq; pedes ferebant, transfuga aufugit, Dei iudicio territus. Sed ne sic tamen infœlix ille cessit. Paulisper itaq; huic loco immorantes, etiam a-
Esa.48. liorum prophetarum ad Hebræos oracula inspiciamus. Dicit enim Esaias, Scio quod durus es, & neruus ferreus collum tuum: id est inflexibile. et frons
Dan.9. tua ænea, id est impudens. Et Daniel: Venerunt super nos mala, qualia non facta sunt sub cœlo, secundum ea quæ facta sunt in Hierusalem. Quæ nam illa? Quæ nimirum & Moses prædixerat, & Ieremias exposuit. Et ille quidem sic inquit: Tenera & delicata ualde, cuius pes non experientiam sum-
Deut.28 psit ascendere in sellam, propter teneritatem & molliciem, mensam attinget illicitam, & deuorabit liberos suos. Quod etiam in Hierusalem factum est, in excidio à Romanis illato. Matres enim liberos suos deuorauerunt. Ieremias uerò oraculum hoc exponens, dixit: Manus matrum miserãtium ag-
Mala.1. gressæ sunt liberos suos. Sed & Malachias propheta sic inquit: Si suscipiam
„ ex uobis faciem uestram, dicit Dominus omnipotens, quia ab ortu in occa-
„ sum nomen meum glorificatum est in gentibus, & in omni loco incensum
„ offertur nomini meo, & sacrificium mundũ. Vos autem prophanatis illud. Quando itaq; hæc impleta sunt? Omnino post Christi crucem, & resurrectionem. Non enim Hierosolyma tantum, ubi Moses Dei cultum, & non alibi fieri præceperat, sed in omnẽ quã sol intuetur terrã, Dei gloria dilatata est. Hoc em̃ innuit quod dicitur, Ab ortu solis usq; ad occasum: id est, in toto mũdo. Nec cõtẽta est prophetia dixisse illud, Ab ortu solis usq; ad occasum, ne Iudęi hæc calumniantes dicerent, se per uniuersum orbẽ habitare, & prophetam de ipsis locutum esse. Verum addit, Nomen meum glorificatum est in gentibus, & in omni loco incensum & sacrificium mundum offertur nomini meo. Vos autem prophanauistis illud. Non ut ceu sacrificio Hebræorum contaminato & prophano, Deus sic per prophetam locutus sit, sed propter mores hæc offerentium. Verum si quis forte & hoc dixerit, non multum mea errauerit sententia. Veteri sacrificio cum nouo comparato, magna inter hæc differentia animaduertetur. Et quemadmodũ angelos incorporeos ad Dei incorporeã substantiã collatos, corporeos esse iudicamus: sic etiã in ueteris & noui sacrificij collatione cõtingit. In illo enim sanguis taurorum & hircorũ, & tabo cinisq; iuuencæ: hic autẽ filius Dei, & sanguis Christi. Ecce igitur differentiã. Quapropter & Dauid uaticinatus dixit, Non su-

ſcipiam ex domo tua uitulos, neq; capellas ex gregibus tuis. Quoniam meæ ſunt omnes feræ campi, iumenta in montibus, & boues. Cognoui omnes uolucres cœli, & pulchritudo agri mecum eſt. Si eſuriero, non dicam tibi. Mea enim eſt terra, & plenitudo eius. Num edam carnes taurorum, & ſanguinem hircorum bibam? Offer Deo ſacrificium laudis, & redde altiſſimo uota tua: & inuocabis me in die tribulationis tuæ, & eruam te, & glorificabis me. Vides ne ut ſacrificium quod tauris conſtat & hircis, non approbat: illud uero quod laudem continet, recipit. Quin & Sophonias ſic ait: Apparebit Dominus ſuper omnes gentes, & extirpabit omnes deos gentium: & adorabunt eum unuſquiſq; de loco ſuo. Et hic quoq; Hieroſolymam neglexit, omnem uero locum gentium ad Dei culturam uenientium in medium adduxit. Omnibus tamen his ſic ratis firmisq;, non tamen pœnitentiæ turris & preſidium concidit, nec ianua adhuc clauſa eſt, neq; Hebræis neque Iſmaëlitis, ſed nec ulli qui intrare uoluerit. Et ſic de Iudæis quidem uerè hoc dixit Mahomet: licet ipſe quid nam dicatur, ignorauerit, ut dictum eſt. *Pſalm. 50.* *Soph. 2.*

De Chriſtianis autem non ſic. Nec enim ut ipſe putauit, propter peccatorum caſtigationem, non pro filijs & amicis Dei iudicandi ſunt. Procul enim à ſcopo aberrauit, putans propterea quod Iſmaëlitæ nonnullos Chriſtianorum affligant, ipſos quidem laudi dignos, & quaſi filios & amicos Dei, punire Chriſtianos à Deo omnino repudiatos. Sed aliter longe ſe habet negotium. Maxima enim Chriſtianorum multitudo ſumma pace fruitur, quos Deus iudicio ſuo ſibi ſoli noto non ſinit perturbari ab impijs. qui licet contra hos expeditionem facerent, fortiores ſanè ſtabilioresq; aranearum telæ apparerent omni impiorum militia & fortitudine. Confiteor tamen multos Chriſtianorum propter peccata noſtra in manus impiorum traditos eſſe, in ſuiſpſorum correctionem, & aliorum exemplum & reſipiſcentiam. Neq; ſanè exiſtiment Chriſtianos, qui in illorũ ſunt manibus, propter horum uirtutem traditos eſſe. Sed ueluti flagellum & lorum correctionis à Deo & iudicati & miſſi ſunt (caſtigatione enim dignos caſtigant) ſunt tamen interim Deo exoſi & abominabiles. Quid enim locuſtæ ſunt, et erucę, & bruchi? Magna nimirum Dei potentia. Quid item fulmina & grando, alięq; quæ nonnunquam per elementa fiunt caſtigationes? Num igitur amici Dei & filij Dei iudicabuntur? Quibus ipſa ueritas ſic reſpondet: Nouit Deus omnia, etiam ante generationem illorum. Quemadmodum enim de Eſau & Iacobo dixit, priuſquam hi naſcerentur, Iacob dilexi, Eſau autem odio habui: ſic etiam eos qui abnegata uera & irreprehenſibili Chriſtianorum fide ad contrariam deflexerunt, priuſquam naſcerentur, perditionis & Satanę inſtrumẽta iudicauit. Et licet illic inueniantur, ſiue hic, nihilominus pœna digni deprehenduntur: quod in illis uidere eſt, qui in captiuitate aut nati ſunt, aut poſtea naſcentur. Verumtamen ex his qui Chriſtum abnegauerunt, naſcuntur aliquando ſancti & boni uiri: quemadmodum ex Eſau iuſtus ille Iob, & martyres ex idololatris. Verum de his quidem hæc dicta ſint. De ijs uero qui religionem propriam & pietatem inter impios cuſtodiunt, quid nam dicere opus eſt? Non ne admirandi & laude digni ſunt? Nec minus de illis ſic iudicandũ, qui in libertate religionis agunt. Hi ſiquidẽ nondum probati ſunt, & propterea quales nam ſint ignorat: à Deo aũt, et illo ſolo cognoſcunt. Illi uero inſtar auri in fornace puri eſſe declarantur, quẽadmodũ illi in Babylone pueri. Nec ſanè ad ſalutẽ ſatis effi-

cax est ipsa dogmatum fides, nisi operibus fuerit temperata. Ostende enim mihi, dicit oraculum, fidem tuam ex operibus tuis, & ego tibi ostendam fidem meam ex operibus meis. Videamus igitur quæ nam opera apud Deũ recipiantur, & qui nam hi sint qui Dei meminerunt. num scilicet hi qui in delicijs & libertate uiuunt, an qui in afflictione & miseria? Hi certe haud dubie. Ait enim, Domine in afflictione tui recordati sumus. Et, Qui in lachrymis seminant metuntin exultatione. Et tribulationes multæ iustorũ, mors autem peccatorum mala. Licet enim in hac uita fœlici' successu ferantur, & perinde ac si quis laudetur quod prudens sit, fortis, temperans & iustus, alius uero nihili hæc faciens, pinguem se esse glorietur & corpulentum: sic de seipsis sentiunt miserrimi homines, ac ueris inexhaustisq; diuitijs cõtemptis, illas quas somnia simulant, amplectuntur: & preciosa illa margarita, Christo nimirum, relicta, conchas uel lapillos congregant. Quid autem de oraculo illo prophetico iudicant, quod dicit, Quem diligit Dominus eum castigat, & flagellat quem filij loco adoptat? Christiani itaq; non traduntur tanquam reiecti & deserti à Deo, ut Mahomet aperte testatur: sed ceu filij causa correctionis (ut superius dilucide demonstratum est) & propter aliorum resipiscentiam & utilitatem. Habent enim Christiani, qui inter gentes agunt, patriarchas, sacerdotes, pontifices, per quos sanctificantur; omniaq; quæ Christianis solennia sunt, administrant, in ipsorum quidem utilitatem, in signum uerò quod ab adoptione filiorum Dei non, nec ab illius amicitia exciderint. Agnoscant igitur omnino, quod iusti quidem sæpius in manus impiorum tradantur, non ut glorificentur impij, sed ut probentur pij, & auro puriores reddantur. Quid autem de iusto illo Iob dicemus? (omitto enim dicere de patriarcha Abraham, cum & ille ad tempus inter impios conuersatus sit) et sanè de ferreo illo et adamantino Iob interrogo: Num ceu desertus et à Deo reiectus diabolo traditus est? et tot tantisq; malis mobilibus simul immobilibusq; flagellatus est, liberorum scilicet amissione, et proprij corporis afflictione? Diabolus uerò qui iustũ flagellabat, num tanquam amicus Dei affligebat hunc, Deo quidem ante generationem huius notum, sanctumq; ab illo iudicatum, hominibus autem ignotum? Quapropter Deus eum in medium statuit instar columnæ et statuæ cuiusdam animatæ, in exemplum et utilitatem posteritatis. Miror sanè nisi de hoc sic quoq; loqui audeant. Inquirendum tamen est, et res ipsa indicat, quales de Deo & diabolo opiniones habeat Mahomet. Summa enim dicendi libertate contendit, etiam dæmones saluandos fore, Originem nimirum secutus. Quin etiam in lege à se lata, Alcorrano nimirum, sic inquit: Magna dæmonum multitudo cum hæc legi audiuisset, admirata est, et propter hoc gauisa est, qui etiam illi credentes salutem consecuti sunt. Quomodo autem aliquis saluari poterit, nisi prius resipiscens opera fecit quæ illum rite cum Deo uniant? Tunc enim in Dei amicitiam recipitur, cum illi unitus fuerit: Deo autem unitus, hæres salutis est, regni cœlorum, uitæq; æternæ. Huiusmodi inquam, de diabolo opiniones concepit filius illius Mahomet, ut quamuis aperte dicere uereatur diabolum Dei amicum esse, reipsa tamen illud affirmet.

Prouerb. 3.

IN MAHOMETEM ORATIO TERTIA.

QVANDOQVIDEM de absurdis quibusdam Mahometis opinionibus diximus superius, inspiciamus nunc quænam de saluatore nostro Christo & uero Deo nostro miser ille sentiat, doceatq;. Reuera enim hoc uerum est, Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus. Hic enim trinitatem negat, Deum tamen esse fatetur creatorem cœli & terræ, angelorum & hominum, omnisq; creaturæ, filium non habentem, utpote cum sine muliere hunc genuisse nõ sit possibile, hæretici Carpocratis opinionem secutus, carnalem arbitratus esse Dei generationem. Quapropter etiam dissidia inter Deum patrem & filium esse potuisse existimauit. Quod si impossibile est ut Deus sine muliere filium habeat, dicant etiam illum nec creatorem esse, nec opificem sine proposita sibi materia, iuxta insipientium Græcorum doctrinam. Si uero Deus filium habuerit, etiam dissidia inter illos exoriuntur, ut in capite Helmonijm asserit, Iudæos simul & ipsum secutus Carpocratem. Nos uero de his singulatim in apologia diximus, quapropter ut suprà quoq; diximus, non instituimus de his copiosius contendere. Quoniam uero in præsenti huic manifeste contradicimus, audiant quæso Mahometistæ. Mahomet hic Christum nec Deum esse sentit, nec dei filiũ, sed nudum hominem, ut & reliquos omnes, sed sanctum, omnibusq; hominibus sine controuersia excellentiorem, ut etiam Nestorius sensit. In capite autem Elnesa, quod mulieres significat, sic ait, quod Christus Iesus filius Mariæ sermo Dei sit, anima Dei, & spiritus Dei. Incipiamus ergo ab ipsius Mahometis confessione. Quod si ut ad prophetas sermo Dei factus est, & prophetæ illum hominibus annunciauerunt: sic etiam Christus acceptum à Deo sermonem homines docuit, & propterea, ut Mahomet hunc nominare solet, propheta dicitur, omniumq; maximus, imò ipse Dei sermo, quî fit quod nullus unquam prophetarũ sermo Dei dictus sit, sed singuli nominis proprij significationem retinuerint? Quod si autem hæc ratio nulla fuerit, sed si propterea sermo Dei dicitur, quod archangelus Gabriel adueniens uirgini gratia plenæ faustum illud nunciũ annunciauit, oportebat certe & Samsonem Manoæ filium eodem nomine appellari, quoniam & ipse ex promissione Dei natus est. Angelus enim adueniens, illius generationem exposuit. Quin & Zachariæ filium Ioannem similiter ex promissione natum, sermonem Dei uocari oportet, propterea quod ipsius natiuitas Zachariæ per angelũ annunciata sit. Quandoquidem igitur nec propheta aliquis sermo Dei uocatus est, nec aliquis ex promissione natus: certe nec Christus sermo Dei dicitur propterea, quod angelus uirgini Mariæ salutẽ dixerit, aut quod is regnum Dei annunciauerit. Sed alia quadam ratione, quam ignorauit Mahomet, hoc nomen accepit. Si enim nouisset eum, à blasphemijs certe in illum iactis abstinuisset. Cum enim ex scripturis audiuisset Christum esse sermonem, illud quidem quod dicebatur confessus est, illius uero sensum nec recepit, nec Christum Deum esse confessus est, ne forte duos Deos adorare deprehenderetur. Ecce autem timuit, ubi timor non erat: non enim intellexit substantiarum discrimen, nec ipsam substantiam. Christus enim sermo dicitur, & celebratur, non modo quod mentis & rationis & sapientiæ

Psalm. 14:

1 Carpocratis Hæresis

2

3

dux eſt, uerum etiam quod omnium cauſas, id eſt exempla, quæ etiam ideas dixerunt, æternas nimirum conſiderationes & conſilia in ſeipſo ſolo præſumpſit, & quod ex eo ipſo ſermone hoc ipſum quod ſermonem habent & angeli & homines acceperunt, & quod per omnia penetrat, ut uaticinia tradunt, uſq; ad omnem finem. Et præterea quod ſuper omnem ſimplicitatem diuinus ſermo expanditur, & omnino ſuper omnia iuxta illum omnem ſubſtantiam excedẽtem eſt abſolutus. Quãdoquidem igitur ut dictum eſt, neq; ut propheta ſermo nominatur, neq; ex promiſſione, manifeſte nũc patet, quod ceu naturalis ſermo Dei Chriſtus dicatur & ſit, quapropter etiam filius Dei dicitur & eſt. Quemadmodum enim ſermo mentis effectus eſt, ſic etiam Chriſtus ab æterno, & ſine paſſione, ante ſæcula è Deo genitus, filius illius nominatur. Nec enim dicere fas eſt, ſæcula attigiſſe ęternam illam ante omnia ſæcula generationem. Num itaq; aliquando deprehenditur Deum ſermone caruiſſe, inſipientem, impotentem, fontemq; ſiccum aquis deſtitutum fuiſſe? Sed quemadmodum Chriſtus ſermo Dei nominatur, ſic etiam ſapientia & potentia dicitur. Et Deus quidem aut antea ſermone caruit, inſipiens fuit & impotens, poſtea uero, ut homines ſolent, ſapientiam, ſermonem & potẽtiam aſſumpſit, tuncq; perfectus redditus eſt: aut cum ab æterno ante omnia ſæcula perfectus eſſet, ſuum ipſius ſermonem genuit. Et ſi quidem poſt tempus aliquod aut articulum temporis ſermonem ex ſe progenuit, quomodo Deus erat antè qui ſermone carebat? Quantulumcunq; enim quis à corporibus abſtulerit, corpus imperfectum redditur: à naturis autem incorporeis ſi uel minimam abſtuleris portionem, totum perdidiſti. Quod ſi igitur hoc de angelis incorporeis recte dicitur, quãto magis hoc in Deo abſurdum erit, qui ab omni incorporea ſubſtantia, omni ſimplicitate & natura ſupra omnem ſubſtantiam exemptus eſt? Si enim ſermonem nõ habebat, & poſtea ipſum aſſumpſit, poſſibile etiam ut illum perdat quemadmodum aſſumpſit: (quæ enim appoſita ſunt ad aliquid, etiam auferri poſſe conſtat.) Quod ſi uero ab æterno & ante omnia ſæcula ceu perfectus Deus perfectum quoq; ſuum ſermonem genuit, pater qui æternus erat, filiũ quoque & ſermonem ſuum ęternum eſſe declarauit, & ſaluator expreſſa imago & ſplendor patris eſt naturalis, & in imaginem hanc ſemper reſpiciẽs pater ſeipſum ſemper aſpicit: ſtulte igitur Mahomet tradit, Deum non poſſe filiũ habere ſine muliere. Hoc idem ceu forte argumentũ repetit. In hunc autem (quantum conijcio) errorem incidit, quod Deum corporeum eſſe putaret & propterea ſupernam quoq; illam generationem corpoream eſſe exiſtimauit. Et fieri poteſt ut quemadmodum de Deo dixit, quod in ipſo non ſit accidens, & neceſſariò neq; ſubſtantia neq; uita, eo quod non comedat, nec ſpiret, ita etiam negauerit Deum habere filium. Quandoquidem uero idem ille Mahomet Chriſtum animam Dei & ſpiritum Dei dilucide dicit, uocatq;, concedamus nos quoq; rem ita ut dicit ſe habere. Et ſi ſpiritus Dei & anima Dei, creatura eſſe poteſt & eſt, ecce igitur iam contingit ut Deus iuxta Mahometis opinionem aliquando ſpiritu caruerit, & anima, & per creaturas plene abſolutus ſit, & quod aut ipſe imperfectus ſeipſum condiderit, perfectumq; fecerit, aut alium ſui creatorem habeat. En rei abſurditatem conſidera. Si uero Deus nunquam caruit ſpiritu, nec anima, ſed his ſemper fuit præditus: ſequitur, quod Chriſtus ſemper, non ſecundum humanam naturam, ſed diuinam, cum Deo fuerit, ſiue ſermonem ſiue ſapiẽtiam ſiue potentiam

Hebræi.

tiam hunc nominaueris. Semper inquam ex Deo est, & cum eo. Sapiens enim nunquã sine sua est sapientia, neq; robustus sine suo robore, neq; mens sine sua ratione, ut nec sol sine suo radio. Si igitur hunc animam siue spiritum Dei dixeris, eundem etiam sermonem esse dicere licet. Si enim animam Deus habuerit, præstantissima in illo pars ipsa anima esse deprehendetur. Et uide, ex ipsa ueritate, imò ex ipsa Mahometis confessione demonstratum est, Christum eiusdem & unius cum Deo naturæ esse, & eundem Deum patrem habere genitorem ab ęterno ante sæcula, filiumq; Dei esse genuinum, & Deum. quemadmodum ipse in Euangelijs sic ait, Ego & pater unum sumus: id est, unus Deus, nõ secundum personas, ut dicit Sabellius, sed secundum unam eandemq; diuinitatem. Et Dei ille contemplator Moses ait, In principio creauit Deus cœlum & terrã. Et propheta Dauid, Omnia fecisti in sapientia. &, Sermone Domini cœli firmati sunt. Huius etiam filius Solomon, admiratione omni dignus: Deus in sapientia fundauit terram, cœlos autem parauit in prudentia. Eloquentissimus autem ille Esaias, Deus æternus qui parauit extrema terræ. Beatus uero Ioannes Zebedei filius, (quem etiam tonitrui filium Dominus nominauit, eo quod supernam illam generationem tonitrui clarius orbi ebuccinauerit) in Euangelio sic ait, In principio erat sermo, & sermo erat apud Deũ, & Deus erat ille sermo. Omnia per illum facta sunt, & sine eo factum est nihil, quod factum est. Viden' quomodo propter temporis importunitatem prophetæ obscurius locuti sint, Ioannes autem clare, aperto (quod aiunt) capite altum exclamauerit? Et ueterum quidem prophetarum alius sermonem, alius sapientiam, alius prudentiam, alius creatorem hunc nominauit: Hic uero Deum, non cælans arcanũ hoc, quod propter temporis importunitatem tamdiu latuerat, cum nõdum fas iustumq; esset uelum auferri. Quin & ipse filius Dei & Deus quasi per ænigmata annũciatus esse uidebatur: quapropter tonitrui filius hoc, In principio erat sermo, &c. clarius prædicauit. Et quemadmodũ sol densissima nube & tempestate tectus, obscurus est, propriam tamen lucem suam penes se habere uidetur, tempestate uero soluta & puro aëre reuerso omnibus radios suos copiosissime immittit, ita etiam mea de sermone & filio Dei fertur sententia. Deus enim existens uerus ante sæcula, filius Dei, & creator omnis creaturæ, (quemadmodum in superioribus Apologijs, & in pręsenti quoq; demonstratum est) latebat tamen sub nube ignorantiæ, & idololatriæ tempestate, cum patre & spiritu. postquã autem uer apparuit, id est huius in carne administratio, & secũdum carnem ex muliere natus est, sancta scilicet uirgine Deipara Maria, tunc apparuit gratia Dei omnibus salutaris hominib. & adorauit creatura creatorem suum, solumq; uerũ Deum glorificauerũt, patremq; Domini nostri Iesu Christi, & ipsum filium & sermonẽ patris, sanctumq; & uiuificantem spiritum, unã uidelicet sanctam, consubstantialem, indiuisam & inconfusam trinitatem, unum nempe Deum. Et tunc uisa est Christi gloria, ueluti gloria unigeniti à patre. Et tunc emisit diuinos suos radios, tenebrasq; ignorantiæ illuminauit, frigidasq; & mortuas animas calore fidei uiuificauit.

Ioan. 1.

Psalm. 32.
Prouer. 3.

Bonaugi

Ioan. 1.

Præterea Mahomet Carpocratis hæretici opinionem secutus, Christum ex uirgine natum sine uirili opera confitetur, Deum uero & Dei filium esse negat. Duobus hic argumentis usus. Quod nec Christus hoc unquam de se dixerit. Et quod Iudæis dixerit, adorate Deum meum & Deũ uestrum, Dominum

minũ meũ & Dominũ ueſtrũ. Impij aũt ſcopus unus ſemper eſt, ut pro uiriſi ſua perſuadeat cunctis hominibus ut credant Chriſtum nec Deum eſſe, nec Dei filium, ſed ſanctũ quidem, & prophetã omnibus prophetis ſuperiorẽ, hominemq; cunctis hominibus excellentiorem, Deum uero nequaquam. Stultus autem hic diabolum imitatus, homines contra Chriſtum perſuadere conatur. Quemadmodum enim is omni modo conatur ſingulos homines ſeducere, & uel fide uel operibus à Deo alienare: ſic & Mahomet omni ſtudio in hoc unum intentus uidetur, ut omnes homines à uero Deo quàm longiſſimè abducat, partim quidem fide, partim uerò operibus: Deum autem adorare docet, quem ſua ipſius ratio effinxit. Et dæmones quidem uiſo Domino, ipſum Dei filium uel nolentes confeſſi ſunt, (nõ enim ut ueri adoratores hunc confeſſi ſunt, ſed ut hi qui ueritatem occultare non poterant, dixerunt, Quid nobis tecum rei eſt fili Dei? Veniſti ante tempus ad cruciandum nos?) Mahomet uerò dæmones impietate ſuperat, qui Chriſtum nec Dei filium, nec iudicem eſſe affirmet. Sed ad illum Eſaias dixerit, Cũ diabo-
„ lo corrupta eſt ſciẽtia tua cum decore tuo, &c. Et meritò ſanè de Mahomete, diſcipulisq; ſuis dicat aliquis, gentem eſſe quæ conſilium amiſerit, & in qua non ſit ſcientia. Nos uerò ſic dicimus: Quod ſi fides (ut ſcriptura docet) ſine operibus mortua eſt, multo magis opera ſine fide mortua ſunt. Vbi uerò nec fides nec opera præſtò ſunt, quid'nam illic iudicandum eſt? Quemadmodum enim corpus ſine anima mortuum eſt, ſic & anima ſine fide & operibus. Si enim fides adfuerit, licet uulneretur anima, ſanationis tamen uias habet, per pœnitentiam ſcilicet & opera. Fide autem abſente, omnis actio aut uirtus, quæ in ſpeciem eſſe uidetur, uana eſt, & inanis. Fide enim præſente etiam uirtus adeſt, licet aliquando uirtutis defectus, id eſt peccatum oboriatur. Vbi uero fides non eſt, nec uirtus eſt. Vbi autem uirtus non fuerit, nec illius defectus eſt. Vbi igitur uirtus non eſt, nec fides eſt, nec peccatum, ſed nuda & mera impietas. Quapropter & Eſaias ait: Niſi crediderit is, non intelligetis. Fides itaq; & ſpes eorum eſt quæ non uidentur, nõ eorum
„ quæ demonſtrantur: ſed imprimis donum Dei eſt fides illa Chriſtianorum in ſacroſanctam trinitatem. Quòd enim uidet aliquis, cur ſperat? Et quod uidet aliquis, cur credit? Verumtamẽ quemadmodũ apud nos ſol omnia quæ cunq; contingere poteſt, illuminat, & lucem habet in uniuerſum mundum uiſibilem, multiplicem, ſurſum & deorſum propriorum radiorum ſplendorem diſpergens: & ſi cui non adfuerit, non propter huius illuminatoriæ uirtutis infirmitatem hoc fit, ſed propter uiſus incommoditatem: multa enim quæ talia ſunt, radius ſolaris tranſiens non illuminat, cum alia illuminet: ſic etiam rationalis ille iuſtitiæ ſol Chriſtus, in ſe credentes luce implet rationali, omnemq; ignorãtiam & errorem ex animabus, quibus inciderit, expellit, & uitioſos illarum oculos purgat. Et quemadmodum ignorantia errantes & ſeductos diſſipat hinc inde, ſic rationalis lucis præſentia eos qui illuminãtur colligit, & in unum coniungit. Quapropter ipſe Chriſtus inquit, Ego ſum lux mundi. Et qui in me credit, non ambulabit in tenebris: errorũ nem-
Ioan. 8. pe: ſed habebit lucem uitæ. & reliqua, quę oratio noſtra paulo pòſt exponet. Quoniam igitur in capite Helmaida, ut dictum eſt, duabus cõtra Chriſtum demonſtrationibus innititur Mahomet, oſtendens hunc Deum non eſſe, eo quod Chriſtus nuſquam dixerit ſe Deum eſſe: tum quod Iudæis præceperit, Adorate Deum meum & Deum ueſtrum, Dominum meum & Dominum

minum uestrum : agedum de prima iam uideamus, dein Deo uolente etiam secundam discutiemus. Incipiamus itaq; ab ipsa Mahometis confessione. Hic Christum sermonem Dei, animam Dei, & spiritum Dei, ut dictum est, uocat. Item quæ de Christo & apostolis in Euangelio describuntur, iusta, sancta, perfecta & uera esse cõfitetur: & bene. Veritas enim Domini manet in æternum. A' sermone quippe Dei mendacium exire nequit: idem enim esset dicere Deum non esse Deum, & ueritatem mendacium, lucemúe tenebras. Mahomet igitur absurditate rei intellecta, ad hoc cõfugit, Christũ nusquam de se quod Deus sit dixisse. Nos itaq; in prima, secunda & tertia Apologia copiose simul & clare demonstrauimus, ab ipso Adamo usq; ad Christi generationẽ, quod prophetę omnes uaticinati sint, quod patres uiderint, quod ipse Deus & pater de Christo locutus sit, & quod manifeste citráque omnem controuersiam demonstratus & declaratus sit Deus & Dei filius, & filius hominis. Post baptismum uero Ioannis, & mortem illius, ipse etiam Christus regnum Dei prædicare cœpit. Sed quod inter prædicandum non frequenter exclamauerit, Ego Deus sum qui uobiscum loquor, uerum est: quemadmodum nec rex obambulans clamat, Ego rex sum: uerumtamen ex magnificentia & gloria authoritatis & potentiæ illius omnes hunc à seruis possunt discernere: sic etiã in Christo fit. Quamuis enim ore suo nõ frequenter dixerit, Ego Deus sum: operibus tamen hoc idem demonstrauit. Neq; tamen suam diuinitatem occuluit, neq; etiam Deum patrem suum: nec etiam illos inhibuit, qui se & Deum esse, & Dei filium confessi sunt. Nathaniel enim dicens, Tu es filius Dei, tu es rex Israëlis: non reprehensus est, ut hi qui Lycaoniæ Paulum & Barnabam deos esse sentiebant, ipsisq; tanquam dijs sacrificaturi erant, increpati sunt ab ipsis dicentibus, Desistite à re tam absurda, nos etenim homines sumus ijsdem quibus & uos malis obnoxij: & priusquam loquerentur, uestimenta sua dilaniauerunt. Verum Nathanielis confessio recepta simul & laudata est. Adhæc Domino discipulos suos interrogante, Quem' nam me dicũt homines esse filium hominis? cum non opus haberet hæc interrogare, qui omnia priusquam ipsi nascerentur, iam antè nouerat: sed cum illos in sublimiorem cognitionem uellet inducere. Discipulisq; uarias aliorum sententias de illo exponẽtibus, Petrus etiam adijciens, Tu es Christus filius Dei uiuentis: non audiuit à Christo, Erras ô Petre, ne erres, magister enim tuus sum, audi & agnosce ueritatẽ cum omnibus his, non sum filius Dei, impossibile enim est ut Deus filiũ habeat. Sed quid? Dicit illi Christus, Beatus es Simon fili Iona. Quoniam caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. confirmans omnino illius sermonem. In gratiam uero & præmium ueræ & indubitatæ confessionis, dedit illi claues regni cœlorum. Item octauo post Christi resurrectionem die, cum Thomas Christi manus latusq; contrectauisset, & cognouisset hũc sine omni controuersia esse Christum, altùm exclamauit, Dominus meus, Deus meus. Quid uero Christus ad Thomam? Quoniam uidisti me, credidisti. Beati qui nõn uident, & credunt. Et hæc quidem illi tradiderunt. Videamus uero ea quæ Christus de seipso protulit. Amen Amen dico uobis, inquit, uenit hora & nunc est, quando mortui audiẽt uocem filij Dei, & qui audiuerint, uiuent. Sicuti enim pater uitam habet in seipso, sic etiam filio dedit, ut uitam habeat in seipso. Et potestatem dedit illi ut faciat iudiciũ: quia filius hominis est. Ne miremini illud: Quoniam ueniet hora, quãdo omnes

Act. 14.

Ioan. 5.

» qui in monumentis ſunt, audient uocem eius: & egrediẽtur hi quidem qui
» bona fecerunt, ad reſurrectionem uitæ: qui uero mala operati ſunt, in reſur-
» rectionẽ iudicij. Et rurſum: Amen amen dico uobis, qui credit in me, habet uitam æternam. Quid uobis uidetur? Num Chriſtus ſe Deum dicit, & Dei filium, an non? In eo certe quod dicit, Venit hora quando mortui audiẽt uocem filij Dei, oſtẽdit Deũ habere filium, qui eſt ipſe Chriſtus. Illud uero, Audient mortui uocem eius, & uiuẽt: oſtendit eũ Dominũ eſſe, & poteſtatẽ habere uitæ & mortis & nunc & ſemper. Quemadmodum enim pater uitam habet in ſeipſo, ſic & filius. Cũ uero ait, ad faciendũ iudiciũ: ſecundũ huius aduentum ſignificauit, & iudiciũ quod facturus eſt, quemadmodũ in ſecunda Apologia luculẽter demonſtratũ eſt. Eo aũt quod dicit, Quia filius hominis eſt: ne miremini hoc. Veniet enim hora, qua hi qui in monumẽtis ſunt, audient uocẽ eius, & exibunt in reſurrectionẽ, iudicium & retributionem. Seipſum Deum eſſe oſtendit, ſed etiã hominẽ. Hæc enim omnia Dei opera ſunt. Quapropter & uetus ſcriptura Theologiæ nomen accepit, utpote quę Dei ſermones contineat: noua quoq; idem nominis habet, cũ & ipſa ſimiliter eoſdẽ cõprehendat. imprimis uero Theurgia uocatur, eo quòd Chriſtus opere & factis compleuerit, quæ olim à prophetis erant prædicta: & ſumma cum bonitate adminiſtrauit ea quæ inter nos humilia erant, cum diuinis ſuis ſupremè cõiungens, ſecundũ patris bene placitũ & ſpiritus cooperationẽ.

Theologia
Theurgia

» Vnde meritò ſanè dixerimus, Magnifica ſunt opera tua Domine, omnia feciſti ſapienter. Cum itaq; Chriſtus Deus ſit, ut demonſtratum eſt, & Dei filius, eſt etiam homo, hominisq; filius ſecundũ carnẽ, & prædicatus eſt à conditione mũdi, & apparuit ex uerbis prophetarũ & uiſionibus, quin ipſo Deo patre illud de ipſo teſtãte. Tempore aũt hoc poſtulante, Chriſtus hoc ipſum dilucide declarauit uerbis ſimul & operibus, omniaq; comprehendens di-
Ioan. 6. xit: Qui credit in me, habet uitam æternam. his inquam, diuiſit uitam animę ab hac corporali. Hæc enim ubi ad tempus uiſa fuerit, tranſit: animæ autem uita ſempiterna eſt, quemadmodũ & mors illius. Nihilominus tamẽ corpus illud corruptibile & mortale Creator huius, Deus nimirũ, non derelinquet in morte & corruptione: ſed poſtquam illud incorruptibili & immortali natura induerit, integri & immortales reſuſcitati, iuxta oraculum, cum Deo erimus. Per ipſa igitur uerba quę antea ſæpius locutus eſt, nihilq; minus ex his quæ nos nõ adſcripſimus, Chriſtus ſeipſum manifeſte Deum & hominem eſſe declarauit. Cæterum cũ illi qui à natiuitate ſua cæcus extiterat, ſanitatem & uiſum reſtituiſſet, cũ ille iam uideret, ſic ad eũ dixit, Credis' ne in filiũ Dei?
Ioan. 9. Ille uero ait, Et quis' nam eſt Domine ut credã in illum? Dixit aũt illi Ieſus, Et uidiſti eum, & qui loquitur tecũ, ille eſt. Ille uero dixit, Credo Domine, & adorauit illum. Cæterũ Mahomet quoſdam accuſans dicit, Reiecerunt ea quæ non intelligũt, nec poſſunt enarrare. Hoc ipſi imprimis cõtigit, cũ Chriſtum negauit eſſe Dei filium, nec incarnatum credidit. Propter immenſam enim ſtoliditatem illud negauit. Quin & trinitatis myſterium non admiſit. non enim poterat perſonarum diſcrimen, ut dictum eſt, ſine ſubſtantiarũ di-
Pſalm. 138. ſcrimine conſiſtens intelligere. Mirabilis, inquit, facta eſt ſcientia tua à me, multum confortata eſt. non potero ad ipſam. Quid enim aliud eſt quàm incomprehenſibilis & intellectu impoſſibilis Dei cognitio, quæ ignorantiæ confertur propter ſummam illam præ omni cognitione mundana excellentiam? Ignorantia enim Dei non ſecundum priuationem, ſed excellentiam dicitur.

dicitur. Propter excellẽs enim & inacceſſibile lumen Dei, illud tenebras nominauerunt. Quod enim uideri nequit, à tenebris ferè nihil differt. Poſuit enim, inquit, tenebras abſcõſionem ſui. Verum etiam Dei ſapientiam & ſcientiam, omnem angelorum hominumq; excedentem intellectum, quæ nec ratione nec ſermone explicari poteſt, Theologi ſtultitiam uocauerunt. Qua propter etiam ſermonis Dei incarnationem illi ijdem Theologi uanitatẽ dixerunt, cum plena ſit, imò abundantiſſima ſapientia, uirtute & ſalute. Si igitur apud Theologos mirabilis facta eſt Dei ſcientia, propter incomprehenſibilem illam rationem, ſiq; agnoſcentes infirmitatem ſuam confeſſi ſunt, dicentes ſe non poſſe ad ipſam, quomodo uel ueſtigium cognitionis diuinæ inueniri liceret apud impietatis & mendacij inuentorem? Et qui cibos quos comedit ignorat, quo nempe modo in humores diuidantur, Deum conatur inueſtigare. Occluſis igitur animæ & mentis ſuæ oculis, non cognouit ſolẽ iuſtitiæ: quapropter etiam reprobauit ipſum iuſtitiæ ſolem, filium ſcilicet & ſermonem Dei, cumq; hoc patrem ſimul & ſpiritum. Qui enim filium non habet, inquit Saluator, neq; patrem habet. Qui uero nec filium nec patrẽ habet, neceſſariò etiã ſpiritu ſancto caret. Cum hæc igitur ita ſe habeant, impie reuera locutus eſt Mahomet, q̃d Saluator nihil in uniuerſum de ſe dixerit, quod Deus ſit, uel Dei filius. Verum de his quidem ſic. Nunc autem ſecundam inſpiciamus Mahometis demonſtrationem, qua dicit Chriſtum cũ Iudæis diſputantem ſic dixiſſe, Adorate Deum meum & Deum ueſtrũ, & Dominum meũ & Dominũ ueſtrum. Nos itaq; antè de Mahomete diximus, quod nonnunquam quidem impudenter mentiatur, nõnunquam uero ueritati falſum admiſceat: quod idem in præſenti hoc argumento facit. Hunc enim ſibi finem propoſuit, ut pro uirili ſua uniuerſo mundo perſuadeat, ut Chriſtum nec Deum nec Dei filium eſſe confiteantur: quapropter etiã hîc, quicquid in mẽtem uenit, loquitur. Præcipue autem falſum eſt, quod ad Iudæos Chriſtus hæc dixerit: deinde Chriſti ſermo etiam talis non eſt. Cæterum poſt reſurrectionem cauſa futuræ ſuæ aſſumptionis dixit diſcipulis ſuis, Aſcendo ad patrem meum & patrem ueſtrum, & Deum meũ & Deum ueſtrum. Et quemadmodum in multis alijs Chriſtus & Deus & homo declaratur: ita etiam in hoc ipſo ſermone. Cum enim Chriſtus hoc dicit, Aſcendo ad patrem meum & patrem ueſtrum, oſtendit uerum illius patrem Deum eſſe, & Chriſtum eiuſdem eſſe naturæ & ſubſtantiæ. Quapropter diſtinctim dixit, Aſcendo ad patrem meum. Si enim ipſe alijs tãtummodo ſimilis eſſet, in genere hanc locutionem in prima perſona protuliſſet, dicens, Aſcendo ad patrem noſtrũ. Cum uero diſtinctim dicat, Aſcendo ad patrem meũ, in prima perſona, deinde Et patrẽ ueſtrũ, quaſi in ſecunda: nihil aliud omnino dixit, nec aliud ſignificauit q̃ quod ipſe Chriſtus natura ſit Dei filius: alij uero omnes, gratia. Sicut & illud, Ego dixi Dij eſtis, & omnes filij altiſſimi. Eundẽ igitur ſimilẽ modũ hoc notat, Deũ meũ & Deũ ueſtrũ. Et quod ceu homo hoc dixerit, Deum meũ, per omnia clarũ eſt. Verũ neq; hoc ſimiliter ut omnes homines dixit. De omnibus enim ſanctis hominib. dicit, Deũ eſſe deum ipſorũ, per gratiã ſcilicet: ut cum dicitur, Deus Abrahã Iſaac & Iacob, & his ſimilium. Prius enim mundati & abluti à propriis peccatis, & miſericordiæ uaſa facti, gratiam Dei ſuſcipiunt, & filij Dei redduntur, Deusq; illorum Deus eſſe dicitur. In Chriſto autem non ſic, ſed Deus pater illius eſſe dicitur. Quapropter proles ex perſona patris eſt, & una natura, una ſubſtan

1 Cor. 1.

2

Ioan. 20.

Pſalm. 82.

tia, diuinitas & potentia patris est & filij. Deus uero Christi esse dicitur, propter unionem filij cum eodem cognomento secundum substantiam, nõ secundum sanctorum cõsuetudinem. Quare etiam de hoc distinctim dixit, Ascendo ad Deum meum & Deum uestrum. Vides, quomodo ea quæ humilia in Christo sunt, sensum habent magnum, eximium & admirandum? Ex his ergo, quę Christus quidem bene locutus est, male uero citauit Mahomet, constat Christum Deum esse & hominem. Negat præterea Mahomet Christum filium Dei esse & Deũ, negat etiam quod incarnatus sit, nudum uero dicit hominem secundum Nestorij sententiam, & ex uirgine natum: sanctissimum uero esse omnium hominum, sapientem, & prophetam omnium prophetarum maximum. Et manifeste hunc hominibus excellẽtiorem esse dicit, Deum uero Deiq; filium non esse. Cum itaq; uniuersa secundæ & tertiæ Apologię tractatio in hoc uersetur, ut ostẽdatur, Christũ & Deum esse & Dei filium, & quod Deus existens extremis temporibus ex sancta uirgine assumpta carne homo factus sit perfectus, quemadmodum & homo perfectus est: superuacaneum & nimis longũ uidetur fore, si eadem rursus aggrederemur. Illic enim manifeste demõstratum est, Christum & Deum esse & hominem. Rursum dicit Mahomet, Non Christum à Iudæis occisum & crucifixum esse, sed alium quendã illi similem: & quod per imaginationẽ falsam uideatur, Christum esse crucifixum, Manicheorum opinionem secutus. Quemadmodum hoc eius studiũ esse percipitur, quò omnibus persuadeat ne Christum Deum Deiq; filium esse admittant: ita etiã omni studio in hoc est, ut illius incarnati omnem administrationẽ subuertat, simul & illius mortem. Nos itaq; de eodẽ in secũda Apologia diximus, multisq; argumentis & demonstrationibus euicimus, quod Christus Deus & Dei filius perfectusq; homo sit. Verumtamẽ etiã nunc in præsenti sic dicimus. Homo cum per gratiã Dei imago esset, diaboli inuidia instigãte, Dei pręceptũ transgressus, maledictionẽ à Deo accepit, & paradiso eiectus est, mortemq; acquisiuit. Filius uero Dei, imago Dei naturaliter existens, eam quæ secundũ gratiam erat Dei imaginẽ induit, id est humanã naturã, ipsamq; saluauit, & in pristinã beatitudinẽ restituit. Insuper quemadmodũ oratio per linguę instrumentũ ipsius animi meditationes exponit: sic etiã sermo Dei patris, per carnẽ patris sui cõsilia reuelauit, illiusq; diuinitatẽ. Et quemadmodũ rege aliquo unã domum populosissimæ ciuitatis inhabitante tota ciuitas hostibus terribilior redditur: sic Christo unũ inhabitante corpus, omnis humana natura diabolo formidabilior facta est. Et hoc ex martyribus & sanctis clare colligit, qui mortẽ ceu rẽ nihili & somnũ iudicauerunt, dæmonibus uero ceu seruis suis præceperũt. Sicut igit occultare conatur, quod Christus Deus & Dei filius sit, sic etiã incarnationẽ illius, quin & mortẽ & resurrectionẽ huius obscurare nititur, & propterea illũ dicit nõ esse crucifixũ. Cæterum hoc manifeste falsum est. Et primò, q̃d si nõ crucifixus est, cuius rei gratia Christiani in Christũ rẽ finxerũt iniuriosissimã? Crucis enim mortẽ inhonestã & infamem esse ducebãt, & propterea infœlices Iudæi Christũ dominum gloriæ hoc mortis genere condemnauerũt. Verũ intelligãt, quod per crucis trophęũ & salutarem mortẽ, quæ ipsa etiam Dei infirmitas dici solent, dissolutæ sint omnes malæ & aduersæ potestates. Per crucẽ tenebras mũdi depulit, & lucẽ scientię reduxit. Per crucẽ & mortẽ illius crux cõfracta est, nec amplius mors est, nec diaboli tyrãnis. Et corpus quidẽ Christi mortuũ est, sepultũ est, & resurrexit:

diuini-

diuinitas uerò illius passionis expers permansit. Quemadmodum enim regis mandatum in charta descriptum, etiam charta corrupta incurruptum & inuiolatum permanet: sic etiam in Christo cõtigit. corpus quidem illius corruptionem suscepit, & mortuum est, corruptionem uerò absolutam minime: diuinitas autem illius passione omni caruit. Deus enim non patitur. Secundò, ipsi etiam Iudæi omnes Christi mortem testantur. nam dicunt se illum ceu maleficum occidisse. Tertiò, non in abstruso & abscondito loco mortuus est, ut mors illius cælaretur, & unà cum morte illius quoq; resurrectio: sed secundum diuinã ordinationem mors Domini in tempus paschæ incidit, ut iuxta consuetudinem omnis Iudæorum multitudo congregaretur, duodecim scilicet tribus: omnibusq; mors Christi innotesceret, ne forte locum inuenirent aliquem, qui Saluatoris mortem cuperẽt cælare, ut in præsenti conatur Mahomet. Quartò, quod non morte naturali obijt, sed Iudæis mortis suæ arbitrium permisit: quemadmodum generosus athleta non ipse concertatorem & colluctatorem eligit, sed cum uno quolibet congreditur: sic etiam Christus, qui solo uerbo in terram prostrauerat quærentes se, omnem potestatem Iudæis permisit, qui & ipsi crucis mortem elegerunt, ignorantes miseri etiam mortem hanc prophetiæ figuram implere. Dauid enim inquit, Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Quid nam hoc uaticinio innuẽte? Non aliud certe, quàm quod ueluti angulus duos coniungit & colligat parietes, unumq; facit: sic & Christus, quem scriptura petram uocauit, quam reprobauerunt, & ceu inutilem reiecerunt, nulliusq; precij ædificatores Iudei, qui sanè confirmauerunt Dei oracula in ædificationem & salutem gentis suæ: hic inquam Christus factus est in caput anguli, id est coniunxit uetus Testamentũ, & gẽtes, & his utrinque coniunctis unam fecit domum in habitaculum Dei: & extensis in cruce manibus, distãtia inter se collegit, et in unum nouum hominem unamq; fidem cõstituit. Sed & aërem quoniã princeps aëris infecerat diabolus, sanctificauit Christus per suum in crucis summitatem ascensum. Poterit uerò aliquis & hoc dicere, quod Christus non mortuus sit, ea qua Ioannes & Esaias morte obierunt, (è quibus ille quidem capite truncatus, hic uero serra lignea medius dissectus est) sed corpus saluum & integrum conseruans, docuit hoc facto nos, quod ecclesiam, quia corpus Christi est, non liceat maleuolis in diuersas partes discindere. Insuper dicit, Deum ad se, id est in cœlos uocauisse Christum, deinde uerò & ipsum moriturum: hæreticis Donatistis cõsentiens, quæ hæresis Dei de Christo confessionẽ destruit. Quod enim in cœlos assumptus sit Christus, testatur, nec eundẽ negat denuò uenturum. quod uero ceu Deus & iudex uniuersæ terræ uenturus sit, abnegat: sed instar Heliæ & Enoch Christum uẽturum esse prædicat. Illius morte autem antè negata, nunc dicit etiã Christum moriturũ, ubi Antichristum occiderit. Quoniam uerò superius sæpe & multifariam de Christo diximus, sufficiunt ea quæ dicta sunt, in tantæ impietatis confutationem & solutionem. Et hęc sanè sunt quæ de Christo à Mahomete sunt tradita. De sancta uerò Maria uirgine & Deipara dicit, quod Christiani illam in deos referant. Quoniam uerò etiam de hac absurditate in tertia Apologia diximus sufficienter, plura non dicemus: ea enim quæ dicta sunt, huc sufficiunt. Item in capitulo Amram, de uirgine sancta Maria Deipara dicit, eam filiã esse ipsius Amram, qui pater est Mosis & Aaronis. Quemadmodum etiam in ca-

Matth. 21.

pite

pite Mariam clare dicit, Christi matrem Mariam Mosis & Aaronis sororem fuisse. Quod sanè Amram Mosis & Aaronis parens fuerit, uerum est. Cuius autem filia sit Deipara uirgo, & è quibus nata, omnibus manifestum est. Mosis enim soror Maria in deserto mortua est. Annis autē ab hinc elapsis mille quingentis nata est Deipara uirgo. En tam scitè stultus hic in toto opere suo ueritatem obseruat.

IN MAHOMETEM ORATIO QVARTA.

Prouer. 18. IMPIVS, ut admirandus ille Solomon testatur, cū in profundum peccatorum inciderit, contemnit illud. Et quis impius magis ipso Mahomet? Et quod'nam peccatorū profundum est, quæ denique tenebræ, in quas infœlix hic non inciderit? Inter alia enim figmenta & prodigia falsa, etiam hanc uisionem finxit nefandam, quæ uerbotenus apud illum in Capite filiorum Israël talis legitur: Laus illi, qui fecit transire seruum suum unius noctis tēpore ex oratorio Elarā, quod est templū urbis Mechæ, usque ad oratorium longissime distans, templū scilicet sanctū in Hierusalem, quam benediximus. Quodam die cum Mahomet iuxta tempus constitutū ceciniſſet, dixit hominib. Intelligite homines. Cū heri à uobis discessissem, uenit ad me post uespertinam psalmodiam angelus Gabriel, dixitque mihi: Mahomet, Dominus præcipit tibi ut illum inuisas. Cui dixi, Et ubi uidebo illum? Et respondit Gabriel, In eo loco quem inhabitat. Et tunc iumentum adduxit mihi maius quidem asino, mulo autem minus, cui nomen Emparak. & dixit ad me, Conscēde hoc, & ad domum sanctam pergito. Iumentū uero à me iam ascēsuro aufugit. cui dixit angelus, Consiste, Mahomet enim is est qui te conscendet. Et respondit iumentū, Num in huius gratiam sum missum? Respondit uero Gabriel, Ita. Et dixit iumentum, Nequaquam ut me conscendat admisero, nisi prius pro me Deum orauerit. Ego autem pro iumento Deum oraui, & conscendi illud: quod me insidente, gradu molli incedebat, ungulam suam in horizontē uisus sui super infigēdo: unde minori temporis interuallo, quàm lapidis iactus absolui possit, ad domum sanctam peruenimus unà cum Gabriele angelo. qui duxit me ad rupem quādā, quæ erat in domo Dei Hierosolymæ. Et dixit mihi Gabriel, Descēde, quoniā de petra hac cœlum petes. Et descendi. Angelus uero Gabriel circulo quodam ad rupem alligauit iumentum Emparak, & me humeris suis sublatū ad cœlum usque portauit. Quò cum peruenissemus, pulsauit fores Gabriel. cui dictum est, Quis es? Respondit is, Ego sum Gabriel. Et rursus dictum est illi, Et quis tibi comes? Respondit is, Mahomet. Dixit rursum ianitor, Num in huius gratiam ablegatus eras? Et dixit Gabriel, Eram. Quo dicto, portam nobis aperuit, & uidi turbā angelorum, quibus bis incuruatis genubus preces obtuli. Post hæc uero suscepit me Gabriel, & ad cœlum secūdum perduxit, cuius interuallum à primo erat iter annorum quingentorum. Et quemadmodum apud primum cœlū fores pulsauit, responsumque accepit: eadem ratione ad cœlum usque septimum peruenimus, in quo uidere licebat angelorum turbam, quorum singuli millenis uicibus toto mundo maiores erant, è quibus quilibet septingēta millia habuit capita, & in unoquoque capite septingenta

Emparak
Iumentum

tingenta myriadum ora, & in unoquoq; ore mille & septingẽtas linguas laudantes Deum septingentis myriadum idiomatis. Et uidit quendam angelum lugentem, causamq; luctus sui inquisiuit: quam hic respõdit peccatum esse. Ipse autem intercessit pro illo. Et sic me, inquit, Gabriel alteri cõmisit angelo, qui idem alteri, & sic deinceps, donec corã Deo & tribunali ipsius constiti. Et tetigit me manu sua Deus inter scapulas, donec frigus manus suę penetrauit ad medullam spinæ meæ. Et dixit mihi Deus, Imposui uota tibi & populo tuo. Descendenti uero mihi ad cœlum quartum usq;, consuluit Moses ut redirem ad Deum, alleuiaturus populum qui ad uota hęc sufficere nullo modo posset. unde primo reditu remissionem decem uotorum impetraui: quin in tertium quintumq; reditum usq; ita uotorum numerus imminutus est, ut pauciſſima supereſſent. Dicente autem Mose, populum nec hoc modo ferre posse, me aũt toties ad Deum reuerti pudebat, nec amplius adij, sed conscenso iumento Emparak, in ædẽ ciuitatis Mechæ festinãs reuersus sum. Tẽpus uero omniũ horũ minus erat q; decima noctis portio. A Mahomete uero hanc uisionem enarrante, multa defecerunt hominum millia, qui dicebant illi, Ascende hodie in cœlum nobis uidentibus, ut angelos occurrentes tibi uideamus. Nonne tuum ipsius agnoscis mendacium? Et dixit Mahomet: Laus Deo meo. Num ego alius quispiam sum quàm unus hominum, & apostolus? Maiores uestri miraculis nõ crediderunt, nec uos ijsdem creditis: nec credetis unquam, nisi per gladiũ. Et quid nam dicat aliquis de falsa hac & absurda uisione? Ex ipsius enim Mahometis uerbis cõuincitur. Is enim est qui dixit, cum spumans hinc inde uolueretur, quod uenientis ad se Gabrielis angeli à Deo missi aspectũ sustinere nõ posset, & propterea cadere exanimi similem, audire autem se angeli sermones ceu tintinnabulum æneũ resonans. Qui igitur unius angeli aspectũ sustinere non potuit, quomodo tot angelorum splendorẽ potuit intueri? quin etiã curiosius de his inquirere, tot capita numerare, & tot intra labia illorũ linguas, tum etiã tam uarias hymnorũ Dei uicissitudines et idiomata discernere? Non enim Gabrieli soli se anteponit, sed etiã omnibus his ad quos Gabrieli nõ permittebatur ingredi. sed tanto illis erat inferior, ut ipsum Mahometẽ alteri angelo cõmitteret, qui & ipse alteri, & sic deinceps se per singulos in angelorum turbã peruenisse, quos & ipsos tandẽ transcenderit, donec ad Deũ perueniẽs mutuo cũ illo usus sit colloquio. Ad hæc se non modo omnibus his præfert, sed etiam orantẽ se pro illis inducit. Cesso nũc dicere de magno illo Dei spectatore Mose, quem, ut ipse dicit, in quarto cœlo conspexit, cũ ipse ad septimum usq; ascẽderit, & ad Deum usq; peruenerit, cumq; illo sit collocutus. & post hæc egressus sit, & descenderit ad cœlum quartum, ut dictum est: ubi & in Mosem inciderit, & hunc quoq; illi cõsuluisse, ut reuersus oraret Deum pro populo, uotumq; redderet leuius, populo nimirũ infirmiore ad hoc existente. quo cõsilio usum ad Deum redijsse, & hæc orauisse ab illo: quod etiam illi concessum sit, uotiq; pondus alleuiatum. Cum uero Moses illum cogeret, denuò, et sic quinq; uicibus ad Deum redijsse, uotumq; denuò esse imminutũ. Mose uero neq; sic contento, sed suadente ut denuò reuerteretur, uotiq; remissionem maiorem impetraret, se non annuisse, sed conscenso iumento suo Emparak, in locum suum pristinum perrexisse. Inspice quæso mendacium omnis ignorantiæ plenum. Deum, quem & ipse Mahomet creatorem cœli & terræ esse confitetur, corporeum facit, non incorporeum. Nu-

men

men autem incorporeum est, quantitate caret, & magnitudine, nec specie ul la circumscribitur. Quod cum natura sua propria tale sit, quomodo ex mem bris consistet? Si quis enim hoc concesserit, quomodo incorporeum esse in- telligetur? Quod enim figuram habet, omnino & quantitati subiacet: quod uero quantitatem habuerit, locum habeat oportet: quod autē in loco est, ne- cessariò circumscribitur. Quomodo autem aliquis hæc corporea & corporis propria, sanctæ illi & incorporeæ naturæ Dei tribuerit, qui modo ratione non careat? Et patriarcha quidem Abraham in ueteri illa Dei apparitione, seipsum terram & cinerem esse reputauit, dixitq; Daniele autē, qui talis tan- tusq; erat, uidente angelum, conuersa est gloria ipsius in corruptionē: id est, paulisper uitam suam abiecit. Dauid autem dicit: Qui in terram despiciens, ipsam tremere facit. Mahomet uero omnibus angelicis uirtutibus superior factus, immediate cum Deo collocutus est, & pro angelis & uniuerso mun- do preces obtulit, & uotis suis potitus est? Cæterum miror, quî fiat ut teme- rarius ille & arrogans non hæc etiam dicere ausus fuerit, quod Dei naturam deprehenderit, qualem & Deus ipse nouit. Verum qui habitat in cœlis, ir- ridebit eum, & qui cum eo sunt, & Dominus subsannat eos. Præterea, num Deus populi uire s nouisse non poterat, sed ceruici illorum legem por- tatu impossibilem im posuit? Et qualis nam Deus hic, qui nec creaturam su am agnoscit, nec creaturæ suæ uires? Quod si uero Deus cum uerus sit, & o- mnia priusquam generentur agnoscat, legem quidem Mosis dedit imperfe- ctam propter hominum infirmitatem, perfectam uero per Euāgelium, quo- modo perfectam illam, aut obliuione aut pœnitētia ductus in imperfectam denuò reduxit? Perfectum enim tunc perfectum est, si nec defectus aliquis insit, nec superfluum aliquid aut superuacaneum, ut de Euangelio ipsa ueri tas testatur. quin et ipse Mahomet hoc perfectum, uerum, sanctum, salutem & uiam uocat. Mahometistæ uero iustificantes impium, dicunt Christum magna docuisse, & impossibilia. Quis enim proximum ut seipsum amare potest? & Deum ex toto corde suo? Quis potest pro persecutoribus suis & calumniatoribus orare? Quis potest diligere inimicos suos, &c. Quapropter misit, inquiunt, Deus Mahometem & Alcorranum, remissionis & relaxatio nis gratia, quo homines facilius legem ad salutem ipsorum implerēt. Quod si quidem Christus non declaratus esset Deus & Dei filius, sed nudus tan- tum homo, ut & Moses, demonstrationibus utiq; aliquibus opus esset ad ue ritatis declarationem: cum uero hunc Deum esse clarissime appareat, super- uacaneum uidetur aliquam de hoc defensionem instituere. Secundum hoc enim quod Deus & creator est, creaturæ suæ uires nouit. Verumtamen ex ipsius Mahometis sermonibus rei absurditatem colligamus. Is est, qui testa tur & dicit, Christum sermonem Dei esse, spiritum Dei, & animam Dei. Quod si sermo & ratio Dei est, cur quæso, qui omnia nouit, hæc sine omni ratione fecit? Dei enim ratio nunquam aliquid ignorare uidetur. Nō enim secundum quod filius Dei est, Deo & patre minor est: neq; secundum quod sermo est, uel ratio illius. Et si anima Dei & spiritus Dei est, cur animabus & spiritibus hominum pondus imposuit portatu impossibile? Ad hęc idem di cit assectis suis, quod nullius sint ualoris nisi Mosis legem, Euangeliū & Al- corranum impleuerint. Quod si igitur Euangeliū grauia docet, & portatu difficilia, quomodo præceptor uester hoc uobis præcipit, quod nisi imple- tis ueterem legem & Euangelium, nihil sit: id est, nulla in uobis sit utilitas?

Quod

Quod si autem Euangelium perfectum est (ut nemo negat) frustra iustificatur Alchorranum, quod concessionis & remissionis causa latum sit: & reuera mendacij insimulatis Euangelium & Christum. Quomodo enim Euangelium perfectum esse posset, si indigeret emendatione? Item, si Gabriel hunc humeris suis sustulit, quid nam iumento opus erat, quo ex Mecha Hierosolymam usq; ueheretur? Item, quis nam dimensus itineris interuallum, quod inter cœlum primum & secundum est, deprehendit illud quingentorum annorum spacio constare, & illud Mahometi retulit? Item, si per pedum gressus interuallum hoc mensuratum est, quomodo corpus crassum densumq; ea calcauit, quæ supra cœlos sunt, ut hic prodigiose fingit? Et si hoc quidem impossibile est, angeli uero & animæ hominum illuc ascendũt, quomodo quę incorporea sunt, corporeo gressu metiũtur ea quę supra cœlos sunt constituta? cum minimo temporis spacio ea quæ sub cœlo sunt transire possint, utpote aërem, æthera, & alia his similia? Item quomodo in ascensu ut cœlum ascenderet, angelorum opera usus est: in descensu autem nequaquàm, sed solo iumẽto Emparak, ut saluus in Mecham reduceretur? Et quis tam stolidus, ut talia non condemnet? Quapropter interdicunt asse dæ illius, ne quis cum aliquibus disputet, redargutionem metuentes: utpote cum non ignorent præceptoris sui uanitatem. Verumtamẽ & hi inter se mutuo dissentiunt. et alij quidem mortis metu uel inuiti sequuntur: & si forte liberi & sui iuris essent, confestim Christianis ascriberentur. alij uero errore seducti, pro firmis, ueris & confessis retinent Mahometis mendacia & prodigiosa figmenta. alij rursum à lege patria propter maiorum reuerentiam desistere nolunt: uerum illis defensionem coram Deo pro se subeũdam imponunt. alij quoq; propter uiuendi licentiam & libertatem, uoluptatumq; concessionem errori renunciare nolunt, pluris nimirum facientes impuritatem & stulticiam: non ignari interim, quod quæ dicuntur, à Deo non sint: dicunt tamen palàm, ut antè dictum est, uias pręceptorum tuorum agnoscere nolo. Qua de causa nec sacrã scripturam legere permittitur apud illos, ne per hanc præceptoris sui stultitia appareat & confutetur. In capite Iona enim sic inquit: Quisquis deprehensus fuerit quod Alcorrano contradicat, mortis supplicium luito, nec alij quàm illi credant. In capite autem Amram ait, Non alij credite nisi legem nostram sequenti. Et qui Euãgelium salutem esse dicit, & uiam, nihilq; esse Sarracenos nisi Euangeliũ legemq; impleuerint: en denuò idem quasi proprij sermonis oblitus, in eodẽ sermone dicit, Mihi mea lex sit & uobis uestra. Vos ab his quæ ipse facio immunes estis, & ego ab ijs quæ uos. Hoc itaq; peruersæ & errabundæ mentis proprium est, ut non ab honesto tantum & bono dissentiat, sed ut nec secum unquàm conuenire possit, qualis & Mahomet hic in toto suo opere deprehenditur. Christianorum uero scripta non sic. uerum omnis sacra scriptura tam uetus quàm noua, singulæ sibi inuicem quàm exactissime consentiunt: & rursum utræque inter se mutuo eadem sentire & dicere deprehenduntur: & meritò. Deus enim ipse author & legislator est ueteris & noui Testamenti. Ego autem ipse " fortassis cum Esaia & Dauide dixero: Quare, ô domine, uia impiorum pro- " speratur? Mei autem penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei. " Quoniam zelaui super iniquos, pacem peccatorum uidens. Quoniam non " est respectus in morte ipsorum, & firmamentum in plaga ipsorum. In labo- " ribus hominum non sunt, & cum hominibus non flagellantur. Ideò tenuit "

» eos ſuperbia ipſorum in finem. Operti ſunt iniquitate & impietate ſua. Pro-
» dibit quaſi ex adipe iniquitas ipſorum. Tranſierunt in affectum cordis, co-
» gitauerunt & locuti ſunt in nequitia. Iniquitatem in excelſo locuti ſunt.
» Poſuerunt in cœlum os ſuum, & lingua ipſorum tranſiuit in terram. Ve-
Pſalm. 73. rumtamen cum diuino Dauide etiam ipſe clamabo: Propter dolos ipſo-
» rum poſuiſti eis mala, Domine, deieciſti eos cum extollerentur. Quomodo
» facti ſunt in deſolationem? Subitò defecerunt, perierunt propter iniqui-
» tatem ſuam ueluti ſomnium exurgentis. Domine, in ciuitate tua imaginem
2 ipſorum ad nihilum rediges. Præterea in capite dicit Maho-
met, quod & dęmones ſalutem ſint conſecuturi, Origenis hæreſim ſecutus.
& quamuis alio in loco idem dicat, quod multi ex dæmonibus, cum Maho-
metis Alcorranum prælegi audiuiſſent, collaudauerunt, & admirati ſunt: &
cum credidiſſent, ſalutem ſunt conſecuti: nunc tamen non ſic dicit, ſed uni-
uerſaliter dæmones ſaluandos fore affirmat. Siquidem poteſt unus & is ſo-
lus ex illorũ numero ſaluari, omnes etiam ſaluari poſſunt. Sed quemadmo-
dum ipſe ſibi ubiq; contrarius eſt, ita etiam hoc loco. Hic enim, omnesq; hu-
ius aſſeclæ, Euangelium per omnia perfectum, ſanctum & ſalutare, utpote
Chriſti ſermones, aſſerunt: nunc uerò, ut & aliàs ſæpius, huic omnino con-
» tradicunt. Chriſtus enim ad gehenna dignos ſic dixit: Abite à me maledicti
» in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis ipſius. His itaq; uerbis
» nullum dæmonum à pœna excepit: & meritò. Qui enim ſaluatus eſt cum
pœnitentia, ſimul etiam ipſe pro uirili ſalutis uiam per opera obſeruat. In
corpore enim non poteſt homo pro ſui animi uoluntate uel in morbum nõ
incidere, aut cum inciderit ſua poteſtate ad priſtinam ualetudinem reuerti. a-
nimæ uero negotium longe ſecus habet. Omnis enim homo in ſua poteſta-
te habet, ne in peccatum (qui animæ morbus eſt) incidat: cum uerò pecca-
uerit, ſui arbitrij eſt, ut ſeipſum denuò reuocet, utq; non modo ad priſtinam
animæ ſanitatem reuertatur, ſed etiam ut multis modis hanc ſuperet, & uel
per pœnitentiam faciat fide digna & idonea: uel poſt ſecundam, quod dici-
tur, nauigationem ſolummodo pœnitentiam agere deprehẽditur. Et Deus
clementiſſimus, qui propter hominũ ſalutẽ cœlos inclinauit, & deſcendens
homo factus eſt, effudit miſericordiam ſuam, quæ maior eſt omni opere an-
gelorum ſimul & hominum, quam etiam omnibus anteponit uirtutibus, &
ad ſe omnes aduocat, amicosq; ſuos conſtituit. In diabolo autem ubi pœni-
tentia? ubi humilitas? ex hac enim pœnitentia enaſcitur. Prius enim ſeip-
ſum homo ceu maleficum condemnat, deinde peccatorum à ſe commiſſo-
rum agit pœnitentiam. Diabolus autem contrà. Quin potius amat pecca-
tum quod admiſit, & pro uirili humanæ perditionis propinator & coopera-
rius eſſe uidetur. Quæ igitur Dei cum diabolo eſt communio? Stultè igitur
Mahomet, etiam dæmones ſaluari aſſeruit.

3 Porrò etiam hoc de Alcorrano Mahomet dicit, Neminem mortalium,
nec ſeipſum quoq; interpretationẽ & ſenſum huius percipere, præter ſolum
Deum. Quod ſi hoc uerum eſt, quæ'nam eſt Alcorrani utilitas? Fortaſſis
enim ſic prodeſſe poterat, ſi quæ à Deo dicta ſunt, intelligerent. Cum uero
ipſe etiam Mahomet teſtetur, neminem mortalium ea quæ Alcorrano conti
nentur intelligere, quæ'nam huius eſt utilitas? Nulla prorſus. Et quæ'nam
demonſtratio hac euidentior eſt, quod lex à Mahomete lata Deum non ha-
beat authorem? Deus enim leges non fruſtra ſancit. En igitur manifeſte cõ
ſtat,

ſtat, Alcorranum à Deo nõ eſſe, uerum figmentum rationis huius infœliciſſimum. Quod etiam ex ipſo Alcorrano patet, cum nec ueteri nec nouo Teſtamento conſentiat, ipſo interim Mahomete cõfitente, ſcripturas et ſanctas & bonas eſſe: & aſſeclas ipſius precij nullius eſſe, niſi & legem & Euangelium impleuerint. Item, ipſe ſibi ferè per omnia cõtradicit. Item, miraculum nullum edidit in dictorum ſuorum comprobationem. Item, mendacia continet manifeſta, quod à Deo alienum eſt. Item, uiolentum eſt, & liberum deſtruit arbitrium, quod nec Deus ipſe unquam ſubuertit. Tum etiam, nullo ordine confuſum eſt. Quod autem ordine caret, à Deo longe lateq; diſcrepat. Deus enim nequaquam confuſionis Deus eſt. Item, manifeſte malum eſſe apparet. Et quomodo à Deo originem duceret, qui omnem probitatem & ſimplicitatem excedit? Item, conficTas & prodigioſas uiſiones continet. & quomodo id à Deo eſſet, ueritatis creatore & largitore? Omnium uero malorum extremum & primum eſt, quod à Deo Alcorrhanum latum eſſe tradant ipſi, Deo calumniam ſtruentes. Miror ſanè, & obſtupeſco, quî nam miſeri Chriſto & doctrina illius neglecta, Mahometem ſecuti ſint. Huius enim lex, quam Alcorrhanum uocant, hoc idem tradit, quod hoc per angelum matri IESV annunciatum ſit, & quod ſpiritu ſancto ſit ſanctificata, & uirtute diuina cõcœperit, neq; naturæ efficacia, & Chriſtum ex ſanctiſſima uirgine omniumq; mulierum caſtiſſima eſſe genitum. In capite enim Aeneſ ſan dicit: O ſodales libri, id eſt ô fideles, nihil de Deo citra ueritatem dicite, « quoniam Chriſtus Ieſus filius eſt Mariæ, apoſtolus Dei, et Dei ſermo, quem « huic uirgini indidit per ſpiritum ſanctum. En igitur cum Deum nominaue « rit, et ſermonem Dei, & ſanctum ſpiritum (trinitatem nimirum, quæ tribus perſonis conſtat) non tamen miſer hic animæ oculos aperuit, ut trinitatis lumen intueretur: nec immeritò. Quemadmodum enim qui in utero materno priuſquam in lucem edantur fœtus deliteſcunt, uitam quidem habent, inutilem uero & irrationalem, animamq; quæ bonum à malo nequit diſcernere: & ante legitimum tempus editi, non homines, ſed abortus ſunt. Sic etiam omnis impius, qui nõ regeneratus eſt per aquam & ſpiritum, id eſt per ſanctum baptiſmum, cœleſtem lucem uidere non poteſt, & ueritatis cognitionem. Quapropter occluſis animæ ſuæ oculis, miſer hic in tenebris dereliCTus eſt, ut & pater eius diabolus. Spiritus ſancti enim indeſinenter in Alcorrano meminit. Dicit enim in capite Empiâ, ſub perſona Dei, Quoniam in Maria produximus ex ſpiritu ſancto. Nec omnino dicere poteſt, Deum hęc de angelo quopiam dixiſſe. Et de Chriſto quidem talia. De Mahomete uero tale nihil dicit, uerum quod orphanus fuerit, et erro, à Deo collectus. Præterea Chriſtum ſermonem Dei nominat, ut modò diximus, & animã Dei, atq; prophetam omnium prophetarum maximum: Mahometem uero prophetam dicit ſimpliciter. Item Chriſtum ex Abraham Iſaac & Iacob genitũ teſtantur, qui promiſſiones habuerunt: Mahomet uero ex Iſmaële eſt, qui ex domo Abrahæ unà cum matre ſua ancilla Agar eiectus eſt. Ad hæc Chriſtus nunquam peccauit (ſermo enim Dei, & illius ſpiritus, peccare non poteſt) Mahomet uero idololatra fuit, homicida, prædo, & intemperans, multisq; aliis peccatis adobrutus, propter quæ, ut ipſe fatetur, Deus ſui miſertus eſt. Item, Chriſtus horrenda & ſtupenda edidit miracula, ut etiam in capite Helmaida demonſtratum eſt, quod Chriſtus cæcos illuminauerit, leproſos mundauerit, mortuos ſuſcitarit, aliaq; fecerit infinita: Mahomet uero nullũ

in Alcorrani probationem miraculum edidit, præter illud de luna expoſitū, quod manifeſte falſum eſt: & alia quædam fœda, quæ propter ſummam ipſorum infamiam ſilentio præterierunt. Præterea iuxta Euangelij & ipſius ueritatis teſtimonium Chriſtus crucifixuseſt, mortuus & ſepultus, reſurrexit, & aſſumptus ad dextram patris ſedet: iuxta Alcorrani uero ſententiam, ceu honoraturi eū dicunt, quod non mortuus ſit, aſſumptus tamen dicitur. Et ecce quomodo Euangelica ueritate, et ipſius Mahometis fallacijs demonſtratur, Chriſtum uiuere. Mahomet uero hic, ut & omnes illius aſſeclæ fatentur mortuum eſſe, at non reſurrexiſſe. Oportet igitur propter hæc omnia Chriſtum adorare, nec Mahometi adhærere. Quomodo enim Dei oracula homini, diabolo per omnia ſimili, concrederentur? Et ſi uoles, collatis utriſq; proprietates horum cognoſcamus. Diabolus elatus eſt et arrogans, ſimiliter & Mahomet. Quis enim Mahomete maior eſt, qui cœlis ſuperatis, ut ipſe de ſe dixit, & omnibus angelicis poteſtatibus, cum Deo collocutus eſt, & interceſſor patronusq; angelorum, qui ceciderunt, factus, quin etiam totius mundi aduocatus? Diabolus homicida eſt, & Mahomet legibus ſuis non morigeros morti adiudicauit. Diabolus ſeductor eſt, & Mahomet uoluptatibus conceſſis & ceu eſca hamo affixa ſtultiores ſibi conciliauit. Diabolus mendax eſt, non tamen in tantum quantum Mahomet, ut per totum Alcorranum clare oſtenditur. Diabolus ſupputridus eſt, & hypocrita: & quis hoc magis quàm Mahomet, qui humilitate ſimulata animi ſublimitatem amplexus eſt? Diabolus uetitorum conſultor eſt, quod imprimis facit Mahomet: nihil enim ſani, nihil commodi, nihil Deo placens, ſed omnia Deo legiq; diuinæ contraria docuit. Diabolus Dei nulla religione tenetur: & per omnia illi ſimilis perditionis filius Mahomet. Deum enim adorat & prædicat ſphæricum, uel globoſum, & frigidiſſimum. Deum inquam adorat, qui nec genitus eſt, nec generat: non intelligens infœlix, quod corpus, non Deum adoret. Sphæra enim corporis ſpecies, & frigiditas corporis qualitas eſt. Quod uero Deum uocat nec generantem, nec generatum, nec corpus adorat, nec Deum incorporeum uerum: ſed Deum colit, quem impiorū fingunt ſomnia. Ridiculum enim omnino eſt, ſolem aliquem celebrare lumine carētem, & fontem aquis deſtitutū, & mentem ratione nulla præditam. Pereat itaque Deus huiuſmodi. Chriſtianorum uero Deus unus eſt, qui ante omnia de omnibus, in omnibus, & ſuper omnia eſt in nomine patris filij, & ſpiritus ſancti creditus & honoratus, unitas in trinitate, & trinitas in unitate inconfuſe unita, & inſeparatim diſtincta, eadem inquam unitas & trinitas omnipotens: pater principio carens, non modo tempore incircumſcriptus, ſed omni modo etiam cauſa carēs: ſolus ipſe cauſa, radix, & fons diuinitatis, quæ in filio & ſpiritu ſancto cernitur: qui precor propitius nobis ſit, & omnibus Chriſtianis in die iudicij, interceſſione benedictæ dominæ noſtræ Deiparæ & uirginis Mariæ, omniumq; ſanctorum, Amen.

FINIS.

MEMORABILIVM ALIQVOT TAM VETERIS QVAM NOVI Testamenti locorum, qui in præcedentib. Apologijs & Orationib. explicantur, Index. a superiorem paginæ partem, b inferiorem denotante.

Gen.3.de Adæ lapsu. 28 a
Gen.6.de Noë & diluuio. 67 b
Gen.13.Tibi dabo terram 6 b
Gen.18.Abraham stabat coram domino. 6 a
Gen.22.Eijce ancillam cum filio ipsius. 7 a
Gen.37. De uenditione Ioseph in Aegyptum. 31 b
Gen.49.Non deficiet princeps ex Iuda. 7 b
Gen.49.de Iacob, quomodo benedixerit nepotibus suis. 61 b
Exod.3.de rubo ardente. 16 b
Exod.14.Et tu tolle uirgam tuam. 60 b
Exod.15. Cum non inuenirent aquam ad bibendum. 60 b
Exod.17.de pugna contra Amalek. 61 a
Num.21.de serpente æneo. 61 a
Deut.18.Prophetam ex fratribus uestris suscitabit dominus deus, sicut me. 10 a
Eodem: Omnis anima quæ non audiuerit prophetam illum, extirpabitur. 35 b
Deut.28. Videbitis uitam uestram suspensam ante oculos uestros. 42 a
3.Reg.8.Et nunc ô Domine deus Israël, ratum fiat uerbum tuum. 16 a
Esa.2.È Zion exibit lex. 79 b
Esa.6. Oculos habentes non uidebunt. 34 a
Esa.7.Ecce uirgo erit prægnans. 17 b
Esa.9.Puer natus est nobis. 17 b
Eodem: Cuius principatus super humerum illius. 15 a
Esa.11.Exurget radix Iessæ. 7 b
Esa.53.Homo in plaga existens. 41 b (79 a
Hiere.31.Ecce dies ueniunt, dicit Dominus.
Baruch 3. Quoniam super terram uisus est, & cum hominibus conuersatus est. 16 a
Oseæ 12.In manibus prophetarum assimilatus sum. 48 a
Amos 8.Dabo illis famem, sed non famem panis & aquæ. 82 b
Malach.1. Quia ab ortu in occasum nomen meum glorificatum. 106 b
Psalm.24. Tollite portas principes uestras. 45 b
Psalm.32. Verbo domini cœli firmati sunt, &c. 54 b
Psalm.45.Audi filia & uide. 21 b
Psalm.47. Omnes gentes plaudite manibus, &c. 53 a
Psalm.48.Homo in honore existẽs. 56 a
Psalm.68. Obscurentur oculi ipsorum, & dorsum eorum semper incurua. 7 b
Psalm.71. Deus iudicium tuum regi da, &c. 10 b
Psalm.72.Adorabunt eum omnes reges terræ. 52 b
Psalm.74. Deus iudex est. 164 b
Psal. 97. Et adorent illum omnes angeli Dei, &c. 10 b
Psalm.110.Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis. 11 a
Psalmo.131.Ecce audiuimus eum in Ephrata. 21 b
Prouerb.3.Quem diligit Dominus, eum castigat. 108 a
Prou.18.Impius cum in profundum peccatorum inciderit. 118 a
Iob.38.Accinge tanquam uir lumbum tuum, &c. 43 b
Dan.2. Videbas ô rex, donec abscissus est à monte lapis, &c. 17 a
Dan.7.Et antiquus dierum consedit. 48 b
Matth.2.Magi uenerunt ab oriente. 20 b
Matth.3.Ne dicatis intra uos ipsos, patrem habemus Abraham. 9 a
Matth.5.Non mœchaberis. 75 a
Matth.8.Iesu serua nos, perimus. 34 b
Matth.11. Omnes prophetæ usq; ad Ioannem, &c. 67 a
Matth.14.Iube me ad te uenire super aquas, &c. 34 b
Matth.17.Ascendit in montem Thabor. 35 a
Matth.21.Lapidem quẽ reprobauerunt. 117 a
Matth.23.In cathedra Mosis sederunt scribæ, &c. 101 b
Marc.8.Quot panes habetis? 33 b
Luc.1.Et tu puer propheta altissimi uocaberis

ris,&c. 18 a
Luc.2.Gloria in excelsis Deo. 19a & b
Luc. 2. Et tuam ipsius animam pertransibit glad.&c. 210 b
Luc.3. Tu es filius meus dilectus. 24 b
Ioan.1 In principio erat sermo. 111 a
Ioan.1.Ecce agnus Dei, qui tollit peccatum mundi. 24 a
Ioan.1. Tu ne prophetaille? 10 b
Ioan.8.Vos facitis opera patris uestri diaboli,&c. 9 b
Ioan.9.Abi,ablue in piscina Siloë. 33 a
Ioan.10.Ego & pater unum sumus. 111
Ioan.11.Lazare ueni foras. 33 b
Ioan.14.Venit mundi princeps, & in me nõ habet quicquam. 46 a
Ioan.20.Ascendo ad patrem meum & patrẽ uestrum,&c. 115 b

LOCORVM SCRIPTVRAE SACRAE
FINIS.

BASILEAE, EX OFFICINA
IOANNIS OPORINI, ANNO SA-
LVTIS M. D. XLIII.
Mense Martio.

1543

I

KAN

D.

N I

qui

ΤΟΥ ΕΥΣΕΒΕΣΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΦΙΛΟ-
χρίστ Βασιλέως

ΙΟΑΝΝΟΥ ΤΟΥ

ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΥ ΤΟΥ ΔΙΑ ΤΟΥ ΚΑΙ ΜΟΝΑΧΙ
κῦ σχήματ☉ μετρονομαθέντ☉ ΙΩΑΣΑΦ ΜΟΝΑΧΟΥ,
κατὰ τῆ τῶν σαρακηνῶν αἱρέσεως
Απολογίαι Δ.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΜΩΑΜΕΘ ΛΟΓΟΙ Δ.

CHRISTIANAE RELIGIO-
nis acerrimi propugnatoris,

D. IOANNIS CANTACVZE-

NI IMPERATORIS CONSTANTINOPOLITANI,
qui assumpto monachi habitu IOASAPH MONACHVS
est cognominatus, contra Saracenorum hæresim, pro
Christiana religione Apologiæ IIII.

Eiusdem contra Mahometem Orationes IIII. nunc
primum in lucem editæ.

Cum Cæsareæ Maiest. gratia & priuilegio
ad quinquennium.

BASILEAE.

OPTIMO ATQVE DOCTISSIMO
VIRO D. GILBERTO COGNATO NOZERENO,
amico suo longe charissimo, Ioannes Oporinus S. D.

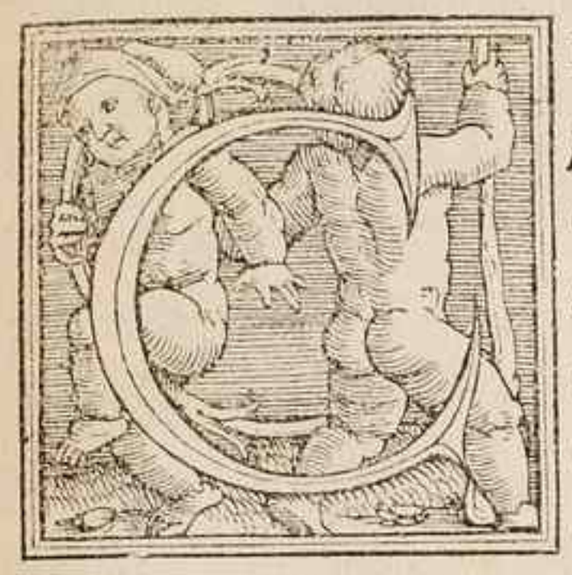

ERTO *equidem Dei consilio ac singulari prouidentia fieri puto, Gilberte Cognate charissime, quum nostro hoc seculo ad extremum ferè successum immanis illa Saracenicæ impietatis, ac non tam in corpora quàm etiam animas quamplurimorum sæuiens tyrannis indies magis atque magis procedat, nostris uidelicet peccatis & hæc ipsa, & longe grauiora etiam commerentibus, pios tamen ac sanctos aliquot uiros subinde ut excitet Clementissimus Pater, qui pro ea qua instructi ab ipso sunt uirtute, isti tanto iam tempore clandestinis Sathanæ insidijs grassanti malo, partim in lucem ueritatis protrahendo, partim diuini uerbi armis impugnando opprimendoq; , omnem operam (quod dici solet) atque oleum sedulò impendant. Quorum quum alij alia ueluti subsidia certatim curent, non minimum certe opis attulisse uideri meritò debent, qui quæcunq; & ab alijs doctis bonisq; uiris in hoc genere hucusque elaborata sunt, bona fide etiam proferre in publicum non grauantur: magnamq; adeò illos gratiam ob tam pium officium mereri, nemo bonus uir ac* CHRISTI *gloriæ amans, facile negauerit. Neque hic me mouet, quod priuatis quidam affectionibus (ne quid asperius dicam) laborantes, aliter statuunt: quorum si qui pia quadam simplicitate, rebus alioqui plus nimio ad interitum inclinantibus, ne grauioris aliquid mali obrepat, metuunt, ignoscendum illis quidem, ac orandum pro ipsis numen censeo, ne (quantum in eis est) præclaro aliorum conatui obsistere, aut male ominari potius, quàm adesse, aut saltem bene precari malint. Verissimum profecto esse illud Comici dictum, Quot capita, tot sententiæ: cùm alijs in rebus, tum ijs præcipue quæ ad Religionis negotium attinent, obseruare hodie licet. Atq; utinam non cum summo animarum quoq; periculo, id experiri sæpenumero contingat. Ve-*

rum quando ita etiam ipsi omnium autori Deo, cuius gloriæ potissimum id interest, quorundam φλαυτίαν ad certum tempus tolerare platet: feramus & nos æquo animo, quicquid quacunq; de re alij statuant: & fateri tamen, nos gratiam ac laudem non paruam debere ijs minime pudeat, quicunq; gloriæ CHRISTI salutisq; hominum promouendæ studio, exponere se non solum risui multorum atq; contemptui, sed etiam rerum suarum, ac (si ita Domino uisum fuerit) uitæ quoq; periculo non dubitent: nosq; pro uirili nostra parte quicquid in nobis est facultatum, eò conferamus sedulò, ne ipsi saltem defuisse etiam officio nostro uideamur. Itaq; cùm & nobis non ita pridem oblatæ essent ab amico quodam nostro Orationes aliquot IOANNIS CANTACVZENI, Imperatoris Cõstantinopolitani, quas ille aduersus Mahometicam sectam iam olim, hoc est sub Annum salutis MCCCLX, græcè, magna quidem eruditione ac ingenti pietatis zelo conscripsisset, dignissimas ego illas statim iudicaui, quæ non diutius ita uelut in tenebris ac situ delitescerent, uerum in bonorum ac pietatis Christianæ studiosorum gratiam atq; usum, detestandæ uerò illius hæreseos propugnatorum admonitionem, uel (si ita omnino uellent) confusionem atq; exitium publicarentur. Neque tamen contentus ea solùm qua scriptæ primùm ab ipso autore essent lingua, proferre illas, sed uti in latinam quoq; conuersæ à pluribus cognosci possent, operæprecium duxi. Missis igitur ijs primùm ad THEODORVM BIBLIANDRVM Sacræ Theologiæ in Academia Tigurina professorem longè doctissimum, amicum nostrum singularem, ac uelutí alterum ipsum, quippe quem eodem errores Mahumetanæ superstitionis impugnandi Sacræ Scripturæ machinis teneri studio iamdudum intellexissem, cuiq; multo gratissimam fore illarum inspectionem minime dubitarem: inde uero eiusdem etiam consilio oblata RODOLPHO GVALTHERO Tigurinæ ecclesiæ fidelissimo euangelistæ easdem Latio donandi prouincia: facile id quidem uterque ab eo, nempe communi amico, & promouendis huiuscemodi Ecclesiæ CHRISTI meliorumq; studiorum emolumentis nunquam non paratissimo, uti quamprimum fieret impetrauimus. Et sanè, si quid iudicando possum, uix aliud scripti genus hoc rerum Christianarum ac Turcicarum statu proferri in lucem potuit, siue ad detegendas quo caueri melius ualeant, seu oppugnan-

das

das etiam atq; euertendas impiæ sectæ illius imposturas, uel utilius, uel cognitu magis necessarium. Nam ut in recensendis Mahometi erroribus mire diligens est hic autor, ita in confutandis ijsdem, adductis non solum rationibus, quæ aliquid efficere apud quosdam ψυχικὸς, ac solæ forsan plurimum possent, sed Sacræ Scripturæ oraculis (quibus diuinam autoritatem ipsi etiam Mahometi sectatores Musulmani non derogant, ut scilicet suo ipsorum ueluti gladio eos iugulet) tanquam efficacissimis antidotis, ita se uenenis illis opponit, ita firmat omnia, ut an quicquam desiderari hic amplius à quoquam tum quidem potuerit, haud facile queas pronunciare. Vt interim rerum seriem, qua hic ad tantam molem paulatim à tam paruis initijs excreuisse lues isthæc traditur, prætream: quam uelideo dignissimam obseruatu existimo, quod luculentissimum ac in primis memorabile exemplum iusti iudicij Dei proponit ob oculos, quo uerbi ipsius neglectum contemptumq;, ac impietatem reliquam densissima cæcitate puniri, animaduertere liceat. Verum de his quoq; alio & loco & tempore fortasse commodius. Harum ergo rerum, quemadmodum & omnium aliarum bonarum artium atq; disciplinarum, in primisq; tam ueteris quàm nouæ historiæ, ac sacræ quoq; philosophiæ studio cum flagrare te iamdudum hactenus cognouissem, neq; id solum ex ueteri consuetudine, quæ mihi tecum olim adhuc apud ter Maximum illum DES. ERASMVM ROTERODAMVM agenti intercessit, sed & crebris interim ad me literis, ac postremò tandem iucundissimo illo congressu tuo, quo nuper Basileam ueteres amicos inuisendi gratia uenies, doctissima simul ac planè amica oratione tua quamlibet indigno alioqui atq; importuno casu quodam conturbatum ita recreasti, atq; erexisti rursus, ut non queam non admodum iucundè etiamnum affici, quoties suauissimi illius colloquij tui adhuc mihi uenit in mentem. Itaq; occasionem nunc iam nactus uicissim & gratificandi tibi, et declarandi erga te animi mei, eamq; talem, qua simul etiam de Christianæ religionis nostræ (nimis quàm miserabiliter hodie afflictæ, atq; apud maximam orbis partem profligatæ) et instauranda rursus, & quoad eius fieri potest conseruandæ studiosis nõ male mererer, nempe doctissimi atq; sanctissimi huius scripti promulgationẽ, sub tui nominis auspicio ita fieri eam uolui: quam etiam ut saluta rem cõpluribus pio ipsam animo suscepturis fore persuasissimũ habeo, ita

beo, ita & abunde animum tibi meum ceu arrabone quodam oblato declaraturam, ac simul gratissimam quoq; futuram cõfido. Cæterum nolo commemorare hic pluribus, quanta fide ac religione in excudendo hoc opere simus usi: id saltem fateri tamen minime nos pigeat, cum unicum tantum exemplar, quod descriptioni subseruiret, essemus nacti (in quo & lacunæ alicubi quædam apparebant, sed pauciores tamen illæ, & quarum defectus uel ex latina uersione abunde uideretur sarciri) maluisse ita prorsus per omnia quale id cunq; erat exprimere, quàm uel iota usquam addere, aut immutare quicquam. Qua quidem religione in edendis ueterum monimentis, utinam & alij quidam (quos nouimus) uti, quàm temere quod somniantibus sæpe uisum fuerit, cum quid parum adeô statim est obuium, substituere mallent, minus equidem corrupta pleraq; in publicum prodirent, quæ ita à sciolis istis plerunque deprauantur, ut ipsi illorum autores, si eis redire ad superos liceret, haud raró seipsos etiam in relictis à se posteritati lucubrationibus suis nosse uix possent. Audaciam profectó execrandam, ac publicis legibus uel in primis cohercendam. quam cum hactenus cane peius & angue semper oderimus, ita nobis cauendam sedulò existimamus, ut nihil magis: eo pacto uel maxime Officinæ typographicæ nuper à nobis institutæ diligentiam ac fidem studiosis bonarum literarum atq; artium commendaturi. Proinde, ut etiam hoc testatum hic relinquamus, unico solum isto incommodo (quanquam leuiore tamen illo, quàm ut eo nomine appellari conueniat) laborauimus in excudenda horum parte maxima, quod non licuit domi nostræ (quod alijs quibusdam grandioris operæ interea occuparentur præla nostra) totum id quicquid erat curare, sed aliorum & opera & characterе uti oportuit: in quibus tamen & ipsis ita aduigilatum speramus, ut nihil neque hac etiam in parte magnopere desiderari à quoquam æquioris saltem animi lectore aut posse, aut debere, planè confidam. Quæ uero hoc loco de autore ipso, & scripti huius argumento ac ratione dici possent, libenter etiam prætereo, quód malim ea partim ex altera Præfatione Latinæ uersioni præmissa, partim diligenti & accurata ipsius libri lectione cognosci, quàm prolixiore hic narratione ab altera illa multo utiliore ac digniore cognitu impedire, aut detinere longius. Vale, optime atque doctiss-

sime

sime COGNATE *: ac simul operam quoque à nobis in Antonij Garronis tui Lucubrationem, in Pomponij legem* II *de Origine iuris præstitam, quem unà ad te multo quàm antea fuerat nitidiorem cultioremq; mittimus, adiecto etiam elegantissimo comite Francisci Balduini Attrebatij Iurisconsulti in Rusticas Iustiniani leges Commentario, æqui boniq; facito: & propediem alia quoque nostris typis à te commissa, quo serius absoluantur, eo melius exculta (sat enim cito, si sat bene) ad te reditura, persuasissimum habeto. Basileæ, Idib. Februarij. Anno Salutis*

M. D. XLIII.

LECTORI TYPOGRAPHVS.

Tametsi in toto hoc Opere exprimendo aduigilatum sedulò à nobis sit, ne quid usquam à manuscripto exẽplari discederetur, tamen in ipsa statim libri Inscriptione, pro eo quod erat λυξὸ ἰωάννε τὸ λαντακζίωὸ, nescio quo pacto λυείς positum est: idq; recte'ne an secus, alijs expendendum permittimus. nam ut de Cyri nomine, an recte Cantacuzeno ascribatur, non satis perspectũ adhuc nobis est, quòd à nullo eorum qui huius in historijs meminerunt, sic appelletur: ita an pro eo confestim λυείς nomen debuerit substitui, non possumus pronunciare: atq; ideo eiusce hic uelut in limine admonere, operæprecium duximus. quemadmodum &, quòd in aliquot paginis, satis manifesto tamen errore, ποίημα pro πόνημα, in eadem Inscriptione, operarum nimirum incuria irrepsisse uidetur. id quod ipsum etiam hoc loco indicasse, minime absurdum existimamus.

IOANNES BAPT. EGNATIVS LIBRO ROM. PRINCIPVM SECVNDO DE *Ioanne Palæologo & Ioan. Cantacuzeno scribens, hæc tradit.*

MOrtuo Andronico iuniore, cum Cantacuzeni arbitrio, qui magni domestici dignitatem supremam obtinebat, omnia prudenter gererentur: Apocauci fraude uiri obscurissimi, sed solertia & calliditate inter principis amicos præcipuæ dignationis & patriarchæ ambitione in exilium truditur. ille uero iniuriæ impatiens, bellum quinquennale aduersus Ioannem & Reginam gessit, Turcarum arma Europæ primus inferens. Cæterum rebus in dies pessum euntibus, proditur illi Byzantium: quod cũ occupasset, nulli ferè molestus imperij tantum participem egit, filia in uxorem Ioanni tradita. inde in Genuenses socijs Venetis & Arragonijs bellum uaria fortuna gestum: cui Nicolaus Pisanus dux præfuit. nec multo pòst bellum à Palæologo exule Cantacuzeno indictum, Turcarum imprimis ope geritur, quibus etiam in Europa locum inhabitandum primus tradidit. Et cum ex Tenedo soluens improuisus Byzantium ingressus esset, tandem Cantacuzenus imperio se abdicans, monasticam uitam sequitur: hic Ioannes Matthæum Cantacuzeni filium consortem imperij agentem, tandem imperium deponere coegit: & cum multa fortiter administrasset bella, moriens filio Manueli imperium reliquit.

DE IISDEM, EX IOANNE Cuspiniano.

ANdronici iunioris Imperatoris magnus domesticus Ioannes Cantacuzenus, tutor filiorum à moriente Andronico creatus, quum in uita eius diu magno in honore habitus esset, eo mortuo cũcta eius arbitrio agebantur, tanquam ab eo qui supremam obtinebat dignitatem. Cumq; aliquot annis Caloioannem & Manuelem educasset, omniaq; prudenter gererentur, Apocauci fraude, uiri obscurissimi, sed solertia & calliditate inter Principis amicos præcipuæ dignationis, & patriarchæ ambitione in exilium truditur. Ille uero iniuriæ impatiens, bellum quinquennale aduersus reginam & Ioannem gessit, Turcorum arma primus Europæ inferẽs. Cæterum rebus indies pessum euntibus, proditur illi Byzantium. Quod cum occupasset, nulli ferè molestus, imperij tantum principem egit, filia in uxorem Ioanni tradita, quem sibi generum fecit. Sed cum una in domo generatq; socer uitã agerent (ut fit) in discordiam ueniunt: quæ indies plus inualescens, tantum eos incendit, ut domi foriscq; alter alteri se hostem ostenderet. Sed cum maior esset potentia soceri, secq; ipsum socer ui atq; armis ueluti Imperator tutaretur, Caloioannes in Tenedum ueniens, auxilio classis Genuensium in regnum patrium restituitur, pulso armis Cantacuzeno, imperij contra ius & fas occupatore. Quod factum legimus auxilio atq; opera Franciſci Catalusij Genuensis, uiri maritimarum rerum exercitatissimi, classis præfecti. Cui ne uideretur ingratus, dono dedit Mitilenen insulam, quam Mahometus Turcus cum Constantinopolim atq; omnem Thraciam occupasset, Catalusijs ipsis ui abstulit, non sine ingenti multorum perturbatione. Nicolaumq; Catalusium principem Lesbi crudelissime occidit. Cæterum per hæc tempora Constan-

Constantinopolitanus Imperator Ioannes Cantacuzenus, Rex Aragonum, & Veneti contra Genuenses fœdera inierunt. Imperator quatuordecim, Veneti quadraginta, Cathelani triginta triremes armauere: Genuenses, præfecto Pagano Aurio, sexaginta. Pugnatum est inter Constantinopolim & Chalcedonẽ, flante uiolentissimo austro à uespera usq; ad sequentem diem, hyemali tempore, Venetis à Galliopoli soluentibus, uentis adiutis atq; amicis. Genuenses contra uentum, contra mare, contra hostes potentissimos uictoria potiti sunt. Græci fugerũt: Veneti & Cathelani magnam cædem perpessi sunt, præfecto Cathelanorum occiso. Rursus sequenti anno Veneti Cathelaniq; Genuenses apud Corsicam aggressi, unam & quadraginta captas hostium triremes, uiris ut erant armatis plenas demerserunt, Nicolao Pisano Venetæ classis præfecto. Qua clade accepta, Genuenses Ioanni Archiepiscopo Mediolanensi se suaq; permiserunt: qui bellum aduersus Venetos suscepit. Ad quos Patauini, Veronenses, Mantuani, Ferrarienses, & Florentini, societate facta, auxilia miserunt. Deinde uerò Nicolaus Pisanus Venetæ classis præfectus, apud Peloponnesum promontorium à Pagano Aurio superatus, captusq;, cum millibus quinq; Genuam in carcerem est perductus. Itaq; Caloioannes in patriam rediit, per Cathalusium Franciscum reductus: cui Lesbon donauit insulam, ut paulò antè meminimus. Cum autem ex Tenedo progressus Byzantium ingreditur, Cantacuzenus imperio se abdicans, monasticam uitam sequitur. Sed Ioannes Palęologus Matthæum Cantacuzeni filium consortem imperij cum patre agentem, tandem imperiũ deponere coẽgit, cumq; fortiter multa administrasset bella, moriens filio Manueli imperium reliquit.

ARGVMENTVM.

Erudita in primis & pia disputatio est aduersus totam sectam Mahumetis, & quæ ualidissimis rationibus nostram orthodoxam & catholicam religionem defendit: deinde falsas, prophanas, furiosas opiniones partim à Mahumete & magistris ipsius excogitatas, partim reuocatas ab inferis per eosdem, grauiter confutat. Prior pars constat quatuor Apologijs: posterior quatuor Sermonibus. Sumministrauit autem materiã ad hanc disputationẽ Achæmenides quidam nobilis inter Saracenos uir, & inter primos eruditus, qui conuersus ad Christum, transmutato nomine Meletius appellatus est: Elocutionem uerò accommodauit Ioannes Cantacuzenus Imperator Constantinopolitanus.

ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΠΟΝΗΜΑ ΕΞΕΤΕΘΗ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΕΥΣΕΒΕΣΤΑΤΟΥ

καὶ Φιλοχρίστου Βασιλέως ἡμῶν κυρίου Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ, τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν καὶ μοναχικοῦ σχήματος μετονομασθέντος Ἰωάσαφ μοναχοῦ.

Ἡ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΥΠΟΘΕΣΙΣ ΤΟΙΑΔΕ ΤΙΣ ΕΣΤΙΝ.

ΑΧΑΙΜΕΝΙΔΗΣ τὶς εἰς ἄνδρας ἐλαύνων ἥλιξ, τῷ τύχῳ οὐκ ἀγχίνους, τῷ πλουσίαν λαμπρὸς, ὡς τὴν δύμαν διὰ σπαλικὸν μέτριον, ζηλωτὴς γὰρ καὶ αὐτὸς ἐτύγχανεν ὢν τοῦ πατρίου νόμου. καὶ πάντας τοὺς εἰς αὐτὸν ἥκοντας, πάθεν ἐνόμιζε μέγαν τινὰ τῶν μωαμεθανῶν καὶ τὸν νόμον τὸν αὐτῶν. ὅτῳ διέχειτῆς ἀκτῖνας τῆς δυσεβείας, καὶ τῆς παρῴας θρησκείας κατεγνωκὼς, ὡς γινώσκει τὸν ἀληθῆ θεόν. καὶ πάντων τῶν πλησίον αὐτῷ γυμνωθεὶς, ἔρχεται πρὸς τὸν δυσεβῆ βασιλέα ῥωμαίων. Ἰωάννης ὁ καντακουζηνὸς οὗτος ὢν. καὶ τότε τυχὼν δυμνοῦς, ἐπεὶ πρὸς τὸν φιλόσοφον βίον ὁ θεὸς τὸν βασιλέα ἐκάλει, γίνεται καὶ αὐτὸς εἷς τῶν ἀκολουθησάντων ὡδὶ τῷ ὁδῷ ταύτῃ ὁρμωμένῳ τοῦ βασιλέως, καὶ εἰς μοναχοὺς καὶ αὐτὸς τελέσας, καὶ μελέτῳ μετονομασθεὶς, τῆς τοῦ βασιλέως γλώττης οὐ μετρίως ἀπήλαυσεν, διαπλάττοντος αὐτῷ τὸν ψυχὴν, καὶ τῆς περὶ χριστοῦ δυσέβειαν ἐκπαιδεύοντος. ἀλλὰ ταῦτα μὲν πολέμιον τοῦ ἡμῶν ὁμαλῶς οὐκ ἰὼν ἐνεγκεῖν. ταύτην τοι καὶ πέρσαι τινὰ τῆς τοῦ μελετίου ὁπλίζει, καὶ πείθει δόγμασι, πολὺ τὸ ἀπατηλὸν καὶ κακοῦργον ἔχουσι, μελέτην ὑπελθεῖν, ὥστε ἀλλ' ἀξιοῦν μὲν τῆς ἀληθείας τὸ ψεῦδος, ὡδὶ τὰ πρότερα δὲ πάλιν ἐπανιέναι. ὁ δὲ λιαί τοι σφόδρα βουλόμενος ἀντικατασκευάσαι τοῖς γράμμασιν, ἐπεὶ μὴ καὶ δυνάμει τοῦ λέγειν αὐτῷ πρόσεστιν, προσέχει τοῦ βασιλέως, καὶ τὰ γράμματα δείκνυσι, καὶ συμμαχίαν τὴν γινομένην ἀπαιτεῖ πρὸς αὐτοῦ. ὁ δὲ τῆς πρωαιρέσεως τὸν ἄνδρα ἀφελεσθαι μὲν τὸν ἀγῶνα, καὶ μελετίῳ καὶ τῇ ἀληθείᾳ δανείζει τὴν γλῶτταν. ὁ δὲ λόγος ἀφορμὴν λαβὼν τὴν τῆς αἱρέσεως ἀναστολὴν, χωρεῖ κατὰ τῶν σαρακηνῶν αἱρέσεως, ἐπεκδικῶν μὲν τὰ χριστιανῶν, καταστρέχων δὲ τῶν σαρακηνῶν αἱρέσεως ἐκ μέρους. ἐν λόγοις ἥλικα τέσσαρσιν ἀναπόκλουθον αὐτὸν, πρός τε τὴν ἀλήθειαν καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἀφανεικυῖς, ὡς μηδὲ ἑαυτῷ συμβαίνειν ἱκανῶς ἔχουσαν. εἰ δὲ καὶ ἐκ τῶν τοῦ μωσέως, καὶ τῶν προφητῶν, καὶ τοῦ εὐαγγελίου τὸ τῆς χριστιανισμοῦ μυστήριον ἀφανίζουσι, θαυμαστὸν οὐδέν. καὶ γὰρ καὶ τοῖς σαρακηνοῖς ἱερόν τι δοκεῖ καὶ θεῖον, τὰ παρὰ τῆς μωσέως καὶ τῶν προφητῶν καὶ τοῦ εὐαγγελίου λεγόμενα. οὐ μὴν ἀλλ' αὐτὰ ταῦτα καὶ κατὰ ἰουδαίων εἴποι τις ἄν, καὶ εἰκότως. σαρακηνοῖς γὰρ καὶ ἰουδαίοις οὐκ ὀλίγα κοινά. μοναρχία τε γὰρ ὡσαύτως ἐν ἀμφοτέροις, καὶ πολυγαμία τὸ ἀσουλαζόμενον, χοιρείων τε κρεῶν ἀρχὴ, καὶ μὴν καὶ περιτομὴ, καὶ βιβλίον δὲ ἀρσασίου βουλομένοις διδόναι ταῖς ἑαυτῶν γυναιξὶν ἐφεῖται. καὶ ζῆν θανόντος, εἴτε ἐν τούτοις εἴτε ἐν ἐκείνοις, τὸν ἐκείνου γυναῖκα ὁ ἀδελφὸς ἄγεται. καὶ ὅλως οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι, ἰουδαϊσμὸν πλημμελῆ τὸν τοῦ μωάμεθ νόμον προσειπών. ταύτην τοι καὶ ὁ θεῖος ἰωάννης ἐν τῇ ἀρχαιολογίᾳ περὶ τοῦ νόμου καὶ τοῦ ἔθνους τούτου προσγορεύων, ὥσπερ αἰνιττόμενος τὰ ἐν ἑκατέροις κοινὰ, φησὶ, λέγουσιν ἑαυτοὺς ἰουδαίους εἶναι, καὶ ὄντες εἰσίν. ὥστε οὐδὲν ἄτοπον, εἰ κοινῶν ὄντων αὐτοῖς πολλῶν, κοινὴ τις ἐν μέρει καὶ ἡ πρὸς αὐτοὺς πάλη.

ΤΟΥ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΥ ΣΑΜΨΑΤΙΝΗ ΣΦΑΧΑΝΗ

τοῦ πέρσου, πρὸς τὸν μοναχὸν Μελέτιον, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ τοῦ ἐλεήμονος καὶ ἐλεοῦντος.

ΑΔΕΛΦΕ ἠγαπημένε, ὑγείαν καὶ ἔπαινον καὶ εὐχὴν ἀφ' ἡμῶν τῶν ταπεινῶν τῶν ἀδελφῶν σου νὰ δέξεσαι, καὶ τὴν πληθυμίαν ἣν ἔχομεν πρὸς σὲ νὰ καταλάβῃς ἔξωθεν τῆς γραφῆς. νὰ γνωρίσῃς, ὅτι ἐγὼ ὁ ἀδελφός σου ὁ ταπεινὸς καὶ εὐτελὴς, ἔχω καιρὸν ὅτι κατέλαβον εἰς τὴν χώραν τοῦ μεγάλου ἀμηρᾶ, ὁ θεὸς ἵνα αὐξάνῃ τὴν δικαιοσύνην τοῦ. γινώσκεις καλὰ, ὅτι ὁ εἷς τὸν ἄλλον οὐδὲν εἶδεν, ἀμὴ πάλιν τὸν ἔπαινόν σου, καὶ τὸν λόγον σου, καὶ τὴν γνῶσιν σου, ἀπὸ σοῦ ἀδελφοὺς καὶ φίλους, οὓς ἔχεις ἐνταῦθα, ἔμαθον. καὶ τόσην ἀγάπην ἔχουν πρὸς σὲ, ὅτι οὐδέποτέ με βλέπουν, ἵνα οὐδέν με παρακαλοῦν διὰ σὲ, εἰς τὸ νὰ παρακαλέσω τὸν ἀμηρᾶν νὰ σὲ καταστήσῃ. βλέπων οὖν τούτους πάσχοντας οὕτως, λυποῦμαι καὶ ἐγὼ ὁποῦ οὐδέν σε γινώσκω. καὶ παρακαλῶ τὸν θεὸν, ὡς ἁμαρτωλὸς, ἵνα σε πλεστρέψῃ ἀπὸ τὸ σκότος, καὶ τὴν ἀπώλειαν ἣν ἐποίησας. καὶ παρακαλῶ σε, μετανόησον, κλαῦσον, στέναξον, ὅτι ὁ θεὸς ἐλεήμων ἐστὶ. νὰ ἠξεύρῃς, ὅτι τὸ κακὸν αὐτὸ, οὐδέν τὸ ἔπαθεν ἐσὺ μόνος, ἀλλὰ καὶ ἅγιοι, καὶ προφῆτες, καὶ ἄλλοι μεγάλοι ἄνθρωποι ἔσφαλαν τὸν θεόν. καὶ πάλιν συνεχώρησεν αὐτοῖς, καθὼς λέγει καὶ ὁ θεὸς μὲ τὸ* στόμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον. ἕτοιμος εἰμὶ νὰ δέξωμαι τὸν μετανοοῦντα. ἰσάζει καὶ ὁ προφήτης μετὰ τοῦ θεοῦ, καὶ λέγει, εἴ τις μετανοήσει εἰς τὰ ἔσφαλε τὸν θεὸν, ὡς ἀναμάρτητός ἐστιν. ἐὰν γοῦν ἔσφαλεν καὶ σὺ ὡς ἄνθρωπος, οὐδὲν ξένον. ἀλλὰ πάλιν μετανόησον, καὶ πλῦνον τὴν καρδίαν σου, ὅπως σὲ δέξηται ὁ θεὸς ὡς εὔσπλαγχνος. ἐὰν γὰρ οὐδὲν ἥμαρτεν ὁ ἄνθρωπος, πῶς ἠθέλαμεν ἠξεύρειν, ὅτι ὁ θεὸς συμπαθὴς ἐστιν; ἀλήθεια τὰς γραφὰς τὰς ἔγραψας καὶ ἀπέστειλας, οὐδὲν ἦσαν πρὸς τὴν γνῶσιν σου, ἀλλ' οὐδὲ εἰς τὴν τιμήν σου. ὅμως διὰ ὄρεξιν τὸ ἐποίησας, καὶ ἐκατηγόρησας τὸν προφήτην, καὶ διέβαλεν αὐτὸν, ὡς καὶ σὺ γινώσκεις. οὐκ οἶδας τὴν γραφὴν τὴν λέγουσαν παρὰ τοῦ θεοῦ διὰ τὸν προφήτην, ὅτι πάντα ἐποίησα διὰ σὲ, καὶ σὲ δι' ἐμὲ. εὔχομαι τῷ θεῷ, ἵνα οὐδέν σε εὕρῃ ὁ θάνατος εἰς τὴν ἀπώλειαν. διὰ τὸν θεὸν εἰπέ μοι, τί ἀγαθὸν εἶδεν εἰς σοῦ χριστιανούς; φαντάζονται γὰρ, ὅτι δοξάζουσι τὸν χριστὸν, καὶ αὐτοὶ ὑβρίζουν τὸν καὶ λέγουν, ὅτι θεός ἐστι, καὶ υἱὸς θεοῦ. ἐχάωσαν τὴν ὁδὸν τὴν ἀληθινὴν, καὶ παραδέρνουν, καὶ ἔπεσον εἰς νόσημα ἀνίατον. οὐδὲν πρέπει οἷος ἐνὶ μουσουλμάνος ὀρθόδοξος, ἵνα σοῦ καταρᾶται. ἀμὴ νὰ σοῦ εὔχεται, καθὼς τὸ λέγει ὁ θεὸς καὶ ὁ προφήτης. πάλιν δὲ λέγω σε, τί εἶδεν, καὶ ἐπλανήθης καὶ ἐκοινώνησας εἰς τὴν πίστιν αὐτῶν; λέγουσιν ὅτι προσκυνοῦσι τρία πρόσωπα, πατέρα καὶ μητέρα καὶ υἱόν. τίς τὸ εἶδεν, ἢ τίς τὸ ἤκουσεν, ἢ ποῖος προφήτης τὸ ἐδίδαξεν, ἢ ποῖος ἅγιος τὸ εἶδεν εἰς ὀπτασίαν; καθὼς καὶ ἀκούομεν, ὅτι ἐμερίσθησαν εἰς πολλὰ μέρη. καὶ λέγουν, οἱ μὲν πολλοὺς θεοὺς, οἱ δὲ ὀλίγους. καὶ ἕνεκεν τούτου καθεκάστην ἡμέραν διαλέγονται καὶ κρίνονται. κἂν ἀπὸ τούτου οὐδὲν σοῦ κατεγνώσθης. οὐαὶ τὴν ἀναισχυντίαν των, οὐαὶ τὴν μωρίαν των, ὅτι ἀπέλυκαν τὸν θεὸν τὸν ποιητὴν τῶν πάντων, καὶ λατρεύουσι θεοὺς, καὶ τὸν χριστὸν ὅπου ἐνὶ λόγος θεοῦ διαβάλλουν, ὅτι εἶπεν ἐνὶ υἱὸς θεοῦ. οὐδέν τον ἠρώτησαν οἱ ἰουδαῖοι, ὅτι σὺ εἶ υἱὸς θεοῦ; καὶ ἠρνήσατο, καὶ εἶπεν ὅτι ὑμεῖς τὸ λέγετε. ὅμως ἀπ' ἐδὼ ἕως αὐτοῦ, τί σε θέλω γράφειν, τί σε θέλω παραστήσειν, τί σε θέλω διδάξειν, ὅτι ἐνὶ εἷς θεὸς ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. καθὼς εἶπεν, ὅτι ἐγώ εἰμι θεὸς, καὶ οὐδὲν ἔχω συντροφὸν εἰς τὴν θεότητα. ἐξεύρομεν καλὰ, ὅτι οὐδὲν ἦσαι ἄγνωστος καὶ ἰδιώτης, καθὼς ἀκούω. ἀμὴ ἐνίκησέ σε ἡ ὄρεξις τοῦ σώματός σου. ἐξεύρεις καλὰ, ὁ κόσμος ἀνυπόστατος ἐνὶ, καὶ ἀρκεῖ σοι ἕως τοῦ νῦν. τὸν φρόνιμον εἷς λόγος σώζει τον. καὶ ταῦτα μὲν ἐγγράφως, ἀγράφως δὲ τάδε. ὅτι πῶς ἐστι δυνατὸν, τὸν θεὸν υἱὸν ἔχειν ἄνευ γυναικὸς; καὶ εἴπερ ὁ θεὸς ἔχει υἱὸν, δυνατόν ἐστι γενέσθαι σχίσμα μέσον τῶν δύο. καὶ ὅτι, πῶς ἐστι δυνατὸν θεὸν γενέσθαι ἄνθρωπον, καὶ τίνι τρόπῳ ἐγένερ ἄνθρωπος; καὶ ὅτι, εἰ ἦν θεὸς ὁ χριστὸς, καὶ θεοῦ υἱὸς, πῶς οὐκ ἔσωσε ἄνθρωπον ψιλῷ τῷ λόγῳ, ἀλλ' ὡς παρὰ δυνατῶν ἐγένερ ἄνθρωπος, καὶ ἀπέθανεν, ἵνα σώσῃ τὸν ἄνθρωπον, ὡς οἱ χριστιανοὶ λέγουσι; καὶ ἐπεὶ θεὸς

ἦν,

ἦν, πῶς ἔπαθεν; οὐ γὰρ πάσχει θεός. καὶ ὅτι οἱ χριστιανοὶ παραβάντες τὸν μωσαϊκὸν νόμον, καὶ διὰ τοῦτο ἄξιοι κατηγορίας εὑρισκόμενοι, μᾶλλον κατηγοροῦσι τοὺς μουσουλμάνους ἀπροσοχῆς ὄντας ἀξίους. καὶ ὅτι τὸ τοῦ μωαμεθ ὄνομα καταγεγραμμένον ἦν ἐν τῷ παλαιῷ καὶ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, ἐπαινέσαντος τοῦτο τοῦ χριστοῦ, οἱ δὲ χριστιανοὶ ἐξέβαλον αὐτὸ. μὴ μόνον δὲ ἐν τούτοις, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν αἰώνων, ἐν τοῖς δεξιοῖς μέρεσι τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ εὑρίσκετο κατα γεγραμμένον. καὶ ὅτι ἡ τῶν μουσουλμάνων πίστις ἀπὸ τοῦ ἀβραὰμ εὑρίσκετο.

Μηδεὶς τὴν τῶν κατὰ τοῦ μωαμεθ λόγων ἐλευθερίαν καὶ ἁπλῆν οἱονεί τινα σκοπῶν σύνθεσιν, ἀδυναμίαν ἢ ἀμουσίαν οἰηθήτω τοῦ θειοτάτου βασιλέως, πρὸς τὸ τὸν λόγον λογικώτερον ἐκθεῖναι. διὰ γάρ τοι τοὺς τοιούτους τῆς εὐσεβείας λόγους ἀντιῤῥητικοὺς εἶναι, καὶ ὀνομάζεσθαι πρὸς αὐτὸν, ὡς εἴρηται, τὸν μωάμεθ καὶ τοὺς αὐτοῦ ὁμοφίλους τε καὶ συναπιστὰς καὶ θεράποντας, βαρβάρους ὄντας, καὶ τῆς τῶν ἑλλήνων σοφίας, οὐ μὴν καὶ γλώττης ἀμοίρους σχεδὸν ἁπλοικώτερον ἐξετέθησαν, ὡς ὁρᾷν οἱ τοῖς τοιούτοις λόγοις ἐντυγχάνοντες ἔχουσι. διὰ τοῦτο καὶ οὐδὲν καινὸν, εἰ τῶν ἑτέρων κατὰ συνθήκην ἀποδεῖ συγγραμμάτων αὐτοῦ.

ΟΤΙΟ ΧΡΙΣΤΟΣ

ΥΙΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΕΣΤΙ, ΚΑΙ ΤΕΛΕΙΟΣ ΘΕΟΣ

ἐστι, καὶ θεὸς ὢν γέγονεν ἄνθρωπος, ὡς οἱ θεηγόροι προφῆτο διακελεύοντο.

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΠΡΩΤΗ

τοῦ βασιλέως.

ΜΕΓΑΣ ὁ θεὸς τῶν χριστιανῶν. ἀπ' ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ μελετίου μοναχοῦ, πρὸς σὲ τὸν φρονιμώτατον καὶ συνετώτατον σαμψατὴν ἰσφαχανὴν. τὰ παρὰ σοῦ πεμφθέντα μοι γράμματα δεξάμενος, ἔγνων ὅσα ἐβούλου μὲν πρός με εἰπεῖν, ἐὰν περὶ ἦν δυνατὸν ἀλλήλοις ὁμιλῆσαι. τοῦ καιροῦ δὲ τοῦτο κωλύοντος, ἐξ ἐνάγκης ἔγραψας ὅπερ ἐβούλου. ἀντέγραψα δὲ κἀγὼ πρός σε. καὶ ἀπελογισάμην περὶ πάντων κατὰ τὸ δυνατόν μοι, καὶ ἐξεδεχόμην ἀπολογίαν ἔγγραφον ἀπὸ σοῦ. τοῦτο δὲ οὐκ ἐγένετο, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀντεστράφη πρός με ἡ πρὸς σέ μου ἀπολογία, ἄνευ τοῦ ὁ ποσοῦν μηνύματος ἢ γραφῆς. καὶ ἐθαύμασα μεγάλως, ἀναλογιζόμενος κατ' ἐμαυτὸν ἄλλα ἐπ' ἄλλοις, ὑπὲρ τῷ γεγονότι. ἐλθόντες δέ τινες ἀπὸ τῶν αὐτόθι, εἶπον μοι, ὅτι ἀπεδέχου, ἵνα μὴ ἀπεστέλλετο ἐν ταῦθα ἡ γραφὴ καὶ ἀπολογία ἐκείνη. μετεμελήθης γάρ. εἶπον δὲ καὶ τοῦτο οἱ αὐτοὶ, ὅτι λέγεις, πῶς ἐστι δυνατὸν τὸν θεὸν ἔχειν υἱὸν ἄνευ γυναικὸς; εἰ γὰρ υἱὸν εἶχεν ὁ θεὸς, ἰδοὺ σχίσμα καὶ στάσις ἐν μέσῳ αὐτῶν. καὶ πῶς ἐστι δυνατὸν, θεὸν γενέσθαι ἄνθρωπον; καὶ τίνι τρόπῳ θεὸς ὢν, γέγονεν ἄνθρωπος; καὶ ὅτι, εἰ ἦν θεὸς ὁ χριστὸς, καὶ θεοῦ υἱὸς, πῶς οὐκ ἔσωσε τὸν ἄνθρωπον ψιλῷ λόγῳ, ἀλλ' ὥσπερ ἀδυνατῶν ἐγένετο ἄνθρωπος, καὶ ἀπέθανεν, ἵνα σώσῃ τὸν ἄνθρωπον; καὶ ἐπεὶ θεὸς ἦν, πῶς ἔπαθεν; οὐδὲ γὰρ πάσχει θεός. καὶ ὅτι ἡμεῖς οἱ χριστιανοὶ παρέβημεν, καὶ κατελύσαμεν τὸν μωσαϊκὸν νόμον, κατηγοροῦμεν δὲ καὶ κατακρίνομεν ὑμᾶς ὡς δῆθεν κακῶς καὶ πεπλανημένως κρατοῦντας. καὶ κατακρίνομεν ἡμεῖς οἱ ἄξιοι κατηγορίας, ὑμᾶς τοὺς ἀξίους ἐπαίνου. καὶ ὅτι ὁ χριστὸς προεῖπε περὶ τοῦ μωάμεθ, καὶ ἐπήνεσεν αὐτὸν, καὶ γεγραμμένον εὑρίσκετο τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν τῷ τοῦ μωσέως παλαιῷ, καὶ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ. οἱ δὲ χριστιανοὶ ἐξέβαλον αὐτὸ μετὰ τῶν ἄλλων. εἶπον καὶ τοῦτο οἱ ἐλθόντες, ὅτι ἀπεδέχου, ἵνα ἡ πρὸς σέ μου ἀπολογία εὑρίσκετο πλατυκωτέρα καὶ καθαρωτέρα. τοῦτο γνωρίσας ἐγὼ, ἀπεδεξάμην σου τὸν τρόπον. πᾶς γὰρ ὁ μετὰ σπουδῆς ζητῶν τὴν ἀλήθειαν, εὑρίσκει αὐτὴν. οἱ δὲ μουσουλμάνοι ἐμποδίζουσιν, ἵνα διαλέγωνταί τινες ἐξ αὐτῶν μετὰ τῶν χριστιανῶν, ὡς ἔοικε, μή ποτε διαλεγόμενοι πρὸς

ἀλλήλους, γνῶσι καθαρῶς τὴν ἀλήθειαν. οἱ δὲ χριστιανοὶ θαῤῥοῦντες εἰς τὴν καθαρὰν πί-
στιν αὐτῶν, καὶ εἰς ἅπερ κρατοῦσιν ὀρθὰ καὶ ἀληθῆ δόγματα, οὐδ' ὅλως ἐμποδίζουσι τι-
νὰς ἐξ αὐτῶν, ἀλλὰ μετὰ πάσης ἀδείας καὶ ἐξουσίας εἷς ἕκαστος αὐτῶν διαλέγεται με-
τὰ πάντων ὧν βούλεται καὶ ὀρέγεται. καὶ ἰδοὺ κατὰ τὴν σὴν θέλησιν μέλλω ἀπολογίσε-
σθαι κατὰ τὸ δυνατόν μοι, περὶ ὧν τότε ἔγραψας, καὶ ὧν κατὰ τὸ παρὸν ἐζήτησας καὶ ἠρώτη-
σας. ταῦτα σου τὰ ῥήματα, ὦ καλὲ σαμψατὴν. ἐγὼ δὲ τί μέλλω εἰπεῖν καὶ λαλῆσαι, καὶ
πόθεν ἄρξασθαι, οὐ γινώσκω, ἐνθυμούμενος τὸ τῶν ὀφθαλμιώντων, μή ποτε καὶ ἐν σοὶ
γένηται. ἐκεῖνοι γὰρ ἀσθενεῖς ἔχοντας τὰς ὄψεις, τὸ τοῦ ἡλίου φῶς ἀποστρέφονται, καὶ ἐν τῷ
σκότει μᾶλλον ἀναπαύονται. οὕτω καὶ σὺ αὐτὸς ἀληθείας ἀκούσας ῥήματα καὶ δικαιο-
σύνης, τὴν μὲν ἀλήθειαν ἀποστραφῆναι μέλλεις, καὶ τὸ φῶς τῆς ἀληθείας μισῆσαι, καὶ ὑπὲρ
τὸ μάταιον σκότος, ἐν ᾧ εὑρίσκῃ νῦν ἐπαναπαυθῆναι μᾶλλον, ὥσπερ ἐκεῖνοι, ὅπερ ἀ-
πεύχομαι. ὅμως θαῤῥήσας εἰς τὴν φυσικὴν γνῶσιν, ἣν πρὸς σοι θεὸς ἐδωρήσατο, ἀλλὰ δὴ
καὶ εἰς τὴν μάθησιν καὶ παίδευσιν ἣν ἐδιδάχθης, ἔτι δὲ καὶ ὀρθὴν καὶ καλὴν συνεί-
δησιν, ἣν παρὰ πολλῶν ἔχειν μεμαρτύρησαι, ἅ τινα ὁδηγῆσαι σε πρὸς τῆς τῆς ἀληθείας
ὁδὸν (οὐ γὰρ τῶν πολλῶν ἡ γνῶσις) ἤδη ὡς ὁρᾷς γράφω σοι, καὶ οἷον ἀμνημονήσας τὸ τῆς ἐμῆς
διανοίας σενὸν, καὶ τὸ τῆς ἀμαθίας καὶ ἀγροικίας ἀσθενὲς, ἠβουλήθην ἀπολογίσασθαι καὶ
δεῖξαι πρὸς σὲ, περὶ ὧν ἐζήτησας καὶ ἠρώτησας, ἀφ' ὧν ἤκουσά τε καὶ ἐδιδάχθην, ἀνοι-
γέντων τῶν ὀφθαλμῶν μου θεοῦ συνάρσει, ὡς γραφέντος ἀπὸ τῆς ματαίας καὶ πατρο-
παραδότου θρησκείας πρὸς τὴν ἀκραιφνῆ καὶ ἀμώμητον τοῦ χριστοῦ πίστιν, καὶ τὴν τῆς ἀ-
ληθείας ὁδόν. παρακαλῶ τοίνυν ἀκούειν συνετῶς. οὐδὲ γὰρ ἀπ' ἐμαυτοῦ μέλλω λαλή-
σειν πρὸς σὲ, οὐδὲ ἐξ ὧν ὑμεῖς οὐ παραδέχεσθε, ἀλλ' ἀπὸ τῶν βιβλῶν ὧν πάντες οἱ μουσουλ-
μάνοι ὁμολογοῦσιν εἶναι ἀληθεῖς καὶ ἁγίας γραφὰς, καὶ ἀπὸ τοῦ θεοῦ δεδομένας. σκέψαι
τοίνυν, μή ποτε πάθῃς παρόμοιον τοῖς ἱσαμένοις ἐπάνω θησαυρῶν, καὶ μὴ γινώσκουσιν
ἔνθα ἵστανται, καὶ τί ἐστι πλησίον τούτοις. καὶ γὰρ ἐκεῖνοι σχεδὸν ἐν ταῖς ἑαυτῶν χερσὶν
ἔχουσι τὸν μέγαν πλοῦτον, ἀπὸ δὲ ἀγνοίας τούτων κεναῖς ἀπέρχονται ταῖς χερσὶ, καὶ τοῖς
ἱσαμένοις μέσον ποτίμου καὶ διειδεστάτης βρώσεως, καὶ ἀπρεχομένοις διψῶσιν. ἀλλὰ
γενοῦ ὅμοιος τοῖς κοπιῶσι καὶ ἱδροῦσιν, ἵνα τὸν κεκρυμμένον καὶ ἀφανῆ θησαυρὸν ἐκ-
βάλωσι καὶ κερδήσωσι. καὶ ἐπεὶ τὰ τοῖς ἀσεβέσι καὶ ἀμαθέσιν ἀγνοούμενα θεοῦ λόγια
ἤδη πρὸς τὸ παρὸν ἐγχειρίζονταί σοι, πρόσεξον ἵνα μετὰ μεμεριμνημένου σκοποῦ, καὶ ἀκρι-
βοῦς ἐξετάσεως διέλθῃς αὐτὰ, καὶ ἐμπλησθῇς θείας γνώσεως καὶ ἀληθείας. μεγάλη γάρ
ἐστιν ἡ τῶν χριστιανῶν πίστις, καὶ μέγα μυστήριον ἐστὶ τῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ σαρκώσεως ἡ ὑπό-
θεσις. εἶπας, πῶς ἐστι δυνατὸν τὸν θεὸν ἔχειν υἱὸν ἄνευ γυναικός; καὶ πῶς ἐστι δυνατὸν
θεὸν γενέσθαι ἄνθρωπον; τίς δὲ τῶν ἁγίων ἐδίδαξε τὴν τοσαύτην ἀσέβειαν; ἢ ποῖος τῶν
προφητῶν ἐν ὀπτασίᾳ οὕτω ἐθεάσατο; καὶ σὺ μὲν ταῦτα. ἡμεῖς δὲ λέγομεν οὕτως· ὅτι μὲν
θεός ἐστιν ὁ ποιητὴς πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων, ἐδιδάχθημεν καὶ ἐγνώκαμεν καὶ
πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν. τί δέ ἐστι θεὸς, οὔτε ἐδιδάχθημεν, οὔτε ἐγνώκαμεν, ἀλλ'
οὔτε ὅλως ἐπὶ τὴν καρδίαν ἡμῶν ἀνέβη τοῦ τοιούτου ἀσεβήματος ἡ ἐξέτασις. καὶ ὅτι
ὁ χριστὸς υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ ἐστι, καὶ θεός ἐστι, οὕτω καὶ ἐδιδάχθημεν, καὶ ἐγνώκαμεν, καὶ
πιστεύομεν, καὶ ὁμολογοῦμεν. πῶς δέ ἐστιν ἡ τούτου γέννησις, ἡμεῖς οὐκ οἴδαμεν, οὔτε ἐ-
διδάχθημεν, ἀλλ' οὔτε ἐξετάζειν μέλλομεν αὐτὸ εἰς τὸν αἰῶνα, ὡς ἀσεβὲς καὶ ἀπόβλη-
τον τῆς τῶν χριστιανῶν πίστεώς τε καὶ καταστάσεως. ἀλλ' ἐπίσης φρονοῦμεν ἀγνοεῖσθαι καὶ
ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις τὸ τοιοῦτον ὑπὲρ φύσιν μυστήριον. οὕτω καὶ ὡς τῆς ἐνανθρωπήσεως
αὐτοῦ, ὅτι ἐγένετο ἄνθρωπος, καὶ ἐδιδάχθημεν, καὶ ἐγνώκαμεν, καὶ πιστεύομεν· τὸ δὲ
ὅπως, οὐ γινώσκομεν. ἀλλ' ὥσπερ ἀγνοοῦμεν τὴν ἐκ θεοῦ καὶ πατρὸς αὐτοῦ γέννησιν, οὕτως
ἀγνοοῦμεν καὶ τὴν ἐκ τῆς ἁγίας αὐτοῦ μητρὸς μαρίας τῆς παρθένου. ὑμεῖς δὲ οἱ γινώσκον-
τες τὸ τοῦ θεοῦ ἀδύνατον, λέγετε γὰρ, ὅτι πῶς ἐστι δυνατὸν ἔχειν υἱὸν τὸν θεὸν, πάντως
ἐξ ὧν λέγετε, γινώσκειν μέλλετε καὶ τὸ τοῦ θεοῦ δυνατόν. καὶ διδάξατε ὑμεῖς οἱ πολ-

λὰ

λὰ εἰδότες, ἡμᾶς ὡς ἀμαθεῖς καὶ ἀγροίκους, τίς ἐστιν ἡ τοῦ θεοῦ φύσις, καὶ τί τὸ δυνατὸν, καὶ τί τὸ ἀδύνατον αὐτοῦ, ἵνα σώσητε ἡμᾶς, ὡς ἐν ἀπωλείᾳ, ὡς ὑμεῖς λέγετε, ζῶντας. λέξον μοι σὺ, τί ἐστι θεὸς, καὶ θεοῦ φύσις. κἀγώ σοι ἐρῶ, πῶς ἡ τοῦ υἱοῦ καὶ λόγου τοῦ θεοῦ γένησις. εἰ δ' ἴσως τινὲς τολμητίαι καὶ αὐθάδεις εἴπωσιν, ὅπερ ἂν ἀναβῇ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν, ἐγὼ ὁμολογήσω τὴν περὶ τοῦ τοιούτου πράγματος ἡμετέραν ἄγνοιαν, ὅμως θεραπευσόν μου τὴν ἣν ἔχω ἀπόριαν. ὑμεῖς γὰρ οἱ λέγοντες, πῶς ἐστι δυνατὸν, ἔχειν τὸν θεὸν υἱὸν ἄνευ γυναικὸς, γινώσκειν μέλλετε ἀκριβῶς, πῶς ἐγεννήθη ὁ χριστὸς ἐκ γυναικὸς ἄνευ ἀνδρός. καὶ ἔτι τούτου σαφέστερον, πῶς ὁ ἀδὰμ ἐγένετο ἄνθρωπος ἄνευ ἀνδρός τε καὶ γυναικός. ἀλλὰ καὶ ἡ εὖα ἐξ ἀνδρὸς μὲν, ἄνευ δὲ γυναικὸς, καὶ οὐ κατὰ τὸν νόμον καὶ τὰ τάξιν τῆς φύσεως ἣν ἔλαβον μετὰ τὴν παράβασιν, ἀλλ' ἑτέρῳ τρόπῳ, ὃ παρ' ἡμῖν τοῖς χριστιανοῖς ἐστὶν ἀγνοούμενον, παρὰ δὲ μόνῳ τῷ θεῷ γινωσκόμενον. εἰ δὲ ὅτι ἀδύνατόν ἐστι πάσῃ ἀνθρωπίνῃ γνώσει, τί ματαιοπονοῦντες οἱ μουσουλμάνοι κατηγοροῦσιν ἡμῶν, εἰς ἃ οὔτε οἴδασιν οὔτε γινώσκουσιν, ἀλλὰ μακράν που εὑρίσκονται τῆς ἀληθείας, ὅσον ἡ γῆ τοῦ οὐρανοῦ. ἀπὸ γὰρ τοῦ μὴ γινώσκειν αὐτοὺς τὰς γραφὰς, ἐνέπεσον εἰς αὐτά. τὰ γὰρ μωσαϊκὰ βιβλία καὶ τὸ τοῦ δαβὶδ ψαλτήριον, ἔτι δὲ καὶ αἱ τῶν προφητῶν γραφαὶ, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ τοῦ χριστοῦ εὐαγγέλιον, τὰ πάντα καὶ ἅγια, καὶ δίκαια, καὶ ἀληθῆ, καὶ καλὰ λέγουσι καὶ ὁμολογοῦσι. καὶ οὕτως ἐστὶν ἡ ἀλήθεια. ὁμολογοῦσι δὲ στόματι μόνῳ, τὰ δὲ λεγόμενα παρ' αὐτῶν ἀγνοοῦσιν. ἀλλ' ὥσπερ ἵνα ἠκούετε παρὰ τῶν ἀγγέλων, ὅτι καλῶς καὶ μετὰ μεγάλης γλυκύτητος καὶ ἡδονῆς αἰνοῦσι τὸν θεὸν, καὶ τὰ λεγόμενα παρ' ἐκείνων ἐστέργετε καὶ ἐπηνεῖτε, τί δέ ἐστιν ὃ λέγουσιν ἠγνοεῖτε. οὕτως ἐστὶ καὶ ὑπὲρ πάντων τουτωνὶ τῶν βιβλίων, ὅτι τὰ παρ' αὐτῶν γεγραμμένα ἐπαινεῖτε, τί δὲ λέγουσιν οὐκ οἴδατε. διατί; ὅτι οὐδὲ ὅλως ἐδιδάχθητε περὶ αὐτῶν. οἱ δὲ χριστιανοὶ, ποῖ μὲν εἰς τὰς ἐκκλησίας συναγόμενοι, ποῖ δὲ ἕκαστος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ καθημέραν ἀναγινώσκουσι τὰς βίβλους, καὶ ὁ πολὺς χρόνος, καὶ ἡ συνεχὴς ἀνάγνωσις, καὶ ἡ ἀκριβὴς ἐξέτασις ἐφανέρωσε καὶ ἐδίδαξεν αὐτοὺς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. ἐπεὶ οὖν ἀγνοεῖς τὰ περὶ τοῦ χριστοῦ, καὶ λογίζῃ ὅτι οὐδεὶς τῶν ἁγίων ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ, ἀλλ' οὔτε προφήτης προεφήτευσε, καὶ ζητεῖς ταῦτα ἀκοῦσαι παρ' ἡμῶν ὡς δῆθεν μὴ ἐχόντων ἀπολογίαν, ἄκουσον περὶ ὧν ζητεῖς, καὶ σκέψαι ἀκριβῶς τὰ λεγόμενα. ὁ μέγας ἐκεῖνος μωσῆς ἐν τῇ βίβλῳ τῆς γενέσεως οὕτωσι κατὰ λέξιν εἴρηκεν, εἶπε κύριος, κραυγὴ σοδόμων καὶ γομόῤῥας πεπλήθυται πρός με, καταβὰς ὄψομαι. ἀβραὰμ δὲ ἦν ἑστηκὼς ἐναντι κυρίου, καὶ ἐγγίσας ἀβραὰμ εἶπε, μὴ συναπολέσῃς δίκαιον μετὰ ἀσεβοῦς, καὶ ἔσται ὁ δίκαιος ὡς ὁ ἀσεβής. ἐὰν ὦσι πεντήκοντα δίκαιοι ἐν τῇ πόλει, οὐκ ἀφήσεις αὐτὴν ἕνεκεν τῶν πεντήκοντα δικαίων; μηδαμῶς ποιήσῃς οὕτω, ὁ κρίνων πᾶσαν τὴν γῆν. εἶπε δὲ κύριος, ἐὰν εὕρω ἐν σοδόμοις πεντήκοντα δικαίους, ἀφήσω πάντα τὸν τόπον δι' αὐτούς. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἀβραὰμ, εἶπε, νῦν ἠρξάμην λαλῆσαι πρὸς τὸν κύριόν μου. ἐγὼ δὲ εἰμὶ γῆ καὶ σποδὸς, καὶ ἐὰν εὑρεθῶσι τεσσαράκοντα πέντε; καὶ εἶπε ὁ κύριος, ἐὰν εὑρεθῶσι τεσσαράκοντα πέντε, ἵνα ἀφήσω τὴν πόλιν. καὶ διαλεγόμενος ἀβραὰμ, κατῆλθε μέχρι καὶ τῶν δέκα. εἶτα λέγει μωσῆς, καὶ ἀπῆλθε κύριος, ὡς ἐπαύσατο λαλῶν τῷ ἀβραάμ. βλέπεις πόθεν ἤρξαντο καταμικρὸν ἀναφαίνεσθαι τὰ τοῦ χριστοῦ; τοῦ γὰρ δικαίου οἱ ὀφθαλμοὶ ἠδύναντο γνῶναι τὸν θεὸν, κἂν ἐν δουλικῷ ὑπῆρχε τῷ σχήματι. πρόσχες γοῦν, πῶς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ οὐδέποτε ἐφάνη ἐν ὁράσει προφητῶν ὡς ἄνθρωπος, διότι οὐκ ἐγένετο ἄνθρωπος. ἀλλὰ ποτὲ μὲν ἐφαίνετο ἄλλως, ποτὲ δ' ἄλλως. ἄγγελοι δὲ κατὰ καιροὺς φαίνοντο ἐν σχήματι ἀνθρώπων. ἐξεταστέον οὖν περὶ τῆς τοιαύτης θεωρίας, τίς ἦν ὁ ὠφθείς; ἰδοὺ ὁ θεὸς καὶ πατὴρ οὐκ ἦν, ἐπεὶ ὁ φανεὶς ὡς ἄνθρωπος ἐφάνη ἄγγελος; καὶ ποίας ἔχει ἀκολουθίας, πότε μωσῆς ἢ ἕτερός τις τῶν ἁγίων μνησθεὶς ἀγγέλου, ὠνόμασεν αὐτὸν κύριον ἢ κριτήν; τίς γάρ ἐστιν ὁ κρίνων πᾶσαν τὴν γῆν, ἢ θεός; ἐπεὶ οὖν ἀναφαίνεται, ὅτι ὁ θεὸς καὶ πατὴρ οὐκ ἦν ὁ φανεὶς ὡς ἄνθρωπος, ἄγγελος οὐκ ἦν δι' ἃς εἴπομεν αἰτίας, φαίνεται πάντως ἐξ ἀνάγκης, ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ, ὅς ἐστι θεὸς καὶ ἄνθρωπος. διὰ γὰρ τὸ φανῆναι τῷ ἀβραὰμ ὡς ἄνθρωπον, ἔδειξε τὴν μέλλουσαν αὐ-

τοῦ σάρκωσιν. διὰ δὲ τὸ ὀνομασθῆναι αὐτὸν κύριον, παρά τε τοῦ ἁβραὰμ, παρά τε τοῦ μω-
σέως, καὶ κρίνοντα πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ ἐλεοῦντα ὃν βούλεται, καὶ παιδεύοντα ὃν βού-
λεται παιδεῦσαι, ἔδειξε τὴν αὐτοῦ θεότητα. θεοῦ γάρ ἐστι ἔργον ἴδιον, τὸ κρίνειν καὶ ἐλεεῖν
καὶ ὀργίσεσθαι, ἀγγέλου δὲ καὶ ἀνθρώπου οὐδαμῶς. οὐ γάρ ἐστιν τοῦ δυνάμεως καὶ ἐξου-
σίας αὐτῶν. τὸ γὰρ εἰπεῖν, ἐὰν εὕρω πεντήκοντα, ἢ καὶ ἔλαττον, ἐάσω τῇ πόλει, ἔδειξε τὸ
μεγαλεῖον τοῦ ἐξουσίας αὐτοῦ. σὺ δὲ πρόσεξον, μή πως ἀκούσας τοῦ κυρίου λέγοντος, κα-
ταβὰς ὄψομαι, φαντασθῇς ὡδὶ θεοῦ ταπεινόν τι καὶ ἀνάξιον τοῦ αὐτοῦ θεότητος. ἀλλὰ διὰ
τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀνθρώπων, πολλάκις λέγονται τὰ τοιαῦτα ὡδὶ θεοῦ. ἐλέχθη δὲ καὶ διὰ
τὴν μέλλουσαν αὐτῷ μετὰ τῶν ἀνθρώπων συγκατάβασιν. ἔτι δείξας κύριος ὁ θεὸς τοῦ
,, ἁβραὰμ τὰ τέσσαρα μέρη τοῦ γῆς, εἶπε, σοὶ δώσω τὴν γῆν καὶ τῷ σπέρματί σου, καὶ πλη-
,, θυνῶν πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου, ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὡς τὴν ἄμμον τὴν παρὰ τὸ
,, χεῖλος τοῦ θαλάσσης. ὅτι πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε, καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ
πάντα τὰ ἔθνη. ταῦτα τὰ τοῦ θεοῦ πρὸς τὸν ἁβραὰμ ῥήματα, καὶ ἐξεταστέον τί βούλεται
ταῦτα. ἰδοὺ ὡς ὁ μωσῆς λέγει, ὅτι ὁ θεὸς ὑπεσχέσθη καὶ ἐπηγγείλατο δοῦναι τῷ ἁβραὰμ
καὶ τοῦ σπέρματι αὐτοῦ, πᾶσαν τὴν γῆν. καὶ πληθυνθήσεται τὸ σπέρμα αὐτοῦ, ὡς τὰ ἄ-
στρα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὡς τὴν ἄμμον τὴν παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ θαλάσσης. καὶ ἐν τοῦ σπέρμα-
τι αὐτοῦ ἐνευλογηθήνεται πάντα τὰ ἔθνη. καὶ ἐπεὶ ἡ τοῦ θεοῦ λόγοι ἀληθεῖς εἰσι, καὶ οὐ
δέποτε διαψεύδονται, δεῦρο δὴ σκεψώμεθα, πόθεν καὶ ἐν ποίῳ τρόπῳ ἐπληρώθησαν
τὰ τοῦ θεοῦ λόγια. ὁ γὰρ ἁβραὰμ δύο υἱοὺς ἔσχεν, ἕνα ἐκ τοῦ παιδίσκης ἄγαρ, τὸν ἰσμαὴλ,
καὶ ἕνα ἐκ τοῦ ἐλευθέρας σάῤῥας, τὸν ἰσαὰκ. μή ποτε γοῦν εἶπεν ὁ θεὸς διὰ τὸν πρὸ τοῦ ἰσα-
ὰκ, ἐκ τοῦ παιδίσκης γεννηθέντα ἰσμαὴλ, ὅτι ἐν αὐτῷ ἐνευλογηθήσονται πάντα τὰ ἔθνη,
ὡς ἐκ σπέρματος ὄντα τοῦ ἁβραὰμ, ἀλλ' ἐπεὶ θεὸς εἶπε τοῦ ἁβραὰμ, ὅτι ἔκβαλε τὴν παι-
δίσκην μετὰ τοῦ παιδὸς αὐτῆς, οὐδὲ γὰρ κληρονομήσει ὁ υἱὸς τοῦ παιδίσκης μετὰ τοῦ υἱοῦ
τοῦ ἐλευθέρας. καὶ κατὰ τὸν τοῦ θεοῦ λόγον, ἐξέβαλε τὸν ἰσμαὴλ μετὰ τοῦ μητρὸς αὐτοῦ
τοῦ ἄγαρ, καὶ ἀπεδίωξεν αὐτοὺς ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ ἁβραάμ. ἀλλὰ καὶ ὁ δίκαιος ἁβραὰμ
ἀκούσας παρὰ τοῦ θεοῦ, ὅτι πατέρα πολλῶν τέθεικά σε, καὶ ὅτι σοὶ δώσω τὴν γῆν, καὶ
τοῦ σπέρματί σου, καὶ ὅτι ἐν τοῦ σπέρματί σου ἐνευλογηθήσονται πάντα τὰ ἔθνη, οὕ-
τως ἀπεκρίθη, εἰπὼν, τί μοι δώσεις κύριε, ὅτι ἐγὼ ἀπόλλυμαι ἄτεκνος; βλέπεις πῶς καὶ
πρὸ τοῦ ὁρισθῆναι τὸν ἁβραὰμ, ἐκβαλεῖν ἀπὸ τοῦ οἴκου αὐτοῦ τὸν ἰσμαὴλ, οὐκ ἐλογίζετο
ἔσχον υἱὸν αὐτοῦ. εἰ γὰρ ὡς υἱὸν αὐτοῦ ἐλογίζετο, οὐκ ἂν ἐζήτει ὁ ἁβραὰμ τέκνον ἕτερον. τὸ
γὰρ εἰπεῖν, ἐγὼ δ' ἄτεκνος ἀπόλλυμαι, υἱὸν ἐζήτει, ὅν τινα λογίσεται υἱὸν αὐτοῦ καὶ σπέρ-
μα αὐτοῦ. ὁ γὰρ ἰσαὰκ ὕστερον ἐγεννήθη. μετὰ δὲ ταῦτα ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, ὁ εἰπὼν, ἔκβα-
λε τὴν παιδίσκην μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς, φανερῶς ἐδήλωσε, ὅτι οὐκ ἐλογίσατο τὸν ἰσμα-
ὴλ τέκνον καὶ σπέρμα τοῦ ἁβραάμ. καὶ ἰδοὺ ὡς ἀναφαίνεται, ἀμέτοχος ἐστὶν ὁ ἰσμαὴλ
ἐκ τῆς κληρονομίας τοῦ ἁβραὰμ, καθὼς ὁ θεὸς ἐνετείλατο. μή ποτε γοῦν ἐστὶν ὁ ἰσαὰκ,
καὶ ὅτι μὲν υἱός ἐστιν οὗτος τοῦ ἐλευθέρας σάῤῥας, πρόδηλον. καὶ τὸ τῶν ἑβραίων γένος
ἐξ ἐκείνου ἐστὶ, ἔσχε ὁμολογούμενον. ἀλλ' ἡ τῶν ἐθνῶν εὐλογία οὐκ ἐξέβη ὡδὶ τοῦ ἰσαὰκ.
μόνον γὰρ οἱ ἑβραῖοι εἰσὶν ἐκ σπέρματος τοῦ ἰσαὰκ, ὡς ἀπόγονοι τοῦ ἰακὼβ, καὶ τῶν δώ-
δεκα υἱῶν αὐτοῦ. καὶ ἔτι ἐν τῇ εὐημερίᾳ καὶ ἀκμῇ αὐτῶν ὑπάρχοντες πολλὰ εὑρίσκοντο
ὀλίγοι καὶ εὐαρίθμητοι, συγκρινόμενοι πρὸς τοὺς κατοικοῦντας τὴν οἰκουμένην. μόλις
γὰρ περιέσωζον ἑνὸς ἔθνους ποσότητα, ἀπὸ δὲ τοῦ τοῦ θεοῦ βοηθείας ἐφαίνοντο μεγάλοι καὶ
φοβεροί. λαὸν γὰρ αὐτὸς ἐκάλει αὐτοὺς ὁ θεὸς, καὶ κληρονομίαν αὐτοῦ ἔλεγεν αὐτοὺς, καὶ ἐν τῇ ἰ-
σχύϊ αὐτοῦ κατετροπώσαντο καὶ ἐκέρδησαν τὰς πόλεις τῶν ὑπεναντίων αὐτῶν. καὶ ἐν τῇ δυνά-
μει τοῦ θεοῦ ἤρξατο ποιεῖν ὁ μωσῆς ἐν τῇ αἰγύπτῳ τὰ θαυμάσια, καὶ μετ' ἐκεῖνον ὁ τοῦ ναυῆ ἰη-
σοῦς, καὶ οἱ ἕτεροι, ἕως τῆς γεννήσεως τοῦ χριστοῦ. ἀπὸ δὲ τοῦ τοῦ χριστοῦ γεννήσεως, ἤρξαντο πράττειν οἱ
,, ἰουδαῖοι τὰ ὀλέθρια. καὶ ἐπληρώθη ἡ τοῦ ἰακὼβ προφητεία, ἡ λέγουσα τὸ, οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ
,, ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως οὗ ἔλθῃ ὃ ἀπόκειτο, καὶ ἔσχε ἐστὶ προσδοκία ἐθνῶν.

ἀλλὰ

ἀλλὰ δὴ καὶ τοῦ ἡσαΐου, ἡ λέγουσα, ἔσται ἡ ῥίζα τοῦ ἰεσσαὶ, καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἀρχεῖν ἐθνῶν, "
ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιοῦσι. μέχρι γὰρ τοῦ χριστοῦ γεννήσεως, εἶχον οἱ ἰουδαῖοι καὶ βασιλεῖς
ἀπὸ τοῦ γένους αὐτῶν, καὶ ἀρχιερεῖς. γεννηθέντος δὲ τοῦ χριστοῦ, ἔλειψαν καὶ ἀρχιερεῖς καὶ βα=
σιλεῖς. καὶ τούτων γινομένων ποτὲ μὲν ὠργίζετο ὁ θεὸς αὐτοῖς διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, ἔξαι
ρέτως δὲ διὰ τὰς εἰδωλολατρείας αὐτῶν, ἃς εἰδωλολάτρουν. ποτὲ δὲ πάλιν συνεπάθει αὐ-
τοῦ. ἀφ' οὗ δὲ ἐτόλμησαν τὸ τόλμημα ἐκεῖνο τὸ μέγα καὶ φοβερὸν, ἔκ τοτε ἐγκατελείφθεισαν
παρὰ τοῦ θεοῦ, καὶ παρεδόθησαν εἰς ἀσυμπάθητον ὀργὴν, καὶ διεσπάρησαν εἰς τὰ ἔθνη. καί
τοιγε προσεκαρτέρησε μὲν ὁ θεὸς μέχρι καιροῦ φιλάνθρωπος ὢν, τῆς ἐκείνων ὑπερτροφήν τε
καὶ μετάνοιαν ἐκδεχόμενος. ἀλλ' ὡς ἀνίατα νοσοῦντας ἀπέκοψεν αὐτοῦ ἀπ' αὐτοῦ, ὡς οἱ
προφῆται λέγουσι περὶ αὐτῶν. ἐπεὶ γοῦν εἰδωλολατροῦντες ἦσαν, καὶ παροργίζοντες
τὸν θεὸν, παρεδίδου μὲν αὐτοῦ εἰς αἰχμαλωσίαν, καὶ παιδεύσεις διὰ τὰ κακὰ αὐτῶν. οὐ μὴν
δὲ καὶ ἐγκατέλιπεν αὐτοῦ, ἀλλὰ μέχρι καιροῦ τινὸς εὐαριθμήτου, παρετείνετο ἡ τοῦ θεοῦ πρὸς
αὐτοῦ ὀργή. πάλιν δὲ ἀπελάμβανον καὶ συμπάθειαν, ὡς εἴρηται, καὶ τῆς πρότερον εὐδαιμο=
νίαν. ἀλλὰ καὶ τὸν καιρὸν τοῦ ἐκείνων αἰχμαλωσίας, οὐδέποτε ἔλειψαν ἀπ' αὐτῶν προφῆ-
ται εἰς παρηγορίαν ἐκείνων εὑρισκόμενοι, καὶ ὠφέλειαν ψυχικὴν. προέλεγον γὰρ καὶ τὴν
πρὸς αὐτοῦ τοῦ θεοῦ ἐρχομένην ὀργὴν, ἀλλὰ καὶ τοῦ χρόνους τοῦ ὀργῆς, καὶ τῆς μετὰ ταῦτα γε
νησομένην συμπάθειαν, καὶ τῆς εἰς τῆς ἱερουσαλὴμ ἐπάνοδον. διεβίβασαν γὰρ εἰς τὴν αἴγυ=
πτον, χρόνους τετρακοσίους, ἀλλ' ἐκεῖσε ἐγεννήθησαν καὶ ἀνετράφησαν. μετὰ δὲ τὸ ἐλθεῖν αὐ
τοῦ εἰς τὰ ἱεροσόλυμα, καὶ κτίσαι τὸν ναὸν, ἠχμαλώτευσεν αὐτοῦ βασιλεὺς τῶν βαβυλω-
νίων ναβουχοδονόσορ χρόνους ἑβδομήκοντα. καὶ μετὰ ταῦτα ἀντίοχος ὁ ἐπιφανὴς, χρόνους δύο
καὶ ἥμισυ, καὶ πλέον οὐ παρετάθη ἡ πρὸς αὐτοῦ τοῦ θεοῦ ὀργή. καί τοιγε ὑπὲρ μὲν τοῦ μωσέως
ἔθυσαν τὸν μόσχον ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ μετὰ ταῦτα ἔθυον τοῖς εἰδώλοις. οὐ μόνον δὲ ἔθυον θύματα
ζώων, ἀλλὰ καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν ἔθυον τοῖς δαίμοσι, καὶ τοῦ προφήτας ἀπέκτενον, καὶ ὀργὴν
ἀσυμπάθητον οὐ πεπόνθασιν. ἀπὸ δὲ τοῦ κυρίου σταυρώσεως εἰσὶ χρόνοι χίλιοι τριακόσιοι ἑξή-
κοντα. καί τοιγε ὡς τάχα λέγουσι, φυλάσσουσι τὸν νόμον, καὶ οὐδὲν εἰδωλολάτρησαν, ἀλλὰ μό-
νον διὰ τὴν εἰς χριστὸν ἀσέβειαν αὐτῶν ἐγκατελείφθησαν οὕτως, ὡς ὁρᾷ ὁ κόσμος ὅλος,
ὅτι μὲν γὰρ διὰ τοῦτο διεσπάρησαν, ἵνα παίγνιον καὶ κατάγελως γένωντο παντὶ τοῦ κόσ=
μῳ, παντί που δῆλον. ὅτι δὲ οὐδὲ προφήτης εἶπεν αὐτοῖς λόγον παρηγορίας, ἀλλ' οὐδὲ ἐλά
λησεν εἰς αὐτοὺς προφήτης μετὰ τὸν ἰωάννην τὸν ζαχαρίου υἱὸν, τοῦτο δῆλον. ἐλθόντος γὰρ
τοῦ προφητευομένου, ὅς ἐστιν ὁ χριστὸς, ἐξανάγκης ἡ προφητεία ἤργησε, τὸ μὲν ὅτι ἦλθεν ὁ
χριστὸς, ὡς εἴρηται, τὸ δὲ ὡς ἀνάξιοι ὄντες καὶ ἐγκαταλελειμμένοι οἱ ἰουδαῖοι. διὸ ἠθέτη-
σαν τὸν χριστὸν, καὶ ἐποίησαν ἐπ' αὐτῷ ὅσα καὶ ἐποίησαν, κατὰ τοῦτο ἔπαθον τὰ ἀνήκεστα
κακά. οὐ γὰρ ψιλὸν ἄνθρωπον ἐσταύρωσαν, ἀλλὰ θεὸν καὶ ἄνθρωπον. καὶ οὐ θεότης ἔπαθεν,
ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος. ἰδοὺ γοῦν καὶ ἀπὸ τοῦ ἐλευθέρας σάρρας υἱοῦ τοῦ ἰσαὰκ, ὅσον τὸ ἀπὸ τῶν
ἰουδαίων, ἐναπελείφθη ἐγκαταλελειμμένον καὶ ἐν ἀπωλείᾳ τὸ τοῦ ἰσαὰκ σπέρμα. πῶς
γὰρ ἔμελλε λογίσεσθαι ὁ θεὸς τὸ γένος τῶν ἑβραίων εἰς σπέρμα τοῦ ἰσαὰκ, ἐπεὶ ἀπέκειτο αὐ-
τοῖς, ἵνα ἡ ἀσυμπάθητος ὀργὴ τοῦ θεοῦ καταλάβῃ αὐτούς; πῶς δὲ ἔμελλον λογισθῆναι
τέκνα τοῦ ἁβραὰμ, οὓς προϊδὼν ὁ δαβὶδ προφητεύων ἐπ' αὐτοὺς, ἔλεγε πρὸς τὸν θεὸν,
σκοτισθήτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ τὸν νῶτον αὐτῶν διὰ παντὸς σύγ-
καμψον, τουτέστι μὴ ἀποστῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ ζυγὸς τοῦ διηνεκοῦς δουλείας. τοῦτο γὰρ δηλοῖ, τὸ
διαπαντὸς σύγκαμψον. οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο κατάρας εἶδος, ἀλλὰ προφητείας ἔκβασις. πῶς γὰρ
ἔμελλε λογίσεσθαι αὐτοῦ ὁ θεὸς σπέρμα τοῦ ἰσαὰκ, καὶ τέκνα τοῦ ἁβραὰμ, περὶ ὧν δανιὴλ ὁ προ
φήτης τῆς μὴ καταστροφὴν αὐτῶν καὶ ἀπώλειαν ἐδήλωσε καὶ προεῖπε; τῆς δὲ ἐπάνοδον καὶ ἀνάκλη
σιν ὡς καὶ ἐν ἄλλοις οὐ προεῖπεν, ἀλλὰ τοὐναντίον; μετὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν καὶ ἐκτραγῳδῆσαι τὰ
εἰς αὐτοὺς γεννησόμενα κακὰ, τότε ἐπήγαγεν, ἕως συντελείας αἰώνων καθέξει αὐτοῦ ἡ δου "
λεία αὕτη. ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις οὕτω γέγραπται, ὅτι λεγόντων τῶν ἰουδαίων καὶ μεγα
λαυχούντων πρὸς τὸν χριστὸν, ὡς πατέρα ἔχομεν τὸν ἁβραὰμ, λέγει πρὸς αὐτοῦ ὁ ἰωάννης, μὴ λέγε "
τε ἐν ἑαυτοῖς, πατέρα ἔχομεν τὸν ἁβραάμ. λέγω γὰρ ὑμῖν, δύνατο ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων "

ἐγεῖραι

„ ἐγεῖραι τέκνα τοῦ ἀβραάμ. τί οὖν δηλοῦντος τοῦ λόγου, ὅτι ἐπεὶ ὑμεῖς ἀφ' ἑαυτῶν οὐκ
ἔχετε ἀγαθὸν, ἀλλ' ἐν τούτῳ καὶ μόνῳ θαῤῥοῦντες, μεγαλοῤῥημονεῖτε, τὸ λέγεσθαι ὑμᾶς
υἱοὺς ἀβραὰμ, ἔφη αὐτοῖς, ὅτι δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τοῦ ἀ-
βραὰμ. ὅτι μὲν γὰρ καὶ ἀπὸ τῶν ἀψύχων λίθων δύναται ὁ θεὸς ποιῆσαι ἀνθρώπους,
πρόδηλον. ὁ γὰρ ποιήσας ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος τὸν ἄνθρωπον, δύνατο ἐγεῖραι καὶ ἀπὸ τοῦ ἀψύχου
ὕλης. ἀλλὰ θεὸς οὐκ εἶπε περὶ τῶν λίθων, ἀλλὰ περὶ τῶν ἐθνῶν, τῶν ἐχόντων καρδίας πεπω-
ρωμένας ἐπέκεινα τῶν λίθων, ἅ τινα ἔθνη προσεκυνήσαν τὸν χριστὸν, καὶ ἐπίστευσαν εἰς
αὐτὸν, καὶ ἐλογίσθησαν κατ' ἐπαγγελίαν τέκνα τοῦ ἀβραάμ. οὗς γὰρ ἰουδαίους οὐ μόνον
ἀπεστέρησε, καὶ ἐξέβαλεν ὁ χριστὸς τοῦ λογίζεσθαι αὐτοὺς τέκνα τοῦ ἀβραὰμ, ἀλλὰ καὶ υἱοὺς
διαβόλου ὠνόμασεν αὐτοὺς, οὕτως εἰπών. ὑμεῖς τὰ ἔργα ποιεῖτε τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ
„ διαβόλου. ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἐστὶν ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἕστηκεν, ὅτι ψεύ-
στης ἐστὶν. οὓς δὲ ὁ χριστὸς υἱοὺς διαβόλου ὠνόμασε, πῶς δύνατο λογίσασθαι ὁ θεὸς υἱοὺς ἀβραὰμ,
καὶ σπέρμα ἰσαάκ. τίς γὰρ μετοχὴ διαβόλῳ καὶ τοῖς τοῦ θεοῦ δούλοις, ἀβραὰμ, ἰσαὰκ, καὶ
ἰακώβ; μᾶλλον δὲ, τίς κοινωνία θεῷ καὶ διαβόλῳ; καὶ ἰδοὺ κατὰ τὴν κρίσιν καὶ τὴν πίστιν
τῶν τε ἰουδαίων τῶν τε μουσουλμάνων, ἐναπέμεινεν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος μάταιος καὶ
ψευδής. ἀπὸ γὰρ τοῦ ἰσμαὴλ οὐδὲν προσῆλθον τὰ ἔθνη τοῦ θεῷ, ἀπὸ τοῦ ἰσαὰκ ὁμοίως.
ἀλλ' οὐκ ἔστι οὖν οὐκ ἔστιν. οὐδὲ γὰρ διαπέπτωκεν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, ἀλλ' ἐν τοῦ χριστῷ τοῦ
ἐκ σπέρματος ἀβραὰμ καὶ ἰσαὰκ καὶ ἰακὼβ κατὰ σάρκα ἀνεφάνησαν, καὶ ἀπεκαλύφθη-
σαν καὶ ἐπληρώθησαν πᾶσαι αἱ ὁράσεις, πᾶσαι αἱ προφητεῖαι, πᾶσαι αἱ ἀπεκαλύψεις, αἱ
δεικνύουσαι αὐτὸν θεὸν, αἱ δεικνύουσαι αὐτὸν ἄνθρωπον, καθὼς ὁ λόγος ἀπέδειξε, καὶ
ἐδήλωσε, καὶ ἔτι δηλώσει σαφέστερον. ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ ἔθνη ἐν τῷ χριστῷ ἔλαβον τὴν
εὐλογίαν πιστεύσαντα εἰς αὐτὸν. πάντα γὰρ τὰ ἔθνη τὰ πρότερον εἰδωλολατροῦντα,
νῦν πάντα πιστὰ καὶ ὀρθόδοξα, πλὴν τινῶν μερικῶν, μουσουλμάνων λέγω, ἑβραίων καὶ
ἑτέρων, οἵτινες ὁμοῦ πάντες οὐδὲν φαίνονται, συγκρινόμενοι πρὸς τὰ πλήθη τῶν χρι-
στιανῶν, ὅσον ὕδατος δρὰξ πρὸς πέλαγος. ὅμως τί οὖν πρὸς τὴν ἀλήθειαν, εἰ καί τινες
παρ' οὐδὲν θέμενοι ταύτην, ἔμειναν ἀδιόρθωτοι καὶ ἄπιστοι; ὁ μὲν ἥλιος πάντα τὸν ἀέρα
φωτίζει, καὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. ἀλλὰ τῶν τυφλωττόντων σκοτεινῶν μηνόντων, οὐ πα-
ρὰ οὖν προστρίβεται τοῦ ἡλίου ἡ μέμψις, ἀλλὰ τοῖς τυφλώττουσιν. οὕτω μοι νόει καὶ περὶ
τοῦ χριστοῦ, ὅτι τὸ τοῦ χριστοῦ εὐαγγέλιον, καὶ ἡ διδασκαλία, μᾶλλον δὲ αὐτὸς ὁ χριστὸς ὑπὲρ
μυρίους ἡλίους ἀνεδείχθη λαμπρότερος καὶ φωτεινότερος. εἰς πᾶσαν γὰρ τὴν γῆν ἐξῆλ-
θεν ὁ τοῦ εὐαγγελίου λόγος, καὶ οἱ πιστεύοντες σώζονται, οἱ δὲ μὴ πιστεύοντες ἀπώλλυν-
ται. ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦ χριστῷ ἡ μέμψις, ἀλλὰ παρὰ τοῖς ἀπίστοις, τοῖς καταπροδοῦσι τὴν
ἑαυτῶν σωτηρίαν. ἀλλ' οὐδ' οὕτως ἁπλῶς πάντων τῶν πιστευσάντων ἐστὶν ἡ σωτηρία,
ἀλλὰ τῶν σὺν τῇ πίστει ποιησάντων ἔργα σωτηρίας ἄξια. ἀλλ' ὑπεστραφήτω ὁ λόγος ἡ-
μῶν εἰς τὰς περὶ χριστοῦ μαρτυρίας καὶ ἀπεδείξεις, ἀλλ' οὐ πάσας. εἰ γὰρ πάσας τὰς περὶ τοῦ
χριστοῦ ἀπεκαλύψεις τε καὶ ὁράσεις καὶ προφητείας ἐπειράθημεν ἀναπτύξαι, πολλοὶ γρα-
φεῖς πλεῖστα κεκοπιακότες, ὀλίγον μέρος ἐπεξεργάσαντο ἄν. ὅμως μικρόν τι ἐκ τῶν πολ-
λῶν εἴπωμεν, διὰ τὴν τοῦ ἀληθείας φανέρωσιν. εἶπεν ὁ μωϋσῆς πρὸς τὸν λαὸν τῶν ἑ-
βραίων, ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν προφήτην, ὡς ἐμέ. καὶ πᾶσα ψυ-
χὴ, ἥτις οὐκ ἀκούσεται τοῦ προφήτου ἐκείνου, ἐξολοθρευθήσεται. καὶ σκόπει τὴν τοῦ προ-
φήτου ἀκρίβειαν, ἐν τοῦ εἰπεῖν, προφήτην ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς, ἔδειξεν ὅτι ἄνθρωπος
μέλλει ἔσεσθαι ὁ προφητευόμενος, καὶ ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐστι, καὶ οὐ κατὰ τοὺς ψευδοπροφήτας. ἐν
δὲ τοῦ εἰπεῖν, ἐκ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, ἔδειξεν ὅτι ἐκ τῶν ἑβραίων ἐστὶ, καὶ οὐκ ἄλλοθεν.
ἵνα ἐὰν ἄλλος τις εἴποι ἐξ ἀλλοδαποῦ γένους ὅτι προφήτης ἐστὶ, καὶ ἀπὸ θεοῦ προφητεύει,
οὐ παραδέξωνται αὐτὸν, ἀλλ' ὡς πλάνον καὶ ἀπατεῶνα λογίσωνται. ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ μέ-
γας μωσῆς πρῶτον ἔλαβε τὰς παρὰ τοῦ θεοῦ μαρτυρίας, ἀπό τε τῶν ἐν αἰγύπτῳ θαυμά-
των, καὶ τοῦ ἐν τῇ ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ διαβάσεως, ἀπό τε τοῦ ἐν τοῦ σινᾶ ὄρει διὰ πυρὸς τοῦ
θεοῦ συγκαταβάσεώς τε καὶ φαντασίας, ἔμπροσθεν πάσης τῆς παρεμβολῆς τοῦ λαοῦ τῶν
ἰουδαίων

ἰουδαίων παντός. καὶ τότε ἤρξατο τὸν νόμον τὸν δοθέντα ὑπὸ θεοῦ. διὰ ἃς γοῦν αἰτίας
ἀνωτέρω εἴπομεν, ὁ μέγας μωσῆς περὶ τοῦ χριστοῦ εἴρηκε, τὸ ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς προφήτην ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν. τὸ δὲ ὡς ἐμὲ, τοῦτο χάριν ἐλάλησεν, ὅτι ὡσαύτως ἐγὼ ἀπολυτρώσομαι ὑμᾶς ἐκ τῶν πικρῶν δουλείας τοῦ φαραὼ, καὶ τῆς πολῆς, καὶ τῆς πλινθείας, καὶ δέδωκα ὑμῖν νόμον περὶ σωτηρίαν, ὅτω καὶ ὁ παρ' ἐμοῦ νεῶν κηρυττόμενος προφήτης ἐλευθερώσειν μέλλει ἀπὸ τῆς τυραννίδος καὶ ἀρχῆς τοῦ διαβόλου καὶ τῆς αἰσθωλοταξείας τοῦ σύμπαντα κόσμου, καὶ δοῦναι τοῖς ἐλευθερίας νόμον. διὸ ἀκούσαντες οἱ ἰουδαῖοι, ἀρξάμενοι τοῦ πάλαι προφητευθέντα, καὶ ἰδόντες τὸν τοῦ ζαχαρίου υἱὸν ἰωάννην ἐλθόντα ἐκ τῆς ἐρήμου, καὶ βαπτίζοντα τὸν λαὸν, καὶ νομίζοντες ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ παρὰ τοῦ μωσέως τότε λεχθείς, ἠρώτησαν αὐτὸν, σὺ εἶ ὁ προφήτης; οὐ
πάγου ἐκεῖνος, ὃν ἐγὼ, ἀλλ' ἐγὼ μὲν εἰμὶ ἀπεσταλμένος ἔμπροσθεν ἐκείνου. ἔρχεται ὀπίσω μου, οὗ οὐκ εἰμὶ ἄξιος τὰ ὑποδήματα βαστάζειν. πάντως ὁ ἰωάννης προφήτης ἦν, καὶ μέγας προφήτης, ἀλλ' ὅτι ἠρώτησαν οἱ ἰουδαῖοι περὶ τοῦ προφήτου, ὃν εἴρηκεν ὁ μωϋσῆς, διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ ἰωάννης, ὅτι οὐκ εἰμὶ ἐγώ. καὶ ὅρα τὴν τῶν ἰουδαίων ἀγνωμοσύνην τε καὶ βλάβειαν, ὅτι πρὸ τοῦ ἐλθεῖν τὸν μεσίαν ἤτοι τὸν χριστὸν, ἀξιοῦσι καὶ ἀπαιτοῦσι παρὰ τοῦ ἰωάννου δεῖξαι τὸν προφήτην, ὃν εἶπ

εἰρλώης; δὲ ἄλλο, ἢ ὅτι ἡ ποιώτης ἀδικίας χείρων τε καὶ πάκιον, ἵνα ἀφίσωσιν οἱ ἄνθρωποι τὸν θεὸν τὸν δημιεργὸν καὶ πλάσλη αὐτῆς, τὸν δὲ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι πρωγαγόντα αὐτόν, καὶ προσκωνήσωσι τῷ διαβόλῳ, καὶ τοῖς κτίσμασι, ἀλλὰ τοῖς ἔργοις τῆς χειρὸς αὐτοῦ. καὶ ὥσπερ τις ὑπὸ μέθης καὶ βαθείας σκοτίας πρωβλέψας τὸν ἑαυτοῦ πατέρα, τὸν ὧδε μεμολυσμένον παντὶ τρόπῳ, καὶ κυλόμθνον καὶ ζητοῦντα τῆς τούτου προμήθειαν καὶ ὠφέλειαν καὶ σωτηρίαν, ἀκολουθήσας ἐχθρῷ δολοῦ ὠθυμοῦλι τῷ σφαγεῖ αὐτοῦ καὶ τῷ ὄλεθρον, διαμεμυθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, καὶ δεθεὶς χεῖρας καὶ πόδας, εἰς αχθεὶς ἐν φρενῖ ὀχυρωτάτῃ καὶ ζοφώδει, δι' ἐγίνωσκεν, οὐδὲ ἠδυνάτο διακρίνειν τὸν πατέρα καὶ φίλον ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ καὶ πολεμίου ὑπὸ τῆς μέθης καὶ τοῦ ὕπνου, δὲ ἐβούλετο. εἰ δὲ καὶ ὀλίγον ἠλθεν εἰς ἴχνος αὐθήσεως, δι' ἴσχυσεν ἐν δυμοῖς εὑρισκόμενος ὅτως ὁ ἄνθρωπος, ἀπὸ χθὲν πλανηθεὶς, καὶ πρὸς ἀπατεὼς ἦν ἀληθὴς καὶ εὐθείας ὁδὸς, ἐνέπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ διαβόλου. καὶ ποῖον τόπον στενόν τόπον ἢ ἀπόκλεισον. ὁ δὲ μεθύσας τὸν ἄνθρωπον ὑπὸ τοῦ πλήθους τοῦ ἡδονῶν, καὶ ποιήσας αὐτὸν παντὶ ἀναίσθητον, καὶ ὥσπερ οἱ ὑπὸ οἴνου μεθύοντες, μᾶλλον δὲ ὑπὸ ἀτάκτου χυμοῦ καὶ φρενίτιδος, ἢ ὑπὸ δαίμονος ἐλαυνόμενοι, ἀκούοντες μὲν οὐκ ἀκούσι, καὶ βλέποντες μὲν οὐ βλέπουσι, δοκοῦντες τὸν ἡγεμόνα νῦν πρωβαπτίζειν, ἀλλὰ τὰ ἰσάμενα φαντάζοντες ὡς κινούμενα, τὰ δὲ κινούμενα ὡς ἰσάμενα, καὶ τὰ ὠφελοῦντα μὲν αὐτοὺς ἀχρεῖοντες, τὰ δὲ βλάπτοντα πολυπραγμονοῦντες, καὶ ὁ δυνάμενος διακρίνειν τὸ καλὸν τοῦ κακοῦ, ἢ τοῦ ἐχθροῦ τὸν φίλον. τοῦτ' αὐτὸ πέπονθεν, ὡς εἴρηται, καὶ ὁ ἄνθρωπος. ἀθετήσας τὸν θεὸν, καὶ διαμυθεὶς ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ἐτυραννεῖτο ἐν βαθυτάτῳ σκότει τῆς ἀγνωσίας. ὁ δὲ διαβολὶ ἐμπλησθεὶς θείας χάριτος, καὶ καταποθεὶς εἰς τοῖον βάραθρον καὶ ἀπώλειαν ἐνέπεσεν ὁ ἄνθρωπος, καὶ κλύδωνα καὶ χειμῶνα, καὶ ὁποῖον ἀδικίαν ἠδίκησε τὸν θεὸν ἀθετήσας αὐτὸν, καὶ τίς ὅσην ὁ μέλλων λυτρώσεσθαι αὐτὸν τοῦ βαθυτάτου σκότους καὶ τῆς ἀδικίας, διπλῆ καὶ γὰρ εὐσεβοῦσι ἡ ἀδικία, ἠδίκησε γὰρ τὸν ἄνθρωπον ὁ διάβολος, ἀρπάσας αὐτὸν μαχαίρᾳ τοῦ θεοῦ. εἰ δέ τις δὲ εἴποι, ἠδίκησε καὶ αὐτὸν τὸν θεὸν, πλανήσας τὸ πλάσμα αὐτοῦ, ἠδίκησε δ' ὁμοίως καὶ ὁ ἄνθρωπος τὸν θεὸν, ἀτιμάσας αὐτὸν, καὶ ἀκολουθήσας τῷ διαβόλῳ. δεῖ γὰρ τὸ εἰπεῖν τὸν προφήτην, ἀνατελεῖ δικαιοσύνη, ἐδόξεν ὅτι ὥσπερ οἱ ἐν σκότει εὑρισκόμενοι καὶ κείμενοι ἀρρώστοντες, δι' ἀπέχουσιν εἰς τὸν ἥλιον, ἀλλ' ὁ ἥλιος πρὸς αὐτοὺς, ὅτω καὶ ὁ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ διαβολικῷ σκότει, αὐτελεῖ ὁ μέλλων λαβεῖν ἀπολύτρωσιν οἰκτιρμῶν. ἀνατείλαντος ἢ ἐκείνου, καὶ φωτίσαντος τῆς οἰκουμένης, ἀπελήλαται πᾶσα σκοτία, καὶ ἀφανίσθη. φωτισθεὶς τοίνυν ὁ ἄνθρωπος, καὶ καταγνοὺς ἐν ποίῳ βυθῷ εὑρίσκετο κείμενος, καὶ μὴ δυνάμενος αὐτὸς ἑαυτῷ βοηθῆσαι, ἀνέβλεψε πρὸς τὸν δυνάμενον. ὃς ἢ μᾶλλον τὸν πλέον τυραννεῖσθαι ὑπὸ τοῦ διαβόλου τὸν ἄνθρωπον, ἔλυσεν αὐτὸν καὶ ἐθεράπευσε. λυθεὶς τοίνυν καὶ θεραπευθεὶς, δι' ἔλι πρόσπεσε τῷ διαβόλῳ, ἀλλὰ τότε γεγονὼς, ἀφανίσθη ἡ πρὸς τὸν θεὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀδικία διὰ τῆς πίστεως, καὶ ἐφανερώθη ἡ τότε δικαιοσύνη, ἀνατείλαντος τοῦ νοητοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου, τουτέστι τοῦ χριστοῦ. πεσὼν γὰρ ὁ ἄνθρωπος, καὶ εἰσελθὼν ἐν τῷ ἀχλύος καὶ ἀκυμάντῳ λιμένι τῆς πίστεως, ἀπέλαβε πλῆθος εἰρλώης μηδέποτε ἀλευομένης, ἢ πρόσκοπος λαμβάνης. τότε ἐπληρώθη τὸ τοῦ δαβὶδ
» λόγιον τὸ φάσκον, μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι, καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι.
» μακάριος ἀνὴρ, ᾧ οὐ μὴ λογήσηται κύριος ἁμαρτίαν. ἐν τῷ εἰπεῖν, ὅλι ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ, ἔδοξεν ἄνθρωπον ὄντα τὰ δικαῖα πράττα ὀργασάμενον. ἐν γὰρ τῷ θεῷ ἡμέρας πρωτεργάζεται ἢ μερεῖν ὁ θεμιτόν. ὃ δὲ χρισὸς ἦρξατο καθὸ ἄνθρωπος, καὶ τότε αἱ ἡμέραι μερόντες. τὸ δὲ ἕως ὃ αὐτὸν αἱρεθῇ ἡ σελήνη, δῆλον ἀνίσταται, ὅλι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ὁ ποιήσας αὐτὰ, αὐτὸς ὅστι καὶ θεός. ἀνθρώπου γὰρ φιλοῦ ἐστι τὸ πρισεύεται, ἕως ὃ αὐ ἴσται τῆς σελήνης. τὸ γὰρ ἕως ὃ ἂν τὸν αἱρεθῇ ἡ σελήνη, οὐδὲν ἄλλο δηλοῖ ὁ προφήτης εἰπὼν, ἀλλ' ἢ ὅλι ὥσπερ οὐδὲ ἡ σελήνη μέλλει διαφθείρεσθαι, ἀλλὰ σώζεται, ὅτως οὐδὲ ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος. ἐπεὶ γοῦν τοῦ θεοῦ μόνου ὄντος τὸ κυρίως ἀτελεύτητον, ἔδοξεν ὅλι ὁ αὐτός ὅστι θεός τε καὶ ἄνθρωπος. ἐν ᾧ τῷ εἰπεῖν, ὅλι προσκυνήσουσιν αὐτῷ πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ τὸ, πάντα τὰ ἔθνη δουλεύσουσιν αὐτῷ, ἔδειξε τὴν πρὸς τὸν χριστὸν τῶν ἐθνῶν οἰκειοφιλίαν, καὶ τὴν τῶν βασιλέων προσκύνησιν. ἵνα δὲ μὴ εἴπωσιν οἱ βουλόμενοι παραχαράττειν τὴν ἀλήθειαν, ὅτι πρέπτιν βασι-

λέως

λέως ἰσχυρὸ μὲν ὄντ⊙, ὡς τ̃ ἰσλίδ ⊂ αὐγάσδ ἡ τιθεμίδ, οἵ τινδ προσκυνοῦντο μὲν παρὰ τ̃ βασιλέως τ̃ γῆς, ἡ τ̃ ἐθνῶν, ⊂ ἐπινδντο πρ̃ ἐκείνων, ἦσαν δὲ ὅμως ἄνθρωποι ἡ αὐτοί ὡς οἱ πάντδ, εἰπὼν ὅτι δύλογητὸν τὸ ὄνομα αὐτδ, προσέθηκεν ὅτι εἰς τὸν αἰῶνας. παντὸς γὰρ ἀνθρώπδ ἔπαινδ ἐν τῷδε τῷ βίῳ συναποτίθεται. μετὰ δὲ τ̃ τ̃ παρόντ⊙ κόσμδ συμπληρωσιν, ὅτε ὁ τότδ ἔπαινδ διαμένει, ἀλλ' ὅτε ὁ ψόγ⊙. μόνα γὰ αὐτ̃ ὀργὰ συναπέρχονται αὐτῷ, ἡ τὰς δ̃ αὐτῶν ἀμοιβὰς ἐκδέχεται παρὰ τδ μέλλοντ⊙ κρίνειν τὸν οἰκουμένην, εἴτε ἀγαθά ἐισιν, εἴτε ἡ μή. τὸ δὲ εἰς τὸν αἰῶνας εἶσαι δύλογημένον τὸ ὄνομα αὐτδ, δηλ ἔσιν ἀνθρώπδ, ἀλλὰ θεδ. πρ̃ τ̃ ἡλίδ διαμένει τὸ ὄνομα αὐτδ. ποῖ⊙ τῶν ἀνθρώπων εὑρίσκετ πρ̃ τ̃ ἡλίδ; πάντως δὲ εἰς, δηλ αὐτὸς ὁ χισὸς καθὸ ἄνθρωπος, ἀλλὰ καθὸ θεός. καθὸ γ ἄνθρωπος, ἡ ἤρξατ, ἡ ἡμέραν ἔχει μεμέτρημένην, ἡ προσκυνῆσαν αὐτ̃ πάντα τὰ ἔθνη, ἡ πάντδ οἱ βασιλεῖς τ̃ γῆς, ὡς θεόν τε ἡ ἄνθρωπον, καὶ γ αὐτῷ ἠυλογίδησαν πάντα τὰ ἔθνη. ἡ σωάδελφ ἡ τ̃ δαβὶδ προφητεία μετὰ τ̃ ἡσαΐδ ⊂ ἰακὼβ ἐπόντων πρὸς τ̃ χισὸν, ὅτι δὴ προσδοκία ἐθνῶν, ὡς γ τοῖς ἐμπροσθεν ἀπεδείκνυ. ὅμως τὰ πάντα σωνελὼν ὁ προφήτης, ἡ θεασάμενδ⊙ τῷ τ̃ θεδ λόγου δ̃ τῷ τ̃ ἀνθρώπων σωτηρίαν συγκατάβασιν, ἡ ὅλι θεὸς ὢν μέλλει γίνεσθαι ἄνθρωπ⊙, ἡ ἱλῶν μὲν πρῶτον ἅγιον ἡ ἁπλῶν τύραννον τὸν διάβολον, ὃν δ̃ ὅπως πρὸς τ̃ τυραννηθέντ⊙ ὑπὸ αὐτδ ἀνθρώπδ ἐμπαιζόμενον ἡ καταπατούμενον, γίνεσθαι ὑφ' ἡδονῆς γεγονὼς, δ̃ηλοῖ σε τῷ μακαρίαν ἐκείνην φωνὴν, τὸ, δύλογητὸς κύρι⊙ ὁ θεὸς τ̃ ἰσραὴλ, ὁ ποιῶν θαυμάσια μόν⊙, ἡ δύλογημένον τὸ ὄνομα αὐτδ εἰς τὸν αἰῶνα, ⊂ εἰς τὸν αἰῶνα τ̃ αἰῶν⊙. αἰτία χρήζει ἡ ὁ παρὼν λόγ⊙ δ̃ηγήσεως, ἢ ὡς ἡ ἀλήθεια ἔχει, πάντως ἡλίδ ⊂ πάσης ἀληθείας ἀνθρωπίνης δὴ καθαρώτερός τε ἡ ⟨αφέστερ⊙. δν γὰρ πρὸ ὀλίγδ ὁ δαβὶδ ἀνθρωπον ὠνόμασε, ⊂ δν πρὸ τ̃ ἡλίδ ἐλάλησεν εἶν ἡ σελήνης, δῶν καθαρῶς θεὸν ἐκάλεσε. δν δὲ ὁ δαβὶδ ὠνομάζει θεὸν, τίς ὅτως ἄθλι⊙, ὅς τις ἀμφιβάλλει πρὶ τότε ἡ πολυπραγμονεῖ, καὶ δ̃ προσκυνεῖ δν ὁ δαβὶδ καταγγέλει θεόν. ὅμως δὲ πάλιν ὁ αὐτὸς μέγας δαβὶδ, δτωσὶ λέγει. εἶπεν ὁ κύρι⊙ τ̃ κυρίῳ μδ, κάθδ ἐκ δεξιῶν μδ, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς δ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν δ. ῥάβδον δυνάμεως δ̃αποστελεῖ δι κύρι⊙ ἐκ σιὼν, ἡ κατακυρίευε ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν δ. μετὰ σοῦ ἡ ἀρχὴ ἐν ἡμέρᾳ τ̃ δυνάμεώς δ, ἐν ταῖς λαμπρότησι τ̃ ἁγίων δ, ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρδ ἐγέννησά σε. σκόπει πάλιν ἑτέραν προφητείαν αὐτδ. εἶπεν ὁ κύρι⊙ τ̃ κυρίῳ μδ, κάθδ ἐκ δεξιῶν μδ. τίς δέστιν ὁ τ̃ προφήτδ ἡ βασιλέως κύρι⊙; μὴ βασιλεὺς τις τῶν μεγάλων ⊂ ἐχόντων ἰσχὺν μεγάλην ἐπὶ γῆς; δχί. διατί; διότι τὸν παρὰ τδ θεοῦ ἐλευθερίαν εἶχον τότε οἱ ἰσραῆλται, ἡ ὑπὸ μόνδ τ̃ θεοῦ ἐβασιλεύοντο. ἄρχοντα γὰ καὶ δημαγωγὸν εἶχον τὸν πάλαι μωσέα, ἡ μετ' ἐκεῖνον τ̃ τ̃ ναυῆ υἱὸν ἰησοῦν, εἶτα οὓς κριτάς. αὐτῶν γ μόνων δ̃ξ ἰδίου θελήματ⊙ ἡ ὀρέξεως ζητησάντων βασιλέα πρὸς τὸν θεόν, δέδωκεν αὐτοῖς ἐκ τδ γένους αὐτῶν, τὸν ⟨αοὺλ υἱὸν κὶς εἰς βασιλέα. καὶ μετ' ἐκεῖνον, τὸν δαβὶδ τὸν υἱὸν ἰεσσαί. ὃν ὁ θεὸς μαρτυρήσας, εἶπε τῷ προφήτῃ ⟨αμουὴλ, εὗρον δαβὶδ τὸν τ̃ ἰεσσαί, ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μδ, ὃς ποιήσει πάντα τὰ θελήματά μου. ⊂ εὑρίσκοντο οἱ μὲν ἰουδαῖοι βασιλδύμενοι ὑπὸ τῶν ὁμογενῶν βασιλέων, οἱ τούτων δὲ βασιλεῖς μέχρι τ̃ τ̃ χισοῦ γεννήσεως εὑρίσκονδ ἐλεύθεροι ἡ μὴ ὑποκείμενοι ἀνθρώπῳ ἢ βασιλεῖ ἐπὶ τ̃ γῆς. ἡ ἴσως εἴπῃς ἔλεγεν ἕτερός τις τ̃ προφητῶν, ἡσαΐας φημί, ἱερεμίας ἢ δανιὴλ, ὁ βουλόμεν⊙ διαβάλλειν τὸ προφητικὸν λόγιον, ἀδιώκτως εἰπεῖν. ὅτι πρὸς γόνος βασιλέως ἐνηγ̃ ἡ φθαρτδ πρὸς ἕτερον ὅμοιον τῷ προφήτῃ ἐῤῥήθη ὁ λόγος ὃν εἶπε, τὸ, εἶπεν ὁ κύρι⊙ τῷ κυρίῳ μου. πρὸς τίνα δὲ εἴρηκεν ὁ θεὸς τὸ, κάθδ ἐκ δεξιῶν μδ; πρὸς τὸν ἄνθρωπον ὃν ἀνελάβ⟨ο ὁ υἱὸς ἡ λόγ⊙ αὐτδ. ὁ γὰρ υἱὸς πρὸ πάντων τ̃ αἰώνων ἡ γ ἀρχῇ ἦ γ τῷ πατρί. λέγει δὲ ⟨ὸν ὁ θεὸς καὶ πατήρ, πρὸς ὃν ἀνελάβ⟨ο ἄνθρωπον ὁ υἱὸς ἡ λόγ⊙ αὐτδ, ἡ ἡγίασε ἡ ἐδόξασε, καὶ χρονικῷ ἀρχῇ εἴληφν, ἀφ' ἧς ⟨ὸν ἀνελάβ⟨ο. ἀλλὰ βουλόμεν⊙ ὁ προφητικὸς λόγ⊙ δεῖξαι τὸν μὲν θεὸν ἡ πατρὸς θεὸν ἀνάρχον, τὸν δὲ ἄνθρωπον ὃν προσελάβ⟨ο ὁ υἱὸς ἡ λόγος αὐτδ ἀρχῇ λαβόντα, εἶπε τὸ, κάθδ. ἀλλὰ δηλ ἡ τὸ ἐδραῖον τοῦτο ἡ μόνιμον, ἡ δ̃ τιμῆς μεγαλείου δ̃ηλοῖ ἡ καθέδρα. ⊂ οἷον ὥσπερ πῦρ γνωθν σιδήρῳ, τ̃ μ̃ τ̃ σιδήρδ ψύξιν τὸ

πῦρ οὐκ ἐδέξατο, ὁ δὲ σίδηρος πῦρ ἐγένετο. καὶ τὴν τοῦ σιδήρου αὖθις μελανίαν τὸ πῦρ οὐκ ἔπαθεν, ἀλλ' ὁ σίδηρος τὴν τοῦ πυρὸς αἴγλην τε καὶ λαμπηδόνα λαβὼν, καὶ αὐτὸς ὅλος φωτεινὸς ἐγένετο, οὕτω μοι νόει καὶ ὑπὲρ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου, οὗ ἀνελάβετο. ὁ μὲν υἱὸς τοῦ θεοῦ ἐπεὶ θεὸς ἦν, τροπὴν ἢ φυρμὸν ἢ ἀλλοίωσιν ὅλως οὐκ ἐδέξατο, ἀλλ' ἔμεινε θεὸς ἀναλλοίωτος ὡς τὸ πρότερον. τὸν δ' ἄνθρωπον ὃν ἀνελάβετο, καὶ ἡγίασε, καὶ ἐδόξασε, καὶ ἐλάμπρινε, καὶ τῇ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἐκ δεξιῶν καθέδρᾳ ἐτίμησεν, οὐχ ὡς θεὸς ἔχων δεξιὸν μέρος ἢ ἀριστερόν (ταῦτα γὰρ σωματικά εἰσιν) ἀλλ' ὥσπερ ὑπὲρ τοῦ καθέδρας ἔδειξε τὸ τοῦ τιμῆς μεγαλεῖον, οὕτω καὶ ὑπὲρ τοῦ δεξιοῦ μέρους εἶπε. θεὸς γὰρ οὔτε ἵσταται, οὔτε κάθητρ, οὔτε δεξιὰν ἔχει, οὔτ' αὖ ἀριστεράν, ἀλλὰ τὰ πάντα πληρῶν ἐστιν, ἕως ἂν θῷ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. τίνες εἰσὶν οἱ τούτου ἐχθροί; οἵ τε εἰδωλολάτραι, οἱ μὴ προσκυνοῦντες τὸν χριστὸν, καὶ αὐτὸς ὁ διάβολος. οὐχ ὡς ἀδυνατοῦντος τοῦ υἱοῦ εἴρηκε τοῦτο ὁ πατὴρ, τὸ, ἕως ἂν θῷ. ἀλλ' ἵνα δείξῃ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν δύναμιν οὖσαν τοῦ τε πατρὸς καὶ υἱοῦ, τοῦτο εἴρηκεν. ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις λέγει ὁ υἱὸς, ὅτι οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ, οὕτω καὶ ὁ πατὴρ λέγει, ὅτι δι' ἐμοῦ πεσοῦνται οἱ ἐχθροί σου ὑπὸ τοὺς πόδας σου. ῥάβδον δυνάμεως ἐξαποστελεῖ σοι κύριος ἐκ σιὼν, καὶ κατακυρίευε ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου. τίς ἐστιν ἡ παρὰ τοῦ θεοῦ ἐκ σιὼν ἀρσταλεῖσα ῥάβδος, καὶ πρὸς τίνα ἀπεστάλη; πρὸς τὸν ἄνθρωπον ὃν ἀνελάβετο ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ ἀπεστάλη. ἡ δὲ ῥάβδος ἐστὶν ὁ σταυρὸς, ὃς ἐπάγη ἐν τῇ σιών. ὥσπερ γὰρ ἡ ῥάβδος ἔχει μὲν ποιμαντικὴν τῆς ἀρτοῦ ποιμένος δύναμιν, ἔχει δὲ καὶ ἀρτρεπτικὴν τὴν τῶν θηρίων, οὕτω μοι νόει καὶ ὑπὲρ τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ κηρύγματος τοῦ εὐαγγελίου. ἐκ σιὼν γὰρ ἐξελεύσεται νόμος (φησὶν ἡσαΐας) καὶ λόγος κυρίου ἐξ ἱερουσαλήμ. πάντες γοῦν οἱ ἀκούσαντες τὸν τοῦ εὐαγγελίου λόγον, καὶ βαπτισθέντες, ἐποιμαίνοντο ὑπὸ τῆς ποιμαντικῆς ῥάβδου, τοῦ σταυροῦ δηλονότι. οἵ τινες δὲ ἐτραχηλίαζον, καὶ οὐκ ἐπείθοντο τοῦ τοῦ εὐαγγελίου κηρύγματι, καὶ τοῖς ἀρστολικοῖς διατάγμασι, τῇ δυνάμει τοῦ σταυροῦ καὶ ἄκοντες ὑπέκυπτον. διὰ γὰρ τοῦ σταυροῦ ἐνικήθη καὶ κατεπατήθη ὁ διάβολος, διὰ τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ χριστοῦ ἐγένοντο τὰ ἀπόῤῥητα καὶ ἐξαίσια θαύματα. καὶ τίς χρεία πολλῶν λόγων; διὰ τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου ἐπίστευσε πᾶσα ἡ οἰκουμένη, καὶ ἐγένοντο δοῦλοι μὲν τοῦ χριστοῦ, υἱοὶ δὲ κατ' ἐπαγγελίαν τοῦ ἀβραὰμ διὰ τοῦ χριστοῦ, ὡς ἐκ σπέρματος τοῦ αὐτοῦ ἀβραὰμ γεννηθέντος τοῦ χριστοῦ. καὶ τότε κατεκυρίευσεν ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ ὁ χριστός. πρόσεξον τοίνυν τὴν προφητικὴν ἀκρίβειαν. οὐκ εἶπε, νίκα τοὺς ἐχθρούς σου. νικᾷ γάρ τις πολλάκις τὸν ἐχθρὸν αὐτοῦ. ἀλλ' ἔτι ἐναπομένει μέρος δυνάμεως ἐν αὐτῷ. εἶπε δὲ, κατακυρίευε. δηλῶν ἐντεῦθεν τῆς ὑπερβάλλουσαν δύναμιν τοῦ σταυροῦ, καὶ τὴν εἰς ἄκρον ἀδυναμίαν τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ. ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου· καὶ τοῦτο τὴν ἄπειρον δύναμιν αἰνίττεται τοῦ σταυροῦ. ἐν μέσῳ γὰρ παντὸς τοῦ κόσμου, καὶ ἐν μέσῳ τῶν εἰδωλολατρῶν ἐκήρυττον οἱ ἀπόστολοι, καὶ οἱ τούτων διάδοχοι, καὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν ᾠκοδόμουν τὰ θυσιαστήρια. καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν, ὅτι μετὰ πάσης ὑπομελείας καὶ σπουδῆς κατέβαλον οἱ ἀσεβεῖς τὰς ἐκκλησίας, καὶ μετὰ μεγάλων μαστίγων ἐκόλαζον καὶ ἐβασάνιζον τοὺς ὑπὲρ καλουμένους τὸ ὄνομα τοῦ χριστοῦ. ἀλλ' ἡ δύναμις τοῦ σταυροῦ καὶ τὸ κήρυγμα, ἔλαμψεν ὡς ὁ ἥλιος, καὶ πλέον ἡλίου. ἵνα δὲ μή τις τῶν ἀνθρώπων ὑπὸ ἀγνοίας ἢ καὶ κακουργίας λογίσηται, ἢ εἴπῃ, ὅτι ἀδυνατοῦντος τοῦ υἱοῦ καὶ λόγου τοῦ θεοῦ ποιῆσαι ὅπερ βούλεταί τε καὶ θέλει, κατὰ τοῦτο ἀπεστάλη παρὰ τοῦ θεοῦ ἡ τῆς δυνάμεως ῥάβδος, λέγει, μετὰ σοῦ ἡ ἀρχὴ ἐν ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεώς σου, ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν ἁγίων σου. τοῦτο γοῦν οὐκ ἔστιν ἀνθρώπου, τὸ εἶναι μετ' αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν, ἀλλὰ θεοῦ. πάντες γὰρ οἱ ἄνθρωποι ἐξωτερικὴν κέκτηνται τὴν ἀρχήν. εἴτε γὰρ ἄρχων, εἴτε καὶ βασιλεὺς, γυμνὸς τῆς ἀρχῆς γεννᾶται ὡς οἱ πολλοί. καὶ ἢ πατρικὴν κτᾶται ἀρχὴν, καὶ ἣν μὴ ἔχων πρότερον, ὕστερον ὥσπερ πατρῷος κλῆρος ἔρχεται εἰς αὐτὸν, ἢ ὑπὸ οἰκείας ἀρετῆς καὶ κατορθωμάτων κτᾶται ἣν οὐκ εἶχεν ἀρχήν. ἢ αὖθις ἄδικος ὤν, ἁρπάζει ἑτέρου ἀρχήν. καὶ πάλιν προσελάβετο καὶ αὐτὸς, ἣν περ οὐκ εἶχεν ἑτέραν ἀρχήν. ἄνευ γὰρ τῶν τριῶν τουτωνὶ τρόπων, ἄλλος οὐκ ἔστι. φυσικὴν δὲ καὶ ἀχώριστον αὐτοῦ ἀρχὴν ἄνθρωπος οὐκ ἔχει, ἀλλ' ἢ μόνην τὴν

κατὰ

κατὰ τῶν παθῶν, καὶ τῆς εἰς ὀλίγον ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντας παῖδας, ἥν τινα ὑπὲρ μὲν τῷ ἀνθρώπῳ ἐστὶν ἰδεῖν. ἐπὶ δὲ τοῦ θεοῦ, χώραν οὐκ ἔχει τὸ λεγόμενον. διά τοι τοῦτο ὁ μὲν ἡσαΐας προφητεύων περὶ τοῦ χριστοῦ λέγει, οὗ ἡ ἀρχὴ ὑπὲρ τοῦ ὤμου αὐτοῦ, τουτέστι φυσικὴ καὶ ἀχώριστος. ὁ δὲ δαβὶδ οὑτωσὶ λέγει ἐν ἑτέρῳ ψαλμῷ, ὅτι ἡ βασιλεία σου βασιλεία πάντων τῶν αἰώνων, καὶ ἡ δεσποτεία σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ. τὸ δ' αὐτὸ καὶ ἐν τῷ παρόντι χωρίῳ λέγει, μετὰ σοῦ ἡ ἀρχὴ ἐν ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεώς σου. ποῖα ἡμέρα δυνάμεως; τουτέστιν ἐν τῇ ἡμέρᾳ καθ' ἣν παρρησιάζετο ὁ σταυρὸς, καθ' ἣν γινώσκουσι πάντα τὰ ἔθνη τῆς ἀπόρρητόν σου συγκατάβασιν, καὶ τὴν ἄφατον δύναμιν ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν ἁγίων σου. ποίων; τῶν ἀπεστόλων, τῶν διδασκάλων, τῶν μαρτύρων, τῶν ὁσίων, οἵτινες ἔδοξαν ἐν ὀφθαλμοῖς ἀφρόνων τεθνᾶναι. οἱ δὲ εἰσὶν ἐν τῇ χειρὶ τοῦ θεοῦ, καὶ ἐν εἰρήνῃ κατὰ τὸ σολομῶντος λόγιον, οἵτινες κατὰ τὸ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις γεγραμμένον λάμψουσιν ὑπὲρ τὸν ἥλιον. πάλιν δὲ ὥσπερ καὶ ἐν τῇ πρὸ ὀλίγου λεχθείσῃ προφητείᾳ, οὕτω καὶ ἐν τῇ παρούσῃ. εἰπὼν γὰρ περὶ τοῦ ἀνθρώπου οὗτινος ἀνελάβετο ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ὅσα καὶ εἴρηκε, βουλόμενος δεῖξαι καὶ ὅτι αὐτός ἐστι θεὸς καὶ ἄνθρωπος, ἐπήγαγε τὸ, μετά σου ἡ ἀρχή. ὅπερ καὶ μόνον ἀρκεῖ εἰς τὴν τούτου παράστασιν καὶ ἀπόδειξιν. ὅμως τρανώτερόν τε καὶ καθαρώτερον εἶπεν οὕτως, ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε. τίς τῶν ἀνθρώπων ἐγεννήθη πρὸ τοῦ ἡλίου; πάντως οὐδείς. ἵνα δὲ μή τις καὶ τοῦτο διαβάλλῃ, καὶ εἴπῃ, ὅτι περὶ ἀγγέλου ἐστὶν ὁ λόγος, ὡς δῆθεν πρὸ τοῦ ἡλίου γεγονότας τοὺς ἀγγέλους, εἶπεν, ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου. τὸ γὰρ ἐκ γαστρὸς, οὐχ ὡς γαστέρα ἔχειν τὸν θεὸν τοῦτο εἴρηκεν. ἀλλ' ὡς ὁ αὐτὸς δαβὶδ ἐν ἑτέρῳ λέγει, ὅτι αἱ χεῖρες σου ἐποίησάν με καὶ ἔπλασάν με, τὴν δημιουργικὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ δεικνύων. καὶ, ὀφθαλμοὶ κυρίου ὑπὲρ δικαίους, τὴν προνοητικὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ, καὶ ὅτι ἄξια ἔργα πράττουσιν οἱ δίκαιοι, ὥστε εἰσελθεῖν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. οὕτω καὶ κατὰ τὸ παρὸν, ἐν τῷ εἰπεῖν, ἐκ γαστρὸς, ἔδειξε τὴν αὐτὴν καὶ μίαν οὐσίαν καὶ φύσιν υἱοῦ τε καὶ πατρός. ὥσπερ γὰρ τὰ ἄψυχα δένδρα τὰ αὐτὰ καὶ ὅμοια αὐτοῖς γεννῶσιν, ἡ γὰρ συκῆ συκῆν γεννᾷ, καὶ ἡ ἐλαία ἐλαίαν· ὡσαύτως καὶ τὰ ἄλογα ζῶα ὁμοίως ἓν ἕκαστον τούτων, ὅμοιον αὐτῷ καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως γεννᾷ γέννημα. ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ ἄνθρωπος λογικὸς ὢν, λογικὸν ἄνθρωπον γεννᾷ. καὶ θνητὸς ὢν, αὖθις θνητὸν. καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας τε καὶ φύσεως ἐστὶν ὁ υἱὸς τῷ πατρί. πολλῷ μᾶλλον λογιζόμεθα τοῦτο καὶ ἀσυγκρίτως ὑπὲρ τοῦ θεοῦ, ὅτι ὁ υἱὸς καὶ λόγος αὐτοῦ, τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ οὐσίας ἐστὶ τοῦ πατρὸς, καθὼς καὶ ἐστὶ. καὶ σκόπει ἀκρίβειαν προφητειῶν. εἰπὼν γὰρ ὁ προφήτης, εἶπεν ὁ κύριος, ἔδειξεν ὅτι τὸν θεὸν λέγει ὡς ἀπεδέδεικται. εἰπὼν δὲ, τῷ κυρίῳ μου, καὶ τὸ κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῷ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. καὶ τὸ, ῥάβδον δυνάμεως ἐξαποστελεῖ σοι κύριος ἐκ σιὼν. καὶ τὸ, κατακυρίευε ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου. ταῦτα πάντα τὸν ὑπὲρ φύσιν ἄνθρωπον καὶ ἀνέκφραστον εἶπεν. ἵνα δὲ δείξῃ ὅτι αὐτός ἐστι καὶ θεὸς καὶ ἄνθρωπος, λέγει, μετὰ σοῦ ἡ ἀρχὴ ἐν ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεώς σου ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν ἁγίων σου. ἵνα δὲ πάλιν δείξῃ καὶ φανερώσῃ θεὸν ὄντα καὶ γνήσιον υἱὸν αὐτοῦ δὴ τοῦ θεοῦ, καὶ μίαν οὐσίαν καὶ φύσιν ἔχοντα μετὰ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, εἶπε τὸ, ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε. ὁ δ' αὐτὸς πάλιν καὶ ἐν ἑτέρῳ λέγει, καὶ σὺ κύριε ἡ ἐλπίς μου, τὸν ὕψιστον ἔθου καταφυγήν σου. πρόσεξον τὸ λεγόμενον. ἐν τῷ εἰπεῖν τὸν προφήτην, καὶ σὺ κύριε ἡ ἐλπίς μου, ἔδειξε τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ. ἐν δὲ τῷ τὸν ὕψιστον, ἔδειξε τὸν τούτου πατέρα θεόν. ἐν δὲ τῷ εἰπεῖν αὖθις τὸ, ἔθου καταφυγὴν, ἔδειξε τὸν ὃν ἀνελάβετο ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἄνθρωπον, τὸν ἔχοντα χρείαν καταφυγῆς. ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ θεοῦ χρείαν καταφυγῆς οὐκ εἶχεν. ἀλλὰ καὶ ὁ τούτου παῖς ὁ θαυμάσιος σολομὼν οὑτωσὶ φησί, καὶ νῦν κύριε ὁ θεὸς τοῦ ἰσραὴλ πιστωθήτω δὴ τὸ ῥῆμα σου, ὃ ἐλάλησας τῷ παιδί σου δαβὶδ τῷ πατρί μου, ὅτι εἰ ἀληθῶς κατοικήσει θεὸς μετὰ ἀνθρώπων ὑπὲρ τῆς γῆς. καὶ ὥσπερ ὁ ἱερεμίας εἶπεν, ὅτι οὗτος ὁ θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσετο ἕτερος πρὸς αὐτόν. εἶτα ὑπὲρ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη, οὕτω καὶ ὁ σοφὸς σολομὼν λέγει, ὅτι κύριε ὁ θεὸς ἰσραὴλ, πιστωθήτω δὴ τὸ ῥῆμα σου, ὃ ἐλάλησας τῷ παιδί σου δαβίδ. τί βούλετο τὸ πιστωθήτω; γενηθήτω, φανερωθήτω, ἀπεδειχθήτω, τὸ κατοικῆσαι σὲ δηλαδὴ τὸν θεὸν, μετὰ τῶν ἀνθρώπων, ὃ καὶ γέγονεν. ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ θεοῦ ὑπὲρ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη. τί γοῦν σοι δοκεῖ;

ἀρκεταί εἰσιν αἱ περὶ τοῦ χριστοῦ παρὰ τῶν ἁγίων ὀπτασίαι, καὶ τῶν προφητῶν προφητεῖαι, καὶ
αἱ παρὰ τοῦ θεοῦ μαρτυρίαι εἰς ἀπόδειξιν, ὅτι ὁ χριστὸς υἱὸς ἐστὶ τοῦ θεοῦ, καὶ θεὸς ἀληθινός, ὁ αὐτὸς
δὲ θεὸς καὶ ἄνθρωπος. ἢ καὶ ἑτέρων ἀπαδείξεων καὶ μαρτυριῶν ἔτι χρεία ἐστὶν, ὡς ἐμοί γε δο-
κεῖ, ὅτι καὶ τοῖς πᾶσιν ἀγνώμοσιν ἀρκεταί εἰσιν. ἀλλ' ὅμως καὶ ἔτι πειράσομαι δεῖξαι
πρὸς σὲ τὸν ἡμέτερον φίλον, τὴν περὶ τούτου ἀλήθειαν, ὡς καὶ πρώην. ὁ μωσῆς ἐκεῖνος ὁ
μέγας ἐν τῷ ὄρει σινᾷ ὢν, ἐθεάσατο βάτον καιομένην. ὐδὲ πλείοσι δὲ ἡμέραις θεωρῶν αὐτὴν
καιομένην μὲν, μὴ καταφλεγομένην δὲ, διελογίζετο καθ' ἑαυτὸν, τί βούλεται τοῦτο, ὅτι ἡ
βάτος καίεται μὲν ὐδὲ ἡμέραις τοσαύταις, οὐ κατακαίεται δὲ; ἀπελθὼν ἴδω, τί τὸ ἐξαί-
σιον τοῦτο καὶ θαυμαστόν. καὶ πλησίον γενόμενος τῆς βάτου, ἤκουσε φωνῆς οὐρανόθεν αὐτῷ ἐ-
νεχθείσης, καὶ λεγούσης, μωσῆ, μωσῆ, λῦσον τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου. ὁ γὰρ τόπος, ἐν
ᾧ σὺ ἕστηκας, γῆ ἁγία ἐστὶ. τί γοῦν ἕτερον δηλοῖ ἡ καιομένη βάτος καὶ μὴ καταφλεγομέ-
νη, καὶ τί ὁ λόγος ὁ λέγων, λῦσον τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου; ἢ ὅτι ἡ μὲν βάτος ἡ καιομένη
εἰκόνιζε καὶ προετύπου τὴν ἁγίαν μαρίαν τῆς παρθένου, τῆς γεννήσασαν τὸν υἱὸν καὶ λόγον τοῦ
θεοῦ κατὰ σάρκα; ὥσπερ γοῦν ἐκαίετο μὲν ἡ βάτος, οὐ κατεφλέγετο δὲ, οὕτω καὶ ἡ ἁγία παρ-
θένος, δεξαμένη τὸν τοῦ θεοῦ υἱὸν καὶ λόγον, τῷ πυρὶ τῆς θεότητος οὐ κατεφλέχθη, φυλαχθεῖσα
ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἐπεὶ ἀνθρωπίνης δυνάμεως τοῦτο ὅλως οὐκ ἔστι. τὸ δὲ, λῦσον τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν πο-
δῶν σου, τοῦτο ἐδήλου, ὅτι τοὺς μέλλοντας μυσταγωγηθῆναι περὶ τετῆς παρθένου καὶ τῆς σαρκώσεως
τοῦ χριστοῦ, οὐ χρὴ ἔχειν μεθ' ἑαυτῶν νεκρόν τι μέρος, διατειχίζον αὐτοὺς τοῦ θεοῦ, ἤτοι παρεφθαρμέ-
νον νοῦν καὶ νεκρὸν τῇ γνώσει τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ ζῶντα καὶ ὑγιαίνοντα, ὥσπερ σοὶ τῷ μωσῇ.
τὸ γὰρ μωσέως ὑπόδημα νεκροῦ ζώου δέρμα ὑπῆρχε. καὶ διὰ τοῦτο ἐρρήθη, λῦσον αὐτό. ἔτι ὁ
τῶν περσῶν βασιλεὺς ναυουχοδονόσορ ἐνυπνιασθεὶς, ἐπελάθετο τοῦ ὁράματος, καὶ περι-
συνάξας πάντας τοὺς μάγους χαλδαίων, καὶ πάντας ἐπαοιδοὺς γαζαρηνοὺς, ἤρετο αὐτοῖς,
τί τε ἦν ὃ ἑώρακεν ἐνύπνιον, καὶ τίς ἡ σύγκρισις τούτου. οἱ δὲ ἀγνοοῦντες τὸ ἐνύπνιον καὶ τῆς
σύγκρισιν αὐτοῦ, ἐδυσχέραινον. ὁ δὲ βασιλεὺς ὠργίζετο κατ' αὐτῶν. ὅμως μέν τοι δέδωκεν
αὐτοῖς ὡρισμένας ἡμέρας τινὰς ὐδὲ τῷ εὑρεῖν καὶ δηλῶσαι, τί τε ἦν ὅπερ ἑώρακε κατὰ τοὺς
ὕπνους, καὶ τίς ἡ σύγκρισις τούτου. καὶ εἴπερ γένηται τοῦτο κατὰ τὴν εἰς τοῦτο ζήτησιν αὐτοῦ, ἵνα
λάβωσι παρ' αὐτοῦ καὶ πολλὰς καὶ μεγάλας τὰς δωρεάς. εἰ δ' οὖν, θάνατος αὐτῶν ἔσται ἡ τι-
μωρία. ἀλλὰ καὶ οἱ παῖδες, καὶ φίλοι, καὶ οἱ γνήσιοι τούτων, τῆς αὐτὴν δίκην ὑποστήσοντες
τῶνδε μὴ δυναμένων τοῦτο ποιῆσαι, ἀλλὰ μᾶλλον κοπτομένων καὶ ὀλοφυρομένων τὴν
ἑαυτῶν ζωήν. πῶς γὰρ ἦν δυνατὸν ἐξαγγεῖλαι αὐτοὺς τῷ βασιλεῖ τό τε ἐνύπνιον καὶ τὴν σύγ-
κρισιν αὐτοῦ, μὴ πρότερον γνωρίσαντας τὸ ἐνύπνιον παρὰ τοῦ βασιλέως; ὁ δανιὴλ ὁ προφή-
της ἐν τῇ τῶν βαβυλονίων χώρᾳ αἰχμάλωτος ἀχθεὶς ἐξ ἱερουσαλὴμ μετὰ καὶ ἑτέρων κατ' αὐτὸν
τὸν καιρὸν ἰουδαίων, καὶ γνωρίσας τὰ προσταχθέντα παρὰ τοῦ βασιλέως, ἀπέρχετο πρὸς ἀριὼχ
ἄρχοντα πέρσην, ὃν κατέστησεν ὁ βασιλεὺς ἀπολέσαι τοὺς σοφοὺς βαβυλῶνος, διὰ τὸ μὴ δυνη-
θῆναι αὐτοὺς εὑρεῖν τὸ ἐνύπνιον. καὶ εἶπεν αὐτῷ, τοὺς σοφοὺς βαβυλῶνος μὴ ἀπολέσῃς, εἰσάγαγε
δέ με ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, καὶ τὸ ὅραμα καὶ τὴν τούτου σύγκρισιν ἐρῶ τῷ βασιλεῖ. τότε ὁ
ἀριὼχ σπουδῇ μεγάλῃ εἰσῆξε τὸν προφήτην ἐνώπιον τοῦ βασιλέως. καὶ ὁ βασιλεὺς φησὶ πρὸς
αὐτὸν, δύνασαί μοι δανιὴλ ἐξαγγεῖλαι τὸ ἐνύπνιον ὅπερ εἶδον κατ' ὄναρ, καὶ τῆς σύγκρισιν
αὐτοῦ; ἀπεκρίθη δανιὴλ, τὸ μυστήριον ὦ βασιλεῦ ὃ σὺ ἐπερωτᾷς, οὐκ ἔστι σοφῶν ἀνθρώπων
καὶ μάγων, καὶ ἐπαοιδῶν δυναμένων ἐξαγγεῖλαι σοὶ, ἀλλ' ἔστι θεοῦ μόνου τοῦ ἐν οὐρανῷ ἀπεκα-
λύπτοντος μυστήρια. ὁ θεὸς, φησὶν, ἐγνώρισε τῷ βασιλεῖ ναυουχοδονόσορ, ἃ δεῖ γενέσθαι ἐπ'
ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν. οἱ διαλογισμοί σου ὑπὲρ τῆς κοίτης σου ἀνέβησαν, τί δεῖ γενέσθαι μετὰ
ταῦτα. σὺ βασιλεῦ ἐθεώρεις, καὶ ἰδοὺ εἰκὼν μία μεγάλη, καὶ ἡ πρόσψις αὐτῆς ὑπερφερὴς,
ἑστῶσα πρὸ προσώπου σου, καὶ ἡ ὅρασις αὐτῆς φοβερά. εἰκὼν, ἧς ἡ κεφαλὴ χρυσίου καθα-
ρου. αἱ χεῖρες, καὶ τὸ στῆθος καὶ οἱ βραχίονες αὐτῆς, ἀργυροῖ. ἡ κοιλία καὶ οἱ μηροὶ, χαλκοῖ. καὶ
αἱ κνῆμαι, σιδηραῖ. οἱ πόδες μέρος μέν τοι σιδηροῦν, μέρος δέ τι ὀστράκου. ἐθεώ-
ρεις βασιλεῦ, ἕως ὅτου ἀπεσχίσθη ἀπὸ ὄρους λίθος ἄνευ χειρῶν, καὶ ἐπάταξε τὴν εἰκό-
να ὐδὲ τοὺς πόδας τοὺς σιδηροῦς καὶ ὀστρακίνους, καὶ ἐλέπτυνεν αὐτοὺς εἰς τέλος. τότε ἐλε-

πτύνθησαν

πλιώθησαν εἰσάπαξ ὁ σίδηρος, τὸ ὄσρακον, ὁ χαλκὸς, ὁ ἄργυρος, ὁ χρυσὸς, καὶ ἐγένοντο
ὡσεὶ κονιορτὸς ἀπὸ ἅλωνος θερινῆς. καὶ ἄξει αὐτὰ τὸ πνεῦμα, καὶ πᾶς
τόπος οὐχ εὑρέθη ἐν αὐτοῖς. καὶ ὁ λίθος ὁ πατάξας τὴν εἰκόνα, ἐγένετο εἰς ὄρος μέγα. καὶ
ἐπλήρωσε πᾶσαν τὴν γῆν. τοῦτό ἐστιν ἐνύπνιον, καὶ τὴν σύγκρισιν αὐτοῦ ἐροῦμεν ἔμπρο-
σθεν τοῦ βασιλέως. καὶ μετὰ τὸ ἀναστῆσαι τὸν προφήτην τὰς βασιλείας τὰς μελλούσας
γενέσθαι, ἃς εἶδεν ὅτε χρυσὸς, ὁ ἄργυρος, ὁ χαλκὸς, ὁ σίδηρος, καὶ τὸ ὄσρακον, τότε λέ-
γει τῷ βασιλεῖ, ἀναστήσει ὁ θεὸς τοῦ οὐρανοῦ βασιλείαν, ἥτις εἰς τοὺς αἰῶνας οὐ διαφθα-
ρήσεται, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ λαῷ ἑτέρῳ οὐχ ὑπολειφθήσεται, καὶ λεπτυνεῖ καὶ λικ-
μήσει πάσας τὰς βασιλείας, καὶ αὐτὴ ἀναστήσεται εἰς τοὺς αἰῶνας, ὃν τρόπον εἶδες, ὅτι
ἐτμήθη ἀπὸ ὄρους λίθος ἄνευ χειρὸς, καὶ ἐλέπτυνε τὸ ὄσρακον, καὶ τὸν σίδηρον, τὸν
χαλκὸν, τὸν ἄργυρον, τὸν χρυσόν. ὁ θεὸς ὁ μέγας ἐγνώρισε τῷ βασιλεῖ ἃ δεῖ γενέσθαι με-
τὰ ταῦτα, καὶ ἀληθινὸν τὸ ἐνύπνιον, καὶ πιστὴ ἡ σύγκρισις αὐτοῦ. τότε ὁ βασιλεὺς ἐπὶ
πρόσωπον πεσὼν, προσεκύνησε τῷ Δανιὴλ, καὶ εἶπεν, ἐπ' ἀληθείας ὁ θεὸς ὑμῶν, οὗτος
ἐστὶ θεὸς θεῶν, καὶ κύριος τῶν βασιλέων, καὶ ἀποκαλύπτων μυστήρια, ὅτι ἠδυνήθης ἀ-
ποκαλύψαι μοι τὸ μυστήριον τοῦτο. ποία γοῦν ἐστὶ βασιλεία ἀνθρώπου, ἥτις εἰς τὸν αἰῶνα
οὐ διαφθαρήσεται; πάντως οὐδεμία. οὐδὲ γὰρ χωρεῖ τοῦτο τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει. ἀλλὰ
τί; ἐγώ σοι ῥῶ, τὸ ὄρος ἐστὶν ἡ ἁγία παρθένος, ἡ γεννήσασα τὸν υἱὸν καὶ λόγον τοῦ θεοῦ
κατὰ σάρκα. ὁ δὲ λίθος ὁ τμηθεὶς ἀπὸ τοῦ ὄρους ἄνευ χειρῶν, ἐστὶν ὁ χριστὸς, ὃς ἐγεννήθη
μὲν ἐκ αὐτῆς, οὐκ ἐκ ἀνδρὸς δὲ, τοῦτο ἐδήλου τὸ, ἄνευ χειρῶν. ὁ δὲ λίθος ὁ πατάξας τὴν
εἰκόνα, τὸν χρυσὸν καὶ τὰ ἄλλα, καὶ γενόμενος εἰς ὄρος μέγα, καὶ πληρώσας τὴν γῆν,
αὐτός ἐστιν ὁ χριστὸς, καὶ αὐτοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία ἡ διαμένουσα εἰς τοὺς αἰῶνας, ἡ συντρίψα-
σα τὸ κράτος τοῦ διαβόλου, καὶ καταλύσας τὴν τῶν εἰδώλων προσκύνησιν. ὁ δὲ προ-
φήτης ἡσαΐας οὕτωσί φησίν, ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ κα-
λέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ, μεθ' ἡμῶν ὁ θεός. καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς, παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, καὶ υἱὸς
ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐγενήθη ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης
βουλῆς ἄγγελος, θαυμαστὸς σύμβουλος, θεὸς ἰσχυρὸς, ἐξουσιαστὴς, ἄρχων εἰρήνης, πατὴρ
τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. ἄξω γὰρ εἰρήνην ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας, εἰρήνην καὶ ὑγείαν αὐτῶν. με-
γάλη ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ, καὶ τῆς εἰρήνης αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ὅριον. εἶδες πῶς ὠνόμασε παιδίον, καὶ
μεγάλης βουλῆς ἄγγελον. καὶ τ' ἄλλα ὅσα ἀπαριθμεῖ, ἅτινά ἐστι τοῦ ἀνθρώπου, ὃν ἀνε-
λάβετο ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἐκ τῆς παρθένου; τότε λέγει αὐτὸν θεὸν ἰσχυρὸν, ἐξουσιαστὴν, πατέ-
ρα τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, ποιητὴν δηλονότι, καὶ ὅτι τῆς εἰρήνης αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ὅριον, του-
τέστι τέλος. πρὸς γὰρ τῆς εἰρήνης καὶ τῶν ἑτέρων, ὧν ἡ μὲν διείρεισιν ὁ παρὼν ἡσαΐας,
ταῦτα πάντα ἐπεξεργασάμεθα ἐν τῇ πρὸ μικροῦ λεχθείσῃ τοῦ δαβὶδ προφητείᾳ, τῇ
λεγούσῃ τὸ, εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου. ἀλλ' ὅμως σκόπει καὶ
ἐνταῦθα τὴν συμπλοκὴν τῆς αὐτῆς προφητείας. καὶ γὰρ ἐν τῷ εἰπεῖν τὸν προφήτην τὸ,
ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ τὰ ἑξῆς, ἔδειξε τὸν ὡσὲν φύσιν γεννηθέντα ἄνθρω-
πον ἐκ τῆς αὐτῆς ἁγίας παρθένου. ἐν δὲ τῷ εἰπεῖν θαυμαστὸν σύμβουλον, ἔδειξε πρόσωπα
δύο, τουτέστι τὸν πατέρα, καὶ τὸν τούτου υἱόν τε καὶ λόγον. καὶ ὅτι μία βουλὴ, μία θέλη-
σις, μία δύναμις, μία γνῶσις ἐστὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ. θεὸς γὰρ βουλῆς οὐ δεῖται. τὸν δ' αὐτὸν
υἱὸν τῆς παρθένου, λέγει θεὸν ἰσχυρὸν, ἐξουσιαστὴν, πατέρα τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, μὴ ἐχού-
σης τέλος τῆς τούτου εἰρήνης. καὶ τί ἕτερον ἔδειξεν ἡ αὐτὴ προφητεία, ἢ ὅτι τὸν αὐτὸν θε-
όν τε καὶ ἄνθρωπον, μίαν βουλήν τε καὶ γνῶσιν ἔχοντα μετὰ τοῦ θεοῦ καὶ πατρός; ὁ δὲ
προφήτης ζαχαρίας γεννηθέντος ἰωάννου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, οὕτως εἴρηκε, καὶ σὺ παιδίον προ-
φήτης ὑψίστου κληθήσῃ, προπορεύσῃ γὰρ πρὸ προσώπου κυρίου, ἑτοιμάσαι ὁδοὺς αὐτοῦ,
τοῦ δοῦναι γνῶσιν σωτηρίας τῷ λαῷ αὐτοῦ, ἐν ἀφέσει ἁμαρτιῶν αὐτῶν, διὰ σπλάγχνα ἐ-
λέους θεοῦ ἡμῶν. πάντως ὁ τοῦ ζαχαρίου υἱὸς ἰωάννης μέγας προφήτης εὑρίσκεται, καθὼς
καὶ πάντες οἱ μουσουλμανοὶ ὁμολογοῦσιν. τί δὲ προεφήτευσεν; ἄλλο οὐδὲν ἀναφαίνεται,
ἢ περὶ τοῦ χριστοῦ, καθὼς καὶ προείπομεν. τίνα δὲ καλεῖ ὁ ζαχαρίας ὕψιστον; τὸν χριστόν. περὶ

αὐτοῦ καὶ γὰρ εἶπε τὸ, προφήτης ὑψίστου κληθήσῃ. ἔτι ἱερεμίας ὁ προφήτης οὑτωσὶ φησίν, οὗτος ὁ θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν. ἐξ οὗρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν ἰακὼβ τῷ παιδὶ αὐτοῦ, καὶ ἰσραὴλ τῷ ἠγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ. μετὰ δὲ ταῦτα ὐδὶ τοῦ γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη. αὕτη ἡ βίβλος τῶν προσταγμάτων τοῦ θεοῦ, εἶδεν προφητείας λαμπούσας ὑπὲρ τὸν ἥλιον; ὅτι μὲν πάντες οἱ προφῆται διὰ διαφόρων λέξεων λέγουσι, πάντες δὲ συμφωνοῦσιν εἰς τὸ αὐτὸ, ἐπεὶ ὁ αὐτὸς θεός ἐστιν ὁ λαλῶν διὰ στόματος αὐτῶν, οὖτος τοιοῦτον ἐνί. ἀλλ' ὅμως ὡς ἐν συνόψει εἶπον, ὅτε ἡσαΐας καὶ ἱερεμίας, ὁ μέν τοι ἡσαΐας εἰπὼν, ὅτι παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν καὶ ἐδόθη, ἐπήγαγε, θεὸς ἰσχυρός. ὁ δὲ ἱερεμίας εἰπὼν, ὅτι οὗτος ὁ θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτὸν, λέγει, ὐδὶ τοῦ γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη. οὐ μόνον γὰρ περὶ τοῦ χριστοῦ προεφήτευσαν καὶ εἶπον οἱ προφῆται, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ ἁγίας αὐτοῦ μητρὸς καὶ παρθένου, ἅ τινα διὰ τὸ πλῆθος εἰάθησαν. καὶ ἰδοὺ περὶ τῶν ὀπτασιῶν τῶν ἁγίων καὶ τῶν προφητικῶν ῥήσεων, ἱκανῶς εἰρήκαμεν. ἴδωμεν δὲ καὶ εἰς τὸ ἑξῆς τί βούλεται καὶ τὸ τέλος αὐτῶν, ὅπως ἀπεστάλη ἐξ οὐρανοῦ γαβριὴλ ὁ ἀρχάγγελος εὐαγγελίσασθαι τῇ ἁγίᾳ παρθένῳ μαρίᾳ τὴν σύλληψιν, καὶ ὅπως συνέλαβε τὸν τοῦ θεοῦ λόγον. καὶ ὑμεῖς ὁμολογοῦντες λέγετε, κἂν καὶ ὀρθῶς μὴ φρονοῦντες ἐστὲ περὶ τούτου, λέγοντες ὅτι ἄνθρωπον ψιλὸν ἐγέννησεν ἡ παρθένος, καὶ οὐ θεὸν, ἀκολουθοῦντες τοῖς τοῦ νεστορίου δόγμασι. καὶ ὅτι ἄνθρωπος μὲν ἦν ὁ χριστὸς, ἄνθρωπος δὲ μέγας καὶ ἅγιος καὶ ὑψηλὸς, οἷος οὔτε πρὸ ἐκείνου ἐγένετο ἁγιώτερος αὐτοῦ, οὐδὲ μετὰ ταῦτα γεννήσεται, ἀλλ' αὐτὸς ἐστὶν ὁ πάντων ἀνθρώπων ἁγιώτερος. ἡμεῖς δὲ πιστεύομεν καὶ φρονοῦμεν καὶ λέγομεν, ὅτι αὐτὸς ὁ χριστὸς αὐτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὁ ἀληθὴς θεὸς, ὁ γεννηθεὶς ἐκ τοῦ ἀεὶ παρθένου μαρίας ἄνευ ἀνδρὸς, καὶ υἱὸς ὢν τοῦ θεοῦ, καὶ θεὸς προαιώνιος, λαβὼν σάρκα ἐξ αὐτῆς, καὶ γενόμενος ἄνθρωπος, ὃν καὶ πιστεύομεν εἶναι θεόν τε καὶ ἄνθρωπον. παρελάβομεν δὲ οὖτος καὶ ἐδιδάχθημεν ἀπό τε τοῦ προφήτου μωϋσέως, τοῦ δαβὶδ, καὶ πάντων τῶν προφητῶν τῶν γεγονότων ἀπό τε τοῦ μωϋσέως, μέχρις ἂν ἔλθῃ ὁ χριστὸς, ὁ παρ' ἐκείνων προφητευόμενος. ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν πρὸ τοῦ μωσέως ἁγίων, τῶν θεασαμένων τὰς ὀπτασίας, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ χριστοῦ, καὶ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν τε καὶ διδασκάλων, καὶ τῶν θαυμάτων καὶ πραγμάτων τῶν λαμψάντων ὑπὲρ τὸν ἥλιον, καθὼς ἔμπροσθεν εἴπομεν, καὶ ἔτι λαλήσομεν. συλλαβούσης γοῦν τοῦ παρθένου, ὡς ἀνωτέρω εἰρήκαμεν, ἐπέστη καιρὸς ὁ τοῦ γεννήσεως αὐτῆς, καὶ εἰς βηθλεὲμ ἀπελθοῦσα ἡ παρθένος, ἔτεκε τὸν χριστὸν, καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ τῶν ἀλόγων. τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν διὰ ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος, τάδε λέγει κύριος, ἔγνω βοῦς τὸν κτησάμενον, καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ, ἰσραὴλ δέ με οὐκ ἔγνω. ἐν γοῦν τῇ ὥρᾳ τοῦ τοῦ χριστοῦ γεννήσεως, κατῆλθεν ἐκ τῶν οὐρανῶν πλῆθος ἀγγέλων, καὶ ὕμνησαν λέγοντες, δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ, καὶ ὐδὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. καὶ εὑρεθέντες ποιμένες ποιμαίνοντες τὰ ποίμνια αὐτῶν, καὶ ἰδόντες τὴν τῶν ἀγγέλων ὀπτασίαν, ἀκούσαντες δὲ καὶ τῶν ὕμνων αὐτῶν, ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν. εἶπε δὲ πρὸς αὐτοὺς ὁ ἄγγελος, μὴ φοβεῖσθε. ἰδοὺ εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην, ἥτις ἐστὶ παντὶ τῷ λαῷ, ὅτι ἐτέχθη ἡμῖν σωτὴρ, ὅς ἐστι χριστὸς κύριος ἐν πόλει δαβὶδ. καὶ οὖτος ὑμῖν τὸ σημεῖον, εὑρήσετε βρέφος ἐσπαργανωμένον κείμενον ἐν φάτνῃ. καὶ ἀπελθόντες εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, εἶπον ὅσα τε ἤκουσαν, καὶ εἶδον παρὰ τῶν ἀγγέλων. σκόπει γοῦν τί βούλεται ὁ παρὰ τῶν ἀγγέλων ὕμνος καὶ λόγος, ὁ λέγων, δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ, καὶ ὐδὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. οὐδὲν ἕτερον, ἢ ὅτι παραβάντος τοῦ ἀδὰμ τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ, ἐγένετο εἰς αὐτὸν ἐγκατάλειψις ἀπὸ θεοῦ. κἀντεῦθεν ἀπέστη τοῦ φιλίας αὐτοῦ πᾶσα κτίσις, ἐπεὶ οἱ ἐκ τοῦ ἀδὰμ γεννηθέντες ἤρξαντο ἐργάζεσθαι καὶ πράττειν τὰ ἐναντία, καὶ ὁ τούτου υἱὸς κάϊν ἐφόνευσε τὸν ἴδιον ἀδελφὸν ἄβελ. πρωΐοντος δὲ τοῦ καιροῦ, οὐ μόνον ἀνδροφόνοι, καὶ πάσης κακίας καὶ ἀσελγείας ἐγένοντο πεπληρωμένοι οἱ ἄνθρωποι, καθὼς ὁ ὐδὶ τοῦ νῶε κατακλυσμὸς, καὶ ὐδὶ τοῦ ἀβραὰμ ἡ τῶν σοδόμων καταστροφὴ, καὶ ὁ ἐξ οὐρανοῦ ἐμπρησμὸς ἐδίδαξεν, ἀλλὰ καὶ παντελῶς ἀθετήσαντες τὸν θεὸν τὸν ποιητὴν καὶ πλάστην αὐτῶν, προσεκύνησαν τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς εἰδώλοις. καὶ διὰ οὖτος πᾶσα ἡ κτίσις

ἀπεστράφη

ἀπεστράφη τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐχθρὸν τοῦ θεοῦ ἐλογίσθη αὐτὸν, πρῶτον μὲν οἱ ἄγγελοι, ἔπειτα τὰ ἄλογα ζῶα, καὶ ἡ ἄψυχος ὕλη. καὶ δῆλον ἀπὸ τούτου, ὅτι πάντα τὰ ζῶα, τάτε πετεινὰ, τάτε τετράποδα, καὶ οἱ ἰχθύες, πρὸ τῆς παραβάσεως παντελῶς εὑρίσκοντο ὑπακούοντα τῷ τοῦ ἀδὰμ θελήματι. μετὰ δὲ τῆς παράβασιν οὐ μόνον οἱ ἐν τῷ οὐρανῷ εὑρισκόμενοι ἄγγελοι ὡς ἐχθρὸν αὐτὸν ἀπεστράφησαν, ἀλλὰ καὶ τὰ ζῶα, ἅτινα πρότερον ὑπέκειντο μὲν τῷ τοῦ ἀδὰμ θελήματι, ὕστερον δὲ οὐ μόνον ἔφευγον ἀπ' αὐτοῦ καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντων ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τὰ θηρία ὡς ἐχθρὸν καὶ πολέμιον ἔβλεπον τὸν ἄνθρωπον. καὶ ὃν πρότερον προσεκύνουν, ὕστερον ἀπέκτενον. καὶ τίς χρεία λέγειν περὶ ἀγγέλων οὐρανοῦ τε καὶ γῆς καὶ ζώων καὶ θηρίων; αὐτὸ τὸ τοῦ ἀνθρώπου σῶμα ἐπανέστη κατὰ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ οἷον ὥσπερ τινῶν δύο ἐχθρῶν καὶ πολεμίων εὑρεθέντων ἐν ἑνὶ οἴκῳ, καὶ μαχομένων πρὸς ἀλλήλους, νικᾷ ὁ ἰσχυρότερος· οὕτως ἦν μαχομένη καὶ ἡ ψυχὴ μετὰ τῶν σωματικῶν ἐπιθυμιῶν τε καὶ ὀρέξεων. ἀλλ' ἔρημος οὖσα ἡ ψυχὴ τῆς τοῦ θεοῦ βοηθείας, ὑπέκειτο τῷ σώματι, καὶ ἡ τάξις ἀντέστραπται. καὶ ἡ πρότερον δέσποινα δημιουργηθεῖσα, ὕστερον δούλη καὶ θεραπαινὶς τῶν ἡδονῶν ἀναφαίνεται. ἡ δὲ τοῦ χριστοῦ γέννησις, ἤτοι ἡ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἐνανθρώπησις, ἥνωσε τά τε ἐν οὐρανῷ, τά τε ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ ἰδόντες οἱ ἄγγελοι τὴν τοῦ θεοῦ ἄφατον συγκατάβασιν, ὅτι θεὸς ὢν ἔλαβε σάρκα δι' οἰκείαν ἀγαθότητα, καὶ τὴν ἐχθρὰν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ κάτω κειμένην, ἀνελάβεν καὶ ἥνωσε τῇ αὐτοῦ θεότητι, καὶ ἡγίασε καὶ ὕψωσε. οὕτω θεασάμενοι οἱ ἄγγελοι, καὶ θαυμάσαντες, καὶ ἐκπλαγέντες τὸ μέγα οὕτω καὶ ἐξαίσιον θαῦμα, καὶ ὑπὲρ φύσιν πρᾶγμα, ἐβόησαν δοξάσαντες τὸν θεὸν, καὶ εἶπον, δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ. ἰδόντες δὲ μετὰ τῶν ἀνθρώπων ἕνωσιν τῶν ἀγγέλων, καὶ τὴν πολυχρόνιον ἐχθρὰν λυθεῖσαν, εἶπον, ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδόκια. καὶ ἐπληρώθη ἡ τοῦ δαβὶδ προφητεία ἡ λέγουσα, εὐφραινέσθωσαν οἱ οὐρανοὶ, καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ. ἀνήγγειλαν οἱ οὐρανοὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ εἴδοσαν πάντες οἱ λαοὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ. προσκυνήσατε αὐτῷ πάντες ἄγγελοι αὐτοῦ, τὰ ὄρη ἀγαλλιάσονται ἀπὸ προσώπου κυρίου, ὅτι ἔρχεται, ὅτι ἔρχεται κρῖναι τὴν γῆν, κρινεῖ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ λαοὺς ἐν εὐθύτητι. σκόπει συμφωνίαν προφητῶν καὶ ἀγγέλων. ὥσπερ τι μέλος μουσικὸν ἐναρμόνιον εἶπεν ὁ προφήτης, εὐφραινέσθωσαν οἱ οὐρανοὶ. εἶπον οἱ ἄγγελοι, δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ. εἶπεν ὁ προφήτης, καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ. εἶπον οἱ ἄγγελοι, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδόκια. ὅμοιον δὲ τούτῳ ἐστὶ τὸ, ἀνήγγειλαν οἱ οὐρανοὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ εἴδοσαν πάντες οἱ λαοὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ. καὶ ὁ μὲν μωϋσῆς εἶπεν, εὐφράνθητε οὐρανοὶ ἅμα αὐτῷ, προσκυνήσατε αὐτῷ πάντες ἄγγελοι αὐτοῦ. ὁ δὲ δαβὶδ οὕτωσι, προσκυνήσατε αὐτῷ πάντες ἄγγελοι αὐτοῦ, οἵτινες προσκυνοῦντες ἔλεγον τὸ, δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ. τί βούλεται ὁ ἀναδιπλασιασμὸς τὸ, ὅτι ἔρχεται, ὅτι ἔρχεται κρῖναι τὴν γῆν; οὐδὲν ἄλλο, ἢ ὅτι τὸ μὲν πρῶτον εἰπεῖν οὕτως ἁπλῶς, ὅτι ἔρχεται, ἐδήλωσε τὴν εἰς τὸν κόσμον τοῦ σωτῆρος ἔλευσιν, ἥτις οὐκ ἦν μετὰ τῆς οἰκείας ἀξίας, ἀλλ' ἐν εὐτελεῖ καὶ ταπεινῷ τῷ σχήματι. καὶ συμφωνεῖ τῷ κυρίῳ λέγοντι, ἐγὼ οὐκ ἦλθον ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον. τῷ δὲ εἰπεῖν, ὅτι ἔρχεται κρῖναι τὴν γῆν, ἔδειξε τὴν εἰς τὸν κόσμον δευτέραν τοῦ χριστοῦ παρουσίαν. τό τε καὶ γὰρ μέλλει κρῖναι τὴν γῆν, συμφωνεῖ δὲ αὐτὸ τῷ τοῦ κυρίου ῥητῷ λέγοντι, ὅταν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ, τότε καθήσει ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καὶ συναχθήσοντε ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἀφοριεῖ αὐτοὺς ὥσπερ ὁ ποιμὴν ἀφορίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων, καὶ στήσει τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ εὐωνύμων, καὶ ἀποδώσει πᾶσι κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν. ἤγουν τοῖς μὲν ἐναντία τοῦ εὐαγγελίου καὶ κακῶς πράξασι κόλασιν ἀτελεύτητον, τοῖς δὲ κατὰ τὸν εὐαγγελικὸν νόμον καὶ καλῶς πολιτευσαμένοις ζωὴν αἰώνιον, καὶ τὸν παράδεισον, καὶ ἀγαθὰ τέλος μὴ ἔχοντα. εἶδες ἐν βραχέσι ῥήμασι βάθος νοημάτων, καὶ οἷον ὥσπερ χρυσῆν τινα ἅλυσιν, ἧς ἡ κεφαλὴ ἀφικνεῖτο εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ εἷς κρίσκος εἴχετο τοῦ ἑτέρου; οὕτω μοι νόει καὶ πᾶσαν τὴν θείαν γραφήν. πάντες γὰρ οἱ προφῆται ἀπό τε τοῦ ἀβραὰμ καὶ μωσέως ἕως τοῦ χριστοῦ τὰ αὐτὰ εἶδον, τὰ αὐτὰ λέγουσι, τὰ αὐτὰ

γράφουσι. καὶ πάντες ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος τὰ αὐτὰ περὶ τοῦ χριστοῦ προφητεύουσι. καὶ
ταῦτα μὲν οὕτως. ἐν δὲ τῇ τοῦ χριστοῦ γεννήσει, ἐκ τῆς περσίδος χώρας μάγοι ἐκ θείας γνώ
σεως καὶ ἀποκαλύψεως ἔγνωσαν, ὅτι θεὸς γεννᾶται, καὶ ὑπὲρ φύσιν ἄνθρωπος. οἱ δὲ
μάγοι οὐκ ἦσαν οἱ τυχόντες, ἀλλὰ αὐθένται καὶ τοπάρχαι. γνόντες γοῦν ἅπερ ἔγνω-
σαν, ἀνελογίσαντο καθ' ἑαυτοὺς, ὅπως ἐλθόντες προσκυνήσωσι τοῦ βασιλεῖ, καὶ δῶρα
τούτῳ προσφέρωσι. ταῦτα δὲ αὐτῶν ἐνθυμηθέντων, καὶ διαπορουμένων πῶς ἂν τύχω=
σι τοῦ ἐφετοῦ, ἐξ ἀλλοδαπῆς καὶ γὰρ χώρας ἐτύγχανον, καὶ οὐκ εἶχον τὸν ὁδηγήσοντα,
ἐφάνη ἔμπροσθεν αὐτῶν ἀστὴρ, καὶ ἤρξατο ὁδηγεῖν αὐτοὺς νύκτα τε καὶ ἡμέραν. ἠκολούθη-
σαν τοίνυν τοῦ ἀστέρι ἀπὸ περσίδος μέχρι τῆς παλαιστίνης. καὶ ἐλθόντων εἰς ἱεροσόλυμα,
ἐκρύβη ἀπ' αὐτῶν ὁ ἀστήρ. τί δηλοῦντος τοῦ πράγματος; ἵνα μὴ ἔχοντες τὸν ὁδηγοῦν-
τα αὐτοῖς, λαλήσωσι περὶ τοῦ χριστοῦ. καὶ τοῖς πᾶσι κατάδηλος γένηται ἡ τούτου γέννη-
σις. ὡς γοῦν ἀπέστη ἀπὸ τῶν μάγων, ὡς εἴρηται, ὁ ἀστὴρ, ἤροντο ποῦ ἐστιν ὁ τεχθεὶς βασι-
λεὺς τῶν ἰουδαίων; ἴδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ, καὶ ἤλθομεν προσκυνῆ-
σαι αὐτῷ. οὗτος ἀκούσας ὁ τότε βασιλεὺς ἡρώδης, ἐταράχθη, καὶ πᾶσα ἱεροσόλυ-
μα μετ' αὐτοῦ. καὶ συναγαγὼν πάντας τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς τοῦ λαοῦ, ἐπυνθά-
νετο ποῦ ὁ χριστὸς γεννᾶται; οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, ἐν βηθλεὲμ τῆς ἰουδαίας. οὕτω γὰρ γέγρα-
πται διὰ τοῦ προφήτου μιχαίου, καὶ σὺ βηθλεὲμ γῆ ἰούδα, οὐδαμῶς εἶ ἐλαχίστη ἐν τοῖς ἡγε
μόσιν ἰούδα. ἐκ σοῦ γὰρ ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὅστις ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν ἰσ-
ραὴλ, καὶ αἱ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀφ' ἡμερῶν ἀρχαίων. βλέπεις πῶς εὑρίσκονται γεγραμμένα
τὰ τοῦ χριστοῦ παρὰ τῶν προφητῶν; μὴ μόνον γὰρ ὅσα ἀνέβαινον εἰς αὐτὸν τὸν χριστὸν προεῖ-
πον, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ τόπου οὗ ἔμελλε γεννηθῆναι. οὗτος γὰρ δηλοῖ τὸ, καὶ σὺ βηθλεὲμ
γῆ ἰούδα, οὐδαμῶς εἶ ἐλαχίστη. ὅτι σὺ ἡ πρώην ἐλαχίστη ὑπάρχουσα καὶ εὐτελὴς καὶ οὐ-
δαμινὴ (τοιοῦτον γὰρ εὑρίσκετο τὸ χωρίον) ἐπεὶ ὁ χριστὸς ἔμελλεν γεννηθῆναι ἐν σοὶ, οὐκέ-
τι ὑπάρχεις ὡς τὸ πρώην εὐτελὴς καὶ μικρὰ, ἀλλ' ἔνδοξος καὶ περιφανὴς, καὶ παρὰ
πολλῶν τιμωμένη. τὸ δὲ ἐκ σοῦ ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὅστις ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν
ἰσραὴλ, οὐ διὰ τὸν τῶν ἑβραίων λαὸν λέγει ὁ προφητικὸς λόγος. προαποδέδεικται γὰρ,
ὅτι ἀνάξιοι τυγχάνοντες ὁ τῶν ἑβραίων λαὸς, ἀπεξεβλήθησαν καὶ ἐξωστρακίσθησαν ἀπὸ
τοῦ θεοῦ, καὶ υἱοὶ τοῦ διαβόλου ἐκλήθησαν. ἀλλὰ τὰ ἔθνη ὀνομάζει λαὸν θεοῦ καὶ ἰσραήλ. ἐπὶ
περὶ αὐτῶν εἶπεν ὁ προφήτης, ὅτι ἐξελεύσεται ἡγούμενος ἐκ τῆς βηθλεὲμ, τουτέστιν ὁ χρι
στὸς, ὅστις ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν ἰσραήλ, δηλονότι τὰ ἔθνη. ποῖος γὰρ ἄλλος ἡγού-
μενος ἐξῆλθεν ἐκ βηθλεὲμ, εἰ μὴ ὁ χριστός; καὶ τίνας ἐποίμανεν, εἰ μὴ τὰ ἔθνη, καὶ πάντας
οὐ εἰς αὐτὸν πιστεύοντας. τὸ δὲ αἱ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀφ' ἡμερῶν ἀρχαίων, τὴν αὐτοῦ θεότητα
δηλοῖ. τίς γὰρ τῶν ἀνθρώπων δύναται εὑρεθῆναι τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ἀφ' ἡμερῶν ἀρχαίων;
πάντως οὐδεὶς ἕτερος, ἢ ὁ θεός. διά τοι οὗτος καὶ ὁ δαβὶδ προφητεύων ἔλεγεν, ὅτι οὐ μὴ
δώσω ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, καὶ τοῖς βλεφάροις μου νυσταγμὸν, καὶ ἀνάπαυσιν τοῖς
κροτάφοις μου, ἕως οὗ εὕρω τόπον τοῦ κυρίῳ, σκήνωμα τῷ θεῷ ἰακώβ. ἰδοὺ ἠκούσαμεν
αὐτὴν ἐν εὐφραθᾷ, εὕρομεν αὐτὴν ἐν τοῖς πεδίοις τοῦ δρυμοῦ. εἰσελευσώμεθα εἰς τὰ σκη-
νώματα αὐτοῦ, προσκυνήσωμεν εἰς τὸν τόπον οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ. πρόσεξον τὸν προ=
φήτην, ἀπεκαλύφθη παρὰ θεοῦ, ὅτι ὁ υἱὸς αὐτοῦ τοῦ θεοῦ μέλλει γεννηθῆναι ἐκ τῆς παρθέ-
νου, καὶ θεὸς ὢν ἀληθὴς, μέλλει γενέσθαι καὶ ἄνθρωπος ἀληθὴς, καθὼς ἐκ τῶν πολλῶν αὐ
τοῦ προφητειῶν εἰρήκαμεν μερικῶς. καὶ τίς χρεία ἑτέρων; περὶ δὲ τῆς παρθένου οὕτως εἴρη-
κεν, ἄκουσον θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴ-
κου τοῦ πατρός σου. τοῦ γὰρ δαβὶδ θυγάτηρ ἦν ἡ ἁγία μαρία. καὶ διὸ ἔμελλεν ἀκοῦσαι τὸν
τοῦ ἀρχαγγέλου γαβριὴλ λόγον, λέγει, κλῖνον τὸ οὖς σου. διὰ δὲ τὴν ἄῤῥητον χαρὰν, ἣν ἔ=
μελλε δέξασθαι, καὶ ὅτι ἀπὸ τοῦ νῦν τὰ παλαιὰ ὡς ἀτελῆ μέλλουσι γενέσθαι ἀργὰ καὶ ἄ-
πρακτα, ὁ δὲ τοῦ κυρίου νέος νόμος καὶ ἡ διαθήκη μέλλει λάμψειν ἐν ὅλῳ τοῦ κόσμῳ, ἔφη,
καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου, καὶ πρόσχου τὰ νέα ἐρχόμενα. καὶ
ταῦτα μὲν τῇ παρθένῳ. ἐπεὶ δὲ, ὡς εἴρηται, εἶδε τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἄνθρωπον γενόμενον, καὶ

τὴν

τὴν δὲ αὐτοῦ θυγατέρα τεξομένην αὐτὸν, ἐζήτησεν ἵνα δείξῃ αὐτῷ ὁ θεὸς, καὶ τὸν τόπον ἔνθα ἔμελλε γεννηθῆναι ὁ χριστός. ἐζήτησε δὲ οὖν μετὰ τοσαύτης παρακλήσεως καὶ σπουδῆς, ὅτι οὔτε ἤσθιεν, οὔτε ἐκάθευδεν, οὔτε ἀνεπαύετο, μέχρις ἂν ἀπεκαλύφθη παρὰ θεοῦ καὶ τὸν τῆς γεννήσεως τόπον. τότε τοίνυν προφητεύσας εἶπεν, ἰδοὺ ἠκούσαμεν αὐτὴν ἐν ἐφραθᾶ, τουτέστιν ἐν Βηθλεέμ. εὕρομεν αὐτὴν ἐν τοῖς πεδίοις τοῦ δρυμοῦ, τὸν αὐτὸν τόπον πάλιν δηλῶν. τότε λέγει, εἰσελευσώμεθα εἰς τὰ σκηνώματα αὐτοῦ, προσκυνήσωμεν εἰς τὸν τόπον, οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ. τὸ εἰσελευσώμεθα εἰς τὰ σκηνώματα αὐτοῦ, ὡς εὐτελῆ καὶ μὴ ἔχοντα ψήφισμά τι, εἶπε. σκηνὴ γὰρ λέγεται τὸ προσφάτως γενόμενον, καὶ μετ' ὀλίγον λυόμενον οἴκημα. προσκυνήσωμεν εἰς τὸν τόπον, οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ. τίς ἐστὶ χρεία, ἵνα περὶ τούτου ἐρῶ ἐγώ; ἐρωτῶ δέ σε, ὁ προφήτης ὁ μέγας Βασιλεὺς, ὁ παρὰ τοῦ θεοῦ μαρτυρηθεὶς, οὕτω γὰρ περὶ αὐτοῦ εἴρηκεν ὁ θεὸς, εὗρον δαβὶδ, καὶ τὰ ἑξῆς, τίνα προσεκύνησε; καὶ οὐ μόνον αὐτὸν τὸν γεννηθησόμενον, ἀλλὰ καὶ τὸν τόπον, οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ; οὕτως ἁπλῶς ἄνθρωπον, ὡς ἕνα τῶν πολλῶν; καὶ τίς τοσοῦτον ἀναίσθητος, μᾶλλον δὲ ἐγκαταλελειμμένος παρὰ θεοῦ, ὥστε καὶ νομίσαι αὐτό; ἀλλὰ καθὼς καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, τὸν αὐτὸν ἔλεγε θεὸν καὶ ἄνθρωπον, οὕτω καὶ ἐν τῇ τοῦ τόπου θεωρίᾳ. καὶ συμφωνεῖ μετὰ τοῦ προφήτου ἰωάννου, ὅτι αὐτὸς μὲν εἶπεν, ὅτι προσκυνεῖ τὸν τόπον, οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ. ἐκεῖνος δὲ, ὅτι οὐκ εἰμὶ ἄξιος, ἵνα βαστάσω τὰ ὑποδήματα τοῦ ὀπίσω μου ἐρχομένου. βλέπεις, πῶς καὶ ἐν τοῖς μεγάλοις καὶ ἐν τοῖς μικροῖς πάντες ὁμοφωνοῦσιν οἱ προφῆται, καὶ προσκυνοῦσι καὶ μεγαλύνουσι, καὶ οὐδεὶς τῶν προφητῶν ἐστιν, ὃς μετὰ τὸ προφητεῦσαι καὶ εἰπεῖν περὶ τοῦ χριστοῦ, οὐδὲν δείκνυσιν ἑαυτὸν μικρὸν καὶ εὐτελῆ, καὶ οὐδενὸς ἄξιον λόγου. καθὼς καὶ ἁβραὰμ γῆν καὶ σποδὸν ἐκάλεσεν ἑαυτόν. οὐ μόνον δὲ ὁ μιχαίας καὶ ὁ δαβὶδ εἶπε περὶ τῆς Βηθλεέμ, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἕτεροι εἶπον, οὓς καὶ παρῃτησάμεθα ἑκόντες διὰ τὸ πολὺ τῆς γραφῆς, ὥσπερ καὶ ὠδὶ τοῖς ἄλλοις. ἀλλ' ἰτέον ἔνθα τὸν τῶν μάγων λόγον καταλείψαντες ἐσμέν. τότε ἡρώδης ἀκούσας, ὅτι ἐν Βηθλεέμ γεννᾶται ὁ χριστὸς, ἐγίνωσκον γὰρ παρὰ τῶν προφητῶν οἵ τε ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς οὖν, λάθρα καλέσας οὐδὲ μάγους, λέγει πρὸς αὐτοὺς, ἀπελθόντες ἐξετάσατε περὶ τοῦ παιδίου, ἐπ' ἂν δὲ εὕρητε, ἀπαγγείλατέ μοι, ὅπως κἀγὼ ἐλθὼν, προσκυνήσω αὐτῷ. οὖν δὲ εἶπε ψευδόμενος. ἐνόμιζε γὰρ, ὅτι ἐπεὶ Βασιλεὺς γεννᾶται, καὶ ὅτι μέλλει ποιμανεῖν τὸν ἰσραήλ, τοιοῦτός ἐστι Βασιλεὺς ὁ χριστὸς, ὡς εἷς τῶν πολλῶν, καὶ ἡ τούτου Βασιλεία πρόσκαιρος καὶ ἐπίγειος. καὶ ἐπεὶ ἐν μὲν τῇ Βηθλεέμ ἤκουσε τὴν τοῦ χριστοῦ γέννησιν εἶναι, τὴν δὲ τοῦ τόπου ἀκρίβειαν οὐκ ἐγίνωσκε, βουλόμενος ἀνελεῖν τὸ παιδίον, φθόνῳ κινούμενος, λέγει τοῖς μάγοις ψευδῶς καὶ ὑπὲρ πλάσεως τὸ, ἀναγγείλατέ μοι, ὅπως κἀγὼ ἐλθὼν προσκυνήσω αὐτῷ. οἱ δὲ ἀκούσαντες τοῦ Βασιλέως, ἐπορεύθησαν. καὶ ἰδοὺ ὁ ἀστὴρ ὃν εἶδον ἐν τῇ ἀνατολῇ, προῆγεν αὐτοὺς ἕως οὗ ἐλθὼν, ἔστη ἐπάνω οὗ ἦν τὸ παιδίον. σὺ δὲ μὴ ἀκούσας τῶν μάγων εἰπόντων, ὅτι εἴδομεν αὐτοῦ τὸν ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ, νομίσῃς καὶ αὐτὸν ὡς ἕνα τῶν πολλῶν εἶναι τὸν χριστόν. οἱ γὰρ περὶ τὰ τοιαῦτα ἀστρολόγοι, οὑτωσὶ λέγουσιν, ὅτι πᾶς ἄνθρωπος κέκτηται ἀστέρα τὸν μηνύοντα αὐτῷ πᾶν ὅπερ ἂν μέλλει συμβαίνειν αὐτῷ, παρ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ζωήν. ἐξαιρέτως δὲ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ἅπας Βασιλεὺς ἔχει τὸν ἴδιον αὐτοῦ ἀστέρα. καὶ ὅτι τοῦτό ἐστι ψεῦδος σαφὲς, πρόδηλον. ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔστι οὖν τὸ ζητούμενον, ἀποδεικνύειν τὴν τῶν ἀστρολόγων ψευδολογίαν, παραιτητέον αὐτό. ἴδωμεν δὲ περὶ τοῦ φανέντος ἀστέρος, τί δοκεῖ εἶναι αὐτό. ἆρα ἐστὶν εἷς τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ ἀστέρων; ἀλλ' οὐ δοκεῖ εἶναι οὖν. πρῶτον μὲν ὅτι πάντες οἱ ἀστέρες, ἀλλὰ καὶ ὁ ἥλιος, καὶ ἡ σελήνη ἐξ ἀνατολῶν ὠδὶ τὴν δύσιν κινοῦνται, ὁ δὲ ἀπὸ ἄρκτου πρὸς μεσημβρίαν. ἡ γὰρ τῶν πορσῶν χώρα εἰς τὰ ἀνατολικὰ μέρη εὑρίσκετο, ἡ δὲ παλαιστίνη πρὸς μεσημβρίαν, ἔνθα καὶ ἡ Βηθλεέμ. ἔτι εἰ ἦν ἀστὴρ, οὐδὲν ἔμελλε κινεῖσθαι πορευομένων τῶν μάγων, καθευδόντων δὲ αὖθις ἵστασθαι καὶ αὐτόν. ἔτι εἰ ἦν ἀστὴρ, ἡλίου φανέντος, διασκεδασθῆναι καὶ κρυβῆναι ἔμελλε τὸ φῶς αὐτοῦ. ἐπεὶ δὲ λάμπον-

τος

τος τοῦ ἡλίου, μέσης ἡμέρας ἐφαινεν ὑπὲρ τὸν ἥλιον. οὐδὲ γὰρ ἠδύνατο ὁ ἥλιος κατακαλύψαι καὶ κρύψαι τὸ φῶς ἐκεῖνο, πρόδηλον ὅτι οὐκ ἦν ἀσήρ. ἔτι εἰ ἦν ἀσήρ, πῶς ἔμελλον γνωρίζειν οἱ μάγοι; ἀπὸ τοῦ ὑπερβάλλοντος ὕψους τὸ μικρὸν καὶ ὀλιγοστελὲς οἴκημα, ἐν ᾧ εὑρίσκετο ὁ χριστός. ἀλλ' οὐκ ἦν ἀσήρ, καθὼς ἐκ τῶν λεγομένων ἀναφαίνεται. θεία δέ τις δύναμις ἦν ἡ τούτους ὁδηγοῦσα, ἥ τις καὶ πρόσγειος ἐφαίνετο, καὶ ὥσπερ ἐν τῇ ὁρήμῳ τοὺς ἑβραίους ὡδήγει ὁ τοῦ πυρὸς στῦλος, οὕτω καὶ νῦν τοὺς ἐκ πορσίδος μάγους ὁ νομιζόμενος ἀσήρ. καὶ ἃ ἐποίει τότε θαύματα καὶ θεράσια ὁ θεὸς διὰ τοῦ γένους τῶν ἑβραίων, πολλαπλάσιονα ἐγένοντο ἐπὶ τῶν ἐθνῶν. ἰδοὺ γοῦν πρῶτοι τῶν ἐθνῶν προσκυνητὰς οἱ μάγοι ἀναφαίνονται συριχθέντος δὲ τοῦ ἀστέρος, ὡς εἴρηται, ἐπαύσω οὖν ἦν τὸ θαυμάσιον, εἰσῆλθον οἱ μάγοι, καὶ εὑρόντες τὸν χριστὸν μετὰ τῆς ἁγίας αὐτοῦ μητρός, προσεκύνησαν αὐτῷ, φέροντες δῶρα, χρυσὸν καὶ λιβανὸν καὶ σμύρναν. πρόσεξον γοῦν, τίνα κοινωνίαν ἔχουσι τὰ δῶρα πρὸς ἄλληλα. παντὸς μὲν τὸ φαινόμενον οὐδεμίαν, κατὰ δὲ τὸ νοούμενον πολλὴν καὶ μεγάλην. ὡς μὲν γὰρ βασιλεῖ, προσήνεγκαν χρυσόν. ὡς δὲ θνητῷ, ἐπεὶ ἄνθρωπος ἦν, σμύρναν, οὕτω καὶ γὰρ ἦν σύνηθες ἐνταφιάζειν τοῖς ἰουδαίοις. ὡς δὲ θεῷ, λίβανον, οὕτω γὰρ ἦν καὶ πρὸς τοῦ θεοῦ τεταγμένον θυμίαμα λιβανωτόν. ὁρᾷς ὅπως καὶ αὐτοὶ οἱ μάγοι τὸν χριστὸν θεὸν καὶ ἄνθρωπον ὡμολόγησαν; μετὰ δὲ τὴν τῶν μάγων προσκύνησιν, στελεὶς παρὰ θεοῦ ἄγγελος, εἶπε πρὸς αὐτούς, ἵνα μηκέτι πρὸς ἡρῴδην ἀνακάμψωσιν, καὶ δι' ἄλλης ὁδοῦ ἀνεχώρησαν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν. ἄγγελος δὲ ἐλθὼν λέγει κατ' ἰωσήφ, παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ πορεύου εἰς αἴγυπτον, μέλλει γὰρ ὁ ἡρῴδης ζητεῖν τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου. καὶ ἀπῆλθεν ἐκεῖ. τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ προφήτου, ἐξ αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου. τότε ἡρῴδης ἰδὼν ὅτι ἐνεπαίχθη ὑπὸ τῶν μάγων, ἐθυμώθη λίαν, καὶ ἀποστείλας, ἀνεῖλε πάντας τοὺς ἐν βηθλεὲμ παῖδας, ἀπὸ δυετοῦς καὶ κατωτέρω μέχρι καὶ χιλιάδων πολλῶν. τί οὖν; πρῶτον μὲν ἵνα φάνητε, ὅτι ὁ γεννηθεὶς ἔσει μὲν θεός, καθὼς οἱ προφῆται ἐκήρυξαν. ἔσει δὲ καὶ ἄνθρωπος ἀληθῶς, καὶ οὐ κατὰ φαντασίαν, καθὼς τινὲς ἐδογμάτισαν. δεύτερον δὲ, ὅτι ἀνεφάνη καὶ ἡ τοῦ προφήτου ἱερεμίου προφητεία, ἡ λέγουσα, φωνὴ ἐν ῥαμᾶ ἠκούσθη, θρηνος καὶ κλαυθμὸς καὶ ὀλυρμὸς πολύς. ῥαχὴλ κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς, καὶ οὐκ ἤθελε παρακληθῆναι, ὅτι οὐκ εἰσί. τρίτον, ὅτι μὴ μόνον περὶ τῆς τοῦ χριστοῦ γεννήσεως προεῖπον οἱ προφῆται, ἀλλὰ καὶ περὶ τόπων πολλῶν, καὶ ἐτέρων ἀποβλέψεων τὸ μὲν, διὰ τὴν τῶν πολλῶν ἀσφάλειαν, ἵνα ἀνάγωνται ἀπὸ κύτους εἰς τὴν ἀλήθειαν. τὸ δὲ, ἵνα ὡς νομίζωνται οἱ κακοὶ, καὶ οὐδεμίαν ἔχωσι χώραν λέγειν κατὰ τῆς ἀληθείας. ὅσα καὶ γὰρ ἐλαλήθησαν περὶ τοῦ χριστοῦ, καὶ ὅσα ἐγένοντο, εἰς τίνα τῶν ἀνθρώπων χωρεῖ; παρατήρησαι, καὶ μέλλεις εὑρεῖν, ὅτι ἀπὸ τοῦ ἀδὰμ μέχρι τῆς σήμερον, ὅσα ἐλαλήθησαν, καὶ ὅσα ἐπράχθησαν, ὅλα ἐν τῷ χριστῷ ἀνεφάνησαν, ὅπου ἀμήχανον ἐν ἄλλῳ τινὶ τελεσθῆναι, καὶ ὅτι ἐξ αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου. ἀνθρωθεὶς δὲ τὸ παιδίον, καὶ ἐλθὸν εἰς τὴν ἡλικίας τέλειον, ἔρχεται πρὸς ἰωάννην τὸν τοῦ ζαχαρίου υἱόν. ὁ δὲ ἰδὼν τὸν χριστὸν πρὸς αὐτὸν ἐρχόμενον, λέγει τοῖς ἰουδαίοις, ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. πῶς γοῦν ὠνόμασεν αὐτὸν ὁ ἰωάννης ἀμνόν; ἐροῦμεν μετ' ὀλίγον. τὸ δὲ αἴρειν τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, τίς ἄλλος δύναται ποιῆσαι ἔργον, εἰ μὴ θεός; καὶ οὐ πρότερον ἔλεγεν, ὅτι οὐκ εἰμὶ ἄξιος τὰ ὑποδήματα βαστάσαι, ἔργον κατὰ τὸ ταπεινὸν θεὸν ὡμολόγησεν. ὁ δὲ χριστὸς λέγει πρὸς αὐτὸν, πρόφητα, δεῦρο βάπτισόν με. τί γοῦν ὁ ἰωάννης; ἐγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρός με. σκόπει καὶ ἔργον. ὁ προφήτης ὁ μέγας ὁ ἐξ ἐπαγγελίας γεννηθεὶς, ὡς καὶ ὑμεῖς λέγετε, ὁ παρὰ θεοῦ ἀποσταλεὶς βαπτίζειν, παρὰ ψιλοῦ ἀνθρώπου ἤτει βάπτισμα ἐν δουλικῷ τρόπῳ σχήματι; παντὸς οὐδεὶς τῶν εὖ φρονούντων εἴποι αὐτό. ἀλλ' ὃν θεὸν ὡμολόγησε παντὸς ἐξ αὐτοῦ αἰτεῖ καὶ τὸ βάπτισμα. ἀλλ' ἴσως ἐρεῖ τις, ὅτι ὁ χριστὸς ἤτει παρὰ τοῦ ἰωάννου βάπτισμα; ἀλλ' οὐκ ἤτει ἔργον ὁμοίως. καὶ σκόπει τὸ μέσον τῶν δύο. ὁ μὲν γὰρ ἰωάννης πρῶτον

πρῶτον αὐτὸν θεὸν ὁμολογήσας καὶ ἄνθρωπον. ἐν γὰρ τῷ εἰπεῖν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἄξιος τὰ τούτου ὑποδήματα βαστάζειν, καὶ ὅτι ἴδε ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, καὶ δεῖξαι αὐτὸν θεὸν, ἐπήγαγεν, ἐγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρός με; ὁ δὲ χριστὸς οὐχ οὕτως, ἀλλὰ δεσποτικῶς τε ἅμα καὶ ἐξουσιαστικῶς ἔφη πρὸς αὐτὸν, προφῆτα, δεῦρο βάπτισόν με. ὁ δὲ ἔδειξε μὲν καὶ τὴν αὐτοῦ ἀναξιότητα, ὑπήκουσε δὲ καὶ τοῦ κυρίου προστάγματι. ἔρχεται τοίνυν ἐν τοῦ ἰορδάνῃ, καὶ βαπτισθέντος τοῦ χριστοῦ ἐσχίσθησαν οἱ οὐρανοὶ, καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῶν οὐρανῶν, λέγουσα, σὺ εἶ ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν σοὶ ηὐδόκησα. εἶδεν πρᾶγμα φοβερὸν, καὶ γέμον ἐκπλήξεως; ἕως τοῦ νῦν ἅγιοι ἐλάλουν, προφῆται προέλεγον, ἄγγελοι ὑπηρέτουν. νῦν δὲ οὔτε ἄγγελοι, οὔτε ἄνθρωποι, ἀλλ' αὐτὸς ἐστὶν ὁ θεὸς ὁ εἰπὼν, ὅτι σὺ εἶ ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν σοὶ ηὐδόκησα. ἆρα δὲ ὧν ἐγράψαμεν, δύνασαι ἵνα κρίνῃς καὶ σὺ, καὶ πᾶς μουσουλμάνος φρόνιμος, ὅτι εὑρίσκονται ἅγιοι ἄνθρωποι, οἵ τινες εἶδον περὶ τοῦ χριστοῦ ὀπτασίας. καὶ εἰσὶ προφῆται, οἱ περὶ αὐτοῦ προφητεύσαντες, ἢ τοσούτων καὶ τοιούτων λαληθέντων καὶ ἀποδειχθέντων, ἔτι πεπλανημένους λογίζονται καὶ κρίνουσιν ἡμᾶς τοὺς χριστιανοὺς, ἑαυτοὺς δὲ ὀρθοδόξους. καὶ ἵνα δὲ ὧν ἀκούουσι, λογίσωνται ἡμᾶς ὀρθῶς φρονοῦντας, ἢ καὶ ἔτι εὐχῆς ἀξίους παρὰ τῶν μουσουλμάνων κρίνουσιν ἡμᾶς, ὡς σὺ λέγεις. διὸ ὁμολογοῦμεν καὶ πιστεύομεν, ὅτι ὁ χριστὸς υἱὸς τοῦ θεοῦ ἐστι καὶ θεὸς, καθὼς σὺ γράφεις ἐν τῇ πρός με ἐπιστολῇ πάντως. ἀπὸ τούτου ἐπλανήθησαν οἱ ἕλληνες, ἀπὸ τούτου ἐπλανήθησαν οἱ ἑβραῖοι, ἀπὸ τούτου οἱ μουσουλμάνοι. διὸ οὐκ ἐδέχοντο ταῦτα πίστει, ὡς ἄξια πίστεως, ἀλλ' ἐζήτουν αὐτὰ μετὰ ἀποδείξεως. καὶ ἴσως οἱ ἕλληνες, οἱ μὴ ἔχοντες βίβλους καὶ προφήτας, οὐδέν εἰσι τοσαύτης κατηγορίας ἄξιοι, ὥσπερ οἱ ἰουδαῖοι καὶ οἱ μουσουλμάνοι. καὶ γὰρ οὐκ ἔστι γελοῖον πρᾶγμα, ἵνα τὰς μὲν βίβλους τιμῶσι, τὰ δὲ ἐν αὐτοῖς γεγραμμένα ἀθετῶσι; καὶ τοὺς προφήτας μακαρίζοντες, τὸν παρ' αὐτοῖς προφητευόμενον ἀποστρέφονται; ὠδὶ πλέον δέ εἰσι κατηγορίας ἄξιοι οἱ μουσουλμάνοι. παραλάβοντες γὰρ οὗτοι μετὰ τῶν ἄλλων βιβλίων, ὅτι τὸ τοῦ χριστοῦ εὐαγγέλιον ἅγιον καὶ τέλειον καὶ ἀπὸ θεοῦ ἐστὶ, λόγῳ μόνῳ τιμῶσιν αὐτὸ, ἔργῳ δὲ τοσοῦτον ἀφίστανται μακρόθεν αὐτοῦ, ὅσον τοῦ οὐρανοῦ ἡ γῆ. καὶ ἀφέντες τὴν τῆς ἀληθείας ὁδὸν, ἀκολουθοῦσι ταῖς τῶν ἑλλήνων ματαίαις καὶ πεπλανημέναις δόξαις. καὶ ἅπερ οὐ δύναται ὁ νοῦς αὐτῶν, ἵνα καταλάβῃ, οὐ παραδέχονται ὅλως, ἀλλὰ ζητοῦντες τὰ ὑπὲρ φύσιν, καὶ μὴ δυνάμενοι κατανοῆσαι αὐτὰ, πλανῶντες ἀπὸ τῆς ἀληθείας, καὶ λέγουσι τὰ τῆς διανοίας αὐτῶν ἀναπλάσματα, ὅτι πῶς ἐστὶ δυνατὸν ἔχειν τὸν θεὸν υἱὸν ἄνευ γυναικός; καὶ ταῦτα τίνες οἱ ἐρευνῶντες τὴν τοῦ θεοῦ γέννησιν; οἱ μὴ γινώσκοντες πόσους ἀστέρας ἔχει ὁ οὐρανὸς, πόσας κοτύλας ὕδατος ἔχει τὸ πέλαγος, πόσῃ ἐστὶν ἡ παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης ἄμμος, καὶ ἄλλα ὅμοια τούτοις μυρία. καὶ τὴν τούτων κατάληψιν ἀγνοοῦντες, πιστεύουσιν ὅμως, ὅτι θεοῦ εἰσὶ ποιήματα, καὶ ἐν εἰρήνῃ διάγουσι, τὴν δὲ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ γέννησιν ἀκριβολογοῦσιν. ὅμως ἐκεῖνοι οἱ μὴ γινώσκοντες τὴν ἰδίαν γέννησιν, εἰπάτωσαν ἡμῖν, πῶς ἐσωματώθη τὸ τοῦ πατρὸς αὐτῶν σπέρμα ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρὸς αὐτῶν, καὶ πότε ἐγένετο ἡ ψυχὴ αὐτῶν ἐν τοῦ σώματι αὐτῶν, καὶ πότε ἦλθεν, καὶ εἰ ἡνωμένη ἐστὶ μετὰ τοῦ σπέρματος, ἢ οὔ; καὶ εἰ ἔστιν ἡνωμένη, ποίῳ τρόπῳ εὑρίσκεται ἡνωμένη; εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ἡνωμένη, πότε ἐνοῦτες, καὶ πόθεν ἔρχετες, καὶ πρὶν ἢ ἔλθῃ ποῦ εὑρίσκετες, καὶ ἐν ποίῳ τόπῳ αὐλίζετες; εἰ δὲ ταῦτα ἀδύνατα, πῶς ἐρευνῶσι θεοῦ γέννησιν; καὶ οἵ τινες οὐκ οἴδασι τὴν ἑαυτῶν ζωὴν, οὐδὲ ἐπίστανται, εἴπερ μέλλουσιν εὑρίσκεσθαι τὴν αὔριον ζῶντες, ἐξετάζουσι πῶς ὁ χριστὸς υἱὸς θεοῦ ἐστί; καὶ οἵ τινες οὐκ οἴδασι ποίου πατρὸς υἱοὶ εὑρίσκονται, ἀλλ' ἕκαστος πιστοῦται τοῖς τῆς μητρὸς αὐτοῦ λόγοις, ἔστιν ὅτε καὶ ἀκούουσιν ἄλλον ἀντ' ἄλλου, καὶ πιστεύουσι, καὶ δέχονται τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα, τοὺς δὲ λόγους τῶν προφητῶν παραγράφονται, καὶ τοὺς τοῦ χριστοῦ λόγους ἀθετοῦσι, καὶ οὐ πιστεύουσι. διὸ οὐδὲν εἰσὶν ἱκανοὶ, ἵνα νοήσωσι τὰ ὑπὲρ φύσιν, καὶ ἃ οὐδὲ αὐτοὶ οἱ ἄγγελοι δύνανται ἵνα νοήσωσι, καὶ ἵνα βάλωσι κατὰ νοῦν αὐτῶν οἱ ἀναίσθητοι, ὡς ὁ χριστὸς, ὃν λέγουσιν οἱ μουσουλμάνοι λόγον θεοῦ, καὶ ψυχὴν θεοῦ, καὶ πνεῦμα θεοῦ, ἔπε μυριάκις ὡς υἱός ἐστι τοῦ θεοῦ. καὶ ἐπεὶ

ἀπὸ

ἀκὴ τ̃ λόγ τ̃ θε῀ ϕυλ@ τ̃ ἀδ̃ωάτω ὄ῀ιν ἀζελθε῀ιν, ἀλογόπραγήτως κὰι ἀνεξετάσως ὁ πιςεύσι ὃ῀τ. κὴ τίς ὄ῀τι μωρὸς κὴ ἀναίδηζος ζοσ῀ζιν, ἓλι δὲ ☪ ἀναίσχυζος, ὁ μέλλω τολμήσειν ἐιπε῀ιν, ὅτι ἀκὴ τ̃ λόγ τ̃ θε῀ δ̃ωάτῃ ϕυλ@ ἀζελθε῀ιν; οἱ γοῦ̃ μαζουλμαὶοι φανερῶς ἀντειπε῀ιν μὴ δ̃ωάμενοι, δ̃ιαβάλλσι τ῀ ἀλήθειαν, λέγοντὸ, ὅλι χριςὸς ὀκ ἐιπε ὃ῀τ, ἀλλ' οἱ χριςιανοί. κὴ ὀδὲ῀ν ϕὲργὲ῀ς ὃ῀τ καλῶς πρ῀ὸ αὐ῀τ. ἀλλ' ἡμὲῖς οἱ χριςιανοὶ λέγομεν, ὅτι γινώσκομεν ὃ῀ὺς λόγ τ̃ χριζ῀ὸ, οἱ ἔχοντὸ τὸ ὲὐαγγέλιον. οἱ δὲ μαζουλμαὶοι ποιοῦ῀ςι δ̃ιπλοῦ῀ν τὸ κακόν. τὸ μὲν, ὅτι ὀ πιςεύσιν ὡς ὁ χριςὸς ὑὸς τ̃ θε῀ὸ ὄ῀τι. τὸ δ', ὅτι κατηγορὸ῀ςι ὃ῀ὺς χριςιαν῀ὸὺς, ἐὶς ἃ ὀ γινώσκσιν οἱ μαζουλμαὶοι. ἀλλὰ λέγσιν, ὅλι πῶς ὄ῀τι δ̃ωατὸν ἔχειν τὸν θεὸν ὑὸν ἄνὸυ γυναικὸς, κὰι ποῖ@ μωρὸς κὰι ἀναίδηζ@ μέλλει ὑ῀ωολαβε῀ιν τὸ τοσ῀ὸτον κακὸν κὴ τ῀ ἀσέβειαν; κακὸν λω῀, ἵνα ἀνεξετάσως δ' ἔχωντ῀ς ὃ῀ὺς, ὡς αὐ῀τ τ̃ χριζ῀ὸ λόγ῀ος. ἐὰ δὲ ἀζετάζουσι κὰι πολυπραγμονῶ῀σι, πρόδηλον ὅτι ὃ῀ὺ ὁμολογῶ῀σι λόγον θε῀ὸ, ὀ πιςεύσιν ὅτι ἀληθὴς ὄ῀τιν, ἀλλ' ὀδὲ῀ τ̃ ἀβραὰμ κὴ τ̃ δαβὶδ κὴ ὃ῀ὺς πρ῀οφήτας. τ῀ῇ γὰρ ἀπισίᾳ ἑπακολουθε῀ῖ ἄγνοια. ϕησὶ γὰρ ἡσαΐας, ἐὰν μὴ πιςεύσητε, ὀ μὴ σωθε῀ῖτε. βλέπεις πῶς τ῀ῇ μὲν πίσει ἕπετ῀ς γνῶσις, τ῀ῇ δὲ ἀπισίᾳ ἑπακολουθε῀ῖ ἄγνοια; πίσις γὰρ ὀκ ἔσι πραγμάτων βλεπομένων. τὰ γὰρ βλεπόμενα ὀ δ'έοντ῀ς πίσεως, φανερὰ γάρ εἰσιν. ἡ δ῀ὲ πίσις μὴ βλεπομένων πραγμάτων, μηδὲ γινωσκομένων ὄ῀τιν. ἐδὲ῀ γοῦ̃ κὴ ὑμᾶς μὴ πολυπραγμονε῀ῖν, μηδὲ ἀὐ῀λιφερίζδμ πρὸς τ῀ὴ ἀλήθδαν, ἀλλ' ἕπεσδαι κὴ ἀκολουθε῀ῖν ἀβραὰμ ☪ ῖς πρ῀οφήτας, μᾶλλον δ῀ὲ αὐ῀τῷ τῷ χριζῷ, κὴ μὴ ζοιχοῦ῀ντας ζῷ῀ ἰδίῳ θελήματι λέγειν, ὅτι ἀδ̃ωατόν ὄ῀τιν ἔχειν τὸν θεὸν ὑὸν, μή πως (ὡς ϕὴς) ὦ῀σι ☪ χίσματα ϕ' ἑαὐ῀τοῖς. πλανηθέντὸ῀ν γὰρ ϕ῀ῇ ἀληθῶς κὴ ὀὐθείας ὁδ῀ὸ, μάτην κὰι ψὐδῆ λέγειν ὀ παὐ῀δε. παὐ῀τως ἡ πίσις ἐζ ἀκοῆς ὄ῀τι. κὰι τίς ὄ῀τω πιςὸς, ὡς ὁ τ῀ὸ θε῀ὸ λόγ@, ὃ῀ν ὑμεῖς λέγετε ψυχὴν θε῀ὸ, κὰι πνεῦμα θε῀ὸ; ποία δὲ γραϕὴ ἁγιωτέρα κὴ πιςοτέρα τ̃ ὲὐαγγελίς; ὃ῀ ϕὴ ὲὐαγγέλιον ὁμολογε῀ῖ ☪ αὐ῀τὸς ὁ μωάμεθ, ἅγιον κὴ τέλειον. ἐδὲ῀ν γοῦ̃, ὡς ε῀ἴρηντ῀ς, ἵνα ἀκρλυπραγμονήτως πιςεύητε τὰ τ̃ θε῀ὸ λόγια κὴ τ῀ὼν πρ῀οφητῶν. ἐπὲὶ δ῀ὴ εἰς τοιαὐ῀τας ἀτοπίας εὑρίσκεδε, ἰδὸ῀ ἀζαναγκης μέλλομεν ἐιπε῀ῖν τι πρ῀αδλεγματικώτερον. ἐὰ κὴ τὰ πρ῀αδλέγματα ὀ δ̃ωάντ῀ς δ῀ῖξαι ἀκριβῆ τ῀ῇ ἀλήθειαν, ἀζαιρέτως δὲ εἰς τ῀ὸν θεόν. τ῀ὸ ἀδ̃ωατὸν γὰρ ὄ῀τιν ἀὐθρώπινον νῷ εὑρε῀ῖν τι πρᾶγμα, εἰκονίζον ἀκριβῶς τ῀ῇ τ̃ θε῀ὸ γνώνσιν. ὁμως ἀζαναγκης, ὡς ε῀ἴρηντ῀ς, λέγομεν ὅλι γεννᾶντ῀ς ὡς λόγ@ ἐκ νὸ῀ὸς, κὴ ἀκτὶς ἐξ ἡλίου. τί γοῦ̃ δ῀οκε῀ῖ ὑμῖν; μετὰ γυναικὸς γεννᾶ ὁ νὸ῀ὸς τ̃ λόγον, κὴ ὁ ἥλι@ τ῀ῷ ἀκτῖνα αὐ῀τ῀ὸ; ἢ δ῀ὰ ὃ῀ὺ εὑρίσκετ῀ς διάσασις κὰι χωρισμὸς κὴ χίσματα μέζον αὐ῀τ῀ὸ; κὴ ἐὰν ἡ τοιαὐ῀τη γέννησις ὀκ ἔχει ἅπ῀ὸ λέγετε ὑμεῖς, πῶς ἡ τ̃ θε῀ὸ ἀπαθὴς κὴ ἁπλῆ γέννησις ὑ῀ὁκειται τοῖς τοιὸ῀τοις κὰι τοιὸ῀ύτοις ἀτοπήμασι; ταῦ῀τα παὐ῀τα εἰρήκαμεν ἐξαναγκης, δ῀ὰ τ῀ῷ ἀπισίαν κὰι ἀδενείαν ὑμῶν. τὰ τ̃ θε῀ὸ γὰρ ὑ῀ὲρ πᾶσαν ἀὐθρωπίνω κὴ ἀγγελικὴν κατάληψιν εἰσίν. δύκοπώτ῀ορον γάρ ὄ῀τι καταπιε῀ῖν ἄνθρωπον τ῀ὸ ὡρανὸν ☪ τ῀ῷ γῆ σῷ πᾶσι ῖς κτίσμασιν, ἢ θε῀ὸ φύσιν καταλαβε῀ῖν. εἰ δὲ ὃ῀ὺ ἀδ̃ωατον, ὁδὲ῀ τ῀ῇ γέννησιν ἐξαναγκης. ὅμως ὁ μωάμεθ κὴ παὐ῀τες οἱ μαζουλμαὶοι ὁμολογῶ῀σι κὴ λέγσιν, ὅλι ὁ χριςὸς ἐκ τ῀ῆς ἁγίας πάρθένου μαρίας ἄνὸυ ἀὐδρὸς ἐγεννήθη, κὴ πάρθέν@ ἔτεκεν αὐ῀τὸν, ☪ μετὰ τ῀ὴν γέννησιν πάρθέν@ ἔμεινε, κὴ ἀεὶ πάρθέν@ εὑρίσκετ῀ς. ἐπὲὶ γοῦ̃ ὃ῀ὺ ὁμολογῶ῀σιν, ὥσπ῀ερ ὄ῀τι κὴ ἀλήθδα, ἐιπάτωσαν ὑμῖν τ῀ὸν λόγον τ῀ῆς τοιαὐ῀της γεννήσεως. εἰ δὲ ὃ῀ὺ ἀδ̃ωάζον, τί ματαιοπονῶ῀σιν, ἄπρα δ̃ιαίρονδ῀ὸ, κὴ λέγοντες, ὅλι ἀδ̃ωάζον ἔχειν τ῀ὸν θεὸν ἄνευ γυναικὸς; κὴ ταῦ῀τα τίνες; οἱ τὰ ὄ῀υτελῆ κὴ ὃ῀ὺ δ̃αμινὰ μὴ γινώσκονδες. ἐιπάτωσαν γὰρ ἡμῖν, ὁ κώνωψ πῶ ἔχει τὰ ϖλάγχνα, ἢ πόθεν ἐξέρχετ῀ς ἡ ϕωνὴ αὐ῀τ῀ῆς; ποῖ@ ὄ῀τι μύρμηκ@ ὁ ἐγκέϕαλος, ποία ἡ καρδία; ἢ πῶς ἔχει διάϕορα πρὸς γνῶσιν, ὥστε ποιε῀ῖν τοράσια πράγματα; ἢ ἡ μέλισσα, καὶ τὰ ὅμοια αὐ῀τοῖς; ἐὶ γοῦ̃ τὰ ὄ῀υτελῆ κὴ ὃ῀ὺ δ̃αμινὰ ἀγνοὸ῀σι, μαθόντες τ῀ῷ ἑαὐ῀τ῀ῶν ἀδϕείαν, σιωπάτωσαν, καὶ μὴ πολυπραγμονὸ῀ντὸ῀ ἀπισείτωσαν τὰ ὑ῀ὲρ κατάληψιν ἀγγέλων κὴ ἀὐθρώπων, ἀλλὰ πιστεύέτωσαν τοῖς λόγοις ἀβραὰμ κὴ τ῀ῶν πρ῀οφητῶν, οἵτινες ἔγνωσαν δ῀ιά τε ὁράσεων ☪ ἀποκαλύψεων κὴ πρ῀οφητειῶν, ὅλι ὁ χριςὸς αὐ῀τός ὄ῀τιν ἀληθῶς ὁ ὑὸς τ῀ῶν θεοῦ, καὶ θεὸς ἀληθινὸς, καὶ τέλε@ ἄνθρωπ@.

ΟΤΙ

ΟΤΙ Ο ΥΙΟΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΘΕΟΣ ΩΝ, ΕΠ' ΕΣΧΑΤΩΝ ΤΩΝ ΗΜΕΡΩΝ ΔΙΑ

τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν ἐγένετο ἄνθρωπος, καὶ ἀπέθανε σταυρωθεὶς, καὶ ἐτάφη, καὶ ἀνέστη, καὶ ἀνελήφθη, καὶ οὐ θεότης ἔπαθεν, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος, καὶ αὐτός ἐστιν ὁ μέλλων κρίνειν πᾶσαν τὴν γῆν.

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΔΕΥΤΕΡΑ.

ΕΠΕΙΔΗ σοὶ περὶ τοῦ χριστοῦ ἱκανῶς ἀπεδείξαμεν, ἀπό τε τοῦ ἀβραὰμ, καὶ ἰσαὰκ, καὶ ἰακὼβ, ἀπό τε τοῦ μωσέως, δαβίδ τε, καὶ τῶν προφητῶν, μᾶλλον δὲ τ' ἀληθὲς εἰπεῖν ἀπ' αὐτοῦ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, ὅτι θεός ἐστιν ἀληθῶς, καὶ θεοῦ υἱός, φέρε δὴ λοιπὸν εἰς μέσον ἐξετάσαντες, ἴδωμεν καὶ περὶ ὧν ἀπορεῖς ἑτέρων, μᾶλλον δὲ κατηγορεῖς ἡμᾶς τοὺς χριστιανούς. ἔστι δὲ τάδε. ὅτι πῶς ἐστι δυνατὸν, θεὸν γενέσθαι ἄνθρωπον. καὶ τίνι τρόπῳ ἐγένετο ἄνθρωπος. καὶ ὅτι, εἰ ἦν θεὸς ὁ χριστὸς καὶ θεοῦ υἱός, πῶς οὐκ ἔσωσε τὸν ἄνθρωπον ψιλῷ λόγῳ ἁπλῶς, ἀλλ' ὥσπερ ἀδυνατῶν ἐγένετο ἄνθρωπος, καὶ ἀπέθανεν, ἵνα σώσῃ τὸν ἄνθρωπον, ὡς οἱ χριστιανοὶ λέγουσι. καὶ ἐπεὶ θεὸς ἦν, πῶς ἔπαθεν; οὐ γὰρ πάσχει θεός. καὶ σὺ μὲν κατηγορῶν φέρεις αὐτὰ, ἡμεῖς δὲ λέγομεν οὕτως, ὅτι μὲν περὶ τοῦ θεοῦ δυνατοῦ καὶ ἀδυνάτου εἴπομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, καὶ ἀρκεῖ. ὡμολογήσαμεν γὰρ τῆς ἡμετέρας ἀσθένειαν, ὅτι οὐκ οἴδαμεν διακρίνειν ὑπὲρ θεοῦ δυνατὸν καὶ ἀδύνατον, ἀλλ' οὕτω φρονοῦμεν, καὶ οὕτω πιστεύομεν, ὅτι πάντα παρὰ τῷ θεῷ δυνατά εἰσιν, ἀδυνατεῖ δὲ αὐτῷ οὐδὲ ἕν. καὶ ὅτι θεὸς ὢν ἀληθινὸς ἐγένετο ἄνθρωπος, οὕτως ἐδιδάχθημεν, καὶ οὕτω πιστεύομεν, καὶ οὕτως ἐστὶν ἡ ἀλήθεια. πῶς δὲ ἐγένετο, οὐ γινώσκω. τὸ γὰρ ἀγγέλοις ἄγνωστον, πῶς ἀνθρωπίνῃ φύσει γνωστόν; τίς δὲ ἡ ὑπόθεσις τῆς τοῦ κυρίου σαρκώσεως, καὶ τίς ἡ αἰτία τῆς τούτου ἐνανθρωπήσεως, ἡμεῖς ἐροῦμεν τὸ κατὰ δύναμιν. σὺ δὲ ἄκουε νουνεχῶς.

Ο θεὸς χρείαν τινὸς μὴ ἔχων, διὰ μόνην ἀγαθότητα ἐδημιούργησε καὶ ἔκτισε πάντα κόσμον ὁρατόν τε καὶ ἀόρατον, καὶ ἐποίησε τοὺς ἀγγέλους, ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ πάντα τὰ ἐν μέσῳ αὐτῶν. ἐποίησε δὲ καὶ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐνθεὶς αὐτῷ ψυχὴν νοεράν. κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτὸν, καὶ ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ ἐποίησε τὴν γυναῖκα. καὶ ἔθετο αὐτοὺς ἐν τῷ παραδείσῳ, δοὺς αὐτοῖς ἐντολὴν, ἵνα ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ φάγωσιν, ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν οὐ φάγονται ἀπ' αὐτοῦ. ἣ δ' ἂν ἡμέρᾳ φάγοντες ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανοῦντες, ὡς ὁ μέγας μωσῆς ἐν τῷ παλαιῷ συνεγράψατο. ἀπὸ γοῦν τῶν ἀγγελικῶν ταγμάτων εἷς ἄρχων ἰδὼν ἑαυτὸν οὕτω λαμπρὸν καὶ θαυμάσιον, οὐ συνῆκεν ὅτι δοῦλος ἐστὶ, καὶ κτίσμα ἐστὶ. καὶ ὁ θεὸς ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν ἐποίησε, καὶ ἵνα ὡς δοῦλος προσκυνῇ τὸν δεσπότην. ἀλλ' ὡς μωρὸς καὶ αὐθάδης εἶπεν, ὅτι θήσω τὸν θρόνον μου ὑπὲρ τῶν νεφελῶν, καὶ ἔσομαι ὅμοιος τῷ ὑψίστῳ. ταῦτα οὖν αὐτοῦ ἐνθυμηθέντος, συνηκολούθησε τὸ τάγμα αὐτοῦ τῇ τούτου ἀσεβείᾳ, καὶ παρευθὺς ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ σὺν πάσῃ τῇ στρατιᾷ αὐτοῦ, καὶ ἐγένοντο δαίμονες. τότε ἰδὼν ὁ διάβολος τὸν ἄνθρωπον ἐν τῷ παραδείσῳ, καὶ φθονήσας αὐτῷ, ἀπελθὼν εὗρε τὴν γυναῖκα, καὶ ὡς εὐεξαπάτητον μέρος, λέγει αὐτῇ, τί ὅτι ὁ θεὸς ἐνετείλατο ὑμῖν, ἵνα ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ φάγητε, ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου μὴ φάγητε ἀπ' αὐτοῦ. ἣ δ' ἂν ἡμέρᾳ φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε. οὐ γὰρ θανάτῳ ἀποθανεῖσθε, ἀλλ' ἵνα μὴ φάγοντες ἀπ' αὐτοῦ, διανοιγῶσιν οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν, καὶ ἔσεσθε ὡς θεοὶ, γινώσκοντες καλὸν καὶ πονηρόν. τοῦτο ἀκούσασα ἡ γυνὴ, καὶ ἀπατηθεῖσα, ἔφαγεν ἀπὸ τοῦ ξύλου, καὶ ἔδωκε καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς τῷ ἀδὰμ, καὶ ἔφαγε καὶ αὐτὸς, ὑπολθυμήσας γενέσθαι θεός. καὶ φάγοντες ἀπὸ τοῦ ξύλου ὅ, τε ἀδὰμ

καὶ ἡ εὖα ἐξέπεσεν τῆς χάριτος. τότε λέγει αὐτῷ ὁ θεὸς περιπατῶν ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινὸν, ἀδὰμ, ποῦ εἶ; ὁ δὲ λέγει, τῆς φωνῆς σου ἤκουσα περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ, ὅτι γυμνός εἰμι, καὶ ἐκρύβην. καὶ ὁ θεὸς πρὸς αὐτὸν, καὶ τίς σοι ἀνήγγειλεν ὅτι γυμνὸς εἶ, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετειλάμην σοι μὴ φαγεῖν, ἔφαγες; καὶ ὀργισθεὶς αὐτὸν ὁ θεὸς ἐξέβαλεν ἀπὸ τοῦ παραδείσου μετὰ κατάρας. πρόσεξον γοῦν τὰ γενόμενα. τραχηλιάσας ὁ διάβολος, καὶ βουληθεὶς ὡς ἀπονενοημένος γενέσθαι θεὸς, καὶ ὅμοιος τῷ ὑψίστῳ, ἔπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ σὺν παντὶ τῷ τάγματι αὐτοῦ, καὶ ἀντὶ φωτὸς ἐγένετο σκότος καὶ διάβολος. διὰ γὰρ τὴν ὑπερηφανίαν καὶ ἔπαρσιν αὐτοῦ, ἀπερρίφη ἀπὸ τοῦ θεοῦ. καὶ οὐχ ὡς ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ὡρίσθη, ἵνα προσκυνήσῃ τὸν ἀδὰμ, καὶ οὐκ ἠθέλησεν, ὥσπερ οἱ ἕτεροι ἄγγελοι. οἱ γὰρ ἕτεροι ἄγγελοι προσκυνήσαντες τὸν ἀδὰμ, ἐσώθησαν, καὶ μείναντες ἐν τῇ τάξει αὐτῶν, εὑρίσκοντες μέχρι τοῦ νῦν ἄγγελοι. ὁ δὲ διάβολος μὴ θελήσας προσκυνῆσαι τὸν ἀδὰμ, ὀργισθεὶς παρὰ τοῦ θεοῦ, ἄγγελος ὢν γέγονε διάβολος. καὶ τίνος φρονήσεως λόγοι εἰσὶν οὗτοι; προηγουμένως οὐδεμία γραφὴ λέγει οὔτε, οὔτε ὁ μωϋσῆς, οὔτε οἱ προφῆται, οὔτε ὁ χριστός. ἐπεὶ γοῦν οὐδὲν ἔχει ἐξ ἐκείνων τὴν μαρτυρίαν, ἐνίψευδες καὶ ἀπαράδεκτον. ἄλλως τε, ὅτι ἡ μὲν φύσις τῶν ἀγγέλων ἐστὶν ἁπλῆ καὶ ἀσώματος, καὶ ἐπάνω τῶν οὐρανῶν, ἡ δὲ τοῦ ἀδὰμ ἐκ γῆς χοϊκή. ποῖος γοῦν ἔχων ποσῶς γνῶσιν, μέλλει δέξεσθαι τὴν τοσαύτην παραλογίαν; ἀλλ' ἐρεῖ τις, ὅτι καὶ ὁ χριστὸς ἄνθρωπος ὢν, πῶς (ὡς οἱ χριστιανοὶ λέγουσιν) ὑπὸ τῶν ἀγγέλων προσκυνεῖται; καὶ πρὸς ἐκεῖνον λεκτέον οὕτως, ὅτι ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ πρὸ τῶν αἰώνων θεὸς ὢν, προσεκυνεῖτο σὺν τῷ πατρὶ αὐτοῦ τῷ θεῷ ὑπὸ τῶν ἀγγέλων. καὶ νῦν γεγονὼς ἄνθρωπος, πάλιν προσκυνεῖται ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀγγέλων, καὶ μετὰ τοῦ σώματος. συμπροσκυνεῖτε γοῦν καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὃν ἀνελάβετο ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ μετὰ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, καθὼς προσεκυνεῖτο καὶ ἐν ἀρχῇ παρὰ τῶν ἀγγέλων. καὶ ὠδὶ μὴ τοῦ ἀδὰμ οὔτε ἀδύνατον. σκόπει γὰρ τὸ διάφορον μέσον δεσπότου καὶ δούλου. ἐπὶ δὲ τοῦ ἀνθρώπου, οὗ ἀνελάβετο ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ, καὶ πρέπον, καὶ δίκαιον, καὶ ἅγιον ἐστὶ, καὶ οἷον, ὡς ἐν παραδείγματι εἴπωμεν, τὸ τοῦ βασιλέως σῶμα συμπροσκυνεῖτε ὑπὸ τῶν δούλων μετὰ τῆς τοῦ βασιλέως ψυχῆς, ἢ τῇ μὴ ψυχῇ προσκυνεῖτε ὁ βασιλεὺς, τῷ σώματι δὲ οὐδαμῶς. καὶ τίς οὕτω παράφρων, ὥστε ἀμφιβάλλειν εἰς οὔτε; καὶ τί λέγω περὶ ψυχῆς βασιλέως καὶ σώματος; ἐὰν πολῆται εἰς πανήγυριν ἱμάτιον, καὶ φορέσῃ οὔτε ὁ βασιλεὺς, πάντως ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης, οὐδὲ μέχρι χειρὸς τολμᾷ, ἵνα ἅψητε αὐτοῦ τίς, ἀλλὰ μετὰ φόβου βλέπουσιν αὐτὸ πάντες, καὶ ὅτι τῆς μὴ φύσιν ἐν ἐστὶν ὡς τὰ ἄλλα ἐκεῖνο τὸ ἱμάτιον, διὰ δὲ τὸν βασιλέα ἔλαβε τῆς τιμήν. οὕτω μοι νόει καὶ ὠδὶ τοῦ χριστοῦ. τῇ μὲν φύσει ἄνθρωπον ἀνελάβετο, καὶ οὐκ ἄλλης φύσεως, ἀλλ' αὐτὴν τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν τῆς ἐκ τοῦ ἀδὰμ, κἂν καὶ ἐκ παρθένου καὶ ὑπὲρ φύσιν ἐγεννήθη. διὰ δὲ τῆς αὐτοῦ θεότητος ἡγίασε, καὶ ὕψωσε, καὶ ἐτίμησε, καὶ ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἐκάθισεν αὐτὴν, καθὼς ἔμπροσθεν ἀπεδείχθη, καὶ οὕτως ἐγένετο, ὡς φθάσαντες εἴπομεν. ἤγουν ὥσπερ ὁ σίδηρος ψυχρὸς μὲν ἐστὶ τὴν φύσιν καὶ μέλας, ἐνωθεὶς δὲ τῷ πυρὶ, τὸ μὲν πῦρ τῆς τοῦ σιδήρου ψύξιν ἢ μελανίαν οὐκ ἐδέξατο, ὁ δὲ σίδηρος τῇ τοῦ πυρὸς ἑνώσει τῆς μὲν οἰκείαν φύσιν οὐκ ἀπελάβετο, ὅλος δὲ αὐτὸς ἐγένετο πῦρ, λαβὼν τὴν τοῦ πυρὸς θέρμην τε καὶ λαμπρότητα, οὕτω καὶ ὠδὶ τοῦ χριστοῦ. θεὸς ὢν πρὸ τῶν αἰώνων, ἄνθρωπος μετὰ ταῦτα ἐγένετο, καὶ μὴ ἐλαττωθεὶς, μᾶλλον μὲν οὖν τῇ αὐτοῦ θεότητι τὸν ἄνθρωπον τιμήσας, ἐκάθισεν ἔνθα αὐτὸς ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ. καὶ διὰ οὔτε συμπροσκυνεῖται ὁ ὑπὲρ φύσιν θεός τε καὶ ἄνθρωπος, παρά τε τῶν ἀγγέλων, παρά τε τῶν ἀνθρώπων. ὁ δὲ ἀδὰμ μὴ ἐμμείνας τῇ τοῦ θεοῦ διατάξει καὶ ἐντολῇ, ἀλλὰ φαγὼν ἀπὸ τοῦ ξύλου μετὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ τῆς εὔας, καὶ ὑπεθυμήσαντες γενέσθαι θεοὶ, ἀπώλεσαν, καὶ ὃν εἶχον παράδεισον, καὶ ἔλαβον κατάραν ἀντ' εὐλογίας, καὶ ἀντὶ ζωῆς αἰωνίου θάνατον. ἰδὼν δὲ τὸν διάβολον ὁ θεὸς ἀδιόρθωτον καὶ ἀμετανόητον, ἀπέρριψεν αὐτὸν, ὡς ἄχρηστον σκεῦος. καὶ περὶ αὐτοῦ ἡ τυχοῦσα μνεία, ἢ ὁ τυχὼν λόγος οὐκ ἐγένετο. τὸν δὲ ἀδὰμ καὶ τὴν εὖαν ὡς θεὸς ἰδὼν, ὅτι οὐδὲν ἔπταισαν ὡς ὁ διάβολος ὑπὸ κενοδοξίας καὶ ὑπερηφανίας, ἀλλ' ὑπὸ φθόνου καὶ ἀπάτης τοῦ διαβόλου, καὶ ὅτι πάλιν ὁ ἄνθρωπος μετὰ καιρὸν δέξεσθαι μέλλει ἐπιδιόρθωσιν, εἰ καὶ κατηράσατο ὁ θεὸς τόν τε ἀδὰμ καὶ τῇ εὔᾳ διὰ

παίδευσιν,

παίδευσιν, ἀλλ' ὅμως περιπατῶν, ὡς λέγει μωσῆς, ὁ θεὸς ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινὸν, ἠρώτησεν αὐτὸν καὶ εἶπεν, ἀδὰμ, ποῦ εἶ; οὐχ ὡς ἀγνοῶν ἠρώτησεν αὐτὸν, ἄπαγε τῆς βλασφημίας. παρὰ γὰρ τῷ θεῷ τί ἐστιν ἀγνοούμενον, ἐπεὶ τὰ πάντα ἐπίσταται καὶ πρὶν γενέσεως αὐτῶν; ἀλλὰ οὕτω δηλοῦντος τοῦ λόγου, ὅτι ἀδὰμ εἰς ποῖον ἀξίωμα εὑρίσκου, καὶ κατὰ τὸ παρὸν ποῦ, καὶ εἰς ποῖον βάραθρον κατῆλθεν; τί δὲ ὁ ἀδὰμ; τῆς φωνῆς σου ἤκουσα περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ, καὶ ἐκρύβην. τὸ δὲ δειλινὸν, οὐδὲν ἕτερον δηλοῖ, εἰ μὴ, ὅτι ὥσπερ παρελθόντος τοῦ πλείονος μέρους τῆς ἡμέρας, ἐκείνη ἡ ὥρα δειλινὸν λέγεται, οὕτω παρελθόντων τῶν πλειόνων χρόνων, μέλλει περιπατήσειν ὁ θεὸς ἐν τῇ γῇ. ὁ γὰρ παράδεισος ἐν τῇ γῇ εὑρίσκεται, ὡς ὁ μωσῆς διδάσκει. τὸ αὐτὸ γάρ ἐστιν εἰπεῖν, ἐν τῷ παραδείσῳ, ὡς τὸ εἰπεῖν, ἐν τῇ γῇ. τίνες δὲ εἰσιν οἱ ῥηθέντες πλείονες χρόνοι, ἐγώ σοι ἐρῶ. ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ κόσμου ἕως τῆς συντελείας τοῦ παρόντος αἰῶνος, ἑπτάκις χίλιοι χρόνοι λέγονται εἶναι, ἢ καὶ πλέον. μετὰ δὲ τὴν παρέλευσιν τῶν τοσούτων χρόνων, μέλλει γενέσθαι ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν. ἀπὸ γοῦν τοῦ ἀδὰμ μέχρι τῆς τοῦ χριστοῦ γεννήσεως παρήλθωσαν χρόνοι ἐναπέμειναν καὶ ὡς πρὸς τοὺς ἑπτάκις χιλίους χρόνους, ἕτεροι διὰ τοῦτο εἶπον οἱ ἅγιοι καὶ οἱ προφῆται, ὅτι ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων μέλλει σαρκωθῆναι ὁ χριστός. βλέπεις πῶς ἀπὸ τοῦ ἀδὰμ ἤρξατο ἀναφαίνεσθαι τὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ μυστήριον, μᾶλλον δὲ πρὸ τοῦ ἀδάμ; πρὸς τίνα γὰρ εἴρηκεν ὁ θεὸς, ὅτι ποιήσωμεν ἄνθρωπον; ὁ γὰρ θεὸς ἁπλοῦς, τὸ ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, πρὸς τίνα εἴρηκε; πρόδηλον, ὅτι πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ. ὁ πατὴρ γὰρ καὶ ὁ υἱὸς ἕν ἐστιν. οὕτω γὰρ καὶ ὁ χριστὸς ἐν τοῖς εὐαγγελίοις λέγει, ὅτι ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἕν ἐσμεν. καὶ ὁ ἐμὲ θεωρῶν, τὸν πατέρα θεωρεῖ. λέγομεν δὴ καὶ ἡμεῖς οἱ χριστιανοί, ὅτι ἀνάθεμα ὁ ποῦ ὁμολογεῖ δύο θεοὺς, ἀλλ' ἕνα θεὸν πιστεύομεν τὸν ποιητὴν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς. καὶ ὀργισθεὶς ὁ θεὸς τὸν ἀδὰμ, καθὼς ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσεν, ἐξέβαλεν αὐτὸν ἐκ τοῦ παραδείσου, καὶ ἔταξεν αὐτὸν ἐργάζεσθαι τὴν γῆν, καὶ ἔσπερε τότε, καὶ ἐποίει τὸν σῖτον καὶ τοὺς ἑτέρους καρποὺς. βλέπεις πῶς ὁ διδάξας ὑμᾶς, ὅτι στάχυς σίτου εὑρίσκεται τὸ δένδρον, ὃ ἔφαγεν ὁ ἀδὰμ, οὐκ ἐγίνωσκε τὸ, τί ἐδίδασκεν, ἀλλ' ἐκ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἔλεγεν ὅσα ἐβούλεται. καθὼς καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ ἀναφαίνεται οὕτως, ὅτι ἐξ οἰκείας διανοίας, καὶ οἰκεῖα ἀναπλάσματα ἐδίδασκεν. ὁ γὰρ στάχυς τοῦ σίτου μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ παραδείσου καὶ τὴν κατάραν ἀνεφάνη. ἐν ἱδρῶτι γὰρ τοῦ προσώπου σου φάγῃ τὸν ἄρτον σου, εἶπεν ὁ θεὸς τῷ ἀδὰμ, καὶ μετὰ κόπου καὶ ἱδρῶτος πολλοῦ ἐσπάρη καὶ ἐγεωργήθη ὁ σῖτος. ὁ δὲ ἀδὰμ τὸ ξύλον, οὗ ἐγεύσατο, ὡς ὁ μωσῆς λέγει, ἐγίνωσκε καλὸν καὶ πονηρόν. τί δὲ ἦν ὁ παράδεισος, ἢ τί τὸ ξύλον, οὔτε ὁ μωσῆς ἐδίδαξε τοῦτο, οὔτε ἕτερός τις τῶν προφητῶν, οὔτε αὐτὸς ὁ χριστός. ἀλλ' ἔτι εὑρίσκεται μυστήριον, ὡς καὶ πρώην. πόθεν δὲ εὗρε τοῦτο ὁ μωαιμεθ, ὅτι στάχυς σίτου εὑρίσκεται, οὐ γινώσκω, ἀλλὰ τῆς ἰδίας διανοίας αὐτοῦ εἰσὶν ἀναπλάσματα. εὑρὼν γὰρ ἀνθρώπους ἀμαθεῖς καὶ ἀγροίκους, καὶ οἷον οὐδὲν τῶν ἀλόγων ζώων διαφέροντας, κτηνοτρόφοι γὰρ εὑρίσκοντο ἄραβες, ἐδίδαξε τῆς ἰδίας ἀναπλάσματα διανοίας, ἅ τινα σιωπῶμεν. ἐπεὶ οὐκ ἔστιν αὐτὸς προηγούμενος ὁ σκοπὸς, τὸ ἐλέγξαι τὰς τῶν μουσουλμάνων παρανομίας καὶ πεπλανημένας δόξας, ἀλλὰ μόνον δεῖξαι τὸ τῶν χριστιανῶν σέβας ἅγιον, καὶ δίκαιον, καὶ καλὸν. ἀλλ' ἰτέον ὅθεν ἐξήλθομεν. γεννήσαντος τοῦ ἀδὰμ υἱοὺς καὶ θυγατέρας, κἀκείνων γεννησάντων ὁμοίως υἱοὺς καὶ θυγατέρας, ἐπληθύνθη τὸ γένος ἐπὶ τῆς γῆς τῶν ἀνθρώπων. καὶ ὁ μὲν ἀδὰμ καὶ ἡ εὖα πλανηθέντες ὑπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ ἐλπίσαντες γενέσθαι θεοὶ, ἀπώλεσαν καὶ ὃν εἶχον παράδεισον. ὅμως δὲ προσεκύνουν τὸν θεὸν τὸν δημιουργὸν καὶ πλάστην αὐτῶν. οἱ δ' ἐξ ἐκείνων παραστραπέντες ἀπὸ τῆς ἀληθείας, ἐνέπεσον εἰς ἀθεμίτους πράξεις καὶ ἀρρητουργίας καὶ παρὰ φύσιν ἁμαρτίας, ἃς οὐδὲ θεμιτὸν εἰπεῖν ὅλως ἀνθρώπῳ σώφρονι. μὴ μόνον δὲ ἥμαρτον ἐν τοιαύταις ἁμαρτίαις πολλαῖς καὶ κακαῖς, ὡς εἴπομεν, ἀλλ' ἀφέντες τὸν θεὸν τὸν ποιητὴν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς προσεκύνησαν τὰ κτίσματα, καὶ ἐσεβάσθησαν τὴν κτίσιν παρὰ τὸν κτίσαντα. καὶ οἱ μὲν προσεκύνησαν τὸν ἥλιον, οἱ δὲ τὴν σελήνην, οἱ δὲ τοὺς ἀστέρας,

καὶ ὠνόμαζον καὶ ἐκάλουν αὐτὰ θεούς. καὶ ὥσπερ οἱ γὰρ βαθυτάτῳ σκότει πορευόμενοι τὰ μὲν πλησίον αὐτῶν ἀληθῆ ὁρῶσι, τὰ δὲ μὴ ὄντα ὡς ὄντα φαντάζονται, οὕτω καὶ ἐπ' ἐκείνοις. μακρυνθέντες γὰρ ἀπὸ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς, καὶ γὰρ ἐν σκότει τῆς ἀγνωσίας πολιπατοῦντες, τὸν μὲν ἀληθινὸν θεὸν ἀπεστρέφοντο, τὰ δὲ εἴδωλα ἠσπάσαντο, ἃ ἐπ' αὐτοῖς ἠγάλλοντο. καὶ αἰγύπτιοι μὲν προσκυνοῦσι τὸν βοῦν, καὶ τὸ ὕδωρ, λίβυες δὲ τὸ πρόβατον, οἱ δὲ ἰνδοὶ τὸν οἶνον, ἕτεροι δὲ ποταμοὺς καὶ κρηνάς, ἕτεροι δὲ ἐποίουν αὐτάς. καὶ τὰ ὄργανα τῶν χειρῶν αὐτῶν ὡς θεοὺς προσκυνοῦσι, οἱ μάταιοι. ἀφίημι γὰρ ἀπαριθμεῖν ἕνος ἑκάστου τόπου πλανίαν, ἀλλὰ τὸ πολὺ τῆς γραφῆς. ἀπὸ γὰρ τοῦτο νῦν μερικῶν πᾶς τις δύναται γνῶναι τὰ λοιπά. οὐ μόνον δὲ μέχρι τούτου ἐστὶ ἡ ἐκείνων ἀπόνοια, ἀλλὰ καὶ τοῖς σκύβαις ἐθνικῶς δύεται τῆς θεῶν αὐτῶν, οὓς ἀπὸ ναυαγίων πολισωθέντας, καὶ ὅσοι ἄρα καὶ εὐείσηνται, καὶ οὓς ἡ πρόνοια ἔσωζε, τούτους ἐκεῖνοι ἐφόνευον. ἕτεροι πάλιν, εἰς πόλεμον ἐξώγρουν τινὰς τῶν ἀνθρώπων, τούτους ἀριθμοῦντο ἀνὰ ἑκατόν, ἔθνων ἓν. ἕλκες ἀπανθρωπίαν καὶ ὠμότητα, καὶ αὐτῶν τὰ ἀλόγων ζώων καὶ θηρίων θηριωδεστέραν; παῦζον οὐ μάχεται τῷ ὁμογνεῖ αὐτῷ, οὐδὲ φθείρει, ἐκεῖνοι δὲ καὶ αὐτῶν τῶν θηρίων ἀπλυέστεροι εὑρέσηνται. οὐ μόνον γὰρ ἀλλοδαποὺς καὶ ξένους ἀνθρώπους ἐφόνευον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὁμογνίους, καὶ καθ' αἷμα συγγενεῖς. καὶ γὰρ οἱ κρῆτες καὶ φοίνικες τοὺς ἑαυτῶν παῖδας καὶ θυγατέρας ἔθυον τοῖς δαίμοσιν, οἱ χαλκόπλαγχνοι. πρὸ ἧς τούτων ἐγένετο καὶ κατακλυσμὸς ἐπὶ τῆς ἡμέρας τοῦ νῶε, καὶ ἀπέθανον ἐν τοῖς ὕδασι πᾶσα ψυχὴ ζώσα ἀνθρώπου τε καὶ παντὸς ζώου πετεινοῦ καὶ τετραπόδου, ἀλλὰ τὰς τότε εὑρεσηνωμένων ἀνθρώπων ἁμαρτίας. διεσώθησαν ἓξ ἐν τῇ κιβωτῷ ψυχαὶ μόναι ὀκτώ, ὅ, τε νῶε καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, οἱ τρεῖς υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ αἱ τρεῖς γυναῖκες αὐτῶν. εἰσῆξε δὲ νῶε καὶ ἀπὸ παντὸς ζώου ἐνὸς ἐν κιβωτῷ διὰ τὸ ὑγρόν. πάλιν δὲ ὁ πανάγαθος θεὸς ἐπέταξε τῷ ὑγρῷ τῶν ἀνθρώπων τὸ αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, ὁμοίως καὶ τοῖς ζώοις. καὶ πάλιν ἐνέπεσον οἱ ἀνθρωποι εἰς ἀσέβειαν, ἣν καὶ ἡ μέρος φθάσαντες ἤδη εἰρήκαμεν. ὁ δὲ μελχισεδὲκ καὶ ὁ ἀβραὰμ ἦν λοιπὸν ἀνεψιὸς αὐτοῦ, ἐφαίνοντο δοῦλοι τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου. ἅπας δὲ ὁ κόσμος προσεκυίνησαν τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς εἰδώλοις. ὁ πανάγαθος τοίνυν θεὸς ἰδὼν τὸ τίμιον πλάσμα αὐτοῦ, τὸ ὑγρὸν δηλαδὴ τῶν ἀνθρώπων τυραννούμενον ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ὃς ζῶντας μὲν τούτους ἐφαγάκιζε καὶ ἤπατα, ὥς τε προσκυνεῖν αὐτῷ ὡς θεῷ, ἀποθανόντων δὲ, κατεῖχε τὰς αὐτῶν ψυχὰς ἐν τῷ ἅδῃ τῷ πικρῷ καὶ ἐξοφωμένῳ, ταλαγχνιωθεὶς ἔσωσεν αὐτό. πῶς δὲ ἐσώθη τὸ τῶν ἀνθρώπων ὑγρόν, ἄκουε νουνεχῶς. ὁ μὲν γὰρ ἄνθρωπος αὐτὸς ἑαυτῷ οὐκ ἠδυνάτο βοηθῆσαι. τὸ μὲν, ὅτι οὐκ ἐβούλετο διὰ τὸ τὰς ἡδονὰς νομίζειν εἶναι ἄκρον ἀγαθόν. εἰς τοσαύτην γὰρ πλάνην ἐνέπεσον, σκοτωθέντες ὑπὸ τοῦ πονηροῦ. τὸ δ', ὅτι τὸν μὲν ἀληθῆ θεὸν οὐκ ἐγίνωσκον, προσεκύνουν δὲ τοῖς εἰδώλοις ἢ τοῖς δαιμονίοις, καὶ ἐν σκότει τῆς ἀγνωσίας ὑπάρχοντες, τὸν θεὸν οὐκ ἐγίνωσκον, καὶ ἦσαν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ τοῦ ἐχθροῦ. ὑποβώμενα δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ἐγένετο εἰς ποῖον βάραθρον κακῶν ἐνέπεσον, καὶ πῶς ἤμελλον βοηθήσειν ἑαυτοῖς, ἐπεὶ εἶχον τὴν προγονικὴν κατάραν τοῦ ἀδάμ, καὶ ὅπως ἤμελλον γένεσθαι ἀθάνατοι, ἐπεὶ τὸν θάνατον ἐκληρώσαντο. πάντες γὰρ οἱ ἐξ ἀδὰμ θνητοὶ κατέστησαν διὰ τὴν τοῦ πατρὸς αὐτῶν ἀδὰμ ἁμαρτίαν. ἐπεὶ γοῦν οὔτε ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος ἐκ ποίου ὕλους καὶ μεγαλείου ἐξέπεσε, καὶ εἰς οἷον βάραθρον ἀτιμίας ἐνέπεσεν, ἀλλ' εἰ καὶ ἴσως ἐγένετο, οὐκ ἠδύνατο βοηθῆσαι ἑαυτῷ, λοιπὸν ἐκινδύνευε, ἵνα διὰ παντὸς εὑρέσηται ἡ ἁμαρτία, ἡ βασιλεύῃ ὁ θάνατος ὡδὶ πάντα ἄνθρωπον. διὸ ἰδὼν δαβὶδ ὁ προφήτης, ἔπεσε, ὅτι ἄνθρωπος ἐγένετο μὴ ὢν οὐ σωθῆναι, παρεσωρεύθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς. ἀλλ' ὁ φιλάνθρωπος θεὸς ταλαγχνιάσας, οὐκ εἴασε τὴν εἰκόνα αὐτοῦ ὧδὶ πλέον ὑπὸ τοῦ διαβόλου τυραννεῖσθαι. τοίνυν καὶ ἤρξατο ἀπὸ τοῦ ἀβραὰμ ἀνακαλεῖσθαι καὶ διορθοῦσθαι τὸν ἄνθρωπον. τοῦ γὰρ ἀβραὰμ γεννήσαντος τὸν ἰσαὰκ, καὶ τοῦ ἰσαὰκ τὸν ἰακὼβ, καὶ τοῦ ἰακὼβ τοὺς δώδεκα υἱοὺς αὐτοῦ, φθονήσαντες οἱ ἀδελφοὶ τοῦ ἰακὼβ τῷ ἀδελφῷ αὐτῶν τῷ ἰωσὴφ, ἐβουλεύσαντο καὶ ἔβαλον αὐτὸν εἰς τὸν λάκκον, καὶ εὑρόντες αἰγυπτίους, ἐπώλησαν τοῦτον. οἱ δὲ ἀπαγαγόντες τὸν ἰωσὴφ εἰς αἴγυπτον, δεδώκασι

δεδώκασι τοῦ φαραῶ. καὶ ὁ φαραὼ κατέστησεν αὐτὸν ἄρχοντα πάσης γῆς αἰγύπτου. γε-
νομένου δὲ λιμοῦ, κατέβησαν οἱ ἀδελφοὶ ἰωσὴφ εἰς αἴγυπτον, εὑρεῖν χορτάσματα. ὁ δὲ ἰω-
σὴφ γνωρίσας τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, ἔθρεψεν αὐτοὺς, μὴ μνησθεὶς τῶν παρ' αὐτῶν γεγονότος
εἰς αὐτὸν ἀδικήματος, προσκαλεσάμενος καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ ἰακὼβ. τοῦτο δὲ ἦν τύ-
πος τοῦ χριστοῦ, δηλονότι ὥσπερ ὁ ἰωσὴφ εὑρὼν παρὰ τῶν οἰκείων ἀδελφῶν κακὸν, καὶ ἀ-
μνημονήσας τούτου, ἀντὶ κακοῦ ἀγαθὰ ἀνταπέδωκε τοῖς ἀδικήσασιν αὐτὸν ἀδελφοῖς,
οὕτω καὶ ὁ χριστὸς φθονηθεὶς παρὰ τῶν ὁμογενῶν αὐτοῦ ἰουδαίων, μέλλει δεθῆναι καὶ εἰς
τὸν τάφον ἀντὶ τοῦ λάκκου εἰσελθεῖν, καὶ τοῦ θανάτῳ παραδοθῆναι. ἀλλ' ὥσπερ ὁ ἰω-
σὴφ γενόμενος ἄρχων πάσης αἰγύπτου, ἐρρύσατο τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τοὺς ἀδελφοὺς
τοῦ διὰ λιμοῦ θανάτου, οὕτω καὶ ὁ χριστὸς συντρίψας τὰς πύλας τοῦ θανάτου, καὶ κατα-
λύσας τὸ κράτος τοῦ διαβόλου, ἔσωσε τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύσαντας, ἰουδαίους τε καὶ τὰ ἔθ-
νη, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸν προπάτορα ἀδάμ. καὶ ἐλθὼν εἰς αἴγυπτον ὁ ἰακὼβ, ὡς εἴρηται, με-
τὰ ἑβδομηκονταπέντε ψυχῶν, ἔμειναν ἐκεῖσε μέχρι τῆς τελευτῆς αὐτοῦ. προσεκαρτέρησε
δὲ καὶ ἅπαν τὸ γένος αὐτοῦ ἐκεῖσε, μέχρι καὶ ἐτῶν τετρακοσίων καὶ τριάκοντα, δουλεύον-
τες τοῦ φαραῶ καὶ τοῖς αἰγυπτίοις δουλείαν πικρὰν καὶ ὀδυνηρὰν. μετὰ δὲ ταῦτα πέμ-
ψας ὁ θεὸς τὸν μωσέα, ἐξήγαγε καὶ ἐρρύσατο αὐτοὺς τῆς πικρᾶς δουλείας τοῦ φαραῶ καὶ τῶν
αἰγυπτίων, ποιήσαντα αὐτὸν θαυμάσια καὶ τεράστια μεγάλα ἐν τῇ αἰγύπτῳ, καὶ διαβι-
βάσαντα αὐτοὺς τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν, σχίσαντα αὐτὴν, τὸν δὲ φαραὼ καταποντίσαν-
τα σὺν πάσῃ τῇ αὐτοῦ στρατιᾷ. καὶ εὑρισκομένων τῶν ἑβραίων ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἀντὶ πάσης
τροφῆς δέδωκεν αὐτοῖς ὁ θεὸς τὸ μάννα. αὐτοὶ δὲ ἐγόγγυζον, καὶ λόγους ἀχαριστίας ἔλε-
γον. ὅμως νουθετῶν ὁ μωϋσῆς οὐκ ἐπαύετο. ὡς δὲ ἀνέβη μωϋσῆς ἐν τοῦ ὄρει σινᾷ δέξασθαι
τὸν νόμον παρὰ θεοῦ, οἱ πρότερον ἀχάριστοι ἑβραῖοι καὶ γογγυσταὶ, γεγόνασιν ἀσεβεῖς. λέ-
γουσι τοίνυν τοῦ μωϋσέως ἀδελφῷ ἀαρὼν, ποίησον ἡμῖν θεοὺς, οἵτινες προπορεύσονται
ἡμῶν. ὁ γὰρ μωϋσῆς οὗτος, ὃς ἐξήγαγεν ἡμᾶς ἐξ αἰγύπτου, τί γέγονεν οὐκ οἴδαμεν. καὶ
συναγαγόντες χρυσίον ἱκανὸν, κατεσκεύασαν εἰκόνα βοὸς, καὶ λαβόντες αὐτὴν, ἔθυσαν
ὡς θεῷ, καὶ εὐφραίνοντο ἐπὶ τοῦ τοιούτῳ ἀτοπήματι. ἐλθὼν δὲ ὁ μωϋσῆς, καὶ εὑρὼν τὸ το-
σοῦτον κακὸν, θυμωθεὶς κατέχυσε τοῦ νόμου τὰς πλάκας, ἃς παρὰ θεοῦ ἐδέξατο. καὶ εἶπεν ὁ
θεὸς, ἐξαλείψω τὸ γένος αὐτῶν, καὶ ποιήσω σὲ βασιλέα εἰς ἔθνος μέγα καὶ πολύ. ὁ δὲ οὐκ
ἠθέλησεν, ἀλλὰ πολλὰ ζητήσας τὸν θεὸν, καὶ πολλὰ παρακαλέσας, ἐμεσίτευσεν αὐτοὺς, καὶ
οὐκ ἠφανίσθησαν. πρόσεξον τοίνυν, πῶς ἀναφαίνεται, ὅτι οὐ περὶ αὐτῶν εἶπεν ὁ θεὸς τοῦ
ἀβραὰμ, ὅτι ἐν τῷ σπέρματί σου εὐλογηθήσονται πάντα τὰ ἔθνη, ἀλλὰ περὶ τοῦ χριστοῦ. μεσι-
τεύσαντος δὲ τοῦ μωϋσέως τὸ τῶν ἑβραίων γένος, πάλιν ἐδόθη ὁ νόμος πρὸς αὐτοὺς. τότε
εἶπεν ὁ θεὸς τοὺς ἑβραίους διὰ τοῦ μωσέως, ὅτι ἐγὼ θεὸς πρῶτος, ἐγὼ καὶ μετὰ ταῦτα, καὶ
μετ' ἐμὲ οὐκ ἔστι θεὸς ἕτερος. τοῦτο γοῦν ἐστὶν οὕτω, καθὼς ὁ θεὸς εἶπε καὶ ἐνετείλατο. ἐν γοῦν
τῇ γραφῇ τῇ σῇ, ὡς μέγα κατηγόρημα κεῖται τοῦτο καθ' ἡμῶν τῶν χριστιανῶν, ὅτι τοῦ θεοῦ εἰ-
πόντος, ὅτι ἐγὼ θεὸς μόνος, καὶ οὐκ ἔχω συντροφίαν εἰς τὴν ἐμὴν θεότητα, ἡμεῖς λέγο-
μεν τὸν χριστὸν θεὸν καὶ θεοῦ υἱὸν, καὶ προσκυνοῦμεν πολλοὺς θεοὺς, καὶ ἔστω ὑπὸ ἀναθέμα-
τι ὁ προσκυνῶν θεοὺς δύο ἢ τρεῖς ἢ καὶ πολλοὺς. ἀλλὰ προσκυνοῦμεν θεὸν ἕνα ἀληθινὸν,
τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς. ὁ γὰρ θεὸς διδάσκων τοὺς ἑβραίους, ἵνα μηκέτι εἰδωλολα-
τρῶσιν, εἶπεν αὐτοῖς, οἱ πιστεύοντες τοῖς εἰδώλοις, πιστεύουσι θεοῖς πολλοῖς. οἱ δὲ χριστια-
νοὶ ὀρθὰ φρονοῦντες, ἑνὶ θεῷ πιστεύουσι, καὶ οὐ πολλοῖς. καθὼς καὶ ὁ χριστὸς ἐδίδαξεν ἐν τοῖς
εὐαγγελίοις εἰπὼν, ὅτι ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἕν ἐσμεν. καὶ ὁ ἐμὲ θεωρῶν, θεωρεῖ τὸν πατέρα
μου. ὑμεῖς δὲ ἀγνοοῦντες τὰς γραφὰς, ἐκπίπτετε τῆς ἀληθείας. καὶ τούτου γεγονότος, ἄλ-
λα ἀκούοντες, ἄλλα γινώσκετε. οἱ δὲ ἑβραῖοι συμπαθηθέντες ὑπὸ τοῦ θεοῦ, οὐδὲν ἀπώλον-
το, ὅμως δὲ τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας οὐκ εἶδον. ἀλλὰ καταδικασθέντες, εὑρίσκοντο διάγον-
τες πεπλανημένως οὕτως ἐν τῇ ἐρήμῳ χρόνους τεσσαράκοντα, ἄχρις ἂν τελευτήσωσι πάν-
τες ἐκεῖνοι. διὰ τὸ, ἵνα οὐδὲν ἴδωσι τὴν γῆν, ἣν ἐπηγγείλατο ὁ θεὸς δοῦναι τοῖς υἱοῖς ἀβραάμ.
μετὰ δὲ τὴν τελευτὴν ἐκείνων, εἰσῆλθον τὰ τέκνα αὐτῶν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας.

κἀκεῖσε εὗρον πολλὰ ἀγαθὰ ἐν αὐτῇ. καὶ ἐκεῖ ἀπέστειλεν αὐτοῖς ὁ θεὸς προφήτας καὶ διδασκάλους. ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀπὸ τούτων ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ ἐλιθοβόλησαν, καὶ ἐφάνησαν ἀχάριστοι καὶ ἀγνώμονες εἰς τὸν θεόν. καὶ οὐ μόνον οὐκ ἐδίδουν εὐχαριστίαν, ἀλλὰ καὶ διόλου σχεδὸν εἰδωλολάτρουν. καὶ διὰ τοῦτο παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ θεὸς εἰς αἰχμαλωσίας. πάλιν δὲ συμπαθὴς ὢν ὁ θεὸς, ἀνεκαλεῖτο αὐτοὺς. διάτοι τοῦτο καὶ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν εὐδόκησε καὶ ἠθέλησεν, ἵνα ὁ υἱὸς καὶ λόγος αὐτοῦ ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον, σώσῃ τὸν ἄνθρωπον, ὃν ὁ διάβολος ἀπατήσας, ἀπέστησεν ἀπὸ τοῦ θεοῦ, καὶ προσεκύνει τῇ κτίσει καὶ τοῦ διαβόλῳ. κατελθὼν τοίνυν ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ λαβὼν σάρκα ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου μαρίας, ἐγένετο ἄνθρωπος, ὡς ἔμπροσθεν παρὰ τῶν ἁγίων καὶ προφητῶν ἀπεδείχθη, καὶ γεγονὼς ἄνθρωπος, καὶ καρτερήσας χρόνους τριάκοντα, ἤρξατο διδάσκειν τὸν λαὸν, καὶ ἑρμηνεύειν τὴν τῆς ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης ὁδὸν, καὶ διδάσκων ἔπραττε, καὶ πράττων ἐδίδασκε, καὶ ἐποίει θαύματα μεγάλα καὶ ἐξαίσια. οὐχ ὥσπερ κατὰ καιροὺς ἐποίησάν τινες τῶν ἁγίων ὑπὲρ τῷ ὀνόματι τοῦ θεοῦ, ὡς δοῦλοι, ἀλλὰ δεσποτικῶς τε καὶ ἐξουσιαστικῶς ἐποίει καὶ ἔπραττεν ὅσα καὶ ἔπραττεν. εἶπε γὰρ λεπρὸς αὐτῷ, κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαί με καθαρίσαι. καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ χριστὸς, θέλω, καθαρίσθητι. καὶ εἶπεν ὁ παράλυτος, κύριε, τριάκοντα καὶ ὀκτὼ χρόνους κατάκειμαι, καὶ οὐκ ἔχω ἄνθρωπον, ἵνα ὅταν ταραχθῇ τὸ ὕδωρ, βάλῃ με ἐν αὐτῷ. ἄγγελος γὰρ παρὰ θεοῦ ἀπεστέλλετο κατὰ καιρὸν, καὶ ἐτάρασσε τὸ ὕδωρ, καὶ ὁ πρῶτος ἐμβὰς μετὰ τὴν ταραχὴν τοῦ ὕδατος, ὑγιὴς ἐγίνετο οἱῳδήποτε κατείχετο νοσήματι. ὡς γοῦν παράλυτος καὶ ἀδύνατος καὶ μὴ ἔχων ἄνθρωπον, ἔκειτο χρόνους τριάκοντα καὶ ὀκτὼ πλησίον τῆς κολυμβήθρας ἀσθενῶν παράλυτος, τοῦτον ἰδὼν ὁ χριστὸς, καὶ σπλαγχνισθεὶς, λέγει πρὸς αὐτὸν, θέλεις ὑγιὴς γενέσθαι; τοῦ δὲ προσκυνήσαντος καὶ πιστεύσαντος τοῦ χριστῷ, λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ χριστὸς, ἆρον σου τὴν κλίνην, καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκον σου. τὸ αὐτὸ ἐποίει ἁπανταχοῦ ἔνθα ἦν περιπατῶν. τυφλοὺς ἐθεράπευε, καὶ ἐποίει αὐτοὺς βλέπειν, τοὺς κωφοὺς ἀκούειν, τοὺς χωλοὺς περιπατεῖν, τοὺς παραλύτους συνέσφιγγε, τοὺς νεκροὺς ἀνίστα, τοὺς δαιμονιζομένους ἐξουσιαστικῶς ἐθεράπευε, καὶ ὡς ἐν συνόψει εἰπεῖν, τὰ πάντα ὡς θεὸς ἐποίει, καθὼς ἐβούλετό τε καὶ ἤθελε. τυφλὸς ἦλθεν ἐκ γενετῆς, καὶ παρεκάλεσεν αὐτὸν, καὶ τοὺς μὲν ἄλλους τυφλοὺς ἐθεράπευε μόνῳ λόγῳ, ἐκεῖνον δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ πτύσας εἰς τὴν γῆν, καὶ πηλὸν ποιήσας διὰ τοῦ πτύσματος, ἔχρισε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, εἰπὼν πρὸς αὐτὸν, ὕπαγε, νίψαι εἰς τοῦ σιλωὰμ τὴν κολυμβήθραν, καὶ νιψάμενος ἀνέβλεψε. τί τοῦτο δηλοῦντος τοῦ πράγματος, ὅτι τοὺς μὲν ἄλλους πάντας ἐθεράπευε λόγῳ μόνῳ, εἰς τοῦτον δὲ ἐποίησε πηλόν; οὐδὲν ἄλλο, ἢ ὅτι οἱ μὲν ἄλλοι τυφλοί, ἔχοντες ἀπὸ γεννήσεως αὐτῆς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ὑγιεῖς, ἐτυφλώθησαν, τοῦ δὲ μηδόλως ἔχοντος ὀφθαλμοὺς ἐξ αὐτῆς γεννήσεως, ἐποίησε πηλὸν ὁ χριστὸς, δεικνύων, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ ἀπὸ πηλοῦ πλάσας τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὸ ἐλλεῖπον τοῦ σώματος αὖθις διὰ τοῦ πηλοῦ ἀνεπλήρωσεν. εἶτα λέγει τῷ τυφλῷ, πιστεύεις εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ; λέγει αὐτῷ ὁ τυφλὸς, καὶ τίς ἐστι κύριε, ἵνα πιστεύσω εἰς αὐτόν; τυφλὸς γὰρ ὢν, οὐκ ἐγίνωσκε τὸν χριστόν. καὶ ὁ χριστὸς πρὸς αὐτὸν, ἐγώ εἰμι ὁ λαλῶν σοι. τότε λέγει ὁ τυφλὸς, πιστεύω κύριε. καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ. χιλιάδες πολλαὶ ἀνθρώπων ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ προσέμειναν ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ χριστοῦ, καὶ τὴν διδασκαλίαν. καὶ ἐπείνασαν, καὶ οὐχ εὑρέθησαν ἐν τοῦ τόπῳ ἐκείνῳ πλέον τῶν πέντε ἄρτων, καὶ τῶν δύο ἰχθύων. εὐλόγησε τοίνυν αὐτὰ ὁ χριστὸς, καὶ προσέταξε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, καὶ παρέθηκαν πᾶσι τοὺς ἄρτους. καὶ ἔφαγον πάντες, καὶ ἐχορτάσθησαν, καὶ ἐπερίσσευσαν κόφινοι δώδεκα ἀπὸ τῶν ἄρτων καὶ ἀπὸ τῶν ἰχθύων. τί τοῦτο σημαίνων; τὸ μὲν, ἵνα φάγωσιν ὡς πεινῶντες, τὸ δὲ, ἵνα νοήσωσι καὶ ἐνθυμηθῶσιν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ ἐν τῇ ἐρήμῳ θρέψας τοὺς πατέρας αὐτῶν τὸ μάννα. ἄνθρωπος ἀπέθανε καὶ ἐτάφη, καὶ ποιήσαντος ἐν τοῦ τάφῳ ἡμέρας τέσσαρας, παρεκάλεσαν τὸν χριστὸν αἱ τούτου ἀδελφαὶ, καὶ ὁ χριστὸς λέγει πρὸς αὐτὸν, λάζαρε, δεῦρο ἔξω. καὶ παραυτὰ ἐξῆλθε τοῦ τάφου ὁ τεθνηκὼς, καὶ περιεπάτησε δεδεμένος τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας. οὕτω γὰρ ἦν ἔθος ἐνταφιάζειν τοῖς ἰουδαίοις. καὶ ὑπὲρ τοῦ θαύματι τῆς τούτου ἐγέρσεως ἐπηκολούθησε καὶ τὸ τῆς βαδίσεως αὐτοῦ. τί δὲ καὶ

τοῦτο

ὦτο; ἵνα ἰδόντες οἱ ἄνθρωποι, πῶς ἀνέστησε τοὺς πρώην νεκροὺς, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸν τετραή-
μερον, νοήσωσιν, ὅτι οὗτος ἐστὶν ὁ ζωῆς καὶ θανάτου δεσπότης. καὶ ὅταν ἴδωσιν αὐτὸν δὴ
τὸν χριστὸν ἐν τῷ τάφῳ, πιστεύσωσιν, ὅτι ὁ τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ ἀνιστῶν τοὺς νεκροὺς, πολλῷ μᾶλ-
λον κατ' ἐξουσίαν ὡς θεὸς ἀναστήσειν μέλλει τὸ ἴδιον σῶμα. ἔλεγε γὰρ πρὸς τοὺς μαθη-
τὰς αὐτοῦ τοὺς ἀποστόλους, ὅτι οὐδεὶς αἴρει τὴν ψυχήν μου ἀπ' ἐμοῦ. καὶ ὅτι ἐξουσίαν ἔχω
θεῖναι αὐτὴν, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν. καὶ ὅτι μὲν ἐπίστευον εἰς τὸν χριστὸν
καθ' ἑκάστην ἡμέραν πλήθη ἀναρίθμητα ἀνθρώπων, καὶ ὡμολόγουν αὐτὸν θεὸν, καὶ θεοῦ
υἱόν. ὑπῆρχον δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν, ἀντιτασσόμενοι τῇ
τοῦ θεοῦ διδασκαλίᾳ, καὶ ἀντιλέγοντες, ἀνεφάνη ἐκ τοῦ ἡσαΐου προφητείας λεγούσης,
ὅτι ὀφθαλμοὺς ἔχοντες οὐ βλέψουσι, καὶ ὦτα ἔχοντες οὐκ ἀκούσουσιν. ἐπαχύνθη γὰρ
ἡ καρδία αὐτῶν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν, καὶ τοῖς ὠσὶ βαρέως ἤκουσαν, καὶ
ἐτελέσθη ἡ προφητεία. θαυματουργοῦντος καὶ γὰρ τοῦ χριστοῦ, εὑρίσκοντο ὥσπερ τυφλώτ-
τοντες, καὶ διδάσκοντος εὑρίσκοντο κωφοὶ, ὡς εἰ ἀσπὶς κωφὴ καὶ βύουσα τὰ ὦτα αὐ-
τῆς. καὶ ὅτι μὲν ἔλεγε πρὸς αὐτοὺς ὁ χριστὸς, ὡς εἰ τυφλοὶ ἦτε, οὐκ ἂν ἔχετε ἁμαρτίαν. νῦν
δὲ λέγετε, ὅτι βλέπομεν, ἡ οὖν ἁμαρτία ὑμῶν μένει. καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν ἔλεγε περὶ αὐ-
τῶν, ὅτι εἰ ἐκ τοῦ θεοῦ ἦτε, ἠγαπᾶτε ἂν ἐμέ. οὐκ τοιοῦτον ἐνί. ὅμως ταῦτα ποιοῦντος τοῦ
χριστοῦ, οὐδόλως ἦλθον ἐκεῖνοι εἰς αἴσθησιν, ἀλλ' ἐζήτουν πρόφασιν, ὅπως θανατώσωσιν
αὐτόν. περὶ δὲ τῶν θαυμάτων αὐτοῦ, ὧν ἐποίησε τῷ γένει τῶν ἑβραίων, τί χρὴ καὶ λέγειν
ἀπείρων ὄντων καὶ ἀναριθμήτων; ὅμως καὶ τούτων γεγονότων, οὐκ ἦλθον εἰς αἴσθησιν ὅ-
λως οἱ μάταιοι καὶ πεπλανημένοι, ἀλλὰ τῷ φθόνῳ καὶ τῇ κακίᾳ νικώμενοι, ἐζήτουν παν-
τὶ τρόπῳ καὶ πάσῃ μηχανῇ, ὅπως ἐγείρωσι κατὰ τοῦ χριστοῦ κατηγορίαν, καὶ θανατώσω-
σι τὸν εὐεργέτην αὐτῶν, καὶ οὐχ εὗρον ἕτερον, ἢ ὅτι βλασφημεῖ οὗτος, λέγων ἑαυτὸν υἱὸν
θεοῦ, καὶ ὅτι ἄνθρωπος ὢν ποιεῖ ἑαυτὸν θεόν. καὶ ὅτε ἤκουον τοῦ χριστοῦ λέγοντος πρὸς τοὺς
πιστεύοντας εἰς αὐτὸν, ὅτι ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι. ἔλεγον ὅτι, τίνα σεαυτὸν ποιεῖς, καὶ
τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας ἀλλ' ἢ μόνος ὁ θεός; καὶ οὐκ ἀληθῶς ἔλεγον οἱ ἰουδαῖοι,
ὅτι θεοῦ μόνου ἐστὶ τὸ ἀφιέναι ἁμαρτίας. καὶ γὰρ ἀγνοοῦντες οἱ ἄθλιοι, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ
υἱὸς τοῦ θεοῦ ὁ χριστὸς, ἔλεγον ἅπερ ἔλεγον. καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία, καὶ ἐτυ-
φλώθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν, καὶ οὐκ εἶδον ὅτι κατ' ἐξουσίαν ποιεῖ, ὅσα καὶ ποιεῖ. εἷς
γὰρ τῶν μαθητῶν τοῦ χριστοῦ ὁ πέτρος, ἐν τῷ πλοιαρίου εὑρισκόμενος, καὶ ἰδὼν τὸν χριστὸν,
εἶπε πρὸς αὐτὸν, κέλευσόν με πρὸς σὲ ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ ὕδατα. καὶ ὁ χριστὸς πρὸς αὐτὸν, ἐλθέ. καὶ
ἐξελθὼν ἀπὸ τοῦ πλοίου, περιπατήσας ἐπὶ τῶν ὑδάτων, ἀπῆλθεν εἰς αὐτόν. τούτου γοῦν γε-
γονότος, τί ἔδει ἄλλο αὐτοὺς νοῆσαι, ἢ ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ τὴν ἐρυθρὰν διατεμὼν θάλασ-
σαν, καὶ διαβιβάσας τοὺς πατέρας αὐτῶν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, ὁ κατὰ τὸ παρὸν ποιήσας τὴν ὑγρὰν
φύσιν τῶν ὑδάτων, ὥσπερ ξηρὰν γῆν τῷ λόγῳ καὶ τῷ προστάγματι αὐτοῦ. ἀλλ' ὅσον μᾶλ-
λον ἦσαν θεωροῦντες τὰ τοιαῦτα θαύματα, τοσοῦτον τῷ θυμῷ ἠνοχλοῦντο. ἔτι κλύδω-
νος γεγονότος σφοδροῦ καὶ μεγάλου ἐν τῇ θαλάσσῃ, ὥστε καλύπτεσθαι τὸ πλοῖον, ἐν ᾧ ἦσαν
οἱ τοῦ χριστοῦ μαθηταὶ ὑπὸ τῶν κυμάτων, ἔκραξαν οὗτοι μεγάλῃ τῇ φωνῇ λέγοντες, ἰησοῦ, σῶ-
σον ἡμᾶς, ἀπολλύμεθα. καὶ ὁ χριστὸς λέγει τῇ θαλάσσῃ δεσποτικῶς οὕτω καὶ ἐξουσιαδῶς,
σιώπα, περίμωσο. καὶ εὐθὺς ἐγένετο γαλήνη μεγάλη. οἱ τοίνυν ἰουδαῖοι ἰδόντες τὸ τοιοῦτον
παράδοξον θαῦμα, καὶ ἐκπλαγέντες, ἔκραξαν μεγάλῃ τῇ φωνῇ καὶ εἶπον, τίς ἐστιν οὗτος, ὅτι καὶ
οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ; ἀλλὰ τὰ μὲν θαύματα τὰ ἄπειρα ἔβλεπον καὶ
ὑπὲρ φύσιν, ἐκεῖνοι δὲ ἔμενον παντελῶς ἀδιόρθωτοι. διάτοι οὖν καὶ ὁ χριστὸς ἔλεγε πρὸς αὐ-
τοὺς, ἐγὼ εἰμὶ ἡ θύρα. καὶ ἀλλαχοῦ, ἐγὼ εἰμὶ ἡ ὁδός. καὶ αὖθις ἀλλαχοῦ, ἐγὼ εἰμὶ ἡ ἀλήθεια. καὶ
ὅτι κἂν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις πιστεύετε. ταῦτα δὲ ἔλεγεν ὁ χριστὸς, ἵνα γνῶσιν οἱ ἐσκο-
τισμένοι ἰουδαῖοι, ὅτι οὐδεὶς τῶν προφητῶν ἢ τῶν ἁγίων εἶπε ποτὲ λόγους ἐξουσιαστικοὺς ὡς
δεσπότης, ἀλλ' ἐδείκνυον ἑαυτοὺς δούλους καὶ ὑπηρέτας αὐτοῦ. ὁ δὲ χριστὸς οὐχ οὕτως, ἀλλ'
ὡς δεσπότης καὶ κύριος τῆς κτίσεως ἔλεγε καὶ ἔπραττε κατ' ἐξουσίαν ὡς θεός. καὶ ἀπὸ μὲν
τοῦ ὄχλου καὶ τοῦ λαοῦ ἐπίστευον πλήθη πολλὰ καὶ ἄπειρα εἰς αὐτὸν, ἀπὸ δὲ τῶν γραμ-

ματέων καὶ φαρισαίων καὶ τῶν ἀρχόντων ὀλίγοι καὶ ὀλιγάριθμοι. τούτων γοῦν οὕτω τελουμένων, καὶ τοσούτων ἀπείρων θαυμάτων ἐνεργουμένων, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀδιακόπως χρόνους τρεῖς λαλουμένης διὰ τὰ σπαλίας παρὰ τοῦ χριστοῦ, καὶ ποῖ μὲν φέροντος αὐτοῦ μαρτυρίας εἰς μέσον ἀπὸ τῶν προφητῶν, οὐχ' ὡς χρείαν ἔχοντος ἑτέρων μαρτυρίας ὑπὲρ αὐτοῦ, θεοῦ ὄντος, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀπιστίαν καὶ σκληροκαρδίαν τῶν ἰουδαίων, ἔτι δὲ καὶ ἀδυνάτειαν τοῦ ἀνθρώπων. ποῖ δὲ φέροντος τὸν τε ἀβραὰμ καὶ τὸν μωσέα, μᾶλλον δὲ τὸν θεὸν καὶ πατέρα αὐτοῦ, καὶ τοῦ ἰουδαίων ἔτι διὰ ταῦτα ἀνιάτως νοσούντων, καὶ μὴ βουλομένων τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν, ἀφεὶς αὐτοὺς ὁ χριστὸς, ἤρξατο πρὸ πάντων τὰ τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου καθολικῶς, καὶ λέγειν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ τὰ μέλλοντα αὐτῷ συμβαίνειν. ὅτι ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ γραμματεῦσι, καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσι, καὶ μαστιγώσουσιν αὐτὸν, καὶ ἐμπαίξουσιν αὐτῷ, καὶ ἐμπτύσουσιν αὐτῷ, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτὸν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται. καὶ ἀκούσαντες οὖν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐλυπήθησαν σφόδρα, καὶ ἐταράχθησαν. τότε ἐπαίρει οὖν μαθητὰς αὐτοῦ ὁ χριστὸς, καὶ ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος τὸ θαβώρ, καὶ ἔλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ διὰ τοῦ χριστοῦ ὑπὲρ τὸν ἥλιον, τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο λευκὰ ὡσεὶ χιών. ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ τὴν λαμπρότητα τοῦ προσώπου αὐτοῦ, ἔπεσον εἰς τὴν γῆν. δὲ γὰρ ἠδυνήθησαν φέρειν αὐτήν. εἶδον δὲ καὶ τὸν μωσῆν καὶ τὸν ἠλίαν τὸν προφήτην μετὰ τοῦ χριστοῦ συλλαλοῦντας ἐν δούλικῷ τοῦ σχήματι. καὶ σκόπει τὸ γενόμενον. πρῶτον μὲν, ἵνα ἰδόντες οἱ ἀπόστολοι τὴν λαμπρότητα τοῦ αὐτοῦ θεότητος, νοήσωσιν ἀκριβῶς, ὅτι ἑκουσίως καὶ οἰκείῳ θελήματι παρεδόθη εἰς σφαγὴν, οὐ δι' ἀσθενείαν. δεύτερον δὲ, ἵνα λάβωσι παραμυθίαν καὶ ἀναψυχὴν ἀπὸ τῆς λύπης, ἣν εἶχον ἀκούσαντες περὶ τοῦ πάθους τοῦ χριστοῦ. καὶ τρίτον, ἵνα ἰδόντες τὸν μωσέα καὶ τὸν ἠλίαν οὐ προφήτας παρεισαμένους τῷ χριστῷ μετὰ δέους, πληροφορηθῶσιν ἀκριβῶς, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ δεσπότης καὶ κύριος πάντων τῶν προφητῶν, καὶ πάσης τῆς κτίσεως. καὶ τὸ δὲ θαυμαστὸν καὶ μέγα, ὅτι ὥσπερ ὡδὶ τοῦ ἰορδάνου βαπτιζομένου τοῦ χριστοῦ, ἐγένετο φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν μαρτυροῦσα αὐτῷ λέγουσα, οὗτος ἐστὶν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς ἐν ᾧ εὐδόκησα, αὐτοῦ ἀκούετε. οὖν δηλοῦντος τοῦ λόγου, ἵνα τὸ μὲν τῆς παύτης πιστωθῶσι καὶ πληροφορηθῶσιν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ. τὸ δὲ, ἵνα ἐπεὶ ὁ καιρὸς τῆς ταφῆς τοῦ χριστοῦ ἤγγιζε, καὶ μετὰ τὴν ταφὴν καὶ τὴν ἀνάστασιν, μέλλωσιν ἀποστέλλεσθαι ὡδὶ τὸ κήρυγμα οἱ ἀπόστολοι, εὐρίσκωνται οἱ ὀλίγοι οὗτοι καὶ ἰδιῶται, καὶ ἀδύνατοι, οὐδεμίαν ἀποβλέψωσι πρὸς τὴν οἰκείαν ἀδυναμίαν, ἀλλὰ πρὸς τὴν τοῦ θεοῦ δύναμιν, καὶ ἵνα ἰδόντες τὴν τοῦ θεοῦ δόξαν τε καὶ λαμπρότητα, ἀκούσαντες δὲ καὶ τὴν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς φωνὴν τε καὶ μαρτυρίαν, νοήσωσιν ὅτι εἷς θεός ἐστιν ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱός, καὶ μία ἐστὶ θεότης, καὶ φύσις, καὶ δύναμις πατρός τε καὶ υἱοῦ, καὶ θαῤῥήσαντες εἰς τὴν τοῦ θεοῦ δύναμιν, ἀπέλθωσι μετὰ προθυμίας ὡδὶ τὸ κήρυγμα. καὶ πληρωθῇ καθ' ὃν τρόπον ἡ τοῦ δαβὶδ προφητεία, ἣ λέγουσα, θαβὼρ καὶ ἑρμὼν, ἐν τῷ ὀνόματί σου ἀγαλλιάσονται. ὁ δὲ προφήτης μωϋσῆς ἐκεῖνος εἶπεν, ὡς ἐμπροσθεν εἴρηται, ὅτι προφήτην ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, ὡς ἐμέ. πᾶσα ψυχὴ, ἥτις οὐκ ἀκούσεται τοῦ προφήτου ἐκείνου, ἐξολοθρευθήσεται. καὶ ὅτι τότε μὲν εἶπεν ἐκεῖνος, ὅτι πᾶσα ψυχὴ, ἥτις οὐκ ἀκούσεται τοῦ προφήτου ἐκείνου, ἐξολοθρευθήσεται, καὶ ὅτι τὰ λαληθέντα παρά τε τοῦ μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν, λόγοι εἰσὶ τοῦ θεοῦ, οὐδὲν πρόσληλον καὶ ἀληθές. ἀλλ' ὅμως καὶ ὡδὶ τοῦ βαπτίσματος, καὶ ὧδὶ τῆς μεταμορφώσεως, ἀπὸ τῶν οὐρανῶν κατῆλθεν ἡ φωνὴ, καὶ οὐ δι' ἀνθρώπου, ἀλλὰ ἀμέσως ἀπ' αὐτοῦ τοῦ θεοῦ καὶ πατρός. βλέπεις πῶς ἀνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐν τῇ μικρὸν ἐφαίνοντο τὰ τοῦ χριστοῦ; καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῆς νυκτὸς οὐδεὶς φαίνεται παρευθὺς ὁ ἥλιος, ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἄρχεται ἡ αὐγὴ, εἶτα φῶς, καὶ μετὰ ταῦτα ὁ ἥλιος, οὕτω καὶ ὡδὶ τοῦ χριστοῦ. ἐν τῇ κατὰ μικρὸν ἤρξατο, εἶτα ἔλαμψε ἡ ὁ χριστὸς εἰς τὸν κόσμον, ἡ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν εἰς αὐτὸν πιστευσάντων, ὁ νοητὸς ἥλιος. εἶτα ἔρχεται ὁ χριστὸς εἰς ἱεροσόλυμα, ἵνα τελεσθῇ ἐπ' αὐτῷ τὸ πάθος, καθὼς εἶπε πρὸς τοὺς ἀποστόλους, ἡ εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς τὴν πόλιν, ἤρξαθ' τὸ πλῆθος κράζειν καὶ λέγειν, ὡζαν

ξέτως

ρέτως δὲ οἱ τῶν ἑβραίων παῖδες, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, ὡς ἀννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις, βασιλεὺς ἰσραὴλ, εἰρήνη ἐν οὐρανῷ, καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις. τότε θυμοῦ πλησθέντες οἱ γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι, λέγουσι τοῦ ἰησοῦ, ἐπιτίμησον αὐτοῖς ἵνα σιωπήσωσιν. ὁ δὲ χριστὸς πρὸς αὐτοὺς, οὐδέποτε ἀνέγνωτε τοῦ προφήτου λέγοντος, ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον; ἐὰν οὗτοι σιωπήσωσιν, οἱ λίθοι κεκράξονται. πρόσεξον καὶ κατὰ τὸ παρὸν, εἶπον οἱ ἄγγελοι εἰς τὴν τοῦ χριστοῦ γέννησιν, δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. εἶπον οἱ παῖδες νῦν, ὡς ἀννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, βασιλεὺς τοῦ ἰσραὴλ, εἰρήνη ἐν οὐρανῷ, καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις. τίς γοῦν καλεῖται κύριος ἐπὶ γῆς; πάντως οὐδεὶς ἄλλος, ἢ ὁ θεός. λέγονται μὲν πολλάκις καὶ ἄνθρωποι κύριοι. μετὰ δὲ προσθήκης ὀνόματος, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ ἡμοῦ ναυῆ τοῦ ἰησοῦ, εἰπόντος, ὅτι ὁ κύριός μου μωϋσῆς, καὶ ἐπὶ τοῦ εἰπόντος, ὅτι ὁ κύριός μου ὁ δαβίδ. ἀλλὰ καὶ μέχρι τοῦ σήμερον ἐπικρατησάσης συνηθείας ἐν ἀνθρώποις. οὕτω δὲ ἀπροσδιορίστως τὸ κύριος, οὐδενὸς ἑτέρου ἐστὶν, ἢ τοῦ θεοῦ. διάτοι τοῦτο καὶ ὁ χριστὸς θεὸς ὢν, μὴ μόνον οὐδὲν ἐπετίμησεν τοῖς λέγουσι τὸ, ὡς ἀννὰ ἐν ὑψίστοις, ἀλλὰ καὶ τὸν δαβὶδ εἰς μέσον ἤγαγεν, εἰπὼν, ὅτι οὐδέποτε ἀνέγνωτε τοῦ προφήτου λέγοντος, ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον; τίνες δέ εἰσιν οἱ λίθοι, οὓς εἶπεν ὁ χριστὸς, ὅτι κεκράξονται; τὰ ἔθνη, τὰ κατὰ τὸ παρὸν σκληρὰν ἔχοντα τὴν καρδίαν πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ πίστεως. μετὰ βραχὺ δὲ αὐτὰ τὰ ἔθνη κεκράξονται βροντῆς ὑψηλότερον. ἀλλὰ καὶ οἱ λίθοι τοῦ τάφου, τρανῶς βοήσουσιν ὅσον οὔπω τὴν τοῦ κυρίου ἀνάστασιν, τὴν μετὰ τοῦ θεϊκῆς δυνάμεως καὶ ἐξουσίας γενησομένην. μετὰ δὲ ταῦτα λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὁ χριστὸς, ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς ἱεροσόλυμα, καὶ τελεσθήσονται πάντα γεγραμμένα διὰ τῶν προφητῶν τῷ ὑῷ τοῦ ἀνθρώπου. παραδοθήσεται γὰρ τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐμπαιχθήσεται, καὶ ὑβρισθήσεται, καὶ ἐμπτυσθήσεται, καὶ μαστιγώσαντες ἀποκτενοῦσιν αὐτὸν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται. καὶ δείπνου γενομένου, λέγει πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με. καὶ ἠρώτων εἷς ἕκαστος αὐτὸν, μήτι ἐγώ εἰμι; καὶ πρός τινα λόγον οὐκ ἀπεκρίθη. λέγει δὲ καὶ ἰούδας, μαθητὴς ὢν καὶ αὐτὸς, μήτι ἐγώ εἰμι; λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, σὺ εἶπας. καὶ μετὰ μικρὸν λέγει αὐτῷ, ὃ ποιεῖς, ποίησον τάχιον. οὐδὲ γὰρ ἠδύνατο αὐτὸς ὁ ἰούδας, ἢ ἕτερός τις ποιῆσαι τὶ κατὰ τοῦ χριστοῦ ἄνευ τοῦ αὐτοῦ θελήσεως. καὶ μετ' ὀλίγον πάλιν λέγει τοῖς μαθηταῖς ὁ χριστὸς, ἀπὸ τοῦ νῦν ἤγγικεν ὁ καιρὸς, ὃν προεῖπον ὑμῖν, ἀλλὰ μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία, μηδὲ δειλιάτω. καὶ διδάξας καὶ παραθαρρύνας αὐτοὺς ἱκανῶς, εἶπεν αὐτοῖς, νῦν μὲν λυπηθήσεσθε, μετ' ὀλίγον δὲ χαρήσεσθε, καὶ τὴν χαρὰν ὑμῶν οὐδεὶς ἄρει ἀφ' ὑμῶν. ἐγείρεσθε, ἄγωμεν. καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸν τόπον, ὃν εἶχεν ἐκ συνηθείας. οἱ μέν τοι ἀρχιερεῖς συναχθέντες μετὰ τῶν γραμματέων καὶ φαρισαίων καὶ παντὸς τοῦ συνεδρίου αὐτῶν ἔλεγον, τί ποιοῦμεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος πολλὰ σημεῖα ποιεῖ; ἐὰν ἀφῶμεν αὐτὸν οὕτως, πάντως ἐλεύσονται οἱ ῥωμαῖοι, καὶ ἀροῦσιν ἡμῶν καὶ τὸν τόπον καὶ τὸ ἔθνος, συμφέρει ἀποθανεῖν. ὁ δὲ ἰσκαριώτης ἰούδας ἀπελθὼν εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς, εἶπεν αὐτοῖς, τί θέλετέ μοι δοῦναι, καὶ ἐγὼ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν; καὶ ἔδωκαν αὐτῷ τριάκοντα ἀργύρια. καὶ μετ' ὀλίγον λαβὼν ὁ ἰούδας λαὸν ἱκανὸν, ἔρχετο ἔνθα εὑρίσκετο ὁ χριστός. καὶ ἐρχομένων ἐκείνων, λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὁ χριστὸς, ἐγείρεσθε, ἄγωμεν, ἰδοὺ ὁ παραδιδούς με ἤγγικεν. καὶ ἐλθόντος τοῦ ἰούδα μετὰ τοῦ λαοῦ τῶν ἰουδαίων, λέγει πρὸς αὐτοὺς ὁ χριστὸς, τίνα ζητεῖτε; λέγουσιν αὐτῷ ἐκεῖνοι, ἰησοῦν τὸν ναζωραῖον. λέγει ὁ χριστὸς, ἐγώ εἰμι. καὶ τοῦτο ἀκούσαντες, ἔπεσον πάντες εἰς τὴν γῆν. τί δὲ ὁ ποιήσας τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα θαύματα, ὁ ἀπὸ μόνης λαλιᾶς αὐτοῦ ῥίψας τοὺς ζητοῦντας αὐτὸν, οὐκ ἠδυνήθη ποιῆσαι, ἵνα μὴ δυνηθῶσι κρατῆσαι αὐτόν; πάντως πρόδηλον, ὅτι οἰκείᾳ βουλήσει παρεδόθη. τότε λέγει αὐτοῖς ὁ χριστὸς, εἰ οὖν ἐμὲ ζητῆτε, ἄφετε τούτους ὑπάγειν. καὶ ἀφέντες τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, ἐκράτησαν τὸν χριστόν. βλέπεις πῶς πρῶτον μὲν ἀπὸ μόνης τοῦ λαλιᾶς ἔπεσον, ἔπειτα ἐν τῷ εἰπεῖν πρὸς αὐτοὺς, ἄφετε τούτους ὑπάγειν, ἐὰν ἐμὲ ζητῆτε, μόνος παρεδόθη οἰκείᾳ θελήσει; ἔδειξεν ὡς ἐν ταυτῷ καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ, καὶ τὴν θέλησιν. διάτοι τοῦτο καὶ ὁ δαβὶδ εἶπε, παρεδόθην, καὶ οὐκ ἐξεπορευόμην. ἤγουν δυνάμεις ἔχων ὁ χριστὸς,

ὁ χριστὸς, ἵνα μὴ παραδοθῇ, ἐθελοντὴς παρεδόθη. ἀπήγαγον τοίνυν τὸν χριστὸν εἰς τοὺς ἀρχιε-
ρεῖς. οἱ δὲ μαθηταὶ φοβηθέντες ἔφυγον. οἱ γοῦν ἀρχιερεῖς παραλαβόντες τὸν ἰησοῦν, ἐχά-
ρησαν. καὶ προσκαλεσάμενοι δύο ψευδομάρτυρας, ἔλεγον κατ' αὐτοῦ ὅσα ἐβούλοντο
ψευδῶς. ὁ τοίνυν ἰησοῦς ἐστιώπα. λέγει γοῦν αὐτῷ ὁ ἀρχιερεὺς, ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ θεοῦ,
ἵνα ἡμῖν εἴπῃς, εἰ σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ εὐλογητοῦ, εἰ σὺ εἶ ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. λέγει αὐ-
τῷ ὁ ἰησοῦς, ἐγώ εἰμι. πλὴν λέγω ὑμῖν, ἀπάρτι ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον
ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως, καὶ ἐρχόμενον ὑπὸ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ. τότε ὁ ἀρχιερεὺς δι-
ἔρριξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ λέγων, ὅτι ἐβλασφήμησε, τί ἔτι χρείαν ἔχομεν μαρτύρων; ἴδε νῦν
ὑμεῖς ἠκούσατε τὴν βλασφημίαν αὐτοῦ. τί ὑμῖν δοκεῖ; οἱ δὲ εἶπον, ἔνοχος θανάτου ἐστίν.
ἔδωκε γοῦν αὐτῷ εἷς τῶν παρεστηκότων ῥάπισμα. καὶ ἐμπαίξαντες αὐτῷ, ἀπήγαγον
καὶ παρέδωκαν αὐτὸν τῷ πιλάτῳ. ὁ δὲ ἰούδας ἀπελθὼν, λέγει τοῖς ἀρχιερεῦσιν, ἥμαρ-
τον παραδοὺς αἷμα ἀθῷον. καὶ ῥίψας τὰ ἀργύρια ἐν τῷ ναῷ, ἀπελθὼν ἀπήγξατο. οἱ δὲ
ἀρχιερεῖς λαβόντες τὰ ἀργύρια εἶπον, οὐκ ἔξεστιν ἡμῖν βαλεῖν αὐτὰ εἰς τὸν κορβαναν, ἐ-
πεὶ τιμὴ αἵματος ἐστίν. ἠγόρασαν τοίνυν ἐξ αὐτῶν τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, εἰς ταφὴν τοῖς
ξένοις. οἱ δὲ στρατιῶται τοῦ ἡγεμόνος παραλαβόντες τὸν ἰησοῦν, ἐξέδυσαν αὐτὸν τὰ ἱμά-
τια αὐτοῦ, καὶ ἐνέδυσαν αὐτὸν χλαμύδα ὕβρεως, καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν εἰς τὸν βασιλέα
ἡρώδην. καὶ ἰδὼν αὐτὸν ὁ ἡρώδης, πάλιν ἀπέστειλε αὐτὸν τῷ πιλάτῳ. ὁ δὲ πιλᾶτος ἠ-
ρώτησεν αὐτοῦ εἰπὼν, τί λέγετε περὶ τοῦ ἀνθρώπου τούτου; οἱ δὲ εἶπον, σταύρωσον αὐτόν.
καὶ ὁ πιλᾶτος, τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν οὗτος; οἱ δὲ ἔλεγον, ἀντιλέγει τῷ καίσαρι, καὶ υἱὸν
θεοῦ ἑαυτὸν ποιεῖ. καὶ ὤχλουν τὸν πιλᾶτον. ὁ δὲ βουλόμενος ποιῆσαι τὸ θέλημα αὐτῶν,
λαβὼν ὕδωρ, ἀπενίψατο ἔμπροσθεν πάντων, εἰπὼν, ἀθῷος εἰμι ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ
δικαίου τούτου, ὑμεῖς ὄψεσθε. οἱ δὲ εἶπον, τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ὑπὸ τὰ τέκνα ἡμῶν.
τότε παρέδωκε τὸν ἰησοῦν τοῖς στρατιώταις, ἵνα σταυρωθῇ. οἱ δὲ παραλαβόντες αὐτὸν, ἐνέ-
παιξαν αὐτῷ, καὶ ἐνέπτυσαν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ ἐμαστίγωσαν αὐτόν. ἐμερίσαντο δὲ
καὶ τὰ ἱμάτια τούτου. ἐφόρει δὲ καὶ χιτῶνα ἄῤῥαφον, ὑφαντὸν δι' ὅλου, καὶ περὶ ἐκείνου ἔ-
βαλον κλῆρον, ποῖος μέλλει λαβεῖν αὐτόν. καὶ ταῦτα ποιήσαντες, ἀπήγαγον τὸν ἰησοῦν,
ἵνα σταυρῶσιν αὐτόν. ἐπότισαν γοῦν αὐτὸν καὶ ὄξος μετὰ χολῆς μεμιγμένον, καὶ ἐσταύρω-
σαν αὐτόν. καὶ ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος ἀπὸ ὥρας τρίτης ἕως ὥρας ἐννάτης, καὶ τῇ ἐννάτῃ ὥρᾳ
ἀπέθανε, περισταμένων ἐν τῷ σταυρῷ τῆς τε ἁγίας αὐτοῦ μητρὸς, καὶ ἑνὸς ἐκ τῶν μαθητῶν
αὐτοῦ τοῦ ἰωάννου. οἱ δὲ ἄλλοι μαθηταὶ αὐτοῦ ἔφυγον πάντες, καὶ ἐκρύβησαν ἀπὸ τοῦ φόβου
αὐτῶν. καὶ ἐλθὼν εἷς τῶν στρατιωτῶν μετὰ ξίφους, ἔνυξεν αὐτοῦ τὴν πλευρὰν. ἐλθὼν δὲ
εἷς τῶν ἀρχόντων, ἰωσὴφ ὀνομαζόμενος, ἠτήσατο τὸ σῶμα τοῦ χριστοῦ τῷ πιλάτῳ, καὶ καθε-
λὼν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, μετὰ καὶ ἑτέρου, τοὔνομα νικοδήμου, ἐνείλισε μετὰ σινδόνος, καὶ
σμύρνης, ὡσεὶ λιτρῶν ἑκατόν. οὕτω γὰρ ἦν ἔθος τοῖς ἰουδαίοις μετὰ σμύρνης ἐνταφιά-
ζειν. εὑρὼν δὲ καὶ μνημεῖον λελατομημένον ἐκ πέτρας, ἔθαψε τὸ σῶμα τοῦ ἰησοῦ, θεὶς ἐπ'
αὐτῷ καὶ λίθον σφόδρα μέγαν. τῇ γοῦν ἐπαύριον ἐλθόντες οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι
πρὸς πιλᾶτον, εἶπον αὐτῷ, κύριε, ἐμνήσθημεν ὅτι ἐκεῖνος ὁ πλάνος εἶπεν ἔτι ζῶν, ὅτι μετὰ
τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι. κέλευσον οὖν ἀσφαλισθῆναι τὸν τάφον ἕως τῆς τρίτης ἡμέρας, μήπο-
τε ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, κλέψωσιν αὐτὸν, καὶ εἴπωσι τῷ λαῷ, ὅτι ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νε-
κρῶν, καὶ ἔσται ἡ ἐσχάτη πλάνη χείρων τῆς πρώτης. ἔφη δὲ ὁ πιλᾶτος, ἔχετε κουστωδίαν,
ὑπάγετε, ἀσφαλίσασθε ὡς οἴδατε. οἱ δὲ ἀπελθόντες, ἠσφαλίσαντο τὸν τάφον, σφραγί-
σαντες τὸν λίθον μετὰ τῆς κουστωδίας. κουστωδία δὲ ἐλέγετο, τὸ τάγμα τῶν στρατιωτῶν.
καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγένετο σεισμὸς μέγας, καὶ ἐκυλίσθη ὁ λίθος ἐκ τοῦ μνημείου, καὶ ἀπὸ τοῦ φό-
βου αὐτῶν οἱ στρατιῶται ἐγένοντο ὡσεὶ νεκροί. ὁ δὲ χριστὸς ἀνέστη ἐκ τοῦ τάφου. οἱ δὲ στρατιῶται
ἀπελθόντες ἀπήγγειλαν τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ γραμματεῦσιν ἅπαντα τὰ γενόμενα. καὶ ἔδω-
καν αὐτοῖς οἱ ἀρχιερεῖς ἀργύρια ἱκανὰ, εἰπόντες πρὸς αὐτοῦ, εἴπατε ὅτι ἡμῶν κοιμωμένων
ἦλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἔκλεψαν αὐτὸν. καὶ ἐὰν ἀκουσθῇ αὐτὸν ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος, ἡμεῖς
πείσομεν αὐτὸν, καὶ ὑμᾶς ἀμερίμνους ποιήσομεν. οἱ δὲ λαβόντες τὰ ἀργύρια, ἐποίη-

σαν

σαν ὡς ἐδιδάχθησαν. ὁ δὲ ἰησοῦς ἀπελθὼν εὗρε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ εἶπεν αὐτοῖς, εἰρήνη ὑμῖν. οἱ δὲ ἰδόντες αὐτὸν, ἐχάρησαν. καὶ ποιήσας μετ' αὐτῶν ἡμέρας τεσσαράκοντα, καὶ διδάξας καὶ στηρίξας αὐτοὺς, τῇ τεσσαρακοστῇ ἡμέρᾳ λέγει πρὸς αὐτοὺς, ἀπελθόντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, κηρύξατε πάντα τὰ ἔθνη. ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς, σωθήσεται, ὁ δὲ ἀπιστήσας, κατακριθήσεται. σημεῖα δὲ τοῖς πιστεύσασι ταῦτα παρακολουθήσει, ἐν τῷ ὀνόματί μου δαιμόνια ἐκβαλοῦσι, γλώσσαις λαλήσουσι καιναῖς, ὄφεις ἀροῦσι, κἂν θανάσιμόν τι πίωσιν, οὐ μὴ αὐτοὺς βλάψῃ. ἐπὶ ἀῤῥώστους χεῖρας ἐπιθήσουσι, καὶ καλῶς ἕξουσιν. ὑμεῖς δὲ καθίσατε ἐν τῇ πόλει ἱερουσαλὴμ, ἕως οὗ ἐνδύσησθε δύναμιν ἐξ ὕψους. καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς, καὶ ἐν τῷ εὐλογεῖν αὐτοὺς, διέστη ἀπ' αὐτῶν, καὶ ἀνεφέρετο εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ. οἱ δὲ ἀπόστολοι ὑπέστρεψαν εἰς ἱερουσαλὴμ μετὰ χαρᾶς μεγάλης, ἐκδεχόμενοι τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν. τί δὲ περὶ τῶν γεγονότων, εἰ μὲν κατὰ πᾶσαν ἀκρίβειαν πειραθήειμεν σπουδάσαι, γραφῇ δοῦναι πάντα τὰ γεγονότα, πολλῆς ἂν σχολῆς δεηθείημεν. ἐπεὶ δὲ πολύς ἐστιν ὁ περὶ τούτων λόγος, καὶ δυσερμήνευτος διὰ τὴν ἀγνωσίαν ὑμῶν, φέρε δὴ λοιπὸν εἴπωμεν, ὡς ἐν βραχέσι λόγοις τὸ κατὰ δύναμιν. εἴδομεν προφητείας ἐπὶ τὸ πάθος τοῦ χριστοῦ, ὥσπερ νιφάδας ὕδατος. συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς, οἱ γραμματεῖς, οἱ φαρισσαῖοι, ἀλλὰ δὴ καὶ ἡρώδης ὁ βασιλεὺς, καὶ πόντιος πιλᾶτος κατὰ τοῦ χριστοῦ. καὶ λέγει ὁ δαβίδ, ἵνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά; παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατὰ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ. παρέδωκε τὸν χριστὸν τοῖς ἰουδαίοις εἰς θάνατον ἰούδας ὁ μαθητὴς αὐτοῦ. καὶ πάλιν λέγει ὁ αὐτὸς δαβὶδ περὶ αὐτοῦ, οἱ ἐχθροί μου εἶπον κακά μοι, πότε ἀπεθανεῖται καὶ ἀπολεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ. καὶ εἰσεπορεύετο τοῦ ἰδεῖν, μάτην ἐλάλει. ἡ καρδία αὐτοῦ συνήγαγεν ἀνομίαν. ἐξεπορεύετο ἔξω, καὶ ἐλάλει ἐπὶ τὸ αὐτό. καὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης μου, ὁ ἐσθίων ἄρτους μου, ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ πτερνισμὸν, κατάστησον ἐπ' αὐτὸν ἁμαρτωλὸν, καὶ διάβολος στήτω ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ. ἐν τῷ κρίνεσθαι αὐτὸν, ἐξέλθοι καταδεδικασμένος, καὶ ἡ προσευχὴ αὐτοῦ γενέσθω εἰς ἁμαρτίαν. γενηθήτωσαν αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὀλίγαι, καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λάβοι ἕτερος. ἐν γενεᾷ μίᾳ ἐξαλειφθείη τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἀναμνησθείη ἡ ἀνομία τῶν πατέρων αὐτοῦ ἐναντι κυρίου, καὶ ἡ ἁμαρτία τῆς μητρὸς αὐτοῦ μὴ ἐξαλειφθείη. ἐξολοθρευθείη ἐκ γῆς μνημόσυνον αὐτοῦ. ἠγάπησε κατάραν, καὶ ἥξει αὐτῷ, καὶ οὐκ ἠθέλησεν εὐλογίαν, καὶ μακρυνθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. παρέλαβον οἱ ἰουδαῖοι τὸν χριστὸν, καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς. καὶ λέγει ἡσαΐας περὶ αὐτοῦ, ἐγὼ δὲ ὡς ἀρνίον ἄκακον ἠγόμην τοῦ θύεσθαι. ἔλαβεν ἰούδας τριάκοντα ἀργύρια, καὶ πάλιν ἔῤῥιψεν αὐτὰ, καὶ ἠγόρασαν ἐξ αὐτῶν τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως. καὶ λέγει ἱερεμίας, ἔστησαν τὰ τριάκοντα ἀργύρια τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου, ὃν ἐτιμήσαντο ἀπὸ υἱῶν ἰσραὴλ, καὶ ἔδωκαν αὐτὰ εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, καθὰ συνέταξέ μοι κύριος. ἦλθον ψευδομάρτυρες, καὶ ἔλεγον ψευδῆ κατὰ τοῦ χριστοῦ. καὶ λέγει πάλιν ὁ δαβὶδ, ἀναστάντες μοι μάρτυρες ἄδικοι, ἃ οὐκ ἐγίνωσκον ἠρώτων με. ἀνταπεδίδοσάν μοι πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθῶν. συνήχθησαν εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς, τὸν ἄνναν καὶ τὸν καϊάφαν, ἐμπαίζοντες τῷ χριστῷ. καὶ λέγει αὖθις ὁ αὐτὸς δαβὶδ, περιεκύκλωσάν με κύνες πολλοί, ταῦροι πίονες περιέσχον με, οἱ ὀνειδισμοὶ τῶν ὀνειδιζόντων σε ἐπέπεσον ἐπ' ἐμὲ. ἐπληθύνθησαν ὑπὲρ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς μου οἱ μισοῦντες με δωρεάν. ἐκραταιώθησαν οἱ ἐχθροί μου, οἱ ἐκδιώκοντές με ἀδίκως. ἃ οὐχ ἥρπαζον, τότε ἀπετίννυον. τουτέστιν, ὁ μὴ ἀδὰμ φαγὼν ἀπὸ τοῦ ξύλου, δικαίως ἀπέθανεν, ὁ δὲ χριστὸς μηγνοὺς ἁμαρτίαν, ὑπέστη καὶ οὗτος ἀδίκως θάνατον. παρέδωκαν τὸν χριστὸν τῷ πιλάτῳ, ὁ δὲ πιλᾶτος τοῖς στρατιώταις. οἱ δὲ στρατιῶτες ἐξέδυσαν αὐτὸν, καὶ ἐμέρισαν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, εἰς δὲ τὸν ἄῤῥαφον χιτῶνα ἔβαλον κλῆρον, ἵνα μὴ σχίσωσιν αὐτόν. καὶ λέγει πάλιν ὁ αὐτὸς δαβὶδ, διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον. ἐφόρεσαν αὐτὸν χιτῶνα ὕβρεις. καὶ λέγει πάλιν ὁ αὐτὸς δαβὶδ, ἐγὼ δὲ ἐν τῷ αὐτοὺς πρὸς ἐνοχλεῖν μοι ἐνεδυόμην σάκκον. ἐμαστίγωσαν τὸν χριστὸν, ἔδωκαν αὐτὸν ῥάπισμα, ἐνέπτυσαν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. καὶ λέγει ἡσαΐας, ἐγὼ δὲ οὐκ ἀπειθῶ, οὐδὲ ἀντιλέγω. τὸν νῶτον μου δέδωκα

εἰς

εἰς μάστιγας, τὰς σιαγόνας μου εἰς ῥαπίσματα, τὸ δὲ πρόσωπόμ μου οὐκ ἀπεστράφη ἀπὸ αἰσχυνης ἐμπτυσμάτων, καὶ κύριος βοηθός μοι ἐγγίνεται. διὰ τοῦτο οὐκ ἐντετράπην, ἀλλ' ἔθηκα τὸ πρόσωπόμ μου ὡς στερεὰν πέτραν, καὶ ἔγνων, ὅτι οὐ μὴ αἰσχυνθῶ. ἔδωκαν αὐτῷ χολὴν μετὰ ὄξους μεμιγμένην. καὶ λέγει ὁ δαβὶδ, ἔδωκαν εἰς τὸ βρῶμα μου χολὴν, καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος. ἀπήγαγον τὸν χριστὸν εἰς τὸ σωρῶσαι. καὶ λέγει Ἡσαΐας, ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ. ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη, τὴν δὲ γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; ὅτι αἴρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ. ἠρώτησεν αὐτὸν ὁ πιλᾶτος, σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ; καὶ λέγει αὐτῷ ὁ χριστός, σὺ εἶπας. ὁ δὲ πιλᾶτος παρέδωκε τὸν ἰησοῦν ἵνα σωρωθῇ. καὶ λέγει ὁ δαβὶδ διὰ σοῦ ἤλθους, ὤρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου. ἐκεντήσαν τὴν πλευρὰν αὐτοῦ μετὰ ξίφους. καὶ λέγει ζαχαρίας, ὄψονται πρός με εἰς ὃν ἐξεκεντήσαν. ἐστιτίδη ὁ ἥλιος εὐθυσημοῦντος τοῦ χριστοῦ ἐν τῷ σωρῷ, ἀπὸ ὥρας ἕκτης ἕως ὥρας ἐνάτης. καὶ λέγει ζαχαρίας, καὶ ἡ ἡμέρα ἐκείνη γνωστὴ τῷ κυρίῳ, καὶ οὐχ ἡμέρα, καὶ οὐ νύξ, καὶ πρὸς ἑσπέραν φῶς ἔσαι, καὶ ἔσαι κύριος εἰς βασιλέα ὅλης τῆς γῆς. ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἔσται κύριος εἷς, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἕν. πρόσεξον γοῦν, ἀπὸ πίστεως κόσμου ἡ νὺξ διαλέγεται τὴν ἡμέραν, καὶ ἡ ἡμέρα τὴν νύκτα. ὅθι δὲ τοῦ χριστοῦ σωρώσεις οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἐστιτίδη ὁ ἥλιος, καὶ εἰ μὴν ἐπὶ τῶν πολλάκις σωήθως γινομένων ὡς ἀστοχίσιμ τοῦ ἡλίου ἐν τῷ καιρῷ τῆς αὐτοῦ ἐκλείψεως ἐγράφη, οὐκ ἂν περὶ αὐτῆς ἔλεγεν ὁ προφήτης, ὡς δὲ ἄλλοτέ ποτε. ἐπεὶ δὲ ἡ μὲν κατὰ φύσιμ τοῦ ἡλίου ἔκλειψις καὶ ὡς ἀστοχίσις ἐν τῷ καιρῷ τῆς μετὰ τὴν σελήνης συνόδου γίνεται, ἐν δὲ τῇ τεσσαρασκαιδεκάτῃ ἡμέρᾳ αὐτῆς οὐδέποτε, ἀλλ' οὐδὲ χωρεῖ ἵνα γένηται ποτέ, διὰ τοῦτο ὡς θαυμάσιον καὶ θαυμασὸν ὑπὲρ φύσιμ πρᾶγμα ἐσημειώσατο ὁ προφητικὸς λόγος, ἵνα γνῶσιμ οἱ ἄφρονες, καὶ οἱ μὴ ἔχοντες αἴσθησιμ λάβωσιμ αἴσθησιμ, ὅτι ὅθι τοῦ χριστοῦ πάθει ὁ ἥλιος ἐστυτίδη, καὶ οἱ μάταιοι τῶν ἀνθρώπων οὐκ ἐπίστευσαμ, ὅτι αὐτός ἐστιμ ὁ θεός. αἱ πέτραι ἐχίσθησαμ, τοῦ ναοῦ τὸ καταπέτασμα ἐσχίσθη εἰς δύο ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω. τὰ μνημεῖα ἀνεῴχθησαμ, καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἠγέρθη (ὡς λέγει τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον) καὶ εἰσῆλθομ εἰς τὴν ἱερουσαλήμ, καὶ ἐνεφανίσθησαμ πολλοῖς, καὶ οἱ μάταιοι τῶν ἀνθρώπων οὐκ ἐπίστευσαμ, ἀλλ' ἐπωρώθη ἡ ἀσυνέτων αὐτῶν καρδία, καὶ ἐν τῇ συντίξει πολιορκούντων ἀπέθανε. καὶ λέγει Ἡσαΐας, οὐκ ἔστιμ εἴδος αὐτῷ, οὐδὲ κάλλος. καὶ εἴδομεν αὐτόμ, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος, οὐδὲ κάλλος, ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, ἐκλεῖπον τὸ εἶδος αὐτοῦ παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. περὶ δὲ τοῦ σωροῦ λέγει ὁ λόγος, καὶ ἐν τῷ προσήκοντι καιρῷ ὀφθῆμεν. παρεσήκει δὲ τῷ σωρῷ ἡ μήτηρ τοῦ ἰησοῦ, καὶ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ὁ ἰωάννης. τί δὲ καὶ περὶ τούτου λέγει, ἄκουσον. ἰδοὺ ἄνθρωπος ἐν ἱερουσαλήμ, ᾧ ὄνομα συμεών, καὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἅγιος καὶ δίκαιος, καὶ ἰδοὺ αὐτῷ κεχρηματισμένον ὑπὸ τοῦ θεοῦ, μὴ ἰδεῖν θάνατον, ἕως οὗ ἴδῃ τὸν χριστόν. καὶ ὡς ἀπήγαγον εἰς τὸ ἱερὸν τοῦτον παιδίον ὄντα, ὅθι τοῦ πληρῶσαι τὰ ἐν τῷ νόμῳ γεγραμμένα περὶ αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ὁ συμεὼν ἐδέξατο αὐτὸν τὸν χριστὸν ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτοῦ, ἱερεὺς γὰρ ἦν, καὶ εἶπε, νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόμ σου δέσποτα, τὸ ῥῆμα σου ἐν εἰρήνῃ, ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου, ὃ ἡτοίμασας κατὰ πρόσωπον παντῶν τῶν λαῶν. φῶς εἰς ἀποκάλυψιμ ἐθνῶν, καὶ δόξαν λαοῦ σου ἰσραήλ. καὶ γραφεὶς πρὸς τὴν παρθένον εἶπεν, ἰδοὺ ὅτος κεῖται εἰς πτῶσιμ καὶ ἀνάστασιμ πολλῶν ἐν τῷ ἰσραήλ, καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον, καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία, ὅπως ἂν ἀποκαλυφθῶσιμ ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί. καὶ σκόπει τί βούλεται τὰ λεγόμενα. ἀπὸ θεοῦ γὰρ ὡρισμένον, ἵνα οὐδὲμ ἴδῃ θάνατον ὁ συμεών, πρὶμ ἢ ἴδῃ τὸν χριστόν, καὶ ἐγράφη ὑπάρχοντος. ἰδὼμ δὲ τὸν χριστόμ, εἶπεν, νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόμ σου δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμα σου. διὰ γοῦν τούτου τοῦ ῥήματος ἔδειξε πάντως, ὅτι αὐτός ἐστιμ ὁ θεὸς ὁ χρηματίσας αὐτόμ, ἵνα μὴ ἴδῃ θάνατομ, καὶ ὡς δεσπότῃ θανάτου καὶ ζωῆς, αἰτεῖ δι' αὐτοῦ τὴν ἀπὸ τῶν γυναικῶν ἀπόλυσιμ. τὸ δὲ, οὕτως κεῖται εἰς πτῶσιμ καὶ ἀνάστασιμ πολλῶν ἐν τῷ ἰσραήλ, δηλονότι οἱ μὲν εἰς

αὐτὸμ

αὐτὸν πεπιστευκότες, ἔπεσον ψυχικῶς. οἱ δὲ πιστεύσαντες ἀνέστησαν ἀπὸ τῆς τῆς ἁμαρτίας πτώματος. τὸ δὲ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον, ὅτι πάντες περὶ τοῦ χριστοῦ ἀντέλεγον. οἱ μὲν γὰρ ἔλεγον, ὅτι ἀγαθός ἐστιν, οἱ δὲ, ὅτι πονηρός. ἀλλὰ δὴ καὶ ἐπ' αὐτῷ τῷ σταυρῷ ἀντέλεγον δύο λησταί. συνεσταύρωσαν γὰρ μετὰ τοῦ χριστοῦ λῃστὰς δύο, ἵνα ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, καὶ ἵνα ἐξ εὐωνύμων. καὶ ὁ μὲν εἷς ἰδὼν τὸν χριστὸν ἐν τῷ σταυρῷ, ἐβλασφήμει κατ' αὐτοῦ. ὁ δ' ἄλλος ἐπετίμησεν αὐτῷ, εἰπὼν, οὐδὲ φοβῇ σὺ τὸν θεὸν, ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι εἶ; καὶ ἡμεῖς μὲν γὰρ δικαίως, ἄξια γὰρ ὧν ἐπράξαμεν ἀπολαμβάνομεν, οὗτος δὲ οὐδὲν ἄτοπον ἔπραξε. καὶ λέγει τῷ ἰησοῦ, μνήσθητί μου κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. καὶ ἐσώθη, ὁ δ' ἄλλος ἀπώλετο. τὸ δὲ, σοῦ δὲ αὐτῆς τῆς ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία, ὅπως ἂν ἀπεκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί, ἔχει οὕτω. τινὲς τῶν αἱρετικῶν ἐδόξαζον, ὅτι ὁ χριστὸς υἱὸς μέν ἐστι τοῦ θεοῦ καὶ θεὸς ἀληθὴς, ἄνθρωπος δὲ ἀληθὴς οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ κατὰ φαντασίαν ἐγένετο ἄνθρωπος. καὶ ἐδόκει μὲν εἰς τοὺς πολλοὺς τοῦτο, ὅτι ὁμολογουμένως ἄνθρωπος ἐστὶν, οὐ μὴν δὲ καὶ ἦν κατὰ ἀλήθειαν ἄνθρωπος. τοῦτο γοῦν περιδὼν ὁ συμεὼν, ὡς προφήτης, εἶπε τῇ θεοτόκῳ, καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία, ὅπως ἂν ἀπεκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί. τοῦτο δηλοῦντος τοῦ λόγου, ὅτι ὅταν ἴδωσι οἱ ἄνθρωποι σὲ τὴν μητέρα αὐτοῦ λυπουμένην καὶ θρηνοῦσαν καὶ κλαίουσαν, θεωροῦσαν τοῦτον ἐν τῷ σταυρῷ, μέλλουσι πληροφορηθῆναι καὶ πιστωθῆναι οἱ ἔχοντες περὶ αὐτοῦ τοὺς διαλογισμοὺς, ὅτι ὁμολογουμένως καὶ ἄνθρωπος ἐστὶ, καὶ σὸς υἱὸς ὑπάρχει. ἡ γὰρ ἁγία αὐτοῦ μήτηρ ἐλυπήθη μὲν θεωροῦσα τὸν υἱὸν αὐτῆς ἐν τῷ σταυρῷ, ἐξεδέχετο δὲ ὅμως καὶ τῆς τριήμερον αὐτοῦ ἀνάστασιν, καὶ ἠγάλλετο, ὅπερ δὴ καὶ ἐγένετο. βλέπεις πῶς πάντα τὰ εἰς τὸν χριστὸν γεγονότα προεῖπον οἱ προφῆται καὶ οἱ ἅγιοι, ὡς καὶ περὶ τῆς πρώσης ὑποθέσεως; καὶ ὑμεῖς μὲν ὡς ἐκεῖνοι ἔλεγον, ὅτι κατὰ φαντασίαν ἐγένετο ἄνθρωπος, τοῦτο οὐ λέγετε, ἀλλὰ ἀληθῆ ἄνθρωπον λέγετε τὸν χριστὸν, ὅμως λέγετε πρόμοιον ἐκείνοις. οὐδὲ γὰρ δοξάζετε, ὅτι αὐτὸς ὁ χριστὸς ἐσταυρώθη, ἀλλ' ὡς δῆθεν τιμῶντες αὐτὸν οἱ μουσουλμάνοι λέγουσιν, ὅτι ἄλλον ἀντὶ τοῦ χριστοῦ ἐσταύρωσαν οἱ ἰουδαῖοι, φαντασθέντες ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ χριστός. κἂν γὰρ καθόλου ὠδὶ τοῦ χριστοῦ οὐ δοξάζητε φαντασίαν, ἀλλ' ἐπεὶ ὁπωσοῦν λέγετε περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἐγένετο ἄλλο πρὰ τῆς ἀλήθειαν, ἀπαραιτήτως καὶ ὑμεῖς εἰς τῆς αὐτὴν περιπίπτετε πλάνην. ὅμως εἴπερ συνέλθητε μετ' ἐκείνων εἰς λόγους, καὶ ἐκεῖνοι μὲν εἴπωσιν, ὅτι παντελῶς ἐγένετο ὁ χριστὸς κατὰ φαντασίαν ἄνθρωπος, ὑμεῖς δὲ ἀντιλέγοντες εἴπητε, ὅτι οὐκ ἔστιν οὕτως, ἀλλὰ κατὰ ἀλήθειαν μὲν ἐγένετο ἄνθρωπος. ἐπεὶ δὲ μόνῳ τῷ πάθει ἐγένετο ἡ φαντασία, καὶ ἄλλος ἐστὶν ἀντ' ἐκείνου ὁ σταυρωθεὶς, ἐκεῖνοι δ' αὖθις ἀντείπωσιν, ὅτι ἐὰν ὑμεῖς μὲν λέγετε, ὅτι ἀπὸ μέρους ἐγένετο ἡ φαντασία, ἡμεῖς δὲ λέγομεν τὸ καθόλου, τί κατηγορούμεθα πρὸς ὑμῶν, εἴπερ λέγομεν τὸ καθόλου φαντασίαν. οὐδὲ γὰρ ἀντίκειταί ποτε τὸ μέρος τῷ καθόλου. ἐρωτῶ σε, τί ἀναγκαίαν καὶ ὁμολογουμένην ἀπόκρισιν μέλλετε δοῦναι αὐτοῖς; πάντως ἔχετε εἰπεῖν οὐδεμίαν. βλέπεις πῶς ὁ διδάξας τὸ τοιοῦτον δόγμα τοὺς μουσουλμάνους, ἐδίδαξε κακῶς; ἢ γὰρ ἀγνοῶν ἐδίδαξεν ὃ οὐκ ἐγίνωσκεν, ἢ γινώσκων ἔκρυψε τὴν ἀλήθειαν. ἀλλ' ἡμεῖς οἱ χριστιανοὶ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ διδαχθέντες τὸ ἀληθὲς πρά τε τῶν προφητῶν, πρά τε τοῦ εὐαγγελίου καὶ τῶν μαθητῶν τοῦ χριστοῦ, τῶν διδαχθέντων παρ' αὐτοῦ, οὕτω φρονοῦμεν, καὶ οὕτω πιστεύομεν, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ σάρκα λαβὼν ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου καὶ θεοτόκου, ἐγένετο ἄνθρωπος ἀληθὴς, καὶ αὐτὸς ἀπέθανεν ἀληθῶς, καὶ οὐκ ἄλλος. καὶ ἐν τῷ σταυρῷ, καὶ τῷ πάθει, καὶ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ καυχώμεθα. καὶ εἰ βούλει, ἄκουσον ἡσαΐου λέγοντος, οὐκ ἔστιν εἶδος αὐτῷ, οὐδὲ δόξα. καὶ εἴδομεν αὐτὸν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος, οὐδὲ κάλλος, ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, ἐκλεῖπον τὸ εἶδος αὐτοῦ παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. ἄνθρωπος ἐν πληγῇ ὤν, καὶ εἰδὼς φέρειν μαλακίαν, ὅτι ἀπέστραπται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἠτιμάσθη, καὶ οὐκ ἐλογίσθη. οὗτος τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φέρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται. καὶ ἡμεῖς ἐλογισάμεθα αὐτὸν εἶναι ἐν πόνῳ καὶ ἐν πληγῇ ὑπὸ θεοῦ, καὶ ἐν κακώσει. αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν, καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. παιδεία εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτὸν, τῷ μώλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν. πάντες ὡς πρόβατα ἐπλανήθημεν. ἄνθρωπος τῇ ὁδῷ αὐτοῦ ἐπλανήθη, καὶ κύριος παρέδωκεν αὐτὸν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν. καὶ αὐτὸς διὰ τὸ κεκακῶσθαι, οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ. εἶδες πῶς οὐκ

δ αἰσχύνονται

αἰσχύνοντο οἱ χριστιανοὶ διὰ τὸ τοῦ χριστοῦ πάθος, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῷ καυχῶντο, καὶ τρανῶς εἰσι τοῦτο κηρύττοντες; ποίας γὰρ ἐξηγήσεως δεῖτο ἡ παροῦσα προφητεία ἡλίου καθαρώτερον λάμπουσα; τίς γὰρ τῶν ἀνθρώπων πάσχει δι' ἄλλου ἁμαρτίας παρὰ θεοῦ; πάντως οὐδείς. καὶ τίνος τῶν ἀνθρώπων θάνατος ἐγένετο ἄλλου ἀνάστασις; καὶ τίνος ἀῤῥωστία ἐγένετο ποτὲ ἄλλου ὑγεία; πάντως ἔχεις εἰπεῖν, οὐδενὸς ἄλλου, ἢ τοῦ χριστοῦ. αὐτὸς γὰρ μόνος ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ αὐτὸς ἠτιμάσθη, καὶ οὐκ ἐλογίσατό τι τῆς ἀτιμίαν. αὐτὸς ἦρε τῆς ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ μέσου, καὶ αὐτὸς ὠδυνήθη ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ αὐτὸς ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν, ἵνα αὐτὰς ἀπολείψῃ. καὶ τῷ μώλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἰάθημεν. ὁ δὲ μωϋσῆς οὕτως εἴρηκεν, ὄψεσθε τῆς ζωὴν ἡμῶν κρεμαμένην ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν. τίνος ζωὴ δύναται κρεμασθῆναι ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν; πάντως οὐδενός. ἀλλὰ καὶ μόνος ὁ χριστὸς ἐκρεμάσθη ὑπὲρ τοῦ σταυροῦ, ὅς ἐστιν ἡ ζωὴ τοῦ κόσμου. αὐτὸς γὰρ εἴρηκε περὶ αὐτοῦ, ἐγὼ εἰμὶ ἡ ζωὴ, ἐγὼ ἡ ὁδὸς, ἐγὼ ἡ ἀλήθεια. βλέπεις πῶς εἶπον οἱ προφῆτο περὶ τοῦ θανάτου τοῦ χριστοῦ, ὡς καὶ περὶ τῶν ἄλλων πάντων; διὰ τοῦτο γίνωσκε, ὅτι ὁμολογουμένως ἀπέθανεν ὁ χριστὸς, καὶ αὐτός ἐστιν ὁ σταυρωθεὶς καὶ ἀποθανὼν, καὶ οὐκ ἄλλος, ὡς ὑμεῖς λέγετε. καὶ τοῦ μώλωπι αὐτοῦ πάντες ἰάθημεν, καὶ τοῦ θανάτῳ αὐτοῦ πάντες ἐζωοποιήθημεν, καὶ τῇ ἀναστάσει αὐτοῦ πάντες ἐνικήσαμεν, καὶ τοῦ σταυρῷ αὐτοῦ κατηργήθη ἡ τοῦ διαβόλου τυραννὶς, καὶ τοῦ θανάτου τὸ κράτος. εἰ δ' ἴσως ἐρεῖ τις, ὅτι καὶ πῶς ἐστι τοῦτο, ἐπεὶ κατὰ τὸ παρὸν οἱ ἄνθρωποι ἀποθνήσκουσιν, καὶ ὁ διάβολος ἔτι ἐλεύθερός ἐστι, διόλου γὰρ πειράζειν τοὺς ἀνθρώπους οὐ παύεται, ἀλλὰ μεγάλῃ τῇ σπουδῇ διεγείρει πάντα ἄνθρωπον ἁμαρτάνειν. ἡμεῖς ἐροῦμεν πρὸς αὐτὸν οὕτως, ὅτι ὁ νομιζόμενος θάνατος, οὐκ ἔστι θάνατος, ἀλλὰ ὕπνος. τότε γὰρ ἦν ὁ θάνατος θάνατος, ὅτε οὐκ ἦν ἀνάστασις, ἀλλὰ κατείχοντο αἱ ψυχαὶ ὑπὸ τοῦ ᾅδου. νῦν δὲ ἐπεὶ ἐδωρήθη ἡμῖν παρὰ θεοῦ ἡ ἀνάστασις, ὡς ἐξ ὕπνου μέλλομεν ἀναστῆναι πάντες ἄνθρωποι, οἵτε εὐσεβεῖς, οἵτε ἀσεβεῖς. καὶ σκόπει πρᾶγμα φοβερὸν καὶ φρίκης γέμον, εἰς ἄνθρωπον ἔχοντα νοῦν καὶ αἴσθησιν. ἀπὸ τοῦ ἀδὰμ ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος εἰς πάντα ἄνθρωπον, καὶ οὐκ ἦν ἀνάστασις ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἄνευ τοῦ χριστοῦ, καθὼς πρὸ τῶν προφητῶν μεμαρτύρητο. διὰ δὲ τοῦ θανάτου τοῦ χριστοῦ κατεβλήθη ὁ θάνατος, καὶ ἦλθεν ἡ ἀνάστασις, καὶ καταλυθέντος τοῦ θανάτου, ἠλευθερώθη ἅπας ὁ κόσμος ἀπὸ τῆς ἐξουσίας τοῦ σατανᾶ, καὶ οἱ πιστεύσαντες καὶ οἱ μὴ πιστεύσαντες εἰς τὸν χριστὸν τῆς τυραννίδος τοῦ διαβόλου πάντες ἠλευθερώθησαν. καὶ ἴσως εἴπερ οὐδὲν ἐπίστευον οἱ μουσουλμάνοι εἶναι ἀνάστασιν, ἐλέγομεν ἀνλόγους δεικνύντας εἶναι ταύτην ἀληθῆ. ἐπεὶ δὲ καὶ αὐτοὶ στέργουσι καὶ ἐκδέχοντο ταύτην δὴ τὴν ἀνάστασιν, περὶ σσὸν ἥγημαι λέγειν καὶ γράφειν περὶ ταύτης. λέγομεν δὲ μόνον τοῦτο, ὅτι καθὼς παρελάβομεν καὶ ἐδιδάχθημεν ἀπὸ τῆς ἁγίας γραφῆς, ἣν καὶ οἱ μουσουλμάνοι ἁγίαν καλοῦσιν, ἡ τοῦ χριστοῦ ἀνάστασις ὠφέλεια ἐγένετο ἐν ὅλῳ τοῦ κόσμῳ. περὶ δὲ τοῦ διαβόλου λέγομεν τοῦτο, ὅτι εἰ καὶ ἀκμὴν οὐ κατεδικάσθη, εὑρίσκεται εἰς τὸν ἴδιον τόπον τὸν τῆς κολάσεως, διὰ τὸ μὴ γεγονέναι τῆς κρίσιν ἀκμὴν, ἣν μέλλει κρίνειν ὁ χριστός. ἀλλ' οὖν ἐλθόντος τούτου, μέλλει κληρονομήσειν ὁ διάβολος τὸ ἀτελεύτητον πῦρ, ὅπερ ἐκδέχετο αὐτόν. εἰ γὰρ καὶ δοκεῖ, ὅτι ζῇ οὗτος, ἀλλ' ὡς τεθνηκότα λογίζου αὐτόν. καὶ ὥσπερ τις φονεὺς ἢ κλέπτης, ἢ ἄλλός τις ποιήσας ἔργα θανάτου ἄξια, καὶ καταδικασθεὶς παρὰ τοῦ βασιλέως ἀποτμηθῆναι τῆς κεφαλὴν αὐτοῦ, εἶτα μετὰ τῆς τοιαύτην τοῦ βασιλέως ἀπόφασιν ὑπολείσει ἡμέρας τινὰς ἐν τῇ φυλακῇ, ὡς τεθνηκὼς καταλογίζεται οὗτος, εἰ καὶ ἔτι μετὰ τῶν ζώντων εὑρίσκεται, οὕτω καὶ ὑπὲρ τοῦ διαβόλου νόησον τοῦτο. ἀφ' οὗ γὰρ ἀνέστη ὁ χριστὸς, ἐκεῖνος ἀπώλετο. ὅτι δὴ πλάττει κατὰ τῶν ἀνθρώπων ὅσα δῆτα καὶ πράττει, οὐχ ὡς ἐξουσίαν ἢ δύναμιν τινὰ ἔχων πράττει, ἀλλ' ὡς πονηρὸς καὶ ἀπατεὼν ὑποκρίνεται φιλίαν, καὶ συμβουλεύει τὰ ἀπηγορευμένα καὶ βλάπτοντα τοὺς ἀνθρώπους. καὶ εἰ μὴ εὕρῃ τὸν ὑπακούοντα, δοκεῖ ὅτι ἠδυνήθη καὶ ἐποίησε βλάβην. εἰ δ' οὐχ εὑρήσει παραδοχὴν, ἀλλ' ἀπεμφθῇ οὕτω κενὸς, ἀπέρχεται κατῃσχυμένος, καὶ μηδεμίαν ἔχων ἰσχὺν. ἄνθρωπος γὰρ πολλάκις ἀναγκάζεται ὑπὸ ἀνθρώπου, καὶ πράττει ἄκων ὅπερ οὔτε βούλεται, οὔτε μὴν προαιρεῖται. ὑπὸ δὲ τοῦ διαβόλου, οὐχ οὕτως. ἀλλ' ὁ βουλόμενος πείθετο τῇ ματαίᾳ αὐτοῦ συμβουλῇ. ὁ δὲ μὴ βουλόμενος, λογίζεται αὐτὸν ὡς οὐδέν. τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο πάσχει πᾶς τις ἄνθρωπος, καὶ ὑπὲρ τοῦ ἰδίου λογισμοῦ, ὅπερ καὶ ὑπὲρ τοῦ διαβόλου. ἔρχεται γὰρ εἰς ἐνθύμησιν

μησιν τινὸς πράγματος, καλῶ λέγω καὶ αἰσχρῶ. καὶ εἰ μὴ ἔχει τὸν ἄρχοντα αὐτοῦ νοῦν ὑγιᾶ καὶ φρόνιμον, κρίνει τὰς ἐνθυμήσεις καὶ τοὺς λογισμοὺς αὐτοῦ, καὶ διακρίνει τὸ κρεῖττον ἀπὸ τοῦ χείρονος. εἰ δὲ ἀσθενεῖ ὁ ἡγεμὼν αὐτοῦ νοῦς, πράττει τὰ βλαβερὰ ὡς ὠφέλιμα. βλέπεις ὅπως κἂν δοκῇ ὅτι ἔτι ἰσχύει ὁ διάβολος, οὐκ ἔστιν οὕτως, ἀλλ' ἐφθάρη καὶ ἠφανίσθη τέλειον ἡ τυραννὶς αὐτοῦ, ἀναστάντος τοῦ χριστοῦ ἐκ τοῦ τάφου; μετὰ γὰρ τὴν δευτέραν τοῦ χριστοῦ παρουσίαν, μέλλει παραπεμφθῆναι τοῦδ' ἐζωτέρῳ σκότει, καὶ τοῦδ' ἀτελευτήτῳ πυρί, ὡς ἔστιν εἰς τοῦτο ἄξιος. ἰδοὺ γοῦν ὡς προείρηται, οὕτως ἀναφαίνεται, ὅτι τὰ περὶ τοῦ χριστοῦ ἐξαρχῆς καὶ ἐκ τοῦ καταμικρὸν ἐφαίνοντο. ὅσον δὲ ἤγγιζεν ὁ καιρὸς τοῦ αὐτοῦ γεννήσεως, καθαρώτερον καὶ τρανώτερον ἔλεγον περὶ αὐτοῦ οἱ προφῆται. ἀφ' οὗ δὲ ἦλθεν ὁ χριστὸς, δέδωκε τοῖς ἀνθρώποις τὴν κλεῖδα τοῦ γνώσεως, ἵνα καθαρῶς τε καὶ ἀψευδῶς νοήσωσι τὴν ἀλήθειαν. μᾶλλον δὲ εἰ χρὴ τ' ἀληθὲς εἰπεῖν, αὐτὸς ὁ χριστὸς ἤνοιξε τοὺς κεκρυμμένους θησαυροὺς, καὶ ἔθηκεν εἰς τὸ μέσον, ὥσπερ τι πέλαγος ἄπειρον, ὅπως ὁ βουλόμενος ἀρύηται ἀκωλύτως, τὰ αὐτοῦ καταθύμια καὶ ὠφέλιμα. ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτως. ἐπανέλθωμεν δὲ ὅθεν ἐξήλθομεν. κρεμαμένου τοῦ χριστοῦ ὑπὸ τοῦ σταυροῦ, τὶς τῶν στρατιωτῶν ἔνυξεν αὐτοῦ τὴν πλευρὰν μετὰ ξίφους. λέγει γοῦν ζαχαρίας περὶ τούτου, καθὼς καὶ προείπομεν, ὅτι καὶ ὑπὸ βλέψουσι πρός με εἰς ὃν ἐξεκέντησαν. ἀπέθανε, καὶ λέγει ὁ ἡσαΐας ὅσα καὶ φθάσαντες ἐδηλώσαμεν ἀνωτέρω. λέγει δὲ καὶ ὁ θαυμαστὸς σολομὼν περὶ τοῦ δικαίου καὶ μεγάλου ἰὼβ, ὡς ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ, ζῶσαι ὥσπερ ἀνὴρ τὴν ὀσφύν σου. ἐρωτήσω δέ σε, σὺ δέ μοι ἀποκρίθητι, ποῦ ἦσθα ὅτε ἐθεμελίωσα τὴν γῆν; ἀνήγγειλόν μοι, εἰ ἐπίστασαι σύνεσιν, ὅτε ἐγεννήθη ἄστρα, ἤνεσάν με φωνῇ μεγάλῃ πάντες ἄγγελοί μου, καὶ ὕμνησαν. ἔφραξα δὲ θάλασσαν πύλαις, ἐθέμην δὲ αὐτῇ ὅρια. καὶ εἶπον αὐτῇ, μέχρι τούτου ἐλεύσῃ, καὶ οὐχ ὑπερβήσῃ, ἀλλ' ἐν σεαυτῇ συντριβήσονταί σου τὰ κύματα. ἀνάγγειλόν μοι, εἰ σὺ λαβὼν πηλὸν, ἔπλασας ζῶον, καὶ λαλητὸν αὐτὸ ἔθου ὑπὸ τοῦ γῆς, ἐν δὲ ἴχνεσιν ἀβύσσου περιεπάτησας. ἀνοίγοντες δέ σοι φόβῳ πύλαι θανάτου, πυλωροὶ δὲ ᾅδου ἰδόντες σε ἔπτυξαν. ὑπολαβὼν δὲ ἰὼβ τῷ κυρίῳ λέγει, οἶδα ὅτι πάντα δύνασαι, ἀδυνατεῖ δέ σοι οὐδέν. ἀκοῇ μὲν γὰρ ὠτὸς ἤκουόν σου τὸ πρότερον, νῦν δὲ ὁ ὀφθαλμός μου ἑώρακέ σε. ἀκήκοας καὶ εἰς τὸν τοῦ κυρίου θάνατον προφητείαν καθαρωτάτην τε καὶ ὑπερλάμπουσαν; αὐτὸς γὰρ ὁ θεὸς ὁ λέγων περὶ ἑαυτοῦ, ὅτι ἐθεμελίωσε τὴν γῆν, ὅτι ἔθηκεν ὅρια τῇ θαλάσσῃ, ὅτι ὕμνησαν αὐτὸν οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ, αὐτὸς λέγει τῷ ἰὼβ, μή τοι λαβὼν πηλὸν ἔπλασας ζῶον, καὶ λαλητὸν αὐτὸ ἔθου ὑπὸ τοῦ γῆς; ἢ ἐν ἴχνεσιν ἀβύσσου περιεπάτησας; ἀνοίγονται δέ σοι φόβῳ πύλαι θανάτου, πυλωροὶ δὲ ᾅδου ἰδόντες σε ἔπτυξαν; τί τοῦτο λέγων, ἢ ὅτι ἐγὼ ὁ θεὸς ὁ ποιήσας ταῦτα, ἐγὼ ἤνοιξα τὰς πύλας τοῦ θανάτου, τῷ γὰρ φόβῳ μου ἠνοίχθησαν, καὶ ἐμὲ ἰδόντες ἐν τῷ ᾅδῃ, ἔπτυξαν οἱ πυλωροὶ αὐτοῦ. ὅμως τίνος ἐξηγήσεως δεῖται ἡ παροῦσα προφητεία, οὕτως εὑρισκομένη δήλη, ὡς καὶ τὸν πάντη ἀνόητον καὶ ἀμαθῆ νοῆσαι ταύτην. τὸ γὰρ ἰδόντες με οἱ πυλωροὶ τοῦ ᾅδου ἔπτυξαν, τὴν μετὰ αὐθεντικῆς θεϊκῆς τε ἅμα καὶ ἐξουσιαστικῆς δυνάμεως γεγονυίαν τοῦ χριστοῦ ἀνάστασιν δηλοῖ, ἔτι γε μὴν καὶ τὴν παντελῆ καὶ καθόλου τοῦ ᾅδου καὶ τοῦ θανάτου κατάλυσιν. ἀλλὰ καὶ ὁ δαβὶδ διαῤῥήδην οὕτω λέγει, ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδην, οὐδὲ δώσεις τὸν ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν. τῇ τρίτῃ γὰρ ἡμέρᾳ ἀνέστη ὁ κύριος, καὶ διαφθοράν οὐκ ἐδέξατο τὸ ἅγιον αὐτοῦ σῶμα. ἀποθανόντος γὰρ αὐτοῦ, ἐνετύλιξε τὸ πανάγιον αὐτοῦ σῶμα, ὅτε ἰωσὴφ καὶ νικόδημος, ὡς ἔμπροσθεν εἴπομεν, μετὰ σινδόνος, καὶ σμύρνης, καὶ ἀρωμάτων. καὶ προεφήτευσαν περὶ τοῦ ἐνταφιασμοῦ αὐτοῦ οἱ ἐν τῇ βηθλεὲμ ἐλθόντες μάγοι, γεννηθέντος αὐτοῦ, καὶ κομίσαντες αὐτῷ τόν τε χρυσὸν, τὸν λίβανον, καὶ τὴν σμύρναν. εἶπον οἱ ἰουδαῖοι τῷ πιλάτῳ, κέλευσον ἀσφαλισθῆναι τὸν τάφον. καὶ εἰ μὴ μὴ ἠσφαλίζετο ὁ τάφος, εἶχον ἂν ἴσως πρόφασιν οὗτοι συκοφαντῆσαι τὴν ἀνάστασιν, λέγοντες, ὅτι οὐκ ἐγένετο ἡ προσήκουσα ἀσφάλεια. ἀλλ' ἐπεὶ ἡ πᾶσα καὶ παντοία προσοχὴ καὶ ἀσφάλεια ἐκείνοις ἐπετέτραπτο, οὐδεμίαν πρόφασιν ἔχουσιν εἰπεῖν ὅλως περὶ τοῦ ἀναστάσεως τοῦ χριστοῦ. ὡς γὰρ ἤθελον καὶ ἐβούλοντο, οὕτως ἐποιήσαντο καὶ τὴν τοῦ τάφου ἀσφάλειαν. λίθος γὰρ ἐτέθη ἐπάνω τοῦ τάφου μέγας σφόδρα, καὶ σφραγίδι ἐσφραγί-

σαντο ὦτον. καὶ τάγμα στρατιωτῶν ἐτάχθησαν εἰς φυλακὴν καὶ ἀσφάλειαν αὐτοῦ. ἀλλ' ἵνα ἐμ-
φραγῶσι τὰ ἀπύλωτα στόματα τῶν ἀχαρίστων ἰουδαίων, τί γίνετε; καὶ τί θαυματουργεῖται τῇ
ὥρᾳ τῆς ἀναστάσεως τοῦ χριστοῦ; σεισμὸς γίνετε μέγας, καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου αὐτῶν οἱ φυλάσσοντες τὸν
τάφον στρατιῶται, ἐγένοντο ὡσεὶ νεκροί. ὁ δὲ χριστὸς καταλιπὼν τῆς σινδόνα ἐντετυλιγμέ-
νην μετὰ τῶν ἀρωμάτων, ἀνέστη ἐκ τοῦ τάφου. καὶ λέγει δαβίδ τὸ, ἑσπέρας αὐλισθήσετε κλαυθ-
μὸς, καὶ εἰς τὸ πρωῒ ἀγαλλίασις. κλαυθμὸς μὲν διὰ τὴν ταφὴν, ἀγαλλίασις δὲ διὰ τῆς ἀνά-
στασιν. εἶδες, μᾶλλον δὲ ἀκήκοας αὐθεντικὴν καὶ θεϊκὴν καὶ δεσποτικὴν τοιαύτην ἐξουσίαν
καὶ δυναστείαν; οὐκ ἐξεθαμβήθης καὶ ἐξεπλάγης πρὸς ταῦτα; ἔχεις πάντως εἰπεῖν, ὅτι οὕ-
τως ἐστὶ, καὶ οὐκ ἄλλως. καὶ γὰρ πῶς ἐστι δυνατὸν, ἐσμυρνισμένον σῶμα χωρισθῆναι τῆς σιν-
δόνος, καὶ εὑρεθῆναι ἐντετυλιγμένην σῶαν καὶ ἀκεραίαν μετὰ τοιούτων κολλητικῶν
ἀρωμάτων; πάντως καὶ οὗτος ἐν ἐστιν ἐκ τῶν τοῦ χριστοῦ μεγάλων καὶ ἐξαισίων θαυμάτων. ἀπο-
κεκύλισται δὲ καὶ ὁ λίθος, ἵνα μὴ νομίσωσιν οἱ ἰουδαῖοι ὅτι ὁ χριστὸς ἔτι ἐν τῷ τάφῳ εὑρίσκετε,
ἀναστάντος αὐτοῦ. ἀλλ' ἀπό τε τοῦ σεισμοῦ καὶ τοῦ λίθου, ἔτι τὲ τοῦ σουδαρίου καὶ τῆς σινδόνος μετὰ τῶν
ἀρωμάτων αὐτῶν κειμένων οὕτως, ὡς εἴπομεν, ἔλθωσιν εἰς αἴσθησιν, καὶ μνησθῶσι τοῦ κυρίου εἰρη-
κότος, ὅτι οὐδεὶς αἴρει τῆς ψυχήν μου ἀπ' ἐμοῦ, ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτῆς, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν
λαβεῖν αὐτῆς. ἀλλ' οὐδ' οὕτως συνῆκαν οἱ τάλανες, ἀλλ' ἔδωκαν ἀργύρια τοῖς στρατιώταις, ἵνα
κρύψωσι τῆς τοῦ χριστοῦ ἀνάστασιν. ὁ μέν τοι χριστὸς ἀναστὰς καὶ ἐλθὼν εἰς τοὺς ἀπόστολους, λέγει αὐ-
τοῖς, εἰρήνη ὑμῖν. οἱ δὲ ἐχάρησαν ἰδόντες αὐτοῦ. εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν ὁ θωμᾶς, ἔτυχεν ἀπεδημῶν τῇ ὥρᾳ
ταύτῃ. ἀκούσας δὲ περὶ ἀναστάσεως τοῦ χριστοῦ εἶπεν, ἐὰν μὴ ἴδω ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὸν τύπον τῶν
ἥλων, καὶ ἐὰν μὴ βάλλω τῆς χεῖρα μου εἰς τῆς πλευρὰν αὐτοῦ, οὐ μὴ πιστεύσω. καὶ ψηλαφήσας ὁ θω-
μᾶς, εὗρε τὸ ζητούμενον, καὶ μέγα ἀνεβόησεν, ὁ κύριός μου, καὶ ὁ θεός μου. οὐδὲ γὰρ ἁπλῶς, καὶ ὡς ἔτυ-
χεν. οὐδὲ χαριζόμενοι οἱ ἀπόστολοι ἔλεγε καὶ ὡμολόγουν τὸν χριστὸν θεὸν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς πρὸ-
χῆς τε καὶ σκέψεως. καὶ ὁ χριστὸς λέγει πρὸς αὐτοῦ, ὅτι ἑώρακάς με πεπίστακας, μακάριοι οἱ μὴ ἰδόν-
τες καὶ πιστεύσαντες. μετὰ γοῦν τῆς ἀνάστασιν καρτερήσας ὁ χριστὸς ἡμέρας τεσσαράκοντα μετὰ
τῶν ἀπόστολων, καὶ διδάξας αὐτοὺς, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν κατὰ τῶν δαιμόνων, καὶ δύναμιν ἐνερ-
γεῖν θαύματα, ἅτινα ἐποίει ὁ χριστός. καὶ ὅσας ἁμαρτίας λύσουσιν ἐπὶ τῆς γῆς, ἵνα ὦσι καὶ ἐν τῷ οὐρα-
νῷ λελυμέναι. καὶ ὅσας δήσουσιν ἐπὶ τῆς γῆς, ἵνα ὦσι καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ δεδεμέναι. μὴ μόνον δὲ
οἱ ἀπόστολοι, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ εἰς τὸν χριστὸν πεπιστευκότες, καὶ κατὰ τὸν λόγον καὶ τῆς διδασκα-
λίαν τοῦ εὐαγγελίου περιπατήσαντες, τῆς αὐτῆς ἐξουσίαν καὶ δύναμιν ἔλαβον ἀπὸ τοῦ χριστοῦ, ὁ-
ποίαν καὶ οἱ ἀπόστολοι, καὶ τὰ αὐτὰ θαύματα ἐποίουν οἱ ἅγιοι, ἅπερ καὶ οἱ ἀπόστολοι. τῇ δὲ τεσσαρα-
κοστῇ ἡμέρᾳ ἀπῆλθεν ὁ χριστὸς μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαίων, πλησίον ἱερουσαλὴμ,
καὶ λέγει αὐτοῖς, πορευθέντες διδάξατε πάντα τὰ ἔθνη. ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθή-
σετε, ὁ δὲ ἀπιστήσας κατακριθήσετε. σημεῖα δὲ τοῖς πιστεύσασι ταῦτα παρακολουθήσει, ἐν τῷ
ὀνόματί μου δαιμόνια ἐκβαλοῦσι, γλώσσαις λαλήσουσι καιναῖς, ὄφεις ἀροῦσι, κἂν θανάσιμόν
τι πίωσιν, οὐ μὴ αὐτοὺς βλάψῃ. ἐπὶ ἀῤῥώστους χεῖρας ἐπιθήσουσι, καὶ καλῶς ἕξουσιν. ὑμεῖς δὲ κα-
θίσατε ἐν τῇ πόλει ἱερουσαλὴμ, ἕως οὗ ἐνδύσησθε δύναμιν ἐξ ὕψους. καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς. καὶ
ἐγένετο ἐν τῷ εὐλογεῖν αὐτὸν αὐτοὺς, διέστη ἀπ' αὐτῶν, καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἀνα-
βὰς ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ. ὅτι μὴ γὰρ οἱ μουσουλμάνοι λέγουσι περὶ τοῦ χριστοῦ, ὅτι εἰς τοὺς
οὐρανοὺς εὑρίσκεται, ἀλλ' οὐχ ὡς ἔχει ἡ ἀλήθεια, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπον ἅγιον καὶ μέγαν, καὶ ἁγιώ-
τερον παντὸς ἀνθρώπου, οὕτω λέγουσι τὸν χριστὸν εἶναι ἐν τῷ οὐρανῷ, περαιτέρω δὲ οὐδαμῶς.
ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ πάντων πλανῶντες τῶν περὶ τοῦ χριστοῦ, οὕτως πλανῶντες καὶ ἐπ' αὐτῷ. εἰ δὲ βού-
λει μαθεῖν τῆς ἀλήθειαν, ἄκουσον τοῦ δαβίδ λέγοντος, κύριε ψαλῶσοι ἐν ἔθνεσιν, ὅτι μέγα ἐ-
πάνω τῶν οὐρανῶν τὸ ἔλεός σου, καὶ ἕως τῶν νεφελῶν ἡ ἀλήθειά σου. ὑψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς ὁ
θεός, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τῆς γῆν ἡ δόξα σου. πρόσεξον ἀκριβῶς, τίνα λέγει ὁ δαβίδ, ὅτι μέγα ἐπά-
νω τῶν οὐρανῶν τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ ἕως τῶν νεφελῶν ἡ ἀλήθεια αὐτοῦ, καὶ τὸ ὑψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς
ὁ θεός, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τῆς γῆν ἡ δόξα σου. ὁ θεὸς πανταχοῦ ἐστι, καὶ οὐκ ἔστι τόπος ἐν ᾧ οὐκ ἔστιν ὁ
θεός. τούτου γοῦν ὄντος ὁμολογουμένου, ἐξανάγκης τὸν ἄνθρωπον λέγει, ὃν ἀνελάβετο ὁ υἱὸς καὶ λό-
γος τοῦ θεοῦ, ὃς πρότερον μὴ οὐκ ἦν ἐν τῷ οὐρανῷ, ἀλλ' ἐν τῇ γῇ. νῦν δὲ ἀνήγαγε καὶ ὕψωσε, καὶ ἐκά-
θισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, ὃς ἐστι μὴ ἐν τῷ οὐρανῷ, ἐπὶ δὲ πᾶσαν τῆς γῆν ἡ δόξα αὐτοῦ. καὶ

ἔτι

ξζ ξαν ὡτορ) ϗ φανερώτορ) λέγ ὁ αὐτὸς δαβὶδ, ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν, ϗ ἐπάρθητε θύραι αἰώνιοι, ϗ εἰσελθύσετ ὁ βασιλεὺς τ δόξης. τίς ἐστιν οὗτος ὁ βασιλεὺς τ δόξης κύριος κραταιὸς ϗ δυνατὸς, κύριος δυνατὸς ἐν πολέμῳ. ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν, ϗ ἐπάρθητε πύλαι αἰώνιοι, ϗ εἰσελθύσετ ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης. τίς ἐστιν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης; κύριος τ δυνάμεων, αὐτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς τ δόξης. τί γάρ μοι δοκεῖ περὶ τ χριστ τοιαύτης προφητείας; ἐγὼ λέγω, ὅτι ἐάν ἄλλος προφήτης ἀπελάλησε περὶ τ χριστ, αὐτὴ μόνη ἡ προφητεία ἦρκε αὐτὴ πολλῶν ϗ μεγάλων ἐπόρων προφητῶν. ἔδοξε γὰρ ἐν τῷ εἰπεῖν ὁ προφήτης, ὅτι ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν, ϗ ἐπάρθητε πύλαι αἰώνιοι, ϗ εἰσελθύσετ ὁ βασιλεὺς τ δόξης, ὡς περὶ ἐκείνου λέγ, ὃς ὁρᾶται ὑπ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀλλὰ κατ αὐτ τ καιρὸν ὃν ἐλέγοντο αἱ οὐράνιοι πύλαι, τουτέστιν αἱ ἀγγελικαὶ δυνάμεις, ἵνα ἀνοιγῶσι, κατ αὐτ τ καιρὸν ἀνέβαινε ϗ ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης, ὃν ἰδόντες ἐζεθαμβήθησαν, ϗ ἤροντο, τίς ἐστιν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης; ϗ πάλιν ἔλεγον οἱ ἐπαίνω αὐτ βαστάζοντες τ κύριον τῆς δόξης, ὃς ἐστὶν ἐζεικὰ ὁ προφήτης, καθὼς μοι δοκεῖ λέγον ὁ λόγος δηλῶσαι, ὅτι κύριος κραταιὸς ϗ δυνατὸς, κύριος δυνατὸς ἐν πολέμῳ. τίς γάρ ἐφάνη δυνατὸς ἐν πολέμῳ; ὁ ἄνθρωπος ὁ κατὰ φύσιν, ὃν ἀνελάβετο ὁ υἱὸς ϗ λόγος τ θεοῦ ἐκ τ ἁγίας παρθένου. αὐτὸς γὰρ κατέβαλε τ διάβολον, ϗ αὐτὸς κατέλυσε τῆς βασιλείαν τ διαβόλου, ἤγουν ἐβασίλευσεν ἀπ τ ἀπὸ μέσου τ χριστ. μᾶλλον δὲ τ ἀληθὲς εἰπεῖν, τῆς τυραννίδος αὐτ, ἤγουν ἐτυράννει ὁ ψεύστης τ ἀνθρώπων. τί γὰρ ἔχομεν, ἵνα νικήσῃ θεὸς τ διάβολον; πάντως οὐδέν. ἀλλὰ τ τό ὅτι ὁ μέγας θαυμαστὸν ϗ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις, ϗ κατὰ τῆς δυνάμεως τ ἀνθρωπίνης φύσεως, ἵνα δηλονότι νικήσῃ ὁ ἄνθρωπος τ διάβολον. καθὸ γὰρ ἄνθρωπος ἐνίκησεν ὁ χριστὸς τ διάβολον, οὐχὶ καθὸ θεός; τίς γὰρ πόλεμος εἰς θεόν; ϗ ὁ χριστὸς ἕνεκεν τούτου εἶπεν, ὅτι ἔρχεται ὁ τ κόσμου ἄρχων, τουτέστιν ὁ διάβολος, καὶ ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν. ἤγουν πάντες ἄνθρωποι ἁμαρτωλοί εἰσιν· ὑπὸ δὲ τ χριστὸν οὐκ ἔχων εὑρεῖν ἴχνος, ἢ γνώρισμα ἁμαρτίας. ϗ ἐπεὶ τοὺς πάντας εὗρισκεν ὑπὸ τ ἁμαρτίας κεκρατημένους, ϗ οἱονεὶ δεδεμένους, ἴσχυε ϗ παντῶν, ϗ ἐτυράννει. ὁ δὲ ὑπὲρ φύσιν ϗ δίκαιος ἄνθρωπος, ὃν ἀνελάβετο ὁ υἱὸς τ θεοῦ, ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησε. ϗ ἐνίκησε καὶ κατέλυσε τὸ ἄδικον τὰ βασίλεια. διὰτοι οὖν ὁ προφητικὸς λόγος ὁ λέγων, ὅτι κύριος κραταιὸς ϗ δυνατὸς, κύριος δυνατὸς ἐν πολέμῳ, ἔδοξεν αὐτ ἀνθρωπον. ἐν δὲ τῷ εἰπεῖν, ὅτι κύρι τ δυνάμεων αὐτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς τ δόξης, ἔδειξεν αὐτ θεόν. αἱ γὰρ δυνάμεις τάξεις ἀγγέλων εἰσίν. τίς γάρ ἐστι κύριος τ ἀγγέλων; ὁ θεός. ἴδωμεν πῶς τ αὐτ ἔλεγον οἱ ἄγγελοι ϗ πάντες οἱ προφῆται πρὸ τ γεννήσεως αὐτ, ϗ μετὰ τ γέννησιν, ἐν τῷ θανάτῳ αὐτ ϗ μετὰ τ ἀνάστασιν θεόν τε ϗ ἄνθρωπον· ὁ μὲν γὰρ ἐζεικὰ ὅτων φησὶν, ἐγὼ ἤμην ἐν μέσῳ τ αἰχμαλωσίας ἐπὶ τ ποταμῶν τ χοβὰρ, ϗ ἀνεῴχθησαν οἱ οὐρανοὶ, ϗ εἶδον ὁράσεις θεοῦ, ϗ ἐγένετο ἐπ ἐμὲ χεὶρ κυρίου, ϗ εἶδον νεφέλην μεγάλην, ϗ φέγγος κύκλῳ, ϗ πῦρ ἐζαστράπτον, ϗ ἐν τῷ μέσῳ ὡς ὁμοίωμα τεσάρων ζώων, ϗ τέσσαρες πτέρυγες τῷ ἑνί, ϗ σφυρῆρες ὡς ἐζαστράπτων χαλκὸς, ϗ ἐλαφραὶ αἱ πτέρυγες αὐτ. ϗ ὁμοίωμα ὑπὲρ κεφαλῆς τ ζώων, ὡσεὶ στερέωμα, ὡς ὅρασις κρυστάλλου φοβερὸν. ϗ ὑπεράνω τ στερεώματος τ ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτ, ὡς ὁμοίωμα θρόνου ἐπ αὐτῷ, ϗ ὡσὶ τ ὁμοιώματος τ θρόνου, ὁμοίωμα ὡς εἶδος ἀνθρώπου ἄνωθεν. ϗ εἶδον ὡς ὅρασιν πυρὸς ἐσωθεν αὐτ. ϗ ὅλη ἡ περὶ ἁγίων προφητεία πολλὴ ϗ μεγάλη ϗ θαυμαστή ἐστιν, ὥστε τινα κατέλιπον μοι τὸ πλῆθος τ γραφῆς, ϗ τὸ πολύ τ ἑρμηνείας, οὐκ ὀλίγον ἐστίν. ἀλλὰ οὐκ μόνον σκέψαι, ὅτι τὰ τέσσαρα ζῶα, ἃ τινα λέγ ὁ προφήτης περὶ τῶν τεσάρσι, ϗ περὶ καθημένων λέγ, ϗ ἕτερα δύο ἕκαστον αὐτ ἔχοντα, αὐτὴ ἐστὶν ἡ μεγίστη τάξις τ ἀγγέλων, ἡ περὶ πάσης τ θείας γραφῆς καλουμένη στερεώμα. ὑπὲρ ἣν τ κεφαλῆς ἐκείνων εἶδεν ὁ προφήτης ὁμοίωμα θρόνου, ϗ ἐπάνω τ θρόνου ὁμοίωμα ἀνθρώπου. ἄραγε χρή ταῦτα ἐζηγήσει; τίς ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, ὃν φέρουσιν οἱ μέγιστοι τ ἀγγέλων ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτ ὑπὲρ θρόνου καθήμενον; πάντως ἄλλος, ἀλλ ἢ ὁ υἱὸς τ θεοῦ, ὃν οἱ προφῆται πάντες ἐκήρυξαν θεόν τε ϗ ἄνθρωπον. καὶ πῶς μή ἔστως. σὺ δὲ μετὰ τ ἄλλων λέγεις, ὅτι ἐπεὶ λέγουσιν οἱ χριστιανοί, ὁ χριστὸς θεός ἐστι, πῶς ἔπαθεν; ὁ γὰρ πάσχει θεός. ϗ ὅτι, ἐπεὶ θεός ἐστι, πῶς ὀλέθρου ἔσωσε τ ἄνθρωπον φιλῶ λόγῳ ϗ ἁπλῶς; ἀλλ ὥσπερ ἀληθῶς τ ἐγκύου ἄνθρωπος, ϗ ἀπέθανεν, ἵνα σώσῃ τ ἄνθρωπον.

καὶ ὅτι μὴ θεὸς οὐ πάσχει, ἔχω σὲ αὐτὸν μάρτυρα, ὃς ὁμολογεῖς, ὅτι θεὸς οὐ πάσχει. ὅμως ἐὰν ἄνθρω-
πος ἀσθενήσκων, εἴτε φυσικὸν θάνατον διὰ νοσήματος, εἴτε καὶ παρὰ φύσιν διὰ ξίφους, ἢ καὶ ἑτέ-
ρου συμβεβηκότος, τὸ μὴ σῶμα πάσχει καὶ ἀσθενήσκει, ἡ δὲ τούτου ψυχὴ ἀπαθὴς μένει καὶ ἀθά-
νατος, τίς ἐστι τοσοῦτον ἀνόητος, ὥστε παθητὴν εἶναι τὴν θεότητα νομίσαι; ἀλλ' οὐδ' οὕτως ἀφῆκεν ὁ
διάβολος τὸν ἄνθρωπον ἀπείραστον. οἱ γὰρ ἀρμένιοι τὸν χριστὸν υἱὸν θεοῦ ὁμολογοῦσιν εἶναι αὐτὸν καὶ
θεόν, λέγουσι δὲ, ὅτι ὥσπερ ἔπαθε τὸ σῶμα αὐτοῦ, οὕτως ἔπαθε καὶ ἡ αὐτοῦ θεότης. καὶ διὰ τοῦτο ἔχο-
μεν αὐτοὺς αἱρετικοὺς, καὶ ὑπὸ ἀνάθεμα. τὸ δὲ, πῶς οὐδὲν ἔσωσε τὸν κόσμον ὁ χριστὸς ψιλῷ τῷ λόγῳ
ἁπλῶς, ἐγὼ οὐ δύναμαι εἰπεῖν. ὁμολογῶ τὴν ἡμετέραν ἀδυναμίαν, ἀλλὰ καὶ σοὶ τὸ αὐτὸ συμ-
βουλεύω, ἵνα πιστεύῃς τὰ ἄξια μόνης πίστεως, καὶ μὴ ζήτει τὰ ὑπὲρ δύναμιν. τίς γὰρ ἔγνω νοῦν
κυρίου; ἐὰν γὰρ ἀπαγείου βασιλέως πράξεις θεωροῦντες οἱ ἄνθρωποι, τὰς μὴ πράξεις στέργουσι
καὶ ἀσπάζοντες, περαιτέρω δὲ οὐ ζητοῦσιν οὐδὲ περιεργάζοντες ἢ πολυπραγμονοῦσι, πόσῳ μᾶλ-
λον εἰς τὸν βασιλέα τῶν βασιλέων καὶ κύριον τῶν κυριευόντων, μᾶλλον δὲ τὸν περαιώνιον βασιλέα
τῶν οὐρανῶν ἐστιν ἄτοπον ἐρευνᾶν καὶ περιεργάζεσθαι; ἐν ἐστι τὸ ζητούμενον μόνον, τὸ ἀναφανῆναι τὸν
χριστὸν υἱὸν θεοῦ, τούτου δὲ ὁμολογουμένου καὶ ἀσφαλειχθέντος παρὰ πάσης τῆς θείας γραφῆς, στέργε
καὶ ἔχε κατὰ νοῦν, ὅτι ἐπεὶ ὁ θεὸς παντοδύναμός ἐστι, καὶ τὸ, ἵνα σώσῃ τὸν κόσμον διά τε ἀγγέλου,
καὶ διὰ λόγου, καὶ ἀλλοτρόπως, ὡς ἐκεῖνος ἐπίστατο καὶ γινώσκει, καὶ ἠδύνατο καὶ δύνατο τοῦτο.
ἀλλ' ὁ θεὸς οὐ ποιεῖ ὅσα δύνατο, ἀλλ' ὅσα βούλεται. ὅσα γὰρ βούλετο καὶ δύνατο, οὐ μὴν ὅσα δύνατο
καὶ βούλετο. δύνατο γὰρ ἵνα ποιήσῃ μυρίους κόσμους, ἀλλ' οὐ βούλετο, καὶ ἐποίησεν ἕνα. δύνατο
ἵνα ποιήσῃ καὶ ἄλλας μυριάδας ἀγγέλων, ἀλλ' οὐκ ἠβουλήθη. διὰ τοῦτο μὴ ζήτει περαιτέρω χω-
ρεῖν, ἐπεὶ εἴπερ εὕρῃ χώραν τὸ τοιοῦτον ἀτόπημα, πολλὰ ἐκ τούτου τὰ ἄτοπα ἕψετο. καὶ σκό-
πει πῶς δύνατο ἐρωτᾶν ὁ τὰ τοιαῦτα τολμῶν, ὅτι ἐπεὶ ὁ θεὸς τὰ πάντα ἐπίστατο πρὶν γε-
νέσεως αὐτῶν, καὶ εἶδεν ὅτι ὁ διάβολος μέλλει πεσεῖν, διατί ἵνα ποιήσῃ αὐτόν. καὶ μεθὸ τρα-
χιλιάσας κατὰ τοῦ θεοῦ, ἀντὶ ἀγγέλου καὶ φωτὸς ἐγένετο σκότος καὶ διάβολος, πῶς οὐδὲν ἔφθει-
ρεν αὐτὸν ὁ θεὸς, ἀλλ' εἴασεν αὐτὸν, καὶ ἀπατήσας τὸν ἀδὰμ, ἀπέστησε καὶ αὐτὸν μακράν που
τοῦ θεοῦ, καὶ ἔτι παρακινεῖ πάντας ἀνθρώπους εἰς τὸ ἁμαρτάνειν, καὶ ἁμαρτάνοντες στεροῦνται
τῆς δόξης τοῦ θεοῦ, καὶ τοῦ παραδείσου. καὶ ἄλλα μυρία ἄτοπα καὶ κακὰ μέλλουσιν ἀνακύψειν,
ἑνὸς ἀτόπου δοθέντος. διὰ τοῦτο ἐστὶ δίκαιον, ἵνα πίστει δεχώμεθα τὰ παρὰ τοῦ θεοῦ πεπραγ-
μένα, καὶ οὐκ ἐξετάσει καὶ πολυπραγμοσύνῃ διδῶμεν αὐτά, ἀλλ' ὅμως διὰ τὸ πολύ σου
περίεργον εἴπωμεν λογισμὸν τινὰ περὶ τούτου. καὶ εἰ ἔχετο τῆς ἀληθείας, δόξα τῷ ἁγίῳ θεῷ.
εἰ δ' οὖν, ἀπέμεινεν εἰς ἐκεῖνον τὸν μόνον γινώσκοντα τὴν πᾶσαν ἀλήθειαν. γράφει ὁ μωϋ-
σῆς, μᾶλλον δὲ λέγει ὁ θεὸς διὰ τοῦ μωϋσέως, ὅτι ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς
ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου. λέγει ὁ χριστὸς ἐν τῷ εὐαγ-
γελίῳ, ὁ ἀγαπῶν με, ἀγαπηθήσετο ὑπὸ τοῦ πατρός μου. λέγει ἡσαΐας, τάδε λέγει κύριος,
μὴ γυνὴ ἐπιλήσητο τὰ ἔκγονα αὐτῆς, εἰ δὲ καὶ γυνὴ ἐπιλήσετο, ἐγὼ οὐκ ἐπιλήσομαι, λέγει
κύριος. καὶ οὕτως ἐστὶν ἡ ἀλήθεια. ὑπὲρ μητέρα καὶ πατέρα μυριοπλασίως ἀγαπᾷ ὁ θεὸς τὸν ἄν-
θρωπον, καὶ ἐπέκεινα. διὰ τοῦτο ὀφείλει πᾶς ἄνθρωπος ὑπὲρ πατέρα, μητέρα, γυναῖκα, τέ-
κνα, ἀδελφοὺς, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν, ἀγαπᾷν τὸν θεόν. πᾶσα γὰρ ἀρετὴ τοῦ ἀνθρώπου,
καὶ πᾶσα πρᾶξις εἰς αὐτὸ τοῦτο ἀσφαλέπει, καὶ τοῦτο ἔχει τὸ τέλος, ἵνα ἀγαπήσῃ τὸν θεὸν, καὶ ὅσον
ἀγαπήσει αὐτὸν, ὑπὲρ τὸ μυριοπλάσιον ἀγαπᾶτο ὑπὸ τοῦ θεοῦ. ἀσφαλεῖ ποίου γοῦν τρόπου καὶ
ἀσφαλεῖ ποίας πράξεως δύνατο ἐλθεῖν ἄνθρωπος εἰς αἴσθησιν, ἵνα ἀγαπήσῃ τὸν θεόν; ἀλλ' ἢ ἀσφαλεῖ
τοῦ ἐνθυμηθῆναι καὶ ἀναλογίσασθαι κατὰ νοῦν, ὅτι διὶ ἐμὲ τὸν ἁμαρτωλὸν τὸν παραβάντα τὸν τοῦ θεοῦ νό-
μον καὶ τὴν ἐντολὴν, ὅν τινα ἠπάτησεν ὁ διάβολος, καὶ ἀπέκτεινε μακρύνας ἀσφαλεῖ τοῦ θεοῦ, ἐφόρε-
σεν ὁ θεὸς τὴν ἡμετέραν σάρκα, καὶ γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ ἀπέθανε διὶ ἐμὲ, καὶ ὁ ἐκείνου θάνα-
τος γέγονεν ἡμετέρα ζωὴ, καὶ ἡ ἐκείνου ἀνάστασις ἔδωκεν ἐμοὶ τὸν παράδεισον, καὶ τὴν ἣν ἀπώλεσα
βασιλείαν, καὶ ἄρχετο ἐνθυμεῖσθαι τὴν ἄπειρον τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν τε καὶ ἀγάπην. καὶ ἐνθυμού-
μενος ἔρχετο εἰς τὴν τοῦ θεοῦ ἀγάπην, καὶ πληροῖ τὰς ἐντολὰς τοῦ θεοῦ, καὶ τοὺς λόγους τοῦ εὐαγγελίου.
πληρῶν δὲ ταῦτα ὁ ἄνθρωπος, ἀγαπᾶται αὐτὸς ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ὡς πληρωτὴς τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν.
καὶ τότε πληροῦτο ὁ διὰ τοῦ μωϋσέως ὑπὸ τοῦ θεοῦ λόγος, τὸ, ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐξ

ὅλης

ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου. πληροῦτε δὲ καὶ ὁ τοῦ χρι-
στοῦ λόγος ὁ λέγων, ὅτι ὁ ἀγαπῶν με, ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ πατρός μου. καὶ ὁ ἀγαπώμενος παρὰ
τοῦ πατρὸς, καὶ παρὰ τοῦ υἱοῦ ἀγαπᾶτε. εἷς γάρ ἐστι θεὸς ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱός. καὶ διὰ τοῦτο γέγονεν ὁ θεὸς
ἄνθρωπος. ἔτι κατὰ καιροὺς ἐλάλησεν ὁ θεὸς τοῖς προφήταις, καὶ ἐφάνησαν ὁράσεις πρὸς αὐτοὺς.
ἀλλὰ ποτὲ μὲν διὰ νεφέλης, ὡς τῷ ἰὼβ, ποτὲ δὲ διὰ πυρὸς καὶ γνόφου, ὡς τῷ μωϋσεῖ, ποτὲ δὲ δι'
αὔρας λεπτῆς, ὡς τῷ ἠλίᾳ. ὡς καὶ ὠσηὲ ὁ προφήτης οὕτωσί φησιν, ἐγὼ ὁράσεις ἐπλήθυνα, καὶ
ἐν χερσὶ προφητῶν ὡμοιώθην. ὡμοιώθην εἶπεν, οὐκ ὤφθην, ὡς βούλεται σχηματίζει τὰς ὄψεις. νῦν
δὲ ὡς φιλάνθρωπος καὶ οἰκτίρμων, ἀγαπήσας τὸν ἄνθρωπον ὅσον οὔτε γλῶσσα δύναται εἰπεῖν,
οὔτε νοῦς ἐννοῆσαι, ὥσπερ πρώην διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων θεωριῶν ὡμίλει τοῖς δούλοις αὐτοῦ τοῖς
ἁγίοις, οὕτω διὰ μέσης σαρκὸς, ὡς παραπετάσματος ὡμίλησε. καὶ ἔτι ἀπόκειται ὡμιλεῖν τοῖς δού-
λοις καὶ φίλοις αὐτοῦ, καθὼς ἔδειξε τοῦτο πρὸ τῆς ἀναστάσεως, καὶ μετὰ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν αὐ-
τοῦ. καὶ ἔτι ἐλπίζομεν πάντες οἱ χριστιανοί, ὅτι θεὸς ὢν ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ, γέγονεν ἄνθρωπος,
καὶ ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον, οὐκ ἦλθεν ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα διδάξῃ τὸν κόσμον, ὅτι αὐτός
ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὁ θεὸς, ὁ παρὰ τῶν ἁγίων προφητῶν κηρυχθεὶς, καὶ ἵνα πιστεύσωσιν εἰς αὐτὸν, καὶ οἱ
πιστεύσαντες καὶ βαπτισθέντες σωθῶσιν, οἱ δὲ ἀπιστήσαντες κατακριθῶσι. μετὰ δὲ ταῦτα ἀπό-
κειται, ἵνα πάλιν ἔλθῃ, οὐχ ὡς τὸ πρώην ἐν εὐτελεῖ τῷ σχήματι καὶ ταπεινῇ καταστάσει, καὶ ἄν-
θρωπος μὲν τὸ φαινόμενον, θεὸς δὲ τὸ νοούμενον, ἀλλ' ὡς θεὸς φανερὸς, καὶ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ καὶ πα-
τρὸς, καὶ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ μετὰ πάντων τῶν ἀγγέλων καὶ πάντων τῶν οὐρανίων ταγμάτων. καθὼς ὁ
δαβὶδ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴρηκεν, ὅτι ἔρχεται κρῖναι τὴν γῆν, κρῖναι τὴν οἰκουμένην. καὶ αὐτὸς ὁ
χριστὸς ἐν τοῖς εὐαγγελίοις οὕτωσί γράφων εἴρηκεν, ὅταν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῶν νε-
φελῶν τοῦ οὐρανοῦ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ, τότε καθίσει ἐπὶ θρό-
νου δόξης αὐτοῦ, καὶ συναχθήσονται πάντα τὰ ἔθνη ἔμπροσθεν αὐτοῦ, καὶ ἀφοριεῖ αὐτοὺς ὥσπερ ὁ
ποιμὴν ἀφορίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων, καὶ στήσει τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τουτέ-
στι τοὺς δικαίους, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ εὐωνύμων, ἤγουν τοὺς ἁμαρτωλοὺς. καὶ δώσει τοῖς μὲν ἁμαρτωλοῖς
κόλασιν αἰώνιον, τοῖς δὲ δικαίοις ζωὴν αἰώνιον, καὶ τὸν παράδεισον, καὶ πολλὰ ἀγαθά. ἀλλὰ καὶ δα-
νιὴλ οὕτωσί φησιν, ἐθεώρουν ἕως οὗ θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν ἐκάθισεν. ὁ θρόνος
αὐτοῦ ὡσεὶ φλὸξ πυρὸς, οἱ τροχοὶ αὐτοῦ πῦρ φλέγον, ποταμὸς πυρὸς εἷλκε πορευόμενος ἔμπρο-
σθεν αὐτοῦ, χίλιαι χιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ, καὶ μύριαι μυριάδες παρεστήκεισαν αὐτῷ. κριτήριον
ἐκάθισε, καὶ βίβλοι ἀνεῴχθησαν. ἐθεώρουν ἐν ὁράματι, καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, ὡς
υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος ἦν, καὶ ἕως τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασεν, καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ προσηνέχ-
θησαν αὐτῷ, καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία, καὶ πάντες οἱ λαοὶ, φυλαὶ, γλῶσ-
σαι αὐτῷ δουλεύσουσι, καὶ ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἐξουσία αἰώνιος, ἥτις οὐ παρελεύσεται, καὶ ἡ βασιλεία αὐ-
τοῦ οὐ διαφθαρήσεται. ἔφριξε τὸ πνεῦμα μου, ἐγὼ δανιὴλ ἐν τῇ ὄψει μου, καὶ αἱ ὁράσεις τῆς κεφα-
λῆς μου συνετάρασσόν με. καὶ ἰδοὺ πρόσεξον ἀκριβῶς, τὰ παρὰ τοῦ προφήτου λεχθέντα. ἐθεώρουν
φησίν, ἕως οὗ θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν ἐκάθισε. τίς ἐστιν ὁ παλαιὸς τῶν ἡμε-
ρῶν; ὁ θεός. τίνες ἐλειτούργουν αὐτῷ, τουτέστιν ἐδούλευον; καὶ τίνες οἱ περιστάμενοι χίλιαι
χιλιάδες, καὶ μύριαι μυριάδες; πάντες ἄγγελοι. ποῖον ἐστὶ τὸ κριτήριον; οὐδὲν ἄλλο, ἀλλ'
ἢ τὸ κριτήριον ὃ εἶπεν ὁ δαβὶδ περὶ τοῦ χριστοῦ, ὅτι ἔρχεται κρῖναι τὴν γῆν, κρῖναι τὴν οἰ-
κουμένην. καὶ ὁ αὐτὸς χριστὸς εἶπε περὶ ἑαυτοῦ, ὅτι ἐν ἐκείνῳ τῷ κριτηρίῳ μέλλει κρίνειν
πᾶσαν τὴν γῆν. ἓν γὰρ καὶ τὸ αὐτό ἐστι κριτήριον πατρός τε καὶ υἱοῦ. ποῖος δέ ἐστιν ὁ πύ-
ρινος ποταμὸς, ὃν εἶδεν ὁ προφήτης πορευόμενον ἔμπροσθεν τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν; ὁ
μέλλων ὑποδέξεσθαι τὸν διάβολον, καὶ πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς. καὶ τίνες εἰσὶν αἱ βίβλοι,
αἵ τινες ἀνεῴχθησαν; οὐδὲν ἄλλο, ἢ αἱ τῶν ἀνθρώπων πράξεις, αἵ τινες μέλλουσι ἀποκαλυφ-
θῆναι ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ. ποῖος δέ ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὃν εἶδεν ἐν τῇ ὁράσει αὐτοῦ
ὁ δανιὴλ ἐρχόμενον μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ φθάσαντα ἕως τοῦ παλαιοῦ
τῶν ἡμερῶν, πρὸς ὃν καὶ ἐδόθη ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία, καὶ πάντες οἱ λαοὶ, φυλαὶ,
γλῶσσαι, ὥστε προσκυνῆσαι καὶ δουλεῦσαι αὐτῷ, καὶ ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἐστὶ ἐξουσία αἰώνιος, ἥ-
τις οὐ παρελεύσετε, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρήσεται; πάντως ἱκανή ἐστιν ἡ προ-

φητεία αὐτῇ, ἵνα καὶ τὴν πάντῃ ἀνόητον ἀγάγῃ εἰς αἴσθησιν, καὶ νοήσῃ, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ, ὁ ἀναβιβάσας τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἀνελάβετο καὶ ἀνήγαγεν ὠθὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ αὐτοῦ. καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ τιμὴ, καὶ ἡ ἀρχὴ, καὶ ἡ βασιλεία, καὶ αὐτῷ προσεκύνησαν πάντες ἄγγελοι θεοῦ, καὶ αὐτῷ προσεκύνησαν πᾶσαι αἱ φυλαὶ καὶ γλῶσσαι, καθὼς καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν οἱ προφῆτες ἐκήρυξαν. καὶ αὐτός ἐστιν ὁ καθίσας ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ, ὡς ὁ δαβὶδ λέγει. καὶ αὐτοῦ ἐστιν ἡ αἰώνιος βασιλεία, ἥ τις οὐ παρελεύσετε. καὶ αὐτοῦ ἐστιν ἡ ἐξουσία, ἥ τις οὐ διαφθαρήσετε, ἑτέρου δὲ ἀνθρώπου οὐδαμῶς. οὐδὲ γὰρ ἐγεννήθη πρὸ τοῦ ἡλίου ἄνθρωπος, ἀλλ' ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ, καθὸ θεὸς, οὐ καθὸ ἄνθρωπος. οὐδὲ γὰρ δύναται ἔχειν ἐξουσίαν αἰώνιον ἄνθρωπος, οὐδὲ βασιλείαν ἀσάλευτον ἄλλος, ἀλλ' ἢ μόνον ὁ ἄνθρωπος, ὃν ἀνελάβετο ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ, καὶ ἔστιν ἀχώριστος αὐτῷ. ταῦτα πάντα ἰδὼν ὁ δανιὴλ, καὶ θαυμάσας μὲν ὡς εἰκὸς, μὴ δυνηθεὶς δὲ κατανοῆσαι τὸ μέγα καὶ παράδοξον τοῦτο θαῦμα καὶ μυστήριον, εἶπεν, ἔφριξε τὸ πνεῦμα μου, ἐγὼ δανιὴλ ἐν τῇ ὄψει μου, καὶ αἱ ὁράσεις τῆς κεφαλῆς μου συνετάρασσόν με. ὃν δὲ ἰδὼν δανιὴλ ὁ μέγας, ἔφριξε τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, καὶ συνεταράχθησαν αἱ ὁράσεις τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, τοῦτον οἱ μουσουλμανοὶ οὐχ ὁμολογοῦσι θεὸν, καὶ τίς οὕτως ἀναίσθητος, ὅς τις οὐ μὴ καταγνώσετε ὑπερβαλλόντως αὐτῶν;

ΟΤΙ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΑΝΑΛΗΨΙΝ, ΟΙ ΔΩΔΕΚΑ ΜΑΘΗΤΑΙ ΑΥΤΟΥ ΠΑΣΑΝ ΤΗΝ ΟΙΚΟΥΜΕΝΗΝ ἐδίδαξαν τοῖς θαύμασι πιστούμενοι, καὶ περὶ τοῦ ἀεὶ παρθένου θεοτόκου, ἔτι τε περὶ τοῦ τοῦ χριστοῦ ἐρωτήσεως, καὶ τοῦ σταυροῦ, καὶ τῶν εἰκόνων.

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΤΡΙΤΗ.

ΟΤΙ μὲν ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ καὶ θεὸς καὶ ἄνθρωπος ἐκηρύχθη παρά τε τῶν ἁγίων καὶ προφητῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, ἱκανῶς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἀπεδέδεικτε. φέρε δὴ λοιπὸν ἐξετάσαντες, ἴδωμεν καὶ περὶ πάντων τῶν μετὰ ταῦτα ἐπακολουθησάντων πραγμάτων. προεῖπον γὰρ ὁ χριστὸς, ὅτι ἰδοὺ ἀναβαίνω πρὸς τὸν πατέρα μου ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ αὐτοῦ ἀναλήψεως, λέγει τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀπεστόλοις, πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει. ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς, σωθήσετε. ὁ δὲ ἀπιστήσας, κατακριθήσετε. ὑμεῖς δὲ καθίσατε ἐν τῇ πόλει ἱερουσαλὴμ, ἕως οὗ ἐνδύσησθε τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν. καὶ προσκυνήσαντες ἀπῆλθον. καὶ μεθ' ἡμέρας τινὰς, καθημένων ὁμοθυμαδὸν τῶν ἀπεστόλων, ἐγένετο ἦχος ὥσπερ σφοδροῦ τινὸς πνεύματος, καὶ ἐνεπλήσθησαν ἅπαντες θείας χάριτος, οὐχ ὡς ἀδυνάτως ἔχοντος τοῦ χριστοῦ δοῦναι αὐτοῖς τὴν χάριν, ἔτι εὑρισκομένου αὐτοῦ ἐν τῇ γῇ, ἀλλ' ἵνα γνῶσι πάντες, ὅτι εἷς θεός ἐστιν ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς, καὶ μία καὶ ἡ αὐτὴ ἐστὶ τοῦ τε πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ φύσις καὶ δύναμις. ἔδωκε μὲν ὁ χριστὸς ἔτι ἐν τῇ γῇ ὢν, πρὸς τοὺς ἀπεστόλους δύναμιν καὶ ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων, καὶ ὠθὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, τουτέστι τοῦ διαβόλου. ἀπέστειλε δὲ καὶ ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τὴν χάριν αὐτοῦ εἰς αὐτοὺς. καὶ ἐμπλησθέντες, ὡς εἴρητε, οἱ ἀπόστολοι θείας χάριτος, ἔγνωσαν τὰ ὑπὲρ φύσιν ἕκαστος αὐτῶν, πᾶσαν γλῶσσαν παντὸς γένους τοῦ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν κατὰ πᾶσαν ἀκρίβειαν. καὶ σκόπει διατί; ὅτι ἐνεχειρίσθησαν τὴν τοῦ οἰκουμένης διδασκαλίαν καὶ προστασίαν, ἐδόθη πρὸς αὐτοὺς ἡ τῶν γλωσσῶν γνῶσις, ἵνα μὴ ἔχωσι χρείαν ἑρμηνέως, ἀλλ' αὐτοὶ εὑρίσκοντες καὶ ἑρμηνεῖς καὶ διδάσκαλοι, καὶ ἤρξαντο διδάσκειν ἀρξάμενοι ἀπὸ ἱερουσαλὴμ. οὕτω γὰρ γέγραπται διὰ τοῦ ἡσαΐου, ἐκ σιὼν ἐξελεύσετε νόμος, καὶ λόγος κυρίου ἐξ ἱερουσαλὴμ. οἱ γοῦν ἰουδαῖοι ἔτι πεπωρωμένην ἔχοντες τὴν καρδίαν, οὐ συνῆκαν. καὶ ἐπληρώθη ἐπ' αὐτοῖς τὸ ἐν τῷ νόμῳ γεγραμμένον, τὸ ἐν ἑτερογλώσσοις καὶ ἐν χείλεσιν ἑτέροις λαλήσω τῷ λαῷ τούτῳ, καὶ οὐδ' οὕτως εἰσακούσονταί μου, λέγει κύριος. καὶ ἔλεγον διδάσκοντες οἱ ἀπόστολοι τὸν λαὸν, ὅπως πιστεύσωσιν εἰς τὸν χριστὸν, καὶ ὁμολογῶσιν, ὅτι οὗτος ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. καὶ ἐγένοντο διὰ τῶν ἀπεστόλων θαύματα καὶ τεράστια ἄπειρα, οὐχ οὕτως αὐθεντικῶς καὶ ἐξουσιαστικῶς ὥσπερ ἐποίησε ὁ χριστὸς, ἀλλ' ὡς δοῦλοι καὶ ὑπηρέτε. μετὰ γὰρ τοῦ ὀνόματος τοῦ χριστοῦ ἐθαυματούργουν,

οὕτω

οὕτω λέγοντες, ἐν τῷ ὀνόματι ἰησοῦ χριστοῦ ἀνάβλεψον, καὶ ἀνέβλεπεν ὁ τυφλός. ἐν τῷ ὀνόματι ἰησοῦ χριστοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἔγειραι ὁ νεκρὸς, καὶ ἀνίστατο. τὸ αὐτὸ ἔλεγον, καὶ ἐθεράπευεν ὁ παράλυτος. καὶ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ χριστοῦ ἐθεράπευον πᾶσαν νόσον, καὶ ἐπίστευον καθημέραν πλήθη ἄπειρα εἰς τὸν χριστόν. εἶτα μερισθέντες οἱ δώδεκα ἀπόστολοι, διέδραμον ὠδὶ πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ ἐποίησαν οἱ ἀσεβεῖς πολλὰ κακὰ καὶ ἐναντία εἰς αὐτοὺς, καὶ εἰς τοὺς πιστεύοντας εἰς τὸν χριστὸν, καὶ ἀπέκτενον καθημέραν ἐν διαφόροις τόποις πλήθη χριστιανῶν ἀναρίθμητα. καὶ γὰρ ἅπας ὁ κόσμος εἰδωλολάτρει. εἷς χριστιανὸς ἐφονεύετο, καὶ δέκα ἤρχοντο ἐνώπιον τοῦ τυραννων. δέκα ἀπέθνησκον, καὶ ἑκατὸν ἤρχοντο, χίλιοι, τρισχίλιοι, δέκα χιλιάδες, εἴκοσι χιλιάδες ἤρχοντο εἰς τὸ μαρτύριον. ἵνα δὲ μὴ δόξωσιν εἰς τοὺς πολλοὺς οἱ λόγοι μου ψευδεῖς, λέγω μᾶλλον ἐλάττους τῆς ἀληθείας. καὶ γὰρ πολλάκις ἐπίστευον τὴν ἡμέραν πεντήκοντα χιλιάδες, καὶ ἐπέκεινα. καὶ ὥσπερ ἀπὸ τοῦ κτισμάτων ἦλθεν ὁ δίκαιος ἀβραὰμ εἰς τὴν ἀληθῆ γνῶσιν, καὶ προσεκύνησε, καὶ ἐδούλευσε τῷ μόνῳ φύσει ὄντι θεῷ, οὕτω ἀπὸ τοῦ τοῦ χριστοῦ θαυμάτων καὶ τοῦ ἀπεστόλων ἦλθον τὰ ἔθνη ὁμοίως εἰς τὴν τῆς ἀληθείας κατάληψιν, καὶ προσεκύνησαν καὶ ὡμολόγησαν δικαίως, ὅτι αὐτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου ὁ χριστὸς, αὐτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὁ ἀληθὴς θεός. πόθεν οὖν ἐγένετο τοῦτο; ἀπὸ ποίας δυνάμεως καὶ ἰσχύος; ἀπὸ ποίου πλούτου καὶ μεγαλείου; ἀπὸ ποίων φιλοσόφων καὶ ῥητόρων; πάντες ἀπ' οὐδενὸς, ἢ ἀπὸ τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως, ἣν ἐνεδύσαντο οἱ δώδεκα ἀπόστολοι, οἱ ἀμαθεῖς, οἱ ἄγροικοι, οἱ ἀσθενεῖς. οὕτω γὰρ εἴρηκεν ὁ χριστὸς πρὸς αὐτοὺς, ὅτι ἰδοὺ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων, μὴ μεριμνήσητε γοῦν τί εἴπητε, ἢ τί λαλήσητε ἔμπροσθεν αὐτῶν. ἐγὼ γὰρ δώσω ὑμῖν στόμα καὶ σοφίαν, ἣν οὐ δυνήσονται ἀντιστῆναι, οὐδὲ ἀντειπεῖν πάντες οἱ ἀντικείμενοι ὑμῖν. καὶ οὕτω ἐγένετο. πάντες οἱ φιλόσοφοι, πάντες οἱ ῥήτορες, πάντες οἱ μάγοι οὕτω ἐφαίνοντο ἔμπροσθεν τοῦ ἀποστόλων, ὡς ἰχθύες ἄφωνοι. τότε ἐπληρώθη ἡ τοῦ διαβὶδ προφητεία, ἡ λέγουσα, καὶ ἐλάλουν ἐν τοῖς μαρτυρίοις σου ἐναντίον βασιλέων, καὶ οὐκ ἠσχυνόμην. ἀλλὰ δὴ καὶ τοῦ ἡσαΐου, ἡ λέγουσα ὁμοίως. ὡς ὁραῖοι οἱ πόδες τοῦ εὐαγγελιζομένων εἰρήνην, τοῦ εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθά. ἐμερίσθησαν γὰρ οἱ ἀπόστολοι, καὶ διεσπάρησαν εἰς πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ ἐδίδαξεν εἷς ἕκαστος τὸ εὐαγγέλιον εἰς ὃν τόπον ἀπῆλθε. καὶ ἐπληρώθη ἡ τοῦ διαβὶδ προφητεία, ἡ λέγουσα, εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν. σκέψαι γοῦν καὶ ἴδε καὶ πρόσεξον ἀκριβῶς, ὅτι ἅπαντα ὅσα ἐγράφησαν ἐνταῦθα, οὐδεμία καὶ μόνη λέξις ἐγράφη ἀπ' ἀλλαχόθεν, ἀλλ' ἢ ἀπὸ τοῦ μωϋσέως, ἀπὸ τοῦ προφητῶν, ἀπὸ τοῦ διαβὶδ, καὶ ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου, ἅπερ καὶ ὀφείλει ἅπας μουσουλμάνος ἵνα στέργῃ, ὡς ἅγια, καὶ δίκαια, καὶ καλὰ. αὐτὸς γὰρ ὁ μωαίμεθ, ὃν ἔχουσι πάντες οἱ μουσουλμάνοι διδάσκαλον, αὐτὸς οὐκ ἠδυνήθη, ἵνα κρύψῃ παντελῶς τὴν ἀλήθειαν, καὶ μαρτυρεῖ τὰς βίβλους ἁγίας. ἐὰν γοῦν τὰς βίβλους μὲν λέγωσιν ἁγίας καὶ καλὰς, τὰ δὲ λεγόμενα ἐν αὐταῖς ἀθετῶσιν οἱ μουσουλμάνοι, πάντως δέον ἐστὶν, ἵνα πᾶς ἄνθρωπος κατηγορήσῃ, μᾶλλον δὲ εἰ χρὴ τ' ἀληθὲς εἰπεῖν, ἐλεήσῃ αὐτοὺς ὡς μαινομένους. ὅτι ὑμεῖς ἔχοντες τοσαύτας καὶ τηλικαύτας ἀφορμὰς, ὥστε εὑρεῖν τὴν ἀλήθειαν, καὶ γνῶναι ὅτι ὁ χριστὸς υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ ἐστιν, ἀφέντες τὴν τῆς ἀληθείας ὁδὸν, ἐπλανήθητε ἀστοχήσαντες. ἀλλ' ἐπανιτέον ὅθεν ἐξήλθομεν. οἱ τοίνυν διώκοντες καὶ τυραννοῦντες τοὺς ἀποστόλους, ἐπίστευον εἰς τὸν χριστὸν, καὶ ὡμολόγουν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, καὶ ἀντὶ τοῦ ἀποστόλων μᾶλλον ἐγένοντο ἐκεῖνοι κήρυκες τοῦ ὀνόματος τοῦ χριστοῦ. καὶ ὅτι μὴ πάντες οἱ ἀπόστολοι τὸν διὰ μαρτυρίου θάνατον ἀπέθνησκον, τοῦτο οὕτω ἔχει. ἀλλ' οὐκ ἐτυράννουν οἱ ἀσεβεῖς ἐκείνους, ὅσον τοὺς ὑπερτρέφοντας ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρείας εἰς τὸν χριστὸν. μεγάλας καὶ γὰρ τιμωρίας ἐποίουν εἰς αὐτοὺς, μελῃδὸν κατέτεμνον τούτους, καὶ ὡς ἐν ῥοπῇ μιᾷ εὑρίσκοντο σῶοι καὶ ἀκέραιοι. εἰς τὰς καμίνους ἐνέβαλον, καὶ ὡς ἐν ὕδατι εἰσερχόμενοι ἐφυλάσσοντο. μόλυβδον πεπυρακτωμένον ἐπότιζον αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἐβλάπτοντο. εἰς τὸν θαλάσσης βυθὸν ἔρριπτον, καὶ εἰς τὴν χέρσον εὑρίσκοντο. καὶ τίς δύναται ὡς ἔπος εἰπεῖν ἐξαριθμήσασθαι καὶ εἰπεῖν τὰς τοῦ μαρτύρων βασάνους καὶ τὰ πειρατήρια; τέλος τοίνυν ἀπέθνησκον, καὶ ἐλογίζοντο τὰς μὴ βασάνους τρυφὰς, τὸν δὲ θάνατον ζωήν. καὶ ἐδείκνυεν ὁ χριστὸς διὰ τοῦ μαρτύρων τὴν αὐτοῦ θεότητά τε καὶ δύναμιν, ἀλλὰ καὶ τὴν πίστιν καὶ τὸν πόθον αὐτῶν, ὃν εἶχον εἰς αὐτὸν. διὰ μὴ οὖν τὸ φυλάσσεσθαι σώους καὶ ἀβλαβεῖς τοὺς μάρτυρας, ἐφαίνετο ἡ τοῦ χριστοῦ δύναμις καὶ θεότης. διὰ

δὲ

ὴ τ̄ θανάτου ἀπέθνησκον, ἐδ' ἡνύσω εἰς τ̀ χριστὸν πίστιν τε καὶ ἀγάπην αὐτ̄. ὡς αὖ γὰρ τοῦτον ἐκ τότε δ' ἤχθη ἐπὶ καθαρώτερον, τὸ δοκίμιον δ' αὐθρείας τ̄ ἀγωνιζομένων, καὶ ἡ τούτων πίστις ὡς πυρὸς ἀνακάμψει. ὁ γὰρ φυλάξας αὐτὸν ἀβλαβῆς ἐκ τ̄ τοσούτων καὶ τοιούτων πειρατηρίων, ἠδύνατο πάντως ποιῆσαι ἵνα μὴ ἀποθάνωσιν. ἀλλ' ὥσπερ γὰρ τῷ ἰδίῳ σώματι πεποίηκεν ὁ χριστὸς, ὅτε δι' ἡμᾶς μόνης πῶς οὐκ ἐβραίοις ῥωτήσεως, ὅτι τίνα ζητεῖτε, εὑρέθησαν πάντες πεσόντες. δι' ἣν δὲ εἶπεν αὐτοῖς, ὅτι ἄφετε τούτους ὑπάγειν, ἀφῆκαν οὖν μαθητὰς, καὶ πρὸς λαβεῖν τ̄ χριστόν. καὶ ὡς γὰρ τοῦτο ἐφάνη καὶ ἡ δύναμις αὐτ̄ καὶ ἡ θέλησις, οὕτω καὶ ὧδε τ̄ μαρτύρων ἐφυλάσσοντο. μὴ γὰρ ἀβλαβεῖς ὑπὸ θείας δυνάμεως καὶ ἀγγέλων, ἀλλὰ μεγάλων τιμωριῶν καὶ βασάνων. ἀπέθνησκον ἢ ὅμως, ἵνα φανῇ ἡ εἰς τ̀ χριστὸν πίστις αὐτ̄, καὶ ζῶσιν εἰς ἀπρόσιτος αἰῶνας τ̄ ὄντως μακαρίαν ζωὴν καὶ ἀθάνατον. ταῦτα πάντα ἰδόντες οἱ πονηροὶ τοῖς εἰδώλοις, καὶ καταγνόντες ὅτι τὰ γινόμενα οὐκ εἰσὶ φυσικῆς ἀνωλεθρίας ἔργα, ἀλλ' ὑπὲρ φύσιν εἰσὶ, καὶ θεός ἐστιν ὁ ταῦτα ἐνεργῶν, μετεγράφησαν πάντες οἱ βασιλεῖς, πάντες οἱ τοπάρχαι, πάντες οἱ τύραννοι, ἅπαν τὸ πλῆθος τ̄ γῆς καὶ θαλάσσης, καὶ πρόσκυνον καὶ ὡμολόγησαν καὶ ἐπίστευσαν, ὅτι εἷς ἐστὶ θεὸς καὶ θεὸς ἀληθινός ἐστιν ὁ χριστός. καὶ ἐπληρώθη ἡ τ̄ δαβὶδ προφητεία, ἀλλὰ δὴ καὶ ἡ τ̄ ἑτέρων προφητ̄, ἃ λέγουσα, ὅτι προσκυνήσουσιν αὐτῷ πάντες οἱ βασιλεῖς τ̄ γῆς, πάντα τὰ ἔθνη δουλεύσουσιν αὐτῷ, πάντα τὰ ἔθνη μακαριοῦσιν αὐτόν. ἐὰν δὲ εὑρίσκωνταί τινες, οἱ μὴ πιστεύοντες τ̀ χριστὸν ὅλον εἶναι τοῦ θεοῦ, ὁ δι' ὃν ἐστὶν ἐν ψεύδεσθαι οἱ προφῆται, ἀλλ' ὥσπερ ἂν ἥλιος λέγοιτ̄ φωτίζειν πᾶσαν τ̄ οἰκουμένην, καὶ ὅτως γάρ ἐστιν, οἱ δὲ τυφλούμενοι τ̀ ἡλίου ἐχ ὁρῶσιν, ὅτι μὴ φωτίζοντ πᾶν αὐτ̄, οὕτω καὶ ὧδε τ̄ χριστόν. πάντες οἱ βασιλεῖς τ̄ γῆς, καὶ πᾶσα ἡ οἰκουμένη προσκυνήσουσιν αὐτῷ, καὶ θεὸν αὐτὸν ὁμολόγησεν. οἱ δὲ μὴ προσκυνοῦντες αὐτὸν, ἢ πρότερον ἂν προσκυνήσαντες, ὕστερον δὲ μεταμεληθέντες καὶ δοξάσαντες λόγματα ἀσεβείας, τότε ἵνα γνῶσι τ̄ ἀληθείαν, ὅταν ἐκ αὐτῶν φεληθῶσι. πῶς; ἐὰν ζῶν πᾶς ἄνθρωπος ποιεῖ καὶ πράττ̄ πρὸς αὐτ̄ ὡς βούλετ̄ καὶ προαιρεῖτ̄, εἴτε ὀργὴν εἰς σωτηρίαν αὐτοῦ, εἴτε εἰς κατάκλισιν καὶ κόλασιν, μετάνοια ἢ ἐκ ἔστι μετὰ θάνατον. ἐὰν γὰρ οἱ μὴ πιστεύοντες εἰς τ̀ χριστὸν ἔλθωσιν εἰς ᾅδου τ̄ κακὸν, καὶ πιστεύσωσιν εἰς αὐτὸν, ἰδὸν εὗρον τ̄ τ̄ ἀληθείας ὁδὸν, καὶ ἐκληρονόμησαν τ̄ σωτηρίαν αὐτ̄. εἰ δ' ἔτι ὧδε μένωσι τ̄ ἀσεβείᾳ αὐτ̄, τὸ ἐξῆς ὁ νοῶν νοείτω. ἀλλὰ καὶ δαβὶδ πάλιν ὅτωσί φησι, πάντα τὰ ἔθνη κροτήσατε χεῖρας, ἀλαλάξατε τῷ θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως, ὅτι κύριος ὕψιστος, φοβερὸς, βασιλεὺς μέγας ὅλ πάσαν τ̄ γῆν. ψάλλετε τῷ θεῷ ἡμῶν, ψάλλετε. ψάλλετε τῷ βασιλεῖ ἡμῶν, ψάλλετε, ὅτι βασιλεὺς πάσης τ̄ γῆς ὁ θεός. ψάλλετε συνετῶς, ἐβασίλευσεν ὁ θεὸς ὅλ τὰ ἔθνη. ὁ θεὸς κάθητ̄ ὅλ θρόνου ἁγίου αὐτοῦ. ἄρχοντες λαῶν συνήχθησαν μετὰ τοῦ θεοῦ ἀβραάμ, ὅτι τ̄ θεοῦ οἱ κραταιοὶ τ̄ γῆς σφόδρα ἐπήρθησαν. καὶ σκόπει ἀκριβῶς τὰ λεγόμενα. πάντα τὰ ἔθνη κροτήσατε χεῖρας, ἀλαλάξατε ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως τῷ θεῷ. ἐ οὐ ἰουδαίους προσκαλεῖτ̄ μόνους, ἐ οὐ ἰσμαηλίτας, ἐ οὐ καθικόντας ἐν μέρει τ̄ οἰκουμένης, ἀλλὰ πᾶσαν τ̄ ὑφ' ἥλιον προσκαλεῖτ̄ εἰς ταύτην τ̄ πνευματικὴν ἀγαλλίασιν. ἐν γὰρ τῷ εἰπεῖν πάντα τὰ ἔθνη, ἐδ' ἕνα τ̄ ἀνθρώπων ἀφῆκεν ἐκτὸς τ̄ πάντων. διατί; ὅλ κύριος ὕψιστος, φοβερὸς, βασιλεὺς μέγας ὅλ πάσαν τ̄ γῆν. ἀλλ' ὁρᾷ τις, ὦ πότε δὴ ἦν ὁ θεὸς ὕψιστος, ὦ μακάριε δαβίδ, καὶ πότε δὴ ἦν φοβερὸς καὶ μέγας; ψάλλετε τῷ θεῷ ἡμῶν, ψάλλετε. ψάλλετε τῷ βασιλεῖ ἡμῶν, ψάλλετε. ἰδὸν καὶ πάλιν τὸ ἄπορον ἄπορον. ῥωτηθεὶς πότε δὴ ἦν ὁ θεὸς ὕψιστος καὶ μέγας καὶ φοβερὸς, ἀπεκρίνη, ὅτι ψάλλετε τῷ θεῷ ἡμῶν, ψάλλετε, ψάλλετε τῷ βασιλεῖ ἡμῶν, ψάλλετε. καὶ πάλιν ὁ δαβίδ, ὅτι βασιλεὺς πάσης τ̄ γῆς ὁ θεὸς, ψάλλετε συνετῶς. ἐβασίλευσεν ὁ θεὸς ὧδε τὰ ἔθνη, ὁ θεὸς κάθηται ὅλ θρόνου ἁγίου αὐτοῦ. ἄρχοντες λαῶν συνήχθησαν μετὰ τοῦ θεοῦ ἀβραάμ, ὅτι τοῦ θεοῦ οἱ κραταιοὶ τ̄ γῆς σφόδρα ἐπήρθησαν. καὶ λοιπὸν λύρα λή, δ' λύρα, σκεψώμεθα. τί βούλεται τὸ προφητικὸν λόγιον; ἢ ψαλμῳδία, ὕμνος δὴν ἐμμελὴς τῷ θεῷ ἀφιερωμένος. καὶ ὥσπερ ἀπὸ τροπαίου καὶ νίκης ἐπανελθών τις, ὑπὸ μεγάλης χαρᾶς οὐδὲν ἕτερον λέγει, ἢ ὅτι νενικήκαμεν τοὺς ἐχθρούς. καὶ αὖθις ῥωτώμενος, πῶς καὶ τίνι τρόπῳ γέγονε τὰ τ̄ νίκης; πάλιν τὰ αὐτὰ ἀποκρίνεται, ὅτι νενικήκαμεν, νενικήκαμεν. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ὁ προφήτης,

νοεροῖς

νοιροῖς ἰδίοις ὁμάσι τῷ τ ἐθνῶν ὠτιτροφίῳ, ἐκραξε, πάντα τὰ ἔθνη κροτήσατε χεῖρας, ἀλαλάξατε τῷ θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως. τουτέστι, καὶ οἱ πρώην πιστοί, καὶ οἱ μετὰ ταῦτα πιστεύσαντες, πάντες ὁμοῦ κροτήσατε χεῖρας. ἀχόρτως ἁπλῶς ἀσκόπως καὶ ἀτάκτως κροτήσατε τὰς χεῖρας ὑμῶν, ἀλλ' ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως καὶ εὐφροσύνης. διάτοι οὖν καὶ ὁ προφήτης τοὺς ἔθνους ὑφ' ἡδονῆς χορεύομενος ἔλεγε, ψάλλετε τῷ θεῷ ἡμῶν, ψάλλετε. ψάλλετε τῷ βασιλεῖ ἡμῶν, ψάλλετε. ὅτι κύριος ὕψιστος, φοβερὸς, βασιλεὺς μέγας ὡδὶ πᾶσαν τὴν γῆν. καὶ ὥσπερ αὐτὸς δηγούμενος τὰ ἑαυτοῦ ῥήματα λέγει, ἐβασίλευσεν ὁ θεὸς ὡδὶ τὰ ἔθνη. τουτέστιν, ὅτι τὰ πρότερον τοῦ διαβόλου τυραννούμενα ἔθνη, νῦν καταλιπόντα τὸν πατρῷον αὐτῶν θεὸν, τὰ ἄψυχα εἴδωλα καὶ κωφὰ ὑποκλίναν καὶ προσκυνῆσαι, καὶ ἐπίστευσαν τῷ μόνῳ ἀληθεῖ καὶ ζῶντι θεῷ, καὶ διὰ τοῦ τῶν αὐτοῦ βασιλείαν ἐγγύοντο. ἐδὲ γὰρ ἄξιοι ἦν τοῦ θεοῦ βασιλείας εὑρίσκοντο. ὁ θεὸς κάθηται ὡδὶ θρόνου ἁγίου αὐτοῦ. πᾶς θρόνος δηλοῖ δόξαν καὶ ἀνάπαυσιν. καὶ ἐπεὶ πρότερον μὲν ὁ θεὸς ὅτε ἐδοξάζετο παρὰ τῶν ἐθνῶν, ἀλλὰ παρὰ μόνων τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἁγίων, ἐστερεοῦντο τὰ ἔθνη τῆς δόξης τοῦ θεοῦ, νῦν δὲ προσελθόντα ἀπέλαυον οἱ πάντες τῆς δόξης τοῦ θεοῦ, ὃ ἐπαναπαύθη ὁ θεὸς ἐν τοῖς ἔθνεσιν. ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ τοῦ ἀνθρώπου θρόνος ἔχει τὴν δόξαν καὶ τὴν ἀμοιβὴν, ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν ἀνάπαυσιν, τῶν δὲ ἀναμαρτησίαν δὴ ἔστι δυνατὸν ἔχειν, προσέθηκε τὸ ὡδὶ θρόνου ἁγίου αὐτοῦ. τὰ γὰρ ἀνθρώπινα μετὰ τοῦ σφαλεροῦ καὶ ἐφαμάρτε, ἔχουσι καὶ τὸ ἀζωτρικὸν, ὡς ἐν τῇ πρώτῃ ἀπολογίᾳ εἰρήκαμεν. ὁ δὲ τοῦ θεοῦ θρόνος καὶ ὑψηλὸς, καὶ ἐπουράνιος, καὶ ἅγιος ὄντι, καὶ φυσικὸν καὶ ἀχώριστον ἔχει τὸ μεγαλεῖον αὐτοῦ, καὶ τὴν δόξαν. ἀρχόντες λαῶν συνήχθησαν μετὰ τοῦ θεοῦ ἀβραάμ. τίνες εἰσὶν οἱ συναχθέντες ἄρχοντες; οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, οἱ τοπάρχαι, οἵτε μικροὶ καὶ μεγάλοι. καὶ τίς ἐστιν ὁ τοῦ ἀβραὰμ θεός; μή ἕτερός ἐστι παρὰ τὸν τῶν ὅλων θεόν, τὸν ποιήσαντα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ διὰ τοῦτον ἴδιον αὐτοῦ καλεῖ τοῦ ἀβραάμ; ἄπαγε τῆς βλασφημίας. ἀλλὰ τὸν μόνον κύριον καὶ κτίστην πάσης τῆς γῆς, καὶ ἐλεοῦντα καὶ ὀργιζόμενον ἐκάλουν ἀβραάμ, τὸν διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν Σοδόμων ὀφθέντα αὐτῷ, καὶ γνόντα καὶ ἀσοδὸν ἐκρινεν ἑαυτὸν ἐμπεσεῖν εἰς ἐκείνου, ὃς ἦν ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ, ὡς ἐν τοῖς ἐμπεσὼν ἀπεδείχθη, καὶ ἐλεγχθῆναι. τὸ δὲ, ὅτι ὥσπερ πιστεύσαντος τοῦ ἀβραὰμ τῷ θεῷ, ἐλογίσθη αὐτῷ τοῦτο πίστις εἰς δικαιοσύνην, οὕτω καὶ πάντα τὰ ἔθνη καταλιπόντα τὸ πάτριον σέβας, μᾶλλον δὲ τὴν ἀληθῆ εὐσέβειαν, τὸ μάταιον καὶ πεπλανημένον, καὶ ὑποστρέψαντα ὡδὶ τὴν ἀληθῆ θεόν, καὶ ὁμολογήσαντα τὸν χριστὸν υἱὸν θεοῦ, καὶ θεὸν ἀληθινόν, ἐλογίσθη καὶ αὐτοῖς ἡ πίστις εἰς δικαιοσύνην, ὥσπερ τῷ ἀβραάμ, καὶ ἀφέθησαν πᾶσαι αἱ ἀνομίαι αὐτῶν, πᾶσαι αἱ ἀσέβειαι, πᾶσαι αἱ ἁμαρτίαι. ἦν ἐπόνησε τοῦ θεοῦ τότε τῷ ἀβραὰμ, ὅτι πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικέ σε, καὶ ὅλη γῆ τῷ σπέρματί σου εὐλογηθήσονται πάντα τὰ ἔθνη. προκαλεῖται ὁ προφήτης, ὅλον ὅσον ὅπως πληρῶται ὁ περὶ τοῦ ἀβραὰμ τοῦ θεοῦ λόγος, ὡσπραφὼν καὶ γὰρ πάντα τὰ ἔθνη γεγόνασι τέκνα τοῦ ἀβραὰμ, καὶ ὅλη δὲ ἡ εἰς τὸν χριστὸν πίστις, ὃς ὄντι σπέρμα τοῦ ἀβραὰμ κατὰ σάρκα, ἀλλὰ διὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ δαβὶδ καὶ βασιλέως σώζοντος τὰ ἔθνη, τότε εἶπεν, ὅτι ἄρχοντες λαῶν συνήχθησαν μετὰ τοῦ θεοῦ ἀβραὰμ, ἀναμιμνήσκων πᾶσιν ἀνθρώποις τὴν περὶ τοῦ θεοῦ τοῦ ἀβραὰμ πάλαι προσκύνησιν, καὶ τὴν ἀρὰν τοῦ θεοῦ περὶ αὐτῶν ἐπαγγελίαν. καὶ πληθεὶς ἀῤῥήτου ἡδονῆς ὁ προφήτης ἔλεγε, ψάλλετε τῷ θεῷ ἡμῶν, ψάλλετε. ψάλλετε τῷ βασιλεῖ ἡμῶν, ψάλλετε. πάντα τὰ ἔθνη κροτήσατε χεῖρας. πάλιν δὲ διδάσκων ἔλεγε, ψάλλετε συνετῶς. τί ὅτι ψάλλετε συνετῶς; τουτέστι νοερῶς ἔχων, φρονίμως. μετ' ἐπιστήμης γνῶτε τὰ λεγόμενα, γνῶτε τὰ πραττόμενα. μὴ κροτεῖτε τὰς χεῖρας ὑμῶν ἀθέσμως καὶ ἀτάκτως, ὡς ἐν τοῖς συμποσίοις κροτοῦσι τὰς χεῖρας οἱ ἄφρονες, ἀλλὰ μαθόντες πόθεν ἡ νίκη, πόθεν ἡ ἐλευθερία, πόθεν ἡ σωτηρία, δότε μεγαλωσύνῃ, δότε εὐχαριστίαν τῷ νικοποιῷ θεῷ, κροτήσατε τὰς χεῖρας, δότε φωνῇ αἰνέσεως καὶ ἀγαλλιάσεως τῷ θεῷ τοῦ ἀβραὰμ, τουτέστι τῷ γεννηθέντι ἐκ σπέρματος τοῦ ἀβραὰμ κατὰ σάρκα, ὃν ἐκήρυξαν πάντες οἱ προφῆται, ὃν ἀπεφήναντο, ὃν ὡμολόγησαν θεόν τε καὶ ἄνθρωπον, ὃς ἐκάθισεν ὡδὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ τοῦ ἁγίου, ὃν ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου ἀνέλαβεν ὑπὲρ φύσιν ἄνθρωπον. ψάλλετε συνετῶς. ἤγουν ἐγκύψατε εἰς τὸ βάθος τῶν νοημάτων, ἴδετε τί ἐν τοῖς προφητικοῖς λόγοις ἐγκεκρυμμένον θεῖον μαργαρίτην, ὥσπερ τὰ παρὰ τοῖς πολλοῖς ἐν τοῖς

ἀστείοις

ὀστρέοις τιμώμενον, ψάλλετε συνετῶς. ὁ γὰρ ἀκήνωτος θησαυρὸς ἐν ταῖς χερσὶν ὑμῶν ἐστιν. ἀναπτύξαντες τὰς τῶν πατέρων ῥήσεις, εὑρίσκετε αὐτὸν, ὃς ἐστιν ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ, ὁ ποιητὴς πάσης κτίσεως. τῷ γὰρ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. ὁρᾷς, πῶς ποτὲ μὲν θεὸν ὀνομάζει αὐτὸν ὁ δαβὶδ, ποτὲ δὲ θεὸν καὶ ἄνθρωπον, ποτὲ δὲ λόγον θεοῦ, ποτὲ δὲ ποιητὴν πάσης κτίσεως; ἐν γὰρ τῷ εἰπεῖν αὐτὸν ποιητὴν τοῦ οὐρανοῦ, πάσης κτίσεως ποιητὴν αὐτὸν ἀπεφήνατο. ὁ γὰρ ποιήσας τοὺς οὐρανοὺς, αὐτός ἐστιν ὁ ποιήσας τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἀνθρώπους. καὶ ὁ μὲν μωϋσῆς λέγει, ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. ὁ δὲ δαβὶδ, τῷ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν. πάντως ὃν λέγει ὁ μωάμεθ λόγον θεοῦ, καὶ πάντες οἱ μουσουλμάνοι, ὃν προσκυνοῦσι πάντες οἱ χριστιανοὶ ὡς λόγον θεοῦ καὶ θεὸν, τὸν αὐτὸν λέγει δαβὶδ, ὅτι ἐστερέωσε τοὺς οὐρανοὺς, τουτέστιν ἐποίησε. τὸν αὐτὸν λέγει μωϋσῆς, ὅτι ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. καὶ τίς οὕτω μάταιος, ὃς ἀμφιβάλλει, καὶ οὐ προσκυνεῖ ὃν ὁ δαβὶδ κηρύττει θεὸν, ὃν ὁ μωσῆς λέγει θεὸν; σὺ δὲ οὐρανοὺς ἀκούσας, μηδὲν ὑπολάβης πολλοὺς γεγονότας οὐρανοὺς, ἀλλ' ἕνα, καὶ οὐ πολλοὺς. ὁ δὲ ἑρμηνεὺς τῇ ἑβραΐδι ἀκολουθήσας διαλέκτῳ, ἔγραψε πληθυντικῶς κατὰ τὴν ἐκείνων τάξιν τε καὶ συνήθειαν. ἴδωμεν δὲ καὶ περὶ τίνων λέγει δαβὶδ τὸ, οὗ οἱ κραταιοὶ τῆς γῆς σφόδρα ἐπήρθησαν. τίνες; οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ οἱ ὀλίγοι, οἱ πρώην εὐτελεῖς καὶ ἀμαθεῖς καὶ ἄγροικοι, νῦν δὲ διδάσκαλοι τῆς οἰκουμένης, οἱ διωκόμενοι παρὰ πάντων, οἱ ὑβριζόμενοι, οἱ κολαφιζόμενοι, οἱ μὴ ἔχοντες ποῦ τὴν κεφαλὴν κλῖναι, νῦν ἀναφαίνοντες ὑψηλοὶ καὶ μεγάλοι, καὶ τοῦ θεοῦ κραταιοὶ, καὶ εἰς τὴν τῆς τιμῆς κορυφὴν ἀναχθέντες. πάντες γὰρ ἄρχοντες, πάντες σατράπαι, πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς μετὰ θεὸν τοὺς ἀπεστόλους ἔχουσι προστάτας, καὶ αὐτοὺς ὁμολογοῦσι διδασκάλους καὶ ὁδηγοὺς τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας. οἱ ἀπόστολοι γὰρ ἐδίδαξαν τὸ εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει, τοῖς θαύμασι πιστούμενοι, καθὼς εἴπομεν. καὶ οἱ πρότερον διῶκται τοῦ ὀνόματος τοῦ χριστοῦ, νῦν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπεθνήσκουσι. καὶ οἱ πρότερον ὑβρισταὶ καὶ τύραννοι, νῦν διὰ τοῦ χριστοῦ καὶ τῶν ἀπεστόλων ποιμένες καὶ διδάσκαλοι καὶ φωστῆρες τῆς οἰκουμένης κατέστησαν, ὑπὲρ τὸν ἥλιον λάμποντες. καὶ οἱ τῶν εἰδώλων πάλαι προσκυνηταὶ, νῦν τοῦ χριστοῦ μάρτυρες, καὶ λαβόντες τὴν ἀπὸ τοῦ θεοῦ χάριν, εὑρίσκονται ποιοῦντες, ὡς εἴρητες, θαύματα. οὐ μόνον γὰρ ζῶντες οἱ μάρτυρες ἐνήργουν θαύματα καὶ τεράστια, ἅπερ ἔβλεπον οἱ εἰδωλολάτραι, καὶ ἐξίσταντο, ἀλλὰ καὶ μετὰ θάνατον μεγάλα καὶ ἐξαίσια θαύματα ἐνήργουν. ζῶντες γὰρ ἠρώτων ἔμπροσθεν τῶν τυράννων τὰ εἴδωλα, λέγοντες, ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ χριστοῦ εἴπατε τὴν ἀλήθειαν. καὶ ἀπεκρίναντο τὰ εἴδωλα, ὅτι ὁ χριστὸς θεὸς ἀληθινός ἐστι. καὶ ταῦτα ἀκούοντες οἱ ἀσεβεῖς, καὶ βλέποντες ἔλεγον μεγάλῃ τῇ φωνῇ, μέγας ὁ θεὸς τῶν χριστιανῶν, μεγάλη ἡ πίστις αὐτῶν, καὶ ἐπίστευον εἰς τὸν χριστόν. καὶ ὅτι μὲν πάντες οἱ τοῦ χριστοῦ μάρτυρες θαύματα ἐνήργουν ἄπειρα, ἅ τινα διὰ τὸ πλῆθος εἰάθεισαν, τοιοῦτον ἐστὶν, ὅμως δὲ ἐκ τῶν πολλῶν συνεγράψαντο οἱ τῷ καιρῷ εὑρισκόμενοι ἐκείνῳ οὐκ ὀλίγα, ἐξ ὧν ἐν ἐστι τοῦτο. ὁ παρ' ἡμῶν τῶν χριστιανῶν τιμώμενος μάρτυς τοῦ χριστοῦ γεώργιος, ὃς καὶ παρ' αὐτῶν τῶν μουσουλμάνων τιμᾶτες, ὀνομάζετες δὲ παρ' αὐτῶν χετὴρ ἠλίας, βασανιζόμενος καὶ πειραζόμενος παρὰ τῶν ἀσεβῶν καὶ εἰδωλολατρῶν, ἵνα τὸν μὲν χριστὸν ἀρνήσητες, σεβασθῇ δὲ καὶ προσκυνήσῃ τοῖς ἐκείνων θεοῖς, ὁ δὲ προείλεν μυρίους θανάτους καὶ μυρίας βασάνους ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ χριστοῦ, ἢ ὅλως ἀθετῆσαι τὴν εἰς τὸν χριστὸν πίστιν αὐτοῦ. καὶ ἐποίησαν αὐτῷ τιμωρίας μεγάλας, καὶ πειρατήρια. λέγει δὲ ὁ μάρτυς τῷ τυράννῳ, ἀπελθόντες ἴδωμεν τοὺς θεοὺς ὑμῶν. ὁ δὲ ἀκούσας ἐχάρη λίαν, ὑπολαβὼν, ὅτι ἀπέρχετες θύσων τοῖς θεοῖς αὐτοῦ. ἀπελθόντων τοίνυν πάντων ὁμοῦ τοῦ τε τυράννου σὺν παντὶ τῷ πλήθει, συνεισῆλθε εἰς τὸν βωμὸν καὶ ὁ μάρτυς γεώργιος, καὶ λέγει μεγάλῃ τῇ φωνῇ, ἐν τῷ ὀνόματι ἰησοῦ χριστοῦ τὰ ἄφωνα εἴδωλα εἴπατε τὴν ἀλήθειαν, τίς ἐστι θεὸς ἀληθὴς; καὶ παρευθὺς λαλήσαντα τὰ εἴδωλα εἶπον, ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, καὶ ὁ τούτου πατὴρ ὁ θεός. καὶ πάλιν ὁ μάρτυς, ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ χριστοῦ πεσόντα εἰς τὴν γῆν, συντρίβητε. καὶ ἐπακολουθησάσης τῷ λόγῳ καὶ ἐνεργείας, ἔπεσον πάντα τὰ εἴδωλα εἰς τὴν γῆν, καὶ συνετρίβησαν. τὸ δὲ πλῆθος ἰδόντες τὸ τεράστιον, μεγάλῃ καὶ λαμπρᾷ τῇ φωνῇ ἐξεβόησαν, μεγάλη ἡ πίστις τῶν χριστιανῶν, μέγας ὁ θεὸς γεωργίου. ἀκουσάτωσαν οἱ μὴ πιστεύον

τες

τοῦ εἰς τὸν χριστὸν, καὶ αἰσχυνθήτωσαν, ὅτι ὁ πατὴρ τοῦ ψεύδους διάβολος οὐκ ἠδυνή-
θη κρύψαι τὸ ὄν, ἀλλ' ὑπὸ τιμηθεὶς παρὰ τοῦ ἁγίου, καὶ οἷον ὥσπερ ὑπὸ τῆς ἀληθείας μα-
στιχθεὶς, ὡμολόγησε τὸν χριστὸν θεὸν εἶναι ἀληθινόν. οἱ δὲ μὴ πιστεύσαντες, ἔτι ὡς ἐν βαθυ-
τάτῳ σκότει περιπατοῦσι πλανώμενοι. ἔτι δὲ τοῦ χριστοῦ ὑπὲρ τῆς γῆς εὑρισκομένου, ἔφε-
ρον πρὸς αὐτὸν ἄνθρωπον οἱ γονεῖς αὐτοῦ δαιμονιζόμενον, καὶ παρεκάλουν αὐτὸν, ἵνα θε-
ραπεύσῃ αὐτόν. ὁ δὲ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ εὑρισκόμενος δαίμων, ἰδὼν τὸν ἰησοῦν, ἔκραξε λέ-
γων, τί ἐμοὶ καὶ σοὶ ὑὲ τοῦ θεοῦ, ἦλθες πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς; οὐδὲ γὰρ εἷς διάβο-
λος ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἀλλὰ πολλοί. τοῦ δὲ ἰησοῦ ὑπὸ τιμήσαντος αὐτὸν, ἐξῆλθον ἐκ
τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐγένετο ὑγιής. τί δὲ, ὃν ἐμαρτύρησεν ὁ θεὸς, ὃν ἐκήρυξαν οἱ προφῆται,
εἰς ὃν ἐπίστευσε πᾶσα ἡ οἰκουμένη, ὃν καὶ αὐτοὶ οἱ δαίμονες μὴ βουλόμενοι ὡμολόγησαν
θεὸν, φρίττουσι δὲ καὶ τρέμουσι τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, ἆρα οἱ μὴ ὁμολογοῦντες θεὸν, οὐκ
εἰσὶ μάταιοι καὶ πεπλανημένοι; παντί που δῆλον. καὶ τότε πληρωθήσεται ἐπ' αὐτοὺς
τὸ προφητικὸν λόγιον τοῦ δαβίδ, ὅτι ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὢν, οὐ συνῆκε. παρεσυνεβλή-
θη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὁμοιώθη αὐτοῖς, καὶ μακάριον αὐτοῖς ἦν, εἴπερ ἐκρί-
θησαν ὡς τὰ ἄλογα ζῶα. ἐκεῖνα γὰρ ἐπεὶ οὐχ ἁμαρτάνουσιν, οὐδὲ κολασθῆναι μέλλου-
σιν. οὐαὶ δὲ τοῖς μὴ πιστεύσασιν εἰς τὸν χριστὸν, εἴθε μὴ ἐγεννήθησαν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι.
μετὰ δὲ τὸν θάνατον τῶν μαρτύρων προσέτρεχον οἱ ἄνθρωποι εἰς τοὺς τάφους καὶ τὰ μνη-
μεῖα αὐτῶν, καὶ ἐθεραπεύοντο τὰς νόσους αὐτῶν. ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἄπειρα θαύ-
ματα ἐνεργοῦνται εἰς τοὺς τάφους τῶν μαρτύρων καὶ τῶν ἄλλων ἁγίων, τῶν πολιτευ-
σαμένων κατὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ εὐαγγελίου, ἔνθα εὑρίσκοντο κείμενοι. ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ πα-
ρὸν οὐκ ἔχουσι μέτρον οἱ τοῦ θεοῦ ἄνθρωποι οἱ ὑπὸ μελούμενοι τῆς σωτηρίας, καὶ οἱ μὲν εὑ-
ρίσκονται εἰς τὰ ὄρη, οἱ δὲ εἰς τὰ σπήλαια, οἱ δὲ μετὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἔχουσι δύναμιν
καὶ ἰσχὺν ποιῆσαι θαύματα, καὶ ποιοῦσιν. ἆρα τί σοι δοκεῖ; ἕνεκεν ψευδοῦς καὶ πεπλασ-
μένου καὶ ἀντιθέου ὀνόματος συνήργησεν ὁ θεὸς τοῖς δώδεκα ἀποστόλοις, τοῖς ἀμαθέ-
σι καὶ ἀγροίκοις διὰ τῶν ἀπείρων θαυμάτων, καὶ ἐπέστρεψαν πᾶσαν τὴν οἰκουμένην εἰς
τὴν τοῦ χριστοῦ πίστιν καὶ τὴν θεογνωσίαν, καὶ ἐπεστόμιζον τοὺς ῥήτορας καὶ φιλοσόφους;
καὶ τίς οὕτως ἄθλιος, ὅστις εἴποι αὐτό; καὶ γὰρ τὰ τιμιώτερα πράγματα ἁπάσης τῆς κτί-
σεως, ὁ ἄγγελος καὶ ὁ ἄνθρωπος εἰσίν. ἀλλὰ καὶ ὁ ἄγγελος ἐνθυμηθεὶς γενέσθαι θεὸς, ἐξέ-
πεσε τῆς οἰκείας δόξης, καὶ ἀντὶ ἀγγέλου ἐγένετο διάβολος, καὶ ἀντὶ φωτὸς ἐγένετο σκό-
τος. τὸ αὐτὸ καὶ ὁ ἄνθρωπος ἅγιος ὢν, καὶ ἐντὸς τοῦ παραδείσου εὑρισκόμενος, ἐπε-
θύμησε γενέσθαι θεὸς, καὶ παρευθὺς ἀντὶ τοῦ εἶναι ἅγιος, εὑρέθη ἁμαρτωλὸς. καὶ ἐκβλη-
θεὶς τοῦ παραδείσου, κατεδικάσθη ἐργάζεσθαι τὴν γῆν. καὶ τὸ δὴ χεῖρον, ὅτι ἀθάνατος
κτισθεὶς παρεδόθη εἰς θάνατον, καὶ ἤκουσεν, ὅτι ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου σου φαγῇ τὸν
ἄρτον σου, καὶ ὅτι γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ. καὶ τί λέγω περὶ τοῦ ἀγγέλου καὶ τοῦ ἀδὰμ,
ὅτι ὑπὸ θυμήσαντες γενέσθαι θεοί, ἔπαθον ὅσα εἴπομεν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τοῦ μωϋσέως. τολμη-
σάντων τινῶν ποιῆσαι ἃ μὴ θέμις ποιεῖν, ἤγουν θυμιάσαι τῷ θεῷ δουλείας χάριν, διὰ
τὸ μὴ ἐξεῖναι αὐτοῖς θυμιάσαι, ἀλλ' ἢ μόνοις τοῖς ἱερεῦσιν, ἠνοίχθη ἡ γῆ, καὶ κατέπιε τὸν
δαθὰν καὶ τὸν ἀβειρὼν καὶ τὸν κορέ. ἐξῆλθε πῦρ ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ κατέκαυσε τὸν ὀφνεὶ καὶ
φινεές. καὶ ἐθυμίασεν ὀζίας ὁ τῶν ἰουδαίων βασιλεὺς, ἀλλὰ παρευθὺς ἐλεπρώθη. βλέ-
πεις πῶς πάσης ἁμαρτίας ἀνέχεται ὁ θεὸς, καὶ καρτερεῖ τὴν τοῦ ἁμαρτωλοῦ μετάνοιαν,
ταύτην δὲ τὴν τόλμαν οὐκ ἀνέχεται, ἀλλὰ κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν ἔρχεται ἡ τοῦ θεοῦ ἀγα-
νάκτησις καὶ ὀργὴ εἰς τὸν τὰ τοιαῦτα τολμῶντα; ἐπεὶ γοῦν, ὡς ἀποδέδεικται, θεὸς ἦν ὁ
συνεργὼν τοῖς τε ἀποστόλοις καὶ μάρτυσιν εἰς τὴν τοῦ χριστοῦ πίστιν, ὁ μὴ πιστεύων εἰς τὸν
χριστὸν, οὐ πιστεύει θεῷ. οὕτω γὰρ καὶ ὁ χριστὸς ἐν τοῖς εὐαγγελίοις εἴρηκεν, ὅτι ὁ μὴ πιστεύων
τῷ ὑῷ, οὐδὲ τῷ πατρί, καὶ ὁ μὴ ἔχων τὸν ὑὸν, οὐδὲ τὸν πατέρα ἔχει. εἴπερ γοῦν οὐκ ἦν ὁ
χριστὸς θεὸς καὶ θεοῦ ὑός, ἀλλὰ τολμῶν ἔλεγε ταῦτα, οὐκ ἔμελλε παθεῖν, ἅπερ ἔπαθεν ὅ-
τε διάβολος καὶ ὁ ἀδὰμ, ἀλλὰ θεὸς ὢν ἀληθινὸς, ἔλεγε καθαρῶς καὶ ἐδίδασκε τοῖς πᾶ-
σιν, ἵνα γνῶσι καθαρῶς τὴν ἀλήθειαν, μᾶλλον δὲ τὴν αὐτοῦ θεότητα. ἐπεὶ γοῦν τρανῶς

καὶ πεπαῤῥησιασμένως ἔλεγεν, ὅτι θεὸς εἰμὶ καὶ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου, καὶ οὐκ ἐν παρα
βύσῳ καὶ γωνίᾳ ἔλεγεν αὐτὸ, ἀλλὰ μέσον πάντων. ὁμολογεῖ δὲ περὶ τούτου ὁ μωαμεθ, καὶ
πάντες οἱ μουσουλμάνοι, ὅτι λόγος θεοῦ ἐστὶν ὁ χριστὸς, καὶ πνεῦμα θεοῦ καὶ ψυχὴ θεοῦ,
οὕτω χρεωστοῦσι πάντες οἱ μουσουλμάνοι, ἵνα ἀνεξετάστως καὶ ἀπολυπραγμονήτως πι-
στεύωσι, καθὼς εἶπε περὶ αὐτοῦ ὁ χριστὸς, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ κατ' ἔτος γινομένου ἐν ἱεροσολύ
μοις ἐν τῷ τάφῳ τοῦ χριστοῦ θαύματος καὶ τὸν καιρὸν τῆς αὐτοῦ ἀναστάσεως, ὡς καὶ σὺ οἶσθα,
ἔχεις εἰπεῖν τί; οἶδας πάντως, ὅτι κρίμασιν οἷς οἶδε θεὸς, κατεξουσιάζουσιν οἱ μουσουλ-
μάνοι καὶ τοῦ τόπου τοῦ ἁγίου τούτου, καὶ καὶ τὸν δηλωθέντα καιρὸν τῆς τοῦ χριστοῦ ἀναστάσεως
πολλὴν καὶ μεγάλην ποιοῦνται τὴν ἐπιμέλειαν καὶ φροντίδα, ὥστε μηκέτ' εἶναι τὸ πα-
ράπαν λυχνιαῖον φῶς. ἐνεργεῖται τοιγαροῦν οὖν οὕτως ἀπαραιτήτως κατὰ τὴν τούτων
ἐπιμέλειαν. ἐν δὲ τῷ καιρῷ, καθ' ὃν ᾄδουσιν οἱ ἐκεῖσε εὑρισκόμενοι χριστιανοὶ τὴν τῆς ἀναστά
σεως τοῦ χριστοῦ ὕμνον, κατέρχεται φῶς οὐρανόθεν, ἀνάπτον τὰς εἰς τὸν τοιοῦτον τάφον τοῦ χρι-
στοῦ εὑρισκομένας τρεῖς λαμπάδας, ἐνώπιον τοῦ ἐκεῖσε εὑρισκομένου τηνικαῦτα καὶ καὶ
ρὸν ἄρχοντος τῶν μουσουλμάνων. τί γοῦν σοι δοκεῖ; ψευδῶς ἔλεγεν ὁ χριστὸς, ὅτι θεὸς ἐστὶ
καὶ θεοῦ υἱός; ψευδῶς δὲ πιστεύουσι καὶ οἱ χριστιανοί; καὶ πῶς τῇ ὥρᾳ ταύτῃ, καθ' ἣν ἀνυμ-
νοῦσιν οὗτοι, ὡς εἴπομεν, τὸν χριστὸν θεὸν καὶ θεοῦ υἱὸν, καὶ ποιητὴν πάσης κτίσεως, εἰς πλείο-
να δῆθεν πίστωσιν καὶ δήλωσιν τοῦ θαύματος, μαρτυροῦντος οὖν τοῦ θεοῦ, ὥστ' εἶναι
τοῦτ' ἀληθὲς, κατέρχεται οὐρανόθεν φῶς ἐξάπτον τὰς εἰς τὸν τάφον αὐτοῦ δὴ τοῦ χριστοῦ, ὡς
δεδήλωται, λαμπάδας. ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ ἰορδάνῃ ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς αὐτοῦ τοῦ χριστοῦ βαπτίσεως
κατῆλθεν ἐξ οὐρανοῦ φωνὴ λέγουσα, ὅτι οὗτος ἐστὶν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, τουτέστιν ὁ χρι-
στὸς, οὕτω καὶ καὶ τὸν ῥηθέντα καιρὸν κατέρχεται τὸ ἐξ οὐρανοῦ φῶς, πιστούμενον καὶ μαρ-
τυροῦν πᾶσι πιστοῖς τε καὶ ἀπίστοις, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ, ὁ ἀλη-
θὴς θεός τε καὶ ἄνθρωπος. τίς γοῦν οὕτως ἄθλιος, ὃς οὐ προσκυνεῖ καὶ ὁμολογεῖ αὐτὸν θεὸν
καὶ υἱὸν καὶ λόγον τοῦ θεοῦ; εἰ δὲ ἐρευνῶσιν ἴσως καὶ ἀντιλέγουσιν, ὡς ἔοικε λέγουσιν, ὅτι ὁ χρι-
στὸς ψευδῶς ἐλάλησε, τίς ἐστι χρεία λοιπὸν ἑτέρου κατηγόρου; αὐτοὶ γὰρ ἑαυτῶν εἰσι κατή-
γοροι, ἐπεὶ ὃν ὁμολογοῦσι λόγον θεοῦ, καὶ πνεῦμα, καὶ ψυχὴν θεοῦ οὖν λέγουσι ψεύδεσθαι.
καὶ πῶς ἐστι δυνατὸν οὖν, λόγον θεοῦ ψεύδεσθαι; γινώσκοντες οὖν τῆς ἀσθένειαν αὐτῶν, καταφεύ
γουσιν εἰς οὖν, λέγοντες ὅτι οἱ χριστιανοὶ, ὡς δῆθεν τιμῶντες τὸν χριστὸν, λέγουσιν ὅτι περὶ ἑαυτοῦ
εἶπεν ὁ χριστὸς, ὅτι υἱὸς θεοῦ ἐστιν, ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἀλήθεια οὖν, ἀλλὰ διαβολή. οὐ μόνον γὰρ ὁ χριστὸς
οὐκ εἶπε οὖν, οὐδὲ ἐδίδαξεν, ἀλλὰ ἐρωτηθεὶς παρὰ τῶν ἰουδαίων, ἠρνήσατο εἰπὼν, ὅτι ἐγὼ οὐκ εἰμὶ,
ἀλλ' ὑμεῖς λέγετε αὐτό. οὖν γοῦν πρόσχημά ἐστι καὶ σκῆψις. βουλόμενοι γάρ τινες ὑβρίσαι τὸν
χριστὸν, φανερῶς οὐκ ἠδυνήθησαν, φοβηθέντες τὴν φανερὰν τῶν ἀνθρώπων κατάγνωσιν, καὶ
ἐπλάσσαντο ἄλλα ἐπ' ἄλλοις. ἀλλὰ γινωσκέτωσαν οἱ βουλόμενοι μαθεῖν τὴν ἀλήθειαν, ὅτι
αὐτὸς ὁ χριστὸς εἴρηκεν οἰκείοις χείλεσιν οὐχ ἅπαξ καὶ δὶς καὶ τρὶς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις, καὶ
σχεδὸν ἅπαν τὸ εὐαγγέλιον αὐτὸ οὖν λέγει καὶ διδάσκει, ἵνα δηλονότι γνῶσιν οἱ ἄνθρω
ποι τὸν μόνον καὶ ἀληθινὸν θεὸν, καὶ ὃν ἐγέννησεν υἱὸν πρὸ πάντων τῶν αἰώνων θεὸν ἀλη-
θινόν. ἅπας καὶ γὰρ ὁ τρόπος καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ εὐαγγελίου οὗτος ἐστὶν, ἵνα δηλονότι ἐπιστρέ
ψῃ πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ τῆς ἀσεβείας εἰς θεοσέβειαν, καθὼς εἴρηται, καὶ ἵνα πράττωσιν οἱ ἄν
θρωποι ἔργα σωτηρίας ἄξια, καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ἔλεγε καὶ ἐδίδασκεν ὁ χριστὸς κα-
θημέραν οὖν. ἅπερ καὶ παραλαβόντες ἀπὸ τοῦ χριστοῦ οἱ ἀπόστολοι, συνεγράψαντο τὸ εὐαγ-
γέλιον, καὶ ἐδίδαξαν εἰς τὸν ἅπαντα κόσμον, καὶ ἕνεκεν ταύτης τῆς πίστεως καὶ τοῦ εὐαγγελίου
καὶ τῶν δογμάτων ἀπέθανον οὗτοι καὶ οἱ μάρτυρες. ὅμως τινὲς τῶν αἱρετικῶν ἔλεγον περὶ
τοῦ χριστοῦ, ὅτι μὲν ἀληθῶς ὁ χριστὸς πρὸ πάσης κτίσεως εὑρίσκεται, καὶ αὐτός ἐστι δημιουργὸς τῶν
ἀγγέλων καὶ τοῦ ἀδὰμ καὶ τοῦ οὐρανοῦ τῆς γῆς τε καὶ ἁπάσης τῆς κτίσεως. οὖν οὕτως ἔχει, καὶ οὐκ
ἄλλως. ὅτι δὲ υἱὸς τοῦ θεοῦ, οὖν οὐκ ἔστι. καὶ ἐποίησαν οἱ τοιοῦτοι αἱρετικοὶ πολὺ κακὸν οὐδὲ ὀρθοδό-
ξους. ὁ γὰρ βασιλεύων τῷ τότε ἦν φρονῶν τὰ ἐκείνων, καὶ συνήργει καὶ ἐβοήθει αὐτοῖς ἐπὶ τῷ
τοιούτῳ δόγματι. ἐπεὶ γοῦν εἶχον τὸ εὐαγγέλιον, καὶ ἐτίμων αὐτὸ, εἴπερ οὐδὲν ἔλεγεν ὁ χριστὸς πε
ρὶ ἑαυτοῦ, ὅτι θεὸς ἐστὶ καὶ τοῦ θεοῦ υἱὸς, τίνος ἄλλης πραστάσεως ἐδέοντο, ἢ ταύτης; καὶ γὰρ αὕτη καὶ

μόνη

μόνη ἔσωζεν αὐτὶ πασῶν ἑτέρων παραστάσεων. ἀλλὰ τὸ μὲν εὐαγγέλιον, καὶ ἐτίμων καὶ ἐστέρ
γον, καὶ ἅγιον ὠνόμαζον. καὶ ἀναγινώσκοντες οὖν οἱ τάλανες, καὶ οὐ πεφήτας διηνε-
κῶς, ἔλεγον τὰ αὐτὰ καταγέλαστα καὶ μεμεστωμένα μωρίας λόγια. καὶ οἱ μὲν ἐτελεύτησαν
ἐν ταύτῃ τῇ αἱρέσει, καὶ εἰσὶν ὑπὸ ἀναθέματι, οἱ δὲ ζῶσι, καὶ εὑρίσκονται κατὰ τὴν αἴγυπτον,
καὶ καλοῦντες ἀρειανοί, καὶ ἰακωβῖται, καὶ νεστοριανοί. ἐρωτηθήτωσαν τοίνυν οὗτοι, καὶ μέλλου-
σιν ὁμολογήσειν τῆς πᾶσαν ἀλήθειαν, ὅτι οὕτως ἐστὶν ἐξαρχῆς τὸ εὐαγγέλιον γεγραμμένον,
ὡς εὑρίσκεται καὶ τῆς σήμερον. λέγετε ὅτι πιστεύομεν οἱ χριστιανοὶ εἰς τρία πρόσωπα, εἰς πα-
τέρα, μητέρα, καὶ υἱόν. καὶ ἐπεὶ εἰς τὰ τῶν χριστιανῶν εὑρίσκῃ κατὰ πάντα ἀμύητος, ὥσπερ
ὐδὲ τῶν ἄλλων, πλανᾶσαι καὶ περὶ τούτου. καὶ ἄκουσον, ὅτι ἡμεῖς οἱ χριστιανοὶ προσκυνοῦμεν ἕνα
θεόν, τὸν ποιητὴν πάντων, ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων, καὶ τὸν τούτου υἱὸν καὶ λόγον, τὸν χριστὸν δηλονό-
τι, οὖν τοιοῦτόν ἐστι, καὶ οὐκ ἄλλως. καὶ πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν αὐτόν. τὴν δὲ ἀεὶ παρθένον ἁ-
γίαν μαρίαν ἔχομεν πλάσμα θεοῦ, καὶ δούλην θεοῦ. καὶ πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν, ὅτι οὔτε
ἐγεννήθη, οὔτε γεννηθῆναι μέλλει ἐξ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἄνθρωπος μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶ-
νος, ὡς αὕτη. καὶ κατὰ μὴ τῆς ἀνθρωπίνην φύσιν λογιζόμεθα αὐτῆς κάτω τῶν ἀγγέλων, ὡς ἄνθρω-
πον, τῇ δὲ τιμῇ καὶ τῇ ἁγιοσύνῃ ἐπάνω πάντων τῶν ἀγγέλων ἀσυγκρίτως, ὅτι τὸν υἱὸν καὶ λόγον
τοῦ θεοῦ ἐγέννησε κατὰ σάρκα, καὶ ἔχομεν αὐτῆς προστάτιν πάντες καὶ βοηθὸν, καὶ δέεται καὶ πρακα-
λεῖ διηνεκῶς ὑπὲρ τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ ἐνεργεῖ καὶ πράττει θαύματα μεγάλα καὶ ἐξαίσια. καὶ
προσκυνοῦμεν αὐτῆς οὐχ ὡς θεόν, ἀλλ' ὡς μητέρα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ κατὰ σάρκα. ἔστω τοίνυν ὑπὸ ἀνα-
θέματι ὁ προσκυνῶν δύο, ἢ τρεῖς, ἢ καὶ πολλούς. ἀλλὰ προσκυνοῦμεν ἕνα θεόν, ποιητὴν οὐρανοῦ
τε καὶ γῆς, καὶ πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων. φέρετε εἰς κατηγορίαν ἡμῶν, ὅτι ἐρωτηθεὶς ὁ χρι-
στὸς παρὰ τῶν ἰουδαίων, ὅτι υἱὸς θεοῦ εἶ σύ, ἠρνήσατο, καὶ εἶπεν, ὅτι ὑμεῖς λέγετε οὖν. καὶ φέρετε αὐτὸ
εἰς μαρτυρίαν καθ' ἡμῶν, ἵνα δείξητε τὰ παρ' ὑμῶν λεγόμενα ἀληθῆ. ταῦτα γοῦν ποιεῖτε
ἀπὸ τοῦ μὴ γινώσκειν ὑμᾶς τὰς γραφάς. εἰ γὰρ εὑρίσκεσθε ἐξετάζοντες καὶ ἐρευνῶντες τὰς
γραφὰς ὡς δεῖ, οὐκ ἂν ἐπλανήθητε. νῦν δὲ κατηγορεῖτε ἡμῶν, εἰς ἃ οὐ γινώσκετε. ὅμως ἀφίη-
μι λέγειν κατὰ τὸ παρὸν, τὰς ἀπαρχῆς τοῦ κόσμου μαρτυρίας, αἵτινες ἐλαλήθησαν περὶ τοῦ χριστοῦ,
δεικνύουσαι αὐτὸν θεὸν καὶ θεοῦ υἱὸν καὶ ἄνθρωπον, πολλὰς οὔσας. διὸ ἀπὸ τούτων φθάσαντες εἴπο-
μεν μερικὰς τινάς. ὅμως λέγω καὶ οὖν, ὅτι οὐδ' ἄλλό τι ἐσαύρωσαν οἱ ἰουδαῖοι τὸν χριστὸν, ἢ ὅτι ἐ-
δείκνυεν ἑαυτὸν θεόν τε καὶ ἄνθρωπον, καὶ θεοῦ υἱόν. καὶ πῆ μὴ ἔλεγεν, ὅτι ὁ ἐμὲ θεωρῶν, θεωρεῖ τὸν
πατέρα μου. πῆ δὲ, ὅτι ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἕν ἐσμεν. πῆ δὲ, ὅτι εἰ ἐμὲ ἐγνώκειτε, καὶ τὸν πατέρα μου
ἐγνώκειτε ἄν. πῆ δὲ, ὅτι ἐάν τις τὸν λόγον μου τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσει εἰς τὸν αἰῶνα. καὶ ἀλ-
λαχοῦ, ὅτι ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι. ἅπερ θεωροῦντες οἱ ἰουδαῖοι, ἔλεγον πρὸς αὐτὸν, τίνα σε
αὐτὸν ποιεῖς; ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν θεόν; τί δὲ ὁ χριστός; ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, κἂν ἀπεθάνῃ,
ζήσετε. καὶ ὥσπερ ὁ πατὴρ ἐγείρει οὖν νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ υἱὸς οὓς θέλει ζωοποιεῖ. καὶ ὅτι
οὐδεὶς εἶδε τὸν υἱὸν, εἰ μὴ ὁ πατὴρ, οὐδὲ τὸν πατέρα τὶς ἑώρακεν, εἰ μὴ ὁ υἱὸς, καὶ ᾧ βούλετε ὁ υἱὸς ἀπο-
καλύψαι. ὁ γοῦν χριστὸς ὁ λέγων ταῦτα καὶ διδάσκων οὖν ἀνθρώπους, ἐρωτηθεὶς ἔμελλε κρύ-
ψειν τῆς ἀλήθειαν; καὶ ποῖος ἄφρων καὶ εὐήθης ὑπολάβοι οὖν; εἰ γὰρ οὐκ ἦν θεὸς καὶ υἱὸς θεοῦ, οὐκ
ἂν εἶπον αὐτῷ οἱ μαθυταὶ αὐτοῦ, ἐρωτηθέντες παρ' αὐτοῦ, τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι τὸν
υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; καὶ εἶπον πρὸς αὐτὸν, ὅτι οἱ μὴ λέγουσιν εἶναί σε ἠλίαν, οἱ δὲ ἱερεμίαν, ἢ ἕνα τῶν προ-
φητῶν. καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ χριστός, ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; καὶ ἀπεκριθεὶς ὁ πέτρος εἶπεν αὐτῷ,
ὅτι σὺ εἶ ὁ χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. ἔμελλε καὶ γὰρ εἰπεῖν ὁ χριστὸς τῷ πέτρῳ, ὅτι πεπλάνη-
σαι, βλασφήμως εἴρηκας, κακῶς λελάληκας, οὐκ εἰμὶ υἱὸς θεοῦ. καὶ γὰρ ἐπεὶ διδάσκαλος αὐτῶν
ἦν ὁ χριστὸς, τί ἕτερον ἔμελλε διδάσκειν αὐτοὺς, εἰ μὴ τῆς ἀλήθειαν; τί γοῦν ὁ χριστὸς τῷ σίμωνι
πέτρῳ; μακάριος εἶ σίμων υἱὲ τοῦ ἰωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ
ἐν τοῖς οὐρανοῖς. οὐκ ἀγνοῶν δὲ ἠρώτα ὁ χριστὸς τὸν πέτρον τὸ, τίνα λέγουσιν εἶναι αὐτὸν οἱ ἄνθρω-
ποι, ἀλλ' ὥσπερ ὐδὲ τοῦ λαζάρου πρὸ τοῦ θανάτου ἐκείνου ἔλεγεν, ὅτι λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν
ἀπέθανεν, ἀλλὰ πορεύομαι ἀνασήσων αὐτόν. πορευθεὶς δὲ ἠρώτα, ποῦ τεθείκατε αὐτόν;
εἶτα ἐξουσίᾳ ἐλάλησε, λάζαρε δεῦρο ἔξω. καὶ ὑπήκουσεν ὁ ἄπνους τῷ τοῦ κυρίου προσ-
τάγματι, δεικνύων τήν τε αὐτοῦ θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα. οὕτω καὶ κατὰ τὸ παρὸν ἠρώ-

τησε πρὸς τοὺς μαθητάς, ἵνα δείξῃ αὐτὸν θεὸν καὶ ἄνθρωπον, καὶ ἵνα ἐκ τοῦ καταμικρὸν ἀνάγωνται εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀληθοῦς γνώσεως. ἀλλὰ δὴ καὶ μετὰ τῆς ἀνάστασιν, τί εἶπεν ὁ θωμᾶς, εἷς ὢν καὶ αὐτὸς τῶν δώδεκα μαθητῶν, ψηλαφήσας τὴν πλευρὰν τοῦ χριστοῦ; πάντως καὶ αὐτὸς οὕτως εἴρηκεν, ὁ κύριός μου καὶ ὁ θεός μου. τί γοῦν φησι καὶ πρὸς αὐτὸν ὁ χριστός; οὐκ εἶπεν αὐτῷ, παῦσαι βλασφημῶν. ἀλλὰ τί; ὅτι ἑώρακάς με, πεπίστευκας; μακάριοι ἡ μὴ ἰδόντες, καὶ πιστεύσαντες. ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ κηρύγματος, τί εἶπεν ὁ ναθαναὴλ πρὸς τὸν χριστόν; καὶ γὰρ ὁ αὐτὸς ναθαναὴλ νομοδιδάσκαλος ὢν τῶν ἰουδαίων, ἐλθὼν εἰς τὸν χριστόν, ἠρώτησεν αὐτὸν ὅσα ἤθελε καὶ ἐβούλετο. ἀκούσας δὲ παρ' αὐτοῦ τοῦ χριστοῦ, ἅπερ εἶχεν ἀπόρρητα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, λέγει τῷ ἰησοῦ, σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ ἰσραήλ; ἐπετίμησε γοῦν αὐτῷ ὁ χριστός, ὡς κακῶς λαλήσαντι; οὐχί. ἀλλὰ τί; λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ χριστός, ὅτι εἶπον σοι τὰ ἀπόρρητα τῆς καρδίας σου, πιστεύεις, μείζω τούτων ὄψει. καὶ ὅτι μὲν ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ πιλάτου ὁ χριστός, οὕτως εἴρηκεν, ὅτι σὺ εἶπας τοῦτο, τοιοῦτόν ἐστιν, ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἀρνήσεως λόγος, ἀλλὰ συγκαταθέσεως καὶ ὁμολογίας. καὶ ὥσπερ πρὸς τὸν ἰούδαν εἶπε. καθήμενος καὶ γὰρ ἐν μιᾷ ὁ χριστὸς μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, λέγει πρὸς αὐτοὺς, εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με. καὶ ἔλεγεν εἷς ἕκαστος περὶ αὐτοῦ μήτοι ἐγώ εἰμι; καὶ ἄλλος, μήτοι ἐγώ εἰμι; εἶπε καὶ ἰούδας, μήτοι ἐγώ εἰμι; λέγει ὁ χριστός, σὺ εἶπας. τότε πάντως οὐκ ἦν ὁ λόγος ἀρνήσεως, ἀλλὰ συγκαταθέσεως. οὕτω καὶ ὑπὲρ τοῦ πιλάτου. λόγος γὰρ ἦν συνήθης τοῦ τόπου, καὶ ὡς τοῦ τόπου ἐκείνου λόγῳ ἐχρήσατο αὐτῷ ὁ χριστός. καὶ ὥσπερ ἀρτίως πολλάκις καὶ ὑπὲρ τῶν μουσουλμάνων λέγει ἕτερος πρὸς ἕτερον μετὰ συμβουλῆς, ὅτι ποιήσωμεν τόδε καὶ τόδε. καὶ ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν

Aliàs ὅτι τὸν ἕτερον, * ὅτι ἂν γένηται. ἀποκρίνεται † ὅτι σὺ γινώσκεις, καὶ οὐκ ἔστι λόγος ἀρνήσεως, γενέσθω ἀλλὰ συγκαταθέσεως. οὕτω καὶ ὑπὲρ τοῦ χριστοῦ, ὡς τοῦ τόπου ἐκείνου λόγῳ, ἐχρήσατο τῇ τοι-

Al. ὅτι σὺ αὐτῇ λέξει ὁ χριστός, τῇ, σὺ εἶπας. ὅμως αὐτὸς ὁ πιλᾶτος ἠρώτησε τὸν χριστόν, λέγων, σὺ εἶ ὁ ἐξεύρεις βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων; ἀπεκρίθη ὁ ἰησοῦς, ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. εἰ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἦν ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ, οἱ ὑπηρέται ἂν οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο, ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖς ἰουδαίοις. νῦν δὲ ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐντεῦθεν. εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ πιλᾶτος, οὐκοῦν βασιλεὺς εἶ σύ; ἀπεκρίθη ὁ ἰησοῦς, σὺ λέγεις, ὅτι βασιλεὺς εἰμὶ ἐγώ. ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι, καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ. πᾶς ὁ ὢν ἐκ τῆς ἀληθείας, ἀκούει μου τῆς φωνῆς. λέγει αὐτῷ ὁ πιλᾶτος, τί ἐστιν ἀλήθεια; ὁρᾷς πῶς ἐνταῦθα ἐδείχθη σαφέστερον; πάντως ὁ χριστὸς βασιλέα ἔδειξε καὶ εἶπεν ἑαυτὸν, καὶ ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ πιλάτου, πάλιν αὐτὸ τοῦτο ἀπεκρίθη. ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν, ναὶ βασιλεὺς εἰμί, εἶπε, σὺ λέγεις βασιλεὺς εἰμὶ ἐγώ. τί γοῦν ὁ πιλᾶτος, εἰπόντος τοῦ χριστοῦ, ὅτι ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι, καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ; λέγει πρὸς αὐτὸν, τί ἐστιν ἀλήθεια; τουτέστιν, εἰ εἰς τὸν κόσμον ἀλήθεια ἦν, οὐκ ἂν παρεδίδου εἰς θάνατον. καὶ οἷον ἀποκλαιόμενος τὴν τῆς ἀληθείας στέρησιν, εἶπε, τί ἐστιν ἀλήθεια; ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῦ ἀρχιερέως ἐρωτηθεὶς ὁ χριστὸς, ὅτι ὁρκίζω σε κατὰ τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἵνα ἡμῖν εἴπῃς, εἰ σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ; οὐδὲν ἕτερον ἀπεκρίνατο, ἢ ὅτι ἐγώ εἰμι. οἶδας ὅπως εἰς ἃ οὐκ ἐπίστανται οἱ μουσουλμάνοι, κατηγοροῦσι τοὺς ἀξίους ἐπαίνου; ἰδοὺ τοίνυν εἴπερ ζητεῖς ἀλήθειαν, γνῶθι αὐτήν. εἰ δ' οὖν σὺ οἶδας. οὐ γὰρ παρὰ τῆς ἀληθείας ἐστὶν ἡ περὶ ταύτην ἄγνοια, ἀλλὰ παρὰ τῶν ἀποστρεφομένων αὐτήν. ἐπεὶ δὲ καὶ περὶ τοῦ σταυροῦ λόγον δεδώκαμεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἵνα εἴπωμεν, ἄκουσον δὴ καὶ περὶ τούτου. ὥσπερ γὰρ τὰ περὶ τοῦ χριστοῦ ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐλέγοντο, παρά τε τοῦ μωϋσέως, τοῦ δαβίδ, καὶ τῶν προφητῶν, ἐλέγοντο δὲ ἀμυδρῶς πως καὶ συνεσκιασμένως, ἀλλὰ δὴ καὶ περὶ τοῦ πάθους καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, καθὼς διὰ τῶν τοσούτων προφητειῶν ἀνεφάνησαν, οὕτω καὶ ὑπὲρ τοῦ σταυροῦ. καὶ σκόπει ὅπως ἐστὶ τοῦτο. τοῦ μωσέως ἐκβαλόντος τοὺς ἑβραίους ἐκ τῆς αἰγύπτου, ἐξῆλθον οἱ αἰγύπτιοι, καὶ κατεδίωξαν ὄπισθεν αὐτῶν, κατέλαβον οὖν αὐτοὺς ἐν τῇ ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ. οἱ γοῦν ἑβραῖοι φοβηθέντες, ἀπέγνωσαν τῆς ἑαυτῶν ζωῆς. ὁ τοίνυν μωϋσῆς ἐλάλησε πρὸς τὸν θεὸν, καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ θεός, τί βοᾷς πρός με; λάλησον τοῖς υἱοῖς ἰσραὴλ, καὶ ἀναζευξάντωσαν. καὶ σὺ ἔπαρον τὴν ῥάβδον σου, καὶ τύψον τὴν θάλασσαν, καὶ διαβήσονται οἱ

υἱοὶ

ἡοἱ ἰσραὴλ ἢ τὸ ξηρόν. λαβὼν δίνων τὴ ῥάβδον αὐτοῦ ὁ μωϋσῆς, ἔτυψε τὴ θάλασσαν κατ' ἀληθείαν δωμών, καὶ ἐχίδη τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης, καὶ ἔση τεῖχος ἐκ δεξιῶν, καὶ τεῖχος ἐξ ἀριστερῶν, καὶ διέβη ἅπας ὁ λαὸς διὰ τῆς ξηρᾶς. καταδιωξάντων δὲ καὶ τῶν αἰγυπτίων, καὶ εἰσελθόντων ὀπίσω τῆς ξηρᾶς, ἔπε κύριος πρὸς τὸν μωϋσῆν, καὶ ἔτυψον αὖθις τὴ θάλασσαν μετὰ τῆς ῥάβδου, ὡς μὴν ὡς τὸ πρότερον κατ' ἀληθείαν, ἀλλ' ὡς ἐπιτρεπτικῶς. καὶ ἐλθὸν τὸ ὕδωρ ἐπὶ χώραν, κατέπον λισε τὸν φαραὼ βασιλέα τῶν αἰγυπτίων σὺν πᾶσι τοῖς ἅρμασι καὶ τῇ στρατιᾷ αὐτοῦ. τότε πάντως ὁ τύπος τοῦ σωροῦ διὰ τῆς ξυλίνης ῥάβδου τοῦ μωϋσέως ἐνήργησε τὸ πρᾶγμα, καὶ ἡ τομὴ τῆς θαλάσσης ἐδείξε τὸν τύπον τοῦ σωροῦ, ἡ δὲ ῥάβδος τῷ φύσει τοῦ ξύλου, καὶ ἐπὶ ὥσπερ ὁ μωσῆς διὰ τοῦ τύπου τοῦ σωροῦ, καὶ τοῦ ξύλου, καὶ τῆς θαλάσσης ἠλευθέρωσε τοὺς ἑβραίους τῆς πικρᾶς δουλείας καὶ τυραννίδος τοῦ φαραὼ, οὕτω καὶ ὁ χριστὸς διὰ τοῦ σωροῦ καὶ τῆς δωάμεως αὐτοῦ ἠλευθέρωσε τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς πικρᾶς δουλείας καὶ καταδικασείας τοῦ διαβόλου. ἐπὶ ἀπελθόντος τοῦ μωϋσέως μετὰ τὸ λαοῦ ἐν τόπῳ τινὶ μεμερδᾶ ὀνομαζομένῳ, καὶ μὴ εὑρισκόντων ὕδωρ ὥστε πιεῖν, καὶ γὰρ πικρὰ εὐρίσκοντο τὰ τῆς μεμερδᾶς ὕδατα, ἐδείξεν ὁ θεὸς τῷ μωϋσεῖ ξύλον, καὶ βαλὼν αὐτὸ ἐν τοῖς ὕδασιν, ἐγλυκάνθησαν, καὶ ἔπιεν ἅπας ὁ λαὸς τῶν ἰουδαίων, καὶ ἐπορεύθη. ὅπερ δηλοῖ τοῦτο θαύματος, ὅτι ἡ παρὰ τοῦ διαβόλου γεγονυῖα ἐν τῷ κόσμῳ πικρία, ἀφανισθῆναι μέλλει καὶ μεταβληθῆναι διὰ τοῦ σωροῦ, εἰς μεγάλην γλυκύτητα καὶ εὐφροσύνην. ἔπι πορευομένου τοῦ μωϋσέως ἐν τῇ ὀρήμῳ μετὰ τοῦ λαοῦ, εὗρεν ἐν τόπῳ τινὶ πλήθος ὄφεων, καὶ ἐκινδύνευεν ὁ λαὸς ὑπ' αὐτῶν. ὁ δὲ μωϋσῆς κελευσθεὶς παρὰ τοῦ θεοῦ, ἐποίησεν ὄφιν χαλκοῦν. ἔπηξε δὲ ξύλον ὀρθιον, καὶ ἔθηκεν αὐτὸν ἐναρσιον ἐν αὐτῷ. καὶ πάντες οἱ δακνόμενοι ὑπὸ τῶν ὄφεων, ἔβλεπον τὸν χιοῦν χαλκοῦν ὄφιν, καὶ ἐθεραπεύοντο, καὶ οὐδεὶς ἐν ἀπὸ τοῦ δακνομένου ὑπὸ τῶν αὐτῶν ὄφεων, ὁ ἐμβλέψας εἰς αὐτὸν, ὃς οὐκ ἐθεραπεύθη. ὅπερ δηλοῖ καὶ τοῦτο θαύματος, ὅτι τὸ πηχθὲν ὄρθιον ξύλον, καὶ ὁ ἐν αὐτῷ τεθεὶς ἐναρσιος ὄφις, τὸν τοῦ σωροῦ τύπον εἰκόνιζεν. ὁ μὲντοι χαλκοῦς ὄφις, πολλῷ ἐδήλου τὸν χριστόν. καθὼς γὰρ ὁ ὄφις ἐκεῖνος τὸ μὲν εἶδος εἶχε τοῦ ὄφεως, ἰὸν δὲ οὐδαμῶς, οὕτω καὶ ὁ χριστὸς ἄνθρωπος μὲν μέλλει γενέσθαι, ἁμαρτίας δὲ ἄνευ. καὶ ὡς ὁ δακνόμενος ὑπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ βλέπων εἰς τὸν χριστὸν, καὶ πιστεύων εἰς αὐτὸν, σωθήσεται. ὁ δὲ μὴ βλέπων εἰς αὐτὸν, μηδὲ πιστεύων, ἀποθανεῖται ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας. ἔπι πολέμου γεγονότος μετὰ τῶν ἑβραίων καὶ τῶν ἀμαληκιτῶν, ἐκτείναντος τὰς χεῖρας αὐτοῦ πρὸς τὸν θεὸν, κατεπροποῦτο μὲν ἀμαλὴκ ὁ τῶν ἑβραίων λαός. θέντος δ' αὐτὰς κάτω, κατεπροποῦτο ὁ ἀμαλὴκ τὸν ἰσραὴλ. προσέταξε γοῦν δηλ. ὁ μωϋσῆς δύο τινὰς, ὥστε βοηθεῖν αὐτῷ διὰ τῆς ἐκτάσεως τοῦ τόπου χερῶν, μέχρις ἂν εἰς τέλος ἤρθη ὁ ἀμαλὴκ. ἵνα δὲ καὶ δι' τοῦτο προφανῶς τοῦ σωροῦ τύπον ἐδήλωσε καὶ τῆς δωάμεως. ἀλλὰ καὶ ὁ μακάριος ἰακὼβ διὰ ἐγγόνας αὐτοῦ δύλογῶν, γναλλὰξ τὰς σωροειδῶς τὰς χεῖρας αὐτοῦ διὰ τῶν κεφαλῶν ἐκείνων ἐπέθηκε, τὸν τύπον τοῦ σωροῦ ἐκδοτε δεικνύων. εἰ δὲ δι' δύο τὸν ἀφέτερόν τε καὶ καθαρώτερον ὁ θεὸς διὰ τοῦ προφήτου ἐλαΐας τοῦτό φησι, τὰ ἔθνη καὶ οἱ βασιλεῖς, οἱ ἰνεῖς δι' ὧν δηλοῦσθαι, ἀκηλδῶν), καὶ τὰ ἔθνη ὄρη μία ὀρημωθήσονται, ἐν κυπρίσσῳ καὶ πεύκῃ καὶ κέδρῳ ἅμα δοξάσαι τὸν τόπον τῶν ἁγίων μου, καὶ τὸν τόπον τῶν ποδῶν μου δοξάσω. πρόσεχον δίνων καὶ ἴδε πρᾶγμα δὴ ξένον καὶ ἀξαίσι). ὥσπερ γὰρ τοῦ τοῦ παθοῦς τοῦ χριστοῦ προηγόρευσαν οἱ προφῆται, καὶ μὴ μόνον δύτοι, ἀλλὰ καὶ τῶν εἰδώλων τὰ πάθος, ἤδη τοῦ, ἐδίωκαν εἰς τὸ βρῶμά μου χολὴν, καὶ εἰς τὴ δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος, καὶ ὤρυξαν χεῖρας μου καὶ πόδας μου, καὶ διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον, καὶ τῶν ὁμοίων δύτοις, ὅτω καὶ ἐπὶ τοῦ σωροῦ ἐδήλωσαν οἱ τύποι τοῦ σωροῦ. καὶ ὅτι δι' αὐτοῦ μέλλει καταδληθῆναι ἡ τοῦ διαβόλου τυραννὶς. ἀλλὰ καὶ τῇ φύσει τοῦ ξύλου ὁ ἡλαΐας ἐδήλωσεν εἰπών, ἐν κυπρίσσῳ καὶ πεύκῃ καὶ κέδρῳ ἅμα δοξάσαι τὸν τόπον τῶν ἁγίων μου, καὶ τὸν τόπον τῶν ποδῶν μου δοξάσω. διὰ αὐτοῦ γὰρ τοῦ ξύλου κατεσκευάθη ὁ σωρός. τὸ μὲν ἐν ὄρθιον, τὸ δὲ ἕτερον ἐγκάρσιον, τὸ δὲ ἕτερον κάτωθεν, ἐν ᾧ καὶ προσηλώθησαν οἱ πόδες τοῦ χριστοῦ. ὁ δὲ λαβὶδ δύτως ἐδοξάσθη, ὑψώθη κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν, καὶ προσκυνεῖτε τῷ ὑποποδίῳ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ὅτι ἅγιός ἐστιν. ἰδὸ γὰρ ἐν τοῦ σωροῦ ἱκανώθησι τὰ πάθη τοῦ προφήτου λεχθέντα. ἀλλὰ καὶ ὁ ἰακὼβ δύλογῶν,

λογδμ, ὡς εἴρηται, οὐ γὰρ ἰουδαίους ἰωσὴφ, ἀλλὰ ἀξ τὰς χεῖρας ἐπέθηκε, καὶ σαρκικῶς ἐβλόγησεν αὐτούς. προϊόντος γὰρ οἱ προφῆται, ὅτι δεῖ τὸ σαρκὸ μέλλει καταργεῖσθαι ὁ θάνατος, καὶ καταβλαβήσεται ὁ διάβολος, προεῖπον περὶ αὐτοῦ, καὶ προσκυνήσουσιν καὶ λαοὶ ἀλλότριοι αὐτὸν μακρόθεν, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς καὶ τὸ πρόγ. μετὰ γοῦν τὴν ἄλλων κατηγοριῶν, ὧν παρὰ τῶν μὴ βουλομένων κατηγορούμεθα οἱ χριστιανοί, κατηγορούμεθα καὶ ὅτι, ὅλι προσκυνοῦμεν τὰς τῶν ἁγίων εἰκόνας. καὶ τί προσκυνοῦμεν; πάντως οὐδὲν ἄλλο, ἢ ξύλα καὶ χώματα καὶ πέτρας. ἐπεὶ γὰρ εἰς ἄπερ κατηγόρουν ἡμῶν, οὐκ ἐγίνωσκον ἅπερ ἔλεγον, ἀλλ' ἐκ τῶν γραμμάτων τῶν καρδιῶν αὐτῶν ἔλεγον ἅπερ ἔλεγον, τοῦτ' αὐτό ὅτι καὶ ὑμεῖς τὰς εἰκόνων. καὶ βούλομαι μαθεῖν τὴν ἀλήθειαν, ἵνα γνῶ. γινώσκων ὁ θεὸς τὸ βούλιθον τῶν ἀνθρώπων, ἐπέταξεν ὑμῖν τὸ παλαιὸν, ἵνα οἱ ἱερεῖς χράφωσι τὰ γινόμενα ἅπερ τὰ τοῦ θεοῦ θαύματα, καὶ διαπαντὸς κρέμωντο τὰ γεγραμμένα ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ ἱερέως, ἵνα καθημέραν, μᾶλλον δὲ διόλου θεωροῦντες οἵτε ἱερεῖς καὶ ὁ λαὸς τὰ γεγραμμένα θαύματα τοῦ θεοῦ, τὰ διὰ αὐτοῦ γεγονότα, ὀρχῶντες εἰς μνήμην αὐτοῦ, καὶ ἀκνέμωσιν θυσίαν καὶ δόξαν τῷ θεῷ, τῷ ἐλευθερώσαντι αὐτοὺς ἐκ τῆς δουλείας φαραὼ, καὶ καταλύσαντι βασιλεῖς μεγάλους καὶ κραταιοὺς, καὶ ἔθνη ἰσχυρὰ, καὶ δόντι τὰς πόλεις αὐτῶν τῷ λαῷ τοῦ ἰσραήλ, ἀλλὰ δὴ καὶ τὰ ἐν τῇ ὀρήμῳ γεγονότα θαύματα εἰς αὐτούς. καὶ ἐγὼ γὰρ καθὼς ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ θεὸς. βλέποντες γὰρ τὰ ἐν χερσὶ τοῦ ἱερέως κρεμάμενα, ἤρχοντο εἰς τὴν τοῦ θεοῦ μνήμην, καὶ ἐδίδουν θυσίαν τῷ θεῷ, ὅτως δεῖ καὶ ὑμᾶς τὴν εἰκόνων. γράφοντι τὴν γέννησιν τοῦ χριστοῦ, τὴν βάπτισιν, τὴν σώρωσιν, τὴν ἀνάστασιν. καὶ βλέποντες τὰ πλήθη τῶν ἀνθρώπων, ὀρχούμενα εἰς μνήμην τοῦ θεοῦ, καὶ γνωμοῦντες, ὅτι πῶς ὧν θεὸς ὁ χριστὸς, διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀγάπην ἀνελάβετο σάρκα, καὶ ἔπαθε σαρκὶ, καὶ ὅσα ἄλλα ἐποίησεν ὁ θεὸς διὰ τὸν ἄνθρωπον, καὶ θυσιάζουσι καὶ μεγαλωσύνοσι καὶ δοξάζουσι τὸν θεόν. τὸ αὐτὸ καὶ ὧδε ἡ εἰκόνος ἡ ἁγίας πρεσβεύου ἡ γραφούσης τὸν καὶ λόγον τοῦ θεοῦ καὶ σάρκα, ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν τῶν μαρτύρων καὶ τῶν ἄλλων πάντων ἁγίων. καὶ διδόασιν τιμὴν ταῖς εἰκόσι, διὰ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν τιμὴν τῶν ἐχόντων ἁγίας εἰκόνας. καὶ ὥσπερ ὧδε τὸ παλαιὸν, φύτε πῦρ ὤμην, καὶ ἄλλα χόβον φόβητρον αὐδραιάντας φοβοῦσι τοῖς ὀνόμασι τοῦ καισὸς βασιλέως, ἐπὶ δὲ καὶ στρατηγῶν, καὶ βλέποντες οὖν αὐδριάντας, ἤρχοντο εἰς μνήμην τῶν κατορθωμάτων τῶν ἐχόντων οὖν αὐδριάντας, καὶ διὰ τὸ μεγαλεῖον, ἐπὶ δὲ καὶ τὴν ἐκείνων τιμὴν αὐήγοντο εἰς μνήμην τῶν κατορθωμάτων, τῶν ἐχόντων οὖν ἀνδριάντας, καὶ ἐτίμουν αὐτούς, καθὰ καὶ ἀρτίως φοβοῦσι τοὺς σήλας τοῦ βασιλέως, οὕτω καὶ φοβοῦσι τοὺς εἰκόσιν αὐάγοντος τὸν νοῦν ἡμῶν ὧδε τὰ πρωτότυπα, τιμῶμεν τὰς εἰκόνας ἐκείνων. καὶ ὥσπερ πρόσταγμα βασιλέως διαπομπεύεται πρός τινα, ἵνα τὸν πεπαιδευμένον ὁ τοῦτο λεγόμενος, δυβέως αἰσθάνεται, καὶ οὐ μόνον ἀσπάζεται, ἀλλὰ καὶ ὧδε ἡ κεφαλὴν αὐτοῦ τίθησι τοῦτο, καὶ ὁ λοιπὸν αὐτῷ ἀσπάζεσθαι χάριν καὶ μέλαν, ἀλλὰ τῷ βασιλεῖ διὰ τοῦτο τιμῶ. οὕτω καὶ ὧδε τὰς εἰκόνων, τὰς γὰρ ταῖς σανίσι καὶ εἰκόσι σήλας τιμῶντες προσκυνοῦμεν, τὰς δὲ παλαιωθείσας καὶ ἀπαλειφθείσας, οὐκέτι προσκυνοῦμεν, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ αὐτὰς ἔχομεν. τὸ αὐτό ὅτιμι ἰδεῖν καὶ ὧδε τὸ σαρκὸ. ἕως ἂν ἔχῃ τὸ ξύλον τύπον τοῦ σαρκὸ προσκυνεῖτε, καὶ χειλικῶς ἀσπάζεται ἅπερ ἡμῶν. διαλυθέντος δὲ τοῦ τύπου τοῦ σαρκὸ, ὁ προσκυνεῖτε τὸ ξύλον ἅπερ ἡμῶν ὠφελεῖ. ὅμοιόν τοῦτο ἅπερ διάγματος μέλλεις καὶ σύ, καὶ πᾶς ἕτερος ὁ βουλόμενος διατάξειν, καταλαβεῖν, ὅτι τὰ περὶ πολιτευμένα νομίσματα, τὴν εἰκόνα ἔχουσι τοῦ χριστοῦ ἐγκεχαραγμένην καὶ τετυπωμένην, ἀλλὰ δὴ καὶ ἡ ἁγίας αὐτοῦ μητρὸς, καὶ ἑτέρων ἁγίων. ἀλλ' ὁ προσκυνῶν διὰ τοῦτο ἅπερ ἡμῶν, οὐδὲν τὴν ὁπωσποιῶν ἐχουσι. ξίφη γάρ ἐστιν ὅπως καὶ καταπατῶντι, καὶ χωνεύοντι, καὶ μεταμείβοντι ἀφ' ἑτέρου χρήματος εἰς ἕτερον, καθὼς ὁ διατάσσων ταῦτα βούλεται καὶ προαιρεῖται. ἀλλ' εἰς τὰς ὀνομασὶ γραφείσας τῶν ἁγίων εἰκόνας οὐχ ὅτως, ἀλλὰ μετὰ τιμῆς καὶ προσχῆς καὶ διλαβείας προσερχόμεθα αὐταῖς. ἀρκεῖ μοι τοίνυν, ὅλι ἀρκετά εἰσιν αἱ προῤῥῆσαι ἀποδείξεις, ὡς αὐ δείξωσι καὶ πρασκήσωσιν ἐμφανῶς τὴν ἀλήθειαν, καὶ νοήσῃ αὐτῷ ὁ βουλόμενος. εἰ δέ γε καὶ αὖθις ἀπὸ τῶν παλαιῶν ζητεῖς μαρτυρίαν, ὡς καὶ ὧδε τὸ ἐμπροσθεν, ἄκουε καὶ ἐκεῖθεν. ὁ θεὸς ὁ εἰπὼν τῷ μωϋσεῖ, ποιῆσαι τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου καὶ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα αὐτῷ ἐν τῷ ὄρει, ἔτι δὲ καὶ τὴν κιβωτὸν, ἃ τινα ἦσαν εἰς τύπον τοῦ χριστοῦ καὶ τῆς ἁγίας αὐτοῦ μητρὸς, ἅπερ καὶ διὰ τοῦ μὴ τῆς γραφῆς καὶ τῆς ἐρμηνείας ἔχοντι παραλείπω, ὡς ἐν ἄλλοις

λοις πλείστοις, ἔφη αὐτῷ, καὶ ἐποίησεν εἰκόνας τῶν χερουβὶμ, καὶ ἔθηκεν ἐπάνω τῆς κιβωτοῦ. ὁρᾷς πῶς τὰ τῶν χριστιανῶν πάντα οὐ γίνοντο ἁπλῶς, οὐδ' ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ μετὰ μεμεριμνημένου σκοποῦ, καὶ ἀκριβοῦς ἐξετάσεως; διάτοι οὖν, καὶ ἀπὸ τῶν νῦν παῦσαι τῶν ἀκαίρων καὶ ἀπροσέκτων τοῦ κατηγοριῶν. ἅπαντα γὰρ τὰ τῶν χριστιανῶν οὐκ εἰκῆ καὶ μάτην ἐγένοντο, ἀλλὰ μετὰ ἀκριβοῦς καὶ μεγάλης σκέψεως, ἀπὸ τῶν μεγαλωτέρου λέγω μέχρι καὶ τῶν μικροτέρου. καὶ ἔκτοτε ἐτάχθησαν καὶ ἐγράφησαν, καὶ ἀπεκατέστησαν ὅσα ἐγένοντο.

ΟΤΙ ΣΦΑΛΕΡΩΣ ΚΑΙ ΕΠΙΒΛΑΒΩΣ

ΕΔΙΔΑΞΕΝ Ο ΜΩΑΜΕΘ, ΚΑΙ ΟΤΙ ΟΥ ΚΑΤΕΛΥΘΗ Ο ΠΑλαιὸς νόμος καὶ ἡ διαθήκη παρὰ τῶν χριστοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον σύνεστη, καὶ τὸ τῶν νόμου ἀσθενὲς καὶ ἀδύνατον ἀνεπλήρωσε τὸ εὐαγγέλιον.

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΤΕΤΑΡΤΗ.

ΕΠΕΙΔΗ περὶ τῶν ἄλλων, ὧν πρὸς ὑμῶν τῶν μουσουλμάνων ἐγκαλούμεθα οἱ χριστιανοί, ἱκανῶς ἀπεδέδεικτο, ὥστε εἶναι ἡμᾶς ἀνωτέρους πάσης κατηγορίας, φέρε δὴ λοιπὸν σκεψώμεθα καὶ περὶ τῶν ἑτέρων. ἔστι δὲ τάδε, ὅτι εἶπεν ὁ θεὸς τῷ μωαμεθ, τὰ πάντα ἐποίησα διὰ σὲ, καὶ σὲ δι' ἐμέ. καὶ οὖν οἱ χριστιανοὶ οὐ παραδέχοντο. ἀλλὰ καὶ τὸ τῶν μωαμεθ ὄνομα γεγραμμένον εὑρίσκεται ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, εἰπόντος οὖν τῶν χριστοῦ τοῖς ἰουδαίοις, ὅτι εὐαγγελίζομαι ὑμῖν, ἵνα γινώσκητε, ὅτι μετ' ἐμὲ μέλλει ἐλθεῖν ὁ ἀπόστολος καὶ προφήτης. τὸ αὐτό ἐστι γεγραμμένον καὶ ἐν τῷ τῶν μωσέως παλαιῷ. οἱ δὲ χριστιανοὶ φθονήσαντες ἐξέβαλον αὐτὸ ἀπὸ τῶν εὐαγγελίου. καὶ ὅτι μὴ μόνον εἰς τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὸ παλαιὸν εὑρίσκεται γεγραμμένον τὸ τῶν μωαμεθ ὄνομα, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς δεξιοῖς μέρεσι τῶν θρόνου τῶν θεοῦ εὑρίσκεται γεγραμμένον. καὶ ὅτι ἡ τῶν μουσουλμάνων πίστις ἀπὸ τῶν ἀβραὰμ εὑρίσκεται, καὶ ὅτι παραβάντες οἱ χριστιανοὶ τὸν μωσαϊκὸν νόμον, εἰσὶν ἄξιοι κατηγορίας καὶ μέμψεως. κατηγοροῦσι δὲ οὖν μουσουλμάνους, οὖν ἀξίους ἐπαίνου καὶ τιμῆς. ταῦτά εἰσιν ἃ παρὰ τῶν μουσουλμάνων κατηγορούμεθα οἱ χριστιανοί. ἀπολογούμεθα δὲ οὕτως, ὅτι θεὸς ἐνδεὴς καὶ χρείαν τινὸς ἔχων, οὐκ ἔστι θεός. ἀλλ' ὁ ἀληθὴς θεὸς, ὁ ποιητὴς οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, καὶ πάντων τῶν δημιουργηθέντων ἐν αὐτοῖς, ὁ ποιήσας οὖν ἀγγέλους καὶ οὖν ἀνθρώπους, χρείαν τινὸς οὐκ εἶχεν, ἀλλὰ διὰ μόνην ἀγαθότητα καὶ θέλησιν ἐποίησε τὰ πάντα. ἐπεὶ γοῦν οὖν οὕτως ἔχει, καὶ οὐδείς ἐστιν ὁ ἀντιλέγων, ἆρα κακῶς ἐφθέγξατο ὁ μωαμεθ, ὡς δῆθεν εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ θεὸς, ὅτι τὰ πάντα ἐποίησα διὰ σὲ, καὶ σὲ δι' ἐμέ. ὁ γὰρ θεὸς χρείαν τινὸς οὐκ ἔχει. ὅτι δὲ ἡ τῶν μουσουλμάνων πίστις οὐκ ἦν ἀπὸ τοῦ ἀβραὰμ, ὡς ὁ μωαμεθ λέγει, ἐξ αὐτοῦ τοῦ μωαμεθ ἔχει τὸν ἔλεγχον. αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ ἀρχηγὸς καὶ νομοθέτης τῶν τοιούτων δογμάτων. εἰ δὲ ἔστιν ἕτερος, δειχθήτω. καὶ γὰρ ἀπὸ τοῦ ἀβραὰμ ἕως τοῦ μωαμεθ παρῆλθον χρόνοι καὶ μετὰ ταῦτα ἐφάνη ὁ μαχούμετ. οὐκοῦν οὐκ ἔστιν ἡ τῶν μουσουλμάνων πίστις ἀπὸ τοῦ ἀβραάμ. εἰ δ' ἴσως λέγετε οὖν διὰ τὴν περιτομὴν, ἐγώ σοι ἐρῶ τὸν λόγον τῆς περιτομῆς. ὁ ἀβραὰμ θεασάμενος τὸν οὐρανὸν, τὸν ἥλιον, οὖν ἀστέρας, τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς, ἀνελογίσατο καθ' ἑαυτὸν, καὶ εἶπεν. ἆρα τὰ τοιαῦτα ἔργα μεγάλα οὕτως, καὶ ἐξαίσια ὄντα, ἁπλῶς οὕτω καὶ αὐτομάτως ἐγένοντο, ἢ ἔχουσι καὶ τινὰ τὸν ποιήσαντα αὐτά. θεασάμενος τοίνυν, ὡς εἴρηται, τὴν καλλονὴν τῶν κτισμάτων, ἐθαύμαζε καὶ ἐξεπλήττετο, καὶ ἐσκέπτετο κατὰ νοῦν, μήπως οὐκ ἔχουσι τινὰ τὸν ποιήσαντα αὐτὰ, ἀλλὰ μᾶλλον ταῦτα εἰσὶ θεοὶ, καθὼς ἐνόμιζον καὶ οἱ γονεῖς αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ εἰδωλολάτραι. καὶ ὅτι μὲν ὁ θεὸς ἐποίησε τὰ πάντα καλὰ λίαν, καὶ ἄξια τῆς αὐτοῦ ἐνεργείας, ὡς ἂν διὰ τῆς θεωρίας τούτων ἀνάγωνται πάντες ἄνθρωποι εἰς θεογνωσίαν, καὶ μεγαλύνωσι, καὶ

δοξάζωσι τὸν τούτων ποιητὴν καὶ δημιουργόν. τοῦτο οὕτως ἔχει, καὶ οὐκ ἄλλως. οἱ δ' οὐρανοὶ παρατραπέντες τῆς ἀληθοῦς καὶ ὀρθῆς γνώσεως, καὶ ἀφέντες προσκυνεῖν καὶ σέβεσθαι τὸν ποιητὴν τῶν πάντων θεὸν, μᾶλλον προσεκύνησαν τὴν κτίσιν, καὶ ἐσεβάσθησαν ταύτην παρὰ τὸν κτίσαντα. ἀλλ' ὁ ἀβραὰμ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἀγχίνους ὢν, καὶ ἰδὼν καὶ κατανοήσας, ὅτι ὁ μὲν οὐρανὸς οὐχ ἵσταται, ἀλλὰ κίνησιν ἔχει διηνεκῆ, ἔχει δὲ καὶ χρείαν ἡλιακοῦ φωτὸς, φωτίζοντος αὐτὸν τε θεωρίας ἕνεκεν, καὶ τὸν ὑπ' αὐτὸν ἀέρα. ὁ δὲ ἥλιος ποτὲ μὲν ὑπὲρ γῆν εὑρισκόμενος, ποτὲ δ' αὖ ὑπὸ γῆν κρυπτόμενος, καὶ ὅτι μὴ ὄντων νεφελῶν φαίνει, εὑρισκομένων δ' αὖθις σκοτίζετε. καὶ ἡ σελήνη καὶ οἱ ἀστέρες μὴ ὄντος ἡλίου φαίνουσιν, ὄντος δὲ αὐτοὶ σκοτίζεται, καὶ ἀφανίζεται τὸ ἐκείνων φῶς, καὶ ἡ θεωρία. καὶ ἡ θάλασσα ἐμπαιζομένη ὑπὸ τῶν ἀνέμων, ἡ γῆ δὲ χρήζουσα ὕδατος εἰς τὴν τῶν καρπῶν γέννησιν κατέγνω πάντων. ὡς αὐτῶν καθ' αὑτῶν ὄντων ἀδυνάτων, καὶ χρείαν ἐχόντων πρὸς ἄλληλα, καὶ οὐκ ἐλογίσθη εἶναι ἀπὸ τούτων θεὸν οὐδέν. θεὸς γὰρ τινὸς χρείαν οὐκ ἔχει. πάλιν δὲ σκεψάμενος μή ποτε ἓν ἕκαστον ἀπὸ τούτων ἀδυνάτως ἔχει, ὥστε εἶναι μονομερῶς θεὸν, ἀλλὰ πάντα ὁμοῦ, καὶ ἰδὼν ὅτι τὸ μὲν ξηρὸν ἀντίκειται τῷ ὑγρῷ, τῷ δὲ ψυχρῷ τὸ θερμὸν, καὶ ὡς τὸ ὕδωρ ἔστι φθοροποιὸν τοῦ πυρὸς, ἔκρινεν ἐν ἑαυτῷ, καὶ εἶπεν, ὅτι θεὸς στασιάζων πρὸς ἑαυτὸν καὶ μαχόμενος, οὐκ ἔστι θεός. κἀντεῦθεν θεασάμενος τὴν τῆς κτίσεως εὐτάξιαν καὶ κατάστασιν, διαπορῶν ἦν καθ' ἑαυτὸν, ὡς ἔστι τὶς δύναμις, ἡ συνέχουσα καὶ κυβερνῶσα τὸ πᾶν. καὶ ἐπεὶ πάντες ἄνθρωποι ὁμολογοῦσιν εἶναι θεὸν, ἕκαστος δὲ ὁμολογεῖ ὅν τινα βούλεται καὶ προαιρεῖται, ἔοικεν ὅτι πάντες πλανῶνται καὶ ψεύδονται. λείπετε γοῦν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἕτερος θεὸς ἀληθὴς, ἢ ὁ ποιήσας τὰ πάντα, ἅπερ εἰσὶ δοῦλα ἐκείνου, καὶ ἄγει καὶ φέρει καὶ εὐτακτεῖ ὡς βούλετε. οὗτον οὖν τὸν θεὸν ἐγὼ προσκυνῶ. καὶ πεσὼν ὠθὶ τῆς γῆς ἀβραὰμ προσεκύνησε τῷ μόνῳ καὶ ἀληθεῖ θεῷ. ὁ δὲ πανάγαθος θεὸς, ὁ διὰ τοῦ προφήτου ἡσαΐου εἰπὼν, ὅτι ἔτι λαλοῦντος σου ἐγὼ πάρειμι, τουτέστιν πρὶν ἢ πληρώσῃς τὴν πρὸς ἐμέ σου ὀρθὴν καὶ δικαίαν αἴτησιν, πάρειμι, αὐτὸς παρευθὺς ἐδέξατο τὴν τοῦ ἀβραὰμ προσκύνησίν τε καὶ πίστιν. ἐλογίσθη τοίνυν αὐτῷ αὕτη εἰς δικαιοσύνην ἀντὶ πασῶν ἀρετῶν, καὶ φίλος θεοῦ ἐγένετο. ἡμεῖς γὰρ πάντες χρήζομεν τῆς ἀπὸ τῶν γραφῶν βοηθείας, διὰ τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν. ὁ δὲ δίκαιος νῶε καὶ ἀβραὰμ, καὶ οἱ κατ' ἐκείνους καθαρὰν ἔχοντες τὴν καρδίαν, οὐ δέονται γραμμάτων, ἀλλ' ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν γράφονται καὶ ἐντυποῦνται. τότε γοῦν εἶπεν αὐτῷ ὁ θεὸς, οὐκέτι κληθήσεται τὸ ὄνομά σου ἄβραμ, ἀλλὰ ἀβραὰμ, διότι πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε. τότε δέδωκεν αὐτῷ ὁ θεὸς καὶ τὰς ἐπαγγελίας, εἰπὼν, ὅτι ἐν τῷ σπέρματί σου ἐνευλογηθήσονται πάντα τὰ ἔθνη. τότε ἔδειξεν ὁ θεὸς τῷ ἀβραὰμ πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ εἶπεν αὐτῷ, σοὶ καὶ τῷ σπέρματί σου δώσω αὐτήν. κἀντεῦθεν λαβὼν παρρησίαν ὁ ἀβραὰμ, παρεκάλεσε τὸν θεὸν περὶ τῶν σοδόμων, καθὼς ἔμπροσθεν φθάσαντες εἴπομεν. ἐπεὶ δὲ κρίμασιν οἷς οἶδε θεὸς, τίς γὰρ ἔγνω νοῦν κυρίου, ὅτι μετολίγον ἀποσταλῆναι μέλλουσι τὰ τοῦ ἀβραὰμ ἀπόγονα εἰς τὴν αἴγυπτον, ὡς ἂν ἐκεῖσε διαβιβάσωσι χρόνους τετρακοσίους καὶ τριάκοντα. καὶ γὰρ οὕτως εἴρηκεν ὁ θεὸς τῷ ἀβραὰμ, ὅτι ἔσται τὸ σπέρμα σου ἐν γῇ ἀλλοτρίᾳ, τὸ δὲ ἔθνος, ὃ ἐὰν δουλώσῃ αὐτοὺς, κρινῶ ἐγὼ, ὃ καὶ γέγονεν ὠθὶ τοῦ φαραώ. καὶ διὰ τὴν πολυχρόνιον διατριβὴν τῶν ἑβραίων μετὰ τῶν φαραωνιτῶν, μή ποτε ἐνωθέντες μάθωσι τὰ τούτων ἔθιμα καὶ τῆς εἰδωλολατρίαν, ἐτάχθη ἡ περιτομὴ, ὥστι σημεῖον καὶ σύμβολον, διαιροῦν καὶ διαχωρίζον τοὺς ἑβραίους ἀπὸ τῶν αἰγυπτίων, εἰς τὸ μὴ συνέρχεσθαι τούτους εἰς γάμου κοινωνίαν καὶ ἕνωσιν. τὸ μὲν διὰ τὴν αἰτίαν, ἣν φθάσαντες εἴπομεν, τὸ δ' ἵνα καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν ὦσιν ἕτοιμοι καὶ γνώριμοι οἱ ἑβραῖοι. καὶ γὰρ εἴπερ ἠνοῦντο μετὰ τῶν ἀλλοφύλων, πῶς ἔμελλε φυλάττεσθαι τὸ τοῦ ἀβραὰμ σπέρμα καὶ γένος; διάτοι τοῦτο εὑρισκόμενοι ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὐ περιετέμνοντο τε σσαράκοντα χρόνους διαβιβάσαντες, ἀλλ' ἐν τῇ αἰγύπτῳ. καὶ μετὰ τὴν τῆς ἐρήμου ἔξοδον, πάλιν ἤρξαντο περιτέμνεσθαι, καὶ ὁ μὲν τῆς περιτομῆς σκοπὸς ἔχει οὕτω, καθὼς εἴπομεν. ὁ δ' αὖ ἕτερος ἔχει οὕτως, ὅπως περιτμηθέντες τῇ σαρκὶ, ἔλθωσιν εἰς συστολὴν καὶ σωφρονισμὸν τῆς πολιτείας αὐτῶν, καὶ οὐκ ὦσι λάγνοι καὶ ἀκρατεῖς, κἀντεῦθεν λογίζονται τὰς πορνεία

νείας αὐτῶν ἀντ' οὐδενὸς, ἀλλ' ἀνάγωνται καταμικρὸν εἰς τὸ ἑξῆς, εἰς ὑψηλοτέραν γνῶ=
σιν καὶ πολιτείαν. ἐπεὶ οὐκ ἐδόθη ὀρθοδοξίας χάριν παρὰ θεοῦ ἡ περιτομὴ, ἀλλὰ δι' ἃς μό
νον εἴπομεν αἰτίας. ὅτι δὲ ἐλθόντος τοῦ χριστοῦ, ἤργησεν ὁ νόμος, καὶ οὐδὲ περιτομὴ ἐστὶν,
ἀφ' ὧν μέλλεις ἀκούσειν, πρόσχες. τὸ μὲν βάπτισμα παρὰ θεοῦ δοθὲν, ὀρθοδοξίας χάριν
ἐδόθη, καὶ διὰ τοῦτο πάντες ἄνδρες καὶ πᾶσαι γυναῖκες βαπτίζονται, ὁ δὲ μὴ βαπτισθεὶς
οὐκ ἔστιν ὀρθόδοξος. ἡ δὲ περιτομὴ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ μόνοι οἱ ἄνδρες περιτέμνονται, αἱ δὲ
γυναῖκες οὐχί. ἔοικε γοῦν, ἵνα οἱ μὲν ἄνδρες ὡς περιτετμημένοι ὦσιν ὀρθόδοξοι, αἱ δὲ
γυναῖκες ὡς ἀπερίτμητοι, ἀσεβεῖς. βλέπεις πῶς ἄλλος ἐστὶν ὁ τῆς περιτομῆς λόγος, καὶ
ἄλλως ποιοῦσιν μουσουλμάνοι; οἱ γὰρ αὐτοὶ πάντα ἀπερίτμητον, ἀσεβῆ λογίζονται. καὶ
ἰδοὺ αὐτοὶ ἑαυτοῖς μάχεσθε, καὶ ἅπερ ὀρθοδοξίας χάριν τιμᾶτε, ταῦτα ἀπὸ μέρους ἀτιμά-
ζετε. καὶ οὐ μόνον εἰς αὐτὸ τοῦτο ἀναφαίνονται οἱ μουσουλμάνοι ἐναντιοφωνοῦντες πρὸς ἑ-
αυτοὺς, ἀλλὰ καὶ ἐν ἑτέροις πολλοῖς, ἅπερ οὐκ ἔστι τίς χρεία κατὰ τὸ παρὸν λέγειν περὶ ἐκεί-
νων. ὅμως περὶ ἑνὸς εἴπωμεν. λέγει ὁ χριστὸς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, ὅτι ἐὰν μή τις βαπτισθῇ, οὐκ
ἔστι τοῦ θεοῦ, οὐδὲ τῆς σωτηρίας. ὁ μωαμεθ μαρτυρεῖ τὸ εὐαγγέλιον ἅγιον, καὶ τέλειον, καὶ
εὐθὲς. οἱ μουσουλμάνοι τοὺς περιτετμημένους λογίζονται ὀρθοδόξους, τοὺς δὲ βεβαπτισμέ-
νους ἀσεβεῖς. εἰ μὲν οὖν σέργετε τὸν μωαμεθ, ὅτι ἀληθῶς λέγει, πῶς ὀνομάζετε τοὺς βεβα-
πτισμένους ἀσεβεῖς, καὶ οὐκ ἀκολουθεῖτε τῇ τοῦ εὐαγγελίου διδασκαλίᾳ, καὶ λογίζεσθε τοὺς μὴ
περιτετμνημένους κακῶς ποιοῦντας, τοὺς δὲ βεβαπτισμένους εὐσεβεῖς; ἀλλὰ τἀναντία φρο
νεῖτε. οὐκ ἔστι πρόδηλον, ὅτι αὐτοὶ ἑαυτοῖς μάχεσθε, καὶ αὐτοὶ αὐτοὺς ἀνατρέπετε; ἀλλὰ ταῦτα
μὴ οὕτω. ἐπεὶ δὲ ὁ ἰσμαὴλ, ὃν λέγουσιν οἱ μουσουλμάνοι ἔχειν πρωπάτορα, οὔτε μετὰ τῶν ἑβραίων
κατῆλθεν εἰς αἴγυπτον, ὅτι ἐκείνῳ χρεία οὐκ ἦν, ὥσπερ τοῖς ἑβραίοις, οὐδὲ γὰρ συγκατελέ
γετο μετὰ τῶν κληρονόμων τοῦ ἀβραάμ. διότι ὁ θεὸς οὕτως ἐνετείλατο τῷ ἀβραὰμ εἰπὼν,
ἔκβαλε τὴν παιδίσκην μετὰ τοῦ παιδὸς αὐτῆς, οὐ γὰρ μὴ κληρονομήσει ὁ υἱὸς τῆς παιδί-
σκης μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς ἐλευθέρας. καὶ ἐξεβλήθη ὁ ἰσμαὴλ μετὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς ἄγαρ ἀπὸ
τοῦ οἴκου τοῦ ἀβραάμ. εἰ δ' ἴσως ποτὲ καὶ πρὸς τὸν ἀβραὰμ ἦλθεν, θεωρίας χάριν ἦλθεν,
ἀλλ' οὐχ ὡς υἱὸς καὶ σπέρμα καὶ κληρονόμος αὐτοῦ. τούτου γοῦν οὕτως ἔχοντος, πόθεν
ἔχουσιν οἱ μουσουλμάνοι τὴν πίστιν, οὐκ οἶδα. διὰ τοῦτο οὐκ ἀναφαίνεται ἀπό τινος πρά
γματος πρὸς τοῦ μωαμεθ, ἐκ τοῦ ἀβραὰμ εἶναι τὴν τῶν μουσουλμάνων πίστιν, ἀλλ' αὐτός
ἐστιν ὁ ἀρχηγὸς τῶν τοιούτων δογμάτων, καὶ ὅτι ἀπὸ κοιλίας αὐτοῦ ἐδίδαξεν ὅσα ἐδίδα-
ξε, καὶ οὐκ ἀπὸ θεοῦ. ὅτι δὲ ὡς λέγουσιν οἱ μουσουλμάνοι, ὡς γεγραμμένον εὑρίσκετο τὸ
τοῦ μαχούμετ ὄνομα ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, εἰπόντος τοῦ χριστοῦ περὶ ἐκείνου, ὅτι εὐαγγελίζομαι
ὑμῖν, ὅτι μετ' ἐμὲ μέλλει ἐλθεῖν ὁ ἀπόστολος καὶ προφήτης, ὄνομα αὐτῷ μωαμεθ, οἱ δὲ χρι-
στιανοὶ φθονήσαντες ἐξέβαλον αὐτὸ ἐκ τοῦ εὐαγγελίου, δεῦρο σκεψώμεθα καὶ περὶ αὐ-
τοῦ. καί μοι δοκεῖ, ὡς οὐ μὴ κριβήσεται ἡ ἀλήθεια. ἄκουσον τοίνυν νουνεχῶς. τρεῖς εἰσὶ
νομοθέται, οἱ διδάξαντες νόμους καθολικούς. ὁ μωϋσῆς, ᾧ ἠκολούθησε τὸ γένος τῶν ἑ-
βραίων. ὁ χριστὸς, ᾧ ἠκολούθησαν πάντα τὰ ἔθνη, καὶ οἱ εἰς αὐτὸν πιστεύσαντες τὸ πλεῖον
μέρος τῶν ἑβραίων. ἐπεὶ ἀπὸ τούτων οἱ μὴ πιστεύσαντες πολλῷ ἐλάττους εἰσὶν αὐτῶν δὴ
τῶν πιστευσάντων, καὶ σχεδὸν εὐαρίθμητοι. καὶ ὁ μωαμεθ, ᾧ ἠκολούθησαν οἱ μουσουλμά
νοι. ἄνευ τούτων δὴ τῶν τριῶν ἕτερός τις ὁ διδάξας καὶ δοὺς νόμον οὐκ ἔστιν. ἀλλ' ὁ μὲν
μωϋσῆς μεμαρτύρηται ἀπεσταλμένος εἶναι παρὰ θεοῦ ἐξ ἀρχῆς. ἔτι ὢν ἐν τῇ αἰγύπτῳ,
ἐποίησε σημεῖα καὶ τέρατα μεγάλα, καὶ ἐμάστιξε τὴν αἴγυπτον, ἐπάξας ἐν αὐτῇ πληγὰς
μεγάλας σφόδρα. καὶ ἔπληξε καὶ ἐθεράπευσε, καὶ προέλεγε τὰ γενησόμενα ὡς προ-
φήτης, ὅτι εἰ μὲν ἀπολύσεις τὸν λαὸν τοῦ θεοῦ, ἀπόλυσον, εἰ δ' οὖν τὰ καὶ συμβήσονταί
σοι τε καὶ παντὶ τῷ λαῷ τῆς αἰγύπτου. καὶ ὑπισχνούμενος φαραὼ ποιῆσαι τὸ ῥῆμα κυ
ρίου, ἐθεραπεύετο παρὰ τοῦ μωϋσέως, ὡς ἐξουσίαν λαβόντος ἀπὸ θεοῦ. μετὰ δὲ ταῦτα
ἐξέβαλεν ὁ μωσῆς μετὰ βραχίονος ὑψηλοῦ, τὸ γένος τῶν ἑβραίων ἐκ γῆς αἰγύπτου, καὶ
τῆς δουλείας φαραώ. καταδιώξας δὲ ὁ φαραὼ, ἐποντίσθη ἐν τῇ ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ μετὰ
πάσης τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ παρὰ τοῦ μωϋσέως, μετὰ δὲ ταῦτα περιεπάτει ἐν τῇ ἐρήμῳ

χρόνους

χρόνους τεσσαράκοντα ποιῶν θαύματα ἄπειρα. ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον πάντων τῶν ἑβραίων ἀνέβη ὁ μωϋσῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους σινᾶ, εἰπόντων τοῦτο τῶν ἰουδαίων πρὸς αὐτὸν, ὅτι ἀνάβαινε εἰς τὸ ὄρος. καὶ γνῶθι τὸ τοῦ θεοῦ θέλημα. ἡμεῖς γὰρ θεοῦ φωνὴν ἀκοῦσαι οὐ δυνάμεθα, μή ποτε τελευτήσωμεν. καὶ ὁ μὲν λαὸς ἵστατο μακρόθεν τοῦ ὄρους, προσκυνοῦντες τῷ θεῷ μετὰ τρόμου, τῷ λαλοῦντι μωϋσεῖ. ὁ δὲ μωσῆς ἀκούων τοὺς λόγους τοῦ θεοῦ, ἔλεγε τούτους τοῖς ἑβραίοις, καὶ παρευθὺς τὸ λαληθὲν ἐπληροῦτο. ἀλλ' οὐδέποτε ἐκίνησαν τοὺς τεσσαράκοντα χρόνους ἀπὸ τοῦ τόπου αὐτῶν ἄνευ λόγου τοῦ θεοῦ. μωσῆς γὰρ ἐλάλει, καὶ ὁ θεὸς ἀπεκρίνετο φωνῇ, λέγει ἡ γραφή. μετὰ γοῦν τῶν πολλῶν μαρτυριῶν τε καὶ θαυμάτων, ἐξέδωκε τὸν νόμον τοῖς ἰουδαίοις, καὶ ἐδέξαντο τοῦτον, καὶ προσεκύνησαν, καὶ παρέλαβον τὸν παρὰ τοῦ μωσέως δοθέντα νόμον, ὡς τοῦ θεοῦ νόμον. ἦλθεν ὁ χριστὸς, καὶ εἶχε τὰς μαρτυρίας παρὰ πάντων τῶν προφητῶν. καὶ ὁ μὲν μωϋσῆς ἔλαβε τὴν μαρτυρίαν ὀγδοηκοντούτης, τοσούτων καὶ γὰρ εὑρίσκετο ἐτῶν, ὁπότε προσετάγη παρὰ θεοῦ ἐξάραι τοὺς ἰσραὴλ ἐξ αἰγύπτου. ὁ δὲ χριστὸς εἶχε τὰς μαρτυρίας ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, τέως δὲ πρὶν ἢ γεννηθῆναι αὐτὸν ἀπὸ γὰρ τοῦ ἀβραὰμ ἤρξαντο ἀναφαίνεσθαι αἱ τοῦ χριστοῦ μαρτυρίαι, καθὼς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἀποδέδεικται. γεννηθεὶς δὲ πάλιν ἐμαρτυρήθη τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς μαρτυρίαν, μίαν, καὶ δίς. ἐποίησε δὲ καὶ θαύματα οὐ κατὰ τὸν μωϋσέα ἐν αἰγύπτῳ καὶ τῇ ἐρήμῳ, ἀλλὰ μεγάλα, καὶ ὑπὲρ φύσιν. καὶ τοσοῦτον ἐκείνων μείζονα, ὅσον διαφέρει δεσπότης δούλου. καὶ μετὰ τὰς πολλὰς ἐκείνας μαρτυρίας, καὶ τὰ ἄπειρα καὶ ὑπὲρ φύσιν θαύματα ἔκτοτε ἐξεδόθη ὁ τοῦ εὐαγγελίου νόμος, καὶ προσεκύνησαν καὶ ἠσπάσαντο αὐτὸν πάντα τὰ ἔθνη, πᾶσα ἡ οἰκουμένη, καὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸν χριστὸν, τὸν δόντα τὸ εὐαγγέλιον. ὁ δὲ μωαμεθ οὑτοσὶ πόθεν λαβὼν τὰς μαρτυρίας, ἐδίδαξε τὰ δόγματα, ἅπερ ἐδίδαξε, καὶ ἐξέδωκε τὸν νόμον τοῖς μουσουλμάνοις; πάντως οὐκ ἄλλοθεν, ἢ αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν περὶ αὐτοῦ εἰς γὰρ πᾶσαν τὴν θείαν γραφὴν οὐκ ἀναφαίνεται ἡ περὶ αὐτοῦ μαρτυρία, ἀλλὰ τοὐναντίον. ὁ γὰρ μωϋσῆς οὕτως εἴρηκε περὶ τοῦ χριστοῦ τοῦτος τὸν τῶν ἑβραίων λαὸν, ὅτι ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς προφήτην ἐκ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν ὡς ἐμέ. πᾶσα ψυχὴ ἥτις οὐκ ἀκούσεται τοῦ προφήτου ἐκείνου, ἐξολοθρευθήσεται. κἂν γοῦν καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν περὶ τούτου εἴπομεν, ἀλλ' οὐκ ὀκνήσομεν πάλιν εἰπεῖν περὶ αὐτοῦ. ἐν γὰρ τῷ εἰπεῖν τὸν προφήτην μωϋσέα, ὅτι προφήτην ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, ἐδείξεν ὅτι ἐκ τῶν ἰουδαίων ἐστὶν ὁ μέλλων ἐλθεῖν προφήτης, καὶ ἐκείνου ἀκούσονται ἄλλου δὲ ἐλθόντος οὐ παραδέξονται αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ μακράν που διώξουσιν αὐτὸν ἐξ αὐτῶν. λέγει ὁ χριστὸς περὶ ἰωάννου τοῦ ἡμοῦ ζαχαρίου, μαρτυρῶν αὐτὸν προφήτην, καὶ μέγιστον προφήτην, καὶ λέγων, ὅτι πάντες οἱ προφῆται ἕως ἰωάννου προεφήτευσαν, ἀπὸ δὲ τοῦ ἰωάννου ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ εὐαγγελίζεται. ὁρᾷς ὅπως ὁ μὲν μωϋσῆς παρήγγειλε τῷ γένει τῶν ἑβραίων, ἵνα μόνον τὸν ἐκ τοῦ γένους τῶν ἑβραίων ἐλθόντα προφήτην δέξωνται, ἄλλον δὲ οὐδαμῶς; ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ προφῆται ἐκ τοῦ γένους τῶν ἰουδαίων εἰσίν. ὁ δὲ χριστὸς πάλιν καθαρώτερον εἴρηκεν, ὅτι πάντες οἱ προφῆτες ἕως ἰωάννου, καὶ πλέον οὐχί. διάτοι τοῦτο, ὁ μὴ ἔχων μαρτυρίαν παρὰ θεοῦ καὶ τῶν προφητῶν, καὶ αὐτῆς τῆς θείας γραφῆς, οὐκ ἔστι παρὰ θεοῦ. ὁ μωαμεθ ἄρα μὴ ἔχων τὴν ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς μαρτυρίαν, οὐκ ἔστιν ἀπεσταλμένος παρὰ θεοῦ οὐ μόνον δὲ τοῦτο εἴρηκεν ὁ χριστὸς, τὸ, πάντες οἱ προφῆται ἕως ἰωάννου, καὶ περαιτέρω οὐκ ἔσονται, ἀλλὰ καὶ ἔτι σημεῖον γνωρίσματος δέδωκεν τοῖς πᾶσιν, οὕτως εἰπὼν, προσέχετε ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵ τινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἔσωθεν δὲ εἰσὶ λύκοι ἅρπαγες, ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς. σκεψώμεθα τοίνυν, τίς ἐστιν ὁ καρπὸς τοῦ παρὰ τοῦ μωαμεθ δοθέντος νόμου; καὶ τούτου ἀκριβῶς ἐξετασθέντος, φανερωθήσεται ἡ ἀλήθεια. λέγει ὁ μωαμεθ, ἐγὼ οὐκ ἦλθον διὰ θαυμάτων δοῦναι τὸν νόμον, ἀλλὰ διὰ σπάθης καὶ ξίφους. καὶ οἱ μὴ ὑποκύψαντες τῷ ἡμετέρῳ νόμῳ, ὃς ἐστὶ παρὰ θεοῦ, θανάτῳ ἀποθανέτωσαν, ἢ φόρους διδότωσαν. καὶ διδομένων τῶν φόρων, μενέτωσαν ἐν τῇ πίστει αὐτῶν. καὶ εἰ μὲν οὐκ ἦν τὸ εὐαγγέλιον δίκαιον, καὶ ἅγιον, καὶ ὀρθὸν, δικαίως καὶ πρεπόντως ἔμελλεν

λεν ἐλθεῖν νομοθέτης, ὃς διδάξει τὴν ἀλήθειαν τοῖς ἀνθρώποις καὶ δικαιοσύνην. εἰ δὲ δίκαιον καὶ ἅγιον ἦν, ἀτελὲς δὲ ὅμως, καὶ οὕτω πάλιν τὸ αὐτὸ ἦν δίκαιον καὶ πρέπον, ἵνα ἐλθὼν νομοθέτης, ἀναπληρώσῃ τὸ ὑστέρημα τοῦ εὐαγγελίου. ἐπεὶ δὲ ἅγιον καὶ δίκαιον καὶ τέλειον καὶ ὀρθὸν καὶ λέγετε καὶ ἐστὶ, μαρτυρεῖ δὲ καὶ ὁ μωάμεθ περὶ αὐτοῦ, καὶ ὁμολογεῖ, καὶ λέγει, ὅτι τὸ εὐαγγέλιον ἀπὸ θεοῦ ἐστι δεδομένον, καὶ ἅγιον, καὶ πλῆρες, καὶ εὐθὲς, τίς χρεία ἑτέρου νομοθέτου; πάντως οὐδεμία. καὶ λοιπὸν ἄκαιρος καὶ ἄχρηστος ἡ τοῦ μωάμεθ νομοθεσία. τοῦ γὰρ ὀρθοῦ κατὰ πάντα οὐδὲν ὀρθότερον, καὶ τοῦ τελείου οὐδὲν τελεώτερον, καὶ τῆς ἀληθείας οὐδὲν ἀληθέστερον. ἀλλ' ὅμως ἐξετάσαντες ἴδωμεν τί βούλοντες τὰ τοῦ νομοθέτου ῥήματα. πάντως οὐδὲν ἄλλο, ἀλλ' ἢ κατανοήσας ἑαυτὸν, ὅτι μακράν που εὑρίσκεται τῆς ἐνεργείας τῶν θαυμάτων, βουλόμενος κρύψαι τὴν ἑαυτοῦ ἀσθένειαν, μή ποτε παρὰ τῶν ἀνθρώπων εὕρῃ κατάγνωσιν, εἶπεν, ὅτι οὐκ ἦλθον δοῦναι τὸν νόμον διὰ θαυμάτων, ἀλλὰ διὰ ξίφους καὶ σπάθης, ὡς καὶ ἐν ταῖς διαλέξεσιν νενομοθέτηκεν, ἵνα μὴ διαλέγωνται μετὰ τῶν χριστιανῶν οἱ τούτου μαθηταὶ καὶ διάδοχοι, πάντως οὐ δι' ἄλλο τι, ἢ ἵνα μὴ ἐλεγχθῇ ἡ ἐκείνων ματαιότης. τὸ δὲ δοῦναι τὸν νόμον μετὰ ξίφους καὶ σπάθης, φόνους πάντως καὶ ἁρπαγὰς διδάσκει. καὶ τίς ἤκουσε τῶν ἀνθρώπων πιστεῦσαι τινὰ βίᾳ; ἡ πίστις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ νοῦ ἐστι. καὶ ἐπεὶ ἡ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς πρᾶγμα ἐστὶν ἀδούλωτον, πῶς ὁ ποιήσας αὐτὰ θεὸς ἐλεύθερα, πέμψειν ἔμελλε νομοθέτην βιάσαι αὐτὰ, ὥσπερ ἀλλαθόμενος τοῦ ἔργου αὐτοῦ; ἡ γὰρ πίστις θελήσει καὶ προαιρέσει, καὶ τῇ ἐλευθερίᾳ τῆς ψυχῆς, καὶ τῇ γνώσει αὐτῆς γίνεται, ἀλλοτρόπως δὲ οὐδαμῶς. τὸ γὰρ σῶμα δουλοῦται καὶ δεσμεῖται, καὶ ἔστιν ὅτε καὶ τὰ μὴ θέλοντα πράττει. ὠθὶ δὲ τῆς ψυχῆς οὐχ οὕτως, ἀλλὰ θελήσει, καὶ κρίσει, καὶ γνώσει, καὶ προαιρέσει, καὶ τῶν πιστευόντων αὐτῷ ἐν κρίσει καὶ ἀληθείᾳ ἔστιν ὁ θεὸς, καρδιογνώστης γάρ ἐστιν. οὐδὲ γὰρ βλέπει εἰς πρόσωπον, ἀλλ' εἰς καρδίαν. καὶ ἅπερ τὰ ἄλογα ζῶα νόμῳ φύσεως οὐ ποιοῦσι, ταῦτα ὁ μωαμεθ νομοθετεῖ. τίς γὰρ εἶδε λέοντα λέοντα φαγεῖν, ἢ ἄρκτον ἄρκτον, ἢ πάρδαλιν πάρδαλιν; οὗτος δὲ ἀναφανδὸν διδάσκει, φονεύειν τὸν ἄνθρωπον ἄνθρωπον. καὶ τίς μάταιος, ὅστις μέλλει δέξεσθαι τοῦτον εἶναι ἀπὸ θεοῦ; οὐδὲ γὰρ ἁρπαγὰς, καὶ φόνους διδάσκει θεός. πρὸς δὲ τούτοις, ὅτι καὶ κακία κακίας ἀλλάσσεται. λέγει γὰρ, ὅτε ἢ ἀποθανέτωσαν, ἢ φόρους διδότωσαν, καὶ ἀλλάσσεται φόνος φιλοχρηματίᾳ. οὐ μόνον δὲ μέχρι τούτου ἡ κακία ἔστη, ἀλλὰ καὶ περαιτέρω προέβη. τί γὰρ τῆς τοιαύτης ὠμότητος καὶ μισανθρωπίας χεῖρον γένοιτ' ἄν, ὥστε φονεύειν μηδὲν ἠδικηκότας. καὶ γὰρ ὁπόταν ἀπέλθωσι μουσουλμάνοι πρὸς πόλεμον, καὶ ἐν τῷ πολέμῳ πέσῃ τίς ἐξ αὐτῶν, οὐ λογίζονται ἑαυτοὺς ἀξίους μέμψεως, ὡς αἰτίους τοῦ πολέμου, ἀλλ' ὠθὶ τὸ νεκρὸν σῶμα τοῦ πεπτοκότος σφάττουσι ζῶντας ὅσους ἂν δυνηθῇ ἕκαστος, καὶ ὅσον πλείους κτείνει, τοσοῦτον ὠφέλειαν λογίζεται τῆς τοῦ τεθνεῶτος ψυχῆς. εἰ δ' ἴσως οὐκ ἔχει αὐτοὺς εἰς ἐξουσίαν αὐτοῦ ὁ βουλόμενος βοηθῆσαι τῇ τοῦ τεθνεῶτος ψυχῇ, ἐξωνεῖτε χριστιανοὺς εἴπερ εὕροι, καὶ ἢ ἐπάνω τοῦ νεκροῦ σώματος σφάττει αὐτοὺς, ἢ ὠθὶ τῷ τάφῳ αὐτοῦ. καὶ ὁ ταῦτα νομοθετῶν, πῶς ἀπὸ θεοῦ; ἔτι νομοθετεῖ, ὅτι ὁ δοὺς τῇ πόρνῃ μίσθωμα, καὶ κοιμηθεὶς μετ' αὐτῆς, οὐχ ἁμαρτάνει. καὶ ὁ βιασάμενος παρθένον ἁμαρτάνει, ὁ δὲ μετὰ τῆς θελήσεως αὐτῆς κοιμηθεὶς μετ' αὐτῆς οὐχ ἁμαρτάνει. καὶ ἐὰν αἰχμαλωτίδας τὶς λάβῃ ἐν πολέμῳ, ἔξεστιν αὐτῷ ποιεῖν ἐπ' αὐταῖς ὃ βούλεται ἀκωλύτως. ὁ γοῦν πορνείας καὶ παρθενοφθορίας νομοθετῶν, πῶς ἀπὸ θεοῦ; καὶ τὸ δὴ χείριστον, ὅτι τοὺς κατὰ τὴν ἀπόδοχην τοῦ θεοῦ περιπατήσαντας ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι, μετὰ τὴν ἐνθένδεν ἀπαβίωσιν αὐτῶν, λουτρὰ καὶ οἴκους περικαλλεῖς καὶ γυναῖκας παρθένους ὅτι πολλὰς ὑπισχνεῖται δοθήσεσθαι ἑνὶ ἑκάστῳ παρὰ θεοῦ. καὶ ὅπερ οἱ τῶν εἰδωλολατρῶν ἑλλήνων ὀνομαζόμενοι θεολόγοι οὐκ εἶπον, οὐδὲ ἐνόμισαν εἶναι, ταῦτα ὁ μωαμεθ ἀνακεκαλυμμένῳ τῷ προσώπῳ νομοθετεῖ. ἐκεῖνοι γὰρ οὕτω λέγουσιν, ὅτι οἱ μὲν καλῶς ἐνθάδε βιώσαντες, ἐπ' ἂν ἀποθάνωσι καὶ καθαρῶς ἀποδημήσωσιν αἱ ψυχαὶ ἀπὸ τῶν σωμάτων, εἰς τοὺς θεοὺς ἀπέρχονται, καὶ μετὰ τῶν θεῶν εὑρίσκονται εἰς τὰς τῶν μακάρων νήσους, καὶ μετ' αὐτῶν συναγάλλοντες. τῶν δὲ κακῶς ἐνθάδε βιωσάντων, καὶ ἀκαθάρτων, καὶ μεμολυσμένων ἀπελθόντων, αἱ τούτων ψυχαὶ εἰς ζοφώδεις

καὶ

καὶ σκοτεινοὺς ἀπέρχονται τόπους, καὶ εἰς τὸν ποταμὸν τὸν πυριφλεγέθοντα. καὶ οἱ μὲν εἰδωλολάτραι ἕλληνες λέγουσι ταῦτα. ὁ δὲ μωαμεθ πῶς ὀνομάζει ἑαυτὸν ὀρθόδοξον, καὶ πλησίον τοῦ θεοῦ εὑρισκόμενον; λέγει καὶ νομοθετεῖ τοιαῦτα ἀτοπήματα αἰσχρὰ, οὐκ ἔχει ἐνθύμησιν ὅλως, ὅτι ταῦτα πάντα ὀργῆς καὶ ἀπεστροφῆς ἔργα, καὶ τῆς ἁμαρτίας ἀπετελέσματα εἰσί. πῶς γὰρ τῆς παραβάσεως καὶ ἁμαρτίας τοῦ ἀδὰμ, ποῦ λουτρὰ; ποῦ ὅλως οἰκήματα; ποῦ αἱ πολλαὶ γυναῖκες; ἀλλὰ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν κατάραν ἐπανέστη τὸ σῶμα ὥσπερ θηρίον κατὰ τῆς ψυχῆς. καὶ μὴ ἐχούσης καθολικῶς τὴν τοῦ θεοῦ ἐπίσκεψιν, ἴσχυσε τὸ σῶμα, καὶ κατέσπασε τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ ὕψους καὶ τοῦ μεγαλείου αὐτῆς, καὶ κατήγαγεν εἰς τὰς παραλόγους καὶ ματαίας σωματικὰς ἐπιθυμίας καὶ ἡδονὰς. καὶ οἷον ὥσπερ ἀνδράποδον, οὕτω κατεδουλώθη ἡ ψυχὴ εἰς τὰς σωματικὰς ὀρέξεις. εἰ γοῦν μετὰ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, οὐδὲν μέλλουσιν εὑρεῖν οἱ κατὰ τὴν ἀπολοχὴν τοῦ θεοῦ πολιτευσάμενοι ἄνθρωποι τὴν μακαρίαν ἐκείνην ζωὴν, ἣν ὁ πρωπάτωρ ἀδὰμ εἶχε πῶς τῆς παραβάσεως, καὶ ἀπώλεσεν, ἀλλὰ πάλιν τὴν αὐτὴν ζωὴν μέλλουσιν εὑρεῖν, ἣν εἶχε μετὰ τὴν κατάραν, οὐαὶ τοῖς ἀνθρώποις ἐκείνοις. καὶ τὸ δὴ χείριστον, ὅτι οὐδὲ μέχρι τῆς ταλαιπώρου ἐκείνης καὶ ἐπαράτου ζωῆς ἐστιν ἡ τοῦ μωαμεθ παραλογία, ἣν δῆθεν ἐπαγγέλλεται ὁ θεὸς δώσειν τοῖς δικαίοις, ἀλλὰ πολλῷ τοῦ χείρονι διαφέρουσαν καὶ αἰσχρὰν. ὁ γὰρ ἀδὰμ μετὰ τὴν παράβασιν καὶ τὴν κατάραν, καὶ τὴν ἐξορίαν τὴν ἀπὸ τοῦ παραδείσου, ἔγνω τὴν εὖαν, ἀλλὰ καὶ οὕτω διὰ τὴν τεκνογονίαν, καὶ ἐτεκνοποίησε. πῶς δὲ τῆς παραβάσεως ἀγγελικῶς ἔζων. ὅμως καὶ ὁ ἀδὰμ εἴπερ ἔγνω τὴν εὖαν, ἀλλὰ καὶ αὖθις μία καὶ μόνη εὑρίσκεται γυνὴ, καὶ οὐ πολλαὶ. οὔτε γὰρ ἓν ἄρσεν ἐποίησεν ὁ θεὸς καὶ πολλὰ θήλεα, οὔτε πολλὰ ἄρσενα καὶ ἓν θῆλυ, ἀλλ' ἓν ἄρσεν τὸν ἀδὰμ, καὶ ἓν θῆλυ τὴν εὖαν. πληθυνθέντος δὲ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, καὶ πεσόντος εἰς ἀσελγεῖς καὶ ἀθεμίτους πράξεις, ἐβαρύνθη ὁ θεὸς, καὶ ὠργίσθη κατ' αὐτῶν, ὡς ὁ μακάριος μωϋσῆς γράφων εὑρίσκεται ἐν τοῦ παλαιῷ, ὅτι εἶπεν ὁ θεὸς, οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ πνεῦμα μου ἐπ' αὐτοῦ, διὰ τὸ εἶναι αὐτοῦ σάρκας. καὶ οὐ δηλοῖ ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, διότι ἔχουσι σάρκας. πῶς γὰρ; κἂν γὰρ καὶ μετὰ τὴν παράβασιν ἔλαβεν ὁ ἄνθρωπος τὴν παχυτέραν καὶ θνητὴν σάρκα, ἀλλ' οὐκ ἀπεβάλλεν τὸ παρὰ τοῦ θεοῦ πλασθὲν σῶμα τοῦ ἀδάμ. καὶ γὰρ πάντα τὰ παρὰ τοῦ θεοῦ γεγονότα, καλὰ λίαν. ἀλλὰ διὰ τοῦτο εἴρηκεν ὁ θεὸς τὸ, οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ πνεῦμα μου ἐπ' αὐτοῦ, διὰ τὸ εἶναι αὐτοῦ σάρκας, ὡς δῆθεν ὅλως σαρκικοὺς γεγονότας, παντελῶς γηΐνους, οὐκ ἔχοντας τὴν πρέπουσαν μνήμην τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ εἰς ἀσελγείας ἐμπεσόντας. τότε λέγει τοῦ νῶε ὁ θεὸς, ὅτι σὲ εὕρηκα δίκαιον ἐν ταύτῃ τῇ γενεᾷ, ποίησον κιβωτὸν μετὰ ξύλων τοιάνδε καὶ τοιάνδε. καὶ ἐποίησε νῶε τὴν κιβωτὸν κατὰ τὸ ῥῆμα κυρίου. καὶ εἰσῆλθε νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν, καὶ οἱ τρεῖς υἱοὶ αὐτοῦ, σὴμ, χὰμ, ἰάφεθ. καὶ εἰσῆλθε ἡ γυνὴ τοῦ νῶε εἰς τῆς κιβωτὸν, καὶ αἱ τρεῖς γυναῖκες τῶν υἱῶν νῶε. ὁρᾷς πῶς ὁ νῶε μὲν ἐμαρτυρήθη παρὰ τοῦ θεοῦ δίκαιος, ὁ ἔχων τὴν μίαν γυναῖκα; ἀλλὰ δὴ καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἀνὰ μίαν καὶ μόνην γυναῖκα ἔχων ἕκαστος, ἐσώθησαν ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ θεοῦ. ἅπαν δὲ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀπέθανεν ὑπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τῶν ὑδάτων. πάντως καὶ τὴν πάντη ἀνόητον τοῦτο διδάσκει, ὅτι μίαν καὶ μόνην γυναῖκα ἔστιν ἀπὸ δικαίου ἔχειν τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἕνα καὶ μόνον ἄνδρα τὴν γυναῖκα. ἀλλὰ καὶ τοῦτο μετὰ τὴν κατάραν ἐγένετο διὰ τὴν τεκνογονίαν, ὡς εἴρηται. ὁ δὲ μωαμεθ διδάσκει ἀναφανδὸν, ὅτι ἡ παρὰ θεοῦ τοῖς δικαίοις ἀνταπόδοσις, λουτρὰ καὶ γυναῖκες πολλαὶ ἑνὶ ἑκάστῳ, καὶ οἶκοι περικαλεῖς. ὁ γοῦν ταῦτα νομοθετῶν, πῶς ἀπὸ θεοῦ; μάταιος δὲ ὁ ταῦτα παραδεχόμενος καὶ πιστεύων, ὅτι τὸ γεγονὸς δι' ὀργὴν τοῦ ἁμαρτωλῷ, πολλαπλασιάζεται ἐν τοῦ καιρῷ τῆς μισθαποδοσίας τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ τοῖς ἁγίοις καὶ δικαίοις. καὶ πρόσεξον τὰ γεγονότα. λέγει ὁ μωϋσῆς, καὶ εἰσῆλθε νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ αἱ γυναῖκες τῶν υἱῶν αὐτοῦ. εἶτα λέγει, καὶ ἐξῆλθε νῶε ἐκ τῆς κιβωτοῦ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ αἱ γυναῖκες τῶν υἱῶν αὐτοῦ. καὶ εἰς μὴ τῆς εἰσέλευσιν λέγει, εἰσῆλθε νῶε καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ καὶ αἱ γυναῖκες τῶν υἱῶν αὐτοῦ. εἰς δὲ τὴν ἐξέλευσιν οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἐξῆλθε νῶε καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ αἱ γυναῖκες τῶν υἱῶν

αὐτοῦ

αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ. πάντως οὐδὲν ἕτερον δηλοῦντος τοῦ λόγου, ἢ ὅτι κἂν καὶ μίαν καὶ μόνην γυναῖκα ἔστιν ἀκρ δικαίου ἔχειν τὸν ἄνθρωπον. ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ αὐτῆς ἀπέχεσθαι, πρέπον ἐστίν. ἐν γὰρ τοῦ εἰπεῖν, ὅτι εἰσῆλθε εἰς τὴν κιβωτὸν, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, ἔδειξε τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, οἷόν τι διατείχισμα χωρίζον τὸν νῶε ἀκρ τοῦ γυναικὸς αὐτοῦ. ἐν δὲ τοῦ εἰπεῖν, ὅτι ἐξῆλθε νῶε καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, ἔδειξεν ὅτι ἀκρ τοῦ νῦν οὐδὲν ἐστὶ τὸ κωλύον ἑνοῦσθαι τῇ ἑαυτοῦ γυναικί. ὁ δ' αὐτὸς λόγος ἐστὶ καὶ περὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ τῶν γυναικῶν αὐτῶν. ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ μωϋσῆς ὑπὲρ τοῦ ὄρους τοῦ σινᾶ ἀνερχόμενος, οὑτωσὶ φησὶ τοῖς ἰουδαίοις, ἁγνίσατε ἑαυτοὺς ἕκαστος ἕως τρίτης ἡμέρας, πλύναντες τὰ ἱμάτια ὑμῶν, καὶ γυναικὸς μὴ ἅψησθε. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀδὰμ τὴν εὖαν θεασάμενος, οὕτως εἴρηκεν, αὕτη ἐστὶν ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων μου, καὶ σὰρξ ἐκ τοῦ σαρκός μου. ἕνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. καὶ πρόσχες ὅπως μετὰ τοῦ ἐφαμάρτου καὶ τὸ εὔηθες κέκτηται ἡ πολυγαμία. ὁ γὰρ ἀδὰμ οὐκ εἶπεν, ὅτι ἔσονται πολλαὶ αἱ γυναῖκες μετὰ τοῦ ἀνδρὸς εἰς σάρκα μίαν, ἀλλὰ δύο, τουτέστιν ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ τούτου γυνή. μία δὲ καὶ πολλαὶ οὐ ταυτόν. εἰ δ' ἴσως καὶ ὁ νομοθέτης μωσῆς ἐνέδωκε τοῖς ἰουδαίοις ἔχειν ἕνα ἕκαστον γυναῖκας, συγκαταβάσας ἕνεκεν τοῦτο πεποίηκεν. ὥσπερ καὶ ὑπὲρ τοῦ τῶν ζώων θυσίας, ἵνα τοῦ μιαρᾶς ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς τῶν παίδων μιαιφωνίας. ὁ δὲ χριστὸς ἐλθὼν, ὥσπερ ἐκώλυσε τὴν τῶν ζώων θυσίαν πληρῶν τὸν τοῦ νόμου σκοπὸν, οὕτω καὶ τὴν πολυγαμίαν ἐκώλυσεν. ὁ δὲ μωαμεθ οὑτοσὶ αὐτὶ σωφροσύνης ἀπολασίαν νενομοθέτηκεν, μὴ μόνον ἐν τοῦ παρόντι αἰῶνι, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῦ μέλλοντι ταῦτα παρὰ θεοῦ πολλαπλασιασθῆναι διδάξας. καὶ ἔστιν ἰδεῖν ἐν αὐτῷ τὸ τοῦ δαβὶδ λόγιον, τὸ φάσκον, ὅτι ἐπαινεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς ἐν ταῖς ὑπὲρ θυμίαις τοῦ ψυχῆς αὐτοῦ. καὶ ὁ ἀδικῶν ἐνευλογεῖται, τουτέστιν ἐπαινεῖτο, καὶ ἐγκωμιάζετο παρὰ τῶν κολακευόντων αὐτὸν, καὶ ἐρεθιζόντων αὐτοῦ τὴν κακίαν, καὶ μὴ δὲ αἴσθησιν τοῦ νόσου γοῦν διὰ σιωπῆς ἐμποιῆσαι ἀνεχομένων. διὸ καὶ ἀνίατος ὁ τοιοῦτος εὑρίσκεται. τὸ γὰρ μὴ δὲ αἴσθησιν τοῦ πάθους ἔχον, θεραπίαν οὔτε ζητεῖ, οὔτε προσίεται. καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ πάντων δεινότατον, ὅταν ἡ κακία ἐπαινῆται, καὶ μὴ δὲ κακία εἶναι νομίζητο. ὁ γὰρ δηλωθεὶς μωαμεθ τὰ πρὸς χάριν καὶ τέρψιν τῶν ἀνθρώπων ἐσπούδασε καὶ ἐδίδαξεν, ἵνα διὰ τοῦ ἡδονῆς ὑπὲρ πάσηται τὸ πλῆθος τῶν ἀφρόνων. ἔτι περὶ τῶν ἀνδρῶν μόνον μέλει τοῦ θεῷ, ὡς πλασμάτων αὐτοῦ. περὶ δὲ τῶν γυναικῶν οὐδαμῶς, διὰ τὸ μὴ εἶναι αὐτὰς πλάσμα θεοῦ. καὶ διὰ τοῦτο οἱ μὲν ἄνδρες μέλλουσιν ἀκρλαύειν τῶν παρὰ τοῦ θεοῦ τοιούτων ἀγαθῶν, αἱ δὲ γυναῖκες οὐδόλως; ἢ ἐπεὶ μία φύσις ἐστὶν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, καὶ εἷς ἄνθρωπος ἐστὶ πᾶς ἄνθρωπος, καὶ ὁμοίως μέλλουσι κριθῆναι οἱ πάντες, καὶ ὁμοίως μέλλουσιν ἀκρλαβεῖν, οἱ μὲν καλῶς πολιτευσάμενοι ἀγαθὰ, οἱ δὲ κακῶς ὀργὴν θεοῦ καὶ ἀκρτροφὴν καὶ κόλασιν, πάντως που παντί που δῆλον, ὅτι πάντες ἄνθρωποι ὁμοίως μέλλουσι κριθῆναι ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες. ἐπεὶ καὶ μία καὶ ἡ αὐτὴ φύσις ἐστὶ, καὶ ὁμοίως μέλλουσιν ἀκρλαυεῖν, ὡς ἕκαστος αὐτῶν ἔπραξε κακά τε καὶ ἀγαθά. καὶ λοιπὸν, τὸ αὐτὸ δίκαιόν ἐστὶ καὶ πρέπον, ἵνα λάβωσι καὶ αἱ γυναῖκες ὅπερ οἱ ἄνδρες. καὶ ὥσπερ δίδονται πρὸς τοὺς καλῶς πολιτευσαμένους ἑνὶ ἑκάστῳ πολλαὶ γυναῖκες ἀντιμισθία, καθὼς ὁ μωαμεθ νομοθετεῖ, διδόσθωσαν καὶ πρὸς τὰς καλῶς πολιτευσαμένας γυναῖκας μιᾷ ἑκάστῃ πολλοὶ ἄνδρες. εἰ δ' ὡς ἄτοπον παρεσιώπησεν αὐτὸ, τὴν αὐτὴν ἔννοιαν καὶ κρίσιν ἔπρεπεν, ἵνα ἀναλογίσηται καὶ κρίνῃ καὶ περὶ τῶν ἀνδρῶν. ἔτι οἱ πολλοὶ ἄνδρες οἱ δοθησόμενοι μιᾷ γυναικὶ, ὡς ἀκρδοχῆς ἄξιοι μέλλουσι δοθῆναι διὰ τὸ καλῶς αὐτοὺς πολιτευθῆναι, ἢ ὡς καταδίκης. καὶ εἰ μὲν ὡς καλῶς αὐτοὺς πολιτευσαμένους, διάτι οὐκ ἐδόθησαν αὐτοῖς ἑνὶ ἑκάστῳ γυναῖκες πολλαὶ, εὐεργεσίας χάριν καὶ ἀντιμισθίας, ὡς λέγετε, ἀλλὰ μᾶλλον τοῖς πολλοῖς ἀνδράσι γυνὴ μία. εἰ δ' ὡς κατακρίτοις, καὶ μὴν αἱ τοιαῦται εὐεργεσίαι ἀκρδοχῆς καὶ ἀγαθῆς ἀντιμισθίας δόματα εἰσὶν, ὡς ὁ μωαμεθ διαγορεύει. τὸ αὐτὸ καὶ ὑπὲρ τῶν πολλῶν γυναικῶν τῶν δοθησομένων ἑνὶ ἀνδρί. εἰ μὲν ὡς καταδίκης ἄξιαι, πῶς δίδονται πρὸς αὐτὰς εὐεργεσίαι; εἰ δ' ἀκρδοχῆς ἄξιαι, διατί δίδονται αἱ πολλαὶ ἑνὶ ἀνδρὶ, καὶ τί τοῦ τοιαύτης συγ

χύσεως ἀποπώτερόν τε καὶ ἀσελεστερον. Βλέπεις πῶς ὁ πρᾶγματικὸς τῆς ἀληθείας ὁδὸς, εἰς πόσα ἄτοπα παρεμπίπτει καὶ ἄκαιρα; ἀλλ' οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστιν. οὐ γὰρ ὄψιν ἢ τοῦ θεοῦ πῆξις εἰς ἁγίους μισθαποδοσία, προφαὶ καὶ πόσεις, καὶ λυτρὰ καὶ γυμνότης, ἃ τινά ἐισιν ἁμαρτίας καὶ ὀργῆς ἀποτελέσματα, ὡς εἴρηται, ἀλλὰ ἁγιοσύνη καὶ καθαρότης, καὶ ἀγγελικὴ πολιτεία, χαρά τε καὶ εὐφροσύνη καὶ ἀγαλλίασις, ἣν ὁ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη ποτέ. εἶδες γὰρ καρπὸν τῆς νομοθεσίας τοῦ νομοθέτου; γινώσκεται ἀπὸ τοῦ καρποῦ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἢ οὔ; καὶ τίς οὕτω τυφλὸς καὶ ἀνόητος καὶ ἐσκοτισμένος, ὁ μὴ σωϊεὶς τὰ λεγόμενα. ὁ δὲ ταῦτα νομοθετῶν, πῶς ἀπὸ θεοῦ; καὶ πολὺ τούτου τίς χρεία λόγων πλειόνων; πολὺ δὲ τοῦ ἐγγεγραμμένου ὀνόματος τοῦ μωαμεθ ἐν ταῖς δεξιοῖς μέρεσι τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ, τίς χρεία ἀπολογίας λόγων; οἱ μὲν φρόνιμοι κρινέτωσαν φρονίμως. οἱ δέ γε αὐόητοι καὶ μωροί, ὡς βούλονται. ἀλλ' ὡς ἐπελαβόμην τοῦ ἡμετέρου λόγου ἔγραψα πολὺ τοῦ μωαμεθ, ὃν ἐγραψα. εἶπον γάρ, ὅτι ἀκριβὴς ὁ πεπειραμένος σκοπὸς ἐστὶ νοῦ πρὸς σὲ μὲ ἀπολογίας, ἵνα ποιήσω καταβραμεῖν τοῦ τοσούτου μιαρόν, καὶ εἰπὼ ἄπορα καὶ λέγουσι καὶ πράττουσιν ἄθεα καὶ ὀλέθρια καὶ κακά, ἀλλ' ἵνα δείξω μόνον, ὅτι πᾶς λόγος καὶ ἀδίκως κατηγορούντος παρὰ τοῦ μουσουλμάνων οἱ χριστιανοί, ὃ καὶ πεποίηκα εἰ δὲ καί τινα εἶπον μικρὰ περὶ τοῦ μωαμεθ, ἢ τοῦ πράγματος ἡ σύνθεσις ἠνάγκασεν ἡμᾶς εἰς τοῦτο. ἐπεὶ εἶπον ἔχομεν καὶ σκοπὸν τοῦ γράψαι περὶ τῶν ἀκροπημάτων τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ, πολλὰ εἴχομεν εἰπεῖν. ὅτι δὲ οὐκ εἶπον ὁ χριστὸς περὶ τοῦ μωαμεθ λόγον τινὰ τυχόντα, οὐδὲ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἐγγεγραμμένον τὸ ὄνομα αὐτοῦ, εἴπομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ὅτε μὴ δεῖται καὶ εἴπομεν. ὁ δὲ λόγος οὗτος δηλώσει τοῦτο, καὶ ἔτι σαφέστερον. ἄπορ εἶπον οἱ ἀπόστολοι καὶ μαθηταὶ τοῦ χριστοῦ, ἃ ἄπορ ἀκηκόασιν ἐξ αὐτοῦ τοῦ σώματος τοῦ χριστοῦ, ταῦτα καὶ ἔγραψαν καὶ ἐδίδαξαν. ἐξ αὐτῶν οὖν τῶν τοῦ χριστοῦ μαθητῶν τέσσαρες σωϊεγράψαντο τὸ εὐαγγέλιον. ὁ μὲν εἷς ὀνομαζόμενος ματθαῖος, ἑβραϊκῶς δὲ ἐξέλαμψε τοῦτο ἐν τῇ παλαιστίνῃ, ἤτοι τὰ ἱεροσόλυμα, καὶ τὰ μέρη τῆς λιβύης. ὁ δὲ ἕτερος μάρκος, λατινικῶς δὲ ἐν τῇ ἀχαΐᾳ, καὶ ἐδόθη εἰς τε τὴν ἰταλίαν καὶ τὴν ῥώμην, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ λοιπὰ τὰ ἑσπέρια φωτα ἔθνη. ὁ ἕτερος λουκᾶς, ἑλληνικῶς δὲ, καὶ ἐδόθη εἰς τὴν ἀσίαν, καὶ αἰθιοπίαν, καὶ περσίαν, καὶ ἰνδίαν, καὶ ἀραβίαν. ὁ δέ γε ἕτερος ἰωάννης, καὶ αὐτὸς ἑλληνικῶς, καὶ ἐδόθη εἰς τὰ μέρη τῆς δύσεως, καὶ τὰς νήσους, καὶ φῶτα εὐεσήμοτερα ἑλλήνων. καὶ οὕτω διεδόθη τὸ εὐαγγέλιον εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, οὐ μετὰ βίας, οὐδὲ μετ' ἀνάγκης, οὐδὲ μετὰ ξίφους καὶ πολέμου, ἀλλ' ἐν ἀγάπῃ καὶ ἱλαρότητι καὶ ἐν τῷ πείνῃ εὐρίσκοντο διδάσκοντες οἱ ἀπόστολοι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ. καὶ οὐτέρα πᾶσα τὰ πράγματα. τῶν γὰρ ἀκροπόλων τυπτομένων, καὶ λαζομένων, καὶ λοιδορουμένων, καὶ διωκομένων, καὶ διασκόντων δὲ κατέπιπτε τὸ κήρυγμα, ἀλλ' ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἐμεγαλύνετο, καὶ ηὐξάνετο τὸ τοῦ χριστοῦ εὐαγγέλιον. καὶ ἐκεῖνοι οἱ πολλὰ πολλάκις διδάσκαντες καὶ πολλὰ κηρύσσοντες καλύψαι τὸ τοῦ χριστοῦ ὄνομα, ἵνα μὴ ὁμολογήσῃ αὐτὸν τις τῶν ἀνθρώπων θεὸν, ὁ δὲ θεὸς τολμήσων, θανάτῳ ἀκρθανεῖται, αὐτοὶ ἐκεῖνοι καταισχύνοντες τὴν ἀλήθειαν, προσέπεσον καὶ προσεκύνησαν, οἱ μὲν τοῖς ἀκροπόλοις, οἱ δὲ τοῖς ἐκείνων διδασκάλοις καὶ μαθηταῖς, καὶ ἐπίστευσαν, ὅτι αὐτός ἐστιν ἀληθὴς θεὸς ὁ χριστός, αὐτὸς ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. καὶ ἐλυπήθη καὶ ἔκλαυσαν τὰς πρώτας ἡμέρας, ἃς πρωτεπάτησαν ἐν τῇ σκοτίᾳ καὶ τῇ πλάνῃ τοῦ σατανᾶ. ὁ δὲ παντάγαθος θεὸς καὶ ἐλεήμων ἐλέησε αὐτοὺς τῇ μετανοίᾳ, καὶ αὖθις αὖ διώκοντας τὸ τοῦ χριστοῦ ὄνομα, κατέστησε ποιμένας καὶ διδασκάλους καὶ κήρυκας τοῦ εὐαγγελίου καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. καὶ λαβόντες οἱ πάντες τὸ εὐαγγέλιον, μετέγραψαν καὶ εἶχον αὐτὸ εἷς ἕκαστος, καὶ ἀνεγίνωσκε, καὶ ἐμάνθανε καὶ ἐδιδάσκετο καὶ προσεκύνει τὰ ἐν αὐτῷ γεγραμμένα, καὶ μεγάλῃ τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἐδίδασκε τὰ τοῦ εὐαγγελίου τοῖς μὴ γινώσκουσι τὰ λεγόμενα. καὶ οὕτω διεδόθη εἰς τὰ ἅπαντα κόσμου τὸ εὐαγγέλιον, καὶ εἶχον αὐτὸ πάντες οἱ καθικόντες τῆς γῆς. ἀπὸ γὰρ τοῦ χριστοῦ ἕως οὗ ἦρξατο διδάσκειν ὁ μωάμεθ, παρῆλθον χρόνοι ἐπέκεινα τῶν πεντακοσίων. μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ εὐαγγελίου τοσούτων πλειόνων χρόνων, τίς ἔμελλε τολμήσειν ἐκβαλεῖν τὸ τοῦ μωάμεθ ὄνομα ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου, εἴπερ εὑρίσκετο ἐν αὐτῷ γεγραμμένον; τὸ μή, ὅτι μίαν καὶ μόνην λέξιν ὁ τολμήσας προσθήσειν ἢ ἐκβαλεῖν, ὁ δυνάτης πλέον ἐκεῖνος ὀνομάζεται χριστιανός. τὸ δὲ, ὅτι εἶπον καί τις

κακὸς

κακὸς ὑποθώμεθα ἐξέβαλε τινὰ λέξιν ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου, ὁ ἕτερος ἅπας κόσμος ἀκολου-
θήσειν ἔμελλε τοῦ τοῦ ἑνὸς ἀτοπήματι; πάντως οὐχί. ἀπὸ γοῦν τούτου ἀναφαίνεται, ὅτι οὐκ
ἦν καταγεγραμμένον τὸ τοῦ μωαμεθ ὄνομα ἐν τοῦ εὐαγγελίῳ. ἔτι, εἴπερ εὑρίσκετο τὸ τοῦ
μωαμεθ ὄνομα ἐν τοῦ εὐαγγελίῳ, ἢ ὡς καλὸν ἔμελλε μαρτυρήσειν ὁ χριστὸς ἐκεῖνον, ἢ ὡς κα-
κόν. καὶ εἰ μὲν ὡς καλὸν, ἔμελλον ἐκδέχεσθαι πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, πάντες οἱ τοπάρ-
χαι, πάντες οἱ χριστιανοί, τὸν παρὰ τοῦ χριστοῦ μαρτυρηθέντα, ἵνα λάβωσι τὴν ἀπὸ τούτου
ὠφέλειαν. εἰ δ' ὡς κακὸν, πάλιν ἔμελλον ἔχειν τὰ ἐκείνου γνωρίσματα, καὶ φυλάττεσθαι ἐξ
αὐτοῦ, ἵνα μὴ βλαβῶσι. καὶ εἴτε ὡς ἐκλεχόμενοι τὸν καλὸν, εἴτε ὡς ἀποστρεφόμενοι τὸν κακὸν,
οὐδὲν ἔμελλεν ἐκβαλεῖν ἅπας ὁ κόσμος ἐκ τοῦ εὐαγγελίου τὸ τοῦ μωαμεθ ὄνομα. καὶ ἀπὸ
τούτου ἀναφαίνεται, ὅτι οὐκ ἦν γεγραμμένον ἐν τοῦ εὐαγγελίῳ τὸ τούτου ὄνομα. ἔτι οὐ-
δεὶς ἐστὶν ὁ φθονῶν ἑτέρῳ, πρὶν γεννήσεως αὐτοῦ. τίς γοῦν ἔμελλε φθονήσειν τοῦ μωαμεθ
πρὸ τῆς αὐτοῦ γεννήσεως; πάντως οὐδείς. εἰ δ' ἴσως ἐφθόνησεν αὐτῷ τις μετὰ τὴν αὐτοῦ
γέννησιν, πῶς ἔμελλεν ἀκολουθήσειν ἅπας ὁ κόσμος τοῦ πρὸς τὸν μωαμεθ ἑνὸς φθόνῳ;
καὶ τίς παραφρων οὕτως, ὥστε μὴ λογίσασθαι τοῦτο ἀδύνατον; καὶ ἀπὸ τούτου ἀναφαίνετο,
ὅτι οὐκ ἦν καταγεγραμμένον τὸ τοῦ μωαμεθ ὄνομα ἐν τοῦ εὐαγγελίῳ. ἔτι, εἰ μὲν ἔλεγον
οἱ ἰσμαηλῖται, ὅτι μόνον ἐν τοῦ εὐαγγελίῳ εὑρίσκετο γεγραμμένον τὸ τοῦ μωαμεθ ὄνομα,
καὶ ἐξέβαλον αὐτὸ οἱ χριστιανοὶ, καὶ οὕτως ἀρκεταί εἰσιν αἱ ἀποδείξεις, ἃς λέγομεν, ἵνα φα-
νῇ τὸ ἀληθὲς, ὅτι οὐδὲν λέγουσιν ἀλήθειαν. ἐπεὶ δὲ λέγουσιν, ὅτι ἐν τῷ παλαιῷ τῷ συγ-
γραφέντι παρὰ τοῦ μωϋσέως εὑρίσκετο γεγραμμένον, πῶς ἐξέβαλον αὐτὸ ἐκ τοῦ παλαιοῦ
οἱ ἑβραῖοι; οὐδὲ γὰρ εὑρίσκεται ἐκεῖσε ὅλως ἴχνος σημείου περὶ τοῦ μωαμεθ. καὶ ἰδοὺ ὡς
οἱ μουσουλμάνοι λέγουσι, φθονήσαντες οἱ χριστιανοὶ, ἐξέβαλον τὸ ὄνομα ἐκείνου. οἱ δὲ ἑ-
βραῖοι διατί; καί τοι γε εἴς τε τὴν περιτομὴν, καὶ εἰς ἄλλα τινὰ, εἰς τροφὰς, φημὶ, καὶ ἕτε-
ρα ἔθιμα συμφωνοῦσιν οἱ μουσουλμάνοι μετὰ τῶν ἑβραίων. ἰδοὺ γοῦν καὶ ἀπὸ τούτου ἀνα-
φαίνεται, ὅτι οὔτε ἐν τῷ παλαιῷ τῷ μωσαϊκῷ εὑρίσκετο τὸ τοῦ μωαμεθ ὄνομα, οὔτε ἐν τῷ
εὐαγγελίῳ. καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. ἱκανὰ γάρ εἰσιν, ἵνα καὶ τὸν πάντη ἀγνώμονα ἀγάγωσιν
εἰς τὴν τῆς ἀληθείας γνῶσιν. σὺν πᾶσι δὲ τοῖς ἄλλοις κατηγορούμεθα καὶ τοῦτο παρὰ τῶν
μουσουλμάνων, ὅτι ἀθετήσαντες ἡμεῖς τὸν παρὰ τοῦ μωϋσέως δοθέντα νόμον, ἐσμὲν ἄξιοι
κατηγορίας. καὶ ἡμεῖς οἱ κατηγορίας ἄξιοι, κατηγοροῦμεν τοὺς μουσουλμάνους πολλῶν ἐ-
παίνων ὄντας ἀξίους. εἴτε γοῦν ἄξιοι ἐπαίνων εὑρίσκονται οἱ μουσουλμάνοι, εἴτε καὶ μὴ,
ἀπὸ μέρους περὶ ἐκείνων ἱκανῶς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἀποδέδεικται. φέρε γοῦν σκεψώμεθα
καὶ περὶ ἡμῶν αὐτῶν. ἆρα κατελύθη παρ' ἡμῶν ὁ τοῦ μωϋσέως νόμος, μᾶλλον δὲ παρὰ τοῦ
εὐαγγελίου, ἢ συνέστη. καὶ τὸ τοῦ νόμου ἀσθενὲς καὶ ἀδύνατον τὸ εὐαγγέλιον ἀνεπλήρωσε.
πᾶς γὰρ λόγος, πᾶσα γραφὴ, πᾶσα πρᾶξις μετὰ σκοποῦ λέγεται, καὶ γράφεται, καὶ
πράττεται. καὶ ὥσπερ παντὸς καρποῦ προηγεῖτο ἄνθος, οὕτω παντὸς λόγου καὶ πράξεως
καὶ γραφῆς προηγεῖται σκοπὸς τοῖς γε νοῦν ἔχουσι. καὶ σκέψαι ἀκριβῶς τὰ λεγόμενα,
ὅπως ἐπλάσθη παρὰ θεοῦ ὁ ἀδὰμ, καὶ ὅπως ἐτέθη ἐν τῷ παραδείσῳ, καὶ παραβὰς τὴν τοῦ
θεοῦ ἐντολὴν, τοῦ παραδείσου καὶ τοῦ θεοῦ ἐξόριστος γέγονε. καὶ λαβὼν τὴν ἀπὸ τοῦ θεοῦ κα-
τάραν καὶ καταδίκην, πάλιν κατεδικάσθη ἀποστραφῆναι εἰς τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐπλάσθη.
καὶ γέγονεν οὕτως. θάνατον γὰρ ἐκληρώσατο, καὶ ἀποθανὼν κατείχετο εἰς τὸν ᾅδην. ἀλ-
λὰ καὶ παρὰ τοῦ διαβόλου, καὶ ἅπαν δὲ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. καὶ ὅπως μετὰ ταῦτα ἐνέ-
πεσον οἱ αὐτοὶ εἰς ἀσελγεῖς καὶ ἀθεμίτους πράξεις. καὶ τὸ δὴ ὀλέθριον, ὅτι ἀφέντες προσκυ-
νεῖν τὸν ποιητὴν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς καὶ πλάστην αὐτῶν θεὸν, προσεκύνησαν τῷ διαβό-
λῳ καὶ τοῖς εἰδώλοις, πεπλατισμένως ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴπομέν τε καὶ ἀπεδείξαμεν. ἀλλ'
ὁ πανάγαθος θεὸς οὐκ ἠθέλησεν ἐπιπλέον τυραννεῖσθαι ὑπὸ τοῦ διαβόλου τὸ πλάσμα αὐ-
τοῦ, καὶ ἠβουλήθη σῶσαι τὸν ἄνθρωπον. ἐπεὶ δὲ αὐτεξούσιος παρὰ θεοῦ ἐπλάσθη οὗτος,
καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν δοθεῖσα αὐτεξουσιότης, οὐκ ἀφηρέθη ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ἔμενε πάντοτε αὐτεξούσιος.
καὶ ἠβουλήθη μὲν ὁ θεὸς σῶσαι τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ θελήσει καὶ προαιρέσει αὐτοῦ δὴ τοῦ ἀνθρώ-
που, οὐ βίᾳ δὲ καὶ ἀνάγκῃ, ὡς ὁ μωαμεθ διαγορεύει. χρόνιοι δὲ γενόμενοι πάντες οἱ ἄνθρωποι

εἴς τε τὰς ἀσελγείας καὶ τὰ παρὰ φύσιν κακὰ, ἀλλὰ δὴ καὶ εἰς τὴν τῶν εἰδώλων προσκύνησιν ἐκ τοῦ ἀπεντεῦθεν, οὐκ ἦν αὐτοῖς δυνατὸν μεταποιηθῆναι εὐκόλως ἀπὸ τοῦ χρονίου νοσήματος. ἤρξατο ὁ θεὸς, ὡς ἀρίστος ἰατρὸς, ἐκ τοῦ καταμικρὸν θεραπεύειν τὸ γένος τῶν ἑβραίων, ἀρχὴν ἀγαθοῦ, καὶ προσέταξεν ἑνὶ ἀνθρώπῳ δικαίῳ καὶ ἁγίῳ τῷ μωϋσεῖ, ἵνα ἀρξαίμενος ἐκ τῶν λογίων τοῦ θεοῦ, διδάξῃ τὸ γένος τῶν ἑβραίων. ὃ καὶ πεποίηκεν. ἐπεὶ δὲ πάντου τὰ ἐν τῷ νόμῳ καὶ τῷ εὐαγγελίῳ, γράψαι ἐν τῇδε τῇ μερικῇ μου ἀπολογίᾳ οὐκ ἔστιν εὔκολον, δεῦρο δὴ λοιπὸν μερικά τινα ἐκ τούτων εἰς μέσον θήσομεν. καὶ ὥσπερ ἀπὸ μιᾶς κύλικος, ἅπας ὁ ἐν τῷ πίθῳ οἶνος γινώσκεται. οὕτω καὶ ἀπὸ τούτων τῶν μερικῶν δυνάμεθα γνῶναι, τίς ἐστιν ὁ τοῦ νόμου σκοπὸς καὶ τοῦ εὐαγγελίου, καὶ εἰ ἄρα ἀντίκειται τῷ ἑτέρῳ τὸ ἕτερον. καὶ σκόπει ἀκριβῶς τὰ λεγόμενα. λέγει μωσῆς, οὐ φονεύσεις. λέγει ὁ χριστὸς, ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, εἰς τὴν τοῦ πυρὸς κόλασιν ἀπελεύσεται. καὶ ὁ μὲν μωσῆς εἶπεν, οὐ φονεύσεις. ὁ δὲ χριστὸς, μὴ δὲ ὀργισθῇς. οἶδας γοῦν, ὅτι πρότερον μὲν γίνεται ζέσις τοῦ περικαρδίου αἵματος ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ θυμοῦται, ἔπειτα ἐπακολουθεῖ φόνος. ὁ δὲ τῷ λόγῳ τὸν θυμὸν χαλινώσας, ἐὰν οὐκ ὀργισθῇ, πῶς οὗτος εἰς τὸ τοῦ φόνου ἐμπεσεῖται ἔγκλημα; καὶ εἰπὼν ὁ μωσῆς, οὐ φονεύσῃς, ἀπέστησε μὲν τοῦ κακοῦ τὸν ἄνθρωπον καὶ τῆς ἁμαρτίας, ἀλλ' οὐκ ἐποίησεν αὐτὸν τέλειον. οὐ γὰρ ἀρκετόν ἐστι τῷ ἀνθρώπῳ γενέσθαι μέγαν, ἡ τοῦ κακοῦ ἀποχὴ, ἀλλ' ἡ πρᾶξις τοῦ ἀγαθοῦ. διάτοι οὖν καὶ ὁ χριστὸς οὐκ εἶπεν, ὅτι οὐ φονεύσῃς, ἀλλὰ πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ αὐτοῦ ἀδελφῷ. πρόῤῥιζον ἀνασπῶν τῆς κακίαν. καὶ οἷον ὁ μὲν νόμος τὸν καρπὸν ἀναιρεῖ, καρπὸς γὰρ τοῦ θυμοῦ ἐστιν ὁ φόνος. ὁ δὲ χριστὸς τὸ δένδρον φθείρει τῆς ἁμαρτίας, τουτέστι θυμὸν καὶ ὀργήν. καὶ ὁ μὲν μωσῆς εἰπὼν, οὐ φονεύσῃς, μέχρι τούτου ἔστη. ὁ δὲ χριστὸς οὐχ οὕτως, ἀλλὰ μετὰ τὸ εἰπεῖν, ὅτι ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, ἔνοχος ἐστὶν εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρὸς, οὕτως εἴρηκεν, ὅτι ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, κἀκεῖ μνησθῇς, ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὕπαγε, πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἐλθὼν, πρόσφερε τὸ δῶρόν σου, τὴν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἀγάπην τῆς θυσίας κρίνων συμφερωτέραν. καί τοι γε οὐκ εἶπεν, ἐὰν ἔχῃς κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου. οὖν γὰρ προεκώλυσεν. ἀλλὰ τί; ἐὰν ἔχῃ ὁ ἀδελφός σου κατὰ σοῦ. οὐ μόνον γὰρ οὖν ἀπέστησε τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀδελφὸν θεραπεῦσαι πεποίηκεν. λέγει μωϋσῆς ἐν τῷ νόμῳ, οὐκ ἐπιορκήσῃς. ἀπόδωσεις δὲ τῷ κυρίῳ τοὺς ὅρκους σου. τὴν ἐπιορκίαν κωλύων, τὸν δὲ ὅρκον συγχωρῶν. ὁ δὲ χριστὸς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, μὴ ὀμόσαι ὅλως. ἀλλ' ἔστω ὑμῖν τὸ ναὶ, ναὶ, καὶ τὸ οὔ, οὔ. τί δηλοῦντος τοῦ λόγου; οὐδὲν ἕτερον, ἢ τὸ γενέσθαι ἀληθεῖς καὶ ἀξιοπίστους. καὶ ἵνα ἀντὶ ὅρκων πολλῶν ὦσι πιστὰ τὰ ῥήματα ἡμῶν. καὶ ὁ μὲν ὀμνύων ἴσως ἑκὼν ἢ καὶ ἄκων, ἔστιν ὅτε παρασφάλει ἐν τῷ ὅρκῳ. ὁ δὲ μὴ ὀμνύων, τὸν τῆς ἐπιορκίας διαπέφευγε κίνδυνον. λέγει ὁ αὐτὸς μωσῆς, ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος, οὐδὲν ἄλλο, ἢ ἵνα τῷ φόβῳ τὰς πρὸς ἀλλήλους μάχας καὶ ἐρίδας ἀνατρέψῃ. ὁ δὲ χριστὸς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, ὅστις σε ῥαπίσῃ ἐπὶ τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην. καὶ τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι, καὶ τὸν χιτῶνα σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον. καὶ ὅστις σε ἀγγαρεύσῃ μίλιον ἕν, ὕπαγε μετ' αὐτοῦ δύο. ἐρωτῶ σε, ποῖον ἐκ τῶν δύο πραγγελμάτων πληροῖ τὸν τοῦ νομοθέτου σκοπὸν, ἵνα δηλονότι ἀνατραπῶσι, μᾶλλον δὲ παντελῶς φθαρῶσιν αἱ πρὸς ἀλλήλους ἐρίδες, καὶ φιλονεικίαι, καὶ μάχαι; πρόδηλον, ὅτι ἡ τοῦ εὐαγγελίου ἐντολή. ἐὰν γάρ τις δι' ἐκδίκησιν ἄλλου στερηθῇ τοῦ οἰκείου ὀφθαλμοῦ ἢ τοῦ ὀδόντος, οὐκ ἀμύνεται, καὶ ἐπιτηδείου καιροῦ καλέσαντος βλάπτει ἕτερον. εἰ δὲ μὴ, ἐγκοτεῖ καὶ μνησικακεῖ; παντίπου δῆλον. ὁ δὲ παρεσκευασμένος καὶ ἕτοιμος εὑρισκόμενος, καὶ ἀεὶ μελετῶν, ἵνα εἴ τις ῥαπίσῃ αὐτὸν, μὴ μόνον ὑπομείνῃ τοῦ ἀδελφοῦ ἀδίκημα, ἀλλὰ μετὰ ταπεινώσεως στρέψῃ αὐτῷ καὶ τῆς ἑτέραν σιαγόνα, καὶ γεγονότος οὕτω τοῦ πράγματος, φιλοσφήσῃ τῆς τοιαύτην φιλοσφίαν, καὶ ὑπομείνῃ τὸν πλήξαντα, οὐχὶ κατέλυσε καὶ ἔφθειρε καὶ ἀπώλεσε πᾶσαν κακίαν, πᾶσαν ἐρίν καὶ ὀργήν; οὐκ ἐπλήρωσεν οὖν μᾶλλον ἢ ὁ νόμος τὸν τοῦ νομοθέτου σκοπόν; οὐκ ἔβαλε τὸν διάβολον καιρίαν πληγὴν, τὸν πατέρα τῆς μάχης καὶ τῶν σκανδάλων; τὸν γὰρ διάβολον ἡ ἔπαρσις ἔρριψεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἄγγελον

εὑρεν

εὑρισκόμενον, καὶ ἔπειτα φθόνῳ καὶ μίσῳ. ἴχνῳ γὰρ ἀγάπης ἐν τῷ διαβόλῳ οὐκ ἔστιν. οὐ μόνον δὲ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ εὑρίσκεται τὸ τοῦ διαβόλου μίσος, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ διὰ μονὸν πρὸς ἀλλήλους τὴν φθορὰν καὶ τὸν ἀφανισμὸν ἄτοπον θανάτου ὠθυμεῖ, διὰ δὲ τὴν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους δυσμένειαν, ἣν ἔχουσι, καὶ τὸ μίσος, ἐοίκασιν ἔχειν ἐνωσιν. καὶ ὥσπερ ἐχθροί τινες κέκτηνται μεῖον πρὸς ἀλλήλους, καὶ ζητεῖ ὁ εἷς τοῦ ἑτέρου τὴν φθορὰν καὶ τὸν ὄλεθρον. εἰ δ' ἐντύχωσιν ἑτέροις ἐχθροῖς, ἐῶσι τὸν πρὸς ἀλλήλους πόλεμον, καὶ μάχονται αὐτοῖς. ἐκεῖνοι δ' αὖθις εὑρίσκονται διώκοντες τὴν φθορὰν ὁ ἕτερος τοῦ ἑτέρου. οὕτως ὅτι καὶ ἡ νομιζομένη ἕνωσις καὶ ὁμόνοια αὐτῶν, διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων φθοράν, καὶ οὐ κατὰ ἀλήθειαν. ποῦ γὰρ ἀλήθεια ἐν τῷ πατρὶ τοῦ ψεύδους; ὁ δ' ἀνθρωπος ὁ ὑπομένας τὸ ἕτερον τὸ ῥάπισμα, οὐκ ἐποίησε τὰ ἐνάντια τῷ διαβόλου; οὐκ ἐταπεινώθη ἐμπροσθεν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ; μᾶλλον δὲ ἐμπροσθεν τοῦ θεοῦ; οὐκ ἠγάπησε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ διὰ τὸ εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἀγάπης καὶ ταπεινώσεως κατήχυνε τὸν διάβολον; καὶ τίς οὕτω ἀγνώμων, ὅστις ἀμφιβάλλει περὶ τούτου; ὁ δὲ πρὸς ταῦτα ἕτοιμος εὑρισκόμενος, καὶ λέγων καὶ πράττων, πῶς συνενήσει μετὰ ἑτέρου; λέγει μωσῆς, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου, καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου. τί βούλονται τὰ τοῦ νομοθέτου ῥήματα, ἢ τὸ συνῆσαι τῷ ἀγάπῳ; ὁ δὲ χριστὸς τί; ἐὰν ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστίν; ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς, καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς. τίς ἐκ τῶν δύο συνίσησι τῇ ἀγάπῃ, ὁ παλαιὸς νόμος, ἢ ἡ τοῦ εὐαγγελίου φωνή; ἐκεῖνος γὰρ μετὰ τοῦ εἰς τοὺς φίλους ἀγάπῳ διὰ τὸν τῶν πολλῶν ἀσφάλειαν ἐνδίδωσι, ποσῶς τὸ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς μίσος. ὁ δὲ χριστὸς ἐν τῷ εἰπεῖν, ὅτι ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καὶ εὔχεσθε ὑπὲρ αὐτῶν, παντελῶς ἐξέβαλε τὸ μίσος ἐκ παντὸς ἀνθρώπου. ὁ γὰρ τὸν ἐχθρὸν αὐτοῦ ἀγαπῶν, καὶ ὁ ὑπὲρ τοῦ ἐχθροῦ εὐχόμενος, πῶς μισήσει τὸν φίλον, ἢ ἄλλον τινὰ τῶν ἀνθρώπων; λέγει ὁ νόμος, οὐ μοιχεύσεις. ὁ δὲ χριστὸς οὐχ οὕτως, ἀλλὰ πᾶς ὁ ἐμβλέπων γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. καὶ σκόπει ἀκρίβειαν ἐντολῆς, μὴ μόνον τὴν πρᾶξιν ἐκώλυσεν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀπόλαστον ὀφθαλμόν, καὶ τὴν ὁπωσοῦν εἰς τὴν καρδίαν προσβολήν. ὁ γὰρ μέχρι καὶ ἐμπαθοῦς ὀφθαλμοῦ σωτηρῶν ἑαυτόν, πῶς ἐν τῷ μοιχείας ἐμπεσεῖται παραπτώματι. ἀλλ' ὥσπερ τοῖς μὲν ἀλόγοις ζώοις ἐδόθη τοῖς μὲν ἀμυντήρια, τοῖς δὲ φυλακτήρια. ἤγουν τῷ μὲν λέοντι θυμὸς καὶ δύναμις, τῷ δὲ χοίρῳ ὀλόντοι, ἢ τῷ βοῒ κέρατα, τῷ δὲ λαγωῷ ταχύτης δρόμου, καὶ τῇ ὀρνέῳ καὶ ἐλάφῳ. ὁμοῦ δὲ πᾶσιν αἴσθησις δικαμφὴ τὰ μὲν βλαβερὰ καὶ δηλητήρια τῶν βρωμάτων ποιεῖν ἀποστρέφεσθαι, τῶν δὲ ὠφελίμων μεταλαμβάνειν. οὕτω καὶ τῷ ἀνθρώπῳ, αὐτὴ πάντων ὁ νοῦς ὁ δικαίμων διακρίνειν τὸ κρεῖττον ἀπὸ τοῦ χείρονος, καὶ ἀπέχεσθαι μὲν ἀπὸ τῶν βλαπτόντων τὴν ψυχὴν, προσίεσθαι δὲ τοὺς ὠφελίμους. εἰ δ' ἴσως ἀπὸ σωματικῆς θελήσεως ἢ καὶ προσβολῆς διαβόλου, παρεμπέσοι ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ λογισμὸς ἀπρεπής, δύναται ταχύτερον δρομικῷ ἐκφυγεῖν τὸν αἰσχρὸν λογισμόν. εἰ δὲ φθόνῳ τοῦ πονηροῦ διώξει ὀπίσω αὐτοῦ ὁ λογισμός, ἔχει τὸν θυμὸν τὸν ἀπὸ τοῦ θεοῦ ὁδηγήσαντα εἰς ὠφέλειαν αὐτῷ. καὶ χρησάμενος τῷ θυμῷ καὶ τῇ ἰσχύϊ ὥσπερ λέων, ἀμύνεται καὶ ζητεῖ καταπατῆσαι καὶ ἀφανίσαι τὸν τε λογισμὸν καὶ τὸν τοῦ ἀντικειμένου πόλεμον. ὁ δὲ ἄνθρωπος μὴ φυλάξας ὑγιὲς τὸ ἀπὸ θεοῦ πρὸς αὐτὸν χάρισμα, ἐνέπεσεν εἰς ἀθεμίτους καὶ ἀτόπους πράξεις, καθὼς καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν πλατυκωτέρως διήλθομεν. ἀλλ' ὁ θεὸς βουλόμενος σῶσαι τὸ ἑαυτοῦ πλάσμα τὸν ἄνθρωπον, ἀπέστειλε τὸν διὰ μωϋσέως νόμον, ὥσπερ τινα ὁδηγὸν καὶ διδάσκαλον. καὶ ὥσπερ τοῖς ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἡλικίας εὑρισκομένοις οὐ δίδοται στερεὰ τροφὴ, ἀλλ' ἁπαλή τις καὶ δύπεπτος, καὶ μετρίαν στερεωτέρα, καὶ αὖθις στερεωτέρα, ἔπειτα δὲ καὶ τελεία τροφὴ, καὶ οὐ τοῖς ἔτι ἀτελέσιν ὑπάρχουσιν εἰς γνῶσιν ἐκ τοῦ ἀπηρτισθῆναι ἡ τῆς φιλοσοφίας μάθησις, ἀλλ' ἀπ' ἀρχῆς μὲν δίδοται αὐτοῖς ἡ τῶν γραμμάτων στοιχείωσις, καὶ μετρίαν τούτων γνῶσις, καὶ αἱ συλλαβαί. αὐξηθέντος δὲ τοῦ παιδὸς, καὶ εἰς τὸ τῆς ἡλικίας τέ-

λειον ἐλθόντος, δίδοται πρὸς αὐτὸν τὰ τῆς φιλοσοφίας μυστήρια. οὕτω μοι νόει καὶ ὠδὶ τοῦ νόμου. διὰ τὸ ἀσθενὲς τῶν ἀνθρώπων ἐδόθη νόμος πρὸς ὁδηγίαν καλοῦ, οὐ μὴν ἔχων δύναμιν τελειῶσαι τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ὥσπερ ἐφ' ὑψηλῆς κλίμακος ἡ πρώτη αὐτῆς βαθμὶς ποιεῖ τὸν ἀπὸ τῆς γῆς χωρισμόν. ἀλλ' οὐκ ἀρκεῖ τοῦτο μόνον εἰς τὴν τῆς κλίμακος κεφαλῆς ἀναβασιν, ἀλλὰ πολλοῦ γε καὶ δεῖ διὰ τὸ ὑψηλὸν καὶ μετεώρον, οὕτω καὶ ὠδὶ τοῦ παλαιοῦ νόμου ἅγιος μὲν καὶ δίκαιος, καὶ παρὰ θεοῦ δεδομένος. ὁ αὐτὸς γὰρ ὁ θεός ἐστιν ὁ δοὺς τὸν νόμον καὶ τὸ εὐαγγέλιον. ἀλλὰ διὰ τὸ ἀσθενὲς τῶν ἀνθρώπων ἐδόθη μὲν αὐτοῖς νόμος, παιδαγωγῶν αὐτοὺς καὶ ἀναγων ἀπὸ τῆς γῆς, ὥσπερ ὠδὶ τὴν πρώτην βαθμίδα τῆς κλίμακος, τουτέστιν ἀνασπῶν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν πολλῶν καὶ μεγάλων κακιῶν, καὶ τῆς γῆς, ἧς ἐκυλινδοῦντο. οὐκ ἠδύνατο δὲ ὅμως ἀναγαγεῖν αὐτοὺς ἐφ' ὅλην τὴν κλίμακα. τὸ δὲ εὐαγγέλιον ἀνεβίβασε τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐκάθισεν αὐτὸν ὠδὶ τὴν τῆς κλίμακος κορυφὴν, ἥτις ἐφικνεῖται ἕως τοῦ οὐρανοῦ. τὸ γὰρ ἀσθενὲς τοῦ νόμου καὶ ἀδύνατον τὸ εὐαγγέλιον ἀνεπλήρωσε, καθὼς ἀποδέδεικται. ὁ γὰρ κύριος ἐν τοῖς εὐαγγελίοις οὕτωσὶ φησὶν, ἐγὼ οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι. πρὸ γὰρ τοῦ εὐαγγελίου συνεγινώσκετο ὃ ἔχων πλῆθος κακῶν, μετὰ δὲ τὸ εὐαγγέλιον ἐπαῤῥησιάσατο ἡ τῆς παρθενίας πολιτεία, καὶ εὑρίσκονται πλήθη ἄπειρα ἀνθρώπων παρθένων, γυναικῶν τε καὶ ἀνδρῶν. ἐῶ γὰρ λέγειν περὶ τῶν τοιούτων διὰ τὸ πολὺ τῆς γραφῆς. πλήθη γὰρ χριστιανῶν ζῶσι βίον ἀγγελικόν. οἶδας πῶς ὁ αὐτὸς καὶ εἷς νόμος ἐστὶν, ὁ παρὰ τοῦ μωσέως δοθεὶς παλαιὸς, καὶ ὁ παρὰ τοῦ χριστοῦ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ; καὶ ὥσπερ τὶς βασιλεὺς πέμψας τινὶ δούλῳ νομίσματα πέντε, εἶπεν αὐτῷ, πραγματεύου καὶ ἐνέργει δι' αὐτῶν ἕως ἂν παρδημήσω. ὁ δὲ εὐχαριστήσας καὶ λαβὼν, ἐνήργει. μετὰ δὲ τὸ παρδημῆσαι, πάλιν δέδωκε πρὸς τὸν αὐτὸν δοῦλον καὶ ἕτερα ἑκατὸν, καὶ οὐ παρὰ τοῦτο ἐστερήθη ἐκεῖνος τῶν πέντε, ἀλλὰ τὸ μὲν ὄνομα τῶν πέντε ἔλειψεν. εἰσὶ δὲ ὅμως καὶ αὐτὰ τὰ πέντε ἐντὸς τῶν ἑκατὸν πολλαπλῶς. καὶ ὅτε ὀνομάζεται ὁ τῶν ἑκατὸν ἀριθμὸς, ἐξανάγκης συνέστι καὶ νοεῖται καὶ ὁ τῶν πέντε ἀριθμὸς μετὰ τῶν ἑκατὸν. οὕτω καὶ ὠδὶ τοῦ νόμου καὶ τοῦ εὐαγγελίου. ὁ μὲν νόμος ἤργησεν ὀνομάζεσθαι. ἔστι δὲ ὁμολογουμένως ἐντὸς τοῦ εὐαγγελίου ὁ τοῦ νόμου σκοπὸς, καὶ ἐνεργεῖται πολλαπλῶς, καθὼς καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν πρὸ ὀλίγου εἴπομεν. κἂν ἐκεῖνος μὴ ἤργησεν, οὐ μὴν ὡς κακὸς, ἀλλ' ὡς κατὰ τὸ παρὸν ἀνωφελὴς, καὶ χρῆσιν μὴ ἔχων. καὶ ὥσπερ ἐν βαθυτάτῃ σκοτίᾳ μέσης νυκτὸς σελήνη φανεῖσα τὸ μὲν βαθὺ τοῦ σκότους παρεμυθήσατο, τὸν δὲ ἀέρα φωτεινὸν οὐκ ἐποίησεν. ὁ ἥλιος δὲ ἀνατείλας τοσοῦτον τὴν οἰκουμένην ἐφώτισεν, ὥστε καὶ τὸν ἐν τῷ ἀέρι λεπτότατον κονιορτὸν ἐκ τῆς τοῦ ἡλίου ἀκτῖνος δῆλον γενέσθαι. καὶ ἡ μὲν σελήνη τὸ ἴδιον αὐτῆς φῶς οὐκ ἀπώλεσεν, ἀφανὲς δὲ ὅμως ἐγένετο διὰ τὴν τοῦ ἡλίου λαμπρότητα. οὕτω καὶ ὠδὶ τοῦ παλαιοῦ νόμου, καὶ τοῦ εὐαγγελίου. ὁ μὲν παλαιὸς νόμος τὸ τῆς εἰδωλολατρείας σκότος ἀπεδίωξεν, οὐ μὴν δὲ ἠδύνατο φωτίσαι καὶ τελειῶσαι τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς. τὸ δὲ εὐαγγέλιον ἐφώτισε, καὶ ἐδίδαξε, καὶ ἐτελείωσε, καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνήγαγε τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὸν παράδεισον, ὃν ὁ πρωπάτωρ ἀδὰμ ἀπώλεσε, τοῦτον αὐτοῖς ἐχαρίσατο. καὶ τίς οὕτως ἄθλιος, ὅτι τὸ μὲν εὐαγγέλιον ἀφεὶς, παρστρέψει ὠδὶ τὸν νόμον, καὶ οἷον ὥσπερ ἔτι ἐξ ἄλλης ἀρχῆς παρθυμήσει τρέφεσθαι γαλακτι ὡς βρέφος, καὶ οὐ στερεᾷ τροφῇ ὡς ἀνὴρ, ἢ ὡς παιδίον τὴν στοιχείωσιν τῶν γραμμάτων ζητήσει, καὶ οὐχ ὡς τελείου φρονήματος τὴν φιλοσοφίαν, ἢ τὸ ἡλιακὸν φῶς ἀποστραφεὶς τὸ τῆς σελήνης ἀσπάσεται. ἔμοι γε δοκεῖ, ὅτι ἀρκετά εἰσιν ἅπερ γράψαντες ἐσμὲν, ἵνα γνῶ πᾶς ὁ βουλόμενος τῆς περὶ τούτου ἀλήθειαν, ἀλλὰ καὶ σὺ αὐτός. εἰ δ' ἴσως ἀμφιβάλλει ἔτι καὶ ὑποσχάζει ὁ λογισμός σου ἕνεκεν τῶν θυσιῶν τῆς περιτομῆς τῆς τε ἀργίας τοῦ σαββάτου καὶ τῶν τροφίμων, οὐδὲν ἦν εἰκὸς γενέσθαι, ἐπεὶ περὶ τῶν μεγάλων καὶ ἀναγκαίων εἴπομεν ἀρκούντως. ὅμως καὶ περὶ τούτου, ὥσπερ καὶ περὶ τῶν ἄλλων, διὰ βραχέων ἐροῦμεν. οἱ ἄνθρωποι, ὡς φθάσαντες εἴπομεν ἔμπροσθεν, ἀνθρώπους ἔθυον τοῖς εἰδώλοις, οὐ μόνον δὲ ἀλλοτρίους, ἀλλὰ καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν. καὶ ὥσπερ ξύλον λοξὸν ἀθρόαν μεταβολὴν ὑπομεῖναι οὐ δύνατο, ἀλλ' ἐκ τοῦ καταμικρὸν μετὰ τέχνης καὶ πρὸ-

τηδειότητος

τηδειότητος ὁ τεχνίτης ἀπαλλάττει μὲν αὐτὸ τῆς πεστέρας ἀνισότητος, ὕστερον δὲ τοσοῦτον ποιεῖ αὐτὸ ὀρθὸν, ὥστε καὶ κάνονα τοῦτο ποιεῖ, οὕτω καὶ ὑπὲρ τῶν θυσιῶν. συνεχώρησε μὲν πρότερον ὁ θεὸς θύειν βόας καὶ πρόβατα καὶ τράγους, ὅπως ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς τῆς ἀσεβοῦς καὶ ἀπανθρώπου θυσίας. τί γὰρ τούτου χείριστόν τε καὶ ἀδικώτατον; ὅμως συνεχώρησε τοῦτο ὁ θεὸς, διὰ τὸ ἵνα ὡς ἐν ὀλίγῳ παύσῃ καὶ αὐτὰ, καὶ δώσῃ τοῖς ἀνθρώποις γνῶσιν τοῦ θύειν θυσίαν αἰνέσεως. οὕτω γὰρ διὰ τοῦ δαβὶδ ὁ θεὸς εἴρηκεν, οὐ δέξομαι ἐκ τοῦ οἴκου σου μόσχους, οὐδὲ ἐκ τῶν ποιμνίων σου χιμάῤῥους. μὴ φάγωμαι κρέα ταύρων ἢ αἷμα τράγων πίωμαι; θῦσον τῷ θεῷ θυσίαν αἰνέσεως, τουτέστιν ὕμνον ἐκ στόματος μετὰ εἰλικρινοῦς καὶ εὐθείας καρδίας. καὶ ἀπόδος τῷ κυρίῳ τὰς εὐχάς σου, καὶ ἐπικάλεσαί με ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου, καὶ ἐξελοῦμαί σε, καὶ δοξάσεις με. καὶ τοῦτο εἴρηκεν ὡς ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ, ἀποστρεφομένου τὰς θυσίας τῶν ζώων. ἀφ' ἑαυτοῦ δὲ λέγει οὕτω πρὸς τὸν θεὸν, ὅτι εἰ ἠθέλησας θυσίαν, ἔδωκα ἄν σοι, ὁλοκαυτώματα οὐκ εὐδοκήσεις. θυσία τῷ θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον, καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει. βλέπεις πῶς ὑπὲρ παντὸς πράγματος, ἀπὸ τοῦ μεγαλωτέρου ἕως τοῦ μικροτέρου ἐλάλησαν οἱ προφῆται; ἰδοὺ γοῦν καὶ περὶ τῶν θυσιῶν φανερῶς εἶπον, ὅτι οὐκ ἔστι τοῦτο ἀπαρδοχὴ θεοῦ, ἀλλὰ πρόσκαιρος συγκατάβασις. μετὰ δὲ ταῦτα τῆς τῶν ζώων θυσίας ἀργία. θυσιάζεται δὲ καὶ ὑμνεῖται διὰ στόματος καὶ χειλέων, ἐκ καθαρᾶς καὶ εἰλικρινοῦς καρδίας, ὃ καὶ γέγονεν. οἱ πρώην εἰδωλολάτραι, οἱ πρώην τύραννοι καὶ διῶκται τῶν χριστιανῶν, οἱ ὑβρίζοντες τὸν χριστὸν, σταφέντες ἐγένοντο κήρυκες καὶ διδάσκαλοι τῆς οἰκουμένης, καὶ ἀπέθανον ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ χριστοῦ, καὶ κατέστησαν ἑαυτοὺς εἶναι τύπον καὶ κάνονα τῶν εἰς τὸν κύριον πιστευσάντων, ὡς εἴπομεν. περὶ δὲ τῆς περιτομῆς πλατυκώτερον ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴπομεν. ὅμως δὲ καὶ κατὰ τὸ παρὸν οὕτω λέγομεν, ὅτι περιτομὴ καρδίας ἐστὶ περιτομὴ, οὐχὶ δὲ τῆς σαρκός. τὸ γὰρ περισσὸν τῆς καρδίας χρεωστεῖ πᾶς ἄνθρωπος περιτέμνειν, ἀλλ' οὐ τῆς σαρκός. τὸ γὰρ περισσὸν τῆς καρδίας ἡ ἁμαρτία ἐστὶν, ἣν τινα προεξένισεν ὁ διάβολος, καὶ διὰ τὰς ἡδονὰς ὁ ἄνθρωπος. ὅπερ δὲ ἐποίησεν ὁ θεὸς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, οὐκ ἔστι περισσὸν. τέλειον μὲν ἐστὶ καὶ καλὸν, περιττὸν δὲ οὐκ ἔστιν. ἐὰν γοῦν περιτέμῃ ὁ ἄνθρωπος τὰ περιττὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ, τουτέστι τῆς ἁμαρτίαν, ὄντως αὐτός ἐστιν ἀληθῶς περιτετμημένος. εἰ δὲ τῇ ἁμαρτίᾳ εὑρίσκετο περιττεύων, τῇ δὲ σαρκὶ περιτετμημένος, ματαία ἐστὶν ἡ τούτου περιτομὴ, καὶ ἀνωφελής. ἀλλὰ καὶ μωσῆς οὕτωσί φησι, κατὰ τῆς ἡμέραν ταύτην καὶ περιτεμεῖσθε τῆς σκληροκαρδίαν ὑμῶν, καὶ τὸν τράχηλον ὑμῶν οὐ σκληρυνεῖτε ἔτι. ὁ γὰρ κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν, οὗτος θεὸς τῶν θεῶν καὶ κύριος τῶν κυρίων, ὁ θεὸς ὁ μέγας καὶ ἰσχυρός. οἶδας ποίαν κρίνει μωσῆς περιτομήν; πάντως οὐ τῆς σαρκὸς, ἀλλὰ τῆς καρδίας. ἀλλὰ καὶ ὁ τοῦ χριστοῦ μάρτυς στέφανος μετὰ τῶν ἑβραίων διαλεγόμενος, πρὸς αὐτοὺς οὕτως εἴρηκεν. σκληροτράχηλοι καὶ ἀπρίτμητοι τῇ καρδίᾳ, οἵτινες ἐλάβετε τὸν νόμον, καὶ οὐκ ἐφυλάξατε αὐτόν. τὸ δὲ σάββατον οὐκ ἐτάχθη οὕτως ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε, διὰ τὸ ἵνα ἀργῶσιν οἱ ἄνθρωποι κατ' αὐτῆς τῆς ἡμέραν. ἐπεὶ ἡ ἀργία αὐτὴ καθ' αὑτὴν κακία ἐστὶν. ἀλλὰ διὸ ἐνησχολοῦντο οἱ ἰουδαῖοι διαπαντὸς ὑπὲρ τὰ βιωτικὰ, τῶν δὲ πνευματικῶν ἠμέλουν. κατὰ τοῦτο ἐτάχθη, ἵνα ἀργῶσι μὲν κατ' αὐτῆς τῆς ἡμέραν τοῦ σαββάτου ἀπὸ τῶν βιωτικῶν μελημάτων, εἰς δὲ τῆς ἐκκλησίαν ἀπέρχωντο πάσῃ σπουδῇ καὶ ἐπιμελείᾳ. καὶ δῆλον ἐκ τούτου, ὅτι ὁ ἱερεὺς κατὰ τὸ σάββατον διπλοῦν ἔργον ἐποίει, καὶ διπλᾶς τὰς θυσίας προσέφερεν. οἱ δὲ ἰουδαῖοι καὶ τοῦτο παραβλέποντες ὑπὲρ τὰς ἡδονὰς καὶ τρυφὰς μᾶλλον ἐσπούδαζον. διάτοι τοῦτο καὶ ὁ προφήτης καθαπτόμενος αὐτῶν, ἔλεγεν, οὐαὶ οἱ ἐρχόμενοι εἰς ἡμέραν κακὴν, οἱ ἐγγίζοντες καὶ ἁπτόμενοι σαββάτων ψευδῶν. καὶ τοῖς μὲν ἰουδαίοις ἐδόθη τὸ σάββατον, ἵνα ἀπεχόμενοι, ὡς εἴρηται, τῶν βιωτικῶν, ὑπὲρ τὴν ἐκκλησίαν σπουδάζωσι. τοῖς δὲ χριστιανοῖς οὐχ οὕτως, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ προσευχῇ ἐτάχθη ἀπέρχεσθαι. καὶ οὕτως ἐνεργεῖται οἱ μὲν πλέον, οἱ δὲ ἔλαττον καθ' ἡμέραν προσεύχονται. καὶ ὥσπερ ὑπὲρ πασῶν τῶν ἐντολῶν ὁ μὲν νόμος ἔλεγεν ὀλίγον καὶ ἀτελὲς, τὸ δὲ εὐαγγέλιον καθολικῶς καὶ τελείως, οὕτως ἐστὶ καὶ ὑπὲρ τοῦ σαββάτου. ὁ μὲν νόμος τὸ σάββατον εἶπεν, ἵνα εἰς τῆς ἐκκλησίαν ἀπέρχωνται, τὸ δὲ εὐαγγέλιον καθ' ἑκάστην, καὶ οὐ μόνον ἅπαξ τῆς ἡμέρας, ἀλλ' ὁ βουλόμενος μυριάκις. εἰ δὲ βούλει, καὶ ἔτι σαφέστερον τὸν λόγον ποιήσομαι. φερόντων

τῶν ἰουδαίων ἔμπροσθεν τοῦ χριστοῦ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου πλῆθος ἀῤῥώστων, χωλῶν, τυφλῶν, ξηρῶν, παραλύτων, δαιμονιζομένων, καὶ ἑτέρων ἐχόντων ἀῤῥωστίας ποικίλας, οὓς πάντας ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἐθεράπευσε. φθόνου δὲ καὶ θυμοῦ πλησθέντες οἱ ἰουδαῖοι, οὐκ εἶχον τί εἰπεῖν κατὰ τοῦ χριστοῦ ἄλλο, καὶ λέγουσιν αὐτῷ, οὐκ ἔξεστί σοι ποιεῖν ταῦτα ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου. ἀλλὰ καὶ οὓς μαθητὰς τοῦ χριστοῦ ἰδόντες οἱ φαρισαῖοι καθαίροντας στάχυας καὶ ἐσθίοντας, τὸν αὐτὸν λόγον εἶπον. τί δὲ πρὸς αὐτοὺς ὁ χριστός; οὐκ ἀνέγνωτε τί ἐποίησε δαβίδ, ὅτε ἐπείνασεν αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ, καὶ οὓς ἄρτους αὐτοῦ ἔφαγε, καὶ ἔδωκε καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ οὖσι τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου; τὸ γὰρ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ σάββατον. ἀλλ' ἔστι καὶ ἄλλη τις ἔννοια περὶ τοῦ σαββάτου, ὅτι ἐν ἓξ ἡμέραις ἐποίησεν ὁ θεὸς τὴν κτίσιν, καὶ τῇ ἑβδόμῃ κατέπαυσεν ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ. καὶ ὅτι τὸ σάββατον κατέπαυσεν ὁ χριστὸς ἐν τῷ τάφῳ εὑρισκόμενος, τῇ δὲ παρασκευῇ εἰργάζετο, ἔσωσε γὰρ τὸν λῃστήν. καὶ τῇ κυριακῇ αὖθις εἰργάζετο, ἀναστήσας μὲν πρότερον ὡς θεὸς τὸ ἴδιον σῶμα, καὶ ἑτέρων πολλῶν, εἶτα καὶ τοῖς ἀπεστόλοις φανεὶς, ἐνεδυνάμωσεν αὐτοὺς, καὶ σὺν αὐτοῖς ἀπεστόλους ἑτέρους πολλούς. καὶ ὅτι πληρωθέντων τῶν ἑπτὰ αἰώνων, ἤτοι τῶν ἑπτάκις χιλίων χρόνων ἀπὸ κτίσεως κόσμου, μέλλει γενέσθαι κατάπαυσις τῶν ἀνθρώπων. μέχρι γὰρ τότε ἐστὶ πᾶσα πρᾶξις καλοῦ τε καὶ ἀγαθοῦ. κατὰ δὲ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἀνάστασις νεκρῶν, καὶ κρίσις τῶν πράξεων μέλλει ἔσεσθαι, καὶ ἀνταπόδοσις ἑνὶ ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. καὶ τοῖς μὲν κακῶς βιώσασι κόλασις ἀτελεύτητος ἀπόκειται, τοῖς δὲ καλῶς πολιτευσαμένοις ζωὴ αἰώνιος, καὶ ὁ παράδεισος, καὶ πολλὰ ἀγαθὰ, ἅ τινα ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη. ἴδε γοῦν, τίς ἐστιν ὁ σκοπὸς τῆς ἀργίας τοῦ σαββάτου, καὶ πῶς ἐπλανῶντο, καὶ ἔτι πλανῶνται, ὡς καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις, οἱ τάλανες καὶ μάταιοι ἰουδαῖοι. περὶ δὲ τῶν βρωμάτων οὕτως ἐστὶν ἡ ἀλήθεια, ὅτι ὅσα ἐποίησεν ὁ θεὸς, τὰ πάντα καλὰ λίαν εἰσί. καὶ ἐπεὶ καλὰ λίαν εἰσὶ, πῶς ἔμελλε κρατήσειν αὐτὰ ὁ νομοθέτης ὡς καλὰ καὶ ἀπόβλητα. καί τοιγε τοῦ θεοῦ εἰπόντος, ὅτι ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν τὰ πάντα ἐσθίειν ὡς λάχανα χόρτου. ἀλλ' ἐν τῇ ἐρήμῳ εὑρισκόμενον τὸ γένος τῶν ἑβραίων, τὸ ἀπειθὲς καὶ ἀχάριστον, εἶχε μὲν τὸ μάννα καθ' ἑκάστην ἡμέραν παρὰ θεοῦ πρὸς αὐτοὺς πεμπόμενον. ἀλλὰ κατὰ τοῦ μωϋσέως, μᾶλλον δὲ κατὰ τοῦ θεοῦ καθ' ἑκάστην ἐγόγγυζον, καὶ ἐνεθυμοῦντο τὰ ἐν τῇ αἰγύπτῳ ὕεια κρέη, ἅπερ ἦσαν ἐσθίοντες, καὶ ἕτερα πολλά. ἐξαιρέτως γὰρ πλέον τῶν ἄλλων ἐπεθύμουν τὰ ὕεια. διὰ γοῦν τὴν τοιαύτην αἰτίαν, ἐκώλυσεν ὁ νομοθέτης μωϋσῆς ὅσα δὴ καὶ ἐκώλυσεν ἐσθίειν αὐτοὺς, διὰ τὸ ἵνα παντελῶς ἐκστήσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἐν αἰγύπτῳ πληθυμιῶν. ἄκουσον δὲ καὶ περὶ αὐτῶν, ὅτι μὲν ἅπας ὁ κόσμος ἐνέπεσεν εἰς τὸ τῆς εἰδωλολατρείας σκότος καὶ βάραθρον, οὐδὲν πρόδηλον. ἐξαιρέτως δὲ οἱ αἰγύπτιοι σχεδὸν ἅπαντα τὰ ζῶα προσεκύνουν καὶ ἐλογίζοντο θεούς. καὶ ἅπερ ἐτίμων ὡς θεοὺς οὗτοι, ταῦτα ὁ νομοθέτης μωσῆς προσέταξε θύειν, ἤτοι ἀπὸ τῶν πτηνῶν τρυγόνα καὶ τὴν περιστεράν, ἀπὸ τῶν τετραπόδων τὸν βοῦν, τὸ πρόβατον, καὶ τὴν αἶγα. τὸν τοίνυν χοῖρον διεκώλυσεν ἐσθίειν. διὸ εἶχον οὐδὲν περὶ πολλοῦ οἱ αἰγύπτιοι, ἀλλὰ δὴ καὶ οἱ κακοδαίμονες ἰουδαῖοι. βουλόμενος τοίνυν ὁ μωϋσῆς ἀλλάξαι τὰ ἐν τῇ αἰγύπτῳ ἔθη, ἅπερ ἐνόμιζον οἱ αἰγύπτιοι εἶναι θεούς, προσέταξε θύεσθαι, ἵνα γνῶσιν, ὅτι ματαίως σέβονται καὶ τιμῶσιν αὐτά. ἅπερ δὲ εἶχον ἀναγκαῖα καὶ περὶ πολλοῦ τροφῆς χάριν, ταῦτα ἐκώλυσεν ἐσθίεσθαι παρ' αὐτῶν, ἐξαιρέτως δὲ τὸν χοῖρον, διὰ τὸ ἀκόρεστον τῆς πληθυμίας αὐτῶν, καθὼς εἴρηται. ὁ δὲ χριστὸς οὐδὲν τῶν βρωμάτων ἐκώλυσεν, ἀλλ' οὐδὲ οἱ ἀπόστολοι, καὶ οἱ διάδοχοι τούτων. εἰ δὲ καί τινα τῶν ζώων εὑρίσκονται, ἅπερ οὐκ ἐσθίουσιν οἱ χριστιανοί, οὕτως ἁπλῶς ἀπὸ μακρᾶς συνηθείας καὶ οἰκείας θελήσεως ἐνεργοῦσι οὐδὲν, οὐ μὴν δὲ ἀπὸ παραδόσεως τῶν διδασκάλων ἢ τοῦ εὐαγγελίου. ὁ γὰρ παλαιὸς νόμος εἶχε τὰς παρατηρήσεις ταύτας, τὸ δὲ εὐαγγέλιον οὐδαμῶς. ἀλλὰ τὰ πάντα εἰς τὴν ἑνὸς ἑκάστου ἐξουσίαν εὑρίσκοντες. ἀπὸ δὲ συνηθείας, ὡς ἀνωτέρω εἴρητες, μακρᾶς, τινῶν ζώων ἀπέχοντες, καὶ οὐκ ἐσθίουσιν. ὥσπερ καὶ οἱ παρ' ἡμῖν μοναχοὶ πάντων τῶν κρεῶν ἀπέχοντες, ἀλλ' οὐχ ὡς μιαρῶν εὑρισκομένων καὶ ἀπεβλήτων, ἀλλ' ὡς βουλόμενοι ζῆν ὑψηλοτέραν ζωὴν καὶ διαγω-

γὴν.

γὴν, καὶ πολιτεύεσθαι ὑψηλοτέραν πολιτείαν, διὰ τὸ εὐπαθὲς τῆς σαρκὸς ἀπέχοντας τῶν κρεῶν. καὶ ἰδοὺ ἀφ' ὧν περὶ τοῦ παλαιοῦ νόμου ἐγράψαμεν, ἔχεις διακρῖναι, ὅτι οὐκ ἀντίκειτας ὁ νόμος τῷ εὐαγγελίῳ, ἀλλ' οὔτε τὸ εὐαγγέλιον τῷ νόμῳ. κατὰ πάντα γάρ εἰσι σύμφωνα. τὸ δὲ ἀσθενὲς τοῦ νόμου ἀνεπλήρωσε τὸ εὐαγγέλιον. εἰ γὰρ ὁ νόμος τέλειος ἦν, οὐκ ἂν ὁ θεὸς διὰ ἱερεμίου τοῦ προφήτου οὕτωσι ἔλεγεν, ὅτι ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει κύριος, καὶ συντελέσω ἐπὶ τὸν οἶκον ἰσραὴλ, καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον ἰούδα διαθήκην καινήν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν ἐποίησα τοῖς πατράσιν αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν, ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς αἰγύπτου, ὅτι αὐτοὶ οὐκ ἀνέμειναν ἐν τῇ διαθήκῃ μου, κἀγὼ ἠμέλησα αὐτῶν, λέγει κύριος. ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη, ἣν διαθήσομαι τῷ οἴκῳ ἰσραὴλ μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, λέγει κύριος, διδοὺς νόμους μου εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ καρδίας αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτοὺς, καὶ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς θεὸν, καὶ αὐτοὶ ἔσονταί μοι εἰς λαόν. καὶ οὐ μὴ διδάξωσιν ἕκαστος τὸν πλησίον αὐτοῦ, καὶ ἕκαστος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, λέγων, γνῶθι τὸν κύριον, ὅτι πάντες εἰδήσουσί με ἀπὸ μικροῦ αὐτῶν ἕως μεγάλου αὐτῶν, ὅτι ἵλεως ἔσομαι ταῖς ἀδικίαις αὐτῶν, καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνησθῶ ἔτι. πρόσεξον οὖν ἀκριβῶς τὰ λεγόμενα. λέγει ὁ θεὸς, ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, καὶ συντελέσω ἐπὶ τὸν οἶκον ἰσραὴλ, καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον ἰούδα διαθήκην καινήν. ἐν τῷ εἰπεῖν, συντελέσω διαθήκην καινὴν, ἔδειξε τὴν πρώτην ἀτελῆ οὖσαν, τὴν δὲ ἐρχομένην τέλειαν. ἐν δὲ τῷ εἰπεῖν καινὴν, ἔδειξε τὴν ἑτέραν παλαιὰν, καὶ χρῆσιν αὐτῆς μὴ ἔχουσαν. καὶ ἔτι καθαρώτερον εἶπεν, ὅτι οὐ κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν αὐτῶν, ὅτι οὐκ ἀνέμειναν ἐν τῇ διαθήκῃ μου, καὶ ἠμέλησα αὐτῶν, λέγει κύριος. πάντως ἐκ τούτου πρόδηλόν ἐστιν, ὅτι τὴν μὲν παλαιὰν διαθήκην ἤργησε, τὴν δὲ καινὴν ἐχαρίσατο. καὶ ἔτι καθαρώτερον περὶ αὐτῆς εἰρηκὼς, οὕτως ἔφησεν, ἔσομαι αὐτοῖς εἰς θεὸν, καὶ αὐτοὶ ἔσονταί μοι εἰς λαόν. καὶ ὅτι πάντες εἰδήσουσί με ἀπὸ μικροῦ αὐτῶν ἕως μεγάλου αὐτῶν, ὅτι ἵλεως ἔσομαι ταῖς ἀδικίαις αὐτῶν, καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνησθῶ ἔτι. οἶδας πῶς μὲν τὸν τῶν ἰουδαίων λαὸν ἀπεσκεράκισε, καὶ μακράν που ἀπ' αὐτοῦ ἀπεδίωξε, τὰ δὲ ἔθνη πρὸς ἃ ἐδόθη ἡ καινὴ διαθήκη, τουτέστιν ἡ τοῦ εὐαγγελίου, λαὸν αὐτοῦ ὠνόμασε, καὶ οἶκον ἰσραὴλ καὶ ἰούδα. καὶ αὐτῶν τῶν ἐθνῶν ἔκρινε λέγεσθαι θεός, τῶν ἑβραίων δὲ οὐδαμῶς; οὓς γὰρ ὁ χριστὸς υἱοὺς διαβόλου ἐκάλεσε, πῶς ὁ τούτου πατὴρ καὶ θεὸς λαὸν αὐτοῦ ὀνόμασεν, ἢ θεὸς αὐτῶν εἶναι λέγοιτο. ὡσαύτως δὲ καὶ διὰ ἡσαΐου οὕτωσί φησιν ὁ θεὸς, ἐκ σιὼν ἐξελεύσεται νόμος, καὶ λόγος κυρίου ἐξ ἱερουσαλήμ. καὶ τίς ἄλλος νόμος ἐξῆλθεν ἐκ σιὼν καὶ ἱερουσαλὴμ, ἢ ἡ τοῦ χριστοῦ διδασκαλία καὶ τὸ εὐαγγέλιον; ὁ γὰρ μωσαϊκὸς νόμος ἐν τῷ σιναΐ ὄρει ἐδόθη τοῖς ἰουδαίοις, τῷ ἀπειθεῖ λαῷ καὶ ἀγνώμονι. ἡ δὲ τοῦ χριστοῦ διδαχὴ καὶ τὸ εὐαγγέλιον ἀπὸ τῶν ἱεροσολύμων. ὅμως πρόσεξον καὶ ἴδε, ὅτι ὥσπερ ἄνθρωπός τις ποιήσας σκηνὴν, οὐ πολυπραγμονεῖ περὶ αὐτῆς, ἐπὶ δὲ τὸν οἶκον σπουδάζει, καὶ κατὰ πάντα ἐπιμελεῖται, ἵνα βάθρον ἰσχυρὸν καταβάλῃ, καὶ σχίσμα ἐπιτήδειον ποιήσῃ, καὶ ὄροφον ἁρμόδιον ἐπιθήσῃ, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ οἴκου καλλονῆς ἐπιμελῶς ἐστι φροντίζων. ἐν γὰρ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ἀναπαύετας ὁ οἰκοδεσπότης. οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ παλαιοῦ νόμου καὶ τοῦ εὐαγγελίου. τὸ μὲν εὐαγγέλιον, καθὸ ἐν αὐτῷ μέλλων ἐπαναπαυθῆναι ὁ θεὸς, ἐποίησε κατὰ πάντα τέλειον καὶ ἅγιον καὶ δίκαιον καὶ μόνιμον. ἐπὶ δὲ τοῦ νόμου οὐχ οὕτως, ἀλλὰ βουλόμενος ὅσον οὔπω ὡς ἀτελῆ ἀργῆσαι αὐτὸν, δέδωκεν αὐτὸν ὡς ἐν παρόδῳ, ἵνα τὰ τοῦ νόμου ὑστερήματα ἀναπληρώσῃ καὶ ἀνασώσῃ τὸ εὐαγγέλιον. ἀλλ' ὥσπερ περὶ τοῦ χριστοῦ προεῖπον οἱ προφῆται, καὶ τὰ μὲν ἐλαλήθησαν διὰ λόγων, τὰ δὲ δι' αἰνιγμάτων, ποτὲ δὲ καὶ διὰ παραδειγμάτων, οὐ μόνον δὲ περὶ τοῦ χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ εὐαγγελίου καὶ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν καὶ ἀποστόλων, οὕτω καὶ περὶ τοῦ νόμου. καὶ πρῶτον μὲν βουληθέντος τοῦ ἰσαὰκ εὐλογῆσαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν πρωτότοκον ἡσαῦ, οὐκ εὐδόκησεν ὁ θεὸς ἐν αὐτῷ, ἀλλ' εὐλόγησε τὸν ἰακὼβ τὸν ὕστερον γεννηθέντα. καὶ ὁ μὲν ἡσαῦ ἦν τύπος τοῦ νόμου καὶ τοῦ λαοῦ τῶν ἰουδαίων, ὁ δὲ ἰακὼβ τύπος τοῦ εὐαγγελίου καὶ τοῦ λαοῦ τῶν ἐθνῶν. ὁ δὲ ἰούδας ὁ υἱὸς τοῦ ἰακὼβ ἐγέννησε τὸν φαρὲς καὶ τὸν ζαρά. ἐλθόντος δὲ τοῦ ζαρὰ γεννηθῆναι, ἡ μὲν χεὶρ αὐτοῦ ἐξῆλθε, τὸ δὲ σῶμα οὐχί. δησάσης δὲ τῆς μαίας τῆς χεῖρα μετὰ βάματος, εἰσῆλθεν αὖθις ἡ χεὶρ τοῦ παιδίου, καὶ ἐγεννήθη ὁ ὄπισθεν ἀδελφὸς αὐτοῦ, ἤγουν ὁ φαρές. μετὰ

δὲ

δὲ τὸ γεννηθῆναι τὸν φαρὲς, ἐγεννήθη καὶ ὁ ζαρά. ὥσπερ ἰδοῦσα ἡ μαῖα, εἶπε, τί ὅτι διελύθη
διὰ σὲ φραγμὸς; φραγμὸς γοῦν παρὰ πάντων τῶν προφητῶν ὁ μωσαϊκὸς νόμος λέγε-
ται. τίς γοῦν ἡρμήνευσε τῇ μαίᾳ, ὅτι δύο παιδία εἰσὶ, καὶ διὰ ποῖον σκοπὸν ἔδησε τὸ
βάμμα ἐν τῇ χειρὶ τοῦ παιδίου. εἶτα τί βουλομένη εἶπεν, ὅτι ἵνα τί ἐλύθη διὰ σὲ φραγ-
μός; τουτέστιν, ὅτι πῶς ἐγένου σὺ τύπος τοῦ νόμου. καὶ ὥσπερ σὺ πρὸς ὀλίγον ἐφάνης, εἶ-
τα ἐκρύβης, καὶ ὁ ὄπισθεν εὑρισκόμενος ἀδελφὸς, ἔμπροσθέν σου ἐγένετο, οὕτω καὶ ὁ
φραγμὸς, ἤγουν ὁ νόμος ὁ ἔμπροσθεν φανησόμενος, μετ' ὀλίγον ὄπισθεν εὑρίσκεται, ὁ
δὲ τοῦ εὐαγγελίου νόμος, ὁ ὄπισθεν ἐρχόμενος, ἔμπροσθεν αὐτοῦ γενήσεται. πόθεν γοῦν
διδαχθεῖσα ἡ μαῖα, ταῦτα ἐλάλησε; πάντως ἐκ θείας δυνάμεως ταῦτα προεφήτευσε.
καὶ ἡ διὰ τῶν προφητῶν λαλήσασα τοῦ θεοῦ δύναμις, ἐκείνη ἐλάλησε καὶ διὰ στόματος τῆς
γυναικὸς ἐκείνης. ἔτι δὲ τρανώτερον καὶ καθαρώτερον διὰ τοῦ ἱερεμίου εἶπεν ὁ θεὸς, ὅτι ἰ-
δοὺ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει κύριος, καὶ συντελέσω ἐπὶ τὸν οἶκον ἰσραὴλ, καὶ ἐπὶ τὸν οἶ-
κον ἰούδα διαθήκην καινὴν, ὡς εἴρηται ἐν τοῖς ἔμπροσθεν. βλέπεις πῶς καὶ διὰ τύπων
καὶ διὰ προφητειῶν φανερῶς καὶ καθαρῶς ἔδειξεν ὁ θεὸς τὸν νόμον, ἀργὸν μὲν εἶναι ὡς ἀ-
τελῆ, τὸ δὲ εὐαγγέλιον ἐνεργὸν διὰ τὸ εἶναι αὐτὸ τέλειον; ὅμως οἱ τάλανες καὶ ἐσκοτισμέ-
νοι ἰουδαῖοι, οὐδὲ τὸν ἀτελῆ καὶ ἀδύνατον νόμον φυλάττουσιν, ἀλλὰ πρηγουμένως
καθ' ἡμέραν εὑρίσκονται παρανομοῦντες. οὐ κατηγορῶ αὐτῶν περὶ ἁμαρτιῶν. τίς γάρ
ἐστιν ὁ δυνάμενος μὴ ἁμαρτεῖν; ἀλλὰ περὶ τοῦ νόμου λέγω, ὅτι παρανομοῦντες εἰσίν. ἀλλὰ
καὶ αὐτοὶ ἐκεῖνοι, εἴπερ καὶ βούλονται ποιεῖν τὰ τοῦ νόμου, οὐ δύνανται. καὶ σκόπει ὅπως ὁ θε-
ὸς ἔταξε καὶ ἀφώρισε τὰ ἱεροσόλυμα εἶναι μητρόπολιν πασῶν τῶν πόλεων, ὧν εἶχε τὸ γέ-
νος τῶν ἑβραίων. καὶ ἐκεῖσε ἐντὸς ἔκτισεν ὁ σολομὼν τὸν ναὸν, καὶ ἔταξεν ὁ θεὸς, ἵνα ἐντὸς
τοῦ ναοῦ γίνωνται αἱ θυσίαι. καὶ ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν προσφοραί. ἐκτὸς δὲ τῶν ἱερο
σολύμων καὶ τοῦ ναοῦ ἐκείνου, οὐδὲν γένηται θυσία. ἐπεὶ γοῦν καὶ ἡ πόλις τῶν ἱεροσολύ-
μων κατελύθη, καὶ ὁ ναὸς ἠφανίσθη, καὶ οὔτε ἱερωσύνην ἔχουσιν εἰς ἁγιασμὸν αὐτῶν, οὔτε
τόπον τοῦ θυσιάσαι τῷ θεῷ, τί ἐναπελείφθη αὐτοῖς; πάντως οὐδέν. διὰ ταῦτα γοῦν καὶ
δι' ἄλλα πολλὰ, ἅ τινα οὐκ ἔστι τὶς χρεία γράφειν ἀρτίως περὶ αὐτῶν, οὔτε χριστιανοὶ εὑρί-
σκονται, διὸ οὐ στέργουσι τὸ εὐαγγέλιον. οὔτε αἱρετικοὶ, διὸ οὐδὲν ἀκολουθοῦσι τινὶ τῶν δι-
δαξάντων τὰς αἱρέσεις. οὔτε μουσουλμάνοι, διὸ οὐδὲν ἀκολουθοῦσι τῷ μωαμεθ. ἀλλ' οὔ-
τε ἰουδαῖοι, διὸ οὐδὲν πληροῦσι τὰ τοῦ νόμου, ἀλλ' εὑρίσκονται οὕτω, μὴ γινώσκοντες οἱ
τάλανες τί σέβονται, ἢ τί πιστεύουσιν, ἀλλὰ ζῶσιν ἐν ἀπωλείᾳ. ὁρᾷς πῶς οἱ πλανηθέντες
τῆς ἀληθοῦς καὶ εὐθείας ὁδοῦ, λογίζοντες ἑαυτοὺς ὀρθῶς περιπατοῦντας, ἐκεῖνοι δὲ εὑρίσκονται
ἐν βαράθρῳ καὶ ἀπωλείᾳ; καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. ἐπεὶ δὲ περὶ πάντων ὧν πρότερον ἐγγρά-
φως πρὸς ἡμᾶς ἔπεμψας, καὶ ὧν ἀγράφως οἱ ἐλθόντες ἐλάλησαν, ποιήσαντες τὸ σὸν θέλη-
μα, πλατυκώτερον ἀπελογησάμεθα, μέμνησο τοῦ σοῦ λόγου. εἰς γὰρ τὸ τέλος τῆς σῆς γρα-
φῆς, οὕτως εἴρηκας, ὅτι τὸν φρόνιμον εἷς λόγος ἀρκεῖτον, καὶ οὕτως ἐστὶν ἡ ἀλήθεια. εἴπερ
γοῦν εἷς λόγος ἀρκεῖ τὸν φρόνιμον, ὡς καὶ σὺ αὐτὸς μαρτυρεῖς, καὶ ἡ ἀλήθεια διδάσκει, ἐὰν
περ ὁ φρόνιμος ἀκούσῃ λόγους πολλοὺς καὶ καλοὺς καὶ ἀληθεῖς, καὶ οὐ παραδέξηται αὐτοὺς,
οὐδὲ ὠφέλειαν ἐξ ἐκείνων καρπώσηται, οὐκ ἔστιν ἄξιος κατηγορίας καὶ μέμψεως; ἐπεὶ
γοῦν ἀπεστάλησάν σοι τὰ παρόντα γράμματα, καὶ ἡ πρὸς σέ μου περὶ τούτων ἀπολογία,
παρακαλῶ σε σκέψαι αὐτὰ ἀκριβῶς, καὶ ἐξέτασον κατὰ λέξιν, καὶ μέλλεις εὑρεῖν τὸν ἐντὸς
αὐτῶν παρακείμενον θησαυρὸν. οὐ γὰρ ἀπὸ καρδίας ἡμετέρας ἐγγράφησαν, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν
μωσαϊκῶν βιβλίων, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ ψαλτηρίου τοῦ δαβὶδ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν προφητῶν καὶ
τοῦ εὐαγγελίου, ἅ τινα ὁ μωαμεθ καὶ πάντες οἱ μουσουλμάνοι ἅγια καὶ δίκαια εἶναι ὁμο-
λογοῦσι, καὶ λέγουσι, καὶ αὐτὰ εἰσὶ τὰ δεικνύοντα διαῤῥήδην τὸν χριστὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ εἶναι,
τὸν αὐτὸν δὲ θεὸν καὶ ἄνθρωπον. αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ παρὰ πάντων τῶν προφητῶν κηρυχθεὶς θεὸς,
αὐτός ἐστιν ὃν ὁ ἀβραὰμ προσεκύνησεν ὡς θεὸν, καὶ ὃν ἐκάλεσε κριτὴν πάσης γῆς. αὐτός ἐστιν
ὃν ἀνύμνησαν οἱ ἄγγελοι, καὶ ὃν ἐβάσταζον αἱ ἄνω δυνάμεις ἐπὶ τῶν κεφαλῶν αὐτῶν. καὶ ὃν
εἶδεν ὁ δανιὴλ ἐπὶ τῶν νεφελῶν ἐρχόμενον κρῖναι τὴν οἰκουμένην. αὐτός ἐστιν, ᾧ δου-

λεύει

λεύει ἡ κτίσις, ὑπακούουσα τῷ αὐτοῦ προστάγματι, ἤγουν οἱ ἄνεμοι, ἡ θάλασσα, καὶ τὰ ἕτερα. αὐτός ἐστιν ὃν ἰδὼν ὁ ᾅδης, ἀπώλεσε τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν. ἀλλὰ καὶ πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ σὺν τρόμῳ ἐπλήρου τὸ αὐτοῦ πρόσταγμα, ἀπολύσας τὸν λάζαρον καὶ οὐ ἑτέρους. αὐτὰ μαρτυροῦσι τὰ ἄπειρα θαύματα, ἅπερ ἐποίησε. καὶ τί ἔτι λέγω; αὐτός ἐστιν ὁ παρὰ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς μαρτυρηθεὶς πολλάκις. περὶ αὐτοῦ ὁ δαβὶδ οὕτωσί εἴρηκεν, πάντα τὰ ἔθνη κροτήσατε χεῖρας, ἀλαλάξατε τῷ θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως, ὅτι βασιλεὺς πάσης τῆς γῆς ὁ θεός. ψάλλετε συνετῶς, ἐβασίλευσεν ὁ θεὸς ἐπὶ τὰ ἔθνη, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν πλατυκώτερον εἴρηται. οὐδὲ γὰρ εἶπε περὶ τοῦ θεοῦ καὶ πατρός, οὐδὲ περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ὡς πρώην μὲν οὐκ ὄντος βασιλέως πάσης τῆς γῆς, ὕστερον δὲ βασιλεύσαντος ἐπὶ τὰ ἔθνη, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. ἀλλὰ διὰ τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἀνελάβετο ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ, εἴρηκεν ὁ προφήτης, ὃς οὔτε ἐβασίλευσεν, οὔτε παρὰ τῶν ἐθνῶν καὶ τῆς γῆς προσεκυνεῖτο. διότι οὐδὲ ἐγεννήθη. μετὰ δὲ τὸ γεννηθῆναι αὐτὸν, ἐδόθη ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἐξουσία, ὡς ὁ δανιὴλ εἴρηκε, καὶ ἡ βασιλεία. ἀλλὰ δὴ καὶ οὗτος ὁ δαβὶδ κατὰ τὸ παρὸν, οὐ μὴν δὲ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ χριστὸς μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐπισφραγίζων τὰς τοιαύτας προφητείας, πρὸς τοὺς ἀποστόλους οὕτωσιν ἔφη, ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη. ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς, σωθήσεται. ὁ δὲ ἀπιστήσας, κατακριθήσεται. βλέπεις πῶς καθαρῶς καὶ ἀριδήλως ἀναφαίνεται, ὅτι περὶ τοῦ ἀνθρώπου, οὗ ἀνελάβετο ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου, λέγουσιν αὐτὰ οἱ προφῆται, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτὸς ὁ χριστὸς, καὶ περὶ αὐτοῦ εἰσι πᾶσαι αἱ μαρτυρίαι διὰ τῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀσθενείαν; αὐτὸς δὲ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ καθὸ θεὸς, μαρτυρίας οὐ δεῖται. ποίας γὰρ μαρτυρίας δεῖται θεός; οὐ μὴν ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τῆς τοῦ χριστοῦ ἐνανθρωπήσεως καὶ τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ πάθους, τῆς τε ἀναστάσεως καὶ τῆς αὐτοῦ ἀναλήψεως, ἀλλὰ δὴ τοῦ νόμου καὶ τῶν ἑτέρων ἐλαλήθησαν προφητεῖαι, ἐφάνησαν ὁράσεις, ἐγένοντο τύποι. οὕτω καὶ περὶ τοῦ βαπτίσματος ἐγένοντο προφητεῖαι, ἐγένοντο τύποι, ἅπερ καὶ διὰ τὸ πολὺ τῆς γραφῆς παρητησάμεθα, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἑτέρων. ἐξ ἐκείνων δὲ μερικῶς εἴπωμεν. ὁ μωϋσῆς ἐκεῖνος ὁ μέγας, εἴπερ οὐκ εἶχε διαβιβάσειν διὰ μέσης τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης τὸ γένος τῶν ἑβραίων, ἀπώλοντο ἂν ὑπὸ τοῦ φαραώ. ὁ τοῦ ναυῆ υἱὸς ἰησοῦς εἰ οὐκ ἔσχιζε τὸν ἰορδάνην ἔνθεν καὶ ἔνθεν, οὐκ εἰσήρχοντο οἱ ἑβραῖοι εἰς τὴν τῆς ἐπαγγελίας γῆν. μᾶλλον δὲ τῆς κιβωτοῦ ἐλθούσης πλησίον τοῦ ἰορδάνου ποταμοῦ, διηρέθη τὰ ὕδατα, καὶ διῆλθεν ἐπὶ τοῦ ξηροῦ ἅπας ὁ λαὸς τῶν ἑβραίων. καὶ ἡ κιβωτὸς, ἥτις ἦν τύπος τῆς ἁγίας μαρίας τῆς παρθένου, τῆς γεννησάσης τὸν υἱὸν καὶ λόγον τοῦ θεοῦ κατὰ σάρκα. ἀλλὰ καὶ ὁ προφήτης ἠλίας ἔπηξε θυσιαστήριον, καὶ θεὶς τά τε ξύλα καὶ τὸ ὁλοκαύτωμα ἐπάνω αὐτῶν, οὐ προσέφερεν ὅλως πῦρ ἐπ' αὐτοῖς, ἀλλ' ἐμπλήσας τὸ θυσιαστήριον ὕδατος, προσηύξατο, καὶ κατελθὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πῦρ, κατέκαυσε τὴν θυσίαν. ὁρᾷς πῶς τὰ πάντα ἅπερ πρεσβεύουσιν οἱ χριστιανοὶ, ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς κέκτηνται τὰς μαρτυρίας; ταῦτα πάντα καὶ ἕτερα τύπος ἦσαν τοῦ βαπτίσματος. ἄνευ γὰρ τούτου δὴ τοῦ βαπτίσματος σωθῆναι ἄνθρωπον, οὐκ ἔστι δυνατόν. διάτοι οὖν καὶ ὁ χριστὸς εἴρηκεν, ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς, σωθήσεται. ὁ δὲ ἀπιστήσας, κατακριθήσεται. τούτων δὲ πάντων οὕτως ἐχόντων, οὐκ ἔστι γελοῖον πρᾶγμα, ἵνα τὰς μὲν βίβλους τιμᾶτε, τὸν παρ' αὐτῶν δὲ τιμώμενον θεὸν ἀτιμάζετε, ἄνθρωπον λέγοντες εἶναι, καὶ οὐ θεόν; ἐπεὶ γοῦν κἂν καὶ πεπλατισμένως οὐκ ἐγράψαμεν διὰ τὸ πολὺ μῆκος τῆς γραφῆς, καὶ διὰ τὸ δυσδιάκριτον τῆς σῆς ἀσθενείας, ἀλλ' οὖν πάλιν τοσοῦτον ἐγράψαμεν, ὅτι καὶ τὸν πάντη ἀγνώμονα, ἀρκεῖ ἵνα διδάξῃ τὸ ὀρθὸν καὶ τὴν ἀλήθειαν. καὶ ἰδοὺ ἕως τῆς σήμερον, αὐτὸ οὖν παρηκολούθησεν εἰς σὲ, ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἰουδαίων. ἐπ' ἐκείνοις γὰρ εἶπεν ὁ θεὸς, δώσω αὐτοῖς λιμὸν, καὶ οὐ λιμὸν ἄρτου καὶ ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον κυρίου. καὶ οὕτως ἐγένετο. ἀπὸ γὰρ τοῦ καιροῦ ἐκείνου, καθ' ὃν ἀπέθανεν ὁ χριστὸς, καὶ ἔλαβον τὴν ἀσυμπάθητον καὶ ἀτελεύτητον ὀργὴν, ἀπὸ τότε ἅπας ἁγιασμὸς, πᾶσα διδασκαλία ἔλειψεν ἐξ αὐτῶν. αὐτὸ γοῦν οὖν παρηκολούθησε καὶ εἰς σὲ. ἕως γὰρ τῆς σήμερον λόγον θεοῦ οὔτε ἤκουσας,

οὔτε

ὅτε ἐδιδάχθης, ἀλλ' ἐν ματαιότητι καὶ ἐν σκότει ἦσθα πορευόμενος. τανῦν δὲ ἀπεστάλη σάν σοι λόγοι θεοῦ, καὶ διδασκαλίαι τῶν ἁγίων καὶ προφητῶν. καὶ σκέψαι αὐτὰ νουνεχῶς, καὶ μετὰ μεμεριμνημένου σκοποῦ, καὶ ἀκριβῶς ἐξετάσεως. καὶ σπούδασον ἵνα μηκέτι ἐν τῇ σκοτίᾳ περιπατῶν εὑρίσκῃ, μὴ δὲ πληρωθῇ τὸ τοῦ δαβὶδ ὠδῇ σοὶ λόγιον, τὸ λέγον, υἱοὶ ἀνθρώπων ἕως πότε βαρυκάρδιοι; ἵνα τί ἀγαπᾶτε ματαιότητα, καὶ ζητεῖτε ψεῦδος; καὶ γνῶτε ὅτι ἐθαυμάστωσε κύριος τὸν ὅσιον αὐτοῦ, τουτέστι τὸν χριστόν. ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ τοῦ μεγάλου καὶ θαυμαστοῦ σολομῶντος, τὸ λέγον, ὅτι εἰς κακοτελῆ ψυχὴν σοφία θεοῦ οὐκ εἰσελεύσεται, οὐδὲ ἐν σώματι ὑποκειμένῳ ταῖς ἁμαρτίαις. μὴ δὲ ὁμοιωθῇς γῇ ἐρήμῳ, ἥτις ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατέλλει, ἀλλὰ γενοῦ ὅμοιος γῇ καρποφόρῳ, ἥτις δεξαμένη τὸν σπόρον, ἐν τριάκοντα καὶ ἑξήκοντα καὶ ἐν ἑκατὸν φέρει τὸν ἑαυτῆς καρπόν. οὕτω καὶ σὺ δεξάμενος τὸν τοῦ κυρίου λόγον, εἰς ἑκατὸν καρποφόρησον. ναὶ παρακαλῶ τὸν θεὸν τὸν ποιητὴν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, αὐτὸς ἀνοίξαι σοῦ ὀφθαλμούς σου, καὶ πλατύναι τὴν καρδίαν σου, ὥστε ποιεῖν ἔργα τῆς σαυτοῦ σωτηρίας, ὅπως κληρονομήσῃς τόν τε παράδεισον, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἀποκείμενα ἀγαθά, ἀμήν.

ΤΑ ΕΝ ΤΩ ΚΟΡΡΑΝ ΤΟΥΤΕΣΤΙ

ΤΟΥ ΕΚΤΕΘΕΝΤΟΣ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΜΩΑμεθ νόμου κεφάλαια, εἰσὶ ταῦτα.

α ΟΤΙ ὁ μωαμεθ τῇ ὥρᾳ τῆς ὑπολληψίας, ἐν ᾗ ἐκυλίετο ἀφρίζων, τὸν ἄρχοντα γαβριὴλ ἔλεγεν ὁρᾶν ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν.

β Οτι συνεγράψατο βιβλίον, ἀῤῥαβιστὶ κοῤῥὰν ὀνομαζόμενον, ἑλληνιστὶ δὲ νόμον θεοῦ σωτήριον.

γ Οτι προφήτην θεοῦ καὶ ἀπόστολον ἑαυτὸν ἐκάλεσεν.

δ Οτι τὰ μωσαϊκὰ, τό, τε ψαλτήριον, καὶ τὰ προφητικὰ δίκαια καὶ ἅγια καὶ ἀληθῆ ὠνόμασε, κατ' ἐξαίρετον δὲ τῶν ἄλλων τὸ εὐαγγέλιον ἅγιον καὶ δίκαιον καὶ εὐθὲς καὶ ἀληθινὸν καὶ τέλειον ἀπεφήνατο, ὥστε καὶ ἐν τῷδε κεφαλαίῳ τοῦ ἰωνᾶ, θεοῦ ὑπομνήσεις ταῦτα ὠνόμασεν.

ε Οτι μὴ μόνον παρὰ τοῦ μωαμεθ ἐξετέθη ὁ νόμος, ἀλλὰ καὶ παρ' ἑτέρων.

ϛ Οτι παρὰ τοῦ μωαμεθ ἐκτεθεὶς νόμος, στόμα πρὸς οὖς ἐξετέθη παρὰ τοῦ δαίμονος.

ζ Οτι εἷς χαλιφὰς τὸ ἀξίωμα, τουτέστιν ἄκρος διδάσκαλος, ἐγένετο χριστιανός.

η Οτι ὁ μωαμεθ ἐν τυχὼν αἱρετικοῖς νεστοριανοῖς καὶ ἀρειανοῖς, ἀλλὰ δὴ καὶ ἰουδαίοις τισὶ, τὴν τούτων κακίαν ἐσώρευσε.

θ Οτι μεγαλοῤῥημονῶν περὶ αὐτοῦ, ἔλεγεν, ὡς εἰ πάντες ἄνθρωποι συναχθεῖεν, καὶ πάντα τὰ πνεύματα, καὶ πάντες ἄγγελοι, οὐκ ἂν δύναιντο ποιῆσαι τοιοῦτον κοῤῥὰν, ὁποῖον ἐγώ.

ι Οτι ἐν τῷδε ἀνωτέρῳ μέρει τοῖς δεξιοῖς μέρεσι τοῦ δεσποτικοῦ θρόνου ἐστι γεγραμμένον τὸ τοῦ μωαμεθ ὄνομα.

ια Οτι οὐκ ἦλθε διὰ θαυμάτων, ἀλλὰ διὰ ξίφους δοῦναι τὸν νόμον. καὶ τοῖς μὴ πειθομένοις αὐτῷ, θάνατος ἔσται ἡ τιμωρία, ἢ φόρους διδόναι.

ιβ Οτι ἐντέλλετο, ἵνα οὐδεὶς τῆς ἐκείνου φρατρίας μετάτινος τῶν χριστιανῶν διαλέγητο.

ιγ Οτι ὁ νῶε καὶ ἀβραὰμ, ἀλλὰ δὴ καὶ οἱ ἀπόστολοι τοῦ αὐτοῦ δόγματος ἦσαν, οὗπερ οὗτος ἐξέθετο ὕστερον.

ΤΑ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΛΟΓΟΥ ΚΕΦΑλαια, εἰσὶ ταῦτα.

α ΟΤΙ τὰ ἐν ταῖς μωσαϊκαῖς παραδόσεσι, τοῖς προφήταις τε, τῷδε ψαλτηρίῳ, καὶ τῷδε εὐαγγελίῳ γεγραμμένα: ἅγια, καὶ δίκαια, καὶ ἀπὸ θεοῦ δεδομένα καλεῖ, καὶ στέργει

γει καὶ φυλάσσει αὐτά. καὶ οὐδὲν ὅλως εἰσὶν οἱ τούτου ἀκόλουθοι, εἰ μὴ ταῦτα πληρώσαιεν.
Οτι εἰς ἑβδομήκοντα πρὸς τοῖς τρισὶ μοίρας μέλλουσι σχισθῆναι οἱ τῷ νόμῳ αὐτοῦ ἀκολουθή-
σαντες. καὶ ἡ μὲν μία καὶ μόνη ἐκ τούτων σωθήσετε, αἱ δ' ἄλλαι τῷ πυρὶ παραδοθήσοντε. β
Οτι εἰ μὴ παρὰ θεοῦ ἦν τὸ κορρᾶν, πολλαὶ ἐναντιότητες εὑρίσκοντο ἂν ἐν αὐτῷ.
Οτι μετὰ τοῦ γαβριὴλ ἀνελθεῖν εἰς τὸν θεὸν, καὶ ἐντυχεῖν ἀγγέλῳ, μυριάκις μείζονι τοῦ κόσμου γ
παντὸς, θρηνοῦντι τὰς αὐτοῦ ἁμαρτίας, καὶ τυχεῖν παρὰ θεοῦ συγγνώμης δι' αὐτοῦ. δ
Οτι τέλος καὶ σφραγὶς τῶν προφητῶν ἐστὶν οὗτος.
Οτι ἁρπαγὰς καὶ φονοὺς κωλύει καὶ πλωρκίας, καὶ πάλιν ταῦτα ἐνδίδωσιν. ε
Οτι ὁ θεὸς ἐνέδωκε τούτῳ πλωρκῆσαι. ς
Οτι διαλεγόμενος αὐτῷ ὁ θεὸς, εἶπεν, ὡς παιδιᾶς χάριν ἐποίησε τὸν κόσμον. ζ
Οτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ λεγομένῳ μπακαρᾶ, ὅπερ ἑρμηνεύετε δάμαλις, ὡς οἱ ἰουδαῖοι καὶ η
οἱ χριστιανοὶ σωθῆναι μέλλουσιν. ἐν δὲ τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἁμρὰμ αὖθις φησὶν, ὅτι οὐδεὶς θ
δύναται σωθῆναι ἄνευ τῶν ἐν τῷ νόμῳ τῶν ἰσμαηλιτῶν.
Οτι πρὸ αὐτοῦ οὐ δύναταί τις εἰσελθεῖν εἰς τὸν παράδεισον. καὶ αὖθις φησὶν, ὅτι ἔδειξεν αὐτῷ ὁ ι
θεὸς γυναῖκας τε καὶ ἄνδρας πολλοὺς εἰσελθόντας πρὸ αὐτοῦ εἰς τὸν παράδεισον.
Οτι ὁ θεὸς μετὰ τῆς ἀνάστασιν οἴκους περικαλλεῖς, καὶ λουτρὰ, καὶ παραδείσους, καὶ γυναῖκας ὅτι ια
πολλὰς ὑπισχνεῖτε δοῦναι τοῖς τοῦ μωαμεθ νόμοις ἀκολουθοῦσιν.
Οτὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ σὰδ, ὡς οἱ μὲν ἄγγελοι ἐκ πυρὸς ἐδημιουργήθησαν, οἱ δὲ ἄνθρω ιβ
ποι ἐκ χοός.
Οτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ νεμελὲ, ὅπερ ἑρμηνεύετε μυῖα, φησ περὶ τοῦ σολομῶντος καὶ τῶν μυι- ιγ
ῶν, ψεῦδος τὶ εὔηθες, ὅπερ καὶ φησίν.
Οτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ῥουβεσὰ φησὶ περὶ τοῦ σολομῶντος καὶ τοῦ σκώληκος, ὁμοίως τοῦ ιδ
ἀνωτέρω ψεύδει.
Οτι ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν διηγήσεων ἀπεδίδωσι τῆς αἰτίαν, δι' ἣν ὁ οἶνος κεκώλυτε αὐτοῖς. ιε
Οτι ὁ κτιστὸς οὐρανὸς οὗτος γέγονεν ἐκ καπνοῦ, ἡ δὲ θάλασσα ἐξ ὄρους τινὸς κὰφ ὀνομαζομένου. ις
Οτι τὸν ἥλιον καὶ τῆς σελήνην ἴσα φωτὸς καὶ δυνάμεως φησὶ γενέσθε. ιζ
Οτι προσκληθέντος τούτου παρὰ τοῦ γαβριὴλ ἀνελθεῖν εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ τοῦ θεοῦ θέντος τῆς χεῖρα ιη
αὐτοῦ ἐπ' αὐτῷ, τοσαύτης ψύξεως αἴσθησιν λαβεῖν αὐτὸν, ὡς διελθεῖν ταύτην μέχρι
καὶ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ.
Οτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ σὰδ φησὶν, ὡς ἄγγελοι ὄντες οἱ δαίμονες, καὶ προσταχθέντες παρὰ ιθ
τοῦ θεοῦ προσκυνῆσαι τὸν ἀδὰμ, οὐκ ἠθέλησαν ποιῆσαι οὕτω, καθὼς καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι
προσεκύνησαν αὐτὸν, καὶ διὰ οὕτω ἐγένοντο δαίμονες.
Οτὶ ἀπεδίδωσι τῆς αἰτίαν, δι' ἣν κεκώλυτε αὐτοῖς ἐσθίειν τὰ ὕεια κρέα. κ
Οτι πρὸς τῷ τέλει τοῦ κόσμου ἀπεκτενεῖ ὁ θεὸς πᾶσαν φύσιν ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων. κα
Οτι συνεγράψατο βιβλίον δυοκαίδεκα χιλιάδας λόγους ἔχον θαυμαστοὺς, καὶ ἀπὸ τούτων κβ
οἱ μὲν τρισχίλιοι εἰσὶν ἀληθεῖς, οἱ δὲ ἕτεροι ψευδεῖς.
Οτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ κεραμὰρ φησὶν, ὡς ἔσχισε τῆς σελήνην εἰς δύο τμήματα, καὶ τὸ μὲν κγ
ἥμισυ ἀπὸ τούτων εἰσῆλθεν εἰς τὸν χιτῶνα αὐτοῦ, τὸ δὲ ἕτερον ἥμισυ ἔπεσεν εἰς τῆς γῆν,
καὶ αὖθις ἀπεκατέστησεν αὐτὴν σῶαν.
Οτι ὁ θεὸς καὶ οἱ ἄγγελοι εὔχοντε ὑπὲρ τοῦ μωαμεθ. κδ
Οτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἑλμαϊδᾶ, ὅπερ ἑρμηνεύετε τράπεζα, μὴ εἶναι οὐδὲ ἑβραίους, καὶ οὐδὲ χρι κε
στιανοὺς υἱοὺς θεοῦ, ἢ φίλους, διὰ τὸ παιδεύεσθε αὐτούς.

ΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΛΟΓΟΥ.

ΟΤΙ οὐκ ἔστι δυνατὸν τὸν θεὸν υἱὸν ἄνευ γυναικὸς ἔχειν.
Οτι εἰ υἱὸν εἶχεν ὁ θεὸς, σχίσματα ἂν ἐγένοντο μέσον αὐτῶν. κ
Οτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλνεσὰ, ὅπερ ἑρμηνεύετε γυναῖκες, λόγον θεοῦ καὶ ψυχὴν θεοῦ, καὶ ρ
πνοὴν θεοῦ λέγει εἶναι τὸν χριστόν. γ

δ Οτι ἐκ παρθένου ὁμολογεῖ γεγεννῆσθαι τὸν χριστὸν ἄνευ ἀνδρός.

ε Οτι ἀρνεῖται τὸ, τὸν χριστὸν εἶναι θεὸν καὶ θεοῦ υἱόν, ἀλλὰ καὶ τῆς τούτου σάρκωσιν. ψιλὸν δὲ μόνον ἄνθρωπον λέγει αὐτὸν κατὰ νεστόριον, ἅγιον δὲ, καὶ ὑπὲρ πάντας ἀνθρώπους.

ς Οτι μὴ ἐσταυρῶσθαι τὸν χριστὸν, ἀλλ' ἕτερον ἀντ' ἐκείνου.

ζ Οτι ὁ θεὸς τὸν χριστὸν προσεκαλέσατο πρὸς ἑαυτὸν εἰς τοὺς οὐρανούς. περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ κόσμου μέλλει ἐλεύσεσθαι καὶ θανατώσειν τὸν ἀντίχριστον, μετὰ δὲ ταῦτα καὶ αὐτὸν τὸν χριστὸν ἀπεθανεῖν.

η Οτι θεοποιοῦντες οἱ χριστιανοὶ τὴν θεοτόκον. καὶ ὅτι ἐστὶν ἀδελφὴ τοῦ μωσέως καὶ ἀαρών.

ΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΤΟΥ ΤΕΤΑΡΤΟΥ ΛΟΓΟΥ.

α ΟΤΙ ἀναληφθεὶς εἰς τοὺς οὐρανοὺς ὁ μωαμεθ, ἔστη ἔμπροσθεν τοῦ θεοῦ, καὶ ἀκήκοεν ὅσα καὶ ἀκήκοε, καὶ αὖθις κατῆλθεν ἐν τῇ γῇ.

β Οτι οἱ δαίμονες σωθῆναι μέλλουσιν.

γ Οτι τοῦ κορρὰν τὴν ἐξήγησιν οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων γινώσκει, οὐδ' αὐτὸς ὁ μωαμεθ, ἀλλ' ἢ μόνος ὁ θεός.

ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΜΩΑΜΕΘ

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

ΠΑΝΤΟΣ ἀντιλέγοντος σκοπὸς εἷς ἐστιν, ἵνα τὸ μὴ οἰκεῖον κατασκευάσῃ, τὸ δὲ ἀντίπαλον ἀνατρέψῃ. ἐπεὶ γοῦν περὶ τῆς εἰς χριστὸν πίστεως ἱκανῶς διειλέχθημεν, καὶ λίαν ὀρθῶς, ὡς ἔμοιγε καὶ τῇ ἀληθείᾳ δοκεῖ, φέρε δὴ τῷ ἁγίῳ πνεύματι θαρρήσαντες, τῷ παρ' ἐκείνοις μὴ ἀτιμαζομένῳ, παρ' ἡμῖν δὲ προσκυνουμένῳ, σκεψώμεθα τίνες οἱ λόγοι, οὓς κατὰ τοῦ θεοῦ καὶ τῆς ἀληθείας ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας ἐξηρεύξατο μωάμεθ. οὐκ ἐπελαθόμεθα δὲ τοῦ λόγου ἡμῶν, οὐπερ φθάσαντες εἴπομεν, ὅτι οὐκ ἔστι τὸ παρ' ἡμῖν σπουδαζόμενον, ἵνα καθολικῶς ἀπελέγξωμεν τὰ παρὰ τοῦ μωάμεθ ἐκτεθέντα ἀτοπήματα, ἀλλὰ μόνον ἀντείπωμεν ἅπερ κατὰ τοῦ χριστοῦ καὶ τῆς ἐνσάρκου αὐτοῦ οἰκονομίας, κακῶς καὶ ἀφρόνως ἐφρυάξαντό τινες βλάσφημα. ἵνα δὲ μὴ δόξωμεν, ὡς ἀδυνατοῦντες ἀπεφεύγειν τὸν ἀγῶνα, ἤδη θεοῦ συνάρσει ἀναλαμβάνομεν αὐτὸν, ὅπως καὶ ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ζητούντων ἡ ἀλήθεια γένητε. Εν ταῖς ἡμέραις ἡρακλείου τοῦ βασιλέως ῥωμαίων ἐγένετό τις ἄνθρωπος ἐξώλης καὶ παράφρων, ὃς ἔθεσε μὴ τὸ στόμα αὐτοῦ εἰς οὐρανὸν, καὶ ἐλάλησεν ἀδικίαν κατὰ τοῦ ὕψους, ἡ δὲ γλῶσσα αὐτοῦ διῆλθεν ὑπὸ τῆς γῆς, ὅν τινα οὐχ ἁμάρτοι τις, ὡς ἔμοιγε δοκεῖ, πρωτότοκον διαβόλου καὶ υἱὸν ἀπωλείας πατέρα τε καὶ υἱὸν ψεύδους καλέσας αὐτὸν, ὄνομα τούτῳ μωαμεθ, ἀρὰψ τὸ γένος, στρεβλὸς τὴν γνώμην, στρεβλότερος τὴν ψυχήν. οὗτος τισὶν αἱρετικοῖς ἐντυχὼν, καὶ διδαχθεὶς παρ' αὐτῶν, ἐδέξατο σπέρματα, ἅπερ ὁ τῶν ζιζανίων σπορεὺς ἐν ταῖς ἀμφοτέρων ψυχαῖς ἠροτρίασε καὶ ἐνέσπειρε, καὶ εἰς ἑκατὸν ἀκάνθας τε καὶ τριβόλους ἐπέδωκε. συναγαγὼν γὰρ σχεδὸν πᾶσαν αἵρεσιν, καὶ μίξας ἐν αὐταῖς τὰ τῆς διανοίας αὐτοῦ ἀναπλάσματα, ἐν τι κρᾶμα πεποίηκεν, ψυχῶν δηλητήριον. κἀντεῦθεν εὑρὼν τινας ἀνθρώπους μὴ ὀνομαζομένους, τῇ δ' ἀληθείᾳ βοσκημάτων μηδὲν διαφέροντας, ἐν ἐκείνοις τὸν ἰὸν τῆς κακίας ἐξήμεσεν, ἀνθρώπους κτηνοτρόφους, καὶ οὐδὲν ἕτερον παρ' αὐτοῖς εὑρηκὼς, ἢ σὺν τοῖς ζώοις τούτων διαιτωμένους. ποῦ γὰρ ἐν ἐκείνοις λόγος, ποῦ διδαχὴ, ποῦ ἀνάγνωσις; οὐδὲ εἰ ἔστι τὶ ἀπὸ τούτων ἐνόμιζον, ἀλλ' ὥσπερ θῆρες ἄγριοι καὶ ἀνήμεροι τοῖς ὄρεσι καὶ ταῖς πόαις διέτριβον. περὶ ὧν εἴπερ τις ὁρίσετο ζῶα λαλητὰ τούτους, οὐ λογικὰ, θνητὰ, νοῦ καὶ ἐπιστήμης παντελῶς ἀνεπίδεκτα, οὐκ ἀπεβάλλει σκοποῦ. τί γὰρ χεῖρον ἀνθρώπου λόγου τε καὶ παιδεύσεως ἀμοιροῦντος; ἀλλ' ὅμως ἐπεὶ καὶ ὁ χείριστος, οὐκ ἔστιν ἀμέτοχος πάντη τοῦ ἀγαθοῦ. εἰ δ' οὖν εἰς τὸ μηδὲν ἐχώρησεν ἄν, ἰδοὺ καὶ οἱ τάλανες ἄρραβες ἀγαθὰ ζητοῦντες, κακοῖς ἐνέτυχον, καὶ ὁδὸν σωτηρίας αὐτοῦντες, εἰς βάραθρον ἀπωλείας ἐνέπεσον. ὁ γὰρ μωαμεθ οὗτοσίν ἐκ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀληθείας τούτους πλανήσας, εἰς ὄρη καὶ ἐρημίας εἰσήγαγε, καὶ τόπους οὓς οὐκ ἐπισκοπεῖ κύριος. καὶ δικαίως ἤυξαντο ἂν εἰπόντες, φύλαξον

ἡμᾶς

ἡμᾶς κύριε ἀπὸ παγίδ⊙, ἧς σωτεσήσαντο ἡμῖν, μὴ ἀπὸ σκανδάλων τ̃ ἐργαζομένων τὴν ἀνομίαν. κατάσκοπον κύριε νομοθέτην ἐφ' ἡμᾶς. ἀλλ' ὁ παρὰ σοῦ δικαιοῦτ, ὡς μὴ εἰδότ- τὸν τάχα τὸ τ̃ θεοῦ θέλημα, τὸ δίκαιον ⓒ ἅγιον, μὴ ζυάρεσον. εἰς πᾶσαν γὰρ τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ τ̃ ἀποστόλων φθόγγ⊙, μὴ εἰς πᾶσαν τ̃ οἰκουμένην ἐκηρύχθη τὸ ζυαγγέλιον, ἰσ- δαίοις τε μὴ τοῖς ἔθνεσιν εἰς μαρτύριον αὐτοῖς. ποῖον δέ; τὸ τ̃ ἐθνῶν μαρτύριον; αὐτὸ τὸ ζυ- αγγέλιον, αὐτὸ τὸ κήρυγμα, αὐτὴ ἡ διδασκαλία τ̃ ἁγίων ἀποστόλων, τ̃ κηρυξάντων τὸ ζυ αγγέλιον, ἐν πάσῃ τῇ κτίσει. ἀφ' ἧς ἡ μὲν γνόντες τὴν ἀλήθειαν, προσεκύνησαν μὴ ἐσεβά θησαν τ̃ μόνον ἀληθῆ θεόν. οἱ δὲ ἐδέξαντο προσήκαντο τ̃ λεγομένων. οἱ δὲ πρὸς ὀλίγον πιστύ σαντες, πάλιν ἐπανεστράφησαν εἰς τὸ τῆς ἀπωλείας βάραθρον. καὶ ὅτι μὲν ἐδιωλολάτρευε δὴ ἐχθύοντο ὡς τὸ πρίν, προδιέπεσον δὲ ἑτέρῳ κρημνῷ, τ̃ πρώτου μηδὲν διαφέροντι. ὅτ⊙ τ̃ ἴδιον πατρίδα τ̃ διάβολον μιμησάμεν⊙, ὃς πεσὼν ὡς ἀστραπὴ ἐκ τ̃ οὐρανοῦ μετὰ τὸ ἀπὸ ξιφιῶναι τ̃ ἰδίαν κατοικητηρίαν, δὴ ἐᾷ τινὶ τ̃ ἀνθρώπων ἀπειράσῳ, ἀλλὰ πάντας συγκλη- ρονόμους αὐτοῦ τῆ τ̃ πυρὸς γεενν⊙ ⓒ τ̃ σκότους τ̃ ἐξωτέρω ποιῆσαι, μὴ ξένους μὴ ἀλλοτρίους τ̃ θεοῦ ἀπεργάσασθαι, μὴ ὁ διάβολος δίνων ὅλος ὁ μισάμενος ὅλον τὸν καιρόν, δὴ ἠμέλησε τ̃ πάντα ἄνθρωπον ἁρπάσαι τῆ τ̃ θεοῦ οἰκειώσεως. καὶ ὅτι μὲν πᾶς ἄνθρωπ⊙ λόγον ὑφέξει τ̃ ἰδίων πλημμελημάτων ἐν τῇ διὰ καιρῷ τῆ ἐτάσεως, παντί που δῆλον. ὁ δὲ μισάμενος ὁ τοι- οὗτους μὴ τοιούτους πλανήσας, ⓒ ξένους μὴ ἀλλοτρίους θεοῦ πεποιηκὼς, ποίας αὖ τύχοι ἀπο- λογίας ὁ μάταιο⊙. ὅλι δὲ οὐδεὶς δυάτ ἁρπάσαι ἐκ τῆ χειρὸς τ̃ θεοῦ τὸν ἄξιον σωτηρίας, μὴ ὅτι τοῖς πᾶσι φανερόν, ἀλλ' ὅμως ἐχθρὸς τ̃ θεοῦ ἀναφαίνετ, εἰ μὴ ἀδιγνὼς ὄντως ὑπάρχει.

Οὕτ⊙ ἀδιγνοίαν ὠνλησίας νοσῶν, τῇ ὥρᾳ τ̃ πάθους ἐκυλίσ⊙ ἀφρίζων. τί γοῦν μη- χανᾶτ ὁ τῆ κακίας ἐφευρετής; ὑποκρίνετ μὴ εἶναι ἐπίλησπ⊙, ἀλλὰ μᾶλλον θεόλησπ⊙. μὴ φέρων γὰρ ἔλεγε τὴν τ̃ γαβριὴλ ἀρχαγγέλου θεωρίαν ὅτ⊙, πίπτειν ὡσεὶ νεκρός. με- τὰ δὲ τ̃ θείαν ὀπτασίαν μὴ κατάληψιν τ̃ τ̃ θεοῦ διαγμάτων, πάλιν εἰς ἑαυτὸν ἐπανέρ- χεσθαι. ὁριοθεὶς τοίνυν ὡς φησι παρὰ θεοῦ, ἵνα ὅσα τε εἶδε, ⓒ ὅσα ἀκήκοε, καὶ ὅσα παρὰ θεοῦ ἐλιδάχθη, δῆλα ποιήσῃ εἰς ὠφέλειαν τοῦ κόσμου πάντ⊙, πρῶτον μὲν ἐκάλεσεν ἑαυτὸν προφήτην, μὴ θεοῦ ἀπόστολον. α

Ἐπειτα συνεγράψατο βιβλίον, θείων προστάγματων συναγωγὴν καλέσας αὐτό, ἀγρά- βισι ᾗ ὀνομαζόμενον παγρᾶφ. ἔλεγε νόμον θεοῦ σωτήριον, ἀγράβισι ᾗ δ' ἂν ἐλεσκλέμ, δὴ οἶδ' ὅπως ὅτως αὐδαιδῶς καλέσας ἑαυτὸν προφήτην. β

Τὰ γὰρ ὀνόματα τὰ μὲν ἔχουσι τὴν συμασίαν τοπικὴν, ὡς ῥωμαῖοι μὴ ἕλληνες. τὰ δὲ ὑποσαλικὴν, ὡς πέτρ⊙ καὶ παῦλ⊙ μὴ σωκράτης. τὰ δὲ γνωικὴν, ὡς φι- λοπάλαι μὴ κεκροπάλαι. τὰ δὲ ἀπὸ ὠνησήμης, ὡς φιλόσοφ⊙ μὴ στρατηγὸς καὶ ἰατρός. τὰ δὲ ἀπὸ ἐνεργείας, ὡς ἀπόστολ⊙ μὴ διδάσκαλ⊙ μὴ μαθητής. τὰ δὲ καὶ αὐτὰ ἀπὸ ἐνεργείας χα ρισμάτων, ὡς προφήτης μὴ ἰαματικὸς ⓒ θαυματουργός. ἴσως γοῦν μὴ ἐκεῖν⊙ ὁ αὐδαιδής, ἐπορ ἀπόστολον μὴ μόνον ἐκάλει ἑαυτὸν, ἐκηρυπ]ν ἂν τὸ ἐκείνου φιλοσ- σεξέλεγκτον. προφήτης δὲ πῶς, ἐν αὐτῷ προφητείας μὴ ὄσης; πάντες γὰρ οἱ προφῆται πε ρὶ τ̃ χριστοῦ προεφήτευον. ἀλλὰ μὴ πρὸ τῶν ἰουδαίων ⓒ ἑτέρων ὑποθέσεων, αἵ τινες ὑπο- θέσεις αἱ μὲν ἡδέως πρὸν ἢ λαληθῆναι τὴν προφητείαν, ἐπληροῦντο, αἱ δὲ μετὰ καιρόν, αἱ δὲ μὴ μέχρι πολλοῦ ἐκαρτέρουν. πλὴν δὲ πᾶσαι αἱ προφητεῖαι πεπλήρωντ. ὅτ⊙ δὲ μὴ διελιάζας τὴν τ̃ ψεύδους κατάγνωσιν, αὐδαιδῶς ὅτως προφήτης ὠνόμασαι, ὃς μὴ μόνον μάκρου μὴ ἀπεχοινισμένο⊙ τ̃ προφητικοῦ χαρίσματο⊙, ἀλλ' ὅτ' ὡς οἱ ἐν] καιρούς ψευδοπροφῆται ἐγένοντο πλανῶντος τ̃ λαόν. ἀλλ' ἁπλῶς ὅτως ἐκάλεσεν ἑαυτὸν προφή- την ⓒ ἀπόστολον. μὴ ἴσως ἀχρήσειέ τις πρὸς τῶν ψευδοπροφητῶν, ἐπῶν, ὅλι ἐπεὶ ψεύσας ὑπῆρχον, πῶς ἠδυώαντο πλανᾶν τ̃ λαόν; δὴ ἔστι τοίνυν ἡ τοιαύτη ἀπορία πρόλογος. ⓒ γὰρ ἡμεῖς ἐλπίζομεν λῦσαι τὸ ζητούμενον. ὁ θεὸς τὸ γρύ⊙ τ̃ ἑβραίων μετὰ βραχίον⊙ ὑψηλοῦ ἐκ γῆς αἰγύπτου ἐξαγαγὼν, μετὰ τ̃ πολλῶν μὴ μεγάλων ἐκείνων δωρεῶν, ὧν ἐκείνοις ἐχαρίσα- σθε, δίδωκεν αὐτοῖς ⓒ προφήτην, ὅπως ἐξαγγέλωσι τῷ λαῷ τὰ τ̃ θεοῦ προστάγματα. μὴ ποτὲ μὲν ἔλεγον, πάλιν λέγει κύρι⊙, ἐὰν θέλητε μὴ εἰσακούσητέ μου, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε. γ

ἐὰν δὲ μὴ θέλητε, μηδὲ εἰσακούσητέ μου, μάχαιρα ὑμᾶς κατέδεται. ἐχούσης τοῦ τοιαύτης προφητείας διδασκαλίαν μετὰ ἐλέους καὶ ἀπειλῆς, ποτὲ δὲ διὰ τὰς παρανομίας καὶ ἁμαρτίας αὐτῶν, ἔλεγον οἱ προφῆται φανερὰν τὴν ὀργὴν τοῦ θεοῦ ἐπ' αὐτοὺς ἐσομένην, διά τε πολέμων καὶ αἰχμαλωσίας. διὰ γοῦν τὸ τοῦ ἀληθείας αὐστηρὸν, οὐ προσεῖχον τοῖς διὰ τῶν προφητῶν παρὰ θεοῦ λεγομένοις, ἀλλ' εὑρίσκοντο κεχηνότες ἐν τοῖς λόγοις τῶν ψευδοπροφητῶν, τῶν λεγόντων, τάδε λέγει κύριος, εἰρήνη, εἰρήνη. καὶ παραθεωροῦντες τοὺς ἀληθεῖς προφήτας, προσέκειντο τῇ ἀνομίᾳ. διάτοι τοῦτο παρεχώρει ὁ θεὸς, καὶ εἰσήρχετο πνεῦμα πλάνης ἐν τοῖς ψευδοπροφήταις, καὶ ἠλήθευ) ἔστιν ὅτε οἱ ψεῦσται, ἐψεύδοντο δὲ μυριάκις, πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῶν τοῦ θεοῦ τοῦτο οἰκονομοῦντος. οἱ δὲ παραβλέποντες τοὺς ἀληθεῖς προσέσχον τοῖς ψεύσταις. ὥστε καὶ ὑπὲρ τοῦ βασιλέως τῶν ἰουδαίων ἀχαὰβ, ἀπελθὼν τὶς τῶν ψευδοπροφητῶν, ὄνομα αὐτῷ σεδεκίας, καὶ ποιήσας κέρατα σιδηρᾶ, ἔστη ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως, λέγων, τάδε λέγει κύριος, ἐν τούτοις τοῖς κέρασι κερατιεῖ τὴν συρίαν ὁ βασιλεύς. ὁ δὲ πεισθεὶς τοῖς ἐκείνου ῥήμασιν, ἀπελθὼν, σὺν τῇ τοῦ λαοῦ ἀπώλεσε καὶ τῆς ἑαυτοῦ ζωήν. καὶ ἐκεῖνοι μὲν παραχωρήσει θεοῦ ἐποίουν ἅπερ ἐποίουν, καὶ ἡ τῶν ἀπειθούντων ἐκδίκησις ἐγένετο τῶν ἑτέρων σωφρονισμός. ἅπερ δὲ ἐποίει καὶ ὁ μάταιος οὗτος, τὰ πάντα ἐποίει ἐπ' ὀλέθρῳ καὶ ἀπωλείᾳ τῶν τότε εὑρισκομένων, καὶ τῶν μετὰ ταῦτα ἀκολουθησάντων αὐτῷ. ποιεῖ τοίνυν ὁ μωάμεθ βιβλίον, ὅπερ νόμον θεοῦ σωτήριον, καὶ συναγωγὴν θείων προσταγμάτων ὠνόμασε, καθὼς εἰρήσεται ἐν τοῖς ἔμπροσθεν. οὗτος συνεστήσατο τὴν ἅπασαν πραγματείαν τοῦ παρ' αὐτοῦ ἐκτεθέντος νόμου διὰ τοιῶν τρόπων, ποινῆς φημὶ καὶ τυραννίδος, ψεύδους τε καὶ ἀπάτης, καὶ ὑποκρίσεως μεμιγμένης ἡδοναῖς, περὶ ὧν καὶ φθάσαντες εἴπομεν ἐν τῇ τετάρτῃ ἀπολογίᾳ, ὅσον καὶ εἴπομεν. ἀλλὰ καὶ νῦν οὐκ ὀκνήσομεν λέξαι περὶ τούτου, ὅσον ἂν χορηγήσῃ ὁ θεὸς ἐν τῷ στόματι ἡμῶν. ὁ μακάριος ἐκεῖνος καὶ μέγας μωσῆς, ὡς ἴσασιν ἅπαντες, ἀπεστάλη παρὰ θεοῦ ἐξάραι τοὺς υἱοὺς ἰσραὴλ ἐκ γῆς αἰγύπτου, περιφραξαμένου αὐτὸν θαύμασι πρότερον καὶ σημείοις καὶ τέρασι. μετὰ δὲ τὴν ἐξ αἰγύπτου ἔξοδον, καὶ τὴν εἰς τὴν ἔρημον προσεδρείαν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν πλάνην, οὐδὲν ἧττον τῶν προτέρων θαυμάτων ἐνεδείξατο ὁ θεὸς δι' αὐτοῦ, ἀλλὰ πολλῷ μείζον' ἀσυγκρίτως. μετὰ μέν τοι τὴν τοσούτων καὶ τηλικούτων θαυμάτων ἐνέργειαν, ἐλάλησε πρὸς αὐτὸν ὁ θεὸς, οὐκ ἐν γωνίᾳ καὶ παραβύστῳ, ἀλλ' ἐνώπιον πάσης τοῦ παρεμβολῆς, καὶ παντὸς τοῦ πλήθους τῶν ἰουδαίων. τὰ γὰρ ἔργα τοῦ φωτὸς ἐν τῷ φωτὶ δείκνυνται, καὶ ἔκτοτε ἐδόθη παρὰ θεοῦ ὁ νόμος διὰ μωσέως τοῦ δούλου αὐτοῦ. τοίνυν καὶ ἐπιστώθη καὶ ἐκυρώθη καὶ ἐβεβαιώθη τοῖς πᾶσιν, ὡς ἀπὸ θεοῦ καὶ ἐξ οὐρανοῦ κατῆλθεν ὁ τοιοῦτος νόμος. μετὰ δὲ τὸ ἐκτεθῆναι τοῦτον, οὐκ ἐξέλιπον τὰ θαύματα, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ζωῇ τούτου, καὶ αὖθις μετὰ τῆς τελευτὴν αὐτοῦ, διά τε τοῦ ναυῆ ἰησοῦ καὶ ἑτέρων ὡσαύτως ἐγίνοντο. ἀλλὰ καὶ οἱ προφῆται μεγάλα καὶ ἐξαίσια θαύματα εἰργάσαντο εἰς πληροφορίαν τοῦ ἀληθοῦς πίστεως. ὁ μέν τοι ἠλίας ἐν τρισὶν ἔτεσι καὶ μικρόν τι πρὸς, κλείσας τοὺς οὐρανοὺς, ἀνίκμους πεποίηκε, νεκρούς τε ἀνέστησε, καὶ θυσίαν ὕδατι ἔφλεξεν. ὁμοίως δὲ καὶ ἐλισσαιὲ, καὶ οἱ ἕτεροι. ὑπὲρ δὲ συντελείᾳ τῶν αἰώνων κατελθὼν ὁ χριστὸς, οὐχ ὡς δοῦλος, ὡς καὶ οὗτοι, ἀλλ' ὡς δεσπότης καὶ κύριος τούτων. καὶ λαβὼν τὰς μαρτυρίας, οὐχ ὡς οἱ προφῆται, ἀλλ' ὡς ἦν πρέπον τούτῳ, ὡς δεσπότῃ καὶ δημιουργῷ τοῦ κτίσεως, οὐ μὴν δ' ὡς χρείαν ἔχοντι μαρτυρίας τινῶν, ἀλλ' ἢ διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀγνωσίαν τε καὶ ἀσθένειαν. μέγα καὶ γὰρ ἐστιν ὄντως τὸ τοῦ ἐν σάρκου οἰκονομίας τοῦ υἱοῦ καὶ λόγου τοῦ θεοῦ μυστήριον. λαβὼν τοίνυν τὰς μαρτυρίας, ὡς εἴρηται, καθὼς ἐν ταῖς ἔμπροσθεν ἀπολογίαις κατὰ μέρος σαφῶς ἀπεδέδεικται, ἀρξαμένας ἀπό τε τοῦ τοῦ ἀδὰμ πλάσεως, ἔτι τε τοῦ νῶε, τοῦ ἀβραὰμ, ἰσαὰκ, καὶ ἰακὼβ, μωσέως τε καὶ δαβὶδ, καὶ πάντων τῶν προφητῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τούτου γεννήσει παρά τε τῶν ἀγγέλων, τῶν μάγων, καὶ τοῦ ἀστέρος, καὶ τὸ δὴ πολλῷ μεῖζον, ἐν τῇ τούτου βαπτίσει τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς φωνὴν, τὴν σὺ εἶ ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ εὐδόκησα. ἐὰν γὰρ λέγειν τὰ γεγονότα παρ' αὐτοῦ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ ἀναστροφῆς θαύματα καὶ μεγάλα τεράστια, πολλά τε ὄντα καὶ ἀναρίθμητα ἔν τε τῷ καιρῷ τοῦ πάθους αὐτοῦ καὶ τῆς ἀναστάσεως, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, τότε ἐξέδωκε τὸν τοῦ εὐαγγελίου νόμον. ἀλλὰ παραβρα-

χὺ

χὺ δ᾽ ἀπέφευγεν ἡμᾶς, ἡ ἐν τῷ θαβωρίῳ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν μεταμόρφωσις. θαβὼρ γάρ φησιν ὁ δαβὶδ καὶ ἑρμὼν ἐν τῷ ὀνόματί σου ἀγαλλιάσεται. καὶ πῶς, ὦ μακάριε δαβὶδ, ἡ ἄψυχος ὕλη ἀγαλλιάσετε; ναί φησι, μὴ ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε, μὴ δὲ ἀπολαίως θεωρεῖτε τὰ τοῦ κυρίου τεράστια, ἀλλ᾽ ἐγκύψατε εἰς τὸ τῶν νοημάτων βάθος, καὶ μεγάλην εὑρήσετε τὴν ὠφέλειαν. δεῦρο τοίνυν σκεψώμεθα, τίς ἐστιν ἡ τοῦ πατριάρχου εἰσήγησις; θαβὼρ καὶ ἑρμὼν φησιν ἐν τῷ ὀνόματί σου ἀγαλλιάσονται. ὥσπερ γὰρ ὑπὲρ τῷ τοῦ κυρίου πάθει πᾶσα ἡ κτίσις ἐσκυθρώπασεν, ἥ τε ἁγία αὐτοῦ μήτηρ, οἵ τε ἀπόστολοι, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ πιστοὶ, καὶ ὁ μὲν ἥλιος ἐσκοτίσθη, ἡ γῆ δὲ ἐσείσθη, καὶ αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν, τὸ καταπέτασμα διερράγη, οἱ δὲ ἄγγελοι ἐδέστησαν, ὁρῶντες τὸ ξένον τοῦ θεοῦ λόγου μυστήριον, οὕτω καὶ ὑπὲρ τοῦ ὄρους θαβὼρ πᾶσα ἡ κτίσις ἠγαλλιάσατο. ἀπὸ μὲν τῶν ἀψύχων, ὡς ἐκ πάσης τῆς γῆς καὶ τῶν φυτῶν, θαβὼρ καὶ ἑρμὼν. ἀπὸ δὲ τῶν ἐν αἰσθήσει ζώντων, τὰ ἐν τῷ θαβωρίῳ ζῶα, ἀπὸ τῶν νεκρῶν μωϋσῆς, ἀπὸ τῶν ζώντων πέτρος καὶ ἰάκωβος καὶ ἰωάννης. ἀπὸ δὲ τῆς ἑτέρας ξένης καὶ ἐνηλαγμένης ζωῆς τῆς μήτε ἀνθρωπίνης μήτε ἀγγελικῆς, ἀλλὰ τῆς τοῦ ἐνὼχ καὶ ἠλίου, αὐτὸς ὁ ἠλίας. ἐκ δὲ οὐρανοῦ νεφέλη φωτεινὴ καὶ οἱ ἄγγελοι. καὶ ἰδοὺ θαβὼρ καὶ ἑρμὼν σὺν πάσῃ τῇ κτίσει ἠγαλλιάσαντο, ἑρμὼν ἐν τῇ βαπτίσει, καὶ θαβὼρ ἐν τῇ μεταμορφώσει. ὑπὲρ τίνι πράγματι; ὑπὲρ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς φωνῇ, ὑπὲρ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ υἱοῦ, τῇ, οὗτος ἐστὶν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ εὐδόκησα, αὐτοῦ ἀκούετε. ἐκ ὑπὲρ μὲν τοῦ πάθους ἡ πᾶσα κτίσις ἠλλιοῦτο, καὶ τὰ πάντα ἀναμὶξ ἐγένετο. ἐν δὲ τῇ τοῦ σωτῆρος μεταμορφώσει πᾶσα ἡ κτίσις ἠγάλλετο ὑπὲρ τῷ λαληθέντι ὀνόματι τοῦ υἱοῦ. ἀλλ᾽ ἐπανιτέον ὅθεν ἐξήλθομεν. ὁ μὲν μωϋσῆς πρῶτον λαβὼν, καθὼς εἴρηται, τὴν ἀπὸ τοῦ θεοῦ καὶ τῶν θαυμάτων μαρτυρίαν, ἐξέδοτο τὸν νόμον. οἱ δὲ προφῆται τὴν ἔκβασιν τῶν προφητειῶν, ἔστιν ὅτε καὶ τῶν θαυμάτων. ὁ δὲ χριστὸς ἔχων τὰς μαρτυρίας, ἃς φθάσαντες εἴπομεν, καὶ τὰ ἄπειρα θαύματα, ἐδίδαξε μὲν καὶ αὐτὸς διὰ στόματος. μετὰ δὲ τὴν αὐτοῦ ἀνάληψιν, συνεγράψαντο καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ οἱ ἀπόστολοι τὸ εὐαγγέλιον, καὶ ἐδίδασκον καὶ αὐτοὶ, τοῖς θαύμασι πιστούμενοι. οὐ μόνον δὲ ἀπὸ τῶν θαυμάτων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς ἀρίστης πολιτείας εἶχον οἱ ἀπόστολοι τὸ πιστόν. πρότερον καὶ γὰρ στομώσας αὐτοὺς ὁ χριστὸς, καὶ οἱονεὶ σιδηροὺς καὶ ἀδαμαντίνους ἐργασάμενος τούτους, ἔπειτα ἀπέστειλεν αὐτοὺς ὑπὲρ τὸ κήρυγμα, λέξας πρὸς αὐτοὺς, ὅτι ἰδοὺ πέμπω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων. οἱ δὲ τὴν ταπείνωσιν ἐνδυθέντες, φοβερώτεροι λεόντων ἀνεδείχθησαν. οὐ γὰρ θρασύτης θρασύτητος ἀναιρετικὴ, ἀλλ᾽ ἀπείκεια καὶ ταπείνωσις. λαμψάτω γάρ φησιν ὁ κύριος τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ὑμῶν ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. καὶ οὕτως ἐστὶν ἡ ἀλήθεια. πολλῷ τῷ μέτρῳ διαφέρει ὀρθὸς βίος καὶ ἀρετὴ θαυμάτων. πολλοὶ γάρ φησιν ὁ κύριος, ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐροῦσί μοι κύριε κύριε, οὐ τῷ σῷ ὀνόματι προεφητεύσαμεν, καὶ τῷ σῷ ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν, καὶ τῷ σῷ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν; καὶ ἐρῶ πρὸς αὐτοὺς, οὐκ οἶδα ὑμᾶς, ἀπέχωρεῖτε ἀπ᾽ ἐμοῦ οἱ ἐργάται τῆς ἀδικίας. εἰ δ᾽ ἴσως ἐρεῖ τις, καὶ τίς χρεία τῶν εὐαγγελικῶν ῥητῶν πρὸς τὰ παρὰ τοῦ μωαμεθ λεγόμενα; ἡμεῖς πρὸς αὐτὸν λέξομεν, ὅτι πολλὴ καὶ μεγάλη. διότι αἱ παρὰ τῶν ἐχθρῶν μαρτυρίαι, ἀξιοπιστότεραί εἰσιν, οὐ μὴν ὡς χρείαν ἔχοντος τοῦ εὐαγγελίου τῆς τῶν ἀντιθέτων μαρτυρίας (ἄπαγε τῆς βλασφημίας) ἀλλ᾽ ὥσπερ τινος ἀπαιτουμένου χρέος μυρίων ταλάντων παρά τινος, ἢ πορευθεὶς ὁ ἀπαιτῶν τὸ κεχρεωστημένον ἐν δικαστηρίῳ ποιοῖτο τὴν κατ᾽ αὐτοῦ ἔγκλησιν, κἀντεῦθεν ἐρωτηθέντος τοῦ ὀφειλέτου παρὰ τῶν δικαζόντων τὰ τῆς ὑποθέσεως, καὶ συνθεμένου καὶ συνομολογήσαντος, ὅτι οὕτως ἐστὶ, καὶ οὐκ ἄλλως, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν οἷς λέγει ψεῦδος, ὁ κριτὴς ἀκηκοὼς τῶν τοιούτων λόγων, καὶ ἐν σιωπῇ τὰ πάντα θεὶς, τοὺς ἐκείνου λόγους ἀπεχρῶντας κρίνει εἰς μαρτυρίαν διὰ τὴν τοῦ χρέους ἀπόδοσιν, οὕτω μοι νόει καὶ ὑπὲρ πάσης τῆς θείας γραφῆς.

Τά τε γὰρ μωσαϊκὰ, τὸ ψαλτήριον, καὶ τὰς τῶν προφητῶν προῤῥήσεις, ἅγια καὶ δίκαια καὶ ἀληθῆ ὁ μωαμεθ εἶναι ἐδίδαξε, καθὼς καὶ ἐν ταῖς προτέραις ἀπολογίαις τρανότερον ἀπεδείξαμεν. κατ᾽ ἐξαίρετον δὲ τῶν ἄλλων πάντων ἐξοχώτατον τὸ εὐαγγέλιον, ἅγιόν τε καὶ δίκαιον, καὶ εὐθὲς καὶ ἀληθινὸν καὶ τέλειον πλειστάκις ἀπεφήνατο, ὥστε καὶ θεοῦ ὑπομνήσεις ταῦτα ὀνομάσαι, καθὼς καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἰωνᾷ, ὅπερ ἐστὶ ἐν τῷ κορρᾶν, οὕτωσί φησιν, ὅτι ὑπὲρ ὧν

ὑμῖν ἀπεκαλύψαμεν, ἔπερ ἀμφιβάλλετε, αὐτὴ ἔστε πρὸ τοῦ πρόσωπον ἐμοῦ τὰ βιβλία αὐτῆς γνωκότων, καὶ εὑρήσετε τῆς ἀληθείας. τίνες γάρ εἰσιν οἱ πρὸ τοῦ μωάμεθ ἀναγινόντες τὰ βιβλία; ἢ ἁπλῶν ὡς οἱ ἑβραῖοι οἱ ἐξάμηνοι τῆς τοῦ μωσέως πρωτατόλυχον, καὶ τὰ προφητικά, καὶ οἱ χριστιανοί, οἱ σὺν τοῖς ἐξάμηνοι τό, τε εὐαγγέλιον, καὶ τὰ τῶν ἀποστόλων. καὶ ἰδοὺ ὅσον ἐκ τοῦ μωάμεθ μαρτυρίας καθαρῶς ἀναφαίνεται, ὡς οἱ μεταγενέστεροι ἔχουσι χρείαν τῶν πρωτοτύπων, οὐ μὴν δὲ οἱ πρότυποι τῶν μεταγενεστέρων, καθὼς καὶ γὰρ τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλμαϊδᾶ, ὅπερ ἐρμηνεύεται τράπεζα, πλατυκωτέρως διέξεισιν. οὐ μωάμεθ ἔστοσι, ἐκ οἶδ' ὅθεν ὡρμημένος ἐξέδωκε τὸν νόμον, ἢ τἀληθέστερον εἰπεῖν τῆς αὐομίαν, εἰ μὴ ἐκ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τοῦ διαβόλου. οὐδὲ γὰρ ἔσχεν ἐτοίμως τὴν μαρτυρίαν, ὅτ' ἐκ τῆς παλαιᾶς διαθήκης ὁ τοῦ προφήτου, ὅτ' αὖ ἐκ τῆς νέας καὶ τοῦ ἀποστόλων, ἀλλ' ὡς ἐχθρὸν καὶ πολέμιον ἔσπευδον ὃν τὸ παντελὲς ἀπεδιώκουν. καὶ ὁ μὴ μακάριος μωϋσῆς, οὕτωσί φησι τοῖς υἱοῖς ἰσραὴλ, ἀνασήσει κύριος ὁ θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν προφήτην ὡς ἐμέ, αὐτοῦ πάντα ἀκούετε. πᾶσα δὲ ψυχή, ἥτις ἐὰν ἀκούσῃ τοῦ προφήτου ἐκείνου, ἐξολοθρευθήσεται. καὶ σκόπει τὸ λεγόμενον μετὰ ἀκριβείας. οὐ γὰρ τῷ εἰπεῖν τὸν μωσέα, ὅτι ἀνασήσει κύριος ὁ θεὸς προφήτην ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ἐδόκησεν ἵνα λέξωνται τὸν αὐτὸν προφητευόμενον, τουτέστι τὸν χριστὸν, καθὼς οὐ τῇ πρώτῃ ἀκροάσει σαφῶς ἀκροάσεται. ἀκροάσῃ δὲ, καὶ πόρρω δὲ αὐτοῦ διώξουσι, τὸν δὲ ἄλλος ἀπὸ γῆς ὀρχόμενον ὡς προφήτην. ὁ δὲ χριστὸς οὕτωσί φησι πρὸς οὓς εἰς αὐτὸν πεπιστευκότας, προσέχετε ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ὀρχονται πρὸς ὑμᾶς οὐ γνῶσθ' ὑμᾶσι προβάτων, ἔσωθεν δὲ εἰσὶ λύκοι ἅρπαγες. ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς. καὶ ὅλη ἡ ἀγία γραφὴ ἀγαθὸν καρπὸν ἀγαθὸν ποιεῖν, καὶ σαπρὸν σαπρὸν καρπὸν κακὸν ποιεῖν. διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἀναπτύξαντες ἴδωμεν καὶ τὸ κυριακὸν λόγιον, ὁποῖός ἐστιν ὁ διδάσκαλος ἔστοσι, καὶ τίς ἡ τότε διδαχὴ, καὶ τί τὸ σάπρον, καὶ ὁποῖος ὁ καρπὸς, ὅπως ἂν ἐκ αὐτοῦ δὴ τοῦ καρποῦ γνῶμεν καθαρῶς τὸ σάπρον, καὶ ἐκ τῆς διδαχῆς τοῦ διδάσκαλον. τῷ ἀπὸ τῆς κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ σαρκώσεως χιλιοστῷ διακοσιοστῷ δεκάτῳ ἔτει τῆς τάξεως τῶν πατριαρχῶν, ἤτοι τῶν κηρύκων, ἐξεκάλουν ὄνομα αὐτῷ, ἀπελθὼν εἰς τὸν βαβυλῶνα, ἔνθα τὸ μουσεῖον καὶ τὸ μυσήριον τῆς αὐομίας ἐνεργεῖται, καὶ φιλοπονήσας εἰς ἄκρον, ἐξήσκησε τὸν τοῦ ἀρράβων διάλεκτον, ὃς καὶ ἐξετάσας, καὶ εἰς ἀκρίβειαν εὑρὼν τὰ ἐν τῷ νόμῳ τοῦ ἰσμαηλιτῶν ἐμπεδευθημμένα, εἰς τὴν τοῦ λατίνων γλῶτταν ἀπὸ τοῦ ἀρράβων μετέλαβεν.

ο γοῦν νόμος τῶν ἰσμαηλιτῶν, ὁ ὀνομαζόμενος κορᾶν, ὁ καὶ παρὰ τοῦ μαχούμετ δοθείς, ἐκ ἐτέθη παρ' αὐτοῦ μόνα, ἀλλὰ μετὰ παρ' ἑτέρων τινῶν. τοῦ τε δηλαδὴ γαμβροῦ αὐτοῦ τοῦ ἀλῆ, καὶ ἄλλων ἑπτά, ὧν τὰ ὀνόματα εἰσὶ ταῦτα, ναφὲ, εὸμ, ὀμὰ, ἐλρεσὰρ, ἀσὴρ ἰοῦ τοῦ χετὴρ, καὶ ἰὸς τοῦ ἀμέρ. λαβόντων τοίνυν τῶν μὲν ἄρχων, τῶν δ' ἐκείνων. καὶ βουλομένων ἑκάστων σῴσαι τὸν ἴδιον, μετὰ θανάτου τε ἀλῆ καὶ τοῦ μωαμεθ, στάσεις καὶ φιλονεικίαι καὶ πόλεμοι καὶ χύσεις αἱμάτων μέσον τῶν διαδόχων αὐτῶν ἐμεσολάβησαν. ἀλλὰ τῆς σήμερον οἱ μὲν πρὸς ἀλλήλους πόλεμοι ἔπαυσαν, ἡ δὲ διάστασις καὶ διαίρεσις ἐπεκράτησε, καὶ διέχουσι οἱ μὲν τόνδε, οἱ δὲ τόνδε.

Αλλ' ὁ μὲν πρῶτος τεθεὶς νόμος, ὑπὸ δαίμονος ἐζητέθη. ἐν γὰρ πᾶσα αὐομία καὶ ἁμαρτία δαίμονας ἔχει συνεργοῦντας καὶ συνισῶντας αὐτῇ. ἀλλ' ὧδε τοῦ νόμου τοῦτου οὐχ οὕτως, ἀλλὰ σόμα πρὸς οὓς ὑπηγορεύθη παρὰ τοῦ δαίμονος. ὥστε καὶ οἱ ἐν βαβυλῶνι πολλῷ ἀληθέστεροι, ὑπ' ἐκείνοις παντελῶς τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ πρὸς ὃς θαρρεῖ ἑκάστος, καὶ λέγει καὶ ὁμολογεῖ, ὅτι οὐκ ἔστι παρὰ θεοῦ ὁ διδαχθείς, λόγοις πιθανοῖς δῆθεν ἀποδεικνύντες. τῷ φόβῳ δὲ τοῦ θανάτου ὑπείκουσι, καὶ ἀπολαθθῆσι τῇ ἀσεβείᾳ. ὀλίγοι δὲ συμβάλλεται τῇ ἐκείνων ἀσεβείᾳ, καὶ παντελῶς εὑρίσκεται ἀγνοοῦντας τούτους τὰ τῶν χριστιανῶν, ὅμως καὶ ἐκ τῶν διδασκάλων αὐτῶν εἷς, χαλιφᾶς ὁ ἀξίωμα ὄνομα αὐτῷ

Ἐν τῷ καιρῷ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ εὑρέθη σαυρὸν φέρων μεθ' ἑαυτοῦ. εὑρόντες δὲ τὸν σαυρὸν οἱ τῷ σίθει αὐτοῦ, καταισχύνσαντες ὅλη κεκρυμμένῳ χριστιανός ὄντι, ὃν ἔθαψαν αὐτὸν ἐν ᾧ τόπῳ ἔθαπτον αὐτὸν χαλιφάδες; ἀλλ' ἐν ἑτέρῳ χωρίς. οἱ γὰρ σοφοὶ καὶ φρόνιμοι ἐκείνων

οὐκ

οὐκ εἰσὶν ἀγνοοῦντες τὴν ἐκείνων πλάνην τε καὶ ἀπάτην. ἀλλὰ τὸ μὲν διὰ τὴν εἰρημένον φόβον, τὸ δ' ὅτι ἀγαπῶσι δόξαν τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον ὑπὲρ τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ, μύσαντες οὖν τὴν ψυχῆς ὀφθαλμοὺς, ἐν τῷ σκότει περιπολεύονται, καὶ τῷ σωματικῷ φόβῳ τοῦ θανάτου τὸν ψυχικὸν κληροῦνται. ὧδε δὲ τῶν χριστιανῶν οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τῷ φόβῳ τοῦ ψυχικοῦ θανάτου, τοῦ σωματικοῦ καὶ ὑλικοῦ καὶ ἐνηδόνου καταφρονοῦσιν. ἡ γὰρ τῶν χριστιανῶν πίστις μακράν που καὶ πόῤῥω ἐστὶ τούτων. στενὴν γὰρ καὶ τεθλιμμένην ἔφησεν ὁ κύριος τὴν ὁδὸν, τὴν εἰς ζωὴν ἡμᾶς ἀπάγουσαν.

Καὶ ἐδιδάχθη μὲν ὁ νόμος, ὡς εἴρηται, παρὰ τοῦ δαίμονος. ὅμως καί τισιν αἱρετικοῖς ἐντυχὼν, τὰ ὑπόλοιπα προσελάβετο. καὶ παρὰ μὲν τοῦ ἰακὼβ τοῦ βαγρᾶ ἦν μυηθεὶς τὰ τοῦ νεστορίου, ὃν μετὰ καιρὸν ἀπέκτεινε. παρὰ δὲ ἰουδαίων τινῶν, τοῦ τε φινεὲς καὶ αὐδιοῦ, ὃν τινα αὐδουλᾶ μετωνόμασε, καὶ σαλὼμ, ὥσπερ σελέμ. ἀλλὰ δὴ καὶ τισὶν νεστοριανοῖς ἐντυχὼν, τὴν πάντων κακίαν ἐσώρευσε. διάτοι οὖν ἐν τῷ κοῤῥὰν πολλά τις εὑρήσει γεγραμμένα ἐκ τῶν ῥηθεισῶν αἱρέσεων. εἰ γὰρ ἤθη χρηστὰ οἶδε φθείρειν ὁμιλία κακὴ, πόσῳ μᾶλλον ἤθεσι πονηροῖς ἐντυχοῦσα; λαβὼν τοίνυν τὴν παρὰ τοῦ δαίμονος διδαχὴν ὁ μωάμεθ, τί ἕτερον ἔδει πράττειν καὶ λέγειν, ἢ τὰ τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ; καὶ ὥσπερ ἐκεῖνος νοσήσας τὴν ἔπαρσιν, καὶ πεσὼν, εὐθὺς ἐκ τοῦ ψεύδους ἤρξατο, οὕτω καὶ ὁ μωάμεθ ἐξ ὑπερηφανίας καὶ ψεύδους ἤρξατο λέγειν καὶ γράφειν. μεγαλοῤῥημονῶν γὰρ περὶ αὐτοῦ, οὕτωσί φησι κατὰ λέξιν, ὡς εἰ πάντες ἄνθρωποι συναχθεῖεν, καὶ πάντα τὰ πνεύματα, καὶ πάντες ἄγγελοι, οὐκ ἂν δύναιντο ποιῆσαι τοιοῦτον κοῤῥὰν, ὁποῖον ἐγώ. ἔτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλασιὰρ, ὡς ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ οὕτωσί φησιν.

Ὡς εἰ ἐπέμψαμεν οὖν τὸ κοῤῥὰν εἰς ἓν τῶν ὀρῶν, σχισθῆναι ἔμελλεν ὑπὸ τοῦ φόβου καὶ τῆς πρὸς αὐτὸ εὐλαβείας. μὴ μόνον δ' ἐν τοῖς τοιούτοις ῥήμασι μεγαλοῤῥημονῶν εὑρίσκετο, ἀλλὰ καὶ ἐν ἑτέροις ὑπεραίρετο, καθὼς μετὰ λίγον ὁ λόγος δηλώσει. παρὰ γὰρ μόνῳ τῷ θεῷ φησὶ νοεῖσθαι τὸ κοῤῥὰν, παρὰ δ' ἀνθρώποις οὐδαμῶς. ἀλλὰ γινωσκέτω ὁ κενὸς οὗτος διδάσκαλος, ὅτι οὐκ ἔστιν αὕτη ἡ σοφία ἄνωθεν, ἀλλ' ἐπίγειος ψυχικὴ, καὶ δαιμονιώδης. κύριος γὰρ, φησὶ δαβὶδ, ὁδηγήσει πραεῖς ἐν κρίσει, διδάξει πραεῖς ὁδοὺς αὐτοῦ. ὑπερηφάνοις δέ, φησιν σολομὼν, ὁ κύριος ἀντιτάσσετο, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν. εἰ γὰρ ἀκάθαρτος παρὰ θεῷ πᾶς ὑψηλοκάρδιος, τίς ὁ δυνάμενος καθαρίσαι αὐτόν; καὶ εἰ ὁ κύριος ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσετο, τίς ὁ βοηθήσων αὐτῷ; καὶ εἰ ὁ κύριος ὁδηγήσει πραεῖς ἐν κρίσει, διδάξει δὲ πραεῖς ὁδοὺς αὐτοῦ, τὴν ἀλαζόνα καὶ ἐπηρμένον τίς ὁδηγήσει εἰς ὁδὸν σωτηρίας καὶ ἀληθείας; τί δὲ περὶ τοῦ ψεύδους, ὃ διαπαντὸς ὑποβάθραν καὶ θεμέλιον αὐτοῦ τέθεικε. καὶ οὐδὲν ἐστὶ τῶν παρ' ἐκείνοις λεχθέντων ἄμοιρον ψεύδους, ἀλλὰ τὰ μὲν εἰσὶ καθόλου καὶ παντελῆ ψεύδη καὶ πλάσματα, τὰ δὲ δραξάμενος ἴχνους ἀληθείας, πλάττει τεράστια καὶ ἀλλόκοτα πράγματα. καὶ ὥσπερ οὐκ ἔστιν αἴσθησις, ἡ μὴ ἔχουσα τὴν ἀφὴν ὥσπερ ὄχημα, οὕτω οὐδὲ λόγος λεχθεὶς παρ' ἐκείνου, ὅστις οὐκ ἔστιν ψεῦδος σαφὲς, ἢ μίγμα ψεύδους καὶ ἀληθείας. τίς γὰρ τῶν ὁπωσοῦν ἐχόντων γνῶσιν, οὐ λογίσετο καθαρὸν πλάσμα καὶ ψεῦδος, ὅτι διαβάλλων τὴν θεὸν, λέγει περὶ τοῦ κοῤῥὰν ὡς ἐκ προσώπου αὐτοῦ, ὅτι εἰ εἰς ἓν τῶν ὀρέων ἐπέμψαμεν αὐτὸ, σχισθῆναι ἔμελλεν ἂν ὑπὸ τοῦ φόβου καὶ τῆς εὐλαβείας αὐτοῦ.

Ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ ἄρχοντος γαβριὴλ, ὡς ὅταν φέρῃ οὖν διαλεγόμενον αὐτῷ ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ πάθους αὐτοῦ, καὶ περὶ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τοῦ μωάμεθ, ὡς εὑρίσκετο ἐξ αἰδίου γεγραμμένον ἐν τοῖς δεξιοῖς μέρεσι τοῦ δεσποτικοῦ θρόνου ἐν τῷ ἀνωτέρῳ μέρει. καὶ ὅτι περὶ αὐτοῦ προφητεύων ὁ χριστὸς τοῖς υἱοῖς ἰσραὴλ, οὕτω εἴρηκεν, εὐαγγελίζομαι ὑμῖν τὴν ἀπόστολον τοῦ θεοῦ, τὴν ἥξοντα μετ' ἐμὲ, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ μωάμεθ. ἐπεὶ δὲ οὔτε ἐν τῇ παλαιᾷ εὑρίσκετο γραφῇ, οὔτε ἐν τῇ νέᾳ, ἀλλ' ἔστι σαφὲς ψεῦδος, ἐκήρυξαν καὶ ἐπλάσσαντο οἱ ἐκείνου διάδοχοι, ὡς δῆθεν φθόνῳ τρωθέντες ἐξέβαλον αὐτὸ οἱ μὲν ἰουδαῖοι ἀπὸ τῆς παλαιᾶς γραφῆς, οἱ δὲ χριστιανοὶ ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου. ἡμεῖς δὲ οὖν τρανῶς ἐν τῇ τετάρτῃ ἀπολογίᾳ ἐλέγξαντες, ἀπεδείξαμεν ὅπως ἐστὶ σαφὲς ψεῦδος. διὰ οὖν περισσὸν καὶ παρέλκον ἥγημαι, τὰ αὐτὰ καὶ περὶ τῶν αὐτῶν πολλάκις ἀπαχειρεῖν.

Ἔτι, οὐκ ἦλθον, φησὶ, διὰ θαυμάτων, ἀλλὰ διὰ ξίφους καὶ τιμωρίας. καὶ τοῖς μὴ πειθομένοις τῷ ἡμετέρῳ νόμῳ καὶ τῇ διδαχῇ, θάνατος ἔσται ἡ τιμωρία, ἢ φόρους διδότωσαν. τί οὖν;

πωάντως ὅτι ἄλλο, ἢ βουλόμενοι συσκιάσαι τῆς ἑαυτῶν ματαιότητα καὶ ἀθεΐαν. ἐπεὶ ὅτε τῆς ἀληθείας τῶν γραφῶν, ὅτε τῆς ἀληθοῦς θαυμάτων εἶχε μαρτυρίαν καὶ τὰ πρὸς μηχανᾶται τὸν φόνον, ἵνα δῆθεν τὸν φόβον ἐκφύγῃ τὸν ἔλεγχον, ὃ καὶ γέγονεν. τῷ γὰρ φόβῳ τοῦ θανάτου παρεπέσεν ἂν τὸν ἔλεγχον, μᾶλλον δὲ τῆς ἀληθείας, καὶ ἠσπάζοντο τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ἀπώλειαν. ὥστε οἱ διάβολοι τοῦτο τῇ ὥρᾳ δι' ἀσπαλίσεως αὐτῶν, ξίφος γυμνοῦσι, καὶ πιθέασι μέσον αὐτῶν, λέγοντες ὡς ἐκ προσώπου μωαμεθ, τάδε φησὶν ὁ προφήτης, μέχρις οὗ τὸ ξίφος ἵσταται, ἰσχὺς καὶ ὁ ἐμὸς νόμος ἵσταται. παρελθόντος δὲ τοῦ ξίφους, καὶ ὁ νόμος λυθήσεται. ὅπερ μὲν γὰρ φαίεν ἐσπάζοντο οἱ ἁμαρτωλοὶ τῇ διαβολῇ, ἐγήγειναν τόξον αὐτῶν τοῦ σφάξαι τὸν δικαίως τῇ καρδίᾳ, ὅπερ πρόδηλον καὶ φανερόν, ἀλλ' ἡ ῥομφαία αὐτῶν εἰσέλθοι εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν, καὶ τὰ τόξα αὐτῶν συντριβείη, ὅτι βραχίονες ἁμαρτωλῶν συντριβήσονται, αὐτοὶ δὲ ἐκδίως χθήσονται, καὶ σπέρμα ἀσεβῶν ἐξολοθρευθήσεται. τὸ γὰρ ὀλίγων καὶ σὺν ἀριθμήτων ὅτι τὸ ῥίπτειν ἑαυτὸν ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ εἰς θάνατον. διὰ ταῦτα γὰρ οἱ τῆς ἀληθείας μάρτυρες μεγάλοι καὶ ἅγιοι, καὶ τῆς τοῦ θεοῦ βασιλείας κληρονόμοι γεγόνασιν.

κβ Επὶ τοῦτο γὰρ ἐτέλεσεν ὁ μωαμεθ, ἵνα οὐδεὶς τῆς ἐκείνου φατρίας ὅλως μετὰ χριστιανοῦ διαλέξηται, τὴν ἑαυτοῦ ἀθεΐαν δεδοικώς. διαί τοιγε αὖθις ὁ αὐτὸς ἐν ἑτέροις τόποις ἐτέλεσεν, μὴ διαλέγεσθαι λόγοις πρεπέσι καὶ αὐστηροῖς τινὶ ἑτέρας αἱρέσεως, ἀλλ' ἠπίοις. ὁ γὰρ ἄνθρωπος, φησίν, ὅτι τὸ καταρτίζειν, ἀλλὰ μόνου θεοῦ, καὶ ἕπασος ὑπὲρ αὐτὸν μόνος, ἀλλ' οὐχ ὑπὲρ ἑτέρου λόγον δώσει, αὐτὸς ἑαυτὸν αὐτιλέγων καὶ ἀναιρέπων. οὐ μόνον γὰρ ἐν τῷ παρόντι κεφαλαίῳ, ἀλλ' ἐν παντὶ τῷ νόμῳ αὐτοῦ ἄσατος καὶ ἄπακτος καὶ ἀνώμαλος ἀναφαίνεται, καὶ χεῖλον ἐν πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένοις αὐτὸς ἑαυτὸν εὑρίσκεται ἀναιρέπων. ὥσπερ γὰρ μανόμενος, καὶ μὴ γινώσκων ποῖα εἰσὶν αἱ ὑποθέσεις καὶ τὰ λόγματα, ἅπινα ἤρξατο λέγειν, τίνα τὰ μέσα, καὶ ποῖα τὰ τέλη, ὅτω γράφων ποιεῖ, μὴ μόνον ἅπαξ ἐν ἑνὶ κεφαλαίῳ γράφων, ἐν ἑτέρῳ καταλύει καὶ αὐτιλέγει, ἀλλὰ πολλάκις ἅπαξ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου διαβεβαιοῦται, πρὸς τὸ τέλος συγχέει τε καὶ ἀναιρέπει. μόλις γὰρ καὶ σὺν βίᾳ εἰσήχθησαν κεφαλαιωδῶς καὶ σὺν τάξει τὰ πρὸς ἐκείνους λεγόμενα, ὅπως καὶ ὁ τῆς αὐτιλογίας λόγος ὁδῷ καὶ τάξει πορεύηται. καὶ γὰρ αὐτός ἐστιν ὁ ἐντελλόμενος, ἵνα μὴ διαλέγωνται ζωσίμ ἑτέρου λόγματος ἐν λόγοις τραχέσι καὶ σκληροῖς, ἀλλ' ἠπίοις καὶ πρωτιμίοις, ὡς καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλληνιστὶ ἑαυτὸν ἐπαινῶν λέγει, ὅτι ἐστὶν ἀναγκαζόμενος. ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλληνικαρᾶ, ὅπερ ἑρμηνεύεται βᾶς, ὅτι σοὶ φησίν, ὅλη ἐν τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ ὅτι ἐστὶ βία, ὅλη τὸ ἴδιον ἀρχῆς ἤδη ἀφώρισαι, αὐτὸς ὅτος αὖθις ὡσαύτως ἐντέλλεται λέγων, τοῖς μὴ πειθομένοις τοῖς ἡμετέροις δόγμασι, θάνατος ἔσω ἡ ζημία, ἢ φόρος διπλόσιος. καὶ τί βιαιότερον θανάτου, ὦ καινὲ νομοθέτα; καὶ πῶς πρὸς θεὸν τὸ, κακίᾳ κακίαν ἀμείβου; φιλοχρηματία γὰρ τοῦ φόνου θυμὸν κατεπράϋνεν. ἡ γὰρ φύσις τοῦ ἀνθρώπου, μᾶλλον δὲ ὁ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς αὐτοῦ φύσεως πλάστης καὶ δημιουργὸς θεὸς ὅτως αὐτὸν κατεσκεύασεν, ὅλη μετὰ τῶν ἄλλων ἐνέθηκεν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ τό, τε τὸ θυμοειδές, τὸ θυμικόν, καὶ τὸ λογικόν, ἵνα δῆθεν τὸ θυμοειδοῦς ὀρᾷ καὶ ἐφίηται τοῦ ἄκρου ἀγαθοῦ, ὅπερ ὄντως ὁ θεός, καὶ πάσης δικαιοσύνης καὶ ἀρετῆς, αἳ δοκοῦσιν οἱαπερ δὴ κλίμακες εἰσίν, ἀναβαίνουσαι ταύτῃ εἰς θεόν. εἰ δ' ἴσως παρατραπῇ τὸ θυμοειδὲς τοῦ ὀρθοῦ ὄρους, καὶ αὐτὶ τῶν δεξιῶν νοήσῃ πρὸς τὰ ἐναντία, κινηθήσεται ὁ θυμὸς κατὰ τοῦ δαίμονος, καὶ τὸν ἀνθρωπάρεσκον ὄφιν διώξας, ἔσαι δὴ ἡμῖν ὁδηγὸς ἡ ἀπλανοῦς καὶ ὀρθείας ὁδοῦ. εἰ δὲ καὶ ὁ θυμὸς ἀφηνιάσας μείνας καὶ αὐθυέρκτος, ἢ κινηθεὶς μὲν, οὐ πρὸς ὄφεως δὲ, ἀλλὰ πρὸς ὁμοφυοῦς αὐτοῦ ἀνθρώπου, τότε τὸ λογικόν, τουτέστιν ὁ ἡγεμὼν καὶ ἄρχων νοῦς, ὥσπερ τις κριτὴς ἰσχυρὸς καὶ ἀδέκαστος ὢν τάξει αὐτὰ πρὸς χώραν μένειν, καὶ ἕπασον ἐν τῇ τάξει αὐτοῦ. διάτοι τοῦτο τὸ μὴ ὠθυμικὸν τέθεικεν ὁ παντῶν δημιουργὸς ἐν τῷ ἵππῳ, ὅπερ ὄντι τῇ καρδίᾳ, τὸ δὲ θυμικὸν ἐν τῇ καρδίᾳ, ἵππος ὑπερκεῖται τοῦ ἵππου, ὡς ἀρχικώτερα. τὸ δὲ λογικὸν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, ὅς ὄντι ἐπάνω πάντων, ὥσπερ τις βασιλεὺς καὶ ἡγεμὼν καὶ ἀρχὼν καὶ ἐξουσίαν ἔχων πρὸ πάντων, μὴ μόνον τῶν κατ' αὐτὸν τῷ αὐτεξουσίῳ τιμηθείς, ἀλλὰ καὶ πάσης αἰσθητῆς φύσεως, καθὼς ὠδὴ τοῦ ἀδὰμ, ἐπὶ τε τοῦ νῶε, καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ τε καὶ νέᾳ διαθήκῃ

θήκη τραυῶς πεφανέρωται. καὶ δὴ ὅδε πᾶς ἀνθρωπος τῷ τοῦ παθῶν ὀφείλει χεῖσθαι τῷ θυμῷ, ἃ καθ' οἱονδήτινος πράγματος χωρίζοντος αὐτὸ τοῦ θεοῦ. ὁ δὲ μωσάμενος αὐτὸ τοῦ παθῶν τοῦ ὁμοφυὲς ἀνθρώπου τούτῳ ἐχρήσατο, οἱόν τινι θηρίῳ ἀπλωτέτῳ καὶ ἀνημέρῳ, εἰ μή πως τῇ φιλοχρηματίᾳ τὸν θυμὸν, ὡς εἴρηται καταπραΰνει. ὁ δ' αὖθις ἀνὴρ τῷ κεφαλαίῳ τῶν ἐμῶν, ὥσπερ τῶν πάντων ὠνόμασται, οὕτως εἴρηκεν, ὅτι τῶν λεχομένων θεῶν ἕτερον πλὴν τοῦ θεοῦ τούτου, οὐκ εἶσὶ παιδαγωγὸς, ἢ ὠνόμασται. ἐπεὶ δὲ τετήρηκεν ὁ θεὸς ἑαυτῷ. καὶ τίς ἂν ἕτερος γένοιτο ἀξιόλογος κατήγορος τοῦ μωσάμενος, ὡς αὐτὸς ἑαυτοῦ; βουλόμενος γὰρ αὐτιλέγειν τὰς γραφὰς, ἃς δικαίας καὶ ἁγίας ἐκάλεσεν, ὁ δὲ οὐ μόνον ταύτας φαίνεται αὐτιλέγων, ἀλλὰ σχεδὸν ἐν πᾶσιν αὐτὸς ἑαυτῷ αὐτιπίπτει. ἐν γὰρ τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἑλνεσᾶ, ὅπερ ἑρμηνεύεται γυναῖκα, οὕτωσί φησιν, εἰ μὴ παρὰ θεοῦ ἐλήλυθεν ὁ προφήτης, πολλαὶ φαντότητες εὑρίσκονται αὐτῷ. μὴ δυνάμενος οὖν αὐτῷ. μὴ δυνάμενος τοίνυν αὐτοφθαλμεῖν πρὸς τὰς γραφὰς, ἀναγκαίως καταφεύγει ἐν τῷ ψεύδει· ὡς δῆθεν ἀπὸ θεοῦ εἰσὶ τὰ λεγόμενα. καὶ πῶς ἀπὸ θεοῦ, ψεύδους δικάνους καὶ γραμματέως; ἐν θα γὰρ ψεῦδος, θεὸς οὐκ ἔστιν· ἢ ὅπου θεὸς, τὸ ψεῦδος ἀπελήλαται. ὁ γὰρ ἐναντίον τὸ σκότος τῆς φωτὸς παρουσίαν, ὡς δὲ νόσος ὑγιείας ἀπουσία ἐστί.

Επ ἀρχηγὸν καὶ διδάσκαλον ἑαυτὸν εἶναι λέγων τοῦ νόμου, ὃν πρὸ τοῖς ἀνόμοις ἔθετο, καὶ τοῦ προφήτου, ὃν συνεγράψατο, οὐκ ἀληθεύει. φησὶ γάρ, ὅτι ὁ νῶε, ὁ ἀβραὰμ, ὁ ἰσαὰκ, ὁ ἰακὼβ, ἀλλὰ καὶ οἱ τοῦ χριστοῦ ἀπόστολοι τοῦ αὐτοῦ λόγματος ἦσαν. καὶ πῶς τοῦ αὐτοῦ λόγματος οἱ ἀπόστολοι, οἱ πρὸ σοῦ γενηθέντες χρόνοις ἑπτακοσίοις, εἰπὲρ σὺ ἀρχηγὸς τοῦ λόγματος; πῶς δὲ ἦν οἱ πρὸ ἐκείνων, ὅ, τε ἀβραὰμ, καὶ ἰσαὰκ, καὶ ἰακὼβ γενηθέντες χρόνοις; πῶς δ' αὖθις νῶε, ὁ πρὸ τούτων χρόνους τετρακοσίους; εἰ μὲν ἦν σὺ ὁ ἀρχηγὸς καὶ εὑρετὴς, ὅπερ ὅτι μὴ ἀληθεία, ψεύδη λέγων εἶναι ἐκείνους τοῦ μικροῦ τουτουὶ λόγματος. εἰ δ' ὡς λέγεις τὰ αὐτὰ κἀκείνους φρονεῖν, καὶ οὕτω ψεύδη ἀρχηγὸν σεαυτὸν ἀποκαλῶν. καὶ γὰρ οὐ δυνάτον ἦν ἐκ τῆς αὐτῆς καὶ μιᾶς ὀπῆς βλύζειν νᾶμα γλυκὺ καὶ πικρὸν, ἤτοι ψεῦδος καὶ ἀλήθειαν. ἀλλ' ὅπερ αὐτὸς ἀγνοῶν καταγγέλλει, τοῦτο ὅτιμι ἡ ἀλήθεια, ὅτι ἡ πίστις οὐκ ἔστι τῆς βίας καὶ τῆς ἀνάγκης, ἀλλὰ τῆς προαιρέσεως καὶ θελήσεως. τὰ μὲν γὰρ σωματικὰ δέχονται τὸ βίαιον, τὰ δὲ ψυχικὰ οὐχ οὕτως. ἀλλ' ὡς αὐτεξούσιος ἡ ἐλεύθερα ἡ ψυχὴ, ὅπερ πιστεύει καὶ βούλεται, οὕτω καὶ στέργει καὶ δέχεται. τὸ δὲ μετὰ βίας γινόμενον οὐκ ἔχει ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν κίνησιν, ἤτοι παρὰ τὴν ἰδίαν φύσιν. ἡ τὸ ἑτερόθεν κινούμενον, οὐκ ἔχει τὸ βέβαιον. ἡ τὸ μὴ ἔχον τὸ βέβαιον, οὐκ ἔχει τὸ μόνιμον. ἀλλ' ὁ τῆς εὐαγγελίου νόμος ἔχει τὸ βέβαιόν τε καὶ μόνιμον, διὰ τὸ αὐτεξούσιον, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ψυχῆς θέλησιν. ὁ δυνάμενος γὰρ φησὶν ὁ κύριος χωρεῖν, χωρείτω. ὁ δὲ τοῦ μωσάμενος νόμος οὐκ ἔχει τὸ βέβαιον καὶ μόνιμον, διὰ τὸ μετὰ ξίφους καὶ σὺν βίᾳ πολιτεύεσθαι αὐτόν. καὶ κρίμασιν, οἷς οἶδε θεὸς, καὶ ἐπλανήθη καὶ ἐπεκράτησεν ἡ τότε ἀσέβεια. ἀλλ' ὥσπερ ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς, οὕτως ἀπέχουσιν αἱ βουλαὶ τοῦ θεοῦ ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου, καὶ τὰ τότε διανοήματα ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου ὡσαύτως διανοημάτων. καθὼς αὐτὸς ὁ θεὸς διὰ τοῦ προφήτου ἡσαΐου σαφῶς διεσάφησε. διὰ τοῦτο σὺν τῷ θεηγόρῳ παύλῳ καὶ ἡμεῖς εἴπωμεν, ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως θεοῦ, ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ. τίς γὰρ ἔγνω νοῦν κυρίου, ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο; οἶδε γὰρ κύριος δυσεβεῖς εὑρεθῆναι, ἀνόμους εἰς τηρεῖν εἰς ἡμέραν κρίσεως, κολαζομένους αἰωνίῳ πυρί. φῶς γὰρ ἀσεβῶν σβέννυται. ἔτι τοῦτο φησὶν ὁ μωσάμενος, ὡς ἐγὼ οὐκ ἦλθον τὸν νόμον διὰ θαυμάτων πιστώσασθαι, ἀλλὰ διὰ ξίφους. καὶ τοῦτο ἀληθῶς εἴρηκεν. ἡ γὰρ τῶν θαυμάτων ἐνέργεια, ἐν ὅτι τῶν τοῦ θεοῦ χαρισμάτων καὶ δωρεῶν. καὶ τίς κοινωνία κακοῦ τε καὶ ἀγαθοῦ; τοιοῦτος οὐδεμία. ἀλλ' ὥσπερ τὸ κακὸν ὡς μὴ παρὰ τοῦ θεοῦ γεγονὸς οὐκ ἔχει ἰδίαν ὑπόστασιν, ἀλλὰ τοιαῦτα τῇ ἀποπτώσει καὶ ἐλλείψει τοῦ ἀγαθοῦ κατὰ συμβεβηκὸς θεωρεῖται ἐν οἷς ἂν γένηται, οὕτω μοι νόει καὶ ὑπὲρ τοῖς τοῦ μωσέως δόγμασιν, ὡς τῇ ἀποπτώσει καὶ ἐλλείψει τῶν τοῦ θεοῦ ἀληθῶν λογίων, κατὰ συμβεβηκὸς ἀναφαίνεταί τις ξένος καὶ ἀλλόκοτος νόμος, μᾶλλον δὲ ἀλλότριος παντὸς ἀληθείας καὶ τοῦ θεοῦ. παθόλου γάρ ὅτι τὸ κακὸν, τοῦτο τοῦ ὄντος ἀλογίᾳ

ἀλογία καὶ ἀταξία. ὥσπερ γὰρ τὸ κακὸν παρὰ τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἀγαθοῦ φαίνεται, αὐτὸ δὲ καθ' αὑτὸ οὐκ ἔχει ὑπόστασίν τινα, καὶ ἡ νόσος παρὰ τὴν τοῦ ὑγιείας, καὶ ἡ ἀταξία παρὰ τὴν τοῦ τάξεως, οὕτω καὶ ὁ τοῦ μωάμεθ νόμος παρὰ τὴν τοῦ ἀληθοῦς νόμου κατὰ συμβεβηκὸς θεωρεῖται ὑποκρινόμενος τὸ ὀρθόν. αὐτὸς δὲ καθ' αὑτὸν ὅλος ἐστὶν ἀλογία καὶ ἀταξία, καὶ νόσος ψυχῆς, μᾶλλον δὲ θάνατος. κατατοσούτῳ καὶ γὰρ μετέχει ὁ τοῦ μωαμεθ νόμος τοῦ ἀγαθοῦ, καθόσῳ δοκεῖν μόνον καλῶς ποιεῖν. οὐδεὶς γὰρ εἰς κακὸν ἀπεβλέπων, ποιεῖ ἅπερ καὶ ποιεῖ. καταν δήσας τοίνυν τὴν ἑαυτοῦ ἀσθένειαν, ὑποδύεται μὲν τὸ ψεῦδος, ὑποκρίνεται δὲ θεῖον νόμον εἶναι τὰ παρ' αὐτοῦ δεδογμένα. ἐπεὶ δὲ οὐκ εἶχε τὴν διὰ θαυμάτων παρὰ θεοῦ μαρτυρίαν, ὡς εἴρηται, καὶ τί λέγω τὴν τῶν θαυμάτων; ἀπὸ γὰρ τῶν χαρισμάτων καὶ δωρεῶν, ὧν εἶχον ἀπὸ θεοῦ οἱ ἀπόστολοι, τὸ ἔσχατον πάντων, καὶ τελευταῖον ἡ τῶν γλωσσῶν γνῶσις, καὶ ἔσχον καὶ ταύτην ὡς διδάσκαλοι τοῦ οἰκουμένης, ἵνα ἔνθα ἂν πορεύωνται, γινώσκωσι τὴν τοῦ ἔθνους διάλεκτον κατὰ πᾶσαν ἀκρίβειαν. εἰ γὰρ οὐκ ἐγίνωσκον τὰ λεγόμενα, ἦν αὐτοῖς χρῆσις ἑρμηνέων διαφόρων εἰς δήλωσιν τῶν παρ' ἀμφοτέρων λεγομένων. πῶς οὗτος ὀνομάζει ἑαυτὸν καθολικὸν, καὶ παντὸς τοῦ κόσμου διδάσκαλον, ὃς οὐ μετέσχεν ἐκ πάντων τὸ ἔσχατον; αὐτὸς γάρ φησι περὶ ἑαυτοῦ, ὡς οὐ γινώσκει ἑτέραν, ἢ τὴν τῶν ἀῤῥάβων καὶ μόνην διάλεκτον, ὥστε καὶ τὸ κοῤῥὰν ἀῤῥαβιστὶ πρὸς αὐτοῦ ἐξεδόθη, ὡς αὐτὸς οὗτος τρανῶς ὡμολόγησε. διὰ τοῦτο καὶ καταφεύγει εἰς τὴν τοῦ ξίφους ποινὴν, ἤτοι τὸν φόνον, καὶ εἰκότως. ὁ γὰρ τούτου διδάσκαλος καὶ πατὴρ, ἀνθρωποκτόνος ἦν ἐξαρχῆς, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἕστηκε. τὸ γὰρ δαίμονος κακὸν, τὸ παρὰ τὸν ἀγαθοειδῆ νοῦν ἐστιν εἶναι. ψυχῆς δὲ, τὸ παρὰ λόγον. σώματος δὲ, τὸ παρὰ φύσιν. ἅ τινα τρανῶς ἀνα φαίνονται ἐν τοῖς τοῦ μωαμεθ διδαγμασιν. ἡ γὰρ ἀλογία καὶ ἀταξία, τό, τε ψεῦδος, καὶ ἡ τοῦ νοῦ ἀπὸ σκότησις, διαῤῥήδην γινώσκετε. ἴδωμεν δὲ πῶς παρ' ἐκείνου καὶ τὸ παρὰ φύσιν διδάσκεται, καὶ σκόπει ὅπως ἐστὶν. ἡ φύσις οὐκ εἶδεν αὐτὴ ἑαυτὴν ἀνελεῖν, ἀλλ' ἄλογος μὲν οὖσα πάντα κατὰ λόγον ποιεῖ. ὁ δὲ μωαμεθ οὑτοσί, ἅπερ τὰ ἄλογα ζῶα οὐ πράττουσι (τίς γὰρ εἶδε ζῶον τοῦ αὐτοῦ καὶ ὁμοίου γένους ἀναιρετικὸν) τὸν ὁμοίως αὐτῷ χειρὶ θεοῦ πλασθέντα ἄνθρωπον, ἀφειδῶς φονεύειν ἐδίδαξεν, ὃς πάντων τῶν θηρίων θηριωδέστερος φαίνεται, καὶ ἀπηνέστερος. ὡς καὶ ἀπὸ τοῦ ῥηθησομένου φανήσεται καθαρώτερον. λέγετε παρ' αὐτῶν, ὡς παραχθῆναι ποτὲ πρὸς τὸν αὐτὸν μωαμεθ, τὸν πρὸς πατρὸς θεῖον αὐτοῦ, καὶ ἐρεῖν αὐτοῦ, τί μοι συμβήσετε ὦ ἀδελφιδοῦ, εἴπερ οὐκ ἀκολουθήσω τῷ ὑμετέρῳ νόμῳ; ὁ δὲ εἶπεν, οὐχ ἕτερόν τι, ἢ ἀποκτενῶ σε ὦ θεῖε. ὁ δὲ εἶπεν, οὐκ ἔνεστιν ἑτέρα τὶς τιμωρία; οὐδὲν ἕτερον, ἔφη. ὁ δὲ θεῖος, ἀκολουθήσω σε τοίνυν ἔφη, ἐφ' οἷς πρὸς βούλει. γλώσσῃ δὲ μόνῃ, ἀλλ' οὐ καρδίᾳ, τῷ δέει τοῦ ξίφους ἀναγκαζόμενος δὲ καὶ ὁ μὰρ παρ' αὐτοῦ, ὁ υἱὸς δηλονότι τοῦ κατεμπλαδῆ, εἶπε, κύριε, σὺ οἶδας ὅτι μόνῳ τῷ τοῦ θανάτου φόβῳ γίνομαι τοῦ δόγματος. ἀλλὰ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἐμπιασταῖ, καὶ αὐτὸς οὗτος εἰπὼν, ὡς τῷ φόβῳ τοῦ ξίφους καὶ τοῦ θανάτου γίνομαι τοῦ δόγματος. στέλλει ἔπειτα κρυφίως γράμματα εἰς τὴν μακκὲ χώραν, ἵνα μὴ πλανηθῶσιν, ἀλλὰ σκέψωνται ὅπως ἐκφύγωσι τὸν τοῦ ξίφους κίνδυνον. ταῦτα πάντα παρεβλήθησαν ἀπό τε τοῦ κοῤῥὰν καὶ τῶν ἑτέρων βιβλίων. οὐ μὴν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ τοῦ βοὸς κεφαλαίῳ συγχωρεῖ τὰ παρὰ φύσιν θέμιτα πράττειν, ἅ τινα καὶ αἰσχρόν ἐστι καὶ λέγειν. ἡ γὰρ κακία ἐφ' οἷς ἂν γένηται, τοῖς πᾶσιν οἷα περ νόσος κακὰ ἀπεργάζεται. ἡ γὰρ μίξις τῶν ἀνομοίων, ἡ τῶν φυσικῶν δυνάμεων ἐνδὶ τὰ μὴ προσήκοντα κίνησίς ἐστιν. ὅπερ ἡ ἀσυμμετρία ποιεῖ. οὐκ ἦν δὲ ὁ τούτου σκοπὸς ἕτερος, ἢ ἵνα διὰ τοῦ ἐνδόσεως τοῦ τε κατὰ φύσιν καὶ παρὰ φύσιν ἡδονῶν, ἐπιστῆται πρὸς ἑαυτὸν τὸ μωρὸν καὶ ἀνόητον πλῆθος, ὃ καὶ γέγονεν.

ΚΑΤΑ

ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΜΩΑΜΕΘ

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

ΗΜΕΝ ἀλήθεια μία ἐστὶ καὶ ἁπλῆ, τὸ δὲ ψεῦδος πολυσχιδὲς καὶ ποικίλον, καὶ ὁ περὶ πατῶν ἐν ἀληθείᾳ ἐν τῷ φωτὶ περιπατεῖ, καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ πορεύετε, ὁ δὲ τὸ ψεῦδος ἑλόμενος ἐν τῷ σκότει περιπατεῖ, καὶ οὐκ οἶδε πῦ ὑπάγει. διάτοι τοῦτο καὶ ὁ μωάμεθ τῆς μὲν ἀληθείας καταφρονήσας, τὸ δὲ ψεῦδος ἐνδυσάμενος, οὐδὲν ὑγιὲς, οὐδὲ πῶς σωτηρίαν ἀνθρώπου ἐδίδαξεν, ἀλλὰ τοῦτο μόνον εὑρέθη σπουδάζων, ὅπως πῶς ἑαυτὸν τὸ πλῆθος ἐφέλξητε. καὶ περὶ μὲν ἀρετῶν οὐκ ἐμέλησεν ὅλως τούτῳ, οἷον ταπεινοφροσύνης, μακροθυμίας, εἰρήνης, καὶ τῆς εἰς τὸν πλησίον ἀγάπης. οὐδὲ συνεγράψατό τι χρήσιμον ἢ ἐπωφελὲς. ἵνα δὲ μὴ ἐλεγχθῶσιν αἱ τούτου ψευδολογίαι καὶ ματαιότητες, ἀπό τε τῆς παλαιᾶς, ἀπότε τῆς καινῆς διαθήκης, ἔστιν ὅτε καὶ ἐξ ὧν συνεγράψαντό τινες τῆς ἔξωσοφίας, μηδόλως ἔχοντα τὰ πιστὰ, διετάξατο. καί τοι γε αὐτὸς ἄκων καὶ μὴ βουλόμενος καὶ οἷον ὥσπερ ὑπὸ θείας δυνάμεως μαστιζόμενος, πολλάκις ἐδήλωσε γράφων, ὅτι αἱ τοῦ μωσέως παραδόσεις, καὶ τῶν προφητῶν, ἀλλὰ δὴ τό, τε ψαλτήριον καὶ τὸ εὐαγγέλιον ἅγιά εἰσι, καὶ ἀπὸ θεοῦ δεδομένα. ἐξαιρέτως δὲ περὶ τοῦ εὐαγγελίου διαῤῥήδην ἅγιον καὶ τέλειον καὶ εὐθὲς τοῦτο καλεῖ. καὶ ὑπομνήσεις θεοῦ ταῦτα καλεῖ ἐν τῷ κοῤῥᾶν. μὴ δυνάμενος δὲ κρύψαι εἰς τέλος τὴν ἀλήθειαν, λέγει, ὅτι καὶ αὐτὸς ἐγὼ τὰ πρὸς ἐκείνοις γεγραμμένα φυλάσσω, καὶ ἐνεργῶ αὐτά. καὶ ἐπεὶ δίκαια καὶ ἅγια καὶ ὀρθὰ καὶ ἀπὸ θεοῦ δεδομένα ὁμολογεῖ τήν τε παλαιὰν καὶ τῆς νέαν γραφὴν, καὶ αὐτὸς ἑαυτὴν ὑπόχρεων ποιεῖτε, καὶ μὴ βουλόμενος, καὶ κατὰ πάντα ὀφείλει στέργειν αὐτά. ὁ δὲ μνείαν περὶ τῶν ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ οὐ ποιεῖτε ἀρετῶν, τῶν δυναμένων ἀνάξαι ἀπὸ γῆς τὸν ἄνθρωπον, καὶ οὐρανίον ποιῆσαι. ἀλλ' ὅπερ ἂν καὶ ἀναβῇ ἐν τῷ αὐτοῦ λογισμῷ, ἐκεῖνο καὶ στέργει καὶ διδάσκει. καὶ ποτὲ μὲν λέγει καὶ ὑπαγορεύει, ἵνα οὔτε τῆς παλαιὰν γραφὴν, οὔτε τῆς νέαν δέχωνται. ποτὲ δὲ, ἵνα δέχωντε αὐτά, ὡς καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἑλμαϊδᾶ, ὅπερ ἑρμηνεύετε τράπεζα, οὕτωσί φησιν.

Ὅτι ἡ τοῦ βιβλίου ἑταιρεία οὐδὲν ὅλως ἐστὶν, εἰ μὴ πληρώσαιεν τό τε εὐαγγέλιον καὶ τὸν νόμον. ἑταιρεία δὲ τοῦ βιβλίου λέγοντε κατ' ἐκεῖνον, οἱ τοῦ μωάμεθ ἀκόλουθοι. α

Ἔτι μετὰ τῶν πολλῶν τερατολογιῶν αὐτοῦ λέγει καὶ τοῦτο, ὅτι εἰς ἑβδομήκοντα πρὸς τοῖς τρισὶ μοίρας, μέλλουσι σχισθῆναι οἱ τῷ νόμῳ αὐτοῦ ἀκολουθήσοντες, καὶ ἡ μὲν μία καὶ μόνη ἐκ τούτων σωθήσετε, αἱ δ' ἄλλαι πυρὶ παραδοθήσοντε. τίς γοῦν ἐστιν ἀντιλογία τῶν τοιούτων μωρῶν καὶ ἀνυποστάτων λόγων; πάντως οὐδεμία. ἀλλὰ τοῦτο μόνον ἂν εἴποι τις ὁ νοῦν ἔχων, ὡς καὶ ἐκείνη ἡ μοίρα σὺν ταῖς ἑτέραις τῷ αἰωνίῳ πυρὶ γενήσεται παρανάλωμα, εἰ μὴ τῇ ἀμωμήτῳ πίστει προσέλθοιεν. β

Ἔτι ὥσπερ σχεδὸν πάντοτε αὐτὸς ἑαυτὸν ἀντιλέγων εὑρίσκεται, οὕτω καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλνεσᾶ, ὅπερ ἑρμηνεύετε γυναῖκες, αὐτὸς ἑαυτὸν ἀνατρέπων ἐστὶ. φησὶ γὰρ, ὅτι εἰ μὴ παρὰ θεοῦ ἦν τουτὶ τὸ κοῤῥᾶν, πολλαὶ ἐναντιότητες εὑρίσκοντο ἂν ἐν αὐτῷ. καί τοι γε μεστόν ἐστι πολλῶν ἐναντιοτήτων. φησὶ γὰρ ἐν διαφόροις τόποις, ὡς ὁ θεὸς οὐχ ὁδηγεῖ τὸν πεπλανημένον. καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς διδάσκων λέγει, προσεύχεσθε ἵνα ὁδηγῆσθε καὶ ἐξάγησθε ἐκ τοῦ σκότους εἰς τὸ φῶς, καὶ ἐκ τῆς ἀνοδίας εἰς εὐθύτητα. ἔτι περὶ αὐτοῦ φησιν, ὡς ἐγένετο ὀρφανὸς ἐν πλάνῃ, εἰδωλολάτρης γὰρ ἦν. καὶ τοιοῦτον αὐτὸν προφήτην ἐποίησεν ὁ θεὸς, ὅτε αὐτὸν μετεκαλέσατο, ὥστε ἀνελθεῖν μέχρις ἑβδόμου οὐρανοῦ, καὶ ἐντυχεῖν ἀγγέλῳ τινὶ χιλιάκις μείζονι τοῦ κόσμου, θρηνοῦντι τὰς ἑαυτοῦ ἁμαρτίας, καὶ αἰτῆσαι αὐτὸν τυχεῖν συγγνώμης δι' αὐτοῦ παρὰ τῷ θεῷ. γ

Ἔτι μετὰ τοῦ γαβριὴλ φησὶν ἀνελθεῖν εἰς τὸν θεὸν, καὶ ἐντυχεῖν ἑτέρῳ ἀγγέλῳ, μυριάκις μείζονι τοῦ κόσμου παντὸς, θρηνοῦντι καὶ αὐτῷ τὰς ἑαυτοῦ ἁμαρτίας, πεποιηκέναι τε καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ δεήσεις εἰς θεὸν, καὶ τυχεῖν καὶ αὐτὸν συγγνώμης. δ

Ἔτι περὶ ἑαυτοῦ φησὶν, ὡς τέλος καὶ σφραγὶς καὶ σιωπὴ ἐστὶ πάντων τῶν προφητῶν, καὶ ε

δὰ

διὰ τοῦτο οὐκ ὀφείλει τὶς προφητεῦσαι μετ' αὐτόν. εἰ δ' οὖν, θανάτῳ ἀπεθανεῖτο πᾶς ὁ προφητεύσων. λέγετο δὲ μετὰ ταῦτα ἀναστῆναι τινὰ ἐν τῇ Βαβυλῶνι σόλεμ ὀνομαζόμενον, λέγοντα ἑαυτὸν εἶναι προφήτην, ἑρμηνεύετο δὲ τοῦτο κλίμαξ. καὶ παραδεχθῆναι μὲν παρὰ τῶν Βαβυλωνίων ὡς προφήτην, φονευθῆναι δὲ παρὰ τῶν σκυθῶν μετὰ τοῦ ἀκολουθήσαντος αὐτῷ πλήθους. καὶ τίς ἂν ἀπαριθμήσειε τὰ ψεύδη, τοὺς μύθους τε καὶ ματαιολογίας, ἃς συνεγράψατο ὁ τοιοῦτος μωάμεθ; ἃ γὰρ τοσαῦτά εἰσι πολλὰ καὶ ἀναρίθμητα, καὶ γέμοντα πολυλογίας, ὡς καὶ τοὺς μεγίστους τῶν πρὸς αὐτοῖς διδασκάλων τῆς ἀπωλείας δογμάτων, οἵ τινες ἐλφωκαὰ ὀνομάζοντο, τουτέστιν ἔξοχοι, μὴ συμφωνῆσαι πρὸς ἀλλήλους ποτὲ ἐν τῇ τοῦ κορρᾶν ἐξηγήσει. ἀλλ' οὐδὲ συμφωνῆσαι δοκεῖ εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα. καὶ γὰρ τινὲς πρόσκειντο τῷ μωαίμεθ, τινὲς τῷ ἁλῇ, ἕτεροι δ' ἑτέροις. εἰσὶ δὲ ὅμως καὶ αὐτοὶ πρὸς ἀλλήλους τε καὶ πρὸς ἑαυτοὺς ἀσύμφωνοι. κατανοῶν τοίνυν τῆς ἑαυτοῦ ἀσθένειαν ἐκεῖνος ὁ ἁλιτήριος, καὶ βουλόμενος συσκιάσαι αὐτὴν, οὑτωσί φησιν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἑλαράμ, ὅτι οὐδεὶς πλὴν τοῦ θεοῦ ἔγνω τῆς τοῦ κορρᾶν ἐξήγησιν. γινώσκων γὰρ τὸ ἀνωφελὲς τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ τούτου ψεῦδος, ἔτι δὲ καὶ τὸ ἄτακτον καὶ ἀνώμαλον, καὶ ὅτι πολλῆς καὶ μεγάλης μέμψεως ἄξια συγγράφετο, εἶπε τοῦτο. οἱ δὲ σοφοὶ καὶ φρόνιμοι τοῦ γένους ἐκείνου, οἱ παιδευθέντες τὴν τῶν ἑλλήνων σοφίαν, εἰσὶ δὲ καί τινες οἱ τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὰ μωσαϊκὰ ἀναγνόντες, παντελῶς ἔχουσι κατεγνωσμένα καὶ ἀνυπόστατα, ἅπερ ὁ μωαίμεθ νενομοθέτηκε. διάτοι τοῦτο καὶ νόμος ἐτέθη παρὰ τοῖς Σαρακηνοῖς, ἵνα εἴπερ τις ὅλως ἀμφιβάλλοι, ἢ λόγον ἀπορίας εἴποι εἰς τὸ κορρᾶν, παρευθὺς θανάτῳ τελευτήσῃ.

ς Ετι φησὶ, μὴ ποιήσητε ἁρπαγὰς καὶ φόνους, ἢ πλορκίας, ἐπεὶ ὁ θεὸς διὰ βάρους ἔχει αὐτά. εἰ δ' ἴσως καὶ ποιήσητε, ὁ θεὸς οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων ἐστὶ, καὶ μέλλει συγχωρήσειν αὐτά.

ζ Ετι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἑλμαϊδᾶ, ὅπερ ἑρμηνεύεται τράπεζα, λέγει ὅτι οὐ λογιεῖτο ὁ θεὸς ἡμῶν τῆς ἀπάτην τοῦ ὅρκου, ὑπὲρ δὲ τῆς παραβάσεως αὐτοῦ ἀρκετόν ἐστι δέκα πενήτων τροφὴ, καὶ ἔνδυμα τοσούτων, ἢ ἀντὶ τούτων ἑνὸς αἰχμαλώτου λύτρωσις. ὁ δ' ἀπὸ τούτων μὴ δυνάμενος ποιῆσαι, τρὶς νηστεύσει ὁ τοιοῦτος. ἔχουσι δὲ καὶ ὅρκον ἴδιον, ὅν τινα εὐκόλως οὐ παραβαίνουσιν. ἔστι δ' ὅτε ἀθετοῦσι κἀκεῖνον.

κ Ετι ὁμόσαντος τοῦ αὐτοῦ μωάμεθ μὴ συγγενέσθαι ἰακωβιτίσσῃ τινὶ, μαρία ὀνομαζομένῃ, ἐνέδωκεν αὐτῷ ὁ θεὸς μὴ φυλάξαι ὅπερ ὀμώμοκεν, ἀλλὰ προσελθεῖν πρὸς αὐτὴν, ὡς ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλμεταάρε, ὅπερ ἑρμηνεύετο διαῤῥήδην φησὶ. μάρτυρες δέ εἰσι τῆς τοιαύτης ἐνδόσεως καὶ πλορκίας οἱ ἄγγελοι, ὅ, τε μιχαὴλ καὶ ὁ γαβριὴλ.

θ Ετι διαλεγόμενος φησὶν ὁ θεὸς μετ' αὐτοῦ πολλάκις, εἶπε πρὸς αὐτὸν, ὡς παιδιᾶς χάριν ἐποίησε τὸν κόσμον. καὶ σκοπείτω πᾶς ὁ νοῦν ἔχων τὰ λεγόμενα, ὅπερ παντελῶς ἐνδίδωσι πᾶσαν ἐλευθερίαν, ἵνα δι' αὐτοῦ τὸ πλῆθος ἕλξῃ πρὸς ἑαυτόν. καί τοι τοῦ κυρίου εἰπόντος, ὡς στενὴ ἐστὶ τεθλιμμένη ἐστὶν ἡ ὁδὸς, ἡ ἀπάγουσα εἰς τῆς ζωὴν, πλατεῖα δὲ καὶ εὐρύχωρος τῆς ἀπωλείας. καὶ ὄντως εἰς αὐτὸν ἀνήκει, τὸ ὁδὸν ἐν τολῶν σου γνῶναι οὐ βούλομαι.

ι Ετι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ μπακαρᾶ, ὅπερ ἑρμηνεύετο δάμαλις, λέγει, ὡς οἱ ἰουδαῖοι καὶ οἱ χριστιανοὶ σωθῆναι μέλλουσιν. ἐν δὲ τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἁμρὰμ αὖθις φησὶν, ὅτι οὐδεὶς δύνατο σωθῆναι ἄνευ τῶν ἐν τῷ νόμῳ τῶν ἰσμαηλιτῶν.

ια Ετι πρὸς αὐτοῦ φησὶν, ὅτι οὐ δύναταί τις εἰσελθεῖν εἰς τὸν παράδεισον. καὶ αὖθις ὁ αὐτὸς οὗτος μεταμικρὸν πάλιν φησὶν, ὥσπερ μὴ αἰσθόμενος ὅπερ εἴρηκεν, ὡς λαβὼν αὐτὸν ὁ θεὸς, εἰσήγαγεν εἰς τὸν παράδεισον, καὶ ἔδειξεν αὐτῷ ἐκεῖσε ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας πολλὰς, καὶ ἤρετο πρὸς τὸν θεὸν, κύριε, τί ἐστι τοῦτο; καὶ ὁ θεὸς πρὸς αὐτὸν, μὴ θαυμάσῃς, καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ μιμηταί σου εἰσί. τὸ δ' ὅτι πρὸς αὐτὸν διαλεγόμενος ὁ θεὸς εἶπεν, ὅτι παιδιᾶς χάριν ἐποίησεν τὸν ἄνθρωπον, δυοῖν ἕνεκεν τρόποιν εἶπεν αὐτῷ ὁ μωάμεθ, τὸ μὲν ἵνα δείξῃ, ὅτι οὐκ ἔχει ὁ θεὸς περιπολλοῦ τῶν τῆς ἀνθρώπων σωτηρίαν, καὶ διὰ τοῦτο πράττειν ἕκαστον ἀδεῶς τὸ αὐτοῦ καταθύμιον. τὸ δ' ἵνα ἀνατρέψῃ καὶ τῆς τοῦ σωτῆρος χριστοῦ ἐνσάρκον οἰκονομίαν. ὄντως γὰρ ὄντως τάφος ἀνεῳγμένος ὁ λάρυγξ αὐτοῦ, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ δολία. ἰὸς δὲ ἀσπίδος ὑπὸ τὰ χείλη αὐτοῦ. σκεῦος γὰρ ἀπωλείας ὢν, μάταια καὶ ψευδῆ ἐξερεύγετο ῥήματα. καὶ γὰρ ἅπερ ἂν βου-

ληθῇ

λη῀ πονηρὰ φθέγξασθ, ἃ θεὸν αὐτὸν προσάλλει λέγοντα. ζωὴν γὰρ τοῖς ἀνθρώποις εἰσὶ σκύλα ἐκλογῆς καὶ ἐλέους, καὶ τινὲς σκύλα ὀργῆς καὶ ἀπωλείας. διὰ τοῦτο γὰρ σκύλα καλοῦνται, διὰ τὸ δεκτικὸν. ἐξωθεν γὰρ λέγεται εἴτε ἀγαθὸν εἴτε πονηρόν. οἱ μὲν γὰρ ἄγγελοι κέκτηνται τὴν γνῶσιν αὐτῶν, οἱ δὲ ἄνθρωποι ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς καὶ τοῦ ἐκτὸς συλλέγοντες τὴν ἑαυτῶν γνῶσιν, καὶ ἐκ τοῦ πολλῶν ἑτεροτήτων εἰς μίαν ἀληθῆ γνῶσιν αὐξάνοντες, καὶ διὰ τοῦτο σκύλα καλοῦνται. τοιοῦτος καὶ αὐτὸς ὁ διάβολος διὰ τὴν διαβολὴν διαστασκαλίαν δεξάμενος, πάντα ἰὸν ἐν τοῖς αὐτοῦ λόγοις μίξας, ἓν κρᾶμα ἀσεβείας, ὡς εἴρηται, κατεσκύασε, καὶ οὐκ αὐτῷ προσομιλοῦντας ἐποίησε, καὶ τὰς αὐτοῦ ψυχὰς ἀθλίους ποιήσας, τῷ διαβόλῳ ὥσπερ θυσίαν προσέφερεν. ἀθλία γὰρ ψυχῆς ἕξις, ὄχ ὡς ὑπὸ τοῦ σωμάτων ἢ ἰσχνότης ἢ ἡ παχύτης εἰς τὸ σῶμα αὐτοῦ διαβαίνουσα, ἀλλ' ὑπὸ τὰ ὑλικὰ καὶ πρόσκαιρα γνῶσις. διόλου αἱ ἐνέργειαι τῆς ψυχῆς ὀφείλουσι τὸ ἀμετάβλητον. μοιχεῖαι γὰρ καὶ πορνεῖαι καὶ πᾶσαι αἱ ἡδοναὶ τῷ κόσμῳ εἰσὶ προσηλωμέναι, καὶ ἡ φιλία τοῦ κόσμου τούτου ἔχθρα θεοῦ ἐστι. διάβολος οὖν καὶ αὐτὸς τὰ πάντα καταλιπὼν, ταῖς ἡδοναῖς τὸ πλῆθος ἐνέδωκε. μὴ μόνον δὲ ζῶντας οὐκ ἀθλίους ἐνέδωκεν τούτους, ἀλλὰ καὶ μετὰ θάνατον μονίμους αὐτὰς εἵρηκεν ἔσεσθαι. ὥστε καὶ οὐκ αὐτοῦ ἀκολούθως ὁ θεὸς μετὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν ἀμειβόμενος, ἀφροδισία καὶ γυναῖκας οὐκ ἐνίεκάσῳ, οἴκους τε οἰκοδομὰς καὶ λουτρὰ καὶ παραδείσους, ἱμάτιά τε καὶ βυφὰς, καὶ ἕτερα τούτοις ὅμοια, ἅπερ ἐνεργεῖν παρασκευάζει, κυρίνθῳ ἀκολουθῶν αἱρετικῷ, καί τισι παλαιοῖς ἑτέροις. καὶ οἷον τέλος μακαριότητος τὰς ἡδονὰς ἐνόμιζεν εἶναι. ἡμεῖς γοῦν περὶ τούτου φθάσαντες εἴπομεν μερικῶς ἐν τῇ τετάρτῃ ἀπολογίᾳ. διὸ καὶ εἴχομεν ὅλως σκοπὸν, καθολικῶς αὐτὰ παρεῖναι τοῖς τοῦ μωάμεθ ἀσεβείαις. ἐπεὶ δὲ καὶ περὶ ἐλλοχεύσης ἡμῖν πλατυκωτέρως ταύτας ἐλέγξαι, ἤδη λέγομεν ὅτως. ὁ αὐτὸς μωάμεθ ἐν τῷ κορανῷ ὅτωσί φησιν, ὅτι ὁ θεὸς ἀπέκτεινε τὸν θάνατον, καὶ μετὰ τοῦτο ἀναστήσοντες οἱ ἄνθρωποι ἀθάνατοι καὶ ἀκέραιοι. τοῦ γὰρ πράγματος ὅτως ἔχοντος, τίς χρεία τροφῆς; ἀλλ' οὐδὲ τοῦ ἀφροδισίου. ἐπεὶ οὐκ ἀναγκαία ἡ γέννησις. ἡ γὰρ τροφὴ διὰ τὴν συνεχῆ ἐλάττωσιν τοῦ σώματος ἐγένετο, ἵνα τὸ ἐλλεῖπον ἀναπληροῖ, καὶ ἡ μετὰ τοῦ γυναικὸς τοῦ ἀνδρὸς σωτηρία διὰ τὴν τεκνογονίαν συνεχωρήθη. ἐπεὶ δὲ ὁ αὐτὸς ὁμολογεῖ, ὅτι ἀθάνατοι ἀναστήσονται πάντες, ἄρα ματαία ἡ τροφὴ, μάταια καὶ τὰ ἀφροδίσια. εἰ δὲ οὐκ ἀλόγως, διὰ τὴν ἀνάγκην ἐπανῆλθεν γέννησις. καὶ γεννηθέντων ἀνθρώπων, πέφυκεν ἢ θνητοὺς εἶναι οὓς γεννηθέντας, ἢ ἀθανάτους. καὶ εἰ μὲν θνητοί, πῶς διὰ ἀθανάτων θνητοί, εἰ μὴ κἀκεῖνοι, καὶ οἱ διὰ ἐκείνων γεννηθέντες ἀθάνατοι, διὸ εἰσῆλθεν ἐπερμυξότοπον γέννησις. καὶ ὁ μὲν μακάριος μωϋσῆς διείρηκεν, τὸν ἄνθρωπον γέννησιν ὅτωσί φησιν, ὅτι χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς ὁ θεὸς, ἔπλασε τὸν Ἀδάμ. πῦ ἑαυτοῦ δὲ πνοὴν ζωῆς, ἐγένετο εἰς ψυχὴν ζῶσαν. ἀπὸ δὲ τοῦ Ἀδὰμ πλευρᾶς ἐποίησε τὴν Εὔαν. διὰ ἀμφοῖν δὲ τὸν σπόρον, καὶ πάντας ἀνθρώπους. θνητοὶ ζῶντες, θνητοὺς καὶ ἐγγόνους. ᾧ τινι δόγματι σωφρονεῖ διαβολὴ, μαρτυροῦσι πάντες σοφοὶ, βεβαιοῖ ὁ χρισός. τὸν δὲ καινὸν τρόπον τινὶ τῆς γεννήσεως τρόπον οὐκ οἶδ' ὅθεν ὁρμηθεὶς ἐπλεξεν ὁ ἀλιτήριος, εἰ μὴ ἀπὸ τῆς ἰουλίας αὐτοῦ καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τοῦ διαβόλου. καὶ σκόπει τὸ ἄτοπον. εἰ μὴ ὡς ἀθάνατοι οἱ πατέρες ἀθανάτους ἐγέννησαν, ἴσως ἐγένετο γεννήσεως, ὅσις ὅτε θάνατον οἶδεν, ὅτε ἀνάστασιν. εἰ δὲ ἀθάνατοι ὄντες θνητοὺς παῖδας ἐγέννησαν, πῶς ἑτέρας φύσεως παῖδας ἐγέννησαν; τὸ ὅμοιον γὰρ αὐτῆς ἡ φύσις οἶδε γεννᾶν. εἰ δὲ καὶ ὅτε συγχωρήσομεν, πῶς ἀπεκτονθότος τοῦ θανάτου, ὥσπερ σὺ πρὸ πέφυκε, καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν φύεται; βλέπεις πῶς μετὰ τὴν ἁγίας γραφῆς γνωστότητος, ἔχει καὶ πρὸς ἑαυτὸν γνώσιος διόλου ἡ μωάμεθ διαστασκαλία; ὁ γὰρ αὐτὸς μίαν καὶ μόνην ἡμέραν λέγει εἶναι τὴν ἀνάστασιν. καὶ διὰ τοῦτο εἴπερ γεννηθῶσι θνητοί, ἀπεθανότες καὶ πάλιν ἀνάγκην. ἑτέρας δὲ ἀναστάσεως μὴ οὔσης, ἀπέκειντο εἰς αἰῶνα θνητοί. καὶ πῶς τέλος μακαριότητος ἡ θνητότης; λοιπὸν αἱ τῶν ἁγίων ψυχαὶ, ἐπεὶ οὐκ εἰσὶ μετὰ τῶν σωμάτων αὐτῶν τὸ πλοῦν, ἐστέρηνται τῆς ἡδονῆς. καὶ διὰ τοῦτο ἐστέρηνται καὶ τῆς μακαριότητος τοῦ μωάμεθ λόγου, καὶ πρὸ τούτου οἱ ἄγγελοι. ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστιν. ἐματαιώθη γὰρ ἡ ἀσώφρων τούτου καρδία, καὶ φάσκων σοφὸς εἶναι αὐτὸς, παντὸς μωρότερος ἀναφαίνεται. οὐκ εἰσὶ γὰρ τέλος μακαριότητος αἱ ἡδοναὶ, ἀλλὰ τὸ γνῶναι ἄνθρωπον καὶ τὸ δυνατὸν ὅμοιον θεῷ, καὶ γινώσκειν θεὸν, καὶ ἑνωθῆναι αὐτῷ, καὶ τὸ δεῖν τὸ ἄκρον ἀγγέλου καὶ ἀνθρώπου ἀγαθὸν, καὶ ἡ ἐσχάτη δυσαιμονία. ὃ

μωαμεθ μὴ εἰδὼς ἃ λέγει, φανερῶς ἀντιπίπτει τῇ τοῦ θεοῦ δικαιοσύνῃ. δικαιοσύνη γὰρ θεία ἐστὶν ἡ πάντα νέμουσα κατ' ἀξίαν, καὶ διασώζουσα τὰ ἀθάνατα αἰώνια, τὰ δὲ πρόσκαιρα ἔγχρονα, καὶ τὰ ἑξῆς ὡς ἔχοντα τάξεως. καὶ πρῶτον μὲν δωρεῖται ταῖς ἄνω τάξεσι τὰ καταξίαν αὐταῖς ἀνήκοντα, εἶτα ταῖς ψυχαῖς καὶ τοῖς σώμασι, καὶ μετὰ ταῦτα τῇ φύσει τὰ εἰκότα, ἤγουν συμμετρίαν καὶ κάλλος καὶ τάξιν καὶ διακόσμησιν, κατὰ τὴν ἑκάστῳ τῶν ὅλων ἀπολβάλλουσαν ἀξίαν, μὴ δέ τισι κἂν παλαιοῖς φιλοσόφοις ἀκολουθῶν, ἀνοήτοις μὲν καὶ αὐτοῖς, ἀλλ' ὅμως ψυχρόν τινα λόγον λέγουσιν, ὅτι εὐδαιμονία ἐστὶν ἡ τοῦ νοὸς γνῶσις, ἀπὸ τούτου ὡς οἶμαι πλανηθεῖσιν, ἀπὸ τοῦ ὑπολαβεῖν αὐτοὺς, ὅτι οὐκ ἔστι τὶ μέσον νοὸς καὶ νοήσεως. ἀγνοήσασιν ὅτι μεταξὺ τούτων ἐστὶν ὁ θεὸς, ὅς ἐστιν ἄκρον ἀγαθὸν, καὶ ἄκρον μακαριότητος καὶ εὐδαιμονίας. καθόσον γάρ τις ἐγγίζει θεῷ, κατὰ τοσοῦτον εὐδαίμων ἐστὶ, καὶ εὐκλεὴς, καὶ μακάριος. ἐμοὶ δ' ἔπεισιν ἀπορεῖν, πῶς οὐκ εἶπεν, ὡς μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἔσεσθαι φόνους καὶ ἁρπαγάς. ἐπεὶ γὰρ ἡδονῶν χάριν, καὶ ἐρώτος χρημάτων πάντες οἱ πόλεμοι γίνοντο, ἔδει πάντως κἀκεῖσε τοῦτο εἰπεῖν, ὅτι ὁ πλείονας ἡδονὰς εἰς ἑαυτὸν φέρων, μᾶλλον ἐστὶ ἄλλων μακαριώτερος.

ιϐ Ἔτι ὁ αὐτὸς φησὶν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ σάδι, ὅτι οἱ μὲν ἄγγελοι ἐκ πυρὸς ἐδημιουργήθησαν, ὁ δὲ ἄνθρωπος ἐκ χοός. καὶ οἷον ὥσπερ τὸ σῶμα ἐστὶν ἐκ τῆς γῆς χοϊκὸν, οὕτω καὶ τοὺς ἀγγέλους ἐκ πυρὸς ὑλικοὺς εἶναι λογίζεται. ἐκ τοῦ προφητικοῦ οἶμαι ῥητοῦ τὴν πλάνην ταύτην λαβὼν, τοῦ λέγοντος, ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλογά. μὴ νοήσας ὁ δείλαιος, ὅτι πνεύματα ὀνομάζονται οἱ θεῖοι νόες, διὰ τὸ ταχὺ καὶ κοῦφον καὶ ἐλαφρὸν καὶ ἀσώματον, πυρὸς δὲ φλὸξ, διὰ τὸ φωτιστικὸν καὶ δραστικὸν καὶ ὀξύῤῥοπον καὶ καθαρτικὸν, ἔστιν ὅτε καὶ ἀφανιστικὸν, ὥστε καὶ αἱ ἀνωτάτω τάξεις, αἵτινες ἀμέσως τὰς θείας ἐλλάμψεις ὑποδέχοντο, σεραφὶμ παρὰ τῶν τὰ ἑβραίων εἰδότως ἐπονομάζονται, τουτέστι πρηστῆρες καὶ θερμαίνοντες, διὰ τὸ ἀεικίνητον αὐτῶν περὶ τὰ θεῖα, καὶ ἀκατάληκτον, καὶ τὸ θερμαῖνον καὶ ὀξὺ καὶ ὑπερζέον τῆς προσεχοῦς καὶ ἀνενδότου καὶ ἀκλινοῦς ἀεικινησίας. εἰ γὰρ τὸ ὑλικὸν τοῦτο πῦρ ἔχει μὲν φωτιστικὴν ἰδιότητα, ἔχει δὲ καὶ καθαρτικὴν ὡς εἰς τὸν χρυσὸν, φθαρτικὴν δὲ εἰς πᾶν κίβδηλον, πόσῳ μᾶλλον δύνανται ἔχειν αἱ οὐράνιαι ἱεραρχίαι, ἤτοι οἱ ἅγιοι ἄγγελοι, φωτιστικὴν μὲν καὶ καθαρτικὴν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν πρὸς τοὺς ἀξίους φωτίζεσθαι καὶ καθαίρεσθαι, ὡς καὶ ὑπὲρ τῶν ἁγίων καὶ προφητῶν, φθαρτικὴν δὲ καὶ ἀφανιστικὴν καὶ ἐλατῆρα, ὡς ὑπὲρ τοῦ σεναχηρεὶμ βασιλέως ἀσσυρίων. ταῦτα τοίνυν μὴ νοήσας ὁ μαίταιος, τὴν τῶν ἀγγέλων φύσιν ἐκ πυρὸς εἶναι ἐνόμισε. περὶ μέν τοι τῶν μύθων καὶ τῶν τεράτων, ὧν τερατεύεται, καὶ λέγει οὗτος μηδὲν διαφερόντων γραϊδίων κωθωνιζομένων ληρημάτων, τί χρὴ καὶ λέγειν;

ιγ Φησὶ γὰρ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ νεμελὲ, ὅπερ ἑρμηνεύετο μῦα, ὡς τοῦ σολομῶντος συναγαγόντος μεγάλην ἀγγέλων στρατιὰν, καὶ ἀνθρώπων καὶ ἀλόγων ζώων. καὶ ἀπελθόντων καὶ εὑρόντων ὥσπερ τινὰ μυῶν ποταμὸν, ἔφη ἡ μῦα, ὦ μῦαι, ὑμεῖς εἰσέλθετε εἰς τὰς κατοικίας ὑμῶν, ἵνα μὴ διαφθείρῃ ὑμᾶς ὁ σολομὼν, καὶ τὸ στράτευμα αὐτοῦ. καὶ ἡ μῦα ὑπεμειδίασεν.

ιδ Ἔτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ῥουβεσᾶ φησὶν, ὡς τὸν σκώληκα σημῆναι τὸν τοῦ σολομῶντος θάνατον τοῖς δαίμοσιν, ἔνθα φησὶν ἡ ἐξήγησις, ὅτι ὁ σολομὼν ἐπερειδόμενος τῇ ἑαυτοῦ βακτηρίᾳ, ὑπὸ τοσαύτης ἄφνω συνεσχέθη ὀδύνης, ὡς παραχρῆμα ἐκπνεῦσαι. θείῳ δὲ θαύματι οὐ κατέπεσεν. οἱ δὲ τούτῳ δουλεύοντες δαίμονες ὁρῶντες αὐτὸν ἑστῶτα οὕτως, ἐνόμιζον ζῆν. ἀνεδόθη δέ τις σκώληξ ἐκ τῆς γῆς διαφαγὼν τὴν τοιαύτην βακτηρίαν, ἧς συντριβείσης κατέπεσεν ὁ σολομὼν. οἱ δὲ δαίμονες δραμόντες, ἔγνωσαν αὐτὸν τεθνηκέναι, καὶ ἔκτοτε ἤρξαντο κατὰ πᾶσαν αὐτῶν τὴν δύναμιν βλάπτειν τοὺς ἀνθρώπους.

ιε Ἔτι ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν διηγήσεων αὐτὸς ὁ μωαμεθ ἀπαδίδωσι τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ὁ οἶνος κεκώλυται αὐτοῖς. φησὶ γὰρ τὸν θεὸν ὑπὲρ τῆς γῆς δύο ἀγγέλους ἀπεσταλκέναι, ὥστε καλῶς ἄρχειν, καὶ δικαίως κρίνειν. ἐλέγοντο δὲ οἱ ἄγγελοι, ἀρὼτ καὶ μαρὼτ. ἐλθοῦσα δέ τις γυνὴ δίκην ἔχουσα, ἐκάλεσε τούτους ἐπ' ἄριστον, καὶ παρέθηκεν αὐτοῖς οἶνον, ὃν ὁ θεὸς μὴ πιεῖν αὐτοῖς ἐνετείλατο, οἵτινες καὶ μεθυσθέντες, ἐζήτησαν ταύτην ἐφ' ὕβρει. ἡ δ'

οὐ

οὐ συνέθεσθαι, ἀλλ' ἀνελθοῦσα εἰς τὸν οὐρανὸν, εἶπε τὰ κατ' αὐτὴν. ὁ δὲ θεὸς ἰδὼν ταύτην, καὶ τὴν δίκην, ἣν εἶχεν αὕτη ἀκηκοὼς, πεποίηκεν ἑωσφόρον, ὡς εἶναι ταύτην ἐν τῷ οὐρανῷ μεταξὺ τῶν ἀστέρων οὕτω καλὴν, ὥσπερ καὶ ἐν τῇ γῇ μεταξὺ τῶν γυναικῶν. διοθείσης δὲ καὶ τοῖς ἁμαρτοῦσιν ἀγγέλοις αἱρέσεως, ὅπου βούλοιντο κολασθῆναι, ἐνταῦθα, ἢ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, ἑλομένων αὐτῶν ἐν τῷ παρόντι μᾶλλον τιμωρηθῆναι, ἐξήρτησε τούτους ἐν τῷ τοῦ βαβυλῶνος φρέατι τῶν ποδῶν δι' ἁλύσεως σιδηρᾶς, μέχρι τοῦ ἐν τῇ κρίσει ἡμέρας.

Ετι φησὶν, ὅτι ὁ κτιστὸς οὗτος οὐρανὸς γέγονεν ἐκ καπνοῦ. ὡς ἔοικε γὰρ, ὅτι ἕτερόν τινα οὐρανὸν ἄκτιστον συνοῖδεν ὁ νέος οὗτος νομοθέτης, ὃν οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων ἐγνώρισέ ποτε. καὶ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τούτου, καλεῖ τὸν παρόντα κτιστὸν, ὡς ἀπὸ τοῦ ἀναθυμιάσεως φησὶ τοῦ θαλάσσης γινομένου τοῦ τοιούτου καπνοῦ. ἡ δὲ θάλασσα ἔκτινος ὄρους κὰφ ὀνομαζομένου, ὅπερ ὄρος ζώννυσιν ὅλην τὴν οἰκουμένην, καὶ ἀντέχειν ποιεῖ τὸν οὐρανόν. ιε

Ετι τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην ἴσα φωτὸς καὶ δυνάμεως φησὶ γενέσθαι, καὶ μηδεμίαν διακρίσιν εἶναι μεταξὺ νυκτὸς καὶ ἡμέρας. ἀλλὰ πετομένου ποτὲ τοῦ γαβριὴλ συμβῆναι τὸ πτερὸν αὐτοῦ ἐγγίσαι τῇ σελήνῃ, καὶ τούτου ἕνεκα σκοτισθῆναι. ιζ

Ετι φησὶν, ὡς προσκληθέντα τὸν αὐτὸν μωαμεθ παρὰ τοῦ γαβριὴλ ἀνελθεῖν εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ τοῦ θεοῦ θέντος τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ μωαμεθ, τοσαύτης ψύξεως αἴσθησιν λαβεῖν αὐτὸν, ὡς διελθεῖν ταύτην μέχρι καὶ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ. καὶ ὅτι μὲν οὖν πλάσμα ἐκείνου ἐστὶ, τουτὶ πρόδηλον. ἀλλ' ὅμως τοῖς ἀνθρωπομορφίταις ἑπόμενος, ταῦτα λέγει, τοῖς λέγουσι τὸν θεὸν σωματικὸν, ἀγνοῶν ὁ δείλαιος, τὸ, ὑπέλαβεν ἀνομίαν, ὅτι ἔσομαί σοι ὅμοιος. ιη

Ετι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ σὰδ ὁ αὐτὸς μωαμεθ φησὶν, ὅτι ἄγγελοι ὄντες οἱ δαίμονες, καὶ προσταχθέντες παρὰ θεοῦ προσκυνῆσαι τὸν ἀδὰμ, οὐκ ἠθέλησαν ποιῆσαι οὖν, καθὼς καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι προσεκύνησαν αὐτὸν, καὶ διὰ οὖν ἐγένοντο δαίμονες. ἰδία δὲ δόξα ἐστὶν αὕτη τούτου τοῦ ἀσεβοῦς. ιθ

Ετι φησὶν ὁ αὐτὸς, ὡς ἐκ τοῦ τοῦ ἐλέφαντος κόπρου γεγεννῆσθαι τὸν χοῖρον, ἐκ δὲ τοῦ κόπρου τοῦ χοίρου, τὸν μῦν τὴν δὲ γαλὴν ἐκ τοῦ μετώπου τοῦ λέοντος. ἡ δὲ αἰτία ἐστὶν αὕτη. ὄντος τοῦ νῶε ἐν τῇ κιβωτῷ μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ τῶν ζώων, ὁπόταν πρὸς ἀπόπατον ἐχώρουν, ἐκλίνεν ἡ κιβωτὸς, καὶ μάλιστα ὁπόταν ὁ ἐλέφας ἐπίη. διὰ γοῦν τὸ λίαν φοβεῖσθαι, ἠρώτησεν ὁ νῶε τὸν θεὸν, ὃς ἔφη, ἀπελθὼν προσκύνησον τὸν πρωκτὸν αὐτοῦ πρὸς τὴν ὀπὴν, ἐξ ἧς πρόεισιν ἡ κόπρος. οὗ γεγονότος, ἅμα τὲ ἐξήει ἡ κόπρος, καὶ σὺν αὐτῇ χοῖρος μέγας. τῷ γοῦν ῥίγχει τὰς κόπρους ὀρύσσοντος, ὁ μῦς ἐγεννήθη, καὶ ἤρξατο ἐσθίειν τὰς σανίδας τοῦ κιβωτοῦ. καὶ τότε μάλιστα ἐφοβήθησαν. ἐπερωτήσαντος δ' αὖθις τοῦ νῶε τὸν κύριον ὑπὲρ τούτου, ἐπατάχθη ὁ λέων ἐν τῷ μετώπῳ, καὶ ἐξῆλθε γαλὴ ἐκ τῶν μυκτήρων αὐτοῦ. ταύτην δὴ τὴν αἰτίαν εἶναι φησὶ, δι' ἧς τὰ χοίρεια κρέα ἀκάθαρτα λογίζοντο παρ' αὐτοῖς. κ

Ετι φησὶν, ὅτι ὁ θεὸς πρὸς τῷ τέλει τοῦ κόσμου ἀπεκτενεῖ πᾶσαν φύσιν ἀγγέλων τὲ καὶ ἀνθρώπων, καὶ οὐχ ὑπολειφθήσετο ζῶν, πλὴν τοῦ θεοῦ, καὶ τοῦ θανάτου, ὃς ἐστὶν ἄγγελός τις λεγόμενος ἀδριὴλ. καὶ τότε ἐντελεῖτο κύριος τῷ ἀδριὴλ ἀπεκτεῖναι ἑαυτὸν. οὗ γεγονότος, φωνήσει κύριος φωνῇ μεγάλῃ, καὶ ἐρεῖ, ποῦ εἰσὶν οἱ σατράπαι τοῦ κόσμου, καὶ οἱ ἄρχοντες; καὶ μετὰ ταῦτα ἀναστήσει πάντας. τί γοῦν ἐρεῖ τις ὅλως ὁ νοῦν ἔχων, ἕνεκεν τῶν τοσούτων φλυαριῶν; οὐδὲν ἕτερον, ὡς ἔμοιγε δοκεῖ, ἢ αὐτῷ τῷ μωαμεθ χρήσασθαι μάρτυρι, ὃς συνεγράψατο, ὡς φησὶ βιβλίον, δυοκαίδεκα χιλιάδας λόγους ἔχον θαυμαστοὺς. παρὰ δὲ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ παρακληθεὶς διδάξαι οὖν αὐτοῖς, ἔφη πρὸς αὐτοὺς, ὡς ἀπὸ τούτων οἱ μὲν τρισχίλιοι εἰσὶν ἀληθεῖς, οἱ δὲ ἕτεροι ψευδεῖς. κα

Ωστε καί τινες εἴπερ ἐντύχωσι μετάτινων ἰσμαηλιτῶν, καὶ ἀναφανῆ ψεῦδος τὸ παρ' ἐκείνων λεγόμενον, ἀδεῶς λέγουσιν, ὅτι ἀπὸ τῶν ψευδῶν λόγων ἐστὶν, ὧν συνεγράψατο ὁ μωαμεθ, οὐ μὲν ἀπὸ τῶν ἀληθινῶν. καὶ ἴσως εἴπερ ἦν μιμησάμενος τὸν λουκιανὸν ἕλληνα, ἔλεγε καὶ αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ, ὅτι μία καὶ μόνη ἐστὶν ἀλήθεια, ὅτι μία καὶ μόνη ἐστὶν ἀλήθεια, τὸ, ὅσα δηλονότι εἰσὶ γεγραμμένα ἐν τῷ κορρᾶν, τὰ πάντα ψεῦδος εἰσὶν, ἴσως ἂν εἶχον συγγνώμην τὰ ἐν αὐ κβ

τῷ γεγραμμένα, ὥσπερ ἐκεῖνος ὀνομάζει ἀσεισυόμενος ἀληθῆ διηγήματα, ἅπερ λέγει ψευδῶς. ἐν γὰρ τῇ ἀρχῇ τοῦ βιβλίου αὐτοῦ οὗτος φησὶ πρῶτον, ὅτι μίαν ἀλήθειαν μέλλω εἰπεῖν, ὡς ὅσα εἰσὶ γεγραμμένα, τὰ πάντα εἰσὶ ψευδῆ. καὶ μετὰ ταῦτα γράφει, ὅσα πρὸς γέλωτα παιδιᾶς χάριν. τὸ δ' ἵνα μετὰ τοσαύτης ἀναιδείας διδάσκῃ οὗτος τὸ ψεῦδος, μήτε θεὸν φοβούμενος, μήτ' ἐντρεπόμενος ἀνθρώπους, ποίας ἂν συγγνώμης τύχοι ὁ δείλαιος.

κγ Ἔτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ κεραμὰρ, ὅπερ ἑρμηνεύετε σελήνη, λέγετε, ὡς ἰδόντες οἱ τοῦ μωάμεθ ἀκόλουθοι τῆς σελήνης ἐγγίζουσαν τῇ συνόδῳ, εἶπον πρὸς αὐτὸν, δεῖξον ἡμῖν τέρας τι. καὶ τότ' ἐκεῖνος τοῖς δυσὶν αὐτοῦ δακτύλοις ἔνευσε τῆς σελήνης. οὗ γεγονότος εἰς δύο μέρη διήρητο αὕτη. καὶ θάτερον μὲν τοῦ τμημάτων ἔπεσεν ὑπὲρ τὸ ὄρος τὸ ἑλικαῖς, τὸ κείμενον ἐκ τοῦ ἑνὸς μέρους τῆς πόλεως μακκὲ, τὸ δὲ ἕτερον ὑπὲρ τὸ ἕτερον ὄρος τὸ καλούμενον ἐρυθρὸν, τὸ δὲ κείμενον ἐν τῷ ἑτέρῳ μέρει τῆς αὐτῆς πόλεως. οὕτω τοίνυν ἡ σελήνη διατμηθεῖσα, εἰσῆλθεν εἰς τὸν χιτῶνα τοῦ μαχούμετ, καὶ αὐτὸς ταύτην σῶαν ἀπεκατέστησεν αὖθις. τίς γοῦν ἀντιλογία ἐστὶν εἰς τοιούτους μύθους καὶ πλάσματα; ὅμως πᾶς τις ὁ ζητῶν τῆς ἀλήθειαν, γνώτω ὅτι τὰ θαύματα οὐ κατ' ἐπίδειξιν γίνοντες, ἀλλὰ τὰ μὲν ἐγένοντο δι' ὠφέλειαν ψυχικὴν, ὡς ὑπὲρ τοῦ χριστοῦ καὶ τοῦ ναθαναήλ. ὁ γὰρ ναθαναὴλ ἀκούσας τὰ περὶ αὐτοῦ πεπραγμένα, καὶ τὰ ἀπόρρητα τῆς καρδίας αὐτοῦ, ἐπέγνω τὸν οἰκεῖον δεσπότην, καὶ ὡμολόγησε θεοῦ υἱὸν τὸν χριστὸν, καὶ διδάσκαλον τοῦ ἰσραὴλ, τουτέστι θεόν τε καὶ ἄνθρωπον. τὰ δὲ γίνοντες δι' ὠφέλειαν σώματος, ὡς τὰ περὶ τοῦ χριστοῦ ἰώμενα πλήθη τῶν ἀσθενούντων, καὶ ἡ βρῶσις τῶν ἄρτων. τὰ δὲ διὰ τὸ συναμφότερον, τῆς τε ψυχῆς καὶ σώματος, ὡς ἐν τῷ περαλύτῳ, ᾧ τινι ἀφείθησαν πρώτῳ αἱ ἁμαρτίαι, καὶ εἰς πίστωσιν τῆς τῶν ἁμαρτιῶν ἀφέσεως, περηκολούθησε καὶ ἡ θεράπεια τοῦ περαλελυμένου σώματος. ἀλλὰ δὴ καὶ ὑπὲρ τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ. μετὰ γὰρ τῆς τῶν ὀφθαλμῶν ἴασιν, ἔγνω καὶ αὐτὸς τὸν ἴδιον πλάστην καὶ δημιουργὸν, καὶ προσεκύνησεν αὐτόν. τὰ δὲ τῶν θαυμάτων ἐγένοντο διὰ χρῆσιν, ὡς ὑπὲρ τοῦ μωϋσέως ἔν τε τῇ αἰγύπτῳ, καὶ τῇ ἐρήμῳ. ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τοῦ ναυῆ ἰησοῦ, στήσαντος τὸν ἥλιον ἐν τῷ πολέμῳ, καὶ τῶν ἱερέων ἐν τῇ ἱεριχῷ. ἡ δὲ τῆς σελήνης τερατεία τοῦ χάριν ἐγένετο; πάντως δι' οὐδεμίαν ὠφελείαν καὶ χρῆσιν, ἀλλ' ἵνα μόνον εἴπωσιν οἱ τοῦ μωαμεθ ἀκόλουθοι, ὅπερ ἂν ἀναβῇ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν, καὶ λοιπὸν μάταια καὶ ψευδῆ τὰ περὶ ἐκείνων λεγόμενα. ἓν μόνον φαίνοντες καλῶς ποιοῦντες, ὅτι ἔθεντο σκοπὸν ψεύδεσθαι, καὶ ἰδοὺ διαπαντὸς ψεύδοντες. αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ εἰπὼν, ὅτι οὐκ ἦλθον διὰ θαυμάτων δοῦναι τὸν νόμον, ἀλλὰ διὰ ξίφους. καὶ εἰ οὗτος ἐστὶν ἀλήθεια, πῶς ἐνήργησε τὸ τῆς σελήνης τοιοῦτον ἐξαίσιον θαῦμα; ὥστε πάντα μάταια, ὥσπερ εἴρηται, καὶ ψευδῆ τὰ περὶ ἐκείνων λεγόμενα. πονηρίᾳ γὰρ συζῶντες, τῇ ἀγνωσίᾳ δουλεύουσιν. ἡ γὰρ γνῶσις οὐκ ἔστιν ἄγνοια, ὡς οὐδὲ τὸ φῶς σκότος. πονηρία δὲ ἀγνωσίαν οἶδε γεννᾷν.

πδ Ἔτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλεζὰπ οὕτω φησὶν, ὅτι ὁ θεὸς καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ διαπαντὸς εὔχοντες ὑπὲρ τοῦ μωαμεθ, καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτοῦ. τί λέγεις ἄνθρωπε; ὁ θεὸς εὔχετε ὑπὲρ τῆς ἑτέρων σωτηρίας; καὶ εἰ εὔχετε, ἢ πρὸς ἑαυτὸν εὔχετε περακαλῶν, ἢ πρὸς ἕτερον. καὶ εἰ μὲν πρὸς ἑαυτὸν, ἄτοπον μὲν τὸ λεγόμενον. ὅμως δὲ, τίς χρεία εὐχῆς, καὶ οὐ ποιεῖ τὸ ἴδιον θέλημα. εἰ δὲ πρὸς ἕτερον εὐχόμενος περακαλεῖ, ὡς ἔοικεν, ἕτερον θεὸν μείζονα τούτου περακαλῶν εὑρίσκεται. χωρὶς γὰρ πάσης ἀντιλογίας τὸ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται. καὶ ἰδοὺ κατὰ σὲ μωαμεθ δύο θεοί εἰσιν, ὁ μὲν μείζων, ὁ δὲ ἐλάττων. καὶ ὁ μὲν περακαλῶν ἀναφαίνεται, ὁ δὲ δεχόμενος τὴν ἐκείνου περάκλησιν. καὶ σὺ αὐτὸς τὸν θεὸν τὸν ποιήσαντα τὸν οὐρανὸν καὶ τῆς γῆν, αὐτὸν ὁμολογεῖς θεὸν, καὶ αὐτὸν σέβῃ προσκυνῶν, ὃν τινα λέγεις εὐχόμενον ὑπὲρ σοῦ. τίνα δὲ ἕτερον εἰσάγεις θεὸν, προσδεχόμενον τὰς τοῦ οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητοῦ εὐχάς; οὐκ οἶδα ποῖος ἐστὶν οὗτος ὁ θεός. ἐγὼ δὲ συνᾴδων τῷ μεγάλῳ μωσῇ λέγω, ὅτι θεοὶ οἱ μὴ ποιήσαντες τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἀπολέσθωσαν. ἀλλ' ἐροῦσιν ἴσως οἱ τοῦ μωαμεθ ὁμόφρονες, ὅτι καὶ πῶς ὑμεῖς οἱ χριστιανοὶ λέγετε τὸν χριστὸν, ὃν ὡς θεὸν προσκυνεῖτε, ὅτι ἤυχετο ὑπὲρ τῶν σταυρούντων αὐτόν; ἐν ᾧ γὰρ ἐγκλήματι ἡμᾶς ἐγκαλεῖτε, ἐν αὐτῷ καὶ μὴ βουλόμενοι εὑρίσκεσθε καὶ ὑμεῖς ἁλισκόμενοι. εἰ μὲν γὰρ θεός ἐστιν ὁ χριστὸς, ὡς ὑμεῖς λέγετε, πῶς οὐ κατ' ἐξουσίαν ἀφίησι τὰ τῶν σταυρούντων ἐγκλήματα; εἰ δ' οὐκ ἔστι θεὸς, πῶς ὡς θεὸν προσκυνεῖτε αὐτόν; εἰ δὲ θεὸς μὲν ἐστὶν οὗτος, εὑρίσκετε δὲ περακαλῶν, ὡς ἔοικε, καὶ αὐτὸς ἑτέρου θεοῦ δέετε μείζονος αὐτοῦ. ἰδοὺ γοῦν

καὶ

καὶ μὴ σὲ μείζων θεὸς μὴ ἐλάττων. ἀκούετωσαν τοίνυν σωτῆρος οἱ τῆς ἀδοπίας ταύτης ἐς μέσον φέροντες. τοῖς ἀποστόλοις ὁ κύριος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ὅτως εὐθέως πεισθῆναι λέγων, ὡδὶ δὴ μωσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι. πάντα ὃν ὅσα ὑμῖν εἴπωσι τηρεῖν, τηρεῖτε καὶ ποιεῖτε, μὴ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιῆτε. λέγουσι γὰρ καὶ οὐ ποιοῦσι. τί δ' ἂν ἄλλο τις τούτων εἴποι ἢ ὅτι ὀνόματι μόνῳ εὐρίσκοντες διδάσκαλοι, οἵ τε φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς, ὀργῷ δὲ ἀδαμῶς. ὁ δὲ χριστὸς ὀργῷ τοὺς αἱρετικοὺς ἐδίδασκε. καὶ ποτὲ μὲν φαίνεται πρῶτον ποιῶν, εἶτα διδάσκων. ποτὲ δὲ πράττων, καὶ ἀσκῶν σωφρονῶ, ὅπερ καὶ αὐτὸ δή τὸ σωφρονεῖν, ἑτέρας τὰς διδασκαλίας ἰῶ. καὶ ποτὲ μὲν ἔλεγεν, ὅτι λαμπέτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἵνα ἴδωσι τὰ καλὰ ὑμῶν ὀργα, καὶ δοξάσωσι τὸν πατέρα ἡμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ποτὲ δὲ, ὅτι μὴ γνώτω ἡ ἀριστερὰ τὴν δεξιᾶς τὸ ὀργον. μετὰ γὰρ τὸ διδάξαι καὶ εἰπεῖν, ὅλως ἐάν τις σε ἀγγαρεύσῃ μίλιον ἕν, ὕπαγε μετ' αὐτοῦ δύο. καὶ τῷ βαλομένῳ αἴρειν σου τὸν χιτῶνα, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον, καὶ τῷ ῥαπίσαντί σε ἐπὶ τὴν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἑτέραν. καὶ τἆλλα πάντα, ἅπερ δὴ καὶ τὸ πλῆθος πέπαικε. τότε εἶπεν αὐτοῖς, ὅτι ἐὰν ἀγαπᾶτε τοὺς φίλους ὑμῶν, ποία ὑμῖν χάρις ὀφείλεται; καὶ ἐὰν δανείζητε παρ' ὧν ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν, ποία ὑμῖν χάρις ὀφείλεται; ἀλλὰ δανείζετε παρ' ὧν μὴ ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν, καὶ ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καὶ οὐ χεῖρα ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς. ἐπεὶ γοῦν τὰ μὲν ἄλλα πάντα πράττων ἐδίδασκε, καὶ αἱ πράξεις ἐκήρυττον τὴν ἀλήθειαν. τὸ δ' ἀγαπᾶν τοὺς ἐχθροὺς, λόγῳ μὲν ἐδίδασκεν, ἡ δὲ πρᾶξις εὑρίσκεται ἐν τῷ κηρύττειν, καὶ καταφανὴς ὂν ἐγκρίνεται. ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους, ὑπὲρ τοῦ σωτῆρος σταυρωσάντων αὐτὸν, καὶ ἡ εἰς τοὺς ἐχθροὺς ὅλον ἀγάπη, ἥδη εἰς φῶς προελήλυθε. καὶ ὁ μὲν μακάριος λαὸς ὅτωσί φησι τῷ βασιλεῖ θεοφίλῳ, τὸ μὲν πρῶτον λόγον ἐποιεῖσθαι, τοῦτέστι τὸ εὐαγγέλιον, πρὸ πάντων ὧν ἦρξατο ὁ ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν, πάντως δήπου ἕτερον, ἢ ἐκβάλλων τὸ κύριον ἐκ θεϊκῆς ὁμοιότητος τὸ ματαίως διδασκάλων, τὸ τε φαρισαίων καὶ γραμματέων, καὶ δεικνύων αὐτὸν ὄντως ἀληθῆ διδάσκαλον, λέγοντα καὶ πράττοντα, καὶ πράττοντα καὶ διδάσκοντα. ἦν ἄρα μὲν ὁ χριστὸς τοῦ σταυρωσάντων αὐτὸν, ἀλλ' ὡς ἀνθρωπος. οὐχ ὡς θεὸς γὰρ αὖθις σώματος ὢν ἀνθρωπος, οὐδ' ἀνθρωπος ψιλὸς, ὡς ὁ νεστόριος καὶ ὑμεῖς λέγετε, ἀλλὰ θεός τε καὶ ἀνθρωπος. καὶ ποτὲ μὲν ἔπραττεν ὡς θεὸς, ὡς ὅταν ἔλεγε, θέλω, καθαρίσθητι. καὶ, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου. ποτὲ δ' ὡς θεὸς καὶ ἀνθρωπος, ὡς ὅταν ἥψατο τοῦ τυφλοῦ, καὶ ἰάθη. καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἑκατοντάρχου. καὶ δι' ἃ μὲν τῆς ἀφῆς ἐδείκνυεν ὅλος ἄνθρωπός ἐστι. δι' ἃ δὲ τοῦ εἰπεῖν, ὅτι σοὶ λέγω, ἀνάβλεψον, καὶ ἐγέρθητι, ἔδειξε τὴν αὐτοῦ θεότητα. ποτὲ δὲ ἐδείκνυε μόνῳ τῷ αὐτοῦ ἀνθρωπότητα, ὡς ὅτε ἐπείνασε, καὶ ἐνύστασε, καὶ ἔκλαυσεν ὡδὶ τοῦ λαζάρου. τέλειος θεὸς γὰρ ὢν, καὶ τέλειος ἄνθρωπος. καὶ ὡς μὲν θεὸς ἔπραττε κατ' ἐξουσίαν, ὡς ἠθέλετό τε καὶ ἤθελεν, ὡς δ' ἄνθρωπος πάντα τὰ ἀνθρώπινα. οὐδὲ γὰρ ἁμαρτίας ὢν πώποτε ἔγνω ἡ ἁγία αὐτοῦ ψυχὴ, καὶ οὐδὲ ἀῤῥωστίας ἧττον ἡ προσέψαυσε τῆς ἁγίας ἐκείνου σώματος, ἅπαντα τὰ ἀνθρώπινα ἀνελάβετο. καὶ ὥσπερ δὴ καὶ ὧν ἴσχυε ἁμαρτίας ἐν τῇ ἁγίᾳ τοῦ κυρίου ψυχῇ, ὅτι δ' ἀῤῥωστίαι ἐν τῷ ἁγίῳ ἐκείνου σώματι. ἀταξία γὰρ καὶ ἀποπλῆσις ἀγαθοῦ ὄντων ἡ ἁμαρτία. καὶ ἀταξία χυμῶν καὶ ἀποπλῆσις ὑγείας ὄντων ἡ ἀῤῥωστία. καὶ πῶς ἔμελλε φανεῖσθαι ἐν ἀταξίας καὶ ἀῤῥωστίας ἐν τῷ σώματι τοῦ δημιουργοῦ τάξεως, τοῦ ἰσορρόπου κόσμου, καὶ πάσης μακαριότητος; ἐπεὶ γὰρ, ὡς εἴρηται, θεὸς ἦν καὶ ἄνθρωπος, ἦν ἁ μὲν ἀνθρωπίνως, ἐπεὶ ὁ καιρὸς τῆς φανερώσεως τῆς ἐν κόσμῳ ἀγάπης ἐλήλυθεν. αὐτὸς γάρ ὅσον ὁ εἰπὼν, ὅλα μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τις θῇ ὑπὲρ τοῦ φίλου αὐτοῦ, τοῦτέστι τὴν ζωὴν. ὃ δὲ μὴ μόνον ὑπὲρ τοῦ φίλου αὐτοῦ ἔθηκε τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν εἰς θάνατον, ἀλλ' οὐδὲ ἕνα ἁπλῶς ὑπὲρ τοῦ ἐχθροῦ αὐτοῦ, τοῦ σωζομένου αὐτῷ λέγω, καὶ πάντων τοῦ ἰσραήλ. ἔπηγε μὲν καὶ πάντας τοὺς κόσμους, ὡς οἱ προφῆται ἐκήρυξαν, καὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἐδίδαξε, καὶ ἡ ἀληθεια λαμπροτέρα ἢ λίαν διέλαμψεν. ὥσπερ γὰρ ὁ τοῦ λίθου ἀκονητὴς εὑρὼν ὁποιασδήποτε λιθοτυπίας, καὶ διὰ βάθους ἐπανερράφη αὖθις ὡδὶ τὸ πέμψαντα, ὅτω καὶ ἡ τοῦ σωτῆρος προσευχὴ, τοὺς τοῦ ἀδίκου ἐκείνου καὶ ἀθέου ψυχὰς, σκληροτέρας εὑρόντα σιδήρου, ὡδὶ τὸ πέμψαντα ἐπανερράφη. διὰ βάθους γάρ καὶ ὁ διαβὶδ προφητεύων ἔλεγεν, ἀνάστάντος μοι μάρτυρες ἄδικοι, ἃ οὐκ ἐγίνωσκον ἠρώτων με. ἀνταπεδίδοσάν μοι πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθῶν,

καὶ ἀτεκνίαν τῇ ψυχῇ μου. ἐγὼ δὲ ἐν τῷ αὐτοῦ πρόνοχλεῖν μοι ἐνεδυόμην σάκκον, καὶ ἐτα
πείνουν ἐν νηστείᾳ τῆς ψυχήν μου, καὶ ἡ προσευχή μου εἰς τὸν κόλπον μου ἀπεστραφήσετο. ἰδοὺ πάλ-
λιν ἐπανεστράφη ἡ τοῦ χριστοῦ προσευχὴ πρὸς αὐτόν. διατί; διότι οὐχ εὗρε τόπον μετανοίας εἰς
τὰς τῶν σταυρωσάντων ψυχάς. εἰ γὰρ εὑρίσκετο μετάνοια ἐν ἐκείνοις, ἡ ἁμαρτία αὐτῶν ἐλύετο
ἄν, ὥσπερ εἰ οὐκ ἐγένετο. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ χριστὸς πέμπων τοὺς μαθητὰς ὑπὲρ τὸ κήρυγμα, οὕτω
φησίν, εἰσερχόμενοι εἰς οἰκίαν, ἀσπάσασθε αὐτήν. καὶ ἐὰν μὲν ᾖ ἡ οἰκία ἀξία, ἐλθέτω ἡ εἰρήνη
ὑμῶν ἐπ' αὐτήν, ἐὰν δὲ μὴ ᾖ ἀξία, ἡ εἰρήνη ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς ἐπαναστραφήτω. καὶ ὃς ἐὰν μὴ δέ-
ξητο ὑμᾶς, μηδὲ ἀκούσῃ τοὺς λόγους ὑμῶν, ἐξερχόμενοι τῆς οἰκίας ἢ τῆς πόλεως ἐκείνης, ἐκτι-
νάξατε τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν ὑμῶν εἰς μαρτύριον αὐτοῖς. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον
ἔσται γῇ Σοδόμων καὶ γομόῤῥας ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ. καὶ ἰδοὺ μὴ μόνον τῆς εἰρή-
νης ἐστερήθησαν, ὡς καὶ τῆς εὐχῆς, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν σοδομητῶν κατετάγησαν. βλέπεις ὅπως
τὰ περὶ τοῦ χριστοῦ ἄνωθεν, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν προφητῶν εἰσι γεγραμμένα, ἅπερ καὶ διὰ τὸ πολὺ
τῆς γραφῆς παραιτούμεθα. εἰ γάρ ἐστι τὶς ὁ ζητῶν τῆς ἀλήθειαν, εὑρήσει ταύτην. παραδειγμα-
τικῶς δὲ λέγω. οὐδὲ γὰρ ἄτοπόν ἐστιν ἐξ ἀμυδρῶν εἰκόνων ὑπὲρ τὸ πάντων αἴτιον ἀναβῆναι.
ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς ἕλλησι τινὲς ὑπὲρ τοῖς ἀνδριάσιν, οὓς τινας καὶ ἑρμὰς ἐκάλουν, εἰς ἐκείνους
καὶ γὰρ ὅσον κατὰ μὲν τὸ φαινόμενον ἔξωθεν παντελῶς ἦν ἄκοσμον καὶ ἀκαλὲς, ἀνοιγέντων
δὲ τῶν ἀνδριάντων, τὰ ἐκείνων σεβάσματα καὶ ἀγάλματα εὑρίσκοντο περικαλλῆ, οὕτω
μοι νόει καὶ ὑπὲρ τοῦ χριστοῦ, τὰ μὲν ἐκτὸς λεγόμενα καὶ φαινόμενα, ἔστιν ὅτε σμικρὰ δοκοῦσι
καὶ εὐτελῆ, τὰ δ' ἔνδον νοούμενα μεγάλα καὶ ὑπὲρ φύσιν. ἀλλ' οὐδὲ τοῦτό ἐστιν ἀρκετὸν
τὸ παράδειγμα. ὁ γὰρ ζητῶν, ὡς εἴρηται, τὴν ἀλήθειαν, οὐ μόνον τὰ ἔνδον καὶ νοούμενα
ἔργα τοῦ χριστοῦ εὑρίσκει μεγάλα καὶ ὑπὲρ φυᾶ καὶ ἐξαίσια, καὶ ὡς θεῦ ἄξια, ἀλλὰ καὶ τὰ
τούτου ἀνθρώπινα ὑπὲρ πᾶσαν γνῶσιν καὶ νόησιν ἀγγέλων τε καὶ ἀνθρώπων. καὶ ὥσπερ
ἀπὸ τῶν φαινομένων κτισμάτων οὐρανοῦ τε καὶ γῆς καὶ τῶν ἑτέρων, ὁ δημιουργὸς θεὸς
ἀναφαίνεται, καὶ γὰρ ἴδιόν ἐστι τοῦτο θεοῦ, τὸ μὴ ὁρᾶσθαι μὲν, ἀπὸ δὲ τῶν ἔργων τοῦτον κατα-
λαμβάνεσθαι, οὕτω καὶ ὑπὲρ τῶν τοῦ χριστοῦ θαυμάτων, ὁ ταῦτα ποιῶν κατ' ἐξουσίαν, θεὸς ἀναφαί-
νετο. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ σωτὴρ ἔλεγεν, ὅτι κἂν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις πιστεύσατε.

κε Ἔτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ φησὶ τῷ ἑλμαϊδᾷ, ὅπερ ἑρμηνεύετο τράπεζα, μὴ εἶναι τοὺς χριστιανοὺς
ἢ τοὺς ἑβραίους υἱοὺς ἢ φίλους τοῦ θεοῦ, διὰ τὸ παιδεύεσθαι τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν ἕνεκα. ἐγὼ δὲ μᾶλλον
φημὶ τοὐναντίον, ὅτι ὑπὲρ μελούμενος ὁ πατὴρ τοῦ παιδὸς, παιδεύει αὐτὸν, ἀγάπης ἐνυπερ-
χούσης. τίνα γάρ τις παιδεύει γνησίως ὡς τὸν ἴδιον υἱόν; καὶ περὶ μὲν τῶν ἑβραίων ἀληθῶς εἶπεν,
εἰ καὶ μὴ γινώσκων ἐλάλησε τὴν ἀλήθειαν. οὐ γὰρ σύνοιδε διακρίνειν μέσον βεβήλου καὶ κα-
θαροῦ. οἱ γὰρ ἑβραῖοι κατὰ καιροὺς ἔλαβον ὀργὴν ἀπὸ θεοῦ, ἀλλ' οὐκ ἀσυμπαθῆ εἶχον. καὶ γὰρ προ-
φήτας διόλου, καὶ ἁγιασμὸν, καὶ ἱερωσύνην, παιδεύοντος μὲν αὐτοὺς τοῦ θεοῦ σωματικῶς, ψυ-
χικῶς δὲ οὐ καταλιμπάνοντος, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ δεικνύοντος αὐτοῖς, ὅτι ἡ τῆς υἱοθεσίας δωρεὰ
οὐκ ἐξέλιπεν ἀπὸ τούτων. μετὰ δὲ τὸν τοῦ κυρίου σταυρὸν καὶ τὸ πάθος ἐγένετο παντελὴς εἰς αὐ-
τοὺς ἐγκατάλειψις, ψυχῶν τε καὶ σωμάτων, καὶ ὡς ἀχαρίστους κατὰ τὸ μέγιστον ἁμάρτημα, ὡς πα-
τροκτόνους τὸ μέγιστον τόλμημα, καὶ θεοκτόνους τὸ ἔσχατον ἀσέβημα, ἀπεκήρυξεν αὐτοὺς ὁ θεὸς,
καὶ μακράν που ἐξ αὐτοῦ ἐξεδίωξε, τέλειαν ἐγκατάλειψιν ἐγκαταλιπὼν αὐτοὺς, καὶ παρα-
δοὺς πάντας ἑβραίους ὑπὸ χεῖρα, καὶ δούλους σχεδὸν παντὸς ἔθνους. καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ τῶν σωμάτων
ἐγκατάλειψις, δεῖγμα δὲ τῆς τῶν ψυχῶν αὐτῶν ἀπωλείας, καὶ παντελοῦς ἀπεστροφῆς, μὴ μόνον
τοῦ πρόντος αἰῶνος, ἀλλὰ καὶ τοῦ μέλλοντος, ὅτι ἐξέλιπεν ἀπὸ τούτων ἡ ἱερωσύνη, καὶ ὁ ἁγιασ-
μὸς, καὶ ἡ θυσία, καὶ ὁ ναὸς, καὶ ἀπερρίφησαν ὡς ἄχρηστον καὶ μεμιασμένον σκεῦος. διὰ τοῦτο τοί-
νυν καὶ ὁ δαβὶδ προφητεύων εἴρηκεν οὕτως, ἐναντίον σου κύριε πάντες οἱ θλίβοντές με, ὀνεί-
δισμὸν προσεδόκησεν ἡ ψυχή μου, καὶ ταλαιπωρίαν, καὶ ὑπέμεινα συλλυπούμενον, καὶ οὐχ
ὑπῆρξε, καὶ παρακαλοῦντας, καὶ οὐχ εὗρον. καὶ ἔδωκαν εἰς τὸ βρῶμα μου χολὴν, καὶ εἰς τῆς δίψαν
μου ἐπότισάν με ὄξος. γενηθήτω ἡ τράπεζα αὐτῶν ἐνώπιον αὐτῶν εἰς παγίδα, καὶ εἰς ἀνταπόδο-
σιν, καὶ εἰς σκάνδαλον. σκοτισθήτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ τὸν νῶτον αὐτῶν
διαπαντὸς σύγκαμψον. ἔκχεον ἐπ' αὐτοὺς τῆς ὀργήν σου, καὶ ὁ θυμὸς τῆς ὀργῆς σου καταλά-

βοι

βοι αὐτούς. γενηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτῶν ἠρημωμένη, καὶ ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτῶν μὴ ἔστω ὁ κατοικῶν. τί βούλεται αὕτη ἡ προφητεία; ἡμεῖς ἐρῶμεν. ἐν ἑτέρῳ ψαλμῷ ὁ μακάριος οὗτος δαβὶδ βουλόμενος δεῖξαι τὴν ἀπὸ θεοῦ πρὸς ἁμαρτωλοὺς παίδευσιν, οὕτως εἴρηκεν. ὁ θεὸς κριτής ἐστι, τοῦτον ταπεινοῖ, καὶ τοῦτον ὑψοῖ. ὅτι ποτήριον ἐν χειρὶ κυρίου οἴνου ἀκράτου πλῆρες κεράσματος, καὶ ἔκλινεν ἐκ τούτου εἰς τοῦτο, πλὴν ὁ τρυγίας αὐτοῦ οὐκ ἐξεκενώθη. πίονται πάντες οἱ ἁμαρτωλοὶ τῆς γῆς. ἔτι ἐν ἑτέρῳ ψαλμῷ οὕτωσί φησιν. ὁ θεὸς κριτὴς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος, καὶ μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἑκάστην ἡμέραν. ἐὰν μὴ ἐπιστραφῆτε, τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ στιλβώσει. καὶ λοιπὸν ἄκουσον συνετῶς. εἶπεν ὁ προφήτης, ὅτι ὁ θεὸς κριτὴς, ἀλλ' ἔδειξεν ὅτι καὶ δίκαιος. ἐπεὶ δὲ τινὲς τῶν ἀνθρώπων εἰσὶ μὲν κριταὶ, ἀλλ' οἱ μὲν δίκαιοι, οἱ δ' αὖ ἄδικοι. ἐν τῷ εἰπεῖν δίκαιον, ἔδειξεν ἀνώτερον τὸν θεὸν πάσης ἀδικίας. ἐν δὲ τῷ εἰπεῖν ἰσχυρὸν, ἔδειξε δυνάμενον σῆσαι τὴν δίκην αὐτοῦ. ἐν δὲ τῷ εἰπεῖν μακρόθυμον, ἔδειξεν ὅτι οὐκ ἀπρόμως ποιεῖται τὰς κρίσεις αὐτοῦ ὁ θεὸς, ἀλλὰ φιλανθρώπως. καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐπάγει ὀργὴν πρὸς τοὺς καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἁμαρτάνοντας. διατί; διὰ τὸ τὴν μετάνοιαν ἐκδέχεσθαι τῶν ἁμαρτανόντων. εἰ δ' οὖν τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ στιλβώσει, τουτέστι τὴν κολαστικὴν αὐτοῦ δύναμιν ἐπάξει, ἀλλ' οὐδὲ μὴ ἀπιστρέφοντας ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας εἰς τὴν μετάνοιαν, πάλιν εἰπὼν, ὅτι ὁ θεὸς κριτής ἐστιν, ἐπάγει, τοῦτον ταπεινοῖ, καὶ τοῦτον ὑψοῖ. μετὰ δὲ ταῦτα λέγει, ποτήριον ἐν χειρὶ κυρίου, οἴνου ἀκράτου πλῆρες κεράσματος, καὶ ἔκλινεν ἐκ τούτου εἰς τοῦτο. πλὴν ὁ τρυγίας αὐτοῦ οὐκ ἐξεκενώθη. πίονται πάντες οἱ ἁμαρτωλοὶ τῆς γῆς. τί δὲ καὶ ἡ τοιαύτη προφητεία βούλεται; οὐδὲν ἕτερον, ἢ ὥσπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴρηκεν, ὅτι ἐὰν μὴ ἐπιστραφῆτε, τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ στιλβώσει. οὕτω καὶ ἐνταῦθα λέγει, ὅτι ποτήριον ἐν χειρὶ κυρίου οἴνου ἀκράτου πλῆρες κεράσματος, τουτέστι μεστὸν θυμοῦ, πλὴν δὲ καὶ ἐλέους. τοῦτο δηλοῖ τὸ κεράσματος, ἐκκλίνοντος δηλονότι ἀπὸ τοῦ ἀπρόμου πρὸς τὸ ἐνδόσιμον, ἤτοι ἀπὸ μὲν τῆς πράξεως τῶν ἁμαρτωλῶν, μεστὸν θυμοῦ, ἀπὸ δὲ τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας, συνεκράθη τοῦ ἐλέει αὐτοῦ, ἐκδεχομένου τὴν τῶν ἁμαρτωλῶν μετάνοιαν, ὡς ἐπὶ τῆς νινευὶ νικησάσης τῆς φιλανθρωπίας διὰ τῆς μετανοίας τὴν ἁμαρτίαν. ἐπεὶ δὲ τῶν ἑβραίων αὐστηρὰ μὲν παίδευσις διὰ τὴν εἰς αὐτοὺς γενομένην αἰχμαλωσίαν καὶ μίαν καὶ δίς. ἀλλ' οὖν ὁ τρυγίας οὐκ ἐξεκενώθη, τουτέστιν ἡ ὑποστάθμη, ἤτοι τὸ ἔσχατον τοῦ θυμοῦ. αὐτὸ γὰρ ἐστιν ὁ τρυγίας. καὶ εἰ διὰ τὰς εἰδωλολατρείας αὐτῶν καὶ τὰς ἀνομίας ἠχμαλωτίσθησαν, ἀλλ' οὖν διὰ τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας πάλιν ἐπανεστράφησαν εἰς τὴν προτέραν αὐτῶν ἀγένειαν καὶ κατάστασιν. καὶ ἔπιον μὲν ὡς ἁμαρτωλοὶ τὸν ἐκ τοῦ ποτηρίου οἶνον, πλὴν δὲ οὐκ ἄκρατον, ἀλλὰ κεκερασμένον ἐλέει καὶ φιλανθρωπίᾳ. ἐξότου δ' ἐτόλμησαν τὸ μέγα ἐκείνου τόλμημα, καὶ ἐποίησαν εἰς τὸν χριστὸν ὅσον ἐποίησαν, καὶ γεγόνασι θεοκτόνοι, ἐνέτεινε μὴν καὶ εἰς αὐτοὺς ὁ θεὸς τὸ τόξον αὐτοῦ, ἐκδεχόμενος τὴν τῶν ματαίων ἐκείνων ἐπιστροφὴν τεσσαράκοντα χρόνους, ἀπότε τοῦ σωτηρίου πάθους καιροῦ μέχρι τοῦ οὐεσπεσιανοῦ καὶ τίτου. ἐπεὶ δ' ἀμεταμέλητος ἦν ἡ ἐκείνου ἁμαρτία, ἔπαθον τὰ ἀνήκεστα κακὰ, καὶ τηνικαῦτα ἐτελέσθη ἡ τοῦ δαβὶδ προφητεία, ἡ λέγουσα τὰ εἰς τὸν χριστὸν πρὸς αὐτῶν τελεσθέντα. μετὰ γὰρ τὸ ἐκτραγῳδῆσαι καὶ εἰπεῖν τὰ γεγονότα, ἤτοι τὸ, ἐναντίον σου κύριε πάντες οἱ θλίβοντές με, καὶ τὸ ὀνειδισμὸν προσεδόκησεν ἡ ψυχή μου καὶ ταλαιπωρίαν, καὶ ὑπέμεινα συλλυπούμενον, καὶ οὐχ ὑπῆρξε, καὶ παρακαλοῦντας, καὶ οὐχ εὗρον. καὶ ἔδωκαν εἰς τὸ βρῶμα μου χολὴν, καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος. τότε λέγει τὰ εἰς ἐκείνους συμβησόμενα κακὰ, τὸ, γενηθήτω ἡ τράπεζα αὐτῶν ἐνώπιον αὐτῶν εἰς παγίδα καὶ εἰς ἀνταπόδοσιν, καὶ εἰς σκάνδαλον. ἡ τράπεζα ἔχει μὲν ἐπάνω αὐτῆς τροφὴν, εἰς ἀναπλήρωσιν τῆς σωματικῆς στερήσεως, ἔχει δὲ καὶ ἀπόλαυσιν καὶ τρυφὴν καὶ εὐφροσύνην. καὶ συνελὼν ὁ προφήτης πᾶσαν τρυφὴν τῶν ἑβραίων, καὶ πᾶσαν εὐφροσύνην καὶ ἀπόλαυσιν, ὠνόμασε τράπεζαν, δείξας ἐνταυτῷ, ὅτι τὰ πάντα εἰς τοὐναντίον στραφήσονται. καὶ ὥσπερ τινὰ τῶν ζώων ἐν παγίσι κρατηθέντα, ἐλθόντος τοῦ θηρευτοῦ, καὶ ἀρξαμένου σφάττειν ταῦτα, ἕκαστον τούτων ὁρῶν τὸν τοῦ ἑτέρου θάνατον, οὔτε ἑαυτῷ δύνατο βοηθῆσαι, οὔτε τοῖς λοιποῖς συντρόφοις αὐτῷ ζώοις. οὕτω καὶ οἱ ἰουδαῖοι ἐνώπιον αὐτῶν μέλλουσι φονεύεσθαι οἵτε φίλοι καὶ ἀδελφοί, οἱ πατέρες τε καὶ τὰ τέκνα, διὰ τὸ μὴ εἶναι τὸν δυνάμενον ἐξελέσθαι καὶ βοηθῆσαι

αὐτοῖς. διὰ τοῦτο ἡ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν καὶ τὰς ἀδικίας τῶν πατέρων ἡμῶν ἅμα τοῖς ἐκείνων ἁμαρτήμασιν ἀνακαλεῖται ὁ θεὸς εἰς ἀνταπόδοσιν, τοῦτέστιν ἵνα τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν καὶ τὰς

προσάγετε τῷ ὀνόματί μου, ὑμεῖς δὲ βεβηλοῦτε αὐτό. οὐχ ὡς μεμολυσμένης καὶ βεβήλου οὔσης τῆς τῶν ἑβραίων θυσίας, ὁ θεὸς οὕτως εἴρηκε διὰ τοῦ προφήτου, ἀλλὰ διὰ τὸν τρόπον τῶν προσφερόντων αὐτάς. εἰ δ' ἴσως καὶ οὕτω εἴποι τις, οὐχ ἁμάρτοι, ὡς ἔμοιγε δοκεῖ. συγκρινομένης γὰρ τῆς παλαιᾶς θυσίας πρὸς τὴν καινήν, πολὺ εὑρεθήσεται τὸ μέσον καὶ τὸ διάφορον. καὶ ὥσπερ οὐ ἀγγέλους ἀσωμάτους ὄντας, συγκρινομένους πρὸς τὸ τοῦ θεοῦ ἀσώματον, ἐνσωμάτους αὐτοὺς λογισόμεθα, οὕτω καὶ ὑπὲρ τῆς παλαιᾶς θυσίας καὶ νέας. ἐκεῖσε γὰρ αἵματα ταύρων καὶ τράγων, καὶ λύθρος καὶ σποδὸς δαμάλεως, ἐνταῦθα υἱὸς θεοῦ καὶ αἷμα χριστοῦ. καὶ σκόπει τὸ διάφορον. διὰ οὖν καὶ δαβὶδ προφητεύων ἔλεγεν, οὐ δέξομαι ἐκ τοῦ οἴκου σου μόσχους, οὐδὲ ἐκ τῶν ποιμνίων σου χιμάρρους, ὅτι ἐμά ἐστι πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, κτήνη ἐν τοῖς ὄρεσι καὶ βόες. ἔγνωκα πάντα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὡραιότης ἀγροῦ μετ' ἐμοῦ ἐστιν. ἐὰν πεινάσω, οὐ μή σοι εἴπω. ἐμὴ γάρ ἐστιν ἡ οἰκουμένη, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. μὴ φάγωμαι κρέα ταύρων, ἢ αἷμα τράγων πίωμαι; θῦσον τῷ θεῷ θυσίαν αἰνέσεως, καὶ ἀπόδος τῷ ὑψίστῳ τὰς εὐχάς σου, καὶ ἐπικάλεσαί με ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου, καὶ ἐξελοῦμαί σε, καὶ δοξάσεις με. εἶδες ὅπως τὴν ἔχουσαν ταύρους καὶ τράγους θυσίαν οὐ προσήκατο; τὴν δὲ ἔχουσαν τὴν αἴνεσιν προσεδέξατο; ἀλλὰ καὶ σοφονίας οὕτωσί φησιν, ἐπιφανήσεται κύριος ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἐξολοθρεύσει πάντας τοὺς θεοὺς τῶν ἐθνῶν, καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ ἕκαστος ἀπὸ τοῦ τόπου αὐτοῦ. πάντως καὶ αὐτὸς τὴν μὲν ἱερουσαλὴμ παρῃτήσατο, πάντα δὲ τόπον ἐθνῶν προσήκοντα εἰς τὴν τοῦ θεοῦ προσκυνήσιν πρὸς μέσον ἤγαγεν. ἀλλ' ὅμως καὶ τούτων οὕτω γεγονότων, οὐ πέπτωκεν ὁ τῆς μετανοίας πύργος, οὐδ' ἐκλείσθη ἡ θύρα, οὔτε εἰς τοὺς ἰουδαίους, οὔτε εἰς τοὺς ἰσμαηλίτας, ἀλλ' οὐδ' εἰς ἅπαντα τὸν βουλόμενον. καὶ περὶ μὲν τῶν ἰουδαίων ἀληθῶς εἴρηκεν ὁ μωάμεθ, κἂν καὶ μὴ εἰδὼς εἶπεν ὅπερ εἶπεν, ὡς εἴρηται. ὑπὲρ δὲ τῶν χριστιανῶν οὐχ οὕτως, οὐδ' ὡς ὑπέλαβεν, ὡς διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν παιδεύεσθαι τούτους. καὶ διὰ τοῦτο οὔτε υἱοὶ θεοῦ, οὔτε φίλοι αὐτοῦ εἰσιν. ἀπέτυχε γὰρ τοῦ σκοποῦ, καὶ μακράν που ἐτόξευσεν, ὑπολαβὼν, ὅτι διὰ τὸ παρὰ τῶν ἰσμαηλιτῶν κακουχεῖσθαι τινὰς τῶν χριστιανῶν. κατὰ τοῦτο ὡς μὴ ἄξιοι ἀποδοχῆς, καὶ οἱονεὶ φίλοι καὶ υἱοὶ θεοῦ, τιμωροῦνται τοὺς χριστιανοὺς, οἱ δὲ χριστιανοὶ ἀπὸ θεοῦ ἀπερρίφησαν. ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστιν. ἀλλὰ τὰ μὲν πλήθη τῶν χριστιανῶν ἐν ἡσυχίᾳ πάσῃ διάγουσιν, ἅτινα κρίμασιν οἷς οἶδε θεὸς οὐκ ἐᾷ κινηθῆναι κατὰ τῶν ἀσεβῶν. εἰ δὲ καὶ ὅλως ἐστράτευσαν κατ' αὐτῶν, ἰσχυρότερα καὶ μονιμώτερα ἔμελλον φανῆναι τὰ ἀράχνια νήματα καὶ ὑφάσματα, ἢ τῶν ἀσεβῶν τὰ στρατεύματα καὶ ἰσχύς. ὁμολογῶ δὲ, ὅτι διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν παρεδόθησαν τινὲς τῶν χριστιανῶν εἰς χεῖρας ἀσεβῶν, διὰ παίδευσιν μὲν αὐτῶν, σοφρονισμὸν δ' ἑτέρων. μὴ οὖν λογιζέσθωσαν, ὅτι διὰ τῆς ἐκείνων ἀρετῆς παρεδόθησαν οἱ χριστιανοὶ εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν, ἀλλ' ὡς μάστιξ καὶ λῶρος παιδεύσεως, οὕτως ἐκρίθησαν καὶ ἐπέμφθησαν παρὰ θεοῦ. παιδεύουσι γὰρ τοὺς ἀξίους παιδεύσεως, εἰσὶ δὲ ὅμως θεομισεῖς τε καὶ ἀπρόπαιοι. τί δὲ ἡ ἀκρὶς καὶ ἡ κάμπη; ἡ τοῦ θεοῦ δύναμις ἡ μεγάλη. τί δὲ οἱ κεραυνοὶ καὶ ἡ χάλαζα, καὶ αἱ κατὰ καιροὺς τῶν στοιχείων παιδεύσεις; ἆρα φίλοι θεοῦ καὶ υἱοὶ θεοῦ λογιθήσοντες, οἱ δ' ἄνθρωποι ἐχθροί. καὶ τίς οὕτως ἔκφρων τοσοῦτον, ὁ λογισόμενος τοιαῦτα; τὸ αὐτὸ τοίνυν καὶ ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν. παρεδόθησαν μὲν καὶ αὐτοὶ, ἀλλ' ὡς υἱοὶ καὶ φίλοι. ἀλλ' ἴσως ἐρεῖ τις, ἀπύλωτον καὶ θηρευτικὴν ἔχων γλῶσσαν, ὅτι καὶ οἱ ἐξομοσάμενοι τὰ τῶν χριστιανῶν, καὶ συνταξάμενοι τὰ τοῦ μωαμεθ, υἱοὶ καὶ φίλοι θεοῦ λογιθήσοντες, καὶ ἐρεῖ πρὸς αὐτοὺς ὁ ἀληθινὸς λόγος, ὅτι ὁ θεὸς οἶδε τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν. ὥσπερ γὰρ ὑπὲρ τοῦ ἠσαῦ καὶ τοῦ ἰακὼβ εἶπε, πρινὴ γεννηθῆναι αὐτοὺς, ὅτι τὸν μὲν ἰακὼβ ἠγάπησα, τὸν δὲ ἠσαῦ ἐμίσησα, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἐξομοσαμένων τὴν ἀληθῆ καὶ ἀμώμητον πίστιν τῶν χριστιανῶν, καὶ συνταξαμένων τὰ ἐναντία, καὶ πρὶν γενέσεως αὐτῶν τῆς ἀπωλείας καὶ τοῦ σαταῖν ὄργανα ἔκρινε. καὶ εἴτε ἐνταυθοῖ εὑρίσκοντο, εἴτε καὶ ἐκεῖσε, ὁμοίως ἄξιοι τῆς κολάσεως εὑρίσκοντο. τὸ αὐτὸ ἔστιν ἰδεῖν καὶ ὑπὲρ τῶν εἰς αἰχμαλωσίαν γεννηθέντων, ἢ γεννηθησομένων. ὅμως καὶ ἐκ τῶν ἐξομοσαμένων τὰ τῶν χριστιανῶν, πολλάκις γεννῶντες ἅγιοι καὶ ἀγαθοὶ ἄνθρωποι, καθὰ καὶ ἀπὸ τοῦ ἠσαῦ ὁ δίκαιος ἰὼβ, καὶ ἀπὸ τῶν εἰδωλολατρῶν μάρτυρες. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων οὕτω. περὶ δὲ τῶν φυλαξάντων τῆς οἰκείαν εὐσέβειαν μέσον τῶν ἀσεβῶν τί χρὴ καὶ λέγειν; οὐκ εἰσὶ

θαυμαστοὶ

θαυμασοὶ καὶ ἄξιοι ἐπαίνου καὶ δι ἐλαττον τ γ ἀφθονίαν εὑρισκομένου· οἱ μὲν γὰρ ὅπου ἐδοκιμάθησαν, κἀντεῦθεν εἰσὶν ἀνεπίγνωστοι ὁποῖοί ποτε ἢ εἰσί. πρὸς δὲ τῷ θεῷ ἢ μόνῳ εἰσὶ γινωσκόμενοι. οἱ δὲ ὥσπερ χρυσὸς γ χωνευτηρίῳ καθαροὶ ἀναφαίνοντες, ἢ ὡς οἱ γ βασιλῶνι πᾶλες. ἀλλ' οὐκ ἀρκεῖ μόνη ἡ τ λογμάτων πίστις πρὸς σωτηρίαν, ἐὰν μὴ μετὰ τ ὀργῶν συγκεκραμένη ᾖ· ἡ πίστις. δεῖξόν γάρ μοι, φησὶ τὸ λόγιον τ πίστιν σου ἐκ τῶν ὀργῶν σου, κἀγὼ δείξω τ πίστιν μου ἐκ τ ὀργῶν μου. ἴδωμεν τοίνυν ποῖα ἐκ τούτων τ ὀργῶν εἰσὶ δεκτὰ πρὸς τῷ θεῷ, καὶ τίνες μέμνηνται θεοῦ. οἱ γ ἀφθονίαν ἢ βυφῇ εὑρισκόμενοι, ἢ οἱ πολυπορίαν καὶ κακοχίαν συζῶντες. παντί που δῆλον οἱ λοῦτροι. κύριε γάρ φησιν γ θλίψει ἐμνήσθησάν σου. ἢ οἱ πειρώντες γ λάκκυσιν, γ ἀγαλλιάσει θεριοῦσι. ἢ πολλαὶ αἱ θλίψεις τ δικαίων. θάνατος ἢ ἁμαρτωλῶν πονηρός, κἂν καὶ γ τῷ πρόντι βίῳ ἢ ῥοιῶν φέρωντι. ἢ οἷον ὥσπερ αὖ τις εἰ ἐπινέατο μὲν ὡς φρόνιμος καὶ ἀνδρεῖος, σώφρων καὶ δίκαιος, ἔτερος δὲ πρὸ τοῦ γ ταῦτα ἀθέμενος, γέγηθεν, πολύκαρπον ἑαυτὸν εἶναι λέγων, ἢ ἐμπεπλῆσθαι τὸ σῶμα, ὅτως ὑπὲρ αὐτ φρονοῦσιν οἱ πάλαι δ, καὶ τὸν ἀληθῆ ἢ ἀκύμαντον πλοῦν προβλέποντες, ἀσπάζονται τ ὁμ ὄνειροι πλάσμασι. ἢ τὸν πολύλιμον μαργαρίτην, τουτέστι τὸν χριστὸν ἀφέντες, οἷς κάχληκας θησαυρίζουσι. πρὸς δὲ θήκουσι τὸ προφητικὸν λόγιον τὸ φάσκον, ὅλι ὁμ ἀγαπᾷ κύριος, παιδεύει· μαστιγοῖ ἢ ἐμόν, ὁμ προσδέχεται. ἆρα ὁ προσλίσσονται οἱ χριστιανοὶ ὥσπερ ἀπερρίμμενοι ἢ ἐγκαταλελειμμένοι, ὡς ὁ μωάμεθ τραυῶς ἀπεφήνατο, ἀλλ' ὡς ἐμοὶ δοκεῖ παιδεύσιμοι, καθὼς αὐτοτρόπως λαμπρῶς ἀπολέλεκται, καὶ λιέτρωμ σωφρονισμοῦ ἢ ὠφέλειαν. καὶ γὰρ ἔχασιν οἱ εἰς τὰ ἔθνη χριστιανοὶ παῤῥησίας, ἱερεῖς, ἀρχιερεῖς, πρὸ ὧμ ἁγιάζοντες, ἢ πάντα τὰ ἔθιμα τ χριστιανῶν εἰς ὠφέλειαν μὲν αὐτ, εἰς λεῖγμα δέ, ὅπ καὶ θεῖ ἐνθεσίας τ θεοῦ ὃν ἐξέπεσον, ὅτε θεῖ φιλίας αὐτοῦ. ὅθεν ἢ γινωσκέτωσαν ἀκριβῶς, ὅλι πρὸ λίγου τ μ πολλάκις δίκαιοι εἰς χεῖρας ἀσεβῶν, οὐχ' ἵνα οἱ ἀσεβεῖς λοξακοῦσιν, ἀλλ' ἵν' οἱ δίκαιοι λοκιμακοῦσι, ἢ χρυσὸς καθαρώτεροι γένωντ. τί δὲ πρὸς τ δικαίου ἰώβ; ἐῶ γὰρ λέγειν τὰ πρὸς τ πατριάρχου ἀβραάμ, ἐπεὶ κἀκεῖνος πρὸς καιρὸν εἰς ἀσεβεῖς προελόθη. καὶ τέως ὁρῶτω πρὸς τ σοῦ ἢ ἀλαμαντίνου ἰώβ. ἆρα ὡς ἐγκαταλελειμμένος ἢ ἀπερρίμμενος πρὸς θεοῦ προελόθη τῷ διαβόλῳ, ἢ ἐμαστίχθη δι' ἀτε κινητοῦ ἢ ἀκινήτων πραγμάτων τόσων καὶ τόσων, διὰ τε στερήσεως τ παίδων, ἢ αὐτοῦ τ σώματος. ὁ δὲ διάβολος ὁ μὲν δίκαιον μάστιξας, ὡς φίλος θεοῦ ἐτιμωρεῖτο τ ἅγιον, ὡς γινωσκόμενον μὲν πρὸ γενέσεως πρὸς τῷ θεῷ, ἢ ἅγιον πρὸ ἐκείνου κρινόμενον, πρὸς δὲ τοῖς ἀνθρώποις ἀγνοούμενον. ἢ διὰ τοῦτ' ἔφερεν αὐτὸν ὁ θεὸς εἰς τὸ μέσον, ὥσπερ λυχνοστόλιον, ἢ ἔμπνουν αὐθριάντα, εἰς παράδειγμα ἢ ὠφέλειαν τ μεταγενεστέρων; θαυμάζω εἰ μὴ ἢ πρὸς ἐκείνους τολμήσουσιν εἰπεῖν ὅτως. ἀλλ' ὅμως δεκτέον. ἢ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δηλώσει, ὁποίας ποτὲ λόξας ἔχει ὁ μωάμεθ περί τε τ θεοῦ, περί τε τ διαβόλου. πεπαῤῥησιασμένως γὰρ διατείνεται, ὅτι σωθῆναι μέλλουσιν οἱ δαίμονες, τῷ ὡρισμένῳ ἀκολουθοῦν. ὁ μὲν ἀλλὰ ἢ πρὸς τ πρὸ αὐτ ἐκπεσόντος νόμου τ ῥαβῖ Μωσέως δηλονότι ἔτωσί φησιν, ὅτι πολλὴ τ διαμόνων πληθὺς, ὧν ἀκούσαντες ἀναγινωσκόμενον, ἐθαύμασαν, καὶ τοῦθ' ὑπὲρ ἔχάρησαν, ἢ πιστεύσαντες αὐτῷ, ἐσώθησαν. ὡς γὰρ δικαίοις σωθῆναι, ἐὰν μὴ πρότερον μετανόησε, ποίησι ἔργα ἄξια ὧν θεῷ, ἢ τότε φίλος θεοῦ γένηται, ὧν θεῷ ἢ ὧν θεῷ ἢ ὧν θεῷ, κληρονομεῖ σωτηρίαν ἢ τὴν βασιλείαν τ ὀρανῶν, ἔζησε μὲν ἢ ζωὴν τ αἰώνιον. τοιαύτας δόξας ἔχει περὶ τ διαβόλου ὁ ἡμῶν αὐτ ὁ μωαμεθ. ὥστε κἂν ἢ τῇ λέξει ἐφείσατο τοῦ εἰπεῖν,

φίλον θεοῦ τὸν διάβολον, ἀλλά γε τῷ πράγματι
οὕτως αὐτὸν ἀπεφήνατο.

ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΜΩΑΜΕΘ

ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ.

ΕΠΕΙΔΗ περὶ τινων τῶν μωαμεθ ἀποπημάτων φθάσαντες εἴπομεν, φέρε δὴ σκεψώμεθα, ὁποῖά ποτε καὶ περὶ τῶν σωτῆρος χριστοῦ τῶν ἀληθινοῦ θεοῦ ἡμῶν ὁ δείλαιος οὗτος φρονεῖ καὶ διδάσκει. ὄντως γὰρ ἀλήθεια ὄντως τὸ, εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἔστι θεός. οὗτος ἀρνεῖτο μὲν τὴν τριάδα, ὁμολογεῖ δὲ θεὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ἀγγέλων τε καὶ ἀνθρώπων καὶ πάσης κτίσεως, υἱὸν μὴ ἔχοντα.

Επεὶ μὴ δὲ γεννηθῆναι ἐστὶ δυνατὸν ἄνευ γυναικὸς, αἱρετικῷ καρποκράτῃ ἀκολουθῶν, σαρκικὴν εἶναι νομίσας τῆς τοῦ θεοῦ γέννησιν. καὶ διὰ τοῦτο καὶ σχίσματα μέσον πατρὸς καὶ υἱοῦ δυνάσθαι εἶναι ἐνόμισεν. εἰ γὰρ τὸν θεὸν ἀδύνατόν ἐστιν υἱὸν ἔχειν ἄνευ γυναικὸς, λεγέτωσαν αὐτὸν μὴ δὲ ποιητὴν καὶ δημιουργὸν καὶ κτίστην εἶναι ἄνευ προϋποκειμένης ὕλης, ὡς οἱ ἄφρονες ἕλληνες ἐδογματίσαν. α

Εἰ δὲ καὶ υἱὸν εἶχεν ὁ θεὸς, καὶ σχίσματα ἂν ἐγένοντο μέσον αὐτῶν, ὡς φησὶν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἑλμωνιείμ, ἰουδαίοις, καὶ αὐτῷ τῷ καρποκράτῃ ἀκολουθῶν. ἡμεῖς γοῦν περὶ τούτου μερικῶς φθάσαντες εἴπομεν ἐν τῇ ἀπολογίᾳ. διὸ οὐκ ἔχομεν σκοπὸν ἀντειπεῖν πεπλατυσμένως, ὡς εἴρηται. ἐπεὶ δὲ κατὰ τὸ πρὸν τρανῶς αὐτῷ ἀντιλέγομεν, ἀκουέτωσαν οἱ τῶν μωαμεθ ἀκόλουθοι. οὗτος ὁ μωάμεθ τὸν χριστὸν οὔτε θεὸν φρονεῖ, οὔτε υἱὸν θεοῦ, ψιλὸν δ' ἄνθρωπον ὡς τοὺς πάντας ἀνθρώπους καὶ ἅγιον, καὶ ὑπὲρ ἅπαντα ἄνθρωπον ἀσυγκρίτως, νεστορίῳ ἀκολουθῶν. β

Εν δὲ τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἑλνεσᾶ, ὅπερ ἑρμηνεύετο γυναῖκες, οὑτωσὶ φησὶν, ὅτι ὁ χριστὸς ὁ ἰησοῦς, ὁ υἱὸς τῆς μαρίας, λόγος θεοῦ ἐστι, καὶ ψυχὴ θεοῦ, καὶ πνοὴ θεοῦ. ἀρξώμεθα τοίνυν ἀπὸ τῆς αὐτῶν μωάμεθ ὁμολογίας. εἰ μὴ οὖν, ὥσπερ εἰς τοὺς προφήτας ἐγένετο λόγος θεοῦ, καὶ οἱ προφῆται τοῦτον τοῖς ἀνθρώποις ἐλάλησαν, οὕτως καὶ ὁ χριστὸς δεξάμενος τὸν τοῦ θεοῦ λόγον, τοῖς ἀνθρώποις ἐδίδαξε, καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζεται καὶ προφήτης, ὡς ὁ μωαμεθ καλεῖ, καὶ μέγιστος πάντων, καὶ τούτου ἕνεκα λόγος θεοῦ ὀνομάζεται, πῶς οὐδεὶς τῶν προφητῶν λόγος θεοῦ ὠνομάσθη ποτὲ, ἀλλ' ἕκαστος ἀπὸ τοῦ ἰδίου ὀνόματος ἔχει τῆς σημασίαν; εἰ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ὡς δῆθεν ἐλθὼν ὁ ἀρχάγγελος, εἶπε τῇ κεχαριτομένῃ παρθένῳ μαρίᾳ τὸν εὐαγγελισμὸν, κατὰ τοῦτο λόγος θεοῦ ὁ χριστὸς ὀνομάζεται, ἔδει λοιπὸν καὶ τὸν τοῦ μανωὲ υἱὸν τὸν σαμψὼν λόγον θεοῦ ὀνομάζεσθαι. ἐπεὶ κἀκεῖνος δὲ ἐπαγγελίας θεοῦ ἐγεννήθη. ἄγγελος γὰρ ἐλθὼν ἐδήλωσε τὴν τούτου γέννησιν. ἀλλὰ καὶ τὸν τοῦ ζαχαρίου υἱὸν ἰωάννην καὶ αὐτὸν ὁμοίως δὲ ἐπαγγελίας γεννηθέντα, λόγον ὀνομασθῆναι, διὰ τὸ λαληθῆναι τῷ ζαχαρίᾳ δι' ἀγγέλου τὴν τούτου γέννησιν. ἐπεὶ οὖν οὔτε προφήτης ὠνομάσθη ποτὲ λόγος θεοῦ, ἀλλ' οὐδὲ τὶς δὲ ἐπαγγελίας γεννηθεὶς, ἆρα οὐδ' ὁ χριστὸς ὠνομάσθη λόγος θεοῦ, διὰ τὸ τὸν ἄγγελον λαλῆσαι τῇ παρθένῳ μαρίᾳ τὸν ἀσπασμὸν, ἢ τὸ τῆς βασιλείαν τοῦ θεοῦ εὐαγγελίσασθαι τὸν χριστὸν, ἀλλ' ἑτέρῳ τινὶ λόγῳ, ὃν οὐκ οἶδεν ὁ μωαμεθ. εἰ γὰρ ἤδει αὐτὸν, οὐκ ἂν ἐβλασφήμει. ἀκούσας γὰρ παρὰ τῆς γραφῆς λόγον θεοῦ εἶναι τὸν χριστὸν, τὸ μὴ ῥητὸν ὡμολόγησε, τὴν δέγε δύναμιν τούτου οὐκ ἐδέξατο, οὐδὲ θεὸν αὐτὸν ὡμολόγησε, μή ποτε δύο θεοὺς προσκυνῶν εὑρεθῇ. καὶ ἰδοὺ ἐδειλίασε φόβον, οὗ οὐκ ἦν φόβος. οὐ γὰρ συνοίδε διάκρισιν ὑποστάσεων, εἰ μὴ καὶ τὴν οὐσίαν. λόγος γὰρ ὁ χριστὸς ὀνομάζεται καὶ ὑμνεῖται, οὐ μόνον ὅτι καὶ νοῦ καὶ λόγου καὶ σοφίας ἐστὶ χορηγὸς, ἀλλ' ὅτι καὶ τὰς πάντων αἰτίας, τουτέστι τὰ παραδείγματα, ἅτινα καὶ ἰδέας καλοῦσιν, ἤγουν τὰς ἀϊδίους νοήσεις ἐν ἑαυτῷ μονοειδῶς προείληφεν, ὅτι δὲ αὐτοῦ τοῦ λόγου ἔχουσι τὸ λογικοὶ εἶναι, οἵτε ἄγγελοι καὶ ἄνθρωποι, καὶ ὅτι διὰ πάντων χωρεῖ διϊκνούμενος, ὡς τὰ λόγια φασιν, ἄχρι τοῦ πάντων τέλους. καὶ πρόγε τούτων, ὅτι πάσης ἁπλότητος ὁ θεῖος ὑπερήπλωται λόγος, καὶ πάντων ἐστὶν ὑπὲρ πάντα κατὰ τὸ ὑπερούσιον ἀπολελυμένος. ἐπεὶ γὰρ, ὡς εἴρηται, οὔτε ὡς προφήτης ὀνομάζεται λόγος, οὔτε ὡς δὲ ἐπαγγελίας, τρανῶς ἤδη ἀναφαίνεται, ὅτι ὡς φυσικὸς λόγος τοῦ θεοῦ λέγεται καὶ ἔστιν ὁ χριστός. καὶ διὰ τοῦτο υἱὸς θεοῦ καὶ λέγεται καὶ ἐστίν. ὡς γὰρ ὁ λόγος νοῦ γέννημα ἐστὶν, οὕτω καὶ ὁ χριστὸς ἀχρόνως καὶ ἀπαθῶς καὶ πρὸ τῶν γ

αἰώνων

αἰώνων γεννηθεὶς ἐκ θεοῦ, υἱὸς αὐτοῦ ὀνομάζετε. οὐδὲ γὰρ θέμις εἰπεῖν φθάσαι τοὺς αἰῶνας τὴν
προαιώνιον γέννησιν. εἰ δ' οὖν, ἔστιν ὅτε εὑρίσκεν ὁ θεὸς καὶ ἄλογος, καὶ ἄσοφος, καὶ ἀδύνατος,
καὶ πηγὴ ξηρὰ ἄνευ ὕδατος. ἀλλ' ἐπεὶ ὥσπερ λόγος θεοῦ ὀνομάζετε ὁ χριστὸς, οὕτω καὶ σοφία καὶ
δύναμις λέγετε. καὶ ἢ ἄλογος καὶ ἄσοφος καὶ ἀδύναμος εὑρίσκεν μὴ πρότερον ὁ θεὸς, μετὰ δὲ
ταῦτα προσελάβεν σοφίαν καὶ λόγον καὶ δύναμιν ὥσπερ οἱ ἄνθρωποι, καὶ τότε ἐγένεν τέ-
λειος. ἢ δὲ ἀϊδίου καὶ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων τέλειος ὢν, τὸν ἑαυτοῦ λόγον ἐγέννησε. καὶ εἰ μὲν
μετὰ καιρὸν καὶ χρόνον τὸν λόγον ὑπεστήσατο, πῶς θεὸς ὁ πρότερον ἄλογος; ἀκὴ γὰρ τῶν σωμά-
των κἂν ὅσον ἀφεληταί τις, τὸ καταλειπόμενον σῶμα ἐστιν. ἀκὴ δὲ τῶν ἀσωμάτων φύσεως
κἂν τὸ σμικρότατον ἀφαιρήσῃς, τὸ πᾶν ἀπώλεσας. καὶ ἐὰν ὑπὲρ τῶν ἀσωμάτων ἀγγέλων
οὕτως ἐστὶν ἡ ἀλήθεια, πόσῳ μᾶλλον ὑπὲρ θεοῦ τοῦτό ἐστιν ἄτοπον, τοῦ πάσης ἀσωματότητος καὶ
ἁπλότητος, καὶ πάσης φύσεως ὑπερουσίως ἐξῃρημένου. εἴπερ γὰρ μὴ εἶχε λόγον, ἀλλ' ὕστε-
ρον αὐτὸν προσελάβεν, δυνατόν ἐστιν ἀφελέσαι τοῦτον, καθὼς καὶ προσελάβεν. τὰ γὰρ προστι-
θέμενα, φανερὸν ὅτι καὶ ἀφαιρεῖσθαι δύνανται. εἰ δὲ ἐξ ἀϊδίου καὶ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων
ὡς τέλειος θεὸς τὸν τέλειον αὐτοῦ λόγον ἐγέννησε, καὶ ἀϊδίως ὢν ὁ πατὴρ ἀϊδίως τὸν αὐτοῦ
υἱὸν καὶ λόγον ἐξέλαμψε. καὶ εἰκὼν καὶ ἀπαύγασμα φυσικὸν ὁ σωτὴρ τοῦ πατρός ἐστι. καὶ ἐν
τῇ εἰκόνι ταύτῃ ἀεὶ θεωρῶν ὁ πατὴρ, ἑαυτὸν ἀεὶ θεωρεῖ. ἄρα μάταιος ὁ μωαίμεθ, ὁ λέγων,
ὅτι οὐ δύναται ὁ θεὸς καθ' οὐδένα τρόπον υἱὸν ἔχειν ἄνευ γυναικός. οὕτω γὰρ πολλάκις ἀνα-
κυκλοῖ ἀντὶ ἰσχυροῦ ὑπὲρ χειρήματος. ἐνέπεσεν δὲ εἰς ταύτην τὴν πλάνην, ὡς οἶμαι, διὰ τὸ τὸν
θεὸν νομίσαι εἶναι ἐν σώματον. διὰ οὕτω καὶ τῶν ἄνω γέννησιν σωματικὴν εἶναι ὑπέλαβε. καὶ οἷον
ὥσπερ περὶ θεοῦ, ὅτι ἐπεὶ συμβεβηκὸς ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν, ἐξανάγκης οὐδὲ οὐσία ἢ ζωὴ, ὅτι μὴ ἐ-
σθίει ἢ ἀναπνεῖ. οὕτως ἀρνεῖται τὸ τὸν θεὸν ἔχειν υἱόν. ἐπεὶ δὲ τὸν χριστὸν ὁ αὐτὸς μωαίμεθ ψυχὴν
θεοῦ καὶ πνοὴν θεοῦ διαῤῥήδην ὀνομάζει καὶ λέγει, ὑποθώμεθα καὶ ἡμεῖς οὕτω οὕτως εἶναι κατὰ
τὸν ἐκείνου λόγον. καὶ εἰ ἡ τοῦ θεοῦ πνοὴ καὶ ψυχὴ κτίσμα δύναται εἶναι καὶ ἐστὶν, ἰδοὺ ἐστὶν ὅτε ὁ
θεὸς κατὰ τὸν μωαίμεθ, καὶ ἄπνους καὶ ἄψυχος ἦν, καὶ διὰ κτισμάτων ἐγένεν τέλειος. καὶ ἢ
αὐτὸς ἑαυτὸν ἐδημιούργησε, καὶ ἐποίησε τέλειον ἀτελὴς εὑρισκόμενος, ἢ ἕτερος ἐστὶν ὁ τούτου
δημιουργός. καὶ σκόπει τὸ ἄτοπον. εἰ δὲ οὐκ ἦν ποτὲ ὅτε ὁ θεὸς ἄπνους καὶ ἄψυχος εὑρίσκεν,
ἀλλ' ἀεὶ ἔμψυχος καὶ ἔμπνους, λοιπὸν καὶ ἀεὶ ὁ χριστὸς, οὐχὶ καθὸ ἄνθρωπος, ἀλλὰ καθὼς ἐκ τοῦ
θεοῦ γενόμενος ὑπῆρχε τῷ θεῷ. κἄν τε γοῦν λόγον, κἄν τε σοφίαν καὶ δύναμιν εἴπῃς, ἀεὶ ἐκ
τοῦ θεοῦ ἐστι, καὶ μετ' αὐτοῦ ἐστιν. οὐδὲ γάρ ἐστι ποτὲ ὁ σοφὸς ἄνευ τῶν ἑαυτοῦ σοφίας, οὐδὲ ὁ δυνατὸς
ἐκτὸς τῶν ἑαυτοῦ δυνάμεως, οὐδὲ ὁ νοῦς χωρὶς τοῦ ἑαυτοῦ λόγου, ὡς οὐδὲ ὁ ἥλιος ἄνευ τῶν ἑαυτοῦ
ἀκτῖνος. κἄν τε γοῦν ψυχὴν θεοῦ καὶ πνοὴν εἴπῃς, τὸν αὐτὸν λόγον ἐστὶν εἰπεῖν. εἰ γὰρ ψυχὴν
εἶχεν ὁ θεὸς, τὸ τίμιον αὐτοῦ, ἡ ψυχὴ αὐτοῦ εὑρίσκεν ἄν. καὶ ἰδοὺ ἀπό τε τῶν ἀληθείας, ἀπό
τε τῶν τοῦ μωαίμεθ ὁμολογίας, ὁ χριστὸς τῶν αὐτῶν καὶ μιᾶς φύσεως τῷ θεῷ εὑρισκόμενος ἀφ-
ελέδεικται. καὶ αὐτὸν τὸν θεὸν καὶ πατέρα ἔχων πρὸ τῶν αἰώνων ἐξ ἀϊδίου γεννήτορα, καὶ
γνήσιος υἱὸς τοῦ θεοῦ ἀναφαίνεται, καὶ θεὸς, καθὼς καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς εὐαγγελίοις οὕτωσί φη-
σιν, ὅτι ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐσμὲν, τουτέστιν εἷς θεὸς, οὐ κατὰ τὰς ὑποστάσεις, ὡς ὁ σαβέλλιος λέ-
γει, ἀλλὰ κατὰ τὴν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν θεότητα. καὶ ὁ μὴ θεόπτης μωϋσῆς, ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν
ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν φησίν. ὁ δὲ προφήτης δαβίδ, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας. καὶ τῷ
λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν. καὶ ὁ τούτου υἱὸς ὁ θαυμάσιος σολομὼν, ὅτι ὁ θεὸς τῇ σο-
φίᾳ ἐθεμελίωσε τῶν γῆν, ἡτοίμασε δὲ οὐρανοὺς ἐν φρονήσει. ὁ δὲ μεγαλοφωνότατος ἡσαΐας,
ὁ θεὸς ὁ αἰώνιος, ὁ κατασκευάσας τὰ ἄκρα τῶν γῆς. ὁ δὲ μακάριος ἰωάννης ὁ παῖς τοῦ ζεβε-
δαίου, ὅν τινα καὶ βροντῆς υἱὸν ἐκάλεσεν ὁ κύριος, διὰ τὸ τῶν ἄνω γέννησιν τραντότερον βρον-
τῆς τῇ οἰκουμένῃ σαλπίσαι, οὕτωσί φησιν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος
ἦν πρὸς τὸν θεὸν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένεν, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένεν οὐδὲ ἕν,
ὃ γέγονε. βλέπεις πῶς διὰ τὸ ἄωρον τοῦ καιροῦ συνεσκιασμένως οἱ προφῆτες ἐλάλησαν, ὁ δ'
ἰωάννης ἀναφανδὸν καὶ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ μέγα ἐβόησε; καὶ οἱ πάλαι προφῆται ὁ μὴ λό-
γον, ὁ δὲ σοφίαν, ὁ δὲ φρόνησιν, ὁ δὲ δημιουργὸν οὕτω ἐκάλεσεν, ὁ δὲ θεὸν, μὴ ἀνακαλύψας
τὸ ἀπόκρυφον μυστήριον διὰ τὸ ἄωρον, ὡς εἴρηται, τοῦ καιροῦ. ὁπόταν δὲ περιῃρέθη τὸ κάλυμμα,

οὐκ

οὐκ ἦν ὅσιον, οὐδὲ δίκαιον. ἔτι ὁ τοῦ θεοῦ υἱὸς καὶ θεὸς αἰνιγματωδῶς πως εὑρίσκεται κηρυττόμενος, καὶ διὰ τοῦτο ὁ τοῦ βροντῆς υἱὸς, τὸ ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ τὰ ἑξῆς τρανῶς ὑπηγόρευσε. καὶ ὥσπερ ὁ ἥλιος ὑπὸ βαθυτάτου νέφους καὶ χειμῶνος κρυπτόμενος, πρὰ μὲν τοῖς ἀνθρώποις ἀφανής ἐστι, τὸ δ' αὐτοῦ φῶς οἱονεὶ πρὸ ἑαυτοῦ κατέχων εὑρίσκετο, λυθέντος δὲ τοῦ χειμῶνος, καὶ τοῦ ἀέρος ἐπελθόντος, τοῖς πᾶσιν ἀφθόνως τὰς ἀκτῖνας ἀφίησιν, οὕτω μοι νόει καὶ ἐπὶ τοῦ υἱοῦ καὶ λόγου τοῦ θεοῦ. θεὸς ὢν ἀληθὴς καὶ πρὸ τῶν αἰώνων, υἱὸς θεοῦ καὶ ποιητὴς πάσης κτίσεως, ὡς καὶ ἐν ταῖς ἔμπροσθεν ἀπολογίαις, καὶ κατὰ τὸ παρὸν ἀπεδέδεικται, ἀλλ' ἐκρύπτετο ὅμως ὑπὸ τοῦ νέφους τοῦ ἀγνωσίας, καὶ τοῦ χειμῶνος τοῦ τῶν εἰδώλων προσκυνήσεως, μετά τε τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ πνεύματος. ἡνίκα δὲ ἐπεφάνη τὸ ἔαρ, τουτέστιν ἡ τούτου ἐνσάρκος οἰκονομία, καὶ ἐγεννήθη τὸ κατὰ σάρκα ἐκ γυναικὸς τοῦ ἁγίας παρθένου καὶ θεοτόκου μαρίας, τότε ἐπεφάνη ἡ χάρις τοῦ θεοῦ, ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις. καὶ προσεκύνησεν ἡ κτίσις τὸν κτίσαντα αὐτὴν, καὶ ἐδόξασαν τὸν μόνον ἀληθῆ θεὸν, τὸν πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ αὐτὸν τὸν υἱὸν καὶ λόγον τοῦ πατρὸς, καὶ τὸ πανάγιον καὶ ζωοποιὸν πνεῦμα, τὴν μίαν ἁγίαν ὁμοούσιον καὶ ἀδιαίρετον καὶ ἀσύγχυτον τριάδα τὸν ἕνα θεόν. καὶ τότε ἐθεάθη ἡ τοῦ χριστοῦ δόξα, δόξα ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός. καὶ τότε ἀφῆκε τὰς θεϊκὰς αὐτοῦ ἀκτῖνας, καὶ τὸ σκότος τοῦ ἀγνωσίας ἐφώτισε, καὶ τὰς κατεψυγμένας καὶ νεκρὰς ψυχὰς τῇ θέρμῃ τοῦ πίστεως ἀνεζώωσεν.

Ἔτι ὁ μωαμεθ τὸν χριστὸν ἐκ παρθένου γεννηθῆναι ὁμολογεῖ ἄνευ ἀνδρὸς, αἱρετικῷ καρποκράτῃ ἀκολουθῶν, θεὸν δὲ καὶ θεοῦ υἱὸν οὐδαμῶς, δυσὶν ἀπεδείξεσι χρώμενος. ὅτι τὲ ὁ χριστὸς οὐδέποτε περὶ ἑαυτοῦ τοῦτο ἔφη. καὶ ὅτι τοῖς ἰουδαίοις εἶπε, προσκυνεῖτε τὸν θεόν μου καὶ θεὸν ὑμῶν, καὶ κύριόν μου καὶ κύριον ὑμῶν. ὁ δὲ σκοπὸς τοῦ ἀσεβοῦς πάντοτε εἷς ἐστι, τὸ ἵνα κατὰ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν δύναμιν πείσῃ πάντας ἀνθρώπους, καὶ οὔτε θεὸν οὔτε θεοῦ υἱὸν πιστεύσωσιν εἶναι τὸν χριστὸν, ἀλλ' ἅγιον μὲν καὶ προφήτην ὑπὲρ ἅπαντας προφήτας, καὶ ἄνθρωπον ὑπὲρ πάντας ἀνθρώπους, θεὸν δὲ οὐδαμῶς. ἀλλ' ἐπιχειρεῖ κατὰ τοῦ χριστοῦ πεῖσαι τοὺς ἀνθρώπους ὁ μάταιος, τὸν διάβολον μιμούμενος. ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνος παντὶ τρόπῳ μηχανᾶτο εἰς τὸ πλανῆσαι πάντα ἄνθρωπον, καὶ ἢ τῇ πίστει ἢ τοῖς ἔργοις χωρίσαι αὐτὸν τοῦ θεοῦ, οὕτω καὶ ὁ μωάμεθ παντὶ τρόπῳ σπουδάζων εὑρίσκετο, ἵνα ἀπὸ μὲν τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ μακράν που ποιήσῃ πάντα ἄνθρωπον, ποῖ μὲν τῇ πίστει, ποῖ δὲ τοῖς ἔργοις. θεὸν δὲ προσκυνεῖν διδάσκει, ὅν τινα ἀναπλάττει ἡ ἐκείνου διάνοια. καὶ οἱ μὲν δαίμονες τὸν κύριον ἰδόντες, θεοῦ υἱὸν αὐτὸν ὡμολόγησαν καὶ κριτὴν ἄκοντες. οὐ γὰρ ὡς ἀληθεῖς προσκυνηταὶ τοῦτον ὡμολόγησαν, ἀλλ' ὡς μὴ δυνάμενοι κρύψαι τὴν ἀλήθειαν, οὕτως εἶπον, τί ἡμῖν καὶ σοὶ υἱὲ τοῦ θεοῦ, ἦλθες πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς; ὁ δὲ μωάμεθ καὶ χείρων δαιμόνων ἀναφαίνετο, ἐπεὶ μήτε θεοῦ υἱὸν, μήτε κριτὴν τὸν χριστὸν λέγει εἶναι. ἀλλ' εἴποι ἂν ἡσαΐας πρὸς αὐτὸν, ὅτι μετὰ τοῦ διαβόλου ἐφθάρη ἡ ἐπιστήμη σου σὺν τῷ κάλλει σου. καὶ λοιπὸν δικαίως ἂν εἴποι τις περί τε τοῦ μωάμεθ, περί τε τῶν ἀκολουθησάντων αὐτῷ, ὅτι ἔθνος ἀπολωλεκὸς βουλὴν ἐστι, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ ἐπιστήμη. ἡμεῖς δὲ λέγομεν οὕτως, ὅτι ἐὰν ἡ πίστις ἄνευ τῶν ἔργων νεκρά ἐστι κατὰ τὸ λόγιον, πολλῷ μᾶλλον νεκρά εἰσι τὰ ἔργα, μὴ οὔσης πίστεως. ἐνθὰ δὲ οὔτε πίστις οὔτε ἔργα, τί χρὴ νομίζειν ἐκεῖσε; ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα νεκρόν ἐστιν ἄνευ ψυχῆς, οὕτω ψυχὴ ἄνευ πίστεως καὶ ἔργων. οὔσης γὰρ πίστεως, εἴπερ δέξεται τραύματα ἡ ψυχὴ, ἔχει τρόπους ἰάσεως διά τε μετανοίας καὶ ἔργων. μὴ οὔσης δὲ πίστεως, πᾶσα πρᾶξις καὶ πᾶσα νομιζομένη ἀρετὴ, ματαία καὶ ἔωλος. πίστεως γὰρ οὔσης ἔστι καὶ ἀρετὴ, ἔστιν ὅτε καὶ ἀρετῆς ἀπόπτωσις, τουτέστιν ἁμαρτία. ὅπου δὲ πίστις οὐκ ἔστιν, οὐδ' ἀρετὴ. καὶ ἐνθὰ ἀρετὴ οὐκ ἔστιν, οὐδ' ἀρετῆς ἀπόπτωσις. ἆρα ἐνθὰ πίστις οὐκ ἔστιν, οὔτ' ἀρετὴ ἔστιν, οὔθ' ἁμαρτία, ἀλλὰ γυμνὴ καὶ μόνη ἀσέβεια. διάτοι τοῦτο καὶ ἡσαΐας φησὶν, ἐὰν μὴ πιστεύσητε, οὐ μὴ συνῆτε. τοίνυν ἡ πίστις καὶ ἡ ἐλπὶς τῶν μὴ βλεπομένων ἐστὶν, οὐ τῶν ἀπεδεδειγμένων. ἀλλ' ἔστι δῶρον θεοῦ ἐξαιρέτως, ἡ εἰς τὴν ἁγίαν τριάδα τῶν χριστιανῶν πίστις. ὃ γὰρ βλέπει τὶς, τί καὶ ἐλπίζει; καὶ ὃ βλέπει, τί καὶ πιστεύει; ἀλλ' ὅμως ὥσπερ ὁ καθ' ἡμᾶς ἥλιος, τὰ πάντα ὅσα μετέχειν αὐτοῦ δύνατο φωτίζει, καὶ ὑπερηπλωμένον ἔχει τὸ φῶς εἰς πάντα τὸν ὁρατὸν κόσμον ἄνω τε καὶ κάτω, τὰς τῶν οἰκείων ἀκτίνων αὐγὰς ἐξαπλῶν. καὶ εἴ τινι οὐ μέτεστι, τοῦτο οὐ τοῦ ἀσθενείας τῆς φωτιστικῆς δυνάμεως αὐτοῦ ἐστιν, ἀλλὰ τῶν δι' ἀνεπιτηδειότητα τοῦ ὁράσεως. καὶ πολλὰ τῶν οὕτως ἐχόντων ἡ ἀκτὶς διαβαίνουσα οὐ φωτίζει, τὰ

δὲ

δὲ μετ' ἐκεῖνα φωτίζει, οὕτω καὶ ὁ νοητὸς ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, τουτέστιν ὁ χριστὸς, οὐδὲ εἰς αὐ-
τὸν πιστεύοντας ἐμπιπλᾷ νοητοῦ φωτός. πᾶσαν δὲ ἄγνοιαν καὶ πλάνην ἐλαύνει ἐκ πασῶν
ψυχῶν, αἷς ἂν ἐγγένητε, καὶ οὐδὲ νοερὸς αὐτῶν ὀφθαλμοὺς ἀκκαθαίρει. καὶ γὰρ ὥσπερ ἡ ἄγνοια
διαιρετικὴ τῶν πεπλανημένων ἐστὶν, οὕτως ἡ τοῦ νοητοῦ φωτὸς παρουσία συναγωγὸς καὶ ἑνωτι-
κὴ τῶν φωτιζομένων ἐστὶ. διὰ γοῦν οὖν καὶ ὁ χριστὸς ἔλεγεν, ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου, καὶ ὁ πι-
στεύων εἰς ἐμὲ, οὐ μὴ περιπατήσῃ ἐν τῇ σκοτίᾳ τῆς πλάνης δηλονότι, ἀλλ' ἕξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς,
καὶ ἕτερα ὅσα μεκρλίγον ὁ λόγος δῆλα ποιήσει. ἐπεὶ γοῦν, ὡς εἴρητε ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ
ἑλμαϊδᾶ, διττὰς ἀκρδείξεις φέρων εὑρίσκεται κατὰ τοῦ χριστοῦ ὁ μωάμεθ, δεικνύων ὡς οὐκ ἔστι
θεὸς, διὸ οὐδέποτε εἴρηκεν ἑαυτὸν θεὸν ὁ χριστὸς, καὶ ὅτι τοῖς ἰουδαίοις εἶπεν, ὅτι προσκυνεῖτε
τὸν θεόν μου καὶ θεὸν ὑμῶν, καὶ κύριόν μου καὶ κύριον ὑμῶν. δεῦρο δὴ σκεψώμεθα περὶ τῆς προ-
τέρας, ἔπειτα θεοῦ διδόντος, καὶ περὶ τῆς δευτέρας. ἀρξώμεθα τοίνυν ἀκρὸ τῆς τοῦ μωάμεθ ὁμολο-
γίας. οὗτος τὸν χριστὸν λόγον θεοῦ, καὶ ψυχὴν θεοῦ, καὶ πνοὴν θεοῦ λέγει εἶναι, καθὼς εἴρητε, καὶ τὰ
παρὰ τοῦ χριστοῦ καὶ τῶν ἀκρστόλων γραφέντα καὶ πραχθέντα ἐν τῷ εὐαγγελίῳ δίκαια καὶ ἅγια καὶ
τέλεια καὶ ἀληθῆ ὡμολόγησε. καὶ δικαίως. ἡ γὰρ τοῦ κυρίου ἀλήθεια εἰς τὸν αἰῶνα μένει. ἀκρὸ γὰρ
τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ οὐ δύνατε ἐξελθεῖν ψεῦδος. ταυτὸν γάρ ἐστιν εἰπεῖν, ὅτι ὁ θεὸς οὐκ ἔστι θεὸς,
καὶ ἡ ἀλήθεια ψεῦδος ἐστὶ, καὶ τὸ φῶς σκότος. ἰδοὺ γοῦν τὸ ἄτοπον καὶ ὁ μωαμεθ νοήσας,
κατέφυγεν εἰς τὸ μήποτε τὸν χριστὸν περὶ ἑαυτοῦ εἰπεῖν, ὅτι ἔστι θεός. ἡμεῖς γοῦν ἔντε τῇ πρώ-
τῃ ἀκρλογίᾳ καὶ δευτέρᾳ καὶ τρίτῃ πεπλατυσμένως καὶ τρανῶς ἀπεδείξαμεν, ἀπό τε τοῦ
ἀδὰμ ἕως τῆς τοῦ χριστοῦ γεννήσεως, ὅπως προεφήτευσαν πάντες οἱ προφῆται, ὅπως εἶδον οἱ
πατέρες, ὅπως ἐλάλησεν αὐτὸς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ περὶ τοῦ χριστοῦ, καὶ φανερῶς καὶ ἀναμφιβόλως
ἀπεδείχθη καὶ ἀνεφάνη θεὸς καὶ θεοῦ υἱὸς, καὶ υἱὸς ἀνθρώπου. μετὰ δὲ τὸ ἰωάννου βάπτισμα καὶ τὸν
θάνατον ἐκείνου, ἤρξατο αὐτὸς ὁ χριστὸς εὐαγγελίζεσθαι τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. καὶ ὅτι μὲν κη-
ρύττων οὐκ ἐβόα συχνῶς, ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς ὁ λαλῶν μεθ' ὑμῶν, οὕτως ἐστὶν, ὥσπερ οὐδὲ βα-
σιλεὺς περιπατῶν βοᾷ, ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ βασιλεὺς, ἀλλ' ἀκρὸ τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς δόξης τῆς αὐτοῦ
ἐξουσίας καὶ δυνάμεως, πάντες οὖν διακρίνουσιν ἀκρὸ τῶν δούλων αὐτοῦ, οὕτω καὶ ὠδὲ τοῦ χριστοῦ. κἂν
καὶ τῷ στόματι συχνῶς οὐκ ἔλεγεν, ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς, ἀλλάγε τοῖς ἔργοις οὖν ἐδείκνυεν. ἀλλ'
ὅμως οὐκ ἔκρυπτε τῆς αὐτοῦ θεότητα, οὐδὲ τὸν αὐτοῦ πατέρα καὶ θεὸν, οὐδὲ ἐκώλυε οὐδὲ αὐτὸν ὡμο-
λογοῦντας θεὸν καὶ θεοῦ υἱόν. ὁ γὰρ ναθαναὴλ εἰπὼν, ὅτι σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ
ἰσραὴλ, οὐκ ἐπετιμήθη ὥσπερ οἱ ἐν λυκαονίᾳ βουλόμενοι ὁμολογῆσαι τόν τε παῦλον καὶ βαρ-
νάβαν θεοὺς, καὶ θύσειν αὐτοῖς ὡς θεοῖς, ἐπετιμήθησαν παρ' αὐτῶν εἰπόντων, ὅτι παύσασθε τοῦ ἀτο-
πήματος, ὅτι καὶ ἡμεῖς ἄνθρωποι ὁμοιοπαθεῖς ὑμῖν ἐσμὲν, πρὸ τῶν λόγων διαῤῥηξάντων τὰ
ἱμάτια αὐτῶν. ἀλλὰ προσεδέχθη ἡ τοῦ ναθαναὴλ ὁμολογία, καὶ ἐπηνέθη. ἔτι τοῦ κυρίου ἐρωτή-
σαντος οὐδὲ ἰδίους μαθητὰς, τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; οὐχ ὡς χρείαν
ἔχοντος ἐρωτᾶν τοῦ τὰ πάντα εἰδότος πρὶν γενέσεως αὐτῶν, ἀλλ' ἀνάγοντος αὐτοὺς ὠδὲ τὸ ὑ-
ψηλότερον. καὶ λεγόντων τῶν μαθητῶν πρὸς τὸν χριστὸν τὰς τῶν πολλῶν περὶ αὐτοῦ δόξας, καὶ ὁ πέ-
τρος εἰπὼν, ὅτι σὺ εἶ ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, οὐκ ἤκουσε παρὰ τοῦ χριστοῦ, ὅτι σφάλῃ πέ-
τρε, μηκέτι πλανῶ, διδάσκαλός σου εἰμί. ἄκουσον καὶ γνῶθι τῆς ἀλήθειαν σύ τε καὶ πάντες.
οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, οὐ γάρ ἐστι δυνατὸν υἱὸν ἔχειν τὸν θεόν. ἀλλὰ τί; λέγει ὁ χριστὸς, μακάρι-
ος εἶ σίμων υἱὲ τοῦ ἰωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρα-
νοῖς. πάντως τὸν ἐκείνου λόγον στηρίζων. ἀντίχαριν δὲ καὶ μισθὸν τῆς ὀρθῆς καὶ ἀπλανοῦς ὁμολογίας,
δέδωκεν αὐτῷ τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. ἔτι τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ τῆς τοῦ χριστοῦ
ἀναστάσεως, ὁ θωμᾶς ψηλαφήσας τὴν τοῦ κυρίου πλευρὰν καὶ τὰς χεῖρας, καὶ γνοὺς ὅτι ἄνευ
πάσης ἀντιλογίας αὐτός ἐστιν ὁ χριστὸς, μέγα ἀνεβόησεν, ὁ κύριός μου, καὶ ὁ θεός μου. τί δὲ ὁ
χριστὸς τῷ θωμᾷ; ὅτι ἑώρακάς με, πεπίστευκας. μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες, καὶ πιστεύσαντες. καὶ
ταῦτα μὴ ἐκεῖνοι. ἴδωμεν δὲ καὶ τὰ παρὰ τοῦ χριστοῦ εἰς αὐτὸν λεχθέντα, ἀμὴν ἀμὴν, φησι, λέγω
ὑμῖν, ὅτι ἔρχετε ὥρα, καὶ νῦν ἐστιν, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσοντε τῆς φωνῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ οἱ ἀκούσαν-
τες ζήσοντε. ὥσπερ γὰρ ὁ πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως ἔδωκε καὶ τῷ υἱῷ ζωὴν ἔχειν ἐν ἑ-
αυτῷ, καὶ ἐξουσίαν ἔδωκεν αὐτῷ καὶ κρίσιν ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστὶ. μὴ θαυμάζετε οὖν,

ὅτι

ὅτι ἔρχετε ὥρα, ἐν ᾗ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσοντε τῆς φωνῆς αὐτοῦ, καὶ ἐκπορεύσοντε οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως. καὶ πάλιν, ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἔχει ζωὴν αἰώνιον. τί γοῦν δοκεῖ ὑμῖν; λέγει ὁ χριστὸς ἑαυτὸν θεὸν καὶ θεοῦ υἱόν, ἢ οὔ; πάντως ἐν τῷ εἰπεῖν, ὅτι ἔρχετε ὥρα, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ἔδειξεν ὅτι ἔχει ὁ θεὸς υἱόν, ὃς ἐστιν αὐτὸς ὁ χριστός. τὸ δὲ ἀκούσονται οἱ νεκροὶ τῆς φωνῆς αὐτοῦ, καὶ ζήσοντε, ἔδειξεν ἑαυτὸν δεσπότην, καὶ ἐξουσίαν ἔχοντα ζωῆς καὶ θανάτου, καὶ νῦν καὶ ἀεί ποτε. ὥσπερ γὰρ ὁ πατὴρ ζωὴν ἔχει ἐν ἑαυτῷ, οὕτω καὶ ὁ υἱός. ἐν δὲ τῷ εἰπεῖν, καὶ κρίσιν ποιεῖν, ἔδειξε τὴν δευτέραν αὐτοῦ παρουσίαν καὶ κρίσιν, ἣν μέλλει ποιήσειν, ὡς καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ ἀπολογίᾳ τρανῶς ἀπεδέδεικται. ἐν δὲ τῷ εἰπεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστὶ, μὴ θαυμάζετε τοῦτο. καὶ γὰρ ἔρχεται ὥρα, ἐν ᾗ ἀκούσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις, καὶ ἐκπορεύσονται εἰς ἀνάστασιν καὶ κρίσιν καὶ ἀνταπόδοσιν, ἔδειξε μὲν θεὸν ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωπον. ταῦτα γὰρ πάντα θεοῦ ἔργα προδήλως ὑπάρχουσι. καὶ διὰ τοῦτο ἡ μὲν παλαιὰ θεολογία καλεῖται, ὡς ἔχουσα τοὺς τοῦ θεοῦ λόγους. ἡ δὲ νέα λέγεται μὲν καὶ αὐτὴ θεολογία, διὰ τὸ καὶ αὐτὴν ὁμοίως κεκτῆσθαι αὐτοῦ. ἐξόχως δὲ θεουργία καλεῖται, διότι ἃ πάλαι προεῖπον οἱ προφῆται, ταῦτα αὐτὸς ὁ χριστὸς ἐνήργησε καὶ ἐπλήρωσε, καὶ ἀγαθουργῶς διεπραγματεύσατο τὰ καθ' ἡμᾶς ταπεινὰ, τοῖς θειοτάτοις αὐτοῦ κατ' ἄκρον ἐνώσας εὐδοκίᾳ τοῦ πατρὸς, καὶ συνεργίᾳ τοῦ πνεύματος. καὶ λοιπὸν δικαίως ἂν εἴποιμεν, ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας. ἐπεὶ γοῦν ὁ χριστὸς ἔστι θεὸς μὲν, ὡς ἀπεδέδεικτε, καὶ θεοῦ υἱός, ἔστι δὲ καὶ ἄνθρωπος καὶ υἱὸς ἀνθρώπου κατὰ τὴν σάρκα, καὶ ἐκηρύττετο ἀπὸ συστάσεως κόσμου, καὶ ἀνεφαίνετο λόγοις προφητικοῖς καὶ ὁράσεσιν, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτοῦ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, τοῦ καιροῦ δὲ καλέσαντος καὶ αὐτὸς ὁ χριστὸς ἐναργῶς τοῦτο ὑπέδειξε διάτε λόγων καὶ πράξεων, καὶ συνελὼν τὰ πάντα, εἶπεν, ὅτι ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἔχει ζωὴν αἰώνιον, διέστειλε τῆς ψυχικὴν ζωὴν τῆς σωματικῆς. ἡ γὰρ σωματικὴ πρὸς ὀλίγον φανεῖσα παρέρχετε, ἡ δὲ ψυχικὴ αἰώνιός ἐστιν, ὥσπερ καὶ ὁ θάνατος αὐτῆς. ἀλλ' ὅμως καὶ τὸ φθαρτὸν τοῦτο καὶ θνητὸν σῶμα ὁ δημιουργὸς αὐτοῦ θεὸς οὐκ ἐγκαταλείψει ἐν τε τῷ θανάτῳ καὶ τῇ φθορᾷ, ἀλλ' ὅταν ἐνδύσῃ αὐτὸ ἀφθαρσίαν καὶ ἀθανασίαν, καὶ ἄφθαρτοι καὶ ἀθάνατοι ἀναστάντες, τότε κατὰ τὸ λόγιον σὺν τῷ κυρίῳ ἐσόμεθα. τοίνυν διὰ τῶν ῥημάτων αὐτῶν, καὶ ὧν πρότερον πολλάκις ἐλάλησεν, οὐδὲν δὲ ἔλαττον καὶ ἐξ ὧν ἡμεῖς οὐκ ἐγράψαμεν, τρανῶς ὁ χριστὸς θεόν τε καὶ ἄνθρωπον ἑαυτὸν ἐναπέφηνεν. ἀλλ' ὅτε καὶ τὸν ἐκ γενετῆς τυφλὸν σῶον καὶ θεωροῦντα ἀπεκατέστησε μετὰ τὸ ἀναβλέψαι αὐτὸν, οὕτως εἴρηκε πρὸς αὐτὸν, σὺ πιστεύεις εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ; ὁ δὲ φησί, καὶ τίς ἐστι κύριε, ἵνα πιστεύσω εἰς αὐτόν; εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, καὶ ἑώρακας αὐτὸν, καὶ ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ, ἐκεῖνος ἐστίν. ὁ δὲ ἔφη, πιστεύω κύριε. καὶ προσεκύνησεν αὐτόν. ἀλλ' ὅμως ὁ αὐτὸς μωαίμεθ κατηγορῶν λέγει περί τινων, ὅτι ἀπεδοκίμασαν ἅ τινα οὔτε νοοῦσιν, οὔτε δύνανται ἐξηγεῖσθαι, ὅπερ μᾶλλον αὐτὸς πέπονθεν, ἀπεδοκιμάσας τὸν χριστὸν μὴ εἶναι υἱὸν θεοῦ, μηδὲ σαρκωθῆναι, καὶ διὰ τὸ τῆς ἀκαταληψίας μέγεθος ταῦτα ἠρνήσατο, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς τριάδος μυστήριον οὐ προσεδέξατο. οὐ γὰρ ἠδύνατο νοεῖν τῆς τῶν προσώπων διάκρισιν ἄνευ τῆς κατὰ τῆς οὐσίαν διακρίσεως, ὡς εἴρητε. ἐθαυμαστώθη γάρ, φησιν, ἡ γνῶσις σου ἐξ ἐμοῦ, λίαν ἐκραταιώθη, οὐ μὴ δύνωμαι πρὸς αὐτήν. τί δὲ ἄλλο ἐστὶν, ἢ ἡ ἀκατάληπτος καὶ ἀπερινόητος τοῦ θεοῦ γνῶσις, ἥ τις ἀγνωσίᾳ παρεικάζεται διὰ τὸ ὑπεραῖρον αὐτῆς πάσης κτιστῆς γνώσεως. ἡ γὰρ τοῦ θεοῦ ἀγνωσία οὐ λέγεται κατὰ στέρησιν, ἀλλὰ καθ' ὑπεροχήν. διὰ γὰρ τὸ ὑπερβάλλον καὶ ἀπρόσιτον φῶς τοῦ θεοῦ, σκότος αὐτὸ ὠνόμασαν. τὸ γὰρ μὴ δυνάμενον ὁρᾶσθαι, σκότος ἄντικρυς ἐστίν. ἔθεν γάρ, φησι, σκότος ἀπεκρυφὴν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ θεοῦ σοφίαν καὶ ἐπιστήμην τὴν ὑπεραίρουσαν πᾶσαν ἀγγέλων τε καὶ ἀνθρώπων σύνεσιν, τὴν μὴ ἔχουσαν νοῦν ἢ λόγον ἑρμηνευτικὸν, μωρίαν οἱ θεολόγοι ἐκάλεσαν. διὰ τοῦτο καὶ τῆς τοῦ θεοῦ λόγου ἐνανθρώπησιν, κένωσιν οἱ αὐτοὶ θεολόγοι καλοῦσι, καί τοι πλήρη τυγχάνουσαν, μᾶλλον δὲ ὑπερπλήρη σοφίας καὶ δυνάμεως καὶ σωτηρίας. εἰ οὖν παρὰ τοῖς θεολόγοις ἐθαυμαστώθη ἡ τοῦ θεοῦ γνῶσις διὰ τὸ ἀκατάληπτον, καὶ ἐπιγνόντες τῆς ἑαυτῶν ἀσθένειαν, ὡμολόγησαν εἰπόντες, ὅτι οὐ δύναντε πρὸς αὐτὴν, πῶς κἂν ὅλως ἴχνος τῆς τοῦ θεοῦ γνώσεως ἐγχωρῇ εὑρεθῆναι ἐν τῷ τῆς κα-

κίας κὴ τ̃ ψδῦ λαος ἐφδυρετῆ. ὁ γὰρ μὴ ἐσλὼς ὅλως τὸ βρῶμα ὅπῳ ἐωδίᵩ, ὅπως εἰς χυμὸς μεθ ζεσῃ, τ̃ θεόμ πειρᾶτ̃ ῥβλυνᾶμ. μύσας ⸫ γὰρ τοῦ τ̃ ψυχῆς κὴ νοὸς αὐτοῦ ὀφθαλμὸς, ὃκ ἔγνω τ̃ ἥλιομ ᾗ δ ἰκαιοσωύης, κὴ δι᾽ ἃ ὃν ἀπεδοκίμασεμ αὐτὸμ δ κὴ τ̃ τ̃ δ ἰκαιοσωύης ἥλιομ, τὸ ἐμ ἡῷ κὴ λόγομ τ̃ θεᾶ, κὴ σωὼ αὐτῷ τ̃ πατρὰ ⸫ τὸ πνεῦμα. ὁ γὰρ μὴ ἔχωμ τ̃ ἐμ, φησίμ ὁ σωτὴρ, ὐδὲ τ̃ πατρὰ. ὃ ᾗ τ̃ πατρὰ κὴ τ̃ ἐμ μὴ ἔχωμ, ἀξαυάγκης ὐδὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιομ. τὸ τωμ τοίνυω ὄντως ὡμολογημμώωμ, κακῶς ἁρ᾽ ἐλάλησεμ ὁ μωάμεθ, ὡς οὐκ ἔφη ὁ σωτὴρ περὶ ἑαυτοῦ τοιαῦθ᾽ ὅτι θεός ἐσῃμ ἢ θεᾶ ᾗός. ἀλλὰ περὶ μὴ τούτωμ ὄντως. σκεψώμεθα δοίνυω ⸫ περὶ τ̃ δ ἀληθοῦς ἀκρ᾽ δ ἐξεως τ̃ μωάμεθ, τ̃ λεγόσης ὅλι πῶς οὐ ἰσ᾽ δ αἱρες διαλεγόμεθ᾽ ὁ χρισὸς ὅτ᾽ ἔρηκεμ, ὅλι πῶσκυωεῖτε τ̃ θεόμ μ κὴ θεόμ ὑμῶμ, κὴ κύριόμ μ κὴ κύριομ ὑμῶμ. ἡμεῖς γᾶρ πεοείπομεμ, περὶ τ̃ μωάμεθ, ὅπως πῆ μὴ αὐτερυθριάσως λέγῃ τὸ ψεῦδ᾽ ⊖, πῆ δὲ μίγνυσι τῇ ἀληθείᾳ τὸ ψεῦδ᾽ος, ὡς ⸫ ἐμ τῇ πρόσθσι ἀκρ᾽ δ ἐξῇ ἐκείνᾳ. σκοπὸμ γὰρ εἶ ⊖, ἵνα πᾶσαμ αὐτοῦ τ̃ δ ϋαμιμ καταπείσῃ τ̃ ἅπαντα κόσμομ, κὴ ὅτι θεόμ ὁμολογήσωσι τ̃ χρισόμ, ὅτι θεᾶ ἐμ. δι᾽ ἃ ὃν κὴ τὸ πρόσθμ λέγῃ ἄπορ κὴ λέγῃ, ἀλλὰ ⸫ προκεκμμώως ψεῦδος ἐσῃμ, ὅλι πῶς περὶ ἰσ᾽ αἱρες εἶπε ὧδε ὁ χρισός. δ ψεῦδομ δ᾽ ὅλι ἀδ᾽ ἕως ἐσῃμ ὁ τ̃ χρισᾶ λόγ ⊖, ἀλλὰ μετὰ τ̃ ἀνάσταση, δι᾽ ἃ τὼ μέλλεσαμ αὐτῷ γεγονέναι ἀνάληψιμ, εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ὅτι ἀναβαίνω πῶς τ̃ πατρὰ μ ⸫ πατρὰ ὑμῶμ, ⸫ θεόμ μ κὴ θεόμ ὑμῶμ. κὴ μᾶλλομ ὥσπερ ὡδὶ πολλῶμ ἑτέρωμ ὁ χρισὸς ἀναφαίνετ̃ θεός τε κὴ ἄνθρωπος, ὅτω κὴ ὧδὶ τ̃ λόγε ζύτε. ⸫ γὰρ τῷ εἰπεῖμ ὧδε τ̃ χρισόμ, ὅλι ἀναβαίνω πῶς τ̃ πατρὰ μ κὰι πατρὰ ὑμῶμ, ἔδειξεμ ὅλι γνήσιος πατὴρ αὐτοῦ ἐσῃμ ὁ θεός, κὴ τ̃ ἐσίας κὴ φύσεως αὐτ̃ ἐσῃμ ὁ χρισός. κὴ δι᾽ ὧδε κεχωρισμμώως εἶπεμ, ὅλι ἀναβαίνω πῶς τ̃ πατρά μ. εἰ γὰρ ὡς εἷς τ̃ πολλῶμ εὑρίσκε το κὴ αὐτὸς, κοινῶς ὡς ὧδὶ πρώτε πεοσώπε ἐμελλε πεοσφέρειμ τ̃ λόγομ, κὰι εἰπεῖμ, ὅλι ἀναβαίνω πῶς τὸμ πατρὰ ἡμῶμ. τὸ δ᾽ οὕτω κεχωρισμμώως εἰπεῖμ, τὸ ἀναβαίνω πῶς τὸμ πατρά μου ὧδὶ πρώτου πεοσώπου, εἶπε κὰι πατρὰ ὑμῶμ, ὡς ὧδὶ δευτέρου, πάντως οὐδεμὶ ἑτέρομ ἔρηκεμ, οὐδ᾽ ἄλλο ἐδήλωσεμ, ἢ ὅπι αὐτὸς μὲμ ὁ χρισὸς φύσει ἐσῃμ ᾗός τ̃ θεᾶ, οἱ δ᾽ ἄλλοι πάντε χάριτι. ὡς τὸ, ἐγὼ εἶπα, θεοί ἐστε κὰι ᾗοὶ ὑψίστε πάντες. τὸμ αὐτὸμ κὰι ὁμοιομ τρόπομ ἐδήλε ⸫ τὸ θεόμ μ ⸫ θεόμ ὑμῶμ. ⸫ ὅλι μ ὡς ἄνθρωπος ἔρηκε τὸ θεόμ μου, πάντ᾽ πε δῆλομ, ἀλλ᾽ ὅδ᾽ αὐτὸ ὁμοίως ὡς πάντες ἄνθρωποι. εἰς γὰρ πάντας ἁγίους ἀνθρώπους κ̃ χάριμ λέγετ̃ ὁ θεὸς θεὸς αὐτ̃, ὡς ὅταμ λέγητ̃ θεὸς ἀβραὰμ κὴ ἰσαὰκ κὴ ἰακώβ, κὴ τ̃ ὁμοίωμ αὐτοῖς. κὴ γὰρ πρότερομ καθαρθέντες κὴ ἀφηνιάμθμοι τὰς ἰδίας ἁμαρτίας, ⸫ χρυόμμοι σκιᾷ ἐλέες, ἔκ τε λέχοντ̃ τ̃ τ̃ θεοῦ χάριμ, ⸫ γίνοντ̃ ᾗοὶ θεᾶ, ⸫ ὀνομάζετ̃ ὁ θεὸς θεὸς αὐτ̃. ὧδὶ ᾗ τ̃ χρισᾶ ὀχ ὅτως. ἀλλὰ πατὴρ αὐτοῦ λέγετ̃ ὁ θεός, διότι γέννημα τ̃ ὑποστάσεως τ̃ πατρός ἐσῃ, κὰι μία φύσις, κὴ μία οὐσία, κὰι θεότης, κὴ δυάμις πατρὸς κὴ ᾗός ἐσῃ. θεὸς δὲ τ̃ χρισοῦ λέγετ̃ διὰ τὴμ καθ᾽ ὑπόστασιμ ἕωσιμ τ̃ ἐς τῷ προσλήμματι, οὐχὶ ᾗ κὴ τῶμ ἁγίωμ. κὰι διαττὸμ εἶπε κὴ περὶ τούτε κεχωρισμμώως, τὸ ἀναβαίνω πῶς τὸμ θεόμ μου ⸫ θεὸμ ὑμῶμ. βλέπεις πῶς κὰι τὰ λοιπωῦτα ταπεινὰ ὡδὶ τ̃ χρισοῦ, μέγαν κὰι ὑπερφυᾶ κὰι ἀξαίσιομ ἔχει τὸμ νοῦμ; τοίνυω ἀξ αὐτῶμ, ὧμ ὁ μὴ χρισὸς καλῶς ἔρηκεμ, ὁ δὲ μωάμεθ κακῶς προσέφερεμ, ἀνεφάνετ̃ ὁ χρισὸς θεός τε ⸫ ἄνθρωπ⊖.

ε Επι ἀρνεῖτ̃ μὲμ ὁ μωάμεθ τὸ, τὸμ χρισὸμ ἡμῶμ εἶμ θεᾶ κὴ θεόμ. ἀρνεῖτ̃ ᾗ, κὴ ὅτι ἐσταυρώθη. ἀλλὰ ψιλὸμ μόνομ ἄνθρωπομ λέγῃ κ̃ νεύριομ, κὴ ἐκ πᾶθῶν γεγυμνᾶσθαι, ἅγιομ δὲ ὑπὲρ πάντας ἀνθρώπους, ⸫ σοφὸμ, κὴ προφήτλω μείζονα πάντωμ τ̃ προφητ̃. κὴ ῥητῶς ὑπὲρ ἄνθρωπομ ὅδε ἡμῶμ καλεῖ, θεὸμ ᾗ κὴ θεᾶ ἡμῶμ ὀδαμῶς. ἐπεὶ γᾶρ ἡ πᾶσα πραγματεία τ̃ τε πρώτης ⸫ δευτέρας κὴ ζήτησις ἀκριβείας τ̃ τὸ ὄσμ, ἵνα δειχθῇ, ὅπως ὁ χρισὸς θεὸς ⸫ θεᾶ ἡμῶμ ἐσῃ, κὰι ὅπως θεὸς ὢμ ἐπ᾽ ἐσχάτωμ τ̃ ἡμερῶμ λαβὼμ ἐκ ᾗ ἁγίας πᾶθῶσ σάρκα, ἐγένε τέλειος ἄνθρωπος, ὥσπερ κὴ τέλειος θεός, ποδιᾶμ κὴ πᾶέλκωμ δ᾽οκεῖ, ἵνα κὰι αὖθις τὰ αὐτὰ ὠνειχεῶμεν. ἐκεῖσε γὰρ προαγῶς ἀκριδέσκετ̃ ὁ χρισὸς θεός τε ⸫ ἄνθρωπ⊖.

ς Ει φησίμ ὁ μωάμεθ, μὴ ὑπὸ τ̃ ἰσκαιώτ τὸμ χρισὸμ ἀναιρεθῆναι, μήτε σαυρωθῆναι, ἀλλ᾽ ἀλλοίωνα ἑτέρομ ἐκείνῳ ὅμοιομ, κὴ κ̃ φαντασίαμ ἐδόκῃ τ̃ χρισὸμ ἐσαυρῶσθαι, μανιχαίοις ἀκολουθῶμ. ὥσπερ γὰρ ἀπατᾶζωμ εὑρέσκετ̃ πᾶσα πᾶσαν ἄνθρωπομ, ὅτε θεόμ, οὔτε θεᾶ ᾗόμ

ἀλλὰ

δέξασθαι τὸν χριστόν, οὕτω καὶ πάσῃ δυνάμει σπουδάζει, ἵνα καὶ τὴν ἐνσαρκὸν τούτου οἰκονομίαν ἀνατρέψῃ, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐκείνου θάνατον. ἡμεῖς γοῦν καὶ περὶ τούτου εἴπομεν ἐν τῇ δευτέρᾳ ἀπολογίᾳ, καὶ ἀπεδείξαμεν διὰ πολλῶν ἀπαρχειρημάτων καὶ ἀποδείξεων, ὅπως ὁ χριστὸς θεὸς καὶ θεοῦ υἱὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος ἀναδέδεικται. ἀλλ' ὅμως καὶ κατὰ τὸ παρὸν λέγομεν οὕτως, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἰκὼν ὢν τοῦ θεοῦ κατὰ χάριν, φθόνῳ διαβόλου τῆς ἐντολὴν τοῦ θεοῦ παραβὰς, ἔλαβε κατάραν ἀπὸ θεοῦ, καὶ ἐξεβλήθη τοῦ παραδείσου, καὶ τὸν θάνατον ἐκληρώσατο. ὁ δὲ υἱὸς τοῦ θεοῦ, εἰκὼν αὐτοῦ δὴ τοῦ θεοῦ κατὰ φύσιν ὑπάρχων, ἐνεδύσατο τὴν κατὰ χάριν εἰκόνα, τουτέστι τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν, καὶ ἔσωσεν αὐτὴν, καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν μακαριότητα αὖθις ἀνήγαγεν. ἔτι, ὥσπερ τὰ τοῦ νοῦ κινήματα ὁ λόγος διὰ τῆς γλώσσης δῆλα ποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς διὰ τῆς σαρκὸς ἐδήλωσε τὰ τοῦ ἰδίου πατρὸς βουλήματα, καὶ τὴν αὐτοῦ θεότητα. ἔτι, ὥσπερ βασιλέως εἰς ἓν οἴκημα οἰκήσαντος πόλεως μυριάνδρου, τότε δὴ πᾶσα ἡ πόλις φοβερὰ γίνετο τοῖς ὑπεναντίοις, οὕτω τοῦ χριστοῦ ἐν ἑνὶ σώματι οἰκήσαντος, πᾶσα φύσις ἀνθρώπων φοβερὰ τοῦ διαβόλου ἐγένετο. καὶ δῆλον ἀπότε τῶν μαρτύρων, ἀπότε τῶν ὁσίων, ὅτι τὸν μὲν θάνατον ἀντ' οὐδενὸς, καὶ ὡς ὕπνον αὐτὸν ἐλογίσαντο, τοῖς δὲ δαίμοσιν ἐπέταττον, καθάπερ δούλοις αὐτῶν. ὥσπερ γοῦν κρύπτειν πειρᾶται τὸ τὸν χριστὸν θεὸν καὶ θεοῦ υἱὸν εἶναι, οὕτω καὶ τὴν ἐνσαρκὸν αὐτοῦ οἰκονομίαν, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν. καὶ διὰ τοῦτο λέγει μὴ ἐσταυρῶσθαι, ἀλλὰ τοῦτο ἐστὶ ψεῦδος σαφές. καὶ πρῶτον, ὅτι εἴπερ οὐκ ἐσταυρώθη, τοῦ χάριν ἐπλάσσαντο οἱ χριστιανοὶ κατὰ τοῦ χριστοῦ πρᾶγμα ἐφύβριστον. τὸν γὰρ διὰ σταυροῦ θάνατον ἄτιμον καὶ ἄδοξον ἐλογίζοντο, καὶ διὰ τοῦτο κατέκριναν τὸν χριστὸν τὸν κύριον τῆς δόξης οἱ τάλανες ἰουδαῖοι, τὸν τοιοῦτον θάνατον. ἀλλὰ γνώτωσαν, ὅτι διὰ τοῦ, τοῦ σταυροῦ τροπαίου, καὶ διὰ τοῦ σωτηρίου θανάτου, ἅ τινα καὶ ἀσθένεια θεοῦ καλοῦνται, κατελύθησαν πᾶσαι αἱ πονηραὶ καὶ ἀντικείμεναι δυνάμεις, διὰ τοῦ σταυροῦ τὸ σκότος τῆς οἰκουμένης ἀπήλασε, τὸ δὲ φῶς τῆς γνώσεως ἐπανήγαγε, διὰ τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ κατελύθη ὁ θάνατος, καὶ οὐκ ἔτι ἐστὶ θάνατος, καὶ ἡ τυραννὶς τοῦ διαβόλου. καὶ τὸ μὲν σῶμα τοῦ χριστοῦ ἀπέθανε, καὶ ἐτάφη, καὶ ἀνέστη, ἡ δὲ θεότης αὐτοῦ ἀπαθὴς διέμεινεν. ὥσπερ γὰρ βασιλέως λόγος ἐν χάρτῃ καταγραφεὶς, εἴπερ ὁ χάρτης διαφθαρῇ, ὁ τοῦ βασιλέως λόγος ἄφθαρτος διαμένει, οὕτω καὶ ὠδὶ τοῦ χριστοῦ, τὸ μὲν σῶμα ἐκείνου καὶ φθορὰν ἐδέξατο, καὶ ἀπέθανε, διαφθορὰν δὲ οὐδαμῶς· ἡ δὲ θεότης αὐτοῦ ἀπαθὴς διέμεινεν, οὐδὲ γὰρ πάσχει θεός. δεύτερον, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἰουδαῖοι πάντες μαρτυροῦντες εἰσὶ τὸν τοῦ χριστοῦ θάνατον. ὡς γὰρ κακοῦργον λέγουσι ἀποκτεῖναι αὐτόν. τρίτον, ὅτι οὐκ ἐν κρυφῇ ἀπέθανεν οὐδ' ἐν παραβύστῳ καὶ γωνίᾳ, ἵνα κρυβῇ ὁ θάνατος αὐτοῦ. σὺν δὲ τῷ θανάτῳ καὶ ἡ τούτου ἀνάστασις. ἀλλὰ κατὰ θεῖαν οἰκονομίαν ἐν τοῦ καιρῷ τοῦ πάσχα ἐγένετο ὁ τοῦ κυρίου θάνατος, ἵνα κατὰ τὸ εἰωθὸς, συναθροισθῇ τὸ πλῆθος τῶν ἰουδαίων, ἤτοι τὸ δωδεκάφυλον, καὶ γένηται πᾶσι δῆλος ὁ τοῦ χριστοῦ θάνατος, καὶ οὐχ ἔχωσι χώραν οἱ βουλόμενοι κρύπτειν τὸν τοῦ σωτῆρος θάνατον, ὡς κατὰ τὸ παρὸν ὁ μωάμεθ. τέταρτον, ὅτι οὐκ ἀπέθανε θάνατον φυσικὸν, ἀλλὰ τοῖς ἰουδαίοις ἐπέτρεψε τὸν ἐκείνου θάνατον. καθάπερ τις παλαιστὴς γενναῖος, οὐκ αὐτὸς ἐκεῖνος ἐκλέγεται τὸν ἀνταγωνιστὴν αὐτοῦ καὶ ἀντίπαλον, ἀλλ' ὡς ἄν τις βούληται τούτῳ συμπλέκεται, οὕτω καὶ ὁ χριστὸς, ὃς ἀπὸ λόγου μόνου ῥίψας εἰς γῆν τοὺς ζητοῦντας αὐτὸν, τὴν ἐξουσίαν πᾶσαν τοῖς ἰουδαίοις ἀφῆκε. καὶ αὐτοὶ οἱ ἰουδαῖοι ἐξελέξαντο τὸν διὰ σταυροῦ θάνατον, ἀγνοοῦντες οἱ τάλανες, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ θάνατος ἔμφασιν τινὰ προφητείας ἐπλήρωσεν. ὁ γὰρ δαβίδ φησί, λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας. τί δὴ λούσης τῆς προφητείας; πάντως οὐδὲν ἕτερον, ἢ ὅτι, ὥσπερ ἡ γωνία τοὺς δύο τοίχους ἑνοῖ καὶ συνδεῖ, καὶ ποιεῖ ἕν, οὕτω καὶ ὁ χριστὸς, ὃς πέτρα ὠνομάσθη παρὰ τῆς γραφῆς, ὃν τινα λίθον ἀπεδοκίμασαν, καὶ ὡς ἀνωφελῆ καὶ ἄχρηστον ἔρριψαν οἱ οἰκοδομοῦντες ἰουδαῖοι, οἵ τινες ἐνεπιστεύθησαν τὰ τοῦ θεοῦ λόγια εἰς οἰκοδομὴν καὶ σωτηρίαν τοῦ γένους αὐτῶν, οὗτος ἤγουν ὁ χριστὸς ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας, τουτέστι συνῆψε τήν τε παλαιὰν διαθήκην, καὶ τὰ ἔθνη, καὶ ἑνώσας τὰ δύο, ἕνα οἶκον ἐποίησεν εἰς κατοικητήριον θεοῦ. καὶ τείνας τὰς χεῖρας

ἐν τῷ σαυρῷ, τὰ διεστῶτα συνήγαγε, καὶ εἰς ἕνα καινὸν ἄνθρωπον, καὶ μίαν πίστιν ἀπηρ-
τέσησεν. ἀλλὰ καὶ τὸν ἀέρα, ὃν τινα ὁ ἄρχων τοῦ ἀέρος διάβολος ἐμίανε, οὗτον ὁ χριστὸς ἡγία-
σε, διὰ τὸ ἀναβεβηκέναι αὐτὸν εἰς τὸ τοῦ σαυροῦ ὕψος. εἴποι δ' ἄντις καὶ οὗτος, ὅτι οὐκ ἀπέθα-
νεν ὁ χριστὸς τόν τε ἰωάννου θάνατον, ἢ τὸν ἡσαΐου, οἵ τινες ὁ μὲν ἐτμήθη τῆς κεφαλῆς, ὁ δὲ ἐπρί-
σθη μέσον ξυλίνῳ πρίονι, ἀλλὰ σῶον ἔχων τὸ σῶμα, διδασκαλίαν ἀφεὶς, ὅτι ἐπεὶ σῶμα χρι-
στοῦ ἡ ἐκκλησία ἐστὶν, οὐκ ἔστι δίκαιον, ἵνα σχίζωσιν αὐτῆς οἱ κακῶς φρονοῦντες.

ζ Ἔτι φησὶν, ὅτι τὸν χριστὸν ὁ θεὸς εἰς ἑαυτὸν μετεκαλέσατο, τουτέστιν εἰς τοὺς οὐρανούς. περὶ δὲ
τὰ τέλη τοῦ κόσμου πάλιν φανήσεται, καὶ θανατώσει τὸν ἀντίχριστον, μετὰ δὲ ταῦτα θα-
νεῖν καὶ τὸν χριστὸν, τοῖς αἱρετικοῖς δονατισταῖς συμφωνῶν, καὶ ταύτῃ τῇ αἱρέσει, τὸ ὁμολο-
γεῖσθαι χριστὸν τὸν θεὸν ἀνατρέπει. ὅτι μὲν γὰρ ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς ὁ χριστὸς, ὁμολογεῖ.
καὶ ὅτι πάλιν ἐλεύσεσθαι μέλλει, οὐκ ἀρνεῖται. ὅτι δὲ ὡς θεὸς καὶ κριτὴς πάσης κτίσεως, ἀπο-
βάλλεται. ἀλλ' ὡς ἠλίαν ἢ ἐνὼχ, οὕτω κηρύττει τὸν χριστὸν ἐλεύσεσθαι. ἀρνούμενος δὲ καὶ τὸν
ἐκείνου θάνατον, λέγει, ὅτι μετὰ τὸ θανατῶσαι τὸν ἀντίχριστον, καὶ αὐτὸν τὸν χριστὸν ἀπεθανεῖν.
ἀλλ' ἐπεὶ πολλάκις καὶ διαφόρως ἔμπροσθεν περὶ τοῦ χριστοῦ εἴπομεν, ἀπόχρη τὰ λεγόμε-
να εἰς ἀνασκευὴν, καὶ κατάλυσιν καὶ τούτου τοῦ ἀσεβήματος. καὶ περὶ μὲν τοῦ χριστοῦ ταῦτα
εἰσὶ τὰ παρὰ τοῦ μωαίμεθ λεχθέντα.

η Περὶ δὲ τῆς ἁγίας μαρίας τῆς παρθένου καὶ θεοτόκου οὕτωσί φησιν, ὅτι οἱ χριστιανοὶ θεοποιοῦ-
σιν αὐτὴν. ἐπεὶ γοῦν καὶ περὶ τοῦ τοιούτου ἀτοπήματος ἀρκετῶς εἰρήκαμεν ἐν τῇ τρίτῃ
ἀπολογίᾳ, πλέον οὐ λέγομεν. ἀρκετὰ καὶ γάρ εἰσι τὰ ῥηθέντα. Ἔτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ
ἁμρὰμ λέγει περὶ τῆς ἀειπαρθένου ἁγίας μαρίας τῆς θεοτόκου, ὅτι θυγάτηρ ἐστὶ τοῦ ἁμρὰμ, ὃς
ἐστὶ πατὴρ τοῦ προφήτου μωϋσέως καὶ τοῦ ἀαρὼν, ὡς καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ μαριὰμ, ὅπερ
ἑρμηνεύεται μαρία, διαῤῥήδην φησὶν, ὅτι ἡ τοῦ χριστοῦ μήτηρ μαρία ἀδελφὴ ἦν τοῦ τε ἀα-
ρὼν καὶ μωσέως. καὶ ὅτι μὲν ὁ ἁμρὰμ πατὴρ ἦν μωϋσέως καὶ ἀαρὼν, οὕτως ἐστὶν ἡ ἀλή-
θεια. τίνος δέ ἐστιν ἡ θεοτόκος θυγάτηρ, καὶ πότε ἐγεννήθη, τοῖς πᾶσι φανερόν. τοῦ γὰρ
μωσέως ἀδελφὴ ἡ μαρία ἐν τῇ ἐρήμῳ ἀπέθανε. μετὰ δὲ χρόνους χιλίους πεντακοσίους ἐγεν-
νήθη ἡ ἁγία θεοτόκος. οὕτω παραφυλάττει ὁ μάταιος τὴν πᾶσαν ἀλήθειαν ἐν ὅλῳ τῷ
αὐτοῦ συγγράμματι.

ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΜΩΑΜΕΘ

ΛΟΓΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ.

ΑΣΕΒΗΣ εἰς βάθος κακῶν ἐμπεσὼν καταφρονεῖ, φησὶν ὁ θαυμά-
σιος σολομών. καὶ τίς ἀσεβέστερος μωαίμεθ; ποῖον δὲ βάθος κακῶν,
μᾶλλον δὲ σκότος, εἰς ὃ οὐκ ἐνέπεσεν ὁ δύστηνος οὗτος; καὶ γὰρ μετὰ τῶν
ἄλλων πλασμάτων καὶ τεράτων ψευδῶν, ἐπλάσσετο καὶ τὴν πα-
ροῦσαν ἄθεσμον θεωρίαν, ἔχουσαν ὑπὸ λέξεως οὕτως.

α Ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῶν ὑῶν ἰσραὴλ, αἶνος τῷ ποιήσαντι διελ-
θεῖν τὸν δοῦλον αὐτοῦ ἐν μιᾷ νυκτὶ ἀπὸ τοῦ εὐκτηρίου τοῦ ἐλαρὰμ, ὅ ἐστιν οἶκος μακκὲ, μέχρι τοῦ
πορρωτάτου εὐκτηρίου, ὅ ἐστιν οἶκος ἅγιος ἱερουσαλὴμ, ἣν εὐλογήσαμεν, ὁ μαχούμετ ἐν
μιᾷ τῶν ἡμερῶν, μετὰ τὸ ψάλλειν αὐτὸν τὴν ἑωθινὴν ὥραν αὐτοῦ, εἶπε τοῖς ἀνθρώποις, ὦ
,, ὑμεῖς ἄνθρωποι κατανοήσατε, χθὲς μετὰ τὸ διαστῆναι με ὑμῶν, ἦλθε πρός με ὁ γαβριὴλ
,, μετὰ τὴν ἐσχάτην ἑσπερινὴν ψαλμῳδίαν, καὶ εἶπε πρός με, ὦ μωαίμεθ, ἐντέλλεταί σοι ὁ
,, θεὸς ὑπλοκέψασθαι αὐτόν. ᾧ εἶπον, καὶ ποῦ αὐτὸν ὑπλοκέψομαι; καὶ εἶπεν ὁ γαβριὴλ, ἐν τῷ
,, τόπῳ ὅπου ἐστί. καὶ ἤγαγέ μοι κτῆνος μεῖζον μὲν ὄνου, ἔλαττον δὲ ἡμιόνου, καὶ τὸ ὄνομα αὐ-
,, τοῦ ἐμπαράκ. καὶ εἶπε μοι, ἀνάβαινε τούτῳ, καὶ ἔλαυνε μέχρι τοῦ οἴκου τοῦ ἁγίου. καὶ ὡς ἐ-
,, φρόντιζον ἀναβαίνειν, ἔφυγε τὸ κτῆνος. καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἵσταται ἀσφαλῶς, ὁ μαχούμετ γάρ

ἐστιν

ἐστιν ὁ σὲ βουλόμενος ἀναβῆναι. καὶ ἀπεκρίθη τὸ κτῆνος, μὴ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπεστάλην; ἀπεκρίθη ὁ γαβριὴλ, ναί. καὶ εἶπε τὸ κτῆνος, οὐ συγχωρήσω αὐτῷ ἀναβῆναι, εἰ μὴ πρότερον ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ θεοῦ δεηθείη. ἐγὼ δὲ ἐδεήθην τοῦ θεοῦ μου ὑπὲρ τοῦ κτήνους, ἐπέβην τε αὐτοῦ, καὶ περιεπάτει ὑπὸ καθημένου μου πορείᾳ λεπτῇ, ἐπεστήριζέ τε τὴν χηλὴν τοῦ ποδὸς ἐν τῷ ὁρίζοντι τοῦ ὄψεως αὐτοῦ. καὶ οὕτως ἦλθον εἰς τὸν οἶκον τὸν ἅγιον ἐν ἐλάττονι διαστήματι, ἢ ὅσον λίθου βολὴ τελεσθείη. ἦν δὲ καὶ ὁ γαβριὴλ μετ' ἐμοῦ, καὶ ἤγαγέ με εἰς ἀπορρῶγα ἐν τῷ οἴκῳ τῷ ἁγίῳ, ἐν τῇ ἱερουσαλήμ. καὶ εἶπε μοι ὁ γαβριὴλ, κατάβηθι, ὅτι ἀπὸ τοῦ πέτρας ταύτης ἀναβήσῃ εἰς τὸν οὐρανὸν. καὶ κατέβην. καὶ ὁ γαβριὴλ ἠσφαλήσατο μετὰ κύκλου πρὸς τὴν ἀπορρῶγα, τὸ κτῆνος τὸ ἐμπαρὰκ, καὶ ἐβάστασέ με ἐν τοῖς ὤμοις αὐτοῦ, μέχι τοῦ οὐρανοῦ. καὶ ὅτε ἤλθομεν πρὸς τὸν οὐρανὸν, ἔκρουσε τὴν θύραν ὁ γαβριὴλ, ἐρρήθη τε πρὸς αὐτὸν, τίς εἶ; ἀπεκρίθη τε, ἐγώ εἰμι ὁ γαβριήλ. ἐρρήθη τε πάλιν αὐτῷ, καὶ τίς ἐστι μετὰ σοῦ; ἀπεκρίθη, ὁ μαχούμετ. εἶπε δὲ ὁ θυρωρὸς, μὴ ὑπὲρ τούτου ἦν ἡ ἀποστολή; καὶ εἶπεν ὁ γαβριὴλ, ναί. καὶ ἤνοιξεν ἡμῖν τὴν πύλην, καὶ εἶδον ἔθνος ἀγγέλων, καὶ δὶς κάμψας ὑπὲρ αὐτῶν τὰ γόνατα, ἐξέχεον προσευχήν. καὶ μετὰ ταῦτα ἔλαβέ με ὁ γαβριὴλ, καὶ ἤγαγέ με πρὸς τὸν δεύτερον οὐρανόν. ἦν δὲ τὸ διάστημα τῶν δύο μέσων οὐρανῶν ὁδὸς πεντακοσίων ἐτῶν. καὶ ὥσπερ πρῶτον ἔκοψε τὴν θύραν, καὶ ἀπόκρισις γέγονεν αὐτῷ, οὕτω καὶ μέχρις ἑβδόμου οὐρανοῦ κατὰ πάντα γέγονεν ὁμοία. ἐν ᾧ ἑβδόμῳ οὐρανῷ διαγράφει ἰδεῖν λαὸν ἀγγέλων, τὸ μῆκος ἑνὸς ἑκάστου πολλῷ χιλιοπλάσιον τοῦ κόσμου, ἀφ' ὧν τις εἶχεν ἑπτακοσίας χιλιάδας κεφαλὰς, καὶ ἐν ἑκάστῃ κεφαλῇ ἑπτακοσίας μυριάδας στόματα, καὶ ἐν ἑκάστῳ στόματι χιλίας ἑπτακοσίας γλώσσας αἰνούσας τὸν θεὸν ἑπτακοσίοις μυριάδων ἰδιώμασι. καὶ προσέβλεψεν ἕνα τῶν ἀγγέλων θρηνοῦντα, καὶ ἐζήτησε τὴν αἰτίαν τοῦ θρήνου αὐτοῦ. καὶ ἀπεκρίθη, ἁμαρτίαν εἶναι. αὐτὸς δὲ ἐθεήθη ὑπὲρ αὐτοῦ. οὕτω τέ φησιν ὁ γαβριὴλ, παρέθετό μέ ἀγγέλῳ ἑτέρῳ, κἀκεῖνος ἄλλῳ, καὶ οὕτως ἐφεξῆς, μέχρις ἔστη ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, καὶ τοῦ βήματος αὐτοῦ. καὶ ἥψατό μου ὁ θεὸς τῇ χειρὶ αὐτοῦ ἐν μέσῳ τῶν ὤμων, ἕως οὗ ἡ ψυχρότης τῆς χειρὸς αὐτοῦ, διῆλθε μέχρι τοῦ μυελοῦ τοῦ ῥάχεώς μου. καὶ εἶπε μοι ὁ θεὸς, ἐπέθηκα σοὶ καὶ τῷ λαῷ σου εὐχάς. καταβάντι δέ μοι πρὸς τὸν τέταρτον οὐρανὸν, συνεβούλευσεν ὁ μωϋσῆς ἐπανελθεῖν με πρὸς τὸ κουφίσαι τὸν λαὸν, μὴ ὄντα δυνατὸν ἐξαρκεῖν τοσαύτῃ εὐχῇ. καὶ τῇ πρώτῃ ἐπανόδῳ ἔλαβον ἄνεσιν ἀπὸ δέκα μέχρι καὶ τῆς τετάρτης ἐπανόδου. καὶ τῇ πέμπτῃ ἐπανόδῳ, τοῦτον ἦλθεν εἰς τὸ ἔλαττον τῶν εὐχῶν, ὡς ὀλίγας ἐναπομεῖναι. εἰπόντος δὲ τοῦ μωσέως, μηδὲ τοῦτον δυνήσεσθαι τὸν λαόν. ἐγὼ δὲ αἰσχυνθεὶς ὡς τοσαυτάκις ἀναβὰς, οὐκ ἀνέβην πλέον, ἀλλ' ἐλθὼν εἰς τὸ ἐμπαρὰκ, ἤλαυνον ἐπανιὼν εἰς τὸν οἶκον τοῦ μακκέ. τούτων δὲ πάντων χρόνος ἐλάττων ἢ τὸ δέκατον μέρος τοῦ νυκτὸς. καὶ διηγησαμένου πρὸς τὸν λαὸν τοῦ μωαίμεθ τὴν θεωρίαν ταύτην, ἀπέστησαν ἀπὸ τοῦ νόμου αὐτοῦ χιλιάδου ἀνθρώπων πολλαὶ, λέξαντες αὐτῷ, ἀνάβηθι τῇ ἡμέρᾳ εἰς τὸν οὐρανὸν ὁρώντων ἡμῶν, ὡς ἂν ἴδωμεν σοὺς συναντήσαντάς σοι ἀγγέλους, οὐκ ἐπέγνως τὸ ἑαυτοῦ ψεῦδος; καὶ εἶπεν ὁ μωαίμεθ, αἴνεσις τῷ θεῷ μου, μὴ ἄλλό τι εἰμὶ ἐγὼ, ἢ εἷς τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀπόστολος. οἱ πρὸ ὑμῶν οὐκ ἐπίστευον θαύμασιν, οὐδὲ ὑμεῖς πιστεύετε θαύμασιν, οὔτε πιστεύσετε, ἢ μὴ διὰ ξίφους. καὶ τί δ' ἄν τις εἴποι περὶ τοῦ τοιαύτης ψευδοῦς, καὶ ἀδοξοτάτης θεωρίας; ἐξ αὐτοῦ γὰρ τοῦ μωαίμεθ τὸν ἔλεγχον ἔχει. αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ εἰπὼν, ὅτε ἐκυλίετο ἀφρίζων ὑπὸ τοῦ πάθους, ὅτι τοῦ γαβριὴλ ἐρχομένου πρὸς αὐτὸν, ἀπεσταλμένου παρὰ θεοῦ δῆθεν, οὐκ ἠδύνατο φέρειν τὴν τοῦ ἀγγέλου ὅρασιν. καὶ διαστῶτο πίπτειν ὡσεὶ νεκρὸν, σοὺς δὲ παρὰ τοῦ ἀγγέλου λόγους ἀκούειν, ὥσπερ τινα κώδωνα χαλκοῦν ἠχοῦντα. ὁ τοίνυν μὴ δυνηθεὶς φέρειν ἑνὸς ἀγγέλου ὀπτασίαν, πῶς τοσούτων ἀγγέλων αὐγὴν ἠδυνήθη θεάσασθαι; περιεργάσασθαί τε καὶ μετρῆσαι τὰς τοσαύτας κεφαλὰς τῶν ἀγγέλων, τὰς ἐντὸς τε τῶν στομάτων αὐτῶν γλώσσας, ἀλλὰ δὴ καὶ τὰς διαφόρους ἐναλλαγὰς καὶ ἰδιότητας τῶν ὕμνων τοῦ θεοῦ; μὴ μόνον γὰρ τοῦ γαβριὴλ μείζονα εἶναι λέγει ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ πάντων ἐκείνων, εἰς οὓς ὁ γαβριὴλ οὐκ εἶχε παρείσδυσιν. ἀλλὰ τοσοῦτον ἦν ἀποδέων ἐκείνων, ὥστε τὸν μωαίμεθ αὐτὸν ἑτέρῳ ἀγγέλῳ παραδοῦναι, ὁ δ' αὖ ἑτέρῳ, καὶ ἐφεξῆς ἄλλῳ. καὶ οὕτως ἀνελθεῖν εἰς τὸ πλῆ-

θος τῶν ἀγγέλων. εἶτα κἀκείνων ὑπεραναβῆναι, καὶ οὕτως εἰσελθεῖν εἰς τὸν θεὸν, καὶ συν-
τυχεῖν ἀλλήλοις. Ετι μὴ μόνον μείζονα πάντων ἐκείνων δεικνύει ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἐκεί-
νων εὐχόμενον. ἐῶ λέγειν περὶ τοῦ μεγάλου ἐκείνου καὶ θεόπτου μωϋσέως, ὃν ὥς φησιν εἶδεν
ἐν τῷ τετάρτῳ οὐρανῷ, αὐτὸν δὲ ὑπεραναβῆναι καὶ τοῦ ἑβδόμου, καὶ ἀπελθεῖν μέχρι καὶ τοῦ
θεοῦ, ὁμιλῆσαι τε αὐτῷ. μετὰ δὲ ταῦτα ἐξελθεῖν καὶ κατελθεῖν ἐν τῷ τετάρτῳ οὐρανῷ, ὡς
εἴρηται, καὶ συντυχεῖν τῷ μωϋσεῖ, συμβουλεῦσαι τε αὐτὸν τούτῳ, ἐπαναστραφέντα πρα-
καλέσαι τὸν θεὸν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ γενέσθαι κουφοτέραν τὴν εὐχὴν, ὡς ἀδυνάτως ἔχοντος
πρὸς αὐτὴν. καὶ δεξαμένου τούτου τὴν βουλὴν, ἐπαναστραφῆναι πρὸς τὸν θεὸν, καὶ ζητῆσαι
τὸ περὶ τούτου, καὶ προσδεχθῆναι τὴν ζήτησιν αὐτοῦ, καὶ γενέσθαι ἐλαφροτέραν τὴν εὐ-
χὴν. καὶ αὖ τοῦ μωσέως ἀναγκάσαντος αὐτὸν αὖθις ἐπαναστραφῆναι ἕως πεντάκις πρὸς τὸν
θεὸν, καὶ πάλιν γενέσθαι πολλῷ ἐλάττονα τὴν εὐχὴν. ἐς μὴ ἀρκεσθέντα τὸν μωϋσῆν εἰπεῖν
καὶ αὖθις ἵνα ἐπαναστραφῇ πρὸς τὸν θεὸν, καὶ αἰτήσῃ συγγνωμονεστέραν γενέσθαι τὴν εὐ-
χὴν, οὐ κατένευσεν, ἀλλὰ κατελθεῖν εἰς τὸ ἐμπαρὰκ, καὶ ἐλαύνειν ἕως ἂν ἔλθῃ ἐνθα ἦν πρό-
τερον. σκόπει γοῦν ψεῦδος πάσης ἀγνωσίας μεμεστωμένον. τὸν θεὸν, ὃν τινα ὁμολογεῖ ὁ
αὐτὸς μωαιμεθ ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ἐνσώματον δεικνύει, καὶ οὐκ ἀσώματον. τὸ γὰρ θεῖον,
ἀσώματον, ἄποσόν τε καὶ μὴ ἔχον μέγεθος, οὐδὲ ἐν εἴδει περιγραπτόν. τὸ δὲ οὕτως ἔχον ἐν τῇ
ἰδίᾳ αὐτοῦ φύσει, πῶς ἂν ἐκ μερῶν; εἰ γάρ τις δοίη τοῦτο ὑπάρχειν, πῶς νοηθήσεται ἀσώ-
ματον; τὸ γὰρ ἐν σχήματι ὄν, πάντως καὶ ἐν ποσῷ. τὸ δὲ ἐν ποσῷ, καὶ ἐν τόπῳ. τὸ δὲ ἐν τόπῳ,
ἐξανάγκης περιγραπτόν. ταῦτα δὲ σωματικὰ, καὶ τὰ τοῦ σώματος ἴδια, πῶς ἂν ὑπὲρ τῆς μα-
καρίας ἐκείνης καὶ ἀσωμάτου φύσεως τοῦ θεοῦ λογίσηταί τις διανοίας μέτοχος ὤν; καὶ ὁ μὲν
πατριάρχης ἀβραὰμ ἐν τῇ πάλαι θεοφανίᾳ γῆν καὶ σποδὸν ἑαυτὸν ἐλογίσατο καὶ ἐκά-
λεσεν. τοῦ δὲ διανιὴλ τοῦ τοιούτου καὶ τοσούτου ἄγγελον ἰδόντος, ἐστράφη ἡ δόξα αὐτοῦ εἰς δια-
φθορὰν, τουτέστιν παραβραχὺ ἀπεβάλλετο τὴν ἑαυτοῦ ζωήν. ὁ δὲ διαβὶδ φησίν, ὁ ὑπὲρ βλέ-
πων ὑπὲρ τὴν γῆν, καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν. ὁ δὲ μωαιμεθ τὰς ἀγγελικὰς πάσας ὑπερα-
ναβὰς δυνάμεις, ἀμέσως τῷ θεῷ προσωμίλησε, καὶ ὑπὲρ ἀγγέλων καὶ παντὸς τοῦ κόσμου
δεήσεις ἐποίησε, καὶ τῆς εὐχῆς οὐκ ἀπέτυχεν. ἐγὼ δὲ ἀπορῶ πῶς οὐκ ἔφη τολμήσας ὁ αὐθά-
δης οὗτος καὶ ἀλαζὼν, ὅτι κατέλαβε τὴν τοῦ θεοῦ φύσιν, ὥσπερ αὐτὸς ὁ θεὸς οἶδεν αὐτήν.
ἀλλ' ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς, ἐκγελάσεται αὐτὸν καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ, καὶ ὁ κύριος ἐκμυκ-
τηριεῖ αὐτοῦ. Ετι, οὐκ ἠδύνατο ὁ θεὸς γινώσκειν τὴν δύναμιν τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἐπέθηκεν ὑπὲρ
τὸν τράχηλον αὐτῶν νόμον, ὃν οὐκ ἠδύναντο βαστάζειν; καὶ πῶς θεὸς, ὃς οὐ γινώσκει τὸ ποίη-
μα αὐτοῦ, μὴ δὲ τὴν δύναμιν τοῦ ποιήματος αὐτοῦ. εἰ δὲ θεὸς ὢν ἀληθὴς, καὶ τὰ πάντα γι-
νώσκων πρὶν γενέσεως αὐτῶν, ἔδωκε νόμον μὲν ἀτελῆ τοῦ μωσέως διὰ τῆς τῶν ἀνθρώπων
ἀσθένειαν, τέλειον δὲ τὸν διὰ τοῦ εὐαγγελίου, πῶς τὸ τέλειον ὥσπερ ἀγνοῶν ἢ μεταμεληθεὶς,
εἰς τὸ ἀτελὲς πάλιν κατήγαγε; τὸ γὰρ τέλειον οὕτως ἐστὶ τέλειον, εἴπερ οὔτε ἐλλιπές ἐστιν,
οὔτε περιττὸν καὶ παρέλκον, ὥσπερ τὸ εὐαγγέλιον μαρτυρεῖ ἡ ἀλήθεια. ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ
μωαιμεθ τέλειον καὶ ἀληθὲς καὶ ἅγιον, καὶ σωτηρίαν καὶ ὁδηγίαν ἀποκαλεῖ. οἱ δὲ τοῦ τοιούτου
μωαιμεθ ἀκόλουθοι δι καιοῦντες τὸν ἀσεβῆ, λέγουσιν, ὅτι ὁ μὲν χριστὸς ἐδίδαξε μεγάλα καὶ
ἀδύνατα. τίς γὰρ δύναται ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτόν; καὶ τὸν θεὸν ἐξ ὅλης αὐτοῦ τῆς καρ-
δίας; τίς δύναται ὑπὲρ τῶν διωκόντων καὶ συκοφαντούντων εὔχεσθαι; τίς δύναται ἀγα-
πᾶν τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, καὶ τὰ ἕτερα. καὶ διὰ τοῦτο ἀπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν μωαιμεθ καὶ τὸ κορ-
ῥὰν συγκαταβάσεως ἕνεκεν, ἵνα ῥαδίως πληρῶσιν οἱ ἄνθρωποι τὸν νόμον πρὸς τὴν αὐτῶν
σωτηρίαν. εἴπερ γοῦν οὐκ ἀνεφαίνετο ὁ χριστὸς θεὸς καὶ θεοῦ υἱὸς, ἀλλ' οὕτως ἁπλῶς ἄνθρω-
πος ὡς ὁ μωϋσῆς, ἐδεόμεθα ἂν τινῶν ἀποδείξεων εἰς τὴν τῆς ἀληθείας φανέρωσιν. ἐπεὶ δὲ
θεὸς ἀληθὴς τρανῶς ἀναφαίνεται, περισσὸν ἥγημαι ὅλως δοῦναι ἀπολογίαν περὶ τούτου.
ὡς γὰρ θεὸς καὶ ποιητὴς οἶδε τῆς τοῦ ποιήματος αὐτοῦ δύναμιν. ἀλλ' ὅμως ἴδωμεν καὶ ἐκ τῶν
τοῦ μωαιμεθ λόγων τὸ ἄτοπον. αὐτός ἐστιν ὁ μαρτυρῶν καὶ λέγων, ὅτι ὁ χριστὸς λόγος θεοῦ
ἐστι, καὶ ψυχὴ θεοῦ ἐστι, καὶ πνεῦμα θεοῦ. καὶ εἰ λόγος θεοῦ ἐστι, πῶς παραλόγως ὁ τὰ πάντα
εἰδὼς ἐποίησεν; ὁ γὰρ τοῦ θεοῦ λόγος οὐκ ἄν ποτέ τι ἀγνοῶν εὑρίσκηται. οὔτε γὰρ ὡς υἱὸς τοῦ

θεοῦ

θεῦ ὄδιμ ἐλάτ͞ω αὐ͞τ ͞θ θεῦ ⁊ παῖδὸς, ὅτι ὡς λόγ⊖ αὐ͞τ. ⁊ ἀ ψυχὴ θεῦ, ⁊ πνεῦμα θεῦ ὄδι, πῶς εἷς τε τὰς ψυχὰς ⁊ τὰ πνεύματα ͞τ ἀνθρώπων ἐάρος γ᾽έθηκε μὴ δωάμενα φέρ᾽ειμ αὐτό; ἔπ ὁ αὐτὸς φησί πῶς τοὺς αὐτῷ ἀκολουθοῦντας, ὅλι ὀδ᾽γ᾽ εἰσιμ, ἢ μὴ πληρώσαι γ᾽ τόμ τε μωσαϊκὸμ νόμομ, τὸ δυαγγέλιομ, ἢ τὸ κρᾶβαι. ἢ ἀ μὲν βαρέα ἢ δυσβάστακτα διδάσκει τὸ δυαγγέλιομ, πῶς ὁ διδάσκαλ⊖ ὑμῶμ ἄτω παραγγέλει νμῖμ; ὡς ἀ μὴ πληρώσετε τόμ τε παλαιὸμ νόμομ, ἢ τὸ δυαγγέλιομ, ὀδ᾽γ᾽ ὅδι, δυτέσιμ ὀδ᾽εμία ὠφέλεια ὅδιμ γ᾽ ὑμῖμ. ἀ δὲ τέλειόμ ὅδι τὸ δυαγγέλιομ, ὥσπερ ἢ ὅδι, ματαίως ἀρ᾽α δικαιοῦται τὸ κρᾶβαι, ὅλι συγκαταβάσεως χάριμ ἔζεδόθη, ⁊ ἀληθῶς καταφδύδεται ͞τ δυαγγελίου καὶ ͞τ χρισοῦ. πῶς γὰρ δμώσται τὸ δυαγγέλιομ τέλειομ εἶναι διορθώσεως δεόμθρομ; ἔπ, ἀ ὁ γαβριὴλ ἀνελάβ⊖ αὐτὸμ ὠδὶ ͞τ ὤμου αὐτοῦ, τίς χρεία ζώου, ἵνα ἀχ᾽ ͞τ μακκα διαπομίσῃ αὐτὸμ ἕως ἱερουσαλήμ; ἔπ, τίς μετρήσας τὸ ⁊ ὁδοῦ μῆκος, τὸ ἀχ᾽ ͞τ κρώτου οὐρανοῦ μέχρι ἢ ͞τ δυτέρου, ἢ εὑρὼμ αὐτὸ πεντακοσίων ἐτῶμ διάστημα, αὐτὴ γγελε ⁊ μαχούμετ; ἔπ, ἀ μὲν δ᾽ βημάτων ποδὸς ἐμετρήθη τουτὶ τὸ διάστημα, πῶς πρδιεπάτησε σῶμα πάχος ἔχομ τὰ ὑπεραίω τῶμ ὀραιῶμ, ὡς αὐτὸς τρατδύεται; ἀ δὲ ὄδ᾽ μὲν ἀδμώατ⊖, ἄ γγελοι δὲ ἢ ψυχαὶ ἀνθρώπων ἀνέρχονται, πῶς τὰ ἀσώματα σωματικῷ βήματι μετροῦσι τὰ ὑπὲρ ͞τ ὀρανόμ; ἄερα λέτω, ἢ ἀέρια, ἢ τὰ τούτοις ὅμοια. ἔτι, πῶς εἰς μὲν ͞τ ἀνάβασιμ εὐδόκησε ἀγγέλω, ὥστε ἀναβιβάσαι αὐτὸμ εἰς ὅδε οὐρανούς; γ᾽ δὲ τῇ καταβάσει οὐδαμῶς, ἀλλὰ μόνου ͞τ ζώου ͞τ ἐμπαρὰκ, ἵνα καὶ πάλιμ αὐτὸμ εἰς τὸ μακκὲ διασώσηται; ἢ τίς ὅτω παράφρω, ὁ μὴ τῶμ τοιούτω κατεγνωκώς; διάτοι ὅδε παντελῶς κωλύουσι οἱ ἐκείνου ἀκόλουθοι μετάτινω δ᾽ιαλέγεδαι, ͞τ ἔλεγχομ δ᾽ειλιῶντες. ἐδὲ γὰρ ἀγνοοῦντες εἰσί ͞τ ͞τ δ᾽ιδασκάλου αὐ͞τ ματαιότητα, ἀλλ᾽ ὅμως κἀκεῖνοι ἀσύμφωνοι πῶς ἀλλήλους ὑπάρχουσιμ. οἱ μὲν γὰρ τῷ ͞τ θανάτ φόβῳ, ⁊ ἄκοντες ἔπονται. εἰ δ᾽ ἴσως ἀφόβως ἢ γ᾽ ἐξουσία ἰδίᾳ ἐγίνοντο, ἅπαντες χρισιανοὶ ἐγίνοντο ἄν. οἱ δὲ τῇ πλάνῃ συναπαχθέντες, ὡς βέβαια ἢ ἀληθῆ ἢ ὁμολογημένα ἔχουσι τὰ ͞τ μαλμεθ ψεύδη ⁊ τρατεύματα. οἱ δὲ ὁ βούλονται ἀφεστῶαι ⁊ πατροπαραδότ πλάνης αὐ͞τ, αὐδ᾽ οἱ τῶμ γονέωμ, ἀλλ᾽ ἐπ᾽ ἐκείνοις ἰδέασι τῇ αἰτίαμ ⁊ πρὸς θεὸμ ἀφλογίας. οἱ δὲ δ᾽ιὰ τὸ αὐθέρομ ⁊ ἐλεύθερομ ⁊ πρὸς τὰς ἡδονὰς ⁊δόσιμομ ὁ βούλονται ἀφεστῶαι ⁊ πλάνης, ἀλλὰ τῇ ἀκαθαρσίαν ἢ ματαίαν δίαιταν προαιροῦνται, γινώσκοντες μὲν ὅλι ὀκ εἰσὶμ ἀλ᾽ θεῦ τὰ λεγόμενα, λέγασι δ᾽ ὅμως αὖδικρυς, ὡς προέιρηται, ὅτι ὁδῷ γ᾽ τολῶμ σου γνῶναι ὁ βόλομαι. ⁊ δ᾽ιὰ τοῦτο ὁδὲ παραχωρῆσιμ ἀναγινώσκεδαι τῇ θείαν γραφὴμ παρ᾽ ἐκείνοις, ἵνα μὴ τὸ ͞τ διδασκάλου αὐτῶμ ψεῦδ⊖ εἰς ἔλεγχομ ἔλθῃ. γ᾽ γὰρ τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἰωνᾶ ὅτω φησὶμ, ὅτι κἂμ ὁποῖός ποτε φωραθῇ αὖδικλέγω τὸ κρᾶβαι, θαύαβος ἔσαι ἡ ἰλμωρία, μηδὲ πισδύειμ ἑτόρομ πλὴμ αὐτοῦ. γ᾽ δὲ τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἀμὲὰμ φησί, μὴ πισδύσητε ἑτέρομ πλὼ ͞τ ἐπομένω ͞τ ἡμετέρῳ νόμῳ. καί τοιγε τὸ δυαγγέλιομ σωτηρίαν εἶναι λέγω, ἢ ὁλκγίαν, ἢ μηδ᾽γ᾽ εἶναι τοῖς σαρακινοῖς, μὴ πληρώσασι τὸ δυαγγέλιομ ἢ ͞τ νόμομ. πάλιμ δὲ ὁ αὐτὸς, ὥσπερ ὠλαθόμ⊖ ͞τ ἑαυτοῦ λόγω, γ᾽ τῷ αὐτῷ λόγῳ φησὶμ, ὅτι ἐμοὶ ὁ ἐμὸς νόμ⊖, ⁊ ὑμῖμ ὁ ὑμέτερος. ὑμεῖς ἐλεύθεροι ἐσὲ ὧμ ἐγὼ πράτ͞ω, κἀγὼ ὧμ ὑμεῖς. ὅδε γοῦμ ἴδιομ ὅδι ͞τ παρατετραμμένῃ ἢ πεπλανημένῃ νοὸς, τὸ μὴ μόνομ μετὰ ͞τ καλοῦ τε ἢ ἀγαθοῦ ἀσύμφωνομ ὅδε εὐρίσκεδαι, ἀλλὰ ἢ πῶς ἑαυ͞τ μηδ᾽ἐποτε συμφωνεῖμ, ὥσπερ ἢ ὁ παρὼμ οὕτωσὶ μωάμεθ γ᾽ ὅλῳ τῷ αὐτοῦ συγγράμματι. τὰ δὲ ͞τ χρισιανῶμ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ πᾶσα ἡ θεία γραφὴ, ἥ τε παλαιὰ, ἥ τε νέα, μία ἑκάστη πρὸς αὐτὴμ, ἢ ͞τ πᾶσαν ἀκρίβειαν συμφωνεῖ, ἢ αὖθις αἱ δύο ὁμοῦ ἢ ͞τ πάντα εὑρίσκονται τὰ αὐτὰ ⁊ φρονοῦσαι καὶ λέγουσαι, ἢ εἰκότως. ὁ γὰρ αὐτὸς θεός ὅδιμ ὁ ποιητὴς ἢ νομοδότης ͞τ τε παλαιᾶς καὶ νέας. ἐγὼ δὲ τάχα ἂν μετὰ ἡσαΐου καὶ δανιὴλ ͞τ προφητῶμ εἶπομ, ἵνα τί κύριε ὁδὸς ἀσεβῶμ εὐοδῶται, καὶ ὅλι ἐμοῦ παραμικρὸμ ἐσπουδύθησαν οἱ πόδες, παρ᾽ ὀλίγομ ἐξεχύθη τὰ δ᾽ιαβήματά μου, ὅτι ἐζήλωσα ἐπὶ τοῖς αὐόμοις, εἰρωύω ἁμαρτωλῶμ θεωρῶμ, ὅλι οὐκ ἔστιμ ἀναύδισις ⁊ τῷ θανάτῳ αὐ͞τῶμ, ⁊ στερέωμα ⁊ τῇ μάστιγι αὐ͞τῶμ. ⁊ κόποις ἀνθρώπωμ οὐκ εἰσὶ, ἢ μετὰ ἀνθρώπωμ οὐ μαστιγωθήσονται. δ᾽ιὰ τοῦτο ἐκράτησεμ αὐτοὺς ἡ ὑπερηφανία εἰς τέ-

λος. πόθεν ἐβάλλοντο ἀδικίαν καὶ ἀσέβειαν ἐαυτῶν, ἀξελθύσης ὡς ἐκ σέατος ἡ ἀδικία αὐτῶν, διήλθοσαν εἰς διάθεσιν καρδίας, διεγνόηθησαν καὶ ἐλάλησαν ἐν πονηρίᾳ. ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος ἐλάλησαν, ἔθνος εἰς οὐρανὸν τὸ στόμα αὐτῶν, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν διῆλθεν ἐπὶ τῆς γῆς. ἀλλὰ σοὶ τῷ θεοπάτορι διαβόλ ⓒ αὐτὸς κεκράξομαι, ὅλα διὰ τὰς διολιότητας αὐτ, ἔθος αὐτοῖς κακὰ κύριε. κατέβαλες αὐτοὺς ἐν τῷ ἐπεγθῆναι. πῶς ἐγένοντο εἰς ὀρήμωσιν ἀξάπινα; ἀξέλιπον, ἀπώλοντο διὰ τὴν ἀνομίαν αὐτ, ὡσεὶ ἐνύπνιον ἀξεγερομένου κύριε ἐν τῇ πόλει σου τὴν εἰκόνα αὐτ ἀξουδενώσεις.

β Επὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ λέγει ὁ μωάμεθ, ὅτι οἱ δαίμονες σωθῆναι μέλλουσιν, ὡς γένει ἀρειληπῶ ἀκολουθῶν. καὶ ὅτι μὴ ἐν ἑτέρῳ τόπῳ φησὶν ὁ αὐτὸς, ὅτι πολλοὶ τῶν δαιμόνων ἀπέκλαντες τὸν μαχόμενον ἀρχὴν ἀναγινωσκόμενον, ἐπίνδυσαν καὶ ἐθαύμασαν, καὶ πιστεύσαντες αὐτῷ ἐσώθησαν. ἀλλὰ νῦν δὲ χ ὅτως, ἀλλὰ καθολικῶς λέγει καὶ ἀκφαίνεται, ὅτι σωθῆναι μέλλουσιν οἱ δαίμονες. εἴπερ γοῦν δυνατὸν σωθῆναι εἰς καὶ μόνος ἐκ τῶν τάγματος αὐτ, δυνατὸν σωθῆναι καὶ πάντες. ἀλλ' ὥσπερ πάντοτε αὐτὸς ἑαυτῷ ἐναντίος ἐστὶν, ὅτω καὶ νῦν τὸ πρόβλ. αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτὸν νῦν πάντα λέγουσι τὸ εὐαγγέλιον τέλος, καὶ ἅγιον, καὶ σωτήριον, ὡς τὸν χριστὸν λόγος. νῦν δὲ, ὡς καὶ πολλάκις, ἐναντία τούτῳ καθόλου λέγουσιν. ὁ γὰρ χριστὸς ὅτως εἴρηκε πῶς οὐκ ἔστι γεέννης ἀξίους, πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτ. οὐκοῦν τοίνυν εἰπὼν, ὅτι τὰ δαιμόνων ἀφῆκεν ἐκτὸς ἔστι κολάσεως. καὶ εἰκότως. ὁ γὰρ σεσωσμένος ἢ σωθεὶς τῇ μετανοίᾳ τὸ μὴ δύναμιν καὶ αὐτὸς συμβάλλεται διὰ πράξεως εἰς τὴν ἔστι σωτηρίας ὅλον. ὥσπερ γὰρ τοῦ σώματος ὁ δυνατὸς ἄνθρωπος ποιῆσαι τὸ μὴ βλῆσαι, ἤτοι τὸ μὴ ἐμπεσεῖν εἰς νόσον. ἢ ἐμπεσών, ἔχει ἐπ' ἐξουσίας ἐπανελθεῖν εἰς τὴν πρότερον ὑγίειαν. ὥσπερ ἡ ψυχῆς ὅτως. ἀλλὰ πᾶς τις ἄνθρωπος ἐπ' ἐξουσίας ἔχει, ἵνα μὴ ἁμάρτῃ, ὅπερ ὅτιν ἀδυνάτου ψυχῆς. ἁμαρτὼν ἢ εἰς τὴν αὐτοῦ θέλησιν ὅτιν, ἵνα καὶ αὖθις αὐξηκαλέσηται ἑαυτ, καὶ μὴ μόνον εἰς τὴν πρότερον ὑγίειαν ἡ ψυχῆς ἐπανέλθοι, ἀλλὰ καὶ πολλῷ τῷ μέτρῳ ὑπερβῇ. καὶ ἢ σὺν τῇ μετανοίᾳ, ὡς εἴρηται, ποιήσῃ καὶ ὀρθὰ ἀξιόχρεα, ἢ καὶ δι' ὅτορον ὃ φασι πλὴν μόνον μετανοῶν εὐρίσκητ. καὶ ὁ πανάγαθος θεὸς, ὁ διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων κλίνας τὸν οὐρανὸν, καὶ κατελθών, καὶ γεγονὼς ἄνθρωπος, ἔχει τὸ ἔλεος αὐτοῦ, ὅπερ ὅτι μεῖζον πάσης πράξεως ἀγγέλων τε καὶ ἀνθρώπων, καὶ αὐτὶ πασῶν ἀρετῶν τὸν λογίζητ. καὶ πῶς ἑαυτὸν προσκαλεῖται αὐτὸν, ὃν φίλος αὐτὸν καθίστησιν. ὥσπερ δὲ τὸν διαβόλου πρὸ μετάνοιας; πρὸ ταπείνωσις; ἡ γὰρ μετάνοια ἐκ ταπεινώσεως γίνετ. πρότερον γὰρ καταγινώσκει τις ἑαυτῶν ὡς κακῶς πράξαντος, ἔπειτα μετανοεῖ ἐφ' οἷς ἥμαρτεν. ὁ δὲ διάβολος τἀναντίον. στέργει καὶ τὴν ἁμαρτίαν ἣν ἥμαρτε, καὶ τὸ καὶ δυνάμιν προέχων ⓒ συνεργὸς ἡ τῶν ἀνθρώπων ἀπωλείας εὑρίσκετ. τίς γοῦν κοινωνία θεῷ τε ⓒ διαβόλῳ; ἆρα ματαίως ἐλάλησεν ὁ μωάμεθ εἰπὼν, ὅλα δυνατὸν σωθῆναι καὶ δαίμονες.

γ Επὶ ὁ αὐτὸς μωάμεθ φησὶ πρὸς τὸν κορῆσιν, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων, οὐδ' αὐτὸς ὁ μωάμεθ γινώσκει τὸν τούτου ἀξήγησιν, ἀλλ' ἢ μόνος ὁ θεός. καὶ εἰ τοῦτο ὅτιν ἀληθεία, ποία ὅτιν ἡ τοῦ κορῆσιν ὠφέλεια; ἴσως γὰρ οὕτως ἠδυνάτο ὠφελῆσαι, εἴπερ ἐγίνωσκον τὰ παρὰ τοῦ θεοῦ λεγόμενα. ἐπεὶ δ' αὐτὸς ὁ μωάμεθ μαρτυρῶν εὑρίσκετ, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων γινώσκει τὰ ἐν τῷ κορῆσιν λεγόμενα, τίς ἡ τούτου ὠφέλεια; παντὸς οὐδεμία. καὶ τίς ἄλλη μείζων ἀπόδειξις, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐκ θεοῦ ὁ παρὰ τοῦ μωάμεθ δοθεὶς νόμος; οὐ γὰρ δὴ ματαίως νομοθετεῖ ὁ θεός. ἰδοὺ τοίνυν καταφανὲς ὅτι τὸ κορῆσιν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐκ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀνάπλασμα ὅτι διανοίας αὐτοῦ κακοδαίμονος. καὶ πρόδηλον ἐξ αὐτοῦ τοῦ κορῆσιν, ὅτι οὔτε τῇ παλαιᾷ γραφῇ συμφωνεῖ, οὔτε τῇ νέᾳ διαθήκῃ. καίτοιγε ὁμολογοῦντος τοῦ μωάμεθ, ὅτι ἁγίαι καὶ καλαί εἰσιν αἱ γραφαὶ, καὶ ὅτι οὐδ' αἱ εἰσιν οἱ ἐκείνου ἀκόλουθοι, εἰ μὴ πληρώσαιεν τόν τε νόμον καὶ τὸ εὐαγγέλιον. ἔτι σχεδὸν διόλου αὐτὸς ἑαυτῷ ὅτιν αὐτιλέγων. ἔτι οὐδ' αὐτὸ θαῦμα ἐποίησεν εἰς πίστωσιν τῶν λεγομένων. ἔτι ὁμολογούμενα ψεύδη περιέχει, ὅπερ ὅτι τοῦ θεοῦ ἀλλότριον πάντη. ἔτι βίαιον ὅτι, καὶ καταλύει τὸ αὐτεξούσιον, ὅπερ ἀδιάλειπτον ὁ θεὸς ἀνέτρεψεν. ἔτι παντελῶς ὅτιν ἄτακτον, καὶ τὸ ἄτακτον μακρὰν ὅτι τοῦ θεοῦ. οὐ γάρ ὅτιν ὁ θεὸς ἀταξίας θεός. ἔτι πονηρὸν ἀναφαίνετ, καὶ

καὶ πῶς ἀπὸ θεοῦ, τοῦ πάσης ἐπέκεινα εὐθύτητος καὶ ἁπλότητος; ἔτι πεπλασμένας καὶ
τερατώδεις θεωρίας περιέχει. καὶ πῶς οὗτος ἀπὸ θεοῦ, τοῦ ποιητοῦ καὶ δοτῆρος καὶ τῆς ἀλη-
θείας; τὸ δὲ πάντων τῶν κακῶν ἔσχατον καὶ πρῶτον, ὅτι παρὰ δαίμονος ἐξεδόθη τὸ τοιοῦ-
το κορρᾶν. κἂν καὶ τὸν θεὸν διαβάλλοντες λέγωσιν, ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐδόθη. θαυμάζω γὰρ ἔγω-
γε καὶ ἐκπλήττομαι, πῶς τὸν χριστὸν καὶ τὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν ἀφέντες οἱ τάλανες, ἠκολού-
θησαν τῷ μωαμεθ. αὐτὸς καὶ γὰρ ὁ τοῦ μωαμεθ νόμος, τουτέστι τὸ κορρᾶν, αὐτὸ οὗτος φησίν,
ὅτι δι' ἀγγέλου εὐηγγελίσθη τῇ μητρὶ τοῦ ἰησοῦ, καὶ διὰ πνεύματος ἁγίου ἡγιάσθη, καὶ τῇ δυνά-
μει τοῦ θεοῦ συνελήφθη, ἀλλ' οὐ φύσεως ἐνεργείᾳ, καὶ ἐκ παρθένου ἁγιωτάτης, καὶ ὑπὲρ
πάσας ἄλλας γυναῖκας καθαρᾶς γεννηθῆναι. ἐν γὰρ τῷ κεφαλαίῳ τῷ αἰνεσὰν φησίν, ὦ
ἑταιρεία τῆς βίβλου, τουτέστιν οἱ πιστοί, μὴ λέγετε περὶ τοῦ θεοῦ πλὴν τῆς ἀληθείας, ὅτι ὁ χριστὸς
ἰησοῦς υἱός ἐστι τῆς μαρίας, καὶ ἀπόστολος θεοῦ, καὶ λόγος θεοῦ, ὃν ἐν αὐτῇ ἔθηκε διὰ τοῦ πνεύ-
ματος τοῦ ἁγίου. ἰδοὺ γοῦν θεὸν ὀνομάσας, καὶ λόγον θεοῦ, καὶ πνεῦμα ἅγιον τὴν τρισυ-
πόστατον τριάδα ὁ ἄθλιος, οὐκ ἤνοιξε οὐδὲ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοὺς ἰδεῖν τὸ φῶς τῆς τριάδος.
καὶ εἰκότως. ὥσπερ γὰρ τὰ ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρὸς εὑρισκόμενα, πρὸ τῆς γεννήσεως αὐτῶν
ζωὴν μὲν ἔχουσιν, ἀνωφελῆ δὲ καὶ ἀνόητον, καὶ ψυχὴν μὴ διακρῖναι δυναμένην τοῦ κρείτ-
τονος τὸ χεῖρον, ἢ παρὰ καιρὸν γεννηθέντα οὐκ εἰσὶν ἄνθρωποι, ἀλλ' ἐκτρώματα καὶ ἀμ-
βλώματα, οὕτω καὶ πᾶς ἀσεβὴς ὁ μὴ γεννηθεὶς δι' ὕδατος καὶ πνεύματος, τουτέστι διὰ
τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, οὐ δύναται ἰδεῖν τὸ οὐράνιον φῶς, καὶ τῆς τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν.
καὶ διαοῦτος μύσας οὐδὲ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ὀφθαλμοὺς ὁ δείλαιος, σκοτεινὸς ἐναπελείφθη, ὡς
ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὁ διάβολος. περὶ γὰρ τοῦ ἁγίου πνεύματος συνεχῶς ἐν τῷ κορρᾶν μέμνη-
ται. φησὶ γὰρ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐμπιᾶ, ὡς ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ, ὅτι περὶ τῆς μαρίας
ἐνεφυσήσαμεν εἰς αὐτὴν ἐκ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου. καὶ πάντως οὐ δύναται εἰπεῖν, ὅτι
περὶ ἀγγέλου εἶπε οὗτος ὁ θεός. καὶ περὶ μὲν τοῦ χριστοῦ τοιαῦτα. περὶ δὲ τοῦ μωαμεθ οὐδὲν
τοιοῦτον φησίν, ἀλλ' ὅτι ἦν ὀρφανὸς καὶ πλανήτης ὑπὸ θεοῦ συναχθείς. ἔτι τὸν χριστὸν λό-
γον θεοῦ ὀνομάζει, ὡς εἴρητε, καὶ ψυχὴν θεοῦ, καὶ προφήτην πάντων τῶν προφητῶν μέγιστον,
τὸν δὲ μαχούμετ οὕτω μόνον προφήτην ἁπλῶς. ἔτι τὸν χριστὸν ἐκ τοῦ ἀβραὰμ καὶ ἰσαὰκ καὶ
ἰακὼβ ὁμολογοῦσιν εἶναι, τοῦ ἔχοντος τὰς ἐπαγγελίας. ὁ δὲ μωαμεθ ἐκ τοῦ ἰσμαὴλ ἐστιν, ὅς τις
ἐξεβλήθη μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ τῆς παιδίσκης ἄγαρ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ ἀβραάμ. ἔτι ὁ χριστὸς
οὐδέποτε ἐποίησεν ἁμαρτίαν. λόγος γὰρ θεοῦ καὶ πνεῦμα θεοῦ οὐ δύνατε πλανηθῆναι. ὁ δὲ
μαχούμετ εἰδωλολάτρης ἐγένετο, καὶ φονεὺς, καὶ ἅρπαξ, καὶ ἀσελγὴς, καὶ πολλοῖς ἑτέροις
ἁμαρτήμασιν ἔνοχος ἐγένετο, ἐφ' οἷς ὁ θεὸς, ὥς φασιν, αὐτὸν συνεπάθησεν. ἔτι ὁ χριστὸς
φρικτὰ καὶ δεξαίσια πεποίηκεν θαύματα, ὡς καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἑλμαϊδᾶ μεμαρτύρη-
τε, ὅτι ὁ χριστὸς τυφλοὺς ἐφώτισε, λεπροὺς ἐκαθάρισε, νεκροὺς ἀνέστησε, καὶ ἄλλα εἰργάσατο. ὁ δὲ
μωαμεθ οὐδὲν θαῦμα πεποίηκε κατὰ τὸ κορρᾶν, ἀλλ' ἢ μόνον τὸ τῆς σελήνης, ὅπερ ἐστὶ ψεῦδος
ἄντικρυς, καὶ ἕτερα τινὰ αἰσχρὰ, ἅπερ καὶ παρεσιωπήθησαν, καὶ τῇ σιγῇ παρεδόθησαν διὰ τὸ δύσ-
φημον. ἔτι κατὰ μὲν τὸ εὐαγγέλιον καὶ αὐτὴν τῆς ἀλήθειαν ὁ χριστὸς ἐσταύρωτε, καὶ τέθνηκε, καὶ
ἐτάφη, καὶ ἀνέστη, καὶ ἀνελήφθη, καὶ ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς κάθητε. κατὰ δὲ τὸ κορρᾶν, ὡς δῆθεν τι-
μῶντες αὐτὸν, λέγουσιν ὅτι οὐκ ἀπέθανεν, ἀνελήφθη δ' ὅμως. καὶ ἰδοὺ ὅσον ἀπὸ τῆς τοῦ εὐαγ-
γελίου ἀληθείας, καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ μωαμεθ ψευδολογίας ὁ χριστὸς ζῶν ἀναφαίνετε καὶ ὁμολογεῖ-
ται. ὁ δὲ μαχούμετ οὑτοσί, ὡς πάντες οἱ τὰ ἐκείνου φρονοῦντες ὁμολογοῦσιν, ὅτι ἀπέθα-
νε καὶ οὐκ ἀνέστη. τοίνυν διὰ ταῦτα πάντα τὸν χριστὸν ἔδει προσκυνεῖν, καὶ μὴ τῷ μωάμεθ
ἀκολουθεῖν. πῶς γὰρ ἔδει πιστευθῆναι τὰ τοῦ θεοῦ λόγια, ἀνθρώπῳ ὁμοίῳ κατὰ πάντα τῷ δαί-
μονι; καὶ εἰ βούλει παραβάλλομεν ἀμφοτέρους, καὶ γνωσόμεθα τὰ τούτων ἰδιώματα. ὁ διά-
βολος ἐπηρμένος καὶ ἀλαζὼν, ὁ μαχούμετ ἐπηρμένος καὶ ἀλαζὼν. τίς γὰρ μείζων τοῦ μωαμεθ,
ὃς ὑπεραναβὰς οὐδὲ οὐρανοὺς, ὡς αὐτὸς ὑπὲρ αὐτοῦ εἴρηκε, καὶ αὐτὰς τὰς ἀγγελικὰς πάσας
δυνάμεις τῷ θεῷ προσωμίλει, καὶ μεσίτης τῶν ἐπταικότων ἀγγέλων ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ παν-
τὸς τοῦ κόσμου προστάτης. ὁ διάβολος ἀνθρωποκτόνος ἐστὶ, καὶ ὁ μωάμεθ οὐδὲ μὴ πειθομένους τοῖς
δόγμασι αὐτοῦ θανάτῳ κατεδίκασεν. ὁ διάβολος ἀπατεὼν ἐστὶ, καὶ ὁ μωάμεθ τὰς ἡδονὰς ἐν-

δοὺς,

δὺς, ὡσπέρ τι δέλεαρ ἐν ἀγκίστρῳ ἐνθεὶς, εὐθὺ ἀνόητους πρὸς ἑαυτὸν ἐφελκύσατο. ὁ διάβολος ψεύστης ἐστὶν, ἀλλ' οὐ τοσοῦτον ὡς ὁ μωαμεθ, καθὼς ἐν ὅλῳ τῷ κορρᾶν τρανῶς ἀναφαίνεται. ὁ διάβολος ὕπουλος ἐστὶ, καὶ τίς ἄλλος ὡς ὁ μωαμεθ, ταπείνωσιν ὑποκριθεὶς, τὴν ὑψηλοφροσύνην ἠσπάσατο; ὁ διάβολος σύμβουλός ἐστι τῶν ἀπηγορευμένων, καὶ ὑπὲρ πάντας ὁ μωαμεθ. οὐδὲν γὰρ ὑγιὲς, οὐδὲν ὠφέλιμον, οὐδὲν θεῷ δεκτὸν, ἀλλὰ τὰ πάντα κατὰ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ θείου νόμου ἐδίδαξεν. ὁ διάβολος ἄθεος, καὶ κατὰ πάντα ὅμοιος αὐτῷ, ὃ τῆς ἀπωλείας υἱὸς ὁ μαχούμετ. θεὸν γὰρ προσκυνεῖ καὶ κηρύττει ὁλόσφαιρον καὶ ψυχρότατον, θεὸν προσκυνεῖ, τὸν μήτε γεννηθέντα, μήτε γεννήσαντα. μὴ νοήσας ὁ δείλαιος, ὅτι σῶμα προσκυνεῖ, καὶ οὐ θεόν. ἡ γὰρ σφαῖρα εἶδος σώματος ἐστὶ, καὶ ἡ ψύξις ποιότης σώματος. τὸ δὲ θεὸν τὸν μήτε γεννήσαντα μήτε γεννηθέντα οὔτε σῶμα προσκυνεῖ, οὔτε θεὸν ἀσώματον καὶ ἀληθῆ, ἀλλὰ θεὸν προσκυνεῖ, ὃν ὄνειροι τῶν ἀσεβῶν διαπλάττουσι. γελοῖον γὰρ πάντως ἐστὶ δοξάζειν τινὰ ἥλιον μὴ ἔχοντα φῶς, καὶ πηγὴν ἄνευ ὕδατος, καὶ νοῦν λόγον μὴ ἔχοντα, ὡς ἀπόλοιτο ὁ τοιοῦτος θεός. ὁ δὲ παρ' ἡμῶν τῶν χριστιανῶν θεὸς εἷς ἐστιν, ὁ πρὸ πάντων, καὶ ὑπὲρ πάντων, καὶ ἐν πᾶσι, καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν, ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι πιστευόμενός τε καὶ προσκυνούμενος, μονὰς ἐν τριάδι, καὶ τριὰς ἐν μονάδι, ἀσυγχύτως ἑνουμένη, καὶ ἀμερίστως διαιρουμένη. μονὰς ἡ αὐτὴ, καὶ τριὰς παντοδύναμος. πατὴρ ἄναρχος, οὐ μόνον ὡς ἄχρονος, ἀλλὰ καὶ ὡς κατὰ πάντα τρόπον ἀναίτιος. μόνος αἰτία, καὶ ῥίζα, καὶ πηγὴ, τῆς ἐν υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι θεωρουμένης θεότητος, ὃς ἵλεως γένοιτο ἡμῖν, καὶ πᾶσι χριστιανοῖς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, πρεσβείαις τῆς ὑπερευλογημένης δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου μαρίας, καὶ πάντων τῶν ἁγίων. ἀμήν.

ΤΩΝ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ

καντακουζηνοῦ κατὰ τοῦ μωάμεθ ἀπολογιῶ τε καὶ λόγων τέλος.

ΕΤΥΠΩΘΗ ΕΝ ΒΑΣΙΛΕΙΑ, ΠΑΡΑ
ΜΕΝ ΤΩι ΝΙΚΟΛΑΩι ΒΡΥΛΙΓΓΕΡΩι, ΕΠΙΜΕΛΕΙΑι
δὲ καὶ ἀναλώμασι Ιωάννου τοῦ ὀπωρινοῦ, χιλιοστῷ πεν-τακοσιοστῷ
τεσσαρακοστῷ τρίτῳ ἀπὸ τῆς θεογονίας ἐνιαυτῷ,
μουνυχιῶνος δευτέρᾳ ἱσταμένου.

SERIES CHARTARVM.

A a b c d e f g h i k l * α β γ δ ε ζ η θ ι

Omnes terniones, præter l & * duerniones, & ι quaternionem.

1185
54188